LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBRI XXX.

RECOGNITI AB AVCTORE, ATQVE ita locupletati, ut tertia plus parte auctiores sint redditi: qui ob omnifariam abstrusarum & reconditiorū tam rerum quàm uocum explicationē (quas uix unius hominis ætas libris perpetuò insudans obseruaret) meritò CORNVCOPIAE, seu THESAVRVS VTRIVSQVE LINGVAE appellabuntur, quòd in quocunqꝫ studiorum genere, non minor ipsorum, quàm ingentis bibliothecæ, aut complurium commentariorum posſit esse usus.

Index est additus, in quo nihil desideres.

FRO BEN

Cum Imp. Maiestatis gratia & priuilegio.

BASILEAE M D L

AD LECTOREM.

SICVTI Antiquarum lectionum Commentarios concinnarat olim Vindex Ceſelius, ita nunc eoſdem per incuriã interceptos reparauit Lodouicus Cælius Rhodiginus, in corporis unã uelut molem aggeſtis primum linguæ utriuſꝗ floribus, mox aduocato ad partes Platone item, ac Platonicis omnibus, necnon Ariſtotele, ac hæreſeos eiuſdem uiris alijs, ſed & Theologorum pleriſꝗ, ac Iureconſultorum, ut Medicos taceam, Matheſin profeſſos. ex qua uelut lectionis farragine explicantur linguæ Latinæ loca, quingentis haud pauciora ferè, uel alijs intacta, uel penſiculatè parum excuſſa. Opto ualeas qui leges, liuore poſito:

αὕτη γὰρ ἀντιπελαργώσις ἱκανή.

AD REVERENDISS. ET ILLVSTRISS.
DOMINVM D. IOANNEM DOMINICVM DE CVPPIS,
Dei & apostolicæ sedis gratia episcopum Ostiensem, S.R.E.
cardinalem Tranensem, sacriq; collegij decanum, in
Lodouicij Cælij Rhodigini Antiquarum
lectionum libros, Camilli Richerij
fratris filij Præfatio.

HONESTVM ni fallor, & egregium eorum est institutum reuerendissime Præsul, qui nil preciosius, nil habent antiquius, quàm ut quacunq; ualeant ratione, posteritati consulant, uel noua promendo in lucem, ac fœtura quantum ipse censeo, preciosissima cõplures iuuando: aut quod æquè ferè magnum est, uetera quæ ingeniorum fœcunditas, ingentium animorum perennes imagines post se reliquere, impressoribus tradendo. Quid enim prosit opus eruditum, uarium, acutum superinducto situ in obscuro desordescere, & propè deperire? Vtinam id comperiretur in paucioribus, longè minus negocij summo ingenio uiri, quorum munus est in gymnasiorum claritate profiteri, persentirent, quum in tenebras Cimmerijs atriores præcipitati, uix inde sudantes explicantur. Sed malum hoc latius serpendo, ita demum cariosa quadam putredine cuncta repleuit, ut sæpenumero uolumina non pauca, quæ iure meo rationalis naturæ partus legitimos esse contenderim: iaceant inutilia prorsus, nec intellectum ullo modo recipiant. Heu desidia, quot præclara ueterum monimenta conciderunt, quibus res Latina illustrari poterat, & multarum rerum cognitio nobis afferri? Liuianæ decades, Salustiana historia, & alia multa perierunt. Nolui id patrui mei erudito operi accidere, quod iure hæreditario ad nos deuolutum fuit. Idcirco imprimendum curaui, quando ipse funere præuentus acerbo non potuit. Hæ tamen lucubrationes heroem magnum, studiorum fautorem, literatorumq; ducem exposcunt, sub cuius clypeo & præsidio à caninis rictibus tutæ in manus studiosorũ prodant. Cæterum dispicienti acrius, & omnem (quod aiũt) lapidem mouenti, non ferè aptior aut excellentior occurrebat, qui non augusta modò & ueluti diuina maiorum amplitudine latius per uniuersam Italiam & prouincias aliquot enitescis, sed ingenij quoq; facibus fulgurans adeo summouere cæteros uideris, ut in unius labijs præpotens illa Pitho planè sedisse uideatur. Hic agminatim uirtutes tuæ occurrunt, quibus adeo sum allectus ad te diligendũ, ut nil magis cogitem quàm me in clientelam tuam exhibere. Egregius parens tuus Bernardinus à Cuppis, qui quum bonitate singulari, & summa in republica administranda integritate, tum uerò te filio abundè illustris fuit & magnificus: siquidem ut erat in omni usu prudens & sagax, etiam si summo loco natum te intueretur, nunquam tamen adduci potuit, ut eum arbitraretur nobilem, cui fumosis imaginibus atrium esset plenum: quòd nemo in nostram (ut Seneca ait) gloriam uixerit: neque quòd ante nos fuit, nostrum sit: cæterum eum uerè generosum, & esse & dici opinatus, qui ad uirtutem bene esset à natura compositus, quum perspexisset paruulos, quos natura eadem nobis dedit, igniculos diuiniore quodam modo tibi illuxisse, quæq; ingenijs nostris semina sunt innata uirtutum, indies magis magisq; in te enitescere, summa cura, summisq; laboribus tibi curandum censuit, ne igniculos eosdem celeriter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic extingueres, ut nusquam naturæ lumen elucesceret, quo sanè adolescente, ipsa nos ad uitam beatam natura perducit. Igitur peritius intelligens duo esse reliqua, quibus animal hoc prouidum & sagax, quem uocamus hominem, ad perfectionem ualeat perduci, rationem siue disciplinam, & consuetudinem, confestim tibi à sanctissimis uberibus matris amoto, quæ te ueluti Gracchorum mater Cornelia optimis & sermone & moribus imbuisset, grammaticum doctorem adhibẽdum curauit, qui tibi perinde ac Ho-

mericus ille Phœnix, dicendi pariter ac faciendi ductor foret, atq; magister: qua in re præcelsa quædam & inenarrabilis naturæ benignitas effulsit. Quum hæc mihi narrata sunt, Aristotelicum illud ex Politicorum tertio, uerum esse cognoui, Ex melioribus ortos meliores esse consentaneũ est. Tibi pleno (ut aiunt) cornu humana sese felicitas infudit: quum tria sint omnino bonorum genera, sine quîs (ut Politicorum septimo Aristoteles ait) nemo utiq; felix fuerit, externa corporis & animi, non uideo in quo uno omnia ea gloriosius laudabiliusq; efflorescant. Nam quum se tibi ad satietatem eximia quædam numinis benignitas a primis annis ingereret, nihil omnino deesse uoluit, quo præcellens & diuina animi tui magnitudo promi posset largius, & ueluti saluberrimis scaturiens aquis fons uberius funderetur. Diuitias igitur amplissimas, etiam infanti e... largitus est optimus maximus Deus. Tu uerò ut es in omni usu prudẽs & summus, nõ bracteatam & personatam ac suppuratam (ut Senecæ uerbis utar) quorundam felicitatem sequutus, summum in eis tibi bonum collocasti: uerum ad liberalitatis & beneficentiæ opus eis perpetuò es usus, scitum illud Cæsaris Augusti subinde tecũ repetens, Benignitas mea me ad cælestem gloriam effert. nam (ut Plinius ait) deus est mortali iuuare mortalem. Et hæc ad æternam gloriam uia, hac proceres iere Romani. Fuit ergo magnitudinis tuæ proprium, calcasse mortalia: & quæ cæteri mirantur, uel nulla duxisse, uel ut mãcipia ad uirtutis redegisse ministeriũ. Pauperiores eatenus contemnendos & abijciendos nonnulli existimant, perinde ac hominum loco planè non essent. Tu uerò sub palliolo sordido latere posse sapientiam putasti, & pauperes fouere ac amplexari perpetuò uoluisti: dicere cõsueuisti, Homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. Corporis etiam bona, in te minimè desiderantur, ea præsertim quæ M. Varro primigenia naturæ appellat: Græci, τὰ πρῶτα φύσεως, qualia sunt incolumitas, ualetudo, sensuum integritas, uires, pulchritudo: certè sine pulchritudine absoluta felicitas nõ est. Nam forma, dei munus est, & (ut Iliados tertio Homerus inquit) θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. Sed hæc licet admirabilia uideri possint, ut equidem sunt: horum tamen in te nihil est, sed circa te corporea hæc (ut grauissimè & sentit & docuit Platonicus Plotinus) imagines sunt, & uestigia, ac umbræ potius. Ille demum felix, cui bonum omne in animo est erectum & excisum, quiq; mirabilia calcat, & natura utitur magistra, ad illius leges compositus. Igitur quum officia omnia ab naturæ proficiscantur principijs, atq; ut membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem uiuendi data esse uideantur: sic appetitio animi quam Græci ὁρμὴν uocant, nõ ad quod uis genus uitæ, sed ad quandam formam uiuẽdi uidetur data. Hac tibi diuinitus infixa perspexisti, uirum illum uerè ciuilem, & publicarum priuatarũq; rerum administrationi accommodatum, qui regere consilijs urbes, fundare legibus, emendare iudicijs possit, non alium profectò esse quàm oratorem: nec hunc apud ueteres sapientiæ antistites uiros à philosopho fuisse diuersum. Ob id summa cura, studio incredibili, non quidẽ citra pulueris tactum aut sudorem, non rhetorices modò elementa, sed latius oratorios campos ita esse penetrandos olim tibi propositum fuit, perinde ac unicum id, & præcellens opus esset obeundum. Nec tu hac implicitus cura, ut miles ignauus & infrequens alia circumspectare destitisti. Nam & dialecticæ gyris ac Meandris ita te insinuasti, ut exquisitas ambiguitates illas nequaquam tibi per ignauiam duxeris prætereũdas: immo quo in humanis nihil animo tuo præstanti absolutius foret, quum hominis propria sit ueri inquisitio, mox & philosophiæ sacra ingressus pomœria, rerum naturam, quæq; supra naturam sunt, scrutatus fuisti: ei quoq; parti qua mores constant, ita sitienter incubuisti, ut manifestum prorsus faceres, sicut ad sanandas corporum ægrotationes malagmata excogitata sunt, & colíria ac catapotia, & id genus alia, ita ad sanandos animi morbos intrinsecus grassantes inuenta esse philosophorum præcepta, ac medelas. Hæc tu quidem omnia ingenij acumine incredibili, memoria omnium capaci, tanta es adeptus celeritate, ut quum duo sint prima in animis nostris genera uirtutum, utræ in te præluceant magis, non pullati fermè, nec satis exsculpti iudicij sit. siquidem unum earum genus est, quæ suapte ingenerantur natura, appellanturq; nõ uoluntariæ: alterum

earum genus est magnarum uerarumq; uirtutum, quas appellamus uoluntarias, ut est prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia: quæ utiq; in te omnes ita demū præcellunt, ita clarissimi cuiusdam syderis instar præ cæteris fulgescunt mortalibus, ut ad earū intuitum sapientissimus quisq; perinde ac diuino ictus fulgore, reuerenter admodū mentis summittat aciem. O uirum incomparabilem, tu fortunæ terriculamenta, & circumstrepentes minas lętissima semper excerpsisti fronte, in sacro illo collegio (ut fama est) dei honorem, & ecclesiæ Romanæ commodum præ oculis habens, intrepidè tuam aperis sententiam quū legatus Picænam petijsti, ita tumultus statim sedasti, & ad trāquillitatem omnia reuocasti, ut te homines illi tanquā Deum uenerarentur. Quid hic innocentiam laudem, aut clementiam singularem, qua cunctos mortales uel usq; ad pœnitentiam superasti? Quid morum dexteritatem repetam? & quod in magna fortuna perrarum est, affabilitatē? Clariora sunt opera tua, quàm humana lingua illustrari possint. Quis ergo ad te amandū non alliceretur? Ego blandissimè allectus me clientulum exhibeo: neq; ipsa hæc adblandiendi studio à me perscribi nunc amplitudo tua interpretetur: sed eo nomine potius, ut Camillū scires, & quicquid in Camillo est, tibi iam nunc esse mancipatissimum. Quare patrui mei LECTIONVM ANTIQVARVM libros tibi nunc dedico, qui grauiore supercilio recogniti, & tertia plus parte aucti, publica iterum fiunt materia. Notissimum est enim qua clementia, quaq; frontis hilaritate & benefica natura excipias literatos omnes, & ipsa literarū studia. Accedit item hac nuncupatione quędam operi auctoritas. Vetus enim est, Multa ideo preciosa uideri, quòd sint templis dicata. Porrò uisa res est tanto uiro digna, ut qui diuinæ scientiæ apicē nullo refragante calculo summi beneficio ingenij solus ferè attigisse cognoscitur, illi maximè hoc opus dicaretur. Nostrum igitur munusculum qualecunq; dignissime Præsul (ut soles omnia) benignè suscipias: ac irrefragabili tua auctoritate, paterno amore, uelut numen præsentissimum, protegas. Vale, ac diu uiue Augusto felicior, Traiano melior

INDEX

uocum & rerum singularum cognitu necessariarum fœcundissimus.

acrodrya

ætoli

apople

arqua=

athe-

B

 pagi-

basilica

carnis

ceryces

christi

D

del'cu=

diagra-

δυσάλ-

eurotæ

furias

glast

ἁλῶ=

I

T. Liuius

S. Mar=

melis

mens

μέσος

N

P

persei

[illegible]

phrine

πλα-

pluto

polos

pylæ

R

rhy-

seueri

simo=

solni

somnio-

sterco

ſuſa

thamy

theria-

timo=

§ prouer

nas

uesta

FINIS.

LOCI EX AVCTORIBVS IN HISCE ANTIQVARVM Lectionum libris à Lodouico Cælio uel expositi melius, uel à mendis repurgati, atque in integrum restituti.

FINIS

AVCTORVM CATALOGVS
QVORVM TESTIMONIIS IN HISCE
Antiquarũ Lectionũ libris utitur Cælius.

A

Abacuc
abraham astronomus
adamantius Sardianus
ægidius
ælianus
ælius Dionysius
æmilius Probus
æschines
æsculapius
æschylus
aetius
agathius
agenius Vrbicus
agrætas
albertus Magnus
albinus
albumasar
alchindus
alcinous
alcimus
alcman
alexander Aphrodiseus
alexander Polyhistor
alexandrinus commentator
alexis
algazeles
ambrosius
amelius
amerias
ammonius
amphicrates
amphitheus
amyntianus
anacharsis
anatolius
anaxandrides
andocides
andreas philosophus
androtion
antiphanes
antiphilus Byzantius
antiphon
aphricanus
aphthonius
appianus
apicius
apollinarius
apollodorus
apollonius Acharneus
apollonius, eiusq́; interpres
apostolius
appion
apsinus rhetor
apuleius
aratus
archæus
archelaus
archigenes
aristarchus
aristeas
aristides
aristocles
aristodemus
aristophanes Byzantius
Aristophanes, eiusq́; interpretes
aristophanes grammaticus
aristoteles
aristoxenus
arrianus
arrianus iureconsultus
artemidorus
asconius Pædianus
atheneus
auenazra
auenzoar
auerrois
augustinus
D. Augustinus
auicebron
auicenna
ausonius

B

Bæton
bardesanes Syrus
basilius
beda
bernardus
berosus
bessarion
boethius

C

Cænotimon
cæsarcaius iureconsultus
callimachus
callistratus
carminius
carystius Pergamenus
cassiodorus
cassius Hemina
cato
catullus
celsus iureconsultus
censorinus
chalcidius
chrestodorus
chrysostomus
cicero
claudianus
claudius philosophus
clearchus
clemens
cleomedes
cleonides
clitarchus
clitophon
columella
conciliator
constantinus De agricultura
cordus
cornelius Celsus
cornelius Nepos
crates
cremutius
critheus
cyprianus
cypriorum carminum auctor
cyprius poeta
cyrillus

D

Daimachus
damascenus
damascius
damastes
damis
damocritus
damon
daniel propheta
dantes
dauid propheta
demetrius Caletianus
demetrius Phalereus
demosthenes
didymus
dinon
diodorus Siculus
diodorus Sinopæus
diogenes tragicus
diogenianus
diomedes grammaticus
dion
dionysius Apher
dionysius Areopagita
dionysius Halicarnasseus
dionysius Thrax
dionysodorus
dioscorides
diotimus
domitius Calderinus
donatus
dorion
duris

E

Ecclesiastes
echemenes
egesippus
eliezer Hebræus
ennius
epænetus
epaphroditus
ephippus
epicharmus
epicurus
epiphanius
ethnicographus
esaias
eudoxus
eunapius
euphorion
eupolis
euripides
eusebius
eustathius
ezechiel

F

Fenestella
festus Pompeius
Iul. Firmicus
flauius Vopiscus
florens Septimius
florentinus
L. florus
franciscus Philephus
Iul. frontinus
fulgentius

G

Gabrias
galenus
gellius
gennadius
gentilis
gregorius theologus

H

Hali Abaragel
haliabas
harpocratio
heliodorus
hellanicus

bephe-

Finis.

ERRATA

Pagina 2. uerſu 36. φιλαλυθεῖς. 11.49. inſignitur. 27.45. Heraclides. 113.16. Pompeius Feſtus. atq; ita etiam alibi ſcribendum. 125.4. Didymos. 139.33. Parallelis. 464.5. frugalitatis. 522.25. Caruilij patrem. 635.14. Satyricus. 636.31. De cauis. 766.27. Lunæ motus. 801.34. inorientes. 849.9. millium. 860.29. anthropomorphon. 895.5. μεσόδικον. 921.49. quòd cum mentis. 1006.18. olfactu. 1023.35. annuis. 1035.26. tentoriæ. 1046.43. πέδινεῖν. 1076.26. Cochlidæ. 1080.48. ἕλα. 1082.35. cedebant. 1160.48. proſedanum.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBRI XXX

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLARISSIMVM DOMINVM IOANnem Grolierium Lugdunenſem, Chriſtianiſsimi Gallorum regis à ſecretis, necnon Inſubriæ primarium quæſtorem, Præfatio.

QVAE SPLENDOR VITAE IS EST, EAQVE illuſtris famæ celebritas, uir clariſſime, non inter Gallos modo, in quibus natus es & educatus, ſed & Italia tantumnon uniuerſa, qua ſuperum interpatet inferumq; mare, ab Alpium radicibus ad Siculum fretum: quod doctiſſimus ut quiſque eſt, ita in primis amicitiæ tuæ obſeruanter inſinuare ſe approperat. Quippe à ſummis comprobatum autoribus noſti, beneuolentiam à uirtute duci in primis, confouerią; ac inde coortam gratiam haud ferè conſeneſcere unquam, nec areſcere, ut quæ à uirenti promanarit initio: quod & menti ſuum adſciſcit nitorem, & lætitiam comparat præſignem. Id quod & uates nobilis ſub poetico (uti aſſolet) inuolucro, amplius perſpicienti ſignificat, ſic canens propemodum,

Solis intonſa eſt Phœbo, Bacchoq; iuuentus.

Quo ſanè factum, ut ipſe quoq; idem mihi petendum decus, conſtituerim, ſed reuerenter tamen: & quod Parthorum regibus patrij moris eſt, non citra munus, quod eſt non abſq; literario commercio. Sic enim concipio, Virtutem inenarrabili morum integritate conſtipatam, quæ te omnibus ingerit admirandum, & amabilem præcipue, uiciſſim me tibi parte ſaltem aliqua conciliaturam, quoniam hæc ſemper animo tuo, capaci omnium, numinis cuiuſdam loco fuerit. Nec ſanè fruſtratum iri me, aut uoto prorſus excaſurum, opiner, quando etiam ſi in illuſtri humanarũ rerum faſtigio conſtitutus, & (quod omnia exuperat) maximi regis intimus, ac Inſubrum quæſtor, cuncto paulominus terrarum orbi conſpicuum te præſtas, eniteſcuntq; mentis altiſſimæ germina præclara, nihilominus præmiti eſſe ingenio diceris, ac inter Gallorum ſplendidæ nobilitatis uiros clementia & affabilitate tanta, ut nunquam non uel ſortis poſtremæ hominibus pateas, renidens perpetuò: nec ferè hilarior, quàm ubi te adeat quiſpiam tua uſurus munificentia, & naturæ diuinioris largitate incõparabili. Nec aquulam (quod dicitur) uino unquam ſic infundas, ut alicui ingratitudinem regeras, uel collatam gratiam commemoratione præſtes dilutiorem. Quippe imbibiſſe altius uideris, eſſe hominem homini deum, uel (ut Græcè dicam) ἄνθρωπον εἶν ἀνθρώπου δαιμόνιον, haberiq; hanc ad felicitatem uiam cæteris omnibus munitiorem: quippe non aliam tenuere tot Galliarum uiri principes, ſed in primis tot, tantiq; tuæ gentis proceres longe clariſſimi: quo argumento illis gloriæ cognomen adoptatum, haud ambigam. Quòd ſi reluere conatur aliquis, in aliena laude, quàm par eſt, ingenioſior, ſuppetit tamen ex eminentiſſimis animi tui, omnia ſupereminentis dotibus, nitidiſſimo quodam ſplendore perfuſis, coniectatio euidens. Illud, quicquid eſt, in humanis rebus uideri auguſtiſſimum, unde tam omnibus abſoluta numeris propagata uirtus ſit. Qua nunc & ipſe compulſus, imò (ut ſyncerius agam) blandiſſimè allectus, tibi me non quidem amicum exhibeo (neq; enim tua hoc patitur amplitudo) ſed clientulum planè, & hunc quoq; humilem. Quod uero in rerum fieri commercijs à negociantibus ſolet, parario utimur, & eo utiq; iuſto, qui tibi me & doctiſſimo, & omnium ferè nobiliſſimo conciliatum pergat. Nec alius eſt omnino hic futurus, quàm uti præſtruximus, Muſarum initiatus ſacris, & ex ſciẽtiæ theſauris profluens. Etenim quum

nuper Antiquarum Lectionum libellos, quod maturuiſſe iam uideretur ſatis, unguium incurſus diu perpeſſi, necubi impolitiæ obreperet labecula, ſtilo digna cenſorio, formis cuſos publicam facere materiam ſtatuiſſem, tu mihi Vir præcellens, unus ex omnibus ſelectus maximè es, cui noui operis, arida modò (ut ait ille) pumice expoliti, munus oblatum uellem. Quod ea res in primis tibi nobilium ſcietiſſimo, & ſcientum nobiliſſimo animi mei ardorem in tui nominis propagationem, quod mihi infularum loco eſt, abunde uidebatur explicatura. Equidem in ſanctarijs humanis animorum fœturā maius, ac indicaturæ grauioris cenſuerim comprimi nihil, aut ſeruari. Simul & nuncupatione iſtiuſmodi prorſum animaduertebam fore: tum ut ex amplitudinis tuæ quadam maieſtate noſtris libellis quippiam accederet autoritatis & gratiæ, ac omnino eximerentur numero, ſiquidem pleraque ideo credi pretioſa, quoniam ſint templis dicata: tum etiam, ut tanquam deo quodam præſide ac ſenatus literarij principe, gloria inſigni, & in literatos meritis, communiti aduerſus omnem uirulentiæ reflatum, præſentia plurimum ijdem geſtirent tua, ſibique in eo placerent inſignitius: quando, uti à Peripateticorum principe traditum nouimus, in humanis rebus nil ferè cogitari gratius queat excellentioris amici ac patroni fide præſenti. Quæ quidem ratio hanc mihi nuncupationē, uelut neceſſariam, planè uidetur expreſſiſſe. Quanquam à Platonicis forſan hic decretis aberrarim, quod neceſſitas nulla magis cenſeatur uoluntaria, nec uoluntas neceſſaria magis, quàm amatoria. Primus hic, & idem ſummus, ac perpetuus uoluntatis affectus perficit omnino, ut nō amare nolimus, & nil ſit prorſus amore magis neceſſarium. Te autē uir clariſſime, quis nō amarit impenſius? quando non inde modò agnoſceris felix, quòd tota ſe ui ingeſſerit tibi fortuna in hac opum & potentiæ, ac honorum amplitudine: quibus & decentior quidam accedit corporis habitus, cui adeſſe planè aduertitur maieſtas quædam tacita, ut interim Secuſianorum, ſeu Lugdunenſium tuorum præſignem non attingā nobilitatem: quandò eminentiſſimis autoribus Lugdunum dici prouinciarum ornamentū, ab Planco deductum, noſſe uidemur. Sed hinc grauius multo, quòd ſapientia præditus ſingulari, ſic uitam attemperas, ut quicquid animo concipis, quicquid re obeundum proponis, ab optato haudquaquam excidas fine, quæ demum hinc inde abſoluta, plenaque & eſt, & cenſetur felicitas. Quippe illos denique beatos arbitramur, quibus plurima adſint quidem bona, ſed ita, ut inde manifeſta profluant emolumenta, quod utique citra uſum haudquaquam contigerit: hoc enim exuta poſſeſſio, felicitatem quānam iuuerit parte? At hunc ex formula, utque dictat ratio, præter ſapientiam, quòd ualeat præſtare, non ferè compereris. Hac porrò rationali naturæ cū Deo eminens paratur ſimilitudo, qui eſſe ſapientia ipſa creditur. In aſſimulatione autem eiuſmodi ſummum beatitudinis gradum uideri dubio procul conſtitutum, ſemper diuinus & ſenſit & docuit Plato. Sed & ſcientiſſimi ex noſtris animi uirtutem cenſuere longè clariſſimam & hominis peculiarē, de principe rerum deo bene coniectare, indeque inter compares de illius agere præſcripto. Qua ex re illud colligunt uerisſime, Niſi à ſeipſo, lædi poſſe neminem: quando in id bonum ius nulli ſuperſit extimo. Cæterum nec in tam ſuperba tuæ uirtutis cenſura, ſubblandiri me, uelim ſuſpicetur aliquis, aut ad tumulum nouercæ (quod dicitur) flere, uel eſſe Logodædalum aliquem, ac mutantem Protea formas: neque enim apud ingenij uirum perſpicaciſſimi ſupereſt mendacio locus, ut qui uerborū phaleras, & pictæ tectoria linguæ callide internoſcat: quòd ſi ſuperſit maximè, ſeruiliter adeo tibi illuſiſſe, haud facile concoquat animus. Sed uera ſciunt omnes, qui tantæ indolis admiratione attoniti ſubinde inſuſurrant ſibi Græcanicum illud, οὗτός ἐστιν ὁ κλεινὸς ἐκεῖνος ὁ πανσοφός. In tantum ab ijs reuulſus agnoſceris, qui & Sophocles uerbo Græco, Latinè autem dici ſolent laodicœni, uelut cœna oblata, laudibus efferri ſe paciſcentes. Conductis apud te, ac redemptis mancipibus eſſe locus poteſt nullus, in cuius mēte altioris præfloreſcunt uirtutis propagines, nil niſi heroicum, nil niſi diuinum redolentes. Quamobrem ſalue clariſſimum Lugduni tui decus, ſalue Galliarum ſpecimen auguſtiſſimū, ſalue inquam uirtutis aſſertor unice, ac hominum in omni uſu ſumme. Quodque inſigniter facis, patriæ uirtutis, eminentiſſimo cuique celebratæ, pomœria profer latius, iam hinc ut perdiſcāt omnes, nō ſcientia belli modò, quod creditum quandoque ſcimus, Gallos prǽcelluiſſe: uerum, uti nunc eſt

est, in omnem bene instituti animi decuriam uenire, deterso prorsus uetustatis sordidæ omni squalore. Illud singulare ac nitidissimum fuerit eminentioris naturæ argumētum, nullius te in disceptādo elogium, nullius te faciem inspectare: sed Areopagitarum quodam ueluti more noctu, ac in tenebris aduersum ea, quæ tui sunt fori, sententiam ferre, tanquam afflatu non quidem Delphico, quod Gentilicium est, sed diuino instinctum. Sensit hanc animi tui capacissimam fertilitatem longè clarissimus Gallorum rex Franciscus, sensere Galliarum eminentissimi proceres: nam si quid ingerat se ambagiosum in ijs, quæ functionis sunt tuæ, ac tu quid in ea re censeas, prompseris, quod insita præcelsi tamen animi moderatione rarenter obtingit, omnium mox approbatur calculis, uel citra sententiæ rationem, quando in uniuersorum mentibus irroborasse amplius animaduertitur, summum esse integritatis examen, si insusurrasse contingat, αὐτὸς ἔφη, ipse dixit. Quare & si eminentissima semper consectaris, nunquam non cœlestia cœlestis ipse suspectans: nihilominus nostra hæc minutula ne reieceris, ac prædiuites imitare, nam πολὺ τοῦ πεπέρεως ἔχων τίθησι κἂν λαχάνοις. Verum nos præfari desinamus, teq; iterum suppliciter apprecemur, qua soles, frontis erugatione, hoc quicquid est libellorum excipias lætus: ut te præside, adeant & cæteri, liuore posito.

Vale.

NATVRAE PRINCIPI AC INTELLECTVALI SAPIENTIAE NECNON AMORI SACRVM SPIRITALI AFflatu quorum trino & uno aspirante uberius, hæc publico studiosorum bono condita nobis sunt: nam sicuti materiæ actum exhibet forma, corpori uitam anima & motum, itidem animæ uirtutem intellectus, principium intellectui actum uitalem intellectualemq́ꝫ, ac lumen inenarrabile.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM LECTIONVM AD bonarum literarum studiosos omneis, Præfatio.

EPICVRVM philosophum uno uoluptatis nomine plerisq́ꝫ infamem, sæpe uero etiam grauissimum, dicere solitum accepimus, Collatum beneficium accepto non pulchrius modo & speciosius uideri, sed iucundius quoq́ꝫ, ac mira quadam ratione suauius: quando χαρᾶς οὐδὲν οὕτως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις. gaudij nil æque ferax est, ac gratia. Proinde prudentiæ multæ ac ingenij perspicacis censeri potest & debet, qui omnium princeps eam Gratiarum excogitasse nomenclaturam uidetur, ut unam diceret Aglaiam, Euphrosynem alteram, postremam denique Thaliam, uelut in benefica natura purius ampliusq́ꝫ fœcunditate præsigni progerminet gaudium, exuberetq́ꝫ. Nam & in Oedipode tyranno Sophocles, ἄνδρα δ' ὠφελεῖν ἀφ' ὧν ἔχοι τε καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνων. Quibus de causis quum uitæ pro innato captu solertiæ curriculum totum (nam, quod dicitur, nec puero quidem feriæ, nedum Saturnalia) ad procinctum remis uelisq́ꝫ dum tendimus, in literarum, & interiorum utiq́ꝫ, studijs transmiserimus, nulla subijt pridem grauior cura, nullum eminentius ingessit se propositum, quàm ut maturius, quantum hoc nomine principi naturæ primum (hoc est, diuinæ) debeamus, testatissimum toto terrarum orbe facere mus: quippe ab inenarrabili, ac infinita semoti abiunctiq́ꝫ clementia unum modo, & uix id quoq́ꝫ scimus, Nihil nos scire prorsum, aut posse: mox uero ut quicquid tot noctium euigilati emensiq́ꝫ labores, & haustæ lucernarum fuligines, dierumq́ꝫ sudor nobis peperissent, in album publico captantium ingenij cultum bono promere pergeremus: eo quidem procliuius, quod elegans est M. Catonis oraculum, Nihil agendo, homines male agere discunt. In hunc etenim usum durissima sumus perpessi: ut, quod diuino ex fonte in nos est perductum, benigne in alios itidem corriuaremus, reiectis omnino inauspicatis nescio quibus, in arcana protinus, quicquid est illis paulo acriore studio comparatum, intrudentibus, imò etiam contumulantibus. Quod in senatusconsultis, quæ tacita uocāt, quandoq́ꝫ factitatum nouimus. Mihi sanctarium exquisitius nullum fuerit, quàm artium bonarum ingenia candidata: quibus summa hilaritate, uelut in Platonis diuini rempublicam transcriptus, quod mihi est, impertior. Argumentum huius stomachi mei habebunt eruditi omnes, quòd eos, quibus exploratius comperta hæc meditataq́ꝫ sunt, pecularius appellare operis initio, non ab re est uisum: non ut fluentis largissimis aridus ipse aquas ingeram, sed indidem potius ut deriuem, quo retorrida rigentur inuenta, imò uero, ne si fortè (ut assolet) præsidibus nullis in aciem prodierint, tanquam αὐτοκάβδαλα, ut Aristotelico utamur dicendi more, id est, rudia impolitaq́ꝫ, nec unguibus impetita diu, protinus impressionem faciente male feriatorum sciola manu, allisa uel dispalata pereant. Quamobrem parte hac Euripidion illud facile reiecero, quo is Archelaum fertur alloquutus, οὐ βούλομαι πλουτοῦντι δωρεῖσθαι πένης, μή μ' ἄφρονα κρίνῃς, εἰ διδοὺς αἰτεῖν δοκῶ. Siquidem uobis doctissimi uiri, quibus & rerũ innumerabiliũ, & luculentissimæ orationis suppetunt diuitiæ, nostrum hoc qualecunq́ꝫ, forteq́ꝫ etiam simplarium offero munusculum, non auri uim à quoquam, non id genus alia uicissim repetiturus: scitum

tum enim est Græcanicum illud, πιπράσκει δ' ὁ καλὸς πάντα πρὸς ἀργύριον: sed animum præcipuè in legendo mitem, benignũq;: qui esse doctis omnibus germanus debet, nullo liuoris fuco, nulla festinantius lacerandi labecula maculosum obscuratumq;: mox uero & aduersum noctuinos oculos & frontes obduratas, ac nescio quos ἐκ τῶν τριόδων edentu los, semper uescentibus uirulenti quippiam allinentes, ingenuam propugnationem: nec precarium, sed iustum auxilium: ut toto standum putetis pede, ne quid tetræ prorsum rubiginis affricent inauspicatissimi tritagonistæ: ut Demosthenis in Aeschinẽ protinus uerbo utar. Quos sat scio, si ualeant, nulla non hora Philoxenum nobis, & Gnathonẽ Siculum gulæ proceres, ac cupediuoras infames exhibituros: quibus id fuit perfamiliare genuinumq;, ut uocati in pultaria narium mucosam excuterent superfluitatem, ut rei fœditate auersantibus cæteris, soli uel ultra uota saburrati epulis abunde distenderentur. Quanquam in male conceptas uoculas, apalæstrorum (ut sic dicam) ad uenena natas, nec conatu ita multo uideo esse opus, toto præsertim organo instructis. Nunquam (mihi credite) intra teli iactum progredi, permittent sibi: satis illis superq; est terroris ac tumultus omnia implere, ostentare magis quàm bellum gerere: ut quibus amatoria Bucolicorum uersuum uerba modo recinere, sit frequentissimum. Sed nec clauum rectum tenentibus, regiaq; incedentibus uia, magnopere Theoninus dens uidetur reformidandus. ἀείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι Diras aues, ac uelut Scironis prærupta letalia, nil moror, doctissimo cuique controuersa semper, silentio demum prudentibus eluctanda. Nam ut protinus de me iam ordiar dicere, id est in opere hoc condendo adhibitum temperamentum, ut temporis spatium longius ab exorso eo decursum, uice iudicũ planè perfunctum uideatur: quibus noua fœtura prodituros mox in publicam materiam libros subijci, uirgula Aristarchi perpendendos, in præclara legum illa concinnatione diuinus sanxit Plato: ut commoniti hinc decoris huius studiosi conformatos acrius, iterumq; ac sæpius recoctos proferrent. Pictorum certe institutum memorabile narratur, ut per interualla subinde tabulas peruiserent: credo, ut partus amore quadamtenus refrigerato, perinde ac spectatores, perpensione acri uel minuta dispicerent, in quibus perpeti assiduitate hebescit plerunq; generantis acies. Id nos in hisce libellis, non tam in nostrum euigilatis nomen, ac ut famæ publicæ tympana pulsaremus, quàm ut ad procinctum tendentibus præsidio forent, omnino pro uirili sequuti sumus: ut recognitione interuallata identidem pensitati concoctiq;, ac uelut canescentẽ suamq; indepti maturitatem, in manus hominum citra inscitiæ labem prodirent. Nam & Agatharcho sibi nimium placente, quòd tabulas depingeret celerius: ἐγὼ δὲ πολλῷ χρόνῳ, Zeuxis inquit. Et Cinnæ Smyrnam nouem annis scriptam, proditum est: Isocratis Panegyricum, etiam decem. Qua tamen in re, ut obiter Catoniano caueam supercilio tumentes, & histriculos nescio quos, ac liuidos, quorum semper in obelo mens, & Fescenninum uirus: non ita ijs quæ promuntur nobis omnium requirimus aut paciscimur assensum, perinde ac loquatur quercus: sicq; dicamus, tanquam ambrosia nos ali deceat. Nostra non adeo amamus, ut si usus ferat, uel cum famæ dispendio non allisuri uideamur. Maius est in publico bono momentum, cui à diuini cultus obseruantia mancipati obstrictiq;, interdiu noctuq; allaborauimus. Me autore primum in spongiam incumbet, ac una circumducetur litura, quicquid parum integra fide, aut scitè minus docteq; in literas promptum, fuerit animaduersum: etiamsi eum passim adhibuimus modum, ut quæ traduntur, omnia ferè classicis ac maiorum gentium obfirmata suffultaq; autoribus, ueluti statuminibus quibusdam rigidioribus, citra uitij aut ruinæ metum stent ualidius, reflatum paulo etiam uehementiorem facilè contemptura. Et sciant philologi omnes, mancipio nos permittere, ac euictionem præstaturos, si quis litem intendat. Proinde siquid exierit, quod geniũ habeat, nec sit quarta natum luna, seligat id lector accuratus, quo auctior fiat, & cultior literaria supellex: siquid tamen excitatam opinionem, quæ aduersaria ingens plerunque proponitur nobis, implere potuerit minus, ac πτερυγίζειν uidebimur quandoq;, & sentietur alicubi Lacratidæ frigus, aut (quod Galenus inquit) δοξοσοφίαν magis, quàm ueritatem animaduertemur captantes, meminerit unusquisq;, homines esse nos, quibus conniuere in pluribus, insitum est: nam & ueterũ sapientissimi multa quidem scisse dicuntur, omnia uero haudquaquã. Alius alio plura inuenire potest, nemo unus omnia. Quã-

obrem deſinant acutis naribus,ſubductiſq; ſupercilijs, & caperata fronte, ſtriataq; ſcio-
li,quibus putet ſæpe unguenti plena alabaſtrus, noſtra quocunq; concepta ſydere ſint,
immitius conuellere:memores,nemini unquam uitio datum, diuinam bonitatem, quo
melius ualeat,coluiſſe.Bene ſentiẽti non erit partus hic Hypenemios omnino,aut quod
Plato inquit, γόνιμος ἀνεμιαῖος, uel ὀρέσειον ὄνειρον: quando ad quingenta plus minus ex
autoribus electiſſimis opinatiſſimiſq;, perpenſione accurata, repaſtinantur loca parum
alijs animaduerſa: ne quis claudi more nos pilæ arbitretur inhærere, alieniſq; cernere
oculis,nec ex ingenio quicquam promere. Verum in hoc eum ſeruamus modum, ut o-
mnium ferè parcamus famæ,neq; enim infectam cruore gloriolam captamus, aut ſaty-
ram condimus. Quod ſi quis proſciſſum ſe traductumq; ac digito monſtratum ſuſpicabi
tur,uelim expendat acrius iniunctam promendi ueri neceſſitatem: neq; enim parietem
linere propoſitum eſt, aut puluillum cubito iacentium ſubdere. Porrò & animi cando-
rem ab omni prorſus æmulatione,& figurati præconis morſu,ac uirulentia ſecretũ. Ego
magnis nominibus,quando proferunt ſe (ut nunc eſt) mira fertilitate diſciplinarum o-
mnium ſtudia,libenter aſſurgo,inuenta,& in ſcribendo curam approbo, exoſculorq;:ſic
enim exoleſcet quàm primum barbaries, cuius (ut ſic dicam) uitiliginibus ſordeſcẽs La
tinæ linguæ claritas diu,uelut mucore, iacuit adobruta. Quod ſi ueſtra inſequutus ueſti-
gia doctiſſimi uiri,ceu in eandem harenam uocatus pugnatum,dolium ipſe quoq;,ſicu-
ti ille fecit apud Lucianum,uerſare ſum adortus,nil eſt quod iſto nomine cuiquam fron-
tem contraham:quippe notiſſimum eſt,delicatam eſſe doctrinam,ictus pugnanti dicta-
re de muro.Obſcurior quidem mea forſan fama eſt,fictilibus tamen prolibatum ſimpu-
lis commeminimus:ac inter uina & epulas, non ſpretum ſæpe aquæ potum. Notum &
illud eſt, ſumma perſequentes, honeſte uel in ſecundo conſpici faſtigio. Quæ immenſis
laboribus ſunt comparata mihi,quanquam ſumme diſtricto uarijs curis,ea nec ferè præ-
trita,uel oblita pridem in album promuntur, & ſcientiſſimorũ decuriæ adnumerantur,
ne uelut ἐν κωφῷ θεάτρῳ diutius adblandiamur nobis. Quod ſi fallimur, nec plauſum
expectare noſtra ualent,ſuccinam illud ipſe mihi, κεκύλισται ὁ πίθος ἐν κρανίῳ. Cæterum
quo certiore cubito hoſce libellos metiri,etiam in ueſtibulo,ualeat unuſquiſq;, uelut per
teſſeram edicto itinere,iam operis rationem exequi pergam. In quo ſanè commonitos
harum Lectionum ſtudioſos uelim omnes,non intra grammatices pomœria contineri,
quæ bonorum iuuenum emolumentis elucubrauimus:neq; ἀτρέμας,quod aiunt,ἐν ἰδίοις
μόνον λεμνίοις:ſiquidem omne ſtudiorum ferè attentatur genus,pręcipue uero Platonis,
ac Platonicorum rimamur arcana: ut quum ab illis amentatas haſtas acceperimus, eas
noſtris euibremus lacertis:quod ad illorum aliquandiu lucernam peruigilauimus, pro-
pter rerum nobilium eminentiſſimam in philoſophia ſublimitatem:quæ uetus illud Py-
thagoreorum ſymbolum,ex diuinitate profluens recipit fertiliſſime. Ex quo inter legen
dum, ſi modo aſſequare quæ dicantur: nec tranſeunter, ut Nilum canis, quod ait Gale-
nus, delibes: mire animos afficit, ac in ſummum à terrena ſequeſtratos humilitate pro-
uehit,inenarrabilem diuinorũ amorem ingenerans. Et ab Ariſtotele traditum ſcimus,
præſtare paucula ex nobiliore ſcientia prægustaſſe, quàm de ignobiliore multa. Nec ta-
men negliguntur interim Peripateticorum placita, ſubtilitate immenſa naturalium arca
na extra omnem aleam perſcrutantia.Quin,ut noſtris nil ceſſatum horis, ſciant omnes,
nec uelle nos, quod dicitur, ἑνὶ καλόποδι πάντας ὑποδεῖν, Medicorum ingreſſi ſcholas,
& uireta præcipue iucunda, quæ interuiſimus accurate, ut Chriſtianæ ueritatis theolo-
gos taceamus: quos utiq; uigilare ſolos recte dixeris, ſomniantibus cæteris, ac profun-
de omnino: uerſuram inde facimus, & excellens præfloramus argumentum, quoniam
ſortem uſus pariat, etiam ſi raptim, & uelut per tranſennam prætereuntes. Quo factum
eſt, ut à naturæ principe initia ducentes, quo ab intelligibilium profunditate inenarra-
bili ad ſenſibilium mox declinaremus certitudinem, ſiquid tamen certi ſcire licet, aut ha
bere,quum uera hic haudquaquam ſint,ſed uerorum imagines & umbræ, in mundi con
templationem,nullo unquam ſatis eloquio explicitam,uela fecerimus propanſa,conſe-
quente dæmonum natura,in qua multiplex retegitur ſubtilitas rerum, alioqui poeticis
adumbrata figmentis. Statimq; ingerente ſe nobis humanæ excellentia poteſtatis,
quam eſſe miraculum ingens,& diuinum quoq;,uetus comprobat Theologia, multum
parte

parte hac stilo indulsimus, lateq; animalium principi, & in uniuersi meditullio planè regnanti proprias & animi & corporis dotes extra omnem admirationis captum, regessimus: ut rationale animal infinitæ bonitatis esse delicias se, animaduertens, illi rebellem minus agere, tandem condiscat: si Tyanei aures nō spreuerit, quibus ille ab sensu interim secretus, inenarrabili concentu Apollinem diuinum mire uniuersa contemperantem audiebat: quando eam nobis peccati pestifera uis inussit labem, ut homine nil ferè comprobetur fragilius: quod atrocissimi belli intersita historia, manifestum facimus. Ab hac uero argumenti altitudine, multis fortè caliginosa, in uarios digredimur linguæ utriusq; flores: subinde tamen, quæ philosophiam resipiant, interserimus. Qua in parte ab Academicorum uestigijs non reuellimur, & Socraticorum: quibus frequentissimi fuit moris, quæstione digesta, diuersas ad id quod agitaretur, sententias afferre ac rationes: ut pluribus propositis, inuicemq; collatis, inde secerni facilius posset, quod rationi consonum magis uideretur. In alijs uero Græcos plurimum autores sequimur, non quidem ut interpretes, sed ex eorum perenni uelut fonte iudicio nostro, utcunq; est uisum, haurientes: sæpius etiam uel in luto quærentes aurum, ut dicitur, quod esse prudentiæ multæ creditur. Nec nostros tamen retundimus insigniter cultos, ac luminibus multis nitescentes: uelutq; emblematis quibusdam mire gratos: aut spatiosa, eruditaq; Iureconsultorum uolumina, quando & hi aduocantur ad partes: quorum est anima Dei cultus, at spiritus patriæ legis cura, cor uoluntas recta, manus rectæ uoluntatis effectus, totum æquitas & grauitas. Atque, ut paucis rem complectar, quicquid lectione collectum est, stilus in unum rediget corpus, & inde ANTIQVARVM LECTIONVM titulus hisce libellis est adoptatus: nam & Pomponium libros Variarum lectionum, concinnasse legimus: sed & Commentaria Lectionum Antiquarum, à Cæselio Vindice composita, Gellius aduocat. Siquidem adhibita ingenij nostri aura, quæcunque ea est, in saporem unum, imagine quadam apum, mire diuersa confudimus libamenta, uti ex succis odoraminum uarijs, reliquum tamen fiat spiramentum unum: adseruato, quantum eualuimus, breuitatis modulo, ne prorsum nimio plus excrescens fieret ἑκατοντάβιβλος πραγματεία. Indicem porrò præposuimus, sed triplicem, primo quid singulis opere toto capitibus contineatur, paucis explicamus: mox, quæ in diuersis autoribus exactiore lima perpendantur, expolianturúe: postremò, uocabula, & scitu digna complectimur ferè omnia: ut indulgenter, ac beneuole cum posteris actum à nobis, iam hinc perdiscant omnes. Id quod, uelut principem addecet, commonuisse obscurius Cæsarem accepimus, qui peregrinos quosdam, & fortuna opulentiore contemplatus canum, simiarumq; catulos sinu circumferentes, ac mire confouentes, amanterq;, quærere perrexit, εἰ παιδία παρ᾽ αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες.

ELENCHUS SIVE INDEX BREVIS EORUM QUAE CAPITIBUS SINGULIS TOTO CONTINENTUR VOLUMINE.

CAPITA LIBRI PRIMI,

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Dæmonem

CAPITA LIBRI TERTII.

CAPITA LIBRI QVARTI.

CAPITA LIBRI QVINTI.

CAPITA LIBRI SEXTI.

Animæ

CAPITA LIBRI SEPTIMI.

Tres

Pinon

CAPITA LIBRI OCTAVI.

CAPITA LIBRI NONI.

Musicæ

CAPITA LIBRI DECIMI.

niorum

CAPITA LIBRI VNDECIMI.

Capita

CAPITA LIBRI DVODECIMI.

CAPITA LIBRI DECIMITERTII.

CAPITA LIBRI DECIMIQVARTI.

Frigidam

solitas

CAPITA LIBRI DECIMIQVINTI.

CAPITA LIBRI SEXTIDECIMI.

catur

Qui

CAPITA LIBRI DECIMIOCTAVI.

Aphro-

CAPITA LIBRI DECIMINONI.

Homi-

CAPITA LIBRI VICESIMI.

Quid

Cælius

CAPITA LIBRI VICESIMIPRIMI.

De

CAPITA LIBRI VICESIMISECVNDI.

CAPITA LIBRI VICESIMITERTII.

CAPITA LIBRI VICESIMIQVARTI.

CAPITA LIBRI VICESIMIQVINTI.

CAPITA LIBRI VICESIMISEXTI.

Fumum

CAPITA LIBRI VICESIMISEPTIMI.

per

In pisce

CAPITA LIBRI VICESIMIOCTAVI.

 la, &

CAPITA LIBRI VICESIMINONI.

CAPITA LIBRI TRICESIMI.

aurificum

FINIS.

INDEX EORVM QVAE SCITIVS ENARRATIVSQVE EXPLICANTVR IN DIVERSIS OBSERUATA AUCTORIBUS.

EX LIBRO QVINTO

EX LIBRO SEXTO

EX LIBRO SEPTIMO

EX LIBRO OCTAVO

Plinius

EX LIBRO XIII

Plautinus

EX LIBRO XIIII

EX LIBRO XV

EX LIBRO XVI

EX LIBRO XVII

EX LIBRO XVIII

EX LIBRO XIX

EX LIBRO XXIIII

EX LIBRO XXV

EX LIBRO XXVI

tertio

Ciceronis

FINIS

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI PRIMVS.

EXORDIENDI RATIO

Ex deo esse omnia, de trinitate carptim, religiosa mox, & reuerens apprecatio.

PLATO philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ auctor longe clarissimus, in libro De mundi constitutione, scriptum reliquit, Omnes, qui modo mente constent, in rei cuiuslibet exordio ad numinis opem decurrere consueuisse. Necnon & alibi epistola quadam, In omnibus inquit, quæ uel dicimus, uel cogitamus, à deo ducenda initia sunt. Et rectissime id quidem, quoniam ut tragici cothurni princeps Sophocles prodit, Principium rectum compar item consequitur finis. Propterea felicius auspicaturis argumentum, mox futurum publico bono, inuocandus est omnium pater: quo prætermisso, sicuti comprobat in Philosophica consolatione etiam Boethius, nullum rite fundatur exordium. Siquidem est uita quædam una, regina unius mundani corporis, potentia, sapientia, bonitate præcellens, mundi magnitudinem singulari prouidentiæ munere ab initio, & serie nusquam interpellata perducens ad optimum. Hanc esse summum, & principem deum, constanter asserimus, de quo diuine cecinit Orpheus, πάντων γενέθλη, ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτὴ, hunc esse uniuersorum patrem confessus originemq; ac deniq; finem. Ad hunc in arcto constituti, tanquam in harenam defugimus: huic inuisum nihil, nihil inauditum. Omnia summa sapientia, & inenarrabili consilio distributa librantur, reguntur q;. Quod ipsum nec Orpheus idem ignorasse uidetur eo uersiculo, qui augustissimam naturam omnia introspicere, atq; audire, ac dispensare profatur, πάντ' ἐσορᾶς, καὶ πάντ' ἐπακούεις, καὶ πάντα βραβεύεις. Nec me fallit, uideri eundem tribus illis nominibus, consilio, luce, uita, trinitatem etiam præmonstrasse quodammodo. Nam quod in libris Antiquitatum Minar Sissennios scribit, unitatem adorasse in primis, uir sua ætate auctoritatis inconcussæ Pythagoras, unitatem illam esse trinam astruebat, adorandam, colendamq; præcipue. Est siquidem unitas omnium prima, mox æqualitas, inde connexio. Hæc uero Christianæ ueritatis doctores ex imagine quadam ad hæc nostra patrem dixerunt, ac filium, & sanctum spiritum, siue amorem. Nam in patre & filio quædam agnoscitur naturæ communio, quæ una est, ita quod natura ipsa æqualis patri demonstratur filius, & inter eos certa concipitur connexio: quippe naturalis amor alteri alterũ conciliat, connectitq;: ut uero ad simplicissimam hanc, & abstractissimam conscendamus intelligentiam, quæ sensu, uel imaginatione, aut ratione cum naturalibus pertinguntur appendicibus, necessario sciungenda abijciendaq;. Propterea docte Martianus philosophiam refert, ad trinitatis cognitionem scandere affectãtem circulos euomuisse, ac sphæras. Equidem ita sentio, ut se habet uisus ad solis lumen, ita prorsum habere hominis ingenium, ac rationem ad diuinæ bonitatis radium. Proinde absque illius illustriore lumine nil facile à nobis animaduerti, aut cognosci. Ipsa uero gratia diuina illuminatio est, & dona gratiæ lumina sunt, eos illuminantia qui in eius uocantur participatum. Quin gratia omnis ab uno profluit fonte, & illuminatio omnis ab lumine uno. Multi utiq; radij sunt, sed lumen unum. Spargit se quoque lumen unum, ut multos illuminet. Lucent illuminati multi, nec tamen uidetur, nisi lumen unum, & fiunt lumen unum in lumine uno. Ita unum se bonum multis præbet participandum: ut cum illo coalescentes unum sint, qui unam ducunt ex illo similitudinem. Propterea theologorum ueterum plerosq; scimus ingenio perspicacissimo, bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo collocatam tradidisse. Nam centri nomine deum esse intelligendum, prudentioribus insinuarunt. Circulos uero in ambitu assidue circumactos, mentem significare, animã item,

ac naturam & materiā. Id quod Plotino placuit in primis. Siquidem deus potenter omnibus ineſt unus penitus ſimplex, ac immobilis. Omnia uero indidem emanantia aliquo modo cōpoſita, ac motus non inſcia. Immo uero ſicuti profluunt ab eo, ita refluunt in eundem, ut in circulo lineæ. Deus itaq; centrum omnium, unitas ſimpliciſſima, actus puriſſimus ſeſe inſerit uniuerſis, nec præſens modo eſt, uerū & omnibus à ſe creatis potentiam intimam, ſimpliciſſimam, præſtantiſſimam indidit, quam rerum uocant unitatem, à qua propendent omnia, & ad eandem redeunt, caligantq; prius, quàm ſuo inhæſerint creatori. Igitur bonitas quidem rerum omnium ipſe deus, per quem cuncta ſunt bona: pulchritudo autem eſt dei radius, à quo rerum omnium ſpecies effinguntur, rurſumq; ab eo, ut luminum patre, deſcendit datum omne optimum, & omne donum perfectū: proinde qua poſſumus mentis puritate, immo uero illa ipſa unitate, quam uocant mentis caput, & florem quoq;, ſicuti Zoroaſter, qua ſola ſuper animæ, mentiſq; proprietatem extante, putat Iamblichus inter Academicos cognomento diuinus & ſacerdos magnus, unitatem poſſe attingi, integre, ſynceriter, ſancte, ſuppliciter ipſum hunc omnia ſuperemi nentem, infinitum, inenarrabilem, maieſtate auguſtiſſimnm, ſplendore micantiſsimum, uirtute incomprehenſibilem, tantæ rei exordio, cui ſumus genuina impares debilitate, ſic apprecemur uenerabundi: quando & clariſſimus medicæ ſcientiæ ſcriptor Auicenna, etiam ſi falſis obancillatus ſacris, maximi operis, & conquiſiti exordio diuinitati gratias agendo, auſpicatius ſe tantarum rerum initia ducturum eſt opinatus. Qui cuncta inenarrabili bonitate producis, totius rerum naturæ cauſa, & origo initialis, qui ſapientia infinita, & prouidentia perſpicaciſſima regis, roboras, uiuificas, lenis, mulces, excitasq;, Summe animorum pater, animantum ſoſpitator, iuſtitiæ fons perennis, ſuper omnem conſtitutæ mentis captum, tibi ſoli cognitæ, & cui ſe largius uaſtiſſima tuæ clementiæ flumina infudere: uita totum, quod eſt in me, ſalua lux totum illumina: uerbum tuum me regat: ſapientia emendet: ſpiritus creator repleat, accendat amoris ignem, ſenſus collustret, infirma noſtri corporis uirtute firmans perpeti. Tu qui ſolus trinus, unus es Deus, benedictionem à me non ſeuocaris, adiuua benigne, miſerere ampliter: da tuæ maieſtatis idolo, quoniam in nullo falli diuinum eſt, primum quidem in uoluntate acquieſcat tua: deinde, ut quæ mox dicentur, tibi placeant omnia, ſintq; (quod dicitur) ſarcta tectaq;, laudes tuas recinant: quando es auctor omnium, & ſine te Cimmerijs offuſi tenebris caligamus altius. Studioſorum deſeruiant emolumentis: qui & facile aſſequantur, quæ uaria nobis, te illuſtrante, lectio ſuggeſſerit. Ipſe uero, qui diu iam hoc uoluto ſaxum, & incudem eandem interdiu noctuq; tundo, ex mentis propoſito totū opus tranſigam, mihiq; ipſi conſtem perpetuo, ex umbratili nunc primum meditatione in puluerem inſtructu meo, & ornatu prodiens, & forenſem (ut ſic dixerim) aciem, noſtris iuuenibus modo ſint φιλαληθέσ, Latinæ rei uelut ſeminarium comparaturus. In quo diuerſiſſimorum generum depactis ſeminibus, inde ſibi in agellos ſuos ſuccretas uiuiradices transferat, qui hiſce legendis otium, ac ſubſecundarias impartiri horas non cenſuerit inane, ac citra operæpretium. Quando in ijs, quod olim in templo Pacis factitatum Herodianus ſcribit, quicquid eſt nobis opulentiæ ad hanc horam, reconditum uoluimus, ut theſauri fierent, non libri, ac ne intus modo caneremus, quod factitabat citharistes Aſpendius, ſed & foris, quoniam in ſudata ueſte duraſſe abunde uidemur. Ceterum legentes uniuerſim hic commonuero, quod in Moralibus eſt ab Ariſtotele traditum, eſſe quidem eruditi, exactum ipſum eatenus in uno quoq; genere flagitare, quatenus ferat ipſius natura rei. ſimile nanq; cenſetur, mathematicum ſuadentem probare, & ab oratore demonſtrationes exigere.

An deo congruat nomen aliquod, obſeruata ex Theologumenon libris. Cap. I

SI uero parte hac ſtudioſius quærat aliquis, ecquid de principis, ac rerū parentis dei nomine monumentis prodēdum ſe ingerat ex ueteribus memorijs, reſpondere breuiter, apteq; ambiguitati propoſitæ ſic propemodum poſſe uideor, Maximum illud, & maximum quidem ſimpliciter, cui opponatur nihil: ſic demum noſtræ mentis captum ſupergredi, ut nomenclaturæ rationem exſuperet prorſus omnem: quippe ab humani ingenij ſolertia rationis quadam ſingulari ui indita ſunt nomina, ut unius ab alio euidens fiat diſcretio, ubi uero unum

unum ſunt omnia, obſecro te, quodnam inibi nomen excogitaris proprium. Mercurij utiq; profundior nos ſententia latere haud poteſt: Quia, inquit, rerum uniuerſitas eſt deus, proprium eius eſſe nomen haud ullum poteſt, quoniam aut omni nomine deum, aut omnia eius nuncupari nomine, foret neceſſarium: quando is ſimplicitate ſua rerum omnium complicat uniuerſitatem: at quod ineffabile nos dicimus, tetragrāmaton Græci, ideſt literarum quatuor, ioth, he, uau, he: proprietatis tamen ſubire uim creditur, quia Deo nō coaptetur creatorum ratione aliqua, uerum eſſentiæ ui propriæ. Id uero tralatū dici unus ualet, ac omnia, ſeu omnia uniter (ſic enim mihi nunc dicere permittant Latinæ rei ſtudioſi) uel proprie adhuc magis unitas. Nec tamē ſic unitatem hic inaudias uelim, ut loqui homines aſſueuere: nā ſicuti intellectum omnē ſupereminet Deus, ita & nomen omne. Siquidem per rationis motum, qui intellectu longe inferior eſt, rebus induntur diſcernendis nomina. Verum quia contradictoria reclinare nequit ratio, hinc nullum dare nomē colligas, cui non opponatur aliud eiuſdem rationis motu: quippe unitati pluralitas opponitur, ac multitudo. Hæc autem deo haudquaquam cōgruat, ſed ea uerius, cui pluralitas ſeſe nulla obiectet, uel (ut ſic dicam) alteritas. Hoc utiq; intellectus menſum excedit: quis enim infinitam intelligat unitatem, per infinitum oppoſitionem quæ omnem excedat? Inibi omnia citra compoſitionē ſunt in unitatis complicata ſimplicitate: nec aliud ibi agnoſcitur, uel diuerſum. Quod ſi quis eam cōcipere unitatem queat, quæ etiam ſi unitas eſt, nihiloſecius omnia eſt, dei nomē is attingat plane. Et ipſa tamē unitas, quamuis propinquius cenſeatur nomē maximi, ab uero tamen maximi nomine, quod eſt ipſum maximū, per infinitum diſparatur, reuelliturq;. Liquet igitur hinc, deo haud quadrare, niſi diminutiſſime, particularia, diſcreta, oppoſitum habentia. Quare Areopagita Dionyſius affirmationes eſſe incompactas pronunciat, quippe ſi Deum eſſe autumas Veritatem, obiectat ſeſe falſitas: ſi uirtutē, occurrit uitium: ſi ſubſtantiam, obijcitur accidens: quod & in reliquis fit. Attribuūtur deo tamen iſta per tralationem ab creatis quandā ex perfectione, quam præferunt nomina ipſa. Quod ipſum & in trinitatis auguſtiſsimæ nūcupationibus dilucet: nam quia unitas eſt Deus, gignēs dicitur, ac pater. Ex eo autē quod unitatis æqualitas eſt, genitus, ſiue filius: ex eo quod utriuſq; cōnexio eſt, ſanctus ſpiritus. Quod ſi perpendis exactius, à patre filium gigni, hoc fuit omnia in uerbo creare: quo argumēto uerbum & artem, ac ideam, creatorū reſpectu, affirmat Aurelius Auguſtinus. Nam creatura, quia deus pater eſt, eſſe incipit: ex eo quod filius, perficitur: quod uerò ſanctus eſt ſpiritus, uniuerſali cōgruit ordini, coaptaturq;. Quæ ſunt in re qualibet trinitatis ueſtigia, quod Aurelius idem comprobat ſanè, Geneſeos caput enarrans primum. Illud porro nec omiſero, cuius mihi auctor eſt magnus Baſilius in Hexaemero, ſanctum ſpiritum ab Moſaica dici ſapientia, Dei ſpiritum: ut quum ſcribitur, Et ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Quod ſi amplius quæſieris, quonam hic pacto ſuper aquas ferebatur: reſpondebimus ex ſapientis Syri doctrina, quando Hebraicæ ueritati propior ſit gentium illarum lingua, Ferebatur, exponendum pro fouebat, uitalem aquis fœcunditatem exhibens. Ex quibus dilucet illud quoque, de quo indagine nō incurioſa quæſitum à multis eſt, nec ab creandi actu ſanctum abiungi ſpiritum.

Quo pacto mundus ſit congeries malorum, & terra improbitatis prouincia, quum multi Deum eſſe mundum dicant, & Moyſes quoq;, ac ſanctæ literæ miris efferant laudibus. Cap. II

QVoniam uerò ab dei maieſtate immenſa, & inenarrabili recte, ſicuti decuit, auſpicati ſumus, quādo & initijs omnibus ueteres præfari ſolitos, Pauſanias ſcribit, captandi gratia ominis boni, θεὸς, θεὸς, quod Aelius quoque comprobat Dionyſius, & principium omne Plato ſcribit, ac repetit Proclus, eſſe diuinum: non inſcite opinor, nec improſpere, aut, quod ille, ait, inſubide ſecundum operis inſtituti caput mundo dicabitur. Quem in libro de uniuerſi natura Plato deum beatum appellare nō dubitauit: animam quoq;, ut Plotinus interpretatur, ab opifice bono ideo eſſe traditam, prodens, ut mundus poſſet intellectualis euadere, quod quidem neceſſarium fuerat: ſed citra animam, inquit, id uerò effici non poterat. Verum ante hos longe in ſermone, qui Pimander inſcribitur, Mercurius nil, inquit, eorum quæ in mundo ſunt,

interit: si enim secundus est Deus ipse mundus, necnon immortale uiuens: impossibile est, immortalis animantis partem aliquã interire. Quæcunq; mundo insunt, mundi sunt membra: homo præsertim, animal rationale. Primus omnium uere sempiternus, immortalis, ingenitus est Deus, omnium auctor. Secundus uero deinde ad illius imaginẽ mundus, semperuiuens, non sempiternus: nam quod sempiternum est, ab altero factum non est. Quinimmo in Naturalis historiæ initio Plinius, Mundum credi numen, par esse putat, sed æternum, immensum, ingenitum, nec interiturum unquã. Cæterum quod fatendum sit, ego quidem non utiq; mundum, ut deum contenderim esse uenerãdum: at uerò tanquã inenarrabile summi dei opus suspiciẽdum, facile censuerim, etiam si somniantis hoc putat Epicurus, non philosophãtis, quiq; ne primoribus quidem labijs physiologiã gustarit, idest naturæ rationem. Quãdo & Astronomicon primo M. Manilius sic scribit.

At manet incolumis mundus, suaq; omnia seruat:
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

Bonum item, multiformi imaginum uarietate distinctum, concinnatumq;, necnon circumflexu complectentem, quicquid uenerationem, laudem, amorem, pulchritudinis excellentia, aut dignitatis amplitudine cumulatum parere potest. Nec enim frustra in libro ueritatis & uitæ Moyses ait, nunc singula in mundo bona, nunc cuncta ualde bona ex artifice summo propagata. Nam nec aliorsum pronuntiatum & illud, Cæli enarrant gloriã Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Deprehensum certe ab peritioribus est, in mundi creatione principem deum arithmetica esse usum, geometria item ac musica: siquidem arithmetica ratione compacta, cõnexaq; creduntur elementa: geometria uero figuras effinxit, ut inde firmitatem consequerentur, stabilitatem, ac pro naturæ ui mobilitatem. Proportiones adnexuit musica, ne terræ plus in terreno sentiretur elemento, quàm aquæ in aqueo, & in aereo aeris, & ignis in ignea natura: nec elementorũ ullum omnino in aliud resolui ulla quiret ratione. Vnde colligi posse, mundi molẽ haud perire. Proinde quum audis, à deo esse uniuersa in numero creata, & pondere ac mensura: intellige, ad arithmeticam numerum referri, pondus ad musicam, ad geometriam uerò mensuræ adiectum nomen: quippe astringente grauitatem leuitate, confouentur omnia, fulciunturq;: in meditullio nanq; ignea potestate cohibetur terra, sed & huic ignis innititur. Ita profecto est, magnitudo exquisitissimi, nec laudati unquam pro dignitate operis, necnon late patens uis, & motus mirabilem opificis præ se fert potẽtiam. Dispositio uerò excultissima mirificã ostentat sapientiam. Vsus uerò ad optimum ubique conducens latius exuberantem nobis ingerit bonitatem. Proinde summi Platonici uniuersum hoc, ceu augustissimam dei statuam eximie uenerati sunt: & quę in eo cæteris maiestate naturæ præstare uidentur, tanquam idearum (ut ipsi uolunt) certiora simulacra. Cæterum in tanta rerum gloria, quonam pacto id dissimulauerim, quod in ueteris Theologiæ libris uideor legisse? Ipsum hunc, quem tantopere admiramur, mundum, malorum appellari congeriem: terram uerò, eadem insectatione, improbitatis prouinciam dici. Quod & uulgo ita subinde iactatur, ut planè adagij uicem obtineat. Nam ab Platone quoq; dictum est in libro de scientia, Mala omnino deleri non posse, uerum ea necessario euenire, nec tamẽ apud deos esse, sed apud mortalem naturam, inferioremq; hunc locum assidue circumuolui. Hisce quin item Ambrosij sententia concinit bracteata, Mala inesse mundo, quis omnino sapiens audeat inficiari, frequenti adeo ad mortem in hoc seculo lapsu? Hoc tam dissentaneum, tamq; pugnans, sic tamen antiquorum rationibus confouere, atq; tueri possumus. Bonum, inquit Mercurius, in uno tantum deo est, immo ipsum bonum deus ipse semper: nam & in Euangelio Matthæi CHRISTVS, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰμὴ ὁ θεός. Quum bonum dicimus, bonum id, quod omnia continet bona, & quod bonum semper, intellige. Hoc uero uni adest deo, nullius unquam inopi, iniuriæ non obnoxio, qua in iram præcipitetur, numen eius late dominatur, nil eo sapientius. Sicuti uerò malorum nullum inest illi, ita nusquam alibi reperias bonum, ne in ipso quidem mundo, qui utiq; passionibus genita replet, ut pertrito scholis uerbo interim citra sciolorum morsum utamur: nam & generatio ab passione non sequestratur: ubi autem passio, nullo modo bonum: ubi bonum, nõ habet ibi locum passio. Sicuti uerò materiæ omnium concessa est participatio, ita & boni participatione mundus bonus: bonus

nus,inquam,quatenus & ipſe omnium effector:at minime in alijs bonus, paſſibilitatis, & motus ratione.Nuſquam in eo pulchrum compereris, nuſquam bonum. Siquidem, quæ modo titillant ſenſus,ſimulacra ſunt,& miraculorum uanitas.Ipſa quippe natura,ui taq; mundi,ut placuit Plotino,quaſi maga,imagines ipſius boni, ueri, pulchri ubiq; fingit,uelut eſcas,quibus animas huic mundo per auaritiam, uoluptatem,inanem gloriam mancipatas fallit.Deum cogita,circa pulchritudinem demum uerſaberis.Certe libro octauo Enneadis quartæ de animę deſcenſu in corpora, Plotinus idem conſtanter aſſeruit, ſenſibile totum à Platone contemni, & commercium animæ cum corpore damnari, qui & arcanum illud ueneratur oraculum,quo traditur, Animam hic in cuſtodia quadã, & carcere diſtineri.Quin,inquit,ſpelunca apud Platonem, ſicut & antrum in Empedocle,apud quem ψυχόπομποι poteſtates inquiunt,ἠλύθομεν τόδ' ὑπ' ἄντρον ὑπόστεγον,uniuerſum hoc nobis ſignificat.Solutionem è uinculis, & ex ſpelunca aſcenſum, ipſam accipi puto animę ad intelligibile progreſſionem. Vanitas uanitatum,& omnia uanitas,inquit Eccleſiaſtes. Sed ait Hieronymus,ſi creatura omnis bona eſt, ut quæ ex boni creatoris fontibus profluxerit,quo nam pacto uniuerſa uanitas?Si terra uanitas,nunquid & cœli, & angeli,throni,dominationes,poteſtates,cæteræq; uirtutes?Sed quæ per ſe bona ſunt, melioribus collata uanitatis aſciſcunt nomen. Stellam lunæ confer, cæca eſt:lunam ſoli iunge,non rutilat:ſolem CHRISTO ſi componas, tenebræ ſunt. Adde quod ubi Plato ait, Mala in mortali natura uerſari:id exponens Plotinus, eſſe inquit neceſſario aliquid ſubcontrarium bono,ideſt ſub boni imperio collocari aliquid, ab eo maxime diſtans,ac penitus diſſimillimum, ideſt infimam mundi materiam. Hoc autem loco monendi ſumus,contrarietatem ab hoc philoſopho, ut eius doctrinæ ſtudioſis placere animaduerto,accipi,non repugnantiã duarum in eodem genere qualitatum,ſed diſtantiam rerum undiq; maximam,oppoſita facientem,ferentemq;, quomodo eſt materia ſubcontraria deo:hæc namq; eſſentia non eſt,ille uero eſſentiæ principium: hæc malorum origo,ille bonorum. Salus una,uia item una,pietas cognitioni adnexa. Tunc humana mẽs recta concipit,& meditatur:ubi ab principe natura infuſum exceperit radium. Quòd ſi immundorum ſpirituum afflata prauitate ſubdiderit colla iugo,ſuccreſcunt inde,progerminantq; adulteria,ſtupra,homicidia,id genus alia cõplura. Quo forſan argumento Luciferiani uniuerſum mundum eſſe diaboli aſtruebant, & factum de eccleſia lupanar. Illud neutiq; ſilentio inuoluendum,ubi ex ſacra pagina hoc aduocauimus, Cæli enarrant gloriam dei: ſic ab eruditis intelligi,ut cælorum appellatione,ſpiritalia ſignificentur entia:quia Hebraice articulus adijciatur,ha:uelut in Geneſi,In principio creauit Deus haſamaim:quod ſi dematur,tunc cœlos accipi uiſibiles.

Humana natura aſtruitur non uilis,nec contemnenda. Hominis cauſa omnia eſſe à deo quodammodo producta.Hominem futurum fuiſſe immortalem,ſi non peccaſſet. Ante peccatum,an noxium quippiam produxerit terra.Incorruptibile quot dicatur modis. Cap. III

Aeterum poſteaquàm huc prouecti ſumus,ut rationalis naturæ gradum oſtendere aliquo modo uideri poſſimus humilẽ, infauſtum, & nullo ferè cũ cæleſtibus communicatu, quum illic uiuacitas ſit æterna, & indefecta, hic caduca,& ſubciſiua ingenia,prętò ſit & mira ſublimitas, tanta faſtigij intercapedine interuallata ab infimis:Putemur interim oratorio more,hominis patrocinium ſuſcepiſſe,aut certe Academicorum ſcholas ingreſſi opinationes illorum interdum amplexari,qui uериſimilitudinem captantes, & inde Sceptici nũcupati,nil omnino aſtruebant.Enitamur ergo iam hinc promere,quæ hominem, & illius terrenum locum faciant anguſtiorem,ſuo metientes omnia modulo:&, ut Pindarus inquit, καθ' αὑτόν,ut ſimul Plinio occurramus,tradenti,Hominem nõ ideo eſſe proximum deo genitũ, ut uilitate iuxta belluas eſſet,uelut ſuillæ nari aureum plane inſertarit annulum deus.Simul etiam Platonicis ſatisfaciamus,ſalamandra quandoq; frigidioribus,à quibus proditum ſcimus,Mundi partem,quæ ſupra lunam ſit conſtituta,eſſe mutationis neſciam,genuina luce perſpicuã,perpetua tranquillitate beatam,diciq; agentem: quoniam quę hic ſunt,cæli uultibus (ut ſic dicã) ſint obnoxia.At infra lunã diuerſa omnia,ubi ſit uitę mortiſq; collimitiũ,tumultuentur elementa,cooriantur procellæ,omnia quodãmodo præcipitentur

pitentur in interitum: ideoq; recte patiens mundi portio censeatur, immo uerò inferorum locus: quoniam animæ malum sit, ad materiam se deflectere, quam in Theæteto nominat Plato dissimilitudinis regionem, hoc est diuinitati undiq; dissimillimam: dicatur & Lethæus, sed profundus: & terræ tartara, in quę anima deiecta, in cœnum creditur corruisse tenebrosum. Mors, inquiunt, animæ est, dum corpore mergitur, in materiam labi, ipsaq; repleri. quod si suspectet nusquam, sed in cœnum identidem reuoluatur, etiam inde fieri, ut apud inferos dicatur dormitare. At si ueritatem, reiecta omni uesica, & ambitionis tumore paulum compresso, amplius libeat perpendere, comperiemus primum, quicquid est naturæ corporeæ, hominis causa esse productũ. Nam quis nesciat, elementorum illuc rationem spectare, ut inde composita confingantur? Composita uerò inanima nónne propter animata, ut imperfecta propter perfecta? Plantæ utiq; animalibus deseruiunt: at hæc, immo uerò omnia simul, humanis usibus sunt destinata. Sed quid in humili uersamur? cur non surrigimur? & quæ tam miranda uidentur, nobis item obsequium præstare comprobamus? Expende radiantis deos, ut inquit Apuleius, quibus cæli chorum comptum, & coronatum suda tempestate uisimus, pictis noctibus, seuera gratia, toruo decore. Suspice, inquam, in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennius, clypeo miris fulgoribus uariata cælamina: quorum ex assuetudine speciem quandoq; mirari desinimus, nónne nostris emolumentis ista destinantur? Mihi certe ita compertum, quantumuis illa inenarrabili sint ordine distincta, quantumuis dignitate humanum captum excedentia, tamen quodammodo propter hominem uideri creata. Nam & in Physicis pronuntiat Aristoteles, hominem esse aliquo modo finem: etenim secundo De generatione & corruptione idem scribit, à deo uniuersum esse repletum, quia generationem fecerit continuam. Hæc uero non est, nisi ex cælorum motu: unde consequutione quadam colligi, motus esse generationis causa factos, quin & mobilia, & motores quoq; modo quodam: quippe motuum finalis causa generatio est, & cælestium quoq; corporum, ut mobilium, non ut corporum, & substantiarum. Porrò generatione cessante, cessabit motus quoq;. Quæ si ceruicosior aliquis etiamnum putat irridenda, apio (quod dicitur) uix satis inspecto, uelut Palladi felem coaptare connitamur, audiat (quæso) patienter, quæ in sanctis literis obseruata, subnotanda censuimus, sic uerò Deuteronomij capite quarto, legimus: Ne forte oculis eleuatis in cælum, solem uideas, & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas: quæ creauit deus tuus in ministerium cunctis gentibus. Homo itaq; in mundi meditullio constitutus, ueluti rex plane, dominusq; cunctorum, huc illuc porrectis, expansisq; potestatis suæ uiribus, fruitur omnibus, omnibus imperat. Id non sacris modo literis celeberrimum est, sed dictat ratio, & rerum ordo mirus. Id uero imperium ac regimen ex prudentia est, quæ propria censetur hominis, in quo uirtus ea generalis est, quum in brutis per partes uideatur, sicuti in aranea ad contexendam telam, quamobrem iure homini subijciuntur. Confirmat hæc, ut de Plinio interim sileam, Mercurij auctoritas, qui diuinissime multa quidem, sed & illud peruidit, Pater, inquit, omnium intellectus, hominem sibi similem procreauit, atq; ei, tanquã filio suo, congratulatus est, propterea forma delectatus propria, opera sua omnia usui concessit humano. Amplius & in literis nostris M. Tullius aptissime colligit, Mundum uideri effectum eorum animantium causa, quæ ratione utantur, qui sunt dij & homines, quibus, inquit, profecto nihil est melius, ratio namq; omnibus excellentior. Iam, ut alia missa faciam, quis non uidet tum magni sacerdotis sentẽtia, tum summi oratoris propheticum illud confirmari ferè: Dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Quod si inferat aliquis, male à me ita colligi: & inanes flari gloriolas, quoniam nusquam non imperium hominis pernoscatur proscissum, conuulsum, extritumq;: ac rem omnino ad manticam, quod dicitur, & incitas relapsam: Respondebunt Christiani patres, supplicium esse ex admissa noxa, non rerum ordinem, quippe quo sibi iure potestatem uendicet, qui uix dum in uitalem productus lucem, protinus se Deo rebellem præstitit: ut penè cum nutricis lacte, ut sic dicam, flagitiorum ac superbiæ semina hausisse uideri possit? Quod adeo uerum est ut auctor nobis sit Beda, Ante hominis peccatum nil noxium ab terra progerminasse, non herbam ueneno pestilẽtem, nõ arborem sterilitatis inutilem uitio, sequestrata item natricum uirulentia, & uiperarum. Quanquam quod ad hoc pertinet, etiam si uel antea pullu-

pullulatu succreuisse ista, non inficiemur, minime tamen supersit querelis locus. Nam tum perinde sit, ac si terram insimules, quod non omnes homines boni. Amplius, quod uel in cælo non omnes angeli boni. Equidē solis ardor præualidus spicas torrendo concoquit: idem tamen gignentium exordia perurit. Ita profecto est, eorum quæ de terra sese promunt, specificam singula rationem præferunt, ac pro uirili creaturæ complent uniuersæ pulchritudinem: alia siquidem esui adnascuntur, usibus alijs alia. Quod tibi inutile censes, quibusdam cōfert insigniter. Quod gulam minus prolectat, nec in mensam admiseris, medendi salutarem suggerit uim: conio libidinū furores compressi emarcuerunt plerunq;: helleboro affectiones corporum inueteratæ interdum solutæ comperiuntur. Quare ex ijs suggillatio creantis dei nulla, sed gratiæ incrementum potius. Quod cum magno Basilio in Hexaemeri libellis comprobat Ambrosius. Verum, ut uideo, moriendi necessitate urgemur præcipue. hæc nobis infestos maxime facit, qui hominis statum hostiliter insectantur: astruentes id etiamnum usu uenire, uti optimum quenq; & statim & præcipue pigneretur deus: nam & Cassius Hemina, Quæ nata sunt, ea omnia denasci aiunt. Nec uident primum illum nostri generis patrem, tanquam Cæciam quendam, ipsum sibi calamitatū adsciuisse nubila: etenim si non peccasset is, quodnam foret nobis cum morte commercium? An Apostolum non audimus dicentem, Corpus esse mortuum propter peccatum? non dixit, Mortale corpus ex peccato: sed mortuum. Id quippe ante peccatum mortale fuerat, & immortale, quia poterat mori, & non mori. Aliud est autem non posse mori, aliud posse non mori. Mortalis erat homo conditione corporis animalis: at conditoris beneficio immortalis. Confirmat doctrinam hanc Nicolaus theologus, comprobat in Ciuitate diuina Aurelius Augustinus, docens propter peccatum naturæ principem intonuisse: Terra es, in terram ibis. Sed & Gregorius amplissime astipulatur, quum asserit, Ita fuisse conditum hominem, ut manente illo, decederent tempora, nec cum temporibus transiret. stabat enim in momentis decurrētibus: nec ad uitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Posteaquam uero conditor est offensus, ire cœpit cum tempore, & tabernaculum mortis esse humanum corpus. Ac uti scienter prodidit Pindarus, ἐπάμεροι, τί δὲ τίς, τί δ' ὅπις, σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Et apostolus Paulus ad Romanos: Per peccatū intrauit mors in mundum. Beatus item Thomas incorruptibile modis dici tribus astruit: Primo materiæ absentis ratione, ut in angelis: uel quia non sit materia in potentia, nisi ad formam unam, ut in cœlesti corpore. Altero modo ex parte formę, ubi rebus ex se corruptibilibus adnexa dispositio est, qua prorsum ab corruptione uendicētur, quod quidem secundum gloriam incorruptibile asseritur: nam in epistola ad Dioscurum Augustinus ait, Tam potenti natura animam à deo factam, ut ex eius habitudine redūdet in corpus sanitatis plenitudo, & uigor corruptionis nescius. Tertio dicitur modo incorruptibile causæ efficientis ratione, sicq; in innocentiæ statu incorruptibilis fuisset homo, & immortalis. Quod in libro quæstionum Noui & Veteris testamenti asseruit Augustinus. Nam quia naturæ corporeæ proportionem rationalis anima supereminet, congruenter uirtus ei est initio contributa, per quam ab interitu corporea asseri posset materia. At huius theologiæ ignarus Plotinus, etiam si est inter Platonicos tanquam maiorum gentium, de humanis agens animis: Pater, inquit, misericors mortalia illis uincula impegit, ne semper huius uitæ miserijs teneantur. Quod si auctoribus nostris non præstandam fidem, contendant Platonici: ueluti ad paruulam Cynosuram, qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto, uti est ab Arato proditum, non ad Helicen, & Septentrionum claritatem aciem intenderimus: respondeo, ex ipsorum doctrina, esse in primis credendum, Quoniam mentes diuinas illa præ cæteris præsagia indicant, ut in Phædro scribit Plato, quæ arte nulla, & consilio fiant: qualia sunt, quæ de Diotima uate, & Socrate, & Epimenide, idem Plato refert: quæ de Sibyllis Varro unà cum Platone: quæ de diuinis philosophis Hebræi tradunt. Horum omnium mentes tum orbis remotissima obibant, secretiora pandebant, quum à corpore seiunctæ, in unitatemq; suam collectæ deo maxime inherebant: quod Mercurius non negabit: sed Augustinum, Gregorium, & antea multo apostolum Paulum, quem, & Barnabam mirati adeo Lycaones sunt, ut Iouem putarent, ac Mercurium: quis in eo statu constituendos audeat inficiari, qui diuinum sentirent afflatum, & præter doctrinæ profunditatē, quæ illis affulsit

amplissime, etiam stupenda præcinerent mysteria? Vitæ sanctitas, miraculorum numerosa series efficacius me in fidem pertraxerint, quam Platonem Socrates, aut Epimenides, quos ueluti quintæ classis, in hac præsertim censura ne dignos quidem arbitror qui nominentur, ne quis hosce adeo Coryphæos ducat, ut iusto cum eis sacramento contendere non sit, ac interdicto certare. Addamus hoc amplius, ut peruicacium impudentiam reuincamus, Hominem primum, si non peccasset, fuisse immortalem futurum, non Christiana modo astruit ueritas, sed & Magi unà cum Platone carminibus suis parari immortalitatem posse asseuerabant. Zoroastris magiam nil aliud in Alcibiade putat Plato, quàm dei cultum. Et alibi idem Plato, non carminibus modo sancit, uerum philosophicis item rationibus & temperari animum, & corpus uel semper, uel diu saltem à morte procul posse seruari. Hoc nec Auicenna negauerit, qui animo in seipsum restituto in corpora quæuis mirandam concessit potestatem. Zoroastris porrò, & Hostanis sectatores non inficiantur, ob ueterem quandam humanæ mentis infirmitatem omnia nobis infirma, difficiliaqꝫ contigisse. Quòd si quis animæ temperamentum restituerit, compositiora mox futura omnia. Ex Pythagoreorum arcanis & illud est, animam idcirco in sensibili mundo tot occursantem malis conflictari, quia sensibilium bonorum auiditate illecta intelligibilis mundi bonis fuerit exuta. Sed in re confessa nimis multa. Quòd si laboriosa item obijciatur uita, refelli id ratione potest eadem. Nam ut ait Nicolaus theologus, Ante peccatum, & superbam hominis designationem, terra sponte alimenta suggerebat accommoda: propterea post offensam apud Moysem deus, In sudore uultus tui uesceris pane.

Terram esse mundi chorum medium. Quæ sit Musarum chorea, Quid Apollo. Terram esse stellam unam, ex Pythagora. Cur dea ab Platone dicta. Terræ nomen non esse uile. Cur firmamentum dicatur, Item cælum quomodo unitas omnium. Aquarum cœlestium ratio. Terræ prçconia plura, & quç sit eiusdem forma. Chersos quid, item chersæa. Zedoros terra cur. Cap. IIII

Porrò num tibi uilior homo est, quod sit quasi in imum, hoc est in mundi cardinem, centrumqꝫ relegatus, abiectusqꝫ? Ego quidem fateor, quod ex Aristotelis sententia Auerrois primo cæli confirmat, Terram inter elementa ignobiliorem haberi, ignem uero nobilitate præstare. Quæ rerum series non modo, inquit, in ijs uisitur inferioribus, sed in corporibus item cælestibus: nam in libro de animalibus dixit Aristoteles, Lunæ naturam per similem uideri terrestri naturæ. Scribit in libro de ueritate Thomas etiam, cæli corpus esse humano corpore nobilius, quia cælestia quidem agant, nostra uero corpora patiantur: nam & ignis ut actu calidus in nostrum agit corpus, potentia modo calidum. Cæterum sicuti ignis naturæ suæ mobilitate, raritate, luciditate in mundi ratione, qui ambiret, maxime contulit: ita & terra soliditate insita ad media mundi compingenda perutilis ac necessaria fuisse uidetur: unde & ἰσόῤῥοπον, id est æquinutantem, appellant Græci. Eam uero optimum maximum deum, tanquam chorum aliquem diuini templi medium constituisse, amplius animaduertenti patet: ut prætereamus quod Astronomicon primo Manilius scribit:

Quod nisi librato penderet pondere tellus,
Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus,
Luna'ue submersos ageret per inania cursus.

Nam quum mundum, ut Platonici uolunt, ubiqꝫ construeret rationis plenissimum, quo clarius suum referret auctorem: in sphæra qualibet uiuentia pleraqꝫ collocauit, quæ non templum modo redderent excultissimũ: sed summi opificis laudes assidue concinerent: quod ipsum humanas itidẽ mentes in meditullio positas facere uoluit. Hæc uero est illa ueteribus celebrata Musarum chorea, quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuò, saltatqꝫ. Ipse uero, ut ait Orpheus, πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζει, id est cælum uniuersum cithara temperat canora. Apollo uero hic non alius est, qꝫ deus, quẽ uniuersalem uocat Pythagoras, dictumqꝫ uult quasi ἁπλόν, id est simplicem, ac unum, uel ἀπὸ ἄλλων, id est ab alijs sequestratum, & multitudinis nescium: quo argumento in Palatini Apollinis templo pependisse lychnos instar arboris mala ferentis, planè contenderim

rim. Et quoniam Pythagoræ incidit mentio, quem Plato eximie ueneratur, in quoq; ingenium effulsisse diuinum, grauissimi auctores prodidere: succurrit, quod ex doctrina promitur eiusdem, pertinetq; ad nostri huius elementi præconium. Hic enim, sicuti accepimus, & meminit in libris de cælo & mundo Aristoteles, Terram è stellis unam esse prædicabat: quod in cõmentatione de Platonis doctrina comprobat Alcinous, & fortè significauit Plotinus, ubi ait, Terram, si uniuerso comparetur, esse ueluti punctum, uel quasi stellam quandam, minimam reliquarum. Propterea si concipias, esse te in sublimi quopiam mundi loco, unde oculis subijciatur terræ moles, aquis circumfusa, & solis, syderumq; radijs illustrata, non aliam profecto uisum iri probabile est, quàm qualis modo uisatur lunaris globi species. Verum hoc quæso, cuiusmodi putas, quod in spatij medio æquilibrata, per ambitum tanta cælorum maiestate obuallatur, quorum rotata uertigo motu, ut Varro dixit, orbito, immensam illi confert salubritatem, dum noctis dieiq; custos ita annum attemperat, ut alimentorum omnis generis nec copia desit, nec bonitas? Illa uero cælestium radiorum in unam eam coniectio, ac ueluti disiectorum aggregatio qualem non modo splendoris excitat micantissimam claritatem, sed comparat inde uirtutem? quanquam non me fallit, Plotinum scribere, eam radijs contemperationem non posse obuenire, ut coalitu, cumuloq; nouam sibi cõcilient uirtutem, aut mirabilis aliqua inde forma dissultet. Illud inficiari potest nemo, cælestia maris functionem quodammodo subire, infima uero hæc fœminæ. Nam sicuti & caloris, & uitæ fons, ac propago est cor, ita & cæleste cor, ipse sol, nostra hæc pro caloris potestate mouet, afficit, adq; uitam prolicit, adnuente stellarum item errantium ui: adeo ut mundi uterus uideri terra queat, in quem coeant in generationem prodeuntia, cælesti fermentata uirtute. Principes dei, inquit Varro, cælum & terra: hos Aegyptus Serapin dicit, & Isin. Terra & cælum, ut Samothracũ initia docent, dei sunt magni. Quid uero ibi asserendum, quum Plato terram uocat deam antiquissimam deorum omnium, qui cæli ambitu cludãtur? Putat Plotinus hoc loco, terræ ab Platone animam esse contributam: quæ quum animantia progignat innumera, sitq; animalis maximi, id est mundi membrũ, tum in primis non absq; necessitate, tum nec aspernabile, Censendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale atq; diuinum, & sensu quoq; pollens: nam quum anima uim iudiciariam habeat, habet & facultatem, per quã dum spectat in corpus, de passionibus illius ualeat iudicare. Sed hæc ille uiderit. Chalcidius in Platonis Timæum, antiquissimam deorum opinatur dici, uel quia est animaliũ capax locus, qui præcogitetur ijs quæ in loco sunt, necesse est: uel quia puncti rationem habet terra, quod sanè omni est magnitudine antiquius, atq; omni quantitate, naturali quadam mentis conceptione: uel etiam quod quæ stant, ijs quæ mouentur, mente præeunt, quando motus omnis post statũ sumit initia. Nobis certe ex ijs quæ hactenus deprompta sunt, iamiam minus uidetur mirum, cælestem patrem rationales animas conditoris lumine obsignatas, ubi late dominentur, hic occludere, rursumq; præscripto ambitu peracto, canere receptui. Quod si quem peruicacius terræ nomen, ut uile offendit, is mihi haud ita multa uidetur lectitasse, quum & scientissimi philosophi lunam ætheream terram appellare non dubitarint, nam & Mercurio aquam attribuerunt, aerem Veneri, ignem soli. Sed amplius ordine submutato, ignem item ascripserunt Marti, aerem Ioui, Saturno aquam: sphæram uero quæ procul ab errore constituta, aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud poetas Elysii cogitentur campi. Quod ne quis risu explodere pergat, nõ absimile est quod in sanctis habetur literis: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. & in thesauris eisdem, nónne terram legimus uiuentium? Nónne Moyses & Dauid aquas per cælestia fundunt? Et Nicolaus theologus, Aquæ dicuntur, inquit, æquiuocè: nam quæ sunt super firmamentum, cælestis sunt naturæ, quæ sub firmamento, elementaris. Augustinus in Geneseos enarratione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercælestium uicinia. Quod quia mirum accidit, audi ex libro Hexaemeri secundo doctissimi Ambrosii sentẽtiam: Nónne, inquit, diuina prouidentia prospexit necessariò, ut intra orbem cæli & supra orbem redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Quin & mox paulò, Quis igitur ambigat, quin æther ignitus, & magno feruens uapore, omnia fuerit exusturus, ni lege quadam sui prohiberetur auctoris, ut nec flumina, nec lacus, uel ipsa maria uim eius

ualeant

ualeant reſtinguere? Proinde deſuper impetu quodam deſcendens aqua in tantos plerunq; imbres exundat, ut flumina & lacus repente oppleantur, & redundent maria. Quo nomine ſolem ſubinde madidum uidemus, ac rorantem: ex quo euidens promitur indicium, ex aquis illum ſibi alimentum ad ſui temperiem haurire. Verum quibuſdam tantum ineſt ueritatis impugnandæ ſtudium, ut ſolem ipſum naturæ eſſe calidioris inficientur, quod albus ſit, nõ rubicundus, aut rutilans ignis ſpecie. Ridenda uerò parte hac Origenis doctrina tradentis, Aquas ſuper firmamẽtum nõ eſſe aquas, ſed fortitudines quaſdam poteſtatis angelicæ: rurſumq;, ſub firmamento, ideſt quæ ſuper terram ſunt, eſſe uirtutes cõtrarias, ideſt demones. Soliditatem uerò quaſi terrenam adeſſe cœlo, ratione cõiectari, Plotinus putat: nam terræ naturam opacam, proindeq; luci aduerſam, & denſitate immobilem, brutamq; ab cœlo abeſſe lõge arbitratur, micantiſſimo, & ad motum maxime pernici. Rurſus & aquam, quæ inſita frigiditate in primis cælo aduerſetur, quod eſſe cõſtat calidum primum. Noſtri, ut Solomon Hebræus interpres innuit, Firmamẽtum ab firmitate dictum autumant: quoniã ut in Iob legimus, Cæli quaſi ære, ſolidiſſimi fundati ſunt. Hinc & apud Homerũ, οὐρανὸς πολύχαλκος dicitur, ideſt æris multi cælum: quod ad ſoliditatem refert Euſtathius: proinde, inquit, alicubi σιδήρεον, ideſt ferreum nuncupatur: aut quia mythicorum eſt, eſſe inibi χαλκοβατῆ δώματα, ideſt æneas domos, ab artifice ſubſtructas Vulcano. Et Seneca ſcribit, In quæſtione eſſe, ſolidumne ſit cælum, ac firmæ concretæq; naturæ, an ſubtili tenuiq; nexu, agatur, an agat. Cæterum ſcribit in Phyſiogonia Heſiodus, Tartaro circuniectum eſſe æneum ſeptum, ideſt χάλκεον ἕρκος: quo nomine putãt eruditiores, aerem intelligendum διὰ τὸ διηχὲς, καὶ δύηχον, quod per ipſum feruntur ſonitus, beneq; ſonet. Scribit tamẽ Heſaias, firmatum eſſe à Deo cælum, ſicut fumum: quod, inquit cum Baſilio Ambroſius, extulit propheta, ſubtilem cæli naturam, nec ſolidã, cupiens declarare. Sciendum & illud, Cælorum nomenclaturã communem cenſeri, quando cælos plures ſanctior comprobat ſcriptura, ſpeciei uero appellationem eſſe firmamentum: quippe ita legimus, Et uocauit Deus firmamentum cælum. Illud enim ex genere profertur, ubi in principio cælum enuntiat factum, omnis namq; cæleſtis creaturæ fabrica comprehenditur. Addamus hoc amplius, quo noſtri loci nobilitas inſignitior fiat & plauſibilior, Cælum eminentiſſimi auctores unitatem eſſe dicunt omnium corporum: id ita intelligi uolunt, tanquã cæli pars quælibet totus ſit mundus inferior, quia ſit in ſtellæ cuiuslibet uirtute omnis caducorum corporum uirtus. Id quod ſymbolicè Pythagoras ille ſapientiſſimus ſignificaſſe uidetur, ubi in luna, reliquiſq; ſyderibus elementa quatuor, montium ſupercilia, uallium cõſtituit humilitatem, quinimmo ſtirpes quoq;, & quæ apud nos uiſuntur omnia: neq; enim ſtellarum in cælo ulla eſt, quæ non ambiat totum, quod ſublunaris complectitur mundus. Ex ijs opinor, conſtare iam bene ſentientibus poſſe, terræ elementum haudquaquam uideri contemnendum. Sed audi Platonis Timæum: Diuini, inquit, decoris ratio poſtulabat, talem fieri mundum, qui & uiſum pateretur & tactum. Conſtabat autem, neq; uideri aliquid poſſe abſque ignis beneficio, neq; tangi ſine ſolido, & ſolidum nihil eſſe ſine terra: unde mundi omne corpus, igni & terra inſtruere fabricator incipiens uidit, duo conuenire ſine medio colligante non poſſe: inde aerem & aquam inter ignem terramq; contexuit. Qualem igitur eſſe mundi cardinem remur hunc, tanta prouidentiæ maieſtate conſtitutum? nõnne regium uere? nõnne animalium principe dignum? Vtinam tam grate beneficam in nos, ac propenſiſſimam conditoris bonitatem recognoſcamus omnes, quàm non pigebit æqua modo lance expendentes, in ſede media tam auguſti, tam diuini templi, ueluti ſacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus perſonemus. An non & illud miraculum auget inſigniter, quod propheticum eſt? Terram fundauit ſuper firmamentum eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Qua ſanè in parte, non tanquam artifex efferri animaduertitur Deus, ſed omnipotens uerius: qui non centro quodam terram, ſed præcepti ſui firmamento ſuſpenderit: neq; enim hic artis menſura eſt, ſed poteſtatis. Propterea quum ex nube alloqueretur Iob inenarrabilis maieſtas, Vbi eras, inquit, quum terrã fundarem? Indica mihi, ſi ſciẽtiam tenes? Quis poſuit menſuram eius, ſi noſti? Aut quis eſt, qui ſuperinduxit menſuras ſuper eam? Aut ſuper quid confixi ſunt circuli eius? Quibus oſtenditur liquido, diuinæ amplitudinis potentia ineffabili in numero, põdere, atq;

mensura, ut diximus, consistere omnia: nec quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspendi, sed quia dei maiestas suæ uoluntatis lege ampliter illam cõstringit arctatq; robustius, ut quamuis inani obsepta, stabilis tamen perseueret. Hanc Hesiodium carmẽ ἕδος appellat ἀσφαλὲς cælestium deorum & subterraneorũ, quoniam cæli est firmamentum, & partium eiusdem, hoc est syderum, quæ superna tenent, quæq; inferna, καὶ πᾶν κινούμενον περὶ τὸ ἀκίνητον ἑδράζεται, id est omne quod mouetur, circa immobile obfirmatur. Iam eram coronidem huic parti impacturus, quum illa ipsa ueluti munificentissima parens, terra lacinia retractum commonuisse est uisa, ac ornamenta sua ingerere perrexisse: Satis, inquit, me in mundi sede media constitutam, solidam, & undiq; in me nutibus meis, aut diuinis uerius, conglobatam contemplatus es. Cæterum quæ species rerum est, quæ uarietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, frugum copia conuestitam, & ut Apuleius tuus inquit, cæsariatam conspici? Quid Arabum odoramenta recenseam? quid nata deo thura? quid Orientis aromata, & medicamina numerosa, sine quibus (ut nunc est) uix uita constiterit? quid tot, tantorumq; animalium & mitium, & ferorum, ac cicurum agmina subijciam? quid tantorum marium uastitatem, quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem, lauacris abundis & collucentibus mire gratam? quid piscium portentosam molem, temperatam, modicam, pusillam, ac pene magnitudinem nullam memorem? An non cernis hic me speluncis usq; ad delicias excauatam? illic accliuem, ac superba montium proceritate surrectam, & quodammodo scansili supercilio cælum affectantem, ac humano generi dictantem uitæ leges? Alibi sum depressa uallibus & campestri planicie spaciosa, culta, incultaq; dulcissima uobis suggero alimenta. In uisceribus nec homini quidem sterilis: ibi uero recondita seruantur, auri, argenti, æris, ferri, aliorumq; metalla. Nec satis, marmora produco omnifaria, molibus fulciendis, conuestiendis, incrustandisq; parietibus excidenda, & in statuas tantũm non spirantes conformanda. Nec gemmarũ defuerit suppellex pretiosa, quibus uestri niteant articuli. Sed & maris conchylia margaritas fœminis suggerunt. Nec lanificæ Serum syluæ luxui uestro mollissimam abnegarint uestem? Taceo auicularum musicos cantus, Quid substructiones magnifico impendio nobiles repetam? quid urbium tantarum splendidissimam claritatem? Sed quod omnem excesserit admirationis captum, Ego te animal prouidum, sagax, memor, plenum rationis & consilij natum sustineo: uagientis fletum excipio prima, adultũ educo etiam deliciose, opibus te contego meis: quicquid mihi est, summa hilaritate condonatur tibi, quia magni conditoris lumen in animorum claritate signatum animaduerto. Vnde à poetis tuis Homero, Hesiodoq;, ζείδωρος nuncupor, uti Ioannes grammaticus suspicatur, quoniam ὅτι ἐν τῷ ζέεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι, id est dum sole inferuesco ac incalesco, uobis omnia condonantur: nec zea tantum, quod multi opinantur, & non præterijt Plinius. Iamiam ab reliquis naturæ partibus abdicatos in sinus uos admitto meos, plura etiamnum, & largius impertitura, ni principem naturæ deum rebelli animo atq; intestabili nulla non hora conuelleretis: ut in uos poeticum illud de Helena regeri queat, uel in matris funere nimis quàm delicate comis suis parcente, ἐστιν ἡ παλαιὰ γυνή, hoc est, mulier est quæ semper fuit. Illud uero hic subijciendũ protinus, terram ab Homero dici apirona, siue ἀπείρονα, id est infinitam, quia sit σφαιροειδής, ac στρογγύλη, id est orbicularis: quanquam nec latet, philosophum Posidonium ac Dionysium, terram dicere σφενδονοειδῆ, id est fundæ similem, id est concauam, quando descendere imbrem dixere telluris in gremium: quod astruunt & Chaldæi, ut scribit Diodorus. At Democritus oblongam statuit, τραπεζοειδῆ uero Hipparchus, & disci diffusioris positioni assimilem. Aristoteles Meteororum secundo, tympani forma terram esse prodit, quando habitabilis portio in latum definita extẽdatur, nec sit in orbem globata. Illud grauius multo, ad ignem ita se habere terram, uti mundus ad deum: quippe multis insigniter ignis similitudinibus ad deum in terræ respectu: nam potentiæ illius finis non fere est, omnia operantis in terra, penetrantis, illustrantis, distinguentis, formantisq; per aeris & aquæ media, ut quicquid ex terra succrescit, progigniturq;, nõ magnopere aliud sit, quàm alia & alia ignis operatio, ut rerum forma multiplex ex ignei splendoris consurgat uarietate multiplici. Immergitur tamen rebus ipsis ignea potentia, deum uero absolutum intelligimus, & claritatem quoq; ab-

solutam

ſolutam: in cuius participatum nitantur cuncta, quod in aſtris perſpicuum ſit. Hoc uero nec prætereamus, quod aliud agentibus ſe ingeſsit, incultiorem terram Græcis uocari cherſon ferè, quo argumento quæ illi cherſæa, nos ſylueſtria dicimus.

Mundus quid ſit. Natura continens mundum, quibus cenſeatur nominibus. Inibi de ſphæro breuiter. Quid ſit illud Timæi, Mundum conſtare ex mente, ac neceſſitate. Mundi principia tria. De Anaxagora, cur dicetur νοῦς. Cap. V

VErum quia multa diu iam de mundo uerba facimus, perſequamur & flores rerum ex ſummis auctoribus: illud præfati, nos ipſum hoc toto opere præſtaturos, ut ſi nil aliud, uarietatis iucunditas, & inde genius aliquis non abſit. Id igitur huic potiſſimum inſeratur loco, quænam ab doctiſſimis mundi definitio afferri ſoleat, quod initio ſtatim fuerat efficiendum. Igitur in libro de orbium cæleſtium contemplatione Cleomedes ita finit: Mundus eſt conſtitutio cœli & terræ, & naturæ rerum, quæ intra cluduntur: hic omnia continet corpora, nullo penitus relicto extra, haud infinitus quidem, ſed terminatus, argumẽto, quod à natura gubernatur: nullius enim infiniti natura eſſe poteſt, quum id continere, & ei dominari naturã oporteat, cuius ſit natura. Quod uero adminiſtrantem habeat naturam, liquet: primo quidem ex ordine partium: deinde earum rerum, quę oriuntur inde: tertio ex partium inter ſeſe conſenſu, mox & ex miro, quod hinc profluit, emolumento. Naturã eſſe Ariſtoteles cenſet, principium motus, & quietis, in quo primo eſt, & non per accidens. At naturam efficientem, gubernantem, continentemq́ Plato δημιουργὸν uocauit, hoc eſt opificem. Sunt tamen Achæorum magiſtratus, item Demiurgi. Empedocles Sphærum, ut primo Phyſicorũ Themiſtius ſcribit, & meminit de generatione & interitu priore libro Ariſtoteles: quanquam & Sphærus quidam de Lacedæmoniorum republica libros condidit, quorum utatur teſtimonio Athenæus. Ariſtoteles uero εἶδος etiam, id eſt ſpeciem: qui & in libro de mundo, poſtea quàm eum finem quem poſuimus eſt complexus, infert, λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως κόσμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε, καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη. hoc eſt, dicitur & aliter mundus uniuerſitatis ordo ac exornatio, à deo & per deum cuſtodita. Chriſtiana ueritas à deo mundum dependere ſancit, nec id natura, ſed uoluntate. à quo dogmate haud aberrare Ariſtotelem, ex eruditis ſunt qui probare adnitantur. Finis uero ipſa eſt bonitas: etenim quia bonus eſt deus, imò uero ipſum bonũ, creata producit ac conſeruat. Quem autem latet, quæcunq; agat quis, quoniam ſit bonus, ea, uoluntate fieri, non natura? Bonum ſiquidem uoluntatem mouet, ut uiſum color. Publica ferè philoſophorum omnium ſententia eſt, uti ab Algazele proditũ ſcimus, ſummo etiam Auerrois aſtipulatu philoſopho, Mundum ab æterno deo tempore nouum eſſe productum, abſolute cenſeri impoſſibile: ſiquidem cur non prius? an quia inclinante carebat ad eſſe productum? An affuit liuor aliquis? an non potuit? Quæ ſi abſurde aſcribuntur deo, liquet ab æterno fuiſſe mundum. Sed, inquit, hic nec in agente poſſibilitatem cõperias, neq; item in patiente: quanquam in naturalibus & artificialibus effectum agens præcedat, & patiens: mundi productio eſt omnino alia. Nanq; patientis excogitari nequit poſſibilitas, quando ſubiectum eſt nullum: minus etiam multo in agente, quod enim hic ſit agens præter deum? Quum uero poſſibilitas, potentia ſit quædam: deus autem eſſentia omnino actualis & ſimpliciſſima, locum in eo non habet poſſibilitas. Proinde aſtruendum, mundi productionem non præferre in deo mutationem ullam, neq; exitum de potentia in actum, ſed diuinæ potentiæ potius incognitum nobis modum: propterea haudquaq; diuinis naturalia uideri conferenda. Putat Origenes in libris περὶ ἀρχῶν, non ideo factum mundum, ut producerentur bona, ſed ut reprimerentur mala: nam initio creatas à deo animas peccati labe ab eius præſcripto receſſiſſe: quo nomine ad inferiora detruſas, diuerſis pro delictorum ratione corporibus inſinuatas, tanquam uinculis: hunc uero eſſe mundum, & mundi cauſam. Mundum duobus conſtare dixit in libro de uniuerſitatis natura Timæus Locrus, mente, & neceſſitate. Tu intellige, ex actu formali: qui ſanè eſt in diuinæ mẽtis uoto præcipuus, mentiſq; imago. Item ex neceſſitate, id eſt materia: quæ non tam intentione propria, quàm neceſſaria quadam conditione ad hoc opus accipitur. Mundi principia tria ab Platonicis colliguntur: ipſum ſcilicet τ' ἀγαθὸν, id eſt bonum, ſiue deus: intellectus, eiuſdem filius, ex paterna luce luminis more manans: atq; inſuper

insuper mundi anima, ex intellectu diuino, uelut spiritus per omnia profluens. Sed ea cõditione inferioribus prouidens, ut interim ab diuinis nulla ex parte declinet. Quod de intellectu diximus, quia admirationem habet, sentẽtia Plotini est & Ammonij eiusdẽ præceptoris. Sed & Iamblichus inter Aegyptiorum dogmata cõtineri scribit. In Academicis quæstionibus Cicero sentientem naturam, qua cõtineantur omnia, nunc mundi animum appellari scribit, nunc mentem sapientiamq; perfectam, quem deum uocant: sed & necessitatem quandoq;, quia nil secus effici possit, quàm ab ea sit constitutum: nõnunquam etiam fortunã, quod multa efficit improuisa nobis, nec opinata, causarum obscuritate atq; ignoratione. At nostræ religionis auctor summè grauis Ambrosius illuc prouectam quorundam hominum audaciam miratur, ut assertione parum perspicaci astruere ueriti haud sint, esse tria omnino principia, deum, exemplar, materiam, & hanc utiq; incorruptibilem, & increatam, initijq; prorsus nesciam: ut intelligatur deus nõ creator, sed artifex planè: qui in exemplar, hoc est ideam, intendens ex materia mundum compegerit, quam dicunt hylem, quæ uniuersis gignendi causas contribuerit. Quod, inquit, cum assectatoribus sensisse animaduertitur Plato. Quod quum præuidisset diuiniore afflatus spiritu Moyses, ut retunderet, in sacri operis exordio sibi ita præfandum censuit, In principio fecit deus cælum & terram: rerum initia, mundi auctorem, creationem materiæ mira breuitate complexus. Quæ omnia Propheta nobilis approbãs, quum de cælo, terra, mariq; loqueretur: Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Pythagoras symbolicè tria indicauit rerum principia, infinitum, unum, & duo: idest deum, formam, & materiam: quæ alterationis (ut sic dicam) creditur mater, sicuti deo congruit infinitas, formæ uerò unitas. At Orpheus Iouis nomine formam uoluit intelligi, unde dicitur ἀρχὴ πάντων: Iunonis autem materiam, quam nuncupat Διὸς σύλλεκτρον, παντογενέθλον, id est Iouis cõtoralem, omniparentem. Tertium porrò principium adijcit, legem naturæ, id est φύσεως βέβαιον, in Hymnis ab eodem nuncupatam, οὐράνιον νόμον, σφραγίδα δικαίαν, id est cælestem legẽ, sigillum iustum. Dignum uerò quod parte hac non prætereatur, Anaxagoram philosophum nobilem fuisse appellatum νοῦν, id est mentem, uel ob prudentiæ in ijs quæ ad physiologiam spectant, magnitudinem, quam insigniter sint admirati priores: uel quod rerũ exordijs non fortunam apposuerit, non necessitatem, sed mentem omnium princeps adiecerit, καθαρὸν καὶ ἄκρατον, idest synceram impromixtamq; miscellaneis omnibus homœomerias dispertientem.

Mundus, siue cosmos, unde dicatur. Quid cosmius, & cosmetor: diacosmus. Cur pulchra fiant in mundo. Vnde colligatur mundi pulchritudo. Cęlum esse picturatum: & cur dictum sit ouum. Belus quid. Interim animam esse organum dei. Fossa quæ dicebatur mundus. Seueri historia. Cap. VI

QVem uero Latinè ex absoluta perfectaq; elegantia, ut ait Plinius, mundum nuncupamus, ratione Græci eadem κόσμον uidẽtur appellasse: nam & Mercurius, quod omnia uarietate generationis exornet, ita quoq; dictũ refert, aut quod in diuinæ maiestatis ornamentum initio sit expressus, uti Florens Septimius inquit. At in Gorgia Plato: Tradunt, inquit, sapiẽtes cælũ & terram, deos & homines societate quadam & amicitia, modestoq; ornatu & temperãtia & iustitia cõtineri. Atq; id uniuersum propterea mundũ ornatumq; nominant, nõ immunditiam atq; intemperãtiam. Ab ordinis uerò præstantia dici mauult Eustathius: quem illi cõtribuerit prouidentia. Omnino inesse dictioni laudis multum apparet, quando uirũ rationis tum honestæ, tum moderatæ κόσμιον appellare Græci solent: comem dici Latinè, arbitrantur eruditi. Duces autem Homerus etiam κοσμήτορας, uelut multitudini ordinem præfigentes. Auctor in libro de philosophi historia Galenus est, & Plutarchus non omisit, Pythagoram primum ὀνομάσαι τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κόσμον, ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως, quod Latinè sic est, Ob absolutissimam quæ in ipso est seriem, uniuersi continentiam κόσμον, id est mundum appellasse. Nam & mundi ordinatam constitutionem διακόσμησιν uocant. Diacosmum, Strabo accipit pro instructione, aut etiam catalogo: ut quum Homerum prodit, meminisse in Paphlagonico diacosmo: & Demetrij Troicus diacosmus, ab Athenæo aduocatur. Cosmophthora, Varronis lucubratio intercidit, argumento (ut uidetur) περὶ φθορᾶς κόσμου. Nec sanè mirandum magnopere, inquit Anacharsis

charsis in septem sapientum conuiuio, ex diuina uoluntate decentissima & pulcherrima perfici in mundo, si in maximis quibusq; partibus eius, ut Thaleti placuisse animaduertitur, & præcipuis anima inest: siquidem animæ organum corpus est, dei autem anima ipsa. Et sicuti ex se motus plerosq; corpus habet, plurimos uero & pulcherrimos ex animæ ui: itidem anima partim quidem ex se agit, partim uerò uersandam dirigendamq;, ut collibuerit, se deo exhibet, quum sit omnium instrumētorum aptissima. Mundum uerò esse pulcherrimum, ex quatuor maxime colligimus, ut putant ex ueteribus nōnulli: ex orbiculari figura, quæ omnium prima est ac maximè capax: ex colore item, qui cyaneus est: ex magnitudine: postremò, ex tot tantorumq; syderum uarietate. Quippe argumentis facilè comprobatur, cælum nō esse (ut multis ferè placuit) leue, nullisq; picturatum imaginibus, atq; distinctum, ut in uolucrum cernimus ouis: quo nomine etiam inoffensum, lubricum, & tenerum uocabant. Democritus & Pythagoras primi uidentur oui nomine cælum appellasse. Sed & Plato ex Ciceronis interpretamento: Deus, inquit, cælū ita tornauit, ut uel nihil uel parū asperitatis haberet, nihil offensionis. Quin hominē quoq; cælum esse dictum, comperimus: quia sit cæli simulacrum quoddam, etsi paruum. Sunt ex prioribus, qui Bèlum, id est βηλὸν, esse astrorum, ac ætheris ambitum prodant: alij supremum, omniaq; circumplectentem aera: nōnulli secundum Dryopas etiam olympum: Chaldæi, cælum prorsus eo nomine intelligunt. Signat & Belus pauimentum, παρὰ τὸ βαίνειν, idest ab incessu, sicuti placuit Eustathio. Inueni & pro ianuæ limine dici Belum, quem etiam φλίαν uocant. Sunt qui Phœnicum lingua solem dici opinentur Hel, unde ducatur helios: qui mox & Belus. Colebatur, inquit Dion, apud Syriæ Apameam Iupiter cognomento Belus, qui Seuero adhuc intra priuatum se habitum cōtinenti Homericè ita responderit, ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ, ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι. Mox uerò iam imperium adepto, ita: Σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος. Auctor & libro tertio Diodorus, Iouem à Babylonijs Belum dici. Ardorem deniq; cælestem alicubi legisse uidemur, qui æther nominetur, uel cælum: sed & Subijces, pro aere alto, qui cælo subiectus est. Fuit & in Comitio fossa, quam mundum uocant, in quam orbicularem, Vrbe condita, omnium primitias, quibus lege ut honestis, natura ut necessarijs utebantur, conijci iussit Romulus. Mox item terræ portiunculam, unde quis esset profectus, conferri: credo ut sic in ciuitatis unius, ac patriæ populum facilius coalescerent animi.

Vacuum in mundo esse nequit. Vtrum uisus sine aere intermedio perfici possit. An extra mundum esse possit uacuum. Mundus an sit unus. Cap. VII

Illud uero scitu dignum est, in mūdo ratione nulla esse posse uacuum, quod ferè cōprobatur ex ijs, quæ sensibus manifesta sunt: etenim nisi nexibus mutuis colligaretur uniuersitas, nec mundum natura contineret, nec regeret, nec partium inuicem ulla foret societas. Porrò ni uno loco sit mundus, ac nusquā interpellatus profluat spiritus, probabile Cleomedes habet, tūc nec uisui, nec auditui locum omnino fore. Qua in parte operæpretium arbitror Plotini inserere placita, astruentis, corpus per se necessarium minime esse ad emicantem ex oculo radium sustinendum, atq; perferēdum: qui nullo fultus tibicine, aut substrato in rectū suapte natura fertur, nec metuēdum, ne radius ipse decidat, qui naturam habet luminis. Inter uisum, & uisibile medium per se necessarium est lumē, uel externum, uel propriū oculi, seu obiecti ualde lucentis. Aristoteles uero, & eum secuti omnes, ne extra mundū quidem uacuum relinquūt. Neq; locus, inquit, primo cæli, neq; uacuū, neq; tempus est extra cælum, quo argumēto nec cōsenescunt ibi existentia. Plato item, ut inquit Plutarchus, neque intra mundum, neq; extra, uacuum cōcessit. Pythagorici extra mundum esse uacuū autumant, in quod inquiunt, & ex quo respirat mundus. Hos secutus Cleomedes in contemplatione orbium cælestium, ita esse, argumentis nititur peruincere: putatq;, negare uacuum perinde absurdum uideri, ac si quis ita colligat, quia in humore carentibus locis aqua esse non possit, nec uas, quod eam suscipiat, esse posse. Sciēdum uero est, uas corporis dupliciter dici: alterum, quod corpus tenet, ab eoq; impletur: alterum, quod capere potest corpus. Quod autem dicunt, si uacuum extra mundum foret, per ipsum mundus ferretur, nihil habens ubi consistere atq; inniti posset: Scire oportet, inquit, impossibile

bile id uideri: uergit enim ad medium, & id ſibi tenet imum quo nuit. Nam niſi ſui medium, atꝙ idem imum mundus teneret, profecto per uacuum agitaretur mundus. Dicitur hoc quoꝙ ab illis, ſi extra mundum uacuum eſſet, profuſa per ipſum ſubſtantia in infinitum iam diſſipata foret: ſed hoc fieri nequit, habitum enim quendam habet, ipſam tenentem, & conſeruantem. Inepte quoꝙ afferunt, ſi extra mundum uacuum eſſet, id infinitum eſſe oporteret: quod ſi infinitum eſſet uacuum, corpus quoꝙ infinitum eſſe oporteret: non enim ſequitur, ut ſi infinitas ſit uacui, ſit etiam corpus infinitum: nam infiniti notio nullibi deſinit, at corpus continuo terminis includitur: quare qui extra mundum nihil eſſe contendunt, nugantur. Id enim ipſum, quod nihil uocant, haud quidem profuſæ ſubſtantiæ obſiſtere poteſt, quo minus rapiat aliqua expanſa, & quod ſubinde naturaliter ab ea apprehendetur, ab eadem implebitur, locusꝙ fiet ipſius, quare oportet eſſe ſubſtantiam aliquam uacui. Eſt enim ſimpliciſſima ipſius uacui notio, quippe incorporei, & tactum negantis, nec figuram habentis, nec recipientis, nec quicquam agentis, aut patientis, ſed abſolute ad corpus ſuſcipiendum idonei, & apti: ſiquidem quod impleri, deſeriq́ue à corpore poteſt, uacuum eſt. Stoici, Plutarcho referente, & Galeno, extra mundi ambitum conſtituebant infinitum: in quod, conflagratione, quam uocant ἐκπύρωσιν, obueniente, poſſet reſolui, Poſidonius non infinitum, ſed quantum reſolutioni ſufficeret. Ariſtotelem Plutarchus idem & doctiſſimus uir & prudentiſſimus, prodit, quod mirum eſt, extra mundum conſtituiſſe inane, ut cælum reſpiret. Sed ubi hoc aſtruat philoſophus is, parum comperi. Etenim in omni uita pretioſiſſimum eſt, intelligere, & neſcire quod neſcias. Mundum uero eſſe unum, euidens dictat ratio: nanꝙ ordine uno, & ad unum inſtrui debent omnia. Proinde ſecundo Metaphyſices ait Ariſtoteles, ex ordinis unitate in rebus exiſtentis unitatem colligi gubernantis dei. Sed & exemplaris unitate mundi unitatem probat Plato, uelut ad exemplum producti. Porrò ex ſua conſtat, & tota materia mundus. Neꝙ enim fieri queat, uti terra ſit alia ab hac: quia quæcunꝙ cogitetur ea, naturæ ſuæ nutu ad hoc delabetur medium: quæ ratio & de aliȷs pronuntiari itidem ualet.

Vtrum eſſe poſsit corpus extra mundum. Quod ſi concedatur, utrum poſsit à nobis uideri. Cur pede affecto afficiantur inguina. Cap. VIII

SI corpus ſit extra cælum, & mundo huic ad illud oculus dirigatur, nihilo prohibente diſcernere, dubium eſt, inquit Plotinus libro quinto Enneadis quartæ de dubiȷs animæ, utrum illud uidere poſſit. Et re uera quum mundi ambitu omne, quod ſub ſenſum cadere poteſt, apprehendatur, concipere nequit animus, ſenſibile quippiam aſtitui extra mundum. Si tamen eminiſcaris eſſe ibi corpus aliquod, ſed quod nihil habeat cum noſtris corporibus commune, non ſentietur utiꝙ mundano ſenſu. Si uerò corpus id noſtris ἀνάλογον effingas, iam ut internũ cenſebitur, haud quaquam externum. Si cauſatio ſeſe oſtenderit in pede, confeſtim afficiuntur & inguina: cur non genua potius, tanto præſertim propiora? Nempe quia illa inter ſe ſympathiam habent maiorem, & naturæ in animali eodem ſimilitudinem. Conſimiliter ſenſibilia longe ſequeſtrata, etiam ſi leuiſſime moueantur, nec patiatur medium: præſentiuntur tamen, id efficiente mundi continuata natura inter hæc, ſicuti ſi ſummam partem intenti funis agitare perrexeris, mox & infima ſentit motum: hinc etiam fieri putant, ut uenturos ad nos ſenſu occulto, ſed non ſine admiratione præſentiamus.

Quo tempore anni creatus ſit mundus. Cur aries ſignorum primus. An demonſtrari queant mundi primordia. Cap. IX

FOrte uerò uacantis operæ non fuerit, breuibus hac parte explicuiſſe, quo anni tempore prima effulſerit genitalis mundi hora, ac (ut Lucretius inquit) primigena: quando certum temporis principatum non diffitemur habere hunc, qui cernitur & tangitur, & eſt corporatus undiꝙ. In quo mire diſceptant Hebræorũ interpretes: nam Ioſue cum pleriſꝙ ſectatoribus, mundum Martio factum menſe nititur probare, tum quia ſuccreſcant è terra tunc pubentes herbæ: tũ quia Exodi duodecimo, menſis hic dicatur anni primus. Eliezer autem, ac nonnulli, malunt Septembri mundi initia contribuere, quoniam tunc matureſcentibus fructibus cum incluſis ſeminibus, abſolutius fuiſſe uideatur dei opus. Quæ ſententia maxime præſtitiſſe uidetur,

ut probabilior: quia & in Deuteronomij capite tricesimo secundo, scriptũ legimus: Dei opera perfecta sunt. Proinde in eam item sententiam pedibus eunt omnes, Hominem primum in statu ætatis perfecto productum, quo posset generationem perficere: tunc enim unumquodq; uideri perfectum, quum simile sibi ualet progignere. Quod ipsum & in fructuum ratione astruendum est, qui suis sunt seminibus grauidi. Quod uerò Martius dicatur mensium primus, non ad mundi primordia referendum arbitrantur: sed ratione solennitatum celebrandarum dici uolunt, simul propter singulare dei beneficium, quo de Aegypto seuocati Hebræi fuerant. Quod & innuere scriptura uidetur, quum ait, primus erit in mensibus anni, tanquam insinuet, antea non fuisse primum. Priorem tamẽ opinionem etiam tueri uidetur Strabus. Sed & Ambrosius: Inde, inquit, mundi oportebat exordium capi, ubi erat opportuna omnibus uerna temperies: unde & nascẽtis mundi imaginem annus exprimit, ut post hybernas glacies, & caligines hyemales serenior solito uerni temporis splẽdor eluceat. Sed & illud affertur commode, calorem genitalem requiri omnino temperatum, quo argumento reijcitur cum capricorno cancer: quin & libra, quod in frigidum ab sicco deuergens, mortis esse uidetur præsagium potius, quam generationis aptum exordium. Propterea poeta nobilis,

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumúe habuisse tenorem
Crediderim: uer illud erat, uer magnus agebat Orbis.

Aiunt porrò quum primum in ordinem hunc, & nitidissimam claritatem facta, expurgata, compositaq; elementa sunt: quem diem mundi esse natalem prædicãt, arietis signum media cæli tenuisse: qui locus ceu quidam mundi uertex intelligitur. Proindeq; factum ut principem in signorum duodecim limbo locum aries habere credatur: quippe in genituris omnibus cælum medium, principem habet locum: nam & ex hoc totius genituræ fundamenta colligunt. Inde concinne admodum ex hoc signo reliquis omnibus initium factum, præsertim quum stellarum pars maxima, sed & lumina utraq; sol ac luna radios suos in hoc collimarint. Astipulatur & Manilius Astronomicon primo,

Vt sit idem mundi primum, quod continet arcem. Et mox,
Aurato princeps aries in uellere fulgens.

Auctor tamen est Theon, ab ariete ordiri Aegyptios, quod signa omnia cum membris responsum habeant, ac analogon: quippe esse caput arietem, coniectant, quoniam in capite sit animæ principatus, & ouium dux sit aries. Porrò, quia in eo signo æquinoctium contingat. Quo argumento mundanæ originis coniectant pleriq;, astrologos ab solis in arietem introitu de totius anni fato pronuntiare. Mundum deniq; esse natum factumq; de Platonis sacrario promi, auctor in Apologetico Septimius Florens. Quamobrem Aesculapium sequuti in libro qui μυριογένεσις appellatur, mundi thema sic concipiunt, ut eo exoriente, solem leonis pars gestarit decima & quinta: cancri uero eadem lunam: capricorni Saturnum, Iouem sagittarij, Martem uirginis, Venerem libræ, Mercurium uirginis: Horoscopum cancri item decimaquinta: tunc quoq; Saturnum lunæ coniunctum intelligunt, quia sit lunæ secutus naturam, quando in signo constitutus fœminino, lunæ in fœminino item positæ per diametrum radios exceperit. Verum præsto sunt qui nullam esse mundi genituram tradant, qui nec certum habuerit ortus sui diem. Quin mundi originem facili haud posse concipi ratione, præsertim quum trecentorum millium annorum maior apocatastasis, hoc est redintegratio per ecpyrosin, aut per cataclysmũ, spatio perficiatur. Commentos uerò esse hæc præcelsi ingenij uiros, ut esset quod in hominum genituris exemplum mathematici sequerentur. Lunam itaque Saturno iunxerunt primum, quæ & temporum traderet principatum, quod prima origo mundi inculta fuerit, & horrida: cuius habitum demutarit Iupiter, qui post temporum acceperit principatum, nam huic secundo loco cõiungi lunam. Aduertenda uerò parte hac doctoris eminentissimi Thomæ sententia. Non necesse, inquit, est, deum uelle mundum semper fuisse: neq; enim necessario quippiam uult deus, ni seipsum, absolute si loquimur. Eatenus uero est mundus, quatenus illum esse, inter dei placita est, quando inde suspensus est, ut ex causa. Quamobrem per demonstrationẽ probari nequit: nec quas ad hoc promit Aristoteles, sunt simpliciter demonstratiuæ rationes; uerum secundum quid, ut ueterum re-

tundantur

tundantur argumenta, quibus inefficacius mundi exordia nitebãtur comprobare. Quid quod liquido Topicorũ primo traditur, Quædam esse problemata dialectica, quorum rationes minus teneamus, sicuti æternus ne sit mundus. Adde quod Homilia Ezechielis prima Gregorius: Prophetauit Moyses, inquit, de præterito, dum ait, In principio creauit deus cælum & terram. in quo mundi traditur nouitas, quam reuelatione tantum condiscimus, proindeq; demonstrari nequit, nec sciri. Quod quidẽ perpendisse, perutile fuerit, ne quispiam fortè fidei propria demonstrare adortus, rationes inducat non necessarias, unde irridendi nos infidelioribus ansa porrigatur.

Quæ sint in mundo antica & postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum. Declaratur Lucani locus, & Ouidij alter. Sacrificandi mos. Cur in Oriente nascãtur gemmæ, & aromata, leones, elephanti. Papinij locus illustratur. Crystalli ratio. Item pauonum, psittacorum, meleagridum. Cap. x

QVæstio autem de mundi partibus ac declinationibus aliquid & ipsa contemplationis habet, præsertim in tanta opinionum diuersitate, mire dissidentibus etiam primæ notæ auctoribus. Aduocabitur ergo ad partes, cuius etiam supra commeminimus, Cleomedes, quo ueluti antesignano, poeticæ tortuositates rectitudini suæ restituentur, ac nitori. Igitur quia, inquit, mundum esse corporeũ liquet, in eo superna cõcedamus, propemodum necesse est, atq; item inferna: sed antica quoq;, & postica, necnon dextra & sinistra. In globoso mundo locus imus intelligitur, qui medius, in quem nutu suo uergant omnia. Supernus uero, qui undiq; medio incumbit. Antica mundi dicimus, quæ ad occiduas orbis partes proclinantur: quoniam illuc adnuit motus. Posteriora Orienti relinquuntur, quia inde feratur ad Occasum. Ex ijs porrò consequitur liquido, ut dextras habeat Septentrio, sinistras meridies. Ex hac Cleomedis distributione, quam ab Aegyptijs uidetur accepisse, sicuti in libro de Iside discimus ex Plutarcho, tollitur planè ex Lucani carminibus nubilum, quod etiam si auctor Sphæræ illustrare conatus est, nihilominus auribus acri lotis aceto parũ satisfecit, mihi certe ad hanc diem hæsit interpretatio. Agitur ergo de felici Arabia, cuius pleraq; portio inter æquinoctialem circulum, & tropicum cancri statuitur ab cosmographis. In quibus regionibus solem gestante cancro, umbra planè in meridiem, hoc est in sinistras mundi partes nutat. Poetæ uersus hi sunt:

Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Cæterum ex hac obseruatione expendant eruditi locum item Ouidij ex Metamorphoseon primo,
Vtq; duæ dextra cælum, totidemq; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.

Quod eo impensius commonuisse uolumus, ut sciant iam nunc bonarum literarum studiosi, interpretum fiducia nunquam esse in utrãq; aurem dormiendum. Sed redeo unde sum digressus. M. Varro sexto linguæ Latinæ fragmento diuersimode orbis hasce constituit partes: Quocirca, inquit, cælum qua tuimur, dictum templum, eius templi partes quatuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. Eandem sententiã amplexatur & Plinius, quum ait, Errantia sydera contrarium mundo agere cursum, id est læuum, semper illo in dextram præcipiti. Hæc uero obseruatio ab disciplina profluxit Thuscorum: sed quam etiam comprobat Alcinous in libro de Platonis doctrina, quod mirum est. In Græcorum monumentis adnotatum nobis est, morem sacrificandi seruatum diu, ut circumcurrerent aras, cursum auspicati ab læuo dextrorsum, zodiaci quadam imagine, cuius motio sit mundo diuersa ad exortũ uergens: mox uero ab dextris læuorsum procurrerent, quo motu cęlum rotari, manifestum. Hanc autẽ scientissimorũ esse hæresim, astipulatur magnus auctor Galenus, apud quem ita legimus, πυθαγόρας, καὶ πλάτων, καὶ ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου ἔφασαν εἶναι τὰ ἑῶα, ἀφ' ὧν ἀρχὴ εἶναι τῆς κινήσεως, ἀριστερὰ δὲ τὰ ἑσπέρια. ἐμπεδοκλῆς δὲ δεξιὰ εἶναι τὰ κατὰ τῶν θερινῶν τροπικῶν, ἀριστερὰ δὲ τὰ κατὰ τῶν χειμερινῶν. quæ ut Latinè potius loquamur, plerisq; fortasse Græcè nescientibus: Pythagoras, inquit, & Plato, necnon Aristoteles mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principiũ motus, sinistras uero occiduas: Empedocles autem dextras quidem in æstiuũ tropicum, sinistras in hybernũ reiecit. Et T. Liuius

 ab Vrbe

ab Vrbe cōdita primo: Augurum ſcientia dextras ad meridiem partes ſtatuit, ad ſeptentrionem ſiniſtras. Quòd ſi dextra cæli pars Oriens eſt, ſignificat uero ipſum hoc grammaticorum ratio, Scæas portas aſtruentium dici, quod occidentales forent, id eſt δυτικαί: nam ſcæa intelligi ſiniſtra, occidentaliaq;, patet (opinor) inde efficaciorem quoq; eſſe ibi ſolis uirtutem, quam in occidente. propterea multa quoq; inibi prouenire, quæ in alijs orbis partibus nuſquam comperiantur: cuiuſmodi ſunt gemmę, aromata, & id genus plura, quæ ampliorem expetunt caloris copiam, ut ſunt leones, tigrides, elephanti, quæ omnia in ijs locis, quæq; ad Auſtrum innuunt, affatim ſuccreſcunt. Quin & cryſtallum eſſe quidem lapidem Diodorus ſcribit, ex aqua concretum pura, non tamen frigore, ſed diuini caloris ui. Cuius item poteſtate rerum euarient colores, ſaporesq;, conſtipat ſiquidem calor, comprimit ſiccitas, ſplendor illuminat. Hinc pauonum in Babylonia diſtinctior picturatis pennis grata diuerſitas. In Syriæ parte pſittaci, porphyriones, meleagrides. Ex ijs uero quæ aſtruximus, liquere arbitror boui etiam ſeptimo, cur Papinius Thebaidos primo, orientales domos dixerit primas:

Primæq;, occiduæq; domus, effuſa ſub omni
Terra, atq; unda die.

Quam rationem in animalibus dextra uel ſiniſtra pars, necnon antica & poſtica, item ſuperna, infernaq; habeant. Plantarum radices eſſe oris uice. Senſuum alios dici naturales, animales alios. Cur uirorū ſuperiora craſſiora ſint, in fœminis contraria eueniant. Cur in lateribus ſint crura, alæ, pedes. Ambulandi ratio. Cap. XI

QVoniam paulo ante Ariſtotelis facta mentio eſt in ratione mundi partium explicanda, nunc operæpretium facturum me ſum ratus, ſi Alberti cognomento Magni, placita ex eadem ſchola huc tranſpoſuero, ſed comptiora multo, & magis Latina, quando auctor is, quod fatendum ſit, in dicendo Goticum ſapit, & Barbarum: oratione ſquaroſa prorſum, & illepida, inter peripateticos tamen nominis celeberrimi. Igitur in ſecundo librorum, quos de cælo ad Ariſtotelis lucernā concinnauit: Omnino, inquit, Pythagorici uidentur omnium primi cælum ſcrutando tradiſſe in eo dextrum & ſiniſtrum: quod eſſe animatum putarint, corpusq; animatū, & ad locum mobile, hæc habere partium diſcrimina, animaduerterent. Equidem in contemplando animalium motu, dextrum utiq; perpendimus & ſiniſtrū: ſed illa prius ſummum & infimum, ante, ponè, quippe in pluribus iſta comperiuntur: nam in quibuſcunq; dextrum fuerit & ſiniſtrum, in eiſdem neceſſario ſummū erit ac infimum, nec tamen ediuerſo. Igitur illa, dictante natura, prima erunt: ſecundo loco, ante, ac ponè: poſtmodum quæ dextra dicimus, & ſiniſtra. Probantur uero iſta, inductione ac ſenſu: nec enim animantibus cunctis omnia hæc inſunt diſcrimina, ſed ijs tantū quæ perfecta uiſuntur, quæq; ſenſibus prædita ſunt omnibus, præterq; locali motu. Pluribus uero ineſt ante ac ponè, ſurſum & deorſum, nec tamen dextrum aut ſiniſtrum, ut quæ guſtum modo habent & tactum, & motu priuantur locali, quoniam non moueantur, niſi cōſtrictionis motu & ampliationis, ſicut oſtrea, ſpongiæ, id genus alia pleraq;: in quibus, quod ſæpe iam repetimus, ſummū eſt ac infimum, aut (quod quidam ſibi dicere permittunt) ſurſius & dehorſius, quæ mihi tamen exauctorata ſolent uideri uerba, propter nutrimenti motum. Ante uero & retro ex ſenſuum item motione: qui tamē in illis non fiunt ualde perſpicui, quod nulla ſint ſentiendi organa expreſſa. Quo argumento traditum fortè ab Ariſtotele eſt, in eiuſmodi eſſe, quod retro dicitur: de eo autem, quod ante, tacuit. Nullo autē pacto in ijs dextrum eſt aut ſiniſtrum, quando nec localis motus: & natura non inducit uana, redundantiaq;. In plantis id modo eſt, quod uocāt ſummū & infimū: eſt enim ibi crementi motus. In tractatu de communi animalium greſſu Ariſtoteles inquit: Summa pars omnibus uita præditis eſt, per quam cibus recipit: infima, ad quam poſtremò accedit. In ſtirpibus tamen modo contrario habere ſe res uidetur: ſed quanquam ſimilitudine uniuerſi idem minime reſpondeat, munere tamen quo fungunt, idem omnino reſpondet: radices enim ſtirpibus pro ſumma parte ſunt, quia ſuccus ijs, quæ è terra oriuntur, inde diſpenſetur, & illum ipſum radicibus perinde trahant, ut animalia ipſius hiatu oris. Scribit porrò philoſophus Iſaac in libro de elementis, Plantas duobus eſſe præditas ſenſibus, guſtu, & tactu. Sed

ctu. Sed tunc dicēdum, alios esse sensus qui dicantur animales, alios qui naturales. Sensus naturales uocauit uirtutes congruas ad alimentum suscipiendum: animales autem eos, qui cum alimento etiam sensibilium intentiones percipiūt, iuxta animæ quodcunq; iudicium. Cæterum ex ijs quę hactenus astruximus, & illud cōsecutione quadam nosse debemus. Summum esse principium lōgitudinis in corpore animato, per hoc quod est crementi exordium. Id uerò est ab calore cordis intimo: proinde tamdiu lōgitudinis durat extensio, quousq; calor is potest pertingere, radicale humidum extendendo. In quo illud obiter commonendi sumus, Nutrimentum animatorum omnium esse commixtū, propterea grauiores partes, magisq; terrestres ad inferiorum delabuntur alimentum: tenuissima uero quæq; intimi caloris uirtute ad superna confouenda surriguntur. Argumento est, uirorum portiones supernas caloris redundantia cōnutriri amplius, & crassescere magis: quod in mulieribus cōtrà fit. Ideoq; mares feruntur in caput ex alto, at fœmina inferioribus excipitur. Dextrum uerò latitudinis est principium, nō quidem mathematicæ sed informatæ potius latitudinis uirtute mouente per locum. Motus nanq; is, licet oriatur à corde prius, mox uerò à posteriore parte cerebri, uel ab eius uicario, quam modò uocant nucam, per sphondylia dorsi descēdēs: tamē nō effunditur, nec explicatur per motuum organa, nisi in latere, quod est latitudinis initiū, quod dextrum est: propterea in lateribus instrumenta motus producta ab natura sunt, crura, alæ, pedes. Et ad eum quidem motum per se refertur caloris copia dextrum latus, tum etiam ob cordis ad eam partem uentriculi reuertentiam maioris. Proinde omne perfectum animal dextrū prius profert pedem inter ambulandum. Sinistrum uerò latus nō refertur ad motum, nisi per accidens: trahitur enim pes sinister ad corpus sustinendum, ne decidat. Ante uerò esse dicitur profunditatis principium. Nam motus sensilium uirtutum ab anterioribus orditur: ubi sunt sensuum organa, pertingitq; usq; ad primum tangendi organum, quod est cor. Atq; ita fiet motus, ab eo quod ante, in profundum. Siquidem hæc in corporibus profunditas intelligitur, ab anterioribus in posteriora. At in ijs, quæ inanima sunt, hasce differentias nō comperimus, ut in elementis & lapidibus. Dicimus tamen dextrum terræ latus, quod sit nobis à dextris, quod idem in captādis dicimus augurijs, auspicijsúe. Consimiliter & statuas, imagine quadam rerum, hæc habere discrimina pronuntiamus. In libro de communi animalium gressu Aristoteles animalium uocat dimensiones, quibus distinguantur, quæ sex quidem numerentur, sed tria conficiant paria.

Cælum an sit animatum ex Peripateticorū doctrina. Rursum quæ sint in eo dextra & sinistra, antica, postica, superna, inferna: item quæ orbis longitudo. Expenduntur Virgilij loca duo. Cur cælum moueatur ab oriente in occasum. Templa cur oriētem spectent. Quintum corpus nec grauitatem habere, nec leuitatē. Cælum esse absq; materia. Cyttarus quid. Cap. XII.

Sed quorsum hæc tam multa, tamq; conquisite de animalium partibus ex Peripatetica schola? nempe ut latius exsequamur susceptā quæstionē ex eiusdem decretis. Neq; enim tibijs minutioribus hic saltem inspirabimus. Si sit animatū cælum, cuius materiā Dionysius Areopagita primā uocat, idest optimā, purissimamq;: tunc dubio procul principia motuū animæ in eo concedenda, ea uerò sunt, summum, infimum, dextrum, sinistrum. Quum uerò cælum habere animam dicimus, & terrestre animal item habere animā, sumetur æquiuoce anima: nā quæ dicitur in cælo anima, substantia intelligitur separata, quę nō sit alicuius actus corporis, nec actū habeat in corpus aliquē, nisi localis motus, quē infundit. Proinde ab eminentissimis traditum scimus, cælum nullatenus habere animā: quando substantia separata rationē animæ nullā habeat: neq; enim est obligata corpori sic, ut actio eius sit nō libera. Sed nec Plato, quantum ex decimo legum colligimus, globis ita animas includit, perinde ac corporibus humanis alligantur animæ: sed tanta insigniri potestate scribit, ut diuina contemplatione perfrui ualeant, interim iniunctum sibi cælestium orbium mouendorum obeuntes munus. Quam ob rem Plato, Dionysiusq; non tam sententia discrepant, quàm uerbis: quando hic angelos uocat, animas ille. Ptolemæi uerò sentētia est, & mathematicorum aliorum, Cæleste corpus non moueri, nisi uoluntate ac nutu causæ primæ. Verumtamen nec ideo dextrum, sinistrumq; negare in cælo debe-

mus, quod orbiculare, globosumqꝫ sit, ac uniforme: neqꝫ enim illa figuris modo distinguuntur, sed & uirtutibus. Igitur dextrum erit in cælo, unde est motus eius: quia sit in omni animato motus ab dextra. Quod approbat in Timæum Platonis Chalcidius, & in libro de communi animalium gressu Aristoteles: Argumento, inquit, sunt omnes qui sinistra solent onera baiulare: ita enim gerulus soluto motore, ac disiuncto facile moueri potest: quare sinistra se sustinentes facilius unctos supersiliunt utres, quoniam dextra mouere, sinistra moueri apta est: hinc onera non parti mouenti, sed mobili imponi debent. Sed ad cælum redeo. Etenim quum motus reuolutionis unius non sit tempore infinitus: nam nec circumferentia est ambitus infiniti: necessarium est, inter cæli partes esse aliquam, unde fiat uertiginis exordium: omne enim, cuius una reuolutio incipit post aliam moueri, habet proculdubio initij locum. Omnis uero motus ordiens à parte, & constitutis locis: habeat oportet principium aliquod naturale, quod causa sit, cur initium sumatur à parte illa. Hoc uero esse non potest, nisi dextrum. Proinde cludamus, dextrum sinistrumqꝫ in cælo concedi necessario. Longitudo autem orbis, cuius principia sunt summum & infimum, est spatium in quo disponuntur orbes secundum motum diurnum ab polo in polum super axem æquinoctialis circuli. Quo modo colligendum relinquitur, antarcticum polum esse mundi partem superiorem, arcticum uero inferiorem. Hæc autem ita distinguimus, quo ad habitabilem nostram, quæ quarta est septentrionalis hemisphærij superioris. Qua ratione caloris fons est dubio procul ab meridie, & meridianis stellis, immoqꝫ ea portio superior recte statuitur: sicut esse in animalibus iam dictum est. Nec tamen dissimulandum parte hac, Pythagoram philosophum nobilem putasse, septentrionalia, siue aquilentana (ut neotericorum uerbo utamur) esse mundi partem superiorem: forte, quia inibi stellæ uisuntur plures, & stellarum imagines, & proinde uirtus quoqꝫ eodem loco maior concipi debeat. Id uero refelli hoc modo potest. Sunt certe planetæ septem, quorum uirtutem stellæ omnes consequuntur: quoniam ita demum se illi habeant ad stellas alias, ut se habet ad corpus anima, ceu comprobant mathematici: at planetæ solem sequuntur maxime, ad cuius interualla nunc directi sunt, nunc stationarij, aut retrocedentes: quandoqꝫ etiam radijs eiusdem occulti, rursumqꝫ emergentes. Igitur & stellas omnes solem sequi, astruendum est. At sol meridianæ propior terræ sine dubio est, ergo & portio illa merito iudicari superior debet. Sed nec illud ignorandum, dici quandoqꝫ alio item modo supremum, uel infimum in cælo ex stellarum cursu: nam cæli medium in meridie uocatur supremum, & medium in hemisphærio inferiori uocatur infimum. Atqꝫ ita ab metaphysicis capi, sciunt eruditiores. Hæc scrupulosius paulò consectari collibuit, tum quia mira hominum naturæ capacium subtilitas arrisit plurimũ, tum ut interioris doctrinæ candidatos amplius cõmonerem, quid astrui possit super illis doctissimi poetæ carminibus ex libro Aeneidos primo:

Et iam finis erat, quum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare ueliuolum, terrasqꝫ iacentes,
Littoraqꝫ, & latos populos, sic uertice cæli
Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.

Sed quis non uidet illud quoqꝫ, quid ad ea quæ attulit Aurelius Macrobius, auctor excellentissimus, addi possit in carminũ illorũ expositione, quæ primo Georgico legũtur,

Hic uertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra uidet, manesqꝫ profundi.

Platonis tamen sententia fuisse uidetur, in mundo ex se non dici supernum, orbicularitatis ratione, quoniam sit hæc undiqꝫ uniformis: dici tamen in eo sursum deorsumqꝫ, quo ad nos qui superna nuncupamus supra caput surrecta: ediuerso autem inferna, quæ pedibus subijciuntur. Quin & ex communi formula loquẽdi hisce utitur appellationibus Aristoteles, sicuti multis placet. Nam ut secundo Topicorum ipse ait, Vtendum nominibus secundum plures: proinde cõsensu uniuerso, mundi superna dicit, ac inferna. Quæ tamen non solũ quo ad nos distingui, palàm est, sed (uti diximus) & naturæ ui. Vt enim in nobis dextrum distinguitur & sinistrum, ex habitudine ad animalem motum, qui localis est: consimiliter superna, infernaqꝫ, ex habitudine in mundo constituuntur ad simplicium item corporũ motus, quæ mundi sunt uelut præcipua membra: proinde supernum

num sancitur, quò feruntur leuia. Infernum, quò nutu suo tendunt grauia. Et leuia utiq; nobiliora, quia formaliora. Non tempero mihi parte hac, quin multo risu excipiam tyrunculi cuiusdam uanitatē, qui patris emendationes, ac (ut subolet) annotamēta in suos in Catullum commentarios, ut ipse ineptis uideri uult, regerens, omnium se principem de cæli partibus hisce in literas aliquid prompsisse, leuissime gloriatur: quum tamen nostra æditio prior multis annis illius præcurrat nugas. argumento esse possunt Catulli à nobis explicatæ difficultates, quas impudentissime, autore dissimulato, plagiarius sibi uendicat: nil aliud, quàm aliena lasciuiens plumula. Sed hic quærat fortè aliquis, cur cælum uertillabundum (nam & uertillantem rotam legimus apud priores) ab oriente moueatur in occasum, nec ediuerso. Hic uero sciendum, naturā, quatenus fieri potest quod agat, nobilissime semper ac præstantissime agere. Quæ quum ita sint, nouimus equidem in animalium ratione superiora inferioribus nobiliora censeri: sic antica posticis, & sinistris dextra. Ergo cæli motus debuit uertiginis inde initia ducere, ubi portio est excellentior: & motoris primi uirtus, templorum etiam argumento, quæ omnia ferè exortum spectant. Cælo item motus congruit præcipue simplex, perpetuus, id est circularis & uniformis. Hic uero, ut diximus, ab loco qui in eo præstantissimus est, incipere debuit: non alius uero est is, quàm dexter. Hic obiter commonuero perpetuum rebus accommodari fluentibus, cuius est modi tempus & motus, æternum uero stantibus: Græci aidion, pro ratione utrisq; apponunt. Quintum uero corpus nec grauitatem habet ullam, aut leuitatem, quando nec à medio mouetur, nec ad medium: quod inde si abscindatur quippiam, nec superna omnino petet, uel inferna, quoniam eadem sit partiū ratio quæ totius. Proinde colligendum, corpori huic, & partibus uel ex natura, uel præter naturam motum non congruere alium, quàm orbicularem. Postremo id quoq; norint studiosi, necessarium uideri duplex concedere dextrum. Alterum sphæræ superioris, & inferiorum alterum. Illud uero Aristotelicum hic attendendum magnopere, materia omni carere cælum, quoniam ex Auerrois calculo, Materia quum sit natura sua informis, & proinde æque se ad quamlibet habeat, & uniuersas queat capere, à formis iugiter in formas fluit: unde cooritur id, ut quod materia constat, formam quandoq; amittere suam ualeat. Cælum autem non amittere, quod illi nusquam contraria comperiatur qualitas, ueluti motui orbiculari diuersus non reperitur, sed & quia motu potitur citra digressionē perpetuo æquali, infatigabiliq;. Propterea colligi ex ijs, cælum esse formam per se à materia seiunctam, existentem. Hinc Platonicis quoq; spiritale quiddam esse uidetur cęlum. Quid erit ergo? circularis lux, orbisq; lucidus sine materia: sicuti eius oppositum terra ima dicitur sine luce materia. Quod si inferatur, cæli partes densiores lucis amplius profundere, præstò erunt Platonici, portiones raras astruentes lucere quidem uberius, sed tenuitate nimia & luce uideri minus. Respondebunt & Peripatetici, Aliud esse ex se, aliud ex alio coruscare. Quippe elementa, quia aliunde fulgorem asciscunt, quo rariora sunt, eo concipere facilius, Cælestia uero ex se splendicare: proinde quo densiora sunt, eo micare largius. Sed de hoc plura mox: nam parte hac uix sibi auctores constant. Interim nos ad alia non iniucundiora hinc iam digrediamur: si leuiculum illud ex grammatica supellectile inseruerimus, sublimem cæli partem dici Cyttarum, quanquam & eo uerbo cauitates signentur in fauis, & quibus insident glandes. Sed & in piceis pani, seu paniculæ, aut nucamenta, callo squammatim compactili eodem censentur nomine. Nam in pinu strobilia primum florentia, Theophrastus cyttara nuncupat proprie.

Mundi figura. An cælestia nutriantur. Cardinum cæli distinctio, & potestas. Cap. XIII

Expetit fortè aliquis, afferam hoc potissimum loco, quid de mundi figura sentiendum: quando Stoici, ut auctor est Galenus, globosum esse mundum prodidere. Quia ut ab scientissimis proditur:

Hæc æterna manet, diuisq; simillima forma,
Cui neq; principium est usquam, nec finis in ipsa,
Sed similis toto remanet, perq; omnia par est.

Alij conicæ figuræ: alij etiam oui. Epicurus uero, qui dum palato quid sit optimum, iudicat, cæli palatium (ut Ennius ait) non suspexit satis: nil prorsum affirmat, contingere nanq; omnia. Etenim globosum esse, & alijs contineri figuris. Nos uero consensum in

eo mortalium sequamur, orbem appellantium: credamus & argumentis rerum, quibus reuincitur abunde inscitia parum perspecte, parumq; explorate sacris philosophiæ initiatorum: quibus rectissime illud extritum insusurraris, quandoquidem ab Syris longe dissitus es, μὴ σύριζε, ne Syrum agas: ne planè fias, ὄνος ἐν μύρῳ, idest in ungento asellus. Sed & scitè admodum in Adrianum, necdum imperatorem, architectus Apollodorus, quum is per imperitiam de operibus dissereret; Abi, obsecro te, ac cucurbitas depinge: nihil enim horum recte nosti. Nam is tunc ex maxime placebat artificio. Id fortè hac parte expendisse præstiterit, An ullo modo cœlestia nutriantur: quod magnos auctores sensisse, uel hinc liquebit. Sed ut pugnam tutius indipiscamur conspiratu magno nitibundi, ab Peripateticorum corypheo instruere aciem ordiemur: quo procliuius hostiũ procinctæ classes moueantur gradu, & mox territæ ac dispalatæ proterantur, ueluti effuse immisso equitatu. Ergo Aristoteles inquit, si pascitur mundus, etiam corrumpetur: uerum nullo eget alimento, propterea æternus est. Plinius uerò Naturalis historiæ libro secundo: Sydera, inquit, haud dubie humore terreno pascuntur, quia orbe dimidio nõnunquam maculosa cernatur luna, nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui: maculas enim non aliud esse, quàm raptas terræ cũ humore sordes. Et alibi, in dulcibus aquis esse alimentum lunæ prodit; sicut in marinis solis. Ab hac sententiæ uanitate non ita ferè abest Ptolemæus in ἀποτελεσματικῶν libris, quos nunc quadripartitos uocant: ubi lunã ideo humectiorem credit, quia humidus uapor à terra ad eam, syderibus alijs terræ propinquiorem, affatim conscendat. Quæ ratio Saturnum efficiat sicciorem, quod ab hisce uaporibus longius abierit, de qua re mox plura. Manilius Astronomicon primo:

Ignem flatus alit uicinis subditus astris.

Ambrosii sententiam iam antè paulo memorauimus. Cæterum cui non sit uenia post M. Tullium De deorum natura libro secundo, quanquam sub aliena persona instrui dissertationem, non me fallit, idest opinor Stoica. Sunt, inquit, stellæ natura flammeę, quocirca terræ, maris, aquarum uaporibus aluntur his, qui à sole ex agris tepefactis, & ex aquis excitantur, quibus altæ, renouatæq; stellæ, atq; omnis æther refundat eadem, & rursum trahat in idem, nihil ut ferè intereat, aut paululum. Ex quo euenturum putant, ut ad extremum totus mundus ignescat. Idem porrò & Naturalium sexto Seneca tradidit. Sed & Stoici reliqui, ut comprobat in libro de Iside Plutarchus. Verum distincte agunt, siquidem ex Porphyrij thesauris solem maris euaporationibus ali: fontium autem ac fluminum, lunam: astra uerò ex terræ anathymiasi alimentum sibi adsciscere. Iam poetæ omnes ferè in eam sententiam pedibus eunt. Sed quantum ex mutis (quod dicitur) magistris, compertum nobis est, ab Aegyptijs sacerdotibus opinio hæc orta primũ, mox propagata in multos est. Ab illis enim traditum, Oceani humore cælum ali, stellasq;, ubi humorem conceperint, descendere, ac retrogradas fieri, donec humore iterum percocto, digestoq;, ascendant, exaltenturq;, ac dirigantur. Quæ sententia ne profluat longius, & serpat in plures, circunscripta reprimatur tum rationibus, tum magni nominis auctoritatum obijcibus: atq; Auicennæ in primis, apud quem in libris De cælo & mundo legimus, nullo id pacto physicam pati rationem, siue nutrientis proprium expẽdas, siue cõnutriti: necnon crementi notionem, quod ex alimento recipit corpus dimensionibus tribus, ita ut æqualitas insit portioni cuilibet diametrorum trium: quibus corpus metimur, nec amplius sit parte una, quàm reliqua, siue intima sit ea, seu extima, citra ullam corporis permutationem ab propria dispositione, ac figura. Si enim dicamus augescere digitum, & incidantur diametri eius, factum reperietur augmentum parte qualibet ex æquilibrio inter duo puncta. Proinde si ratione hac cælum augeri contenderimus, fieri nequit id, nisi omnino cõcipiatur, adijci quippiam. Id uero aut intimum erit, aut extimum: si extra, tunc moueatur, necesse est: ac motus is uel proprius erit, uel peregrinus: si proprio motu agitatio fiet, ad cælum, uti ad locum sibi cognatum feretur: & inde colliges, esse leue: si ima petierit, graue. Quo modo necesse erit, cælum quoq; uel esse graue, uel leue: quod ipsum peripatetica non admiserit schola. Si uero attrahatur ab alio, ut ab igni, aut eiusmodi quopiam, tunc profecto hæc fiet attractio, ut cælo infundatur: sicuti ingeritur animalibus cibus, ut quod perierat, restituatur. id quod si dederis, consequens erit, cælum esse corporale, quod eruditorum schola plurimo risu excipiet. Quod si intimum

mum dicatur, ueluti est in animali sanguis: tunc necessario sequitur, ut digeratur nutrimentum, muteturq́ ex eo quod cælo dissimile est, in id quod simile sit: quo posito, cælo uidebitur aliquid esse cōtrarium, quod esse absurdum liquet. Adijciamus aliquid ex Platonicis item scholis. Plotinus in libro de cælo, sic fere scribit, Alimoniam cælestia nō requirunt, neq; enim ex inopiæ nostræ affectione ad eandem libram sublimia reuocare debemus: neq; animæ ratio ibi compar, nec regio, nec ibi causa ulla, ex qua infima hæc profluentia continue nutrimentum appetunt necessario. Absit ergo permutatio ab illis, quę nostris corporibus dominans ex habitu naturæ deturbat. Adde gentium cōsensum, quãdo cælestem locum deo, & substantijs diuinis attribuunt omnes, ueluti immortalem locum immortalibus, & diuinis rebus coaptantes, ut dei habitatio sic intelligatur in cælo ex similitudine ac coaptatione: quoniam inter corpora reliqua cæleste corpus ad similitudinem amplius accedit spiritualium substãtiarum: neq; enim fieri queat, ut alia ratione cæli habitaculum deo contribuatur. nanq; corporalis loci haudquaquam indigus est. proinde colligi debet, mundi partem illam nil prorsum pati. quippe in tam numerosa annorum serie quippiam in ea cōmutatum, non est qui obseruarit. Suffragatur & ipsum ætheris nomen, quod supremo congruit loco, ab rotatæ uertiginis perpetuitate. Sunt porrò in cælo cardines quattuor ab mathematicis insigniter enotati: eos uerò Manilij uerbis exponemus potissimum, Si commonuerimus, hosce à nōnullis angulos dici, ac cuspides cæli: nam & Græci, centra uocant; loca uerò his succedentia, epanaphoras. Igitur sic Manilius;

Vnus ab exortu cæli nascentis in orbem,
Qua primum terras æquali limite cernit,
Alter ab aduersa respondens ætheris ora,
Tertius excelsi signat uestigia cæli,
Quo defessus equis Phœbus subsistit habenis,
Declinatq́ diem, mediasq́ examinat undas.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium est reditus, finisq́ cadendi
Syderibus.

Ex ijs autem primum statuunt, qui summum cæli culmen tenet, à quo gloria & honores profluunt, ac rerum fastigia. Proximus est qui imam tenet stationem, ab eo rerum fundamenta sunt, ac census ratio. Tertio cōcinnatur loco cardinis potestas orientalis, è quo manat horoscopi adnotatio, uitæ arbitrium, morum moderamenta. Occidentali quartum contribuunt calculum: hic autem, uti ferunt, pertinet ad rerum summas & finem laborum.

Quot sint omnino sphæræ. De Manichæis obiter, & Gnosticis, ac Agnoitis, & Chiliastis. Recondita de Parcis tribus. Cap. XIIII

Consentaneum forte studiosi censuerint, ut hic uellicatim attingamus globorum cælestium, siue orbium historiam aliquam, ut ne omnino uideãtur asymboli nostro beneficio. Ista quidem diutius consectari, non est omnino nostri instituti: quo tamē pleniori obsequio demereamur bonarum literarum candidatos, quæ uaria nobis lectione comperta sunt, non grauabimur figura quadam & typo, ac breuissime superioribus assuere. In primis uerò Peripatetica obseruanda est sententia: Sunt, inquit, corpora circularia plura, quia generationem esse, necesse est. Si est cælum corpus diuinum, motum esse illius perpetuũ, & circularem oportet: si eius talis est motus, necesse est terram esse: si terra est, ergo & ignis. si duo hæc conceduntur, oportebit aliqua item esse intermedia. quod si est, generationem esse, necessarium est: si generatio est, motus in cælo haberi dissimiles oportet, ac quod consequens est, mobilia plura. Proinde sciendum, super octauam sphæram, quæ uerius firmamentum dicatur, locari cęlorum globos duos ab Christianis doctoribus, Strabo & Beda: & unum quidem empyreum uocant, idest igneum, uel intellectualem, gloriæ contemplationi aptum, & quietum. Nominis uerò rationem duci non ab ardore, sed ab splendoris exuberantia potius. Quod ipsum syderibus suis, hoc est angelis, sit insigne. proinde in Iob legimus, Vbi tu eras, quum me laudarent astra matutina? Et hunc immobilem intelligũt, quoniam si moueretur, eius motus per motum apparentis corporis deprehenderetur. Quum uerò Por

phyrius discerneret ab dæmonibus angelos, statuens in aere dæmonas, per loca empyrea angelos, non utiq; cælum hoc intellexit, ut auctor est Thomas, sed sydereum potius globum, quem more Platonis igneum arbitrabatur, & ideo empyreum nuncupabat. Quod ideo dictum uelim, ne quis Porphyrij sententiam legens apud Augustinum decimo Ciuitatis diuinæ, incidat in errorem. Basilius, quod scitu dignum est, induxit empyrei cæli cõstitutionem, ne uideatur simpliciter deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantes, deum Veteris testamenti, deum tenebrarum nominant. Sunt uero inter hæreticos Manichæi, ab Persa quodam appellatione ducta, cui nomen Manes, uel Manichæus, ut habent alij, qui duas introduxit naturas & substantias duas, bonam, & malam. At Gnostici itidem hæretici ab scientiæ magnitudine ita uident̃ nuncupati, sicut Agnoitæ ab ignorantia, quod esse nouissimam horam Christo ignotam, opinentur. Chiliastas appellarunt se nonnulli, propter illud ex sacra pagina, Vna dies apud dominum, ut mille anni, & mille anni, ut una dies: hosce miliarios interpretatur Augustinus. Sed ad rem. Orbem uero alterum crystallinum censent appellandum, atq; item aqueum, ex similitudine quam cum elemento habeat in diaphani ratione, nomen aucupati. Post quem subsequatur firmamentum. Hinc est illud Hieronymi ad Oceanum: Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum: & iuxta Hebraici sermonis etymologiam, cælum, id est samaim, ex aquis sortitur uocabulum: & aquæ, quæ super cælos sunt, in laudes dei separantur: unde & in Ezechiele propheta, Crystallum super Cherubim uidetur extensum: id est compactæ, & densiores aquæ. Illud uero singulari dignum obseruatione, ab sanctissimis proditum uiris: Triplicem uideri lucis substantiam, & esse primam utiq; cæli, quod firmamentũ diximus, cuius beneficio & singulari uirtute plantis inseratur uegetatrix potentia. Sequentẽ uero crystallini esse cœli, præstantioris etiam potestatis, unde sit anima brutorum sensilis. Tertiam porrò haberi eminentissimam empyrei cæli, à qua non sit quidẽ rationalis anima, cuius artificẽ solum agnoscimus deum, uerum animales uitalesq; spiritus, quibus uelut præcurrentibus, intellectualis anima tanquam proprio congruoq; domicilio excipitur. Aegyptiorum schola & Chaldæorum super octauum globum nihil agnoscit. Quorum scita Plato item, necnon Aristoteles, & Hipparchus amplexi sunt. Et, quod mirum uideri potest, Ptolemæus quoq;. Apud eum quippe ne uerbum quidem ullum fieri comperies de sphæra nona, quam Iuniores cælestium rerum studiosi, aut deprehenderint, aut effinxerint: sicuti item alij, occasione hinc sumpta, decimam commenti sint. Hæc uero orbis noni sententia inde potissimum agnoscitur profluxisse, quod eius auctores opinati sunt, omnes qui octauam sphæram ad orientem ab occasu moueri non inficientur, etiam nonam sphæram necessariò admittere. Quod quum profiteatur Ptolemæus, dubiosum non fit illis, quin hic quoq; orbem eundem concedat. Parmenides cõmenticium quiddam coronæ similitudine effecisse creditur, στφάνην appellans: continentem ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem deum dicit. Sed non prætereamus reconditum illud parte hac: Motũ, per quem est formæ connexio & materiæ, spiritum quendam inter formam medium ferè ac materiam dici à quibusdam. Quem in aplane intelligunt profusum, & planetis ac terrenis rebus. Primũ quidem Atropon nuncupant, uelut citra conuersionem: quoniam aplanem motu simplici ab ortu ad occasum moueri, coniectarunt. Secundum Clotho, id est conuersionem: quoniam planetæ aduersus aplanem ab occasu in orientem ferantur. Tertium Lachesin, id est sortem: quia terrenis rebus dominetur casus. Et motus quidem planetarum euolutio, est motus primi: at temporalium motus, & terrenorũ euolutio, est planetarij motus. Porrò in terrenis rebus latere quasdam euentuum causas produnt, uti in semine lateat seges. Propterea colliguntur item, quæ in mundi anima, uelut in glomo agnoscuntur complicata, eiusmodi explicari motu, atq; extendi. Etenim sunt arbitrati, mentem, siue mundi animam, rerũ in se exemplaria gestare, perq; motum eadem in materia explicare. Hunc autem motum esse in aplane, ac planetis, & terrenis rebus, quasi fatum descendens, & in substantia fati explicationem. Spiritum porrò huiusmodi per omnia propansum, & diffusum, esse naturam interpretantur: quæ dicatur omnium complicatio, quæ per motum fiunt: uerum motus hic, siue spiritus, à spiritu profluit diuino, à quo per motum ipsum mouentur cuncta.

An quæ

An quæ uisuntur, sint planè syderum corpora. Item an stellæ suo luceant lumine. Quid ætheris nomine intelligendum. Cur in planetis uarij cernantur colores. Cur luna maculosa. Asteriscus quid: diacodion: asteria: syderatio. Stichiomatici qui sint. Cap. XV

SVperest de stellis aliquid carptim quoq; cõscribere, ut mox ad alia transeamus. Occurrebat autem hac parte in Phædone Platonis opinio: Non esse quæ uideamus, syderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aere, similem syderi speciem referentes: sicut in profundo agentes pisces uideant in aquæ suprema facie non sydera, sed imagines syderum, & (ut sic dicam) radiosas umbras. Verum illud grauioris operæ ingerit sese amplius, luceant suo ac genuino stellæ lumine, an sicuti luna, id ab sole mutuentur. Mira siquidem inter auctores disceptatio est. Macrobius uir reconditissimæ scientiæ primo Rerum naturalium stellas omnes suo propterea lucere lumine prodidit, quod supra solem locatæ in purissimo sint ęthere, in quo quicquid est, lux naturalis sit, & sua. Lunã uerò, quia infra solem sola sit, & caducorum iam regioni luce sua carenti proxima, lucem, nisi desuper posito sole, non habere. Deniq; quia mundi pars ima, terra est: ætheri autem ima pars, luna est: lunam quoq; terrã, sed æthereã dixerunt. Idem ferè Cleomedes approbasse uidetur, quum lunã scribat, corpus esse nactã cum aere permixtum, atq; tenebricosum, quia in puro æthere non uersatur, ut astra cætera. Aetheris autem appellatione, inquit ex Aristotele Apuleius, cælum ipsum, stellæq;, omnisq; syderea compago intelligitur, non (ut quidam putant) quod igneus sit, & incensus: sed quod cursibus rapidis semper rotetur. In Platonis Timæum Chalcidius: Summatem, inquit, locum ignis habet serenus, proximum ætherius, cuius corpus æque ignis est, sed crassior. Nicolaus uerò theologus, ab solis luce illustrari stellas scribit: & propterea secundo De anima, solem dici patrem uirorum ac deorum, quoniã ab eo sydera, quæ antiqui deos putabant, sapientiaq;, & æterna cæli inquilina animalia, lucem mutuentur. Idem & Metrodorus sensit apud Plutarchum. Succinere uidetur & Plinius, quum in laudibus solis, inquit, Hic suum lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat. Sed alibi ait, Supra lunã pura omnia, ac diuturnæ lucis plena. Albertus secundo cæli, Aristotelis sententiã secutus, stellã qualibet eiusdem esse naturę scribit, cuius sit corpus, in quo est. Ea uerò est, inquit, essentia quinta, ab quatuor simplicibus corporibus, hoc est ab quatuor distincta elementis. At primo Astronomicon Manilius:

Ignis in æthereas uolucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cæli
Flammarum uallo naturæ mœnia fecit.

Aristoteles ipse (si tamen Aristoteles est) de proprietatibus elementorum & planetarũ, apertius perdocet, stellas omnes ab sole illuminari, sicuti lunã. Cui astipulatur in libris compositionis magnæ Ptolemæus: quin & eiusdem interpres: sed & Auicenna. Albertus quoq; secundo Cæli: Cum illustribus, inquit, uiris stellam quamlibet astruimus ab sole illuminari: sed aliam plenius, aliã minus pro naturę nobilitate: siquidem purissimas esse quasdam, manifestum est: proinde lumine excepto, perfunduntur protinus ab superficie soli aduersa usq; ad auersam, ut stellæ corpus integrum illustret omnino claritas, nihil ab cãdore degenerãs intimo. Quod in Ioue uisimus, & plerisq; alijs. Ille uerò ipse candor in ruborem uergere incipit, sicuti in Marte, si ab corporis nobilitate quippiam fuerit declinatum. In quibusdam etiam pallescit, ut in Venere. In Saturno obscurior est. At in lactei circuli stellis albescit. Luna uerò, quæ terrestris est naturæ, ut docuit Aristoteles, non est adeo pura. quamobrem mutuatum ab sole lumen non quit admodum intima penetrare, quæ ratio illius reddit maculosam faciem. At fabulosus scriptor Diodorus, in Hyperboreorum insula lunam haud ita à terra distantem uideri, palàm tradit, terrestribus uelut tumulis superciliosam. Orbis substantiam, ut nonnullis placet, esse à stellarum & solis substantia diuersam, illud esse argumento uidetur, quoniã splendore solis non illustratur, ut stellæ. Triplex igitur ibi substantia, orbis, stellarum, solis. Verum parte hac prorsum absurde fecero, si nobilem Hippocratis sententiam præteriero, cuius in libro De iudicijs, auctor mihi Albumasar est, Nisi noctu stellarum luce aeris crassitudo ac densitas raresceret, disiecta animantia cuncta fuisse peritura. Illud ex grammatica

fuerit ratione, stellam signare plerunque claritatem, congruentiamque, quod asterisci comprobat appellatio. Id uerò est stellæ signum, in angulis quatuor interpunctum, hoc modo ※ Apponi ijs consueuit, quæ optime se habent in carmine, quæque cuiusdã stellæ imagine colluceant, quoniam apposite omnia & opportune promãtur. Asteriscos item Græcis, sicut codia, est papaueris caput: unde insigne medicamentum uocari diacodion cœpit, ac asteriace. Syderationem Firmicus appellat syderum in genitura coaptationẽ, quippiam innuentem euenturum. Hæc tamen (inquit) omnia, licet à malo signata fuerint talis syderationis influxu, beneuolarum stellarum ut plurimum testimonijs minuuntur. At quinto De causis, Theophrastus syderationem sphacelismum dicit. Verum de hoc alibi plura. Cælestes imagines, siue signa uocant astrologi, οὐράνια ϛοιχία, unde ϛοιχειωματικοί, qui cælesti ratione imagunculas concinnant, euentu sæpe mirabili.

An planetę afficiantur uaporibus terræ. Prius, qualis censeatur in literis Ptolemæus. ἐποχὴ quid. De trigono, quadrato, hexagono, diametro. Hæreticus planeta. Cap. XVI

PTolemæum astrologorum principem, & in mathematicis ingenij eminẽtissimi, incessere plerique non desinunt, tanquam parum philosophiæ peritum, ut qui sæpe tot admittat errata, quot super re aliqua enuntiet uerba. Sed nos huius rei censuram ad alios rejcimus: & tanquam parum liqueat controuersia, amplius pronuntiamus. Interim placita eius uiri de planetis, siue dici errones debent, uti Nigidio placuit, apponã. De quibus is, ueluti ex elementis constent, aut elementorum passionibus, ac inuicẽ calore, uel frigore se permutent, quin terræ quoque uaporibus afficiantur, ita scriptum reliquit: luna, inquit, humectior est: quoniã quum sit extima cælo, citima terris, illarum uicinia ascendentis humoris concipit copiam. Saturni sydus frigidum est in primis, siccum uero modice: frigoris ratio est, quia sit ab sole remotius, ariditatem parit longius ab terra interuallum. Martem solis propinquitas torret, ac arescere facit. Iouem temperatum reddit hinc Saturni frigus, illinc Martis incendium, præcipue tamẽ calefacere, quia Martis & solis incũbat globis. Venus, ut luna, humecta est, quod & ipsa luminis copia terræ asciscat uapores, recipit tamen ex propinquo caloris uim. Mercurius semper soli adnexus arefaciendi potestatem inde comparat, humoris autem copiam, tum ab luna, tum ab terra. Hactenus ex primo ἀποτελεσμάτων Ptolemæi. Quæ omnia, ut parum pensitate, immo per inscitiam maximam ab homine ex mandragora (quod dicitur) consopito pronuntiata, Peripatetici exibilabunt: inter quorum decreta illud est, Cælum ab hisce affectionibus esse penitus abiunctum. Sed nec ultra mensum stadiorum sexdecim, uapores surrigi, physica docet ratio: quo nomine altior deprehenditur luna, ut de Venere ac Mercurio taceam, tanto sublimioribus, quàm ut illuc ex terra uapores posse pertingere, concipiamus. Adde, quòd potentius multo in Venerem solaris aget propinquitas, quàm terrestris humectatio, tanto sequestrata interuallo, ut hac ratione nullo pacto intelligi possit humida. Illud uerò nec relatu indignum, ἐποχάς, dici gradus, in quibus deprehendantur planetæ in zodiaco, cuius unaquæque pars in triginta distribuitur gradus, μοῖρας uocant Græci: mox & mœra in sexaginta dirimitur portiones, quas πρῶτα dicunt λεπτὰ, idest prima minuta: deinde & minutum primum in sexaginta δεύτερα λεπτὰ, id est secunda minuta. Mœram quoque Aratus zodiaci partem accipit duodecimam. ἔποχον tamen inter equi instrumenta legisse uideor alicubi. Quin & cæli statum in thematibus, positumque syderum epochas dicunt eruditiores. Quia uerò in planetarum ratione trigonum, & quadratum nuncupat Plinius: Sciendum, Diametrum in cælo nuncupari signum, ad aliud quod fuerit septimum, quæ maligna semper radiatio est, ac minax. Trigonum est à signo, à quo initiamus signum quintum. Nam ab ariete usque ad leonem trigonum est. Scire autem conuenit, dextrum appellari trigonum, quod ab eo signo à quo incipimus retro est: sinistrum uerò, quod ante: utputa arietis dextrum est trigonum sagittarius, sinistrum uerò leo. Quadratum est, ab eo signo à quo inchoamus, quod quartum fuerit signum: & in hoc dextrum intelligimus, & sinistrum, uti in trigono. Hexagona, idem sunt quod trigona, sed minoris potestatis: est autem ab eo signo, à quo sumptum initium est, tertium. Sed & in hoc dextrum cõcipe, ac sinistrum: uti suprà. Triangulum recentiores triplicitatem uocant. Trigonocrator belle

à non-

à nõnullis triangulator pronuntiatur. Hereticum planetam conditionarium intelligunt: siquidem quam Græci cælestium indagatores, hæresim dicunt, conditionem appellat Iulius Maternus.

Elementorum colores, saporesq́. Item an planetæ colores habeãt, unde colligi eorum possit natura. Elementa cur dicantur στοιχεῖα. De Proteo scitu digna: item Idothea. Terra aphoratos quæ. Cap. XVII.

ET quia cum astrorum peritis negotiari cœpimus, pergamus porrò breuibus quædam illorum scita contexere: qui in philosophos aciem dirigentes, coarguere illos enituntur, qui sanciant, Elementa nec coloris, neque item saporis partem habere ullam. Aquæ uerò ipsi colorem attribuunt album, saporem dulcem, terræ fuscum esse colorem, amarum saporem. Quod tamen elidunt alij, dulcem intelligendum potius astruentes: quoniam si amarum contendas, ex terra nil admodum egerminaturum sit. Ignis utiq; nullum confitentur esse saporem, cæterum rubro infici colore. Aeris apud eos nullus est color, nullus item sapor, multos tamen peregrinos aduentitiosq́; colores excipere. In commentatione tamen de coloribus scriptum comperias, aeris & aquæ naturam per se albam censeri: at ignem cum sole rubrum: terram quoq; natura esse albam, cineris argumento, qui albet, humido exusto. Lixiuium tamen rubere flammæ ui ac fumi, qui & aliquo modo cinerem inficit. At in planetis, etiam si exactissimi sint palati, nullos etiamnum sapores prægustando animaduertere ualuerunt. Varios tamen inesse colorum modos, non diffitentur, unde etiam natura queat indicari. In Saturno, inquiunt, præmonstrat fuscedo terrestrem proprietatem, & bili atræ congruam. Mars rubens igneæ qualitatis argumentum est, & rubræ bilis testimonium dictat. Venerem croceo & albo radiantem, tum calidam intelligunt tum humectam, & naturæ indicare temperamentum. In Ioue coniectant modo ferè eodem. Lunam albicantem, esse humiditatis indicium: quod uerò insit nigricantis quippiã, frigoris signum habent. Mercurij non unam esse faciem, ut qui uirorem quandoq; præ ferat, nunc fuscedinem, nunc aliud quid, sæpius tamen nigroris ostentare quiddam: proinde cum terrena siccitate analogum habere. Hæc dici quidem, sed præter omnem prorsus rationem, nõ nesciunt, paulum modo philosophiæ imbuti. Nam prout elementa inuicem promixta fuerint, ita colorum enascitur uarietas: sed ea in cælo esse permixtio nulla potest, propterea ibi esse colorem, planè inficiabitur Aristoteles: nisi quia lumen, color quidam est, quod tamen luminosi corporis naturam haudquaquam indicarit. Quin, si maximè ibi ueros concesseris colores, ad examen syncerum in tanta spatij uastitate, non usquequaque sibi consimili, reuocari, excutiq́; haudquaquam poterunt. Elementa uerò prima fuisse in libro De philosophi historia Galenus scribit, ut à cælo digrediamur parum, obscuram informemq́; substantiam, quam dicant nonnulli, ἄποιον ὕλην, Entelechiam alij nuncupẽt, ac στέρησιν, idest priuationem. Vocantur autem à Græcis στοιχεῖα, uti interpretatur in nostris literis Ambrosius, quod inuicem conueniant, & concinant ambitu quodam, & cõcordiæ societatisq́; choro. Nam quum sit aridæ terra & frigentis naturæ, aquæ connectitur frigoris qualitate: aeri congruit aqua humoris ratione: sic, ut brachijs uelut duobus, frigentis ac humectæ uis, altero terram, aerem altero sibi cõsciscat. Rursum aer inter duo compugnantia medius, aquam, ignemq́, mire utrunq; conciliat, aquis humore connexus, igni autem calore. Porrò ignis calens, arescensq́, hinc aeri, illinc terræ sese adoptat, inq; naturæ illius participatum uenit. Non prætereundum uerò quod Ponticus scribit Heraclitus, informem rerum materiam dici poetis Proteum symbolice, operteq́;. Nam πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος, αὐτὰρ ἔπειτα δράκων καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς. γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον. Et leo quidem ἔμπυρον ζῶον ætherem indicat planè: terram draco, quia sit αὐτόχθων, καὶ γηγενής: arbor omnia quæ ex terra augescunt. Idotheam uerò Protei filiam dici, prouidentiam arbitratur εἰδωλοπλαστήσασαν ἕκαστα. In insula Pharo traditur fuisse Proteus, quia φράσαι signat τὸ γνῶναι: nam & terram ἀφαρώδη, sterilem accipit Callimachus.

Planetarum potestas maior sit, an fixarum stellarum, Quæ in utrisq; nominum, & in motu diuersitatis ratio. Chaldæorũ placita de planetis. Item dijs cõsiliarijs. Hesperides quæ sint. Planetæ pisces: item in re militari. Sol & lu-

na an inter planetas. De planetis quoque plura. An cælum initialis sit generationis causa. Caput XVIII

STudiosi porrò cælestium rerum, præscientiam futurorum ex natura situque syderum pro uiribus consarcinantes, dum in disquisitionẽ uocant quodammodo fixas stellas & planetas, non satis sibi constare animaduertuntur, nunc enim stellis non errantibus uim ascribunt cæteris eminentiorem, nũc autem ediuerso. Et plurimũ quidẽ cõmunẽ felicitatẽ pro nascentis modo mẽsuraque ab prosperiore planetarum statu contribui sanciunt: ab fixis uero παράδοξον quandam εὐτυχίαν, hoc est incomparabilem, & extra quàm opinetur aliquis, fortunæ benignitatem. Quæ sententia uel Ptolemæo auctore comprobatur. Alij omnino planetas ui effectuque præpotentiores ostendere conantur, tum Procli sententia, tum rationibus id euidenter monstrantibus, accedente item ueterum testimonio, qui planetas κοσμοκράτορας dicebant, uelut quosdam mundi principes intelligerent. Quo autem discerniculo certiore ista teneant bonarum literarum studiosi: Astra, inquit secundo Cæli Aristoteles, nequeunt per se & proprijs moueri motibus, aut locum mutare: sed orbi infiguntur, uelut in tabula nodus. Itaque orbis motu feruntur, cui inhærent. Hæc scribit Algazeles disertationis tertiæ ambiguitate uicesimasexta, ni erratum in numeris est, duodecies mille, ducenta uigintiduo ferè censeri. Cæterum planetas deprehensum est, diuerso ferri incessu, ac tum uelocitate, tum tarditate plurimum discrepante, atque situ etiam. Quosdam nanque exortum petere, in occasum alios remeare: porrò in austrũ deijci hos, in septentrionem protolli aliquos: ideoque ex motus inæqualitate nomen quoque indeptos. Ex qua item certius coniectatum, orbibus eos distinctis ferri. Fixas uero globi octaui stellas dicimus, non quod non moueantur, nam duplici saltem circumagi motu, animaduersum iunioribus est: quibus & globus in quo sunt, motibus rotatur: altero ab ortu in occasum, reliquo ab occasu in exortum super zodiaci polis: tantæ tamen tarditatis, uix ut percipi uel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferantur ambitu, nam est hoc illis commune cum planetis, quod secundo cæli (ut dixi) astruitur: sed ita dicuntur, quia eandem perpetuo seruant figuram, situm, propinquitatẽ, distantiam. Diuersitas planetarum in motu, dum uel propiores nobis fiunt, uel remotiores, causa est (sicuti Philosopho complacitum est) præpotens, ut uarij producantur effectus. Vniformis autẽ & constans motus mobilis primi id agit, ut diuersitas hoc genus perpetua sit, ac uniformi pergat periodo. Ego porrò in literis inuenio, Chaldæos cæli scrutatores eximios censuisse, Planetas quandoque dici ἑρμηνεῖς, hoc est interpretes, quoniam ex alijs astris quæ tum minime errant, tum certum seruant & statutum meatum: sola hæc incessu proprio suoque nitentia res futuras insignitius ostendant, ac ueluti deorum mentem interpretentur. Esse autem hosce, Saturnũ, Martem, Venerem, Mercurium, Iouem. Mox sub horum cursum eadem Chaldæorum obseruatio sydera constituit triginta, quos esse dicit consiliarios deos: quorum quindecim ea tueantur loca, quæ nostro continentur hemisphærio: reliqui, res simul humanas, & quæ in cælo sunt. Deos autem quibus uis principatusque sit, duodecim numero esse dicunt, quorum singulis singulos attribuant menses: per hos autem, quorum ex animalibus nomenclatura est, meare solem ac lunam, & quinque errantia sydera. Post zodiacum, stellas quatuor & uiginti numerant: ex quibus duodecim ad meridiem locatas tradunt. Et harum quæ apparent, duodecim uiuis ascribunt: reliquas quæ non uisantur, mortuis. Has præterea rerum uniuersarum iudices appellant. Obseruatũ id quoque in Græcorum monumentis, Aegyptios appellasse quidem zodiaci signa, θεοὺς βουλαίους, id est consiliarios deos: planetas uero ῥαβδοφόρους, ueluti sceptrigeros quosdam intelligi uoluerint. Vbi uero poetarum princeps, deorum cuique ab Vulcano substructam domum canit, intelligendas planetarum domos interpretantur eruditi, quas induxerint recẽtiores, in quibusque illos οἰκοδεσποτεῖν, id est dominari astruant, ueluti nouitio inuento ansam uetustissimus poetarum præbuerit. Illud ex doctorum calculo, præter quæ diximus, adijciendum: falso uideri errantes dici, quando errare potest nihil, quod in omni perpetuitate progressus conseruat & regressus, reliquosque motus constantes & ratos. Etiam si apud Hippocratem planetæ uocantur pisces, & cymatopleges saxatilibus diuersi, tanquam errones ac fluctiuagi. Dignum relatu, quod

Græci explicant interpretes, Hesperidas λιγυφώνους, id est canoras, astra signare, uelut ἐν ἑσπέρᾳ φαινόμενα, καὶ οἷον γεννώμενα, id est uesperi uisitationē facientia, ac uelut nascentia. Sunt qui nocturnas horas Hesperidum nomine malint intelligere, mala uero aurea stellas ipsas. Dici uero λιγυφώνους, quia enharmonius sese inde promat sonus, quoniam probabile non fiat, dum agitentur, minima quidem insonare corpora, maxima uero & præstātissima, cuius prorsum modi cælestia sunt, tacita omnino rapi uertigine. Musicam uero indidem suauissimam edi simile ueri habet ἁρμονικῶν tertio Ptolemæus. Sed & alij, de quis mox paulo. Nos autem præterit ea, quod auditus noster eius non uideatur capax. Illud porrò non habendum insuper, Solem lunamq; in errantium albo non censeri Ptolemæo, ac Theoni, ut Chaldæis: quam hæresin sequatur Plinius quandoq;. Sed nec inter cælo hærentes recensueris, quod inuicem interualla non seruent, neq; item figuras. Inter errantes uero non sunt, inquit Theon, quia stationes non faciant, nec recurrant quidem. In planetaria quoq; potestate ab eminentissimis proditū auctoribus est, ubi se mortalium corporibus diuinæ mentis spiritus infudit, eorundem formam pro cursus ratione ab luna confoueri. Quando ad eius luminis aucta, uel damna corporibus afficimur, increscentibus præsertim medullis augescente luna, rursumq; lumine destituta, tenuati corporis fatigatione elanguescentibus. Singulis porrò planetarum ab priscis ingenijs metallorum dicantur singula, uelut soli quidem aurum, lunæ argentum, Marti ferrum, Saturno plumbum, Ioui electrum, Mercurio stannum, Veneri ęs. Chronocratorem dicunt Græci temporum dominum: eorum autem initium in diurnis genituris sol accipit, ac cæteris diuidit: in nocturnis luna. Quum itaq; sol temporum dominus fuerit, annos decem, principatum obtinet, menses nouem. Modo eodem & luna quum temporis domina fuerit, annos tenebit decem, menses nouem. Vitæ datorem intelligunt οἰκοδεσπότην, & geniture dominum, cuius & paulo ante commeminimus. Hunc uero esse tradunt eruditiores, cuiuscunq; signum post natum hominem luna, relicto signo, in quo est, fuerit ingressa: etenim si quis prima natalis hora lunam in ariete habuerit, quia post arietem ad taurum secundo loco transitum facit, Venus genituræ dominium possidebit, eo quod taurus Veneris signum est. Id quod in cæteris consimiliter intelligendum. Ex grammatica penu id nec prætereundū: planetas item dici Græcis in re militari hac illac temere abeuntes: quos quandoq; λειποταξίου, id est desertoris affectos pœna inter legendum subnotauimus. Nam Heraclius imperator λειποταξίου ποινὰς τοὺς πλανήτας τῆς ῥωμαϊκῆς δυνάμεως εἰσπράττεσθαι, καὶ ὅσοι τῷ πόνῳ χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἄλλως δεῦρο κἀκεῖσε περιενόστουν, βασάνοις ἐπὶ σωφροσύνην μετῆγον. Planeten porrò ἀντὶ ξένου, id est pro hospite positum quandoq; inuenias. Planen uero, id est πλάνην, dicunt τὴν σκοποῦ ἀπότευξιν, id est ab proposito, & scopo frustrationem.

Mundum, sphæras, stellas sentire, ac preces exaudire. Sphæram maximam esse mundi oculum. Terram item anima, & sensu præditam, ex Platonicorum doctrina. Origenis placita de stellarū animis. Quas intelligi oporteat Neptuni stellas, uel Iouis. Cælorum concentus. Mundus an finitus. Grecorum in motu terræ superstitio. Cap. XIX

Libet parte hac cum Platonicis confabulari: in quorum sacrarijs quum alia pleraq; non absque admiratione sæpius lectitamus, tum id quod subnotabo statim, Mundum quum sit animatus, sentire, ac per amplissimam sphæram præcipue, ueluti per oculum intus omnia cōtueri: nam si nos per oculū nostrum, quoniam sit animatus, & diaphanus, & lucidus, multa perspicimus, & radio etiamnum in sublime surrecto, cælestia apprehendimus: Cur non, inquiunt, mundi cælestis oculus, uiuus, perspicuus, lucidus, radiosq; suos in omnia propagans, itidem sensibilium concipiat modum? Amplius mundi globos, stellas sensu item non carere, asserunt constantissime: quoniā, ut Plotinus astruit, uota cognoscant nostra, exaudiant quoq;. Cælestibus inest quidem uisus, specie tamen ab nostro diuersus, uerum in eo non diuersus, quia uiuit, perspicuus item est atq; lucidus. Auditu item prædita sunt, sed nostro dissimili. Inter omnia, quæ ambitu cæli clusa cōtinentur, uiget communio quædam, & ueluti nexus: cuius quinq; uidentur rationes. Prima est, omnium materia una: inde, qualitatum concordia: mox, spiritus ubiq; unus: nam sicuti cælum unus est spiritus in excelsis, pariter intra cæ-

lum unus itidem spiritus, uel cælestis omnino, uel cælo simillimus, omnibus est infusus, nostro consimilis. Quartum habet locum natura genitalis una, fouens omnia per spiritum mutuo copulata. Quintum postremò mundi anima, omnibus connexa. Sed cur nō & terram, inquit Plotinus, sentire dicamus? Obstat uerò nihil, terram esse sensu præditam, ut humana commodius rectiusq; dispenset, quæ eius sunt muneris. Certe nil admodum impedimento esse potest, quin preces audiat adnuatq;, nec tamen ea qua solemus ipsi, ratione. Neq; enim cuncta animantia sensorijs sunt eisdem communita, nam & quędam aures habere non nouimus, nouimus autem sonos ab ijs concipi. Omnino sciendum, Terræ animam non censeri abiecti cuiuspiam esse corporis animã, proindeq; intelligere, atq; insuper esse deam. Cæterum in hoc eminentissimarum rerum tractatu, quonam pacto doctissimi Origenis placita prætereamus? Putare nanq; se primo περὶ ἀρχῶν scribit, Cælestia prorsum corpora esse animata, quoniam ab deo mandata dicuntur accipere, quod rationali tantum naturæ contingere, consentaneum est. Scriptum enim legimus, Mandatum ego stellis iniunxi omnibus. At quænam sunt, inquit, mandata hæc? nempe ut astrorum singula suo ordine, suisq; meatibus indultæ sibi quantitatis mundo splendorem præbeāt. Qua in re id omnino colligi uidetur liquidò, Corporum illorum motum absq; animæ functione posse haudquaquam effici. Nec rursum citra motum futura unquam, quæ animantia sint. In tanta uerò ordinis ac motus ratione atque constantia, nónne stolidissimum fuerit, rationis auferre potestatem? Apud Hieremiam sanè, regina item cæli luna memoratur. Quinimmo ab peccati labe non seiungi stellas omnino, consensisse aduertitur Iob. Ita enim scribitur, Stellæ quoq; in conspectu eius, mundæ nō sunt. Id quod ad corporis fulgorem nō utique referri potest. Verum hæc ille uiderit. Ex theologorum museo sunt qui astruant, etiam si cunctanter, Stellas, sicuti cælorum quoq; globos, suapte ui, hoc est substantiæ suæ natura moueri, uelut elementa. Non ignorandum & illud, ueteribus Neptuni stellas dici consuesse, quibus hyems indicaretur, uel serenitas: Iouis autem, quę agricolationi cōferentia pręmonstrarēt: ex quo elegāter Aratus,

οἵ τε ποσειδάωνος ὀρώμενοι, ἢ διὸς αὐτοῦ
ἀστέρες, ἀνθρώποισι τετυγμένα σημαίνουσι.

At multo id grauius, mundum necessario esse finitum: nam omne quod duabus clauditur extremitatibus, finitum est: rursum, cui extremitas una est, necessariò adest item secunda. Cæleste autem corpus medio non carere, in cuius ambitu uertigine rapiatur assidua super polis duobus, palàm est: quod propter Plinij caput primum libens attexui. Sphærarum autem rotatam uertiginem, quum ambiens ac circumiectus æther motibus scindatur diuersis, iucundum, qualemq; exactior perficit musica, inenarrabili suauitate sonum ædere, interuallis iunctum imparibus, sed pro rata partium ratione distinctum, Pythagoricis & Platoni præcipuè proditum est, approbauit Boethius quoq;: irrisit cum Aristotele in Hexaemero magnus Basilius. Quod uerò de terra multum, ac diu, facta nobis uerba sunt, ad rem forsan & illud spectarit, ubi terram mouisse foret nunciatū, Græcis fuisse antiquissimi moris, conclamare uasa, ceu ingruens malum inde cōiectantibus.

Dignitas cæli ex historia, item ex physicis rationibus. In cælo esse Trinitatis mysterium. Cur dicatur οὐρανός. Si staret cælum, nihil moueretur. Si calor cælestis deficiat, nullibi erit calor uel frigus. Creatis omnibus inesse Trinitatis uestigium. Cap. XX

Cæli dignitatem eximiam, uel inenarrabilem potius, cōtemplanti mihi subit quandoque: quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, coli ab illis duos modò deos, cælum, & Liberum patrem: ac cælum quidem, quia cernatur, & syderum collucentibus oculis præcellenter contextum, solem præferat utilitatis immensæ auctorem incomparabilem. Neq; item excidit quod de Anaxagora philosopho proditum scimus, qui interrogatus, Curnam se natum arbitraretur: respondit, Cæli ac solis uidendi causa. Quam quidem uocem ab philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactantius, putans, nescientem quid respōderet, in hæc prorupisse. Ego uerò, ni me quid secretius fallit, facile contenderim, non temere id omnino effusum: sed ut ab sapientiæ studioso, pensiculatè admodum & excusse. Nam qui exactius pensitarit rem totam, comperiet liquidò, cælestem claritatem adeo præcellere naturę

turæ quadam præſigni maieſtate, ut in perenni ac uitali luce illa auguſtiſſimum diuinitatis myſterium ſit facile deprehenſurus. Siquidem uertiginoſus ille motus ampliorem nobis indicat poteſtatem, lux nitidiſſima ſapientiam, calor ſuauiſſimus amorem. Quibus ab principe rerum deo mouentur, illuſtrantur, perficiuntur omnia atq; ſeruãtur, primo, inquã, inter ſeparatas atq; ſpiritales formas, ſicut inter corpora longe clariſſimo cælum principatu cenſetur. Extra hæc, qui plura in clariſſimo putat globo requirenda, is planè quæ ſit corporeæ naturæ perfectio, parum perſpexiſſe deprehenditur. Quicquid alia partiario ac diuiſim poſſident, in unum id eſt ampliſſime congeſtum. Sine hoc nec inferius generabitur quippiam, nec genitum ſuas exercebit operationes. Et quidem ſicuti intimus, & uitalis noſter calor corpora confouet ac ſeruat, eiusq; fomẽto quæ agunt in nos, non fruſtra agunt: ita ſi non adſit cæleſtis ille calor, corporum uirtus omnis, præſertimq; ille ipſe tam uitalis tamq; familiaris nobis calor, profligatus depereat neceſſe eſt. Cælum utiq; naturale corpus eſt, omnium corporum naturalium perfectiſſimum. Corpus naturale tam motus, quàm ſenſilis qualitas conſequuntur: perfectiſſimo igitur corporum naturalium perfectiſſimus quoq; motus, & ſenſilium perfectiſſima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas ſenſu perceptibilis luce perfectior: quare hæc cęleſtis corporis propria ſint, neceſſe eſt. Quoniam uerò perfectiſſimum corpus eſt, comparem quoq; locum, ideſt ſupremum habere, ex rerum dignitate conſequens fuit. Propterea Apuleius cum Chalcidio dici οὐρανὸν Græcè interpretatur, quia ſit altitudinis finis: & uti in Deorum natura ſcribit Phurnutus, οὖρος ὢν ἄνω πάντων, καὶ ὁρίζων τὴν φύσιν: aut ab ὀρεύειν, quod eſt φυλάττειν τὰ πάντα, quia cuncta ſeruet cuſtodiatq;. In libro De mundo ſcribit Ariſtoteles, ſiue is fuerit Theophraſtus, Vranon dici, quoniam ſupra ὄρεα, ideſt montes, exiſtat. Etiam ſi in Hexaemero Ambroſius ſic appellatum opinetur, quia ſit uiſui peruius. Scitũ illud Ariſtotelis eſt ex libro octauo auſcultationis phyſicæ, Motum primi cæli uitam eſſe omnibus, quandoquidem euidentiſſima eſt & communis operatio uitæ intimus motus. Ceſſante autem cælo, nec cætera mouebuntur. Sicut in minore item mundo, ſi ceſſet motus cordis, omnes animalis motus perire neceſſe eſt. Nec lapis itaq; deorſum moueretur, neq; aſcenderet ignis, quod mirum utiq; eſt, ſed uerum rationibus oſtenditur, ſi motus quieſceret primus. Eſt autem quod primum in uno quoq; genere, cauſa reliquorum quæ ſub ea continentur ſerie, licet non omnia eandẽ cauſæ habeant rationem. Porrò quod de motu aſtruimus, patet in caloris item ratione. Nam ſi cæleſtis intereat calor, nec ab frigore profluet frigiditas nec ab caliditate calor. Siquidem non eſt frigori contrarius calor ille ſydereus, ſicuti calor igneus: ſed omnes continet elementares qualitates eminentia ſimplici, ſicut lux omnes colores. Quæ uniuerſa diſertiſſimè colligit Picus Mirãdula, uir omnifariam doctiſſimus. Verum quia de Trinitatis ueſtigio in cæleſtibus facta mentio eſt, amplius ſciendum, quod equidem memoratu non indignum eſt: In omnibus creatis extare trinitatis ueſtigium, quod ſexto De trinitate comprobat Auguſtinus. Quippe in unoquoq; eſt, quod ad diuinas referri perſonas, ceu ad cauſam, neceſſe eſt. Ineſt ſiquidem ſubſtantia, necnon forma ſpeciesq;, item ordo. Et patrem utiq; indicat ſubſtantia: uerbum autem forma, ut quæ ex artificis conceptione proueniat: ſpiritum item ſanctum nobis ordo præfert, quoniam amor eſt, ac ordo effectus ad aliud quippiam ex creantis profluit uoluntate. Ad hæc porrò tria reuocantur illa, numerus, menſura, & pondus: de quis mentio fit Sapientiæ undecimo. Nanq; ſubſtantiam indicat menſura, ſpeciem numerus, ordinem denique pondus. Hæc item ab Auguſtino ſignificantur in libro Quæſtionum octogintatrium, ubi ait: Quod conſtat, quod diſcernitur, quod congruit: conſtat enim aliquid per ſubſtantiam, per formam diſcernitur, congruit per ordinem.

Mundi colores tres. An ſint in cœlo colores ex Peripatetica ſchola. An itẽ calor. In quota ſignorum parte contingant dierum mutationes. Aſtra unde dicantur. Cælum quot modis dicatur. Cap. XXI

SVnt ex Platonicis non ignobiles, qui tres eſſe uniuerſales præcipuosq; mundi colores arbitrentur, uiridem, aureum, ſaphyrinum, tribus cæli Gratiis dedicatos. Et uiridem utiq; Veneris eſſe uolunt, atq; item lunæ: aureum ſolis, ab Ioue tamen, Venereq; non alienum: ſaphyrinum uerò Ioui maximè accom-

modatum prædicant, cui & saphyrus dicatur consecratus. Hinc formulam mundi com-
pingentibus præcipiunt, expedire ad Gratiarum cælestium munera capessenda tris po-
tissimum hos contueri colores frequentissime. Atq; saphyrinum quidem mundi sphæ-
ris inserere: aurea uerò sphæris ad ipsam cæli similitudinem addere sydera. Ipsam porrò
Vestam siue Cererem, id est terram uiridi prorsum excolere indumento. Quanquam in
planetarũ mẽtione paulo antè, nõ esse in cælestibus colorem ullum astruere, uisi abunde
sumus, nec grauabimur Peripateticorum fusius hic argumẽta explicare, ne quis ipsum
hunc, cuius modo commeminimus, oculis deceptus saphyrinum esse cæli putet colorẽ,
quamuis οὐρανοχρώματα Græcis uocare mos sit, quæ cælesti colore tincta cõuisimus. Cæ-
lum igitur, inquiunt, coloratum nõ est, quia cõsurgat ex elementorum qualitatibus co-
lor. Cælum autem nec elemẽtum est, neq; item ex elemẽtis compactum: nõ elementum
quidem, quoniam sit elemẽti proprium, habere in se cõtrarietatem, agereq; in contrariũ;
si ei cõiungatur, id ipsum corrumpendo: si peruincat, speciem quoq; suam in materia ge-
nerando. Proinde, si cælum esset elementum: quũ elemẽta omnia se ad cælum habeãt, si-
cuti ad uniuersam terrę molẽ pũctus: diu iam deperijssent uniuersa, essentq; omnia cælũ,
quod nõ fit. Itidẽ nõ esse ex elementis cõcinnatum, asseueramus, inquiunt. Nã quod hu-
iusmodi est, minus est suis elementis, ex quibus consurgit, connectiturq;. At maius est e-
lementis omnibus cælum: igitur non ex elementis. Argumentantur item ratione motus
qui in elementis rectus est. Nam uel ad imum feruntur, uel euolant hinc ad superna, Sed
cælum eiusmodi motum nescit: uerum conuertitur assidue in ambitum: igitur consecu-
tio manifesta. Addunt porrò illud quoq;, non esse ibi elementarias qualitates, calidita-
tem, frigiditatem, siccitatem, humectandi uim, & propterea non consenescere. Quod
si dicat aliquis, solem dici utiq; calidum, & lunam humectam, Saturnum frigidum, re-
spondent, ex effectibus prodijsse nomenclaturam hanc. Quamobrem Aristotelem scri-
bere in libro De elementorum proprietatibus: ubi planetæ coierint in piscium signum,
contingere mox, ut aquis diluantur omnia. Quod si in geminis fiat coitus is: futuram u-
niuersi conflagrationem. Sed ijs addunt patrum nostrorum scita diuinæ uoluntatis iudi-
cium: quod tam fallere, quàm falli nescit. Quod uerò ad calorem attinet, ut de alijs in-
terim taceam, non omnes idem sentiunt. Platonici cælum esse igneum fatentur om-
nes, & lucere quidem propriè, sed & consecutione quadam calere, sed non urere. Ca-
lor certe lucis proprietas quædam uidetur, sicuti est lux cæli qualitas propria. Cæterum
super hac rẽ fusius alibi. At prius quàm inde digrediamur, illa uelut corollaria adiece-
ro, Miram fuisse ueteribus uarietatem, in quibus signorum partibus contingant dierum
mutationes. Hanc uerò M. Manilij carminibus exprimemus, potissimum ex Astrono-
micon tertio:

Has quidam uires octaua in parte reponunt:
Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor
Qui primæ momenta daret, frenosq; dierum.

Cælum ex poetis nonnulli Acmonis, id est ἄκμονος, filium tradidere: circumlatæ uerti-
ginis τὸ ἀκμητον innuentes, uel quia sit corruptionis nescium. Nam functos fato κεκμη-
κότας pronunciamus. Astra uero ex lationis, ac motus assiduitate dici coniectant, uelut
ἄστρα, οὐδέποτε ἱστάμενα, ἀλλ' ἀεὶ κινούμενα. Proditum quoq; à memorabilibus est auctori-
bus, Multos persuasum habere, longo æui situ cæli qualitatem mutari & statum. Quin
credidit Hipparchus quoq; futurum quandoq;, ut mundi cardines emouerentur loco.
Quod inter nostros approbauerat agricolationis auctor Saserna, & ab Columella rela-
tum scio: Cælum deniq; uno modo substantiam dicimus extremæ circulationis, aut na-
turale corpus, quod in extrema est totius circumferentia, & in quo diuina omnia locata
credimus. Alio modo dicitur cælum extremæ circumferentiæ cõtinuum corpus, in quo
sol & luna, hæc nãq; in cælo esse prædicamus. Tertio modo uocatur cælum, ab circunfe-
rentia extrema contentum corpus: propterea ubi unum esse cælum, pronunciatur, de
mundo intelligendum.

Regio apud Platonem terrestri paradiso assimilis. Item ubi sit paradisus is.
Paradisus quid. Arriani historia ad id mirabiliter faciẽs. De habitatione sub
æquinoctiali. Item an ibi sit mare. Antiscij qui. De hemispherijs duobus nõ

ingrata

ingrata. Item de Olympi uertice. Cap. XXII

Mundi rationes quidem omnes, quas lectione uaria auspicati sumus, in unum hunc locum, ueluti in molem unam corporis cōgerere, non fuit consilij, neq; item operis instituti, in quo congestitiam quandā rerum dignarum cura syluam pollicemur, potius quàm naturæ ordinem. Ita subnotantur omnia ferè, ueluti inter legendum sese obtulere, nisi quatenus libro hoc, qui omnium prodibit primus, & deinceps aliquamdiu, delectum quendā habuimus, ut sic auspicio prosperiore reliqua impetu quodā miscello consequerentur. In quibus pleraq; recognoscentur hunc ipsum respectantia locum. Interim ingerit sese mihi Plato sua illa philosophi, aut theologi potius maiestate uenerabili, atque aurem peruellens: in Phædone suo ait se quiddam mandasse literis, quod huic loco congruat uel maxime. Esse uidelicet terrarum regionem quandam prominentem, adeo ut imbres nesciat, neq; item flaminum ullos persentiat impetus. Summa, præsignisq; sit aeris temperies, proindeq; inibi perfectissima queq; uberius enascantur, nec desit exactissimum genus hominum, quorum æuum sit longe nostro diuturnius. Eorum corpora sunt qui opinentur, ex æthere plurimum compacta, & aere, aquæ, & terræ utiq; habere minimum, necnon compari fructuum modo uesci, atq; alit adeo uti more Peliæ uelut recocti, iuuenili gaudeant flore perpetuo. Hæc eo exscripsi libentius, quod non ita magnam cum deliciarum horto in sanctis literis celebrato diuersitatem habent, ut intelligamus uere dici, ac prædicari, Platonem demutatis paucis fore Christianum. Sed occurrit hac parte aliud, nec minus admiratione dignum. Legimus Geneseos caput tertium, in quo excusso Adam ab delicijs ob peccati atrocitatem scribit Moyses, collocatum à deo ante paradisum uoluptatis Cherubin, & flammeum gladium atq; uersatilem ad custodiendā uiam ligni uitæ. Vbi astruit interpres, esse qui opinentur, paradisum hunc uideri sub æquinoctiali circulo situm: abs quo decussari cælum, ac terram nouimus: proindeq; flammei gladij nomine zonam reddi torridam, quæ propter solis conuersiones uersatilis nuncupetur. Quæ uerò ad hoc maximè pertinentia, aut certe mira, & relatu digna in primis, obseruauimus, ab nullo (quod equidem sciam) antehac animaduersa, pergam in literas promere: ut si nil aliud, utique sint post difficultates auocamenta, quibus lassescens forsan lectoris animus relaxetur molliaturq;. Arrianus inter Græcos historicos tantæ est in scribendo integritatis, ut φιλαλήθης, idest ueritatis consectator, studiosusq; sit uulgò cognominatus, atque ita etiamnum honestetur in libris. Hic in parte postrema Indici commentarij, ueluti ipse quoque Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginiensis prouectus classe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad læuam Libya, diebus triginta enauigauit occidua petens, mox ubi in meridiem diuertisset, plurima sese illi obiecere impedimenta. nam præter ardores feruidi syderis, ut in perusta regione mundi, aqua potabili deficiebatur: audiebatur porrò creber de cælo fragor, interim late promicantia in sublimi fulgura oculos perstringebant. Visebanturq; ueluti flammarum riui è cælo præcipitantes, quanquam Cyrene ad extrema Libyæ in tanta camporum uastitate herbis nuda non sit, neq; item aquarum inops. Quid, quod Auicenna tanquam Platonem, Moysemq; interpretaretur, primo canonis in craseon, idest temperaturarum ratione, temperatiorem sub æquinoctiali, commodioremq; esse scribit habitationem, quàm sit usquam terrarum. Quod Eratosthenem quoq;, & Polybium sensisse, Straboni credimus. Nec ignoro tamen quæ sit in ea re inter doctissimos disceptatio. Et Damascenus scribit in paradiso fuisse regionem diuinā, & prorsus eo dignam, qui dei opificis gestaret imaginem. Illud animaduertendū quod & Thomas adnotauit, & Conciliator non omisit differentia sexagesimaseptima. Quosdam tradidisse, Paradisum hunc uideri situm in oriente, quæ portio mundi nobilior est, quia dextra sicuti secundo Cæli comprobat Aristoteles. Sed eum tamen locum itidem sub æquinoctiali Conciliator intelligit. Et rei ambiguitatem retegit in primis idem beatus Thomas articuli secundi in fine, quæstionis eiusdem. Quicquid autem sit, credendum (inquit) paradisum in loco constitutum temperatissimo, siue is sub æquinoctiali sit, seu alibi. Quid, quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, scribit Hieronymus, Prius quàm cælum & terram faceret deus, paradisum ante condidisse. Nam in Hebræo legitur, Plantauerat autem deus paradisum in Eden à principio: signat uerò

Eden

Eden delicias. Pro quo Symmachus transtulit paradisum florentem. παράδεισον Græc hortum intelligunt:sed primo ἀναβάσεως Xenophon, prope Celænas Cyri fuisse regiā scribit,& agrestibus feris differtum paradisum. Obiter illud hac in parte subnotarim, ab erudito (quod aiunt) puluere nō ita disparatum, Macrobium secundo Naturalium,Oceani legitimum,ueríoremq; alueum sub perusta collocasse, abs quo profluentes sinus, qui ambitu suæ flexionis orizontem imitentur, omnem ait terrā quadrifidā diuidere,& habitationes singulas efficere insulas:ac propterea Ciceronem scripsisse, Omnem quæ incolatur à nobis terram,esse paruam quandā insulā.Quod ipsum Eratosthenes,Polybius,& Strabo quoq; approbasse uidētur.Sed hos Ptolemæi ratio refellit,& meminit Cōciliator.Quod de sublimi terrarum parte pluuijs inconcussa scribit Plato, id ipsum & de Olympi uertice antiquioribus proditum,& repetit Eustathius. Sed liquidius in Odyssea Homerus quoq;,etiam si recētiorum obseruatio secus deprehendisse uidetur, elusa ueterum ingeniorum sedulitate in pensitandis naturæ arcanis, & (quod dicitur) cornicum oculis confossis. Apud Meroen Aethiopiæ partem, æquinoctiali proximam circulo illud dicitur euenire,ut per nonaginta dies umbræ nostræ in contrarium cadant,unde Antiscios eius incolas tractus nuncupant. Nec illud ignorandum, ab rerum peritis duo statui hemisphæria,ab æquinoctiali unum ad Septentrionē, ab eodem æquinoctiali alterum in meridiem.Quorum permeet quidem utrunq; sol,uerum dispari ratione,etiā si sectionis utriusq; signorum haud dissultet numerus: nam solstitiale obit diebus centū octogintaquinq;,adnexo diei noctisq; quadrante: quod uerò brumale est, centum modò & octoginta diebus absoluitur.Quod eo fieri argumento peruincitur, quoniam orbi solis eccentron statuunt terram cælestium non incuriosi.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros Lodouici Cælij patrui ad reuerendissimum episcopum Phil. Rouerellam Præfatio secunda.

SOlebant qui apud antiquissimos Parthorum reges, gratiorem gratiam aucupabātur,nō nisi aliquo suffulti munere, eorū atria spatiari,rem quidem etsi Barbaricæ initiaturæ, ad nostrorū tamē temporum præsentiā nō illaudabiliter delapsam:ut quæ de selectiori benignioris frontis animo,submissa interioris suæ mentis deiectione,uadimonium aucuparetur: quo ductus impulsu, ad te reuerendissime præsul accessurus, diu multumq; dubitaui, quo præuio munusculo te ueneratus obseruarem: qua defatigatus mentis ambitione uaria peragratus, in Lodouici Cælij mihi olim patrui meritissimi laboriosissimas Antiquarum lectionum lucubrationes incidi,opus etsi ab ipso antea æditum,nouissimè tamen ab ipso tanta castigatione elimatum,tantisq; additionibus suffultum,ut non quidem doctius elaboratum, aut elimatius expolitum, sed altius reformatū noui operis nomenclaturā adipisci meritò censeatur. Quod cum pluribus ipse iam impartiendum destinasset, mortisq; sæuæ præuentus sæuitie, sua frustratus opinione, aliquas eius partiunculas gratioris patroni tutelæ frustratas reliquerit: earum unicuiq; patrocinium destinandum mihi iniunctum cognoscens,tibi eiusdem operis libellum hunc ordine quidem,expolitione autem primum dicandum decreui. Quod iure quidem, nō minus quàm debito,faciēdum mihi uisum fuit,ut qui amplissimam Rouerellam familiā, tot,tantisq; magni culminis decoratam insignibus tanto affectus uinculo obseruatā habuerim,ut in ipsius famulitium ascriptione mirè oblectatus cōgaudeam, eoq; maxime quod nobilissimi tui fratris,uiri nō minus ingenij solertia,quàm doctissimæ eruditionis cultura expolitissimi,magnis in me collatis meritis,talis euaserim,ut de tāta familia pręconia promulgare pro uirili semper tenear.Eoq; magis,quo mutuæ inter nos dilectionis talem nouerim obseruantiā,ut mei in te solo affectus nutu gratiorem eius intuitus benignitatem mihi satis uidear uendicare.Hoc igitur ad te destinatum munusculum,hilariori quam eius tenuior exigat genitura,alacri illa tua ingenij promptitudine, mentis perspicacia,animi magnitudine,eo gratius accipies,quo libentius ad te id destinatum adscribo,meq; magnificæ tuæ familiæ perpetuò affectum æquis respicere oculis non dedignaberis. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SECVNDVS.

Simulacra duo nobis esse proposita, mundum, & Christum. Mundum esse tanquam rempublicam & dei templum. Angelos à deo præfectos humanis rebus. Qui mox euaserint dæmones, & immundi spiritus. Angelorum numerus. Platonis & Aristotelis ad id sententia. Cap. I

CAETERVM ne quis nostra hæc putet, ueluti hirundinum musea, & Archytæ crepitaculum, si diutius ijs immoremur, re in immensum quodammodo recasura, palæstra utemur ea, quã nobis præscripsimus in hoc uelut præflorameto, ac mox huic parti coronidem impingemus, si prius in hac mundi historia, quæ Christiana ueritas obseruarit, contexuerimus. Duo scilicet fuisse proposita mortalibus simulacra, quibus ad inuisibilia mire prorsum surrigeremur, attolleremurq;: unum quidem naturæ, alterum uerò gratiæ. Et naturæ quidem simulacrum, esse mundi huius speciem: at gratiæ, humanitatẽ uerbi. In utroque præmonstrari utiq; deum, sed nõ intelligi in utroq;. Siquidem natura specie utiq; sua, uelut digito præferebat artificem, sed contemplantium oculos illuminare non poterat. At præpotentis & inenarrabilis saluatoris humanitas, lux unica, uera, bona, de unico, uero, bono manans lumine, medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina quoq;, ut uidentes agnoscerent ueritatem. Hæc singularis profecto est mundi excellentia, hoc præconium eximium: quod & ueterum scientissimi nõ omnino uidentur ignorasse, quãdo etiam Senecam scimus nono epistolarum ad Lucilium dixisse, Mundum sapiẽtis esse rempublicam. Quamobrem nõ uideri illum extra rempublicam, etiam si recesserit, immo fortasse, unum si reliquerit angulum, in maiora atq; ampliora trãsiturum, ac cælo impositum tunc demum intellecturum, quum sellam aut tribunal ascenderet, quã humili sederit loco. Nunquam, inquit, plus agit sapiens, quàm ubi in conspectum eius diuina humanaq; uenerunt. Idem alibi, ingens dei templum mũdum uocat. Idipsum & M. Tullius facit: quod interpretatus uir doctissimus, Bene, inquit, uniuersus mundus dei templũ uocatur, propter illos qui existimant nil aliud esse deum, nisi cælũ ipsum & cælestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi omnipotentiã dei ostenderet, posse uix intelligi, nunquã uideri: quicquid humano subijcitur aspectui, templũ eius uocauit, qui sola mente concipitur, ut qui hæc ueneratur ut templa, cultũ tamen maximum debeat cõditori: sciatq; quisquis in usum templi huius inducitur, ritu sibi uiuendũ sacerdotis. Scribunt porrò theologorũ nõnulli, Ab initio deum quum fecisset mundum præposuisse illi quasdam cælestium uirtutum potestates, quibus regeretur ac dispensaretur mortaliũ genus. Quod etiã indicare uidetur Moyses in Deuteronomij cantico, ubi legimus: Quum diuideret excelsus gentes, statuit earum terminos secundũ numerũ angelorum dei. Sed horum nõnulli, sicut & ipse, qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à deo potestatem, non ijs quibus acceperant legibus temperarunt: nec humanũ genus diuinis obedire, sed suis parere præuaricationibus docuerunt, unde aduersum nos peccatorum chirographa composita: nam, ut Propheta testatur, peccatis nostris uænundati sumus, siquidem animæ suæ pretiũ capit unusquisq;, ubi uoluptatum titillationes expleuerit. Hosce uerò tum immundos spiritus, tum Christianis detestando nomine, dæmonas nuncupamus. De quibus lucubratione sequenti in medium promere pergemus, quæ de ijs ueterum ingenia prodidere, additis & nostrorum placitis, ut sese ostentarit occasio. Sed interim illud minus hic prætereundum, Angelorum numerosam uideri à deo seriem productam: quia Danielis septimo ita dicatur, Milia miliũ ministrabant ei, & decies cẽtena milia assistebãt ei. Verũ hic amplius attendendũ, In angelis non dici numerum, ut est discreta quantitas, ex continui diuisione

diuiſione producta, ſed ex formarum diſtinctione potius, quando inter tranſcendentia cenſetur multitudo. Sed enim & parte hac cum antiquioribus aliquandiu confabulari, haud operæ fuerit uacantis. Subſtantias quidem ſeparatas cenſuit Plato, eſſe rerum ſenſibilium ſpecies, ueluti ſi naturam concipias humanam eſſe diſparatam. Quo poſito, conſequens eſt, ſubſtantias utiq; ſeparatas rerum ſenſibilium aſſequi numerum. Id quod Ariſtoteli improbabile fit, quoniam ſit materia de ſenſibilium ſpecierum, ut ſic interim loquar, ratione. Proinde non poſſe ſubſtantias ſeparatas cenſeri ſenſibilium exemplares ſpecies, uerum eſſe eminentioris cuiuſdam naturæ. Idem tamen Ariſtoteles, naturas haſce perfectiores ordinem ſtatuit ſenſibilium reſpicere, mouentis ratione, ac finis. Propterea ex numero motuum primorum ſubſtantias coaptat ſeparatas. Quod noſtrorum patrum decretis, & ueritati inconcuſſæ fidei diſſentaneum ſancimus omnino.

Dæmonis nomen fuiſſe ueteribus honeſtum, nobis non ita. Cur Ariſtoteles dicatur dæmonios, & Plato diuinus. Qui à ueteribus dæmonij dicantur. Caput II

DAemonis nomen in Chriſtiana religione odioſum ſanè, infeſtumq; eſt, non ita ueteribus: quippe quod poſtea patebit amplius, eiuſmodi nomenclatura deus quandoq; ſignificatur, & pro admirabili & immenſo dæmonium uſurpat Græcorum natio: ſed quibuſdam quoque, ut Ariſtoteli, adhæſit dæmonij cognomentum: nam quod non inſuper habendum utiq; eſt, Platonem ſingulari ſapientia philoſophum omnibus ferè calculis ab ueterum ſcientiſſimis ita approbatum, ſummisq; elatum præconijs legimus, ut diuinum uirum appellare non deſinant, præſertim in ea philoſophiæ parte, quæ diuinorum rationes cōplectitur. In qua & operæ multum, nec olei minus ab eo impenſum, compertius eſt quàm ut demonſtrari res debeat. Quin in ijs quæ ad naturæ modum ſpectant, plures quoq; in eius ſententiam procliuius feruntur, quàm Ariſtotelis. Et ut arbitri honorarij, quanquam noſtrum non ſit onus, uice fungamur, Omnino in philoſophia prima, & in ijs quæ mathematicas requirunt demonſtrationes: in oratoria item facultate, ac in morum diſciplina pleriq; omnes ueluti omnium principem ſuſpiciunt Platonem, uenerunturq;, etiam ſi flumen orationis aureum fundi ab Ariſtotele, auctor M. Tullius eſt. Proinde inſtitutum, ut ab utriuſq; conſectatoribus diuini ſymbolū Platoni, dæmonij uero Ariſtoteli affigeretur: ceu innuerent operte, tanto Platonem uideri Ariſtotele præſtantiorem, quanto naturalibus diuina cenſentur auguſtiora, ampliorаq;. Vt prætereamquod Græci ſcribunt, & repetit Seneca, Athenis raptim Ariſtotelem profugiſſe, ueritum ne impietatis nomine in uincula cōiectus ultimo afficeretur ſupplicio. Appellationis autem ratio profluxiſſe uidetur inde, quod naturalium ſcientiam in primis complexus Ariſtoteles eſt, quorum ratio ſublunari ferè continetur mundo, qua in parte (ſicuti mox liquebit) dæmonibus præſcripta putabant loca. Plato uero altius ſeſe ſurrigens intelligibilium contemplationi addictus comparem uitæ, morumq; normam eximia integritate conſecutus eſt: ſpretisq;, quæ cæteri uſq; ad inſaniam demirantur, quod in nobis diuinum eſt, ad id diuinum, quod ſolum uereq; eſt, redigere omnibus (ut dicitur) remis uelisq; adnitebatur. Hinc diuini cognomentum longe clariſſimum, uulgò celebratum illuxit. Auctor allegoriarum Heſiodi Ariſtotelē nuncupat δαιμόνιον. Plutarchus tamen in libro De liberorum inſtitutione, Platonem quoq; dixit δαιμόνιον: ſed in artibus item Dionyſius Homerum δαιμονιώτατον appellare ſibi permiſit. Adnotatum ab rhetore ſcientiſſimo, dæmonium à diuino apud oratores differre nihil, ſed dici ἐκ παραλλήλου, ſicut Olynthiaca ſecunda apud Demoſthenē. Sciendum uero, dæmonij appellationem ἐπαμφοτερίζειν, id eſt capi nunc in bonū, nunc in malum, præcipue apud Homerum, abs quo reges dici dæmonios nouimus, uelut eudæmonas. Plebeios item, priuatosq;: ſed ut δυσδαίμονας, infelicesq;, quoniam mediæ poteſtatis ſint dæmon, & fortuna. Sed iam de dæmonibus plura.

Rationalis naturæ gradus eſſe tres, deorum, dæmonum, hominum. Dæmones cur. Item eoſdem dici Lares, ac Genios. Dæmonum deſcriptio. Qui Medioxumi, Patellarij, Semones, Heroes, Manes, Pluto Sumanus, Sangus, Popi, Diopi, Stenopos, Stenoparchæ. An angeli omnes ſint ſpeciei unius. De Dionyſio Areopagita carptim. Cap. III

Illud

ILlud uerò in primis testatum uolumus, in negotiatione (ut sic dicã) ista Platonem ipsum Platonicosq́ plures nos esse amplexuros, quoniam inter cæteros hi maxima curæ indagine dæmonum rationem scrutati sunt, non disclusis tamen, aut reiectis, quæ apud alios comperta legendi appetentiam conciliare, aut lassescentem stomachum excitare ac reficere poterũt. Igitur Platonem animaduerto rationalis naturæ gradus fecisse tres, non dignitatis tantum maiestate interpunctos abiunctosq́, sed etiam locorum intercapedine. Ergo immortalibus dijs summatem attribuit sedem, idest cælestem. Sed horum alios dici, & esse intelligibiles, ab omni materiæ contubernio semotos: quorum parens princepsq́ is sit, quem rerum conditorem opificemq́ ueneramur, maiestatis amplitudine ultramundana, sanctum & humano sermone inenarrabilem, ac ne mente quidem facile apprehensibilem. Quisquis est is, aut quantuscunque, unus est: uerus, bonus: ueritas una, bona: bonitas una, uera. Cæteri non tam dij, quàm ministri. Visibiles deos intelligit cælestia corpora. Atq́ hic gradus utique unus, qui & primus. Imum uerò tenet, numisma præcelsæ diuinitatis eximium, homo. Cuius eminentissimam naturam, cælitibus ferè comparem paulò post latius explicare ingrediemur. Medium uerò inter hosce extremos gradum, ab lunæ collimitio ad nos usque expansum iam habent quos ab scientiæ magnitudine prisci dæmonas uocarunt. Sed M. Tullius Lares, etiam si in eo satisfacere uix sibi uidetur. Apuleius nunc Lares, nunc Genios nuncupat. Hos tanquam interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui concepta à nobis uota ad deos deferrent, & illinc ad nos diuina munera, ueluti μεσίται quidam, & pararij. Ad hos item magica excantatio, & præsagiorum species referebantur: quod in Symposio docuit Plato. Romæ uicus fuit larium ruraliũ, quod docuit P. Victor. Verum & L. Aemylius Regillus Antiochi classe profligata, laribus permarinis ædem uouit, quæ annis quadraginta post dedicata est. Plutarchus in libro De philosophorum decretis, nimis præcise, cuiusmodi forent dæmones, descripsit, quum ait: Thales, Pythagoras, Plato, Stoici dæmonas esse sanxerunt substantias animales: sicuti heroas, ab corporibus amotas animas. Floridius multo Apuleius: Dæmones, inquit, animalia sunt ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aeria, tempore æterna. Mox adijcit, Passiuos dici, quoniam ijsdem quibus nos, perturbationibus sint obnoxij. Hosce Romani ueteres Medioxumos item nuncuparunt, quod intersiti ex sui ratione, ac loco, & potestate dijs summis sint minores, hominum natura, uelut complacitum antiquis est, utiq́ maiores. Propterea Plautus in Cistellaria:

Ita me dij, deæq́ superi atq́ inferi & medioxumi.

Apud eundem quin etiam Patellarios dici comperias deos, qui patellis, sacrificio uasis accommodis, placarentur. Propterea in Fastis Ouidius:

Fert missos Vestæ pura patella cibos. Plautus:

Dij me omnes magni, minutiq́ & patellarij.

Vt salinum, inquit Liuius, & patellam deorum causa habere possint. Semones dici putant, eos qui ab aeris meditullio quicquid interpatet ad terram usq́, habent. Quos credit Martianus, ἡμιθέους dici, hoc est semideos: heroas quoque, sicut Iamblichus item significat: quoniam, inquit, ἥραν ueteres dicebant terram. Ibiq́ manes, idest corpori humano præsules attributi, qui parentum seminibus manarunt. Heroas fuisse iracundos, & occursantibus infestos, cuiusmodi κακοτύχους uocant Græci, Menander signat, proinde prætereuntes heroa silentium mire seruabant. Hosce tamen κρείττονας dicebant, idest meliores: fortè diritatem sic mollituri. Scribit Ioannes grammaticus, heroas illos credi patre deo natos, mortali uerò matre, qui theoretica & rationali sint uirtute præditi. At qui opifice actiuaq́ pollent uita, hosce dea prognatos uolunt. Porrò nuncupari item heroas, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, quando ita canit Orpheus: μητέρα δ' ἡρώων ἀρετῶν κλύοντες. Porrò quicquid ab luna ad terram interstitij est, Plutonis imperio ascribitur: qui inde Sumanus dicitur, quasi summus deorum manium. Sed lunam in uicinia constitutam, Proserpinam appellarunt. Semones Fulgentius non omnino malus auctor, esse deos opinatur, qui cælo digni non censerentur ob meriti paupertatem: cuiusmodi esset Priapus, Hippo, Vertunnus. Nec terrenos tamen putarent per gratiæ uenerationem: sicuti in Mystagora scribit Varro, Semoneq́ inferius derelicto, deum depinnato attollam eloquio.

 In ciui-

In ciuitate diuina Augustinus Semonem dici Ianum sentit, quod seminio præsit, dum concipitur infans. Semonis Iani meminit ab Vrbe condita libro octauo Liuius, quanquam alij expuncta lectione ista, substituant Sabino Sangi, ex Dionysio, qui Antiquitatum secundo, Sabinorum genti inditum nomen scribit ex Sabino Sangi diui gentilis, quem Sangum quidam Pistium uocent. Sangi sacellum Vrbis regione septima statuit P. Victor. Sunt qui Dryopum lingua Popos dici dæmonas arbitrentur. Omnino qui Homero posteriores sunt, etiam deos ea uoce significari putant, ut sint Popi quasi Ipopi, ex ueterum doctrina, ὡς τὰ πάντα διοπτεύοντες, id est omnia dispicientes. Sicuti indidem corriuatur & Diopos, quæ dictio apud Aeschylum ducis est peculiaris, id est ἡγεμονική. Stenopos autem angiportum signat, unde Stenoparchos dici, auctor est Dion, qui aduersus incendia constituebantur ex plebe, quibus ueste uti permissum est principali, & duos habere lictores in locis sui iuris. factum hoc imperij stationem tenente Augusto. Apud Græcos πόποι παπαί, commiserationis censetur uox. Sed Appion dæmonas intelligit. Hinc sanè admoneor Varronis lucubrationē titulo æditam πόποι παπαί. Etiam si in Nonij codicibus passim legitur, papia papæ. Nec obstrepat hic argutior aliquis, rideatq́ue ineptius ueterem hanc dæmonum diuersitatem, quando & in angelis peruincere eandem possumus. Siquidem in ijs quę speciei censentur unius, haud prius inuenias & posterius: quod ex Metaphysices tertio amplius dilucet. In angelis autē uel decuriæ unius, & primos comperias & medios & postremos: quod ex Areopagita Dionysio est, Angelicæ hierarchiæ capite decimo. Proinde colligendum, non esse speciei unius omnes angelos. Quod Dionysium aduocauimus, sciendum amplius, doctis ambagiosum fieri, ecquid ex Areopagitæ officina prodierit lucubratio ea, quando tres leguntur Dionysij.

Esse item in sphæris quorundam sententia dæmonum ordines. Prouidentia triplex. Quomodo ab dæmonibus afficiamur. Qui dæmones naturales, quiq́ue aduentitij. Dæmonum præfecturæ. Item dæmones esse tanquā pastores. Ca. IIII

Sed in hac dæmonum distinctione id utique minus ignorandum, Ex ueteribus plerosque, præter quæ hactenus collecta nobis sunt, etiam singulis planetarum globis peculiares ascripsisse dæmones, ueluti stellas, ita planetæ illi famulantes, in cuius orbe sunt, ut in firmamento stellæ minores ab illustrioribus gubernantur. Inde Saturnij leguntur dæmones, aut Iouij, & deinceps. Immo uerò inter Saturnios esse, qui præstent alijs in globo eodem. Quod & in cæteris intelligunt, quemadmodum inter homines nō omnium eadem ratio agnoscitur fortunæ. Orphici terrestres etiam dederunt dæmones: sicuti etiam aquei dicuntur, & ignei. Tradunt porrò qui hæc curiosius peruestigant, esse ab summis ad infima ueluti catenas quasdam extensas. Nam stellarum quælibet dæmones suos tanquā asseclas certis afficit modis. Sed eadem item ratione ab dæmonibus animæ afficiuntur, ab suis utique suæ. Id ut facilius percipiatur, prouidentiam Platonica schola in tria distribuit, Vniuersalem, minus uniuersalem, & demum particularem. Et uniuersalem quidem ad tria refert principia, quorum & superius facta nobis mentio est, Bonum, intellectum, animā mundi: qua omnibus, & omnia prouideant. Minus uniuersalem, ad sphærarum, stellarumq́ue animas: quando harum unaquæque omnium quidem rationem habet, sed non in omnibus tamen. Particularem uerò dæmonum esse uolunt, qui quædam non omnibus, sed quibusdam gratificentur. Quanquam & in humanis animis prouidentia particularis est ad inferiora. Igitur pro loci ratione nobis non uno modo fomenta adijciunt: siquidem ignei dæmones contemplandi excitant potentiam, aerei uitæ fauent actiuæ, aquei uoluptuosæ. Hos Plato scribit à primordio, malorum plurimis uoluptatem immiscuisse. Porrò dæmones quidem omnes esse affectu passiuos: superiores uerò, mediosq́ue etiam immortales: infimos duntaxat longæuos, qui ex terræ uicinia terrena etiam titillentur libidine, nimiamq́ue habeāt cum sylua communionem, quam sanè malignā animam ueteres dictitabant. Asseritur & illud, Dæmonum alios esse (ut sic dixerim) indigenas, aduentitios alios: & indigenas quidē uolunt, qui sint initio sic producti: aduentitios autem, qui ex humana ratione mox inter dæmonas sint centuriati, ac nihilominus humana curent. Quod uerò ad dæmonicas attinet præfecturas, alij latissima procurant terrarum spatia, alios detinent angustiora: quidam

dam urbibus modò præponuntur, aut ex hominibus singulos tantum amplexatur. Atq; hinc Saturnium alius, ille Iouium, hic quemuis alium dicitur dæmonem sortitus: sicuti etiam unumquenq; nostrum credunt suo (ut sic dixerim) syderi mancipari: quæ utiq; dæmonica ratio atq; cælestis, non in homine tantum efficax putatur, sed & in cæteris naturæ partibus. Nam sæpe animal hoc uel illud solare dicimus, aut Iouium: sic & in plantis, lapidibusq;. Certe Plato dæmonicam potestatem, ut conciliatricem in Symposio, & Legibus admiratur. Propterea in Protagora & Politico, dæmonas ut pastores recognoscit: in Critia, etiam gubernatores. Quibus nos diuina prouidentia commendandos censuerit, ueluti moderatoribus, qui nos tum diuinationibus plurifariam, tum oraculis adiuuarent.

Dæmones an habeant corpus: item angeli. Corporum genera quinq;. Nereides quæ sint. Qui, & ubi uisibiles dæmones. De Glauco interim. Ca. V

AN uerò dæmones huiusmodi, siue bonos intelligas, siue malos, habeant corpus, potest uideri quæstione nō indignum: ac si Apuleium audimus, non omnes habent, siquidem in Socratis dæmonio ita scribit, Genus aliud augustius animo dæmonum, qui semper à corporeis compedibus, & nexibus liberi procurantur certis precatibus: quorum è numero Somnus atq; Amor. Vbi uerò statuit Hesiodus dæmonas, hominum custodes, ἠέρα ἑσσαμένους, idest aere conuestitos: inquit Proclus ideo dictum, quia nos lateant, sintq; inuisibiles, sicuti aer: uel quoniam aerea sint eorum corpora, sicut deorum ἐμπύρεια, idest ignea, hominum autem terrena. Psellus dæmonum naturam non putat esse sine corpore, quando (inquit) sunt qui fateantur, dæmones ab se cum corporibus uisos. Quin & magnus Basilius non dæmonibus modo, sed puris etiam angelis corpora tribuit, ueluti spiritus quosdam tenues & aereos atq; puros. Cui Dauid astipulari uidetur, quum ait, Qui facit angelos suos spiritus, ac ministros suos flammeos. Sed in Ciuitate dei Augustinus ait, Qui facit angelos suos spiritus: idest eos qui spiritus sunt natura, facit esse angelos. Eandem quoque asserit Psellus idem apostoli Pauli fuisse sententiā, quoniam sic commodius locum permutent, quiescant, item sine fallacia sensibus se offerant. Sicubi uerò in scriptura legantur incorporei, respondendū, esse moris, corpora quidē crassiora corporea nominare: quæ uerò prætenuia sunt, quæq; aspectum tactumq; effugiunt, incorporea dicere. Non idem tamen uidetur angelicum, & dæmonicum corpus. Illud enim radiat, & nequit oculis sustineri: dæmonicum uidetur aliquando fuisse eiusmodi, quoniam Esaias angelum nominat Luciferum, qui lapsus est. Nunc certe obscurum tenebricosumq; est. Angelicum quidē corpus, omnis expers est materiæ. Etiam si in libro Fontis uitæ Auicebron angelos prodit ex materia concinnatos & forma: quoniam ubicunq; proprietates inueniantur materiæ, ibi insit & materia. Proprietates autem materiæ sunt, recipere, ac substare. Propterea in libro De trinitate Boethius, Forma simplex, subiectum esse nequit. Sed in angelo compertum hoc est, quare consecutio manifesta. Nisi quod modus idem non est, quo recipit intellectus, & quo materia. Formam siquidem recipit materia, ut ex ea in specie constituatur aliqua uel aeris, uel ignis, uel rei alterius. Verum ratione alia formam intellectus recipit: alias uerum probaretur quod prodit Empedocles, Terram terra cognosci, ac igne ignem. Intelligibilis forma in intellectu est secundum ipsam rationem formæ. Ita enim ab intellectu cognoscitur, proinde receptio eiusmodi, materiæ haudquaquam receptio est, sed immaterialis substantiæ. Verum ad rem. Dæmonica corpora quodammodo materialia censentur, & subiecta passioni, præsertim quæ sub terram intrusa sunt. Itaq; pulsata dolent, & igne admoto exuruntur, cinere item conspicuo, quod in Thuscia quandoq; factum, proditur memoriæ. Sed, ut hæc expendantur exactiore libra, Corporum (quod ad hanc spectat rationem) inuenio species quinq;. Est quidem corpus unum, & id primū, quod igne tātum conflatur. At si ignis ille uisui subijciatur, sydereum corpus dicitur: si uisum non patiatur, dæmones sunt: quos igneos dicit Orpheus, aut cælestes. Altera species corporum est, quæ ignis aerisq; nexu attemperata sunt: & hi ætherei uel aerei nuncupantur dæmones, eodem Orpheo docente. Quod si aqueum quiddam, ueluti tenuius ferrumen accesserit, tertium consurget genus dæmonum, qui nominantur aquei: qui quandoq; etiam percipi possunt uisu, si densius paulò subactum corpus sit. Vbi autem terræ

aliquid addatur, sed non adeo crassum, terreni iam efficiuntur dæmones. Postrema sunt iam humana corpora, spissitudine crassiora obesioraque. Aqueos dæmonas in Perside atque Aphrica uisitari præcipue, Zoroaster existimat: eos Nereidas uocauit Orpheus. adijcit tamen Porphyrius, illos dæmonas solum uideri, in quorum corporibus præter aquæ uaporem, ignis abundet. Idque in Oriente contingere, atque meridie. Glaucum quoque esse marinum dæmona Græci scribunt, hunc esse Melicerten interpretatur Nicanor. in primo Aetolicorum scribit Nicander, Apollinem ab Glauco diuinandi scientiam esse consecutum. Porrò, quod obseruatione dignum est, Augustinus astruere uidetur, Angelos omnes ante confirmationem, uel lapsum corpora habuisse aerea, ex puriore superioreque aeris parte conformata. Cæterum ad faciendum idonea, non item ad patiendum. Taliaque etiamnum bonis angelis conseruata, quæ uisum tamen non patiantur, ni crassamenti quippiam fuerit inductum. Malis uerò angelis in lapsu demutata fuisse corpora in aeris spissioris qualitatem, ut igne possent torqueri. Super Genesin Augustinus idem sic ferme prodit, Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorum natura uigent, nec per mortem dissoluuntur, quoniam præualet in eis elementum ad faciendum aptius, quàm ad patiendum. Patientiæ quidem, humor terraque congruunt maximè: ad faciendum uerò, aer ignisque. Verum ne quid dissimulem: in secundo Sententiarum adnotatum animaduerti, hæc de aliorum sententia fuisse Augustino conscripta: quoniã Christianæ ueritatis sectatores complures conspiratu cõsono prodiderint, Angelos esse incorporeos, assumere tamen quandoque corpora, ut exequantur ab optimo maximo deo iniuncta, quibus mox exuantur. Beatus item Thomas quæstionis propriæ articulo primo, Augustinum scribit Platonicorum opinionem explicuisse. Origenem quoque, ut in alijs item, esse deceptum, ubi in libro περὶ ἀρχῶν Deum patrem modò tradit, & filium, ac sanctum spiritum, nullum habere cum materia commercium. Quòd si Gregorius angelũ uocat rationale animal, id per metaphorã dictum exponit, ex rationis similitudine. At Damascenus angelum scribit substantiam esse intellectualem, semper mobilem, Nihil autem mouetur, nisi corpus: sicuti Auscultationis physicæ libro sexto probat Aristoteles. Verum ita prorsus astruendum, In angelo motum ita accipi, ut intelligere, ac uelle, motus quidam sunt. Ex quo angelus substantia finitur semper mobilis: quia semper actu intelligit, non quandoque actu, quandoque potentia, ut nos. Porrò circunscribi terminis localibus, est corporis quidem proprium, sed terminis circũscribi essentialibus, creatis promiscuum est omnibus. Propterea in libro De spiritusancto Ambrosius, Licet quædam locis non contineantur corporalibus, circunscriptione tamen substantiæ non carent. Vbi uerò Bernardus ait, spiritus creatos indigere instrumẽto corporeo: intelligendum, non naturaliter adglutinato, sed ad aliquid assumpto. Denique in diuinis nominibus Dionysius, incorporeos esse angelos, constanter affirmat. Amplius adnotanda nihilominus ex secundo Moralium Gregorij uerba: In hoc, inquit, est nunc natura angelica ab nostræ conditionis naturæ proprietate distincta, quod & nos loco circunscribimur, & cæcitatis ignorãtia coartamur. Angelorum uerò spiritus loco circumscribuntur quidem, uerum eorum scientia longè super nos propagata differtur: interius quippe, exteriusque sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontem cõtemplãtur. Quid enim de his quæ scienda sunt nesciant, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia nostræ quidem cõparatione exuberãtius excreuit. Quæ tamen si diuinæ componatur, arctius euadet angusta. Sicuti & ipsi illorum spiritus corporum utique nostrorum cõparatione spiritus sunt: at summi cõparatione, ac incircunscripti spiritus, sunt corpus. Mittuntur igitur, & assistunt: quia per hoc quod circunscripti sunt, exeunt: & per hoc quod inter quoque præsentes sunt nũquam recedunt. Faciem ergo patris semper uident, & ueniunt ad nos tamen, quia & ad nos spiritali præsentia foras exeunt: & tamen ibi se, unde recesserunt, per internam contemplationem seruant.

Dæmones esse semine fœcundos, & coire: angelos bonos minime. An angelus dicatur de homine. De gigantibus interim. Dæmones qua ratione uarias exhibeant figuras. Quæ sint Naiades, Dryades, Onosceli. Cur quidam dæmones ingerant se puerperis. Mirum pestilentiæ genus Constantinopoli. Cap. VI

Marcum

MArcum quendam in Cheroneso, Græciæ contermina fuisse legimus, qui genus suum in Mesin fluuium referebat, homo solitudinis præcipue amator, & dæmonũ cultor eximius, quo nomine de illorum natura pleraq; persecutus, alijs etiã est impertitus, sicuti illud, Dæmonas non pati solum, sed ualde utiq; pati. Quin esse item semine fœcundos, idq; generandi studio effundere, succrescereq; inde animalia quædam modi non magni: habere enim genitalia, sed neutique nostris similia. Porrò quia excrementitium quiddam effundant, connutriri quoq;: alios quidem inspiratione, alios etiam humore: uerum non ore, sicuti nos, immo uero ut spongiæ atq; ostrea. Nec tamen dæmones hoc omnes pati, sed qui materiæ coniunctiores sint, quiq; lucifugæ intelligantur, aquatici atq; subterranei. Hinc Augustinus multos tradit, experientia magistra didicisse, Syluanos & Faunos, quos uulgò Incubos uocent, improbos sæpe extitisse mulieribus, earumq; appetisse, ac peregisse concubitus, & quosdam dæmones, quos Galli Dusios nuncupent, hanc assidue fœditatem tentare. Adijcit tamẽ, se hic nil admodum temere ausum affirmare, Angelos uero dei sanctos ea turpitudine inquinatos, non credere. Sunt qui affirment (de Christianis loquor) genitalem humorem à dæmone profusum, haudquaquam ipsius percoqui natura, quod animantibus obtingit, sed excipi à uiro, cui se ut fœmina subiecerit: qua ratione uatem Merlinũ esse genitum, Britannorum historiæ memorant. Quum uero legimus Geneseos sexto, Angelos dei uidentes filias hominum quòd essent pulchræ, accepisse uxores sibi: non accipiendum (inquit) est, ita illos esse angelos dei, ut homines non essent, sicut putant quidã: nam homines fuisse, scriptura sine ambiguitate declarat, quando dixit deus, Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propterea quod caro est. Sed & homines dei angelos fuisse nuncupatos, ex eisdem literis testatissimum est: nam de Ioanne legimus, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta angelus item dictus est. Fallit autem quosdam, quod ex illis qui dicebantur angeli dei, nati, ac propagati feruntur gigantes, ueluti hoc humanum non sit. Quum tamen paulo ante Goticam uastitatem Romæ uisa sit fœmina, quæ corpore quodammodo giganteo longe cæteris præeminebat, quod eo mirabilius est uisum, quoniam uterq; parens nec staturosorum quidem hominum proceritatem assequebatur. Sed redeo unde sum digressus. Nullus, inquit Marcus idem, dæmon mas censendus est, uel fœmina: hæc enim interstitia, & sexuum discernicula ad composita pertinent: dæmonum uero corpora simplicia sunt, ductu, flexuq; facilia, ad omnemq; configurationem apta naturaliter. Etenim sicuti nubes nunc hominum, nunc cuiuscunq; uisitationem faciunt, consimiliter & dæmonum corpora, ut collibuerit, uarias concipiunt figuras, qua ratione uirum modo præferunt, modo etiam fœminam. Infremunt quandoq; ut leones, saltant ut pardalis, latrant ut canes. Nec tamen tot ac tam uaria, unumquodq; dæmonum genus perfecerit. Nam igneis aereisq; facile huiusmodi suppetit facultas: siquidem in id se nullo negotio conformant, quod imaginatio conceperit. Tenebricosi uero dæmonis phantasticum angustijs fluctuans eam nescit diuersitatem: corpore item inagili, minimeq; actuoso. Aquei, necnon terrestres in horum meditullio cõstituuntur. Sed qui in aquis agunt plurimum, ex elementi mollicie aues ferè ac mulieres assimulant. Ex quo genere sunt celebratę poetis Naiades, Nereides, necnon Dryades. Qui uero inaquosa & arida frequentant, corporibus arescentibus: cuiusmodi onosceli pernoscuntur, qui sunt asininis cruribus, hi se se mares plurimũ exhibent, interdum quoq; leonem ac canem induere uidentur. Quare non ita mirum, si quandoq; puerperis fœminea specie ingeratur dæmoniũ, quod adulterum sit, & impuris humectationibus afficiatur plurimum. Cæterum id hac parte haud prætereundum utiq;, debacchari amplius quandoq; Constantinopoli cœpisse nouum inopinatumq; pestilentiæ genus. Quod apud Pelusiotas Aegyptios inortũ primo, crassari mox latius adortum est. Eius mali hæc ferè habebantur initia: Dæmonum terriculamenta specie humana miseris ingerebant sese ita, uti ab hominibus incuti sibi plagas opinarentur, quibus occursaculi id genus obijciebatur: erantq; ea orientis mali uelut procemia. Quibus aueruncandis nullis prorsum amuletis opus erat, uel (ut assolet) mysticis, sacrisq; uerbis: sed uelut lymphati, ac arreptitij, uocantes nec audiebant, etiam si in arcto asseruarentur. Per quietem obtingebant hæc quandoq;, inhorrescebat febris, sed

ta, uti nec color demutaretur, neque insitus item calor: nam nec inflãmatio, ut fit, persentiebatur, uerum tussis infesta erat, nulla discriminis specie. Tubercula sese ostentabant, sed non eodem tempore omnibus, nec eodem loco. Quibusdam profundior obrepebat somnus: alijs dementia cum rerum omnium obliuione, ut in cibi neglectu conficeretur, ac furentes è lecto sese proriperent, ut se daturi in præceps, aut sitis ardore flumina petituri. Morbus tamen hic contagiosus haud fuit.

Dæmones mali. Dæmonũ è cælo lapsus. Quem Ates nomine intelligat Homerus. Trygodæmones qui sint, & Sorodæmones. Couali. Soroadios dæmon. An dæmones sint naturaliter mali. Cap. VII

DAemones quidem omnes, CHRISTI cultus, tanquam malos (ut diximus) abdicat: illorum commercio nullatenus utendum censet: quando, ut in Apologetico testatum reliquit Florens Septimius, Dæmonum operatio, est hominis euersio. Græcia non ita multos dæmones damnandos putat. Addit, nec hos quidem esse ex proposito tales. Sed quod ab condito æuo rerum dispensatio ea sit ratione instituta, ut animæ impuræ carnificina (ut sic dixerim) iniungeretur. Cuiusmodi dæmonum opera magica uanitas impendio uti assueuerit, aduocans in aspectũ imaginarium, & multa itidem imaginaria spectantibus obijciens. Verum de boni malique dæmonis discerniculo plura mox. Nos in literis interim antiquioribus ab Pherecyde traditum obseruauimus, Dæmonas olim cælo lapsos, quod nostra continet doctrina, Ophioneumque nuncupatum, hoc est dæmonicum serpentem, qui antesignanus fuerit agminis, ab diuinæ mentis placito deficientis. In mysterijs exploratum illud quoque: Iouem quandoque dæmones inferiores ad inferna deturbasse. Adde, quod & Pythagorica doctrina hoc ipsum ferè opertius referre animaduertitur, dum fractis alis animam labi è cælo fingunt: inque nouem distribuunt gradus, tanquam nouenarium angelorũ chorũ. Quin & in sermone, qui est de fœnore, Plutarchus, Empedoclem eiusmodi dæmonũ lapsum nouisse, significat, ubi ait, Semel fœnore illaqueatum euadere nõ posse, uerum oberrare, perinde ac dæmones à deo fugati, eque cælo dati in præceps apud Empedoclem. Quos æther ad maris ima deturbarat, illo ad terram reiectante, hacque rursus extimulante in altum, qui illinc mox aliò contruderentur. Verum & illud singulari dignum admiratione, poetarũ principem Homerum, Bessarionis calculo, dignitate cardinalis, doctrina uerò & classici & eminẽtissimi: Ates, idest ἄτης, nomine, quam interpretamur noxam uel detrimẽtum, Luciferi de cælo lapsum, uel naturæ eminentioris sublimitate, uel quod Mosaica introspexisset modo aliquo sacraria, nescientibus præmonstrasse, quum Iliados undeuicesimo ita canit de ipsa hac Ate,

ὥς ἀπώμ' ἔῤῥιψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας, τάχα δ' ἵκετ' ἔργ' ἀνθρώπων.

Platonici arbitrantur, septentrionales dæmones esse malos: idipsum & Hebræorũ astronomi comprobant, qui Martios, noxiosque in Septentrione locatos tradunt: propitios autem, & Iouios in meridie. Iamblichus porrò scribit, Imaginum fictores à dæmonibus malis occupari sæpius, atque falli. Ex quo, ut festiuius aliquid interim appingamus: Trygodæmones, apud comicum Aristophanem in Nebulis, dicuntur poetæ, quod fecibus, quas Græci τρύγας uocant, faciem collinere consueti in uijs curribus insidentes, ne cognobiles fierent, poemata concinebant, cauillis probrisue lacessentes qui præterirent: quod erat suum Comicorum. Proinde (inquit interpres) institutum, ut quisquis impudenter nimis cõuitiando iniurius est, de curru loqui dicatur. Plutarchus in ratione liberorum institutionis, Senes hisce cõuitijs proscissos tradit, ut κρονόληροι uocarentur, idest ætate desipientes: & Sorodæmones, hoc est sepulchrales laruæ. Erant & dæmones quidam Dionysiaci, quos nuncuparunt κοβάλους, asperi & immites: quanquam & Coualos dicebant, qui lusu assimulato fallerẽt: ut scribit Harpocratio, meminit Philochorus: sed & Aristoteles octauo De animalium historijs, Otum esse scribit Coualum, etiam si luxatis (qui modò circunferuntur) Græcis codicibus, & imitandi studio teneri, atque ita saltantem capi. Plinius parasiticum transtulit, Theodorus blateronem hallucinatoremque: sed & eo uerbo signant Græci prædonem aut sicarium, ab genere gladij quem κοπίδα uocant. Apud Indos colebatur dæmon Soroadios, quod in linguam Græcam tralatum uerbum

uerbum, œnopœum signat, seu οἰνοποιόν, idest uini factorem. Cæterum id forsan quæstione uideatur dignius: Sint ne dæmonum aliqui naturaliter ac suapte ui omnino mali, quando scribit Porphyrius, Esse genus dæmonum fallax natura, quod deos effingat, & defunctorum animas. Porrò sicuti à deo creati sunt angeli, ita & homines: uerum ex ijs quosdam naturæ ui esse malos, palàm fit. Nam hinc est ex Sapientia illud: Erat eorum malitia naturalis. Proinde angelis posse ipsum hoc obtingere, probabile fit. Sed Areopagita Dionysius in nominibus diuinis, Non esse dæmones naturaliter malos, astruit constantissime. Augustinus præterea Porphyrium refellit, quia uoluntatis propriæ ui dæmones probentur mali. Porphyrius autem inde falli aduertitur, quoniam dæmones animalia credidit sensilia: quæ quidem bonum respectant particulare, cui adnecti ualet per accidens malum, uelut igni accidit, uti reliqua exurat. Sed uniuersali bono malum coaptari quit nullum. Manifestò autem dilucet, intellectualem naturam in bonum tendere uniuersum, quod ualet apprehendere, ac uolũtatis est obiectum. In hominibus malitia & prauitas creditur naturalis, uel consuetudinis potestate, quam esse alteram uelut naturam, exploratum est: uel ex naturali inclinatione, sensilis naturæ ui. Sic enim quosdam uidemus iracundos, aut in cupiditates ac lubentias proniores: uerum intellectualis potentiæ ratione haud fit.

Dæmones an sentire doloris uim possint. Spiritum esse, qui sensum efficiat. Cur enses offerantur dæmonibus. Virgilij locus explicatur. Theologica sententia de supplicio dæmonum. An corruptioni subijciantur angeli. Exorcistæ qui sint. Cap. VIII

NEc paruæ illud quoq; disceptationis censeri solet, Doleantne dæmones, ac excarnificari pulsariúe ullo pacto possint: & multi adnuunt quidem, & nos paulo antè commeminimus: sed qua id effici ratione possit, non est obtritum ualde: eo utique amplius, si nec solido, nec cõposito præditi sunt corpore. Nã ad compacta ex pluribus uidetur sensus pertinere. Cæterum quonam modo infligatur dolor, exactius perpendendum. Astruunt quidem multi, esse neruos qui sentiant: sed nõ id efficit neruus, uerum spiritus potius neruo insitus. Nam quod spiritus expers est, sensus item expers sit, necessarium est. Ergo spiritale dæmonum corpus magna parte, ubique sensile est natura, & absque medio tangit, uidet, audit: sed & tactum patitur, & perinde ac solida, diuisum dolet: eo tamen interstitio, quod solida intercisa ac reuulsa, aut persanantur nunquam, aut uix contingere id potest. Resectum uerò dæmonicum corpus coit rursum, recreaturq; aeris modo aut aquæ. Et id quidem celeritate incredibili. Interim tamen dolet insigniter, dum peragitur dissectio, quo fit, ut ferri aciem reformident reclinentq;, quantum possint maxime. Propterea qui exagitare dæmones moliuntur, enses, ac tela studiose prætendunt. Ex qua ueterum, & quidem Platonicorum doctrina Platonicus ipse poeta Aeneidos sexto ita scribit:

Procul ó procul este prophani,
Conclamat uates, totoq; absistite luco,
Tuq; inuade uiam, uaginaq; eripe ferrum.

Eum uerò locum quàm apte excusserint interpretes, iudicabũt uolentes. Nam satis habuit Seruius dicere, uoluisse Aeneam habere cõtra umbras ensem consecratum. Spiritum uerò primò uiuere atque sentire, argumento est (ut dixi) quod eo ab membris reuocato, mox illa & sensu & motu defecta commoriũtur. Animas uerò eiusmodi item prætenuia corpuscula habere præter solidum hoc & crassum, in quibus pariter sint, in quibusq; potissimum sentiant, & perseuerent longe diutius, quàm in solido, alibi ex ueterum sententia docebimus, unde lux multa Maroni inferetur. Sed postea quàm antiquorum placita in his recensuimus, adnectamus & theologici doctoris sententiam. scribit beatus Thomas, timorem, dolorem, gaudium in dæmonibus esse non posse, ut sunt passiones, uel (ut Latinius loquar) perturbationes, quoniam sint hæ appetitus sensiui propriæ, qui uirtus est in organo corporeo. Vt uerò intelligũtur simplices uolũtatis actus, sic in dæmonibus esse posse: etenim hoc modo dolor est obluctatio uoluntatis, ex eo quod est, uel non est. Multa enim sunt, quæ non esse dæmones mallent, & econuerso. Ideoq; dolorem cooriri, necesse est. Sed quum dicat CHRISTVS, ignem æternum sup-

plicijs hominum esse attributum, & dæmonum, quonam modo esse queat in eo spirituum immundorum discruciatio? Discedite à me (inquit Veritas) maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Sed sunt, inquit iterum Augustinus, sua etiam dæmonibus corpora, sicut doctis hominibus uisum est, ex hoc aere crasso & humecto: quod genus elementi, si nil posset perpeti, non ureret feruefactum in balneis. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseuerat, non est de hac re aut laborandum inquisitione operosa, aut contentiosa disputatione certandum. Adhærebunt igni corporeo spiritus, quamuis incorporei, ut crucientur modo utiq; miro, & homini nequaquam explicabili, sed tamen uero. Cur enim hoc censeatur impossibile, si fieri potuit, ut spiritalis anima corpori alligaretur. Adnexa uerò huic loco quæstiuncula est, Corruptioni subijcianturne angeli. Et certe non corrumpi, probabile fit, immo & necessarium: neque enim corrumpitur quippiam, nisi quia ab materia disparatur forma. Quum uerò angelus subsistens dicatur forma, fieri nequit, ut admittatur ibi corruptio: quod enim alicui conuenit secundum se, ab eo reuelli nunquam potest. Propterea in diuinis nominibus Areopagita Dionysius, Intellectuales ait substantias uniuersæ corruptionis expertes, mortis, ac materiæ. Quòd si de angelo pronunciat Damascenus, esse intellectualem substantiam, gratia non natura immortalem: intellige immortalitatis nuncupatione mutationem signari, quæ Augustini astipulatu mors quædam est: ubi uerò in Timæo ait Plato: O dij deorum, quibus ego opifex & idem sum pater, hæc attendite, Quæ à me facta sunt, me ita uolente, indissolubilia sunt: ad cælestia corpora referendum, putant eruditiores, quæ ex elementis concinnata, uidetur adcredidisse philosophus is, ac perinde suapte ui solubilia. Denique id corruptibile dicitur, quod in seipso corruptionis initia continet: propterea illud Gregorij contrarium non est, In nihilum omnia recasura, ni à deo seruentur. Notandum illud porrò, exorcistas uulgo nuncupari, qui sint dæmonibus formidabiles, quiq; aduentu suo illis plurimum incutiant terroris, quo nomine confestim mandant fugæ præsidium, & conspectum reclinant: eoq; uel solo, citra ullam uerborum uim obsessa destituunt corpora, Siquidem quantumlibet uiolentus fuerit dæmon, eorum præceptis & cum ueneratione terretur. Eiusmodi uerò nasci uirum prodidere cælestium studiosi, qui loco nono Martem habuerit uel in domo propria, aut Iouis, aut in altitudine peculiari, nec in horoscopo fuerit Iupiter.

Dæmonem pluribus modis dici. Animum nostrum etiam dæmonem nuncupari. Locus Virgilij declaratur. Geniture loca in cælo. Cap. IX

SCribit autem Proclus, Dæmonem non uno modo dici: alius enim ipsa essentia dæmon est, comparatione alius, alius item habitu. Vbiq; enim quod proximè præest ac prouidet, appellare dæmonem consueuerunt: sicuti apud Orpheum, Iupiter Saturnum dæmonem uocat. Sed & Plato, deos qui generationem è propinquo disponunt, dæmonas nuncupauit. Comparatione utiq; dæmon est, qui proximè unicuiq; prouidet, etiam si deus sit. Habitu uerò dæmon dicitur animus, qui similitudine quapiam ad genus dæmonicum mirabiliores, quàm secundum hominem actiones ædit, totamq; uitam suam suspendit ex dæmone. Qua ratione in Republica Socrates dæmones animos appellauit, qui uitam benè transegerint. Dæmon uerò essentia hanc per seipsum proprietatem est sortitus, uiribus proprijs, modisq; differentibus actionum distinctus. Anima rationalis omnino in Timæo dæmon animalis est appellata. Dignum scitu quod cum Proclo Apuleius inquit, Quodam significatu animum humanum etiam in corpore constitutum nuncupari dæmonem: unde & apud Virgilium;

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuiq; deus fit dira cupido?

Ergo & bona cupido animi, Deus est: unde eudæmonas dici beatos putant, quorum dæmon bonus, idest animus uirtute perfectus est. Intellectũ item nostrum possumus rectè dæmonem nuncupare: nam Timæus inquit, Deum nobis supremam animi partem tanquam dæmonem contribuisse. In Symposio uerò, ipse mentis amor ad diuinam pulchritudinem contemplandam dæmon cognominatur. Porphyrius etiam, ut scribit Iamblichus, Dæmonem proprium non esse alium, quàm intellectum putabat, & inde eum esse eudæmona, qui sapienti sit intellectu præditus. Sed Iulius item Pollux, Homero auctore, dæmo-

re, dæmonas ſcribit deos uocari: quando etiam Plato omnium moderatorem magnum dæmona nuncupare ſibi permiſerit. Demum in cælo dicuntur ſecundæ poteſtatis loca in genituræ ratione iſs ferè nominibus illuſtria, deus, dea, bona fortuna, bonus dæmon, id eſt (ut Græce dicam) θεός, θεά, ἀγαθὴ τύχη, ἀγαθοδαίμων. Deam intelligunt ab horoſcopo ſignum tertium, cui per diametrum obiectum uocant deum, id eſt ab horoſcopo nonum ſignum. Bona fortuna, quintum ab eodem habet ſignum. Bonus uero dæmon in diametro ſigni huius conſtituitur, id eſt in undecimo ab horoſcopo loco.

Dæmonem eſſe unicuique proprium, cuſtodem, teſtemque. Quæ ſint ab eo emolumenta. Quando fiat dæmonis ab anima electio. Dæmonium Socratis quale foret, & cur diceretur deus. Dæmonius uir. Item de Auguſti, & M. Antonij dæmonio. Zabulus. Malleus terræ. Dæmonum bonorum, & malorum nomina. Caput X

Ex ſublimiore autem dæmonum genere Platonis ſententia eſt, animis in uitalem hanc prodeuntibus lucem contribui dæmonem, qui ſit actionum inſpector omnium, & cogitationũ quoque diligens explorator: quique corporeo exolutis nexu aſſiſtat ſemper, raptetque ad iudicem protinus, ſingula teſtimonio approbans ſuo, uel diluens, quod in Phædone confirmat Socrates, & repetit Proclus. Poſtea ipſe hic dæmon, ſi religioſe colatur à nobis probitate ac ſanctitudine, quod Socratẽ feciſſe ſcimus, putant Platonici, mire ab eo nos iuuari tum ſomnijs tum ſignis, mala auertendo, bona auctius ſoſpitando: poſſe nanque humilia, iacentiaque ſurrigere, nutantia tibicinibus offulcire, obſcura illuſtrare, demumque improſperum ſydus reſtituere. Hoc non è philoſophorum modo ſcholis eſt, ſed & Menander approbaſſe uidetur, ubi ait, Δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γινομένῳ. adeſt, inquit, ſtatim naſcẽti unicuique dæmon. Inde in φαρμακευτρίᾳ Theocritus, σὺν δαίμονι τάκω, ex Interpretis aſtipulatu intellige, cum ſuo ipſius dæmone. Nec mirum eſt, additum nobis auguſtiorem ſanctioremque præſidem, quando non ferè ſit aliud homine imbecillius: qui ab cæleſti tranquillitate ſemotior, diuerſiſque fortunę telis obiectus, uoluptatũ pernicioſiſſimis circumfuſus delinimentis, quæ aſſidue aduerſus animam ſtipendia facere ſentiuntur, ut inſcitiæ malum præteream, quo ab ineunte ætate, tanquam teterrimo cœno obuolutus, & demum ab hoſte uigilantiſſimo aggeribus, foſſa, uallóque circumſeſſus, & nulla non hora pulſatus ariete, & paulo minus ſolo æquatus, clariſſimæ illius prouidentiæ, ab benefico munere nuſquam ceſſantis, opem ſumma ui ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior plenioróque ſpei deſtinatam gentibus metam poſſet contingere. Proinde appoſiti nobis hi, quos diu iam more ueterum dæmones dicimus, tanquam paſtores, ut placet Platoni. Ea uero ſi diſplicita eſt nomenclatura, nuncupemus iam, ſicuti patribus Chriſtianis appellare moris eſt, angelos bonos, quod Areopagita Dionyſius comprobat, nec ab Platonis mente diſſentaneum eſt. Qui preces noſtras etiam optimo maximo deo exhibere, ab Platonicis creduntur, & confirmat Caſſiodorus in Pſalmorum enarratione. Et in tertio De trinitate Auguſtinus, Corpora omnia per uitæ ſpiritum rationalem regi pronunciat. Libro quoque Dialogorum quarto Gregorius, in mundo uiſibili nil, niſi per inuiſibilem creaturam diſponi aſſeruit. Cæterum Ariſtoteles quanquam cæleſtibus corporibus ſubſtantias aſſignarit ſpiritales, quarum rationem ex motuum cõcipiebat numero: nullas tamen inferioribus præſidere corporibus tradit, ni forſan humanas animas. Et id quia non alias in inferioribus excogitabat operationes præter naturales, quibus cæleſtium corporum ſufficeret motus. At Chriſtianæ ueritatis aſſectatores, quum hic multa fieri aſtruant, quæ naturæ menſum excedunt: ideo neceſſarium arbitrantur, immediate nobis præſidere angelos. Nam uelut angeli inferiores, quibus adſunt minus uniuerſales formæ, à ſuperioribus diriguntur, quibus uniuerſalior ineſt ſcientia, ſic & ab angelis corpora regi inferiora, compar fuit. Quod & philoſophorum aſſerunt plerique. Nam humanis in rebus, quin & naturalibus quoque, ab uniuerſali poteſtate particularis gubernatur, & regitur perpetuo. Auicenna unam modo immaterialem ſubſtantiam uniuerſis præſidere inferiorum corporibus probauit, quam agentem nuncupabat intelligentiam. At ſancti doctores ab Platonicis haud diſſentanei, diuerſis corporeis rebus ſpiritales præſidere ſubſtantias diuerſas, prodidere, docente in libro octogintatrium quæſtionum

Auguſtino

Augustino, Rem unamquanque uisibilem in mundo præpositam sibi habere angelicam potestatem. Damasceni quoque proditur monumentis, Diabolum ex ijs unum fuisse, qui terrestri præessent decuriæ. Origenes Numerorum capite uicesimosecundo, Mundo esse opus angelis scribit, qui bestijs præsint & animantium generationi, item uirgultorum ac plantarum, & id genus cæterorum incrementis. Quidam præterea, sicuti in Matthæum tradit Origenes idem, ab tempore baptismatis humanæ assignari custodiæ angelum sanxere, sed ab natali luce maluerunt alij: quod arrisit Hieronymo uehementer, & diuinæ bonitati amplius congruit, ut quæ homini conferuntur beneficia, statim in uitalem adsint lucem producto. Zabulum obiter pro diabolo positum apud Hilarium obseruauimus, ni forsan mendum exemplarium est. Aliàs tribus Zabulon est in sanctis literis. Sed apud Sudam Zabulos dicitur, qui uehementer uult, ὁ πάνυ βουλόμενος. Satanam item malleum terræ uocat capite quinquagesimo Hieremias, & ad Lætam Hieronymus. Sed redeo ad institutum. Sunt qui opinentur, animam non tunc creari primum, ubi corpori adnectitur, sed uixisse diu ante. Horum item sententia est, animas iamiam descensuras ex dæmonum numerosa serie custodem naturaliter secernere. Putant alij ista perfici, quando iam electione uti cœperit anima, siquidē dum sibi mores induit hos aut illos, optare item uitæ ducem latenter. Nec absurdum rentur, dæmonem eundem ab pluribus secerni. Adijciunt illud quoque, morum ratione eadem non manente, non manere item dæmonem. Item sicuti dæmonis optio nobis datur, ita nos ab dæmonibus uicissim optari. Hi uerò non alij sunt, quàm malefici quidam, prauitas quorum ab diuinis nos seiungendo in materiam penitus adobruat. Aegyptiorum doctrina traditum est, ab dæmonum præside deo pro ratione propositæ uitæ dæmonem assignari, non ab astro, nec ab planeta: quod sensisse Porphyrius existimatur, ut auctor est Iamblichus. Quare concinentes Pythagorici, ita Iouem apprecari consueuerant: ut uel ipse à malis abduceret, uel à quo dæmonum id posset præstari, monstraret. Iamblichus refert, eatenus ab dæmone nos dirigi, donec sacris expiati deum subeamus ducem pro dæmone, cui posthac dæmon ita cedit, ut uel uacet eo præsente, uel ad idem conducat. Hinc Plotinus nos exhortatur ad deum pro dæmone consequendum, quamuis ad excellentiorem dæmonem id retulerit qui Plotino multum intulit claritatis: quoniam excellentior dæmon quandoque dicatur deus, qualem Plotinus habuisse creditur, atque item Socrates. Nam & inferiores dij, sicuti præsignificatum nobis est, quandoque dæmones dicuntur. Qua ratione Apuleius librum De deo Socratis attitulauit potius, quàm De dæmonio Socratis, etiam si rubore quodam uerius id ab Apuleio factum, octauo Ciuitatis diuinæ interpretatur Augustinus. Dæmonem Socratis deum quoque appellatum ratione quam dixi, auctor est Proclus, idipsum Platonis auctoritate in Apologia, & in Alcibiade primo, quem interpretabatur, corroborans. Erat uerò dæmon hic Socraticus tum igneus, quia ad cōtemplationem cælestium rerum Socratem inflammabat, tum etiam Saturnius, quoniam abductum à sensibilium cura, intellectu plurimum uiuere hortabatur. Hunc sensu percipiebat, sed nō corporis huius: uerum, ut Platonici persuasissimum habēt, sensu ætherei corporis intra hoc delitescentis. Qua item ratione ab prophetis uideri solitos, audiriique angelos, credit Auicenna. Feruntur quidem passim dæmonum uerba, inquit in libro De Socratis dæmonio Plutarchus: sed illis modo insonant, qui tranquillam seruant animā, nec tumultuantem perturbationibus: quos sacros nuncupamus, & dæmonios uiros. Refert idem, redditum patri Socratis oraculum, Ne quam illi omnino uim adhibere tentaret, aut porrò inducere suasionibus pergeret, sed suo ipsius arbitrio permitteret, fusis Ioui Agoræo precibus, atque item Musis: habere enim præceptoribus uniuersis, aut etiam pædagogis ducem augustiorem. Dignum scitu & illud, Putasse quosdam Socratis dæmonium fuisse πταρμόν, hoc est sternutamētum, quo dextra in parte obueniente, ad agendum concitaretur, in sinistra uerò auerteretur. Sed quoniā uolentes in Plutarchum incidimus, succurrit ex libro eiusdē de Romanorum fortuna exemplum illustre, quod quia arrisit plurimum, etiam apponendum curaui. Tradunt, inquit, M. Antonium & Augustum singulari amicitia & beneuolentia iunctos, quum suppeteret otium, sæpe lusibus inter se diuersis transmittere tempus solitos. Verum in ijs, quum semper uictus abiret Antonius: quidam apud eum, diuinādi peritia clarus, audacter ita submonere perrexit,

O Antoni

O Antoni, quidnam tibi cum adolescente isto? Refuge ipsum, & uita. Tu quidem illustrior es, natu item grandior: sed plurium quoq; imperator. Bella multa exanclasti, peritia rerum præstantior es. At nescio quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus. Quin tua quidem fortuna ex se ampla est, sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quod ni abieris procul, ad illum defecturam apparet. Hinc uero traditum eruditioribus est, non deos cælestes, uti apud Homerum est, cum fortibus uiris collocutos: nec affuisse pugnantibus, uel iuuisse, sed cum illis familiares genios esse obuersatos: quorum adminiculis præcipuè Pythagoras enituerit. Nam de Socrate dictum iam est. Dæmones nocumenta auertentes, ἀλεξίκακοι dicebantur à ueteribus, & Apopompæi, Apotropæi, Lysii, Phyxij. Approbantes uero, ac rata firmaq; sancientes, Aliterij, Prostropæi, Palamnæi. Nam & apud Aeschinem in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, Prostropæum dici pro scelere nefario obseruauimus.

An mutato loco, mutetur & dæmon. Cur quis alibi fortunatior. Dæmone illustrante, mira sæpe à nobis fieri. Theologorum de angelis bonis placita. Parangeliarchus. Caput XI

AN uero, si locum, regionem'ue mutes, simul mutetur & dæmon, non ferè inter eruditos constat, absurdum ratis quibusdam, dæmonem unum ueluti in mancipium uenerit, à nobis nè latum quidem unguem aut culmum (ut dicitur) reuelli, quantumuis longinqua terrarum spatia obierimus. alijs uero uni cum esse dæmonem, & esse ubiq; sancientibus, quod Iamblicho placet: propterea non cogi demigrare. Quod si non est ubiq; simul, non dæmon tantū unus, id est unus numero, sed etiam specie unus in singulos accipit præfecturam. Qua ratione solares homines solaribus subijciuntur dæmonibus. Qui si commigrarint, nihilominus in ordinis eiusdem dæmonum incidunt ducatum. Quod de solaribus dico, de cæteris item intelligendum. Quoniam uero in qualibet dæmonum decuria plura sunt dignitatis & uirtutum discernicula, sicuti etiam Venerij homines aut Saturnij fortuna inter se disparantur, hinc efficitur ut uariantibus locis, uarij sint etiam rerum nostrarum euentus. Nam cōmodiores sæpe nanciscimur duces, aut ediuerso. Accommodatissimos uero, qui unici sunt in regione certa. Ex ijs autem cōsequitur, ut idem alibi fortunatior pernoscatur, quàm ubi erat prius, adeptus uidelicet potentiorem dæmonem. Quin huius illustratione præstanti fieri quoq; putant: ut sæpe doctore nullo res excogitentur miræ, perducanturq; ad exitum feliciter præter opinionem, quæ nostrarum uirium excedere uidebantur mensum. Porrò ut nostrorum quoq;, id est Christianorum patrum scita non prætereantur, quæ ex parte quoq; attigimus: colligit beatus Thomas (quod & superius est comprobatum) diuinæ prouidentiæ congruentissimum fuisse, angelos bonos nostræ addixisse custodiæ, quibus ad bonū perduceremur, à quo sæpius insita imbecillitate declinemus, nostrumq; sit proprie, conniuere in pluribus. Recte enim Sapientiæ nono legitur: Cogitationes mortalium timidæ, & incerta prouidentia nostra. Hieronymo humana arrisit dignitas parte ista plurimum illud exponenti, Angeli eorum in cælis: Magna, inquit, est animarum dignitas, ut unaquæq; habeat ab ortu in custodiam sui angelum delegatum. Vni homini unus debetur custos, sed interdum destinantur plures. Quæ curæ ratio spectare uidetur ad infimum angelorum ordinem, quorum munus est, Gregorio docente, minima nuntiare. Minutum uero uidetur, uni tantum homini ad salutem necessaria procurare. At humanæ reipublicæ protectio altiorem exigit decuriam, cuiusmodi principatus sunt uel archangeli. Nam parangeliarchum uidentur appellasse Græci, quem nostrorum aliquot officiorum dicunt magistrum.

Oracula fuisse ab multis cōprobata, ab multis item damnata. Oraculorum origo. Theologiæ genera tria. De Taciti, & Floriani statuis. Annum millesimum expectare, quid sit. Thulis rex. Thule unde. Statuæ dæmonicæ. Vnde habeant uaticinium dæmones. Caput XII

DE oraculis fortè curiosior aliquis à nobis expetat, compertius quippiam in literas promi: quæ tametsi uanissima sunt deprehensa sæpius, nihilo minus theologos ueteres, & Platonicos summe illa uenerari solitos, exploratissimum est: conatosq; etiamnum rationibus corroborare. Testatur in Phædro hoc ipsum

hoc ipſum Plato, teſtatur & in Timæo, ubi ea demum de diuinis aſtruit aſſerenda, quæ oracula comprobarint. Immo uero etiam ab oraculis & uaticinijs Socratis orditur apologiam, quin & Socraticos mores ex Apollinis reſponſo concinnatos ait. Verum quum tria haberentur priſcis theologiæ genera, unum fabuloſum, quod & hiſtoricum nuncupabant, poetis maxime attributum: naturale, quod myſticum eſt, & ab philoſophis ſuſceptum: ciuile, quod in ſingulis ciuitatibus conſuetudine inoleuit, ac mox legibus eſt ſancitum, Hoc genere poſtremo continebantur oracula atq; item reſponſa. Quod ſi unde irrepſerint oracula primum, indagine curioſa ſit ſcrutandum, uideor lectione iugi cōperiſſe, non ab dijs, non ab dęmonibus inſtituta, uel propagata: ſed ab uafris quibuſdam, & quæſtuarijs initio inchoata. In quam ſententiam celeberrimi è Græcorū ſapientibus iere pedibus, Peripatetici, Cynici, atq; Epicurei. A quibus non ſolum ſcriptis oraculorum uanitas eſt palàm facta, ſed cōmonſtratum quoq;, quæ malorum ſoboles inde pullularit. Argumento ſunt reſponſa improborum hominum, & ad impoſturam & carnificinam auaritiæ fomitibus exercitatorum nimio plus, ad utrumlibet euentum ſolertiſſime coaptata, quæ ita demum conſarcinabantur, uel (ut ille ait) conſutis dolis attexebantur: ubi ſolicite ciuitates oberraſſent emiſſarij, ac uelut Corycæi quidam, quos haud parum multos, ſcelerum adminiſtros ac partiarios habebant. Hi ſiquidem intentiſſime, quid cuiq; opus foret, perſequebantur, renuntiabantq;. Mox ad hoc deſtinati in adytis obſcurioribus, aut ſpeluncis illatebrati, uenientibus reſponſa dabant. Quos multum adiuuabat inſita homini futura pernoſcendi auiditas, inſcitiæ ſæpenumero combinata. Eſt & hinc euidens indicium: quippe expreſſum per quæſtiones aruſpicum & uatum pleriſque, ut totum diuinandi pontificium ſuis ipſorum necti fraudibus faterentur. Quid, quod Demoſthenes, uti accepimus, Pythiam tum φιλιππίζειν dicebat, id eſt quaſi cum Philippo facere. Quod nimirum illuc ſpectabat, ut ab Philippo corruptam diceret. Quo ſanè commonemur, ut eſt Diuinationum ſecundo ſcriptum, in id genus oraculis, etiam num Delphicis alijs quippiam fuiſſe non ſynceri. meminit hiſtoriæ contra Cteſiphontem Aeſchines. Exemplum uanitatis inſigne nequeo præteriſſe, quando & ipſum oraculis eſt affine. Nam Taciti & Floriani imperatorum ſtatuis Interamnæ diſiectis fulmine, ab aruſpicibus reſponſum, ex eorum familia proditurum imperatorem poſt annos mille: qui terram omnem, quæ Oceano ambitur, ſuam faceret, moxq; ſenatui reſignaret imperium, antiquis legibus uicturus, ac poſt centum & uiginti annos moriturus hærede nullo. Diuq; ſic à poſteris expectatum hoc, ut in prouerbij faciem uerti res poſſit, annum milleſimum expectat. Qui felicitatem concipit nunquam futuram. Illud admiratione non caret: Fuit Aegypti totius rex Thulis, à quo propagatis ad Oceanum imperij limitibus, Thule inſula habere nomen creditur. Hic ſecundioris fortunæ afflatu extumeſcens, Serapin ita cōſuluit: φράσον ἡμῖν πυριγενὲς, ἀψευδὲς μάκαρ ὁ τὸν αἰθέριον μετεγκλίνων δρόμον, τίς πρὸ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἐδυνήθη ὑποτάξαι ταῦτα, ἢ τίς ἔσται μετ' ἐμέ. Reſpōdit deus: πρῶτα θεός, μετ' ἔπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. σύμφυτα δὲ πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. οὗ κράτος αἰώνιον, ὠκέσι ποσὶ βάδιζε θνητὲ, ἄδηλον διανύων βίον. Quibus pronūciatis, quum è templo exiſſet, à ſuis mox eſt iugulatus. Nec me tamen fugit, Lactantium ſcribere, & Apuleius confirmare uidetur, & nos ſuprà attigimus, aſtrologiam, auſpicia, auguria, & oracula eſſe dæmonum inuenta, quorum ſit, tenebras offundere, & ueritatē caligine obducere. Quòd ſi quis miracula obiecerit, ſcire licet, herbarum potentia, & lapidum uirtutibus, nobis non perinde manifeſtis, multa item perfici poſſe, quæ nos per inſcitiam dæmonibus, aut cælo accepta referimus. Omnino non abſque dæmonum participatu hæc tractabatur negotiatio, ut quicquid ſenſero, promam ingenue. Nam Mercurius ſcribit, ex proprijs certiſq; rebus certo cuidam dæmoni congruentibus compoſitam rite ſtatuam confeſtim per dæmonem congruum animari. Id quum Auguſtinus legiſſet, repetendum apponendumq; cenſuit Ciuitatis diuinæ octauo libro. Quòd ſi qua'nam ratione dæmones futura prænoſcere ualeant, putet quis amplius eſſe quærendū, reſpondebit Porphyrius in libro quem de oraculis ædendū putauit, Quæcunq; à dijs futura prædicentur per oracula, ea ex cæleſti obſeruatione prædici omnia. Sed aduertant obſecro Chriſtianæ ueritatis cultores, quæ ab eodem ſubijciantur Porphyrio: Sciendum, inquit, deos quoq; ſæpe mentiri: nam explorata, certaq; futurorum perſpicientia non hominibus tortuoſa modo, ſed & dijs

ipſis

ipsis incertissima, plurimisq; referta ambagibus est. Quin si cui deo contingit, non tamen omnibus contingit horis. Adijci uero & illud potest, Velocitatem sæpe in illis diuinitatis loco censeri, quoniam omnis spiritus ales est. proinde momẽto ubiq; sunt, nam totus orbis locus illis unus est, quid ubiq; geratur, tam facile sciunt, quàm enuntiant. Cæterum obseruatione dignum, quibus interstitijs, quibus'ue discerniculis diuinatio hæc de mundo ex mundi concinnata signis, ablataq; hominibus, concessa dæmonibus ab Origene, atq; Porphyrio, tandem dispensaretur. Dæmones qui ætherei nuncupentur, quiq; aeris colant superna, cælestibus futurorum indicijs, uti uetus tenet opinio, addicuntur amplius, quàm terrenis. Qui uero infima hæc frequentant, dicunturq; aquei dæmones, non tam cælestia ad hunc usum suspiciunt, quàm nostra obseruantes præscientiam sibi aucupantur aliquam. Medios uero putabant certius ex ijs, quæ utrobiq; eueniant, prædictionum argumenta captare, proindeq; istorum operam in diuinationibus expeti consuesse in primis, & fuisse præcipuam, ut qui hominibus quandoq; præsagijs præsto fuerint, ut prodit Origenes. Quæ tamen siue ab ijs accepta, siue acri obseruatione deprehensa, confusanea fuerint, & multa rerum caligine hallucinantia.

Dæmonum bonorum malorumq; distinctio ex Porphyrio. Dæmonum descriptio ex Augustino. An dæmones sint hominibus præstantiores. An illis fomenta suggerentibus, semper peccatis obretiamur. φώρ γούμενοι qui dicantur. De Serapi. Quos facile arripiant dæmones. Cerberus qui. Dæmonas non posse diuitias dare. Animas defunctorum à dæmonibus effingi. De arreptitijs plura. An humanis animis illabi possit immundior spiritus. Ternistratores qui sint. Item Paredrus, exedrus. Caput XIII

Porphyrius in libro De causis ad intelligibilia nos ducentibus, dæmones bonos à malis sic fermè distinguendos putat. Animæ, inquit, quæ sub luna plagas gubernant latiores, quæq; spiritali innitunt corpori: si rationis usu id exuperant, boni dicuntur dæmones, à quibus ampliter eorum quibus præficiuntur, emolumenta procurantur. Fieri uero nequit, ut detrimenta ab his inferantur: ijs autem connumerandi, quos Plato Internuntios dicit. Cæterum animæ, quæ coniuncto spiritui minus dominantur, sed succumbunt sæpius increscentibus perturbationum incentiuis, & uoluptatum titillationibus: hæ uero iam malefici dicuntur dæmones. Sunt autem tam boni, quàm mali dæmones ferè inuisibiles, quod corporis indumentum minus solidum, minusq; sit compactum. Dæmones mali libaminibus, & carnium nidore oblectantur plurimũ, siquidem spiritale corpus ijs crassescit, obesiusq; euadit. Etenim uaporibus uiuit, & fumigationibus. Aurelius Augustinus hos illosq; malos arbitratur, atque etiamnum ita scitissime describit, deformatq;, Esse uidelicet spiritus nocendi cupidissimos, à iustitia penitus alienos, superbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidẽ aere habitent, quia de cæli superioris sublimitate deiecti merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo uelut carcere prædamnati sint. Nec tamen, quod supra terram, & aquas aeris locus sit, ideo meritis superiores nobis censendi. Nec quia corporibus sint præditi melioribus, alioqui etiam bestias multas nobis uidemur prælaturi, quæ nos & acrimonia sensuum, & motu facillimo, atq; celerrimo, necnon uiribus, & firmitate corporum animosissima exuperant. Sed ut omnibus ratiocinando intelligendoq; meliores sumus, ita etiam dæmonibus bene & honeste uiuendo præstantiores esse debemus. Qui nec loci sublimitate antecellunt, alias etiam uolatilia notæ melioris arbitrabimur. Verum illis uel ex hoc longe præponendi homines sumus: quod spei piorum nequaquam illorum comparanda desperatio. Adde, quod quamuis aquas Plato terris præponat, nemo tamen nescit, esse aquatilibus hominem præstantiorem: ut intelligamus, non eundem ordinem tenendum, quum de meritis agitur animarum, qui uidetur esse in gradibus corporum: fieri enim potest, ut inferius corpus anima inhabitet melior, deteriorq; superius. Non negligendum porrò, quod Porphyrij est, malignorum dæmonum principes Serapin dici & Proserpinam: quum sacræ literæ Beelzebub prauitatis primarium soleant nuncupare: & δαιμονάρχην Lactantius. Est autem apud Aegyptios Serapis, qui apud Græcos Pluto. Hic symbola hominibus dedit, quibus exagitentur dæmones, hic supplices docuit, quo modo brutorum assumpta figura, dæmones hominibus

minibus insiliant: quibus maxime obnoxij fiant, qui cibis subinde lautioribus distendantur. Idcirco inquit Porphyrius, ieiunium & castitas laudantur maxime, non quia ijs placatior in primis efficiatur deus, sed ut retro agantur, qui sanguine ac immunditia gaudentes, ut perfrui possint his, utentium corpora inuadunt. Horum symbolum triceps est canis: ille scilicet qui in aqua, terra, & aere uersatur perniciosissimus dæmon. Nam & exitiales dæmones operte canes uocantur atri. Hominem uero ab impuris infestari dæmonibus, etiam apostolica Pauli comprobat sententia: Non est, inquit, nobis aduersus carnem ac sanguinem colluctatio, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores ac tenebrarum. Aut enim ad peccatum, diuina permittente iustitia, nos proliciunt: aut supplicia irrogant, ab deo immissi, etiam si diuersa puniant intentione, quàm mittantur. Nec sanciendum tamen, horum prolectatione peccare nos semper: quoniam ut est in libro Ecclesiasticorum dogmatum. Non omnes nostræ cogitationes malæ à diabolo excitantur, sed ex arbitrij motu ingeniti emergunt quandoque. Quod si Diuinorum nominum capite quarto Dionysius ait, Dæmonum multitudinē esse malorum omnium causam, tum sibi, tum alijs: & Damascenus, malitiam omnem pronunciat & immunditiam ex diabolo excogitatam: quo ad primi hominis lapsum, id planè intelligendū. scribit nanque Origenes, etiam si non sint dæmones, nihilo secius ituros homines quandoque præcipites in Veneris & gulæ prolubia. Scribit porrò Psellus, quod adnotatu dignissimum censui equidem, dæmonia sępe diuitias nobis, uel addictis sibi potius polliceri, nec non gloriam quandoque ostentare: quum tamen nil prorsus tradere ex se possint, quippe qui imperium nullum habeant. Cæterum uisu inania quædam suis mōstrare cultoribus: quæ tamen impij diuina opinentur spectacula. Tradit etiam Augustinus, ab hisce dæmonijs deos effingi, & animas defunctorum. Vnde irrepsisse uulgò cōtenderim, ab quorundam flagitiosorum animis corpora obsideri: quæ etiam beatus Thomas, cuius erudita uolumina, uelut per transennam prætereuntes strictim quandoque prospectamus, in Compendio theologiæ uocat arreptitia. Et mentio est in Canonicis decretis distinctione trigesimaquarta. Verum & ἐνεργούμενοι dici quandoque uidentur ab dæmonibus obsessi, puto ab εἴργειν, quod detineri signat ac impediri, quanquam & lunatici eo intelliguntur nomine, uelut in eos agat luna, id est μήνη. In quo illud egregie mirandum, rusticos Latine ac Græce plerunque loqui. Quum tamen lingua dæmonum propria, nulla queat inueniri: nil enim ipsis uoce opus est. Sed quum ueluti etiam angeli, alij alijs gentibus assistant, singuli singularum gentium idiomata exprimunt: quamobrē apud Græcos ratione heroica profari oracula consueuerant. Sed qui nam maxime extra iam dictos dæmonum patent incursibus? Nempe ubi per atram bilem, uel alio quopiam eiusmodi, imaginationi prorsum mancipatur animus, facile tunc immundorū spirituum fit conceptaculum, à quibus insigniter uexatus debacchari non desinat. Quòd si philosophicis expiatus mysterijs totus euadat rationalis, à media dæmonum corripi decuria, Platonici putant, tuncque illi miras rerum humanarum naturaliumue explicari rationes. Quòd si altius iam surrigatur humanus animus, sola mente uiuens, tunc fieri arbitrantur spiraculum quoddam dæmonum sublimiorum, uel angelorum uerius, quibus illustrantibus, admirandis diuinorum insinuetur arcanis. Quoniam uero etiam theologorum pomœria ingredimur quandoque numerosis lita sententiarum luminibus, scientiæ profunditate micantibus, indeque nobis spicilegium facimus, ne transeamus quidem locū hunc sine illorum aduocatione: est enim apud eos consideratione dignissimum, an dæmones seu corporei sint, siue etiā incorporei, substātialiter (ut interim sic nobis permittamus loqui) humanis sese inserant corporibus, animisque illabant̄: an uerius, non ingredi, astruendum sit: etiam si malitiæ suæ ibi effectum exerceant, deo permittente, opprimendo atque uexando eas, ac subinde in peccatum præcipitando. Et ueritas quidem euangelica comprobat quandoque dæmonia quibusdam insinuata, atque inde per CHRISTVM excussa. An uero per substantiam dicantur ingressa, an propter mali effectum, non adeo perspicuum est. Gennadij quidem sententia est in Definitionibus ecclesiasticorū dogmatum, Dæmonas per operationem non credendum substantialiter illabi animæ. Cæterum applicatione, ac oppressione uniri. Illabi autem menti, deo tantum esse possibile. Sed & Beda illud exponens ex Actibus apostolorum, Cur tentauit Satanas cor tuum? sic ferè scribit

bit: Notandum, inquit, mentem hominis per substantiam nihil implere posse, preter creatricem trinitatem. Implet uerò Satanas cor alicuius, nō quidem illud ingressus, sed callida & fraudulenta deceptione in malitiæ affectum animā trahens per cogitationes uitiorumq́ incentiua: quibus ille per diem, perq́ noctem scatet. Igitur Ananiæ cor Satanas implesse narratur, quia malitiæ suæ uirus infudit. In libro De spiritu & anima, sic item scriptum inuenias, siue auctor sit Augustinus, siue alius: Non enim naturæ participatione uel substantiæ, ut rentur nonnulli, animum implet diabolus, aut eius efficitur habitator: sed per fraudulentam deceptionem atq́ malitiam in eo creditur habitare, quem implet. Solius enim Trinitatis est, intrare ac naturam implere, siue substantiam quam creauit. Scitu dignum, & huic loco maximè accommodum, quod tradit Origenes: Per figuram omnes qui in carne sint nati, dici equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicuntur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitum, uerbo, cogitatione, opere. Adnotauit Eusebius, dæmonicam uirtutem dici Paredrum, cuiusmodi fuerit in Simone mago. Dicitur & paredrus assessor. Aristoteles in Politia: Capiunt, inquit, paredros binos Archon & Polemarchus, quos uoluerint. ad quod respexisse M. Tullius uidetur ad Tironem libro decimosexto: Paredrum excita, ut hortum ipse conducat. Sunt qui regi assidentes, ac uelut custodes, paredros interpretentur. Quod in Pericle Plutarchus significat perspicue. At in Lycurgo, quicunq́ custodiæ causa assideant. Quin erant Athenis quoq́ συναρχόντες πάρεδροι. Ab Procopio Persici belli primo, Proclus celebratur imperatoris Paredrio magistratu insignis, quem Romani quæstorem nuncupant, Iureconsultum interpretantur hunc Latini. Exedrum intelligimus consternatum, ac mente excussum: item auspicium non bonum.

Afferūtur ex Augustino rationes aliæ, quibus possint dæmones futura prę noscere. Crœsi historia. Futura noscendi modos esse duos. Cordis arcana modis cognosci duobus. Cap. XIIII

VErum quod ad dæmonum attinet uaticinia, uideo præter quæ nobis paulo antè sunt prodita, rectè quoq́ adijci illa posse quæ ab Augustino in libello De dæmonum natura scitè admodum & acutè apposita sunt, quorumq́ uel in Canonicis decretis mentio fit. Nam summa plerisq́ dignum uidetur admiratione, Illos prædamnatos spiritus, omniq́ circumfusos impietate, tam appositè interdum futuri perspicientiam uendicare. An ergo æternas temporum causas, & quodammodo cardinales in dei sapientia cōtemplantur? Minime. Quid ergo? An uerum illud est, eos corporis aerei sensu terrenorum corporum longe sentiendi præcedere potestatē? Certe eiusdem incomparabili quoq́ pernicitate nō hominū modo celeritatem & ferarum, uerum etiam uolatus auium mire exsuperāt. Quibus duobus multo antè cogitata nuntiāt, quæ nos pro sensus terreni tarditate mirari nō desinamus. Vnde est redditum Crœso responsum de testudinis carne, quam cum agnina is in æneo uase periclitandi gratia percoqui iusserat. Quo argumento in sermone de deo Maximus Tyrius illum deformat, ut regum stultissimum, & coquorum infelicissimum. Accedit & diuturnioris uitæ beneficio comparata insignis rerum experientia, cuius nos momentanea uita, ut quæ bulla propemodum sit, compotes esse nequimus. Aduertendum item, dæmones nonnunquam quæ facturi sunt ipsi, nuntiare. Nam sæpe potestatem accipiunt, incognito nobis modo, grassandi in homines & bruta pestilentiæ ui, aut aliud quiduis id genus perpetrandi. Sæpe quin etiam cōtingit illud, ut exactius peritiusq́ naturali signorum obseruata ratione, quam ipsi nequimus assequi, præcinant mox paulò uentura. Quid, quod cōceptus animorum, promentibus se inde quibusdam in corpus notis, ualent astutè deprehendere? Quanquā in Retractationum libro idem Augustinus, audaciori assertione rem occultissimam esse prolatam, ingenuè queritur. Nam prænoscere ista dæmones, ferè compertum est. Sed an ædantur in corpore signa, illis sensibilia, nos uerò latentia: an alia quauis spiritali diligentia ista dispiciant, aut difficillimè, aut nulla prorsum ratione discuti humano ingenio potest. Quo autem ista colligātur certius, sciendum modis duobus futura pręnosci. Alter ex causa est, qua solem cras oriturum necessariò prænoscimus.

Causæ uero quæ sunt ut in pluribus, per coniecturam præmonstrant, quo modo ægri salutem præsagit medicus. Quæ uero ut in paucioribus, ignorantur omnino, cuius sunt modi casu euenientia & fortuito. Angelis autem ratio hæc futura præcinendi adest prorsum. At quum in seipsis præcognosci uentura pronunciamus, iam alter hic modus uni tantum deo congruit: qui in æternitate speculatur uniuersa, qui omnibus adest temporibus, quia simplex est, eaq; amplexatur. Proinde per omnia, ceu præsentia, unus fertur dei intuitus. Quod ad cordis attinet arcana, aduertendum duobus ea perspici modis, aut ab effectu, signis in corpore comparentibus, aut prout cogitationes in intellectu sunt, & in uoluntate affectiones. Qui posterior modus dei tantum est, quoniam rationalis creaturæ uoluntas uni subiacet deo. Propterea apostolus Paulus ad Corinthios: Quæ sunt (inquit) hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quod autem dei proprium est, angelis haud congruit. Vnde propheticum illud Hieremiæ: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? ego dominus scrutans: & quæ sequuntur.

Origenis opinio de corpusculis æthereis atq; aereis. Item de restituendis dæmonibus. Origenis excellentia. Cap. XV

CAeterum transituri mox ad mundi minoris modum, appingamus & Origenis placita breuissime de dæmonibus: Rationalis, inquit, creatura incorporea & inuisibilis, si negligentior fuerit, ad inferiora labitur, & pro locorū qualitate, ad quæ defluxerit, corpora sibi assumit, uerbi gratia, ætherea primum, deinde aerea: quumq; ad terræ uiciniā peruenerit, crassioribus circumdatur corporibus, nouissime uero hominem induit. Ipsi quoq; dæmones, qui proprio arbitrio cum principe suo diabolo ab dei ministerio recesserunt, si paululum resipiscere cœperint, humana carne circumdari incipient: ut hac deinceps pœnitentia post resurrectionem eodem circulo, quo in carnem uenerant, ad dei uisionem postliminio redeant, liberati etiam num æthereis aereisq; corporibus. Tuncq; genua deo curuentur omnia cælestiū, terrestrium & infernorum, & sit deus omnia in omnibus. Sed & illud ex Origene est tertio περὶ ἀρχῶν, Huius mundi peccatores homines in alio mundo posse diabolum & dæmones fieri: & rursum, nunc dæmones in alio mundo posse uel angelos uel homines procreari. Additur & id impium præcipue libro quarto: Pro dæmonum salute Christum etiam in aere ac supernis locis esse passurum, ut consecutione quadam fiat necessum, sicut pro hominibus hominem induit, sic & pro salute dæmonum deum futurum, quod sunt hi. Omnia uero hæc citra admirationem, ac summam utiq; legi non queunt, quando hic est Origenes ex infantia magnus, martyris filius, uoluptates adeo auersatus, ut dei zelo uel genitalia ferro demeteret, auaritiæ prorsum uictor, sacrarum literarum ita studiosus, uti perinde ac ungues, omnes nosset, æderetq; ad eam rem tractatus mille, necnon commentarios qui inscribuntur Tomi. Hic tamen tantus, talisq; male de filio concipit, de sancto spiritu peius multo. Quod non inficiabuntur, quibus exacte librorum eius saliua identidem regustata innotuit.

Euchetarum & Gnosticorum impia sacra dæmonibus concipiendis. Curq; Euchetæ dicantur, ac Gnostici. Cap. XVI

FVisse præterea quosdam, inuenio in libris, qui cōmuni nomine dicantur Euchetæ, quorum dogma nefarium ab Manente quodam sit in Syria propagatum. ij simul cum Gnosticis cōpari præsignibus impietate, scelestissima quædam obire sacrificia consueuerant, non alia magis ratione, q̃ cum dæmoniis commercij amplioris. Coibant insimul occiduo tempore eius diei, quo CHRISTVS cruci est suffixus: aderant puellæ, cum quibus peractis sacris, luminibusq; extinctis, congrediebantur, nec sororum ibi, nec filiarū ulla omnino ratione habita. Moris uero erat, ut locum repeterent eundem nono mense pōst, natosq; ex nefando concubitu infantes à matribus conuellerent: eorum mox corporibus dissectis crudelissime, profluentē inde cruorem phialis excipientes. Illis autem concrematis, cineres cruori promiscebant, quo postmodum epulas condirent, & pocula. Faciebant uero ista, opinati sic maxime diuinum, qui nobis inest, characterem, quoq; in primis retro agantur dæmonia, oblini, expungiq;: atq; inde dæmonibus aditum patescere prorsus liberum & impauidum. Euchetis, qui & Psalliani dicuntur, nomen tradunt inditum de orationis assiduitate, quod incredibiliter

credibiliter (ut inquit Augustinus) perpetuo faciebant, adeo ut monachos fouẽdæ uitæ gratia quippiam facere, impium ducerent, quia interpellaretur orandi facultas. Horum fuit hæresis, posse humanam uirtutem ac scientiam, non ad dei modo similitudinem peruenire, sed perfectionem quoq; ac æqualitatem, adeo uti sit mox ἀναμάρτητος, id est (ut sic dicam) impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inscitia ubi perfectionis fastigium contigerit, queat delinquere. Gnosticis uero conciliatũ nomen de arcana mysteriorum scientia, quam sibi uendicabant: sed à turpitudine uerius dici Borboritæ debent, hoc est βορβορῖται, id est lutulenti.

Anacephalæosis superiorum. Hominem esse miraculum magnum, ac quodammodo omnia, & dei simulacrum æmulum. Item quid sit homo, quo modo miraculum. Trinitatis uestigium animæ impressum. Homo cur rerũ mensura, & secundus deus. Anima cur dicatur ψυχὴ, ex Origene. Cap. XVII

Libros Antiquarum lectionum auspicaturi, quo felicius rerum difficultates omnes emensi, demum exoptatam contingeremus metam, ab summo rerum opifice, sicuti decuit & cõmonuit Plato, initia duximus, mox ueluti quibusdam scientiæ gradibus in mundum declinauimus, inenarrabilis illius agentis templum augustissimum, ut celeberrimi auctores dixere. Inde dæmonum rationem excussimus, quantum nostra paruitas tulit, Platonicos parte plurima secuti: sed ab nostris quoque, hoc est Christianis, flores modo rerum præcerpentes: ut quadam apum imitatione, ex diuersissimis (ut sic dicam) succis non incomparabilis quidem consurgeret sapor, sed qui fastidientem modo stomachum reficere ac prouocare appetentiam posset. Nunc peraccommodum sanè uisum est, quæpiam de homine non exculcata quidem, & triuialium quoq; ludis recantata sæpius, uerum ex secretioribus monumentis ueterum ingeniorum, quæ nobis suis acuminibus ac uigilijs lucem peperere, uellicatim quodam modo excerpta tendentibus ad procinctũ, qua possumus perspicuitate proferre. Quando propositum non est, quæ nobis laboriosissima suggerunt studia, intrudere in arcana quædam, ubi situ adobruta pereant, sed uolentibus benigne impartiri: quoniã ea quoq; lege, non ista modo, sed cætera quoq; omnia optimus maximus deus contribuisse uidetur, ut quod munificè ex illius immensa bonitate percepimus, munificè elargiamur, ac reddamus quodammodo mutuum. Igitur, ut præfari desinamus, uoluenti mihi nuper Mercurij libellum, qui est De uoluntate dei mirabiliter cõcinnatus, occurrit grauior illa sententia, & toto perpendenda examine, qua hominẽ miraculum magnum, animal adorandum & honorandũ diuiniore quodam spiritu concitus, & interiore instructus scientia nuncupauit, quod in legibus item Plato confirmat. Cæterum eundem hunc hominem idem quoq; Mercurius in naturam dei transire scribit, tanquam ipse sit deus. Quin in libro De sapientia & potestate dei, humanæ naturæ potentiam admiratus eximiam, audendum esse ait dicere, hominem quidem terrenum, deum esse mortalem, deum uero cælestem esse immortalem hominẽ. Hic profecto tam est eximius, ut quum ad duas res, quod Aristotelicum est, natus sit, ad intelligendum, & agendum, tam augustis, tamq; felicibus pernoscatur productus auspicijs, ut non elementis modo uelocitate misceatur, et acumine mentis descendat in maris profunda: sed omnia planè illi collucescant, nec cælum uideatur altissimum, non quidem stultitia (ut ille ait) sed uelut è proximo mentis sagacitate id suæ subijciat contemplationi, intueatur, miretur. Vt, ni forsan uidemur modestiæ transgredi mensum, sit homo uerus uel cælicolis præstantior, uel saltem pari sorte potiatur, sicuti uetus theologus prodere non dubitauit. Nam quicunq; cælitum descendit ad terram, cæli deserit limitem. Homo autẽ ubiq; simul esse uidetur: nec uidetur tantum, sed esse affectat omnia, & est quodammodo ratione mirabili, sicuti deus est omnia. An non in eo plantarum agnoscimus uitam, quatenus nobis item uegetalis inest potentia, qua alimur & augescimus? Nonne & brutorum: quando sensuum, ueluti satellitum, perfruimur ministerio? Secundum hominem uero tunc agimus potissimum, quando de humanis rebus rationis adminiculo fulti disquirimus perpendimusq;. Quòd si naturalia rimari indagine solerti cœperimus, heroicam præferimus amplitudinem. Si mathematicam certitudinem speculemur, dæmonicam subtilitatem consectamur, quantum more ueterum interim loqui licet. Vt uero mentis altitudine cælorum claustra supergressi di-

uinæ maiestatis arcana penetramus, angelicam nobis induimus claritatem. Deum uerò ipsum rerum principem atque patrem effingimus, dum immensæ illius bonitatis contemplatione omnia operamur. Proinde ueritas euangelica, omnis creaturæ nomenclatura hominem intelligi uoluit, ubi prædicandum omni creaturæ præcipitur Euangelium. Tāta denique, inquit Ambrosius, est in hominibus dignitas, ut dicatur homo ad dextram dei sedere, non angelus: qui & ab angelis honoratur unigenitus, imago dei. Et quid mirum? Propheticum illud omnes nouimus: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerūt me. Id uerò quanti demum censendum est, quod theologi ueteres præcipiunt, duo esse principis rerum dei simulacra, mundum, & hominem? Dicitur & hic propterea in Canonicis decretis charagma dei, siue signum, aut scalptura. Vbi pecuniæ nomine spiritaliter significari hominem prædicant: nam sicuti in nummo charagma Cæsaris, ita in homine conuisitur charagma dei & obsignatio. Et, ut nummus absque Cæsaris reprobatur imagine, consimiliter & homo, in quo non pernoscamus lumen impressum dominici uultus. Quod, ut inquit Augustinus, totum est, & uerum hominis bonū, quo obsignatur, uelut nummus regis imagine. Proinde in templo nummulariorum subuertuntur mensæ, dum significatur, in Dei templo spiritales tantum nummos esse debere: qui deum præferant, non diabolum. Quid, quod Plato rationales animos tanquam specula putat quædam nitidissima, in quibus diuinitatis summæ explendescat diuinior imago? Quare deum in singulis acrius scrutando in animi speciem subinde mentis aciem dirigit, oraculo monitus ueteri, quo significatur debere, quisquis deum apprehendere cupiat, seipsum nosse prius. Inde Phauorinum recte laudari animaduerto, ubi ait, Nil in terris magnum præter hominem, nil magnum in homine præter mentem & animum. Sed audi mysterium: Refulget in homine interiore præcellens Trinitatis imago: nam sicut ex patre generatur filius, tum ex patre ac filio procedit sanctus spiritus, ita ex intellectu generatur uoluntas, & ex his item duobus procedit memoria. Neque enim citra hæc perfecta dici anima, aut concipi ualet. Porrò sicut deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus est, nec tamē tres dij sunt, sed deus unus personis excellens tribus: sic & anima intellectus, anima uoluntas, anima est memoria, nec proinde animæ tres in corpore uno, sed anima prorsum una, dignitate insignis triplici. Propterea quum dicitur: Diliges dominum deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, sic accipiendum, ex toto intellectu, ex tota uoluntate, ex tota memoria. Porrò nónne in plurimis sese dei æmulum fateri uidetur homo? Quis nescit ex Plinio, & alijs tum Græcis, tum Latinis, Zeuxin pictura nobilem tam artifici ingenio uuas pingendo repræsentasse, ut deceptæ aues ad eas, tanquā planè ueras aduolarent. Iam uerò Apelles quó nam sileri modo possit? cui tātum superfuit excellentis peritiæ, ut equam sic ad uerum expresserit, & canem, ut prætereuntes equi adhinnirent, adlatrarent canes. Proditū memoriç est, marmoream Venerem arte tam mira ab Praxitele elaboratam, ut spectantes subinde libidinis titillarentur incentiuis. Quis Archytam nescit Tarentinum ultra hominis captum adeo mathematicis rationibus progressum, ut è ligno columbam sic affabre compingeret, libraret, inflaret, ut uerarum instar in uolatum surrigi uideretur? Id quod Phauorini, ueterum memoriarum exsequentissimi, monumentis proditum, & in Noctibus Atticis repetitum, scio. Aegyptios scribit Mercurius uirtute quadam inenarrabili deorum confinxisse simulacra, ut articulatam promerent uocem, necnon (ut nil admirationi desit) progrederentur. Iam & Archimedis ingenium supra quàm ullo possit eloquio explicari, docile, perspicax, & (ut uno omnia complectar uerbo) diuinum, in mundi opificio deum ferè ipsum lacessere uisum est, quando tam concinne cælum conflasse æneum memoratur, ut inibi septem uiserentur planetæ, & ratione incomparabili etiam motus uerissime deprehenderentur, quando nec cælestis deerat uertiginis simulacrum. Nō igitur miraculorum omnium maximum miraculum homo est? Sed audi quæ non inscite, opinor, addi his etiamnum possunt. Homo quidem, ut Peripatetici astruunt, atque item Stoici, est quod anima constat & corpore. Pythagorici ac Platonici hominem esse putant diuinam quandam mentem terrenis uinculis alligatam. Apud illos itaque hominis pars animus est, apud hos totus homo animus est: Sed nil obstat, quum dicatur corpore utens. Hoc significasse uidetur ænigma magicum, quo dicitur, Est res undique lucida, est

res undiq; obscura, est media quoq; tum lucis compos, tum cassa. Mens siquidem est lumine plena, irrationalis anima prorsus uacua. In meditullio est, ac ueluti collimitio rationalis natura: quæ partem habet luminis intellectualis, parte caret. Anima immortalis, corpus morti addictum, quo quid admirabilius? Quod diuinum est, quod architecti obsignatum imagine est, uinctum (ut sic dicam) catenis ab terreno, crasso, obesoq;, & re uera nugali pertrahitur corpore. Sed adest admiratio altera, quonam pacto in carcerem tenebricosum intrusus animus afficitur ad diuina? Aut curnam Plato hominem nō contentus miraculum appellasse, adiecit diuinum miraculum? An quia ex intimo prouidentiæ sinu id ita profluxit? docuit certe Timæus, ab opifice mundi deo rationalis animæ substantiam emanasse. Hominem deniq; ne quid prætereamsciens, pronunciat Pythagoras, esse rerum mensuram. Id ænigmaticè prolatum sic fermè intelligendum: sensu eū utiq; sensibilia metiri, intellectu intelligibilia: quæ ultra intelligibilia sunt, excessu attingi. Nam dum cognitiuam animam esse cognobilium scit finem, ex sensili potentia sic se habere sensibilia scit: ut sentiri ualeant. Idem & de intelligibilibus, ut intelligi possint. Excedentia autem ita, ut excedant. Quo fit, ut in se comperiat homo uelut dimetiente ratione, creata omnia. Hominem Mercurius etiam secundum esse deum uaticinatur, quādo sicut deus entium creator realium est, ac naturalium formarum, sic & homo rationalium entium, ac artificialium formarum, quæ sunt humani intellectus similitudines, uelut creata diuini censentur intellectus imagines. Non prætereundæ parte hac Origenis præstigiæ ausi prodere, quod & antè paulo attigimus, Animas fuisse in cælo angelos, ex peccati autem labe ad inferna deuolutas, & uelut in sepulchra proturbatas. Siquidē corporibus coercitas ueterum delictorum supplicia luere. Nanq; corpus haud censendum CHRISTI templum, sed planè damnatorum carcerem. Quo argumento animas Græcè ψυχάς nuncupari, ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι, quoniam pristina exutæ caloris ui ad terrena sint dilapsæ. Sicut uinculi ratione corpus eiusdem linguę proprietate uocetur δέμας, aut etiam sepulchri, σῶμα.

Mundos esse tres. Hominem dici quartum mundum, in quo simulacra sint reliquorum trium. Item esse ueluti Proteum. Pyramis. Aether quid, & æthra. Mundos esse innumerabiles, ex Origene. Cap. XVIII.

VErum essene putamus alia, quibus præcellens hæc, uerissimaq; miraculi ueritas possit amplius latiusq; comprobari? Audi, modo ne sit fastidio studiose lector rationalis naturæ peculiare symbolum nosse, fateberis nil à me confictum, nil conquisitum uiolenter, omnia ad uerū appositissime cōgesta: quæ artificis dei inenarrabile prædicent artificium. Cuius incomparabilis bonitas tam innumeris, tamq; immensis instruxerat hominem suum dotibus, ut parentis uerissimā se inde imaginem recognosceret, ni ita obbrutesceret quandoq;, ut cœno prouolutus teterrimo non iumentis modo, quod nec ipsum ferēdum est, sed planè reptilibus propinquior omnino fiat, quā luminum & claritatis patri. Sed nos interim querelis dilatis, agamus quod præstat. Sunt auctores celeberrimi, qui ab maioribus mundos tres esse posteris traditos, prodant. Esse enim primum, & quidem summum, in cuius contemplatione caliget mēs, rerum adobruta magnitudine, hebescant sensus: nec ullo modo par sit concipiendæ excellentiæ qualiscunq; & quantuscunq; sit humanus animus. Vltramundanum hunc intelligimus, eximium, augustissimū, incomprehensibilem: quem scientissimis angelicū, philosophis uerò etiam Intellectualem mos est appellare. Cuius commeminerit Plato etiam in Phædro, illum astruens non posse pro dignitate uerborum copia ulla, uel ingenij præstantia efferri, decantariq;. Proximum deinde locum habere, quem cælestem dicamus. Infimum uerò, postremumq;, quem sublunarem nuncupemus mundum: qui sit hominis maiestati contributus, sed quem etiam tenebrarum uocent conceptaculum, sicuti claritatis incomprehensibilis illum. Nam cælum mediæ cuiusdam naturæ ex luce contemperatur, & tenebris. Nec me fallit doctissimos opinari, hosce tres mundos esse mundum unum, quando ab eadem profluunt origine, & in eundem corriuantur fontē, & debitis numeris, harmonicaq; naturæ cognatione, & graduum serie colligantur. Adde, quod singuli ferè habent, quod in omnibus simul deprehendas: illo tamen discerniculo, quòd quæ in mundo uisuntur infimo, in superioribus item pernoscuntur, sed am-

pliora augustioraque. Siquidem nostra hæc ab sublimium excellentia abire longius & degenerare. Est apud nos elementaris ignis urens: est in cælo igneus sol fouens uiuificansque. Postremò seraphicus intellectus est ultramundanus ignis, amore ardens. Elementaris aqua calorem perimit adobruitque uitalem, alit cælestis. Supercælestis mens cherubica intelligētia supereminet. Sunt uerò qui quartum astruant mundum, in quo item recognoscamus quæ in reliquis. Hic nō est alius, quàm homo. De quo id extritum passiuumque circumfertur, esse utique hominem mundum, sed minorem: sicuti cōmeminit etiam in Physica auscultatione Aristoteles: cuius sit corpus elementare, spiritus cælestis, uegetalis potentia, cuiusmodi in plantis, sensus, perinde ac in brutis: adsit demum ratio, & mens angelica, & dei charagma insignitius. Sed & mundus ipse, magnus dicitur homo. Verum audi præsignem rerum excellentiā, audi quod admirari nō desinas. Tres esse mūdos, liquet. Sed esse in homine simulacra omnium, necdum fortè liquet. Atqui sunt quidem argumento, quod nequaquam refelli aut dilui possit. Sic autem manifestò deprehendas, si hominem trifariam distribuas: ut sit caput portio prima, quæ & summa: mox secunda, quæ media, ab collo ad umbilicum spatietur: reliquam habeant ima corporis. Hæc examussim ratione exactissima tribus mundis analogicè respondsant. Caput rationis mentisque sedes est. In pectore cor, motus, caloris, uitæ continet principia. Genitalis portio, seminarium productionis est. Mūdus itidem angelicus, siue intellectualem mauis nuncupare, intelligentiam habet, ut scopum. In mundo mediano, uita, calor, motus fontem habent: ubi cordis uice fungitur sol, immoque cæli cor sæpe appellatur. Noster uerò mundus (ut palàm est) tum generationis, tum etiam corruptionis cōceptaculum. Iam arbitror, liquidò patet, eam esse hominis præstantiam, immo uerò naturæ maiestatem, ut meritò dici miraculum ualeat. Quod Barbarus quidam uerum nō barbarè pronuntiasse, sed scienter fertur: qui quum interrogaretur, Quid in hac quasi mundana scena maximè putaret admirabile: Hominem, respondit, omnem planè admirationis captum excedere: ut qui non animalium modo princeps, & rationis ac mentis splendore diuino sit, ueluti naturæ totius interpres: sed tanquam Proteus aut chamæleon desultoria quadam potestate sese in quiduis subinde transformet. Cæterum illa omnium exactissima demutatio, qua mente ac intelligentia uiuens in animæ florem reuocatus transit in deum, quæ solida demum ac uera est humanæ excellentiæ admiratio. Inter placita Origenis est ex secundo περὶ ἀρχῶν, innumerabiles esse mundos: nec, ut est ab Epicuro proditum, uno tempore plurimos, & sui similes: sed post mundi unius finem, alterius esse principium: nam & ante hunc mundum fuisse item alium. Scitu uerò nō indignum, Pyramidem dici lucem igneam incorporei ac immaterialis mundi, qui uocetur Græcis αἰών, à nostris æternitas, & æther: quando æthra quoque æternitatis indicet fulgorem, ubi non corpus uisitur, non locus habetur, non uacuum, non tempus, sed entia optimam uitam ducentia: ut scribit Peripateticorum Coryphæus. Aetherem hoc sensu accipit Pythagoras, quum ait: Si relicto corpore in ætherem liberum perueneris, eris immortalis deus. Liberum dicit, ut qui sit à materiæ potentia segregatus, calescat autem dei ardore, ac insensibili motu inferiora calefaciat: unde sit æther nuncupatus, ἐκ τοῦ ἀεὶ θέειν, ἤγουν θερμαίνειν.

An ex terra fortuito generari homo queat. Mira de animalium quorūdam spontali generatione. Venenatorum, & morsu obledentium origo. An esse possit uniuersale diluuium, ex Auerroe. Cap. XI

Sed in hac rerum augustiore excellentia mirari succurrit, quorundā parte hac parum perspicacem, parumque excussam prudentiam, immo uerius oscitantē planè, ac dormitantem sapientiam: qui eximiam, ultraque quàm pro dignitate possit quis expendere, hominis amplitudinem nil prorsum suspicientes, nec artificis statera sed trutina examinantes populari, eius productionem, & initialem originem incertis fortunæ flatibus mandare, nil sunt ueriti. Phœnicum siquidem & Aegyptiorum theologia casu homines, ac reliqua animantium genera prorepsisse è terra asseuerabat, nullum inter rationalem animam & irrationalem substantiam interstitium opinata. Scribit enim Porphyrius, uisibilis solis agente ui, animantes cunctas ex terræ profusas uisceribus, inter Aegyptiorum placita censeri. Quod ipsum nec Euripidi Anaxagoræ

goræ consectatori displicuisse uidetur, asseruit & Archelaus cognomento Physicus. Verum inter alios mirari me plurimum ingenuè fateor, singulari scientia uirum & ingenio exactissimo, ac subacto in primis, idest usu, auditione, lectione ac literis perpolito cultoq; Auicennam, qui opere eo quod De diluuijs est, astruere est ausus: Post immensas terrarum inundationes, humano semine nullo, tabidis tantum cadaueribus seminij ubertatē præstante cælestium corporum affluentia, hominem & solere & posse reparari. Proinde colligit, nō uideri ad generationis necessitatem uuluam requiri, aut locos, nisi ut melius formetur infans. Alias perrarò admodum regionem inueniri generationi accommodā ob repentinas elementorum mutationes: Assertioni uerò suæ argumētum inde profert, nō modo alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excrescant: uerum serpentes quoq; ex mulierum præcipuè capillis concipi, quod productiores sint, humectioresq; natura. Quin De animalibus item libro quintodecimo, sibi amicum astruit fuisse, qui scorpionum generationem mirabili procurarit modo, à quibus mox alij plures propagati. Porrò, inquit, uideri quandoq; animalia produci capitibus longe à suo genere diuersis, cuiusmodi esset homo elephantino capite, aut asinus canino. Id uerò fieri nō posse, nisi cælestis cooperetur uirtus. Vnde coniectatio manifesta, inesse illi formandi potentiam. Obseruatum rursus, stellarum quasdam hominis generationem prępedisse, quanquam cæteris ad generandum mire concurrentibus. Esse uero stellas hasce in arietis signo, quarum uirtute, monstrifica succrescat soboles: diuersa uerò ab ijs effici, quæ generationi sint destinatæ, quod lapides probent natura producti ad membri uirilis muliebrisúe imaginem. Vt uerò poetica item non omittamus, arbitratur in Theriacis Nicander, Venenata & morsu oblædentia ex Titanum sanguine, hoc est Typhoei, esse cōcepta. Quin Hesiodum habere se auctorem fatetur. Sed apud illum hoc nusquam compereris. Verum id genus animalia ex Typhonis cruore propagata, scribit Acusilaus. Apollonius uero Rhodius in Alexandriæ constitutione, ex Gorgonis guttis sanguine stillantibus. Sed ad rem. Huius deniq; sententiæ, quæ Auicennā pręfert auctorem, Auerrois item commeminit octauo Physicæ auscultationis, ubi ait: Hominem ex terra generari, possibile arbitratur Auicenna. Cæterum astructio hæc infausta, & ueritatis nescia, censeri debet, nisi Mosaico intellecta sensu: auctor enim Auerrois est, sufficere quidem stellas animalium generationi nō perinde dissimilium, quo in genere mures sint, uespertiliones, talpæ. Ad perfectiorum uerò productionem, ut hominis & leonis, imparem esse cælestium corporum uim. Et de homine quidem cōstare creditur, quoniam eius anima nō educitur de potentia materiæ, sed contribuitur ab datore primo, uel ex philosophicis scholis: proptereaq; ad eius productionem præexistere hominem, necesse est. Sed & in cæteris item perfectis astrui ferè hoc ipsum potest. Eorum quippe generatio nō par ui est operis, sicuti auctor Aristoteles est: ad eamq; plura concurrant, oportet. Asserit quoque tertio De anima Auerrois idem, diluuium ita nunquam inundasse terras perniciose, quin aliqua euaserint animalia: nam quum stellarum diuersa sit potestas, si quarundam ui alicubi scaturiat inundatio, alias diuersæ, ac interim contrariæ uirtutis aliud posse alibi efficere. Sed non inutile forsan uideatur Auerroica protulisse argumenta, quibus subuertitur Auicenna: Si fieri posset, inquit, hominem è terra generari, ut concipiuntur uermes, tunc aut foret id necessarium, aut maiori ex parte, aut minori. Quòd si necessarium, tunc ab homine non omnino generaretur homo. At si maiori ex parte, tunc ab homine generaretur homo minori ex parte. Si & casu hoc contingeret, minori utiq; esset ex parte, idest casu: eademq; inueniretur species, natura & casu. Quum tamen quod casu fit, ei semper opponatur quod naturæ prouenit ui. Si uerò sic detur, perierit comparatio causarū, & respectus ad ea quæ ex causa profluunt, & inde necessarij tolletur natura. Et mox idem Auerrois: Nulla, inquit, species inuenitur casu: at quæ huiusmodi comperiuntur, monstrosa intelligi utiq; debent, non naturalia. Et hoc totum per se manifestum fit. Illud omnino mirum, quibusdam ex philosophis traditum, quia respuat natura infinitum, uideri forsan non impossibile admodum, aliquem unum assignare hominem nullo æditum humano seminio: quod duodecimo Metaphysices Aristoteles innuit, eumq; τέλειον uocat, idest perfectum.

Homo

Homo duobus modis ab Hebręis dicitur, Enos, & Adam: sed Adam, idem est simpliciter quod homo. Vnde sit coniectatio, hominem recte ab humo dici. Animantium interstitia compositionis ratione. Cap. XX

Voniam uerò de homine nobis indago est proposita, nō inepte opinor, hic illud inseruerimus, Eum in Hebraica ueritate duplici insignitum uideri nomenclatura: aut enim dicitur Enos, aut Adam. Sed Enos Latino interpretamento nō ferè signat aliud, quàm hominem uerum: & hunc nō alium intelligunt, nisi qui deum uerum scienter cognoscat & pie colat. Reliquos ab pecoribus nil admodum diuersos opinantur, quoniam uelut bestiæ ad terram proni, uentri obediāt & Veneri: quorum alios lupos, alios canes, alios porcos, uaria quadam uitiorum similitudine appellant. Adam uerò est humani generis appellatio communis, quo nomine terra natus significatur. Eademq; uoce utrunq; includi, marem, fœminamq;, probat Geneseos quinto scriptura: Masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & uocauit nomē eorum Adam. Quo in loco testantur interpretes, & est cōtra Iouinianum ab Hieronymo cōfirmatum, sed & in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, dictionem Hebraicam id sonare quod apud nos homo. Nam & Caius ait, hominis appellatione, tam masculum quàm fœminam contineri. Quamobrem Lactantium arbitror ad credidisse, uideri appellatum hominem, quòd sit factus ex humo. Sed etymon id Fabio nō admodum arrisit, Quasi uerò nō omnibus, inquit, animalibus eadem sit origo: aut illi primi mortales antè nomen imposuerint terræ, quàm sibi. Cæterum quàm procedat Quintiliani ratio, perspicuum arbitror ex ijs quæ proposuimus. Hinc quum in sanctis literis dicitur filius hominis CHRISTVS, Adæ filium intelligunt eruditiores. Quum uerò ex animalibus dicantur quædam ἀγελαῖα, idest gregalia: quædam μοναδικά, id est solitaria: nōnulla σποραδικά, quæ inciuilia dixeris, & sparsim habitantia: hominis naturam ἐπαμφοτερίζειν apertum est, quod ancipitem signat societatis & solitudinis. Putauit fortè Fabius, ex sociali coitione nuncupari hominem, ex Græcis rationem aucupatus, apud quos ὁμοῦ insimul signare manifestum est. Verum Hexaemeri sexto Ambrosius, ab humanitate inflecti nomen est opinatus, sicuti ab intuendi uiuacitate ἄνθρωπον à Gręcis nuncupari. Vbi uerò in literis sanctis legitur: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur mulier, quoniam ex uiro sumpta est, Non uidetur, inquit Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum in Genesim, in Græco uel Latino aptè respondere. Id uerò Hebraicè seruatur ratione etymologica integrum, nam uir appellatur is, & mulier issa. Propterea Græcè Symmachus: αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. quod Latinè haud exprimas aliter, quàm Vocabitur hæc uirago, quia sumpta ex uiro est. Illud uerò huic potissimum loco impingam, ab instituto nil prorsus dissentaneum, Ex animantibus quæ plus habeant aeris, ea esse prætenera: quæ uerò aquæ, lenta humoris ui: quæ terrosa, duritiem præferre. At quæ ignis exuberent copia, uideri utique fragiliora. Ex ijs porrò liquere potest, unde sit, quod si recipiat aquam & harenam calx, confirmatur structura. Non dissidet ab ijs illud quoque, uolucres in aere suspensas ideo perseuerare, quod de leuioribus consurgant principijs, quippe minus habent terreni atq; humoris, item aeris multum cum caloris temperatura. Aquatiles autē piscium naturæ, quod à calido cōtemperentur, ex aere terrenisq; compositæ plurimum, humecti minimum habentes: proinde, quo minus è principijs habent humoris, facilius in humore perdurāt. Terrestria uerò, quod è principijs ab aere caloreq; temperata sunt, minusq; habent terreni, humoris plurimum, haud ita diu in aqua perseuerare quiuerint. Empedocles nō satis peritè animalia censet calidissima, & summam ignis uim habentia, esse aquatilis generis, quo caloris exuperantiam, quam in seipsis inclusam sentiunt, euitent. At summa ratio est, inquit in libro De spiratione Aristoteles, ut quæ ex humore ac frigore conflentur, in humore locentur: quæ ex siccitate, in re omnino sicca: unde fit, ut arbores non aquarum, sed terræ, quasi uernaculæ sint. Porrò quæ calida in aere, si humor & siccitas, ut materia, omnibus substernuntur corporibus.

Quibus item probetur homo similis mundo. Apocatastasis quid. De stellis in quatuor mundi cardinibus. Hominis laus ex Cicerone. Cap. XXI

Quod uerò

QVod uerò attinet ad hominis cum mũdo aſſimulationem, id item adijci poſſe, animaduerto: nam inquit in Polyhiſtore Iulius Solinus, Quãtus manibus expanſis inter digitos longiſſimos modus eſt, tantum cõſtat eſſe ferè inter calcem uerticemq́ſ ſummum: ideoq́ ab phyſicis coniectatum, hominem eſſe planè mundum quendam minorem. Commeminit horum & affluentius quoque primo De animalibus magnus Albertus, aſtruens hominis membra ſitu ac poſitione cælo eſſe cõſimilia proportione ac mundo, ideoq́ eſſe perfectiſſima. nam ueluti ſuperna mundi mouet intelligentia, & regit: ita humanum caput, in quo intellectuales ſunt uirtutes & animales, ſupernam obtinet ſedem. Verum ex quo cœpimus, ne prætereamus id quoque quod afferri ſcitiſſime poteſt: ſiquidem apocataſtaſis illa ueteribus obſeruata & prodita, imaginem hanc adiuuat eximie. Ea uerò nil eſt aliud, quàm reſtitutio ſiue redintegratio rerum, quæ certis temporum curriculis redeat ad metam. Fit autem uel per ἐκπύρωσιν, hoc eſt cõflagrationem: aut per κατακλυσμόν, id eſt inundationem. Id ipſum uerò quod in homine magno uſu uenit, nec à paruo item abeſſe, cõpertius eſt animaduerſum à peritiſſimis rerum, ubi tranſmiſſis uitæ ſpatijs, interuenit reſolutionis neceſſitas. Quãdoq́ enim intimo calore auctius graſſante, incenduntur uitalia. Quandoq́ uerò corpus nimis laxatum humorum inundationibus euaporat. Ita ſemper aut ignito ardore decoquimur, aut nimia deſudatione diſſoluimur. Nec aliter artis medicæ prudentiſſimi interpretes, ſubſtantiam humani generis naturali pronuntiant ratione compleri, niſi aut humore igneus contabeſcat calor: aut hoc amplius inualeſcente, humectatio exareſcat omnis. Sic omnifariam ad mundi imitationem artifex natura, ſiue deus potius hominem compegit: ut quicquid mundum ſeneſcentem perimit, uel inſtaurat nouum, id ipſum hominem quoq́ aut natum foueat, aut adultum perducat ad interitum. Sed animaduerte quæſo, quæ ab peritioribus ſunt uſibus noſtris prodita: eſſe uidelicet per ſingulos mundi cardines à conditore ac principe deo ſtellas ratione mira cõſtitutas: quarum prima ſit, & orientalis ἀνατολή nũcupata: occidua uerò δύσις, quo nomine ſignificatur occaſus: nam & δυτικὰ ζῶα uocat Ariſtoteles, quæ demergi in aquam ſolent. at quæ ab Aquilone refulget, Arctos: in diuerſa uerò parte, quæ medij eſt diei, μεσημβρινός. Ex quibus, demptis modò elementis primis, coaleſcere ac conſurgere parentis primi nomen, nõ ingenioſius, quàm admirabilius excellentis doctrinæ uiri deprehendere. Nec fallimur parte hac, cæleſtium peritos, cardinalia intelligere loca, ortum, occaſum, meſuranema, ſeu apogæum, id eſt cæli medium, & hypogæum, ideſt cælum imum. Hęc ſi quis omnia intentius in digitos mittenda curarit, fateatur neceſſe eſt, auguſtiſſima quadam & prorſum inenarrabili ratione in uitalem hanc lucem hominis ſpeciem eſſe productam. In quo ſi quis etiamnum tam inſcitè pertinax eſt, ut ambigendum putet, Age perpenſione nõ ſopita conſyderemus amplius, quãtum ſingularis eminentiæ præpotens illud agens huic animalium principi benigniſſimè ſit elargitum, ut rerum inuolucris exſolutis, & ſacrarijs illuſtrius reſeratis, deſinat homo imprudenter, & proinde ingratè ſummi opificis fœcundiſſimam æſtimare bonitatem, quando paterno affectu ornauit præcelſe, & fouit ampliſſime, libeat modo munerum rectè magnitudinem metiri. Ab ſummo quippe deo, ut M. Tullius inquit appoſitiſſime, ex tot animantium generibus atque naturis homo tantum factus eſt rationis particeps & cogitationis. Quid eſt autem, nõ dicam in homine, ſed in omni cælo atq́ terra diuinius ratione? quæ quum adoleuit atque perfecta eſt, nominatur ritè ſapientia. Eſt itaque, quoniam nil eſt ratione melius, eaq́ in homine eſt & in deo, prima homini cum deo ſocietas, mox & hominum inter ſe eiuſdẽ lege cõciliatio, & ciuitatis communio ſub cæleſtis diſcretionis, ac diuinæ mentis & dei præpotentis imperio. Ciuitas uerò ea non alia, quàm mundus, ſpiritibus auguſtioribus, & homini communis.

Omnis noſtra dignitas ab anima eſt, quæ uehiculum eſt ad deum, & imago mentis. Spiritus corpora præparat ad animæ ſuſceptionem. Auguſtini, Pythagoræ, Platonis, Ariſtotelis opinio de anima. De Entelechia quæpiam. An per accidens corpori inſinuetur anima. Et an fuerit ante corpus. Caput XXII

Quo uerò

QVo uerò exploratius pernoscantur quæ dicimus, iam hinc præcerpere quæpiam, futura (ut reor) studiosis non ingrata de animæ ratione, non disserentis philosophi modo, sed narrantis potius, quæ uaria nec incuriosa suggesserit lectio, ingrediemur. Siquidem omnis nostra dignitas ab anima est. Orbati nanque anima, sterquilinio abiectiores esse uidentur. Iam uerò, inquit Plotinus, propter ipsam hic mundus est deus. Sol quoq; deus est, quoniam animatus: stellæq; similiter omnes. Quòd si animam ipsam admiraris in alio, admirare te ipsum. Quumq; sit anima res tam ueneranda, tamq; diuina, confisus iam tali quodam uehiculo ad deum te accessurũ, hoc ipso ad illum ascende. Nec tamen longius es uagaturus, si sumpseris quod est in hoc diuino diuinius, id est uicinitatem animæ ad supernum, post quod uicinum, & à quo est anima. Quando est anima imago quædam intellectus ipsius, quemadmodum uerbum in prolatione, uerbi existentis in animo, sic & anima mentis est uerbum, & tota est actus atq; uita, quam producit in alterius existentiam. Sunt ex Platonicis qui asserant, præter uitas animantium proprias, subesse cunctis communem uim uegetalem, totam ubiq; uigentem, quæ & præparet materias proprijs animis, & tempore certo cõseruet, & in unum uiuentia cuncta cõciliet. Hunc Pythagorici referente Sexto Pyrrhonio, esse dicunt spiritum in modum animæ rebus cunctis interfusum. Animum esse finiuit Augustinus, si modo subdititius liber hic nõ est, cui De spiritu & anima titulum indidere, substãtiam quandam rationis participem, corpori accommodam regendo. Animus, inquit, sapientia illustratus, principia respectat sua, seq; ipsum agnoscit: quamq; indecorum sit, haud ignorat, si extra quæritet, quod in ipso se continet. At si affectionibus cõsopiatur corporeis, & sensibilium illectatione formarum extra se feratur: quid sit, aut fuerit, uolens obliuiscitur, nilq; esse opinatur, præter quod uidetur. Quòd si per intelligentiam ab hisce reuocetur, sese surrigens ac colligens disparatum, rationalis iam euadit. Est siquidem ratio animi aspectus, quo per se ipsum uera cõcipit ac speculatur. Nam dicitur ratiocinatio, rationis inquisitio. Quo fit, ut ad uidendum, illa sit opus: hac uerò, ad inquirendum. Anima porrò credi nõ debet dei pars, sed creatura: nec de substantia dei producta, uel de qualibet elementorum materia, uerum ex nihilo creata. Nam si de se ipso ab deo foret effusa, nõ utique sceleribus inficeretur. Quòd si ex elementis, tunc planè esset corporea. Pythagoram nõnulli scribunt, Animæ substantiam in animas distribuisse plures, quæ diuersis contribuuntur membris, ita quod eorum singula animalia sint: ut cor animal unum, item cerebrum animal, & deinceps: ut animal unum ex pluribus uideatur animalibus compactum. Putant & Platonem credidisse, Animam ex diuersis constare substantijs iuxta essentiam & situm. Quia uerò congruant animando, unam dixisse animam unumq; animal constituere. Id & Aristotelem esse opinatum, ubi De animalibus libro decimosexto ait, Inesse infanti primum uegetatiuam animam, mox auctiorem habere & sensilem, per quam dicitur animal. Ad quod ferè uidetur respexisse poeta disertissimus Pontanus, ubi in laudibus diuinis de hominis fabrica, sic ait:

Mox auram ætherio de fomite fundit in illum.
  Viue ait, & proprio membra labore foue.
Arcanæ mox partem animæ de mente profunda
  Libat, & erecti spirat in ora uiri.

Sed reuera cuiusq; animati una est anima iuxta substantiam, ex potestatibus uerò plures. Quod uidetur sensisse Aristoteles primo De anima: Dicunt, inquit, diuisibilem esse animam, & alio quidem intelligere, alio autem cõcupiscere. Cæterum scire amplius cõuenit, apud Philosophum hunc aliud esse mentem, aliud entelechiam. Quippe illã νοῦν uocat, & immortalem opinatur: hanc uerò animam intelligit, & mortalem planè. Proinde secũdo De anima, esse animam ait entelechiam corporis primam naturalis, potentia uitam habentis, cuiusmodi sit organicum quodcunq;. Entelechiam sunt qui Latinè perfectihabiam sint ausi interpretari: quando, ut Themistius inquit ex Aristotelis doctrina, eo nomine nõ aliud significetur, quàm perfectionis habitus: etiam si M. Tullius Thusculanarum primo, Motionem indicari perennem sit arbitratus. Quum tamẽ ἀκίνητον τὴν ψυχὴν, idest animam immobilem, Aristoteles pronuntiet, omnis uerò auctorem motus. Subolet tamẽ eruditioribus interpretamentum illud de perenni motione

ſubdititium eſſe, nec de ſummi auctoris officina propagatum, ſed ab ſciolis & male feriatis inſertum, quod genus multa tum Græce agnoſcimus, tum Latine. Entelechiam porrò etiam in brutis accipi uolunt, nec in ijs modo, uerum & in plantis. Dici autem entelechiam, ueluti ἐντελοῦς συνοχὴν, id eſt corporis perfecti coaptationem, comprehenſionemue. Sunt qui entelechiam intelligant duplicem: aut enim, inquiunt, anima eſt irrationalis, uel etiam phyſica, quæ à corpore diſparari prorſum nequit: aut rationalis eſt anima, quæ ſeiungi ualet à corpore. Scitu dignum quod Lucianus ſcribit in ſermone, cui titulus eſt δίκη φωνηέντων, Endelechiam prius dictam, mox in Entelechiam declinaſſe: accuſatur enim ibi Τ, ubi ait, ἀκούετε φωνήεντα δικασταί, τοῦ μὲν Δ λέγοντος, ἀφείλετό μου τὴν ἐνδελέχειαν, ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι παρὰ πάντας τοὺς νόμους. Animas porrò humanas ſunt qui per accidens corporibus autument inſinuari, ac eſſe modi eiuſdem cum ſpiritalibus ſubſtantijs, corporibus quæ non iunguntur. Proinde cum angelis ſimul omnes creatas produnt. Id quod Chriſtiana reſpuit ueritas. Si enim per accidens infundatur corpori anima, eſſet utiq; homo ens accidentale, uel animam eſſe hominem, daremus. Quod ab ueritate agnoſcitur diſſentaneum. Animam uero noſtram non eſſe cum angelis naturæ eiuſdem, liquet ex intelligendi ratione diuerſa. Neq; enim percipit angelus ab ſenſu mutuando, & ad phantaſmata ſe conuertendo. Proinde corporibus indigent animæ, ut ſenſilis perficiatur poteſtas. Adde, ſi animæ eſt naturalis corporeus nexus, nimirum corporis abiunctio præter naturam eſt, nec tunc perfectionis eſt compos anima. Quamobrem ab imperfectis deum eſſe exorſum, haud fieri probabile: ab ijsq;, præter naturam quæ ſunt, neq; enim manuum aut pedum exortem fecit hominem. Propterea citra corpus animam multo minus. Quòd ſi coniunctionem eſſe naturalem inficiaris, unde fiat amplius quærendum. An ex animæ ipſius uoluntate? Sed quo modo non abſurdum? Cur enim ſi corpore non indiget? Nam ſi indiget, naturale iam fit: neq; enim in neceſſarijs deeſt natura. Porrò cur poſt tantum ſpatij decurſum cōiunctionem expectant? Deinde caſu ita fieret, ut huic corpori inſinuaretur anima hæc: exigitur quippe aduentantis animæ uoluntas, & hominis generantis. Quòd ſi uiolenter adigitur, ſupplicium erit, ac euidens calamitas. Quod & Origenem magno errore opinatum, aduertimus, qui ob peccati pœnam in corpora intrudi animas, prodit. Quare ante corpus fuiſſe animam, haud ſentiendum. Auguſtini ſententia eſt, Dei nutu ad corpus animam uenire: ut ſi ex præſcripto uixerit, æterna conſequatur præmia: ſin aberrarit, dolore torqueatur perpetuò, ſeu igne æterno.

Animæ diſtributio ſecundum potentias. Mentem eſſe uice luminis, & inſtrumenti, & uiſus. Qui ſit Ianus bifrons. De mentis capite, ſiue flore. Animæ officia tria. Quid ſit animam à corpore ſegregare. Animus & anima quo diſcernantur. Plinij locus declaratur. Cap. XXIII

TRaditur ergo ab eodem philoſopho Ariſtotele, Poteſtates animæ eſſe duas, alteram quidem rationis impotem, alteram uero compotē. Prior pars in duo diſſecatur: in nutritiuam, quæ rationem audit nunquam: ſenſilem appetitum, qui obtemperet quandoq;: & hic duplex intelligitur, concupiſcibilis & iraſcibilis. Poteſtas rationalis diſtribuitur item in duo, in rationem actiuam, & ſpeculatricem. Virtutes morales in uoluntate conſtituit, & appetitu, qui rationi obtemperet. Cæterum earundem principia uirtutū in actiua ratione, uirtutes ſpeculatiuas in ratione ſpeculatrice. In ſexto Moralium Ariſtoteles item, rationem eſſe aſſerit humanæ animæ partem: duoq; agere, cognoſcere ſcilicet, & humana gubernare per prudentiam atq; artem. Naturalia uero, diuinaq; per ſapientiam contemplari, quæ intelligentia & ſcientia continetur. In libro item Encyclicarum quæſtionum, Ab natura, inquit, quæ omnium parens & auctor eſt, duo nobis inſtrumenta eſſe contributa, quorum maxime opera extrarijs uti ualeamus inſtrumentis: manum ſiquidem corpori eſſe inſertam, animo autē mentem: nam & hæc, inquit, inter ea quæ elargita nobis natura eſt, recenſeri debet, uice utiq; fungens inſtrumenti. In primo De moribus, Mentem eſſe inquit, in anima, ſicuti eſt in oculo uiſus: & Rhetoricorum tertio, Mentem inquit, ut lumen, accendit in anima deus. Vt uero Ariſtotelicum dogma exequamur plenius, Intellectiuæ potentiæ partes eſſentiales duas aſtruit philoſophus is, intellectum potentia, & intellectum actu. Sunt enim

inferiora ſuperiorum imagines: proinde à corporum compoſitione ſeparatarum item
ſubſtantiarum animaduertitur compoſitio: quippe præter primum omnia pernoſcũtur
compoſita. Illud autem in Metaphyſicis entelechiā eſſe ſolum, & actum pronuntiat pu-
rum. Reliqua uero quum à primo eſſentialiter diſparentur, neceſſario compoſitionem
reſipiunt. Sicut autem ex materia & forma conſurgunt corpora ratione haud diſſita, in-
telligentiarũ coaptatio deprehenditur. Quæ eſt intellectus potentia, & actu intellectus.
Neq; enim in ĳs materiam agnoſcit, & formam: ſed his proportionales partes, intelle-
ctualibus accommodas ſubſtantĳs. Et quando potentiam in corporea conſpicimus ma-
teria, & in forma actum: itidem ſubſtantiarum ſeparatarum eſſentiales portiones intel-
lectum potentia, & actu intellectum conſtituit. Cæterũ ſuper re hac plura paulo ſequen
ti uolumine. Sed ne quem nominũ diuerſitas implicet, ſcire licet, apud Platonicos men-
tem intelligi duplicem: alteram inferiorem, quam rationem appellant: diuiniorem alte-
ram, ſuperioremq;, quam intellectum nuncupant. Illa humana temperat, & moderatur:
hæc diuina ſuſpicit, & contemplatur. Quæ ſanè mens ita diſtributa bifrontis Iani ratio-
nem complectitur. Auguſtini illud planè diuinum: Diſtribuitur, inquit, ratio in id quod
ſuperius & quod inferius, in ſapientiam ſcilicet ac prudentiam: ceu dicas, in uirum ac mu
lierem: ut ſit ſuperior, uir, & regat: inferior, mulier, ac regatur. Vnde eſt illud: Melior eſt
iniquitas uiri, quàm benefaciens mulier. Melior quippe eſt, qui cæleſtium deſiderio ſuf-
flammatus carnem neceſſaria ſubtrahendo affligat, quàm qui uoluptatibus delinitus ex
aſſe illi ſatisfactum uult. Huius porrò ſpeculatricis mentis intimam uim Plato, mentis
caput nuncupauit. Sed dicitur animæ item unitas, centrumq; totius animæ. Zoroaſter
ille ſcientiſſimus, & ueterum theologorum fons, uocat ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, id eſt ani-
mæ immortalem profunditatem: propterea inquit, Quoniam anima per potentiam pa-
tris fit ignis ſplendidus, dominetur in te animæ profunditas immortalis, & oculos om-
nes unà tolle in altum, tunc neq; item materiale corpus in præcipitiò relinques. Ignem
uocat, ut obiter hoc à me tuleris ſtudioſe lector, luminoſam claritatem, quam impertitur
animæ deus: cui per unitatem ſibi impreſſàm, quæ eſt unitatis diuinæ character, coniun-
gitur: abs qua unitate animæ, tanquam à centro, profluunt uires aliæ. Oculos uero ubi
ſurrigendos omnes ait, quæ in cognitione uerſentur, potentias intelligi uoluit. Præcipi-
tĳ uero nomine mundi uocat partem infimam, magica loquendi conſuetudine. Porrò
mentis caput hoc aliubi idem magnus auctor florem mentis appellat, ἔστι τι νοητὸν, ὃ χρή
σε νοεῖν νόου ἄνθει: eſt intelligibile aliquid, quod mentis flore apprehendendum eſt. Ex ĳs
uero quæ hic prodita nobis ſunt, tria potiſſimum animæ humanæ collige munia: unum,
quo agit in corpore: aliud, per corpus: tertium, per ſeipſam: & agit quidem in corpore
per eam uim, quam uegetatricem Peripatetici, Platonici uocant naturam. Per corpus
agit, ſenſibus utens, tum interioribus, tum exterioribus. Per ſeipſam uero, quum animæ
uis mera, incorporea incorporeis intendit: quam quidem actionem intelligentiam nun-
cupant. Ad quam Plato reſpiciens, Plotino interprete, de anima noſtra ait, eam tum con
dere caput intra cælum, tum extra cælum caput attollere. Quum uero in Phædone, &
Theæteto ſeparare animam à corpore iubet, non loco præcipit ſegregare. Sed monet,
ne corpori animus adnuat, neq; imaginationi conſentiat, neq; ob corporis cõmercium
alienetur à mente, coneturq;, quatenus effici poteſt, ſubditam ſibi animæ ſpeciem ſecum
ad ſuperiora perducere. Porrò ſicuti traditum ſcimus in libro de Platonis dogmate, ac
Hippocratis, Animæ potentias Plato animas nuncupat, propria cuiuſq; ſubſtantia ex-
cogitata. Et eſt una quidem animantium deſtinata nutricationi, plantis etiamnum pro-
miſcua: cui uelut fons, iecur eſt attributum, unde tanquam fiſtulæ in corpus totum pro-
pagentur uenæ. Facultatem hanc nunc epithymeticen nuncupant, phyſicam quandoq;,
nonnunquam & threpticen. Aliam uero animam in corde conſtituit, quod & ipſum eſt
caloris innati cõceptaculum, ex quo ſeſe promant arteriæ. Huius item euariat nomen-
clatura, dicitur nanq; ζωτικὴ facultas, & θυμοειδής. At quæ λογιστικὴ appellatur anima,
capitis ſibi arcem uendicat, actionum ex propoſito, ac ſenſuum dux, cui ſubſeruiant ner
ui, uelut ſenſuum uehicula, & motuum, qui corpori affunduntur uniuerſim. Animum &
animã, inquit Auguſtinus, pro eodem capimus: anima tamen uitæ eſt: animus autẽ, con-
ſilĳ. Proinde ab philoſophis aſtruitur, ſine animo uitam perſeuerare; citra mentem, ani-

mam quoq;, ut in amentibus. Et Plinius ipsum hoc innuit, quum deum sic describit: Totus est, inquit, animi, totus animæ.

Quod sit animæ idolum: item quę imago, & umbra. Ex quibus fiat animal. Adam & Euæ mystica interpretatio. Cap. XXIIII.

ANima, Platonici inquiunt (nam eorum præcipuè uerbis rem collibuit explicare, quod sæpe facimus, ut dictis auctoritas accedat maior: comparet, contendatq; qui uolet) substantia est, & uita. Actus hic eius inseparabilis, substantiale quiddam est, ac uiuificum: qualitas hinc tributa corpori accidens est, & quasi uitale. Actum illum appellamus animæ idolum, in quo sensus est uegetalisq; natura. Qualitatem uerò illam animæ dicimus imaginem & umbram, ex qua & corpore fiat compositum, in quo uoluptates doloresq; sint corporales: quarum perturbationum sensus ad idolum animamq; perueniant, perturbationes nequaquam. In ijs uerò aduertendum eximie, quo sensu Plotinus, Origenes & Ammonius Mosaica mysteria sint interpretati. Siquidem hominem ipsum, idest animam intelligunt, quasi Adam. Humanum uerò animal inde tractum, atq; degenerans, quasi Euam: tractum, inquam, ex anima dormiente: hæc enim tunc animal ex se propagat, quando ex pristina apud deum uigilia ad naturalia labens, diuinorum oblita iam dormit & somniat. Itaq; tum uitam corpoream generat, quasi Euam. Animaduerte hanc primò peccantem, illum deinde consentiētem. Sed intellectum illi quasi angelum præsidentem, & mox increpantē, & angelo deum. Deniq; duo in carne una, idest duas quasi in eodem corpore animas. Sed & magnus nostræ religionis auctor Augustinus super Psalmum quadragesimum octauum: Singulis, inquit, nostrum inest mulier hæc: quippe caro nostra, Eua est, quæ seducit uirum, idest rationem, per quam carnem labitur homo, quem lapsum calcanei nomine prophetica indicat sententia.

Vegetatricis animæ munus triplex. Altricis facultatis organa duo: item munia quatuor. Epeleustice motio quid. Cap. XXV

SEd age postea quàm in animæ officia uolentes procurrimus, adijciantur ijs ex Peripatetica schola: quæ tum sint usui legisse, tum uerò nostrā hanc sciendorum congeriem instruant, & exuberantius congerminare quodammodo faciant. Sciendum est, inquit Thomas in secundum Aristotelis De anima librum, & ex philosophi eiusdem sentētia Themistius ferè, inter uegetatricis animę operationes tres ordinem haberi quēdam. Nam munus primum nutricatio est, qua seruatur aliquid, ut est, sequens est perfectius, diciturq; augumētatio. Ea proficiūt enutrita in perfectionem ampliorem, tum quātitate, tum uirtute. Tertium uerò perfectissimū est, ac finale. Hæc generatio est, qua aliquid iam quasi in seipso perfectum existēs alteri præstat, ut sit. Tunc enim unumquodq; maximè perfectum est, ut quarto Metaphysicæ comprobatur, quum producere quippiam eiusmodi potest, quale ipsum est. Proinde quia à fine nuncupari omnia, consentaneum est, & itidem definiri, finis uerò operum uegetatricis potestatis est, alterum generare quale ipsum, consequitur, esse illam primæ animæ congruam definitionem: Vegetatrix est, quæ alterum eiusmodi queat generare. Sciendum quoq; illud, quod Aristotelicum item est ex secundo De anima, esse organum duplex, quo altrix facultas perficitur, separatum, & coniunctum. Et alimentum quidem separatum intelligitur organum & inanimum: coniunctum uerò, calor intimus, quo ipsum id unde alimur, excoqui possit. Ex quo colligitur, Animatum omne quod connutritur, calorem necessariò requirere, qui sit concoctionis exordium. Cæterum altrix hæc facultas quadrifariam munus implet proprium: attrahit enim, aduocatq; primò cibum: mox aduocatum perficit, digeritq;: inde secernit, quod nutricationi sit accommodum, retinetq;: postremò retrimenticia, feculentaq; excernit, aut secessu, aut urina, aut sudore, aut alio quouis modo. Potestates uerò hæ in Græcis auctoribus Græcè ita nominantur, ἑλκτική, ἀλλοιωτική, κρατητική, ἀποκρουστική uel ἀποκριτική: at dicta eisdem Græcis ἐπελευστική, nil ad propositum spectat negocium. Est enim Plutarcho tradente, motio in præcipua facultate animæ, qua propositis duobus eodem se modo habentibus, eiusdemq; potestatis, necessitate iniuncta alterutrum eligendi, quamuis euidens causa nulla sese promat, alterū tamen aduente malumus animo. Dicitur uerò epeleustice, quasi aduentitia, uel super-

 ueniens

ueniens, quod non uernacula rei ratione fiat electio, sed extrinseca nostri animi proclinatione. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: ne fiat planè quod ille ait, ἀκρόασις ἐπιδεικτική, hoc est sese ostentans auscultatio.

De animali uirtute, item naturali & uitali, ex Auicēna. De synteresi, & conscientia. Virtus in ijs quid. Cap. XXVI

CAeterum quia medicorum scholæ suas habēt in hac re distinctiones, sua item uocabula, non erit molestum diuertisse paululum in Auicēnæ hortulos, multis sæpe doctrinæ floribus peramœnos, arridētesq́. Ergo doctrina sexta Fen primæ primi: Omnium, inquit, operationum uirtus initium est: hac enim abiuncta, abscissaúe, nulla erit operatio. Virtutum uerò apud medicos genera tria sunt, uitalis, animalis, naturalis. Sicuti uerò deus unus, trinus, uerus ac perfectus omnia complectitur, implet, fouet, superexcedit, ambit: ita & anima tribus hisce uiribus per totum insinuatur corpus, non quidem locali extensione, sed intensione uitali. Virtutem uerò hic dynamin intelligo, quam Latinè potestatem dicimus, ac uim, aut potentiam. Virtus, ad animum refertur potius: sed nos consuetudini indulsimus: uerum & arborum ac aquarum uirtutem Vitruuius dicit. Vnaquæq́ porrò uirtus (sicut philosophorum plerisq́, & medicis omnibus uideo placuisse, sed Galeno in primis) membrum habet præcipuum in quo subsistat, abs quoque profluant operationes: quippe animalis in cerebro sedem habet. Præterea naturalem esse aiunt uirtutem, cuius duo sint munia: unum fouere animal nutriendo, cui rei hepar ascribatur: alterum, generationi semen sufficere, atq́ informare ex summi patris instituto. Eius uerò facultatis fontem esse testiculos uolunt. Virtus, quæ uitalis dicitur, spiritus conseruat essentiam, qui sensus & motus uehiculum est: eius domicilium, cor est. Placet tamen, inquit Auicenna, summo philosopho Aristoteli, Omnium istarum uirtutum principium in corde constitui: ita tamen quod operationum euidens argumentum in prædictis primum se principijs promat: sicuti apud medicos sentiendi fons ex cerebro profluit, nihilominus organum peculiare habet sensuum unusquisq́. Mox item paulò probabilior Auicennæ Aristotelis fit sententia, quàm medicorum. Auicennæ interpres hæc latius aperiens: Vitalis, inquit, uirtutis operatio est, laxare, & comprimere cor & arterias, ac uniuerso corpori uitam præbere, ac uitalem spiritum cum sanguine arteriali. Naturalis uirtutis opus est, generare, nutrire, augere cum cæteris quæ his subseruiunt: hoc est, ut inquit Augustinus, appetendi potentia, retinendi, expellendi ac distribuendi. Animalis uirtus sensum producit, tum interiorem, tum exteriorem, atq́ item uoluntarium motum. Huic quoque uirtuti cōcupiscibilis pars, atque irascibilis attribuitur ab beato Thoma, quæ portiones sunt sensitiui appetitus. Concupiscibilis admoueri suadet, quæ necessaria uidentur, aut utilia, & id uoluptatis ratione. Irascibilis noxia repellit, ferturq́ ad ultionem præceps. Forsan uerò scrutetur quispiam, sit ne synteresis animæ potentia peculiaris, ab cæterarum ratione seiuncta. Sed quum rationales potentiæ ad opposita se habeant, ex Aristotelica hæresi, Synteresis autem eiusmodi non sit, uerum ad bona proliciat tantum, non uidetur omnino esse potentia. Quoniam si potentia foret, nō absq́ ratione utiq́ foret: neq́ enim in brutis comperitur. Proinde esse uidetur habitus potius, etiam si potentiam ratione prominētiorem, statuerint quidam. Nōnulli uerò rationem ipsam, nō ut ratio est, sed ut est natura. Verum sicuti speculabilium principia insunt nobis naturæ ui necessariò, ita & operabilium: ac ut illa ad peculiarem animæ potentiam haud spectant, sed ad habitum, qui principiorum dicitur intellectus, quod Moralium sexto palàm fit: Sic & hæc peculiarem indicāt habitum, synteresеos nomine celebratum. Ab synteresi theologiæ periti conscīetiam dispararunt, de qua idem omnino quæri potest. Nanq́ Origenis illud notissimum est. Conscientia spiritus est corrector, ac animæ pædagogus, abs quo reuellitur à malo, & bono associatur. At in anima spiritus potentiam indicat, uel mentem utiq́ ipsam. Vnde illud Apostolicum, Renouamini spiritu mentis uestræ. Vel imaginationem quoque: nam imaginaria uisio dicitur spiritalis. quod ex Augustino est, Geneseos decimotertio. Proinde uideri potentiam, colligi potest. Cæterum quia seponi conscientia potest, potentia non potest, consecutio est manifesta. Quare loquendi proprietate asseruata, erit actus, non potentia. Nam conscientiæ uocabulum, scientiæ ordinem præmonstrat ad aliquid. Est enim conscientia

ſcientia, cum aliquo ſcientia. Verum ad aliquid ſcientię applicatio per actum fit aliquē, proinde eſt actus conſcientia. Porrò quoniam actus principium habitui contribuitur, conſcientiæ nomen habitui primo naturali, ideſt ſyntereſi aſcribitur. Quod in Ezechielem comprobat Hieronymus.

Senſuum commoditas, & neceſſitas. Quatuor eſſe quibus rerum apprehēditur cognitio. Quibus inſit ſenſus. Origo eiuſdem. Neruorum paria ſeptē. Spinalis medulla. Cur anima uires ſuas magis in parte iſta promat, quàm illa. Cap. XXVII

QVod uerò ad ſentiendi poteſtatem pertinet, equidem non uacat ſatis inenarrabilem artificis ſapiētiam admirari. Qui non contentus mentis nos ornaſſe celeritate: cuius eminentia paulominus cælitum dignitatem aſſecuti ſumus, ſenſuum quoque claritatem munificè eſt impertitus: qui tāquam ſatellites quidam & interpretes, ac nuntij in capitis regia, & rationis conſpectu ſunt circumiecti, ut aptius multo intelligendi, ac perſentiendi ueritas mutuo nexu confoueretur. Quatuor enim ſunt, quibus rerum apprehenditur cognitio: ſenſus, imaginatio, ratio, intellectus. At ſenſus, figuram non citra corpus, ideſt ipſam concipit corpulentiam. Imaginatio, ab corpore figuram ſeiungens effingit. Ratio, figura item abiuncta, non formam ipſam, uerum uniuerſale, quod ex ſingulari figura materiaque reundauit, altius ſpeculatur. Intellectus uerò etiam uniuerſale ſupergreſſus, ſimplicem formam momento uno formaliter diſpicit. Sunt qui cognitionum opifices quinque ſtatuant, quod ſcribit Ammonius, νοῦν, διάνοιαν, δόξαν, φαντασίαν, αἴσθησιν, ideſt mentem, diſcurſum, opinionem, ſenſum. Verū ad ſenſus redeo, inter quos quid de oculis dicemus? quos tanquam ſpeculatores altiſſima conſcendiſſe, nō decorum modo, ſed ex uſu uitæ maximè fuit: ut longius proſpectū petentes, atque plurima ſubiecta intuentes proprio fungerentur munere. Porrò quum ſonus omnis naturæ ui promicet in ſublime, eundem altitudinis ſitum auribus attribui, compar maximè fuerat. Quæ ratio & in naribus obſeruata eſt ad odorem percipiendū, qui ſuapte ui ſcandit: demum ut in cibis potibusque facilior quaſi foret indicatura, proinde ori eas fuiſſe admotas, peraccommodum cenſeri debet. Guſtus uerò non alium ſibi iure uendicare locum potuit, quàm in oris regione, qua eſculentis & poculentis ſemitam aperuit natura. Tactus dum certi habet nihil, totum facile occupauit, ac ſeſe æquabiliter per uniuerſum fundens corpus, quicquid præduri mollis'ue ſe oſtētarit, tota percipit facilitate, necnon caloris frigoriſu'e appulſus. Vt hiſce ueluti militaribus obſtipati præſidijs, non decore modo, ſed & tranquillitate maxima datum uitæ curriculum perficere ualeamus. Cæterum quia de ſenſibus futura nobis hiſtoria eſt, eorum primordia & fontem, ut par eſt, rimabimur primum, ſecuti Platonicorum dogmata, ſed mox & Peripateticorum principis ſententia non dilata. Ante omnia, inquiūt, mortali tantum corpori ſenſus ineſt: nam diuina prorſum eo uidentur uacua, quanquam quid ſenſerit Plotinus, non excidit: indeque multo magis anima, quæ ſit quocunque corpore longe præſtantior. Huius tamen efficit poteſtas, ut conſtet homo, uiuat, ſentiat: hoc eſt, animal ſit. hæc enim mortale corpus alit, uiuificat, illuminat, dum adeſt utique, non ineſt. Sedes eius cerebro potiſſimum aſcribitur, propterea eſſe orbiculari figura inſignitū caput, quoniam eiuſmodi ferè ſint cæleſtia omnia. Quamuis autem tam anima, quàm cerebrum omnino ſenſus ſint expertia: quia tamen abſque eo animal eſſe nequit, ex animæ potentia fœcundiore, ſiue de effectibus in cerebri cauernas effuſum ſpiramentum eſt, quod ſenſus prouehit, dirigitque. Cauernas eas inueni qui uentriculos uocent cerebri. Ex illis deprehenſum ab anatomicis eſt, necnon approbat Auicenna, doctrina quinta, Fen primæ primi, neruorum ſeptem produci συζυγίας, ueluti Latinè dicas coniugia aut cōiugationes, ſiue paria. Sicuti iambicæ, ac trochaicæ dicūtur Grammaticis ſyzygiæ apud Pindarum. Eſt enim ſyzygia neruorum, quum nerui bini pariter emergūt in conſtitutum corriuati locum. Quos fiſtularum uice fungi tradunt, & ipſum illud quod diximus, ſpiramentum ſenſificum ad deſtinatam ab natura metam, ueluti curricula deuehere, ut uicinis remotioribusque paulò membris ſentiendi uis infundatur. Ex ijs ergo neruorum combinatio prima ad oculos profertur, unde illis comparatur ſpeciei cuiuſque internotio, ac colorum diſtinctio. Secunda aures petit, quæ ſonos inde ualeant concipere. Tertia naribus inſe-

ritur,ut adsit potestas odorandi. Quarta in palatum deriuatur, unde sit saporum discretio cum primore lingua.Quinta per totum effusa corpus, illud ui sua complexatur. Hoc expressit tangendi necessitas, ut oblæsura facilè declinarentur. Quæ uerò lenitate sua confouerent,blandius permulcētia,admoueri possent. Sextam sentit stomachus ob alimenti indigētiam, ut uitæ necessaria expeteret, redundantia reiectaret. Septima ad spinalem delabitur medullam. Quæ in animali id planè esse deprehenditur, quod in nauigio carina. Eius inde internoscitur præstantia, quod medicæ artis periti longioris cerebri nomine censuerunt nuncupandam. Nec uerò me fallit, Auicēnam aliquo modo ab ijs diuersa prodidisse,sed ipse nihilominus auctorem certum secutus sum. Scribit Aurelius Augustinus, ratione hac sensus produci potissimum, Quod est, inquit, in corpore subtilissimum, & ob hoc animæ similius ac uicinius quàm cætera, idest lux, primum per oculos ipsos effusum promicat ad obiectorum perceptionem uisibilium: mox cum aere puro permixtione quadam primò, atq; iterum cum caliginoso ac nubium crassitudine,tertiò cum humore qui iam sit corpulentior, quartò cum terrestri crassamēto sensus perficit quinq;.Qui quoniam prælocati in facie sunt,ideo scriptum est, Dominum in faciem insufflasse homini uitæ spiraculum,ut fieret in animam uiuentem. Quòd si quis nō inscius naturalium sese obijciat,male à nobis ista distingui, quum quælibet animæ uis sit in qualibet corporis parte tota, sicut anima,Respondeo, ita ferè adnuendo rem habere, sed tamen dici animam ibi agere, ubi ei subseruit organum, & ibi in primis unde initia ducant instrumenta. Hac itaq; ratione sentiēdi mouendiq; actus capiti ascribitur, unde uidelicet corriuari neruos, liquet, organa sensus & motus. Sic iracundia, cordis sedem sibi uendicat,ubi sanguis residet igneus. In iecore, concupiscentia & nutritio dominari creditur,quia ibi aereus sanguis eius est ueluti substratum. Ratio,etiam si nil habeat corpori commune, nihilominus capitis arcem insedisse,traditur à Platone:propterea quod imaginationis actus rationi est propinquus, eiusq; sibi portionem asserit. Cæterum ne qua omnino subsit hæsitatio, corroborantur quæ diximus, magni nominis auctoritatibus. Nam Galenus De iuuamentis nono: Caput, inquit, est fons sensus,& ex eo motus est uoluntarius:origo item neruorum mollium & durorum. Sed & in libro De uirtutibus,mortale hominis corpus distribuentibus: sciendum,inquit,hasce de tribus profluere particulis.Et eam quidem qua ratiocinamur, reminiscimur, sentimus, mouemur, ab cerebro:at ex corde,qua irascimur calescimusq;: etiam num præditi pulsu cognoscimur in corde ac arterijs:ex hepate uerò,qua nutrimur, augemur, cibumq; appetimus, exceptumq; digestione perficimus.Et mox paulò:A cerebro, inquit, corporis particulæ omnes sensum habent ac motum, neruis ad organa sensuum prodeuntibus ad sensibilium conceptionem:alijs uerò ea mouentibus,quæ motui deseruiunt. Cerebrum quidem insensile ipsum natura est,at sensuum tamen organum. Sed & libro quarto De accidenti & morbo: Palàm,inquit, est cerebrum ad omnia corporis membra uirtutem emittere, quoniam neruo præciso,membrum ad quod is producebatur,sensus fit expers. Auicenna principium motus & sensus, esse quidem fatetur spiritum qui sit in cerebro, ut in arca uirtutis quæ defluat ad membra continuata cum medulla: sed uirtutem putat illuc à corde conscendere cum spiritu.

Aristotelis sententia de sensuum origine. De medio duplici, quo sensus producitur in actum. Olfactum esse minus alijs necessarium: & quæ utilitas eius. Cap. XXVIII

ARistoteles Peripateticorum doctor eminentissimus, & naturæ rerum indagator, si quis alius, solertissimus, & ferè primi nominis De partibus libro secundo: Nec sensus,inquit,ullius causam cerebrum obtinet, quod quidē expers omnino sensus, nō aliter quam quoduis excremētum est. Verum quū intelligere, quamobrem sensus nōnulli in capite habētur, nequeant, quod eam partem cæteris esse peculiariorem animaduerterint: ideo sensum cum cerebro coniungendum censuerunt. Sed enim principium sensus esse cordis locum, definitum iam est, quum de sensu ageremus,& quam ob causam duo, idest tangendi & gustandi sensus ex corde aperte dependent. Vnus ex reliquis tribus,idest olfaciēdi,medium tenet. Duo, idest audiendi & uidēdi, maxime in capite positi sunt propter sensoriorū naturam. Visum autē omnibus

omnibus quibus est datus, apud cerebrũ esse, optima ratio est: cerebrum enim frigidum & humidum est, uisus aquæ naturam obtinet: hæc enim omnium perlucidorũ facillime conseruari potest. Sensus etiam exquisitiores per partes, quæ sanguinem habent syncеriorem, absolui necesse est: sanguinis enim calidioris agitatio sentiendi officium intercipit, atq; refringit. Sed & Hieronymus ad Fabiolam de ueste sacerdotali: Sensus, inquit, in corde est, habitaculum cordis in pectore. Thomas item de philosophi sententia, in librum de sensu & sensili: Sentiendi principium, inquit, primò est in corde, ubi est caloris fons: nihil enim sine calore sentire potest, ut traditum est in libro De anima. Cæterum à corde uirtus sentiendi in cerebrum scandit, & inde ad trium sensuum pergit organa, uisus, auditus, odoratus. Tactus autem & gustus referuntur ad cor per medium coniunctum, quod est caro. Nam sensus alij per mediũ fiunt extimum: tactus, & gustus per intimum, quod esse carnem, iam astruximus. Confirmat porrò hæc idem auctor in expositione libelli De iuuentute & senectute. Sed curnam ita ab principe deo constitutum? an quia tactus gustusq; ex sensibus necessarij amplius manifesto deprehẽduntur? siquidem ciborum diuersitatem inde pernoscimus, quibus ad fouendam uitam maxime indigemus: & quæ corpus oblædunt forinsecus, tangendi uirtute refugimus. Ideoq; in duobus ijs medium habetur intimum, ne uitio eius unquam ab hisce deficiamur sensibus. Nam reliqui ad bonitatem proficiunt. Quippe uisus & auditus ad scientiam iuuant comparandam in primis, modo duplici, quo adsciscitur doctrina: quod enim scimus, aut didicimus, aut inuenimus. Inter sensus uero omnes olfaciendi potestas minus longe uidetur necessaria. Sanitati tamen animalis conferre uidetur plurimum, quod aliubi opere isto copiosius explicabitur à me, ubi per partes sensuum sese ingeret tractatus. In eo uero odorandi sensus non negligendus, quod odoribus confouetur cerebrum: id uero ita affectum ratiocinari præstantius potest.

Sensus cur tantum quinque. Quatuor necessaria, ut sentiamus. Animæ progressus nouem ad scientiæ plenitudinem. Cap. XXIX

SEd curnam sensus quinque tantum? Nempe quòd quinq; item sunt, quibus mundus consurgit: elementa quatuor, & ætherea substantia. Primum uero tactus terræ habet rationem: gustus autem aquæ, quippe humectatione gustabilium percipit qualitatem: aeris uero appulsus ex ictu, unde sonus nascitur aut uox, auditum perficit: olfactus ignem resipit, nam & ex qualitate calida odores proueniunt: uidendi ratio ex æthere contemperatur, & lumine: ut in Moralibus docuit Plutarchus plerosq; sensisse. Quid opinentur alij, ostentante se latius occasione, non negligetur, & paulo ante attigimus tamen. Non dilata ratione Aristotelica ex libro De sensu & sensili: Constat, inquit, quoduis sensorium suo elemento reddendum & aptandum esse, ut obtutrix oculi facultas aquæ aptetur, sensiua sonorum aeri, odoratus igni, facultas tangendi terræ est: at degustandi uis, tactus quædam species est. Verum ut sentiamus, hoc est ut sensus producantur in actum, quatuor omnino requiri uidentur: duo quidem ex parte sensus, organum uidelicet, ac spiritus: duo uero extrinsecus, obiectus, & medium. Proinde in abstractione forma obiecti primò est in medio, deinde in organo, mox in spiritu, postremo animam attingit: quamobrem in medio primum fit immutatio, inde in particulari sensu. Iudicium uero consequitur in sensu communi. Rursum sicuti uisibilis mundus quinquepartita ordinatur distinctione: terra, aqua, aere, æthere cum firmamento, item cælo supremo quod empyreum uocant: sic animæ in sui corporis mundo peregrinanti, quinq; sunt ad sapientiam progressus, sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: sed ita & ad charitatẽ quatuor insignita affectibus est, ut inde nouem consurgant progressus, quibus spiritu uiuens anima ad Cherubin & Seraphin, id est ad scientiæ usq; plenitudinem scandat & charitatis regnum. Concipe siquidem lector pijssime, sensum qui animæ nuncius est primus, angelis quibus est ab nuntiandi functione ascitum nomen, cõparari: archangelis imaginationem, odium mundi uirtutibus, odium sui potestatibus, rationem principatibus, dominationibus amorẽ proximi, intellectum thronis, intelligẽtiam Cherubin, dei amorem Seraphin. Suppliciorum timor, & ex peccatis cooriens dolor, contemptum sui conciliat, & mundi: ut cum uirtutibus peragantur miracula, & cum potestatibus exigantur dæmonia: proximi amorem, ac dei, promissorum ingenerat spes, & præmij gaudium.

Sensus interiores quatuor. De sensu communi præcipue. Inibi locus Plinij declaratur. Sensati qui intelligantur. Sensitiuũ dici nõ Latine. Cap. XXX

Voniam uerò suprà duplices esse sensus significauimus: interiores, exterioresque: & iam hos qui manifesti sunt, breuiter exposuimus, non inepte opinor fecerimus, si & alteros item occultiores exequamur. Ergo Auerrois inter eos qui Aristotelis interpretationes aggressi sunt, longè ingenio eminẽtissimus, hosce in quatuor distribuit species: primumque eum cõstituit, qui omnes quæ ab extimis quinque sensibus haustæ fuerint, imagines colligat atque percipiat. Quare communem nũcupat sensum: altera deinde uis imaginandi dicta est, cuius officium sit, quum ipsa nihil persentiat, imagines quæ à prioribus sensibus acceptæ sunt, retinere, easque tertiæ sentiendi naturæ, quam existimandi ac cogitandi uim dicunt, proferre: cuius esse opus arbitrantur, ut ijs acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id cuius illæ imagines sunt, iudicet atque percipiat: eaque ipsa quæ discreuerit, siue coniunxerit, seu conceperit iudicando, postremæ cerebri ipsius sensusque particulæ, quam memoriam dicunt, seruanda commendet. Sensuum uterque, Augustinus inquit, bonum suum habet, in quo reficitur, sensus interior diuinitatis uegetatur contemplatione, sensus exterior humanitatis perpensione assurgit. Propterea hominem induit deus, ut hominem totum redderet beatum, & eius integra fieret ad ipsum conuersio. Quod uerò ad communem attinet sensum, scitu digna sunt, quæ ab eruditis mandata memoriæ sunt: hunc esse uidelicet, qui obiecta quinque sensuum sentiat, & actiones eorum, atque uacationes. Ad quem etiam propriè spectet animaduersio, quando scilicet animaduertimus nos uidere aliquid uel audire. Vnde fit ut sæpe & uideamus & audiamus aliqua, nec tamẽ percipiamus nos ea sentire, quoniam sensus communis imaginatioque interea uertitur aliorsum. Oportet, inquit Plotinus, hoc esse quasi centrum: sensus uerò singulos undique non aliter ad hoc ipsum, quàm lineas à circunferentia ad centrum usque protendi. Atque uim eiusmodi cuncta comprehẽdentem, re uera unum aliquid esse, neque esse humidum, aliàs cessaret memoria, neque durum, periret nanque docilitas. Et omnino si sit corporeum, formæ ibi rerum se inuicem impedient atque confundent. In hoc præterea sensu intimo est uisus & auditus & cæteri denique sensus: sed hic una forma sunt, potestasque. Hæc de communi sensu latius excerpsimus, non quidem ostentandi causa, sed lucem ut inferremus nobilissimo auctori, qui undecimo Naturalis historiæ, ubi de oculis agitur: Animo, inquit, uidemus, animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partem accipiunt atque transmittunt: sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uisu: sic in morbo comitiali, aperti nihil cernunt, animo caligante. Sensatos animaduerto prudentes dici, ac sensu ualidos, quod & uulgò usurpamus ferè. Firmicus Matheseos tertio: Mercurius, inquit, quum luna in parte horoscopi partiliter constitutus faciet, qui per regum aut principum seruitia quotidiana sibi subsidia quæritent, sensatos quidem & intelligentes, & quorum dicta & rationes ab omnibus comprobentur. Porrò sensiuum animal rectè dicimus, sensitiuum autem inscité ac barbarè, siquidem unde corriuetur, haud reperias. Illud ex epistolis Cæcilij elegans est: Sed contra, inquit, sensum quẽdam uoluptatemque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis uideo superesse.

Qui præstantioribus sit sensibus præditus, habere item inferiores, sed non ediuerso. Sensibus abuti omnibus hominem tantum. XXXI.

Ta uerò in ratione facultatum animæ natura comparatum est, sicuti obseruate curioseque perpendimus, ut qui eius quod nobilissimum est, & habetur, fuerit compos, etiam quæ infima sunt, teneat. Quibuscunque enim adest, quod λογικὸν dicitur, idest ratiocinandi uis: insit & sensilis potestas, ac uegetatrix, necesse est, quam φυτικὴν uocant: cuius plantæ sint maximè participes. Verum ediuerso non fit, siquidem sensilia multa uisimus, quæ tamen rationalia non dixeris. Id ipsum & in sensuum serie contingere, deprehensum est, quando uisu prædita, nec reliquorũ sunt expertia. Quæ uerò tactum habeant & gustum, non statim etiam uidendi potestate cernimus insignia, cuiusmodi conuisitur talpa. Spongiæ tactum quidem habere credũtur, reliquorum tamen expertes. Sed enim prius quàm ab sensuum ratione abiungamur: illud perpensione nõ indignum: inter animantes cunctas hominem unum sensibus abuti:

quosq; optimus atq; indulgentissimus parens elargitus fuerat, tum ut necessitatibus natura duce pullulantibus paria facere possemus, tum ut comptiorem uitam & dignam prorsus dei numismate, transmittendi non abesset potestas, eos ingenij prauitate, & (ut planè dicam) in naturæ contemptum, ad scelerum fomenta uertimus. Nam bruta unam modo tactus uoluptatem sentiunt, dum furore libidinis agitata feruntur in coitũ. In alijs ferè intra naturæ præscriptum compescuntur. Nos uero diuini muneris exculcata lege, deliciarum seminaria sensus facimus, ueluti ad hoc nati, & ad unum hoc cum materno lacte feramur. Nec saltem succurrit, quod scientissime M. Tullius pronuntiauit, Quum homini deus nil mente præstabilius dedisset, huic diuino muneri ac dono nihil esse uoluptate inimicitius, quando in uoluptatis regno nequeat uirtus consistere. Adde quòd cæteris animalibus, sicuti doctissime Plinius inquit, Stati sunt per tempora anni concubitus: homini, omnibus horis dierum noctiumq;. reliquis, satietas in coitu: homini, propè nulla. In hominũ genere maribus diuerticula Veneris, excogitata omnia scelere naturæ, fœminis uero abortus. Quanto in hac parte multo nocentiores quàm feræ, sumus? Hisce uoluptatum delinimentis, quæ sensuum germina sunt, ut carerent, quosdam sibi oculos eruisse, exploratissimum est. Alios in uastas solitudines coniecisse sese, ceu præstabilius foret cum feris immanitate insignibus conuiuere, quàm inter homines qui ferantur ratione præditi. Certe per quinq; sensus, ueluti per fenestras, ad animam usq; penetratur. Hæc defigunt humi (ut inquit Horatius) diuinæ particulam auræ. Nec enim capi mentis arx potest, nisi per hæc portarum obijcibus perfractis, & prorsum sublatis cataractis, hostiles copiæ fuerint admissæ, agminatimq; irruerint scelerum incentiua, quibus cælestis animæ fulgor retusus sordescat collutileturq;. Si Circensibus, inquit Hieronymus, quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si formis mulierum, splendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per fenestras uestras. Equidem sensus corporum recte quis dixerit, equos sine freno currẽtes. Animam uero aurigæ modo currentium frena retinere obnixius. Eximia est animæ exultatio, ubi multorum cura non anxie implicitus, paruo acquiescendum fueris arbitratus: mundum, potentiamq; eius omnem pedibus subieceris. Tolle epularum & libidinum luxuriam, nemo diuitias quæret: quarum usus aut in uentre est, aut sub uentre.

Sensum non esse idem cum intellectu. An Homerus animam putarit corpoream. Item an scierit esse præditam ratione. Spiritus & anima an differant. Caput XXXII.

Prius uero quàm subtexantur reliqua operis instituti, non fuerit (opinor) uacantis operæ perpendisse, quæ sint de hac re ueterum consulta, qui de natura conscribere aliquid sint adorti. Siquidem magna pars statuisse uidentur, sensum esse cum animo & intellectu idem: nam ita cecinit Empedocles, Consilium ad presens homini, & sapientia constat. Vbi, Themistio exponente, libro De anima tertio, ex Aristotelis sententia, nihil uidetur tribuisse supra sensum animo: quem prout quæq; res sensibus accidisset, uarie atq; incõstãter impelleret. Sed & Homerus quum dicat, mentem omnibus mutationes uarietatesq; ambeuntis nos corporis sequi, uidetur naturam animi habuisse corpoream, eumq; quasi idem cum sensu putasse,

Talem animum planè mortalibus esse, necesse est,
In lucem primo qualem deus extulit ortu.

Nam si sol & luna, spiritus ac corporis imperium habent, non item ipsos necesse est, qui spiritu consurgimus ac corpore, perinde affici, ut afficiuntur luminaria: quod uel ab Aristotelẽ comprobatum scimus, uti à cælestium rerum peritis astruitur: uerum spiritus rationẽ forsan Homerus non habuit, Plutarcho enarrante. Sed non esse idem intellectum & sensum, efficacissimum id promptissimumq; monstrarit argumentũ, quod quum animalia omnia sint sensibus prædita, solus homo præter eos & mentem obtinet, ac intelligentiam. Porrò quis non uidet alias esse differentias rationalis potentiæ, alias sensuum? Item affectus & opera quis possit negare alia sensibus iuncta, alia intellectui, & rationi tributa? Nam uirtutes animi uidentur hæ, recta opinio, scientia, prudentia: quæ certe ad sensum pertinere non possunt. Item uitia animi sunt, falsa opinio, inscitia, imprudentia: quæ

quæ profecto ſenſibus nemo unquam tribuerit. Quòd ſi uſquã dictum reperias, animalia nonnulla quæ ratione careant, animum tamẽ & intellectum habere, ſcito abuſionem nominis in eo factam: nullum enim præter hominem animal compos & particeps animi eſt. Cæterum nonnulla ſpectris & uiſionibus ualent, quod genus phantaſiam & imaginationem appellant. Imaginatio autem quamuis ſit præſtantior & nobilior ſenſu, longe tamen inferior animo intellectuq́ eſt: utpote quæ tanquam in confinio utriuſque ſit poſita. Ita fit, ut ea uis ſenſum quidem ſequatur, ſed actionem animi antecedat. Proinde uiſa, ſenſaq́ ſimul illata animo ſunt, excitant adiunguntq́ ſibi cõmotionem illam quam ἀπόληψιν dicunt. Sed enim qui uberius noſſe iſta cupit, adeat eum cenſeo, unde hæc paucula mutuati ſumus. Adnotandum uero parte hac, ſpiritum & animam eſſe in homine idem, etiam ſi aliud indicet ſpiritus, aliud anima. Nam ſubſtantiæ ratione ſpiritus dicitur nomen, anima uero uiuificationis uim complectitur. Eſt utiq́ eſſentia eadem, cæterum diuerſa ſit proprietas. Spiritus eſt, quia rationalis ſubſtantia: uerum ut eſt uita corporis, anima. In quem ſanè ſenſum illud uenit euangelicum, Qui perdiderit animã ſuam, ſaluam faciet eam. Dicitur tamen mens item rationalis ſpiritus, ubi ineſt ſcintilla quædam ceu animæ oculus, ad quem imaginatio pertinet, ac dei cognitio. Animæ oculus mens eſt. Mentem certe Apoſtolus ſpiritum uocauit, quum inquit, Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ: id eſt mente. Spiritus quin etiam animæ uis intelligitur mente inferior, ubi rerum corporalium exprimuntur ſimilitudines: nec ſpiritus ipſe corpus eſt, ſed corpori ſimilis. Quæ enim ſpiritu uidentur, corporalia non ſunt, ſed corporibus ſimilia. Facies nanq́ hominis & nobis forinſecus nota eſt, & in memoria noſtra imaginem habet, incorporalem utiq́, ſed corpori aſſimilem. Ille ſpiritus, inquit Auguſtinus, ad imaginem dei ac ſimilitudinem dicitur factus, cui ueritatis cognitio ineſt, & uirtutis amor. Siquidem in cognitione imago eſt, at in dilectione ſimilitudo: imago, quia rationalis: ſimilitudo, quia ſpiritalis. Sed illud amplius animaduerſione dignũ, ab Plutarcho probari, primum ab Homero animam credi immortalem: ſicuti ubi ait,

Ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη, ἄϊδος δὲ βεβήκει.

Euolans autem è membris anima inferos petijt. Porrò non aliud eſſe hominem, quàm ipſam animam, quod & à Platonicis exceptum eſt. Corpus item eſſe animæ carcerem, quod philoſophi ſtatuunt: proindeq́ corpus uiuens ab eo ſemper dici δέμας, quia ſit animæ uinculum, quod δεσμὸν uocant: mortuum uero, ab anima ſequeſtratũ, σῶμα, quod ueluti ſepulchrum relinquitur. Nuſquam uero in poemate Homerico animam dici corpus. Quin & diſtributionem Platonicam, qua is philoſophus rationem capiti attribuit, iram cordi, concupiſcentiam iecori, ex uerſibus Homeri comprobat: nam ubi ſecum Achilles diſceptat, ulciſci ne præſtet, an iram ſedare: oſtentans ſeſe illi Minerua non aliud innuerit, quàm prudentiæ lumen. Sed nos iam animæ apicem contingamus. Quia tamen liber hic iam extumuiſſe ac ingranduiſſe uidetur ſatis, quæ ſuperſunt haud parum multa, ut lector, ceu interiuncto refectus itinere, hilarius reliqua perſequatur, in ſequens regerentur uolumen.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBRVM ANTIQVARVM lectionum tertium Præfatio ad reuerendum in CHRISTO patrem D. Ioannem Mariam Mattarellum Rhodiginum ac epiſcopum Caſenſem religioſiſſimum.

ETiam ſi uniuerſim prodeuntibus hiſce noſtris libellis artium bonarum ſtudioſos cõpellare, non ab inſtituti operis genio, quicunq́ ſit is, diſſentaneũ cenſui: nihilo ſecius ſi in partibus laboris mei intima nobis iunctos beneuolentia conſalutauero, & quantum ualemus uindicias ſecundum immortalitatem pronunciauerimus, abſonum (opinor) uel quod Græci dicũt ἀπροσδιόνυσον, fecero nihil: quando in turbam coniectos ſe, queri non poterunt, & nil à me repenſum amicitiæ, uel inimicus iudex ne ſuſpicionis quidem indicium eſt habiturus ullum. Et ipſe porrò pleniore obſequio noſtris rebus fauentes uidebor

bor promeritus. Quoniam uerò sequens libellus quod & prius est factum, optimi maximi dei opus admiratur inenarrabile: tu uerò Ioannes Maria reuerende antistes tum loco, tum moribus principi illi naturæ propior es factus, duce (quod aiunt) uirtute, comite autem, non fortuna, quæ prophanis modo utranq; paginam facit, sed ipsa illa sacerdotali luce, qua fulgurant uibratius sanctorum mentes, dum labia eorum custodiunt scientiam, & in supercilio montium excitatam ciuitatem sciunt non posse latere: inde occurris mihi secundus: quẽ ad sudoris nostri partes aduocem, in quibus eminentissimi agentis immensa in nos exequimur munera: nec id, quia teretes aures tuas, excussumq; iudicium fugiant hæc, qui multiplici sapientia præcellis, Canonum quoq; decretis cumulatissime imbutus: sed ut institutis tuis, & integritati clarissimæ munuscula proferremus peraccommoda, ne fieret illud ex triuio, ἐν φακῆ μύρον. Expressit hoc præterea nobis, ut sanguinis coniunctionem præteream, & communes lares, communis item patriæ ratio: quæ bene sentientes, honestisq; præcipue initiatos literarum sacris ita peruincit, quodamq; uelut ferrumine coaptat componitq;, ut non magnopere nexum cõperias arctiorem. Tuis ergo auspicijs publicum indipiscetur sequens liber, cui tu sanctis precibus progressus concipias faustos, uelim. Rimabimur autem philosophorum sacraria, uerum sic, ut Latinè loquamur, ne thesauros à me quisquilijs intelligi putes: quando, ut nunc est, sapientiæ studium Silenis simillimum dixeris, quorum imagunculæ hispido ferè uisuntur ore, ac ingrato prorsum, intus contecta diuiniore forma, suo, idest incomparabili ornatu splendida: nobis uerò in tam læto eruditorum prouentu fuerit turpissimum ista reticere. Nam Philoctetes turpè sibi duxit, tacere cum barbaris. Et hunc Aristoteles imitatus, Isocratem pati dicere.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TERTIVS.

Intellectus agens & possibilis: illum dici à Platonicis mentẽ: hunc uerò rationem. Mens cur dicitur. Scansilis ad deum ratio, ex Theologumenon libris. Cap. I

QVAEDAM sunt, inquit Augustinus in libro De spiritu & anima, supra intellectum humanum, quædam iuxta, quædam infra: siquidem cognoscit deum anima supra se, angelos iuxta se, at uerò se in se: quicquid cæli continetur ambitu, infra se. Igitur ad ea percipienda quæ sunt supra ipsam, indigere uidetur omnino anima irradiatione ab ipsa luce ueritatis primæ, quæ dicitur mens uel intelligentia, quam prodit Augustinus idem, nulla interposita natura, formari ab ipsa ueritate. Proinde respectu ueritatis summæ, & eorum respectu intelligibilium quæ humanum excedunt intellectum, est intellectus agens Deus, & huiusmodi illuminatio est gratiæ infusio ad diuina contemplanda. Ad ea uerò pernoscenda quæ propè nos sunt, ut sunt angelicæ essentiæ, indiget item anima reuelatione angelica, siue instructione: qua in re dicitur item angelus, intellectus agẽs. Ad eorum uerò perceptionem quæ intra animam sunt, ut est ipsa anima, & potentiæ ipsius, habitus, scientiæ ac uirtutes, non indiget anima lumine extimo, sed innato: & propterea Augustinus ait, animã cognosci ab se in se, quia cognoscit se esse, sentire, scire aliquid. Idem astruitur de perceptione eorum quæ infra nos constituta deprehẽduntur, ad hoc enim lumẽ intimum sufficere, hoc est intellectum agentem, uim animæ supremam, cuius operatio est (ut inquit Auicenna) illuminare, siue intelligẽtiæ lumẽ diffundere super formas sensibiles in imaginatione existẽtes: rursumq; illuminando abstrahere à materia, & abstractas copulare seu ordinare in intellectu possibili. Proinde quando dicimus, intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus quod doctissimis placere uideo, accipere formas, sed illo præsente, formis suis efficacius uti & copulatius

tius. Id exemplo patere quadamtenus potest. Sunt qui chartæ inscribant literas succo cæpæ, sed hæ non percipiuntur, nisi calefiat charta. Eiusmodi habet rerum formas, qui dicitur possibilis intellectus, quæ in cōspectum ueniunt, ignis diuini præsentia, sicut & colores lumine solis. Intellectus noster non est in potentia ad hoc, ut fiat intellectus atq; intelligibilia, sed ad ultimam intelligentiæ intelligibiliumq; perfectionem. Sciendum uerò obiter, quam in anima Platonici rationem dicunt, Peripateticos uocare intellectum possibilem: quam uerò illi mentem dicunt, hos intellectum agentem nominare. Scribit Auicēna, quadrifariam dici possibilem intellectum. Nam dicitur primò, ut habens possibilitatem tantum, ut sit ueluti potentia materialis ad similitudinē materiæ primæ, quæ ex se formam habet nullā, sed est omnium formarum subiectum. Deinde est intellectus dispositus, qui est, ubi quis iam in intellectu principia continet, hoc est propositiones, quas credere contingit, quæ non aliunde, sed per se notæ sunt, ut quum proponitur esse totum sua parte maius. Postea est intellectus perfectus, qui iam conclusiones tenet eorum, quæ sequuntur ad principia, actu tamen ad eorum non cōuertitur speculationem. Postremò dicitur in actu intellectus, quum iam actu speculatur. Primus uocatur materialis intellectus, secundus in habitu, tertius adeptus, quartus accommodatus. Esse uerò intellectum agentem eisdem fermè rationibus Auicenna probat, ac diuus Thomas in Theologiæ compendio. In potentijs, inquit Thomas, sensitiuis formæ rerum sunt particulares, uerum non sunt actu intelligibiles, sed potentia tantum. Intellectus enim non nisi uniuersalia intelligit. Quod uerò in potentia est, non reducitur in actum, nisi ab aliquo agente. Esse igitur aliquod oportet agens, à quo species in potentijs sensitiuis existentes fiant intelligibiles actu. Hoc autem intellectus possibilis facere nequit, ideo necessarius est intellectus agens, qui species intelligibiles in potentia, faciat intelligibiles actu: sicuti lumen facit colores potentia uisibiles, esse actu uisibiles. Sunt qui apud Theophrastum, Iamblicho & Plutarcho auctoribus, intellectum possibilem esse nobis duplicem interpretentur: quorum alter, & idem primus semper in actu, dum semetipsum intelligit, sequentia sub se cuncta cognoscit. Alter secundus transiens de potentia in actū, est ratio. Quum dicitur tabula nuda ab pictura omni & literis uacua, intelligendum secundum quādam proportionem putant: nō enim ita dicitur, quasi intellectus nullo modo species habeat, sed quia intelligibilia quæ in eo collocantur, intelligibilia quidem sunt, sed ita, ut sint à separatis intelligibilibus illustranda, ut syncere prorsus intelligibilia sint, propterea coloribus comparantur. Theophrastus absurdum putat, materialem intellectui naturam huic dare, atq; arbitrari materiæ modo nihil esse in actu, sed potentia omnia. De intellectu agente sic item reperio, esse intelligibile lumen ueritatis primæ nobis per naturam impressum, semper agens, sicuti lux semper irradiat: proinde est illud in Psalmo propheticum: Signatum est super nos lumen uultus tui domine. Cæterū parte hac commonitos legentes uelim, sicubi pugnantia uideor prodere, mirandum haud ita esse, quando ex diuersis racematio fit, & Platonicos consectamur parte plurima, sed & in alijs diuersitas ad suos regerenda auctores est, ne quis agrestis, ac indomitus certator protinus calumniam intendat. Illud quidem ex Christianis promitur fontibus, dici ab Mene mentem. Est autem Græco sermone luna, mene. Quam crescere modo perspicuum sit, modo deficere, ac uaria commutari uisitationis uicissitudine. In id tamen denique, quod fuit, nouitate quadam perfecta, uelut postliminio redire. Ratione consimili humana mens nunc summis caput inserit, nunc ad ima relabitur, quandoq; in sese collecta ueris falsa reluit, & corporeis interim intendit administrandis, sæpe æternas perpendit rationes ac speculatur. Sunt qui dici mentem coniectent, quod in anima præcellat & emineat, quia sit animæ uis præstantior, à qua exoritur intelligentia. Certè rationale lumen ac intellectuale, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus, mentem nuncupamus. Quòd si scansili motu summa petere connitaris, primum ingerit se sensus, imaginatio mox, inde ratio, intellectusq; ac intelligentia. In apice uerò surrecta stat sapientia. Siquidem summa est sapientia Deus. Hominis sapientia pietas est, qui dei cultus intelligitur. Sensum autem dicimus, animæ uim corporearum rerum corporeas excipiētem formas præsentes. Sicut imaginatio absentes uersat, ex sensu propagata, procq; eius uarietate, diuersa ipsa quoq;. Ratio uis animæ dicitur, rerum naturas corporearū, formas item, differentias

rentias, propria perpendens accidentia, incorporea quidem omnia, nõ extra corpora tamen, ni ratione subsistentia. Intellectus inuisibilia percipit, uelut angelos, dæmones, animas. Intelligentia deo subijcitur immediate, potẽtia animæ & ipsa, summum uerum & incommutabile expendens speculatione eminentissima. Quicquid percipit sensus, repræsentat imaginatio, cogitatio format, ingenium inuestigat, iudicat ratio, memoria seruat, separat intellectus, intelligentia comprehendit, ad contemplationem prouocans.

Auerrois de intellectu agente sentẽtia. Quid Auerroem quandoq; in Aristotele interpretando fefellerit. Quam esse opinentur eruditiores Aristotelis in ea re sententiam. Cap. II.

AVerrois eximius Aristotelis interpres mentem hanc humanam, siue Aristotelico more agentem collibeat intellectum nũcupare, æternam putat tam ex parte anteriore, quàm posteriore. Esse quoq; mentium infimam omnium, & unicam. Nam sicuti cælestes globi singuli singulas habere mentes uidentur, ita & orbis hic inferior unam, ut ipse uult, habet, quæ non huius hominis sit, uel illius: sed humanæ speciei mens sit, & dicatur, ut speciei unicæ unicus sit intellectus in hoc orbe inferiori, ut pleriq; intelligunt, ubiq; totus. Compingi siquidem putat hominem ex corpore & sensiua anima, nam intellectiuam excludit prorsum. Arbitratur tamen inter sensiuas animas quiddam habere excellentius, distansq; à brutis plurimum hominis animam. Porrò hominum quenq; propria pollere anima, sed mortali. Cuius præstantior facultas uis nuncupetur cogitatrix, siue (ut dicitur Græcis) phantasia. Inesse item concipit brutinis animis existimatricem potẽtiam quãdam, qua duce utilia sibi, & diuersa cõfestim naturæ instinctu dispiciant & appetant uel auersentur. Differre ab humana, quia non naturæ sequamur ductum, sed ratione indagemus, cõsultemus, exsequamur. Ita tamen, ut uniuersalibus sequestratis, partibus tantum affigamur inhæreamusq;. Proinde rationem nuncupat particularem: intellectum uerò rationem uniuersalem. Et in cerebri meditullio particularis eiusmodi rationis sedem struit, imaginatione constituta proxime, & postmodum memoria. Nam sensum arbitratur communem, qui sensuum quinq; operationes aduocet in sese, principem locum sibi uendicare, mox ut subsequatur imaginatio, earum custos imaginum, quæ in communem sensum coierant, Tertius facultati destinatur cogitatrici locus, quæ dijudicet in imaginatione composita. Postremò est memoria thesaurus, quæ proferuntur, iudiciorum. Cogitatrix igitur uis menti in primis proxima est, adeo ut mens illi adsit ubiq;, & intelligẽtiam suam per eius expleat adminiculum, dum simulacra rerum in cogitatrice uirtute lucentia mẽtem ad intelligendum mouent. Occasionem præbet homo intellectui ad speculãdum, ut coloratum lumen oculo ad uidẽdum. Intellectio nullatenus in homine est, sed in mente sola, quam cogitatio nostra pulset. Cogitatrix anima unitur puero statim, at multo post mens, quum simulacra in cogitatione adeo sunt pura, ut intellectum moueant. Hæc magni interpretis placita, quæ suis nituntur rationibus, apud philosophos latius expositis. Mihi illas apponere, & acrius cõsectari, non est uisum. Illud modo dixisse, satis superq; fuerit: omnia quæ de mente sensit Auerrois explodi, ut falsa, ab scientissimis uiris, longè ab CHRISTO seiunctis, ne dum ab Christianis patribus posse probari putes. Cur autem Commentator tam sæpè ab Aristotelis sui sentẽtia uideatur deuius, inde factum uolunt, quod is in Hispania natus, & Arabum idiomate imbutus, quum Græcæ literaturæ ne apices quidem imbibisset, Aristotelis libros in barbarum sonum nõ tralatos quidem, sed mutilatos, decurtatos peruersosq; quum lectitaret, in ijs quæ altioris sunt scientiæ, & interioris sensus, auctorem eminẽtissimum studio breuitatis ita sæpe concisum, ut sensuum acumina sudantes philosophos distineant diu multumq;, minus minusq; consequi ualuit. Quod ita esse, comprobat Plethon, & inde argumẽtum euidens, quod Græca Aristotelis uerba interpretem quandoq; confodiunt. Auctor uerò est idem Plethon, apud Aristotelem animos humanos esse multos, & quidem sempiternos, quanquam Alexãder scribat, mortales esse animos, ab Aristotele iudicatum. Sed ipse in Naturalium quæstionum libro, si tamen in familiam recipitur, animam esse fatetur immortalem, in corpus tamen mortale cõtrusam mortalis speciem præbere. Sed & alibi cælestes, diuinosq; hominum animos uocat. Themistius item putat, mentem quidem agẽtem unicam: capacem uerò

multiplicem ab eo credi,& perpetuam utranque. Sunt ex eruditis, qui ab Aristotele animorum immortalitatem in libris De anima, non poni quidem, quod facere Platonem, cauillantur,sed uelut per accidens demonstrari.Nanque immortalem esse animam,si à corpore ualet seiungi.Separari comprobat planè, si operatio inest, à corpore disparata. Intelligendi actum organum haud exigere, opinatur. Quoniam organicæ uirtutis suum est tum rerum magnitudine,tum etiam numero lassescere.Quod in intellectu contrà omnino fit:nam eminentissimum quodque ut intentissime speculatur,ita roboratur maxime, uegetiusque cooritur ac erectius. Vegetatricem sanè animam,& sensilem mortalem ab eodem tradi,confirmant,utpote quæ de potentia materiæ prodeant. Addunt illud quoque, intellectiuam animam esse,sensilis formam, uegetatricis uerò hanc. Vbi autem ait Aristoteles,intellectum forinsecus aduenire,exponunt,idest non de potentia materiæ.

Humanæ speciei laus exquisita ab ingenij, memoriæ, uaticiniorum, locutionis potestate. Animam esse Dei ciuitatem, CHRISTI sponsam, Spiritus sancti templum.Interim cur homines dicantur Alphestæ. Cap.III

SEd nos denique ab hisce rerum difficultatibus, forsan obscurioribus quàm ut facile percipi ab mediocriter eruditis ualeant,quibus nos ista euigilamus, reuulsi in ea diuertamus uireta,ubi inenarrabili uarietate floribus passim nitescentibus,coronam enta nobis compingamus, quæ non ornent modo, sed halitu fragrãtius,& succulentia quodammodo alant, impleantque ratione mira:& sentiatur tamen in ijs austerior quædam suauitas, nõ dulcis, neque decocta. Scitum est illud M. Tullij, Voluptatibus maximis fastidium esse finitimum. Porrò unguentis minus diu nos duci,summa & acerrima suauitate conditis,quàm his moderatis: & magis laudari quod cæram,quàm quod crocum olere uideatur. Sed enim quid hic primum mirer? quidue postremum? Ingẽs hic inuitat locus,libeat modo uagari, uerum cum delectu rerum modum seruabimus,ne inopia ieiuni aridiue simus, aut ubertate nimia luxuriantes onerosi ad molestiam usque legentibus nostra hæc qualiacunque, protinus euadamus. Quanquam non me latet,Fabio astipulante, esse facile ubertatis remedium. Igitur in hominis contemplatione occurrit admiratio prima bonitatis diuinæ, quæ munera præcipue quatuor tanta est benignitate dilargita,ut nil ei magnopere carius, nil fuisse pensius uideatur. Primum est,ingenij aptitudo mira,cuius ui primo quoque tempore numerosissimam rerum seriem percipere ualeamus.Mox & memoria,quam uerissimè auctores celeberrimi thesaurum quendam rerum arbitrantur. Non deest in plerisque item fatidicus spiritus, & quæ deum modo deceat,futurorum perspicax inspectio. Addita postremò loquẽdi potestas inter cuncta summè mirabilis,& flexanima,ut Enniano interim uerbo utamur, atque omniũ regina rerum oratio, quæ nõ currẽtem modo succẽdere, sed & languentem possit commouere.Equidem ita statuo, esse in humanis rebus amplum abunde, si quis suppetente omnium quibus cõtingit indigere plurimis,copia,doctrinarum sibi uẽdicet gradum aliquem.id quod ueteres sapientes fecisse, ut comparatis necessarijs cœperint philosophari,tradẽti Aristoteli credimus.Quòd si externis destitutus omnibus, nihilominus quis ad procinctum tendat:quo tandem ingenio esse uirum eiusmodi censueris? Quid si mancus corpore? quid si cæcus? Mirum fortè uideatur hoc, aut impossibile potius.Atqui esse uerius uero,non coniectura ducimur, sed impellimur exemplis.Homerum uatem clarissimum eò prouectum auctoritatis nouimus,ut etiam literarum parens & doctrinarum fons à celeberrimis pronũtietur auctoribus. Oculis tamẽ captum Græca tradit historia,uel nominis argumento. Quin & summa omnium inopia pressum, lustrasse insulas & urbes, corrogantem hinc inde fomenta uitæ. Quis obsecro in mendicabulo id genus eam scientiæ magnitudinem expectasset, quam in carminibus eius expendimus? Eam porrò dicẽdi facilitatem & inaffectatam Venerem: sed quam uix ulla consequi ualeat affectatio? Nónne Alexandrinum Didymum scribit Hieronymus, ab ineunte ætate excæcatum,scientiarum adyta secretiora tentasse præcelso animo,& consecutum felicissime? Sed quod mirari satis non est, geometrica theoremata excellenter etiam tenuisse? Mortalis naturæ germina non sunt hæc, cælestem redolent maiestatem, unde sese propagatam rationalis natura plurimis ostentat indicijs:nam & idem eminentissimus uates Homerus homines significanter ἀλφησὰς nuncupat, idest indaginis multæ,ac

tæ, ac inuentionis. Quo argumento traditum Varroni ſcimus, artes intra mille annos compertas, abſolutasq́. Quod ſi futurorum præcentionem latius hic exſequi libeat, pergamq́ non Aegyptiorum aut Chaldæorum præſcita plerunq́ ſtupenda recenſere, uerum propheticum potius afflatum, & auguſtiores animas, in ipſo diuinitatis ſinu plane diuerſantes, uehemẽter ſum ueritus, ne tanta quis maieſtatis amplitudine attonitus, non humanam animam, ſed deum ipſum putet humano in corpore hoſpitantem, arcana explicare obſcuritatis immenſæ, quæ liceat homini nec ſcire, nec eloqui. Expende apoſtoli Ioannis raptum ad Trinitatis intima, & recumbens caput in ſaluatoris CHRISTI pectus, è cuius nutu ſuſpenſa eſt uniuerſa rerum moles. Expende ſeculorũ ordinem, & caliginoſa futurorum inuolucra unius hominis patefacta menti: quam ibi maieſtatem concipies animo? Quid illa uerborum facundia, quæ tanta facilitate motus animi promit omnes lingua interprete? Et hoc quidẽ ſeu τὸν ἐν διαθέσει λόγον perpẽdas, ſeu τὸν ἐν προφορᾷ: utrobiq́ enim in animo & labijs eniteſcit humana laus. Quid huic adnexa ſcribendi ratio diuina? Quænam eloquentiæ fulmina? quod aureũ Xenophontis flumen? quæ Ciceronis copia, Romani eloquij arx eminentiſſima, pro dignitate adæquare magnitudinem queant? Homini laus hæc peculiaris eſt, atq́ immo diuina. Siquidem bruta corporei motus uarietate, etiam ſi maxime uaria, nunquam emolumentum eiuſmodi ne minima quidem parte conſequantur, etiam ſi uel Proteo celerius ſe agiliusq́ transforment. Porrò latrent licet, infremant, rugiant, ſibilent, infrendant, hinniant, quouis modo truculentum elidant barritum: una uox hominis clemens, ſedata, mitis explicat clarius, promit plenius, alit uberius, placat, excitat, impellit, euertit, retinet, ſurrigit. Omnia deniq́ perficit, quæ diuinus animus, tanquam interpreti diuino, linguæ plectris mandarit exponenda. Memoriæ uaſtam (ut ſic dixerim) capacitatem, & ſupellectilis omni auro promicantioris conditorium, non quidem oſſuarium, ſed diuinum, quo uelut ex breuiculo, nil non auditum integre pronunciatur, conſulto prætermittimus, quoniam ei rei latior deſtinatus eſt campus. Iam illa memoratu iucundiora, quæ promit Aurelius Auguſtinus: Anima, inquit, dei ciuitas eſt, quæ glorioſius prædicatur ad imaginem & ſimilitudinem dei facta. Ciuitas hæc Hieruſalem nuncupanda merito, quoniam ad ſummæ pacis fruitionẽ creata. Huius mens paradiſus dici ualet: in qua quum cæleſtia meditatur, agit plane in deliciarũ horto. Domus item ſummi patrisfamilias anima eſt, per morum unitatem: ſponſa CHRISTI, per dilectionem: ſpiritus uero ſancti templum, ſanctificationis intuitu. Ciuitas, inquam, æterni regis, concordiæ ciuium, ac pacis ratione. Sed ubi nam ciues? nempe naturales ac ingeniti uigores animæ. Quorũ diſtinguuntur gradus: ſunt enim ſupremi quidam, infimi alij, mediana tenentibus quibuſdam. In faſtigio collocatos ueneramur intellectuales ſenſus: in meditullio rationales complectimur: in imo animales non negligimus. Appetunt hi ſenſibilia, rationales diſcernunt & aſpernantur: ad diuina ſeuocant intellectuales ſurriguntq́, uelut conſiliarij cenſentur hi, ac ſeniores: militum uim obtinentibus qui rationi obſequuntur, quoniam obrepentes hoſtes allectatione ſenſili reprimunt, corpori neceſſaria, uelut ruſtici, ac opifices, ſuggerunt animales.

Ineſſe animis humanis ſcientiarum theſauros latentes, iuxta Platonem. Cur Muſæ, Iouis & Memoriæ dicantur filiæ. Quomodo ab quibuſdam reluatur Platonis opinio. Cap. IIII

Illud uero quàm amplum, quamq́ in nobis magnificum eſt: quod Plato inſinuandum cenſuit, ineſſe mortalium animis uniuerſis ſcientiarum ueluti ſeminariũ quoddam & plane theſauros, qui mirabiles concitent amores ſui? Experimento id in ſe ipſo quiſq́ condiſcit, modo intendat: nam ſicubi reconditum quippiam uenamur anxie, poſtea quàm abiunctis ad tempus ſenſuum, & phantaſiæ moleſtis obicibus, mentis intima, uelut ſecretius quoddam penetramus adytum, inibiq́ ratiocinamur ſubtilius, rimamurq́ amplius, confeſtim tanquã obductam reuelamus lucẽ, effulgereq́ protinus quod uenabamur aduertimus. Propterea ſic canit Pythagoras:

ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσι,
οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα.

Quibus ſane ſcientiſſimus auctor, homini concipiendam ſcribit fiduciam, quod ſit no-

bis diuinum genus, & augustior natura promat in lucem, monstretq; omnia. Porrò animus noster, dum scholas frequentamus exhibemusq; nos conformandos decoquendosq;, nonnunquam dum dictat formator, necdum missa uoce, concipit mox enuntianda, præsagitq;. Sæpe uerò quæ imbiberit discendo, recoquit, refingitq;, multoq; præstat meliora. Quinimmo parit ex se, præceptore nullo, tanquam scientiarum seminibus quibusdam præfœcundus, ut ager, fruges parturiens. Proinde colligi potest, docentem non tam uideri præceptorem, quàm ministrum. Propterea q; in libro De scientia Socrates apud Platonem se obstetricis astruit filium, nec eo contentus obstetrici quoq; persimilem se esse ait, ut qui adolescentibus erudiendis non tam scientiam induceret, quàm educeret: sicut illa fœtum non utiq; concipit, sed conceptum iam euocat. Quis oculis insinuauit uisum, uel aures ita instruxit, ut audire sciant? Oculis certe uisum nõ præstat medicus, sed uel superinfusas discutit caligines, uel in obiectum dirigit. Cõsimiliter discentium animis nõ infundit sciẽtiam doctor, sed obductum terrena caligine detergit situm, aut semitam monstrat. Sicuti canibus uenatoria inest uis, leonibus elephantisq; robur, itemq; ad pernicitatem equis innatam inspicimus uirtutem: ita & humanis animis scientiarum lux ingenita est, paulum modo obnubilata & fuscior. Cui si illustrator opportune adhibeatur, emicat inde claritas nitidissima: uelut animalium uis nõ sæpe se promit, nisi exercendo intenderis, & sopore ac ueterno (ut sic dicam) excusso, actum induxeris peruigilem. Quod ipsum ferè usu uenire in præceptore ac discipulo, locupletissimus testis sese ingerit in libro De republica septimo doctissimus Plato. Sed & in libro De sapientia, Socrates inquit Theagi: Nemo unquam à me didicit quicquam, etiam si mea consuetudine multi euaserint doctiores, me tum exhortante, tum bono dæmone inspirante. Sed cur nam Orpheus Musas esse dicit Ioue genitas, ac Memoria? Opinor, quoniam ab origine scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens, nisi quis corriuarit. Quin & Memoriam poeta idem continere mentem scribit, excitareq; omnia sinuosis (ut ita dicam) animi anfractibus delitescentia, illatebrataq;. Postremò apud Platonem in Timæo traditum, scimus: Species rerum, & artium regulas mentibus nostris prodeuntibus inditas, non secus ac angelica mens credatur insignita. Sed ista fuerint philosophorum maximi decreta, ne omnino sim alieni periculi succidaneus. Nos & hic & alibi id demum uolumus ratum, cui calculum Christiana adiecerit ueritas: ut abunde norint omnes, nobis in procinctu esse cuncta, uti araneæ suum linquamus uenenum. Scimus ab summis traditum uiris, positionem huiusmodi parum cõgruere: ac primò quidem, quia si adsit animæ naturalis, & insita rerum notitia omnium, fieri posse haud uidetur, tãtam omnino obrepere obliuionem, ut nesciat prorsum huiusmodi se scientiam tenere. Nam quæ naturæ ui insunt, obliuiscitur nemo, sicuti esse maius sua parte omne totum. Porrò si naturalis cõceditur animæ ac corporis nexus, quo nam fiat modo, ut ab naturæ ui tantum sese promat impedimenti? Deinde an non aduertimus, sensu deficiente: rerum quoq; scientiam perire, quas illo percipias sensu? Quippe ab natura cæcus colorum notionem haud assequitur prorsum ullam. Quod non fieret utique, si naturali essent ui insitæ nobis intelligibilium rationes omnium. Quòd si in homilijs Ascensionis ait Gregorius, Hominem habere cum angelis intelligentiam communem, qui per insitas formas naturali potestate norunt omnia, ex quo in libro De causis, Omnis intelligentia formis plena est: sciẽdum, angeli intellectum eo supereminere, quia per intelligibilium species perfectus est naturæ suæ ui. At humanus intellectus ad hoc genus species in potentia est. Interrogatio autem concinna ex principijs progreditur communibus per se notis ad propria. Per eiusmodi uerò progressum in animam discentis inducitur scientia. Proinde ubi iterum recte interroganti respondetur, non ideo fit, quia nouerit ea prius, sed quoniam noua condiscit: certior enim fit de posterioribus per priora.

Hominem unum nescire imperium pati. Item affectare, ut sit deus. Qui cõquisiuerint honores diuinos. Quid itẽ humana species credatur tum solaris, tum Mercurialis. M. Antonij historia, item Caligulæ, ac Magni Pompeij. Spudarchæ qui. Cap. V

HActenus quidem multiplici rerum dignitate ab optimo maximo Deo excultam uideri rationalem naturam, pro ingenij captu (ni fallor) monstrauimus. Cæterum supersunt'ne alia? Immo uerò nec erit finis, si omnia libeat amplecti. Nunc illud præterisse nequeo, inter animantes cũctas unum esse hominem, qui seruitutis malum pati nequeat. Exemplis certe cognitissimum, & in se quilibet experitur: enitimur siquidem etiam in apinis tricisque omnino exsuperare, succumbere uel ludẽdo putamus ignominiosum, uincere autem speciosum in primis, & naturæ consentaneum, quæ sublimior augustiorque uideatur, quàm ut iugum subeat, digniorque quam in rerum fastigio statuas. Celeberrimum est Agrippinæ dicterium, Nam cælestium rerum scientia quum pronuntiaret quidam, fore ut imperaret quidem Nero, sed & matrem perimeret, uelut amens intonuit altius, ἀποκτεινάτω με, μόνον βασιλευσάτω: interimat, inquit, regnet modo. Sed inspice, obsecro, animi altitudinẽ & maiestatem, quam satis demirari nequeas. Comparet aliquis mundi uniuersi imperiũ: umbraticos enim prætereo quæstus ac sellularios, acquieturum ne illum putas? minime. Si mundum esse alterum perceperit, confestim & illum subijcere sibi affectabit amplius, aliàs æstuat infelix angusto in limite mundi, ut Gyaræ clausus scopulis, paruaque Seripho. Hinc illa prorupit mox immensa auiditas, & nimium sese attollere gestiens magnitudo, uesana illa quidem, uerum ex magnifico profluens fonte, ut plerique diuinos etiam honores sibi arrogare sint adorti: quoniam Dei tantum sit, omnia sibi subiecta despicere. Quo nomine ridendus quidem Empedocles, ridendus & Alexander, nobis præsertim CHRISTI doctrina imbutis, non tamen eatenus quàm quibusdam uidetur. Omnes nimirum idem affectamus, sed tacite. Si ex uoto rem cessuram opinaremur, uelis remisque arriperemus omnes, quod minus explorate in illis uellicamus. Alexandrum scribit in historijs Ioannes Monachus, quum iaceret cõclamatus planè, uoluisse clàm in Euphratem se demergere, uti opinionem post se relinqueret, ceu morbo non foret absumptus, sed integer ad deos abijsset. Græcorum commentarijs proditum, nouit eruditissimus quisque, fuisse in Libya uirum nomine Psaphonem, qui nimio plus naturæ bonis instructus, quum intra cæterorum pellicullam se haudquaquam posset comprimere, insita animi magnificentia latius sese expandente, consilio admodum ingenioso & uafro diuinitatis opinionem adsciscere sibi adortus est, captisque auiculis quæ ad humanum sermonem pernoscuntur dociles, subinde illas artifici consilio instruere cœpit, ut articulate prorsum enuntiarent, μέγας θεὸς Ψάφων, magnus est deus Psaphon. Quæ ubi dictatam fabulam expeditè perdidicisse sunt uisæ, emisit eas Psaphon. Illæ uerò passim, ut assolet, cantillantes eandem repetebant. Quod audientes incolæ, putantesque fieri diuinitus, ut qui commenti forent nescij, Psaphonem ut deum sunt uenerati. Antiochum Syriæ regem scribit Eusebius, esse uocatum θεόν, idest deum. Caium principem inter deos à semetipso relatum quis non nouit? qui & Iouis maximi nomine statuas erigi sibi imperarit? Diocletianum sunt qui tradant primum se ut deum adorari iussisse, quum gemmas uestibus & calciamentis inseruisset, quanquam ante illum imperatores omnes salutari ut iudices cõsueuissent, & chlamyde tantum purpurea ab priuatis distarent. Sed id utique mirabilius, eũdem hunc Diocletianum apud Salonas in proprio uillæ palatio, statu priuato morientem, mox in deum esse relatum, quod uni tantum cõtigisse putant chronographi. Haud hinc porrò dissitum & illud quod in triumuiratu M. Antonius, quũ Athenis debaccharetur, Dionysium se dici uoluit: quam rem non neglexit Dion. quin super theatrum schediam sustruxit, ut scribit Athenæus, uirenti ornatam materia, quod Bacchicis fieri antris assueuit, ac tympanis, nebridibusque, & Dyonisiacis id genus ludicris alijs propendentibus, ab matutino cum amicis ad ebrietatem usque decubuisse, spectantibus Græcis omnibus. Perrexit & in Acropolim ad faces, δᾳδουχουμένης πόλεως ἁπάσης. Plura item de hoc primo Suasoriarum Seneca. Addit Athenæus, Caligulam dici uoluisse Dionysium, sed iuniorem, ac Dionysiace indutum iura etiam reddidisse. Ex ijs coniectant eruditi, Arabas astrologos humanæ speciei proprietatem esse solarem prodidisse, ob ueritatis & gloriæ studium, tum etiam ob staturam erectam pulchramque. Quin ex humorum item subtilitate ac claritate spiritus, & imaginationis præstanti perspicuitate. Sed addunt & Mercurialem proprietatẽ, ob strenuum uersatilis ingenij motũ. Miratur

tamen historicus Dion, tantam superfuisse magno Pompeio animi claritatem, ut à bello rediens Mithridatico, quum magnis constipatus exercitibus & facile Italiam obtinere, & imperium sibi Romanæ urbis posset uendicare, noluerit: sed αὐτεπάγγελτος, nil super ea re populo decernente, uel senatu, Brundusium appulsus milites dimiserit. Quod, inquit, eius factum μέγιστον καὶ κάλλιστόν ἐστι πάντων. Dignum scitu, Spudarchas dici à Græcis, qui anxie dignitates affectant, & imperia: meminit uocabuli in Symposio Xenophon.

Animæ humanæ potentia mira. Corpus nostrum posse ab anima fieri luminosum. Animam esse ad totius sapientiæ imaginem factam. Cap. VI

TRanseamus illuc denique, ut quanta sit in anima nostra uis, pro uirili explicare pergamus: & quanquã adhuc non parum multa sint aggesta nobis, nihilominus & innumera supersunt, quæ fateri planè cogant, si quandoque resipiscamus, uerissimè dictum, Hominem esse miraculum magnum, animal uenerandum & adorandum. Legimus apud Auicennam, Platonicos multos, & Hippocratem, humanos animos tanta naturæ maiestate pollere, adeoque supra materiam omnem sese potenter attollere, ut sibi ipsis, & suo uigori, semoto corpore, restituti potestate intima, mundi membra quælibet ualeant agitare, impellere, & utcunque libuerit, uersare: ac corpori cuilibet latius dominari, tantoque potentius proprio. Cui mancipata anima, mundi parui elementa, id est humores quatuor uersat ad libitum: quin frigus, humorem, siccitatem, calorem, coloresque superinducit omnes, atque item sapores. Quod tunc demum patebit, si uitales actus amplius considerauerimus, necnon phantasiæ affectus. Vbi uero ab hisce ueluti uinculis exoluta euolat in amplum, deo iam plena, animalis grandioris humores, id est elementa quatuor maioris mundi permouet, ut sua, soloque affectu citat uentos Deo duce, ac cælo nubes inducit sereno, easque cogit in pluuias. Quod quidem posse fieri, factumue fuisse, theologi Mauri & Arabes confitentur, Maurorum princeps Auicebron, atque Arabum Auicenna, & non abnuit Hippocrates Cous. Nec me fallit, in animæ historia ab Aristotele traditum, corpus quodcunque non posse ab anima moueri, sed proprium tantummodo. Cæterum liquere ait beatus Thomas, separatam animam uirtute insita corpus nullum posse agitare. Siquidẽ corpori iuncta id modo permouet, quod uitæ fuerit compos: nam præmortua membra haudquaquã animæ in locali obedire motu. Dilucet autem, ab anima abiuncta corpori prorsum nulli affundi uitam, proinde nullum item ad localem obedire agitatum. Sed inquit, aliquid ei ex diuinæ potestatis fontibus conferri potest. Arbitrantur Chaldæorum scientissimi, ab rationali anima id quo non ferè mirabilius quicquam, effici quandoque, ut radiorum splendore ab ipsa manantium illustratum diuiniore modo corpus etiam surrigatur in sublime, ad id maxime conferente insita radijs leuitate. Quod Zoroastri ueteris theologiæ scientissimo contigisse, proditum memoriæ scimus. Qua item ratione Heliam & apostolum Paulum dicerent raptos in cælum Platonici, eumque esse in corporibus statum, quæ nostræ religioni glorificata nuncupare, moris est. Contingere autem hoc potissimũ, ubi tota in deum patrem luminum consurgit anima, & illinc amplissima luce perfusa, collustrataque rapitur coruscans, atque similiter luminosæ claritatis radios transmittit in corpus. Hæc est anima, quæ sola mente uiuens euadit angelus, ac toto pectore deum concipit, de qua Magorum princeps ita cecinit, ad uerbum ferè tralata sententia: hominũ anima deum quodammodo contrahit in seipsam, quando nil retinens mortale, tota diuinis haustibus inebriatur. Sed nos quidem dulcedine quadam capti, diu iam in humanas laudes procurrimus, & mersamur auidius, mira quadam rerum excellentia excussi ab itineris instituti rectitudine. Verum quia egregium est argumentum, quod non omnino tamen à proposito abeat longius: etenim spicilegium facimus ex omnifariam utriusque linguæ auctoribus, compingimusque in unum ueluti fascem, quæ tum rerum diuersitate, tum difficultate quoque nonnulla, nec breui, nec prompte, ab ijs quibus euigilamus, perlegi possent: dabunt ueniam adeuntes ista assurgentibus quandoque, aut latius publico bono, sed in primis summi opificis gloriæ, spatiantibus. Alibi certe quantum patietur ratio, pressius compendiosiusque longe agemus, modo ne fastidio sit perlegere, quæ nobis alioqui districtioribus per summas difficultates, nulliusque rei penuriam maiorem, quàm temporis, congesta

congesta sunt. Hac modo parte laxari habenas nostro iure deposcimus, quando summam rerum nobilitatem attingimus. Cuius causa fatentur pleriq; etiam gentium mancipati sacris, reliqua esse omnia. Nec sanè ita mirum, quando auctore Augustino, ad totius sapientiæ similitudinem facta est anima. Et ab philosopho omnium definita est rerum similitudo, siquidem est uiribus insignita, quibus percipiendis omnibus sufficit, ac uestigandis. Vniuersis quoq; similis euadit, quamuis una. Quando terræ per sensum agnoscitur non dissimilis, aquæ per imaginationem, aeri per rationem, firmamento per intellectum, per intelligentiam cælo cælorum, lapidibus per essentiam, arboribus per uitam, animalibus per sensum & imaginationem, hominibus per rationem, angelis per intellectum, deo per intelligentiam. Porrò sicuti in dei participatum ueniunt omnia, sic omnium est capax anima. Deo fruũtur omnia per essentiam, qua sunt: per speciem, qua singulorum fit disparatio: per usum, quo congruè proficiunt ex essentia & specie. Hæc uerò tria omnibus insunt impressa summæ essentiæ uestigia, item imaginis & muneris, idest trinitatis. In patre siquidem æternitas est, species in imagine, usus in munere, idest sancto spiritu, qui patris est ac filij munus. Adde quòd sicuti deus est ubiq; totus in toto mundo, & in omni creatura, sic & anima ubiq; tota in toto corpore suo, uelut in suo mũdo: intensius in corde tamen ac cerebro, quemadmodum in cælo esse præcipuè narratur Deus.

Connumerantur quibus excellentia rationalis naturæ posse deprimi uidetur: mox refellũtur. Plinij locus restitutus illustratur. Debere unumquenq; ipsum se cognoscere. Animam à deo pingi. Morborum causæ. Senectutis laus. Cap. VII

QVanquam, quod & initio libri attigimus, occurri nobis sinuosius, solertiusq; ita posse uideo, si tantam fateri necesse est hominis esse nobilitatẽ: si eius causa produxit omnia parẽs natura, unde nam sit quòd infesta omnia perniciosaq; sentimus? Primum non ipsa tellus dicta magnis auctoribus omnium mater, quicquã ferè citra labores sudoresq; nostros tulerit: parumq; fuerat, id exsequi pertinacissime, nisi in letiferis, & horæ momento animã hominis auferentibus, perbenignam se nobis uoluisset ingerere, ceu planè, quod uiuimus, exprobrare nesciẽtibus uelit. Nec mox reliquæ naturæ partes mitius nobiscum agere comperientur. Taceo, quorum naufraga corpora ferarum auiumq; pastibus iactantur, contonantibus procellis, tanquam rerum natura secum dissidente, ac sæpius bellicum canente. Iam quæ loca præfœcunda assilientis maris ui adobruta latent? Quàm floridæ ciuitates absorptæ? Sed aeris pugnã quis pro dignitate deplorarit, ut sæuientis pestilentiæ rabiem prætereã? Cælum quoque ipsum sæpe uidetur in nostrum interitum properare. Iam omnia ferè animantia ex professo infesta homini, quis nõ nouit? Vbi ergo eximia rerum magnitudo? Vbi cælum exuperans hominis fastigium? Quid, nónne homo ipse homini lupus est? Inuulgatius illud Phalaridis est, siue is fuit alius, tutius se inter præsignes immanitate feras uicturum, quàm inter homines. Illa uerò quæ triumphãtibus ab tergo ingeritur commonitio, quid demum agit? Cuius meminit in apologetico Florens Septimius, & Barbarus Hermoleos ignorasse animaduertitur: Respice, inquit, post te, hominem esse te memento. Proinde libro uicesimooctauo Plinius, Et currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq; eosdem respicere. Ita enim legendum uidetur, non recipere, quod in plerisq; circunfertur. Meminit historiæ cõsolatoria ad Paulam epistola Hieronymus. Quid ergo tibi subblãdiris in malo? Excidit ne illud, optimum esse homini, nõ nasci: proximum, quàm ocyssime aboleri? Quo ergo diuersus abisti? redi ad te, palinodiam recine, fatearisq; luctuosa esse hominum primordia, luctuosiores progressus, exitum uerò nullis posse lachrymis exæquari: presertim quum plerosq; tenebrarum illa cõceptacula, suppliciorum diritas, damnati infandiq; spiritus excipiãt. Proinde uiue quod es, ac noris quàm sit tibi curta supellex. Equidẽ uera propemodum esse hæc, qui possim diffiteri? Sed audi, si tecũ ipse discors sis, quæso, quo nam iure omnia querelis impleas, si à te cætera item dissideant, infestent, cõuellant, lancinẽt? At, inquis, diuinum animal sum. Agnosce, obsecro te, non plenè percipio, quid tu diuinũ putes, an quod origine tãtum, an etiam quod uita? Si origine tãtum, falleris: brutum es, lupus, draco, etiam arbor.

Tui te mores exuunt diuinitate. Es'ne luxuriæ conciliatus, immo mancipatus, auaritiæ, superbiæ: id genus innumeris alijs? Es, inquam, numisma dei, an uerius Satanæ simulacrum, turba scelerum collutilatum adobrutumq́? Quid gestis? quid gloriaris terra & cinis? Corpus quidem surrectum est, cuiusmodi uerum addeceat hominem: intus tamen fera est, Typhone multiplicior. Ad cælum tua te effigies reuocat: at inquinatissimis ipse moribus ad iumenta te recipis. Deposco mihi, inquis, uniuersas subijci animantes. Dic quæso, quo'nam istud argumento? aut quo illis excellentior? quo præclarior? Rationale, inquis, sum animal. Audio: sed ubi sese ostentat rationis lumē? aut quid omnino cum ratione uel cogitas uel facis? scortando ne, an expilando? ingerēdo in uentrem, latrinarum medicatorium, quicquid in ulla nascitur naturæ parte? An deum lingua exculcando petulantissima? nimirum hæc sunt rationalis naturæ opera. Resipisce miser, resipisce, exue brutum, ad hominem redi: cognosce te ipsum diuinum genus, mortali obseptum indumento, te ipsum (quæso) nuda. Quantum uales, segrega & distingue: uales autem, quantum conaris: elucescet statim aurum omni igne micantius, enitescet nubibus disiectis aer serenior, submittes oculos, ac tanquā diuini solis radium reuereberis micantissimum, protinus turpia detestabere, ac teste te fœdum dictu, fœdum factu incepisse pigebit, aut cogitasse. Quando stella es terrena nube circunfusa, quod quum sciret Pythagoras sapiens, uetus profudit oraculum, Te ipsum reuerere. At tu quum in honore esses, inter iumenta deputatus es. Vsque quo paruule diligis infantiam: ut in Prouerbijs Solomon inquit? Homini, sed uero tantum homini in mancipatum ueniūt, quæ terra nutrit, animantia: adnuunt quæ in cælo sunt, fulgentissima corpora. Nullum tibi cum his esse dissidium potest, modo ipse tecum non dissideas. Improbè in alia imperium affectat, qui sui compos non est. Id assiduè expendendum animo est, Ambulantibus in naturæ principis lege subseruiunt omnia, uenerantur, colunt quodammodo. Vbi extra oleas transuersus ieris, ubi ab præmonstrata reclinaris orbita, ubi ab præscripto recesseris, domino rebellis, cuius placita proculcaris iugum detrectans, frustra per peccati fœditatem præuaricatus, illicq́ tanquam ære ac libra mancipio traditus, aliorum genua requiris, irata omnia infestaq́ sunt. Et profectò consentaneum omnino est, ut quemadmodum prauitate intima, & intolerabili petulantia omnia lacessimus, in primis animarum patrem, ac uniuersorum opificem, non detrectemus talionis pœnam. Et nequis ancipitem putet causam, adq́ Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq́ planè reijciendam, qui de re controuersa disceptent: hinc ille apud Mercurium Pimander, Amorem corporis, inquit, mortis esse causam scitote. Qui se ipsum cognouit, bonum quod est super essentiam consecutus est: qui uerò corpus errore amoris complectitur, is oberrat in mortis tenebris, mala sensu percipiens. Qui se ipsum cognoscit, in deum transit, ut Dei uerbum tradit. Lux & uita deus est & pater: ex quo natus est homo. Proinde, qui se ex luce ac uita compositum deprehenderit, ad uitam rursus, lucemq́ transcendet: adsum enim ego ijs, qui boni, pij, puri, religiosiq́ sunt, præsentiaq́ mea fert illis opem, ut statim cuncta cognoscant, patremq́ pacatum & propitium habeant. Contrà uerò, impios arbitrio dæmonis permitto. Quod ad morbos attinet, quibus parte plurima afflictamur, scitu digna quæ Chrysippus tradit, Non esse eos κατὰ φύσιν, id est ex principali naturæ consilio, quod foret inconcinnum: sed κατὰ παρακολούθησιν, idest per sequelam contingere: quod genus sunt alia plura, ut in aere procellæ ac turbines & fulmina. Adde, non propterea naturam uideri accusandam, cui adglutinata sint impedimenta, & quidem insignia, senectus & infirmitas: quando est illa ætas animæ propria, moribus item bonis proinde dulcior, consilijs paratior promptiorq́. Ad mortis autem terriculamenta etiam cōstantior, ac inconniuens prorsum: libidinum uerò incentiuis retundēdis quanto, bone deus, firmior? At imbecillitas, nónne sobrietas est mentis? Nam Apostolica intonuit tuba, Quum infirmor, tunc potens sum. Quin & oraculo salutari responsum illuxit diuinum, Infirmitate perfici uirtutem.

Hominum genera tria pro uitæ institutis. Terræ filij qui dicantur: item cæli, aut dei. Actiuos & uoluptarios haberi tanquam exules, quia cōtemplantes iam sint in patria. De uoluptate. Cap. VIII

Ex hominum

EX hominum uero uiuendi institutis factum est, ut prudentissimi triplex inter eos haberi genus censuerint. Esse quippe nonnullos, qui & dicantur, & sint omnino terræ filij, quæ maxima turba est. Alios uero cæli: alios autem & dei uocant filios. Et poetica quidem fabulositas, Hesiodo principe, terra prognatos esse gigantes canit. Cui rei suggerit argumentum etiam nomen ipsum, quod ij demum terrena saperent, proni in pastum & Venerem, Deum porrò aut negligentes, aut etiam negantes, unde natum, ut cum cælitibus bellasse dicantur, quod esse aliud non uidetur, quàm naturæ repugnare. At qui altius attollendum caput arbitrantur, & toto conatu uitæ cultum petunt, artium adminiculis fulti, & scientiarum amore flagrantes cælestia penetrant, ac mentis sagacitate singula oberrant, intelligentia plurimum uiuentes, Hosce tradunt cælo natos patre, quoniam cælesti mente cælestia modo sapiant & conquirant. Qui uero integritati uitæ, ac diuino tantũ cultui mancipati terrena omnia, tum inutile, tum molestum arbitrantur onus, in intelligibilem sese mundum transcribentes, & in patriam dulcem (ut Plato inquit) confugientes, hosce putant dei filios habendos, quæ uera demum & solida felicitas est. Nam actiuos uoluptuososq́, tanquam exules habet Plotinus: ita tamen, ut actiuos facilius reuerti in patriam posse opinetur quàm uoluptarios, etiam si non desint, qui eum à quo negligatur uoluptas, ἔμψυχον putent νεκρὸν, id est animatum mortuum. Porrò sicuti uirtute, prudentia, uiribus præcellentes Ioue prognatos prædicant poetæ, ita feritate ac immanitate conspicuos Neptuni filios credi uolunt.

Felicitatem esse duplicem, naturalem, supernaturalemq́. Quo calle hanc consequamur. Corporis descriptio grata. Cap. IX

FElicitatem uero, quoniam huc prouecti sumus, finiunt eruditi, & meminit in Geneseos septiformi enarratione undecũq; doctissimus Picus, reditũ uniuscuiusq; rei ad initia. Esse enim summum bonum felicitatem. Summum autem bonum id esse, ut primo Moralium Aristoteles, enarratoresq́; testãtur, quod omnia appetunt: quod autem omnia appetũt, id ipsum est quod omniũ est principium. Proinde finis omnium, quod omnium principium, Deus uidelicet. Verum duplici calle incedit felicitas: aut enim naturalis intelligitur, aut supernaturalis. Et naturalem quidem intelligunt, cuius res omnes sint compotes, quatenus bonitatis, quæ summa est in deo, participes sunt, & operatio ex naturæ præscripto tendit ad bonum. Nam ignem, ut exemplo res fiat illustrior, diuinæ bonitatis habere partem, ita coniectamus: etenim primo est, & unumquodq;, quod est, participatu dei est, qui est ipsum esse. Quum ab igne promicat ignis, inibi fœcunditatis diuinæ simulacrum est, dum præscriptas sibi non egreditur metas, iustitiam exprimit, dum prodest, exuberantiam in deo benignitatis effingit. Ignis propterea dici felix potest, quatenus hæc præstat, quatenusq́; in eum cadere felicitas potest. Cuius, ut perfectius quodq; est, ita etiam capacius. Ideoq; maxime omnium capax homo, quia etiam perfectissimus. Hęc est celebrata ueteribus felicitas, quam Aristoteles sanxit in optima uersari operatione. Nam M. Tullius felicitatem esse ait, fortunam consiliorum bonorũ adiutricem, quibus qui non utatur, felix nullo pacto esse possit. Voluptatem, inquit septimo Ethicorum philosophus, felicitati adnectunt, nec id citra rationem. nulla nanq; operatio perfecta est, si præpediatur, sed actus est perfectus felicitas: quamobrem bonis qua quidem corporis, quaq́; externis, quin & ipsa indiget fortuna, ut non ingerat se obex aliquis. Qui uero astruunt, eum qui rota torqueatur, & magnis conflictetur malis, felicem esse, sit modo bonus, nil profecto dicunt aut sua sponte, aut inuiti. Quòd si est, non homo tantum est ad felicitatẽ natus, quod ipsi tamen astruere uelle uidentur: nam unumquodq; itidem felix est, aliquo modo, cuius finis est ex destinata ratione. Sed dicam amplius, Cætera non ferè naturæ suæ modulum transiliunt, nec limites egrediuntur obiectos: at homo nunquam non ab se ipso recedit longius, & sui oblitus aliud quiduis amplius agit, quàm hominẽ. Quo nomine colligitur omnium infelicissimus. Quamobrem adumbrata felicitas hæc est, non solida, nec suis nixa radicibus, quia non in ipso est deo, sed in nobis, cæterisq́. Proinde uera illa demum felicitas, quam supernaturalem dicimus, qua ad diuini uultus contemplationem surrigimur allicimurq́. Sic enim uerus ad principium reditus comparatur, & cum eodem unio, è quo deflu-

defluximus. Ad quem si perrexerimus, haud sanè quis facile retraxerit, nec tanquam Peliam, ut M. Tullius inquit, recoxerit. Hæc uero est angelicæ humanæq; naturæ communis felicitas: hanc bruta nec attingunt, nec affectant: hanc ut cõsequamur, non nostra ui continget: necessarius est diuinus ille radius, quem gratiam diuinæ bonitatis nuncupamus & credimus. Hæc nos attollat oportet, surrigat, illustret: aliàs fallimur: est enim saluatoris præpotentis oraculum, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahemur autem, si Mercurium ita exclamantem audierimus, O uiri terrigenæ, qui uos ipsos ebrietati & somno & ignorantiæ mancipastis, sobrij uiuite, abstinete à uentris luxu. Qui irrationali somno permulcti estis, cur præcipites in mortem ruitis, quum haudquaquam desit immortalitatis consequendæ facultas: Reuocate iam uosmet, qui laboratis inopia, ignorantiæ tenebris obuoluti, demigrate ab obscuro lumine, asciscite immortalitatem, corruptionem fugite. Cęterum alibi quoq; apud eundem Mercurium euangelicam subnotauimus sententiam: Nisi (inquit) ô fili, tuum corpus oderis, te ipsum amare non potes: quàm primum uero non te, sed Deum ipsum dilexeris, mentem protinus consequeris. Hanc deniq; nactus, e uestigio sciẽtiam cõparabis. Impossibile uero est, utrisq; simul intendere, mortalibus & diuinis. In primis uero quam circumfers uestẽ, exuere oportet, indumentum inscitiæ, prauitatis fundamentum, corruptionis uinculum, uelamen opacum, uiuam mortem, sensiuum cadauer, sepulchrum circumuertile, domesticum deniq; furem: qui dum blanditur, odit: dum odit, inuidet: umbraculum inimicum ad se ipsum raptans deorsum, ne fortè conspiciens ueritatis decorem, eius oderis prauitatem. Cæterum, quia satis iam superq; humanæ naturæ admirationem, quod ad animalem attinet potestatem, quantũ nostra paruitas tulit, uidemur exsecuti, consentaneum equidem sum arbitratus, excellentiam eiusdem summatim in corporis constitutione pertingere, ut demum miraculi huius inter cuncta maxime miri æstimatio iusta impleatur, & desinat homo se ignorare, respectetq; ad opificem suum, quo ut posset perfrui, ex bonitatis illius fonte exuberantissimo in lucem uitalem est emissus.

Humanis corporibus nil deesse ad perfectionem. An corpora nostra sint cælestibus nobiliora. De simia iucundum scitu. Corporis humani nuditatẽ non esse probrosam, contra Plinij sententiam. Quid responderi possit præponentibus homini bruta. Cur infantia quadrupedibus nos similes faciat: curq; uirorum cadauera fluitent supina, fœminarum prona. Pumilionũ ratio. Cap. X

Atque ut ab medicæ artis scientissimo primum initia ducamus: Corpora, Galenus inquit, sunt animarum instrumenta, quibus illæ necessaria exsequi ualeant. Proinde unicuiq; animantiũ suæ congrua naturæ ab optimo maximo deo membrorum attributa diuersitas est. Quæ item ratio unumquodq; præter hominẽ, armis instruxit accõmodis, ꝓprijsq; ac genuinis. Hic uero quod inter omnia ratione polleat, ac intelligẽtia, organũ habuit, cui reliqua uniuersa nequeãt comparari. Datæ nanq; manus sunt, quæ armorum omnium uicem implent, præstoq; sunt mirabili diuinitatis prouidentia ad perficiendum, quicquid ratio dictarit. Sicuti nec anima ipsa demigrauit in corpus, ut omnibus ferè Platonicis exceptis, placuisse uideo, artis alicuius scientia imbuta, ut intelligentiæ ac cognitionis potestate cunctas perdiscere ualeret. Quamobrem inanis est Plinij querela, & Plutarchi quoq; de humanæ naturæ infirmitate atq; inscitia. Quoniã homo res est, quam natura cæteris intentius curiosiusq; amplexatur, producitq; ueluti quiddã absolutius, & perfectius quauis creatura, quæ cæli ambitu contineatur. Adeo ut non defuerint, qui cælo item præstantiorem opinarentur hominem, seclusa tamen intelligentia, præsertim dum ex formula sua uiuit. Quanquam non me fallit, sexto Moralium Aristotelem, & in ijs quæ ad regem Alexandrum De mundo scribuntur, si modo non ementita est attitulatio, cælestia corpora homine nobiliora facere ac diuiniora, tum animæ ratione seu intelligentiæ, tum corporis, quando & propiora sint, & magis dei uirtute fruantur, gerantq; uicem optimorum magistratuum ciuitatis aut principum, omnia motu suo agentium gubernantiumq;. Quod comprobat Auerrois quoq;. Cæterum corporis cõstitutio, ac membrorũ compactior distributio cuncta saltem excedit mixta, etiam animata. Tametsi non latet, animalium quorundam effigiem hominis expressiorem præferre imaginem; quod in simia conuisitur. Sed

Sed eam Galenus ridiculosam uocat hominis imitationem. Aliquando autem inuētionem ludentium puerorum ridiculariam, in cuius confabricatione iusta uidetur fuisse natura, ut dicere assueuit Hippocrates, quæ ridiculam animam ridiculo circunuestiuit corpore. Propterea Thersitis turpitudinem expressurus graphicè Lycophron πιθηκόμορφον illum nuncupauit, idest simiæ consimilem, quam etiam Arimum Tyrrheni uocent. Tatianus uerò orator est simiæ cognomentum indeptus, quod omnia ingeniosius imitando exprimeret. Nam quod humani corporis nuditatem, ueluti probrosam obijciunt Plinius & Plutarchus: sciant auctores clarissimi, nos ita naturæ rerum etiamnum patrocinari posse, hominem nudo maximè omnium, & intecto inobseptoq; nasci corpore, unde & ὀλιγότριχον dicunt Græci, & μικρότριχον, idest paucis exiguisq; cōtectum pilis, quoniam minimum in eo sit terreni recremēti. Quæ ratio efficere quoq; creditur, ut ungues item minimos proportione sit sortitus. Propterea rectius Aristoteles, uir in omni scientia summus: Qui autem, inquit, hominem non bene, sed deterrimè omnium animalium constare aiunt, nudum enim improtectum atq; inermem creatum referunt, non rectè ij sentiunt. Cætera enim animalia unum auxilium habent: idq; nullo pacto ualent permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec uestitum unquam deponere pleniorē. At homini multa habere præfultui auxilia licet, atq; subinde mutare. Quid quod Auicenna doctrina tertia fen primæ primi, Humani corporis cōstitutionem, quā Græci uocant κρᾶσιν, nos etiam temperaturam, temperationem, fermētationem quoq;, semilatini complexionem dicunt, esse scribit, temperatiorem, quàm uel sit usquam, uel possit esse omnino, addita etiamnum uirtutum dispositione cōgrua, quibus agat, patiaturq;. Quando contribuit deus cuiq; animāti, & membro pro dignitate, quod actiones innatas adiuuet, quantum patitur ratio, & naturæ decor. Adde, quod ab Auicennæ doctissimo interprete traditū, adnotauimus: Si obduruisset, inquit, homo ut lapis, ore quidem esset insignis: sed nec loqui omnino posset, neq; item oculis uti: proinde simulacrū foret uerius mutum, quàm homo: siquidem sensus quilibet, & uoluntarius motus organum molle requirunt, ac lentum. Queruntur, Seneca inquit, diuinorum munerum iniqui æstimatores, & professi quoq; sapientiam, quod non mole corporis æquemus elephantes, uelocitate ceruos, leuitate aues. Vix sibi quidam temperant, quin eousq; impudentiæ prouehantur, ut naturam oderint, quod infra deos simus. At quanto satius est, ad contemplationem tot tantorúmque beneficiorum reuocare mentem, & agere gratias; quod nos in hoc pulcherrimo domicilio uoluerit parens deus secula sortiri, quod terrenis præfecerit. Quicquid negatum nobis est, dari non potuit. Quanto ualentiora animalia sub iugum mittimus? quanto uelociora assequimur? Quàm nil est mortale non sub ictu nostro positum? Tot uirtutes accepimus, tot artes: animum deniq; syderibus uelociorem. Circumeas licet cuncta, nihil inuenies, quod esse malis. Porrò ut scientissimè in Moralibus Plutarchus colligit, equi celeritas in nostra cedit emolumenta, canum pugnacitas hominem tuetur, piscium, suum, id genus cæterorum alimur corpulentia. Elephas terribilis est ille quidem & uastus corpore, sed adeo nobis obnoxius, ut tantam molem in ludicra uerterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, & adorantium modo genua submittere atq; etiam porrigere coronas. Quin id accepimus quoq;, neutiquam silentio inuoluēdum: elephantū literarum Græcarū ductus perdidicisse, & ne quid admirationi desit, etiā perscribere solitum. Nam & equum ita edoctū, in Traiano scribit Dion, ut regem adoraret. Quamobrem, si cui hoc nomine uilior est, ac putet hominis status, sic fermè responderi posse uideo. Non inest quidē nobis leonis robur, non leporum pernicitas, non aquilæ uisus, non piscium in natando agilitas, non taurorum impetus, non canum sagacitas: uerum inest prudentia, inest ratio, inest diuinior mens, qua unicuiq; istorum dominamur ad satietatem, uertimus ad delicias, excarnificamus, & utcunq; libuerit, uersamus, seu patinarium uelis, seu assum malis, ut Plautino utamur ioco. Adijce, quòd societas innata homini aduersus uiolentissima quæque nos communijt ualidissimè, & in alienæ naturæ transmisit imperium, ac dominari etiam mari iussit. Cōqueritur quidem Plinius, primam roboris spem, primumq; temporis munus quadrupedi similes nos facere. At efficit hoc naturæ potētia, quippe superiora corporum ea ætate inferioribus, alioqui teneritudine insigni præmollibus, tum magnitudine, tum

ne, tum pondere præſtant plurimum. Quæ ratio efficit neceſſario, ut manibus pedum uice utatur infans, qui mox robur indeptus ſurrigit corpus, & hominis proprium agnoſcit ſtatum: donec ſenio areſcentibus ſupernis incuruetur plerunq;, infernis craſſeſcentibus, in muliere præſertim. Scribit idem Plinius, Virorum cadauera fluitare ſupina, fœminarum prona, uelut pudori earum parcente natura. Verum & hoc naturali prouenit ratione, quando mulierum antica poſticis longe pernoſcuntur ponderoſiora uteri reſpectu, & mammarum, quod in homine contrà fit omnino. Quæri hac parte & illud poteſt, Vndenam fiat, quòd uniuerſim inter animantia iuſtæ magnitudinis quibuſdam adſint corpora, nonnullis uero citra. Cæterũ ab phyſiologiæ ſtudioſis ratio ferè promi duplex aſſueuit: alteram ex loci promunt anguſtia, de alimenti inopia reliquam. Sed enim pumiliones arctior locus concinnat: latitudo nanque illis & profunditas laceſſita uiſitur haudquaquam. Verũ parentibus euadunt breuiores multo, ueluti rectis lineis in aduncas reflexis, cuiuſmodi agnoſcimus ferè tabernulis quæ inſunt picturas, breues utiq;, at latas tamen, profundasq;. Verum quibus alimenta ſuppeditarint parcius, his fermè prætenuia ac prorſum puerilia conſtant membra. Pumiliones alias & pumilos dici compe- rias: quanquam enerues quoq;, ac molliculi nuncupentur pumili. Quod Placiades ſcribit. De arboribus item pumilionem dici, Plinio credimus: quem horoſcopo in tertia ſcorpij parte conſtituto, naſci, Iulius Firmicus auctor eſt.

Cur ſit erectæ ſtaturæ homo. Cur plantæ contrario nobis modo ſe habeant. Piſcis qui dicitur cæli inſpector. Cap. XI

QVid uero ſibi uult ſurrecta hæc corporis figura? an non id oſtentat bonum, & ſubinde ingerit ingratis, cui cætera in brutis nequeant comparari? Equidem ſic arbitror, inde commoneri omnes, Non eſſe hic nos, ut incolas & habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum atq; cæleſtium, quarũ ſpectaculũ ad nullũ aliud genus animantiũ pertinet. Propterea Mercurius inquit, generatio hominũ ad diuinorũ eſt operũ cognitionẽ, teſtimoniumq; naturæ, ad imperandumq; omnibus, quæ cælo teguntur, ad cæleſtium diſcurſum ſuſpiciendum, ad poteſtatem dei & naturæ progreſſus: ut deniq; ijs ipſis quæ in uita ſuſpexeris, mox feliciſſimè hinc emigrans perfruaris, cæli tranſmittens limites in diuinæ maieſtatis perpenſione, ſicuti noſtræ religionis placitis, & Platonicorum ſancitur. Et erectæ quidem figuræ ratio euidens hæc, quæ finem nobis præſcribit. Additur & humanæ formæ ratio conſimilis animæ cæli in receſſu ab contrarietate omni: ipſa quippe producta eſt in umbra intelligentiæ, ſicuti Iſaac dicere conſueuerat. Proinde dicitur homo collimitiũ, & orizon corporeorum & incorporeorum: cuius ſuperna ſunt ſuperna ſimpliciter, ſcilicet uniuerſi. Quæ uero ipſum hoc efficit ratio, in calore eſt, ac ſpiritu, quibus inter cuncta animantia fœcundior homo eſt, propriæ molis reſpectu, circa præcordia in primis, & ſpiritalia membra. Quo fit, ut erigatur corpus propulſione ſpiritus & ſanguinis ad ſuperna. Facit ad id & elementorum nexus, quibus humanum corpus eſt compactum, quando æquabili maxime pondere ad eius coiere compagem. Quamobrem libro De partibus quarto Ariſtoteles: Solus, inquit, animalium omnium homo erectus eſt, quoniam eius natura atq; ſubſtantia diuina eſt. Officium autem diuini eſt intelligere atq; ſapere, quod non facile eſſet, ſi uaſta corporis moles aſſideret: pondus enim tardiorem reddit mentem & ſenſum communem. Propterea concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora uergere in terram neceſſe eſt. Accedit ijs & diui Thomæ auctoritas in libelli expoſitione qui eſt De iuuentute & ſenectute, qui aſſignaturus ex mente Ariſtotelis rationem, cur plantæ contrario nobis modo ſe habeant: Eſt, inquit, erectus homo duabus ex cauſis, ſimul quia eſt animaliũ perfectiſſimus, acceditq; plurimum ad cæli æqualitatẽ, ſimul quia proportione corporis calidior eſt alijs omnibus. Calidi uero proprium eſt in arrectum tollere. Animalia reliqua medio ſe habent modo, quoniam minus ad cæli æqualitatem accedunt, minusq; habent caloris erigentis. In plantis autem res omnino contraria eſt, quia immobiles ſunt, ſuperiorq; in illis portio eſt, unde alimentũ recipiunt: id uero in radicibus contingere, manifeſtum eſt. Proinde Ariſtotelem dicere, illas habere oris proportionem. Plantæ item imperfectiſſimæ ſunt, minusq; genuini etiamnum obtinent caloris, quàm bruta, nihilq; quodammodo ad cæli æqualitatẽ accedunt. Ideoq; quod

quod in illis supremum est, in uniuerso imum agnoscitur. Porrò ne quid per incuriam transiliamus, auctor Galenus est: sic nos promptius & commodius multo manuum uti ministerio. Quicquid enim contrectamus, uel stantes id agimus, aut omnino sedentes, prorsum uerò nil proni, uel supini: siquidem positũ huiusmodi ferè artes nescire. Quod uerò de cæli suspectione protulimus, multo excipit risu Galenus idem: quando proceriores colli auitia longe id facilius ualeant implere. Esse quoq; piscem ait, ab re cæli inspectorem nũcupatum, quod uel inuitus suspiciat perpetuo. Addit, qui ista tradant, non uideri Platonem intellexisse, à quo proditum sit, suspectari à nobis, nõ ubi quis caput reclinet oscitans, sed cum mente cælestium corporum, cælitumq; naturam attingat.

Quàm multa sint in corpore humano admiratione digna. Quæ sit in corporibus pulchritudo. De humoribus quatuor humani corporis. Quid ita functos fato dicamus Alibantas. Segniciei in motu ratio: item animositatis, & contentiosæ naturæ. Idiosyncrasia quid. Medicina uera cur dijs attributa. Cur ingeniosi aliqui, aut obliuiosi. Cur tristes, aut hilares. Item de sanguine, ac bile atra. Plinij locus restituitur libro secundo. Cacochymia, & Plethora quo differant. Ichores quid, & Enhæmum. Cur sanguis dicatur ἀὴρ. Lac quid. Cap. XII

IN corporis uerò humani fabrica ingerunt se plurima singulari digna admiratione, quæ singillatim ac curiose contenteq; si quis exsequi curet, uix reperietur finis ullus. Siquidem quæ communia nobis sunt cum brutis, tanto exquisitiorem in corpore humano rationem habent, ut impius omnino censeatur, qui artificis eminẽtissimam sapiẽtiam iniqua perpenderit lance. Nec dispicio nunc quo ingenio, qua rerum insigni opportunitate corpora nostra sint ossibus solidata, peruincta neruorũ ui, ad omnem motũ aptissima, siue procurras, siue retroagi aut circumagi opus sit, nõ minore ascendẽdi, uel etiam arrependi occasione, utcunq; omnino libuerit, & quidẽ nullo ferè conatu, ut eos taceam qui agilitate incredibili per circulos corpora immittunt, & uitilium modo tam uariè inflectuntur, ut ne ceræ quidẽ sequacior uideatur natura. Illa uerò cuiusmodi laus est, in humana facie, uultuq; tantã agnosci diuersitatem, ut inter tot millia hominum indiscretas effigies reperire nõ sit, aut rarissime admodum sese occasio ostentet, nec ab miraculo res absit? Quod solertissimum artificis ingenium in paucissimis prorsum assecutum fuerit. Quid illa loquẽdi uarietas? quæ quamuis initio terra uniuersa esset labij unius, eò increuit, ut mirari satis nõ sit, quũ præsertim dissoni oris quispiam non ferè censeatur hominis uice, inde etiam nato prouerbio, Obsurdescere hominẽ in aliena lingua. Iam uero corporum pulchritudo quàm apposita, quamq; usui omni accommoda? Nec eam nunc intelligo, quæ ex colorum linearumq; concinnitate consurgit, quãquam nec istam frustra desyderaris. Sed hanc prudentes tum effictam, tum notham rentur pulchritudinem. Siquidẽ alia ἀνδραποδοκάπηλος, siue mango corpora laudabit, alia Hippocrates. Ille enim peregrinis nugis, & artificio omni uenustatem, ut Galenus docuit, adsciscit: hic ueram adiudicabit pulchritudinem, quæ optima constet corporis constitutione, quam ex actu pernoscimus, sicuti De utilitate partium secundo, comprobat Galenus idem. Hanc uerò in membris extimis præcipuè attendunt peritiores, quãdo intimis, quia latitent, nõ utique pulchritudinem, sed utilitatem attributam incredibilem uolunt. Est uerò constitutio optima, quæ omnes habet particulas, quæq; ex ijs profluunt, emolumenta ad actus organorum peraccommoda. Corpus huiusmodi bene habitum euphoron Græci uocant, idest εὔφορον. Illud uerò in corporis humani compage cuiusnam modi esse creditur, quòd arte mirabili, ut mũdus, ita etiam homo quatuor constare uidetur elementis, uti decimo Simplicis medicinæ auctor Galenus est, sanguine, pituita, & utraque bile tam atra quàm flaua? nam sanguis aeri assimulatur, pituita aquæ, flaua bilis igni, terræ uerò quæ atra dicitur bilis. Siquidem horum singula elementorum habent qualitates, ut τετραφάρμακον quoddam possis dicere, ac ueluti moretum: nec tamen omnino modo eodem, hoc est non per minutissimarum partium appositionem, sed per transmutationem & unitatem ita cõcreta generantur corpora, ut separari nisi ab eo, cuius iussu coire nequeant. Quoniam uerò calens humectatio uitam prorsus continet, frigida autem arefactio mortem, hinc factũ

ut uita functos dicamus alibantas, ceu sint ἄνευ λιβάδος, idest citra humoris portiunculam. Sed illud grauius multo, quibus frigidior succus in uentre, aut in toto corporis habitu collectus est, hos ad motum esse segniores, compertum est. Sic & qui plethorici uocantur, qui æquabiliter se habentibus succis abundant nimium, & quos recens afflixit frigus. At illi impensius etiam qui natura frigidiore sint. Iam his longe insignitius, si frigiditati humor accesserit. Quis uerò temperatura præsto calidior fuerit, hi prorsum & sunt animosi, & certaminis cupidiores, adque actionem prompti nimio plus. Nec illud prætereundum, dici plerisque medicorum idiosyncrasiam priuatam uniuscuiusque temperaturam corporis, quam assequi coniectatione uel perfectum medicum exactius, reatur impossibile: quo nomine, Galenus inquit, ueram medendi scientiam Aesculapio attribuunt, ac Apollini. Gustu porrò sanguis dulcis, pituita salsa, flaua bilis amara, atra uerò acuta. Fons sanguinis est cor. Ex sanguine spiritus. Sed per cordis partem dextram manat sanguis, per sinistram promicat spiritus. Flaua bilis ex iecore, atra ex splene, pituita ex cerebro. Est uerò sanguis calidus & humidus, pituita frigida & humida, flaua bilis, calida simul & arida, atra denique arescit cum frigiditate. Ex ijs uerò quatuor noscuntur corporum constitutiones: uerum ante has intelligit medicorum schola, quam temperatam uocant, sicuti Constitutionum secundo prodit Galenus, & quarto Colliget Auerrois, ut de Auicenna interim taceam, secunda primi, doctrina tertia. Quod autem hominum alij sint hilares, tristes alij: causa, ut inquit Hippocrates, in elementis est. Nam qui defecatissimi sunt sanguinis, ridibundi ferè sunt, uisu, corporeque floridi, & quandoque coloris uenusti. Homerus quoque de caloris copia risum profluere, inibi uidetur indicare, ubi γέλωτα ἄσβεστον, idest inextinguibilem dicit risum. Quin & grammaticis suboluisse uidetur, à quibus γέλως deduci traditur ab ἕλη, quæ uox caliditatem nobis indicat. In quibus uerò flaua exuberat bilis, agiles hi, leues mente, ingenij celeris & iracundi. Qui atra bile abundant, inertes sunt, pusillanimes, timidi. At pituitosi, segnes & frigidi. Ex pituitæ dulcis affluentia somni copiam profluere, coniectant medicorum scholæ, uelut ex acetosis famem, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Homini autem meminisse & sapere ex temperamēto aduenit cerebri, nempe cum medio modo habet, ut neque calidum, neque frigidum sit. Nam obliuio ex frigido gignitur cerebro magis, quàm ratione alia. Ideo morbus quod delirium nuncupatur, à febribus gigni traditur exurētibus: sicuti redundāte humore frigido in cerebro, enascitur lethargus. Hinc commoneor, ut Plinij locum, nemini hactenus animaduersum, quod sciam, ad libram exactius reuocem libro secundo capite octuagesimo, ubi legitur modo, Truces uerò ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Reponendum autem sic, Truces uerò ex cæli rigore. ut hic dispungas, sicque inferas demum, has & illas mobilitate hebetes: ut glacialem mundi partem incolentes, ac æstu torrida, ingenio esse præpingui, percipiamus. Id quod liquidò comprobant sequentia: quippe medijs terrarum spatijs molles enitescunt ritus, sensus est purus, ingenia fœcunda, totiusque naturæ capacia. Quæ autem de affectionibus humorum quatuor adnotauimus, Scire oportet, nō uideri ea omnino perpetua: est enim ubi sub uirginea, & miti facie, barbara, atrox & ferina prorsum lateat immanitas. Sub aspernabili uerò, & cruenta minante uultu latet quandoque amabilis & exosculanda clementia. Quibus uerò uenusta frons & ridibunda, renidensque, æstuant sæpe mœroribus, ac sibi ipsis putent. Iam quosdam inuenias ita lugubres aspectu & inferio uultu & fronte obducta, instar uicti Marsyæ, ut Saturni mancipia planè uideantur. At quum attentaris, bone deus, quàm sereno sunt animo, quàm facetoso, quanta comitate risu omnia resoluunt. Inter humores uerò sanguis longè præstantior censetur, siquidem est spirituum materia, quibus maxime stat uita, & uirtutis uegetatricis operatio, atque item animalis. Deinde, quia ad uitæ principia accedit amplius, quum sit attemperati caloris, humectique: præterea alit efficacius, instauratque quod intercidit, proinde naturæ thesaurus habetur: &, ut Plato inquit, carnium, & uniuersi corporis pabulum, quo pereunte, confestim insequatur mors. Bilem atram, seu μελαγχολίαν ueluti sordes intelligunt feculentas, dissitas plurimum ab uitæ principijs, lætitiæ hostes ac liberalitatis, senio & morti uelut cognatione iunctas. Ex medica illud est doctrina, si ex æquilibrio augescāt chymi, affectionem innasci, quam πλῆθος dicunt, ac πληθώρην. Vbi uerò bile flaua, aut nigra uel phlegmate aut humoribus, quos ὀῤῥώδεις uocant, offertum uisatur corpus, cacochymiam

chymiam nuncupant, non Plethoram: humorem pituitosum, ac frigidum Praxagoras uitreum nominabat. Diocles monebat, Maio mense augescere in hominibus pituitam, & ἰχῶρας dulces: æstate uerò flauam bilem, & amaros ἰχῶρας, eo utiq; uocabulo sanguini humores innuens permixtos. Scire tamen licet, Ichoras Græcis quandoq; pro humoribus in corpore seu corruptis, seu integris accipi. Lego apud eruditos, quod equidem relatu dignum censui: pituitæ speciem ingenerari quandam gypso aqua macerato persimilem, sed membrorum nodis præcipue, Vbi decoquentis ui caloris sæpe fiat perinde ac gypseus lapis, mirabili etiam mulieris exemplo, quam diu molestum uexarat onus sphondylorum ac rhenum. Ea cum scabendo, pruritu titillãte, cutem lancinasset, lapilli exciderunt numero decem & octo, magnitudine quanta in tesseris uisitur, colore planè gypseo. Cæterum ex quo cœpimus & miraculum ex sanguine subtexamus alterum. Vnde enim fiat, ut in uulneris auctorem, si superueniat intra horas plus minus septem, prosilire pernoscatur? Nempe qui uulneratur ac perimitur, in assilientem dolenter conuertitur, cogitatio ultionem expetit auide, ad id repente inardescit bilis, à qua mox succenditur sanguis, raptimq; tota ui sese ad uulnus proripit, tum fomenti causa, tum uindictæ. Conuolant spiritus insimul, qui insita leuitate mox auctorem circumsiliunt, cuius calore perseuerant, persistuntq; aliquandiu. Quo tempore, si uulnus inspiciat is cominus promitur in eundem sanguis, tum calore necdum extincto, tum quod nec agitatio quieuit interior, simul quia uel prius in illum sese concitarat. Porrò quoniam spiritus suos repetit sanguis, suumq; proliciunt sanguinem spiritus. Sunt ex theologis, qui in deum refundant euentus causam, ut horridius fiat peccatum, ac detestabilius. Illud auctarij fuerit loco, inter medicamenta esse, quod uocetur enhæmon: quod ut ex Hippocrate quarto Therapeutices inquit Galenus, κωλύει διαπυΐσκειν, καὶ ἀναξηραίνει. Nam & primo Problematum Aristoteles, supprimi ab eo sanguinem scribit, ac materiæ inutilis cõfluuium reprimere. Ita enim effici, ut uulnus simul & inflammatione careat, & unitati sit opportunum. Porrò, quæ cruentis inijcienda censemus, acria ex parte magna sunt, quo acerbitate sua astringere queant. Deniq; medicamentis constant non pinguibus: ideoq; Alipene nuncupantur. Cæterum & ulcus enhæmum dici Galeno quandoq; obseruauimus, tanquam cruentum intelligas, καὶ πρόσφατον. Nec illud præteriero, in Alexipharmacis Nicãdri sanguinem dici ἔαρ, quoniam uere plurimum exundet. Certe eariten sunt qui hæmatiten dicant lapidem. Lac, ut physici produnt nonnulli, sanguinis spuma est, quo nomine, inquit Varro, nutricem oportet esse adolescentem, anuis enim ut sanguis deterior, sic lac.

Spiritum plura significare. Branchus quid. De animali spiritu, uitali, naturali. Ingeniorum diuersitas unde sit. Cap. XIII

SPiritum, siue πνεῦμα modis dici pluribus, non grammaticis modo notum, sed & medicis: uno enim modo de anhelitu pronuntiatur, ut apud Hippocratem, Galeno teste Prognosticorum prima: Spiritus si frequens sit, dolorẽ & succensionem significat in his quæ sunt super diaphragma. Et apud Quintilianum libro undecimo: Est interim, inquit, & longus & plenus & clarus satis spiritus, non tamen firmæ intentionis: ideoq; tremulus, ut corpora, quæ aspectu integra neruis parum sustinentur. id Græci βράγχον uocant. Alio item modo uentum indicat, deinde & substantiam incorpoream, rationalem. Nam sic angeli uel intelligentiæ, & anima, spiritus ab theologis nuncupari solent. Postremò autem est spiritus substantia subtilis, aerea, dilucida, ex tenuissima quaq; sanguinis parte producta, ut deferatur uirtus à præcipuis membris ad reliqua, quo proprios ualeant actus exercere. Spiritus hic ad sanguinem ita se habet, ut ad ignem scintilla. Galenus libro De uirtutibus nostrum corpus dispensantibus, duo tantum facit spirituum genera, uitalem, & animalem. At Therapeutices duodecimo, naturalem etiam addit: ita uerò ut ambigens de eo uerba faciat, & per conditionem. Auerrois secundo Colliget (ut barbaro, sed scholis tamen pertrito utamur titulo) duos facit spiritus, in corde uitalem, at animalem in cerebro. Sed primo Canticæ addit etiamnum ipse naturalem, quem ex uapore gigni interpretatur depurato detersoq;. Cuius sedem, inquit, statuit Galenus hepar, unde transmittatur in corpus reliquum. Aristoteles autem cor, in quo deprehenditur manifesto. Præcipuum uerò instru-

mentum quo uigent reliqua, est per neruos in cor & iecur descendens ex cerebro spiritus animalis. Vitalis autem spiritus ex corde profluens, multa est tenuitas quæ ad corporis membra inuehitur per arterias, causa cognati, insitiq́, ac uitalis caloris existens, & proinde etiam uitalis nominatur. Hic etiam per arterias sese attollens ad caput materia spiritus fit in cerebro, quodamq́ moderamine sese omnis sensus & imaginationis & memoriæ, appetitusq́ & motus, necnon in ratione utentibus opinationis & intelligentiæ instrumentum abunde suggerit. In primisq́ sese animæ offert, & quò illa intenderit, irrumpit: quamobrem etiam animale nuncupatur instrumentum. Verum tamen iuxta eius temperiem uariam uarias ac diuersas anima quoq́ perficit actiones. Vnde & ingeniorum nascitur diuersitas, quod & in brutis animaduertimus. Quædam enim rationi propiora uidentur, pro spiritus qui cerebrũ occupauit qualitate. Quanquam & acutiora deprehenduntur ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum qui terras incolant eas, in quibus aer sit purus ac tenuis. Quin & quibus uescare cibis ad mentis aciem interesse plurimum, coniectant.

Quid arteria, & quid uena: origo utriusq́. Vena an dicatur de arteria, contra Gellium. Hæmorrhagia quid. Anastomosis. Diapedesis. Parocheteusis. Antispasis. Ischæmon. Arteriæ tunica an coeat soluta. Colletica. Epuletica. Cirsos. Varices. Cap. XIIII

QVoniam uerò sanguinis spiritusq́ facta nobis mentio est, quibus implendo deplendoq́ uitam reficit natura, uel perdit, congruum fuerit, hic potissimum uenarum, quas dicunt sanguinis riuos, & arteriarum, quas spiritus uocant semitas, rationem paucis attigisse, primumq́ rerum ipsarum finitionem. Venã igitur sanguinis esse conceptaculum dicunt, siue (ut medici nuncupant) uas, mixti confusiq́ cum spiritu naturali, in quo sanguinis plus sit, spiritus autem minus. Arteriam esse uolunt spiritus conceptaculum naturalis mixti confusiq́ cum sanguine: in quo spiritus sit plus, sanguinis minus. Id uerò planè obseruatione dignum ex Galeni doctrina, necnõ Cordubensis Moysi, Aphorismorum particula prima: eum qui sit in pulsantibus uenis sanguinem uideri esseq́ modi non magni ac prætenuem, adq́ fumi naturam proxime accedentem. Rursum qui est in uenis non pulsantibus, spiritum esse modicum item ac omnino nebulosum. Venarum exortum omnes ferè à capite atque cerebro deducunt, sed errore maximo, ut tertio De animalium historijs auctor Aristoteles est, qui earum naturam deprehendit huiusmodi: duas uidelicet intra pectus uenas contineri, spinæ appositas: altera quarum maior sit, minor altera: sed maior, inquit, priorem partem adit, minor posteriorem: & maior dexteram potius sedem obtinet, minor sinistram: quam aortam nonnulli uocant, eo quod neruosa eius pars conspici uel in mortuis potuit. Ambæ ex corde originem ducunt, transigunt enim totæ cætera uiscera, per quæ tendunt suam seruantes naturam. Deinde exsequitur Philosophus, qua ratione illarum utraq́ in totum dispergatur corpus, ea transponere ac uelut conuasare uniuersa, non fuit consilij, ne pragmatia nostra hæc de homine exeat in immensum. Qui curiosius ista perquirit, locum habet quem adeat. Auicenna item doctrina quinta fen primæ primi, Arterias esse corpora scribit sinuosa, in longum porrecta, neruosa, ex corde propagata: quibus insit motionis uirtus per diastolen & systolen, idest per disparationem & contractionem, ut inde cordis euentatio comparetur, & ab eo fumidus segregetur uapor, & membris corporis distributim infundatur spiritus. Venæ autem, inquit, arterijs quidem persimiles sunt, sed ab hepate manant ac quiescunt. Earum munia sunt, membris sanguinem insinuare. Scitu uerò non indignum parte hac, ab Hippocrate, sicuti ab uetustioribus item alijs, duo genera uasorum, quibus contineatur sanguis, nuncupari uenas, non ut ab iunioribus, alterum tantum, cui non insit pulsus. Id quod est secundo De morborum interstitijs ab Galeno confirmatum, & A. Gellij sententiam reuellit insigniter, sed & Quintilianus septimi libri fine, uim appellat sentiendi uenarum pulsus. Plinius quoq́ libro item septimo, Venarum dicit formicantem percussum. Auicennæ eruditus interpres dubium uideri scribit, profluant'ne ab hepate uenæ, quum Aristotelis (inquit) sententia sit, uenas & arterias à corde initia ducere. Galenus quarto De utilitate partium, non pulsantes uenas, tunicæ unius ab hepate ortum habere scribit. Idem approbasse Auerrois uidetur prim.

Coll

Colliget, capite De uenis. Etiam si in libro De dispositionibus cordis, asserere non ambigat, Esse in corde cibalem uim, spiritus quoque & uenarum ac neruorum propaginem. Ego uerò Galeni doctrinæ cēsuerim inhærendum, quam niti experimento scimus. Apuleius in libro De dogmate Platonis: Exaduersum, inquit, cordi uenarum meatus oriuntur, per pulmonis spiracula uiuacitatem trāsferentes, quam de corde susceperunt, & rursus ex illo loco diuisæ per membra in totum hominem inuehunt spiritum. Cœlen, id est concauam dici uenam maximam, quæ ab corde initia ducat, auctor est Pollux. Illud adiecisse, puto, nil obfuerit, Hæmorrhagiā dici sanguinis fluorem, uenis uel ruptis uel conuulneratis. Fit autem Hæmorrhagia, quæ anastomosis, idest ἀναστόμωσις nuncupatur, ex uasis, seu conceptaculi imbecillitate, & impetu copiosiore affluentis sanguinis ad eius os. At quæ dicitur διαπήδησις, hoc est diapedesis, tunica confit rarescente, ac sanguine attenuato. In hæmorrhagijs ex Hippocratis instituto auertitur sanguis aut parocheteusi, aut antispasi. Et parocheteusin quidem intelligunt, ubi in propinqua corriuatur loca: antispasin uerò quum in opposita: ueluti ex supernis demanante sanguine per nares, fit ἀντιπαροχέτευσις: at per inferna, uti per sedem, ἀντίσπασις. Sed & in occipitio, si per nares profluuium infestet. Hæc enim obiecta item accipimus. Ischæma denique, idest ἰσχαίμα, sunt, quæ sanguinis comprimunt fluorem, medicamina. Porrò & id obseruatione non indignum. A quibusdam traditum, Arteriæ tuniculam unam esse duram adeo, & χονδρώδη, ut omnino sit consolidationis nescia. Sic enim symphysin interpretamur: quippe mollia tantum corpora adglutinationem admittere. Nam lapidi non concrescit lapis. Experimento tamen se Galenus aduertisse prodit, coisse quandoque: ac arteriæ naturam esse utique dysphyton, idest quæ coalescat difficulter, non esse tamen prorsum asymphyton, idest ab coalitu seiunctam. Quæ uerò consolidant, symphytica dicuntur pharmaca: sicuti colletica, quæ adglutinant: epulotica, quæ cicatricem inducunt. Cirsos dicunt ueteres Græci, ac medici præcipuè, quum toto corpore amplius uenæ dilatantur. Quum uerò in cruribus, ixias uocant; nonnulli ex alia scriptorum decuria, uarices uocant Latini.

Pulsus quid. Item de ratione pulsuum digna scitu. Qui sit formiculans percussus, & uermiculans. Plinius declaratur. Microsphycti qui intelligantur. Caput XV

IAm uerò ut ueluti per gradus quosdam hominis nobilitatem attingamus ratione corporis, cui non uideatur diuinæ sapientiæ miranda benignitas, quæ summo studio peculiarius semper impertitur, quo à brutis insigniter seiungamur? Siquidem pulsuum ratio quàm mira est? quàm uere diuina? Qui in cacumine membrorum euidentes sunt morborum indices, in modulos certos legesque metricas per ætates citati, aut stabiles, aut tardi. In ijs obseruatio crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Quo quid parte hac præstantius? aut quid æquè necessarium? Pulsum uerò, siue (ut Græci dicunt) σφυγμὸν, sic fermè finiunt, Vt esse intentionem motus dicant, & remissionem in corde & in arteria, naturalis, non arbitrarij. At ueteres medici etiam sic: Pulsus est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ ac cordis, uel subsultio & palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ. Vnumquenque uerò pulsum esse compositum, Auicēna scribit, ex motibus duobus. Quibus duplex item accedat quies: nam inter motus duos, & quidem contrarios, necesse est intercedat quies. Neque enim fieri potest, ut motui continuetur motus, quoniam unicuique præscribitur meta ad quam tendat, quò ubi sit peruentum quiescat. Systoles uerò seu cōtractionis motus, à plerisque medicorum haud percipitur. Tunc enim à manu recedit arteria, tactus uerò non prouenit, nisi sensibile tangentem contingat. Galenus medicinæ scientissimus, cuius Auicenna se fatetur interpretem, proinde scribit, Remissionem huiusmodi non obseruasse diu: mox uerò curiosius solicitiusque intendentem adeptum nonnihil: denique ita progressum, ut pulsuum ianua sibi patesceret omnino. Sed cur'nam institutum, brachiorum arterias obseruare potissimum? Nempe, inquit Galenus idem in libro qui est ad pulsum Isagogicus, quia paratior est pars ea, atque item prolatu honestior. Accedit, eius loci pulsum esse uniformem maxime atque in necessitate perutilem. Nam & arterias eiusmodi patentiores nouimus, quia pars ea minimè sit corpulenta, nec abest ordinis rectitudo, qua in

eum locum à corde corriuatur arteria, nusquã ferè anfractibus sinuata. Adiuuat & propinquitas, præcipuè sinistri brachij, quo uberius se promit à corde uirtus. Quia uerò septimo Naturalis historiæ Plinius inter signa ingruentis mortis inæqualem formicãtemq́ uenarum percussum apposuit: Formicantem pulsum Galenus capite tertio libri De tactu pulsus, intelligit minutum, densum, ac summe debilem, qui uelocitatis opinionem exhibeat, quum sit minime uelox. Rasis auctor & ipse fidei haud labefactatæ, nec dilutæ, decimo Almansoris, pulsui nuper æditi infantis esse similem tradit. Philaretus quærit, quo distet ab formicante uermiculans percussus: & hunc quidem putat quandoque conuerti demutariq́ in melius, eius item amplius patere inæqualitatem. Formicantem uerò uirtute prorsum intermortua fieri, & interitum prænuntiare. Memorandum uerò Microsphyctos uocari quoq́ Græcis, quibus pusilli sunt uenarum pulsus, longitudine altitudineq́ ac latitudine minima, uti ab Galeno proditum est, surrecta arteria.

Quæ sunt partes in animalibus similares & dissimilares: item de neruis. Quæ membra organica. Quoq́ ab ijs differant, quæ animalium dicuntur partes. Cap. XVI

ANimalium partes, inquit Aristoteles, aut incompositæ sunt, quæ scilicet in similes sibi partes diuiduntur, ut caro in carnes, & ob eam rem similares, id est homœomeræ dicuntur. Aut compositæ, quæ aptæ secari in partes dissimiles sint, non in similes, ut manus non in manus secatur, aut facies in facies. Quapropter dissimilares, idest anhomœomeras nominamus. Eadem hæc Auicẽna ex Aristotele mutuatus doctrina quinta fen primæ primi cõscribit: sed addit, Dissimilares partes dici membra organica, quod sint animæ instrumẽta ad complẽdum motus & actus. Nam & Therapeutices primo Galenus aliud esse μόριον, seu μέρος, & aliud organum præmonstrans: Organum, inquit, ὀνομάζω μέρος ζώου, τελείας ἐνεργείας ἀπεργαστικόν, οἷον ὀφθαλμὸν ὄψεως. Qua sanè ratione oculus quidem animalis dicetur μόριον καὶ μέρος καὶ ὄργανον. At tunica ceratoides μόριον utiq́, ac μέρος: organum autem minime. Inter similaria principem locum habere ait Auicenna os, mox chartilaginem, postea neruos, qui sint corpora ex cerebro prodeuntia, seu ab nuca, alba, flexu mollia, & quæ non facile interuellantur, ea maximè ratione nata, ut eorum adminiculo membra & sensus non sint expertia, nec motus. Sciendum uerò hasce partes haberi ac dici simplices ex sẽnsus tantum iudicio, quoniam & ipsæ ex elementis compactæ sunt: uerum quia in compositis non se actu promunt elementa, nec pernoscitur portio ulla, cui non cõgruat appellatio totius & diffinitio eadem, simplicia nuncupantur & homogenea.

Ossium ratio. Cornei cur dicantur, quibus sunt ossa concreta. Quot in humano corpore. Interim quæ ossa dicuntur simenia, uel cynolopha: item sesamina, lambda, hyodea, catagma, helcos, rhegma, spasma, apospasma, teredon, lygysmos. Poros quid. Cap. XVII

PLato in libro De uniuersi natura, humani corporis explicans rationem: Os, inquit, deus artifex ita concinnauit, terram atterens puram lenemq́ miscuit, madefecitq́ medulla, id postea in ignem iecit, mox in aquam mersit, rursus in ignem, iterum & in aquam: sicq́ transferens sæpius in utrunq́, tale reddidit, ut liquari à neutro posset. Quibus natura concreta sint ossa, quos rarenter utiq́ reperias, Cornei dicuntur, puto, quia cornui masculę nulla insit medulla. Ossium uerò distinctio est apud medicos appositissima. Alia siquidem basis uicem præstant, quoniam illis innitatur corpus, quo in genere sint sphondyli dorsi: propterea inquit Aristoteles, Initium in omnibus, quæ ossibus constant, spina est, quæ compacta ex uertebris à capite ad coxas porrigitur. Alia uerò clypei modum habent ad tutãdum, sicuti os cranei, quo tanquam sphæra ossea, ut Plato inquit, quasi tornata cerebrum est circunseptum. Alia item armorum loco sunt, quibus præpediẽtia protelentur, ut quæ trito medicis uocabulo ex curuitatis natura, ut ipsi interpretãtur, Simenia nuncupantur, ab Græcis κυνόλοφα dicta, idest canina prominẽtia. Hæc uerò super dorsi sphondylos locum habent. Alia sunt quibus iuncturarum siue compagum expletur inanitas: quæ, quod minutula sunt, uocãt sesamina, ut scribit Albertus, inter ossa digitorum reperta potissimum, ut in genu patella. Aliorum ratio est ad partium interpensionem, sicuti os quod ab literæ figura dicitur lambda

lambda, abs quo gutturis ac linguæ musculi propendent. Id ab Galeno etiam uocatur hyodeum. Qui sic omnino distinguit, uti ossium alia motui subseruiant, quæ articulos uocant: alia motu careant, συνάρθρωσιν dicunt, id est articularem concretionem. Cuius forma triplex: aut enim sutura est, ut in capite: aut uelut claui, ut dentes: aut symphysis, qua ossa cohærent, uelut insitio. Illud item obseruatione dignum: Ossa in homine comperiri numero exactissimo, & in summa (ut dicitur) summarum, ducenta quadraginta octo: sicuti in digitos misere diligentia præsigni Hippocrates, Galenus, Rasis, Auicenna, & Auerrois quoq;. Quanquam hosce, ijs mox singillatim recensendis, nonnihil dissidere animaduerterim. Albertus ducenta facit & septuaginta sex. In capite connumerantur nouem & quinquaginta: in thorace sexaginta septem: cui supputationi accedat quod in corde os reperitur: etiã si ab uniuerso id numero secludat Auerrois primo Colliget. Id uero Aristotele tradente, unam habet ratione͂, ut basis sit ac fundamentũ motus cordis. Nec id in omnibus repereris, sed in equis modo & bobus, certo genere, ut idem arbitrat̃. Albertus id se uidisse tradit in ceruis & in homine quoq;, & in multis præterea animalibus. Brachijs manibusq; duo ascribunt̃ & sexaginta, pedibus sexaginta. Omento integi ossa omnia, dilucet: nam exempto eo, sideratio consequitur manifesta, & sensus amotio. Sciendum ex Therapeutices tertio, In osse id esse catagma, quod in carne helcos, id est ulcus. Vtrobiq; enim esse συνεχείας λύσιν, id est continuitatis ac seriei interpellationem. Quam item rationem in corpulentis ex illato ictu habet τραῦμα. Citra plagam uero rhegma, id est ῥῆγμα. Nam in neruosis plane spasma est. Eiusdem porro generis censetur & apospasma, sed in nodis, ac coniunctionibus. Fracturam consequitur sæpe, quam dicunt ἐκχύμωσιν. Obtingit uero frequenter per uasorum ἀναστόμωσιν, & eam quæ uocatur διαπήδησις, continuitatis interpellatio & ipsa. Catagmaticas deniq; leges dici, obseruauimus: sicuti ligaturas item catagmaticas. Teredon apud Græcos, perforationem indicat. Sed in nomine, litera e abundare uidetur: nam ab tremate, id est foramine inflectitur, ueluti tredon quędam, id est foratio, existens, quæ ab acutis humoribus fiat exedentibus. Lygysmon uocant Græci, ubi franguntur in cruribus aut brachijs ossa. Deniq; fracta ossa non per unitionem cohærere, tradunt nonnulli, sed per callum eum quem Græci poron dicunt, ceu glutino iungi.

Chartilaginis natura quo ab ossibus differat. Chondros, chondracantha, medulla notiæa, spondylion, moschion, medulla lanæ, medulla auium. Caput XVIII

CHartilago ab osse diuersa est pluris minorisue ratione, quum alioqui natura sit compar: siquidem præcisum os non succrescit amplius, nec chartilago conuulsa coit, restituiturue. Ad flexum lectisternij uicem præstat, χόνδρον Græci uocant. Ex nerui ossisq; natura conflatur, ut scribit Pollux, & tradit Galenus. χονδρακάνθα dicuntur, quæ spinam habent chartilagineam. Terrestrium, quæ animal gignunt, nec exanguia uisuntur, chartilago foramine nullo cauatur, proinde etiam medullæ expers est, Aquatilium, quæ σελάχη dicuntur, id est chartilaginata, per dorsum quod est ossium ἀνάλογον, chartilago humorem habet medullæ modo. In gressilibus, ex quibus progignitur animal, auriculas & nares, nonnullam habere chartilaginem scimus. Medullam scribit Galenus, eam dici germana significatione, ossibus quæ occlusa distinetur, minus proprie dorsalem quoq;, notiæamq; Græcis appellatam, reliqua duriorem sicciorem q;. At quæ spondylis continetur, Polluci spondylionis censetur nomenclatura. Vituli medullam dici medicis moschiam, idem auctor est Galenus Simplicis medicinæ libro undecimo: sed qui uocabulo item eodem cæparum uocant semina, quin & tenellas plantas: nam & Plinius lanæ medullas uocat, tenuissimam quanq; in lanitio partem, sic & auium medullam nuncupabimus plumulam molliorem.

Neruorum ratio, & unde oriantur nerui. An sentiendi organum sit caro. Anthrope quid: item epidermis, rhacodes, lacernosa cutis. Cap. XIX

IAm uero neruorum naturam si ad perpensionem reuoces, qualis nam inde consurget opificis admiratio? ijs nodi corporum qui uocantur articuli, alicubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu tanta animantium utilitate, ac membrorum firmitate, & motus præstanti, & certa ligantur pernicitate, ut (adsit

modo æquus rerum æstimator) fateri necesse sit, eam fuisse diuinæ sapientiæ in hac fabrica curam, ut singulis tantum eius attribueret bonitas, quantum emolumenti ac decoris ratio patiebatur. Ex qua alios uidemus teretes, nonnullos item latos, ut in unoquoque poscere figuratio uidebatur. Neruorum naturam Plato scribit, ex osse ac carne non fermentata esse à deo cõtemperatam, & flauo infectam colore: indeq; neruos carne quidem tensiores factos aridioresq;, ossibus autem agiliores & molliores, quibus idem medullas & ossa peruinxerit, omniaq; carnibus operuerit. Neruos porrò in corde habere ortum, Aristotelis sententia est, quoniam id neruulos suo ampliore uentriculo cõtineat, & uena, quam ahortam dicunt, neruosa sit. Albenti glutinosoq; humore neruos & nasci & ali, idem affirmat auctor, cuiusmodi etiam humorem mucori assimilem eis circuniectum conuisimus. Auicenna primo Canonis, ut medicus & Galeni interpres, neruos ab cerebro & nuca produci scribit. Libro tamen De animalibus tertio, hærendum Aristoteli est opinatus. Galenus locis aliquot sententiam priorem fouet: quem adiuuat Auerrois primo Colliget, item Canticæ primo. utra uerò sit potior sententia, non cuiuslibet fuerit sancire: præsertim quum grauis auctor in Aphorismis Damascenus ita pronuntiarit, Vbi dissideant Aristoteles & Galenus, haud facilè internosci uerum: at ubi Aristoteles ipse pugnantia scribat, quid agendum? Nam in libris De animalibus, non semel sentiendi organum carnem statuit, aut ἀνάλογον, non (ut medici, & nos suprà commonuimus) neruos. At secundo De anima: Caro non est, inquit, sensus instrumentum, sed medium potius, sicut aer & aqua sunt in uidendi, audiendi, olfaciẽdi ratione media: nam sensibilia super sensile iacentia non mouent sensum, mouent autem super carnem posita. Auerrois assecla ubiq; ferè Aristotelis, & medicorum, ubi se ostentarit occasio, insectator acerrimus, Galenum hac parte insequi maluit, Aristotele relicto, Quod ipsum & duodecimo De animalibus Auicenna facit. Sed fortè carnem significauit lacertosam Aristoteles, cui tantum sensificæ inest potentiæ, quantum neruorum. Albertus uir doctior, quàm politior, neruos à cerebro diuidi tradit, dum ad pellem perueniunt cerebro obtentã, oriri autem à corde. Item alios dici sensuum uehicula, alios motuum. Hos quoque ab occipitio produci: ab anteriore parte illos. Hominis pellem Herodotus anthropen nũcupauit, idest ἀνθρωπῆν uel (ut in aliis) ἀνθρωπέην. At Galenus Epidermida uocat, quæ ulceri demum persanato inducitur, τὸ ἐπουλώσεως δεόμενον ἕλκος ἀκριβῶς ἤδη τελέως τὴν καλουμένην ἐπιδερμίδα, ex Therapeutices tertio. Sed alibi pellis superficiem intelligere eo nomine uidetur. Est & in abscessibus cutis nuncupata rhacodes, puris uirulentia insigniter attenuata, & τριβακοῖς, idest attritis linteis admodum assimilis. Lacernosam autem Latinè appellant nonnulli, quia lacernæ instar rodatur. Aponeurosis, neruea dicitur tenuitas. Amplius de epidermade Galenus Simplicium pharmacorum libro undecimo: Pediculorum, inquit, multitudo succrescit, in quibus copiosior fuerit cacochymia, & quidam uelut cortex abscinditur à cute, diciturq; epidermis, qua crassi uiscosiq; continentur humores, unde fit scabies, lepra, elephantia.

Carnis ratio ex Platonis doctrina. Carnis species duæ. Qui sint ines, & qui uilli apud medicinæ peritos. Pulpa, in Plinio quid. Parenchymata, adenes, inion, inis, inulus, hinni. Sarcotica pharmaca, cephalica, cathæretica, hypersarcosis, eusarcon. Cap. XX

CArnem scribit Plato, aduersus frigoris & caloris iniuriam ab opifice deo tegumenti uice neruis ossibusq; superinductam, proinde inditum ei humorem caloris non immunem, ut æstate quidem roscida madidaq; extrinsecus, corpori uniuerso domesticam exhibeat refrigerationem, hyeme uerò rursum igne proprio glaciem extrinsecus illatam repellat moderate. Quæ quum pręclarus ille nostri corporis fictor esset meditatus, permixtione quadam ex aqua, igni, terraq; cõtemperata, indito insuper acuto salsoq; fermento, succi plenam ac mollem conflauit carnem. Huius uerò species duas agnoscunt medicorum scholæ: aut enim uillosa caro est, ut quæ in musculis habetur: aut uillis nuda prorsum, ut hepar. Villos intelligunt, quos uocant Græci ἶνας. Etiam si non me fugit, Plinium quandoq; uenas fibrasq; conuertere, quod & Theodorus facit, non neruos. Cæterum tenuissima pars chartæ dicitur item ina. Est ubi Plinius idem, pulpam pro neruo accipiat, quam Theophrastus etiam uocarit ina.

Quibuſdam, inquit, pulpa ſine uenis mero ſtamine ac tenui conſtat. Villum medici deſcribũt, corporis partem ſubſtantiæ tenacioris, ſolidam, gracilem oblongamq́, filo perſimilem, quæ motui ſubſeruiat, & carni robur adijciat. Villorum alios ſtatuunt neruoſos, uenoſos alios: & ſint etiam quos arteriales uocant aut panniculoſos, uel qui uitilium fungantur uice. Omninoq́ diuerſi euadant pro membrorum ratione, in quibus comperiuntur, aut à quibus propagantur. Quod Galenus cõprobat Craſeon ſecundo. Sed & Therapeutices decimo: In muſculis (inquit) eſt modo caro, in alijs hanc præter paucos agnoſcit nemo. Sed in hepate, renibus, ſplene, pulmone parenchymata uocant, id eſt παρεγχύματα. In inteſtinis uero & uentre ac ſtomacho uuluaq́, eſt pars hæc innominata. Sed & quartodecimo, Viſceribus, inquit, propria ineſt caro, quam plerique parenchyma uocant. Adenas eſſe Galenus finit, concretam in ſe durius carnem, conuolutamq́. Aſtruit Auicenna, ex motibus nullum, niſi per uillos fieri. Eſt, inquit Euſtathius, ἴνιον in capitis poſteriore parte, quo concidente ad inferiora, contractoq́ ad humeros, ἰνδαλλεσθαι dicitur, hoc eſt incuruari qui id patitur. Alijs eſſe inion uidetur nerui cauitas, qui dicitur etiam τένων. Inis apud Græcos, etiam infans dicitur. Inulos accipiunt nonnulli ceruinos pullos. Hinnos autem & hinnulos cum flatili ac duplici conſonante, ex aſina conceptos mares equi ſeminio. Ex Gregorio illud præterire nequeo: Carnis ſementinam trahere originem lac, caſeum, oua. Quia uero carnem Græci ſarca dicunt, inde pharmaca legimus ſarcotica, inter quæ ſit quod nuncupant cephalicum. Sunt uero hæc quibus internata caro ulcerum explet inanitatẽ. Sicuti quibus nimio plus excreſcens exteritur, uocant cathæretica. Nam uitium ipſum dicitur hyperſarcoſis, id eſt ὑπερσάρκωσις. Porrò ſicut nec nimis gracileſcens corpus laudem meretur, neq́ item obeſius factum: ſic habitudo media plauſibilis præcipue cenſetur: eam uero Græci εὐσαρκον nuncupant. Hyperſarcomata porrò nomine alio hyperochas in ulceribus Græci uocant ijdem.

Humanum corpus ſumma partium proportione conſtructum. Phyam quid uocent Græci. Rotundum & quadratum ſchema reperiri in corporibus noſtris. Menſurarum indidem eſſe deprompta nomina: item denarium numerum. Quibus conſtet corpus. Retrimenta quot excernantur modis. Vlcerum ſuperfluitates haberi generum duorum, ichora, & rhypos. Corpora perittomatica & plethorica. Cap. XXI

QVod operis initio præſtaturũ me, non eſſem auſus polliceri, ut tam late hominis rationem perſequerer: ipſa tamẽ uberius ſeſe indies materia laxante, ingens nobis oſtentat quodammodo rerum ſylua, quæ uel cogitatione animum, quantumuis difficultatibus obluctantẽ, et ſi non fatigare, at ſolicitum anxiũq́ efficere ſaltẽ poteſt. Verumtamẽ durandũ eſt, quia cœpimus. Nã & dij faciẽtes adiuuant. Quod ſi legentiũ uotis per omnia minus ſatisfecerimus, aut ſi quippiam habuerimus derelictui, ut impolitiæ notari uideamur digni, Cogitandum erit, nemini unquam uitio datum, quod præfati ſumus, deos quoquo modo poſſe colere. Studioſis Latinæ rei euigilantur iſta, ſi quid ſenticoſi in tanta ſciendorum congerie ſeſe obtulerit, flores modo præcerpant, reliqua ſoli uitio ſuccreuiſſe putent, ubertate nimia interdum luxuriantis, ac prætereant: ſciantq́, hominis eſſe proprium conniuere in pluribus. Verum ſi condentis animum amplius reſpexerint, omnia plauſibiliter excipient, pariaq́ ſibi in rationibus fieri putabunt. Satis, opinor, hactenus artificis dei ſapientiam in hominum conſtitutione admirati ſumus: uerum quæ ſuperſunt, ſingularẽ & ipſa præferunt claritatem. Quod & eorum rationem ſummumq́ proſpectum idem habuit inenarrabilis conditor. Nam quale cenſemus illud, in corporis humani fabrica ſummam ſymmetriarum, ſiue commenſurationum rationem adeo ſeruatam, ut inde ab architectorum prudentiſſimis analogæ ſuſtructiones ſint corriuatæ? Siquidem illud ita eſt ab natura concinnatum, coaptatumq́: uti proportionibus, quas Græci ἀναλογίας uocant, membra ad ſummam figurationem inſigniter reſpondeant: nilq́ omnino comperias, quod commenſu careat. Sicuti caput dicimus ab mento ad frontem ſummam, & radices imas capillorum, eſſe partis decimæ. Item manus palmam ab articulo ad extremum medium digitum tantundem. Caput à mento ad ſummum uerticem octauæ. Tantundem à ceruicibus imis, & reliqua deinceps: ut ſi attendere libeat, nil ſit non ab ſumma profectum

ratione

ratione. Hanc uero membrorum analogam rationem omnium Græci phyam uocant, id est φυὴν, propter illud Homericum, Odyssææ sexto:

εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Quid, quod rotundationis schema in homine item compertum est? Quem si supinum statuas, expansis manibus, & fixeris in umbilico circinum, quia is locus centri rationem habet, circumagasque, orbem conficies absolutum, extrema digitorum in manibus pedibusque contingendo. Nec minus designationem in eo quadratam deprehendes, quando altitudo ab latitudine diuersa non est, si mensum concipias inter expansas manus. An non compertum & illud, Mensurarum rationes & nomina ex humano corpore mutuatos esse ueteres, digitum appellantes, aut palmum, item pedem, cubitumque? Quinimmo & denarius numerus, quem perfectum dicunt & probant, ab digitorum serie depromptus est, quod Aristoteles adnotauit. Constare autem humanum corpus rebus numero quatuordecim inuenimus: neruis, uenis, arterijs, sanguine, spiritu, carne, pingui, chondris seu chartilaginibus, unguibus, ossibus, humoribus, medullis, pilis, tuniculis. Ad laudem pertinet illud quoque: excerni retrimenta, superfluentiaque à uiris quidem per aluum, urinam, uomitus, oculos, nares, sputa, excreationes, aures, rem Veneream, per incerta item spiramenta, per pilos, & per ungues. Mulieribus adijciuntur duo, lac, & menstrua. Illud superpondium fuerit, in ulceribus item superfluitatum, quæ Græcis περιττώματα dicuntur, duo esse genera: unum ἰχὼρ nuncupatur, id est sanies: alterum autem ῥύπος, id est sordes: illud tenue intelligitur, crassius hoc: unde ῥυπαρὸν ἕλκος appellatur, sicuti prius ὑγρόν. Porrò de superfluentis materiæ argumento corpora uel dicuntur perittomatica, uel plethorica, discerniculo apud medicæ artis peritos manifesto.

Humani corporis partes. Membrum quid. Monocola quæ. Nouem haberi perpensione digna in quolibet membro. Motus actiui & passiui. Cur naturam dixerit iustam Hippocrates. Membri cuiusque ratio triplex. Cap. XXII.

INuenio in monumentis, Aegyptios humanum corpus in quatuor tantum portiones distribuere solitos: caput: manus: thoracem, quem etiam clibanum uocat Albertus: & crura. Membra uero, ut finit Galenus, corporis particulæ sunt, quæ nec omnino circumscriptionem habent propriam: sic enim particulæ non forent, sed corpora per se, nec omnifariam coniunctæ sunt alijs. Hinc & ad pleraque transfertur uocabuli notio, siquidem domus partes membra item uocantur Columellæ, Vlpianoque, & Cæcilius dormitoriū membrum appellat, quod alibi cubiculum dormitorium. Nam & Græci monocola, id est μονόκωλα οἰκήματα, dicunt unimembres domos, apud Herodotum Valla diætas transfert singularias, quæ in Babylonijs sustructæ mœnibus olim erant, & modo in arce Mediolani uisuntur. In membri uero cuiusque consideratione accurata, nouem uideri perpensione digna, docuit Commentator Alexandrinus in enarratione libri Hæreseon. Quæ omnia inenarrabilem dei prouidentiam explicant. Substantia prima est: constitutio deinde, seu crasis: cui adnectitur etiam color, quo membri natura quouis modo significari potest: sicuti eodem totius item internoscitur habitudo, quum sicuti Pythagoras auctor est, docente in libro De sensu & sensili philosopho, sit color epiphania, id est superficies uel superapparitio quædam. Porrò inspicienda item quantitas, figura, numerus, situs, colligantia, actus uel operatio, emolumentum, seu præcipuum id sit, seu ut seruitus. Tot enim seruitutes uidentur, quot membra non principalia. In ijs uero illud obseruandum, actum membri ab utilitate distingui ex Galeni doctrina: nam actus motuum est effectiuus. Sunt uero & motus passiui nuncupati, qui alijs mouentibus fiunt. Vtilitas autem esse uidetur, commoditas quæ percipi nequit, nisi ex operationibus, quæ sine doctrina proueniunt. Nec credendum omnino, particulam ullam adiectam temerè & fortuitò, uerum arte creatoris mirabili ac sapientia, sicut Galenus auctor est. Proinde summus artis medicæ Hippocrates, naturæ opera in hoc admiratus, non desinit eam cognominibus honestare, iustam appellando, uti Aristoteles esse eam uelut οἰκόνομον ait ἀγαθὸν, id est œconomum bonum ac patremfamilias. Quando iustitiæ diuinæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitque unicuique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et ut uerissime dixit Haliab, Est ab natura animalis corpus constitutum ex membris multis substantia & qualitate diuersis

pro uniuscuiusque necessitate, quo ad destinatam metã produci posset uita. Porrò in membri cuiusque compositione ratio uisitur triplex: aut enim uiuendi gratia sunt, cuiusmodi membra sunt principalia: aut bene uiuendi, ut oculus: aut sufficiendæ causa prolis, quo in genere habentur pudenda. In omnibus uerò deus opifex utilitatem respexit primum, mox uerò & decorem. Nam & Ciceronis illud laudatur De finibus tertio: Membrorũ, idest partium corporis, alia propter eorum usum uideri ab natura contributa, ut manus, crura, pedes, uti ea quoque quæ sunt intus in corpore: alia autem nullam ob utilitatẽ, quasi ad quendam ornatum, uelut caudam pauoni, plumas uersicolores columbis, mammas uiris atque barbam.

Capitis ratio: cur ibi sedes animæ. Codia quid, & unde. Cræra, hemicræra, sincipita. Cur magnis uiris caput aperire, institutum. Cerebri item ratio. Encar quid sit. An cerebro abstinuerint ueteres. Obiter iurãdi mos per caput, salutem, genium. Adriani historia, engissomata, camaromata, ostagra, encopei, aulisci, phacota, xysteres, trypana, abaptista. Cædis expiatio. Cauere capite. Epidij historia. Diploa quid. An capite præciso possit quis progredi aut loqui. De craneo, & suturis: item de capillis. Interim adnotabis quæ dicantur Thria. Qui dicantur Phoxi: & quid phoxa, & phoxichili. Item cymbe, cymbachus, cymbæum, xylocymba, corymba. Capitis resectio honorifica ueteribus. Cap. XXIII

QVoniam uerò caput, arcis quodammodo locum habet in humanis corporibus: & Plato in Timæo, caput nõ principale solum, sed etiam totum in corpore nuncupauit: ab eo protinus exordiemur hic aliqua perstringere, quoniam alibi fusius de ea re fiet hoc opere mentio à nobis: ut omnino citra radium, & fastigiata sit pragmatia hoc genus. Quod & in membris item alijs quandoque facturum me, præfari libuit, ne quis male feriatus, aut nasutior in hæc incidens, quisquis fuerit eorum genius, partum hunc nostrum, ut exsuccum & male conceptum execretur protinus, atque (ut ominosum) auersetur. Ergo caput præcipuum, excelsiusque in homine membrum, primo Regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes rationalis animæ sedem nuncupant, ut rentur nõnulli, quoniam inibi cerebri est conceptaculũ, ac membrorum animalium. Quæ organa sint, & principia uirtutis animalis, tam apprehendentis, quàm eligentis, seu uoluntariè mouentis, quibus potissimum constat animalium inter se disparatio. Additur & capitis figura sphærica, quam solam esse mentis capacem, asseuerate in libris traditum secretioribus comperi. Nec me fallit Bedæ sententia super Marcum: Animæ locus, inquit, principalis non iuxta Platonem in cerebro, sed iuxta CHRISTVM in corde est. Hinc autumant eruditorum nonnulli, Codium, idest κώδειαν dici Græcis caput, παρὰ τὸ κεῖσθαι ἐν αὐτῇ τὰ λόγια, quoniam sit rationis conceptaculum. Vel ab herbæ codiæ quadam similitudine, quam inde credunt appellatam, quia deuinciat comate uescentes, ac sopore: hypnoticam enim uim præfert, idest somniferam. Codiam, papaueris dicunt caput. Cræram pro capite accipiunt ueteres Græci: unde hemicræras porcorum legimus apud Athenæum: sincipita intelligunt ex nostris nõnulli. Portionem uerò hanc cæli similitudine quadam possidemus sublimẽ, sicuti etiam interpretatur Aristoteles. Quin & uniuersa in hominis corpore situm præferunt uniuersi: quum cætera nullo eiusmodi sint constituta respectu, aut confuso admodum. Porrò & in Quæstionibus idem, Caput eum obtinuisse locum scribit, quia sit diuinissimum membrum, ab eo enim sternutamẽta quoque proueniunt, quod esse sacrũ augurium constat. Inde quoque obrepsisse nostris moribus opinor, ut quibus exhibeatur reuerẽtiæ cultus, ijs caput aperiamus, etiam si Plinius, Varro, Plutarchus aliud uidentur secuti. Quid sine capite, inquit Ambrosius, est homo? Si caput inspexeris, agnoscas hominem protinus: aliàs iacet truncus ignobilis sine honore, sine nomine. Sola ære ducta principum capita, uel marmore adorantur. Proinde, iure illi, uelut consultori cætera famulantur membra, & ut numen seruili circumferunt gestamine, quod censoria quadam potestate, ut collibuerit, omnia dirigit. In eo singularis est naturæ prouidentia. Est enim in homine macilentum, ac propè carne nudatum omni, idque necessario. Nam si corpulentius esset cerebro circumiectum sepimentum, res omnino in diuersum recasura fuit, ac membri eius ratio

ratio exigit. Neq; enim refrigerandi uim haberet ullam: sed carnis copia fotum intepe-
sceret amplius. Etenim aduersus cordis sedem & calorem natura cerebrum molita est,
uimq; ex eo habuit aquæ terræq; communem, ut inferioris partis feruorem contempe-
raret. Fluctiones porrò è capite impetum capiunt, sicuti cerebrum frigidius est, quàm
exigat temperamentum, per uenas sursum respirante ciborum superfluo, quod simile im
brium generationi uideri potest. Galenus post Hippocratē nobilissimus medicinæ au-
ctor, Naturæ intentionem in capitis creatione non fuisse cerebrum scribit, neq; item sen
sum omnem aut sensoria, quoniam hæc comperiantur etiam in capite carentibus. At
fuisse capitis sustructionem potissimum ob uidendi excellentiam: qui sensus ad circum-
spectum omnem, ueluti in specula collocari debuerit, sicuti autor item est Auicenna.
Abs quo illud etiam proditum prima tertij, adnotauimus, Exploratoris uice oculos fun
gi. Idem porrò Galenus colligit, Cerebrum esse in capite locatum propter oculos, sen-
soria uero reliqua propter cerebrum. Opinari autem refrigerationis ergo cerebrum esse
constitutum, putat ridiculum, ob remotionem nimiam: perinde ac si quis item calces
cordis gratia factos asserat. Ediuerso Aristoteles, oculos propter cerebrum in capite
locatos prodit, quoniam sit oculus aqueæ naturæ, sicuti cerebrum. Verum ut cuique
uisum fuerit, accipiantur ista. Commonendi uero parte hac diligenter sumus, dici cere-
brum ab ueterum plerisque, ut est apud Lycophronem, encar. Et quia in cibis id auersa-
bantur priores, quod scribit Athenæus, perinde ac ominosum opinati, præcipueq; Athe
nienses: inde pronuntiatum astruunt ab Homero, uelut in Symposiacis meminit Plutar-
chus, τίω δέ μιν ἐγκαρὸς αἴσῃ, id est æque ipsum honoro ac cerebrū: quod execrati prio-
res, atq; abominantes reijciebant, in primis autem suillum. Sunt qui Homericum illud
sic intelligant, ἐν δούλου τάξει. Nam Caras seruisse perpetuo. Sed ad rem. Hinc Athe-
niensis Apollodorus nemini ueterum opinatur cerebri nomen admissum in libris, pro-
indeq; in Trachinijs Sophoclem, λευκὸν μυελόν, id est albam medullam, dicere maluis-
se. Qua tamen in re longe falli Apollodorum, amplius curiosiusq; thesauros ueteres per-
uoluenti certo certius liquebit. Illa forsan subscribet ratio antiquorum instituto, cerebro
abstinentium, quod rem prorsus esse sacram, caput opinabantur, uel iurisiurandi argu-
mento: per id nanq; iurabant plerunq;. Sed & per salutem, quod innuit Hieronymus.
Nam in Pandectis adnotatū, etiam solitos plecti, per genium principis qui deierassent.
Quin & in sternutamentis caput adorare aliquo modo uidebantur, ut quod sensuum di-
catur fons. Dicitur encar, genere masculino plurimum quidem, sed & neutro quandoq;.
Encardion, in plantis medulla intelligitur, uel cerebrum: sunt qui cor malint. An uerum
omnino sit, cerebro Athenienses abstinuisse, coniectabunt eruditi. Certe Iouis cerebrū
de scitissimo cibo pronuntiatur apud Pausaniā. Cuiusmodi sint forsan apud Comicum
cerebri θεῖα, elegantius scitiusq; condita, quibus utebantur Athenienses. Erant uero
cerebri portiones intra fici folia, quæ dicantur thria, curiosius percoctæ. Prædulce item
censebatur palmæ cerebrum, etiam si capitis dolorem sæpius grauiusq; concinnaret. Eo
uero exempto arescere palmam ferè, cognitum experimentis. De hac ipsa re plura paulo
Athenæus, & nos alibi. Sed illud non prætereundum: Omnium bipartitum esse cere-
brum, & in postremo esse quod uocatur παρεγκεφαλίς, id est cerebellum. Nobis porrò il-
lud parte hac non uidetur per incuriam transiliendum, quoniam (ut nunc est) in ijs nil
omnino receptitij secernitur nobis. An capite præciso, credibile sit, corpus reliquum
progredi posse. Quòd ne quis ridicule proponi putet, auctor Auerrois est septimo Phy-
sicorum, commento quarto, arietem se uidisse, qui capite detruncato, huc illuc motare-
tur. Scribunt & Christianæ ueritatis assertores celeberrimi, Dionysium Areopagitam
martyrio coronatum, postea quàm resectum illi caput est, aliquandiu progressum, suum
sibi caput baiulantem. Scio, ridebunt hoc philosophi, tanquam parum cōstanti ueritate
dictum. Nos CHRISTI saluatoris infinitæ potentiæ id ascriptum uolumus uerissime
ac syncerissime. Nam ut Aristoteles docuit, corpus detracto capite, progredi quoquam
non temere credi potest: quoniam simul abscinduntur nerui, qui instrumenta sunt, &
ueluti duces localis motus: sanguine tamen carentia, uel uiuere possunt diutius, trunca-
ta capite. Cuius euentus rationem ex libro De iuuentute & senectute, lector accuratus
perdiscere poterit. Cōsimile huic miraculum est, quod affertur ab nonnullis, Caput ab-
scissum

scissum loqui. A quibus & Homerus aduocatur testis:
φθεγγομένη δ' ἄρα κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.
Ipseq; dum loquitur, miscetur puluere uertex.
Non enim dum ipse homo, sed dum ipse uertex, intelligi uolunt. Propterea scribunt φθεγγομένη, non autem φθεγγομένε. Quin in terra Caria res adeo pro uera habita est, ut reum quendam ex incolis egerint. Nam quum Iouis Hoplosmij sacerdos esset occisus, nec à quo constaret, nonnulli audisse se retulerunt, capite præciso dicentem sæpius. Virum super uiro Cercidas occidit. Itaq; hominem cui nomen Cercidas, per prouinciam amplius quæsierũt, compertumq; in iudicium perduxere. Sed certe fieri nequit, ut præcisa arteria, & sine motu pulmonis loquatur: nec apud Barbaros, qui capita summa cum celeritate detrũcant, eiusmodi quippiam euenisse accepimus. Adrianum principem frigora & tempestates adeo tulisse patienter, legimus apud Dionem, ut caput tegeret nunquam. Os capitis uniuersum, inquit Pollux, uocatur cytos: Latini, caluam & caluariam dicunt, ut Celsus item testatur. Aristoteles τειχωτὸν intelligit, quod capillis integitur. Anterior pars bregma uocatur, id est sinciput, uti in Anatome Galenus scribit: posterior inion, id est occiput. Quod interiacet, coryphe, id est uertex: unde dicoryphi, biuertices nuncupantur. Embregmata uerò Græcis inspersiones uocantur, hoc est quæcunq; fronti aut temporibus ratione medica consperguntur. Embrochas, per imperitiã multi dicũt. Sinciput interpretantur sematum caput nonnulli, ut Diomedes, & ante paulò commeminimus. Hac uerò in parte id sese intergerit haud prætereundum: Inter cranei fracturas esse uehementissimas, quæ engissomata uocantur: & camaroses, seu camaromata. Ex quibus illa quidem parte sui media, meningi, id est panniculo innituntur: camaromata uerò portione prominent eadem. Instrumenta porrò curandis hoc genus fracturis, alijsq;, uaria excogitarunt ingeniorum acumina: nam ut ostagra prætereeam, sunt qui encopei nuncupantur caui, quos & cycliscos dicunt. In quibus est, qui in fine habet phacoides, unde & phacota uocantur quandoq;: est autem prominẽs quiddam, hebesq; ac retusum cum politura. Recensentur & usu eodem xysteres, qui esse multiplices debent, ac schemate non uno. Sunt & trypana, inter quę habẽtur dicta ἀβάπτιστα, quoniam demergantur nunquam, circumcurrit nanq; orbiculata itys, id ẽst circumferẽtia, qualis in rota uisitur. Hinc certè trypanatum os dicit pullatus circulus. Illud nec tacẽdum: Expiandæ cædis gratia ueteribus morem irroborasse, uti ad cæsi caput ensem abstergerẽt, uelut sic sceleris aueruncarent labem, uel corporis totius extrema præciderent, præsertim ciuili cæde perpetrata, eaq; connexa sibi ad alas applicarent, eo modo nocumenti uim auferre se arbitrati, quod ab eis μασχαλισμοῦ dicebatur: quod in Helectra Sophocles indicat, & ab scholiastis est enarratum, ac repetitum ab Suida: sed & innuit Apollonius, ἐξάρματα τάμνε θανόντος. De Iasone ac Absyrto. Cauere capite dicitur, qui non bona modo obligat, uerum & uitam. Epidium quendam olim in Sarni fluenta præcipitatum, mox cum cornibus extitisse, proditum annalibus est, ac momento euanuisse, sed & numinis uice cultum. Moysen quoq; de confabulatione dei cornutum, ex Hebraica ueritate Hieronymus scribit, quod Exodi capite trigesimoquarto, relatũ scio. Diploam uocat Galenus, secundam caluariæ laminam. Ex suturis compacta calua est, quas Græci ῥαφὰς uocant, de quîs alibi plura. In paucis caluaria solida sine suturis reperitur, præter quàm in æstuosis locis. Idq; caput firmissimum, atq; à dolore tutissimũ iudicatur. Ex cæteris quo suturæ sunt pauciores, eo capitis ualetudo commodior. Hippocrates quod suturis careat, sanum arbitratur caput. Paucis constat capillis, quum calidius. Capillorum multitudo capitis redundantiam humorum præmonstrat. Capillorum flauus color ex flaua est bile. Quibus est proacuminatum caput, phoxi nuncupantur, uel ex fastigatione quam uocãt ὀξύντητα, uel de figlinorum similitudine, quæ ignium ui dissiliãt, quod ueteribus ferè placet: ea uerò phoxa dicuntur, uelut phloxa, ex flammæ ui, quæ φλὸξ appellatur. Eiusmodi in Thersite caput, risu Homerus excepit: sed & in magno Pericle inuidorum uoculis est adnotatũ, nec ab Athenæo in Cilicibus prætermissum: sed & in Atticis, Argiuisq; mulieribus. Verum in ijs, ut auctor Simonides est, etiam labia animaduertuntur fastigata, ex quo phoxichili uocantur. Porrò & ab Græcorũ quibusdam cymbe dicitur caput, unde cymbachus nuncupetur, qui in caput saliens crura tenet sur-

recta. Est cymbæum quoque poculi genus, de quo in Lexico Pausanias: sed alij cymbium pronunciant, esseque simile nauigio tradunt, quod cymbam uocant, unde forsan & nomen profluxit: id uerò xylocumbaram appellant nonnulli. Nam xylocymbam uirulento morsu dicunt mulierem, nec formosam satis, nec magnitudinis moderatæ. Cymbachum denique galeæ item summũ dici inuenio. Sed & summa omnia dici corymba possunt, Homero astipulante. Alij acrostolia, & nauium uelut coryphas, hoc est uertices eo accipiunt nomine. Videntur autem prominentia in montibus præcipue sic dici, nam historia septima apud Herodotum montis legimus corymbum. Decentissimum porrò mortis genus fuisse capitis resectionem, scribit eloquentissimus auctor Xenophon ἀναβάσεως secundo.

Capillorum ratio. Cur defunctorum capilli durent, aut etiam augescant. De Tulliola Ciceronis. Lophos quid, & lopheum, lophiumque. Lysoma. Polylopha quæ. Interim cur aquatica inobsepta pilis. Cur collum minimè pilosum. Caput XXIIII

QVoniam uerò summus artifex, eminens ueluti ædificij culmen, sic ornandum caput hominis censuit, non ab re uisum, huic parti impingere paucula quædam de capillorum ratione obseruata. Horum igitur materiam putant eruditi fumidum uaporem, crassum, humectum, glutinosum: quod secundo Craseon Galenus significat, etiam si putat Auerrois, pili materiam ex Galeni sententia, purè terrestrem. Quòd si esset, non tam sequax foret pilorum natura, flexibilis'ue, quo uelis modo. Efficiens ratio pilorum frigiditas est, tum intima in cute, ac ossibus capitis, tum extima aeris nos ambeuntis: quæ uaporem ab imo scandentem, ac in poris meatibusque cutis retentum durius cogit densescere. Pilus non multus ac prætenuis caliditatem indicat temperatam, connexam siccitati immodicæ. Multus uerò & crassus, exuberantis indicium est caliditatis, qua multa prouenit euaporatio. Proinde uberius enasci pilos, iuuenta florescente, auctor Haliabas est. Atque in uiris item, quàm fœminis. Capillus natura frigidus est, siccior'que omnibus quæ in corpore sint, atque etiã ossibus, ut sentit Auicenna. Flectitur tamen, quod illis non contingit, tenuitatis ratione & uiscosæ humectationis tenacisque, accedente terrestri siccitate ex quibus consurgit capillus. Aquatica ferè uniuersa pilis cernuntur inobsepta: quod effici coniectatio est, quia meatus obstipet frigiditas multa uiscosior'que, unde fumosæ prohibetur euaporationis scansio. Collum non ita pilosum creditur, quoniam uaporibus transitum præstet liberum ac citra interpellationem rectitudo. Sunt qui ex rotundatione causam item proliciant. Scythæ ac Thraces εὐθύθριχες sunt, id est promisso pilo & simplici. nam & ipsi humidi sunt, & aer eos ambiens. Aethiopes contrà, qui loca incolunt calida, οὐλόθριχες, id est crispo sunt pilo. Siccum enim & cerebrum eorum, & ambiens cælum. Obseruatum est, pilos quandoque horæ spacio aut etiam minore, canos effici. Hos in mortuorum succrescere corporibus autumant plerique, nec abnuit Aristoteles, tametsi non oriuntur noui. Quod item de unguibus traditur, ac Plinius enotauit. Nec incongruum arbitrantur, diutius in defunctis seruari capillos, humectatione in meatibus subsistente: quæ glutini denseat modo, obdurescatque, ut sic longissime superesse capilli ualeant, quæ ratio Conciliatori maxime arrisit. Dignum scitu: Quum pontifex Sixtus, eius nominis quartus, reipublicæ Christianæ præsideret, compertum Romæ in uia Appia è regione Ciceronis conditorij muliebre cadauer, quod ex inscriptione coniectatũ est, fuisse Tulliolæ. Id erat aromatibus ita conditum, ut temporis iniuriam non sentiret. In eo uisebantur capilli aureo impliciti reticulo, summa omnium admiratione, reperiri aliquid, in quod anni mille quingenti ferè nil prorsus eualuissent. Cæterum cadauer in urbem delatum tridui mora computruit medicamine amoto aut uitiato. Incremẽti uerò capillorum in defunctis ratio est in calore uaporeque in pororum angustijs retento. amplioris autem in senescentibus ægrotisque ac decrescentibus etiam causa creditur excrementitia multitudo. Cur autem, si subsecentur tam capilli, quàm ungues, celerius increscãt, inde fieri tradunt, quod fumidus uapor ad radices scandens, præcisos facilius propellat. Capillorum autem ratio non est in decore præcipua: sed in eo fuit naturæ momentum maximum, ut extimum inde repelleretur frigus. Nec in eo emolumentum minimum, egestis hoc modo noxijs è corpore uaporibus

bus,unde est capillaris generationis argumentum. Vtcunq; tamen speciosissima spectatur cæsaries,reuerenda in senibus,ueneranda in sacerdotibus, in bellatoribus terribilis, decora in adolescentibus,in mulieribus compta,dulcis in pueris. Discrimen uerò & capillorum æquamentum Græci lysoma dicunt,id est λύσωμα. In auibus, quod capiti supereminet, λόφον uocant Græci apicem nostri. Nam primo De animalium historijs Aristoteles: Auium quasdã plectra habere scribit,id est calcaria:quasdam uerò lophon, non nullas minime. Lophon item in galeis cristas dicunt,unde lopheum,in quo reconderentur:sed & speculi theca,eo dicitur nomine. Lophion uerò est ab lopho deminutũ. Illud prius scribitur λοφεῖον. Lophiam capronas interpretantur. Lophias etiam dicũt in suum ceruicibus surrectas setas. Polylopa Græcis dicunt, quæ corticibus pluribus, uelut indumentis circumuestiuntur, ἀπὸ τῶν λόπων.

Barbitij ratio. Mystax. Hyporrhinion,propogonion quid. Pogon, tragopogon. Cur mulier barba sit exuta: curq; in nonnullis uisatur. Pappos, hypene, aruncus, cryngus. Adrianus Cæsarum primus barbam nutrire est exorsus: cur quibusdam barba nunquã subnascatur. Mastaces locustæ. Cap. XXV

BArbæ autem ratio, mirum est, quantum ad dignoscendam corporum maturitatem,& sexus cõferat discernicula, aut ad decorem etiamnum uirilitatis ac roboris. Auctor Haliabas est, Pulchritudinis & ornamenti argumentũ fuisse in barba potissimũ. Succrescit hæc toto mento,quam μύσακα uocant. Quanquam non me fallit, Pollucem scribere, eam quæ sub naribus habeatur, ita nuncupari: quæ ab re item dicatur hyporrhinion & propogonion, ueluti quæ sub naribus enascatur,& quæ progerminet ante inferiorem. Pogon certè Græcis barbitium est: sed & appellatione eadem Trœzeniorum portus, unde per iocum barba rariore hominibus insusurrabatur, εἰς Τροιζῆνα δεῖ βαδίζειν. Tragopogona uocant in trago pisce partem sub gula nigricantem,ut scribit Athenæus. Dici mystaca interpretantur, quia illuc destillet nasus,quem uocant μυκτῆρα. Sunt qui mystaca etiã labrum putent,unde ducatur mystacon. Inferiori labro adnascens barbitiũ, pappos nuncupatur:utrunq; simul hypene. Oritur etiam barba in mandibulæ inferioris parte suprema humoris calorisq; copia illuc ab sincipite demanantis, testiculorum ui, inde prolificam materiam attrahentium: Argumento sunt uenæ ab inferioribus illac cõmeantes,quas ex eo spermaticas uocant. Proinde deesse mulieribus barbam, imbecillioribus earũ testiculis. Si qua uero uisatur barba insignis:hinc cõtingere,quod illi additum peculiarius sit roboris aliquid & caloris: barbitio tamen tum rariore tum breuiore. Illud obiter adnotarim, in capris aruncum, ab Aristotele cryngum pronuntiari. Adrianus Cæsarum primus, quod scribit Dion, barbam nutrire exorsus est. Cæterum ex uiris quoq; barba per totam uitam nonnulli uisuntur exuti. Quòd meatuum capacitate obuenire coniectant,quoniam euaporet antea fumus,quàm ualeat concrescere: ni forsan insitæ frigiditati acceptum ac siccitati malis referre:calorem nanq; illa interpellat,hæc pabulum oblædit. In mulieribus præter frigiditatem additur,testiculis carere eas exterioribus, à quibus reflectatur uapor. Accedere menstruam quoq; exinanitionem. Opera illud parerga non præteriero, quia de mystace actum est: Locustas rodẽtes sata, bruchos appellari,& attacos, atq; item mastacas, uti est apud Nicandrum. Alij tamen sunt, qui uniuersum locustas dici mastacas uelint, idq; in Ambracia in primis. Scribit Aristoteles, magistratum ineuntes ephoros præcipere solitos, κείρεσθαι τὸν μύσακα, καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ne cogerentur sæuire. De barba uerò fit mentio,ut uel in minimis insuescerent πειθαρχεῖν.

Frontis ratio. Metoposcopi qui sint. Item quæ stellæ secundæ. Cur quãdoq; nequeat aperiri oculus. Sudoris in fronte ratio. Scardamytici. Atenes. Osculum frontis. Tetanos frons. Cap. XXVI

QVid uero frontis artificem hic fabricam memorẽ? Qua sapientia deus hanc homini tantũ contribuit,tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis indicem? Fuere qui ex partis huius signis potissimũ quibusdam uaticinia aucuparentur:quos inde quoq; metoposcopos dixere. Nam quibus sic striata rugosiorq; frons,magna animo uersare, esseq; melãcholicos. Quibus uero erugata exporrectiorq;, esse fallaces in primis: cuiusmodi ferè Bononienses haberi, cauillat Conciliator. Quam

rem Digestis de officio præsidis, adnotauit interpres quoq;. Ita enim physicas membrorum formas dictare, nulla tamen iniuncta nostris moribus necessitate, sed lubentia potius quadam & procliuitate, ex sanguine ac spiritibus physicis. Quas physionomi ueteres stellas secundas uocabant, à superioribus impressas, præmonstrantes quæ ratione prudentiaq; reprimi queant. Sunt qui stellas putent secundas dici, quæ extra zodiacum à septentrione ferantur, ac meridie, quod uiribus sint præditæ imparibus, primas obtinentibus quæ signifero circunferantur. Ptolemæus eruditorum consensu elementa nomine isto intelligit, quòd cælestibus stellis primæ ascribantur causæ: at elementis secundæ, proindeq; stellarum nuncupatione insignitis. Verum à diuerticulo fabulam repetamus. Frontis cutis consilio memorabili laxior structa est ac mobilis, ut commodius oculis subseruiret uel cludendis uel reserandis. Insunt uilli ex hoc porrecti ab uertice ad palpebras. Propterea ratione chirurgica præcipitur, si abscessus in fronte se ostenderit, aut causatio alia, sitq; dissectio necessaria, non esse ducendam ferri aciem per frontis longitudinem ab tempore in tempus, ne uillis præcisis desinat posse oculus suo perfungi munere, procidentibus palpebris. Qui nimium conniuent, σκαρδαμυκτικοὶ uocantur. Quiringent, ἀτενεῖς. Sudat frons in primis, quia cerebro subiacet anteriori, ubi maxime scatet humectatio, quam esse nouimus sudoris fomitem. Osculi religionẽ quandam parte hac seruatam ueteribus, auctor Plutarchus est. Frontem μέτωπον uocant Græci, rugis minime striatam, sed plenam & leuore splendicantem.

Supercilia quam habeant rationem: item Ilia. Gissa quid, & gissomata, gissipus, gissipodisma, suggrundia, uel suggrundæ. Supercilia hostiorum. Anaphalantiasis, siue salitium. Palpebra quid, & gena. Cap. XXVII

QVid illa quæ supercilia dicimus, quàm artifici ingenio superposita oculis, ut demanantes aliorsum corriuarẽt humores, uelut imbricamentũ plane quoddam, siue grunda, uel (ut Græci dicunt) γείσωμα? Quanquã est proprie gisson, id est γεῖσον, quod in superciliis prominet: unde ἀπογεισῶσαι apud Xenophontem. Sed & in ianua quod superiacet, hyperthyron dicitur, uel hyperthyrion: eius protuberans pars gisson & gissoma. Verum & in galea eodem modo. Gissa, inquit Theon, ædificiorum eminentia est, uel quæ dicuntur scomia. Euripides,

ῥήξας παλαιὰ γεῖσα τεκτόνων πόνων. Aratus in prægnosticis in graculorum mentione,

Ἐρχόμενοι περὶ γεῖσα τινάσσονται πτερύγεσσιν.

Gissippus & gissipodisma trabis nuncupatur prominentia, cui gisson incumbit: unde γεισιποδίζειν, uerbum Polluci, quo id agere indicatur. Suggrundia, uel Suggrundæ prominentes in tectis partes dicuntur stillicidio destinatæ arcendo, ne uitientur parietes: hæc planè gissa sunt. Sed institutũ repeto. Traditum Physicis est, supercilia in senibus fieri auctiora, quod ea ferè ætate loci eius ossa discludant amplius. unde copiosior promi uapor potest. Id quod cogitabundis usu uenire item, compertum est: quoniam caloris ui ad caput plus scandit uaporum. Supercilia hæc in homine tantum pariter, & alterne mobilia. Sed & in iis animi quoq; pars est, inquit Plinius, siue negemus, siue adnuamus, hæc indicant maxime. Fastus alibi conceptaculum, hic sedem habere uidetur. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Hinc Marcellini scitum illud, Supercilia erigens ut cornua, & de tragico (ut dicitur) cothurno strepens. Supercilia Iunoni Lucinæ à mulieribus fuisse attributa, Varroni credimus: ibi enim maxime collocari Iuno debuit Lucina, ubi ab diis lux datur oculis. Caput & supercilia penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem uidentur, ueluti ne ullus quidem, ut M. Tullius inquit, insit boni uiri pilus. Cilia uerò quæ ab palpebris prominent, nónne & ipsa utilitate mirabili sunt cõstituta? ut minutarum rerum ad oculos incursum tanquam stipatores quidam repellant, simulq; uisiuum dirigant spiritũ, uel etiam ab oculis promicantes radios, quibus uidendi rationem præcipue constare, persuasissimum Platonicis est: unde iis uel reuulsis uel quauis ratione procidentibus aut obliquatis, remotiora longe imbecillius internosci uisu, Galenus arbitratur in medicorũ Isagogico. Quid, quod pilorum illa nigricies lumen egregie fouet, atq; contemperat? adeo ne in minimis quidẽ deficit diuinæ prouidentię cura. Sed ingratitudinis uitio magna pars lance uel iniquissima beneficam pensamus clementiam, ne intelligentes quidem ignorantiæ nubilo, qua quid ratione sit compa

comparatum. Nam quotusquisque aduertit hosce pilos nunquam ferè iusto plus increscere? ne inde præpediatur uisus, immo uerò ne fieret, summo studio cauisse naturam. Quæ palpebrarum ambitum, hoc est torulum solidiusculo communijt corpore ac chartilaginoso, tum ne uapori fumido, unde est pilorum materia, pateret exitus: tum ut duro innixi, obfirmatiq; pili, stabiliores rectioresq; redderentur: nam & solo innata molliculo producuntur facilius, & obliquantur, in quoduis latus: propterea festiuissimè Galenus, ab creatore cilijs iniunctum scribit, æqualem seruare magnitudinem: illa uerò diuinum uerita mandatum, omnino extra præscriptum non uagari. Cæterum id commoneo, quas Græci βλεφαρίδας nuncupant, cilia me nũcupasse: quod item Theodorus facit. Nec latet, Plinium arbitrari, extremũ genæ superioris ambitum ab antiquis cilium dici: nam et Lactantius oculos ciliorum tegminibus occultatos, prodit, unde esse dictos oculos, Varroni placet. Oculorũ integumenta hæc genas uocat Plinius, βλέφαρα Græci. Cicero in Deorum natura etiam palpebras. Sed & Plinius quandoq; etiam si libro undecimo, pilos mauult eo nomine intelligere. Sed & in alijs diuinæ maiestatis sapientiam, ut cœpimus, admirari pergamus: si illud nõ omiserimus, metaphora honestissima τῶν θυρωμάτων, id est hostiorum ratione, in templis præcipue, dici item supercilia. Vitruuius, Super cymatium, quod erit in supercilio, collocandum est hyperthyrum crassitudine supercilij. Porrò capitis læuitatem φαλακρότητα dicimus, id est caluitium. At in supercilijs ἀναφαλαντίασιν: quàm rem salitium interpretatur utiq; Theodorus, sed tantisper, dum melius inuenerit.

Oculorum constitutio mira. Cæcitatis malum. Oculi faciles, à Virgilio cur dicantur. Glaucopis Minerua unde appellata. Videndi ratio breuis. De speculis erudita nonnulla: curq; ab menstruis inficiantur. Plinianus soluitur nodus. Quæ dicantur ὑπώπια, & ὑπώπια: item ὑποφθάλμια. φολκὸς qui, & βλεπιδαίμων: item ἰλλὸς, & inde corriuata uerba. Visores. Passiuæ oculorum cupiditates. Hypopion. Vnguis oculi. Procopij historia. Optili, monopodij, lucinij. Caput XXVIII

IAm uerò quid de oculis ordiar dicere, studio inenarrabili aduersus occursantia, uelut sinuosa reconditos conualle, prominentibus illinc supercilijs & fronte, tanquam uallo obsepiente, hinc malis protuberantibus, atq; ex imo coorientibus, ceu cliuis, ad propugnacula partiũ toto corpore preciosissimarum? Hi profecto lucis usu uitam ab tenebris & morte mihi discernere uidẽtur. Etenim quàm miserum, quamq; funestum est cæcitatis malum? Cæcum postulare non posse, Iureconsulti statuunt, quod insignia magistratus uidere ac reuereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere, Appij cæci exemplo. Ad nouum uerò magistratum aspirare, omnino prohiberi. Ita profecto est, carceris uicem planè subit corpus reliquum, ac tenebroso horret situ, ni oculorũ affulserit gratia, nitore iucundo totum illuminans. Quod in cælo sol & luna, ipsum id sunt in homine oculi. Sol & luna duo mundi lumina, oculi certissima in carne sidera fulgent è sublimi, splendore micantissimo inferna collustrant, perinde ac in statione speculatores interdiu noctuq; nobis excubantes. Quibus mira uolubilitatis accedit celeritas, unde nobilissimo poetæ libro octauo, oculi nuncupantur faciles, etiam si uino id contingere nimio haud ita multum uidentes opinentur nonnulli. Certe Astronomicon primo M. Manilius ait:

Circumfer faciles oculos, uultumq; per orbem.

Addunt scientissimi, oculorum splendorem ingenij præferre solertissimum acumen. Quod ipsum in pupillis color indicet glaucus. Quo argumento sapientiæ Pallas dea Glaucopis creditur cognominata. Quod ad faciles oculos spectat, utiq; in libro De uenatione Xenophon canum oculos faciles nuncupauit. Virgilij carmen est:

Miratur, facilesq; oculos fert omnia circum Aeneas.

Quin etiam hi arguti nimis, quemadmodum animo affecti sumus, subinde loquuntur. Nam, ut imago animi uultus est, ita indices oculi. Et propterea ab prudentissimis dictũ, Animum in oculis habitare, quoniam ardere uidentur quàndoq;, incendi, humectare, cõniuere. Hosce duos tantum cõtribuit diuina ratio, quod numerus is speciosum quiddam complecti uideatur. Illud utique eximie mirandum: Quum esse particulas decem

quas uocant intimas, ex quibus consurgit organum uisui destinatum, ferè constet inter eruditos, septem uidelicet tuniculas continentes, & humores tres contentos: sicuti primo Colliget auctor comprobat Auerrois, earum omnium utilitatem actumq; adeo esse ambagiosæ difficultatis, ut Galenus uir in medicina tantus, & rerum scientia non incelebris, reddere singillatim rationes non sit ausus. Sed & Auerrois arbitrarium de ijs iudicium esse scribit. Oculos etiam Galenus idem nunc organum uocat lucidum, nunc solarem animalis particulam: & diuinum quoq; membrum, quia sit eius præcipue inexplicabilis & mira subtilitas, si quid aliud in animantium natura. Et Stoici, uisum, dei appellatione honestare non sunt ueriti: sicut formam Theophrastus eundem uocabat, quoniam eo exuta facies, inquit Chalcidius, euadit informis. Oculi uero substantiam esse tradunt crystallinam spissamenti alicuius: quando uisiua potentia, cuius oculus est organum, humiditatem exigit aquosam, quæ suscipere queat uisibiles formas ex insita perspicuitate atq; humectatione. Aer uero perspicuus & humidus insinuari nequit, & (ut sic dicam) incorporari, in propria dum permanet specie: ut sentit Albertus. porrò aer uia tantum est, qua uisibiles obiectorum deferunt species, nec eas retinet. Quod est oculo necessariũ, qua diaphanus est ac luminosus. Est enim uisus lucis, sicut obiecti præcipue, coloris autem tanquam cuiusdam lucis. Inde, ut sit actiui ad passiuum proportio melior, & unius in alterum transmutatio cõuenientior, necessarium fuit esse oculum luminosum quadamtenus. propterea Galenus inquit, Sensum luminarem alterari (ut sic dicam) ab coloribus, ut ab cognato consimiliq;. Hæc uerò efficit ratio: ut splendore nimio facile corrumpatur uidendi facultas, quia nimis transmutatur oculus propter similitudinem. Indicio sunt lucis reliquiæ diu in sensorio residentes post clarioris sensibilis prospectum. Additur illud quoq;, Oculo nullum proprium inesse colorem, alioqui difficulter alienos admitteret. Argumento esse icterici possunt, quibus omnia uidentur citrina. Cæterum in libro De sensu & sensili Auerrois esse negat connaturalem in oculo lucem, uerum ingredi forinsecus. Nam si inesset, inquit, uideremus in obscuro. Nec qui oculos clausos aperit, uidet prius quàm fuerint illuminati. Adde, quòd nec ira uehementius succensi satis uident, quia circunsiliant tenebræ, nec admittatur illustratio, uaporibus bilis uitio in oculos sese ingerentibus. Aristoteles tamen libro eodem, esse oculum natura luminosum aliquo modo, apertius sentire uidetur: nam & quorundam animaliũ in tenebris oculi lucent. Recipi uero intimũ ab oculis lumen tradunt doctiores, per neruorum spiracula, qui dicuntur ὀπτικοί, quiq; uisiuum spiritum ad oculos deuehant. Quibus abscissis accepto in temporibus uulnere, pereat uidendi facultas tanquam lucerna interextincta. Quinimo nec necessario lumen ab oculo extimum recipi uolunt, ut uideamus: quum tenebris obuallati densioribus, nec luce prorsum ulla oculum cõtingente, è longinquo multa uisu apprehendamus, ubi comperiatur lumen retegens obiecta. Quod autem nullum oculo inesse colorem uolunt, sciendum tamen, uidendi rationem fuisse peritura͂, ni artificis sapientia post id quod mire pellucet, nigricans quippiam appinxisset, sicuti speculis retrorsum allinitur plumbum, ut obscurior illa densitas sit imaginũ ueluti sufflamen ac infrenatio, quæ per uitri dilapsæ tralucidum leuorem, ac densiore obiecto non suppressæ euanescerent. Inde uulgo irroborauit, ut dicatur oculus naturæ speculum, sicuti speculum artis nuncupatur oculus. Sed cur nam in oculo & speculis omnibus aduersa sese ostentant omnia, nulla uero auersa: quod amplius dictare uidetur ratio? Nempe, quòd species ab obiecto per medium profluens ad oculi aut speculi superficiem, eiusmodi est discriminũ nescia: sed simplex quiddam est, ac purum. Propterea, nil ibi prorsum agnoscas, nil ue retrorsum. Est uero illud huic cognatum loco, uisum non habere modo patiendi uim insitam, sed & agendi quandoq;: siquidem speculorum præfulgens nitor hebescit mulieris inspectu, cui eant menses. Repente nanq; uelut sanguinis prætenditur nubecula: siq; recens paratũ sit speculum, haud temere eluas: at si uetus, facile. Splendida quippe mouendi potestate insignia sunt, in quo genere oculos haberi, palam fit. Vbi igitur ingruunt menses (sunt uero etiamnum sua uiris menstrua) sic afficiuntur oculi, perinde ac corporis reliqua, quę menstruorum quadam uelut aspergine rigari nouimus. Cæterum lumina quum primis, quibus foraminulenta est natura & uenosa. Quamobrem genitali profluuio infestante, cui causam commotio præbet

bet,ac ſanguinea inflammatio,primũ quidem aer inficitur à ſanguine, ac mouetur, qui oculis ſuffuſus animaduertitur:porrò infectus aer proximum inficit, inde mox ſpeculo oblinitur inquinamentum. Hæc autem eo appoſuimus, ut ſcitius id ex ſeptimo Plinianum perciperemus, quo ſpeculorũ fulgorem aſpectu ipſo hebeſcere prodit,dum menſtrua promitur expurgatio. Quo autem modo uiſus perficiatur,multaq; ad oculos ſpectantia copioſius alibi perſcribemus.Interim commonitos uelim bonarũ literarum ſtudioſos,Eſſe qui in uidendi ratione ſimulacrorum illam per aeris media delationem reijciant,quamuis ab Peripateticorum prorepat ſcholis.Atq; item radiorum ab oculis profluxum:quod Platonicorum placitis ſancitur.Quoniam ſi ita eſſet,radium quoq; ipſum cerneremus,quem oculis aduertimus,donec ad obiectũ produceretur. Quũ uerò temporis momento uniuerſa ſubijciantur uiſui,etiam nobis aliud agentibus, aſtrui probabilius poteſt:in eo qui uidet,eſſe utique uidendi munus, non in eo quod uidetur. Sed ita ut mens ipſa munere fungatur eiuſmodi, ac per oculi membranas humoresq; perinde, ac per uitrum,aut ſpecularem lapidem uiſibilia ſenſu apprehendat, Vnde etiam conſequi putant,ut mens ſæpe,atq; uoluntas,ex oculorum motionibus affectionibus'ue deprehendatur.Cæterum utcunq; intelligamus iſta contingere,fatentur tamen ijſdem, in acie ipſa,qua cernimus,quamq; pupillam nuncupamus,ſcintillas luminum cõtineri occluſas cõſeptasq;. Quam etſi ſpacijs breuiſſimis arctauit natura ingenioſiſſima,quo minus foret læſuris obnoxia, nihilo ſecius integram hominis effigiem reddit, quod & ipſum non parua dignum admiratione eſt.Quanquam quid refert,tam ſolicite, tamq; circumſpecte ab opifice deo nobis cuncta dilargiri? Vertimus in perniciem uniuerſa, nec bonitate clementiſſima deſinimus abuti, Exculcantur naturæ iura,& ſcelerum fomites efficiuntur ſyderea lumina, ac oculi fiunt tota noſtra luxuria : ijs per momenta in uitia præcipites imus,mirantur hi,adamant,cõcupiſcunt:nam inſatiabilis eſt humanus oculus,quod Salomon ſcribit. Apoſtolica uerò ſentẽtia eſt,Eſſe mœchationum oculos plenos. Propterea Cyprianus, In mulieribus ſemper defixa intentione deſideria explent oculorum. Tanta eſt,inquit Plinius,decoris affectatio,ut tingãtur oculi quoq; : unde eſt Satyricum illud,

Ille ſupercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu.

Sed & ſciẽtiſſimus Hieronymus orbes appellat ſtibio fuliginatos. At philoſophus Archeſilaus,quum diuitis oculos eſſet intuitus ludibundos,atq; illecebræ uoluptatiſq; plenos:Nil(inquit)intereſt,quibus membris cinædi ſitis,poſterioribus an prioribus. Porrò,ut operæ leuioris impingamus aliquid, ſinuoſam ſub oculis partem ὑπώπια Græci uocant.Qui uerò ſub oculis contingunt ex percuſſu liuores, dicuntur ὑπώπια: meminit in Nerone Dion.Quoniam ὦπες uocentur oculi, quanquam & durior manuum cutis ex labore calloſa,nomine dicitur eodem.Ariſtophanis interpres,hypopia etiam cordylas à pleriſq; nũcupari ſcribit.Auctor eſt Pollux,Oſſa ſub oculis, quibus accumbant nares,dici quoq; hypopia,id eſt genas,& uoce alia ὑποφθάλμια: unde ὑπωπιάζειν, pro cuſtodire:ex quo eſt illud Apoſtolicum, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. Apud medicos hypopion,oculorũ intelligitur uitium,ubi in iride ſuppuratio ſeſe oſtentarit. Galenus in diffinitionibus nunc πύωσιν dicit,nunc etiã unguem ab ſimilitudine, uti ſignificat libro quoq; tertio Aegineta Paulus. φολκὸν dicunt Græci ſtrabonem, cui obliqua ſit oculorum acies,abiunctaq; ab naturali uenuſtate. Sunt qui eo nomine intelligãt miſerabilem quendam deridiculũq;, ut qui τὰ φάη ἕλκει εἰς ἑαυτόν: id eſt in ſe omnium conuertit oculos. Vocatur & βλεπιδαίμων diſtortis oculis, ueluti ab dæmone percuſſus. Sic uerò nuncupari Socraticos conſueuiſſe, auctor Pauſanias eſt. ἰλλός etiam ſtrabo dicitur,accentiuncula in ultimo poſita,uel cæcus,unde ἰλλώπτειν ſignat τὸ στραβοίζειν. Illades,inquit Porphyrius, contorta dicuntur lora:unde ἀπιλλίζειν, nictare indicat:id enim agentes, oculos inflectunt.At Aelius Dionyſius, ἰλλώπτειν interpretatur, humectis fractiſq; oculis inſpectare. Pauſanias ἐπιλλεῖν accipit, pro eo quod eſt oculis ſubſannare irridereq;. Eſt Ionicum item uerbum διαδίλλειν, quod circumſpectare ſignat,ac huc illuc ἰλλοὺς,id eſt Illos uertere. Oculi, quos conditos dicimus,acutè traduntur cernere:at hebetius,quos prominentes uocant ac emiſitios. Viſores, pro inſpectoribus uſurpat Taci-

tus libro decimosexto: Nec missis (inquit) uisoribus, per quos nosceret an uera afferrentur, auget ultrò rumorem. Passiuas oculorũ cupiditates appellat Firmicus, ubi quis mulierum omnium concubitus cupiditate proiecta desyderat. Procopium imperatorẽ adnotatum annalibus est, humum intuendo semper incessisse, perq; morum tristium latebras, ac similem habitum Crassi illius, quem in uita semel risisse affirmat Lucillius. Oculos Dorici uocant optilos: unde optiletis Minerua, cui templum erexit Lycurgus, monumentum excussi ab Alcandro oculi. Monopodios & lucinios uocabat Commodus Cæsar, eos quibus aut singulos tulisset oculos, aut singulos fregisset pedes: quod prodit Lampridius. Illud grauius quod scribit Horus: Oculos sanguine suffusos haberi impudentiæ signum: quod approbat illo uersiculo Homerus,

οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο.

Aurium, & audiendi ratio. Scaphus quid. Amara, & samara. Aerem ictum moueri in orbem. Adriani historia. Cochliæ. De aurium humoribus. Item de sordibus. Cypselides. Lobus quid. De Fanesiis. Amphotides quæ sint. Epotides, & Aterides. De auribus ex historijs nonnihil. Qui dicantur Oti. Auribus an spirent capræ. Aurium uermes, eulæ. Cap. XXIX

AVres uerò quarum iudicium, ut celeberrimi auctores dixere, superbissimum est, quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: nónne summa sapientia sunt in prominentibus corporum partibus constitutæ? In ijs rectus simplexq; meatus primum, euadit mox tortuosus. Inde iuxta cerebrum in multa & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Quin & in propinquo duo paruuli quasi sinus sunt, superq; eos finitur os, quod transuersum à genis tendens ab inferioribus sustinetur ossibus. Et iugale dici potest, quia Græce συζυγώδης. Alij ζυγώματα: cancros appellant alij. Auerrois primo Colliget, aurem in osse petroso locatam scribit: & propterea (inquit) Arabum lingua dicitur agari. Quærat hic forte quispiam, cur meatus ille aurium (scaphum uocãt) anfractu sit tortuoso? Respondebit Auicenna, non sine prouidentia id quoq; excogitatum, ne subita aeris irruptio frigiditate uel caliditate cerebrum oblęderet: uel soni excessus neruum, quo perficitur auditus, conuelleret. Nam sensus omnis harmonia quædã est. Nunc uero ambagiosa obliquitas illa: moramento manifesto temperamentum adijcit. Aerem porrò sonum deferentem, undam uocalem appellat Auicẽna. Siquidem sphærice mouetur aer, sicuti unda ex lapilli proiectu: quod sentit secundo De anima Auerrois, & primo De musica Boethius: unde & Princeps in ratione pulsuum, quos cum musica ratione simile quiddam habere prodit, circulos temporum nominauit, sicut & casus, arsin intelligi uolens, & thesin. Sciendum tamen, non perfici auditum aere tantum extimo sese auribus insinuante: uerum deprehensum ab peritis est, inesse illis aerem quendam, quem uocant cõnaturalem: est autem uapor ad usum hunc ab natura productus, ut motu quodam tremulo uocibus receptis, perficiat auditum. Sed cur nam in lateribus cõstitutæ aures? An quia speculatrix uidendi potentia, simul & olfaciendi, quam anhelitus ratione esse ori adnexam, commodissimum fuit, anteriora sibi uendicauit? An quæ in cæteris omnibus, & parte ista elucescit diuina prouidentia? Auditus certe in humecta parte locari commode non potuit: at in latere potuit, simul quia posteriora humani capitis inania sunt: simul quia nerui sunt ibi duriores, qui illuc uergunt: sicuti & auditus. Melius enim personat, quod exaruit tympanum, obduruitq;. At in postrema non sunt aures cõstitutæ, ne ab sensu communi abscederent longius. Scitu dignum est, quod de imperatore Adriano proditũ monumentis est. Eum, quod sensu hoc esset oblæso, cõsueuisse, dum exactius excipere uoces cuperet, cauam manum auribus apponere, quæ ueluti sinu quadam ictum aerem colligens meatui copiosius infunderet. Aures, siue auriculæ uerius sinuosæ, quæ cachliæ nuncupantur, homini immobiles omnino, aut si moueãtur, tenuis prorsus, & hebetior est motus is. In quibusdam tamen mire uidentur agitari. Ratio uerò est non ex auriũ motu intimo, sed per extrusionem uel excussionem musculi mandibulam mouentis, qui quandoq; ita auribus admouetur, ut cõtingat. Qua uero fiat ratione, ut aure duplici simplex tamen hauriatur sonus: dispicientibus naturæ ingenium est euidentissimum. Siquidem ut in uidendi proprietate nerui optici coniunguntur, ne uisiblis species delata fiat duplex

plex, ita & nerui ἀκουστικοὶ: quibus audiendi facultas perficitur, in origine concurrunt, & inde formarum audibilium consurgit unio. Aurium cauernas etiam uocant Amaras Græci, quanquam est in hortis amara quoq;, id est incile hortorum rigationibus destinatum, dictione hinc corriuata, quoniam marcescere prohibeat. Columellæ, amara est ulmi semen, samara etiam dictum. Humores aurium sub affectionum genere interlocauit Hippocrates in puerulis. Sed cur non pariter nasi, palatiq; excrementa? Nempe, inquit Galenus, quia natura per nasum & palatum excrementa cerebri transferri uoluit. Per aures uerò intermanare retrimēta, præter naturam est. Verum infantile cerebrum etiam per hos meatus propurgatur, nam recens natis nimio plus humet corpus: cerebrum autem eo amplius, propterea pueris per emissacula omnia humoris nimietas extruditur. Quod uerò oscitantes, aut uehementius spirantes minus audiant, ratio est, quoniam sensorij auditus extremum partem contingit spiritalem, ac proinde quatitur, mouetur q; cum eadem, ubi agitetur spiritus. Auribus capras spirare, credidit Archelaus, sicuti prodit Varro, & est à Plinio repetitum. Alcmæona opinionis eius auctorem aduocat Aristoteles, nec citra morsum, quando aure tantum audimus, nec ulla desideratur respiratio. Est enim, inquit, κεφαλῆς μόριον ἄπνουν. ἀλκμαίων γὰρ οὐκ ἀληθῆ λέγει φάμενος ἀναπνεῖν τὰς αἶγας διὰ τῶν ὤτων. Porrò Græci ὦτα dicunt σκωληκιῶντα, id est uerminosas aures, aut uermiculantes, quæ uermes putrilagine quadam cōcipiunt: eos uocabulo proprio εὐλὰς uocant illi: quales è uulneribus ferè promunt se, aut putrescenti cadauere. Aurum in auricula gestare, nobilitatis censebatur insigne, quod in Platone adnotauit Apuleius. Aurem cuiuspiam qui tetigit, inquit Vlpianus, Digestis de furtis, totum eum tetigisse uidetur. Id & Trebatius asseruerat prius. Legimus porrò, auriculas in tantum magnitudinis gentibus excrescere quibusdam, ut totum corpus ijs contegatur uestium modo, Fanesios uocant, siue Satmalos: ut Pomponius. Græci, ut auctor Strabo est, ἐνωτοκοίτας dicunt: quoniam strati uice, quum dormiūt, auribus utantur. Est & in aure ima dicatus memoriæ locus, nato inde more, ut rapturi in ius aduersarium testes facerent, alias iniectio manus non erat. Sic uerò faciebant, ut contingentes imam auriculam dicerent, Esto memor. Nec licebat hoc, ni futurus testis annuisset: ideo ita interrogabatur, Licet attestari? Aurium sordes Græci κυψελίδας uocant, unde κυψελόβυσα nuncupantur, quæ sordium altitudine adobruta latitant. Latini aurium marmorata dicunt, auctore Plinio: iuniores etiā cerumina. Quæ amarulenta sunt, quia non ferè aliud habentur, quàm sudor qui computruerit: putredo autem salsos incoquit sapores, Galeno docente secundo De febrium discerniculis. Quod uerò putret, & salsum est, mox amaritudinem concipit, consumpto humecto aquoso: Argumēto sunt retrimenta & urina. Alij sentiunt, per aures eiectari biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementū melancholicum, per oculos egeritur: pituitosum & sanguineum, per os. Aurium pars infima, quā nostri imam dicunt auriculam (unde apud Ammianum Marcellinum: Ima, quod dicitur, auricula mollior.) lobus nuncupatur: quanquam & portio superior eodē censetur nomine: nam summa omnia, lobos rectè dixeris: hinc iecoris lobi uocantur. Vnde in Nicandri Theriacis: ἥπατος ἀκρότατον κέρσας λοβὸν, ὅς τε τραπέζης ἐκφύεται. ubi interpres, trapezam iecoris partem accipit, ex qua lobus prodeat. Trapeza (inquit) & pylæ, partes sunt iecoris, sicut onyx, machæra, caneon. Cimoni sacrificāti, Plutarchus scribit, à sacerdote ostensum lobum carentem capite. Pyrrho item sacra dicuntur aloba, à uatibus præmōstrata, quum Argos peteret: quod cuiusmodi sit, ex ijs quæ attexuimus (opinor) amplius liquet. Verum Plutarchi interpreti satis superq; fuit sic transferre: Ex sacris rite peractis, quo nil dici ualuit ineptius inscitiusq;. Ciceris item aut fabæ uas lobum dicimus: nam cortex omnis, intra quem lateat semen, lobus dicitur. Hinc & rusticanum uas cōtinendis seminibus, uocatur lobus. Sunt inter legumina item lobi, seu lobia. Dolichos quoq; uocant Græci: sunt qui phasiolos interpretentur rubentes, qui & siliquæ dicantur. At milij panniculas Plinius appellat lobas. Quod in lobo prominet, πρόλοβιον nuncupatur. Aurium summa in flagitio deprehensis præcidere, ueteris fuit instituti, ignominiæ causa. Vnde apud Demosthenē ἠκρωτηριασμένοι. Dignum porrò memoratu, quod in Tagis Thusci libris est obseruatum: Tangēdos mox fulmine adeo hebetari, uti nec tonitru, nec profundos fragores alios queant persen-

persentiscere. Quod in Germanicis bellis Seuero, bellacissimo alias equitum magistro, usu uenisse, Iuliano imperante legimus: qui acer prius, & industria insignis, fato urgente, commacruit. Macrino imperatori aurium alteram fuisse perforatam, scribit Dion, Maurorum ritu, unde erat oriundus. Est intra aurem neruus nomine τράγος, è regione cuius est, quem uocant ἀντίτραγον. Ab auribus quæ dicuntur Græcè ὦτα, ἀμφώτιδα flexum habent. Ea uerò esse uasa quædam prodit Eustathius. Sed & indidem corriuatur otus, ueluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus: ululam nõnulli interpretantur, alij asionem. Scitũ est quod scribit Aelius Dionysius: Auis hæc, inquit, laudata, & saltans capitur, uelut nycticorax: unde otos item dicimus, qui nullo negotio decipiuntur, aut gloriæ uanitatem affectantes: id est κενόδοξοι. Otidas dici putant stardas, quasi tardos anseres. Scribit libro septimo Thucydides, Defectis nauiũ proris, impositas esse epotidas, id est ἐπωτίδας: à quibus anteridas produxerint ad muros. Epotidas, Laurentius rostra nobis reddidit. Anteridas uerò sublicas interpretatur. Sunt qui prominentia utrinque ex proris ligna, epotidas opinentur dici, aurium imagine quadam. Et hac quidem usos ratione Syracusanos, Historicus tradit, aduersum Athenienses. Cæterum & Corinthios ad eum morem instructis nauibus, ad Naupactum depugnasse proditum est.

De naribus, & earundem munijs. Sanguinis è naribus profluuium unde sit. Mirum de elephanti nare, quę dicatur promuscis. Rhinocolura. De coluris, ac mitylo, & colo, & ficis coluris, ac colyridibus, colurijsque: item colophuris, & colobotis. Quid cothuri, mutica. Quid collyrissare: item myssare, myxa, myxus. Item quid nares in architectura: & quid æstuaria, & mygme, myttotos, simon, plagion, loxon. Cap. XXX

NAres porro nónne ratione scitissima & peculiari, quòd ea ferè sit odoris cuiuslibet natura, ut superna petat, in sublimi & ipsæ sunt collocatæ? Accedit, quòd cibi potusque magnum in ijs examen quum sit, non ab re in oris uicinia sunt collocatæ. Sed cur occludendi nares facultas non est, sicuti pro arbitrio claudimus oculos? In ijs utique peculiaris esse ratio uidetur, sensorij teneritudo & mollicies, minimo cuique exposita nocumento: quod in naribus non fit. Deinde malis odoribus non oblæditur olfactus sensorium, sed cor aut cerebrum: cui læsioni facilè occurritur, spiritu compresso. Narium uerò (ut Auicenna scribit) munus, est inspiratio: neque enim os, est spirãdi organum: sicuti opinati quidam sunt: nisi affectio aliqua cogat. Item uocum distinctio in homine, deinde odorum internotio. Minimum uerò id emolumentum putant, quod ea item parte per θαλάμας, id est interna foramina, cerebri redundantia excernantur: nam in hominibus inculpatæ sanitatis haudquaquam id uideri necessarium: & sufficere opinãtur, quæ in palato habentur foramina, & in hoc usu sunt ueluti emissaria. Sanguinis è naribus profluuium cerebri nimiæ magnitudini in homine, ac humectationi acceptum referunt: inde nanque effici, ut eo tendentes per os, uenæ nimium repletæ per nares exonerentur: quando & indidem uitiatus sanguis dilutior euadat tenuiorque, qualem cerebri excremẽtis promixtum agnoscimus. Summæ ossium angustiæ ἠθμοειδεῖς dicuntur, ubi fœdissimum ulcus inoritur ozena, infestat cum carcinomate Polypus. Cæterum in elephantis mira & peculiaris narium ratio est, quippe implet ijs manus uicem: ea nanque cibum tam siccum, quàm humectum arripiunt, & ori infundunt, nec non arbores complexu peruellunt. Quod Aristoteles tradit, & meminit libro secundo Philostratus. προβοσκίδα Græci uocant: nos etiam promuscidem, ratione qua b transit quandoque in m: unde κύβινδιν illi, nos cymindim pronunciamus. Rhinocolura, siue ut Stephanus, rhinocurara: legitur in Aegypto fuisse urbs inde ita nuncupata, quod incolæ forẽt mutilati nares, ut Stephanus idem interpretatur, & pluribus exposuit Diodorus. Colura nanque & coluria dicunt, quæ caudam non habent omnino, aut mutilatam præcisamque: meminit ad Dardanum Hieronymus: sed rhinocorura dicitur ab eo. Bouem κόλον intelligit Eustathius, mutilatum cornibus, quem mitylum item dicas: κολὸν μάχην appellant eruditi θ rapsodiam, id est κολοβὴν, quia res concisæ nimis ac mutilatæ prorsum eo comprehendantur libro ab Homero. Apud Theophrastum colophura, id est κολόφουρα, animalia intelliguntur, boues, asini, muli, quæ si smilen olfactarint, intermoriantur

riantur: quod & de hominibus intelligit Andreas, si indormiant. Colobotæ, id est κολοβῶται sunt, qui decurtata proferunt uerba & dimidiata. Cothuros Hesiodus fucos intelligit sine aculeo, quem cauda uidentur occultare, id est κεύθειν ἐν τῇ οὐρᾷ. Mutica Latinè dicuntur, quæ cornibus carent: unde muticam uocamus spicam aristis uacuã. Sunt apud Athenæum fici, quas coluros uocant. Leuitici septimo, colyrides leguntur panes, quos deminutos prætenuesq; interpretantur. Sed & qui puerulis minutus offertur panis, collyra dicitur rectè: quanquam & colluria pro lalangijs seu laganis posita inuenio, unde id genus in sartagine coquere κολλυρίζειν dicũt, id est collyrissare. Coluræam uerò petram apud Callimachum cauam interpretantur, uel globosam, aut flexilem. Transfertur id uocabulum & ad panes, necnon ad medicorum pharmaca. Auctor Boethius est Arithmetices secundo, Coluron dici imperfectum, unde appellatos in sphæræ ratione circulos uolunt coluros, qui duo sint, ob imperfectam (ut Macrobius inquit) conuersionem, neque enim unquam apparent integri: quod approbat Theon quoq;, & in Procli Diadochi sphæra lectum est. Pars quippe in antarcticum uergens, aut non est, aut si est, nostris se non ingerit obtutibus. Illud postmodum nec ignorandum, μύζειν apud Græcos, id est myssare, nõ aliud ferè signare, quàm labijs occlusis, sonum naribus elicere, unde & μυκτῆρα nasum dicunt. Sonum autem μυγμὸν, irrisioni plerunq; dicatum, unde qui citra reprehensionis morsum agit, ἀμύγμων dicitur. Sed & Homero ἀμύμων. Muris stridorem μύγμον uocant. Myxa uerò est, qui è naribus profluit subinde humor. Lego in Galeni thesauris, mucidum succum è cochlearũ carnibus punctim percussis profluentem, dici myxam quoque. Nam myxus aliud omnino est, quod iactata diu epode indicat facile, Bibit gallus, nec urinam fundit, fundit myxus, nec tamen bibit. Sed & Dianæ sacerdos traditur myxus: urbanus quidem satis, uerum & iactator, unde natum, ut id genus homines myxos dicamus plerunq;. Hinc criomyxi per conuitium dicuntur apud Cercidam & Galenũ Therapeutices sexto. Myttotos autem rusticum est pulmentarium, allio trito in oleo & aceto, uel addito caseo, ex aspernabili odore inflectitur nomen: sunt qui placentã ex oleribus putent. Addamus illud quoque, Nares item dici fornaculæ spiramentum, quo protruditur fuligo. Vitruuius: Ante id sit fornacula habens in Laconicum nares, eius præfurnium magna diligentia comprimatur, ne flamma extra dissipetur: nam ignis potestas, dum uritur resina, emittit per nares intra laconicum fuliginem. Narium ferè usum habent in puteorum ratione, quæ uocant æstuaria, dextra & sinistra defossa, ut per ea dissipetur spiritus fodientibus puteos deprimentibusq; pestilens. Rhinuchos eadẽ ratione dicũt Græci, & Strabo, id est emissaria. Quia uerò simum quandoq; dici nasum, est omnibus compertissimum, adnectamus quæ in Galeni thesauris explorata sunt nobis. Transuersum enim Græcè ἐγκάρσιον dicit, quod est recto contrarium. Simon autem, quod subtransuersum nos appellamus, quod ab transuerso paululum in partem utranq; reclinat: plagion, id est subrectum, quod à recto utroque uersus recedit non adeo. Loxon, siue obliquum, quod in recti transuersiq; meditullio est.

Labiorum & linguæ, munus duplex. Philtron. Typos, uel nympha. Prochilon. Prostomion. Item de ore. Microstomus, chelyne, chelynidæ, chelya, chelysma. Stoma unde. Astoma quæ: item eustoma, stomatica. Mirones, miracula.

Caput XXXI

QVid uerò labia, nónne & ipsa in homine præsignem ab cæteris rationem habent? In brutis quippe dentium modo hæc tegumẽta sunt, & uelut procæstria quędam. At nobis etiam in loquẽdi necessitate mirabile suggerunt adiumentũ: indeq; mollia carnosaq; ab rerum natura efficta sunt. Vt enim humana lingua duplici fungitur munere, cõceptus animi enunciãdo, & saporum uim pręsentiẽdo, proptereaq; ab cęteris disparatur, nec similis est: ita nec in labijs simplex functio est, sed dentes quidẽ cum decore contegunt plurimo, tum locutionẽ magis præstant articulatam: ea nanq; conflatur ex literis, quarum enunciatio plurimũ obturbata, detruncata, nec intelligibilis præstaretur, ni ad hanc rationẽ labra linguamq; conformasset artificis infinita prouidentia. In labio superiori, quæ inest cauitas, dicitur φίλτρον: eadem in inferiori τύπος uocatur, uel nympha. Labiorum prominens pars, πρόχειλον. Eorundem mutuus congressus προστόμιον, uel προσομία. Desinentia uerò maxillas

xillas respectans, τοῦ χαλινοῦ sortitur nomen. Sunt porrò labra, ut sciēter colligit Auicenna, hostij uice adiuncta ori. Quod brutis cōparatum creditur, ad explendam uictus necessitatem. In homine, promptuarium est rectæ rationis, ut quæ prudentia corde conceperit, ea sensa promat oratio: unde eleganter Apuleius os esse dicit, animi uestibulum, orationis ianuam, cogitationum uerò comitium. Hominem, Græci ab oris exiguitate μικρόστομον dixere. Hac parte quæ carent, dicuntur inora: sicut inaurita, quæ auribus. Labrum superius inueni, qui chelynem dici arbitrentur: quanquam alij in ambitu positam partem eo uocabulo intelligere malunt. Vnde chelynidę nuncupentur, quibus ea grandior portio est. Testudinis operimenta uocant chelya. Nam chelys testudo est: sed & pectus quoque. Vnde sit Nicandro χελύσσεσθαι uerbum. Quod ultimū carinæ suffigitur, ne atteratur, chelysma dicitur recte. Os autem Græcis stoma dicitur, παρὰ τὸ τέμνω, τὸ κόπτω, quod cibaria præcidat, præmandatque. Astoma intelliguntur ori ingrata, & gustui. Astomi, qui sunt oris præduri. Eustoma, quæ sapiunt præcipue. Stomatica sunt Galeno medicamenta oris uitijs accommoda: Personas oribus distortas & deformes legimus Mirones nuncupari: nam & miracula à miris dicuntur, id est monstris.

Linguæ, & orationis laus præcipua. De imitatione nonnihil. Saporum sensus ubi percipiatur. Saliuæ fontes. De gustu, & psittaco mirum. Meropes qui, & unde dicantur. Tryssare quid. Trygon cur. Ancyloglossum, ancylotomon. Siculi cur trilingues. Caput XXXII

CAeterum leuia possunt ista censeri, si consideret quis humanæ linguæ incomparabile prorsus donum, in quo bonitas infinita inæstimabili munificentia nos, ut legitimos filios, est amplexata: quid enim in tot tantisque corporis dotibus æqua pensandum libra est? Huius siquidem facultate post mentem, quę nos ex æquo ferè cum cælitibus constituit, constat præcipuè illa, ut dictum ab Sophocle est, Regina rerum eloquentia: qua, sicuti M. Tullius inquit, cohortamur, persuademus, perterritos à timore abducimus, gestientes comprimimus, cupiditates, iras restinguimus: hæc nos iuris, legum, urbium societate deuinxit: hæc nos à uita immani & fera segregauit. Sed illud quantam demum in humanis rebus habet excellentiam? Vsu linguæ posse hominem, quæ minus intelligentia consequatur, ab altero tota facilitate percipere, quæque noris ipse magna tua gloria alijs impertiri? Eximiū est quod inde profluit emolumentum, parturiente semper animo, quæ uel obseruaris intentissimè, uel summo excogitaris ingenio. Nescire malumus magna pars, quàm in id tantis laboribus & curis profecisse, ut abdita illatebrataque, uelut in sanctarijs, aut sepulchro uerius tam preciosæ supellectilis munera supprimamus. Quid illa in calamitatibus, tanquam oneris præmolesti alleuatio, cum amicis communicatio? Quid secundis rebus incredibilis, & gestiens ille ardor animi eisdem impartiendi boni? Denique ut rei pretium intelligamus, quæ nam aut quanta commolita natura est, ut decenter orationis euaderemus compotes? Omnium primum artifex illa in pulmonibus spirandi officina nobilitatis huius pręstat exordia: mox illa spiritalis fistula, quam etiam arteriam dicimus, ad os producta intimum uelut canali, à mente profectam uocem ita subuehit, ac excipienti linguæ ita affundit, ut artifici motu nunc illa in palatum surrecta, nunc allisa dentibus, alioqui barbaricum insuauemque sonum sic moderetur effingatque, ut auribus cōtingat iucundissimus: & uehemētia quandoque detonans altius, immo uerò clarius fulgurans tam potēter mouet, docet arguté, & ad delicias usque ita delectat afficitque: ut quod de Olympio dictum Pericle est, non Græciam modo, ut ille, sed uniuersa ferè ualeat permiscere. Quod dictum uerissimè non inficiabitur, cuius dictionem sic demum multiplex, ac interior fermentarit eruditio, uti nare iam queat sine cortice, quod aiunt, Quippe hominum extremos esse opinatur Plato imitatores. Cui calculum adijciens Latinæ princeps lyræ, seruum esse pecus pronunciat. Alioqui infelix fuerit supellex, tantum alienis institisse uestigijs, nec fermentum ita percoxisse, ut genuina resipiat prorsum, ac mellis more ex diuersis uelut floribus inoriatur consurgatque nulli comparabilis succus. Esse tamen in artibus necessariam imitationem, non inficier. Quando hac ipsa de re caput est in Fabij libro decimo. Et secundo De oratore Cicero: Ergo primum sit in præceptis meis, inquit, ut demonstremus quem imitemur: atque ita, ut quæ maximè excellant in eo quem imitabimur

bimur, ea diligentissimè persequamur. Tum accedat exercitatio, qua illum quem elegerit, imitando effingat. Cæterum parte hac unicuiq; altius inhæreat Quintiliani illud: Pigri esse ingenij, contentum esse ijs, quæ sunt ab alijs inuenta. Nos uerò ab excursu in semitam redeamus. Quid ubi in modulatum cælestemq; lingua exit cantum, nunc spiritu productiorem, nunc inflexo uarium, nunc distinctum conciso, copulatum intorto. Et, quod nequeas admiratione cõsequi, est ubi promittit, reuocat, infuscat, plenius edit aliquid, grauius, acutius, uibratius, summum, medium, imum. Propterea ingeniose ac plausibiliter mihi fecisse uidentur, qui linguam plectri similem prodidere, chordarum uerò dentes, nares cornuum, quis canenti accinitur. Nam & in Hexaemero Ambrosius ait: Plectrum loquentis lingua est. Hæc uerò omnia diuinæ maiestatis recinunt amplitudinem & sapientiam, tuba clarius insonant, ac ingerunt ingratis, & periniquis tantorum munerum æstimatoribus. Hæc quin ut posset munificentius lingua præstare, eius carnem struxit opifex deus raram, fungosam & mollem, ut dicere maluit Auicẽna. Sed in corpusculo tam paruo, non desinit idem cum Auerroe neruorum admirari multitudinem, tam ad motum, quàm ad sensum spectantium: necnõ uenarum, arteriarumq;, quãdo omnium horum magnitudo numerosa linguæ mẽsum longe uidetur excedere. Hæc uerò ita scimus ab optimo maximo deo cõstituta, quia membri eius multiplex erat usus futurus: nam ad ea quæ diximus, habere item munus aliud partem hanc, Lactantius putat, quòd contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos ui sua deprimit, ac transmittit ad uentrem: unde & Varro, à ligando cibo putat linguæ nomen impositum. Bruta uerò etiamnum lambendo potu adiuuat. Falli putat Lactantius idem, si quis saporis sensum inesse palato arbitratur: quoniam lingua sit, qua sentiantur sapores, nec tamen tota: nam partes eius quæ sunt ab utroq; latere tenuiores, saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamẽ: Intellectus, inquit, saporum est cæteris in prima lingua, homini & in palato: sed & in gustatu linguæ uice nouimus esse aquatilibus palatum. Scitu uerò dignum, ad hunc usum oportere linguam esse quidem potentia humectam, actu autem minime. Indicio esse, quòd quibus nimio plus arescat lingua, uel humeat, haud ita sapores ualeant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestò, quia ipsa primo linguæ tactum præstat, quo occupante, nequit extima aduertere. Argumento est, quòd qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox nõ ualet aliud sentire. Scribunt eruditiores, in linguæ radice duo inesse orificia, quæ saliuæ dicantur fontes. Eorum munus est, humorem seruare, ueluti penu quodam intimo, quo subinde irroretur lingua, & os humescat uniuersum. Esse autem tanquam aquosam pituitam, tum in stomacho cõceptam ex tenuissima quaq; chyli parte, & mox ceu in castella corriuatam, tum ab cerebro defluam per eius ossis meatus, quod colatorium uocãt medicorum scholæ: indicio inde concepto, saliuosum esse illis os, quibus rheumate abundet cerebrum, quibus'ue humeat stomachus, quod genus bibuli sunt, quiq; nimio plus uescuntur pomis, aut consimilibus. Illud uerò ad præsens institutum eximiè accommodatum minus prætereundum est. Neruum quo tangendi sensus ad linguam deuehitur, non esse ab eo diuersum, qui gustus uectabulum est: Galeno tradente, quarto De morbis interioribus. Sed cur solertior est gustandi uis in lingua, quàm tangendi? Ratio uerò est, quia gustus exactior est ad peruestigandum: tactus uero cæteris sensibus hebetior ac materialior, ut interim trito in philosophorum scholis uerbo utar: sicuti uisus subtilitate sensus excedit omnes, postea uerò auditus. Deniq; placet Auicennæ, ad loquendum uideri præstantissimam esse linguã, quæ suos tum lõgitudinis, tum latitudinis commẽsus habeat, queq; in apice tenuis & acutior, in radice latior. Cæterum nec silebo parte hac miraculum insigne nostris uisum temporibus: Psittacus hic fuit Ascanij cardinalis Romæ, aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò uerbis Christianæ ueritatis symbolum integre pronũtiabat, perinde ac uir peritus enuntiaret. Quod quia præclarum est, ac dictu rarissimum, non fuit consilium, transilire per incuriam. Auctor deniq; Eustathius est: Meropas in carmine Homerico dici homines, quod eorum naturæ ui, distinguatur uox in dictiones, syllabas, elementa, quæ res animantium nulli contingit: quorum soni, neq; dici ὄπες debent, neq; αὐδαί. At diuinorum periti Meropas dici arbitrantur ab uocis diuisione, quæ post Chalanes turrim facta narretur. Constat ta-

men & auium quasdam meropas nuncupari. Sed & Coi, Meropes dicuntur, gentili nomine: quando insula item Cos, Meropeis appellatur. Inuenies & proprium nomen Meropa. Cæterum nec illud inuoluendum silentio: τρύζειν, hoc est tryssare, ab Græcis dici de inani obstreperaque uerborum multitudine, unde corriuetur etiam trygon, idest turtur, quem & scommate scitissimo usurpat parœmia, sicuti auctor probat Eustathius. Tritum uerò est quod Græci dicunt, oportere, γλῶσσαν μὲν εἶναι ἀργὴν, χεῖρα δὲ ἐργάτιν. idest esse ociosam quidem linguam, manum uerò operariam. Verum scioli trygodæmones diuersos sibi induunt mores: at hos nil aliud, quàm ut Spartiani utar uerbo, catamidiandos, idest ridendos conspuendosque sinamus ualere: sed cum macaria item, ni resipiscant. Cæterum id non omisisse præstiterit: Ancyloglossum Aeginetæ Paulo esse linguæ uitium astrictioris, nerui sub ea, quod filum uocant, interdum blæsitate. Ferramentum quo persanatur, ancylotomon uocant. Siculos ab Apuleio dici trilingues animaduerto, quod Barbarè initio sunt locuti, Græcè mox, postremò etiam Latine.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros Lodouici Cælij patrui, ad magnificum comitem Ioannem Rouerellam, Præfatio quarta.

Liberiori mentis intuitu, huius nostræ peninsulæ primordia uagatus his proximis diebus, antiquioris inscriptionis monimenta nõ pauca discurrens, Rouerellæ familiæ nobilissimæ antiquissimam genituram hinc ortam, non insignitura minus, quàm & antiquæ domuitionis positura & consanguinei stemmatis necessitudine certius agnoscens, astrictiori multo magis uinculo, quàm antea adligatus in tui obsequium perpetuò infixus detineor: nam etsi iamdiu tua in me collata beneficia, me tibi adeo euinctum fecerint, ut me tibi deditissimum scirem: nunc communis patriæ nostræ congenitura me adeo adligatum inuoluit, ut tibi meritò, magis quàm mihi ipsi uidear destinatus. Qui eo sis ortus stemmate, quod toto ferè orbe terrarum illustre nostram hanc patriã adeo exornauit, ut ab eo quicquid in ea studiorum, literarum'ue, aut ingenuæ probitatis adfuerit: id Rouerella familia aut præstante, aut confouente, quale quantumque est, emicuerit. Quid enim quãtumque Bartholomæi reuerendissimi cardinalis, Philiæque patris tui, Laurentij, Nicolaique, atque aliorum è Rouerella genitura sanctissimæ prælaturæ Rhodiginis conciuibus honori utilitatique profuerint, sciunt qui non toruis perspicientes supercilijs literatas nostræ patriæ doctiorum elucubrationes nouerunt. Quo etsi omnes astricti, ego potissimè deuinctus, meæ in te obseruantiæ famulitium tibi oblaturus non aliud arctissimæ meæ affectionis uadimonium tibi exhibere cognoscens, portiunculam hanc laboriosissimarum lectionum à doctissimo Lodouico Cælio mihi patruo his proximis diebus doctissimè castigatam ad te destinandam curaui: munus quidem etsi tuæ amplitudini ualde impar, id tamen ut meæ in te maximè obseruantiæ culturam præ se ferat. Quod te, eo lætiori suscepturum animo, & gratiore perspecturum fronte cognosco: quibus te uirum doctissimum nobilissima genitura emanatum, munificentissimum mihi patronum & sciui, & certiori affectu semper cognoui: huiusque tenuiorem non aspernatus exilitatem, hoc solo sincerioris meæ mentis affectu, accipies. Quod salis falsi litatione turis carentiam multotiens emendatam audiuimus: idque doctioris tuæ Mineruæ cultura suffarcinatum fouens expolitioris frictionis patrocinij tui titulo ascriptum, ut hilariori fronte securius prodeat, curabis: Camillumque Rhiderium tibi deditítium, læto eo fouebis animo, quo ipsius in te synceriores ancillatus famulitium præ se fert. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QVARTVS.

Dentes cur attributi animantibus. Dentibus an insit sentiendi uis, atque item ossibus. Dentium distributio, & uocabula. Quid gelasinus. Gingiuarum nomina. De Pyrrho, & Hercule, suis Calidoniae dentibus, & Zenobiae. Odontiasis quid, & odaxysmus. Gomphiasis, gomphiasmus, pladara, epulides, parulides, chauliodonta carcharodonta. Cap. I

DENTIVM potestatem quibuscunque ii contigere, ideo communi quadam ratione contributam tradunt Naturales, ut cibum mollientes conficiant: quam esse ex digestionibus primam, statuunt artis medicae periti. Sunt tamen quibus tum ad inuadendum, tum ad propulsandum, uim suggerant. Homini uerò ad cibi necessitatem adnexi aptissime uidētur, siue ad perpensionem reuoces primores, quorum est digerere mandenda, & dissecare, unde & temnici nuncupati, qui lati utique sunt, sed exacuminati quoque, ut implere munus suum possint facilius. Siue item eos, qui cibum conficientes latitudinem nacti sunt planam ad hunc usum: nam iis interlocatos nouimus, qui uocantur canini, partim acuti, partim item lati. Quinimmo & locutionis potissimum ratione dentes planè sortiti sumus homines: quando, ut uel paulo antè significauimus, ad literarum expressiorem enuntiationem dentes conferre plurimum pernoscuntur, praecipuè primi. Erumpunt uerò statutis temporum curriculis, sicuti etiam prodeunt pili, progerminat barba, generationis semen defluit: quoniam foecundum corpus est, ac ueluti praegnans, ut Plato inquit: illi quippe suorum omnium spermata sunt inserta. Auibus hi attributi nō sunt, siccitatis calidae ratione, quae nec praemansum cibum ualet cōficere. Adiuuat & stomachus prior, qui remollita spatio alimenta in alterum percoquēda transmittit. Dentibus uerò inesse sentiendi uim abunde Galenus docuit, quia sint illorum radicibus adiuncti nerui, quibus sensus facultas comparatur: & uidetur Auicenna putasse, ui quoque propriae substantiae sentire, quoniam tertii septima dentes interdum dolere significat ex causa intima. Non esse uerò dolorem, cuius nō sit sensus. Alii putāt eum esse gingiuarum dolorem, neruorūque. Vtcunque, calidi, ac frigidi sensus adesse dētibus creditur potius, quàm sensibilium reliquorum, cuiusmodi est humidum, siccum, durum, molle, asperum, lene. Hoc uerò efficit dentium nimia durities, nam pati nequeunt, ni agens fuerit praepotēs. Caliditas uerò, & frigiditas agunt caeteris potentius. Et frigoris quidem rationem affert Aristoteles, Quòd dentium meatus praetenues sint, & caloris exigui, qui ab frigore superatus dolorem inducat. Ex physicis item sunt qui reliqua item ossa nec esse sensus expertia tradāt, etiamsi neruus assideat prorsum nullus: nam spiritus sensificos, qui poros penetrent, uim sentiendi posse suggerere. Sed nec hi constāter propositum tuentur, propterea istiusmodi difficultatum studiosis relinquatur disceptatio haec: quam tamē abunde excussit differentia quadragesimatertia Conciliator. ἀμφόδοντα dicuntur utrinque dentata. Inesse praesagia dentibus credit Aristoteles: nam quibus rariores fuerint, haud ita diu uiuere, opinatur. Quoniam quae dentium ordine sint praedita numerosiore, esse item uitae productioris uideātur, uirorum exemplo, quibus plures sint, quàm foeminis, quod ipsum & in caeteris cōuisitur. Dentium numerus in homine ad duos increscit & triginta: auctoribus Galeno, & Auicenna: nec tacuit primo Colliget Auerrois. Foeminis raro plures adnascūtur, quàm duodetriginta. In Graecis auctoribus hanc ferè dentium comperio distributionis nomenclaturā: quatuor anteriores, qui in meditullio constituti habentur, dici tomeos, & dichasteras, aut ctenas, atque item gelasinos: uocabulo primo ab insectione ducto, alio ab diuisione, tertio, quod cōcidant: nam gelasinos uocant, quia inter ridendum retegantur: quāquam & eodem nomine corrugatio nuncupetur ridendo circa os expressa: propter illud Martialis.

Nec grata est facies, cui gelasinus abest.
Sed & Democritus de risus petulantia, gelasini cognomento est insignis. Insequuntur hos duo κυνόδοντες appellati, siue canini, quoniam in acutum producti caninos præferant dentes. Adiacent qui dicuntur gomphij, seu molares: quibus adnumerantur, quos mylos nuncupant: post quos postremi sophronisteres, sic enim eos Cleanthes uocabat: Auicenna, dentes sensus uel intellectus. Quos adnasci arbitratur post genituræ profusionem ante consistentiam, quæ anno contingat tricesimo. Hos alij κραντῆρας etiam uocant: ut Aristoteles, ἀπὸ τῶ κραίνειν, quia ætatem perficiāt, ac compleant. Genuinos appellant Latini, quos Varro post annos ferè septenos enasci tradidit. Hæmodiā esse Galenus scribit, dentium stuporem, qui etiam gingiuas infestet. Molarium autem partem quæ assidet gingiuæ, momiscum dicunt: superiorem uerò qua conficiuntur cibi, trapezam, id est mensam: cauitates autem, holmiscos, ueluti mortariola: utrunq; simul, phatnas, id est præsepia: gingiuas extimas uocant ula: intimas uero enula: spatium interlocatum dentibus, harmum dicere mos est: ordo uero ipse dentium ac series, dicitur phragmus, tanquam sepem appelles. Pyrrho Epirotæ tradunt unum fuisse os, dentium uice, lineis modo in superficie suppictum distinctumq;. Et prodit Herodotus in Persica strage inuentos unius dentes μονοφυέας, id est ossis unius. Herculem fuisse triplici dentium serie, Ionis Chij proditum monumentis est. Sunt in iumentis, qui uocentur pullini dentes: eos Græcis gnomonas, ab dijudicanda ætate, nuncupari aduerto: de quis alibi plura. Odontiasim uocant Græci, uel odontophyiam, dentitionem. At qui hanc præcurrit, pruritum, odaxysmum dicunt. Gomphiasis, molarium est dentitio, quos γομφίους appellant. Gomphiasmos autē, dentium hæmodia, id est stupor. Gingiuas, πλαδώσας uocant medici, humectatione imbecilles nimia. Pladara enim dicunt, humore flaccescentia. Illud demum haud præteribo, quod primo Gothici belli tradit Procopius: Beneuentum olim ab Diomede direptum, ac inibi suis calidoniæ dentes, quos accepisset Meleager uenationis præmium, reliquisse. Hi uerò ad nostra, inquit, tempora perseuerant, magnitudine uisenda, quippe lunari specie pedum trium explere perimetrum. Zenobiæ, quā Romani imperij insignibus admouit numen, tantus inerat dentibus candor, ut margaritas eam pleriq; habere opinarentur. Epulidas uocant Græci excrescentem carnem ad intimos molares ex inflammatione, non citra dolorem, ac quandoq; febrem. Sunt & in gingiuarum parte parulides, ex inflammatione, qua suppuratio sese ostentat, ni maturè discutiantur. Chauliodonta uocantur, quæ dentes habent ex ore prominentes, ut elephas. Carcharodonta uerò quibus intus quidem sunt dentes, sed acuti, tanquam καρχαρώδεις, ut leoni, pardali, lupo, cani.

Prosopon, id est facies, quid. Coros quid. Cōmodi historia, & Fuluiæ. Colli ratio. De sphōdylis. Ancteres quid: item anthereon. Corræ, corsæ, corsoterium, corsoteus, dire, byssauchen. De ossibus humerorū. De iugulis. Clides, clidia, guttur, gula, pharinx, larynx, asparagus, & aspharagus. Gylius, & gyliauchē quid. Gyrini, ginni, gygenij. Isthmus, unde paristhmia. Orthostade. Orthostadia uestimenta. Strangulationum ratio. Cynanche, paracynanche, parasynanche, angina, synanche, metaphrenum. Antiades quæ, & cur. Tonsillæ, cion, decollare, murenula, fuca, capitium, strumæ, pappa, prolobum, proboli. Cap. II

PRosopon, id est faciem, appellant Græci, quod inter caput & collum hominis est, ab re nomine imposito. Nam quia unus animantium cunctarum erectus homo est, solus anteuersus prospectat, uocemq; anteuersus mittit. Mentum, in quo effloreſcit barba, anthereon dicitur Homero, πρὸς ἀνθερεῶνα γένειον. dicitur quandoque & in muliere, sed per catachresin. Menti pars extrema, Galeno dicitur ather: quanquam eodem auctore, est in hordeo ather, propriè cuspis spicæ. Quia uerò ab Græcis maxillas dici corras nouimus, & tempora etiam corsas: inde corsoterium in Athenæo, pro tonstrina inflecti arbitror: apud eundem, corsoteus esse tonsor uidetur. In Ionicis ædium sacrarum foribus nominantur item corsæ. Vitruuius: Corsæ, inquit, cum astragalis circumcurrant. Sed & Corson cognominatum accepimus, eum qui barbam sibi abrasit primus: quod Alexandri tempestate factum, auctor Chrysippus est

est. Coros autem, de stomacho dicitur quidem proprie, quum cibis oppletur: mox & de prædiuitibus pronuntiatur quoque. Sed & in magnis honoribus dicitur coros, ac uniuersim id genus alijs: ex quo ὕβριν κόρου μητέρα nuncupat Pindarus: quanquam parum obseruate forsan, quando diuersum contingit potius. Nam ita Homero ingeniorum fonti propemodum tradenti assentimur:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕποιτο. id est,

Iniuriam satietas profert, ubi nequam homini contingant opes. Scribit Lampridius, Commodum Cæsarem uultu fuisse insubido, ut ebriosi solent. Fuluiam M. Antonij uxorem, cui buccarum altera esset inflatior, dixit Sex. Clodius acumen stili tentare. Strongyloprosopa dicuntur, quibus rotunda est facies: quam esse speculum mentis dixit Hieronymus, quando & taciti oculi mentis fatentur arcana. Subest capiti collum, quod nec ipsum artificis expers prouidentiæ est. Id distribuitur primum in ceruicem & iugulum. Vltima colli uertebra, quia onus sustineat, nuncupatur atlas, ut uideri debeat, caput spinam excipere. Quæ ἱερὰ σύριγξ dicta Græcis, sacra ab nostris fistula, uertebris constat quatuor & uiginti. Eas uertebras, seu nodos, Græci sphondylos dicunt, & Aristoteles. Nam spina ipsa uocatur etiam rhachis. Quidam uerò sphōdylos, ut Pomponius Festus scribit, cubos appellarunt. Sphondylum, piscem intelligit cum Macrobio Seneca: eum dici uulgò schinalum, interpretantur aliqui. Aristoteles sphondylen uocat bestiolam, quam uerticillum Theodorus reddidit. Inter indicaturæ nobilis salsamenta utique est sphondylos. Athenæus, in mugilis capite forma echinata, sphondylum agnoscit. Alibi inter salsamenta horæa sphondylum adnumerat. Collum septem incumbere sphondylis uolunt, quos Homerus astragalos uocarit, ac sphondyliona, eam quæ inest medullam. Quod uerò circum eos fiat conuersio colli, & stropheos nuncupant: sicuti apud Phecraten dicuntur strophinges: aggregatio autem omnium dicitur gyes. Primum uerò qui cum collo circumagitur, uocant epistropheum ex Græcis plerique: Hippocrates etiā dentem, idest ὀδόντα. Alterum uerò, quia sit immobilis, axem: in quo catochi sunt, idest proiectiones duæ: quarum altera cum præcedenti coit sphōdylo, cum sequenti reliqua: postremus (ut prætexui) appellatur atlas, ueluti achthophorus, idest onerum gestator. At Plinius ordine mutato, primum atlantion statuit, postremum uerò epistropheum. Ancteras nuncupant colli portiones, quibus maximè præfocationis occasio inest. Sed in Medicina Celsus, & tertio Therapeutices Galenus, eo nomine fibulas uocant, quæ uulnerum oras impositæ paulum contrahant, quo minus lata pòst cicatrix sit. Harum uerò partium affectiones tres obseruauimus, ὕβωσιν & κύρτωσιν, necnon λόρδωσιν. Ex quibus hyuosis posteriora capitis infestat ante spinam: cyrtosis uerò, media spinæ: lordosis autem, anterioris partis affectio est. Lordosin Galenus interpretatur uertebrarum luxationem, quam excauationem intelligimus. Hyuon sunt qui eum interpretentur cui sit obtortum collum. Dignum scitu ex historia: Militari more in nomen imperatoris iurantes milites conceptis uerbis, gladios admouere ceruicibus solitos, diris sese execrationibus deuouentes. A ceruice duo lata ossa utrinque ad scapulas tendunt: nostri scoptula operta, omoplatas Græci nuncupant, nonnulli etiam epinotios & platas. Iugulum in summo costarum os recuruum, nec durissimis adnumerādum ossibus, quod brachij motu paulum cum lato osse mouetur. Iugulos uocant clidas & clidia, quorum pars omoplatas respectans uocatur epomis: ceruicem eo nomine Theodorus intelligit: quæ autem collum, parasphagis. At cauum id, quo disparātur iuguli, sphage: à quibusdā etiam thymos. Hinc humerus excipit extremis utrinque capitibus tumidus, mollis, sine medulla, chartilaginosus: medius teres, durus, medullosus, leniter gibbus. Collum uerò gutturis, & gulæ causa ab optimo maximo deo attributum. Guttur, spiritus causa est, hoc siquidem halitum animantia trahunt redduntque. Proinde quæ pulmone carent, neque item collum habent. Hinc gutturosus dicitur Iureconsultis, & Celso. Gula uerò est, qua cibus & potus deuoratur. οἰσοφάγον uocant Græci. Sed in quibusdam Homericis glossulis sic comperi, Pharynga nuncupari interhiantem inanitatem, in quam duo competant ora, œsophagi uidelicet, ac laryngis. Et est œsophagus quidem uti statuunt medicinæ periti, cibaria qui excipit locus, quem stomachum uocant. Larynx autem est, qua concipitur sonus. Verum de ijs alibi uberius paulo. βρόγχον interpretantur quidam guttur,

 sed

ſed eam tamen partem intelligunt, in qua ſeſe extrinſecus tumores promunt, quos bronchocelas nuncuparunt Græci. Guttur porrò à Græcis aſpharagus item dicitur: quanquam Attice aſparagum indicet, notum fruticem: etiam ſi eſt aſparagus in oleribus, quæ prima ſeſe promunt è terra folijs necdum egerminantibus: quod ab Paulo Aegineta eſt curioſius obſeruatum. Non prætereunda Græcorum item diligentia, tradentium, τράχηλον, indicare colli ambitum uniuerſum: quoniam αὐχὴν, intelligatur in homine poſterior pars, in brutis uero ſuperior. Vbi autem δειρὴν audis, anteriorem in homine partem accipe, in cæteris imam. Quæ colli expertia ſunt, gulam manifeſtam non habent: ſed nec habere, neceſſarium. Et inſtrumentum ſpirationi accõmodatum longitudinem habere oportuit. Propterea Galenus octauo De iuuamentis, ob pulmonem eſſe præcipue collum ſcribit. γυλιαύχενας Græci uocant prætenues homines, & colli oblongioris: nam eſt gylius, militare uas contextum, in quo caſeus ſeruaretur cum oliuis & cæpis, unde & militaris opſothece nuncupata. Herculem quoque dictum fuiſſe gylium tradunt. Gyrini uero informes dicuntur ranarum partus, quod ſcribit Theon, id eſt ἀδιάπλαστα γεννήματα, καὶ ἄποδα: quando urſarum more pariant ranæ. Hinc in Prognoſticis Aratus:

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.

Vnde apud Platonem, Nihilo rana gyrina prudentior, prouerbiali figura. Nec me fallit, eſſe qui expuncta ueteri lectione, gryneam ſubſtituunt: ſed utrum magis quadret, doctorum fuerit perpenſio. Ginni apud Ariſtotelem deminuta forma, equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus ſic in Liguria uocet. Gyris, Dioſcoridi eſt farinæ pollen: gyritas panes uocant autopyros. Sciendum uero, nulla ſuperiorum habita ratione, Domitium, girrinos appellare informes exiguosque ranarum partus, Plinij lectione interpollata: quia oſtreorum cirri dicantur Martiali. Iſthmum Galenus apud Hippocratem interpretatur partem illam quæ os & gulam interiacet, per metaphoram. Et inde pariſthmia dici tonſillas arbitror, quæ contingunt in locis ijs, quæ μῆλα item uocant. Eſt & affectio, quam orthoſtaden uocant, quia ſurrecti ſtemus, neruis poſterioribus cõtractis. Nam & ueſtimenta quædam orthoſtadia uocabant: quorum in Nerone meminit Dion. Sicuti quæ traherentur, συρτά. Si quid, inquit Albertus, in arteriæ deerrauerit tramitem, nec excuti ualeat, mors conſequitur, aut ægritudo chronica, quoniam modo ſtomachi peruius pulmo non eſt: ideo quod fuerit delapſum, aut paulatim conſumatur, neceſſe eſt, aut computreſcat. Porrò quia huc diuertimus, ſciendum, præfocationem omnem ex anguſtia contingere. Anguſtiam uero aut repleta intermedia regione fieri, quæ inter thoracem eſt, atque pulmonem, aut pulmonis cauernis, uel aliqua inflammatione, quæ in uiſcere affligat uniuerſo, uel in aſpera arteria, uel in ea parte quæ eſt uelut caput eius, quam nominant guttur, quæ inflammatio fieri item in præiacente ſpatio poteſt, quod fauces appellant, & laxius eſt. Quum ergo fauces ſine tumore apparuerint, & ſtrangulatio ſuperuenerit, gutturis tantũ eſt affectio huiuſmodi. Aſperæ quidem arteriæ inflammatio difficultatem ſpirandi aliquam efficere poteſt, ſtrangulationem non poteſt, ob meatus magnitudinem in ipſa latioris, & tunicæ tenuitatem. Impoſſibile ſiquidem eſt, corporis adeo tenuis inflammationem per inſignem canaliculæ laxitatem replere. Reliquum igitur eſt guttur, quod ſubitã facere ſtrangulationem poteſt, quoniam in ipſo anguſtatur pulmonis meatus. Nominant autẽ medicorum plerique affectionem id genus cynanchen, quibus placet faucium inflammationem ſynanchen appellare. Vlpianus Digeſtis de ædilitio edicto, antianchen interpretatur inueteratos faucium tumores, quique diſcuti non ualeant, uelut dicatur antianche obluctans obſiſtensque præfocatio, ni malis palæanchen legere. Sunt qui antiades malint, quod uerbum tonſillas indicat. Porrò alij paraſynanchen, itemque paracynanchen appellitant: Paraſynanchen, inquam, ubi partibus quæ ſuperiacent faucibus, inflammatio affligit: paracynanchen autem, ubi extra guttur infeſtet. Anginæ uero nomine in Præſagiorũ libro uidetur Hippocrates appellare affectiones quaslibet, in faucibus ſeſe oſtentantes: quas & ſpirandi conſequitur difficultas. Cæterum anginæ ſpecies quatuor comperiſſe uideor: prima uero eſt, ubi fauces inflammantur: fauces intelligo locũ oris internum, in quo ſimul coeunt gulæ ac gutturis extremæ partes. Altera, quum neque fauces, nec oris portio ulla, aut quid extimum cernitur inflammatũ, ſuffocationis tamen in gutture

ture sese periculum promit. Tertia, ubi extrinsecus in faucium ambitu ostētatur inflammatio. Vltimo statuitur loco angina, gutturis tum extima, tum intima pariter afficiens. Est & affectio, quam dicunt ἄπνοιαν, idest apnœam, nulla (ut uisus indicat) spiratione facta: quod tamen fieri nequit, aut ea quæ per uniuersum fit corpus, transpiratio sufficere tunc potest. Hanc uerò per arterias efficit cor ipsum. Antiadas, de quis dictum est, ex eruditis sunt qui statuant quatuor, duas parte dextra, sinistra totidem. Imoq; ita dici, uelut sint inuicem obiectæ. Nam cur Latini tonsillas appellarint, rationis planè uideri incompertæ. Antiadas finit Paulus, tumores ea parte prædurós, ueluti adenes obdurati strumæ fiunt. Collum anterius Græci, item δειρὴν (ut dictum est) uocant: inde & similitudine quadam in angustū desinens prominentia, supercilium'ue dicitur item dire. propterea in Homero polydirada Olympum interpretātur, multas habentē exochas, idest eminentes partes. Quare dirades sunt inæqualia loca & aspera. Scribit Aelius Dionysius, Byssauchena, idest βυσσαύχενα dici, cui ad collum sint humeri contractiores. Apud Pausaniā eo appellatur uocabulo, qui collum comprimit, sursumq; protrudit humeros. Metaphrenum dicunt partem ab collo ad cinctum protensam, aut uerius quod à tergo præcordijs obiectum est. Metaphrenon dici, Theon scribit, quia sit μετὰ τὰς φρένας, idest post mentem, cuius in pectore statuatur sedes. In auium quibusdam ingluuies est, cutis in amplum sinuata, qua primum cibus continetur ingestus incoctusq;. πρόλοβον dicunt Græci. Plinius sinum, & in onocrotalis uterum, pappam magnus Albertus. Probolium uerò uenatorum est telum, apris accommodum præcipuè. Proboli autem in mari sunt petræ. Sunt ex Græcis, qui κίονα dici collum interpretentur, quoniam columnæ uicem gerat, dum caput fulcit. Sunt qui κίονα gurgulionem, idest γαργαρεῶνα signare opinentur. Alij partem quæ columella nuncupatur, uel communi loquendi usu σταφυλὴ, idest uua. Dici autem κίονα uolunt, διὰ τὸ κεῖσθαι ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου μέχρι τοῦ ἄνω: idest, quia ex imo ad summum pertingat stomachum. Decollare uerbum in Ioannis Baptistæ historia, sunt qui parum Latinè positum rentur: quum tamen Fenestellæ sententia notione ea comprobet accipi grammaticus Diomedes, etiam si ueteribus dictum legas frequentius, Securi cædere. Aliàs Ennio decollare, à collo & humeris deponere est. Sicuti Tranquillo succollare, subiecto collo tollere onus. Apud Plautum pro decipere inuenias decollare. Sed & Lucillius ait, Quibus fructibus me decollaui. Murenulam colli aurum nuncupat uulgus, Hieronymo tradente, quod scilicet metallo in uirgulas lentescente, quadam ordinis flexuosi catena, contexitur, ex piscis utiq; imagine uocabulo conformato. Fucas appellat Columella in facie maculas. Tetanothra, idest τετανώθρα uocant Græci medicamina cuti leuigandæ ac erugandæ, præsertim in facie. Capitium Hieronymus uulgò dici ait, uestis partem qua collo inducitur.

Manuum laus præcipua. Scribendi bonum. Dextra cur in fide porrigatur. Tendines, toni, dactyli idæi unde. Ambidextri, & ambilæui ratio: gyia, gyalas, cyllos. Pygmæi unde: ancon: maschalæ, seu alæ in harundinibus: carpus, carpæa: Carpiæ ciuitates. Brachij partes, & uocabula. Manuum, digitorum partes, ac partium nomina. Chirurgia. Osculandi mos. Spithame, lichas, ulna, thenar, cotyle, condylus, condylion, gronthus, scytalides, phalanges. Brachium calefacere. De Martio, & Claudio. Agrorum nomina diuersa. Xanaon. Caput III

QVis uerò eloquentia uel ingenij claritate maiestatem, quæ ex manibus adest homini, dignè ualeat exsequi? quàm aptæ hæ? quamq; ad omnē motum nullo labore faciles? Mira est artiū numerositas, quam membri huius adiumento condiscimus, & exercemus. Taceo hic pingendi, fingendi, scalpendi nobile artificium. Quid illa musicorum cuiuscunq; modi organorū contrectatio scientissima, & maximè diuina? Quid illa sustructionum sublimitas, quàm elegans, quàm scita? Quid urbium structura in omnibus, uel præstantissima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantisq; ad uitam necessarijs instruimur? Quid illa indumētorum uarietas? Quid ornatus excellentia? Iis penetramus in uiscera terræ, metallorum inde uim longe pretiosam eruentes. Immo uerò & rerum natura agitur in planū, solo tantum non æquatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur, certis quoq; limitibus, ueluti extra præ-

ſcriptum proferre pedem uetantur, obiectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturæ ſupellectilem undiq; nobis uendicantes, totq; modis rerum facies mutatur. Camporum dominamur laxitati. Supercilia montium, & uerrucas (ut hoc interim uerbo utamur) quantumuis ſenticoſas nobis obnoxias reddimus: beſtias item omnes, terreſtres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mundi uaſtitas complectitur, manuum ſolertia noſtri fit iuris. Quid illa ſcribendi maieſtas, quæ tantarum rerum ſcientiam nobis comparat, ue tuſtatem propagat, nil ſinit interire, & quod omnia conterit, tempus noſtris cogitur manibus ſuccumbere? quid hoc magnificentius? quid æquè mirandum? id eſſe homini datum, in quod ne mortis quidem auida rapacitas ius ullum habeat? Quid tot, tantarumq; legum contexta uolumina, quàm demum ciuilioris uitæ præferunt eminentiam? Quid dictorum cōuentorumq; publicis tabulis comprehenſa fides aduerſus ingeniorum prauitatem? Auſim dicere, ſeiunctis manibus, fuiſſe nō inermes modo nos futuros, ſed uel brutis infeliciores. Quem enim uſum rationis habeat lumē illud diuinum omni ope deſtitutum? Hinc rectè mihi feciſſe uidētur, qui rationis ac ſapientiæ miniſtras eſſe manus pronuntiarunt. Anaxagoras uerò ille antiquior, ſicuti ab Ariſtotele traditum ſcimus, & in Moralibus ab Plutarcho repetitum, ideo ſapientiſſimum uideri hominem dixit, quia manibus foret inſtructus. Nã uti ego interpretor, quod cæleſte in nobis eſt, debile, mancum, nulli prorſum rei parte hac orbum erat futurum. Harum multiplex emolumentum, uel tritum Græcis explicat prouerbium, τί δῆτα χεῖρες οὐκ ἂν ἐργασαίατο. Quid enim non efficere ualeant manus? Dextram porrò in fide porrigi, quis uel ex Plinio non nouit? Cuius rei cauſam Varro Callimachum ſecutus eſſe ait, quòd omnis ueterum auctoritas dextræ manus uirtute conſtaret. Propterea, inquit, maiorum hæc fuit ſalutatio, ut hac potiſſimum ſe corporis parte uenerarentur. In Nebulis Ariſtophanes item ait: κύσον με, καὶ τὴν χεῖρα δὸς τὴν δεξιάν. At interpres, ἔθος δ' ὧδε πίσει, καὶ συνθήκους βεβαίους τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Videor & ſuper hac re quippiam obſeruaſſe apud Plethonē Rerum Græcarum libro ſecundo. Id ipſum & Perſis ſanctiſſimum fidei pignus cenſeri auctor Diodorus eſt. Quid? quod inter agendum non ut cæteræ partes loquentem adiuuant, ſed ipſæ quodammodo loqui uidentur: ijs nimirum, ut Fabius inquit, poſcimus, pollicemur, uocamus, dimittimus, minamur, ſupplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus: gaudium, triſtitiam, dubitationem, confeſſionem, pœnitentiam, modum, copiam, tempus oſtendimus. Quin in tanta linguarum diſſonaq; uarietate, hic communis quidam gentium cunctarum ſermo planè poteſt uideri. Quid uerò artifex illa digitorum ſtructura, quod'nam ingenium admirando non fatigarit? Neſcias uenuſtatis inde maius ſit ſpecimen, an emolumentorum amplitudo clarior. Maximus eſt in numero decor, maximus & in gradibus ac ſerie. Digitorum contractio facilis eſt, protenſio nō minus ex commiſſurarum mollicie ac concinnitate. Tendines uocāt nōnulli, quibus digiti moueantur, haud abſimiles his qui toni ab Hippocrate nominantur: orbiculatæ nanq; ſunt, eas ἀπονευρόσεις, ideſt à neruis prodeuntes nuncupant pleriq;. Quam uerò opportuna eſt in apicibus ad apprehendēdum globata caro, forinſecus unguium obuallata firmitate: quorum inibi augumētum inſignitius eſt, Alexandro Aphrodiſeo tradente: quoniam illis inſitum eſt in ſuperna deferri. Ad delicias, quin etiam & faſtum argutiasq; abijt pars hæc: & qui inſolentius faſtu tumentes quippiam ſubſeruientibus iniungerent, digitorum crepitu id ſignificabant, quod monſtrat quandoque Martialis: & Hieronymus adnotauit non citra ſugillationis fœditatē, aduerſus eum qui digituli crepitu ſilentium imperaret. Digitos etiam quibuſdam eſſe in manibus ſenos, ſedigitorum monſtrat appellatio: de quibus item quæritur Digeſtis de ædilitio edicto, an morboſi credi debeant. Diodorus Bibliotheces ſexto, dactylos putat idæos ob parem digitorum numerum appellatos. At Geographus, idæos dactylos in Ida Cretæ ferrum elaboraſſe ſcribit, & ab numero ita nuncupatos, quod repetit Euſtathius quoq;. Alij etiam aliter. Manuum porrò emolumentum duplex: alterum eſt ſenſus, alterum uerò retentionis. Proinde excogitauit optimus maximusq; rerum perpenſor deus molliſſimam palmam, quo ſenſus fieret ſolertior exactiorq;. Cutis præterea palmæ, ut auctor Auicēna eſt, temperatior contigit omni alia cute, excepta tantum ea quæ in digitorum uiſitur extremitatibus, præſertimq; indicis. Galenus primo De conſtitutionibus, manum internam eſſe

aſtruit

aſtruit temperaturæ ſinceriter mediæ inter extremitates omnes, hoc eſt inter calidum & frigidum, humidum & ſiccum, durum & molle, ueluti ea ſit ſenſilium corporum regula & plane ſenſus inſtrumentũ homini, animaliũ ſapientiſſimo. Indeq; pars ea nudata pilis eſt, ne hirſuties tactus præſtantiam oblæderet. Illud uero nec admiratione caret, Viros utraq; manu utentes ſæpenumero eſſe uiſos: mulierem uero ambidextram non effici, auctor grauiſſimus Hippocrates eſt. Retulit & ſeptimo Naturalis hiſtoriæ Plinius. Ratio uero eſt ex naturæ debilitate: ſi enim ambabus manibus ob neruorũ robur ac muſculorum, quidam uiri utuntur: optima ratione, nulla mulier utetur: ſed ſatis abundeq; habeat, ſi una dextra uel modice utitur. Non omittendum quod produnt Græci interpretes, ἀριστερὰ dici, quę fatua ſunt, id eſt μωρὰ. δεξιὰ δὲ τὰ συνετά, id eſt prudentia. Chirurgia, quod ſcitu dignũ eſt, non medicinæ modo partem indicat, ſed & de artibus item pronuntiatur alijs, unde eſt pictorum καλὴ χειρουργία apud Anaxandridẽ, Athenæo referente. Amazonidas quidem amburere dextrã ſolitas mãmulam, tradit hiſtoria: ut in proximã manum plus commeans alimenti ualentiam conciliaret ei, quæ etiam per naturam inualida habeatur. Circumdextrum, ut ſic nunc mihi dicere permittam, quem Græci amphidexion uocant, Aſteropæum Homerus dixit, manu utraq; pariter utentem. Ambilæuum uero Ariſtophanes hominem uocat, ambifariam læuum. Ambidextrum etiam nominat Hipponax. Eſt eius rei mentio apud Herodotum quoq;. Ambidextrum fieri hominem, illa produnt ratione phyſici, quòd affatim ſeſe promat in ſiniſtrum latus cordis calor, & hepatis in dextrum: ſi porrò in ima ſplen amplius delabatur. Quòd uero ſiniſtra utatur aliquis pro dextra, cauſam præbuerint cor item ac hepar, ubi eorum uiſcerum affluentior ſeſe uis in ſiniſtrum corriuet, dextra parte tantum non deſtituta. Id uero contingere, ubi in ſiniſtris tam cor quàm hepar ſitum nanciſcantur: aut in dextra collocatum quidem hepar, obductis pannulis craſſioribus, ne quid uirtutis in dextrum refundat, præpeditur. Poteſt & perpeti conſuetudine ſiniſtra effici, ut dextra. Gyia Græcis dicuntur manus proprie, παρὰ τὸ γυῶ, τὸ χαρῶ: id eſt ab excipiendi commoditate. Verum & abuſiue corporis membra reliqua uocantur gyia: ſunt qui de pedibus dici peculiarius interpretentur gyia, ἀπὸ τῆς γύης, id eſt γῆς, quæ terra eſt. Gyalus uero eſt quadrangulus lapis, & de cubo pronuntiatur. Gyalas Macedonibus poculum eſt. Cyllos ad manum ita refertur, Hieronymo interprete, ſicuti ad pedem χωλός. Nam cui manuum altera demutilata eſt, dicitur κυλλός. Brachium oſſibus conſtat duobus. Brachij prominens ſummitas dicitur acromia, aut humeri caput: item epomis, & acrocolia, apud Iulium Pollucem: ubi articulus obfirmatur, entypoſis, uel humeri acetabulum, extrinſecus muſculi, intus parolene. Sinus ſub ſummo brachio, axillæ, apud Græcos μασχάλαι, unde ducatur amphimaſchalos, quo nomine manicatam intelligi ueſtem uolunt, alij uero ſeruilem. Erat item heteromaſchalos, quo uterentur operæ. Moris fuit ueteribus, ut cognata cæde polluti, interfectorum ſummas quaſq; præſecarent partes, ac inſutas ſibi circumponentes ſub alis ferrent præcipue, opinati hoc modo interemptorũ uires contundi, ne quid in reliquum poſſint obeſſe: dicebatur uero hoc μασχαλισμὼς: unde apud Apollonium, ἐξ ἄργματα τάμνε θανόντος, de Iaſone & Abſyrto. Porrò ubi oſſa brachij componuntur, ancon uocatur: quanquam, ut obiter id monſtremus, plura ſignat ancon. Eſt enim eo nomine deteſtata nauigantibus Nili pars: unde & per euphemiſmum quendam, dulcis appellitatur cubitus. Eſt & in foribus pars, quam prothyrida uocant. Anconas montium ſummitates intelligunt apud Sophoclem. Erat item eo uocabulo perobſcurum Carthaginienſibus domicilium, in quod compingebantur quibus iratior factus eſſet tyrannus. Dicitur item cubitus pygon, id eſt πυγών: unde appellari pygmæos, Euſtathio credimus. Pyguſion certe cubitale intelligimus. Vocatur & pachys, id eſt πῆχυς, diſcriminatim ab ſuperiore tamen, ut Herodoto placuit. Ab alijs in idem corriuatur. Aduertendum uero quod de brachiorum ſinibus eſt dictum: ab eorum ſimilitudine in harundinibus, & pleriſq; alijs geniculos concauos, maſchalas item à Græcis dici, à Latinis etiam alas. Quæ utiq; caua nunc bina, nunc ſingularia uiſuntur, ſemper autem interuallata. Brachialia, ſunt brachiorum ornamenta, quæ chlidonas itẽ dicunt Græci. Nam chlidas uocant, delicias & molliciem: unde eſt Xenophontis illud, οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς. Et in Parallelis Plutarchus ait, διακεχλιδῶς βαδίζειν: quod eſt, delicioſe incedere. Sed ad rem. Extrorſus

trorsus prominens olecranũ uocatur: unde apud comicos ὠλεκρανίζειν uerbum. Os minus brachij nos radium appellamus, Græci κερκίδα nuncupant, & parapechyon: maius uero cubitum dicimus, hoc est pechyn, ut docuit Pollux, uocatur & propechyon: finem eius uocant carpum, Plinius uero brachiale, ossibus compactum octo. Cui quod præiacet, appellant procarpion. Manum mittere in carpum medici dicuntur, Galeno auctore, ubi arteriæ motiones explorant. Quòd si est, ridicule pro uola quidam interpretantur carpum. In sanctis literis ubi legitur modo, Labores manuum tuarum manducabis: nonnulli Græci ambiguitate uerbi in tendiculam illapsi, καρπὸς interpretati fructus sunt, non manus. Quum tamen καρποὶ etiam manus dicãtur, quod scribit Hieronymus. Sunt qui carpos, esse cenchramidas ficorum opinentur proprie, ac oliuarum sansas. Pericarpion uero, circumiectum ijs humidum cum ambeunte corio. καρπῶν δίκη in eos intenditur, qui fructus oblæserint. Metacarpium uero expansa est ante digitos pars. Encarpos apud Vitruuium inter Ionicæ columnæ ornamenta legimus. Basi, inquit, spiram supposuerunt pro calceo. Capitulo uolutas, uti capillamẽto cõcrispatos cincinnos propendentes dextra & sinistra collocauerunt, & cymatijs & encarpis pro crinibus dispositis frontes ornauerunt. Carpæa uero saltationis species Xenophonti ἐν ἀναβάσει. Carpias, inquit Menander rhetor, ciuitates dicebant in præripijs fluminum ab Romanis ad Barbarorum impetum reprimendum conditas. Mensura ab magno digito ad minimum spithame nuncupatur. Si pollicem explices, & indicem, lichas nominatur mensus is. Ab olecrano ad extremum medium digitum quod interualli est, cubitum dicas. Si digitos contraxeris, ab ancone ad ipsos dimensio pychon dicitur. Si ambas manus explices à pectore in lineam rectam, ulna. Manus uero portio interior à magno ad indicem digitum uocatur thenar, à quibusdam etiam ir. Sunt qui thenaris nomine spatium ab digitis intelligant ad carpum, ab uerbo θεῖναι. Apud Pindarum dicitur ararum thenar, id est latitudo, aut cauitas, qua excipiuntur sacrificia: etenim manus concauum à multis nuncupatur thenar, ab θεῖναι, ut præmonuimus, aut ab θείνω, quo signatur uerberum incussio. Est & in pedibus thenar. Extima uero manus pars opisthenar. Quam in dextra, inquit Plinius, auersam osculis appetimus. Catone de prouincia digrediente, Plutarchus scribit, milites manum reuerenter esse osculatos. Quod genus, inquit, honoris imperatoribus modo, idq; perpaucis id temporis contribuebatur. Qui adorant, ait Hieronymus, manum solent deosculari, & capita submittere: quod se Iob beatus elementis, & idolis fecisse negat. Et Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem deosculationem pro ueneratione ponunt. Seneca, Hos ego deprehendam alienorum seruorum osculantes manum. Relatu non indignum id quoq;: Principes Romanos peregre profecturos, & mox urbem repetentes, ita condito more, senatores osculo solitos excipere. Propterea in Nerone Tranquillus: Neq; adueniens, neq; proficiscens quenquam osculo impartiuit, ac ne resalutatione quidem. Quod ab indice ad minimum est spatij, hypothenar. Quod in meditullio est, thenaris, hypothenaris, ac pectoris, κοιλὸν manus, id est cauitas item appellatur. Alij cotylen dixere. Digitorum uero partes hæ: Quod prominet in commissura, uocatur condylus: dicitur & eodem uocabulo, percussus eò inflictus: & inde uerbum κονδυλίζειν. Sunt qui hoc nomine, pugnum intelligant. Hinc est illud Plutarchi in Iunioris Catonis uita, forma prouerbij enuntiatum: Erat, inquit, ei χαρίεις ὁ παιδαγωγός, καὶ λόγον ἔχων τοῦ κονδύλου προχειρότερον. Martianus: Complicatisq; in condylos digitis uulnerabat. Hinc & digiti plerunq; monocondyli uocantur, aut dicondyli. Pollex monocondylus est: at reliqui, dicondyli. Condylum inueni, qui & gronthum interpretentur. Est condylion Aeginetæ Paulo indicum conchylium. Nam apud eundem, ostrei genus dici inuenias condylon. Conchylij porrò indici testam onycem uocauit idem quoq;. Pedum uero digiti omnes monocampti, id est flexus unius. Qui subsunt articuli, scytalides nuncupantur, uel (sicut Aristophanes) phalanges. Insunt cuique digitorum tres, pollice sequestrato. Condylo interemptum ab Hercule in Oenei conuiuio, puerum legimus, qui manibus aquam infundebat: quemq; Archiam Hellanicus nuncupatum scribit: Eunomium alij, Architelis filium: quo facto, Calydone excessit is, cæde quanquam non uoluntaria. At in secundo Phoronidos, Cheriam fuisse nomen, relatum scio. Thersitem quoque condylis ab Achille interemptum, Græci scri-

bant, quoniam Penthesileæ ab se interfectæ oculum hasta percussisset. A brachio deni-
que id usurpari prouerbiale potest, ex diserto uiro Philippo natum, qui ad dicendum ita
solebat surgere, ut quod primum uerbum prolaturus esset, nesciret. Dicebat tamen, Op-
timè quum brachium concalefecisset, se solere pugnare. Martium imperatorem Roma-
num in digitis neruos habuisse dicitur, non uenas: tanta ui, ut nullius manus ad scriben-
dum aut impellendum præstantior tradatur. Quippe uenientia carra salutari obnixus
repulit: fortissimum quemque uno sic demum digito afflixit, ut perinde ac claua ferroque
icti torquerentur. Hic est qui ferrarij traditur fabri filius: propterea in concione, Ars
mihi obijciatur ferraria, dum me ferrum tractasse suis sentiant cladibus exteræ gentes,
quæ populum Romanum ferratam gentem putent. Sed & Claudius imperator, non is
de quo Suetonius, sed alter, sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excussit. Non præte-
reundum quod est in ueteribus memorijs traditum: Agri certum genus dextratum di-
ci, sicuti sinistratum quoque: nam est subcisiuus ab subsecante linea, ut scribit Ageni-
us Vrbicus, dicitur & citratus, sicut ultratus: tetragonus item & tessellatus, cultellatus,
normalis, epipedonicus, triumuiralis, solitarius, Syllanus, Neronianus, podismalis, iuga
rius in quinquagenis iugeribus, meridianus, commutatus ex beneficio. Xanaon affe-
ctionem intelligunt muliebrem hyeme inortam, quando summæ digitorum partes ex
lanificij labore uix moueri queunt. Et ξαινᾶν eo modo laborare est. Vnimanum puerum
manus unius dixit Liuius.

Pectoris ratio, & uocabula partium. De costarum numero. De uberibus, &
partium nominibus. Rhoæ. Thorax. De osse sacro, & sphondylorum mea-
tu. Item costarum uocabula. Quid pleuritis, arthritis, nephritis. Pectus uin-
ciendi mos. Terentij locus explicatur. Cardia, cyamos, chondros, spathæ,
plateæ, copia, orrhopygium, coccyx, solen, fistula sacra. Cap. IIII

PEctus inter lacertos homini constitutum est, cæteris uerò in crurum priorum
meditullio, quibus etiam carinatum inest, & uolucribus eo amplius, aquati-
cis autem uel maxime. At in homine laxitas admissa est, brachijs nil prorsum
interpellantibus. In brutis coarctatio necessario est insecuta, inter ambulan-
dum protendentibus priora crura, propterea nec eodem loco illis mammæ: quas, nostri
pectoris recipit carnosa latitudo, quæ cordis foret tegumentum aptius. Costas homini
octonas natura distribuit, reliquis aliquanto plures. Auicenna, Galenusque septenis com-
poni ossibus hominis pectus affirmant. Sed iuguli os costis adnumerat Aristoteles. Te-
nuiores molliores que costas Græci ῥῶας uocant. Qua in parte consyderãti amplius in hoc
opificio rerum naturæ maiestatem succurrit: pectoris hanc laxam complanationem &
utique sublimem, oculisque occurrentium expositam, mirabilem præ se ferre conforma-
tionis dignitatem. Aristoteles primo De historijs, & Galenus in Isagogico nomine tho-
racis partem intelligunt, quæ collo ad pudenda protenditur, & dicitur alio modo hol-
mos: huius superiorem ad iugulos partem uocant Græci στῆθος: unde & intima dicunt
entostathidia. Inferiorem uerò nominant sternon. Vnde & sternomantis Sophocles di-
xit quæ dicatur etiam engastrimythos, de qua dictione alibi plura. Sternon autem dici
putant etymologici, παρὰ τὸ, τὸ στερρὸν τοῦ νοῦ εἶναι ἐνταῦθα, quod hic mentis insit firmitas
solidior, quando est inibi cor, καὶ τὸ ζωτικὸν, idest uitalis portio: unde sibi uim haurit
mens. Verum haud prætereamus parte ista Galeni sententiam ex secundo De morbo-
rum interstitijs: Et thoracis, inquit, parietes ab nutricibus plerunque deprauantur, dum
ipsos educatione prima nimium arctè extrinsecus uinciunt. Maximè uerò, inquit, quo-
tidie apud nos fieri hoc intuemur in uirginibus: nam ijs dum student nutrices coxas au-
gere ac latera, ut magnitudine thoracẽ exuperent, uittis quibusdam totum comprehen-
dunt, ac omnes scapularum partes, & thoracis cohibent uehementius, ac comprimunt.
Quo fit, ut quum aliquando non æque omnes intendantur, aut pronum in anteriorem
partem reddatur pectus, aut posteriores partes, ad spinam quæ pertinent, gibbæ reddan
tur. Fit illud quoque, ut uelut perfractum, ac ad latus adductum fiat dorsum, ita ut altera
quidem scapularum non aucta, sed parua, & compressa satis appareat. Ex ijs uerò pluri-
bus paulò de medici nobilissimi sententia repetitis Terentio in Eunucho lucem inferri
multam, nemo non uidet:

Haud

Haud similis uirgost uirginum nostrarum, quas matres student
Demissis humeris esse, uincto pectore, ut graciles sient.

Pectus uero ut plurimum portionem ossibus constipatam, communitamque accipiunt, uulgus, & Auicennæ interpres cassum uocant, ab spatio (ut opinor) intus uacante, inanique. In eo singularis item pernoscitur naturæ prouidentia: quæ non integro osse pectus communierit, ne uitio partibus illato, in totum grassaretur mox uis mali. Affuit & laxitatis ratio, ut expanderetur facilius ad commoda membrorum anhelitus, ut sensit Auicenna. Pectoris summi medianas portiones uocant stathenia. Vbera autem mastos dicunt. Ex quo & supercilia terrarum eodem dicuntur nomine. Titthia uero mammæ sunt muliebres. Quod uberibus subest, procardion appellatur, in recessu quodã & cauitate. Id molle est ac corpulentum, ita dictum, non tam quia præiacet cordi, quàm quod sit ante stomachi os, quod dicitur Græcis καρδία. Eandem rationem habet hypocardion & anticardion, quod & sphage dicitur. Vberum apex papilla uocatur, seu thele: de qua similitudine fontium tubuli ab Varrone in Re rustica, papillæ uocantur: sicuti ab Cassiodoro, ubera. Nigricans circulus papillam ambiens uocatur φῶς, id est lumen. Prima uero lactis sub eo πῆξις nominatur cyamos, id est faba. Quæ lac continet portio, colpos, id est sinus, aut ascoma. Vbera decoris gratia uiris contributa, uelut neuulos Damascenus scribit. Potest & euaporatio aliqua in ijs intelligi: laxa nanque inibi caro est. Sunt & apum ubera Palladio, quæ imitantur pendentes: uuas dicunt alij. Super procardion est os pectoris, seu chartilago dicta chondrus, uel xyphoides, à similitudine capitis gladij: ut Galenus interpretatur: uocant & malum punicum ex corticis imagine quadam: prominet super os stomachi, propugnaculi uice. Inter costas uero, quæ auctiores, dicunt γνησίας, id est legitimas: at minores uocantur nothæ. Costarum quidem ossa dicuntur spathæ, latiora uero platæ, angustiora autem copia, id est κώπια. Vbi uero desinunt sphondyli, sacrum dicitur os: à lato incipiens, in angustum desinens, ubi coccyx est, qui & sphondylion & orrhopygium nominatur. Sub costis os chete, item ceneon, & zona, quam Romani fasciam. Costarum affectio pleuritis est, sicuti articulorũ arthritis: & nephritis rhenum. Ligures heptapleuri nominantur in ueterum monumentis, quòd significat costarum septem. Sphondylorum meatus, qua residet medulla, σωλὴν uocatur, id est canalis, aut aquæ ductus: item σύριγξ ἱερὰ, id est sacra fistula.

Ventris partes, & uocabula. Cœliacus morbus. De umbilico, & partium circumiectarum uocabulis. Etron, abdomen, peritonæum, syringotoma, echinus, cecryphalus, apocriticus. Strophi dolores. Gangamon, græa. Præsagium ex umbilici nodis. Cholera quid. Ilia, ceneon, lagon, lapara. Qui sint uersus Procœlij, sphecodes, lagari, myuri, acephali, phricocælium. Cap. V

A Pectore costis uenter subiacet, non clusilis ob eã uidelicet causam, ne aut cibi tumorẽ, qui per calorẽ necessariò euenit, aut uteros plenos impediat. Imum uentrem appellat Hippocrates partem uentris imam, quæ umbilicum ac pudenda interiacet. Ita ut in hæc tria totum epigastrium, id est locus supra uentrem, diuidatur, in hypocondrion, id est ilia, & umbilicũ, & imum uentrem. Superiorem quoque uentrem dici ab eodem obseruauimus, sedem, quam thorax à pulmone occupatam circumscribat, & ambeat. Hypocondrion esse super umbilicum, Aristoteles scribit. κοιλίαν uocant Græci uentrem: unde cœliacus, in uentriculi porta morbus est, sub quo indurescit uenter, dolorque eius est: & μονοκοίλια, uentris unius: uocant & gastera, ex quo & hypogastrium dicitur pars sub umbilico ad pubem, quam etiam ἦτρον nominent: unde & etridia frusta apud Comicos: & abdomen, ac lactes quoque, ut Probus. Etron item geniculum in ferula, uel umbilicum dicũt, uel enterionen. Etrion etiam hepar uocatur: unde est ἦτρ' εἰς ἱππείοιο. Abdominis postremum aqualiculus. Abdomen porrò ab parte exteriore cutem habet euidentẽ, introrsum membranæ includitur leui: peritonæum dicunt quidam ex Græcis, mendosa in Celsi codicibus dictione. Meminit post alios sexto Therapeutices Galenus: qui & περιτοναίου partem nuncupari syringotoma scribit, id est συριγγοτόμα, in gastroraphiæ pragmatia: quam uentris intelligi consutionem uoluit, ubi sit is uulnere diductus aliquo. Sciendum uero ab Græcorum doctissimis proditum, In bobus uentrem dici proprie echinum, etiam si de ceruo item pronunciari animaduerti.

Cæterum

Cæterum & triplicem haberi uentrem, tradunt: quorum primus, qui & supremus, dicatur cecryphalus, quia cibum occulit: sequens, echinus est, διὰ τὸ ἐχῖνδαι ἐκεῖ τὴν τροφὴν, uel ob asperitatem: tertium appellant apocriticum. Alij in animalibus, quæ μηρυκάζοντα uocant, uentrem statuunt primum enystrum, id est ἤνυστρον: secundum uero echinum: tertium autem cecryphalum. Relatu uero non indignum: Strophos dici à Græcis dolores, quibus circa umbilicum infestamur. Sunt autem hi, morbi alicuius perpetuò uelut assseclæ, ac prorsus symptomata. Quod sub uentre est, stachys item appellatur, id est spica. Medij uentris concauum, umbilicus dicitur, & mesomphalion. Ambiens uero locus, gangamon: quia sit ibi neruorũ implexio, sagenæ modo, quam etiam gangamona nuncupant. Mediana uero umbilici, acromphalia: sicuti desuper, epomphalion. Circũiecta umbilico cutis, uocatur γραῖα, id est anus: quoniam corrugata, senectutis indicium est. Vmbilicus uero ad hoc naturæ prouidentia factus uidetur, ut per eum fœtus dum est in utero nutriatur: quod Aristoteles scribit libro De historijs nono, & secundo De animalium generatione. Dignum uero scitu est, quod primo Introductorij Albumasar sibi prodendum putauit, Numerum suscipiendorum deinceps liberorum ab puerpera, peritas obstetrices facile concipere ex nodis spatijsq; umbilici eius, qui natus sit infans: quot nanq; nodos obseruarint, totidem deinceps parituram pronuntiant. Ilia imo uentre posita sunt, inter coxas & pubem, ut inquit Celsus. Græci, ab inanitate uocant ceneona: & quòd flaccida sint, etiam lagona, ut scribit Athenæus. Ilia certe dicta ex tenuitatis ratione, imbecillitatisue: quando inanis est pars ea. Lagonem uulgus pullatum barbare galonem uocat: sicut laparam Homerus. Cholera, id est χολέρα, inquit Medicinæ tertio Paulus Aegineta, immodica est uentris perturbatio, quum deiectione, tum uomitu, ex ciborum perpeti cruditate, ob ingurgitationis nimietatem, aut humorum redundantem prauitatem. Cholerã pro bile accipi audias passim, & ita scribit Lampridius: cui tamen colaphum incutiunt nostri. Verum & Hieronymus ad Furiam: Amarissimam choleram tuæ sensere fauces. Quin Matheseos secundo Firmicus: Quicunq;, inquit, in genituræ horoscopo arietem habuerit, ad ignem cholericamq; naturam declinabit. Sed & ab eodem leo signum traditur cholericum. Morbi duplex agnoscitur genus: nam Hippocrati est quæ sicca nuncupetur cholera, quæ rationibus quidem comparibus obueniat, uerum citra uomitum & alui deiectionem. Cholericam uero causationẽ pluribus exsequitur Celsus: sed & in Isagoge non præterijt Galenus. Illud uero impensius obseruandum, metaphora honestissima in Homeri carminibus, cœliacas dici affectiones duas, siue πάθη expressius enuntiandum est: altera, magnitudine fit & abundantia, indeq; procœlion nũcupatur pathos, ab animalibus quæ protuberanti sunt uentre: altera ex defectu, id est eclipsi, cooritur: proinde sphecodes appellatur, uel sphecoides, tralatione ab uespis producta. Dicitur & lagaros, ab inanitate, quam in lagone monstrauimus: cuius exemplum extat Iliados sexto,

Μὴ μ' ἀπογυιώσῃς μένεος, ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Quoniã pes quartus iambice trichronus est, qui tetrachronus esse debuerat per spondeum uel dactylum, heroici metri lege. At procœlij exemplum est,

ὦ ἀχιλλεῦ πηλέος υἱέ.

Quippe tertius pes tetrasyllabus est, ac proinde tumet tanquam uenter, ac metricam requirit systolem. Porrò sunt & uersus, qui uocantur acephali, ut qui à breui ducant initia. Nam myuri in postremis peccant subsultantq;: in medio delinquit lagarus procœlius'ue. Quod uitiose cludant, dici uidentur myuri: nam μύειν, claudere est. Obiter illud adiecero: fuisse item dialogos nomine Acephalos, ab philosopho Aeschine concinnatos. Frigus circa uentrem assiduum, phricocœlium uocant, id est φρικοκοίλιον.

Pubes, episium, ephebæum, hebe, phallouitroboli, acylos, orrhon, taurus, pipinna, lipodermi: peos, ac pœos. Item penis: eius uocabula plura. Fascinum cur. Pudendorum Liberi patris cultus. Taurus, & dactylios. Congylia. Capros, capreæ. De nanis. Nonos quid: & uepene. Onos, onobelus, monobeles. Tentum quid. Cap. VI

VBi uerò inhorrescunt pili, pubes dicitur, hebe à Græcis atque episium, hoc est ἐπίσειον: nam ephebæum, medicorum tantum est. Hebe tamen plura in Græcorum doctrina signare animaduertitur: quippe pilorum in pudendis succretio prima eo censetur uocabulo: sed & in quo id prouenit, locus ac tempus quoque sic nuncupatur. Prominens autem pudendum, penis, uel coles, ut Celsus: nam & Græcè, καυλός: à quibusdam etiam, muto. Summa pars uocatur corone, ab Græcis: & quinto Therapeutices, à Galeno balanus: à nobis etiam glans, per similitudinem. Tegumen balani, præputium: à quo, dempto & præsecto Iudæi, apellæ dicti. Et uitium, phymosis: ubi glans nudari nequit, & infra cutis incidenda præcipitur usque ad frenũ: de qua re mox item paulo. Eius foramen, urethra nuncupatur. Est quidẽ acylos, seu aculos Homero, glans iligna: uerum & pro pudẽdo positum inuenias, ea forsan ratione, quam de balano protulimus. Apud Strabonem libro decimosexto, ex Artemidoro, aliquot apud Arabas & Aethiopas recensentur populi κολοβοὶ τὰς βαλάνους, idest mutilati glandes. Sunt & in ijs uocabula plura, sed alibi latius. Honor quidem in ijs pręfandus erat, quando apud castas aures uix ulla eorum mentio fieri honestè potest: ac in prætextata sæpe incidendum uerba est, nuptaque. tamen quia ordo ipse rerum, & naturæ contemplatio sese nobis ingerebat, tam commentanda nobis sunt uisa, quàm necessaria creduntur suggerendæ proli, intra hominis ætatem alioqui defecturæ. Nec tamen hæc ipsa dixeris sine prouidentia: quippe formas harum partium tales, necessariò ad officium propositum esse debere, quales iam sunt, obscurum nõ est. Augetur hoc etiam unum membrum, & minuitur sine ulla morbi mutatione. Quorum alterum utile ad coitum, alterum etiam ad cæteros corporis usus cõmodum est: nam si semper simili modo se haberet, impedimento foret non paruo. quod in priapismo dilucet amplius: id enim est colis accidens, sicut gonorrhœa, instrumentorum seminis affectio est. Dicitur enim sic seminis assidua excretio, cole haudquaquam extenso. Priapismus uerò, quum coles & longitudine & latitudine totus augetur, nullo stimulãte ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore. Cõstat porrò eiusmodi partibus, ut eorum quæ diximus, utrũque possit euenire, partim siquidem neruum habet, partim chartilaginem: itaque & contrahi potest, & extendi, atque etiam flatus capax est. Verumtamen ubi hac in re neruum dicimus, non eiusmodi intelligi debet neruus, qui sic dicatur propriè, quales ex cerebro & dorsi profluunt medulla: quum quia nerui illi non adeo insigni cauitate sunt, quàm membro huic necessarium est, tum etiam quia nimium habent sensus: nam quum extumesceret pars ea, non cõtingeret citra præsignem dolorem. Neque item cuiusmodi in colligationibus, quoniam duricies nimia officeret, neque in musculis, ob molliciem & soliditatem. Quæ si quis dignè perpendat, miretur necesse est, singularem opificis sapientiam. Etiam si Paternianos scio hæreticos, ab Paterno quodã nuncupatos tradidisse, inferiores corporis partes ab Antitheo cõformatas compactasque. Quòd si uenas, arterias, neruos ad eam corriuatos partem ad disquisitionem amplius reuocaris, longè magis auctor fiet mirus. Arterias certè in cole ac lingua maiores existere, quàm in cæteris membris, docuit medicus nobilis Galenus in libello qui est De motibus liquidis. Proinde Auicenna quoque particulam hanc componi ex membris uenosis prodidit. Porrò adnotarunt periti rerum, tres esse in cole meatus: urinæ: ac spermatis, qui duplex dicitur: item meatum, quo profluit humiditas quædam semine tenuior, aut in meditullio seminis, & aquosi sudoris, Alberto auctore. Hæc uerò tunc prorumpit, ubi lasciuius puellam attrectarimus. Cæterum hosce meatus facile uisum effugere contendunt. Immoque in dissectionibus, quas uocant anatomas, nõ deprehendi. Ex quibus omnibus id colligi denique potest, partem hanc uenis, arterijs, meatibus ex toto factam cauitatibus peruiam: ut sequax loci natura faciliorem se erectioni præberet: quæ citissima est, spiritu, uento, uapore inanitatibus oppletis. Hæc enim est naturæ intentio prior in membri huius constitutione, sicuti Auerrois quoque testatur. Sequens uerò, ut sit meatus, quo superfluitas egeratur aquosa, idest potus effluãt retrimenta. Sed & illud dignum omnino relatu est: Excogitasse naturã, ut coles detumescens resiliret in uentrẽ, ne prorsum frigore debilitaretur. Quo argumẽto, rigoribus nimijs pereuntes, genitalia tum uestibus, tum manibus confouere deprehẽduntur: in ea namque parte primus fit sensus frigoris mortificãtis, ut uerbo medicis utar pertrito. Pudenda in maribus

ribus etiam,ut est ab Hieronymo adnotatum,φύσιν Græci uocant,Latini uerò naturam. Phallouitrobolos in imperatorum gestis rebus legisse me, sum memor, eos intelligunt uitreos priapos.Strutheū item ab passeris salacitate,dici uirile membrum, scribit Pomponius Festus.Nam est item struthion,potorium uas. Sunt qui membrum hoc item fascinum appellent:ut in carmine obscœno & apud Horatium,

Minus'ue languet fascinum.

Vbi Porphyrio,fascinum pro uirili parte posuit: quoniam fascinandis rebus hæc membri deformitas apponi solet.Sed aduertant quæso eruditi, an uerior ex historia elici ratio possit.Lectum siquidem apud Varronem est, in Italiæ compitis Liberi patris sacra solita celebrari tanta turpitudinis licentia,ut in eius honorem uirilia colerentur pudenda,palàm exultante nequitia.Nam Liberi membrum per dies festos magna celebritate plostellis per agros prius,mox & in Vrbem uectabatur. Lauinij integer mensis Libero dicabatur.Quibus diebus unusquisq; spurcissimis abutebatur uerbis , donec per forum id transueheretur membrum.Cui inspectantibus omnibus, matremfamilias honestissimam,coronam necesse erat imponere. Sic deus is propitiabatur ad seminum euentus, sic ab agris fascinatio auerruncabatur.Vnde opinor,turpi membro impositum nomen, ab eo quod præstabat. Appellabatur & uerpa:ut apud Catullum,

Nihilo minore uerpa Farti estis.

Nam uerpos dicunt Iudæos,ex illo Satyrico,

Quæsitum ad fontem solos deducere Verpos.

Sunt qui eodem nomine infamem intelligant digitum.Martialis de mentula:

Incipit in medios meiere uerpa pedes.

Quum uerò genitalia mutilare ab Adriano uetarentur Iudæi, uelut pro laribus & focis in bellum exarserunt.Dicitur & capros. Capreæ uerò sunt in natura cameli,prominentes carnes.Orrhon & taurum,ut scribit Ammonius,eam uocant portionem, quæ testiculos interiacet:quam in auibus orrhopygium uocant,non orthopygion, ut imperitiores:unde orrhodiam,pro formidine interpretantur,quoniam in timore bruta eam obtegāt partem,inserta cruribus cauda.Hinc ὀῤῥοπυγιστὴν melanurum uocant.Dicitur id item perinæon & tramis,desinitq; in sedem quam dactylion dicunt. Quanquam Hippocrati sunt dactylij,quibus in medendi ratione utimur,pastilli,orbiculiue:nam globos pusillos,Galeno interprete, ac pilulas seu catapotia congyliorum appellatione intellexit idem:quod à nostris scienter est obseruatum. Peos apud Aristophanem ueretrum indicat:quòd si per οι scribatur uerbum id, idest ποιὸς, tunc signatur triticum: hinc ποιολογεῖν,est spicilegium facere.Sunt qui ποίαν scribant, quo nomine annum quoque intelligunt.Ab tauro apud Tragicos formatur ἀτάυρωτος atauroton pro uirgine, quasi sine tauro.Tauros pro pincernis accipiebant Ephesii. Theophrastus putat nanos dici, quibus uirile membrum sit pergrande.Nanum inuenio apud Lycophronem dici Vlyssem: sed Nonon pronuntiant Tyrrheni, uocabulo erronem significante, idest τὸν πλανήτην. Scribunt alij,Vlyssem uel prius solitum dici Nanum. In tractatu hoc obseruanda item Lampridio prodita in Commodo Cæsare:Habuit, inquit, in delicijs homines nominibus uerendorum utriusq; sexus appellatos,quos libentius suis oculis applicabat,Habuit & hominem cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, idest asinum,sibi charissimum,quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici præposuit:Hinc etiam onobelos dici coniectant:sunt autem hi,qui uiriliores uidentur,ut in Heliogabalo sentit Lampridius,uelut asini telum præferentes. Obseruatum apud Græcos est,præputia scitè admodum epagogia nuncupari,opinor,quia uti fuerit collibitum,inducātur,retroq; agantur.Sunt tamen qui monobeles dici mutoniatos malint. Dignum relatu illud quoq;,tentum pro uirili positum membro apud Catullum:

Grandia te medij tenta uorare uiri. Item Horatium:

Tentaq; rumpit. Meminit & libro primo Diomedes.

Vepenem apud Martialem accipimus pro parua mentula:

Drauci nata sui uocat uepenem,

Collatus cui gallus est priapus.

Quanquam interpres pipinnam legit,notione eadem, quia pipare sit minorum pullo-

VBi uerò inhorrescunt pili, pubes dicitur, hebe à Græcis atq; episium, hoc est ἐπίσειον: nam ephebæum, medicorum tantum est. Hebe tamen plura in Græcorum doctrina signare animaduertitur: quippe pilorum in pudendis succretio prima eo censetur uocabulo: sed & in quo id prouenit, locus ac tempus quoq; sic nuncupatur. Prominens autem pudendum, penis, uel coles, ut Celsus: nam & Græcè, καυλός: à quibusdam etiam, muto. Summa pars uocatur corone, ab Græcis: & quinto Therapeutices, à Galeno balanus: à nobis etiam glans, per similitudinem. Tegumen balani, præputium: à quo, dempto & præsecto Iudæi, apellæ dicti. Et uitium, phymosis: ubi glans nudari nequit, & infra cutis incidenda præcipitur usq; ad frenũ: de qua re mox item paulo. Eius foramen, urethra nuncupatur. Est quidẽ acylos, seu aculos Homero, glans iligna: uerum & pro pudẽdo positum inuenias, ea forsan ratione, quam de balano protulimus. Apud Strabonem libro decimosexto, ex Artemidoro, aliquot apud Arabas & Aethiopas recensentur populi κολοβοὶ τὰς βαλάνους, idest mutilati glandes. Sunt & in ijs uocabula plura, sed alibi latius. Honor quidem in ijs præfandus erat, quando apud castas aures uix ulla eorum mentio fieri honestè potest: ac in prætextata sæpe incidendum uerba est, nuptaq;. tamen quia ordo ipse rerum, & naturæ contemplatio sese nobis ingerebat, tam commentanda nobis sunt uisa, quàm necessaria creduntur suggerendæ proli, intra hominis ætatem alioqui defecturæ. Nec tamen hæc ipsa dixeris sine prouidentia: quippe formas harum partium tales, necessariò ad officium propositum esse debere, quales iam sunt, obscurum nõ est. Augetur hoc etiam unum membrum, & minuitur sine ulla morbi mutatione. Quorum alterum utile ad coitum, alterum etiam ad cæteros corporis usus cõmodum est: nam si semper simili modo se haberet, impedimento foret non paruo. quod in priapismo dilucet amplius: id enim est colis accidens, sicut gonorrhœa, instrumentorum seminis affectio est. Dicitur enim sic seminis assidua excretio, cole haudquaquam extenso. Priapismus uerò, quum coles & longitudine & latitudine totus augetur, nullo stimulãte ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore. Cõstat porrò eiusmodi partibus, ut eorum quæ diximus, utrũq; possit euenire, partim siquidem neruum habet, partim chartilaginem: itaq; & contrahi potest, & extendi, atq; etiam flatus capax est. Verumtamen ubi hac in re neruum dicimus, non eiusmodi intelligi debet neruus, qui sic dicatur propriè, quales ex cerebro & dorsi profluunt medulla: quum quia nerui illi non adeo insigni cauitate sunt, quàm membro huic necessarium est, tum etiam quia nimium habent sensus: nam quum extumesceret pars ea, non cõtingeret citra præsignem dolorem. Neq; item cuiusmodi in colligationibus, quoniam duricies nimia officeret, neq; in musculis, ob molliciem & soliditatem. Quæ si quis dignè perpendat, miretur necesse est, singularem opificis sapientiam. Etiam si Paternianos scio hæreticos, ab Paterno quodã nuncupatos tradidisse, inferiores corporis partes ab Antitheo cõformatas compactasq;. Quòd si uenas, arterias, neruos ad eam corriuatos partem ad disquisitionem amplius reuocaris, longè magis auctor fiet mirus. Arterias certè in cole ac lingua maiores existere, quàm in cæteris membris, docuit medicus nobilis Galenus in libello qui est De motibus liquidis. Proinde Auicenna quoq; particulam hanc componi ex membris uenosis prodidit. Porrò adnotarunt periti rerum, tres esse in cole meatus: urinæ: ac spermatis, qui duplex dicitur: item meatum, quo profluit humiditas quædam semine tenuior, aut in meditullio seminis, & aquosi sudoris, Alberto auctore. Hæc uerò tunc prorumpit, ubi lasciuius puellam attrectarimus. Cæterum hosce meatus facile uisum effugere contendunt. Immoq; in dissectionibus, quas uocant anatomas, nõ deprehendi. Ex quibus omnibus id colligi deniq; potest, partem hanc uenis, arterijs, meatibus ex toto factam cauitatibus peruiam: ut sequax loci natura faciliorem se erectioni præberet: quæ citissima est, spiritu, uento, uapore inanitatibus oppletis. Hæc enim est naturæ intentio prior in membri huius constitutione, sicuti Auerrois quoq; testatur. Sequens uerò, ut sit meatus, quo superfluitas egeratur aquosa, idest potus effluãt retrimenta. Sed & illud dignum omnino relatu est: Excogitasse naturã, ut coles detumescens resiliret in uentrẽ, ne prorsum frigore debilitaretur. Quo argumẽto, rigoribus nimijs pereuntes, genitalia tum uestibus, tum manibus confouere deprehẽduntur: in ea nanq; parte primus fit sensus frigoris mortificãtis, ut uerbo medicis utar pertrito. Pudenda in maribus

ribus etiam, ut est ab Hieronymo adnotatum, φύσιν Græci uocant, Latini uerò naturam. Phallouitrobolos in imperatorum gestis rebus legisse me, sum memor, eos intelligunt uitreos priapos. Strutheũ item a passeris salacitate, dici uirile membrum, scribit Pomponius Festus. Nam est item struthion, potorium uas. Sunt qui membrum hoc item fascinum appellent: ut in carmine obscœno & apud Horatium,

Minus'ue languet fascinum.

Vbi Porphyrio, fascinum pro uirili parte posuit: quoniam fascinandis rebus hæc membri deformitas apponi solet. Sed aduertant quæso eruditi, an uerior ex historia elici ratio possit. Lectum siquidem apud Varronem est, in Italiæ compitis Liberi patris sacra solita celebrari tanta turpitudinis licentia, ut in eius honorem uirilia colerentur pudenda, palàm exultante nequitia. Nam Liberi membrum per dies festos magna celebritate plostellis per agros prius, mox & in Vrbem uectabatur. Lauinij integer mensis Libero dicabatur. Quibus diebus unusquisq; spurcissimis abutebatur uerbis, donec per forum id transueheretur membrum. Cui inspectantibus omnibus, matremfamilias honestissimam, coronam necesse erat imponere. Sic deus is propitiabatur ad seminum euentus, sic ab agris fascinatio auerruncabatur. Vnde opinor, turpi membro impositum nomen, ab eo quod præstabat. Appellabatur & uerpa: ut apud Catullum,

Nihilo minore uerpa Farti estis.

Nam uerpos dicunt Iudæos, ex illo Satyrico,

Quæsitum ad fontem solos deducere Verpos.

Sunt qui eodem nomine infamem intelligant digitum. Martialis de mentula:

Incipit in medios meiere uerpa pedes.

Quum uerò genitalia mutilare ab Adriano uetarentur Iudæi, uelut pro laribus & focis in bellum exarserunt. Dicitur & capros. Capreæ uerò sunt in natura cameli, prominentes carnes. Orrhon & taurum, ut scribit Ammonius, eam uocant portionem, quæ testiculos interiacet: quam in auibus orrhopygium uocant, non orthopygion, ut imperitiores: unde orrhodiam, pro formidine interpretantur, quoniam in timore bruta eam obtegāt partem, inserta cruribus cauda. Hinc ὀῤῥοπυγισικὸν melanurum uocant. Dicitur id item perinæon & tramis, desinitq; in sedem quam dactylion dicunt. Quanquam Hippocrati sunt dactylij, quibus in medendi ratione utimur, pastilli, orbiculiue: nam globos pusillos, Galeno interprete, ac pilulas seu catapotia congyliorum appellatione intellexit idem: quod à nostris scienter est obseruatum. Peos apud Aristophanem ueretrum indicat: quòd si per οι scribatur uerbum id, idest ποιὸς, tunc signatur triticum: hinc ποιολογεῖν, est spicilegium facere. Sunt qui ποίαν scribant, quo nomine annum quoque intelligunt. Ab tauro apud Tragicos formatur ἀταύρωτος atauroτos pro uirgine, quasi sine tauro. Tauros pro pincernis accipiebant Ephesii. Theophrastus putat nanos dici, quibus uirile membrum sit pregrande. Nanum inuenio apud Lycophronem dici Vlyssem: sed Nonon pronuntiant Tyrrheni, uocabulo erronem significante, idest τὸν πλανήτην. Scribunt alij, Vlyssem uel prius solitum dici Nanum. In tractatu hoc obseruanda item Lampridio prodita in Commodo Cæsare: Habuit, inquit, in delicijs homines nominibus uerendorum utriusq; sexus appellatos, quos libentius suis oculis applicabat. Habuit & hominem cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, idest asinum, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici præposuit: Hinc etiam onobelos dici coniectant: sunt autem hi, qui uiriliores uidentur, ut in Heliogabalo sentit Lampridius, uelut asini telum præferentes. Obseruatum apud Græcos est, præputia scitè admodum epagogia nuncupari, opinor, quia uti fuerit collibitum, inducātur, retroq; agantur. Sunt tamen qui monobeles dici mutoniatos malint. Dignum relatu illud quoq;, tentum pro uirili positum membro apud Catullum:

Grandia te medij tenta uorare uiri. Item Horatium:

Tentaq; rumpit. Meminit & libro primo Diomedes.

Vepenem apud Martialem accipimus pro parua mentula:

Drauci nata sui uocat uepenem,
Collatus cui gallus est priapus.

Quanquam interpres pipinnam legit, notione eadem, quia pipare sit minorum pullo-

rum: unde & pipillare apud Catullum de passere:

Ad solam dominam usque pipillabat..

λειποδέρμους, Græci intelligunt, quos Latinis apellas dicere, moris est receptissimi.

Testium ratio præstantissima. Membra dominantia quæ sint. Didymus panniculus. Muliebrium pudendorum partes, ac uocabula. Sacandrus, lanuuini, clitorini. Pessus, & pessulus. Porta, & hostium, pro genitali. Dupondius. Locus ex prooemio Digestorum restituitur. Item Propertius explicatur. Cremasteres. Lytæ qui dicantur, & prolytæ. Dipondium. Chlunem entomiam quid uocent Græci. Monij sues qui: item mellina, uidulus, uidularia, mesoscelos, apocopi, cochone, detestatio, cremor, cremium, superamenta, crimnon. Crimnodes urinæ. Monolia. Heliogabali historia. Phimosis, periphimosis. Lumbi, & umbilici, pro genitalibus. Cap. VII

SVbsunt porrò genitali membro testes, de quibus sententiam Aristotelis alibi hisce commentatiunculis fortè inseremus. Interim medicorum uestigia insecuti flores modo rerum inde præcerpemus. Inter illorũ uero placita est, quantum ex Auicenna & illius consequimur interprete, non solum in ijs esse generationis adiumentum, sed principatum ac necessitatem summam: adnumerant siquidem membris principalibus sublimibusque ac dominantibus & in corpus totum influentibus. Ea uero esse quatuor omnino, deprehensum ab scientissimis est, cerebrum, cor, hepar, testiculos. Hisce uero tantum dignitatis attribuit Galenus, ut conseruatione speciei dixerit esse nobiliores membris omnibus ad id ipsum destinatis, quum quia caliditatem ac robur suggerunt animalibus, tum quoniam prolem sufficiunt. Conspicua est, inquit primo De spermate, cõmutatio, quam subtractis testibus contingere animali deprehendimus. Id enim reddi frigidius, certum est. Flaccescit quoque robur, non secus ac senescentibus: uenæ coarctantur, sanguinis flos hebescit, minuuntur & arteriæ, pulsus relanguescit. Ad hæc glabreta corpore sunt toto, Venereorum restinguitur appetentia. Quanquam exectum sacerdotem etiam coisse, scribit Albertus, ac genitalem profudisse urinam, sicut taurum Aristoteles. Et Varro: Admirandum (inquit) accepi, exemptis testiculis, si statim uaccas admiseris, concipere. Confirmat Columella, ratione non omissa: necnon Palladius: sed sanguinis fluore uitulum interire opinatur, etiã si generet certissime. Inde colligit idem auctor Galenus, esse testes bene uiuendi principium: cor autem, uiuendi solum. Bene uiuere autem, præstantius longe est quàm uiuere solum: id uero testibus præstatur: ergo & pars ea censeri præstantior debet, quã optimus maximus deus produxit, ut posset concipi semen uirtute corpulentiæ testium: sicuti docuit item Auicenna. Id enim ad custodiam generis necessarium, dant quippe spermati formam, qua ipsum est id quod est, per quam meretur ut sit uehiculum uirtutum, immutantis & informantis, decisarum à toto corpore. Est præterea, uti attigimus iam, principatus eorum in redundantia uirilis cuiusdam uigoris, qui ab illis in membra corriuatur. Hæc uero testiculorum necessitas in ijs tantum quæ perfecta sunt, absoluta intelligitur: neque enim omnibus adiuncti animalibus sunt. Sed quo amplius excellentiusque in se rationale animal, cuius causa hæc nimis diu fortasse mussitamus, mox in publicam abitura materiam, diuinæ bonitatis exuberantiam recognoscat: attendant, quæso, harum obseruationum studiosi, quid auctor non incelebris Auenzoar, quem sequi quandoque pigitũ non est, quum pleraque indidem opera minime inani liceat expiscari, prodendum super re ista censuerit. Testes ambo, inquit, inter præcipua recensendi membra sunt, magna eorum uirtus, nec occulta: etenim prætenuem in eunucho uocem audimus, malos agnoscimus mores: sunt porrò imberbes, rationis item pessimæ, nec ferè inuentus est exsectus aliquis bonæ legis aut intellectus non diminuti. Sed cur nam ea portione resecta hebetatur calor? an quia seminaria superfluitas retinetur? an quia non fit tanta spirituũ generatio, ut prius, deficiente iam fine, ob quem generabantur congregabanturque ad testiculos? An etiam absentia genitalis spiritus, effectu ad generationem concurrentis? Verum recalescunt item membra ob testes quodam caloris repercussu: argumẽto id esse aiunt, animalia non exsecta pluribus moueri motibus: motus autem calorem excitat, & auget, quem hebescere cogat quies. Inuenio apud auctores, esse panniculum quendam qui dicatur didymus

mus, quiq; duplici contineat testiculos sinu, & mutuos eorum contactus dispescat: idq; maxima naturæ solertia, ne si (ut assolet) oblædatur unus, in alterum quoq; transeat uitium. Quidam seminaria uasa eo nomine intelligere maluerunt. Galenus in libello Isagogico, didymos testes uocat: unde illud est in Græcis relatum monumentis, Didymon tibicen in adulterio deprehẽsus ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκρεμάσθη, ex nomine suspensus est: quod signat, ἐκ τῶν διδύμων, idest ex testibus. Alachis uerò Longobardus aduersus regem suum Cunipertum bello conflato, iurauit, Si postridie uictoriam adnuisset deus, puteum unum se clericorum testiculis oppleturum. Cæterum uoto frustratus impietati satisfecit. Hos Auicenna similitudine quadam etiam oua nuncupare solet. Dicuntur & colei ab eruditis, atque item lanuuini & cliternini: ut est in Ciceronis epistola ad Pætum. apud quem tamen arriserit magis, si clitorinos legas, potius quàm cliterninos: dictione ab Græcis producta, apud quos clitorium est muliebre pudendum, quod & sacandrus dicitur: unde & κλιτοριάζειν, turpiter membrum id attrectare significat. Pollux per κ scribere mauult, ubi ait libro secundo Onomastici, Totum in uirginali, siue interfœmineo uocatur κτείς, idest pecten, aut epision. Rima uerò dicitur schisma, quod arctum illatenus quandoq; est, ut mulier fieri nequeat: sicuti commeminit Vlpianus. Quæ interiacet subsultans caruncula, nympha nuncupatur, aut myrton, siue epideris, aut κλειτορίς, idest cletoris. Est & κλητώριον, hoc est cletorium, apud illos: sed id uerbum quandoque mensam indicat regiam, quandoq; etiam gloriam. Iam opinor restitutus est candori suo M. Tullius: apud quem cuiusmodi interpretamenta hactenus sint excogitata, neminem arbitror paulò humaniorem, & à Musis freto non ita magno disiunctum latere. De lanuuijs autem, seu lanuuinis, arbitror Propertium intellexisse quadam ultimi libri Elegia, his uersiculis:

Cantabant surdo, nudabant pectora cæco,
 Lanuuij ad portas, hei mihi, solus eram.

Significat poeta se inter subblandientes meretriculas iacuisse ita, ut Veneria obire nusquam eualuerit, quamuis scortilla cantillarent, quãuis ad prolectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum papillas retegerent, quãuis & ipse inscenderet, ac iam mutonem & coleos genitalibus admoueret, quæ poeta festiuè portas dixit: nihilo minus potuisse nihil, & iacuisse perinde ac solum. Nam muliebria naturalia nunc portam, nunc hostium dici, indicant pleraq;: quando ueteribus traditum sapientibus est, Portam ingredi nefas, qua exieris. Et Terentianus ille adolescens, pessulum hostio obdidit, non fores occludẽs, sed quod acutè solertioribus excogitatum est, genitalibus immissum mutonem præmonstrans: quoniam sunt medicis pessi, auctore Celso qui fœminarum naturalibus subijciuntur, siue lana, siue aliud quiduis teres sit, digiti forma, quo medicamenta (ut Paulus inquit) contineantur. Allusum autem puto, ad Grçcum uerbum μίσγεσθαι, quod misceri signat, id est coire: etiam apud Paulum Aeginetã libro primo. Vnde Virgilius, Mixta deo mulier. Id & apud Homerum uel frequentissimum. Hoc quia non uiderunt interpretes, imagine quadam oculorum per interualla media paulò productiora caligantium, censuerunt eam elegiam præcedenti adnectendã, in qua de lanuuio fit mentio, contra fidem ueterum codicum: in quibus, quod nec inficiãtur interpretes, disparantur, seiunctimq; leguntur. Sed hæc quidem dictaueram adolescens: nunc forsan aliud sequar. Sicut fuit quando apud Senecam Diuisionum sexto, dupondios dici testiculos, sim opinatus, ueluti bilibres: propter illud Satyrici poetæ,

Ergo expectatos, & iussos crescere primum
Testiculos, postquàm cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

Nunc animaduerto, dupondios ibi capturam & quæsticulum diobolarium meretricum significare. Dupondius, inquit Priscianus, à duobus ponderibus: quod unum pondus, assipondium dicebatur, quod as erat libræ pondus. Verba Senecæ sunt ex Controuersia de lenone, qui decem iuuenibus denuntiarat, ut in lupanar accederent, & foueam igne repletam terra superiecta obruit, in qua adolescentibus consumptis, accusatur reipublicæ læsæ. Ita'ne peribunt, inquit, decem iuuenes propter dupõdios tuos? Omnino dupõdius minutum quid nobis indicat. Seneca ad Lucilium: Tunc, mihi crede, Lucilli

 exultabis

exultabis, dupondio satur, & intelliges, ad saturitatem non opus esse fortuna. Hieronymus quoque eleganter: Quis te, inquit, dupondio supputabat? Et Cicero pro Quintio: Si dupondius tuus ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uererere, nō statim ad Aquilium, aut ad eorum aliquem qui consuluntur, concurrisses? Etiam si sunt, qui ista non uidentes, de prædijs tuis legere malint. Hinc arbitror factum, ut olim studiosi scientiæ Iuris, primo anno dicerentur dupondij, friuolo ac ridiculo cognomine: sicuti quarto anno dicebantur lytæ, quinto autem prolytæ: quod emensi iam scientiæ anfractus, tantum non ex difficultatibus se absoluissent, exsinuassentque. Hanc uero scripturam præter Politiani sententiam ex priore nostra æditione mutuatus quidam, uti alia innumera, in suos regessit libellos, auctore dissimulato, quod plagiarium est. Dipondium apud Columellam duorum pedum est mensura, etiamsi alicubi dupondium item legimus. Sed redeo, unde in hæc diuerti. Relatu dignum est, quod Arrianus Iureconsultus scribit Digestis de re militari: Syllam & Cottam uno tantum fuisse testiculo insignes: auctor item Vlpianus est Digestis de ædilitio edicto: Sanum uideri, qui unum testiculū habeat, quoniam possit generare. Testiculi simile quiddam medullis habent, nam sanguinem non emittunt, & omni sensu carent. Dolent autem, inquit Celsus, in ictibus & inflammationibus tunicæ, quibus hi continentur. Dependent uero ab inguinibus per singulos neruos, qui cremasteres dicuntur Græco uerbo: at cremor Latinum est, Græce nanque crimnon dici uidetur, etiam si qui tradunt, haud asseuerate comprobent. Vtique Galeno interprete, Crimnodeas nuncupauit urinas Hippocrates crassamento densiores, quando accipitur pro succo crimnon, cremorue. Sunt qui eo nomine lac intelligant ex grano expressum, ubi amplius aqua immaduerit. Apud Iureconsultos Digestorum trigesimosecundo, aduertimus ligni appellatione cremia contineri, & superamenta materiarum. etiam si legitur gremia quoque. Cremia, inquit Columella, uocāt rustici tenuia ligna. Detestationē, nouator opifexque uerborum Apuleius uocat testium abscissionē. Sciendum uero in hoc genus pragmatia, chlunem dici ab Græcis ἐκτόμιαν, id est exsectum, eunuchumque aprum. Id quod Aeschyli doctrina cōprobat, atque item Aeliani in libro De prouidentia. Sed meminit Aristoteles quoque. Fiunt uero eunuchi attritis arbori, aut saxo testiculis, infestante usque ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent libere in agris pascentem, uelut χλόευνον, id est in herbis fœno'ue dormientem. Alij magnitudine uisenda chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in libro De ætatum nomenclatura: Sunt ex suibus, inquit, qui dicuntur monij, quibus similis forsan fuerit, quem uocant chlunē, sæuitia, & uiribus. Sunt ex eruditis, qui illud ex Truculento Plauti, Cluinum pecus, hinc putent chlunium legi oportere. Monium sunt, qui monolycon interpretentur. Alij suem ferum, qui cum alijs minime aggregetur. Cyrillus in Oseam prophetam, asinum eo nomine intelligit. Thomas Magister in Atticis elegantijs, chlunem ac monion & chauliodonta esse putat poeticas uoces. Alexandrū Macedona Demosthenes monolycon appellabat, uti scribit Plutarchus: lupum modo interpres reddidit. Monolia scriptoribus haud ita ueteribus, ac perinde non Latinis admodū, pro monilibus uidentur accipi. Sed hæc Græci monia item uocant. Cynomorion appellarunt orobanchen herbam, de canini genitalis imagine. Apocopi, ab Iulio Materno uocantur exsecti. Cochone dicitur pars infra pudenda, quæ coxis interiacet. Vtuntur municipes mei in coitus significatione uerbo eiusmodi. Græcorum communi lingua uocatur μεσοσκελος, quia sit inter crura medius locus, quæ uocant σκέλη. Obiter uero, & tanquam superpondium adijciatur illud: Operimentum pudendorum dici quandoque mellinam, quandoque uero etiam uidulum: unde & uetus Plauti fabula Vidulariæ titulo circumlata olim est: sed & nummariam thecam signat uidulus. Verum ab hoc genus prætextata pragmatia resiliendum protinus, ne in nobile argumentum obrepsisse Milesia credi possint. Nisi quod illa preterisse nequeo: Principem Heliogabalum, ingenij hominem portētosissimi, medicos ingenti allectasse pretio, uti in muliebrem ipsum naturam conformarent, sectione pudendo sexus illius expresso. Phimosin, id est φίμωσιν Græci uocant, ubi præputio sic obtegitur glans, ut renudari non queat. Quod si deducatur præputium, ita ut reduci denuo minime possit, periphimosin dicunt. Est uero Græcis phimos priuatim peræ, aut sacculi obligatio, quum funiculo nectitur os. Lumbos, & umbilicum

licum accipit Hieronymus pro uiri mulierisq; genitalibus: ubi de diabolo sic pronuntiat Iob, Virtus eius in lumbis, & potestas eius in umbilico. In Ezechiele item legimus de Hierusalem: Non est præcisus umbilicus tuus. Babylonem Assyriamq; reliquam tributi nomine Persarum regibus exsectos pueros, idest ἐκτομίας, numero quingentos per soluisse, prodit Herodotus.

Nates, apogluti, glutos, ephedrana, pyga. Hypolispæ quid: item lispa, lispi. Cur Athenienses Depyges. Thesei petra. Virgilij locus. Cur cædantur nates potissimum. Callipygos, catapygō, pygostolus, anorrhopygia, urrhopygium. Syracusanarum puellarum historia. Venus callipygos cur. Pygargi notiones aliquot. Melampygus, leucopygus. Cap. VIII

IN postrema thoracis parte retrorsum nates sunt, à quibus nec abest admiratio, quando nō sine prouidentia homini tantum sunt hæ, & quidem cōglobatæ decentissimè, ac sedendi munijs peraccōmodæ, solidiore tamē quàm in cæteris membris, carne, ne premēte corporis mole, ossibus cederer. Quadrupedes stare diu infatigatis uiribus possunt, quoniā quasi iacere uidentur, quum quaternis innitantur fulturis: at homines non facile surrecto corpore stantes perseuerant, sed requiem subinde requirunt. Porrò quia caruit rationale animal cauda: quæ partem eam, qua reddi ciborum onera saluberrimum est, obtegat obducatq;: ideo artifex creatoris sapientia carnosas etiam esse uoluit nates, ut extumescentes idem implerent munus. Quibusdam tamen tum natura tum laboris genere attenuantur adeo partes hæ, ut inde apud Græcos cognomina inuenerint: nam ἄπυγλοι dicuntur, quia glutos signet ischion, idest coxarum uertebram apud Homerum Iliados quinto. Sed & prominentia in ijsdem locis eodem censentur nomine, quæ & ephedrana dicantur ab sedendi usu. Sunt qui sic statuant, ischia dici, quæ utraq; ex parte ilibus subiacent ossa, quibus incumbat quod sacrum uocatur. Ischijs porrò inesse cauitates, quibus coxarum insinuentur capita: nuncupari autem caua id genus gluta, & cotylas. Scribit Eustathius gluton signare sphæroma cotyles in coxa. Pygas & gluton pro eodem à quibusdam accipi, prodidit Rufus, inde ab mollicie impositum nomen, hoc est ab γλοιός. Vocantur & hypolispæ, quia eo nomine dicta sunt attrita & usu depolita deminutaq;. Vnde lispa etiam lingua: & astragali in medio pertusi, lispi. Athenienses præcipuè comicis salibus ex hoc aspergun tur, quòd nautici magna pars quum essent, ob sedendi assiduitatem depyges reddebantur. Additur & fabella: Theseum cum Perithoo inferos petētem, in petra quadam Proserpinæ imperio coactum sedere: à qua quum ab Hercule auelleretur, affixas petræ natium partes reliquisse: quamobrem honoris eius ergò, cæteris item Atheniensibus hæsisse cognomentum. Ad eam uerò petram allusisse credi Virgilius potest: ubi Aeneidos sexto ait: Sedet, æternumq; sedebit Infelix Theseus.

Cædi pueros parte hac, ideo receptum aiunt, quòd sint nates sensus obtusi ob cutis crassitudinem, cui insit callosum quiddam, & solidius duriusq;, quàm reliquo corpore, præsertim superno. Tradunt peritissimi artis medicæ, tantam esse natibus cum toto affinitatem, ut in illis scarificatio facta dicatur phlebotomiæ uicaria. Nates quidem Græci pyge uocabulo significant, ut dictum est, magno errore grammatici cuiusdā, scrotum, siue (ut ipse ait) byrsam testiculorum eo nomine accipientis. Probant id uoces inde productæ: nam & callipygos ab natium uocatur pulchritudine, & catapygon scortillum signat, sicut & pygostolus, & Athenienses digitum in manibus medium catapygona dicunt. Anorrhopygia uocāt, quæ inter uolandum nullo reguntur caudæ gubernaculo. Vrrhopygium, seu orrhopygium, inquit in libro De communi animalium gressu Aristoteles, perinde uolucribus ad dirigēdos uolatus affigitur, ut nauigijs gubernacula. Hinc apud Syracusanos, puellas quasdam ex partis eius insigni specie callipygos nuncupatas, scribit etiam Cercidas iambicus poeta, ἦν καλλιπύγων ζεῦγος ἐν συρακούσαις.

Fuere autem sorores duæ in agris educatæ, pulchritudinis uisendæ. Has sæpius inter se disceptantes de natium præstantia, demum iudicio adolescentis urbani rem permisisse, tenet fama: qui utraq; inspecta, grādiori natu calculum adiecit, moxq; eandem sibi uxorem allegit, fratre etiamnum alteram gratè excipiēte, quo ex facto Veneri templum substructum, quam dixere Callipygon. Pygargum esse aquilæ speciem, sciunt omnes: inde

Græcis rapacem quoq; indicat uox ea. Sed & in Venerea procliuior sic item dicitur, ueluti cui minimè sit pyga ociosa: nam ἀργὸν uocant Græci cessantem. Quin & timidum rectè pygargum dixeris, quod albicans ei sit pyga: cui diuersum est prouerbium, Melampygo necdũ occurristi. Hic enim uti Hercules, robore intelligitur insignis: proinde leucopygi imbellia infames cõcipi ferè ualent. Melampygus lapis in Thermopylarũ monte legitur apud Herodotum historia septima, ubi desinit Anopæa uia, qua grassantes Persæ pylas occuparunt, Epialte duce.

Ani ratio & uocabula. Sphincter, phicteris, stephanus, dactylios, archus, archoliparos, anischia, lispi, hedra, sedes, coryphe, chiliarchus, archontes, cimeliarchus, cimelia, arceuthus. Anarchias annus. Sedis procidentia. Exomphali. Hedrica uitia. Peritonæum, polemarchus. Cap. IX

PORUS uerò excrementis addictus, quem Latini tum podicem tum anum uocare cõsueuerunt, ab Arabibus phicteris nominatur, fortè quia Græci σφιγκτῆρα nuncupant, ab arcendo constringendoq;, ut docuit Galenus. Id uerò Græcum indicat uerbum σφίγγειν. Appellant item stephanum & dactylion, idest annulum, atq; item hedram: unde & Plinius, sedem. In eam decumbens os, uocatur coryphe, idest apex. Porus hic cutis ratione frigidus est ac siccus, quo nomine illi maximè infestum frigus est, sicuti etiam pudendis & uesicæ ac uuluæ, ut auctor Hippocrates est: siquidem neruosus plurimum est, & ideo resistere obnitiq; minus potest. In imo positus est ingeniose, quoniam nutu suo excrementitia, grauisq; materia illuc feratur. Proinde Auicenna finit, esse anum semitam quandam & callem feculentiæ crassioris, & humorum malorum, qui illam cõsectantur. Inuenio etiam archum dici, unde lepidus prorepsit iocus in quendam, qui appellabatur chiliarchus: nam & princeps nominatur archus ex quo archoliparos, qui cõsequendæ dignitatis causa prehensat omnes. Nam archontes summi erãt, ut inquit Pollio Treuellius, Atheniensium magistratus, dici Latinè principes ualent. Sed & pro magistratu simpliciter interpretatur Priscianus. Archõta fuisse Athenis Adrianum, scribit Spartianus: & Galienum Pollio. Cimeliarchium uerò Iustiniani principis peculiare uerbum est: eo signari animaduertitur rerum pretiosarum augustius conditorium: quando κειμήλια Græcis thesauri sunt, & sepositæ opes. Sunt qui cimeliarcham interpretentur sacrorum uasorum, quæ diuino destinantur cultui, custodem. Cimilia ecclesiarum nominantur Paulo Diacono libro ultimo. Arceuthus autem cedri fructus est, uerum & arbor ipsa sic dicitur quandoq;. Sunt qui eo nomine plantam accipiunt spinosam, cuius odorem auersentur reptilia omnia. Anarchiã legimus in Grçca historia dici annum Athenis: quo impositi sunt tyranni triginta. Nam etiam si tunc princeps foret Pythodorus, quia tamen oligarchiæ tempestate fuerat electus, nominare non sustinent. Polemarchi, inquit Polybius, claudendarum portarum urbis curam habebant, ac noctu claues seruabant, interdiu ad portarum custodiam commorabantur. Sed ad institutum. Porrò procidit anus, sicut & uulua, sedis procidentiam dicimus, uel sedem conuersam, quam stypticis repercutere officinæ solent. Anischia, siue lispa, ut significauimus, dici inuenio, quæ clunium tumore uacant, cuiusmodi aues sunt. Meatus porrò hic quibusdam coaluit bestijs, quas Græci ἀτρήτους uocant. Nam & uaccam fuisse Perinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per uesicam trãsmittebatur, dissectusq; anus denuo coalescebat properè, nec resecando euinci potuit uitium. Puerum eiusmodi natum in patria mea Ioãni Lodouico Stellę uidimus, qui dissecta parte obducta, etiãnum superstes est. Illud nec omiserim parte ista, in Galeni obseruatum libris, piscatori cuidam inter piscandum usu uenisse, ut sedi ac uesicæ incumbẽtia tãto corriperentur frigore, ut eo quamuis obnitente, simul alui, simul uesicæ effluerent retrimentitię sordes: sed mox calidis remedijs maturè musculis refotis, qui fuerãt oblæsi, in integrum est restitutus. Sunt qui monumentis prodãt, ab excellenti excretionis nisu, præcurrente insigni dolore, lapides callosos à quibusdã deiectos, ijs qui in uesica succrescunt, haud ita absimiles. Id ego, inquit Galenus, nec uidi, nec alium qui uiderit, audire cõtigit. Postremò ἑδρικὰ ἕλκη dicuntur Aeginetæ Paulo, quæ sedi adnascuntur: αἰδοιϊκά, quæ pudendis. Sedis procidentiam, de qua dictum est, in Plinij Medicina legimus quandoque, sicuti & locorum muliebriũ procidentia dicitur quoq;, quum ad naturalia & eorum ho

stium

ſtium delapſa uexant mirifice. Apud Græcos, ὑστερικὰς προπτώσεις dicunt: legimus & exomphalos uocari procidentes umbilicos. Quod pluribus de cauſis malum obtingit, una eſt, ubi membrana perrumpitur interior, quæ interaneis obtenta peritonæum appellatur.

Teſticuli muliebres quam habeant rationem. An cõferat mulier ſemẽ ad generationem. Semen quid. De menſtruis. Cur fœmina minor uiro. Cap. X

CAeterum prius quàm abeamus longius, & crurũ ingrediamur explicationem, id minime diſſimulandum, Galeni medicorum principis poſt Hippocratem, celeberrimam eſſe ſententiã, Ineſſe mulieri quoq; teſticulos, ſed internos, unde nobilis exorta ambiguitas inter medicos ac philoſophos, An ex muliere ſecernatᷣ ſemẽ generationi cõgruẽs: nã eſſe teſticulos generãdi cauſa, conſentaneũ eſt. Verumtamen Auerrois ſecundo Colliget, capite De iuuamentis teſticulorum, hos dicit nullum in generationis ratione effectum habere. Placetq; item pleriſq;, non aliam eſſe teſtium in fœmina rationem, quàm uberum in uiro. Quoniam argumentis peruincatur, fœminam ſemen ad generandum non excernere, Siquidem ſemen ſit ſuperfluitas digeſta, craſſior, uiſcoſa, tenaxq;, & albicans, ac calida. Mulierem uero eſſe frigidam, & proinde digeſtionis non bonæ, unde & redundantijs ſcateat aquoſis, inconcoctiſq;. propterea colligit Auerrois, ſemen muliebre eſſe excrementũ aquoſum, indigeſtum, ex quo membra progigni ſit omnino impoſſibile. Additur etiam, pleraſq; concepiſſe abſq; ulla ſeminis ſecretione. Porrò uuluã ita naturaliter affici, ut ſuum euomat ſemen, attrahat autem quod uirile eſt. Addit Auerrois, nouiſſe fœminam in uicinia cohabitantẽ, probis moribus & fidei integræ, quæ iureiurando confirmaret, concepiſſe infantẽ ſemine ex balneo attracto, quod profudiſſet laſciuiens maſturbator. Infert Ariſtoteles, Menſtrua eſſe in fœminis, quod ſit in maribus genitura: nec fieri poſſe, ut duæ ſimul ſecretiones ſeminales agantur. Ideo ſemen à fœmina non conferri ad generationem: nam ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent. Sunt uero hæc planè excrementa, ſicuti ſemen. Nam eſt ſemen excrementum concoctum alimenti ſanguinei, quod ultimũ in membra digeritur, & propterea ab ſanguine fit diuerſum. Proinde incoctũ, aut per uim emiſſum, quum quis præter modum in Veneria fertur præceps, cruentũ iam aliquibus prodijt. Sed quum infirmioris plus excrementi, minuſq; concoctum fieri, idq; copiam cruenti humoris eſſe, neceſſe ſit: infirmius autem ſecundum naturam ſit, quod minus caloris adipiſcitur, taliſq; fœmina ſit, hinc ſecretionem illam ſanguineam fœminæ excrementum eſſe, neceſſe eſt. Talis autem eſt eorum eiectio, quæ menſtrua uocantur. Argumento eſt, ætate eadem maribus geniturã fieri, & erumpere fœminis menſtrua: uocem item mutari, intumeſcere mammas, necnon deſinente ætate, aboleri maribus gignendi facultatem, fœminis profluuia menſtruorum. Ad hæc indicium illa faciunt, eſſe excrementum huiuſmodi ſecretionem fœminarum, quod non mariſcæ, non confluuium è naribus ſanguinis, non uarices, non eiuſmodi alia fœminis ferè obueniunt, quamdiu profluunt menſtrua, & ſi quid tale accidit, deteriores fiunt purgationes, tanquam materia menſtruorum in ea abierit. Minus etiam uenoſæ ſunt mulieres, quàm mares, lautiores porrò, læuioreſq;: corporibus item minores, pallidæ quoq;, ac uenis obſcurioribus. Aegyptiæ gentis ſanctio fuit, ſolum patrem cenſeri generis auctorem, nam matrem nutrimentum modo, & locum infanti, uelut ſubſtratum exhibere. Galenus uero ſecundo De ſpermate libro, & decimoquarto De utilitate particularum, ſecerni à muliere ſemen ad generandi rationem, nititur probare. Idem ſentit Auicenna doctrina quinta fen primæ primi. Quo in loco eiuſdem interpres multa ad refellendum profert Auerroẽ. Qui noſſe concupierit, locum habet quem enotauimus.

Crurum ratio. Item uocabula plurima ad imum uſq;. Plixis, plix, pligmata, acetabula, cotyla, cotyledon, iſchion, bubon. Lycophronis taxatio. Coxendix, callimerus, patella, coxa, molæ, ſphyros, rhẽbi, uari, uarica. Tarſus ciuitas cur dicatur. Cotyla item chimetla. Marcellion, ganglion, ſarapus, chœrapus, eumarides, aſceræ, artaria, periſphyria. Pes magnus. Pedem poſuiſſe. Podia, pedicinus, petiolus. Tenax quid. Periſcelides quæ ſint. De Pittaco. Caput XI

CRura sequebantur quæ cum femoribus & suris, ut edocuit Aristoteles, homini carnulenta sunt, quum animantes cæteræ non uiuiparæ modo, uerum quæcunque cruribus constant, uacua carne hæc habeant: neruosa enim sunt, ossulenta, spinosa, rigida. Causa uerò omnium propè una est, quòd homo solus animalium erectus est: ob idque, ut facile sustinere superiora posset, natura parti superiori corpulentiam dempsit, inferiori addidit. Ob id item cauda caret, nam alimentum, quod caudam adit, in hæc ipsa absumitur. Os in meditullio coxarum uocant plixin, sed & uocabulo eodem interuallum intelligunt inter pollicem ac indicem. At Dorici plicas, idest τὰς πλίκας, cuius uocabuli rectus est plix, uocant gradus. Sed & proculcationes stigmata nuncupant. Circa ilia sinuosa ossa uocantur acetabula, quæ coxarum capiti accommodãtur, cotylas Græci uocant. Caput autem coxæ dicitur cotyledon. Vbi fit commissura hæc, plectrum coxæ uocatur. Neruus, quo eiusmodi colligatio fit, nuncupatur ischion, nomine eodem quo & uertebra. Adnotatu digna parte hac, quæ ab Lycophronis produntur interprete: nam ubi bubonis tormas nũcupat poeta, ipse peripherias exponit: & addit, bubon est, ἰσχίου τόπος, idest uertebræ locus. Quid autem sapientissimus Lycophron, inquit, bubona intelligat, non percipio, uel quia barbarè multa profert, ac nugatur, uel quia ipse inscitia labor: nam hic quidem Angæi bubonẽ percussum scribit, mox autem paulò adnectit, πλήξας ἀφύκτως σφυρόν: ego sphyrum scio astragalo circuniectas partes, at bubonosphyron non noui. Cæterum in historia mentiri plura, insitum illi est. Nec ab aliis solum diuersa tradere, sed & pugnantia loqui. Coxendices interpretãtur aliqui, quæ Galeno sunt ischia. Quo nomine ossa duo is intelligit in posteriore hominis parte ossi sacro, in anteriore mutuo κατὰ σύμφυσιν, idest per consertionem cohærentia. Carnes ab ischio ad inferiora defluæ, hypoglutides, quasi sub gluto, idest uertebra. Coxa tota ad genu pertendit, à Græcis dicta merus, unde ex coxarum pulchritudine callimerus: & lacænæ phænomerides nuncupatæ, quod incessu partem hanc retegerent. Intra coxas femora sunt, parameria dicta: nam quod coxas interiacet, mesomerium est. A pectinis osse femina oriuntur, Inferiora coxarum capita media sinuantur, quo facilius excipi à cruribus possint. Quæ commissura osse paruo, molli, chartilaginoso tegitur, patellam uocant. Suffragines sinus curuaturarum dicũtur. Vbi crus coxarum cõmittitur extremitati, dicitur cruris caput. Ibi est genu, cuius ossa Pausanias uocat molas. Posterior incuruatio, poples: unde & uigesimooctauo Plinius, Poplites (inquit) alternis genibus imponi. Apud Herodotum eleganter dici obseruauimus, ἐς γόνυ ἔβαλε, id est in genu deiecit, pro eo quod est profligauit, depressit. Ipsum autem crus ossibus cõstat duobus: alterum ab exteriore parte supra positum est, & uocatur paracnemium, parastata uerò in iumentis, Vegetio tradente. Ab priore alterum, cui tibiæ nomẽ est, Græcè autem προκνήμιον dicitur. Sub crure pars uocatur σφυρόν, unde nomẽ calcaribus lingua uidetur dedisse uernacula, encentridas nuncupant Græci, sicuti meminit Pherecrates, & auctor est Iulius Pollux. Vtrinque prominent astragali, quanquam nõ sunt in homine tali, in quos peronæ desinunt. Sunt uerò ossicula, quæ item paracercides nuncupantur, quia propè est cercis, idest radius. Sic enim item dicitur os maius, quod totum fert crus. Peronas etiam steringas appellant nonnulli: hinc datum peronibus nomen. Nerui lati à poplite orsi, ac in calcem producti uocantur tenontes. Sphyron alio uocabulo pezam dicunt, unde Argyropeza Thetis apud Homerum, ueluti argento similes habens pedes. Quibus introrsum obtorta sunt crura, auctore Polluce, nuncupãtur rhæbi: uaros dicunt quandoque Latini. Ouidius tamen Metamorphoseos nono:

Tenuique à pectore uaras In statione manus.

Apud quem uarica item legitur fœmina in Amoribus:

Ambulat, ingentes uarica fertque gradus.

Quibus uerò extrorsum, blæsi. Cruris uniuersi pars anterior anticnemion, posterior gastrocnemion, idest cruris uenter, nos suram nominamus. Totum uerò ex coxa consurgens, & crure, sphyro, pede, scelos nuncupatur. Coxa cum crure tantum, dicitur colon & colyma. Calcaneum autem scelis, & pterna, quasi patera, quoniam πατεῖ ἔδαφος, id est proculcat terram, ut probat Eustathius, unde & pterna ciuitatis apud Lycophronẽ pro basi. Obiter notandum, hinc periscelidas dici, quæ uulgò gremialia uel trauersias dictitant

tant: nam & Menander puellas gestare periscelidas scribit. Quod propter illud Horatij ex Epistolis insertum uolumus:

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.

Hieronymus in epistola ad Fabiolam: Quæ Græci, inquit, περισκελῆ uocant, nostri feminalia dicunt, uel bracas usq; ad genua pertingentes. Sunt & codices in quibus periscelidas, scriptum comperias. Perisphyria in Herodoti libro quarto, fimbrias intelligit Valla. Pes autem, totum id uocatur quod astragalis subest. Talum in homine agnoscit in Epistolis Seneca, quin & Herodotus libro tertio: negat cum Aristotele Plinius. Est autem eo nomine rectum in articulo pedis os, uentre eminens cõcauo, in uertebra ligatũ. Eius intima uocant Græci cola, quod Venerem interpretantur: extima, dicunt ischia, hoc est canem: capita uerò ceræas, Theodorus antemnas quoq;. Mons pedis ante digitos ossibus constat & neruis. Montis anterior pars ab digitis, tarsus dicitur etiam apud Homerum. Vnde & ciuitatem Tarsum dici, opinatur Dionysius Thrax in ijs, quæ de Rhodo scribit, ab Bellerophontis casu, & claudicatione. Aut quia inibi plantam fregerit Pegasus, & errarit Bellerophon. Quod in Periegesi probabile fit Dionysio Aphro. Sunt qui ab diluuio ea primum loca exaruisse prodant, unde ab τερσανθῆναι ciuitatem nuncupari, quæ & Tersos sit dicta, ut Stephanus. hinc apud Lucanum posse legi augurantur, Terseaq; Tarsos. Inferna pedis portio uniuersim quidem tyloma: quod digitis prominet, pedis pectus, uel prosthetis dicitur: mox est concauum pedis. Pelmata Rhazes interpretatur dorsa pedum, alij plantam. Cauitates autem cotylas uocant nõnulli. Sub digitis quæ fit scissura, chimetlon nominatur, quo uocabulo etiam locum ipsum putant aliqui intelligendum. Chimetla, idest χίμετλα, inquit Medicinæ tertio Paulus, ἑλκώδεις εἰσὶ διαθέσεις, idest ulcerosæ affectiones in manuum digitis ac pedum, hyemali tẽpore. Marcellion medicamen ad hoc genus celebre Græcis est. Cõtingit malum in plerisq; partium corporis, sed in ijs quæ motui subseruiũt præcipuè. Neruorum reuolutionem ex percussu uel labore, ganglion uocant, idest γάγγλιον. Pes uerò etiam basis uocatur. Scribunt Græci, Pittacum ab Alcæo appellatum sarapoda, quod latos pedes traheret: necnon chœrapoda, quod ulcera in pedibus sentiret, quæ uocant chœradas. Hanc quoq; partem unguentis linere, luxuria Athenis excogitauit. Addamus & superpondij aliqui d. Eumaridas calciamẽta uocant ab inducendi facilitate. Asceras uerò propriè pilia in pedibus, idest uelut pileolos, quæ & artaria dicunt: quia uerò standi fundamentũ pes est, dicitur in ædificijs area pes magnus, & qui negocium instituit, pedem posuisse. At Columella libro ultimo: Vuis proculcatis, mustum quod defluxerit, ante quàm prelo pes eximatur, satis de lacu in uasa defrutaria deferamus: id esse uidetur pes, quantum semel prelo subijcitur: unde uinaceorum pes circuncisus legitur. Pedem à pedo dici, idest solo, putat Aristoteles in libro De communi animalium gressu. Podia, Græci uocãt pedum inuolucra. scribit Athenæus ex bulbis lanigeris podia intexi, & indumenta alia. Sed & craticijs podijs granaria distingui debere, lectum alicubi est. Dicitur & podium suggestus lapideus per totum apiarium extensus, apum aluearia sustinens. Sunt & sua in calcatorijs podia. Pedicinus mensuræ nomen Catoni: Silicem, inquit, longum pedicinis duobus, crassum pede uno statuito. Petiolus pomorum, uelut paruus pes: tenax etiam dictus Palladio.

Inferiorum proportio cum superioribus. Quosdã pedibus mira efficere. Pedum ratio. Cur inferna mulierum crassiora. Apodes, cypseli, trogletes. Elephantos genua nõ flectere. Adolescens sine humeris ex India Romam missus. Colon. Iphiclus unde: item Colias Venus. Scarthmus. Chiræ quid, & Chiropodes. Chirodota. Cap. XII.

Aeterum singulari dignus admiratione tanti operis artifex infinitus, qui ut superna mundi minoris affabre, ac summa cõpegit perfectione, ita ne in imo quidem eius desyderari est passus quippiam. nam hæc utiq; ad progressionis motum contributa potissimum agnoscimus: sed tamen ita, ut cum superioribus pleraq; magnam habere cognationem intelligantur. Quippe manui cum pedibus insignis proportio inest, quanquam adsunt pedibus digiti ad figendum fortius, manui

uerò

uero ad apprehendendum: tanta prominet tamen similitudinis uis, ut quosdam natura manibus mutilos pleraque pedibus exsequi, quæ manibus solent alij, maxima omniũ qui inspectarẽt admiratione, uisos à se, sint qui prodant. Etenim pedibus scripsisse, ligna con scidisse, atque etiam nesse, ac id genus implesse multa. Cuius rei ita demum solida contin-get admiratio, si fuerimus exactius contemplati, crura, brachia, manus, pedes, membra esse laxarum compagum, musculis suffulta ad motus tres, arrectionis, contractionis, cir-cumductionis. Non est ab Dione prætermissum inter munera Augusto missa ab Indis, fuisse tigres Romæ tunc uisas primo: & adolescentulum sine humeris, qui tamen pedi-bus manuum functionẽ obiret: nanque arcum intendebat, sagittas etiam excutiens. Quin & tubas, inquit, inflabat, οὐκ οἶδ' ὅπως, γράφω γὰρ τὰ λεγόμενα. Hominis uero pes singularẽ præfert naturæ in eo quoque prouidentiã: nam hic corporis reliqui ratione analoga uide-tur amplius excreuisse, sed id, ut possent duo incumbenti oneri sufficere, proinde longio res aliquanto cæteris, latioresque facti. Inter polypoda nullum est, quod uicenum excedat numerum. Vno tantum pede nullum item moueri continue potest, unde Monoscelo-rum historia conuincitur uana, sicut & Sciopodum: qui si comperirẽtur, inutili prorsum onere præpedirentur, quum robur in pedibus requiratur, & leuitas. Digitorum quoque ratio seruata est summa: nam nec oblongi æque sunt ac in manibus, quarum in eo præci-puum munus, ut apprehendant. Sed breues non tam ad speciẽ, quàm ad usum aliquem, ut nisu concitatos in cursum iuuarent: etenim pressis in humum digitis, mirum est, quan to tutius totũ propellatur corpus. Adde, quod pedis in partes non disiecti portione affe-cta, totus consentiret: id quod minus modo fieri potest. breuitas etiam adminiculo est non paruo, ut oblædi possint minus. Sciendum & illud quod antea quoque attigimus, In-ferna mulierum magna parte crassiora esse, in uiris autem superna. Ratio uero in frigidi-tate est & calore: nam frigidiore muliebri natura, alimenti, unde augescit corpus, por-tio minima surrigitur, quod efficere calor potest. Residens uero in imo, id corpulentius efficit & auctius. In maribus autem cõtrarium euenit: siquidem caloris copia delata sur-sum nutrimenti pars magna, ibi effectum ostendit ampliorem. Bisulcum Græci nunc δίχηλον uocant, nunc διχιδῆ. Quæ usu pedum carent, apodum uocabulo significantur, & inde auiculis inditum nomen, quas alij cypselos uocant, hirundinum specie. Psellus in libro De uictus ratione trogletas nuncupat, quia in foraminibus & cauis ferè latitent. Genua elephanti non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum usu opus fuit, quo uelut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo le-uiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum. Pedem Græci πόδα uocant à quiescendi ratione, ἀπὸ τοῦ παύειν: uel ab πόρος, quod meatũ signat, elisa litera ρ, & con-tractione duplicis uocalis in ου, qui mos Græcis frequens. Aristotelis opinionem recen-suimus. Vocatur & pars ea κῶλον proprie: unde etiam Iphiclus dicitur, quasi iphicolus, ex pedum celeritate. Sed & Colias Venus non aliunde corriuatur, cui templum & co-gnomentum constituit adolescens Atticus, puellæ Tyrrhenæ beneficio compedibus exsolutus, quibus tenebatur captiuus. Pes item dicitur quandoque σκαρθμὸς, ut inquit Eu stathius, quanquam uox ea & cursum signat, ac basin. Est ab parte hac prouerbium ele-gans, ab citharœdo usurpatum Stratonico. Minnaco siquidem super musica cum eo dis-sertare ingresso: Non intendo, inquit, quoniam ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγεις, id est supra ta-lum dicis. Denique in pedibus quæ fiunt rupturæ, uocantur chiræ, unde ita affecti chiro-podes nuncupati, uelut rhagopodes. Chirida uero manicam Græci uocant: quo uerbo utitur Galenus quoque: unde chiridota indumenta dicuntur manicata.

Hypoglottides, antiades, paristhmia. Μῆλα, id est mala. Columella. Staphy-le, id est uua. Carotica pharmaca, uel anodyna: item trigona. Nocar. Larynx, pharynx, laryngus, aspharagus, spharaga, corruda, epiglottis. Toni nerui. Stomachici qui sint. Asa stomachi quid. Carotæ nerui. Caroticæ uenæ, & sphragitides. Celsi locus restituitur. Sphragytides nymphæ. Hyoides os, siue parastates. Fistula colli duplex. Stomachi ratio. Cardia, cardiogmos. Plados stomachi. Stomachi præcordia. Cap. XIII

CAeterum opinor, diu iam multumq́ in extimis humani corporis elaborauimus, proinde peraccōmodum uidetur, eiuſdem intima, qua poterimus breuitate, receſere: ut quum ſubiecta oculis omnia fuerint, agnoſcamus denicq́ quæ ſit diuinæ maieſtatis ratio in ſtruenda qualibet particula. Igitur ſumma repetentes, ab collo ordiemur, quoniam de capite ſatis multa compegimus. Sub lingua ergo ſunt, quæ uocantur hypoglottides, quibus cohæret. Ab ijs à lateribus quæ prominent carnes, antiades nūcupantur, & pariſthmia. Subiacent rubedine quidem conſimiles, uerum auctiores orbiculatioresq́, quæ dicuntur μῆλα, id eſt mala. In oris parte intima, inquit Ariſtoteles, portio uiſitur ſtaphylophoros nuncupata, id eſt uuigera, Columellā dicunt. Hæc humoris ubertate ſi contumuerit, ſtaphyle uocatur, id eſt uua. Apud Celſum Corneliū uuam appellari & locum & uitium obſeruauimus. Traditum ab Alexandro eſt in Quæſtionum natura, Columellam, ideſt cionida dici ex figura, ubi humoris affluxu productior euaſerit: quod ſi in orbem globetur, ſtaphylen. Sunt & in collo nerui utrincq́ ualentes, ſine quibus ſuſtinere caput non poſſent ceruicis uertebræ, tenontes uocantur ab rigore. Celſus libro octauo, cerotas nūcupat. Qua in parte Hermolaus Barbarus, uir ſingularis ingenij, & doctrinæ multifariæ deluxatam, ſubditítiamq́ dictionem arbitratus, ea expuncta ſubſtituit ipſe tenontas pro cerotis. Ego & ſi primæ notæ uiris ſemper aſſurgo, publico tamen bonarum literarum emolumēto, non tenontas ſufficiendum puto, ſed carotas, aut caroticos: & id magnis fultus auctoribus. Siquidem in libro De iuuamento anhelitus, auctor Galenus eſt, Caroticas appellari uenas quæ in collo ſunt, quas ſi quis comprimat, corruat homo dormienti aſſimilis, ſequaturq́ corporis totius immobilitas, unde & inditum nomen. nam κάρος Græcè ſoporem ſignat, ac ebrietatem. Sed & apud Apollonium in argonauticis uertiginem, ut alibi probabimus. Chalcidius in Platonis Timęum, inde dici caroticas opinatur, quod uulnere impacto mortem afferunt ſoporiferam, percq́ eas ſpiritum ad caput ferri, unde ſint ſentiendi initia. Caroticas item uenas non ignorauit tertio De animalium hiſtorijs Ariſtoteles, & qua ſcindūtur primū ſphragitidas appellari ſcribit, ideſt iugulares, ut Theodorus uertit. Adde, quod libro quarto idem Celſus ita ſcribit: In dextera ſiniſtraq́ circa guttur uenæ grandes, quæ ſphragitides nominantur: itemq́ arteriæ, quas parotidas uocant, ſurſum procedentes ultra aures feruntur. Vt quis interpretari poſſit, corruere hominem non tam uenarum compreſſione, quàm etiam neruorum iſtorum oblęſione, quando eadem habentur parte ac ſitu. Aut ſi non ab affectu, ab conuicinia factam ſciat nomenclaturam. Erat & in Citheronis uertice uno Sphragitidum nympharum antrum cum oraculo. Spiritu afflabantur diuino incolarum multi, quos nympholeptos uocabant. Carotica pharmaca legimus item, quæ anodyna uocant, & ſenſibus ſtuporem inijciūt, cuiuſmodi eſſe Philonis dicitur, & quæ trigona nuncupantur, id eſt τρίγωνα. Nicandri interpres nocar, inquit, id eſt νῶκαρ, eſt caros, ſiue ſopor, quaſi νῦ κάρωσις. Sed redeo unde ſum digreſſus. Antiadibus ſubeſt os, quod ὑοειδὲς uocant, ab literæ imagine. Herophilus, quia aſſiſtat antiadibus, paraſtatem nominauit. Eodem nomine teſticulos dici, probat Athenæus. Sunt porrò itinera duo, alterum aſperam uocant arteriā, alterum ſtomachū, ut putat Celſus. Arteria exterior ad pulmonem pertinet, ſtomachus interior ad uentriculum, qui dicitur ἡ κάτω κοιλία, illa ſpiritum, hic cibum recipit. Lactantius ſpiritalem, & cibalem uocat fiſtulam, ſed gurgulionem etiam canaliculam alij, qua commeat ſpiritus. Quem Celſus uocat ſtomachū, alij gulam, ſicut arteriam guttur. Hæc corpore conſtat chartilaginoſo: neque enim ſpirandi tantum cauſa eſt, ſed etiam uocis. Quod autem ſonet, leue ac ſolidum eſſe oportet. Gula uerò ex neruo conſtat, & carne: ex neruo quidem, ut extendi poſſit, ingeſto cibo: ex carne, ut mollis ſit & cedat, nec lædatur defluentis cibi aſperitate. Arteriæ item caput larynga uocāt Græci, hoc eſt guttur, quod approbat Theodorus quocq́, & antea docuerat Galenus, partē uerò ante larynga & œſophagum pharynga nuncupant Græci ijdem: in quo ſignificato, Galeno tradente, dicatur Homero quocq́, ubi per pharynga uinū & humanas carnes eructatas cecinit. Pharynx, inquit Thomas magiſter, eſt qua commeat uox. Larynx, qua cibi, ut ex Ariſtophane liquet in Batrachis. Laryngizo tamen non ad cibos refertur, ſed ad ſonantiorem uocem, Quin ſtultus loquutor, Laryngus uocatur. Sunt qui guttur item aſpharagum uocēt: ſed

ſpharagum ſcribere maluit Apion grammaticus. Nam Theophraſto aſparaga eſſe uidetur aſparagorũ locus, quem corrudam dixerit Cato. Spongias holitores uocant aſparagi radiculas illigatas & connexas. Epiglottida uocant minorem linguam, nunc conniuentem, nunc reſurgentem, quæ duabus ſit interpoſita fiſtulis duplici opere: nam inter epulandum operit arteriam, ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi cibus potus'ue in alienum deerrauerit tramitem torqueat. Vbi uerò ſpiritus tantum, aut uox cõmeat, gulam integit, ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Stomachi nomine Plinius poſtremam gulæ partem accipit, cui mox adnectatur uenter. Nerui in ſtomachi lateribus uocantur toni. Vbi cohæret ſtomachus uentri, dicitur os uentris magnum. Oeſophagus etiam ſtomachi appellatio eſt, de quo dictum eſt. Sed iuniores barbare iſophagum uocant, quo nomine gulam intelligunt, qua defluat in ſtomachum cibus, ubi etiam conficiatur. Lactantius hanc partem aluum appellat. Plinius alui nomine accipit eam portionem, in quam medio adnexam umbilico delabãtur cibi iam in uentre percocti. Qui ſit terreſtrium quibuſdam denticulatæ aſperitatis, alijs cancellatim mordacis. At Galenus, Os uentriculi, inquit, ut ueteres καρδίαν appellabant, ita noſtra tempeſtate ſtomachus uocatur, id eſt gula. De eo, libro De animalibus decimo, ſic prodit Auicenna: Stomachi ima eſſe carnulenta, ut inde ad concoctionem uberior ſuppetat caloris uis. Os uerò neruoſum haberi, ut exactior ſit ibidem ſenſus: illuc uerò ab medulla commeare neruos magnos, ut ſentiatur fames, & inanitio, qua obueniẽte, expergefaciat animãm. Perficit uerò cibos ſtomachus, tum inſiti caloris poteſtate, tum aduentitij, adiacentibus ſplene ac iecore. Vbi uerò inciſos ferro uictimarum ſtomachos, Homerus canit, non utique pars quam præſtruximus intelligẽda, ſed eius tempeſtatis more, infima gutturis, bronchiq́. Stomachi θέμεθλα quũ audis, gulæ intima intellige, aut uentris os. Auctor Paulus Aegineta, ſtomachicos dici non continentes cibum. Aſam ſtomachi, & ſtomachum ἀσώδη uocant rei medicæ periti, quum cibi nimietate inoritur alimoniæ faſtidium, ab uerbo ἆσαι, quod ſatiare indicat. Quia uerò ſtomachi hoſtium cardiam uocant Græci, in ſtomacho eroſiones factas cardiogmos nuncuparunt: etiam ſi non deſunt, qui eo nomine cordis tremores malint intelligere. Stomachi pladon accipimus lentores ea parte putres, aut ſimplicius humores aquoſos: ſic & in ulcerum ratione Therapeutices quarto pladon intelligit Galenus, quo præpeditur curatio, ſi πεπτόν, id eſt excrementum producat. Idem Galenus libro quarto De accidente & morbo ſcribit, os ſtomachi præcordia nuncupari. Plinius multa ſtomachi præcordijs prodeſſe tradit. Stomachum pituitæ lacunam eleganter uocat Meſue, de copia humoris eius, inibi affatim ſuccreſcentis.

Inteſtinorum ordo, & uocabula. De lactibus choladibus & meſenterio. Meſarchus, meſochorus, Omentum quid: item enterione, & enterionis: ecphyades, paraphyades. Allium cur ruſticorũ theriace. Haliamenta. Peritonæum. Syntexis inteſtinorum. Ileos morbus, ſeu uoluolus, aut chordapſos. Splanchna. Chordæ. Orya. Caput XIIII

AB uentriculo excipiunt inteſtina, ex quibus pleraq; multis implicantur orbibus, ne ſemper adſit cibi appetentia, ne'ue alimenti inopia perpetuò fameſcamus. ideo cauit artificis prouidentia, ut inibi moram duceret nutrimentum, donec iecur neceſſaria ſeuocaſſet, ſicuti docuit Auicẽna. Alioqui edendi deſiderijs ſemper infeſtaremur. Ergo ima uentriculi pars paululum in dexteriorem conuerſa partem, in ſummũ inteſtinum coarctatur. Id pylurum Celſus uocat, quoniam portæ modo in inferiores partes, quæ excreturi ſumus emittit. Græcè apud Pollucem ſcribitur πυλωρός. Galenus pylorum eſſe ita nominatũ ſcribit, ſiue pro ima uentriculi parte, ſiue pro inteſtino huic adnexo accipiatur, ut ueluti ianitor iuſtus nihil permittat exire, quod non fuerit prius in chylum conuerſum atq; concoctum. Talem autẽ chyli bene concocti ſubſtantiã certum eſt per pylorum ad inferiora deduci, non ut excernatur, ſed potius ut intra corpus retineatur, ui hepatis in ſanguinem tranſmutanda, ex quo omnia membra debẽt nutriri. Quo nomine libro De utilitate partium quinto, aperte pronuntiat, inteſtina non eſſe ſuperfluitatum excretionis, ſed alimentorum potius inſtrumenta. Illud ſciendum: ab Galeno & Auicenna, pylorum, ſeu portonariũ, ut recentiores uocant, inter gracilia non numerari inteſtina. Sed ex illis primum uocat Galenus, ἔκφυσιν, id eſt

id est exortum, quia ex pyloro primum exoriatur, aut dodecatylum, seu (ut nunc dicimus) duodenum ab digitorum mensu duodecim. Omnino pylorum in imo stomacho foramen accipiunt, cui primum adnectatur intestinum. Ieiunum quod uocant intestinum, dictum Græce nestis, id est νῆστις: quoniam minus implicitum nũquam quod accipit continet, sed ad inferiora protinus transmittit. Inde tenuius sequitur intestinum in sinus uehementer implicitum, qua ex causa uocatur à Grecis ἕλιγμα, quia ἑλίσσειν signet circumuoluere. Helicem Aristoteles dicit, id est clauiculam. ἕλικα uero dicunt Græci reuolutum pampinum, hederę speciem Dioscorides. Nam ἑλίχρυσον hederæ uocant florem, ἄνθει ἑλιχρύσου φαλίγκιον. Hæc tria Plinius lactes uocauit, in homine & oue: quanquam Suetonius in Vitellio, murenarum lactes etiam uocat: sicut Spartianus, in lupis quoque, quibus rusticos pauerit Heliogabalus. Quidem lactium nomine, pinguia intelligunt intestina, ut inquit Probus: unde apud Persium, Lactes uncti. Quidam etiam membranas, quibus mutuo nexu implicentur intestina, quæ χολάδες item dicuntur Græcis, quoniam in ea corriuetur χολή, id est bilis, quam uocant xantham, id est flauam, quæ excalfaciens acrimoniaque iritans, uelut pruritu ad superfluitatũ excitet egestionem, ut ipsi interpretantur. Porrò ieiunum intestinum Varro hilam siue hiram uocauit, ab hilo, hoc est minimo: sic enim uocatur, quod grano fabæ adhæret. Mesenteriũ dicitur, quo lactes inuoluuntur, ne contactu spinæ duro lædantur. Pollux autem sic: Mesenterion pellicula est ex uenarum, neruorumque complexu, rhenibus ac uentri proxima, alimentũ in hepar emittens. Macrobius mesenteron pro intestino accipit, ita distribuens, Intestina principalia tria: unum dissipium uocatur, quod uentrem & cætera intestina secernit: alterum medium, quod Græci μεσέντερον dicunt: tertium, quod ueteres hiram uocarunt. Cuius auctoritatis fulcro communitus miror minus, Theodorum lactes pro mesenterio accepisse, etiam si ab Hermolao plurimum uellicetur. Dici uero mesenterion in Anatomicis libris Galenus scribit, quod in medio sit intestinorum collocatum. Sicuti & mesarchon uocant item Græci, quoniam omnes quæ ad ipsum ex hepate uenas feruntur, una cum adiacentibus arterijs circunquaque ambit & complectitur. Mesenterion Latinè medianum recte dixeris. At mesochorum intelligimus, qui in turbæ medio stans reliquis signum proponit uel laudandi, uel quidlibet agendi aliud. Apophyades apud Aristotelem sunt intestinorum appendices. Sed & ecphyades dicuntur quandoque. Sunt & in pedibus plerunque paraphyades, quas uelut surculos dixeris, & propagines. Sunt qui affectionem quandam ad mesareũ pertinere autument, uocentque ita laborantes mesaraicos, quod cibum animaduertãt per uenas mesareo & mesenterio intextas transmitti de more haud posse. Iecur quippe mesarei uenis perinde utitur ac manibus: quæ ex uentriculo suggerant ei cibum. At ij falli uidentur, si medicis credendum eminentissimis est, ueluti si manus eorum, quos syncope prostrauit, cordis aut gulæ uitio, affectas arbitrere, quod consueta cesset functio. Sed ad tenue intestinum redeo, id in duos desinit fines: alterum uocãt colon, & uentrem inferiorem, quem Homerus nigram nominat, hoc est νειαίρην: iacet autem dextra potissimum parte ad hypocondrium, & quia ibi sit maxima dolorũ causa putant grammatici inde κολάζεσθαι uerbum deflecti, quo supplicij significatur irrogatio. Quod uerò tenui cohæret intestino, cæcum uocatur intestinum: ideo sic nuncupatum, quod à dextra parte incipiens, in sinisteriorem peruium & longum est, in dexteriorem non est. At id quod peruium est, late fusum atque sinuatum post multos anfractus denique dextra recuruatum in imo dirigitur qua excernit: & proinde ibi rectum uocatur intestinum. Plinius parte infima colon cõstituit, quod Latinè uocetur ile. Longanonem dicunt aliqui intestinum, quod ἀπευθυσμένον uocant Græci, nos etiam rectũ, ut diximus. id crassiori intestino subesse, Pollux scribit, quod colon uocant, ac in sedẽ desinere. Omnia uerò hæc cõtegit omentum, id est ἐπίπλοον, ex interiore parte leue ac strictũ, ex superiore mollius: cui adeps quoque innascitur, qui sensu item sicut cerebrũ & medulla caret. Omenti nomine membranã quoque cerebro circũiectam intelligit Macrobius, quam & uestitũ uocat. Tunica, inquit Pollux, ab renibus ad omnia quæ digeritur intestina, nuncupatur peritonæũ. Denique intestina Græce dicuntur ἔντερα: unde enterione, lignorum quorundã medulla, quæ tibijs faciendis, aut id genus alijs eximi plerũque solet. ἐντερειώνης apud Aristotelem ἐγκοίλια signat, id est nauium interna: aut ligna, quæ ab carina consur

gunt: γυτρόνζαν pronuntiant alij. Entera γῆς dicuntur terrestres uermiculi quidam. Dysenteriam Galeno interprete dicimus, non modo ubi exulcerantur intestina, sed & eam quæ cruenta ob excretorum speciem nominatur. Splanchna uocant Græci interanea, extorum nomine Latinis celebrata, cuius est modi cor, pulmo, iecur, & si qua porrò fuere uaticinijs destinata: hinc splanchnica leguntur medicamenta. Dignum relatu: Quadrupedum interanea chordas dici quandoq; Græcis, sed & ouium crassius intestinum: unde est apud Alexim chordarium, Athenæo referente, forma deminuta. Hasce chordas etiã oryas dixit Epicharmus, cuius fuit drama item Oryæ titulo. Syntexis intestinorum est morbus, ubi sese promunt excrementa, cibo minus percocto: ut ex Aegineta Paulo dilucet. Nec ab instituto dissentaneum ita fuerit, subnotasse illud quoque: In sublimioribus intestinorum partibus euenire quandoq; dolores eminentissimos, grauiter uomitu infestantes, nõnullis deniq; stercus etiamnum reiectantibus, ut uix unquam euaserit quispiam: ἰλεὸν, hoc est uoluolum, uocant: nonnulli etiam χορδαψὸν, quum se tumor ostentat aliquis in tenuium intestinorum portione, ut uideatur spiræ imaginem præferre intestinum. Ab inflammatione autem uel aridi stercoris obstructione usu uenire id, deprehẽsum ueteribus est. Meminit post alios etiam Paulus Aegineta, mortem huiusmodi uocans οἰκτίσλω, Medicinæ tertio. Et quia de colo actum paucis, non insuper habenda quæ ad id ex Græcorum prompta thesauris nuper sunt: Rustico intentum operi, ubi colica grauius affectio infestare adorta eum est, remedio usum hoc genus: nam extra morẽ se primũ præcinxit, mox & cum pane allium esitando uentri satisfecit, ac malo intulit leuamentũ: sic, uti ex ijs quę adsuerat, nil omnino interpellatũ omitteret. Interdiu uero bibebat nihil, in uespera autem meracius, ac somno fusim nocte tota perfruebatur, ita ut mane consurgeret ἀνώδυνος, id est citra doloris sensum. Ex quo, inquit duodecimo Therapeutices Galenus, ἐγώ γε τῶν ἀγροίκων θηριακὴν ὀνομάζω τὸ βρῶμα. id est, ego agrestiũ theriacen nuncupare soleo cibum hunc. Et si Thracas quis, aut Celtas, uel omnino frigoribus obsessa incolentes esu eiusmodi auertat, insigne prorsum intulerit nocumentum. At, inquit Ambrosius, mirum est, allio delectari homines, quod fugit leopardus: nam sicubi parietes litu infeceris, exilit protinus, nec resistit. Cuius tamen uenenata fera odorem non patitur, in mensam admittunt pleriq;, ac internis infundere uisceribus non desinunt. Sed doloribus, dicat aliquis, medetur quandoq;: sit ergo medicamentũ, non cibus. Condimentorũ haliamenta legimus apud Hieronymum. Scribunt Græci, lege cautum, uti qui allio uesceretur, sacrarium Matris deûm ne ingrederetur. Eo neglecto quum intrasset Stilpon, per quietem oblata est ei deæ species coarguentis quòd legem exculcaret, & philosophum professus. At is insusurrare est uisus, Da quo uescar, & allijs abstinebo.

Pulmo qua naturæ prouidẽtia factus. Cur Latini & Græci pulmones quandoq; dicere malint, quàm pulmonem. Sitis ratio naturalis. De branchijs piscium. Qui pneumonici, seu pulmonarij. Brachea, id est breuia. Pulmonea. Pulmones cur dicantur rudes, & insulsi. Aer pestilens cur cibis inficiat prauius. Brucorum festum. Caput XV

Dicebamus in præcedentibus, meatuum quos in collo recognoscimus, unum ad uentrem produci, ad pulmonem alterum. Et iam prioris rationẽ cum intestinis omnibus, ut nostra tulit imbecillitas, executi sumus. Nunc consentaneum uidetur reliqua persequi, ordientes ab pulmone, quod est aeris conceceptaculum, & spirandi artifex officina, unde alitur anima, sicuti cibis corpus. Est igitur destinato muneri ita contemperatus pulmo, ut esset natura spongiosus, & fistulis inanibus cauus: ideoq; spiritus capax. A tergo spinæ ipsi iungitur, atq; in duas fibras ungulæ bubulæ modo diuisus: propterea Cordubensis Moyses Aphorismorũ particula prima, Esse pulmonem ex ijs scribit, quæ duplicia sunt, quamuis unitatis speciem præferant. Et primo De animalium historijs Aristoteles, esse (inquit) bipartitus pulmo omnium expetit, uerum in ijs quæ animal generant, distinctio nõ æquè apparet. minimeq; in homine. est enim hic simplicior, nec ita multifidus, ut nonnullorũ procreantium animal est. Cæterum ad pulmonis media delabens panniculus, quem iuniores mediastinum uocant, manifesto distributionẽ eius in duas quasi alas indicat, ut auctor Albertus uidetur comprobare

probare. Ratio autem est, corporis in dextrum sinistrumq; partitio: utrunq; enim sibi simile exposcit. Addit Auicenna, datum eum ab naturæ ingenio sagaci, ut si in parte una sese ostentarit affectio, nihilo minus citra noxam altera corpus anhelitu recreet ac confoueat. Quæ causa, inquit, etiam duplicauit aures, oculos, nares. Proinde alterutram partem pulmonis bifariam etiamnum, si attendas, distribui, ac duos præferre lobos, ut affecto uno, supersit alter incolumis. Ex ijs quæ astruximus, manifestum fieri arbitror: cur Plato in Timæo, & Aristoteles quandoq; pulmones multitudinis numero dicere malint, quod & Plautus in Curgulione facit, & De natura deorum libro secundo M. Tullius. Sed grammatici intra pelliculam se continentes, ista minus pensitarunt. Sicuti uel Sophoclis interpres in Trachinijs, qui πνεύμονας à poeta pro πνεύμονα dictum pronuntiat, obseruationis huius incuriosus. Qui pulmonem sanguinis expertem dicunt, ex medicorum sententia falli uidentur, quia in dissectionibus nusquam appareat: sed perire illum, certissimum est. Contineri uerò sanguinem, quum uenis magnis, quæ in eo deprehendantur, tum substantia ipsius, eo tamen interstitio, quod qui à uenis pulmonis profluit sanguis, fluitantem modo spumam habeat: qui autem ex substantia demanet, ubiq; sit spumosus, summo, medio, imo: quoniã propior est alendo pulmoni, qui omnino spumosus est, atq; inde bene digestus, quiq; mox in pulmonis transeat substantiam aptior. Spumosus uerò pulmo est, simul aeris copia, simul quia bilioso sanguine cõnutritur plurimum. Quæ pulmonem, inquit Aristoteles, sanguineum habent, caloris excessu, qui in eo ipso membro continetur, sitibunda præcipuè omnium animalium sunt. Quæ uerò non sic, parum bibunt, quoniam fungosum pulmonem habeant. Porrò philosophi pulmonem cordis uocant flabellum ac uẽtilabrum, quo calorem cordis refrigerari, necesse sit. Omnia quę spirant, tradente Aristotele, pulmonẽ habent: ideoq; piscium nulli pulmo inest, sed pro eo branchiæ. Quanquam non me fallit, ab Aristotele Plinium dissentire, dum posse piscibus inesse scribit uiscera alia quæ sint pulmonis analoga. Sed in libro De morte & uita, philosophus idem probat amplius, nullũ esse animal, quod pulmonem simul habeat & branchias: quoniam sit pulmo respirandi organum ad cordis euentationem, aere attracto. Branchiæ uero instrumentum aduocandæ destinatum aquæ ad idem opus: cui unum per se membrum sufficiat. Et enim quia ab natura nil frustra produci consueuit: quum una sit satis omnibus euentatio, aut ex aere proueniens, aut ex aqua: unum tantum ad hoc constitui debet membrum, non duo simul. βράγχια, id est breuia, ad branchias pertinent nihil. meminit uocabuli, ut cæteros faciam missos, historia secunda Thucydides, αἱ δὲ ἐς βράχεα χωρίων ἀπειρίᾳ ὤκειλαν. id est, nauium aliæ per imperitiam locorum in breuia sunt impactæ. Breuia legimus apud Melam Pomponium. Addamus etiam illud ex Agricolationis libro Græco: Brucorum festum ueteribus celebratum octauo calendas Decembris, id est τῶν βρουκῶν ἑορτήν. Ab hoc uero spirandi usu apud Græcos pulmo nomen habet, dictus πνεύμων: unde & pneumonia, siue peripneumonia nuncupatur pulmonis inflammatio. Qui ita affecti sunt, pneumonici uocantur à Plinio & Celso. Pulmonarios nõ inscite interpretari possumus, Columella docente. Ex spirandi autem ratione id internoscimus quoq;, infectum aerem corruptumq; maius longe nocumentum inferre ac conficere celerius, quàm ingesta alimẽta itidem non syncera. Hæc enim uitalibus non insinuantur protinus, ni concoctione mutata, unde mitescere prauitas potest. Aer autem ad cordis & pulmonis euentationem pertractus recens assidue, ac inde per latentes meatus uniuerso obrepens corpori uim afferre letiferam confestim ualet. Quoniam uero pulmonem esse cordis culcitram, scribit Auicenna, iure caput sequens illi dicabitur, si illud commonuero prius, Esse inter mala, quæ pulmonea dicantur stolide tumentia, ut inquit Plinius, quo argumento factum opinor, ut rudes insulsiq; homines, pulmones item dicantur.

Cordis ratio. Item de uẽtriculis cordis disceptatio non inelegans. De ignea ui promẽte se ex corde, unde effingãtur sensus. Thalami. Diribitoria. Plinij loca expenduntur nonnulla de ratione cordis. Accipiter ab Aegyptijs cur dicatur βαιήθ. Cor paruum cur audaciæ signum. Cap. XVI

COr in utero naſcentibus formari primum, traditum ab naturæ prudentibus eſt:ſemen quippe maris in uulua conceptum reſoluitur in ſpiritum: hic uerò menſtruo ſeſe inſinuat humori,atq; ibi domicilium quodãmodo ſtruit, quod eſt cor. Sed & ibidem mox reliquorum conſurgit generatio. Eandem porrò & exanguium eſſe rationem uolunt,in quibus non cor quidem,quod illis abeſt, ſed cordis analogon producitur primo. Auctor nobis Aurelius Auguſtinus eſt:Humanũ corpus ex quatuor compingi elementis:in carne uerò & oſſibus terram præcipue fieri perſpicuam ob terræ ſoliditatem:in humoribus aquam:aerem in pulmone, proinde in motu eſſe perpetuò,quoniam cordis ſit uentilabrum calori contemperando, ne inde illud amburatur:ignis in corde ſiquidem domicilium eſt.Quo argumento infra latum eſt, ſuperioribus ſeſe faſtigantibus,quæ ſua eſt ignis figura:ex corde uerò ignea uis aere temperata cerebrum ſcandit,ceu noſtri corporis cælum,inibiq; expurgata et percolata quodammodo per ſenſuum ſeſe organa promit,ac extimorum cõtactu formata quinq; corporis ſenſus effingit. Cæterum uis eadem ſic in ſenſorijs conformata, naturæ potentia introrſum reuocata,cellam petens phantaſticam imaginatio efficit,quæ ab capitis priore parte in mediana tranſiliens rationalis animæ ſubſtantiam contingit, ac diſcretionem excitat attenuata eatenus,ut ſpiritui mox coniungatur,uere nihilo ſecius corporis naturam ſeruans, & proprietatem. Eſt uerò cor, ut Galeno tradente condiſcimus, omnium uiſcerum & membrorum corporis radix prima,uitæ,caloris innati ac uitalis fons. Id, ut Peripateticis placet,ita ſe in humano corpore habet,ſicuti in orbe intelligẽtia prima, & eſt ueluti quidã microcoſmi rex nobilior.proinde eſt illius ſubſtantia ſolidior duriorq;, quum ut affectionibus nocumẽtisq; minus foret obnoxium,tum ne ſpiritus calorq; uitalis omnino euaneſcerent nullo cohibiti ſolidamento, ſed raritate mollitieq; efflati. Quod tamen non contigiſſe,fatendũ eſt,ex terreſtris firmitatis redundantia, tunc enim nimio plus areſceret:neq; ſanguinis concretione ſola, ut in alijs, nimis nanq; ſic remolliretur,quod in hepate perſpicuum fit ac ſplene:ſed caloris præpotentis ui globantis denſantisq; mutuo partes eius. Locus uerò ac ſitus eius ſedem obtinet principalem, in medio nanq; poſitum eſt,ad ſuperna tamen amplius,quàm ad inferna,itemq; in antica uergens,magis quàm in poſtica: quippe nobilibus nobilem quoq; ſedem elargitur natura, ni grauius quid offecerit præpedierit'ue. Venarum eſſe principium cor,liquet ſimul ratione exuberantis ibi caloris, ſimul quia cum per cætera uiſcera uenæ tranſigant, nulla per cor tendit. Porrò mediana cordis ſpiſſa cauaq; ſunt,plena etiam ſanguinis, ueluti ducant inde initia & uenæ:ob idq; excauatum intus,ut ſanguinẽ contineat, utq; caloris ſeruare principium queat. In hoc abſq; uenarum cõceptaculis ſubſiſtit ſanguis: in reliquis ferè ſinu uenoſo continetur. Sed recte utiq;,nam ex corde corriuatur in uenas: at in cor necunde profluere,perſpicuum eſt, qua quidem ex anatome, qua quod in generatione cor conſiſtit primum,ſtatimq; ſanguis ſcatere animaduertitur. Motus etiam triſtitiæ ac læticiæ,deniq; omnium ſenſuũ hinc oriri,eodemq; deriuari, Peripatetica conſentit ſchola. Præſtò eſt & ratio, quoniam principium eſſe unum oporteat, quatenus fieri ualeat. Aptiſſimus uerò inter omnia locus eſt medianus,mediũ quippe unũ eſt. Extrema cordis in mucronem turbinantur firmiſſimum. Homini tantum paulò uergit ad læuam, ut eius partis frigus cõtemperet. Huic ſiquidem inter cuncta maximè frigent ſiniſtra. Copia item neruorum in corde eſt:hinc enim motus oriuntur, qui intenſione remiſſioneq; conſtant. Cor ſine oſſe eſt in omnibus, equis modo & bobus exceptis. Magnitudinis id exprimit ratio,ut ſit adminiculi loco,cui innitantur. Vẽtriculus ineſt triplex animalium cordi prægrandiorum,duplex minorum,unus poſtremo. Dexter ſanguinem habet plurimum & calidiſſimum,quamobrẽ pars item dextra calidior. Siniſter modicum, eumq; frigidiſſimum. Medius tum copia,tum calore mediocrem,ſed puriorem. Cæterum commonendi parte hac ſtudioſi omnes, Iulium Pollucem ſecundo Onomaſtici,uentres tantum in corde duos agnoſcere, quos ipſe κόλπους uocat,id eſt ſinus:item κοιλίας,id eſt uentres,quibus ſanguis inſit & ſpiritus:ſed ille exeat per uenas,per arterias hic. Verum qui in ſiniſtra,inquit,craſſior eſt,ut qui ſpiritus ſit conceptaculum:dexter uerò tenuior quidem,ſed ſpacijs latior,unde ſanguinis profunduntur riui. Quid ergo, dicetur'ne hic ut grammaticus,toto (quod aiunt) cælo aberraſſe: eumq; cum Philoſtrato in Ceritum tabulas

bulas reijciemus? Minime uero: nam Celsus idem quoque ait, & primo Colliget Auerrois, cordis statuit cauitates tantum duas, & utique amplas: in dextra unam, in sinistra alteram, inter utranque uero meatus solum. Quin & Rasis ad Almansorem duos modo finit uentriculos. Sed nec Galenus in meditullio cordis uentriculum recipit, sed meatum, uel foueam. Immo uero & in libro De anhelitus emolumento, apertam aduersus Aristotelem dirigit aciem, qui tres statuerit uentriculos, quum sensu sit deprehensum, duos modo esse: à quorũ altero uena propagetur magna, ab reliquo arteria. In paruis autem animalibus unum tantum esse. Propterea miror Plinium scribere, In maiorum animalium corde triplex uisitari specu: in nullo autẽ non geminum. Hosce uentriculos in libro De sensu & sensili Aristoteles etiam thalamos uocat. Nos decenti metaphora, & diribitoria possumus nuncupare. Illa uero digna prorsus quæ non prætereantur: Quæ hebeti sensu sint, cor habere durum & spissum: quæ autem sensu ualent, mollius. Et quia cor, σπλαγχνίδα Græci ueteres dicunt, ἄσπλαγχνον legimus apud Sophoclem pro timido & abiecte frigido: sicuti contra, εὔσπλαγνος pro uirili ponitur, ac strenuo. Audacia, inquit Plinius, creduntur, quibus paruum: pauida, quibus prægrande. Sed cur nam sic? Nempe, quòd affectus quem producit metus, iam ijs inest, quoniam calorem proportione cordis non habeant. Verum caloris parum in magno exolescit cõceptaculo: proinde sanguis frigidior item comperitur. Idem in uenis & uentriculis cordis obuenire fere liquet. Sunt enim frigidiores uenæ ampliores, & eodem modo uentriculi. Porro alieni motus calidum refrigerant. Plus autẽ spiritus in amplioribus est, magisque ualet: quamobrem nullum uenis grandioribus, aut uentriculis obesum, opimũque euadit. Approbantur hæc ferè ab Auicenna, tum in Canone, tum De animalibus tertio & decimo uolumine. Opinantur Aegyptij, animæ conseptum esse cor: qua ratione quum accipitris nomine indicari animam putent, illum uocabulo gentilitio βαιὴθ nuncupant, quod animam signat & cor: siquidem βαὶ anima est, ηθ uero cor. Hieroglyphico argumento adijciunt, accipitrem aquam non bibere, sed sanguinem, quo & cõnutriatur anima. Iidem porro cor signare uolentes, ibim exprimunt, quæ Mercurij creditur propria, cordis domini, ac λογισμοῦ. Sed & per se ibis, cordis imaginem præfert. Cor inter uiscera omnia nullam prorsus affectionem sentit: & iure id quidem. nam quod principium est, ipsum citra noxam seruari debet, ne illo uitiato, corruant reliqua. Scribunt Græci, Hermogenem, cuius De rhetorica libri extant, multum præferentes ingenij lumen, cor habuisse hirsutie ac magnitudine extra mortalium reliquorum rationem insigne. Idipsum ferè de Leonida in Parallelijs Plutarchus prodidit. Idem de Aristomene Messenio Plinius. Repetitum quoque scio ab Maximo Valerio memorabiliũ primo. At periti naturalium risu id excipiunt, fabulosum opinati. Propterea in carmine Homerico λάσιον κῆρ, non densum pilis cor accipi putat Eustathius, sed prudens, ἤγουν τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα, uti est apud Aeschylum. Quanquam, inquit, ex historia in quibusdam repertum sit pilosum cor, ut in Lysandro necnon in Alexandri cane. Illud uero Platonis, ἔχων τὰς ἀνδραποδώδεις ὑπὸ τῆς ψυχῆς τρίχας: id est habens in anima seruiles pilos: in fatuitatem rudem scomma est, quod de seruorum ducitur tonsu, qui appellatur Thrix seruilis. Sicuti rident item, quod duplicatum in quibusdam animãtibus dicatur reperiri cor, quod Plinius recẽsuit: principium etenim unũ modo esse debet, ut ante docuimus. Aut quod quibusdam defuerit uictimis: hæc enim citra possibilitatem dici. Quando, ut Peripateticis traditum scimus, corde carens nullum unquam animal ortum est. Sicuti neque item iecore: quanquam quod non totum haberet, iam innotuerit. At, ni mendum exemplarium est, hoc carens uiscere cõpertum quandoque pronunciat Auicenna. Aeque dictari inepte putant, augeri id per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis accedere ad quinquagesimum annum, ab eo detrahi tantundem, & ideo non uiuere homines ultra centesimum annum defectu cordis. Quam rem Aegyptiorũ doctrina contineri, Plinius idem auctor est.

De iecore, pancreo, holcymo, olco, holco, ac felle. Plinij locus explicat. Item ratio lõgioris breuiorisque uitæ. Augustini Barbadici historia. Fissum iecoris quod sit. Cicero explicatur: Hepatici qui, & unde fiant. Fellenus deus. Hepatus piscis. Hepation. Lucilij locus perpenditur. Cap. XVII

Omnibus igitur quæ sanguinis expertia non sunt, duo comperimus necessaria in primis, cor, & iecur, & cor quidem caloris ratione: locum enim adesse aliquem, quasi lares focumq; oportet, quo naturæ fomites, & primordia ignis natiui contineantur seruenturq;: eundemq; tutum esse, ueluti arcem corporis totius, necesse est. Iecur autem membrum (ut Plato inquit) nobilissimum, concoctionis cibariæ gratia contributum esse, dilucet. Illud uerò ex Galeni doctrina est, Ex spiritu resoluto ab hepate in toto effici corpore appetentiam oblectantium seruantiumq;. Hinc parti huic præfici Veneris stellam, ueteribus est traditum: dici quoq; iecur, quod iuxta cordis uires potestatem exerceat suam, uelut illi assidens in excitanda ui appetitionis, quæ ad uitæ pertinet fomenta. Nec citra appetitionẽ animal esse sentiens queat. At animato spiritu exhalante ab felle, indignationem ubique cooriri. Vnde prodit Plinianum illud ex libro undecimo: Ex felle, inquit, & in mores crimen bilis nomine, adeo magnũ est in hac parte uirus, quum se fundit in animum. Sed quid bilis uocabulo propriè intelligendum, in capitis fine insinuabimus. Auenzoar eo libro, quem suprà aduocauimus, prodit, Hepar esse per se membrum maximè præcipuũ, cuius maximi pernoscantur effectus, non aliunde deducta uirtute, sed ex seipso propagata. Quòd si uita nobis cõtingat optabilis, et optima, iecoris id uirtute fieri, auctore Hippocrate. Galenus & medicorum ferè uniuersa schola, iecur esse præcipuum sanguinis organum statuunt, & uenarũ principium: siquidem meatibus stomachũ & iecur interiacentibus ascendens chylus ad sanguinis formam disponitur, mox ubi hepar paratum exceperit chylum, ac uelut subfigurationem quandam obtusam, sanguinis modo speciem à subseruientibus ei meseraicis adeptum, superinfert ornatum, uimq; ad perfecti sanguinis percoctionẽ cum superfluitatum excretione. Habet item iecur principatum uirtutum circa nutrimentum operantium, quoniã sit naturalis uirtutis fons. Admirabile est, quod hac parte referendum censuimus: Quum Venetijs Augustini ducis ex Barbadica gente dissecaretur defuncti cadauer, ut eximerẽtur interanea, in hepate inuentus est lapis propè cystĩn fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris serpentini in nigredinem tendentis. Iecur porrò intrinsecus cauum, extrinsecus gibberum, quod prominens leuiter uentriculo insidet: & in quatuor distribuitur fibras. Quanquam uerò quandoq; repertũ sit animal liene carens, uel duplicem habẽs, item altero uacans rhene, quod tamen toto careat iecore, necdum est compertum, etiam si partem deesse, sit adnotatum: cuius rei auctor Aristoteles est libro De animalium generatione quarto, uti paulo antè commeminimus. Hinc ueterum superstitio pestifera nuncupabat auspicia, ubi caput in iecinore non fuisset, eo nomine summitatem eius intelligentes, quæ uocant Græci κυρτὰ, id est gibba: sicut inferiora dicunt σιμά. Fissum tamẽ iecoris appellat in Diuinationibus Cicero, quia sint ut tradunt aliqui duæ fibræ, Fissum, inquit, familiare tractant, & uitale: caput iecoris ex omni parte diligentissimè considerant. Idem alibi apertius, fissum iecinoris dicitur. Lucanus primo Pharsaliæ: Ecce uidet capiti fibrarum increscere molem

Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,

Pars micat. Quod autem familiare fissum ait, illuc spectat, quoniam pars una inimici dicebatur, familiaris altera. Lucanus:

Venasq; minaces Hostili de parte uidet.

Maximum, inquit Pollux, iecinoris munus est, alimentum in sanguinem digerere ac fel, quam χολὼ appellant: & hanc quidem cõceptaculo affundere, quod maximo eius inhæret lobo, idq; humoris nomine cholen item dicunt, unde & acholon felle carens dicitur. Sunt & in iecinore quæ uocantur pylæ, id est portæ, à Græcis, quibus sanguinem excipit, quem unius uenæ opera reliquis infundat omnibus. Non omittẽdum, quod curiosa ueterum sedulitas nobis prodendum censuit. Siquidem locorum captantes salubritatem, pecoribus immolatis quæ in ijs pascerentur, ubi oppida constituere, aut statiua habere concepissent, ex iecinoris habitu aeris modum coniectabant: nam si liuescens, uitiosumq; in pluribus compertum foret, insalubritatis uideri argumentum arbitrabantur, pabuli & aquarum ratione. Sciendum uerò, si causatio se in iecinore ostentarit, qua imbecillius factum suas minus obeat functiones, effici inde hepaticos, seu iecinorosos. Tametsi non me fallit Galenum ita sanxisse, Hepaticos censeri, qui longiore infe

infestentur iecinoris dolore, cũ tumiditate solida, & corporis uitiato colore, unde æstuosa ferè succendatur febris lingua inarescente amplius. Iecoris pinnulas nominat ad Fabiolam Hieronymus: Pinnula, inquit, iecoris offertur super altari. Durat etiamnum appellatio hæc apud Rhodiginos meos. Sunt uerò in eo uiscere prominentes pinnulæ, quas & fibras dici opinantur. In Athenæi tertio, hepatia legimus: unde illud Lucillij apud Nonium ita emendari potest: Gigeria sunt, siue adeo hepetia, ut hepatia legamus, etiam si ab alijs aliter legitur locus is. uidentur autem hepatia non aliud quàm iocinora, quando Attici probaton dicunt & probation pro oue, ut apud Aristophanẽ, Pluto. Pancreon inter carnes & adenes, id est glandulas, medium lieni adiũgitur, & stomacho ac iecori. Ab carne nomen est sortitum. Dignum scitu: Hepatis dolorem ab Archigene dici holcymon, id est tractorium & inhærentem & torpidum, atq; atrocius molestum. At uerbum id, inquit Galenus, inusitatum Græcis. Sunt tamen qui admittãt, sed pro uiscido accipiunt, cuiusmodi uiscum est, ut cuius una parte tracta, insequatur illi cohærens altera. Sub hac uerò notione hepatis dolor dici holcymos nequit. Sunt qui holcymon hepatis interpretantur dolorem, quum hepar uel induratum uel inflammatum detrahere iugulum uidetur. Alij quum diuturno laborat morbo. Alij cum mediocri afficitur dolore. Sunt qui tardum intelligant, ut qui acuto aduersetur. Nonnulli urgẽtem, alij uehementem. Holcos nauium apud Thucydidem historia tertia, phalangas interpretantur. Est eo item nomine apud Sudam aquæductus, id est ἀγωγὸς ῥεύματος. & cauda quoq;, uerum sic dicitur proprie draconũ tractus, abusiue autem carina per totam procurrens nauem: sic enim est δρακοντοειδής. Holcos quoq; dicimus tum lora, tum homines de potestate trahendi. Olcia uerò aurea apud Athenæum libro quinto, crateras accipio magnos, aut pelues. Deniq; dura hepatis dispositio nuncupatur scirrus, quod scribit Paulus Aegineta Medicinæ tertio. Ex inferiore autem parte assidet fel, cuius folliculus ab Græcis dicitur choledochus, qui flauum cõtineat humorem, pallescentẽ quandoq; ab Galeno uisum, uel coloris cyanei, aut isatis herbæ. Est uerò aliud nil, quàm purgamentum pessimi sanguinis. Iecur tamen magna ex parte, maximoq; animalium numero felle caret, quod inspectis uictimis innotuit. In parte quadam agri Chalcidici Eubœę fel nullum pecori est, at in Naxo quadrupedibus ferè omnibus adeo grande, ut qui sacris incumbant, satis aduenæ nequeant mirari. Qui fellis naturam sensus alicuius rationem habere, sunt opinati, tota errant uia: idcirco enim esse contributum ratiocinãtur fel, ut morsu animæ partem excitet in iecore sitam, rursumq; exhilaret laxando. Anaxagoras item per errorem acutorum morborum causas inde profluere, nobis persuadere uoluit, quoniam eo redundante inspergatur pulmo & uenæ, atq; item costæ. Nam ferè accidunt ea uitia felle carentibus. Sed enim ut bilis, quæ qualibet corporis parte gignitur, excrementitium quiddam est: sic adiunctum iecori fel nulli delegatur muneri, sed retrimentum tantum est. Quibuscunq; iecur adest salubre, & sanguis id subiens dulcescit, ea uel fellis sunt expertia, aut id habent quàm minimum. Sanguinis impuritas fellis tum præsentiam, tum magnitudinem facit. Quia uerò sedimen fel est, & exuperans inutilisq; materia, inde ueterũ nonnulli, uitæ longioris, ac (ut Græcis dici assueuit) polychroniæ, rationem scrutati, ex fellis uacuitate demanare id sunt suspicati, argumẽto ex ceruorum uita deducto. Sed & delphinus, qui fellis expers item est, longæuus est. Iecoris enim natura pro qualitate sua parum multumq; uiuendi rationem habere innexam potest. Medicorum scholæ ita sanciunt, adiumentum ex felle haberi non postremum, ut excalfaciat, proindeq; concoctionem foueat secundam, hepatis innatum calorem fulciendo. esse nanq; iecori subiectum fel ratione feruescentis humoris, perinde ac ignem sub cortina succensum. Porro ab eodem profluere non negligendam in eo utilitatem, dum uim ad intestina transmittit, qua extimulante, celerius feculentæ materiæ fiat secretio. Eius uero præfarcto præclusoq; meatu, morbũ obrepere regium deprehendere periti, quem ictericum quoq; dicunt aut arquatũ, toto corpore felle suffuso. Submonendi tamen amplius parte hac legentes sunt, quod & paulo antè indicauimus, apud Latine loquentes, uti obseruatum eruditis est, bilis nomine intelligi corpore toto humorem sparsum, disiectumq;: fel autẽ esse, quod folliculo conclusum in iecoris uisatur materia, etiam si χολὴ Græcis utrunq; indicet, parum distincte. Quidam nihilominus ex medicorũ præcipue decuria

decuria, biliosos humores χολώδεις nuncupant, χολῶ haud quaquam. ubi uerò cholen dicis simpliciter, inquit libro decimo Simplicis medicinæ Galenus, flauam intellige: alias enim cum adiectione pronuntiamus. Fellenus cum felle cõmercij habet nihil, fuit eo nomine Aquileiensium deus. Dignum scitu: Haberi piscem nomine hepatum, uti commeminit Athenæus post Aristotelem, cui abesse fel creditur. Propterea Eubulus ex parœmiæ forma, Rebaris felle carere me, nec mecum aliter quàm cum hepato pisce loquebaris. Lesbiam hunc dicit Archestratus cœnarum λοχαγός, & gulonum Hesiodus, Theognis'ue.

De liene, & risus immoderatione. Plinius, Cicero, Quintilianus declarãtur. De Caunijs lienosis. Asplenon medicamentum quid. Cur Traianus fiscum appellarit lienem. Splenici, tussici. Canum furor unde sit. Splenia emplastra. Interim quomodo mortuus Zeuxis. Cap. XVIII

EQuidem dum magis magisq; mecum repeto diuinæ maiestatis in hominis fabrica exuberantem prouidentiam, nequeo tantæ bonitatis amplitudinem mirari satis: quæ omnino intactum nil liquerit, quod uel necessitas requireret, uel etiam usq; ad delicias foret optabile, nedum ad ornamenta profecisse nobis, satis habuerit. Sed nimia hæc indulgentia sæpe per inscitiam, ne quid grauius dicam, alliditur, quandoq; etiam, ueluti puerulos mollius in sinu parentum educatos prouehit ad querelas, quod non hoc uel illud cõtribuerit nostri corporis artifex, ceu parua sint quæ modo accepimus. Nam quale est, quod nunc subtexendũ est, lienis emolumentum? Quod parte læua situm aduersus iecur, ideo laxum molliusq; est, spongiæ quadam imagine, sicuti à Cordubensi Moyse proditum scimus, ut facilius sanguinis crassiorem secernẽdo alliciendoq; repurgaret feculentiam. Sunt ex auctoribus, qui ioci intemperãtiam huius uisceris amplitudine arbitrentur constare, quod in naturali historia relatum non me fallit. At M. Tullius quãuis sub aliena persona, miratur: quod mutuatus ab hoc & Quintilianus facit: unde affluentissimus quandoq; proueniat risus, qui sæpe ita erumpat, ut etiam si maximè adnitaris, nequeas tamen comprimere, quin & latera, os, uenas, oculos, uultum occupet. Zeuxin pictorem risu emortuũ prodidit Verrius, dum anum à se pictam ridet affluentius. Auctor Auicenna est, lienis uirtute ex iecore prolici melancholici humoris uim quum naturalis, tum accidentalis, id est adusti: nec ratione canonica prouenientis, quemq; non intendat natura. Euenit id ui duplici, hepatis exigentis à se redundantia, lienis uerò excipiẽtis perlicientisq;. Vnde prouenit sanguis benignus, clarus, copiosus, lucidus: quem esse risus causam, naturæ rerum periti tradunt: ex sanguine quippe ita affecto consurgit spirituum multitudo & claritas animam exhilarantiũ. Proinde traditum quoq;, meracius uinum moderatè haustum frõtem exporrigere, ac lætos reddere, quia inde sanguinis profluit bonitas. Siquidem humor is egregiè dicitur humanæ naturæ accommodatus. Scribunt item medicorum scientissimi, Cordis ardores temperari plurimum atræ bilis frigore ad lienis conceptacula subductæ, Id uerò fieri, ut læua sint dextris frigidiora, quod locali cõferre motui plurimum, rationibus colligunt. Ex ijs uerò omnibus mirari succurrit Erasistrati prudentiam, à quo promptum in literas est, Lienem frustra uideri productum, quando nulla prorsum in eo se promat uel operis uel utilitatis ratio. Aristoteles quoq; ab sententia eadem uidetur non abijsse longius, quum tertio De partibus, lienem per accidens esse necessarium scribit, sicuti retrimenta tum alui, tum uesicæ, unde fit ut in nonnullis magnitudine deficiat. Lien uapores, inquit, uacantes diuertit, & attrahit ex uentriculo, & cõcoquere eos potest, ut qui sanguineus sit: quòd si plus excrementi adfuerit, parumq; insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris cõfluuio fit, ut lienosus quis euadat, & obdurescat uenter. Splenici quoq; nũcupantur sic affecti. Firmicus Matheseos quinto: Si uerò, inquit, luna fuerit minuta luminibus, animo pariter & corpore languidos faciet, alios tussicos, alios splenicos efficiet. Dignum relatu, quod prodit Horus: Splenicos πλεύς nec odorari, nec ridere, nec sternuere item posse ullo modo: quin canis seu in mortẽ incidit, seu in furorem, ex splene promi causationem. Nec reticendũ, hoc uiscere uolatilia non præmuniri, quoniam pennarum uis recrementũ absumat melancholicum. Quare homini, & quadrupedibus præcipuè, splen necessarius fuisse uidetur. Cæterum id non in postre

mis dignum occurrit admiratione: Esse quædam terrarum parte hac discernicula, siquidem in terra Caria prope Rhodum Caunij pestilēte cælo sunt, & lienosi, uulgato apud Strabonem aliosq́ue Stratonici citharœdi sale: qui illos intuitus colore admodum uiridi, dixit hoc illud esse quod poeta Homerus cecinisset:

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Quumq́ue illum incusarent, quòd urbem ut morbidam carperet: Ego, inquit, eam morbidam dicere ausim, ubi mortui ambulant? Prope Cortynam in Creta apparentem splenem pecora non habent: quod amplius medicorum scrutantes scholæ, in illis enasci herbam locis, denique compertum prodidere, qua uescentia pecora lienes imminuerēt: unde & lienosis curandis medicamen excogitatum, quod ex re asplenon Cretenses dicunt. Elegantissimum est & illud quod in Iuliano Sextus Aurelius prodidit: Traianum exactiones improbantem detestantemq́ue solitum dicere, Fiscum esse ueluti lienem, quod eo excrescente, artus reliqui contabescerent. Prius uerò quàm hinc digrediar, Platonis quoque sententiam collubuit apponere: Proximus, inquit, iecori locatus est lien, ut purum hoc semper, clarumq́ue reddat, & modo speculi nitens atque perspicuū, ad imagines exprimendas accommodatum. Crassissima uerò in liene portio dicitur uisceris caput, nominatur & splenium. σπληνιᾶν apud Græcos, est splenis uitio, seu lienis laborare. Sunt & in genere emplastrorum splenia, de lienis forma nomenclaturam indepta, uidelicet in longitudinem producta, fronti plerunque arcendis doloribus solita impingi. Græci sic finiunt: ὑδιμήκη ὀθόνια. Galeno hæc quandoque σπλῆνες uocantur, id est splenes. Dicitur & lebeti subiectus capreolus, id est helix splen.

De rhenibus. Perinephra. Grammaticorum defensio in rhenum etymo aduersus philosophos. Rhenum uitia, & uocabula. Nephritis, nephritica. Matulæ intercus. Diabetes. Dipsacos. Stegna uitia. Astrictæ febres. Osphys. Ixys. Caput XIX

RHenes uerò quo nam & ipsi ingenio producti? aut quàm mirabili usu? hi lumbis, ut credit Celsus, sub imis coxis adnectuntur, parte quadam resimi, parte globati. Venosi porrò sunt, & uentriculos habent, ac conuelantur tunicis. Rhenes nulla haberi necessitate Aristoteles putat, sed ut melius & locupletius sit. Humoris enim excrementitij gratia, qui confluit in uesicam, adiūctos esse ex sua natura, in quibus plus eiusmodi sedimenti fieri solet, ut uesica melius suo munere fungeretur. Dexter in omnibus, sicuti repetit Auicenna in Animaliū historia, superiorem obtinet locum, minusq́ue pingui obducitur, & siccior est. Habent sinum exiguū, à quo meatus duo insignes ad uesicam defluunt. Alij etiam ex ahorta frequentes perueniunt. Rhenum igitur munus (inquit Galenus) est, quod in sanguine serosum est, ab hepate attrahere, ut exuperantia humoris aquosi sequestrata, corruptionis absit discrimen: quanquam sunt etiamnum, qui ab tota substantia eiusmodi fieri attractum putent, suffragante iecoris ui expellente. Diuersum uerò in corpore sunt sortiti locum, non absque prouidentiæ ratione, uerum ne aliter constituti sibi inuicem officerent, minusq́ue ob id destinatum implerent munus: Fuit & in sinistro ratio peculiaris, ne si altius assurgeret, ab liene comprimeretur, qui sinistris maximè accumbit. Ita in structuræ huius ratione nil se ingerit fortuitum, nil quod sapientiæ summæ maiestatē non præferat amplissime. Sicuti quod uisceris huius caro densior, compactior solidiorq́ue est, ne quid exsugeret, præter serosam sanguinis tenuitatem. neque enim bilem atram aduocat, non pituitam: quibus crassescentibus oblædi posset præfarctis occlusisq́ue meatibus. Porrò soliditas alterum quoque parit propugnaculum, ne potus retrimenta acuta mordaciaq́ue quid ualeant labefactare. Sic denique ualidius suo defungi munere potest: nam rarescēte uiscere, aut aliquo modo ex affectione facto imbecilliore, impurior profluit urina, carnium recētium loturæ consimilis. Id ipsum & affecto hepate prouenire exploratissimum est, quum sanguinis uis maior in rhenes defertur. Duo porrò sunt, tum ratione quam in alijs antea protulimus, tum quia defluentis humoris copiæ par non fuisset unus. Quod si forma ampliorem natura produxisset, non paruo statura fuit magnitudo ea corpori, non ita late patenti fusoq́ue. περίνεφρα dicunt Græcorum scientissimi, quæ rhenum obesitate opplentur. Grammaticos incessunt ex philosophis nonnulli, qui rhenum etymon scrutati, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est ab defluxu

fluxu obſcœni humoris nomen deflecti opinantur. Non rectè inquiunt, quippe riui humoris eiuſmodi ſpinæ cohærent, & ſunt ab inteſtinis ſeparati. Cæterum uiri doctiſsimi, aliud eſt de natura diſertare, aliud diſcendi perpendere rationes. Vos humoris obſcœni appellatione geniturã accipitis, nos urinæ ſedimenta. Docere uos id Lactantius potuit, ſic ſcribens: & uelut de ſcripto antecedens aberrare, aut præpoſtere quippiam enuntiari haud patitur. Vena, inquit, in maribus, quæ ſeminum rationem continet, duplex eſt, paulò interior quàm illud humoris obſcœni receptaculum. Et ne addubites, paulo ante mentionem de ueſica fecerat. Ex caloris poſtremo redundantia urinæ cõſequi incontinentiam, ſtillicidiaq; traditur. Rhenum morbus dicitur utiq; nephritis, ſæpe lapide magnitudinis uiſendæ, uel in rhenum altero, uel in ureteris inorto impactoq;. A quo prouenit colico haud abſimilis dolor. νεφριτικὰ inde dicuntur φάρμακα. Extat apud Paulum ad rhenum uitia compoſitio, quæ uocatur διαπτίσσων. Eſt & rhenum affectio, quam matellæ intercutem nonnulli uocant: urinæ profluuiũ alij, aut diabeten, & διψακὸν quoq;. Verum rara eſt hoc genus ægritudo. Sitim parit extra modum, unde dicitur dipſacos, uti auctor eſt Medicinæ tertio Paulus Aegineta, ut reſcribamus ſtatim, quod mutuo ſumimus. Diffinitur ab eo, ταχεῖα τῶν πινομένων διέξοδος: unde & διαβήτης nuncupatur, uelut tranſitus, ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν. Eſt tamen apud Aetium dipſacos, quam uoce alia ſonchon dicunt lactucæ ſimilem. Auctores ſunt exiſtimationis haud dilutæ, à quibus rhenum uitia quædam uocantur στεγνὰ, id eſt aſtricta, quũ præpedita uel non fluit urina, uel difficulter fluit: nam & aſtrictas febres dixit Celſus, ſicut & in diffinitionibus Galenus, ubi retrimentitiorum omnium impetus inhibetur, ſudoris, urinæ, pituitæ, alui. Quippe uaſa Græci στεγνὰ uocant, humoris per rimas nil remittentia. In rhenum meditullio qua cingimur, partẽ eam Galenus ὀσφὺν dicit, & ἰξὺν: noſtri, lumbos uocant, ſed apte parum.

Vreteres uenæ, ſiue uranæ. De ueſica, & ueſicæ affectionibus. Opiſthuretica, emproſthuretica, uretici. Galeni hiſtoria. Iſchuria, dyſuria, ſtranguria, immeiere: urinã facere: incõtinentes urinæ. Orionis hiſtoria fabuloſa. Thrombus, grumus, pareſis, pityriaſis, lithiaſis, uretica, chalaſtica, catoterica, anoterica, emetica. Caput XXI

A Rhenibus autem ſingulas uenas colore albicantes delabi, compertum eſt, ad ueſicam. Eas ab re ureteras, ſiue οὐρανὰς Græci uocant, quod per eas in ueſicam, quam cyſtin dicunt, deſtillare urinam, conceperint. nam opiſthuretica dicuntur retro urinam mittentia: ſicut quæ ante, emproſthuretica. Qui uerò frequentius mingunt, uretici appellantur. Scribit Galenus, ſibi ipſi accidiſſe dolorẽ uehementiſsimum, ut uideretur in uentre intimo terebra perforari, in eo potiſsimũ ſpacio, per quod à rhenibus ad ueſicam ureteras ſcimus extendi. Quod eo libentius appoſui, ut eorum coargueretur uanitas, qui uixiſſe Galenũ prodere ſunt auſi, ſine corporis incommodo prorſum ullo. Quæ uerò attulimus, ex libro ſunt De locis affectis ſecundo, ubi infert, mox excretum à ſe grauiſsimo cum dolore humorem, uitreum à Praxagora nuncupatum, quod ſit uitro fuſo ſimilis, aut ob frigiditatem. In uiris autem ueſica recto aſsidet inteſtino, ad ſiniſtra uergens. In fœminis, in genitale procũbit, ſubiectamq; uuluam habet. Vrinæ iter in uiris ſpacioſius & cõpreſsius, ab ueſicæ ceruice colem petit: in fœmina breuius pleniusq; ſuper uuluæ ſe ceruicem oſtẽdit. Hãc prouida, ſagaxq; natura neruoſam compegit, duram, tenuem quoq;, ut urinæ mordacitati ſufficeret ex bilis permixtione: item, ne præter uoluntatem proflueret urina. Sunt qui ex tunica duplici concinnatam tradant, tametſi Galenus, & alicubi Auicenna, ſecus literis mandarunt. Sed circuniectũ ueſicæ indumentum ſpeciem præbet tunicæ duplicis: uerum id ueſicam ipſam non componit. Iſchuriam, id eſt, ἰσχουρίαν, urinæ integram uocant retẽtionem. στραγγουρίαν uerò urinę ſtillicidiũ: id eſt (ut inquit Cato) ubi lotium ſubſtillum eſt, id eſt ſtillatim fluit. Id & δυσουρίαν dicunt. ſed proprie, ubi lotium ægrè it. Ariſtophanes: στραγγουριῶ, χθὲς γὰρ ἔφαγον καρδάμα. Siquidem urinam ſupprimit cardamum: uel, ut Græce dicam, οὔρων ἐστὶ ἐπισχετικόν. Sed & πλύματος. Sunt & qui urinæ nuncupantur incontinentes Plinio. Luxatio muſculi ceruicis ueſicæ, id eſt χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυός: ut Aegineta inquit Paulus, uitium progignit: hi à Græcis ἐνουρεῖν dicuntur ferè, id eſt immeiere, etiam ſi Perſio aliud ſignet uerbum id. Vlpianus hoſce urinã facere dicit. De urinæ uocabulo

conciliatum

conciliatum item Orioni nomen, quem Candaona dicunt Bœotij, sciunt omnes. Nam quum Orieo ex Clonia non nascerentur liberi, Iupiter, Neptunus, Apollo suscepti hospitio in bouis corium urina emissa, Oriona produxerunt, quo argumento Tripatrum appellauit in Alexandra Lycophron. Insunt uesicæ item, quos medici θρόμβους, id est grumos dicunt: sed hi tamen & intestinis, uentriculo atque thorace nonnunquam continentur. Eos animi defectio & color insequi fœdus solet. Esse autem non aliud uidetur, quàm globatus sanguis ex uasis suis effusus, qui uesicæ meatum obstruit offarcitque quandoque. Est enim grammaticis grumus, terræ prominentia tumulo minor. Vesicæ item affectiones Galeno sunt hæ, πάρεσις, siue resolutio. Nam & παρέτους resolutos dicimus. Fortè uero hæc fuerit urinæ incõtinentia. πιτυρίασις, quippe πίτυρον furfur est. λιθίασις, quia λίθος est lapis. ἕλκωσις, id est ulceratio, præcipue in collo, hoc est, περὶ τὸν τράχηλον. Dysuriam à stranguria dispescuit Galenus idem, quoniam illa modo fit, ut præmonuimus, δυσχέρεια τοῦ οὐρεῖν: hæc uero κατὰ στράγγα οὔρησις. Vretica pharmaca tertiodecimo Therapeutices legimus dici sæpicule, pro ijs quæ urinam prouocent. Qua in parte Chalastica item dici quædam animaduertas, modice excalfacientia, & præfarcta corporum attenuantia, & inflandi compotem spiritum minuentia: insuper & factam digerentia inflammationem. Catoterica in libro eodem uidentur dici, quæ purgant per infernũ uentrem: sicuti anoterica, quæ per uomitum, unde & emetica uocantur.

Præcordiorum, siue diaphragmatis ratio, & nomina plura. Phrenes. Prapides. Plinij obscuritas illustratur. Hypocondria. Chartilago quid. Cap. XXI

QVum diuina prouidentia in hominis structura scienter omnia confingeret, thoracis capacitatem ad summum sapientiæ æquilibrium conformare sic adorta est, ut quum in pectore, sicuti Plato uult, mortale genus animę foret collocatum, quumque inibi quod melius, quodque natura deterius est, uiseretur, locum ita dispararit, ut discerniculo clariore sedes altera secerneretur, ut uirilis à reliqua, quæ ueluti fœminarum foret. Chartilaginem quippe mediam interlocauit, quæ animæ portionem fortitudinis & iracundiæ participem cõtentiosamque parte contineret superna, ut rationi obtemperans hæc concupiscibilem pariter coerceret, tanquam ui illata, si quando rationis imperia detrectaret. Est uero membrana hæc tenuissima medio sub pulmone transuersa, uelut pectoris septum, costis & subchartilagineis, & spinæ adnexum, parte media tenue, membraneaque exilitate contextum, atque item uenas habens. Musculum tamen, non membranam nuncupat Galenus. Est autem musculus non aliud ferè, quàm neruis intexta caro. Septum hoc Plato, Hippocrates & Galenus phrenas item nuncupant, quod uerbum nobis mentem indicat, tanquam in prudentiæ participatum ueniant: uerum id haudquaquam fit. Sed ita dicuntur, quia adiacent ijs quæ facultatis eius expertia non sunt, ut placet Peripateticis. cordi nanque prætenduntur, ex quo à nobis præcordia uocãtur: & à Græcis quandoque περικάρδια, sed & περίζωμα, quod cinctum Theodorus transfert. Appellatur & διάφραγμα, quanquam & in naribus interseptum eodem censetur nomine. πραπίδα etiam poetæ uocant, ut scribit Eustathius, deflexo uerbo ab πρὸ καὶ ἰδεῖν, ut sit προεπιστητικὴ καὶ προγνωστικὴ τοῦ μέλλοντος φρήν. id est præuidens, ac futura præcipiens mens. In præcordijs, inquit Plinius, fuit peculiaris causa, uicinitas alui, ne cibis supprimeretur animus, Intellige, ut animæ sentientis origo inoffensa seruetur, nec facile cibi exhalationibus distringatur, & caloris aduentitij copia. Nam & sic quoque, ubi ex conuicinia attraxerint præcordia humorẽ calidum atque excrementitium, continuo mentem sensumque perturbant. Quamobrem parte sui media tenuia sunt, ut minus uaporis excipiant: nam si carne pleniore constarent, copiam uaporis & haberent & traherent. Porrò & partem hanc, inquit Aristoteles, calefactam celeriter, sensum mouere, indicat id quod titillatu euenit: diffluunt enim risu, quos titillaris, quia motus celeriter ad eum locum perueniat, qui quanquã leuiter calefacit, tamen mouet etiam præter uoluntatem diffuso spiritu ac resoluto. Facit autem cutis tenuitas, ut homo unus omnium titilletur, simul etiam quia ridet unus. Ictu in prælijs traiecta præcordia risum attulisse, proditum est, ob calorem quem moueat uulnus. Meminit doctrinæ huius Auicenna quoque in Animalium historijs libro decimotertio, sed obscurius. Ex ijs uero lux Plinio infertur nonnulla libro undecimo. Et hæc quidem sunt de diaphragmate obseruata

ueteribus, qui balbutiſſe quodammodo uidentur, ſi ſpectes ea, quæ mox ingeniorū acumina excogitarunt, quando exploratū eſt obſeruatione acerrima & ſcientiſſima, inſpirationis & uocis, & omnium uirium corporis initia referri accepta oportere diaphragmati. Etenim corporeas poteſtates expanſu imbecilliores effici, experimētis cōmonemur, ſicuti contractu conſtipatuq; iuuari in primis. Hinc ſeſe promit ſingulare præcordiorum emolumentum: quod Galeni principis artis medicæ prudentia compertum creditur. Quippe horum facultate præcipua aeris in ſpiritali reciprocatione comparatur ingreſſus, atq; item egreſſus: quod Cordubenſi non diſplicuit Moyſi ex Galeni doctrina in libro De lacertorum motibus. Nam lacerti facultate proprij contrahente, ubi retrahitur diaphragma, influit ſpiritalis aer. Rurſum ubi eiuſdem uirtute diuerſa expanditur, egreditur ſpiritus. Huic inuento ſuo in tantum Galenus applauſit, ut in lucubratione De motibus liquidis prodendum putarit: Eam in medendi ſcientia indaginem uideri cæteris præſtantiorem, qua perueſtigetur, quo inſtrumento clibanus moueatur, id eſt pectoris concauitas, per quam ſpiritus ultro citroq; commeat. Quin Galenus idem περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto, terminum quo thoracis pars finitur inferior, antiquiores (inquit) phrenas appellauerunt, ſiue ſimpliciter, ſiue quia eo inflammatione affecto, mens item oblædatur. Verum qui Platonis tempora ſunt inſecuti ſeptum ipſum nominare inſtituerunt, etiam ſi Plato ueterum more phrenas uocitat. Hypocondria Græcis dicta, uelut ſubchartilagia, Latini præcordia item uocarūt, id eſt uno nomine exta in homine, ſicuti interpretatur Plinius. Chartilaginem uero anatomici in anteriore hominis parte locum dicunt.

Spermatis uaſa eſſe quinq; numero. Varices. Quæ dicantur preparatoria. Maris, & fœminæ ratio. Seminis à cerebro defluxus. Gone, id eſt genitura quid. Cap. XXII

QVoniam uero ſeminis rationem paucis attigimus, illud commonitos uelim rerum naturæ contemplationis ſtudioſos: Conceptacula ſpermatica, quæ genituræ gratia ſunt comparata, ex anatomicorum obſeruationibus accuratis uideri quinq; numero. Et principem quidem locum habere uenas arteriasq; multifariā implicitas obuolutasq; ad teſticulos tendentes, ex quo imagine quadam uarices quandoq; uocantur. Poſtea habentur teſtes ipſi, quos σηραγγώδεις, hoc eſt cauernoſos cognominat Galenus. Tertium habet locum epididymon incumbens teſticulo ſub uaſe, quod ſeminarium dicunt. Et quartam obtinet ſedem, quod in uiris capax eſt oblongumq; ac uelut ſinuoſum, ubi mutonem adit, in imo tamen anguſtius breuiusq;. Poſtremo eſt paraſtata ſeminarium interiacens & uirgam. Comprobantur hæc primo De genitura apud Galenum. Conceptacula primo à nobis loco conſtituta uocant παρασκευαστικά, tanquam tu dicas præparatoria, quoniam ſeminarium humorem ad teſtes deferentia præfingere, & (ut ſic dicam) delineare uidentur. Duo uero ſunt hæc pro teſtium numero. Origo autem iſta: Seminarium uas dextrum à parte ſuperna ducit initia ex aduerſo rhenis dextri, ab uena concaua & arteria. Quarum altera ab hepate, à corde altera exordium ſumit. Siniſtrum uero non adeo ex alto profluit, ſed ab uena ſiniſtra emulgente, & ab arteria. Cæterum hac in parte illud ſingulari admiratione dignum, uim illam ſeminariam, quæ lumbari dextro, ſic nanq; iuniores hoſce item nuncupant meatus, inſerta dextrum adit teſtem, hinc effici calidiorē, magisq; ſpiritoſam, quoniam uenæ eiuſmodi atq; arteriæ directe ab magna propagantur uena magnaq; arteria, quo fit ut ſanguinem protinus concipiant depuratum, egregieq; percoctum. In ſiniſtris uero aliter obuenit, ſiquidem non protinus defluit uena uel arteria ab magna itidem, ut dextra: ſed ab ea quæ ad rhenes delabitur. proinde ſanguine oppletur non expurgato, ſed aquoſo plurimū. Quæ ratio creditur potenter efficere, ut pro decurrētis modo ſeminis, nunc mas producatur, nunc fœmina: cui calculum adijcit Galenus, à quo longius abire, in ijs præſertim, ſummè delirantis uideatur. Cæterum plura de hoc genus quæſtione libro De animalium generatione quarto Ariſtoteles. Nonnihil & Lactantius. Aſtruunt porrò medicorum ſagaciſſimi, ſeminariam uim in huiuſcemodi uaſis in album demutari colorem ex ſanguineo. Fieri uero iſta, non in uenarū principijs, ſed in portionibus iamiam teſticulis ſe inſinuantibus, quando morula certa indigeat cōcoctio hæc. Genituræ autem modum præ-

ſignem

signem ab cerebro secerni, à Galeno traditum scio, quando cuidam salacissimo ab obitu capite dissecto, eius partis deminutio comparuit manifesta. Adnotandum uero quod in principe philosopho est obseruatum, γονὴν, id est genituram, spermatis indicare corpulentiam. At sperma generatiuum spiritum formatiuumq;, qui genituræ potentia inest, & in quem genituræ corpus resoluitur.

De utero muliebri. Item an matrix barbarè dicatur parte ista. Hystericæ mulieres. Geminorum ratio. Didymi, & didymaones quo differant. Didymæus Apollo cur. Item obiter de Branchidarum oraculo, & Philesio Apolline. Gone quid. Vnde sit sexus disparilitas. Fœtus multiplicis exempla prodigiosa. Vteri uocabula, & partes. Item de mulierum testiculis. De Eugio, & Hymene. Psyllis, & psylleis. Metrenchytæ quid. Catheteres, clysteres, otenchytæ, chorion. Ecbolia medicamina, & phthoria: atocia, ecrysis, ectrosmos, utriculi. Rhoicæ mulieres. Locarium quid. Loculatæ piscinæ, ac Laciniatæ. Locularis resina. Cap. XXIII

FOeminis uero intus eadem ferè omnia, præterq; uesicę iunctus utriculus, unde dictus uterus, quod alio nomine locos appellant, quoniam inibi nascendi consistunt initia. Hoc inquit Plinius, in reliquis animalibus uuluam. Aristoteles uero ex interpretatione Theodori, pars, inquit, uuluæ interior loci, & uterus appellatur, unde uterinos dici fratres, scimus. Ostium autem, & ceruix, matrix. Extrema plurimarum uuluarum, quæ cornua appellant, inuolui perspectum est. Græce uero Aristoteles sic, καλεῖται δὲ τούτων τὰ μὲν ὑστέρα καὶ δελφύς, ὅθεν καὶ ἀδελφοὺς προσαγορεύουσι. μήτρα δὲ ὁ καυλὸς καὶ τὸ στόμα τῆς ὑστέρας Hystericas mulieres intelligunt eruditi, ab utero suffocatas. Sunt & symptomata, quæ nuncupantur ὑστερικά. Obiter, ne scioli ac nasutuli, uel me, uel Theodorũ conuellere audacius pergant, non barbare matricem hac usurpari parte, quod plerīq; rentur, commonemus, quando & Iulius Solinus matricis nominat penetralia, capite tertio. Aliàs Matrix ciuitas nuncupatur, quæ metropolis Græce. Apud Tranquillum matricem arborem intelligimus, ex qua stolonum repullulat soboles multa. Sic boues dicuntur matrices Varroni: quas & fructuarias recte appellaris. Apud Palladium, matrix idem est planè quod mater. Vterus ergo hic in duos funditur sinus, qui in diuersum diffusi ac reflexi circumplicantur modo arietinorũ cornuum. Quę pars in dextram retorquetur, masculina est, inquit Lactantius: quæ in sinistram, fœminina. Horum sinuum ita distributorum auctor item Auicenna est. Qui & uicesimoprimo, tertij. Causa, inquit, geminorum seminaria prouenit copia, quando uteri sinus uterq; fuerit oppletus, & dextra quidem parte, ut plurimum, concipi mares uolunt, sinistra uero fœminas. Cui sententiæ suffragari Hippocrates uidetur, sententiarum libro quinto. Hinc porrò contingere arbitrantur sexus disparilitatem. nam si in læuam uteri portionem masculinæ stirpis genitura profundatur, marem quidem gigni, sed uolsis euiratisq; corpore ac moribus. Ediuerso quoq; comparem sortiri euentum, quod fœminini sexus seminium dextrorsum se proclinarit. Enasci quippe fœminam, quæ uiri speciem præferat in multis. ὑστέραν δικρόαν uuluam uocant bifidam. In cæteris animantibus tot esse in uulua sinus, Auicenna probat, quot proferantur uberum papillæ. In homine autem, sicuti totum corpus didymum est, ex dextris sinistrisq;, sic & uterus. Sunt tamen quibus septem in utero cellulæ placeant, ternis dextra, sinistraq; constitutis, una modo in meditullio composita. Totidemq; posse fœtus concipi, tradunt. Serapiam Alexandrinam scribit Caius Digestorum libro tricesimoquarto, quinq; liberos uno enixam partu. Prodigiosa sunt, nec sine cunctatione proferenda, quę magnus Albertus censuit prodenda, ut prętercam quæ scribit Iulianus iureconsultus, atq; item Paulus Digestis si pars hæreditatis petatur, ubi & superfœtationē admittere uidetur. Scribit inquam Albertus, mulierem quandam in Germania, configuratis conformatisq; iam in utero duorum & uiginti infantium corpusculis, aborsum fecisse: aliam uero etiam septuaginta: immo, ut amplius increscat admiratio, aliam etiamnum eiecisse in peluim embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuscula centum & quinquaginta. Cuius rei facta fides est, tuniculis quibus obuoluebantur, conscissis. Addit quoq;, pluribus eorum affuisse dilatationis & constrictionis motũ, & signa alia uitæ complura, oculis tamen imperfectioribus.

Manuum uero, & pedum digitos fuisse ueluti capillares. Geminos Græci nũc didymos dicunt, nunc didymaonas, eo tamen interstitio, sicuti in rhetorico adnotatum lexico est, ut sint didymaones diuaricatis seiunctisq; corporibus, didymi autem coniunctis connexisq;. Cuiusmodi fuisse Actorionas, traditum fabulis, scimus. At Didyma locum dicunt, & manteum Mileti, sacrum Ioui & Apollini, qui inde cognominatur Didymæus: uti planius iam & Plinium intelligas, & Melam Pomponium; sed & Papinio feramus opem, Thebaidos octauo:

Nec Clarias hac luce fores, Didymæaq; quisquam
Limina, nec Lycia supplex consultor adibit.

Quod autem oraculum id Branchidarum quandoq; nuncupatum, scribunt ijdem: lego quidem Didymorũ incolas dictos olim Branchidas fuisse, qui Barbaris templum prodiderint, quo nomine pœnam ueriti demigrantes in Asiam longius Branchidas, ciuitatis id est nomen, condidere, quam ueteris odio flagitij rerum potitus Alexander solo exæquarit. Branchum esse Apollinis filium, prodidere grammatici, qui fuerit ipse quoque futuri scientissimus: unde & Papinius Thebaidos tertio,

Patrioq; æqualis honori Branchus. Sunt qui eo prægnantem matrem uidisse per quietem memorent, per fauces solem insinuasse se, qui per uentrem mox eruperit. Vnde sit conciliatũ infanti nomen. Est qui putet, ab Apolline adamatum, ac ex pueri osculis Apollinem esse Philesium appellatum, unde & Philesia templa, siue à puerorum certamine. Sed ut ab diuerticulo fabulam repetamus, illud neutiq; prætereundum: In uteri lateribus introrsum haberi muliebres testiculos, paruos quidem, nec orbe pleno, sed instar sphærulæ à polis compressæ. Iacent autem initio colli uterini, panniculis seorsum colligati, non ut in uiris, scroto uno contenti. Horum ratione uidetur Auicenna pronuntiasse, uterum esse generationis principium effectiuum, quoniam Galeno astipulante, ac certatim medicis omnibus, gutta mulieris actiue ad generationẽ concurrit, qua ratione fortassis Auerrois quoque uterum ita laudibus extulit, ut membrum diceret principale quodam principatus modo. Verum, ut ab grammaticis aliquid item mutuemur, uterum dicunt etiam delphyn, unde ἀδελφοὺς uocant fratres, qui utero prodierint eodem. Hippocrates etiam γονὴν appellauit, quod uerbum illis gentibus partim quidem fœtum signat, partim uero genitale profluuiũ: ut antè paulo prætexuimus. Vteri supernas quasdam portiunculas obliquatas, nuncupant ceræas, id est antemnas, & plectanas, hoc est retia. Vtrinq; uero habentur ὦμοι, siue humeri: postea est collum, uel trachelus, cuius os uocatur porus primus. Celsus canalem interpretatur. Quæ mox sequitur inanitas, κόλπος, id est sinus dicitur muliebris. Vuluam deniq; Græci nunc μήτραν dicunt, nunc ὑστέραν. Vnde sunt μητρεγχύται organa, cuiusmodi & catheteres, id est καθετῆρες, atque item clysteres, quibus in uulua causatione sese ostentante, intro medicamina infunduntur. Ex forma eadem nuncupantur otenchytæ, id est ὠτεγχύται. Catheteras proprie fistulas in directum foratas intelligunt, quibus in uesicam medicamenta infundimus. Describitur à Galeno uulua, ἀγγεῖον κυητήριον. id est uas fœtũ conseruans. Insignis eius affectio est, ubi σκιῤῥοῦται, id est obdurescit. Scirrhi simile est, quod in uuluæ collo nuncupatur scleroma, id est σκλήρωμα. Habetur apud Paulum hysterica pnix, siue πνίξ, quam uertere suffocationem possumus. ἐμπνευματοῦται quandoq;, id est tumescit spiritu, ex frigiditate interdũ, aut ἐκ δυστοκίας, hoc est partionis difficultate: ore præfarcto obstipatoq;, uel etiam θρόμβου παρασφηνωθέντος ἐν αὐτῷ, hoc est, thrombo siue malis grumum dicere, in eo amplius concreto. Inuenies item ὑστέρας πρόπτωσιν, quam recte procidentiam uuluæ dixeris. Fit in ore interdum & ῥῖμος. Sunt eadem quoq; parte ῥαγάδες ex partione uiolenta: nam & ῥαγδαῖος impetuosus dicitur. Ipsam uero pariendi molestam difficultatem δυστοκίαν, ut significauimus uocant, uel parientis ratione, uel infantis, aut τὸ χωρίον, crassi nimis aut prætenuis. Oblædit aer extimus quoque, caloris ui, aut frigoris. Appellatur uero χώριον, quia sit χώρημα, id est infantis alueus: aut quia χορηγεῖ, id est suppeditat ei cibum. Embryon porrò duplex ambit tunica: interior, quæ & tenuior est, ac mollior: Amnion ab Empedocle appellatur, ut auctor est Pollux: exterior uero chorion. Intra muliebre pudendum eugion est, siue hymen integritatis argumentum. Ea uero neruosa intelligitur exilitas, quam primus conuellat congressus. Ecbolia dicunt medicamina

dicamina, eijciendo fœtui comparata, phthoria item uocant: nam atocia cōceptum præpediunt. Apud Aristotelē comperias, ecrysin nuncupari partus effluxum intra diem septimum. At ad quadragesimum ectrosmos dicitur. Illud sanè admiremur licet, quod prodit Dion, Psyllos esse omnes uiros, neq; enim compertam esse Psyllam fœminam. φύονται δὲ, inquit, ἐξ ἀλλήλων. Natos experiundi gratia serpentibus obiectant. Hinc doctè admodum, & scitè Psylleos nuncupamus, qui psyllos agunt quodammodo, obtrectatorum occursantes ueneno. Rhoicas mulieres uocant Græci, quibus è locis distillationes contingunt, toto se illac expurgante corpore, mensium omnino ratione diuersa. Locarium ad locos muliebres attinet nihil, sed ea uoce intelligimus, inquit Varro, quod datur in stabulo & taberna ubi consistant: unde Martialis illud liquidò explicatur, Hermes diuitiæ locariorum. In quo fluctuat Domitij sententia. Loculatæ areolæ pictorum. Et loculatæ piscinæ, ubi disclusi habentur pisces dispares, sunt apud Varronem. Dici & laciniatæ possunt, ex Columellæ octauo libro, qui lacinias uocat partes diuisim seiunctas. Locularem resinam legimus in Palladij libro tertio. Vtriculos dixit Plinius frugum tuniculas, quæ si exterantur, gluma iam nuncupatur, uel acus.

Septenarij ratione, intima corporis cōstare: item extima. De septenario paucula. Cap. XXIIII

ADijciamus porrò Macrobij ex Naturalium priore libro sententiam præclaram, qua comprobat is, humani corporis tam intima, quàm extima numeri septenarij ratione consurgere. Septem, inquit, sunt intra hominem, quæ à Græcis nigra membra uocantur, lingua, cor, pulmo, iecur, lien, rhenes duo: septem item alia cum uenis & meatibus quæ singulis adiacent, ad cibum, & spiritus reciprocrationem destinata, guttur, stomachus, aluus, uesica, & intestina principalia tria, dissipium, mesenterion, hira. Septem sunt quoq; gradus in corpore, qui dimēsionem altitudinis ab imo in superficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. In aperto item septem sunt corporis partes, caput, pectus, manus, pedesq;, & pudēdum. Item quæ diuiduntur, nō nisi septem compagibus iuncta sunt, ut in manibus est humerus, brachium, cubitus, uola, & digitorum nodi terni. In pedibus uerò, femur, genu, tibia, pes ipse sub quo uola est, & digitorum similiter nodi terni. Et quia sensus eorumq; ministeria, in capite natura, uelut in arce constituit, septem foraminibus sensuum celebrātur officia, oris, deinde oculorum, narium, aurium binis. Quare numerus hic totius fabricæ dispensator est, ac dominus. Sed occurrat fortè nunc aliquis, ecquid ista corporis humani structuram faciāt augustiorem? Respōdendum uerò, facere utiq;, quoniam numerus hic perfectionis plenitudinem cōtinet. Nam & Cicero septenarium esse rerum omnium nodum pronūtiat: quippe geminam uim obtinet uinciēdi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sunt, ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. Porrò is est perfectus numerus, qui ex pari cōsurgit atq; impari: nam impar numerus mas, par uerò fœmina creditur. Sed & numeralis scientiæ studiosi patris appellatione imparem censent, parem uerò matris. At dicat quis, inest uirtus hæc alijs item minoribus numeris. Inest quidem, sed ut septenarij partibus. Possem hoc loco argumentis peruincere, totam in utero infantis fabricam isto dispensari numero, necnon totam hominis uitam: sed superest de hac re pragmatia, ubi pleraq; attingemus. Quæ modo allata sunt, præmonstrant, dum ne cæcutiamus, diuinæ maiestatis sapientiam, à qua tot tantisq; insigniti bonis sumus, ut in delicijs esse nos, fateamur necesse sit, modo succinat unusquisq; sibi, Nosce teipsum. Nec Origenis delyramenta recipiat, Adam peccante, imaginem dei perijsse, quam sententiam, ut alia præteream, quæ non omisit Epiphanius, illud facile subruit apostoli Pauli, qui euangelicam doctrinam sua prædicatione complesse creditur, Vir comam nutrire non debet, quum gloria & imago dei sit.

Summum hominis bonum esse in deo, non in uoluptate aut potētia uel uirtute. Impietatis humanæ taxatio. Cap. XXV

HAec habui de hominis præcelsa natura, quæ in literas commētatione iusta promerem. Ea labore nō paruo ex diuersis cōgesta, si exactius quis paulò humanior uocarit ad librā, fatebitur (opinor) quod initio astruximus, Hominem esse miraculum magnum atq; diuinum: sed tum equidem maius

etiamnum miraculum, si tanta diuinitatis cura & prouidētia inenarrabili & creatus & ornatus, & singulis momentis connutritus, defensus, ad uitam uerè uitalem tota ui prouocatus, ut plerunq; fit, sensibus mancipatus obbrutescat diro peccatu prorsum, nobilitatis, & finis oblitus. Ac sacrum illud numisma non concidat modo exculcetq;, sed aggere adobruat altiore, ut scelerum labe pressus altissima uix dici arbor queat, iuxta illam ueterum sapientium animarum tropologicam transmigrationē. Est profectò, ut ab nostræ religionis patribus astruitur, & nos suprà attigimus, summum hominis bonum, etiam si in zonula supersit nihil, æterna, & ultramundana uita, Summum malum antithei consortium impijssimi, & mors prorogata in infinitū. Præclare siquidem ut omnia, decimo Ethicorum philosophus: Oportet, inquit, non quod monent nonnulli, humana nos sapere, quod simus homines, nec mortalia, quia mortales, sed quoad effici potest, immortalitati ipsos nos asserere, cunctaq; efficere, ut ea degamus uita, quæ ab eo profluat, quod in nobis est præstabilissimum. Qua ratione Homerico more nuncupātur homines θεοειδεῖς, idest deo similes, sicut mali nunc ceruis assimulantur ab eodem, nunc tygribus aut leonibus. Verum diuersi abeuntes in terrenam deuergentia quadam reflectimur naturam, hanc tractamus unam fallaciosis illecti oblaqueatiq; ambagibus, hanc cogitamus, huic inhæremus affixi, efferamurq; adeo ut persæpe quod M. Cato dicebat, Succidias humanas faciamus. Sed imperitiores miremur minus, quoniam (ut dicitur) nec Falernum canes. Inter eos qui sibi sapiētes uidentur, mira est de felicitate disceptatio. Nec illud perspiciunt saltem, utcūq; bellicum canant, inferāt signa, diuersam aciem impressione ualidius facta, fundant fugentq;, commori omnes perinde ac bruta. Bonumq;, ni perniciosior superesset animæ interitus cum æternis pœnarum cruciatibus: quādo (uti fertur) dei summatis tesseræ nunquam nō recte cadunt, ac illius iudicio præcipue excusso fieri impostura nequit, quoquo nos torserimus, uel Proteo multiformes magis. Nil suspici animaduertas, rapi omnes calle quidem diuerso, errore tamē uno, quo ab parēte reuellimur, ueluti hac una ratione nascamur, ut uel uoluptatibus irretiti, in earum titillationes scylleum renidentes caput animamq; demergamus. Aut ui crassemur in proximum, omnia nobis corrogantes uendicantesq;: aut scientiæ inanis gloriolam captemus. Erumpere agminatim maxime uideas, qui uoluptate cuncta metiantur, nilq; habeāt ratum, nil pensum, nisi quod ex illius fuerit decretis. Siquidem eò passim ab mortalibus cōcurritur, ut Seneca inquit, ubi uoluptatis laus insonuerit. Sed pullatos nil moremur. Eudoxus philosophus, nec astrorum inscius, esse summum bonum uoluptatem, ut illi uidebatur, inde colligebat, quod eam affectarent omnia. In quam sententiam toto pede Philoxenus iuit, & ut Aristotelis monumēta testantur, γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν, gruis collum ut haberet, exoptauit, quo diutius bibēdi edendiq; titillatione posset perfrui. Iam passim commonentem audias,

Ite (ait) ò pueri, pariter sudate medullis
Omnibus inter uos, non murmura uestra columbæ,
Brachia non hederæ, non uincant oscula conchæ.

Et Persarum rex Xerxes nouæ uoluptatis repertori præmium constituit. Hinc est & Ephesiorum nobile decretum, qui (Strabone tradente) cum singularis modestiæ ac frugalitatis uirum Hermodorum eiecissent: Nemo, dixerunt, apud nos frugi sit, nemo unus excellat, uel si excelluerit, abeat. Quo nomine dignos fuisse qui strāgularentur omnes, pronuntiauit Heraclitus cognomento σκοτεινός, ut planè impudicos, expatratores, fures, perperos, appetones, tenebriones, ut mihi sic interim loqui permittam, nec tamen sine exemplo. Pleriq; etiamnum ex philosophis ita uoluptatis imaginem concipiunt, ut illā in solio statuant regio, ueluti humanarum planè reginam rerum. Quod uerò ferendum minus sit, uirtutes ei subijciunt ut famulas, nutum quoq;, ne quid indignationi desit, obseruantes, ut euestigio, quicquid uisum illi fuerit, exsequantur, tanquam illuc demum productio hominis spectet, ut cibum potumq; delectamentis implicitus percolet: ut in Quæstionibus Seneca dixit seuerissime: ac libidine omnifaria diffluat conturbetq;. Quum tamen sciant, ab Antisthene pronuntiatum, insanire se malle, quàm uoluptate deliniri. Et recte ille quidem: nam quintodecimo Punicorum apud Silium ita legimus,

Quippe nec ira deûm tantum, nec tela, nec hostes,

Quantum

Quantum sola noces animis illapsa uoluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus & atris
Circum te semper uolitans infamia pennis.

Alij uero Liuianū illud assidue mente repetunt, & uerbis identidem ingerunt. Regnum res est inter deos hominesq; pulcherrima. Reges putant deos esse terrenos, qui ab exili tenuiq; initio coorti ad præcelsæ maiestatis instar excreuerunt emicueruntue. Quod & Anataricum dixisse quandoq;, proditum memoriæ est. Hinc & illud Cæsaris tyrannico spiritu tumentis in Alpium transitu: Mallem hic esse primus, quàm Romæ secundus. Equidem præfici gentibus, longe lateq; summotis omnibus, imperitare, honestissimum censeri posset, ni ita nos instrueret Seneca, Simul ista posuit cōditor mundi deus, odium & regnum. Proinde & rex ille, ubi amplius diadema expendisset: O nobilem, inquit, potius quàm felicem pannum: quid enim, ut inquit Catullus, solutis est beatius curis? Partim sunt qui resectis abdicatisq; omnibus, uirtutē modo amplexentur cōfoueantq;, ueluti sapiens sit plane omnia, & ut Horatius inquit,

Vno minor Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum.

Profecto non abnuerim esse uirtutem altum quiddam & eximium, multa undiq; splendoris luce circumfusum, si modo recta insistas uia, nec quod multis usu uenit, ἀντὶ τοῦ πράττειν philosopheris, ac μέχρι τοῦ λέγειν: etenim adnexum uideo superbiæ stuporem, & quod grauissimum est, inscitiam aut negligentiam eius, qui omnium est uirtutum pater & largitor. Quanti demum scientia est impietate constipata? Immo quid inauspicatius, uel ut κωμικώτερον dicam, quæ esse fœtutina spurcior potest ac fœdior? Expende conspectius, Tument colla sapientium, riget ceruix, os obsignatur: dum intra se nescio quid cornicantur, uel stupentibus in terram oculis, ut inquit Hieronymus, tumentia uerba trutinantur, Vt si præconem addideris, incedere præfecturam putes. De deo nulla, aut rara prorsus fit mentio. Quid cum Platone mihi, quid cū Aristotele? si laudibus perstrepunt scholæ, resonat forum, animam suppliciorum diritate distrahi audituri, ac uisuri sunt inferi? O felicitatis infelicissimum genus. Quid porrò cum felicibus æui tam breuis, immo uero nullius? Quid quod præcisa combinationum ratio in corporeis rebus, & noti coaptatio ad ignotum scita, congruaq; humanum supergreditur captum? Quo sanè argumento expressum Socrati est, uti se unum modò prædicaret scire quod ignoraret. Quando & astruit Solomon, cunctas res difficiles, ac sermone inexplicabiles. Et alius diuini uir spiritus absconditam esse profatur sapientiam, & intelligentiæ locum ab cunctorum oculis uiuentium. Quin & scientiæ profundioris Aristoteles in prima philosophia, eiusmodi nobis difficultates oboriri scribit, in natura manifestissimis, quæ nyctícoraci offundantur solem inspectare tentanti. Hinc eruditorum nobilis est illa coniectatio: quum scire expetant omnes, nec frustra omnino esse appetitus queat, desyderare quenq;, ut se ignorare sciat. Quòd si plene, affatimq; assequamur, doctā prorsus nos assecuturos ignorātiam: quo nil magnopere perfectius posse homini obtingere, quàm ut in eo quod est illi genuinum, comperiatur doctissimus. Qua in re tantò item quis censetur doctior, quanto se recognorit indoctiorem. Quæ quum ita planè sint, expergiscere infelix anima, resipisce: quid ueneris, amplius ad examē reuoca: quid sis, metire. Miraculum esse, te docui, & quidem diuinum, addidimus uenerandum & adorandum: docuerat, addiderat q; prius Aegyptiorum regalis sacerdos Mercurius. Tu uero diuini adiectionem exhorrescis, sarcinale brutum sponte & consulta opera amplexaris, & perficis: uelutq; graui libramento plumbi recellis ad solum. Maximū dici miraculum mauis. Quid enim maius quàm diuinam imaginem, immortalem, tot, tantisq; luminibus illustratam, tam lato, tamq; numeroso bonorum agmine obuallatam, cœnosa semet ac rediuiua fœditate circumlinere, glomerariamq; ac sanguinariam, & uirgilianum Vcalegonta subinde referentem, ingruentis securam mali, brutum induere: dictum enim ueteribus est, hominum effigies habere animos ferarum: Illum uero omnia supereminentē, luminum, ac bonitatis patrem, qui nos ab angelis paulo minus deminuerat, qui uultus sui lumen signauerat super nos, aut ruditer nescire, aut per summam impietatem consertis (ut dicitur) manibus negligere? Hac ratione esse cœpit bulla hominis uita, humana omnia pul-

uis atq; umbra, Magiſtratuum inſtar, quos dicunt codicillares, qui dignitatis contenti nomine, à re abſunt procul. Nec tot fuerint notariorũ puncta, quot noſtrorum ſunt detrimenta temporum. Nos tamen nil omnino Neuianum illud attendentes,

Pati neceſſe eſt, multa mortalem mala:

eum qui ſolus eſt, fuit, erit, liquimus, ad imaginoſa reclinamus. Vitalis lux nobis erat contributa, ut per illius eſſentiam ueram, unicam, fœcundiſſimam, & nos aliquid eſſe inciperemus uere, unice, fœcũdiſſime. At nos terrena reſpectamus; quum animas noſtras eſſe uoluerit præpetes deus, non inferas, uel tanquam chryſomallas oues, ceu cum Epicuro ſuccinentes, Quod ſupra nos, nihil ad nos: mentis inſtantia et uigore hebetato. Nec aduertimus, mortalem eſſe hanc, & per momenta euaneſcentis naturæ prouinciam. Sed utinam unicus ille, uerus bonusq; ſummi patris, ſummus filius, humanæ impietatis diuino & pretij incomparabilis ſanguine, in terrarum conſpicua altitudine ineffabiliter profuſo, expiator infinitus, ita quandoq; mentes omnium ſuæ claritatis fomite incendat illuſtretq;, ut nouum hominẽ induamus omnes, & quod abſtulit peccati labes, reſtituat pietatis candor, qua efficiamur una uelut argentum purum putum ac emaculatũ & candefactum, nullaq; ſit dies μητρυιὰ, ἀλλὰ μητέρες πᾶσαι: ubi iuxta prophetici afflatus proloquium in domini montem conſcenderimus, in ſemitis eius ambulantes. Quibus etiam ſi fuerint uti coccus peccata noſtra, dealbabuntur tamen, perinde ac nix. Deus omnipotens mirabilia facit ſolus, dei inſtrumentũ homo eſt, ad magnifica perpetranda accommodum. Sed tamdiu mirabilia exſequitur feliciter, quamdiu diuino morigerum ſe præſtat artifici. Proinde bracteatum illud recinendum ſæpius, Viuendum eſſe hodie, quando qui cras uiuit, nunquam uiuit. Quòd ſi hodie expetis uiuere, deo utique uiuendum, quippe in uno eo heri & cras non prorſus aliud ſunt, quàm hodie. At hominũ pleriq; male uiuunt hodie, cras ſolum bene. Cæterum iam hinc nos ad Muſarum noſtrarum guſtum & ſaliuam conferemur, eo tamen præſcripto, uti reſpicere liceat, ne prorſum refugæ credamur, dum Cleanthis reclinemus ſpinas, & contorta etiam Chryſippi.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM lectionum Præfatio quinta, ad præcellentem philoſophum & medicum Nicolaum Leonicenum.

SCis, opinor, uir eminẽtiſſime, in ſtudiorum meorum (ut ſic dicam) infantia, Ferrariæ prima moralis philoſophiæ ſtipendia tuo me ductu & auſpicijs feciſſe. Quàm uero ex eo tibi multiplex eruditio tua & lectio tantumnon infinita, ingenium feraciſſimum, & omnium capax memoriæ theſaurus: addo etiam Græcæ Latinæq; facundiæ ſcientiam præſignem, quam eruditus ita es, ut excellas: hæc inquam omnia, quàm tibi me affecerint addixerintq;, ſum ipſe mihi teſtis uel locupletiſſimus. Sed animaduertere potuiſti tu quoq;, nec enim tibi defuit unquam obſeruantia mea: quæ auctior reddita in dies facturo nunc mihi publicam materiam, quicquid in literarum quaſi palæſtra peruigilatum ad hanc horam eſt, amplius expreſſit, aurem quodammodo peruellens, ut te ueluti clariſſimum artium bonarum lumen in huiuſce gloriæ, quantulacunq; ea ſit, participatum clementer aduocarem. Ita enim futurum, ne officij tui & meritorum in me dilapſa uideatur memoria. Eſſe quidem repenſionem hanc operæ leuioris, ac pedariam, nil me fallit: etiam ſi ſcruta ut uendat, ſcrutarius laudat: ſed & quæ nec uerti uitio poſſit, aut debeat, quando ſalſa tamen mola litare creduntur, quibus defuerint thura. Te quoq; in excelſiſſimo doctrinarum faſtigio ſurrectum ſtare, dilucet arbitror, & norunt omnes. Quo ſanè nomine temeritatis agi poſſe mecum, animaduerto, ut qui nugalibus forſan inuentis altitudinem tuæ contemplationis ineptius obſtrependo auocandoq; uidear interpellare. Etenim ſcitum illud eſt, Muſcas ab aquila non cerni. Et quis agat in ſcæna geſtum, ſpectante Roſcio? Cæterum uir præcellens præſto mihi parte hac Platonis ſententia diuini eſt, qua ſcribit is, reſponſum quandoq; ab Ammone, Pluris ſe Lacedæmoniorum aptam facere orationẽ, quam aliorum munera uel opulentiſſima. Quæſtum tibi laudis ac gloriæ compendium

pendium ijs magnum nō præmonstramus, sed pectoris intima prospicienter reseramus, ut gratum memoremq́; me iam hinc noris agere discipulum, cordiq́; ac memoriæ insigniter habere, qua me hilaritate, quàm miti oratione adeuntem, etiā si à sole occaso sæpius, hærentemq́; exceperis assidue, Quod phaleras nil moreris, & nomina uana Catonū, patefactis ingenuè facundeq́;, quibus uelut moramentis molestioribus tenerer implicitus. Quo fit, ut quum immensa sint quæ inde tibi debeātur, insita uerò imbecillitate pauca uel prorsum nulla queam præstare, in hoc reclinarim diuerticulum, ut procliue saltem, nec (opinor) ingenerosum animi propositum ingererem tibi, inq́; memoriā cæteris darem: & quod ille apud Senecā facit, Ipsum me oblatum uellem, etiā atq; etiā comprecatus, munus istiusmodi, quale id cunq; sit, boni consulas, putesq́; cæteros, etiā si amplissima contribuunt, plura tamen multo sibi relinquere. Qui ipsum se tradit, reliqui sibi facit nihil. Et fuerint hæ quidem ἀντ᾽ ἀγαθῶν ἀγαθίδες.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET QVINTVS.

Historia iucunda belli in Venetos gesti, qua tempestate nobis ista elucubrabantur. Cap. I

EQVIDEM si alias unquā res hominum esse omnino nihil, & statu incerto, quam dicunt περιφορὰν, rotari omnia, concipere licuit, id clarissimum diuina potentia, nobis ista prodentibus effecit: ut si quando in dubium uenerit, Esset'ne prouidentia ulla, nunc luce constiterit clarius, uigere præpotēs numen, cuius nutu uel minima quæq; dirigantur dispensenturq́;. Quo enim tempore commentabamur ista, exortum est atrox in Venetos bellum, conspirāte in eos uniuerso occasu. In primis uerò Romanæ ecclesiæ pontifex longe clarissimus Iulius, eius nominis secundus, aduersum præpollens terra mariq́; imperium spiritus erigere ausus est, reuocaturus ciuitates ecclesiastico imperio superioribus annis ui ademptas. Sed ad tantam belli molem prætenues erant animi ingentis uires: peregrinis ergo auxilijs opus uidebatur, ne uana fieret sine robore indignatio. Adiunctus igitur Maximilianus primum imperator, mox & potētissimi reges duo, Gallus, Hispanusq́;. Aderant in Italia parati ad partes reguli aliquot, Alphonsus Ferrariæ dux, cui pater Hercules fuerat, singulari prudentia uir, & in bellicis rebus cuilibet ferè ueterum comparandus. Eum nos uiuentem uidimus sæpe, nec sine admiratione præsigni, quum prouerbij uice passim tota Italia usurparetur Herculis ducis calliditas, cui plus inesset ingenij, quàm cæteris omnibus, quotquot bellandi usu censerentur ab Alpium radicibus ad fretum. Eum Veneti annum uigesimum septimum ante quàm nos hæc promeremus in literas, illato bello ex contētione de finibus, bona principatus parte exuerant: ademptum enim Rhodigium metropolis regionis eius, quam inter Padum Atesinq́; positam Policinum uulgò dictitant, Cheronesum Græci, sed & Latini nuncupāt. Interluit Plinij testimonio nobilis Tartarus. Apparent multis locis Philistinæ fossæ uestigia, cuius est apud eundē mentio. durat etiamnum nomen, sed paulum modo luxatū, qui uetustatis mos est, Pistrinam dicunt. Adempta & oppida duo iuris Rhodigini Lendenaria, & Abbatia, ademptus & agrorum numerus magnus, qui fertilitate ac frugum bonitate certant cum optimis quibusque, ut non minus uerè dici possint Italiæ sumen, q̄ olim Roseæ campos dixerat Vopiscus Cæsar. Iniuriæ tam insignis memoria perurgebat filium: qui paternæ uirtutis hæres quoq;, ac multis nominibus Veneto infensus, summa ui affectabat, reuulsas ab corpore uelut particulas pro uirili in integrum restituere. Affuit & Franciscus Mantuanus marchio, ut nunc loquimur, cuius maiores ijdem Veneti male mulctasse uidebantur. Affuerunt & alij, qui omnes tanquam ad commune incendium restinguendum coorti conspiratu mirabili, Venetum undiq́; infestare cœperunt

runt. Gallorum rex Lodouicus Italiam ingressus copijs egregiè ad belli usus simul armis, simul ductoribus ac bellandi peritia instructis, ad quadraginta fuere hominum millia, citra Abduam fluuium ferè millibus passuum duobus consedit. Pontificis exercitus Fauentiam Rauennamq; inuasit. Venetorum copiæ ad quinquaginta hominum millia Gallis sese obiecerant. Defecerat oppidum nomine Triuilium ad Gallum. Id situm est in Abduæ ripis. Aduam uocat Polybius. Eo nomine inflammatus ira Venetus, & indignatione præceps summa ui id oppugnare adortus cepit. Vbi nullum non crudelitatis genus in oppidanos æditum, quanquam ducibus inuitis. Ciues interfecti omnes cum puberibus. Patuerũt ad libidinem uilissimi cuiusq; infeliciter natæ uirgines mulieresq;. Viceni triceniq; miseras etiam in propatulo constuprabant. Nec sacris corporibus ira pepercit uictoris. Oblatam audio CHRISTI suffixi tremendam imaginem, additis, quas tempus exigebat, luctuosis precibus. Sed cæca rabies, in suamq; surda perniciem exculcat omnia, æquatq; solo. Dictu nefas est, quod sequitur, & ipse narraturus contremisco, quod militaris impietas perficere non expauit. Conditorium sacrosancti corporis, in quo restituti omnes sumus, rapturus auarissimus miles, ineffabilis mysterij panem dicam, an uerius dei præpotentis filium profudit, ut uilius nescioquid, ac gaudio gestiẽs, quem supercælestis natura reformidat, laudant cęli, ueneratur quicquid est, humi etiam, ut opinor, liquit iacentem. Sed audi quod insecutum est, Haud ita multo interiecto tempore, discordi ab hisce belli primitijs exercitu Veneto, pars una Gallum, Prandinũ oppidum haud ita ab flumine dissitum inuadere cogitãtem, ducentis fermè ab fluuio passibus audacius adorta est inter Cassianum, Triuilium & Riuoltam siccam, id loci nomen est. Ibi commisso prælio acri, uictor Gallus, tum consilio & uiribus, tum bellicis tormentis, quæ inter uepreta mirabili arte defixerat, ad decem millia hominum confecit ex hostibus. Machinas omnes, quæ innumerabiles erant & pretiosissimæ, cepit. Captiuorum numerus, & spoliorum immensus. Tantus uerò Venetum terror incessit, ut equitatus omnis turpiter seminudus fugæ se mãdaret, tam præcipiti cursu, ut per multa millia passuum munimenta equorum, hominumq; abiecta passim uiserentur. Nec tamen incruenta stetit uictoria tunc Gallo: quinq; ferè milia desyderata. Quod si, ut prædicant pleriq;, ambitione resecta, Bartholomeo Aluiano, qui in hostes impressionem fecerat, comes Petilianus opem ferre non recusasset, non mediocri clade constaturam fuisse Gallo putant eius diei pugnam. Cæterum utcunq;, ab eo prælio tam improspero, tamq; ominoso, ut mox euentus docuit, insigne spectaculum cunctis gentibus de se præbuit Venetum imperium. Siquidem ueluti accisæ forent omnino uires urbis paulo antè florentissimæ, exercitum militibus conscriptis reparare, ciuitates confirmare, ualido imposito præsidio, Venetus negligere est uisus. Scires altius, quàm pro specie infixum uulnus stare. Nec id ferè latuit. Nam quum accepta foret clades quartodecimo Maij, salutis anno millesimo quingentesimo nono: intra diem tertium & uicesimum amisit Venetus Italiæ principatum nõ paruũ, ad lacunas suas tãtum non infeliciter redactus. Mira certe res fuit, tam breui spatio exui imperio, quod desudantes maiores uix annis centum, maximis artibus domi belliq; administrata republica, ciuitati omnium nobilissimæ adiecerant. Admirationem augent urbes munitissimæ, quæ ueluti dato signo, ad hostem nulla prorsum ui expectata defecerunt. Arripuit ergo Gallus Cremonam, Bergomum, Brixiam, oppida multa, quæ in regionibus illis uisuntur. At imperator sedens etiamnum domi, & (quod aiunt) post principia constitutus, nec uisa omnino Italia, Vincentiam, Veronam, Patauium, ubi tunc nos ista euigilabamus, Goritiam, Tergeste, totum Iulij forum, Vtino excepto. Alia ex parte Pontifex ad uexillum reuocauit ecclesiasticum Rauennam, Fauentiam, Ariminum, Ceruiam. Ferrariensis dux Rhodigium, & reliqua eius loci summa alacritate recepit. Cedit hoc in laudem Cheronesi nostræ plurimam. Ab ea intercepta prius non desiisse Italiam Herculis ducis ingenio agitari motibus, dum possessione Venetos deturbare studet. Quin & ipsum hoc tam funestum bellum illinc parte plurima pullulasse constans opinio est. Adiecit imperio Alphonsus Montem silicis & Atteste: unde principes Attestini creduntur cognominati, quos Estenses dictitat imperitum uulgus. Id postea quàm resciuere Veneti, negotio ad senatum relato, credo, alia super aliam nuntiata clade, principes alioqui prudentissimos, & Leonardum in primis

mis Lauretanum tunc Venetiarum ducem adeo concepta uicit indignatio, ut e uestigio decerneretur, copijs omnibus quum terrestribus tum naualibus petendum esse Rhodigium, atque ita æquãdum solo, ut deinceps Rhodigium quæreretur Rhodigij. Cæterum ubi id amplius perpendẽtibus mox est uisum irati potius senatus consilium, quàm principum electissimorum sententia, antiquata statim res est. Porrò utcunque imperatore nimio plus cessante, quum sine præsidio esset omnino Patauium, Venetus, qui paulo antè de salute publica despondere erat uisus, oblata rei benè gerendæ opportunitate, ad sextumdecimum calendas Sextiles, ad solis emersum cum delecta manu equitum leuis armaturæ prius, mox & peditum, qui cladi superfuerant, Patauium irrupit. Adeoque inopinata res fuit, ut in foro prius diui Marci uexilla sint uisa, quàm ullus omnino hostium præsenserit aduentum. In quo mirari licet Venetorum illustrem clementiam, capta erat ui quodammodo urbs Italiæ clarissima, superfuit illis tamen altitudo animi tanta, ut citra ullam omnino cædem transacta res sit, etiam si defectione fuerant uehementer commoti, quod Venetæ urbis esse ueluti cor, Patauium uideatur. Cessere in prædam Iudæi modo, necnon domus omnes eorum, qui nouis rebus studuisse uidebantur, in quorum aliquot Venetias missos sæuitum amplius est, & certe Patauina nobilitas insequentibus temporibus, atrocissimo ex defectione conflato odio, tantumnõ ad extrema dilapsa est. Vidimus ipsi per summum terrorem milites auide proposita diripientes bona, clamores dissonos hinc inde audiebamus inuicem se uulnerantium prædatorum & fœminarum sese afflictantium, impuberumque miserabiliter fortunam deplorantium suam. Affuit & rusticorum uis magna, quibus connitentibus maxime confecta res erat. Proinde in prædæ partem irruebat efferata illa quoque multitudo: unde, sicuti necesse erat, tumultus obstrepebat intolerabilis, insueto præsertim, quando & incognitum erat, quonam progressura foret uictoris ira, expectante unoquoque cædem, incendia, rapinas, suspendia nobilitatis Patauinæ. Sed clementius mox acta omnia. Ex Veneto exercitu uiolentius, & præter institutum grassantes plerosque, rapientesque uidimus gula fracta passim tota urbe propendentes, seuerissimè pœnas exigente Andrea Grito, quem tum copijs Venetus præfecerat, quique annis aliquot pòst dux est Venetiarum creatus, & nos patriæ nomine gratulatorium illi Panegyricum diximus. Insequenti die capta arx quoque, deditionem faciente Leonardo Dresano Vincentino nobili, qui Imperatoris nomine Patauium fuerat ingressus. Capti ibi quoque ciuium multi, omnes Venetias missi. Paulo pòst & Patauini alij, qui modo suspicionem aliquam de se facerent. Eodem impetu recipitur Mons silicis, Atteste, Montagnana. Contigit & mira res: plebs omnis, nõ Patauij solum, sed alibi quoque pro Veneto imperio stare, rustica turba eòdem tendente. Qua etiam latenter grassante, Mantuanus marchio Franciscus rei militaris peritissimus, & imperatorijs artibus insigniter perillustris apud Insulam Scalæ, id in Veronensi agro loci nomen est, interceptus Veneto traditur, ductusque Patauium diui Laurentij die, qui est Augusti decimus, confestim & ipse Venetias mittitur. Iussu denique Pontificis diu pòst liberatus, in patria se in posterum continuit. Eodem ferè tempore affuit Imperator exercitu numerosissimo Patauium expugnaturus. Erant in castris præualidarum gentium peritissimi ac fortissimi milites, Germanus in primis, deinde Gallus, & quum ab rege tum ab Pontifice missi Hispani. Nec Italicæ uirtutis flos deerat, Hippolytus Attestinus, & idem Alphõsi Ferrariæ ducis frater, uir animi excelsi, uirtutis expertæ, ingenij semper in numerato, & rerum nouarum auidissimi eos ductabat. Erat hic quidem honore Cardinalis ac Pontifici gratissimus, sed Herculi patri similior, quàm eius loci sacris uiris, Veneto infestus in primis ex antiquarum iniuriarum memoria. Quamobrem paternis odijs nimio plus imbutus uim magnã tormentorum ad belli usus in castra conuexerat, quibus mœnia Patauina sic quatiebantur, ut stadiorum ferè trium spatio, ea urbis parte, quam Caudam uocant longam, non procumberent solum muri, sed penitus extererentur. Cæterum miro ingenio & celeritate inenarrabili Venetus introrsum militarem excitauit aggerem per totum ferè urbis ambitum, qua modo uiderentur hostes impetum daturi, die noctuque opere cõtinuato. Adiacebat aggeri extrinsecus fossa pedum altitudine quatuor, in imo substratus erat puluis ad apprehendẽdum ignem, & omnia fumo incẽdioque momento complenda mirificæ naturæ; sarmenta puluerem conuelabãt: si quãdo insurgeret

geret hostis mœnia inuasurus, summa alacritate deuolabāt delectissimi pedites lanceis instructi, ac introrsum insidentes imo aggeri, qui ab ea parte accliuis erat, maximo contemptu irruptionem operiebantur. Tantam uerò præ se ferebant animi altitudinem, ut sibi pollicerentur identidem, nihil unquam ausurum hostem quamuis audacissimum ferocissimumq́;, & (quod maximum est) miro fortunæ afflatu elatum. Quin & feles lancearum apicibus, orbe ligneo suffixo, alligabant, surrectisq́; in procestrijs (sunt hæc munimenta castrensia) lanceis, iocis militaribus & inconditis hostem ad felium uenationē prolectabant. Vidimus nos uniuersa hæc, quumq́; arderent bello omnia, & ænei globi tormentis excussi noctu magis, sed & interdiu sæpe circumuolitarent aures, & singulis horis pro aris, focis uitaq́; dimicaretur, tamen etiam si terrore tum præsentium, tum iam iam ingruētium malorum æstuaret mēs, omniaq́; nō simulacris, sicuti assolet plerumq́;, atq́; imitamentis, sed ululatibus ueris ac spirantibus quaterentur, ista commentabamur. Durauit sesquimensem ferè obsidionis calamitas. Nam repente Octobribus callendis nulla euidenti causa, conclamari uasa iussit Imperator, ac re infecta raptim transmisit Alpes. Quo tanto successu Venetus, de quo pauloantea conclamatum uidebatur, gloriari plurimum cœpit, ut qui peditum quindecim millibus, equitum leuis armaturæ millibus quatuor, grauis, seu cataphratorum non octingentis amplius, quas uires sub obsidionem ipsam mira celeritate contraxerat, hostiles copias, in quibus ferebantur peditum ad octoginta millia, equitum uiginti, summa uirtute præter omnium spem reiecisset. Fuit ea æstate siccitas adeo æstuoia, uix ut perennes suffecerint amnes. Ea res plurimum iuuisse hostes credebatur, ita ut passim militari iactaretur ioco, Deum esse Germanicarum partium. Commeatus haud ita arcti habebantur. Quòd si diutius oppugnata urbs foret, in tanta hominum multitudine haud dubiè tandē uentum esset ad inopię ultima. Sed hoste demigrāte, confestim laxior redijt annona. Omnino toto eo tempore terrores urbi inferebantur atroces, tanta Barbarorum multitudine circumstrepente, ac subinde assultante. Nusquam tamen armis mœnia inuadere adortus est tam formidolosus hostis. Nec unquam ad certamiuis aleam uentum: semel tantum Hispani quidam, trecentos fuisse constat, munimēta inuasere, quibus ferro igniq́; absumptis, plus deinceps minarum, quàm uis apertæ fuit. Cæterum Venetus iamiam sibi fidens animosius, ueluti interceptas urbes repetiturus per magnos imbres Vincentiæ signa intulit. A qua nullo negotio deditione facta, belli pestis Veronam petere est uisa: sed ibi maior se rerum moles ostentauit: quamobrem deflexit Venetus, Rhodigina Cheroneso recepta, uelut summa ui Ferrariam oppugnaturus, passim per edicta euocatis omnibus ad urbis opulentissimæ prædam. Aderat classis item instructissima, triremes ad uiginti, aliarum nauium numerus non paruus. Iam progressus erat nauticus exercitus aduerso Pado ad locum, quem uulgò dicunt Guardiam: uicus is est flumini adiacens, distat Rhodigio septem millibus passuum. Ac in Padi ulteriore ripa, quæ agri Ferrariensis est, militaria excitarat munimenta, tormentis omnifariam instructa. Promptissimus quisq́; miles locum tuebatur. Galli uerò, qui Brixiæ, ac passim in citerioris Galliæ urbibus hybernabant, Venetorum impetu excitati Veronam citatissimi petunt, protinusq́; Vincentiam inuasuros se, comminantur. Quo terrore Venetus ab instituto retractus, Leonicum petere cogitur, agri Vincentini id est oppidum. Classis interim quamuis terrestris exercitus præsidio destituta, nihilo minus suum obtinebat gradum. Præerat Angelus Triuisanus. Munimento tantum erant equites ferè mille armaturæ leuioris, & pedites totidem. Nauticus miles nulla non die Ferrariensem agrum peruagatus, ferro & igni omnia deuastabat. Bellicis terroribus squalebant uniuersa. Insederat ea res altius Alphōso duci, quàm tum præ se ferret. Sed rei bene gerendæ opportunitatem opperiebatur. Quæ ubi adesse est uisa, contractis Gallorum Hispanorumq́; millibus aliquot, suis nimio plus ad omne facinus animo paratis, miro stratagemate manipulos aliquot emisit, qui munimenta inuaderent quidem, sed mox simulata fuga, retrò cederēt, sinerentq́; leuioribus se tormentis spoliari. Factum id per biduum aut triduum. Veneto inde spes crescere, hostisq́; esse contemptui. At is mox infra munimēta, ex aduerso stantis in Pado classis machinas robustissimas capacissimasq́; ad fluminis aggerem impegit, ea arte, ut eo perforato, pilæ ferreæ ponderis maximi ad æquilibrium aquæ excuti possent. Adiuuabat negotium fluminis

minis incrementum, quo altiores factæ naues machinarũ ictibus facile scopi cuiusdam modo exponebantur. Igitur ad arbitrium compositis omnibus, quicquam eorum Veneto ne suspicante quidem, dato signo, hinc munimentis signa noctu inferuntur: hinc classis impetu inenarrabili tormẽtorum ictibus peti, confringi ac comminui cœpta est: tantus uerò siue ex re inopinata, siue periculi magnitudine timor nauticos corripuit, ut paſsim desilirent in Padum, nec cogitatio ulla uersaret animum, præter quàm de fuga. Omnibus ergo attonitis, naues aliquot deprimuntur, inter eas insignis fuit etiam Prætoria triremis, auro splendida, & ornamentis alijs regiæ instar exculta. Eam tamen mox ducis Ferrariensis industria reuocauit in siccum, cõcinnatamq; cum quatuordecim alijs Ferrariam perduxit. Captæ item naues aliæ non paucæ. Munimenta in fluminis ripa statim expugnata. Fuit ea res Alphonso magnifica omnino, ac nescio an cuilibet ueterum par, siue ingenium cogites ipsius ducis, siue rem ab eo perpetratam, quam ex Attestinis nemo unquam sperare esset ausus. Quippe Venetum paulo antè late terra mariq; pollentem, ne torue quidem spectare sustinuisset. Accedit ornamento, hostis confeſsio. Palam siquidem Venetus prædicare, tot bellis mari aduersus Turcarum gentem ualidiſsimam gestis, non ferè unquam atrociorem cladem uno prælio reipublicę inflictam. Etiam si in Crotoniate sinu bello in Mauros siue Sarracenos triremes sexaginta cum bellatoribus tantum non absumptas, proditũ annalibus sit, quin Ligustico bello etiam multo plures. Gesta uero res est undecimo calendas Ianuarij, millesimo quingentesimo nono. Insequens annus mitescente demum ira Pontificis, Venetum ab diris liberat imprecationibus. Verum cum Gallis perseuerante nihilo minus bello, Liniacum alioqui munitiſsimum ab illis per proditionem intercipitur. Situm id in Atesis prærip ijs est. Venetijs uero remittitur dux Mantuanus, pontifici prius Federico filio obsidis nomine tradito. Hoc eodem tempore copijs ecclesiasticis quati cœpit Ferrariæ dux, conspiratu in Venetos iam dilabente, ac ciuitatem nobiliſsimam Pontifice repetente, quæ iuris foret ecclesiastici. Insuper & in eundem exertum anathema est. Sacrum ductabat exercitum Franciscus Maria Vrbini princeps, à quo milite infesto Mutina occupatur, mox & Ferraria oppugnari cœpta, quarto ab urbe lapide castris locatis. Regium quoq; Lepidi per deditionem captum. Obsidione premebatur & Mirandula. At quum segniter agi res uideretur, ingentis animi Pontifex Bononia digressus, contempta frigoris, ac niuium atrociore ui, castra petit, confestimq; facta deditio. Iam circumegerat se annus: quumq; munimentũ Pado adiacens ab copijs obsideretur ecclesiasticis, Bastiæ nomen loco est, expugnatis iam Lugo, Cotignola, Bagnacauallo, ex inopinato irruente Alphonso, insignis ibi accepta clades. Eodem ferè tempore Gallis suffragantibus, quod ab Pontifice diſsidere cœpiſsent, Bononiam ingrediuntur Bentiuoli, multaq; in Pontificis dedecus excogitata. Præterq; rusticorum simul & Gallorum impetu afflictæ Venetorum copiæ cum ecclesiastico exercitu. Qua rerum prosperiore fortuna, Bentiuoli audacius Bononiæ arcem miro ingenio, & Pontificis cura haud ita pridem substructã oppugnare adorti, captam deniq; solo æquarunt. Paulo post initum fœdus est à Pontifice cum Aragonum rege Ferdinando & Venetis. Qui tota ui coorientes, ut amissa recuperarent, biennio ferè post Brixiam Gallo extorquent, atq; item Bergomum. Sed nec dum aspirante Veneto fortuna, omnibusq; in diuersum cedentibus, mox ui recipitur ab hoste Brixia, & diripitur crudeliſsime per maximam cædem, in sacra prophanaq; ira belli grassante. Repetitũ & Bergomum, grandi pecunia mulctatis ciuibus. Cæterum, quia historiam scribere, non est nostri instituti, iam sequestrati ab terroribus bellicis ad nostra regredie mur studia, benigne studiosis impertiẽdo, quæ per tot annos, quibus in hoc desudamus puluere, sunt intentiſsime obseruata nobis. Proinde initum post tanta mala cum Gallo ab Venetis fœdus prætereo: atq; item prælium atrox prope Rauennam inter Gallos Hispanosq;, quo tempore ita accisæ res Gallicæ sunt, ut paulo post accepta clade altera ab Heluetijs, Italia prorsum exigerẽtur, & hoc pontifice Iulio etiamnum superstite, cui fuerat id in uotis uel maxime. Verum prius quàm hinc diuellar omnino, patriæ meæ cladem non reticebo, quam ab Hispano milite occupatã inuadens Bartholomæus Aluianus Veneti dux exercitus, leuis armaturæ equitibus non multis, ac peditatu perexiguo cõstipatus, nocturno itinere hostibus elusis diripuit, moxq; inde sese proripiens Hispa-

nis iterum deuastandam reliquit. Quando nullum crudelitatis genus, quod edi in ciues possit, est omissum, tectis parte plurima exustis, ut agrorum depopulationem transeam, & iniunctam omnibus cōmigrandi necessitatem, ne militarem diutius feritatem & hosticam rabiem pati cogerentur, eò progressam impudentiæ, ut à miseris saccarum rubens & austerum parari sibi exigeret. Ac sunt hæc quidem bellorum stipendia, quibus pro dignitate explicandis Thucydides mutus sit, ac eo magis Salustius. Hi discordiarum intestinarum euentus, quarum atrocitate Italiæ uires conuulsæ Barbararum gentium cruentæ immanitati conterenda omnia permisere. Verum hæc non Catonis animo ferenda, sed Ciceronis potius, ac temporibus inseruiendum, petendaq; ex studijs malorum lenimenta.

Digestionum species, & secretionum. Obseruata multa de sudore. Virgilij locus explicatur. Pilorum origo. Cutis sordidæ ratio. Stegnosis quid. Psammismus. Assa sudatio. Heliosis. Xeralœphia. Interibi adnotatur quid chylus, chymus, chilus, chloe, chelæ, hemitymbium, ardalia, ardanium, hemitybium. Hemiolæ fibulæ quæ dicantur. Caput II

QVi medendi scientia imbuti aliquid in ea facultate posteris elaboratius, sollicitiusq; procudendum censuerunt, non unum esse perficiendi alimenti modum animaduerterunt. Nam cōcoctionem primam in ore quidem incipere, uerum in stomacho fieri, peragi tradunt in intestinis. Secundam exordia in meseraicis ducere, fieri in hepate, perfici in crassioribus uenis. Tertiam in minutulis uenis initium habere, fieri in capillaribus, cōpleri in earundem extremitatibus. Quartam deniq; addunt alij in membrorum poris, seu meatibus. Cæterum digestione prima ex cibo fit chylus. In sequenti ex chylo, chymus. Ex Theophrasti Aristotelisq; sententia scribit Simplicis medicinæ libro primo Galenus, chymum intelligi, qui gustu deprehēditur: chylum uerò, quod ex elemento est humido & sicco, caliditate iam percoctum. In tertia porrò ex chymorum globo humiditas quædam, nomine quidem proprio insignis nullo, uerum ἀνώνυμος dicitur, id est innominatus humor. Percoctioni autē postremæ suus est locus, ubi quem diximus, humor membrorum sese meatibus insinuans maturatur, eisq; perfectius assimulatur. Quam rem sciēter anadosin uocat Galenus, quum intelligatur digestio solum, ubi in stomacho perficitur cibus. Apud Aristotelem quarto Meteororum lego digestionū uocabula tria, πέπανσιν, ἕψησιν, ὄπτησιν. Pepansin efficit per se sumptus calor, epsesin calori combinata humectatio, optesin arescens siccitas. Iis uerò opponuntur tria, homotes, molynsis, stateusis. Cæterum uocabula hæc non ad stomachi rationem spectant, uerum ad fructus & carnes uel elixas uel assas, super qua re multa philosophus. Admonendi uerò amplius tyrunculi sunt, Chylum, si per υ psilon scribatur, ab chilo differre plurimum. Est siquidem chilus per i, herba uel fœnum, quod scribit Aelius Dionysius, apud quem tamen per ει diphthongum comperi scriptum χειλός: unde apud Pausaniam, ἐκχιλοῦσθαι, quo ferè neglectus significatur. Chilos porrò dicitur item chloe, quanquam est & Cereris cognomētum, cuius in Attica uisebatur templum. Chelas uerò, quod relatu dignum est, in primis lapides nuncupant marinis obiectos fluctibus, ne undarum impetu uiolentiore perpetim assultante conuellantur aggerum munimenta, uel id genus cæterorum. Dicuntur autem sic, quòd boum ungulis ferè sint assimiles. Platamonem Hippocrates saxum è mari prominens uocat, ac leuigatius. κράνεα χηλευτὰ, in Historia septima Herodoti cassides intelligunt forcipiculatas, nimirum ungularum imagine quadam, quod genus uerbo uno χηλεύματα uocant, ac intextu fiunt: nam χηλεύειν implicare est. Sed redeo ad institutum. Digna relatu sunt, quæ sententias Hippocratis explicans Galenus super ijs prodidit: Cibus, inquit, non it in corpus, neq; alit, ni omni exuatur qualitate exuperanti extraneaq;. Proinde necessariæ digestiones sunt, quarum ratio triplex pro superfluitatum ratione: est enim redundantia quædam crassior & feculentior, quæ secretio est concoctionis primæ in stomacho: alia uerò aquosa est, quam sequestrat digestio secunda in urinam, estq; hepatis & uenarum, quod idem docuit De uirtutibus naturalibus secundo, & prima primi Auicenna: tertia porrò exuperantia subtilior etiamnum, quam efficit digestio tertia, seuocaturq; per sudores: qui propterea salsi sunt, quod pars quidem dulcissima leuissimaq; tota ad corpus

nutriendum assumpta est, pars autem alienissima, maximeque inconcocta tantum absoluitur, quæ partim deorsum collapsa, & subsidens in hypostasi uocatur urina, partim in corporis summa emergens sudor est, utraque tamen salsa ob eandem causam prodeunt, quoniam portiones aqueæ terrestribus admiscentur, quod in salsis omnibus contingere, deprehensum ab eruditis est. Quòd si terrestris portio redundarit, sapor resilit amarus, si uero aquosa, insipidus. Adnotanda obiter medicæ scientiæ ratio insuper non habenda: quorum sit constitutio excellenter calida, quorumque stomachus bilis citrinæ affluxu redundantior, hosce crassioribus alendos cibis, minime uero tenuibus, ac concoctioni obuijs, quoniam bilis potestate facillime corrumpantur hi, quod in diuersis fieri nequit. Inde minus accidit admirandum, Esse qui bubulas carnes nullo perficiant negotio, pullinas minime. Sed exorsa repeto. Hic uero non id absque perpensione transeundum, sudorem non esse perpetuo eiusdem saporis. Sudor certe capitis aut nullum emittit odorem tetrum, aut minus quàm reliqui corporis. Est enim locus capitis spirationibus opportunus, quia laxior est, etiam capillorum indicio. Loca, & quæ locis continentur, grauius nares offendunt, si præfarctis meatibus euaporationi nulla præstetur libertas. Est tamen excrementum aliud fere innominatum, quippe quod multis haud sit per cognitum, quando & nimia sui tenuitate uisum effugiat. Ab scientissimis tamē, quibus reserat arcana omnia ingenium maxime excussum, ac ut poeta inquit, capitale, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ finitur, id est sensum latens expiratio: cui tamē insit crassioris retrimēti nonnihil: proinde ampliorem caloris requirit uim, & fluoris impetum uiolentiorem, ne subsistat. Inde pilorum origo creditur, & cutis sordidæ ratio. Illud insigni perpensione dignum, uocari Græcis stegnosin, id est στέγνωσιν, meatuum cutis uitium, quo transmittere superuacua prohibetur: cooritur affectio id genus aut meatibus præfarctis aut constipatis addensatisque. Densationem mysin appellant Græci, uelut conniuētiam. Obstructio ex lentis contingit, crassisque retrimētis, si forte confertius ad cutem fuerint dilapsa. At prouenit densitas tum ab ijs quibus adest obstringendi potestas, tum ab ijs quibus refrigerādi. Ex ijs quæ de sudorum astruximus ratione, amplius (opinor) innotuit, quo maxime argumento eminentissimus poeta, non rerum modo, literarumque ueterum doctus, sed secretioris item doctrinæ absque ostentationis odio peritus, salsum alicubi sudorem defluxisse, canat. Illud uero Dioclis sane absurdum uidetur, tradentis, Sudores esse præter naturā: ni medico haud ignobili efficax maxime suffragetur ratio, quippe si suo defungatur munere innatus calor, recteque ab natura ingestus peruincatur cibus: ita exsuperans difflatur humor, ut neutique sensu percipi ualeat. Quæcunque uero uel balnei ratione uel exercitationis uel æstiui etiamnū caloris secernimus, ex uiolentis proueniunt causis. Certe in commentatione De uiribus naturalibus, ita Galenus sanxit: Quanto ualidius intensiusque comperiatur intimum calidum, eo amplius effugit sensum difflatio. Nec illud in hac sudorum disertatione contemnendum: quod usu quidem uenire compertius est, quàm ut probatione indigeat: sed cur ita, ambiguū sane potest uideri. Quanto curiosius intentiusque sudorē abstergere perrexerimus, tanto is demanat profluētius. Ratio uero esse potest, quoniam refrigerari extrinsecus contingit, si non abstergatur: fit autem id contingentis nos aeris frigore, qui quantumcunque sentiatur calescens, dici tamen frigidus ualet nostrorū comparatione spirituum. Suppetit ratio item altera, quod qui iam profluxit sudor cuti adhuc adiunctus, ita meatus præfarcit occupatque, uix ut nouo pateat secretio. Promitur uero amplius in tergo sudor, quàm ante, argumēto illo maxime, quòd in parte quidem priore intus esse cōcauum locum animaduertimus, parum ab extimo secretum, in quem corriuari sudor ualet: id in tergo fieri nequit, sed foras obtrudatur oportet. Addunt, postica diutius seruare sudorē posse, quia frigefiant minus, qua ratione in alijs maxime redūdat item sudor, quod frigefactari nequeāt. Quid, quòd terga item corpulentiora habētur, proindeque & hument amplius: neque enim aliud caro est, quàm densatus sanguis: ut comprobat secundo De animalium generatione Aristoteles, ex frigiditate ac humiditate. Nam ossa ex siccitate ac caliditate uolunt generari. Præsto item est humentis in tergo carnis ratio ex medullæ admotione, quæ per spinam delabitur. Ea item humectandi uim habet præcipuam. Nec id contemnēdum, quòd in postica decūbimus magis, quàm innitamur pectori stantes, maior item ibi ex brachio-

rum iactatione motus. Porrò si per se profluat sudor, spontaneus nuncupatur rectè: si arte, tunc aut per harenam fit, paraturque: unde & Aeginetæ Paulo uocatur psammismus, nam sabulum psammos dicitur: aut est clibani desudatio, seu concamerata, qua ignis inclusi æstu prolicitur sudor, cuiusmodi assa item dicebatur: aut est insolatio, quam heliosin dicunt. Aridum sudorē, id est ξηρὸν ἱδρῶτα dici putat Eustathius, qui non balnei proueniat ui, sed exercitatione aut labore: sicuti xeralœphiam intelligimus citra lauacrum obunctionem factam. Sanguineum sudorem efficit constitutionis prauitas, corpore laxiore, sanguine præterea humecto, aquoso ue, ex insiti caloris imbecillitate, cuius potestate decoqui debuit, ac densere. Hanc uerò cibi plerunque præstat exuperātia. Sudarium uerò est, quod Græcè hemitybium uocant: id Aegyptiū arbitratur Pollux, & in comœdia quam mediam appellant, capsidrotium inuenio nuncupatum. Hemitybij meminit Aristophanes in Pluto. Exponit interpres, dici ita ῥάκος ἡμίτριβες λινοῦν, id est semitritum lineum pannum: uel δίκροσσον φακιόλιον, id est utrinque fimbriatum phaciolium. Videtur esse mendum Pollucis exemplarium: scribitur enim modo hemitymbiū, quo uocabulo dicitur Græcis paruum sepulchrum. At hemiolias fibulas Historia quinta nuncupat Herodotus, dimidio alijs maiores. Congruit huic loco uel præcipuè quod Pherecrates scribit, quendam inducens è febre extergi se iubentem, interimque insusurrantem, sudorem mihi, & ardaliam σπόγγισον, id est spongia persiccato. Ardanium uerò figlinum est, inquit Pausanias, unde potant bruta, quod ante ianuam proponebatur, ab ἄρδω, quod rigo signat: sed & uas, unde aspergimur aqua templum ingressi, dici Ardanion ualet.

Saltationis laus, & origo de Græco penu. Hymnorum genera. Prosodion, hyporchema, stasimon, prosodiacum, apostolicū, parthenion, spasinum. Aethiopum mos. Merionæ, Pyrrhi, Syracusanorum historia. Pyrrhichium. Elephantes saltationis periti. Virgilij locus enarrat. De Proteo pauca. Cap. III

SAltationis rationem non fuisse ueteribus uulgarem aut contemptibilem, argumento esse multa possunt, id uerò in primis, cærimonias nullas, aut teletas paulò antiquiores fuisse, quibus non adhiberetur saltatio, quam rem eo grauiorē animaduertimus quod à magnis profecta auctoribus uidetur, Orpheo uidelicet, ac Musæo, qui ut honestissimum quiddam sanxisse traduntur, cum rhythmo initiari, et saltatione. Quo factū est, ut qui mysteria prodidissent, eos dictitarent plerique ἐξορχήσασθαι, id est desaltasse: ad quod aduersus Androtionem alludens Demosthenes, ἐξορχησάμενον pro eo, qui uertisset terga, posuisse uidetur. In Delo certe sacrum obibant nullum absque saltatione, ac musica: prodibant autem puerorum chori, tibijs, ac cithara præcinentibus, è quibus selecti peritissimus quisque saltabant. Eorum item cantilenæ ab saltationis usu dicebātur ὑπορχήματα. Erant autem hymnorum genera tria, prosodion, hyporchema, stasimon. Prosodion λιτανεία, siue supplicatio dicebatur cum hymno, ubi deos adirent, ac sacrificium ad altare proferrent. Sunt qui cantum putent modo, qui dei hymnum contineat: nam & Athenienses Demetrio aduentanti pæanas concinebant, & prosodia. Genere autē fœminino prosodia cantus est, si musicum accedat instrumentum. Hyporchemata uerò concinebant saltantes in altaris ambitu, ubi iam igni admota forent sacra. Celebrantur cretica hyporchemata, ex Cretensium saltandi studio, uti scribit Athenæus: illis enim saltatio erat patria, καὶ κυβιστᾶν. Hyporchematicē saltant apud Pindarum Lacones. Communis uidetur uiris, mulieribusque. Modi eius censentur præstantissimi, prosodiaci, apostolici, qui & parthenij dicūtur. Dici hyporchemata putant, quod inter saltandum ferè generosum quiddam seruarent, ac uirile. Mox autem, quum quiescentes canerent, uocabantur stasima. Spasinum uerò ualli nomē est, ijs qui Tigrin accolunt, ut scribit Dion. Cæterum ubi aram saltantes obibant, ita more condito seruabant, ut ab sinistris dextrorsum pergerent prius, zodiaci quadam imagine, cuius motus cælo diuersus appareat, ab occasu ad exortum: inde à dextris læuorsum, pro ratione cælestis uertiginis. Hæc uerò eo apposui gratius, quod ijs Maroniana sensa proferuntur in lucem, quæ illotis pedibus adeunt plerique omnes, uersus sunt Aeneidos quarto,

Delon maternam inuisit Apollo,
Instauratque choros, mixtique altaria circùm

Cretes

Cretes, Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.
Proditur memoriæ, Theseũ quoque in Delum insulam appulsum ex Creta, inibi saltationem iniisse cũ pueris, quæ Labyrinthi præferret errores, orbibus orbes impediens, apud aram κεράτωνα, ex sinistris modo compactam cornibus. Cæterum de saltatione id genus mox item aliqua. Ne uero quispiam hæc Græcis tantum in more fuisse opinetur, inuenimus Indorum gentem, quod uel Arrianus significat, quibus oriẽtem solem uenerari consuetũ est, non arbitrari plenam perfectamque esse numinis cõsalutationem, ni adhibita saltatio fuerit: quod & suprema tẽpestate facere, instituti ueteris fuerat, sed cum taciturnitate dei, ut opinantur ipsi, effingere conabantur choreã. Græcis uero pluribus preces tum demum perfectæ uidebantur, si inter eas manum exosculařẽtur. At Aethiopes, cum iam cecinere bellicum, inferunturque signa, saltant uenerabundi, nec apud illos citra saltationem excuteret aliquis sagittam, quæ tela capiti, pro pharetra instar radiorum circumponere, gentium illarum mos est. Quin eo modo iniicere sese hosti formidinem opinantur. Sed & propinqua Aegyptus saltationis mirata excellentiam, sub fabellæ inuolucro sententiam & ipsa suam uidetur non occuluisse, quando Protea illum in uarias se demutantem rerum facies, non fere alium intelligunt, quàm saltatorem eximium, ad effingendum in primis docilem, ut nunc humectam liquidamque exprimeret aquæ uim, nunc ignis celeritatem motus uehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetũ, furoremue: postremo etiam uirgulti flexum, & quicquid omnino collibuisset ueluti Empusa quædam, cuius ipsius decantatæ poetis deformationes. Sed rogo te, audi, quid ex Homerica item lectione ad negotiũ præsens uenati simus: hic nanque poetarum longe clarissimus, & literarum etiam parens, quum iucundissima homini in digitos mitteret, somnum, amorem, cantum, postremã addidit saltationem, sed præclaro distinxit epitheto, dixitque ἀμύμονα, ut quæ reprehensionis morsum nesciret. Sed & alibi, huic quidem à deo contributam bellandi rationem, uimque scribit: illi autem saltationis artificem modum & optabilem cantum. Versus Homeri sunt hi,

ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,
ἄλλῳ δ᾽ ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν.

Ceu plane innuat, eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione abiuncta, dicaturque deorum pulcherrimum donum. Vbi & illud attendendum amplius, quum bifariam res distribuerit, in bellum & pacem, duo hæc tantum, ut pulcherrima, bellicis apposuisse negotijs. Verum & Hesiodus speciosissimæ laudis loco protulit, quum de Musis ita cecinit Theogoniæ initio,

Καί τε περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσσ᾽ ἁπαλοῖσιν
ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρισθενέος κρονίωνος.

Quod circa fontẽ nigrũ molliculis saltant pedibus, in aræ paternæ tripudiantes ambitu. Quin Apollinẽ Pindarus orchesten dicit, id est saltatorẽ, quod & Homerici comprobarint hymni. Quinimmo etiã alicubi saltantẽ comperias Iouem, deorum, ut ueteres intelligi uoluere, principem. Propterea Socrates ille sapientissimus tantum abfuit, ut saltationem duceret uituperandam, ut inter illius documenta legamus, hanc quoque esse perdiscendam, uelut multum insit uenustatis in apto, concinnoque motu, & corporis afformatione cõposita, nec erubuit iam magno natu uir inter disciplinas serias habere saltationem. Cæterũ inquit secundo Legum Plato, reliquæ animantes sensu ordinis, inordinationisque suorum motuum uacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri, & concentus. Nos autem deos nostrarum celebritatũ comites habuimus, qui sensum numerosum, concinnum, suauem, periucundũ nobis dedere, modulos saltandique genera docuere. Choros ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est à gaudio nominauerunt. Itaque primam erudiendi rationem effici Musarum & Apollinis opera, perspicuum est. Ineruditumque hominẽ esse, qui choreæ Musarum expers sit, eruditũ uero, qui compos eius est. Totumque id genus in choream, saltationemque & cantum distribui declaratur. Quo fit, ut qui bene eruditus est, bene cantandi saltandique peritiam habeat. Ex quibus utique omnibus amplius perpendenti liquere potest, saltationem haudquaquam facilium, expositorumque artificem uideri. Immo sicuti grauissimis proditum auctoribus est, disciplinarũ excellentium apicem attigisse, nec musices modo, sed & rhythmices, necnon geometriæ, in primis ue

 ro phi-

rò philoſophiæ tum phyſices, tum ethices: ſed nec rhetorices expers cognoſcitur, quatenus mores indicat, & affectus quos rhetores permouẽt. Verum nec à graphica ſeiungitur, aut plaſtice, quoniam harum cõcinnitatem eurhythmiamq́; ſibi uendicat. Sed in primis memoria præcellens in ſaltatore exigitur. Immo uero iuxta Calchantem Homericum ſcire ſaltatorem oportet, τά τε ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα: quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur, ut nil prorſus eum lateat. Caput autem ſummaq́; ſaltationis eſt, imitationis ſcientia, eorum quæ conceperit enuntiatrix, obſcurorum latentiumq́; illuſtratrix. Et quod de Pericle pronuntiauit Thucydides, præcellens eſt ſaltatoris laus, noſſe quod deceat, & id ipſum poſſe explicare. Quoniam uero imitatrix eſt ſaltatio, prima in ea uirtus perſpicuitas, quam σαφήνειαν uocant, quæ in oratore deſyderatur in primis, ut eorum quæ exprimũtur geſticulatione ac motu, tanta ſit claritas, ut nullis prorſum ſit opus interpretibus. & quod Pythicum cecinit oraculum, ſaltantis ſpectatorem decet, non loquentem etiam, omninoq́; mutum quodammodo audire ac intelligere. Proditum memoriæ eſt, quod ad præſens negotium mire facit, Cynicum Demetrium, cui uilior erat ſaltatio, dicere ſolitum, id genus artificij tibiarum uideri & fiſtularum parerga quædam, quando ipſum argumento cõferret nihil, motum modo adhiberet uanum, & ab intellectu ſeiunctum omnino. Id quum inaudiſſet Neronis tempeſtate celebris ſaltator, & (ut uidetur) non imprudens, nec rudis quiſpiam: ſed multa hiſtoriarum memoria præcellens, & ſaltandi artifex mirus: Quæſo (inquit) Demetri, ne ſit oneroſum, me ſaltantem tua præſentia honeſtare: idq́; nullis incinentibus tibijs, aut cãtibus prorſum demulcẽtibus: mox ſi uideretur, id artificij exploderet alliderétq́;. Adnuit Cynicus. Saltauit ille Veneris adulterium & Martis, Vulcanum à ſole commonitũ utriq́; ſtruentẽ inſidias, illos claudi artificis fabri technis irretitos, aſſiſtentes ſpectaculo deos, ſuffuſam rubore Venerem, timidius ſupplicantem belli deum, ac quæcunq́; fabella continet. Omniaq́; tam ſubtili, tanq́; artifici geſtu, tanta rerum (quod difficillimum eſt) perſpicuitate, tanta deniq́; uenuſtatis gratia, tamq́; plauſibili ingenio, ut exclamaret Demetrius, iam (ut uidetur) hilarior, plurimumq́; negotio oblectatus, ἀκούω ἄνθρωπε, ἃ ποιεῖς, οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν: Audio, ó homo, quæ facis, nec uideo ſolum, ſed etiamnum ipſis manibus mihi uideris loqui. Confirmarunt hæc ab Cynico pronũtiata barbari regis apud Neronem non inſcita uerba. Is ex Ponto ob neceſſitatem quãdam petierat Romam. Forte ita accidit, ut ſaltator idem neſcio quid ſaltaret tam perſpicue, tamq́; (qui mos illius erat) concinne, ut ſpectans modo, nec eorum quæ dicerentur quippiã audiens percipienſúe, nihilominus intelligeret omnia. Igitur quum mox diſceſſurum Barbarum benignius amplexaretur Nero, ac petere iuberet, ſi quid futurum uſui arbitraretur, elargiturum ſe munifice: Plurimum me, inquit, iuueris, ſi ſaltatoris illius mihi copiam feceris. Miratus Nero, quum amplius quæreret, quid ita petere inſtitiſſet? aut cui inde rei futurum emolumento artificem duceret? Sunt, inquit is, accolæ mihi Barbari, lingua & moribus diuerſi, interpretum haud fere ſuppetit facultàs. Quòd ſi præſto mihi fuerit hic, & re quapiam ab illis fuerit opus, nutu ac renutu, cæteriſq́; ſui artificij modulis, ſaltator mihi omnia conficiet, ut in reliquum ualere iubeam interpretes. Tantum docilis imitatio, & artifex peritia cõcinnuſq́; ac peragilis motus geſtuſúe auctoritatis adeptus erat, ut nec immerito Pantomimi nomẽ Italiæ irrepſerit. Lesbonax quidem Mitylenæus, honeſtus plane uir & bonus, ſaltatores χειροσόφους, hoc eſt manu ſapientes ſolebat nuncupare, pergebatq́; ſubinde ad ſpectacula, tanquam ex theatro melior reuerſurus. Equidem inter ſtudia reliqua hoc utiq́; oblectationem ſpondet, illud uero emolumẽtum: at ſaltatio, ſi recte perpendas, utrunq́; complectitur. Quin utilitas tanto inde uberior locupletiorq́; eſt, quanto plauſibiliorem adnexam habet uoluptatis titillationem. Propterea multa mihi uariaq́; rimanti, illa uidetur ratio uerisſima, una cum mundi generatione, & amore illo uetuſtiſſimo diuina quadam ui in lucem prodijſſe ſaltationis primordia. Hanc quippe cœleſtis illa præmonſtrauit, & longe clariſſima ſtellarum ſyderumq́; chorea, errantiumq́; cum inerrãtibus complexio, ac concinna prorſum ſocietas, harmonicuſq́;, ac mirus ordo. Hæc ſi quis ſaltationis putet incunabula, ac exordia prima, ut reor, ab ueritate aberrarit non multum. Ea uero per ætates incrementis adaucta iuſtis apicem ſummũ attigiſſe pridem uidetur, ut uaria quædam res cenſeatur

featur, & omnifariam coaptata, congruensq́; , & bonum quoddam πολύμυσον, hoc est scientiæ multiplicis. Principem uero omniũ Rheam aiunt, oblectatã artificio, in Phrygia quidem Corybantas, in Creta uero Curetas saltare iussisse. Affuitq́; inde mox emolumentum, si fabulatores libeat audire, euidens. Hæc enim illi ratio Iouem præstitit incolumem, proindeq́; is arti præstantissimæ σῶστρα debet, id est salutis contributæ præmium: sic enim paternos euasit dentes. Ea saltatio armata fuit, quam à Curetibus excogitatam primo, Eusebij quoq; tempora testatissimum faciũt. Erat uero gladiorum cum scutis collisio, saltabantq́; bellicum quiddam & entheon. Mox uero optimus quisq́; , ut maxime in Creta nobilitate putabatur excellere, ita saltandi artificem haberi, pulcherrimum honestissimumq́; censebat. Id ne quis ambigat, Merionem Homerus non utiq; suggillaturus, uerum honestare meditatus, ὀρχηστὴν, id est saltatorem nũcupauit. Qua in re is adeo celebre iam indeptus erat nomen, ut non Græcis modo nota forent ea, sed & Troianis hostibus, forte quia inter bellandum non tacita quædam agilitas & concinnitas, quæ ex huius artis peritia inoleuerat, sese subinde ostentabat. Homerica uero carmina, si quis exhiberi sibi protinus expetat, hæc sunt:

Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὀρχηστήν περ ἐόντα
ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε.

Sunt qui Syracusis saltationem primo exortam prodant, à tyranni Hieronis immani sæuitie: qui inter alia dictu immitia, Syracusanos etiã mutuis uti colloquijs uetuerit. Quæ uero necessaria forent, pedum, manuum oculorum nutibus indicijsq́; iusserit petere, unde mox saltationi exortũ peperit necessitas. Pyrrhus uero ille tantus Achillis filius, quo bellante corruisse Ilium creditur, alioqui inexpugnabile, celebratus hoc artificio usq; adeo est, ut quum speciem illi pulcherrimam adiecisset, Phyrrichium sit ab eo nuncupatum, de quo tamen plura mox. Sicuti etiam in metro pes, quanquam ab præceleri, & proinde ignea mobilitate inflecti malint alij. Nam & à pedum celeritate ipsi quoq; cõciliatum nomen Pyrrho astruunt nonnulli: quo argumento etiam Cinesias sit cognominatus. Apud Lacędemonios, qui inter Græcos diu habiti præstantissimi sunt, saltandi studiũ non erat incelebre, quando ephebi non accuratius ὁπλομαχίαν, quàm saltationem perdiscebant. Ab Castore uero ac Polluce acceperant καρυατίζειν, id est caryatissare. Species uero ea saltationis erat, uocabulo à Caryis ducto, quæ est in Laconia ciuitas, ubi maxime exerceretur. Eiusdem porro rei studium eo usq; progressum in Thessalia, legimus, ut strenuos uiros, & in dimicãdo principes, quos uocant προστάτας καὶ προαγωνιστάς, illi προορχηστῆρας appellarent, hoc est planipedes primos. Manifestum id ex statuarum item titulis: quas ijs, quorum strenua fuisset opera, excitabant, προύκριναν προορχηστῆρα ἡ πόλις. Et alibi, Ἐλατίωνι τὰς εἰκόνας ὁ δᾶμος εὖ ὀρχησαμένῳ τὰν μάχαν. Non paruo quoq; argumento fuerint epitheta item uaria, quibus saltator eximius distinguebatur apud Græcos. Ea ut propria ipsorum lingua habentur, ideo apponere consilium fuit, quoniam uix citra fastidium audiri tralata poterant. Sunt uero ex multis hæc præcipua, cuphos, elaphros, pedeticos, halticos, euarmostos, eurhythmos, euschemon, hygros, epidicticos, pantadapus, eutreptus, demagogicus, demoterpes, prochiros, tachychir. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoq; saltationem doceri, & exercere. At Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiæ cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus, uice manuum, gestus quosdam chironomiæ, motusq́; ederent ad numerum saltatorios.

Saltationum species: podismus, comus, pyrricha. Quintiliani obscuritas illustratur. Pyrsurides, pyrimachos. Virgilij locus explicatur ex Georgicis. Saltationis partes. Sicilissare quid. Pan chororum proxenus. Cap. IIII

SAltationum uero non unum fuit genus prioribus, erat siquidem in primis à cantu nuncupata emmelia, quæ tragica censebatur, sicuti cordax comica, de qua mox item paulo. Eius commeminit Arrianus in commentario Indico: sed satyricam putat, & à Libero patre in India institutam. Sicinnis ab alijs, ut scribit Athenæus, satyrica intelligitur saltatio, unde & Satyri Sicinnistæ nuncupati, quam Sicinnus excogitarit Barbarus, quãquam Cretensem intelligunt alij. Saltatores enim fuisse Cretenses, auctor Aristoxenus est. Alij à uerbo σάλευσαι, primumq́; Thersippum eandem saltasse. Has sunt qui à Dionysiacis ministris excogitatas, & item nuncu-

patas prodidere. Enopliæ saltationes, siue armatæ, fuere pyrrhicha, thelesias item, quæ ab saltatoris nomine sic nuncupata fertur: fuit item xiphismus, podismusq;, nec non κῶμος, id est comus, & tetracomus Herculi sacer, & bellicosus. Nam quæ comastice dicebatur, non pugna modo erat insignis, sed etiam plagis. Armatos in Panathenęis pueros saltare solitos, traditũ est. Quin & Mineruæ sacrum maxime id habebatur genus, quod & catenoplion dicitur. Opla uero dici arma, nemo est qui nesciat. Interim de pyrrhicha illud non siluerim, inuẽtam à Laconibus uideri, nam & à Lacone Pyrrhicho inflecti nomen, Aristoxenus scribit. Bellicosa uero saltatio est, quoniam & Spartani bellaces diu sunt habiti, quorũ filij ἐμβατήρια μέλη, id est embaterios perdiscebant cãtus, quos & enoplios dicunt. Spartani quoq; ipsi in congrediendis hostibus Thyrtæi repetebãt poemata, uti eurhythmos cõcinnaq; fieret motio. Deniq; pyrrhicha Laconibus belli progymnasma fuit, à quinto ætatis anno condiscentibus singulis πυῤῥιχίζειν, id est pyrrhicham exercere. Hinc autem aperitur Quintiliani locus ex Oratoriarum institutionũ primo, de gestus institutione prima: Nam inquit, Lacedæmonios quidem etiam saltationem quandam, tãquam ad bella quoq; utilem, habuisse inter exercitationes, accepimus. Auctor Aristoxenus est, gymnopædicam exercentes (pueri in ea saltabant nudi) mox ad pyrrhicham solitos emigrare. Sunt ut meminimus, qui Curetas primum enopliam induxisse saltationem opinentur, rursum ab Cretensi ordinatam Pyrrhicho. Et in ea Thaletem primum hyporchemata concinnasse. At hyporchematicos cantus omnes, dici creticos, auctor probat Sosibius. Lectum apud Aristotelẽ est, omniũ principem, in Patrocli pyra usum pyrrhicha Achillem, unde & inflexa nominis ratio sit. Apud Cyprios autem Prylin hanc nuncupari. Pyrrhicham dici & chironomiam, Græci scribunt. Sunt qui à Pyrrho inuentam pyrrhicham prodant, ut diximus: à qua purrhicharij recte ab Iureconsultis nuncupantur, Digestis de pœnis libro quadragesimooctauo, quem tamen locum Græcę ignari literaturæ inuertere sibi permittunt. Sunt qui arbitrentur, Pyrrhicham, ἐκ τοῦ διάπυρον εἶναι, esse uocitatam, id est quoniã sit ignita quodãmodo saltatio ἐσώπυρος. Est & πυῤῥίχα χλαμὺς, ἢ πελτάριον, id est est chlamys, uel pelta parua. De Pyrrhi autem Epirotę nomenclatura Pyrrhiadę nuncupati, quos nunc Molossos appellant. Pyrsurides, ad præsens institutum pertinent nihil: sunt tamen militares eo nomine phani, id est lampades, aut obeliscolychni, etiam apud Aristotelem. legimus enim ὅτι πρῶτος ὁ μακεδὼν, κατὰ πᾶσαν τὴν μακεδονίαν κατασκευασάμενος πυρσονείας, διὰ τούτων ὀξέως ἐμάνθανε τὰ πανταχῆ γινόμενα Pyrimachon dicũt in pugna ἀνίκητον, id est insuperabilẽ. Sed à diuerticulo fabulam repeto, ne sit superpondij nimium. Ascoliasmus saltatio erat Bacchi dicata festis, quæ uocant ascolia. Quod theatri medio utres, quos uocant ἀσκούς inflatos obunctosq;, uno tantum insilirent pede, ut delabentes risum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Ad quod apertissime Virgilius respexit Georgicon secundo, illo uersu:

Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

quod inerudite nimis, καὶ ἀναγώγως, id est ineducate non perpendunt interpretes, negligentia prorsum fustuario digna. Aduertendum quoq;, qui uni tantum innitentes pedi saltant, quod uel tempestate nostra frequentissimũ est, dici item ἀσκωλιάζειν, & saltandi modum, ascoliasmum. Sed nunc non ab utre inclinatur uocabulum, uerum ab scolon, quod impedimentum itineris signat, quod claudicantibus euenit, atq; surrectum palũ. Apud Aristophanem, θεσμοφοριαζούσαις est oclasma, saltatio Persica, quam & ὑγρὸν nominant. Fuit & Dionysio sacrum genus Phalicum, sicut Herculi Callinicus: nam Thraciæ gentis & Carum colabrismus. sed armata item fuerat saltatio hæc: forteq; fuerit ea, cuius meminit ἀναβάσεως sexto Xenophon, dum ita saltantes prodit, se inuicem τεχνικῶς admodum solitos ferire, demumq; qui alterũ exuisset armis, exisse Sidalca incinentem, illo perinde ac mortuo plane elato. Fuit & armata saltationis species carpæa nomine: in qua, positis armis, bussequa iactabat semina, respectans subinde uelut formidine. accedebat prædator, id animaduertens bussequa, correptis armis depugnabat. Hæc uero fiebant omnia rhythmice prorsum, præcinente tibia, demumq; à prædatore colligatus sator cum bobus abducebatur. Quandoq; illum hic, uinctis à tergo manibus præ se agebat. Inuenimus & Baucismum saltatoris Bauci, Comon cognominabãt: sed mollicula

licula fuit, delicatiorq; saltatio. Inter lasciuiora genera bactriasmus est, ac apocinus, aposisis, strobilus. Mothon uerò nautica res erat, ac onerosa. Fuit & geranos saltatio: quam nostris literis dicere gruem licet, numerosa erat saltantium turba, quadam uolantium gruum similitudine. Instituta primum saltatio fertur à Theseo apud aram Deliam, dum exitum de Labyrintho imitatur. Dipodiam legimus Laconicam saltationem: nam quæ tibijs præcinētibus exercebatur, gingras dicta est, puto quia sint tibiæ quas nuncupant gingrinas. Fuerunt item saltationes quæpiam enixiores, hecaterides & thermastrides. Verum hecateris manuum potius opera constabat: pedum uero thermastris, saltu quippe exercebatur. Eclatismata muliebres erant saltationes. Apud Laconas erat item bibasis, in qua etiamnum proponebantur præmia non pueris modo, sed puellis quoq;: saltu erat opus, interimq; nates pedibus contingere. Pinacides cur maxime dicerentur, non satis constitutum Pollux habet, an quod super tabulatis fierent, an quod tabellas manu tenerent. Ballismum dici inuenio saltationem tympanis crepitantibus, uel etiam cymbalis. Cuiusmodi Parilibus fieret Romæ, quæ mox Romæa dici cœpere, ciuitatis fortunæ templum struente Adriano. In Sicilia Ionicum saltationis genus erat Dianæ sacrum. At angelicum habitum præferebat nuntiantis aliquid. In morphasmo diuersorum animalium erat imitatio. Erat item scops seu scopias saltatio, ex colli circumlatione, quadam imitatione auis. Leo autem formidolosa fuit saltandi species. Erat sua idiotis saltatio anthema nomine, quam saltantes, sic fere pronunciabant, Vbi nam mihi rosæ? ubi uiolæ? ubi apia florentia? Fuit & saltatio dicta κόσμου ἐκπύρωσις, id est mūdi deflagratio. Quæ uero dicebatur hormus, ephebis cōstabat, ac uirginibus plane hormo similis, hoc est segmento. Præcedebat quidem ephebus iuueniliter, & (ut mox in bello facturus erat, saltans: sequebatur puella decenter admodum, ut hormus is uideri posset ex modestia connexus & fortitudine. Fuit quandoq; saltatio dicta Phrygia, conuiuijs dicata & ebrietatibus. Bacchicam saltationem in Ponto & Ionia tantæ fuisse uoluptati gentibus illis Lucianus scribit, ut statutis temporibus obliti omnium aliorum, desiderent dies totos spectantes Titanas, corybantas, satyros, bubulcos. Quod uero mireris amplius, Exercebant id genus nobilissimi quiq;, ac ciuitatum maxime principes, ad præcipuam id opinati gloriam spectare. Dicas inde Italicas Carnispriuij debacchationes prorepsisse. Nysias item saltationes Dionysiacas interpretantur, ab Nysa. Easdem & Berecynthiacas credunt. Porro ne quid prætereatur, quo hi qualescunq; Lectionum antiquarum libelli fiant adminiculatiores, legimus haud ita pridem rhetoris Vlpiani commentatiunculas in Demosthenis Olynthiacas, ubi sic adnotatum inuenimus: Cordacismus, saltationis est species turpis indecentisq;: nam saltationum aliæ quidem bellicæ sunt, ut pyrrhicha: nonnullæ uero ridiculariæ, quibus modo conciliatur risus. Iis autem in conuiuijs utuntur & theatris. Verba Vlpiani Græca sunt hæc: κορδακισμός ἐστιν εἶδος ὀρχήσεως αἰσχρᾶς καὶ ἀπρεποῦς. τῶν γὰρ ὀρχήσεων, ἡ μὲν ἐστι πολεμικὴ, ὡς καὶ ἡ πυῤῥίχη, ἡ δὲ γελαστικὴ, ἧ χρῶνται θεάτροις καὶ πότοις. Harpocratio autem in uerbo cordacismus, cuius meminit in Philippicis Demosthenes: Cordax, inquit, comicæ saltationis species, sicuti Aristoxenus tradit in libro De saltatiōe tragica. Reperit̄ nomē & in ueteri comœdia, ut apud Nicophontem. De cordace idem fere Aristophanis interpres quod Vlpianus, κορδακίζειν Græcis turpiter saltare signat. Sunt qui putent, duo saltatorū genera Homerum nouisse, cybistateras, & sphæristas. qui sphæra uterentur siue pila, unde & sphæristica dicatur, sicuti meminit Athenæus quoq;. Aristonicum Carystium Alexandri fuisse sphæristen, prodit historia, quem ob artis excellentiam ciuitate donarint Athenienses, statua quoq; erecta. Cybistateres uidentur esse, qui in caput saltant, quod κυβιστᾶν dicunt in caput mittere. Scribit in Moralibus Plutarchus, Saltationis esse partes tres, φορὰν, σχῆμα, καὶ τὴν δεῖξιν, lationem, schema, demonstrationem. Siquidem cōsurgit saltatio ex motibus & habitibus: sicuti melos ex phthongis & diastematibus, hoc est ex uocibus & interuallis. Hic uero mansiones motuum fines sunt. Ergo φορὰς uocant motus: schemata uero habitus, ubi Apollinis, aut Panos, aut cuiuspiam figuram, & modum effingentes, graphice formam seruant. Tertia uero res, quam δεῖξιν nominauimus, non imitationē habet, sed rerum subiectarum demonstrationem: indicant enim cælum quandoq;, aut terram, aut etiam spectatores ipsos. Androna Catanæū scribit Theophrastus, incinentem

tibijs

tibijs primum omnium motiones corporis & rhythmos excogitasse; unde natum, ut σικελίζειν, id est sicilissare, positum inuenias pro saltare. Celebrantur ab Athenæo saltationes ethnicæ, Laconicæ, Trœzenicæ, Epizephyriæ, Creticæ, Ionicæ, Mantiniacę. Est & saltatio quam modo Mauricā dicimus, cuiusmodi fere antiquis fuerat chironomia. Pana denique chororum proxenum credebāt priores, ut est apud Sophoclis scoliasten.

Iphicli in currendo agilitas mira. Hyginus uindicatur à uitio, Iphicratides quid. Iphiæ oues cur. De Melampode relatu non indigna. Perpēditur etiā Plinij locus. Cap. V

IPhiclus, inquit Apollonij interpres, Phylaci creditur & Clymenes filius. Eum cecinit Hesiodus, tanta fuisse corporis agilitate, ac pedum celeritate, ut curreret ἐπὶ πυρείνων ἀθέρων, hoc est super triticeas aristas, nec oblæderet. Demaratus uero etiā per mare incessisse prodidit, inde natus adagio, ut Iphicli agilitatē pro celeri, inexsuperabiliq́ usurpemus. Meminit Iphicli huius Argonauticon primo Apollonius eo uersu,

οὐδὲ μὲν ἴφικλος φυλακῆ ἔνι δηρὸν ἔλειπτο.

Porro adnotatu non indignum, Iphiclum ab Apollonio tradi Iasona fuisse affectatum, in Colchos cum Argonautis properantē. Id uero Hesiodus non scribit, non item Pherecydes. Commeminit quoq; Iphicli Hyginus, sed dictione luxata decurtatáue: nam de Orione sic ferme scribit: hunc Hesiodus Neptuni filium dicit, ex Euryale Minois filia natum. Concessum aūt ei, ut super fluctus curreret, perinde ac in terra, quemadmodum Phiclo datum, ut supra aristas curreret, nec eas comminueret. Tu scribe, Iphiclo, Cui inditū ex currendi potestate nomē, ueluti diceretur Iphicolos, nam ἶφι potenter signat, unde & Iphicrates quoq;, & ab eo Iphicratides, attica calciamenta, quorum in philosophica historia cōmeminit Damascius. Iphicli filios tradunt Protesilaum & Podargen. Oues Iphias ab Græcis per εὐφημισμὸν dici inuenias, quæ debiles sint, καὶ οὐκ ἰσχυραί. Non prætereunda parte hac in sanitatis ratione, Galeni post Hippocratē medicorum principis placita, nostrum iuuantia propositum uel pręcipue: Omnes, inquit, imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum, & lyncis acuminibus conferamur. Confusaneus quin & hebetiorq́ inest auditus nobis, si Melāpodi. Pedibus quoq; subsultamus, si Iphiclo. Et manibus ualemus haud multum, si Milo nobis cōponatur. Quod de Melampode scribit auctor nobilis, obsecro te lector humanissime, cum Plinio conferas, libro Historiæ naturalis decimo, sic prodenti: Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectum auium sermonis dracones, non abnuet.

De Palma scitu digna. Nicolai cur dicant̄. Nicolaitæ hæretici. Spadix unde. Lunā amatoribus præesse. De palmæ cerebro, & Tegyra ciuitate. Item palma, & oliua fontibus. Sudæ error, & interpretis Philostrati ac Plutarchi. Psen quo distinguat̄ à Balano. Iouis balani. De Phraote pauca, cum enarratiōe Horatiani loci. Encephalos, encardios, elate, fusterna, sapinus. Palmam Aegyptijs annum indicare. Batis quid. Perirrhacides. Cap. VI

PAlmam in Syria, & Aegypto balanos producere tanta aspectus iucunditate, ac suauitate gustus, proditum est, ut tragemata omnia, bellariaq́ præcellere facile tradantur, quamuis in Græcia fructus is feratur incoctus, nec esui proinde satis gratus. Inter Phœnicobalanos autem eximie præstare, tum magnitudine, tum etiam pulchritudine, quas uocant Nicolaos, obseruatum est, de quibus ex Plinio pauca hæc ascripsimus: Sicciores, inquit, in hoc genere Nicolai, sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorū longitudinē efficiunt. Sed cur nam dicuntur Nicolai? Quæsitum id quidem diu, sed inuentum in paucis, ni Grammaticorum commenticias, & inde inanes sequi opiniones malumus. Nuper Græcum uersans exemplarium, quod uenabar, deniq; sum uisus assequi, Sic enim cōperio, Fuisse Nicolaum quendam disciplina Peripateticum, patria Damascenū, moribus suauissimis, ac prædulci quadam iucunditate, corpore procero quidem, sed non indecoro, facie paulo pleniore, interlucente grato rubore. Bene doctus quoq;: nam historiam polybiblum concinnauit, id est centum ac triginta quatuor librorū. Quo quū maxime oblectaretur Imperator Augustus, ut scribit Athenæus, eiq́ afficeretur plurimum, similitudinis argumēto, balanos magnitudine

tudine præcipua, & pulchritudine Nicolaos dici instituit. Adijciunt quidam, ex Syria balanos id genus, quibus præcipue oblectaretur Imperator, Romam assidue mitti solitas. Et Xenophon prodit, Selectas Dominis balanos fuisse tum pulchritudine admirabili, tum magnitudine, uti aspectu ab electro nil prorsum differrent. Nicolaitę in sanctis literis, & Canonicis decretis ad præsens nil attinent institutũ, quando eo nomine hæretici fuere, quorũ & Hieronymus commeminit, ab Nicolao, qui fuit cum Stephano Diaconus. Eorum fuit dogma, Vxorum communio. Sed ad diuerticulum. Inest omnino arbori eiusmodi decor non ingratus, quando poetarum princeps puellæ Phæaciæ uenustatẽ palmæ ramo assimulare sibi Homerus permiserit. Propterea fuere qui ita arbitrarentur, In certaminibus sacris uarias quidem singillatim coronas dari, uniuersim tamen ex palma solenni quodam more consecrari, una ea de causa. Etiam si ab foliorũ æquabili ordine, institutum opinentur alij, ceu certatim cooriantur, & quodammodo simul currant quadam cõtentionis imagine, idq; tacito naturæ consensu. Nam & uictoriã Græci inde dici putant νίκην, παρὰ τὸ μὴ εἴκειν, à non cedendo. Alij uero, quod sit palma inter arbores cunctas macrobia maximè, id est longioris æui, sicuti Nicephororum, sic enim uictores dicunt, gloriam addecet esse perpetuã, nec unquam consenescere. Quod de palmæ uita diximus, Orphicum illud uidetur comprobare, ζῶν δ' ἶσον ἀκροκόμοισι φοινίκων ἔρνεσι, animal æquale longicomis palmæ ramis. Epitheta porro illa ἐμπεδόφυλλον, καὶ ἀείφυλλον, quæ firmiter, ac perpetuo uirentẽ folijs signant, huic congruere uel maxime. Inter cæteras nanq; arbores nullam planè uidemus eadem custodientẽ folia, sed decussis prioribus, succrescunt alia. At palma nil, inquiunt, abijcit, & proinde constanter cognominari ἀείφυλλος potest. In rebus porro Atticis adnotatum legimus, Theseum in Delo primum posito certamine, ab sacra palma ramum auulsisse, qui & Spadix inde sit dictus. Neq; item in hac palmæ mentione illud prætereundum, in Babyloniorum literis compertum, esse palmæ arboris trecentas & sexaginta utilitates. Nec omittenda priscæ uanitatis superstitio, quia sit balanorũ nucleus non modi unius. alijs enim longior, his mollior, illis durior, quibusdam etiam osseus lunatusq;: hunc potissimum quadam religione politum dente contra fascinantes arbitrabantur pollere. Quum uero lunatum dicimus, curuatum arcualemq; intelligimus, cuiusmodi in luna à coitu cõuisitur schema. Cur autem ea maxime figura expeteretur, luxuriantis fuerit otij quærere, ac superstitionis potius, quàm eruditionis: nisi quòd in libro De Iside Plutarchus auctor est, quia solem appetat semper luna, & persequatur: inde argumento eo ab amatoribus aduocari lunam. Et amatoria ab Iside dispensari, Eudoxus scribit: quæ non alia omnino sit, quam luna. Scribit tamen Pindarus: Ex amantibus soli quidem uiros uota concipere, lunæ autem fœminas. Quod inde Hippolyto apud Euripidem facit Phædra, & in Pharmaceutria significat Theocritus. Rationem aucupantur nonnulli, quoniam amori furtiuo congrua sit nox: proinde Menander, ὦ νὺξ, σοὶ γὰρ δὴ πλεῖστον ἀφροδίτης.

Vel quod amatoriæ affectioni obnoxia quandoq; fuerit luna, uel quia sicuti amor διαλάμπυρος ὁ θεός. Inuenio in monumentis, & Plutarchi in primis in Pelopida, fuisse in Bœotia montem cognomento Delum. Nam Stephanus in Tanagra, regionis eiusdem fuisse urbem paruam nomine Delium scribit. Apud montem erat Apollinis templum, post templum duo mirabili suauitate fontes, copia aquarum ac frigiditate insignes: alterum φοίνικα, id est palmam uocant: reliquum oleam, sicuti commeminit in libro Cur oracula defecerint, Plutarchus idem. Vbi & natum Apollinem narrant. Ad quod respexisse Catullum uolunt, eo uersu de Diana sic canentem, Quam mater prope Deliam Deposuit oliuam. Quanquam & de arbore posse intelligi, auctor Ouidius est Metamorphoseos sexto. Aduertenda uero Plutarchi interpretum inscitia ex Pelopidæ uita: Fontium, inquit Plutarchus, alterum palmam, oleam alterum, nunc quoq; nominamus: non quòd inter plantas duas peperit dea, sed in fluenti duplicis meditullio, id est τῶν ῥεέθρων. At interpres, Sed quia fluuium dea peperit, quoniam Græci ferè codices ῥεῖτρον præferũt accusandi casu. Sequitur Plutarchus: In propinquo Ptoum est, siue πτῶον, dea conterrita repentè uiso apro. Nomen præterijt interpres. Quidam ex eruditioribus, esse in Laconia Tegyram tradidere falso, ubi natus Apollo sit. Id ut uere à me dici, intelligant studiosi, audiant quid Stephanus: Tegyra, inquit, Bœotiæ ciuitas, in qua

genitum

genitum Apollinem dicūt. Samus autem Delius Apollinis, inquit, natalicia in Lyciam referunt aliqui: in Delum alij, aut in Zosterem terræ Atticæ, nonnulli ad Bœotiæ Tegyram, unde & Tegyreius Apollo. Sed lectum & illud est. Ephesios Tiberio imperante Romam uenisse, memorātes, non (ut uulgus crederet) Dianam atq; Apollinē in Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiā maneret, adnisam, ædidisse numina ea, deorumq; monitu sacratum nemus: quin & ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis iram uitauisse. Meminit post alios Strabo γεωγραφουμένων libro quarto & decimo. Ex ijs porrò quæ de palmis Syrijs & Aegyptijs attulimus, liquet opinor, cur poetæ palmiferas quandoq; in Aegypto Thebas nuncupent: curq; palmarum fructus Thebaides item Plinio dicantur, & à Papinio Thebaicæ, quod illo ex Syluis uersiculo libri quarti fine ad Plotium liquet,

Chartæ, Thebaicæ ue, Caricæ ue.

Quoniam uerò de palmis agitur, scribit Plinius, in palmarum cacumine medullam haberi dulcem, quam cerebrū uocant, meminit secundo De alimentis Galenus. Et in Præceptis sanitatis Plutarchus, prædulce quidem id tradens, uerum esse κεφαλαλγὸν, id est inducere capitis dolorem. Adnotandus hac parte error Sudæ manifestarius, qui in uerbo πῶρος ita scribit: Porum hunc de uictus ratione interrogauit Apollonius: at is, Ego (inquit) uini tantum haurio, quantum soli prolibo, captis in uenatione uescuntur cæteri, mihi exerceri satis est, alimenta mihi sunt ex oleribus, & palmarum cerebro, ac fructibus. Hæc quidem apud Philostratum leguntur libro secundo: sed non de Poro, ut retulit Sudas, nimis hercle incuriose, nimisq; inscite: incuriose quidem, quia de Phraote Indorum rege hæc prodit Philostratus: inscite uero, quoniam per maximam temporum ignorantiam lapsus misere est, quando uixit Apollonius Domitiani tempestate. Porus autem quem fatetur ibidem Sudas cum Alexandro depugnasse, multis seculis antea, sicuti temporum historia præmonstrat apertissime. Sudam fefellit, quod paulò ante fit de Poro apud Philostratum mentio, & parte ista regem Indum nominat, qui quum sit congressus Apollonius, putauit Sudas esse ad Porum ea quoq; referenda: quum tamen paulò ante ea quæ exscripsit, testetur Philostratus Phraotem illum fuisse, Porum minime. Philostrati interpres reprehensionem nō euadit: nam ubi Græcè scriptum ita est, τὰ δὲ ἐμὰ σιτία λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, ὁ καρπὸς τῶν φοινίκων: id est cibus uero meus est olus, & palmarum cerebrum, atq; item earundem fructus. Interpres de palmarum cerebro tacuit, puto, quia inusitatum uidebatur dici in palma cerebrum. Etiam si commeminit uel Xenophon ἀναβάσεως secundo, ubi ait, Gręcos milites Cyro perempto cum quo expeditionem inierant aduersus Artaxerxem, tunc gustasse primum ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος. Ac plerosq; demiratos uoluptatis inusitatam speciem, propriamq;. Strabonis interpres libro decimoquinto, palmæ ἐγκέφαλον pro medulla putauit accipiendum. In ijs uero si cui mordax uideor ac uirulentus, putent eruditi mulctam dici à nobis disceptandam mox, certandamq;. Palmæ cerebrum Galenus, encephalon appellauit: encardion Dioscorides. Lectum uero apud Palladium est, Palmarum plantam dici cephalonem: elatem accipit Galenus, palmæ prætenerum germen: at fructus integumentum eo nomine intelligere Dioscorides maluit. Scire autem licet, arborum plerunq; partes distingui appellationibus. Nam ecce abietis superior portio, fusterna dicitur, ab nodorum duritia: inferiorem, sapinum uocant, siue sapineam. Vmbriam dici tribum sappiniam, auctor T. Liuius est Macedonici belli primo libro: meminit eiusdem quoq; tertio. Adnotatum Hori monumentis est, apud Aegyptios expictam palmam annum indicare, quoniam hæc arborum sola per singulos lunæ exortus unam producat Bain, ut anni fine duodecim fiant. Quo argumento & Bain præmonstrare mensem prædicant. In Collectaneorum ad agricolationem spectantium libro secundo, adnotatum comperi, castaneas dici Διὸς βαλάνους: quod & libro decimo repetitum aduertas: ubi & nucem basilicam dicit auctor, quæ nuncupatur κάρυον, nucem uero Ponticam, quæ λεπτοκάρυον: cocymela, quæ Damascena: Armeniacon, quod Bericoccon. Illud aduertendū quoq;, palmæ quam marem intelligunt, fructus ψιλῶ dicitur, sicut fœminæ balanus. Psenas Aristoteles ficarios dicit culices, uelut galbas: sic enim poetæ caluos glabrosq; nuncupant, quod exposuit Sudas. Sunt & nomenclatura eadem pisces. Porro unde propendent balani

lani, uocatur σπάθη, meminit cum Xenophonte Herodotus, ex spathe arcus sibi nonnullos confecisse prodens. Quod de palmæ cerebro scripsi, confirmatur Eustathij auctoritate, qui ita dici prodit partem in ea arbore excelsiorem, quæ dulcissima sit, proindeque exempta uescantur indigenæ, quod Athenæi monumenta testatissimum faciunt. Quia uerò de Phraote facta nobis mentio est, dignũ perpẽsione uideri potest, ecquid Phraotem illum significarit Horatius Carminum secundo:

Redditum Cyri solio Phraoten
Dissidens plebi, numero beatorum Eximit uirtus.

Quando illius restitutionem in principatum, abs quo pater fuisset excussus, & uiri præterea singulares animi dotes, frugalitatemque, ac in primis liberalitatem copiose exsequitur Philostratus libro secundo. Verum discrepant nõnihil tempora, quæ in digitos mittere, nunc minus uacat: iudicabũt uolentes, quando interpretum cura non satis constat sibi. Phraatem Parthorum regem legimus apud T. Liuium libro quinquagesimo nono, cum quo ab Antiocho Syriæ rege sit bellatum, Gracchanis temporibus. Perirrhacidas palmæ ramos dicunt propriè, sed ramum quemlibet accipit in Theriacis Nicander.

Laurus tacita cur: item cur lauro uterentur uaticini. Tibullus explicatur. De puella Daphne, quæ Pasiphae. Lauri contra uenenũ uis. Corydus auis. Laureum baculum gestare quid. Vbi comperta primum laurus: & cur dicta tempis, daphnides, myrta. Turiones quid. Daphnatum. Cap. VII

QVoniã uerò paulo antè poeticas perstrinximus amœnitates, in quibus multiplex interiorque delitescit rerum scientia, quam sæpe ingenium acre, lectio uaria, iudiciũ excussum emũctumque promit in literas, quo studiosissimus quisque accuratius exerceatur, nec concepta semel facilitate, in utranque aurem dormiat, hic illud potissimum subnotabimus: quid ita laurus tacita sæpicule ab poetis nuncupetur, leuicula quidem res, sed non inconcinna: uerum ne absinthij plus insit huic lucubrationi, quàm decoqui possit, ac confici stomacho paulò inualidiore, ac nunc primum resumente uires ab inscitiæ diuexatione, ut adsit & mellis aliquid, simplaria non reclinabimus quandoque. Laurum igitur Apollini uaticino deo sacram, futurorum habere præsensionem quandam, creditum uulgò est. Siquidem nil crepitantius uritur, sicuti à Lucretio proditum quoque nouimus. Sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Nam & hinc Daphne dici uidetur, uelut Eustathius interpretatur, etenim δα intentionis uim habet, φωνεῖν uerò loqui est, ac canere. Igitur euentus rerum ex crepantis modo ueteres aucupabãtur: quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abunde ac sonantius, haud dubie portendi felicitatem rebantur. Quod significat illo uersiculo elegiographus nobilis Tibullus:

Laurus ubi bona signa dedit, gaudete coloni.

Ediuerso si tacita deflagrasset, inauspicatissimum infelicissimumque arbitrabantur: quod approbat etiam Propertius:

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Nam & Claudianus, uenturi præsciam laurum dixit: nisi quod opinantur plerique, lauri folia, si noctu puluillo subijciantur, ueritatem somniorum conciliare. Quod non omnino malus auctor Fulgentius non omisit. Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, Laurum ἐνεργεῖν πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸς, id est efficacis esse auxilij in numinum afflatu: propterea in Cassandra Sophocles, δάφνην φαγὼν ὀδόντι πρίετο στόμα. & Lycophron, δαφνηφάγων φοιβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

Vera cano, sic usque sacras innoxia laurus
Vescar, & æternum sit mihi uirginitas.

Ex hoc & Latinus item poeta dixit, Laurumque momordit. Certe δαφνηφάγους dici uaticinantes scimus. Et Aphthonius, diuinationis symbolum esse laurum testatur. Dionysius item in Panegyricorũ ratione, laurum μαντικὸν φυτὸν appellat, id est uaticam arborem: sicuti Eustathius quoque, qui & Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum ueniens. Lycophronis interpres in Alexandra, dici omnia putat fabulose, nisi quod chresmologi & uates futura præcinebant lauro coronati, ut quæ uireat semper, ac sit alexicaca. Vorare autem inde dicti, quoniam

diuinationum capturis alerentur fere. Quibus uero cogerētur numina uel recedere uel accedere, illis maxime uersibus commonemur, qui appositi à Porphyrio ita ferme Latine sonant:

Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
Eq; manu ramum, lauros auferte uirentis,
Linea sitq; omnis deleta, omnisq; character.

Quod uero ad laurum etiamnū attinet, scitu dignum illud quoq;, Daphnen puellam in arborem hanc deformatam, sicuti Mythicis placet, & cecinit Ouidius, à Spartanis fuisse diuinis cultam honoribus: sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima æderentur oracula, quod in Agide Plutarchus scribit. Credebatur item laurus efficax aduersus uenena. Inde iactatum, ut qui se tutum approbare uellet, δαφνίνην diceret φορῶ βακτηρίαν, id est laureum gesto baculum. Cui fere consimile prouerbium est de corydo aue, nido gramen inserente aduersus animalium noxia, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιὴ κέκρυπται ἄγρωστις. Creditur & laurus sanitatem conciliare, quo argumento lauri folia ineuntibus magistratum, calendis Ianuarijs à populo dabantur cum ischadibus, de quis suo loco. Neq; enim obturbat sacer morbus, aut dæmon, ubi affuerit laurus: sicuti nec fulmen, ubi adsit ficus. Quod ex undecimo est ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. ubi & illud comperi: Daphnem, id est laurum, dici palatium: quod quum Latinus acropolim sustrueret, inibi compertā laurum ferant. Acropoles uero nūcupabant ueteres regum κατασκηνώσεις, quod ἐν ταῖς ἄκραις excitarentur tutelæ causa. Enotatum & id, Apollini sacram uideri arborē, id est soli igneo, quia igne arbor plena sit: qua ratione illam auersantur dæmones, & in uaticinijs exuritur. Daphnatum dici genus cinaræ comperi, ubi lauri fructum perforaris, & cinaræ immissum semen ita seueris. Lauri turiones quum legis, summas partes intellige, ac præteneras: idem in plantis item alijs. Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabantur, & diuinaculi ὡς γνώρισμα τῆς τέχνης: quia esset id artis indicium, ac uelut insigne. Lauri fructus, daphnidas uocant: sicut myrrhines, id est myrti, dicunt myrta. Laura uero, id est λαύρα, uicum signat angustum impurumq;, & sordentia omnino loca sic nuncupantur. Nam Laureum, hoc est λαύρειον, in Attica locus erat, metallorum ferax. Diuinationem postremo ex foliorum crepitu, dum urerentur, fuisse ueteribus celebrē, nec idem tacuit Eustathius, sicut ex pilis quoq; quibusdam. Laurum τεμπίδα in Alexipharmacis nuncupat Nicander, quoniam in Thessalia comperta fuerit primum.

Leuctrica monumēta quæ sint, & Leuctricæ puellę. Vindicatur à uitio Plutarchi codex. Leuctra unde. Leuca quid. Alphi quid. Leuron. Leuca Gallorum quid. Cap. VIII

LEuctrica monumenta, & leuctricas item puellas in Gręca historia legimus quādoq;. Id cuiusmodi sit, aut quam habeat rationē, ne quis forte solicitius quærat, opera nostra reuelabit. Scedasum, id est Σκέδασον, inuenio in libris quedā, qui fortuna pauper Leuctra habitabat. Vicus is est prope Thespias in Bœotia. Huic filiæ aderāt duæ Hippo & Miletia, uel (ut alij scribunt) Theano & Euexippe, à quibus nuncupata Leuctrica monumenta, quæ cauenda Spartanis, præcinuerant oracula. Siquidem puellas ibi sepeliri ex iniuria contigit, quoniam ab iuuenibus Spartanis constupratæ, moxq; interemptæ in puteum quendam sunt deiectæ. Aberat tunc Scedasus pater, à quo paulo ante comiter Spartani, rei non bonæ homines perfidiarumq; prudentiores, quàm moderationis, aut fidei hospitalis, excepti hospitio fuerant. Reuersus factum mirabatur. Salua domi erant omnia, filiæ tantum aberant. Forte domi alebatur canis. Ea, reuerso domino, subinde cursitabat ab eo ad puteum, à puteo ad dominum, uellicabatq; interim, eratq; planè similis trahenti: suspicatus is quod erat, ad locum pergit, puellarum comperit cadauera, profusus in lachrymas, ac sese afflictans cognoscit ex uicino, bonos illos hospites pridie uisos domum ingredi. Facinus perpetratum Scedasus coniectat, Spartam confestim petit, querelas apud Ephoros depositurus. Eo quum excidisset & conatu & iudicatu, illis, atq; item regibus, quos etiamnum adierat, nil magnopere intendentibus, per urbis media cursu ferri cœpit, porrectis ad solē manibus, ac percussa tellure ἀνεκαλεῖτο τὰς ἐρινύας, id est Erinnyas aduocabat, mox ad

ad filiarum tumulos seipsum confecit. Insequentibus annis, ita ducentibus fatis, in regione eadem Spartana uirtus concidit, Græciæ imperio amisso, Thebanis uictoribus, Pelopida duce ac Epaminonda, ut celeberrimum posteris nomen Leuctrica monumenta dederint. Hæc eo libentius recensui: quoniam in Plutarchi tralatione multa subsultant, & deluxata sensum non recipiunt. Nam ut prætereã quod pro Scedaso Cedasus modo scribitur, quandoq; etiã Scedaphus: illud cuius nam modi est? Exercitationibus, inquit, Spartanis lacessitis, Quum historici sensus sit apud Græcos, prolatas in Spartanos execrationes diras. Meminit historiæ Hieronymus quoq; in Iouinianum libro primo. Sed puellas amissæ pudicitiæ nolentes superuiuere, mutuis concidisse uulneribus scribit. Leuctra uerò ab Leuctro indigena esse nuncupata, scribunt Græci. Leuca autem aliud est, nam eo nomine medicorum scientissimi affectionẽ intelligunt, qua in album, uel (ut Græcè dicam) ἐπὶ τὸ λευκότερον, demutatur color, ex uiscido glutinosoq; humore pituitoso. Quædam uerò leuca, id est λεύκη, dicitur θεραπευτὴ, hoc est sanabilis, quædam ἀθεράπευτος, quæ curam non recipit. Internoscitur uerò hoc τῇ τοῦ δέρματος παρακεντήσει, id est cutis perforatione: nam si inde prompserit se sanguis, adhiberi medela potest. Si humor lacteus, inter cõclamata recensetur. Sunt in ratione eadem alphi, id est ἀλφοὶ, nisi quòd mersat sese altius leuca, ut inficiantur item pili. Quanquam & alphi χρονίζοντες, id est diu perseuerantes, ima penetrant ipsi quoq;, ut hic etiam albescant pili ex pituitoso humore: nam ex melancholico nigrent alphi. Legimus in syncerioribus Herodoti codicibus, Apud Persas si ciuium quis lepra cœperit affici, aut leuca, ad urbem eum minime cõmeare, nec alijs promisceri: obtingere autem ista, quod is in solem quippiam deliquerit: si uerò in hasce causationes incidat peregrinus, illum cæteri hinc inde extrudunt. Quin & hoc argumento albas columbas nemo non abigit. Leuron, id est λευρὸν ξίφος, apud Pindarum in Nemeis, sunt qui ensem interpretantur latum: at præstiterit, obliquum in plagæ impactione intellexisse. Quod ad leucam spectat, prodit Ammianus Marcellinus, non millenis passibus itinera Gallos metiri, sed leucis. Quantum uerò complectatur leuca, ex uerbis eiusdem alibi dilucet: Ad uallum, inquit, barbaricum quarta signabatur leuca, & decima, id est unum & uiginti milia passuum.

De Essæis, siue Essenis: item de Pharisæis, ac Saducæis. Aurum Iudaicum quod sit. De phylacterijs, & proselytis. Prophylace. Prophylactica medicina. Philetæris. Iudaicæ immanitatis exemplum. Marci principis dictum in eosdem. Caput IX

IOsephus Iudæus historiarum cõditor, & in eo genere auctoritatis non dilutæ, immo uerò Græcus planè Liuius, libro decimo octauo Antiquitatũ, quas ab mundi exordio repetit, fuisse Iudæis tria genera philosophorum scribit: Essæorum, Saducæorum, & postremo Pharisæorum: sed quos primo loco posui miris effert laudibus, quòd uxoribus, uino, carnibus semper abstinerent, ac ieiunium quotidianum uertissent in naturam. Philo etiam Iudæus in libro quem pro Iudæis concinnauit: Præter cæteros, inquit, quos penè innumerabiles sanctio Mosaica ad benè uiuendum concitauit, Essei summi omnium, atq; maximi sunt, ἀπὸ ὁσιότητος, hoc est à sanctitate, sicuti mihi uidetur, nuncupati, qua ratione flatilem recipit dictio. Quorum secta non genere, sed uirtute, atq; humanitate discernitur. Itaq; nemo puer, nemo adolescens propter ætatis inconstantiam, sed uiri omnes, aut senes sunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur: sed hominũ soli uera perfruuntur libertate. Nemo propriũ aliquid possidet, omnibus in medio positis cõmuniter utuntur, habitant simul, & conueniunt quasi sodales, quumq; pro communi utilitate faciant, alia aliorum negotia sunt, quę impigre subeuntes peragunt certatim, non frigus, nõ calorem, non aliquam mutationem aeris formidantes. Quum à laboribus mercedem ceperint, apud quæstorem deponunt, is omnia diligenter procurat, quibus egent. Idem Philo in cõmentario, cui titulus est, Omnes studiosos liberos esse, scriptum reliquit: esse quidẽ dogmatis eius homines supra quatuor milia, Qui nec ciuitates colant, uulgi conuersationem animo plurimũ obesse, opinati. Qui seruos habeant, odere, tanquam naturæ leges transgressos, quando omnes, uelut mater, eadem genuit natura. Rationalem philosophiam uitæ non necessariam rentur. Naturalem uerò altiorẽ, quàm ut eam humana consequi ualeat natura

tura. Illam modo portionem consectantur, quæ de diuinis, & omnium agit creatione. Morali inuigilant præcipue. Triplici regula uitã transigunt, amore in deum ardentissimo, uirtutis cultu diligentissimo, charitate in proximum feruentissima. Sunt qui Essęorum nomen θεωρητικόν, id est contemplationis studiosum significare putent. Qui mundi situm terrarũq; expingere adorti sunt, Essenos in Occidentali Iudææ parte statuunt, ab Essæis (opinor) non diuersos: nam eos sic appellat Hieronymus quoq;. Quos fugitẽt nocentes usq;quaq;, quiq; orbe toto præter cæteros maxime sint miri, sine fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, palmarum socij. In diem uero ex æquo conuenarum turba renascantur, longe frequentantibus, quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat, ita per seculorũ millia gens æterna est, in qua nemo nascitur, Tam fœcunda illis, inquit Plinius, aliorũ uitæ pœnitentia est. Porro inuenimus apud auctores hisce philosophis ita esse libertatis insitam auiditatem, ut principem unum solumq; fateantur deum. Argumentum uero euidens, quod speciem mortis formidolosæ ac tetræ nullam expauescant, cognatorum negligant supplicia, amicorum interitus faciant non magni, modo ne quenquam, ut dominum cogantur agnoscere. Animas putant immortales, & de æthere subtilissimo commeantes quasi carceribus, ita corporibus implicari: ad quæ tamen, ut Chæremon narrat apud Porphyrium, ὁρμῇ id est impetu & instinctu naturali trahuntur. A corporibus uero absolutas, tanquam è longa & proinde graui seruitute, lætitia perfundi maxima, & ferri sublimes, ultraq; Oceanum degere in locis peramœnis, quæ nec imbribus pulsentur, neq; item niuibus, aut omnino ulla infestentur intemperie, quando ex Oceano suboriens Zephyrus suauissima perflet salubritate. Nihilominus pollutis animis procellosas hyemalesq; destinabant regiones. Cæterũ quia abunde multa de Essæorum institutis uidemur ingessisse, quærat forte lector curiosus, quid de Pharisæis ex mutis magistris compertum nobis sit. Proinde ut breuissime, quantum ratio patitur, omnium desyderia impleamus, de huiusmodi philosophis hæc fere obseruauimus. Mollicіei ac delicijs quàm minimũ indulgẽt. Quod ratio dictarit, id demum persequuntur. Grandiores natu eximie uenerãtur, ut ne uerbo quidem læsos uelint. Fato geri omnia credunt, nihilominus arbitrij liberi potestatem non auferunt. Iudiciũ dei sentiunt futurum, nam animas astruunt immortales, sed bonas etiam in aliena emigrare corpora, improbas ad supplicia transmitti æterna. Ob hæc ipsorum dogmata populis mire grati: adeoq; de eorum uirtutibus irroborauit opinio, ut magno studio numerosa multitudo, immo uero ciuitates ad eos quandoq; confluxerint. Pharisæos nuncupatos uolunt de uitæ instituto, ut scribit Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in genesim: quod à cæteris abiuncti ac sequestrati purissimæ cuidam uiuendi rationi, accuratissimæq; se manciparint. Nam Phares ex Hebræorum idiomate ἀφορισμός interpretatur: id ualet Latine segregatio. Mores eosdẽ sequebantur καὶ οἱ γραμματεῖς, hoc est qui dicerentur Scribæ. Propriæ illorum uirtutes erant, continentia, uirginitas, νηστεία δὶς τοῦ σαββάτου, id est bis in sabbato ieiunium. Pharisæorum placita apostolus Paulus uehemẽter extulisse uidetur, quam ait, ἰσραηλίτης εἰμί, φυλῆς βενιαμίν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος: Israelites (inquit) sum, ex tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, lege autem Pharisæus. Porro quies soporq; ijs erat super angustis tabulis, aut etiam spinis, uel lapidibus ad comprimendas corporis ac sensuum titillationes. Horum tamen proprium fuisse, Chrysostomus scribit, & in Euangelio significat Matthæus, ut decalogum in membranulis scriberent, ligarentq; in fronte, ut religionis intimæ speciẽ præberent. Eas uero membranulas Hebręorũ uocabulo dici philateria, idem Chrysostomus prodit: quo innuitur legis cõseruatio. Meminit etiam Hieroinymus. Dicuntur & ariolorũ, ac excantatorum philateria in Gregorij Iunioris decretis: & philateria facere, legimus in Laodicensi concilio. Prophylacæ uero in medendi usu nuncupantur præmunitiones aduersus mali uim ingruentẽ, unde est Prophylactica medicinæ pars. Sicut Therapeutice tractat præsentia, quæq; iam se promunt. Philetæris autẽ planta est spinosior, quam & rhamnum dicunt, superius nomen Lydis frequens, ac Mysis. Sunt qui ex hoc impactam CHRISTO coronam uelint. Phylacteria scribunt alij, ut Græca censeaẽ dictio. Saducæos uero, ut de ijs quoq; aliquid promamus, à loco ita nuncupatos putant. Horum nefaria dogmata inuulgantur hæc, Esse mortalem animã, simulq; cum corporibus

interire

interire. Si quis eorum ſcitis renitatur amplius, oblucteturq́;, putant id plauſibile in primis glorioſumq́;. Eorum qui in eiuſmodi philoſophia profecerint, mira paucitas eſt, diſcrepant inter ſe moribus feris, inuicemq́; ſunt, perinde ac in exteros, inhumani. Fatum omnifarium negant. Deum extra omnem mali patrationem inſpectionemq́; cõſtituũt. Hæc de Iudæorum ſapientibus, quæ uaria ſuggeſſit lectio, habui in præſenti, quæ dicerem. Poterant & plura, ſed propoſitum inſtitutumq́; temperamentum fuit tenendum omnino. Cæterũ Iudaicæ immanitatis exemplum illuſtre ex Dione præteriſſe nequeo. Nam ſub Traiani extrema, qui Cyrenem incolebant Iudæi, Andrea duce, Romanos, Græcosq́; indiſcriminatim inuadentes ita excarnificarunt, ut etiam ad mẽſam producerent, humanis in uiſcera ingeſtis cibis. Nec ſatis, ſanguine adhuc ſtillantibus inteſtinis præcingebantur. Cutes pro indumentis erant. Pleroſq́; ab imo ad ſummum interſecuere. Plures beſtijs obiecti: alijs inter ſe compugnare, ac digladiari coactis. Ducenta & amplius hominum milia is abſtulit furor. Qui & in Aegypto itidem eſt graſſatus, ac Cypro, contrucidatis inibi, Artemione duce, ducentis & quadraginta hominum milibus. Vnde mox legibus ſancitum, uti quauis ratione in inſulam appulſus Iudæus capite plecteretur. Quum uerò Adriano item imperante defeciſſent, cædibus, fame, morbis, igni deſolata eſt Iudæa omnis. Quoniam uerò quæri poſſe ſcio, cuiuſmodi aurum ſit quod in hiſtoria quandoq́; celebratum nouimus, Iudaicum nuncupatũ: non grauabimur & hoc obiter explicuiſſe. Erat autem, quòd Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus prouincijs Hieroſolymam exportari ſoleret. Propterea Flaccum Cicero ſcribit, edicto ſanxiſſe, ne ex Aſia exportari liceret: quod laudans etiamnum, Barbaræ ſuperſtitioni reſtitiſſe, ſummæ ait fuiſſe ſeueritatis. Proſelytum uerò, quum audis in sac[illegible]ina, intellige à gentilitijs ritibus ad diuinam legem tralatum tranſcriptumq́;. Daui[illegible] προσήλυτον ἐφόνευσαν, id eſt & proſelytum peremere. Hieronymus Aquilam uocat proſelytum, ac interpretem contentioſum: meminit in Euangelio Matthæus quoq́;. Adnotandum uerò hoc potiſſimum loco Marci principis antiqui dictum. Nam Palæſtinã quum tranſiret, Aegyptum petiturus, fœtentium Iudæorum (uti Marcellinus inquit) & tumultuantium ſæpe tedio percitus, dolenter fertur exclamaſſe, O Marcomani, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios uobis inertiores comperi. Iudæorum uerò cognominis ratio unde prorepſerit, incognitũ ſibi fatetur Dion. Multa uerò, ſed uaniſſimè, Tacitus ſcribit.

Cur noctu ſonantius audiantur omnia. Quid palmus. Tylæ, thibe, tylas, illas, ſigmos, clytos. Cur uox intro delata melius audiatur, quàm ediuerſo. Aradus quid. Satyriaſis. Palmare quid. Cap. X

STrepitus omnes nocturno tempore eſſe manifeſtiores, ac uocem omnem ſonantiorem, non ferè quiſquam eſt adeo impolitus, adeoq́; hebeti iudicatu, qui non planè intelligat, dictante ratione, aut magiſtra ſaltẽ experiẽtia percipiat. Cur tamen ita contingat, abditam quandam perobſcuramq́; cauſam promit Epicuri ſchola, dum ab atomis ſuis reuelli nequit. Eam uerò apud Plutarchum in Sympoſiacis Boethus recenſet, docens, rareſcente aere, ac ſeſe latius fundente inter atomos non ferè uacuum comparere. Conſtipante uerò ſe, atq́; amplius coeunte, denſari perinde atomos quoq́; extimumq́; uacuum fieri ſpacioſum & uelut hians. Id quod noctu obuenire, exploratiſſimum eſt, ſi coniectemus, frigus cogendi arctandiq́; uim habere efficaciſſimam. Ediuerſò calorem proferendo expandere ac laxare, argumento certiſſimo ex ijs quæ colliquata intuemur, amplius multò ſibi loci uendicare, quæ concreſcentia compingũtur in anguſtum. Profuſus igitur ſonus, ſi obiectis corporibus occurſet numeroſioribus, hebeſcat prorſum, neceſſe eſt, reiectus aut conuulſus tardior euadat. Quòd ſi obicibus aut paucis aut nullis morantibus exſpatietur, pertinget inoffenſus auditum. Indicio eſſe poſſunt inania uaſa, quæ percuſſa crepant ſonantius, præfarcta uerò colliſa incuſſa'ue quodãmodo ſonum deuorant. Compari modo & ſolidiſſima quæq́; nõ ferè ſonum ædunt. Quod ſpiraculis haud ita abundent, per quæ commeet ictus aer. Quale ſentimus aurum, & ſaxa: quæ proinde uocantur & ſunt ἰσχνόφωνα & δυσηχῆ, hoc eſt uocis prætenuis, & ſonantia male, quod nimia prouenit denſantis ſe corporis ſoliditate. Aes uerò εὔφωνον καὶ λάλον, id eſt ſonorum garrulumq́;, quia ſit πολύκενον, hoc eſt inanitatis multæ. Cæterum ſententia hæc male tibicinibus præfulta, nullis concuſſa arieti-

bus,leui modo agitata impulsu ruit. Neq; enim recte ad uocis rationem inanitas adducitur. Ibi silentij altitudo est, & quies profunda, ubi uacuum est, quod utiq; nec tãgi nec agitari potest: uocem autem esse nouimus sonantis incussum corporis. Et est aer uocis ipsius substantia, ac facultas. Putauit Anaxagoras, solis potestate aerẽ concitari, & quodam tremulo uibrari motu, quem παλμὸν Græci dicunt. Quãuis est Palmus quoq; neruorum & cordis, ac ægrotantium uenarum motus. Nam corporis motus cum exercitio & dolore aradus dicitur. Palmare uerbum in Columella, nil ad institutum præsens attinet, indicat tamen materiam alligare. Palmarem scrobem Palladius palmi amplitudine liquido intelligit. Palmatus paries, in Quintiliani declamatione dicitur manibus pollutis contactus, insignitusq;. Sed Anaxagoram repeto: Id uero, inquit, liquere ex minutie illorum, quæ in lumine uisuntur corpuscula, quæ uocant nonnulli τύλας. Nam tylada scimus turdorum uocari speciem minutam, quam illada dicunt alij. Est & thibe, apud Athenæum libro quarto, argentea: quo nomine intelligunt eruditi, ueluti arculam uasis reponendis, quæ plurimum erat plexilis. Quum hæc igitur obstrepant, insonentq; agitata & propulsa, & sonum eum efficiant quem dicunt σιγμὸν, præpediri uocem obscurariq;, quo minus synceriter liquidoq; ab sensorijs excipiatur. Suppetit & ratio alia, sed grauior multo & plausibilior, Interdiu agitari omnia proturbariq;. Tunc enim cuncta mouet Iupiter, ut ille ait, λαὸς ἐπὶ ἔργον ἐγείρων, populos excitans ad opus. Qui consurgunt, uelut ex palingenesia & regeneratione quadam noua quotidianaq; meditãtes, ut Democritus inquit. Proinde non illepide Ibycus, diluculum appellauit clyto, quod eo tempore κλύειν, hoc est audire iam, & loqui liceat. Contra uerò noctu euenit, ut intero[illegible]ant omnia, nec ullo fluctuent motu, sed compressa consopiantur. Propterea ictu[illegible]ulsusq; aer integer sensorium adit, atque ita purius audiendi perficitur actus. Adnexa est huic cognata quodammodo quæstio. Nam usu uenire obseruatum fere est, qui extimi sint, si loquantur, facile ab ijs qui intus agant, audiri. Quod ediuerso non fit. Ambiguitatis huius commeminit apud eundem Plutarchum Ammonius, sed ab Aristotele exsolutã tradit, apud quem ita lectitamus: Vox, inquit, eorum qui occlusi tenentur, si extra deferatur, in amplum diffunditur, ac uelut absorpta deuoratur: quæ uero intro perducatur, non ita. Siquidem ex amplo corriuata in arctum conseptumq; seruatur continetur q;, & ueluti conualle delata sensum perspicue attingere animaduertit. Quod de palmo dicebamus paulo ante, scire obiter licet, recentiores Græcorum medicos statuisse, genitalis palmon intelligi satyriasim: quod malum, Galeno in Diffinitionum commentario tradente obtingit, mutone arrecto intentoq;, necnon particulis adiacentibus, cum seminis quandoq; uoluptaria profusione, quandoq; uero & mentis consternatione, ac distentione neruorum.

Iulææ uoces in Lactantio quæ sint. Iulos quid, & ulos, ule: epuletica, & iulides. Hycca quid, & melos. Melici poetæ. Item qui harmonici, & qui canonici: canon, ac canonium. Stathmides. Concentuum species aliquot. Antletæ qui: item himonia, himeum, tenellus, niglaros. Tributorum genera, collecta talea, indictio, oblatio. Tenerus. Tenericus campus. Ismeniũ manteum. XI

QVando uero de uocibus agitur, ecce succurrit mihi Lactanij carmen, Phœnicis argumento, non utiq; inamœnum, sed quod scriptoris eius genuinam sapiat facundiam, ingenijq; præferat facilitatem haud aspernabilem. In eo Iulæas uoces, ut præsuaues ac prædulces nominari obseruauimus: sed cur ita, non fere perspicuum puto: nisi quod ad Simonidem cognomẽto Melicum ex carminis iucunditate, ut Sudas arbitratur, referri posse non inficiabitur, qui hoc genus scitamentis aures habeat pertritas, cuiq; non sit cornea fibra. Siquidem fuit Iulis insulæ Ceæ oppidum, in quo Simonides feratur natus. Quod ex Strabone didicimus, & antea cecinerat Theocritus. Sed coactũ nimis ac uiolentum forsan rebitur id, cuius item auris acriori lota aceto sit. Magisq; multo arrisurum putabit, quod scribit Apollodorus: Cantilenam in luctibus celebrem dici Ialemon, in hymnis uero Iulon. Quæ de hominibus sic nominatæ comperiantur: sicuti à messoribus usurpabatur lytiersas. Habitauit autem Celænas Phrygiæ Lytiersas, Midæ quidem filius, sed nothus, ex quo ut messor præstãs celebretur in Phrygia; meminit Theocritus, & exposuit interpres. Sed nec præterijt Pollux

lux,qui & iulon itē recognoscit.In libro De Pæanibus auctor est Samus Delius, hordei manipulos per se solos ἀμάλας nuncupari,congestos autem ex alijs compluribus ulos dici & iulos:Cererem quoq; nūc quidem uocari Chloen,nunc autem Iulo, id est ἰουλώ, Proinde ex Cereris inuentis,& fructus ipsos,& in deam concinnatos hymnos, ulos appellant,& iulos.Sunt qui lanas tractantiū esse cantilenam putent. Vle obiter, id est οὐλή, cicatrix est:unde epulotica & synulotica medicamenta,quis induci cicatrix ualet. Iulos etiam Proserpinæ congruere arbitrantur.Nam iulides, apud Oppianum primo ἁλιευτικῶν,inter pisces recensentur saxatiles. Meminit in libro De piscibus Dorion, ut scribit Athenæus.Iulos uerò etiam dicunt intestina terræ.Sunt qui iulidas item hyccas opinentur dici,unde & Siciliæ ciuitas nomen sit mutuata,quòd illuc delati primum, id piscium genus fœtum cōpererint. Lycophronis interpres iulon uermem dicit πολύπουν, qui parietibus arrepat: ex quo naues iulopezas nuncuparit Lycophron, ex remorum similitudine,qui nauium uidentur pedes. Iulon item myriopoda dicunt. Sunt qui scolopendras esse iulos coniectent. Intestina uerò terræ, id est τὰ τῆς γῆς ἔντερα, sic nuncupantur,inquit Theon: quoniam longitudinis ratione intestinorū imaginem præferant, & quia in terræ uisuntur profunditate.Hinc in Prognosticis Aratus:

Καὶ πλαζόμενοι σκώληκες

Κεῖνοι,τοὺς καλέουσι μελαίνης ἔντερα γαίης.

Cæterum quia in cantilenas uolentes incidimus,subnectamus aliqua,quæ uoluptati sit legisse,& usui meminisse: Melos quod præcipuè usurpatur in musica, propriè quidem apud Græcos membrum corporis indicat. Sicuti uerò numerosa in corporibus membra,quamuis diuersum sortiantur & situm & motum,diuersoq; perfungantur munere, nihilominus ad unum tantum opus cooriuntur,unumq; habent finem, ueluti scopum: ita etiam ex uocum diuersitate qui consurgit concentus, melos uocatur. Quod in libro De musica Plutarchus scribit.Latini modulum appellant. Et hinc dici melicos poetas, auguror,quos Therapeuticos primo lyricos ferè Galenus intelligit.Id eo libentius adnotatū,quod etiam doctissimi melicos,& melopœos,aut melocertas esse poetas quosdam,ex Cicerone De optimo genere dicendi,pronūciasse satis superq; habent. Aut certe melos uocare in musica ideo institutū, quia μέλει Græcè signat curæ esse,ceu nil musica antiquius homini esse debeat, nilq; quod curet impensius. Nos uerò etiamnum suo loco de musica commentaturi plura sumus.Interim adijciamus pleraq; non indicta quidem, sed quæ in paucorum peruenere scientiam,ut prætereantur quæ Gellius scribit. Musicæ studiosos aut harmonicos dicimus,aut canonicos. Harmonicos nuncupamus eos,qui auribus contribuunt auctoritatis plus,quàm rationi:eiusmodi fuisse Aristoxeni consectatores nouimus.Canonicos autem, qui rationis persequuntur examen:sicuti ab Pythagoreis factitatum palàm est,quos tamen genere nec ab harmonicis abduxeris. Canonium uerò obiter esse uidetur sacris uiris destinatus locus, ac canonice uiuētibus. Sed in nauibus quæ cataphractæ uocantur,& catastromata habent,id est pauimenta superiora,uel tabulata, ligna quibus tabulæ incumbunt,canonia nuncupantur, & σαθμίδιον. Asconius Pedianus, tributorum genera facit tria: canonem,ut in portorijs & uectigalibus:oblationem,ut in uini distractione:indictionem,quæ uulgò dicitur talea, Latinè item collatio,seu collecta:ut apud Ciceronem libro secundo De oratore. Taleam nummariam sunt qui ex T. Liuij octauo libro clarigationem appellari putent. Erant & canones chronici,in quibus temporum ratio tractabatur. Apud Spartianum in Seuero ita legimus:Rei frumentariæ,quam minimam repererat,ita consuluit, ut excedens ipse uita septem annorū canonem relinqueret. In Heliogabalo, canon dicitur fructuarius pro alimentis in tot annos paratis. Omnino uidetur canon,id frumentum quod in usum cedit annuum, uel quod annis confertur singulis,unde Aegyptius canon in historijs. Ptolemæi instituta mediam quandam rationem insecuta sunt. Tantum enim sensorio attribuit,quantum Aristoxenij:rursumq; rationi,quantum Pythagorei. Etenim tum demum enasci iudicium putat syncerum ueraxq;, ubi sensus & ratio conspiratu nituntur consono. Quod ipsum & in astronomia comprobauit, quum rationis libra ab oculis non abit diuersa. Vt uerò ad melos redeam,unde digressus in ista sum, inuenio apud auctorum opinatissimos,himæum nuncupari melos solitum,quod concinerent ἀντλη

ταί, id est aquarum haustores. Himonia uero aliud est: nam sic funiculum dicunt, quo ex puteo attollitur aqua: unde festiuius ἱμωνιᾶν dicitur, pro μακρὰ χέζειν, id est temporis non parum in excernendo absumere. Himæi uero meminit Callimachus:

ἀείδει καί πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Concinit iam & haustor aquæ aliquis himæum. Tenellum uero, id est τήνελλον, Aristophanis interpres nunc lyræ harmoniam accipit, nunc pulsatiunculam, id est κρουμάτιον, quæ in uictoria æderetur, Omnino uidetur ab sono conformata uox. Eleganter uero Aristophanes: ἀλλ', ἐὰν μέν τοι γε νικᾷς τῇ βοῇ, τήνελλος εἶ.

Si utique exuperas uoce, tenellus es: id est maximus musicus: aut nicephorus, hoc est uictoriæ compos. Erat & niglaros, musicum melos exhortationibus aptum. Tenerum uero Melia, Oceani filia, & Apolline natum fuisse uatem ferunt, qui apud Ismenum uaticinaretur, ubi & manteum fuerit, quod Ismenium appellarunt. Sed & Thebis campus uisebatur Tenericus. Epilenium melos in Ptolomæi pompa à satyris ad tibiam decantatum, Bacchium intelligo.

Prouerbij origo quod est, Habitus monachum non perficit. Hieronymi locus. De Iside multa. Quæ linostoliæ. Sacerdotum munia. Item pauca de Osiride, Tiphone, Anubi. Acephali sacerdotes qui. Lini ratio, item salis. De apide pauca. Vitis unde nata. Ebrietatis detestatio. Sphinx cur apponeretur templis. Piscem apud Aegyptios signare odium. Maris detestatio apud Aegyptios. Nephthys, sothis, astromyos. Nonnus quid. Albarum uestium luxuria. Archimandritæ, archigerontes, synoditæ. Cap. XII

PErtritum exculcatumque Rhodiginis meis, etiam pullato circulo prouerbium est, Habitu monachum non perfici. Id quo uideri grauius possit, sibique in eo municipes nostri applaudant: uetus est, & quidem ex Græcis corriuatũ fontibus: cuius rei auctor mihi Plutarchus est: eius uerba subieci, ὅτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσι, ὅτε ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι. id est Non, inquit, philosophum facit promissior barba, nec uestis pertrita: non item isiacos linostoliæ, id est amictus linei. Faciunt ad hæc Gellij uerba ex Noctibus Atticis, ut prætercam quod in canonicis Decretis relatum scio, distinctione quadragesimaprima: Non cathedra sacerdotem facit, sed cathedram sacerdos: nec locus hominem sanctificat, sed locum homo. Video, inquit Herodes, barbam & pallium, philosophum necdum uideo. Veluti mores & scientia genuinum, non insititium, non fucatum philosophum ostentent. Id tamẽ quantumuis sanctum prioribus nomen, & uenerationis summæ, plerique homines errati ci, & æruscatores, ac nulli rei, tantum non incolæ sordentiũ sæpe ganearum magna sibi doctissimi cuiusque indignatione, arroganter uendicare sunt ausi. Id ipsum & de Isiacis astruendum, quando moribus integer ac castus, sanctus, uirtutis exemplum singulare, Isiacus demum uerus censeri debeat: quique diuinæ ueritatis anxius sit scrutator, atque ei denique rei philosophando tempora impertiat. Id quod deæ ipsius comprobat nomẽ ex priscorum theologia, quam in primis σοφὴν καὶ φιλόσοφον οὖσαν intelligunt, id est sapientem & philosophum, nominis argumento, quod ab Græca origine inclinatum, scientiæ noticiam significare aiunt: unde & sacrariũ eiusdem, ἴσειον nuncupetur, quod uideamur εἰσόμενοι τὸ ὄν, ἂν μετὰ λόγου καὶ ὁσίως εἰς τὰ ἱερὰ παρέλθωμεν τῆς θεοῦ: id est cognitionem consecuturi eius quod est, si cum sanctitate ac ratione sacra deæ adierimus. Proinde narrant Promethei filiam, alij uerò Mercurij: quorum alter sapientiam monstrat & prouidentiam, Mercurium uerò grammatices ac musices statuunt repertorem. Quamobrem Hermopolitæ Isin probant musis priorem, ut quæ diuina hieraphoris ueris ac hierostolis legitimis præmonstret: hi uero sunt, qui sacram diuinorum rationem ab omni expurgati superstitione, ac nimia uacantique sedulitate, in anima gestitant, perinde ac in capsula quadam. Quod sanè felicitatis summæ quodammodo uideri potest. Nam qui rectè syncereque sapiunt, bona quidem cuncta à deo deposcunt sibi: sed in primis, quantũ capax est humana ratio, ueritatis diuinæ cognitionem, qua maius nil capere homo potest, nec deus sua precellenti bonitate impertiri. Neque enim argento aut auro deus esse opulentus creditur, nec tonitruis aut fulminibus prepotens, sed scientia & prudentia: quod ipsum egregie significauit illis uersibus Homerus,

ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος ἠδ' ἴα πάτρη, ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει καὶ πλείονα ᾔδει.

ἦ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος, ἠδ' ἴα πάτρη,
ἀλλὰ ζεὺς πρότερος γεγόνει, καὶ πλείονα ᾔδει.
Verè unum utrisq; genus, & patria una,
sed Iupiter natu grandior erat, ac norat plura:
Propterea elaborandum sacerdoti præcipue, ut tanquam pestem, ignorantiam abijciat. Siquidem ait apostolus Paulus: Qui ignorat, ignorabitur: præsertim intelligere si neglexerit, ut bene ageret. Proinde in Quæstionum libro Augustinus: Non omnis qui ignorat, ab pœna immunis est. Sacerdos utiq;, sal terræ dicitur, & mundi lumen. Hinc Malachias: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Hinc ab docendi ac nunciandi proprietate sacerdotes etiamnum angelos dici, in Cælesti hierarchia comprobat Areopagita Dionysius. Certè ita propemodum censeo, cognitione sequestrata, & abiuncta rerum scientia, immortalitatē non rectè uitam dici, sed esse uerius tempus quoddam. Scitum est illud Hieronymi super Malachiam: Sacerdotē indoctum esse cæcum animal. Et Typhona Isidis inimicum, quem esse alium opinamur, quàm stupidam imperitamq; multitudinem, errore deuiam, quæ conuellat, lancinet obscuretq; sacram rationem: quam congreget Isis, componat, contribuatq; rectè initiatis, & latriam deo summam uitæ castitate, mentis affectu puro, abstinentia uoluptatum omnium exhibentibus: horum nanq; finis omnium, intelligibilis primi cognitio. Equidem sacerdotis officium ac uirtus est, sapientia quædam pietate feruens, & pietas sapiētia collucens. Verum illud Hieronymi quonam transeamus piaculo? Monachi, inquit, uirtus prima est, hominum contemnere iudicia, & Apostoli semper recordari: Si adhuc hominibus placere uellem, CHRISTI non essem seruus. Nec diuersum est illud dominicum ad prophetas, quo se posuisse astruit eorum faciem uelut urbem æneam, & adamantinum lapidem, ac ferream columnam, ne populi expauescerent iniurias, sed subsannātium impudentiam frontis rigore contererent. Quoniam uerò Isiacorum ritus attingimus, & si alibi scio futuram nobis de hac ipsa re mentionem, prosequamur tamen interim, quæ ex Græcis auctoribus sese nobis ostentant, uelut cella quadam proma, neq; enim aliud censeri debet gentis eius doctrina: ita est omnifariam copiosa, & tanquā quoddam bonorum mare. Quod igitur capillitio denudetur caput ab Isiacis, & totū corpus deniq;, eam pleriq; arbitrantur rationem, quod is esset lugentium mos. Ferre autem lineas uestes, coloris eius ratione, quem florescens linum emittit, æthereæ, ac gratæ pulchritudini mundum continenti persimilem. Cæterum ea uerior causa: Purum, inquit Plato, impuro attingere nefas. at ciborum superfluitas nulla pura synceraq; est: lanas autē, uillos, ungues, esse pullulareq; ex superfluitatibus quis non nouit? Proinde nónne ridiculum foret, tondentes resecantesq; ac leuigantes quodāmodo corporis proprij partes uniuersas, aliena circūponere, ferreq; superfluitatum (ut sic dicam) germina? quum sint itidem impura, & proinde diuinis inepta? Quod adeo uerū est, ut Hesiodus, quum ita cecinit,
Μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ,
Αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.
Non ab manu ramorum quinq; in deorum cœna celebri
aridum ab uiridi resecare splendido ferro:
non ferè aliud præcepti obscuritate uideatur insinuare, quàm repurgatos ab ijs sacra festaq; adire oportere, nec inter sacrificia ritusq; solennes redundantia desecare. In nostra quin etiam religione Apostolo præcipiente, ut est in canonicis proditum Decretis, comam nutrire prohibentur clerici, caputq; in sphæræ modum radere coguntur, id ipsum Gregorio item sanciente, ut sic fastigij præeminentis coronā quoq; præferant: quo forsan argumento apud Tarsum Herculis sacerdos stephanephoros dicebatur, dignitate præsigni, qua honestatus à ciuibus Lysias philosophus tyrannidē arripuit, ueste protinus animum indicante, quam fuisse purpuream μεσόλευκον, id est albo distinctam, scimus. Linum autem diuinæ rei maxime idoneum inde iudicatur, primum, quod ex immortali, ut ueteres loquebātur, terra prodit. Fructum quoq; esui non ineptum ædere uidetur. Vestem autem puram omnino præbet, & frugi, nec gestanti onerosam, ac tempori cuilibet peraccommodam, nec φθειροποιόν, id est pediculos producentem. Adeo uerò superfluitatū omnium naturam abhorrebant, ut non solum pluribus leguminibus absti-

abſtinerent,ſed nec ouillas aut ſuillas eſitarent carnes, quod multũ ex ijs fiat ſuperfluen
tis materiæ.Quin ſanctimoniæ item ratione ſalem cibis non adhibebant,cauſis quidem
pluribus,ſed illa præcipua,quod cibi potusq; copioſioris appetentiam facit.Nam quod
dictitat Ariſtagoras,ſalem ab illis cenſeri non purum, quod pleraq; animalium interce-
pta dum denſet concreſcitúe immoriantur,fatuum omnino eſt,ac relatu indignũ. Illud
certe memorabile eſt,ac ubiq; ſæpius recinendũ: Apidi nãq; ſuo ex puteo peculiari ſug-
gerunt potũ,etenim Nili aqua prorſum putant abſtinendũ,ut quidam cẽſent,ob croco-
dilos,aut uerius quod pinguefacit aquæ id genus,inducitq; πολυσαρκίαν, hoc eſt carnis
copiam uberiorẽ.Apim uero ita ſe habere, prorſum cauent,immo uero & ſeipſos. Sed
expedita omnino agiliaq; corpora circumponere animæ ſtudent, ne præualente quod
morti obnoxium eſt,diuinum comprimatur, & moleſto nimisq; inutili exteratur pon-
dere.Scitum quippe Græcanicum eſt illud,quod in noſtrum ſi transferatur ſonum, ad-
dubitat Hieronymus,an æque reſonet,Pinguis uenter non gignit mẽtem tenuem.Græ
ce autem ſic: παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Vino utuntur quidem,ſed præparce.Tam
etſi in Heliopoli rei diuinæ incumbentes templo nequaquam inferunt uinum, ceu de-
deceat interdiu bibere,domino ac rege inſpectante.Omnino ſæpe abſtemios agunt, &
philoſophantes de diuinis aut docent aut diſcunt.Reges ſi ſacerdotio fungerentur, bi-
bebant quidem ad præſcriptum ſacrarum literarum. A Pſammeticho tamen id agere
orſi ſunt:prius enim abſtinebant,neque prolibabant,ut gratum deo,ſed ut cruorem eo-
rum qui bellare cum dijs affectaſſent:quibus concidentibus, ac telluri immixtis, uitem
enatam opinantur.Proindeq; ebrietatẽ,amentiam inſaniamq; parare, ut progenitorum
ſanguine imbutis.Et hæc quidem ab ſacerdotibus iactari,auctor Eudoxus eſt in ſecun-
da Periodi. A noſtro autem auctore ita proditũ eſt,quod ſi abſq; uino ardeo adoleſcen-
tia,inflammor calore ſanguinis,& ſucculento ualidoq; ſum corpore, libẽter carebo po-
culo,in quo ſuſpicio ueneni eſt. Veteres porro delicatiorẽ molliorẽq; uictum ita dete
ſtatos memorant,ut proditum ſit, apud Thebas in templo fuiſſe ſurrectam columnam,
qua execrationes ſcalptæ continerentur aduerſus regem Menin, qui mollíciẽ luxumq;
inuexiſſet primus. Adnotandum hic illud Hieronymi in Iouinianum:De ciborum, in-
quit, ſibi placent abſtinentia, quaſi non & ſuperſtitio gentilium coſſum Matris deum
obſeruet,& Iſidis. Qua tamen id parte haud diſſimulandum arbitror mihi, locum inſi-
gniter interpellatũ uideri, primum orationis ſtructura: cur enim dicatur Matris deum
coſſus, uel Iſidis:ſi eum in cibis aſpernantur dearum ſacris mancipati? Porro nec con-
uenit,ſi ſacrum intelligas. Quid enim Aegyptijs cum coſſo? In Ponto & Phrygia qui-
dem uermes albos & obeſos, qui nigello capite ſunt, & naſcuntur in lignorum carie,
pro magnis reditibus paterfamilias exigit. At, inquit mox Hieronymus,Coge Syros
Aphros,Arabas,ut uermes Ponticos glutiant,ita eos deſpicient,ut muſcas, millepedes
& lacertos. Quod ſi ad Iſiacos Romanæ urbis referendum putes, quoquo te torqueas,
frigebit excellenter.Alicubi ſcriptum comperias coſtum,non coſſum. Mendo non ca-
ret hoc quoq;, ſed ad uerum gradus eſt:nam ſubolet à Hieronymo Græce ſcriptũ ἄγευ-
στον, id eſt ciborum abſtinentiam,uelut ieiunium, ubi nil uel parum prægustes,ac uilius.
Extat uerbum apud Pollucem,exponitur ab Suda. Cybeleios uero & Iſiacos luctus ra-
tione cibis abſtinuiſſe propter Atym & Oſirim amiſſos, euidens coniectatio ex Augu-
ſtini libro ſexto Ciuitatis diuinæ,& Lactantio libro primo. Quod igitur deſyderio con
cupitæ rei factitarunt deæ, imitabantur ſacerdotes, aut quiſquis ſacra coleret. Proinde
dicitũr recte Ageuſton Matris deum & Iſidis. Ieiunia in ueteri religione ſeruata, in libro
de Oſiride ac Iſide Plutarchus docet, ac in deorum natura Phurnutus. Idem porro &
mox error irroborauit,quum ſic ſcribit Hieronymus: Quomodo autem uirginitati ue-
ræ non præiudicat imitatio uirginum diaboli, ita nec ueris ieiunijs coſtum Iſidis & Cy-
beles, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia, etiam ſi coſſum hic quoque re-
poſitum in nonnullis comperias.Scitu uero dignum illud eſt: Ante Aegyptiorum tem-
pla ſphingem aſtitui ſolitam,quo argumento indicarent, theologicam ipſorum ſapien-
tiam obſcuriorem,fabuliſq; ita ſæpe conuelatam, ut ueritatis ueſtigia uix interlucerent.
In Sai Pallados erat templum, quam Iſin etiam arbitrantur, eiuſmodi præſcriptione,
ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν:
Ego

Ego ſum omne quod fuit, eſt, erit: meum peplum mortalis reuelauit nemo. Sunt tamen qui alia ratione ſenſum in ijs promant allegoricum. Nam Oſirin non alium eſſe opinantur, quàm Nilum, qui Iſidi coniungatur, id eſt terræ. Typhona interpretantur mare, in quòd illapſus cõuellatur Nilus, ac pereat: propterea ſacerdotes deteſtari mare, quòd & Typhonis uocant ſpumam. Nec nauticos affatu dignos cenſent, quia mari utantur, & inde uictitent. Piſces indidem auerſantur, quumq; ſignificare odium uolunt, piſcem appingunt. Inueni item, qui mundi partem infra terram, incognitam nobis Nephthyn uocent: ſupernam uerò manifeſtamq; Iſin. Qui autem in meditullio utriuſq; orizon eſt, dicatur Anubis: quem canina facie deformãt, ex animalis natura, quod interdiu noctuq; oculis utatur æquè. Hanc uerò apud Aegyptios Anubin habere uim, quam apud Græcos Hecate habet, terreſtrium pariter & cæli particeps credita. Sunt tamẽ quibus Anubin dici tempus placeat. Videtur pleriſq; Iſis eadem, quæ apud Græcos Io, quam Telegono nuptam, quum in Aegyptum perrexiſſet, Epaphum genuiſſe fabulantur. Scribit Horus, Iſin Aegyptiacè dici Sothin, quæ Græcis uocetur Aſtromyon. Eſſe uerò ſtellam quæ cæteris dominetur, nunc plenior exoriens, nũc defectior, quandoq; ſplẽdida, quandoq; minus. Habuit Iſis Romæ item templum, quod ſolum in urbe Aegyptius ſacerdos purum ſe reperiſſe dicebat, quum Plotino ſuaſiſſet, illuc ſecum accederet, familiarem ſibi dæmonem eo aduocante confeſtim inſpecturus. Cui quum eſſet obſecutus facile Plotinus, quumq; in aſpectum dæmon accerſeretur, pro dæmone acceſſit deus: quo factum eſt, ut exclamaret Aegyptius, Beatum eſſe Plotinum, qui haberet pro dæmone deum. Scribit tamen uigeſimo Antiquitatum libro Ioſephus: Iſidis phanum ſolo æquatum ab Tiberio principe, patibulo ſacerdotibus ſuffixis, quòd eorum opera Paulinam forma exquiſitiſſima, ab adoleſcente conſtupratam comperiſſet, ſub ſpecie accedentis per tenebras numinis. Scribunt Græci, ex deſtinato per Iſim iurantes morbis ſolitos cõflictari: quod Philemon indicat, & ſignificauit Iuuenalis. Quod ad ſacerdotalem attinet integritatem, in noſtris comperi auctoribus, id eſt Chriſtianis, Acephalos nuncupari ſacerdotes, qui ſub nullius epiſcopi diſciplina uel prouidentia gubernentur, uelut ſine capite intelligi debeant, ſicuti priſca ſanxit conſuetudo. Sunt inter hæreticos Acephalitæ, item nuncupati, quod eorum auctor lateat, nec unde prorepſerint ſciatur magnopere. Apud Aegyptios Acephali homines obambulantes expicti, rem quæ fieri nequeat indicare traduntur. Acephalorum fit hæreticorum mẽtio Codice De hæreticis & Manichæis, lege Idem eſt. Nec id omittendum ex Thucydide obſeruatum, moris fuiſſe Argiuis, uti ab ſacerdotibus tempora ſupputarent, unde eſt hiſtorici illud, ἐπὶ χρυσίδος, id eſt Chryſidis tempore: fuit enim apud Argos Chryſis ſacerdos. Scitu dignum quoque, Apud Aegyptios, ſanctimonia præſignes monachos dici Nonnos: monachas uerò & uirgines, Nonnas. Meminit uocabuli Hieronymus: Caſtæ, inquit, uocantur & nonnæ. Ex eodem Hieronymo in Iouinianum primo palam fit, luxuriæ datum olim monachis, ſi ueſtibus uterentur albis, quòd ea res lautitiam reſiperet, ac triumphalem ſuperbiam. Archimandritæ codicis primo, ſacrorum monaſteriorum eſſe uidentur ſacerdotibus præpoſiti, uti abbates. Legimus Archigerontas quoq; titulo De epiſcopali audientia, quin & Synoditæ mox nominantur.

Super Demoſthene adnotata quæpiam non ingrata. Quid ad aquam ſcribere. Quid Batalus. Corrigitur error interpretis Plutarchi. De Calauria inſula. Item Ouidij locus. Batus piſcis. Batiõ, nitarion, batyle, batylos, bater, batia, apobatos. Fracti qui intelligantur. Embates, embata. Cap. XIII

DEoſthenem, proditum memoriæ eſt, quum magnitudinem, uim atq; ſplendorem Demoſthenis in dicẽdo ſatis mirari non poſſet, ſolum ex oratoribus dixiſſe, animatas planè, non malleo cuſas, id eſt σφυρηλάτους, orationes exhibuiſſe: quanquam non me fallit, M. Tullium quodam loco ita ſibi ſcribere permiſiſſe, Vſq; eo, inquit, difficiles ac moroſi ſumus, ut nobis non ſatisfaciat ipſe Demoſthenes: qui quanquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamẽ non ſemper implet aures meas: ita ſunt auidæ, & capaces, & ſemper aliquid immenſum, aliquid infinitum deſiderant. Sed alibi tamen ſuo teſtimonio ampliſſimè Demoſthenem ſubleuat Cicero idem, ubi ait: Nemo eſt orator, qui Demoſthenis ſimilem ſe eſſe nolit. Quin

Quin propter hunc unum Athenas item magis Atticas putat. Sed enim quàm incredi-
bile studium, quàm inenarrabilem prope laborem adhibuerit, ut superatis naturæ im-
pedimentis, id teneret eloquentię culmen, quod est cumulatissime cōsecutus, quis adeo
à musis longiore disclusus interuallo, quem lateat? Maximus certe Valerius, alterum
ab natura Demosthenem, alterum ab industria factum prodidit. Ab eius porro immen-
sa atque incomparabili ad dicendum cura adagium effingi nobile, nulla non hora identi
dem ingerendum inculcandumq; rhetoriscis nescio quibus, potest: de ijs, qui non citra
puluerem, quæ sint habitura genium, & teretibus omnino auribus futura non inscita,
nec putida, peruigilant, Ad aquam scribunt: quando tantus mox futurus orator, non
utique uino madens luculentissimas orationes ex fœcundissimo pectore prompsisset.
Quod de Aeschylo mordaciter retulit Callisthenes, quem ubi uino satis incaluisset, ac
se largius bibendo excitasset, tragœdias eo calore concinnare solitum, scribit. Igitur ur-
banius in hanc Demosthenis hydroposiam lusisse Demadem ferunt, sicuti Lucianus au
ctor est: Cæteri quidem, inquit, ad aquam dicunt, Δημοσθένης δὲ πρὸς ὕδωρ γράφει. De-
mosthenes autem ad aquam scribit. Nam Pytheas nimiam oratoris diligentiā præmon
straturus, τὸν κρότον τῶν δημοσθενικῶν λόγων ἀπόζειν τοῦ νυκτερινοῦ λύχνου pronuntiauit, id est De
mosthenicæ orationis sonum lucernā resipere nocturnā. Deniq; uis in Demosthene pe
culiari insigniq; modo celeberrima, sicuti in Isocrate suauitas, subtilitas in Lysia, in Hy-
peride acumen, sonitus in Aeschine, in Platone copia. Scribit tamen Libanius, Demo-
sthenis inimicos in illius molliciē cauillatos, Batalum appellare eum consueuisse: cuius
rei ipse quoq; mentionem faciat in Oratione contra Aeschinem, siue pro Ctesiphonte.
Nam & in prælio apud Chæroneam, quo accisæ Atheniensium res sunt, fuga sibi salu-
tem quæsiuit. Quòd quum ab inimicis illi acriter & contente obiectaretur, ita causam
fouebat propriam, ut diceret, ἀνὴρ ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχέσεται. significans, eum qui man
dasset fugæ præsidiū, posse denuo in pugnam cooriri. Batalus dicebatur apud Atticos
pudendorum pars. Sic enim Plutarchus scribit Δοκεῖ δὲ καὶ τῶν οὐκ εὐπρεπῶν τι λεχθῆναι τοῦ
σώματος μορίων παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι βάταλος. id est, uidetur autem dici Batalus
apud Atticos corporis portio, quæ honeste satis nequit enuntiari. Sunt qui tibicinis in-
fracti nomen esse Batalum putent, uel poetæ, qui lasciua & uinolenta carmine sit com-
plexus. Cæterum hic obiter lector studiosus monendus est, ubi Plutarchus scribit, ἦν ὁ
βάταλος αὐλητὴς τῶν κατεαγότων: id est, Erat Batalus tibicen infractorum: quosdam ad
corpus referre, quod Plutarchi interpres uidetur sensisse: cuius uerba prętexuimus, tan-
quam is fuerit corpore distorto: quod neutiquam uerum est: nam, auctore Libanio, ad
mores & cantus & habitum tibicinis Batali pertinet uerbum id κατεαγότων, id est infra-
ctorum: nam subintelligendum est, cantuum: quoniam etiam Latine, fracti dicuntur flu
xi, molles & effœminati: ut apud Quintilianū libro quinto: ut fortasse corpus uulsum,
fractum incessum, uestem muliebrem dixerit aliquis, mollis, & parum uiri signa. Liba-
nij uerba sunt hæc, ἱστόρηται γὰρ εἶναι βάταλον ἐφέσιον αὐλητὴν γενέσθαι, ὃς πρῶτος ὑποδή-
μασι γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι, καὶ ὅλως τὴν τέχνην ἐμάλθαξεν,
ἀπὸ τούτου δὲ τοὺς ἐκλύτους καὶ ἀνάνδρους, βατάλους ἐκάλουν. id est, narratur fuisse Batalum quen
dam Ephesium tibicinem, qui omnium primus in scena calciamentis usus est fœmineis
& fractis cantibus, & artem tibiarum remolliuisse prorsum uidetur. Ab hoc fluxos, ex-
solutos & parum uiros, batalos uocarunt. Porro in molles, batali nomen enuntiari soli-
tum: Præter Thomam magistrū, Hermogenes item scribit. Meminit Aeschines in ora-
tione περὶ παραπρεσβείας. Eupolis uidetur batalum dixisse τὸν πρωκτὸν, id est podicem,
unde & cinædos putarunt aliqui batalos dici, ἀπὸ τοῦ τύπτεσθαι ἐν τοῖς ἔργοις καὶ βαταλίζε-
σθαι, id est ictibus qui in re fœdissima inferuntur. Cæterum, ut ad Demosthenem re-
uertamur, dignum memoratu quod proditur, Huic tam summo, tam omnibus fere nu-
meris in oratorijs campis, & dicendi palæstra absoluto iocorum defuisse facultatē, quæ
M. Tullio superfuerit. Vt sciamus, non modo eidem omnia non dari, quod Homerus
inquit, & relatū apud T. Liuium scio, uerum esse quædam, quæ nulla ars, nulla unquam
uicerit cura: Circunferuntur tamen quædam illius non omnino illepida aut inficeta:
Vt quum Pytheas dixisset mordacius, Orationes illius obolere lychnum, Scio, inquit,
tibi molestam esse ardentem lucernam. Is enim ut fur, male nonnunquam audiebat. Id
uero

uerò adnotandum ὁδοῦ πάρεργον, Calauriam dici insulam, Trœzenio littori proximam, in qua se ab Archiæ manibus ueneno Demosthenes redemit: non Calabriam, ut modo in Plutarchi Latinis codicibus ferè circunfertur. Hæc enim est Italiæ portio. Distinctionem hanc agnoscit Eustathius. Inde apud Ouidium in Metamorphoseon libris:
Inde Calaureæ Latoidos astat in arua.
Quãquam ibi modo legitur, Calareæ. Sciendum tamẽ in Periegesi Dionysium Aphrũ insulam appellasse καλαβρίαν: unde & Rhemnius Fannius, Calabria dura colonis.
Quod de Batalis diximus, animaduertẽdum quodam loco Plutarchum dicere, Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circunfluat Rhenus. Sunt qui batum interpretentur mollem, delicatum, cuiusmodi ferè sit batus piscis: unde & nitarion & bation subblandientium puellis deminutas esse appellationes tradunt. Nam & Nitarus quidam morsu comico habetur mollicie infamis. Pusilli quoque corporis fœminas, batylos uocabant. Batyle uerò est Theopompi drama. Bater autem, hoc est βατήρ pastoricium nuncupatur baculum, cum quo pascunt. Est & bater, principium caueæ Pentathlorum. Hinc profluit illud eruditius, αὐτὸν ἐκρούκας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου. id est, ipsam pulsasti orationis præcipuè tempestiuam, & primam partem. Pro uirga bater, Latinè dicetur pedum. Addamus & Pollucis interpretamentum, Vnde, inquit, prosilit Pentathlus, dicitur bater. Batiam, & apobaton uocant Græci rubis consitum locum, Latini senticetum dicunt, uel dumetum. In sanctis literis est item mensuræ genus rerum liquidarum batus, cori pars decima: unde in Euangelio illud, sicuti legebat Hieronymus quoq;, qui dixit ei, centum batos olei. Olus cordum, inquit Columella, quidam battin uocant: est uerò aculeata, sponte nascens, marina & hortensis. Embata sunt tragica Græcis calciamenta, sicut embades comica, scribit Ammonius.

Lineam poscere, quid: & quid in spectaculis linea. Item de longurijs, ac ramicibus, & uacerris, & cancris, seu cãcellis. Cinclides. Cinclidarij qui. Longis lineis facere quid sit. Linida quid uocent Greci. Histopedon. Histodoce. Concædes quid. Cap. XIIII

QVintilianus libro undecimo ita scribit, Transire in diuersa subsellia, parum uerecundum est: nam & Cassius Seuerus urbane aduersus hoc facientes lineam poposcit. Quid sit hac parte linea, uideri ambiguum, scio. Ego longurium accipio, sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ac ne consurgant in pugnam, aut se mutuo feriant, appellari obseruauimus. Varro in Rei rusticæ libro secundo: Itaq; in stabulis & humore prohibere oportet humum, clausa habere hostia & fenestras, & inter singulas equas à præsepibus interijcere longurios qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Meminit & longuriorum libro primo, in septorum ratione: Sepes, inquit, fit palis statutis crebris, ac uirgultis implicitis: aut perforatis, & per foramina traiectis longurijs ferreis binis aut ternis. Cæsar Commentario quarto: Hæc directa materia iniecta contexebantur, ac longurijs cratibusq; consternebantur. Longurios etiam ramices dici, obseruatum apud Columellam est libro decimo: qua in parte, uacerras item clatrorum genus interpretatur. Seruius Aeneidos quinto, ubi in ludorum celebratione Virgilius ait:
Signoq; repente Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt:
regulã interpretatur, quod dixit poeta limen, aut signum de creta factum. Ex cuius uerbis facile percipi licet, cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba, quam significasse Martialis uideri potest illis uersibus libro octauo:
Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.
Sed & Ouidius primo De arte, circensia attingens spectacula currentium equorum:
Et bene te cogit, si nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.
Etiam si modo lõgum sedendi ordinem nonnulli interpretantur. Sicut & illud in Amoribus: Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.
Porrò, ut in carceribus uisebatur linea, sic & in meta, ubi uincentibus proponebantur præmia: ut Pindaricus tradit interpres. Vlpianus Digestorum nono, ad legẽ Aquiliam,

ita inquit: Si maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usu, easq; inscio uiro perforasset, ut pertusis in linea uteretur, tenetur lege Aquilia. Sed apertius idem Digestis De furtis, libro quadragesimoseptimo: Si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: uelut, extrema linea amare, apud Terentium Latinitatis obseruantissimum. Linida uerò, id est λινίδα, uocant Græci histopedam, id est cauum in naui locum, cui malus inseritur: nam histodocem, lignum in puppi prominens dicunt, in quod reclinatur arbor eadem. Ad lineam preterea spectat illud Hieronymi quoq;, honesta prolatum metaphora in Luciferiani & Orthodoxi dialogo, In gradum rursus ac lineas regredere. Cancelli ab hoc proposito non ualde seiunguntur, quando & hæc erant ueluti septa quædam ex lignis trãsuersim iunctis obliquatisq; ad defendẽdam, hoc est repellendam turbam, pressim agminatimq; proruentem: quod Ciceronis lectio nobis suggerit, qui De oratore libro primo ita scribit: Nam si quis erit qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sentẽtias atq; causas, & quasi certarum artium forensibus cancellis circumscriptam scientiam, fatebor equidem in his magis uersari hanc nostram dictionem. Et pro P. Quintio: Et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circundedi. Quin & pro P. Sextio, è fori cancellis plausum excitatum scribit. Sidonius item Apollinaris quadam libri quinti epistola: Vmbram, inquit, stipitibus altatis, cancellatimq; pendentibus pampinus superducta texuerat. Cancellorum rationem graphice expinxit Varro Rei rusticæ libro tertio: Præterea, inquit, è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & in eis transuersis gradatim modicis interuallis perticis adnexis ad speciem cancellorum scenicorum ac theatri. Hinc cancellata elephantorum cutis dicitur Plinio. Hosce cancellos item cancros dici, quanquam rarenter admodum, animaduertimus. Inde scitu dignum prorepsit adagium, ut inter Orci cancros adhæsisse dicatur, qui ita irretitus illaqueatusq; teneatur, ac impeditus, ut nusquam pateat effugium: quoniam Plutonis septa & Cocyti irremeabilem necessitatis uiam, ut cecinit Orpheus, in Mercurij terrestris hymno, qui euadere iam tentet, prorsus Aethiopem lauat. Est qui cancellos pro abaco sessili interpretetur. Sunt porrò, qui cancellos dici à Græcis κιγκλίδας putent. Nonnulli eo nomine coruum intelligunt ferreum, quo contineatur ianua: cinclum uerò auem motacillam. Pollux, cinclidas arbitratur ualuarum species. Aristophanis interpres in Vespis, dicasterij, hoc est stationis iudicialis ianuam dici putat cinclida, quam (inquit) etiam cancelotem dicunt, id est καγκελωτήν. Alij ex Græcis cinclidas intelligunt δικλίδας, id est ualuas duplices, aut etiam foramen quo immittitur clauis. Cinclidarios uocabant, quibus Archiuum foret curæ, præsertim ne quibuslibet ad libidinem pateret ingressus. Lego deniq; apud Cæsarem, & Ammianum quoq;, concædes nuncupari firmiora quædam ex cæsis arboribus sepimenta. Cornelius Tacitus libro primo: Frontem ac tergum uallo, latera concædibus munitus. Cinclidas, pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, ubi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, χοινισμοὺς κιγκλίδας, καὶ ἵππους. Theocriti interpres, Hysplax, inquit, laquei species, proprie autem cursorum carceres sic uocantur, quem nos cancellum dicimus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM lectionum Præfatio sexta, ad illustrem philosophum & Venetum nobilem Nicolaum Theupolum Rhodigij prætorem clarissimum.

POstea quàm urbem nostram, uir magnifice, inisti prætor, mihique præter summam nobilitatem, multis insignem imaginibus, doctrina haudquaquam ex triuio, sed interiore, ac inde admiranda præcipue, moribusque philosopho, & eo utique Christiano dignis es fama cognitus, ita tibi sum affici cœptus, ut uotorum illud esset maximum, tibi me arctius ac familiarius insinuasse. Siquidem ex suauissima consuetudine tua, si modo essem assecutus, ut certa sic & præsignia perspiciebam emolumenta percepturum: illud uerò grauissimum, ut abs te digrederer nunquam non rerum usu peritior, philosophica ratione solertior, integritate, fide, cōstantia, omnifaria denique bonitate instructior expurgatiorque. Quamobrem quum te huc primò appulsum adissem pro more salutaturus reuerenter, ea sum à te benignitate, ac frontis exporrectæ lætitia exceptus, quum adiecisses, tibi me fama, etiam si non de facie, factum Venetijs notiorem, quod pleraque de rebus meis honore multo audisses, ut confestim non factam modo rem mihi sim opinatus, sed iam spei plenus maxima quæque de tanta uirtute audacius mihi polliceri sim uisus. Nec sanè conceptam de te opinionem uel minimum falli unquam aduerti. Non commemorabo pluribus, qua me accedentem uerborum & rerum munificentia sis amplexatus, qua ingenuitate ac animi candore nonnunquam secretiora mihi sis impertitus, quum de Insubrium re solicitum me nosses, quod in amplissima ciuitate quinquennium iam profitendi obissem functionem, essetque bellorum interuentu ea interpellata cura. Scio quàm honestè cum meis ciuibus de me uerba feceris, & quidem non semel. Vbi insita diuinitus animi minimè fucati simplicitate prætulisti quoque, quàm tibi esset præsentia nostra grata: nec id ambitione ulla, quantum eualui dispicere, sed cupiditate syncerissima de literis fabulandi, præsertim Græcis, quas uel ad satietatem imbibisse uideris, sic ut qui te, ac rei tuæ publicæ curam peruigilem minus norunt, unam tibi eam fuisse prouinciam suspicentur. Sum admiratus & ipse non ingenium modo, nunquam non in numerato, sed & memoriæ capacissimum thesaurum, cuius ui semper procincta, legentis modo Græcos exhibes auctores: sed Homerum cum primis, quod illius præcipuè maiestati, non Darij unguentorum scrinia, ut Macedo imperator, sed animi tui diuinius conditorium compararis. Insignem de me opinionem tuam uir clarissime, palàm fecisti, quum abs te sum inter eos allectus, qui Christiano ritu filiolam recens natam de sacro lauacri fonte tollerent. Quo quidem nomine tibi me ita deuinctum opinor, ac prorsum obæratum, & nexu iusto addictum, ut quantalibet fuerit uita, rationem factum iri parem, iam hinc despondeat animus, ni me uadatæ fuerint literæ, quas unicè amas & amplexaris. Sentis'ne quos tibi exhibeam prædes, uir magnifice, uel qua uerius parte contractam alieni æris uim dissoluere accingar? Iam ne tibi decocturum me suboleat, in rem præsentem manu consertum te uoco, ut nostrarum lucubrationum laborem hunc tibi secundum uendices, animi mei gratitudinem portiuncula saltem minima perspecturus. Id quod tibi casurum opinor gratius, quoniam dæmonum naturam eo fermè explicamus, & tu philosophi eius uestigijs inhæres affixus, quem dæmonij cognomento honestatum à prioribus compertum tibi est. Simul & hominis fastigium nobili cēsura perpēdimus, & animæ historiam ex Platone, Aristotele, ac cō sectatoribus cōpingere adorimur: dignā uiro philosopho disertationem, omnibus eo iucundiorem, quod is est futurus tanti ductor agminis, cuius typum graphicè nobis ueterum exquisitissima ingenia expinxere.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET SEXTVS.

Salis poteſtas mira. Piſcatorum corpora cur cornea uideantur. Cutis craſſitudo cur hebetudinis indiciũ. Enarratur locus difficillimus Fabij, In malaco ſanum. Citta, cittoſis, picatio: item quid malacia. Tollitur mẽdum ex Seneca, & Cæſare. Quæ apud Herodotum ſit Perſarum Halia. Interim qui dicantur inexiſtimati, uel exiſtimati, Gethyllides, Portorium ſalis. Cap. I

VETVS ſententia eſt, à celeberrimis utriuſq; linguæ auctoribus, literis commendata, Totis corporibus nihil eſſe utilius ſale ac ſole: ideoq; piſcatorum corpora uideri cornea. Sentiri remedium in podagra præcipue, probant. Etenim aſtringit ſal, ſiccat, alligat, putreſcentia quoq; corpora ita uendicat, ut ea durent per ſecula, quod Aegyptiorum comprobant inſtituta, quibus mortuos ſale condire moris fuiſſe, planè Herodoto credimus. Inde conſuetudo inoleuit Græcis quandoque, ut uino madentes, & planè delyros etiam oleo perungerent, ſale admixto, ceu ſingulare id foret adiumentum. Quin & uino, ne ſtupeſcat, aut in acetum degeneret, ſalem indere cõſueuerunt. Ex hoc factum uidetur, ut facetiſſimus comicus in comœdia, cui titulus Nephele, ita ſcribendum ſit opinatus,

ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ᾽ ἂν ὁ ποσί.

Sale perfrictus expurgatusq; hic iuuaretur utiq;. Quem locum eius poetæ enarratores ita fermè explicant, ut addant id quoq;, Delyrantes oleo linebant & ſale, ac proderat. Vt craſſioris autem cutis, eum in quem iſta proferuntur ſubſannat: pelles ſiquidem pinguedine craſſiores, ſale ſi emolliantur, laxiores fiunt, & inde capaciores. Puto, quia ſalis uim nouimus pingue oneroſum perſiccare depurgareq;. Nam & in Medicinali ſylua quinto libro Dioſcorides, auctor in literis haud inexiſtimatus, ita enim intelligo, quem ἀδόξουντα uocant Græci. Nam & exiſtimatum accipit Gellius, qui ſit in pretio cenſeaturq;. Dioſcorides inquam, ſalis multiplicem uſum permonſtrans, potentiam habere memorat, ſmecticam, apocatharticam, id eſt purgandi & abſtergendi. Nimirum ſuſpicantur interpretes hi cutis craſſitudinem ſubtilitati innati ſpiritus officere. Nam & Plautini ſales illuc uidentur ſpectare:

Meus herus elephanti corio circuntectus, non ſuoſt,
Neq; plus habet ſapientiæ, quàm lapis.

Nam magnos ſtupidosq;, elephantorum nomine intelligebant, uel Græco ſuffragante prouerbio. Legimus in Naturali hiſtoria, fuiſſe nonnullos qui ſubtilitatem animi conſtare non ſubtilitate ſanguinis opinati ſint, ſed cute operimentisq; corporum. Et tunc magis aut minus bruta eſſe, ut oſtreas & teſtudines. Boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati innati ſpiritus, nec purum liquidumq; tranſmitti. Sic & in homine quum craſſior calloſiorq; excludat cutis. Cæterum perpenſio hæc digna ſatis, quam hic pro uirili excutiamus, nec tamen ſermone ita longo, aut laciniosis periodis. Qua in parte introſpicienda planè, non ab limine ſalutanda modo philoſophorum uolumina, & adyta auguſtiora, in quibus naturæ placita cum rationibus ſuis ſolertiſſime explicantur: ne quis iſta nobis nummo, uti ſic dicam, putet addicta. Si illud inſeruero prius, inter militares animaduerſiones fuiſſe ueteribus ſanguinis miſſionem, quod irrogatum primò creditur militibus animi ſtupentis, atque à naturali declinantis habitu, ut non tam pœna uideretur, quàm medicina. Scribit in ſecunda Animæ hiſtoria Peripateticus nobilis ad hunc fermè ſenſum, Guſtum habet homo certiorem cunctis animalibus. Eſt enim guſtus, tactus quidam: hic autem in nobis exactiſſimus eſt ſenſus, in alijs exuperamur excellenter. Inde fit, ut ſit homo animalium prudentiſſimus. Signum eſt inter homines quoque iuxta ſenſum eſſe aliquos hebetes, alios ingenioſos. Quod in alio ſenſu non contingit, οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι, ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς. id eſt, duri quidem carne, inepti

inepti mente, molles autem ingeniosi: hactenus Aristoteles. Quæ quia fortè ambiguitatis habent aliquid, nec studiosorum uota explent omnino, illud amplius expendendum, Bonitatem mentis ratione duplici tactus correspondere bonitati. Prior est: Tactus sensuum aliorum fundamẽtum est: manifestum enim, quòd organum tactus late per totum corpus fusum est, & quodlibet instrumentum cuiuscunq; sensus est etiam instrumẽtum tactus. Et id, ex quo esse dicitur aliquid sensiuum, est tãgendi sensus: unde ex hoc, quod quis habet meliorem tactum, cõsequitur item habere eundem sensoriam facultatem meliorem simpliciter, & inde esse melioris item intellectus. Siquidẽ sensuum bonitas, dispositio est ad intellectus bonitatem. Si uerò habeat quis auditum excellentiorem, uel uisum, non infertur protinus, eundem sensoria potestate simpliciter præcellere, sed secundum quid tantum. Altera ratio est: Quia tactus bonitas complexionis siue temperaturæ sequitur bonitatem. Etenim quum instrumentum tactus sequestrari nequeat à numero uel genere tãgibilium qualitatum, eo quod est ex elementis compositum, oportet id esse in potentia ad extrema, saltem per hoc quod est inter ea medium, siue media tãgibilium proportio: quantoq; illas qualitates minus habet excellentes, tanto efficacius mediocritatem sibi uendicat, & tangibiles percipit qualitates. Bonam porrò corporis temperaturam siue constitutionem sequitur nobilitas animæ: omnis enim forma cum sua materia proportionem habet. Et ex hoc infertur id, Quibus præstantior fuerit tactus, præstantiorem quoq; inesse animam, atq; nobiliorem ac perspicaciorem mentem. Verum hic fortè ingerat se quispiam, nõ uideri usquequaq; uerum, Molles carne perspicaciores haberi: quãdo ratione ista, sexus muliebris masculino colligetur prudentior multò, ingeniosiorq;: siquidem muliebre corpus molliculum tenellumq; est, & cuniculi capillo, & anseris medulla quoq; mollius: ut Catulli uersiculis abutamur. Et scimus tamen in Politicis Aristotelem scribere: Puerum imperfecti esse consilij, & fœminam inualidi, seruum uerò nullius. Verum scire decet, carnis molliciem modis intelligi duobus: siue ut est ex cõtemperationis bonitate, quæ rara sit & bene disposita, id est (ut Albertus inquit) ex humecto tenui, & spumoso aereo, ac contemperato calido: nam & Plato docuit, formæ bonitatem inoriri pro materiæ meritis. siue ex phlegmatis exsuperantia: quo modo qui sunt, nõ ferè dicuntur tactus boni, quia non insunt qualitates sensibiles rectè ad mediũ redactæ, & proinde nec mente intelligũtur apti satis: quo in genere mulieres sunt, quiq; phlegmatici uocãtur. Ex ijs uerò quæ non omnino incuriose, aut illotis pedibus ex summis & planè classicis auctoribus in mediam literatorum cohortẽ produximus, iam opinor illata lux est Herculano illi (ut sic dixerim) nodo, Cimmerijs obuoluto tenebris, & Platonis numero item obscuriori: in cuius enarratione, hactenus aqua hæsit. Et Hermolaus, lectionis uir incredibilis, ac in re literaria detritus planè & retorridus, & exactissimi iudicij, quem κατὰ πόδας insequi, turpe uideri possit nemini, adeo desponsam destinatamq; uiris magnis gloriam obscurare in animo non est: in eo tamen Fabij loco, In malaco sanum: quid sentiat, non satis constitutum habere, fatetur ingenue. Quum tamen non aliud significetur ex Peripateticis scholis, quàm in carnis mollicie & raritate summam intelligi mentis sanitatem, idest prudentiam & perspicaciam: quoniam ita affectis facile item, quicquid est redundantis copiæ ac retrimentitiæ digeritur & euaporat, nec phantasticum aut rationalis potentia perinde syluestri tumultu obturbatur. Quod ita esse, id quoq; indicio est, quia fatuos ac rudes παχυδέρμους appellare Græcis mos est, ac si tu dicas, crassipelles. Quid, quod Quintilianus id uerbum fuisse artis alicuius propriũ, apertissime dicit? Vbi philosophos intelligere potes, aut quod amplius arridet, diuinaculos, qui physiognomones dicuntur: à quibus usurparetur subinde, In malaco sanum: ubi quem ita cõstitutum contemperatumq; inspexissent. Est autem physiognomia, mantices pars, ea quæ ex ore omniumq; corporis membrorum facie motuq; ac filo hominũ cõiectat mores: de qua ut Aristoteles & Adamantius, ita multi alij tam Latini, quàm Græci scripserunt. In eo genere sunt item metoposcopi, quos ex facie addiuinantes, Plinius interpretatur. Eorum & Tranquillus meminit, & satyricus poeta significauit,

Frontemq; manumq;
Præbebit uati, crebrum poppysma roganti.

De malaco autem si quis ambigit, ac Græcè nescit, norit id uerbum significare molle.

Nam malacia, prægnantium Plinio est mollicies quædam & defectio, quum languentes modo hoc, modo illud appetunt: adeo ut terram quoque uorare appetant nonnullæ, carbones etiam extinctos, aut cimoliam, inquit Paulus Medicinæ primo: quæ res nuncupatur κίσσα, id est pica. Nam & Gethyllidas Latonæ sacras, scribit Athenæus, quoniam prægnans id cibi expetisset genus. Gethyllidas, sunt qui cephaloton porrum interpretentur, idest capitatum: sunt qui gethyum, seu getium. Prouenit incommodum id ab côceptu mense potissimum tertio, nequeunte fœtu interim delata in uuluam omnia ratione alimēti absumere, insita imbecillitate, proindeque in stomacho multorum facta redundantia. Ex qua etiam absurdorum sese promit appetentia: indidem quoque nomen nacta affectio est, ἀπὸ τὸ ποικίλλου τοῦ ζώου τῆς κίσσης: id est ex auis uarietate. Vel, ut scribit Paulus Aegineta, quod malo id genus corripiatur frequentius. Est & in stomacho malacia, id est debilitas. In Matthæi Euangelio, μαλακίαν interpretantur langorem: qui sit leuior morbus, ac lentior: non quidem lecto affligens, sed ualetudini moramenta obiectans, & quo minus uideamur sanitate inculpata, præpediens. Corrigendus obiter error manifestarius in Senecæ Epistolarum libro nono: In otio inconcusso iacere, non est tranquillitas, malicia est. Tu expunge insitiuum uerbum, & genuinum ita repone, Malacia est. Apud Cæsarem Gallici belli libro tertio, Malacia item maris nominatur pro tranquillitate ac uelut mollicie, quanquam scribitur modo malachia, sed indocte. Illud non transiliendum ex Græcorum thesauris, ob Paridis necem in morbum fœmineum mox Philoctetem incidisse, quo nomine is erubescens deserta patria, ciuitatem côdidit, quam ex re Malaciam dixit. Cittosin præterea dicunt Græci, quum ab racemis dilapsi acini pereunt. In Plauti fabula dici legimus, Mœchum malacum, cincinnatum, umbratilocum, tympanotribam. Quod de physiognomia mentio nobis facta est, sciendum ex Procli doctrina, morem Pythagoreis fuisse, per signa in corpore constituta uenientes ad ipsos perpendere ac pensiculare exactius, ad meliorem'ne uitam apti forent. Quoniam natura ipsa, quæ animis confingit corpora, instrumenta eis congrua subministrat, imaginesque animarum in corporibus indicat, per quas & illarum ingenia eius artis periti possunt deprehendere. Meminit Gellius Noctium Atticarum primo. Quod ad salem attinet, abs quo digressi sumus, ἁλίζειν Græci dicunt sale condire: quanquam & eo uerbo congregatio significatur, unde halia Persarum dicitur Herodoto, id est congregatio, seu concilium. Sunt & halides, seu haliæ, sali terendo uasa accommoda. Auctor M. Varro est, ad Rhenum locis quibusdam nec fossicium haberi salem, nec marinum, sed lignorum quorundam combustis carbonibus pro eo uti. Portorium salis dici apud Liuium obseruauimus.

> Mos abluēdi infantes sale, aut frigida aqua. Enarratur Virgilij locus. Salis, fermenti, ac mellis nomine quid intelligendum in sanctis literis. Chôdros, chondritis, hypocondria. Licnos quid, & unde. Infantum in uānos depositio. Sal Indicus. Cap. II

ET quia salis emolumenta paulo antè perstrinximus, nô negligenda item sunt uisa, quæ à scientissimis medicorum insinuantur nobis. Siquidem Galenus quodam loco, etiam si ambigunt eruditiores, sit'ne de principis medici officina opus id, sale aspersos infantes obuolui fascijs præcipit. Sed & prima primi Auicenna: Festinādum, inquit, ut infantum corpuscula perluantur aqua, in qua colliquatus sit sal, ut occallescat umbilicus, atque item cutis: ita tamen ut non contingantur nares, aut os. Cur uerò sic faciendum astruamus, ratio est, quoniam mox æditum infantem ob nimiam teneritudinem omnia infestant. Quo nomine semel bisque sale abluere persalubre est, præsertim si exuberet sordibus, & nimio plus sese promat humectatio. Confestim uerò ab ijs tepidiore confouendus aqua. Adijcit Galenus, salis potestate cuti callum induci sic, ut densior solidiorque ijs quæ intus sunt partibus reddatur. Quibusdam etiam myrti folia inspergi arida, uerum ijs statum non citra uitium esse. Cæterum more suo Auerrois ista putat reijcienda, præpositis quæ minus acrimonia morsum, ut sic dicam infigāt: cuiusmodi sit oleum balaninum ex glādibus, effectu eodem qui in sale sentitur, ut credit Auenzoar. Cooriuntur in Auerroē magna ui Auicēnæ interpretes, quoniam oleum id genus styptica potestate efficax quidem habeatur, non tamen æque sor-

dentes

dentes humectationes resoluere, quibus inebrieť cutis ex uterina redundantia. Addunt etiam, unguine intimo non perinde ut salem, oleũ posse callum inducere. In quem usum plerisq; item mos est, natum infantem in frigidam aquam mersare, sicuti septimo Politicorum cõmeminit Aristoteles, sed Galeno De regimine sanitatis primo, id non arrisit, additis etiam rationibus cur fecisse inutile sit. At confert, inquit Philosophus, statim à pueritia assuefacere, hoc enim ad sanitatem & ad res bellicas utile est: quare apud Barbaras gentes irroborauit mos, uel amne gelido infantes abluere, uel tenui amiculo conuestire, qui Gallis mos est: ad cuncta enim quæ possint, initio statim insuescere, optimum est. Adiuuat autem pueros, innatus calor aduersus frigoris uim. Iam ex ijs opinor, lucis plurimum inferri Virgilianis uersiculis,

Natos ad flumina primum
Deferimus sæuoq; gelu duramus & undis.

Cæterum Galenus inquit, si ab extimo frigore insitus peruincatur calor, an non liquidò sequitur interitus? Quamobrem quis utiq; mentis compos, nec ferus omnino aut Scytha pignus proprium subire aleam permiserit, in qua errorem sine uadimonio consequatur mors? præsertim quum ex discrimine non multum sit, quod lucro ascribas. Asino forsan densior contulerit cutis, rationali naturæ non ita: nam quum corporibus duplex ingruat incommodum, ab extimis unum, ab internis alterum occasionibus, certè quorum rarior molliorq; fuerit cutis, ab extimo facile oblæduntur malo, quorum dura constipatiorq;, ab interno. Propterea Hippocrates: Raritas corporis ad transpiratum ijs, quibus plurimum aufertur, salubrior: quibus minus, insalubrior. Quare Germanos, agrestesq; alios, aut Barbaros ualere sinamus: illis (inquit) nõ magis præcipimus, quàm ursis, apris, leonibus. Et quia de sale producta pleraq; nobis sunt non illepida forsan, ne illud quidem negligendum: In sanctarijs religionis nostræ, salem pro apostolica ferè accipi sapientia, propter illud Matthæi bracteatum, Vos estis sal terræ. Ita enim Leuitici secundo scriptum inuenias, Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal fœderis dei tui de sacrificio tuo. Sed & apostolus Paulus: Sermo, inquit, uester in gratia sit, sale conditus. Neq; enim sequestrato rationis ac discerniculi examine libratiore, deo placere quicquam potest. Quod autem paulo ante præcipitur, Omnis oblatio quæ offertur domino absq; fermento fiet, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini: intelligi uolunt philosophicum tumorem, & ciuilis eloquentiæ lenocinia, uoce quidem, non re prædulcia. Auctor autem in Crasso Plutarchus, lentem ac salem ab Romanis πένθιμα credi, hoc est lugubria, & proinde apponi mortuis consueuisse: hincq; ingruentium malorum præsagium Crasso factum, quod militibus duo hæc prima in necessariorum distributione sint data. Cæterum ab interprete miro sunt hæc silentio præterita, etiamsi ueteris ritus non ingratam cõplectuntur memoriam. Salem Indicum Barbaro uocabulo saccharum dici animaduertimus. Illud deniq; adiecisse, non fuerit otiosum, opinor, χόνδρος ἁλῶν dici à Græcis, de sale qui crassior sit, uelut chondritis uocatur παχεῖα σεμίδαλις, quam siliginem interpretantur: χονδροκόπια uero dicunt loca, in quibus concidatur chondros. Galeno, & medicis, aliud prorsum chondros est. Venter, inquit in Pragmatia περὶ ἀνατομῆς Galenus, percoctioni destinatus orditur à chondri meditullio, ubi στόμα dicitur κοιλίας, id est uentris os. Alibi porrò idem auctor, hoc est in partium extimi corporis nomenclatura: Sub ore, inquit, uentris in superficie exteriore congrue nominantur hypocondria, quoniam chondro rectè subijciantur. Sunt autem peritonæo substrati musculi, extra cute obuelati. ὁμωνύμως autem interna uiscera ὑποχόνδρια uocantur, quando sub chondris & ipsa sunt τῶν νόθων πλευρῶν. Quia uero de infantum cura affatim transegimus, & illud non insuper ex Græcorum commentarijs habendum, Licnon dici ab eis, τὸ κοιτίον, id est cunam, παρὰ τὸ λίαν κινεῖσθαι, quia mouetur subinde: aut licnon intelligamus, τὸ λικμητήριον, id est uannum, quoniam æditos primum infantes in uannos deponerent: quod alimentorum copiæ, ac bonitatis symbolum coniectabant.

Cur somniculosi quibus angustæ sint uenæ. Item pumiliones. Cur in cogitatione profundiore obrepat sopor. Cap. III

Multa quidem & copiose satis, ni fallimur, de hominis ratione conscripsimus: poterant & plura, sed nobis in uastissima rerũ congerie seruare temperamentum quoddam, uisum præstabilius est. Ne tamen cuiusquam querelis detur occasio, quod & præfati alibi sumus, ubicunq; opportunum fuerit, omissa consarcinabimus, poterunt à uolentibus iungi. Interim in alia diuertisse, non erit opinor, inamœnum ingratumq;. Disceptabã mecum non ita pridem super somni ratione. Mirum uidebatur, hominum plerosq; ita in soporem sæpe collabi, ut nil procliuius omnino faciant, cuiusmodi ferè pumiliones sunt, deminuti, decurtatiq;, ab reliquorum commensu. Et quoniam iactatum in Græcis literis scio, Nil dulcius, quàm omnia scire: contuli me ad magistros (quod aiunt) mutos, qui me etiamsi asymbolum ita scitè docteq; instruerent, ut naturæ rerum non omnino uiderer inscius. Quod uero inde proruerim, etiam impertiendum alijs est uisum, ne in sanctarijs reconditum pereat. Igitur sic habet, Esse genera duo, ui insita in somnũ prona maxime: alterum in ijs est, quibus uenæ adeo prætenues sunt, adeoq; latentes, uix ut deprehẽdi uisu ualeant: alterum eorum censetur, qui nimio plus in caput excreuisse animaduertuntur. Angustia meatuum, quibus à capite refluit spiritus, nullo negotio præsepitur occludíturq;: minuta siquidem & propè nulla, quicquid accesserit, quantumuis modicũ pusillumq; obstipat præfarcitq;. Vbi ergo frigus concipit uena, siquidem & infarctus uenter cõfrigescit, spiritus tamdiu suffrenatur, & moramento quodam compescitur necessariò, donec inualescens calor disiectus alimentum ita conficiat, ut globatum alioqui dirimat ac diffundat. Quandiu uero is liberè commeandi facultatem non nanciscitur, perseuerat sopor. Cæterum suggerit ars rei fortè obscuriori exemplum euidens: nam tubulo angustiori infusus liquor tardius lentiusq; profluit, quòd si laxior is & capacior fuerit, momento uis etiam maior dilapsa transmittitur. Id ipsum & in spiritu fit, qui angustè corpulentior ipse commeans ac præpeditè, serius munere defungitur. Et hæc diuturnioris somni procliuiorisq; in meatuum gracilitate causa quidem fuerit. Somniculosos uero esse, quibus caput extumuit, inde pernosci potest: quo amplius est conceptaculum, eo plus item capiat, consequens est. In nanis, siue pumilionibus uaporum multa uis ad caput surrigitur, quoniã grandius membrum alimenti amplius requirit. Quod uero copiose scandit, copiose item ac largius remeet, necessarium est, sed & lentius, quia insitus calor uim tantam sublatæ euaporationis breui percoquendo nequit conficere. At quibus uenæ latiores apertioresq; fuerint, soporulenti esse nequeunt, nisi fortè quippiam obtigerit potentius aliud, quod rationem faciat diuersam: neq; quos item atra infestet bilis: nam alsiosis, congelidisq; corporibus, caloris intimi copia non magna, uaporum paucitas caput scandentium obtingat, necesse est. Hinc illud fit quoq;, ut ferè genus hoc sit edacitatis auidæ, quando eorum natura sicca & retorrida est, nec haustis aluntur magnopere, infestante plurimum bilis atrioris frigore alimenti conceptacula: quæ ratio efficit potenter, ut parum omnino, aut nil ferè eat in corpus. Quia uero de sopore agimus nunc, appingamus ueluti corollarium huic loco, quod intellectum studiosis maxime arrisurum arbitror. In eadem nanq; harena, quod dicitur, uersamur, & contingit sæpicule, ut attentissima cura quid expendentibus ingerat sese uel inuitissimis obnitentibusq; insuperabilis dormiendi procliuitas. Inde uero hoc fieri, deprehensum à peritioribus est, quis comperta sunt naturæ arcana ferè uniuersa: quod quum cogitatione profundius uersante quippiam, suspensa mens solicitudine est, alimentorum percoctioni impedimẽtum affertur insigne, proinde qui protrudantur in caput, uapores, dum minus excoqui possunt, crassescere necessariũ est. Illud uero paulo doctiores sciunt omnes: quoniam fit somnus, sicuti exsequemur alibi copiosius, quum in cor sese contraxerit calor intimus, quo in ima dilapso, concipere palpebras frigoris uim, frigore autem concepto, defluere, ac deniq; comprimi, quando unus est, qui omnia in corporibus temperet, moderetúrq; calor: frigus in sopore superna contrahunt, & extima, recalescunt inferna, pedum argumento, sed intima eo amplius. Quia uero ex humecta quadam ui progigni, obrepereq; somnus uidetur, inde Homericè circumfundi doctè dicitur: sed & νήδυμος ex hoc sopor ab eodem nuncupatur, abs quo ueluti ex humiditate profundiore, emersus facilis non est, uel ut Græcè dicam, οὐκ ἐστιν ἀναδῦναι τὸν ὑπνώττοντα.

Sudoris

Sudoris species. Diphoreticus sudor. Diphorumeni. Sudatores. Expauescentes. De sudore frigido. Qui sudores bono sint. Caput IIII

Diuerteramus nuper in medicorum florentissima uireta, non ut transfugæ, uerum inspectores, exploraturi ecquid inde præcerpi posset, quod hosce libellos Lectionum antiquarum instructum adiutumq; iret, ac comptiores efficeret, non ut calenti ferro inustos, sed solida synceraq; spectabiles uenustate. Lectitabamus Canonem Auicennæ primum, qui & in hominis ratione singularibus auxilijs obfirmauit aciem, ne quid trepidaret, aut moueretur loco. Incidimus in eam quæ sudores aliquo modo perpendit doctrinam, atq; in species partiendos tacite premonstrat, quas & huic innexuimus parti potissimum: nihil enim prohibet, à quocunq; literarum antesignano uersuram facere, non quæ peculiares abditosq; loculos instruat, sed ut in re publica bene instituta, qualem optauit Plato, cuiuscunq; deseruiat emolumentis. neq; enim est homo homini lupus, ut ille ait: sed deus potius, quando & hæc ad æternam gloriam uia. Igitur, inquit princeps, sudor qui contingit consopitis, ex materiæ prouenit copia, quippe per soporẽ nulla euidenti causa qui sudore diluitur, amplius ingessit alimenti, quàm pati possit. Galenus ad eandem rem, sudor exuperans aut corpore obuenit rariore laxioreq;, aut materiæ abundantia, aut quia prætenuis subtilisq; admodum comperitur. Qui principis uerba latius fusiusue explicant, quatuor ferè sudoris species agnoscere uidentur. Quidam enim naturæ profluit imbecillitate, uelut in syncope, in qua spiritus sanguisq; in cor se contrahunt, extimis relictis: quæ naturę defecta regimine frigidi sudoris humectationem promunt. Alius natura prouenit ualida, quod in crisi, & decretorijs euenire diebus assolet. Alijs occasionem præstat ratio euidens, uel exercitationis, aut balnei, uel æstiui ardoris flagrantiæ, uel etiam alimenti ingurgitationis nimiæ, aut plethoricæ copiæ. Sudorem quo fusius redundante, imbecilliores reddimur, diphoreticum nuncupant, quoniam διαφορεῖσθαι sit Græcis, quod digeri Celso Cornelio in cardiaci morbi mentione. Sic uero affectos diphorumenos uocant, Plinius nunc sudatores, nunc expauescentes. Imperator Maximinus, qui quandoq; uno sudore lixas sedecim uicerat, item ex militibus septem superarat fortissimos, sudores sæpe suos excipiebat in calicem missos, ut sextarios implerent duos, nonnunquam & tres. Quod uero de sudore frigido dicitur, amplius perpendi potest, & debet, eo quidẽ magis, quod poetas quoq;, quorum sæpe multiplex est eruditio, & intercutanea, nec oculis spectanda caligantibus noctuinis ue, nonnunquam cõmeminisse eiusdem, perspicuum est, satisq; frigide, quia de frigore agatur, enarrari: ita ut ambigas, serio ne & iudicato, an per iocum tam inepte pleraq; effutiant, καὶ παχυμερέστερον, ut quæ nullo concipiantur scientiæ fundo, plurimumq; arbitraria sint ac profusa temere. Quis enim illud ex Amphitryone non legit?

Hic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi:
Non placet, pro monstro extemplo est, quando qui sudat tremit.

Sed & quadam Elegia Propertius:

Quæ si fortè aliquid uultu mihi dura negarat,
  Frigida de tota fronte manabat aqua.

Cornelius quidem Celsus in libris De medendi ratione concinnatis, sudorem frigidum esse morbi indicem scribit. Solicite diu sum scrutatus eiusmodi cuętus rationem, deniq; optimus naturæ interpres Aristoteles ita prodens se nobis ingessit. Cur, inquit, calidi sudores frigidis meliores habentur? An quod sudor omnis excrementi cuiusdam secretio est? parum autem excrementi amplius incalescere, consentaneum est. Plus autem non æquè, sed minus. Itaq; sudor frigidus excrementi multi indicium est, quo circa morbos quoq; longiores facit. Amplius Hippocrates libro Sententiarum quarto: Sudores, inquit, frigidi, si cum febre acuta accidunt, mortem significant: si cum mitiore, longitudinem morbi. Certe summa dignum admiratione est, qui possit elici frigens sudor, quum æstuosa sit febris. Proinde necessarium uidetur (inquit interpres nobilis, cuius frequens est nobis aduocatio) aliam esse corporis portionẽ, quam amburat febris: aliam, ex qua humor profluat frigidus: quod enim ex calescente promitur parte, caleat oportet: cæterum ex cute, quam esse frigidam liquet, proliciuntur sudores, quamuis subtercutanea exæstuent. Porrò acutas obrepere febres, patet, quibusdam cõputrescentibus humoribus.

Athi

At hi nunc quidem toto putrent corpore, nunc in conceptaculis tantum. Vbi uero duo ista simul fiant, ut in uasis cōputrescat humor, & quæ solidum corpus regit natura, quam naturalem esse calorem opinatur Hippocrates, uel perimatur prorsum, uel internetionem proxime adierit: quæ profluunt inde, plane frigent. Nil uero officit, quin ex putredine exoriens caliditas sit uehementissima, propterea& indicium exitiale: siquidem præmonstratur, eam humorum frigidam uim in corpore exuberare, quæ nec insita caloris copia recalescat, ne& item aduentitia, id est febrili. Quòd si quis expetat scire item, qui potissimum sudores bono sint, audiat Hippocratem ita sancientem, Sudores febricitanti si statim inceperint, bono sunt & tertio die & quinto & septimo & nono & undecimo & quartodecimo & uicesimo & uicesimoquarto & uicesimoseptimo & tricesimo & tricesimoquarto. His enim sudoribus morbi indicantur: qui autem non ita ueniunt, laborem significant, & morbi longitudinem ac recidiuam. Anchimolum & Moschum sophistas apud Elidem, tota fuisse uita hydropotas legimus, ac ficis modo solitos uesci, nec tamen aliis imbecilliores habitos. Cæterum aspernabilis adeo è corpore promanabat sudor, ut certatim in balneis ab omnibus reclinarentur.

Cur facies & superna desudent maxime. Cur item in trepidationibus idem patiantur pedes. Sudoris item frigidi ratio. Cerebrum ne, an iecur sit humectationis fons. Caput V

Accidunt porrò in sudoribus nonnulla plerun&, non paruam quæ præferant admirationem. Nam & usu compertum fere est, in trepidationibus exsudare pedes, non faciem, quæ alioqui obnoxia sudori maxime est. Quippe quæ laxiora sunt, & abunde humectantur, ea sudore dilui congruum est. Caput autem esse plane certū est, humoris fontem: indicio sunt capilli ea maxime parte ubertim succrescentes. Quin & uniuersim superna sudoribus amplius infestantur, quàm inferna, quoniā calori insitum sit conscendere, illuc& itidem humectationē perducere: uel etiam quia sudorem mouet spiritus, qui in superna parte sedem habet. Adde, quod est sudor incoctus humor, cuiusmodi humore pars humet superior. Auicennæ id quo& auctoritas comprobat, nam secunda quarti: Sudor, inquit, maxime multiplicatur in superioribus, in capite& in primis. Cæterum hæc fere de sanis intelligenda corporibus: nam affectis illuc in primis decumbit sudor, ubi amplior concepta fuerit eius materia. Proinde Sententiarum quarto Hippocrates, Vbi sudor, illic ægritudo. Idipsum & ab Auicenna traditum scimus. Sudor uero ille pedum in trepidationibus, eam (ut Aristoteles inquit) rationem habet, quòd sit trepidatio metus quidam super re inchoanda. At metu superna frigescunt caloris fuga ad intima inferna&. Quo nomine pallent item trepidantes, qui & maxime pedes agitant: inde& ea parte laborante elici sudorem, probabile est. Manus item assolent perfricare, se& modo inflectunt, modo extendunt, etiā sæpe exsiliunt, nec unquam quiescunt: sunt enim exciti propensi& ad negotium, quoniam calor eorum se collegerit in pectoris locum, qui corpulentior est. Quamobrem undi& tum ipso calore, tum sanguine turgescente efficitur, ut motu uario crebro& agitentur, sed pedibus maxime insudant, quoniam illi perpetuo teneantur labore, saltem corporis fulciendi. Propterea cum labore uehementi in primis agitetur calidum, inflammetur&: & quod humectū est, in tenuia dissoluatur, sudant illi, facies minime. Ex affluxu porrò caloris eiusmodi in metu maximo ad intima, sæpe alui funduntur, & profluunt uesicæ retrimenta. Siquidem extrema corporis spiritu, sanguine, calore destituta inalgescunt. Humor uero redundans caloris copia solutus retruditur, quoniam uis ea quæ comprimendi potestatem habet, & ab recentioribus retentiua nuncupatur, reprimere nequit. Inde consequitur, ut in æstuationibus grauissimis profluat emanet& frigidus sudor. Quod ne quis philosophis modo putet percognitum, optimus quo& maximus poeta libro Aeneidos tertio significauit illis uersibus,

Talibus attonitus uisis, & uoce deorum,
Nec sopor illud erat, sed coràm agnoscere uultus
Velatas& comas, præsentia& ora uidebar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.

Si cui uero ambiguitatem fortè mouet, quod modo caput humoris fontem diximus,

quum

quum de hepate dici id rectius uideatur, quoniam in libro cui τέχνη titulus est, dicat Galenus in signorum tractatu: Ex corde sicco totum arescit corpus, nisi diuersum efficiat hepar: ex humecto autem hepate corpus item humescit, ni effectum cor producat contrarium. Sed & Hali: Hepar, inquit, est humiditatum fons. Cæterum duplex humidum traditur à rerum naturæ peritis, humidum uerũ, & ut ipsorum utar uerbo essentiale, cuiusmodi in iecore est, quod inde dicitur etiam cerebro humectius. Alterum accidentale uocant, utpote frigiditate inductum, affluxuq; extimæ humectationis. Hoc uero in cerebro agnoscitur, proinde appellatur humiditatis fons: etenim quia est omniũ partium frigidissimum, ut Aristoteles inquit in Commentatione de somno & uigilia: in eo superfluitatem concipi multam indigestionis ratione, necessarium est. Affluunt illuc & ab reliquis partibus euaporationes plurimæ, quæ loci frigore percussæ resiliunt. Infestat aer quoq; per meatus multos.

De oleo scitu digna. Quæ dicantur præmissa uini & olei in Plinio. Emendatur locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Olei officinã quis excogitarit primus. Oleũ uiride, ac conditũ. Oliuitates quatuor. Rudicula quid. Cap. VI

OLeum Anacharsis Scytha insaniæ pharmacum esse dicebat, quoniam eo peruncti athletæ inuicem magis insanirent. Naturæ tamen prouidentia liquores duos humanis corporibus gratissimos contribuerat, intus uini, foris olei. Id quod ab Democrito pronunciatũ, Græci scribunt, quum ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Olei potestatẽ utiq; tepefacere, ac contra algores munire. Epaminondam uero legimus, quandoq; collegis impensarum rationem coquo reddente, olei multitudinem permoleste tulisse, admirantibusq; illis: Non, inquit, impendij magnitudo me mouet, sed quod tantum olei intra corpus receperim. Memorabile est quod Plinius scribit: Alpibus coercitas, & tam inexsuperabili munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Elico ex Heluetijs ciuis eorum fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & uuam, oleiq; ac uini præmissa remeans secum tulisset. Verum hic protinus aduertendum amplius, quæ dicantur in Plinio præmissa olei. Hermolaus quidem emendans reponit promissa, publica lectione expuncta. Mihi autem mirè arridet uerbum, præmissa: ut intelligamus primitias quasdam, sicuti præmissa sacrorum dicuntur. Vtitur eo uocabulo & M. Tullius epistola quadam ad Plancum: Et tuarum, inquit, literarum præmissa meminissem. Etiam si in uulgatis modo codicibus passim scriptũ inuenias promissa, non præmissa: sensu nullo, aut leuissimo. Fortè hoc sit quod Festus scribit: Sacrima, inquit, appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro uineis & uasis, & ipso uino conseruandis: sicut præmessum de spicis, quas primũ messuissent, sacrificabant Cereri. Apud Græcos, quod ad oleum spectat, sic reperio subnotatum: Ferri glutinum, siue ferruminationem Samium Glaucum excogitasse primum, enato inde adagio, de ijs quæ facile perficiantur: Glauci ars. Qui remollire ferrum cupiunt, oleò tingunt: at qui obdurefacere, in aquam mersant. Illud quoq; ex historia succurrit: Augusti temporibus, è taberna meritoria trans Tyberim oleum terra erupisse, ac toto fluxisse die, nulla intermissione: quo significatam interpretantur CHRISTI gratiam ex Gentibus. Olei deniq; opificium, id est ἐλαιουργίαν, sicuti μελιττουργίαν, id est mellis faciendi rationẽ, excogitasse Aristæum principem omnium tradunt. Ex quo scienter Agrea cognominatũ uoluere. Quanquam sunt qui ex ctenotrophiæ, id est iumentorum educationis tradito modo, ac insuper uenationis quoq;, quum Iouem dici agrea ferant & nomion, tum Apollinem ratione compari. Oleum uiride, sunt qui recens interpretentur, sicuti conditum pro inueterato. Ex Varrone dici uirens uidetur, ex olea expressum acerbissima: quod præcipuè creditur sapere. Galenus & Theophrastus omphacinum oleum uocant, item ὠμοτριβὲς, id est crudum. Sed ut ista certiore metiamur modulo, sciendum amplius, non unam priscis fuisse oliuitatem: siquidem prima fuit, Columella tradẽte, in qua acerbũ exprimebatur oleum ex necdum maturescentibus baccis: æstiua dicebatur hæc. Sequens habebat Nouembris finem: inde oleum erat uirens, ex uiridibus manans oliuis. Tertia Decembri fiebat mense: huius erat maturum oleum. Vltima fuit mensis Ianuarij: album oleum appellat Dioscorides, ut à uiridi separetur, cuius confectionem pluribus idem exsequitur. Seruius

uius in secundum Georgicum illud enarrans: Et amara pausia bacca. Amara, inquit, id est uiridi: nam de pausia uiride oleũ fit, unde contrà dicitur dulce quod uirens non est. De oleo samico, acanthino, thurino Athenæus plura. De cibario etiam Columella. Rudicula, organum est oleo conficiendo, erectæ tribulæ simile. Porrò cautum decretis imperatorum nouimus, ad Barbaricum, uti ne quis uini, olei, liquaminis transferendi pontificium habeat, nec gustus quidem causa uel usus commerciorum. Ad quod sanciendum historia productos arbitror Gallica.

Super Hercule ac Geryone pleraq; non extrita admodum. Larini boues, & Cestrini, ac Epirotici. Larimnus odor. Geren quid. Geria. Carduus. Cinara. Geranium lignũ. Celonium, celon, genys. Ceuæ uaccæ. Item Herculis cognomina. Liliorum origo. Herculis stragula quæ sint. Balneæ calentes cur Herculi sacræ, deq; Smintheo Apolline. Atabyriæ boues. Cornopion, cornopes, ipoctonos. Leo triesperus. Erythibios. Pyrrhicæ boues, ac oues. Herculis filiorum interemptorum nomina. Ceramyntes. Cap. VII

LEgebamus nuper Arriani historiam, qua is Alexandri gesta complectitur. In secunda eorum ita relatum obseruauimus, Herculem non fuisse unum: nanq; suum sibi uendicant Tyrij, cuius etiam templum omnium, quæ memoria seruat utiq; humana, uetustissimum substruxerunt. Sed hunc non uideri Herculem Argiuum, Alcmena natum. Quod multis annis antea coleretur Tyrius, quàm Cadmus omnino Thebas condidisset. Cęterum Aegyptios quoq; alium item Herculem colere, diuersum ab eo quem uel Tyrij uel Græci uenerentur. Auctor item Herodotus est, Aegyptios inter duodecim deos Herculem recensere. Sed, inquit Arrianus, proximum uero est, Herculem qui Tartessi in Hispania colitur, ubi item uisuntur colũnæ, quas Herculeas uocant, eum esse qui Tyri colatur, quoniam Tartessum condiderint Tyrij, & ritu Phœnicio constructum ibidem sit templum quod Herculis dicitur, eodemq; ritu sacra fiant. Quod uero ad Geryonem spectat, ad quem Argiuus Hercules, ut boues abigeret missus dicitur, nihil omnino ad terram Hispaniam pertinere, Hecatæus rerum scriptor memoriæ prodidit. Nec ad ullam unquam Erithiam insulam Herculem missum: sed loca circa Ambraciam, atq; Amphilochos Geryonẽ imperio tenuisse: indeq; abactas boues, quæ mira specie in illis comperiantur locis, herbida regione, & pascuis admodum læta. Nec omnino fieri simile ueri, ea tempestate nouisse Eurystheum extra orbem terrarum positos populos, aut speciosas quæ ibi nascerentur boues. Vtcunq; quod scitu dignum est, scribunt Gręci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino pastore, cuius meminit Athenæus quoque, qui ab Hercule, redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritq;: unde Epirotica mox armenta sint celebrata, de quibus cõmeminerit Lycus Rheginus in ijs quæ ad Alexandrum scribit. Etiam si sunt qui ab narium magnitudine dici larinos uelint, ut est ab interprete Aristophanis adnotatũ. Siquidem λα particula intendendi uim habet, ῥῖνες uero nares sunt. Cæterum Cestrini quoque uocantur, qui Larini. Larimnum uero in Sabæis præstantissimũ haberi odoris genus, in suffiendo præsertim, auctor libro decimosexto probat Strabo: cuius autem sit modi, parum comperi. Fuere in Epiro eadem Pyrrhicæ boues, quas atauros uocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quasi setauras dicas. Sic uero creduntur dictæ, ab ignea mobilitate, aut à colore: sunt qui diminutiuum putent ex forma Aeolica. Alij pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine. Altinas uaccas ab uernaculis dici ceuas, legisse uideor in ueteribus memorijs. Leguntur quandoq; & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine sic nuncupatæ. Cæterum æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo, solitas mugire proditum est. Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine solarem intelligunt potestatem: Geryonem uero, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem esse uolunt, ἀπὸ τοῦ γαρύειν, τοῦτ' ἐστι βοᾶν: id est, ab uerbo γαρύειν, quo significetur clamor, ob hyberni temporis tumultũ. Nam geren, hoc est γέρρω, ad hoc spectat nihil, ut in parerga excurramus. Est enim eo nomine, ut inquit Aelius Dionysius, grus fœmina. Geria, idest γήρεια, flores nuncupãt τῶν κινάρων in Nicãdri Theriacis. Est eodẽ nomine in India ciuitas, Stephano. Dicitur & gerium, annus antiquus. Nam & in Megaride promontorium uocatur Gerania, in mediterranea uergens, ac oblongum

longum, indeq́; ab figura nuncupatum. Nicander,
Σκίδναται ὡς γήρεια καταψυχθέντος ἀκάνθης.
Est autem cinara carduus satiuus, meminit Columella:
Hispida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.
Vulgus ferè arcoccum nuncupat, Liguribus pergratum in cibis, ac Mediolanensibus. Cinaram sunt qui arbitrentur uocari, quia ut ait Palladius, cinere gaudeat. Id autem quo pacto uerum fiat, cum testimonio Pollucis apud Doricos poetas id comperiatur nomẽ, & esse Græcã uocem testetur liquidò Athenæus. Cur autem flores cinaræ, geria nuncupent, forsan ea fuerit ratio, quoniã canescant celeriter, quamuis purpurei, abeantq́; cum aura. Sed de syluestri carduo hæc memorat Plinius. Geria sunt & pappi, in Arati Prognosticis: & Theon esse cinaræ flores interpretatur: sed geramos item uocat, & geramata, id est γηράματα. Geranium uocant lignum, quo ex puteis hauritur aqua: celoneum item nuncupatum, id est κηλόνειον, uelut καλόνειον: ab calon, quo indicatur lignum, & νεύειν, adnuere. Celonium autem equum dicimus, quoniam κήλων signat in Venerem præferuidum. Genys uerò apud Sophoclem in Helectra bipennis est species. Sed ad institutum de Geryone sermonem redeo. Hyemem uerò sol perimit ab hyemali tropico ad uernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadã soni similitudine, quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem nõ fiant, sed illam statim consequantur: uel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant. Fabulantur item Græcorum pleriq́;, Herculis statuam effingi solitam sinistra manu mala tria gestantem, quæ claua conquisiuisset dracone interempto, id est cõcupiscentia subacta: ita enim comparantur tria poma, hoc est iræ comprimuntur ardores, & habendi cupiditas temperatur: ac deniq́; uoluptatum sedantur titillationes, sinuosiq́; ac blandi superantur laquei. Leonis uerò pellem non aliud fuisse, quàm generosam uiri prudentiam, qua is circummunitus obseptusq́;, affectiones animi prærabidas exculcarit. Ita sapientem quendam & summatem uirum Herculis nomine accipiendum putant. Quod & in Floridis non ignorasse Apuleius uidetur, qui animi monstra ab illo philosophica claua fuisse perdomita, nobis insinuat. Significat etiam in Commẽtatione de somnijs Synesius. Hæc ipsa tamẽ, ut sunt, ridicula uidentur multis, quãdo uoluptarium in primis Herculem intelligunt. Vti de furore interim conticescam, à quo fertur ab Sicalo liberatus. Quo sanè argumẽto institutum sit, calentes balneas Herculi sacras dicere, & molliora stragula Herculis cubilia. Herculem Celtæ uocabulo gentis proprio uocãt Ogmion, imaginem eius, ritu ab alijs diuersissimo, pictura exprimunt. Primum decrepiti senis facies est, capite prorsum incompto, pilis quotquot sunt, canicie albicantibus, pelle autem rugosa striataq́;, quin exustæ simili usq; in nigredinem, quales ferè sunt qui in mari expiscãtur senes. Charontem diceres, aut Iapetum quendã ex Tartaro, & nulli nõ similem potius, quàm Herculi. Adest tamẽ aliquid Herculis proprium, leonis circumiectum exuuium, dextra clauam tenet, necnon ex humeris propendet corytus, sinistra intentum præfert arcum: omninoq́; Hercules est, ac quãquam senex, numerosam tamen multitudinem trahit auribus alligatam: funiculi uerò aureæ sunt catenæ prætenues, aut ex helectro, monilibus affabrè connexis quàm simillimæ: & quãuis imbecilla sit catella id genus, insequuntur tamen nullo renisu, nec de fugæ præsidio prorsum meditantes quippiam. Immo festini affectãtur, læti quoque atq; hilares, illum summis etiamnum extollentes laudibus, Quin etiam præcurrere gestiunt, nunquã non laxissimo uinculo. Catella uerò quã diximus, ad Herculis linguã destinata conspicitur, ad hunc usum (ut uidetur) peruiã. Ille autem uultu renidens insequentes respectat. Hæc quidem Celtæ. Quã uerò habeat rationem tã inusitata species, ne nihil lector studiosus ingenio suo debeat, inenarratum relinquimus: nec reprehensus ferè quisquã est, qui è segete ad spicilegium reliquit stipulã. Obseruatum in Agricolationis libro apud Græcos auctoris incerti, Herculem in immortalitatis participatum ab Ioue admissum, quod dormientis Iunonis lac suxisset: quumq́; interim diuini liquoris per cælum effusa portio esset, galaxiam effecit, nonnihil uerò & terram rigasset, natum inde lilij florem, qui colore sua præferat primordia. Scribit in Heroicis Philostratus, Iusiurãdum per Herculem à Nestore institutum primo. De Hercule

uerò illud adijciamus, coli eum ab Oetæis ad Trachina cognomento cornopiona, id est κορνοπίωνα, quoniam cornopas fugarit, quo illi nomine locustas intelligunt, quas alij ἀκρίδας, aut πάρνοπας uocant. Adeo leuibus de causis indebantur cognomina uanissimis dijs: nam Herculem eundem nuncupant Erythræi Ipoctonon, quod Ipas repulisset ἀμπελοφάγους, id est uitem arrodentes. In Alexandra Lycophron eundem λέοντα dicit τριέσπερον, ex insiti roboris præstantia, & quia in eius generatione triplex in unam coiuit nox, uel quia triduum in uentre ceti transmiserit, à quo Hesionem liberauit: quũ ei immortales equos esset pollicitus Laomedon, quos illi pro Ganymede fuerat dilargitus Iupiter. Ab hoc item maxima quæq; dici Herculanea uidentur: sic Herculaneas machæras, in Pertinace appellat Iulius Capitolinus. Apollinem uerò dicunt Rhodij Erythibion, quoniam Erythiben appellant ipsi, quam ἐρυσίβην alij, id est rubiginem. Vanitas eadem Smintheum induxit Apollinem, sed qui tanti ueteribus fuerit, ut orationes etiamnum Sminthiacæ celebrarentur, conditis quoq; præceptis, quibus aptè cõcinnari possent. Smintheus enim dicitur, & Sminthius. Nominis ratio ab muribus ducitur, quos apud Chrysam sminthos uocãt, quum eos ubertim succrescentes fugasset is deus, quo argumento inibi statuæ subiecta uisebatur imago muris. Alij sminthen intelligunt apud Troiam ciuitatẽ, ubi coleretur, sicuti hylatem appellat eundem Lycophron à Cypri ciuitate Hyle, etiam si est & in Locris altera. Quod uerò Pyrrhicas recensuimus boues, sciendum & πρόβατα dici πύῤῥικα, id est Pyrrhicas oues, de regis Pyrrhi nomine, sicuti & boues dictæ, Plinio auctore. At de Hercule id non ignorandũ, furore percitũ Megaram peremisse cum quatuor eiusdem liberis, quorum ex Græcis thesauris nomina subtexui, Onitem, Theremachum, Democoonta, Creontiadem. Quanquã octo perfossos, canit Pindarus. Alijs adijcientibus duos etiamnum Iphicli fratris. Herculem appellant Græci Ceramyntem, quasi fata reijcientem, id est κηραμύντην: ut sit, qui & Alexicacus. Dicitur & Palæmon, quia in Olympo sit obluctatus cum Ioue. Lucianus facetè, ut solet, triesperum uocat Herculem ab trinoctio illo, quod traditur in eo concipiendo insumptum.

Stuporis attoniti species, quem apoplexiam Græci uocant. Item quibus ex causis cõtingat. Quid paralysis. Catulli uersus declaratur. Sceletyrbe quid. Hæmodia quid. Cap. VIII

QVam Græci ἀποπληξίαν uocant, sunt qui Latinè stuporem dicant attonitum. In apoplexijs, inquit Galenus, totũ corpus sensu priuatur, ac motu, solus restat anhelitus, qui si & ipse prohibeatur, maxima est & acutissima apoplexia. Si uerò reciprocatio adsit quidẽ, sed ui magna, fortis uehemensq; fit stupor. Cuiusmodi item, sed minus, si neq; intentus nec uiolentus, at inæqualis atq; exordinatus interpellatusq; fiat anhelitus. Sicuti ubi seruatur ordo aliquis, debilior censetur: sicq; omnia pro necessitate fiant, primo quoq; tempore persanatur. Apoplexiæ omnes fiunt, ubi facultas animalis ad partes defluere nequit infra caput existentes, aut ob cerebri affectionem similem inflammationi, aut uentriculis ipsis pituitoso oppletis humore. Cæterum causæ magnitudinem affectionis, seu (ut nunc loquimur) passionis consequitur magnitudo. Magna uerò ex parte curationem nõ admittit ob respirationis læsionem. Auicenna sexta primi, ostensurus uitalẽ potestatem esse animali priorem: Licet, inquit, uis animalis membri alicuius intercipiatur, quæ sensum præstat, & motum uoluntarium: nihilominus uita non destituitur pars ea, ni pariter & uitalis destruatur. Membrum utiq; stupidum aut paralyticum diu quidem sensu caret, ac motu: uel ratione complexionis malæ, intensius frigidæ, non permittentis sensum motumq; recipi à membro, uehementius arctatis meatibus nerui, per quos commeant spiritus: uel oppletis neruis interiacentibus cerebrum uel nucam & paralyticum membrum, subsistente tamen interim uita. At intermortua pars nec sensu pollet, nec motu, computrescitq; ilico, interpellata uidelicet corruptaq; uitali potestate. Auicennæ interpres ita distinguit: Stupidum dicitur, quod sensu caret: paralyticum, quod & sensu & motu. Cornelius Celsus: Attonitos, inquit, raro uidemus, quorum & corpus & mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, apoplexiam hunc Græci appellant. At resolutio neruorum frequens ubiq; morbus est, sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores

auctores illud apoplexiam, hoc paralysin nominauerũt. Nunc utrunq; paralysin appellari uideo. Est sceletyrbe item, id est σκελετύρβη, paralysis quædam, quum rectum seruare incessum nõ ualemus, & crura, uelut ardua cõscendentes, attrahimus, ac in sinistrum quandoq; dextra circunferimus, quandoq; ediuerso. Sciendum uerò illud, nullum esse morbum adeo senili ætati familiarem, ut est apoplexia, quoniã in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Ex ijs uerò, quæ de stupore collegimus, infertur Catulliano carmini lucis plurimum: Talis iste meus stupor nil uidet, nihil audit, Stuporem dentium ex fructuum acerbitate Galenus ad Paternianum, hæmodiam scribit uocari. Id ex uisu item cõtingere, quin & auditu, apud Græcos alios est obseruatum.

Super comitiali morbo, quid sentiãt eruditi. Spumæ generatio. Suspendiosorum os spumosum unde sit. Melãcholicorum ratio. Coturnicum, & caprarum natura. An homo tantũ huiusmodi affectione infestetur. Magmed historia. Lunaticus morbus. Cap. IX

Comitialis uerò morbus apoplexiæ germanus proximusq; quodãmodo est, quum idem locus in utroq; patiatur, & idem humor causam affectioni præbeat. Verum apoplexia propter omnimodam eius carentiam facultatis, quæ ad neruos demanat. Morbus autem comitialis ob incertã temerariamq;, & inconditam motionem consistit. Frigidus autem & crassus est humor ambobus. Proindeq; adolescentium ætas calidæ siccæq; temperaturæ maximum affert auxilium his qui comitiali morbo laborãt. Compari modo & locorum mutationes proportionales, quãdo ad calidiorem siccioremq; transmigrent. Eodem modo & uictuum. Comitiales morbos exsuperare in pueris, auctor Hippocrates est, proptereaq; dici pueriles morbos qui & ætatis conuersione ac mutatione desistant. Accidunt & adolescentibus quandoq; ob uictus errorem, & quia humi cubant ac soli se exponunt, & imbribus, & eiusmodi alijs. Quum uerò spumæ generatio ex duarum substãtiarum mixtione perficiatur, altera spirituosa, altera humida: fiat autem earum mixtio, ambabus in multa perfractis, & multis mutuo complexu paruis ampullis plerunq; ab ipsis effectis, Ventis quidem uehemẽtibus mare occupantibus, propter ictum fortiorem spumam fieri contingit: in lebetibus autem caloris ratione, sic & in corporibus animalium, quum adsunt ex morbo comitiali conuulsiones, uehementia motuum solet spumã generare: in capris uerò calor: in cursibus autem equorum utraq; causa uigorem habet. Qui spumam è uentre prodire, opinantur, deerrãt: neq; enim fieri potest, ut tota inde proueniat, quum neq; eo tempore animal euomat, neq; nauseam patiatur ullam. Quum uerò tenacem habuerit is qui perfringitur, humor, consistentiã, stabilis spuma perficitur, qualis conuisitur currentibus equis aut ira percitis apris. Vbi autem laqueus collo circunnectitur, necesse est quidem cordi atq; pulmoni, ut glutinosum exspirent retrimentum, quod in libro De respiratione Galenus edocuit: prohibente autem laqueo, totum uiolenter impellit, quo fit, ut pars propriæ humiditatis una expellatur. Sed ut ad comitialem redeamus morbum, quo planius expressiusq; cuiusmodi ea sit affectio percipiatur, Galeni sententiã subnotabimus ex tertio libro De locis affectis: Morbus, inquit, comitialis conuulsio est omnium corporis partium, nõ perpetua, ut in prosthotono & opisthotono atq; tetano, id est neruorum rigore: sed quæ ex temporum accidit interuallis. Ac neq; hac sola re, sed mentis quoq; & sensuum oblæsione ab iam dictis distat conuulsionibus: unde constat, in supremis corporum partibus, cerebro uidelicet, hunc affectum cõsistere. Cæterum uelox eius discussio, crassum humorem, spiritus meatum in cerebri uentriculis obstruentem, hunc maximè affectum peperisse, declarat, neruorum principio se ipsum quatiẽte, quo excutiat id quod noxium est. Deniq; à crasso semper humore hanc produci affectionem, argumẽto est, quod & subito fit, & soluitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionem à crasso uiscosoq; humore fieri constat. Accedit ad hæc, ut is qui sic laborat, neque uideat neq; audiat, neq; ullo sensu quicquam percipiat, ac ne memoria quidem consequi possit quid factum sit, siquidem cum memoriæ uiribus ratio item læditur. Melancholici magna parte comitiales efficiuntur, siue caduci: & contrà, morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici. Atq; horum utrumlibet magis accidit, prout uel in hanc uel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uerò in mentem, melancho-

lici redduntur. Illud uerò ex historia memorabile, fuisse grãmaticum quendã ætate quidem præuiridi, qui si uehemẽtius in tradendis egisset præceptis, aut altius cogitasset, uel etiam inediã diutius esset perpessus, aut iram minus inhibuisset, mox comitiali corripiebatur morbo. Id uerò medicorum scientissimi amplius perpendẽtes, os uentriculi, utpote quod facile sentiret, esse affectum, facile deprehenderunt, ac deinde per cõsensum & cerebrum totum, ac corpus uniuersum cõuulsione concuti. Quærens uerò Aristoteles, unde sit quòd uni animantium cunctarum homini transuertuntur, ac per limitatem deprauantur oculi, postea infert, ἢ διότι μόνοι γὼ τῶν ζώων ἐπίληπτοι γίνονται τῶν ζώων, ἡ δ' ἐπίληψις διαστροφὴν ποιεῖ, ὅτε γίνηται, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων μορίων. id est, an quia solus ex omni animãtium genere morbo comitiali rapitur, quod genus morbi transuertere oculos, sicut cætera etiam membra potest. Afferunt quinetiã Peripatetici nõnulli dictorum ab Aristotele rationem: quia hominis cerebrum prauis euaporationibus maximè sit obnoxium, necnon frigiditate sit atque humectatione præsigni. Addunt & motiones item eius esse exordinatas ualde. Plinius uerò Naturalis historiæ decimo, coturnices damnatas mensis prodit, comitialem etiam propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiant, præter hominem. Eadem ferè Iulius Solinus in Polyhistore. Plutarchus rerum naturæ haudquaquam imperitus, nec tam historicorum calendario inferendus, quàm philosophorum albo, capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereaq; ueteres sacerdotes ea uehementer, ut morbida, abstinuisse: quoniã gustantibus aut tãgentibus modo aliquid morbi eius affricetur. Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiã, quibus obseptis, sæpissimè includatur spiritus, quod arguat uocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ uocem ædunt. Cæterum de hoc morbo aliqua & Alexander Aphrodiseus. Obseruatione dignũ quod Auicenna scribit secunda primi: Epilepsiam septentrionalibus non ferè contingere, quia sint introrsum sani & calore exsuperanti: quod si eueniat, esse atrocem, quia causa sit præpotens. Legimus porrò, Si caducis à dextro morbus occipiat, eorum difficiliorem esse utiq; medelam: siquidem dextra corporis ualidiora sunt, eoq; minus spei ad sanitatem relinquunt, quum & ipsa ægritudini accumbunt. Tuncq; dextræ auris crebriores fiunt tinnitus, morbo penitus adacto. Iucunda superest historia in morbi comitialis mentione, non indigna quam recenseamus: siquidem Magmed, seu Maumet dicatur is, qui magnam Orientis partem religione perniciosa implicuit, uti proditum est, huic erat affectioni obnoxius. Id quum animaduertisset uxor, & eo nomine plurimum indignaretur, ac rogaret subinde, quid esset in re: Desine (inquit) mirari, morbus abest: sed quum aduentantis numinis uim pati nequeam, mente collabor, ac stupent membra, Communis est hæc prophetarum affectio, quorum me esse unum, scias uelim. Hac fraude mulier delinita, quem odisse cœperat euentus atrocitate, commenti uersutia, ut diuinum suspicere uirum coacta est, quæ illuc deniq; prorupit fraus, ut moriens illum ex asse hæredem institueret. Quæ res potentiæ, quam mox indeptus est amplissimam, exordia præbuisse narratur. Illud porrò ex Septimij Florentis apologetico est, In harena iugulatorum nocentum sanguinem recentem de iugulo decurrentem auida siti solitum hauriri, quod sic comitiali morbo remedia quæri opinarentur. Morbum hunc dici lunaticũ opinantur quidam, quod interlunio æditos, eo ferè corripi adnotatum sit. Furiosum & lunaticum mancipium legimus apud Caium. In sanctis literis lunaticos appellari animaduerto, quorum morbus lunæ ascensu increscat, quod diabolus lunaria seruet tempora, ut creaturam infamet in creatoris blasphemiam. Typicè uerò lunaticos accipiunt, qui per horarum momenta mutantur in uitia. In Matthæi utiq; Euangelio, ubi à saluatore præpotenti narrantur in integrum restituti δαιμονιζόμενοι, id est ab dæmonibus agitati, & σεληνιαζόμενοι, lunaticos intelligunt hosce nonnulli. Quidam uerò etiam syderatos, ceu hæc dicatur lunicatorum explicatio. Alias Græcorum sanctio est, furẽtium causationem in lunam regeri, διὰ τὸ νυκτερινῶν δεσπόζειν φασμάτων: quia nocturnarum præses apparationum sit. Est & illud in literis compertum, frigenti naturæ ac humenti præesse lunam: quocirca cerebro male affectos, atque hinc concidentes crebrò, lunaticos uocari.

Animæ natura qualis sit per se. Vitia an extrinsecus inuehantur. Cur anima eadem parum introspicienti mortalis uideatur. Curq; minus ueritatis lumē percipiat. Cap. x

QVoniam ab ineunte ætate Platonem secretioris philosophiæ principem, dignumq; qui sententiæ uniuscuiusq; fundus fiat ac subscriptor, mirificè sum amplexatus, ne incertè erraret animus, ac (ut inquit Ennius) præter propter uitam uiuerem, quod eius uiri facundia diuinius quiddam intonuisse uideretur, uix mihi quandoq; ualeo temperare, quin seiunctis parumper nostræ classis doctoribus, mysteria Platonicorum, tametsi cōniuentibus oculis, ab limine, si non datur ultra, pergā salutare, nec tamen id operæpretio nullo. Præfloramus subinde uireta lætissima, inserimus hisce libellis (ut sic dixerim) congestitijs, quæ legentium desyderia, & si non perficiant, at leniant saltem, & quoquo modo iuuent, ne bonæ prorsum otiosis pereant horæ. Nam uetus est, ab Ennio item obseruatū: Otio qui nescit uti, plus negotij habet, Quàm quum est negotium in negotio. Quale est quod mox subnotauimus. Siquidem in lucubrationibus ijs collibitum est Aristotelicarum meditationū exhibere imaginem quandam, ut nunc ἑωθινὴν καὶ ἀκροαματικὴν disciplinam persequamur, nunc δειλινὸν περίπατον, quatenus naturæ sacraria introspectamus remotiora, aut leuiora hæc non negligimus nostratia. Animam igitur rationalem, qua maximè humanum genus præcellens est, esse diuinioris indeficientisq; naturæ, ueluti propaginem immortalem ipsam, non dei tamen ex substantia, indeficientemq;, multa quidem liquidò cōprobant, ut quæ nec corpus sit, neq; item ulla sit figura notabilis, nec colorem habeat, neq; molē, uel qualitatē ullatenus tractabilem. Cæterum abundè etiam id ipsum hinc licet intueri. Nam si diuinum omne, quodq; uere est, uita fruitur bono & sapiente, coniectemus eminiscamurq; animæ cuiusdam statū: quæ corporeis nexibus mancipata quidem, necdum tamen ita tenebris obuoluta adobrutaq;, ut inolescentes præter rationis dictamen concupiscentias & iras, & id genus alia, quæ nostri inusitatius morbos, perturbationes, affectiones item rectè dicere sibi permittunt, concipiat & admittat, uerum corporis quoq; contagia subeat eatenus, quatenus summè compellat ipsa necessitas. Hæc uerò proculdubio patefaciet, uitia & mala ipsius animæ additamenta quæpiam esse, ac extrinsecus inijci nobis: siquidem animo depurato & genuino candori uel restituto uel conseruato inesse comperiuntur optima, sapientia scilicet, ac uirtus reliqua, tanquā familiaria. Quòd si eiusmodi recognoscitur animæ nitor, & initialis pulchritudo, ubi resipiscit, & uelut ex altiore somno excitata redit in seipsam, cur nō eodem sit gradu ferè, quo diuina sempiternaq; niti, non imus inficias? Neq; enim tantum cælo (quod dicitur) toto aberrauerimus, ut sapientiam uirtutemq; ueram res dubio procul cælestes diuinasq; naturæ alicui uiliori, immortalitatis nesciæ obtingere audeamus astruere. Quinimmo, quicquid diuinitatis participatum nanciscitur ex cognatione quadam & substantiæ communione, id esse planè diuinum haud diffitendū omnino est. Quamobrem quisquis numinis præstantioris afflatu ita afficitur, exiguo sanè interstitio à superno fulgore sequestrari uidetur, hoc uno ferè inferior, quod etiamnum agit in corpore. Quòd si genus humanum parte saltē plurima ad se rediens talibus esset præditum animis, nemini unquam mortalitatis animorum obreperet opinionum uanitas. Cæterum quia maximis scelerum inquinamentis plerunq; inficitur cælestis ille & prænitidus animæ uigor, hebescitq; corporeæ pestis contagio imago diuina, quæ non ciuilem plerunq; uim & festucariam, sed bellicam meditatur & cruentam, nimirum hinc suboritur facile confirmaturq; nulla nō hora, nil esse in homine diuinum, nil immortale. Sed enim quisquis es infaustæ opinionis assertor, expende amabo natales tuos, quo ad animam spectat, remetire eius ipsius intimam puritatem, corporis additamentum reseca, quo ueluti inutiliore sarcina grauamur, Intuere te ipsum. Iamiam immortalem te agnosces & astrues, iamiam in mundo intelligibili, puroq; loco te habitare perspicies, ueritatis splendore ab ipso bono coruscantis illustratum, conuersusq; ad mortales cæteros incinendum ita putabis, Valete uos: ego uerò immortalis iam deus profectus ad diuinum, diuinæ similitudini totus incumbo. Cæterum in peccati ratione non prætereunda temere Augustini libratior sententia: Qui omnia, inquit, animæ mala, ex corpore, putant accidisse, in errore sunt, etiam si

luculentis uersibus Platonis sententiam secutus Maro id comprobauit:

Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudentq;, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.

Nam corruptio corporis quæ aggrauat animam, nō peccati primi est causa, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilē carnem. Quod tamen corpore obsepta rationalis anima modo mirandum ueritatis lumen percipiat minus, hinc effici, eruditorum cōiectatio est, quia minimam ad id habeat proportionem: quippe est anima, forma quædam corpori mancipata: lumen uerò illud forma est, ab corporum penitus dissita commercio: propterea in Metaphysicis Aristoteles, Intellectus noster se habet ad ea quæ sunt manifestissima in natura, tanquam noctuæ oculus ad solis lumen. Sed & in Metaphysicis Auicenna: Quemadmodum paralytici lingua humore præpedita quodam, certum in prægustādo saporis sensum minus agnoscit, sic & humanus intellectus ob mortalis nexum corporis quasi paralyticus occæcatur in ijs quæ incorporea sunt omnino ac æterna. Ad quæ forsan reflecti etiam Pythagoricum illud ualeat, Συμφορὰν τῆ ψυχῆ τὸ σῶμα εἶναι πρώτην. Calamitatem animæ primam esse corpus ipsum.

Annulus Gygis: quiq; hic fuerit Gyges. Persei uitreus clypeus, aut galea mira. Labidium. Tenax. Labradeus Iupiter unde dicatur. Quid labrys, & labarum. Pladara, plados. De annulorum ui, & lapillorum potestate mirabili adnotata compluscula, quæ suggessit lectio uaria. Principum bonorum paucitas. Cap. XI

SAtis nobis, inquit M. Tullius, si modo in philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet: si omnes deos hominesq; cælare possimus, nihil tamē auare, nihil iniuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum. Hæc Cicero tum grauiter, tum uerè tertio De officijs pronuntiauit. Cui & Peregrinus philosophus cognomento Proteus astipulatur, Gellio referente. Sed enim libro secundo De iusto, apud Platonem Glauco Socratem prouocaturus ad iustitiam acrius defendendā, iniustitiæ suscipiens patrocinium: Quod, inquit, qui iustitiam seruant, inuiti id agant, quum ex imbecillitate iniuriam inferre nequeant, planè perspiceremus: si tale quippiam animo fingeremus, iusto licentiam, iniustoq; permitti, quicquid collibuerit, agendi: deinde sequeremur exploratores, quò rapiat utrunque libido. Inueniremus profectò iustum plus habendi auiditate compulsum ad eadem se, atq; iniustum conferre. Erit autē licentia ista, quam dico, si detur illis annulus, qualem aliquando fuisse ferunt Gygi Lydorum regi. Fuit autem annulus is mirandæ cuiusdam & inusitatæ naturæ. Siquidem ubi Gyges eius palam, siue fundam malis fuisse, nam σφενδόνην hanc Græci uocant, ad palmam conuerterat, à nullo uidebatur, ipse autem omnia uidebat. Idem rursus uidebatur, quum inuertisset annulum. Itaq; hac opportunitate annuli usus reginæ stuprum intulit, eaq; cōnitente, regem dominum interemit, sustulitq; quos obstare arbitrabatur, nec in ijs eum facinoribus quisquam potuit uidere. Sic repente annuli beneficio rex ortus est Lydiæ. Hactenus ex Platone. Hæc uerò non eo produximus, ut de uirtutis ratione disertaremus, uerum ut liquidior annuli ratio fieret, ac Platonis sensus. Nam ex historia huiusmodi id mihi magis arriserit, ut Gygis annulum abijsse Græcis in adagij usum putem de ijs, qui uafricijs alios circunueniunt, quàm quod modo dicitur, in inconstantes, aut in fortunatos. Quod oratione quadam indicat planè Libanius. Obseruatum autem in ueteribus memorijs: Perseum quoq; ad Gorgonas profecturum ab Minerua clypeum accepisse uitreum, per quem uidere, nec uideri posset. Nec me fallit, tradere alios, galeæ uim fuisse hanc à Mercurio eidem oblatam. Orci nanq; galea usum, sunt qui nō probent. Porrò hic est Gyges, is qui Barbarorum primus munera apud Delphos posuit secūdum Midam Gordis filium, qui thesaurus dicitur à Delphis Gygadas. Nam & aurum Gygadas summè probatum ueteribus animaduerto, ueluti Daricum. Sed & Ariandicum argētum eodem modo planè excoctum ac pustulatum. Sicut illud obryzum. Sed & Gygen hunc ex opulentia uocitatum polychryson, ex Plutarchi Moralibus uidemur didicisse. Gygis uerò sepulchri commeminit in Theriacis Nicander, necnon eiusdem interpres in Rhamni mentione. Scribit Athenæus, ante Gygen Py-

thium

thium fuiſſe ἀνάργυρον καὶ ἄχρυσον, id eſt ſine argento & auro, quæ hic obtulerit primus. Legimus præterea Candaulem ab Gyge ſuperatum, rege opem ferente, qui dicebatur Arſalis. Qui mox in Cariam inter ſpolia reliqua etiã ſecurim retulerit, quod fuiſſet Lydiæ regum geſtamen, unde erectum ſit Iouis Labradei ſimulacrum, quoniam Lydorum uocabulo labrys dicatur ſecuris. Labarum uero inter uexilla connumeratur ante imperatorem ſolita geſtari, tantæ olim exiſtimationis, ut id adorationis cultu ueneraretur militaris turba. Fuit auro pretioſum, & lapillis intermicantibus ſplendidiſſimum. Meminit in Apologetico Septimius, ſed & in Epiſtolis Ambroſius. Labidium forficula eſt. Sunt qui, ut uulgo, etiam tenacem interpretentur. Sed redeundum nobis ab diuerticulo ad annulum, cuius naturã in primis mirificam, quandoq; magicam ſum arbitratus, quandoq; etiã fabuloſam, cuiuſmodi pleraq; deprehendas, in Græca præſertim hiſtoria, quæ profecto ſignificanter πλαδαρὰ dixeris, ſicut ſtomachi πλάδον nominat Galenus, imbecillitatem intelligens, & humectationem nimiam, unde & πλαδαρώματα nuncupantur. Et apud Polybium, τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν αὐτοῦ πρὸς τὴν χρείαν, τὸ δὲ ἔδαφος πλαδαρὸν εἶναι. Sed ad inſtitutum ἐκ παρεκβάσεως. Mox curioſius ſolicitiusq; rimandum opinatus, comperiebam ſcitu digna quæpiam, quæ & appoſui. Primum eſſe in Indorum tractu draconum uim quum multitudine, tum magnitudine mirandam. Eorum duo fermè genera dici. Quippe paluſtres pigri ſunt, tardiq;, & ſine criſtis: montani acriores, grandioresq;, ſed & criſtati. Horum capitibus ineſſe ferunt lapillos ſpecie aſpectuq; floridos ac iucundos; uiribus & potentia mirabiles, quod (inquit Philoſtratus) annulus teſtatur, quo eſſe potitum Gygem, cõſtans opinio eſt. Amplius Thebit philoſophus non aſpernabilis omnino, etiam ſi non ſæpe ita aduocatum inuenis, ad effectus miros, ſyderalem ſcientiam adhibendam putat, captataq; ſtellæ uirtute, accipi lapidem herbamq;, ſtellæ ſubiectã, mox & annulum conflari ſiue aureum uelis, ſiue argenteum, cui lapillum indas, herba ſuppoſita. Id uero potiſſimum fieri præcipit, ſtellam luna ſubeunte aut ſpectante aſpectu trino uel ſextili. Stella uero cæli medium percurrente, aut in aſcenſu conſtituta. Quin & in Chriſtianis literis longè ſcientiſſimus auctor diuus Thomas tertio contra gentiles uolumine: Herbas lapideſq; cælitus mirabiles quaſdam ultra elementarem naturam, nanciſci uires, non diffitetur: ſicuti hominibus item contingat in artium excellentia. Platonicorum uero ingenioſa eminenſq; ſubtilitas ita fermè ratiocinatur, corporis noſtri portionem quamlibet, ſiue internam dicas, ſiue extimã, ut agat moueaturq;, uim ab anima indipiſci. Conſimili ratione & in mundo membra omnia ab ipſa mundi anima. Proinde, inquiunt, lapillorum, herbarum, metallorum nunquã ſpectata ſatis poteſtas & actio; extra quam natura pertingat elementaris, animam eſſe teſtantur in mundo, ex qua nihil non uel minimum potentiam ubiq; ſingularẽ conſequatur. Siquidem quod rebus multis peculiaris quædam, & admirabilis adſit uis, quam ad elementarẽ cauſam haud queas referre, non contingit omnino ſimpliciter, & ex multorum confluxu. Alias caſu quoq; ea poſſent euenire, aut certè firma non forent. Quamobrẽ ex animali & ſeminaria profluere ratione fatendum eſt. Quo nomine obſeruatum prudentioribus, Pæoniam collo appenſam comitiales adiuuare plurimum, Polypodium atram purgare bilem, timorem corallo pelli, laurum aduerſus fulgur amuletum eſſe uel præſtantiſſimum: Echeneida uero, ruant uenti licet, rabiem mundi perdomare, & infrenare impetũ, nauigia ratione mira ſiſtendo. Quia uero de annulis mentio eſt, non prætereamus ſcurræ dictum celebre ac uerum, principes bonos poſſe uniuerſos annulo inſcalpi, atq; inſcribi. Quod ex mira natum paucitate conuenit. Nam in Romana hiſtoria hoſce uix compereris, Auguſtum, Veſpaſianum, Titum, Neruam, Traianum, Adrianum, Pium & M. Antoninos, Seuerum Aphrum, Alexandrũ Mammeæ, Claudium & Aurelianum. Valerianum tranſeo, quia infelix. Reliquos uerius mõſtra dixeris, ac peſtes. Proinde ab Diocletiano dictum egregiè, Nil difficilius quàm bene imperare. Qui hoſce ſunt inſecuti, in digitos non mitto nunc.

Super annulis item non improſperè conquiſita quæpiam, & prompta in literas, non ſemotis omnino quæſtionum ſalebris. In primis qui Platonis annuli, & Iarchæ. Batti annulus, & ſilphium. Eudami annuli. Cur annulorum quidam dicantur phyſici. De magia relatu non ingrata. Iuuenalis locus ex-

plicatur. Qui sint Pharmacitæ. Pharmaci. Apsicori. Pharmacum quid. Virgilij locus expenditur. Entomata. Symphyla. Catharmata. Catharsia. Peristiarchi. Item quid Telia: necnon cur dicantur annulariæ scalæ. Qui dicantur item annuli leues Iureconsultis. Obiter pannicularia, & pannarij, quid apud eosdem intelligantur. Pronubus annulus. Oxythymia quæ sint. Peripoli, hidrymeni, oxosma, acares, corianos. Aestiui annuli. Hora æstiua. Annulorũ ius. Antonij Musæ historia. Coclium. Coclides. Annuli sigillaritij, uel signatorij. Annulariæ scalæ. Caput XII

QVoniã aures delicatas radere sumus ueriti, nimio plus excrescens caput dissecuimus, in partesq; digessimus, ut quod uno impetu fuerat absoluendum, membratim quasi distributũ minore fastidio haustũ in uires abeat, & sanguinem. Mitiora quoq; magna ex parte, & quæ iucũdius auidiusq; nõ somniculosus lector percurrat, iam hinc cõtexere pergemus, nisi q; celeberrimos & reconditissimæ scientiæ Platonis annulos, auream illam Homeri catenã referentes, à uiuaq; opificis uirtute, quasi à uero lapide indomiti Herculis propensos in tempus aliud missos facere nequimus. Sunt uero hi non aliud prorsus, quàm ordo, seriesq; rerum diuinæ deseruiens prouidentiæ: series, inquam, luminum partim quidem inuisibilium, partim etiam uisibilium. Et occulta quidem lumina intellectus sunt angelici animalesq;, manifesta uero sunt cælestia lumina. Est autem inter hæc mutuus & mirabilis nexus, quem dicere catenã possis, Sed ibi utiq; intellectualis nuncupabitur & aurea, ac prouidentiæ. Hic autem naturalis & argentea atq; fatalis, prouidentiæ prorsum obnoxia, cuius quidem potestate purior anima sequestrari ualet à fato. Quod est à Platonicis egregie confirmatum, nec magicæ displicet grauitati, sancit & Hebræorum astronomia. Nam Areopagitæ Dionysii placita uel ad minutiem rerum diuinitatis perducunt prouidentiam, ut suum tamen animis relinquatur arbitriũ, & sit uotis locus. Sed enim subtilitatis immensæ relictis quæstionibus Iarchæ annulos minime differamus: de quîs hæc fermè nobis obseruata. Scribit etenim Damis, sapientũ Indorum principem Iarcham tam scite, tamq; doctè annulos septem cõpegisse, qui & stellarum septem nominibus essent præsignes, ut Apollonium Tyaneum dono acceptos singulis diebus singulos, iuxta dierum nomina eos distinguentem, gestasse proditum sit. Amplius Iarcham id quoq; Apollonio insinuasse, auum suum philosophiæ mysterijs itidem initiatum, annum centesimum tricesimumq; uiuendo attigisse. Id uero annulorũ beneficio contigisse, quamuis non satis constanter, grauissimi auctores interpretantur. Quinimmo Apollonium ipsum eodem munere iuuentæ nitorem prætulisse, quamuis annum iam centesimũ excessisset. Batti uero annulus apud Cyrenæos gratitudinis habet, atque honoris argumentum, condita ab eo Cyrene, ex responso, sicuti Aristoteles quoq; commeminit. Quo nomine ciuitatis consensu conflatus est annulus, ciuium conditori suo, ueluti parenti, silphiũ offerentium nota, quod esse inter olera cõstat pretiosissimum, comici ueteris astipulante uersiculo, quo ille ait, Ne Batti quidem silphio adduci posse, ut faceret quod rogabatur. Sed & Ampeliotæ, gens Libyca, inter Delphicos thesauros etiam Silphium dicandum censuerunt. Calculum adijcit nummi item ueteris scalptura, quod in Cyrenæorum politia adnotatum Aristoteles reliquit. Inuenio in literis, Eudamũ quẽdam professione philosophum annulos quosdam solitum conficere, quorum uis esset mira aduersus dæmonia: item serpentium morsus, & id genus alia pleraq;: inerat ijs quoq; contra fascinationem uirtus præclara. Cuiusmodi potestatem ab iuuandi præstantia Græci nuncupant ἀλεξητήριον. Hosce annulos dici physicos, comperiet, qui Græcorum monumenta adierit quandoq;. Id cur sic, ne quem fortè Lyncea minutissima quæq; expendentẽ torqueat, ex mutis magistris ita accepimus, esse in anima nostra γνωστικὰς δυνάμεις, id est cognitiuas potestates tres: νοῦν, id est mentem: διάνοιαν, cogitationẽ, seu discursum: δόξαν, id est opinionem. Rursum, dum se naturæ æmulam anima facit: tria item exinde oriri, ἐπιστήμην, τέχνην, ἐμπειρίαν, hoc est scientiam, artem, experientiam: quæ sint tribus analoga uiribus, menti scientia, cogitatrici potentiæ ars, opinioni deniq; experientia. Nam sicuti citra rationem sese promit opinio: ita & experientia subiectarum sibi rerum minus rationes tenet. Ex ijs uero illa consequuntur, primum esse magiam quandam, quæ sit actiua portio scientiæ

natu

naturalis. Eam aliud nihil omnino docere, quàm naturalium uirtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione, opera ædere extra omnem admirationis captum. Quo genere Aethiopes maximè utantur & Indi, ubi herbarum cæterorumque ad id spectantium facultas suppetat in primis. Est siquidem in rebus naturalibus cognatio quædam, & sympathia, id est (ut sic dixerim) compassio, aut consensus, uel contagio, ut Ciceroni placet: uel etiam contages, ut aliis: aliorum ad alia, & manifestorum ad uires occultas. Est & antipathia, siue contrapassio, & repugnantia. Rerum periti per mutuam cognationem conducebant in unum: per repugnantiam expellebāt, purificantes, sicubi usu ueniebat, sulphure atque asphalto aqua aspergētes marina: quod expurgandi uim obtineat sulphur, propter odoris planè acumen: aqua uero marina propter igneam portionem. Ad quam doctrinam sanè Satyricum illud spectare contenderim:

Cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tædis, & si foret humida laurus.

Nam quod laurum adiecit, illuc fortè tendat, quod est ab magiæ consectatoribus peruestigatum, sufficere nonnunquam herbam unam uel lapidem unum ad diuinum opus: Sufficit enim cnebison, id est carduus ad subitam numinis alicuius apparitionem, ad custodiam uero laurus. Cæterum de hisce rebus alibi hoc opere fusius. Quod ergo uiribus naturalium rerum compingerentur annuli, factū puto, ut scientissimi uiri physicos nuncupandos censuerint, hoc est naturales. Legimus tamen eosdem Pharmacitas item uocitari, credo ab remediis præstantia, quod pharmaci nomine intelligitur. Quanquā est ubi pharmacitem dici uentrem reperias, qui nunquam ferè cibis congestis expleri saburrarique queat. Cuiusmodi à nostris collatiuus appellatur. Magnum quippe turgidumque ex Plauti Curculione Pompeius interpretatur, quod in eum edulia congerantur omnia: Sicuti eleganter dixeris ediuerso apsicoros, qui simulac cibum attigerint, exurgunt saturi. Sed & apsicoron, uitam intelligimus uariam, mutabilem subinde inconstantemque. Pharmacorum appellatione non uenena modo ueniunt, ac ueneno proxima, sed excantamina quoque, & imprecationes diræ, ac philtra, & quibus plerunque contabescunt homines, unde sunt Alexipharmaca. In medendi ratione pharmaca modo intelligunt, quæ uiolenter corpus extergunt perpurgantque, alimenti uero afferunt nihil. Ad quam rei naturam respectans uates eminentissimus Aeneidos secundo ita canit,

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat
Nunc positis nouus exuuiis. Et quæ sequuntur.

Verum & Homerus Iliados uigesimo, unde mutuatus creditur Maro:
βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα, inquit. Quæ uero ea sint, ex Plinio liquet, libro octauo, capite uigesimoseptimo. Nec me fallit, Homeri interpretem sic exponere, ut mala pharmaca intelligat κακωτικὰ καὶ ἰοῦ ποιητικά, innui autem formicas & cantharos. Noscendum tamen, fœniculum, de quo Plinius, inter symphyla recenseri potius, quàm inter pharmacode. Sunt autem symphyla, quæ in quotidianum ueniunt uitæ usum, ut menta, anisum, origanus. Sed de iis quæ pharmaci uim habent, intellexit nimirum Virgilius. Pharmacites dicebatur & uinum Pramnium, ita à petra in Icaro quam Pramnion dicunt, appellatum: quanquam apud alios uaria sit eius uerbi etymologia. Pharmaci uero, ut obiter & hoc pergam appingere, in literis interioribus ferè uocantur, qui ad ciuitates suo interitu expiandas educabantur publice. Erant uero hi ignobiles quidam, & inutiles, qui grassante in ciues peste, aut id genus morbo alio immolabātur, ut si quid in numen esset offensæ, piaculo eiusmodi paria facerent: ob idque catharmata consimiliter dicebantur, Græco uerbo expiationem significantē. Nam Catharsia ratione eadem porculos nuncupabant minutulos, quibus conciones & theatra lustrabantur. Qui mos Atheniensium erat uetus. Id uero muneris obibant, qui ab re uocabantur Peristiarchi, tanquam circitores dicas, ut testis est Harpocratio. Sicut Peripolos in re militari nuncupant, qui custodiæ causa circueunt munimenta. Meminit Historia quarta Thucydidis interpres: nam Hidrymeni ferè intelliguntur, qui obsidentes nusquā inde reuelluntur, sed assident perpetuo. Sunt qui oxythymia pro catharsiis accipiant, quæ in triuium deferebant, quum expurgarentur domus. Sed Aristarchus oxythymia esse putat ligna, quibus strangula-

bantur

bantur aliqui, dicta ἀπὸ τοῦ ὀξέως τοῦ θυμοῦ χρῆσθαι. Ea uero excidentes exterminabant comburebantq́. Oxosma uero quid nam statuendum apud Hippocratem, qui eo lichenas tolli pronuntiat, incompertum ferè eruditis est: Ni, inquiunt, ex aceto concinnata intelligatur compositio, quoniam lichenibus ex confesso adminiculetur. Catharsiorum meminit contra Timarchum Aeschines. Catharmata Herodotus Historia septima, etiam entomata nuncupasse animaduertitur, quum Boream à magis placatum scribit, factis entomatibus, quæ insectiones modo interpres dixit. Cæterum ut ad annulos redeamus: Est in thesauris Iulij Pollucis, annulum qui minimo gestaretur, solitũ nuncupari ob paruitatem acares, sicuti coriamon, quo index ornaretur. Acaridion quippe breuissimum, minutissimumq́ Græci interpretantur, nata inde sententia bracteata, ἀκαρίδιος ὁ ἀνθρώπινος βίος, καὶ μετ᾽ ὀλίγον πάντες ἐξετάζθημεν. Latini æstiuum annulum materiæ leuioris intelligunt, quando leuissima quæq́, & subtilissima recte dici æstiua possint, quanq́ apud Martialem æstiua hora pro magna potius dicatur. Superiori uero expositioni succinit in Menæchmis Plautinus ille seruus, quum ait,

Viaticati hercle admodum æstiuè sumus.

Sunt & Iureconsultis annuli dicti leues Digestis de damnatorum bonis. Nam ex Adriani rescripto, inquit Vlpianus, pannicularia causa quæ intelligi debeat, ex ipso nomine apparet: non enim bona damnatorum pannicularia significare quis probè dixerit. nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi uendicare debebit: sed uestem, qua is fuerit indutus, aut nummulos quos uictus sui causa habuerit, aut leues annulos: id est qui rem non excedunt aureorum quinq́. Quod uero ad pannicularia attinet, obiter idem paulo mox: Pannicularia sunt, inquit, ea quæ in custodiam receptus secum attulit spolia, quibus quis indutus est, quum ad supplicium ducitur. Pannarios dicunt Iureconsulti pannorum uenditores. Pronubum dici annulum à Septimio Florente obseruauimus, quo sponsæ digitum uir oppignerare consueuit. Annuli pars qua gemma sedet, pyelos uocatur, & pyelis: sicut meminit Lysias aduersus Euphemium, & in Heroibus Aristophanes, Harpocratio etiam sphragidophylacion appellauit. Nostri palam ferè dicunt, sicuti Cicero, & in Floridis Apuleius. At Plinius gemmas præstantiores funda claudi prodit, id est patentes, nec præterquàm margines auro amplectente. Sed gemma carentem annulum ἀπείρονα uocari comperio, quasi tu dicas, omni carentem fine. Qua in parte commonendi sumus, emaculandum esse Pollucis codicẽ, ubi scribitur modo, apirona uocari λίθον δακτύλιον, tu repone ἄλιθον δακτύλιον, ut annulum intelligas citra gemmam cõcinnatum: cui sint diuersi apud Liuium in Sabinarum historia, gemmati annuli. Apiros uero aliud quandoq́ prorsum est, nam eo nomine tunicã quoq́ intelligunt exitu nullo. Quod scribit Horus, ut in Polyxena apud Sophoclẽ: & meminit in Oreste Euripides. Eiusmodi missam Agamemnoni, cõcinunt poetæ. Scribitur uero Græce ἄπειρος, uelut sine fine. Apiron uero annulus recte intelligitur uelut infinitus, quia sit rotundationis absolutæ, nec appareat unde initium sumas, uelut Homerus terram itidem dixit apirona, hoc est orbicularem, ut interpretatur Eustathius: & approbat in libro de Homericis allegorijs Ponticus Heraclitus. Apyron uero dicimus incoctum, unde uinum apyron, cuius meminit Athenæus. Annulos porrò apiros non nouit modo Aristoteles tertio Auscultationis Physicæ: uerum & qui intelligi deberent, exposuit, καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ, τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην: id est annulos uocant apiros, quibus funda non est. Sermo autem ea in parte contexitur philosopho de infiniti ratione. Auctor est historicus Dion, nemini ueterum Romanorum gestare aureum annulum præter senatores ac equites, fuisse permissum. Propterea libertis annulorum ius ab ijs modo datum, qui imperio forent potiti. Quo nomine, Sexti Pompeij libertum Menam ab Augusto aureis annulis ornatum idem prodidit Dion. Erat uero is transfuga. Porrò quum idem Augustus cum uitæ periculo ægrotaret, iamq́ conclamatus uideretur, saluti ab Antonio Musa est restitutus ψυχροποσίαις & ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia est ampliter donatus, & annulo aureo, quoniam erat libertus. Concessum & idem iuris non præsentibus modo, sed & futuris, qui medicos se profiterentur. Cæterũ Marcellus quum mox grauiter afficeretur, non est tamen ratione illa sanatus ab Musa: unde coniectatum, felicitatem priorem non hominis fuisse, sed dei. Apud Iureconsultos ita lego, Etiam fœminas

nas ius aureorum annulorum impetrare posse: item eum qui aureorum annulorum ius impetrarit, ut ingenuum haberi. Ad annulorũ autem rationẽ, nil (opinor) spectat, quod apud Aristotelem legimus, Veteres medicos implicamentis quibusdam, id est (ut ipse ait) plegmatijs digitos inserere consueuisse, quæ contexta forent, uelut acetabula & cirramenta in piscium quandoque pedibus. Apud Aristophanem comicorum facetissimum dicenti uetulæ, prę macritudine per annulum se posse trahi, irridens Chremylus respondet, Vtique si annulus foret Telia. Quo loco eruditi Teliæ nomine cribri circulum intelligunt, sicuti Horus. Quanquam eodem uocabulo dicitur item pegma, siue conseptum quadratum, in quo farina habetur uænalis: sed & tabulam, in qua tesseris, seu cubis ludimus, recte Teliam dixeris. Sed enim ut caput hoc iam nimio plus extuberans ad coronidem perducamus quandoque, obseruauimus, Romæ iuxta forum fuisse locum, quem Scalas uocabant annularias: quas eruditiores pro ingeniorum captu ita nuncupatas augurantur ab annularijs officinis, uel à propendentibus annulis. Aliorum cõiectatio est sic eas dici, quæ in cocleæ formam effingantur, & orbiculata figura rotundentur: quod genus coclium dicitur, cuius commeminit etiam Strabo: siue coclides, quæ per circuitum scanduntur: sicuti & torcularia ad cocleæ similitudinẽ substructa, cocleæ dicuntur: & cochlea, lapis ex flumine rotundus. Coclis etiam capitis ornamentum uidetur, ab similitudine scalarum uel animalis uerbo corriuato. Pollio Treuellius in Zenobia: Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam coclide, uelut fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Qui uero annulis digitos onerant, unguesque impense perpoliunt, coma item non neglecta, confragoso uerbo in Nebulis Aristophanes sphragidonycargocometas uocauit. Annulum sigillaritium pro signatorio, apud recentiores comperies. Qua in re sciendum amplius, Sphingis imagine Augustum signasse primò, mox Alexandri, postremo sua. Qua, ut prodit Tranquillus, & imperatores alij postea usi. At Galbam excipit Dion. Hic enim signatorium habuit annulum maioribus suis familiarem, cuius erat scalptura, canis è prora sese proclinans.

Quo sensu accipiendum illud ex Aegyptiorũ doctrina, Omnium rerum esse uicissitudinem. Prius cur plectantur posteri ex maiorũ delictis, ratione Platonica. De animarum transitu in corpora diuersa. Adrastia quid. Super uipera scitu digna enotantur aliqua. Et illud, Eam cum murena coire. Cap. XIII

LEgebam nuper Herodoti historiam primam super Crœso, qui ex rege, ut tum res erant, opulentissimo, Cyri seruus effectus, dum Persarũ principatum oraculo deceptus sibi uendicare pergit, ubi delusum se sortibus animaduertit, Lydorum quosdam Delphos misit, deum sciscitaturos, Nunquid puderet quòd ab eo seductus Crœsus tanto regno miserabiliter excidisset: ijs uero Pythiam sic fermè respondisse, Sortem fato destinatam euadere, ne deo quidem possibile: Crœsum quintæ retrò ætatis crimen luere, hoc est abaui: qui quum Heraclidis seruiret, qui Sardibus imperitabant, per fraudem dominum interemisset, principatũ uiolenter arripuisset, annuli potestate, uxore illius constuprata prius. Scrutabar anxiè, cuiusmodi foret suppliciorum hoc genus quibus plecteretur, qui ipse haudquaquam deliquisset, subesse uidebatur iniusti quippiam. Dum ista mussitarem, occurrit Platonicorum commentatio, à quibus, ut ipsi putant, tota facilitate quæstionis nubilum excutitur. Nos illorum sensa non grauabimur in hosce libellos, quisquis fuerit eorum genius, transponere, non ueritatis causa, sed eruditionis. Quod in alijs itidem facturum me uel nunc præfari libuit, ut Theoninos dentes & Catonianam frontem obiter rejiciam, adhæsurus potius sanctissimis Christianorum patrum decretis. In primis ergo sciendum, placuisse id genus philosophis, quin & Homero uati, ut probare connititur Plutarchus: Animæ transitum in diuersa corpora pro ratione & meritis uitæ prioris, quanquam quid astrui ad hæc item possit, alibi tractabimus abunde. Eiusmodi ordinis institutionem adrastiam esse pronuntiant, id est diuinarum legum ineuitabilem potestatem, reque uera iudicium & iustitiam, sapientiamque prorsus mirandam. Quamobrem, inquiunt, non decet præsentia tantum obseruare, sed dilapsa iam ad calculum oportet reuocare, quin & futuris circuitibus acrius intendendum. Inde nanque iuste rependi unicuique, facilis erit animaduersio. Nam qui prius principatu

patu potiebatur, mox, id est uita alia in seruilem relabitur statũ, si quid eiusmodi morum prauitate contraxerit, dum dominaretur. Porrò qui partis nimio plus incubauerint, ad proletarios transcribuntur. Qui manus à sanguine puras non custodierit, talionem mox cogitur subire. Nil horum temerè obuenire, firmiter astruendum. Qui olim matrem uiolarit, uicissim à filio contrucidabitur in fœmineam reuolutus naturam. Hęc uero ne quis fortè ridenda putet, ueluti ab imperitioribus tradita, sciant doctissimi, magnũ illum sanctarum literarum interpretem Origenem id CHRISTI euangelicum hac doctrinæ ratione enarrandum censuisse: Qui ferit gladio, gladio perit. Chabalistæ quoque in gente Hebræorum doctores celeberrimi placitis suis eiusmodi retaliationem sunt complexi. Sed animas in bruta non præcipitant. Quæ tamen penitus rationem excusserint, brutali affectui imaginationiq; relinqui non abnuunt. Ter quoq;, nec amplius, huc reuolui animas astruunt, quoniam numerus hic probationi abunde sufficere uideatur, ut curabilia expurgentur peccata. Addunt, transformationes has mundani motus finem posse pertingere. Quem consecuturum sit felicissimum sabbatum, id est quies & beatitudo bono rum æterna, in quem sensum propheticum illud retorquendum opinantur, Immaculatorum hæreditas in æternum. Sed hæc illi uiderint. Nos uero ex ueterum scitis hoc genus colligamus, Esse hanc rerum uicissitudinem omnium, quam scientiarũ parens Aegy ptus, uti olim loquebantur, præceptis est complexa, tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec inhonoratam transmisit Platonicus nobilis Plotinus. Hæc illa est rerum uicissitudo, cuius argumentũ rerum natura nobis obiecisse uidetur in uipera. Quæ mirabili ratione ipsam hanc, de qua diu uerba facimus, talionem agnoscitur rependere, quoniam exeso parentis utero prorumpit fœtus, pœna, si credimus, iustissima. Nam coeuntis maris præ dulcedine fœmina caput prærodere narratur. Quo nomine quorundam coniectatio est, antiquarum legum scito paricidis id irrogari supplicium, ut culeo insuti cum uipera præfocentur. Quanquam scio à doctissimis Plinij doctrinam in bruti huius natura fortiter conuelli lancinariq;, etiam si in eo nec me fallit quos sequamur auctores haberi plures, & quidem quod miremur grauissimos præcipuè, & classis ferè primæ: sicuti in Theriacis Nicandrum, interprete quoq; adijciente calculum. Quos postea insecuti sunt, quorum nomini libenter assurgas, Plutarchus in libro quo loquaces taxantur, quos belonis uiperisq; persimiles autumat, quæ pariendo rumpantur. Nam dum tacenda curiosius, quæ effutiant, uenari hinc inde student, eroduntur persæpe, perdunturq; ab ijs quæ nequeunt cõtinere. Idem approbasse Apuleius uidetur in Magia, nec tacuit Hieronymus. Suppetit grammaticorũ astipulatio quoq;, astruentium Echidnam inde ratione etymologica dici, παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχει θανάτου, quod ad interitum usque fœtum intus contineat. Præsto est magni item Basilij in Hexaemero sententia: Viperas, inquit, utero deuorato, fama est, in lucem prodire. Comprobat & libro secundo Horus, Viperæ fœtum scribens ἐκβιβρώσκοντα τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς ἐκπορεύεσθαι. Circũfertur & Græca sententia, sicuti uiperulæ arroso matris utero, lucem indipiscantur, ita & liuorem animam, in qua concipitur δαπανᾶν. Tamẽ ne quid dissimulem, sed quicquid obseruatum mihi est, publico bono ingenue promam, Apollonius apud Philostratum uiperam esse uisam refert, serpentes quos peperisset lambentẽ quasiq; expolientem. Non enim assentior, inquit, imprudenti eorum sermoni, qui uiperarũ fœtum absq; matre autumant prodire. Id natura non patitur, nec recipit experientia. Obitèr non insuper habendum quod in Theophrasti lectum monumentis est, uiperarum morsibus tibicinem scite modulateq; adhibitum mederi, adeo non ita multa comperias, quæ utilitati ex musicis sese promenti pręuertisse uelis. De uiperis illud amplius ex Galeni doctrina sciendum: Animantia, inquit, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris uim perinde ac si mortua essent, latitare solent: atq; tum uiperas quoq; uideas, si manibus tractentur deferanturq;, haudquaquam mordere. Nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, præsertim sub caniculæ feruore, quum uehementer æstuant, furorem præ se ferre uidentur, adeo ut ne exiguo quidem momento quiescere omnino possint. Id quod sciens optime Nicander, sic de Cenchride cecinit:

Non temerè offendas calcando Cenchridis artus,
Dum rabiosa furit. Aulico præterea cuidam à uipera mordicus arrepto

pto contigisse, obseruatum est, ut corporis totius color in porraceum demutaretur. Nec relatu illud indignum, quod & alibi non negligetur: uipera nequissimum genus bestiæ, ac super omne quod serpentini generis est astutius, coeundi incentiuis exæstuans murenæ præcognitam sibi copulam requirit, uel nouam instruit, progressaq; ad littus sibilo præsentiam testatur, & ad complexum illam prolicit coniugalem: quæ illecta non deest, ac uenenatæ serpenti expetitos usus suæ impertit coniunctionis. Quin ubi aduentare comparem senserit uipera, uenenum euomere narratur, marito sic reuerentiam quodã modo exhibens, ac nuptialem reuerita gratiam, quod tamen concubitu peracto resorbeat mox. Vicissitudinem deniq; hanc indicat uetus prouerbium ab Carthaginiensiũ pueris in lusu iactatũ: Gamma quãdoq; insectari beta, & rursum beta persequi gamma.

Quæ sit ratio tarditatis supplicij ex diuina prouidentia. Aristotechnam deũ cur dicat Pindarus. Item iuste'ne plectantur filij ex eo quod parentes deliquisse comperiãtur. Interibi cur Cecrops Diphyes. Circumpadanorum lugubres uestes. Cap. XIIII

INter artes omnes quæ bono aliquo præcellere conspiciantur, animæ medicinam uideri maximam, non ferè quenquam ex politioribus paulò esse opinor, qui non fateatur. Siquidem hac de causa Pindarũ animaduertimus deũ optimum maximum Aristotechnam nuncupasse: quo uerbo artificij significatur excellentia, quòd is maximè omnium irrogandæ pœnæ opifex sit, & inenarrabilis magister. Sunt tamen qui plerunq; in diuina prouidentia tarditatem nimio plus cessantem demirentur, prorumpentibus illuc etiam quibusdam, ut hoc nomine ambigere sibi permittant, prouideat'ne humanis illud, quicquid est, altissimum. Cæterum amplius inspicienti ratio potius summa uidebitur, quàm cessatio in amplissima & exuberantissima dei bonitate. Est utiq; summus artifex, iustitiæ fons perennis in puniendo, ut ita dicam, segnior: eiusmodi enim est, ut inquit Euripides, τὸ θεῖον natura. Nam & ueteri adagio testatissimum fit hoc, quo dicitur, laneos pedes habere deos, quãdo Saturnus, ut scribit Apollodorus, testante in cœnis Macrobio, uiro memoriarum ueterum exsequentissimo nõ citra dicendi mundicias, per annum laneo uinculo alligabatur. Id hoc sensu esse interpretandum, & grammaticus Porphyrio comprobare est uisus, ubi illud Horatianũ enarrat Carminum secundo.

Raro antecedentem scelestum Deseruit pede pœna claudo.

Astipulatur & illud quo traditum est, Deorum molas tarde molere. Verum enimuero scire oportet primum, Nil esse omnino præstantius homini, quàm si totum se ad diuini boni imitationem tradiderit. Etenim sicuti Plato ait, deus in medio omnium se honestorum exemplar cõstituit. Ipsa quoq; natura uisum appẽdit nobis, ut quæ in sublimi fiunt, spectantes, quamq; ordine ferantur, insuescamus incongrua fluitantiaq; odisse, apta uerò ordinataq; amplexari. Infligit ergo deus nocẽtibus supplicia lente ac moramẽto quodam, nõ utique pœnitẽtiam ueritus, aut in celeritate peccatum extimescẽs: sed ad ipsum id prouocare nos studet, ne ad puniendum indignabundi, animoq; amplius tumescente, ac sese rationi furore superinfundente proruamus, quum mentis lumẽ extinctum penè conticescit. Verum dato iræ spatio, clementer, lentoq; gradu illius imitati mansuetudinem dilationemq; ad pœnæ exactionẽ pergamus. Quippe turgidum ac impetu prærabido concitatũ raptim ad ultionem præcipitari, prius quàm sedato motu in tranquillum redigaris, perinde est, ueluti Socrates dicebat, ac si per intemperantiã ne ab cœnosa quidem, aut corrupta omnino aqua abstinere queas. Neq; enim ultioni propinquior iniuriæ perpessio, ut Thucydides scribit: sed interstitio quopiam semotior disiunctiorq; par recipit, ac conueniens. Porrò & illud diuinæ bonitati maximè congruum, pœnam aliquandiu proferrè, ut sit pœnitentiæ locus. Etenim rerum ille parens nõ nescit, quantum potentiæ ad uirtutem habentes animæ, quãtumq; innatæ generositatis in generationem prodeant. Ex qua nonnunquam educationis consuetudinisq; prauitate præter naturæ rationem progerminent efflorescantq; uitia. Quibus tamen si opportunam attuleris medelam, antiquus facile interdum redit habitus. Qua ex causa lentior est ad ultionem deus. Quòd si ita inoleuerit obdurata prauitas, ut manũ haud omnino recipiat medicam, sitq; scelus inexpiabile, abscindit protinus è uita, ne ita affecta anima ex diu-

turniore apud nos mora cæteris noceat multum, sibi uerò quàm plurimum. Circunspice, rogo te, quisquis ista qualiacunque adeunda censueris, ex multiplici librorum & ueterum memoriarum aceruo, quàm multi tanquam iterum currente rota effícti, dum se melioribus recoquendos reformandosque committunt, aut sponte promicantibus quibusdam naturæ igniculis, in bonam profecerint frugem. Equidem hac ratione Cecropa diphyen, idest naturæ duplicis ueteribus cognominatũ contenderim, nõ ut modo creditur, quòd ex miti rege ac bono in feram, agrestem anguigenamque abierit naturam, sed e diuerso potius: nam qui prius formidabilis incedebat omnibus ac truculẽtus, clementem induit principem, & ut Homerico utar uersiculo, πατὴρ ὡς ἤπιος ἦεν. Ita profecto est, ingenia sæpe magna clarissimum mox æditura lumẽ multa prius absurda promunt. Quamobrem, sicuti sancitam in Aegypto legem memorãt, qua caueretur, ne grauidam mulierem morte mulctatam prius quàm peperisset, supplicio afficerẽt, pariter animam grauidam, ac uirtutum nouarum semina cõcipientem subinde, iamiamque parturientem tollere, improsperum nimis inauspicatumque censendum est. Quid, quòd hyænæ fel, & phocarum coagulum, & pleraque ferarum sæuissimarum habent sæpe uim medicam? Sic nonnullos emendatione indigentes hac ratione castigat deus, ut iniecta tyranni efferatioris uiolentia, aut magistratu amarulento, Scythicum Cyclopicumque inspectãte, ad iustitiam redigat, & uitæ integritatem. Talem exhibuit Agrigẽtinis Phalarim: Romanis uerò Marium. Nónne uel Christianæ ueritatis assertores ita pronuntiant: Malos sæpe supplicij ac incommodi omnis exsortes relinqui, ut per eos exerceantur boni? An non & Homerum ita canentem legimus, Sæpe ex malo patre nasci filium, uirtutum claritate præstantem? Pericles ex scelesta prodijt domo, tantus Atheniensium imperator, ac eloquentiæ magnitudine Ioui, dijsque cognomento æquatus. Iam uerò Strabonem Magni Pompeij patrem eiecit exculcauitque defunctum ex odio populus Romanus. Nõ mirum igitur, si ueluti agricola, nõ excidat deus spinam prius quàm inde asparagum præcerpserit. Porrò si Hesiodum audiamus haudquaquam citra pœnæ diritatem abeunt inauspicata monstrosaque ingenia. Astruit siquidem poeta is, non iniquitatis modo cõsecutricem esse supplicij grauitatem, ut statuit Plato, sed coæuam quoque, eadem protinus parte, immo uerò radice pullulantem. Sic enim ait,

ὅς δ' ἄλλῳ κακὰ τεύχει, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει. id est,

Qui alijs meditatur malum, suo ipsius iecori malum struit. Nam & cantharides ex antipathia quadam naturali antidotum habent in seipsis congenitum permixtumque. Itaque mœror prauitatem iniustitiamque non sequitur, sed cõcomitatur: nam synteresis illa, siue conscientia quali nam & quàm infesto perurget flagello? quia se iudice, nemo nocens absoluitur. Itaque partem istam postremò sic possumus colligere, impijs sufficere ad pœnam ipsorum uitam assiduè fluctuatam turbulentamque. Cæterum ab hoc genus quæstione ne illud quidem dissitum lõge est, quod nec tacuit Euripides, deos questus scelestorum errata sæpe filiorum supplicijs expiare. Quod sanè si parum attendas minusque perspecte rem totam expendas, nõ ridiculum uidetur minus, quàm quod Syracusanorũ tyrannus Agathocles Corcyrensibus respondit, percontantibus quid ita ipsorum insulam hostiliter depopularetur, Quoniam, inquit, uestri maiores hospitio Vlyssem exceperũt. Rursum quærẽtibus Ithacensibus, quod eius milites per incursiones pecora abigerent, At rex, inquit, uester classe in Siciliam appulsus etiam pastorem occæcauit. An non absurdum id item opinemur quod perficiebant Thraces, stigmata non parum diu mulieribus inurentes, ut Orpheo satisfacerent, quem ab illis olim fuisse discerptum, constans tenet fama. Risu item excipiendum, quod Circumpadanis diutius factitatum legimus, ut pullis lugubribusque uterentur uestibus ob Phaetontis pœnam in Eridanum fulmine deiecti. Bion certe philosophus deum filijs ob parentum delicta mulctam irrogantem non uideri minus ridiculum asseuerabat, quàm si medicorum aliquis ob aui aut patris morbum filio potionem porrigat. Sed enim, ô philosophe, ut protinus aliud sequamur quàm præcedenti capite afferre uisi simus, propémodum fatemur nos quidem, causariorum neminem, dum alium quemuis inungi aut confoueri emplastris uidet, persanari. Verum aliam suppliciorum uideri rationem astruimus, quibus sæpe palam afflictantur nocentes, ut dum torquetur unus, emendetur alius: quare ab Græcis tuis pœnas quasdam

dam dici paradigmata, comperies, à nostris uerò exempla. Porrò nónne manifestum illud quoq; solertem medicæ artis professorem filios plerunq; à parentum morbis auertisse, priusquam causæ prognosticum aliquod se promeret euidens, & iamiam grassaretur malum, adhibitis opportune medicamentis, non neglecto corporis exercitio, & uictus moderatione, resectis etiamnum, quæ procliuem in morbum constitutionem præcipitatura mox uiderentur. Quare non absurdam rem facit, sed necessariam, nō ridiculam, sed utilem admodum, qui epilepticorum, siue comitialium filijs, aut melancholicorum exercitationes inducit, aut diætas accommodas, non tanquam ægrotantibus quidem, sed ne in ægritudinem omnino incidāt. Quippe ex male affectis nati nō utiq; pœna ulla indigent, at medela digni sunt, & custodia. Quod si ita est, sicuti nos rerum usus perdocet, rogo te ô Bion nónne animis, tanto præsertim corpore præstantioribus, idem remedium, eandem curam censebis adhibendā? An in adolescente progerminantem naturali ratione, succrescentemq; consuetudine flagitiorum seminosam tabem, latensq; malum augescere sinemus, prompturum mox paulò pestiferum mentis fructum, ut dixit Pindarus? Cæterum hęc ipsa internoscere, clanculariumq; uitiorum seminium occupare, non est profecto homini obuium. Diuinam ista exigunt potestatem. Quamobrem optimus maximus deus intimorum inspector, scrutatorq; eorum, quæ in sensum cognitionemq; humanā non facile reciderint, paulò pòst eruptura flagitia non expectat: sed medelæ gratia in adulteria procliuem, ad auaritiam, & plus habendi cupiditatē promptiorem, & in scelera id genus alia remis uelisq; currentē, sed clàm, & inexplicabili modo, rationeq; ulciscitur multò antè, perimitq;. Nos autem per ignorātiam maximam ad disquisitionem quodāmodo deum uocamus, nullaq; non hora dicam illi impingimus, ac formulam scribimus, non perspicientes ita usu uenire interdum, ut futura ijs quæ facta iam sunt, occulta item, obductaq; manifestis peiora multò, terribilioraq; sint. Quod euenit sanè, quia causas coniectare ratiocinando nequimus, quibus constet, quid ita prę stet, iniurios, malos'ue sæpe missos facere: quosdā uerò ne iniuste quidem agentes quippiam occupare supplicio. Nam & medicamenta quandoq; ægrotantibus nil profecerint, nullam uerò affectionem sentientes, periclitantes tamen grauius, iuuerint.

Sententia diui Thomæ ad idem, ex prima secundæ quæstione octogesima septima, articulo ultimo. Pœnarum genus duplex. Cap. xv

ET quia quæ adhuc diximus, ab gentium libris mutuati sumus, tralatis ex Plutarchi Moralibus carptim, & commaticè quæ opportuna proposito censuimus, ab sententijs eius, & uerbis quandoq; non nihil abiuncti, ut cōmodius est uisum: quod ipsum testari libuit, ne per imperitiam quis ad struendam calumniam cernulus factum cauillaretur. Nunc, ut pro uirili studiosis omnibus, quorum bono ista cōmentamur, amplius paria faciamus, sancti doctoris placita parti huic suppingemus, facturi operæpretium, sicuti remur, solitis in aliena castra interdum transire, non ut transfugis, sed exploratoribus, uersurā hinc inde facturis, quo ex usura mox fiat sors. Quum ergo quæritur, iusténe quis pro altero det pœnas, aut, inquit Thomas, de pœnis agimus, quæ medicinæ rationē habent, aut de spiritalibus. Si de prioribus, tunc astruimus planè, corporum intertrimēta uel diuitiarum inter supplicia censeri, quæ medica ratione irrogentur ad animæ salutem: quamobrē non incongruū est, ijs quempiam affici pro alterius peccato, uel à deo, uel ab homine, sicuti pro patribus liberos: item pro domino subditos obnoxios ue, inquātum bona illorum censentur. In spiritali uerò supplicio secus omnino est, neq; enim animæ bonum ad aliud præstabilius disponitur bonum. Quare in animali bono citra propriam noxam nemini pœna infligitur. In eiusmodi nanq;, ut Hieronymus item astipulatur ad Auitum, uicariam pœnam nemo cogitur subire. Quippe quo ad animam filius non est res patris, quòd illo prophetico abundè confirmatur apud Ezechielem domino pronuntiante, Omnes animæ meæ sunt. Porrò puniuntur in filijs parentū admissa, quia à flagitiosis nati, & educati ad delinquendum procliuiores, magisq; lubrici euadunt, tum cōsuetudine, tum exemplis allecti. Cōiunctos uerò sanguinis uinculo ferè puniri aduertimus, quoniam propinquorum damna in eos modo quodam redundare uidentur, qui peccarunt. Sed & domestica exempla, domesticæq; pœnæ permouent ualidius: nam innutritus sceleribus patris uehementius

imitatur. Quòd ſi illius ſupplicio minus deterreatur à malo, ut pertinax amplius uidetur plectendus.

Obſeruata quæpiam de uipera legentibus futura non iniucunda. Maraſſus cur dicatur: itemq; de theriaca. Cuiuſmodi animal ſit, uulgò quod dictitant thirum. Theria quæ dicatur propriè medicinã profeſſis. De Marſis duobus locis. An uipera coeat cũ muræna. Penſitatus Plinij locus de uipera. Ca. XVI

EVoluentibus nuper Platonica quædã, ut eſt noſtri moris, ingeſſit fortè ſe nobis Alcibiadis oratio, quæ pars ultima eſt ex Platonis Sympoſio. In ea quum alia pleraq; haudquaquam extrita, neq; (quod dicitur) ab triuio ſubnotauimus, quis inſtructior fieret ſupellex noſtra: tum hoc non illepidum, aut inuenuſtũ (ut opinor) de uiperæ morſu, quod & transpoſui. Quæ, inquit, adhuc protulimus, omnino citra ullum ruborem paſſim enuntiari queunt. Quod reliquum eſt, non proferetur à me prius, quàm id uobis prouerbium ſubiecero, Vinum & cum pueritia & ſine pueritia eſſe ueridicum. Porrò non ſecus prorſum afficior, ac is in quem uipera mordicus incurrerit: hunc ſiquidem produnt, affectionem ſuam oblæſionemq; ijs tantũ uelle patefacere, quos eadem morbi ui quandoq; iactatos compererit, ceu hi demum, ut qui ægritudinis non ſint expertes, ignoturi uideantur: ſi quid dictum factum'ue ſit abſurdi, morbo uiolentius graſſante conuellenteq;. Quamobrem ego quoq; ſapientiæ ſtimulis cõuulneratus, quæ cæteris potentius ferit, inexplebiliter quodãmodo orationẽ eiuſcemodi expetens, quæ ualidius quàm uiperæ denticulus infigitur, omnia ſtatui conari, ut Socratem mihi aſciſcam, cuius è fonte ſiti areſcentia præcordia uberius queam rigare. Nec iſta nunc promerem, ni rem cum philoſophiæ myſterijs diu initiatis eſſe mihi animaduerterem. Hactenus Plato, tralata (ut potuimus) noſtris uerbis ſententia elegantiſſima. Iam uerò quod ad uiperam attinet, quo'nam piaculo tranſiliamus nunc ſcitiſſimam Cebetis doctrinam ſtudioſiſſimo cuiq; iucundiſſimè amplexandam? Nullo, inquit, infeſtari nocumento poteſt, qui uirtutis munimento ſeſe obuallarit conſepſeritq;. Ea eſt aduerſum uitia & mala, ceu antipharmacum potentiſſimũ, non ſecus ac uiperæ poteſtas uenenoſa contra id genus feras alias. Quippe ferunt τοὺς ἐχιοδήκτους, hoc eſt morſu à uipera petitos, ab uenenatorum nullo attingi. Hæc Thebani philoſophi placita fidem ijs uendicant, quæ produnt naturaliũ aliqui. Eos qui aliquando uiperæ iecur coctum hauſerint, nunquam poſtea feriri à ſerpente. Rurſum, nec capiti, neq; item ueſtibus eorum qui uiperis alantur, noxia corpori ineſſe animalia. Sed fortè ex ijs quiſpiam, quos φιλομαθεῖς uocant Græci, nos diſcendi cupidos dicere poſſumus, Quærat ex me nunc, quódnam eſſe genus ſerpentis putem, quæ paſſim dicitur Latinè uipera: in Græcorum uerò literis echidna: nam mas, echis nuncupatur. Ego quantum coniectura ducor, Viperam ſuſpicor uulgò dici maraſſum: quæ nomenclatura nec Barbara eſt, nec citra rationem excogitata, quippe à Marſorum populis interpretatione etymologica duci nomen uidetur: quia id genus maxime conſectarentur Marſi, circunferrentq;. Quod ne quis pro libidine confictum auctore nullo arbitretur, ſignificat id maximus artis medicæ magiſter Galenus, uolumine undecimo Simplicium pharmacorum, necnon ad Glauconem. Innuit & poeta nobilis illis uerſibus, quos & appoſuimus:

Quin & Marrubia uenit de gente ſacerdos
Fronde ſuper galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis iuſſu fortiſſimus Vmbro,
Vipereo generi, & grauiter ſpirantibus hydris
Spargere qui ſomnos, cantuq; manuq; ſolebat,
Mulcebatq; iras, & morſus arte leuabat.

Marrubios uerò eſſe Marſorum populos, nõ ferè eſt (in literis modo aſſiduior, ut Varronis utamur uerbo) qui neſciat. Plinius quoq; auctor eſt, Marſos à Circes filio ortos, ob idq; affuiſſe illis ingenitam uim contra ſerpentes. Quin & angitios putant nuncupatos, quod obluctantes angerent ſerpentes. Firmicus quoq; Matheſeos quarto, in lunæ decretis: Si, inquit, in Saturni domo fuerit iſta coniũctio, tortores aut carnifices faciet, aut Marſos tales, qui aſpides uenari cõſueuerunt. Nec me fallit, ex eruditioribus quendam ædito etiam libello, Maraſſum à uipera diſparaſſe: quo Nicolai Leoniceni uiri un-

decunq;

decunq; scientissimi placita uberius de huius animalis natura conuellat. Viperam uero Arabes ex Græcorum lingua, ut assolet, uocabulo detorto deluxatoq;, thiron uocant nomine generis speciei imposito: nam θηρίον, id est therion, fera est, pudendo Magni Alberti errore: qui & in plerisque alijs huius scientiæ uidetur peccasse. Nam quos Galeno, Pauloq; trochiscos, siue theriacos pastillos appellare moris est: quoniam ex therio, id est uipera cōmiscentur, Auicenna in mentione Andromachi Theriaces, trochiscos Thiri uocat. Porrò quæ à Serapione sunt de Thiro obseruata, de uipera recte pronuntiari ex Dioscoride, Galeno ac Paulo recognoscimus. Adrianotheras in Mysia apud Spartianum, Adriani intelligimus uenatica. Quoniam uero medicorum pomœria aliquo modo sumus ingressi, pergamus porrò in hasce commentationes congerere, quę uellicatim hinc inde præcerpsimus, ut uarietas ipsa iucundiorem præstet, ac illicem magis, si Plautine loqui non dedecet, nostram racemationem. Igitur in eorundem uiretis amœnioribus theriacam obseruauimus bifariam intelligi. Nam uno modo, ac proprie dici theriacam audies, quæ ex therio, id est uipera confici assueuit. Quod Therapeutices quartodecimo comprobat Galenus, & ad Glauconem secundo in elephantis cura. Id uero primus omnium excogitauit Andromachus Neronis Archimedicus. Alteram uero sine permixtione id genus. Quando simplicia item Theriaces nomine uocari reperias: nam Auicenna secundo Canonis, capite de squilla: Theriaca est, inquit, aduersum uenenosa. Item de opopanace: Cum aristologia, inquit, pota theriaca est. In Collectaneis rei rusticæ apud Græcos, libri secundi fine comperi, uitem dici theriacam, quæ πάντα τῶν θηρείων δήγματα persanet. Quo autem fiat pacto theriaca uitis, alibi in eisdem traditur libris: sed & Palladius commeminit libro tertio: antidoto uidelicet radicibus infusa. Sic & catharticen uitem excogitarunt agricolationis apprime experiētes, palmite scisso, & helleboro mox iniecto. Quæ uberius exsequitur Florentinus Georgicorū primo & secundo, qui & theriacam ficum nominat, ubi theriace linatur fructus. Sunt qui non ideo dici theriacē putent, quia therion, id est uipera, permixtionem ingrediatur: sed quia aduersus theria, hoc est feras ueneno imbutas præsentissimum sit remedium. Obseruatum certe peritioribus est, θηρία uniuersim quidem bestias indicare, sed medicinam professis capi modo pro uenenosis, quo argumento θηριοδήκτους dici, non à bestijs percussos, uerum ab uenenosis oblæsos, qua in re labi quandoq; Plinium, est animaduersum. Qui tamen libri uigesimi capite ultimo, theriaces confectionem describit, qua sit usus aduersus uenenata omnia rex magnus Antiochus, nulla prorsum mentione uiperæ. At libro nono & uicesimo, fiunt ex uipera (inquit) pastilli, qui theriaci uocantur à Græcis, ternis digitis, siue quaternis, ut alij legunt (nam & Galenus ad Glauconem secundo, id approbat ferè) utrinq; amputatis exemptisq; interaneis. Et mox paulò: Significandū (inquit) uidetur, è uipera tantum hoc fieri. Alibi in eodem libro, Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, quum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Cæterum quod auctor hic de amputatione extremarum uiperæ partium tradit, id commentitium Dioscorides putat. Theriacos tractatus intelligunt Græci, qui de iobolis, hoc est animalibus concinnantur, quæ uenenum ictu dentibus'ue infundunt. Alexipharmacos autem, quibus letalium uenenorum ratio describitur. Tradit Galenus libro undecimo Simplicium pharmacorum: Viperæ caput amputari ratione ueneni in eo contenti: in cauda uero nil esse eiusmodi. Postremò cōmonendos impensius studiosos remur, ne quid omnino ueluti cōniuentes quod usui sit legisse, transiliamus, Esse qui Plinio negotium facessere pergant, in uiperæ natura libro decimo, ubi sic legimus: Tertia die intra uterum catulos excludit, deinde singulos diebus singulis parit uiginti ferè numero. Aristotelicæ (inquiunt) sententiæ, unde mutuatur Plinius, minus ista consentiunt. Cuius hæc ferme sunt uerba ex libro quinto De animalium historijs: Vipera è serpentibus una, animal ædit, quum intra se ouum pepererit: id unius coloris est, ac molle, ut piscium, fœtus superne consistit, nec cortice cōtinetur, ut nec piscium quidem: parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt, abrosis membranis prorumpant. parit una die singulos: parit autem plures quàm uiginti. Hæc aliquo modo inter se diuersa non congruere satis, non ferè est qui non uideat. Siquidem nasci uiperulas philosophus sentit, membranis inuolutas, ueluti

infantes nostri ijs,quas hysteras tanquam posteriores Græci, nos secundas dicimus,qui bus tridui spatio à partu conceptis disruptisq;, tanquam senectute deposita nitidæ tandem conspiciantur.Nam (inquit) euenit quandoq;, ut ipsam hanc membranã abrodant exuantq; prius,quàm utero excidant.Plinius uerò membranæ illam disruptionem intra uterum,non extra (inquiunt) fieri autumat,quod ex Aristotele nõ uidetur uerum. Ego uerò uerba illa,Tertia die intra uterum catulos excludit,nõ ad membranam refero Aristotelicam, sed ad eruptionem ex ouis:in quorum superiore parte fœtum consistere,fatetur Aristoteles.Quod excludi,siue excudi,propriè rectèq; à nostris dicitur.At inquies, unde fit tertiæ diei cõputatio?Respondeo,Peragi exclusionem hanc ex ouis ante quàm promant se ex utero uiperulæ,siue echidia,per triduum,maturato iam partu . In quo nil sanè absurdum uidetur in tanto præsertim numero . Numerentur itaq; dies à momento quo adulti catuli promunt se ex ouis,ad id tempus quo mox ex utero erumpunt. Quòd si Aristoteles id nõ dicit,nil fuerit mirum : potuit alios sequi Plinius:quod ut recipiam, illo ducor argumento,quod inibi infertur mox, Itaq; cæteri tarditatis impatientes perrumpunt latera,occisa parente.id quod apud Aristotelem nõ inuenias : & tamen à multis nõ dilutæ auctoritatis comprobatur. Et nobis non incuriose locus hic paulò antè est pensitatus.Deniq; quia uiperam dici uulgò marassum docuimus , ab Marsis , quibus id genus multa contrectare,frequentissimi fuerit moris:hinc homines eos medicorum facile post Hippocratem princeps Galenus θηριοτρόφους nuncupat, & ἀσπιδοτρόφους, id est theriotrophos ac aspidotrophos. Apud Firmicum sic adnotatum item inuenias : Oriẽte autem ophiucho,inquit,nati qui fuerint,Marsi erunt , qui scilicet pestiferos angues, sopitis ac mitigatis aculeis opprimunt. Prodidit Archelaus , prodeuntes in siccum murænas cum echie congredi:uerum id coarguit Andreas,quando nec exeat muræna, nec in mari obuersetur echis.Id & ambiguum fit Nicãdro in Theriacis. Quod ijs quæ antè paulò super hac re commentati sumus, adnecti debet : nec uitio nobis uertat nasutior quispiam per nostras lineas incedentibus,id est eadem quandoq; iterantibus,modo lucelli accedat nõnihil. Auctor libro undecimo De simplicium pharmacorum potestate Galenus,in Asia contigisse,uti quandoq; messoribus afferretur uas odorati uini,id temerè positum arrepens uipera quum intrasset,ac uino distenta perisset , accesserunt mox & rustici sitim expleturi:uisa autem mortua uipera, rem auersati , uinum cuidam in proximo elephantia iam computrescenti sunt elargiti,conclamatam esse hominis uitam arbitrati:at is nil eorum quum rescisset,ita sese uino proluit haustu frequenti, ut morbi atrocitatem protinus euaserit,cutis modo decussa superficie,pellicula eiusmodi subsistente, qualem in cancris uisimus,testa excussa. Id ipsum & prope Pergamum euenisse iterum, prodit idem auctor.

Comica facies apud Lucianũ quæ sit. Comicus item risus. Didascali. Enarratur interim locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Persarũ uoracitas. Item de Phania, & Comœdiæ ara, necnõ Misericordiæ. Personæ inuentor. Mæson quid, & scõmata Mæsonica. Marmessus. Mesora. Tettix. De Anaxandride comico. Comicus apud Spartanos lusus. Dicelictæ. Phallophori, Autocabdali. Aram parare quid. Cap. XVII

Comicam faciem apud Lucianum, illum quidem cognomẽto blasphemum, ut qui nec dijs nec hominibus pepercerit,quod inquit Lactantius,sed doctissimum tamen atq; ingeniosissimum,inuenio positam pro exporrecta, iucunda hilariq;. Vbi frons nec matutina est, nec striata, sed renidens & læta . Eius uerba si quis fortè requirat Latinitate donata subsignaui : Nil , inquit , iniustius opinor, uel omnino seruilius,quàm mordẽtem labra bilem subalere, & occlusum odium augere,unum quidem mente agitantẽ,aliud uerò proferentem, & comica facie hilariq; atrocem meditari conciperéq; tragœdiam. Eiusmodi figuræ rationem ex multis quidem licuit expiscari:sed à se nõ facile ambigentes dimiserit Lucianus , apud quem alibi sic lego propémodum:Comœdia, inquit, Dionysio ubi se tradidisset, in theatro obuersabatur,colludebat,risum uenabatur,scommatibus non parcebat.Equidem Comœdiæ finis non ferè alius erat Græcis, quàm lætitia & hilaritas. Quod adeo uerum est, ut in libris obseruatum sit, & testis in Nebulis Aristophanes est, interpretis item accedente calculo,risus

lo, risus gratia plerunq; scortea pudenda graphicè expressa, & id genus alia non pauca produci consueuisse: adeo ut comicum risum prouerbij uice usurpari quandoq; compererim. Cui quoniam inesset sæpe morsus aliquis, & principum fœda sugillatio, comicorum sales uenenatos dicit Seneca. In Plauti milite, comœdicè positum uidetur pro suauiter & iucunde. Gellius Noctium Atticarum decimo, comœdiarum nuncupat festiuitates, quibus congruat breuitas orationis uenustasq; & mundicies. Theodorum tragœdiarum histrionem legimus, Comicum satyrum hoc dicto repercussisse, risum spectatoribus mouere non est res ita mira, sed fletum. Hinc prodit illud quoq; ex Plutarchi Moralibus: Videtur polypragmosyne, inquit, malis iam inueteratis non sanè lætari: sed recentioribus, ac (ut sic dicam) feruescentibus, & nouas grate tragœdias spectare. Comicis uero, & paulò hilarioribus non facile se immiscuerit. Addamus & eruditius aliquid ex Demetrio Phalereo: Ex hyperbole, inquit, in primis gratia, uenustas risusq; comœdijs comparatur: ridicula enim maxime ab impossibilibus uenamur. Sicuti in Persarum uoracitatē inexplebilem inuectus quidam, hyperbolicè dixit, eos in faucibus boues gestare. In eosdem Aristophanes, Cribanitas boues pro panibus assare pronuntiat. Ex ijsdem manat fontibus, φαλακρότερος εὐδίας, magis caluus serenitate. Colocynthe sanior. Idem Phalereus alibi de comœdiæ proprietate, ubi de glaphyro dicendi genere præcipit: Gratiarum, inquit, & uenustatum aliæ maiores sunt, ac grauiores poeticæ: aliæ humiles, ac magis comicæ scommatibus assimiles. Cæterum quæ de comico lepore ac uenustate diximus adhuc, ad Græcam rationem magis spectant, quoniã nostros inuenias sæpe trunca quædam ex Græcis transferentes & consarcinantes uerba tragici tumoris. Ita Græcarum, quarum effingere uirtutes nequiuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt. Ita est, in comœdia maximè claudicamus, tametsi (ut Fabij uerbis utar) Varro Musas Epij Stolonis sententia, Plautino dicit sermone locuturas fuisse, si Latinè loqui uellent. Vix leuem consequimur omnino umbram. Non recipit sermo Romanus illam Atticis concessam tantum Venerem, quando ne Græcos quidem potuisse, satis constet, alio linguæ genere eandem exprimere. Sciendum uero comicos poetas, item tragicos ac dithyrambicos à Græcis didascalos nuncupari, id est διδασκάλους. Nam & Antiphon ait, ἔλαχον τῶν τακλεῖα διδάσκαλον. Ex ijs quæ dicta hactenus obseruataq; nobis sunt, cõmonemur, ut iam hinc omnibus unguibus, totisq; cuneis Ciceroni opem feramus. Nam si, ut Luciani monumentis proditum est, claudos auersamur & bacelos & eunuchos, atque item simiam, si matutino prodeuntibus fortè occurrerint, quid statuemus in principe oratore, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, extra omnem ingenij aleam positus, cuius familiares epistolæ candidatis eloquentiæ, & ad procinctum tendentibus, ceu prægustatio dulcior, initio ferè solent enarrari? Nonne si quid inauspicati, & ominosi sese ingerat, auertemur, & nihil ad nos pertinere, more seruantium de cælo præfabimur? Ecce in illis ipsis tam scitè, tam doctè concinnatis epistolis initialibus ita sæpe claudicantes, immo uero per prona deruptaq; labētes sese offerunt enarrationes, ut tam classici auctoris nomine, sit nulla non die quod erubescamus. At inquient scioli, nescio qui, ac tenebriones pullati, esse inibi nonnulla peritè admodum & appositè explicata. Sed ò bonæ lamiæ non illud Græcanicũ nouistis, Simiam quidem semper esse simiam, etiam si aurea habeat symbola? Sed redeo unde in hæc diuerti. Locus est ex secundo Familiarium epistolarum non enarratus ad hanc diem, sed omnino exculcatus, & offusa caligine, inscitiæ tenebris ita obuolutus, ut in Cicerone Cicero subinde quæratur. Verum oratoris uerba iam subsignemus: Mea uero officia ei non defuisse, tu es testis, quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accedit Phania. Male feriati comicum testem Phaniam augurantur, ex uetere comœdia repetitum, in qua Phania testis introduceretur, referuntq; ad Cæliũ ipsum. Qui sensus, ut male conceptus, mirè friget, Ciceronis elegantia indignus: immo nec coit, etiam si uiolenter omni pede consabricatis inuentis nugalibus ad eam uerba retorqueas, pensitent modo legentes. Est quidem frequētissimi M. Tullio moris ex ueteribus pleraq; aduocare obscurius, cuius ferè modi est ad Cælium illud, Repente uero incessi omnibus lætitijs. In quo Latinæ quidem rei literatores, quid afferant, minus constitutum habent. Ex Cæcilio uero esse ea, liquet ex Ciceronis secundo De finibus: ut scias non esse hic arietini oraculi ambagiosam historiam. Inibi aduocatur & Trabea,

ut in Thusculanis quoq; de quo arbitror itidem sensisse Familiarium nono Ciceronem, etiam si grammaticis inscita inauditaq; est nomenclatura. Septimum habet inter comicos fastigiũ, quod ex Volcatij Sedigiti apud Gellium uersiculis liquidò agnoscas. Verum ut à diuerticulo fabulam repetamus, ego in Menandri comœdia fuisse Phaniam, obseruasse uideor apud Plutarchum in commentatione quæ est De tranquillitate. Cæterum id ad propositam modo quæstionem nihil. Nam Phaniam hunc Ciceronianum non alium accipio, quàm Appij (de quo ibi intelligit Orator) libertum. Sicuti comprobant Ciceronis uerba epistola prima tertij libri: Quem hic comicum testem dicit, non uti opinor, quia uetus comœdia Phaniam habeat, ueluti fidei inuiolatæ numẽ sanctius: id enim proculdubio commentum est uanissimum, & ad libidinem concepta diuinatio. Sed quod libertus is ingenio esset lætiore facetosoq;, minime subdolo aut inuido, & proinde iucundo admodum & amœno. Expende Ciceronis uerba, ex ea quam modo aduocauimus epistola, in nostram sententiam remis uelisq; eundum censueris. Is ergo apud Cælium æquissimè Appij naturam, Ciceronis in eum studia & merita suauissimè & uerissimè aperuerat, quod ultro citroq; creberrimè, sicuti mos fuit temporũ illorum, & nil est notius, commearet. Quoniam uero in comica uersamur pragmatia, relatu dignum haudquaquam omiserim: Mæsona fuisse comicum hypocritem, patria Megarensem: qui personam excogitarit primus, quam de eius nomine Mæsona item uocant: quod Byzantius Aristophanes prodit in commentatione De personis, ab eo inuentam scribens serui personam, necnon coqui. Scommata quoq;, quibus id genus homines præcipue scoptici mordacesq; utuntur, Mæsonica uocantur. Ac ne quid omittam, Mæsona item dixere ueteres urbanum & elegantem coquum. Peregrinum uero & inurbanum tettiga, id est cicadam. Marmessus autem Mars est, Romanorum lingua, ait Lycophronis interpres. Barbarus autem hic, inquit, haud contentus alijs, etiam Romanè scribit. Nam Romani & bellaces Marmessos dicunt, sicuti memorant uel Diodorus uel Dion: neq; enim succurrit nũc ad fidem auctoritas. Mesora Græci, id est μισώρα dicunt, quæ pedibus congruunt, arma. Fuit & comicus in ueteri memoria nomine Anaxandrides: erat is corpore speciosus magnusq;: decori accedebat longior coma, nec purpura deerat auro fimbriata: uerum idem hic moribus inamœnus ferè amarulentusq; animaduertebatur, adeo ut in commissione poetarum ni abijsset uictor, non ad incudem reuocabat opus, qui pluribus mos est, recoquebatq;: sed indignabundus medicinam factitantibus conscindendas dabat male uigilatas chartas, & salariorum pueris cordillis obtegendis tunicu las. Fuit quod scitu dignum est, apud Spartanos comici lusus species, uerum studij non magni, frugalitatem in eo quoq; affectante ciuitate, dicendi prætenuis erat formula, argumentum non aliud ferè, quàm pomorum furta, & id genus pleraq;. Qui eiusmodi ludos obirent, ab Laconibus Dicelictæ nuncupabantur, uelut Scenopœos dicas, & Mimetas, id est imitatores. At pro locorum diuersitate conuariant horum appellationes. Siquidem Phallophoros Sicyonij dicũt: Autocabdalos alij: quidam item Phlyacas. Thebani, quibus frequens est disparata ab alijs nomenclatura, Ethelontas. Erant in genere eodem Ithyphalli quoq;. Sed enim iamiam coronidem impacturus facturum me operæ pretium sum opinatus, si auctarij quippiam adiecissem huic lucubrationi. Id autem est de comœdiæ ara, cuius meminit Hieronymus, ad quam si quis confugisset, tanquam ab Cæsaris statua, reuelli eum inde, nefas habebatur. Scribit Pollux, in scena aram fuisse, quæ Halieus diceretur ante fores: & mensam item, quæ bellaria, aut res aromaticas haberet, ac Theoris diceretur, siue Thyoris, quanquã sit item Theoris uaticinatricis puellæ nomen, cuius meminit Demosthenes contra Aristogitonem, quæ impietatis rea perierit. Eodem uocabulo nuncupabatur & nauis ab Atheniensibus, quæ quotannis Delum mitteretur. Nostri produnt in Apollinis honorem aram constitui solitam ab ijs qui comœdiam celebrarent. Eum uero Apollinem à Menandro Cassium dici. Sunt qui scribant, in scena duas poni solitas aras, dexteram quidem Liberi, sinistram eius dei honori, cuius ludi celebrarentur. Hinc aram parare legimus in approbatissimis dici, sicuti apud Terentium: Nemo te accusat Syre, nec tu aram tibi,
Aut precatorem pararis. Ouidius id ipsum agnoscit eo uersiculo, ex quarto Tristium,
Vnica fortunis ara reperta meis.

Astipu-

Astipulatur & M. Tullius pro Roscio Comœdo, aras fuisse sanctioris asyli loco: Sicut in aram, inquit, confugit in huius domum. Et in libro De superstitione Plutarchus: Est seruo ara, ad quam confugiat. hæc ab illo Græcè dicitur φύξιμος βωμός. Misericordiæ aram fuisse Athenis, in Rhetoricis testatur Apsinus. Sed & Libanius Declamatione secunda, ubi Demosthenis de ea tollenda effingitur actio. Meminit Lactantius grammaticus; deqꝫ ea Terentium intellexisse, scribit. Papinius nec omisit,

Vrbe fuit media nulli concessa potentum
Ara deûm, mitis posuit clementia sedem;
Et miseri fecere sacram.

Qui sint apud eruditos Phanias, & Phanio: necnon quid Phanion, ac Panium, & Phanæ: item Phanos, siue Panos. Helana, lophnia, grauium, pharsos, grone, gronia, lophnis. De lychnuchis pluscula. Suetonij locus in Cæsare perpenditur. Lychnados ciuitas cur. Lychnitis. Murorum, seu mœnium sustructio, à quibus excogitata primum. Tyrsis quid. Tyrrheni cur dicantur. Mossyni quid. Candelabrum Tarentinum. Xylolychnuchi. Lychnocautia. Lychnocaia. Embaphia. Tyrrhenorum in artibus præstantia. Helene uas. Caput XVIII

Qvia uero paulò antè pro ingenij captu, quantum nobis non incuriosa lectio adminiculabatur, enarrantes Ciceronis gryphum, super Phania orationem contexuimus, subit nunc, ut quæpiam non ita dissita uocabula explicare iam hinc pergam. Quod ne risu fortè Momi aliqui excipiant, quibus alabastrus unguenti plena putet: sciant eruditi, à Græcorum scientissimis esse in literas promptum, sapientiæ partem constitutam uideri in animi uirtute, partem uero in uocis usu, ut rem quanqꝫ suo nuncupemus uocabulo, & uerborum proprietas minimè nos fugiat. Id quod illuc demum tendit, ut quæ conceperis animo, nulla hæsitatione ualeas enuntiare. Quoniam, Aristotele prodente, uoces sunt earum quę in anima reperiuntur, passionum notæ. Verum in ijs & omnibus quæ æedituri sumus publico bono, satis superqꝫ fuerit doctorum trutinatio & examen syncerum. Vitilitigatores istos nihil moror. Sed nos inter fari desinamus. Igitur Phanias inuenio dici omnes, qui inopes ipsi diuitias summas habere se tamen simulant, atqꝫ ita credi uolunt, à Phania quodam, qui congestas se opes domi recondidisse ementiebatur. Quod ultimo Odysseæ libro testatum reliquit Eustathius. Phaniæ item Zenobius meminit, siue is sit Zenodotus, quem Damon fuisse scribit obolostatem. Quæ uox apud Hyperidem & Lysiam fœneratorē indicat. Sed in Zenobio scribunt aliqui Phanum, non Phaniam: sicuti Sudas. Eius uxor per tegulas admittebat adulteros, quod à uiro nimis cautè ianua obseruaretur. Phanionem Augustinus in Epistolis dictum prodit boni pedis hominem, cuius aduentus afferat felicitatis aliquid. Panium loci nomen est ad Iordanis initia: cuius meminit Egesippus, ubi mons altitudinis excelsæ ad latus umbrosum habet antrum, ex quo mephitis euaporat sæuior. Nam Phanos, siue Panos, à tragicis lampadas facesqꝫ dici obseruauimus. Est & Phanos, qui res significat nuntiatqꝫ. Pharsos ciuitatis portionem indicat, ut quum scribit Herodotus libro primo, Babylonis quam interluit Euphrates, esse δύο φάρσεα. Sed & fragmentum rectè dicitur Pharsos. Apud Aristophanem in Auibus, phanæ dicuntur conciones, quod comica mordacitate in Athenienses prolatum est, qui in iudicijs assiduè comparerent, uterenturqꝫ sycophantijs. Sunt & Phanæ in Chio regio quædam. Sunt ex glossographis, qui ab Atheniensibus lampadas dici phanos interpretentur, quas helenas quidam appellent quoqꝫ. Nam quæ de corticibus cōpingitur, lophnia uocatur plerisqꝫ, seu lophnis. Sicuti grauium, id est γράβιον, uocāt ilignum quernumue lignū, quod conscissum succenditur, uti agentibus iter præluceat. Grone autē Græcis nunc petram indicat, nunc (sicuti Lycophroni) petræ cauitatem, παρὰ τὸ γρῶ τὸ ξέω καὶ σείω. Gronia uero, id est γρώνεια, Stephano, in Phocide ciuitas est. Porrò ab Lycophronis interprete dicitur lophnis, maior lampas, etymi argumento, λιοφνίς τις ὄσα, quod est λίαν φαίνουσα, ualde collucens. Deniqꝫ, ut nil per incuriam prætereatur, sunt qui Phanon putent fasciculum ex lignis quibusdam concisis. Sicuti helanem calamorum fascem intelligere maluit Nicander. Illud obiter adnotasse, puto, nil obfuerit: Sicilię tyrannum iuniorem Dionysium

nysium in prytaneo Tarentino candelabrum dicasse, in quo totidem succenderentur lychni, quot in anno numerentur dies. Xylolychnuchi apud Alexin consimiles uidentur ijs quos obeliscolychnos Theopompus dixit. Auctor Suetonius est, triumphantem Cæsarem ascendisse capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra & sinistra lychnos gestantibus. Quod interpolantes nonnulli, lychnuchos legendum prescribunt: Id sum miratus: quando id agens, Dion quoque ita scribit, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκωμάσθη. Nec lychnuchus lucernam indicat plane, sed ferculum cui affixa lucerna gestatur: an, rogo te, ceruchus cornu significat, ac non cornutum potius? Sic & sceptuchus, non pro sceptro capitur Homero, sed pro rege sceptrum ferente: quod scribit Sudas. Quod si uetus lectio lychnuchos præferat, non damnem, modo superstitiosius nouitates non captemus. Lychnuchi meminit ultimo libro Athenæus: meminit & Pollux, qui quod phanon modo dicimus, lychnuchon item autumat dici apud Aristophanem. Phanon, sunt qui laternam interpretentur. Omnino tam hic quàm Athenæus, uno uerbo res duas intelligi uoluit, ni legentes cæcutimus. Illud autem festiuius multò, quod epigrammate complectitur Chrestodorus, Lychnadon Illyrij ciuitatem ab Cadmo esse conditam, unde sit Lychnus heliconius: quoniam literarum lumen Grecis Cadmus intulisset primus. Lychnitida paludem in eisdem locis agnoscit Diodorus. In Armenia nomenclaturæ locum eiusdem Stephanus. Lychnocaia, id est lucernarum succensio, festum erat Aegyptijs apud Sain, lucernis sub dio tota nocte ardentibus. Lucernæ autem, inquit Herodotus, erant embaphia, id est ollæ profundiores: quod uerbum ab interprete neglectum miror. Lychnocautia est plane, quam lychnasiam uocant, ubi accenditur lychnus. Scribit Dion, redisse ex Græcia Neronem, ac capitolium conscendisse, coronata ciuitate uniuersa, καὶ πάσης λυχνοκαυτούσης. Lychniæ, id est candelabra, Tyrrhenorum commendationis uidētur habuisse plurimum: quippe Tyrrhenos laudant Græci, ut φιλοτέχνας, id est artium studiosos. Nam & mœnia sustruere, id est τειχοποιΐαν, excogitasse omnium primi feruntur Tyrrheni: quod scribit Lycophronis interpres: unde factum, ut pro muro dicatur tyrsis. Quin, inquit Dionysius, ab Tyrrhenis densius extructæ domus uocantur tyrses: quod obseruarunt Græci quoque. Sed & hinc conciliatum Tyrrhenis nomen, produnt nonnulli, ab tyrsium munimētis: uelut Mossynœcis in Asia, de turribus ligneis quas mossynos dicunt. Tyrses nominat Xenophon quoque. Quod de helana diximus, aduertendum amplius, esse item helenen uas, quo continerentur sacrorum arcana, in ijs quæ uocant helenephoria.

Coronarum duplex origo. Annulorum initia prima. Decertare drama ad corollas. Declaratur Plutarchi locus perperā tralatus. Apio indigere quid sit. Timoleontis historia. Stephane cur dicatur corona. Choronos. XIX

QVi fabulosa consectati, suis ea uoluminibus complexi sunt, coronarum in ludis eam fermè originem tradidere. Prometheum, quum Ioui Parcarum sortem patefecisset de Thetidis filio, quem patre illustriorem amplioremque futurum cecinerant, ab eo uinculis liberatum: ea tamen ratione, ut annulum lapide & ferro compactum gestaret: ne omnino pœna uideretur exsolutus, quod & annulorum initium agnoscitur primum. Simul etiam coronam habuisse scribunt, ut se uictorem impunè peccasse ostentaret. Quo factum sit, ut in maximis lætitijs uictores coronis insignes uisendum caput circumferrent. Id quod in ludis conuiuijsque licet animaduertere. Initio ergo tam tenui illuc etiam progressa ambitio est, ut non ij modo qui in gymnicis certaminibus certarent ac uincerent, corollas acciperent: sed & præcones, quum cæteris coronas imposuissent uictoribus, eorumque nomina magna uoce pronuntiassent, quum & ipsi ante ludorum missionē corollis itidem donari solerent, alium adhibebant præconem, ne sua uoce se ipsi uictores pronuntiarent. Quin & scena quoque honoris eius exsortem se non diutius est passa: quando & qui maximè placuissent, actores coronis afficiebantur. Id quod significat etiam festiuissimus Comicorum Latinorum Plautus illis uersibus ex Amphitryone:

Siue ambissent qui palmam histrionibus,
Siue quoiquam artifici, seu per scriptas literas.

Verum quo nam hæc tam multa tamque conquisita curiose super corollis dandis? Nempe, ut

pe, ut Plutarchi locum restitueremus ciuitate Romana, uel iure Latij incuriosius donatum: qui ne deinceps peregrinitatis queat postulari, ipsum prius Græcè, mox me interprete Latinè sonantem audiamus. ἠξίουν δὲ τὴν ἀρεταφίλαν συνάρχειν καὶ συνδιοικεῖν τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσι τὴν πολιτείαν. ἡ δ' ὡς ποικίλον τι δρᾶμα, καὶ πολυμερὲς ἀγωνισαμένη μέχρι στεφάνου διαδόσεως, ὡς ἐπεῖδε τὴν πόλιν ἐλευθέραν, εὐθὺς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἐνεδύετο, καὶ τὸ πολυπραγμονεῖν ὁτιοῦν παραβαλλομένη, τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν ἱστοῖς ἡσυχίαν ἄγουσα μετὰ τῶν φίλων καὶ οἰκείων διετέλεσεν. Exigebant (inquit) ciues ab Aretaphila, ut unà cum optimatibus rempublicam capesseret imperaretq́: ea uero, ut quæ uariũ ac multiplex drama usq́ ad corollas se decertasse opinaretur, postea quàm liberam animaduertit ciuitatem, confestim in gynæceum se coniecit, ac ne curis in reliquum agitaretur, ad telam se cum familiaribus agens dedit. Hactenus Plutarchus. Ad hæc uero quàm aspirauerit interpres, uolentium fuerit iudicium, mihi certè minus arrisit, proptereaq́ aleam non reformidauimus subsignando statim auctoris uerba. Quæ acris iudicij lector expendens sine ampliatione alterutrum damnet inscitiæ. Nos certè quod scitu non censemus indignum, inde eruditum pereleganscq́ elicimus adagium, Ad corollas decertare: quo rectè utemur, ubi quis in primo haudquaquam deficiens puluere, nec ueluti cantherius in fossa, patienter integrum rei cuiuspiam laborem subit, nec desinit prius, quàm umbilico summam addiderit manum. Sicuti histrionibus dramate iam absoluto, datur postremo corona. Sed & metaphora honestissima idem Plutarchus in Parallelis: Demetrij uita iam absoluta, decertato (inquit) Macedonico dramate, nunc commodum est Romanum inducere. Dicti autem ratio est, quia tragœdiæ imaginem quandam exhibuit Demetrij & M. Antonij rerum gestarum series. In hac autem coronarum mentione non prætereamus uanitatis priscæ experimentum euidens. Auctor in Parallelis, sed & in Symposiacis Plutarchus, ingruente periculi magna ui, solitum dici, Apio esse opus: quòd monumenta defunctorum ita cõsuessent ornari. At scribit Diodorus: Timoleonta pro Syracusanis in Carthaginienses depugnaturum, quum fortè apij uis magna extruendis toris subuectaretur, uictoriæ omen inde concepisse, quoniam Isthmiaca corona contexi apio cõsuesset: proinde milites sic iussisse omnes coronari, moxq́ insigniter hostium copias concidisse. Lego apud eruditos illud quoque: Ab Iano bifronte coronas excogitatas primum. In Græcia tamen earum auctorem primum fuisse Stephanum: quo argumento etiam Græcorum lingua, rei sit conciliatum nomen. Nam in nostris literis dici ab choro coronas rentur, quoniam & choronos Apion grammaticus à choro dictos putauit.

Quibus uitijs infestentur oculi, ex medicæ scientiæ hortulis floridioribus. Ptila. Ptili. Pennarum distinctio. Insitionum genera. Tranquilli locus. Oculis tumentibus spectare, quid. Caput XX.

QVum paulò antè curiosius medica uolumina inspectarem, indeq́ mihi seligerem, quæ hasce lectiones adiutum irent, inter alia sanè haud parum multa, ingesserunt se de oculorũ concinnata uitijs, quæ protinus deflorata huic adglutinauimus loco: ut si quem ad legendũ prolectarint nostri libelli, ne parte quidẽ hac abeat omnino inanis. Igĩt ita habet, Oculũ utiq́ uniuersum hisce diuexari affectionibus, quarum Græcè nomina sint hæc: Taraxis, ophthalmia, epiphora, φλεγμονὴ id est inflammatio, οἴδημα, tumor, ἐμφύσημα, inflatio, scirrhosis, chemosis, id est χήμωσις, anthrax, strabismus, spasmus, palmus, myopiasis, gangræna, ulcus, σηπεδὼν, siue putredo, σύριγξ, id est fistula, xerophthalmia, πρόπτωσις, id est procidentia, atrophia. Tunicularum uero intelliguntur affectiones hæ, ῥῆξις, διάβρωσις, διάτασις anastomosis, παχύτης, id est crassitudo, densitas, ῥύσσωσις, rugatio, ecstasis, raritas, siue ἀραιότης. At intra palpebras inoriuntur ferè hæc: Trachytes, id est asperitas, pachytes, sycosis, siue σύκωσις, sarcosis, pyriasis. Extra palpebras ista: Hydatides, lithiasis, phthiriasis, meliceris, gangræna, phymata, κολοβώματα. In stephane uero, id est corona: Crithe, posthia, trichiasis, distichia, tristichia, pyrosis, ptilosis, id est πτίλωσις, (de qua paulò mox, uti est Therapeutices quartodecimo: unde & affectos ita, ptilos uocant, ubi genarum excidunt pili. Quanquam uela, item ptila dici comperias, παρὰ τὸ πίλλειν. Sunt & molliores plumæ, ptila: ex quo & deplume appellant aptilon. Vtiq́ inter pennas aliæ nuncu-

nuncupantur ptila, aliæ uero ocyptera.) psoriasis, madarotes, paralysis. Illa uero ad totas pertinent palpebras: Paralysis, proptosis, ectrope. At in canthis, hæ sese affectiones promunt: Encanthides, ancyle, pterygium, rhyas, prosphysis: exterius autem ægilops, anchilon. In alboris ambitu fit psydracium, ulcus, hyposphagma, apostasis, χήμωσις, κοίλωμα, pterygium, phacosis, icteros, πῶρος. Irin infestat argemon, nephelium, achlys, epicauma, ulcus, bothrion, phlyctis, myocephalum, staphyloma, hypopyon, leucoma, κοίλωμα, proptoma, onyx, pyosis, helosis. Concipitur porrò in pupilla hypochysis, glaucosis, id est γλαύκωσις, mydriasis, pthysis, synchysis, platycoriasis, amaurosis, rhytidosis, nyctalops, hemeralops, myopiesis, diapyesis. Cæterum & in poris contingit ἀπόῤῥηξις, paremptosis, symptosis, ulceratio, id est ἕλκωσις. Sciendum autem, epiphoram in oculo dici quidem propriè, ubi se ostentat inflammatio, & fluctionis multitudo, inoriturque tumor, ac difficilis est oculi motus: quandoque & super nigrum consurgit, quod albens est. Communius tamen etiam in corporis parte reliqua dicitur epiphora, φλεγμονῆς σφοδρᾶς ὑποφερομένης, καὶ ῥευμάτων λάβρων ἐπιῤῥεόντων. Vt uero protinus quæpiam explicemus eorum quæ transeunter prolibauimus, xerophthalmiã intelligunt, quando canthi ulcerosi asperioresque sunt, ac pruriunt rubentque palpebræ, demanat salsior lachryma aut nitrosior. Proptosim dicunt, siue procidentiam, ubi oculus motus procidat cum inflammatione. Sycosis est, ubi intra palpebras succrescit quippiam carunculæ imagine, ac protuberans, consequitur & oculi totius difficilior motus. Mydesis uocabulum omnibus congruit putrefactione enectis corporibus. Euenit ipsum hoc & palpebris, tumentibus quidem, sed & manantibus assidue. Crithen etiam Posthiam dicunt, ubi hordeo simile quiddam suppuratũ innascitur palpebrarum coronis. Sed & in medijs item palpebris consurgit crithe, uerum grandior. Lithiasis est, quum in palpebris gignuntur albicantia quædam, & aspera lapidis modo, oculumque perpungentia. διστιχιᾶν dicitur oculus, quando sub naturalibus pilis prorumpentes alij oculum pungunt, ac fluctionem proliciunt. Quòd si subnascantur quidem hi, defluant autem illi, aut fracti infestent, uocatur πτίλωσις. Phalangosin, hoc est φαλάγγωσιν nuncupant, si subnascentium fiat διστιχία, uel τριστιχία, siue in superiore palpebra, siue inferiore. Encanthida uocant, ubi ex ulcere ad nares caro protuberet: id quod patiuntur præcipuè οἱ θαλασσουργοί, id est in mari laborantes. At si lachrymas continere canthus nequeat, tunc rhyada uocant. χήμωσις intelligitur, quum inflammatione uehementiore ita afficiuntur palpebræ, ut oculum obtegere totum minus ualeant. Propriè tamen chemosis est, ubi ab utroque iridis latere albior accendatur, atque inibi sinuetur ad imaginem chamæ. Sunt uero eo nomine ostrea. Sed & oscitationem hiatumque indicat χήμη. Nephelion ulcus, est ἐπιπόλαιον, argemo maius paulò, albicansque. Myocephalon dicitur, ubi ex ulcere tunica prima iam erosa iridis loco, sequens procidat tunicula, ut muscæ caput præferre uideatur. Hypopyon uocant iridis suppurationem: unde hypopyos nuncupari oculos, in medicinæ libris obseruatum. Mydriasis est, quum pupilla præter naturam latitudinem accipit maiorem, colore nil prorsum demutato, uisu autem hebetato. Paremptosin intelligunt, ubi κατὰ ἀναστόμωσιν, id est per uasis apertionem profluat humor in meatum, à cerebri productum basi, ut sit uisiuæ uirtutis uectabulum: symptosis uero contingit meatu eodem arctato, ac concidente ex resolutione, aut atrophia, estque πάθος δυσίατον. Inter oculorum medicamina sunt quæ uocantur κολλύρια διάσμυρνα, quoniam ferè myrrha constent. Illud postremo ex abundanti adiecisse, nil puto obfuerit: inoculationẽ Græcis dici ἐνοφθαλμισμόν, sicut alia propriè uocatur encentrismus, ac rursum alia ἐμφυλλισμός, quum inter lignum & corticem ἔνθεμα inseritur. ἐμφυλλίζειν autem est id agere. ὀφθαλμιᾶν Græcis non oculis modo laborare est, uerum & amanter puellam inspectare: neque enim statum suum seruant tunc oculi, sed sunt perinde ac amore ægri. Ad quòd, ut alibi fusius enarrabitur, forsan respexit in Tiberio Tranquillus, eum tumentibus oculis Agrippinam ex occursu inspectasse prodens.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad clarissimum philosophum & medicum Hieronymum Florentiolam Bononiæ profitentem Præfatio septima.

Singularis tua me uirtus, & ingenium exactissimum, mox & morum probitas, in paucissimis alioqui animaduersa, tibi ita deuinxit, quum ad me uiseres ægrotum, & quod medici censetur proprium, non cito solum me in integrum restituisses, sed iucunde quoq; cum securitatis proposito: ut nil mihi ad hunc diem fuerit antiquius, nil uotis expetitum magis, quàm ut quoquo modo meritis, officijsq; tuis, & si non paria, quippiam saltem rependere ualerem: ne omnino ab tam excellentis doctrinæ uiro sentirer ingratus: quod huic generi omnia inesse uitia uiderer audisse. Nulla uero, ut nunc est, opportunitas sese ingerit maior, aut aptior, quàm ut animi mei sensum uniuerso retegam terrarum orbi, tui nominis amplitudini unum hunc laboris nostri, ut sic dicã, curriculum consecrando. Sic enim fiet testatius tibi propositum meum: quo non usq; ad aras modo, sed uel ultra tuis me, dum hominem agam, emolumentis uideor, & dignitati, ac gloriæ accommodaturus. Et bonarum literarum candidatis omnibus hac palam ratione est futurum, in te non præcellere modo ingenium excussum præcipue in reserandis explicandisq;, dum in celeberrimo, ac eminẽtissimo terrarum Bononiensi gymnasio profiteris, quæstionum inuolucris, usq; ad tenebras uel cimmerias sæpe impeditis: discutiendoq; ex philosophis, medicisq; auctoribus nubilo, nũquam non fere caliginoso, uerum eminentissimæ item sapientiæ morum eximiam coaptari, connectiq; claritatem. Adulari nescio: nec, si maxime sciã, uelim. Sua sit deprauatis ingenijs, & in malum obduratis coniectatio: animi tui spectrum effulsit mihi nitidissimum, ac conformatum expressius longe, quàm ut ambiguitati reliquus fiat locus omnino, quum me pretium officiosissimi laboris offerẽtem reiecisti, testatus homini literato gratuitam, benignamq; præstitisse operam: sicq; usu ueniat, præstiturum etiamnum: proinde ne uererer, si quid obtigisset, accersere. Quantum, rogo te uir præcellens, oneris mihi hac tua iniectum benignitate arbitrare? Equidem nunquã pressum me grauius sensi. Nec id pecuniæ, quod foret sordidissimum, nomine uno. Inexpectata bonitas, & incomparabilis humanitas tanti uiri sic me transuersum rapuit, demulctum, peruinctumq;, ut hac una tua uirtute ingratus uidear moriturus. Nec præsenti nuncupatione ulla in parte forsan paria fiunt, quando tuarum potius magnitudine uirtutum libellis meis uideo non parum autoritatis accessurum: quippe ideo pretiosa uidentur multa, quoniã sunt templis dicata. Quid ergo fit reliqui? Nempe ipsum id literarum nomen, quæ tibi infularum loco sunt, ut nullo præterea, quod Greci dicunt, schematismo esse opus uideatur, imbecillitatis meæ uicem subeuntes, quod possunt, id tibi demum rependant cumulatissime. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET SEPTIMVS.

Poetices laus. Poetarum apologia aduersus Eratosthenem. Fabularum ratio. Cur etiam theologia uetus fabulas admiserit. Virgilianæ Aeneidos sensus allegoricus explicatur, ratione ab alijs diuersa. Duos esse in nobis motus. Virtutũ distributio. Cur Aristarchus dictus sit mantis, id est uates. Oratori poetam esse finitimum. Poesin esse insaniam quandam. Furoris species. Caput primum.

POETICAM facultatem, non me fallit à plerisque acrius conuelli. Nam secundo Legum, Atheniensis ille hospes apud Platonem multa perturbate, ac sine ratione commiscere dicit, ac risum mouere, Ob idq; Orpheus item significat, poetas in primis delectamenti gratiam uenari. At qui ueteres diligentius euoluerit, omnino diuersa recognoscet, ac sentiet. Certe doctissimum quenq; sic de poetica prodidisse animaduerto, ueluti sit ea prima quædam philosophia, quæ nobis ab incunabulis quodammodo uitę rationem commonstret, quid agendum, quid'ue declinandum musica iocunditate præscribat: adeo ut nonnulli postea dicere minus addubitarint, poetam solum esse sapientem, Quo nomine Græcorum nobilissimi ab ineunte ætate sic instituebantur, non quia uoluptatem toto impetu captarent, sed ut optimis statim imbuerentur: quoniam esse se morum magistros musici profiteantur. Idq; cum Pythagoricis comprobat Aristoxenus. Sed & Horatius:

Os tenerum pueri, balbumq; poeta figurat,
Torquet ab obscœnis iam nunc sermonibus aurem,
Mox etiam pectus præceptis format amicis.

Asperitatis & inuidiæ corrector, & iræ: & quæ sequuntur. Nónne & Homerus literarum parens, ac tropæophoros, antesignanusq;, cantores σωφρονιστὰς, id est castigatores quosdam putat in Clytemnestræ custodia: ut qui philosophi sint, ac ex Musis omnia sciant. Id quod pluribus comprobat Athenæus quoq;: quin & sapientiæ magnitudine etiam uaticini censebantur. Certe in Græcorum doctrina ἀείδειν, id est cantare, inflecti uidetur ab α, particula intendendi uim possidente, ac εἴδειν, id est cognoscere, ueluti omnium planè scientiam sibi uendicarent poetæ. Quod non inficiabuntur τῶν ἀβεβήλων φρενὸς περιῤῥαντηρίων ἠγνισμένοι, ut Pontici Heracliti utar uerbis: nec simplices adeo, ut Enniani possint cicures uideri. Diuinationis argumentum erat in Rhapsodorum manu laurea Apollinis uirga, dum cantarent. Significat & Pindarus quum ait, μαντεύεο μοῦσα. Ennius uerò etiam sanctos appellauit poetas, quòd quasi deorum aliquo dono atq; munere cõmendati nobis esse uideantur. proinde minus mirum, si non alium esse poetam, quàm uirum bonum, statuunt prudentiores. Adeo uerò multiplex poetarum eruditio est, adeo necessaria, summis coniuncta emolumentis, ut nec desint qui solutam orationem poetices uideri imitationem, argumentis astruere nitantur: ceu poetæ prodierint primum, mox qui metrum soluerint, Cadmus, Pherecydes, Hecatęus. quod prima in Homerum commentatione scribit Eustathius. Et quia genus id orationis magnitudinem habet ac sublimitatem, estq; ἔποχον, id est equo uehitur: inde quæ talis non est oratio, ex humilitate pedestris dicitur, ut quæ ex alto in solum sit delapsa paulatim. Ita ut rhetoricæ eloquutionis, & artis dicendi fons, sit ipsa poetica, uerum florulentior, ac (ut sic dicam) picturatior. Sed & ille ipse Plato tertio Legum, poetarum genus esse diuinum scribit, & dijs agi. Quo tamen loco Platonici peritiores poetis à philosopho stimulos additos interpretantur ad diuina concinenda. Illud constat utique, Sophrona Mimorum poetam tanti à Platone æstimatum, ut moriens libros eius capiti subiectos narretur habuisse. Iam illud quale est, quod apud eminentissimũ quenq; poetarum subinde

inde legimus, in regum principumq́ symposiis deorum, heroum, & omnino uirorum excellentium, qui lucem nobis suis uirtutibus peperere, laudes suauiter concini? Nonne præsignis est & efficax maxime ad bonam frugem exhortatio? An Iopas ille Virgilianus, quum canit errantem lunam solisq́ labores, altiores item scientias, physicenq́ totam carminibus insertam, non perdocet manifeste? Proindeq́ non esse poeticen, uti somniauit Epicurus, ὥσπερ ὀλέθριον μύθων δέλεαρ. Quod si fabularum inuolucris res profundæ conuelantur, obteguntur q́, & fere sanctarijs secretioribus reconduntur; id scire conuenit, esse poetices germanum, & ueteribus quoq́ illum irroborasse pridem confingendi morem: quem Plato adeo comprobauit, ut qui allegorice Platonem non putarit interpretandum, nunquam sit futurus Platonicus. Quo fit, ut risu sonantiore ineptissima Eratosthenis sententia sit excipienda, quem non puduit, Poeticen, γραώδη μυθολογίαν, id est anile quoddam fabulamentum definire. Neq́ enim Ephecticos hic philosophos imitabor, ut cunctanter quod sentio proferam, aut quo iure, quaq́ iniuria oberrantes toto (quod aiunt) cælo, tuear. Nam & Ponticus Heraclitus, si absit allegoria, Homerum plane uisum iri Salmonea scribit, ac Tantalum ἀκόλαστον γλῶσσαν ἔχοντα, αἰσχίστην νόσον. Dignus uero Eratosthenes, cuius amplexemur doctrinam, cuiq́ tanto nomine assurgamus, qui ne illud quidem perspicere quiuit, non poetas modo, sed & clarissimas ciuitatum quandoq́ fabulis usas: necnon legum latores multi imperitiorem multitudinem hac ratione ad bonum elicuisse deprehenduntur. Iis uero in primis tenerior ætas formanda delineandaq́ (ut sic dicam) uidetur: quoniam animal hoc prouidum & sagax, rationis compos, quem uocamus hominem, intimo quodam impetu scire desiderat, estq́ cognitionis auidum, cuius fomentum primum fabula est, eo in primis argumento, quod indicta inscitaq́ alias profert. Sumus autem, ad id nos proueheñte naturali quadam ui, nouitatis omnes perauidi, quod prædulcis hæc sentiatur, & iucunda, nec admiratione careat. Quæ res quàm præpotenter ad discendum animos rerum imperitos prolectet, & ueluti heraclius quidam lapis perducat, neminem fere puto quem lateat. Hinc Africano eximie charum fuisse Ennium scimus, adeo ut marmoratas laudes sibi cum poeta, cōmunes facile demum pateretur: Sylla etiam malum poetam præmio dignum putauit, quamuis ex præscripto, ne quid postea scriberet. Quid quod cum AEtolis qui bellauit Fuluius Martis manubias Musis dicasse, honestissimum sibi est arbitratus? Adeo inanis est Epicureorum assultans uelitatio statuentium, Esse in poetis solidæ utilitatis nihil, ac puerilem modo sentiri oblectationem. Sed & apud ueteres Romanos paulo impolitiores agrestioresq́, dum bellica modo sapiunt spirantq́, nullius prorsum dignationis fuisse poeticā, author est M. Cato in libro cui titulus Carmen de moribus: Nam, inquit, si quis in ea re studebat, aut ad conuiuia sese applicabat, grassator uocabatur. Quærat hic curiosior aliquis, qua potissimum ratione, quæ de dijs & de anima traderentur à prioribus & poetis præcipue mysteria, non fere uelamentis careant: ob idq́ ita recondita, ut ad eorum scientiam paucorum possit peruenire curiositas: tanquam in Heracliti antro plane obsepta delitescant, ne quis, quod dicitur παρὰ πόδας, arbitretur poetica esse omnia, quæ nonnunquam ex asse incognita iacent. Nimirum est hæc naturæ maiestas, cui nuda apertaq́ nimis arcanorum detectio inimica tur. Quæ sicuti inscitæ multitudini intellectum sui mirabiliter subduxit, operimenta rerum multarum obijciendo: consimiliter à scientissimis, quæ in eius potentia recondun tur, inuolucris figurarum promi in literas concupiuit: quibus arcanorum altitudo posset ab uilitate defendi, paucissimis modo, interprete sapientia, subtilitatis immensæ participibus. Deniq́ Numenium philosophum, memoriæ proditum est, offensius numen sensisse, quod sua interpretatione sacra Eleusina in uulgus dedisset. Sed de re aperta nimis multa. Quod si spaciari libeat parte hac, facillimum fuerit ostendisse, semina scientiarum fere omnium, & dissidentia inter se pugnantiaq́ philosophorum dogmata poeticis numeris comprehensa. Inoleuit tamen perniciosa ingenijs sententia, ut prætexui, nil scitius doctiusq́ extra fabulas & Hiberas nescio quas nænias, à poetis tractari. Id uero sciolorum culpa inscitiaq́ contingere animaduerto, qui illotis pedibus, Minerua pinguiore, animo stupido, & tantarum rerum splendore, noctuæ modo caligante, nobile opus suis nugamentis contaminant in triuijs. Nam quotus quisq́ est, qui Virgilianæ

Aeneidos secretiorẽ scopum intelligat? Satis interim superq; est male feriatis istis, pessimeq; isto nomine de re Latina meritis, ut est illorum os, si pueris suis effutiant, Intentio Virgilij hæc est, Homerum imitari, Augustum laudare à parentibus. O inauspicata ingenia, & supellectilem multo inauspicatiorem. Nil malim scire, quàm in hunc usum didicisse, ut tum ijs nugis uitæ tempus impendam, quæ triuialibus tamen trabali fixæ clauo creduntur, Sed quod dictum est olim, Similem habent labra lactucam: asello carduos comedente: ac ut Hieronymi utar uerbis, Dignum patellæ operculum accedit: tum quod grauius multo est, reliquos ad meliora fortassis natos in eandem perducam tendiculam. Ego uero, si id nunc agam maximè, meusq; (ut aiunt) hic sit stilus, tota facilitate probarim, doctis præcipuè, atq; aurem mordaci lotis aceto, Maroni scientissimo, & Platonicis mysterijs non leuiter imbuto, non aliud fuisse propositum, quàm Philosophi definitionem suis uoluminibus facundissime, ac aliud agendo explicare. Quando hunc Plato non ferè alium, quàm Dei amatorem intelligit. Eius uerò in libro De philosophia, esse officium scribit, diuina optimè, ac quantum ratio patitur, nouisse: mox uerò humana etiam non destituere, uerum interim disponere, ac ad prudentiæ examen reuocare. Pars prior theoreticen habet: sequens uerò practicen. In primis igitur sapiens diuinam boni naturam, duce sapientia, contemplationi subijcit: mox ad id bonum, uelut ad finem, humanos actus dirigens, hæc gubernat inferiora. Cæterum ipsa hæc dispensatio duobus indiget præcipue: alterum est, ut nouerimus, qualis'nam sit hæc humanior natura, quaq; ratione ad bonum queat perduci, & ab malo reuelli: alterum, ut nostræ sic contemperentur affectiones, ut ad bonum facile omnia prodeant. Quod morali uirtute conflatur clarissime, quam uniuersam uno Iustitiæ nomine intelligit Plato. Etenim duos comperies in nobis motus: primos intellige, externo impulsu quopiam cooriente, antequam rationalis anima ad rationis reuocet examen, uel per imaginationem aduertat, petendum sit, an reclinandum: secundos autem accipe, ubi assensum præstat anima. Quæ igitur hosce comprimit uirtus ad sensum procliues, politica est, ac dicitur. Quæ uerò non amputat modo, sed conuellit radicitus, purgatoria nũcupatur. Demum quæ non hos perdomat solum, sed & primos quoq;, quantum humana patitur ratio, aut tollit, aut contemperat, Animi iam purgati, uirtus appellatur. Ciuilem uirtutem Plotinus moderationem uocat, et mensuram. Quin & dispositionem potius ad uirtutẽ, quàm omnino uirtutem. Cogita ergo, primis quinque libris non ferè aliud agi, quàm quo pacto sapiens ab humanis interim sequestratus animum politicis ac purgatorijs emaculet uirtutibus. Hoc ipsum significat atrox in primo tempestas, Didonis conuiuium, in quo rationalis anima obbrutescens corporeis fomitibus & uitiorum incentiuis rationis luminibus sese ingerentibus, illa penè restincta sui obliuiscitur, & ad corporea reuoluitur tota. Aestuationes hæ sunt animi ad procinctum tendentis, & ad originem properantis. Quod illa uerba abunde significant:

Per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt.

Ego Latij nomine, statum purgati animi intelligo, qui defecatus & à mundana aspergine presse pureq; detersus est. Cuius illa sunt munera præcelsa, ut docuit grauis auctor Plotinus, Sola nosse diuina, cupiditatum obliuisci penitus, perturbationes ignorare,

Vt si fractus illabatur orbis,
Impauidum feriant ruinæ.

Postremò, cum mente diuina ita connecti, ut nulla fiat inde conuulsio. Sextus uerò liber tanquam Virgilianæ doctrinæ thesaurus longe clarissimus, mortalis naturæ continet rationem, & sub poetico figmento animi origo declaratur, & qualitas: nec sine argumento: nam & Plato, dum per uestigia singula deum inquirit, in animi speciem subinde diuertit, Quod in eo, tanquam speculo, diuini uultus imago collucescat. Qui ergo deum nosse cupit, seipsum antea nouerit, necesse est. Liber ergo is Aeneæ ad inferos descendentis specie, animam contemplatur in mundi partem hanc, quam inferos & Ditis concaua Platonici putant, delabentem. Cui suffragantur carmina illa:

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras,
Perq; domos Ditis uacuas, & inania regna,

Veterum

Veterum quippe obscurior theologia speluncæ nomine mundum intelligi dedit, quod nos supra indicauimus, & significat in antri Ithacensis descriptione poetarum maximus: quippe humecta in antris natura, & ut Homerus inquit, ἠεροειδὴς, id est obscura, eorum quæ mundo insunt hyles ratione typum habet, ac symbolum. Nam & inuisibilium potestatum antra indicium habere coniectant, quia ut hæc tenebrosa, sic & ἀφανὲς τῶν δυνάμεων τὸ εἶδος. Animas speluncam subire approbant Persarum sacra, ut Pythagoreos taceam. Antrum hoc δίθυρον Homerus dicit, id est bifore: sic ut ianuarum altera Borealia respectet, Austrum altera. Per illam sit animarum ingressus, per hanc ascensus: propter duas solis portas cancri & capricorni, de quibus alibi nos affatim. Reliqui porro libri philosophicũ implent officium, quantum ad politicas pertinet uirtutes, quia sociale animal homo est. Tumultuatur tamen etiamnum AEneas, quoniam à purgatorijs uirtutibus ad eas, quæ animi iam purgati dicuntur, commigratio struebatur. Humana uero desideria, quæ militant aduersus animam, extrudere uirum hinc conabantur. Hoc enim significant orientia bella. Mox uero iam in Latio confirmatus animus Turnum perimit. Conticescere tumultus cogit, humana negligit, totus in deum sese transformat, quod approbat Mercurius. Sed & Plotinus, Anima (inquit) iam purgata species, ratioq; euadit, ac penitus incorporea intellectualisq;, ac tota diuina, unde fons effluit pulchritudinis, cognataq; omnia talia. Et alibi Plotinus idem, Anima per uirtutem adeo particeps fit dei, ut fallat, deus apparens, suspicionemq; inducens, ac totum dei hoc sit. Propterea nil aliud uates diuinus censuit addendum, quia coronis perfectissima proposito clarissimo iam erat feliciter impacta. Hoc qui nõ uident, imperfectum uideri opus, subinde insulse pronuntiant. Troiæ autem nomine non infantiam intelligo, quod suspicantur nonnulli, sed regionem mundi inferiorẽ, propter illud Platonicũ ex Theæteto: Fieri non potest, inquit, uti mala extrudantur penitus. Nam esse aliquid bono obiectum semper, necessum omnino est. Illis uero apud deum haud esse potest locus. Quo nomine mortalem obuallant, constipantq; naturam. Proinde adnitendum, uti hinc illuc primo quoq; tempore confugiamus. Fuga uero est, ut pro uirili deo euadamus persimiles. Hoc autem præstiterit affatim prudentia primum, mox iustitia, sanctitas denique. Ipsa quin hæc interpretatur, ut solet, Plotinus: Corporea, inquit, hæc imagines sunt, uestigiaq;, & umbræ. Propterea ad illud confugiendum, cuius esse hæc noscitantur simulacra. Nam si quis nostra hæc, perinde ac uera, pergat capessere: quæ prorsum uelut imagines in aqua, uisitationem faciũt, idem patietur plane, quod est ab mythicis proditum, illi obuenisse: qui umbram captans, dum sese in aquas mersat, male perijsse traditur. Quam ob rem inclamare altius licet: Agite, abeamus hinc amici, in patriam confugientes dulcem. Cæterum insusurret forsan aliquis, Quænam ô Plotine fugiendi ratio? aut qua potissimũ uia Circes ueneficia, & Calypsus reclinabimus? An paranda classis? aut qua omnino fuga? Corporeo, inquit, uisu clauso, alter huius loco assumendus: quo præditi sunt omnes quidem, utuntur tamen pauci. Est autem hic intimus animæ oculus, quem rationem dicimus cõtemplatricem. Cuius lumen intellectus est animæ proprius, sicuti intellectus diuinus est luminis huius lumen. Bonum denique ipsum lux est, ac luminũ pater. Vnde in se conuersa rationalis anima non euadit solum luminosa, sed plane lumen. Hinc præpotens Saluator, uigilandum monet, ne dormientes deprehendat nos Dominus. Quin perspicue amplius: Surgite iam hinc, & abeamus. Expergisci porro non fere aliud censendum, quàm agnoscere, in sensibus se somniare. Hinc liberior exoritur coniectatio, non esse cuiuslibet, poeticam attentare doctrinam, quando & Aristarchum grammaticum Panætius philosophus mantin uocabat, hoc est uatem, quod uelut uaticinans poeticos proruerer sensus: ut prætereaın esse oratori finitimum poetam, numeris tamen astrictiorem paulo, uerborum licẽtia liberiorem: at multis ornandi generibus, ut Cicero inquit, socium ac pene parem. Quanquam nostrum id forte parum iuuerit argumẽtum, quod uelut astrologiæ ignarus Aratus, ut illi uisum est, & Leontius non inficiatur, non exacte ueritati astruens respondere, Arato de Astris eui gilata, quantum ex Hipparcho licet ac Ptolomæo perdiscere. Aratus inquam, cultissimis uersibus cęlestia complectitur, & stellas: sicuti ab agris remotior Colophonius Nicander rustica præcepta: sic & orator de ijs eloquentissime pronuntiat, quæ ad tempus

cognorit. Totam porrò poesin esse insaniam quandam, Platonis produnt oracula, sed diuinam. Quanquam philosophos etiamnum quodammodo insanire, scribit in libro Problematum Aristoteles. Citra furorem non fieri magnum uirum, inter Democriti placita est. Furoris autem diuini nomine intelligit Plato animæ abstractionem à corpore, ac nisum quendam. Quo sanè deo plena ad superos trahitur, ac adnititur uehementius. Furoris species quatuor existimat, poeticũ, mysterialem, uaticum, amatorium affectum. Esse uerò à Musis poesin, à Dionysio mysterium, uaticinium ab Apolline, à Venere amorem. Poeticum furorem in Phædro esse sancit, quandam ab Musis occupationem, quæ lenem sortita animam & insuperabilem, excitat, & per cantilenas exagitat, aliamq; poesin ad humanum genus instruendum. Addit porrò, eum qui citra furorem Musarum poeticas adeat fores, esse inanem, ac eiusmodi poesin esse nullam: ueluti omnino tanti ea sit, uti sine dei propensiore radio possit haudquaquam comparari. Dei autem nomine Apollinem opinantur significari, Musarum uerò globorum mundi animas. Esse quippe Iouem dei, Apollinem animæ mundanæ mentem. Ab Ioue autem Apollinem & Musas, ab Apolline Musarum duci chorum: quoniam illa mens sicuti ab Ioue illustratur, ita & mundi animas globorumq; illustrat. Vaticas mentes extimulant Musæ, rapiuntq;: inspirati uates suos afflant interpretes, ab ijs auditores excitantur. Constat nimirum, diuino instinctu ab interpretibus, quos & Rhapsodos nũcupant, alienam enarrari poesim.

Fingendi modum non esse unum. Velleris aurei allegoria. Chemia ars, quæ alchimia. In quo damnandos censuerit poetas Plato, Qui ne Homero quidem pepercerit. Poetarum laus exquisita. Refutatio negantium in Marone allegorias. Artem plerunq; placere, artificem minime. Cap. II

NVnc uerò posteaquam non parum multa dicta nobis sunt, quæ artis præclarissimę laudes habent, ipsa quidem re longè inferiores, pro uiribus tamen excogitatas ad uerum, descendendum illuc est, ut quia fingendi rationem ferè communem philosophis & poetis esse diximus, dispiciamus modo, sit'ne uniformis comminiscendi modus, an dissideant potius, longeq; abeant à poetico instituto sapientiæ studiosi. Vbi id quoque expendendum erit, ecquid Platonis calculo damnetur poesis: Vel, quod quidam prodere etiã est ausus, Homero ne pepercerit. Igitur quo fiat res tota illustrior, in classicis authoribus illud comperio primum, fingendi formam non esse unam, nec simplicem. Est enim ubi tota res fingitur, nilq; prorsum argumento inest ueri subsistentis. Est uerò ubi ueritas adest, sed figmentis conuestitur latetq;, quam uocant fabulosam narrationem, fabulam uerò minime: cuiusmodi sunt Hesiodica cærimoniarum sacra, et Orphei quoq;, quibus de dijs agitur, ac mystica Pythagoreorum explicantur. Cæterum ipsa hæc narratio fabulosa, uel honesto calle incedit, nec ulla turpitudine inficitur: sed res altas stola figmenti contegit, nugas omneis abdicat: Sicyonia nequaquam inducit, & id genus alia reijcit mollia, & decora parum. Quæ pars philosophicæ grauitati, ac sacrarum rerum magnitudini congruit sanè, quanquam & in eandem figmentorum rationem ueniunt leuiora quoq;, ueluti est Iasonis χρυσόμαλλον δέρας, id est uelleris aurei pellis. Quo nomine intelligi librum uoluere, ueterum more in pelle conscriptum, quo auri conficiendi scientia contineretur, arte quam χημείαν uocant: cuius libros quum diligenter conquisisset Diocletianus, exussit διὰ τὰ νεωτερισθέντα αἰγυπτίοις, πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον ἐκείνοις ἐκ τῆς τοιαύτης προσγίνεσθαι τέχνης. Artificium hoc genus, uerbo luxato alchimiam dicunt, uel archimiam, puto quasi ἀργύρου χημείαν. Sed ad poeticen redeo: Vel ita cõminiscendo fingendoq;, uera adumbrata refert, ut plurima insit fœditas, non absque maiestatis rerum sugillatione, quod suum esse uidetur poeticæ licentiæ, sed abdicatur ab sapientiæ sanctitate, idq; totum nescire mauult. Hoc autem eiusmodi habetur, si inter deos adulteria confingas, qualia sæpe poetarum celeberrimi suis inseruere uoluminibus. Item Cælio patri Saturnum pudenda abscidisse, quem mox eadem impietate regno exegerit Iupiter filius. Habent quidem hæc allegoricos sensus profundiores, fatemur. Sed pullatus circulus, in tanta præsertim enarrantium inscitia, eo quod audit, & se intelligere opinatur, afficitur, ac in errores labitur, aut ridet. Quamobrem animæ clarissimus expiator & medicus Plato, quamuis deorum filios poetas uocasset

casset libro secundo De republica, nihilominus in eodem poeticam detestatur impietatem, turpia de dijs fingentem. Sed recte fecero, si uerba Socratis apposuero: Vincula, inquit, Iunoni à filio indita, proiectionemq; Vulcani à patre, quum is euerberatæ matri opitulaturus accurrisset, aut deorum pugnas, quotcunq; Homerus scripsit, minime in ciuitatem recipere debemus, siue per allegoriam dicta hæc sint, siue sine allegoria. non enim adolescens internoscere ista potest. quæ uero ea ætate accipiuntur, inhærent altius, & difficillime post conuelluntur. quare danda opera est, ut hæ fabellæ quas primas audient, optime ad uirtutem instituantur. Rursum quia concitatos affectus crebro imitatur poeta, in decimo De republica Socrates idem, eiusmodi pestem, iucundam quidem, sed maxime uenenosam perdit, ne ipsa nos perdat, quamobrem ne Homero quidem suo parcit: imo uero huic uel in primis derogat, ut principe poetarum deiecto, ne cæteros quidem putes stare. Quod si quis ambigit, adeat eum quem modo aduocauimus librum, ut iam sciat, maximo risu explodenda quæ prodidit nescio quis, poetarum propugnatione suscepta, astruens haudquaquam Homerum à Platonica ciuitate reijci. Confirmatur uero quod tradimus non modo Dionis Chrysostomi authoritate, sed & Maximi Tyrij sermone, hac ipsa de re concinnato, ubi edocet, laude uideri dignum Platonem: sed ita, ne sua careat tamen admiratione Poeta nobilis. Nam si cui minime sit opus medico, non inde porro colligas, ridendum uideri Hippocratem. Sed in ijs illud impense animaduertendum, nec damnari prorsum à Platone poetas: siquidem quantum ubi perturbant, aut turpia fingunt, reijciendos putat, tantundem amplexatur, exosculaturq;, si ad bonam frugem hortentur, laudibus heroum aut deorum hymnis eleganter facundeq; concelebratis. Sic enim eodem libro Socrates ait: Scito, inquit, hymnos in deos & in optimos uiros laudationes duntaxat ex poesi in ciuitatem admittere oportere. Hinc in Lyside adeo poetas admiratur, ut eos sapientiæ patres nuncupet, ac duces. Et in Ione, uti attigimus, carminis excellentis poetam non arte fieri scribit, sed afflatu diuiniore. Imo uero, inquit, Musa diuino instinctu concitat poetas. Conciti poetæ alios furore corripiunt, ut fiat annulorum quodammodo mirus ordo, qualem creditur Magnes efficere. Addit & mox paulo, Nil esse aliud poetas, quàm deorum interpretes, dum afflantur furore. Quæ ratio facit, ut ineptissimi homines sæpe stupendum effundant poema, imo uero etiam insani: qualem fuisse Homerum legimus, aut Lucretium. Aut etiam rudes, quod in Hesiodo animaduertimus. Porro idem in Phædro scribit Plato, non hominum esse inuenta præclara poemata, sed cælestia munera. Argumēto illud est, quòd nemo, etiam si orbem illum doctrinarum obierit accuratissime, excellens euasit poeta, ni cælestis ille uigor & concitatio accesserit feruentior: ut uera fiat illa assertio ex fastorum sexto,

Est deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Diuinitatem poeticā, quam & Democritus astruxit, id quoq; amplissime comprobarit. Poetas legitimos, quales credimus Orpheum, Homerū, Virgilium, Pindarū, suis libris innumerabilium prope artium, scientiarumq; semina inspersisse, tanquam plane omnia scierint, etiam si in singulis artibus alioqui uix longa annorum serie singuli euadere celebres potuerunt. Adde, ne quid sciens omiserim, quod in Cratylo scrutatus Plato idem qui sint uerorum nominum doctores, sophistas irridens, poetas censet adeundos, nec quoslibet, etiam ex triuio, sed diuinos. Ceu ab dijs hi plane didicerint nomina rerum uera, apud quos ea demū comperiantur. Nec illud quæso neglexeris, quod prodit idem Philosophus, Homeri poesin allegoricam esse, etiam sicubi ab historia unguem latum recedere non uidetur, id quod in nominibus per allegoriam concinnatis significatur euidentius. Hoc uero huic parti appinximus gratissime, siquidem insigniter nobis arrisit, propter ceruicosos nescio quos, in literis parum Lynceos: qui, sicuti audio, nostram hanc in allegorico Maronis sensu curam, tanquam nimiam & inanem, explodendam arbitrantur: quum in Homero idem hoc tantus in doctrina uir constituerit. Sed ualeant Libitinæ infestiuiores. Nos exequemur reliqua propositi, si illud non contempserimus, Natura sic comparatum, ut operibus afficiamur quandoq;, artifices facile negligamus: uti in unguentis ac purpuris, quando ijs oblectamur plurimum, uiles tamen, ac

contemptibiles ducimus infectores unguentariosq́. Nec ingenue imbutus quispiam Plutarchus inquit, Iouem intuitus Olympicū, Phidias ut esset, expetiuit: aut Argiuam Iunonem, Polycletus. Non item Anacreon, uel Philemon, aut denique Archilochus, etiam si eorum poemata iucunditatis habeant plurimum: quare inquit, χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφηται τὸ θεωρεῖν. Attamen apud Gallos tantæ habentur existimationis poetæ, ut inter consertas acies, ac uolantia tela, micātesq́ gladios irrumpētibus ijs, non amici modo, uerum & hostes à pugna confestim temperent.

Poetas quo pacto citra noxam legas. Interim quæ dicantur amethysta: & quid pædagogia. Pædagogiani pueri. Pædisca: pædiscium: pæderos. Item de polypo, deq́ mādragora scitu digna. Porro cuiusmodi sit poetica imitatio: necnon de crepidis Demonidæ claudi. Cap. III

SAtis superq́, opinor, demonstratum ex ijs quæ diximus, in quibus poetica doctrina uideatur respuenda. Rursumq́, in quibus admitti citra morum noxam possit tutissime. Et quia non sum nescius, iuuenes bonam ætatis partem sæpe lectioni eiusmodi impendere, quod magna pars studiorum amœnitates quærimus: & inter philosophica, ea maxime expetimus, quæ minus philosophiam sapere uidentur: sicuti poeta Philoxenus dicere solebat, Ex carnibus eas esse iucundiores, quæ carnes non essent: & ex piscibus, qui non pisces: quia palatum illi, quàm cor longe esset sensilius, quemadmodum dictitare solitum Catonem accepimus: Operæpretium me facturum arbitratus sum, si iuniores, rerum non admodum peritos identidem summonuero, Non in conuiuijs modo decere nos seruare compositos, & id genus uoluptatibus alijs, sed impendio magis in audiendi legendiq́ allectantibus delinimentis modestiam modumq́ asseruare consentaneum fuerit. Quid enim ciuitatis portas summa cura occlusisse profuerit, uel etiam cataractas demisisse, si ipsi hostem admittere aliqua statuerimus? Itidem quid futurum tandem remur, si in reliquis eximiam adhibuerimus continentiam: aurium uero fores uoluptatum agmini perinde ac hostili manui patefecerimus? Vetus est non in itineribus modo, sed amplius in lectitandis, quæ priscis uiris sunt euigilata, ducatu nos, quem aptissime uocent Græci παιδαγωγίαν, indigere. Nam sunt obiter & pedagogiani pueri Ammiano Marcellino: In pędagogiani, inquit, pueri speciem purpureis opertus tegminibus. Apud Plutarchum in Pompeio, est pædagogium, pedagogorum ludus, & (ut sic dicam) harena. Sed de hoc mox paulo. Pædiscas uocant Græci ancillas, sed & prostitutas: hinc pædiscium, id est παιδισκεῖον, impudicarum locus. Pæderos, est unguenti genus, quo Demetrium uti consueuisse linendo faciem, Græci scribunt. Solent plerunq́ discumbētes, dum largius sese inuitant, ne forte prouehātur longius, ita ut nec pes, quod ille ait, nec manus satis officio fungantur, adhibere quædam ebrietatem prohibentia, quæ significantius consignantiusq́ dicuntur ab eo quod præstant, amethysta. Eiusmodi quippiam excogitandum item nobis est, dum ingenium prolectat poeticum lenocinium. Habendumq́ illud in animo semper, polypodum capitibus sicuti ille ait, unum inesse bonum, unumq́ item malum: nam in cibis præsuauia sunt, uerū somnos præstant turbulentos, occursantibus (sicuti aiunt) miris rerum imaginibus. Eodem modo de poetis asserendum est, Insunt pleraq́ iucunda grataq́, & quæ teneriorem animum alant plurimum. Cæterum nec pauciora sunt quæ obturbent, ac tumultu omnia impleāt, ac externent mētem, ni peritus assistat dux, præcauens ne quid impingamus. Eo quidem grauius, quod quo quis minus stupet, ac sapere plus uidetur, tanto irretitur facilius. Propterea Simonides quærenti, quid ita ex omnibus Thessalos non deciperet: Indoctiores (inquit) sunt, quàm ut falli à me possint. Et tragœdiam dixit Gorgias esse deceptionem, in qua non decepto sapientior sit deceptus. In canonicis porro Decretis relatum scio, non debere Christianum hominem poetarum lectitare figmenta, quia per oblectamenta fabularum nimis excitetur mens ad libidinum incentiua: non enim thura solum offerendo, dæmonibus immolatur, sed & eorum dicta libentius capiendo. Quam obrem intentissima cura ad procinctum tendentibus arbitror expendenda, quæ in hoc scriptorum ordine, uel fictionis impietate, uel affectionum, rationis lumen obscurantium, imitatione deprauata transuersum animum rapere ualeant, decurrendumq́ ad philosophiæ non ignaros: qui anthipharmacū propinent

pinent, explicatis per allegorias fabulamentorum uelaminibus, adhibitaq; præceptorum salubritate, quibus uoluptatum adlubentia quodam uelut sufflamine reprimatur, atq; item deferuescat perturbationum impetus, qui lectione tanquam exemplo proposito, plerunque concitatior ingerit sese rationi, & illa exculcata latius affectat dominari. Quo fit, ut ridendos censeam, qui à philosopho uitandos putant poetas. Id præcipiendum fuerat potius, ut in poemate philosopharemur. Nam ueluti mandragorã produnt rerum periti, uitibus adnatam trãsmittere in illas potestatem somnificam, ut uinum ex ijs bibentes facilius procliuiusq; in soporem collabantur, Nam & mandragoram potu haustam insequitur caros, inquit Paulus, & cataphorica affectio præualida: sic & poeticis commentis permixta philosophia tum lenem tum gratam amabilemq; efficit disciplinam. Nam si his quæ absurde finguntur, assensum præstiteris, tanquã ueris: ibi uero in præceps pessimo pede nulla tardatus sapientiæ suffrenatione prorsum fereris. Quod si memor fueris poesin in mentiendo esse goetiam quandam, & machinamentum Lynce magis uarium, nil graue patieris omnino, aut credes temere. Porro quum audis, poeticam esse artem imitatricem, & sicuti picturam loquentem: nam picturam esse poesin dicimus tacentem: id nunquam dederis obliuioni, Rem non laudari, cuius fiat imitatio: ut si exprimatur graphice Medeæ facinus perimentis filios, aut Orestis paricidium, & id genus apud poetas non pauca. Verum artificium parere admirationẽ, quo expressio congruenter uidetur pertractata adumbrandis informandisq; rerum imaginibus. Nam & eodem fere modo lacertam aut simiam commode ad ueritatem pictam laudamus, non utiq; ex pulchritudine, quam esse nullam in eiusmodi animalibus scimus, sed ob similitudinẽ. Sic & suis uocem auersamur, at si quis imitetur apte, lætamur, applaudimusq;. Imitationes postremo hæ, in quibus multa proferũtur non tanquam honesta, sed ut subiectis apta personis, propterea sunt plerunque ueluti Demonidæ pædotribæ claudicantis crepidæ, quas quum furto amisisset, imprecabatur extente, ut furis pedibus maxime congruerent. εἴθε φησὶν ἐφαρμόσειαν τοῖς τοῦ κλέπτου ποσίν. Erant uero hæ non rectæ, nec accõmodæ: illi tamen pro pedum deprauatorũ ratione in primis aptæ. Præterea etiã si poeta effundit pleraq; summa laude digna, non tamen quicquid in poemate legimus, admiratione debemus excipere, alioqui impura uanaq; comprobare uidebimur. Neq; enim Platonis gibbum amplexamur, aut Aristotelis balbutiem. Credamus ergo esse inibi aliquid, in quo auditor uel lector citra damnum aliud agat.

An poeta nascatur, orator fiat, sicuti receptum uulgo est. Neminem unum posse in multis excellere. Poetices origo. Fabij lectio restituitur. Poetarum genera. Quid monodia. Monodica grammaticis quæ sint. Poemata pro filijs. Nosocomi. Gerotrophi. De Lucano obiter. Maronis laus. Poeta unde dicatur. Vergilius dicatur, an Virgilius. Cap. IIII

SAEpe & anxie quæsitum inter doctiores scio, naturæ adminiculo clarior poeta fieret, an doctrinæ beneficio, accedente mox assidua & pertinaci scribendi consuetudine. Vulgo certe iactatur, Nasci poetam, oratorem fieri. Nos uero non solicitius, quàm fortassis par fuerit, quæ ultro citroq; argumententur ingeniosi, indagabimus. Horatij sententiam ex Arte poetica, & quorundam præterea paucorum, quia uni tantum testi nec Catoni creditur, satis habuimus apposuisse: primus ergo sic,

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego, nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Iam Ciceronis authoritatẽ nec differamus, qui pro Archia poeta sic scriptum reliquit, Etiam illud adiungo, sæpius ad laudem atq; uirtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam. Atq; idem contendo, quum ad naturam eximiam atq; illustrem accesserit ratio quædam, confirmatioq; doctrinæ, tum illud nescio quod præclarum ac singulare solere existere. Paulo infra etiam sic: Atqui sic à summis hominibus liberalissimisq; accepimus, cæterarũ rerum studia & doctrina & præceptis & arte constare: Poetã natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu

ritu afflari. Architectum ingeniosum exigit Vitruuius, & ad disciplinam docilē. Neq; enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem efficere potest. Apud Ciceronem in primo De oratore Crassus: Sic igitur (inquit) sentio, Naturam primum, atq; ingenium ad dicendū uim afferre maximam. Iactata tamen quæstio est in pluribus, iactata & in medicina. Cæterum si in poeta par esse momentū studij, & naturæ contenderimus, unde nam fieri astruemus, ut carminis Venus tam paucis contingat? Imo & indoctis plerunq;, tantumq; non elementarijs. Vel cur M. Tullium uastissima eloquētiæ flumina destituerint in poetica, sicuti multis fere placuisse uideo. Nimirum in naturæ maiestate recondita hæc sunt. Nam quod in Cicerone mirari non desinimus, imo uero ab risu sæpe non defendimus, publicum id esse infelicitatis genus, exactius introspicientes agnoscemus: quando ingenia præcelsa, & omnium, ut sic dixerim, capacia in uno tantum opere gloriam uix indipisci potuere. Expende Maronis felicitatem in soluta oratione, ridebis. Qualem putas in orationibus Thucydidem? Eius eloquentiam multi admirantur: & recte id quidem: sed ad eum oratorem, quem quærimus (inquit Cicero) nihil. Orationes quas interposuit, multæ enim sunt, soleo utique laudare: imitari neq; possim, si uelim: nec uelim fortasse, si possim. Iam in sapientiæ studio quantus est Plato? At eius apologia pro Socrate nec patrono magnopere digna est nec reo. Ita est, magnum quiddam & uarium eloquentia est: nec adhuc, ut Senecæ uerbis utar, ulli se ita indulsit, ut tota contingeret: abunde felix, & præclare actum cum eo uideri potest, cui portio contigit honesta. Nec id putaris in hoc tantum genere ab natura datum, statutumq;. Comœdia Pyladem habet eximie clarum, Bathyllum tragœdia. muta uices, neutrum noueris. Perspectum id, obseruatumq; & in corporis robore: siquidem legimus quosdam corpore quidem uescos fuisse, sed uiribus eximijs. Tritanum Varro prodit, itemq; eius filium, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, uirium elatione prodigiosa. Leontiscus ex Sicilia Mesenius, ex argumento Acrochersites cognominatus, summis aduersarium manibus corripiebat, confractumq; non prius dimittebat, quàm deficientem sentiret. Iam inter pyctas illi compar non reperitur, Alius carpenta manu comprehensa retinet, obnixius etiam si contra nitantur iumenta. Ille pondera immensa pedibus, manibus, humeris contra scalas fert, Age, bruta excute, hoc ipsum recognoris. Parua enim magnis, ut M. Tullius inquit, sæpe rectissime conferuntur. Equos quantumuis celeres ac præstantes sint, putas ne omnes curriculis accommodos? Ex canibus alios nouimus uenaticos, nec tamen usquequaq;: alius apro, ceruo aptior alius: ille lucernarius, hic molossicus. Attendenda uero parte ista uehementer Origenis dogmata primo Contra Celsum libro, & περὶ ἀρχῶν tertio, Esse spiritales quasdam energias, id est uirtutes latentes, quos dæmonas uel deos secundos nuncupent Academici, qui sint uelut magistri. Siquidem id agere, quod pro arbitrij sui potestate sibi delegerint, unde profluat inter homines sapientiæ diuersitas. Quippe esse energiam quæ poeticam inspiret, item quæ geometriam, ac deinceps disciplinas alias. Proinde uulgatum inter Græcos, iactatumq;, Poesin citra insaniam nō contingere, ac afflatum quendam, quo diuinaculos ferme corripi etiamnum animaduertamus. Quin pueros, magica disciplina dæmonibus ascitis, poemata præcinere stupenda. Sed & hinc forsan Musarum ratio prorepsit, etiam Platonicis approbata, & Augustino quandoq;: at Retractationum primo postea spreta, reprehensaq;. Ptolemæi uero sententia est in Centum enuntiatorum libro, Animam quæ sit cognitioni apta, ueri plus assequuturam, quàm qui extra modum studijs inuigilarit. Ea uero censetur, quæ à stellis concitatur, & insita supellectile instructa in procinctum pergit. Calliopes inuentum esse poesin, scribit Ioannes Grammaticus: nam & Clio historiam comperisse traditur, plantandi artem Thalia, tibias Euterpe, cantum Melpomene, choream Terpsichore, nuptialia Erato & saltationem, agricolationem Polymnia, astrologiam Vrania. Quo argumento & nunc inuentis claros dicimus Musicos, mulieres autem Musas quoque. Tametsi uocatur Musa, non naturalis, & per se acquisita cognitio, sed ex institutione comparata. Cæterum ijs omissis, redeo ad poetas, de quorum origine magnā esse quæstionem aduerto. Ante Troianum bellum uiguisse quosdam, historica fides abunde testatur. Celeberrimus è Græcorum authoribus Pausanias, Olena quendam poetam primum

mum agnoſcere uidetur. Carmen tamen heroicum Pythio Apollini deberi, Plinius author eſt. Quod ipſum nec Pauſanias tacuit, & Plutarchus in Moralibus obſeruauit, nec prætermiſit Euſtathius, Phemonoen primam id genus ceciniſſe prodens, quod per exochen dicatur epos, uel quod ἕπονται τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς, id eſt quod reſponſa res conſequantur. At Fabius: Poema, inquit, nemo dubitarit perito quodam initio fuſum, & aurium menſura, & ſimiliter decurrẽtium ſpatiorum obſeruatione eſſe generatum, mox in eo repertos pedes. Verum, ut quod ſentio, quodq́ obſeruatum mihi eſt, non dem in latebras, aut recondam in arcanis, quod bibliotaphi faciunt, ſed id totũ publicam materiam pergam facere, lego apud Quintilianum, Imperito quodam initio fuſum, ex Ariſtotelis doctrina: qui ubi poeſin ex imitatione natam primum oſtendit, quoniam imitandi ſtudium ſit ab ineunte ætate homini innatum, & eo ab brutis differat, mox ſubdit, Ad metrum natura procliues maxime, paulatim poeſin produxiſſe, ac genuiſſe ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων. Quod mihi non aliud profecto ſonat, quàm ex rudi principio. Ex hac uero imitandi ratione, unde poeſis ortum ducit, diuulſa, diſparataq́ ars eſt, ac abijt quodammodo in membra plura. Nam pro cuiuſq́ natura & moribus imitandi ſtudiũ proferebatur. Honeſtiores enim pulchras honeſtasq́ actiones ſibi imitandas proponebant: tenuiores autem humilioresq́ uiles itidem & ignobiles, & primo quidem uituperationem complexi, ſicuti hymnos alij & laudes cõcinnarunt. Ialemum nanq́ & Hymenæum tradit Ioannes Grammaticus, creditos Clius filios, id eſt hiſtoricæ cognitionis, quoniam flebiles cantus alter excogitarit, epithalamios autem & iambicos Hymenæus. Poetarum itaq́ quoſdam inuenio Monodos nuncupari, hoc eſt μονῳδούς. alios uero Lyricos, qui & Melici nuncupantur, quod alibi probauimus: ſicut epicum Cicero Ennium uocauit, id eſt heroicum, ut Diomedes probat, de quo genere mox. Aliquos comicos, quidam tragici uocãtur: aut alio modo alij. Sunt qui excellentiæ quadam proprietate, nullo utiq́ peculiari inſigniãtur nomine, uerum communi appellantur Poetæ. Et Lyricorum quidem indicium, quo ab reliquis ſecernuntur, & dicitur à Græcis γνώρισμα, id eſt præcipuum, quod ad lyram eorum concinuntur carmina, ut Pindari nouem Lyricorum principis. Conſtabat ijs cyclicus chorus hominibus quinquaginta, quod Lycophronis interpres ſcribit, ijs item taurus fuit præmium. Monodorum uero peculiare eſt, ſub una tantum perſona argumentũ explicare quodlibet, quod illi dicitur μονοπροσώπως ἀφηγεῖσθαι. Proprij tamen horum epitaphij cenſentur cantus. Eſt enim monodia cantus lugubris: nam in tragœdia omnes è ſcena cantus, luctus ſunt: ſed monodia dicitur, quando unus aliquis ab ſcena cantum profert, & non chorus ſimul. Monodicum uero poema eſt, cuiuſmodi in Alexandra concinnauit Lycophron. Sunt & ſua grammaticis monodica, quo quidem uocabulo ſolitaria fere intelligunt nomina inflexus ratione, cuiuſmodi far, quod in obliquis ſolum R geminat: item cor, in genitiuo ſolum cordis faciens, D recepto: ſic & S geminato, as aſſis. Epigrammatographi, ſeu anathematici ſtatuis, aut id genus alijs templo dicatis, epigrammata aſcribunt: quod in phiala Homerus fecit. In hoc genere Simonides inclaruit antiquior, cuius commeminit Herodotus. Iunior Alcæus, Veſpaſiani tempeſtate, ac Titi. Athenienſis Proclus, Palladas, Agathias, innumeri alij. Aſmatographi, & ἀοιδοί, ad barbiton uel citharam, aut muſicum organum aliud cantica cõſcribunt, cuiuſmodi fuere (ut Phalerius prodit Demetrius) Automedes, Demodocus & Lares Corcyræi, ac Ithacenſis Phemius. Epithalamiographi rationẽ habent manifeſtam. Claruit inter eos Pharſalius Agameſtor. Sed & Heſiodus epithalamium cecinit Peleo & Thetidi:

Τρισμάκαρ αἰακίδη, καὶ τετράκις ὄλβιε πηλεῦ,
ὃς τοῖς δ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις.

Comicorum riſus eſt proprius cum choris & perſonis, ſed apud Græcos tãtum: ut apud Ariſtophanem, Eupolin, Pherecratem. Tragicis familiaris eſt miſeria & calamitas, ſicuti AEſchilo, Sophocli, Euripidi. Eos uero qui peculiarius inſignitiusq́ Poetæ uocitantur, quatuor in primis cognobiles faciunt: metrum heroicum, fabula allegorica, hiſtoria, dictio cum dignitate ac heroica, metro in primis accommoda, non extrita, nec depreſſa. Hinc epos dictum carmen id genus, tametſi uocatur eo nomine ἔμμετρος λόγος proprie. Epica digne omnium primus ſcripſit Liuius, qui decem & octo libris Romanorum

norum

norum res gestas perscripsit. Inter hæc sciendum tamen, & repetendum subinde, propter quæstionem de Lucano uulgatam, uiro utiq; cum plerisq; dicendi honestamentis erudito concitatoq;, ac νεωτερικώτερον, id est iuueniliter subinde exultanti, & quodam uelut ferrumine fucatiori, id poetarum genus uere germaneq;, sicuti Ioannes Grammaticus scribit, & Aristotelis ac Plutarchi in Homeri laudibus authoritate comprobatur, fabula internoscitur allegorica. Hoc enim est horum χαρακτήρισμα, id est informatio: nam & character, Latine dicitur forma. Cuiusmodi Homerum apud Græcos recognoscimus, in nostris literis Maronē ueneramur, colimus, in oculis gestamus, ex æquo fere cum Homero suo stantem. Tantū debet Latina res Mantuano cælo, sub quo eloquentiæ specimen longe clarissimum & natum & parte quadam educatum est. Et quo uno post illa M. Tullij fulmina longe lateq; coruscantia, aduersus Græcæ gentis fremitum, nimio plus sæpe insonantem, coorimur, obsistimusq;. Poetæ uero nomen inde propagatum scribit Eustathius, quod ποιεῖν signet, ἐμμέτρως cantare uel scribere. Virgilij meminit idem Eustathius, in nauium catalogo apud Homerū, sed Vergilium inibi scriptum comperi. Ethnicographus Virgiliū maluit, sicuti & in Græcis plerunq; epigrammatis. Nam & Collectaneorum secundo, apud Græcos item in rusticis præceptis sic comperi adnotatum: Βιργίλιος inquit, quisquis author fuit, semina nitro cōspersa laudat, & aqua insuper. In fragmentis Cæcilij Minutiani Apuleij, ueteris grammatici adnotatum comperi: Virgilium ab uirgis esse cognominatum, inter quas sit natus: propterea primam habere I, non E. cui suffragetur illud Calui,

Et uates cui uirga dedit memorabile nomen
Laurea.

Huic sententiæ Priscianus item calculum adijcit. Fatetur tamen idem Apuleius, in alijs Vergilium ab uergilijs inflecti. Antheas Lindius poesin ex compositis nominibus excogitasse dicitur primus, qua postea Asopodorus Phliasius sit usus. Poetam postremo animus ab omni cura uacuus excitat mirifice, nec sine enthusiasmo & alacritate quadam. Poemata pro filijs etiam Græci accipiunt quandoque, quos item Nosocomos uocant, & Gerotrophos.

Quæ hymnorū sint traditæ species. Hyporchema. Prosodia. Cur Bacchus Dithyrambus. Dithyrambici poetæ. Cyclicus. Encyclia. Hymnos dici etiā soluta oratione. Epæni, & enconij discrimina. Periautologia quid. Picam esse Baccho sacram. Thriambus unde. Cap. V

INter ea quæ docte pieq; solent à poetis tractari, & esse facieda præcipit Plato, hymnos sæpe legimus, tum ab Homero & Orpheo, tum ab alijs mirifice concinnatos. Vnde & hymnologi uocantur Firmico: nam hymnodici alij sunt. Quoniam uero non aliud hymnus est, quàm dei cuiuspiam laus: sicuti rhetor definit Menander, etiam si apud poetas pro cantu modo dici hymnū cōperias, ex quo & hymnopoli uocanт, qui & acedopoli. Dū scrutarer, ecquid scite docteq; super his mandatum literis foret, quod hasce lectiones nostras antiquas faceret locupletiores, in Græcorum penu, quod esse opulentius solet, & omnifariā rebus instructissimum, hæc sunt comperta mihi. Cantus diuinis accommodatos laudibus dici quidem uniuersim pæanas & hymnos, priuatim uero non unam esse eius rei nomenclaturam. Siquidem Dianæ hymnus dicitur hypingos: Apollinis hyporchema, uel pæan, qui maxime concinebatur, ut pestis latius grassantis reprimeretur uis. Vnde etiam factum nomen etymologici argumentantur, ὅτι καταπαύει τὸν λοιμόν, quia sedet pestem: quanquam & eadem ratione Apollo item dicatur Pean, siue à feriendo quoque, quod παίειν dicitur, Vestalibus ita indigitantibus, Apollo Medice, Apollo Pæan. Dianæ uerò & Apollinis hymnus, prosodia nūcupatur, Dionysii Dithyrambus. Sed & ipse Dionysius Dithyrambus uocatur, ueluti Lythirambus, ut est apud Pindarum, quod Iupiter illum assuisset femori, ac mox eo in lucem prodituro, inclamasset λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα. quod perinde est ac si dicas, Solue suturam, solue suturam. Vel quod secreta promens os dithyron faciat: nam eidem loquacitatis ratione cittam, id est picam esse sacram prodidere, ac basarrheum dicunt, ἀπὸ τοῦ βάζειν. Et inde poetæ Dithyrambici nuncupati, quibus quum frequentissimi esset moris ita exordiri, ἀμφί μοι ἄναξ, inde Amphianactes facetissime dici cœpere, quin & ἀμφιανακτίζειν pro eo quod est προοιμιάζεσθαι

ζεσθαι, usurparunt multi. Pericletus uerò Lesbius dictionem dithyrambicam cecinisse fertur primus. At Milesius Melampides dithyramborum libros scripsit plures. Ex ueteribus nonnulli ita de dithyrambis existimarunt, ut qui musicam corrumperent. proinde Callimachus de ijs, νόθοι δ' ἤνθησαν ἀοιδαὶ. id est, spurij floruerunt poetæ. Ipsorum peculiare fuit, uerbis uti compositis καὶ πολυπλόκοις, id est nodosis implicitisque, sed & tumentibus: unde dithyrambicus intellectus de obscuro dicitur, nec cuiuis peruio. Dithyrambicos dici quandoque inueni cyclíodidascalos, quoniam encyclia doceant. Appellantur uerò sic interdum quæ hypothesin habent eandem. Dithyrambum item cyclicum nonnulli interpretantur chorum. Quem dixerit Pindarus βοηλάτην, id est boelatem, quod uincenti præmium foret bos, uel quia cum clamore perficeretur, ἀπὸ τῆς βοῆς. In Naxo primitus compertum, cecinit alicubi idem Pindarus: at dithyrambum primò, apud Thebas: in Olympijs etiam Corinthi, Arione Methymnæo statuente initio, mox & Lasso Hermioneo. Thriambum credunt dici ab θροεῖν καὶ ἰαμβίζειν. quo nomine in bellicis triumphis cauillantes inconditis iocis & anapæstis plurimũ utuntur. Ab Arione primum esse concinnatum nominatumque dithyrambum Corinthi, historia prima author Herodotus est. Sed ad hymnos redeo. Cereris hymnum uocant Iulum. Linus uerò & Litierses, agrestium sunt cantilenæ. Venerios hymnos inuenio appellari eroticos, tanquam amatorios dicas. Nam est & suus uinolentorum hymnus, cuius Aristophanes commeminit in Ranis, diciturque cræpalocomos, quia cræpalen uocant uinolentiæ tremorem. Comon uerò comessationem, siue ebrietatis & intemperantiæ festum. Porrò hymnorum inuenire est amplius intuenti species multiplices uariasque. Alij quippe cletici dicuntur, apopemptici alij, aut physici, mythici, genealogici, ficti, euctici, apeuctici: quidam uerò mixti. Cletici uerò appellantur, qui deorum habent aduocationes: cuiusmodi plures apud Sappho comperias, & Anacreontem. Productiores hi aliquanto, uberiusque apud poetas fusi, quàm oratione soluta. Apopemptici peregrinationem dei alicuius complectuntur, ut apud Bacchilidem. Cleticis subaduersi sunt hi, quoniam emittunt: illi uerò inuitant. Poetis quoque familiares tantum apopemptici, quibus argumentum suggerit locus, è quo migratur, & rursum qui petitur. Physici habentur, qui Iouis, aut Apollinis, aut cuiusuis naturam explicant, ueluti si ab sole non esse diuersum Apollinem ratiocinemur, quæque sit eius syderis uia edisseramus. Propterea si physiologicos item dixeris, non multũ aberraris. Eiusmodi reperias apud Parmenidem & Orpheum, & in primis Empedoclem. Vsus est Plato etiam in Phædro. Mythici, ut nomine apparet, fabulis constant, & per tenuem progrediuntur allegoriam. Genealogicos cum mythicis eosdem putauere quidam, discernuntur tamen interstitio certo. In genealogicis parentes recensentur, ueluti si Latonæ filium dicas Apollinem. Peplasmeni, siue ficti, quando confingimus deum aut deorum uel dæmonum prolem, quemadmodum Aurium dæmona Simonides uocauit: alij Ocnum, & quidam alium quempiam: & apud Platonem Porus & Penia: item Amor, nunc ante terram progenitus, nunc Veneris filius. Rursum Pausanias medicæ arti præsidere amoris uim prædicat. Item Aristophanes conducere in unum semifacta corpora. Euctici uotum habent, & preces. Sicut reiicientis deprecationem, qui uocantur Apeuctici. Sed duo hi postremi aliis ferè adglutinãtur. Nam qui unum aliquem ex diis collaudarit, mox decurrit ad preces. Exempla passim suppetunt ex poetis. Sed & apud Platonem, O amice Pam: & quæ leguntur in Phædro. Sed scitetur fortè ex me aliquis, Sint ne hæc concessa poetis solum, an ne reiiciantur quidem ab hoc genere laudis prosę orationis conditores? Verum qui Platonis non sciendi modo, sed dicendi etiam magistri eminẽtissimi sacraria quandoque adierit, illum comperiet, tum in Symposio, tum in Phædro his usum omnibus. Hactenus de hymnis. Quos quia laudes deorũ cõplecti diximus, adiiciamus auctarii loco id quoque, laudem hominis in Gręcorum doctrina dici quandoque epænon, aliàs encomion: sed disparantur à nonnullis hæc, ut in artibus docuit Menander. siquidem epænon uocitari aiunt testimonium, de aliquo ab singulari uirtute, ueluti quum Aristidem Iusti cognomento decoramus, Encomion uerò ex uirtutibus cõpingitur omnibus. In hoc per omnia excurrimus, genus commemorantes, necnon educationem, gesta, & id genus alia. Nonnulli sic discreuisse malunt, ut dicatur epænos, ubi quem ita laudamus, ut iu-

dicio consensuq; nostro laudandum censemus. Encomion uerò laudem habet, sed non utiq; assensum animi uerum: ueluti si ollam laudes: uel ut Lucianus, muscam: aut calculos, ut Polycrates: non quia hæc admireris, sed ingenij uegetandi exercendiq; gratia. Quidam ita finierunt, Epænon esse orationem uirtutis magnitudinem explicantem, encomion uerò gesta præclara illustrare. Encomion, id est ἐγκώμιον dici interpretantur, παρὰ τὸ ᾄδεσθαι ἐν τοῖς κώμοις καὶ συμποσίοις, quod in conuiuijs concineretur, & Bacchanalibus, comessationibusq;, quas dicunt Comos. uel, διὰ τὸ ἐν ταῖς κώμαις ᾄδεσθαι, id est quia in uicis caneretur: quod tunc uicatim habitaretur Græcia. Periautologiam uerò statuunt uocari, ubi quis seipsum laudat: ut est illud Achillis apud Homerum, οὐχ ὁρᾷς, οἷος ἐγὼ καλός τε μέγας τε. Nonne uides quàm pulcher ego, & quàm magnus? Sed & Maro noster, Sum pius Aeneas fama super æthera notus.

Quia uerò multa hactenus dicta de poetis nobis, erat animus impingere capiti huic quiddam ex Dionysio olim obseruatum. Sed secreuisse præstiterit, ne planè fiat apologus Alcini, ut est apud Pollucem. Et qui subinde iter iungunt, serius quidem aliquanto, sed magis uegeti diuertunt.

Cuiusmodi sit in poemate uitium quod dicatur logoidia, id est λογοειδεια. Item qui sint etiã in Latinis literis logi. Interibi orationis genera duo. Nec nõ quid logopœus, logion, uel logia, logisterium, logistoricus. Oraculorũ uocabula. Gellij locus expenditur. Megabyzi. Logographi bis. Numerarij. Alogia. Alogistia. Logisteria mensa. Logodædali. Logarium. Tabularij Diribitoriũ. Diribitores. Pædagogia. Pædagium. Logades. Logij. Item obiter quid abacus, & abaculus. Poetam nõ dici nisi summum. Epiphyllides quid. Epiphyllocarpi. Rhyades quid. Cap. VI

Dionysius Halicarnasseus nõ historicus modo præclarus, sed eorum quoque quæ ad dicendi rationem spectant, obseruator nõ incuriosus, quum præcepta conderet, quibus metrica oratio compar solutæ euaderet, postmodum sic infert: Nec uerò suspicetur aliquis, ignorasse me, uitium quoddam in poemate nuncupari logoidiam. Neq; me ita rudem putet, uel imperitum, ut quod transuerso ungue sit dissecãdum, inter uirtutes poetarũ aut orationis censeam cõnumerandum. Audiat autem, quo pacto digna ab indignis arbitrer seiungenda. Orationum species duas nouisse uideor: loquacem unam, & prorsum nulli rei: alteram uerò politicam, siue ciuilem, quæ multiplici cultu splendida est, & artificiosa maximè. Quemcunque igitur ex poetis prius illud genus expressisse aduerto, ridiculum iudico. At qui, quod posterius, hic mihi & studio & æmulatione dignus uidetur. Hactenus Dionysius. Ex quibus perspicuum fermè arbitror dici logoidiam, non tam ubi uersus soluta ferè oratio uidetur, quàm quum futilem nugacemq; imitatur. Quod eo procliuius adnotatum uolui, quia & in nostris authoribus, & apud Ciceronem in primis, logos inuenio positos pro ridiculis cõtemnendisq; dictis. Nam in quadam oratione sic scriptum ab eo legimus: Ego te certè scio omnes logos, qui in ludis dicti sunt, animaduertisse. Logopœos utique uocant Græci, qui falsa comminiscuntur, & inuulgant. Hinc in Nicia Plutarchus, tonsorem scribit ad rotam alligatum, uelut λογοποιόν, quod Siciliensem cladem temere magistratibus obnunciare ausus foret, ab peregrino in tonstrina exceptam. Contrà megabyzij logi, intelliguntur magni & elati: de Persarum rege mutuata dicendi formula. Sunt qui Barbaros interpretentur. Duces quoq; regis Persici, Megabyzi nuncupantur. λογοποίημα certe confictum de re aliqua sermonem dici comperio. In Hephestionis enchiridio lectum est logaœdica, id est λογαοιδικά, nuncupari dactylica quædam, quæ in regionibus quidem alijs dactylos habeant, postremam uerò syzygiam trochaicam. Logia, neutro genere, uocant oracula quæ soluta æduntur oratione: nam quæ metrum habent, χρησμοί dicuntur. Logiam uerò in Epistolæ ad Corinthios interpretatione Chrysostomus conuentum uel cõgregationem exposuit. Quod si logion scribatur per ει diphthongum, id est λογεῖον, ex Græca ratione, qua nomina in ειον producta à uerbis in ω, circunflectuntur in penultima, & diphthongum recipiunt: locum signat in orchestra, aut orchestram ipsam, in quam comicus induceretur chorus, quanquam est crateris item species, logion. Quin & eodem nomine dicasterium intelligunt, hoc est iudiciale

forum

forum. In sanctis literis logion inter sacerdotalia ornamenta, rationale interpretantur. Logistas Aristophanis interpres pro ijs accipit, quos prius agoranomos dicere, moris erat. At hi nō alij sunt, quàm ædiles. Putant alij logistas fuisse decem numero, sorte lectos, qui Athenis expenderent, quæ in magistratu quisque gessisset: cuiusmodi nunc syndicos uocamus. Logisterium uerò locus erat, ubi cōsiderent hi, ut Pollux etiam scribit. Nam supputandi peritiam, logisticen Plato uocauit: simplex uulgus abacum dicit, puto, quia calculis uterentur in dispunctione ac numerorum supputatione ueteres, quos Plinius uocari abaculos prodidit. Logistoricum dici Varronem, obseruauimus apud Sidonium. Seruius in librum Aeneidos quintum: Salue, inquit, & uale, secundum Varronem in Logistoricis, synonyma sunt. Et Macrobius in Cœnis libro tertio: Varro, inquit, in Logistorico qui inscribitur Martius de fortuna. Inde forsan in Gellianos codices turpè irrepsit mendum libro ultimo: Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus. Idem Leuinius admonet, reponendum, In Logistorico qui inscribitur Capis. Erat autem de liberis educandis lucubratio, ex Gellio libro quarto, capite decimonono. Alogias, pro fatuitatibus usurpat Seneca: Citius, inquit, mihi uerum, ne tibi alogias excutiam, dicito. Tabularium pro supputatore accepisse Vlpianus uidetur, ubi ait: Ego etiam aduersus tabularium puto actiones dādas, qui in computatione fefellit. Sunt qui eo nomine tabelliones intelligant, aut scribas logographos, qui publicas conficerent rationes, qui & numerarij dicantur. Militare logisterium inuenies apud Strabonem, quod an diribitorium dici Latinè queat, ambigunt eruditi. Id ex diribendi potestate nominatum uolunt, hoc est distribuendi: quia locus esset, in quo recenseretur exercitus, & militibus stipendia numerarentur. quanquam est & diribitorium, ministratorium quoque, id est locus in quo obuersantur ministri. Qui quoniam Græcè dicantur pædes, pædagium Plinio item uocatur in Epistolis: Puer, inquit, in pædagio mixtus pluribus dormiebat. Dion in Caligulæ uita: Si acrior, inquit, solis incubuisset uis, diribitorio theatri uice utebantur. Ab eodem in Tito, deflagrasse diribitorium, traditur. Diribitores, sunt qui putent eos nuncupari, qui suffragia candidatorum in digitos mitterent. Pædagogia Vlpiano Digestis de fundo instructo legato, sunt ministeria planè: Si instructum, inquit, fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, ut quum illuc uenisset, prestò essent in triclinio, legato cōtinentur. Diribitores nominantur quoque Ammiano Marcellino, ni fallor, decimo & octauo libro. Logographos interpretatur Sudas, qui δικανικοὺς λόγους γράφουσι, id est acta in iudicialibus causis perscribunt: sed & qui rationum libros, quibus præerant, quos logistas dicunt. Quanquam est hoc item nomine iudex & inquisitor uel curator reipublicæ, ut primo Codicis. Logisteriam mensam legimus apud Pollucem, ubi & Tarpen dicit ex uiminibus contexi solitam. Proagogia sunt qui Græcè opinentur dici aquarum deductiones, uel poros, meatusque. Alogistiam dicunt, ubi reddendarum rationum necessitas laxatur, remittiturque: unde emendatur luxatum uerbum Iurecōsultis, Digestorum uigesimosexto, ubi tutores leguntur analogisti, pro eo quod est analogistæ, uel alogistæ, qui rationis calculum non subeunt testatoris uoluntate. Apud Galenum Therapeutices primo, medicorum nonnulli analogistici uocantur. Logodædalos putat dici Hieronymus sermonis ingeniosos architectatores; Respondeant, inquit, logodædali & fastidiosi æstimatores omnium tractatorū. Scio quid ex Platone super eo uerbo proferant alij. Logotheta magistratus erat imperatorum Byzantij. Logades sunt in Græca historia, quos inter milites Liuius delectam manum uocare solet. In Epigrammate, logadas oculos quidam interpretantur. Herodotus etiam apud Persas fuisse scribit, quos appellat logios. Id uerbum Græcis tum prudentem, tum eloquentem significat. Logarium, liber est domesticarum rationum. Quia uerò paulò antè affines esse oratoribus poetas astruere sumus uisi, id utique non negligendum, In poetis requiri perpetuò magnificentiam, altitudinem ac excellentiam quandā præsignem. Proinde scienter Horatius,

Mediocribus esse poetis,
Non homines, non dij, non concessere columnæ.

Sed & M. Tullij laudatur illud doctissimè enuntiatū: Singulis uix seculis bonum poetam inuentum. Hinc facetissimè loquaces incessens poetas Aristophanes, ἐπιφυλλίδες

(inquit) ſunt,ac σωμύλματα. Dicũtur uerò epiphyllides,botryunculi maioribus incumbentes,qui & botrydia nuncupantur. Calliſtratus tamen ab alijs ſequeſtratos intelligere maluit. Appellantur autem ſic quia folijs obtegantur. Alij quæ adnaſcuntur palmitum cacuminibus in ſuperna foliorum parte, hoc nomine accipiunt. Quod autem is ſit Ariſtophanius ſenſus quem prætexuimus,facilè quæ cõſequuntur declarant, χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης, id eſt hirundinum muſea,artis cõtumeliæ ac dedecora. Epiphyllocarpos autem arbores intelligũt,in folijs ferẽtes fructus,author Theophraſtus. Rhyades in uitibus dicuntur,quæ fructum cõtinent, ἀπὸ τοῦ ῥεῖσθαι, ſicuti expoſitum inuenimus quinto ἐκλογῶν τῶν γεωργίας. Sunt qui eo nomine pſinadas intelligant, hoc eſt debiles,fluentesq;. Pſinadis uocabulo utitur Theophraſtus. ψινάζειν dicunt Græci ἀπορρεῖν καὶ φυλλορροεῖν. Mali indicia ſunt,folia ſubſicca & albentia.

Temperantiæ nomẽ quàm late pateat. Zamolxidis doctrina de animę medela. Quid magica excantatio. Cur temperantia dicatur Græcis ſophroſyne. Cap. VII

SCrutabar ſolicitè admodum & curioſe nuper, quid ita Ariſtoteles libro De moribus ſexto,& ante hunc Plato in libro quem Cratylum attitulauit,Temperantiam dici à Græcis σωφροσύνην, quia prudentiam ſeruet, literis mandaſſet. Quumq; in hanc me quæſtiunculam totum cõieciſſem, comperi inter legendum nõ illepida , ut reor,nec ſordentia quæpiam. Ea, quod exploratis auribus arriſura ſum opinatus, etiam aſcribere non grauabor : ſic enim habet, Temperantiam præcipuè quidem in compeſcendis, inhibendisq; & infrenandis quodammodo uoluptatibus uerſari,plurimumq; in ea re inſumi operæ ab temperato, ut libidinum incentiuis corporeis obluctetur,obſiſtatq;,quas nobis cum brutis eſſe communes,traditum eſt. Verum amplius etiam fuſiusq; id ſeſe nomen propagare : ſiquidem pulchritudinem rectè dixeris, ex lineis coloribusq; aptè ac gratè contemperatis conſurgere : necnon corporis habitum naturalem ex membrorum & humorum cõſpiratu conflari moderato. Iam nec animum aliter quoque tantæ agnoſci cõpotem uirtutis, Temperatum eſſe hũc ſiquidem prædicamus, ubi coorientes aduerſus rationis modum titillationes ac impetus uiolentos ſedat. Imò uerò & in cognoſcendi potentia temperantiam concinnè locum ſibi uendicare,non latet:ubi attemperatè Intelligentia ijs quæ intelligit, cohærenter adglutinatur,& ueluti conſonat. Vt commodè prorſum , & quodammodo diuinè Pythagoram dicere ſolitum legerimus,Inter uirtutes omnes habere temperãtiam principem in ſalubritate locum. Atq; una ea tum priuatim , tum publicè humanam ſocietatem coaleſcere,ac ſtare. Apertius id noueris,ſi apud te ratiocinari uolueris, nec iuſtitiam quidem à temperantia reuelli, Quando eſt ea commutandi diſtribuendiq; modus congruẽs. Iam & oratione eadem fortitudinem quoq; in timoribus & audaciam rectè temperantiam dixeris . Nec ſecus de liberalitate . Imò uerò hac ſingularis & inenarrabilis potentiæ uirtute cuncta conſiſtere , fatendum eſt : quoniam diſponit parens ille rerum Deus cuncta ſuauiter, & in numero, pondere, menſura . Porrò ſcribit Plato , Zamolxidis Thracum regis doctrina traditum, Omnia uel bona uel mala in corpus ab anima demanare : proinde illam in primis , adhibita remediorum ſalubritate , curari oportere. Animæ uerò medelas eſſe incantationes quaſdam , quibus temperantiam ſibi uendicet anima, qua cõquiſita , aſſiſtenteq;, nullo negotio corpori uniuerſo contribui ſanitatem. Cæterum quæ'nam aut quales ſunt incãtationes hæ? Nempe quod præcipit Socrates, Vis qua in ſeipſum conuerſio fit, omnium eſt efficaciſſima excantatio. Etenim qui ſe, id eſt animum , iam cœperit accuratius cõtemplari, ſimul per ipſam temperantiæ ideam innatam menti,humanam recognoſcet temperãtiam : ſimul rationem illam intuẽs, qua ab optimo maximo Deo rationalis animæ uires inter ſe fuerint attemperatæ, paulò momento qua ui motiones poſſit aut debeat animorum inhibere , ne inſolẽtius efferantur aut proruant, peruidebit. Quamobrem impenſe obſeruãdum, quod lectum in libro De natura, noſtrum hoc propoſitum eximiè fulcit. Si modulatè cõſpirent inuicem animæ partes, rurſumq; ipſa corpori contemperetur , futuros totius nos felicitatis compotes. Taceo quod grauiſſimi authores prodere ſunt auſi , Motibus tum corporeis, tum animalibus cõpoſitis & reſtinctis, fore ut perpetua utrique cõtingat ſanitas , corpori uerò

etiam

etiam uiuendi prolixius spatium. Id Pythagorici gratè amplexantur, & cōprobat in nostris literis doctissimus Censorinus. Plato itaq; magicam appellat incātationem orationem, cui insit uis à deo, & ab philosophia ratio, ut audientibus temperantiæ amorem ingenerare queat. Hæc temperātiæ potestas illud item parit incōparabile, ut animus extrita perturbationum uellicantium caligine, in seipsum cōuersus uera in se omnia speculetur: quoniam ut Platonici putāt, uerorum omnium lumina humanis animis insunt ingenita, quæ solis diuini fulgoribus illustrata, & serena iam mente nitidius promicantia sapientiæ usum restituunt, mox & prudentiam pariunt. Propterea rectè Plato sophrosynem dici temperantiam autumat, ὅτι σώζει τὴν φρόνησιν, quia prudentiæ salus sit, atq; conseruatio.

Frugi uictus laus ex poeta Hesiodo. Alimos. Adipsos. De asphodelo pauca. Exempla ad id Alexandri, Iuliani imperatoris, & Scipionis. Item de Antagora. Quæ sint opsonia apyra. Apyrenon quid. Item quid psycter, psycteridion, psygeus, psychia. Apirocalos. Ineptus an Græcè ualeat exprimi. Interim de sisyra carptim. Cap. VIII

Posteaquàm de temperantia, cuius uim diximus ratione peculiari in cibi potus tactusq; titillationibus uersari, abunde actum à nobis est: nunc in quasdam historicas amœnitates diuertere collibuit, ut legentium, si qui tamen hi fuerint, animi laxius indulgentiusq; tractentur, ne nostræ lucubratiunculæ quocunq; genio prodierint, multum habere absinthij credātur, mellis parum, sicuti iam interfati sumus alicubi. Fiet autem ab poetæ Hesiodi uersiculis initium ex agricolationis libro, quibus docuit sapienter, Dimidium esse plus toto: magnumq; haberi emolumentum ex uictus parsimonia, si malua uescaris & asphodelo, delicatiora uerò & ganeata, ac saliaria negligas. Hesiodi uersus hi sunt,

Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ,

Eum locum Proclus Diadochus nō incelebris inter Græcos Grammaticus explicans: Vilissimorum, inquit, commeminit parte hac Hesiodus, unde ali possumus, maluæ scilicet & asphodeli: ex ijs enim succus exprimebatur, parabaturq; in cibi usum: ex quo utilitas profluit maior, quàm ex sumptuosioribus per iniustitiam conquisitis. Aut certè, inquit, ex obuio uictum significauit. Epimenidem tertio Legum Plato scribit, modico, & interim uilissimo cibo interdiu fuisse contentum. Constabat is ex asphodelo & malua, quæ illum seruabant alimon & adipson, hoc est ab fame procul & siti. Hactenus Hesiodicus interpres. Quòd si quis nosse amplius cupit, cuiusmodi sit asphodelos, legat uigesimumsecundum Naturalis historiæ Plinij. Græci putant Proserpinæ sacrum, & omnino inferis dijs. Rhodij certè deam illam, & Dianam asphodelo coronant. Sed quod polliciti sumus, pergamus aliquid ex historia contexere, quod usui sit legisse, & lectoris frontem exporrigat. Siquidem memorabile id est, quod de Alexandro Magno clarissimi rerum conditores tradidere. Nam quum illi Carum regina Ada scitissima subinde, ac adipata mitteret opsonia, & bellaria exquisitius condita ab eius artificij hominibus, meliores peritioresq; habere se opsopœos & coquos pronuntiauit. Quippe ad prandij apparatum, quæ appetentiam concilict, præstò est nyctoporia, id est nocturnum iter. Ad cœnam uerò, quo fiat appetibilior, oligaristia, quam prandium præparcum rectè dixerimus. Hinc uirtus illa promitur clarior, qua fretus Alexander, ænea cōcha brachio supposita, extra cubile protento, quum se quieti traderet, pilam tenuisse argenteam, ut quum neruorum rigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus cœptam abrumperet quietem. At Iulianus imperator nullo adiutus instrumento, ubi uoluit, euigilauit: & nocte media (ut Marcellinus inquit) exurgens, non è plumis, aut sericis stragulis, ambiguo fulgore nitentibus, sed ex tapete, ac sisyra, quam uulgaris simplicitas susurnam appellat, occultè Mercurio supplicabat, quem in mundo uelociorem sensum esse, motum mentis suscitantem, theologica prodidit doctrina. Cæterum in hac mentione ingerit se mihi Antagoræ in poetica non ignobilis festiuissimum responsum: hic enim gulæ nonnihil impartiendum ratus, congrum intentius coquebat: admonitus super ea re Antigonus, illicq; assistens retro, leniter retractum interrogauit: Putas'ne, in-

quit, ó Antagora, Homerum Agamemnonis & Græcorum rebus carmine celebrãdis distentum, quo pacto congri melius saperent, pensitasse? Fuit illi ingenium in numerato: & regerens conuitium, An opinaris (inquit) ó rex, Agamemnonem, cui tantarum rerum onus incumberet, solicitius perscrutatum, ecquis in exercitu congrum coqueret? Scipio autem Aphricanus iunior, ut inter nostros hunc nec inhonoratum transeamus: quum in Romano exercitu apud Numantiam, milites luxuria diffluere ac delicijs comperisset, insuper & superstitione corruptos, confestim diuinaculos inde & sacrificulos omnes ac productores exigendos curauit: abstulit & uascula omnia, ollis modo remissis, ac ueru, & fictili poculo, etiam argenteo, modo libras duas non excederet. Lauandi usu interdixit. Qui ungi uellent, ipsos sibi operam præstare iussit. Nam, inquit, iumenta, quia manuum usu diminuta sunt, alterius opem indiga requirũt. Stantes quoque prandere coegit, cocti nil apponentes ex opsonijs quæ Græci ἄπυρα uocant, ut quæ igni non sint admota. Ipse sagum fibula substrictum, ac pullum gestans, exercitum lustrabat, submurmurans identidem, ob militum ignominiam esse se in luctu. Apyrenon obiter aliud, quàm apyron est: nam sic malum uocant punicum, cui minimus adest nucleus, quem πύρηνα dicũt. Sunt ex ueteribus, qui dulce sic malũt intelligere. Anguillam Archestratus apyrenon esse piscium solam cecinit, uelut exossem ac spinarum exsortem ferè: quod retulit Athenæus, ἔγχελυς, ἣ φύσει ὄσιν ἀπύρηνος, μόνος ἰχθύς. In Catone seniore apud Plutarchum, δεῖπνον legimus ἀφελὲς καὶ ἄριστον ἄπυρον. Aurum apyron in Herodoto, rude, intelligit interpres. At Diodorus Bibliotheces quarto, suapte ui purum. Apiros, id est ἄπειρος, inexpertum indicat. Vnde apirocalos, insolens: ac, ut uolunt, ineptus. tametsi non habere Græcos putat Cicero, quo modo ineptum exprimãt. Nõ temperabo mihi, quin adijciam illud quoque Scipionis eiusdem: qui quum iumẽta Memmij tribuni militaris deprehendisset, psycteras gemmatas, & thericlia subuectantia: Mihi, inquit, dies triginta, & patriæ: sed totum tibi uitæ tempus, quum sis talis, uanum & inutile prorsum fecisti. Est uerò psycter, uas ad mensæ usum celebre: meminit libro decimo Pollux, sed citra nomenclaturam nihil. At nos uocabuli ratione etymologica, coniectamus id propémodum rectè dici quod Sudas scribit, refrigerandi commoditatibus fuisse destinatum: cuiusmodi uasis etiamnum maximis æstatis ardoribus utimur hac tempestate passim. Meminit in Symposio etiam Plato. Apud Alexin est item psycteridion. Vocatur psygeus quoque, sed & psycteria. Psycteres tamen apud Nicãdrum, nemorosa intelliguntur loca, & umbræ multæ, dicata dijs, quod in ijs frigus liceat captare. Psychia nuncupat Athenæus, subterranea loca frigefactandæ aquæ æstu anni accommoda. Apyrum uinum interpretatur Athenæus non coctum, quando & coctis usos priores, annotatum scimus.

Intemperantiæ detestatio. Corpus humanum esse tartarum quẽdam & pistrinum, ac mortuorum cõceptaculum. Microtrapezi. Centenariæ cœnæ. Italicæ mensæ quæ intelligantur apud Platonem. Item Italica philosophia. Græcia magna quæ fuerit. Porrò de Tarentinis & Sybaritis paucula & uellicatim. Item Siritis, & Polieum ubi. Mitrochitones qui. Necessarij cibi in Plutarcho cuius sint modi. Cap. IX

Qui intemperãtiam brutalemq; prorsus gulæ explendæ uoluptatem amplius grauiusq; insectati sunt, ij mihi appositissimè uidentur fecisse, quo ab insita fœdaq; percolandi, ut Senecæ uerbo utar, esculenta & posculenta nos cupiditate sequestrarent seiungerentq;: tametsi nil me fallit, nec pardum uarietates mutare, nec pellem suam Aethiopem: quum huic affectioni mãcipatum corpus esse ueluti tartarum scripsere: in quo fluctiones graues infestent, & perflatus tumultuentur nõ absque æstuosis ardoribus: sitq; planè mortuorum conceptaculum, ac uerius sepulchrum. siquidem uiuentes uiuis neq; alimur, neq; augescimus, uerum animalia perimentes, à quibus hæc nobis præstantur, etiam iniurij efficimur, omnimodum illis afferẽtes interitum, quæ ab eo quod nata erant, in alimentum transmutantur alienum. Adijciunt & illud authores sanctissimi, Multorum animas corpore, tãquam mylone quodam, hoc est pistrino esse obuolutas occlusasq;. Quibus illud rectè insusurraris, dignas quæ tanquam ad Mithridatis literas planè omnes eradantur, ut in reliquum ne mu quidem faciant

ciant. Inde fit, ut præclarè cum humanis rebus actum iri putem, si quantum naturæ ratio patitur, Aegyptium nobis institutum proposuerimus imitandum: etenim gentibus illis esse ueteris in re funerea moris accepimus, ut cadauera dissecantes, interanea eximant, eijciantq;: reliquum uero corpus iam quodammodo depuratum, abiectis quæ maxime feculenta sunt, condimentis curent, & odoramentis inferciant: etiam si uiros modo eos putant nonnulli, qui & uorare plurimum & bibere ualeant: sed hoc est Barbaris peculiare, ut inquit Aristophanes. Certe alimentorum hæc uix interuallata ingestio, dum Megarensium ritu obsonamus, perinde ac die crastina morituri, mihi uidetur non uitæ modo, ut ferè creditur, esse uiaticum: sed magis multo mortis ipsius. inde enim maxima ægritudinum uis, ut non minori sit nocumento explendi studium, quàm illa ipsa inanitio. Nos uero non secus uentri intendimus nullam non naturæ partem depopulantes, in qua modo comperiatur, quod intermorientem appetentiam excitet, ac si una hac dempta cura, consilij inopia uideamur otio immorituri. Nec illud saltem succurrit, edendi, bibendiq; uoluptatem angustissimum in corpore locum habere, & dictum factumq; (quod aiunt) transuolare. At bone deus, apparatus quantũ habet negotij, quantum molestiæ? Agnoscamus hoc licet, uel ex Homero, qui deos ideo immortales demonstrare uidetur, quia nec uinum bibant, neq; item cibis uescantur.

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον,
Τοὔνεκ' ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Veteres certe Græcos non fuisse in epularum apparatu ualde curiosos, argumento esse Antiphanes potest, qui non citra morsum μικροτραπέζους uocat eos: qui mox in deliciarum chaos sese demiserunt. uelut centenarias taxat apud nostros cœnas in Apologetico Septimius Florens, ab centum impendio sestertiorũ, quando & in lances etiam num tota producebantur metalla. Dum ista commentarer, occurrit mihi Platonis ad Dionis amicos epistola quædam, cuius & Tusculanarum quinto meminit M. Tullius. In ea quum alia multa uitæ in primis conducentia, tum illud obseruauimus, Non fore prius ut malis agitari desinamus, quàm si respublicas capessere cœperint philosophiæ innutriti & probè & rectè: aut qui iam administrationi manus admouerunt, uerè philosophari ingrediantur. Qua, inquit, mente Italiam Siciliamq; mihi adeundam censui. Eò quum appulissem, uitam quam beatam uocant, Italicarum Syracusanarumq; mensarum non potui non summopere improbare. Mos enim illis est iam receptus, bis die saginari epulis ac distendi, noctu uero libidinis socium adsciscere: & id genus alia perficere, quæ uitæ sunt eiusmodi ueluti propagines. Nemo enim omnium ita ab ineunte ætate connutritus, etiam si ingenio sit mirus, prudentiam sibi queat uendicare. Hactenus ex Platone, ut potui, est à me tralatum, in quo philosophi censuram iucundè sum exosculatus. Sed quòd Italicas mensas peculiarius taxat, quarum libro primo meminit Athenæus item, adnumerans Chias quoque, ut de Syracusanis taceam: etenim ciuitatis eius opes, uel prouerbio fuisse iactatas, Straboni credimus: fateor, mihi stomachum mouit: ac uelut redemptor & manceps, toto mihi standum pede pro locato, id est patrijs focis arisq; animaduerti. Suspicatus sum initio quidem, aliquid uirulenti, & dicacitatis Græcæ subesse uerbis illis. Mox ut me collegi, in eam ipsam gentem facile conuitium retorqueri, conspicatus sum. Iam omnium primum ueterem Italiæ frugalitatem passim ab Græcis & Latinis commemoratam, quis non nouit? Nullo magis argumento Barbaræ gentes, etiam tempestate hac, qua in summum luxus increuisse uidetur, in nos ueneno suo irruunt, proscissa subinde conuiuiorum tenuitate, quæ apud illas missuum numerositate mirè ganeata, & impendij magnitudine, & condiendi anxietate, delicijs diffluunt. Author ex Posidonio Athenæus est, Italos ueteres ita frugalitate insignes fuisse, ut ad Posidonij tempora, aquam ferè biberent: ac quicquid obijceretur, esitarent: sæpiusq; filium interrogaret parens, Apios in cœna cuperet, an nuces? nec pluribus uescentes quieti se traderent. Adde, quòd Archestratus opsophagorum, Hesiodus Theognis'ue, lupum laudans Milesium, quem θεόπαιδα uocat, non admittendum ad id genus obsonium Italos monet, quoniam in condiendis piscibus insciti præcipuè habeantur: etiam si legimus bis die sumptuosius Tyrrhenos mensam solitos instruere, puellulis etiam nudis administrantibus, ut prodit Timæus, & commeminit Diodorus parte

quadam. Taceo ueteres Romanos, de quorum continentia nemo non disserit in libris. Quid disciplinam tetricam ac tristem antiquorum Sabinorum commemorem? Quid transpadanam Italiam hac præcipue insignem uirtute, Plinij Cæcilij astipulatu? Sed testibus res non eget. An igitur tam grauem, tam sanctum, tam præsignem animorum medicum Platonem mentitum uideri uolumus? Absit id à me piaculum. Ego Italicas mensas apud eum non alias accipio, quàm Græcas: quòd si quis fortè sciolus, aut Sallustianus Calphurnius risu excipiendum putat, ab derisu non abesse se intelligat. Nónne clarissimum est, philosophiæ quoddam genus Italicum dici? Vnde nuncupationem hanc credimus irrepsisse? An quia id excoluerint Itali? Atqui eius author fuit Samius Pythagoras, quod ex Augustino didicimus, & ante hunc Laertius docuerat. Amplius per Græcorum tantum capita uagata est, desiitq; in Epicurum. Cur ergo Italica? Audi Plinium ex tertio Naturalis historiæ: Græci, inquit, de Italia iudicauere, genus in gloriam sui effusissimum, quotam partem ex ea Græciam magnam appellando? Audi Trogum explicatius scribentem: Ab Græcis non partem, sed uniuersam fermè Italiam fuisse occupatam, urbibus multis post tantam uastitatem Græci moris uestigia ostentantibus. Quod ipsum comprobat Athenæus quoq; libro Dipnosophistarũ duodecimo, ni ementitus est librorum ordo & numerus. Quippe Adriam Illyrico mari adiectam, urbem esse Græcam. Item in Apulia Harpos. Postea oram ferè uniuersam à Græcis occupatam circumductu tantum non perpetuo Pisas usque, necnon intus quoq; partem haud contemnendam. Inde igitur nomenclaturam ducit Italica philosophia, ut quæ à Græcis in Italiæ parte celebrari cœpisset. In hanc se contulisse Platonem scimus, dum disiectam quodammodo sapientiam sectatur. Architam siquidem adijt Tarentinum, item Timæum ac Philolaum Pythagoreos in Locris. Iam Tarentinas delicias quis non nouit? quando & primo Legum apud Platonem Megillus ciuitatis uniuersæ uinolentiam in Bacchanalibus se uidisse, non inficiatur. Thurion, siue Sybarin eo tractu sinui Tarentino adiacere, ex Ptolemæo scimus omnes. Horum uero incomparabilem mollíciem quis non legit? Sybarica certe uocant Græci omnia impendij maioris. Parthicam sybarim in Crasso dixit Plutarchus, & ab eo mutuatus Appianus, apparatum spectaculi lasciuum prurientemq; inter pellicum seriem numerosam, & id genus alia complura. Sybariticam mensam Zenobius gliscera intelligit, & ut Plautus inquit, ritu barbarico opiparam. Scribit in Moralibus Plutarchus: Illud fuisse ueteris apud Sybaritas moris, ut conuiuia celebraturi anno prius per uocatores fœminas inuitarent, quo luxuriosius gemmis, auro, unguentis, uestibus exquisiti impendij cultæ omnium in se ora conuerterent. Artes porrò, ait Athenæus, quæ sono constant, ab ciuitate reijciunt, ne qua ratione interpelletur quies, quin gallos quoq; in urbe connutriri recusabant. Habuere in delicijs & staturæ exiguæ homunculos & scopæos quoq;, ut inquit Timon, qui ab quibusdam stilpones uocantur: ac cynaria Melitea, id est catellos Melitenses, qui eos uel in gymnasia consectarentur. Iuniores æstiuos transmittunt ardores per delicias maximas apud nympharum antra, quas dicunt Lusiadas. Prædiuites si quando rusticationis subeunt desideria, curru quidem uehuntur, sed ita ut diurnum iter tribus uix diebus conficiant. Amidas excogitarunt primi, id est matulas, quas etiamnum conuiuijs intulisse gaudent. Hæc est Italicarum apud Platonem mensarum ratio. Quæ eo procliuius adnotauimus, quòd lamias audimus quasdam de Plautina (quod aiunt) familia, ad detrahendum modo sciola, de Platonis decreto, ut ipsi garriunt, nos uellicare, ut molliculos & gulones, ac pelusiotas nescio quos, & luteos, animalesq;, nil suspectantes prorsum, sed Saturnalia in infinitum extendentes. Sed & Maronis authoritas nostram approbat opinionem: sic enim Aeneidos tertio legimus, Heleno loquente, qui tum in Epiro constitutus proximam habebat Apuliam & Calabriam: sic uero Aeneam commonet,

Has autem terras, Italiq; hanc littoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge, cuncta malis habitantur mœnia Grais.

Fuere in eo tractu Siritæ prope Metapontum, quorum urbs dicta Siris est, cum nominis eiusdem fluuio. Sed & Polieum à Poliade Minerua, siue Poliucho apud Iliũ. Hosce non Sybaritis minus in mollíciem collapsos, Græcis credimus: nam floridas illis tunicas

cas gestare fuit moris, quas etiam mitris, hoc est cingulis impendij eximij præcingerent: quo nomine ab adiacentibus populis dicti Mitrochitones, quoniam discinctos Homerus amitrochitonas nuncupet. Siritarum denique felicitatem ampliter admiratur Archilochus. Impositum uero ciuitati nomen ab Siride muliere, ut Timæus inquit, ac significat Euripides: quamuis ab flumine malit Archilochus. Necessarios cibos, id est βρώσεις ἀναγκαίας, dici in Plutarchi Parallelis obseruauimus, homini insuetos, & omnium penuria quæsitos. Denique inquit, præter famem crassante morbo, uti assolet, τῶν βρώσεις ἀναγκαίας τρεπομένων, in reliquos qui superfuerant, abduxit.

Voluptatis genera tria. Luxus Asiaticus, & Ionicus. Enarratur locus Propertij & Horatij alter. Ionia, pro uiolarijs. Rhodonia. Crinonia. Anthos porphyrion. Papauerculum. Papauer. Cionia. Cion uas. Farraginaria. Olla rhoduntia. Ion, id est uiola, cur dicatur. Violam cur uocent Latini. Ionium mare. Milesius sermo, & fabellæ Milesiæ. Læstrygonas esse Leontinos. Attica bellaria. Siculorum mollis uictus, & Leontinorum. Vmbricæ cœnæ, & Homericæ. Anagogæ, & catagogia. Mirum de Syracusanis. Caupones Italici. Caput X

ALexis poeta Thurius, siue Sybarites, comœdias ædidit plures. In earum quadam, ueluti terrarũ orbi sanciret leges: Decere, inquit, modestissimũ quenque uoluptates consciscere. Eas uero esse tres, quæ dubio procul uim possideant uitæ conferentem, τὸ πιεῖν, τὸ φαγεῖν, τὸ τῆς ἀφροδίτης τυγχάνειν, hoc est potum, esum, Veneria. Cætera uero omnia dicere, inquit, oportet παραθήκας: ac si additamenta dicamus. Huius uero comicæ, & adeo grauis sententiæ, perinde ac ex diuiniore quopiam oraculo prodijsset, admirari succurrit, quam agminatim & confertim constipatique mortalium plurimi consectatores se profiteantur, & ueluti sponte, Volonum instar, nomina dantes decuriandos sese exhibeant, eiusque unius fiducia conturbent. Asiaticas illecebras & popinationes ex paulo politioribus non ferè est, qui non legerit. Quoniam lautitia inde, & immodici sumptus, ac non necessaria uoluptatum genera ortum habuere, & fusa mox latius, ac uelut incendium euagata non paucos in perniciem emollidis fluidisque moribus pertraxere. Ioniam legimus omnium primam unguentis delibutam ornatamque corollis in conuiuio decubuisse. Mensæ quoque secundæ, insigne luxus iritamentum, non aliunde irrepsisse uidentur. Vt minus mirer Sybaritas luxuriæ mancipatos, sicuti in Sudæ monumentis proditur, inter mortales cunctos Ionas eximiè colere, ac exosculari assueuisse, quod inter Græcos mollicie præsignes maximè forent. Nam & Plutarchus scribit: Alcibiadem, qui ferè polypi & chamæleontis miram exhibebat naturam, in Lacedæmonia fuisse seuerum & grauem, & quod illi plurimi faciunt, pugnatorem egregium. In Ionia uero inertem, mollem, uoluptarium, fluxum: pollucto nunquam non addictum, etiam si pollincto uideretur dignior. quod hæc adeo sint eius gentis peculiaria, ut in comicis Græcis Ionicum pro molli & delicato positum inuenias. & Ioniam nonnulli callitrapezon uocant, ac trypheram. Hoc eo libentius apposui, ut Propertio ferremus opem, & poetæ illius studiosos nostris lucubrationibus iuuaremus pro uirili. Eum uero conuelli magis audio, etiam ab doctissimis, quàm enarrari. Propertij uersiculi sunt hi:

At tu, seu mollis qua tendit Ionia, seu qua
 Lydia Pactoli tinguit aratra liquor.

Enarrantur & ijs Horatiani uersiculi ex tertio Carminum,

Motus doceri gaudet Ionicos Matura uirgo.

Ioniam nunc Asiæ regionem intelligo: cuius ciuitates numero duodecim celebrantur ab eruditis. Nam scribit Stephanus, Ioniam prius, quæ nunc Attica est, fuisse nuncupatam ab Ionio Apollinis & Creusæ filio. Sit uero illud auctarij loco: nam studiosorum emolumento libenter in parerga excurrimus. Ionia, si accentiunculam in postrema recipiat apud Græcos, locum signat, ubi uiolæ nascuntur, quæ dicantur ἴα: quod probat Libanius: sicuti rhodonia, ubi rosæ. Sunt qui plantã ipsam eo nomine intelligant: quanquam est & ganeati genus condimenti rhodonia, in Athenæi monumentis. Sed ῥοδοῦντις inquit λοπὰς nuncupatur quoque, id est olla rhoduntia: concinnabatur auium cerebellis

bellis ac porcorum in roſa decoctis numeroſiore, addito item garo, oleo, uino, pipere, ouorum luteis, quæ is uocat τῶν ὠῶν τὰ χρυσᾶ. Obiter illud ex Græcis compertum mihi ἐκλογῶν περὶ γεωργίας undecimo, quod & noſtri obſeruarunt: Ion dici, quia quum foret in uaccam Io deformata, illius pabulo repens uiola prodijt, quæ à nobis uideri dicta poteſt, quaſi uitula. Verum ad Ioniam redeo, ne uidear uelut de ſpatio ablatus. Ab alijs autem floribus, inquit in theſauris ſuis Pollux, an fiant id genus deriuationes, non noui. Cur non nouiſti, uir doctiſſime? Crinonia in tuis authoribus locus nuncupatur, ubi crina habentur, id eſt lilia. Nam & Latinè farraginaria, pro loco dicitur ubi ſeritur farrago. Ioniæ, pro uiolario meminit in Pace Ariſtophanes. Sunt quibus ionia uideatur flos, is qui purpurarum ac buccinorum eſt proprius, ab Democrito nuncupatur anthos porphyrion, inter papauerculum & ceruiculam, quod in Athenæi relatum theſauris eſt. Dicitur uero papauerculum buccini pars ima eſculentaq́. Eſt tamen eodem authore, callus pinnæ interior, & conchilij quoq; papauer. Verum in Dioſcoride non ionia, ſed cionia legendum arbitratur Hermolaus Barbarus, ut columellam intelligamus: quando & uulgo cionion dicatur uitreum uas, ſeu cion. Rhodoniæ uero meminit Ariſtophanis interpres: meminit Demoſthenes quoq;. Crinoniam Sudas non prætermiſit. Ionium autem mare ab Ius nomine nuncupatum ferunt: etiam ſi ab Illyrio uiro Ionio, maui1t Theopompus. Nam Archidamus etiam ab Ionibus, in eo qui naufragium fecerint. Mileſius Apulei ſermo, ex Ionum mollicie originem ducit, pruriens ac laſciuus: Nam & Mileſias dici fabellas, norunt omnes. Iulius Capitolinus in Clodio Albino: Mileſias nonnulli eiuſdem eſſe dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamuis mediocriter ſcriptæ ſint. Et paulo pòſt ex Seueri epiſtola: Quum ille nænijs quibuſdam anilibus occupatus inter Mileſias Punicas Apuleij ſui, & ludicra literaria conſeneſceret. Mileſiorum figmenta in ſcholis ſolita decantari, ſcribit aduerſus Ruffinum Hieronymus. Athenas nemo unquam pro dignitate laudaſſe ſatis uidetur: inde enim humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras diſtributæ putantur. Vera ſunt iſta propemodum, non imus inficias. Tu tamen tam exculta, tam grauis, tam philoſophiæ conſectatrix ciuitas Alexidis ſententiæ & ipſa calculum adijcis in gaſtriſmo, id eſt uentris indulgentia. Literis ſiquidem tuis proditum eſt, immo ne tergiuerſari queas, ab tuis ciuibus mandatum memoriæ, Attica bellaria fuiſſe lauta admodũ & pollucibilia, quæ cupediarum excellentia frontem matutinam quoq; prolectarent. Meminit tertio De republica Plato. Quid uero de Siculis dicam, etiam ſi acutis & controuerſis natura? Menſas quidem Syracuſanas, quarum meminit Lucianus, nec Zenobius pertranſiit, ab philoſopho iam damnatas taceo. Syneſius in commentario De ſomnijs, Siculorum uidetur luxum nouiſſe: Menſam, inquit, Siculam parat: ſi placet, etiam medicam. Cæterum cuiuſmodi forent eius inſulæ mores, optimè omnium monſtraſſe uidetur poeta Philoxenus ex colonis unus, qui in Siciliam miſſi fuerant: nam quum inibi domum & agros ſortitus eſſet feraces, unde ali abundè poſſet, indigenarum uero mores prælautos animaduertiſſet, ac nimio plus delicatos, & multam præferentes inconcinnitatem, Μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγώ ταῦτα. Non per deos, inquit, hæc me in perniciem bona dabunt, ſed ego ipſa potius. Et cum dicto relicta ſocijs ſorte, enauigauit inde. Leontinos in eadem populos inſula ſcribit Diogenianus, inter pocula obuerſari aſſiduè cum maxima ſolitos fœditate, in quam calamitatem Phalaridis ſæuitia uidebantur recidiſſe, à quo uicti bello & armis exuti, ne mox res nouas affectare poſſent, conuiuiorum hilaritatibus & uinolentiæ ſunt relicti. Ab ijſdem quoque in Eryce populis religioſe cultam legimus Venerem, cuius honori dicabantur anagogæ. Hæ uero intelligebantur, quum in Libyam inijſſe peregrinationem credebatur dea, cum qua ſimul emigrarent columbæ, quæ mox catagogijs redirent nono die pòſt, una primum è mari aduolante ac ſubeunte templum. Scribit Lycophronis interpres, Læſtrygonas eſſe, qui nunc in Sicilia dicantur Leontini. Prodidit Stephanus, Læſtrygonas cum Cyclopibus primos Siciliam incoluiſſe. At Plinius libro tertio: Formiæ, inquit, antiqua Læſtrygonum ſedes. Siculos, ut ingenio pingui, damnant Græci. Plutarchus de Timæo: Non Lydium, inquit, currum pedes aſſequitur, ut ait Pindarus: ſed rudis eſt omnino, ac puerilis, &, ut inquit Diphilus, pinguis, ὠνθυλευμένος στέατι σικελικῷ, id eſt

ἔω, id est adipe fœdatus Siculo. Scribit Cicero, Siculam gentem esse acutam, & natura controuersam: unde factum, ut Siculi Corax & Tisias dicendi præcepta condiderint primi. Sed omnem excedit admirationem quod de Syracusanis apud ueteres obseruatum legimus: lege siquidem sancitum illis fuit, ne mulier ulla pretiosius ornaretur, ni se constupratam prius esset confessa. Cæterum & uiris cautum quoque, ne sumptuosiorem uestem induerent, ni aduersos auersosque impudicos se comprobassent. Vmbrica tamen symposia paulò opulentiora uidetur Plutarchus accipere in Symposiacis: Ad cœnam, inquit, uenit unusquisque proprium ferens uentrem, qui non expletur, eo quod æquale est, sed quod sufficit. Vmbrica autem conuiuia illa nil opus est ex militaribus & castrensibus cœnis huc transferre: sed & Homerica ualere sinamus, subfamelica enim sunt, siticulosa: habent quoque hestiarchas, id est modiperatores reges, uel Italicis cauponibus difficiliores: qui inter pugnandum, ubi micant gladij, & atrocissimus uisitur Mars, obiectare non desinunt, quantum quis apud se hauserit. Hucusque Plutarchus: ex quo propter reconditiorem doctrinam, pluscula transferre collibuit. Quod tamen de Italicis refertur cauponibus, scire conuenit, esse id haud perpetuo uerum, quod ex Polybio liquet Historiarum secundo, in Italiæ descriptione. Super Vmbricis uero conuiuijs scrutabar impense, ecquid in ueteribus memorijs reperire esset, unde qualiscunque demanasset luxus is, ac comperiebam in Aristotelis libro, si modo non insititius est, περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, apud Vmbros animalia ter quotannis partum ædere: terram uero largiores semper fructus producere, quàm demessuerint prius: mulieres item esse πολυγόνους, id est præfœcundas, raro siquidem unum parere, duos uel tres sæpius. Esse uero Vmbros Græci scribunt, in Padi meditullio, & Picentum. Sed & Simbros quandoque dictos, inuenio. Hosce item ut delicatioris uitæ ac conturbatores in primis Abrodiætos ab Græcis incessi comperio, ac compari Lydis ratione uitam transigere consuesse. In Vmbris tamen parsimoniam laudat poeta Catullus. Terram uoluptariam significantius à Græcis τέμπη, inquit Hieronymus, dici.

Victus frugi ex Platone. Mensa sacra. Gulæ insectatio breuis ex Porphyrio. Dioscurorum prandium Athenis. Mensa Aegyptia, Democratica, satrapica. Rogatiani historia minus uulgata. Athletarum suggillatio fœda. Edacium catalogus. Addephagiæ templum, & Cereris σιτὼς. Megalartus. Megalomazus. Spheram habere bona sua, quid. Terpsion gastrologiæ author primus. Voluptatem esse monochronon. Cur unus tantum homo ciborum appetat diuersitatem. Caput XI

HAec est Abronum uita, hic luxus omnia gulæ studio prodigētium, ac ne in rutis quidem, & cæsis solum sibi paternum omnino relinquentium. Hi ganeones, profligatoresque, & quibus animam scias pro sale datam, quorum uita sagina est. Sed age: ex Platone eodem, unde exorsi sumus, mutuemur uicissim, quæ ad sanitatem Apitios, qui uisuntur etiam hac tempestate plures, reuocent, mensarū compressa suffrenataque uoragine. Quoniam sicuti astruebat Democritus, ambitiosam mensam fortuna, parcā uirtus apponit. Et Censorius Cato: Cultus, inquit, magna cura tibi, magna uirtutis incuria. Igitur constituturus philosophus hic semper ferè diuinus ciuitatem: quæ sui prius, quàm aliorum compos fiat: quæque non tam terrorem gentibus, quàm uenerationem sui nominis augustiorem sit iniectura, ueluti cælestis quædam res propioribus lineis expressa in terris: inter alia diuiniore ingenio excogitata, etiam quæ ad uictus rationem spectant, tam sapiens, tamque admirabilis conditor minus neglexit, ad retundendam helluantium, & familiam pecuniamque suam mutitationum gurgitibus proluentium lasciuientem gulam. Nam libro secundo De iusto, sic fermè scribit: Aestiuis, inquit, temporibus parte plurima, neque uestibus fulciētur, neque item calceis. At hyemalibus utraque ad cōmodum adhibebuntur. Panibus uescentur hordeaceis, aut etiam frumentaceis, quibus calamos subijcient, aut frondes puras. Ipsi uero substratis ex milace ac myrto lectulis, decumbent cum liberis, coronati interim, nec uino abstinentes diuinas laudes concelebrando: ut ita hilarius uiuant, ac iucundius, nec filijs operam dabunt, præter rationem calculorum. Porrò opsonia non alia erunt, quàm sal, oliuæ, caseus, porrum, olera quoque ex agris ueluti pulmenta. Adijciamus

mus & bellariorum aliquid. Sint uero hæc, ficus, cicer, faba, myrti baccæ, quæ uocant myrta, necnon ex fago glans prunis tosta. In potu autem summum adhibeatur temperamentum, ut hac ratione salubriter consenescant, ac tranquille, uiuendi exemplum posteris relicturi. Hoc est nobile Platonis decretum: hic fundus, & esitandi fundamentum omne: quod quàm uerum, quàm sanctum est, utinam tam id festiuiter excipiamus omnes, ut mensam sacram & mitem, sicuti scienter inquit Synesius, turgidæ incipiamus, ac nuptijs repotijsq; anteferre: & Apitij, ac Paxami iura, ualere iam sinamus, ne dum fartura perglíscit, opimaturq; corpus, nubilum menti prætendatur cimmerium. Quod eo esset præstandum procliuius temperiusq;, quoniam doctissimus quoque Porphyrius uentri mancipatos homunculos, immundorum dæmonum uasa fieri scribit. Seruatum uero Athenis Græci tradunt, antiqui uictus exemplum, quum Dioscuris in Prytaneo apponeretur prandium: mensis enim inferebatur caseus, ac physte. Est autem eo nomine, mazæ species. Oliuæ quoq;, quas drypetes uocant: item porrum. Mensa uero Aegyptia cuiusmodi foret, nam neq; hoc ab proposito dissentaneum est, ex Philostrati uerbis licet coniectare in Dionysio sophiste, quem ab Adriano imperatore illis insertum tradit, qui in museo pascerentur. Museum uero, inquit, mensa Aegyptia, conuocans omnes in orbe terrarum eloquentia illustres. Adnotatum in Græcis authoribus, Democraticam uocari mensam, quæ sumptu modico plures alat, cuius fuit modi Atheniensis Cimonis. Satrapicam uero, quæ impensa nimia ὀλίγυς τρυφῶντας, id est paucos admittat delicijs diffluentes, qualis uisebatur Lucullea: unde illud in adolescentem, πλυτῶν ὡς κροῖσος, ζῶν ὡς λούκουλλος, λέγων ὡς κάτων. Cæterum prius quàm inde digrediamur, succurrit exemplum frugalitatis nobile senatoris Rogatiani, cuius idem meminit Porphyrius. Is ergo sapientiæ studio egregie intentus, nil habebat antiquius, quàm ut quantum ratio pateretur, animum ab uitæ cogitationibus seuocaret, quamobrem nec bonorum curam omnino ducebat, quin & seruos à se reiecit, nec ullos unquam honores admisit. Nam prodituros quandoq; prætor, iam lictoribus illi apparentibus, nulla prorsus dignitatis habita ratione, nec prodire quidem sustinuit. Imò & propria domo relicta, apud amicos diuertebat, contentus semel interdiu dedisse operam cibo. Quæ uiuendi ratio tam incuriosa, tamq; sui negligens illuc demum profecit: ut quum podagra infestaretur prius, mox tanquam in multos annos impetratis inducijs, aut diffiso die, ita conualesceret, ut manuum pedumq; munere non uteretur secus ac quilibet maxime uigentium: qua quidem re factum est, ut uerè synceriterq; philosophantis insigne esset, ac haberetur exemplar. At obsecro, Herculis polyphagiam, ut Græcè dicamus, & polyposiam, quis non nouit? Quin Vlyssis edacitatem, ac læmargiam, & luxuriæ efferuescentis æstum ex carmine Homerico aucupatur Athenæus. Iam Theagenes Thasius athleta taurum uorabat solus: quod in Epigrammatum libro prodit Posidippus. Milonem Crotoniatam scribit Theodorus, carnium minas deglutisse uiginti, & panis totidem, uini choas persiccasse tres: sed & in Olympia quadrimum solus per diem absumpsit taurum, per stadium antea humeris circumlatum. Astydamas Milesius ab Persa Ariobarzane uocatus quandoq;, quicquid omnibus destinatũ foret, uoraturum se repromisit, impleuitq;. Sed de athletis non magnopere mirandum, quando ipsum hoc profiteri uidentur: propterea in Autolyco primo Euripides, Multa quidem inter Græcos mala uersari scribit, athletico tamen genere nil prorsum haberi peius, ut qui malarum serui sint, ac uentris. Carmen ipsum quod arrisit insigniter, etiam apposui:

Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων καθ᾽ ἑλλάδα,
οὐδὲν κάκιόν ἐστιν ἀθλητῶν γένους.

Cambleta Lydorũ regem, scribit Xanthus in id uorandi studio euectum, ut nocte quadam uxorem quoq; absumpserit: quumq; summo mane illius manum in ore comperisset, semet iugulasse. Rhodij Timocreontis edacitatem, ac bibendi auiditatem, sepulchro insculptum declarat distichum:

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πόλλα κακ᾽ εἰπὼν
 ἀνθρώπους, κεῖμαι τιμοκρέων ῥόδιος.

Quid, quod in Sicilia Addephagiæ uisebatur templum, id est edacitatis: ac Cereris statua, quæ dicitur σιτώ? Velut apud Bœotiæ Scolum Megalarti, & Megalomazi. Alcman

man poeta pamphagum uocat semet. Ac sunt hæc quidem patrimonia non deo pollucentium exempla, sed gulæ: quid uero pollucentium dico, tanquã bonorum decumam contriuisse, putent satis: imo uero sua omnia, & se deniq; deuoluentium in barathrum sic, ut in pollinctura, ne super sit quidem quod funeri infundatur. Eiusmodi fuisse Sippium, Plutarcho credimus. Eleganter uero id genus hominum dicũt poetæ, præsertim Græci, bona sibi habere uelut sphæram, quæ in uentrem facile deuoluerint. Diodorus, inquit Alexis, annis duobus σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν. Terpsiona, Archestrati præceptorem, omnium principem gastrologiam conscripsisse, compertum nobis ex Græco penu. Voluptatem Aristippus esse monochronon dicebat, id est temporis unius, quoniam præterita ad nos pertineat nihil, futura nec dum adsit. Sed enim quærat forsan curiosior aliquis, unde sit potissimum, quod inter cuncta animantia unus homo ciborum expetat diuersitatem, reliquis uel uno contentis, uel omnino longe paucioribus. Difficultati, & quæstionis inolucro sic ferme occurrunt naturæ uiri capaces: quod nobilitatis magnitudine, producta omnia humanis destinẽtur usibus, id quod in alijs non fit. Porro & constitutionum uarietas in uno tantum comperta est homine. hunc enim temperatum astruimus, sanguineum illum, alium phlegmaticum, & deinceps. Nam in specie sua, bruta sunt omnia, uel pituitosa, uti sues, pecudes: melancholica nonnulla, ut cerui, boues. unde fieri, ut homini alimentorum genus non unum uideatur necessarium. Deniq; animalem nos appetitum insequimur, qui ideo uarius probatur, quoniam ad opposita se habeant eius potentiæ. In brutis appetentia uiget naturalis, cuius ratio est alia.

Qui sit in Familiaribus epistolis, trapezophorus, contra omnium hactenus enarrationes. De trapezophoro item intellexisse Iuuenalem. Mensarum genera. Atlantes, telamones, magides, xylon. Troianorum mensæ. Monopodia. Mesa, quæ & mensa. Abacus. Cap. XII

QVum M. Tullij Epistolas familiares enarrarem Patauij maxima prouincialium frequentia, nec abdicatis tamen nostratibus, incidi in Epistolam ad Fabium Gallum, ex libro (ni fallor) septimo, in qua ita legebamus: Trapezophorum, si te delectat, habebis. Id uerbum tanquam obex molestior, multum iniecit moramenti, quod non ita frequens uideretur: & interpres, ut plerunq;, auribus paulo erectioribus minus satisfaceret. Sed quum in Græcorum penu diuertissem, uasarijs omnibus (quod aiunt) excussis, tandem quod inquisitioni diuturnæ & solicitæ fuerat, sum uisus reperisse. Siquidẽ in libro Iulij Pollucis decimo, ita legi: Licet porro mensam in qua pocula reponuntur, tetrapum dicere, aut etiam monopum. uel, si quis ambitiose ne nouis quidem abstineat, trapezophorum, uelut qui mẽsam gestet. hæc Pollux. Qui & si non omnino uetus uerbum putat, trapezophorum: interpretis tamen refellit inscitiam, in eo hallucinantis maxime. Nam etiam si in ueteribus Græcorum libris in ea notione trapezophorus non fere cõperiatur, quis tamen inficias eat, Ciceronis ætate in usu fuisse. Pollux certe negare non uidetur. Nam alibi, mensam coquinariã ab iunioribus dici, epicopanon scribit: & tamen infert statim, uerbum id extare in Menandri Messenia. Verum & apud Iureconsultum Florentinum, Digestis de supellecti legata, id uerbum reperias notione quam præstruximus. Porro quis unquam uel legit uel audiuit, Sacerdotis, quæ dicta sit trapezophoros, statuam, ut rem plane uisendam, ac uelut obryzatum omnino nummum, circunferri solitam? Quid tam præsigne in Palladis ministerio uel fecit illa, uel excogitauit; ut non absonum sit, huiusmodi honores illi fuisse contributos? Præter nomen uix aliud reperias quicquã de ea in literis. Quod ita esse, significare uidetur Harpocratio, à quo exponitur ea dictio. Ego uero trapezophorum intelligo apud Ciceronem, statuam, quæ poculorum mensam sustineret. Nam ex Vitruuij doctrina manifesto liquere omnibus puto, Imagines hominum exsculpi solitas, quæ columnas subiectæ fulcirent, aut tigna, uel id genus alia, quas Græci atlantas uocent, Latini telamones. Quo in genere habentur, quæ caryatides uocantur, necnon epistylia sustinentes statuæ Persicæ: Quod & nostris temporibus nullo non in loco conuisitur. Sed in re confessa, nimis multa. De trapezophoro puto etiam Satyrum nobilem intellexisse, qui & nostræ sententiæ addit tibicinem:

Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex
Ornamentum abaci, necnon & paruulus infra
Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron.
Si cui non triuialia placent magis, quod ab Luscinia Coccycem nequeat disparare: placeat, opinor, & Cyprij bouis merenda. Lego in nostris monumētis, & apud Varronem in primis, fuisse apud Romanos uinariam mensam rotundam, quæ diceretur cylibantum, à poculis quæ κύλικας Græci uocant. Item mensam alteram lapideam quadratam oblonga columella suffultam. Hanc cartibum, ab gerendo appellarunt, mox & cartibulum. Tertium mensæ genus quadratum & ipsum, uasis modo destinatum, dicebatur urnarium, quod urnas cum aqua positas ibi potissimum habebant in culina. In Iulij Pollucis Onomastico inuenias & hæc: Erant, inquit, mensæ primæ, secundæ, tertiæ. Tripodas dicebant, quibus illæ superponerentur. Nam mensas ipsas etiam magidas nuncupabant, ut est apud Sophoclem. Mensam nummulariorum, Demosthenes xylon uocauit, alij etiam pinaca. Fuit & mensa, quæ diceretur logisteria. Illud adijciendum. Mensas Troianorum, de quibus est illud Virgilianum, Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus, ab Græcis interpretibus tradi selininas fuisse, id est apiastras: uel ex panis portionibus præduris. Cæterum quæ mensa est apud Virgilium, citra N à Varrone dicitur mesa, quia media poneretur, originatione nimirum Græca. Scribit Liuius, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphum ducente, luxuriæ peregrinæ originem primum inuectam in Vrbem: Inde lectos primo æratos, & uestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia, & quæ tum magnificæ supellectilis habebantur, monopodia, & abacos adduxere milites. Tunc psaltriæ, sambucistriæq́;, & cōuiualia ludionum oblectamenta addita epulis. Tum coquus, uilissimum antiquis mancipium, & æstimatione & usu in precio esse. Et quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta.

Quid sit apud Platonem, Narthecophoros esse multos, Bacchos uerò paucos. Bacchus quid. Ebrietas animæ duplex. Nectar quid. Bacchus cur Soter. Sphaltes. Enorches dæmon. Enorchus. Bacchus cur iuuenis & senex.
Caput XIII

QVi Socratica instituta Christianæ integritatis esse idolum quoddam & imaginem, aut saltem umbram, scriptis prodidere: atq; Instrumentum Vetus Platonica confirmari theologia: ex qua, ueluti ex equo Troiano, innumera prodierint doctrinarum lumina: nouum uero, Socratis moribus, & sapientiæ: hi profecto, absit inuidia uerbo, uel soli, uel cum paucis admodum, rerum altitudinem, quam illorum hominum ingenijs arcana ratione artifex Deus inseruit, concepisse uidentur. Nam ut de alijs nunc discussio non fiat, nec examen acrius: quale obsecro illud est, quod ab Socrate in Platonis libro De anima, disseritur? Nam quum inculpati philosophi meditationem in eo uersari docuisset, ut animam seiungat diuellatq́; à corpore, quoniam uerè ingenueq́; philosophantem ita prorsum sentire necessariū est, se non alibi purius sapientiam comparaturum, quàm in futura post mortem uita, addidissetq́;, uirtutem ueram in purificatione consistere, quæ fortitudine, iustitia, temperantia & sapientia demum contingat: mox infert, Quamobrem qui mysteria sanxere, haudquaquā negligendi sunt. Nam arcana quadam ratione impense nos uidentur admonere, quisquis inferos petat, non ita expurgatus & initiatus, in cœno eum uolutari: quæ maxima turba est: at qui secus, cum dijs agere. Propterea inquiunt: Narthecophori quidem multi, Bacchi uero perpauci omnino. Sunt uero hi non alij, quàm recte philosophiæ mysterijs imbuti. Quid his paucis uerbis sanctius? Quid Christianæ ueritati magis consentaneum? Religionem, inquit, sanctitatemq́; prætendunt quidem plures, sed quotusquisq; culpationibus reclinatis, quas uitæ deprecatur castitas, scopū pertingit, aut induit perfectionem? passim quoq; uocantur omnes, electorum tamē mira paucitas: nemine non discum potius audiente, quàm uerè philosophantem. Nam & Chrysostomus: Multi, inquit, sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi nomine, pauci re. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Non uestis tenera, uti est apud Hieronymum, clericum facit, aut sacerdotem: sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quæq; peccatorum proluuium prætextu nullo exemptum purgatumq́; eat. Sed cur
nam

nam Bacchus pro germano philosopho aut uiro ad unguẽ facto, ut poetæ uerbis utar: Bacchum Platonici putant quandoq; principem ac summum quendam sacerdotem. Hunc bis natum ab mythicis confingi tradunt; qui significent futurum sacerdotem, statim initiatum renasci oportere: uel sacerdotis perfecti mentem deo penitus ebriam uideri iam renatam. Hoc ne quis miretur, scimus ab Musæo tradi, mirum iustitiæ premium perpetuam uideri ebrietatem. Quod ipsum antea per Dionysii sacra Orpheus inter ueteres theologos perillustris significauerat. Cui propheticum illud non dissentaneum est, Inebriabor ab ubertate domus tuæ. Ebrietatem in anima duplicẽ intelligunt periti: nam & potus est duplex. Quippe pars illa purissima altissimaq;, qua uel sustentantur diuina, uel cõstant, nectar uocatur, & deorum esse creditur potus. Inferior uero ac turbidior animarum potus nuncupatur: diciturq; in ueterum doctrina Lethæus fluuius. Anima igitur in corpus iamiam lapsura, ubi ad inferiora defertur, syluestrem tumultum, ut Plato uult, incipit sentire, delibutaq; ac grauata uinolẽta (ut sic dicam) alluuione, diuinorum obliuiscitur, & circa terrena delyrat: dumq; corporeis amplius oblectatur & pascitur, in corpoream degenerat naturã, totq; ac tantis offunditur erroribus, ut mentis acie hebetata, in ijs tantum ueritatem quærat, quæ imagines sunt & umbræ, ut Plotinus docuit scienter. Deceptio uero hæc inter mala prorsum maxime noxia. Et hæc quidem ebrietas una est, grauis ac pestilens, ob quam elegãter recteq; anima infra se & extra se constitui dicitur. Huiusce uero ebrietatis initium statuunt craterem Liberi patris inter cancrum leonemq; locatum, quia descẽsuris animis illic sylua influat primum. Altera uero, quam nectaris conciliat potus, fragilioris naturę, labentisq; obliuionem inducit. Anima ita affecta diuinis intendit, illa contemplans ueneratur. Cæterum excellentium rerum fulgore corusco quasi hebescit primo, aut mirandæ dulcedinis succum prægustans suauiter, insueto quodam ardore nouum induit habitum prioris oblita: Sed post paulo prægustatam diuinitatis iucunditatem iam largius clariusq; intuens inenarrabile ducit inde alimẽtum, extra se quidem, sed & supra se posita. Ex ijs opinor, liquet acrius intuenti, quid ita Bacchi nomine summatem sacerdotem aut deo inhęrẽtem uirum latices nectareos haurientem Platonicorum secretior doctrina intelligendum dederit. Apud grammaticos est piscis nomen bacchus, quem chellarem uocant & oniscum. In oppido Herminthi taurus soli consecratus colitur, bacchin cognominant: eius color in horas mutatus euariat: hirsutie mira in primis, in diuersum setis abeuntibus, quàm sit animantium cæterarum natura. Quod uero de nectare facta mẽtio, amplius sciendum, esse qui nectar interpretentur uinum in Lydiæ Olympo concinnatum fauis promixtis & floribus odoratis. Anaxandrides non potum accipit nectaris nomine, sed cibum. Succinit Alcman quoq;. Sappho etiam ambrosiæ craterem dicit. Sed nec Homerus esse deorum potionem nectar nouisse, creditur. Bacchum præterea legimus σωτῆρα nũcupatum Græcis, quod eos in Mysia, Telepho grassante, seruarit, obiecta forte illi uite, quæ res ab dolo id genus dicta Sphaltes est. Soteris Bacchi commeminit Plinius, sed ratione alia. Dæmon enorches apud Lycophronẽ Dionysius intelligitur in Lesbo. Thyesten nanq; cum sorore Dæta coeuntem genuisse Enorchum memorant: à quo sit conciliatũ nomen deo, sed muto & fœdissimo: aut certe quoniam eius mysteria cum saltatione celebrarentur, id est μετ᾽ ὀρχήσεως: uel etiam quia pudenda quandoq; ficulnea, & pelliceos sibi assuisset phallos ceruorum. Apud Homerũ Iliados ψ, enorcha testes habentia intelliguntur, cuiusmodi fluminibus immolari cõsuerant. Bacchum item nunc iuuenem expingebant, nũc senem, bibendi intemperiem significantes, uel contra: addebatur & caluitij deformitas, quia uinolentorum est, arcana prodere. Nam & Alcæus inquit, οἶνος γὰρ ἀνθρώποις διοπτήρ. Atheniensibus sacra Liberi fuisse pręcipua, scribit Dion. Ea quum Adrianus in ueste indigena cõcelebrasset magnifice, templum Liberi, quod Panhellinon uocant, construi permisit.

Tres esse principes supra mundum. Iouem esse mũdi animum. Quid Dionysius. Itẽ qui Titanes. Qui Typhon. Cacoethes. Sporadici morbi. Endemi. Epidemi. Cur homines dicantur Dionysiaci. Catacecaumene. Catacecaumenites uinum. Ceraunobolia. Virgilij locus quarto Georgicorum. Caput. XIIII

SEd ne quem omnino fallam, pergamq; porrò comperta mihi in arcanis ueterum libris in literas dare, admonendos censui studiosos omnes, non uno modo accipi Dionysium ab illis: uerũ quo apertior tota res fiat, sic reperio: Theologos antiquiores ita ratiocinatos, ut super mundum tres haberi principes, opinarentur: Oromasin, Mitrin, Arimanin: id est, Deum, mentem, animam. Nec ignoro, à grammaticis dici Arimanium, à bellandi furore. Dei propriam astruunt unitatem, mentis ordinem, animæ motum. à solo deo primam ipsam in mundo fieri unitatem partium, & totius: à mente, uirtute dei, ordinem unitarum partium: ab anima, superiorum uirtute motum fieri operis ordinati. Hæc anima prima in mundo, tanquam animali suo regnans, uitalem uirtutẽ, ut placuit Plotino, à centro, id est à terra, uelut à corde, per totum uidetur propagare. Sensualem uerò motricem à sphæris superioribus, uelut à capite inchoans, cæteris inde cõmunicare. Ab hac non aliter mundanum corpus alitur atq; ducitur, quàm per uitam inde corpori addictam, quæ uita ab superiori substantia, quantum substantia est, habet ut alat moueatq; alendo. In hac uita genituræ officium ita cum imaginatione concurrit, ut sese mutuo moueant. Sicut ad genituram parata est, sic prorsus imaginatur. Sicut uicissim imaginatur, ita fit ad gignẽdum promptior. Animam hanc Orpheus Iouem appellat, Sub eius uniuersali prouidentia, Dionysii constituit prouidentiam, id est naturam, seu uegetalem animæ mundanæ potentiam. Eius membra sunt rationes rerũ seminales in natura. Quæ quidem membra quãdo per generationem quasi procedunt in materiam, à Titanibus discerpti finguntur. Sũt uerò Titanes, genituræ præfecti dæmones, qui persuasi à Iunone, id est à processionis generationisq; cura, laniare Dionysii membra traduntur, quasi Osiridis membra, id est uiuificæ prouidentiæ, ab Typhone cõcerpta, hoc est ab dæmonum geneficorum duce: quia cõmune illius in cunctis æquè gignendis & mouendis officium differentes inter se partiuntur in sortes, rerumq; species ad singula generando deducunt. Quod uerò his adnectitur ex Orpheo item, Ob concerptionem eiusmodi deuorationemq; fuisse ab Ioue tactos de cælo Titanas, eum ferè sensum habet, Illos ad cælestia esse conuersos. Quod illis ardentibus enati ferantur homines, significat ex diuina eorum cura homines in lucem prodijsse uitalem, qui ea de causa Dionysiaci nũcupentur, ut qui ex Titanibus uideantur nati, quos Dionysii membra pauerant. Si quis fortè, ut & hoc attingam obiter, solicitius quærit, quos nam dicamus genituræ præfectos dæmonas: legat is Platonis Timæum, ubi post mundi creationẽ inducitur princeps rerum deus iunioribus dijs inferiorum animalium generationem mandare, & hominis præsertim: Qui, inquit, cum immortalibus appellatione conueniat, diuinusq; uocetur, habeat principatum, iustitiam colat, ac uos item. Ego uobis semen, & initium tradam. Vos cætera exsequi par est, ut faciatis generetisq; animalia, & cõsumpta rursum recipiatis. Postremo addamus & aliquid ex Græco penu. Est regio sole perusta, quam Mysi possideant, & Lydi, exuta arboribus omnino uisitur, præter uitem. Catacecaumenen uocant, inde uinum habetur uirtute præstans, catacecaumenites οἶνος uocatur. Ex quo & nonnullorum perelegãs circumfertur iocus, Dionysiũ dici rectè πυριγενῆ, id est ex igne natum. Catacecaumenen dici coniectant de fulminum frequentia, quam ceraunoboliam uocant: autor Stephanus. meminit Strabo. Est & eo nomine Erythræi maris insula. Deniq; uinum hoc significasse Virgilius quarto Georgicon uidetur, quum ait Cyrene ad Aristæum: Cape Mæonij carchesia Bacchi.

Etiam si id minus aduertunt interpretes. Quod ad Typhonem attinet, est quidem eo nomine uentus turbulentus, atq; item πυρώδης δαίμων, id est igneus dæmon: sed apud Galenum etiam febris τυφώδης, sicut morbus κακοήθης, ut parergon hoc adnotemus: qui re quidem magnus est ac difficilis, nec crisin habens certam: tametsi facilitatis speciem præferat. Legimus item sporadicos dici morbos, qui quouis tẽpore obueniant, & loco: sicut ἐνδήμους, qui in certis grassentur regionibus: ἐπιδήμους, qui temporibus quibusdam plures eodem infestẽt loco. Epidemeticos sunt qui forriarios modo à Gallis opinentur dici.

Quæ, & quot significet Cora. Quo differat ab partheno, nympha, & gyne. Coronomus. Cybolum. Cybitus, siue cubitus. Phlœa. Phlyax. Arrianus explicatur

plicatur,& emẽdatur. Item de Dionysio plura scitu digna. Cur dicatur taurus. Taurophagus. Tauropolos Diana,& tauropus. Dionysius. Sabazius. Vnde sabbata. An Iudęi Bacchum coluerint. Ficorum inuẽtor,& fructuũ. Ceruorũ nomina plura. Vino aquam quis miscuerit primus. Tripus Dionysii. Itẽ quid bassara. Scenophegia. De Anio pluscula. Interim unde Tauromenium. Tauros cur dicant Græci omnia uiolenta. Problastus. Sabaia Scenophegia. Ceruæ an habeant cornua. Bassus, cur pro humili. Cap. XV

QVod nam, dicat aliquis, propositũ tibi est? Nos quidem à te racemationem quandam ex paulo iucundiore uindemia expectabamus, qua ingenium fieret instructius, & uita comptior, morum ratio excussior, limatiorq;. Tu uero subinde Herculis cothurnũ tibi tentas inducere, nec te intra pelliculam contines supra crepidam iudicando, dum inseris operi, quæ exactius requirant examẽ, & philosophorum lucernam redoleãt. Fateor, prægustata suauitas, illudq; Platonicorum symbolum τὸ θεῖον, transuersum ita me rapit quandoq;, ut mihi sæpe uidear ad Lotophagorum gentem diuertisse. Sed bene est, suppetunt, qui me oblitum reuocent, ac uelut ex locato mecum agant: sed ita, ut respectare tamen liceat, & carptim, more bibentis in AEgypto canis, quo pascatur animus, præcerpere. Ecce uero monitor primus Arrianus manum inijcit, ac fronte rugosiore: Quid, inquit, differs? quin meo me candori restitutum pergis? Tu quidem de Dionysio multa ex Platonicis expiscaris. At Dionysius meus, quem Latini tui in secundo Alexandri gestorum Ioue ac Cora satum reddidere, qualis nam tibi uidetur? aut quam esse putas Coram istam? Ego uero tanti uiri authoritate commotior intentius circũspectare cœpi, & amplius indagine latiore tesqua omnia & uepreta ac condensa scrutari, ut quippiam uenarer, quod historico nobilissimo appositum leniret stomachum, demumq; resupinata librorum sylua, hæc proruisse sum uisus. Coram quidem uarie capi in authoribus: primumq; Molossorum gentem eo nomine puellas decenter forma conspicuas nuncupare. Propterea eorundem rex Adęs, siue Aidoneus, uti est apud Plutarchum filiam appellauit Coram, quam rapere adortus sit Pirithous. Sed & pro uirgine capi Coram, adnotauit Eustathius, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod ornare indicat, sed & repurgare, quorum utrunq; ætati congruit incorruptæ ac puræ: unde fiat forma deminuta, corasion. Disparari tamẽ ab cora & partheno nympham inuenias: quippe parthenon intelligunt, insciam prorsus uirilis cõcubitus: nympham, quæ uiro ante paulo iuncta, necdum tamen pepererit: gynen uero dicunt, quæ partum iam susceperit. uerum & coras, poetæ naues dicunt protoploos, id est primum in aquam coniectas, tanquam plane uirgines sint. Coram item Græci pupillam in oculo uocant, quia ἐκ κοίλου ῥεῖ τὸ δάκρυον, ex concauo profluit lachryma, unde dicatur etiam collurium. Est item cora, impedimentum sistens profluuium, & nummi species. Id uero insigniter aduertendum, coras pro uestium manicis capi, aut eiusmodi quopiam, quæ manibus plerunq; porrectiores comparantur: ob idq; impedimentum afferant, si in eas immittãtur manus, ne quid posit fieri. Proinde lectum in historia est: Ab Cyro sororis Darij filios necatos, quod illi occurrentes, in coras non immisissent manus, quod uni tantum regi assueuerat fieri. Ad hoc autem & Pollucis illud spectarit: nam quum interiorem cubiti cauitatem, olecranum dici pronuntiasset: extimam uero commissuram, ancona: coronomus, inquit, medicorum est. Dicunt autem hoc & cybolum, id est κύβωλον: sed & cybitum dicas, sicut Hippocrates. Nam est Doriensium in Sicilia uocabulum: unde κυβιτίζειν, Epicharmo est cubito ferire. Corã uero dici puellam ex alijs quampiam, nec legi, nec audiui: sed Proserpinam ita ab Græcis nũcupari, nemo in literis tam feriatus, qui nesciat. Ita uero in Arriano fuisse trãsferendum, argumento sunt pleraq;: & M. Tullius in primis, qui tertio De natura deorum, ex Dionysiis unum Iouis & Proserpinæ filium recognoscit, Corę autem minime. Apud Xenophontem libro Rerum Gręcarum sexto, in oratione quadam, Triptolemus dicitur Ceteris & Corę sacra arcana primus communicasse hospitibus Herculi & Dioscuris, qui & Peloponnensibus Cereris semina sit elargitus primum. Apud Plutarchum tamen in Græcis codicibus sic adnotatum cõperias; Aidoneum uxori Persephones indidisse nomẽ, filiam uero appellasse Coram. Lacones Corã deam uocant Phlœam: at Phlyax

dicitur uinolentus,ac ridicularius.Sopatrus apud Athenæum appellatur phlyacographos:de quo uerbo mox item pauca.Scribit Clemens, Iouem cōmutatum in anguem intulisse Proserpinæ filiæ uitium,unde sit natus Dionysius.Quo argumento etiam Saboziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum.Hinc & poetæ draconem tauri patrem dum concelebrant,symbolicè opertéq; Iouem innuunt,ex quo & filia,natus hic sit tauri specie.Quare ab Lycophrone taurū uocari,scimus.Scribit Athenæus,tauro & pardali assimulari Bacchum ex ebriorū uiolentia.Nam quod in tragœdia,cui attitulatio est Tyro,Sophocles taurophagum uocat Dionysium,id interpretātur,quia dithyramborum poetis in uictoria daretur bos.Alij crudelem & immitem accipiunt,quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad uinolentiam magis referendum alij putant,quod philœnus esset is,hoc est uino indulgeret largius.Et Dianam tauropolon uocant,sicut in Periegesi Dionysius Apher,non ab gente solum, sed & ab animali,ut probat Eustathius:quia armentis præsit,uel quia cum luna eadem sit, quæ tauris uectatur,& Tauropus dicitur.Certè Martis & Dianæ sacrificia apud Amazonas scribit Diodorus tauropolia nuncupari.Author porrò Diodorus in Philippi regis historia:Andromachum Timæi historici patrem coactis in unum qui cladi superfuerant,ab Dionysio Naxo euersa,taurum urbi uicinū collem diutius incoluisse:quare Tauromenij nomen loco conciliatum,quæ mox opulentior fuit ciuitas. Cæterum magna omnia & uiolenta,tauros Græci nuncuparunt ueteres,de Asiatici montis natura, quem ita nominatum scribit in Periegesi Apher Dionysius,quia sit ὀξυκάρηνος.

Cornua nam summus scopulis imitatur acutis.

ut inquit Rhemnius Fannius.Dionysium uerò dictum scribit Hesiodi interpres,ueluti διδοίνυσον, quia sit uini dator.Id antea Plato quoq; prodiderat.Propterea in uindemijs faciem eius musto tingere,ac ficis,consuetudo fuit uetus:inde ab Siculis Bacchus dicebatur Morychus,quia μορύξαι signet polluere,ac fœdare.Problastum,id est πρόβλαστον uocant,quia egerminantibus uitium palmitibus,illi fieret diuina res,uel quum easdem forent putaturi.Dionysium dici interpretatur Phurnutus,ab διαίνειν ἡμᾶς ἡδέως, quia iucunde suauiterq; nos irriget:uel quasi διάλυσιν: nam & ratione eadē Alysium quoq; uocarunt,quoniam curas soluat, uel quod ad montem Sitium enata primum tradatur uitis.Lyæum dicunt,non solum quia membra soluat, sed amplius,quoniam ex intemperanti potu cooritur sæpe discordia,soluiturq; hominum unanimitas. Sed & deridiculi gratia uocabatur Erebinthios,quæ uox tum legumen nobis indicat,tum pudenda uiri,ut est apud Aristophanem.Quod cōuitium paulo impudentiores etiamnum hoc tempore usurpant. Sabazion uero appellatum uolunt,à tripudijs quæ ab furētibus fierent, quando id à Barbaris σαβάζειν dicatur. Sabos autem dicebant ei deo consecrata loca,quin & Bacchos eius eodem nunciabant uocabulo,id est Orgia celebrantes: sic enim hi quoq; dicuntur,quamuis etiam Bacchus sit coronæ species.Inde simplici uulgo irrepsisse opinor in plerisq; Italiæ locis,ut pro agitare usurpent sauazare. Sabos inuenias uel apud Demosthenem pro Ctesiphonte.Sabazium esse Dionysium docuit libro secūdo Amphitheus.At Mnaseas Dionysii filium accipit Sabazium. Sabaia paupertinus est apud Illyricos potus,ex hordeo uel frumēto colliquatus:unde Sabaiarius inflectitur, probrosum nomē.Lacedæmonios Sosibius tradit,Dionysium colere Syciten cognomento, quia ficum ab eo inuentam opinentur. Quo argumento Milichius etiam dicitur quandoq;: nam milicha,pro ficis usurpari animaduertimus. Apud Naxios certè simulachrorum facies nunc uitiginea conformatur,nunc ficulna,prout uel Bacchus dicitur,uel Milichius.Pomorum quoq; inuentorē Dionysium ferunt, & Syracusius significat Theocritus,qui μῆλα διονύσου nuncupat, & illis eum coronari scribit Callimachus,unde mutuata Venus dederit Hippomeni, quibus & in amorem præceps ierit Atalanta,quod canit Philetas.Sunt qui augurentur dici poma Dionysii,à loco qui sit deo illi sacer. Quin & omnium repertorem fabulantur, quæ ἀκρόδρυα uocāt Græci,quo nomine fructus intelligunt arboreos.Scitu uerò dignum quod in Symposiacis innuere Plutarchus uidetur:sabbata Iudæorum ex huius uocabuli ratione nūcupari,quando ab Iudæis Bacchum coli solitum,inde coniectat, quod ea se die inuicem ad bibendum largius soliti essent inuitare.Mel porrò nec sacris inferant, quod admixtum

tum oblædere uideatur uinum: sed & apud illos supplicium haberi maximum, si cui mulcta sic irrogetur, ut certum tempus uino cogatur parcere. Ducit item argumētum ex pontificis habitu, qui festis diebus mitrā gestaret, nebrida indutus auro distinctam, & tunicam quoq; talarem, ac cothurnos, propendentibus ab ueste codonibus multis, hoc est tintinabulis, quę inter eundum obtinniant, sicut (inquit) apud nos. Putat porro Hebræorum scenophegia, quæ sub tentorijs aguntur, mensis pomis omnifariam onustis, habere cum Baccho similitudinem aliquam, quoniam scenæ illæ palmitibus, & hedera compingerentur, & uindemia inprimis uigente, festum ageretur, à quo non multis interiectis diebus, altera sequeretur celebritas, Bacchi uero nomine insignis. Quin & aliæ, quas craterophorias & thyrsophorias nominant, ab Thyrsis, cum quibus templum ingrediātur. Cæterum quid intus faciant, nescimus, inquit. Non aliud uero esse, quàm debacchationes, ueri prorsum fit simile. Siquidem tubis utuntur modi non magni: sicut & Argiui in Dionysiis. Cum citharis accedunt alij, quos ipsi Leuitas uocant uel ab Lisio, uel ab Euio, Bacchi cognominibus. Additur id quoq;, ab sue Iudæos abstinere, quod ab eo genere sit interemptus Adonis, quem esse Bacchū fere cōstat. Sed de hoc uarie traditur imoq; alibi plura. Hæc sunt quæ ex Plutarcho recensuimus: quæ quàm cōmentitia sint, quantumq; habeant uanitatis, uel me tacente, nemini obscurum puto. Quod uero de nebride facta nobis mentio est, amplius attendendū, nebrida dici ceruinam pellem: quippe est nebrus inter ceruos, qui nunc primum βορὰν ἐκδέχεται, id est alimentum admittit: proinde Anacreon nuncupat, νεοθήλεα γαλατηνόν, id est nuper uirescentem lactentemq;. Apud Philetam obseruatū Græcis est, primigenios ceruos dici procas, unde appellata Proconnesos: grandiores paulo iam dici cemades ualent. Perfecta demum ętate cerui, nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina, coniectet aliquis, uel etiam generum ex magnitudine, uel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in ijs satagunt egregie: sed ita, ut nec sibi admodum satisfaciant. Est & illud in ceruis adnotatum discrimen, fœminas in ijs cornuum carere insigni, etiam si cornutas fingant poetæ omnes: nam in Olympijs Pindarus χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν dixit. Sunt qui habere aliquas, coniectent: quando & Libyci ac AEthiopici elephantes cum fœminis dentes habent prorsum: quod approbat Amyntianus. At Indicorum fœminæ ijs omnino carent. Nec illud relatu indignum ceruam Eurystheo ab Hercule oblatam, in collo habuisse inscriptionē eiusmodi, ταυγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Aristoteles cum Plinio mares tantum ceruos cornibus insignes prodit: quod approbat libro quinto Pollux, Anacreontem coarguens, & Sophoclem, qui κερόεσσαν ἔλαφον dicunt, id est cornutam ceruam. quod ut inscite dictum, sentiens Zenodotus, ἐρόεσσαν legere maluit. Ad ea uero quæ dicta de scenophegijs sunt, dignum relatu est, dici ab Aristotele scenopegiam nidi constitutionem, quam miro ingenio excogitant hirundines, implicito festucis luto ad lutariæ paleationis normam, quę ἀχύρωσις dicitur, id est achyrosis. Verum prius quàm ab hisce reuellamur, quanquam nonnihil ueriti sumus, uisum iri quandoq; nasutioribus, Iliade longiora nos sæpe contexere: adijcietur illud quoq;, Bacchum ab Eustathio deduci, ἀπὸ τοῦ βαχεῖν, ab incondito ululatu, quo furentes Bacchæ personent. Postea, inquit, insertam literam κ, quo expressio fieret tetri immanisq; soni. Quæ ratio item ex Iaco Iacchum fecisse uidetur. Bacchas, postremo Bassaras uocabant, proprie quidem sicuti Orion scribit. Sed hinc est etiam prostituta mulier eodem dicta nomine, unde factum licet cōiectare, ut uulgo nunc in Cispadana Italia ancillas quoq; sic fere nuncupent massaras, deluxato elemento primo. Bassaras nominat & Lycophron. Bassarica, pro Dionysiacis interpretantur. Dicitur quandoq; Bassaris meretrix in Epigrammate. Herodoto autem credimus, ab Cyrenæis, uulpem dici bassarum. Quod autem passim pro humili & depresso bassum imperita plebs usurpat, illam (ut puto) originem habet, quod bassos pro cauitate dicitur interdum Græcis. In tam multis uero quæ de Baccho contexímus, adijciatur illud quoq; ex Philochori monumētis: Amphictyona Atheniensium regem omnium principem ab Dionysio edoctum, uino aquam adortū promiscere, quo nomine surrigi homines sint uisi, quos meraca prius incuruabat potio, unde Dionysio erecta ara, quem ὀρθὸν uocant, hoc est rectum, substructa proxime Nympharum quoq; in horarum sa-

crario. Staphylus uini temperamentum Melampodi ascribit. Ad hæc pertinet Varronis illud: In partu uinum, non ut in calice, quærit aquam, sed solem. Tripoda Dionysii quum audis, craterem intellige: nam ex tripode dicere, uera loqui est. Vino autem ueritas attribuitur: hinc Græci, οἶνος καὶ ἀλήθεια λέγεται. Superpondij uero id loco fuerit: Staphylum, Dionysii filium, ῥοιώ, id est Rhœo, filiam suscepisse, quam Apollo compresit: id ubi resciuit pater, coniectam in arcam demisit in mare. Illa uero diuinitus ad Eubœæ antrum appulsa, puerum peperit Rhœo, ac Anium dixit, διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτόν: quia ob eum multam sensisset tristitudinem. Anium autem in Delum Apollo transtulit, qui & uxorem duxit Dorippem, ac genuit Oeno, Spermo, Elaida: quibus id impartiuit Dionysius, ut quicquid tangerent, in triticum statim uerteretur, & uinum, ac oleum: unde dictæ Cænotropæ, quasi in nouas formas omnia uertẽtes. Scribit Pherecydes: Anium hunc Græcis illuc profectis persuasisse, inibi nouem annis permanere: quoniam ab dijs statutum foret ita, Ilium decimo tandem anno posse capi. Hæc eo repetita nobis libentius sunt, quia mirum est interpretum Maronis silentium, ceu Oebalias habitẽt Amyclas, ut est apud Ausonium, & ora obsignarit Sigalion AEgyptius.

Dionysiorũ ritus. Qui sunt phalli. Phallogogia sacra. Neurobatæ. Paradoxopœi. Parodoxologi. Quid neurospasta. Lucianus declarat. Gellij locus emaculatur. Automata. Autocratores. Automatia. De phalacris, & phalãtho. Phalæna quid. Item qui sint Phalari, & Phallophori Ithyphalli. Autocabdali. Phallica carmina, uel Ithyphallica. Item Oschophorica. Enarratur Columella in Hortis. Hermata, & phalãgia quid. Item hilarodia, hilaria, simodia, magodia. Lylodi. Cinędologus. Ionicos logos. Sotades. Dicelictę. Sophistæ. Tarantula. Rutela. Phalangis fabella. Hermaces. Lithaces. Lysiodi. Plutarchi locus perpenditur. Nephalia ligna, œnospoda, œnispa. XVI

Dionisia, inquit in Moralibus Plutarchus, ueteri ritu quum multa prorsum & festiua hilaritate agebantur: erat qui amphoram uini ferret, & uitem, aderat & qui hircum traheret: alius arrichum, id est cistam aut cophinum, in quo caricæ forent, gestabat: omnes autem phallum. sed nunc, inquit, negliguntur hæc, obsoleuerũtq;. Hactenus ille. Quid uero phallus hic sit, scio anxie quæsituros ex studiosis multos. Herodotus quidem in Bacchi sacris phallos agnoscit, id est ficulna ueretra à collo propendentia. Nam & Phallagogia, Bacchi sacra dicũtur Phurnuto: & si sphalalogia modo scriptum comperias. Sed phallorum pompa, Periphallia nuncupatur. Author est Diodorus, Osiridis pudenda in sacris & cærimonijs phallon dici. Nunc & eorum loco ab AEgyptijs excogitatas statuas cubitales, quas per pagos circunferrent fœminæ, mentula, quæ propemodum instar esset corporis reliqui, innuente, & præeunte tibia. Sed & Mercurij statua ab eodem, ueretro porrecto celebratur. Verum & phallos duos in propylæis deæ Syriæ permagnos memorat Lucianus, quibus ita inscriptum foret Græce quidem, sed in hunc sensum: Hosce phallos ipse Dionysius nouercæ Iunoni dicandos curaui. Postea hæc subdens: Phallos, inquit, Dionysio Græci excitant. In quibus ex ligno deformatas hominum imagunculas gestitant, pudendis magnis prominentibus, uocantur Neurospasta. Sunt uero hæc obiter, ut lucem quoq; Luciano inferamus, quasi tu dicas, neruis mouentia. Vtitur eo uerbo Athenæus, necnon in Symposio Xenophon, & in libro De mundo Aristoteles, quẽ locum Apuleius sic est interpretatus: Astutia unius conuersionis multa & uaria pariter administrant, etiam illi qui in ligneolis hominum figuris gestus mouẽt, quando filũ membri quod agitari solet, traxerint, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi uibrabũt, nec inuenuste totum uidebitur uiuere. Meminit etiam quodam loco in Noctibus Atticis Gellius, sed maxime uitiato codice: nam modo legitur, neurobapha. Herodotus Historia secunda, in Dionysii sacris in AEgypto, excogitata scribit simulacra Neurospasta, quæ uicatim circũferant mulieres. Laurentius ridicule, opinor, ex neruis compacta est interpretatus. Neurobatas comperi tamen apud Firmicum: Oriente, inquit, ingeniculo, quem ἐγγόνασιν Græci dicunt, nati cum testimonio Martis & Lunæ, erunt funambuli, oribatæ, neurobatæ, & qui talia pertractent. Automata uero apud mechanicos dicũtur, quæ per se uidentur motari, non longe ab neurospastis disiita. Nam & automati sunt

sunt,qui non uocati ad cœnam pergunt:sicuti rhapsodia Iliados secunda apud Homerum dicuntur,& autocleti,id est αὐτόκλητοι, hoc est per se uocati. Automata porro appellantur,temere fortuitoq́; euenientia. Ab neurospastis dicitur neurospastice ars, quã tamen non uideri seriam putat Eustathius. Automata dicuntur miracula ab Aristotele De animaliũ generatione libro secundo. Sed & automata oua,quæ constiterint sponte,nec suum mas insperserit semen. Autocratores dicunt,qui per se omniũ habent ius. Hinc legatos αὐτοκράτορας in Nicia nuncupat Plutarchus, qui plena funguntur potestate. Automatia uero fortuna est, cui quum benefacta omnia referret accepta Timoleon,domi Automatiæ sacellum extruxit: quod significat AEmilius Probus, sed apertius exposuit Plutarchus:sic tamen,ut interpretatio Latina prorsum nulla sit, aut mendosissima. Scribunt Græci,in Chio uinum haberi aruisium tribus generibus. esse enim austerum,dulce,ac inter hæc medium quod autocratũ uocabatur. Automata leguntur Digestorum primo,titulo de legibus,lege tertia. Dignum obseruatiõe quod e thesauris Galeni promitur Therapeutices decimo:Paradoxopœos nũcupari omnes,qui miranda,extraq́; communem animi cõceptum faciunt,moliunturq́;. Nam qui dicunt, ab eodem paradoxologi uocantur. Sed redeo ad phallos, de quibus alij sic produnt, Esse oblonga ligna in summo habentia ex corio pudenda. Quidam tradunt,forma eiusmodi e collo & femoribus pendula, solitos in Dionysiis saltare. Phallum etiam dicimus in galeæ fronte prominens ornamentum, siue claui sint prælucidi, siue scuta quædam breuia admodum,ut scribit Eustathius. Phalon enim illustre signat, aut clarum, quia phaos dicatur lumen. Vnde & phalacri pro caluis, quia albicet ijs caput, aut denudatum apertumq́; sit. Phalanthos etiam hosce dici inuenimus apud Pollucem, quoniam albicans capillus uocetur anthos. Et phalarum nonnulli arietem album interpretãtur. Homerus κύματα φαληριόωντα dicit albescentes undas. Phalion uero album dici, indicio sunt equi, phalij nuncupati, quibus albicet frons. Sed & hominem uocamus phalium,albis capillis in fronte. Palyn uocãt tenuissimum in farina,unde phalion pro albo dici opinantur alij: certe παλύνεσθαι, albescere signat. Quæ uero dicuntur φάλαρα,id est phalera,sunt crici in galea siue annuli circa tempora malasq́;: quas partes παραγναθίδας nuncupant. Phaleras uero esse frontis equinæ ornamenta,sciunt omnes. Phalæna paruum est animal candelabris aduolans, quod pyrastumuros nuncupatur, & psora. Dici uero phalænam putant παρὰ τὸ εἰς φῶς ἅλλεσθαι, quia ad lumen assiliat. Phalænam item ἰδιωτικῶς candilosbestrium dicunt:sunt qui Rhodiorum uocabulum phalænam putent. Erant & phallophori,ithyphalli, autocabdali, musicorum species, ut est apud Athenæum. E quibus hi quidem ex hedera coronas gestabant. Ithyphalli uero temulentorum personis cõtegebantur,habebant chirothecas affabre elaboratas,necnon talarem tunicam,produciq́; uoluptatis causa solitos, Athenæus scribit. Phallophori autem papyraceo tegumento faciem conuelabant,hedera & uiolis coronati. Autocabdalon pro rate multi etiam interpretantur. Sed proprie ita uidetur dici utcunq́; subacta iam farina. Qui uero phallos erectos in inguinibus tantũ ferebant, dicti sunt Ithyphalli. Nam phallica uocantur carmina, quæ cum tripudijs stante phallo canebantur. Sed Pollux Ithyphallica nuncupat, sicut Oschophoria, quæ in Oschophorijs canerentur, quod festum erat ab ramorum,quos oschia uocant,latione ita dictum. Priapum quoq́; Ithyphallũ uocant,ut scribit Diodorus. Sunt in eo genere,qui uocantur hilarodi,quos nonnulli etiam Simodos nuncuparunt, quod Simus poetas id genus præcelluisse ampliter uideatur,quod Aristocles scribit. Hilaria uero festa erant,quibus læta omnia, uti scribit Flauius Vopiscus, & fieri consueuerant, & dici:celebrabantur, Macrobio authore, octauo calendas Apriles, quando iam productiores sentiuntur dies. Deo Pani credebantur sacra,quem ut omnium authorem coluit priscorum uanitas. Erant & Magodi,qui fere Lysiodi uocitantur. Videtur magodia inde nomen indepta,quod magica proferrentur, & pharmacorum potestates. Apud Plutarchum in Sylla nominatur Roscius Comœdus, Sorix archimimus, Metrobius λυσιωδός. Interpres Bacchanalium cantorem reddidit: forte quia Lysii dicantur Bacchi sacrificia, quod Bœotios à Thracum impostura liberarit is deus. Nam & Lysios deos intelligit Pollux apotropæos. Vel quod à Naxijs uitem redemerint Thebani; quod probat Aristophanes.

Apud

Apud Athenęum Diogenes Epicureus amasse dicitur mulierem Lysiodon. Fuit & cinædologus, qui etiam Ionicos dicitur logos, & Ionicũ poema. In ijs Sotades uiguisse in primis commemoratur, qui Maronites fuit, uti Pergamenus prodit Carystius: & Phlyacas scripsit, id est cinędos. Apollonium habuit filium, qui de patris scripsit poemate. Suus erat Spartanis quoque comicus lusus. Hunc qui obirent, apud Laconas uocabantur Dicelictæ, quãquam euariante apud alios appellatione. Phallophoros siquidem appellant Sicyonij, quidam autocabdalos, sophistas nonnulli. Iam opinor ex ijs, quæ de Ithyphallis obseruata tradidimus, lux multa Columellæ uersiculo accedit ex hortorum cultu:

Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen uenerare Ithyphalli,
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minatur.

Quanquam trochaicum dimetrum, brachycatalectum dicitur quoque Ithyphallicum: sicuti anapesticum dimetrum, catalecticum nuncupant parœmiacum. Nephalia uocabantur ligna, quæ uitea non forent, nec ficulna, aut myrtea. Illa enim œnispa dicuntur, aut œnosponda, ut quæ urerẽtur, ubi non aqua, sed uinum prolibaretur. Non mittamus postremo, quæ proferri ex Eustathij thesauris ualent. Phaleridas Veneri coniunctas putari, non propter Ithyphallos modo, uel etiam Phallos, sed & ex albedinis ratione, quæ in animali uisitur femine. Cuius inesse similitudo pernóscatur in Phaleridum nomine. Phalium quippe, ut exposuimus, album dicunt, unde & phaleræ. Phalangia uero ad hæc prorsum faciunt nihil: sunt tamen eo nomine, subiecta nauibus ligna, uelut fulcimenta, quæ item dicuntur hermata, quasi ἐρέσματα, ut author probat Eustathius, nec flatilis repugnat, regula dictante, Vocalem breuem in ρ desinentem, illato mox μ, aspirari: ut hormos, horma, hormatos. Est tamen herma, inaurium genus muliebre: dicũtur & hormata dolorum quãdoque. Imponitur & nauigijs herma, citra quod si fuerint, dicuntur anermatista, id est ἀστήρικτα ἄοπλα, hoc est infirma, inermiaque. Herma, saxum prægrande interpretantur grammatici: nam & Arrianus scribit, herma impositum puppi, ut eo pondere protolleretur prora. Hermaces autem loca dicuntur lapidibus frequentia, uel in Mercurij honorem accumulati lapides. Nuncupantur & lithaces asperiora loca. In Herodoti historia septima, inter Scyathum & Magnesiã herma statuitur, quod (inquit) myrmeca uocant, id est formicam. Ipse in mari petrosum intelligo locum eo nomine, fluctibus adobrui solitum: ex quo Anacreon, ἕρματα uocauit ἄσγμα. Phalangium uero ex araneorum decuria, solers recentiorum perpensio dici ab Arabibus Rutelam, animaduertit: collatis, quæ cum Galeno prodit Auicenna. uulgo autem Tarantulam: cuius exitiale uirus stuporem læsis inducat, genuum labefactationem, demumque uniuersi corporis palmum, id est tremorem: qui in prouerbium usque profecerit. Illud grauius multo, qua quis affectione morsus tempore distrahatur, eandem uel ad extrema seruare perpetem, Sic qui, uti assolet, per mentis hallucinationem regem se aut deum ementiatur, imaginario malo perdurante, regiæ claritatis aut diuinæ excellentiæ opinionem nunquam exuere. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quendam, cui foret Arachne soror. Quum uero ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se inuicem obstrinxere: indignata dea, in reptile genus utrunque deformauit: quæ ab fœtu uorentur suo.

De phellis, item phelleis, & phelletis. Qui phellopodes. Phelon, phellodrys, Phalerus. Neapolis conditor. Cap. XVII

Legebam Iulij Pollucis Onomastici librum primum, ubi piscatorum instrumenta nominatim recensens, linum appellat, phellos, molybdænam. Quærebamus, cuiusmodi nam forent, qui nominãtur phelli. Nam alibi idem Pollux in ratione capiendarum purpurarum, ab porphyreis, quos eius piscis indagatores intelligit, cypselas ueluti nassas quasdam ex sparto uel iunco contextas & illitas demitti per funiculum scribit, ex phellis propendentem, ut emineat. Sed & Plutarchus in libro De Romanorum fortuna, Caium Pontium ab Camillo trãsiturum in Capitolium, quod ab Gallis obsidebatur, dum Tybrim transmitteret, φελλὸς πλατεῖς ὑπο-

ὑποστερνίζεσθαι, hoc est phellos latos pectori subiecisse scribit. Comperiebam in libello quodam, in quo rhetorum obscuriora uocabula explicantur, phelleas dici apud Isæum loca petrosa capris compascua: unde & Phelleus apud Aristophanem in Nebulis, est in Attica locus inæqualis & superciliosus, asperq́. Ex hoc & Dores pumicosos lapides dicunt phelletas. Est & in libris operimentum extimum phellas. Sed hæc ad rem nihil. Phelidij, seu Phelidis insula, nona urbis regione statuitur à P. Victore. Phellos id esse uidetur Græcis, quod Latine suber: cuius est natura, ut mergi nequeat. Propterea Græci ἀβάπτιστον φελλόν uocant: quasi tu dicas, immersabilem phellum. Vnde elegantissime Pindarus, cum qui insita uirtute, impenetrabilem se quodammodo seruat fortunæ telis, nec deijci nouit, aut dari pessum, esse tanquam phellum pronuntiauit. Sic enim ait. ἀβάπτιστος εἰμὶ φελλὸς ὥς. Est & Arcadibus arbor dicta phellodrys, quod primo De historijs Theophrastus scribit: quam esse astruunt quidam, ilicem fœminam. Sunt qui aquifoliam, ut Theodorus: quam dicat Theophrastus Ariam, siue Agriam, siue Narycam. Phellopodas uero Lucianus quosdam fingit, qui per mare currentes nō mergerentur, quoniam (inquit) phellinos haberent pedes, ex phelli, id est suberis similitudine. Est apud Vitruuiū libro nono, in horologij aqualis ratione, phellos, siue tympanum, aut scaphum, quod ab aqua subleuatur. Sunt qui ita scribant, Phellum esse in Italia montem, in quo piceæ proceriores gignantur, ex quibus phellus, siue suber conficiatur. Phellessæos esse dicit Stephanus Vmbris adiacentes populos ad Iapygiam, sicuti commeminit libro sexto Eudoxus. Idem putat Phelleos de locis dici omnibus, quæ infra petrosa sint, tenui superiecta terra, ad olearum plantationem peracommoda. Phellum & Antiphellum in Lycia ciuitates recognoscit Alexāder Polyhistor. Phelonem pro tunicula positum legimus. Adnotatum uero à grammaticis illud quoq;, nūc masculino genere, nunc fœminino phellum dici. At Phalerus, uti apud Lycophronem comperi, Siciliæ fuit tyrannus, à quo in Italia creditur condita Neapolis: etiam si Diodoro & Opiano Hercules placeat institutor: nam ubi in Cynegeticis Oppianus ait, νέον πτόλιον ἡρακλῆος, Neapolim significat.

Quam habeat rationem adagio, Camelus bactriana. Hybus quid. Pluscula de camelis. Perpensus Plinij locus, & Diodori. Camelus pro fune. Quid camelaucium. Camelaria, uel camelasia. Dromedæ, uel dromedarij. Anchoralia. Caballariæ. Cap. XVIII

CAmelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id est bicolorem hominem, uenisse in prouerbium in AEgyptia historia animaduertimus: aduersus eos quidem qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa uel meticulosa sunt uel plane ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inusitata in AEgyptum induxit, camelum bactrianam insigniter nigram, bicolorem item hominem, ita ut medietas quidem ex æquilibrio summe foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiam. Conuenientibus igitur in theatrum AEgyptijs, alia utiq; non pauca spectaculo digna exhibuit. Demum stuporem nouitate rei, ac inusitata specie iniecturus, camelum produxit, & semialbum hominem. Cæterum AEgyptij cameli aspectu territi paulo minus prosilientes mandarunt fugæ præsidium, etiam si auro esset ornata egregie, ac purpura instrata, freno quoq; lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, uel Cambisæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus distincti, & (ut sic dixerim) uariegati, intuitum partim fusius riserunt, partim ut monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, Δέδοικα δὲ, μὴ καὶ τ' ἐμὸν κάμηλος ἐν αἰγυπτίοις ᾖ. Sum ueritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud AEgyptios. De camelis Aristoteles multa, & Plinius. Author in Georgicis Didymus, ex sue ac camelo progigni tertij generis camelum δίκυρτον, id est gibbi duplicis, densiore pilo, uiribus præualidis adeo, ut duplicato onere incedant onustæ. Hasce uero dici Bactrianas, quod in Bactris natæ primum. Mendum uero exemplarium est Bibliotheces tertio apud Diodorū, ubi Ditili scriptum reperies pro eo quod est Dicyrti. Cameli in dorso tuber uocant hybon, id est ὕβον: quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est obtorto. Iulius autem Pollux ita prodit: Ad belli usum asini, qui dicuntur sceuophori, id est sarcinas gestantes pernecessarij habentur.

Boues

Boues item qui currus trahant. Multi utrunq; præstant: camelorum quoq; gerula opera expetitur. Sed in his etiam bactrij pugnant, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiam. Et quia non infestentur siti, utiq; laboris patientiores. Quibus longiore itinere fatiscunt pedes, carbatinas adhibere moris est. Herodotus author est, Camelum in posterioribus cruribus quatuor gerere femora, & genua totidem, & ueretrum inter posteriora crura, quod caudam spectet. Porro camelis iunctis Indos tendere ad auri furta, quod (inquit) custodiant formicæ, quæ uulpes excedant magnitudine. Adijcit Philostratus, Indos ad cursum camelis uti, hisq; uno die stadiorum mille iter conficere. Feruidum præterea animal est, proindeq; lasciuum, ex quo in Vespis Aristophanes festiuissime: Phocarum, inquit, odorem habebant, Lamiæ uero testiculos illotos, cameli autem podicem. Iurecõsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellarijs publicis transmittendis: de quis etiam mox. Camelos quosdam T. Liuius dromedas nuncupat, & in Aureliano Flauius Vopiscus: alij uero etiam dromedarios. Caballarios uero in Creta dici animaduerto prædia, quæ militiæ equestris nomine emeritis contribuerentur. Exciderat pene, quod dissimulandum non fuit: Camelos in admirabilium relatione tradit Aristoteles, nunquã coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennæ libro, qui est De animalibus. Sed & Aristoteles in libris argumenti eiusdem, id ipsum confirmat. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui. Quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto: nam quum docuisset, salacissimum tum fœminarum, tum marium esse equum homine excepto: paulo post inquit, Equi uel suas matres & filias superueniunt, atq; tunc perfectum esse armentum uidetur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos:

Coeunt animalia nullo
Cætera delicto, nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux.

Camelum usurpant quidam, literis nil immutatis, genere tantum diuerso, pro anchorario fune: ut illud euangelicum, quanquã de animante intelligere maluit Hieronymus, Camelum facilius est per foramen acus intrare, quàm diuitem in regna cælorum. Sed doctissimi grammatici, & Aristophanis interpres, & Sudas quoq;, per I malunt scribere camilos. Camelos Ammianus Marcellinus Latine anchoralia nuncupat. Per anchoralia, inquit, quadrupedo gradu repẽtes in scaphas sese iniectabant. Camelaucium uero inquit idem Sudas, dictio Romana est: dici tamen etiam Græce potest, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, quia calorem defendat. Est autem camelaucium, ut Aristophanij enarratores tradunt, quod prius dicebatur pilidion, id est galericulus. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum: Factum, inquit, tunc est, & deinde unius animi firmitate, ut præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasii nomine. Illud uero fuerit leuioris operæ quod præcipiunt etymologici, camelum inde uideri appellationem duxisse, quod exceptura onus humi, hoc est χαμαί, considat, ueluti chamelus. Sed, inquiunt, uastioris soni litera in exilem transiit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geographiæ decimoseptimo, coniectare licet, camelum esse Assyrium uocabulum: gamal enim dicunt illi, unde uico conciliatum nomen Gangamela, uelut domus cameli: quod est ab Dario impositum Histaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gaugamela tamen pronunciant Græci, forte per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunonum, camelum dici uelut κάμμηρον, quia, μέσως κάμπτει τῶν μηρῶν. quo argumento præmonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. At Varro: Camelus, inquit, suo nomine Syriaco in Latium uenit. Sciendum porro, insignioris censeri notæ, si quis camelo insidens ac per urbem circunductus uisendum se omnibus præbeat. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenium, proditionis conuictum

promplit

prompsit quandoque imperator Iustinianus. Artemidoro subscribit Horus, apud Aegyptios camelum inquiens, indicare hominem incessu tardum: quoniam inter animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτει. quo argumento & nomen est cõformatum, ut sit uelut κάμηρος. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, dum plura affecto, etiam ijs quæ habui sum excussus.

Hominis & animalium ortus ex priscorum theologia. Prometheus cur dicatur homines finxisse ex luto. Quo sensu dicatur, Prometheus es. Coroplathi qui. Quid Prometheus ex Plotino. Caput XIX

HOminem, quem Mecurius miraculum ingens esse dicit, ex limo terræ cõfictum, non sanctæ modo perdocent literæ: sed in Menexeno, Protagora, & Politico, atque Critia testatur Plato, prouidentia diuinæ bonitatis id agente, ab terra olim propagatum, cum artificis sui imagine, ob idque Theoiden appellatum. Nec tamen inficiatur idem, exundante amplius humoris elemento, moxque residente eo, ex humiditatis copia, & insequentis æstus terram tot tantaque fœcunditatis semina concipere, ut cuiusque modi prorumpant inde animalia. A qua origine spontali, ne homo quidem abiungatur, sicut Aegyptiorum doctrina contineri nouimus, atque item Arabum: sed Algazeles tradidit maximè, nec Auicennæ displicuit in tractatu De diluuijs. Et Maro comprobasse uidetur illo uersiculo,

Terrea progenies duris caput extulit aruis,

Georgicorum secundo: etiam si modo ferrea legitur in uulgatis codicibus, superioris sententiæ auctore Lactantio, si modo emaculatus est codex. Et nos alibi super re ista copiose disseruimus. Poetæ uerò, quorum doctrina multiplex, atque interim recondita est, ab Prometheo de terræ luto effictum hominem prodiderunt, aut obscuritatis inuolucro, aut inscitiæ nubilo artificis ueri nomen ementiti. Aut quia, ut Annalium tertio meminit Aphricanus, nec tacuit in libro temporum Eusebius, eloquentia & sapientia sua brutam ducentes uitam, ad ciuilem reuocauit modestiam, & scientia transfigurauit: quanquam ut Augustinus auctor est, non ostenditur quis'nam illis temporibus sapiens fuerit. Siue quòd primus omnium simulachrum hominis de pingui ac molli luto formarit, ab eoque nata primum ars sit, statuas, ac simulacra fingendi: quoniam Iouis temporibus floruerit, quibus templa constitui, & noui deorum cultus obrepere cœperint. Cæterum utcunque interpretari collibuerit: ex fabulæ, seu ueritatis argumento comminiscitur Lucianus, appellatum se à quodam Prometheum, quod librorum eius ratio noua foret, & insolens, ex dialogo concinnata, & comœdia, quæ inter se longe diuersa sint, & (ut aiunt) diametro disparata. An me fortè Prometheum inde arbitraris, inquit, quod inuenta mea lutea itidem sint? Agnosco similitudinem, comparem illi me fateor, nec recuso, peloplathon aut plastem siue figulum me uocari: quanquam uilius sit lutum mihi, & ex triuio, & ferè barbarum. Quòd si orationem perdignam laude inopinabilemque arbitratus, sapientissimũ ex Titanibus in ea miraris, uide ne ironiam aliquis putet, ac laudi nasum Atticum inesse. Vnde enim mihi inuentionis præstantia? aut quæ demum sapientia præcellens, uel prudentia in meis fuerit libellis? Proinde mihi satis superque sit, si non terrea hæc, & prorsum digna Caucaso iudicaris. Vos nimirum Promethei uerius, quotquot in iudicijs cum laude uersamini. Vestrum enim opus uerum, spirans, animatumque est, inest quoque ignea quædam uis, quod ex Prometheo utique sit, nisi quòd non ex luto fingitis, ut ille, sed pleraque auro conflantur. Nos simulacra quędam confingimus proponimusque, argillam omnino tractamus, quemadmodum qui uocantur coroplathi, qui puppas nescio quas pueriles, & id genus imagunculas quorumcunque animalium ex luto parte plurima, sed & ex alia interim materia fingant: uerum idem operi motus non adest, neque item anima, risum modo, & uoluptatem tota res habet. Proinde subit quandoque, ne ita Prometheum me uoces sicuti Cleona comicus poeta. Κλέων προμηθεύς ἐστι μετὰ τὰ πράγματα. Nam & Athenienses suo illo Attico naso, omnes χυτρέας καὶ ἰπνοποιοὺς καὶ πηλουργούς, quorum artificium esset non sine luto & igni, Prometheos nuncupabant. Quoniam perinde ac ollulæ, friuola sunt, & quassa nostra omnia, & quæ uel lapilli iniectu tenui, comminui tota facilitate possint. Sed non hoc fortè sensu dicor Prometheus, at cum laude potius: nam quæ modo scribimus, non trita incedunt uia, nec

archetypa quæ imitemur, habent. Sicuti homines qui non extabant, excogitauit ille ac effinxit: cui adfuit Minerua inspirans lutum, & faciens animatum. Hæc quidem Lucianus, carptim à me transposita. Sed si ducem magnum sequenti honestus error est, uideo id quoq; nec minus docte adijci posse. Solent nonnulli male feriati, & de re literaria hoc nomine male merentes, ingenio nullo, doctrina si qua ea est, tenebricosa, & nulli rei, manu (ut sic dixerim) prurire, ita gloriolam quam libet toto (quod dicitur) pectore captare, ut ab condendi studio, quo ut maximus quisq; est ac scientissimus, ita terretur in primis & fatigatur, nulla ratione auerti ualeant. Sed quod Prometheum fecisse memorant, omentum uix & pinguedinis nescio quid ossibus inducant, eo lenocinio exchartabula linientes, ut absinthites lateat, & illecti studiosi mellito gustulo præcipitentur in laqueum, & sub purpurato titulo de aureo Babylonis calice bibant. Conquirunt inscriptionum miras uarietates, Cerion ille appellat librum suum, uel nugas meras potius, & fauum intelligi uult, alius κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, ueluti lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustum, ut uerbis nobilissimi auctoris rem exprimam, & propter quod deseri uadimonium possit. At quum intraueris, bone deus quàm psyrica omnia, quàm omnino nihil, nisi osseum, nihil non simplarium. Hosce ego Prometheos uere dici, & esse arbitror. Ferunt siquidē, qui ista curiosius consectantur, Prometheum carnium distributioni, quam uocant creonomiam, præpositum lepide admodum, & festiue Ioui adortum imponere, quippe nil ueritus diuinitatem summatis dei, sibi quidem præpinguia & sapida subduxit, Ioui autem ossa modo apposuit obducta ἀργέτι δημῷ, ut Hesiodus inquit, id est pinguitudine candida. Quo nomine, simul quia homines finxisset, & ignem furto conciliasset hominibus, Vulcano & Mercurio dicitur ab Ioue traditus in Caucaso suffigendus. Ex hoc item facto Lucianus in sermone, qui est De mercede seruientibus, uice prouerbij usurpat προμηθέως μερίδα, id est Promethei portiunculam, uidelicet ὀστᾶ κεκαλυμμένα πιμελῇ, id est pingui contecta ossa. Nos uero quod cœpimus, adijciamus coronidis loco, tāquam bellaria quædam scitius condita, quæ somniculosum excitent lectorem, altius uellicando. Legimus apud Plotinum primo De dubijs animæ, Naturalem quandam prouidentiā in uitali animæ mundi parte regnantem sub Promethei cognomento, ex luto, id est materia prima, statuas, id est res naturales effingere, atque esse huic opificio partim quidem alligatam, partim quoq; solubilem, nec esse hic Epimetheo, id est temeritati locum. Sunt qui hoc nomine humanum animum intelligant: qui diuina Palladis sapientia instructus, ignemq; cælestem, id est rationem consequutus, hac causa in montis uertice, quod est in contemplationis arce ex perpeti auis morsu rapacissimæ, id est ex inquisitionis cura conflictatur, ac inde infelix censetur tantisper, donec eodem remigret, unde ignem fuerat indeptus, ut toto denique lumine oppletus enitescat tota perfruens felicitate. Quod ad fabulosa spectat, Promethei in Caucaso religati meminit libro quinto Arrianus, sed & Q. Curtius rerum gestarum Magni Alexandri libro sexto.

Omnium quæ de Prometheo traduntur, enarratio allegorica. Delius natator, qui. Quid hepar, siue iecur Promethei. Quid aquila. Pādora. Obiter de Briario pauca. Epimetheus, Iapetus, ferula, ignis. Lycium forum ubi. XX

ET quia sensum allegoricum, qui in Promethei fabula scrupuloso cluditur inuolucro, breuiter admodū attigimus, & (quod dicitur) uix summis labijs gustauimus, succurrebat mihi, ut fusius, & campo latiore rem ipsam exsequerer. Sed quoniam non parum multa sunt in hoc negotio, quæ Delio indigeant natatore, id est solertissimo reconditorum indagatore: nam imperitissimi quod ne nare quidem sciant coarguuntur, uel parœmia teste: ut quæ ex intima promantur philosophia, proindeq; cimmerijs inuoluta tenebris: commodius est uisum, monere omnes, si qui sunt horum sititores (ut ita dicam) Platonicos adeant, in primis uero accurate Platonem ipsum in Ciuili, Protagora, & Gorgia. In quibus commentationibus uir ille multa promit ueteris theologiæ semina. Nos interim amœniores petemus secessus, edocturi harum lectionum studiosos, quæ ab Græcorum grammaticis ad hoc pertinentia fuerint animaduersa & prodita. Igitur, inquiunt, Agrœtas tertio & decimo rerum Scythicarum scribit, Aquilam Promethei iecur depasci solitam, inde uideri receptum

ceptum uulgò. quod is præfœcũda potiretur regione, sed quam tamen fluuius Aetos, id est Aquila, maximè infestaret. Scimus autem hepatis, aut uberis appellatione fertilitatem plerũq; significari. Quum illuc accessisset Hercules, re perspecta, fluminis impetum, & copiam alueorum crebritate exinanisse, atq; inde iudicatum, aquilam peremisse, & à uinculis soluisse mox Prometheum. Sic quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum obscurius, uelut in Briareo quoq; . quippe prodit historia, esse in Asia tumulum Aegeonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circũiectos impinguet campos. Sed non tamen in hoc idem omnibus uidetur, Theophrasto magis placet, sapientiæ studiosum fuisse Prometheum, ac omnium primum hominibus philosophiam esse impertitũ: unde inuulgatum fabulis, ignem ab eo distributum. Herodotus adijcit, Scytharum regem hũc fuisse: quumq; eius imperio obnoxia regio summa necessariorũ laboraret inopia, nec succurri ab rege posset, quòd Aquila fluuius excrescẽs nimio plus agros dilueret, ibi coortos homines in uincula Prometheum cõiecisse. Herculem uerò illum liberasse, & fluuium corriuasse in mare. Ad Nilum, qui diceretur Aquila, rem deducit Siculus Diodorus. Duris autem scribit, ob Palladis amorẽ in Caucaso eum fuisse colligatum, quo argumento Caucasios nec Ioui nec Mineruæ rem diuinam facere, Herculem autem colere in primis. Cæterum nec id item omiserim: auctor est libro secundo Pherecydes, Aquilam immissam Prometheo, ex Typhone & Echidna Phorcynis esse natam. Quodq; illa interdiu absumeret, solitum noctu succrescere. Quod uerò ad ossa Ioui apposita pertinet, hunc reperio sensum, haud equidem aspernabilẽ, si quis dogmata ueterum de anima, & Empedoclis præcipuè admittat, quibus animas placet esse apud opificem deum ante quàm in corpus delabantur, atq; illic proficere, ac perfectiores nancisci gradus. Rationalis igitur animæ mens Promethei nomine significata penes diuinam prouidentiam constituta, quam Iouis nomine intelligunt, sortita incorpoream uitam cibi haud indigam, impetum concipit ad terrena hæc & corruptibilia, quo nomine confestim pœna consequitur, ut illinc præcipitetur in corpus. Propterea Hesiodus prudenter peiorem scribit conditionem necessario amari ab hominibus ob irrationalem uitam quæ obuenit, delabente in corpus anima. Ossa itaq; ueritatis insinuant nobis tegumentũ. Ossium ariditas, & perfecta nuditas uitam præmonstrat extra carnem & cibi necessitatem. Nata inde uoluptas, & spiritale gaudium per pinguedinem ossibus obuolutã significatur. Mens igitur Ioui imponere tentat, subtractis sibi adipatioribus: illi autem osseis appositis, quoniam ad inferiora reclinata corpoream uitam est amplexata, quæ carnem habet ac pinguedinem, deum spiritali statui relinquit: quod sanè primum apparet mentis peccatum. Ignis nomine, intellectualis ostenditur uita: nanq; latet hæc, sicuti ignis ante quàm in materia concipiatur. Ignis uerò furtum in concaua ferula manifestius aperit transitum ab intelligibili & obscura latentiq; uita ad sensibilem & alienam. Ferula, nil planè aliud est quàm corpus: ut enim illa ignẽ operit, consimiliter animam caro: porrò sicuti ferula debilis, pari modo & corpus. Posteaquam uerò electione propria mens affectare terrena cœpit, iubet diuina prouidẽtia ex elemẽtis quatuor compingi Pandoram, id est humanum corpus, fœmineo nomine significatum, quod carnis debilitas minimo exsolui potest. Dicitur tamen dijs simile, quia humanum genus etiam si non numero, specie tamen sit idem, seruetur q; perpetuò ac uigeat, propterea uirgo fingitur Pandora. Ioannes tamen Grammaticus artium inuentionẽ Pandoræ nomine accipiendam putat. Aquam uerò subactam dici, & terram ob nauigationem excogitatam: aut per exochen quandam agricolationem intelligamus, à qua profluunt omnia, quibus alimur. Pithos autem, hoc est Pandoræ dolium, fati potentiam indicat, quæ prodeuntibus ad generationem animis bona distribuit, uel mala: unde multi dicantur εὔμοιροι, alij uerò κακόμοιροι, quod est boni fati, aut mali. Sed hoc ipsum fatum uocat Hesiodus, διὸς νοῦ, id est Iouis mentẽ: idq; ex Stoicorum hæresi. Cæterum de Epimetheo quid nam statuimus? Mens nostra dum diuinitate instructior insita, exactiore libra rerum qualitatẽ prius quàm omnino quicquã capessat, expendit, peruidetq;, dicitur Prometheus, id est prouidens & præsentiens. dum uerò inscitiæ nubilo obducta nil satagit, sed incertis fortunæ flatibus uitæ rationes, tãquam uela expandit; tunc, post malum resipiscentis consultantisq;, hoc est Epimethei nomen

accipit. Horum pater fingitur Iapetus, id est pernix & rotata cælorũ uertigo. Cum cælo præterea analogum quiddam humanum caput ex positu sphærico habere cognoscitur. Proclus Iapetum accipit θεὸν νοερὸν, deum intellectualem, qui sit causa cælestis motus: unde etiam dici à theologis Iapetum, παρὰ τὸ ἰέναι καὶ πέτεσθαι, ab incessu uolatuq;. Cælestem sphæram eo nomine intelligi mauult Eustathius. Ignem à Prometheo surreptum, νοῦν intelligit τεχνικὸν, id est artificialem mentem: nam luminis causa, inquit, ignis est. Proinde iconà habet artificialis mentis, qua uiuunt homines intellectualiter primum. Ferulam putat typum habere sensibilium: est enim Dionysiaca, ut Dionysii sacris initiati monstrant ναρθηκοφοροῦντων, hoc est ferulam gestantes. Qui deus creditur sensuũ auctor. Ignem fabula tradit, delatum primo in AEtoliæ ciuitatẽ, quæ ex eo argumento sit dicta Pyrenia. Sunt ex Græcis, qui in agrum Argiuum cælo primum delapsum ignem ferant, diuq; in Apollinis Lycoctoni templo seruatum, quod in Argiuo uisebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium uocat: tametsi est gymnasium Athenis Lycium.

Enarratur locus Propertij. Quale sit pharmacum prometheum. Item Promethei Thessali historia: necnõ de Argiuo rege Lacyde. Ephippon. XXI

Disceptatum diu inter eruditos arbitror, qui Propertium atterunt lectione assidua, super illis uersiculis ex libro secundo ad Tullum, ubi de Cynthia queritur, quæ in Baiano secessu, notissimo uitiorum diuersorio, in alterum uidebatur amorem suum corriuasse, ex quo indignanter poeta, atq; ob id dolens acrius, illuc erumpit:

Inuidiæ fuimus, num me deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis.

Sum admiratus uirum alias doctissimum, & oleo multo, multaq; opera bene, atq; adeo insigniter de re Latina meritũ, eum cõniuenter transiluisse locum, nec suppetisse quid peculiarius afferret, etiam si multus sit harum rerum conquisitor. Sed inter tot uigilias semel atq; iterum obrepsisse somnum, minus fortassis mirandum. Verum amota omni uesica, cõtenderim uel Attilio iudice, eruditum poetam significasse, ex herba pharmacum, quod prometheum Apollonius Argonauticon tertio uocauit. Etenim uelut fiduciaria sit facta uenditio, ut est apud T. Liuium, remancipamus citra liuoris labeculam. Cuiusmodi porro foret ea, nec edocere quidem supersedit. Scribit autẽ natam primo ex cruore ac sanie in terram stillante, dum Promethei iecur aquila rostro lancinans in Caucaso depasceretur. Eius, inquit, flos prominet cubiti mensura, colore corycio assimilis croco, caule gemino, radix sub terra caro uidetur recens incisa, succum nigricantem esse tanquã phagi. Nec uim item tacet: Si, inquit, Proserpinæ re diuina noctu peracta, hoc corpus linias, ferro nullatenus oblædi poteris, neq; item ignis incendia sentire. Hæc nimirum ubi legisset Propertius, carmini inseruit, ceu medicamẽto eodem ita Cynthię mens in eum obduruisset, ut nec igneos amoris afflatus persentisceret, ac nullos poetæ æstus curaret. Hæc nos obseruata illatebrare nõ sustinuimus, publicam materiam fecimus non uellicandi libidine, tanquam conserta manu in ius uocemus: neq; enim theoninũ dentem subinde stringere, Christiani hominis puto, sed iuuandi consilio. Expendant modo classici omnes, sed censura miti, hoc est citra liuorem: si probarint, calculum non abnegent: sin minus, allata ratione, nec ipse unguem reformidabo, aut nares hoc nomine contrahã, patiarq;, uel utrunq; Andabatam uideri. Posteaquàm uero de Prometheo satis multa cõgessimus, subnotemus illud quoq;, quod ex Ioanne Grammatico nouimus. Fuisse ab superiore diuersum ex Thessalia Prometheum quendam, quem quum Lacydes uellet interficere, & tum forte is phymate laboraret, tuberculũ est id furunculo maius, rotundius atq; planius, transuerberans ense persanauit. Eodem modo, inquit, Smicynthes Nicanora ephippo percutiens salutare intulit uulnus. Et Seneca De beneficijs secundo, Tuber tyranni quidam ferro diuisit, qui ad eum occidendum uenerat. Thessali Promethei meminit Plutarchus in commẽtatione qua cõmonemur, Quo quis modo ab inimico possit iuuari: sed Lacydem nõ nominat ibi: nominat autem extra historiam mox paulo, docetq; fuisse Argiuorũ regem, coma delicatum & incessu quoq; molliorem.

Scripti & uoluntatis quæstio triplex. Quid æquũ & bonum. Quintilianus enarratur. Lesbia regula. item Polycleti regula. Caput XXII

INter alia haud parum multa quæ in dicendi artificio solent sese ueluti obices & moramenta legentibus ingerere: est & illa, Scripti & uoluntatis, frequentissima etiam inter Iureconsultos quæstio, ut iuris pars non minima uideatur inde pendere, sicuti elegãter scribit libro Oratoriarum institutionum septimo Fabius. Eius quæstionis uis trifariam tractari ferè potest: nam est ubi scriptum & uoluntas ambiguitatem habent, si quid in lege sit appositum obscurius. Alterum genus est, in quo pars altera scriptũ aduocat, altera uoluntatem. Quo autem modo ab uoluntate stemus aduersus scriptum, amplius exsequitur idem Quintilianus. Sed exemplo item apposito: Peregrinus, inquit, si murum ascẽdit, capite puniatur. Quum hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium, contradicitur, quæriturq́ʒ, an ne seruandæ quidem ciuitatis causa liceat mœnia conscendere? Ergo æquitate ac uoluntate pugnandum. Tertium genus est, quum in lege aliquid inuenias, quo non obscura coniectatio fiat, conditorem legis diuersa atq́ʒ aduersarij opinentur, sensisse. Huc usq́ʒ Fabius. Sed cætera quæ hic continentur, nec molestam nec reconditam interpretationem habent. At quod dicitur Aequitate pugnandum: nos torquebat aliquãtulum, uidebaturq́ʒ omnino res uberius explicanda. Nam & ex multis Quintiliani locis tolletur obscuritas, quæ plerunq́ʒ Lynceis imponit uice Plani cuiusdam: & alijs quoq́ʒ scriptoribus qui studiosorum lectionibus terũtur, opem tulerimus aliquam: sed ad hoc præstandũ non ferè illustrior Aristotele occurrit, qui abunde nos instruat, quid sit quod æquitatem crebriter, ac bonitatem dicimus. Nec oberit illud iactatum uulgò: Vni testi, nec Catoni quidem credendum: quando non occurrit, aduersum ituros aliquos. Lego igitur apud illum libro De moribus quinto, id ab Græcis uerbo uno exprimi ἐπιεικές, quod nos æquum dicimus & bonum. Consentaneũ, inquit, est dispicere æquitas & bonitas quam rationem habeant ad iustitiam: neq́ʒ enim omnino est idem, nec genere item prorsus diuersum: nam eximiè quãdoq́ʒ approbãtes adnectimus id, ex æquo & bono. Sed si rursum rationem pergas dispicere, absurdi nescio quid sese ostentat. Si præter iustum aliquid sit bonum & æquum, quod laude dignum censeas. Nam aut iustum, res eximia non est: aut bonum & æquum, non iustum, sed aliud: aut utrunq́ʒ eximium, & idem est. Cæterum rectissimè omnia constituta, nilq́ʒ in ijs pugnans est: quippe bonum & æquum, cuiusdam iusti emendatio est, non tamen ab eo dissentaneũ. Gignit autem ambiguitatem, quoniam bonum & æquum iustum est quidem: sed non id tamen, quod ex lege est, sed quod legem corrigit emendatq́ʒ. Ratio uerò huius hinc colligitur, Lex omnis uniuersalis est: sed enim ea sæpe rerum natura est, ut de ijs uniuersim præcipi nec possit nec debeat. Vbi igitur necessariũ est uniuersale præceptum, nec rectè afferri potest, lex id complectitur, quod plurimum est: nec eam fallit tamẽ, in quo deficiat, nec ideo non rectam dixeris: neq́ʒ enim peccat lex, sed rei natura, quæ præcepti capax non est. Quando ergo uniuersalis est lex, usu uenit autẽ, quod uniuersale non sit, tunc summa dictat ratio, ut quæ conditor legis, ui rerum cogẽte, omisit, expleatur emẽdatione, quod nec ipse legis auctor abnuat, si adsit. Hæc igitur est boni & æqui natura, legis emẽdatio, qua quippiam fuerat omissum propter uniuersale: quædam enim sunt, de quibus lex ferri nõ potest. Itaq́ʒ decreto opus est, nam indiffiniti indiffinita est regula. Cuiusmodi est in Lesbo in ædificandi ratione regula plumbea. Hæc ex Aristotele. Vnde plura paulo mutuari, & trãsponere collibuit, quo ex summi philosophi placitis res tota notior fieret, nemoq́ʒ non dehinc uitro (quod dicitur) Sidonio, & electro lucidius sciret, quid æquitas & bonitas sibi uelint in maximis auctoribus. Vsurpat simplex plebecula crebrò æquitatem, nec tamẽ quid dicat, opinor satis intelligere. Quod autem de Lesbia dictũ regula est, scire amplius oportet, Lesbios plumbea uti regula, quæ super lapides posita per eorum inæqualitatem flectatur facilius: siquidem adeo duros in illa insula esse lapides memorãt, ut ob naturam minimè sequacem scalprum non ferè recipiant. Igitur eius ratione regulæ inter ædificandum, mensu lapidum quoquo modo concepto, iunctura atq́ʒ colligatio mutua minus reddebatur impedita, rectiorq́ʒ surgebat structura. Erat & Polycleti regula, cuius meminit in libro De optima constitutione

tutione corporis Galenus. Et medici temperatam, ut ipsi dicunt, complexionem aiunt esse, nos temperaturam rectè nuncupamus, ueluti Polycleti regulam, ad eam quippe sanitatis regimen disponitur. Item ægritudinum curationes, cibi, potusq; ratio, necnon pharmacorum. Galenus sanè inquit, Optimum corpus uelut Polycleti regula est. cui in nostro situ, utpote probè temperato, non pauca uideas similia. Porrò quod ad æquitatem spectat, ad id ipsum facit, quod Moderatus Columella scribit Agricolationis primo: Nec sanè, inquit, est uindicandum nobis, quicquid licet: nam summum ius summã crucem putabant: nec rursus in totum remittendum, quum uel bona nomina non appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixisse seuerissimè, putetur.

Thesei honores Athenis. Semnæ deæ quæ sint. Item quid Semneum. Tyrãneum, Laodiceũ, Martyrion. Procotta. Cottis quid. Cepus. Comana ciuitas unde. Orestis historia. Procomion multa significare. Epicomia quæ sint. Proconion. Plutarchi codex emaculatur. Theseis quid. Comæ, barbæq; primitias offerre cur institutum. Curotrophos Apollo. Tõdendi species. Penice coma: galericulus. Relicinus. Replaudere frontẽ. Threpterius, pentherium, & pentherius capillus qui dicatur. Pnyx quid. Pnycite. Ceroplastæ. Ceras pro coma. Ceram cur dicant Armoraciam. Xylon primũ quid. Psiathia: Helenæ historia, & Iphigeniæ. Cap. XIII

THeseum, qui primus Athenarum urbem cõstituisse uidetur, quum uicatim prius habitaretur Attica: quamuis Quatrurbem credatur Accius appellasse Athenas, quod ex quatuor urbibus foret conflata, honoribus multis, ueluti tanti uiri attonita uirtutibus, prosequuta posterior ætas est. mortuum siquidem sacrificijs, ut heroem, censuit honestandum: asylum quoq;, id est sanctius templum, ut inquit Liuius, ad eius tumulum curauit dicandum, quod puto, Theseum dicebatur: unde est Aristophanium illud in Equitibus, καθῆσθαί μοι δοκῶ εἰς τὸ θησεῖον, ἢ πρὸς τῶν σεμνῶν θεῶν. Sedere mihi uideor ad Theseum, aut ad deas Semnas, id est Erynnias, ex Attica loquendi cõsuetudine, κατ' ἀντίφρασιν. Earum simulacra post Orestem excitarunt ad Ariopagum Athenienses, uti honore exciperentur maiore. Semnarum meminit Thucydides libro primo. Earum sacra obibant Hesychidæ Athenis, ab Hesycho heroe propagati, cui arietem ante rem diuinam immolabant. Semneum uerò monasterium est, uel quasi ueneratione dignum, aut magis, quia secreta & inaccessa loca uocãt Semna. Apud Lycophronem tamen, etiam turpitudinẽ habet ea dictio. Semnas deas & Eumenidas putat diuersas Philemon comicus. Dicitur autem figura eadem, qua τυραννεῖα Plethoni Gemisto in historijs, tyrãnorum uocantur palatia. Sic & Thucydidi διοσκούρειον nuncupatur Dioscurorum templum. Idem scribit, Mantinæos & Tegeatas in Laodiceo terræ Orestidis concurrisse. Martyrion Hieronymo est martyrum sacellum. Sed ad rem. Thesei templum & Erinnyarum asyliam habebat, quoniam ex eo reuelli nullus poterat supplex. Quid quod auctores passim approbant, octauum mensis diem fuisse Theseo sacrum, sicut Numeniæ dies, qui primus est, septimusq; Apollini, quartus erat Mercurio sacer. Erant eiusdẽ honori festa Thesea, in quibus dabatur populo congiarium, & conuiuia celebrabãtur. Frequens item tonsus nomen est Theseis, ab illo producta. Etenim inoleuerat mos uetus, ut qui exephebi essent, capillum & barbam fluminibus, & Apollini primum tonderent, quem curotrophon uocabant. Sicut apud Homerum Achilles facit: & in Theseo à Plutarcho est repetitum, eo argumẽto quod ex humecta feruidaq; natura constant animantium incrementa. Delphos itaq; profectus Theseus comæ primitias obtulit deo, anteriore capitis parte abrasa. Nam alij temporum comam offerebant, alij posteriorem, ut est apud Pollucem. Priora capitis tondendi more Abantas primum usos, auctori Homero credimus. Quemadmodũ e diuerso Thraces quosdam appellatos scimus acrocomas, qui antias in frontem muliebriter demitterẽt. Nam Euboicos opisthocomas uocari solitos, Polluci assentimur, quia comam per terga fusam alerent, qualis ferè Hectorea dicitur coma, ut auctor Timæus est. Nec Lycophron prætermisit, ubi Casandram inducit sic nuncupare comam, uelut incederet eo modo Hector. Procotta uocatur, ubi anteriores nutriuntur comæ, quia Cottis apud Dores dicitur caput. Quãuis alij ante frontem capillos dici Procottam

tam putent. Ex uetere item instituto legimus, in Ponto Comana nuncupari, ab excisa inibi ab Oreste coma: quod, ut scribit Procopius Persici belli primo, & significat Strabo, ex Tauris cum sorore profectus in ualetudinem incidens oraculum accepisset, non desiturum morbum, ni ædificato quale apud Tauros reliquisset, templo. Quare conspecto in Ponti regione prærupto monte, ciuitatem condidit, illum tauro consimilem arbitratus, ac Dianæ templum, lugubri coma præsecta, extruxit. Verum grassante nihilo secius mali ui, rursum in Cappadocia montem nactus Tauricis persimilem altera excitauit Comana de Comæ rursum præcisæ argumento. Morbum non alium fuisse augurantur, quàm insaniæ qua sit, enecta matre, correptus. Est & tondendi species dicta cepus, qua frons excolitur. Est & scaphium, ut Aristophanes significat in Auibus. Est & indecora prorsus, ac cinædica tondendi ratio dicta mœchus, qua infamatur in comœdijs poeta Cratinus. Cuiusmodi ferè apud Martialem epaphæresis, etiã si pro tonsu simpliciter quidam intelligi epaphæresim malunt. Vtitur eo uerbo Therapeutices quinto Galenus. Penicen comam dicimus insititiam, non ueram, neq; cõgenitam. Eandem & procomion recte uocaris, & pilidion apud Demosthenẽ, atq; item entrichon: at Latine capillamentum & galericulum, Tranquillo astipulante in Othonis uita. Procomion intelligit in libro περὶ ἱππικῆς, Xenophon equorum iubas in frontem propendentes: quæ uisum non præpediunt utique, uerum & infestantia ab oculis defendunt. Legimus & προκώμιον dici hymnum: qui ante comon, id est κῶμον concinnaretur. Erat autem eo nomine cantus & uinolenta saltatio: unde quod comon præcederet, procomion recte dixeris, uelut procemium. Sed & qui alios anteit hymnus, eadem non inepte censebitur nomenclatura. Quæ uero laudis suppeditant argumentum in comessationibus post uictoriam epicomia dicuntur scienter: Pindarus, ἴδια ναυσολκέοντες ἐπὶ κώμια πλείονων ἀρόταις. Proconium uero esse hordeum tradunt: sed & tostum triticum, ac suffimenti genus. Sunt qui ea appellatione, polentam ex recenti hordeo accipiant, ut Galenus. Relicinam in Alexandro frontem ubi in floridis laudat Apuleius, capillitio denudatã intelligit, & ueluti relictam. Replaudere frontem, esse uidetur percutiendo frontẽ capillos reijcere, quod assolet in luctu. Capillus porrò resectus deorum honori, threpterius dicebatur, id est θρεπτήριος, ut est apud Aeschylum. Reliquus uero pentheterius, id est πενθητήριος, puto ab luctu ita nuncupatus, quod usitatissimi foret moris in Græcia, per luctum comam recidere: & inter nauigandum tempestate urgente peruellere item fusis precibus: quod scribit in libro de sua ipsius uita Libanius. Alio tempore omni cõnutrire, nisi ubi uigore ætatis præcisus, offerretur deo capillus, ut iam commonuimus, quem inde quoq; threpterium nuncupari solitũ coniectamus: nam & threptra cõnutricationis dici collata præmia, compertum est. Pentherium autem Thasii dotem appellant. Illud obiter adnotarim, pnycen ad comam pertinere nihil, quando eo nomine consilij locus Athenis significatur. Alij concionem eo uocabulo intelligi malunt, ab hominum frequentia & densitate deflexo uocabulo. Quod innuere historia octaua Thucydides uidetur. Sed ipse πύκνα scribit. Pnycis meminit Plutarchus in Themistocle: Pulpitum, inquit, quod in Pnyce prospectabat mare, ab triginta tyrannis in terram & continentem est cõuersum. Sed Latini codices fœde interpolati, In pace, scriptum præferunt. Meminit in Theseo idem Plutarchus, & contra Ctesiphontem Aeschines. Verum Latinis codicibus maximè uitiatis. Apud Ammianum Marcellinum legimus, Diodorum esse exanimatum, quod dum ædificandæ præesset ecclesiæ, puerorum cirros licentius detonderet, id quoq; ad diuinum existimans cultum pertinere. Ceroplastæ à nonnullis comæ ornatores uocantur, quoniam ceras etiam sit coma, quod ante Plutarchum indicat Homerus, dum Parim κέρ' ἀγλαόν dicit: sed & apud Sophoclem ὀρθόθριξ φρίκη nuncupatur, id est horror pilos surrigens, uelut ὀρθόθριξ. Sunt & cæroplastæ, qui cæram exercent: sed tunc Græce κηροπλάσται scribuntur. Apud Theophrastum obseruauimus, Armoraciam, quæ syluestris est rhaphanus, ut scribit Palladius, ab cornu imagine κέρας nuncupari. Quod pastinacis nomen est communicatum, Dauco tamen in primis, fortè ab radicis capillatæ argumẽto. Pnycen, de qua diximus, putant aliqui regionẽ ad Acropolin, antiqua cõparatam simplicitate, ubi archæresia haberentur, id est principum electiones, seu comitia. Proin

de tumultum popularem, & concionum fluctus dici pnyciten ab Comicis. Obiter, ac parerga uelut opera adijciamus, primatem sedem nuncupari solitam πρῶτον ξύλον, id est primum lignum, & in iudiciali statione cathedram primam. Verum quæ iudicum sellis insternebantur, dicunt psiathia. Illud postremo ad Theseum spectans haud incuriosius transmisero: quod Duris prodidit Samius, raptam ab eo Helenã annorum septem, tamq́ retentam diu, donec Iphigeniam suscepit filiã, mox uero ea fuisse exutum. Propterea Lycophron Helenam dicit, λυσὶν πελιάν ὀρφανισμένην γονὰν, raptã ab Paride. Traditur illud quoq́, Iphigeniam mox Clitẽnestræ adoptatam. Eandemq́ Græcis fuisse immolandam, ni Diana cõmiserante, in ursam foret deformata: uel iuxta Nicandrum, in tauri formam, aut etiam in anum uel ceruum, etenim traditur id quoque. Sunt qui ex Agamemnone ac Chryseide, Chrysen memorent natum, & Iphigeniam. Hanc uero post captum Ilium ab Tauroscythis abductam Dianæ institutam fuisse sacerdotem, uel Lunæ.

Pyrrhi uotum. Sanitatis præstantia. Antiochi somnium ad id. Pythagoricum item institutum. Socratis cõprecatio insignis. Aurum esse sapiẽtiam: argentum uero naturalium notitiam. Cap. XXIIII

PYrrhum, qui Epirotis imperitauit, quiq́ post Alexandrum rei militaris prudẽtissimus est adiudicatus, ferunt, ubi immolaturus templa inuiseret, non regni ampliorem modum, non de hoste uictoriam præsignẽ, neq́ item gloriam illustriorem, aut diuitias, & id genus alia, quibus mortalium pleriq́ attoniti inhiant: sed sanitatem modo à dijs comprecari solitum, ceu parte hac bene constituta, prosperius cessura uiderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat Fortunæ afflatus, absit autem ualetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod iuuet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congressurum legimus, in quiete arbitratum, Alexãdrum sibi assistere, monereq́, ut prius quàm in aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, id est bene ualere. Quod quum is non neglexisset, nobilem de hostibus uictoriã est assequutus. Scimus porro mãdatorum librum ab imperatore dari solitum, in quo præceptum primũ erat de sanitatis cura: Pythagoras quoq́ in epistolis non alia est usus consalutatione, q̃ ut iuberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox seruarunt, ueluti animæ corporiq́ nil amplius congrueret, hocq́ uno hominis bona uniuersa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares uterentur, dicebatur ὑγεία, id est sanitas. Socrates uero in Platonis Phædro, sic uotum cõcipit: Amice Pan, & alij qui locum hunc colitis dij, date mihi, ut intus pulcher efficiar, & quæcunq́ extrinsecus habeo, intimis sint amica. Diuitem autem solum sapientem existimem: tantũ uero mihi sit auri, quantum nec ferre, nec ducere queat alius, nisi uir temperãs. Hoc est philosophi præclarum uotum, hæc oratio ad deum insignis, hoc documentũ cunctis infigendum mortalibus. Quid enim solicitius petendũ à deo, quàm bonum? Sed cuiusmodi nam bonum? Certe ut eum ipsum, summum, inenarrabilem rerum cõditorem aliquo modo cognitione pertingere ualeamus. Hæc uera est sapientia, hoc bonum uerum, hoc præter eum, qui uere sapiens est, nemo contribuerit. Sed nec alius acceperit, nisi intima pulchritudine nitidus, expurgatis scelerum fomentis: imo uero, quem incomparabilis illa bonitas, in sita pietate, sapiẽtia dignum præstiterit, id est talem effecerit, ut lumen illud ferre paratus sit, resecta omni uitiorum per uirtutem labe, perturbationibusq́ omnino iussis cõticescere. Huic ita affecto Pan & dij omnes, hoc est summus ille parens, conditorq́ rerum ac ministri eius omnes ita aspirant, ut aurum micantissimum non abnegent, id est diuinitatis notitiam impertiantur, postea quàm corporea nec tumultuantur, nec menti obstrepũt amplius. Hoc illud aurum est omni censu maius, quo ab Hebræis AEgyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenm sic auri nomine Christianæ ueritatis assertores diuinorum cognitionem intelligunt, ut argentum symbolice scientiã rerum à deo conditarum signare tradunt. Porro in Apocalypsi Ioannes theologus, & diuinitatis intimus, & sine pari cõtemplator, ac (ut sic dixerim) à secretis: ubi aurum ignitum censet emendum, non aliud opinor, quàm ipsum hoc, de quo diu uerba facimus, intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatum Christo

CHRISTO non alium habuerit sensum. De Platonis sacrarijs & illud est, ab Aristotele quoq; in Politicis repetitum, quibusdam statim in uitam prodeuntibus aurum affundi, nonnullis argentum, artificibus uerò & agricolis æs aut ferrum.

Adorationis præstantia, & necessitas. An bestiæ cælestia uenerentur. Votum quinq; rebus perfici. Caput XXV

POstea uerò quàm non temerè quidē, sed consilio certo huc producti sumus, ut uotorum meminerimus, quibus infinitam lateq; exuberantem dei bonitatem simpliciter apprecamur, quod per momenta facit, bona nobis pergat cōtribuere, nequeo temperare mihi, quin ex ueterum philosophorū id cœtu seligam quoq;, Deo tota ui exhibendum adorationis cultum, quo euidentius multorum, qui CHRISTI consectatores se profitentur, & prædicant, & caua uerba, ac in modum uesicarum tumentia buccis trutinantur inflatis, sed lingua tenus, & factis procul, peruicax retundatur impietas. In primis uerò mihi se Iamblicus ingerit, sacerdos magnus, & præcellens Porphyrij discipulus, à quo proditum scimus in libro De mysterijs, uoto adorationeq; sacrificium perfectius fieri & absolutius, & totam demum religionem effici firmiorem. Ea quoq; re eximiam conflari animarū & dei connexionem. Frequens item adoratio alit intellectum, & perficit, animam ad diuina suscipienda admodum efficit ampliorē, diuina nobis aperit: hac luminis diuini insuescimus splendori, cælestis augescit amor, quodq; in animo diuinū est, succenditur acrius, surrigiturq;, extergitur quicquid maculosum, quicquid est animæ hostile. Spem elargitur eximiam fidem perficiendo circa lumen. Postremò adoratio frequens deo nos familiares facit, atq; (ut planè dicā) discipulos. Certè ab deo, ceu fonte perenni, manant omnia, nil tam tenue aut pusillum, quod eius ope cōperias destitutum. Vnitas diuina exuberat in omnibus: ea stat omne, quicquid est. Sed ut ab illa profluit, ita refluit in eandem circulari quodam & intimo motu. Alias opis indigum tota ui præcipitaretur in interitum. Hæc nos ratio ad piam prouocat adorationem, qua cum deo, abs quo prodiuimus, rursum coniungamur, & (ut sic dicam) coalescamus. Propterea diuinè Porphyrius: Quoniam, inquit, dei filij dicimur, & sumus, sed in hanc mūdanæ magnitudinis portionem ueluti in exilium quoddā amandati, & in Tullianum quodāmodo intrusi, suppliciter ac summis addecet uiribus adorare, ut ab hisce educti tenebris, & teterrima sede, unde profecti, patrem lætissimè repetamus. Certè quum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indigemus: siquidem ipsa ad totum conuersio partibus salutē præstat. Quòd si uirtutis expetis ornamenta, eum uenerare, qui totius uirtutis est princeps. Qui enim est unitas uera, bona: idipsum, quod expetis, impartietur bonum. Si corporeum insigne quodpiam consectaris, ei te subijce. Illi uota cōcipe, cuius immensa uis corpora omnia creat potenter, & salubriter continet. Qui essentiam præstat, utiq; præstat & salutem. Hoc ipsum nobis dictat historia, ex qua edocemur, Indorum Brachmanas, Persarum Magos, ueteres Græcorum Theologos omni pede diuino cultui & uotis intendisse. Quippe quum sit à brutis dissitum humanum genus, consentaneum est, ac prorsus necessarium, dissitam, propriam, à bestijs sequestratam unam aliquam habere perfectionem, in cuius participatum inferiores non ueniant animantes. Hunc uerò esse sermonem, non rectè putatis. Pleraq; enim in brutali uita extant sermonis uestigia. Neq; item rationem quālibet: nam actiuæ rationis in bestijs semina multa, quod operum & uitæ comprobat modus. Speculatio item quædam, & naturaliū peritia nobis uidetur cum illis quadamtenus esse cōmunis: nam & remedia norunt, cibos distinguūt, futura præsagiunt, ingruētia uitant solertissimè, etiā si natura duce in hisce potius uideantur niti. Vna uerò est diuinitatis contemplatio, cultus unus, qui extra hominem reijcit omnia. Neq; prona in pastum animantia deum suspicantur, aut sciunt. Peculiaris homini est in naturæ principem deum mentis excitatio, quò etenim spectat ipsa hæc tam præsignis, tam regia humani corporis ad supera erectio? Quòd si ex Plinio obijcere pergas, & brutorū aliqua cælestibus reuerentiæ cultum exhibere, inferam, non exactè ad uerum omnia narrari ab id genus scriptoribus. Quanquam & ex Platonicorum doctrina possum coarguere, bestias aliud quiduis facere potius, quum cælestia uidentur honorare. Aut si honorant, nescire tamen quid agant; uel si sciant, eas item intelligētiæ ac immor

talitatis

talitatis uideri participes, quod est ab omnium fere consensu disparatum, resipitque Epicureum quiddam. Cui generi, si modo non sit obdurata fronte, ferulas adhibuisse, non superuacaneũ cẽseatur. Verum, ut unde diuertimus, illuc demum reuertamur, putant ex adiuratissimis nonnulli, cultum absolutum, & nulla ex parte cessantem, quinque maxime perfici rebus. Primum, inquiunt, nosse oportet eum ipsum, quem colere destinaris: mox qua ratione cultum hunc adhibere, sit necesse. Secundo loco summarum exercitatione uirtutum, castitate, integritate, mentis puritate ac sanctimonia excussam depuratamque uitam diuinæ uitæ, quãtum ratio patitur, coaptare, assimulatione religiosa. Tertium locum ex his habet contactus iam augustior, quo diuinam essentiam fere attingimus. Quarto loco diuinum uestibulum ingredimur iam. Postremo unitatem animæ nostræ propriam unitati diuinę insinuamus penitus atque connectimus. Demum prius quàm ad alia transeamus, illud utique admiratione dignum, & festo plausu excipiendum, quod Homerus tantæ uetustatis poeta duo potissimum in homine insigniter est ueneratus, tum quod mẽte ornatus foret, tum quod coleret deos: sic enim Vlyssem commendat,

ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱρὰ θεοῖσι
Δέδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν

Scribit tamen Theodorus magnus, explorãdo curiosius singula, liquido compertum, mentes quidem & animas præcipue: sed & quicquid omnino est, excepto uno, adorare, item atque uouere. Nempe (inquit Proclus) cũcta precantur, hymnosque cõcinunt ad ordinis sui duces. Sed alia quidem intellectuali modo, alia rationali, alia naturali, alia uero sensibili. Vnde enim putamus plantas illas, quas heliotropias nominant, ad solis motũ solem uersus moueri? Selinotropias uero ad lunam uerti? Sed uir tantum bonus ut in Legibus Plato docuit, deum decenter feliciterque precatur. Postremo, inquit Iamblicus, adoratio, eiusque uirtus nunc sacrificium anteit, nunc medio inseritur, interdum finem complet sacrificandi.

Volutatio in cœno, apud Plinium quid sit. Cæroma. Patos bis. Conisalos. Alapatha quid. Lapathi. Conila. Pyriathos. Vnguentorũ genera. Christæ. Coniatæ. Alima. Chrima. Conistra. Pandare. Canthelij qui sint. Catheton. Catheter. Item locus Plinij expensus. Bibendi leges. Conuiuiorum præfecti. Gynæconomi. Horatij locus declaratur. Amystissare. Commodi historia. Item tertij loci perpensio in Plinio. Pauli prætorij historia. Quid admouere obscœnis imaginem principis. Vini hordeacei proprium. Pinon uinum. Propomata, & bryton, ac parabia. Brutij unde. Cap. XXVI

PLinius Historiæ naturalis uolumine decimoquarto, supercilio (ut solet) censorio uinolentiam detestans: Ad hæc, inquit, pertinent peregrinæ exercitationes, & uolutatio in cœno, ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Sum memor, dum adolescẽs adhuc, tantumque non etiam prætextatus, enarrarem nobile opus Antonio Boldu, nobili Veneto, Rhodigij præturam gerenti, uiro in literis satis exercitato, quæsisse ex me per literas Veronensem quendam, quid super eo loco non aperto admodum sentirem: uel quia minus percipiebat ipse, uel ut ingenium meum periclitaretur, & doctrinam, arbitratus forsan in palustris soli crassamẽto natos esse prorsum, quod Galenus inquit, ὄνους θεσσαλέους. Respondi tum pro tempore, quæ occurrebant. Nunc eadẽ, sed excultiora, multoque locupletiora hic apponere est uisum, simul ut pro uirili prosim, simul ne pereat, quod laboriose olim fuerat excogitatum. Igitur uolutationẽ in cœno luctatorũ intelligo meditationes: in quem sensum duxit me primum Valerius Martialis libro septimo, in Philenen,

Et putri lutulenta de palæstra
Vncti uerbere uapulat magistri.

Accessit mox & Senecæ astipulatio, apud quem ita legimus: Non adducor, inquit, ut in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis quàm statuarios, aut marmorarios, aut cæteros luxuriæ ministros: æque luctatores, & totã luto ac oleo constantem scientiam expello ex ijs studijs liberalibus. Et ne qua omnino subsit hæsitatio, expendant quæso Plinianarum obscuritatum scrutatores, quę ad eam rem aptissime Lucianus

cianus ſcribat, cuius dialogus eſt, Anacharſis, ſiue de gymnaſiis: qui adeo ad Plinianos accedit ſenſus, ut prorſus ab eo quodammodo uideatur mutuatus. In eius igitur ſermonis initio ita poſitum inuenias, ταῦτα δὲ ἡμῖν, ὦ σόλων, τίνος ἕνεκα οἱ νέοι ποιοῦσιν; οἱ μὲν αὐτῶν περιπλεκόμενοι ἀλλήλους ὑποσκελίζουσιν. οἱ δὲ ἄγχουσι, καὶ λυγίζουσι, καὶ ἐν τῷ πηλῷ συναναφύρονται κυλινδούμενοι ὥσπερ σύες. Hæc inquit, ô Solon, cur nam iuuenes noſtri faciunt? Alij complexi mutuo ſe ſupplantant, hi præfocantur, uerberantur illi, & cœno ſeſe immiſcent, uolutanturq́ꝫ, perinde ac ſues. Porrò & cæroma nouimus dici oleum, quo perungerentur athletæ, ad robur adijciendum membris, adhibito quodam terræ genere. Sunt qui paton dici putent cœnum cæromati, id eſt oleo, ut ipſi interpretantur, permixtum. Cui ſi ſudor acceſſerit, coniſalos Atticè dicatur, ſicuti auctor probat Galenus. Paton, pro coniſalo ferè accepiſſe Euſtathius animaduertitur: nam coniſalum pro puluere intellexit Homerus, ubi ait,
ὑπὸ ποσσὶ κονίσαλος ὤρνυτ᾽ ἀελλής. id eſt,
Sub pedibus excitabatur puluis procelloſus. Alapatha Græci porrò inanitiones dicunt, unde lapathum herbam ſcribit Sudas nuncupatam, quia ſit λάγανον γαστρὸς κενωτικόν. Sunt & lapathi capiendis feris depreſſiores foſſæ: quod Democrito placuit, ac idem expoſuit Sudas. Coniſtram, pro palæſtra poſitam inuenimus: quia conis, ſit puluis: quod ſignificat Euſtathius. Quanquam erat Athenienſium item deus Coniſalus. Strabo: Nam, inquit, Priapum Heſiodus non nouit, & Orthanæ, & Coniſalo, & Trychoni, & eiuſmodi Athenienſium dijs perſimilis eſt. Auctor Ariſtoteles eſt, coturnices nidum non conſtruere, ſed coniſtram, id eſt aream, ut Theodorus interpretatur, quam & ſarmentis cõtegant. Conila uerò herba eſt, quam in Theriacis Nicander etiam Heraclium & Origanum dici arbitratur. In Ophiaco Petrichus ab Conilo inuentam tradit. Quod ad Paton attinet, ſciendum eo uerbo ab nonnullis intelligi retrimentitiam caprarum feculentiam: quæ & Pyriathos nuncupetur quandoq́ꝫ. Vnguentorum eſſe porrò diſcrimina duo, adnotatum ab eruditis eſt, delicijs deſtinatum unum, quod chrima nuncupetur, ſeu chriſma, paleſtræ dicatum alterum, quod dicatur alima. Coniatæ autem, & chriſtæ unctores ſunt. Quæ autem peregrinæ dicantur à Plinio exercitationes, minus puto habere difficultatis: quando auctore Thucydide ſcimus, Omnium primos Lacedæmonios corpora in gymnaſio nudaſſe atq́ꝫ oleo perfudiſſe. Et M. Tullius libro ſecundo De oratore ſcriptum reliquit, Gymnaſia delectationis & exercitationis gratia primum ab Græcis inſtituta. Vbi uerò ait, pectoroſa ceruicis repandæ oſtentatio: intelligo membrorum cõformationem in palæſtrita ſignificari, in primisq́ꝫ collum procerius, quod in eo exigebatur maximè, uel Satyro atteſtante:
Et longum inualidi collum ceruicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.
Sed & Martialis in Diſtichis id ipſum approbat illis uerſibus:
Hæc rapit Antæi uelox in puluere draucus,
Grandia qui uano colla labore facit.
Pectoris quoq́ꝫ latitudo roboris indicium eſt uel maximum: nam in tyronibus Vegetius primo De re militari, id item exegiſſe uidetur. Sed & erectam ceruicem nõ tacuit: Repandus uerò nunc retro patentem ſignat, nunc reflexum, unde repandiroſtrum concinnauit Pacuuius, quanquam durè, Quintiliano teſte. Sarcina item pandati dicuntur, qui oneribus nimijs ſuccumbunt ferè, & incuruantur. Plinius De apibus: Totæq́ꝫ onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Item libro decimoſexto, arbores, ſiue trabes pandari ſcribit, quæ incuruantur ceduntq́ꝫ ponderi. Cuius contrarium palmæ faciunt, quæ in diuerſum renitendo fornicantur, ueluti aſinorum genus id, quos canthelios Xenophon dici ſcribit, ſicuti in monumentis Sudæ relatum ſcio. meminit & Polybius, quanquam & in percipiendo hebetior eo dicatur nomine. Auctor ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, libro ſexto, Canthelios interpretatur cophinos maiores: hinc Strabo γεωγραφουμένων libro quartodecimo, Alabandam ſcribit faciem præbere κανθηλίου κατεστραμμένου, id eſt canthelij inuerſi. Lityerſem Celænarum regem Soſitheus ſcribit apud Athenæum, tres ſolitum canthelios totos uorare. Catheton uerò, id eſt καθετὸν dicunt perpendiculum. Catheter autem, ſeu καθετήρ, chirurgicum eſt inſtrumentum, imagine quadam S literæ, quod

quod per urethram intruſum urinam prolicit. Cæterum poſtea quàm nodum hunc ſatis implicitum, non ut Alexander, ferri adminiculo, ſed ingenio & indagine certa plane exſoluimus, addamus ex abundanti, quod in eodem capite legitur haud ita multo poſt. Alius, inquit, quantum alea quæſierit, tantum bibit. Conciſa oratio, & impedita, ſed Pliniana: uerum hoc ſenſu: Alij, inquit, tot exſiccant pocula, quot iniunxerit conuiuij dominus, qui talorum fortuito iactu eum ſortiebatur locum: propterea Horatius,

Nec regna uini ſortiere talis.

Quin ex eo dicebantur modiperatores, ceu bibendi imperarent modum iuxta conuiuales leges, ſic enim appellantur. Magiſtros Cicero uocat. Græci βασιλεῖς, hoc eſt reges. Meminit Legum ſeptimo etiam Plato, necnõ in Cœnis Macrobius. Decreta porro conuiualia, quæ uocant νόμους, diligenti ſeruabantur ſcito. Sed quæ nam erant ea? Apud Græcos, inquit Cicero, lex in conuiuijs obtinetur. Aut bibat, aut abeat. Erat & cantio conuiualis, πέντε πίνε, τρεῖς πίνε, ἅμα τέτταρα. Bibe quinq;, bibe tres, bibe quatuor cyathos. Nam Simonidis illud prorſus diuerſum eſt, πίνε, πῖν' ἐπὶ συμφοραῖς, quippe συμφορὰν, eſt τῶν μέσων. Proinde ſic enunciant alij, πῖνε, πῖν' ἐπ' ἐσθλοῖς. Gynæconomi conuiuia inſpectabant cum Areopagitis, & cœtus alios in domibus ac nuptijs, & re diuina, lege ne præfinitus adeſſet numerus. Apud Romanos uero bibẽdi ars hiſce fere conſtabat legibus, quod Plinius obſeruauit & docuit, non labaſſe ſermone, non leuatum uomitione, non altera corporis parte, plurimum hauſiſſe uno potu, plurimum præterea addidiſſe alijs minoribus, optima fide non reſpiraſſe in hauriendo, neque exſpuiſſe, nihilq; ad elidendum in pauimẽto ſummum ac poſtremum potum ex uino reliquiſſe. Hæc Plinius, quæ eo gratius appoſuimus, quoniam quod extremo loco adiectum eſt, Horatio multum inſert lucis Carminum ſecundo, quem locum conniuentes pleriq; tranſiliunt, in aurem (ut aiunt) utranq; prorſum ſopiti.

Abſumet hæres Cecuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum ſuperbo,
Pontificum potiore cœnis.

In eo autem quod Plinius dicit, optima fide non reſpiraſſe in hauriendo, ſcitu dignum eſt, id Græce admodum uenuſte uno exprimi uerbo ἀμυστί, quo ſignificatur, inter bibendum ne fuiſſe quidem occluſum os, aut contracta labra: ſed capaciter hauſiſſe, aut magis quaſi ἀπνευστί, quod indicat, ſine reſpiratione: unde etiam producitur uerbum ἀμυστίζειν, eo modo bibere, quod nos Latine, nec inepte amyſtiſare dixerimus, quando & Horatianam legimus amyſtidem. Celeberrimum illud eſt, Commodum Cæſarem in ſolicitudinibus & æſtuationibus theatricorum certaminum, quando ex ſuperiore loco urſos iaculis impetebat: quod refert Dion, ingens poculum dulcis uini ſolitum haurire ἀμυστί. In quo à ſpectantibus id in conuiuijs frequens ſuccl amatum ferunt, ζήσειας, id eſt uiuas: ſed amphibolice pronunciatum, grammatici contendunt, perinde ac dicatur, compleas uiuendi modum, id eſt morere. Eſt & tertius locus capite eodem habens & ipſe inuolucri aliquid, ubi Plinius ait, Vulgoq; ueritas attributa uino eſt. Sed infert luminis non parum tertio De beneficijs Seneca, ut adagium uulgo frequens præteream, Vinum & cum pueritia, & ſine pueritia ueridicum eſt. Sub Tiberio, inquit, Cæſare fuit accuſandi frequens & pene publica rabies, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecit. Excipiebatur ebriorum ſermo, ſimplicitas iocantium, nihil erat tutum, omnis ſæuiendi placebat occaſio. Cœnabat Paulus prætorius imaginem Tiberij habens in gemma, matellam popoſcit. Id factum Maro ex notis illius temporis ueſtigatoribus notauit: at ſeruus eius, cui nectebantur inſidiæ, ebrio annulum extraxit, quum Maro conuiuas teſtaretur, admotam eſſe imaginem in obſcœnis, & iam ſubſcriptionem componeret. Hactenus ex Seneca, & quidem pluſcula ſimul, ut Plinium illuſtraremus. Simul ut obiter perciperent ſtudioſi iuuenes, quid eſſet principis imaginem obſcœnis inferre. Porro Valerius Martialis locis aliquot nunc figurate, nunc apertius illorum temporum inſectatur ſcelus, quibus poculo & uino extorquebantur hæreditates, & teſtamẽtorum falſæ ſubſignationes. Obiter id enotabimus, mirum eſſe quod in libro De ebrietate Ariſtoteles prodit: Vino hordeaceo temulẽtos retrorſum modo

decum

decumbere,ac ſupinos: quod in aliјs haudquaquam fit. Vinum id genus uocat Philoſophus inibi pinon,id eſt τὸ πῖνον. Sunt qui etiã bryton,ut in Triptolemo Sophocles, ſed & in Lycurgo Aeſchylus. Arbitratur Paulus,quòd è lanarum ſordibus expurgatis efficiatur uinum,rectè pinon dici: etiam ſi nõ deſunt,qui ſic uinum uocari putent, quo ſordentes eluantur lanæ,quod ſeponatur mox cõditum. Verum ex radicibus item cõcinnari bryton,Hellanico credimus. Hecatæus in Europæ periodo auctor eſt, Pæonas ex hordeo brytum haurire,ac ex milio & conyza parabiam. Brutum uerò Latina dictio eſt,unde & Brutiјs conciliatum nomen,ut ſcribit Diodorus, quod eorum pleriꝗ omnes fugitiui ſerui initio fuerint,ac bruta gens, hominũ colluuione circa Lucaniam confluente. Brutides autem mulieres dicuntur,uelut ſibyllæ,ac prophetides. Brutios à Lucanis rebelles dici,auctor eſt Strabo. Sunt & propomata,uelut antecedentia pocula,ut ſint bibendi proœmia. Eſt apud Palladium caput, libro tertio, quo pacto ſponte naſcantur propomata,id eſt uina condita,cuius eſt modi roſatum & uiolatum.

Quam habeat rationem id frequens in libris, Non eſſe infundẽdum lenticulæ unguentum. De odoribus aliqua non ingrata. Item quid ſit odor. Dryinos animal. Melãdryon. Adranus deus. Rancor quid. Cap. XXVII

NOn eſſe promiſcendum lenticulæ unguentum, ex Varronis Satyra Gellius adnotauit. Monuerat diu antea in Epiſtolis ad Atticum M. Tullius: ſed & eo adhuc antiquior philoſophus Ariſtoteles,in commẽtatione quæ De ſenſu eſt,& ſenſili: ut Athenæum prætercam: cuius libros, ſi prodeant quãdoꝗ mutilati minus,minusꝗ (ut ſic dixerim) fide labefactata,uelut breuia,& quidem recõdita putaueris rectiſſimè,ac unguentũ, ſed amaracinum. Dignũ uerò arbitratus noſſe exactius,quæ nam foret eius ſentẽtiæ ratio,ſiquidem ſubolebat, ineſſe quippiam latẽtis doctrinæ,adiј noſtri temporis Lynceos,qui ſummo conatu interpolatum Gelliј codicem reſtituere adorti ſunt. Cæterum nil ibi cõpertum,quod ſitim expleret. forte illi, ut qui eſſent ingenio acri,doctrina excultiore,hæc tanquam tenuia neſcio quæ, ac nugalia,uel ſcholica cõtempſerint,ac uelut piſcium filiј (quod aiũt) aquoſa petierint. At ipſi ſordentes,quaſi reguli & ſcorpiones,aridiſſima quæꝗ conſectamur, & quod infra claſſem ſimus,ac notæ uilioris,nil opinamur negligẽdum,quod inſcitũ, & latens frontem cogat perfricare,nullo profectu. Sed uerius eſt,in puluerẽ prodire, quàm diu præfari,etiam ſi cõtentioſum trahere funem uidebimur. Igitur omnem (quod aiũt) lapidem mouẽdo ſic comperi,odorum ſpecies eſſe duas: alteram quidem ſaporis ratione, cui gratum ingratumꝗ ineſt quidem,ſed per accidens, hoc eſt non quatenus eiuſmodi odora ſunt,ſed quoniam odor eorum nutrimẽtum ſignificat. Eſt enim odor quædam, ut ſic dicam,paſſio nutrimenti, ſicut & ſapor: ſiquidem per qualitatem eam aptum & congruum ſibi alimentum è longinquo percipiunt animalia, ſicut coniunctum per ſaporem. Ex quo animaduertimus,odores id genus ſaturis minus eſſe oblectabiles,at eſurientibus mirifice. Nam nec cibaria ipſa nõ indigi appetimus. Quo colligimus liquidò,hoſce odores alimenti tantum ratione oblectare,aut ediuerſo. Altera uerò odorum ſpecies per ſe dicitur,nanꝗ oblectant ſimpliciter,& per ſe,nullo nutricationis intuitu. Eiuſmodi ſunt florum odores,hi quippe nullam conciliarint appetentiam. Quinimò ſi cibariјs inſerãtur,inamœna reddunt ea,prorſusꝗ aſpernabilia: quoniam odorata hæc ferè ſunt ſaporis non boni. Propterea,inquit Philoſophus, ſcitè admodum & ex uero dixit Stratis in Euripidem inuectus,Si lenticulam decoquas,unguentum ne indideris. Cui affine illud quoꝗ, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι. id eſt, in oleribus piper. Sed & Hieronymi illud in Heluidium,Saltitans camelus. Varronis Satyra ex Marcello ſic uidetur inſcripta, οἶδε τῇ φακῇ μύρον, περὶ εὐτηρίας. Scitu porrò dignum id quoꝗ: Odores hoſce, qui per ſe odores à phyſicis nuncupantur,eſſe rationalis naturæ infimæ, hoc eſt humanæ proprios: eos enim homo diſcernit ſolus, iјsꝗ afficitur plurimum. Quo nomine, quantum ad hoc,odoratus in nobis inter animantes omnes præſtantior exquiſitiorꝗ eſt. At in altero odoratorum genere à brutis lõge excellimur. Euentus autem ratio eſt, ut contemperetur cerebri frigiditas. Id enim in homine maius ex corporis analogo, quàm in cæteris. Cerebrum deniꝗ ſuapte natura frigidum eſt,ob id & ſanguis, quem exiguæ ac prætenues uenæ cõplectuntur,tota facilitate frigus concipit. Propter quod

ex cibo resolutæ euaporationes, & arcem illam scandentes, ex loci frigore densiores factæ rheumatismis plerunque præstant argumentum: ad quæ amolienda, uel aliquo modo mitiganda odores imbecillitatis nostræ natura memor suggessit. Quòd si odores hi cerebrum uidentur quandoque oblædere non parum, ex indiscreto prouenire modo certum est. Nam si iusto plus id incaluerit, fit inde redundās resolutio, quæ mox infert nocumentum. At qui alimenti rationem habent, odores sæpius multo caput infestant, ex humectationis nimietate aut siccitatis. Sed dicat aliquis, Tu quidem de odoribus satis multa: uerum ecquid doces, quid demum censeamus esse odorem? Nam sunt qui odoris nomine fumidam intelligant exhalationem, quam aeri & terræ cōmunem uolunt, ueluti mediam inter ea, quum sit quid resolutum ab sicco terrestri aeream non pertingens subtilitatem. Nam & Heraclitus literis mādauit: Si omne quod est, in fumum resolueretur, naribus facilè cuncta discernerētur, quia uniuersa in odoris rationem uenirent. Aliis uerò magis placuit, odorem dici humectam euaporationem, id est aqueam humiditatem resolutam. At aliis utrunque, sed amplius inspicienti, nihil horum profectò tradi rectè uidebitur: nam si odor fumidum quiddam sit, quo'nam pacto in aqua fiat fumus? Atqui in aqua odores percipi, certè opinor liquere. Si uerò euaporatio dicatur humecta, relinquetur intelligendum, sentiri odores per effluxum quēdam, quod item de coloribus pronuntiatū est, sed utrunque perperam: nam utrinque colligitur, sensum effici odorum & colorum cōtactu. Adde, quòd odoratum corpus & uisibile planè imminueretur, & demum effluxu assiduo resolutum periret. Quod dictu perabsurdum foret, præsertim quum dissita longe sub sensum ueniāt tum uisus, tum odoratus. Effluxus nempe qua ratione in tam longinqua terrarum producatur? Cæterum id astruendum uerius, contingere hoc per spiritalem medii immutationem: siquidem liquidò constat, humectum, quod in spiritu est, id est in aere, quodque in aqua, pati ab euchyma siccitate, atque ita odorandi comprehendi rationem. Nam aer item humectationis est particeps. Alicubi tamen Aristoteles nō inficiatur, odorem esse fumidam exhalationem: sed non ita, quia sit ipsa odoris essentia, quod secundo De anima falsum cōuincitur. Longius enim diffunditur odor, quàm aspiratio fumida. Sed id sentit, quòd hæc sit causa, ut sentiatur odor, quæ ab calidis profluit: quo fit, ut calidis temporibus, & locis flores maioris esse odoris pernoscantur. Sed ut obiter adnectamus aliquid, non ignorandum omnino, esse in quercuum radicibus animal ad perniciem adeo potens, ut supergressu tantum excidat pedum cutis, intumescantque insigniter crura tota. Id uerò etiamnum mirabilius, si quis mederi uelit, manus itidē excoriātur. Quòd si interimere adoriatur quispiam, pessimo infici odore: itemque odorari aliud nihil. Quod utique cunctāter apposuissem, ni ab auctore graui relatum scirem Paulo Aegineta quinto ἰατρικῆς πραγματείας. Nomen uerò animali δρυῖν@, ab loco ubi uictitat ferè. Dryinas nuncupatur ab aliis, atque item chelydrus inter genera serpentum. Meminit in Theriacis Nicander. Melandryon uerò apud Theophrastum est exalburnatum robur, de nigricie cōciliato nomine. Sed & salsamenti genus, melādryon est. Adranus uerò in tota colebatur Sicilia deus, cui sacra erat Adranum ciuitas, tradente in Parallelis Plutarcho. Illud submonuisse in odorum mentione nil (puto) obfuerit, Hieronymum sic epistola quadam scriptum reliquisse: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, ac peregrini muris olentes pelliculas: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui bene semper olet: quasi quasdam pestes, ac uenena pudicitiæ uirgo deuitet. Versiculus quē Arbitro Petronio ascribit auctor hic scientissimus, apud Martialem legitur quoque. Rancorem Palladius mucidum intelligit odorem: Canales, inquit, & omnia receptacula olei calida aqua prius lauabis, ut nihil de anni præteriti rancore custodiant.

Grati animi exempla Alexandri, Socratis, Furnii. Interim Archelai historia. Ingratitudinis fœda sugillatio. Actio ingrati Athenis cōtra Senecam. Hirundinem significare ingratum. Militis Macedonici historia. XXVIII

ALexandrum Macedonem ingētis spiritus terrarum principem legimus, inter alia haud parum multa, quibus eum natura, extra quàm mortales alios, excoluerat, honestaueratque: & cælo quodam modo inseruerat, uirtutum, & laudis felici magnitudine; identidem magna sua gloria solitum prędicare, à nemine

nemine se unquam benignitate fuisse exsuperatum. Magnum id, & præclarum. Sed quod in participatum admittat & alios: uerum itidem magnos, præcelsos, omnium capaces. Archelaus rex, is qui in solis deliquio, rerum naturæ ignarus, & pauore attonitus festinantius occludi regiam imperauit; & quod assolebat in magno plerunque mœrore, comam filio decuti iussit, Socratem impēse rogauerat, ad se iret: at ille, seu per eam figuram, quæ in sermonibus erat ei perfamiliaris, seu animo serio, negare perrexit, eius beneficio futurum se auctiorem, cui paria facere nō quiret. Sed age aduocetur ad hoc decus rerum Italica uirtus. Furnius uixit Augusti temporibus, pater eius cum Antonio stipēdia fecerat, ob id iure belli hostiliter Augusto erat offensior: adijt tamen imperatorem filius, patris ab eo uitam deprecatur, ignoscit ille: tūc Furnius, Hanc unam Cæsar habeo iniuriam tuam, effecisti uiuerem & morerer ingratus. O festo plausu excipiendam uocem, ó præsignem animi sublimitatem: effecisti (inquit) uiuam, & moriar ingratus. Quod esse potest tam amplum gratitudinis indicium, quàm nulla ratione sibi satisfacere, & dantis beneficentiæ imparem se perpetuò fateri? Quin, inquit in Metaphysicis Aristoteles, non ijs modo quorum sententiæ accedimus, sed & ijs qui ueritatem non omnino attigerunt, testari gratias decet: nam & hi aliquid contulerunt, nos si quidem excitarunt, acueruntque. Etenim si Timotheus non fuisset, tantam non haberemus canendi artem: quòd si nec præisset Phrynis, minor apparuisset Timotheus. At si æqua lance rem totam uoluerimus expēdere, paucissimos eius notæ reperias. Etenim quotusquisque gratum nouit agere? Hic quia se uel Codro nobiliorem putat, aut cōgestas opes suspicit: & denique, quod publicum ferè hominum est uitium, se suaque miratur, amat, nec nouit perdere: quicquid contuleris, in solutum computat, bonumque, si non & ultrò deberi sibi opinetur, quod accipere sustinuerit, Alium auidiras trāsuersum rapit, natumque inde illud sæpe iactatum, Nil esse iucūdius, quàm capere. Sed & inuidia quandoque in ingratitudinis album nos transcribit, malum certè uehemens, & importunum, quo in digitos mittimus, nō quantum rationibus nostris ex amici largitate accesserit: sed num idem in alios, aut eo amplius contulerit. Gregarius miles inuitus facit, ut coronam det ciuicam, quod in quadam oratione Cicero testatur, & se ab aliquo seruatum fateatur: non quia turpe sit, protectum in acie hostium manibus eripi, nam id accidere nisi forti uiro & pugnanti comminus non potest: sed onus beneficij reformidat, quod permagnum est, alieno debere quod parenti. Tribuni, inquit in commētatione de Romanorum militia Polybius, seruatos cogunt, nisi id sponte faciant, seruatorem coronare. Colit uerò hunc præterea seruatus per omnem uitam, tanquam parētem, omnia sanè exhibens ut genitori. Quòd si est omnium uirtutum mater gratitudo, quoniam ex huius profluat fōtibus in parentes pietas, in patriam charitas, in deos religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros ueneratio: certè colligendum quod ad Atticum M. Tullius scribit, Ingratis omnia inesse uitia. Nil tam inhumanum, tam ferum, tam immane, quàm committere, ut beneficio nō dicam indignus, sed uictus esse uideare. Hinc opinor factum, ut natura ipsa ad id nos prouehente, Ingratos nemo nō uel uatiniano prosequatur odio: sique facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoque tempore ultum eat, ueluti sint tum beneficentiæ, tum cōmunes tenuiorum hostes omnium. Nec ferè alia ingrato irrogatur pœna. Crimen est passiuum quidem, & quo nullum frequētius, nusquam tamen punitur, ubique improbatur. Odisse contenti ad ultorem reijcimus deum, Achillei memores uoti, quin & Furiani, quum est is comprecatus, ut si innoxio sibi inferretur iniuria, desiderium sui quàm primum ingratæ fieret ciuitati. In declamātium scholis creberrima fuit ingrati actio: in urbibus uerò, præter quàm in Macedonia, si Senecæ credimus, nullibi. Nos tamen in Latina historia obseruauimus, Athenis item aduersus ingratos actionem fuisse cōstitutam. Quod significat, opinor, in Declamationibus Libanius, & Pollux Onomastici octauo. Et Xenophon scribit, apud Persas ingratitudinis causam agi intentissimè, pœna seuerissimè irrogata ei qui in bene de se meritum deprehenderetur animi parum grati. Nam & ab hoc genus hominum irreuerenter deos haberi, colligunt: quin parētes etiam num, ac patriam, & amicos quoque. Porrò ingratitudini præcipuè impudentiam adglutinari, abs qua in flagitia feramur præcipites uel fœdissima. Prodit Diodorus, Aegyptios credi, extra quàm sit gentium

aliarum captus, erga benemeritos præcipuè gratos, quod magnum uitæ subsidium opinentur gratiæ retributionem. Sed cur'nam cum ingrato ex formula non agimus? ne quod beneficium est, incipiat esse creditum. Et ne gratitudo honestissima res, incipiat honestatis nomẽ amittere, necessitatis iugũ subeundo. Alioqui & anguli omnes actionibus obstreperent eiusmodi. Pythagoras ablegandos reijciendosq; ingratos, ex Plutarchi interpretamento, symbolicè uidetur monuisse, ubi præcipit, sub idem tectum nõ admittendas hirundines, quoniam ingrati ac parum firmi symbolum auis ea credatur habere. Nam & in Rhetoricis ad Herennium edocemur, amicitiæ minus firmæ similitudinem ab hirundinibus duci oportere. Succurrit prius quã hinc digredimur, dignum quod memoretur, ingratitudinis exemplum. Erat Macedonum regi Philippo manu promptus miles, expertæ uirtutis multis sæpe bellis: sed quo se præclarius gessisset, eo frequẽtius à peritissimo duce qui in tractãdis militibus egregius esset artifex, ad prouocandam audaciam auctorabatur, frequẽter etiam ac insignite donatus. Forte is ex naufragio exutus omnibus, uix etiamnum spiritum ducens errabat, cõsilij inops. Eum conspicatus Macedo quidam benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuum in uillam suam perducit, fouet accuratè: lectulo cedit quoq;, nec patitur quicquã frustra ab eo desiderari. Postremò digredientem uiatico etiam instruit, summurmurantẽ identidem, Nõ sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modo mihi imperatorem meum adire. Venit ille ad Philippum, miseriam suam exponit: sed hospitis benignitatem reticet, nec satis. Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. At is nõ alius erat, quàm ille ipse hospes: qui tam inhumaniter, & ferè omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolã facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec ualens tam insignem sæuitiem decoquere, improbissimo homini, beneficium raræ fortunæ inusitata rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino.

Virgarum apud ueteres usus eximius in sacris & uaticinijs. Pyrethi magi, & pyrethia septa. Pyriathes. Pyctes. Iuncatum. Palmarij cõflictus. Palmarium. Palmata toga unde. Dinos locus. Diuinaculorum species. Qui specularij. Capnomantes. Saliatores. Palmicum augurium. Subsulus. Salisubsulus. Vaticinia ex piscibus. De myrica scitu digna. Itẽ de rhabduchis. Poemata uirgæ apta. Brabeutæ, brabei, rhapsodi, arnodi, rhabdi, stichodi. An uirgas in dracones potuerint dæmones mutare. Diuinatio à quibus cõtribuatur. Quæ sit acæna, & arescon uirga, item sceptrũ, ostrea rhabdota, & arhabdota. Ostrea, penultima correpta, uel producta. Ciceronis locus ad Lentulum, Ne quid saluis legibus aut auspicijs cum populo agi possit. Obnunciatio augurum. Auguratorium. Proictæ qui. Cap. XXIX

Virgas in rebus diuinis eximij cuiusdam usus fuisse ueteribus, ex plerisq; cõiectare licet. Nam qui Persicos ritus diligentius animaduersos literis mandarunt, illorum Magos qui sacrificijs præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradũt subtilibus uirgis adurere, mox oleum lacte melleq; promixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. Cappadocia magos suos ingenti numero, Pyrethos uocat: sicut septa quædã pyrethia. Pyriathes uerò lac nuncupatur igni addensatum, uti est ab Polluce obseruatum. Quod autem coaguli potestate coit, pyctes dicitur: cuius est modi quod nũc uoce plebeia iuncatum dicitur. Pyramia Thyreatidos nuncupantur Plutarcho in uita Pyrrhi. Sed ad rem. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, ubi inextinctus seruaretur ignis, fierentq; itidem comprecationes non sine myricinis uirgis. Sicuti in Scythia quoq;, ubi uaticini traduntur plures, salignis uirgis diuinatio concipitur, quas dissoluunt, ac separatim singulis humi constratis, uaticinantur, interim uirgas prehendentes componentesq;. Narees uerò quos esse androgynos putat Herodotus, tiliam scindẽtes trifariam, digitisq; implicando ac resoluendo præcinunt futura. Siquidem diuinatio, quæ malis iniungitur dæmonibus, ut aliud agentes hoc item subnotemus, foliorum intendit crepitaculis, pomorũ dispicit semina, in sublime iactata bacilla spectat: cortices, nomina, imagines, phialas, specula, unde Specularios dici apud quosdam comperi, & id genus alia

alia mille ſcrupuloſius obſeruat. Nam in Didio Iuliano Spartianus inquit: Et ea quæ ad ſpeculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis, incantato uertice reſpicere dicuntur, Iulianus fecit. Sed & Capnomantes quidam ex re ita dicti, traduntur ex fumi diſiectione ſuper aras futura captare: propterea Papinius,

Thurea nec ſupra uolitante altaria fumo.

Sophocles in Oedipode tyranno: Iſmeni Apollinis uaticum cinerem uocat, id eſt μαντείαν σποδὸν: quia rebus ignitis, hoc eſt διὰ τῶν ἐμπύρων, uaticinia concipiebant ſacerdotes. Saliatores referuntur à nonnullis, qui ſalientes oculos intuiti, odorantur præſagium. Meminit rei ipſius in Amaryllide Theocritus, ἄλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιός. Salit mihi dexter oculus. Quãquam Plautus in ſupercilio id obſeruauit. Dicitur uerò augurium id palmicũ, de quo Poſidonius ſcripſerit, ab oculi uibrata ſubſultatione: quæ res dicitur Græcè πάλλειν, Latinè uerò ſubſulum dicere queas: quando Saliſubſulus uocabatur Mars prioribus, à ſaliendo ſubſultandoq;: meminit Nonius ex Pacuuio. Nam apud Galenum & Aeginetam Paulum Medicinæ tertio, dicitur & καρδίας παλμός, id eſt cordis tremor. Sed & ſatyriaſis à Paulo eodem, eſſe traditur αἰδοιπαλμὸς, id eſt pudendorum ſubſultatio, quæ uaſorum ſpermaticorum conſequatur inflammationem. Id uerò ni ſedetur malum, in uaſorum eorundem mox præcipitatur πάρεσιν. Eſſe uerò affectionem raram, quæ & mulieribus contingat. Palmarium uerò aliud eſt. Ammianus Marcellinus, Erant (inquit) nobiſcũ legiones duæ ex Gallijs, uirorum fortium & pernicium, ad palmarios conflictus aptorum. In Eunucho Terentij ubi dicitur,

Id uerò eſt, quod mihi puto palmarium: Donatus, Palmarium (inquit) palma dignum. Vlpianus Digeſtis de extraordinarijs cognitionibus: Si palmarij, inquit, nomine cautum eſt. Palmatam togam dici ueteres arbitrantur, à clauorum latitudine. Fuere in Lycia quoq; ex piſcibus uaticinia qui captarẽt (eos Ichthyomantes uocant Græci) ligneis obeliſcis cum aſſis carnibus, pane quoq; & maza in aquam proiectis. Locum in quo iſta tranſigantur, Dinon appellat Artemidorus Geographiæ decimo. Sed redeo ad diuerticulum. Apud Nicandri interpretem in Theriacis ita legimus, ad uerbũ penè tralata ſententia: Apollo, inquit, uaticinos ſanxit myrica prænunciare mortalibus futura: propterea inſignem fruticem hunc Nicander, mantin uocat, id eſt uatem. Quin & magi item Scythæ, myricino uaticinãtur ligno. Etenim in pleriſq; locis uirga, ut diximus, præſagiunt: quod in primo Cõpoſitionis tertiæ, Dion quoq; confirmat. Sed & in Leſbo, Apollo myricæ ramos tenet: qua ratione, Myricæus quoq; eſt cognominatus. Et Archæus prodit, quãdoq; in ſomnis uiſum deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus retulit, antiquiſſimam eſſe plantam myricam: nam Aegyptij in Iouis pompa coronãtur myrica, id eſt tamarice, ut interpretatur Dioſcorides: ſicuti apud Medos magi. Porrò ad rationem uirgarum ſpectarit illud quoq;: Recitatores Homerici carminis uirgam ſolitos tenere, unde illis rhabduchorum adhæſit cognomen. Qua ex cauſa uirgæ apta Apuleius in Floridis, poemata uidetur dixiſſe. Quanquam & eodem nomine dicerẽtur, qui ludorum ſpectatores compoſitè reprimerent: Gymnicis enim ludis præficiebantur, quos uocabant Brabeutas, uel (ut Plato) Brabeos, item maſtigonomi, & rhabduchi. Legimus utiq; Homeridas, ab Homero propagatos, initio illius poeſim per ſucceſſionis ſeriem concinuiſſe, mox excepiſſe qui nuncupentur Rhapſodi: quorum illuſtris præcipuè fuerit Cynæthus, Chius patria, qui & Syracuſis omniũ primus Homeri carmen concinuit, illi quoq; de ſuo inſertis pleriſq;. Sunt qui rhapſodos opinentur dici, uelut ῥαβδῳδὸς: ratione quam diximus. Sunt qui diuulſam ac diſiectam prius Homeri poeſin ab illis coaptatam, & uelut cõſarcinatam memorent: unde ſit cõciliatum nomen, ἐκ τῆς ῥαφῆς, id eſt ab ſutura. Cui ſententiæ aſtipulari Pindarus animaduertitur. Traditur illud quoq;, dictos antea Arnodos, id eſt ἀρνῳδὸς, quoniam uictori præmium contribueretur agnus. Sunt qui etiam Stichodos, hoc eſt στιχῳδὸς, nuncupari Rhapſodos uelint, quod uerſus quidam ῥαβδοὺς dicant. Fuerunt & ſuæ lictoribus Romanis uirgæ: nam & hi Rhabduchi ſunt, quibus poſt alia fores pulſarẽtur, quãdo Pompeius intraturus Poſidonij ſapiẽtiæ profeſſione clari domum fores percuti de more ab lictore uetuit. Quod Plinius ſcribit, & antea Liuius ſignificauerat: cõprobat item Papinius,

Et multa pulſantur limina uirga.

Quidam præterea quod in sanctis obseruatũ literis adnotauimus, uirgas coloris uarij in aquis recondebant, quò potum ducebantur oues, ut inibi salientibus arietibus, ex earum intuitu conciperent oues uariantis lanitij fœtus. Sed euentus eiusmodi naturalis quiuerit reddi ratio. At quid sit dicendum ibi, quum Aegyptios magos uirgas uertisse in dracones, legimus? Hoc naturæ ratio nulla prorsum admiserit: quoniam corporea materia dæmonis non subijcitur potẽtiæ, quantum ad transmutationem ipsius ad formam: quod tertio De trinitate Augustinus docuit. Non est putandum, inquit, istis trãsgressoribus angelis ad nutum seruire hanc uisibilium rerum materiam, sed soli deo. Verum & ipsa dictare ratio uidetur: nam in compositis ex materia & forma, materia per se non fit, neq; item forma, sed totum simul, immoq; totum transmutatur in totum, ut ex toto aere fit totus ignis, quando aeris fit in ignem cõuersio, sicuti in libro De generatione auctor Aristoteles est. Effectus porrò assimilis agenti est, & in eo præexistit saltem uirtute. Proinde ex materia & forma cõflatum naturali produci nequit, nisi ab itidem cõposito. Angelus uerò forma est simplex, propterea solus Deus præstare hoc ipsum potest. Verum id non utiq; inficiabimur, potuisse dæmonas celeritate incredibili uirgis emotis, serpentes earum loco subijcere, uel aliunde allatos, uel agentis naturalis uirtute ibidem genitos, præsentium oculos præstringendo, quod præstigiatorum acceptabula comprobant. Adde, quòd abeũtibus sensibilibus phantasmata remanent & imaginationes: sicuti secundo De anima, proditum ab Aristotele scimus: & inde ex motu locali formarum sensibilium remanentium in uirtute phantastica cum humoribus in quibus sunt, ut in subiecto apparent aliqua quæ nõ sunt. Quare in libro De somno & uigilia, idem inquit, Descendente plurimo sanguine ad principium sensiuum, simul descendunt formæ in imaginatione cõceptæ: atq; ita demum fit, ut quæ non sunt, uideantur: quemadmodum somniantibus cõtingere, scimus omnes. Qua ratione possunt & dæmones humores commouere interiorum exteriorumq; sensuum, atq; ita ad organa formas aliquas inducere, perinde ac extrinsecus occurrerent, non solum dormientibus nobis, sed uigilantibus quoq;, ut sic putemus aliqua extrinsecus uel esse uel fieri: quæ tamen nec sint, nec fiant. Qua ratione peruersa immundorũ spirituum subtilitas & infatigabilis fraus eludens spectatorũ uisus, uirgas in dracones deformatas potuit prætendere. Nam & dæmonum eorundem illusionibus seductæ mulieres quandoq; se cum Diana credunt nocturnis horis equitare. Potest ratio item afferri alia, inesse rebus corporeis per omnia elemẽta occultas quasdam seminarias rationes: quibus quum data fuerit opportunitas temporis & causæ, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus. Quamobrem angeli, uel dæmones dici nõ possunt, qui talia efficiant, animalium creatores: sicuti nec agricolæ segetum, quamuis norint præbere quasdam uisibiles opportunitates & causas ut illæ nascantur. Cæterum quod isti faciunt uisibiliter, hoc ipsum dæmones incognita nobis, aut inuisibili ratione. Solus uerò deus creator est. Approbantur aliquo modo, quæ hactenus sunt prodita nobis, sententia doctissimi interpretis Auicennæ, apud quem ita legimus: Excantationes naturaliter effectum non habent, nec uim omnino ullam demutandi hominis sanitatem in ægritudinem: quod qui arbitrantur, ipsi semet uidentur excantare, imaginatione corrupta. Vno tamen modo posse hoc euenire, fatẽdum est, si diuinæ censuræ maiestas ita adnuat. Ego, inquit, deo fauente, nec sortilegum assis facio, nec incantaminibus pollentem, qui inuitum nolentemq; tollere digitum cogat. Quinimmo nemo unquam me adijt, qui ueneficio se circumuentum diceret, quem non absoluerim ab excantationis imaginatione. Quod ad uaticinia attinet, putant eruditorum nonnulli, elemẽtorum omnium spiritus, utpote corporũ perennium, præsentienti motu semper & ubiq; uigentes diuinãdi munus nobis impartiri, ex ijs quæ disciplinarum affectamus uarietate. Quin & substantiales potestates ritu mollitas non uno, uelut ex perpetuis fontium uenis uaticina mortalibus uerba suggerere, quibus præsit Themis: inde nuncupata, quod fatali lege decreta in posterum ei prænosse sit fas, in cubili solioq; Iouis collocata. Auguria uerò & auspicia nõ uolucrum futura noscentium arbitrio dirigi, uerum diuina cõponi agitariq; prouidentia. Sol porrò mundi (ut physicis ferè placet) mens, nostras mentes ex sese uelut scintillas funditans, uehementius accensas futuri compotes efficit, quantum

ueteribus aſſentiri collibeat, unde mira ſibyllarum conſtent præſagia. Somniorum autem rata, inquit Ammianus Marcellinus, fides, ac indubitabilis foret, ni coniectura ratiocinantis fallerentur. Nam & M. Tullius: Ab ijs, inquit, rerum oſtenduntur ſigna: in his ſi quis errarit, non deorum natura, ſed hominũ peccauit coniectura. Auguratorium in Palatina regione fuiſſe uidetur, augurum uel inaugurandi locus. Cæterum poſtea q̃ de uirgis multũ diuq́ꝫ ſcribimus, impingamus auctarij loco quippiam. Lenones in ſcenam prodibant amiculum geſtantes floridum, & uirgam, quæ dicitur areſcon. Erat & prioribus acæna, dicta uirga exagitandis bobus accommoda: ſed & eodem modo metiendis agris inſtrumentum dicebatur pedum decem: ut ſcribit Apollonij interpres, ab Theſſalis excogitatum. Ex quo & Callimachus:

ἀμφότερον κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης.

Quum ſtimulum ſignat, dicitur etiam bucentrum. Acęna agros metiri in Aegypto exorſus eſt primum Theſſalus quidam, nomine ab re indito, quia cognoſcentibus ſingulis agri ſui modum, ſublatæ ſunt cædes: unde nuncupata acæna, quaſi στερεῖσα αὐτῶν τὸ καίνειν. Hinc & Pelaſgida uocauit Acænam Apollonius Argonauticon tertio, ueluti ab Pelaſgis compertam, id eſt Theſſalis. Sceptrum uero ab uirgarum ratione haud ita diſſitum eſt. Id ſignum ueteribus cenſebatur imperij, ſiue regni, necnon orationis & iuſtitiæ quoq́ꝫ. Proinde Agamemnoni late imperitanti datur, ſed & concionanti Telemacho, uerum etiam Achilli. Qui iniuria item affectus per ſceptrum, uelut iuſtitiæ iurat ſymbolum: quanquã pro baculo etiam uili capitur quandoq́ꝫ ſceptrum: ſicut in Odyſſea apud Homerum palàm fit. Aureum fuiſſe Apollinis ſceptrum, comminiſcitur Iliados primo Poeta idem: quoniam Soli ſacrum creditur metallum eiuſmodi, ſicut Lunæ argentum. Ex abundanti uero in uocabulo, R habetur, ab σκήπτω, quod ſignat innitor. Proinde σκᾶπτον, ex Doricæ linguæ proprietate legimus apud Pindarum. Virga in manu, in Hebræorum ritibus doctrinæ habebat indicium. Illud ſilentio minus prætereundum, ex Athenæi monumentis: eſſe inter oſtrea, quæ dicantur ῥαβδωτά, perinde ac dicamus uirgata. Alia item, quæ uocemus ἀῤῥάβδωτα, id eſt minimè uirgata. Meminit Ariſtoteles quoq́ꝫ: ſed ῥαβδωτά, pectinatim diuiſa Theodorus interpretatur. Obſeruatũ & illud ex Galeno eruditioribus eſt: Oſtrea, ſi producatur penultima, ſcribaturq́ꝫ ὄστρεια, eſſe generis ad teſtacea quælibet nomen: quòd ſi eandem contrahas, ὄστρεαq́ꝫ enuncies, ſpeciem indicare unam. Verum ne fuſius extra calcem, quod dicitur, mentis ardore quodam iuuandi prouehamur, hinc iam ad alia gradum ſtruamus: ſi prius, quoniam de diuinaculis facta mentio eſt, Ciceronis tenebras ad Lentulum illuſtrarimus. Sic enim ſcribit: Quod ad popularem rationẽ attinet, hoc uidemur eſſe conſequuti, ut ſaluis legibus, aut ſaluis auſpicijs, ne quid agi poſſet cum populo. In hũc ſcopulum impacti pleriq́ꝫ doctorum aut cõſileſcunt, aut ineptias promunt. Ipſe ad obnunciationem augurum hæc opinor referenda: quod palàm ſum teſtatus, quum Mediolani Quintilianum profiterer, ſuper eo loco ſecundi libri De ratione infirmandæ legis: Aut, inquit, de rogationis iure queritur, ſiue non trino forte nundino promulgata, ſiue non idoneo die, ſiue contra interceſſiones, uel auſpicia. Obnunciatione, inquit Pedianus, pernicioſis legibus reſiſtebat̃. Sicuti uero interceſſioni obtemperaſſe, neceſſarium cenſebatur, ita planè augurum obnunciationi: quod Diuinationum primo ſignificat M. Tullius, & in Craſſo Plutarchus. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, forenſes diuinaculos dici ſolitos proictas, goetas, & bomolochos. Proictæ Græcis uocantur mendici homines.

Philoſophum uerum eſſe dei amatorem. Philoſophiam non cõtingere abſque matheſi, ſed huius item finem eſſe intelligibilium contemplationem. Mathematicæ unde dicantur. Quid dialectica apud Platonem. Logices diſtributio. Dialogiſta quid. Inſuper de geometria ſcitu digna. Philoſophiæ laus. Quid puluis eruditus. Quid abacus. Locus Perſii declaratur. Capitulorum in columnis partes. Stereobatæ quid. Alueolatus. Alueati ſulci. Abax. Abacion. Catheti. Cymatium. Stylobatæ. Capitularij qui. Pulueratio.

Caput XXX

PHilosophũ uerum Aurelius Augustinus scribit, non temerè haberi alium
quàm dei amatorẽ, quia sapientia Deus est, per quem facta sunt omnia, si-
cuti diuina auctoritas ueritasq; monstrauit. Sed diu antea Platonẽ sanxis-
se animaduertimus, Boni finẽ esse secundum uirtutẽ uiuere. Quod illi de-
mũ cõtingat, qui deũ norit, & etiamnũ imitetᷣ. Nec enim de alia causa quis
dici beatus potest: itaq; si ametur deus, hoc esse uel exactissimũ philosophandi genus.
Pythagoras autem, & cum eo multi, qui illo duce purius excitasse mentẽ uidentur, am-
plissime astruxerunt, absq; mathematico quadriuio haud facile philosophiæ apicẽ con-
tingi, nec posse uerum percipi. Propterea qui illud neglectui habuerit, cogitare subin-
de debet, se philosophari haud recte. Quoniam mathematicæ disciplinæ subsellia quæ-
dam sint, ac elementa, uel gradus, quibus cõscendantur altiora. Eas uero sic appellatas
Anatolius putat, quod quum cæteræ disciplinæ deprehendi, uel non docente aliquo,
possint omnes, mathematica sub nullius cognitionẽ ueniant, nisi præeunte aliquo, cu-
ius solertia succidantur uepreta, uel exurantur, & superciliosa complanentur aspreta.
Vnde & mathematicũ in anima, sicut theoreticũ nuncupat in Moralibus Plutarchus.
Equidem & M. Tullius mathematicos in magna rerum obscuritate, recondita arte,
multiplicíq; ac subtili uersari scribit. Sunt qui ex demonstrationum firmitate dici ma-
thematicas, opinentur. Cæterum initio geometria præcipuè, & arithmetica in mathe-
maticarum album à Pythagora sunt aduocatæ, quod ad omnem scientiam, omnemq;
disciplinam capessendam has cum primis accommodas perspexisset. Hinc & illa festi-
ua uox Socratici Aristippi profluxit, opinor, qui ex naufragio in Rhodiorum littus ma
ris impetu, & uentis assilientibus quum foret excussus, ac inibi mathematicas formu-
las esset intuitus, gaudio gestiens prosiluit, & bene sperare comites iussit, quoniam ue-
stigia hominum noscitaret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen
à Platone suscepta est, quia surrigat animum, & ad rerum diuinarum intuitum aciem
mentis exacuat. Quamobrẽ, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesin expetere
perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum est nudior leberide, ac Cin-
clo pauperior. Etenim ab ijs quæ sensui manifesta sunt, ad ea in quæ sola mentis inenar-
rabilis celeritas, & diuina uis penetrare potest, assurgere decet. nam mathematicas spe-
culationes ueluti præludium quoddam ad diuinorũ perpensionem statuere conuenit.
Arithmetica quippe, ac geometria, & qui eas colunt, essentiam ipsam uidere desiderãt,
uerum tamen circa illam somniare quodammodo uidentur, conferant quamuis ad id.
Idcirco disciplinas eas, nec scientias quidem esse appellandas putauit Plato. Dialecti-
cam uero utiq;, quia ab geometricis suppositionibus ad prima principia consurgit, &
inde q̃ mathematica, efficacior est: nam circa diuina æternaq; uersatur, immoq; præpo-
sita mathematicis ueluti arx quædam censetur, ac reliquorum custodia. Quod ne quis
fortè miretur, quoniam hæc non præstet quæ uulgò noscitatur dialectica, scire conue-
nit, metaphysicam facultatem, quam & primam philosophiam uocant, dialectices no-
mine à Platone celebrari: quæ logica utatur, tanquam instrumento: hæc enim circa di-
ctiones, conceptus, propositiones, syllogismosq; uersatur. In cuius non esse consene-
scendum gyris atq; Mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos, traditum est. Omnis
porrò logices disciplina uel finit, uel distribuit, uel colligit. Collectionum ratio triplici
calle incedit: aut enim ex ueris & necessarijs nectitur probatio: tuncq; disciplinæ indi-
piscitur nomen, uel ἀποδείξεως, id est demonstrationis. Aut probabilibus tantum gras-
satur, & ab Aristotele nuncupatur dialectice. Quòd si falsis obrepat, insidietur'ue, iam
cauillatoria est, ac sophistica. Ex disserendi usu, dialogista uidetur dici. sic enim in Aui-
dio Vulcatius scribit: Non deerant qui illum Catilinam uocarent: quum se ita appel-
lari gauderet, addebat, Se futurum Sergium, si dialogistam occidisset: Antoninum phi-
losophum significans. Metaphysica uero, ut Plotinus inquit, de omnibus tractans non
opinione, sed scientia: errore, qui circa sensibile accidit, uacans, intelligibili prorsus ad-
hæret: circaq; ipsum diligenter agit, falso posthabito, nutriens animam in ipso ueritatis
campo. Sed ut ad mathematicas redeam: omnibus quidem ueluti leuigatissimo ac niti-
dissimo speculo insunt, refulgentq; ueritatis intelligibilium uestigia quædam atq; ido-
la. Verum geometriæ adest hoc in primis iuxta Philonem, quæ initium est, & tanquam
cæterarum

cæterarum metropolis. Hæc enim ſenſibilibus inhærentes, agglutinatosq́ auellit aſſidue, ſeducitq́ ad intelligibilem æternamq́ naturã, cuius contemplatio ſit philoſophiæ finis. Propterea Platonẽ ſcimus Eudoxo, Archytæ, Menæchmoq́ uertiſſe uitio, quod ad organa mechanica ſolidi duplicationem auocare contenderent: quoniam ſic geometriæ bonum periret, denuo ad ſenſum relabentis, nec aſſerentis uendicantisq́ ſibi æternas incorporeasq́ ſubſtantias: in quibus quum ſit Deus, perpetuò deus eſt. Qua ratione concipiunt aliqui dictum à Platone, Deum maxime γεωμετρεῖν, hoc eſt geometriæ intendere. Quanquam ſuper iјs uaria pro ingeniorum captu excogitari queunt. Nec enim eruditè minus afferri etiam id poteſt: nam ſic Lycurgus quandoq́ dicitur, arithmeticam analogiam ut Democraticam & turbulentam è Lacedæmone excuſſiſſe: geometricam uero paucorum potentiæ moderatæ, ac legitimo regno congruentem induxiſſe. Siquidem arithmetice æquale numero diſtribuit: geometria uero ratione, ac pro dignitate, nec omnia promiſcet: ſed eſt bonorum malorumq́ diſcretio inſignis: uelut hanc itidem geometricã analogiam rebus adhibet optimus maximus Deus, quam Iuſtitiam nuncupamus & Nemeſin, abs qua commonemur, Iuſtum præſtare æquale, non autem æquale iuſtum: namq́ quam uendicant pleriq́, æqualitas iniuſtitia uidetur maxima. Cæterum ut ad philoſophiã quoq́, unde exorſi ſumus, redeamus tanquã poſtliminio: hæc eſt uirtus ea, quæ (ut Theophraſtus inquit) nos in alienis locis prohibet uideri peregrinos, uel neceſſariјs amiſſis, amicorum inopes. Sed quamcunq́ adierimus ciuitatem, ea nos ampliſſimè donat. Hæc adeo uitæ dux eſt, ac uitiorum expultrix, ſicuti à M. Tullio proditum nouimus, ut ſi hanc uel ex conuiuiјs exigendam cenſeas, amplius longe peccaris, quàm ſi lucernam reſtinxeris: hac ſiquidem ſublata, boni ac moderati nihilo deteriores fient. At inſcitia & inconcinnitate cum uino ſocietatem ineuntibus, ne aureus quidem Palladis lychnus gratum, decensq́ conuiuium præſtiterit. Quo nomine præſignes multi in una hac quaſi tabernaculum uitæ ſuæ collocarunt, ueluti planè ſit benefactorum omnium mater, ac benedictorum. Nam qui excordes, toti ſunt lingua, quid aliud omnino dici aut debent, aut poſſunt, q̃ quod M. Cato dicebat, mortuaria gloſſaria. Ex huius præcipuè admiratione Alexis poeta mihi ita uidetur ſcripſiſſe, Athenienſes maximè omnium ideo uideri laude dignos, quod reliquorũ in Græcia leges, à liberis præſtari alimenta parentibus cogant: Athenis uero non utiq́ omnibus, ſed iјs modo, qui liberos artibus erudiſſent. Proinde nec ignobilis auctor Vitruuius maximas parentibus gratias ſe teſtari ſcribit, qui illum ingenuè educandum inſtituendumq́ cenſuiſſent. Sed & architecto ſuo idem auctor, quod relatu cõdignum eſt, præſtare philoſophiam ſcribit, ut animo ſit magno: nec tamen arrogans, ſed potius facilis, æquus, fidelisq́, ſine auaritia, quod eſt maximum. Nullum enim opus citra fidem caſtitatemq́ uerè perfici unquam poſſe. Ne item cupidior ſit, nec munuſcula iam captet, ſed cum grauitate dignitatem tueatur bonæ innixus famæ: hæc enim philoſophia præſcribit: Vt taceam, inquit, rerum naturaliũ diſertationẽ, quam phyſiologiam nuncupant. Digna uero quæ non prætereantur, ab Maximo Tyrio prodita: Scis, inquit, cui maximè arbitrer ſimile philoſophi ſpectaculum? Inſomnio nimirum manifeſto liquidoq́, ac uolitanti circũquaq́, cuius integro corpore manente, in terram tamen uniuerſam excurrat animus, è terra in cælum efferatur, uniuerſum tranſmittat mare, aerem peruolitet totum, cum ſole terram ambeat, cum luna circumferatur, cæterorũ aſtrorum iungatur choro, minimumq́ abſit, quin unà cum Ioue cuncta diſtribuat. O peregrinationem beatam, ó ſpectacula pulchra, ó inſomnia ueriſſima. Porrò ex iјs, quæ hactenus de geometriæ protulimus excellẽtia, latius iam (opinor) patet, quid ita De natura deorum libro ſecundo Cicero geometricũ puluerem eruditi epitheto cenſuerit honeſtandum, in quo priſci geometræ formulas delinearent: ſicut arithmetices organũ abacus erat, quam ab honore Pythagoræ Pythagoream appellabant menſam, hyalini pulueris reſperſione coloratam, ut inquit Martianus, ne in multiplicationibus & partitionibus & in podiſmis unquam fallerentur, excogitatam deſcriptamq́. Quod eo gratius adnotauimus, ut Perſii carmen fieret notius:

Nec qui abaco numeros, & ſecto in puluere metas
Scit riſiſſe uafer.

Eſt & in columnarum capitulis, quæ puluinata conforman-

tur, abacus, pars quædam in qua & uolutæ sunt cum lineis, quæ catheti nuncupantur. Nam capituli portionem supremam uocant cymatium, quod ipsum & proiecturas habet, quas dicunt Græci ἐκφορὰς. Sunt in eodem qui nominantur puluinorum balthei. Illud ex abundanti sit, quod adnotasse nil obfuerit. Parietes, qui subijciūtur columnis, & onera excipiunt, nuncupari stereobatas: quibus mox superponuntur stylobatæ, super quos demum disponi columnas, artis est. Verum stylobatæ ita exæquantur, uti habeant per medium adiectionem per scamillos impares: nam si ad libellam dirigantur, alueolati oculo ostendentur. Capitularij in Iustiniano Codice, ad columnas pertinent nihil: eos ex Iureconsultis nonnulli esse coniectant, quos capita contuberniorū appellat Vegetius, turmæ uidelicet præfectos. Alueatos legimus apud Catonem, sulcos uitibus infodiēdis, latos summos pedes tres, altos pedes quatuor: infimum latum pedem unum & palmum. Rutra, alueoli, molæ, bellica sunt classium instrumenta T. Liuio, Punici belli secundi libro octauo. Abax uero, & abacion, inter coquinaria recensentur uasa. Scribit tamen Ammonius, abaca dici, in quo res apponantur: abacion uero, in quo supputationes fiant. Apud Cratinum legimus, βαλάνων ἄβακα. Sunt & aleatorum instrumenta eodem nomine. Pulueratio ad eruditū puluerem nil attinet: est autem quam rustici occationē uocant, ubi refringitur in uineis gleba omnis, & in puluerē resoluitur.

Seruitutis malum. Vernaculi. Stremmata. Qui dicerentur stigmatiæ, ac literati. Istriani. Nicanor cur dictus Stigmatias. Stremmata. Stira. Equi coppatiæ, & samphoræ. Trisippion. Trampis. Samij literati. Samæna quid. Cauterium. Encaustum. Eucterium. Grammatica pocula. Grammaticus. Serui pileati, coronati, apolides, insularij, originarij, ascriptitij. Dulocratia. Partiarij. Fructuarij. Vocalia instrumēta, semiuocalia, muta. Emphyteotæ. Emphyteosis. Dianæ Persiæ boues. Caput XXXI

SEruitutem esse omnium malorum postremum, non modo bello, sed etiam morte fugiendum, ab celeberrimis auctoribus pronunciatū est. Spinosa uita est, & multis obijcibus præpedita: quoniam, ut inquit Imperator, Libertas incōparabile pretium est. Contemptibilis quoq;: nam & iure ciuili, serui pro nullo habentur, nec caput habent. Immo uero etiam miserrima: etenim quid miserius, aut infelicius, quàm addici alicui, qui & uitæ & necis in te habeat potestatem: & si quid acquiras, domino acquiras? Quanquam legimus, Adriani principis constitutione sancitum, ne à dominis occiderentur serui, sed iudiciali sententia damnari, si digni forent uisi. Quin & uates nobilissimus libro Odysseæ septimo & decimo ita canit:

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Quibus dimidium ei uirtutis perire confirmat, quem seruilis obuallarit necessitas. Inde factum puto, seu premente ui, cum qua ne dij quidem (sicuti dicitur) pugnarint, siue educatione praua, seu utroque potius, ut parte plurima serui de prima malitiæ ac uafriciæ nota sint, ac habeantur. Quod furciferi appellatio indicarit: & quia malis moribus homines, & lingua proterua, ab hoc ferè genere uernaculi nuncupantur. Hinc dira excogitata supplicia ad reprimendam æstuantis mali, & increscentis audaciæ uim proruptam, nimio plus grassantem, ac in domini perniciem subinde assultantem: quæ cum materno lacte uitiorum (ut sic loquar) segetem hausisse uideri potest. Hinc stigmatiæ, siue stigmatici appellati, quibus ob insigne flagitium, ac blæsos mores, notis inurebatur corpus, & frons in primis, sicuti commeminit Seneca: unde inscriptos uultus nominat scitissimè Plinius, & Thraciæ notæ in prouerbium adductæ: quanquam illis gentibus nobilitatis loco censeretur, ut auctor Herodotus est, prætulisse frontem notatam punctis. Quæ, quia literarū formam quandoq; ostentarent, non stigmatiæ modo, quod Nonius est interpretatus, sed & literati quoq;, ita inusti dicebantur. Nam quod Nicanor Alexandrinus grammaticus, ut proditur à Græcis, festiuè stigmatias est cognominatus, non ex seruili fœditate natum, sed quòd anxiè solicitéq; lucubrationibus aliquot περὶ στιγμῆς cōscripsisset, id est de punctis siue distinctionibus, quibus utimur in scribendo. Stremmata uero aliud omnino sunt: sic enim Græcè intelligimus, quæ Latinis luxata nuncupantur. Stiram, id est στεῖραν, sterilem uocant: cuius sit corpus στερεόν, id est solidum

ſolidum,nec fœtu exſolutum,uel quia ſit priuata ſemine. Morem uerò literas inurendi etiam in equis,agnoſcere uidetur Ariſtophanes, qui in Nebulis coppatiā inde equum nominat,cui inuſtum eſſet κ: ſicuti ſamphoras, ſiue ſapphoras, quibus σ. Etenim ς & ϻ inuſta, uocabant σαμ. Coppa uero eſt numeri figura, compacta ex κ & ς, hoc modo, ϟ. ſignat autem nonaginta:etiam ſi coppatiam quidam interpretati ſunt, quaſi κόπτοντα, quod eſt ungula terram excauantem. Vero propius eſt,ab inſigni ita nuncupatum:quæ ratio etiam Bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Siſyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen ſuum inſcribebat, ut furto intercepta eo repeteret argumento.Qua in re obiter & in tranſcurſu illud adnotandum: Fuiſſe triſippion,ueluti rotulam quandam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam conſenuiſſent:dicebatur & ἵππου τροχός. Trampis uero barbaricū eſt nauigium, etiam ſi pro naui utitur ſimpliciter in Theriacis Nicander. Nam & nauigium dixit trampin Lycophron, ubi ait: τράμπις δ᾽ ἠχήσει, καὶ φερέκλειοι πόδες. id eſt, ſubuectabit autem trampis,& Phereclij pedes. Alexandro quippe, ſeu Paridi, nauem cōpegit Phereclus. Auctor uero Euſtathius eſt,Iliados rhapſodia decima,elemētum cappa quibuſdam dici coppa: ſicuti ſigma, Dorienſes dicunt σάμ: quod docuit Athenæus quoque, ac libro primo Herodotus. Porrò ad inuſtæ frontis notas alluſit Plautinus Olympio, quum ait: Si hic literatus me ſinat. Quin & literatos Samios, id eſt πολυγραμμάτους dici, in Babylonijs ſignificari ab Ariſtophane, compertū nobis eſt:in quorum frontibus Athenienſes,ſicuti ſcribit etiam in Pericle Plutarchus,ſtigmata inuſſiſſent:unde iactatum uulgò, Samijs neminem eſſe literatiorem. Etiam ſi hoc inde effluxiſſe malunt aliqui, quod in Samiorum republica Ariſtoteles ſcriptum reliquerit, Illos quandoque à tyrānis oppreſſos,inopia ciuium, ſeruos quoque ad publicam admiſiſſe curam. Vel quia in Samo quatuor & uiginti literæ ſint compertæ primum. Sunt qui ſamænæ notam illis inuſtam uelint. Eſt uero ſamæna nauigium dicrotum,hoc eſt bireme, rotundum, concauum, ac in uentris ſimilitudinem formatum,ut mare percurrere, & celeriter conuerti poſſet. Cuius auctor extiterit omniū primus Samiorum tyrānus Polycrates: unde etiam dici Samænam,interpretatur Plutarchus. Alij ſamænam,numiſma intelligunt. Athenienſium uero frontibus inuſtam ab Syracuſanis equi imaginem,frequens prodit hiſtoria. Quoniam uero de inuſtionibus agimus,ſcire oportet, ferramentum quo id fiat, ab re appellari cauterium. Nam in Plutarchi Moralibus lectum eſt, Cyrenæorum tyrannum Nicocratē poſt multa crudeliter & nefariè perpetrata, portis quoque cuſtodes appoſuiſſe, qui mortuos dum efferrentur, gladiolis confoderent, & cauteria admouerent, ne quis per fraudem uiuus elaberetur. Hinc illud ex Septimij Florentis apologetico: Riſimus inter ludicras meridianorū crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quo tamen in loco ſunt, qui eucterio legendum putent,ineptè opinor, quum fateātur dici eucterium, uelut grammatophylaciū,id eſt locum, in quo orationes actaque prouinciarum ſeruarentur:Latinè oratorium interpretantur nonnulli. Sed & cauterium dicitur,quo putridæ carnes aduruntur, & ulcera. Ex quo & Hieronymus: Putridæ carnes ferro curantur,& cauterio. Et quinto Therapeutices Galenus, καυτήρια nūcupat διάπυρα, & eſcharotica pharmaca. Firmicus Matheſeos tertio: Et uulnera ipſa facit ignita cauteriorū aduſtione curari. Inde cauteriata conſcientia, apoſtolo Paulo, ueluti cauterio,ſiue cautere ambuſta. Scitu digna ſunt obiter, quæ ſcribit Auicenna capite uigeſimonono,fen quartæ primi:Cauterizatio,inquit, perutile medicamentū eſt, iuuamen tum in eo præcipuum,ne ſerpat uitium. Quod corruptum eſt, ac in membro retentum, reſoluit:ſanguinis fluctionem inhibet,oblæſas partes refouet leniter. Cauterium,ſi aureum fuerit,cenſetur præſtantiſſimū: cuius ratio eſt,ut ibi atteſtatur doctiſſimus interpres,quoniam aurum urit mitius,quin urendo fouet leniter inſita uirtute:uulnus quod inde fit,celerius coit:porrò minus terroris affert aurū,quàm candens ferrum. Demum ſunt & ſua pictoribus cauteria, in ea pingendi ratione quam uocant encauſticen, Latine inuſtariam dicimus, coloribus inuſtis, & ceris igne reſolutis. Vnde factum uulgò, ut librarium atramentum dicatur encauſtum: ut eſt Codice de reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, libro primo. Cauterij eiuſmodi commeminit Iureconſultus Martianus titulo de fundo inſtructo. Sed ut ad ſeruos redeam, quos diximus appellari literatos ab

tos ab literis fronti inustis. Sicuti illiteratum, tacitumq; consensum appellat eleganter Gellius, qui nõ sit propagatus ex decreto cõscripto, aut lege. Eosdem & cælatos quandoq; legimus appellatos. Sed & Istrianos, quoniam Istri accolæ punctis ita inurantur, uariaq; alioqui utantur ueste. Grammatica pocula ex fontibus profluunt eisdem: siquidem, ut scribit Atheneus, quæ literis forent insignia, sic nuncupabantur: cuiusmodi illud, in cuius ambitu uerba legebantur hæc, διὸς σωτῆρος, id est Iouis seruatoris. Capuæ grammaticum fuisse poculum legimus Dianæ sacrum, exq; Homericis concinnatum carminibus. Apud Achæum tragicum grammatici mentio poculi est. Et Tranquillus scribit, Neronem ultimis suis rebus scyphos gratissimi usus, quos Homericos ab cælatura carminum Homeri uocabat, solo illisisse. Ab Hieronymo gruum dicitur ordo literatus, quoniam inter uolandum alpha delineari uideatur: uel ut alijs amplius arridet, υ ψιλόν. Cuius inuentionem ex auium uolatu Palamedi attribuunt, id quod indicare uel Philostratus aduertitur. Grammaticus item dicebatur, qui Aegyptio sepeliendi ritu, cadauere humi posito, circa ilia describebat, quantum ab parte sinistra dissecandum foret. Seruis præterea apud Græcos comam nutrire nefas habebatur. Dulocratiam sanxisse uidetur Caius Imperator, permissa passim seruis licentia, dominos siquid uellent, accusandi, unde ingens illata orbi terrarũ calamitas. Pileatos seruos Sabinus accipit, quorum nomine uenditor nihil præstaret, quoniam emptores iam oculis perciperent, quod nam foret mancipiorum genus. Sub coronis uenire dicebantur, qui in bello capti uenundabantur coronati. Insularij, & apolides ab Iureconsultis dicuntur uiles serui ac pessimi, sine ciuitate, & in insulas deportati, & in publicũ opus aut in metallum dati. Cæterum, quia in naturali historia queri non cessat Plinius, agrorum cultus, ad damnatas manus, & inscriptos recidisse uultus: sciẽdum est, quòd equidem adnotatu dignũ mihi est uisum: in canonicis Decretis, seruos colendis agris destinatos nuncupari tum originarios, tum ascriptitios: sed originarios dici propriè, qui ex ascriptitijs nati sunt in ipso solo, siue fundo, ut Codice de agricolis & censitis, lege colonos, libro undecimo. Et eiusmodi sine gleba, quam coluerunt, uendi nequeunt. Ascriptitij uero sunt qui per triginta annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt, aut præscriptione, aut duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam uocant. Hinc tanquam è gleba ascriptos dicimus, qui præcipua premuntur seruitute, nec excutere, aut detrectare iugum queunt. Fructuarios seruos Iulianus intelligit, in quibus usum fructum quis habet, sed alterius est proprietas. Sciendum uero, adhibitos colendis agris seruos instrumenta dici uocalia, sicut semiuocalia boues, muta uero plaustra. Distinguuntur et hisce appellationibus militaria signa Vegetio. In ratione porrò agrorum colendorum nominantur etiam emphyteotæ, uerum hi haudquaquam serui sunt: sed ita dicebantur, qui sterilia ferè, ac squalentia susciperent prædia, ut plantationibus, & omni politionum genere excolentes fœcunda redderent. Qui sanè profectus uocantur emphyteomata: quia φυτεύειν plantare est, unde in emphyteosim dari agros legimus, sed & emphyteoticum contractum. Quin primo item Codicis de sacrosanctis ecclesiis, qui emphyteoticum canonem per biennium non soluerit, repelli potest. In eodem, titulo de officio comitis sacri palatij, perpetuarium ius dicitur emphyteoticarium. Seruos item liberorum loco agris colendis adhibitos, Appianus docuit Ciuilium bellorũ libro primo. Lectum porrò in historia est, quod ab instituto haud ita est dissitum, trans Euphratem coli religiosissime Dianam Persiam, cui sacræ pascantur boues custode nullo, & ut Græci dicuntur ἄφετοι, deæ charagmate insignes, quæ lampas est.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad clarissimum philosophum & medicum Hieronymum Rubrum Patauinum, Præfatio octaua.

VEtus, quam tibi nusquam interpellatam pro uirili exhibuimus, obseruantia exigere, immo (ut ἐμφατικώτερον dicam) efflagitare impensius est uisa, ne in miscella hoc genus pragmatia innominatum te omnino præterirem : quando ne in amicorum quidem rebus καθημερόβιον agere certum est, uti extempore uiuamus, de futuris nil solicitì admodum. Equidem, ne mentiar, iucunda mihi recordatio subit necessitudinis inter nos susceptæ, quum in patria tua, ubi animi ingeniíq; cultum sum indeptus, agerem. Mira me dulcedine perpetuo mores tui exactissimi, summaq; conditi suauitate peruinxerũt ita, ut spectrum & animi, & blãdissimæ orationis tuæ infixum altius hæserit, Homericum illud de Nestore ingerens assidue,

Τοῦ δ' ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Accedit doctrina singularis, lectio incredibilis, ingenium subactissimum, exercitatio immensa, Græcæ proprietatis æque ac patriæ peritia summe admirãda : & qua expleri nequit animus, ardescitq; tuendo, perspicax in pensitãdis ægritudinibus prudentia, & diuinandi per certa tamen ac nunquam fallentia magnopere naturæ indicia, donum præcellens: quo nosti,

Τά τε ὄντα τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Legitimi prorsum ista sunt medici, de quo dictitari, ac recini identidem illud possit elogium, ἰατρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων

Hæc demum omnia, non me, qui sum σκιᾶς ὄναρ, ut ille ait, sed in humanis rebus eminentissimum quenq; sic in tui nominis amorem ac uenerationẽ dulcissime proliciunt ut nil æque gratum sibi opinẽtur, quàm tua perfrui familiaritate, atque interim affluentissimis sapientiæ tuæ aquis rigari. Agnosce cælestem animi tui fœcunditatem: excogitasti præter ista, quæ immensa sunt, & rationem aliam qua uel potentius tibi homines conciliare non desinis. Mira effulget in te liberalitas, mirum impertiẽdi omnibus, quæ adsunt tibi, studiũ, nec supellectili quidem librorum pretiosissimæ parcendo. Quæ sane rara auis est. Alia nunc mitto uolens, quàm munifice mihi haud ita pridem Paulum Æginetam pudore quodam, rustico pene, expetenti commodo dedisti? Immo neque hac contentus fini, Galenum adiecisti. Quàm alte putas mihi infixa hæc? Explicari facile haud potest, quàm me transuersum rapiat tua hęc diuina uirtus, eo quidem exosculanda magis, quód à plerisq;, ne dicam omnibus, libri hoc genus in sanctaria intruduntur, immo cõtumulantur. quid enim aliud sunt, ut nil prorsum iudicij nostri diem diffundamus, quàm βιβλιοτάφοι, sed liuore sordidi, tantumq; non felicitatem omnibus inuidentes. Quamobrem ita me tibi deuinctum putes, uelim, ut qui maxime. Sed & mea omnia, etiam si psyrica, & uelut quisquilias, tibi & tuis omnibus expositissima. Experiare tantum, me haud fuisse mentitum, dices. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET OCTAVVS.

Regibus olim urbes fuiſſe obnoxias. Pœmanor & Pœmanoriũ quid. Rex cuiuſmodi eſſe debeat, uel princeps, aut magiſtratus. Ciceronis nodus explicatur. Imperatorem fato non ſubijci. Dionyſii, Ptolemæi, Antigoni hiſtoria. Anax cur dicatur rex. Anactoria Miletus cur. Diopos quid, & adiopos. Palatium pro regia cur. Adnotatur lapſus interpretis Plutarchi de Diopo. Prytania.

Caput primum.

INITIO rerum, memoriæ proditum eſt, urbes Græcas regio imperio, quod tum ſanctiſſimum exiſtimabatur, fuiſſe ſubiectas: quo nomine deos quoq; regem habere creditur ferè: nam ſicuti humanas formas illis plerunq; cõtribuimus, ita etiam uitæ rationem. Sed non ut apud Barbararum gentium pleraſq;, graſſatione tyrannica, & centuriali uite formidoloſa. Verum iuſta legum ſcita, ut inquit Dionyſius, & patrium morem: eratq; omnium clariſſimus, qui iuſtiſſimus, legumq; ſtudioſiſſimus. Neq; enim huius maieſtatis faſtigium popularis dabat ambitio, ſed ſpectata inter bonos moderatio. Quod Homerus quoq; ſignificat, quum ius dicentes, & fas conſtituentes reges uocat. Vlyſſem uerò, ut mitiſſimum patrem, fuiſſe ſcribit. Sed Plato item Homerico more regem paſtorem uocat. Nam & apud Aeſchylum compoſito nomine pœmanor dicitur: ſicuti & ſubiectus grex, pœmanorium. Eſt autem ouium propriè pœmen, ut prodit Ammonius. Quin ciuilem potius uirum Plato nuncupat, quàm regem. Innuens nimirum adeo humanum ac mitem, ſi fieri poſſet, eſſe debere: ut inter ciues uideatur eſſe conciuis, ut ita dicam, prudentia, iuſtitia, cura potius quàm alio quouis exceſſu ſuperior. At Aegypti reges priſcos naſcentium inſpectis genituris, ſi quæ forent inuentæ in ſignis horoſcopantes à regni horoſcopo decidentibus, ac potentes beneq; collocatos in figura dominatores prætuliſſent, interfici ſtatim iuſſiſſe, legimus, ab ijs quãdoq; inſidias ueritos. Tametſi ab gentium illarum ſacerdotibus proditum ſcio, diſciplinarum, artiumq; repertorem fuiſſe Mercurium: eorum uerò quæ ad uitam ſpectabant, reges. Quamobrem antiquitus, inquit Diodorus, non ad principum liberos deferebantur regna: uerum ad eos, qui inſigniter de hominum eſſent uita meriti. Quo argumento Aethiops Sabacus, & idem Aegyptiorum rex ſponte ſe abdicauit imperio, ne cæſis ex reſponſo ſacerdotibus, uiolenter id ſibi aſſeruaret. Brutis non ratione pollentibus hominem natura prælatũ intelligimus, ſicuti ſcitè admodum colligit Gregorius: quia ita dicatur Geneſeos nono, Terror ueſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes uolucres cæli cum uniuerſis quæ mouentur in terra. Omnes piſces maris manui ueſtræ traditi ſunt. Præter naturæ rationẽ effertur quippe, ac tumeſcit: qui ſibi aduerſus æqualem depoſcit imperium. Proinde, inquit, antiqui patres non reges hominum, ſed pecorum fuiſſe paſtores memorantur. Homines quidem uniuerſos æquales produxit natura, ſed pro meritorum ratione alios alijs iuſta utique dei diſpenſatio, ſed occulta præponit, ut humana formidine peccare metuant, qui diuino minus exterrentur iudicio. Verum timoris huius nomine inflari haudquaquam addecet. In quo non propria eſt affectanda gloria, ſed ſubditorũ quærenda iuſtitia. Certè maiorum hæc conſuetudo fuit, ut ſacerdos rex eſſet ac pontifex. Nam regibus expiãdæ cædis munus incubuiſſe, ex hiſtoria ſcimus. Cæſari, inquit elegãtiſſime Seneca, cui omnia licent, propter hoc ipſum multa nõ licent. Omnium domos illius uigilia defendit, omniũ ocium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium uacationem illius occupatio: ex quo ſe Cæſar orbi terrarũ dedicauit, ſibi eripuit. Et ſyderum modo, quæ irrequieta ſemper curſus ſuos explicant, nũquam illi licet nec ſubſiſtere, nec quicquam ſuum facere. Immo uerò nec defuere, qui ſolum imperatorem ſtellarum non ſubiacere curſibus aſ-

ſeueratè

feuerate fcriptis produnt. Quoniam unus fit, in cuius fato ftellæ decernendi non habeant poteftatem: quippe quum fit orbis totius dominus, fatum eius dei fummi iudicio gubernatur. Et quia terrarum fpatia illius fubiacent nutui, & ipfe in deorum uenit decuriam, quem ad facienda & conferuanda omnia diuinitas ftatuit principalis. Quin hoc ipfum eft quod obfcurius fignificat M. Tullius in epiftolis ad Q. fratrem: Sic te, inquit, ita uiuentem intuebuntur Greci, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam cœlo diuinũ hominem delapfum putent. Porro Xenophon ille, cuius aureum flumen quibufdam fcabris & turbulentis obijcibus retardare Cicero dicitur, Cyrum fuum, ut fanctitatis antiquæ typum, & exemplar examinatifsimum effinxit: neq; enim ille talis fuit, ficuti Platoni credimus, id ipfum in legibus ftatuenti; à M. demum Tullio confirmatum in epiftola ad Q. fratrem didafcalica. Sed fingularis facundiæ philofophus effigiem quandam iufti imperij conceperat animo & eminentifsimi principis, quæ fummam grauitatem cum fingulari comitate coniungeret. Hanc ille fub perfona Perfici regis exprimendam potiffimum cenfuit. Adeoq; fcopum attigiffe uifus eft, ut fcopi umbilicum uerius, ut Aphricanum Scipionem, quanquam fpolio ex tertia orbis parte rapto, celeberrimum, nõ temere legamus eum librum de manibus ponere folitum. Neq; enim uulgaris aut exculcatæ uirtutis eft, alijs bene imperare, fiue id imperium perpetuum fit, fiue certis circunfcriptum annorum curriculis. Proinde dictum ab Ariftotele eft ex Biantis fententia, magiftratus uirũ oftendit, eo quidem impenfius, quia alienum bonum iuftitia eft uirtutum fola. Sic ad alium, & in communi magiftratus geritur. De quo quidẽ uberius primo De republica à Platone differitur. Eius uis eft, ut præfit, præfcribatq;, quæ recta & utilia, & coniuncta cum legibus. Vt enim populo præfunt magiftratus, ita magiftratibus leges, uereq; dici poteft, magiftratum legem effe iam loquentem: legem uero mutum effe magiftratũ. Lex porro fimul cum mente diuina orta creditur. Itaq; uera lex & princeps, apta ad iubendum uetandumq;, ratio eft recta fummi dei; ficut doctiffime à M. Tullio colligitur. Facilitas uero & humanitas principis, ac magiftratus præcipuę funt uirtutes, itaq; Macedonum regẽ Philippũ rerum geftarum gloria longe poft à filio relictũ, legimus, facilitate aũt humanitateq; adeo anteceffiffe, ut alter femper magnus, alter fæpe cothurnatis fceleribus turpiffimus deprehendatur. In Romana hiftoria aduertimus, tribunitiæ domus fores non interdiu, non item noctu folitas occludi, ceu plane portus quidam ac refugiũ celebre, quo indigentibus femper & facile pateret aditus. Ifthuc ipfum fi præfides uiri uniuerfim præftent, faluberrima quædam dubio procul confurget adminiftratio. Nam & in feptem fapientũ conuiuio præcipua dignum laude putat Solon tum regem, tum tyrannũ, fi ex monarchico principatu democratiam ciuibus fuis comparent. At Bias eum uere principem opinatur, qui patrijs legibus inftitutisq; fubiecerit fe primus. Beatum effe regem cenfuit Thales, cui datum foret confenefcere, immoriq;, natura ad id ducẽte. Anacharfis uero adiecit, fi folus fuerit prudens. Sed refipit tyrãnicum omnino fpiritum, quod à Cleobulo prolatum eft: Si inquit, nemini afsiftentiũ fatis fidat. Præfignem pietate principem facit, ac perinde felicem, Pittaci fcitu digna fentẽtia: Si, inquit, non illum timeant ciues, fed illi. Cæterum Chilonis magnopere attendendum oraculũ, quo pronunciatur, Summa omnia & immortalia principi legitimo effe concipienda. Et rectiffime profecto, quippe iuftitia legis utiq; finis eft: lex uero principis opus. Princeps imago dei eft, uniuerfa difpenfantis gubernantisq;, non Phidiæ induftriam requirens, non Polycleti, non Myronis, fed ipfum femet in dei fimilitudinem effingens, uirtutis opera fimulachrum expingens cõformansq; omnium plane decentiffimum & afpectu iucundifsimũ, ac deo maxime conueniens. Ab hoc autem quantum deniq; abijffe diuerfus agnofcitur Siciliæ tyrannus Dionyfius? Quando citra omne uirtutis penfum, nouarũ uoluptatum inuentoribus, certa propofuerit præmia. Ptolomæus illuc eft turpitudinis prouectus, ut extra quàm Macedonum ac Græcorum legibus foret fancitum, uel forori ftuprũ intulerit. Antigonus Liberum patrem exhibiturus, quod eft Herodiano proditũ, caufiæ loco ac diadematis Macedonici, hedera caput reuinxit: quin & fceptri uice Thyrfum geftitare non erubuit. Porro qui uocis horrore, afpectus truculentia, morum difficultate ac folitudine principatus tumorem aufteritatemq; exprimũt, nil fane ab colofsis di-

ſtare animaduertũtur: qui extrinſecus heroicam aliquam, aut diuinam præferentes ſpeciem, intus terrã habent, aut ſaxa, uel plumbum quoq;: niſi quod hoc genus ſtatuæ ponderibus libratæ rectitudinẽ ſeruant immobilem, nec quoquam proclinantur adnuúntue. At imperitus princeps fluctuat ſæpe, quatiturq; ac circumagitur. Addecet imperantem profecto eſſe ueluti regulam aut canona, qui ad rectitudinem cõpoſitus, & nullo flexu uitiatus, cætera appoſitus coaptatusq; dirigit, ac ſimilia reddit ſibi. Conſimili item ratione præſidem oportet ſeipſum prius componentem, ac imperium intus ordinantem, ſic concinnatis moribus, ciues ſibi reddere perſimiles. Neq; enim ſuccidentis eſt lapſitantisq; alios dirigere, aut inſcientis edocere, aut inculti ornare, uel exordinati ordinare, uel imperare, qui obedire neſciat. Cæterum pleriq; ex inſcitia primũ atq; præcipuum principis opinãtur bonum, nemini ſubeſſe. Et Perſarum rex omnes præter uxorem, quam in primis pro imperio coercere oportuit, ſeruos arbitrabatur. Et Moralium octauo ſcribit Ariſtoteles, Patris apud Perſas imperium eſſe, haberiq; tyrãnicum, quando filijs utantur perinde ac ſeruis, tametſi patris ad filios ſocietas in domo bene inſtituta regni præferat effigiem, quum patribus curæ ſint filij. Quo argumẽto Iouem ab Homero patrem dici. Sicuti uiri & uxoris ſocietas optimatum perſimilis eſt poteſtati. Fratrum uerò ei, quæ cenſibus fit: quæ tertia eſt rerum publicarum forma. At inferat aliquis, Quis igitur imperantẽ compreſſurus imperio eſt? Lex nempe mortalium immortaliumq; regina omnium, ut Pindarus inquit: nec ea libris omnino, aut comprehẽſa tabulis, ſed animata intus ratio, cohabitans perpetuò, ac in ſtatione tantum non parata, nec animam ducatus deſtituens inopem. Perſarum regi, ſicuti accepimus, præſtò erat ex intimis unus aliquis, huic deſtinatus muneri. qui mane conſurgentem ita commoneret, ἀνάστα ὦ βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὧν σε φροντίζειν ὁ μεσορομάσδης ἠθέλησε. Conſurge rex, & obi negocia, quæ te obire uoluit Meſoromaſdes. At ſolers imperator intus habet hæc, & huiuſmodi pleraq; dictantem. Inde fit, ut refelli magnopere dignus uideatur Anaxarchus: qui, ut Arrianus prodit, conſolaturus Alexandrum uino & iræ, conſultoribus peſſimis ſuccumbentem, per febrem (ut uidetur) ſomnians ipſe, uel morbo arreptus phrenitidos, Hippocratis ac medicorũ uinculo deſtinandus: An tu Alexander ſapientes, inquit, ueteres ignoras, ideo aſſidentem Ioui iuſtitiam feciſſe, ut quicquid ab Ioue decretum ſancitumq; foret, id iure factum uideretur? Ita magni acta & geſta regis primũ quidem ab ipſo rege, deinde ab alijs iuſta cenſenda ſunt. Sed mea utiq; ſententia, ſi approbentur iſta, ut ab ſapiente ac uerè prorſum enunciata, bone deus, quantum inde erumpet malorum? qui calamitatum laxabitur ſinus? Documento ſit is ipſe Alexander, quem ita philoſophi præcepto imbutum proditur memoriæ, ad id ueſaniæ productum, ut iam diuinos ſibi depoſceret honores. Nec ſatis, nam ueluti bellatorem fortunæ flatibus nimio plus elatum mortalis naturæ diſpuderet, non Philippo iam ſe natum, ſed Ammone potius, credi uolebat. Quid illa ueſtis mutatio, & in Perſicos mores degener tranſitus? quantum hic turpitudinis, quàm fœda maieſtatis ſugillatio? quæ uerò Macedonum indignatio? Cæterum quid ita inſinuas Anaxarche, aſſidere Ioui iuſtitiam? Immo uerò, ſi cõiectatio me non fallit, non aſſidet iuſtitia Ioui: ſed ipſe iuſtitia eſt, ac fas ipſum, & legum uetuſtiſſimus omnium, ac perfectiſſimus. Ita certè ueteres prædicant, edocentq;, abſq; iuſtitia ne ipſum quidem Iouem rectè poſſe imperare. Ea uerò iuxta Heſiodum incorrupta uirgo eſt, pudoris ac caſtitatis, utiliũq; contubernalis. Proinde reges item αἰδοίους, id eſt caſtos uenerabilesq; nuncupare poetæ ſolent. Hinc ergo colligendum, regiam facultatem eſſe ſublimem, præcelſam, multis uirtutibus circũſeptam conſtipatamq;, curis innumeris anxiam, & omnino uitam cenſeri laborioſiſſimam, ſi incumbẽtem oneris magnitudinem rectè metiaris, gerasq; pro ratione ac dignitate. Proinde Seleucũ dicere ſolitum ſcimus, Si ſatis norint homines, quàm operoſum, quamq; moleſtum, uel modo tantarũ rerum adeo numeroſas epiſtolas aut ſcribere aut legere, diadema proiectum neminem excepturum. Quin & Philippus in regione ſpecioſa caſtrametaturus quum audiſſet, futurã ibi iumentis pabuli inopiam, ô Hercules inquit, cuius nam modi uita eſt noſtra, ſi ad aſellorum occaſionem uiuendum nobis eſt? Certè anax ueteribus rex dicebatur, quod Plutarchus tradit, & repetit Euſtathius, quia anacos dicitur medela, quod illis ſubditorũ cura incumbat. Dio-

ſcuros

ſcuros autem, id eſt Caſtorem Pollucemq́, ab nauigātium cura primos omnium ita inuenio nūcupatos. Ineſt utiq́ uocabulo diuinum quiddam, proinde excellentiam complectimur eo, quod Euripides item ſignificat,

ἄναξ, θεούς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών.

Eſt proprium quoq́ nomen Anax, ſic enim cæli ac terræ nuncupatur filius, de quo Miletus dicitur anactoria. Scribit Herodotus Cereris templum in Eleuſine fuiſſe anactorium. Pollux anactoriū pro adyto accipit. Inuenio item reges, ſiue duces recte diopos nuncupari, quod commonſtrat AEſchylus, ſicut adiopi uocantur, qui principe carent. Inflectitur uerbū ab δίέπω, quod eſt ordino. AElius Dionyſius diopon accipit τὸν ναυφύλακα, id eſt nauis inſpectorem, cuſtodemúe, ἀπὸ τοῦ ὄπτω, τὸ βλέπω. Porro apud ueteres, qui rerum moderamina ſuſcepiſſent, ij dem & auguriorum erant non imperiti: ut enim ſapere, ſic & diuinare regium cenſebatur. Diopos etiam epiplus dicitur, id eſt ἐπίπλυς. Diopos regios in Romulo Plutarchus, aut diſpenſatores accipit, aut uillicos. nā de Romulo & Remo: Præfectos, inquit, ac regios diopos cōtemnebant, & pecoris magiſtros: uel, ut ipſe ait, ἀγελάρχας. Sed interpres diopos dici legatos putat: adeo tranſferendi onus plane coloſsicon eſt. Dignum ſcitu: Prytaniam, id eſt πρυτανεῖαν, dici Gręcis imperium diei, quum in orbem inter plures digeritur imperandi uiciſsitudo. Hinc Herodotus: Miltiades, inquit, non prius congredi ſtatuit, quàm ipſius aduenit prytania. Idem auctor probulos uocat, quos noſtri prouiſores. Cæterum attēdenda magnopere hac parte Platonis ſentētia, qui ad res egregias ſtrennue feliciterq́ obeundas eſſe nil prorſum accommodatius ſcribit, quàm prudentium doctorumq́ uirorum beneuolentiam. Immo uero eſſe nullum uel iuſtitiæ uel prudentiæ argumentum certius, quàm ſi amici id genus adſint abunde. Nec me fallit tamen, Goticum fuiſſe inſtitutum, ne literis imbuerentur reges. Quod illæ, ac ſeniorum inſtitutiones longo ab fortitudine interuallo abeſſent, ac magnanimitate. Quin itē effœminari potius animos, remollitosq́ ad timiditatem dilabi. Illud deniq́ non præteriero, leuiculum forſan, ſed pleriſq́ ignoratum tamen, regiam palatij nomine inſigniri cœptam Auguſti Cæſaris tempeſtate, quod refert Dion, quia is Palatinum montem incoleret, ac inibi eſſet prætorium. Domus item Romuli, à loco dicta Palatium eſt. Hinc ubicunq́ fuerit imperator, eius domus palatij aſſequitur nuncupationem. Dona imprimis regi honeſta, Xenophon ſcribit ἀναβάσεως primo: Equum aureis frenis, aureum præterea torquem, ac denique Perſicam ſtolam.

Regum reuerens in oriente cultus. De Indicorum regum luxu, ac tumore: item Perſarum. Grypos cur amēt Perſæ. Item quem intelligamus Pyrphorum. Pyranon. Grinos quid. Saporis Perſarū regis hiſtoria. De Cyro paucula. Oroſangæ. Cap. II

Egium ergo nomen ſanctum ubiq́, ſed in Oriente uenerationis præcipuæ. Regum ibi maieſtas eximia, confluentibus ad nomen Barbaris: quemq́ ſequundis rebus reuerentiæ cultum exhibuere, uel in aduerſis præſtant conſtantiſsime. Quo factum animaduertimus, ut inani tumore, ac nimia inſoleſcentes felicitate pleriq́ totis (ut aiunt) cuneis in multam proueherētur abſurditatem, ſibiq́ uendicarent, quæ humanæ imbecillitatis oblitos facile coarguerent. Indici regis luxuriam, quàm tamen Barbari magnificentiam interpretātur, gentium reliquarum uitia facile tranſcēdere, hinc perſpici poteſt. Siquidem ubi uiſendum ſe publice præbet, apparent argenteis thuribulis miniſtri perplures conſpicui. Iter uniuerſum, quo uectatur, odoribus uaporatur. Ipſe aurea geſtatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura. Lecticam obmuniūt corporis cuſtodes, è ramis cantillantibus auiculis, quas ita de more imbuunt, ut inter ſeria inſtrepant cantu. Regiam auratæ ſuffulciunt columnæ, auro uite cælata obambiente. Inter hæc auium, quibus præcipue oblectantur, argenteæ nitent effigies. Regia nulla non hora uolentibus pateſcit. Vbi capitis curæ, ac ornamento incumbit: tunc admittuntur legationes, & redduntur populis iura. Odoribus perfluunt liti pedes. Si quando in uenationē prodire collibuit, feræ leporarijs occluſæ inter pellicū uota, & cantus transfixæ conficiuntur. Hic illis non contēnendus labor. Si longior incumbat expeditio, curru uectantur,

quem instrati auro elephantes ducant affectantibus agminatim pellicum lecticis. Subsequitur & regina, sed seorsum, nec minore luxu. Vbi somni tempus appetit, regem uino grauem dormitātemq; cubiculo inferunt pellices, noctium dijs patrio ritu aduocatis cum cantu. Iam uerò quid superbam Persarum regum mollíciem memorem? Adoratio hís erat peculiare bonū, citra hanc non facile ad regē patebat aditus. Illum quinimmo uidisse quandoq;, augustissimum censebatur: quoniam is sub maiestatis specie semper ferè latet. At magnus Agesilaus, quod Xenophon scribit, ut semper spectaretur, gaudio exiliebat, quum turpiter agenti tenebras conuenire, arbitraretur: honestæ autem uitæ lucem longe plus ornamenti afferre. Porrò Persarum regibus illa maxima incumbit cura, ut terrarū orbem mariaq; depopulentur omnia, persuaues dum uenantur potus, glisceras adipatasq; dum conquirunt dapes. Mox uerò distenti sic, et adobruti, mirum est quo studio moliantur soporem. Vni plures adsunt uxores. Per uices regem adire, mos illis est. Cultus regis luxuria præcipuè erat insignis. Purpureæ tunicæ mediū albo intexebatur. Palla uerò picturata erat, aureis accipitribus uelut rostris mutuo se petentibus. Zona succingebatur aurea, sed muliebriter. Ab ea propendebat Acinacis, uagina gemmata. Capitis insigne à Persis nuncupari cidarin, animaduerto. Ambit id cerulei coloris fascia, albo intermicante. Et pontifex tamen, inquit Hieronymus, cidarin habet, & nomen dei gestat in fronte. Currum affectabātur armatorum decem millia, hastis argento coruscantibus, spiculis etiam auro præfixis. Si quando mouenda forent castra, super regis tabernaculum, quod augustale dicimus, conspicua omnibus promicabat solis imagūcula, crystalli inclusa globo. Quum progredi cœpisset agmen, ignis quem ipsi sacrum æternumq; uocabant, argenteis altaribus præferebatur. Sicuti apud Græcos irroborauerat mos, ut in prima staret acie uates laureos gestans ramos & corollas, quem uocabant pyrphorum: cuius meminit Pollux, & in Sudæ monumentis relatum inuenies, quoniā lampada item præferret. Eum iure belli uiolasse, summum habebatur scelus. Apud Herodotum historia octaua, pyrphorum pro sacrificulo accipit interpres. Est eo item nomine instrumētum prunis ferendis destinatū, quod etiam pyranon uocant. Scitu uerò dignum: ante inuentas tubas pyrphoris, seu lampadephoris usos ueteres, qui bellicum canerent, ut sic dicam: nam in medium utrinq; progressi, facibus excussis, prælium accendebant. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pyrphori significat morbos, inducentes febrem: nam πῦρ, quandoq; πυρετὸν indicat: sicuti πυρετὸν, interdum pro igne positum inuenias: ut apud Homerum,

Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν.

Ignem sacrum insequebantur magi, magos trecenti sexagintaquinq; iuuenes puniceis uelati amiculis. Ii tot erant, quot in anno dies. Mox erat Ioui sacer currus, quem albi traherent equi. Post quos insigni magnitudine uisebatur equus solis, sic enim dicebatur. Equorum moderatores aureis uirgis ornati, albis item uestibus uisendos se præstabant. Aderant post, uehicula auro cælata & argento. Insequebantur, quos Persæ immortales uocant, decem millia numero. Ante omnes Barbaros hi luxu prædiuite honestabātur. Torquibus inter eos aureis exculti quidam incedebant. Auro distincta uestis decorabat alios, tunicis manicatis quidem, sed gemmarum specie ornatissimis. Ab ijs constituebātur, quos regis cognatos uocabant, quindecim millia numero. Fœminas diceres, ita ornamentorū luxu ac delicijs diffluebant, doryphorœ uocabantur, ueluti satellites. Regis currum anteibant regio insignes cultu. Currus latera deorum simulachris erant decora, auro, argentoq; conflatis. Iugum gemmis collucebat. Eminebant ex eo simulacra duo aurea, cubiti mensura, interiacente expansis alis aquila, materiæ eiusdem. Sphragida, id est annulum regis signatorium, uel id genus aliud Cyri prætulisse imaginem, proditur memoriæ: etiam si tradunt alij fuisse Darij equum, quo adhinniente regnum is arripuit. Sunt qui & regis fuisse ipsius malint. Orosangas uocant Persæ, qui de rege sunt bene meriti. Cyrum Persarū regem grypum fuisse memorāt, id est adunco naso. Proinde in ciuilium præceptorum ratione Plutarchus, & alibi, eo habitu homines Persis mirè gratos fuisse scribit. Nam & agrestes boues epigrypos esse dicunt Græci, id est rictu leuiter adunco. Grynon uerò κορμὸν dicunt Græci ijdem, id est truncum, uel stipitem: ex quo uerbum id pro naui etiam usurpauit Lycophron eo uersu in Alexandra,

ἀδίσω θέοντα χρυσὸν ἐπτερωμένον.
Etiam si ad Alexandrum posse referri, putat interpres. Quod mater Hecuba per quietem parere facem esset uisa. Verum quod ad Persicum attinet tumorem, adnotatu digna Saporis Persarum regis epistola, quam ad Constantium imperatorem is dedit sic exorsus: Rex regum Sapor, particeps syderum, frater solis & lunæ, Constantio fratri meo salutem plurimam dico. Mox submonet: prouincijs quibusdam cedat, quoniam medelarum quoq; artifices urere, nonnunquam & secare, sibi permittant, quo residuis liceat integris post hæc uti. Quod ipsum factitet bestiæ quoq;, quæ cur expetãtur gnaræ, id abscissum sponte amittunt, ut in reliquũ supersint impauidæ. Sed & Cyri conditoriũ hoc insigne uisebatur epigrãmatio: Cyrus ego rex olim regum, conditus hic sum.

Proditorum fœda taxatio per exempla decurrẽs historica. Cilicum prauitas. Copis. Quid cilicismus, canabismus. Isangelia. Plutarchi locus restituit. Epangelia. Scapha, σκαφώρη, scaphalos. Scaphia uasa. Agraphij crimẽ, & alogij. Angelus, exangelus autangelus. Cap. III

PRoditori nil unquam fidum esse debere, pronunciatum historica grauitate à T. Liuio est. Id & exemplis aliquot exploratius fit. Cilliconta quendam legimus, Prienensibus patriam prodidisse Miletum: id nobilissimo cuique non modo odiosum, sed & tenuioris fortunæ hominibus. Fuit lanius quidã Theagenes nomine, Syrus. Adierat Cillicon carnes empturus, at dissimulato Theagenes odio, ut qui toto animo illi satisfactum cuperet, carnium portionem porrigit, tanquam quod superflueret abscissurus. Illo autem manum proferente, elatam copida lanius impegit, resectaq; manu addidit generosius dictum, Hac, inquies, abhinc ciuitatem prodes nullam. Sunt ex Græcis, qui Cilliconta istum ita cognominatum putent, quia Cilicum prauitas & sæuitia infametur passim, quando Achæus illi proprium fuerit nomen: addunt, fuisse Meropis filium. Certe historicus Theopompus per uinolentiam æditam cædem, Cilicismum uocauit: sicuti Canobismum dicimus, Canobitarum lasciuam turpitudinem. Copis autem, si cui forte scrupulum inijcit, uerbum Latinis auribus haud ita frequens, hic esse uidetur lanij culter. Q. tamẽ Curtius copidas interpretatur recuruos gladios, quadã falcis imagine, meminit libro tertio Strabo. Inter instrumenta sacrificalia Pollux sphagidas enumerat, & copidas. Vnde est Demosthenicũ illud de Phocione, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς ἀνίσταται. id est, uerborum meorũ copis exsurgit. Plutarchi tralator securim est interpretatus. Porro circũfertur ad hanc maxime rem faciens bracteatum Antigoni dictum, Qui proditores tãtisper, dum produnt, amare: ubi prodidissent, odisse dictitabat. At Cæsar in Thracẽ quendam, Proditionẽ sibi placere, inquit: proditorem minime. Plutarchus scribit, Rhimotalcem Thracum regem, qui ab Antonio ad Augustum transierat, solitum illi inter pocula societatem petulantius exprobrare. Id quum ægre ferret Augustus, propinans ex accumbentibus cuidam: Ego, inquit, προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ. Proditionem quidem amo, sed proditorem non laudo. Demosthenem Demadi crebro dicere solitum ferunt, ὅτι πρώτους ἑαυτοὺς οἱ προδόται πωλοῦσιν. Id quod si amplius expẽdisset, non foret à Macedonibus sanguinarie excarnificatus. Scribit Plutarchus, quod notatu Hercle dignum est, Reges cum primis esse ἀπιστίας καὶ προδοσίας διδασκάλους: quoniam eum iuuari præcipue opinentur, qui iustitiæ intendat minus. Proinde nõ debere alios criminari, si exemplo ab eis ipsis ducto, quod confert, affectantur tota ui, huc illuc uoluntate tralata. Lasthenes, qui Philippo Olynthum prodidit, querebatur se ab illius amicis, ut proditorem infamari. Ei Philippus Macedones, inquit, natura rusticiores sunt, ac rudes, & scapham dicunt scapham. Est autem nauiculæ nomen scapha. At σκαφώρη, uulpes est. Scaphalos uero dicitur ἀντλητήρ, id est haustor. Scaphitas dici, à Græcis comperi, qui scaphis nauigant, tãquam scapharios quosdam. Scaphides uasa sunt, in quibus melicerides, id est faui collocantur. Scaphisteriũ Columellæ purgandis seminibus, aptum instrumẽtum. Pacton scaphæ genus est Straboni ἐκ σκυταλίδων, id est uirgis compactum. Scaphia uero uasa sunt, inquit Martianus, ex ære rotunda, quæ horarum ductus stili, seu gnomonis proceritate discriminant. Horoscopa item dicuntur & horologica. Adnotandum uero illud scitu Hercle dignum: Isangeliam, id est εἰσαγγελίαν, dici acusationem iudi-

ciumq́;, quod in proditores intẽditur, uel omnino læſæ maieſtatis reos: quorum crimi
na legibus non continentur, unde & περὶ ἀγράφων δημοσίων ἀδικημάτων dicebatur
iſangelia. Quam tamen ſanciebat iſangeltica lex. Agebantur uero hæc uel in ſenatu,
uel in cõcione. iſangeliæ meminit Demoſthenes quoq;. Plutarchus de Alcibiade reo,
quod Cereris & proſerpinæ myſteria polluiſſet domi ea celebrando, hæc (inquit) in
iſangelia ſunt ſcripta. Interpres locum incurioſius tranſilit. Angelum eſſe ſcribit Am-
monius eum, qui extrinſecus quippiam nunciat. Exangelum, qui quæ intus fiunt, exti
mis promit, quem diangelum uocat Thucydides: autangelum, qui ex ſe nunciat, non
ab alio miſſus. Epangelia uero dicitur, quum quis accuſatur, quod præter leges concio
netur, aut rempublicã capeſſat. Obiter item ſciendum, fuiſſe agraphij crimen, ubi quis
ex tabulis publicis ante perſolutionem ſuum expunxiſſet nomen. Quam rem Demo-
ſthenes ſignificat, & docent præterea plures. Alogij crimen eſt, quum rationem quiſ-
piam reddere neglexerit in magiſtratu geſtorum.

Canterij notio multiplex. Runcina quid. Compluuiatæ uites. Pedatæ, ſeu
characatæ. Quid charax, & ridica, & quid tradux. Senecæ locus illuſtratur.
Canterino ritu ſomniare, quid. Viticulę quid: item ſuffrago. Cap. IIII

CAnterium Varro ſcribit De re ruſtica, libro ſecundo, equum dici, cui exem-
pti teſtes ſint: inde appellatum, quod ſemine careat. Idipſum fere Pompeius
Feſtus cõprobat. Sunt qui opinentur, uocabuli etymon inde trahi: quia cau
terio deteſtari mos eſſet, per unius demutationem elementi. Nonnulli can-
terios intelligunt mulos, ad uellaturã quos paſcere moris eſt: unde ſit cantericium hor
deum. Ab equi porro ſimilitudine canterios item dici uolunt, quibus ſubiectis mate-
riarij fabri runcinis, id eſt ſerris maioribus, arborum moles ſecant. Eos impolitior ſer-
mo & ruſticior caballetos uocat, ſicuti runcinos minores equos, ex runcinarum (ut pu
tant) origine. Nam Plauto deruncinare uerbum poſitũ pro diſſecare diſſipareq́;. Quan
quam non me fallit, quibuſdam id amplius arridere, ut ſit runcina leuigandis lignis in-
ſtrumentum accõmodum, quod uulgus ſimplex planulam dicat. Eſt & in uitibus can-
terius, iugum ſimplex, cum depoſitis haſtilibus, ut Columella ſcribit, adnectuntur ſin-
gulæ per trãſuerſum perticæ in unam ordinis partem. Id fere Plinius quoq; prodit, ſed
amplius compluuiatas dicit uites, ubi iugum eſt quadruplex, ab cauis ædium complu-
uijs ſimilitudine ducta, atq; itẽ nomine. Nam pedatas intelligimus adminiculo fultas.
Si uero breuiores palmites ſarmẽto iunguntur inter ſe funium modo, ex hoc arcus fu
neta dicuntur. Pedatas, ſeu palatas etiam characatas appellamus: quia charax Græce
pedamẽtum eſt, ſiue ridica. Quanquã eſt ridica fiſſile adminiculum proprie, quod diu-
tius manet, quàm teres palus: à quo palari uitis dicitur, quum palis obfulcitur, ſed & lo
ca uliginoſa palari dicuntur, ubi pali addenſantur accipiendis fundamentis. Ruſticum
quoque uulgus characios uocat pedamenta uetera. Traducem uero nominant Galli,
quum diuerſarum arborum obuij palmites alligantur uno conciliati uirgultorum co-
mitatu, aut quum in uiduam arborem transſilem faciunt. Traduces quidã rumpos ap-
pellant. Sunt qui etiam uites: ut quum ait Varro, iugorum genera ſunt quatuor, perti-
ca, arundo, reſtes, uites. Traducibus utuntur Mediolanẽſes in arboribus, quas uocant
populos. Ex hac uero ruſticarum rerum ratione animarum traducem uocari à Tertul-
liano & Apollinario nouimus, ut ſicut corpus ex corpore, ita anima naſcatur ex ani-
ma, & ſimili cum brutis animãtibus modo ſubſiſtat. Canteriolos in cepinis, id eſt cepa-
rum locis apud Columellam inuenies forma deminuta pro munimẽtis quibuſdam ce-
parum, ne Thalli earum uentis proſternantur. Sicuti in rapinis etiam canterios, quum
operiuntur rapæ, ut à pruinis ſemina defendantur. Farraginaria ſunt, ubi paratur farra-
go. Hordeum hexaſtichon ab ordinum numero, aut uerſuum: quidam etiam canteri-
num uocant, ſicut diſtichon galaticum. Canterios item in architecturæ ratione nomi-
nat Vitruuius libro quarto: unde canteriatum tectum, ſicut aſſerulatum quoq; dictum
inuenimus: nam quaternata harula aliud eſt. Vulgus quoq; craſſiores & robuſtiores ra
mos cãterios ſolet dicere, nil deluxato admodum uerbo. Ridicula eſt enarratio cuiuſ-
dam Plautini interpretis, qui claritate maxima caligans, canterium apud Senecã libro
Epiſtolarum decimotertio, pro uehiculo accipit, ubi ait Seneca: Canterio uehebatur

hippope-

hippoperis quidem impoſitis, ut ſecum utilia portaret. Quum paulo poſt ſe ipſum interpretetur Seneca: O quantum, inquit, erat ſeculi decus, Catonem uno caballo eſſe contentum, & ne toto quidem, partem enim ſarcinæ ab utroq; latere dependentes occupabant. Haſce uero ille hippoperas dicit, quaſi equeſtres peras. Gallicos canterios, ut uiliores, agnoſcere uidetur Plautus, quando in Aulularia ita ſcribitur: Ego faxim, muli pretio qui ſuperant equos, fient uiliores Gallicis canterijs. In Hieronymi tamen ad Marcellam epiſtola ſic ſcriptum legas: Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos ſolutus uinculis aſellus Zachariæ delectet. Cruciãtem canterium Auſonius item dicit, quem tortorem uulgus appellat, & Nonius interpretatur. Cæterum illud longe remotius, & ex intimo literarum penu ab ingenioſis erutum: in quo enarrando, non ſcioli quidam aut elementarij, quod ferendum foret, ſed claſſicus, & primi nominis cãdidatus longe fallitur, & apinas neſcio quas, & tricas imprudenter ac oſcitabũdus, uelut obeſæ naris quiſpiam e triuio, effundit. In Plautinis ergo theſauris ita poſitum eſt: Certe hæc mulier canterino ritu aſtans ſomniat. Adagium hoc recõditum ab doctiſsimo Comico in mulierem concinnatum eſt, quę etiam ſi aſtare, uigilare, recteq; ſenſibus uti uidebatur: tamen quia nænias quaſdam Siculis gerris uaniores effutiebat, ut Menęchmo uidebatur, ſomniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notiſſimum quippe, dormire equos ſtantes. At ſomniare eos, locupletiſsimum teſtem habemus Ariſtotelẽ, ſic De animalium hiſtorijs libro quarto ſcribentem, ἔτι δὲ ἐνυπνιάζειν φαίνονται οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι καὶ κύνες καὶ βόες, ἔτι δὲ πρόβατα καὶ αἶγες. id eſt, ſomniant etiam manifeſto non homines ſolum, ſed etiam equi, canes & boues, quin etiam oues & capræ. Cæterum Apuleianus enarrator, tametſi pampinarius non eſt, uerũ fructuarius in primis, non ab canterio canterinum deflexit, ſed ab cantharo cantharinum deducit. Verſiculo lepidiſsimo plane luxato, illo intellectu, ut ipſe cõminiſcitur, fœminam ſomniãtem aſtare ritu canthari, uaſis uinarij, qui ea forma figuratur, ut rectus aſtet conſiſtatq;. Ego uero canthari eam eſſe figurã, non omnino abnuerim. Somniare uero etiam uaſa, nondum uideor didiciſſe: ni forſan aſino ſuperflue canit lyra. quod ſi ad formam modo, poſitũq; reſpexit facetiſsimus poeta: nil inſipidius aut exculcatius proferri ab eo potuit. Canterinũ uero à canterio recte inclinari, cõprobat Columella. Quod caballum à Seneca dici ſubnotauimus, aduertenda eſt Hieronymi ſententia: Vt ſtatim, inquit, cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Quia uero de uitibus dicta pleraq; ſunt, illud ex abundanti adiecero, Viticulas dici Plinio Palladioq;, in plantis flagella, ut cucurbita & cucumere, ab uitiũ ratione uocabulo deflexu. Deniq; in uite ſobolem radicibus hærentẽ uocant ſuffraginem ruſtici, quæ explantanda diligenter eſt, ferroq; alleuãda.

Canthari etymon unde dicatur. Item notiones plures. Scarabeorũ ſpecies. Chryſomelolonthion quid. Plinij locus declaratur, item Auſonij. Onides. Copriones. Cantharorum item ſpecies ex Horo. Canathra quid. Pullaria. Pullus. Cap. V

CAntharum dici à Romanis ſcarabeum, ex paulo politioribus neminem fere arbitror latere. Vnde uero ſic dicatur, ſint fortaſſe qui ſcire expetant. Igitur, ne quid eorum deſideria remorer, ex animalis generatione factam animaduerto nomenclaturam. canthona Græci aſinum uocant, id eſt κάνθωνα: oron autem ſemẽ, & quidem ſcarabei proprie. Sic uero progigni animal produnt: ubi cantharus aſini retrimenta, quæ onidas nuncupant, & orbiculari fere uiſuntur figura, offenderit, inſiſtit, ac pedibus prouoluens interim genitalem urinã effundit, unde enaſcitur uermiculus, qui mox ſit cantharus. Sed operæpretiũ ſtudioſis futurum arbitror, ſi ad id ſpectantia Ariſtotelis uerba ſubiecero, ſimul ut eius inſecti ſpecies aliquot obiter noſcitentur: Αἱ δὲ μηλολόνθαι, inquit, ἐκ τῶν σκωλήκων τῶν ἐν τοῖς βολίτοις, καὶ τῶν ὀνίδων. οἱ δὲ κάνθαροι ἣν κυλίουσι κόπρον, ἐν ταύτῃ φωλεύουσι τε τὸν χειμῶνα, καὶ ἐντίκτουσι σκώληκας, ἐξ ὧν γίνονται κάνθαροι. id eſt, melolonthæ, ſiue ſcarabei uirides, qui & gallerucæ item uocantur, oriuntur ex uermibus fimo bouis, aut iumẽti creatis. Canthari autem, id eſt pilularij ſcarabei, iuxta Theodori tralationẽ, in fimo quem uoluunt, condantur per hyemem, paruoſq; uermiculos pariunt, ex quibus ipſi procreantur. Proinde copriones dicuntur Hippocrati. Idem philoſophus paulo ante carabos nominauit, quos Latine

Latine ſcarabeos tauros dicere licet. Chryſomelolonthiõ reperies in Ariſtophanis comœdia, cui titulus ſpheces. Quod, inquit interpres, paruulum eſt animal, flaui coloris, canthari præferens ſimilitudinem quandam. Id pueri innexo pede mittunt in ſublime. Scarabeorum genus grande, cornibus prælongis, biſulcis, quę ſunt dentata forcipibus in cacumine, quum libuit, ad morſum coeuntibus, Lucanum uocat Nigidius. Fullonẽ appellant aliqui ſcarabeum, albis guttis diſtinctum. Illud ſciendum, à pilularum illa uolutatione, quam eſſe cantharis familiarem præmonuimus, inoleuiſſe adagium Græcis in eos, qui caſtigati ſæpius, nihil proficiunt, ſed quod pertinaciter ſemel arripuerunt, pertinacius fouent, ac tanquam coccyges, ſui ſemper ſimiles eandem recinunt cantilenam: Cantharus pilulam. Quod enim eſt animali ingenium, nulla prorſus arte uiceris. Sunt præterea Canthari nauigia quædam: nam & in comœdia Græca ita legimus, ναξιουργὴς κάνθαρος. id eſt, in Naxo confabricatus cantharus. Quippe de inſularum nominibus ſæpe nauibus impoſita reperias nomina. Etenim κνιδιουργεῖς quandoq; dicuntur naues, quia in Cnido compingerentur. Cercyronq; à Cercyra, quæ Corcyra eſt, uocarunt. Parona item, id eſt πάρωνα, à Paro: unde forte obtinuit, ut nauium gubernatores paſſim ita dicantur. Fuit & in Attica portus Canthari nomine celebris. Eadem cenſetur nomẽclatura ex Athenæi calculo pocillum, atq; item accommodum mulieribus ornamẽtum. Apud Iureconſultum Iulianum, libro digeſtorum trigeſimo, canthari dicuntur, per quos aquæ ſaliunt. unde arbitror inoleuiſſe Mediolani, ut cloacæ euehendis aquis ac ſordibus dicantur cantharanæ: nam & cantharia legimus forma deminuta. Cæterum occurrit mihi parte iſta Plinij nodus haud illotis (quod dicitur) tranſiliendus pedibus. Illi propterea lucem inferemus, ut hoc item nomine plenius bonarum literarum candidatos demerear, ſiquidem homo homini deus, ut uerſiculo Græco comprobatum uideo. Plinij uerba ſunt hæc ex libro octauo: Bos, inquit, in AEgypto numinis uice colitur, Apin uocant, inſigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ creſcere incipientis, nodus ſub lingua quem cantharum appellant. Quæritur amplius inter eruditos, quid ſit quod ait, Nodus quem cantharũ appellant. Sed enim obſcuritatem tollit Porphyrius ille doctiſsimus: & quia de nodo agitur, præclare enodat quod pleroſq; ſcio hactenus latuiſſe, bonumq;, ſi non & ſupra ſynodi Ariminenſis multitudinem. Igitur in libro qui eſt De abſtinentia carnium: Scarabeum, inquit, animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod AEgyptij ſummopere uenerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurũ dedicarunt, quem Apin nũcupant, nigrum præ cæteris, & ſigna ſolis atq; lunæ habentem. Mutuatur enim ex ſole luna lumen. Solis ſymbolum eſt coloris nigredo: nam & ſolis ardor, nigriora reddit humana corpora: & qui ſub lingua eſt, ſcarabeus. Lunę uero coloris diuiſio. Adijcit in libro De Iſide Plutarchus, quod neutiquam prætereũdum fuit. ita cantharos pilulam excrementitiam ſenſim in aduerſum protrudere, ſicuti contrarium mundo ſol curſum agat, dum ab occaſu in exortum fertur. Et quia ſcribit ibidem Plutarchus, Cantharos omnes eſſe mares, quod approbat & Porphyrius atq; Horus, & Græci item alij, apud quos ita lectitamus, κάνθαρος θῆλυς οὐ γίνεται, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες γεννῶνται: id eſt, cantharus fœmina non fit, ſed mares omnes gignuntur: hinc ſuccurrit, ut prius quàm hæc nobis decedat cura, uel intercalata forte diſpereat, Auſonium opera noſtra iuuemus, nubilo difficultatis excuſſo, quo multos poetæ illius ſtudioſos interpellari nõ ambigo. Eſt epigramma ſcitiſsimum in Marcum quẽdam emaſculatorem: quærit lepidiſsimus poeta ex Pythagora, cuius placita ſunt, tranſire animam in diuerſa corpora, quem putet futurum ab ultimo fati die Marcum pullariam, qui erat, ut ipſe ait,

Peruerſæ Veneris poſtico uulnere foſſor
 Lucilli uatis ſubulo, pullo, premor. Reſpondet Pythagoras,
Non taurus, non mulus erit, non hippocamelus,
 Non caper aut aries, ſed ſcarabeus erit.

Hoc eſt, qui fœmininum perpetuo execratus eſt congreſſum, & pueriles tantum amores eſt cõſectatus, nõ emigrabit moriens in animalia, quibus uterq; ineſt ſexus: immo ſcarabeus fiet, in quo genere non uiſitur fœmina. Qua ex cauſa etiam pullaria ſcienter à poeta dictus eſt, ſiquidem puer qui obſcœne ab aliquo amaretur, eius à quo amabatur

tur, pullus uocabatur, quod Festus ſcribit: unde Q. Fabius, cui Eburno cognomē erat propter candorem, quod eius natis fulmine icta foret, pullus Iouis appellatus eſt. Erãt & uiginti uiri cognomento pullarij, qui auſpicia coloniarum deductarum cauſa haberent. Sed horum alia ratio eſt. Illud poſtremo adnotandum, uice prouerbij à Plutarcho in Sympoſiacis eſſe pronunciatum, Ridiculos uideri, qui in cõuiuijs innoxias auerſentur uoluptates, ſicuti οἱ κάνθαροι τὰ μύρα. id eſt, canthari unguenta. Canathra uero grypum imagines ſunt, ac tragelaphorum ligneæ, quibus inſidentes puellæ circũferebantur in ſpectaculis, ut Xenophõ indicat, & Plutarchus exponit. Dignũ relatu id quoq; ex eodem Plutarcho in libro περὶ τῆς εὐθυμίας. id eſt, De iucunditate. Illud, inquit, amplius tranquillitatem concutit: quod ueluti muſcæ ſpeculorum leuore dilabentes ſcabris inhærent, ac ulceribus in ſuperficie corporum erumpentibus affiguntur: ſic & pleriq; felicium iucundorumq; obliti ad triſtia redeunt, & quę memoria uulnus refricent. Immo uero cantharos imitantur, qui apud Olynthum in regionem quampiã, ex re cantharolethron cognominatam, ſeſe conijcientes, quum inde mox nequeant explicari, immoriuntur. Non tranſilienda parte hac, quæ prodit Horus, Cantharorum noſcitari ſpecies tres: primam eſſe æluromorphon, id eſt felis forma: traditum uero marem ælurum cum ſolis inceſſu pupillam demutare, ut quæ ſolis exortu ſubintendatur, meridie rotundetur, occaſuro hebeſcat ſydere: quo argumento apud Heliopolim ſolis ſimulacrum effingi æluromorphon: alteram uero ſpeciem eſſe δίκερων καὶ ταυροειδῆ, quæ ſacra lunæ cenſeatur: hinc & in tauro, lunæ fieri exaltationem tradunt. tertia porro μονόκερῳ eſt, ac ἰδιόμορφῳ: quam eſſe Mercurij produnt, ſicuti auem ibin.

Quæ ſit prouerbij ratio. Delphini uis in terra. Delphin inſtrumentum. Delphinis, delphax, delphaciũ. Adelphi fratres unde. Delphys. Hyſtera. Delphinius Apollo. Item de delphine plura. Plinius explicatur. Ventorum in utre occluſorum ratio. Delphinius menſis. Delphicum locus. Cap. VI

Non Græcæ facundię auctor, ut uidetur, haud ſpernendus omnino, ſicuti ex Plutarcho accepimus, eiuſmodi adagium poſuit, Δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία, Delphini in terra uis. Id in eos promptum uidetur, qui quod neſciunt, iudicant, & in quo minus ualeant, toto conatu petũt, nec ſe intra pelliculam cõtinẽt, ſupra crepidam aliquid ambitioſius affectantes. Delphinorum celeritas utique memorabilis eſt, adeo ut ocior uolucre, acrior telo credatur, & ut Ariſtoteles inquit, ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων ταχυσον, καὶ τῶν ἐνύδρων, ὃ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱσούς, hoc eſt, omnium uidetur animalium uelociſſimus, non aquatilium modo, ſed & terreſtrium, ſuperſiliunt etiam malos nauigiorũ maiorum. Cæterum tam ſtupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur, quin inuectum in harenam emoritur confeſtim. Propterea in Demoſthenis uita Plutarchus apud Græcos: nam Latina prorſum ἀκέφαλος eſt. Delphinis, inquit, uim ignorans Cæcilius, in omnibus nimius, iuuenili calore Demoſthenis, & M. Tullij collationem ædere adortus eſt. Quod ſi unicuiq; obuium foret τὸ, γνῶθι σαυτόν, haud forte diuinum uideretur præceptum. In Epiſtolis tamen Plinius, colluſorem delphinũ in terram extrahi ſolitum ſcribit, harenisq; ſiccatũ, ubi incaluiſſet, in mare dilabi rurſum. Verum de delphine mox pluſcula: interim quæ ſe ingerunt, appingemus, ne dilata mox excidant. Delphis itaq; ſiue delphin, ut docuit Ariſtophanis interpres, inſtrumentum eſt nauticum, tum plumbeum, tum ferreum, quod in bello nauali pendens ex antemna: ubi ſe oſtendiſſet occaſio, in hoſtiles naues demittebatur, deprimendi cauſa. Erat autem animalis figura compactum, unde & nomē. Thucydides libro ſeptimo, nauem delphinophoron uocat ex qua propenderet delphin eiuſmodi. meminit & Pherecrates. Iulius Pollux delphina pro parte nauis accipere uidetur, quum ait: Carinæ affixum dicitur phalcis, ſiue Leſbium, aut clitopodiũ: cuius poſtrema pars ad proram uergens, parembolis, ſub qua embolum, quo nomine quidam roſtrum intelligunt. Mediũ uero inter proembolida & embolum ſtira, id eſt carina. Super embolum ſtat, inquit, delphis, quando nauis fuerit delphinophoros. niſi quis Pollucem quoq; de inſtrumẽto ſenſiſſe uideri malit. Noſtris tamen temporibus celocium artius ſurrectum roſtrum recuruũ, uulgus nauticum delphina appellat. Delphinida, poculorum menſam uocat in Lexiphane Lucianus his uerbis

uerbis: ποτήρια δ᾽ ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης.id est, pocula uero omnimoda iacebant in mensa delphinide.Hanc Porphyrio Latine delphicam uocauit, quũ in Sermonibus Horatius:

Et lapis albus Pocula cum cyatho duo sustinet. Iuuenalis item significauit:

Et recubans sub eodem marmore Chiron.

De quo tamẽ loco quid sentiremus,alibi expositum est.Delphax uero est porculus lactens,ut ostendit Epicharmus, δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φύλαξαι. ducto uocabulo ab delphys,quæ uox apud Pollucem uulua est:unde & adelphi, inquit, dicuntur fratres, qui ex uulua prodierint eadem,quæ etiam hystera dicitur.Sed proprie ex hoc delphax fœmellam signat,ueluti quæ delphyn habeat,id est uuluam. Delphacium sunt,qui uulgo temporalem dictum suem intelligant. Delphiniũ Athenis, inquit idem Pollux libro octauo,dicasterium erat,id est statio iuri dicendo,ab AEgeo cõstructum. Iudicium in eo primum Thesei factum est,dum interfectos quidem à se latrones fateretur, sed iure diceret interfectos.Septa,id est periphracta, in delphinio ab Plutarcho itẽ nominantur,ubi creditur habitasse AEgeus:nam & Mercurium in templi parte, qua in Oriẽtem uergit,uocant in AEgei portis. Appellatio inde uidetur fluxisse, quĩa Apollo ibi coleretur cognomento Delphinius:cuius idem meminit Plutarchus, Marathoniũ taurum illi à Theseo immolatũ prodens, qui Tetrapolim infestaret. Sic uero Apollo dicitur, quoniam Castalio Cretensi coloniam deducenti se obtulit ducem, delphini præferens imaginem, qui & nauem præcesserit usq; ad Crissæum Phocidis sinum: unde & Delphi quoq; dicti,qui locum tenuere ab illo munitum:uel quod draconem delphina peremerit in Pythone.Colebatur Delphinia item Diana, ut in thesauris Iulij Pollucis obseruauimus.Extat Plutarchi commentariolus, in quo quæritur, Terrestria prudentiæ amplius sibi uendicent,an aquatica. Ibi Delphinij cognomentum Apollinis non inde profluxisse scribit, quòd is in delphina deformatus classi ducẽ se præstitisset: sed quòd delphinem emiserit,quem consequuti Cretenses Cirrham sint delati. Fuit apud AEginetas Delphinius mensis Apollini sacer Delphinio:sed quem illi οἰκισὴν dicunt, ac δωματίτην, atq; ipso hoc mense rem eidem obeunt diuinam. Sunt qui & agona,quem hydrophoriam nuncupant,Apollini celebratum uelint.Delphicum uero,uti scribit Procopius,erat locus in palatinis ædibus,in quo uersari ac cibum capere consuessent principes:quod ex Græcę linguæ usu factum arbitratur: Nam & ibi, inquit, stabat tripus, super quo ab regijs pincernis astituuntur pocula: & Latini mensam eiusmodi, delphicam item nũcupant:uti antea memorauimus.Porro Vlissem in clypeo,delphinis prætulisse insigne,auctor Stesichorus est.Zacynthij,ut Cirtheus prodit,rationẽ protulere huiusmodi: quod illapsum in mare Telemachum subiens delphin incolumem præstiterit.Quo beneficio pater,uelut remunerans,id in clypeo habuerit insigne, & signatorio quoq; insculpserit annulo. Quod autem Vlissi ab AEolo utre occlusos traditos esse uentos,fabulæ Homero produnt auctore: aduertendum sane, quod qui ἀῤῥητουργικὰ literis mandarunt,haud omisere,Si quis ex delphine utrem sibi quæsierit, secumq; habeat,flaturum quem is optarit uẽtum.Delphino præterea,produnt naturę periti,adeo motum esse familiarẽ genuinumq;,ut standi interquiescendiq; nescius eũdem uitæ sortiatur finem,quem & agitationis.Sicubi uero somno sit opus,euolat in summũ, moxq; resupinus sensim ad ima deferri se patitur. Ad terræ autem contactum uelut expergefactus resilit denuo stridens,rursumq; rationẽ eandem init:quietem sibi hoc modo permixtam motioni machinatus. Delphiniscum Aristoteles paruũ uocat delphina: sicut Cicero Diuinationum primo, paniscum paruum pana, & satyriscum paruũ satyrum. nam canonica est Græcis diminutionũ formula istiusmodi.Exciderat pene, quod minime fuerat silentio inuoluendum.Scribit diuus Thomas,Delphinum esse futuræ tempestatis prognosticum euidens,ubi in maris superficiem frequentius se uibret, & quodammodo colludat: siquidem hyemali procella ingruente, ab imo maris consurgunt exhalationes, quæ hyemi fomenta suggerunt:tuncq; calor excitatur in delphinis:quoniam uero calidi propria est agitatio,inde contingit id animal crebrius erũpere,ac sese ostentare. Ex quo illud est in Historia naturali, Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum,ex qua ueniunt parte præsagiunt,item spargentes aquam,item turbantes tranquillita-

quillitatem. Delphinũ musicum ideo signum dici, Arati interpres scribit, quia nouem sit stellis insignitus, qui est Musarũ numerus: sed stellas tamen in eo decẽ recensent alij.

Ludorũ origo. Spectacula an noxia moribus. Missus in ludis quid. Icrium. Circensium inuentor. Cap. VII

LVdos scenicos uoluptatis ergò, & ad erugandam matutinam, ac striatam frontem compertos esse primum, scribunt pleriq;. Et Polybius auctor est, Arcadas, quod erant uita austeri & duri, quo ciuium animos mitigarent, ludos excogitasse: quos postea qui dimiserint, ita animis obduruisse, ut tota Græcia execrabiles haberentur. Nostri ferè in ijs religionem intelligere maluerunt. Nam & Augustinus: Ludi, inquit, scenici, spectacula turpitudinum & licentia uanitatum, non hominum uitijs, sed deorum iussis instituta Romæ sunt. Et apertius alibi: Ingrauescente pestilentia, ludi scenici auctoritate pontificum Romæ primitus instituti. Megalesia fuisse primos ludos scenicos, Valerius Antias auctor est apud Liuium, Matris magnæ dedicata æde. Cæterum quacunq; ex causa fuerint producti primo, nil esse perniciosius morum integritati, putat Seneca. Quippe turba omnis utiq; animo grauis, & noxia. Nec enim quos extulisti, mores unquam refers: nemo non rubiginis aliquid aut imprimit, aut nescientibus allinit. Itaq; nil omnino damnosius, quàm spectaculis assidere, quãdo per uoluptatem facilius ac procliuius obrepunt uitia. Quid me, inquit, existimas dicere? auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, immo uerò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Et quodam loco M. Cicero ludos spectare, hyposolœcum putat. Cæterum est Plutarchi cõmentariolus, quo edocemur, quo quis pacto animaduertat, se in uirtute proficere. Inibi post multa haud præclara parum, affertur hoc quoq;: Qui, inquit, iam magno profectu sunt, non ex orationibus modo & libris utilitatem aucupantur: uerum ex spectaculis quoq;, & (ut semel dicam) ex omnibus. Quod ab Aeschylo factum legimus, & plerisq; alijs: siquidem quum apud Isthmũ pyctarum, id est pugilum certamen spectaret Aeschylus, cognouit ex duobus cõcertantibus alteri uehemẽti impacta plaga, ab uniuerso theatro maximũ ædi clamorem: quum tamẽ percussus nil admodum quereretur. Id admiratus Ionem Chium, qui fortè astabat, leniter tangens, Aduertis (inquit) quàm efficax meditatio sit, & consuetudo? Plagis affectus nõ clamat, clamant spectantes. Illud hic opera subnotarim parerga: In spectaculis quãdoq; Missus nominari. Cõfici missum unum intellige, ubi à calce ad calcem procurrentes equi rursum ab meta circunflexa calcem repetebant. Sic uerò dicitur, unde emittuntur equi. Hinc Maro:

Hic uiridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater, unde reuerti
Scirent, & longos ubi circunflectere cursus.

Erant sanè missus quatuor & uiginti, pro horarum numero. Quando cælesti ratione circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim uisebantur hostia, pro numero domiciliorũ cæli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Certantium classes quattuor fuere, suis distinctæ coloribus. Nam prasinus, seu uirens herbidam uerni temporis indicabat lætitiam: roseus, æstiuam flagrãtiam: albus, pallescentem autumnum: fuscus, hyemis nubilosam tristitiam. Circensium inuentorem produnt Monagum apud Asiæ Helidem. Icria inuenio dici foros, unde spectantur ludi: quanquam & nauium catastromata sic dicantur quoq;, quin & gubernantis sedes. Ex Hegesandro scribit Atheneus, Demetriũ ab Phalereo oriundum, sed luxu celebrem, Aristagoræ in Panathenæis meretriculæ icrium excitasse apud Hermas, illis surrectius.

De scena, & scenophegijs, scenographia, ichnographia, orthographia, megalographia, & scenicis locis. Syscenia quid, & sysceni, ac scenopœi. Quid thymele, & qui thymelici. Declaratur Plautus & Vitruuius. Qui actores primarum, aut secundarum partium. Histrionum iura. Cuneus. Personati. Machinæ scenicæ. Martialis locus illustratur. Gerra. De proscenio & stropha, antistropho, epirrhemate, paregoremate. Charoniæ scalæ. Pilarij, & uentilatores. Plinius & Martialis amplius declarantur. Epodos, antistropha, strophalis. Cap. VIII

SCenam ſcribit Caſſiodorus, eam dici theatri portionem, quæ inter duo protendatur cornua: quanquam prius nō ferè aliud ſcena erat, quam ueluti tentorium ab ruſticis inumbrationis cauſa excitari ſolitū: ſicuti in nauis puppi ſcena eſt Trierarcho ſtructa, & in Hebræorum ritu ſcenophegia celebrantur, ducta origine ab Moſe, à quo de Aegyptiorum ſeruitute liberati ſub tabernaculis id genus in ſolitudine agebant. Græci tamen ſcenopegia ſcribūt, ratione etymologica id monſtrante. Ioſephus Iudaici belli libro ſecundo, propter Scenophegiorum feſtos dies populum aſcendiſſe Hieroſolymam, auctor eſt. Scenographia in architecturæ ratione eſt frontis, & laterum abſcedentium adumbratio, ad circiniq; centrum omnium linearum reſponſus: ſicut ichnographiam uocant circini, regulæq; uſum: unde, inquit Vitruuius, capiuntur formarum in ſolis arearum deſcriptiones. Dicitur ichnographia prædiorum, ubi imaginaria loci repræſentatio iudicibus exhibetur, in rem præſentem ut ſic perducantur. Nam orthographia eſt erecta imago frontis, modiceq; picta rationibus operis futuri figura. Megalographia uerò pictura eſt, ſimulacra deorum continens, ſeu fabularū expoſitas explicationes, aut Troianas pugnas, cuiuſmodi apud poetam nobilem admiratur Troianus princeps. Apud Xenophontem in cōmentario De Lacedæmoniorum republica, Syſcenia, id eſt συσκήνια, dicuntur cōtubernia in publico conuiuantium Spartæ. Qui & οικοι σκηνεῖν, pro eo poſuit, quod eſt domi conuiuia celebrare. Quin & συσκήνους, pro comeſſatoribus, conuiuisq;. Scenopœi, id eſt σκηνοποιοί, in Actibus Apoſtolorum eſſe uidentur, qui aulæa contexunt. Interpres artem reddidit ſcenefactoriam, tum obſcurè, tum inepte. Scenarum genera tria reperio, tragicum, comicum, ſatyricum. Tragica ſcena cōformatur columnis & faſtigijs, ſignisq;, ac regalibus inſtruitur rebus. Comica priuatorum ædificiorum ſpeciem habet, & menianorum. Satyrica ornatur arboribus, ſpeluncis, montibus, rebus agreſtibus alijs, in topiarij operis ſpeciem. Scena, hiſtrionum erat propria: ut inquit Pollux. Orcheſtra autem chori, in qua erat thymele, ſiue pulpitum id eſſet, ſiue ara. Hinc Vitruuius libro quinto: Ampliorem habent orcheſtram Græci, & ſcenam receſſiorem, minoreq; latitudine pulpitum, quod logeum appellant. Ideoq; apud eos tragici & comici actores in ſcena peragunt: reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Itaq; ex eo ſcenici, & thymelici Græcè ſeparatim nominantur. Et in Sympoſiacis Plutarchus, Alia quidem ad thymelem & orcheſtram reiecimus. Hoc libētius appoſui, quia in obſeruationibus ſuis uir doctiſſimus non ſatis uidetur tenuiſſe, qui dicerentur thymelici, quorum mentio eſt Iureconſultis quoq; Digeſtis de his qui notantur infamia, etiam ſi maximè uitiatis codicibus. Sed & in canonicis Decretis relatam uocem commeminimus. Et thymelica nuncupantur apud Phurnutum acroamata, quæ Baccho adhiberi conſueuerant: διὰ τὴν πρὸς τὰς θαλίας αὐτῶν οἰκειότητα. Illud uerò metaphora honeſtiore ab Plutarcho in Galba eſt pronuntiatum. Vel quam, inquit, thymelem uererentur, aut imperatoris tragœdiam. Hinc item Plautinæ obſcuritati in Amphitryonis Prologo lux affertur plurima:

Siue ambiſſent qui palmam hiſtrionibus,
Siue cuiquam artifici.

Porrò & in uetere Græcorum auctore ad uerbum ita legimus: Gymnica certamina parent Elei, thymelica Corinthij, ſcenica demum Athenienſes. Quòd ſi quis horum ſubſultarit, peccarit'ue, plagis eum afficiant Lacedæmonij. Hoc uerò obiter dictum feſtiuius eſt ob diamaſtigoſin, id eſt difflagellationem, Spartanis in ſolennibus etiam feſtis celebrem, heortaſticen Græci dicunt. Sed enim quia cœpimus, Latinæ linguæ delicias pro uirili iuuemus parte. Idem Plautus ſic paulo pòſt ſcriptum reliquit:

Vt conquiſitores fierent hiſtrionibus,
Qui ſibi mandaſſent, delegati ut plauderent,
Qui ue, quo placeret alter, feciſſent minus.

In nodi huius Gordiano impeditioris explicatione hærebunt fortè Plautinorum ſalium ſtudioſi pleriq;. Ego autem amota ueſica omni, pauciſſimis Ciceronis uerbis nubilum hoc Plautinæ fabulæ facilitate tota illuſtrabo. Sic enim in Verrē ſcribit Actione prima, ſiue diuinatio dici illa debet: Vt in actoribus, inquit, Græcis fieri uidemus, ſæpe

ſæpe illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, quum poſſit aliquãto clarius dicere, quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Halienus, tibi ſeruiet, tibi lenocinabitur, minus aliquãto contendet, quàm poteſt. Perſona uerò primarum partium, ut ne hoc quidem tacitum prætercam, intelligitur, quæ ſæpius actu ingreditur, quum habeat comœdia actus quinq; : ſecundarum uerò quæ minus, minusq; procedit. Ex quo & Terentius:

Primas partes qui aget, is erit Phormio.

Plautinum porrò ſenſum adiuuat item Horatius in epiſtola ad Lollium:

Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere, uel partes mimum tractare ſecundas.

Qua in parte Porphyrio inquit, Secũdarum partium actores omnia ſummiſſe agunt. Scribit Tacitus annali primo, Actum de modo lucaris, id eſt pretij, & aduerſus fautorum laſciuiam multa fuiſſe decreta: ex quis maximè inſignia, ne domos pantomimorũ ſenator introiret, ne egredientes in publicũ equites Romani cingerent, aut alibi quàm in theatro ſpectarentur. Et ſpectantium immodeſtiam exilio mulctandi poteſtas prætoribus fieret. Obſeruatum illud quoq;: Immunes uerberum hiſtriones, Auguſtũ quãdoq; reſpondiſſe. Proinde dictas nonnunquam ſententias, ut prætoribus ius uirgarum in hiſtriones eſſet. Hiſtrioniam nõ eſſe pudori in Græcia, ſcribit Liuius. Arenarios appellat in Antonino philoſopho Iulius Capitolinus: beſtiarios, in amphitheatri arena cum beſtijs ſolitos colluctari: quos æquè ac ſcenicos idem infames ſignificat. Quia uerò cunei loca dicebantur, in quibus notæ uilioris homines ſederent, hinc ſcitè admodum nullis auctos honoribus, ac intra priuatum ſe menſum cõtinentes ſignaturi, inter cuneos reſidere dictitamus. Illud amplius obſeruandum: Atellanos dici priuatim perſonatos: quoniam id eſſet illis ius, ne in ſcena perſonam deponere cogerẽtur: quod hiſtrionibus alijs pati neceſſe erat. Hinc quæ ab ijs agebantur fabulæ, peculiari appellatione nuncupabantur perſonatæ. Sed ut ad ſcenã reuertamur, illud ſciendum: Loca in ſcena ad ornatum comparata Vitruuium ſcribere, à Græcis periactus appellari, ab eo quod in his locis machinæ eſſent uerſatiles, quæ quum aut mutationes fabularum ſunt futuræ, ſeu deorum aduentus, cum tonitruis repentinis uerſentur, mutentq; ſpecies ornationis in frontes: ſicuti apud Plautum,

Sed quid hoc? Quàm ualidè tonuit? Di obſecro uoſtram fidem.

Verbum autem id periactus, accuſandi caſus eſt multitudinis numero, hoc eſt περιάκτους, à uerbo περιάγειν, quod circunductionem ſignat. Vtitur eo uocabulo Plutarchus in libro quo ſcrutatur, bellicis rebus illuſtriores fuerint Athenienſes, an ſapiẽtia: ſed pro ipſis accipere machinis uidetur: ita enim ſcribit, καὶ μηχανὰς ἐκ σκηνῆς περιάκτους: id eſt, & machinas à ſcena periactus. Sed & Græci ita produnt, Ceraunoſcopion periactos eſt alta. Apud Athenæum ſellas periactos obſeruauimus: bronteum uerò machina ſub ſcena, hoc eſt amphora calculis marinis plena, qui in æneum deijciebantur uas, ac circumacti ſonum efficiebãt tonitru perſimilem. Hinc & in noſtris literis Pompeius Feſtus ita ſcribit: Claudiana tonitrua appellabantur, quia Claudius Pulcher inſtituit, ut poſt ſcenam lapidum cõiectus ita fieret, ut uerorũ tonitruum ſimilitudinem imitarentur. Ceraunoſcopium, altior intelligitur machina inſtar ſpeculæ, ex qua fulminum iactus exhibebant. Crade autem in ſcena pægmatis erat ſpecies ad ficulneæ arboris imaginem, quam craden uocant Attici. In comica tantum ſcena producebatur crade. Nam tragica admittebat propriè dictam μηχανὴν, id eſt machinam, in qua monſtrabantur dij, aut heroes in aere, ut Bellerophontes & Perſei. A ruſticis comperi tamen, dici machinã locum, in quo aſinum equa cogitur admittere: nam parietes duo inædificantur aduerſo cliuulo, haud ita inuicem ſeiuncti, ne fœmina ineuntem marẽ reijciat, uel colluctando auertat, ſed capiſtrata inſcenſorẽ patiatur. Sunt qui craden interpretẽtur hamum illum æneum ſeu uinculum, quo uincti tenerentur, qui ita penderent. Cradas intelligere animaduertitur Theophraſtus in ficu ſummos in ramis coliculos teneritudine inſignes. Inducebantur uerò in tragœdijs dij, qui repente commutatis rebus, fabulæ finem imponerẽt. Propterea M. Tullius De natura deorum primo: Vt tragici poetæ quum explicare argumenti exitum non poteſtis, confugitis ad deum. Et Ariſto-

teles primo Metaphysices: Anaxagoras, inquit, mēte sic utitur, ueluti tragico quodam deo, qui repente monstrari solet. Parapægma uerò ad scenæ rationem pertinet nihil: est enim eo nomine canon, aut organi species astronomici, quod significat Vitruuius, parapægmatum disciplinas nuncupans, quibus syderum occasus, & tempestatum comperiantur significatus. Erat tamen & supra scenam quod dicebatur theologium in surrecto, in quo Iupiter, cæteriq́ comparerent dij. Vbi uerò ex imo in altum rapiendus erat aliquis, sicuti ab Aurora Memnon raptus memoratur, quod Quintus Calaber secundo Relictorum ab Homero significat, machinam qua id præstabatur, dictam inuenio geranon: de qua mihi uidetur intellexisse Martialis Epigrammatum primo:

Raptus abit media quod ad æthera taurus harena:

Non fuit hoc artis, sed pietatis opus.

Est eo item nomine ligneum instrumentum, in quo qui dicuntur ἀλφιτοποιοί, farinas contundunt: ex quo & γεράνεια, nuncupari ἄλφιτα animaduertimus. In oratione pro Ctesiphonte Demosthenes γέῤῥα σκηνῶν, quum dicit, scenæ intelligit integumenta. Nam sunt quidem Gerra Persarum scuta: sed & operimentum quodlibet sic nuncupatur: quin & teli genus Plutarcho in M. Antonij uita. Aeoras autem, id est αἰώρας, uocabant funes intentos uehementer, quibus sustinerentur, qui per aerem ferri uidebantur, heroes aut dij. Eccyclema pægmatis erat species, subiectis rotis, quo circumacto quæ intus acta fuissent, spectatoribus ostendebantur. Scansoria uerò machina, quam uocant acrobaticam, est quum ita fuerit collocata, ut ad altitudinem tignis statutis, & transuersarijs colligatis, scandatur tutò spectandi causa. Buleuticum dicebant theatri partem senioribus assignatam: sicuti Ephebicus dicitur, ubi spectant Ephebi. Hemicyclium quoq́ secundum orchestrā locus erat, de figura sic cognominatus. Eius erat usus, ut locum aliquem à ciuitate seiunctum monstraret, uel etiam in mari natantes. Quemadmodum & stropheum, in quo exhibebantur ad diuinitatem tralati heroes, uel etiam in bello aut mari perfuncti fato. Fuerunt & Charoniæ scalæ, ex quibus idola, seu simulacra destinabant. Charonia uerò porta ad theatricum usum facit nihil. Erat ea in nomophylacio Athenis, per quam damnati ad ultimū ducebantur supplicium. Charoneum item dicebatur. Celebrantur & Quintiliano Institutionum decimo, miracula in scenis pilariorum & uentilatorum: qui ea quæ emiserant, ita librabant, ut uenire in manus uiderentur: quaq́ iuberētur, decurrere. Ad quod planè respicit Martialis illud ex libro nono:

Summa licet uelox Agathine pericula ludas,

Non tamen efficies, ut tibi parma cadat.

Sed & hinc Plinio lux infertur plurima libro octauo in elephantorum natura: Vulgare, inquit, erat, per auras arma iacere, non auferentibus uentis. Amphitheatrum scribit Dion, ex hoc dici, quod per ambitum sedilia disponantur absq́ scena. Traditum ab eodem in Caligula est illud quoq́, Senatoribus tunc primum subiecta puluinaria, ne tabulis assiderent nudis. Concessum quoque in theatra pileos ferre Thessalico more, defendendæ insolationi, id est ἵνα μὴ τῷ ἡλίῳ ταλαιπορῶνται. Scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam. Parascenia uerò ab utroq́ latere spatia. Nam proscenium ante scenam locus erat, parapetasmaq́, siue uelum aut item pulpitum. Vnde per adagium scitissimum proscenia dicimus, quæ speciosa extrinsecus uidentur, quum mira intus lateat fœditas: sicut meretricula quædam, ut scribit Athenæus, Nānium nomine, proscenium est cognominata, quæ uestium & auri cultu plurimo speciosa uidebatur, quum exuta foret uel turpissima, magno eorum errore, qui animi fœditatem intelligere maluerunt. Hæc item, si Sudæ credimus, facete dicta est Capra, quod Thalli cuiusdam cauponam faciētis bona deglutisset, tanquam germina hœdis in pastum obijci solita, quæ Thallos Græci uocāt. Meminit Apollodorus in tractatu De scortis: sed & Antiphanes lucubratione eadem. Ex proscenio in scenam euocabātur Mimi ad fabulas agendas, uicissimq́ è scena illuc reuertebātur: unde actuum in Latinis comœdijs internoscitur distinctio: sicut in Græcis choro in orchestram demigrante. Episcenium autem dici uidetur rectè superior scenæ pars. Vitruuius de scena apud Alabandenos ab Apaturio concinnata in minusculo theatro, quod illi ecclesiasterium uocant: Præterea, inquit, supra eam episcenium, in quo tholi, pronai, semifastigia, omnisq́ tecti uarius

rius picturis fuerat ornatus. Adijciamus porrò ex Græcorum grammaticis excerpta, quæ nostra hæc adiuuent scitamenta, & coronidem capiti huic appingant. Igitur chorus, inquiunt, comicus in orchestrã inducebatur, quam nunc logion dicimus: & quum hypocritas, id est actores alloqueretur, scenã spectabat. Abeuntibus uerò histrionibus, ad populum conuertebatur: & hæc uocabatur stropha. Erant autem iambica tetrametra: mox antistrophon accinentes, rursum tetrametra adijciebant. Erant ut plurimum sedecim carminum. Dicebantur uerò hæc epirrhemata, id est ἐπιῤῥήματα. Vniuersalis autẽ chori trãsitus uocabatur parauasis, quod ab legitima statione in aduersum theatri prospectum trãsgressio fieret. Fiebat id, ubi quid differere cupisset poeta extra subiectum argumẽtum sine actoribus per chorũ, quibus peractis, cõuertebatur is denuo ad priorem stationem. Paregoremata, id est παρηγορήματα nuncupabãtur, ubi quid intus ageret chorus, quod tamen in theatro exaudiretur: sicuti ranarum chorus apud Aristophanem. Sed enim & in poemate lyrici carminis auctores usos comperimus stropha, antistropha, & epodo: & stropha quidem, ubi à dextris in læuum fieret conuersio, qui & mundi intelligitur motus ab exortiuis partibus ad occiduas: nam & Homerus δεξιὰ καλεῖ τὰ ἀνατολικά. Antistropha uerò quum ab læuis in dextra obuerterentur, cuiusmodi est errantium uertigo, ab occasu in ortum: at epodo, ubi in uno consistentes loco carmina concinerent. Quando & terrenæ naturæ congruit status. Strophalinx, uel strophalis ad stropham pertinent nihil: nam ijs nominibus casei orbem nuncupãt Græci. Scenicos deniq; Alexander Cæsar sic alendos dicebat, quasi seruos nostros. Hieronymus uiduæ cauendos monet calamistratos, & fractos in fœminã histriones. Iam illud leuioris operæ, dici eleganter excuneatos, qui à sedilibus exclusi, farto toto theatro, stare coguntur. Stadium pro theatro quandoq; positum apud Græcos, scimus. Mimorum strophas legimus apud Hieronymum, sed obliquè dicta eo uerbo intelligunt nonnulli.

Theoricæ pecuniæ quæ sint, & stratioticæ. Error interpretis Plutarchi duplex. Stratis & eraste quid. Deliastæ. Item qui theori, & quid theoris, De Salaminia & Paralo nauibus. Item quid achana, artaba. Qui colacretæ. Thearion. Theoricum locus. Plutarchi locus explicatur. Inibi quid palintocia. Lucar. Atocia. De mãduce. Interim & locus alius restituitur Plutarcho ex Alcibiade de Salaminia. Caput IX

VErum quia in res theatricas, & animorũ remissiones incidimus, adijciamus porrò quæ non inutilia comperta nobis sunt, præsertim ex Græcorum doctrina locupletissima. Igitur theoricam pecuniã inuenimus appellari, qua foros nobis & sedilia in spectaculis cõparamus, quia thea illorum idiomate dicatur spectaculum. Quod hypothesi in Olynthiacas Demosthenis orationes prima Libanius significat, explicatur & in orationis eiusdem enarratione, unde & illud excerpsimus: Moris fuisse Athenis, ut res publica duos elargiretur obolos, alterum pauperiores comparandis sibi alimentis impẽdebant, alter theatri architecto erogabatur. Neq; enim lapideo utebantur theatro ea tempestate. Propterea Demadem dicere solitum accepimus, Theoricam id genus pecuniam esse democratiæ gluten. & Laconem uirum (sicuti uidetur) rerum haud quaquam imperitum, uehemẽter falli Athenienses, qui ludis tantum impenderent studij, & quæ in classis exercituumq; apparatum forent absumẽda, in theatricas erogarent uoluptates. Hinc in rebus Græcis theoricorum sæpe archon memoratur. Huc planè respexisse Plutarchus in Pericle animaduertitur, quum ait: Sunt qui putent plures, ab eo primũ ad cleruchias & theorica, id est τὰ κληρουχίας καὶ θεωρικά, esse Athenienses productos. Id quod assequi interpres minus ualuit: sic enim scribit, Auctorem fuisse Periclem spectatores emittendi. Pecunia hæc ex ciuitatis parabatur prouentibus. Quæ quod prius ad bellicos usus contribueretur, ut inquit post alios etiam Harpocratio, stratiotica dicebatur. Propterea Plutarchus docte ac eleganter ait: Socrates cibos potusq; uitandos docet, qui nulla indigentia pelliciunt, lacessuntq;: sed & quæ ex ijs sentitur iucũditas, ordinanda est, ac necessitati subijcienda: Sicuti, inquit, faciunt, qui ex theoricis stratioticas conflant pecunias. Stratiotides autem naues Thucydidi nuncupantur, quarum una est functio, uti pugnaturos

subuectent pedites. Verũ quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoq;. Plutarchi interpres in Pericle stratiotidas dici prætorias, est opinatus. Stratis uerò ad hunc usum facit nihil: signatur autem eo uerbo semisiccum fœnum, iumentis gratissimum. Id & crastem uocant, unde profluxit κρασίζεσθαι uerbum. Theoricorum meminit in Philippicis Demosthenes. Cæterum Pericles primus, uti attigimus, uidetur popularem aucupatus gratiam ex stratioticis theoricos constituisse ciuitatis prouẽtus, ne iure spectandi tenuiores priuarentur. Theori uerò, id est θεωροί, interdum quidem spectatores dicuntur: tametsi aliud sentire Ammonius uidetur: sed & qui scitatum oracula mitterentur, quod docuit Pollux, multiq; præterea ex Græcis. At qui Delum proficiscebantur, etiam Deliastæ uocabantur, id est δηλιασταί: quoniam est deorum patria Delos. Ammianus: Cyclades, inquit, ideo sic appellatæ, quod omnes ambiunt Delon, patriam deorum insignem. Sed uniuersim quoq; qui diuinarum rerum curæ præficerentur, hoc intelligebantur nomine, quoniam ὤρην dicunt τὴν φροντίδα: ut apud Hesiodum,

ὤρη γὰρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τε ἀγορέων τε.

Propterea qui ad publicos mitterẽtur conuentus, quos panagyres Græci uocant, quales quinto quoq; anno celebrari solitos libro sexto Herodotus scribit, & qui ad sacra certamina, sic item appellantur. In Plutarchi parallelis θεωρίαν ἄγειν, id est theoriam ducere, diligens lector comperiet. Nauis autem qua ueherentur, Theoris dicebatur, id est θεωρίς, qualis ab Atheniensibus in Delum mittebatur quotannis ex Thesei uoto, sicuti in Phedone Plato meminit. In quo id dignum scitu, eodem Platone teste, tum urbem lustrari solitam, & de nemine capitale sumi consueuisse supplicium. Apud Plutarchum in Demosthene sacerdotis uaticæ nomen est Theoris: quod interpres uel incuria præteriijt, uel inscitia. Scribunt Aristophanis interpretes, Athenis naues duas publico fuisse destinatas muneri, Paralum & Salaminiã, ex quibus Salaminia euocatos ad iudicium subueheret: Paralus uerò aueheret theorias, id est ad rem diuinam Delphos aut aliò missa. Sunt & Parali, homines qui naui ea subuectarent: sicuti historia octaua comprobat auctor Thucydides. Verum & terra maritima rectè dicitur Paralus. Salaminiæ meminit Plutarchus, καὶ τέλος, inquit, ἀπέστειλε τὴν σαλαμινίαν πρὸς αὐτόν, id est, & deniq; ad eum salaminiam misit. Interpres uocabuli inscitia: Quosdam, inquit, populus elegit, qui una trireme Salaminiam primò, inde Siciliam peterẽt. Triremem quandam Hermionida uocat Thucydides ab Hermione in Laconia ciuitate. Dignum scitu quod lectum de Pericle est, rarenter ab eo populum adiri solitum: quod ueluti Salaminia se (ut Critolaus inquit) ad maiora seruaret. Vas autem in quo reconderentur eorum cibaria, qui ad theorias mitterentur, achana uocabatur: quamuis non desint, qui eo nomine Persicam intelligant mensuram. Sicuti apud Aegyptios erat artaba, quæ caperet medimnos Atticos με, id est quadraginta quinq;, sicuti testis Aristoteles est. Artabam tamen libro primo Herodotus mensuram intelligit Persicam, capaciorem Attico medimno tribus chœnicibus Atticis. Achanas inuenies in Plutarchi Arato. Inuenio item colacretas dici, qui pecuniæ præessent, quæ ad res diuinas erogaretur: nam & Androtion scribit, Delphos petentibus theoris argentum à Colacretis numerari solitum. Custodiebant & hi pecuniã, quæ iudicibus contribueretur, ut adnotatum à grammatico Aristophane est: sed omnino & ciuilium pecuniarum quæstores erant. Postremò theoricam uiam nominat Pollux: qua theori (ut arbitror) ad oraculum pergerent Apollineum. Thearion comperi in Aegina fuisse publicè destinatum locum, ubi celebrarentur symposia, de Theororum nomine nũcupatum, ad Apollinem qui mitterentur. Quanquã in Pythij templo in Aegina thearion accipiunt alij, ubi uersarentur theori theophylaces, id est diuinorum gerẽtes curam. Thoricum in Attica locum Acamantidis tribus celebrat primo rerum Græcarum Xenophon, muro ab Atheniensibus circum munitum prodens. Theoros deniq; etiam theopropos in Cimone Plutarchus uidetur appellare. Ex ijs quæ de theoris protulimus, puto, explicatur amplius Plutarchi obscuritas in causis, ultima libri parte, ubi Peloponnensium theoriam in Delphos per agrum Megaricum profectam scribit, interpres Latinè reddidit, solennes spectatores: errore, ni fallor, non despicabili. Sicut omissum est ibi quoq; uerbum, quod Græcè est παλιντοκία. Sed hoc fortè ex librarijs prorepsit mendum. Obiter uerò est palintocia,

fœneris

fœnoris iam persoluti à creditoribus repetitio. Quod fecisse Megarenses constat, qui tyranno excusso insolescentes, plebiscito cauerunt, ut à fœneratoribus usuræ, quas per soluissent prius, repeterentur. Quæ res ex facto dicta palintocia est. Atocia in Dioscoride, ubi de cedria mentio est, libro primo, intelliguntur ab Hermolao, quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint, quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior tralatio uidetur: sic enim apud eum legitur libro uigesimoquarto, capite quinto. Portentũ est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, ante perfusa uirilitate. Apud Romanos quæ in spectaculis absumeretur pecunia, lucar dicebatur, quoniam lucorum prouentus, qui plures circa urbem dicati dijs erant, in ludos erogarentur. Scribit Pompeius Festus, manducem dictam olim fuisse in pompa antiquorum effigiem, inter cæteras ridiculas formidolosasq; ferri solitam, magnis malis, ac latè dehiscẽtem, & dentibus meticulose infrementem: de qua dixerit Plautus,

Quid si ad ludos me pro manduce locem,
Quapropter clarè crepito dentibus.

Quam & Iuuenalis significasse uidetur illis uersibus,

Tandemq; redit ad pulpita notum
Exodium, quum personæ pallentis hiatum,
In gremio matris formidat rusticus infans.

Engastrimythi qui sint, & pythones, aut engastritæ, & engastromantes, extra quàm opinatus Hermoleos sit. Iacobæ Rhodiginæ historia. Emaculatur locus in canonicis Decretis. Caput X

PLutarchus in cõmentatione quæ est, Cur oracula defecerint: Fatuum, inquit, ac omnino puerile censendum est, arbitrari deum ipsum, perinde ac engastrimythos, olim eurycleas, nũc uero pythonas nũcupatos, insinuantẽ se prophetarũ corporibus, ore illorũ eloqui. Hactenus Plutarchus. Qui uero dicant engastrimythi, nõ cõstat ferè. Hermoleos Barbarus, qui ex Plinio balbutientẽ pro uirili detersit barbariẽ, se arbitrari scribit, eos qui in uaticinio peluibus utant, dici à Græcis engastromantes: quæ uox ab engastrimytho non ita disparat, quoniam (inquit) gaster genus est uasis, cuius formam alij aliter accipiant: quod tamen etiamnum nomẽ uulgò seruet: & gasterium ita dicatur Aristophani. apud cuius interpretem ita lego in comœdia, cui titulus Σφῆκες: Eurycles, inquit, engastrimythos celebre nomen Athenis indeptus est, ut qui per assistentem dæmonem uera prorsum uaticinaretur, proinde engastritæ ac euryclitæ diuinaculi omnes ab hoc appellati Eurycle, qui id primum fecit. Cur uero engastrimythi uocentur, aperit liquidò poeta ipse, quum ait:

Μιμησάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν,
Εἰς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς, κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι.

Imitatus, inquit, Euryclis uaticinium & mentem, in alienos ingressus uentres comica multa effudit. In ijs de uase, ni fallor, intelligi haudquaquam potest. Adde, quòd in canonicis Decretis, causa uigesimasexta, quæstione tertia, uentriloqui dicuntur, qui engastrimythi à Græcis appellantur. Sunt qui per errorem & animi somnium altius hunc Euryclem dictum uelint ἐπαστρίμυθον, quum scribendum liqueat engastrimython. Accedit Sudæ item auctoritas, qui engastrimython exponit engastrimantin, quem nunc (inquit) pythona uocant nonnulli, Sophocles sternomãtin, Plato autem Euryclea, ab Eurycle uate. Philochorus in tertio De uaticinijs, etiam mulieres uocat ἐγγαστριμύθους, Id ne quis ut fabulosum, risu excipiendum putet, testatum uolumus, tempestate hac, immo uero hæc prodente me, fuisse in patria mea mulierculam humili loco, Iacobam nomine, ex cuius uentre immundi spiritus uocem, prætenuem quidem, sed tamen ubi uellet dearticulatam & prorsus intelligibilem, audiui ipse, uerum & innumeri alij, non Rhodigij modo, sed & tota ferè Italia. Quando futuri auida potentum mens sæpe accersitam uentriloquam, ac omni exutam amictu, ne quid fraudis occultæ lateret, inspectare ac audire concupiuit. Cincinnatulus dæmoni nomen erat. Hac ille appellatione gestiens inclamanti subinde respondebat. Si de præteritis aut præsentibus scitareris, quæ reconditissima forent, responsa dabat sæpe mirifica. Si de futuris, semper menda-

cissimus. Sed & inscitiam suam nonnunquã murmure incerto uel bombo uerius ignorabili retegebat. Hosce ego propriè dictos engastrimythos puto, id est uentriloquos: quanquam eo nomine apud Græcos intelligi simpliciter uidentur, qui dæmonis afflatu aliquid præsagirent. Eustathius deniq; Pamphylius librum de engastrimytho concinnauit aduersus Origenem. Quod aũt de pythonibus ex Plutarcho attulimus, mendum tollit ex canonicis Decretis, causa uigesimasexta, quæstione tertia: simulq; uerbi obscuritatẽ, ante nos minus percepti. Nam Helenum & Cassandram pythonicos Eustathius uocat: quia essent κάτοχοι τοῖς δαιμονίοις, id est dæmonibus obnoxij. Et Methodius Hieronymi testimonio, aduersus Origenem librum condidit De pythonissa, id est περὶ πυθωνίσσης, ut ait Sophronius. Nam tertio περὶ ἀρχῶν, Origenes dæmonem pythonicum quosdam ab tenella ætate possidere scribit.

Purpurata meretrix Babylon, cur dicatur à Hieronymo. De Babyloniorum moribus pluscula. Lucretij locus explicatur. Aureus Babylonis calix, qui sit apud eundem. Cur mors purpurea. Blatta purpura, & succubitana. Purpurator. Murilegulus. Carmes uermis. Carmesinus color. Porphyrion cete. Onyx quid. Buccinum. De purpurario infectore digna scitu. Polypia. Sepidia. Heluus color. Caput XI

Mirabamur haud ita pridem, quum scitissimas & multifariã doctas beati Hieronymi epistolas euolueremus, quid ita uir sanctissimus, & propterea maximè uerax, Babylonẽ purpuratam dixisset meretricem. Etiam si eo nomine intelligi uidet Roma, cuius delicias non concoquebat tanti uiri stomachus. Nam & prima epistola Babylonis nomine, Petrus αἰνικτικῶς Romam indicat plane. Quum, inquit, apud Babylonem uersarer, essemq; purpuratæ meretricis colonus. Diu hoc anxieq; ex historia quæsitum. Tandem dicti rationem ex Plutarchi scientissimi, tum philosophi, tum historici lectione aucupari sum uisus. A quo sic memorijs proditum obseruauimus: Xerxem Persarum regem quandoq; in Babylonios excanduisse uehementius, quod ab eius ductu auspicijsq; desciscere forent ausi, eoq; nomine comparato ingenti exercitu, quum expugnata urbe insigniter uictoria esset potitus, ut rebelles animos, nec satis in fide cõstantes reprimeret, ulcisceretur q;, imperasse traditur: in reliquum, uti arma ne ferrent, sed psallerent, tibijs uterentur, scorta alerent, cauponæ indulgerent, ac sinuosis tunicis inducerentur. Hactenus Plutarchus. Apud alios item sic fermè legimus, Babylonicis mulieribus morem fuisse ex oraculo quodam cum hospitibus turpiter permisceri, turba et cultu plurimo apud aphrodisium commeantibus, thominge singulis coronatis. Qui uerò admittebatur, posito super genibus argento, quantum uideretur, mulierem mox longe à fano abductam inibat, idq; argentum Veneri fuisse sacrum. Hæc nimirum probarint satis superq;, cur purpurata dicatur meretrix Babylon. Adduntur & illa, Nil admodum fuisse moribus eius urbis corruptius, nec ad iritandas immodicas uoluptates instructius, Babylonios in uinum præcipuè, quæq; ebrietatis uelut appendices sunt, fuisse procliuiter effusos: fœminarum item conuiuia celebrantiũ initio modestum compositumq; fuisse habitum: mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consuesse amicula, sensimq; pudorem profanare. Postremò etiam eo adduci impudentiæ, ut ima corporum reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnati infelicisq; pudoris prostibulas ista solitas perpetrare: immo uero nobilissimæ cuiusq; matronæ decora hæc habebantur. Quam perditi essent mores, id porrò abundè arguerit, comitatẽ arbitrabantur uulgati corporis uilitatem. Tradunt auctores grauissimi, Macedonicum exercitum Asiæ domitorem, tanti ducis nomine illustrem, inter tot & tanta flagitia diebus modo quatuor & triginta saginatum euiratumq;, ad ea quæ insequebantur discrimina, adeo ignauiorem fuisse futurum, si hostem habuisset, ut post tot tam ampla gloria deuictas gentes, tot terrarum spatia sub Macedonicas leges redacta, maturè perire potuerit. Porrò ne quis frustra ex diuerso hæc in unum congesta, opinetur: ad hæc omnino libro De rerum natura quarto, respexisse Lucretium contenderim, ubi amoris nocumenta colligens ita scribit:

Adde, quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, Babylonia fiunt:

Languent

Languent officia,atq; ægrotat fama uacillans.

Nam quod afferri poteſt de ueſtibus plumario & polymitario opere illuſtribus, quando auctore Plinio,colores diuerſos picturæ intexere, inſtituit maximè Babylon: & in Catone Seniore Plutarchus ſcribit, hæreditate oblatum Catoni ἐπίβλημα τῶν ποικίλων Βαβυλόνιον ſtatim iuſſum uendi: mihi ſanè Platonis legibus, quod dicitur, magis friget,ni fortè per trabem meam,ut aiunt, feſtucam uideo alienam. Satius id, grauiusq; multo,ſi ſenſum ita concipias: Amori libidiniq; mancipatos in eam labi fœditatem, ac famæ diſpendium, in quod magno dedecore illapſa Babylon eſt. Illud uero obiter teſtatum uolumus, loqui nos de Babylone, quæ in Aſſyria eſt: quoniam altera quoq; in Aegypto Babylon eſt. Aſſyriam condidit Babylon ſapiētiſſimus, ut memorant, Medi filius,non (ut uoluit Herodotus) Semiramis: quando duobus annorum millibus eam ciuitatis huius inædificatio anteceſſiſſe uidetur, diligenti chronicorum ſupputatione. Aegyptiæ Babylonis Stephanus meminit,atq; Strabo,& Ptolemæus. Sed Strabo eam magis Arabiæ contribuit. Vnde & Arabum lingua Chairum illam uocant, quæ uox non aliud nobis indicat, quàm Babylonem. Eam uero condidere ex antiqua Babylone profugi quidam. Apud Babylonem porrò feſtum agi ſolitum, ſcribit Xenophon, in quo Babylonij omnes uniuerſam noctem biberent, & laſciuis carminibus ſaltationibusq; indulgerent. Cuius occaſione celebritatis à Cyro captam olim urbem, idem teſtatur. Pelles Babylonicæ ſunt apud Iureconſultos inter ſpecies ad uectigal pertinentes. De ijs,quales fuerint,in Pellium mentione, plura ex Hieronymo afferemus. Calix Babylonis aureus uice adagij uſurpatur à Hieronymo:Multa,inquit,de perfectione dicuntur,ut qui uolumen philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Meminit elegātiſſimè item Ambroſius quodam loco: Ille,inquit,apud me primus,qui omnium perditiſſimus:ille meus eſt, qui ſuus non eſt: ille mihi gratior, qui ſibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea, inebrians omnem terram: animo meo biberunt omnes gentes. In ſanctis quippe literis meretriculæ uerſutioris typum habet Babylon,quæ gētibus aureo poculo inſcitiam propinet, unde ſcelerū mox agmen promicet,& errorum inexpugnabilis acies. Apud Hieremiam capite quinquageſimoprimo,ſic adnotatū comperi:Calix aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram. Sunt qui ſermonis ornatum ſic dici concipiant, quo uitijs inebrientur omnes: qui ſit tamen in Domini pontificio conſtitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem aureum accipe dogmatū prauorum uerba peſtifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolen ab Propheta dici ea, ſcribit Nicolaus Theologus. Indicari autem Babylonis regem, is eſt (ut inquit Origenes) Nabuchodonoſor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, ſuperbè ac crudeliter,quod Domini fiebat uirtute, ſibi arrogantius aſcribens. Verum quia à purpura exorſi ſumus, deſinamus in eandem,auctarij adijcientes quippiam,quod de Græco ſuggeratur penu:& illud primum, Ab recentioribus purpuræ genus certum, dici blattam Byzantiam: unde blatteas ueſtes in Vopiſco,purpureas intelligit Hermolaus:cuius ſententiam ad uerbum,ut ſolet, in ſuas Annotationes transferens Iureconſultus quidā, aliena laſciuiens plumula,dum pennas nido maiores propandit,in errorem lapſus manifeſtarium,Aeginetæ Pauli auctoritate purpuram dici blattam interpretatur. Quod nec uerè dictum, nec probè eſt. Eo autem libentius in hæc præter morem excurrimus, quod non citra ſtomachum tulimus,noſtras haſce lectiones ab eo impudentius expilatas, me prorſum haud nominato,cui inſigniter inſidiabatur. Fuit hoc moleſtius, quoniam amicum hactenus prætulit: magis autem multo, quia Iureconſultus. Quod doctorum genus nimio quandoq; plus tumens ſacerdotum decuriæ ſe aſcribit: nam iuſtitiam,inquiunt, colimus, boni & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo ſeparantes, licitum ab illicito diſcernentes: ueram, ni fallimur, philoſophiam, non ſimulatam affectantes. Cæterum uti ſyncerioris Iureconſulti fuerit functio hæc, ita ab palliatis quibuſdam, & una tantum elatione inſignibus eſt prorſum diſparata. Sed bene eſt, furta male feriatorum renudabit æditio hæc ſecunda. Proinde ad inſtitutum ipſi poſtliminio redeamus. Succubitanam dicunt purpuram quandoq;,ab Aphricę oppido,quod Succubi uocant. Mortem Homerus non ſemel purpuream dicit. Quærent (arbitror) ſtudioſi, cur ſic. Erunt qui ſanguinariam

nariam interpretentur, uel nigram quoque, sicuti κῦμα πορφύρεον. Quod Arati Phænomenon interpres comprobat, ubi canit poeta:

οἵτ' ἐν ἁλὶ πορφυρεούσῃ. Nam quum uentus mare ceruleum crispicans nitescere facit, purpurare undas, dixit poeta Furius. Sed quæ una modo inferatur plaga purpurea dicitur recte, uelut etiam Aelianus scribit, ictu tantũ uno à porphyreis, id est purpurarijs uiuentẽ conteri purpuram, ut inde præstantius profluat βάμμα. Dignum scitu quod de purpurario traditum infectore legimus: qui uisus fraude agere in tingendi ratione, quum eo nomine, ut tum res erat, ad ultimum duceretur supplicium, iocis etiamnum superesse locum arbitratus, ad Homericũ illud potissimũ adiecit animum:

τὸν δ' ἔλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. id est,

cepit uero hunc purpurea mors, & Parca fortis. Id tamen sic à Theocrito pronũciatum sapiente uiro, Athenæus scribit, quum legeretur epistola, qua à Chijs purpurã petebat Alexander. Purpurarios intelligunt, purpurarũ piscatores. Hos & purpuratores uocãt nonnulli. Qua forma dicuntur spongiatores quoque. Murilegulos Iureconsulti muricis & purpurarum perquisitores nuncupant. Meminit Codicis libro undecimo Iustinianus, titulo de monetarijs & murilegulis. Monetarios Sudas monetæ artifices interpretatur. Sunt qui ad textrinum opus referre uocabulum malint. De monetariorum bello grauissimo Sextus Aurelius, & in Aureliano Flauius Vopiscus. Indicam purpurã ex sandice parari, prodit historia: tantæ uero creditur excellentiæ, ut illi apposita alia quæuis, specie cineris decolorari animaduertatur. Purpuræ item genus est, serico præcipue accommodum, nouis excogitatum moribus, casu (ueluti assolet) suffragante, retrimentitijs gallinaceorũ sordibus forte sic infectis. Est autem ex uermiculo, quem Pœnorum lingua Carmẽ dicit: unde officinis frequens carmesini nomenclatura. Habetur autem certis locis carmesis, uti proditum eruditis est, ex herbæ radice, quam saxifragam uocant, quæque pimpinella sit, uel ei proxima. Sunt qui opinentur chromasinũ quoque nuncupari posse, quia sit radix Syria, quæ uocetur chroma: cuius est apud Theophrastum mentio. Porphyrion purpurula dici Latine ualet. Nam grandiores quædam mnææ uocantur, ueluti dicas minæ pretium exæquantes. Eadem ratione polypia dicuntur polypi parui. Sic & sepidia, paruæ sepiæ. Auctor denique Procopius est, apud Byzantiũ Gotici belli temporibus cete comparuisse magnitudinis miræ: Porphyrium, inquit, illi uocant. Id uero annis quinquaginta locis infestius circumiectis omnibus fuerat, nec ab Iustiniano etiam si percupido, ulla quiuerat ratione expugnari. Demum delphines insectatum auide, ac ita limo impactum explicari haud amplius eualuit: sed accolis hinc inde accurrentibus funium ac machinarũ ui pertractum in siccũ, cubitorũ triginta mensum per longitudinẽ excessit, per latum uero decem. Purpuræ operculum calchen alij, unde dictus Calchas, Galenus onyca uocat: tametsi dicit onyx, unguis odoratus, quẽ ostracion itẽ appellant, uel ostracon quoque. Cionia, inquit Dioscorides, quasi columellæ uocantur purpurarum buccinorumque partes mediæ. Purpuræ filium esse buccinum, prodit Athenæus. Color inter purpureum nigrumque interstitus, heluus uocatur: unde heluolæ dicuntur uuæ, ait Columella libro quarto, quas etiam dixere uarias nonnulli, quoniam euariet sæpius color.

De aurea apud Babylonem arcula. Item de miræ naturæ loco apud Seleuciam. De auibus, quas uocant deorum linguas. Item de Babylonijs aliqua. Babyloniæ flammæ quæ sint. Caput XII

ET quoniam in Babylonem incidimus, quo locupletiores dimittamus studiosorum aures, si quis tamen harum auscultationum sititor (ut sic dixerim) est futurus: adijciamus item quæ uetus nobis lectio suggerit, & à proposito dissentanea non sunt. Siquidem apud Babyloniã in Apollinis templo auream miræ uetustatis arculam quandoque compertam legimus, ex qua conscissa uis pestilentis ac perniciosissimi aeris sese profuderit, ut difflatus non eos modo qui aderant, uenenosa ac letali infectos tabe cõficeret, sed pestifera incredibilique potestate grassatus longe lateque, etiam Parthos afflaret. Id prorsum censerem dictu incredibile, ni Ammiani Marcellini lectio compar nobis miraculum suggereret. Prodit enim hic M. Antonij & Veri temporibus, apud Seleuciam post direptum templum, & perlatum Apollinis simula-

simulacrum Romam, fuisse à militibus inuentum angustum foramẽ, quod prius Chaldæorum uates occlusissent. Eoq; militari auiditate reserato, letiferum atrocemq; adeo uaporem exsiluisse, ut funestum malum ac teterrimum à Persarum finibus in Gallias usq; furens sit debacchatum. Sed quoniam miranda percurrimus, nec illud ignoratum uelim, Ad regiam basilicam apud Babylonem, magos tecto aureas alligasse alites quatuor, quas illi deorum linguas uocabant: & habuisse quidem uim, ut animos multitudinis in regis beneuolentiam, conciliatu inenarrabili aduocarent. Quod etiam si captum hominis supergredi uidetur, non tamen ut absurdum, fortè quibusdam uideatur reijciendum. Nam in primis grauis auctor Iosephus, quendam se Eleazarum uidisse testatur, qui inspectante Vespasiano & filijs, annulo ad nares maniaci adacto, eum euestigio liberarit: profiteturq;, Solomonem instituisse carmina, quibus ægritudines mitigentur. Quod uero ad Babylonios attinet, unde exordia duximus, illud haud quaquam relatu indignum, quod de Græco penu est: Babylonios uenatibus assuetos, ubi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio, cruda oua fundæ impo sita, uertigine assidua tandiu rotare cõsueuisse, donec coquerentur. Babylonicæ porrò ciuitatis uastitatem illo argumento maximè comprobat Politicorum tertio Aristoteles: quòd capta quandoq; ab hostibus urbe, tertio demum die uix id persenserit pars ultima. Babylonijs postremo laudi datum scio, quòd in ædibus cõtignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides, Romanos ex assentatione dixit, Maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorum ratione, tecta πεντώροφα καὶ ἑξόροφα apud Babylonem ab Herodoto memorari scribit, quod signat, contignationum quinque aut sex. Scire tamen oportet, libro primo Herodotum scribere, trium aut quatuor cõtignationum. Apud Hieronymum prouerbij faciem habet, quod ait, Poteram quidem liberè proclamare, & inter gladios quoq; ignesq; Babylonios dicere, cur aliud respondetur, quàm quæritur? Et rursum aduersus Pelagianos, Qui minas, iniurias, paupertatem ferre non possumus, quomodo flammas Babylonis uincemus? Intelligi uero per figuram, opinor, urbis Romanæ deuastationem: de qua ad Marcellinum Hieronymus: Animus, inquit, Romanæ urbis uastatione sic est confusus, ut (quod dicitur) propriũ ignorarẽ uocabulum, diuq; tacui, sciens tẽpus esse lachrymarũ.

Demosthenis excellentia, & mors. De crico multa. Rhoptrum coruus. Decussare. Quæ sit annularis ratio. Quid hestor. Cricote sphæra: item circite, porcos, & porce. Dextrocheria, siue dextrariola. Psellia, psolois, psile, psallium. Puellæ Ephesiæ historia. Sinonis historia, & Laocoontis. Pericarpia, echini, ophis, bubalia, chlidones. Fulminum genera. Psolus, acropsolus.

Caput XIII

Demosthenem illum omnium qui fuerunt, quiq; mox sunt futuri, in eloquentia maximum, ita eruditorum pleriq; laudare sibi permiserunt, ut dicerent, aliorum quidem monumenta semel in uita perlegisse, abunde pulchrum ac fortunatum uideri oportere. Illum uero tanquam unicum ac singulare naturæ opus, non semel quidem legendum, sed eatenus inhærendum, ut quantum humani ingenij ratio patitur, illius colorem, saltem polypodis modo, aut chamæleontis exprimamus effingamusq;. Sed enim hic tantus, tamq; incomparabilis oratorum antesignanus, & planè coryphæus: non in libellis, sed in maximis causis, & id in literarum domicilio percognitus, pessimo tamen interijt exitio. Scribit quippe Eratosthenes: Virum hunc in crico pertuso, quod esse brachij gestamen, quidam interpretantur, præsidio ultimorum casuum, consuesse uenenum gestare inclusum, quod etiam hauserit intrepidè, ne quid indignũ tanta uirtute à Macedonibus pateretur. Hinc natum, ut quod speciem quidem habet extrinsecus, & oculos aspectu iucundo allectat: intus uero perniciem seruat euidentissimã, cricum dicamus Demosthenis. Nam & Cleopatram in cnestide concaua, crinibus implexa occultataq; uenenum habuisse, produnt nõnulli. Cnestidem sunt qui laminulam interpretentur. Quid uero sit cricus, non alienum fuerit, explicare pluribus. Lysias quidem aduersus Andocydem impietatis reum, rhoptron in ianua id appellasse uidetur, quod nos cricum dicimus, ijs ferè uerbis, ἔθηκε τὸν ἵππον εἰς τὸ ῥόπτρον τοῦ ἱεροῦ, id est ad sacrum rhoptrum equum destinauit. Meminit in Amphiarao

rao

rao Aristophanes, & rerum Græcarum octauo libro Xenophon. Coronem Homerus appellauit, quamuis sit & corone arcus extremũ, atq; item summa uirilis membri pars. Iulius item Pollux scribit, quam coronem Homerus appellarit, dici quoq; κόρακα, id est coruum: nam & corone, cornicem signat. Cricum Theodorus annulum interpretatur, secundo Aristotelis De animalium historijs, ubi sic Græcè scriptum est, οἷον κρίκος χαλκοῦς λεπτός, id est (inquit interpres) ut annulus æneus tenuis. Theophrastus quoq; libro De stirpibus quarto, cricum pro annulo usurpat, Plinio interprete, etiam si in Græcis codicibus modo impressis inueni, crocum scribi, non cricum. Et Sudas, Ancilia, inquit, sunt κρίκοι τῶν ἁλύσεων, id est annuli catenarum. Nostri recentiores annularem rationem appellauere, quam Ptolemæus cricoton aptissimè nuncupat: quæ fortè non alia sit, quàm quæ Latinè decussatio dicitur: cuius rei commeminit Hermoleos quoq;. Vnde Plinius: Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decusses obliquæ. Decussandi uocabulo utitur Vitruuius, apud quem est item decussatim perducere, quod est per integram longitudinẽ diuidendo, ac dissecando trahere, ab numeri denarij perfectione uocis proprietate deflexa, unde & decumanus limes, & decumanus fluctus. Hinc literam ξ decussatam, præfectamq; obelo, legimus talentum significare, quod nota ea numerum sexagenarium indicet. Et Aphricanus talentum omne pondo sexaginta tradit. Vbi uero Argonauticon tertio scribit Apollonius, θοῇ συναείρατε κορώνῃ, locum eum explicans interpres: Corone, inquit, id est iugi crico. Homerus item Iliados uigesimoquarto, τὸν δὲ κρίκον ἕστορι βάλλον, id est cricum autem hestori iniecerunt. Quid uero sit hestor, docet Pollux: Zygodesma, inquit, dicuntur, quibus iugum temoni coniungitur. Clauus autem cui inuoluuntur zygodesma, uocatur hestor. Apud eundem cricos ferreos dici libro quinto, in retibus animaduerto. Inde κρικοῦσθαι uerbum inflectitur, quod Latinè infibulari dicitur: nam quorundam Aethiopũ mulieres κεκρίκωνται, inquit Strabo, τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Apud Herodotum historia secunda, ἱστίων κρίκους legimus, id est uelorum ansulas. Cæterum, ne quid scienter omittam, quo miscella hæc nostra elucubratio instructior fiat: in monumentis Gellij auctoris & doctissimi & excultissimæ eloquentiæ, cricotem legimus appellari sphæram, quam eruditiores intelligi uolunt pertusam. Quamq; Leontius mechanicus sphæram κρικῶν dixit, hoc est circulorum. Apud quem item inuenies, hemicricium meridiale, pro semicirculo, & infra cricum nuncupat meridialem. Vt nulla prorsum reliqua fiat ambiguitas, quin cricum nũc annulum, nunc circulum recte interpretemur, quales sunt, quibus compingitur sphæra: quæ ænea à Martiano uocatur circite. Sed & quibus contexitur thorax: nam κρικωτὸν θώρακα legimus, id est cricotum thoracem, quem ἁλυσιδωτὸν interpretantur, id est hamis uelut catenatum. Est suus quoq; in hasta cricus, quem inscitiores cuspion dictitant, quo adnectitur firmius cuspis ligno. Porcen nũcupat Homerus, ut quidem scribit Horus, ἀπὸ τοῦ περιέχειν, id est ab continendo. Orion plausibilius putat, si à πείρω inflectatur. Nam porcos etiam apud Platonem in Sophiste, septum est quo conclusi pisces haud facile euadant. Sunt qui cyrton interpretẽtur, sed perperam, ut ex Platone liquet. Dicitur porcos, quia amplexetur, occludatq; ingredientẽ piscem, id est ἀπὸ τοῦ περικεῖσθαι. Lycophroni in Alexandra est, in Istro animal τετρασκελὲς, id est cruribus quatuor, pelle prætenui, quæ sufflata utris præstat imaginem, amphibium est: agit enim in aquis, uerum & in terra depascitur. Lycophron: ὁποῖα πόρκος ἰστριεὺς τετρασκελής. Cæterum id prætereundum haud quaquam: postea quàm ab Troia digredi assimularunt Græci, & Sinon Aesimi Anticliæ fratris filius, & inde Vlyssis exadelphus, se ipsum conuerberans equo assedit ligneo, à Troianisq; in urbem admissus, suis eam prodidit, face sublata, ut prodidit Lesches, dracones duo, Porcis & Chariboea, ab Calydnis insulis, in quas cõiecerant se Græci, enatantes, Laocoontis filios peremere ob coniectum in equum ligneum hastile. De porce, sic item inuenio, esse cricoma ligno, cuspidiq; continendæ aptissimum. Sunt & crici nomine brachiorum ornamenta, qualia ferè dextrocheria sunt in Iulij Capitolini historia scribentis, Maximinum pollice ita uasto fuisse, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. In libro Iudith, quædam scribitur induxisse sibi sandalia, assumpsisse dextrariola, & inaures: quæ non alia sunt, quàm dextrocheria. Quæ uero circa manuum iuncturam ferunt præsertim mulieres,

quam

quam uocant Græci καρπὸν, unde & in carpum mittere manum medici dicuntur, ſicuti aliàs docuimus, ubi arteriæ motus ac pulſus prætentant: ea inquam ornamēta pericarpia nominãtur, & echini, ophis, pſellia, chlidones (quibus utebantur Samij, ut ſcribit Athenæus) bubalia. Et quoniam pſelliorum incidit mentio, non ineptè forſitan fecero, ſi & hiſtoriam adiecero breuiſſimam: Galatarum rex Brennus, quum depopularetur Aſiam, Epheſum cum exercitu uenit, ac in Epheſiæ puellæ amatorios incidit laqueos. Ea uerò congreſſuram ſe pollicita eſt, inſuper & Epheſum prodituram, ſi pſellia ſibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit Barbarus, ac militibus imperauit, in eam conijcerent quod haberent, aurum, quo auarior puella adobruta perijt: ſicuti prodidit Rerum Galaticarum primo Clitophon. Pſelliorum meminit Athenæus, ex margaritis ſolita confici prodens quandoq; . Pſallion autem, non aliud quàm frenum eſt. Hinc Ephoros legimus Spartiatarum oligarchiæ iniectos, uelut pſallion. Pſellia uerò manuum fuiſſe ornamenta, ſignificat ἀναβάσεως primo Xenophon, Perſas prodens habuiſſe στρεπτοὺς περὶ τοῖς τραχήλοις καὶ ψέλλια περὶ τῶν χειρῶν. In ſummis tamen ea brachijs ſolita geſtari, nominis argumēto comprobari ualet, quando pſellium Dores ſummum dicunt: unde & quæ ſummis enunciatur labijs accentiuncula, pſile nuncupata. Pſolon autem fumum dicunt, ſed & flammam, καὶ τὴν κονίαν: unde pſolois, id eſt ψολόεις, tria item indicat, nigricans, cinericium, ſplendidum. Nam Euphorion αἴτνην dixit ψολόεσσαν: & alibi, ἀχλύν τε ψολόεσσαν. & Aeſchylus,

Κεῖρε φεῖ παλαιῷ, κἀπιβομίῳ ψόλῳ.

Dicunt & genus fulminis pſoloenta celeriter ruentis, & omnia comminuētis, ut interpretatur Sudas. Meminit Meteororum tertio Ariſtoteles quoq;. Et grammaticus quidam: Fulminum, inquit, alia nuncupantur catæbatæ, alia pſolocntes, alia argetes, id eſt ἀργῆτες. Sic enim Homero item dicuntur. Si uerò ſyllaba prior Ω mega recipiat, ut ſit ψωλὸς, tunc indicatur ea uoce λειπόδερμος, id eſt ſine præputio. Nam qui parum id patitur, acropſolos nominatur. Porrò quod ad cricos attinet, illud adieciſſe non fuerit (opinor) parergon, ne quis ſciolorum interim probationem requirat grauiorem, recenſeri inter ornamēta cricos, auctor Politicorum ſeptimo Ariſtoteles eſt, ubi edocet, in quibuſdam locis legum finem eſſe propoſitum eum, ut ciuitatibus dominentur finitimis, indeq; multa ſanciri, quibus ad bellicam uirtutem excitentur homines, καθάπερ ἐν καρχηδόνι φασὶ, τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. hoc eſt, ut apud Carthaginenſes ferunt, cricorum ornatum accipere pro expeditionum numero, in quibus ſtipendia fecerint. Dignum ſcitu & illud, cricos compedum eleganter dici à Græcis, & priuatim à Plutarcho in cauſis, ex quo & Valerius Martialis annulos nuncupauit.

Demoſthenis ſententia de moleſtijs quas ſubire neceſſe eſt, ſi rempublicã capeſſas. Item de Demoſthene pauca. Cap. XIIII

DEmoſthenem item, ut & hoc ſubſignemus, ac nonnulla ſcitu non indigna, Athenis profugum, memoriæ proditū eſt, Fortunæ turbinibus infractum, adeuntes iuniores à reipublicæ cura impenſiſſimè conatum auertere, quum diceret, Si duæ uiæ initio proponerentur, quarum altera ad ſuggeſtum ferret ac concionem, ad euidens exitium altera, præuideat autem aliquis, quæ in ciuilium adminiſtratione occurſent mala, quàm atrox inuidia, quæ ſubeunda certamina, quibus criminibus uita obnoxia, præſtare nimirum, id inire iter, cuius exitus mors eſt. Quod illum non eſſe fruſtra uaticinatum, docuit infeliciſſimus finis. Siquidem ob ea quæ orator in re publica geſſerat, miſſo ab Antipatro Archia quodam, qui fugientem retraheret, ac in Neptuni templum, quod eſt in Calauria inſula, is ſe conieciſſet, cœpit humanè Archias multa diſſerere, monēs, poſſe illum ſibi omnia de Antipatro polliceri. Nec hiſtrio, inquit Demoſthenes, unquam perſuaſiſti ó Archia, nec nuntius nunc perſuadebis. Ad hæc illo iam cōmotiore, ac uultu minabundo & irato Demoſthenē territante, Νῦν ἔφη λέγεις, τὰ ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ τρίποδος, hoc eſt, nunc Macedonici tripodis reſponſa patefacis. moxq; ita interijt, ut paulo antè monſtrauimus.

Tripos Delphicus fuerit ne uas, an quid aliud. Holmos quid, & ogmos. En holmides. Hermata. Tripodis notiones plures. Magides menſæ. Senecæ

C historia

historia. Epidorpiæ. Microtrapezi. Tetrapus quid. Tetraori. Inſtans tempus an dicatur futurum. Impoſſibile, an dicatur nõ Latinè. Cillibãtes quid ſint. Dorides item quid: item dory, & unde. Xerolophos, thema, thematium, ecdoria. Doryphoros dici prætorianos. Cap. XV

QVoniam uerò tripodis facta mentio eſt, operæpretium me facturũ opinor, ſi quæ ex mutis (quod dicitur) magiſtris didicimus, in medium attulerimus, ut labores noſtri proficiant omnibus: eo quidem amplius, quod nõ ferè inter grammaticos conſtat, quid tripodis nomine intelligẽdum ſit, ubi de oraculo agitur Delphico. Quum ex recentioribus quidam in literis clarus, tripodem ſcribat, ſiue cortinam fuiſſe uas pulueribus plenum, ex quo perflans ſpiritus Phœbadibus uaticinij præberet poteſtatem. Ego uerò pluribus auctoribus contenderim, ac euidentius probarim, tripodem illum Delphicum haud quaquam fuiſſe uas: quando Ariſtophanis interpres pythiam tripodi inſidentem uaticinari ſolitam ſcribit in Pluto: partemq; eam in qua ſederet, uocari holmon: unde à Sophocle Apollo dicatur enholmos, quin & uates dici enholmides quodam genere uidentur, ratione eadem. Quãquam eſt & holmos coquinæ uſibus accommodum uas: & holmeus orbicularis lapis, ad quem legumina cædantur, & alia quædam. Ogmos uerò nunc metentium indicat ordinem, nunc interiectum arboribus ocioſum ſpatium, quod eſt ab Theone obſeruatũ. Ex quo ſcienter ſolis circulum Aratus ogmon nuncupauit, quoniam ſit in ſigniferi meditullio conſtitutus: ἠέλιος μέγαν ὄγμον ἐλαύνων.

Vbi uerò in Equitibus Ariſtophanes, ἐριτίμων ἀπὸ τριπόδων, interpres rurſum inquit, in tripodibus ſedebat promantis. Et Strabo: Auctores, inquit, certi memorant, diuinã ipſum domicilium profundam & curuam eſſe ſpeluncam, non admodum lato patentem ore, unde auram quidem referri, ſacro aiunt efflante numine. Excelſum autem hoſtio imminere tripodem, quem quum pythia uates inſcenderit, hauſto diuinationis ſpiritu, dei reſponſa referre & metro & oratione ſoluta. Amplius in libro De myſterijs Iamblychus: Sibylla, inquit, in Delphis duobus modis ſuſcipiebat Deum, uel per ſpiritum quendam tenuem igneumq;, qui erumpebat alicubi ex ore antri cuiuſdam, uel ſedens in adyto ſuper ſedem æneam, habentem tres aut quatuor pedes, & deo dicatam, & utrobique diuino ſe ſpiritui exponebat, unde diuini ignis radio illuſtrabatur. Lactantius grammaticus ſuper eo Papinij uerſu, qui eſt Thebaidos primo:

Salue priſca fides tripodum.

Tripos, inquit, ſpecies eſt lauri tribus radicibus, Apollini cõſecrata, propter triplicem uim diuinationis. Eſt & menſa Apollinis tripos corio ſerpẽtis pythonis tecta. Sed quid pluribus agimus in re confeſſa? Aduocetur tamen & Diodorus, poſt quem pudeat in manifeſtis ambigere. Etenim Bibliotheces ſexto & decimo uolumine ſic propémodum ſcriptum legimus: Vatem, inquit, unam conſtituere, mox & ſubſtruxere machinam, qua conſcenſa uaticinari tutò poſſet: habebat illa baſes tres, unde & tripodis nomen inditum. Tripodem porrò dici menſam, libro ſecundo cõprobat Athenæus. Nec tamen abnuerim, uerbi huius notiones eſſe plures: quippe Iulius Pollux De uocabulis rerum quinto libro, inter aurium ornamenta tripoda recenſet: putatq; à figura eſſe impoſitam appellationem, ſicut & Homerus τρίγλωα ἕρματα nominauit, ut trium pupillarum imaginem præferentia. Sunt autem hermata, Latinè inaures. γλήνη uerò pupilla, aut etiam oculus ipſe. Libro autem ſexto idem Pollux: Erant, inquit, menſæ quædam primæ, ſecundæ, tertiæ, & tripodes, quibus ſuperiacebant. Nominis item meminit Heſiodus. Auctor in Nerone Dion, Senecæ datum crimini, quod Agrippinæ congrederetur, & quod aliud ſcriberet omnino, aliud ſequeretur: nam tyrannos lacerans tyrannodidaſcalum ſe præſtabat. Quin ditium locupletatum calumnijs, ingentes congeſſiſſe opes, ac cedrinæ materiæ tripodas habuiſſe quingentos ἐλεφαντόποδας, id eſt eburneis pedibus, æquales uniuerſos, ſimileſq;: ſuper quibus, inquit, ueſcebatur. Adoleſcentulis porrò lætabatur intempeſtiuis: ad idq; ipſum Neronem impellebat, quem & in matris necem creditur adhortatus. Choragicos dici tripodas item obſeruauimus apud Plutarchum in Nicia, quod is χορηγήσας omnes facilè ſuperaſſet. Quas uerò imponimus, ut collibuit, & tollimus trapezas, id eſt menſas, nunc magidas uocãt, quo nomine

mine utitur Sophocles quoq;. Magidis præter Plinium meminit Paulus Iurecõsultus: sed ita, ut eo nomine tabulerium accipiat interpres, aut schacherium. In Græcis auctoribus, præsertim medicis, magidas inuenio pro offis positas. Trapezas item pro appositis cibarijs inuenies. Epidorpiæ uero trapezæ uidentur fuisse omnium postremæ, quibus inferrentur bellaria. Sunt & qui uocẽtur microtrapezi, quibus parua paratur mensa. Sunt in eodem auctore libro decimo, scelithria, quæ (inquit) sunt parui tripodes. Nam sella quædam Thessalica dicebatur tetrapus, opinor, de pedum numero. Tetraoros Sophocles, τετρασκελοῦς accipit. Et alibi: obsonijs subiecta mensa recte dicitur tripus: ut apud Aristophanem, & Xenophontem ἐν τῇ ἀναβάσει, apud quem sunt & tripodia. Quod uero tripodi superimponitur, etiã cyclos dicitur, & holmos: quoniam, inquit, & Delphici tripodis epithema, cui propheta insidet, uocatur holmos. Tripodis autem empyri, quo apud ignem uterentur, media Homerus uocauit gastera. Apud quem etiam pro uase tripum dici, liquet ex eo uersu,

Καὶ τρίποδ᾽ ὠτώεντα δύω καὶ εἴκοσι μέτρων.

hoc est, Et ansatum tripoda duarum & uiginti mensurarum. Hunc autem tripum inter funebris certaminis præmia Achilles proposuit. Alioqui non ijs modo, qui fortiter quippiam fecissent, sed & poetis in uictoria tripoda contribui, honestissimum censebatur, quando Hesiodum Homero deuicto eum retulisse, proditum memoriæ scimus. Factum uero id in Amphidamantis laudatione. Ad quem bello peremptũ celeberrimus quisq; ex poetis certatim celebrandum Chalcidem confluxerat. Fuit autẽ is bello præclarus, ut qui Eretrienses multum diuq; infestasset. Quod in Septem sapientum conuiuio Plutarchus scribit. Dabatur & ijs tripus, qui dithyrambicum carmen cecinissent ad imitationẽ Apollinei tripodis, ut quidam sunt interpretati. Memoratu dignum, quod Hesiodicæ aspidis interpres scribit, Tripoda item dici cratera magnum, trium ferè pedum, qui nunc (inquit) Barbarè uocatur χοτζᾶς. Sunt qui epistaten interpretentur tripoda æneum, qui chytropodis uicem impleat, id est ollæ pedibus fultæ. Quanquam eo nomine quidam Vulcani imagunculam figlini operis intelligere malunt, quę focis assisteret: uel etiam lignum oblongum coracas habens, unde coquinaria propenderent instrumenta: meminit in Auibus Aristophanes, & explicant interpretes. Omnino ita distingui tripodas animaduerto, ut dicantur alij ἐμπυριβῆται, aut αἴθωνες, ab ignis usu, & ad hoc ipsum cõparati: alij autem anathematici, ornatus gratia domibus dicati, uel templis, prorsum ignibus immaculati intactiq;: proinde ab Homero etiam apyri nuncupati, etiam si hos intelligunt nonnulli, qui necdum ignibus sint admoti, æthonas uero iam flammis succensos. Apud Athenæum sunt apyri tripodes uino dicati, uelut crateres. At in quibus calefiebat aqua, loetrochoi: ex quîs aliqui dicebantur ὠτώεντες, id est ansati. Tripoda musicum organum à Delphici tripodis similitudine nuncupatum, multi scribunt, ac triplicis citharæ usum præbuisse. Relatu dignum est, quod in musica Martianus scribit: Tripoda trini cursus præsagia polliceri, hoc est extantis, instantis, rapti. Qua in parte commonendus est lector accuratus: instans, dici de futuro, non de præsenti, sicuti philosophorum modo scholis extritum est. Nec me fallit tamen, grammaticum Diomedem libro primo, instans tempus pro præsenti frequenter usurpare. Quin & Fabius quoq; libro quinto, tempus in præteritum distribuit, instans, & futurum. Sed & primo Diuinationum Cicero, instare, de præsentibus dixit: quin & secundo De oratore, liquidò instans, pro præsenti est positum. Necnon apud Gellium libro decimoseptimo. Ita ni Lynceo fueris oculatior, uel memorosior Mithridate, in tendiculam præceps eas, necessarium est. Sicuti quum impossibile, non Latinum uerbũ male feriatis uidetur: quo tamen utitur Boethius, non reformidat cum Iurecõsultis Quintilianus libro quinto. Mos autem ueteribus frequens fuit, exsculpendi in tripodibus epigrammata. Id quod nec tacuit Gellius, quum ait, Hesiodum atq; Homerum aliquo tempore eodem uixisse, epigrammatis argumento probari, quod in tripode scriptum fuerat, quem in monte Helicone posuisset Hesiodus. Hęc uero repetit Gellius ex Varronis libro De imaginibus primo. Et Priscianus scribit, legisse se epigrammata in tripode uetustissimo, qui in Xerolopho fuisset Byzantij. Scribit Sudas xerolophon dici à quibusdam thema, & tripoda thematiũ. Sciendum præterea quòd à tripode non ita

dissitum est, cillibantas fuisse apud priores trium crurum ligna quædam, quibus in prælio fatigati scuta imponebant. Id quod clarissimè monstrauit Aristophanes,

Τοὺς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τῆς ἀσπίδος.

quod est, Scuti cillibantas feras, ó puer. Inde fortè natū illud Varronis tradentis, mensam uinariam rotundam quandoq; appellatam Cillibantum, ut etiam in castris: quanquam aliud sentit ipse, & nos alibi commeminimus. Porrò ut ad tripodem redeamus, scribit Apollonius Argonauticon quarto, Iasonem quum in Illyricum appulisset, ut ab Hylæis nauigandi rationem edoceretur, dono illis dedisse tripoda, cuius hoc fuerit fatum, ubicunq; foret is, ciuitatem nunquam hostibus cessuram in prædam. Dicitur quãdoq; tripus αὐτώρης: uti apud Callimachum,

ὅτε τοῖσιν ἐπέφραδε αὐτώρης.

Eo uerò censetur uates nomine, quum ex se quippiam, scitante nemine, uaticinatur. Et quia hoc capite de mensis fuit mentio nobis plurima, addamus præterea illud auctarium, quod scribit Aelius Dionysius: Mensas quasdam coquinarias dici doridas, ἀπὸ τοῦ δέρειν, quod signat polire: unde etiam inflectitur δόρυ, quo nunc hasta significatur, nunc simpliciter omne lignum, etiam in arboribus: ut

οὐ γάρ πω τοίου ἀνήλυθεν ἐκ δόρυ γαίης.

Doryphoros pro prætorianis sequens usurpauit ætas, & apud Dionem est obseruatū. Ecdoria uocant Græci medicamenta, cuti soluendæ accommoda, urendi potestate ac ui, ἀπὸ τοῦ ἐκδέρεσθαι, quo indicatur excoriatio, aut etiam deglubitio. Doratismum ijdē dicunt, ubi hastis res geritur in pugna. Eparchon τῶν δορυφόρων Græci uocãt, quem nos prætorianorum dicimus præfectum.

Delphici oraculi quæ tradantur initia. Eiusdem deficientis rationes. De Tiresiæ item oraculo. Parnasus mons unde dicatur. Coretas pastor. Mantea, anactora, anacea. Cap. XVI

POstea quàm satis superq; de tripode disseruimus, aptissimū (opinor) fuerit, inseruisse huic potissimum loco: quæ auctor Diodorus Bibliotheces sexto & decimo uolumine de oraculi Delphici primordijs prodenda cēsuerit, quando id toto orbe terrarum festo cōcursu celeberrimum intelligi priores uoluere. Igitur fuit, inquit, secretio quædam ijs in locis, ubi postea cōstructum adytum est. Illuc fortè compascētes arrepserunt capræ, quod uastæ tum ibi solitudines forent, nec omnino incolerētur Delphi. Quæ uerò ex ijs in hiatum despectare cœpisset, euestigio mirabiliter exultans lasciuire, ac uocem prorsus dissonã emittere. Id quum amplius admiraretur pastor, ut sunt hominum ingenia plerunq; latentia scrutandi auida, accessisse traditur: moxq; eodē affectus modo, quo capræ prius, sed insuper futura quoq; præcinere cœpisse. Re uerò latius uulgata, accurrisse multo plures, qui omnes cōsimiliter afflati cōiectationem præbuere, oraculi uim ex terra esse. Cæterū quia temulēti spiritu, quē ἆσθμα uocant δαιμόνιον, pleriq; interirent, uisum fuisse, uatem unã astituere, quæ citra reliquorū noxã panderet futura. Ad id uerò etiã pegma sustruxere, quo inscēso securè uaticinaretur. Habebat id bases tres, propterea tripodis nomen est sortitum. Præficiebantur primò uirgunculæ puritatis ratione. Postea uerò quū Phœbadis amore obretitus Thessalus Echecrates illam stuprasset, sancitū ut quinquagenaria mulier, uirgineo tamē cultu, uaticinãdi pōtificium gereret. Hactenus Diodorus. Id uerò oraculum superstitione uana, & hominum inscitia, multoq; amplius immundorum uafricijs spirituum illuc euectum est, ut non omnium modo gētium fieret affluxus, sed passim præpotentium quoq; regum ac principum populorum dona mitterentur opulentissima, ut inde Delphici maximè celebrentur thesauri. Et Aphetorias opes, ut immensas præsignesq; certatim memorent Græci. Nam ab ædendis oraculis Aphetora dici Apollinem nouimus. Lego in Grecorum thesauris, Parnasum quēdam omnium principem oraculum adijsse Delphicum, unde sit monti adoptatum nomen, etiam si Larnasum prius dictum produnt alij, quod Deucalionis arca, quam λάρνακα uocant, illuc sit delata. Super oraculo Delphico uerba Ciceronis sunt Diuinationum priore libro: Terræ, inquit, uis pythiam Delphis incitabat, Naturæ Sibyllam. An non uidemus, quàm sint uaria terrarum genera? Ex quibus & mortifera quædam pars est, ut Ansan-

ut Ansancti in Hirpinis, & in Asia uidimus Plutonia. Aliæ peracuta ingenia gignunt, aliæ retusa: quæ omnia fiunt ex cæli uarietate, & ex disparili aspiratione terrarum. At libro secundo idem M. Tullius: Euanuisse, aiunt, uetustate uim loci eius, unde anhelitus ille fieret, quo pythia mente incitata, æderet oracula. Sed quum de ui agatur non naturali solum, sed etiam diuina, quo tandem modo euanuit? Vetustate inquies. Quæ uetustas est, quæ uim diuinam conficere possit? Quid tam diuinum, quàm afflatus ex terra mentem ita mouens, ut etiam prouidam rerum futurarum efficiat? Cæterum oraculi uanitatem quum multa alia, tum Demosthenis illud coarguere uidetur. Qui pythiã promantin, ab prædicendi usu sic nuncupatam, dicebat φιλιππίζειν, id est quasi cum Philippo facere, quod eò spectabat, ut eam à Philippo corruptam diceret. Plutarchus in libro De oraculis, quæ defecissent, Delphici oraculi originem eandem ferè facit quã Diodorus: sed adijcit, Pastorem illum qui omnium princeps ex afflatu sit uaticinatus, Coretam fuisse nuncupatũ. Et mox desinentis uaticinæ potestatis rationes allaturus, plurimas ait in terra contingere mutationes uarietatesq; rerum: quando & multis locis metalla defecisse, manifestum fit. Lapis carystius mirandæ fuit apud priores naturæ, quoniam νηματώδης erat, id est netilis, aptusq; duci instar lanæ lini'ue. Conficiebantur inde chiromactra, id est mantilia, item retia reticulaq;, quæ ubi sordes contraxissent, coniecta in ignem candori suo citra ullam omnino noxam restituebantur: uictrixq; illa omnium uis ignium aliquid tandem nacta erat, in quod ius nullum haberet. At nunc, inquit, euanuere omnia hæc: uixq; in metallis uisuntur uelut ines, aut prætenues, qui intercurrant, capilli. Eiusmodi porrò & in manticis pneumatibus, idest spiritibus uaticis coniectanda sunt. Neq; enim æterna est eorum uis, quæ senij planè sit nescia, uerum & ipsa mutationibus obnoxia censeri debet. Probabile nanq; fit, imbres nimios quandoque potestatem eam restinguere, plerunq; & fulminum casu difflari. Præcipuè autem terra motibus agitata permiscere ima potest, & meatus occæcare prorsum. Nam & in Orchomeno quum atrox debaccharetur pestilentiæ malum, plerosq; hominũ uis quidem crassantis morbi absumpsit: sed & Tiresiæ defecit oraculum, quod & nunc uelut feriatum cõticescit. Auctor item Dion est, Delphicum oraculum ab Nerone solutum, ad hiatũ, unde sacer sese promebat spiritus, iugulatis hominibus, quin & regione Cirrhæa militibus cõtributa. Dignum relatu in libro De mundo, cuius auctor ab alijs Aristoteles creditur, ab alijs Theophrastus, spiritus è terra efflationem hanc planè confirmari, quo uel furentes efficerentur, uel uaticini.

Quam esse ex inimicis utilitatem maximam cẽsuerit Plutarchus. Inimicũ esse uulturi assimilem. Hieronis os fetens. Duellij historia, & Biliæ uxoris. Caput XVII

SCitum est, ac memorandum in primis, quod à Plutarcho uiro doctissimo & prudentissimo, inq; disciplinis auctoritate graui relatũ animaduertimus in cõmentariolo, quibus quis rationibus iuuari ab inimico possit. Primum inquit, omnium mihi uidetur, quod est ex inimicis maximè noxiũ, id si modo attendas, effici utilissimum posse. Inimicus siquidem peruigili cura rebus insidiatur tuis, uitamq; ambit hinc inde, ansam quæritans: nec inspectat per quercum modo, sicuti olim Lynceus, nec per lapidea, uel testacea: sed per amicos, per seruos, per familiares uniuersos: adeo efficax est, expeditusq; eorum, quæ uel facias, uel consultes, explorator, inspectorq;. Præcipuè uerò siquid delinquas, inhæret affixus, scrutaturq;. Et profectò uulturum exprimere uidetur mores, hi quippe tabida tantum consectantur cadauera: nam pura, beneq; habentia, ne sentiunt quidem. Consimiliter inimicum uitæ modo labes mouet, ægra illum excitant, ac quæ computruerint. Ad hæc adnuunt, hæc cõtrectasse gaudent, hæc conuellunt, qui te odiose insectantur. Inde uerò eximia, ac præcellens profluit utilitas, si ista ueritus, exploratè pensiculateq; tibi perpetuò intẽdas: te obserues, ne quid incuriose, incircunspecteq;, sed prospicienter omnia dicas, agasq;: ut ueluti in accuratiore diæta, uitam præstes incusabilem, inculpatam, ab omniq; sequestratam uenenosiore morsu. Qui enim sic affectiones reprimit, sedatq;, &, qua maximè pollemus, rationem uelut in specula continet, metu, prouidaq;, & sagaci cura, meditationem concipit, & propositum æquabilem transigendi uitam, ac omni procul abiun-

ctam crimine. Id enim prorsum in hoc usu euenit, quod ciuitatibus contingere certum est, quæ hoste uicino assidue infestentur. Hic siquidem ingruens terror ad moderationem redigit, concordiam conciliat, sanæq; ac recte ualentis reipublicæ amorem inducit. Eodem modo inimicus infestior uel nolentes ad sobrietatem reuocat, in desidiam labi non permittit, aut neglectum: efficitq; assuetudine ista, ut tanquam in statione quadam positi, εἰς τὸ ἀναμάρτητον euadamus, id est in statum insontem, ac prorsus Theonini dentis nescium. Quibus enim Homericum illud altius insederit, ac (ut sic dicam) fuerit ad manum,

ἦ κεν γηθήσαι πρίαμος, πριάμοιο τε παῖδες,

Lætari utiq; Priamus posset, rursumq; Priami filij: auertũtur inde, longiusq; abducuntur ab ijs, quæ inimicus læte naso crispante uideatur excepturus, ubi uelut per frumentarios, quod in amicos curiose dicitur fecisse Adrianus, omnia uel anxie fuerit scrutatus. Mirum est, quàm proficiat in summam uitæ studium hoc, & æmula cõcertatio. Celeberrimum est Nasicæ Scipionis apophthegma, Quibusdam enim astruentibus, rem Romanam nunc demum obfirmatam stabilemq; uideri, Carthagine funditus euersa, & (ut ait ille) impacto mœnibus aratro: Immo uerò, inquit, nunc periclitamur maxime, quando nec quos extimescamus, nec quorum nomine erubescamus, reliquos nobis fecimus. Adde præclarum Diogenis documentum, ciuile in primis, ac philosopho condignum: Quo nam pacto ulciscar inimicum? Si bonus, inquit, honestusq; ipse fias. Inimici equos probari qui aduertunt, torqueri nõ cessant: si commendari canem, si elaboratos excultosq; uideant agros, si pulchre florescentem cõgerminantemq; spectent hortulum, ingemunt. Quid facturos putas, si iustum te comprobes uirum, mentis integræ, bonum, uerbis probum, factis purum, uictu moderatum, profundo perfruentem (ut ille ait) mentis sulco, unde prudens egerminat consilium? Si inimicum male habere cupis, non impudicitiam substratæ uirilitatis, non molliciem opprobraris, non scurrilitatem, non id genus alia pleraq;. Cæterum esto ipse sciens, temperatus, uerax, adeuntibusq; perhumane utaris, ac iuste. Quòd si ad probra euectus fueris, id sit præcipuæ curæ, ut ab ijs quæ coarguis, abducas te lõgius: introspice animam, putrida circunspecta, ne quis insusurret illud tragicum,

ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Aliorum medicus, ipse ulceribus scatet. Si inscitiam forte tibi in altercationibus obiecerit, intende discendi ardorem, allabora eo procliuius: si timidum appellarit, uirilem exacue promptitudinem: si ut lasciuum incessiuerit, atq; intemperãtem, exterge ab anima, si quod latẽter inoleuit titillantis uoluptatis uestigium, memor semper: Nil fœdius reciprocante crimine. Si cui turpiter ac inhoneste agenti incurrisset Plato, abiens, secq; intuens dicere solebat, Μή που ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος; an & ipse talis? Qui inimici cõuitia patitur, insigniter inde iuuari potest. Nam dicere solitũ Antisthenẽ accepimus, Reuocandis ad bonam frugem uel amico esse opus ingenuo, uel ardenti acriq; inimico: alter enim recte monendo, coarguendo alter increpandoq; auertit à uitio. Genus autem hoc remedij tanto uideri præstantius debet, quod (ut nunc est) ubi fidenti opus audacia est, amici ἰσχνοφώνους, id est graciles uoce se præstant: sicubi adulatio intercurrat, impendio sunt loquaces & obstreperi, uel tinnuli quocq;. Vbi admonendus amicus, muti prorsum. Proinde ab inimicis audienda ueritas, quam negligit amicitia. Nam & Telephus medicinam inuenit ex hoste. Et qui Thessalum Promethea perimere cogitarat, persanauit, abscessui quod phyma uocant, patefacta uia. Ita profectò est, Inimicus ὁ ἄμισθος διδάσκαλος, id est gratuitus magister, ac sine minerauli, semper ex eo discere aliquid licet eorum, quæ nos lateant: ac eo quidem impensius, quod plura longe, ac sæpius præsentit, perspicitq; inimicus, quàm amicum professus: quando, ut Plato ait, τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, occæcat amor in eo quod ames. Odium uerò fere garrulitati adnexum implicitumq; est, ac πολυπραγμονεῖ, id est satagit alienarũ rerum. Sic enim ut possumus, transferamus: nec tamen inde damnari aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando ut testis locupletior Hieronymus est, etiam Græci pleraq; nostra per circuitus transferunt. Hieron ex inimico audiuit primum, sibi fœtere animam: quamobrem commotior, Quid ais uxor, cur non commonuisti? At illa, ut quæ

modesta

modeſta foret, puraq́ꝫ: Quoniam, inquit, ita uiris omnibus olere opinabar. Poſtremo id cogitandum, agricolarum peritiſſimos tradere, allium & cepas bonitate proficere, ſi roſis uiolisq́ꝫ applantētur, quod in eas acrimonia, & quod olidum eſt, ſecernatur. Eodem ipſi modo inimicum ex propinquo patiamur, quo feliciter agente, cōmoueamur, exacuamurq́ꝫ: ac ita conſurgamus, ut ex æmulatione connitamur pari induſtria perfungi, aut etiam ſublimiorem nobis locum uendicare. Quòd ſi malis artibus euadat is nobis ſuperior, uel gratia, uel honoribus, æquo id animo patiendum, imò eo amplius noſtra ipſorum integritate lætandum. Siquidem quod intra, quodq́ꝫ ſupra terram aurum eſt omne, in æquilibrio uirtutis ſtare nequit, ſicuti à Platone dictum grauiſſimè eſt. Illud uero ſuperpondium fuerit, quod ex Plutarcho dictum de Hierone eſt, id ab Hieronymo aduerſus Iouinianum primo, in Duellium referri, qui Romæ primus nauali certamine triumphauit, & uxorem Biliam tantæ pudicitiæ, ut illo quoq́ꝫ ſeculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monſtrum erat.

De uulturibus adnotata quæpiam. Cur cauſidici dicantur togati uulturij. Item imperatores paludati uulturij. De uulturum odoratu, & odoris ratione. Caput XVIII

Vlturem animalium omnium innocentiſſimū, Hermodori Pontici ſententia pronunciauit, quia nil prorſus attingat eorum, quæ ſerant homines, plantent, alant. Animantium præterea nullam interimat. Volucribus quoq́ꝫ uel mortuis abſtineat, quodā cognationis intellectu. In augurijs certe auis præſtantiſſima uultur habebatur, quod Hercules comprobarit, necnon Romanæ urbis primordia manifeſtum faciunt, fortè quia rariſſimè uulturius conſpicitur, & inde oblatus aliquid ſemper creditur portendere. Aut quia, ſicuti fabulantur Aegyptij, & in Hexaemero Ambroſius uidetur approbaſſe, uulturij omnes fœminæ ſunt, ac ut zephiro arbores, ſic illæ euro grauidæ fiunt: aut borea, ut prodit Horus. Immo certa & firma inde ſigna fieri, ueriſſimum eſt. Horus hieroglyphicè uulturis imagine matrem prodit indicari: in Onirocriticis ſcribit Artemidorus, in Italia ueteri lege uultures à nemine ſolitos necari: quin & illis inſidias cōcinnantes ἀσεβεῖς inquit, opinabantur. Verum quia animans hæc cadauera iam tabida ſummè affectat & rapit auidiſſimè, ex quo & Catullus,

Lingua exerta auido ſit data uulturio,

propterea quodam loco Apuleius, cauſidicos & oratores forenſes probroſis inceſſens uerbis, quod eis, ut Columella dixit grauiſſimè, cōceſſum ſit in medio foro latrociniū, togatos nominauit uulturios. ut quibus præuaricari, reos prodere, uendere aduocationes, & ſanguinaria rapacitate homines excarnificare, frequentiſſimi ſit moris. Sicut M. Tullius pro Sextio, Vulturios paludatos appellauit Gabinium & Piſonem imperatores, qui pretio nundinarentur omnia. Porrò & ratione eadem ſalibus ſuis Plautus inſeruit uulturios pro talis in Curculione: ut enim uultures carniuori ſunt, & rapto uiuunt, compari modo & tali uoratores ita ſunt, ut diſpolient ex toto aleatorem, atque ut Plautino item uerbo utamur, deruncinent. Captatores quoq́ꝫ dici uulturios, non Seneca modo, ſed indicauit Catullus item illo uerſiculo,

Suſcitat à cano uulturium capite.

Memorabile eſt quod tomo De ideis primo, ubi περὶ σεμνότητος λόγου diſſeritur, Hermogenes adnotauit, quoſdam appellare ſolitos uultures, τάφους ἐμψύχους, id eſt animata ſepulchra, παρὰ δὲ τοῖς ὑποξύλοις τουτοισὶ σοφισταῖς πάμπολλα εὕροις ἄν, τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὧν περ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα, id eſt apud ſubligneos uero hoſce ſophiſtas plura inuenias utiq́ꝫ, quippe uulturès dicunt ſepulchra eſſe animata, quibus digni ſunt ipſi maxime: & frigidiora his alia non pauca. Illud uero neutiquam prætereundum, quod ex Hieronymo compertum nobis eſt: Vulturem, quum cœperit oua ædere, quippiam ex Indico tractu afferre, quod eſt tanquam nux, intus habens quod moueatur, ſonumq́ꝫ ſubinde reddat. Id uero ſibi ut appoſuerit, multos fœtus producere, ſed unum tantum remanere, qui immuſulus à pleriſq́ꝫ dicitur. Maſurius uero pullum aquilæ eo nomine intelligit, prius q̃ albicet cauda. Vulturum odorandi uis mirifica ab auctoribus traditur claſſicis: nam & in magia ſignificat Apuleius, Si uero, inquit, naribus nidorem domeſticum præſenſit,

uincit idem sagacitate odorandi canes & uulturios. Cui enim cani, cui uulturio Alexandrini cæli quicquã ab usq; Aeensium finibus oboleat? Scribit diuus Thomas, per quingenta millia passuum ab uulturibus, Addit Hieronymus, etiã ab aquilis, præsentiri cadaueris putorem, sed & eo amplius. Illuc autem usq; odorem, uel corporalem euaporationem pertingere, prorsus absurdum, prȩsertim quum sensibile medium immutet undiq; secundum eandem distantiam, nisi præpediatur. Neq; enim sufficeret ad tantum spatij occupandum, etiam si in fumidam resolueretur euaporationem integrum cadauer: quando certus ac præscriptus est refractionis terminus, ad quem naturale corpus peruenire potest, qui est raritas ignis. Sed nec huiusmodi odore cadauer noscitur sensus ratione immutatum. Proinde dicendum, quod & alibi hoc opere attigimus, ab odorabili resolui quidem posse fumidam euaporationem: sed eam tamen non produci ad eum terminum, ubi odor percipiatur. At ipsum medium spiritaliter immutari ultra q̃ commemorata euaporatio possit peruenire. Sunt & qui futuram stragem præsensione quadam mirè percipi, tradant. Et comprobat in Hexaemero magnus Basilius. quo nomine Marti sacros censuit uultures ueterũ auctoritas, uti scribit Phurnutus, quoniam plurimi uisantur, ubi sint πτώματα πολλὰ ἀρηΐφατα. Etiam si deo illi asinos immolarent nonnulli de turbulenti ruditus ratione, ob bellicos clamores. Alij autem canes, διὰ τὸ θρασὺ καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ ζώου. Quin & ingruentis mali certissimum haberi præsagium, ubi exercitum aues insequãtur eiusmodi. Cuius rationem scrutari, difficillimum censuit Albertus, ni stellarum potestate occultiore fieri, collibeat credere. Coruos equidem ipsum hoc quandoq; factitasse, compertum est. Scribit Horus: Veteres imperatores accuratè solitos explorare, in quam belli partem spectarẽt uultures, inde uictoriam coniectantes, uel profligationem. Quod autẽ Albertus idem scribere Aristotelem tradit, Vulturis nidum nunquam esse uisum: id uero perspicuè falsum est, quod amplius liquebit, si quis sextum De historijs animalium adierit librum. Propterea uulturũ nidos in Germania uisitari frequentes, facile impetrarit fidem. Porrò de uulturijs scitus admodum narratur apologus aduersum fœnore sese illaqueantes, Vulturius quidam uehementer agitatus uomere amplius cœpit, simulq; etiam queri, ac sese afflictare, quòd intestina eiectare uideretur. Pax sit rebus, inquit alter, non est quòd ægro sis animo, neq; enim tui euomis quippiam, sed cadaueris portiones quod nuper conscidimus. Eadem ratione fœnore adobruti non agros euomunt distrahuntq; proprios, sed fœneratoris, quem ijs dominum præfecerunt. De uulturibus apud Ambrosium quod attigimus, sic comperi: Concubitu perfrui iam nullo, nec coniugali usu, nuptialisq; copulæ ulla misceri sorte: ac ita nullo masculi semine concipere, & citra coniunctionem generare: natos uero inde in multum superesse æui, adeo ut ad annum centesimum uitæ series producatur. Vultures itẽ sunt qui tradant, animalia cuncta uidendi præstantia exsuperare.

Quid sit quod monogrãmos deos dixit Epicurus. Quod solidum corpus: & quæ mathematica corpora. Monocroti, dicroti. Apuæ. Aphyæ meretrices cur. Euthygrammæ quid, & euthyoriæ. Polygrãmi. Canabi qui dicantur, & clematides Aegyptiæ. Philetæ, ac Philippidæ macilẽtia. Cap. XIX

Cicero libro De natura deorum secundo, Epicuri sententiam exagitans sic ferè scribit: Non sunt dij, inquit, his corporibus, ut aut casus aut ictus extimescant, aut morbos metuant ex defatigatione membrorum. Quȩ uerens Epicurus monogrammos deos & nihil agentes commentus est. Quæsitum inter doctissimos, in ueterũ literarum tractatione diu multumq; uersatos, qui nam dicantur Monogrãmi, aut quid eo uerbo intelligi uoluerit Epicurus. Ego uero pro uirili bene consultum omnibus cupiens, quæ mihi uetus lectio suggerit, promam gratissimè, expendet mox lector candidus: sicq; ad stomachum facient, percoquat, ac citra liuorem sinat ire in corpus, nullis magnopere, auxieq; cuniculis ductis, aut aranearum obiectis casiculis: quos plerunq; argumentationum eculeos rentur scioli, in quibus aduersarium suspendant: si qua minus arriserint, transiliat, putetq;, nos fuisse homines. Monogrammos igitur ex monumentis Marcelli inuenio dici, homines macie prætenues ac decolores strigososq; ac incuratiores & uesculos. Quæ nuncupatio uidetur ex picturæ ratiõe inflexa, quæ linearis dicitur, ut ex Plinij doctrina percipi licet, quod prius quàm

quàm coloribus corporetur, lineis ad umbram fingitur. Probat porrò Nonius Lucillij auctoritate, cuius sunt uerba:

Vix uiuo homini, & monogrammo.

Cæterum ex ijs non omnino quidem elucescit Ciceronis nodus, ad intellectum tamen aditus aperitur, qui plenus fiet, si placita Epicuri de natura diuina exploratius nouerimus. Quæ ab Anthropomorphitarum hæresi haud ita disparantur, qui rustica simplicitate deum habere humana membra arbitrantur, unde & appellatione sortiti creduntur. Omnium, inquit, animantium formam uincit hominum figura. Deus autem animans est: ideo ea profecto figura est, quæ pulcherrima sit omnium, quoniam deos beatissimos esse constat: beatus autem esse sine uirtute nemo potest, nec uirtus sine ratione cōstare, nec ratio unquā sine hominis figura. Hominis igitur specie esse deos, confitendum est. Nec tamen ea species corpus est, sed quasi corpus: nec habet sanguinem, sed quasi sanguinem. Addamus porrò, ut perspicua magis tota res fiat, quod aptissimè concipit mathesis. Omne corpus, quod solidum est, ac stereon Græci uocant, triplici constat dimensione, longitudinis, latitudinis, profunditatis. Ex his tribus, lineæ ductu una consurgit dimensio, quam longitudinem dicimus, citra ullam latitudinem. Planities uero, quam epiphaniam uocant, longo latoq; distenditur: alto tamen caret. Soliditas autem perficitur, si illis altitudo accesserit. Cæterū id magnopere aduertendum, quòd corpus quodlibet superficie quidem cluditur, tanquam termino. Hic uero terminus quamuis circa corpus sit, incorporeus tamen intelligitur: est enim hæc incorporea natura prima, nec tamen purè, quando non nisi circa corpus apparet. Propterea etiam si superficiem à corporibus res non sequestrat: intellectus tamen ipsum hoc facit. Hæc superficies sicuti terminus corporum est, ita terminatur & ipsa lineis, quas suo nomine grammas Græci dicunt: punctis uero finiuntur lineæ. Deniq; corpora hæc sunt, quæ mathematica uocant. Ex his uero iam dilucere arbitror, cur deos non habētes corpus, sed quasi corpus: ut acutè delirabat, Epicurus etiam monogrammos nuncuparit. Nam nec superficies quæ lineis connectitur, corpus est, sed quasi corpus: quia citra corpus non est. Sic & monogrammos pictura, quasi superficies quædam concipi debet, quoniam non est corporata coloribus, qui profunditatem imaginibus tabulisq; addere uidentur. Qui porrò emaciati supra modum sunt, & pellucidi quodammodo, ut quibus nulla adesse carnis uideatur altitudo, rectissimè profecto & hi monogrammorum insigniuntur cognomine. Monocroti apud Xenophontem Rerum Græcarum secundo, ad monogrammos pertinent nihil. dici Latinè ualent uniremes: sicut dicroti, biremes. Dignum relatu id quoq;, in Græcis obseruatum monumentis, & ab Apollodoro proditum: meretriculas quasdam fuisse Aphyas, id est Apuas cognominatas: quòd minutulæ forent, albæq;, oculis grandioribus, nomina eis fuere Stagonion & Anthis: ex eadem causa in libro De meretricibus, Nicostratida dici Apuam cœpisse, scribit Antiphanes. Alioqui et Apuas, auctore Chrysippo, Athenis ob rei affluentiam nimiam esse dictitabant πτωχικὸν ὄψον, id est mendicorum obsonium. Quoniam uero de grammis, id est lineis actum nobis est, obiter, exq; abundanti subnotandum, Euthygrāmas apud Vitruuium dici rectas lineas, ex quibus geometria circini tradit usum, è quo facilius ædificiorum in areis expediuntur descriptiones, normarumq; & librationum & linearum directiones: εὐθυωρίαν Græci, æquè semper meantem cursum uocant. Polygrammos melanuros uocat Aristoteles, atq; item melanogrammos ab linearum multitudine uel nigricie, quibus interstinguantur. Sciendum quia hac de re actum nobis, macie prætenues dici ab Græcis canabos quoq;, ut scribit Pollux. nam & poeta Sannyrion ita est cognominatus: quoniam sit exile lignum canabus, pileorum textrinæ accommodum. Sed & procero corpore homines, ac nigro, uti est apud Demetrium Phalereum, Clematides dicuntur Aegyptiæ: quoniam eiusmodi ferè sit herba ea, in Aegypto proueniens ubertim. Philetam Coum, poetam adeo macie attenuatum ferunt, ut plumbeos globos pedibus adnexos haberet assiduè, ne à uentis auferretur transuersus. Philippides in eandem uenit decuriam, & inde conformatum uerbum φιλιππιδοῦσθαι, pro emaciari.

Camilli

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIquarum lectionum libros Lodouici Cælij patrui, ad magnificos comites Octauianum abbatem, Lactantium priorem, & Petrum de Rouerellis fratres, Præfatio nona.

HVmanarum obuolutionum antiquiorum famosiores uariam pelagi uastitatem deuagantes, uarijs mentium captionibus irretiti, summam humanæ felicitatis amplitudinem conati, diuersis diuersa proprijs suis affectibus consona dictitarunt: bonam alij extollentes fortunam: honestam alij uoluptatem, scientifici contemplatus solo affectu saginati: alij natura ipsa præministra omnibus hominibus scientiæ desiderium insitum esse doctissime tradiderunt, ut qui summi boni amplissimam insignituram primarum causarum contemplatu aut adeptam, aut adeptioni dispositam, certo certius arbitrarentur. Cuius assertionis amplitudinem & si aliàs (ut sic dicam) olfecerim, toto nunc animo, certissimoq; meæ mentis affectu serius conspicatus affirmo. Eoq; magis quòd ad uos doctissimi bonarum literarum cultura micantes Octauiane abbas meritissime, Lactanti prior dignissime, Petre comes illustris, mihi omniquaq; patroni obsequiosissimi: qui uos non nisi doctrinatæ scientiæ fastigijs anhelantes, toto animo, toto mentis affectu inhiantes perspiciens, ac eadẽ deuinctos opinione idipsum sentire suadeor: ut qui non nisi solam doctioris Mineruæ initiaturam toto animo fouentes eadem uobis ipsis progymnasmata præmonstretis, ut & cuiusq; uestrum bonæ indolis amplitudinem multo ante hac præsignatam optime comprobetis: & Rouerellæ familiæ decantatissimæ fimbriatis literaturæ præconijs, uestro ipso genio, uobis ipsis suggerentibus refertissime demonstretis insignituram. Quòd eo mihi certius assertum cognosco, quo uos bonarum literarum studia amplius elucere curantes, si quid in eis absconditũ esse scitis, non nisi ut in clariorem lucem prodeat curetis, ut doctiorum mentes amplius excitatæ latius euagantes diffundantur. Qui me pluries Antiquarum lectionũ lecturam, doctissimi Lodouici Cælij patrui mei fœturam antea æditam, additionibus maximis demum defricatam, quasi doctiorum mentibus insidiatum detineam, tanto affectuositatis impulsu argueritis, ut non nisi ipsius promulgatione in uos gratioris meæ certitudinis effectum uidear ostensurus. Quam quum, & si iam diu ante hac præmeditatam, nunc uestris potissime impulsus persuasionibus ut prodeat destinatus, impressoribus excudendam tradere decreuerim, eius (ut amplissimis defensoribus munita securius prodeat) portiunculam hanc nonam uestro nutui dicatam uolui. Nec ab re: quos & doctissima Minerua eruditos, & doctiorum animis gratius propensos adeo dignoui, ut ipsius, totiusq; operis patrocinium uos alacriori animo subituros non dubitauerim. Hanc igitur uestra illa innata animi sinceritate, pusillum equidem munusculum, at mei in uos affectuosi ancillatus insigne non immeritum accipite, Camillumq; Richerium uestris omnium nutibus obsequiosissimum fouentes curate.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI NONVS.

Musices laus: cur data hominibus: rursum à quibus studium eius sit derisum. Cleon cantor. Ateas Scytha. Apollo medicinæ inuentor, & musicæ rex. Mercurij inuenta. Caput I

SVmmam eruditionem, & animorum institutionem longe præclaram esse in neruorum uocumque cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum est. Hinc legimus Epaminundam Græciæ principem fidibus præstantissimè cecinisse. Proinde, sicuti commeminit M. Tullius, Themistocles quum aliquot annis antè in epulis recusasset lyram, est habitus indoctior. Quando uti testis item primo Therapeutices est Galenus, abesse à conuiuijs lyram, uel id genus aliud, turpissimum censebatur planè, ἀπεῖναι δὲ πάλαι τὴν τὰς τοιαύτας συνόδους, καλὸν ἐγνωσμένον. Sed & Lycurgus, quamuis durissimas Lacedæmonijs suis leges iniungeret, musices tamē studium egregiè uidetur amplexatus: quando ipsam hanc natura parens impertiuisse animaduertitur, quo transmitti laborum onus molestissimum posset procliuius. Remigem, ut Fabius inquit, cantus hortatur, & singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur. Quin & concionum fluctibus inseritur, agētique Graccho seruus Erycinus eburneola fistula modos incinebat. Pythagoras, & qui deinceps studia consectati sunt eadem, Mundum ipsum non citra musicas rationes concinnatum coaptatumque argumentorum subtilitate colligere sunt uisi. Quin & artium ueluti præstātissima diuinis se inseruit rebus, & quod testatum quoque Ptolemæus reliquit, numinibus placandis adhibetur. Plato etiā esse gentibus contributam putat musicam ad præclarius quoddam præstantiusque opus. Nam quum sit concinnitatis inter frequentamenta uaria præcipuè artifex musica, non ideo à dijs data, ut ad delicias conuertamus, & aurium pruritum: sed ut, quod animæ consonantiam turbat & harmoniam, huiusce uoluptatis delinimento sedari, ac ad ordinem redigi ualeat. Cæterum & grauissimè Pindarus: ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται βοὰν Πιερίδων ἀΐοντα. Quæcunque non amat Iuppiter, uocem auersantur Pieridum. Proinde Socrates iam senex, institui lyra non erubescebat. Thebis porrò Pindari statua uisitur nulla: uisitur autem, inquit Athenæus, cantoris Cleonis: in cuius sinum, Thebas Alexandro diruente, quum fugiens quidam aurū immisisset, rediens anno trigesimo pòst, iam Thebis frequentibus, cum fide totum recuperauit. Præclara est comici Eupolis ad musices præconium pertinens sententia, qua negocium esse sancitur βαθὺ καὶ καμπύλον, id est profundū flexuosumque. Propterea in Hyacintho Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde ac Libya, semper quotannis nouam quampiam feram parit. Magnus equidem iuxta citharœdum Theophilum, stabilisque thesaurus musica est: mores enim instituit, componitque, ac mollit irarum ardores, quod uel Homericus abunde Achilles significat. Musici quidem proprium munus, in sono gratiam, in cantu sermonis elegantiam imitari: meminisse uero animi motus multo impensius, uti consonent, curandum quàm uoces. Inconcinnum quippe musicum uideri, cui in maxima uocis ac lyræ consonantia dissonat mens. Porrò Dauid oraculum est, ac Mercurij: postea quàm mouente deo canimus, & deum canere nos oportere. Quo fit, ut insignitius barbarā quorundam feritatem mirari non desinam, quos inauspicatissimis etiamnum dictis artem nobilissimam insectatos nouimus. Nam Scythicum regem Ateam Scythicam planè feritatem & barbaram inscitiam resipientem, memoriæ proditur, quum captiuum Ismeniam, tibicinem illum celeberrimum, quem Bœotios complures ischiadico diuexatos morbo modulis suauioribus persanasse tradunt, tibia incinere iussisset, ac illum cæteri suauitate demulcti summa prosequerentur admiratione, laudibusque efferrent plurimis & uerissimis, inculto barbaroque iureiurādo identidem comprobasse, Equestrem hinnitum

tum sibi uideri iucundiorem mollioremq́. Verum in Barbaro, & hoc quidem Scytha, uox huiusmodi minus fortè mira. Quid uero Spartanis facias? Quando Zeuxidami filius Archidamus, quũ nimio plus admiraretur quidam citharœdum, uimq́ eius laudaret: O præstantissime, inquit, quodnam bonis uiris præmium statues, cui tantum arridet citharœdus. Rursum quum ex assistentibus quidam intulisset: Psaltes eximius hic est. At, inquit, apud nos bonus cantor, bonus cupediarius est. Ceu nil prorsum intersit, cupedijsne, ac lautitia concilietur uoluptas, an modulatiore ex organis sono. Quin & gentis eiusdem Demaratus, ubi psalten inaudisset, subiecit, οὐ κακῶς φαίνεταί μοι φλυαρεῖν: non malè mihi uidetur nugari. Inter Aegyptiorum placita etiam illud audio celebrari, musicam non modo inutilem uideri, sed & noxiam, ut qua uirorum remollescant animi. Emerepes Ephorus Phrynidis musici duas ex nouem fidibus ascia abscidit, insusurrans μὴ κακούργει τὴν μουσικήν, ne musicam deprau es. Eudamidas, quum cantor quidam mirè placuisset, ac scitarentur nonnulli, cuiusmodi ei uideretur: Μέγας, inquit, κηληκτὰς ἐν μικρῷ πράγματι, demulsor magnus in re minuta. Postremò quum lyram conuiuio intulisset quispiam, dixit Spartiata, οὐ λακωνικὸν τὸ φλυαρεῖν, non est Laconicum nugari. At prisci theologi medicinæ repertorem Apollinem prædicant, & citharæ pulsandæ regem arbitrantur. Proinde scienter admodum in hymnis Orpheus, hunc uitalibus radijs sanitatem cunctis, ac uitam elargiri cecinit, ac morbos propellere: poroq́ canoris fidibus, quod est motibus, uiribusq́ suis omnia contemperare: nam hypatè, id est uoce graui hyemem: neate, id est acuta æstatem, uocibus autem medijs uer producere, ac autumnum. Quum uero idem sit musicæ dux, ac medicæ cõpertor scientiæ, non mirum, artem utranq; ab uiro sæpe uno eodemq́ exerceri. Vocũ harmonias comperisse Mercurium primum in Aegypto, scribit Diodorus, sicuti literas quoq́, ac palæstram, & numeros, medicinã item, ac astrorum motum, sed & lyram chordarum trium, ob tria anni tempora: nam æstatem acuta præfert, hyemem grauis, uer autem media. Quin & uerborum ab eodem excogitatam interpretationem, quo argumento sit Græcè dictus Hermes.

Musicæ studium esse omnibus insitum. Hippothoros nomos. Eius initia uideri tria. Gigni tamen præcipuè amoris potentia. Amoris potestas mira. II

MVsica uero capi omne quod uiuit, inde colligunt Platonici, quoniam cælestis anima qua uniuersitas animetur, originem sumpsit ex musica. Certe ex Strabonis doctrina didicimus, elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono. Et in Symposiacis Plutarchus scribit, Brutorum pleraq; deliniri, afficiq́ plurimum musica, sicuti fistulis ceruos. Vbi uero saliantur equæ, nomon incini solitum, quem uocent hippothoron. Cantu uerò delphinas moueri, testis locuples est Pindarus. In homine autem peculiaris adesse uidetur ratio: quia modulatior sonus & flexanimus concentus, in corpus musicæ memoriam deferat, cuius anima in cælo fuerit conscia. Propterea nullum ferè haberi tam immite, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Afferunt illa quoq; Peripatetici, Insitum esse omnibus, oblectari naturalibus motibus, cui rei sint argumento pueri, qui uix dum nati modulis permulcentur. Omnino propterea delinimur numeris, quia ratum ordinatumq́ computandi modum habent, mouentq́ nos pro sua æquabili serie ordinate. Indicium uero id maximum, esse ordinem ex naturæ ratione, quod quum ordinatè laboramus, bibimus comedimusq́, naturam uiresq́ nostras seruamus augemusq́. Consonantia igitur ea in primis causa demulcere potest, quia sit permixtio siue contemperatio contrariorum aptè inter sese coeuntium, & proportionem custodientium. Adijce, quòd spiritus qui aereus sanguinis uapor est, ac ueluti animæ nodus quidam & corporis, aereis quoq; odoribus sonisq́ temperatur & cantibus, ac interim alitur. Apud Aegyptios sacerdotes, eorundem traditur fuisse functio, remedijs, fidibus ac mysterijs incubuisse. Musices autem principia esse tria, deprehensum ab eruditioribus est, mœrorem, uoluptatem, ac enthusiasmum, id est numinis afflatum. Dolores siquidem mirabili quodam modo, & lapsu lubrico uocem ad modulos inflectunt luctuosam flebilemq́. Quo nomine in epilogis rhetoras, & in fletu actores, sensim animaduertimus modulari pronũciationem. Quod efferuescens item gaudium efficit uberius. Afflatos autem fatidico

tu digna. Prius de Chabria, Vitellio, Sardanapalo, Domitio Aphro, Aristodemo, Persarum rege. Coronistæ qui. Alexādri uinolentia. Blautę, blautia, blitomama. Cap. XI

MAximos quandoq; duces haud ita reformidasse delicias, exemplis aliquot manifestum fit: nam postulatus proditionis Chabrias cum Iphicrate, increpabatur ab eo, quòd in tāto discrimine gymnasia nihilominus inuiseret, nec non constitutis horis pransitaret. At is: Quid (inquit) aliud, te quidem squalidum & cibi inopem, me uerò pransum unguentatumq; Athenienses perimēt. Hic uerò est Chabrias is, quem dicere solitum prodit historia, Formidabiliorem uideri ceruorum exercitum leone duce, quàm leonum ductante ceruo. Item, Illos optimè exercitum ductare, qui res hostium bene solicitéq; exploratas habeant. Vitellij patina luxu notabilis est. Eam principatu suo sestertijs C C condidit. Sed faciendæ fornax in campis exædificata est, unde patinarum paludes obiectæ Vitellio à consule Mutiano, graui probro. Nam quid Heliogabalum memorem? cuius mores retegit abundè unum eius dictum, quo rerum pretia orexin esse cōuiuiorum pronūtiauit. Pingi se iussit, ut cupediarium, seplasiarium, popinarium. Hic porrò nō nisi unguento nobili aut croco piscinis infectis, natauit. Iam Domitius Apher Nemausensis, clarus orator, Neronis temporibus ex cibi redundantia in quadam cœna, mox spiritum effudit. Aristodemum tyrannum apud Cumas, in Romanis antiquitatibus Dionysius auctor est, Mollem fuisse cognominatum, id est μαλακόν. Id uerò cur sic, uariè traditur. Sunt qui opinentur, inde irrepsisse cognomentum, quòd quandoq; parum uir fuisset, ac pudicitiā turpiter substrauisset. Alij uerò ex miti natura. Non desunt qui ex hostili admiratione appellationē profluxisse uelint, siquidem à Barbaris nuncupatum μαλακόν, quo uerbo intelligatur ἀντίπαις, id est puber: quoniam id ætatis cum coætaneis etiamnum comantibus, quos inde coronistas uocāt, in bello aduersum Barbaros manu promptus apparuerit, & cōsilio ac prudentia illustris, quibus is maximi principatus fundamenta iecerit. Persarum rex uer agebat Susis, hyemem in Babylonia, æstatē in Media. Cuiusmodi uerò in reliquis foret hic, ut libera, ita facilis coniectatio est. Propterea magnus Agesilaus regiam eleuans potentiam: Quo, inquit, maior me est is, si non & iustior? Naratum Babylonis satrapen, æquè ac Sardanapalum deprimit Plutarchus, de quo Arriani historia est. Iuxta Anchialum fuisse Sardanapali monumentū ac statuam, manibus in speciem plaudentium coaptatis, eo titulo: Tu hospes bibe, uescere, lude: nam cætera humana, ne hoc quidem digna sunt. Hæc uerò pronūtiare uidebatur ipse, uelut sonitum intuens, quem crepantes manus æderent. Hunc Græci πάναβρον dicunt, quòd signat tota uita mollem euiratumq;. Alexandri uinolentiam nemo non nouit. Arrianus conatur tueri. Q. Curtius approbat, qui & comessantis exercitus licentiam taxans præclaram adiecit sententiam: Eximiam gloriam sæpius fortunæ, quàm uirtutis esse beneficium: quando ne epulantes quidem & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium eiulantiumq; fremitu perterritus, quàm si præliantiū clamor esset auditus. In præceptis item sanitatis Plutarchus, uini in Alexandro nimietatem agnoscere uidetur. Idem in Parallelis, luxum Alcibiadis commemorans: Excidisse, inquit, triremium tabulata, ut mollius dormiret: κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ὑποβαλλομένων, id est cirijs, non tabulis iniectis stragulis. Sunt autem ciriæ, ex iuncis zonæ, seu fasciæ, quibus uinciuntur lectuli, uti interpretor, pensiles. Meminit in Auibus Aristophanes. Plutarchi interpres locum mirè dissimulat. Hæc uerò in præstantibus adnotata ingenijs minus miram faciunt priuatorum, & prætenuis fortunæ hominum fluxam fractamq; uitam, cuiusmodi fuisse memoratur Artemon, cui delicijs lasciuienti etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quod circumlatilem nobis indicat: quoniam lectica circunferretur, & ueluti è manibus hinc inde sustinentium penderet. de quo insuper memorabile est, quod proditum Græcis scio, Metu fractum atq; stupidum temporis plurimū intra domus septa se continuisse, duobus seruis æreum scutum supra eius caput sustinentibus, ne quid ex superioribus fortè irrueret. Si quo autem casu egredi cogeretur, lectica tecto adoperta gestabatur. Sunt qui hoc genus delicatos, mūdulos, molliculosq; blacas nuncupent. Quanquam & eo uocabulo fatui quoq; intelliguntur, à pisce prorsum

inutili, ac siluro persimili, dictione inflexa, quē ne canis quidem attingat. Alij Blaciam prope Cumen esse regionē uolunt, cuius etiam Aristoteli mentio fit. Erat item in Alexandria uectigal, quod astrologi persoluerent, blacennomion nuncupatum: quoniam eos fatui modo adire soleant. Porrò qui obeundis negocijs nimio plus desident, & quadam mollicie torpent, dicuntur βλακεύειν. Damascius, καὶ παροξύνων τῷ λόγῳ τοὺς ἐν ἔργῳ βλακεύοντας. Eadem notione utitur Aristophanes Pluto, enarratoribus quoque astipulantibus. Blautas legimus apud Dionem, qui Cæsarem scribit ultimo triumphi die in forum suum perrexisse βλαύτας ὑποδεδεμένον, & omnifariam floribus coronatum. Apud Sophoclem & comicum Aristophanem, blautia obseruauimus quoque. Id uerò calcei est genus. Et in Parallelis Plutarchus, Marcellum ouantem scribit, urbem iniisse ἐν βλαύταις. interpres calceos eo nomine patritios intelligit. Blitomamam pro stolido accipit idem Comicus, qua ratione bliteam dixit meretricem Plautus Truculento:

Blitea, inquit, & lutea est meretrix, Nisi quæ sapit in uino ad rem suam.

Sed in hac censura quem Apicio anteferemus? Huius pollucibiles cœnas supercilio Stoico conuellit Seneca. Sed & Græci, opsophagi cognomento insigniunt. Auctores habeo, Traiano in Parthis agenti, quum multorū dierum itinere à mari abesset, ostrea recentia miro ingenio seruata Apicium summisisse. Hic in Cinturis Galliæ, uel apud Minturnas, ut scribit Athenæus, ni mendum exemplarium est, magnam pecuniæ uim profudit, dum squillis auidè uescitur, quæ illic habentur maximæ. Sed & in Alexandria astacos magna conquirens cura, quum audisset, in Libya squillas quoque capi prægrandes, ne diei quidem unius moram sustinens, in Aphricam confestim transmisit. Quod ubi falsum comperit, execratus prouinciam ita regredi instituit, ne unquam terras attingeret omnino eas. Et de Apicio quidem ex Græcis hæc. Cæterū, ne quem falsam, quonam pacto esse idem hic Apicius queat, quem etiam nepotum omnium altissimum gurgitem Plinius dixit seuerissime? Certè in Consolatione ad Albinam, ut iam perfuncti fato meminit Seneca, cuius & paulò plura subsignauimus uerba, tum quia iucundam complectuntur historiam, tum ad refellendam hac parte Græcorum inscitiam: etiam si Athenæus quoque sentire id ipsum uidetur. Apicius, inquit, nostra memoria uixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplina sua seculum infecit. Cuius exitum nosse, operæpretiū est. Quum sestertium millies in culinam congessisset, quum tot congiaria principum, & ingens Capitolij uectigal singulis comessationibus hausisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primum coactus inspexit, superfuturum sibi sestertium centies computauit: & uelut in ultima fame uicturus, in sestertio cēties si uixisset, ueneno uitam finiuit. Quod ferè tradit in Tiberij rebus Dion quoque: sed ait Apicium comperisse, ducētas & quinquaginta myriadas sibi reliquas fieri. Huius porrò, inquit, M. Sabij Apicij, L. Aelius Seianus Strabonis filius, fuit quandoque τὰ παιδικά. Comminit Apicij eiusdem Epistolarum decimaquinta idem Seneca, insimul & P. Octauij inter gulæ proceres maximè insignis, & (quod mirum in primis est) ipso item Apicio in muli licitatione, quem Cæsar Tiberius uendi iusserat, superioris: Vnde, inquit, inter suos ingentem est gloriam consequutus. Denique ab Apicio propagatum in coquos cognomentum, ut Apiciani dicerentur, quadam philosophorum imagine, auctor est Septimius Florens.

De pandęsia, & maza. Mattya. Mazones. Martialis locus. Madda. Item de Amazonibus scitu dignum. Mazapanis. Marcipanes. Marciatū unguentum. Marci pastilli. Cardamyle. Quæ & quibus in locis edulia haberētur præstantissima. Lesbia farina. Gigartum. Fungorū nomina. Mycenæ unde. Ciboria. Colocasium. Lac tabianum. De Vesuuio monte. Galeni mendum tollitur ex Theraupetices quinto. Lacte cur alantur præcipuè infantes. Cap. XII

PAndæsiam Græci uocant aditiale conuiuium ac ganeatum dubiumque, & omnifariam obsonijs differtissimum. Id nos excuratum gliscerumque dicere possumus & saliare. Sunt tamē qui eo nomine intelligi malint: ad quod, ubi uescerētur publicè, commeantes passim domo portionem quisque ferrent, in medium

medium tamen, quod attulissent, collaturi. Meminit Aristophanes: ὥσπερ, inquit, μᾶζα καὶ πανδαισία, ut maza & pandæsia. Mazam uerò eius poetæ interpretes στρυφνὸν ἄρτον exponunt, id est rigidum panem, quo nomine quidam eum uolunt intelligi, qui uulgo nautico usui maximo est, & biscoctum nuncupat plebecula. Fuisse tamen præstantioris edulij speciem ex adagio Græcis pertrito coniectare licet, ὑπὲρ μᾶζαν, supra mazan, in eos qui diffluerent delicijs. Apud Lucianum, ὑπερμαζᾶν uerbum inde flexum inuenio, quod est luxuriosius agere, delicatiusqꝫ, ac diuitijs abundare. Mazam putant ex farina, oleo & aqua confici solitam. Sudas etiam ex lacte, unde mox paulò nata & mattya est: dictaqꝫ eo nomine pretiosa omnia edulia, ut scribit Athenæus. Hinc illud Martialis sunt qui ita legant,

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
  Inter quadrupedes mattya prima lepus.

Theocriti interpres ὁδοιπόροις: Maza, inquit, νεομάλακτον καὶ νεοφύρατον ψώμιον, id est bucella recens. Maddam pronuntiant Megarenses. Hinc correpsit forsan mazapanis, uulgò nunc usus promiscui, appellatio. Etiam si non improbatum eruditis est, Marcipanes posse ab auctore principe nuncupari: quando & Marciatum legimus unguentum. quin etiam Marci pastillos in medendi ratione celebrant Græci. Placentam fuisse in ueterum delicijs, illud certè Hieronymi ad Marcellam indicarit abunde: Non sunt, inquit, suaues epulæ, quæ non placentam redolent, quas non condit Apicius, in quibus nihil de magistrorum huius temporis iure suffumat. Est mazę species Athenęo dicta cardamyle, etiam si topicum quoqꝫ nomen id est. Amazones pro pauperioribus, tenuiori, promiscuoqꝫ utentibus uictu apud Græcorũ scientissimos reperias, ueluti qui mazam non habeant. Sed & Amazones ipsæ possent uideri inde appellationem ducere: quod nec Eustathio displicet, quoniam lacertis ac testudinibus, & id genus bestijs alerentur. Quamobrem etiam Sauromatidas, siue Sauropatidas nuncupatas uolunt: quia σαῦρας, id est lacertas, conculcent ac uescantur. Quãquam alij, quòd in Sauromatica Scythia habitarent, dictas ita opinãtur: quod Stephanus tradit. Sed & Eustathius Sauromatas Amazonum cõnubio insignes refert. At de mamma inusta peruulgatior fama est, auctore Diodoro: siue de ijs loquare, siue de longe antiquioribus in Libya, inter quas fuere Gorgones, quarum regina Medusa sit à Perseo superata. Ex his uerò dilucere potest, quo sensũ prouerbiũ id enuntiarent ueteres, ἀμαζόνων ἆσμα, id est Amazonum cantilena: in quo non tam mulieres intelligo, quàm pauperes simpliciter, quibus mos est opulentiores frequenter conuellere, ac lautos præcipuè, in necessariorum inopia sæpe ipsi constituti. Putat in Heroicis Philostratus, dici Amazonas, quòd mazo, id est mamma, non alantur: sed roris fauis, qui in mellis modum calamis fluuialibus insidet, lacte præterea equino adiecto. Quod de pauperibus diximus comprobat Columella, qui caninum taxat studium locupletissimum quenqꝫ adlatrãdi. Mazam porrò, ut à diuerticulo repetatur fabula, pro re tenui uiliqꝫ usurpare in Moralibus uidetur Plutarchus, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν μάζῃ καὶ φακῇ τὸ ἥδιστον, & non est in maza & lente iucunditas. Fuerunt Arcadibus cœnæ dictæ mazones, id est μαζῶνες. Quin & Dionysiaci cõgressus, sic item nuncupantur. Legimus Sopatrum quandoqꝫ Eretriam Eubœæ ciuitatem appellasse λευκάλφιτον, id est candida insignem farina: quoniam indidem mazæ proferrentur præstantissimæ. At Archestratus colore quodam poetico, inclytam scribit Lesbon ætherea niue candidiorem farinam ferre, siqꝫ farina uescantur dij, illuc ad coemendam pergere Mercurium, quippe aliam omnem uideri præ illa, uelut γίγαρτα. Signat id uerbum acinos uuæ, aut etiam punici mali. Ea uerò conterentes rustici cum caricis uorabãt, meminit Aristophanes. Sed enim uniuersum, ac suũ infantibus lac alimentũ est: nam quum omnino uictus rationem humidam sibi deposcant, ut qui cæteris ætatibus temperamento sint humidiore, natura ipsis affatim consuluit, ac maternum lac in humentis alimenti usum ingeniosius excogitasse deprehenditur. Sanguine nimirum utero dum gestamur, ali nos palàm fit. Ex sanguine porrò cõcinnatur lac, modicam in uberibus demutationem indeptum. Quo argumento matris lac alimonię in primis censetur accommodum: quia & consueta sit, ac perpropria. Similibus certè seruatur unũquodqꝫ, contrarijs uerò ad intemperaturam recidit. Nam ad hoc præcla-

ra celebratur Hippocratis sententia; Humectior, inquit, uictus ratio febrientibus appo
sitissima est, puellis autem eo amplius, denicp uel assuetis sic refici. Verum ad alia hinc
iam digrediamur. Rhombum pauonemcp siue etiam pauum, inter delicatissima habuit
edulia ueterum luxus. Id significat ad Lucilium Seneca: Num, inquit, esuriens fastidis
omnia præter pauonem rhombumcp? ambitiosa non est fames, contenta desinere est:
quo desinat, non minus curat. Inter delicias recenset Plutarchus sumen, & Italicos fun-
gos, placentam Samiam, niuem in Aegypto. Fungos Græci, ut obiter adsit insititij ali-
quid, mycetas uocant, id est μύκητας: sed addunt etiam γηγενεῖς, id est ex terra genitos.
Nuncupantur ab eisdem mycæ, genere item masculino. Lucernarum fungi eodem in-
telliguntur nomine. Signat item myces, ensis manubrium: sicuti apud Herodotum li-
quet, historia tertia: etiam si locum curiose parum Latinitati donauit interpres. Vnde
& Mycenas nuncupari credunt, quòd ibi à Perseo sint conditæ Mercurij præcepto,
unde excidit gladij manubrium, id est myces. Fungum uero communius uocant Græ-
ci amanitem, id est ἀμανίτην. Fungi speciem eo nomine Paulus accipit, quum ait, βω-
λίται ἀβλαβέστεροι καὶ ἄποιοι καλῶς ἑψηθέντες. οἱ δὲ ἀμανῖται δευτέρας εἰσὶ τάξεως. Celebre
est Dionis testimonio Neronis dicterium, τοὺς γὰρ μύκητας θεῶν βρῶμα ἔλεγεν, id est esse
deorum cibum fungos dicebat: quoniã fungi esu Claudius esset in deos tralatus. Sunt
qui amanitæ uocabulum putent haud ita uetus, sed Pauli Aeginetæ temporibus in de-
curiam receptum. Murenã flutam ex freto & Tartesiam in pretio fuisse prioribus, scri-
bit Pollux. Placebat thynnus Tyrius, cestreus ex Sciatho, hœdus ex Melo aut ex Am-
bracia, uti est apud Gellium: conchæ uero pelorinæ, unde fortè nomen indeptæ, quæ
nunc uocantur pelorides, quas tamen à magnitudine dictas putat Athenæus: teutlon
ex Ascra, mænides apud Liparam, rapæ apud Mantineam, ctenes autẽ Methymnæi,
galeus Rhodius, psetæ Eleusiniæ, apuæ Phalericæ, triglæ siue muli Ionici, anguillæ ex
Bœotia Copaides; quanquã in Aegypto grandioribus, quæ uocantur basilicæ: sicut in
Sicilia plotæ, raphanides Thasiæ, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Est au-
tem in Epiro locus Tragasæ, ut inquit Stephanus, ab Tragaso quodam, cuius honori
sal ibi ut haberetur, contribuit Neptunus, & inde Halsius cognominatur campus. Tra
gasæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum uectigal iniunxisset Lysima-
chus, euanuit: mox dempto, succreuit. Ciboria in Aegypto laudant in faba Aegyptia,
id est fructus, quod in Georgicis scribit Nicander. Aegyptiæ fabæ radix colocasium di
citur: quanquam apud Sicyonem fuit Colocasiæ Pallados templum. Est tamen cibo-
rium etiam poculi genus: unde apud Horatium, Ciboria exple. Et id opinor, quia fabæ
huius folia ob magnitudinem ac cauitatem, poculorum exhibent usum. Scribit Dio-
scorides folium id esse grande, ὡς πέτασον, id est ut galerũ, fabam uero in summo emer-
gentem caule, ciborium dici: ab alijs etiã cibotium, uelut scriniolum: propterea quod
feratur faba hæc, imposito φοινικοβώλῳ, id est in madente gleba semine. Ex faba Aegy-
ptia κιβώριον haberi, docuit etiam Strabo. Libro quinto Athenæus cibóriorũ folia no-
minat, & flores. Sed nos iam ab hoc genus indagine resilire, optimũ erat, ne gulæ man-
cipatis fomenta curiosius solicitiuscp cõquisiuisse uideamur, qui terra pascuntur & ma-
ri, quorum uentri (ut inquit Plinius) nauigatur ad Phasim. Quo nomine, ut Seneca gra
uissimè dixit, animalium non hominum habendi numero sunt: quidam uero abditi in
ganeis etiam mortuorum. Viuit enim is, qui multis usui est: uiuit is, qui se utitur. Qui
uero latitant ac torpent, sic in domo sunt, ut in conditorio. Sed nimio plus abblanditur
rerum ubertas uaria quandocp, quo nomine indulgendum stilo. Lac apud Tabias cen-
setur statetæ tantumnon primæ. Sunt uero Tabiæ, inquit Therapeutices quinto Gale-
nus, in mari locus in meditullio ferè Neapolis & Surrenti, latus ad Surrentum uergens
collis est præaltus in Tyrrhenum erumpens pelagus, in occasum modicè acclinatur.
Huic attiguus est in sinu intimo collis alter haud paruus, quem ueteres Romani Vesu-
uium, uel ut Græce scribitur Βεσούβιν nuncuparunt, recentiores Vesbium dixere, om-
nibus celebrem, ob eum qui indidem eructat ignis: qui aeris siccitati conferre creditur
plurimum, unde lacti Tabiano maxima conciliatur bonitas, quam adiuuat loci altitu-
do, & pabuli præstantia. Locum uero hunc à Plinio & Cæcilio significatum contende-
rim, ubi scribitur modo, Stabijs erat. Sed & apud Ouidium Metamorphoseos ultimo,
Hercu-

Herculeamq́ urbem Stabias, & in ocia natam Parthenopen.

Illud porrò ex septimo Familiarium epistolarum ad Marium, Ex cubiculo Stabianum perforasti: nimirum ad hæc respicit. Arbitror mendum esse Galeni exemplariũ, ac pro Lesbio Vesuium substitui oportere: propter illud Martialis,

Hic est pampineis uiridis modo Vesuius umbris.

Nam & Silius ita cecinit:

Euomuit pastos per secula Vesuius ignes.

Montem hunc etiam Summani dicunt. Porrò inquit Varro, quod far Campano conferes? quod triticum Appulo? quod uinum Falerno? quod oleum Venafrano? Iam Italia sic consita arboribus est, ut tota uideri pomarium possit. In agro Fauentino tricenariæ appellantur uites, quod tricenas amphoras reddat iugerum.

Documẽta frugalitatis per exempla historica. Lysimachi, Catonis, Scipionis Aphricani, Agesilai, Timothei. Ventri mancipatos esse uelut antipodas, dicíq; lychnobios. De Acilio Buta, & deorum cœnis. Opsartyci libri qui sint, & opsartysia. Cyri historia, & Iuliani Cæsaris. Gastrenses apparitores. Gennauium. Opsophagi qui. Euochistæ. Cap. XIII

NEqueo temperare mihi, quin hoc potissimum loco subnectã, quæ nobis ad hoc spectantia maximè ex historia comperta sunt. Lysimachum memoria prodit, quum fuisset in Thracia prælio uictus à Dromachete, ac siti ferè enectus, se exercitumq́ hosti permisisset, iam desiderio expleto, O dij, inquit, quam pusillæ uoluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege cõieci. Cato senior, quũ populi Romani luxum censoriè coargueret, difficillimum esse dicebat, uerba uentri facere, qui aures nõ habet. Sed & illud parte hac memorabile, dignum nota censoria esse uisum Scipioni Aphricano iuniori adolescentem, qui in Carthaginis oppugnatione quum sumptuosiorem instruxisset cœnam, simul ex melle apposuerat libum in Carthaginis formam concinnatum: iusseratq́ per lusum, ut facto impetu, perinde ac in prælijs fieri assueuit, μελίπηκτον diriperent: sic enim placentam uocabat, tanquã ex melle concretam fermentatamq́. Quærente autem eo, quod nam ob suum peccatum equus adimeretur, Quoniam, inquit Scipio, me prior urbem hostium diripuisti. Et magnus Agesilaus Thasiorum delicias reijciẽs, Non decet, inquit, fortia meditantes uoluptates hoc genus admittere: quæ enim seruile deliniunt ingenium, ab homine libero aliena sunt. Eundem legimus à satietate ac ebrietate semper æquè abstinuisse, somno usum, non ut domino, sed ut gerendis rebus obnoxio. In caloribus uerò & frigoribus ita se gessisse, ut solus omnibus uteretur anni temporibus. Timotheum Cononis legimus à Platone conuiuio exceptum concinnè admodum & frugaliter, & ut inquit Ion, ἀφλεγμάντοις τραπέζαις, idest mensis non tumefacientibus, quas somni cõsequantur puri cum summa corporis tranquillitate, solitum dicere, Eos quos Plato exciperet, & in diem insequentem bene habere. At nostris antipodibus optimè transmitti creditur uita, si nec orientem solem spectarint, nec occidentem. Quid enim aliud quàm antipodes sunt saginæ mancipati, qui ad faces & cereos uiuunt, dum inter pocula transiguntur noctes, somno impendũtur dies, lucis ac tenebrarum ordine peruerso? de his puto Virgilium dixisse:

Nosq́ ubi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina uesper.

Verum ijs nulla referuntur operum uadimonia. Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quemadmodum uiuendum sit, qui nesciunt quando? timent uerò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines, quàm nocturnæ aues sunt. Licet in uino unguẽtisq́ tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt: mortuis certè interdiu parentatur. Horum utiq; corpora, qui se tenebris dicarunt, fœda uisuntur: quippe suspectior illis, quàm morbo pallentibus, color est. Languidi & emarcidi albent, & in uiuis caro morticina est. Inter hosce lucifugas & lychnobios, ueluti ad lucernam modo uiuos, in reliquum mero sepultos & somno, Acilium accepimus Butam prætorium, cui post patrimonium ingens consumptum Tiberius paupertatem confitenti, Serò, inquit, experrectus es. Prælautas uerò opiparasq́ cœnas, Horatius deorum uocauit cœnas illo uersu, O noctes, cœnæq́ deûm.

Perinde ac non desit ambrosia, non item nectar. Propterea M. Tullius summa laude dignos uiros ambrosia alendos pronuntiat. At Cyrus ille antiquior, quum ab hospite quæreretur ex eo, quid ad cõuiuium parari iuberet: Panem, inquit, solum: sperare enim cœnaturum se apud flumen. Hunc uerò imitatus Cæsar Iulianus, mundiora scitioraq; nil moratus, paucis & uilibus facile acquiescebat. Gennauium apud Varronem in uillaticis pastionibus, sunt qui proguloso accipiant. Aegyptio regi discumbenti inferebatur nil præter uitulum & anserem: bibendi quoque ad præscriptum lege iniuncta. Scribit Xenophon libro tertio De factis dictisque Socratis, εὐωχεῖσθαι de ijs pronunciari, quæ parabilia sint, nec animo grauia, uel corpori: quiq; sobriè uiuant, rectè dici euochistas, ex uerbi proprietate. Opsartycos denique feliciores fingendis uerbis Greci libros dicunt, quibus condiendi precepta continentur: sicuti artificium id genus opsartysiam. In qua plerique census uel ampliores, uti sphæras habent, hoc est pilas, sicut dixit Alexis, quando sunt & habentur gastrenses apparitores, id est uentris ministri & gutturis. Opsophagos dici putat Xenophon, uel apud eum Socrates, libro eodem, qui modico utantur pane, obsonio autem multo.

De uoluptate, lætitia, gaudio, quibusq; distinguantur finibus. Voluptatem non esse bonum. Qui maxime uoluptates amplexentur. Alexandri dictum de uoluptate, ac laboribus. Cap. XIIII

VOluptatis notionem esse duplicem à Seneca accepimus: publicam unam, qua hilarem animi affectionem demonstramus: alteram, qua esse uitium colligitur. Sic & gaudium sapienti modo contingere astruimus, quando non aliud est ferè quàm animi elatio bonis suis uiribusq; fidentis. Vulgo tamen ita loqui insueuimus, ut magno nos gaudio affectos dicamus amicorum literis. Itidem & in rebus alijs, à quibus tamen magnæ quandoq; ac inexpectatæ proueniunt improsperitates, quo nomine gaudium nec est, nec debet dici: quoniam gaudio adnexa perpetuitas est, quæ contrarij nescia est. Propterea quum ab omnium maximo poeta dici audis: & mala mentis gaudia, scito id quidem diserte enunciatum, parum tamen proprie, quando quod gaudium est, omnino malum esse nequit: poetæ tamen satis est uisum, publica uocabuli notione, quod uolebat, explicare. Id autem erat, homines rerum caligine circumfusos malo suo lætari plerunq;. Corporis uoluptates, inquit Moralium septimo Aristoteles: ex eo nomen id uendicarunt sibi, quia sæpius occursant, ac in earum participatum ueniunt omnes. Proinde hasce solas putãt, quoniam solæ modo sint notæ. Cæterum quo perspectius exploratiusq; uoces istas suis occlusas finibus, ac ueluti pomœrijs internoscamus, lætitiam dico, gaudium ac uoluptatem, attendendam magnopere arbitror Platonis distributionẽ: qua philosophus is in mentem sensumq; animam disparauit, ac menti quidem lætitiam ascripsit & gaudium, sensibus autem uoluptatem mãcipauit. Priora illa duo etiam discerniculo quodam dispescuit, quod quum laude semper sit gaudium, at in uitium quãdoq; labatur lætitia. Est enim hæc animi elatio quædam boni cuiuspiam præsentia, quæ si moderationis mensus limitesue transiliat, reprehẽsionis morsum non euadit: repressa uerò, ac suis metita modulis laude non uacat. Gaudium autem esse iucunditatem sancit, quæ de contemplationis aut uirtutis cuiuspiam maiestate profluat. Propterea in libro De pulchritudine, quum de celesti, id est uera differeret uita, ali animum scribit contemplandæ ueritatis usu & gaudere. Inde fit, ut apud eundem gaudium mentis nuncupari alimoniã, obseruarimus. Quin & contemplationis præmium esse illam ipsam poetico inuolucro sæpe significatam ambrosiam. At inde emanans omnibus absolutum numeris gaudium nectaris nomine, quod & ipsum immortalitatem ratione etymologica exprimit, rectè à prudentioribus intelligi. Sed & ante Platonem Mercurius, homini à deo contributam autumat rationem, ut eum suspicionibus acriq; perquiramus indagine. Sensum, ut cognoscamus. Intelligentiã, ut cognoscentes gaudeamus. Voluptas uero ita ab eodem Platone finitur, ceu titillans præsuauisq; ac proritans, uel ut Græcè dicam, ὀρεθίζουσα, in sensibus motio intelligi debeat, quam inde consurgere statuit, ubi indigẽtiæ paria facias. Quippe necessitas appetentiam conciliat, ac ex absentia dolorem, satisfactio iucunditatem sensibus inducit. Hanc uerò uoluptatem omnibus damnatam calculis ex bonorum albo expungit, seque-

git,sequestratq;:eo maximè argumento,quòd sicuti quæ calori admouent̃,incalescunt dubio procul: ita cui adsit assistatq; bonum,ipsum item euadere bonum,cõsentaneum est. Verum enim uero uoluptatis præsentia in bonam frugem euadere neminem, perspicuum ferè uideri, quando & rationis impotes ferè fusius uberiusq;, quàm nos uoluptatibus titillentur lasciuiantq;,ac (ut uerbo utar,quo nec abstinuit Hieronymus) dulcorentur:quarum nullam tamen inde proficere comperias. Adde, quòd quo hebetior quisq; est,ac natura imbecillior, imò uero inscitior insipientiorq;, eo amplius uoluptate perfruitur. At obsecro te, quàm ab ratione dissentaneum,quàm omninò absurdum, ignauissimo cuiq; largius,quam frugi hominibus,quod bonum sit,obuenire? Hinc diuinè,ut omnia,ad Dionysium Plato scribens,uoluptatem maximo esse hominibus detrimento statuit:inscitiam porrò parere inquietudinem quoq; ac stultitiam & petulantiam.Propterea quòd in sensibus latè pollet,dominaturq;: qui satellitum instar, immo uero subsessorum,assiduè nostrum captare uidentur interitũ,in profunda corporis animam,eiusq; rationale lumen intrudentes,adobruentesq;:quando sic affectæ nec auras suspiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco. Proinde Pythagoricus Nearchus rectè, quod & idem comprobat Plato, τὴν μὲν ἡδονὴν ἔλεγεν εἶναι μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, id est,esse dicebat uoluptatem maximã mali escam. Animum uoluptarium emollitumq; delicijs,ac earum delinimentis,ueluti unco tractum, nòn Tarentinus modo Architas, sed & Plato pertuso rimulentoq; consimilem uasi prodidit, quoniam grassetur in infinitum concupiscentia, nec explendi ulla sese ostentet ratio. Verum alij etiam Euripi inconstantissimis fluxibus refluxibusq;,ut Epicharmus & Socrates, quòd uoluptariũ uenenum,immo effera titillantium rabies, modo reciprocantis undæ nullo fine affluat refluatq;.Illud uero Mercurij cuius nam modi est? quàm propheticũ,ut sic dicam? quàm diuinum? Qui mente uiuit,immortalis dei uitam agit:qui uero corpore ac sensibus,bestiarum.O præclarum,ó plausibile intellectus nostri lumen,si eius adminiculo & claritate diuinitatis omnia ineffabiliter supereminentis æmulos nos facit.Rursum,ó dirum inauspicatumq; teterrimi carceris commercium, si ad caliginem densiorem à cælesti splendore sequestratos reuocat, in terrenã mersat naturam originis oblitos præcelsæ, denique brutum circumponit animæ infra lunam diuinissimæ omnium. At inferat hic fortè aliquis, Non omnes utiq; uoluptates uideri dignas, quibus nigrum affigas theta, quando & honestæ aliquæ sunt, ac probæ. Scribit utiq; Plutarchus in commentariolo An seniori accedendum ad rempublicã, eiusmodi capessentes administrationem pulcherrimis maximisq; perfrui uoluptatibus,quibus compar est item, deum aut solis,aut præcipuis lætari. Sunt autem hæ, quas ex honestis actionibus prouenire, manifestum est:quippe si pictor nobilis Nicias tantũ artis suæ lætabatur operibus, ut uelut sui oblitus ex famulis scitaretur subinde, An esset usus balneo, itemq; an foret pransus. Si Archimedem tabulæ geometricisq; intentum figuris ui abductum perungebant famuli, & is in uentre obuncto schemata delineabat. Si Canus tibicen, dum uteretur arte, longe maiorem sibi afferri uoluptatem dictitabat,quàm cæteris: quando & mercedis loco duceret,quod audiendi patientiam præstarent. An non aduertimus,q̃ uberes,quamq; non paruas sibi ex uirtute ac præclaris actionibus uoluptates comparent præstantes uiri? Quorum animæ non aureis Euripidis alis,sed Platonicis potius,ac cælestibus augustiores elatioresq; gaudio euadunt uberrimo.Interrogatus Epaminondas,quidnam ei iucundum in uita maxime obtigisset:Quod,inquit, parẽte utroq; superstite, Leuctricam retulerim uictoriam. Cæterũ quæ in mente constituitur iucunditas, quæq; de uirtutum promitur excellentia,non uoluptatis nomenclatura,sed gaudij, à Platone censetur. Peripatetici uero & Moralium septimo Aristoteles, hasce item rectè dici uoluptates opinantur: unde liquet,nominum sæpe, non rei esse inter magni nominis conditores disceptationem. Deus,inquit Aristoteles, una semper simpliciq; gaudet uoluptate: non enim motionis solum est operatio,sed & immobilitatis. Et uoluptas in quiete uersatur potius,quàm in motu.Mutatio uero dulcissimum est omnium, ex poetica sententia,ob prauitatẽ quandam: ut enim homo prauus facile mutabilis est, sic & natura praua censetur,quæ mutatione indigeat: neq; enim simplex, nec bona. Quòd si postremo solicitius exquirat quispiam,quo nomine tam uehementem uoluptatis pruritum sensi-

bus ingenerarit natura: ut qui circa uoluptates deficiant, perpauci sanè comperiantur: quo argumento nec ijs impositum nomen, uerum ἀναισθήτους uocant, id est insensatos. Respondendum, ut huius uelut fomento amplius ad uitæ necessaria munia excitemur, ac lubentia prouehamur quadam. Sed cur nam expletam indigentiam consequitur uel pœnitentis mœror, uel satietatis onus? Nempe, ut inde commoniti, non ultra necessitatem quicquam admittamus, quod naturæ mox inferat nocumentum. Iuuenes omnino ad uoluptatem propensiores pernoscuntur: suntq; in primis apolausti, id est gaudentes, uoluptarijq;: quoniam eorum præcipuè augescit corpus, & ad congruam sibi perfectionem toto tendit conatu, unde maximis uehementissimisq; agitatur motibus, ac conuellitur: indeq; etiam maiori opus est medicina, proinde remis uelisq; uoluptuosa consectantur. Idipsum ferè melancholicis usu uenire, cōpertissimum est, ut auctor probat Aristoteles: quia bilis atræ ui assiduè contabescit corpus, & ex humoris eius siccitate uehementiore arroditur, propter eaq; in uoluptates feruntur procliuius. Sed & cunctis propè hominibus insitum maxime, uoluptates amplexari, quoniam ætatis exordio mente quodam modo sopita, sensibus tantum utimur, illis obsequimur, eorum (ut sic dicam) dictata amplexantes: at hi ueritatis naturam, & inde profluens gaudium assequi nequeunt. Quia uero sensuum suauitas eius, quo mens alitur, gaudij umbra est quædam, atq; imago, decepti similitudine, illo procul relicto, hanc consectamur, huic totis (quod aiunt) cuneis, hæremus affixi. Et quanquã auctioribus iam ingerat sese rationis lumen, nihilominus receptam inueteratamq; sectamur consuetudinẽ: diu nanq; sensibus credere, & eorum motibus obsequi didicimus. Mos uero altis nixus radicibus irroboratusq;, aut uix aut omnino nequit exolescere. Hinc, ut Heraclito placuisse animaduertimus, uoluptati quàm iræ obluctari, renitiq; difficilius multo, & laboriosius censetur: quippe arduum est, uitæ insitum affectum extrudere. Macedo Alexãder quum uictis Persis familiares intueretur suos amplius indulgentes sibi, in Persicam dilapsos lautitiam, moleste admodum tulit, mirari se plurimũ astruens, haud nosse illos, seruile cẽseri, uoluptatibus se mancipio dare: laboribus autem innutriri, principe rem prorsus esse dignam. Sed unde nam sit uoluptatũ euariatio tam insignis pro hominum captu? An quia iucunda pro signorum natura, quæ permeat in genituris, excitat Venus, quæ concupiscibili animorum potentiæ præesse creditur? Nanq; si prodeunte in uitam aliquo, conscendat Venus, ariete eam gestante, qui capitis habet pontificiũ, oculorũ mira ingenerabitur titillatio, ac extra modum ornatu afficientur, & picturis mundicijsq;, sed & auribus sua contribuentur, atque item naribus. Quòd si tauro gestabitur Venus, qui collo præest, gustus inorietur uoluptas, sed & poeticæ suauitatis. In libra, libidinis concinnatur proluuium, quando renibus ea dominatur & pectini.

Crates quo pacto repercusserit uoluptarij cuiusdam dictum. Cur cibus deterior, si gratus sit, plus prosit quàm probus, sed ingratus. Anatreptice, ac analeptice dicta, quæ intelligatur. Item quæ uocent prospheromena. XV

FVisse quendam Plutarchus scribit, qui uoluptatum laqueis irretitus, ac delicijs adobrutus, Calphurnium diceres lanarium, ita etiamnum sibi scribere permisit, ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος τέρπν' ἔπαθον. Quorum is fermè uerborum sensus est, Sibi deniq; reliqua fieri, quę gulæ indulsisset, aut comparasset per iniuriam, uel in amore suauia percepisset. Aduersus uero hæc philosophum Cratem ita rescripsisse, ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔμαθον, καὶ ἐφρόντισα, καὶ μετὰ μουσῶν σέμν' ἐδάην. Quibus illa repercutiens innueret, superesse sibi quæ uel perdidicisset, uel cura studioq; tractasset, ac cum Musis honesta imbibisset. Cæterum quia de uoluptate multus est nobis iam sermo, prius quàm inde stilum subducam, aut castra moueam conclamatis uasis, succurrit breuis, qui mos scriptoris est, & absoluta tamen Hippocratis sententia, non usquequaq; ab instituto abiuncta. Ea uero sic habet, Potus & cibus paulo deterior, modo suauior sit quàm qui melior, sed insuauior, anteponendus est. Eum locum accuratissimus interpres Galenus enarrans, non esse ob id solum ita agendum, ut male habentum titillationi, & quasi quibusdam lasciuientis gulæ inuitamentis obsequamur, & illectationi subblandiamur: sed etiam quia futurũ sit, quàm

quàm maximè tùm utile, tum salubre. Quicquid enim suauiter abligurimus, & pro delectamento habemus, condere id uenter & stipare, necnon percoquere facile potest: contrà, desugere ac recusare tetra insuauiáque, quippe quę aut nauseas inflationemue aut fluctuationes perconcinnent. Itaque sæpenumero accidit, ubi paulò deterior cibus ingeritur, sed iucundus & uoluptarius, & cuius subit prolubium esitandi, ut non insuper maneat deterior, sed interdum probior euadat. In hac uero cibi mentione illud obiter adnotarim: in ijs quos uocant Græci ἀτόνους, debilitatos extra modum, ubi medica solertia melius fieri cœpit, nuncupari anatrepticen & analepticen quoque diætam, quum habenæ laxantur, ac indulgentius educantur, pluribus ingestis cibis, & amplius alentibus, ac ut Græci dicunt ἰσχυροτρόφοις. Est autem, inquit septimo Therapeutices Galenus, ἡ ἀναληπτικὴ δίαιτα μέση τῆς ὑγιεινῆς τε καὶ θεραπευτικῆς. Sed nec id habendum insuper: prospheromena intelligi medicis, quæ esu potuque intra corpus admittuntur, in quam decuriam & reciprocus hic uitalisque ueniat spiritus.

De operis huius uarietate ex diuersissimis concinnata. Scytham agere, quid sit. Enthesis. Panis genera & instrumenta. Sitostasius, perissochoregia, farriculum, megalartus, megalomazus. Molæ ubi Romæ. Edulitas. Cap. XVI

At qui erunt fortasse, quibus conseminea fœtura hæc nostra monstri cuiusdam uideatur similitudinem præferre, ac tanquam in Pontinũ diuerterint, aut Pupiniam, nec amœna, nec salubris: quando nunc ad philosophos diuertamus, nunc & medicos amplexemur, sæpius nostrates aduocemus ad partes. Quum nostrates dico, etiam Græcos intelligo, qui humaniora hæc percoluere studia. Ita profecto est, ex diuersissimis artium bonarum antesignanis racemationem facere siue spicilegium, nobis propositum est: sic tamen, ut qui in monstris conuisitur, nunc teter & aspernabilis, nunc ridicularius absit aspectus, nec citra census delectusque nostri ultimam manum. Varietatem quam nec putes stilo depascendam, consectamur maximè, qua lectione multa elanguentis lectoris, qui modo sit philistoros, detergatur fastidium. Scythas interim putemur agere, πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν νομὴν μετεξανισταμένους, id est ad lætiora pabula identidem demigrantes. Vbicunque se ostentarit, quod cum iucũditate aliqua hosce libellos instructiores fertilioresque ad nouam sobolem & frugem lætam in studiosorũ subactis ingenijs producendam ualeat efficere, præcerpemus. Vt sit inoculationum quoque ueluti agmen, non amœnum modo, sed & gratum in primis. Verum iam interfari desinamus, agamusque iam nunc quod instat: ne nos tam parte hac admirari forsan uideamur, quàm se in machæra Peleus, sicuti dicitur: aut roramenta auri (ut Iulij Capitolini uerbo utamur) spargi, nũc credi expetamus: etiam si ad liquidum opiner cõstare, in hoc pistrino, ut Hieronymi utar sententia, multa nobis durius exantlari, dum uitæ ampliter prodesse cupimus: nullius fama, uelut tunica, magnopere diloricata. Panis inuenio non unum fuisse ueteribus genus, quando sunt in primis, quos zymitas dicunt, quibus aduersi sint azymi nuncupati: nam nominis etiam meminit Plato. Erant & panes nuncupati obeliæ: alij cribanitæ, aut etiam canchridiæ: dicuntur aliqui apiritæ. Panis bucellam nunc psomon uocant, nunc enthesin. Nam Aristophanis interpres, enthesin, psomon exponit, & ἄκωλον, id est panis frustum. Pityrias uero, panes uiliores intelligunt, uelut furfuraceos. Nam triticeos, appellant pyrinos. Inter quos habentur sitanij ex quadrimestri tritico. Charisium uero, placentæ putant speciem: unde chalisiones nostros corriuari, sunt qui coniectent, qui modo ex amygdalis concinnantur & saccaro: sicuti mazapanes quoque, tametsi forma diuersa. Apud Aegyptios in acutum conformati panes, callistei uocabantur: sicuti orindam Aethiopes, ex orindio concinnatum dicunt: seminis id in Aethiopia peculiare genus est, sesamo persimile: orthostates autem sacer intelligebatur panis. Fuere item nasti panes, quos item sactos uocant, ex melle ac uuis passis & aromatis alijs confecti: cuiusmodi sunt, quîs nunc in Natiuitatis festo passim utimur. Sunt tamen qui eo nomine recentem intelligant, & calentem panẽ ex oleo. Meminit Aristophanes Pluto. Dictum uolunt, quia densior sit, constipatiorque: nil prorsum leuitatis habens, aut inanitatis, ἀλλὰ τῷ ναστῷ θᾶττον ἀρτύμασι. Lycophron,

πρὶν ἂν κρατήσῃ ναστὸν εὐσόχῳ λίθῳ.

A nasto uero dicti nastophagi, qui eius esitandi prolubio tenentur. Sed & nastocopi

ex eodem

ex eodem corriuantur fonte, uidenturq́; ita dici panis eius confectores. Sicuti apud Platonem in Gorgia, artocopi uocantur, quos artopœos nuncupant. Panis ciuilis nomine sunt qui simpliciter annonam intelligant ciuilem, cui uendendæ qui præest, dicatur Sitostasius, sicut magistratus qui curatur, perissochoregia nuncupatũ. Spirã farinaceam nos quidem uulgò bucellatum dicimus. At eo nomine excoctum ad usus diuturnitatem frumentum accipit Ammianus Marcellinus. Meminit in Auidio Cassio Volcatius: Præter laridum, inquit, ac bucellatum & acetum portare militem prohibuit. Panem ciuilem sunt qui secundarium intelligant, ab Celso autopyrum dictum, cui pollinis nihil sit incerniculo exemptum, sicuti tertiæ notæ panem cibarium idem nuncupat. Primæ autem notæ candidissimus intelligitur. Edulitatem apud neotericos pro annona, parum Latine positam comperi. Legimus in Aureliano Flauij Vopisci panes militares mundos, atq; item panes militares castrenses. Scribit Horus, panem censeri primæ notæ, quem arrodere adorti sint mures, quoniã animali delectus hic præcipue sit. Farriculum, quo pro fermento uterentur, quo pacto facias, docet Palladius libro undecimo. Erant & mazæ quædam sacræ amphiphones appellatæ, quas Dianæ offerebant Munychiæ, ardentibus per ambitũ facibus affixis. Sicut panes obelias Dionysio inferebant, qui ex hoc uocabantur obeliaphori. Obeliæ uero dicti, quia ueruculis quibusdam constiparentur, quos obeliscos uocant, uel assarentur, aut quia uenderentur obolo. Pelani uero communes erant dijs omnibus, ita à figura nuncupati. Est enim pelanos nunc apta sacrificio mola: nunc etiam circa os concretior spuma: ut apud Euripidem in Oreste: sed & succosa lachryma modo thuris gummi densata. Est itẽ eo nomine obolus, qui uaticinãtibus erogaretur. Fiebãt pelani ex pepale, id est tenuissima farina: quod Didymus scribit. Boues item ijs adnumerantur, sic nuncupati, quòd cornua haberent præfixa. Inferebanũ Apollini, Dianæ, Hecatæ, & lunæ. Selenæ, id est σελῆναι, sex erant: septimus sequebatur bos. At quæ dicitur melittuta, Trophonio. Dignissimũ uero scitu. Mortuis hæc ferè solita tradi: melittutam, quæ cerbero obijceretur: obolum, quem caperet Charon: coronam, quæ significaret uitæ certamina exanclata. Mystile, quem canibus obijcerent, dicebatur panis: quanquam & mystilem uocabant, sorbitionis gratia excauatum panem. Collyra dicti minuti panes, qui dari pueris consueuere. Alicubi tamen collyria dicuntur lalangia, unde & κολλυρίζειν uerbum, quo in sartagine lalangiorum percoctio significatur. Sunt qui ita etiamnum scribant, eresionem fuisse oliuæ ramum lana coronatum, propendentibus omnifariam terræ fructibus, necnon placentis collyris, quem uirens ætate ferret puer, affigeretq́; pro templo Apollinis in Pyanepsiis: festum id Apollini sacrum. Fuere item gaioli & lagunculi, dulciarij panes à Gaio & Lagone pueris. Syncomistum panem, inquit ad Glauconem libro secũdo Galenus, eum nominant, qui medius inter exquisitè purum est, ac furfuraceum. Eundem autopyrum (de quo paulo ante) dicunt nonnulli, quoniam in puro farinam, non qualis natura est, talem ad conficiendum panẽ assumentes, sed purgantes prius, furfur excernunt: contrà, in furfuraceo eam prius adimunt farinæ partem, quæ purissima est. Panis autem autopyrus, qualem habet ex natura farinam triticum, talem etiam seruat. Proinde syncomistus nuncupatur, ἐκ τῶν ἀσήτων ἀλεύρων, ut inquit Athenæus, uelut congestitius confusaneusq́. Autopyrus autem, quia non ex tritici parte constet, uerum ex integro totoq́, id est furfuribus, utriculis, simila, uel similagine. Vtriculos accipiunt eruditi, qui furfure meliores sunt, simila deteriores. Omnino si leuiter secernatur furfur, etiam autopyri sunt, ueluti cibarius panis, uel secundarius. Phacinus panis, à lente uidetur dici, quam uocant φακῆν, aut φακόν. unde Phacossus dæmon, & bulbophace, apud Chrysippum. Collabi, panes dicebantur, similitudine quadam collaborum in cithara. Sunt autẽ collabi, fidium epitonia, id est clauiculi, quibus circũnectuntur fides, quos etiam collopas dicunt, quos ex colli corio confici solitos legimus: quam partem eodem nuncupabant uocabulo, quoniam inde fieret gluten, quod collan Græci uocant. Colix item panis, quem subcinericium interpretãtur quidam, Aristophanis tamen interpres in Batrachis, ubi poeta ait κόλικας, exponens inquit, ἢ ἄρτους, ἢ ἔντερα, id est aut panes, aut interanea. Inde & colicophagi dicti. Quos autem Græci bomilios dicunt, ex Latinis nõnulli quadratos intelligunt: nam sic ab Romanis dici, auctor probat Athenæus.

Blomon

Blomon tamen apud illos reperio, pro panis fragmento, unde & panem ὀκτάβλωμον, dixit Hesiodus, uelut octo fragmētorum. Inter mazas porrò dijs sacras erat & hygica, id est ὑγίεια, quo nomine proprie significatur sanitas. Sunt & mazæ plures usibus modo humanis dicatæ, ut anthema, thridacine, œnutta, quæ ex uino subigebatur, dandalis, cardame. Placētarum item species comperio plures, pyramunta ex tritico. Sunt & pyramides, cuius sunt modi apud Catonem graneæ triticeæ, dabātur in peruigilio pyramides præmij loco integram noctem excubantibus. Sesamunta porrò ex sesamo. Aeglen inter placentas fuisse, auctor Pausanias est, probat & Cratinus. Est item Aegle sacrificium, quod in Delphos mittebatur: quin etiam tesserarius iactus: fuit & cotyliscus, thrymmatides quoq;. Nam crepis, ex melle conficitur & farina. Itrion ex sesamo placenta est, ac melle. Sumenalia dici hæc à nostris uidentur, quia ἦτρον, sumen est. Teganites in sartagine coquitur ex oleo. Elaphus, placenta est, in elaphebolijs confici solita ex sesamo & farinæ flore. Choria, ex melle ac lacte cibaria fuere. Pæssa, apud Coos placentulæ sunt. Myllos inuenio Syracusis subigi in thesmophorijs ex sesamo solitos, melleq;. Erant autem muliebria ephebæa. Placentarum deniq; genera sunt, Tarentinum, crassianum, Siculum, clustrum, plicium, guttatum, Montianum, subigitur id ex uino caseoq;: crustum tabonianum. Mustacia, ex œnomelite conficiebantur. Spira, caseo constabat. Habebatur & tyrocoscinon: item coptoplacus, quæ copta item dicitur rhodia, prædura: ut Martiali credimus propemodum, adijciebatur mel cum papauere: cui non diuersum ita est, coctum, in nostris literis, aut coccentum. Non temerè prætereundum, Alphiton apud medicinā professos, accipi pro polenta: reliquis uero est tantum farina. Fuit & pancarpia, ac polton, & pyanion. Polton, nos pultem dicimus. Pultem Punicam celebrat Cato. Erat & Punicum libum, probi cognomento. Est uero puls quibusdam sorbitio quoq;, ex cerealibus in liquamentum solutis cocturę genere. Dicitur & poltarium, quod pro uase capi item potest. Pultarios legimus pro uasis item, in quibus seruantur uuæ. Pultarij formam esse, scribit Palladius, inuersi infundibuli, ore angusto. Quia uero de itrio facta mentio est, apud Galenum ita lego, Qui fumosum ructum percepit, fateatur se à cœna placētam nidore plenam comedisse: quales sunt, quæ ex oleo & itrijs & alijs huiusmodi concinnantur. Probabantur & Samiæ placentæ, item philoxeniæ à Leucadio cōpertæ Philoxeno. Conos, ex uuis fiebat passis & amygdalis. Echinus quoq; inter placentas recensetur apud Athenæū: sicut escharites apud Rhodios, in panis & placentæ meditullio. Cui grata est placenta, nūcupatur philoplacus. Postremò sunt & in sanctis nuncupati literis, panes propositionis: quia sic super mensam disponerentur, inquit Nicolaus theologus. In Hebræo, panes uocantur facierum, ut sic dicam: quia, ut rabi Solomon auctor est, figura erant quadrata, altera tamen parte longiore, cuius extremitates in surrectū replicarentur. Alij rotundos globatosq; fuisse tradunt: & ideo dictos facierum, quia ex utraque parte consimiles forent. Neque enim in furno coquebantur, sed in uasis ad id peraccōmodis. Dicebatur & mensa propositionis: sed cur sic, ex Bedæ uerbis elici clarius potest, super Exodi capite uigesimoquinto, ubi scribitur, Et pones super mensam panes propositionis. Bene, inquit, panes propositionis uocantur: quia semper debet patere sermo salutis cunctis fidelibus, nec unquam deesse oportet in ecclesia uerbum solatij. Dicuntur & panes primitiarum, Regum quarto. Thiagones in Aetolia dicuntur, deo panes dicati. Panes quidam oxylipes dicuntur Galenō Therapeutices octauo, quibus aceti minimū sit promixtum. Ab eodem nominantur panes ἀγχνεῖς, sicuti & εὐγχνεῖς. Pane hordeaceo qui uescantur, male colorari astruunt medici, quoniam hordeum suapte ui fluidum leniat, abstergatq; uehementius, unde fiat alimenti paucitas. Mulsiprema sunt, qui offulas mulso perfusas intelligant. Arcam panariam uocat Aristophanes sipyam. Instrumentū uero subigendæ farinæ concinnum apud eundem uocatur mactra. Artopteum est coquendi panis officina: item instrumentum ipsum in quo percoquitur, quod & artoptam uocant. Plathanos uocant, in quibus effinguntur panes. Cardopum mactram intelligunt, quam & magida dicunt: alijs tamen cardopos arcam signat panariam. Erat & apomactra, scytale, Cypros apud Cleonem melopœum libro secundo. Sicut apud Hipponactem Iamborum primo, hemicypros. In hoc præterea usu codomeum, & telia, & scapha, necnon

cresera & creserion. Apud Bœotiæ Scolum præstantes fieri panes consuetos, accepimus, unde & Cereris megalarti & megalomazi statua erecta colebatur. Consimiliter uero apud Mesapios in Iapigia, ubi etiam fuisse rex Artos dicitur, sed & festa nomine Megalartia, de panis magnitudine appellatione ducta. Celebres erant & panes, dicti agelæi, quos dicere gregarios licet, uel cibarios. Apud Syracusios uero Ceres colebatur σιτώ, ut scribit Athenæus, ob σίτου, id est frumenti curam fertilitatem'ue. Similam uolunt nuncupatam, quia Syracusani Cererem dicant item Simalida, ut refert Athenæus. Quod ad placentas attinet, de quibus satis multa, uehementer adnotata est Matronis cuiusdam parodia,

πῶς ἄρ' ἔπειτα πλακοῦντος ἐγὼ θείου ἀπεχοίμην;
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν χεῖλη, δέκα δὲ στόματ' εἴη,
γαστὴρ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

id est, Quo nam pacto à placenta ipse diuina abstineam? Non si mihi labia forent decem, decẽ item ora, Infrangibilis porrò uenter, æneum quoque inesset cor. Apud Syracusanos eosdem fuerunt pubis specie muliebris mylli, ex melle ac sesama: dearum altaribus à fœminis circumferebantur. Globi & globuli esse uidentur, qui Syracusanis item dicuntur epicyclij, uerum asseuerate nil astruendum. Subuculum fuit libi genus ex halica, oleo & melle. Traphax nuncupatur tabula, ad clibanos qua deferuntur panes. Dicitur & nauis labrum, traphax, ubi scalmi concinnantur. Illud uero scire studiosos peruelim: molas Romæ paratas in Tiberi ad Ianiculum fuisse antiquitus, uti auctor Procopius est, ad molendi usum: quia in angustum ibi primò aquarum ingens uis cogitur, ac per canalem mox in præceps acta, uiolentius defertur, ac ruit. Quo nomine uidentur Romani ueteres collem Ianiculi muro circum munisse, hostibus ad molas assultus ne pateret.

Panem ex omnibus difficilis esse percoctionis, carnem non ita. Encratici qui. Caro fumosa. Creocaccabum quid. Sitarcia. Caput XVII

POstea uero quàm affatim panis genera exsequuti sumus, quantũ nostra paruitas tulit, ex multijuga Græcorum auctorum lectione, Auicennæ placita subnotare, non inconcinnum omnino fuerit, nec (ut ijdem dicunt Græci) ἀπὸ σ Διόνυσον. Igitur secunda primi: Panis, inquit, impedimentum, ubi non percoquat uenter, maximũ censeri debet: carnis uero non ita. Ex hoc, inquit interpres, id passiuum inaudimus: Differtionem utique omnem esse incommodam: uerum quæ ex pane fiat, pessimam: in stomacho quippe residet diu, onere in primis molesto: quòd si non concoctus satis, denique dilapsus fuerit, hepar præfarcit ac meseraicas. Caro autem maiorem ducit cum humano corpore similitudinẽ, proinde ex ea minus prouenit nocumenti, & hepatis aut meseraicarũ præfartio leuior, ac curationi minus minusque obsistens, imbibentibus membris longe procliuius ob cognationem quandam carnis succum, quàm panis. Tatiani hæretici, de carnis abstinentia dicti sunt Encratici: unde Encratitæ apud Hieronymum. Sitarcia in eodem exponitur pro annona, ab σῖτος, cibus, & ἀρκεῖν, sufficere. Cautum cibaria lege apud Romanos, scribit Athenæus, Ne quis in annum carnis fumosæ plus talentis quindecim absumeret. Creocaccabum dicebant Græci, carnem minutatim concisam cum sanguine & adipe ac liquore iussulento, dulciarioque.

Felicitatis humanæ inconstantia, rationibus præmonstrata quatuor. Timothei historia ad id. Ciceronis obscuritas illustratur ex Epistola ad Atticum. Interim, quæ agimus esse somnia. Artabazis historia. Itẽ Persei filij. XVIII

FElicitas, inquit Seneca, res est inquieta, ipsa se exagitat, mouet cerebrũ non uno genere: alios in aliud iritat, hos ad impotentiam, illos in luxuriam, hos inflat, illos mollit, & totos resoluit. Quinimmo si uerum facere iudicium uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortalium, ut inquit Euripides, nemo est felix. Proinde, ut ex Plinio uerba mutuemur, abunde atque indulgenter fortuna deciditur cum eo, qui iure dici non infelix potest: ut prætereeam Heracliti & Thaletis illud, Cuncta mortalium, seu bona ea sint, seu mala, dum oriri uidentur, occidere. Nam Pythagoræ oraculum est ac Platonis, dormire animum in corpore, ac quæ-

ſpiritu eatenus externari, & ab naturæ conſueto reuelli ſpectamus, ut etiam futura ratione pandant metrica. Verum enim uero ſi amoris poteſtatem amplius in apertum promas, explicesq́ pro dignitate, liquebit luce clarius, nullam prorſum affectionem æque ad cantum & muſicam nos prouehere iucunditatẽ. Ex quo inuulgatum id apud Græcos, cuius Sympoſiacon primo meminit Plutarchus: μουσικὴν δ' ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν, id eſt muſicã docet amor, & ſi fuerit indoctus prius. Amor ſiquidem induſtriam exacuit, eſtq́ plane artium inculpatus magiſter. Et proinde Plutarchi eiuſdem interpretatione, Plato παντὸς eum ἐπιχειρητὴν nuncupat, ut qui intentatum relinquat nihil, & ſeſe inſerat omnibus, καὶ γὰρ λάλον ποιεῖ τὸν σιωπηλόν, id eſt ſilentij cupidum ad garrulitatem producit. Iam uero deſidioſum, reſina, ueternoq́ pigriorem excitat mirifice, ac de ceſſatore acrem facit, & ad omnia præcelerem.

Melorum genera tria. Modos eſſe uarios pro morum diſsimilitudine. De Dorio, Phrygio, Lydio, Ionico. Quę quis in ratione muſicę excogitarit primus. De Calaminis inſulis, ſeu ſaltaribus: item Torrhebia palude, ſiue nymphæo. Polycephalos. Synaulia. Tibiæ inuentor. Syrinx. Horatij locus explicatur. De elegorum inuẽtore. Fiſtularum genera. Syriſtes, ſyriſcus, ſyria ſyrmæa, hyriſcus. Cap. III

SCribit autem in harmonico Cleonides, nec omiſit Boethius: & ab Aurelio Macrobio reconditiſsimæ ſcientiæ uiro, Naturalium ſecundo traditum ſcimus, ut Ariſtoxenum prætercam, & ex eius diagrammate Vitruuium, melorum tria eſſe genera, enharmonicum, diatonicum, chromaticum: ſed ex ijs quod principe loco poſitum, nimis intruſa, nimisq́ recondita difficultate deſertum exoleuit. Tertium mollicie inſita, infamiæ nota non caruit. Medium uero, id eſt diatonicum mũdanæ muſicæ doctrina Platonis aſcribit. Nec tamen defuere, qui mollius illud eneruatiusq́ (ut ſic dicam) genus, toto affectarẽt pede, cuiuſmodi Agathon tibicẽ memoratur. Illud nimirum conſtat, Muſicos modos Gentium uocabulis diſtinctos deſignatosq́. Etenim quo unaquæq́ gaudebat pro morum ratione, eodem modus ipſe cẽſetur nomine. Delectationem utiq́ ſimilitudo cõciliat. Hinc nata Phrygia, Lydia, Doria modulatio. Phrygiũ modũ etiam Barbarum appellat Porphyrio. Eius proprium eſt, ut inquit Lucianus, entheon: Lydij uero, bacchicũ: Dorij, honeſtum & graue. Adijcitur à pleriſq́ Ionicũ, quod floridum intelligunt, ac iucundum. In rebus ſerijs priſcos inuenio Dorium adhibuiſſe, non Phrygium, neq́ Lydium. Quare, quum quid lætius ac iucundius uel dicendum uel optandum eſſet, Ab Dorio dicebant in Phrygium. Verum tamen quid Caſsiodorus ſuper ijs prodat, attendendum magnopere: Dorius, inquit, prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector: Phrygius uero pugnas excitat, uotum furoris inflammat: AEolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumq́ iam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio grauatis cæleſtium appetẽtiam inducit, bonorum operator eximius. Ex ijs uero lux multa Quintiliano infertur, ſcribenti, in materia declamãtium poni tibicinem ſolitum, qui quum ſacrificanti Phrygium cecinisſet, ac ille actus eſſet in furorem, fingebatur accuſari. Lydiam tamen harmoniam Plato libro De republica tertio, plurimum reprobat, quæ acuta ſit, & lamentationibus accommodata: prima enim eius conſtitutio fletus lamentationisq́ cauſa facta eſt. Nam Ariſtoxenus in primo De muſica, Olympum tradit, in Pythonis ſepultura cecinisſe tibia ſecundum Lydium modulum funeralia. Hæc Politicorũ octauo Ariſtoteles de Lydia mixta etiam comprobauit. Compoſitam uero & mediocriter afficere Doricam retulit. Phrygiam diſtrahere animum, & rapere. Quamobrem non recte uideri Socratem in republica eam admiſiſſe modulationem: Subdorium & ſubphrygium uocat Ariſtoteles idem in quæſtionibus encyclijs, aſtruens ea in tragœdijs non eſſe chorica. Subphrygium uidetur dici modice remotum à uero naturaliq́ phrygio. Mixolydius item modus commiſerationis eſt, ac tragœdiæ congruens. Hunc Sappho inueniſſe prima traditur. Damon uero Atheniẽſis, ut pleriq́ conſentiũt, remiſſam reperit harmoniam, quæ mixolydio contraria eſt, iados autem perſimilis. Sunt qui Lydiam modulationem ab Cario Iouis, & Torrhebiæ nymphæ filio primum repertam uelint: qui quum forte erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine Tor-

rhebiam iussit appellari: ubi, quum nympharum, quas etiam Musas interpretantur Lydi, ut auctor Stephanus est, præsuaues inaudisset cantus, edidicit, atꝗ itẽ reliquis insinuauit. Memoriæ proditur id quoꝗ: in Torrhebia palude, seu lacu, quẽ dici item nymphæum uolunt, esse nympharũ insulas, quæ tibiarum cantu in ambitum mouentur: propterea ꝗ Calaminas uocari à calamis: atꝗ item Saltares, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouẽtur, ut Plinius scribit: tametsi à calaminis distinguere uidetur. Clonas elegus poeta & epicus tibicinicas regulas & concentus constituisse memoratur primus, sicuti Terpander citharœdicas leges princeps omnium peruestigasse narratur. Elegias, heroica item carmina Polimnestus Colophonius. Sunt tamen qui elegum carmen primitus enunciatum tradant, à Naxio quodam Theocle furente, siue is fuerat Eretriensis, aut ab Callinoo, sicuti Terentiano placet: ac inde ab Horatio dictum in Arte poetica, ex hac opinionum inter auctores inconstantia:

Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Olympus Phryx tibicinicam primus ad Græcos intulit, & dactylos Idæos, Midæ regis temporibus, & tibialem inuenit legem, quæ polycephalos dicta est, forte non diuersa à nomo, quem xynauliam siue synauliam uocant. Ea uero est, quum tibicines duo incinunt idem: aut certe, ubi cithara & tibia concentum faciunt. Fuit autem Olympus hic Marsiæ discipulus, & αὐλητικοὺς νόμους scripsit, & θρηνητικούς, id est tibicinicas leges & lugubres. Tibia uero usum Hyagnim primum uolũt, aut (sicuti Apuleius inquit) primus in canendo manus discapedinauit. Primus duas tibias uno spiritu animauit, primus dextris & læuis foraminibus acuto tinnitu & graui bombo concentum musicum miscuit. Porro sunt qui Apollinẽ non citharam modo, sed etiam tibiam inuenisse tradant, Cui rei argumento sit simulacrum Deli, cuius dextra teneat arcum, læua gratias sustineat, quarum singulæ singula musicæ instrumẽta manibus gestarent, una lyram, tibias altera, media fistulam teneret ore. Puerum præterea, qui laurum tempicam Delphos inferebat, tibicẽ pone affectabatur. Et quę ex hyperboreis sacra mittebantur, non sine tibijs, fistulis, citharis fuisse memorãtur. Sunt autem fistulæ, quas syringas uocant, generis non unius: est enim quæ dicatur monocalamos, à Mercurio inuenta, sicut à Sileno polycalamos, à Marsia cerodetos. Scire conuenit tamen, syringos notionem esse non unam, quippe est quando appellatione ea in rotæ foramen iniecta portio axis intelligatur, quin & foramen ipsum. Meminit Sophocles,

Κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων,
ἔχριμπτ' ἀεὶ σύριγγα.

Oblongior item fossa dicitur syrinx, sed hastæ repositorium quoꝗ. Syristen uocant inter grues marem, id est συριστήν. Syriscum esse uas tradunt plexile, in quod conijciantur fici: sed hyriscum pronunciant alij. Syriam pro crassiore accipiunt indumento, pinguioreꝗ à σισύρνη. Vel quod in Cappadocia, quam Syris contribuunt, confici solet. Syrmæa in Lacedæmone certamen erat, præmio proposito, quod ex farina & melle, nuncupant syrmeam.

Quæ musica probis admittenda moribus: item quæ instrumenta cẽseri improba debeãt. Magadis, magma, ecmagma, crocomagma, spadicarij. Quintilianus declaratur de spadicibus. Hypospadij, tibiæ, pactides. Baia. Baius color. Balius. Balię equi. Barbitos, brabyla, psalterium, naula, nablas, nablistę, panduristę, crembalum, sambyce. De iynge plura paulo, & uulgata minus. Quintiliani locus de psalmate, ubi plasmate forsan reponẽdum, quod quibusdam placet. Cap. IIII

CAEterũ ijs omissis forte præstiterit, Aristotelica subtexere placita: Melorum (inquit) distinctionem, qui in philosophia uersantur, eam afferunt: ut aliam dicant moralem: aliam effectiuam, id est πρακτικήν: aliam uero ἐνθουσιαστικήν, hoc est abstractiuam. At Cato De liberis educandis: Melos alterum, inquit, in cantibus bipartitum est: unum assa constat uoce, alterum uocant organicon. Proinde pergit Aristoteles: Tibiæ in disciplinam recipiendæ non sunt, nec aliud artificiosum instrumẽtum, ut est cithara: uerum quæ auditores efficiunt bonos, tibia pror-
sus

ſus moralis non eſt,ſed magis ὀργιαστική, id eſt concitatrix. Adde quod & ſermone uti prohibet,& faciem deformat ita, ut ne à familiariſſimis quidē pernoſcaris. Propterea apud Plutarchum Alcibiades inquit, filij Thebanorū quum diſputare neſciant, egregie tibijs utantur. Quin & à Pallade, idem inquit Philoſophus, nō alia magis cauſa abiectas tibias, quas illa repererat: ut ipſe uult ex fabula, quam διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου, id eſt ob faciei deformitatem. Tibiarum conſuetudo cœpiſſe uidetur poſt Medicas uictorias, quum Græci iam de ſe magnifice ſentirent, deſita uero Athenis diſciplina ea, Alcibiade auctore, quum percrebuiſſet, ab illo abiectas infractasq; tibias, pudefacto deformitate oris. Quod in commentario Pamphilæ nono & uigeſimo ſcriptum fuiſſe, adnotatum Gellius reliquit. Improbata item ſunt & inſtrumenta alia, ut pactides: quanquam apud Pollucem ſcribitur pyctides, apud Plutarchum item alicubi. Eſt uero organum dichordon, ut ſcribit Sopater: quod & magadis eſt, ut arbitratur Sappho: Ariſtoxenus diſparaſſe uidetur, quum ait, Magadin & pactida ſine plectro uenire in uſum pſalmo tātum. Ab Herodoto proditur libro primo, in bellum pergere ſolitum Halyattem fiſtulis præcinentibus, ac tibijs, & pactidibus, quod eſt fidibus, ſicut interpretatur Valla. Pactida legimus in Theocriti epigrammate. Scribit Anacreon, eſſe magadin pſalticum organum, à Lydis excogitatum, unde eſt apud Theophilum μαγαδίζειν uerbum, quod magadin pulſare ſignat. Alicubi tamen Ariſtoxenus, auctore Athenæo, pro eodem uidetur accepiſſe. Sunt qui pactide uſam in primis Sappho tradant. Organa hæc liquido diſtinxit Diogenes tragicus, atq; item Phillis Delius in ſecūdo De muſica. Magadin nuncupatā credit Duris à Magdie, qui fuit genere Thrax. Magadin eſſe pſalterium, putat Apollodorus. Magmata uero Gręcis unguētorum dicuntur feces: ſicuti ecmagma uocatur conſperſio, & ſubacta maſſa: quāquam Galeni aſtipulatu crocomagma eodem cēſetur nomine: quod crocini olei fecem indicat. Sed & barbiti, & quæ ad uoluptatem tendunt, heptagona, trigona, ſambycę: poſtremo quę chirurgicam depoſcunt ſcientiam, hoc eſt peritam manuum geſticulationem, omnia reijciuntur. Euripides eos coarguit, qui lyra in poculis utuntur: Ad iram enim (inquit) potius, luctumq; adhibenda muſica eſt, non inſuper cantu addecet ſoluere, qui iam uoluptatibus diffluunt. Fabius quoq; muſicā reijcit ab oratore ſuo, quem perfectum concipit & format, quæ in ſcenis effœminata, quæq; impudicis fracta modis ſit. Item pſalteria & ſpadicas, etiam uirginibus probis recuſanda ſcribit. Quum tamen in Themiſtocle Plutarchus illum ſcribat neſciſſe lyra uti, ac pſalterium tractare. Verum quia in Quintilianum impegimus, & locus hic quem aduocauimus, adhuc faceſſit negocium multis, non ſatis percipientibus, quid ſibi uelint ſpadices hac parte, quum ſcribat Gellius: Spadica eſſe Doribus auulſum è palma termitem cum fructu. Atq; item in libro ſecundo, eſſe punicei coloris ſpeciem. Nam & enarrator Maronianus, ubi Georgicon tertio, Poeta de equis ait:

Honeſti ſpadices, glauciq;.

Spadices, inquit, phœniciatos uocant, id eſt profeſſos myrteos. Ad quod item ſpectare illud Firmici contenderim ex Matheſeos tertio, qui Veneris recenſens decreta per ſingulas cæli ſtationes, illam facere quādoq; linteones ſcribit, ac plumarios: quandoq; uero tinctores, & ſpadicarios, aut textores, uel pigmētorum inuētores. Verum ut ambigere tādem deſināt, ex theſauris Iulij Pollucis nubilum omne tollemus. Sicut etiam teſtati abunde ſumus in gymnaſio Patauino, quum Oratorias inſtitutiones prouincialibus magno numero explicaremus. Nam inter organa muſica, ſpadix ab illo reponitur libro quarto, ubi ita ſcribit, Inter ea quæ pulſantur, eſt lyra, cithara, barbiton, quod ipſum & uarymiton dicitur ab Anacreonte excogitatū primo: uel (ut Pindaro placet) à Terpandro, ut eſſet pactidi Lydiæ ἀντίφθογγος. Barbilos autem, ſicuti ex decimo ἐκ λογῶν περὶ γεωργίας dicimus, uocatur de oſſe perſici enata arbor. Brabyla uero ſunt Theocrito, quæ communius coccymela dicuntur, id eſt damaſcena pruna: unde imperitioribus nōnullis obrepſiſſe opinor, ut id genus poma uocent brombas. Chelys, pſalterium, phœnix, ſpadix, lyrophœniciū, clepſiambus, pariambus, iambyce, ſcindapſus, epigoneum. Palmarum porro cum fructu termites baia quoq; nūcupant: unde prorepſerit baius in equis color: quāquam & balius dicitur, ſed uarius Euripidi intelligitur. Baliam ceruam legimus, id eſt κατάστικτον. Balios uentos accipiunt uiolentos: nam &

balias equos, celeres intelligunt poetæ. Hypospadij, ad spadicas nil pertinent. Sunt tamē eo nomine, quibus ab ortu οὐρῆθρα, id est urinæ meatus demissior est, sub eum qui dicitur Canis. Psalterium uero, quod improbasse Fabius uidetur, sicut & M. Tullius, De responsis aruspicum: alio modo etiam naula dicitur, unde naulia quoq; deducātur, diminutiua forma. Nam Ouidius ita cecinit De arte libro tertio,

Disce etiam duplici genialia naulia palma
  Vertere, conueniunt dulcibus illa modis.

Quæ quidem mire congruunt uerbis Quintiliani. Naulæ uero meminit etiam Philemon, ut refert Pollux: & Sophocles,

οὐ ναῦλα κωκυτοῖσι, οὐ λύρα φίλα.

Nablas legitur apud Athenæum, quem excogitarint Phœnices primi: unde & nablistæ, sicut panduristæ, à pandoro uel pādura, ut est apud Varronem & Martianū, quam ex marina lauro compingunt Troglodytæ. Vnde nouatum Lampridio pandurizare uerbum, id est panduram pulsare. Sunt tamē qui à psalterio naulia distinguant: quādo psalmi concentu, & modulis instrumenti eius canebantur. Et in magno mysterio, magnum prophetam eodem usum, prodit historia. Alexander Cytherius, ut tradit Iubas, psalterium primus impleuit chordis. Psalterium etiam Latine organum dici, nihilominus conuiuijs inseri solitum ad libidines excitandas, Ambrosius auctor est. Id comprobasse & Macrobius uidetur in Cœnis, libro tertio. Propterea ex ijs perpēdendum amplius, an in Quintiliano, ubi de carminum lectiōe agitur, sic legi omnino debeat, Nec psalmate, ut nunc à plerisq; fit, effœminata. Cæterum publica lectio plasmate præfert, ac qui hactenus sunt interpretati, sic agnoscunt prorsus. Psalterij meminit in Symposiacis Plutarchus. Quidam laudatorium item uocant. Videtur decem chordis fuisse instructum ex illo prophetico: Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. Hinc forte polyphthonga uocauit ea in Moralibus Plutarchus. quo in loco etiam tribona inter musica recenset instrumenta, id est βίβωνα. Psalmum proprie Græcorum scientissimi ex grammaticis citharæ interpretantur sonum. Octauam esse musicum instrumentum, de chordarum numero ita ex Hebraica tralatione nuncupatum, super Psalmos scribit Nicolaus theologus. Lyrophœnica sambycem nominat Athenæus, ac fuisse Ibici poetæ Rhegini inuentum, tradit. Fuit & crembalum organum, unde κρεμβαλίζειν uerbum, eo sonum elicere indicat. Sambyce usam primo sibyllam, produnt aliqui, à Sambyce quodam inuēta, unde & nomen. Est uero organum id, oxyphthongon, quo tetrachordo Parthi sint usi, ac Troglodytæ. Sunt qui iynga fuisse antiquis citharam cantus prædulcis tradant, ut inde omne quod expetas iucundius, recte iynga dicas. Cæterum auitij genus hoc nomine intelligūt alij, caudam perpetuo quatientis conciliantisq; amorem. Est porro plumis uarium, colli ac linguæ productioris, sed collum identidem circumagit inflectitq;, philtris accommodum & excantaminibus amatorijs: pendens enim ex rota agitatur, aut cum cerea amburitur rota super ardentes prunas. Tradunt alij, eius interanea explicari rotæ circumuoluta. Auem hanc præmonstrasse Iasoni Venus dicitur prima, uti Medeam præmulceret. Putant illud quoq;, Iynga puellam fuisse Pithus uel Echus ex Pane filiam, quæ cum pharmacijs in ἴυγ amorem prolectasset Iouem, ab Iunone sit in auitiam sobolem adoptata. de hac Aristoteles quoq;, ac cæteri nonnulli. Quin traditur illud quoq;, Omne medicamentū amicitiæ conciliandæ adiectum, recte iynga uocari.

Fabij locus ex primo libro explicatur. Vocis figura triplex. Dicrotos pulsus. Vocem quandam dici dendryazusan. Dorcadissans pulsus qui. De cycno nonnihil scitu haud indignum prorsus. Vocis abscissiones quæ intelligantur. Cap. V

VErum quia Fabij nodū paulo ante exsoluimus, & sermo de musica est, age locum haud paulo implicatiorem auctoris eiusdem explicare pergamus alterum. Sunt autem Quintiliani uerba ex libro primo hæc, Sit autem lectio uirilis, & cum suauitate quadam grauis, nec prosæ similis, quia carmen est, nec tamen dissoluta in canticum: de quo genere (inquit) optime C. Cæsarem prætextatum adhuc accepimus dixisse, Si cantas, male cātas; si legis, cantas. Hæc nisi quis altius introspe-

introſpexerit,& ad exactiorem libram reuocarit, non ſatis profecto nobiliſsimi aucto ris ſenſa penetret, cupiatq; apertioribus (ut dicitur) tibijs enarrari. Quare, quod nobis muti inſinuarunt magiſtri, quod & in alijs fecimus, faciemusq́, iam hinc appingemus. Sic igitur legimus, Vocem omnem aut eſſe συνεχῆ, quæ continua: aut διαστηματικὴν, quæ dicitur cum interuallo ſuſpenſa. Et continua quidē eſt, qua loquentes, uel proſam orationem legentes, uerba percurrimus: feſtinat enim, præproperaq; tunc uox eſt, nec hæret in acutis aut grauibus ſonis, ſed celeriter omnia connectit, expediendisq; ſenſibus, exprimendisq; ſermonibus continuæ uocis uſus operatur. Diaſtematice autē, ſiue interuallata eſt, quam canendo ſuſpēdimus. In qua non tam ſermonibus, quàm modulis inſeruimus: eſtq; uox ipſa tardior, & per modulandas uarietates quoddam faciens interuallum, non taciturnitatis, ſed ſuſpēſæ ac tardæ potius cantilenæ. His, ut Albinus autumat, & auctor comprobat Boetius, additur differentia tertia, quæ medias uoces poſſit includere, quum ſcilicet heroum poemata legimus: neq; continuo curſu, ut proſam: neque ſuſpenſo ſegnioriq; uocis modo, ut canticum. Scribit in Lexico rhetorico Ælius Dionyſius, à phonaſcis uocem quandam dici λγνδρυάζουσαν, id eſt amœnam, ut uolunt aliqui. Eſt utiq; λγνδρυάζειν, ſub quercus aut arboris cuiuſuis umbram humiliter confugere, quod ante inuentas domos feciſſe ueteres, conſtat. Signat id item uerbum, in aquam merſari occuliq;. Nec ſane mirandum, ex arboribus ad uocis rationes uocabuli factam tralationem: quando & apud medicinæ peritos ab animalibus ad pulſus indicia conformātur quandoq; dictiones. Nam, inquiunt, ſi arteriæ motus non perſeueret continuus, & interciſus à celeritate tranſeat in tarditatem, aut ediuerſo, ἀνισοταχύς appellatur pulſus hic, id eſt inæquiuelox. Quòd ſi interuallatus conquieſcat, ac mox cooriatur uelocior, δορκαδίζων uocatur, id eſt dorcadiſſans. Quæ nuncupatio de animalis producta in curſu natura eſt. Dorcada Hieronymus capream interpretatur. Origenes, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dici opinatur. Si uero à diaſtole recurrat, priuſq; quàm omnino contrahatur, rurſum percutiat ἁφὴν, id eſt tactum, δίκροτος uocatur à percuſſu geminato. Nam & dicroton dici biremem, ex humanioribus ignorare poteſt nemo. Microſphyctos uocant, quis puſillus eſt uenarum pulſus. Plura ſeſe ingerunt multo, uerum ne hæc quoq; modum exceſſerint, ut parerga, uehementer ſum ueritus. Sed illud non præteritum in tanta muſices mentione, moleſte (opinor) feret nemo, canentem cycnum à pauciſſimis auditum, etiam ſi uulgatior fama tenet, ingruente fatali momento, εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον εἶναι τὸν κύκνον, id eſt uoce cantuq; præcipue præſtare cycnum. Auctor tamen primo Variæ narrationis Ælianus eſt, audiſſe quandoq; ſe canentem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου οὐκ ἤκουσα. Quoniam uero animal ſit φιλῳδὸν, Græci κύκνειον uocant eius melos. Appendix autem illud erit, ab Ariſtotele cycnum uocari καλλίπαιδα καὶ πολύπαιδα, quia plures producat, & ſpecioſos fœtus. Quàm porro retuſam uocem dicunt Latini, φωνῆς ἀποκοπάς, id eſt uocis abſciſſiones appellare Grecis eſt mos, id eſt maximam quaſi raucedinem. Apud Theocritum uox trychna, uelut ſtrychna, pro molli uſurpatur, quia eiuſmodi cenſeatur herba ſtrychnos.

Muſica triplex. Organorum item muſicorū diſtinctio. Cruomena, enchorda, proſoda, pneumatica, hydraulica, citharodia, aulodia, lyrodia, proſodia. Citharis, cithara differunt. De lyrio, & loto. Lotages. Spodalia. Ciceronis locus explicatur. Cap. VI

Svnt porro è celeberrimis auctoribus, qui muſicā eſſe triplicē tradunt: mundanam, humanam, organicam. Et mundanam quidem ex cælorum concentu inenarrabili deprehenſam aſtruxere, necnon ex elementorum nexu mutuo ſubtilitatis immenſæ. Sed & mira temporum uarietas id ipſum iuuat argumentum. Quo enim pacto fiat, ut tantorū orbium rotata uertigo, tacito, ſilentioq; feratur ambitu, etiam ſi nobis minus audientibus, miranda ſonorum tranſeat iucūditas? Hanc Plato aſſeruit, hunc conſectati omnes approbarūt, nec Boetio diſplicuit, etiam ſi ſæpe Ariſtotelico. Tradere Homerus quoq; eſt uiſus, Heraclito Pontico interprete, quum de Apolline in Græcos irruente, ita canit,

ἔκλαγξαν δ᾽ ἄρ᾽ ὀϊστοὶ ἐπ᾽ ὤμων χωομένοιο αὐτοῦ κινηθέντος.

Humanam uero musicam facile perceperis, si in te ipsum (quod Persius inquit) descendere incipias, & miraculum diuinũ amplius expendas. Etenim quæ uis alia spiritalem uigorem mentis compotem, mortali ac terrenæ compagi fermentat, adglutinat, continet, ad præscriptã perducit metam, nisi coaptatio quædam, & ueluti grauium leuiumque uocum, quasi unam efficiens consonantiam temperatio? Quid animæ potestates tam dissentaneas, & compugnãtes sæpe conspirare facit: quam ex rationali, & rationis impote ui conflari, Aristoteles sensit, & docuit? Quid uero corporis elementa conciliat, aut rata firmaque fermentatione continet partes? Quam uero organicam nuncupant, ea iam ad instrumenta spectat, quæ uarietatis summæ pro ingeniorum captu artifex peritia excogitauit. Hæc uero aut intentione perficiuntur, ut neruorum cõtemperato tractu, aut spiritu, ut in tibijs uel his quæ aquæ constant ratione: aut percussione quadam, ut in his quæ uirga ærea feriuntur. Quæ neruis intenduntur, cruomena uocant, aut enchorda, uel etiam ἔντατα, & prosoda, id est πρόσωδα. Quæ spiritu inflantur, pneumatica dici ualent: uel, ut Plutarchus, ἐμπνευστά. Sicut quæ propellit aqua, hydraulica, etiam si in architectura sua item sunt πνευματικά, & hydraulica instrumenta, à Ctesibio excogitata primum, ut Vitruuius scribit: & est à Plinio repetitum Naturalis historiæ septimo. Domus, inquit Ammianus Marcellinus, studiorum serijs cultibus antea celebratæ, nunc ignauiæ ludibrijs torrentes exundant, uocali sono, perflabili cantu fidium resultantes: denique pro philosopho cãtor, pro oratore artium doctor ludicrarum accitur. Et bibliothecis sepulchrorum ritu in perpetuum clausis, organa fabricãtur hydraulica, & lyræ ad speciem carpentorum, ac ingentes tibiæ. Citharis & cithara diuersa sunt, ut scribit Aristoxenus in commentatione περὶ ὀργάνων: nam citharis lyra est, qua utentes uocantur citharistæ, quos & λυρῳδούς dicunt. At cithara est, unde citharœdi uocantur. Distinctionem hanc cõtra Timarchum agnoscit AEschines, & ab Ammonio repetitam scio. hinc citharæ cantus, citharodia nominatur: sicuti tibiæ, aulodia: lyræ, lyrodia. Critias uero citharœdicos cantus etiam prosodias appellauit. Ex grammaticis thesauris illud est, à lyra dici lyrion, forma diminuta, ut à thyra thyrion, à come comion, id est uiculus. Erant & loti tibiarum genus epithalamium: ut illud in Epigrammate,

λωτοὶ ἄχευν, καὶ θαλάμων ἐπλαταγεῦντο θύραι

id est, insonabant loti, & thalamorũ perstrepebant ianuæ. Sunt tamen qui in loto priorem corripiant syllabam, ut λωτοῦ τῶν πνεύματα μέλπει. & esse calamiscum interpretentur, unde dicantur lotages, qui lotum exercent. Spondalia, sunt spondaica ratione concinnati cantus, quibus utebantur in rebus diuinis, ut melodijs longioribus prospera deorum uoluntas firmaretur: qua ratione Pompilius Numa spondeum & põtificium dixit: unde Ciceroni lux infertur De oratore libro secũdo: Quum ex persona, inquit, mihi ardere oculi hominis histrionis uiderentur spondalia illa dicentis.

Tibiarum species. Prouerbium, Quid opus erat longis me tibijs incinere? Plagialos. Hippophorbus. Tibiarum inuentores. Sirites. Phorbion quid, Photingia. Papinij ex Thebaide locus explicatur. Proaulion quid. Proœmium. Prologus. Item diaulion. Thebanorũ in tibijs præstantia. Item Pronomi tibicinis. calamaules, rhapaules, matroa, diopi, gingras. Tibia dextra, & sinistra. Athena tibia. Tibiæ pares, uel impares. Cantica. Diuerbia. Thebanorum uituperatio. Glottocomion. Sibene. Crupezia. Tibiarum longarum in sacris usus. Cap. VII

TIbiarum uero species inuenio plures. Sed prius Dionis proferamus historiam & enarrationem: Quum post arreptum, inquit, imperium Otho sacrificaret primo, dira portẽdi animaduertit: quamobrem facti pœnitens, τί γάρ με, inquit, ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; quid erat opus longis me tibijs incinere? Est hoc, inquit Dion, parœmiodes in eos, qui extra quàm sit eis accommodum, quippiam adoriuntur: id est, οὐδὲν τῶν ἔξω τι τοῦ προσφόρου σφίσι ποιούντων. Tanquam dicas, Quid necesse fuit imperium inuadere, ac pro adepto dijs sacra obire: quum omnia cessura in perniciem uideantur? Verum ad tibias redeo. Est quam Libyes plagialon uocant, ex loto. Elimos ex buxo est, inuẽta à Phrygibus. Sicut hippophorbon scenetæ Libyes excogitarunt, & in equorũ pabulis utuntur, fit ex lauro. Phorbion, ut hoc

interim

interim non taceamus, uocant Græci, ut Ariſtophanis enarratores explicant, tibicinis ori circumpoſitam pellem, ne rimam concipiat labellum. Monaulus Aegyptiorum inuentum eſt, hoc eſt Oſiridis, ut aliqui interpretãtur, qui & photinga excogitarit etiam, unde & photingia. Sunt autem ex loto, inde & lotinæ tibiæ dicũtur. Meminit monauli in Thamyre Sophocles. Cenſetur uero hæc nuptialis maxime, Tityrinon quidam item uocant. Fuit uero monaulus, qui poſtea dici cœpit calamules, id eſt calamo incinens. Nam rhapaules eſt, qui calamen inflat, id eſt ſtipulam. Tibiam poetæ etiã Libyn uocant, ut ſcribit Duris: quia Sirites auleticæ inuentor, Libys eſſet, Nomadum unus, qui & quæ matroa uocantur, id eſt μητρῷα, cecinerit primus. Matroum apud Smyrnam celebrat Strabo γεωγραφουμένων libro quarto decimo. Interpres eo nomine matronarum accipit locum. Ipſe malim Matris deum ſic templum dici, quod alicubi hoc opere liquebit. Scribit Plutarchus, Lycurgum rhetorem ubi iam è uita demigrandum aduertit, in matroum ac buleuterium ferri ſe iuſſiſſe, ut eorum quæ in republica geſſiſſet, pœnas daret, ſi quid foret delictum. Phryges item tibiam inueniſſe lugubrẽ memorantur, qua & Cares ſunt uſi: flebilis enim Carum incentio. Produnt ex noſtris etiam nonnulli, Lydijs tibijs læta concinere, ueteris fuiſſe moris, Phrygijs uero triſtia: quoniam tres haberẽt tibiarum modos, Ionicum, Lydium, Phrygium, quod & barbarum. Ex ijs uero innoteſcit amplius, quid ſibi Papinius uelit, quũ Thebaidos ſexto ita canit

Quum ſignum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia: cui teneros ſuetum producere manes
Lege Phrygum mœſta.

Dignum ſcitu quod tertio Rhetorico legimus apud Ariſtotelem, quod ne intercidat, hic protinus implantabimus. Procemium, inquit, eſt orationis exordium: id in poeſi nuncupatur prologus: in tibiarum uero incentione, proaulion: quod (inquit) liberum eſt, ſicut in demonſtratiuis principia. Sed ad rem. Tibiarum quaſdam legimus uocari parthenias, quaſdam uero pædicas: item Andrias, quæ dicuntur teliæ & hyperteliæ: ſunt & cithariſteriæ, ac dactylicæ. Nam Phrygias etiam elymos dicunt. Habentur & diopi, muſocopi, & hypotreti, necnon hemiopi. Diopos bifores intelligimus, ſicut ſemifores hemiopos, quæ epulis adhiberentur. Proinde in Plauto ſunt, qui ſemiſonarios artifices ad hoc referendos putent. Elymos etiam ſcytalias dicunt. Theriam tibiam ex hinnulorũ oſſibus, concinnarunt Thebani, ære obductam foriſecus. Cornu incinunt Tyrrheni. Minutula tibia gingras eſt, flebilem & ipſa emittens ſonum, à Phœnicibus comperta, unde & nomen: nam Phœnicum lingua, gingram uocant adonim. Gingricarum tibiarum meminit in Polyhiſtore Iulius Feſtus. Sed Pompeius Feſtus putat, ab anſerum uoce nuncupatas: Qui, inquit, dicuntur gingrire. Meminit Athenæus: ſed tibias uocari gingros ſcribit. Tibia dextra, inquit Varro, alia eſt, quàm ſiniſtra: ſic tamen, uti coniuncta cenſeatur, ſiquidem eſt altera carminis eiuſdem modorum incẽtiua, ſuccentiua uero reliqua: nam ſic paſtorum uitam dicimus incentiuam, quia uetuſtior: agricolarum, quod recentior, ſuccẽtiuam: quam rem doctiſsimus comprobat Dicæarchus. Sic ergo paſtorali ſuccinit agricolatio, ut inferior, ſicut tibia ſiniſtra dextræ foraminibus. Pares autem tibiæ dicuntur, uel impares: quoniã ſi quando artifex monodio agebat, unam modo tibiam inflabat, ſi quãdo ſynodio, utranq;. Monodiũ intelligo, quum unus aliquis è ſcena cãtum profert, nec chorus ſimul. Porro ubi canebat chorus, tibijs choricis, id eſt choraulicis concinebat artifex. In canticis uero pyraulicis reſponſabat. Cantica in Comœdijs intelligimus, ubi unus modo loquitur. Sicut diuerbia uocantur, quum diuerſæ agunt perſonæ. In choris nullus eſt certus numerus. Scythæ androphagi & melanchlæni, ac Arimaſpi aquilarum & uulturum oſſa tibiarum uice inflant. Celtæ ex calamis fiſtula utũtur, atq; item Oceani inſulares. Apud Aegyptios polyphthongos tibia ex hordeaceis calamis compingitur. Fuit & tibia dicta Athena, qua Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis uſum memorant. Fiſtula, quam tonarion uocant, C. Graccho præcipuo ſuorum temporum oratori, muſicus, quibus deberet intendi, modos incinebat. Diaulion in ſcena dicebatur, ubi tacentibus omnibus intus concinebat tibicen. Thebanos præcipue inter Græcos tibiarum artifici muſica præcelluiſſe: ac inter Thebanos Pronomum tibicinem diſticho comprobatur, quod & appoſui,

gratum, opinor, facturus toto pede cum Græcis, ut nunc est, contrahentibus.
ἑλλὰς μὲν, θήβας προτέρας προὐκρινεν ἐν αὐλοῖς.
Θῆβαι δὲ, πρόνομον, παῖδα τὸν οἰνιάδου

Alias Thebanis negocium facessunt auctores Græci, ut micropsychis ac gulæ mancipatis: ut qui thria concinnarent, ac enarsilochos, & hallantas, necnon schelidas, quibus etiam Mardoneum excepere cum Persarum quinquaginta. Tibiarum repositoriū uocant γλωττοκόμιον & σιβύνην: nam crupezia, tibicinum sunt calciamenta. Tibijs incinuisse longioribus olim inter sacrificandum, Plutarcho credimus, & indicauit Dion. In tibicines illud est apud Græcos concinnatum,
ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
ἀλλ᾽ ἅμα τῷ φυσᾶν χ᾽ ὡ νόος ἐκπέταται
id est, homini quidem tibicini mentem non ingenerarunt dij, sed simulac tibias inflat, difflatur mens.

Nomos in musica quid. Nomorum species. De polycephalo & orthio nomo pluscula. Castoriū melos. Castoreum. Laconici regis mos. Pæanes duo in bello. Carnij moduli. Carnia festa. Carna dea. Augustini locus pensitatur de Iano. Sciades loca. Carneonica. Fabatiæ calendæ. Caranus quid Persarum lingua. Nomæ, hyponomus, nomus. Hyponoma ulcera. Cap. VIII

Legimus præterea subinde in musica dici nomos. Id uerbum haud ita imbutis perpolitisq; parere difficultatem potest. Proinde sciendum, in carmine, ac cantilena, nomon significare qualitatē uocis ac moderationem, qua uel remissiore uel acutiore utimur. Eandem itaq; cantilenam duobus tribusúe nomis modulantur musici. Ratio autē nominis ea est, quia Græce nomos, lex est. Veteres autem prius quàm literas scirent, leges cantabant, ne eas obliuioni mandarent: quod tēporibus suis in more Agathyrsis fuisse, Aristoteles scribit. Ergo primas posteriorum cantilenarum eodem appellarunt nomine, quo omnes uocabātur superiores. Terpandri nomos celebrant Græcorū scientissimi. Alij à gentibus denominationem trahunt, ut AEolius & Bœotius: ab rhithmis alij, ut orthius & trochæus: alij à modis, ut acutus & tetracedus: alij ab ipso & amasio, ut Terpādrius & Capion. Fuit & ab euentu nuncupatus Polycephalos nomos: nā obtruncata ab Perseo Medusa, inter superstites sorores luctus est exortus haud mediocris, sed & serpentum syrigmus, id est sibilus ex earundē inaudiebatur capite. Quo uelut concentu quum oblectaretur Pallas, ex imitatione auleticen excogitauit, quam de serpentū numerosis capitibus etiam polycephalon censuit nuncupandam. Sunt quibus arrideat amplius, polycephalum dici, φ quinquaginta afforent uiri, incinente tibicine, ex quibus constitueret chorus. Quidā etiam num κεφαλὰς procemia intelligunt, uelut procemijs multis constans cantus dicatur polycephalos, quem ab Olympo compertum memorant primum. Orthios dici uidetur, quod extentus foret ac robustus. ὄρθιον Græci dicunt, in altitudinem surrectum. Orthius, inquit Martianus, ex tetrasemi elatione, id est arsi, & octasemi positione, constat, ita ut duodecim tempora hic pes recepisse uideatur: propter honestatem positionis sic nominatus. Orthia tamen phalanx dicebatur, quæ procederet in cornu, profunditatem habens longitudine maiorem. Dianam orthriam Seruius fascelidem intelligi uoluit, ut quibusdam placere animaduerto. Orthiam tamē inuenio in Apophthegmatis Plutarchi, in cuius ara cæderentur pueri, qui dicūtur Bomonicæ: quanquam in Lycurgo, augurij nuncupauit aram. Sudas nunc orthion legit, orthrion quādoq;: quibusdam nomen inflectentibus à diluculo, quod uocant ὄρθρον. Scribit Pindaricus interpres, esse in Arcadia Orthusion mōtem, siue Orthion: unde Orthosia dicatur Pindaro Diana; quæ ab alijs etiam Orthia: ni, inquit, malis ita nūcupari, quoniam parientes surrigat. Orthiæ Dianæ meminit in Theseo Plutarchus. Sed interpres, orthium dici chorum est opinatus. Quæ de orthij etymo prius apposuimus, à Gellio comprobari uidentur, ubi ex Herodoti libro primo, super Arione fabella repetita, illū scribit, impetrato à nautis ut canere liceret carmen illius consolabile, tunc quod orthiū dicitur, uoce sublatissima cantasse. In quo aduertendum obiter, in septem sapientum conuiuio Plutarchum scribere, adortū Ariona nomon pythicon concinere pro sua & nauis salute. Pollux uero

lux uero tibiæ sonum, orthion dicit: unde, inquit, orthios nomos. Polymnestus orthiorum poeta celebratur. Nomi huius meminit in libro De regno Dion. Nomon hunc ad belli ardorem excitandi uim habuisse, scribit Eustathius: nam concinente Timotheo, uelut furens ad arma prosiluit Alexander. Significat ipsum hoc uel Homerus Iliados rhapsodia undecima. Meminit & Maximus Tyrius. Castorium melos Laconicũ erat, quo utebantur in prælijs, ut fortiter & audenter agerent, mortemq; contẽnerent: sicuti Plutarchus abunde testatur. Quin & rex ante quam pugnas iniret, rem diuinam Musis faciebat, quo & oratione & memoria in primis digna promerent facinora. Græcorum autem mos fuit, duos concinere pæanas, Marti quidem in hostibus congrediendis, Apollini mox bello absoluto. Illum priorem, enhyalium uocant. Castoreum autem obiter testes intelligimus animalis fibri, siue castoris: uti libro trigesimo secundo Plinio traditur. Virosa castorea ex Ponto mitti cecinit Virgilius: quando, ut scribit Strabo, inibi uenenosa habentur. Castorium deniq; melos dici interpretãtur, quod armatam saltationem Dioscuri cõpererint primi, quum ὀρχησταί forent plane. At Dioscuris Palladem primam Enoplion incinuisse nomon, prodidit Epicharmus. Ex quo præcinente tibia, congredi cum hostibus adorti Lacones sint. Est & castorum infecturæ species. Castoreum colorem Græci cinereum intelligunt. Carnios item modulos legimus quandoq;: cõstabant hi, ut uidetur, neruis pluribus: nam Timotheũ carnijs id genus deditum modulis Ephororum unus, arrepto gladio interrogauit, ex utra parte neruos abscinderet, qui superessent ad septẽ. Carnia uero festa item erãt Spartæ (ut puto) Apollinis, qui etiam carnius dicebatur. Militaris uitæ imaginem ea præferebant. In nouem locis, quæ Sciades dicebantur ab umbræ scenicæ similitudine, noueni epulabantur uiri, diebus nouem. Inuenio apud Græcos, Carnea primum uicisse Terpandrum. Hinc certe nuncupatos scimus Carneonicas. Carneorum deniq; mentio est Herodoto libro septimo, atq; item octauo. Carnios sacerdotes fuisse apud Sicyonios, auctor Eusebius est. Praxilas ait, à Cranio nominata Iouis & Europæ filio, quem amauerit Apollo. Alcman, à Caraneo Troiano. Demetrius, à κράναι, quod est πλῆσαι. Siquidem Menelaum memorant, ad Troianum bellum profecturum festa hęc uouisse, si rem perficeret. Sunt qui Carna dici putent à Græcis festa, quoniã equus dureus è carnio ligno fuerit compactus. Carna uero dea erat in Latina historia, quam uitalibus humanis præesse credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) ut iocinora, & corda, quæq; sunt intrinsecus uiscera, salua conseruaret. Huic templum dicauit Brutus, quia cordis beneficio publicum statum emendasset. Hanc esse cardinis deam intellexit sexto Fastorum Ouidius. Et Iunias calendas, quas uulgo Fabatias dicunt: quia fabæ adultæ diuinis adhiberentur rebus, illi sacras ueteri tradidit ritu illis uersibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc est:
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Iani porro cum hac concubitum celebrat idem poeta. Quod ignorasse Augustinus uidetur quando Diuinæ ciuitatis septimo ita scribit: De Iano non mihi facile quicquam occurrit quod ad probrum pertineat, & forte talis fuit, ut innocentius uixerit, & à facinoribus flagitijsq; remotius. Sed in magnis uiris hosce uelut neuos haud mirer, quãdo & Hieronymus uir in doctrinis tantus, apud auctores de Lyncurio nil sibi cõpertum fatetur: quum tamen lapilli mentio sit apud Theophrastum & Plinium. Carnius mensis fuit Græcis, quẽ Metagitniona dicebant Athenienses: Maium interpretantur nonnulli. Quod uero de nomo diximus, sciendum, affectionem esse quæ Græcis dicatur νομή: quam Therapeutices quinto Galenus esse finit, quum putredinis metu adhibere cauterium cogimur. Sic autem dicitur, quoniam depascens proxima, serpat assidue ab ijs quæ affecta sunt, ad ea quæ ritu naturæ se habent: re uidelicet ab accidenti præmonstrata, non de substãtia nomine accersito. Significare ipsum hoc & Plinius animaduertitur, quum libro uigesimo, mala corporis quę serpant, dici nomas, tradit. Hyponomus ad præsens institutũ pertinet nihil: sed de eo nomine Thucydidi signatur subterranea cauitas occultior: unde ὑπονομεύειν, id agere est: cuniculum interpretari possumus. Nomos item, accentiuncula in fine posita, Plinio prefecturam indicat: quando & Diodorus Aegyptũ in sex ac triginta distribuit nomos, id est leges, si interpreti credas. Satrapias

trapias nuncupat Herodotus quoq;. Hyponoma ἑλκη dicta Græcis, cuniculosa interpretantur nostri, ut quæ indirecta flexibus multis carnem subeant.

Arcadum studia in musicis. Virgilij locus enarratur ex Bucolicis. Artificum musicorũ uituperatio, ex Plutarcho. Aristotelis sententia ad idipsum De Stratonico citharœdo iucunda lectu. Fides frustra pulsare. Bos lyricus. Blityrion. Blityri. Scindapsus. Cap. IX

MVsicam, si ueram expendas atq; legitimam, uniuersis hominibus conferre plurimum, constans bene sentientiũ opinio est. Arcadibus uero inquit Polybius, & necessaria maxime. Proinde ita receptum moribus apud eos est, ut non pueros modo, uerum & adolescentes ac iuuenes ad trigesimum usq; ætatis annũ ea disciplina imbuendos curent, quum sint alioqui difficilis uitæ homines austeriorisq;. Cantu & choreis Libero patri ludos cõcelebrant, singuli pro ætatis ratione. Deniq; uita omnis id genus cantionibus studijsq; impenditur. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla prorsum ignominia est. Musicam nescire nemo potest, quia necessario discitur. Eius imperitiam fateri, illic turpissimum est: nec id lasciuiæ causa, uel deliciarum, sed ut labores assiduos in colendis agris, & uitæ præterea duritiem atq; asperitatem, & austeriores mores ex cæli tristitia quadam prouenientes, hac quasi dulcedine remolliant, ac contemperent. Huius autem rei argumentum ingens ex Cynethensibus est, qui quum instituta maiorum peruicacius aspernari cœpissent, in eam breui feritatem abiere, ut in nulla Græciæ totius ciuitate scelera maiora, aut crudelitatis exempla æderentur immitiora. Ex ijs uero quæ ex Polybij historia subsignauimus, dilucere manifestius opinor, cur uates Mantuanus in Bucolico ludicro subinde in cantilenæ mentione Arcadas plurimis efferre laudibus non desinat: ut etiam ita enuntiet,

Soli cantare periti Arcades. Et rursum,
Arcades ambo, Et cantare pares.

Certe musica, particeps disciplinæ est: ut præclare docuit Aristoteles: item ioci, & rationis ocij degendi. At enim cantores & citharœdos sunt qui βαναύσους uocent, hoc est uiles: & opus illud non putent uiri, nec sobrij, sed iocantis, argumento quod Persarum Medorumq; reges per alios id tractantes, uoluptatis fiunt participes. Præterea de dijs ita opinamur, ueluti Iupiter ipse nusquam concinat, aut cithara utatur, uti statuunt poetæ. Porro ut Plutarchus scientissime docuit, quod & alibi commonuimus, contemplari optima semper debemus, ne cõtemplemur solum, sed nutriamur quoq;. Hæc uero sunt in operibus, quæ à uirtute proficiscũtur, quę aspectu ipso æmulationẽ quandam & stimulos ad imitãdum inijciunt: in reliquis uero etiam si admiratio insit, tamen sæpe contrarium euenit. Operi nanq; afficimur, eius auctorem contemnimus, ut in unguentorum, ac purpuræ ratione: his enim oblectamur, at infectores & unguẽtarios sordidos ducimus. Ex quo sapiens id cẽsetur Antisthenis, qui quum Ismeniam optimum audisset haberi tibicinem, At homo nequam est, inquit, non enim si probus foret, tibicen esset. Et Philippus quum accepisset, filium suauius quodam loco cecinisse, urbane est obiurgatus, Nonne te pudet, inquiens, quòd tam bene canere scias? Satis enim, superq; est principi uiro, canentibus alijs, audiendi superesse otium. Idem & in plerisque alijs obuenit: neq; enim quisquam ingenuus adolescens, quum Pisæ Iouem esset intuitus, Phidias fieri concupiuit, aut Iunonem Argis, Polycletus, aut Anacreon, aut Philemon, aut Archilochus, etiam si eorum opera summa sit admiratione prosequutus. Verum enimuero his quæ contra musicam promũtur, occurrere facile est, si Aristotelẽ tradente, dispiciamus acrius, quousq; illi opera danda sit ab ijs qui ad ciuilem uirtutẽ erudiuntur. Et quæ melodia, quiúe rhythmi sint perdiscẽdi, quibus item instrumẽtis utendum. Nam in eo utique refert plurimũ, estq; in ijs obiectionum solutio. Clarum quippe est, non oportere disciplinam eiusmodi impedimento esse cæteris actionibus, neq; ad res bellicas ciuilesq; corpus efficere inutile. Quod erit utique, si in illa non elaborabunt usq; ad concertationẽ, neq; admirabilia consectabuntur, & superflua: sed eatenus ut gaudere ualeant concentu probo, & rhythmis. Vnde item percipi licet, quæ ad musicam institutionẽ recipienda organa. Cęterum in hac musicæ pragmatia lepidum succurrit Stratonici citharœdi scomma, quo Propin Rhodium proscidit facetissime. Erat is corpo-

is corpore procerus, arte citharœdica non bonus, & corpore inferior. Scitantibus uero nonnullis, cuius nam modi foret is, Nullus (inquit) malus, grādior piſcis. Poſtremū uero hoc adiectum ob infantiam hominis eſt. Fuit quippe Stratonico ingenium alioqui in numerato ſemper, ducta uel hinc coniectura. Habuit is in ludo nouem Muſarū imagunculas, & Apollinis unam, diſcipulos autem duos modo. Quum quæſiſſet ex eo quidam, quot ei forent diſcipuli? Cum dijs, inquit, duodecim. Luſit idem in citharœdum, qui diceretur Bos, lyræ non peritum ualde: nam ubi id inaudiſſet, Olim (inquit) dicebatur ὄνος λύρας, nunc uero, βοῦς λύρας. Porro extat in citharœdos parœmia, ubi incinentes nec cibo afficiuntur, nec capturis, εἰς κενὸν κρούειν τὰς χορδάς, id eſt fides fruſtra pulſare. Meminit Lycophron,

Τοὶ γὰρ ψαλάξεις κενὸν νευρᾶς κτύπον.

Ex muſicæ ratione promitur illud quoq; in delatorem ab Marcellino prolatum. Paulus, inquit, crudelior ſuccentor fabularum, è promptuaria cella fallacias extulit. Blityrion & ſcindapſum pro muſico organo accipiunt Græci. At blityri, inquiunt, ipſius eſt chordæ imitamentum. Galenus uero Therapeutices ſecundo: Quid, inquit, an nihil tibi ſignificare uidentur hæ uoces, animal & morbus: ſed ſimiliter efferri: ut blittyri, & ſcindapſus?

> Cani remigibus ſolitum. De Chryſogono modulatore. Trāquilli locus explicatur. Quid ſuffertum, & differtum. Sufflamē quid. Hieronymi locus reſtituitur. Intus canere, ac foris quid. Catieni qui ſint. Item quid ſtruthiſſare. Seruius explicatur de titis columbis. Creca quid uocent, ac quid ὑποκρέκειν. Titiſſare. Titis auicula. Trygon unde. Titigonion. Tithæ aues. Titybiſſare. Titij ſodales. Paratitla. Titli. Titlaria. Cap. X

Cicero in Verrē quodam loco ita ſcribit: Ab hac præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriā, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. Quæri forte poteſt, quid ſibi parte hac Cicero uoluerit, proinde paucula ex Aſconio ſubnotauimus: Sciendum, inquit, eſt cani remigibus per ſymphoniacos ſolitum, & per aſſam uocem, id eſt ore prolatam: & ut in Argo naui, per citharam. Niſi, inquit, quia in claſſe dixit, intelligere uelimus, ad hoc ſymphoniacos capi ſolere, ut in claſſe pugnantibus claſſicū canant: unde ipſi tubæ, claſſici nomen impoſitum. Porro Ciceronis ſenſum iuuat item plurimum, quod in Græca lectum hiſtoria eſt. Quippe refert Duris Samius, in Alcibiadis naui ab exilio redeuntis Chryſogonum fuiſſe quendā modulatorē, qui tanta arte remigum manus dirigebat, ut quum illi remorum pulſum cum Chryſogoni cantu coniungerent, iucundam audiētibus redderent harmoniam. Cæterū & in hac mētione muſicæ occurrit mihi locus item Tranquilli in Nerone: Media, inquit, in orcheſtra frequente populo epulatus, ſi paululum ſubbibiſſet, aliquid ſe ſufferti tinniturū Græco ſermone promiſit. In cuius nodi explicatione hæſit Lynceus interpres, & in ſolœciſmum fœdiſſimum conieciſſe auctorem Latiniſſimum uidetur. Quòd ſi Senecę uerba uel aduertiſſet uel expendiſſet exactius, facilis ei fuiſſet enarratio. Sic igitur Naturalium primo ſcribit: Præterea quum dicitur tibi, nubem ſole eſſe ſuffertam, non dicitur, colorem illum immixtū eſſe uelut duro corpori ac ſtabili & manenti, ſed ut fluido & uago. Suffertam nubem hic accipio interfuſam, aut illuſtratam. Ex quo liquet, Trāquilli ſenſum eſſe illum, Cantaturum ſe clarius aliquid, aut quod Græci dicunt πυκνόν, id eſt denſum quippiā, ac ſucci plenum. Nam & differtum pro pleno legimus tum apud Horatium, tum uero apud L. Florū, qui de Cleopatra ita ſcribit: quòd ubi deſperauit à principe, ſeruariq; ſe triumpho uidit, incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſolæum ſe (regum ſepulchra ſic uocant) recipit. Ibi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio iuxta ſuū ſe collocauit Antonium. Sed & Seneca in conſolatione ad Albinam: Iumentorum, inquit, corpora differta & coacta pingueſcere. Quin in Quæſtionibus rurſum: Erāt enim pinguia & differta corpora ex longiore otio: Adijcit calculum & Tacitus de Poppæa: Corpus, inquit, odoribus differtum conditur, tumuloq; Iuliorum infertur. Erit ergo aliquid ſufferti, plenius paulo quippiā, & ſucculentius. Porro ſufferti uocabulo ſummoneor, opem Hieronymo feram in epiſtola ad Pammachiū: Quintus Ateius, inquit, qui ingenium in nume-

in numerato habebat, ut sine monitore tacere non posset: de quo egregie Cæsar Augustus, Quintus noster sufflammandus est. lego, sufflaminandus est, ex Seneca Declamationum libro quarto, etiam si inibi non Ateius, sed Acherius legitur modo. Est autem sufflamen, quo impetus rotæ decurrentis reprimitur. Iuuenalis satyra ultima,

Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Apud Senecam sunt, qui suffibulandus malint legere. Cæterū quia latius iam de musica indagine uaria scrutati sumus, iam commodum est inde resilire, ne concinnitatis studio, inconcinna nimiū, & absurda prorsum ista fiant: quando erunt qui opinentur, tam longis non fuisse incinendū tibijs. Quare si & paucula modo adiecero, coronidem apponam. Quum canant citharistæ, manus utriusque officio perfungi, quippe plectro dextra utitur, & hoc est foris canere: chordas uero sinistræ carpunt digitis, quod uocant intus canere: quoniam quæ sinistra sunt, sæpius interiora dicuntur: ut apud Virgilium,

Dum proram ad saxa suburget   Interior.

Et apud Sallustiū, Introrsus prima Asiæ Bithynia est. Intus apud Plinium, in terrarum situ loca statuuntur, quæ in mediterraneis fere sunt. Sciendum tamen, Comitem exteriorem uideri ab Horatio dictum, à sinistris assectantem: sicuti etiam approbat Acron. Horatij uersus hi sunt:

Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus, ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

In sanctis porro literis adnotatū & illud, Dextrum dici uisum pro interiori, sinistrum pro exteriori. Adnotatum etiam, ὑποκρέκειν dici, quum summisse quieteque insonant citharœdi, citharā dum coaptant. Proprie uero κρέκειν pronunciatur de organi eius concentu, etiam si κρέκα uocant capillum. Proasma, & epimelodema, item epode esse uidetur tanquam cantilenæ procœmium, uelut apud Theocritum,

ἄρχετε βωκολικᾶς μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Catienos porro pro cantoribus usurpasse Horatium, scribit Porphyrio, à cantore nobili appellatione deflexa:

Catienis mille ducentis,   Mater te appello, clamantibus.

Qui uero strident potius quàm canant, στρουθίζειν Græce dicuntur, quod Latine enūciare licet struthissare: ex passerum uoce, qui struti uocantur, uerbo deflexo. Passerculi uero creduntur πιπίζειν, id est titissare: ex quo titis corriuatur, ut scribit AElius Dionysius, auiculæ species, aut etiam auis quælibet minutior. Hinc arbitror illlustrari egregie Seruium in Bucolico ludicro interpretantem, titos dici columbos non Latine quidem, sed multorū auctoritate tanquam Latine. Titos uero palumbes dici interpretor, ex passerum salacitate, qui solent πιπίζειν. Nam & apud Persium, pro libidinosis titos accipimus. Est & uerbum huic affine τρίζειν. Sed est id uespertilionum proprium: nam τρύζειν, uocem exprimit asperiusculam, unde & inflectitur trygon. Inuenio titigonion esse item animal paruum, cicadę persimile. tithas aues, id est τιθὰς ὄρνιθας, in Prognosticis Aratus domesticas intelligit: sic enim scribit,

καὶ τιθαὶ ὄρνιθες, τοὶ ἀλέκτορος ἐξεγένοντο

Tithæ uero nuncupantur uelut mansuetæ, ac mites. πιτυβίζειν, ut ne hoc quidem prætereamus, hoc est titybissare, dicitur de perdicibus quibusdam: sicut cæteri postea dicuntur κακκαβίζειν. unde apud Comicum, κακκαβῶν. Titios nuncupari sodales, Varro scribit, ab titijs auibus, quas in augurijs certis obseruare solerēt. Nos item legimus, sodalium augustalium esse additum sacerdotium, uti olim T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales instituerat Tatios: auctor Annalium primo Tacitus. Paratitla nil ad præsens faciunt institutum. Sunt tamen eo nomine argumēta titulis apposita, & uelut indices. Nam titlos ab capitibus, quæ cephalæa Græci uocant, distingui, in illorum literis traditum est, Quando habeat Matthæus titlos octo & sexaginta, capita uero trecenta & sex ac quinquaginta. Verum apud eosdem titlaria inuenio pro pugillaribus aut schedarijs: quæ & ptychia nuncupasse animaduertitur Leontius.

Principum priuatorumque mollius sibi indulgentium exempla. Cyriæ quid Plutarchus restituitur. Qui sint blacæ: item blacennomion. De Apicio scitu digna

ac quæcunq; hic agere uel pati uidemur, nil omnino uideri aliud, quàm somnia. Vitæ magister pronunciauit, Mundum esse uniuersum in maligno positum: quod exitu, miserabili comprobat Artabazes Parthorum rex; & Tigranis potentissimi regis filius, quem bello uictum meretrici reginæ, ceu mancipiũ uilius, dono dedit Antonius cum præda, & Persicis spolijs. Nempe ut quo illustrior fuerat uictoria, eo turpior foret largitio, qua rex tanto deformaretur ludibrio. Eadem uerò fortunæ inconstantia Adramitenum Andriscum in fullonia natum ob Pseudophilippi nomen euexit: at Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum edocuit uictum. Eunus uerò ergastularius seruus fugitiuos in Sicilia ductauit. Splendido loco nati plerięq; Viriati genua sunt amplexi, & Spartaci quoque. Suppetunt & in hoc exempla mille. Illud hic apposuisse, operæpretium fuerit, tum quia scitu iucundum, tum quia insimul nodus ex sexto Epistolarum ad Atticũ explicabitur, ni fallimur, egregiè, quem quum Patauij eum librum prouincialibus auditoribus meis interpretarer, ut conniuens, transilueram: testatus tamen, nusquam me, quòd ad eam historiam pertineret, comperisse. Nunc ex Vlpiani Græci rhetoris monumentis loci eius enarrationem aucupabimur: simul & humanæ leuitatis tumorem reprimemus, edocentes, quò tandem spes nostras deceat collimare, ne à scopo seiuncti, uelut umbræ uagemur. Igitur ut à Cicerone ordiamur primum, eo quem præsignauimus loco, ita Græce scriptum reperias, τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ κόνωνος πατρί, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι, hoc est, libertum autem eius, qua Cononis pater nomenclatura, nihil omnino curasse. In hunc scopulũ impactus est lembus. In eo quid alijs obuenerit, non statuo, neq; enim cuminum serimus, ut maledictis & linguæ procacitate, ac morsu arcuato, lætiores prouentus hisce nostris lucubratiunculis conquiramus, ne improbè item faciamus, si in alienis subinde ostentare ingenium uelimus, lacerando, conuellendoq;, quanquam id publico bono non reijcimus quandoq;. Verum ne diutius legentium desideria distineamus: is ita refert, cuius testimonium paulo antè aduocauimus. Timotheus Atheniẽsium dux fuit, Cononis pater, initio uel fortunatissimus, si quis alius: memoriæ siquidem proditur, ad quodcunq; mitteretur bellum, facilem, ac perinde certam retulisse uictoriam: unde factum est, ut à pictoribus non aliter per picturam exprimeretur, quàm ut dormiens, assistente ei muliere, quam fortunam intelligi uolebant, quæ retia ferret, & id genus instrumenta alia, uenationibus accommoda: hoc figmento prudentioribus insinuantes, pro eo fortunam omnia peregisse: ipsum uerò nil prorsum aliud, quàm dormitasse. Cæterum ubi is grauius hæc, molestiusq; ferre cœpit, asserens audacius suæ ipsius uirtuti, & ingenio perspicaci uictorias omnes acceptas referri, par esse, procul fortunæ aura sequestrata, indignata dea dicti tumore, nunquam postea Timotheum ex hoste potitum uictoria. Plutarchus parte quadam ipsa hæc item cõprobat ijs ferè: Timotheus, inquit, fortunatus habebatur imperator, quo nomine exstimulati quidam non citra liuorem ciuitates ex pingebant, sponte se in cyrtum insinuãtes, uas est id piscatorium, illo altius consopito. Ad quæ Timotheus eludens: Si tanta, inquit, uel dormiens conficio, quid excitatũ me facturum putatis? Scribunt nõnulli ex Græcis amplius, in paupertatem eum recidisse: ut qui Venerem sibi cecidisse, nimio plus gestiebat, miserè mox, ac extra quàm opinaretur aliquis, casu sit profligatus caniculari. Quin dum sequundiore uteretur dea, solitam se illi fortunam subinde offerre. Timotheũ deniq; Cononis patrem commonstrat Pausanias quoq;, ne refractarius aliquis aduersum ire meditetur. Timothei turrim celebrat Aristophanes Pluto. Hæc nimirum grauius commonent, quotquot ex uoto cogitata omnia citra pulueris tactum conficiunt, ne nimium sibi fidant, sed uolubilem felicitatis humanæ inconstantiam ante oculos proponãt, scientes eiusdem esse numinis utranq; paginam facere, uel potius nostra omnia esse in motu, nil solidum, nil quod eodem diu permaneat gradu: quoniam usq; ad ludibria, mundi pars non uilis, homines quatimur fortunæ salo, nullaq; non hora occurrant, qui lethargum patiantur, communem (ut ille ait) delusarum mentium morbum. Quid, quòd omnis uita supplicium est. In hoc profundius inquietiusq; proiecti mare, alternis æstibus reciprocum, nunquam stabili consistimus loco, pendemus & fluctuamur & alter in alterũ allidimur. Sed quætat aliquis, nec ineptè, unde nam sit nostræ felicitatis subsultans adeo, & (ut sic dicam)

F inconstans

inconstans inconstantia? Huius uerò rationes ab scientissimis afferri quatuor, animaduerto: diuinam, cœlestem, naturalem, humanam: quippe diuina prouidentia ita sancitum, fugacia hic esse, ac haberi omnia, ne in tendiculam dilapsi teneamur obretiti, ac diuinorum prorsus obliuiscamur: ad quæ nascimur, & modo non desipiamus, ducimur, prouocamurq; per momenta. Cælestis uerò dispensatio sic diuino nutu dirigitur, ac cõtemperatur, ut perpeti ac irrequieto corporum illorum motu & uertigine inenarrabili, quum primum ad summum uel altitudinis uel directionis peruenerint planetæ, mox retro abeant. Porrò ab sextili aspectu uel trino, quos salutares arbitrantur in quadratũ, uel oppositum, qui habentur noxij, relabantur. Deinde, ipsius naturæ nutu ita elementis ordo iniungitur, dum prærapido globorum cælestium circumaguntur incessu, ut quum calor aut frigus, siccitas uel humecta uis ad summum naturæ suæ prouecta fuerint, nec progredi altius, nec consistere omnino uel minimum permittãtur: quin intenta qualitas remittitur, ac laxata refluit mox. Quam quidem relabendi uicissitudinem præcelerem consequuntur & corporum nostrorum humores ac temperaturæ. Quod scienter est ab Hippocrate significatum, ubi summam corporis ualitudinem iudicari fallacissimam pronuntiauit.

Felicitatem ueram ex deo esse. Opinionẽ de deo esse omnibus insitã. Prolepsis quid. Triplici calle conscendi ad dei cognitionẽ. De prophetis, item de CHRISTO scitu digna. Virginis partum Aegyptiorum comprobari doctrina. Cap. XIX

PRoinde altius generosiusq; esse excitandum animum, ni undiq; inscitiæ caligine circunfusi lapsitamus, liquet opinor, quærendumq;, quod sit homini propriũ bonum: ne, quod historicus inquit, uitam sicuti peregrinãtes transeamus, sitq; præter naturam corpus uoluptati, anima uerò oneri: siquidem bono suo constant omnia. Vitem commendabilem fertilitas facit, sapor uinum, uelocitas ceruum, iumenta dorso fortia sunt: quia illorum unus hic usus est, sarcinas ferre. In cane sagacitas prima est, si peruestigare debeat feras: cursus, si consequi: audacia, si mordere. In homine uero quid optimũ est? Nempe (inquit Seneca) ratio, hac antecedit animalia, deum sequitur: hæc recta, & consummata felicitatẽ hominis impleuit: quam Erichthonium illum, mirandæ uetustatis uirum, Dardani ex Batea filium, ne suspicatum quidem esse, contenderim. Eum tamen omnium hominum fortunatissimum antiquissimi ex Græcis pronuntiant. Consumata ratio deum habet scopum, in quem cogitationes omnes & actus dirigat, quando illuc tendit noster conatus omnis. Ab illo seiuncti bulla euadimus, & si quid bulla compertũ imbecillius est. Natura humana, inquit Iamblichus, nec rationem quidem orationem'ue de deo suscipere potest sine deo, nedum diuina opera absq; illo ualeat implere. Est quippe imbecillis adeo, & hebes prorsum, ut nullum nullitatis suæ remedium habeat, nisi quandam diuini luminis portionem, desuper influẽtem, absq; ea nil omnino à nobis diuini perfici potest. Deus est omnia, potest omnia, implet omnia in semetipso. Nos autẽ ad diuinitatẽ uelut ludus. Quòd si in deo bonorum omnium essentia perfectioq; continetur, ac prima potestas, primumq; bonorum principiũ illic est, merito sacerdotes soli, & qui similiter superis se dederint, atque legitimè unionem ad illum fuerint consequuti, bonorum omnium principium atq; finem studiose prosequuntur. In hoc utiq; statu & ueritatis contemplatio adest, & intellectualis scientiæ consummatio: atq; unà cum Dei cognitione conuersio quoq; ad nos ipsos, nostriq; agnitio comitatur. Quãobrem idea felicitatis est, ipsum cognoscere bonum: sicuti idea malorum est, utiq; ipsa boni obliuio & fallacia circa malum. Hinc Platonici ductor agminis Plotinus: Malum (inquit) animæ est, alienis, id est caducis hærere, bonum uerò domesticis atque cognatis. Ex hoc item illud est: Mihi uerò adhærere deo, bonum est. Propterea sciẽter Mercurius: Est, inquit, hominis mensura ante omnes religio, quam sequitur bonitas: ea demum tunc uidetur esse perfecta, si etiam cupiditatem omnium alienarum rerum despectui habeat uirtute munita. Vnusquisq; pietate, religione, prudentia, cultu & ueneratione dei clarescit, quasi oculis uera ratione perspecta, & fiducia credulitatis suæ eatenus inter homines præstans, quatenus astra reliqua sol luminis maiestate agnoscitur præcellere. Adijcit his calculum quoq; grauissima, & plausibilis

plausibilis maximè Pythagoræ sententia, quem dicere solitum accepimus, ὅτι βέλτισοι γινόμεθα πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζοντες, id est accedendo ad deum effici unumquenque optimum. Adde publicum humanæ reipublicæ consensum. Ex tot, inquit M. Tullius, generibus nullum est animal, præter hominem, quòd habeat notitiã aliquam dei. Ipsis porrò in hominibus nulla gens est neq; tam fera, nec tam immansueta, quæ non etiam si ignoret qualem deum haberi deceat, tamen habendum sciat. Ex quo efficitur, ut is deum agnoscat, qui unde ortus sit, quasi recordetur. Sed & alibi idem Cicero, quanquam sub aliena persona: Quæ gens (inquit) est, aut quod genus hominũ, quod nõ habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum, quam appellat Epicurus prolepsin? Equidem quantum coniectare licet, triplici nos calle potissimũ ad tantę duci pietatis cultum animaduerto. Primò quidem naturali hac, quã diximus, sagacitate, quam immẽsa illa nobis prouidentia infudit. Postea uerò etiam rationibus philosophicis, ex ipso ædificij ordine, architecti prouidentiã comprobantibus. Propheticis demum uerbis atq; miraculis. Hæc uerò Christianæ ueritatis sectatoribus adsunt munificè, desunt Gentibus, ueterũ superstitionibus (aut erroribus potius) animam in euidens præcipitium trahentibus, irretitis obuolutisq;. Taceo uetustiora, taceo & noua: quæ utraq; uirorum maiestate præcellentium in diuinis rebus coruscant latissimè, quorum cõmonitionibus, minis, exhortationibus, miraculis personant omnium aures, quando præpotens ille spiritus diuinus animas illas sanctiores in nostra emolumenta prouexit altius, & illarum enuntiatione rerum excellentium stupenda reserauit arcana. Quid uerbis humanis ineffabilem, immo nec mente quidem comprehensibilem CHRISTVM hic memorem? aut Christianorum ingeram auribus? Aliorum quibus datum cælitus sarctum tectum opus polliceri, sit munus hoc tam amplum, tam extra hominis captũ. Illud modo subtexamus: ipsum hunc quem lapsæ naturæ restitutorem, dei filium præpotentis, deum ipsum agnoscimus, ueneramur, colimus, quibusdam ueluti lineamẽtis à Platone prius, mox & à Platonicis præsignatum, ac obscurius delineatum. Prophetam igitur legislatorem quidem, sed diuinum, Platonici putant: qui ut habeatur talis, oporteat eum manifestis quibusdam miraculis ad homines diuina prouidentia mitti. Quem sanè prophetam humani generis ducem diuinum Plato & Auicenna cognominant. Nam huc demum tendit Platonicum illud in libro De regno: Sicuti bestiæ nequeunt à bestijs feliciter sine homine duci, ita neq; homines ab homine sine deo. Probat insuper Auicenna: Animam quidem prophetica lege uirtuteq; imbutam à diuina solum prouidentia mitti. Corpus autem ad animam prophetæ suscipiendam idoneum disponi à deo, non tantum proxime, sed per animas cælorum motrices, tanquam per ministras, ac etiam per cælos ipsos, quasi per instrumẽta dei. Sed nunquid reticebimus, quòd quarto Legum Plato diuinissimè uidetur uaticinatus. Deus, inquit, omnium nobis est mensura, multoq; magis, si quis (ut ferunt) homo est. Quod exponẽs Platonicus nobilis, Si deus aliquis homo est: id est, si quando fiat homo, ut ferunt oracula, scilicet prophetarum. Quod ad uirginis attinet partum, in Aegyptiorum mysterijs lectum est, Mulierem ab spiritu afflari diuiniore, non uideri absurdum, extraq; naturæ potentiam: atq; eundem generationis semina item inserere. Quando & sic natos aliquot, nobis ex historia suggeritur. Cæterum quo risu, quáue exsibilatione excipienda est scelestissima Luciani impietas, qui nos irridens ægerrimè fert, qui Græcorum deos abnegemus, & ἀνεσκολοπισμένον σοφιστὴν προσκυνῶμεν, id est cruci suffixum Sophistem adoremus, & ex illius præscripto uiuamus. Nec à Trinitatis diuinæ infanda alibi abstinet supplosione. Sed abunde Græca natio, quid de eo sentiendum foret, sanxisse uidetur, blasphemi conflato cognomine. Verum exitus eo amplius, quoniam à canibus fertur conscissus, homo fœdissimus, loquentiæ multæ, at sapientiæ minimæ. Quanto pium magis, quanto religiosius ita statuere, ut sciamus, primum esse dei cultum, deum credere, dein de maiestatem illi suam reddere, & cum maiestate bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illum esse, qui præsidet mundo, qui uniuersa, ut sua temperat, qui humani generis tutelam gerit, qui coercet, castigat, pœnas pro noxa irrogat, iustis præmia elargitur æterna. Vis deum propitiari, inquit Seneca, bonus esto: satis illum coluit, qui imitatus est. Porrò quod uides omne, quo cælestia & humana conclusa sunt: unum est, mem

bra sumus corporis magni. Natura nos cognatos ædidit. Hæc nobis amorẽ indidit mutuum, & sociabiles fecit: ex illius constitutione miserius est nocere, quam lædi. Iste uersus in ore sit perpetuò, sed & in pectore: Homo sum, humani nihil à me alienum puto.

Salutis rationem esse in religione tantum. Cecropis inuẽta. Religiones falsas, & superstitiones omnes ex astrologia & syderibus profluxisse. Lucretij locus declaratur. Cap. XX

QVamobrẽ reiecta omni uesica, sic cum Aurelio Augustino cludamus partem hanc: Religionem esse eam, quæ uniuersalem continet uiam animæ liberandæ, quoniã nulla nisi hac liberari potest. Hoc est canonicũ iter, quod unum ducit ad regnum non temporali uestigio nutabundum, sed æternitatis firmitate securum. Hoc inquã augustissimum iter doctissimus ille Porphyrius quæsiuit quidem, sed non reperit: non repererunt & alij, quãtumuis rerum naturæ capaces uiri, quos prisca tulit ætas, etiamsi singulari studio & solertia inenarrabili ista consectarentur: CHRISTI pretiosissimus sanguis effusus reserauit, & credentibus incomparabiles thesauros, patrum nostrorum memoria incognitos, etiamq; infantili simplicitati patefecit. Comparetur nunc Christiano statui principis Augusti illa passim certatimq; ab auctoribus celebrata felicitas, quantula demum deprehendetur? quam pusilla? quàm nulla prorsum? Ipse sibi tamen nimis placebat in ea, plausibiliter sibi abblandiebatur: siquidem quum Caium ex filia nepotẽ in Armeniam mitteret, comprecatum ferunt à dijs, comitem illi Pompeij beneuolentiam, Alexandri audaciam, suam uerò ipsius fortunam. At Cecropa ueterum pleriq; mirantur, quòd omnium primus Iouem appellarit, simulacra repererit, aram statuerit, uictimas immolarit: quum ante illum nemo ista inter Græcos perpetrasset, aut agnouisset omnino. O temporum conditionem miseram, ó ineptam uanitatem. Stultitiæ dux, ignorantiæ magister, à doctissimo quoq; plausu excipitur festo, auctor uitæ ridetur. Verum ita prorsum res habet, Deus omniũ est principium, ac finis: proinde colligi facile potest, deo nos esse natos, non nobis. Propterea dei cultus, uirtutum uirtus est: at enim dei cõsequutio, uirtutum utiq; præmium est, sed incomparabile. Hinc fit quoq;, uti uiuere ij demũ uideantur, qui de diuinis scribunt uel loquuntur, aut cogitant. Quòd si è medio auferatur diuinus cultus, erit sanè rationale animal uel brutis infelicius. Cæterum hic præstat unus præcipuè, ut mente uiuamus: hoc est, ut semper ac feliciter uiuamus. In mente siquidem status est, ac tranquillitas. Verum ab mente delapsus ad inferos se ipsum intrudit. Sed quoniam de religione agimus, illud sciendum amplius, religionum exortum & uarietatem esse qui syderibus acceptam referant, quæ urbibus & prouincijs propria, peculiariq; potestate præsideant. Ex rerum uerò cælestium studiosis pleriq; ad eas quas uocant cõiunctiones magnas planetarum superiorum, referre maluerunt: Saturni præsertim, atq; Iouis. In qua sententia esse Arabas animaduerto, & Latinorum item multos, qui illorum consectati uestigia sunt. Ptolemæus uerò Apotelesmaton libro secundo, Asiaticos scribit, qui exortum spectent, ac meridiem, Veneri, Saturnoq; rem diuinam facere: quoniam trigono subsint aridæ qualitatis, hoc est Virgini, Tauro, Capricorno, quibus dominentur Venus & Saturnus. Rursusq; qui inter meridiem habitent, & occasum, Venerẽ summè ac Martem colere, quoniam humectæ subijciantur triplicitati, cuius cum Marte Mercurium ac Venerem præsides fecit. Atque ita deinceps reliqua subtexuntur. Iam uerò & Manichæorum hæresis, quæ liberum excutit arbitrium, non aliunde initia ducit, quàm ab astrologorum fata astruentibus disertationibus. Ex astrologiæ porrò sinu profluxisse superstitionum omnium uanitates, locupletissimus auctor Varro testatur. Geomantiam astrologiæ itidem adoptant, qui eiusmodi doctrinam profitentur. Iam & magiæ clauis commemoratur astrologia. Nam quid de chiromanticis dicemus? A quibus excogitata scimus in manuum uolis septẽ montium supercilia, quæ cælestes præferant planetas. Cæterum hæc omnia esse acuta potius delyramenta, & uanissimas uanitates, quàm documenta, uitæ usibus concinnata, nemini non arbitror liquere. Nos tamen eo in primis consilio recensuimus, ut Lucretij locum aperiremus, qui libro De natura primo, religionem destruere uolens ita scribit,

Humana ante oculos fœde quum uita iaceret

In terris oppreſſa graui ſub relligione:
Quæ caput à cæli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans:
Primum Graius homo mortalis tollere contra
Eſt oculos auſus.

Hominum pectora debuiſſe feneſtrata fieri ex apologo. Vitilitigator. Hominum prauitas. Et cur traditũ, animas tranſire in beſtias. De Plotino nõnihil. Cap. XXI

FAbulas, quarum nomen falſi profeſſionem indicat, aut tantum cõciliandæ auribus uoluptatis aut adhortationis ad bonã frugem gratia, repertas eſſe, legimus. In hoc genere, quod poſterius eſt, multas ſæpe ac periucundas altero (quod dicitur) oculo percurrimus. Sed eam in quã proximè recidimus, dum iſta commentaremur, nullo modo præterire poſſumus, quod inſtituto noſtro belliſſimè congruat. Ferunt ergo mythologi, Mineruam, Neptunum, Vulcanum de artis peritia inter ſe amplius diſceptare cœpiſſe: atq; inibi quidem Neptunum periclitandi cauſa effinxiſſe taurum, Mineruam uerò domum ſubſtruere adortam, à Vulcano eſſe expreſſum hominem. Eius certaminis arbiter erat Momus: is diligenter ſingula conſpicatus, quid in quoq; uitio uerterit, operæ non eſt referre, in homine utiq; id accuſauit, debuiſſe architectum Vulcanum pectus eius effingere feneſtratum, ut ſic eo planè recluſo ac patenti, omnibus perſpicuum fieri poſſet, quid ſibi uellet, quid meditaretur, uera'ne promerentur, an ſecus: quando & Moralium ſeptimo Ariſtoteles ait, prauitate inſignem hominẽ milies eſſe fera nocentiorem. Fabellæ autem huius lepidiſſimè concinnatæ documẽtum illud mihi præmonſtrare uidetur ſcitiſſimè, quod eſt à M. Tullio poſitum in quadam ad Quintum fratrem epiſtola: Multis, inquit, ſimulationum inuolucris tegitur, & quaſi uelis quibuſdam obtenditur uniuſcuiuſq; natura. Frons, oculi, uultus perſæpe mentiũtur, oratio uerò ſæpiſſime. Nec extra pomœria nati fallũtur modo, quod ferri poſſet: ſed uel intra inſtituti uix ſibi cauent: immo ne Argus quidem, uti in fabulis traditur, oculatus totus impoſturas humanæ prauitatis euaſerit. Sententiam eandem Socrates item comprobauit de feneſtrato pectore, puto ex id genus apologo, Ne (inquit) occultiores deliteſcerent ſenſus, ſed ad conſiderandum paterent: quoniam hominũ effigies habent ferarum animos, ut inquit Seneca. An non Hercule, ſicuti Plinius ſcribit, ex homine homini plurima ſunt mala? Cætera animantia in ſuo genere probè degunt: at diuinũ hoc animal, & miraculum quoq;, quod ſæpe repetimus, & ſuo probatum loco eſt, uenerandum atq; adorandum, nunc aperta ui, ſæpius fraude mutuo arietare (ut ſic dicam) non ceſſat. Nec homini tantũ homo lupus eſt, quum qui ſit, non nouit, ut Plauti uerbis utamur: ſed & quanto notior, tanto etiam ſæuior, & immanior, fraudulentiorq;, ac planè uitilitigator: quod uerbum, Plinio docẽte, eleganter ex uitijs & litigatoribus concinnarat Cato: ſed eo & Firmicus utitur Matheſeos quinto tribus locis. Verũ modo uitiligator ſcribitur, modo uitilitigator. Huius uerò, ut ad inſtitutum redeamus, abſurditatis quam eſſe aliam rationem opinemur, quàm quæ ex Ariſtotelis oraculo promitur? Homo, inquit, ut perfectione ſuſcepta, animantium cũctarum optimus eſt, ſic à lege ac iuſtitia ſeiunctus, omnium efficitur peſſimus. Dedit quidem optimus ille parens rerũ animis noſtris igniculos quoſdam, & quaſi ſcintillulas ad omnem uirtutem percipiendam: cæterum igniculos eos malis moribus opinionibusq; deprauatis, ut M. Tullius auctor eſt, ſic extinguimus, ut nuſquam lumen ingenitũ appareat. Quòd ſi eos adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nunc uerò, ſimul atq; in lucem æditi & ſuſcepti ſumus, in omni cõtinuo prauitate, & in ſumma opinionũ peruerſitate uerſamur, ut penè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe uideamur, ut merito Lucretianum illud poſſit comprobari,

O miſeras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris uitæ, quantisq; periclis
Degitur hoc æui, quodcunq; eſt.

Porrò ex hac hominum ferina in alterum rabie ſæuiendi, atq; item omnifaria malè uiuendi libidine, prorſus bruta: natam, opinor, infamem illam de animarum tranſitu poſi-

tionem. Quoniam Timæus Pythagoricus nobilissimus in libro quem De mundo & anima scripsit, quem postea imitatus est Plato: Migrationem in bestias, inquit, induci falso ad terrorem hominum impiorum, ut pœnæ saltem formidine, & specie absurda immaniq; à uitijs inquinamentisq;, quibus candori animæ labes inuritur, retraherentur, proficerentq; in bonam frugem. Sed & Pythagoras, à cuius placitis hæc in primis uidentur inualuisse, id ipsum ita significauit: Si deposito, inquit, corpore liberum ascenderis ætherem, eris immortalis deus, non ultra mortalis. Orpheus quoq; in ipso Mercurij terrestris hymno,

Κωκύτου ναίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης.

Id est Cocyti habitans irremeabilem necessitatis uiam. Sed nec Aegyptiorum sacerdotum scientia omnino comprobari re uera demigrationem animarum eiusmodi tetram formidolosamq;. Quinimmo ad ferinum uel heroicum animæ habitum referendã, opinantur, quãdo apud eos hominis nuncupatione animus modo intelligatur. Quod aperuit Mercurius Aegyptiorum pontifex maximus, qui quum emigrationem eiusmodi ritu poetico descripsisset, adnexuit, legem diuinam nõ permittere animi humani in bestias transitum. Quinimmo pœnas statuit sempiternas impijs animis in mundi huius infimis elementorum gradibus. Agit quoq; gratias Deo, quòd bonos uiros æternitati consecrarit. Item dicit, usqueadeo coniungi mentem deo, ut erroribus ex eo non implicetur amplius. Zoroaster quoq; in libro, cui titulus Μαγικὰ λόγια τῶν ἀπὸ Ζωροάστρου μάγων. Zoroaster, inquam, abs quo omnis ueterum theologorũ sapientia manasse creditur, inquit, σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. hoc est, tuum uas habitabunt bestiæ terræ. Quòd si intra nos bestiæ sunt, intra quoq;, non extra de homine in bestiam, ac ex bestia remigramus in hominem. Cæterũ nec desunt, qui ista sic interpretentur, ut animarum quæ similem brutis duxerint uitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur. Quod ipsum Platonis doctrinæ ualde consentaneum putat Olympiodorus: quoniam Plato animas purgatissimas inter deos censuerit uersari: impuras autem inter sepulchra reuolui: quo fiat, ut umbris quandoq; terreamur, quippe quum corporei quippiam circa se contraxerint, sicut & in se: unde fieri Plato uult, ut uideri quandoq; possint. Ex priore autem sensu, si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, uel Herculis quæstum in ea attriturus, die noctuq; torpebit. Miluus, qui raptu uiuet per concupiscentiã: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur: homo, qui ciuiliter uiuet: heros, qui naturalia scrutabitur: dæmõ, qui mathematica: angelus, qui diuina. Talis enim fit animus, qualem induit habitum. Ex quo in Phædro Socrates: Ego (inquit) cõsidero, utrum ipse sim bestia Typhone multiplicior, an diuinius animal. Porrò quid in ijs Aurelius Augustinus senserit, quid'ue Porphyrius, qui scire cupit, legat Ciuitatis diuinæ librum decimum. Plato autẽ figuratè metamorphoses istas in Timæi parte postrema sub Pythagorica persona poetico quodam excursu persequitur. Iamblichũ certè rationalem animam puduit in brutum præcipitare. Quanto causatius nos Christianæ ueritatis cultores hoc genus nugamenta retundemus, illius prophetici memores perpetuò: in circuitu impij ambulabunt, ueluti ita dicatur: impietatis anquiri oportere, si quis ambitus eiusmodi & demigrationes enixius tueri contendat. In quam decuriam, alioqui philosophus nobilis, & inter Platonicæ sapientiæ sectatores facilè princeps Plotinus transcribi se nescio quo modo patitur, dignus qui cum Timæo potius stipendia faceret, ac ubique triarium ageret, nec rorarium quandoq;. Noscendum quoq; in libris περὶ ἀρχῶν ab Origene μετεμψύχωσιν defendi.

Fidei cõmendatio præcipua. Qui dicantur palimboli. Thessala perfidia. Thessalæ alæ. Thessalus equitatus. Rhombus quid. Trapezia. Thessalica portio quid. Capanica, capane, scapane, scaphiũ, ama. Capus, et cape quid. Capania Pallas. Ogygia, cur pro antiquis. Thebe, cur dicãtur. Ilici esse simile, quid sit. Cohors sacra Thebis quæ: inibi adnotatur interpretis Plutarchi lapsus fœdissimus. Iolai historia. Pharsalorum & Bœotiorũ uoracitas. Scytala Musarum quid. Cap. XXII

NVmam Pompilium memoriæ proditum est, quum Romanæ iuuentutis bellicosos acresque spiritus & ferocientes (ut sic dicam) animos, incusso deorum metu remollire, ac retundere cuperet, omnium primum Fidei templum constituisse, illamque Romanis, Plutarcho auctore, maximum esse iusiurandum demonstrasse. Proinde quum ad id sacrarium flamines bigis, curru arcuato, id est obtecto desuper, ac uelut fornicato uehi iussisset, manu quoque ad digitos usque inuoluta, rem diuinam facere uoluisse, significantes symbolicè fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quod Plinius scribit, & Aristophanes quoque in fabula, cui titulus Nephelæ, significauit. Sed & Plethon Gemistus rerum Græcarum libro secundo, manus porrectio μεγίστη παρὰ πέρσαις πίστις, id est maxima inter Persas censetur fides. Quin & M. Tullius nullam rem scribit, uehementius continere rempublicam, quàm fidem: quoniam, ut alibi ait idem, est iustitiæ fundamentum fides. Iustorum corda, inquit Ambrosius, meditantur fidem. Hæc porrò, tradente Seneca, sanctissimũ humani pectoris bonum est, quòd nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrũpitur premio. Vre, inquit, occide, non prodã. Sed quo magis secreta quæret dolor, hæc illa condet altius. Est autem (ut Cicero finit) fides dictorũ conuentorumque constantia, & ueritas. Propterea Plato inquit, fidem esse in reddendis pecunijs depositis, uel in sepulchris erigendis iustitiam. Sillius item Italicus præconio poetico sic fidem commendat,

Iustitiæ consors, tacitumque in pectore numen.

Hæc tamẽ quamuis precellens, quamuis ciuilis societatis glutinamẽtum firmissimum, & ferruminatio (ut ita dicam) inuicta, nonnullis, immo uero plurimis, bonumque si non omnibus, ita prorsum fluxa est, ita censetur nulla, ut nil rarius sit reperire, quàm incorruptæ ueritatis hominem. Inde in Plauti Bacchidibus adolescens ille,

Satin', ut quem tu fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Sed & rursum poeta idem, atque adeo fabula eadem, graphicè subsultantem amicorum synceritatem effingit hisce uersiculis,

Multi more isto, atque exemplo uiuunt, quos quum censeas
Tibi amicos, reperiuntur falsi testimonijs,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.

Sublestam uero fidem Marcellus friuolam intelligit, ac leuem. Cuiusmodi uisitur in ijs, quos παλιμβόλους Græci uocant, & in commentariolo De liberorum institutione, meminit Plutarchus. Sicuti παλιμβολίαν Agathias posuit in libris. Dicuntur autem eo nomine inconstantes, & perfidi, unde tritum illud apud Græcos, Scytharum est palimbolum se præstare. Sed & in Pompeij rebus scribit Dion, Ciceronem sæpe solitum ἐπαμφοτερίζειν, quia nunc populo cohæreret, nunc senatui: proinde, inquit, dicebatur αὐτόμολος. Homerus ἀλλοπρόσαλλον uocat, id est nunc huic, nunc illi inhærentem: quales fermè coarguuntur Thessali, nec id utique in Latinis literis, quod risu fortè exciperent Græci, supercilij studiosiores: sed obseruatũ id meminimus apud Demosthenem in primis, in cuius Olynthiaca prima ita scriptum inuenio, ἔστα τῶν θετταλῶν, ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δὲ τῇ φύσει, καὶ ἀεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Postea, inquit Thessalica, hæc enim infida quidem erant natura, & semper utique omnibus hominibus. Conabar, quantum mihi uaria lectione suggeritur, tam fœdæ, tamque probrosæ inustionis causam proruere. Demum ex Vlpiani rhetoris monumentis ita fermè commoniti sumus, Thessalos ut infidos, antiquitus sugillatos: aut ob Medeæ historiam, quam ab Iasone circumscriptã, qui Thessalus erat, poetæ tradunt: uel quia tempore Peloponnesiaci belli in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, uelut inducta fidei, interlitaque memoria, ordinibus mutatis, Thessali transfugerunt: sicuti Thucydides quoque auctor est, unde natum prouerbium, ut Thessala fides, de uana dicatur & fluxa, quæ in ratione uirtutis nihil omnino habeat pensi. Quod Euripides item innuit, πολλοὶ γὰρ ἦσαν, ἀλλ᾽ ἄπιστοι θετταλοί, hoc est, multi quidem erant, sed infidi Thessali. Quin Aristophanis item astipulatu id ipsum comprobari uidetur posse, à quo amplius ἀνδραποδισταὶ appellantur, quo nomine signari animaduertuntur plagiarij, qui liberos homines in seruitutem redigunt, & distrahunt. Thessalorum denique improbitatem non tacuit historiæ parens Herodotus, qui libro nono ita refert: Thessalos adeo non pœnitebat eorum, quæ hactenus egerãt, ut etiam

tionem. Quoniam Timæus Pythagoricus nobilissimus in libro quem De mundo & anima scripsit, quem postea imitatus est Plato: Migrationem in bestias, inquit, induci falso ad terrorem hominum impiorum, ut pœnæ saltem formidine, & specie absurda immaniq; à uitijs inquinamentisq;, quibus candori animæ labes inuritur, retraherentur, proficerentq; in bonam frugem. Sed & Pythagoras, à cuius placitis hæc in primis uidentur inualuisse, id ipsum ita significauit: Si deposito, inquit, corpore liberum ascenderis ætherem, eris immortalis deus, non ultra mortalis. Orpheus quoq; in ipso Mercurij terrestris hymno,

Κωκύτου ναίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης.

Id est Cocyti habitans irremeabilem necessitatis uiam. Sed nec Aegyptiorum sacerdotum scientia omnino comprobari re uera demigrationem animarum eiusmodi tetram formidolosamq;. Quinimmo ad ferinum uel heroicum animæ habitum referendã, opinantur, quãdo apud eos hominis nuncupatione animus modo intelligatur. Quod aperuit Mercurius Aegyptiorum pontifex maximus, qui quum emigrationem eiusmodi ritu poetico descripsisset, adnexuit, legem diuinam nõ permittere animi humani in bestias transitum. Quinimmo pœnas statuit sempiternas impijs animis in mundi huius infimis elementorum gradibus. Agit quoq; gratias Deo, quòd bonos uiros æternitati consecrarit. Item dicit, usqueadeo coniungi mentem deo, ut erroribus ex eo non implicetur amplius. Zoroaster quoq; in libro, cui titulus μαγικὰ λόγια τῶν ἀπὸ Ζωροάστρου μάγων. Zoroaster, inquam, abs quo omnis ueterum theologorũ sapientia manasse creditur, inquit, σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. hoc est, tuum uas habitabunt bestiæ terræ. Quòd si intra nos bestiæ sunt, intra quoq;, non extra de homine in bestiam, ac ex bestia remigramus in hominem. Cæterũ nec desunt, qui ista sic interpretentur, ut animarum quæ similem brutis duxerint uitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur. Quod ipsum Platonis doctrinæ ualde consentaneum putat Olympiodorus: quoniam Plato animas purgatissimas inter deos censuerit uersari: impuras autem inter sepulchra reuolui: quo fiat, ut umbris quandoq; terreamur, quippe quum corporei quippiam circa se contraxerint, sicut & in se: unde fieri Plato uult, ut uideri quandoq; possint. Ex priore autem sensu, si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, uel Herculis quæstum in ea attriturus, die noctuq; torpebit. Miluus, qui raptu uiuet per concupiscentiã: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur: homo, qui ciuiliter uiuet: heros, qui naturalia scrutabitur: dæmõ, qui mathematica: angelus, qui diuina. Talis enim fit animus, qualem induit habitum. Ex quo in Phædro Socrates: Ego (inquit) cõsidero, utrum ipse sim bestia Typhone multiplicior, an diuinius animal. Porrò quid in ijs Aurelius Augustinus senserit, quid'ue Porphyrius, qui scire cupit, legat Ciuitatis diuinæ librum decimum. Plato autẽ figuratè metamorphoses istas in Timæi parte postrema sub Pythagorica persona poetico quodam excursu persequitur. Iamblichũ certè rationalem animam puduit in brutum præcipitare. Quanto causatius nos Christianæ ueritatis cultores hoc genus nugamenta retundemus, illius prophetici memores perpetuò: in circuitu impij ambulabunt, ueluti ita dicatur: impietatis anquiri oportere, si quis ambitus eiusmodi & demigrationes enixius tueri contendat. In quam decuriam, alioqui philosophus nobilis, & inter Platonicæ sapientiæ sectatores facilè princeps Plotinus transcribi se nescio quo modo patitur, dignus qui cum Timæo potius stipendia faceret, ac ubique triarium ageret, nec rorarium quandoq;. Noscendum quoq; in libris περὶ ἀρχῶν ab Origene μετεμψύχωσιν defendi.

Fidei cõmendatio præcipua. Qui dicantur palimboli. Thessala perfidia. Thessalæ alæ. Thessalus equitatus. Rhombus quid. Trapezia. Thessalica portio quid. Capanica, capane, scapane, scaphiũ, ama. Capus, et cape quid. Capania Pallas. Ogygia, cur pro antiquis. Thebe, cur dicãtur. Ilici esse simile, quid sit. Cohors sacra Thebis quæ: inibi adnotatur interpretis Plutarchi lapsus fœdissimus. Iolai historia. Pharsalorum & Bœotiorũ uoracitas. Scytala Musarum quid. Cap. XXII

Numam

NVmam Pompilium memoriæ proditum est, quum Romanæ iuuentutis bellicosos acresq; spiritus & ferocientes (ut sic dicam) animos, incusso deorum metu remollire, ac retundere cuperet, omnium primum Fidei templum constituisse, illamq; Romanis, Plutarcho auctore, maximum esse iusiurandum demonstrasse. Proinde quum ad id sacrarium flamines bigis, curru arcuato, id est obtecto desuper, ac uelut fornicato uehi iussisset, manu quoq; ad digitos usq; inuoluta, rem diuinam facere uoluisse, significantes symbolicè fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quod Plinius scribit, & Aristophanes quoq; in fabula, cui titulus Nephelæ, significauit. Sed & Plethon Gemistus rerum Græcarum libro secundo, manus porrectio μεγίστη παρὰ πέρσαις πίστις, id est maxima inter Persas censetur fides. Quin & M. Tullius nullam rem scribit, uehementius continere rempublicam, quàm fidem: quoniam, ut alibi ait idem, est iustitiæ fundamentum fides. Iustorum corda, inquit Ambrosius, meditantur fidem. Hæc porrò, tradente Seneca, sanctissimũ humani pectoris bonum est, quòd nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrũpitur premio. Vre, inquit, occide, non prodã. Sed quo magis secreta quæret dolor, hæc illa condet altius. Est autem (ut Cicero finit) fides dictorũ conuentorumq; constantia, & ueritas. Propterea Plato inquit, fidem esse in reddendis pecunijs depositis, uel in sepulchris erigendis iustitiam. Sillius item Italicus præconio poetico sic fidem commendat,

Iustitiæ consors, tacitumq; in pectore numen.

Hæc tamẽ quamuis pręcellens, quamuis ciuilis societatis glutinamẽtum firmissimum, & ferruminatio (ut ita dicam) inuicta, nonnullis, immo uero plurimis, bonumq; si non omnibus, ita prorsum fluxa est, ita censetur nulla, ut nil rarius sit reperire, quàm incorruptæ ueritatis hominem. Inde in Plauti Bacchidibus adolescens ille,

Satin', ut quem tu fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Sed & rursum poeta idem, atq; adeo fabula eadem, graphicè subsultantem amicorum synceritatem effingit hisce uersiculis,

Multi more isto, atq; exemplo uiuunt, quos quum censeas
Tibi amicos, reperiuntur falsi testimonijs,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.

Sublestam uero fidem Marcellus friuolam intelligit, ac leuem. Cuiusmodi uisitur in ijs, quos παλιμβόλους Græci uocant, & in commentariolo De liberorum institutione, meminit Plutarchus. Sicuti παλιμβολίαν Agathias posuit in libris. Dicuntur autem eo nomine inconstantes, & perfidi, unde tritum illud apud Græcos, Scytharum est palimbolum se præstare. Sed & in Pompeij rebus scribit Dion, Ciceronem sæpe solitum ἐπαμφοτερίζειν, quia nunc populo cohæreret, nunc senatui: proinde, inquit, dicebatur αὐτόμολος. Homerus ἀλλοπρόσαλλον uocat, id est nunc huic, nunc illi inhærentem: quales fermè coarguuntur Thessali, nec id utiq; in Latinis literis, quod risu fortè exciperent Græci, supercilij studiosiores: sed obseruatũ id meminimus apud Demosthenem in primis, in cuius Olynthiaca prima ita scriptum inuenio, ἔτα τὰ θετ̃αλῶν, ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δὴ τῇ φύσει, καὶ ἀεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Postea, inquit Thessalica, hæc enim infida quidem erant natura, & semper utiq; omnibus hominibus. Conabar, quantum mihi uaria lectione suggeritur, tam fœdæ, tamq; probrosæ inustionis causam proruere. Demum ex Vlpiani rhetoris monumentis ita fermè commoniti sumus, Thessalos ut infidos, antiquitus sugillatos: aut ob Medeæ historiam, quam ab Iasone circumscriptã, qui Thessalus erat, poetæ tradunt: uel quia tempore Peloponnesiaci belli in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, uelut inducta fidei, interlitaq; memoria, ordinibus mutatis, Thessali transfugerunt: sicuti Thucydides quoq; auctor est, unde natum prouerbium, ut Thessala fides, de uana dicatur & fluxa, quæ in ratione uirtutis nihil omnino habeat pensi. Quod Euripides item innuit, πολλοὶ γὰρ ἦσαν, ἀλλ' ἄπιστοι θετ̃αλοί, hoc est, multi quidem erant, sed infidi Thessali. Quin Aristophanis item astipulatu id ipsum comprobari uidetur posse, à quo amplius ἀνδραποδισταί appellantur, quo nomine signari animaduertuntur plagiarij, qui liberos homines in seruitutem redigunt, & distrahunt. Thessalorum deniq; improbitatem non tacuit historiæ parens Herodotus, qui libro nono ita refert: Thessalos adeo non pœnitebat eorum, quæ hactenus egerãt,

ut etiam multo studiosius Persam inducerent. E quibus Thorax Larissæus, & Xerxem fugientem deduxerat, & tunc Mardonium propalam inducebat in Græciam. A Philostrato quoq; taxantur egregiè Thessali in Critia sophiste: Similis, inquit, Thessalis euasit, apud quos ἀγερωχίαι καὶ ἀκρατῶς καὶ τυραννικὰ ἐν οἴνῳ σπουδάζονται. Qui tamen, inquit, sapientiam non negligebant: sed ἐγοργίαζον, id est Leontinum Gorgiam amplexabātur. Polydamas tamen Pharsalius apud Xenophontem rerum Græcarum sexto, fuisse traditur hospitalis, ac Thessalico more magnificus. Eodem modo & Aeoles ut fraudulenti infamabantur, quod Idillio primo adnotauit Theocriti interpres, unde factum opinat̄, ut αἰολίζειν, signet decipere: ut apud Hieroclem, μὴ δ' αἰόλιζε αὐτὰν ne circūscripseris ipsam. Sed redeo ad diuerticulū. Illud ad mores pertinet nihil, quòd Thessalicas alas inuenimus dictas in antiquis auctoribus, de chlamydibus, quibus uterentur Thessali: nam utrinq; anguli proiecti eminebant quadam alarum similitudine, quales ferè nunc habentur Gallicæ uestes. Vnde Eupolis in Maryca, ἐνθετταλισμένα, id est Thessalicè circumuestiti sumus. Cæterū ne in totum uidear Thessalos insectari, operæpretium fore opinatus sum, quod ex diuersis captauimus, apponere. Igitur Quintus Curtius gestorum Alexandri libro tertio, Thessalos equites, Acarnanas, & Aetolos inuictam esse dicit bello manum. Et in Menone Plato Thessalos scribit inter Græcos fuisse illustres tum equitatu, tum diuitijs. Polybius quoq; auctor grauis Thessalicos equites conferto prælio insuperabiles esse confirmat. Quos tamen si per partes attentaueris, lacerare carpereq; facillimum sit. Vsque adeo natura non solum hominum corpora, uerum etiam animos sui dissimiles finxit, ut sæpenumero unus idemq; homo, non modo in rebus diuersis, sed in simillimis modo inauditam celeritatem, aliàs incredibilem ignauiā ostendat. Aratus in rebus ciuilibus usquequaq; fuit perfectus, rei militaris peritus. At si acie dimicare cogeretur, in consilijs segnis, in subeundis periculis timidus erat. Legimus præterea, aciebus ad rhombi similitudinem formatis Thessalos primos esse usos, Iasone (ut ferunt) auctore, ut quæ sint ad omnes usus accommodatiores: equites enim hac forma constituti uertere sese in quemuis prospectum possunt, minimeq; uel à tergo uel à latere capi. Est uero rhombus quadrilatera figura, quæ tamen rectiangula non est. Sicut rhomboides, quod in contrariū collocatas lineas atq; angulos habet æquales, non autem rectis angulis, neq; lateribus æquis continetur. Præter hæc uero omnes quadrilateræ figuræ trapezia, hoc est mensulæ nuncupantur. Insuper apud Theocritum esse magicū instrumentum uidetur rhombus. Corymbum ab Atheniensibus quidam putant dici, Apollonij interpres rhombum esse rotulam dicit, quam loris diuerberantes circūagunt, atq; ita sonum inde eliciunt. Quidam etiam Didymon uocant rhombum dimidiatum, in re militari, etiam transformatum in triquetrum, cuneum seu rostrum uocamus. Rhombum præterea lego cōmunius strumbam dici, quæ & bombix nuncupetur, uerum & strombus, unde στρεμβυλὸν inflectitur. At in Olympijs Pindarus rhombum uocat iaculi euibrationem: quæ μετὰ δινήσεως planè fiat, id est haud citra rotatam uertiginem. Acie cuneata Scythæ utuntur, & Thraces: quin & Macedonas usos inuenio, Philippo suadente. Inustam porrò Thessalis animaduerto uoracitatis notam. Propterea in Lamia Crates, τριπήχη θετταλικῶς τετμημένα, id est trium longitudine cubitorum incisa Thessalico more. Nam carnium portiones facere grandiores, gentis eius erat proprium. Quando & carnem θετταλότμητον, id est Thessalicè incisam, Philetærus dixit in Lampadophoris: quin & Thessalicam enthesin de magna pronuntiabant. Capanica uero Aristophanes, uelut amaxiæa dixit, id est plaustralia: quoniam currus Thessali καπάνας dicunt. Quanquam est item in curru uirga quædam dicta Capane. Capus uero propriè locus est uentorū sentiens perflatus, unde Capas uocant præsepia, quoniam ab equis difflentur. Scapane ligonem indicat, quem & scaphium uocant: communius etiam tzapion, inquit Theocriti interpres, sed Attici Amam. In gymnasio Cylabare apud Argos, de Stheneli filio sic nuncupato, uisebatur Palladis simulacrum, inquit Pausanias, quæ Capania dicitur, id est καπανία. Pharsali inter hos incessebantur præcipuè, quod significat Mnesimachus, τῶν φαρσαλίων ἥκει τίς, ἵνα τὰς τραπέζας καταφάγοι, id est Pharsalorum uenit aliquis, ut mensas uoret ipsas. Turpitudinis eiusdem infamantur labe in Græcia item Bœotij, ut auctor comprobat

probat Polybius historiarum uigesimo, Et qui eos, uelut uasa dixit, quæ sortita uocem non aliud eloquantur prorsum, ni quantum capiant singula. Vt Βοιωτίαν hic ὗν præteream, quamuis eam se euasisse, in Olympijs glorietur Pindarus, dum Aeneã alloquitur chorodidascalum, quem esse Musarum scytalam pronuntiat, id est, nuntium, ac uelut carminum præconem. Illud superpondij loco adiecerim hic, Ogygum fuisse uetustum adeo Thebarum regem, uti quicquid perantiquum uisatur, dici Ogygium recte ualeat. Sunt tamen qui in Aegypto regnasse autument hunc, unde sit Cadmus, qui in Græciam profectus Thebas condidit, ab boue iugulata sic nuncupatas, quoniam Syrorum lingua bos dicatur Thebe. Bœotios deniꝗ dicebat Pericles, esse ilicibus persimiles: quod ex Aristotele est, quoniam semet intestinis conficerent dissidijs. Suum autem ilicis est, uti densiore sit materia, ualidaꝗ; sed ita ut dissiliat nulla externa ui, cõfringaturꝗ. Hic uero quoniam de fide actum, deꝗ Bœotijs, id subnectamus potissimum, fuisse Thebis ἱερὸν λόχον, id est sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus, ex electissimis uiris, hoc est amatoribus amatisꝗ, ut uoluere nõnulli, quando hic est ad robur nexus præpotens. Nam legimus, inquit Plutarchus in Pelopida, Iolaum Herculis amasium fuisse certaminum participem ac propugnationis. Prodit autem Aristoteles, uel tempestate sua ad Iolai monumentum τὰς καταπιστώσεις ποιεῖσθαι ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραστάς, hoc est amatos amatoresꝗ fidem solitos obstringere obfirmareꝗ. At interpres, Aristoteles quidem etiam pro sententia animi sui ait, apud sepulchrũ Iolai amantes atꝗ amatos tumulo solennia misisse.

Magiæ species esse plures, quo'ue disparentur discerniculo. Libri improbatæ lectionis qui. Teletæ. Pyctaciola. Prophetæ pro Magis. Item pharmacia quæ intelligatur. Magorum iynges. Goetia. Epode. Magiæ nomẽ unde fluxerit. Virgilij locus explicatur. Caput XXIII

QVi acuratius introspicere ista enixi sunt, magiæ fastigia duo deprehenderunt: alterum infame est, ac immundorum spirituum cõmercijs inauspicatum: reliquum, si pensitatius explores dispiciasue, non ferè aliud est, quàm naturalis philosophiæ apex. Priorẽ illã non magnopere magiã, sed goetiã uocãt Græci, incantationibus & carminibus nefariæ curiositatis arte compositis cõcinnatã, quam honestiore uocabulo etiam theurgiam nuncupare audent: sed discerniculo tamen quodam, ut illicitis artibus deditos, cuiusmodi excogitasse Zabulus memorat̃, alteros intelligi damnabiles uelint, quos & maleficos appellant uulgò. Horum enim esse goetiam proprie dicunt. De qua cõcinnantur libri, quos improbatæ lectionis appellat Iurecõsultus Vlpianus, protinusꝗ esse corrũpendos statuit. In quod fortè genus ueniunt pyctaciola ad ægritudinem cõscripta quamlibet. Laudabiles uero alteros, quibus theurgiam deputant, quamuis utriꝗ ritibus sint dæmonum fallacibus obstricti, sub angelorũ nominibus. Nam & Porphyrius quandam quasi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen & pudibunda quodammodo disputatione promittit. Reditum uero ad deum hac arte præstari cuiquam, inficiatur omnino. Quibusdam uero consecrationibus theurgicis, quas teletas uocant, idoneã fieri atꝗ aptam susceptionem spirituum & angelorũ ad uidendos deos, arbitratur. Quæ uero proprie magia nuncupatur, perfecta creditur, & summa scientiæ potestas, quando Persarũ lingua est magus, non ferè alius quàm diuinorum interpres & cultor. Goetiam omnium placita legum exterminant, execranturꝗ. Magiam festo plausu sapientissimus quisque excipit, ueneraẽ & colit, ut quæ altior sit sanctiorꝗ philosophia, ex qua præsignis profluat literarum claritas. Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem quoque hanc equis uelisꝗ conquisiuisse, nauigatione suscepta non longiore modo, sed & periculosa, constans opinio est. Huius ueluti parentes celebrant, Zamolxidem quem postea sit imitatus Abbaris Hyperboreus: Zoroastrem, non quem uulgaris recipit opinio, sed Oromasi filium. Plato certe in Alcibiade apertius testatur, non aliud sibi uideri Zoroastris magiam, quàm diuinorum scientiam atꝗ cultum, qua imbuantur Persarum regum filij, ut ad mundanæ reipublicæ imaginem, suam & ipsi rempublicam administrare distribuereꝗ cõdiscant. Propterea M. Tullius in Diuinationibus, neminem apud Persas regio potiri fastigio scribit, qui prius magicam non imbiberit scientiam. Et Posidonium

sidonium sequutus Strabo, esse Parthorum duplex concilium scribit, unum quidem συγγενῶν, id est nobilium, ut ipse interpretor. Alterum uero nobilium & magorum. Ex utroq; quorum reges allegere consueuerint. Strabonis interpres, συγγενεῖς affines dici putat parte ista: id quàm recte, ipse uiderit. Plinius utiq; cognationē, syngenicon, agnationem, pro nobilium accipit stemmate. Verum ad magiam redeo. Hæc naturaliū consensum, quem significantissimè Græci συμπάθειαν uocant, indagine scrupulosa dum rimatur exploratius, interspersas mundo potestates rerum, alioqui quasi illatebratas, in naturæq; quodammodo sanctarijs recōditas in apertum ita producit, ut per illecebras mutuas, quæ magorum ἴυγγες nuncupantur, & cognationem quandam miracula consurgant maxime mira, non utique magia ipsa artifice, sed natura potius, cui se hæc mutuos copulando aptè consensus ministram exhibet. Quibus disparatis disiectisq;, ac (ut sic dicam) diuaricatis cessant illa, & ueluti in sinu maiestateq; parentis interquiescunt, donec conciliator excitatorq; accesserit opportunus. Quem non alium deprehēderis, quàm magum, recōditissima quęq; diuinorum operum exactissimè speculantem, promentemq; illa in actum scientiæ angustioris profunditate, cuius ignarum uulgus pullatum carpit, quod nescit, conuellit, quod singulari dignum ueneratione censetur. Quando ecclesiasticos doctores plures hanc nouimus amplexatos. Hanc denique Magnus Albertus ita approbasse comperitur, ut sequeretur, & periclitando multa se deprehendisse, non erubescat non inficiari. Goetia maxime probantur insignes Aegyptij, quod præcipuè dæmonū ibi uiguerit cultus. Magia uero præcellunt Aethiopes & Indi, quia ea mundi portio herbis, alijsq; ad eum usum peraccommodis maximè scateat. Porrò hanc magiæ distinctionem ab Hieronymo item significatam, coniectare licet, ubi ad Paulinum scribens, Apollonium ait Tyaneum fuisse magum, sicuti uulgus, siue philosophum, ut astruebant Pythagorici. Deniq; ad inuisendū adorandumq; CHRISTVM uenisse magos, ueritas testatur euangelica: Eos, opinor, impium fuerit, omnium suffragio damnatis illis adiecisse: quando & interpres quidam non maleficos ibi, sed Chaldæorum philosophos monuit intelligi oportere. Lego item, magos quandoq; prophetas dici, præsertim si & futura præsagirent, ac religioni adnexam medicinam consectarentur. De goetia suspicor in libro De mysterijs Iamblichum intellexisse, ubi ait, Quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & essentiæ ueritatem. Eiusmodi nanq; magicæ finis est, non facere simpliciter, sed usq; ad apparentiam imaginamenta porrigere: quorum mox, nec uola (quod dicitur) compareat, nec uestigium. Goetiam inuenio ab incantationibus dici quoq; ἐπῳδὴν, id est epodem, quasi tu excantatricem nuncupes. Nam & quæ causarios excantat pueros, solet appellari Epodos. Polybius epodes, & goetiæ iunctim commeminit. Apud Græcos hanc tradi nominum disparationem obseruauimus, esse quidem μαγείαν boni ad bonum aliquod dæmonis aduocationē, cuiusmodi fuerint Tyanei Apollonij uaticinia. γοητείαν uero mortuos excitare, unde etiam à luctibus sit nuncupata, id est ἀπὸ τῶν γόων, qui ad sepulchra ædi assueuissent. Pharmaciam autem, hoc est φαρμακείαν, ubi philtra porriguntur esu haurienda, uel potu. Quæ omnia ex Medis sint comperta, & Persis, unde & magiæ nomen uideri conflatum potest. Persas nanq; Magusæos nuncupant, sed μαγῶν indigenæ pronuntiant. Cæterum ut parte hac, ueluti arbiter honorarius inter dissultantes sententias, iudicium meum proferam: theurgiam ab Augustino reiectam, animaduerto à naturali magia non discrepare admodum, quando in Diuinationibus Cicero scribit, In Persis augurari magos, & diuinare, congregariq; in fano commentandi causa, atque inter se colloquendi. Et quod grauius multo est, in libro De sacrificio & magia Proclus, dum hanc naturalium sympathiam cognationemq;, & ut interim compassionem dicam, latissimè monstraret, etiam numinum aduocatione uti solitos magos per huiusmodi rerum consensum, tradit. Ex quo artis liquet infamia, ne fortè triconibus, ut ueteri utar uerbo, etiam Iulio Capitolino usurpato, id est contentiosis, ac litium amantibus lacessendi me ansam uidear offerre, quod numinis appellatione prætenta, ad dæmonum uaframenta reclinata impeditissimis & ipsa erroribus obretita minus perspicaces præcipitaret in interitum. Proditur literis à Græcorum plerisq;, fuisse Pasetem quendam inter magicæ uanitatis consectatores primę notæ, eum tradunt excan-

taminum potentia consueuisse differtissimũ repente conuiuium discubituris præmonstrare, mox ubi collibitum fuisset, omnibus euanescentibus ita, ut omnino parati uiseretur nihil. Si quid pretio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in suis comparerent loculis, eluso uenditore. Numam quoq; Pompilium eiusmodi præstigijs quãdoq; operatum legimus. Sed & Pythagoram item illum doctissimum id ridiculum factitasse, ut quæ collibuisset, sanguine perscriberet in speculo, moxq; literis ad lunam orbis pleni obuersis, stanti à tergo, ut in lunæ exaratas disco, cõmonstraret. Sunt item qui scribant, Ephesios habuisse notas quasdam & magicas uoces, quibus adhibitis, semper fierent uoti compotes, quicquid attentassent. Iis quoq; usum esse in rogo Crœsum, auctor Eustathius scribit. In Caracalla tamẽ prodit Spartianus, quod ab instituto haud ita dissentaneum est: Damnatos, qui tertianis & quartanis amuleta collo propendentia gestarent. Illud sciendum denique, non naturalia solum recondita scrutari magos, uti est id quòd si quem succinea indueris ueste, alterum uero paleari, ilico mutuis copulabuntur nexibus: uerum & uerba, quæ uim insitam profundentia trahere ualeant: multa etiam, quæ ab his trahi possint. Et illa quidem uiro, hæc autem fœminæ clàm adhibentes fœminam ad uirum rapiunt, admotis quandoq; & quæ seiungere ualeant, uelut nautæ ita ferrum cum magnete suspensum librant, ut rapiatur ad ursam. Rursumq; allio inficientes raptum dirimunt eiusmodi. Verbis porrò præesse Mercuriũ uolunt, cantibus Phœbum, excantationibus Mercurium & Phœbum simul. Hæc uero copiosius non inargutè aut incallidè consectati sumus: sed ut uno, eodemq; pede, Maroni lucem inferremus aliquam libro quarto:

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas uelit, ast alijs duras immittere curas.

Qui sint habiti prioribus forma præsignes. De Phaone pluscula. Item de Sappho pauca. Belli qui dicantur Martialis declaratur. Caput XXIIII

DE pulchritudine alias ex Platonicis museis ampliter, nunc ex historia quæ ingerunt sese haud queo præterisse. Forma in primis apud Græcos uisenda & amabili fuisse Alcibiadem ferunt, inter Romanos uero Scipionem. Demetrium cognomento πολιορκητὴν, boni quoq; huius plurimum uendicasse sibi. Alexandrum fuisse formosum traditur, sed ἀπραγμόνως. Cæterum & formidabile quiddam formæ inerat eius. At pulchros arguere Homerus uolens arboribus assimulat ferè, ὃδ᾽ ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος.

Hominum quoq; pulcherrimum fuisse prædicant Phaona, quem inter lactucas occultarit Venus. Sunt qui prodant, portitorẽ fuisse hunc, eoq; se fouisse artificio. Ad hunc transmissura Venus quum appulisset quandoq;, gratè excepta ab eo est: etiam si, quænam foret, prorsum inscio. Transportata uero quò uellet, dea homini alabastrum unguenti obtulit: quo is quum se obleuisset, omnium euasit formosissimus: atq; eo nomine à Mitylenęorum mulieribus ardenter appetebatur: unde factum, ut adulter demum deprehensus iugularetur. Amatũ à Sappho, sciunt omnes, quæ poetria fuerit Scamandronymi filia, cuiusq; sapientiam admiretur etiam Plato. Fuit & in Lesbo Sappho altera, uerum meretrix, haud poetria. Superpondij loco fuerit id: pulchritudinem haud intelligi nisi in magno corpore, quoniã dignitas expetitur, quæ pusillis nulla prorsum fuerit. Bellos ceu à delicijs appellarunt ueteres, qui à Græcis ex ciuili eblandimento ἀστεῖοι uocantur: aut σύμμετροι, id est conformati, quod eorum membra uenuste respon sum quidem habeant, pusilli tamen sint ipsi: proindeq; nec pulchri, uel formosi. Quod signat Martialis,

Bellus homo & magnus, uis idem Cotta uideri:
Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est.

Aeginetica potentia, primumq; in ea insula nummos uideri cusos. Thebæ unde. Caput XXV

AEginetas inter Græcæ gentis principes quãdoq; fuisse præconspicuos, proditum monumentis est, felici quadam temporum feracitate, opportuna, commodaq; indeptos multa. Nam & nauali potentia uiguere plurimum, omninoq; maximi censebantur. Quin & in Persicis rebus propriam ostentarunt

tarunt uirtutem. Quo nomine præmijs quoq;, ἀριστεῖα quæ uocant Græci, ornati egregiè sunt. Omnium uero principes nummũ cudere adorti sunt. Nam & ab eis νόμισμα, nuncupatur αἰγιναῖον. Illud adijciamus amplius ex Pausaniæ thesauris, Asopi filias à Phliasiis tradi Corcyram, Aeginam, Theben: & à Corcyra quidem ac Aegina insulas nuncupatas, quæ prius Scheria dicerentur, & Oenone, id est οἰνώνη. A Thebe autem, quæ sub Cadmea est, ciuitatem indeptam nomen. Tametsi aliter suprà relatum, haud excidit.

Qui nam fuerit in ueteri historia Maris: quiq; equum inscenderit primus. Italiæ frequentia. Itali & Italiotæ, quo differant. Caput XXVI

ITaliam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu αὐτόχθωνες. At uetustissimũ fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum uiderent: postica uero, equina omnino. Nam & nomen ipsum propémodũ pollere, quod apud Græcos ἱππομιγὴς, id est equo immixtus. Videri autem potest, equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atq; argumento eiusmodi διφυὴς creditus: eundem quin etiam uixisse fabulantur annos centum ac tres & uiginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile ueri mihi haud fit, in Varia historia inquit Aelianus. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo, tradant. Qua ex causa nuncuparit Pindarus in Pythijs κυρήνην εὔιππον. Etiam si ad id referunt alij, quod ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere. Quin & Pallada equestrẽ in Libya genitam. Italiam porrò terram gentes incoluisse plures, quàm regionem quamuis aliam, idem prodit auctor. Cuius ratio promatur ex temperaturæ præstantia, regionis uirtute, aquarum copia, & omnia ferendi potestate, quod παμφόρον significanter dicitur: necnon pascua facilitate, quam εὔβωτον appellant: adiacẽte porrò maris bonitate præsigni, portuum quoq; numero suppetente, hincinde fluminum magna ui interluente. Qua rerum maiestate tantum non diuina, recenseri quãdoq; in Italia solitas inuenio ciuitates mille centum sexagintasex. Adnectamus huic capiti illud leuius: à Græcis Italiotas nuncupari peregrinos in Italia moram ducentes, Italos uero in Italia natos. Idem interstitium inter Siceliotas fit, ac Siculos. Cæterum Sicilienses dicimus nos & Siculos.

Lusu nec abstinuisse uiros quandoq; laude multa præsignes. Cap. XXVII

HErculem uirum, ut ferè creditur, multæ uirtutis, nec gloriæ minoris, traditum ueteribus est, Intẽtissimam certaminibus obeundis curam studiumq; lusibus, quadamq; animi quasi feriatione solitum laxare remittereq;. Nec Iouis & Alcmenæ filium puduisse cum puerulis colludere, & quidem sæpius. Quod amplius insinuat Euripides, apud quem ipse hic deus, sicuti ueteribus est uisum, ita pronuntiat,

παίζω, μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ.

Dicere uero hæc animaduertitur assistentẽ habens puerum. Sed & ab Alcibiade quandoq; deprehensus Socrates est cum Lamprocle etiamnum infante colludens. At magnus Agesilaus cum filio arundinẽ, qui puerulis suus est mos, uelut equitaturus inscendebat: quumq; à quopiã rideretur, renidens, Tu (inquit) sile nunc quidem, factus uero pater patribus itidem enuntiato. Sed Græce sic, νῦν μὲν σιώπα, ὅταν δὲ γένῃ πατὴρ αὐτὸς, τότε ἐξαγορεύσεις πρὸς τοὺς πατέρας. Cæterum uel præcipuè ciuilis philosophusq; uir Tarentinus Archytas cum pueris de famulitio lusus agitabat: plurimum uero ijs, dum conuiuia agitaret, oblectari assueuerat, mollitudinem quandam uitæ, ac dulcitudinem commentus.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVArum lectionum libros ad magnificum Bartholomæum Pagellam, Vincentinum, equitem clarissimum, præfatio decima.

QVum multis iam annis Vincētiam forte appulissem, ac nonnullorum consilio, & precibus Plinium, M. Tulij orationē pro Milone, ac Homerum quoq; profiteri essem auspicatus, post quotidianas enarrationes, uti assolet, plurimus erat inter ciues tuos apprime doctos, atq; ita, ut admirationem parerent, de mansuetioribus Musis sermo. De ratione dicendi, cui præcipue uidebantur affici, quæstiones perpendebant haud somniculose, quæ sua sunt loci acumina, inserebantur & physica interdum, ac miscellæ prorsum fiebant disertationes. Verum sicubi de poetica ageretur excellentia, esse quidem in ciuitate tua non paucos, qui in carminum ratione summe placerent, asseuerabāt plerиq;, ac uerum ipse experiebar: sed te unum in eo ita eminere, ut ingenij aptitudine, ad id quodammodo facti, & rerum etiam reconditarum scientia, accedente etiamnum incredibili studio, ueterum quoq; paucissimis cederes. Hæc quum audirem, ineundæ tecum familiaritatis ardore quodam corripi sum uisus: adeo, ut tanto nomine uadimonium quoq; destitui posse uideretur. Mox uero omnium cōpos, uti es benignus in primis, ac magnificus uere, postea quàm de studiorum ratione diu fabulati sumus, iam digrediens, atq; admirationis plenus, Plinij Cæcilij insusurraui illud mihi, Magna Isæum fama præcessit, maior inuentus est. Quamobrem ex eo te sum egregie semper, ut debui, ueneratus. Cæterum ubi Venetias appuli, chalcographis nostra hæc qualiacunq; typis ducenda traditurus: ne prorsus essem uelut honorarius tutor, cui administrationis functio non incumbit: atq; in diui Marci uestibulo mihi forte occurrisses, integrata mox uetus necessitudo est, ac multorum dierum congressibus iucūdissimis auctior facta: ut deniq; morum suauitate demulctus illuc proruperim, ut te uirum utiq; in omni uitæ usu eminentissimum in partes laborum meorum aduocandum censuerim. Quod & facturum me, tibi sum pollicitus, quum animum periclitarer tuum: & re nunc ipsa præsto, ut iam hinc scias, si usu uenerit, omnem meam operam, & quicquid denique sum, esse ornamentis tuis omnibus dicatissimum. Quod quum uirtutes tuę præcellentes exprimunt, tum singularis, qua me prosequi uideris, beneuolentia. Cui, quod possumus, id demum rependimus: haud ignari, eam splendescere in animo tuo simplicitatem, ut non tam muneris amplitudinem spectes, quàm egregiam contribuentis uoluntatem. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVS.

Hebręorum doctrinam triplici calle incedere, talmutico, philosophico, cabalistico. De cabala scitu digna. Catechestæ qui, & catechumeni. Mos nil mandandi literis. Cardinalium in nostra religione ratio. Scapi cardinales qui. Scapi notiones. Genituræ cardines. Cap. I

CAETERVM postea quàm de magia, quantum sat esse adiudicauimus, perscriptum nobis est, non absonum fuerit, hic potissimum de cabala Hebræorũ aliquid subnectere, quando & undecunq; doctissimus Picus in nostris literis aliquid de ea promere adortus est omniũ princeps. Obseruauimus igitur triplici calle Hebræorum doctrinam incedere: quippe aut ad talmuticos recurrunt, aut ad philosophos, aut ad cabalistas. Talmutica hæresis initia ducere animaduertitur non uetusta admodum, ut quæ annis paulominus ducentis post CHRISTVM ab Hebræis aduersum nos consarcinata deprehendatur. Qui uero philosophicis rationibus Bibliæ arcana explicare adorti sunt, principe inter eos AEgyptio Mose, Auerrois tempora non præcedunt: à cuius interitu aguntur plus minus anni trecenti, ac triginta. Tertia superest cabala, omnium uetustissima, & uerax in primis: quando ab optimo maximo Deo Moysi insinuatam, constans opinio est: alijs mox ipsum Moysem idoneis maxime patefecisse. Initio siquidem in monte accepisse legem duplicem, literalem, spiritalemq;. Priorem ex Dei mandato conscripsisse, eamq; populo esse impertitum: alteram uero minime, sed sapiẽtibus modo septuaginta numero communicasse. A quibus postea cæteris ad id item destinatis uoce tantum sit tradita. Vnde & cabalæ nomen exortum, quod gentis illius uocabulo receptionem signat, quia per successionum gradus citra literarum omnino monumenta ulla, seruaretur incolumis. Sequenti tamen tẽpestate & hæc ipsa sunt libris comprehensa mysteria, in quibus pleraq; omnia fere haud nostræ fidei dissentanea comperiuntur: quoniam ante CHRISTVM concinnati traduntur, liberis ab omni affectione animis. Noscendum uero, rationem literis nil mandandi, non apud Gallorum modo dryidas item seruatam, sed & in Christianæ ueritatis fastigio: unde catechestas, id est κατηχήσας, inuenio nuncupatos, qui mox baptizandis fidei arcana mysteriaq; uoce referarent. Qua ratione, catechumeni quoq; dicti: quia κατηχεῖν signat imbuere, & ἠχεῖν, sonare est, uiuę uocis argumento nominibus productis. Porro quia inter arcana cabalæ scientia uetustis temporibus habebatur: inde apud Hebræos inoleuit, ut quicquid minus extritum passiuumq; sit, cabalæ nomine sanciatur. In uniuersum tamen scientias duas eo uocabulo honestasse animaduertũtur: combinandi artem, quam alphabetariam uocant reuolutionem: alteram uero, qua rerum superiorũ uires explicãtur, quæ & magiæ naturalis pars uidetur suprema. Sed & tota res perturbata mox apud Hebræos est, emergentibus nonnullis, à maleficis nihil admodum disparatis, qui cabalistarum nomen sibi uendicent præcipue: ac dei nomina tenere se in primis prædicent arcana, uirtutibusq; pollere, quibus in dæmonas ius habeant, & miracula item ualeãt perficere. Immo & CHRISTVM non alia ratione, quàm qua ipsi utuntur, tam admiranda sępe fecisse. Astruunt insuper ueram genuinamq; esse cabalam hanc, quæ Moysi dicatur à Deo tradita. Quod uero magno illi prophetæ Deus summus mysteria retexerit, quæ continerẽtur lege, astipulari uidentur multa: sed in primis illud Esdræ propheticum, apud quem de Moyse Dominus loquẽs, Enarraui (inquit) ei mirabilia multa, & ostendi temporum secreta, & finem: præcepi ei, alia palam faceret, alia apud se haberet in arcanis. Porro & magnus Origenes explicans illud apostoli Pauli, Primum quidem: quia credita sunt illis eloquia Dei: Considerandum, inquit, quia non dixerit literas esse creditas, sed Eloquia dei. Vnde percipi licet, aliud esse præter literis compre-

hensam legem, Iudæis contributum, quæ Dei eloquia nuncupet Paulus: quæ prorsus non aliud dixeris, quàm cabalam ipsam, id est uerissima legis interpretamenta, de ore diuino emanantia. Seniores autem septuaginta, quibus arcana solis cõmunicabantur, consiliarios mirabiles nuncupat Origenes: locum quorum habere putant in nostra religione Cardinales. Postremo secreta id genus Esdræ temporibus in libros septuaginta pro doctorum numero redacta comperio, post restitutionẽ à Babylonica (ut fertur) captiuitate per Cyrum, uerito Esdra ne perirent, dilapsa disiectaq; Hebræorum, ut assolet, gente. Illud uero ex grammatica ratione adiecisse nil obfuerit, dici Cardinales: quia quicquid est in re qualibet pręcipuum, eo nomine nuncupatur rectissime: nam & in foribus scapi dicuntur cardinales, quibus sustinentur, reguntúrq; in primis. Scaporum meminit Vitruuius: Inter duos, inquit, scapos tympana sint. Impagibus distributiones ita fient. Sunt & in chartæ ratione scapi Plinio, pro congerie: sicuti & simplex plebecula in lactucis quandoq; uerbum agnoscit, etiam si luxatum quadamtenus. Loti scapum nominat idem Plinius: quem secundo De causis, Theophrastus ex Theodori interpretatione, caulem nuncuparit. Brasica, inquit Varro, ut præseca: quod ex huius scapo minutatim præsecatur. Et asparagorum scapi, inquit, asperi sunt, non lenes. Scapos candelabrorum apud Plinium eundem legimus: & apud Festum, trutinæ scapum. Reperi & qui leguminum siliquas scapos interpretentur, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν. Nam & decimo octauo Plinius: Est inquit, inuentus scapus centum fabis onustus. Scapos loti Theodorus idem capita dixit, libro De stripibus quarto, apud Theophrastum. Ferulam esse Plinius scribit, geniculatis nodatam scapis. Et libro uigesimo primo, Albuco item esse cubitalem scapum tradit. Quod uero ad cardinale spectat: inde etiam scimus ab peritis genituræ cardines quatuor obseruari: ortum, occasum, mediũ cælum, imum cælum: uel ut Gręci enuntiãt, anatolen, dysin, mesuranima, hypogeum, id est ὑπόγειον. Sunt & cardines stipitum in torcularij ratione apud Catonem.

Species nummorum plures, ex Gręcis Latinisq; cõgestæ auctoribus. Chelonia quid. Cheliæ, chelonium, cichelę, epicichlides. De obolis, seu obelis. Quid obolostates. Trophalides. Capitha quid. ἀρπάζειν. Stathera. Thematismus. Cibdela, cibdelia. Sacellium quid. Epithema quid. Thesis. Trapezitarum thema. Paratypa, parasemi, paracharactæ. Argẽtum factum & signatum, quo differunt. Argenti nomine an cõtineatur pecunia. Assę quid. Nothiæ pecuniæ, ac hyponiæ. AEra quid. Fiscus & ærarium quo differant. Vectigalium genera. Idios logos quid. Adespota. Collectarij. Attribuere. II

DVm curiosius Græcorum quæpiam uersaremus monumenta, in nũmorum genera quædam incidimus: quæ quia Latinis auribus parum frequentia sunt uisa, pergratum me studiosis facturum opinatus sum, si hisce commentationibus inseruissem, addendo etiamnum ex Latinis nõnihil, ne hac parte mutilæ, ac quasi asymbolæ uideantur. Igitur lego in primis, Peloponensium nũmum fuisse quendam ab incusa animalis forma, chelonem, id est testudinem nũcupatum, Nam obolum Eupolis callichelonum appellauit, ueluti testudinem dicas pulchram. Hinc emanauit illud,

Τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικῶντι χελῶναι.

Quod est, Virtutem, ac sapientiam testudo superat. Chelonia uero sunt in ratione tollendorum onerum, quæ in quadris tignorum, quo loci diuaricantur, figi solent, ut in ea coniiciantur sucularum capita, ut uersentur facilius, proxime capita uectibus infixis. Cheliæ, id est χελεῖαι, ad præsens institutum faciunt nihil: sunt uero eo nomine lustra, παρὰ τὸ χείλεσι ἐν αὐταῖς τοὺς ὄφεις. Meminit in Theriacis Nicander. Chelonium est testudinis item integumẽtum. Cichelas Syracusani turdos uocant: quos Græcorum alij cichlas, unde epicichlides carmen dictum, quod in Homerum refertur auctorem à quibusdam, quoniã dum id pueris præcineret, turdis donabatur. Apud Athenienses nummus erat bouis scalptura, & nomine insignis, à Theseo institutus primum, Plutarcho tradente, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agricolationem perlicere uellet ciues. Eius ab Homero item fieri mentionem putant, quum ἑκατόμβοιω dicit ἐννεαβοίου, id est nouem boum hecatomben. In Draconis legibus mul-

cta irrogabatur, ita ut soluerent decaboeum: & in Delo praeconem ita pronuntiare in theorijs solitum, traditur, tot boues datum iri. Vnde coiectatum à plerisque, bouem Deliorum esse nummum uerius, quàm Atheniensium. Vtcunque, certe hinc iactatum noui mus, ut quicunque pecunia corrupti causam silentio prodant, quod fecisse quum oratores alios, tum uero Demosthenem, subnotauit historia, dicamus, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id est bos linguam inscendit. Ex qua loquendi figura facetissime Aristophanes,

Στόμ' ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων.

id est, os rhetorum obturans stipe. Nuncupabant porro nummorum species quasdam Athenienses triobolum & dyobolum. Sed dyobolis noctuae signum erat cum Iouis facie. Nam tetrobolum duas habuisse noctuas, compertissimum est. Hemiobolum uero dimidium oboli erat, unde & hemiobolia dicuntur, quae id pretium non transcēdunt, ut in Batrachis auctor Aristophanes est. Obolum etiam phollem dici animaduerto: nam pholides, squammae sunt tam in piscibus, quàm etiam anguibus: unde & pholidotum, squammatum dicunt. Apud Homerum Eustathio astipulante, obolus & obelus pro eodem accipi uidentur, id est coquinario instrumēto, quod in summo sit exacuminatum, & sagittae modo quae βέλος dicitur, inferre plagam ualeat. Propterea sunt qui obelos, sublas interpretentur. Photius patriarcha monumentis prodit, obolum inde nuncupatum, quod uetus Atheniensium ex aere nummus, obelisci imaginem praeferret. Quoniam uero oboli sex manum implebant, ut scribit Eustathius, id est τὴν δράκα, inde drachmam nuncupamus: etiam si nunc manum non impleant oboli sex. Ab obolo denique obolostatem dicimus minutulum foeneratorem. Erant & quadrantes obolorum, quae alij dichalca, nonnulli trichalca dicunt. Apud Aristotelem in casei mentione trophalidas legimus oboliaeas. Sunt autē trophalides Theodoro formagines. Siglum porro, id est σίγλον legimus nummum, qui obolos septem complectatur Atticos, praetereaque hemiobolum. Farinae capitham, inquit Xenophon ἀναβάσεως primo, siglis comparabant quatuor. Habet uero capitha, choenicas duas more Attico. Siclos aeris inuenimus quum alibi, tum apud Pliniū Naturalis historiae libro decimo septimo. Caeterum eruditioribus legendum uidetur nō siclos, sed in singulas, ex ueteri lectione: & quia Hebraeorum sit dictio siclus, Iosepho auctore, nec Graecis usurpata, nec Latinis, drachmas habens Atticas quatuor, ut idem scribit. Hieronymus in libro Hebraicarū traditionum in Genesim: Secel, inquit, Latino sermone siclus corrupte dicitur: unciae pondus habet. Chias pro nummorū specie, apud Thucydidem inuenies historia octaua. Sciendum uero mnam, id est minam, esse tum librę, tum nummi nomen: cuius dimidium appelletur hemimnaeum. Herodotus libro quinto, pentadimnū protulit. Sicuti Lysias icosimnum. Stater aureus mnam aequabat. Itaque quum pentastaterum legimus, pentamnum intelligimus. Est & numisma stater apud Aristophanem Pluto:

Στατῆρσι δ' οἱ θεράποντες ἠρτιάζομεν.

hoc est, stateribus serui ludebamus par impar. Hoc enim obiter ἀρτιάζειν dicunt Graeci, quū manu astragalos, siue talos occultantes, aut nuces, aut pecuniam collusoris uaticinium requirimus. Quidam tamen eo uerbo pilae lusum accipiunt, uel ut in consuetudine dicitur, ζυγὰ καὶ ἄζυγα. Dicitur & statera, praeter notionem publicam, lignum, unde uincto fune & alligata mula currus trahebatur, ex similitudine quadam, quippe staterae praefert imaginem. Erant & Darici stateres, sicut philippei & Alexandrei: qui omnes fului erant, hoc est aurei. Philippeorum etiam Liuius meminit, ab Vrbe condita libro trigesimo & trigesimo nono. Sed & Horatius,

Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Necnon in Bacchidibus Plautus,

Ducentos nummos aureos Philippeos dabin'?

Habuere & Galli Philippeos suos, ab imagine alati genij, quos dicūt, geniatos: habuere sceptratos quoque, ac soliatos, regis trabeati imagine pręsignes, iura reddentis. Sed & Romae aureos Valerianos Philippeos dici, cōpertum est: ubi & Saloniani habebātur trientes. Philippeos cudi iussit Alexandri magni pater Philippus, quod tradit Diodorus, postea quam Crenidas instaurauit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quas sic demum excoluit, uti talenta inde redirent annua mille, ac amplius. Daricos

ricos scribunt adæquasse pretium eius, qui ab Atheniensibus dicebatur chrysos, id est aureus. Alij drachmas argenti habere uiginti, prodidere: ut Darici quinq;, mnam faciant argenti. Dicti uero Darici, non à Xerxis patre Dario, sed ab antiquiore altero. Stater etiam drachmarum quatuor pondus est. Aurea numismata uetera, uel etiam argentea, gemmarũ uicem implere, Pomponius scribit. Atheniensium præterea numisma erat core. Id Euripides parthenon uocauit, id est uirginem, quod Palladis imagine foret insculptum. Vnde Eubulus in Anchise Palladis polon nũcupat, id est pullum. Etiam si esset item Corinthiorum nummus polos, Pegasi habens insigne. A Partheno nummo elegãter festiuum effingitur adagium de poscinumijs scortillis, ut Parthenon amare dicantur. Dignũ uero scitu est: rhetorem Dionysium poetamq; cum Atheniensibus suadere adortus foret, æneo uterentur nummo, χαλκοῦ, id est æneum cognominari cœpisse, atque ita ueteribus aduocari. Fuit & minutuli species numismatis cõma, proinde facetissimus comicus sycophantam felle conspergens ait, εἶναι τὸ πονηροῦ κόμματος. quasi tu dicas, monetæ non probæ: cuiusmodi loquendi figura uulgo Rhodigini mei utuntur. Fuit & argenteus leptis, ceratium continens unum cum dimidio. Danacẽ uocabant item nomismation, quod Charonti porrigerẽt paludem stygiam transmissuri. Cuius etiam sit mentio in Charonte apud Lucianum: meminerit in Psyches fabella Apuleius, atq; item in Collectaneis Plutarchus. Byzantiorum nummus ferreus erat, sicut & spartæ: cuius pondus magnum quidem erat, pretium fere nullum, aceto insuper ui hebetata. Vnde nummum Spartanum per parœmiam enũtiamus de re conatus magni, emolumenti nullius. Nummi ferrei meminit Aristoteles œconomicon secundo, necnon stannei & ænei. Dionysius Siciliæ tyrannus, Syracusanos perpulit etiam stanneo uti. Aristoteles item in Tarẽtinorum politia, illos scribit usos nummo, in quo Taras esset Neptuni filius, delphino uehens. Et in Agrigentinorum item republica, cuidam irrogatam mulctam litrarum triginta prodidit. Habet uero litra, oboli Æginæi pretium. Decalitron, stater erat Corinthius, obolorum decem. Tetracina Attica legimus apud T. Liuium duobus locis, qui etiam cistophoros nominat. Quorum antea meminerat pro domo sua M. Tullius: sed & in Epistolis ad Atticum, An cistophoro, inquit, Pompeiano iaceamus? Cæterum in Liuio non tetracina legendum, sed tetradrachma, probant eruditiores: sicuti alibi quoq; non tetrarchiam, sed tetradrachmum item: cuius libro nono Polluci mentio est. In Plutarchi Sylla, Tetra circunferri animaduertas, pro tetradrachma. Scire tamen licet, tetracinem ab Hipponacte lactucam dici: quod & à Phrygibus obseruari, Clitarchus prodidit apud Athenæum. Sunt qui eo nomine agrestem intelligant lactucam. Sunt qui Digestorum libro decimosexto, titulo depositi, lege Publia, cistophoros putent reponendos, ubi mendose legantur modo costrophinati. Cistophorum fuisse legimus quatuor milium & quingentorum denarium, sicuti & Rhodium talentum. Dici opinantur cistophorum, ab insigni ferentis cistam: sicut coronati modo uocantur nummi, à coronæ imagine. Illud quoq; non prætermiserim: Phedona Argiuum signasse nũmos primum, à quibusdam tradi: quod libro octauo scribit item Strabo. Alij Erichthonium Atheniensibus & Lycijs. Xenophanes Lydis hoc attribuit. Naxijs uero Aglosthenes. At in Apologetico Septimius Florens, Saturnum principem nummos signasse, prodit: atq; ideo ærarij præsidem creditum. Mitylenæi Sapphus imaginẽ nummis insculpebant. At Homerum Chij, à quo & nummus nomen accepit, sicuti Strabo docuit. Asis uero puerum delphini insidentem: Dardanis gallorum pugnam: Aspendij palestas: Rhegini leporem: Cephallenes equum: Thasii Persen: Argiui murem: Trœzenij tridentẽ, quia illic religiosissime Neptunus colitur, Plutarcho tradẽte. Demaretium in Sicilia fuit numisma de Gelonis tyranni uxoris nomine, quam Demareten uocant, Theronis filiam, uti à Pindaricis relatum interpretibus, scio. Argiuorum item nummũ fuisse lupi imagine insignem, testes Sophoclis scholiastæ sunt in Electram eius poetæ, quod Apollini sacrum crederetur id animal, uti ceruæ Dianæ: quo argumẽto & Lycoctonon Apollinem uenerabantur. Alij uero, διὰ τὸ νόμου εἶναι, τοὺς λύκους αὐτὸν φονεύειν. In quibusdam Græcorum monumentis ita inuenio: Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudisse numismata, quę ex proprio auctoris nomine sint Numia appellata: quum ante illum scortea, &

ostracina pecunia impleret usum: quod à Tranquillo fuisse literis traditum, ijdem, pro dunt Græci. Legimus tamen alicubi: Populo à Numa cõgiarium datum, asses ligneos, & scorteos. Nummi scortei meminit item Hieronymus: sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum,

Taurino quantum possent circundare tergo.

Scribunt tamen Græcæ linguæ scientissimi, nummum non esse Romanæ pecuniæ nomen, sed Græcum: eorũ qui sunt in Italiæ ac Siciliæ collimitio, quoniam Epicharmus in Chytris, uerbi eius mentionem faciat: & Aristoteles Tarentinorum numisma proprie dici nummum tradidit. Nummis indistincte legatis, ait Vlpianus, receptum est, ut exiguiores legati uideantur. Adulterina numismata reperio dici paratypa & paracharagmata. Qui uero id cudunt genus, uocari paracharactas. Parasemos item nummos notæ appellari eiusdem, ex oratione contra Aristocratem liquet. Sic uero nuncupatos ferunt, quòd à nũmularijs ita subsignarẽtur, ut improbitas manifesta fieret. Hinc apud Demosthenem pro Ctesiphonte, rhetor figurate dicitur parasemus. Argẽtum factum in historijs sæpicule lectitamus: id esse uidetur paratum, non rude, sed elaboratum cælatumq;. Nam quæ absoluta parataq; sunt, facta, eruditioribus dici solent: sicuti apud Martialem, Tu factã tibi rem statim putasti.

Distinguitur tamen à signato, quod ex Seneca cognoscimus De beneficijs primo, Libentius donabo argentum factum, quàm signatum. T. Liuius ab Vrbe condita libro trigesimo quarto, Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti ac æris domi haberemus. Apud eundem ærario illatum infectum argentũ quandoq;, obseruauimus. Apud Paulum Octauenus ita diffinit, Infectæ materiæ pondus, signatæ uero numerum, factæ autem speciem dici oportet. At Pomponius Digestis de auro & argento legato: Argento, inquit, facto legato, Q. Mutius ait, uasa argentea contineri: uelut paropsides, trullæ, pelues, & his similia. Infecti autem argẽti appellatio, rudem materiam cõtinet, id est non factam. Vlpianus titulo eodem: Argento legato, inquit, puto, nisi euidenter contra sensisse testatorem appareat, nummos non contineri. Quin & infra paulo, Argentum factum recte quis ita diffinierit, quod neq; in massa, neq; in lamina, neq; in signato, neq; in supellectili, neq; in mundo, neq; in ornamentis sit. Quæret forsan aliquis, cur argenti appellatione, factum etiam argentũ comprehendatur: nam si legatum foret marmor, nil præter rudem materiam demõstratum, posset uideri. Sed inquiunt Iuris prudentes, ratio est, quæ talis sunt naturæ, ut sæpius ad sua redigi queant initia, materiæ potentia uicta eius uires nusquam euadunt. Assaria pro obolis posita legimus: nam & assem, pro re minima apud Ciceronem pro Quintio adnotauimus. Assem, inquit, sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; omnibus societatis decidisset. Hinc illud parœmiodes in carmine obscœno,

Non assis faciunt, euntq; recta.

Cui consimile illud Catullianum,

Non pili faciunt cohortem.

Eleganter item Seneca, Emas non quod opus est, sed quod necesse est: quod non opus est, asse carum est. Scribit Halicarnaseus Dionysius, in Menenij mulcta, assem fuisse æneum numisma libralis ponderis. Plutarchus quindecim milliũ asium mulctam Camillo irrogatam refert: qui numerus, inquit, ad argenti rationem mille ac quingentas constituit drachmas. Nam asis, argenteus erat: & hic, ex decem æreis denarius uocabatur. Librę pondus æris, inquit Plinius, imminutum bello Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirẽtur, id est duarum unciarum, pretio tamen libræ unius seruato. Sicut Annibale urgẽte, unciales facti, & semunciales, lege Papyriana. Sextantarios asses non tacuit item Festus. Sextiuum denarium dici, lectum est: quia in sex uncias, hoc est sex obolos, ut ait Celsus, diuiditur drachma, quæ Latine uocetur denarius. Sed quod Plinius ait, in asse sextantario quinq; partes lucrifactas: Ita intelligendum, ex asse uno librario, sex fuisse factos, qui tantundem ualerẽt. Dipondium item assem, id est duarũ librarum, quandoq; fuisse appẽsum, scimus. Caiani asses uidentur dici à Caijs inscriptis. Assas, id est ἄσας, interpretatur Galenus stomachi fastidia, ubi quis non nutritur. Credo, quia ἄσαι satiare

tiare indicat, & lædere. Asses uectigales appellat Liuius, qui in iugera impositi sunt, testandi causa publicum agrum esse. Inuenio alicubi apud Græcos nuncupari νόθεια χρήματα, id est nothias pecunias. Hæ uero sui generis non sunt, sed ita appellantur, quæ ex paternis bonis contribuuntur nothis, id est spurijs. Erant uero drachmæ ad summũ mille. Meminit contra Aristocratem Demosthenes. Sed & apud Aristophanẽ uideor legisse quippiam. Sic & Hyphoniæ pecuniæ uocantur, domesticis interfecti alicuius erogatæ à cædis auctore, ne suũ persequãtur ius. Meminit Legum sextodecimo Theophrastus. Porro nec omittẽdum uidetur, nummũ ac denarium exigui admodum fuisse pretij. Quod Varro Terentius ostendit apertissime, ubi columborũ par coloris boni, bonicꝫ seminis uulgo uenire solitum ducentis nummis, aut etiam quadringentis denarijs, scribit. Obseruauimus apud eruditissimos, sagittarium dici numisma Persicum, à notæ genere ita nuncupatum: hi autem non alij erant, quàm Darici, auctore in Apophthegmatis Plutarcho. Ex quo celebre manauit in posteros Agesilai dictum, Se ex Asia pulsum triginta millibus sagittariorum. quum Persarum rex ea nummorum summa corruptis per Timocratem Athenìensibus, effecisset, ut is de prouincia decederet, quod & in prouerbium uenit, de ijs qui pecunia de gradu deijciuntur, qua nil non expugnatur. Nam Macedonum rex Philippus dicere solebat, nullam prorsus uideri inexpugnabilem arcem, in quam onustus auro asellus summitti posset. Hemidarica legimus ἀναβάσεως primo apud Xenophontem: Pollicetur, inquit, Cyrus daturum se militibus ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνός. Nam & in nostris literis solidos dici aureos nouimus, uelut integros, nec ulla ex parte deminutos, eorũ interstitione, qui semisses dicuntur, aut tremisses ab portione ueluti dimidia aut tertia. Nam binarios intelligimus duplos, ternarios triplos, ac deinceps. Sic & solidus noster argẽteus primo duodenarius fuit, id est duodecim æstimabatur: mox cum temporibus demutata ratio est. Assem & libellam pro re minutula, ut attigimus, usurparunt priores: ex Cicerone & Plauto. Vnde, ad assem reddere, apud Plinium Cæcilium: etiam si aliter interpreti est uisum. In Germania scribit Tacitus, serram fuisse nummi notam, unde & serrati dicebantur. Illud præterea sciẽdum, nummis quandocꝫ apponi solitum numerum, quo colligeretur pretium, quam notam æram uocabant. Lucilius: Hæc est ratio peruersa, æra numeri est subducta improbe. Nec me fallit, astrologos non recentiores modo, sed ueteres quocꝫ, ut Ptolemæum & Theona, temporis initium, quale foret Natiuitatis CHRISTI, uel aliud illustre principium, quo supputationes incipiunt, æram item uocare. Tenedius nummus in ueteribus memorijs uel celeberrimus est, quoniam Tenedius rex olim sanxisset lege, ut mœchis utriscꝫ, si deprehẽderentur, caput securi præcideretur: quam legẽ in filio quocꝫ rigide seruarit. Quare in nummo illic percusso custoditum, ut à parte una, securis: ab altera, facies duæ ex ceruice una prodeuntes signarentur. Illud uero superpondij loco adiecisse, non obfuerit: sacellium capi pro marsupio, quod & balantium uocant Græci: unde & balantiotomi apud Aristophanem, qui de zona propendentes crumenas præcidunt. Ab sacellio, sacellarios inflecti animaduertimus. Trapezitarum thema in Plutarchi Moralibus, nõ semel inuenio dici de pecunia apud nummularios deposita. Nam & thematismum in architectandi ratione positum, stationem interpretantur, quę decorem operibus parit, ueluti quum Ioui, Fulguri, Soli, Lunæ, Cælo hypæthra, id est subdialia constitui debere templa proponimus: at Mineruæ, Marti, Herculi Dorica seueritate, nullis admodum delicijs. Veneri, Floræ, Proserpinæ, fontium nymphis, lasciua Corinthiorum floridacꝫ exornatione cum folijs uolutiscꝫ. Iunoni, Dianę, Libero patri Ionica mediocritate. Epithema uero additamentum signat. Thesis autem est præstantis in philosophia uiri παράδοξος ὑπόληψις, id est opinio admirabilis: sicuti Antisthenis illa, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν. Quæ si obrepat in plures non inurbanos, iam αἵρεσις, id est secta, nuncupatur: sed inter pullatos, gregalescꝫ κοινὴ ἔννοια. Cibdela item uocant numismata oblæsa & adulterata: dicuntur sic, quasi ὑπὸ τῶν χίων δεδηλημένα, id est à Chijs corrupta, uitiatacꝫ, per literæ soni pinguioris demutationem in exilem. Cibdeliam etiam argenti sordes nũcupant, figurate uero etiam imposturam, sicut κιβδηλεύειν imposturam facere. AEris appellatione aurũ item contineri, Vlpiano credimus. Policam numismatum artem esse, tradit Plato: unde numisma-

mismatopolica res dicitur quandoq;. Collectarios intelligunt campsores argentarios, quiq; argento accepto, minutiem pecuniarum erogare cõsueuerunt. Quod Sudæ proditur collectaneis: sed Horatij interpres, eo nomine argentariorum coactores accipit. Collatitiam stipem nuncupat Ammianus Marcellinus, qua passim erogata uictitat inopes. Manuarium æs legimus in Gellij Noctibus Atticis. Illud hic non neglexero, fiscum ab ærario differre: quod in Traiani uita scribit Dion, & significat Plinius: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Ad fiscum spectare uidentur extraordinarij reditus, unde sunt & confiscationes recentioribus nũcupatæ. Romanum ærarium tributis cõstabat, & uectigalibus. Vectigalia, ut ex Cicerone liquet Pro lege Manilia, trium erant generum: ex agricolatione: mercibus exportatis uel importatis, unde exagogica dicebantur & isagogica: deniq; ex agris pascuis. Primũ decimas complectitur, sequens portorium, postremo nomẽ fit scriptura. Fuit insuper salinarius prouẽtus: erat in AEgypto in prouinciæ formam redacta magistratus nomine idios logos id est priuata ratio: cuius una erat functio, adespota scrutari, inquit Strabo: quæ asserto re defecta nemini essent mancipata. Quin ea prorsum quæ ad Cæsarem recidunt, hoc est quæ fisco infunduntur, non ad ærarium regeruntur, uel ad populum. Librum Hieronymus ad Euagrium appellat ἀνώνυμον καὶ ἀδέσποτον, cuius non extet auctor. Illud obiter adnotaro: attribuere T. Liuio, Macedonici belli libro nono, de Catonis censura, esse tributi nomine aliquid statuere: unde percipitur id ex primo libro Vrbis conditæ, unde equos alerent, uiduæ attributæ.

Symbolica simulacrorum additamenta enarrantur. Palladi cur apponatur draco. Iouis simulacrum cur sine auribus. Labronium. Labarum. Senectus anguium, siue leberis, aut syphar, quid sit. De testudinis carne, & more abluendi domos Cæsarum. Epicrotos quid. Laba. Cap. III

Testudinem non modo numismatum fuisse notam, quod paulo ante astruebamus: uerum etiam secreti ac silentij symbolum, ex ueteri nobis lectione, tanquam cella quadam proma affatim suggeritur. Hoc enim argumẽto Heliensibus Phidias Venerem fecit, quæ testudinem calcaret, opertius implicatiusq; commonstrans: esse muliebris decoris, ædes custodire ac silentium. Vxorium quippe ornamentũ est, aut cum marito, aut per maritum loqui. Nam & AEgyptijs mulieribus inde uti calceis, non fuit patrij moris, ut ita domi se continere, quodammodo cogerẽtur. Cæterum Phidiæ solertem prudentiam indicat illud quoq;, quòd Pallados simulacris draconem apponere consueuerat, ueluti ambage tacita innueret, uirgunculas peruigili cura indigere, ut pudor castus seruetur, illibatusq;. Peruulgatum autem ædium, adytorum, oraculorum, necnon thesaurorũ custodiæ præfici dracones. Sed & Salutis, AEsculapijq; simulacris id ipsum subijciebatur animal, ut in Symposiacis Macrobius scribit, Solis argumento & lunæ, quo salubri temperamento humanis præstatur corporibus, ut uelut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescant uigorem: sicut reuirescere dracones uisuntur, pelle sequestrata, quam nũc senium, nunc senectutem appellat Plinius, leberida Græci. Auctor tamen libro tertio est Strabo, cuniculos à quibusdam leberidas dici: etiam si Latini codices lepusculos præferunt mendose. Gæorychias ex propria sententia Strabo nũcupat, id est terræ fossores. Anguium porro corium dixit Callimachus in Hecale, etiam syphar. Laboniũ autem poculi est species: sicuti labarum, insignitius erat uexillum, auro distinctum & lapillis, Imperatoribus solitum præferri: quod & religiosius uenerabantur milites. Meminit præter Iureconsultos in Apologetico Tertullianus. Symbolica uero id genus multa in ueteribus imaginibus curiosus deprehendat lector. Nam in Creta Iouis simulacrum cõfingi exsculpiúe, aut ex ære duci solitum accepimus, μὴ ἔχον ὦτα hoc est auribus nullis: quando principem uirum, & omnibus late dominãtem audire addecet neminem: sed id demum persequi, quod dictat rationis examen & iustitię nusquam pręflorata integritas. Adijciamus porro quod sit capiti huic auctarium: obseruatũ nobis de testudine illud etiamnum quinto Halieuticon ex Oppiani interprete: Testudine, inquit, si quis uescatur deglutiátue πλησμίως, multum inde iuuari. Si uero πρὸς κόρον, læsionem fieri manifestam, enata inde paroemia, χελώνης κρέας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν, testudinea carne aut

aut uescendum, aut non omnino uescendum. Paucitas strophos facere narratur id est tormina: copia uero detergere, atque expurgare. Anxie uero ab eruditis id quæsitum, non me fallit, in piscitij decuriam ueniant ne testudines. Et non uenire forsan liquido ualet comprobari, ac primum ratione principij, quoniam uti gallinę, oua ædunt, colore ac substantia & cortice fere eadem: deinde nec generatio est diuersa, quum perfricatione pisces nascantur. Spirant quoque, quod pisci nõ contribuit Aristoteles: ambulant item: squammas nõ habent, sed ossa. Insigniter porro nutriunt, ut docuit Conciliator: & uitulinæ carni nonnulli conferre audent. Ex piscibus alimentum nemo non allidit. Illud obiter adiecerim: epicroton dici pauitam & complanatam terram, ubi incubet testudo: à qua testudinare uerbum, etiam Politiano:

Qui cauus exesum pumex testudinat antrum.

Obiter non item reticuero, quod prodit historia: id in Cęsarum familia peculiarius seruatũ, uti domus paruuli testudineis abluerentur alueis: & inde Clodio Albino factum imperij præsagium: nam eo recens nato, testudo magnitudinis uisendæ ab piscatore patri est allata. Quam is homo impense literatus, ad pueriles destinauit excaldationes. Ad leberidem uero id spectat, quum ea in Neronis collo adhuc pueri foret comperta cecinere uates, ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος λήψεται, id est quod ex sene potentiam foret assequuturus: quoniam exuta senectute eiusmodi uisatur anguis. λαβὴ autem ansam signat & manubrium: unde est illud elegãtissimum Fimbriæ apud Plutarchum in Lucullo, uenisse Mithridatem εἰς λαβὰς, factumque γῆρας ἀρκύων.

De Marco euãgelista, & Antonio anachorita. Vatieni historia, qui sinistrę manus digitos absciderat. Scuti gestatio. Insertoriũ quid: & quid telenon, telamon, & Atlas. De auibus porphyrionibus. Item hostoriũ. Pliniana lectio asseritur. Item de porpace, & ochano. Niciæ scutum. Pelta Amazonica. Monachorum in AEgypto genera. Cœnobitæ, Anachoritę, Remboth. Caput. IIII

MArcum euãgelistam dei electum post fidem, Hieronymus scribit, pollicem sibi amputasse, ut sacerdotio reprobus efficeretur. Sed & Antoniũ anachoritam, uel ut Græci scribunt ἀναχωρήτην, ne allegeretur episcopus, læuam sibi auriculam ferro præsecuisse legimus, nata inde theologis quęstione ambagiosa, Liceat ne cui seipsum admutilare. At in literis nostris Cn. Vatienum prodit historia, qui sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, bonis publicatis, æternis uinculis puniendum, senatuscõsulto esse sancitum. Vsu uero scuti eo facto is se priuasse uidebatur, quod sinistra manu capi solitum, AElianus testis est, qui ait, Scipionem ostentanti affabre scutum militi dixisse, Non in læua, sed in dextra homini Romano spem ponẽdam. Et Plinius libro trigesimotertio: Qui annuli usum primus instituit, cunctanter id fecit, læuisque manibus ac latentibus induit, quum si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quòd si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam insertorij usu argumentum est, maius in læua fuisse, qua scutum rapitur. Hactenus ex Plinio. Hermoleos tamen undecũque uir doctissimus eum locum ita restituẽdum opinatur, ut nunc consertoris usu, nunc sertoris reponat, lectione publica (quam tamen non ut idiographam semper probamus) expũcta, & uerbo eo bellatorem intelligat: ut in iure manu consertum, apud Ciceronem & Gellium. Nam & desertores, à scuti reiectione rhipsaspides Græce nominantur. Sed quid si in Plinio luxandum, mutandumue est nihil? Vt insertorium accipiamus, sicuti lorum, annuli uice: inter quod & ipsum scutum insertamus manum: unde apud Virgilium,

Clypeoque sinistram Insertabam aptans.

Vt ea sit uocis huius desinentia, quæ in hostorio est, & amatorio. Signat autem hostorium, radium siue instrumentum, quo raduntur mensuræ: unde etiam prouerbium, Sine radio cumulare, seu absque hostorio: quod est afluenter & ultra mensuram congerere. Plautus,

Dij, deæque omnes, tantam nobis lætitiam,
Tot gaudia sine radio cumuletis.

Insertorium, Græci telamona uocant: ut apud Homerum Iliados secundo,

ἰδρώ-

ἱδρώσει μὲν τοῦ τελαμὼν ἀμφὶ στήθεσφι
ἀσπίδος ἀμφιβρότης.

Quanquã uidetur poeta idem, operis eiusdem libro uigesimotertio, ensis lorum etiam appellasse telamona. Vt sic, unde propendet scutum, etiam dicatur telamon. Sed & linamenta concerpta uulneribus peraccommoda Herodoto dicuntur telamones, uel fasciolæ potius, quibus oblæsa membra obligari solent. Nam Vitruuio imagines hominum columnas ædium fulcientes, aut ipsa ædificia, Atlantes dicuntur Græca uoce, Latina uero Telamones. Nam Seruius grammaticus scribit, Nilum Latine Melonem dici, Atlantem Telamonem. Id cur ita, ignorare se, Vitruuius ingenue fatetur. Est ex eruditorum palestra, qui porphyriones aues dici in Hispania telamones autumet, aut de statuis ratione mutuata, uel quod sint thalamorũ pudicitiæ asseruatrices: quoniam auctore Athenæo, sit aui adulterij intellectus, quod & suspendio indicet domino. Nisi quòd Græcis ea uoce significatur nutricula quoq;. Telenones machinæ sunt bellicæ libramentis plumbi, aut saxorum stipites robustos incutientes. Omnino duplex in scuto uisimus nunc lorum: altero pendet ab humeris, alteri insertatur manus. De priore apud Homerum forte rectius intellexeris. Nam & Iamblichus ita scribit, περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας προσέδησε τῇ κλίνῃ. Certe Eustathius in Homeri enarratione: Telamon, inquit, est latius lorum, quo fertur scutum: unde & ἀναφορεὺς dicitur, id est anaphoreus, ἀπὸ τοῦ ἀναφέρεσθαι. Iulius Pollux Onomastici septimo: Sindon, inquit, AEgyptia quidem est: signat autem opertorium, quod nunc dicrossum dicimus. Est & alicubi telamon sindonites. Idem libro quinto, telamoniam uocat latius lorum clauis suffixum, quo uenatorij canis latera præmuniuntur. Scribit historia prima Herodotus, Caras omnium principes ochana scutis addidisse: nam prius telamonas tantum adhibitos. Hinc Anacreon apud Strabonem: Nectite bene compactum cariæ lorum, manum insertantes. Græce autem ochanum est: unde omnis tollitur ambiguitas. Dignũ uero scitu: telamonem dici quandoq; fasciam, ut præmonuimus, qua membra obuoluimus affecta: unde uerbum τελαμονίζειν, id agere indicat. Sciendum porro insertoriũ ipsum dici item porpaca, siue is foret annulus, siue annulo quid simile, quod Homeri tempora non nouerant: nam etiam porpax, annulus uocatur, sed nõ qui digitis gestetur. Profert hoc Epaminondæ historia, qui campestrem planamq; regionem belli esse dicebat orchestram, quam nemo quiret obtinere, ni manum porpaci insertasset. Vocatur item ochanos, ut dictum est, quo circumagi in orbem scutum posset: propterea templis quãdoq; dicata sine ochanis scuta legimus, ne ad belli usus detraherentur. Nam & Eustathius ochanon τὸ τῆς ἀσπίδος κράτημα interpretatur, ἀπὸ τοῦ ἔχειν, alibi ochanum cum porpace idem facit. A Caribus ochana excogitata primum, illud argumento est, nam Carica dicuntur: unde est Anacreontis illud, καρικοεργέος ὀχάνου. Sicuti Caricas dixit cristas Alcæus: Ammianus Marcellinus, Quũ apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutum uarijs exerceretur motibus in campo, assulas quis orbis erat compaginatus excussit, ochana remanserũt sola, quæ retinens ualida manus stringebat: territisq;, ut omine utiq; diro, præsentibus: Nemo (inquit) uereatẽ, habeo firmiter quod tenebam. Cleomenes Spartanus scutũ ferre διὰ ὀχάνης, μὴ διὰ πόρπακος, id est non ex annulo suspensum, sed brachio insertum, instituit. Fuit quoq; ueteribus scutum Læseium, quod anaphora non habebat, sed in meditullio iugum. Sunt qui eo nomine scutum intelligant oblongum aut breue, corioq; cõfectum crudo, & proinde pilosum: ex quo sit etiam nomen quasi λάσιον. Sed addit Herodianus, tegumenta corporis omnia, quæ manu sustineantur lęua, dici læseia. Illud obiter dictum hoc loco sit: Niciæ scutum ab auctoribus celebrari, quòd esset auro & purpura splendidum. Visebatur id Syracusis in templo, uictoriæ monumentũ de Atheniensibus & imperatore Nicia. Amazonicam peltam Xenophon scribit, hederæ folio fuisse consimilem. Sed & coracinũ in Nilo piscem dici quoq; peltam inuenio. Quos uero peltastas uocant Græci, nos (auctore Liuio) cetratos dicimus. Quia uero Antonij anachoritæ facta mentio est ambigentq; forsan multi, quæ sit cognominis eius ratio: sciendum, in AEgypto tria fuisse monachorum genera. Quidam cœnobitæ dicebantur, uel eius gentis lingua sauses. Alij anachoritæ, qui deserta fere incolebant: unde & nominis profluit ratio, ex

Græcæ

Græcæ linguæ interpretamento. Tertios Remoboth appellabant, deterrimos neglectosq́; quibus mos est, ut bini, terniúe habitent simul, suoq́; uiuant arbitrio, conquisita in medium conferētes. Verum apud eos omnia affectata, laxæ manicæ, follicantes caligæ, uestis crassior, crebra suspiria, inquit Hieronymus.

De Gemonijs gradibus, & cur sic dicantur. Item de gradibus Castorijs & Aurelijs. Locus Ciceronis explicatur. Suppliciorum genera plura. Sextritium locus, seu sestertium. Spoliarium. Melia in Attica locus. Diana Aristobule. Camus, seu Cadmus. Taurea. Iuuenalis illustratᷣ. Centrones. Centrotypi. Lata fuga, lata culpa. Fustuarium. Tintinnaculi. Laura pro uinculis cur. Cyphon, cyllobantes, cyphalei, cyphelli, hypocyphonia, aula, Archiuum, Cap. V

GEmonios gradus diritate supplicij in Romana historia infames, ex paulo elegantioribus, neminem puto latere. Nam M. Claudium, quod fœdam cum Corsis pacem fecisset, hostibus deditum primo accepimus, factumq́; eius rescissum, libertatem ademptam mox & spiritum extinctum, corpus cōtumelia carceris, & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdatum. Dicti Gemonij gradus, quod locus esset gemitus & calamitatū: quoniam illuc per Hamotrahonas raptarent unco damnatorum cadauera. Nam quod aliqui augurātur de Gemonio auctore uel qui primus sit exturbatus, parum comperi. Gemonios gradus apud Plinium inuenies libro octauo. Cornelius item Tacitus: Tunc, inquit, confossum collaceratumq́;, & abscisso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Gradus, uel scalæ dicebantur, quātum coniectura ducor, quod surrectus foret locus ac gradibus quibusdam conscenderetur. Proinde ἀναβαθμούς appellat etiam Dion in Tiberij rebus, ubi de Seiani seruis loquens ait, καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ᾽ ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐῤῥιπτοῦντο κατιόντες, ὤλισθον καὶ κατέπεσον. Sicuti apud Græcostasin gradus erant, de quibus ad Quintum fratrem Cicero: Deinde, inquit, eius operæ repente à Græcostasi, & gradibus clamorem satis magnum sustulerunt. Eum locum Patauij prouincialibus scholasticis quum explicarem, dixi, mihi intelligendum uideri de gradibus Castoris, auctoritate Ciceronis maxime, apud quem in oratione pro domo sua sic legimus. Quum uero, inquit, gradus Castoris conuellisti ac remouisti, tum ut modeste tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu atq; ascensu reppulisti? AEdem uero Castoris, siue Castorum, fuisse in foro, ex Plinio liquet, ac cæteris. Videntur tamen & in foro gradus Aurelij fuisse, ut ex oratione pro Flacco, esse manifestum potest. Hoc nimirū est illud, quòd non longe à gradibus Aurelijs hæc causa dicitur. ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atq; illa turba quæsita est. Sed & pro Cluentio apertius: Gradus illi Aurelij tum noui, quasi pro theatro illi iudicio ædificati uidebantur, quos ubi accusator concitatis hominibus cōplerat, non modo dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat. Verum ut ad alia pergamus, scribit Plutarchus Galbæ caput multifariam cæsum, & omni contumelia affectum fuisse, postremo in eum locum abiectum, in quo eos necāt quos Cæsares supplicio dedunt. Vocatur, inquit, locus sextritium. In Græcis tamē codicibus scriptum inuenio, συςέρτιον, quod non aliter Latine inaudias, quàm sestertium. Spoliarium non absimilis erat locus. Lampridius: Commodo, Hostis patriæ, paricida, gladiator in spoliario lanietur. In Attica locus erat Melita nomine, quo damnatorum abijciebantur cadauera, item suspendiosorum indumenta, & laquei. Quanquam inibi Dianæ templum substruxisset olim Themistocles, quam ἀριστοβούλην nuncupari uoluerat, quod in Persico tumultu ipse rebus Græciæ salutaria protulisset consilia. Tarpeia, inquit idem Plutarchus, uocatur Capitolij saxum, è quo deturbari sontes, moris est: hinc Horatius Sermonum primo,

Tu ne Syri Damæ, aut Dionysi filius audes
Deijcere è saxo ciues? aut tradere Cadmo?

Eum uero locum exponens Porphyrio, Tribuni plebis, inquit, damnatos de saxo Capitolij præcipitabant. Adijcitq́;, fuisse Cadmum notæ crudelitatis carnificem. Etiam si Camo legunt alij, uinculi genus eo intelligentes uocabulo. Quanquam multiplex est in Grecorum doctrina eius uerbi notio. Inter alias ea maxime arridet, quod sic dicebatur

tur reticulatum cadiſcorum operculum coli imagine quadam,deſuper latum,infra anguſtius,ne immiſſa ſuffragia dilaberentur. Metellum Plinius ſcribit,à Catinio Labeone tribuno plebis,ad Tarpeium eſſe raptum,ut præcipitaretur. meminit & Lucretius,

Carcer & horribilis de ſaxo iactus eorum,
Verbera,carnifices,robur,pix,lamina,tædæ.

Quo in loco etiam tunicam ſignare uidetur, quam dicunt moleſtam , quia ignium alimentis illita & intexta,ut Seneca docuit,ac mox ſuccenſa, cruciabiliter obuolutos nocentes,qui ſceleris comperti grauioris forent, amburebat. Vngula item tormenti genus erat: cuius meminit Cyprianus, Euſebius, atque item Tertullianus. Apud quem aſcias & runcinas inter inſtrumenta ſæuitiæ diligens lector inueniet. Auctor uero Eutropius eſt,Superbum Tarquinium excogitaſſe primum uincula, taureas,fuſtes,compedes,latumias,metalla. Vnde diluceſcit ſatyricum illud ex Satyra ſexta,

Taurea punit Continuo flexi crimen,facinusq́ꝫ capilli.

Fuit ueteribus item ſupplicij genus, quod σκαφεῦθῆναι uocant,homine intra ſcaphas duas incluſo,capite,manibus ac pedibus extra prominentibus,ac dies multos ueſci coacto,pro potu melle infuſo ac lacte,conſperſa ſic etiam facie,& ad ſolem conuerſa ſemper,muſcarum infeſtante multitudine,ac intus ex putrilagine ſcaturiẽte uermium turba. In Perſis ueneficorum capita lapidi impoſita lato alterius incuſſu exteruntur. Diaſphendonen Plutarchus intelligit, quum arborum duarum incuruatis cacuminibus obligatum hominis corpus emittitur:de qua re paulo poſt.Rotæ tormentum Germanorum fere peculiare cenſetur.Ita tamen ut eius meminerit Ariſtophanes Pluto,

ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ᾽ ἐκεῖ στρεβλούμενον
Εἰπεῖν, ἃ πεπανούργηκας

Rota torqueri te illic,neceſſe eſt,ut exſculpatur quod perperam feciſti. Inibi interpretes adnotarunt,ſeruile id fuiſſe ſupplicium.Alioqui rotæ inſeruntur noxij, & membratim rotarum conuulſi radijs lentitudine mortis maximo cruciatu perimuntur.In Nicia Plutarchus ſcribit,tonſorem rotæ alligatũ amplius torqueri cœpiſſe: uerum interpres in carcerem modo coniectum reddidit,de rota nil prorſum ſentiens . Centronas inuenio poſitos pro furibus manifeſtarijs, quoniam dum in quæſtione haberentur, ſtimulos quæ uocant centra,illis admouere mos fuit:unde centrotypi uocantur,qui ſtimulis equos exagitant,aurigæ. Quanquam eſt & centron ſtraguli genus ex diuerſis conſarcinatum,quod iumentis inijcitur.Ex quo item ex diuerſis coaptata concinnataq́ꝫ compoſitio centron nuncupatur,quod genus ſunt Homerocentrones:nos centonem dicimus,ſimplex plebecula celonem,dictione paululum modo luxata.Sunt qui centronis nomine conuitiatorẽ intelligant,quod ſit ueluti centrotypos,auctor Ariſtophanis interpres in Nebulis. Fidiculas accipiunt pro tormento, quo ab tortore ſontes funibus, alligatis manibus à tergo,torquentur uulgo. Eius certatim meminerunt omnes, Seneca,Fabius, cæteri. χοινισμός à Græcis dicitur genus id cruciamẽti, aut compar. Saxis adobruere,Macedonici moris erat.Apud quos item cõiuratorum cognati omnes deuotis capitibus,ad ultimum petebantur ſupplicium.In Perſide nocentum ueſtimenta, & tiaras auellunt,cæduntq́ꝫ.Illi uero ubertim flentes apprecantur,deſinant.Hyſtrichis item erat inter inſtrumenta, quibus diſcuterentur nocentes. uidetur ex ſetis ſuillis flagellum fuiſſe,unde & conflatum nomen,quaſi ex ὑείων τριχῶν. Duo in primis ſupplicij genera fuiſſe apud antiquos Romanos inuenimus. Aut enim puniebãtur more maiorum,qui capitalem fraudem admiſiſſent: hoc eſt, pẽdentes furca nudis corporibus, & ad mortem uirgis cæſi, ut interpretatur Tranquillus in Nerone. Aut ad ſcalas Gemonias trahebantur,hoc eſt inſerto gutturi unco producebantur in harenam,ubi poſt ea pendentium crura frangebantur,& igni iniecto ardebant. Sicuti in Claudio Suetonius commemorat: & Nero exercuit in Chriſtianos: quibus ardentibus in uſum luminis eſt uſus.Domitianus etiam faces per obſcena immitti iubebat.Ceterum id amplius animaduerſione dignum,ſupplicium more maiorum à Cicerone in Piſonem intelligi, quum ſecuri caput præciditur.Morem autem uerberandi, & de cõdemnatis ſummum ſupplicium ſumendi, è Græcia manaſſe ad Romanos, auctores habemus certiſsimos. Mox uero Porcia lata lex eſt, ſicuti Cicero in quadam quoq́ꝫ oratione innuit: & leges

item aliæ paratæ, quibus exilium damnatis permittebatur. Verberasse aut necasse Romanum ciuem, impium censebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius significat, Externorum esse, morte damnare. Hinc celebres historici scribunt, Syllam primum Romanorum esse inuentũ, qui morte mulctaret. Lata fuga damnari quidam dicuntur. Ammianus Marcellinus: Corpore (inquit) immaculato, lata fuga damnatus est. Quod relegationi diuersum uidetur, quam intelligunt Iurecõsulti, quum in insulam aliquis, uel locum alium mittitur ad tempus, sicut in quinquẽnium. Sed plura Digestis de pœnis, lege Relega. Deportatio, in perpetuum sancitur. Lata culpa Iureconsultis dicitur, ubi non percipit quis, quod percipiunt omnes: uel nõ facit, quod cæteri: uel facit, quod nemo: ut Digestis de uerborum significatione, lege Late. Comitium & uirgas pati, est in publico ad necem cædi. Sunt qui in metallum damnantur, quiq; in opus metalli. Interstitium modo in uinculis est: nam qui in metallum damnantur, grauioribus premuntur uinculis, inquit Vlpianus: itemq; refugæ ex opere metalli in metallum damnantur. Ex metallo grauius coercentur. In calcariam quoq; & sulphurariã damnantur aliqui. Verum pœnæ hoc genus metalli item sunt. In ministerium metallicorum fœminę damnari solent in perpetuum, uel ad tempus. Eodem modo & in salinas, & siquidem in perpetuum, quasi seruæ cõstituuntur pœnæ. Sunt & qui in ludum damnẽtur uenatorium. Vltimum supplicium mortem solam interpretamur, inquit Celsus. Castigationem fustium, uirgarumq; supplicium inuenio doctè sciteq; fustuarium dici. Meminit eius uocabuli Seruius Aeneidos sexto. Titus item Liuius ab Vrbe condita libro quinto: Fustuarium (inquit) meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Polybius auctor est in libro De tribus politijs, duo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina. Decimationem, id est δεκατίαν, & fustuarium. Fustuarium quidam fustigationẽ interpretantur. Modestinus quoq; Iurecõsultus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Circuitor si condemnatur, inquit in commẽtatione de Romanorum militia Polybius, fuste cæditur. Id supplicium eiusmodi est: accepto fuste, tribunus uix tantum attingit damnatum, quod ubi est factum, omnes qui in castris sunt, cædentes fustibus lapidibusq; plerosq; in ipsis castris cõficiunt. Ac si qui euaserint, nec sic quidem seruari possunt. Etenim quo'nam pacto? quibus neq; in patriam redire licet, neq; aliqui ex necessarijs domi excipere auderent. Fuste cæditur quoq; qui furto quippiam ex castris sustulerit, quiq; falsum testimonium dixerit, & si quis ætatis flore abutatur. Fuit qui fustuarium apud Ciceronem interpretaretur pro eo, qui flagris cædit. Sed id quàm rectè, ipse uiderit. Hunc utiq; uirgatorem à Plauto dici, legimus. Callistratus Iureconsultus Digestis de pœnis, inter ea quæ corporis coertionem continent, fustium admonitionem, flagellorum recenset castigationem, uinculorum uerberationem. Marcellus sentire uidetur, liberum cædi fustibus, flagellis seruum. Impuberem seruum Vlpianus scribit Digestorum uigesimonono, habena cædi uel ferula. Scopare in fustium uirgarumq; per tintinnaculos admonitione usurpat simplex uulgus: quo tamen etiam scientissimus ac eloquentissimus utitur Hieronymus, quum in Esaiæ tralatione ita scribit, Scopabo Babylonem in scopa terens, dicit Dominus exercituum. Dignum uerò scitu est: scopam, seu uerius scopas, uti Fabio placet, dici à Græcis κόρημα, id est corema, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod scopare ornareq; nobis indicat. Vnde illud apud Aristophanem elegantissimum, Μὴ κόρει τὴν Ἑλλάδα. ne scopes Græciam, id est ne in desolationem redigas. sic enim loquebantur antiquiores Græci, ubi imprecatione acrius uti uellent. Sicuti apud Menandrum, ἐκκορηθείης σύγε, id est ample pereas destruarisq;. Congruit aptissimè cum Hieronymi tralatione. Supplicij genus dirum excogitasse primus fertur Auidius Cassius imperator, ut stipitẽ poneret pedum octoginta, uel centũ: moxq; à summo ad imum damnatos obligaret, ad ima igne subiecto, alijsq; ardentibus, alios fumo præfocabat, aut terrore exanimabat. Idem catenatos denos in profluentem mergi iubebat. Manus nonnullis præcidit uel crura, aut poplites, maius astruens uiuentis exemplum criminosi miserabilis, quàm occisi semel. Heliogabali cadauer per circi spatia tractum, prius quàm in Tyberim præcipitaretur. Inde ignominiosæ appellationes Tyberini, & Tractitij. Apud Iulium Capitolinũ decumare inuenies, item centesimare, ac uigesimare. Auctor idem est, Opilium Macrinum Mezentij supplicium reddi-

disse, uiuosq; alligasse mortuis. Quin & parietibus inclusisse multos, unde ex sanguinaria factum natura est, ut pro Macrino diceretur Macellinus. Porrò Cratis item supplicium inuenio apud priores. Id ferè erat, quum quis deiectus in aquã, crate superne iniecta, saxisq; congestis mergebatur. Anchoram item ferream scribit Plutarchus, solitũ fuisse Pausaniã ceruicibus eorum quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. In puteum præterea demergi consueuisse, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoscere, in quo & laminas ardentes adnotauimus: quarum etiam Gellius meminit, & Eusebius. Neruum appellabant ferreum uinculum quo impedirentur pedes. Plautus eo quoq; ceruices uinciri ait. Hinc apud Gellium Catonis festiuum adagium, Priuatorum fures in neruo & compedibus ætatem agunt, publici in auro & purpura uisuntur. Ab Aureliano imperatore id excogitatum item in adulterum est, uti arborum duarum inflexis capitibus, ac ad pedes religatis, moxq; dimissis, interuulsus utrinq; propenderet. Lora, quibus uinciuntur nocentes, inuenio laura item dici, quòd captiui ab lauream gestantibus ducibus in triumpho ducerentur. Icrion, Græci instrumentum uocant, quo cruciabantur martyres, quanquam pro patibulo item positum inuenio. Cæterum illud memoria dignum, quod est apud Thucydidem obseruatum: consueuisse Athenienses cenotaphijs eorum, qui infeliciter decubuerant, quiq; in Attica sepulti non erant, icrion apponere. Sunt qui ea uoce significari tabulata putent, aut etiam surrecta omnia, atq; etymi ratione aspirationem addant. Vnde icriopœi dicuntur, qui circa forum tabulata compingunt. Paratilmos supplicij genus erat, quod pauperioribus in adulterio deprehensis irrogabatur, siquidem ditiores pecunia se redimebant. Inopi expilabatur sedes, unde & nomen: nam παρατίλλεσθαι, euelli signat. Erat eorundem aporaphanidosis quoq;, quum in anum intruderẽtur rhaphani, aut quid eiusmodi, ut est apud Catullum. Tympana in Aristophanis Pluto, ligna sunt quibus cæderẽtur nocentes. Vbi etiam cyphon nominatur. Id uerò ligneum erat uinculum, siue (ut nunc) etiam ferreum, uulgus berlinam uocat. Quidam etiam κλοιόν dicunt, aut calion. Vnde improbis quoq; cyphonis adhæsit nomen. Et cyphonismus pro supplicio. Quanquam est item in curru pars dicta cyphon: uelut sub ea uirgæ hypocyphonia uocantur, & cyllobantes. Dicitur cyphon, ἀπὸ τοῦ κύφειν, id est à capitis proclinatione: nam & incuruati dicũtur cyphalei. Sed cyphella nubes appellant ab occultandi potestate, quia cæli adimant aspectum, quasi crypella, παρὰ τὸ κρύπτειν. Apud quosdam ita cautum animaduerto, ut quisquis per audaciam legum placita risui habuisset, diebus uiginti in Archiuo uinctus cyphone perseueraret nudus, melle ac lacte delibutus, ut apibus muscisq; esset pabulum: dilapsis uerò ijs, muliebri indutus ueste deturbaretur in præceps. Aulam uerò dicebant locum, quo ducerentur damnati, quem mox iuniores ἀρχεῖον, id est Archiuum appellare cœperint. At si quis mortem sibi admouisset, moris Atheniensium fuit, manum quæ hoc peregisset abscindere, ac seiunctim à corpore humo contegere. Abigeos Vlpianus scribit, quum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solere. Insularem pœnam legimus apud Ammianum Marcellinum. Qui & quosdam cruciabiliter necatos scribit, sulcatis acerrimè, fodicatisq; lateribus.

Furum supplicia diuersa. De Dracone legumlatore. Furũ species aliquot. De lance, ac licio: item de laro, larco, bomolochis, & saccularijs, & balantiotomis, zonarijs sectoribus. Caues, cauecæ. An phenes sit fulica, ut uoluit Ambrosius. Depeculatores, molgi, amolgi, phollis, donus: fiscus, fiscellus. Cap. VI

QVoniam uerò in digitos quodammodo suppliciorum, quibus usos ueteres comperimus, genera mittere est uisum, non inscitum improsperumq; fortasse fuerit, quin multis forsan uel quadruplarium, etiam cõstitutas furibus pœnas exequi, quas pro morum consuetudine diuersis in locis fuisse uarias accepimus. Siquidem Draco, quem sanguine, non atramento leges conscripsisse, proditum est: quiq; omnium princeps Atheniensi populo tulisse easdem memoratur, qualecunq; admissum foret furtum, mortis pœnam irrogauit auctori. Hunc ferunt in theatro apud Aeginam præfocatum sepultumq;, petasos uestesq; omnifariam conijcientibus

bus in eum uniuersis. Mox & leges antiquatas abolitasq;, non quidem decretis ullis, uerũ tacito illiteratoq; consensu: aut Solone id ipsum procurante, quod scribunt nonnulli. Nam non furti modo conuictis mortis irrogauit supplicium, sed & cuiusq; peccati reis ac ocij etiam damnatis. Interrogatus autem ipse, Quid ita in omnibus mortis approbasset mulctam? Quoniam, inquit, parua ultimo digna supplicio arbitror: maioribus quid grauius statuerem, non habui. τὰ μὲν μικρὰ ταῦτα ἄξια νομίζω, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχω μείζονα. Solon factus & ipse legumlator, mitioribus pœnis adortus morum emẽdationem, dupli pœna uindicandum sanxit, in eum qui furti se alligasset. Decemuiri pro furtorum imparitate dispariles induxerunt suppliciorum metus. Quippe manifestariũ furem, quod & Caius repetit Digestis ad legem Aquiliam, tum demum necari indulserunt, sed clamoris tamen testificatione, ut Caius inquit, si tenebrarum beneficio sese in facinus insinuasset, aut luce quoq;, si telo se tueri ausus foret, quo euaderet. Cæteros id genus, si liberi forent, uerberibus subiecerunt, addictos ei, unde furtum factum foret. Si serui, à uerberibus etiam de saxo dari in præceps permiserunt. Pueros impuberes ad prætoris arbitria reiecerunt, qui & factam noxam sancirent. Erant uerò furta, quæ per lancem liciumq; concipi dicebantur. Puto, quia qui in alienam domum expilandi proposito ingrederetur: sicut qui magistratibus præministrabant, lictores, licio præcingebatur, lancemq; ante oculos obtendebat, propter matrum familias, aut uirginum præsentiam. Licijs uti in ueneficio, ueteris fuisse moris, abundè Maronis ex Bucolico ludicro carmen comprobarit, implicandæ obturbandæq; mentis gratia, sicuti licijs implicatur stamen. In hoc furum genus perinde uindicatum, ac in manifesti furti reos. Cæterum & hæc mutata cum temporibus, interpolataq; pœnarum sanctio: quoniam in manifestarium furem quadrupli constituta est actio. At Hermogenes Iureconsultus Digestis de rerum amotarum actione, Ad fiscum, inquit, mariti bonis deuolutis, uxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur. Manifestum furtum intelligi uoluere priores, ut auctor Massurius scribit, quod deprehẽderetur dum perpetraretur, hoc est (ut Græcè dicam) ἐπ' αὐτοφώρῳ, siue ἐπ' αὐτόπτῳ, id est in furto ipso & in oculis. Sic enim reponendum apud Vlpianum Digestis de furtis, ubi temporum inscitia dictio Græca obliterata pernoscitur. Faciendi furti finis intelligitur, quum perlatũ est quò ferri cœperat. Furti cõcepti, item oblati, pœna tripli est. Scitu digna sunt quæ Vlpianus scribit: Si uxor, inquit, alicuius furi opem tulerit, furti non tenebitur, sed rerum amotarum. Aliàs furtum finiunt Iureconsulti, rei alienæ fraudulentã contrectationem lucri ergó. Quin si uolente domino, quem ipse tamen opineris nolle, quippiam inuncaueris, furti alligatum uideri, sanxit Pomponius. Alexandri Cæsaris præclara est sententia: qui ad id quod per præconem edixit, ut principẽ nemo salutaret, qui se furem nosset: ne aliquando detectus, capitali afficeretur supplicio: etiã prædicabat, fures de paupertate solos conqueri, dum uolunt uitæ suæ scelera obtegere. Sed & illud, ὅς τις ἂν πολλὰ κεκλόφηκεν, ὀλίγα δὲ τοῖς βοηθοῦσιν ἔδωκεν, σῶος ἔσαι. Id est, qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, saluus erit. Idem fures nuncupabat, scelerum quotidianorum reos, ac solos item reipublicæ hostes. Quia uerò non esse unum tantummodo genus furum, liquet, inueni qui aris clàm assidentes ut oblata suffurẽtur, bomolochos appellari tradant, quasi περὶ τοὺς βωμοὺς λοχῶντας, id est circa altaria delitescentes insidiantes'ue. quanquam & eo nomine dicũtur mendicabula in templis suppliciter corrogantia stipem, atq; item tibicines & uates rebus diuinis adhibiti. Sed & scurræ bomolochi figuratè dicuntur, qui ue despicabiles uilissimiq; possunt lucelli causa etiam num illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas Cæsaris ad mensas. Laron, comici pro furacissimo usurpant quandoq;: nam est auis laros uoracis naturæ, rapacisq;. Sunt qui fulicam eo nomine accipiant, ut inde etiam Larius nuncupetur lacus de auitij eius copia. Larum Theodorus gauiam interpretatur, cui sit color σποδοειδὴς, id est cinereus, ut scribit Aristoteles, qui etiam laron nuncupat λευκὸν, id est album. At cepphum, id est κέπφον fulicam reddit Theodorus idem. Sed Hexaemeri quinto Ambrosius fulicam à Græcis phenen dici, hoc est φήνην, arbitratur: quæ excussum nido aquilæ pullum solarem intuitum non ualentem ferre, exceptum alat. Lycophronis interpres: Cepphus, inquit, marina est auis λαροειδὴς, id est lari similitudine: quam spuma uenantur piscatorum

torum pueri. κώυξ item larus dicitur, id eſt caues: unde cauecas, id eſt κώυκας, nuncupatos inuenio, qui lari more ſenio inalbeſcant. Lazos uerò nunc dici, qui olim nuncuparentur Colchi: auctor Agathius eſt. Ambroſium malè habent parte hac eruditiores, quoniã φήνης dicatur à noſtris oſſifragus, alienos fœtus cum ſuis alens. Larcos autem uas intelligitur, in quo feruntur carbones. Depeculatores, hoc eſt qui publica interuertunt, uocant ijdem molgos & amolgos, à mulgendi conſuetudine, quod dicitur ἀμέλγειν. proinde ex aphæreſi curare, facetè dicti. Sunt in hoc genere & qui balantiotomi Græcè nuncupantur, uelut marſupiorum inciſores, ut alibi diximus, meminit cõtra Cteſiphontem Aeſchines: Adducent (inquit) illum, ueneficum balantiotomũ, qui rem publicam incidit. Hos fortè ſaccularios rectè dixeris, ex Aſconio. Sed Plautus zonarios dixit ſectores. Eſt item balantium pondus quoddam, phollis nuncupatum, donos continens ducẽtos quinquaginta. Habet uerò donus libram unam, uncias duodecim. Fiſcos item pro nummorum conceptaculis comperias: ſed & lineos legimus fiſcos, exprimendis eliquandisq; ſuccis: unde & fiſcellus, in uſu eodem.

T. Liuij locus emẽdatur ex primo, ubi legitur, Lex horrẽdi criminis erat. Item locus Plinij enarratur, de arbore ſuſpẽdio eligẽda. Acheruſion quid, & ulmorũ acheruntem in Plauto qua interpretemur ratione. Cap. VII

SEd enim quia de ſupplicijs copioſius agere collibuit, fraudi nõ erit, opinor, ſi ad lacteos T. Liuij fontes diuerterimus, uitiatis interpellatisq; codicibus laturi opem pro uirili. In primo ſiquidem ab Vrbe condita ſic fermè ſcriptũ reperias. Lex horrendi criminis erat, duumuiri perduellionem iudicent. Quam lectionem ſciolis ac malè feriatis pleriſq;, quorum minus intercutanea eruditio ſuperficiaria modo rimatur ac diſcutit, plauſibilẽ uiſum iri, non ambigo. Arridet enim pullato circulo demum, quod obuium, quodq; (ut dicitur) ex triuio eſt. Atqui penſiculatius expendenti, loco uerbi Criminis, reponendum uidebitur Carminis. quod reſipit uetuſtatem, & eruditionem habet claſſicam. Legum ſiquidem dicebãtur carmina, non crimina. Quod ut conſtet, ad anchoras recurrendum, hoc eſt ueterum auctoritas aduocanda, qua maximè aduerſus peruicaces ſtemus. Marcus igitur Tullius in Oratione pro Rabirio Poſthumo ad hunc modum ſcribit: Nanq; hæc tua, quæ te hominem dementem popularemq; delectant, I lictor, colliga manus. Quæ non modo huius libertatis manſuetudinisq; non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij: Tarquinij ſuperbiſſimi ac crudeliſſimi regis iſta ſunt cruciatus carmina, quę tu homo leuis ac popularis libentiſſime commemoras, Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito. Hactenus Cicero, qua in parte ne obrepere quidem ſuſpicio poteſt, quantumuis in utranque aurem dormias, legendum eſſe Criminis. Sed & De oratore primo libro ita exaratum adnotauimus: ut totum illud, uti lingua nuncupaſſet, non in duodecim tabulis, quas tu omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magiſtri carmine ſcriptum uideretur. Hoc uerò loco carmen, ſignare præſcriptum, aut ſententiam, ſiue præceptum, coniectamus. In quam notionẽ reperias item De lege agraria libro ſecundo. Sed & T. Liuius ab Vrbe cõdita libro trigeſimonono, cõcione aduocata ſolenne carmen precationis fari, priùs quàm populum alloquantur, magiſtratus ſolere, auctor eſt. Quin & libro primo, Sua item carmina Albani, ſuumq; iuſiurandum per ſuum dictatorẽ, ſuosq; ſacerdotes peregerunt. Et paulo antè, Quæ longo effata carmine non operæ eſt referre. Sed utiq; de carmine non eſſe mirãdum, Aſconius Pedianus facit, qui uerſiculum pro uerbo, quod inſolentius eſt, uſurpaſſe deprehenditur, quum ita ſcribit: Tribus uerſiculis enim ait, Accepi, dedi, reliqui. Ne quis uerò mendum putet exemplariũ, id ex Cicerone eſt Verrinarum tertio: Audiſtis quæſtoriam rationem tribus uerſiculis relatam. In epiſtolis uerò ad Brutum, ſic refert: Breues tuæ literæ, breues dico? immo nullæ, tribus ne uerſiculis his temporibus Brutus ad me? Cæterũ quia in ſuſpẽdio arborem infelicem nuncupat ueteris carmen legis apud Liuium & Ciceronem, ad eam alluſiſſe Plinius apertiſſimè mihi uidetur, quum in præfatione Naturalis hiſtoriæ dicit: Ceu uerò neſciam, aduerſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde inuenerit, ſcripſiſſe etiam fœminam: & prouerbium inde natum, Suſpendio arborem eligendam. In nodi huius explicatione cæcutire multos, palàm eſt, etiã ſi non inſint Platonici

tonici numeri, aut Bœotia ænigmata, nec ex uulturum nidis expositio petenda foret. Si qui ergo hactenus exsudarunt in eo, iam (opinor) desinent saxum uoluere. Felices autem arbores, ne hoc relinquamus inenarratum, Cato dixit, quæ fructum ferunt: infelices, quæ nõ ferunt. Plinius auctor est, Infelices existimari, damnatasq; religione, quæ neq; seruntur unquam, neq; fructum ferunt. At Veranius de uerbis pontificalibus, Felices (inquit) arbores putantur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius uerò Priscus in Ostentario arborario sic ait, Arborum quæ inferum deorum auertentiumq; in tutela sunt, eas infelices nominant, ut quæ baccam nigram nigrosq; fructus ferunt. Cæterum ne quid omnino dissimulem, potest ex Plinio ipso item prouerbij ratio erui. Quoniã apud eum ita legimus, In Aulocrene platanus ostẽditur, ex qua pependit Marsia uictus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est. Sed in eadem Naturali historia legimus, Canes supplicia annua pependisse, inter ædem Iuuentutis & Summani in furcas sambucea fixos arbore. Quin & alibi idem auctor Pyrrhi legatum facetè lusisse scribit, in austeriore gustu uini, meritò matrem eius pendere in tam alta cruce. Adijciamus uerò & damnandi criminis confessos ac iudicatos ritum, de quo sic breuiter Seneca, Ascendit prætor tribunal, noxiæ post terga ligantur manus, fit à præcone silentium. Adhibentur deinde legitima uerba, canitur ex altera parte classicum. Opera illud adiecero parerga, proditum Aristotelicis esse monumentis, Acherusion dici omne satum syluosum arborosumq;. Ex quo eruditorum coniectatio est, ad hoc forsan Plautinum id referri oportere, ubi in Amphitryone ulmorum Acheruntem uocat.

Plautini loci expositio de litera longa, quam suspendiosi faciant. Cruciarij qui, & cruciantes, item crucium. De cruce scitu digna. Sarmentitij, & Semassij cur dicerentur Christiani. Cap. VIII

PORRÒ in hac suspendiosorum mentione nõ parergon fortasse fuerit, amplius aperuisse Plautinum scrupum, in quem ueluti latitans aquis saxum plerosq; iam impactos scio. Sic uero Staphyla anus inquit,

Neq; quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me ut unam faciam literam
Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Scitum hoc uideri adagium potest, & apertum satis, in eos qui præpostere commoriuntur, præcluso (ut inquit Plinius) spiritu, cui quæreretur exitus. Cæterum sunt, qui eius rationem parum, ni fallor, & scienter & exploratè introspexerint. Literam enim longam, L dici uolunt: sed hebeti prorsum iudicatu. Dicant enim uiri doctissimi, quo probent argumento, pendentem hominem amplius, quàm ubi suis constat uestigijs, eam exhibere figuram: mihi utiq; parum liquet, nisi fortè caligamus in sole, ac de compede impacta educere pedem nequimus. Nec à grãmaticis traditum ignoramus, literarum alias esse longas, rotundas alias, quasdam uerò quadratas. Quin doctius fuerit interpretamentum, ac perspicacius, si ad T literam Græcam Plautinos sales retulerimus: quoniam qui pendet, eam planè reddit imaginem: suspendiosi defuncto obtinente uicem lineæ ex superiori parte in imam productæ. Trabes uerò unde laqueus destinatur, transuersam elementi portionẽ fingere uidetur. Id ut ad hunc modum coniectemus, doctissimus facit Lucianus, qui in libello cui titulus est Δίκη φωνηέντων, id est Iudicium uocalium, ad disquisitionem literam hanc uocatam à sigmate, ita coargui fingit, ut quæ furatrinam exerceret, & aliena uiolenter inuaderet, ex plerisq; dictionibus pulsa litera Σ, in cuius locum ipsa se nullis comitijs suffecerit. proinde uideri dignam, quæ in id contolleretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura. Ea uerò est crux, ac furca: nam & tau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum construere modum Galli consueuerant: & Hieronymus super Marcum, Tau (inquit) litera salutis signum demonstrat & crucis. Immo uerò & crucis nomen Grecum, quod est σαυρός, non aliunde uidetur appellationem duxisse: quanquam grammaticis aliud uideatur. Video, inquit Seneca, isthic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab alijs fabricatas. Sunt qui capite in terram conuerso suspendant. Alij per obscœna stipitem agunt. Alij brachia patibulo explicuerũt. Cruciarios uerò idem uocat Seneca, qui

tolluntur in crucem, sicut cruciarias pœnas Sidonius Apollinaris. Cruciarios facetissime Plautus discipulos crucis appellat, qui & patibulati dicuntur. Sed crucium, uinum insuaue nominatur, & nimio plus austerum aut asperum. Cruciantes equi apud poetas creduntur ferè, qui tortores ab grãmaticis & uulgò dicũtur. Scitu dignum illud quoque est: Didymon xylon à Græcis exponi pro eo quod Romani furcam uocant, ueluti ex duobus modo lignis constaret: nam didymon, geminum dicunt. Præterea supplicij huius Vlpianus commeminit, Digestis ad legem Iuliam de sacrilegijs: sed & Callistratus Digestis de pœnis, Summum (inquit) suppliciũ esse uidetur ad furcam damnatio, item uiui concrematio. Porrò quia de cruce mentio est, non grauemur promere hic quæ in primis studiosorum digna auribus arbitramur, ex monumentis excepta clarissimis. Si quidem traditum ab Arabibus est, crucis figuram uideri cæteras quotquot sint, præstare: quoniam superficies prima cruce describatur. Sic enim in primis longitudinem habet, atque latitudinẽ, primaque hæc figura est, & omnium recta quàm maximè, constansque rectis angulis quatuor. Effectus uerò cælestium maximè per rectitudinem angulorum radiorumque resultant. Tunc enim stellarum potestas præualet, quando cæli quatuor habeant angulos, uel cardines potius: orientis uidelicet, occidentisque, & medij utrinque cæli. Sic uerò dispositæ radios ita conijciunt in se inuicem, ut crucem inde cõstituant. Propterea esse crucem ueteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac uires & spiritus suscipere planetarum. Quæ opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque uel præcipuè est, inter quorum characteres crux erat insignis, uitam eorum more futuram significans. Proinde figurã eiusmodi Serapidis pectori insculpebant. Adijcit Hieronymus: aues in surrectum se attollentes crucis exprimere figuram, quod adorans homo & natans item facit: sed & nauis antemna cruci assimulata sufflatur. Quin ipsa, inquit, crucis figura quid est, nisi quadrati mundi forma? Scribit porrò Sudas, Theodosio imperante, quum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse compertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterum, quod ad crucis pertinet excellentiam, apud Aegyptios ante CHRISTVM humanæ salutis auctorem inenarrabilem, non tam muneris stellarum testimoniũ fuisse contenderim, quàm uirtutis præsagium, quam à diuinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim, diuina (ut equidem reor) agente ui, fuisse in adoratione ueterum crucis item figurã summè religiosam: quoniam in ueneratione supplici, dum ori dextram admouerent, indicem super pollicem residentem (quod & tempestate hac ferè à plerisque fit) exosculabantur. Quod Plinius quoque significasse uidetur: In adorando, inquit, dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius: Si fanum aliquod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum labris admouere. Hinc factum opinantur, ut Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem pro ueneratione deosculationem ponant. Quod aduersus Ruffinum Hieronymus testatum reliquit. Lego denique Christianos quandoque Sarmentitios & Semassios probrosè nuncupatos, quod ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentis circumiectis amburerentur, quod in hac suppliciorum pragmatia compertum præterire non fuit consilij.

Elementa uirtutum esse duo, spem honoris, pœnæ metum. De inferorum supplicijs digna scitu. Quomodo patiatur anima, ex Platonicorum doctrina. Maronis loca explicantur duo. Cap. IX

DVo uerò esse ueluti elementa uirtutis ab philosophiæ studiosis traditum, scire uideor: honoris spem, ac pœnæ metum. Illa quippe ad honesta studia alacriores reddit, quando est externorum maximum bonum honor, siquidem hunc dijs contribuimus, hunc in dignitate constituti affectant præcipuè: tametsi cumulatæ uirtuti dignus rependi haud queat. Hic autem, metum dico, deprauatos impetus cogit hebescere, tardioresque facit ad ea, quæ à rationis libra uisuntur semota. Hinc ad terrorem increscentis audaciæ pœnarum genera octo legibus sanciri, Marcus Tullius scribit: damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiã, exilium, mortem, seruitutem. At summus ille parens deus, à quo in hanc mundi partem, uniuersitatis mediam emissi sumus, ut hinc inde rerum ab eo productarũ ordinem excellentiamque exactissime

ctiſſimè contemplati, humilem debitumq; uenerationis cultum auctori exhiberemus, æternitatis præmium ex formula ſua uiuenti propoſuit. Abeunti uero ad brutorum im manitatem, & ſenſibus mancipatam naturam, formidabiles inferorum cruciatus perpetuitatis diritati adglutinatos. Cæleſtis illa hilaritas quæ quanta'ue cenſeri debeat, abunde cum Apoſtolo Gregorius pauciſſimis uerbis inſinuaſſe pernoſcitur, ubi ait: Nec oculum uidiſſe, nec aſcendiſſe in cor hominis, quæ diligentibus ſe præparauerit deus. Inferorum uero ſupplicia quis uel audeat, uel queat omnino eloquentiæ, uel ingenij amplitudine pro meritis explicare? Mira eſt illic, ſed tamen uera pœnarum ratio, quod Auguſtinus inquit. Spiritus incorporeos corporei ignis tormento conflictari, quæ'nam ratio dabit naturalis? Niſi quòd eadem quæ noſtris corporibus certis numeris animas adnexuit potentia, etiam ſpiritalem uim pœnis ignium indeficientibus alligare ineffabilibus poterit modis. Cæterum libet parte hac cum ueteribus theologiæ ſtudioſis confabulari, qui & ipſi ſuper ijs aliqua ſibi prodenda cenſuere. Adeunda uero præcipuè Platonis arcana, in quibus ſtupenda ſæpe deprehendas. Animum intemperatum, dum etiamnum agit in corpore, talem eſſe ueteres ſanciunt, ut conſopitam in eo rationem intelligant, uel affectui prorſum mancipatam, unde ineluibilis ad corporea uergens concipiatur habitus, qui in naturam euadat quodammodo. Proinde hunc graphicè appingens Orpheus ita canit,

ἄῤῥηκτοι τ' ἀΐδαο πύλαι, καὶ δῆμος ὀνείρων.

Frangi nequeunt Plutonis portæ, intus agit populus ſomniorum. De animo ita affecto grauiſſima eſt ex ſeptimo De republica, Platonis ſententia: Dormire illum in hac uita & quidem profundius, ac prius quàm omnino expergefiat, demigrare. Poſt obitum uero etiamnum altiſſimo premi ſopore. Quin & inſomniorum abſurdiſſima exterreri ſpecie, quam rem ſub Tartari nomine intelligi uoluit. Philoſophi uero ſententiã aptiſſimè Platonicus poeta inuolucro quamuis obſcuriore Aeneidos ſexto expreſſit, quum inferorum ueſtibulum ac ingreſſum primum deſcribens ita canit,

In medio ramos, annoſaq; brachia pandit
Vlmus opaca ingens, quam ſedem ſomnia uulgò
Vana tenere ferunt, folijsq; ſub omnibus hærent.

Animus ergo hic nimio corporis amore exardeſcit, propterea terreno hoc dilapſo, protinus alterum ſibi ex uaporibus itidem elementalis naturæ conflat, compingitq;: ſed & ad ea reuoluitur, affectu perſeuerante, ad quæ procliuis ante ferebatur. Corpuſculi uero eius ea demum eſt figura, quales fuerint mores. Qua ratione fortaſſis intelligenda foret infamis illa quorundam in beſtias commigratio. Sicuti uero in uita carnis ſenſerat affectiones, ita & corporis illius animam ſentire, arbitratur idem Plato: ſed eo etiamnum acriores, quo eſt id purius, uerum ratione non eadem. Sic etiam ex doctoribus noſtris aliqui haud ignobiles philoſophi, inueſtigare uolentes, quo modo incorporea anima igni poſſit affici corporeo, dicunt, Poſtea quàm carne ipſa exuta eſt, ſenſiuas remanere potentias, & (ut Auguſtinus inquit) omnes ſenſus uitali poteſtate retentari. Aliorum ſententia eſt, ab anima non formari corpus eiuſmodi, nec per ipſum afformari ſenſum, ſed diuina poteſtate ita ſanciente, animam quæ ſeſe prius corpore adobruerit, aqueo elemento uel igneo ita deſtinari, alligariq;, ut obnoxia ſeruiliq; cõditione indignationis plurimum inde concipiat, ac dolore conuellatur. In ſtatu hoc comminiſcitur Orpheus furias tres: ex quibus Tiſiphone animã infeſtet ex corpore. Megæra lancinet ex odio imaginarijq; mali cõflictatione formidoloſa. Alecto perurat propter imaginarij boni cupiditatem. Has porrò furias excitari ab ultoribus dæmonibus, ut atrocius horribiliusq; exagitetur anima, Platonis ſententia eſt: ſed quam comprobet etiam Plotinus, ac antea conſtituerat Orpheus. à quo hymno proprio dæmona, ultorem magnum celebrari nouimus. Deniq; primas intemperantis animæ perturbationes perſimiles uolunt phreneticorum tumultibus, aut bile atra exagitatorũ, uel etiam dormientium turbulentis formidoloſisq; ſomnijs. Sed & eo amplius impijs animis terribilium fallax imago occurſat, quando alendi poteſtas nulla ibi eſt, uacant externi ſenſus, nullius omnino rei ſeſe ingerit diſtractio, nec lenimenta præſtò ſunt ulla. Sola reliqua fit furens phantaſia, ut Plato uult, aut phantaſticæ rationis imperium: cui inuſitatæ formi-

dabilesq́ ostentantur imagines, ut ruentis quandoq; cæli speciem concipiat, nunc dehiscentis terræ uoragines tetras, seq; in ima barathri uiolenter mersari. Etiam flammantes ignium globos arrepentes, aut feruentium scaturigines aquarum, uel uastarum mo lium deuolutiones ruinasq́, quibus iamiam cõterenda subijciatur: &, quod omnia excedit, à dæmonibus truculenti sæuiq; aspectus raptari, ac passim discerpi. Cæteraq; quæ phantasiæ furentis dictare impetus potest, malusq; dæmon, ut Mercurio placet. Adde quòd deliciarum quibus in uita intemperantius perfrui assueuerant, atrox habitus sub iens exulcerat excarnificatq́, tum cupiditate, tum desperatione potiendi. Hæc Sardanapalum muliere corruptiorem à pellicum amplexu reuellit ratio, dispescit à mẽsarum luxu Tantalum, à cõgestitijs Midã retrudit opibus. Propterea in Gorgia Plato: Idem mihi uidetur circa animam: cuncta enim in ea apparẽt, quum corpus exuerit, tam quæ ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quæ ob rei cuiusq; studium homo cõtraxit in animam. Hinc ni fallor, aperitur egregiè Platonici Maronis locus alter ex sexto eodem,

> Quæ gratia currum
> Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentis
> Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Cæterum ne quid relinquatur, quo legentium præpediri possit animus, sciant à Platonicis in separatis animis phantasiam dici sensum intimum, quem in uehiculo æthereo & aereo constituunt, sed cum perturbatione in aereo propriè. Vel Peripatetico intelligamus more, præsertim Auicennæ sequuti doctrinam, affectum habitumq; potentiæ rationalis, quem sensibus obsequendo contraxerit, ad corporeas reclinatum perturbationes, in materiamq; uergentem.

An possit anima ignibus torqueri. An corpus amburi perpetuò, nec tamen interire. Laricis natura mirabilis. Larignũ oppidum. Larigna pix, quæ uulgò larga dicitur. Item salamandræ, & carbonum, palearum, ac formicæ natura. Caput X

SEd non deerunt fortasse, qui argumentorum acuminibus diluere ista connitantur omnino, quoniam probabile non fiat, animam si est immortalis, perpeti aut sentire dolorem posse: quippe si ob merita punietur, non erit absq; doloris sensu, & proinde etiam morti obnoxia. Quòd si morti non esse locum, colligas: illatio illa consequi uidetur, Ergo nec dolori. Propterea, nec esse quidem patibilem. At Stoici astruent, animas utiq; mortis interuẽtu aboleri nullatenus posse. Impias tamen, quoniam uitiorum scelerumq; inquinamentis labem contraxerint, euadere cuiusdam naturæ mediæ inter mortalem immortalemq́, & habere imbecillitatis quippiam ex corporeo contactu, ex quo ineluibilem cõceperint fucum, dum sensuum lenocinijs obsequuntur, uelut mancipatæ. Inolescente itaq; labe miris modis, ut poeta nobilis ait, eiusmodi reddi animas, ut non extingui utiq; ualeant, quoniam ex deo profluxerint. Cruciatibus tamen obnoxias fieri ob terrenã, quam sibi affricuerint labem, quæ peccatorum inusta illecebris, sensum doloris attribuit. Quòd si quærat quispiam, qualis omnino censendus sit ille ignis, qui miranda potestate spiritalia corporeaq; exitu nullo exurendi citra consumptionem facultatem habeat: quum sexto Topicorum ab Aristotele traditum sciamus, Affectionem in corporibus quamcunq; deterere de substantia perpetuò quippiam, ac demum absumere: Respondetur, uideri talem, ut nullius indigus alimenti, nulla fumi permixtione in obscuritatem quandam crassescens uiuat perpetuò, uigeatq́, aquarum modo fluida ui. Cremet insuper, ac reficiat mirabiliter, ut quantum ex corpore periturum æstimes, mox repositum, instauratumq; ineffabiliter, animaduertas, ut perenne sibi sufficere pabulum uideatur. Quod poetica fabulositas suspicata, Titij iecur uulturi æterna suggerens alimenta confingit. Nec tamen in omne corpus flammis eiusmodi datum ius, asserere debemus: nam quos præcellens incoquit uirtus, & iustitiæ maturitas in æthera purgat apertum, omnino cremantis potentiæ expertes censendi sunt. Quod ad animã spectat, sic ex Peripateticis ratiocinantur nonnulli: Si sensus, inquit, sensibilia citra materiam recipit, patiturq; tactus nõnunquam non calore ipso, sed specie, caloris ratione, intentioneq; spiritaliter recepti. Si uisui non color, nec magnitudo ulla, sed ratio, ac intentio eius absq; materia imprimitur, animos

animos mirabimur etiam elementorum qualitatibus, quibus in hac inhiabant uita, per intentionem, ac spiritaliter, & absq; materia receptis torqueri? Hac certe ratione non à corpore incorporeum, sed ab incorporeo incorporeum pati, agnoscimus. Sed urgent nos infestantq; peruicaciores pleriq;, ceu naturæ consonum haudquaquam sit, uri citra perniciem corpus aliquod: etiam si apud Aristotelem comperimus, esse animalia quæ in ignibus uiuant, imò uerò si quo casu auolent, intermori protinus, Iam & feruentium aquarum scaturiginibus ita uermiculos innasci plerunq;, exploratissimum est, ut alibi ducere uitam nequeant. Sed malè feriati ad hæc inferunt, si maxime detur rem sic habere, non tamen ista uiuere perpetuò, nec ullo interim exagitari dolore, quoniam indidem etiam uegetentur. Mihi uero à naturæ rationibus abire longius uidetur, uegetari, quàm cruciari rebus eiusmodi. Mira prorsum res est, igneis flammarum riuis obuolui, membra perpetim depascentibus, & superesse tamen, ni mirabilius foret, ignium moli bus adobruta uiuere, nec tamen inde dolere prorsum. Quòd si impetrãt ista fidem, cur non & illa? Certè miraculum naturæ est id quoq;, laricem non solum ex succi amaritate uehementi à carie tineaq; non noceri, uerum nec flammã recipere, nec ardere per se, nisi ut saxum in fornace ad incoquendam calcem, lignis uratur alijs: nec flammam ideo sic quoq; recipit, nec carbonem remittit, sed spatio longiore uix comburitur, quod sit minima ignis & aeris temperatura. Cognitũ id summa Cæsaris admiratione apud Larignum oppidum in Padi prærípijs situm, ex arboris copia nuncupatum, quando ignibus obuallata turris superfuit citra nocumentum. Sicuti larigna dicitur pix, quæ & arboris nomine larix uocatur quãdoq;: uulgus largam, luxata dictione appellare consueuit resinam id genus. Larimnum uero thymiama Sabæorum est odoratum, præcipuè Straboni. Sed & Quadrigarij adnotatum Annalibus est, oblitam alumine materiam, succẽdi non posse. Quod esse uerum, à Sylla in Archelaum bellante comprobatum est. Nec illud argumentum alicuius fuerit momenti: Omne quod dolet, etiam mori. Siquidem dolet anima, corpore utiq; maior, nec moritur tamen. Quare quod in hac colligimus nunc, reperietur tunc in damnatorum corporibus. Quid, quòd animæ proprium est dolere, non corporis: etiam si ab corpore doloris emicent scintillæ? Sicut enim uiuere ac sentire dicimus corpora, quia animæ potentia hasce influat uires: ita & in dolendi ratione astruẽdum, quoniam corporis dolor esse ab anima tantum potest. Quam ob rem si inde mors colligeretur futura, quia interueniat dolor, aduersus animã efficacius multo sic colligeretur, quia eius sit dolere proprium. Quod Aurelius comprobat Augustinus, à quo etiam refelli Platonicos nouimus, qui ex terrenis moribundisq; corporibus assultare in animam perturbationum agmina colligunt: quum tamen fateantur ijdem, animas ab omni corporis labe repurgatas, dira nihilominus agi cupiditate, qua rursus incipiant in corpora uelle reuerti. Posse uero humanum corpus æternis sufficere cruciatibus, ut amburatur citra detrimentum, doleat sine interitu, non uideri impossibile prorsum debet, non salamãdræ modo argumento, quam auctores eminẽtissimi in ignibus uictitare produnt: esseq; tum terrestrem, tum marinã, ut ex Paulo didicimus. Nam de ea Nicandri interpres ita prodit: Salamandram (inquit) memorãt, per ignem meare, nec inde quippiam oblædi: eius interanea decutiendi pilos uim habent: quadrupes est animal, lacertæ simile ac terrestri crocodilo. Sunt qui scribant, esse natura frigidum, proinde si in fornacem inciderit, ignem restingui, ipsum autem perseuerare ἀφλεκτὸν, id est illæsum. At hoc credi temerè, auctor Dioscorides probat. Andreas uero non cõtemptibilis auctor, si salamandræ (inquit) sanguine uel manum uel omnino uestem infeceris, nocumenta ex igne haud prorsum sentiet. Postremò animal nec corio contegitur, nec præfulcitur squamma. Quin eo argumento Græcus poeta λιπόῤῥινον appellauit: quoniam pellem dicant rhinon. Etiam si aliqui malint dici, quia ab pelle desudet λίπος, id est pinguedo. Ac ut nil prorsum omittatur, libro decimoquinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας: Salamandra, inquit auctor, minimum animal ex ignibus ortum capit, & in eis flammæ nocumentum haud sentit. Sed & tot montium argumẽto, inquam, plerisq; in locis ab æuo ardentium globosq; flammarũ subinde eructantium, quos tamen non deficere, animaduertimus. Carni porrò humanæ uim præstabit eandem ille ipse, qui tot & tam miranda in rerum produxit natura. Qui pauonis carnibus potestatem indi-

dit occultiorem,qua putreant nunquã,quod ſe experimento didiciſſe, Auguſtinus ſcribit. Qui carbones, rem fragilem adeo, ut nullo negotio conterantur in puluerem diſflenturq;,tanta inſigniuit firmitate,ut nulla humectationis copia uitiẽtur,aut annorum ſentiant damna. Propterea&q; limitibus ita ſubſtratis,aduerſus rapacem auidamq; craſſantis uicini fraudem. Expende rerum naturæ ſympathiam,antipathiam nec ſpreueris. Non in multa te dimitto, paleas ad libram reuoca, illas inſita putes frigiditate niuium rigorem ſeruare illiquefactum,ni eiſdem præcelerem pomis cocturam induci genuino calore,liquido perſpicias. Quis in formica tantulo animali, ac tam nullo uaticinam expectarit præſenſionem? Atqui Aelianus inquit, fame ingruente ὡσὶ φιλόπονοι πρὸς τὸ θησαυρίσαι. Addamus & illud, Ab extremo die ceſſaturũ omnino cæli motum, quo eueniente,nulla erit actio,nulla in corporibus affectio, in naturæ tendens tranſmutationem. Ita ergo perſeuerantiæ ratio prima ex deo eſt, ex naturæ ui etiam altera. Philoſophi uero topicum illud naturæ pomerio tantum continetur.

An ignis damnatorum ſupplicijs deſtinatus habeat aliquid intermicantis luminis. Caput XI

QVæritur porrò, ſi tam atrox impiorum cruciatibus deſtinatur ignis, ſit'ne inibi lumen quoq;,quando id eſſe proprium elemẽti uidetur: quod ſi admittas,conſequens erit,habere tamen damnatos ſpiritus, unde quadamtenus tormentorum leniant diritatem: ſiquidem lux in primis iucunda eſt, ac uitæ gratiſſima. Sed enim abſurdum omnino,& à diuinæ ſanctionis integritate ſeiunctum, uitæ adobrutos flagitijs & bonis ſemper infeſtos, Deo nulla non hora rebelles poſt mortem læti quippiam ſortiri,quo ſceleratæ mentis æſtum,uel momento miteſcere ſentiant. Proinde uero propius fit, ſi quod ibi interluceat lumen, calamitatum cumulo id accedere magis quàm lenimento: nam lucis munus alioqui lætiſſimum, ſæpe item dolorem poteſt immenſum parere,ſi quid aperiat, quod nolis uidere. Sic igitur ſtatuendum,teterrimas illas tenebras intermicare ingrati luminis quippiam, quo pateſcant, quæ exulcerent uehementius. Propterea Moralium nono Gregorius, illud Iob exponens, Vbi umbra mortis,& nullus ordo. Infernus ignis, inquit, ad lenimẽta non lucet: lucet autem,ut magis torqueat. Nam conſectatores compliceſq; flagitiorum improbi flamma illuſtrante uiſuri ſunt, quorum gratia ſeſe facinorum prauitate adobruerunt. A Nicolao item theologo eadem ferè ſtatuuntur. Atq; inde dici eſſe inibi tenebras exteriores,quando in mente colliguntur eſſe interiores.

Inferi an ſint. Veterum in eo diſceptantes ſententiæ. Auguſtini mox decreta. Ab Domitiano exhibitum inferorum ſpectaculum, ex Dionis hiſtoria. Caput XII

E Sſe autem inferos, conſtanter aſſerit Chriſtiana ueritas: ex ueteribus omnino pauci. Plinius quidem,ut in pleriſq;,hæreſi deprauata, ſuſtuliſſe eos uidetur; Si ulli, inquit, eſſent inferi, eos iam refodiſſent auaritiæ manus. Marcus quoq; Tullius quum alibi, tum in oratione pro Cluentio, falſa eſſe quæ de inferis traduntur, indubitanter aſtruxit: ſed & in Conſolatione ad Martiam Seneca, Illa,inquit,quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula eſt. Lucretius libro De natura tertio,non alibi eſſe inferos ſtatuit,quàm in hac uita: ſic enim ait,

Atqui animarum etiam quæcunq; Acherunte profundo
Prodita ſunt eſſe,in uita ſunt omnia nobis.

Sed & apud Ouidium Pythagoras:

Quid Styga,quid tenebras, & nomina uana timetis?

Plutarchus in libro De ijs qui ſerius à deo puniuntur, quendam ita narrantem inducit, Eſſe Adraſtiam Iouis & Neceſſitatis filiam,iniuſtorum omnium præſidem ultricemq;, cui miniſtri adſint tres: à quibus in corpore quidem crucientur, puniantúrq; aliqui: at qui grauiora perpetrarint,hoſce poſt mortem iudicio tradi ab dæmone: qui uero ſceleſtiſſimi atq; immedicabiles fuerint,eos ab Erinnye ex miniſtris Adraſtiæ tertia, maximè fera immitiq;,in obſcurum quendam & qui reſerari nequeat,locum intrudi. Socrates uero apud Xenocratem à mago quodam Gobria, ſe accepiſſe ait, Opin & Hecaergon tabulas ęneas ex hyperboreis attuliſſe, quibus contineretur, in corporis ſolutione animam

animam in occultũ sub terram migrare locum, in quo Iunonis sit regia, haud Iouis aula angustior: quippe quum terra mundi medium teneat. Vestibula uero Plutonis prouinciæ claustris, æneisq; catenis undiq; uinciri: illum qui ista referet, fluuium Acherontem prius, mox Cocytum excipere: quibus transcursis, oporteat ad Minoem & Rhadamantum duci in eam regionem, qui Veritatis campus cognominetur. Mercurius uero sic fermè scribit, Quum fuerit animæ à corpore facta discessio, tunc arbitrium examenq; meriti eius transiliet in summi dæmonis potestatem: isq; si delictorũ illitam maculis uitijsq; oblitam uiderit, desuper ad ima deturbans procellis turbinibusq; aeris, ignis & aquæ sæpe discordantibus tradet: atq; inter cælum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur, ut in hoc obsit animæ æternitas, quod sit immortali sententia æterno iudicio subiugata. Ergo ne his implicemur, uerendum tantundem, cauendumq; esse, cognosce. Increduli enim post delicta cogentur credere, non uerbis, sed exemplis, nec minis, uerum ipso pœnarum affectu. Hactenus Mercurius. Quem ne quis fortè irridendum censeat, quòd in cæli terræq; meditullio suppliciorum statuere uideatur locum, sciat, inferorũ regionem & ignis æterni sedem esse opinationis incertissimæ apud Christianæ ueritatis assertores: quando maximus doctor Augustinus ita sibi scribere permisit: Iudicatis quippe ijs, qui scripti non sunt in libro uitæ, & in æternum ignem missis: qui ignis, & in qua mundi uel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminẽ, nisi fortè cui diuinus spiritus ostendit: tunc figura huius mundi peribit conflagratione. Cæterum arrident uel maxime in hoc proposito, quæ Geneseos secundo Augustinus idem scienter adnexuit: Si quis putat, inquit, animas corpore exutas locis corporalibus contineri, quum sint sine corpore: non deerunt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse, contendant: ipsamq; animam omnino corpoream, propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupitam. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse, non dubito: sed quomodo intelligatur flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, uix à mansuetis, à contentiosis nunquam inuenitur. Apud Esaiam legimus prophetam, unicuiq; proprium quo torqueatur, ignem ascribi. Ambulate, inquit, in lumine ignis uestri, & in flamma quam accendistis. At inquit Origenes secundo περὶ ἀρχῶν, ijs indicari planè uidetur, Peccatorem ipsum sibi proprij ignis flammam succendere, nec in incendium aliquod antea destinatum demergi. Eius uero materia escaq; ac pabulum peccata esse uidentur nostra, quæ ab apostolo Paulo ligna dicuntur, item fœnum & stipula. Censendum uero, sicuti in corporibus cibi exsuperantia uel qualitate diuersa febrium suscitantur incendia pro fomitis modo: ita & in animis, ubi uitiorum incentiua labem aggesserint altius, malorum efferuescit cumulus, diram sibi tetramq; supplicij progignens flammam, quum admissorum facinorum historiam ante oculos propositam intueantur, & ipsa sibi testis cõscientia proprijs agitetur stimulis in pœnæ ardorem formidolosæ. Mali acerbitas non ferẽda uel hinc coniectari certius potest, quod plerunque mori præstat, quàm diutius liuore macerari, ira identidem incendi, tristi mœrore contabescere. Illis uero quæ Augustinus, ut cunctanter, ita & sapienter astruit, adnecti potest ex Græca natum petulantia, qui eiusmodi rerum incertitudine ducti, fabulosa quæ de inferis dicantur, arbitrati omnia, mendacij cuiuspiam uanitatem diluere uolentes incinunt, τὰ ἐν ἅδου, id est id ferè tale haberi, qualia quæ de inferis iactentur. Certè magnus Plotinus peccantes grauius animas dæmonum cruciari præfectura tradit. Orpheus id ipsum confirmat, & Iamblichus. Non omittendum quod prodit Dion: Domitianum inter spectacula noctu inferorum fabulas exhibuisse, domo ad id instructa, in qua prorsus omnia uiserentur nigra, excitatis quoq; ex pauimẽto miro ingenio tabernaculis, senatoribus modo, equitibusq;, sine seruitijs ad spectaculum admissis. Vnicuiq; uero sepulchralem impegit columnam, nominibus etiamnum adiectis, apposita & lucerna uti in monumentis assolet. Hinc formosiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorum præferentes imaginem, ac meticulosa ambiẽtes assidentium singulos saltatione, ad uerum omnia implebant, territis omnibus, ne mox iugularentur. Nam & quæ ad cædem maximè spectare uidebantur, proferebat Domitianus: paulo tamen pòst dimissi cum donis omnes, ex ijs quæ in cœna fuerant parata.

Platonis sententia mirabilis, euangelicæ consona ueritati, de inferorum pœnis. Item Origenis opinio, an ibi sit uerus ignis, & tormenta uera. Cap. XIII

PLato quem cæteris omnibus Christianæ ueritati facit propinquiorem Aurelius Augustinus, Herũ quendam Pamphilium resurrexisse confingens, de inferis illum multa mirandaq́ explicantẽ inducit: ac primò quidem, ut post corporis interitum anima cum plerisq́ alijs in dæmonicũ quendam peruenisset locũ: in quo terræ duos agnouerit hiatus, totidemq́ supernè in cęlesti regione ex aduersum. Inter hiatus uero eiusmodi sedẽtes iudices, qui ubi animas iudicassent, iustos quidẽ ad dextrã supernè per cælum ascendere iusserint, in anteriori parte signa eorum, quæ iudicata forent, ferentes. Iniustos contrà, ad sinistram inferius: omnium in uita gestorum à tergo signa habentes suspensa. Vidisse porrò per utranq́ cæli terræq́ portã animas lata sententia abeuntes. Per alias item duas ex terra quidem ascendentes animas puluere, squalore macieq́ confectas. E cælo autẽ alias nitidas descendentes: uiderique dixit, animas undiq́ uenientes, tanquam longa itineratione defatigatas libenter in prato, quod ibi est, tanquã celebri in conuentu recumbere, ac se inuicem quæcũq́ mutuo se noscitassent, salutare. Esse autẽ illud mille iter annorum. Quoscũq́ uero alijs iniuriam intulisse, constaret, pœnas singillatim pro quolibet decies reddidisse. Hoc uero per quodlibet annorum centenarium esse, quasi hęc humanæ uitæ sit meta, ut animæ decuplam iniuriæ redderent pensionẽ. Rursumq́, si qui beneficia fuerint aliqua elargiti, iustitiamq́ & pietatem coluerint, eadem pensione præmia reportare. Aiebat præterea, Ardieum se uidisse ac tyrannos, sed & priuatos nõnullos, qui magna perpetrassent scelera, quos ascensuros se propemodum confidentes hiatus ille minime permittebat, sed horride mugiebat. Aderant illic uiri fortes aspectu ignei, qui quum mugitum subitò perpẽdissent, hos seorsum rapiebant, manibusq́ & pedibus & ceruice deuinctis, prosternebant, excarnificabantq́, & secus uiam quandam ad exteriorem partem raptatos tribulis lacerabant. Hęc ex Platone uellicatim, ne longius abiremus, excerpta collibuit hic potissimum subnectere, quod insint euangelicæ ueritati pleraq́ minime dissentanea.

Mentis æstuatio grauior ne sit, quàm afflictio ex igneo proueniens tormento. Vermis apud theologos quid, & clibanus apud Gregorium. Doloris ratio. Caput XIIII

SOlent Christiani patres quęstionem agitare, uermis'ne supplicium animam grauius lancinet conuellatq́, an ignis. Ne quem uero insolens dicendi modus suspensum diutius habeat, Vermis appellatione putant conscientiæ remorsum ac uellicationem quandam, perpetim nos infestantem, ac perpetrati facinoris commonentem: quam ideo sic nuncupandam censuerunt, quòd ex peccati putrilagine consurgat, sicuti cõputrescente cadauere, succrescũt inde uermiculi. Hunc uero mentis æstum ignis ustionem longe exsuperare, sic fermè colligunt: Doloris, inquiunt, acerbitas tribus maxime capitibus perpenditur. Primum est, magnitudo adnexi mali: sequens est, potentia recte apteq́ parata instructaq́ ad eius mali patientiam: postremum est, arctus, uehemensq́ cum potentia eiusmodi affligentis & exulcerantis mali nexus. Hic maximũ, quo excarnificetur anima, malum est perfectionis priuatio carentiaq́, ad quam erat apta & nata. Hanc uero damnata certissimam concipit anima. Ea sic apprehensa, maxima euadit calamitas, bonæ ipsius animæ dispositioni longe infestior, quàm ignis actio: quando affectioni eiusmodi paratior animaduertitur, quàm igneis tormentis: neq́ enim à natura aptitudinem habet ignis, qua conflictetur spiritalis potentia, nisi ut diuinæ organum sanctionis. At spiritale malum affligere animam per se, & immediatè potest. Cõiunctio autem ac nexus exsuperantiã habent insignem: quoniam per intellectum apprehensio longe cooritur acrior, quàm quæ per sensum. Vermis porrò hic animæ præsentius sese ingerit, quàm ignis. Neq́ enim corporea illabi animæ sic queunt, ut spiritalia. Quod uero illi est præsentius, quodq́ cognoscitur perfectius, acrius ualidiusq́ etiamnum coniungi, censendum est. Proinde Moralium quintodecimo Gregorius clibanum intrinsecus ardere scribit, eiusmodi mentis æstuationem clibani uocabulo significans: cuius ignis, utpote occlusus, flagrantior multo, & urens

& urens grauius intelligi debet. Adde, quòd spiritalis iucunditas corpoream longe excedere agnoscitur. Nam sicuti Bernardus in Epistola ad proprios parētes scriptum reliquit, Gustato spiritu, necesse est desipere carnē: affectanti cælestia, terrena non sapiunt, æternis inhianti fastidio sunt momentanea. Illa uerò pœna grauior, infestiorq́ue est, quæ maiori opponitur delectationi: propterea quum sit uermis spiritale suppliciū, amplius, odiosiusq́ue igneo tormento etiam colligi debet.

Memoriæ excellentia. Item de reminiscētia. Sepulchra legisse, quid sit. Memoriæ uel intensæ uel remissæ ratio. Quintilianus & Maro declarātur. Plutarchi locus restituitur ex uita Iunioris Catonis. Cap. XV

MEmoria, necessarium maximè uitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ, ac tanquam lumen aliquod, res est ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit: sæpeq́ue, ut Plinius inquit, tentatur deficere, & meditatur, uel quieto corpore ac ualido. Somno quoq́ue serpente computat, ut inanis mens quærat, ubi sit loci. Immo uerò hinc adagioni occasio data, ut eum qui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus. Nec sepulchra legēs, inquit apud Ciceronē Cato, uereor (quod aiunt) ne perdam memoriam. His enim ipsis legendis redeo in memoriam mortuorum. Est profectò huius potentiæ natura miranda. Subitò uetusta ex longiore interuallo reuocata ingerūt sese, atq́ue exhibent, interim sponte, interim id ipsum agentibus nobis, ac meditantibus, sæpe & interquiescētibus. Excidunt quandoq́ue proxima, inhærent affixa, quæ uetusta sunt, hesternorū obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requisiueris, altius illatebrare se atq́ue recōdere animaduertitur: mox aliud agēti reddit se, atq́ue offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando ueluti postliminio redit. In quibusdam animaliū propè nulla. Ceruario quamuis in fame mandenti, si respexerit, obliuionem cibi subrepere aiunt, digressumq́ue aliud quærere. Inter nos uerò quibusdam tanta, ut nihil nō ijsdem uerbis reddatur auditum. Hanc in se ipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, ut non ad usum modo sufficeret, sed in miraculum usq́ue procederet. Nam duo millia nominū (inquit) recitata, quo ordine erant dicta, referebam: ducentos quoq́ue uersus, ab ultimo incipiens recitabam. Docilitatis partes sanè, ut ex Græcis tradunt aliqui, tres uidentur: anchinœa, id est solertia, memoria, oxytes. Est autē memoria, eorum quæ quis didicit, conseruatio. Oxytes, mentis intelligitur celeritas. Anchinœa uerò, ubi ex ijs quæ didicimus, etiam quæ non didicimus, uenamur: quam Fabius, mentis agitationem uocauit. Aristoteles sexto Moralium, anchinœam ab eubulia, id est consultandi præstantia diuersam facit: quoniam sit anchinœa eustochia quædam, id est coniectandi excellentia. Memoriæ uim admiratus M. Tullius, insigne putat diuinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quo meminimus, aut quam habet uim, aut unde naturam? non est certe nec cordis nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus ignis ue nescio. Nec me pudet, ut istos, nescire, quod nesciam. Quicquid sit, iurarem esse diuinum. Quid, obsecro te, terra ne tibi, aut hoc nebuloso & caliginoso cælo, aut sata, aut concreta uidetur tanta uis memoriæ? An capacitatem aliquam in animo putamus esse, quo tanquam in aliquod uas, ea quæ meminimus infundantur? Absurdū id quidem, Qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quasi ceram animum putamus? & memoriam esse signatarum rerum in mēte uestigia? Quæ possunt uerborum, quæ rerum ipsarum esse uestigia? Illud uerò ex philosophorū scholis dignum relatu quoq́ue, Memoriam esse aliud, & aliud reminiscentiam. Nam est & in brutis memoria, unde & prudentiam quoq́ue habere, in philosophia prima colligit Aristoteles, uerum imperfectam, sicut & memoriam. In hominibus enim tantum est reminiscentia. Ea uerò est discursus rerum cum ratione ab uniuersalibus ad particularia, & à remotis à sensu. Vel indeptio, ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerunq́ue uegetandæ gratia. Alexander Naturalium quæstionū tertio, Reminiscentia, inquit, est ex perscrutatione imaginis peruestigatio, quæ corpori cohæserat alias, cui anima inest sensiua. Sexto Naturalium Auicenna scribit, Cognoscere aliquid sibi fuisse, quod iam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali potestate. Memoriæ uirtus ex quorundam sententia duplex uidetur: facilè percipere, diu retinere. Illud ex

humecta contingit natura, hoc ex sicca. Inde euenit, ut nonnulli facilius discant, quàm percepta custodiant. Alíj uerò secus, ut ad humiditatem uergunt, uel ad siccitatem. Et propterea Aristoteles, οὐ γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς. hoc est, non in eisdem memoria uiget, ac reminiscentia: sed plurimum ingenio tardi memoria ualent, dociles autem reminiscentia. Cuius ratio est, ut inquit Thomas, quia diuersę hominum habitudines ad animæ actiones ex diuersa proueniunt corporis dispositione. Videmus autem ea, quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt, ualidè perseueranterq́ eandem custodire, ut est lapis. Quæ uerò nullo admittant negotio, haud pertinaciter retinere, uerum tota facilitate remittere, ut cera, aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est, quàm perceptorum retentio constans: inde est, quòd hebetium adminiculatior firmiorq́ memoria est. Acutorum uerò ac uelocium imbecillior, ac magis lubrica. Cæterum in íjs reminiscentia longe præcellens. Cõmonendi uerò parte hac legentes sunt, Aristotelis sententiã ad uerbum ferè ab Plutarcho in uita Catonis Iunioris exscriptã, sed ab interprete ita corruptam, ut quo discerniculo memoria ab reminiscentia seiungatur, haudquaquam uideatur persensisse. Galenus post Hippocratẽ summus artis medicæ in Microtechne, cerebrum tenuitatis contemperatæ esse memoriæ fomitem, causamq́ præcipuam arbitratur, quoniam crassiore parte illa, obrepat obliuio, qua humectiore item hebescant sensus, sicciore autẽ euadant liquidiores. Vnde apud Cæcilium in Epiclero: Ita ne Antipho proflua fide, itán' est immemoris, itán' est madida memoria? Porrò Auicenna item sexto Naturalium tradente, egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahuntur motibus, nec conuellitur cogitatio. Quæ res planè efficit, ut pueri, quamuis humectioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint. Simul & propter motus uehementiã, ut adíjcit beatus Thomas. Nam & quæ miramur, amplius memoriæ adglutinantur affiguntúrq́. Admirantur autem ferè omnia pueri, ut quibus noua sint ac insolita. Hoc uerò est quod significat Quintilianus, ubi natura esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus. Contrà uerò in senioribus, redundante humoris ui, contingit memoriam esse nullam. Sed & timentibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantẽ, quibus coeuntibus concrescentibusq́, nulla recipi impressio potest. Quod autem Aristoteles ait, Esse memoriam præteritorũ tãtum, quoniam quæ adsint, uel sentire dicamur, uel scire: aduertendum est, id ad perceptionẽ nostram referẽdum uideri, qui sensimus prius, uel percepimus, siue præsens id sit, siue non. Etenim recordari possumus non eorum modo, qui iam naturæ concesserint, sed superstitum quoq́, sicut & sui ipsius meminisse aliquis dicitur: unde illud est Virgilianum,

Nec talia passus Vlysses,
Oblitus ue sui est Ithacus discrimine tanto.

Augustinus, ne hoc item tacitum prætereamus, modo esse memoriam scribit animum, modo uentrẽ animi, cuius aula sit ingens & oppidò quàm admirabilis. Idem nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc antra, uel etiam sinus.

Reminiscentiã quibus rationibus induxerit Plato. Item de memoria quæpiam. Notio quid, seu prolepsis. Animos fuisse ante corpus, an sentiat Aristoteles. Omnia orta occidere, quomodo intelligendum. Mnemosyne cur Musarum mater. Cap. XVI

QVoniam uerò pro uirili ex antiquorum decretis de memoria prolibauimus nonnulla, quæ legentibus futura & uoluptati rebamur & emolumento, reminiscentiam quoq́ breuiter attigimus: quod uerbum ἀπειρόκαλον nescio qui, ut culpatius, esse opinantur nouitatis duræ & illepidæ, hac præsertim significantia: nunc subíjt, facturum me non absurdè, si Platonis eminentissimi philosophi sententiam, illi quidem duplariam, hisce adnotamentis subtexuissem: quam tamen exagitant plurimũ Peripateticæ scholæ, explodunt & Christiani patres, ut planè simplariam. Quibus nos & parte hac, & reliquis omnibus calculum adíjcimus nostrum, id demum asserturi, quòd ab illorum scitis ne latum quidem unguẽ fuerit abiunctum, ne quis protinus litem meam facere opinetur me; præfati tamẽ id, si quis eius philosophi

phi sensa, rationesq́ amplius libret, exploratiusq́, risu haudquaquam uisum iri dignas, quod ex triuio suspicantur pleriq́ philosophiæ mysterijs semijnitiati, neq́ hoc nomine condigni satis, qui tantum uirum censuræ suæ supercilio tumenti onerosoq́ subijciant. Verum resectis ijs, uideamus quid de reminiscētia apud illum astruat Socrates. In Philebo igitur, motum communi corporis & animæ affectu factum rectè appellari sensum putat. Sensus uerò conseruationem, dici aptissimè memoriam. Verum ab hac discrepare reminiscentiam: eo quidem præcipuè, quia quoties quæ cum corpore passa est anima, eadem sine corpore in se ipsa resumens animaduertit, tunc reminisci eam asseramus. Quin etiam quando memoriæ passa iacturam, deinde uel sensu uel disciplina monente, eam iterum reuocat in se ipsa, reminisci putatur. Sed & in Phædro apertius paulò: Oportet, inquit, hominē intelligere secundum speciem, ex multis procedentem sensibus in unum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est, recordatio illorum, quæ olim uidit anima nostra cum deo perfecta, & illa despiciens, quæ nunc esse dicimus, & ad id quod uerè est, sursum reflexa. In Phædone porrò fusius astruit, disciplinam nostram non esse aliud, quàm reminiscentiam: quia uixerint animæ antè corpus. Duabus uerò præcipuè rationibus dogma hoc corroboratur. Prius quidem, quia rectè interroganti, sæpe uera de ijs quæ nunquam didicimus, respondemus. Nec uerò fieri ullo modo posse, ut à pueris tot rerum atq́ tantarum insitas & quasi consignatas in animis notiones, quas ἐννοίας uocāt, haberemus: ni animus ante quàm corpus intraret, in rerum cognitione uiguisset. Quum notionem dico, siue prolepsin, intellige ex Boethio in Topicis, Intellectum quendam, & simplicem mentis conceptionē, quæ ad res plures pertineat à se inuicem differentes. Deinde quoniam ex notitia eorum quæ sentiunt, subita quadam abstractione in notitiam ascendimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem, ubi cognoscimus deficere hæc ab illis, atq́ adniti similia fieri: quumq́ id agamus per omnem uitam, necesse est, ideam ipsam ante ortum nos habuisse: neque enim perfectæ rei notitiam subitò ex imperfectis accepimus. Cæterum adnectamus ijs, quę uir doctissimus aduersus Platonis calumniatorem libro tertio, ingeniose apteq́, ac ut Græci dicunt ἐπιβόλως, scribit Bessario: ut intelligamus philosophum hunc reminiscentiæ assertionem non frustra esse adortum. Ratio, inquit, reminiscendi, aut recordandi illa Platonis per generationem non contemnenda est, ut aduersarius putat. Quis enim immortalem atq́ æternam statuens animam, & longe ante corpora præexistentē, negare possit eam scientiæ plenam esse? & rerum omnium intelligibilium species in sese habere? Obliuisci autē earum, quum corpori unitur, ob nimiū materiæ fluxum. Rursumq́ doctrina & studio atq́ exercitatione reminisci, nec nisi prouecta iam ætate fluxu materiæ uel cessante iam uel potius refluēte. Nam & philosophus Arabs Auerrois agentem intellectum, quem unicum omnibus, & immortalem tribuit, censet omnium specierum, ut sic interim uerbo abutamur, semper plenissimum esse, semperq́ adeptum esse: sed quatenus corpori coniunctus est, per uaria phantasmata uariè intelligere, quin etiam aliquando quidem intelligere, aliquando uerò minime. Nec sanè Aristoteles ipse ab huiusmodi opinione reminiscētiæ longius uidetur abesse. Quippe uerba illa ex septimo Physicorum ad hunc etiam sensum accommodari possunt: ut scilicet omnibus sedatis perturbationibus, siue affectibus prauis, sublatisq́ impedimētis incipiat anima scire & sapere. Scientiæ primæ acquisitio, inquit, non est generatio: scire enim, sapereq́ dicimus, eo quod quieuerit & constiterit intellectus. Ad quiescendum autē nulla est generatio, nulla enim mutatio est. Tabulæ autem illa similitudo non ad simpliciter esse intellectus referenda est, sed ad corpoream actionē, ad quam intellectus perinde se habeat ac tabula, in qua nihil scriptum. Nihil enim cognitionis phantasmatariæ possidet, sed in potentia est ad cognoscēdum per phantasmata. Aut ad scientiæ primæ acquisitionem per quietē & constantiam intellectus illa tabellæ ratio referri debet, quam reminiscentiæ nomine Plato significat. Nam respectu quidē speciei ipsius refertus semper sciētia est intellectus, neq́ aliter Aristoteles, quàm Plato hac de re sentit, quod & Auerrois comprobat Commento quinto, super tertio De anima libro. Porrò uixisse ante corpus animas, Origenis dogma est, quum sæpe alias, tum περὶ ἀρχῶν tertio confirmatum. Platonici decreti meminit & Boethius: Quòd si,

 inquit

inquit, Platonis Musa personat uerum, quod quisq; discit, immemor recordatur. Sed & Hieronymus significat, ubi ait, Philosophorum scitis contineri, discentias esse reminiscentias. quin Naturalium primo Macrobius, Si animæ (inquit) memoriam rerum diuinarum, quarum in cælo erant consciæ, ad corpora usq; deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionem quidem omnes descendendo hauriunt, aliæ uerò magis, minus aliæ. Hinc est quod quæ apud Latinos lectio, apud Græcos ἀνάγνωσις uocatur, id est repetita cognitio: quia quũ uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus ante, quàm materialis influxio animas inebriaret. Ea nãq; non uidet animus, quum repentè in tam insolitũ, tamq; perturbatum, ut Cicero inquit, domiciliũ immigrauit. Sed quum se collegit atq; recreauit, tum agnoscit ea reminiscendo. Animos tamen ante corpus fuisse, haud sentire creditur Aristoteles, quamuis corrupto corpore, uti quibusdam placet, perpetuos demonstret ac immortales, nec inficiatur, Omnia in ortum prodeuntia occidere. At ortos esse animos, id non pernegat: quippe gigni atq; oriri & creari, idq; genus alia ex materiæ potentia prodire ueteribus innuebant. Animos uerò de materiæ non educi potentia, liquet: quoniã ubi in utero corpus humanum uegetatrice ac sensili anima perfectius euaserit, tunc ex nihilo innascitur animus, ac productus affunditur. Nam primo De animæ historia, sic cõperias scriptum: Intellectus, inquit, innasci uidetur, substantia quędam existens, nec corrũpi: nam hebetatione quam senio contingere, dilucet, corrumperetur. Verum non eo obtingit senectus, quoniam passa sit anima: sed id, in quo. Et mox: Intellectus, inquit, diuinius quiddam est fortè, ac impassibile. ubi pro intellectiua anima, dici intellectum interpretantur: quando de potentijs minimè agitur inibi, uerum de anima tota. Quod autem adiecit, fortè, ad modestiam referunt, propter multos, aut quia necdum plenè erat demonstratum. Suffragari & magnitudo rei potest, ac sententiæ nouitas, nec scholis trita. Quoniam uerò Platonis reminiscentiæ satisfecimus, adijciamus de memoria illud quoq;, Pythagoreos tradi, uegetandæ exercendæq; memoriæ gratia, quod quoq; die dixissent audiuissent, egissent, uespere solitos commemorare. Quod à M. Tullio item relatum scio. Plutarchus uerò in Commentariolo περὶ παίδων ἀγωγῆς, nil prius memoria exercendum in pueris, scribit, quod ea sit eruditionis ταμεῖον, id est proma quædam cella thesaurusq;: quo argumẽto, confictum ueteribus, Musarũ matrem dici Mnemosynen.

Puteal quid sit apud Persium & Horatiũ. Statio dicta ἐν φρέατι. De puticulis, putearijs, terræ corijs. Perpenditur locus Senecæ in Thyeste. Interim quid tereusis, celonium, ciconia, puteos aperire. Cap. XVII

Qvid sit puteal apud Persium & Horatium, non ferè uideo inter grammaticos constare, immo partim eorum commentitia sunt, quę à plerisq; afferuntur in album, partim quæ anchoram ne sacram quidem habeant qua subsistant, & conuellentium reflatus contemnant. Nos quod ad eam rem indagine uaria uenati sumus, iam hinc promemus: si poetarum prętexuerimus uersiculos, & fluctuantes interpretum sententias. Persius igitur sic:

Si puteal multa cautus uibice flagellas. Alter uerò sic:

Forum putealq; Libonis Mandabo siccis.

Audio quosdam scribere, puteal, prætoris tribunal subselliumq; esse. Acron refert, esse locum ad quem conuenirent fœneratores. Porphyrio, sedem fuisse prætoris prope arcum Fabianum, ita nuncupatum, quia à Libone illud primum tribunal & subsellia collocata fuerint. Est qui interpretetur dici puteal, quòd ibi creditor debitori dans bona, tanquam in puteum mittit. Ego uerò in ueterum libris comperio, in comitio in gradibus ipsis ad læuam curiæ, fuisse Actij Nauij statuã, capite uelato, quo in loco is cotem nouacula disciderit: qui locus, inquit Dionysius, uocatur à Romanis puteus, ubi ara est subterranea. Cicero autem in Diuinationibus: Cotem, inquit, & illam nouaculam defossam in comitio, supraq; impositum puteal accepimus. Est uerò puteal, sicuti apud Iureconsultum obseruauimus, Pomponium, Digestis de actionibus emptorum & uenditorum, quo putei operiuntur: hoc est, ueluti umbella quædam aut petasus, qualẽ pyramidibus impositum, Plinius scribit: qualisq; in Patauino uisitur foro concinnè fastigatus, præterq; plumbeis inductus tabellis. Inibi uerò iudicia exerceri solita, neminem puto

puto latere, quum locus is in comitio foret, quod inde appellatum Varro scribit, quia illuc coirent comitijs curiatis & litium causa. Puteal hoc non omisit item Ouidius,
Si puteal, Ianumq; times, celeresq; calendas. Et Horatius item alibi,
Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.
P. Victor in regione Vrbis octaua, puteal cõstituit Libonis & Ianos duos, qui (inquit) locus erat mercatoribus frequens. Inuenio in Græcorum thesauris, fuisse in Attica iuridicendo stationem, siue iudiciale forum: quod diceretur ἐν φρέατι, id est in puteo. In eo causæ reorum agitabãtur, qui cædis inuoluntariæ semel accusati, rursum sponte admissi facinoris iudicium subirent. Erat uerò in mari locus is & forma iudicij inusitata. Naui illuc uectabatur reus, ex qua etiam causam dicebat ita, ut nusquam terram attingeret. Immo nec ullis anchoris nauigiũ licebat infrenare, nec pontem mittere. In Exquilijs præterea, uel ultra potius, ut Varroni placere animaduerto, Romæ locus publicus erat, quem Puticulos uocabant: quoniam illic esset sepulchrũ miseræ plebi. Quod in Sermonibus Horatius significat, & Acron exposuit: nam eo in loco ustrinas fuisse publicas, scribit Porphyrio. Antiqua uerò sepulchra in puteorum morem solita excauari, non latuit Pompeium Festum, unde & inflexum puticulorũ nomen, liquet, ni cõiectet quis, quod inibi computrescerent cadauera. Puetarios uerò à Plinio dici puteorum excauatores, multos scire arbitror. Eos Græci φρεωρύχους uocant, aut etiam φρεωρύκτας. Phillylius drama concinnauit, cui titulus Phreorychi fuit. Apud quem obseruatum est, puteariorum instrumentum dici tereusin. Puteum fodit, in mathematicum concinnatur, prouerbiali facie, quando hoc genus ex puteorum umbra cæli medietates captat, id est τὰς μεσουρανήσεις, quod σκιοθηρεῖν dicitur. Phreata sunt item pocula ingentia. Organon, quo ex puteo hauritur aqua, celonium inuenio appellatum. Ciconiam quidam Latinè dicunt. Puteos aperire, positum elegãter apud Iureconsultos pro excauare. In puteorum autem aperiendorum ratione coria terræ obseruari solere, præcipiunt eruditiores, quo uerbo tectoria & statumina quædam crassiora, quibus item alia & alia subsunt, significari, certum est. Nam in parietum structura, coria dicuntur Vitruuio, quæ circulus pullatus plebeia uoce cursus nuncupat. Postremò in hac puteorũ mentione adnotanda est Strabonis historia. Qui Danai filias scribit, summa solertia apud Argos adinuenisse puteos, quum ciuitas ea in loco iaceret arido, testante id ipsum Græco uersu, ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὰι θέσαν ἄργος ἔνυδρον.
Argos aquis uacuum Danaæ struxere redundans. Hoc uerò non ut reconditum huic loco impegimus: sed ut opem Senecæ ferremus, quem etiam in leuioribus, quæ uel infra plebeiam sunt eruditionem, quod pudendum est, implicãt potius, quàm explicent quandoq; interpretes. Est in Thyeste uersiculus hic,
Timentq; ueterem nobiles Argi sitim.
Inibi interpretes, Veterem sitim, ne iterum tanta ueniret siccitas, quanta fuit tempore Phaethontis. Ex errato tam futili conіectare iam quilibet potest, quid deniq; in eiusmodi exchartabulis studiosus lector sperare possit, etiam si lactis gallinacei haustũ subinde promittunt, & quoniam de puteis mentio est, tanquam ἀγαμεμνόνια φρέατα, sed quæ uel carie ipsa sint cariosiora.

Agesilaum rectè legi apud Lactantiũ inter Plutonis cognomenta. Lagetas Pluto cur, & leptynis. De orco, & orcinianis, & thynno paucula, & hypogastrijs. Horcinus quid. Cur Summanus. Sunium quid, Item de Apolline & Plutone plura. Agyieus columna. Agyiatides aræ, uel Therapnæ. Interim φοιβάζειν quid. Pheben poni pro aqua. Agyia quid. Opsophagus Apollo. Sorani Hirpini cur. Tranquilli locus in Augusto de Fœde liberta. Cap. XVIII

LActantius inter Christianæ ueritatis assertores eloquentia maximè illustris, Diuinarum institutionũ primo, sic scriptum reliquit: Ergo illud in uero est, quòd regnum orbis ita partiti sortitiq; sunt, ut Orientis imperium Ioui cederet. Plutoni, cui cognomen Agesilao fuit, pars Occidentis obtingeret: eo quod plaga Oriẽtis, ex qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis autem inferior esse uideatur. Sic ueritatem mendacio uelauerunt, ut ueritas ipsa persuasioni publicæ

nihil denegaret. De Neptuni sorte, manifestum est, cuius regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonij, cui totius oræ maritimæ potestatem senatus decreuerat. Hactenus ex Lactantio. In cuius uerbis nil non elegans & excussum. Non desunt tamen (de doctioribus loquor, proindeq; haud naso suspendendis) qui uitilitigent, interpolatamq; lectionem arbitrati, uelut munus fundi suburbani instar studiosis allaturi, ubi scribit auctor, Plutoni fuisse Agesilao cognomen, dispuncta prorsum nihili (ut ipsi censent) dictione, pro Agesilao substituunt reponuntq; Agathilyum, ueluti bona soluentem, aut Agelastum, quod tristem nobis indicat, ut qui rideat nunquam. Horum ego studium in propaganda bonarum artium eruditione ita laudo, ut etiam admirer. Neq; enim ἐν χερῶν ξυρεῖν unquam placet, uti lectum apud Sophoclem est, aut benè doctis ἀντίμαχον me parare, aut diasyrticæ orationis stropha hunc illum mordicus proscindere. Maximum porrò Thraseam crebrò dicere solitum accepimus, Qui uitia odit, homines odit: quoniam sit omnibus error familiaris. Proinde Timæum historicum legimus ita proscissum à posteris, uti ex allatrandi studio cognomento obtrectatoris fœde sugilletur. Eiusmodi curam si studiosissimus quisq; ita affectaret, ut imitaretur: benè utiq; de literis, Barbarico assultu magna parte concussis demutila. sq;, sperandum foret. Modo id insusurrari paterentur, Lynceo quidem minutissima quæq; expenderent, uerum pensiculatius suo uterentur iudicio: nec ita amarent, ut si usus ac ratio sic ferant, allidere nequeant. Cæterum redeo ad Lactantiũ, apud quem nil uideri interpolandum, aut obelo confodiendum, mox liquebit. Sed asterisco illustrandum potius, modo ne ἀναβολὴν interim obdormiscamus. Inter cognomēta igitur Plutonis etiam Agesilaum fuisse, norunt (opinor) qui Græca solertius paulo rimantur: nam ne cui in hac re aqua hæreat, & Tenediorum libertatem securi præcidamus tenedia, apud Callimachum legitur,

φοιτῶσι μεγάλην ἀγεσίλαον. hoc est, ad magnum tendunt Agesilaum. Quem locum exponētes grammatici, & Methodius in primis, etiam etymi ratione id comprobant, ἄγεται δὲ, inquiunt, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαούς, ἄρχει γὰρ τῶν θανόντων. sic nuncupatur, quòd populos ducat: est enim mortuorũ imperator. Iam hæc apertius narrantur, quàm ut hæsitationi locus omnino reliquus fiat, nisi quis optet εἰς οὐρανὸν τοξεύειν, quod est in cælum sagittas excutere, aut ex harena funiculum nectere. Verum adeo refractarios non arbitror, ut ordiantur, quod Plutarchus inquit, τὴν σκιὰν καταμετρεῖν, id est umbram metiri: quando in Dipnosophistis Athenæus ab Aeschylo Plutonem dici Agesilaum scribit. Sicuti in Pythijs ab lyricorum facilè principe Pindaro, lagetas dicitur ratione consimili, ἐπὶ πάντας ἄγει λαούς. siquidem eius pontificio subijciuntur omnes. Pindari carmen id est, λαγέταν γάρ τοι τύραννον δέρκεται.

Vocant item Leptynin Plutonem: sed Proserpinæ cognomen id adoptant alij, quoniã morientium attenuet corpora. Verum & anima sic ualet nuncupari, quia pretenuis sit, ac uelut aerea. Ad inferni porrò regis cognomentum allusisse uideri potest Attelanarum Poeta, ubi ait, Orcus uobis ducit pedes. quo significatur admoueri iam lineas, & letifera ingruere pericula. Quod oblique in Romanum senatum quandoque pronuntiatũ legimus, cui Nero, tanquam orcus erat infestissimus, eumq; ordinem sublaturum se quandoq; de republica crebrius interminabatur. Orcum uerò dici Plutonē puto, neminem latet: nam inde M. Tullius consceleratissimum Verrem, omnis diuini humaniq; iuris corruptorem, qui sacra publica priuataq; hostiliter deprædaretur, ac in omnem ætatem & sexum indiscriminatim debaccharetur, Orcum alterum appellauit. Sed & Orcius thesaurus, pro Catonio, hoc est inferno, ab eruditis dicitur: sicuti Næuius epigrammate attestatur illo, quod sibimet uiuens concinnarat:

Itaq; postquàm est Orcio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinè loquier.

Orci tamē legebat Minutianus Cæcilius in libro De orthographia. Hinc illud eleganter à Varrone dictum Rusticæ rei primo, de pestilentibus locis: Etenim ubi ratio cum Orco habetur, ibi non modo fructus est incertus, sed etiam colentium uita. Ex hac item doctrina Valerio Martiali, orciniana sponda, pro sandapila ponĩ, siue pheretro. Sunt tamen qui non ab Orco, id est Plutone: sed ab ἕρκος, quo septum significatur, quod & orcana dicitur ab εἴργω, nomen id deducant, & capulum siue thecam ex impolitioribus

bus lignis, aut etiam uiminibus cõtextam compactamq́ autument signare: quod si est, aspirabimus primæ: nisi quod in Oratore aliud Ciceroni est uisum. At Valerius Probus flatilem admittit. Martialis uersus hi sunt,

Vocet beatos, clamitetq́ felices,
Orciniana qui feruntur sponda.

Orcinos libertos Iureconsulti ipsius testatoris interpretantur, qui iam sit in Orci familiam ascriptus, & in peculio Proserpinæ connumerandus. Hoc, inquit Vlpianus Digestorũ uigesimosexto, in omnibus Orcinis libertis locum habet, testamento manumissis. Et hæc directa nuncupatur libertas, quam dominus statim contribuit, sicut obliqua uel fideicommissaria, quæ danda mandatur hæredi. Caius tamen Orcinius Romanus ciuis in Oratione pro Cluentio est apud Ciceronem. Orcum ab urgendo dici, Pompeius Festus asseruit: quod in interitũ omnia præcipitet. Propterea de eo Claudianus,

O maxime noctis
Arbiter, umbrarumq́ potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis & semina præbes. Sed & Papinius:
O cunctis finitor maxime rerum,
At mihi qui quondam causas, elementaq́ noram,
Et sator. Nam & Ouidius,
Tendimus huc omnes, hæc est domus ultima cunctis.

Sunt qui thynnum iam grandiorem horcinum uocent, maximum uero cete. scribit Archestratus prope Samum capi thynnos uisenda magnitudine, quos horcinos uocent quidam. Est autem thynnus uelut marinus sus, quando glandibus pinguescit. Laudantur in eo, quæ hypogastria uocantur. Porrò quum Plinius Naturalis historiæ secundo scribit, diurna fulmina Ioui à Romanis ascribi, nocturna autẽ Summano: sicuti & quarto Ciuitatis diuinæ cõprobat Augustinus quoq́: intellige item eo nomine Plutonem ex Martiano De nuptijs Philologiæ libro secundo, quẽ ita nuncupant, quasi summum deorum manium. Summanum in fastigio Iouis optimi maximi de cælo tactum fuisse, in Diuinationibus Cicero scribit. At Plautinus ille Curculio: Quia (inquit) uestimenta, ubi obdormiuerim ebrius, summano: ob eam rem me omnes Summanum uocant. Summanus qui nam sit deus, addubitasse uidetur Ouidius, quum Fastorum sexto, decimotertio calendas Iulias templum illi sacratum scribit,

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur
Tunc, quum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Sunium uero ad Summanũ pertinet nihil: id uero est teli genus Diodoro, quo ab Spithrobate Persa uulneratum scribit Alexandrum. Plutarchus in libro περὶ τοῦ εἶ ἐν δελφοῖς, quod equidem scitu arbitror dignum, Apollinis nomine summum accipit deum, qui unus sit ac simplex: ac propterea dici Apollinem, quasi multitudinis nescium. Nobis enim aggregatio ex diuersis & omnifaria, ac uelut panegyrica, peculiaris est. quod est, Vnum esse oportet. Proinde Phœbum item nuncupant, uelut purum synceruṁq́: hoc nanq́ ueteribus indicat uerbum id, unde & Thessali sacerdotes diebus nephastis, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν ἔξωθεν τρίβοντας φοιβονομεῖσθαι dicunt, id est ipsos exodia secum atterentes puritatem consequi. Vnum quippe syncerum est, mixtione autem unius cum altero pollutio consurgit. φοιβάζειν, abluere signat utiq́, aut aquis purgare, unde & Phœbe, aquam indicat, sed & purum quodcunq́. Diogenem quendam Tarsensem scribit Strabo, tragœdias solitum ἀποφοιβάζειν, id est (ut ego interpretor) uelut quodam instinctum oraculo effundere, argumento posito. Nam & φοιβάζειν, uaticinari est. Apud Herodotum historia quarta, Phœbolampus dicitur, à Phœbo instinctus, φοιβόλαμπος. Esse porrò immutabile, quoniã mutabilitas & corruptio suum agnoscat deum, uel dæmona potius: inter quos diuersitatem, nominum præcipue, colligi argumento. Alter enim Apollo nuncupatur, Pluto reliquus. Ille Delius, hic Aidoneus: ille Phœbus, hic uero Scotios. Apud illum Musæ, ac Mnemosyne: apud hunc Lethe, ac Silentium. Ille Theorios, & Phanæus: hic autem νυκτὸς ἀϊδίας, ἀργυλοῖο τε ὕπνου κοίρανος, noctis æternæ ac inertis somni dominus. Sed utriusq́ interstitium graphicè Stesichorus hisce uersibus exprimit, quibus inuicem eatenus dispescuntur diuaricanturq́, quantum Hy-

panis Veneto diſtat ab Eridano. Alterum enim luſus cantusq; amare ſcribit: alteri curas & ſuſpiria ſorte obueniſſe,

Μάλιστα παιγμοσύνας φιλεῖ μολπάς τε ἀπόλλων,

Κήδεα τε στοναχάς τε ἀΐδας ἔλαχε.

Apud Platonem, prouidentiam diuinam ad ſeparatas animas præcipuè pertinentem Plutonis nomine ſignificari putant, quæ puras animas bonorum ſuorum perpetuis illecebris rapiat adeo peruinciatq;, ut noſtra hæc haud repetant amplius. Probat autem Plato, animas penes Plutonem ideo arctiſſimo, Gordianoq; implicitas uinculo teneri, quoniam amatorio implicentur affectu, quem eſſe cæteris omnibus potentiorem nodum, in conuiuio & legibus comprobat idem philoſophus. Apollinem deniq;, ut Alexicacũ, colere ante ianuam, ueteris fuit moris. Certè Agyieus columna dicebatur inibi ſurrecta faſtigataq;, ei ſacra deo: ſicuti aræ quoque, quas Agyiatidas, quidam Therapnas nuncupant. Eſt autem Agyia, quę communi loquutionis proprietate ῥύμη uocatur, id eſt uicus. Scitu dignum illud quoq;, apud Eleos cultum quandoq; Apollinẽ Opſophagi cognomento, uelut gulonem dicas. Eius meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epiſtola. Plutonem Soranum item nuncupatũ, obſeruauimus: ex quo & Hirpinos dici Soranos animaduertas, ueluti Ditis patris lupos: tum quia is deus inibi coleretur, tum quòd rapto uiuerent ex reſponſo. Quia uero Phœbe nobis ſeſe ingeſſit hoc capite, illud adnotauero in tranſcurſu: quam in Auguſto Tranquillus, Fedem appellat Iuliæ libertam: ab Dione in Auguſti rebus, φοίβην, id eſt Phœben, nuncupari duobus locis. Scribunt illud quoq; Græci, Plutonem dici Eubulum, & Eubulea, quòd mortalibus conſulere optime uideatur, curis ac laboribus coronide impacta feliciter. Dici & Clymenon, quia ſit cauſa τοῦ κλύειν: nam eſſe uocem, ictum aeris. Aerem uero, qui animas excipiat nuncupari ἀΐδην, διὰ τὸ ἀειδὲς, ex obſcuritatis ratione.

Quid ſit apud Varronem poſtulio. Caput XIX

Caeterum illud obſeruationis non utiq; incurioſæ, quod apud Varronem De lingua Latina libro primo, ſunt qui Poſtulionem dici Plutonem credant, à poſtulando. Varronis uerba, ſi quis requirat, appoſui. In eo loco dehiſſe terram, & id ex ſenatus conſulto ad aruſpices relatũ, eſſe reſponſum, deum manium poſtulionem poſtulare, id eſt ciuem fortiſſimũ eòdem mitti. Hactenus undecũq; doctiſſimus Varro. Qua in parte, quod bona uenia dictũ uelim, ſi quis amplius ab opinione iſta ſtandum putat, ego utiq; longè aliter ſentio: neq; enim expoſitio hæc ullis autoritatum tibicinibus, ut ita dixerim, fulcitur obfirmaturq;. Ad eas uero, ut ad anchoram ſacram, in ſtudiorum hoc genus ratione ſæpe decurrimus. Sed ne ſim lingua largior quàm re, conabor à pauciſſimis animaduerſam difficultatẽ ita explicare, ut ne cæci quidem poſſint ab recto reuelli. Igitur apud Varronem libentius, poſtulationem legerim, quàm poſtulionem: niſi quis per conciſionem ita ueteribus ſolitum pronuntiari cõtendat. Nam quòd aliqui, ſtulionem legere uidentur, ni mendum exemplarium eſt, ratione caret: nec abſurdum minus, quà ſi ſambucam caloni aptaueris. Eſt autem poſtulatio, piaculare ſacrum, quod fieri antiquitus conſueuerat, ad auerruncandam deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurãdumq; foret. Id ne quis ambigat, auctore M. Tullio cõprobatur. Eo nanq; uerbo in quadam oratione bis eſt uſus, in ea quam prætexuimus notione: prius ſic, Exauditus in agro propinquo & ſuburbano eſt, ſtrepitus quidem reconditus, & horribilis fremitus armorum: de ea re ſcriptum eſt, poſtulationes decretas eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cæleſtibus. audio, quibus dijs uiolatis expiatio debeatur, ſed hominum ob quæ delicta, quæro. Alibi uero idem Cicero ſic, Mouet me etiam in hac caritate annonæ, ſterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis, quòd eodem oſtento Telluri poſtulatio deberi dicitur. Iis opinor, luce clarius patet, qui ſit Varronis ſenſus, quęq; lectio uera. Deguſtent modo hæc reguſtentq; bonarum literarum ſtudioſi, tantum adſit naſus aliquis (ut eſt apud Horatium) fatebuntur, nos recte odoratos: nec noſtra nos ſine riuali amare, aut plumbeo gladio aduerſarium adortos iugulare. Nam hiſtoriam comparẽ, ac uerbum penè idem in utroq; auctore omnis ambiguitatis nodum exſoluere, opinor, omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe. Sed ut plenius legitimè in literariam ſe palæ-

ſtram

strám insinuantibus fauentes promereamur, addamus & grammaticam rationem, quę ipsa multum uidetur illatura lucis: dicitur à postulando, postulatio: quoniam turbata sacri cuiuspiam, aut ludorum ratione, ubi quid parum explorate curioseue obijssent: aut in iure diuina, quid omissum ex ritu foret: per ostenta quæ mox paulo insequerētur, uidebatur numen, honoris instaurationem postulare. Id ita habere, Festi quoq; confirmatur doctrina, consimilia ferè tradentis: Fulgura, inquit, trium generū sunt, postularia, pestifera, peremptalia: postularia, uotorum aut sacrificiorū spretam religionem desiderant: pestifera, mortem aut exilium denūtiant: peremptalia, superiorum fulgurum portentorumq; significationem perimunt. Cecinna quoq;, Seneca tradente, postularia interpretatur fulmina, quibus sacrificia intermissa aut non ritè facta repetantur. Quod autem interpretari uidetur Varro, Postulionem esse ciuem fortissimum: non ita accipiendum tanquam hoc planè significet uerbum id, quod absurdum foret: sed ea fuit aruspicū explicatio, à quibus responsum erat, deum manium requirere expiatoriū quidem sacrum, quod est postulatio. Inde adiectum, cuiusmodi esset futurum id sacrificij genus, quaue hostia portentosus foret hiatus procurandus. Hæc ad obscurissimi loci illustrationem excogitata nobis. Quòd si ex politioribus quispiā exactiore fultus ingenio, lectioneq; multipliciore instructior aduersum hæc quod promat, excogitarit, dabo manus, gratiasq; testabor. Sciolos autem ex triuio nil moror, quibus myrothecia hoc genus putent: arrident amplius nugalia & psyrica: sed nil mirum, similem nanq; habent labra lactucam. Et in trullissationibus arenato sibi nimium placent, quibus ex inopia ad gypsatum aspirare, uel marmoratum non licet. Quòd si rectè sibi consultum uelint, literario planè cedant foro, ac solum exilij causa uertant: quando uelut ad decoctorum loca reiecti, omnibus conspicui prorsum ac deridiculi sunt.

Opportunitatis in actionibus necessitas. Item de causa agente, ac suscipiente. Ingeniorum diuersitas unde sit. De fortuna, & fato. Itemq; de Cleanthe, ac Xenocrate. Aureis armis aduersus fortunam pugnare, quid sit. Cap. XX

Singulis actionibus, inquit Proclus, aliud cōuenit, aliudq; tempus ad hoc uel illud perficiendum. Eiusmodi uero tempus est actionis cuiuslibet opportunitas, tanquam bonum atq; finem agētibus afferens & effectis. Quapropter Pythagorici primam quoq; causam, à qua omnibus bonum adest, opportunitatem nominauerunt: quippe cum omnibus, ut perfecta sint, largiatur: omnia deniq; sic coaptantur, dum causæ quidem perficientes ad perficiendum promptissimæ sunt: susceptura uero ad participationē expergiscuntur, & illæ rursum potentiam porrigunt perficientem: hæ autem potentiam aptitudinis à natura susceperunt. Duplex enim potentia est, altera quidem agentis, altera patiētis: & illa mater est actionis: hæc uero perfectionis est susceptaculū. His uero exactè perspectis, soluitur actitata inter doctiores de ingeniorum diuersitate quæstio: undeq; enascatur maior in uno, quàm in alio profectus. Admirantur pleriq; eximiam in Platone ingenij fertilitatem, ac uim omnium capacem. Et rectè illi quidem, uerum quænam tantæ felicitatis excogitari fomenta possunt? Primum illa ipsa quam dicebamus, perficiens agens'ue causa. Hęc autem ex summæ sapientiæ profluit præceptore. Maxima hæc & præcellens ad capessendum ingenij cultum opportunitas, sine qua res ipsa decoquit ferè: præsto est & altera, Temporis fœcundissima in doctrinis felicitas, qua non ferè alia feracior, siue excellentiū uirorum copiam, siue monumētorum spectes. Cæterum Platonem ipsum necdum attingimus. In hoc præstantis ingenij triplex afferri causa potest, humana, naturalis, diuina. Humana ex lege prouenit, educatione, consuetudine. Quod ad educationem attinet, pueros impuberes, à medicis certatim & philosophis obseruatum, si affatim distendantur cibis, nimiumq; somno indulgeant, hebetiores inde euadere, ac tardiores: quin & corpora fieri improcera, deteriusq; multo adolescere. Id quod Varroni adnotatum quoq; in Logistorico est, quæ Capis inscribitur, aut De liberis educandis. Naturalem elementorum præstat, alimentorumq; diuersitas. Attigit hanc & Proclus, ubi necesse ait, conspiratu miro congruere naturam, intellectum, causas item diuinas. Has uidetur triplices intelligere, ex deo, dæmone, fato. Putat quidem Plato, ut à postremo ordiamur, cæli diuersa à diuersis tum stellis, tum dijs, id est angelis regi. Sed & identidem terras diuersis

subesse

ſubeſſe uel dæmonibus uel angelis inferioribus. Quin & cæleſtium rerum ſtudioſi, terræ plagas cæli zonis, urbes aſcẽdentibus accommodant ſignis. Propterea ingenij uim ex cælo item eſſe, ac ſtellarum poſitu & configuratione, colligunt. Quando ut ſcribit Manilius Aſtronomicôn quarto,

Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaq; per certos ſignantur tempora curſus,
Naſcentes morimur, finisq; ab origine pendet.

Spiritus uero ſuperiores noſtris influere ſpiritibus, eo maxime probari argumento uidetur, quòd corporum ſupernorũ poteſtate, noſtra ſubinde euidenter agitentur. Quòd ſi ſpiritus illi in noſtros agunt, agunt inſuper & in corpora. Corporis uero humani affectio, undecunq; fiat, eatenus redundat in animam, quatenus tam comparato, quàm naturali affectu ſeſe mergit in corpus. Porrò uim omnem atq; uirtutem, ad nos demanantem à ſuperioribus in bonum tendere, aſtruunt eruditiores: uerum complexionis, ſiue rectius conſtitutionis, naturæ educationisq; uitio corrumpi. Hinc Saturni grauitatem in triſtitiam, parſimoniam rigiditatemq; labi. Martis magnanimitatem in audaciam temerè ſeſe periculis obiectãtem. Mercurialem induſtriã in uafricias ac uernilitates, Veneream charitatem in libidinem fœdam. Dæmonum uero rationes ita diſtinguunt, ut ſupremorum eſſe comprobent contemplandi uirtutem, medianorũ actionis ſolertiam, infimos ad concupiſcentiæ bonum nos allectare. Verum ijs omnibus poſſe nos tum recte, tum perperam uti, & proinde conſequi mox uel bona uel mala. Socrates, inquit Proclus, cum Alcibiade opportunè ad idem cõcurrit, huius opportuni congreſſus dæmon bonus cauſa extitit, opportunitatem Socrati conueniendi determinans. Verum qui ad hæc cæleſtia parum adhibent: quoniam ſub cælo tanquam cauſa uniuerſali, & Bœotiæ ſues enaſcantur, atq; itẽ Attici philoſophi, proprias peculiaresq; in unoquoq; cauſas cenſent perpendendas, quibus ſingularis & eminens acceptus referatur profectus. Et primum quidem quòd animam ſortitus ſit bonam, ſed non à cælo: quando immortalis eſt ac incorporea, uerum à deo. Porrò non defuerit bene conſtitutum corpus, quod ita affectæ animæ ſubſeruiret, ac organa præſtaret artifici peraccõmoda. Id à cælo tanquam communi cauſa prouenit quidem, peculiarius tamen à parentibus. Quod philoſophari, auditiones obire meditariq; propoſuerit Plato, ex animo, corpore, arbitrio proprio id initia ducit. Quod magni fuerit profectus, induſtriæ imputandum. Affulſit illi non benignius aſtrum, ſed ingenium fertilius, perſpicacius, tenacius, nec à thémate cæleſti, ſed ex Dei proflua largitate. Socrates ſapientia clarus, illud quicquid eſſet, non natalitijs ſyderibus, ſed aſſiſtenti numini acceptum retulit. Iſocrates, ſicuti produnt Græci, quum quidam ei parens filium exhiberet ſcitareturq;, quid nam ei neceſſum arbitraretur, δεῖ, ἔφη, γραφειδίου καὶ νοῦ, id eſt penna ſeu ſtilo eſſe opus, inquit, ac mente. Cæterum ſi locum hunc ex Platone Platonicisq;, quos eſſe claſſicos apprimè reor aſſiduosq;, peregerimus, fortè non aberrarimus. Scribit Plato, deum & fortunam atq; artem ſimul cum deo humana omnia gubernare: id ita interpretantur, Deus in omnibus per omnia mouet omnia, mouet mundi ſphæras, quarum concurſus fatum alicubi: at quarto Legum, fortuna nominatur. Hinc caſus uarij circa externa corporaq; contingunt. Mouet item animas, lumen inſpirando mentibus, unde ars non ſpeculandi ſolum accẽditur, ſed agendi. Ab arte tandem diſpoſitio externorum & corporis proficiſcitur, quamobrem à Deo cuncta dependent: qui, ut apoſtolus Paulus aſſeruit, omnia in omnibus operatur. Aduertendum uero illud, quandocunq; illa cæleſtium cauſarum ratio ita digeritur, ut artem exculcatam exſuperet, dici à Platonicis fatum: ubi uero ſic, ut uincere inertem deſidioſumq; eualeat, rurſum à ſolerti ſtrenuoq; uinci, Fortunam, Vtrobiq; uero diuinam ſtatuunt prouidentiam, quæ ad finem agat ſibi ſoli notũ, quæq; uniuerſa modis contemperet occultioribus. Cæterum quo planius fati ratio pernoſcatur, ita omnino colligendum: ſicuti animi rationalis ſummus creator eſt deus, atq; idem gubernator, ita & corporis genitor eſt mundus, ac moderator. Vnde cõſequitur illud, uti animus uelut dei filius, ab deo, tanquam à patre, prouidentię legibus clemẽter agatur, & ſuauiter. Corpus uero, ut mundi membrum à mundano corpore fati uiribus, uelut particula quædam ab mole tota impetu quodam trahatur uiolento; unde fit, uti in mentem

mentem nulla prorſum fati uis queat aſſultare, niſi quatenus corpori ipſa ſe, fatalibus obnoxio legibus, addixerit. Propterea ſemper ferè diuinus Plato ab corporis amore, ac externorum cura ad animi & dei cultum præcipit defugiendum, quãdo non alia ratione declinari mala queunt. Et deo ſimilem porrò reddit fuga hæc. Exinde porrò promitur aureum Platonis eiuſdem præceptum, armis aduerſus fortunam aureis pugnandum, id eſt prudentia, iuſtitia, ſanctitate: ſiquidem quid deo, quid mundo debeamus, rimatur prudentia. Mundo, quod ſuum eſt impertitur iuſtitia, Deo autem ſanctitas. Deniq; quum Socrati intima quidam retexiſſet morum uitia. Sunt (inquit) ut dicis agnoſco, confiteor: ſed hæc omnia à me prudentia, & uirtutum auctoritate ſuperata ſunt, & quicquid uitij ex praua concretione corpus habuerat, animi bene ſibi conſcia diuinitas temperauit. Hinc, inquit Firmicus, intelligi datur, ſtellarum quidem eſſe quod patimur, & quod nos incentiuis quibuſdam ſtimulat ignibus: diuinitatis uero eſſe animi, quòd repugnamus. Porrò illud ſilentio haud quaquam inuoluendum, à Platone in Timæo, atq; in Menexeno quoq; tradi, regionẽ Atticam eſſe ingeniorum fertilitati præcipuè accommodam. Panætius eius rationem in aeris reiecit temperaturam. Longinus ex loci qualitate putat euenire, permixta ex multis, atq; occulta. Origenes, qui Timæũ eſt interpretatus, cæleſtibus aſcribit aſpectibus atq; influxibus: quoniam octauo De republica Plato ſcribat, cæleſtes quoſdam circuitus eſſe cauſas fertilitatis ac ſterilitatis tum corporum, tum animarum. Proculus uero ac Porphyrius, animam mundi putant alibi alias uires imprimere, ac peculiaria quædam uelut hoſpitia, parare. Tum deos uarios ea illuſtrare loca. Vbi ergo rationalis anima propriam elegit uitam, ſi fortè locum ſortita fuerit, qui optatæ iam uitæ diſſentaneus non ſit, tunc in ea ſummam contingere excellentiam. Quæ Martiam elegit uitam, ſi plagam à Marte illuſtratam indipiſcatur, fortitudinis faſtigium cõſequuturam. Proinde in Timæo Platonem ſcribere, Atticam regionem à Pallade afflatam ſapientiæ ac magnanimitati congruere militari. Et quinto legum ait idem, Localium deorum afflatum, atq; item dæmonum maximi ad ingenij, morumq; rationes eſſe momenti. Requiri uero & aeris temperaturã, ne quod præcipuæ cauſæ impedimẽtum ſeſe obiectet. Decreſcere uero ingenia & miratur Seneca & dolet. Neſcio, inquit, qua iniquitate, & ad malum pronitate naturæ, eloquentia ſe retro tulit. Quicquid Romana facundia habet, quod inſolenti Græciæ aut opponat aut præferat, circa Ciceronem effloruit. In deterius quotidie data res eſt, ſiue luxu temporum: nihil enim tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria, ſiue quum pręmia rei pulcherrimæ ceſſarint, tralatum eſt omne certamen ad turpia, multo honore quæſtuq; uigentia. Siue fato quodam, cuius maligna in omnibus perpetuaq; rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum uelocius etiam, quàm aſcenderant, relabantur. Verum excurramus amplius. Inter Peripateticæ diſciplinæ ſectatores cõperi, qui de prouidentia & fato ſic ratiocinentur, ut prouidentiam eſſe ſtatuant futurarum rerum in dei intellectu ſimplicem, ſtabilem, æternamq; rationem. Fatum uero rerum ſtabiliter, ſimpliciterq; à deo gerendarum mobilem ac temporalem explicationem. Prouidentia quippe cuncta pariter, diuerſa & infinita cõplectitur, ſingula digerit fatum, ac diſponit in motum, formis, locis ac temporibus diſtributa: fato ſubiacet nihil, quod non complectatur prouidentia: hac uero continentur multa, quæ ab fatorum ſerie ſunt omnino libera: quippe hanc ſupergreditur, quod motu caret, nec tempori ſubijcitur. Quare ut ſe habet ad intellectum ratio, ad æternitatem tempus: quod gignitur, ad id quod eſt: ſicut denique centrum ad circulum: ſic fatorum mobilis, multiplex, uaria, diuerſaq; ſeries ad prouidentiæ ſtabilitatem, ſimplicitatem, unitatemq;. In hac porrò ingeniorum mentione, feſtiua ſe mihi ingerit hiſtoria ex Plutarchi commentariolo περὶ τοῦ ἀκούειν. Cleanthem & Xenocratem, quum ex ſcholaſticis hebeti maxime uiſerentur ingenio: nec tamen eo nomine relangueſcente impetu, quo ad procinctum tendere ſemel adorti eſſent, ab iocis in tarditatem ſuam non abſtinuiſſe, quum ſe perſimiles dicerent ἀγγείοις τε βραχυστόμοις, καὶ πινακίοις χαλκοῖς. hoc eſt uaſis anguſti oris, ac æneis tabellis, quod uix quidem dictata perciperent, at retinerent tenacius. Auctor uero Herodianus eſt, ad orientem omnes ferè mortales eſſe ingenijs acerrimis. Multa porrò de ijs Galenus. Sed nos uel plura forſan iuſto congeſſimus.

An in abiuncta anima superſit memoria uel ſenſus. Caput XXI

ANima rationalis è corporeis uinculis auolans ſeruetne memoriam aliquam, uel quorum hic fuerat conſcia, uel ſaltem ſuorum, quæſtione fuerit non indignum omnino. In ea puto non addubitaturos Peripateticos cum Ariſtotele ſuo, quin nullatenus reminiſcatur. Verum decimo De republica Plato fateri liquidò animaduertitur, animas quæ hic familiaritate aut omnino cognitione aliqua iunctæ fuerint, rurſum ſeparatas ſeſe recognoſcere, mutuaq; conſalutatione (ut ſic dicam) amplexari. Sed & Auicenna in Metaphyſicis auctor eſt, Animas tam beatas, quàm miſeras, ubi hinc per diiugium demigrarint, non exoleſcēte protinus quem conceperant habitu, poſſe per imaginationē eadem illa uerſare, quæ amplius adnexæ corpori imaginabātur. Rurſum in Epiſtolis ac Legibus Plato abiunctis animis rerum noſtrarum ſenſum relinquit nonnullum, inſuper & curam. Approbat idipſum in libro De animorum immortalitate Plotinus, ſed ad temperamentum quoddam negotium reuocat: humanarū rerum illis ſupereſſe tantiſper curam, dum ad corporea procliuis libentia reſtincta penitus aboleatur. In eo quippe ſtatu animam tanto ardore ac ui rapi ad diuina, ut noſtra hæc illam prætereant, aut ſi uideat, nil aduertere minus quàm id à ſe agi. Id ipſum puto & à Platonis non abiungi decretis: nam quādoq; recordari animas probat, quandoq; inter nos illasq; profluere Letheum facit. Inter ueterū theologorum placita, & illud eſt, ab noſtris item comprobatum, pleriſq; animis non loco eodem diuerſorum diſpenſationem prouidentia potius, quàm affectu eſſe à deo contributam. Plotinus adiicit, publicè, ac frequēter uaticiniis, ac id genus beneficiis, plurimis hominibus fuiſſe adiumento. Verum enim uero, ut in philoſophicas amplius excurramus amœnitates, non eſt omnino ambiguitatis minutæ: an in ſenſiua anima potētiæ ſenſoriæ actus poſt corporis interitum reliquus fiat. Nam quod eſt animæ ac corpori cōmune, in abiuncta relinqui non ualet anima. Omnes autem ſenſiuæ poteſtates, uel potius earū operationes, promiſcuæ ſunt corpori & animæ. Igitur conſequutio manifeſta. Id uero inde præcipuè liquet, quoniam potentia ſenſiua in actum nulla promitur, niſi per organum corporeum. Porrò De anima primo Ariſtoteles, Animam corpore in corruptionē abeunte, neq; reminiſci ſcribit, neq; amare. Id uero & de aliis poteſtatum ſenſoriarū actibus intelligendum: quod ſi eſt, colligitur liquidò, ſequeſtratam animam in potentiæ cuiuſpiam ſenſiuæ actum non prodire. Verum reſpōderi poteſt, ſenſiuæ potentiæ actum eſſe duplicem: exteriorem, qui non niſi per corpus promi poteſt, quem non ſupereſſe in ſeparata anima, liquet: interiorem alterum, quem per ſe exerceat anima, retineatq; etiamnum diſparata. Hoc autem uidetur potiſſimum dogma Platonicum, in cuius myſteriis ſancitur, corpori animā adnecti perinde ac perfectam ſubſtantiam, nulla in parte à corpore depēdentem, uerum coniungi, ſicuti motor mobili coniungatur. Quia uero nil mouet, niſi quod mouetur, & principium mouens ſeipſum mouet: in anima duplex agnoſcitur motus: alter, quo mouetur ab ea corpus: alter, quo ſeipſam. qua ratione in anima apparet uidēdi actus primus, prout ſeipſam mouet. Reliquus uero in corporeo organo. Ariſtoteles autem De anima primo, iſta diluere nititur, probans, animā haudquaquam ſeipſam mouere, ſenſoriasq; poteſtates eſſe coniuncti ſolum. Quem ex theologis beatus Thomas ſequutus, actus ſenſiuæ potētiæ colligit nullo pacto in ſequeſtrata anima reperiri, niſi fortè ut in remotiore fonte. Quum uero in libro De ſpiritu & anima Auguſtinus dicit, Animam ex corpore demigrantem ex imaginatione, concupiſcibili iraſcibiliq; poteſtate pro meritis dolore affici, uel oblectamento: negabunt ex Aurelii officina eum profluxiſſe commentariolum: uel ſi concedant maxime, ſic tamen explicari oportere, ueluti ex iis quæ per imaginationē, & id genus facultates alias in corpore admiſerit anima, mox eo exuta uel bono afficiatur uel malo. Quod ad memoriam attinet, hanc duplicem tradunt: quandoq; enim intelligi, ut poſitionem ſenſiuæ partis, quæ præteritum concernit tempus, qua ratione memoriæ actus in anima non relinquitur. Ex hoc enim Ariſtoteles ait, Corrupto corpore, anima non reminiſcitur. Altero modo eſt memoria, imaginis pars ad intellectum pertinens, ut ab omni tēporis abſtrahit differentia, quum nec præteritorum tantum ſit, ſed extantium quoq;, inſtantiumq;, ſicuti Auguſtinus ſcribit. Hæc uero memoriæ uis in animis etiamnum ſeparatis comperitur

peritur. Consimiliter amorem, gaudium, tristitiam bifariam dispararunt. Sunt enim interdum appetitus sensiui affectiones, quæ in anima non superer unt, quoniam absque certo cordis motu perfici nequeunt. Interdum uerò inaudiuntur, ut uoluntatis actus quæ in parte est intellectus compote, quo modo ab anima demigrante minimè secernuntur. Augustinus in libro De agēda cura pro mortuis: Fatendum est, inquit, nescire quidem mortuos quid hic agatur, dum agitur utique: postea tamē ab eis audire, qui hinc ad eos moriendo pergunt, nec prorsum omnia, sed quæ meminisse permittuntur etiā isti, & quæ illos quibus hæc indicātur, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur, præstò sunt, audire aliquid mortui. Ac ne quis ambigat, referuntur item hæc in canonicis Decretis, causa decimatertia, quæstione secunda. Sed in eodem item libello De spiritu & anima, defunctorum spiritibus ita esse de uiuis curam, quanquam quid agant, omnino nesciant, sicuti uiuentibus inest de illis solicitudo, etiam si quid agant, ignoremus prorsum.

De menta. Mintha nympha. Mintho. Quæpiā aduersus Hermolaū. Mentigo, ostigo quid. Retrimentitiæ feculentiæ nomina plura. Oesypum, diachorema, diachoresis. Dyscœlij qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polion, polea, crocodilea, caprinæ baccæ, spyras, myscelедra, cesale, sella familiaris. Editus pro stercore. Cap. XXII

Mentam, siue (uti pronuntiant Græci & scribunt) mintham, tradit Opiani interpres ἁλιευτικῶν tertio, à Mintha, quæ nympha fuerit, appellatam uideri. Duas uerò esse species: syluestrem, & quam uocāt hedyosmon. Cocyti uerò filiam tradit fuisse Mintham, quæ ubi inaudisset amari à Plutone Proserpinam, indignata eo nomine, constanter illi se præponere ausa est, dictitans, si inferos peteret, inimiciter infestaturam. Quo puellæ tumore commotior Ceres Persephones mater Mintham exculcans εἰς τὴν κακὴν βοτάνην ταύτην, id est in malam deformauit herbam huiusmodi. Ex qua fabella Oppianus mintham uocauit κωκυτίδα νύμφην, de inferno Cocyto. Plura apud interpretem. Commeminit ijs ferè Strabo quoque octauo libro. Ad Orientem, inquit, propè Pylum mons est nobilis cognomēto Minthes, quam fuisse à Plutone amatam, tradunt fabulæ. Eam cum dolo circumuenisset Proserpina, in hortēsem mentam demutasse, quam plerique hedyosmon uocant. Itaque iuxta montem extat Plutonis templum, frequenter à Macistijs cultum. Relatu non indigna sunt, quæ Aristophanis Interpretes ab ijs dissita non longè commemorant super eo poetæ uersiculo, μινθώσομεν δ', ὥσπερ τράγον, τὴν ῥῖνα.
id est, stercore linemus nares, perinde ac hirci. Minthon, inquiunt, alij hedyosmon, alij uerò iynga uocant, ut comperimus in comica dictione. Putant nonnulli in sterquilinijs enascentem florem dici minthon, quo mirè afficiantur hirci. Apud quosdam inuenias, caprarum retrimenta dici minthon. Vbi uerò frigoris uitio corripiantur hirci, psygmon uocant, consueuere pastores excremētis id genus ad sternutamētum eliciendum, nares oblinere. Odoris id aspernabilis ciet fœditas, & medetur malo. Sunt tamen qui humanas ex cibis superfluitates eo nomine significari putent. In hæc eo libētius diuertimus, ut Hermolai Barbari quandoque ad struēdam calumniam cernuli, dum uelut scorpius arcuato uulnere multos impetit, bilem educeremus, molestè ferentis, ausum fuisse quēdam prodere, Minthon quandoque uocatam mintham, id est mentam: quum tamen id & à Græcis subnotatum sit, ut monstrauimus, nisi quis fœdè uitiatum putet exemplarium. Quod ideo appositū uolui, ne fortè indicatione propémodum scurrili, opus hoc à me uendibilius fieri, suboleat maligno interpreti, & planè mucosis naribus: etiam si scio in multis, quæ alicubi conuellimus, non defuturum unquam suum patellæ operculum, sed stomacho suo seruiat unusquisque. Illud modo mirum, quid ita Oppiani interpres mentam dixerit κακὴν βοτάνην, id est herbam malam: quum scribat Plinius, mentam grato mensas odore percurrere in rusticis dapibus. Nisi quòd ante coitum mulierum appositam genitalibus inhibere cōceptionem, scribit Dioscorides. At libro duodecimo ἐκλογῶν τῶν γεωργίας ex Florentini Georgicis proditum obseruauimus, hedyosmon esse ἀχρήσιμον, nec uulnus facilè curari, cui illata fuerit herba hæc. Lac præterea coagulari prohibet, si ante coagulū promisceatur. In magicis porrò, mentæ usum

fuisse aliquem, secundo Fastorum canit Ouidius:

Obsutum menta torret in igne caput.

Etiam si de mento sunt qui malint intelligere. At mentigo, morbus est ouium, ostiginem dicunt pastores. Os & labra, fœdis obsidentur ulceribus: fit, quum agni uel hædi rosidas herbas depauerint, dum lactent. Repperi inter Græcos, qui mintham accipiant θύμον: quę uox, cepam nobis indicat syluestrem. meminit Aristophanes Pluto, ὦ πολλὰ δὴ διὰ σὲ ταλαιπωρῶν θύμον φαγόντες. Est item grammaticus qui opinetur, calaminthum nuncupari ἄγριον ἡδύοσμον, id est syluestrem mentam, quam quum mœsta Ceres uidisset, execrata sterilem fecit. Auctaria autem adiecero illa, quoniam ciborum superfluitates attigimus, hominis retrimenta dici spatilen: quanquàm & hoc nomine coriorum nuncupantur frustula, seu recisamenta, quę à coriarijs sutoribus ue abijciuntur: boum uerò, boliton: asini, onida & onthon. In bobus tamen intelligere onthon, Homerus maluit. Suis, hypeleuthron uocamus: ouium, oiptoton. Nam sordes lanis inhærentes dici œsypum, cum Dioscoride Plinius scribit, uelut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, id est illotam lanam nuncupari ὑοσηπηρόν. quam lectionẽ comprobat Sudas quoq;. Malunt tamen alij οἰσυπηρὸν scribere. Quum uerò in Lysistrate, οἰσπώτην pronuntiat Aristophanes, ouis intelligi diachorema uoluit, id est διαχώρημα. Nam & medicæ scientiæ periti, naturã quandoq; expurgare corpora fatentur διὰ τῶν διαχωρημάτων, aut per urinas, aut per eam quæ totum ambit, cutem. Sed & αἱματώδη διαχώρησιν, legimus quandoq;. Porrò asinini pulli quod egeritur primò, excrementũ, ab Aristotele polion nuncupatur: Plinio etiam polea. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè baccas dixit. Crocodileam libro secundo interpretatur Dioscorides, crocodili terrestris fimum: Plinius uigesimooctauo, eiusdem intestina. Dignum scitu quod idem prodit Dioscorides, canis & hominis retrimenta ubi exaruerint, melle permixta, gutturi adnexa, censeri anginis præsentissimum remedium, cura nunquam fallente. Sciendum quoq;, ab Vlpiano proditum, quibusdam in locis uti homines editu boum uice lignorum: quæ uox etiam si rara, feculentam indicat materiam, sicuti uulgò item dicitur. Caprarum etiam spyrada dicunt feculentiam, & spyrathiam, ut apud Galenum. Murum, mysceledra. Apud Paulũ obseruauimus dyscœlios, id est δυσκοιλίους uocari, quibus difficulter aluus it: nam dys, apud Græcos ferè malum indicat: siquidem Firmico, dysphorici infelices intelliguntur: & dysphora, dicuntur difficilia. Non omittendum uerò, cesale, dici locum in quo uentrem perpurgamus, reliquijs ciborum deiectis. Sellam familiarem, uocauit Marcus Varro.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVArum lectionum libros, ad doctissimum summaque ueneratione dignum, Bernardinum Barbuleium, Præfatio undecima.

QVum summus rerum opifex deus, homini nihil præstabilius mente, ratione atque intelligentia dederit, mirum uideri non debet, si nonnulli, & ij quidem sapientissimi uiri, tantum studij laboris ac uigiliarum contulerint ad eam partem excolendam & informandam, qua sola & reliquis animantibus & ipsis hominibus antecellerent. Quam Pythagoricus Epicharmus tantopere est admiratus, ut hanc unam dominam & reginam, lucem lumenque uitæ diceret, ac huius solius demandatam nobis curam, quum alia tum stupida tum cæca censeret, Νοῦς, inquit, ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα, κωφὰ καὶ τυφλά. In hac ipsa tamen ratione uel animo expoliendo, non eandem uidentur plerique sibi propositam habuisse uiam, aut ad eundem tendisse finem. Nam fuerunt apud priscos philosophos, atque etiamnum sunt, qui cognitionem cōtemplationemque naturæ ita consectati sunt, ut etiam in ea consenescere & iucundum & pulchrum existimauerint: quorum ego institutū, doctissime Barbuleie, etsi improbādum non suscepi (quod hoc interim agere quam turpi otio sese dedere maluerint) nunquam tamen tanti feci, ut nō potius mancum quodāmodo atque uix dum incohatū iudicauerim, si nulla rerum actio adiuncta consequutaque fuisset. Et quum sapientiā (nimirum qua diuinarū humanarūque rerum continetur scientia) ut rem maximam admirari soleo, tum eam partem quæ nobis à communitate ducta, profert officia, longè præstantissimam putaui. Eam, inquam, quæ in hac generis humani domestica cōsuetudine, societate, ac hominū tuendis commodis illustrior apparere solet, qua uel sola agnoscamus necesse est, nos nobis ipsis nō tantum natos, sed patriæ, sed amicis. Summoque conatu nobis enitendum, ut ex nostris studijs ad proximum quàm uberrimus redundet fructus. Id quum ita sit, facile in animum induco meum, æquiores rerum æstimatores benè precari manibus patrui mei, cuius uniuersum studium eò tendebat, ut dum uiueret, operosas uigilias arduosque subiret labores, quibus animum non solum magis expolitum excultumque sibi compararet, & eruditiores quàm plurimos faceret, sed etiam ut posteris paratam congestamque huiusce pij laboris syluam relinqueret, ex qua non pauca ad suos usus transferre, studiosa iuuentus possit. Quod ipsum si ex priore æditione cognouerunt multi, certè iam id maximè testabuntur grati homines, ubi tot tantisque accessionibus ita instructam hanc posteriorem, ut planè nouum opus uideri possit, conspexerint. Cuius quidem operis æditionem dum adornarem, quum aliæ multæ, tum duæ potissimum causæ me compulerunt, ut in partem nuncupationis uenires: quarum utra potior, nondum constitui. Vna certè hæc fuit, quòd quum te uiderem eisdem initiatum studijs, & eandem omnino sequi uiam, quam ingressum iam dicebam patruum meum, facilè cognoui uerum esse quod ueteri prouerbio dicimus, ὁμοιότητα τῆς φιλότητος εἶναι μητέρα. Multis enim in rebus paria cum illo facis. Instituisti quàm plurimos tum ad obeunda religionis nostræ munera, tum etiam ad ciuilia capessenda negotia in primis aptos. Et quum tibi iam satis à fortuna prospectum sit, ut commodè uiuere, & ex anteactæ uitæ laboribus honestam tibi quietem polliceri possis, non cessas tamen benè mereri de ciuibus tuis: nec quam tibi summo iudicio semel delegisti prouinciam deserere, sed horum alterum pietate, stabilitate constantiaque alterum in dies magis ac magis tueri uideris. Quis, deum immortalem, humanior paulò non admiretur atque exosculetur tam fortem animum, tantisque ornatum uirtutibus? Aut quis non potius sibi tale exemplar imitandum proponeret, in quo modestia, temperātia, & in maxima frugalitate liberalitas, ex æquo certant? Quis erit tandem, qui non (quum tot in te animi dotes uiderit) ad uirtutem & ipse quoque incitetur? Istud demum est iuxta placita Euangelica, τὸ λύχνιον οὐκ εἰς λεγυ-

πλόν ἢ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθέναι. & quàm plurimos honesto ac pio ad modum exemplo ad benè merendum de proximo prouocare. Tua itaq; facit, humanissime Barbuleie, & modestia & singularis in Deum fiducia, apud quem cum fœnore tibi repositum præmium non ignoras, nec auram captas popularem, ne commemorē quàm in hac calamitate & senserint & in dies magis sentiunt tenuiores benignitatem tuam. Quamobrem quum probè nouerim moderationem æquitatemq; animi tui, non aduocabo testes minimè necessarios. Altera uerò causa, non leuior hæc fuit: quòd propémodum auctor fuisti, ut hoc opus in publicum prodiret. Nam quum scires apud me exemplar adseruari, factum est, ut id Arlenio Arnoldo Peraxylo, qui quū sæpe libenterq; de literis communibusq; studijs conferre solebas, indicares. Is enim ut est apud multos gratiosus, & in hisce rebus eruendis ac in lucem proferendis non solum dexter & studiosus, uerum etiam ad curiositatem diligens: indignum præterea ratus, ut diutius delitesceret, non quieuit donec extorqueret. Quo certè in negotio (ut uerum fatear) me faciliorem præbui, quum reciperet se curaturum, ut per Frobenianos, quorum tot præclaris iam æditis literarum monumentis, & probata est fides & auctoritas, & celebrata diligentia & industria, ex impressione repræsentaretur. Quum igitur officio me astrictum cognoscerem has potissimum causas apud studiosos contestatas uolui, partim ut uiderent quantum utriq; uestrum debeant, partim mei in te amoris, obseruantiæ aut pietatis potius indicium. Noui quanti te fecerit piæ memoriæ Lodouicus Cælius, quum Ferrariæ uiueret: quantum dilexerit candorem animi tui, ut dubium apud me non sit, eundem si diutius uixisset, quod nunc facio, cumulatius facturum fuisse. Tu interim ornatissime uir, hunc undecimum librum antea iam à patruo tibi destinatum, ac à nepote tandem exhibitum succisiuis horis unà cum reliquis leges, simulq; pro tua humanitate parem amorem atq; beneuolentiam ueluti hæreditario iure in me deriuatam, facilè agnosces. Vale. Rhodigij, nonis Nouembr. anno millesimo quingentesimo & quadragesimo.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VNDECIMVS.

Otij, ut perniciosi detestatio. Remissionem tamen aliquam uideri necessariam. Quibus otium sit utilius, quàm negotium. De Augusto, L. Druso, Turanio, Seruilio Vatia. Quod sit honestum otium. Iunij Syllani historia, & Turbonis, ac Similis. Anaxagoræ item excellentia. Cap. I

APPIVM Claudium crebrò memorare solitum accepimus, negotium populo Romano melius, quàm otium committi: non quia ignoraret, quàm iucundus esset tranquillitatis status, sed quòd animaduerteret, præpotentia imperia rerum agitatione ad uirtutem capescendam excitari euibrariq́;, nimia quiete in desidiam & uelut marcorem quendam relabi. Quo nomine Strenuam, Agenoriam, Stimulam industriæ deas excogitauit priscorum sedulitas. Et sanè quamuis negotium & tetrum quiddam & aspernabile uideatur, quod hominum ferè captus à labore procliuis ad delinimenta sit, ciuitatis tamen Romanæ disciplinam intra limites suos continuit. Blandæ appellationis quies, Illyricæ pacis argumento, calamitatibus immensis aditum reserauit, & tantum non corrasis, quibus tanti imperij increuerat moles, clarissimis moribus, uitia obrepsere plurima. Qua ex causa proditũ memoriæ est, deuicta Carthagine terrarum illa orbis æmula, cum qua toties ingenti discrimine dimicatum armis erat, adeo ut propiores periculo, quàm uicti, uictores fuerint quandoq́;: Q. Metellum identidem dixisse, ne scire se illa uictoria boni plus an mali reipublicæ intulisset: quoniam ut omnia latè pacando adiumẽti habuisset plurimum, ita reiecto Annibale formidabili hoste, ad cuius nomen Romana pubes exhorresceret, tantarum memoria cladium, quæ obductum se nescensq́; refricaret malum, insigne nocumentum inflixisset. Eius quippe in Italiam transitu superatis Alpium iunctis cælo iugis, relanguescentẽ ac consopitã quodammodo Romani populi uirtutem excitatã, proindeq́; eximiè uerendum, ne tam acris æmuli terrore liberata, in eundem relapsa somnum periclitaretur. Huic uerò præsignis uiri bracteatæ sententiæ succinere illud Senecæ uidetur, Infirmis animis hostem esse securitatem. Et Q. Curtius ait, Otij uitia negotio discuti. Idem alibi scribit, Otia esse rumoribus serendis aptissima, quæ ne aleret Alexander, mouisse in Indiam refert, semper bello, quàm comparata uictoria clariorem. Traditum quoq́; à philosophorum prudentissimis, ἀνύσιμον πρᾶγμα καὶ τελεσιουργὸν εἶναι ἐπιμέλειαν καὶ πόνον. id est, curam diligentiamq́; ac laborem in primis rem esse perefficacem, quæq́; plurima ad exitum perducat. Propterea rectè Thessalus quidam interrogatus, qui nam in Thessalia censerentur abiectissimi, A bello, inquit, feriati. Qua ratione à Romanis institutũ, proditur memoriæ, ut ciuilis diei initia à noctis medio ducerẽtur, ut solis exortus esset quidem operis initium, tempus quod præcedit, apparatui impenderetur. Quippe paratos instructosq́; obire negotia oportet, non inter obeundum instrui, apparari ue. Sicut Myson Chiloni respondisse fertur, quum hyeme thrinaca, id est uentilabrum pararet. Duces equidem multos ac reges bello fuisse illustriores accepimus, quàm pace. Attalum Eumenis fratrem otium soluit & pax longior, adeo ut saginæ traditus imperij onus in Philopœmenem ex familiaribus unum deriuaret: ita ut festiuiter Romani ex Asia uenientes subinde interrogarent, Ecquid gratia apud Philopœmenem rex ualeret. Lucullo paucos reperias ductando illustriores. At ubi is in desidiam abijt, nimisq́; inactuosam uitam, & omnis expertem curæ, perinde ac spongia, tranquillitate in tabem resolutus, & συνεκρωθείς, id est mortificatus, Callistheni ex libertis uni omnium cura delegata, opinionem præbuit, uelut ab eo potionatus foret, ac magicis circumuentus excantationibus. Xerxis pater Darius, rerum difficultate seipso fieri prudentiorem dictitabat. Scytha uerò Atmas, si quando esset ab omni negotio feriatus, nil admodum se ab hippo-

comis, hoc est equisonibus differre, asseuerabat. Vespasianũ affectum grauiter, ab medicis reprehensum, scribit Dion, quòd imperatorijs non abstineret functionibus: ad quæ is τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν, Imperatorem, inquit, stantem mori oportet. Senior Dionysius à quodam interrogatus, Superesset ne otiũ: Melius ominare, inquit, nec supersit unquam. Arcus utiq; frangi, ac dissilire intẽsior assueuit, at anima id ipsum patitur remissior. Nil æquè apud Gymnosophistas laudare se Apuleius scribit, quàm quòd torporem animi & otium oderunt. quin posita mensa, prius quàm edulia apponantur, conuenientes illuc adolescentes prærogant magistri, quod nam à lucis ortu ad id diei bonum fecerint. Amplius & Ciceronis quoq; testimonio liquet, nos ad agendum esse natos, idq; appetere animũ semper, ut qui nulla conditione quietem sempiternam pati possit, quod in primis puerorum ætatulis manifestum fit. Quid quòd otium & quies immodica inter frigidas morborum causas ab Galeno recensentur? Iis enim ignis restinguitur insitus: nam si prunis minutis niuiũ affuderis multum, peribit mox quicquid affuerit innati caloris. Sed & humectis quoq; ægritudinibus otiosior uita, & omni uacans labore ansam facile præbuerit. Ex eisdem tamen scholis & illud est, Quiete nonnullos pinguescere, extenuari alios: nam quibus affatim genuinus suppetat calor, commodius perfici cibum, ac uacantia resolui: contrà uerò affectis diuersa contingere. Excitatur quandoq; otio item uigor & omnis tristitia, quæ continuatione pertinacis studij adducitur, hilaritate discutitur, si paulum demulceatur animus, & iucundis honestisq; laxetur illectationibus: etiam si animi remissionem esse ueluti amissionem dicebat Musonius. Nulli tamen, inquit Seneca, intermissio manifestius proderat, quàm Latroni Portio: quoties ex interuallo dixerat, multo acrius uiolẽtiusq; dicebat. Ingenij lassitudo non minor est quàm corporis, sed occultior. Vt fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriret illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Legum conditores festos ad hoc ipsum instituisse uidentur dies, ueluti necessarium laboribus interponentes temperamentũ. Magnos item uiros menstruas sibi diebus certis ferias dedisse legimus. Asinium Pollionem oratorem nobilem nulla cura post decimam retinuit. Quidam medio die iter iunxerunt. Quin & apud Romanos, nouam relationem post horam decimam fieri uetabant. Poeta item Græcus cecinit, Aliquando & insanire iucundum est. Sunt porrò, quibus otium melius, quàm negotium committitur. Quosdam reperias ita bile feruidos, ut iram in potestate minus habeant, & ad temeraria uerba qualibet indignatione prorumpant. Quidam urbanitatem nõ reprimẽtes lætiferis non parcunt salibus. Hisce uerò quies negotio longe optabilior. Augustus Cæsar, cui plura quàm ulli unquã obuenisse feliciter tradunt, non desinebat quietem sibi precari, & uacationem à republica petere. Identidemq; repetebat, aliquando se uicturum sibi. Liuius Drusus, uir acer & uehemens quum mala Gracchana mouisset, execratus inquietam à primordijs uitam dictitabat, Vni sibi ne puero quidem unquam ferias contigisse. At ediuerso nonnullos uideas, qui pati otium nequeunt. Turanius fuit exactæ diligentiæ senex, ei post annum nonagesimum procurationis uacationem ultrò C. Cæsar indulserat. At is moleste ferens, componi se in lecto, & uelut exanimem à circunstante familia plangi iussit. Lugebat domus otium domini senis, nec finiuit ante tristitiam, quàm labor illi suus restitutus est. Quum tamen à quinquagesimo anno lex militem non legat, à sexagesimo senatorem non citet. Qui uerò in consummationẽ dignitatis per mille indignationes erumpunt, quid aliud quàm in titulos sepulchri laborant? Cæterum quod demum statuimus honestum otium, quod ue expetendum in primis? Soli omnium, inquit Seneca, otiosi sunt, qui sapientiæ uacant, soli uiuunt: nec enim suam ætatem tantum bene tuentur: omne æuum adijciunt, nisi ingratissimi sumus. Illi clarissimi sacrarum opinionum conditores nobis nati sunt. Ita est, otium sine literis mors est, & hominis uiui sepultura. Sed uidendum amplius, quales deniq; sint hæ literæ. Quid enim ambigas, esse plerosque, qui operose nihil agant: quia inutilium literarum studijs detinentur? Hic uerò Græcorum in primis morbus est, ut subinde quærere pergant, quem numerum remigum Vlysses habuisset, ac id genus innumera alia. Præclara & ad hoc ipsum maximè spectans Fabiani sententia, qui addubitare se dicebat, an satius foret, nullis admoueri studijs, quàm

ijs implicari. At qui uelut timidum animal, atque iners metu obliuit: is sibi non uixit, sed quod est turpissimũ, uentri, somno, libidini. Vatia Seruilius, diues prætorius, nulla alia re, quàm otio notus, cõsenuit: quin ob id unum, felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinij Galli amicitia, quoties Seiani odium, inde amor merserat, exclamabant homines, O Vatia solus scis uiuere. At is latere sciebat, non uiuere: dicique ab uillam prætereuntibus ueré prorsum poterat, Vatia hic situs est. Hactenus Seneca. Videtur, inquit Moralium decimo Aristoteles, in otio esse constituta felicitas. Siquidem negotia obimus, ut otio liceat perfrui, & bellum gerimus, ut in pace uiuamus. Iunium Syllanum Asiæ proconsulem, adeo fuisse desidem, adnotatum annalibus est, & principibus fastiditum, ut eum C. Cæsar pecudem auream appellare sit solitus. At Turbo rei militaris sciẽtia præstantissimus nunquam domi per diem, uel quum morbo infestaretur, est uisus. Monenti uero Adriano, quiesceret: Præfectos, inquit, rebus stantes mori oportere. Floruit eadem tempestate Similis, uir fortissimus, qui postremum uitæ septennium, uacatione impetrata, in agris per otium & quietem transmisit, proinde moriens sepulchro inscribi iussit: Similis iacet hic, cuius ætas multorum quidem annorũ fuit, septem quamuis tantum annis uixerit. Medicorum tabernas, id est pharmacopolia, otiosis & garrulis peraccommoda esse loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) uerbositas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent, plateæ ac medicorum tabernæ. Cato senior trium duci se pœnitentia profitebatur, si fœminæ arcana retexisset, si nauibus perrexisset, quo posset pedibus, sicque dies quandoque inanis foret transmissa, uel ut Græcè dicam, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. Quanto autem quod ad sordens otium spectat, dispicienti recte satius est, Anaxagoræ propositum in spectanda ueritate anxium laboriosumque, uerbo reque perpẽdisse. Id quod epitymbium testatissimum facit, quod & apposui, ne quid forsan studiosorum desideria remoremur,

ἐνθάδ᾽ ὁ πλεῖστον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περήσας
οὐρανίου κόσμου, κεῖται Ἀναξαγόρας.

Quin & aras illi dicatas nouimus, quarum uiseretur inscriptio nunc quidem Νοῦ, id est Mentis: nunc uero ἀληθείας, id est Veritatis: illustriora multo hæc, & hominis propria omnino. Alias somnolentia marcescentes brutum induimus. Quo quid fœdius, diuinam præsertim gestanti imaginem, torpore sic turpiter collutulatam extra uitæ præscriptum? Sed somniculosæ aspidis uim sentimus plerique omnes, bonumque, si non & amamus.

Cur olidum ueternum Catullus dixerit. De ueterno inibi, necnon de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & comi, ac comæ, & epicataphora, anaphora, poros, grauedo, coryza, catarrhus, branchus, arterica affectio. Item qui arthritici. Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici. Caput II

Postea uero quàm ducente stilo, in male feriatorum torporem ignauũ, ac turpiter desidentẽ producti sumus, succurrit, in re leuicula feramus opem poetæ Catullo, calculis omnium docto & emunctæ naris. Nam illicijs hoc genus sæpe studiosis eblandimur. Carmina explicatius enarranda sunt hæc,

Nunc eum uolo de tuo ponte mittere pronum,
Si potest olidum repente excitare ueternum,
Et supinum animum in graui delinquere cœno.

In actuosum hominem, ac marcore quodam languidum taxat liquido illis uersibus Catullus, sentiunt id enarratores, quando Maronianus interpres ueterni nomine hydropisin intelligendam putat, quæ nimio plus homines reddit pigros & ignauia marcescentes: unde & pro desidia quandoque positum inuenias. Probus etiam pro graui accipit somno, quem medicorum scholæ uocant lethargum, si marcor sit, ac (ut inquit Celsus) inexpugnabilis dormiendi necessitas. Nam Seneca ueternum animi erumnosi dixit ad Lucilium scribens. Vsurpauit & Ausonius elegantissimè,

Pelle soporiferi senium, nubemque ueterni,
Atque alacri mediam carpe uigore uiam.

Sed & Seneca item, Ego nec redigo ista ad legem dialecticam, & ad illos artificij ue-

ternosissimi nodos. Sed ad Catullum. Sentiunt, inquã, hoc interpretes: sed cur olidum dixerit, parum attentè obseruarunt: etiam si Delio natatore non indiget res, quam tota facilitate soluit Aristoteles, ubi in odorum ratione quærit, cur alæ omniũ maxime partium nostri corporis male oleant: & respondens posse fieri putat, quòd omnium minimè respirare possunt: nam locis eiusmodi odor malus contrahi maxime solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis consistit, siue quòd immobiles inexercitatæq; habentur. Hactenus Aristoteles. Ex cuius uerbis perspicuũ (opinor) fit, cur cessantem ac torpidum hominem dixerit olidum. Porrò, ut excultius addamus quippiã, ueternum Græci nothroteta uocãt. Ex humecta prouenire materia, inter medicorum placita est, sicuti caros, id est sopor, & lethargus fiant ex frigida. Si aliquãdo, inquit Galenus quarto De affectis locis, tota anterior afficiatur cerebri pars, supremum ipsius uentrem consentire, necessarium est, atq; cogitandi etiamnum præpediri, uitiariq; actiones. Proinde qui ita affectus est, neq; sensus, neq; motionis munere fungitur. Spirandi tamẽ facultas haud quaquam læditur, uocaturq; affectio hæc caros, id est sopor. Si uero adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis uel magno conatu uix spiret, apoplexia nominatur. Est & sua mox paulò morituris καταφορὰ καὶ ἀναισθησία, id est in somnum collapsus, & uellicantium insensibilitas. Pro extasi, seu mentis excessu, inquit Hieronymus, in Hebræo est thardema, quod Aquila καταφοράν, Symmachus κάρον, id est grauem profundumq; soporem interpretati sunt. Cataphoricos somnos intelligere Paulus uidetur, βαθεῖς, id est profundos. Cataphoram tamen Galenus in libro De comate, in duas partitur species. Vtriusq; proprium, ut oculos surrigere nequeant, sed grauentur mox, & collabantur in somnum. Verum altera species profundum habet soporem, ac diuturnum. In altera uero uigilia est, imaginatione frequenti obturbante ac interpellante somnum, ita tamen, ut surgere nequeant. Vtrunq; dicitur coma, nuncupatione hinc producta, quoniam substratis pellibus, quæ codia uocant, indormirent priores. Aristophanes,

ἤν σε μὴ μισῶ, γενοίμην ἐν κρατίνου κώδιον.

Aut ab uerbo κῶ, quod dormitionem indicat, siquidem loca ueteres dicebant comos, atq; item comas, in quibus erant dormituri. Epicataphoram uocant cælestium periti superam portam, quippe loca nuncupant quædam pigra in cælo, deiectaq;: quia nulla cum horoscopo societate iungantur. Eorum primus in secundo ab horoscopo constituitur signo, & inferna dicitur porta, uel anaphora. In diametro autem huius signi, qui locus fuerit in octauo ab horoscopo signo, epicataphora dicitur. Nouissima uero loca sunt malæ fortunæ, ac mali dæmonis, in sexto ab horoscopo signo, & duodecimo. Catochen, recentiores medici uigilantem dicunt soporem. Catalepsis uero dicitur occupatio. In his posteriora cerebri infestantur. Verum ut in sopore clauduntur palpebræ, ita in catalepsi apertæ perseuerant. Caros porrò, de quo diximus, non soporem modo signat: sed pro ebrietate item ponitur, & qualibet capitis grauitate, etiam ex percussione, quũ efficimur uelut attoniti. Quin eum, qui honoribus nimijs externatur quodammodo mente, ac stupet, κεκαρωμένον Græci uocant. Apollonius Argonauticôn secundo, caron uidetur σκότωσιν, id est uertiginem, intelligere:

Κάρος δέ μιν ἀμφεκάλυψε
πορφύρεος, γαῖαν δὲ πέριξ ἐδόκησε φέρεσθαι.

hoc est, uertigo ipsum comprehẽdit nigra, terram uero putabat circumferri. Caroticas uenas appellat Galenus in libro De iuuamento anhelitus, quæ in collo sunt. Eas si quis comprimat, corruit homo dormienti assimilis, sequiturq; corporis totius immobilitas. Earum item mentionem Aristoteles facit De animalium historijs libro tertio. Et quia scinduntur primum, sphragitidas appellari scribit, id est iugulares, ut Theodorus uertit. Cæterum de ijs facta nobis alibi mentio est. Illud uero Homericum,

Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ

hoc est, æquè ac Carem ipsum existimo: sic enim quidam legunt: diuersum ab hoc sensum habet, declarabitur tamen: quid enim attulerit nocumenti? Tanti (inquit) facio, quanti mercenarium. Primi siquidem mortalium Cares mercede cœperunt militare, ac proinde ut uiliores, passim infamari cœpti. Porrò & compertam mandragoræ grauedinem alicubi leges pro torpore marcido, & capitis grauitate somnolenta. Quod ipsum

ipsum & Plinij cõprobatur auctoritate, in mandragoræ mentione libro uigesimoquin to. Aliàs uero est grauedo humoris è capite fluctio, unde grauedinosi dicantur. Coryzan Græci uocant, Paulo Aegineta interprete, libro tertio De medicina, si uiscosi crassiq; humoris in nares uis decubuit. Catarrhum, si φάρυγξ, id est fauces infestantur, ac thorax & palatum. Vbi uero in larynge & arteria sese causatio ostentat, & in gutture εἰς βρόγχον, ut inquit Galenus, branchon nuncupant: atq; item artericam affectionem, ut idem inquit Paulus. nam arhticum, seu uerius arthriticum, Cicero intelligit articulo rum, quæ ἄρθρα uocant Græci, morbo laborantem. Etenim apud Paulum libro tertio, ischias, id est ἰσχιάς, esse dicitur arthritidis species. Ab eodem podagrica nuncupatur affectio, & arthritica. Podagricam undecimo Therapeutices intelligit Galenus, qua pedes afficiuntur: arthriticam, qua corporis infestantur articuli omnes. Poros, id est πώρους, dicunt lapidosas durities in podagrico malo concretas. Exarticulationem intelligimus, quum articulorũ immodica humectatio ligamẽta madefacit ac elaxat, totamq; articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Quandoq; uero quia ossium concauitatum, quas cotylas uocant Græci, supercilia circumfranguntur. Arthritim in Diffinitionibus esse statuit Galenus, inflammationem articulorum immanentem diu, ac neruis malè affectis ualidos acresq; cientẽ dolores. Exarticulatio uero, id est exarthrema, siue ἐξάρθρημα dicitur, item ἔκπτωσις ἄρθρου ἀπὸ τῆς οἰκείας κοιλότητος, ἐπὶ τὸ ἀσυνήθες, id est articuli à cauitate propria dilapsus ad insuetum locum, unde προαιρετικὴ παραποδίζεται κίνησις, id est propositus præpeditur motus. Cæterum ischias & arthritis ac podagra magnitudine modo distinguunt̃: causis uero & locis πρωτοπαθοῦσι, ijdem sunt morbi. ex pituita siquidem gignuntur plurimũ, neruosq; afficiunt, quibus nectuntur articuli motumq; indipiscuntur. Ischias tamen, id est ἰσχιάς in ischio, id est coxarum progignitur uertebro, uerum ad talos usq; pertingit quandoq;. sicut elephantiasis ex pituita prouenit crassa & bile atra, quæ βλεννώδης maxime est. Hi uero humores cutem reddunt ferinam, quando & hinc nacta nomen affectio est, Galeno tradente: efficitur nanq; durior cutis crassiorq;, ut elephanti corio prorsum uideatur assimilis. Verum de affectionis huius ratione Paulus Aegineta libri quarti, capite primo plura. Elephas itẽ nuncupatur doctissimis. Sed scitu dignum, ex uictus ratione, ac cæli æstu apud Alexandriam uigere plurimum. In Germania uero ac Mysia rarẽter admodum quenquam ita infici: atque eodem modo apud Scythas galactopotas nunquam uisum ferè. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare ualet. athara siquidem uescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentẽ abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia, quibus chymi uis comparatur crassior, ἢ μελαγχολικὴ. Quod quum alibi, tum in secundo ad Glauconẽ comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Apud Galenum esse corpus quoddam carthilagineum secundum asperam arteriam legimus, quod bronchion appellatum tradit: alibi etiam bronchon. Porrò ubi ingens oborta est inflammatio, uel erysipelas, uel abscessus, arteriarum pulsum cum dolore sentimus. Quum alioqui citra dolorem pulsare, ad solas pertineat arterias. An & hæc dici aliquo modo arthetica possit affectio, disceptabunt medicæ rei periti.

Item de ratione otij pluscula. Domus optima quæ nam sit. Exercitij cum natura societas: itemq; eius species. De frictionis specie non una. Apotherapia, apotherapeutice, præparatoria. Caput III

QVamuis affatim paulo antè ac multo sermonis axiomate de otio tractarimus, congestis quæ ad manum (ut dicitur) fuere, adijci non inscitè tamen & ista possunt: Draconem, cuius iam facta nobis mentio est, celebrem apud Athenas latorem legũ, eos qui otij damnati forẽt, capite censuisse mulctandos. Hinc factum reor, ut illum orator Demades non atramẽto, uerum sanguine leges condidisse, dictaret. At in quibusdam gentibus otium, non in ultimis habitũ laudibus, inuenio. Siquidem auctor Herodotus est, apud quosdam Thracas otiosum esse pro honestissimo iudicatum, agricolatorem uero pro contemptissimo. Et amplius, inquit, inter eos hi sunt insignissimi mores. Sicut item è bello & rapto uiuere, pulcherrimum, & punctas esse notis frontes, nobilissimum censebatur. Insuper ex Lycurgi institutis illud

eximie

eximiè laudatur, ut pulcherrima res ac beatissima, quòd ciuibus suis otij copiam peperisset & ubertatem. Cautum enim ab eo est, ne quis omnino quicquam uulgarium artium attingeret. Proinde quum Athenis quidã iudicijs fortè interesset, audissetq́ otij mulctæ obnoxium quendam mœstum incedere, & ab amicis reduci, qui & ipsi rem ægrè, ac iniquè ferrent, ex quopiam instituit quærere, qui nam foret is, qui liberalem subijsset mulctam. Nam & illa fuit Areopagitarum functio, ut unde quis se aleret, accuratè scrutarentur, inq́ desidia compertos non citra mulctam transmitterent. Cæterum prius, quàm uela parte hac complicemus gradum ad alia facturi, Plinij Cæcilij, ac Plutarchi sententias, uelut cõniuentes non transiliemus. Ex quibus prior Minutium quendam monens, longè præstare uacuũ esse, quàm ineptis implicari laboribus: Satius (inquit) est, ut Attilius noster eruditissimè simul & facetissimè dixit, otiosum esse, quàm nihil agere. qualem fermè sensum expressit Valerius Martialis,

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Idem Plinius libro quinto, copiosum otium altius uocat, & pinguius. Plutarchus in septem sapiẽtum symposio iniectum scribit sermonem, Quæ nam maxime felix domus foret. In eo uelut in symbolum, quisq́ quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum uideri pronuntiauit, in qua pecuniæ forent bono comparatæ modo, nec earũ custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cuiusmodi extrà est ex lege. Thales uero, ubi otio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multo sint, qui dominum amẽt, quàm qui reformident. Pittacus eam prætulit, quæ tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse assimilem statuit. Nam Lycurgum ferunt, quum summonuisset quispiam, Democratiam induceret: intulisse, Hanc prius in domo ipse constitueret. Illa postremo memoratu dignissima, quæ erunt auctaria, adiectis præterea de exercitio pauculis. P. Scipionẽ, qui prior Aphricanus est appellatus, dicere solitum, scripsit Cato, qui fuit ferè eius æqualis: Nunquã se minus otiosum esse, quàm quum otiosus: nec minus solum, quàm quum solus. Magnifica uero uox, inquit M. Tullius, & magno uiro & sapiente digna, quæ declarat, illum & in otio de negotijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitũ: ut neq́ cessaret unquam, & interdum colloquio alterius nõ egeret. Idem Cato dicere solebat, Non minus otij, quàm negotij clarorum uirorum rationem extare oportere. At ediuerso Galba dictitabat, Neminem otij sui rationem reddere cogi. Dignum quod parte hac non prætereatur, Aeropum Macedoniæ regem, si quando foret ab negotijs feriatus, τραπέζια, id est mensulas, & lychnidia faberrimè struere consuesse. Sicuti Attalus, Φιλομήτωρ qui dicitur, herbas impendio excolebat φαρμακώδεις, quibus expurgantur corpora, deterguntur q́. Parthorum reges sagittarum cuspidibus recte exacuminatis sculptisq́ gloriabantur. Videtur autem inscitè nimis otij suffragator Asclepiades, cui accedit ferè Erasistratus quoq́: tollunt siquidem exercitationes, ac liquidò damnant. Cæteris medicæ scientiæ peritissimis sic approbantibus, ut non euhexia modo inde, id est corporis habitudo bona concipiatur, sed & sanitas paretur eminenter. Quando illis adeo affinis internoscitur hominis natura, ut quamuis occlusi conseptiq́ pueri discurrant tamen, ac brutorũ more lasciuiant plerunq́. Quippe suapte ui excitatur unumquodq́ ad appetitiones eas, quibus sanitas comparetur, ac salus. Cæterum obiter ut aliquid subnotemus: exercitij pro motionum discriminibus tres minimũ ab Galeno traduntur modi: nam aut à nobis motamur ipsis, aut agitatione extima, uel pharmacis. Motus alienus nauigando perficitur, equitando, uehendo, cunis, lectulis, ulnis. De exercitio sic ferè in sententijs Hippocrates, Labor cibum præcedat. Sed & in morborum populariũ sexta lucubratione: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Quod de Venere ait, intellige (Galeno interprete) in ijs quibus Venere utendum est, siquidem est Venus ætate tantum florentium. Quæ uero anteit ætas, uel sequitur, aut semine caret, aut sterile profundit, uel non recte ferax. Motus autem concitatior exercitij nomen subit. Huic cancellos circumponit anhelitus, ut sic dicam, alteratio. Et hoc commune fuerit exercitium. At proprium, cui ab loco facta nomenclatura est, quem gymnasium nuncupant: quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi conueniunt. In

hac re id cauendum impensius, ne dum exercemur, incocti cibi aut succi multitudo in uentre aut uasis contineatur. Frictionem inter exercitia Græci ueteres ἀνάτριψιν uocant, recentiores etiam τρίψιν, Latini frictum, & perfrictionem. Huius uero portio quædam ab gymnastis, præcipuè recentioribus, apotherapia nuncupatur, quæ post exercitationem adhibetur. Nam præparatoria quæ dicitur, ad exercendum corpora præparat: apotherapeuticen Latinè recuratoriam dixeris non ineptè.

De halyce, siue hale, quam pandiculationem Latinè dicamus, uel anxitudinem, aut etiam anxietatem. Plutarchi loca duo suæ redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Haliæ mulieres. Halica oratio. Caput IIII

QVum à studijs nostratibus in medicorum scholas nuper diuertissem, in multa sciendorum congerie non defuit, quod excerpendum bonisq; communicandum omnibus ingereret sese. Cuiusmodi quod prænotauimus, & hoc quod mox delineabimus. Esse quum in sanis, tum maximè in affectis, ac iam decumbentibus, quam halycen Hippocrates uocauit, plerique uero etiam halen, Latinè anxitudinē possumus interpretari: sunt qui pandiculationē malint. Ea uero est, quum quis toto corpore extenditur. Inter sanos igitur halycen dicunt, quum præsentia subinde stomachamur, ægreq; ferimus, & ab actione una ac negotio ad negotium demigramus. Itidem anxios esse ægros animaduertimus, qui accubitum non perferentes figuras euariant: quia semper præsens eos aggrauat. Hoc uero illis obtingere potissimum, deprehensum est, quibus in ore uentriculi, quod nos abutentes uocabulo sæpe stomachi nomenclatura consueuimus insignire, humoris aliqua propria qualitas continetur, uentriculo infesta: quæ tamen nec redundans est, nec in uentriculi fluitat cauitate, sed tunicæ eam imbibere. Hinc à Græcis ἀλύειν positum pro τῷ ἄλῃ δυσφορεῖν, id est anxitudine obturbari molestè: quamuis etiam lætari signet, ut apud Homerum, ἀπὸ τῆς ἀλέας καὶ διαχύσεως. Homerus,
ἦ ἀλύεις, ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;
Et Sophocles ita scribit, ἔασόν μ' ὧδ' ἀλύειν.
Quidam ita distinguunt, ut aspiremus primæ, ubi gaudium exprimas: q; si molestiam, contraria obsignemus nota. In notione utraq;, psilen seruauit Didymus. Ex Atticæ uero linguæ proprietate, est utrobiq; flatilem admittere. Ex hac mentione commonemur ut Gellij codicem restituamus in integrum, deluxatum fœdè, nec ab eruditorum quopiam animaduersum: ita enim in peruulgatis exemplaribus enotatum libro decimosexto inuenias, capite duodecimo: Item halucinari factum scripsit Cloatius Verus, ex eo quod dicitur Græcè ἀλύειν: unde lucum quoq; esse dictum putat, G litera in C conuersa. Tu uero expuncta dictione nihili & cassa, quæ est Lucum, substitue ac repone Elucum. ubi uero scribitur, mutari G in C: scribe, A in E conuersa. Siquidem elucum dicimus, qui illam sentit animi tarditatem & stuporem, qui halucinantibus plerunque usu uenit. Id ita esse, ut astruimus, ex Pompeij Festi auctoritate liquet, in litera E sic prodentis: Elucus significat languidum ac semisomnum, uel (ut alij uolunt) halucinatorem, & nugarum amatorem: siue alonem, id est hesterno uino languentem, quem Græci ἔωλον dicunt. Idem tamen auctor in H litera: Helucus, inquit, ab hiatu & oscitatione dictus. Vsurpant Rhodigini mei uocem hanc morionem aliquem subsannantes. In hunc sensum accipit uerbum ἀλύειν Plutarchus in Romulo: ὁ νεώκορος, inquit, τοῦ Ἡρακλέους ἀλύων ὡς ἔοικεν ὑπὸ σχολῆς, id est Herculis sacerdos otio languens halucinabundusq;. Sed interpres eo uerbo, lasciuientem otio reddidit. Quin & in Pyrrho historicus idem: Hic autem, inquit, nec cæteris negotium facessere, nec ab alijs pati, ἄλυν τινὰ ναυτιώδη arbitratus, otium concoquere non ualebat. Interpres nauseam modo transtulit, eruditis auribus haud faciens satis. Porrò, ut ab diuerticulo repetatur fabula: primo Canonis apud Auicennam lego, Halycem contingere ob superfluitates quæ in musculis coeant, ideoq; à somno frequenter euenire: quòd si affluentior is fuerit humor, fieri inde horripilationem (ut interim sic appellem) putat, & tremorem: at si nimio plus redundarit, etiam induci febrem. Oscedinem quoq; esse affectionis huius speciem tradit, prouenireq; in mandibularū musculis & thoracis. Ea si rectè ualenti in primis

mis citra causam acciderit, esse ait malum, præsertim si frequens fuerit: quia materiæ significatur exuberãtia, & corporis febricitationi propinqua dispositio. Oscitatio probatur, quæ à digestione assueuit obuenire: inde enim superfluitatum in musculis aggregatarum expulsio significatur. Halyces interdum conciliat frigus atq; oscitationes: eo nanq; præfarciuntur cutis pori, seu meatus: quæ ratio sub cute fumidos compescit uapores, quos per halycem oscitationemq; protrudere satagit natura. Quamobrẽ etiam cutis densitas id ipsum producit quod frigus. Sed & resolutionis paucitas, necnon excitatio à somno immatura. Galenus libro in Sententias Hippocratis septimo: Oscitare, inquit, sicut & pandiculari, cõtenta aliqua in musculis, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes ac oscitationes nominamus, uel humiditate flatuosa uel spiritu uaporoso fieri, est à nobis demonstratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currentibus accidit. Illud operæ leuioris fuerit, oscitationes dici à Papinio negligentes compositiones, & halucinantis animi partum: quoniam fluxæ atq; apertæ securitatis, & uagi animi indicium sit oscitatio. Sed & Cicero: Adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis. Oscitantes in Andria Terentij interpretatur Donatus, securos, nil prouidentes. Haliæ autem mulieres fuerunt, quæ contra Argiuos & Perseum cum Dionysio depugnarunt, mortuæq; in prælio, apud Argos tamen adeptæ monumentum feruntur, quod dicitur γυναικῶν τάφος, à quo non longè χάλκεον abest, quod ueteris artificij statuas sustinet. Fuit & Halica ciuitas: unde Halica oratio in Epidauriorum stelis, quibus Aesculapij continebantur medicamenta.

An probabile sit, labi è cœlo stellas. Olta δίφου apud Ammianum Marcellinum. Antinoi stella. Traiectiones quid, & secundaria. Caput V

QVæsitum sæpe non in plebe uulgaria modo, sed inter classicos quoq;, ac primæ notæ cõditores, Sit ne, uti uidetur, stellarum è cælo casus aliquis. Quam rem adcredidisse Poetam nobilem suspicari possumus, dum Georgico primo ita canit:

Sæpe etiam stellas, uento impellente, uidebis
Præcipites cælo labi, noctisq; per umbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

Sed quod grauius multo est, Euangelica ueritas Matthæi uigesimoquarto: Cadent de cælo stellæ. Ioannes item theologus Apocalypseos sexto, Stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, quum à uento mouetur. Cæterum absurdissimè dici ista, & præter naturæ rationem, quis abnegat? Nam qui philosophiæ sacraria saltem à limine introspexerit, illud ignorare non potest, Corpus cęleste nullum, aut partem omnino aliquam prolabi è cælo posse: quia ex Aristotelis astipulatu primo Cæli, Sublimia nec grauia sunt, nec corruptioni obuia. Quælibet uero stella aut est pars globi in quo est, aut illi cognatum corpus, inclusumq;, in quo sit lucis accumulatio præsignis. Nam secundo operis eiusdem sic sancit Philosophus, Esse stellas luminis aggregationem. Ex quibus colligi licet, uanissimũ esse, syderum admittere labem aliquam, aut cælestibus interitum ingruere. Nanque in idem feruntur naturæ ratione totum & pars. At corpori quod circumfertur, non contingit alio agitari motu, quàm circulari: neq; igitur particularum ulli. Localis autẽ motus aut rectus est, aut orbicularis, aut ex ijs mixtus, ut compositorum corporum. Quòd si qui amplius astruere secus adnitatur, sciat esse apud Euripidem, Μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει.

Fulgor ille immortalis est, ac incõcussus: ni destituimus naturæ capacium uirorum uestigia. Aeterna est, inquit Plinius, cælestibus natura intexentibus mundum intextuq; concretis. Sunt qui opinentur, esse ignis ætherei ἀπορροίας quasdam, id est defluxus, qui obtingant, ubi uehementior uentus scandat altius, & inde secum auferat, quod stellarum præferat casum, dicaturq; asteroides. Aut, sicut idem refert Plinius, si tamen creditur, sydera nimio alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt, quũ decidere putantur: ut apud nos quoq; luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Huiusmodi uero igneum nitorem scribit Ammianus Marcellinus uocari δίφου ὄλταν, qui nec cadat unquam, nec terram contingat. Corpora enim, inquit, qui credat cælitus posse labi, profanus meritò iudicatur, ac demens. Vbi autem ista contingant, nil uideri tentan-

ri tentandum, uates cecinere Hetrusci, ex Tarquitianis libris, titulo De rebus diuinis. Oltam monstram in fulminum ratione apud Plinium legimus. Verum an Marcellini codex insyncerus circumferatur, perpensione amplius dignum. Stellam porro ab se ui sam, quæ Antinoi foret, aiebat Adrianus: quod scribit Dion. Fuerat autem Antinous eximiæ pulchritudinis puer, uel ab Adriano immolatus, uti creditur fere, quòd magicis uteretur sacris, uel quòd sponte oppetijsset, quū indigeret Imperator hominis sponte occumbentis anima. Quod à me ideo huic insertum loco est, ut ueterum lusus adnotaremus, nunc è cælo stellas præcipitantium, nunc nouas adoptantium, prout cuique fuisset collibitum. Quæ uanitas in Cæsare dilucet quoq;. Tropologicam esse putat Augustinus loquutionem, quum labi de cælo stellæ in sanctis dicuntur literis. Nam inde dici interpretantur apud Euangelistam, quia lumine uidebuntur intimo priuari, ingerente sese amplius coruscante claritate alia. Sunt qui ad conflagrationem referant futuram, in qua calore ac siccitate præualentibus, ita ignescēt superiora, ut ruentium de cælo stellarum speciem sint præbitura. Ptolemæus in Centum enuntiatorum commentatione, διάττοντας uocat hoc genus traiectiones, hoc est transcurrentes stellas, uti sunt ignitæ trabes, item faces ac iacula. Plinius stellarum discursus dicit. Hasce aeris siccitatem indicare, idem prodit Ptolemæus: indeq; etiam uentum, necnon aquarum imminutiones, quin & hostium assultus. Sciendum etiam illud, Crinitas & traiectiones secundaria nuncupari, quia secundas in iudicijs ferant.

Impostura nō utendum. Titi imperatoris bonitas. Glauci historia. Item de Glauco Carystio, deq; sciamachia & chironomia & sciagraphia, acrochirismo & acrochiri, corico & scariphismo. Exercitationis distinctio. Ecplethrissare, pitylissare, tactici, chiropedæ. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motibus, & monomachia. Mantinica armatura. Cap. VI

CHrysippi illius Stoicorum olim maximi apophthegma celeberrimum est. Qui stadium cucurrerit, eniti & cōtendere debere quàm possit maxime, ut uincat: supplantare eum, qui quum certet, aut manu uel qualicunq; astu depellere, nullo modo debere. Sic & in uita sibi quenq; petere quod pertineat ad usum, non iniquum est: alteri diripere ius non est. At si amplius attēdamus, quotum quenq; reperias, qui philosophi prȩclari placita sanctissima fronte attrita nō transiliat modo, sed exculcet plane ac proterat? Quot simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusq; natura? Notissima est ad hoc præcipue spectans M. Tullij sententia: Frons, oculi, uultus persæpe mentiūtur, oratio autem sæpissime. Nec tempestatis nostræ prauitatem discutio nunc, qua omne in præcipiti uitium stetit. Vetera retexere lubet amplius, ut interim ab ijs quæ anxium exulcerant, auocetur animus. Si cōmonuerimus antea, Titi bonitatis exemplum fere singulare summis efferri laudibus, quòd insidiantem Domitianum trucidare non sustinuerit, propterea moriens in ea prorupit uerba, ut diceret, ᾧ μόνον ἐπλημμέλησε, id est nullum suum factum extare pœnitēdum, uno tantum excepto. Scribit in commentatione De ijs qui sero à numine puniūtur, Plutarchus, ad hunc fere modum: Qui autem in tyrannide & coniurationibus homines immolarunt, sicut Apollodorus: aut qui amicorum intercepere pecunias, uelut Glaucus Epicydis: puto, nulla ducebantur pœnitentia, nec se oderant, aut perpetrati facinoris consciētia lancinabantur. Ego uero, si dicere licet, nec hominis nec dei castigatione egere impios contenderim, uerum supplicijs sufficere ipsorum uitam, flagitiorum immanitate corruptam labefactatamq;, & turbulentam in primis ac fluctuantem. Hactenus ex Plutarcho. Qui uero fuerit Glaucus, quem hac parte cōuellit deformatq; philosophus iste, aut quo deniq; modo furti ac mali doli se alligarit, facturum me operæpretium reor, si quantum ex Herodoti (ut aiunt) historiȩ parentis lectione sum uenatus, indagine certa fuero persequutus. Fuit ergo Spartanus ciuis Glaucus hic, quum aliarum uirtutū laudibus præcellens, tum uero iustitiæ imagine una uel prȩstantissimus. Hac tam celebri, tamq; constanti permotus fama Milesius quidam pergere Spartam contendit: adiensq; Glaucum, protinus ad eius se inquit bonitatem fruendam cōtulisse, spectandamq; iustitiā, quȩ uniuersam peruagata Græciam,

dilapsa item in Ioniam foret. Proinde apud animum suum ita coniectasse raciocinãdo,
Ioniam quidem uel præcipue discriminibus esse obiectam, Pelopõnesum mari undiq;
constipatam obuallatamq;, fere tutissimam uideri, ac ab omnis periculi procella seiun-
ctam: quo nomine ita statuisse, census sui dimidium in pecuniam redactum numeratã,
penes eum deponere. Propterea, tu (inquit) hasce pecunias cape, simulq; notam hanc,
cum qua si quis argentum repetiturus aduenerit, tuæ fuerit bonitatis, omnia cum fide
restituere. Pecuniam ea ratione suscipit Glaucus. Postea annis aliquot interfluẽtibus,
Milesii eius liberi enauigant Spartam, Glaucum adeunt, depositum reposcunt. At is
humani ingenij more, inficiari, atq; homines superbius repellere: ac demum, Volo (in-
quit) amplius meditari, si quid accepi, bona restituturus fide: sin minus, nostris mori-
bus lege agam. Itaq; quarto ab hinc mense huc reuertamini, cẽseo. Discessere illi, ut qui
pecuniam prorsum inuncatam opinarẽtur, seq; actum agere, quod hominis uafri cuni-
culos subrui posse, desponderent. Interim petit deos Glaucus, deum consulit, Præstét
ne horco, hoc est iureiurando, pecuniã interuertere. Pythiam uero hisce propemodũ
uersibus responsum ex adyto contexuisse accepimus:

Glauce Epicydides, equidem expedit ad breue tempus,
Sic horco uicisse, interuertisseq; nummos.
Deiera, & euorcum quoniam manet exitus idem.
Ast horci natus, qui nomine, qui manibus, qui
Nullis est pedibus, rapide uenit, usq; adeo dum
Conuoluens omnem perdat prolemq; domumq;,
Cum sobole euorci melius sed postea agetur.

His uero auditis, Glaucus territus & expauidus institit ueniã petere: cui Pythia, Idem
pollere inquit, deum tentare, & facere. Tum is Milesiis integram pecuniam non qui-
dem sponte, aut insita bonitate, sed oraculi responso atrociore compauidus restituit.
Quod autem uates fuerat interminata, prorsum euenit: nam Glauci domus ex Sparta
radicitus est extrita. Inuenio in Græcorum monumentis, fuisse item Glaucum Cary-
stium pyctam, hoc est pugilem, coronatum quinta & uigesima olympiade: quẽ etiam
Pythia ter uicisse ferunt, Isthmia decies, toto corpore generosum quippiam ostentan-
tem. Hic quandoq; agrum coluit, quumq; casu euenisset, ut ab aratro excideret uomer,
is manu uice mallei usus uomerem facile restituit. Id ubi conspicatus est pater, illum ra
tus in certaminibus fore inuictum, Olympiam ducere perrexit, in pugilatu decertatu-
rum. Is uero, ut qui rerum eiusmodi foret insolens, ab aduersarijs conficiebatur plagis,
iamiamq; succumbẽs deficiebat: inclamauit prosiliens pater, Percute qua aratrũ. Hoc
ille ut stimulo concitatus, irruensq; uiolentius, ceu capto impetu, aduersarium afflixit.
Ei mox erecta statua est, habitu figuraq; in umbra pugnantis, quod foret Glaucus ma-
nuum agitatione ac motu insuperabilis: id Græce ita enuntiatur, σκιαμαχοῦντος δὲ ἀ-
νδρείας παρέχεται σχῆμα. Nam apud Græce peritos, sciamachia umbratilis dicitur
pugna, quæ etiam in prouerbium abijt, περὶ τῶν ἀδυνάτων, hoc est de ijs quæ fieri ne-
queunt. In Lucullo Plutarchus scribit, milites aera gladijs euerberantes, hoc est σκια-
μαχοῦντας, è castris se proripuisse. Sciamachia uero à Galeno & Paulo Medicinæ pri-
mo, inter exercitationũ genera recensetur. Id & in præceptis sanitatis comprobat Plu-
tarchus, qui σφαιρίζοντας nominat, id est, pila ludentes, & σκιαμαχοῦντας. Sed in libro
De loquacitate, scribendi studium sciamachiam eleganter nuncupauit, quo etiam gar
riendi pruritum sedari exinanirique posse putat. Galenus uero De tuenda sanitate libro
secundo, sic scribit: Aut sub dio fit exercitatio, aut sub tecto, aut in mixta umbra, quam
ὑποσυμμιγῆ dicunt Græci. Sed & paulo post: Exercitatio, inquit, quæ celeritate pera-
gitur, est cursus umbratilisq; armorũ meditatio. Quanquam & hoplomachicos motus
idem dicit, qui in armorũ ęduntur meditationibus. Sunt qui sciamachiã interpretẽtur
eam armorũ meditationẽ, quam dicat semidoctum uulgus uerbo deluxato, scrimiam:
& sciamachi sint, qui eo modo se exerceant. Ad quod referri potest, quod de Glauci di
ximus statua. Manifestum facit quod astruimus, quum libro quarto, de monomachis
in conuiuio etiamnum decertantibus mentionem habet Athenæus. Celtæ, inquit ex
Posidonio, ad mensam μονομαχοῦσιν, in armis quippe exercitati σκιαμαχοῦσι, & in-
uicem

uicem ἀκροχειρίζονται: quandoq; etiam usque ad uulnera progrediuntur. Inuentam à Mantineis monomachiam, eruditis placet: sicuti hoplomachiam quoq; à Demea, non ita à sciamachia dissidentem. Argumẽto esse, stolam bellicam & ueterem armaturam dici Mantinicam. Acrochirismum fere pugilatum interpretantur: ita enim nuncupari creditur, quòd summis exercerẽtur manibus, concertarentq;: utq; Galenus exponit, citra complexum. Nam & summum manus dicitur acrochiris. Meminit in ratione exercitij Paulus libro primo, qui & διὰ τοῦ κωρύκου exercitium nominat: follem intelligunt aliqui. Extat uerbum id apud Galenum quoq; libro Sanitatis tuendæ secundo: uerum ab folle disparare uidetur & pila. Sic enim scribit: Tum corico, folle, pila, uel per halteres corpus fatigare. Sed mox paulo: Est cum celeritate exercitatio, quæ per corycum & pilam fit, utiq; quum à distantibus & currentibus administratur. Corycon & corycion pro pera, uel id genus instrumẽto, in holcadibus accipit Aristophanes: sicut corycida quoq;. Quia uero in Galenum uolẽtes incidimus, ex eiusdem thesauris mutuabimur id quoq;: Exercitium uiolentum citra uelocitatem, dici εὔτονον, id est ualens: quod autem uiolenter fit, ac cum celeritate, σφοδρόν, id est uehemens. Superioris exemplũ est, fossio, oneris prægrauis gestatio, quæ robur exigunt: celeritatem non ita. Sequẽtis autem, ἐκπλεθρίζειν, id est ecplethrissare: quum in plethro, id est sexta parte stadij, quis prorsum retrorsumq; uicissim, idq; sæpe in utranq; partẽ sine flexu cursitans, unoquoq; cursu de spatio demit, quoad deniq; in gressu uno cõstiterit. At πιτυλίζειν, id est pitylissare, quum quis summis pedibus ingrediẽs, tensas in sublime manus, hanc antrorsum, illam retrorsum motet celerrime ante parietem, ut si quando aberret, facile apprehenso surrigatur pariete. A sciamachia haud ita longe dissitam uolunt chironomiã, quam tactici, hoc est lanistæ, doceant: cuius etiam meminerit Basilius oratione quadam. Et Glaucum de quo diximus, Græci scribunt fuisse ἐπιτηδειότερον τοῦ χειρονομεῖν, hoc est chironomiæ commodiorem: sed Fabius legem gestus interpretatur chironomiã libro primo, & manuum quidem ea proprie dicitur: uerum per catachresim & ad alia membra relationem habet: nam legimus, ἐχειρονόμησε τοῖς σκέλεσιν ὁ ἱπποκλείδης, id est gesticulatus est pedibus Hippoclides: unde accusatus, inuulgatum id iactatumq; ingessit οὐ φροντὶς ἱπποκλείδῃ, non curæ est Hippoclidæ. Sed urbanius longe illud comici Antiphonis,

οὐχ ὁρᾷς ὀρχούμενον ταῖς χερσὶ τὸν βάκηλον.

nonne uides manibus saltantem Bacelum? At abusionẽ hoc genus mirari non decet, ut quæ sit uel frequentissima: ut cum chiropedas, manuũ dicimus uincula: nam pedum proprie, peda est. Quod autem de chironomia diximus, Galeni confirmatur auctoritate: Qui imbecillis sunt (inquit) cruribus, hi superioribus partibus exercentur melius, chironomijs, acrochirismis, disci iactu, halterum usu. Est & sua pictoribus sciagraphia, uelut umbris modo constans pictura, quod uocant σκιαγραφεῖν. nam & Apollodorũ sciagraphũ legi apud Græcos, & meminit Eustathius, ueluti σκηνογράφον dicas. Nam & σκιαγραφίαν sunt, qui σκηνογραφίαν interpretẽtur. Hic porro Apollodorus pileum gestabat rectum, pictura nobilis: id quod ex operum dilucet inscriptionibus,

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.

Auctarium deniq; sit illud quoq;: nam quia philosophorũ oratio tanquam umbra est ac ænigma, hinc scariphismos festiue dicitur ab Aristophane. nam scariphos festucam signat, & sarmentum, aut graphida potius. Symmachia uero ad sciamachiã, de qua diximus, pertinet nihil. Est autem Thucydidi eo nomine confœderatio ijs inita legibus, ut ijdem censeantur amici, ijdem & inimici. Epimachia dicitur ab eodem, subsidiaria quædam societas: ut utriq; alteris auxilia submittant, si forte ingruat bellum. Sciadion umbellam indicat quidem Græcis, sed & nomine eo intelliguntur flores circinati, flauiq; similitudinis ratione, ut in fœniculo.

Impostorum historia compluriũ. De Dionysio tyranno, Pythio, Galeno imperatore, Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lysandro. Personati qui sint, & plani. Polytropi. Catenati. Pythagoras. De phelo, & masthle. Locus Apulei restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Muscularij. Schetlios qui. Oti qui dicũtur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethe ulcera. Pseudenedri.

Cap. VII

QVoniam uero in impostores incidimus, ac sesculysses, affabre ad hoc unum factos, quibus fraus domestica est, scaturiuntque uberius doli hoc genus mali, lepide (opinor) fecerimus, si eorũ aliquot dare nomina cogemus, ut cum adiumento iucundior lectio fiat. Ingerit uero se in hac censura omnium primus Dionysius tyrannus, à quo festiuiter citharœdo impositum fuisse, in Commentario περί τοῦ ἀκούειν, Plutarchus scribit. Cui mire grato in spectaculis quibusdam multa se elargiturum Dionysius est pollicitus, qui tamen sequẽti die erogauit nihil, ut qui se abunde gratiam retulisse diceret, ὅσον γὰρ, ἔφη, χρόνον εὔφραινες ᾄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων. quanto enim tempore oblectasti canens, tanto etiam sperans es oblectatus. Factum hoc Moralium nono Aristoteles prodit, quum is cecinisset in nuptijs scitissime: docetque, haudquaquam par pari repensum: quoniam alter quod uolebat, accepisset: alter, eo quod sperabat, esset frustratus. At Pythij uafricia, nónne scita illa quidem & lepida prorsus, uerum illiberalis ac ciuili uiro indigna? Eam Ciceronis uerbis recte exponemus. Caius, inquit, Cannius eques Romanus, nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otiandi causa cõtulisset, dictabat, se hortulos aliquos uelle emere. Id quum percrebuisset, Pythius quidã qui argentariam faceret Syracusis, dixit, uenales quidem se hortos non habere, sed licere uti Cannio, si uellet, ut suis. Et simul ad cœnam inuitauit in posterũ diem. Quum ille promisisset, tum Pythius, ut argentarius qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se cõuocauit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur. Ad cœnam tempore uenit Cannius: opipare paratum erat conuiuium, Cymbarum ante oculos multitudo: pro se quisque quod cœperat, afferebat. Ante pedes Pythij pisces abijciebantur. Tum Cannius: Quæso, inquit, quid est, ô Pythi: tantúmne piscium, tãtúmne cymbarum? Et ille: Quid mirum inquit, hoc loco est quicquid Syracusis est piscium, hic aquatio: hac uilla isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit à Pythio, ut uenderet: grauare ille primo. Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples, tanti quanti uoluit Pythius, & emit instructos: nomina facit, negotium conficit: inuitat Cannius postera die familiares suos, uenit ipse mature, scalmum nullum uidet: nullos ibi solere piscari, audit: delusum se recte aduertit. Stomachatur: sed quid faceret? Nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas. Est autem dolus malus, quum aliud simulatur, aliud dicitur. Hoc qui faciunt omnes perfidi, improbi, malitiosi sunt. Hæc Cicero. Illud uero relatu admodum iucundum, quod in Galeni imperatoris lectum uita est. Gemmarius quidam uitreas gẽmas, ut legitimas uerasque Imperatoris uxori magno pretio uendiderat, mox dilucescente fraude, irata mulier ac indignatione furens hominem ad supplicium reposcebat. Eum uero rapi iussit Imperator, ut conscindendum leonibus confestim obiecturus. Stabat miser in collimitio mortis prępallidus, ac terrore perfusus, at is caponem immitti mandauit: quumque tam ridiculum euentum mirarentur omnes, per pręconem edixit, Imposturam fecit, imposturam est passus: atque ita dimitti hominem iussit. Dercyllidam scribit libro Rerum Græcarum tertio Xenophon, fuisse sagacis ingenij uirum & ad excogitandum prompti, ac (ut dicunt Græci) μηχανικόν, indeque cognominatum Sisyphum. Cleomenes Spartanus dierum septem inducias, quas ἀνοχάς uocant, cum Argiuis inierat: mox consopitos pactionum fiducia, nocte ab illis tertia inuadens alios quidem contrucidauit, alios captiuos abduxit. Quum perfidiæ insimularetur, noctes iuri iurando minime additas, est cauillatus. Quin & quicquid calamitatis hosti sit illatum, à dijs hominibusque comprobari. Sed enim hac factum impietate creditur, ut Argiua excideret ciuitate, ob quã fœdera exculcarat, à muliebri reiectus turba armis instructa, quæ templis detraxerat. Mox uero & mente externatus, gladiolo arrepto semet dissecare cœpit, ab imis orsus pedibus, & ad letalia progressus, ridens interim ac gestiens. Lysander eorundem rex Spartanorum, quum ut cauillator & sophistes uaferrimus dolo pleraque obiret, atque eo nomine male audiret, ut Hercule prorsum indignus, ridens, Quo (inquit) leonis non pertingat, uulpis assuẽda pellis est. Hoc uero genus homines recte personatos dixeris, qui offucijs sutelisue, aliud omnino quàm sint, præferunt, hominibus sublinentes ora: quique, ut Seneca eleganter ait, personam malunt, quàm faciem. Nam apud Homerum Achilles illum se æque ac mortem odisse confirmat,

ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἴπῃ

id est, qui aliud quidem mente occulat, aliud autem promat. Proinde nefas est ad hunc modum laudari Vlyssem, quum ab Homero dicitur polytropos. Quin id uerius, adiectione huiusmodi sapientem pronuntiari, quoniam differendi potestate præcellant, ac intellectum eundem multis ualeant hi modis enuntiare. Quippe laudari Pythagoram nouimus, quòd cum pueris oratione uteretur puerili; cum mulieribus muliebri, cum principibus item congrua ijsdem; ac fortunæ apta præcipue. Siquidem inscitiæ suum est, in personarum diuersitate τὸ τοῦ λόγου μονότροπον, id est orationis modũ unum minus euitasse. Polytropon Ammianus Marcellinus multimorem transtulisse animaduertitur; & in malam partẽ accipere: Gaudentius (inquit) rem ut seriam detulerat ad Rufinum apparitionis præfecturæ prætorianæ tunc principem, multimorum semper, auidum hominem & collata prauitate famosum. Inter fraudulentos sunt & quos appellat Hieronymus catenatos, ut qui catenis præcingantur ferreis sanctimoniam prętendentes. Apud eundem obseruatum & illud: Si tunica, inquit, non canduerit, statim illud ẽ triuio, Impostor & Græcus est. Verum ab diuerticulo fabulam repeto. Sunt inter hos qui dicantur plani. Gellius putat in M. Tullij oratione pro Cluentio, Planos esse sycophantas: sicuti apud Laberium quoq;. Alij planos, non sycophantas delatoresúe accipiunt, sed scurras: nec hoc quidem simpliciter, sed certos & sui generis impostores decollatoresq;, à fallendo nominatos: ut docuit Athenæus. Inter hos maxime memorabilis Pantaleon, qui decessurus utriq; filio imposuerit, seorsum ijs prodendo, qua parte domus infodisset aurum, quod nusquam erat. Scurræ cuiusdam plani in Epistolis lepide commeminit hisce uersibus Horatius;

Nec semel irrisus triuijs attollere curet
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lachryma, per sanctam dicat iuratus Osirim
Credite, non ludo. Crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, uicinia tota reclamat.

Vsurpant municipes, ut sic dicam, mei phelum quandoq; pro malo deceptoreq;. Id uero uetus uerbum est, ac Græcum: siquidem apud Menandrum φῆλος exponitur ἀπατεών, id est impostor. Sed & apud Antiphontem, phelomata dicuntur fraudes. φήληξ apud Aristophanem ficum signat immaturam quidem, sed quæ maturitatis speciem præbeat. Cuiusmodi etiam olynthum fere dicunt, nostri grossos, multitudinis numero intelligunt, uti quibusdam placet, errore manifesto. Rursum qui nil firmum meditatur nil stabile, unumq; dicit, mox aliud facit, masthles nũcupatur: sed & emollitum lorum eodem dicitur nomine, ac mox figurate id mastigiæ quoq; cõuenit cognomen: de quo fortasse Apuleius sensit in Magia, ubi uafricia insignes recẽsens ait, Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis deniq; Eurybates, aut Phrynondas talem excogitasset? Omnes isti quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac una Rufini fallacia contendantur, masthlæ prorsus, & buccones uidebuntur. Legitur tamen in peruulgatis codicibus machi. Machi quidem apud Græcos, impij appellantur, & perditi, quos ἀσώτους dicunt, quasi insaluabiles. Sed ad sensum Apuleij nihil. Mastos uero uber est: unde in tuborum ratione ac aquæductuum, masti: sicut leones item. Hinc quorundam coniectatio est, muscularios ab Imperatore aquęductus nuncupari, de musculorum in tubulis imagine. Legimus in Græcorum commentarijs, schetlium recte dici eum, qui petitionibus adnuat quidem, uerum mox præstet nihil: sed eo item nomine intelliguntur natura infestiuiores frigidioresq;, & qui dicuntur αὐθέκαστοι. Verum & qui multa perpessus est, dici schetlios ualet: quiq; nimio plus satagit, nec inhiberi potest, uideturq; ὁρμητίας, id est concitatus & præferuidus extra quàm oporteat. Cæterum scire conuenit, esse quandoq; fraudem bonam, quando AEschylus ita inquit,

ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

id est, fraude iusta non abstinet deus. Succinit Herodotus quoq;: ἔνθα γάρ τι δεῖ ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω, id est, ubi dicere mendacium oportet, dicatur. Sic cum laude Vlysses fertur dolosus, uel, ut Græce item δόλιος. Qui uero fraudibus expositi sunt, ac negotio prope nullo, insita simplicitate decipiuntur, oti à comicis uocantur, ex auis natura,

quæ quum imitatrix ſit inde ab aucupibus facile capitur. Obiter illud adnotarim, ne pereat: Viarum ſubſeſſores, dici à Græcis hoduros, id eſt ὁδούρους: ut in Archelao apud Euripidem, ἔπαυσ' ὁδούρους, λυμεῶνας
Sed & in AEgeo Sophocles, πῶς δῆθ' ὁδουρὸν ἐξέβλης λαθών.
Inſidiatores fictos in Matheſi Firmicus pſeudenedros nuncupat. Nam & apud Xenophontem, pſeudenedram legimus pro fictis inſidijs. Porro κακοήθεις homines, Græcis appellare mos eſt, qui quum prauitatis aut peſtilentis naturæ nil admodum præfe-rant, mire tamen inſito perurunt ueneno. Nam & ἕλκη κακοήθη uocant, quæ aſpectu mitia uidentur, ui autem difficultatis continent plurimum. Paulus AEgineta cacoethe intelligit, in cicatricem uix coeuntia. Celſus, ulcera interpretatur mala. Sunt qui malefica: item chironia, ut quæ Chironis medicæ artis experientiſſimi opem requirant: uel Telephia, quando hoc mali genere conflictatus inſigniter Telephus ſit.

Vrbana quorũdam uafricia. Exemplum ignoti patris. De aſinario, & Pericle. Fraudum ſynonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumẽtaria perceptio. Piræ, piratæ, cattymata, ueteramenta, ueteratores. Cap. VIII

SVnt tamen nonnulli, quos urbane uafros potius dixeris, quàm ueteratores aut perfidioſos, uel fallaces: ueluti patrem, cuius non prodit nomen hiſtoria, qui ubi animaduertit filium nobilioris puellæ illaqueatũ amoribus, ad eam ueſana rabie ferri, lepido mendacio furentem repreſſit impetum, indulgentius ſcorti uulgatioris concubitu illi permiſſo, quo eueſtigio reſtinctus ardor eſt præ rabidus, & exhauſta libido in uetita craſſandi depoſuit conatum. Alexandro uero Macedoni, quũ reddita ſors eſſet: Eum qui primus occurriſſet, interimeret: ubi quẽdam præ ſe agentem aſellum uidit, arripi hominẽ ex oraculo cõfeſtim imperauit. At is iamiam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulonẽ ſuum, non ſe, peti ex reſponſo, quando is obuiam latus eſſet prior. Proditur memoriæ: Periclem Athenienſium principem, uim pecuniæ non paruam ſub proditionis conditione Cleandro & Pliſtanacti Lacedæmoniorum Ephoris erogaſſe: mox quum adminiſtrationis rationem repeteret ciuitas, nolens uir prudentiſſimus ſe ſimul & Lacedæmonios deformare, aſcripſit εἰς τὸ δέον ἀνήλωσα, quo utique ſignificabat, bono publico erogatam pecuniam. Sciẽdum uero fraudes & ueteratoriam uim ac colubrinum ingenium, pluribus exprimi uocabulis apud Gręcos: Strophas enim dicunt, hypoſtrophas, paralogiſmos, paragogas, phenaciſmos, ſophiſmata, goetias, paraphoras, ſceuorias. AEolicũ pro fraudulento uſurpant priores, ac αἰολίζειν decipere eſt apud Hieroclem: quoniam eiuſmodi fuerint AEoles. Veniunt autem in decuriam eandem, quos paſſim modo Ceretanos nuncupamus: nam olim Cerete oppido ab Romanis ſolo æquato, inopes inde Ceretani per Italiam diſiecti, ut ſibi uitę neceſſaria corraderent, multarum ſcientiam rerum commenti, ac pleraq; conſarcinantes, quibus apud inſcitam plebem & pullatum circulum facile ſibi fidem doctrinæ multifariæ facerent, omnibus qui eadem graſſarentur uia, celebre ad poſteros dedere nomen. Stellaturam ſunt qui in fraudum uſurpent ratione. Illud grauius quod eruditis obſeruatum ſcio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione uideri frumẽtarijs teſſeris perſimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum diſtribuebatur frumentũ: quippe hac contributa, uilius conſtabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius. Frumentaria perceptio in ratione hac nũcupatur Iulio Capitolino in Antonini philoſophi uita: Ob hanc, inquit, cõiunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adſcribi præceperunt. De ſtellatura in Peſcennio Nigro ſic Spartianus: tribunos duos, quos conſtitit ſtellaturas acce-piſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſſit. Lectum in Græcorum commẽtarijs eſt, ab Athenienſibus artes, doloſq; dici πεῖρας, unde nuncupentur Piratæ, οἱ περὶ θάλασσαν κακοῦργοι. Cattymata uocant Græci ſutelas doloſq;. Quanquam ſunt propriè ueteramenta: unde ueteramentarij, quos Palæurgos illi uocant. Sicut ueteramenta etiam palimpega, & palindoria. Sunt qui ex hac Cattymatis notione, ab ſuendis dolis Latine dici ueteratores opinentur. Dignum ſcitu: paſsim plebeia, ut rentur multi, uoce impoſtores deriſoresq; dici truphatores. Id uero ex media Græcia uerbum eſt. Nam in Cæſare apud Plutarchum, Decius Brutus Cæſarem hortabatur iret in ſenatum, ne illi obloquendi anſam præſtaret, qui alioqui ἐντρυφᾶσθαι uidebitur.

Conſi-

Cõſilij rationem eſſe præſtantiſſimã. Eubulia, id eſt bona cõſultatio, quid ſit. Euſtochia. Collimatio, uel collineatio. Siſyphi & Autolyci hiſtoria. IX

Conſilium apud Platonem Socrates in Theage, ſeu in libro De ſapientia, ἱερὸν eſſe dicit, hoc eſt ſacram rem. Polybius ab Euripide dictum ſapientiſſime ſcribit, Conſilio ſapienti magnã uinci militum manum: hoc eſt, ut Græce dicamus potius,

Σοφὸν γὰρ βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

Et apud Homerum Agamemnon, ſi decẽ affuiſſent Neſtori ſimiles, facile ſe urbe hoſtica fuiſſe potiturum dicit: nam & Domitius Corbulo dolabra, id eſt ſenſu hoſtem uincendum dictitabat. Cæſar uero idem eſſe ſibi cõſilium aduerſus hoſtem, quòd medicæ artis peritis contra corporis uitia morboſúe, fame potius quàm ferro ſuperãdi. Eadem ratione Paulum commemorare ſolitũ accepimus: Imperatorem, ſenem moribus eſſe oportere: quum innueret, prudẽtia graſſandum & maturitate, ac moderatioribus ſemper inhærendum conſilijs. Nam Aphricani uox clariſsima, & quod dicendum ſit, principis terrarum populi Imperatore digna: namq; quum eum, ut parum pugnacem quidam inceſſerẽt, Imperatorem (inquit) me mater, nõ bellatorem peperit. Fabius quoq; noſter, rem eſſe in oratione præcipuam conſilium, ſcribit: quia uarie, ac ad rerum uertitur momenta. Quid enim ſi præcipias Imperatori, quoties aciem inſtruet, dirigat frontem, cornua utrinq; promoueat, equites utrinque pro cornibus locet? Erit hęc quidem rectiſsima forte ratio, quoties licebit: ſed mutabitur natura loci. Hinc dictum ſcientiſsime à Seneca eſt: Conſilia rebus aptantur, res noſtræ feruntur, immo uoluuntur: ideo conſilium naſci ſub die debet: ſed hoc quoq; tardum eſt nimis, Sub manu quoq; (quod aiunt) conſilium naſcatur. Huc reſpexit, qui totidem ſibi Megabizos optauit, quot eſſent τῆς ῥοιᾶς κόκκοι, id eſt in malo punica grana. Ariſtoteles uero Moralium ſexto: Videndum (inquit) eſt, εὐβουλία quid ſit, utrum ſcientia aliqua, an opinio, an εὐστοχία, id eſt bona coniectatio. Quam non aliter accipio, quàm animi, oculorũq; ab ſcopo non deerrantem intentionẽ: quæ ab noſtris dicitur collimatio, uel (ut alijs arridet amplius) collineatio: quod à uiſualibus corriuatum lineis eſt, illud uero ab limis oculis. Et ſcientia quidem non eſt: non enim quærunt homines, de quibus ſciunt. Qui uero conſulit, quærit, ac ratione diſcurrit. ſed nec euſtochia: hæc enim ſine diſcurſu, & ſubito fit. conſultatio uero longi temporis eſt, καί φασι, πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. hoc eſt, longo quidem ſpatio conſultandum, at ubi conſulueris, mature facto opus eſſe. Rurſum, aliud anchinœa eſt, ſiue ſolertia, aliud ebulia. Eſt enim coniectatio quædam ſolertia ipſa. Neq; item eubulia eſt dicẽda opinio aliqua. At quoniam qui male conſulit, aberrat, qui uero recte, haud quaquam: patet, eubuliam eſſe directionem quandam, non ſcientiæ, non opinionis: nam ſcientiæ nõ eſt directio, quum abſit error: opinionis uero directio, ueritas eſt. Verum nec ſine ratione eſt eubulia. Reliquum igitur eſt, ut ſit cogitationis. Hæc enim nondum aſſenſio eſt: ſiquidem opinio, non quæſtio eſt, ſed iam aſſenſio quædam eſt. Qui autem conſulit, dubio procul, ſeu bene id agat, ſeu perperam, quærit aliquid & cogitat. Sed eubulia, eſt cõſilij directio quædam. Proinde quærendum prius, quid conſilium ſit, & circa quid. Eſt uero eubulia, directio ſecundum utilitatem, & ſecundum id cuius opus eſt, & ut, & quando. Eubulię fines duo ſunt: ſimplex, id eſt felicitas: & particularis. Quum uero prudentũ ſit bene conſulere, erit utiq; eubulia, directio ſecundum utilitatem ad finem: cuius prudentia, uera exiſtimatio eſt. Eubuliam uero Latine, quidam cõſultationem bonam transferunt: alij etiam promptitudinem. De quibus autem cõſultatio fiat, plura Ethicorum tertio: atq; item Magnorum moralium ſecundo. Digna uero relatu Sophoclis ſentẽtia eſt ex Electra,

βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἔχθιον κακῆς.

Id ſignificat, Nil conſilio malo inimicitius. Putat Seneca, ubi quid fugiendum, quidúe appetẽdum ſit, uelis ſcire, ad bonum ſummum & propoſitum totius uitæ reſpiciendũ. Illi enim conſentire debere, quicquid agas: neq; enim diſponet ſingula, niſi cui iam uitæ ſuæ propoſita eſt ſumma. Ideo peccamus, quia de partibus uitæ omnes deliberamus, de tota autem nemo. Plutarchus ait: Tempus eſſe cõſiliorum datorem optimum. Scribit Euſtathius, celebrem apud Græcos fuiſſe parœmiam, ἐν νυκτὶ βουλή. id eſt, in

nocte consilium: unde, inquit, nox Euphrone nuncupatur. παρὰ τὸ εὖ φρονεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, quod bene tunc sapere contingat. Propterea Euripides,

Νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐφρόντισα.

id est, longo noctis tempore cogitaui. Huc & iactatum Homeri spectat illud, nō oportere consulentem aliis uirum noctem dormire perpetem, quod is παννύχιον εὕδειν dicit. Vafriciei denique quoniam de hac agebamus ante paulo, illa sunt non negligenda, nec omnino habenda insuper exempla, quæ poetarū studiosos mire iuuabunt. Corinthi regem Sisyphum calliditate præcipue insignem, pedibus animalium nomen suum μονογράμματον, id est literis singulariis solitum suppingere. Autolycum uero eius temporis furem illustrem, rapto quæsitorum interpolare formam assuetum, quum Sisyphi armenta rapuisset, nihilo secius argumento alias non audito esse deprehēsum. quo nomine conflata mox amicitia, Anticliam filiam Sisypho tradidisse usurariam, quæ post utero grauis Laerti nupserit, unde Vlysses traditur natus. Quod in Aiace mastigophoro Sophoclis testantur interpretes: & inde mutuatus retulit Sudas, etiam si, ut in plerisque aliis, codicibus maxime uitiatis.

Qui sint apud Senecā ordinarii gladiatores, & postulatitii. Restituitur in integrum Senecæ lectio. Item de proxenis, proxenetis, philotrophis, & pararijs, astoxenis, doryxenis. Item de gladiatoribus non extrita quæpiam. Caput X

SEneca Epistolarum ad Lucilium primo, ita scribit: Nunc omissis nugis, mera homicidia sunt: nihil habent quo tegātur, ad ictum totius corporis expositi, nunquam frustra manum mittunt, hoc plerique ordinariis paribus & postulatitiis præferunt. Quid ni præferant? non galea, non scuto repellitur ferrum. Omnia ista mortis moræ sunt. Hactenus Seneca. Quæsitum uero diu inter eruditos, quæ nam sint hic ordinaria paria, & quæ postulatitia. Sunt qui ordinarios dici gladiatores putēt: quia sit, ut Festus inquit, ordinarius homo, scurra & improbus, qui stet in ordine prætorem adeuntium: uel quia minime ordine uiuit. Vlpianus Iurecōsultus Digestis de iniuria & famosis libellis, Multum interest, inquit, qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius, dispensator: an uero uulgaris, uel mediastinus. Postulatitios intelligunt supposititios, qui recentes fessis subiiciebantur: de quibus Martialis,

Hermes supposititius sibi ipsi. Sicut & pararii histriones, qui parabantur post Mimos item fessos. Ego uero amota uesica omni, & ampullis, sesquipedalibusque uerbis sequestratis: modo ne quis Mineruam Athenis uiolasse me opinetur, aut bidental mouisse, ordinarios accipio gladiatores gladiaturæ in primis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorū uoluptati, quique ex cōstitutione uel consuetudine exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria sunt Iureconsultis, quum fundus quotannis tantum præstare domino uel principi debet. Extraordinaria uero, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Et Seneca libro De ira tertio: Dedit mihi præturam, sed consulatū speraueram, dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem. Sic ergo & ordinarium gladiatorum apparatum in historia quandoque legimus. Nam & iustum ac legitimū gladiatorū spectaculum appellauit in Claudio Suetonius ex formula rituque ordinario datum. Est & iudex, qui ordinarius dicitur: eum uero intelligunt, qui iure suo uel principis beneficio uniuersim iurisdictionem exercere potest. Item cui uniuersitas causarum commissa est, & qui à collegio eligitur, & à superiore cōfirmatur. Est item ordinarius legatus in prouincia super decretum: & hi duorum sunt generum: quidam enim administrationē habent: alii uero non habent, iudicant tamen. Sui erāt & militiæ ordinarii. Nam Bonosum, scribit Flauius Vopiscus, inter ordinarios militasse primum, mox inter equites. Ordinarios cōsules suffectis opponit Lampridius. Extra ordinem coercere, Iurecōsultis est arbitrio iudicis quem plectere. Postulatitios porro gladiatores intelligo, qui postulante populo, præter ordinarios & consuetos exhiberi principis benignitate consueuerint. Id significat Tranquillus in Domitiano, quum ita scribit: Præterea quæstoriis muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, ut populo potestatē faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Sed apertius, extraordinarium gladiatorum

diatorum spectaculum idem appellauit in Claudio: quin & in Martialis Epigrammaton primo, rem fere totam ita expressit:

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promisit pariter Cæsar utraque manu.

Porro apud Senecam non pararijs lego, quod de eruditorũ decuria præcipit quidam, sed paribus: ut uetus & noua præfert lectio, & est perspectius. Sic enim in historijs gladiatorum memorantur paria, sicuti ex proxima Tranquilli aduocatione liquet. Nam pararij, apud Senecam De beneficijs libro secundo, non fere alij sunt, quàm proxenetæ, hoc est mediatores, ut Apuleij uerbo utamur, conciliatores intercessoresq; inter emptorem uenditoremq;. Quidam, inquit, uolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dare. Et Controuersiarum tertio, Vt dominicæ libidini pararium faceret. Proxenetica & philotropha intelligere Vlpianus animaduertitur pro operulis contributa proxenetis salaria uel præmia. At qui uocantur proxeni, quorum crebra est Græcis historicis mentio, non fere alij erant, quàm hospitibus excipiendis præfecti, qui ex ciuitatibus aduentarent: propterea ciuitatum prostatæ dicuntur, & phrontistæ. Proxenia uero nuncupatur munus eiusmodi. Proxeni appellationem post Homerum irrepsisse, Eustathius scribit. Eligi porro solitos uel à populo, uel à rege. Inde Herodotus tradit, Spartanis fuisse decorum regibus, quem uoluissent, demonstrare, qui proxeni obiret functionem. quãquam parte hac tralatio Latina non incuriosa modo, sed plane ignorabilis circunferatur. Sed amplius parte hac aduertendum: obseruatum esse apud AElium Dionysium, dici quidẽ proxenos ciuitatis hospites uniuersæ, ad quos diuertant legati, ab eisdemq; ad populum producãtur. Astoxenos uero, qui ex maioribus quidem oriundi ciuibus, peregrini habẽtur nihilo minus, cuiusmodi in Lydia Agamemnon. Doryxenos autem esse, qui belli occasione aliquorum hospites fiunt. Pro amicis tamen in Electra uidetur Sophocles usus simpliciter. At sunt & qui uocẽtur idioxeni, hos intelligimus qui priuatim ac per iura subeunt hospitalitatis. Idem fere quòd AElius Dionysius, de astoxenis sentit Pausanias: sed Glauci exemplum profert apud Corinthum. Doryxenum interpretatur ex hoste amicum, cuiusmodi Glaucus & Diomedes, quiq; captiuis liberãdis legati munere fungatur. Sciẽdum illud quoq;: metaphora pereleganti, eum qui cuiuspiam boni uel mali causam præbeat, dici eius ipsius rei proxenum: ueluti hospitio susceptam, ad alios mox trasmiserit. Proxenum sic interpretantur nonnulli, qui ciuis cuiuscunq; urbis consuetudine deuinctus est, honestis ex causis cum republica aliena. Quippe φιλίαν, Græci amicitiam nuncupant, inter loci eiusdem ciues. ξενίαν uero, id est hospitium inter patria ortos diuersa. Quod ad gladiatores attinet, Antoninus philosophus quum eos armasset, obsequẽtes appellauit latrones: quod Iulius scribit Capitolinus. Nec illud ignorandum: morẽ irroborasse quandoq;, ut profecturi ad bellum Imperatores munus ędẽrent gladiatoriũ, ac uenationes: ea causa, uti opinantur, ut ciuium sanguine sic fuso, pugnæ quadam imagine, Nemesis se, ut interpretantur, id est fortunæ uis quædam expleret: uel ut insuescerẽt milites uulnera inspectare, ac cædes. Romani, sicuti scribit Nicolaus Damascenus, ut est apud Athenæum, nõ in theatris modo & panagyri gladiatores exhibebant, morem à Tyrrhenis mutuati: sed & in conuiuijs, duobus aut etiam tribus productis paribus, quæ dicit ipse ζεῦγη. Quin & testamento cauebant nonnulli, uti pulcherrimæ etiam puellæ decertarẽt, aut qui in delicijs fuissent impuberes: donec iniquitatem non ferens populus, id irritum habuit.

Cõsummati gladiatores qui dibantur. Aperitur Plinij difficultas. Item qui Samius gladiator apud Ciceronem, contra aliorum sentẽtiam. Item gladiatorum petitiones, compositiones, cõmissiones. Batualia, batuatores. Senecam cur diceret Caligula cõmissiones meras. Crupellarij, & ferrati qui. XI

IN hac uero gladiatorũ mentione, non improbum fuerit aperuisse Plinij nodum ex octauo Naturalis historię, ubi de elephantorũ spectaculis differens deniq; sic infert: Postea pugnauere singuli principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum. Quæ sit gladiatorum consummatio in auctore doctissimo, arbitror plurimos diu & anxie quæsituros. Ipse ijs uerbis intelligo gladiato-

gladiatores ueteranos, qui iam artis usu diuturno occalluissent: uel si placet, rudiarios etiam. Sic enim Prisciano interprete, dicuntur, qui rude donati gladiaturam desinunt, & publice alimenta capiunt. Cicero in Philippicis: Tam bonus gladiator rudem tam cito accepisti? Hos uero interdum ad sanguinarias pugnas retrudi solitos, uel pretij inuitamento allici, Suetonius auctor est, Tiberium Cæsarẽ id factitasse memorans. Consummati uero gladiatores dicebãtur emeriti, sicut milites cõsummatos appellari quandoq; animaduertimus. Iulius Frontinus Stratagematon quarto: Curius, quum uictis ab eo Sabinis, ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem cõsummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit, malum ciuem dicens, cui non esset id quod cæteris satis. Seneca uero in libro De breuitate uitæ: Quosdam, inquit, quum in consummationẽ dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri. Samiũ porro gladiatorem apud M. Tullium Thusculana secunda, interpretantur eruditi, ut propriũ gladiatoris nomen, fortassis ab insula Samo nominatum, ut serui dicuntur Cappadoces, Getæ, Daui. Cæterũ qui amplius Ciceronis uerba excusserit, liquido cõperiet, doctius aliquid ab eo significatum. Quo uero expendi liberius sententia posit utraq;, exscripsimus indidem pluscula. Quis inquit, mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquã? quis non modo stetit, uerum etiam decubuit turpiter? quis quum decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samius spurcus homo, uita illa dignu, locoq;: uir natus ad gloriam, ullam partem animi tam mollem habebit, quã non meditatione & ratione corroboret: Hęc Cicero: in quibus neminem puto, etiam leberide cæciorem, non coniectare subesse quippiã subcutaneę, latentisq; eruditionis. Ego igitur Samium arbitror appellatum frontis inustę, ac (ut Plinius inquit) inscriptæ; uel certe uulneribus crebris conscissæ ac cicatricosę: quoniam Samiorum frontibus, sicuti in Pericle docuit Plutarchus, Athenienses stigmata inussere: unde & Samij, dicti literati. Super qua re affatim alibi à me disputatum, commemini. Nisi quòd Samius legendũ uidetur potius: nam est id Lucilij carmen ex quarto Satyrarum, uti à Nonio aduocari scimus, in uerbo spurcum. Id quod ne ceruicosior quis comminisci me putet, in rem prẹsentem eundum protinus: sicq; legi oportere certa ducti ratione opinamur, ut in quadrum redigatur uetus obseruatio.

Esserninus fuit flacco ore, una equidem
Samnis, spurcus homo, uita illa dignu, locoq;
Cum Pacidiano componier, optumu multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Meminit rursum Cicero tertio De oratore, ac de optimo genere dicẽdi. Dignum scitu: batualia nuncupari ab Sardiano Adamantio gladiatorum exercitationes: unde batuatores item dicantur. Nam Donatus: Batuetur, inquit, quasi uerberibus ejcietur, ac plagis. Agnoscit uerbum Plinius quoq;. Hinc libera subit coniectatio: Lentulum, qui Capuæ gladiatores alebat, unde Sparthaci belli origo, Batiatum esse cognominatum: sicuti auctor est Plutarchus in Crasso, ni quis batuatum malit reponere. Habentur inter gladiatores Andabatæ quoq;, qui clausis depugnarẽt oculis. Arenarios uniuersim uocat cum Iureconsultis Firmicus. Nam qui machæra, id est gladio pugnant, machærati dicti. Verum ut in aliqua quodammodo parerga excurramus, inaudias quandoq; gladiatorum petitiones dici. Scito impetus uerbo eo proprie gladiatorios dici. Cicero, Quòd ergo tuas petitiones ita concitatas, ut uitari nullo modo posint, parua quadam declinatione defugi; & (ut aiũt) corpore excesi. Idem in Oratore, Vt enim athletas, nec multo secus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere caute, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palęstram quandam: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuerit apta. Itaq; qualis eorum motus, quos apalęstos uocant, talis horum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Componi item gladiatores dicuntur, ubi in harenam depugnaturi producuntur. Quintilianus libro secundo: Quia sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi, inter se cõponuntur. Et Cicero ad Cælium: Quid tu, hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum compositiones, ut uadimonia dilata mitteres? Dicuntur & commisiones. Nam & oratorum quoq;

quoq; ac poetarum leguntur commissiones, ubi in mutuũ prodeunt certamen in spectaculis. In commissione poetica Papinium fuisse olim coronatum accepimus. Commissiones prætorũ pro æditionibus ludorum intelligimus. Caligula porro comptius scitiusq; scribendi reformidans genus, Senecam tum maxime placentem cõmissiones meras & arenam dicebat sine calce. Ceu coniunctione careat eius dictio, ac oppositione, nec apte cohæreat, sitq; importunior congestio inconcinniorq;, ut temere aceruatimq; facta citra delectũ. Id quod ex Demetrio agnoscas licet, siue is Dionysius sit, in pragmatia De eloquutione, ubi de compositione agitur soluta & diuisa ac coniuncta. Macrobius in Cœnis libro secundo. Sed & Laberius inquit, sequenti stat in commissione, Mimo nouo interiecit hos uersus. Legimus deniq;, ab rebellantibus Gallis additos militiæ ex seruitijs gladiaturæ destinatos, quibus continuum foret ferri tegimen, crupellarios uocabant, ictibus inferendis ineptos, accipiendis impenetrabiles. Proinde ferratos quandoq; nuncupat historia, restantibus laminis aduersum pila & gladios. quo nomine Romani milites securibus ac dolabris aduersum ibant, uelut molem subruere coorti: quibusdam item trudibus aut furcis prouoluere connisis.

Quinquennium Neronis, unde duci in adagiũ ualeat. De Nerone pluscula. Molgus apud Dionem quid sit. Ascopera. Sacciperum. Britannici ueneno sublati historia. De ruminali arbore nonnihil. Cap. XII

CLaudium Neronem, quem Plinius alteram facem generis humani uocat, quemq; pedibus genitum parens eius prodidit Agrippina, Trãquillus scribit, à pietate imperij exordia fecisse, quoniam Claudium apparatissimo funere elatum laudauit, consecrauitq;. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum priuatarumq; permisit. Primo etiam imperij die excubanti tribuno signum dedit, optimam matrem. Ex Augusti præscripto imperaturum se, professus est, neq; liberalitatis, neq; clementiæ, nec comitatis exhibendę ullam occasionem omisit. Senatorum nobilissimo cuiq;, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit, & quum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more se subscriberet, admoneretur, Quàm uellem, inquit, nescire literas. Agenti senatui gratias respondit, Quum meruero. Talem se initio principatus præbuit Nero, exiturus mox in prærabidam feritatem & sæuitiem incomparabilem. Inde Traianum imperatorem eminentissimũ scribit Sex. Aurelius solitum dicere, procul distare cũctos principes Neronis quinquẽnio. Hinc prouerbij uice usurpare eleganter hoc ipsum possumus, quum eos coarguere uolumus, qui se à principio mites quidem, & præter modum tractabiles præstant, pauloq; mox erupturi uidentur in barbaram truculẽtiam. Quæ sanguinaria euersione cuncta desubitet, ut Firmici uerbo utamur. Quod Neroni euenisse, quum celeberrimis monumentis testatissimum fecere priscorum ingenia, quæ nobis lucem peperere: tum Alexander AEgeus, Peripateticus philosophus, & Neronis eiusdem præceptor, dicto uerissimo comprobauit, qui illum uideri pronũtiauit πηλὸν αἵματι πεφυρμένον, id est lutum sanguine subactum. Cui tamen sententiæ lepide quidam succinuit, κακῶν μαθητῶν κακίονες οἱ διδάσκαλοι, id est malis discipulis peiores magistri. Scribit uero in Neronis uita sic, historicus Dion, quod scitu perdignum est: Neroni, inquit, ab perempta matre urbem ineũti publicitus subblandiebantur nonnulli. At seorsum, & clandestine, ubi maior ostentatur obloquendi licentia, acrius proscindebant. Nec defuit, qui ad eius statuam molgum destinaret, innuens esse dignum, qui eo insueretur. Qua in parte Politiani multę lectionis uiri coniectatio sic deniq; præmunitur de Ascopera, ut nullis præterea arietum infestationibus subrui queat: etiam si uel eruditioribus ambiguum forsan uideatur, quid molgi nomine intelligendũ protulerit Dion. Nam sunt qui eo uerbo tardum cęcumq; accipiant: sed & qui publica mulgeat, depeculeturúe. Aristophanes, μολγὸν σε ποιήσω. Sed & nequam hominem indicat uox ea. Verum ad rhombum nihil. Lego apud grauissimos auctores ex Græcis, Molgum, Tarentinorũ lingua, utrem signare bubulum. Vnde Theodoritus Vulcanũ dixit, φυσητῆρσι μολγίνοις χρῆσθαι. Et Aristophanes oraculum iocose confingit: Ne mihi Athenienses laudaritis, μολγοὶ ἔσονται ἐν οἰκίᾳ σκυτῶν, σκύτος καὶ μάστιγες. Vbi uero Ascoperam finiens Sudas, esse ait μαρσύπιον ἢ σακκοπήθιον

πάθνιον, id est marsupium uel saccopathnion. Sunt qui posterius uerbum putent inter pellatum, reponendumq́ sacciperium, aut sacciperionem. Auctores tamē sunt, Nerone mortuo, non defuisse qui per longū tempus uernis æstiuisq́ floribus tumulum eius ornarent, ac modo imagines prætextatas in rostris proferrēt, modo edicta quasi uiuētis, & breui magno inimicorum malo reuersuri: unde irroborasse opinionem illorum contenderim, qui Neronem resurrecturū suspicati sunt, futurumq́ Antichristum. Alij uero putarunt nec occisum quidem, sed subtractam, ut putaretur occisus, & uiuum occultari in ætatis uigore, qua fuit, quum crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur & restituatur in regnū. Sed hæc, ut Ialemo frigidiora, & quæ uel thermas possint Neronianas refrigerare, ut Martialis abutamur uersiculo: Ciuitatis diuinæ libro uigesimo, irrisit Aurelius Augustinus. Seneca non sine adulationis suspicione, Neronē Cæsarem, ut aliarum uirtutum, ita ueritatis præcipue amantissimū, ad inuestigādum Nili caput misisse, scribit. Tam enim in eo mendaciū est manifestarium, quàm in Plauti comœdia Mœchus. Sed enim uetus est ac parœmiodes, gladiatorem cui in numero ingenium sit, in harena consilium capere. Non omittēdum uero, quum Nero hic Britannicum ueneno per dolū sustulisset, ac mox defuncti corpus esset liuoribus maculatū, ad scelus cōtegendum gypso lini iussit: sed quum efferretur, cælesti aqua copiosius defluēte, deterso plane tectorio, sæuitiæ immanitas producta in apertum est. Adnotatū annalibus est: hoc imperante, ruminalem arborem in comitio, quę annis octingētis ac quadraginta & amplius, uirens perseuerauerat, cōditorum Vrbis olim propugnatrix, ramalibus emortuis uisam exaruisse. Quod & in prodigium abijt, donec in nouos reuiresceret fœtus.

Hominū quorundam natura mirabilis. Senecæ locus perobscurus illustratur de Passieno. Senecionis historia. Ophionei uatis, Nicomachi, Heliogabali, Portij Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellę uenenosę, et quę araneis aleretur, historia. Matreæ itē, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibij, Labieni, Seueri, Zenonis, Syllæ, Messalæ Coruini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia, Asconij Pediani, Hypermestræ, Veneris Nicophori, Palladij, Smyndiridæ, Phaselitarum, Siditarum, Lyncei. Crudeliū ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorumene. Sinamoros. Cap. XIII

MIrari succurrit quādoq́, quàm mira hominum ingenia effinxerit sæpe natura parens, nec ad fabulosa nunc respectamus, quæ copiosius persequuntur poetæ, necnon ex historicis, quos poetis affines in primis nouimus: uerum quæ auctores grauissimi summa fide, quod inter cognitores uersarētur, prodenda censuere. Senecio, inquit Seneca Suasoriarum primo, fuit ingenij confusi & turbulenti: is cupiebat grandia dicere, adeo ut nouissime huius rei morbo & teneretur & rideretur: nam & seruos nolebat habere, nisi grandes, & argētea uasa nō nisi grandia. Eo demū peruenit illius insania, ut calceos quoq́ maiores sumeret, ficus non esset, nisi mariscas: cōcubinum quoq́ ingentis staturæ haberet. Omnia demum grandia probabat: unde ei cognomen impositū. Senecio nanq́ uocari Grandio cœpit. Nam & quum diceret, summis insistebat digitis, quo grandior uideretur. Ophioneum Messeniorum uatem, Pausanias scribit, semper à natali statim die luminibus captū & priuatim & publice uaticinia peregisse. Id mirabilius multo, post uehementiorem capitis dolorem uidere cœpisse, ac mox relapsum ad cæcitatē denuo. Nicomacho Smyrneo, scribit Galenus, ad tantam molem corpus increuisse, ut loco moueri haud posset: uerū ab Aesculapio sanitati restitutum tradūt. Nos porro, inquit, uidimus cuiusdam linguam extra modum citra doloris ullum omnino sensum, excreuisse. Siquidem nec tumorem mollem, quod uocant οἴδημα: neq́ durum, quod dicunt σκιῤῥόν: neq́ inflammationem patiebatur, nec mali uim præferebat prorsum ullam, præter magnitudinis absurditatem, substantia ipsa nil omnino uitiata. Heliogabalum Græculæ meretricis filium, proditur memoriæ, postea quàm militari temeritate est Imperium adeptus, nil ad senatū retulisse prius, quàm felices prorsum homines futuros, si se Platonis legibus addixissent. Quo sane argumento, mox tantus Imperator, & bona senatus pars cum uxoribus

cæterisq́

cæterisq; matronis ac uirginibus nudis nudi ipsi lauari occepere. Quin illis dignitates contribuebãtur, qui renudatas ad Imperatorem filias mitterent, quiq; nudi item inter nudas cum eodem decubuissent in cœna. Vt orbi terrarum triennio prostibulum Roma fuerit. Sed & pôst multò Imperator alius, aut leuior Græculus præstare aiebat, Platonicis imbui legibus, quàm Euangelica disciplina. Cæterum ab ijs, uelut inauspicatioribus scitis, quum abhorreret Constantinopolitana ciuitas, latissima sibi parauit atria, ubi miscellanea matronarum, iuuenum, puellarum nudior turba cum Imperatore pila colluderet. Quo sanè tempore Romani imperij partem haud exiguam sanguine Italico comparatã, irruens Barbarica uis occupauit. Iam uerò & Latro Portius, quanquam orator grauis, nec citra suauitatem, bone Deus, quàm fuit in omni re nimius: quod Seneca scribit, Quippe nec remittere, inquit, studia sciebat, nec repetere. Vbi se ad scribendum concitasset, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauius sibi instabat: nec desinebat, nisi deficeret. Rursus quum se remiserat, in omnes lusus & iocos resolue batur. Quum uerò de syluis & montibus tradiderat, omnes illos agrestes in syluis ac montibus natos laboris patientia ac uenandi solertia prouocabat: & in tantã sic uiuendi perueniebat cupiditatem, ut uix posset ad priorem cõsuetudinem retrahi. At quum se reuocasset, tantis uiribus incumbebat in studium, ut non tantum nihil perdidisse, sed multũ acquisiuisse desidia uideretur. Memoria huic uiro natura quidem felix, sed plurimum adiuta etiam arte: nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi causa relegebat. Edidicerat, quum scriberet. Dicebat ita, ut in nullo unquam uerbo eum memoria decepe rit. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim illius gesta cursu reddebat. Adnotatum in Chronicis est, M. Portium Latronem duplicis quartanæ tædio manum sibi admouisse, atq; ita functum fato. Messala exactissimi uir ingenij, & Latini sermonis obseruantissimus, quum audisset Latronem declamantem, dixit, Sua lingua disertus est: quibus ingenium cõcedens, sermonem obijcere illi uidebatur. Quum porrò Latronis discipuli non audiri desiderarent, sed audire modo contenti forent: initio contumeliæ causa, à deridentibus auditores uocabantur: mox in usu esse uerbum cœpit, & promiscuè pro discipulo poni. In Aristotelis relatum monumentis inuenio (ut de Mithridate taceam, à quo excogitata antidotus Mithridatios dicitur) puellam cœpisse initio paulatim uenenis innutriri, consuetudinemq; in naturam abijsse, ut ijs perinde uesceretur aleretur q; ac cõsuetis cibis reliqui. Adijcit, fuisse puellæ cor caloris inops, præterea meatus prætenues, ita ut digestionis ui insigniter demutaretur haustum uenenum, prius quàm cor pertingeret. Ipsam uerò educationis ratione uenenosam euasisse, ut sputo, ac quouis humore alio perimeret appropinquãtes, e uestigio etiamnum expirantibus, qui quum ea coissent. Vt iam miremur minus, anates Ponticas edendis uulgò uenenis uictitare. Scribit Auicenna, tempestate sua uixisse hominem, quem fugerẽt uenenata omnia, moriẽtibus omnibus, quæ fortè mordicus eum apprehendissent, inde nil omnino læsum. Quum uerò grandior admota foret serpens, bidui quidem induxisse febrem, cæterũ defecisse ipsam. Auctor Magnus Albertus est, in Colonia Agrippina puellam se uidisse, quæ in trimatu parietibus arreperet araneas uenatura, quas uoraret: eoq; cibi genere oblectata, insigniter aleretur. Admirationem Græcis Romanisq; de se Matreas peperit, ex ijs unus qui dicuntur Plani. Dicebat, feram à se nutriri, quæ ipsa semet uoraret: ut uel nunc anxiè scrutentur multi, τὸ Ματρέου-θηρίον τί ἐστι. Id est, quæ nam sit Matreæ fera. Matreæ meminit Plinius libro decimo sexto Historiæ naturalis, huius an alterius, haud statuo nunc. Marcus (inquit) Varro auctor est, uitem fuisse Smyrnæ apud Matream triferam. Certè hunc de quo agimus, fuisse Alexandrinum, est compertum nobis. Huius sunt ambiguitates illæ: nec tamen crocodilinæ, aut ceratinæ: quid ita mergatur quidem sol, nec natet tamen: & combibere quidem spongias, sed non συγκωθωνίζεσθαι utiq;: item tetradrachma conciliari quidem nec irasci tamen. Matreæ feram sunt qui iram interpretentur, uel inuidiam, aut animi ægritudinem, uel id genus affectionem aliquam. Matralia esse uidentur Varroni matronarum festa, quum testuaciũ faciebant, quod testu coquebatur calido. Inter eos qui de cœnis scripserũt, Matreã siue Matrona Pitanæum recenset libro primo Athenæus παρῳδὸν cognomẽto. Nam sunt parodiæ uelut centones apud nos item: cuius est mo-

di illud, Δεῖπνα μοι γύνεπε μοῦσα πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά. Hinc parodi, qui scribendi hoc genus insequũtur: sicut Hegemon, cognomẽto φακῆ, id est lens. Metroum, id est μητρῷον, locus erat Athenis, ubi accusationum seruabantur libri. Scribit Spartianus, ex Pannonia uenisse quendam ab natali cæcum ad febrientem Adrianum, à quo mox contactus exuit cæcitatem, ac Imperatorem reliquit febris. Firmum inter minusculos Romanorum tyrannos cõnumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, ut superpositam pectori incudem, alijs tundẽtibus perferret. Sed illud mirabile item, quod monumentis Theophrastus prodendum censuit, fuisse Philinum quendam, tota uita qui nullo sit usus potu uel cibo, præter quã lactis. Nam Anchimolus, & Moschus apud Helidem Sophistæ tota uita hydropotæ perhibentur fuisse, ac ficis tantummodo uentris desiderio satisfecisse, nec ea tamẽ re quoquam imbecilliores, nisi quod ab eis teter adeo profundebatur odor inter desudationẽ, ut in balneis ab omnibus magno studio declinarentur. Affuit Druso Tiberij filio medicus uini capacissimus, quum id admirarentur uniuersi, deprehẽsus est ante potum amygdalas præmandere amaras quinque aut sex, quod agere prohibitus, ne minimo quidem suffecit potui. Gallus Vibius tam magnæ fuisse eloquẽtiæ narratur, quàm postea insaniæ: cui hoc accidit uni, ut in insaniam non casu incideret, sed iudicio perueniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenociniũ ingenij furorẽ putat, quod assimulabat, ad uerum redegit. In Labieno tanta, & tam impromiscua memoratur libertas, ut libertatis nomẽ excederet, & quia passim omnes lacerabat, Rabienus uocabatur. In hunc primum excogitata est noua pœna: effectũ enim est per inimicos, ut omnes eius libri comburerentur. Quæ res inusitata fuit, & prorsus mira, supplicium de studijs sumi. Eam contumeliam Labienus non tulit, nec superstes (ut inquit Seneca) ingenio suo esse uoluit, sed in monumenta maiorum suorum se ferri iussit, atque ita includi: ueritus (credò) ne ignis, qui nomini subiectus erat, sibi negaretur: nec tantum finiuit ipse se, sed sepeliuit. Cassius Seuerus Labieni amicissimus, quum ex senatusconsulto libri eius comburerẽtur, Nunc (inquit) me uiuũ uri oportet, qui illos edidici. Seuerum Imperatorẽ Herodianus scribit, iter facere solitũ sine intermissione, neque festos dies, neque labores ullos magnopere curasse, algoris atque æstus iuxtà patientem. Sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus è cœlo ingruentibus, iuisse aperto capite, ut milites ad alacritatẽ patiẽtiamque laborũ re ipsa cohortaret. Quanquam hic ipse omnium item princeps duritiam atque asperitatẽ uictus, tolerantiamque laborum, disciplinamque omnem ac ducum reuerentiã subuertit, inhiare pecunijs, & munditias colere militibus insuefactis. Ipse uero auaritia supra omnes Imperatores maximè insignis est habitus. Zenonem Athenæus scribit, ingenio amarulentũ fuisse, & aduersus familiares præiracundũ: quòd si hilarius se inuitasset, mitis euadebat blandusque cum suauitate. Quodam uerò diuersitatem admirãte, sibi quod lupinis euenire respondit: qui aqua præmolliti edulcatique, amarore secreto, suaues efficiantur. Ediuerso quosdam inuenias hilares nimium, ac risus amatores, cuiusmodi uocant Græci φιλογέλως: qualem fuisse Syllam non tacuere Græci quoque, quando mimis & gelotopœis multa est elargitus, quin & satyricas cõcinnasse comœdias fertur. Tirynthios uerò uniuersim philogelos fuisse, ac grauioribus inutiles negotijs, Theophrastus scribit. Messala Coruinus orator, ante biennium quàm moreretur, ita memoriã ac sensum amisit, ut uix pauca uerba coniungeret: ad extremum uerò enato circa sacrum os ulcere, inedia se confecit. Gothicis autem contonantibus bellis, constat, ab hoste Barbaro, Traiano cuidam super oculi dextri partẽ sic adactum spiculum, ut mox dilapso ligno, occultaretur omnino ferrum. Nec uim doloris ullam uulneratus persentisceret: quin anno demũ quinto citra molestiam prorsus promi spiculi summum cœpit, atque inde amplius emergens, liberum denique Traianum comparebat relicturum. Gratianum Valentiniani patrem, Funarium esse nuncupatũ, scribit cum Paulo Diacono Sex. Aurelius, quoniam uenalitium funem portãti milites quinque extorquere nequissent. Drusum Tiberij filium, petulantia insignem, immiti adeo & sanguinaria fuisse natura, scribit Dion, ut enses præacuti, ab eo Drusiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tyberius, Me (inquit) superstite nil efficies uiolentum, οὐδ᾽ ὑβριστικόν: quòd si ausus fueris, οὐδὲ τελευτήσαντος. Pelopem legimus professione medicum, & proinde Galeni etiam doctorem, ausum

ſum profiteri, omnium ſe rerum cauſas & effectus ſcire. Bithon, inquit Pauſanias, taurum humeris geſtabat: qua admiratione, ſtatua quoq; apud Argos dignus eſt habitus. Nam Ladas, mortales cunctos pedum celeritate eſt ſupergreſſus: unde & apud eoſdem ſtatua eſt ornatus in Veneris templo, quam νικηφόρον dicunt. Id ab Hypermeſtra poſitum memorant iudicio liberata, quod intẽderat Danaus, quia ex præſcripto Lynceum non peremiſſet: peractum uerò iudicium in regione quam uocant κριτήριον. Aſconius Pedianus hiſtoriarum conditor, anno ætatis tertio ac ſeptuageſimo captus luminibus, duodecim poſtea uixit annis, maxima apud omnes auctoritate. Sed nos in explicanda hominum natura, quæ menſum excedit publicum, rectè (opinor) fecerimus, ſi nodum apud Senecam Gordiano uel implicatiorem enodarimus. Sexto Controuerſiarum ita legimus: Oſcus non incommodè dixit, ſed ipſe ſibi nocuit, dum nihil abſque ſchemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat, ſed praua. Itaq; non inurbanè Pacatus rhetor, quum illi Maſſiliæ mane occurriſſet, ſchemate illum ſalutauit: Poteram (inquit) dicere, Aue Oſce. Ipſe ab eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omnium ingenijs iniungendas. Nulli non impreſſit aliquid, quod effugere non poſſet. Ille Paſſieno, prima eius ſyllaba in Græcum mutata, obſcœnum nomen impoſuit, declamatori ſubtili, ſed arido. Hactenus Seneca. Quid uerò hiſce innuatur uerbis, perobſcurum eſt. Coniectura ipſe ducor, ut Phyſſienum putem appellatum, ueluti eſſet mentulatus follis. Nam phyſan, dici follem, norunt omnes: ſinos uerò, mentula eſt: quod Ariſtophanis docet interpres: undè Sileni deflexum nomen eſt. Et σιναμωρουμένη dicitur, quæ cum uiro congreditur. Et apud Herodotum hiſtoria octaua, σιναμωρεῖν eſt hoſtili incurſione omnia fœdare. Sinamoros etiam dicitur, qui otio abutitur. Palladium ſcribit Caſſiodorus Theodoſii tempore tanta fuiſſe & animi acrimonia & corporis firmitate, ut ueredis concitatiſſimis triduo Romani Imperij limites contingeret, ac Perſarum: & rurſum altero triduo Conſtantinopolim repeteret. Vnde inuulgatum, Romanæ potentiæ ſpatia, lata alioqui, illius pernici celeritate reddi peranguſta. Ceterum id mirabilius multo, ac relatu iucundius: haud ita pridem in Gallia ex infima plebe hominem mira ingenij ſagacitate rationem excogitaſſe, qua ex metallo quolibet aurum ſecerneret, aquæ ui, quam inde chryſulcam nuncuparunt. Nam officina hæc chryſoplyſium dicitur, artifex ipſe chryſoplytes. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens annis plus minus uiginti, nec oriẽtem ſe uidiſſe ſolem dicebat, nec occidentem. At ipſum hoc ſyncerius tota ferè uita ſibi contigiſſe Ponticus prædicabat Heſtieus, dum eruditioni incumberet auidius. Citharœdus Stratonicus, interrogante quodã, qui in Pamphylia omnium forent peſſimi: Phaſelitas, reſpondit: at cunctorum hominum Sidetas, id eſt σιδῆται. Philetas Cous in poetica nominis non poſtremi, corpore adeo ueſco imbecilloq; fuiſſe narratur, ut pedibus plumbeas adnecteret pilas, necubi à uento percelleretur. Lynceum & Idam fuiſſe Apharei filios, Pauſanias ſcribit: ſed Lynceũ iuniorem. Hunc Pindarus ea fuiſſe uidendi excellentia ſcribit, ὡς καὶ διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυῶν. Id eſt, ut etiam per quercuum ſtipites ſpectaret. Quærat hic forſan aliquis in cenſura tam graui, quæ hominum ingenia reuocat ad contemplationem, Vnde nam fiat, quòd nunquam non inſigniter crudeles ſeſe proferant pleriq;, nil magis quàm humanum ſitientes ſanguinem? Hac uerò in parte, quanquam non ſit omnino propoſiti inſtituti cauſas iudicare dubias, ſic fermè poſſe reſponderi, animaduerto: quo quis hominem ſapit minus, eo eſſe immitiorem: quo nomine id genus inhumanos dicimus ac efferatos. Siquidem ab humano ingenio quauis ex cauſa quo quis abijt longius, hoc humanam ſpeciem, perinde ac alienam rem extraneamq; & odit amplius & negligit, ut monſtrum dici uerius debeat, cui inducta modo uiſatur humana pellis. Alioqui homines cæteros, ceu corporis eiuſdem membra amplexaretur, ac amaret. Quando homines ſinguli ſub idea una, & in ſpecie eadem ſunt homo unus: quo factum eſt, uti uirtutem qua in hominum ferimur beneuolentiam proni uniuerſorum, humanitatẽ potiſſimum cenſuerint appellandam ſapientiores. Ab theologis tamen noſtris humanitatis appellatione omne humanum genus intelligi, auctor Hieronymus eſt: nam & Græci ἀνθρωπότητα dicunt.

An Cato ſolus quater & quadragies cauſam dixerit ſemper abſolutus. De Archilochi poetæ interfectoribus. Plinij locus declaratur. Calondæ hiſto

ria, qui Corax est cognominatus. Cicadæ sepulchrũ. Archilochia edicta. Caput XIIII

PLinius Naturalis historiæ septimo, singulari grauitate nobilem Græcæ Romanæq́; gentis censuram peragens, inter bona alia quæ summo in omni usu uiro Catoni primo affulsere, eius proprium fuisse scribit, Quater & quadragies causam dixisse, nec quenquam sæpius postulatũ, & semper absolutum. Nobis uerò infra classem tam excellentis auctoris placita pro lege quidem sunt, fueruntq́; perpetuò: iure enim tanto nomini assurgimus, sine quo fluctuabunt literæ, ueluti infesto mari uentis pulsata nauis. Quod tamen uaria lectitando compertũ nobis est, promimus in album, non obstrigilandi ratione, sed iuuandi. Scribit in celeberrima oratione quæ in Demosthenẽ dicta est Aeschines, Aristophontẽ apud Athenienses quandoq; ausum gloriari, quòd nonagies quinquies accusatus semper euasisset. At non Cephalus ille antiquus, qui maximè popularis est habitus, sed contrà gloriabatur, quòd quum plura decreta, quàm quis sui temporis orator scripsisset, nunquam fuisset accusatus quòd contra leges decreuisset. Hæc Aeschines. Quod uerò & infrà paulo idem scribit Plinius: Archilochi poetæ interfectores, Apollo arguit Delphis. Quæsituros arbitror Plinianæ lectionis studiosos, quos'nam significet hac parte auctor breuissimus: nobis autem exploratum est, Oenomaum inter Græcos scriptorem non ignobilem, Eusebio referente, ita fermè prodidisse: Quare qui Archilochum occidit Archias, à templo quasi scelestus, exire ab Apolline iussus est: Musarum enim amicum occiderat. Sunt ex Græcis, qui à Calonda interemptum Archilochum prodant, cui cognomentum fuerit Corax. Idq; in bello, ubi Mars est cõmunis, perpetratũ. Quem quum reijceret Pythia, suppliciter apprecatum ignosceret, quãdo hæ sint bellorum sortes. Adiecisse porrò, ad id se difficultatis redactũ, ut uel facere uel pati necesse fuerit: proinde obsecrare, ne sibi uitio uerteretur, si suo ipsius dæmone uiueret: esseq; quòd se amplius execraretur, quia uiueret, quàm quòd illum peremisset. Super ijs commotus miseratione deus hominem petere Tænarum iussit, ubi τέττιγος, id est cicadæ sepulchrum uiseretur: atq; inibi Thesicliæ pueri placare manes. Quæ omnia quum ritè is obisset, dei reclinauit iram. Fuit uerò Archilochus præcellens quidem poeta, si quis auferat αἰσχροεπὲς καὶ τὸ κακοῤῥήμον, id est obscœnitatem ac uerborum uirulentiam. Inde apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum: Amarulenta, felleq; conspersa multo, immo defricta, Edicta uocantur Archilochia.

Exemplum ignotum cuiusdam, qui plagis feruentior cooriebatur in cõcubitum. Rutam Venerijs aduersari, & cur dicatur πήγανον. Cap. XV

HOminum naturã extra reliquorum modum admirantibus succurrit exemplum raro aliàs auditi euentus. Siquidem nõ multis ab hinc annis uixisse quendam in Venerijs, non gallinaceæ salacitatis, uerum ingenij stupendi maximè, quodq; uix impetret fidẽ, ex adiuratissimis compertum est: qui quo pluribus affectus fuisset plagis, eo impetuosius ardentiusq; in concubitum ferebatur præceps. Fuit omnino mira res: nescires, utrum affectaret auidius uerbera, an coitum: nisi quòd illorum mensu libidinis uoluptas constabat. Proinde extensis se precibus difflagellari exposcebat, pridie quàm id pateretur flagello aceti asperitate obdurato: quòd si cõuerberator lẽtius agere foret uisus, uelut exstimulante rabie, conuitijs incessebat: nec factum sibi satis arbitrabatur, ni inter cædendum sanguis sese ostendisset. Vnus, opinor, mortalium inuentus, qui eodem impetu in supplicium ferretur, ac delicias: quiq; inter tormenta sensuum titillationes, ac æstuãtem pruritum uel expleret uel incenderet. Quodq; nec mirum minus est, non latebat hominem flagitij inusitata species, seq; in eo execrabatur, ac sibi ipsi erat infestus. Cæterum consuetudine deprauata amplius præualente, utebatur uitio, & improbabat. Irroborarat uerò ea, radicesq; egerat altius, quod ita foret assuetus puer, communicata stupri fœditate inter æquales plagarum allectatione. Documento inde præsigni, quantũ moribus inolescendis educationis possit ratio. Addamus uerò exemplum huic diuersum, in Græcis obseruatum auctoribus, initiatos seruandæ castitatis ratione, rutam assiduè inter edulia solitos admittere, quoniam ea uescentibus hebescat prolifica uis: quo argumẽto etiam

πήγανον

πήγανον dicatur, παρὰ τὸ πηγνύειν τὴν γονὴν, quòd urinam sistat genitalem. At Dioscorides, rutæ utrunque genus causticum καὶ θερμαντικὸν, id est excalfaciendi uim habere. Mox tamen idem, Semen inquit, restinguit uel esu sumptum uel potu.

Arcem facere ex cloaca, lapidē è sepulchro uenerari pro deo, quid sit. De Menecrate medico, Themisone, & Callipide. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Dicelictas quid, & dicelon: item Empusa, & Hecatæa, onocolos. Quid item bolitos. Bolus. Boleti unde. Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolus. Boline uitis, & drosallis, asbolomeni. Calopodes qui. Callipædas cur dicant senes. Callistea. Aristea. Item uocabula plura, calidia, calidya, calij, calion, callæi, callæ. De Callia scitu non indigna. Cap. XVI

Arcem facere ex cloaca, per prouerbium illi dicuntur, qui rem haud ita magnam plurimi faciunt, amplexantur, in oculis ferunt, ac mirantur. Cui consimile adagium alterum, Lapidem è sepulchro uenerari pro deo. Vtrunque positum apud M. Tulliū in oratione pro Plautio: Nunc uenio, inquit, ad illud extremum quod dixisti, dum Plautij in me uerbis meritum extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro uenerari pro deo. Succurrunt exēpla ex historijs plurima eorū, qui in id genus uitij reciderunt. Menecrates medicus, quum affectos quosdam ac penè conclamatos uel casu uel arte in integrum restituisset, proindeque à nōnullis subblandiētibus Iupiter cognominaretur: elatior iam is hoc nomine, sibique nimio plus placens eodem cognomento insolentius ipse quoque uti cœpit: in idque tumoris est productus, ut ad Agesilaum illum magnum & Spartæ regem, sic quandoque sibi scribere permiserit, Menecrates Iupiter regi Agesilao salutem dicit. Qui reliquis haudquaquam perlectis, sed hominis leuitate prorsus irrisa, ita propemodum rescribi iussit, Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit. Sunt ex Græcis qui prodant, si quos morbo sacro laborantes curaturus adiret, iureiurando prius adigere solitum, incolumitati restitutos ipsum seruorum uice sequuturos. Et sequebantur illi quidem, uerum Herculis habitu alius, alius uerò Mercurij. Hominis uanitate animaduersa, uocari ad cœnam cum dijs proprijs Philippus Macedo iussit, ac uenienti altiorem augustioremque mensam apponi, in qua esset ara erectior. Proinde quum inferrentur fercula, suffumigationes multæ ac libationes fiebant: donec Iupiter nouus, ludibrium aduertēs, magno omnium risu inde se proriperet. Themison quoque Cyprius Antiochi regis deliciæ, Hercules dici uolebat, eoque nomine rem sibi diuinam fieri patiebatur: aderatque ipse leonis pelle instratus, arcum item ferens Scythicum & clauam. Huic quod de Menecrate diximus, affine illud quoque Agesilai eiusdem, quo urbanius Callipidis illius gesticularij celebrati tumorem repercussit, ac insolens depressit supercilium. Erat is Callipides tragœdiarum histrio, non mediocriter quidem uelut etiā saltatricula Dionysia, inter Græcos homines clarus. Verum ipse ea re plurimum se mirabatur. Itaque ubi primum Agesilaus regi occurrit, arrogātius aliquāto salutauit, & subinde illi se ostentabat, inter astantes sese intrudens, arbitratus fore, ut comiter ac benigne à rege exciperetur. At quum is grauioribus intenderet, ac ne Callipidem respectaret quidem: Non admodum, inquit, nosse me uideris, ò rex, nec qui sim inaudisse? Tunc renidens Agesilaus: An non es, inquit, Callipides ille dicelictas? Hoc autem nomine mimos uocant Lacedæmonij, nam δείκελον, idolum signat, siue simulachrum, aut etiam imitamentum: ut in Epigrammate,

ῥέξας πυργοφόρου δείκελον εἰσορόων.

Putant quidam id uerbum de Iouis statua dici proprie, quasi Διὶ ἴκελον, sed per abusum de alijs itidem. Nonnulli quod ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verum hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatæa nouimus, quod ab Hecate immittātur, sicuti produnt Apollonij interpretes: quam inde à formidinis incussu etiam uocant βριμώ. Nominantur item Empusæ à Dionysio, ubi de Iaspide inquit,

ἐχθρὴν ἐμπούσῃσι, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.

hoc est, contrariam Empusis & idolis alijs. Esse uero phantasma dæmonoides, siue spectrum, quod sese infelicibus ingerat, multifariamque demutet formam, ac se meridie plurimum ostentet, cum inferis parentatur. Sunt qui easdem cum Hecate statuāt, id quod ἐν ταγηνισταῖς significat Aristophanes. Nominis ratio est, ut Eustathio placet, quia uno

incedant pede. Sed nec desunt, qui alterum interpretentur habere æneum pedem, & inde appellatam Empusam: quod in Batrachis Aristophanes expressit, ubi de Empusa Xanthus ita pronuntiat, πυρὶ γοῦν λάμπεται
ἅπαν τὸ πρόσωπον, καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει.
hoc est, igne micat tota facies, & crus æneum habet. Cui respondens Dionysius,
Νὴ τὸν ποσειδῶ, καὶ τὸ ἕτερον βολίτινον.
id est, per Neptunum, & alterum asininum. Inibi interpres inquit, Ex hoc quidam onocolon uocant: nam bolitinon, asininum signat. Boliton enim, asellorũ propriè dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronuntiát Attici, reliqua Græcia bolbiton. Agnoscunt uocem Latini quoq;: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare. Bolus autem iactus est, unde petrobolum in re militari iactandis uiolenter lapidibus in hostem organum ueteribus fuit: hinc apud Xenophõtem Rerum Græcarum libro secundo, Petrobolos inter iaculatores nuncupari obseruauimus. Dibolia tela uidentur Plutarcho cuspidis duplicis, cuius erãt modi Cimbrorum iacula. Dicella uerò prorsum aliud quàm dicelon est: nam uti prodit Theon, macella est, ἡ μονόθεν κέλλουσα ἤγουν τέμνουσα, id est quæ uno tantũ cædit mucrone. At dicella διχόθεν, id est bifariam. Epebolum, id est ἐπήβολον, Porphyrio interprete, compotem dicunt Græci, unde epebolum mentis Sophocles Alcmæoni scienter appellat, & epebolum cantus primo Legum Plato, sic & pecuniarum epebolum legimus. Boline uerò, id est βωλινὴ, in Bithynia uitis est, fructu admodum præcoci, racemis tantum non cubitalibus, acinis albis, ac pellucidis. Est apud Bithynos eosdẽ dicta drosallis, de qua ἐκλογῶν quinto apud Græcos plura sane. Asbolomeni, id est ἀσβολώμενοι, uelut fuliginati intelligũtur Damonis peripoltæ posteri, quòd is fuligine litus faciem cum socijs, Romanum à quo turpiter amabatur, apud Cheroneam interfecerit. Bolaria dicuntur Straboni glebulæ auri, Bolus & gleba est, ac pictorum rubrica, unde appellationem trahunt boleti, qui dehiscentes rubent forinsecus, intus luteo colore. Callipidis porrò in libro De poetica, meminit Aristoteles, ubi etiam prodit, appellatum quandoq; simia gesticulosiorem: quamobrem pronuntiatio ea tam elegans & arguta tamq; omnibus artis absoluta numeris cum proculdubio tardiorem, & gradus quodam modo testudinei reddebat, ac longi (ut ita dicam) subsellij, & multarum uelut nundinarum: quæ res prouerbio locũ fecit, quod eo libentius relatum à nobis est, quoniã uiros alioqui eruditos cunctanter id audio interpretari. Fuerũt & Callipidæ populi ultra Borysthenem, quorum libro duodecimo meminit Strabo. Eos ad Hypanim Herodotus statuit. Callipædas fieri senes, est apud Lucianum, quòd senes quidem puerum sapiant, sed in conuiuijs plusculum se inuitantes, ac facti hilariores etiam pulchri pueri sibi uideantur. Calopodas deniq; dicimus nonnunquam boni felicisq; pedis homines & seruos præcipuè, quos & interdum καλοιωνίσους uocamus, ueluti prosperioris augurij. Quod uerò ad Callipidem etiam num attinet, auctor est Duris Samius, illum in Alcibiadis naui fuisse, qua is ab exilio reuehebatur, ense, hasta, cæterisq; armis, quibus uti in certaminibus solent, peregregiè instructum. Sic enim Plutarchi interpres reddidit: at Græcè Plutarchus sic, κελεύσαι δὲ καλλιπίδην τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκειτὴν, στολὴν, καὶ ξυστίδα, καὶ τὸν ἄλλον ἀγωνιον ἀμπεχόμενον κόσμον. Id quod ab Latino interpretamento dissitum longè est: nam στολὴν indumentum accipio, ex Græcis auctoribus. Xystida uerò non hastam, sed ex Polluce libro quarto, tragicam uestem: ita scænico, non Martio cultu insignem Callipidem sensit Duris, & retulit Plutarchus. Callistæa dicunt selecta cuipiam præmia, sicut quæ uirtutis ergo cõtribuũtur, uocant Aristæa: nam senum prærogatiua nuncupatur presbeum. Quin primi ordinis honores πρωτεῖα dicuntur, secundi autem δευτερεῖα. Verum enim uerò, ut cœpimus, corollaria non destituamus, appingentes, quibus auctior abeat harum studiosus lectionum, in quibus malumus ubertatem nimiam, quàm inopiæ exsuccam ariditatem. Calidia, id est καλίδια, inuenio esse Cyprijs intestina. Nam calidya Barbaricum est indumentum: καλιούς Græci uiliores dicunt domos: κάλιον uerò, accẽtiuncula primam uendicante, catellum indicat, & bacillum: sed & carcerem comperi κάλιον nuncupari: quin etiã lignum uinciendis nocentibus. Callæi, siue καλλαιοι

λαιοι dicuntur gallinaceorum barbæ, & præterea πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, id eſt quicunq; purpuræ aſſimilis color. Sunt qui uaria eo malint uerbo intelligere. Apud Aegyptios legimus etiã χρῶμα καλαϊνόν. Infectæ lanæ interdum καλλαὶ nuncupantur. Quod uero in Græcorum literis lectum eſt, καλλίας περιῤῥεῖ, id eſt Calliæ defluunt pennæ: in Calliam pronuntiatur quendam, meretricibus conſectandis qui dilapidauit omnia. Hinc facetè dicebatur à ſcortillis deplumatus. Calliam quoq; pro ſimia inuenio poſitum, ex Attica loquendi formula, quæ δυχερῆ τῶν ὀνομάτων περιφέρει.

Parentum cultus. Ciconiæ pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obſcuritas. A quibus uiolati parentes. Interim de Opij filio, & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Paricidiũ quid. Vlyſſis mors. Caput XVII

EX Platonicis adytis præter innumera alia, quibus homines proficiunt in dies, quum in ijs quæ ad doctrinæ rationem ſpectant, tum uero ad mores, illud quoq; ſcitiſſimum, immo uero etiam ſanctiſſimum, nec à Chriſtianæ ueritatis placitis diſſentaneum, obſeruaſſe nos commeminimus, Vim nec patriæ nec parenti inferendam. Sunt enim, ſicut ab Euripide proditum eſt, parentum anima filij: nec id in homine tantũ, ſed & in animalibus cunctis, ut Tyaneo placuit Apollonio. Nam in Epiſtolis ad Atticum M. Tullius στοργὴν φυσικὴν εἶναι πρὸς τὰ τέκνα, ſcribit: hoc eſt, aduerſus ſobolem genuinam naturalemq; putari beneuolentiam. Verum quid uiciſſim parentibus debeatur à bene inſtitutis filijs, in brutis quoq; maximus ille conditor rerum Deus, inſignibus indicijs præmonſtraſſe uidetur: ſiquidem, ut auctor Ambroſius eſt, ciconia Romano uſu pia uocatur, quòd pulli parẽtibus iam ſenio confectis, nec alimenta ſibi conquirere ſatis ualentibus, in retributionem mutuam, tacita quidem, ſed alta naturæ ui in id propellente, neceſſaria ſummo ſtudio, quod in homine rarum eſt, ſuggerunt. Verumtamen inter nos quoq; affectus is adeo ſacer, adeo in primis optimo maximo deo nonnunquam cenſetur requiſitus, gratusq;: ut in Græcorum monumentis perpetuò Siculorum iuuenum pietas celebrata efflorescat. Hi uero ſunt Amphinomus & Anapias, à quibus riuos ignium uomente Aetna in agrum Catanenſem, parentes humeris elatos & incolumitati redditos, conſtans inter Græcos opinio eſt, ac Strabonis aſtipulatur auctoritas: de quibus obſcurè Senecam in libro De beneficijs tertio, mentionem facere arbitror: Vicere, inquit, Siculi iuuenes, quum Aetna maiore ui peragitata in urbes, in agros, in magnam inſulæ partem effudiſſet incẽdium, uexerunt parentes ſuos: diſceſſiſſe creditum eſt ignes, & utrinq; flamma recedente, limitem adapertum per quem tranſcurrerẽt iuuenes digniſſimi qui magna tutò auderent. Meminit & libro ſexto, ſed eadem obſcuritate, hoc eſt citra ullam nomẽclaturam. Sed & in Oratione ad Apollonium Plutarchus: & ſuppreſſis item nominibus Pauſanias. Sillius,

Et Catane generaſſe pios celeberrima fratres.

Significauit & Martialis. Ariſtoteles quin etiam in libro De mundo, ſiue libri auctor Theophraſtus fuerit. Nam quæ de Aenea ſuo prodidit maximus uates, ne ficta indoctioribus uideantur, ab eodem comprobantur Seneca: & inter hiſtoricos, quum alij retuliſſe inueniũtur, tum Appianus Alexãdrinus, abs quo & illud traditum ſcio, Opium ex ſenectute debilem in ſæuo triumuiralis proſcriptionis turbine, quum ut manere liceret, filium deprecaretur, humeris ab eo elatum, donec extra portam tutum ſiſteret, ac poſtremò nunc agendo, nunc deferendo in Siciliã peruexiſſe incolumem. Antigonus quum ingenti prælio ſuperaſſet hoſtem, præmium belli ad patrem tranſtulit, & Imperium illi tradidit Cypri. Hoc eſt planè regnum & quidem præpotens, nolle regnare quum poſſis. Eſt profectò ſacra parentum maieſtas, & omnino proxima Deo. Propterea Moralium octauo ita uериſſimè Ariſtoteles tradit, τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπιζητεῖ, οὐ τὸ κατ' ἀξίαν. οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς καὶ γονεῖς, οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη. hoc eſt, Quod fieri poteſt, amicitia requirit: non quę ex dignitate, cui in omnibus paria facere nequimus, ſicuti in Dei ac parentum honore, quibus pro meritis nemo unquam rependat. Quid uero potiſſimum tanti beneficij ratione deuinctus filius, & planè auctoratus parẽtibus debeat cõtribuere, idem philoſophus eminentiſſimus ita finit, eiuſdem ſcientiæ libro nono, Videtur quoq; parentibus

rentibus alimenta maxime suggerenda, ueluti hoc debeamus: quumq; ut simus, ipsi argumẽtum præstiterint: honestius quoq;, ea re illis mutuas operas reddere, quàm nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis, quemadmodum Deo. Comprobat ex parte lex uetus, qua sancitur, Vt liberi, parentes alant, aut uinciantur. Sed & Homerus ita canens, οὐδὲ τοκεῦσι

θρέπτρα φίλοις ἀπέδωκε, μινυνθάδιος δέ οἱ αἰών.

Nec nutricationis uices resoluit parentibus charis, breuis autem factus est æui. Extat & Græcus ad id senarius,

ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.

Viues diu, si uergentes in senium parentes connutrieris. Filios tamen parentibus alimenta non debere, sanxit Solon, si artium nullam essent edocti, uel si de meretricis forent seminio concepti. Paternæ dignitatis indicium quoq; id uel maximum, quod literarum parens Homerus idem Iouem, quem deorum intelligi principem uolebat, patrem nuncupat, tanquam consimiliter afficiatur in filium pater, ac summus ille & uerissimus parens Deus in humanũ genus. Et pro Sylla M. Tullius, parentibus grauitatem contribuit, filijs uero suauitatem. Quanquam quod perabsurdum est, Persarum gentes legimus, perinde ac seruis, abuti solitas filijs. At in Galilæa propè Arbellam uicum, inde latrones exigente Herode, unus eorum, cui septem fuerant filij, uxorq;: quum saluti omnium posset consulere, singulos progredi iubens interimebat in aditu ipse constitutus: quumq; impartiturũ se ueniam immanitate facinoris attonitus Herodes inclamaret, pertinaciter ille propositum tenuit, ac cum uxore omnibus iugulatis, ipsum semet cum cadaueribus in præceps dedit. Charitatis paternæ illud equidem signum est euidens: quoniam, ut Politicorum tertio Aristoteles scribit, patrem filijs regnum non relinquere, si possit, arduum est, καὶ μείζονος ἀρετῆς, ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν. id est eminentioris uirtutis, quàm pro hominum captu. At Deiotarus, quum plures suscepisset liberos, omnes excepto tantum uno iugulauit, quo qui superfuturus erat, potentior fieret, & maiestatis augustioris, ratione impia & barbara, immo planè Galatica. Solon è septem sapiẽtibus unus, si quis parentes non enutrisset, eum censeri ignobilem statuit & obscurum. Nam ut Cicero quadam oratione scriptum reliquit, quum sit pietas uirtutum fundamentũ, patrem filius ut Deum uereri debet & colere, neq; enim multo secus parens liberis est. Quòd si audiatur, filium patri causam necis præstitisse, quis id ferendum putet? Portẽtum atq; monstrum est certissimum, esse aliquem humana specie ac figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce priuarit. Quum etiam feras inter sese partus educatio, & natura ipsa conciliet. Inde in Declamationibus Quintilianus, maximum omnium scelus uocat, paricidium, quòd nomina sacra polluit. Illud uero Romuli præcellens institutũ laudari eximiè solet: qui quum paricidæ nullam statuisset pœnam, homicidium tamẽ omne, paricidium nuncupari uoluit: quòd hoc impium atq; nefarium, illud autem impossibile esse duceret. Fieri tamen posse, post conditam Vrbem annis sexcentis L. Ostius portentosi ingenij homo & proruptæ audaciæ docuit, qui omniũ primus patrem necasse narratur. Annalem prætorem, tonantibus bellis ciuilibus, quum is proscriptus apud clientulum securè lateret, prodidit filius: & nequid desit, eo nomine à sanguinarijs triumuiris patris bona accepit, præterq; ædilitatem arripuit: uerum diuino iudicio agente, ab eisdem quos immiserat patri, quum uinolentus domũ repeteret, est peremptus. Ardieum Pamphyliæ tyrannum, annis iam fessum parentem & insuper natu maiorem fratrem occidisse, libro De republica decimo Plato auctor est. Narratur & Perrhæborum rex Triopas tam efferatæ crudelitatis, ut ne filius quidem Carnabas eam facile concoqueret, quinimmo necato parente, acceptisq; tyrannoctoniæ, id est tyrannicidij præmijs, in Troadem secesserit, atque inibi à Troe expurgatus Zeliam condiderit. Succurrit paricidij exemplum, cui comparari non possit aliud. Artaxerxi Persarum regi ex pellicibus centum quindecim fuere filij, tres iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates, Ochus: ex ijs Darium extra Persicum morem, ubi rex tantum morte mutatur, per indulgentiam pater regem uiuus fecit. Cæterum Darius post noua pietatis paternæ exempla, nouum & ipse aliquid, immo inauditum ausurus, interficiendi

patris

patris consilium cepit. Sed audi, quod omnem excedat admirationem: communicato tam nefario proposito cum quinquaginta fratribus, non est inuentus qui aduersum ire conaretur. Causa paricidij, uel ipso tamen paricidio scelestior. Aspasiam uxorē habebat Artaxerxes: ea quoq; ut sibi cederet, efflagitauerat Darius: promiserat indulgētissimus pater: sed mox pœnitentia ductus, Solis sacerdotem illam legit, quia perpetua ibi castitas foret necessaria. Hinc filij iritatur impietas: in patrē cooritur. Sed auersantibus (credo) dijs, flagitij magnitudinē frustratus euentu, pœnas paricidij inauspicatissimi cum complicibus, numini, paternæ maiestatis ultori, dedit: reuocatis ad supplicium quoq; infelicibus liberis & uxoribus: ne tam abominandi sceleris ullum prorsus uestigiū extaret. Trogus item scribit, Thessalonicē ab Antipatro filio, quum uitam per ubera materna deprecaretur, fuisse occisam per summam immanitatem. Ab Euandro item occisum fuisse patrem, quidam prodiderunt. Ptolemæum certè, Polybius scribit, Philopatora cognominatū ex facinoris crimine, quòd patrem uita exuisset. Adeo multi non ingratitudine solum, quod est maximū omnium uitiorum, ut inquit Fabius, nomen illud sacrum uiolare non uerentur, sed etiam sanguine, omnium post Deum maxime sacro, animam suam fœdare non cōpauescunt. Fuit & Ptolemæus cognomento φιλομήτωρ, ut Pausanias scribit, ἐπὶ χλευασμῷ, id est ludibrij causa, quòd eum insigniter odisset mater: adeo, ut quamuis natu grandiorem, principatu prohiberet. Nero matre perempta, procurrens nudam est contemplatus, nec uerbo temperauit flagitiosiore, οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον, nesciui, inquit, mihi esse matrem adeo uenustam. De machinoso nauigio, quod fuit Agrippinæ destinatum, sic scribit Dion, Quum aduertisset nauem in theatro διαλυομένην αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς, καὶ τινὰ θηρία ἀφιεῖσαν, καὶ συνισταμένην αὖ πάλιν, consimilem alteram compegit e uestigio. Telegonum Græci produnt, Vlyssis ex Circe filium, quum patrem quæsitum pergeret, qui somniorum diritate conterritus latitabat, metuens ne à filio interficeretur, ac à custodibus loci repelleretur, ad uim conuersum ex illis aliquot confecisse, & mox tumultu excitatū Vlyssem, sed incognitum, hastili confodisse, cuius erat summa pars osse turturis marinæ communita, insulæ argumento in qua erat natus ac educatus.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoq;, ac mox uerti in cibum. Platonis scita de parentū cultu. Prius de hostis perimendi instituto Romano. Chrysante historia. Verborum uolatilium grauem imminere pœnam, ex Platone. Caput XVIII

SEd quid singulos miramur? Mos quarundā gentiū celeberrimus est, ut senio iam cōfectos patres filij perimant, & quod omnē supergreditur feritatem, eorū item carnibus uescantur. Fingere nos fortasse putet aliquis. Id tamen historiæ parēs Herodotus de Indis retulit ac Massagetis. Quàm uero à ueterū Romanorū institutis tā impiū facinus est dissentaneū? apud quos cautum scimus, ut qui sacramento non tenerent, hostem prelio uti ne lacesserent: quod & Catonis epistola comprobatur ad filium: ueluti præmonstrarēt, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessitas. Propterea & Chrysantam collaudauit Cyrus, quòd hostem interfecturus iam elatum in cędem gladium reuocasset, quia ἀνακλητικόν, id est receptui cani interim inaudisset. Sed infaustis & pollutissimis animis suo sceleri relictis, ad iucūdiora relatu ueniamus, subtexamusq; pijs pectoribus diuini Platonis super patria ueneratione placita sanctissima, ex libris Legum repetita. Ergo (inquit) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorū persoluere. Putare enim quisq; debet, omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hæc omnia pro uiribus ministrare debeat: primū quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam uitam parentes maxime uenerari decet. Leuium enim uolatiliumq; uerborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiuscemodi inspector omnium. Oportet itaq; iratis, animumq; explentibus cedere seu uerbis seu rebus id faciant. Quòd si ita exactius seruarimus, digna à dijs cæterisq; natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe uiuentes. Hęc philosophi placita qui altius certiusq; imbiberit, in eam (opinor) sententiam

tiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiamnum scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla præstantis ingenij solertia exprimi posse, quam laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisq; uocibus, si quem inaudias parentibus obsequentissimum filium, & in eo uno cōtumacem, ne beneficijs uincatur. Quod esse certamen omnium speciosissimū, quis ambigat? in quo fessis, etiam si ad triarios res redeat, subinde tamen restituenda sit acies, succlamãdumq;, Felices qui uicerint, felices qui uincentur.

Nemesis & Leda diuersæ sint, an una eademq;. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item apud Platonem. Torgos quid. Nemesea festa. Gratiarum ratio, & furiarum. Nemeus Iupiter. Hesiodus ubi necatus. Adrastia. Interim & de misericordia. Caput XIX

SOlent, inquit Diuinarū institutionū primo Lactantius, mortuis cōsecratis nomina immutari: credo, ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortē Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica: & Ino postea quam se præcipitauit, Leucothea, materq; Matuta: & Melicertes filius eius, Palæmon atq; Portūnus. In ijs apertissimè cōprobat auctor hic, Nemesin à Leda minimè uideri diuersam. Ausonius tamē quodã tetrasticho disparauit

Istos tergemino nasci quos cernis ab ouo,
Patribus ambiguis & matribus asseueratos:
Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fouit:
Tyndareus pater his & Iuppiter, hic putat, hic scit.

Fabellæ ratio, quia paulo obscurior est, ad hunc ferè modū habet: tametsi alieno, quod aiunt, choro memet uideor inserere: quando nil tam ab instituto, ac in quem collimamus, scopo dissentaneum dissitumq;, quàm fabulosa consectari. Cęterum nemo tam serius, nemo tam matutinus, ut non renideat quandoq;. Igitur Nemesin quum deperiret Iupiter, ut à puella admitteretur, nequibat impetrare. Ad dolos ergo amatoriè conuersus, iussit Venerem in aquilam deformari, ipse olorē induit: moxq;, ut qui aquilam nimis metueret, raptim se proripere cœpit, ac uelut cōpauidus latebras quærens, in puellæ deuolat gremium. Quæ nescia quantus insideret miseræ deus, illum placidè ac gestiens excepit, sed ui numinis euestigio in soporem uertitur, eam tum nimis opportunè comprimit Iupiter, in anserem deformatam, ut ex Græcis scribunt nonnulli. Actis deniq; mensibus parit illa ouum, quod auferens Mercurius Spartam detulit, ac sedenti Ledæ in gremium proijcit, ex quo nata fertur Helena: quam Leda, ut filiam habuerit aluerítq; materno confouens affectu. Hæc ipsa quin etiam Pausaniæ confirmantur auctoritate, cuius uerba Latine facta hæc sunt. Græcorū, inquit, opinio est, Nemesin Helenæ matrem esse, Ledam lac præbuisse atq; educasse. Idem scribit, Nemesin coronam gestare, in qua & corui & fortunæ parua insignia contineantur, sicut in manuum altera fraxineus erat ramus: in dextra uero phiala, Aethiopibus insculptis. Cuius rei rationē se minus tenere, Pausanias item fatetur: tantum addit, Nemesin fuisse Oceani filiam. Hesiodus uero in Theogonia de Nemesi sic cecinit,

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι Νὺξ ὀλοή.

id est, etiam Nemesin genuit mortalibus nocumētum hominibus nox perniciosa. Qui carmina concinnauit Cypria, quisquis is censeri debet, Helenæ quidem matrem fatetur Nemesin, sed dum eam cōsectaretur Iupiter, in piscem quoq; deformatum prodit. Cæterum extra oleas satis. Nisi quod prætereundum id haudquaquã uidetur: Cygnum in fabellæ huius mentione ab Lycophrone in Alexandra Torgon nuncupari, etiam si eo uerbo γύπα intelligimus, poetæ carmen id est,

ἣν τόργος ὑγρόφοιτος ἐκλοφεύεται.

Hisce uero operæ leuioris in alienum reiectis forum, ipsi ad nostram conuertamur harenam, protinusq; quæ altius requirunt examen, hic appingamus. Scribit quodam loco Plutarchus, Aristotelicos putare, urbanas esse perturbationes siue affectiones malis dicere, Nemesin & Misericordiam. Siquidem nata indignatio ex improborū prospe riore successu Nemesis, inquit, uocatur. Sicut misericordia est, quum boni extra rationem calamitatibus conflictari, & turbinibus atteri, interq; saxum ac sacrum astituti uidentur. Aristoteles uero Moralium secundo, ad uerbū ferè ita scribit: Nemesis autem id est

id est indignatio media est inter inuidiam & τὴν χαιρεκακίαν, id est peruersum gaudium. Versantur utiq; circa uoluptatem & dolorem, prouenie͂tes ex ijs quæ proximis obueniunt, ὁ μὲν γὰρ νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὖ πράττουσι, hoc est, Nemeseticus, siue indignabundus, ut dicamus quo modo possumus, moleste fert, quum indigna alicui prosperitas est. Inuidus hunc excedens in cunctis turbatur, & moleste fert, ὁ δ' ἐπιχαιρέκακος τοσοῦτον ἐλλείπει τοῦ λυπεῖσθαι, ὥστε χαίρειν. Epichærecacus autem tantum abest ut doleat, ut lætetur etiamnum. Eadem fere in primo quoq; magnorũ Moralium idem philosophus prodit, adnectitq; νεμεσητικὸν εἶναι ἐπαινετόν, id est indignabundum uideri laude dignum: & in secundo Rhetorico ait, ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν, μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν, id est misericordiæ opponitur quidem maxime indignatio, angi quippe felicitate indigna quodãmodo aduersum est: sed & affectio utraq; ex bonis profluit moribus. Proinde Plutarchus hasce affectiones duas à Peripateticis dici ἀστεῖα πάθη tradit. Verũ diuertamus parum ad Platonicæ sapientiæ sacraria, excerpturi inde quod reconditum, nec in triuialium exchartabulis proculcatum, studiosis emolumentum simul & uoluptatem allaturum opinamur. Diximus capite præcedenti ex Platonis uerbis, Nemesin esse diuini iudicij angelum. Amplius, hunc præesse nobis, uelut iudicis superioris uicarium, Platonici tradunt, qui à turpibus deterreat, honestorum ac uirtutis conciliet amorem, obsequentesq;, nec contumaciter tacitis eius illectationibus aduersum euntes, blanda confoueat mentis trãquillitate. Obluctantes uero assiduis idem territet turbinibus, erigatq; fluctibus, conuellat subinde, ac raptet. Angelus hic, ubi renidens arridet, Gratiæ nomen indipiscitur in priscæ sapientiæ monume͂tis: ubi uero formidabilis infestusq; lancinat diuexatq;, furia nuncupatur. Vtranq; porrò triplicem intelligunt temporis ratione, in treis abeuntis partes, quibus uel fœcunde lætamur, uel affligimur confricamurq; misere: quod fati cõplectitur modum, & Parcarum ordinem trifarium. Angelum hunc Orphei theologia præcipue, ubi superbos infestius comprimit, obturbatq;, Nemeseos cognome͂to insigniendum putat: id quod Libanius item facit in lucubratione, quæ de sua est ipsius uita: quoniam summi uiri, & rerum naturæ capaces monstraturi, superbiæ malum esse maxime omniũ bonitati diuinæ dissentaneũ, quæ utiq; superbis obsistit, humilibus uero dat gratiam, id genus hominum tume͂tium non solum diuina censura, ut uitia reliqua, sed etiam indignatione puniri tradiderunt: propriumq; ad id effinxere numen, Nemeseos appellatione celebratũ. Eius meminit & Demosthenes: nam oratione quadam περὶ στεφάνου Nemesea nuncupat, id est νεμέσεια, festumq; id fuisse interpretantur, quo uita functis pare͂taretur. Sunt, qui ius quoddam numinis efficacis Nemesin interpretentur, lunari superpositum circulo: uel tutelam substantialem generali pote͂tia partilibus præsidentem fatis. Quam iustitiæ filiam fingentes theologi ueteres, ex abdita quadam æternitate omnia tradunt æterna despectare: quæ ceu regina sit causarum, & arbitra rerum ac disceptatrix sortium urnam attemperans, accidentiumq; alternans uices. Pinnas huic, ut Ammianus inquit Marcellinus, fabulosa coaptat uetustas, ut adesse uelocitate uolucri cunctis existimetur. Prætenditur & gubernaculum, & subijcitur rota, uti uniuersitatem moderari per elementa procurrens omnia concipiatur. Nemeus ad Nemesin spectat nihil: fuit autem Iouis cognomentũ, in cuius templo fertur ab incolis interemptus poeta Hesiodus, quod historia tertia scribit Thucydides, quum in Nemea id passurũ, cecinissent oracula. Quæ de Nemesi protulimus, mirè poeticæ lectionis studiosos iuuabunt. Nam sæpe nugamenta uideas ab interpretibus afferri non apud Græcos modo, ut in Hesiodi enarrationibus, sed & apud Latinos, ut in Catulliano carmine,

Aut Tritonis hera, aut Rhamnusia uirgo.

Celebre est, & ad nostra hæc præcipue pertinens Leonis Byzantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus ἀνθρώπινον ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τοῦ νώτου φέρων τὴν νέμεσιν. humanam, inquit, affectionem obijcis, quum in tergo feras ipse Nemesin. Adrastiam deniq;, ac Nemesin pro eodem numine accipiunt quidam. Multi diuaricandas putant, inquit Pausanias. Ab Adrasto inflecti Adrastiam credunt, qui ex septem superstes solus, rursum in Epigonis filium amisit solus. Alij à Myso deducunt Adrasto templi auctore primo. At melius est, inquit idem, quod

quòd nil prorſus eam euadit, id eſt ἀποδιδράσκει. Ammianus Marcellinus, Humanorum, inquit, ſpectatrix Adraſtia aurem (quod dicitur) uellit, monuitq́.

Iræ incontinentia cur damnanda minus, quàm cupiditatum. De quibuſdam patrem euerberantibus raptantibusúe. Caput XX

ARiſtotelis ſummi in omni ſcientia uiri, libros qui De moribus ſunt, adire quandoq́ ſolemus, & quidem uoluptate ſumma. Mirifica in his ſciētia eſt, mirabilior & ad bene uiuendum inſtitutio, qui eſt illorum librorum præcipuus finis. Inter alia, quæ maturam habent frugem, uel hoc nuper excerpſimus, οὐκ opinor ἀναφρόδιτον. Incontinentia (inquit) iræ, minus turpis eſt, quàm cupiditatum. Nam quod rationem audit, minus turpe quàm quod nullo modo audit: ira uero talis eſt. Etenim quemadmodū miniſtri, qui ueloces ſunt, prius quàm expleatur imperium, excurrunt ad exequendum, ſed interim peccant. Canes quoq́ ante quàm perſpexerint certius, ſit ne amicus qui uenit, modo ſtrepuerit, irruūt cum latratu. Sic & ira propter calorem & uelocitatem naturæ audiens quidem, ſed non omnino exaudiens præceptū, properat ad ultionem. Ratio enim ſeu phantaſia, iniuriam uel contumeliam oſtendit: ira uero tanquam ratione concludens quod repugnandum ſit, ſtatim inſurgit. Porrò quæ cognationem cum natura quandam habent, proculdubio minus ſunt damnanda. Hoc uero habet ira, ut manifeſtum ſit ex generationis ſucceſſione à parentibus accepta. Sic enim quidam ſe excuſabat, quòd patrē euerberaſſet: Nam & ipſe, inquit, patrē ſuum conuerberauit, & ille rurſus ſuum: quin & filium oſtendens, Et hic, inquit, ubi in uirum euaſerit, me quoq́ flagris cædet: hoc enim gentile nobis eſt. Quidam præterea raptabatur à filio, quumq́ ad ianuam perductus foret, παύσαι ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. hoc eſt, deſine fili, nam & ego patrem, inquit, hactenus.

Parētes eſſe Iouis ſimulacra. Gentium quarundam truculentia in parentes. Paricidarū ſupplicij ratio. Ferales anguſtiæ quæ. Hecate quæ. Hecateis herba quæ ſit apud Ouidium. Aconiti inuentio. Cete abſorbentia fœtus, diſcrimine illis ingruente. Pas, pappas, ma, mammia. Pappæus Iupiter. Pappus quid. Myſtax. Papiſſare, pappare, lallare. Parentum nomine quid intelligendum. Caput XXI

QVamuis à ueteribus proditum ſciamus, & à Proclo repetitum, eſſe parentes ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς διός. hoc eſt, idola ſpectraq́ patris omnium Iouis. Rurſumq́, qui in deorū ſimulacra impios ſe pręſtiterint, in deos ipſos, quorum imagines ſint, impietatem regerere. Mira tamen ſunt, quæ de hac re prodit hiſtoria, etiam ſi non excidit, quid ad hæc paulo antè elucubratum nobis ſit. Legimus ſiquidem Caſpios, gentem immanem & feram, parentes incluſos fame necare, quum iam ætatis annum ſeptuageſimum exceſſerint. Tolerabile tamen id putant nonnulli, quia ſit illorū moribus conueniens, quum Scythicū ſit. Sed multo etiamnum magis, quod Bactriani faciūt, Scythicum uidetur. Eos Oneſicritus ſcribit, qui iam ſenio morboue confecti ſint, uiuos canibus apponere, ad hoc ipſum de induſtria enutritis, quosq́ illarum gētium uocabulo ſepulchrales uocent. Bone deus, quæ ſunt hæc hominum portēta, quibus dulciſſima illa naturæ cōmemoratio deſpicatiſſima eſt: mores ne dicere hos oportet, an uerius monſtra execrabilia, nec ſine cunctatione promenda? Rident male de literis meriti Plinium, prodigioſas hominum figuras conſectantem: ceu non tam facile ſit naturæ à præſcripto ſuo recedere, quàm homini nulla non in parte ſubinde monſtrificū aliquid promenti, quòd ſimul magnitudine, ſimul abſurditate uix inueniat fidem. Parentes in Aegypto, qui filios dediſſent neci, morte haud mulctabantur, uerum triduum integrum ac trinoctium ſeſe affligtare cogebantur ad defuncti cadauer: quando iuſtum minus cenſeretur, uita exui eum, qui uitæ fuiſſet auctor. Sapientiſſime, inquit M. Tullius, noſtri maiores fecerunt: qui quū intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, ſupplicium in paricidas ſingulare excogitauerunt: ut quos natura ipſa continere in officio non potuiſſet, magnitudine pœnæ maleficio ſummouerentur. Inſui uoluerunt in culeum uiuos, atq́ ita in flumen deijci. Sic enim uolebāt eum hominem è natura auferre atq́ eripere, ut repentè cælum, ſolem

lem,aquam,terram adimerent:ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, & careret his rebus omnibus,ex quibus nata esse omnia dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestijs quoq; quæ tantum scelus attigissent,immanioribus uterentur.non sic nudos in flumen abijcere,ne quum delati essent in mare,ipsum polluerẽt,quo cætera quæ uio lata sunt,expiari putantur. Cæterum quod de bestijs hic & flumine Cicero inquit,amplius perpẽdendum:nam Digestorũ libro quadragesimooctauo,ad legem Pompeiam de paricidijs,iureconsultus Modestus ita scribit: Pœna paricidij more maiorum hæc instituta est,ut paricida uirgis sanguineis uerberatus,deinde culeo insutus cum cane,gallo gallinaceo,& uipera,necnõ etiam simia,in mare profundum proijciatur: hoc ita, si mare proximum sit:alioqui bestijs subijcitur, secundum diui Adriani constitutionem. Martianus titulo eodem,supplicium statuit paricidis,quo teneãtur damnati lege Cornelia de sicarijs:id erat,ut Marcellus inquit,in insulam deportatio, & omniũ bonorum ademptio. Sed solent,inquit,hodie capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, ꝙ ut pœnam sustineant:humiliores enim solent uel bestijs subijci, altiores in insulam deportantur. De culeo paricidarum Imperator Institutionũ quarto, de publicis iudicijs ferè cum Cicerone sentit,nisi quòd & ipse ferales uocat angustias, tormentum inclusarum bestiarum,siue ferarum. Hecaten sanguinariam prorsus fœminam,scribit Diodorus,aconitum comperisse primum,sicq; Persam patrem peremisse:quo argumento putant eruditi,herbæ hecateidos nomine aconitum Ouidio in Metamorphoseon libris præmonstratum. Sed nos caput hoc,si sententijs grauioribus, & quibusdam præterea pauculis eluserimus,non admodum aberrabimus. Scribit facundissimus sacrarum literarum doctor Hieronymus, Parentibus neminem posse reddere quod debeatur:humilitatem eiusmodi oblatam hominibus uiuendi spatia prorogare: parentum nomen ab optimo maximo Deo eatenus diligi,ut se ipsum patrem iusserit dici. Solomonis sententia nobilis est, Contumelijs afficiens patrem, & contemnens senectam matris,confundetur, & in opprobrijs erit filius, derelinquens paternæ disciplinæ custodiam. Maledicenti patrem & matrem,extinguetur lumen, & pupillæ oculorum eius tenebras uidebunt. Machabæus filius matri mortem suadenti seruiuit, & durum imperiũ gratanter excepit,uno tantum uoto,ne genitricem offenderet. Sed inter diuina Dei lege educatos,hoc quid mirum? Illud ex Gentium historia non sine stupore narratur. Antigoni secundi Demetrius parens,à Seleuco iure belli abductus fuerat captiuus: misit interim ad filium is,uti suis ne crederet ullis literis,quoniam foret à Seleuco compulsus scribere:cæterum firmo præsidio ciuitates teneret. At singulari pietate filius, his nil admodum intendens,ad Seleucũ exarauit ipse, Illi se libenter regno cessurum, præterq; obsidem futurum se,modo patrem abire liberum iuberet. At imperator Henricus dehonestus deculpatusq; scelere nefando Henricũ patrem ad uitæ ultimũ fœdo macerauit carcere. E diuerso autem si quis parentum in liberos immanitatem consectetur studiosius ex literis,opinor,suppetent exempla uel plura. Cæterum cuiusmodi censendum id scelus,inde nimirũ dilucebit uel abundè,quod esse in mari cete legimus, quæ partu ædito si quid interim sese ostentet formidolosius,aut quid insidiarum moliantur prægrandes belluæ,quo catulos tueantur securius,affectu materno exsuperante omnia,aperire amplius ora memorãtur,ac dente innoxio partus præripere, & intra uterum recipere denuo,ut periculi facie discussa,uelut ruminãtia reuomant rursum. Postea uerò quàm de parentibus abundè multa cõgessimus,quæ hinc inde sumus aucupati, adnectamus ex grammaticorum sacellis aliquid,quod iunioribus usui sit legisse. πᾶς, inquiunt, infantili alloquutione pater nuncupatur, qui mox per anadiplasiasmum factus sit πάππας: sicuti μᾶ,dicitur mater,unde & mammia. Scribit in Bithyniacis Arrianus, consueuisse Bithynos montium cacumina conscendere, ac Iouem Pappam consalutare, atq; item Attin. Auctor quoq; Herodotus est,à Scythis Pappæum Iouem dici. Ex quibus elicitur omnibus,inesse uerbo diuini quippiam. Auctor Theophrastus, aphacæ oleris florem marcescere mox,inq; lanuginem abire, quam uocent pappum: nam & inferioris labij barbitium,pappum uocãt:sicuti superioris,mystaca. Pappazin,id est, παππάζειν, ut est apud Homerum:uel pappissare, id est παππίζειν, quod comicis arridet amplius, est infantium more blandeq; patrem appellare. Pappus uerò, infantilis item est cibus:

ſicut pappare, Plauto edere eſt. Lallare autẽ, nutricia uox, infantes ad lac ſugendũ prolectans: unde poſt Perſium Hieronymus, Mammæ antiquum referens lallare, congeminet. Parẽtes, putat Hieronymus militari uulgariq́ʒ ſermone cognatos affinesq́ʒ indicare. Caius uerò Iureconſultus parentum nomine maiores omnes recte accipi tradit.

Ciceronis nodus explicatur, tradentis, Mari quæ uiolata ſunt, expiari. Enarratur & Catullianum carmen. Cap. XXII

QVod aũt paulo ante ex Cicerone retulimus, Mari cætera quæ uiolata ſunt, expiari putantur: ambiguitatem (puto) habet, nec contemnendam: ſcioq́ʒ nõ paucos in eo corrugaturos frontem. Quid ergo ad eius obſcuritatis illuſtrationem promimus? An doctiſſimũ credimus oratorem ad id alluſiſſe quod ſcribit Ariſtophanis interpres ſuper eo comici uerſiculo,

Πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν, ἔπειτ᾽ ἐλοῦμεν.

hoc eſt, primò quidem ad mare ipſum produximus, mox & lauimus. Mos erat, inquit, ueteribus illic καθαίρειν τοὺς ἀφωσιωμένους, id eſt expiare pollutos. Homerus,

Καὶ εἰς ἅλα λύματ᾽ ἔβαλλον.

id eſt, in mare ſordes reijciebant. Quin Platonem item ferunt, in Aegyptum ad ſacerdotes & prophetas ſe conferentem, ut illorum ſapientiæ placita perdiſceret, ſecum habuiſſe Euripidem quoq́ʒ: quem morbo implicitum, poſtea quàm eſt maris aqua incolumitati reſtitutus, ſacerdotum opera, mox id uerbis ita teſtatum,

Θάλασσα κλύζει πάντα τ᾽ ἀνθρώπων κακά.

hoc eſt cuncta mortalium mala prorſus abluit mare. Quin & ratione eadem uideri Lycophron poteſt in Alexandra, ἁγνίτην ἅλα dixiſſe: id eſt luſtralem ſalem: etiam ſi ad hoſpitalem amicitiam id referendum interpres putat, quòd initio apponeretur ſal, ut qui hoſpitali iungerentur iure, ſic expurgarẽtur. Addit tamen, arbitrari alios, maris aquam dulcibus cenſeri purgationibus aptiorem. At, inquit, mihi id haud non arriſerit ſatis. Scribit Plutarchus, Ariſtidem quum pro Athenienſibus Græcos ſacramento adegiſſet, inter imprecationes mydros, id eſt ferri ignitas pilas, in mare conieciſſe: ueluti tamdiu iuſiurandum manere apprecarentur, quamdiu latuiſſent illi ſub aquis: id quod apud Sophoclem in Antigone grammatici adnotarunt. Verum ut addubitatio eximatur omnis, ſi qua etiamnum reliqua ſit, ad purificationem ſcribit Proclus, ſulphur adhiberi, & maris aquam. Meminit Iliados primo Euſtathius Euripidis ſententiæ, cuius uſus non peruidit uir meo iudicio aliàs eruditus: nam fluctuantibus uerbis, Poetæ ſenſum perlicit, nec aſſequitur tamen, ut qui in lubrico ſiſtere gradum nitatur. Ex ijs quæ prompſimus, liquere amplius poteſt. Sed & opera eadem enarratur Catullianũ carmen ad Gellium, de profano quodã & inceſto, quod inſcitè nimis ac oſcitanter aut prætereunt interpretes, aut neſciunt.

Quid facit is, patruum qui non ſinit eſſe maritum?
Ecquid ſcis, quantum ſuſcipiat ſceleris?
Suſcipit, ò Gelli, quantum non ultima Tethys,
Nec genitor nympharum abluit Oceanus.

Deus ſummus qua colendus ratione: item dei filius, ac cœleſtes dij, dæmones quoq́ʒ. Cur numeris indita deorum nomina. Pythagoræ ſcita de adorationis ratione. Caput XXIII

POrphyrius philoſophus ſingularis libro ſecundo De ſacrificijs & dijs atq́ʒ dæmonibus, Sapienti eſſe notiſſimũ, ſcribit, malos quidem dæmonas animalium oblectari uictimis, inq́ʒ eis futura portendere: deum aũt id genus ſacrificio haudquaquã egere. Qui ſanè adorantiũ perpẽdit mores, id præcipuum, maximeq́ʒ omniũ ſibi gratum ſacrificiũ exiſtimans, rectum inconcuſſumq́ʒ de ipſo iudiciũ, & rebus alijs. Apud cœleſtem diuinamq́ʒ naturã eximia oblatio eſt, Mens pura, & à perturbationibus ſeiunctus diſparatusq́ʒ animus: ne, quod Ariſtoteles inquit, illis conuulſi lãcinatiq́ʒ carmina proferamus Empedoclis, inſcitia adobruti, & nil admodum percipiẽtes, ſcenicorum more. Hinc Plato, Addecere bonum uirum, ait, rem diuinam obire, atq́ʒ intereſſe ſacris: in quibus rurſum malos inaniter allaborare teſtatur. Idem Porphyrius alibi; Deum ſummum ſilentio puro, puriſq́ʒ de ipſo intel-

intelligentijs ritè colendum, præcipit. Oportere nanque coniunctos similesque Deo iam effectos nostram hanc ad Deum eleuationē, uelut sacram uictimam Deo dicare. Filijs autem eius, qui & intelligibiles dij sunt, laudem iam ex ipso quoque sermone putat adhibendam. Scitu uerò præcipuè dignum est: ueteres illos, sanctosque planè uiros, nec probri unquam fere compertos, uelut primitias numinibus ex contemplatione quoque ipsa dedicasse: ceu attestarentur, illam nobis superna contributam largitate. Cuius usus ad salutem ueram sit omnino necessarius. Proinde Pythagorici, quum in numerorū linearumque scientia plurimum uersarentur, ex ijs aliqua etiam esse dijs dicanda censuerunt. Et ex numeris alium quidem Palladem, alium uerò Dianam, alium Apollinem, rursus alium Iustitiam, alium Temperantiam, ac similiter in figuris. Porrò dijs, quos intra cælum constitutos cernimus, siue ij sint errantes, siue nullo ferantur errore: inter quos Solem Lunamque ueneramur principes, cōmodè sacrari Ignem posse, arbitratur idem Porphyrius, ueluti rem cognatam. Quæ uerò mādet theologus, magnopere censet seruanda, ut animatum omnino dijs immolemus nullum: sed usque ad farinam & mel, terræque fructus atque flores. Animata uerò dæmonibus cōgruere, siue boni sunt ij, siue mali. Cęterum quàm attentè, quàm religiose, quamque ex destinato Deum cōprecari addeceat, optimè omnium monstrasse Pythagoras uidetur: Quum ueneris, inquit, in templum, adora, neque aliquid interim quod ad uictum pertineat, aut dicas, aut agas. Ex itinere pręter propositum non est ingrediendum templum, neque orandum, neque etiam si prope uestibulum ipsum transiueris, nudis pedibus sacrifica & adora. Sunt & alia philosophi eiusdem ad ipsum hoc spectantia, sed obscuritatibus adeo inuoluta, & in Heracliti antrum intrusa, ut Ezechielis principia putes ac finem, aut Geneseos exordium, quæ ante annum trigesimum apud Hebræos nemo legit.

De Hippolyto quædā haud ingrata. Quis Pythia instituerit primus. Apollo Epibaterius. ῥάχος στρεπτός quid: item rhachia. Dyrrhachiū unde. Dysrhachia regio. Arrhachos paliurus cur. Streptos rhachos. Strepte. Rhachitæ qui. Cap. XXIIII

DE Hippolyto Thesei filio in ueteribus memorijs pleraque tum fabulosa, tum ueritatis haud inscia comperit, opinor, uel paulum modo literis imbutus. Quæ mihi se de Græco penu ingessere nuper, iam hinc pergā cæteris communicatum. Lego igitur, apud Trœzenios huic fuisse dicatum lucum, & in eo templum nō absque simulacro & quidem uetusto: ad Diomedem referri omnia hæc, qui & princeps Hippolyto rem diuinam obierit. In Trœzene autem sacerdos est Hippolytus, cum uita prorogatur sacerdotium, & anniuersaria celebrantur sacra. Moris est illud quoque, ut ante nuptias puellæ resectos illi offerant crines. Necatum, equis distrahentibus, non arbitrantur. Cælestem heniochum, nec alium putant. Id quod honoris gratia illi ab immortalibus contributum uolunt. Quin à Diomede astruunt eodem Apollinis templū ἐπιβατήριον inibi esse dicatum, quod in reditu ab Ilio euasisset tempestatem, qua Græcorum afflictæ sunt opes: principem quoque Pythia instituisse certamina. Adnotatum à Græcis, Triptolemi temporibus Pythia primum cœpisse, annis post Orestem propémodum sexcentis. Fingit tamen in Electra Sophocles Clytemnestræ nuntiari Orestem in Pythicis perisse certaminibus: quod ab interpretibus est animaduersum. Proinde excutiant ingeniosi, ecquid aduersus Gellij supercilium tueri hoc exemplo Virgiliū queamus de portu Velino, libro sexto. Et in Trachinijs fingit Sophocles Deianiram Solonis sentētiam proferre, Neminem ante obitum dici beatum posse. Fuit autem Solon Deianira longè posterior. Dicitur uerò hæc dicendi figura anachronismus. Est in Trœzenio agro ad mare pergentibus κότινος, id est oleaster, ῥάχος στρεπτός ab illis nuncupatus. Siquidem quæcunque sterilia, dicunt Trœzenij rhacha. στρεπτὸν uerò cognominant, quoniam implicitis eo habenis, euersus sit Hippolyti currus: alioqui στρεπτοὺς dicunt Græci εὐμεταβόλους, id est facile mutabiles, sed & torques, & in manibus psellia: unde apud Herodotum streptophori & pselliophori, id est torquati & armillati. Vbi uerò Lucianus ait, ἢ ἐλπίζει κάνδυν πορφυροῦν καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, id est, uel Candyn sperat purpureum & streptum aureum: fuit qui annulum interpretaretur. Rhachia autem dicitur petrosus locus, præcipuè littus. Hinc & Dyrrhachio conci-

liatum nomen, sicuti in Dionysium Eustathio placet, ob peninsulæ asperitatem, meminit & Dion. Quo factum, ut in Europa Dysrhachiũ maluerit pronuntiare Alexander: sicuti Illyrici regio Dysrhachia nuncupabatur quandoq;. Epidamni filia Melissa traditur, unde Melissonius locus, ubi cum ea congressus Neptunus Dyrrhachium genuit. ῥᾶχος, id est rhachos, uocant sepimẽtum: unde paliurum arrhachon dici legimus, quia sepibus congruat uehementer. Rhachia, Thucydidi & Atticis omnino littus indicat: Ionibus uero ampotim, id est gurgitem, siue maris reciprocationem, ut apud Herodotum. Græcis prouerbium est, ῥαχίας λαλίστερος, id est littore loquacior. In Græcia item est locus Streptos rhachos ad mare, frequens oleastris: quoniam quicquid redundantis inutilisq; materiæ in olea est, indigenarum uocabulo dicatur rhachos. Fuit apud Epidaurum item Strepte, locus, sed & olea specie intorta sic dicitur. Rhachitas præterea nuncupant Græci malefica ui insignes, quia dissectio prima & magna per tergus spinamq; facta creditur, quod in Aiace mastigophoro Sophoclis interpres scribit.

Super Gorgia & Protagora paucis adnotata quæpiam. De opinione dignum relatu. Cap. XXV

DE Gorgia Leontino & sophiste Protagora in ueteribus memorijs pleraque obseruata non incuriose, adnotauimus: uerum ea nunc transponere, non est consilium. Sunt enim pertrita plerisq;, & in nulla non diatriba recantata sæpius. Quod tamen Aeliani monumenta proxime uoluẽti se ingessit, ad Ceritum tabulas reiecisse nequeo, aut tanquam νόθον, dispunctum confodere: qui mos in carminis Homerici perpẽsione ueteribus Criticis fuit, ut quos nõ probarent uersus, de familia tanquam diminutos capite, summouerent. Igitur olim, inquit, inter Græcos opinione ac gloria celebres habiti Leontinus Gorgias & Protagoras: cæterum à sapientia plane aberant tantum, à uiris quantum deficere saduertimus pueros. Proinde dilucet, arbitror, sæpius opinionẽ nec accurate introspicere, neq; item audire. Ex quo falli eam crebriter, usu uenit: & nunc quidem ad gratiam dicere uel facere, nunc etiam mentiri. Sed hanc partẽ Græce sic Aelianus, ἔοικε γάρ πως ἡ δόξα μὴ πάνυ τι ἀκριβοῦς, μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν. φθέγγεται καὶ πολλὰ σφάλλεται, καὶ τὰ μὲν καταχαρίζεται, τὰ δὲ ψεύδεται. Legimus tamen, Gorgiæ orationes Atheniensibus adeo uisas admirabiles, ut dies quibus essent habitæ, dicerent ἑορτάς, id est festiuitates: ipsas uero orationes, lampadas. Etenim dictionem curiosius figurauit primus, antithetis præcipue excellens, ac isocolis, & parisis, homœoteleutisq;, idq; genus alijs, quæ nũc sane ridicula orationis uideantur scitamenta: tunc nouitate ipsa, & ut loquuntur Græci, διὰ τὸ ξένον, mire grata: ut soli ex omnibus apud Delphos aurea cõstitueretur statua. Hoc patrono, ut Plato uoluit, philosopho succubuit orator. Sed, inquit Cicero, aut non est uictus unquam à Socrate Gorgias, neq; ille Platonis sermo uerus est: aut si est uictus, eloquentior fuit Socrates. Gorgiæ porrò festiuitates, sic enim ipse censet, moderatius temperauit Isocrates, quum is insolentius abuteretur: nam quũ & Thrasymachus numeros orationi adiunxisset primus, sed immodice, tranquillior in eis ac sedatior apparuit idem Isocrates.

De Suadelæ sacello apud Sicyonios, deq; Apollinis templo ibidem. Phouus loci nomẽ. Delta Argiuorũ. Sicyonia, Sicyos, Sicydion. Aegiale, quæ & Sicyon, unde nominis indepta rationem. Aegialos. Acte. Diana πειθώ. de Lynceo, & Hypermnestra. Pyrsos, & deriuata. Lyncea regio, et Lyrcea. Lynceus & Proteus, collyria. Fulminũ genera. Pyrsanides, pyrsophorus, pyros, sceptus, catabates. Diospyros quid. Cap. XXVI

IActatum prouerbij modo inter Græcos animaduerto, οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος: eo fere sensu, præter orationem non esse persuasionis sacellum aliud. Ad hæc, quæ nobis ex Græcorum uiretis floridioribus præcerpta, ut se inter legendum obtulere, nõ censui differẽda. Sunt uero hæc, Apud Sicyonios πειθοῦς sacellum causa eiusmodi fuisse excitatum, etiam si nullum uiseretur simulacrum: quum Pythonem Apollo & Diana peremissent, Aegialem petere institerunt, καθαρσίων εἵνεκα, id est ut expiarentur. Cæterum ubi inter eundum exterriti forent uehemẽtius, eo fere loco, quem ex euentu φόβον dixere, hoc est terriculum, in Cretam diuerterũt ad Carmanora. Mox autem in Aegialenses crassari morbus cœpit

pit, consulti cecinere uates, placari oportere Apollinem Dianamq́. At illi pueros septem, ac fœminei sexus totidem uirgines ad fluuiũ emisere Sytham, suppliciter deum deamq́ apprecantes: qui leniti ijs Acropolin, quæ tunc erat, feruntur repetisse, locusq́ ad quem adiere primũ, Suadelæ sacellum habuit. Insequentibus quoq́ annis idem seruatus supplicandi ritus, in Apollinis festo flumẽ Sytham petentibus pueris, deosq́ ad πίθους sacellum adducentibus, mox uerò reducentibus ad Apollinis templum, quod in foro uisitatum quandoq́ fuisse, auctor Pausanias est. Vetustum uerò à Prœto extructum fabulantur, quod inibi puellæ furorem desierint. Memorantur & hæc: lanceam qua suem confecisset, inibi à Meleagro dicatam: ubi etiam Marsiæ tibias appensas tradunt. Verũ incendio postea orto, cõsumpta periere omnia: sed mox templum cum statua reparauit Pythocles. Quæ uerò antiquitus Aegiale nũcupabatur ciuitas ab Aegialeo, qui autochthon comparuit ibidem primus, sicuti memorant Sicyonij, & est à Pausania repetitũ, tempestate insequuta Sicyon dici cœpit de regis nomine, quem ex Attica ascitum Lamedon sibi generum adoptarat, filia illi Zeuxippe tradita. Alias Sicyoniam Megalopolitæ cucurbitam uocant, quam Siccyam Indicam uocant nonnulli. Sicyos autem cucumer est, unde forma diminuta Sicydion. Aegialon item uocant Græci littus æquale ac planum: sicuti præcipitem ad mare locum, acten dicunt, id est ἀκτήν. Fuit apud Argiuos ad regionem quam uocant δέλτα, Dianæ sacellum cognomento πίθους. Id ab Hypermnestra excitatum, proditur memoriæ, quum in iudicio patrem reiecisset, à quo illi facessebatur negotium, quòd Lynceo pepercisset, extra quàm proposuisset is. Visebatur inibi Aeneæ quoq́ statua ænea. Nec longè aberat Hypermnestræ ipsius, ac Lyncei monumentum: sed & Hypermnestræ Amphiarai matris. In hac uerò mentione dignum relatu, quod poetarum enarratoribus obfuerit nil: ab Argiuis quotannis festum agi, quod πυρσόν uocent, id est facem: quoniam emensi periculum à Danao Lynceus & Hypermnestra facibus consequutæ salutis è longinquis speculis signa prætulerint. A Lynceo item Lyncea regio nuncupata, quam mox Lyrco incolente Abantis filio notho, Lyrceam quoq́ nominarint. Apud Aeginetã Paulum collyriorum cognomina sunt Lynceus & Proteus. Pyrsum uerò, ne quid prorsum quod frontem contrahat, reliquum fiat, nunc facem dicunt, nunc quæ facibus dantur signa, uel ignibus quouis modo. Sunt etiam nymphæ, Pyrsanides quæ dicuntur, id est πυρσανίδες. Pyrsophorum uas nuncupant grandius, cui succensa imponerentur ligna: signat & λαμπαδοφόρον. Amphipyron Dianam in Trachinijs uocat Sophocles, quæ facem utraq́ gestet manu, quod eadem sit quæ Hecate. Pyrolophos, id est πυρολόφους, lora uocant ab ustulatis recisa corijs. Pyros, id est πυρός, fulmen est quod præster item dicitur, quod inoritur spiritu deorsum lato succensoq́: sicut sceptus, qui & catabates, spiritu ignito crassescente. Helicias uertigines facit per crassitudinis media & humectationis, aeris densitate intrusus. Diospyros uerò est lithospermon Dioscoridi & Plinio, ut putat Hermoleos. Iouis flammam interpretatur Theodorus, quum Iouis triticum debuisset, quando & plebecula Solis granum dicit.

Lampadum festa Athenis & Corinthi ac Neapoli. Hellotia Minerua, & festa Hellotia. Phausterius Bacchus. Qui sint Lamprophori & Lampimones. Lampias. De Lampria, & Panathenæis, quæ & Athenæa. Lampuris quid. Cap. XXVII

LAmpadum, siue facum certamina, fuisse Atheniensibus tria, uideor obseruasse in libris, tribus dicata festis: quorũ sunt nomina, Panathenæa, Hephestia (quorũ meminit Herodotus) Promethea. Scribit uerò Ister, Athenienses primum faces Vulcano fecisse, ignis primitus reperti ratione, ac mortalibus communicati. De Prometheo id comperi amplius, quod obseruauit Pausanias quoq́, esse utiq́ in Academia dicatã illi aram, unde lampada succensam gestantes currendi in urbem initia auspicẽtur. Certaminis lex est, toto cursu inextinctam seruasse facem: siquidem quum flamma perit primo, & uictoriæ spes. Præstò autem secundus est, cui si itidem extinguatur, eo reiecto, subit tertius ac deinceps. Nemini prorsum uictoria relicta, si omnibus lampadum interextincta flamma euanuerit. Celebrabatur & Corinthi agon Lampadodromicus, in quo currerẽt iuuenes cum facibus in Panagyri Mi-

neruæ sacra, quam Hellotiam uocant, sicuti festa Hellotia, de paludis apud Marathonem nomenclatura, quæ dicitur Græcis ἕλος: uel quod Pegasum dea freno compescuerit, quod ἑλεῖν dicunt: aut ab Hellotide puella cum Eurytione sorore ab Doriensibus Corintho capta, in Palladis templo exusta, unde grassante pestilentia, ex oraculo placatis puellarũ manibus, datum deæ cognomen. Phausterium putant Bacchum cognominari, quia cum lampadibus καὶ μετὰ φανῶν eius celebrentur mysteria. Quanquam alij ad uini calorem malint referre. Scribit porrò Siculus Timęus, Atheniensium nauarchum Diotimum appulsum Neapolim ex oraculo Parthenopæ rem diuinam obisse, ac cursum peregisse lampadicum, quem mox quotãnis celebrarint Neapolitæ. Auctor historia sexta Herodotus, ab Atheniensibus coli Pana sacris annuis, & lampade. Hæc breuiter præflorasse ex ueteribus memorijs, nullum fuerit dispendiũ operæ, quando ijs non parum sensa iuuantur poetarum, quorum non uulgaria eruditio sæpe carminibus inserit, quæ haud facilè assequare, ni librariam supellectilem diurna uersaris manu, nec nocturna minus, uel ultra satietatem: ut scias elementarios, uel ἀναλφαβήτους quoq; nullo posse cõcoqui stomacho, dum sibi Herculis cothurnos inducunt subinde & in harena haudquaquam sua colludunt. Inde est & Varronis illud, Non cursu lampada tibi trado. Verum ut superpondij non desit aliquid: apud Aristophanem λαμπαδοφόρους animaduerto dici λυχνοφοροῦντας, id est lychnum gestãtes: ita enim scribit, οἱ γὰρ ἄνδρες ὥσπερ λαμπαδοφόροι ὄντες, ἀποκεκύφαμεν. Lamprias Plutarchi Cheronei filius πίνακα conscripsit, id est indicem eorum quæ literis mandata à patre forent in Græca & Latina historia. Lampias uerò nunc sol dicitur, nunc lumen. Lamprimon, id est λαμπρείμων splendidè indutum significat. Sed illud fortè retulisse præstiterit, Panathenæorum celebritatem ab Erichthonio Vulcani inductam primò, quum uicatim disiectũ Atheniensem populum in ciuitatem euocasset, quòd insequentibus annis amplius impleuerit Theseus. Dicta prius ferunt Athenæa, duobus generibus: erant siquidem quæ celebrarentur διὰ πεντετηρίδος, id est quinto quoq; anno, quæ etiam magna nuncupabantur: erant & quæ quotannis repeterentur. Lampuris species est uulpis cauda albicante, sed nomine eodem censetur quandoq; ob insitas uafricies Vlysses. Quin & canis apud Theocritum lampurus dicitur, uel à uulpium similitudine, uel à custodiæ peruigili cura, ab λάμπειν & ὠρεῖν, quod custodire indicat: ni ab caudæ flauo colore, lampurum malis inflecti.

Quo pacto Thebanus Ismenias Persarum regem adierit legatus, nec adorauerit tamen. Quibus muneribus affici assuerint ab eodem legati. Dorophoria quid. Cap. XXVIII

ISmeniæ Thebani factum, ut sapiens, & prorsus Græcum circũfertur in primis, & laudatur. Legatione fungebatur is pro patria ad Persarum regem. Eò ubi uentum, ut admitteretur enixius operam dabat. Thraustes erat militum tribunus, simul & admissionum magister, qui ad Ismeniam intuens, ac renidens uultu per interpretem: Nobis (inquit) ò hospes, patria lex est, ut regis cõgressum affectans, non prius confabulandi fiat compos, quàm illi cultum exhibeat adorationis. Quòd si per te ipsum grata tibi functio est, opportunum accõmodumq; est, iam te legi satisfacere: id si recusas, mea licet opera utare: & tibi, etiam si adorationem aspernare, negotiũ omne effectum dabo. Quinimmo, inquit Ismenias, ducas me, percupio. Vbi uerò ad conspectum regis peruentũ, mox annulum detrahens sibi, ad illius clàm proiecit pedes, ac inde celeriter proclinatus adorantis specie, illum arripuit: atque ita consilij uafricia & règi paria facere est uisus, & suæ gentis instituta transgressus minimè est, dedecus eiusmodi haudquaquã ferentis. Quo factum, ut omnium abiret compos, quorum nomine uenerat legatus: immo est de more quoq; donatus amplissimè: siquidem undecunq; adessent legati, muneribus affici à rege assuerant. Ea uerò ferè genus hoc erant. unicuiq; argenti signati, quod ἐπίσημον nuncupant Græci, Babylonium talentum, phialæ argenteæ talentorũ duorum indicatura. His accedebant pselia, item cum acinace, ac torque, στρεπτὸν uocant: nec medica deerat stola, id est μηδικὴ στολή, quam dicunt dorophoriam. Congruit uerò huic potissimũ loco illud quoq;: quem Persarum admitteret rex, solitum plerunq; apicis insigniri auctoritate, quo honoris argumento

in regiæ participatum mensæ ueniebat. Et meritorum apud Persas ad suadendum, dicendasque in concionibus sententias ora panduntur. Quod Antonius, Constantio imperante, quidam ex mercatore opulento rationarius apparitor, quum transfugisset, assequutus: non contis, nec ramulo, ut aiunt, id est non flexiloquis ambagibus uel obscuris, sed uelificatione plena in rempublicã ferebatur. Nec id omisero: legem fuisse Persis, uti designatus rex, quodcunque fuisset collibitum, ab designante peteret, nec uoto excideret, modo facultatem haberet res.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad uenerandum Baptistam Egnatium Venetum, presbyterum, & oratorem clarissimum, Præfatio duodecima.

QVum forem chalcographis mox paulo libellos nostros Antiquarum lectionum iam affectos, formis excudendos traditurus, necdum Venetias appulissem: uixque te, uir doctissime, uisum aliàs semel aut bis omnino de facie nossem, fama tamen celeberrimi nominis permotus mecum ipse conceperã, per epistolam operi iam ad umbilicos perducto, mittendoque manu, insertam tuæ beneuolentiæ auspicia captare: ut qui esses eisdem quibus nos, initiatus literarum sacris, nec liuidulæ mentis labecula, uti assolet, ac cecinit Hesiodus, uel minima litus dicereris obscurior. Quo sanè argumento, rem mihi (quod dicitur) prorsus factam, non difficilis erat coniectatio. Sed enim postea quàm tecum in amplissimo diui Marci foro sum congressus, eam tibi adesse interiorum literarum scientiam animaduerti: eam, quod egregiè sum admiratus, quando nil rarius, animi tui synceritatem, & minime in aliena gloria corrugatam frontem, & quod sequens est, probitatem, præsigni iunctam diuinorum curæ perspexi: ut quòd nisu haud ita magno petebam prius, & opera (ut sic dicam) parerga, nunc ὅλῳ τῷ ποδί, immo & animi tota ui putem uendicandum. Quin etiam meum hoc institutũ abs te digrediens retexi statim, ac tu, quo soles, uultu liquidè sereno mihi adnuere es uisus. Accipe igitur, mi Baptista, Lodouici tui munusculum, non psyricum omnino: quoniam pro uirili tuæ uirtutis gloriam circumferimus, inque æuum protollimus, ac bonarum artium studiosis uidemur ostensuri, esse, quod nostris gratulentur temporibus: quæ uiro multa in literis claritate, & moribus exactissimis fuerint cælitus insignita. Momenti nec minimi, aut tralatitij illud quoque, Visum iri me, dum priuatim operis mei partem tibi nuncupo, dicoque, ac ad legendum lacesso, ex doctorum decurijs neminem unum reiecisse, etiam si Persius est is. Nec prorsum, quod ille fecit, Tarentinis uel Consentinis scripsisse. Quam rem & lucubrationum nostrarum initio sum uisus abũdè prolixeque testari: sed Accio idem, quod Titio ius sit apud me. Ipse uero sic statuas uelim, Esse me tibi tam deditũ, quàm qui maxime: proinde, si qua in re tuis rationibus opera nostra fieri melius potest, omnem me subiturum aleam uel summa alacritate, iam hinc certius tibi pollicearis, licet. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DVODECIMVS.

Veterum ſacrificia cuiuſmodi fuerint. Initia quid,& unde. Quid proprie Thyſia. Ture quando libari cœptũ, & quæ origo turis. Lucos colendi, & arbores quæ ſit ratio. Lucucus. Quis immolarit animalia primus. Soli cur dicentur boues. Epitheta ſacrificia, & epithetę epiſtolæ. Canchrydia, canchrys, cachrys, cachryophoræ arbores. Iupiter cur Telius. Epibdæ quid. Crabus deus. Semnę deæ. Victimarum probatio. Molæ ratio, ſeu prothymatis. Theoxenia. Paraſiti qui. Epiſition. Epiſion. Chernips. Callimachi ætia. Vocabula plura ad rem diuinã pertinentia. Ritus ſacrorũ uarij. Hippades quid, & Appiades. Plinij locus diſcutit̃. Templorũ ſtatuæ in quam ſpectarent partem. Adoniorũ ritus. Stephanephorus magiſtratus. Choopotes Dionyſius. Montes omnes cur dicant̃ Iouis, necnon Hermæa. Ca. I

POSTEA uero quàm in ſacrificulos ritus paulo ante uolentes incidimus, rem latius exſequemur: flores modo rerum, quod & in cæteris facere conſilium eſt, præcerpentes. Illud autem primum, quod ſecundo Legum ſcribit M. Tullius: Nil melius in uita hominum Athenas excogitaſſe, illis myſterijs, quibus ex agreſti immaniq; uita, exculti ad humanitatem & mitigati ſumus, initiaq; ut appellantur, ita re uera principia uitæ cognouimus. Thyſiam putat Porphyrius, dici propriè, quæ ex herbis fiat dijs, litationem: ſiquidem initio rerum, quæ cæleſtibus oblata ſint ſacra, non myrrhas ait fuiſſe, non caſias, non item crocum: ſed herbam uirentem, ueluti terrenæ potentiæ progerminantis primitias quaſdam, manibus offerebant. Quippe arbores ante animalia fuiſſe à terra productas: herbas uero etiamnũ ante arbores ipſas. Igitur ex herbis integras quaſdam ſumentes cum folijs & radicibus ac fructu ſimul concremabant, eaq; exhalatione ac fumo dijs litabant. Quamobrem ab ea quam facerent exhalatione, quam thymiaſin Græci dicunt, thyſia quoq; deflexa eſt: proinde ſanguinarium cultum, non recte ea nuncupatione cenſeri. Scimus porrò ueteres Romanos, ſicuti annis centum & ſeptuaginta, dei ſimulacra excitaſſe nulla, quod nefarium ſit, illũ omnia ſupereminentem arbitrari ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον, ita ex Pompilij præſcripto ſacra obiſſe ἀναίμακτα, id eſt citra ſanguinem, farina modo adhibita, uel libis, aut rebus omnino uilioribus: quod reſipit πυθαγορικὴν ἁγιστείαν. Ture prolibari cœptum primò, Græca prodit fabuloſitas, poſtea quàm iuuenis Libanus, qui eſſet cultus diuini perſtudioſus, in turis eſt demutatus froticẽ, qui & inde Græcis nomen ſit aſſequutus. Nam & làchryma, Galeni aſtipulatu, libanotos dicitur. Ex ijs porrò fontibus propagatum cõtenderim, ut arbores quoq; ueluti numinum cenſerentur templa: & ſimplicia rura priſco ritu deo præcellentem arborem dicarent, nec auro uel ebore fulgentia ſimulacra uenerarentur magis, quàm lucos: in quibus & ſilentia adorarent ipſa: puto, quia ſummatem deum ſilentio (ut prætexuimus) adorandum, priſca cenſuit theologia. Lucucos utiq; ſunt qui luci cuſtodes interpretentur. Eò certe progreſſa res eſt, ut tum numinibus ſuis dicatæ arbores perpetuò ſeruarentur: tum alicubi, ut apud Indorum pleroſq;, numinum colerentur uice. Quin & Syluanos, Faunoſq;, & id genus numina alia, ſyluis perinde ac cælo attribuerent. Ioxidas in Caria Plutarchus ſcribit, patrio more aſparagum non comburere, ſed uenerari plurimum, ac colere: ſicuti ſtœben quoque: ea uero herbæ ſpecies, tobion apud alios nomen habet: ſtipam etiam Latini dicũt. Facti ratio ſanè ridicula eſt, ac puerilis: qui noſſe cupit, Plutarchum adeat in Theſeo. Apud Athenienſes quoq; aram fuiſſe, Pauſanias ſcribit, quam uocabant διὸς ὑπάτου, id eſt Iouis eximij, ubi animatum ſacrificabatur nihil, ſed πέμματα modo, id eſt bellaria apponentes, uino prorſum abſtinebant. Hic uero ipſe cultus, quo cælites uictimarum cruore placatos uolumus, hominum

num putatur iniquitate pòst multo irrepſiſſe. Miſeratione͂, lachrymas atq; luctum, germinibus terræ defloreſcentibus, offerre, diu ueteris fuit inſtituti. Meliſſea Cretenſium regem Didymus ſcribit, omniu͂ principem dijs ſacrificaſſe, ac ritus nouos, ſacrorumq; introduxiſſe pompas: cuius filiæ Amalthea & Meliſſa, Iouem pueru͂ caprino lacte confouerint, ac melle, unde datus fabulæ locus. Meliſſa uero prima ſacerdos Matri magnæ à patre conſtituta, effecit, ut eiuſdem ſacerdotes ſemper Meliſſæ nuncuparētur. Proditum uero à noſtris eſt: animal occiſum primo à Martis filio Hyperbio, bouem à Prometheo. Bouem certe aratorium immolaſſe, nefas cenſebatur ſummum. Athenienſes autem primos hiſce non abſtinuiſſe uel in cibis, auctor eſt nobis Theon. Vlyſſis quoq; ſocios non temperaſſe, cecinit Homerus: quo ſit nomine indignatus Sol, quippe ut ſolem intueamur, cauſam uideri hoc bruti genus, quia ſit τροφῆς ποιητικόν, id eſt alimenta ſuggerat. Hinc, uti aſſolet, uictimarum enata ſuperſtitio, & ſuæ ſacrificantibus dictæ leges. Vitulum probari, ſi articulum ſuffraginis cauda contingat: breuiore non litari. Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: ſicuti nec claudicante, nec aliena hoſtia deos placari, nec trahente ſe ab aris. Cæſarem uero Tranquillus ſcribit, religionem huiuſmodi co͂tempſiſſe, ac proripiente ſe uictima, nihilominus proſperè pugnaſſe. Vlceroſam uictimam ſacris non adhibebant: nam nec de cælo ſeruabant ulceroſi augures, quòd ſit ulcus, diminutio corporis quæpiam atq; pollutio. Græci moris erat, tauros quidem explorare farina appoſita. Capros uero, ciceribus. Nam ſi guſtare abnuiſſent, concipiebant inde, haud ualere ſatis. Capras uero etia͂ frigida aqua. Nec omnino ſecu͂dum naturæ modum ſe habere, quòd inter libandum iaceret, uelut immobile. Græcum fuit id quoq;, ſi cælitibus rem obirent diuinam, ſic hoſtiæ collum refringere, ut cælum ſpectare cogeretur. Quòd ſi ad inferos ſacra ſpectarent, terra͂ inſpiciens immolabatur. Quod priore diximus loco, nuncupatur αὐ ἐρύειν, id eſt retrò trahere. Coxas porrò cum inguinibus, cniſſa, quam & cniſſarion dicunt, id eſt pinguedine operientes comburebant: cenſebatur enim pars hæc pretioſa in primis, tum inceſſus ratione, tum quia indidem ſe promit genitale ſemen. Apud Delphos nullum reddebat͂ oraculum, ni ab imo tota prorſum uictima contremuiſſet, atque inter immolationis ritum membra omnia uibratius forent agitata: neq; enim, ut in alijs, ſufficere capitis commotionem, ſed omnibus oportere partibus quati cum tremore, ac criſpante ſono. Animalia ſacris non incongrua uocant Græci artia & atoma, id eſt integra inſectaq;, item μὴ ἔμπηρα, id eſt non decurtata immutilataue. Solon uero ἔμπηρα nuncupauit ἀφελῆ. Sacrificiorum autem alia (ut nec hoc prætereamus) dicebātur epitheta, quod relatu equidem cenſui dignum, quæ patria non erant: ſicut item feſta epitheta, uelut dicas adiecta appoſitaq;. Meminit in Areopagitico Iſocrates: nam & quæ Areopagitæ iudicabant, ac patria non era͂t, eodem cenſebātur nomine: quod ex Lyſia manifeſtum fit, qui etiam epiſtolas nuncupat epithetas, in Oratione contra Thraſybulum. Sed non alias intelligit, quàm quæ cuipiam dentur ad alium perferendæ: nam dicere moris erat, ἐπέθηκεν ἐπιστολήν, id eſt dedit, ut apud Demoſthenem. Sed ad rem: alia dorophorica nuncupabantur, alia apolytrotica, alia dialectica, item quædam apopleſtica: ſunt & quæ athyta uocantur, id eſt ἄνευ θυσιῶν, id eſt ſine ſacrificijs. Ad quæ Plautinum illud reſpicit,

Sine ſacris hæreditatem ſum adeptus offertiſſimam.

Theoxenia feſtum dicebatur, omnibus ſimul dijs ſacrum. Polemon apud Athenæum, Sancitum, inquit, apud Delphos eſt, qui in ſacrificio Theoxeniorum Latonæ gethyllida maximam intuliſſet, de menſa partem caperet. Latini Communicarium appellant diem, & Pandicularem, in quo dijs omnibus pariter diuina res fiat. Quæ uero ante ſacrificium fieri conſueuere, prothymata uocantur, ut eſt uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcu͂q;, ut ſiligo, uel etiam placentulæ. Prothymata dicunt οὐλοχύτας, id eſt hordeum ſale conſperſum, quod ante ſacrificium aris infundebatur. Erat autem augurium futuræ frugum fertilitatis, uel ut diuinæ bonitati gratos ſe oſtenderent, quòd deſitis glandium cibis ad mitiorem perueniſſent uictum. In quo uſui deſeruiſſe primò hordeum, uetus opinio eſt, unde illi nomen apud Græcos: nam dicitur Crithe, παρὰ τὸ διακρίνεσθαι, quod eo comperto à brutis diſcerni homines, ac ſequeſtrari ſint uiſi. Dicebantur hordea item olæ, unde & ulæ, quia integræ uorarentur, necdum molendi uſu comperto

perto. Inspergebatur quoque sal, non propter naturalem modo fertilitatem, & repetitam in alimonijs gratiam: sed amplius, quia sit amicitiæ symbolum: unde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiæ firmitas. Etenim durationis causa, corporum plerisque pernoscitur sal. Aut quia uelut ex aquis sal multis & fusilibus coit solidum quiddam & unum, sic ex diuerso cōuenientes coalescant animis. Libabatur & uinum, quoniam & ipsum clementioris initium habet uictus: id erat merum, ut significetur mentis integritas à dolo & mendacio seiungenda. Hordea primum molita, inde frixa, Græci canchrydia uocant, & canchryn: etiam si nomenclatura eadem libanotidis quoque intelligitur semen. Cachrys uero pilula est, uti Plinius interpretatur, quibusdam innasci arboribus consueta, quæ inde καχρυοφόρα δένδρα nuncupantur Theophrasto. Sacrificium plenum perfectumque ex sue putabatur constare, tauro, hirco, ariete, uocaturque Trittys: sed Atheniensibus sue tantum constabat, ariete, hirco: sicuti apud Romanos Solitauralia, ex sue, oue, tauro. Prosodia dicebant, quæ adduceretur dijs sacrificia, aut pompam etiam, ἀπὸ τῶν προσόδων, id est à prouentibus. Sed & eo nomine poemata intelliguntur à Lyricis concinnata, quæ in deorum panagyres dicerentur. Dignum uero scitu, Iouem ut perfectę uirum ætatis solitum afformari, cui nil deesset, nilque superflueret, quod ἠκμακὼς dicunt: quo argumento illi quoque τέλεια immolabant. Quin & hac ratione, Iouem opinamur τέλειον nuncupari Plutarcho. Hypeccaustria uero apud Solos, Palladis erat sacerdos: sic nuncupata, quòd pleraque auertendis malis sacra obiret. Hypeccaumata, ignium uocant alimenta, necnon perturbationum fomites, παρὰ τὸ ὑποκαίειν, à suburendo. Crithologos apud Opuntios inuenimus appellatos, quia in ueterum sacris plurimus erat hordei usus, quod crithen dicunt, ut monuimus: proinde colligendis sacrificiorum huiusmodi primitijs præfectum sic instituerūt nominare. Erant porrò ibidem sacerdotes duo: alter, quorū quæ ad deos: alter, quæ ad dæmonas pertinerent, obire solitus. Apud Delphos, hosiotera uocabant qui hostiam immolaret. Sunt uero ibi quinque, quos hosios dicūt, id est sanctos pios'ue, ij per omne tempus cum prophetis perficere multa consueuerant. Epibdas, siue ἐπίβδας dici aduertimus dies, qui festum insequuntur, quos etiamnum μεθεόρτους nuncupant, tanquam epibades uocentur, ac festo inductæ. Alijs tamen arridet amplius, epibdas dici, uelut ἐπὶ δαιτί, per literæ β abundantiā, uelut Sibdam pronunciamus, quæ Sida est. Vel ab ouium mulsu repetito, quod βδάλλειν appellant. Dignum scitu: apud Pindarum signare dictionem hanc futura, quæque consequuntur postea: unde bracteata est illa sententia, ἀντὶ μὲν θνατῶν φρενῶν ὠκύτεραι κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκας δόλιον, τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ' ὅμως. Quibus signat, etiā si grauis irrogetur pœna mox, nihilominus iniustum mortales lucrū præeligere impensius. Phaselitas in Pamphylia legimus, pisciculis sale conditis placare deos cōsueuisse. In primis uero Cabro deo salsamentis item diuinam rem peregisse. Scribit Demetrius Phalereus in commentatione περὶ ἑρμηνείας, Aegyptiorum esse moris, septem uocalium modulata enūtiatione deos collaudare, hocque esse illis tibiarum ac citharæ loco. Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario σπονδὴ, id est libatio, inquit, est uini affusio in id quod immolatur. Thyos autē intelligitur thymiama, quo nomine aromata nuncupantur. Ea Thucydides ἁγνὰ θύματα uocat, id est sacrificia pura, cuiusmodi tus, myrrha, ueluti impura censeantur, quæ sanguinariam habent effusionem cum ànimalium cæde. Prope Asopum, dearum uisebatur templum, quas σεμνὰς dicunt Athenienses, Sicyonij Eumenidas, quarum diem festum annis singulis agunt die una, oues immolant utero gestantes, mulso libant, & floribus utuntur pro coronis, Pausanias auctor. Victimarū carnes theothyta dici inuenio, id ualet, deo immolata. Apud Hieronymū eadem forma dicuntur idolothyta, in Iouinianum. Moris autem fuit ex legis præscripto, ut à re diuina redeuntes domesticis ex sacrificio portiunculam proferrent. Qui colligendo præficiebātur sacro frumento, ut prodidit Crates, parasiti antiquitus sunt nuncupati: hinc & locus in quo id reconderetur, parasition dictum. Vt uero nunc parasitus appellatur, prodijsse primum ab Alexide putat Carystius Pergamenus: sed & apud Epicharmum mentio est. Quin ante omnes parasitum induxisse Homerus animaduertitur, quem appellasse φίλον εἰλαπιναστὴν uidetur, id est amicum mensalem. Veteres poetæ parasitos dixere colacas, id est adulatores. Alexis duo

duo parasitorum genera facit: cõmune unum: alterum uero semnoparasitum dicit, ex satrapis ducibusq́. Vtrisq́ tamen unum incumbere adulandi studium. At Sinopeus Diodorus facete admodum artes reliquas non à dijs, sed à sapientibus excogitatas uiris, dicit: uerum parasiticam esse Philij Iouis inuẽtum. Sunt qui parasitos item episitios nuncupent: dicuntur autem eo nomine, qui cibi modo gratia subseruiunt laborantue: nam & episitia uocamus, quæ in alimoniam dantur. Auctor item Plutarchus est, Solonis censeri proprium, τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, quod ipse inquit, παρασιτεῖν uocauit. Eundem uero epulo non adhibebat sæpius, cui autẽ admitti contigisset, si forte abnueret, plectebatur: quod superbi foret, ac publica despicatui ducentis. Criton comicus, inquit Athenæus, Delios uocauit parasitos Phœbi. Ex quo & Martialis de Latino Mimo,

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi,
Roma sui famulum dum sciat esse Iouis.

Epision uero est muliebre pudendum. οἰκόσιτον appellant, qui citra ullam mercedem ciuitati operam præstat. Sicuti sitocuros, inutilis intelligitur, ac frustra connutritus. Ad sacrorum porrò morem pertinet illud quoq́, expurgari solitos adeũtes inspersionibus aquæ, in quam torrem ex altari, ubi rem diuinam obissent, prius restinxissent, quæq́ chernips diceretur. Orgeones dicuntur, qui deorum honori aut heroum conueniunt: nam ὀργιάζειν, sacrificare est, uel quia ὀρέγουσι τὰς χεῖρε, id est protendunt manus, uel etiam quia in orgadibus & nemoribus sacra obirent. Sunt autem orgades, montanæ regiones & incultæ. Hippadas legimus quãdoq́ dicta sacrificia Athenis, quæ mitterent, qui uocabantur ἱππεῖς, id est equites. Nam Atheniensis populi tres erant partes: pentacosiomedimni, ab agrorum quos colerent, mensu ita nuncupati: equites, potentia inferiores, sic dicti, quòd si usus ita ferret, equos alere singuli possent: thetes autem, id est θῆτες, tertium tenebant ordinem, qui ad magistratus non admittebantur quidem, à iudicijs tamẽ & concionibus non reijciebantur, ut non deesset omnino unde ali possent. Illud monitos hac parte rei Latinæ studiosos uolumus, expendant Lynceo (quod dicitur) an huc retorqueri Plinianũ illud ex trigesimosexto libro possit, Entochi Appiades & Hermerotes. Quid Appiades sint, nec dum sibi compertũ, ingenuè fatetur Hermolaus. Hippiadas uero esse statuas mulierum equestres, cuiusmodi Amazonum fuerint, quæ mortaliũ primæ scandere equos sint ausæ, sicuti orator prodidit Lysias. Quid uero si hippadas legẽdum astruas, & illam sacrorum pompam ab Entocho pictura expressam intelligas? Appiadas deas apud Ouidium legimus libro De arte amãdi tertio,

His Venus è templis multo radiantibus auro,
Læta uidet lites, Appiadesq́ deæ.

Et rursum De remedio amoris libro secundo,

Turpe uir & mulier iuncti modo, protinus hostes:
Non istas lites Appias ipsa probat.

Appiadas dici deas interpretantur grammatici, Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, prope Cæsaris forum erectis earũ templis. Nuncupari uero sic ab aqua Appia, quæ in idem deducta forum esset. Nam Epistolarum familiarum tertio M. Tullius per iocum ad Appium scribens, Idq́ me, inquit, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua esse facturũ, quam quidem ego si fortè de tuis sumpsero, non solum Palladа, sed etiam Appiada nominabo. Hippardium uero fera est, ab equo nomen sortita. Deniq́, ut nimio plus tumescens repercutiamus caput, paucula adijciamus modo. Philothytas uocari interdũ superstitiosos aliquos, nullo nõ tempore diuinis rebus incumbentes, ut hac ratione fiant citra nocumẽtum. Magnam fecit iacturã Græcia, magnam & nos post illam, interceptis aut uetustate aut temporũ incuria Callimachi Aetijs, quo opere is multorum, quæ ad sacra pertinerent, ac id genus aliorum causas, principia, & origines (hæc enim omnia, αἴτιον Græcis indicat, quod Latinum uerbum implere nequit) ingeniose rimabatur: quod ex ueterum aduocationibus liquet amplius: sed quod est apud Varronem, Vetustas pauca non deprauat, multa etiam tollit. Addamus illud quoq́, Vlochytas accipi à nõnullis non prothymata, quod diximus, sed ipsa potius uasa, ex quibus Vlæ fundebantur. Vlas uero à partis nomine, quod adnotauit etiã Dion, miscellam intelligunt ex hordeo & sale materiam. Cælestibus, inquit Porphyrius, dijs templa

templa excitabant & aras, terrestribus ἐσχάρας, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autem potestatibus fossas deprimebant, καὶ μέγαρα. Mundo & nymphis antra dicarunt: quin mundum ipsum esse antrum, ab Pythagoreis traditum est: sed & nos alibi commeminimus. Scribit auctor idem, templorum statuas & ingressus Orientem spectasse, uti adeuntes in Occasum conuersi, ac τῶν ἀγαλμάτων ἀντιπρόσωποι, dijs preces affunderent, ac rem diuinam obire pergerent. Aram, ubi res diuina obitur, dicunt Græci βωμόν: sed & eo nomine locum intelligunt, ubi locatur currus, Homero astipulante, ἅρματα δ' ἂν βωμοῖσι τίθει.

Temenos post alia etiam partem indicat, ubi surrectum stat simulacrum. Pronaon, ante templum locum accipimus. Auctores Græci sunt, montẽ quemlibet Iouis dici, quoniam deorum eminentissimo in supercilijs montiũ diuina res fieret. Propterea in Trachinijs Sophocles montis Oetes nuncupat, Ζηνὸς ὑψίστου πάγον, agens de Herculis morte. Traditum & illud à Græcis est, Hermea dici montes omnes, quoniam pastoralis deus sit Mercurius, ac montanus. Priuatim tamen in Lemno mons eo nomine à Sophocle recensetur in Philoctete. Adonia quum celebrarent Athenis mulieres, passim urbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam uisebantur sepulchra, audiebanturq; muliebres planctus: qua re sub classis profectionem contingente, Siculi belli exitialem ciuitati calamitatem coniectarunt nonnulli. Legimus, Themistoclem apud Magnesiam inito magistratu, quem stephanophorũ dicunt, Mineruæ obisse rem diuinam. & festum appellasse Panathenæa, sacrificio item peracto Choopotæ Dionysio, inibi χοῶν celebritatem ostendisse.

Sacrificia esse uelut medicamenta. An deo contingat affectio aliqua, nobis adorantibus. An necessaria sit eius quem colas, cognitio. Quam partẽ spectare adorantes debeant. Mutilatos à sacris arceri. Plinius illustratur. Telos quid, & teletæ. Telestrium. Plutarchi codex emaculatur. Ebrietas in sacris permissa, unde dicatur μεθύειν. Telesphorus. Engastrimythus. Caput II

SAcrificia Heraclitus inter philosophos ueteres non incelebris, medicamenta solebat nuncupare, quoniã præpotentis pharmaci uice à morbis animam expurgent, in hac generatione concretis. Sed ingerit se quæstio theologumena tractantibus, an res diuinas obeuntibus nobis, deo contingat affectio aliqua. Porphyrius quidem suspicabatur, non dæmones modo, sed deos quoq; passione affici nonnulla, quoniam inuocationibus moueantur. Iamblichus arbitratur, deos, non quia inuocentur, moueri ad impertienda hominibus bona, sed sponte nos ad bonum prouocare, nobisq; inuocando conuersis occurrere, ultrò quippiam monstrantes elargientesq;. Supplicationes porrò animum diuino aptum influxui efficere, qui tum ultro, tum facile perueniat, propter diuinam amicitiam omnia connectentem. Quòd si à benefica deorũ cura, ceu à clarissimo solis lumine, abeamus longius, densioribus nos statim tenebris circumfundi: tuncq; iratior dicitur nobis deus, quem tunc demum credimur remollire, si suppliciter ad eundem conuertamur. Lenimentum id genus deo affectionem infert nullam, immò à perturbationibus sequestrat animum. At enim inferat aliquis, Quid, si quod colis, ignores? Porphyrij quem iam aduocamus sæpe, sententia est, Diuinorum cognitionẽ perspicientiamq;, rem censeri proculdubio sacram: inscitiam uero atq; caliginem, prorsus prophanam. Putat hæc propémodum uera Iamblichus item, uerum operationẽ religiosam longè arbitratur intelligentiæ anteponendam, quippe solam hanc censeri perefficacem ad comparandam animæ cum diuina natura deificam unitatem. Siquidem sacrorum, quæ recte riteq; præstentur, eam esse potentiam, ut etiam si minus ea noueris, pio tamen persequaris affectu, nihilominus efficacissima fiant. Neq; enim per intelligentiæ claritatem connecti nos deo, Aliàs nemo non philosophiæ imbutus mysterijs diuinæ ac deificæ compos fieret unionis. Iam illud ueteris fuerit superstitionis, quod in Asclepio Mercurius scribit, Deum adorantes si medius affulserit dies, debere in austrum conuerti: si uero dies sit occiduus, in occasum: si se tunc primum promat sol, exortiua esse spectanda. Quidam ex Græcis ita produnt, Si heroibus rem obirent diuinam, occasum solitos spectare: si dijs, exortiuas partes. quod in Isthmijs significare animaduertit Pindarus. Romanũ uero fuit institutum, adorantes

adorantes circumagi, cælestis uertiginis quadam imagine: uel quòd Aegyptiæ indicāt rotæ, quia in humanis est stabile nihil, ac constans. Magorum plures uitæ præsentis ue lut mancipia, bonisque inhiantes corporeis, corporea excogitarunt sacrificia, uotaque ui-uis stellarum corporibus, uiuoque mundi corpori accommoda, consequuturi inde, quæ exoptarent præcipue. Platonici mundanis dijs sacra obeunt corporea: superioribus se gregatam putant dicandam esse sanctimoniam: principi uerò segregatissimā. quod & Apollonio Tyaneo cōprobatum scimus. Quo autem ritu, quaue mentis pietate ado-rationem obire legitimam in gratiarum deceat actione, is operis eiusdem fine exsequi tur uenustissime: & libro Enneadis quintæ primo Platonicus Plotinus. Verum adijcia mus superpondij aliquid, prius quàm ab hisce digrediamur, ac Plinij locū illustremus, quando libro Naturalis historiæ septimo M. Sergium scribit, de rebus strenuè à se ge-stis orationem habuisse, quum à sacris arceretur, ut debilis. Quippe in nostra item reli-gione magnopere seruatum, sciunt omnes, citra superioris laxationem mutilatos de-minutosque, ac mulcato (ut uerbo Taciti utamur) corpore, sacris non facilè admoueri. Id ipsum et ueteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, ubi de Metello inquit, Sacerdos integer sit. Metellus pontifex quum arderet Vestę templum, dum ra-pit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum, Sa-cerdos non integri corporis quasi mali ominis res uocanda est. Hoc in uictimis nota-tur, quanto magis in sacerdotibus? Sed in libro Antiquitatum secundo Halicarnaseus Dionysius, sacerdotes à Romulo lectos scribit, genere excellētes, simul & uirtute præ stantes, nec tamen inopes, aut corpore ulla ex parte trunco. Dignum scitu, quod adno tatum Egesippo est, Iudæorum excidij primo: Antigonum facto in Hyrcanum impe-tu, aures illi mordicus præsecuisse, ne quando commutatis rebus, reditus ad sacram pa teret perfunctionem. summum quippe sacerdotē haud esse parte ulla deminutū, con-uenit: nec omnino per legem licet, ut mutilato corpore, summo quispiam admoueatur sacerdotio. Illud porrò nec omittendum in mentione ista, cuius auctor Herodotus est, Lybici potissimum fuisse moris, in templis ululare: quod tamen proprium fuisse mulie rum opus, idem innuit, ab illis uerò in Græciam propagatum. Amplius item largiusque rei diuinæ causa inuitare se, credebatur fas: unde & μεθύειν inflexum Aristoteles pu-tat, quòd ebrij fierent μετὰ τὸ θύειν, id est post sacrificium: aut ab μεθίημι, quia curas laxarent. unde & Bacchus, Methymnæus. Quin dapes & conuiuia dictitabant θοί-νας, ab θεός & οἶνος, uelut deorum gratia uino amplius indulgendum foret. Telos item pro sacrificio positum inuenimus. Teletas uerò tum mystica, tum maiora dici fe-sta nouimus, quoniam non citra grandiorem impensam fierent. τελεῖν nanque impen-dere est: unde & qui multa profundūt, dicti polyteles: qui pauca, euteles. Telesterium apud Eleusinem Plutarchus in Pericle, initiandi locum uidetur intellexisse, codicibus Latinis in eo præcipuè interpellatis, in quos sciolorum turba si impingat, nil aliud quàm aures mouet. Teletas quoque, initia uel initiationes in diuinis uocant, quoniam ab logi-cis, ethicis & physicis summum postremumque locum in discendorū ratione diuina ob tinent. Nam τελευταῖα dicunt ultima. Cæterum modo diuerso in nostris literis uocan tur initia, quando hæc dignitate præcedunt, & intendi prima debent. Nam hinc meta-physicen, primam dixit philosophiam Aristoteles. Telesphorus autem ad teletas perti net nihil: colebatur à Pergamenis ut deus, ἐκ τοῦ μαντεύματος sic nuncupatus: quem, inquit Pausanias, Acesion dicunt Epidaurij, Euameriona Sicyonij. Sunt qui τελεσφό-ρον, uatem interpretentur perfectum: aut etiam Engastrimython, de quo alibi plura. di ci & Telesphorus ualet, opportunè fruges producens. Magistratus porrò Lacedæmo nij, τέλη uocant: quoniam illorum pontificij est, rebus finem statuere.

Lachrymarum ratio. Plinij locus declaratur. De oculorū canthis, & thala-mo eorundem. Item metopa quid. Caput III

LAchrymæ, uel (ut alijs magis placet) lacrymæ, in hominis ratione non apud simplex modo uulgus & pullatum circulum, sed apud eruditissimum quemque singularis sunt admiratiōis. Nam Plinius ille doctissimus, de quo persuasis-simum est, indoctos esse, quibus ille non sapit, quum de oculis ageret, ita pro dendū putauit. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ, hinc fletus & rigantes ora riui. Quis

ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Proinde non absurde fecerimus, si in medicorum diuerticula, ut sæpe alias, parte quadam deflexerimus, non altiore modo doctrina, sed & uarietate, ut alibi interfati sumus, legentiũ animis plurimũ allatura iucunditatis. Alioqui uersuram facere præstat multo, quàm in neruum ire, ac ignorantiæ obicibus præpediri. Quum igitur constat propemodum, non esse aliud lachrymas, quàm aquosum humorem ab oculis profluentem, quam habeat is ratione, amplius scrutandum. Sic autem comperimus, in secunda, tertia & quarta digestione humoris superfluitates aquosas secerni semper; siquidem in hepate concoctionis secundæ potestate aquositas gignitur. Eius magna pars cõtruditur per emulgentes uenas ad rhenes. Percolata inde à sanguine ac sequestrata per meatus, qui uritides nũcupantur, in uesicam delabitur, ac egeritur deniq;. Quicquid uero substitit cum sanguine, ut sit eius uehiculum, fertur cum eodem ad uenarũ extrema quæ oculos pertingunt, & inde est lachrymarum materia. Contingit id ipsum & cibi perfectione tertia, quum sanguis conuertitur in humiditatem primam de secundis. Fit & in postrema quum humiditas prima de secundis transmutatur in secundam & tertiam. Obiter tamen sciendum, in cõcoctione ultima duplicem secerni superfluitatem: altera quarum crassior sit, unde proueniant, quæ in corporis superficie uisuntur, sordes. Et insuper narium mucus, aurium quoq; marmorata. Subtilis altera, quæ quandoq; in uaporem, in sudorem alias modicum tenuemq; dilapsa cõmutatur, necnon oculos scandens lachrymis argumentum præbet. Sunt qui ita ratiocinentur, quæ caloris ui in uaporem resoluantur, ignea leuitate hinc ascita, scandere tamdiu ad superna, donec repercussa addensataq; frigescere incipiant, relabanturq;. Id quod in pluuia conuisimus & uasis, quæ ambica uocãt. In humano autem corpore tres agnosci fumidas euaporationes, stomachi, iecinoris, ac lienis, & cordis: quibus tria respõdeant membra item superne, oculorum, narium, aurium: sed narium mucum à stomacho esse, auriũ sordes ab iecinore, organorum indicare situm, sic & lachrimas ex oculis demanãtes ab corde profluere: quando & nobilior rei euentus nobiliorem præfert causam. In dolore autem hasce ubertim scatere, quoniã eius ui plurima secernatur euaporatio: quod agnoscens Homerus quoq; calidas subinde lachrymas pronunciat. Nec omnis tamen dolor sic cordis calorem excitat, ut aiunt, ut qui in eo est, sequestretur humor, sed qui cum spe modo est: hãc enim efficere, ut exiliat cor uehementius, ac laxius fiat. Nec subsultus quilibet hoc effecerit, sed impetuosior, ut in rerum acerbitate: siquidem ubi spes abest, cordis cessat subsultio: quin comprimitur, meatibusq; occęcatis, augescente calore, feruet humor, nec euaporat. Quia uero cordis uehemẽtior commotio hæc in homine fit tantum, quod Aristotelis est tertio De animalium partibus, inde cæteris lachrymarum usus non datur fere. Quod si humectatio quæpiã in nõnullis cernatur, unius functione euaporantia pulmonis contingere, palam fit. Illud obiter adnotaro: doloris magnitudine uitali spiritu in cordis occluso cauitatibus, prefocationem ac interitum consequi sæpius. Semitas uero duas anatomici deprehẽdere, per quas ad oculos lachrymæ surrigantur. Priores loco ueras statuunt, quæ in fronte sunt & temporibus ad oculos productæ: deinde esse intestinos meatus, qui eodem protendantur. Quanquam monstratur & callis tertius, quia profluens humiditas in nares per ossium foramina in oculis desinẽtia, in illos corriuatur. Verum, ut hæc liquidius percipiantur, sciendum est, duos esse in oculis angulos, quos in medicorum Isagogico canthos nuncupat Galenus, & Paulus AEgineta in oculorum uitijs libro tertio, Auicenna almacheni, tempestate nostra medicæ artis studiosi, lachrymalia. De ijs primo De animalium historijs Aristoteles ita scribit, κοινὸν δὲ τῆς βλεφαρίδος μέρος τῆς ἄνω καὶ κάτω, κανθοί, δύω μὲν πρὸς τῇ ῥινί, δύω δὲ πρὸς τοῖς κροτάφοις. id est, pars communis superioris inferiorisq; palpebræ canthus est, quẽ duplicem uterq; habet oculus, alterũ iuxta nasum, iuxta tempora alterum. Cãthorum uero radices inuenio encanthidas dici, uel epicanthidas. Cæterum qui prope nasum adiacent, rhanteres nuncupantur, ab humoris inspersione: aut πηγαί, id est pagæ, uelut lachrymarum fontes quidam: canthos domesticos medici uocant. Canthum ligneum pro uase potorio, in Diogenis mentione aduersus Iouinianum, ni codicum interpellata fides est, nominat Hieronymus. Nam exemplaria sunt, in quibus scriptum comperias

rias, Cauum ligneum. Laertius certe in eadem historia cotylen dixit, canthum minime. Sed ad rem. Anguli uero in tempora uergentes, syluestres à neotericis dicũtur, paropiæ à Græcis, aut uerius parotiæ, quod ad aures proclinentur: sic enim appellat Nicandri interpres. nam paropia nuncupari nouimus, quæ oculos equorum ambiunt coria. Sunt præterea in palpebris iuxta hosce angulos foramina quædam, utilitas quorũ inter cætera est, humectare palpebras: indicio est, humectatio ibi perpetua. Porro, ut quarto De utilitate partium scribit Galenus, per foramina & meatus nasi, qui in canthis sunt, egrediuntur superfluitates, ab oculo ad nares effusę. Illis uero spiramentis superiecta est neruosa caro, quam uocant medicorum scholę lachrymarum frenum: quoniam eo, uelut obice, ab exitu repellitur, ac uelut suffrenatur humoris illuc deflua redundãtia, cogiturq; in nares delabi. Quòd si abscindatur, aut casu aliquo minuatur, perennis fit lachrymarum fluxus. angulorum augumentũ immoderatius eucacida uocãt: deminutionem uerò rhyada: Galenus auctor De morborum differentijs primo. Palpebram Græci βλέφαρον uocant, ut scribit Oppiani interpres, id est ὀμματόφυλλον, uelut dicas oculare folium, παρὰ τὸ φάρος καὶ ἱμάτιον εἶναι τοῦ βλέπους, quòd oculi indumentum sit. Tarphos uocant, unde se promunt pili, dicti blepharides, & ubi coeunt palpebræ. Cauitatem qua coniacet oculus, thalamum appellari tradit, metaphora honesta de thalamo domestico. Quem hoc statuunt ordine, ut primo habeatur loco septum, id est hercos, ubi locantur portæ: mox aula est, inde æthusa, quæ est porticus peristylos soli exposita, unde & nomẽ: postea est prodomus, mox domus & thalamus. Spatium quod interiacet oculis, ratione consimili metopa nuncupari ualet: quando opas Græci tignorũ & asserum cubilia uocant, nostri caua & columbaria: sicut quod inter duas opas est, intertignium, id metopum dicũt illi: sic interscalmium, inter remiges spatium: qua figura dicuntur intercilia item, ac interfinia.

Quæsita non illepida super lachrymarũ item ratione. Cepas syluestres nõ reperiri. Thymus quid. Ceparũ natura & allij. Crommyon unde. Miscelli historia. Myria quæ dicantur. Cap. IIII

Caeterum hac parte curiosior forte quispiam quærat, cur à domestico angulo potissimum lachrymæ fluant? Ratio uerò non alia est quàm in poris, siue meatibus, qui illuc frequentiores feruntur & latiores. Verum enimuero nõ omiserim hac parte illorum sententiam, qui audacius astruxere, Lachrymas in angulis quidem se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus in fine pilorum qui e palpebris promicant, quorum unum in superiore sit gena, in inferiore alterum prope domesticum angulum. Hinc arguta in medium prosilit assertio, Lachrymas ex ira, aut tristitia, aut huiusmodi ęgritudine alia per inferius redundare spiramentum, quia cordis ea sint accidentia. Quæ uerò alia profluant ratione, superiorem habere meatũ, quia euentus causa sit de cerebro. Ex ijs uerò quæ iam copiosius astruximus, Alexandri quæstio faciliorem recipit intellectum. Cur (inquit) mœrentes & lætius ridentes lachrymantur? Mœrentes utiq;, meatuum siue pororum densitate extrudunt quod in ipsis est humectum. ἡ γὰρ λύπη ψύξιν καὶ πύκνωσιν ἐργάζεται τῶν πόρων. hoc est tristitia enim frigiditatem facit & pororum densitatem. Gaudentes uerò ratione diuersa, raritate atq; laxitate eorundem humida effundunt. Hinc illud à Xenophonte promitur rerum Græcarum septimo, οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾷ, καὶ λύπῃ δάκρυά ἐστι. quod est, sic itaq; lætitiæ ac tristitudini cõmune quiddam lachrymæ sunt. Quòd si spiramenta fuerint perangusta, nec lætitia nec mœror ciere lacrymas potest. Expositor uerò noni libri Almansoris, lacrymas quasdam esse uolũtarias dicit: aut ex tristitia, dum fit cerebri constrictio, & inde humecti aquosi expressio: aut ex lætitia, per quam fit cerebri laxatio, & meatuum, indeq; humoris effusio, dum uidelicet circumfunditur calor ad totius circumferentiã, & potissimum cerebrum scandit. Sunt tamen, inquit, etiam lachrymæ quædam ultimam consequentes debilitatẽ omnium oculi uirtutum, & cerebri ac omnino corporis reliqui. Sed propinquis morti hæ plurimum eueniũt, ac deploratis, nec ab expellẽte profluũt uirtute, uerũ ab humoris grauitate ad inferiora nutu suo uergentis, detentoria etiamnum facultate labefacta, ut Galenus interpretatur apud Hippocratẽ. De his crebra mentio in Prognosticis & Aphorismis, siue sentẽtijs Hippocra

tis, & in libro De regimine acutorum. Porrò à curiosis item quæritur, quidnam sit cau-
sæ quòd qui equo currunt, quo contentius cursum equus arripit, eo procliuius lachry-
mas fundunt: & qui pedibus item, eo magis quo se uehemẽtius intenderint. Huius ue-
rò ratio euidens est. aer namq; occursans frigidus est, frigus autem lachrymas mouet:
quippe contrahendo constipandoq; carnem, exprimit humorem. Nisi quis id adstruat
amplius, calor sudorem elicit: τὸ δὲ δάκρυον, inquit Aristoteles, ἱδρώς τίς ἐστι, διὸ καὶ γί-
νονται ὑπὸ θερμασίας ἄμφω ταῦτα, καὶ ἁλυκά ἐστιν ὁμοίως. hoc est, Lachryma autem su-
dor quidam est, quapropter à cõcalefactione utrumq; mouetur, & sudor & lachryma,
salsaq; pariter ambo sentiuntur. Calorem uerò motus sine dubio efficit. Dicat aliquis,
hoc item ictus ratione prouenire: ut enim aduersi flatus oculos perturbant, ita etiã qui
se obiectat aer, quo quis contentius equũ agitat, aut currit ipse, eo magis ictu quodam
molli euerberat ac ferit, quo ut lachrymæ promantur, effici, meatibus oculorum laxa-
tis appulsu eiusmodi. Omnis enim ictus uim aut secãdi habet, aut collidẽdi & contun-
dendi. Ab Alyatte rege ferunt quandoq; Biantem ex septem sapientibus unum esse ac-
cersitum. At is philosophico supercilio tumens, & regiam fortunam tantum non de-
spicatui habens: ἐγώ, φησιν, Ἀλυάττῃ κελεύω κρόμμυα ἐσθίειν. Ego, inquit, Alyatti man-
do cepas comesse. quibus illi fletum esse imperatum, interpretantur eruditi. nam & a-
pud Aristophanem quærit ille ex Dionysio, τί δαὶ τὰ κλάεις; cur fles? Respõdet is, κρομ-
μύων ὀσφραίνομαι, id est cepas olfacto. Cepas uero acriter mordere oculos, & ciere la-
chrymas, notissimum: nam & crommyon inde apud Græcos nomen habet, ὡς τὴν κό-
ρην ποιεῖν συμμύειν, quod pupillam comprimi cogat. Huius uero ratio est, inquit Peri-
pateticorũ princeps, quia quòd lachrymas mouet, mordax esse debet, humidũ quoq;
& lentum: quas ob res etiam oleum lachrymas excutit, quamuis leniter mordeat: sub-
iens enim irreptansq; suam ob lentitiam atq; tenuitatẽ dolorem mouet, ac perinde hu-
morem tabificat. Cepe uim eiusmodi sane habet, ut quod & humore & uapore sit cali-
do, tenui & lento. Itaq; admotum eo, quòd uapor eiusmodi est, humorq; tenuis com-
meat, lachrymas mouet. Quumq; editur transmissa respiratione, itidem facere potest.
Quin & cepis oblædi mentem, proditum quibusdam est: medicæ uero scientiæ pror-
sum coryphæus Hippocrates uisu potius quàm esu commendabiles facit. In quo illud
adnotarim obiter obseruatũ eruditioribus, syluestres cepas haberi nullas: proinde ab-
errare, qui apud Aristophanem thymum syluestrem accipiant cepam: quod animad-
uertens Sudas, θύμος, inquit, εὐτελὴς βοτάνη. Allium uero calidum quidem est &
acre, & humoris aliquid continens, sed lentum non est: itaq; lachrymam mouere non
potest. In ratione lachrymarum obseruatum illud quoq; est, Quas ex mœstitia profun-
dimus, ferè calidas esse: quas uero ex oculorum morbo, frigidas. Quippe quod inco-
ctum crudumq; est, frigidum sit, necessarium propemodum est: calidũ uero quod con-
coctum. Languorẽ uero omnẽ ex cruditate proficisci, nullum dubium est, quod quum
lachryma cruda in ijs sit qui ualetudine oculorum laborant, non immerito frigida est.
Hinc medici sudorem frigidum, argumentum esse grauioris morbi coniectant: calidũ
contrà, decretorium esse & salutarem. Quum enim uacans materia multa est, satis à ca-
lore intimo percoqui non potest: itaq; frigidam esse necessariũ. Quum uero pauca est,
plene à calore uicta percoquitur. Morbos autẽ uacantis materiæ copia prouenire, ma-
nifestum est. Præterea ne quid per incuriam quod ad rationem hanc spectet trãsiliam,
id quoq; in literis inuenio, In timore lachrymas non fieri: quia repente humores ac spi-
ritus retrahantur ad cor. Prorumpere autem in ira iam augescente ex agitatione uehe-
menti, & cõmotione ac humorum expansione ad exteriora, quum magis magisq; dif-
funditur calor. Porrò ubi inconniuentibus oculis quippiam cõtuemur, hæremusq; in
uno fixi obtutu, plerunq; sese promunt lachrymæ, oculo (ut credunt) intentione nimia
debilitato, & nonnihil tum à lumine, tum ab obiecto læsa acie, deniq; musculis diu ita
fixis atq; protensis, facilior est humori exitus. Ridentium deinde lachrymæ frigidæ ui-
dentur, quia calor tum maxime per faciem diffunditur, prorumpentes uero lachrymæ
quum aliquanto minus habeant caliditatis, dum manant frigidæ omnino uidetur. Vi-
nolentorum lachrymas iucunditatis afferre plurimũ, liquet, ratione maxime illa quod
euidens ebrijs sit lenimentum, si copiosius effundant redundantẽ in capite humorem.

Cerebrum

Cerebrum quippe uini oppletur uaporibus: ac eo nomine, molesto item grauatur onere, quòd profusis lachrymis fit subinde leuius, & inde uoluptas in fletu uinolẽtis iucunda. Ad lachrymarum rationem nõnihil spectat illud quoq;, ex historia quæ de Miscello est, cui redditam ferunt sortem ex adytis: Conditurum eum ciuitatem, ubi in serenitate ipsum excepisset pluuia. Id nunquam futurum, coniectatũ ab eo est, ob rei absurditatem. Quum tamen in Italiam appulisset, ac maxima euentus fluctuaret incertitudine, assedisse illi pellicem uberius flentem, mœstamq;. Id conspicatus Miscellus, finem habere oraculum suspicatus, ciuitatem condere adortus est. Illud postremo auctarium fuerit, ac uelut assumentum, sed non panni, uerum ex Eustathij thesauris, quæ digna luctu sint, dici à nonnullis μυεία, si penultima accentiunculam seruet, ἀπὸ τοῦ μύρεσθαι, quod lugere est, unde μορμύρειν, quo aquarum signetur strepitus, & inde clauthmyrismus.

Oculi uitia. Cur in occipitio non sint oculi constituti, nec collum nobis datum uersatile. Aulopi qui sint: aula item. Camptaulæ, pithaulæ, aulisci, ualona, mauliæ, aulici & curiales, aulões, pseudaula, pseudoportus. Coracina sacra. Opuntij qui. Phthisis in oculo quid, & atrophia: atrophon, & mydriasis, amaurosis, amblyopia, & alia id genus. Bulbus oculi. Distichiasis. Coracinus unde. Coraxis color. Laodicensis lana. Hieronymi locus explicatur. Eutrophon. Euernes. De aprorum ceruorumq; lachrymis interim. Vertiginosi. Cap. V

QVanquam de oculorũ ratione alibi copiose, ac nunc quoq; uellicatim disseruimus, nihilominus ubi se dignũ obseruatione quippiam, dum mutos consalutamus magistros, ostentat, quin id publico bono mox excerpamus, facere nequimus. Sicut & hoc in primis, esse tuniculæ oculi, quæ dicitur rhagoides, uitium, quod proptosin, id est πρόπτωσιν uocant, tanquam procidentiam, erosione proueniens, aut scissura ceratoidis. Id si minutum sit, ac muscæ capiti persimile, μυοκέφαλον καλεῖται, id est nuncupatur myiocephalon: si maius paulo, acini uuæ amplitudine, σταφύλωμα: si maximum, ut uel palpebræ superexcidant, μῆλον id est malum: quod si obdurescat calli imagine, tunc uero etiam ἧλος cognominatur, id est clauus. Sed nec illud cõtemnendum, ex Auicennæ interprete primo Canonis: Ambiguitatem, inquit, forte moueat studiosius rerum naturam expendentibus, cur nostri corporis artifex in occipite itidem oculos non censuerit collocandos, uel saltem collum attribuerit uersatile, quod in grue uisitur ac ciconia. Cæterũ hæc uix effici potuisse, ex partium proprietate conijci potest: siquidem oculi naturam esse humectam, uidendi exigebat ratio, & proinde neruos itidem ipsius à parte cerebri præmolli initia ducere, necessarium fuit: his uero aduersa capitis esse rationis contrariæ, nemini ambiguum. Dura siquidem esse oportuit, propter nucam & neruos motibus destinatos indidem oriẽtes, quamobrem colligi manifesto, opticos inde neruos duci, minus potuisse. In colli uero circumactu non parum discriminis affuturum, amplius perpendenti patet, minimo momento uertebra luxata. Propterea firmitatis consilium in artificis mente uim habuisse maiorem. Id ipsum duodecimo De utilitate particularum significat & Galenus. Sunt & ad oculos pertinentia, quæ citra rationes physicas de grammaticis mutuemur. Oppianus Halieuticon primo, piscium quosdam αὐλωπούς, id est aulopus nuncupat. Interpres exponit, ἔχοντας ἐπιμήκεις ὀφθαλμοὺς δίκην αὐλῶν. id est, oculos habentes oblongos quadam tibiarum imagine. Cuiusmodi pagurorũ oculi sint, necnõ astacorum, quibus proprium est, forinsecus oculos obtrudere inspectãdi causa. Verùm est quod adnotemus parte hac fusius, ut quæ astruuntur, ampliter ubertimq; percipiant, qui modo non sint analphabeti, sicuti dicere consueruntt Græci: aulam nuncupari animaduerto primo locum, qui perflatum habeat. Nam hoc nomine semper apud Homerum hypæthra, id est subdialia intelliguntur, ubi esset Hercei Iouis ara. Vnde διαυλωνίζειν dicimus, quum utrinq; perflatur regio aliqua, ex quo de AEolo Virgilius,

Illa se iactet in aula AEolus.

Sicut non indignum, qua erumpat in mare Peneus inter Ossam & Olympum, dici historia septima ab Herodoto Aulonem, à Plinio conuallem. Angusta ad mare loca in

Trachinijs Sophocles, Aulonas ποντίους uocat. Sed & mare angustum oblongumq́, id est στενόμακρον, dicunt Aulonem Græci. Quos uero aulicos dicebant priores, in Philologiæ nuptijs Martianus peruulgato nunc uerbo etiã curiales nuncupat. Vt inquit, post membra corporea deorũ fierent curiales. Aulos uero dicitur tibia, per quam item commeat spiritus. Sed & figura quælibet in rectitudinem productior uti est stadium, & sanguinis torrens è naribus. Camptaulas intelligunt apud Vopiscum, qui flexili tibiarum cantu utãtur: sicuti pithaulas tibijs quodammodo persuadentes. Aulicam suauitatem Martianus tibialem intelligit. Fuere Athenis quoq; sacri quidam Aulones, meminit cum Philochoro Thucydides libro quarto. Sunt item Galeno Therapeutices quarto, clysterum aulisci: ἐνιέναι τε, inquit, τὸν αὐλίσκον τοῦ κλυστῆρος εἰς τὴν ἕδραν ἀπὸ τυδλείως, οὐχ οἷόν τε χωρὶς τῆς τοιαύτης ἐνδείξεως. Aulonem quoq; scribit Theophrastus campum dici amplissimum & pulcherrimũ inter Libanum & Antilibanum. Strabo denique, quam modo Valonam dicunt, Aulonem nuncupat. Sed de eius nomenclaturæ locis aliquot plura Stephanus. Apolloniam, cuius adhuc extent uestigia, sunt qui Valonam arbitrentur. Maulias inuenio gladios nuncupari, tanquã ὁμαυλίας: quia insimul pernoctent, immaneantq́ milites, quod αὐλίζεσθαι dicunt. Aulas porro nunc pro regijs usurpamus, quod ante se loca habeãt subdialia & ampla. Pseudaula, quę ueram mentitur aulam: sicuti pseudoportus sunt, uelut cæci quidam portus. Ratione eadem nuncupantur pseudoporticus. Et omnia demum quę ad imitationẽ fiunt, ac temporarium præbent usum, non principalem, id sibi cognomentũ asciscunt, quod ex Vitruuij liquet architectura. Ex eodem uero Oppiani interprete illud item est, coracinũ piscem dici παρὰ τὸ κορὸν τὸ μέλαν, id est à uocabulo nigredinem significante, unde etiam trahatur corax, id est coruus: qui tamen ætatis initio minus nigricans est, quũ cælesti rore pascitur, ut scribit Cassiodorus, & propheticus perdocet Psalmus. uel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰς κόρας, id est ab assiduo pupillę motu. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstarẽtur, siue is intelligatur coruus, seu eius nomenclaturæ deorum mutorum unus. Scitu non indignum, esse ab eruditis obseruatum, ubi Palladius scribit, Coracinam picem aduersus arborum formicas pollere: reponendum, coracinum piscem: & id ex agricolationis magistris in Græcorum scientia. Est colorum unus item coraxis nomine, cuius libro duodecimo Strabo commeminit, in Laodicensis lanæ præconio, cuius mollicíem uel Milesia præstantiorem admiratur. Nec pręterijt libro octauo Plinius. Propterea in Iouinianum Hieronymus: Nunc lineis & sericis uestibus, & Atrebatum, ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Qua tamen in parte sunt, qui linea intelligant indumenta Laodicensia. Cæterum illud grauioris operę fuerit, quod dum ista commẽtaremur, ex Plutarcho ingessit se nobis ex libello, in quo euentuũ nõnullorum rationes promũtur naturales. Vnde inquit, fieri putandum est, quòd aprorum lachryma dulcis agnoscitur: ceruorum autem amarulenta, salsaq́? An in calore ac frigiditate causa statuetur? Frigidæ utiq; naturæ ceruus est, calidæ uero aper & igneæ, proinde fugæ mandat ille præsidium, in inuadentes ruit hic præceps, quo præcipue tempore fundit lachrymam. plurimo nanq; feruore raptim sese ad oculos promẽte, hinc dulcescit humor profusus inde. Empedocles uero, sanguine turbato lachrymam extrudi ait, ut ex lacte serũ. Quoniam uero innati caloris ui aprorum sanguis nigricans est, asperq́: ceruorum autem tenuis, & aquosus, congrue, quod in ira aut pauore secernitur, in utrisq; uisitur tale. Opuntios facete positos inueni pro monoculis, aut etiam cæcis, ab Opuntio quodam prauitatis notę, quem ita affectum ferunt. Digna uero quæ non prætereantur, ab AEgineta Paulo Medicinæ tertio, monumẽtis prodita: Phthisis, inquit, est pupillæ affectio, angustioris factę debiliorisq́, ac etiam rugosioris. In qua paulo maiora sese ostentant obiecta. Ratio autem ex condensatione est ob siccitatem proueniente. Differt ab ea quæ nuncupatur atrophia, siquidem arctat pupillam phthisis, ast oculum totum atrophia tum minorẽ præstat, tum humiliorem. Quòd si latior multo naturali habitu euadat pupilla, prępediatq́ omnino uiuẽdi actum, aut parte plurima, ut minora etiam uisantur obiecta, mydriasis appellatur mali genus. Causa eius est, παρὰ πλωματικὴ ὑγρότης, id est redundans humectatio. Alias dicitur atrophia Galeno Sanitatis tuendæ libro tertio, ubi corpus ex ingesta

gesta alimonia fructum percipit omnino nullum:sic uero affectos ἀτροφοῦντας uocant. Plinius, cibum non sentientes. Est atrophon quoq;, quod nō nutrit. Eutrophon uero, pingue dicitur, si de animalibus sermo sit. Nam in plantis, εὐεργεῖς uocant Græcorum disertissimi. Proinde quod εὐεργέστερον illi appellant, crassius uel speciosius, transtulit Plinius. ἀμαύρωσις, est perfectum fere uisus impedimentum, citra oculi affectionem manifestum. ἀμβλυώπια, est uisus hebetudo, ex latente proueniens causa. Myops, id est μύωψ, apud Callimachū in Hecale, musca dicitur quædam boues exagitans. Sed & nomine eodem, equorum intelligas flagellum, ac calcaria quoque apud Polybium, ὁ δὲ προσθεὶς τοὺς μύωπας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἤλαυνε τὸν ἵππον. Ex quo myopa scienter eum dicimus, à quo accendimur ad strenue obeunda negotia. Plutarchus in Alcibiade, καθάπερ μύωπος ἀφηρημένου τῶν πράξεων. Habetur in oculis malum item, quod χήμωσιν uocant: cooritur id cum inflammatione nimia palpebrarū utraq; ita conuertitur, ut uix integatur oculus, albumq; nigro fit surrectius, ac rubet. Inuenio & psorophthalmiam, id est ψωροφθαλμίαν, quæ dicitur κνησμώδης τοῦ βλεφάρου ψωρίασις id est pruriens palpebræ affectio scabiosa. Prouenit ea ex salso nitrosoq; humore. Nam sclerophthalmia, est durities oculi, ac δυσκινησία, id est difficilis motus. Chalazion, id est χαλάζιον, in palpebra ἀργοῦ ὑγροῦ σύστασις, id est otiosi humoris multitudo, uelut grando parua. Madarosin, id est μαδάρωσιν uocant, ubi ex palpebris defluūt pili. Milphosis, id est μίλφωσις, eadem dicitur affectio, quam smegmata tollunt calliblephara. Encanthida nuncupant, quum maioris anguli seu canthi caruncula excrescit iusto amplius. At ubi deminuitur, rhyada uocant. Præterea est strabismus, id est στραβισμός, oculorum uitium, in ijs qui strabones dicuntur: id ita finitur, σπασμώδης τῶν κινούντων τὸν βολβὸν μυῶν διάθεσις, id est musculorum affectio ex conuulsione, bulbum mouētium. De bulbo autem alibi ita lego, ὅταν αἱ κατὰ φύσιν τρίχες τὸν βολβὸν ὑπονύττωσι, id est ubi naturales palpebrarum pili bulbum pungant. Fit autem huius rei apud Paulum mentio, ubi de distichiasi agitur, quæ dicitur pilorum succretio præter naturam in palpebris. Bulbulus in lilijs, est apud Palladium. Nec sane mirari oportet dici in oculo phthisin, quod attigimus paulo ante, quum sit in pulmone uerius affectio hæc & thorace, ὑπὸ τῶν ἐμπυημάτων. Sed ab Hippocrate dicitur item ἰσχιακὴ τις φθίσις, quæ prope sacrum concipitur os. Appellatur quandoq; νεφριτικὴ item φθίσις. Vertiginosos uocant, quibus tenebricosæ lucis obscuritates oboriūtur, σκοτώσεις dicunt. Cæterum discurrere uisitur incertæ lucis splendor μαρμαρυγὴν appellant: contingit malum, frigidis & glutinosis humoribus cerebrum occupantibus.

Adnotatur error interpretis Plutarchi super Piræi lema. Munychia. Thaletis præsagium. Inibi quid lema, quid gramiæ. Glamon. Cronica lema cur præter Græcorum sententiam. Cur Athenienses Tettigophori. Dijpolia. Buphonia. Bucolia. Bupharus. Bubones. Cronium mare cur. Libadium quid. Limnæ. Phrygia Atticæ. Limenarchæ. Limitrophi, Primicerij. Secundicerij. Meloproximus. Lemmata apud Galenum quæ sint. Cap. VI

Legebamus nuper Plutarchi apophthegmata, id est sententias perbreueis regum ducumq; præcellentiū: inter alios de Pericle ita ibidem enotatum aduertimus, ἐκέλευσε δὲ τοὺς ἀθηναίους τὴν αἴγιναν, ὥσπερ λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ πειραιῶς. id est, Athenienses iussit à Piræo AEginam eximere, perinde ac lippitudinem. Ita nanq; Græci codices præferunt, λήμην. Quod ipsum & in Periclis uita cōperi adnotatum. Sed & in Demosthenis quoq;, uerum Græca: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est. Interpres autem eius libri, aut in locum impactus uitiatū, aut inscitia uocabuli deceptus, λιμένα legit, & interpretatur: nec ἀφαιρεῖν, sed ἐφορᾶν. ita enim transfert, Iusserat autem Athenienses AEginam quasi Pirei portum existimarent, ac tuerentur. Quam sententiā ne somniasse quidem unquam Plutarchum reor. Enatam arbitror uiro non indocto ex uerbo non admodum trito difficultatē: proindeq; insyncerum arbitratum codicem, ita interpolandum censuisse, ut non lemam, sed limena legeremus: quo certe coarguitur, lema plane cronica, ut Græci dicunt, eius oculos fuisse præpeditos: nam & in Dipnosophistis Athenæus Demadem oratorem scribit, solitum dicere, AEginam esse Piræi lemam, Samum autē ciuitatis ἀπόρρωγα. Consimile est fere de Mu-

nychia ab Epimenide pronuntiatum, qui multum diuq; locum contemplatus: ni futurorum cæci homines forent, Athenienses locum, dixit, dentibus fuisse cōcerpturos, si nossent, quot inde mala ciuitati ingruerēt. Non defuit & Thaleti præsagium id genus, quando in neglecta Milesii agri parte condi se mortuum mandauit: quod inibi annis insequentibus Milesiorum forum conciperet futurum. Inoritur tamen quibusdam suspicio, sic AEginam dici Piræi portum, uelut Psyttaliam desertam insulam scribit Strabo, dictam nonnullis λιμένα τοῦ πειραιῶς, id est Piræi portum, modo ne sit mendum exemplarium. Quid uero lema sit, iam hinc ordiar explicare, quo uerior nostra possit censeri sententia. Est igitur lema τὸ πεπηγὸς δάκρυον, ὅπερ ἐπικαθεζόμενον βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς. id est, concreta lachryma, quæ insidens, oculum oblædit. Senum lachryma crassior existens, lemas grandiores facit. Quidam eo nomine lippitudinem accipiunt, & oculorũ sordes. Vnde uerbum λημᾶν, quod significat oculis laborare. Quam quam Heraclides Soranus λημᾶν dicit, τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν, hoc est uoluptarie intueri, & uelut oculis deglutire. Sunt qui ita finiant, Lema, cōcretum est in oculo album humidum, quod hebetudini præuium est. Quidam ex recētioribus grana parua interpretantur, sicca, duraq;, in oculis quæ uisantur: quas gramias etiam uocemus, fieriq; ex arefacta lippitudine. De gramijs ita in Pompeij Festi monumentis inuenias, Gramiæ oculorũ sunt uitia, quas alij glamas uocant. Hinc glamon, qui lema uitiatos oculos habet, & glamyros, apud Sophoclem: gramiosi item apud Nonium oculi. Sed & uulgo gramum, pro mœsto inaudias. Illud obseruãdum amplius: Sudam & Aristophanis interpretes, cronicas lemas putare dici de antiquis: quoniam cronia nuncupētur uetustate prærancida & insipida prorsumq; fatua, à cronijs, id est Saturnalibus, festo perantiquo. Cicero in Philippicis: Negligimus ista, & nimis antiqua & stulta ducimus. Qua loquendi figura utitur & Aristophanes plerunq;, ut quum ait, ἀρχαῖά γε καὶ διπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα καὶ κηκείδου βουφονίων. Antiqua & Dijpoliode & cicadarum plena, & Cecidæ buphoniorũ. Nam Dijpolia sunt Iouis festa, quæ & Diasia uocantur: sic & Buphonia intellige festum uetus, quod post mysteria celebraretur per bouis immolationem, unde & nomēclatura. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, Buphonus est nuncupatus, id est βουφόνος. Bucolia in AEgypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca. Bupharum uero terram dicũt, quæ arari facile potest. Nam pharos, aratio est, sed & bouis epitheton. Bubones uero antiquis fuere tumores uniuersi præter naturam: mox ita priuatim nũcupati, qui in femoribus, alis protuberarent, ac collo. Quod ad buphonũ attinet, inuenio in literis, Erechtheo imperante Athenis, primum ab eo in Iouis Poliei ara immolatum bouem, quo peracto, securi relicta mox se è regione Buphonus proripuit. At in iudicium uocata securis est, ac absoluta: idq; quotannis ut fieret, seruatum traditur. Quod uero cicadarum plena ait, intellige item, sapere uetustatem: quoniam Atheniēsium uetustissimi capillis adhiberent implicandis τέττιγας, id est cicadas aureas: ut eo argumento autochthones esse se probarēt, sicuti creduntur cicadæ. Meminit Thucydides. Inde & tettigophori nominãtur quandoq;, quasi cicadiferi. Sed ut ad lemas cronicas redeamus, Quid si eo uerbo non antiquas interpretere, ut uelle uidentur Græci, sed congelatas concretasq;. Sicut cronium in Septentrionibus mare dicitur: puto, non quia antiquũ: quid enim insulsius? sed concretum, auctore Plinio, à frigoris argumento. Cuius præsidem Saturnum faciunt cælestium rerum studiosi. Apollonius Argonauticon quarto, Adriacum mare, cronium dicit. Sed à Crono, id est Saturno, ut inquit interpres, quem habitasse Italiam, omnibus & lippis notum & tonsoribus. Sunt tamen qui non Cronium, apud hunc poetam: sed Chronium, putent scribendum, per CH: ab insula, quæ uocetur Chronia. Lycophronis interpres Ionium scribit sinum, antea Cronium dici consuesse, sed & Rheæ sinum. Cronij maris & Eustathius meminit: Post Scythas, inquit, qui mari Cronio uicini Caspium accolunt, Vnni sunt, quos Simocatus historiarum cōditor à Persis uocari Turcos existimat, ad Orientem uernum spectantes. Cæterum parte hac non tam quid sentiam, profero, quàm studiosorum ingenia prouoco, ne aliorum fiducia in utramuis aurem sibi dormire permittant, sed noua excogitēt semper: nec ingeniorum fertilitatem æuo ceu senescenti deesse putent, sed multo sæpius curam. Cronos certe pro ineptijs

fatuita-

fatuitatibusq́ usurpari Græcis notum est. Et Ioannes Grammaticus apud Hesiodum pro inscitia cronon accipiendum putat, quia κόρον καὶ μέλανα καὶ σκοτεινὸν νοῦν, id est mentem efficiat. Limon uero aliud est quàm lema: nam eo nomine dicitur humectus locus herbosusq́, id est pratum, quod cōmunis lingua Libadium uocat. Limnas item in Athenarum arce locum dici tradunt, sicut in Attica erant Thucydidi Phrygia. Limenarchas ex iunioribus nonnulli militum interpretantur præfectos, qui imperij limites custodiant. Id irridens quidam bene doctus Limenarchæ, inquit, non à limitibus dicuntur imperij, sed ἀπὸ τοῦ λιμένος, id est à portu, cuius præsunt custodiæ. Eos Limenophylacas dixit Aristoteles in Politicis, nec enim ratio admittit, ut Latina Græcæ dictio componatur. Sum miratus hominis ingenium. Quippe inibi statim limitrophos dici fundos fatetur à limitaneis militibus, quoniam inde alerentur. Et alibi: Primicerius, inquit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus: sicut sequens appellatur secundicerius. κηρὸς autem cera est, & in ceratis tabulis scripsere antiqui. Et alibi, Meloproximus eum significat, qui se cum proximo sacri scrinij exercet, illo tamen dignitatis gradu inferior. Nam μέλει signat, curæ est: proximus autem dictio est Latina. quam compositionem secula admiserūt posteriora. Sed libro primo Quintilianus: Componuntur, inquit, nomina aut ex nostro & peregrino, ut biclinium: contrà, ut epitogium & anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epirhedium. Quod autem Piræi lema diceretur Aegina, facit id nobilitas insulæ, quæ maris imperio potita est, & cum Atheniensibus æmulatione certauit. Inibi primo signatum à Phidone argentum tradunt. Quin rhopon, id est miscellam negociationem, Aegineam dicimus mercaturam. Lemmata ἡγεμονικὰ, in Galeni Therapeutices primo, dogmata intelligo uel decreta scientifica, etiam si sumptiones malunt alij. λήμματα pronunciant Græci: nam lemmata per ε, cortices indicāt. Hinc apud eundem ῥοιᾶς λέμματα, mali punici cortices accipimus, id est malicorium.

Fascibus, iunctis securibus, usos consules extra urbem modo. Summittere fasces quid. Summittere signa, & summittere arma. Cap. VII

QVoniam moderationem esse animi uirtutē saluberrimam, ferè cōstat quod mentes nostras impotentiæ ac temeritatis incursu transuersas ferri non patitur, unde laus oritur egregia: neq; enim gloria exigua est, aut cuiuslibet operæ, felicitatem fortiter ferre. Hinc Valerium Publicolam tradunt historici, plebi Romanæ gratificaturum, libertatisq́ tunc primū auspicantis solidiora iacturum fundamenta, abstulisse à fascibus secures, et futuris post se consulibus morem tradidisse. Qui multis custoditus annis est, ac ad tempora sua seruatum, Dionysius scribit, ut quum extra urbem essent consules, uterentur securibus: intus uero fascibus modo ornarentur, quod Maximus quoq; Valerius intelligi uoluit, inuidiosum scribens magistratus fastigium ad tolerabilem habitum esse deductum, dum fasces securibus uacuefecit. Porrò T. Liuius refert, eundem quum prodijsset in concionem, fasces summisisse populo, quod ipsum Oratoriarum institutionum tertio Quintilianus repetit. Ex quo elegans prorepsit adagium, ut cum manum damus & herbam quodammodo porrigimus, uinciq; nos plane fatemur, Summittere fasces dicamur, astipulante M. Tullij testimonio, quo lumine uel uno illustrantur nostra omnia. Sic enim scribit in Bruto, quum enim in maximis causis uersatus esses, & quum tibi ætas nostra iā cederet, fascesq́ summitteret, subito in ciuitate quum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. Quod si quis ambigat quid omnino sit, fasces summittere, ipse ita interpretor, nō surrectos tenere: ut solebant prius lictores, ut uisendos eos præberent, ostentarentq́ ad terrorem increscentis audaciæ: sed deprimere, & ante pedes quodammodo deijcere. Significant id uerba Liuij sequentia: Gratum id, inquit, multitudini spectaculum fuit, Summissa sibi esse imperij insignia, confessionemq́ factam, populi quàm consulis maiestatem uimq́ maiorem esse. Quidam summissos interpretantur fasces, quoniam abire à se dum concionarētur, lictores iusserit Valerius. Id quod refellere Plutarchus uidetur in Publicola sic scribens, αὐτοὺς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, fasces autem ipsos in concionem progressus populo summisit inclinauitq́. Sic summissas mām̄as à lupa legimus apud

T. Liuium

T.Liuium primo ab Vrbe condita. Summittere signa legionis, deijcere est ac tollere. Iulius Frõtinus Stratagematon quarto, de M.Curione, & legione seditiosa, Nullis precibus ab eo impetrari potuit, ne signa eius summitteret, nomenq; aboleret, milites autem in supplementum legionum distribueret. Summittere arma item apud Senecam in libro De uitę breuitate, Vtrúmne statim percussus arma summiseris, an in statu et in gradu steteris. Ad hoc pertinent uerba item Plinij Naturalis historiæ septimo: Cneus Pompeius, inquit, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari, domum fores percuti de more à lictore uetuit, & fasces lictorios ianuę summisit is, cui se oriens occidensq; summiserat.

Maiorem consulem apud Plinium quem intelligamus: item qui prætor maior, & maiores flamines. Balbum solum ex peregrinis non triumphasse. De lege falcidia obiter, & qui consulares legati. Cap. VIII

PLinius libro Naturalis historiæ septimo: Fuit, inquit, & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atq; de iure uirgarum in iudicum cõsilium missus, primus externorum atq; etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quem maiores Latio quoq; negauerunt. Res est leuicula in autore nobilissimo, ne quis protinus Archimedeum me uenditare inuetum, liuidius cauilletur, quem deniq; maiorem dicamus consulem. Ne quis tamen tyrocinium uix dum professus impingat, aut ex inscitia Boliti (ut dicitur) pœnam debeat, hisce libellis inseremus & hoc. Maiorem igitur consulem dici solitum enotauimus, penes quem fasces forent. Hi uerò in antecessum seniori contribuebantur, ut Plutarchus & Maximus quoq; Valerius prodidere. Lex tamen Iulia priori ex consulibus fasces sumendi potestatem faciebat, cui plures forent liberi. Nam & in candidatis liberorum præpolluisse numerum, Tacitus scribit Cornelius. Quòd si par numerus fuisset utrique, tum præferebatur maritus: quòd si in eo quoq; inuenirentur compares, annorum utiq; ui legis eiusdem ratio inibatur. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, mensis primi fasces collegis concedere natu grandioribus aut nobilioribus, uel si alterũ inirent consulatum. Aut certe consul erat maior, qui priore loco renunciatus esset: nam & Liuius ab Vrbe cõdita uigesimonono libro, Scipionẽ priorem consulem à centurijs omnibus dictum scribit. Et Cicero in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nõ prius tabella quàm uoce priorẽ consulem declarauit. Quem uerò nunc maiorem, nunc priorem nuncupamus cõsulem, Virgilius etiam insignem dixit, ut qui nullius sit doctrinæ inscius, & uetustatis usq; ad anxietatem obseruator:

Ipse Quirinali trabea cinctuq; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

Pretorem quoq; maiorem in Romana historia solitum dici accuratus lector inueniet, is uerò urbanus intelligi debet: nam cæteri minores erant, quos tum peregrinos, tum prouinciarum prætores appellatos scimus: sicuti Digestis de origine iuris, latius edocuit Pomponius. In quem sensum accipio illud ex oratione pro lege Manilia: nam quum propter dilationem comitiorum ter prætor primus centurijs cunctis renunciatus sum, facile intellexi Quirites, quid de me iudicaretis. Item in Bruto: Et prætor primus incredibili populari uoluntate sum factus. Erant & flamines maiores patritij generis, minores autem plebeij. Cæterum ut de Balbo quippiam leuiter, ac quod de cane dicitur in Aegypto, gustemus modo, protinusq; ad alia stylũ proripiamus: Hic est Balbus, quem Cosmographiæ tertio, triumphalem uocat Strabo. De quibus uerò triumpharit, Plinius non tacuit libro quinto, capite quinto. Quod uerò scribit, unũ omnium curru externo triumphasse, & iure Quiritium donatum, scire conuenit, modo ne ingenia sicut uinum probemus: M.Perpennam natione Græcum Romæ consulatum esse adeptum, ac de Aristonico rege triumphasse. Propterea eum insectatus Valerius Maximus: Perpennæ, inquit, nomen adumbratum, falsus cõsulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus aliena in urbe improbe peregrinatus est. Nec dissimulauero tamen, ab Eutropio traditum libro quarto, Aristonicum ab Perpẽna uictum in carcere senatus iussu strangulatum: quia, inquit, triumphari de eo non poterat: nam Perpenna apud Pergamũ Romam rediens diem obierat. L.Cornelium Balbum Gaditanum

Romæ consulem fuisse, Augusto, M. Antonio, Lepido rempublicam gerentibus, prodidit Dion: additq́;, eum diuitijs & magnificentia præcelluisse adeo, uti populo Romano uicenas quinas drachmas moriens reliquerit. Quo tempore lex item lata Falcidia est, ab plebei tribuno P. Falcidio, qua legitimis cauetur hæredibus, sic, ut quadrantem assequantur saltem: quando prius ad alienos transmittebatur assis integer. Sed & Ventidium Bassum Picentem genere, loco humili, de Parthis quos tribus fuderat prælijs, primum omnium triumphasse, auctor Tranquillus est: quin & in Noctibus Atticis repetit Gellius. Illud obiter adiecero, legatos consulares nuncupari Liuio, qui consulari potestate exercitibus quandoq; præficiebantur.

Duodecima hora ædificare quid. Horarum ratio. Plinij locus emaculatur ex libro secũdo. Hori annales. Lucianus declaratur. Tollitur difficultas ex Seruij Sulpitij epistola. Horoscopa. Zoros unde. Heliotropia. Gnomõ, uel umbilicus. Diopi, diopteres. Gnomonice apud Gellium quid. Astrologiæ partes. Dioptræ quid. Astrolabij inuentio, & partes eiusdem. Apotelesmata. Cap. IX

VErum quia in Parthos incidimus, non differemus, quòd nunc uel iucũdum scitu ex historia sese nobis obiectat. M. Crassus Parthicis inhians opibus, exercitu instructißimo aduersus eos mouens, quum per Galatiam duceret, Deiotarum regem extrema iam senectute confectum, nouam ædificare urbem comperit. Quòd quum mirari satis nequiret, scõmate in illum ita lusit, Quid hoc, inquit, rei est, duodecima iam tibi tantum non instat hora, & nouam nihilominus urbem ædificare pergis? Ad ea renidens Deiotarus: Nec tu, inquit, imperator satis matutinus, ut res habet, in Parthos moues. annũ siquidem sexagesimũ tunc agebat Crassus, grandiorem tamen præ se ætatem ferebat. Ex hac historia scitior concinnari adagio potest, ut quisquis Acherontius, ut ille ait, & in peculio Proserpinæ iamiam connumerandus, quid magnificum & præcellens struit, duodecima illum hora ædificare commoliriúe, facetoso sale dictitemus, ut qui iam ad uitæ peruenerit umbilicum, admotis omnino lineis: de futuro tamen, quod fallacißimum est, multa sibi pergat polliceri: etiam si diuerticulo uti eodem potest, quo agricolas ueteres usos, cõmeminimus: qui interrogati, quibus sererent, non dubitabant respõdere. Dijs immortalibus. Porro quod ad horas attinet, ut tollatᷣ, si quis inest apud incultiores nodus aut griphus, Duodecima intelligitur diei ultima. Sicut Naturalis historiæ secundo, undecima hora est, quæ nunc diceretur tertia & uigesima. Sic enim Plinius scribit, Augusti uerba referẽs de sydere crinito. Id oriebatur, inquit, circa undecimam horam diei, clarumq́;, & omnibus terris cõspicuum fuit: etiam si locum hunc aliter interpretatur Pontanus. Etenim solaria apud antiquos in horas tam diei, quàm noctis temporales, non æquinoctiales diuisa proponebantur, ut singuli dies noctesq́; horis continerentur duodecim. Vnde apud cosmographos, sextam horam pro meridie positam inuenies. Quod euidenter significat Seruius Sulpitius Familiarium epistolarum quarto, quum ad decimum calendas Iunij se Marcellum conuenisse scribit: ac infert mox, Postridie eius diei, quum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Posthumus familiaris meus ad me uenit. In cuius loci enarratione compluribus hęrere aquam, haud latet fere. Hinc Vitruuius architectus solstitiales horas uocat in cancri signo, amplißimas intelligens: sicut ediuerso, brumales appellat horarum breuitates. Quum uero æqualia sunt spatia in ariete ac libra, æquinoctiales. Ex qua ratione Valerius quoq; Martialis Epigrammaton duodecimo, ęstiuam horam pro longissima posuit, etiam si Domitius æstiuam accipit, datam relaxationi animi, & uoluptatis plenam:

Otia Prisce breui poteris donare libello:
  Hora nec æstiua est, nec tibi tota perit.

Plautus uero in Pseudolo hybernam horam pro breuissima ponit sic enim apud illum Simo ait, Credo equidem potesse te scelus,
Massici montis uberrumos fructus quatuor
Ebibere in hora una. Pseudolus uero respondens ait, Hyberna addito.

Horas autem has sic inæquales uocant Græci καιρικάς, nos temporales seu uulgares, de quibus

omnibus quandoq; communis hæc fuerit appellatio, in primisq; numinum Aegyptiorum. Agalmata Homero sunt templorum ornamẽta omnia, insequens ætas pro statuis est interpretata, quibus præcipuè omnia excolantur. Zizanion uerò, cuius in sanctis literis mentio frequens, lollium quidem est, si Sudæ credimus, id est æra, siue αἶρα. Magnus Basilius in Hexaemero disparasse uidetur, quum ait, Nam id quod lollium appellatur, cæteraq; adulterina semina, quæ sese cum esculentis miscere solent, quæq; scriptura nuncupare zizania consueuit, nõ tritico mutato, sed ex origine sua principioq; nascuntur, propriumq; suum obtinent genus. Xanion inter coquinaria est instrumenta Polluci. Nam philosopho Platoni ars filandi xanticè uocatur. Fuere in Olympia Iouis simulacra, quæ ab indigenis uocarentur ζᾶνες, fortè quia ζᾶν dicitur Iupiter. Excitata uerò traduntur ex mulctatitia pecunia, quæ foret athletis irrogata, qui largitione corruptis aduersarijs, aut quia intra præscriptum tempus, uel, ut Græci dicunt, κατὰ προθεσμίαν, non aduenissent, Agonem olympicum cõtumeliæ habuisse uisi forent. Eupolum Thessalum ferunt primum subijsse mulctam, quod aduersarios pyctas erogatis deliniuisset nummis, damnati & qui pecunias accepissent. Resecrare iterum sacra obire nobis indicat Ammianus, Quibus uisis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouemq; testatus est, nulla Marti iam sacra facturum. Nec resecrauit celeri morte præreptus. At Festus: Resecrare, inquit, est religione absoluere: utiq; quum reus populum comitijs orauerat per deos, ut eo periculo liberaretur: iubebat magistratus, eum resecrare. Plautus Aulularia, Resecro mater quod dudum obsecraueram.

Sacri epithetõ uariè adijci rebus. De sacro pisce. Hycca piscis. Sturio. Aoristos & atomos terra. Sacramento cõtendere. Aspirationis natura. Gellij codex emaculatur & explicatur. Cap. XII

QVia uerò de sacri uocabulo mentio nobis est, id commonendi sumus quod Apollonij interpretes memoriæ mandarunt, super Argonauticorũ primo, in eo poetæ uersiculo,

ἱερὴ δὲ φατίζεται, ἢ δ' ἔτι πέτρη.

id est, sacra etiamnum dicitur petra hæc. Per euphemismũ, inquiunt, magnæ siquidem affectiones ἱεραὶ καὶ καλαί, id est sacræ pulchræq; nuncupantur: sicut Erinnyas Eumenidas dicunt, & pestilentem lepram sacrum morbum: ut apud Callimachum,

ψευδόμενοι δ' ἱερὰν φημίζομεν.

Vnde & in nostris literis apud Maronem, Sacram dici famem, coniectamus: sic & tripodas sacros, pro magnis, de Græca dicendi figura: nam & ἱερὸν ἰχθύν, magnum piscem interpretantur glossographi: ut Iliados Rhapsodia decima prodit Eustathius. & auctor comprobat Athenæus, quamuis Pompilum quidam etiam intellexerint. Plutarchus in commẽtariolo, quo studiose quæritur, Vtris maior insit prudentia, terrestribus an aquaticis: Anthiam piscem (inquit) Homerus, ἱερὸν ἰχθύν dixit: & magnum quidem intelligunt nonnulli, ueluti sacrum os, magnum intelligimus, ac Sacram uim Alcinoi. Epilepsiam, grauem morbum, ἱερὰν uocant. Alijs uerò magis placet communi ratione, τὸν ἄφετον καὶ ἱέμενον interpretari, tanquam emeritum dicas dimissumq;, sicut sacrum dicimus bouem. Scribit sexto Bibliotheces Diodorus, in Arethusa fonte sacros haberi pisces, ut qui sint hominibus intacti. Quidam ellopa malunt accipere, inuentu enim rarus est, nec capi facilis, apparere autem circa Pamphyliam sæpe. Plures de anthia dici uolunt, quod ubi compertus is fuerit, nulla ibi inueniatur bestia malefica, quo nomine innatare securos spongotheras, id est spongiatores siue urinantes: hæc Plutarchus: à quo non dissultat De animalium historijs nono Aristoteles. Plinius nerò: Certissima est, inquit, securitas uidisse planos pisces, quia nunquam sunt, ubi maleficæ bestiæ. Qua de causa, urinantes sacros appellant eos. Versus autem Homeri de sacro pisce, quos aduocauit Plutarchus, leguntur Iliados sextodecimo,

ὡς ὅτε τίς φὼς
πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθύν
ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἤνοπι χαλκῷ,
ὡς εἷλκε.

Auctor Athenæus est, in Telchiniaca historia, quisquis eius fuerit cõditor, sacros dici pisces Delphina & Pompilum. Esse uerò hunc eroticum animal

mal, ut quod ex Vranio cruore simul cum Venere credatur natum: non Neptuno modo carum, sed & Samothracum dijs: quo argumēto, Epopeus piscator, quum ab huius piscitij captura esitationeq; abstinuisset minus, ab irruente ceto deuoratus perijt. Extat Corinnæ poemation, quod tamen an ex eius officina prodierit, ambigūt multi, in quo pompili mētio est, qui nautis censeatur felix. Sunt qui ex homine deformatum piscem pompilum opinentur: quod scribit Apollonius Rhodius. In Berenice Theocritus leucum, piscem sacrum dicit. At in Galatea Callimachus chrysophryn. In Epigrammatis idem, hyccam, sacrum uocat piscem, θεὸς δέ οἱ ἱερὸς ὕκκυς. Ab hoc genus pisce in Sicilia ciuitatem haud ita magnam dici Hyccara, scribit Timæus, quod illuc primum appulsi piscitium hoc inuenerint ἔγκυον, id est in utero gestans. Zenodotus erythrinum dici piscem hyccam ab Cyrenæis arbitratur. Hermippus autem Smyrnæus esse putat iulida, difficulter autem capi. Sunt ex nostris, qui sturionem in Italia nūcupari putent: quem nunc tribus nominibus Græci sale inueterantes condiant, rhachinq; dorsi portionem nominent: quo argumento, schinalem nos uocitemus, pleuram uerò costas & latera. Hypocœlium deniq; aluum cum pube. Hyccam, siue hyscam Latinè interpretātur porculum. Cæterum in hac sacri piscis mentione, succurrit, restituamus A. Gellij codicem ex secundo Noctium Atticarum, ubi de aspirationis ratione differens: Atq;, inquit, id uidentur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ: satis notū est, Atticos ἰχθυῶ ἶρον, id est piscem pauperem: multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inspirantis primæ literæ dixisse. Ego malim hac parte, ἰχθυῶ ἱερόν, id est piscem sacrum, legere, ex ijs quæ adnotauimus hactenus. Nam ne quis inde diuersum aucupetur argumentum, tralatio illa nihili prorsum facienda est, neq; ex Gellij officina est: sicuti neq; item aliæ. Additam uerò sacri piscis appellationi flatilem potissimum coniecto, ut uocis firmitate ac robore ipsam rei exprimerent excellentiam, quando & inde sacri adiectio facta est, ut præmonuimus, ex nōnullorum sententia. sic & anchoram dicebant sacram, ut præcellentem peropportunamq;: cuius est mentio frequēs Luciano. Piscis sacri meminit item Eustathius, ubi ait, adnotatum grammaticis, hierea corripere primam: at quum dicimus, ἱερὸν ἰχθυῶ produci. Aut si ad stomachum Lynceis minus hoc facit, suppungendo disparatè legas, ἰχθυῶ, ἶρον: ut duorum exempla nominum apposita intelligamus, quæ à Græcis alijs psilem admittētia, apud Atticos crassiorem agnoscant notam. Irus autem ex carmine Homerico inopia notissimus. Est sentētia quoque tertia, quæ & arridet amplius, ut uerior congruētiorq;, ut legamus ἰχθυηρὸν, & flatilem recipiat η. Signat autem id uerbum, piscarium: nam & Aristophanes, πινακίσκους τοὺς ἰχθυηρούς, id est scutellas appellat piscarias. Consimiliter ταῶς, spiritum admittit inter α & ω. De quo more mentio est Athenæo quoq; libro nono, ubi ait, fieri præter rationem, ut in ijs quæ supra syllabam sunt apud Atticos, & Ionas ultima flatilē admittat, quæ à uocali incipiat: omnino enim exilis seruatur, ut νεώς, τωνδαλέως: quum enim aspiratio natura sit philarchos ultimis non inclinatur. Illa uerò Gellij uerba: Inspirantis primæ literæ, non ad Atticos refero, sed ad Græciam potius, quæ dictionum initijs aspirare consueuit, medijs uocalibus nunquam, proinde aspiratio dicitur ab illa φίλαρχος καὶ ἡγεμονικὴ τὴν φύσιν. Porrò Seleuci auctoritate ipsum hoc astruitur in quinto De Hellenismo. A quo & illud obseruatione dignum traditur: Athenienses aspirationis natura amplius perpensa, illam uocalibus uelut apicem non superponere, uti accentiunculas alias, sed præponere potius. Quin & ueteres, inquit, opinor flatilem per η conformasse: quo argumento Romani quoq; aspirandis initijs eadem utuntur figura, eius innuentes τὸ ἡγεμονικόν. De sacro autem osse in hominis ratione dicta à nobis plura sunt. Illud adijciam nunc: esse qui coniectent, non tam de magnitudine fluxisse nuncupationem, quàm quod dijs offerri soleret. Ex quo & Menander, οἱ δὲ τὴν ὀσφῦν ἄκραν θύσαντες. Quod de morbo sacro attulimus, nil est quod dissultantes miremur sententias, quando nec desunt qui appellatione eiusmodi sacrum intelligant ignem. Heraclitus uerò arrogantiam, sacrum nuncupauit morbum, uel quia præstātissimus quisque ea in primis peste implicetur: uel quia ultima rerum linea, mors, afferre medelam ualeat. Sacrum silentium legimus apud Martianum. Sacrum muricem apud Iuris peritos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur uestes imperatoriæ. Sacra uia

 Athenis

Athenis,id eſt ἱερὰ ὁδὸς: cuius in Apologia meminit Iſæus, ut Pauſaniam prætercam: Erat,ut inquit Harpocratio,qua myſtæ pergebãt Athenis Eleuſina. Polemo integrũ concinnarat librum De uia ſacra,cuius etiam Cratinus mentionem habet. Romæ item ſacra fuit uia,ut Liuius quoq; notatum reliquit:caput eius erat à Sereniæ ſacello,ducebatq; in arcem. Sacra quotquot menſibus ea illuc ferebãtur: perq; eam augures ex arce profecti ſolebant inaugurare. Pompeius tamen Feſtus,ideo ſacram dici putauit, quod in ea ictum fœdus ſit inter Romulum & Tatium,quod & Dionyſius ferè comprobat. Sacram quidem dixit Homerus Theben. Sed nec ea magis,quàm ciuitas quælibet appoſito eiuſmodi ualet ornari,quòd intus qui ſunt,cuſtodiat, quæ res cenſeri diuina debet. Proinde Homerus,eos qui noctu excubent in caſtris, ἱερὸν τέλος φυλάκων nuncupat,& alibi ſacros dicit muros. Sic & in Odyſſea,Sacram dici Troiæ ciuitatem adnotauimus,& ſacram terram apud Sophoclem,id eſt γῆν ἱεράν. quin & ſacrilegi loco cenſetur,qui ſtruendæ cauſa domus,ciuitatis mœnia ſit demolitus. Theram inſulam dici à Pindaro ſacram,memorant ex terræ proprietate, quod etiam ſi pumicoſa eſt, fœcunda comperiatur tamen,ac πολυφόρος καὶ πολύκαρπος. Sicyonem quoq; nuncupari ſacram,legas interdum:id uerò illuc referendum,ſanciunt,quod inibi fuerit ciuitas Mecone,id eſt μηκώνη, in qua honores diſtribuerint dij:quod ſignificat Heſiodus,

καὶ γὰρ ὅτ᾽ ἐκρίνοντο θεοὶ θνητοί τ᾽ ἄνθρωποι
Μηκώνῃ.

Sed & Callimachus Meconem appellat μακάρων ἕδραν,id eſt beatorum ſedem. Sacrum diem poſitum apud Græcos legimus, pro parte ea quæ à matutino tempore porrigitur ad meridiem,quo tempore dijs cæleſtibus rem diuinam obire,uetuſtiſſimi moris fuit. Manibus operabantur,ſole iam uergente in occaſum. Sacrã triremem Demoſthenes Philippica nuncupat quarta, quum ait, καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας ᾤχετο ἔχων τριήρη. Gloſſographi paralum intelligunt. Lego ſacras triremes pluribus diſtinctas cognominibus,Paralon,Salaminiam,Antigonida, Demetriadem:mittebantur ad Imperatores hæ,& ad id genus uſus cæteros. Cæterum quia ſcribit Thucydides,ad Alcibiadem miſſam ab Athenienſibus Salaminiam, uidetur nauis hæc ſolita ducere,qui accerſerentur ad iudiciũ. Paralus autem ſacris deſtinabatur,de qua fortè intellexit etiam Plato in Phedonis principio. Vtranq; harum & bello nauali peraccommodam ſignificat idem Thucydides libro tertio. A ſalaminium facete nũcupat in Batrachis Ariſtophanes ἀθαλάττωτον, id eſt maris imperitũ, uel à naui hac, uel à prælio circa Salaminem geſto. Sed & triremem ſacram Smyrnæi menſe Nouembri mittebant εἰς ἀγοράν, ut in Polemone Philoſtratus inquit. Eam Dionyſii ſacerdos ſoluentem dirigebat,gubernatoris uice. Sacrum quoq; bellum reperias in ueteribus memorijs,& apud Euſtathium in ſecũdam Iliados rhapſodiam. Id uerò non dicitur, quia magnum uel execrabile,ut impolitiores fortaſſe aliqui, & uetuſtatis infrequentes cenſuerint:ſed quia pro Delphico geſtum oraculo à Lacedæmonijs aduerſum Phocenſes eſt, qui id ſibi uendicare ſatagebant,Athenienſibus quoq; ad partes uocatis. Meminit hiſtoria prima Thucydides, λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν, καὶ κρατήσαντες τοῦ ἐν δελφοῖς ἱεροῦ, παρέδοσαν δελφοῖς. Eius uerò belli quæ fuerit origo,docebit quinto Politicorũ Ariſtoteles:ſed & Diodorus eo libro, quo Philippi Macedonis geſta cõplectitur. Geſſerant tamen Athenienſes ijdem alterum prius bellum,quod & ipſum ſacri cognomento eſt inſignitum,cõtra Bœotios pro Phocenſibus,quibus illi oraculi ius auferre nitebantur: unde & πόλεμος φωκικός dicebatur,ut in Meſſeniacis rebus Pauſanias ſcribit. Hiſtoriam uerò ſacri belli qui noſſe plenius cupit,Plethonem adeat:is enim hiſtoriarum ſecundo id explicat copioſe,meminit & in libro De claris mulieribus Plutarchus. Sed enim quia non ſemel aduocationem nobis præſtitit Thucydides:quid eſt,quod conditor nobiliſſimus terram quandam uocat ſacram,& aoriſton libri primi fine? Obſeruauimus ex Græco penu, terrã inter Megara & Athenas antiquis dictam fuiſſe ſacram, quod deabus,quas Eleuſinias uocabãt, foret dicata,quam etiam quod inculta prorſus iaceret, ἀόριστον appellat hiſtoricus, ut quæ nullis foret diſtincta collimitijs. ἀόριστος enim eſt, μὴ ἔχουσα ὅρους, μηδὲ σπειρομένη. ἡ γὰρ σπειρομένη ὅρους ἔχει, ἅτε οὖσα μεμερισμένη. hoc eſt, aoriſtus uocatur terminos nõ habens,nec ſata:quæ enim ſeritur,limites agnoſcit ſuos,ut quæ confuſanea non

ſit,ſed

sit,sed partiliter distributa. In Trachinijs Sophocles atomon Oetes prātū uocat, quod dicatum dijs intelligunt, ac incultum, uelut minime incisum. Id genus orgada uocant quoq;.Sacerdos uero dicitur quidem Græcè hiereus,id est ἱερεὺς: ut apud Homerum, χρύσης ἱερεὺς ἀπόλλωνος. Sed & eo nomine intelligitur quandoq; is, qui extorum inspectione futura uaticinatur:ut apud eundem,

ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα.

Sacra uero decreta, quum dici audis, Amphictyonica intellige. Nam & sacrum consessum non temerè dici alium obseruauimus, quàm Amphictyonū, de quibus Strabo multa.Quoniam uero de sacris diu iam commeminimus,non transiliamus,scitu ac obseruatione dignum, Eisdem initiatos sacris scitè admodum atq; concinnè dici consuesse, qui unanimiter & conspiranter ad scopum nituntur eundem ac umbilicum.apertius hoc fiet,si T.Liuij uerba subiecero ex uigesimosecundo conditæ Vrbis. Nam plebeios inquit,nobiles iam eisdem initiatos sacris esse, & contēnere plebem, ex quo contemni desierint à patribus,cœpisse.Ilios sacra, præter id quod astruximus, etiam dici creditur ob sacrificiorū frequentiam. Argumento esse possunt festa quoq; inibi celebrata olim, Ilica,id est τὰ ἰλίεια. Ex calamitatum uero crebritate profluxit religionis nexus, dictante prouerbio, ἀεὶ ἰλίῳ κακά, Ilio adsunt semper mala. Sacramento contendere quid sit apud Ciceronem De oratore primo, & Maximum Valerium libro septimo, enucleauit Romanorum scientissimus Varro,fragmentorum linguæ Latinæ secundo, Qui petebat,inquit,quiq; inficiabatur, de rebus alijs utriq; quingentos æris ad pontem deponebant,de alijs item rebus certum numerum assium: qui uero iudicio uicerat,suum sacramentum à sacro auferebat,uicti ad ærarium redibant.

Helenes & Eriphyles segmenta dominis fuisse exitialia,perinde ac equus fuerit Seianus. Caput XIII

DElphici oraculi nobilitatem in terra Græcia nemo non nouit:opulentissimū id erat, quando illuc confertim à regibus & populis præpotentibus congerebantur dona,unde Delphici thesauri auctoribus celebrati. Lateres aureos centum & uiginti à Crœso dicatos, ibidem uisitari solitos, scribit Plethon. Sed & antiquæ nobilitatis fœminas Helenam atq; Eriphylen pretiosa segmēta eidem affixisse templo,compertū habemus,siue Alcmæon fuerit,ac Menelaus: sicuti auctor Athenæus est.Quæ quia sacrilegas admouētibus manus,aut omnino ausis gestare pessimum peperere exitium, prouerbij sibi locum uendicant, non secus ac Tolosanum aurum,itemq; Seianus equus apud Gellium. Historia uero ita habet, sicuti nos perdocet Plethon,ex Diodori historia,libro qui Macedonis Philippi gesta cōplectitur.Bello sacro Delphica pecunia,& quicquid ibi pretiosius erat, magna parte cessit in prædam.Inter reliqua uero ipsa hæc,de quis diximus,segmenta: quæ duorum ex Phocensibus ducum,qui id bellum gerebant,uxores,ut est muliebre ingeniū, auidè oblata arripuere:protinusq; collo circumdedere,ut ipsis tum est uisum,ornamenta præsignia,ut mox docuit euentus,interitū exitialem.Ea siquidem,cui Helenes monile obuenit,turpiter prostituto corpore, pudicitiæ iactura & famæ dispendio, quæ bene sentientibus uita quoq; comparatur, pœnas facinoris perpetrati luisse fertur. Alteram uero crudelior excepit pernicies:nam furētis filij uecordia tectis iniecto igni, uiua exusta est. Plutarchus in sermone De ijs qui serius à numine castigātur, Aristonem fuisse appellatum scribit, cui obtigerit Eriphyles ornamentum, tyrannis contribuentibus. Itemq; fuisse œtæum & xenagogum,id est peregrini mercenarijq; militis ducem,cuius deinde filius aduersus matrem indignatione concepta,domum succenderit,omnibus qui intus agerent,incendio consumptis. Monilis à Vulcano Veneris delicijs concinnati, Hermionæ mox traditi,deinde Thebanis reginis, quæ omnes pessimè interierint, & postremò ad Eriphylen peruenerit, Thebaidos secundo fabellam concinit Papinius:

Ornatus Argia geris, dirumq; monile,
Hermiones,longa est series, sed nota malorum
Prosequar,unde nouis tam sæua potentia donis.

De auibus quæ dicantur scopes, obseruata quæpiam ex Græcorum monumentis. Σκώπτειν uerbum unde inflectatur. Scolopendra. Scopulæ. Scapus in uuis quid. Caput XIIII

SCopes, inquit Plinius, nominantur ab Homero, auium genus, harum satyricos motus, quum insident, plerisque memoratos non facile conceperim mente: neque ipsæ iam aues nascuntur. Carmen Homeri, quod significat Plinius, Odysseæ quinto sic habet:

Σκῶπές τ' ἴρηκές τε, τανύγλωσσοί τε κορῶναι.

Iactatum tamen Atheneus scribit, auem hanc saltandi studio capi: nam & inde saltationis genus dicitur scops. Duo esse genera inuenio, nam alij nuncupantur scopes, alij aiscopes. Sunt qui apud Homerum copas legere malint, quàm scopas, & Aristotelem sic nuncupasse. Comparere autem hos perpetuò, nec esse esui. At qui se autũno diebus ostendunt duobus aut uno, in mensam uenire. Sunt ex Gręcis, qui scopas, bubones interpretentur. Sudas nocturnam esse auem dicit. Alexander, sicuti Theocriti interpres inquit, τοὺς σκῶπας scripsit, οὐκ εὐτρεπεῖς εἶναι τῇ φωνῇ. quod est, scopas esse uoce inamœna insuauique. Proptereaque apud Homerum rectè scribi, σκῶπες ἴρηκές τε. Hanc autem Callimachus scribit, uocem ædere perinde ac ἐπισκώπτουσαν, id est cauillantem lacessentemque: unde & aui esse factum nomen, nisi ab aue potius effingi uerbum malimus, quod certe comprobat Athenæus. Tyrannion uero esse scopas prodidit nycticoracas, dicique tanquam σκιόπας, ἐν σκιᾷ ἔχοντας τὴν ὄπα, quòd in tenebris utcunque canant. Scopas Theodorus asiones interpretatur, sicut ἀεισκῶπας semperasiones. Scolopendra, ad scopas pertinet nihil: dicitur tamen ab Nicandro ἀμφικαρής, id est dicephalos, seu biceps: uerum non est, inquit interpres. fictum uero: quoniam retrorsum, ut scribit Aristoteles, arrepat sæpius. Scopulæ apud Catonem leguntur notione ab ijs diuersa: Priuas, inquit, scopulas in dolia facito habeas illius rei, quîs labra doliorum circumfrices. diminutiuum à scopa uidetur. Columella: Feruentissima, inquit, pice infusa, nouo alio rutabulo & scopula dolium picatur. Scopos calcatæ uuæ cum folliculis subijci prælo, præcipit Varro, qua in parte sunt qui scapos reponant. Nam ut in papauere pars semen continens uocatur scapus, sic & in uuis quo grana continentur, eodem censetur uocabulo, & ita ferè nuncupatur uulgo.

Quid sint apud Græcos scolia. Inibi adnotatur lapsus interpretis Aristophanis. Scolius pes. Scolios cithara. Caput XV

SColia Græci interpretantur συμποτικὰ ᾄσματα, id est conuiuales cantilenas, quarum meminerit Symposiacon tertio Didymus, atque item Horus. Sic uero nuncupari etymologici tradunt, quod uinolenti iam, καὶ σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id est tortuosis hebetibusque, ac retusis sensibus ea concinant. Nonnulli ex aduerso fieri nomenclaturam coniectant, siue per obloquutionem, quam dicunt ἀντίφρασιν, quod minus obliqua forent aut tortuosa, quod scolij uocabulum indicat, sed facilia, ut quæ in conuiuijs canerentur. Id reprehendens Aristophanis interpres in Vespis, poetæ comœdia, Quæ mali sint nominis, inquit, uerti quidem ad εὐφημότερον, id est ad prosperiorem appellationem, sed non ediuerso. Hoc uero, quod Græci hominis pace dictum uelim, nec probè traditum ab eo est, & liquidò falsum deprehẽditur: siquidem in ipsius literis est, holosteon dici herbam, quasi totam osseam, quum tamen præmollis sit, ac omni prorsum duritia carens: de qua qui plura nosse cupit, adeat uigesimũseptimũ Naturalis historiæ Plinij. Scolia uero Meliti celebrantur ab eruditis, quæ carica haberent aulemata, hoc est incentiones flebiles. Tyrannion commentarium concinnauit De scolio metro, Caio Cæsare rogante. Libuit paucula subscribere, ex Timocreontis scolio, quod is in Plutum, id est diuitiarum deum effudit, exordio tali: ὄφελες, ὦ τυφλὲ πλοῦτε, ἐν γῇ, μήτε ἐν θαλάττῃ, μήτε ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι, ἀλλὰ ταρταρόν τε ναίειν, καὶ ἀχέροντα, διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακά. id est, Vtinam, ó cæce Plute, in terra, nec in mari, nec in continente apparuisses unquam, sed Tartari perpetuus fuisses incola & Acherontis: ex te nanque omnia hominibus mala. Scitu uero dignum est, ad scolij huius imaginem compositum à Pericle in Megarenses decretum: Μεγαρέας μήτ' ἀγορᾶς, μήτε θαλάττης, μήτ' ἠπείρου μετέχειν.

Scoliorum meminit Symposiacon primo Plutarchus. Sed & Admeti scolion Athenis celebratum, in Lexico Pausanias scribit: idq; ab Alcæo concinnatum alios tradere, quosdam uero à Sappho: fuisse quinetiam, qui Praxillæ Sicyoniæ esse opus crederent. Eius uero scolij initium erat hoc:

ἀδμήτου λόγον, ὦ ἑταῖρε, μαθὼν, τοὺς ἀγαθοὺς φίλει,
τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου, γνοὺς, ὅτι δειλῶν ὀλίγα χάρις.

Admeti, ó Amice, ratione percognita, bonos & generosos ama: timidos autem missos facias, sciens optime, exiguam esse timidorum gratiam. Respicit autem scolion Alcestin generosam mariti subeuntem fata, Admeti uero patrē obire prorsum recusantem. Amphibrachum pedem, qui breui constat, longa & breui, etiam scolion dictum animaduerto, quoniam aptè concinnetur scolio. Citharæ ea species est.

Emaculatur exponiturq; Ciceronis locus in Epistola ad Fabium Gallum de Cepio. Mœcenatis historia lepidior. Itē cur ibidem Sardinia pestilens dicatur. Aquarioli qui sint. De Salacone plura. Saulum quid. Caput XVI

CIcero ad Fabium Gallum septimo Familiarium epistolarum scribens: Amo, inquit, uoluntatem: sed pauca de re, citius (opinor) olim, non omnibus dormio: sic ego, non omnibus, mi Galle, seruio. Hæc Cicero. In cuius loci enarratione, deus bone, in quæ delyramēta iam irroborata fibrataq; procurrunt, qui locum mendosum ne suspicantur quidem, nec omnino remotiorem uidentur odorati historiam, quamuis à grammaticis quadamtenus illustratam. Igitur meo periculo, fremant licet nostrates Lyncei: quorum buccæ nunquam non typho crepant, etiam si plurimum nugas terunt, quas tamen cornutas rentur scioli in suo sibi oscitantes pistrino: Ciceronis studiosi sic legent atq; interpretabuntur, Amo uoluntatem, sed pauca de re. Cepius, opinor, olim, Non omnibus dormio: sic ego non omnibus seruio. Sensus autem hic: Cepius, inquit, nisi memoria labor, olim dicebat, Non omnibus dormio. Nam Pompeius Festus ad uerbum ferè ita scribit, Non omnibus dormio: natum uidetur à Cepio quodam, qui pararhenchon dictus est, quòd dormiētem simularet, quo impunitius uxor mœcharetur: cuius etiam Lucilius meminerit. Ad quem sensum illud satyricum interpretantur grammatici,

Doctus & ad calicem uigilanti stertere naso.

In quo tamen loco sunt, qui uigilantem nasum pro sonanti, & rhonchis obstrepero accipiant, nulla huius historiæ habita ratione: quoniam in Milite Plautus quoq; festiuiter, & scitè admodum ita scribat: An dormit Sceledrus intus?

Non naso quidem, nam eo magnum clamat.

Legimus uero & in Græco penu pertinentem ad hoc ipsum historiam. Quippe Mœcenatem conuiuio exceperat Cabbas quidam (ut uidetur) ridicularius. procedente potu, ubi ex nutibus renutibusq; in uxorculæ amorem prolapsum uidit Mœcenatē, adq; illam procliuius adlubescere, caput ceu dormiturus proclinauit. Accedēte uero imprudentius seruo, ac uinum sustollente, placidè insusurrauit is, κακόδαιμον, οὐκ οἶδα, ὅτι μόνῳ μοικηνᾷ καθεύδω. id est, Infelix, an ignoras, quia soli Mœcenati dormio. Qua in parte adnotandum, per œ diphthongum in Græco exemplari exaratum Mœcenatis nomen, & si æ malint alij, quod marmora comprobant peruetusta. Porrò aquariolos inuenio dici, qui uxoris stupra æquo animo patiuntur. Apuleius in Magia: Hisce auditis, exacerbatus aquariolus iste uxoris suæ, ita ira extumuit, ita exarsit furore, ut in fœminam sanctissimam digna cubiculo suo diceret. Aquarioli autem Festo dicuntur mulierum impudicarum sordidi adseclæ. Aqualiculum uero de uentre dici, indicat illud Hieronymi: alius tumenti aqualiculo mortem parturit. Quod autem Tigellium epistola eadem patria sua pestilentiorem dicit Cicero, ad Sardiniam quidem referendum putant: sed pestilentem intelligunt propter Salpugam formicæ genus uenenatum & Sardoniam herbam. Ego ad aerem noxiū referri oportere contenderim, quod ut credam, facit L. Florus, quum ait, Sardiniam pestilentem sortitus. Sed & Valerius Martialis eleganti epigrammate hoc ipsum comprobat apertissimè,

Nullo fata loco possis excludere, quum mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia est.

Sed &

Sed & Silius Italicus etiamnum apertius, ut hæsitasse iam pudeat:
Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno,
Sed tristis cælo, & multa uitiata palude.
Ad ea uero, quæ de Salacone dicuntur epistola eadem, amplius sciendum, Salaconem fuisse Autolyci patrem, molliculum quendam & delicijs diffluentem defamatumq́: propterea in Vespis Aristophanes, τρυφερόντι διασαλακώνισον. Sed & in quadam epistola Menander ad Glyceram, οἶδα γάρ μου τὰς συνήθεις ἀσθενείας, ἃς οἱ μὴ φιλοῦντες με τρυφὰς καὶ σαλακωνίας καλεῖν εἰώθασιν. hoc est, consuetam mihi imbecillitatem nosti, quam qui me minus amant, delicias uocant & salaconias. Aristoteles in Rhetoricis à delicato disparare salaconem uidetur: nam diuitum mores exprimens, eos esse ait trypheros, id est deliciosos & salaconas. Et trypheros quidẽ ob delicias & felicitatis ostentationem: salaconas autem & solœcos, quia insueuerint omnes circa id quod amãt, immorari, quodq́ admirãtur, ac putare eisdem cæteros affici, quibus ipsi. Quidam porrò deflexum inde uerbum σαλακωνίζειν exponunt, τὸν πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν, id est sedem parum decorè agitare, quod nos ceuere dicimus: id & σαυλοπρωκτιᾶν dicere Aristophanes uidetur: σαῦλον enim dicunt, uitiosum fluxumq́.

Insequentis ad Gallum epistolæ obscuritatum nonnullarum enarratio. Magistrum pro dictatore inibi positum. Archimagirus. Locus item ex epistola Seruij Sulpitij libro Familiarium quarto, Supra Maias: quum Maleas, legendum sit. Caput XVII

ET quia in Ciceronis epistolas peruenimus, in quibus pleraq; reconditam habẽt doctrinã: proindeq; illotis, quod dicitur, non adeunda pedibus, nec populari trutina, sed aurificis statera examinãda, subtexemus insequentiũ literarũ obscuriora nõnulla: ab uertice, quod dicitur, ferè ad unguẽ extremum, quæ Deliũ requirere natatorẽ imperitioribus uidẽtur fortè, lucemq́ pro uirili inferemus. Sed heus tu, inquit, manũ de tabula: magister adest citius, quàm putaramus. Desinamus, inquit, Cæsarem lacessere: discriminis haud parum ingruit ab eo, qui præter quàm fueramus opinati, & præcinctura monere uidebatur, dictaturam arripuit. Vnus deniq; est omnia, isq; est sine prouocatione magistratus, nec usquam præsidij spes, nisi in cura parendi. Sum ueritus, ne si liberè, ac Catonis more mentẽ nostram retegere perrexerimus, in Catonium contrudamur, id est in euidens præcipitemur exitium. Id ipsum scripserat ad Ciceronem Gallus, ut stilo parceret, nec Cæsarem iritaret. Hoc etenim illa uerba significant. Videris enim mihi uereri, ne, si istum habuerimus: sic enim legendum est, id est, Si Cæsarem prosciderimus, & epistolarum argumentum ab eo duxerimus, rideamus γέλωτα σαρδώνιον: id est, dum illum ridemus, ipsi pereamus. Quod uero magistrum pro dictatore accipiamus, fortè ridiculum sciolis haud ita multa uersantibus uideatur. Id si usu ueniat, non utiq; ἐγκαίνια ducendum. Cæterum scribit Seneca, eum quem modo dictatorem dicimus & in historijs ita nominari lectitamus, apud antiquos magistrum populi uocatum, & id in libris adnotatum auguralibus, & locis duobus, testatur Varro: docent & Pompeij Festi fragmenta. Præterea esse argumento, quòd qui ab illo nominabatur, magister equitum erat, & dicebatur. Porrò Titus quoq; Liuius dictatorem refert moderatorem atq; magistrum consulibus appositum. Sed De finibus item tertio libro, de sapiente, Rectius, inquit, appellabitur magister populi (is enim est dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum uitiorũ, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Ratione quoq; consimili uigesimo & primo libro Ammianus Marcellinus Agilionem nuncupat magistrum peditum. Sed alibi ab eodem, Romanus celebratur quidam armorum magister. Fuit & officiorum magister. Idem Ammianus Equitiũ Illyriciano præpositũ exercitui nondum fuisse magistrum, sed comitem, tradit. Archimagirum sanctæ literæ, Hieronymo interprete in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, pro exercitus magistro accipiunt: quia μαγειρεύειν occidere est. Aliàs coquorum principem indicat uerbũ id. Recte ergo Cicero ait, Sed heus tu, manũ de tabula, magister adest. Quod eum habet sensum, ne hoc quidem fortassis recte scribo, non esse distringendum stilum in Cęsarem: nam si hoc fecisse significarimus, uerendum est, ne libertas nimia fraudi sit, ac in mortem trudat. Siquidem Ca-

tonium pro inferis recte poni, ex Laberio comprobauit Gellius Noctium Atticarum
libro sextodecimo, etiam si inter sordida obsoletaq; ac maculantia, id esse uocabulum
putat. Nec eo uerbo esset usus orator, nisi de industria ex obscuritate iocum captasset.
Quod uero est in Epistolæ calce ita legendum est: Vrgeo igitur nec transuersum un-
guem, quod aiunt, à stilo, is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum iam
etiam noctis assumo. Ego, inquit, ad syntaxin & compositionem totum me dedi: festi-
noq; ita, ut mihi ipse otium negem. à stilo enim, id est à scribendo, & de ingenij fertilita-
te quippiam promendo, ne minimum quidem reuellor, quando assiduitas exercitatio-
nis dicendi copiam maximam parit. Confirmatur sententia hæc Ciceronis præcepto
ex primo De oratore: Caput autem est (inquit) quod, ut uerè dicam, minime facimus,
est enim magni laboris, quem pleriq; fugimus, quàm plurimũ scribere: stilus, optimus
& præstantissimus dicendi effector atq; magister. Quæ omnia repetens Fabius libro
decimo: Vt laboris, inquit, sic utilitatis etiam longè plurimum affert stilus. Nec imme-
ritò M. Tullius hunc optimum effectorem, ac magistrum dicendi uocat. Cui sententiæ
personam L. Crassi in disputationibus quæ sunt De oratore assignãdo, iudicium suum
cum illius auctoritate coniunxit. Quod uero ad Cæsarem ista referunt enarratores, pla-
nè ridiculum est. Illud uero Nec transuersum unguem, intellige Nec minimũ quidem
à scribendo recedo sequestrorq;, ut ne unguis quidem aut digiti latitudinem excedam:
frequentissima inter eruditos dicendi figura. Plautus in Aulularia,

Si Hercle tu ex isthoc loco
Digitum transuersum aut unguem latum excesseris.

Cicero in Epistolis ad Atticum, A recta consciẽtia transuersum unguem non oportet
discedere. Neq; est à marmorarijs facta tralatio: sunt enim hæc ueluti ægri somnia. Cæ-
terum de ijs satis superq;, quum enim leuicula sint, & mediocris forsan uel ingenij uel
doctrinæ: abunde studiosis satisfactum poterat uideri, digito ista commonstrasse. Sunt
grauiora multo in Epistolis familiaribus, quæ squalore obsita iacent. Ea nitori suo pro
tempore conabimur restituere, ut sciolorum retundatur impudentia, qui uelut Spartia
tes Demaratus, citarin deposcere nil uerentur, ut regio more per mediam cõspicui tur-
bam ferantur. Nec cogitant, si quis fulmen capere audeat, non tamen futurum Iouem.
Sed uel nunc id minus differamus, quod est in Seruij Sulpitij epistola libro quarto, de
M. Marcelli morte: Ille (inquit) uti aiebat, supra Maias Italiã uersus nauigaturus erat.
legendum, supra Maleas: ut Laconicum intelligas promontorium, cosmographis cer-
tatim celebratum, tametsi unitatis numero enuntiant potius: sed in Rufinum Hierony-
mus Maleas item profert. Quo autem sensu intelligendum Supra Maleas, edocebit
Strabo, qui & libro primo, multitudinis numero utitur ea uoce, ἀπὸ μαλεῶν, inquit, ὑπὲρ
τὸν εὔειπον.

Diætæ notio multiplex. Diarium, diætetæ, dicastæ. Freni partes. Psellium.
Diætarij. Echinus quid. Diætarũ cognomina uaria. Item quid zeta, & ze-
tetæ. Defenditur à calumnia Hermolaus. Sigma quid & unde. St syllaba,
silentij nota. Trigon. Trygon, seu pastinaca. Caput XVIII

Diætam pro uiuendi modo ac lege capi, quum alia multa indicio sunt, tum id
quod auctore Celso, diætetice medicina inde est appellata, & medicorum
scholæ uulgò regulam uictus diætam uocant: sed pro uictu simpliciter acci-
pit Hieronymus, ubi tenuem cibum & castigatum uictum à Græcis nuncu-
pari λεπτὴν δίαιταν, scribit. Notio alioqui dictionis eius Græcis non una est: siquidem
dicitur, ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τροφή. id est, dierum singulorum alimentum: diarium La-
tinè dici ualet. Diæta item iudicium, ut τὴν τῶν ἐγκλημάτων δίαιταν ἐπίστρεψον ἄλλοις.
criminum diætam alijs permitte. Diætetæ tamen ab ijs differebant, qui dicebantur dica
stæ, hoc est iudices. Nam arbitros quidam putant recte diætetas appellari: de ijs plura
Pollux libro octauo. Horum erat echinus nunc æneus, nunc ex opere figlino, in quem
testium dicta conijciebantur: quanquam & interna uentris eo dicuntur nomine, ut in-
quit Eustathius. Sed & freni pars quædam uocatur echinus: sicut quod circa mentum
est, nũcupatur psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, henium: pòst in
ambitu dactylij, echini, triboli, quos mandit equus. Sunt item echini, circa manus car-
pum

pum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia. Inuenio echinum item recte dici partem in capitulo Doricæ columnæ, crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio. Altera echinus cum annulis. Tertia hypotrachelio contrahitur columnæ. Echinum porrò, ni mendum exemplariũ est, per errorem Hexaemeri quinto, dici Ambrosius scribit, pisciculum ui inenarrabili maximas nauium, plenis currentes uelis, in medijs fluctibus ita sistentẽ, ut quasi in mari radicatas uideas, nec moueri. Echinus denique animal est uafricia insigne, quo nomine Naupliũ ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron: dicitur uero echinus & acanthochœrus. Pecten echini uocatur Iurecõsultis echini pellis uestium detersui accommode cõcinnata, cuius auctor rei Plinius est. Sed redeo, unde sum digressus. Est & diæta locus domi, ubi tantum uersamur, nullo negotio aut usu. Alij cœnationem etiã eo nomine accipiunt, unde & diætarij ministri dicant diætæ deseruientes, ut apud Iureconsultũ Vlpianũ De fundo instructo: quis sint & ea appellatiõe fures, qui aliena cœnacula furandi gratia penetrant. Alexandriæ regiã diætã ab Antonio structam, prodidit Strabo, quam Timonion nuncuparit, quod Timoniã uitam solitariãque foret acturus post actiacam calamitatẽ. Diætis, quod equidẽ scitu dignũ arbitror, nomina uaria imponi à ueteribus solita, obseruauimus. Nam Tranquillus hermeum appellatã fuisse diætam pronuntiat in Claudio. Alexãder Romanus imperator, ut auctor Lampridius est, in palatio diætas struxit nomine Mammeas, quas (inquit) imperitum uulgus hodie ad mammam uocat. Fuit in Baiano item cum stagno palatium Mammea nomine. Lucullus, Plutarcho tradente, diætam habuit Apollinis cognomẽto celebratam, ubi summo impendio parabantur conuiuia. Inde illa eius uox cantatissima, Cœnatur in Apolline. Sed enim & diæta dicitur locus, in quem arbitri conueniunt: qui, ut notauimus, dicuntur diætetæ. Sicut Zeta dici ualet locus, in quo Zetetæ obuersantur. Erant enim eo nomine Athenis magistratus quidam, ad quos referebãtur, qui reipublicæ aliquid deberent, nec soluerent. Cæterum haud satis mirari ualeo doctissimorũ quorundam institutum, qui Theonino dente irruentes in Hermolaum Barbarum, per quem barbaricas uitiligines sibi detersit nobilissimus Naturalis historiæ conditor, zetæ uocabulum petulanti cachinno explodere pergunt, aucupantes nescio quid indictum insitumque ex Prisciano. Proinde pro zeta & zetecula, diætam & diæteculam reponere sibi permittunt. Sed rogo uos optimi uiri, an excidit Lampridium & Apollinarem Sidonium, & alios præterea eadem usos uoce? Illorum recensere uerba non est consilium. Sed rogo, inquam, quid uos denique in nomine isto adeo exagitat? An quod zeta est nomen literæ: nec aliud, ut ueteranus uester putat, qui apud uos pluris longè est, quàm apud Persam Themistocles, significare creditur ferè? Missos facio reliquos, tecum signa confero, uir doctissime: neque enim nati ad uenena sumus, neque hoc nomine uẽdibiliorem me facio, aut gloriolæ flatum capto. Nec id agitur nunc, ut aurea ingenia meis ditare obolis pergam, sed studiosorũ animos accendimus: & haud ita politis minima quoque mansa in os inserimus. Zeta, inquis, litera est: ergo nil signat aliud? Malè colligis, amice. An non diætetem recte à diæta flecti confiteris? Si inficiaris, uide quæso, ne tui in te agminatim impetum Græci dent. Si annuis, cur non ratione compari Zetetam à Zeta inclinari concedis? Si uocabulum fortè non agnoscis, & reum peregrinitatis faciendum putas, lege quæso Iulium Pollucem: qui ueluti inquisitores quosdam, ζητητὰς facit: quoniam τὰ λανθάνοντα ἀνεζήτουν, id est quæ latitarent, scrutabantur. Lege item Sudam. Sed condonamus ista. Audi alia: Sigma, an non est litera? Est. Signat ne aliud? Si hæres, ipse subijciam: Lego non semel apud Lampridium, sigma pro diæta positum, siue stibadio, siue cœnatione: unde suspicantur eruditi legendum apud Martialem,

Accipe lunata scriptum testudine sigma:
 Octo capit, ueniat quisquis amicus erit. Et alibi:
 Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Porrò undenam coniectamus appellationem eam profluxisse? Erunt ex politioribus, qui à Græci elemẽti figura dici putent, nec fortè ab umbilico aberrarint multum. Consimiliter & zeta uideri potest appellata, si quæ Hermolaus scribit, minus appetentiam conciliant, quæ tamen mihi summè probantur. Verum si de Zetetarum loco sit mentio, à

tio,à Polluce non reuellar, & ab inquirendi uocabulo produci Zetam fatebor, unde mox & Zetetes. Nisi quis cœnationem quoq; ab huius imagine dici, suspicari malit. In fragmentis Cæcilij Minutiani Apuleij De orthographia, ne quid dissimulem, diætam comperi etiam ziætam dici. Sed dum ista commentaremur, etymon sigmatis alterum subijt animum. Et pro ingenij captu, sigma dici posse uidebam ab eius elementi titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentium indici uidebatur, ut à conuiuio surgentes, si quid fortè licentius obloquutus foret quispiã, uolentes obliuiscerentur. Notissima est Plinij censoria querela ex quartodecimo Naturalis historiæ, Alij (inquit) mortifera loquuntur, redituras q; per iugulum uoces non cõtinent, quàm multis ita interemptis? uulgoq; ueritas iam attributa uino est. Valerius item Martialis odisse scribit memorem compotorem. Quod & Lucianus Plutarchusq; in Symposiacis retulere, μισῶ inquit, μνήμονα συμπότην. Sed de tota re alibi sic:

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda
 Libertas, & nil quod tacuisse uelis:
De Prasino conuiua meus, Venetoq; loquatur,
 Nec faciant quenquam pocula nostra reum.

S uerò literam habere silentij notam, ne pluribus quidem probandum reor, quando taciturnitatem impetrare cupientes lingua sonum eiusmodi, uelut sibilum, afformamus: quæ & ab hoc ipso Græcè sigma creditur appellata, παρὰ τὸ σίζειν. Veteres tamen Latini, S & T simul agglutinantes effingebant st syllabam, quæ sola (ut Verrius inquit) sine uocali compacta uidetur, qua & in Phormione Terentius sit usus:

Non is obsecro es,
Quem te semper dicunt? St. Quid has metuis fores?

Ianuis autem illices (ut sic dixerim) inscriptiones, appingi solitas, ex Seneca uidemur obseruasse: quum ait, Vbi audierint ista, audient isthic hortulos & inscriptum hortulis, Hospes hic benè manebis. Quòd si loca huiusmodi de positu, deq; figura dici, plausibilius uidetur, siquidem in suo cuiusq; luco ac fano est, sequi quod amplius arriserit: scire conuenit, ueteres in ædificando uaria figurarum scitamenta captasse. Quod ut nõ miremur, trigon facit: qui locus triquetro, id est triangulo schemate strui consueuerat: in quo item pilæ lusus exercebatur, inde quoq; trigonalis nuncupatæ. Iulius uerò Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait, Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum: cuius meminit Diarchus. Medium parabystum, & maius parabystum. Porrò trigoni mentionem faciens grãmaticus quidam, Trigonum (inquit) dicasterium est, fortè quia schemate foret triangulari. Trygon uerò marina traditur fera letalis præcipuè, adeo ut si aculeo truncum arboris percutias, inarescat protinus. hunc deniq; Vlyssi necis fuisse causam tradunt. Et inde ab Nicandro ὀλοφρυγὸν τρυγόνα nuncupari, ex mutis (quod aiunt) magistris didicimus. Trygona nostri pastinacam cõuertunt, Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quàm rectè, uiderint studiosi. In hæc diuertisse fertilitatis causa, non stomachabitur lector candidus: quippe in id omni incumbimus pede, ut nostra hæc, si aliud non sit, exsucca infructuosaq;, & (quod dicitur) Agrippo infœcundiora saltem non deprehendantur.

Olearum species aliquot. Emblemata quid. Embolum, probolus, embolimus, embadon. Iudicium in Areopago primum. Tollitur ex Plinio obscuritas. Reorum & accusatorum argentei lapides. Symmoriæ, symmoritæ, saci, cytharini. Oleæ strictiuæ, ac caducæ. Thalysia, syncomisteria, haloa, halos. Thalos quid, & thalophori. Zothalmia. Lactãtij grammatici locus restituitur. Hiceteria. Eresione. Trophæa prima ex olea. Agrippeum quid. Ptoma olearum. Halirrhothij fabella. Olea cur antro Ithacensi applantata fingatur ab Homero. Sansæ, Sansarij, marosserij, æsacus, drupa, oleastellũ.

Caput XIX

AGrippum uerò, ne quis uerbi insolentia motus, caput protinus scabat, Suidas syluestrem oleam apud Laconas ait significare. Eam Græcorũ alij nunc agrielæam uocãt, nunc cotinum: & Gadira insulam quoq; inde Cotinusam dici inuenimus, quòd hisce arboribus abundet locus is: quam rem Cosmographus

graphus docuit. Nam ciuitatum pleræque ex causis huiusmodi cognomenta traxere, ut in Attica Myrrhinus à myrtorum, quas myrrhinas dicunt, frequentia. Rhamnus item à rhamnis: Cerasus quoque in Ponto, eadem est ratione nũcupata. Si uerò syluestri oleæ domestica inseratur, fient quæ uocãtur cotinades. In quo obiter scitu dignum: urbana omnia syluestribus insita, dici emblemata. Apud Vlpianum digestis Ad exhibendum, Emblema phialæ omnino aliud est: meminit Plinius quoque. Embola uerò sunt nauigiorum fastigatæ partes, id est proræ: quas & simomata dicunt. Quin & in acutum ex lato desinens ager nuncupari embolus ualet: ut apud Herodotum liquet historia quarta. Sicuti is qui de figura uocatur item Trieris in Lycia propè Arycandam ciuitatem. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romani fori sunt: ut quum ait, καθήμενος ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων, sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse uideor, dici emboli appellatione, lignum ad quod destinentur anchoræ. Pindarus,

ἐπεὶ δ' ἐμβόλου κρέμασαν ἀγκύρας ὕπερθεν.

Probolos in Cæsare uocat Plutarchus sublicas in Rheni alueo defixas uiolentiæ undarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur. Embolimum mensem intercalarem intelligunt Græci. Eum Plutarchus μεμβληδόνιον dici autumat. Embolimos apud Hippocratem, pueros accipiunt imperfectos. Est embolum item aciei species, id est rhombi dimidiũ: & pudenda quoque eodem cẽsentur nomine. Embadon, id est ἐμβαδὸν, aream dicit Galenus Therapeutices primo. Sacram oleam legimus appellari Moriam, nomine inde ducto, quod esset Palladi cõsecrata, ex qua oleum etiam daretur uincentibus Panathenæa. Nam à cæde morias dixere, quam moron nuncupant, perempto Halirrothio, quem necasset Mars Neptuni filium, quòd uim intulisset Alcippæ: ut scribit Pausanias: quã ex Agraulo Cecropis ipse filia sustulerat. Idque in Areopago iudicium capitis primum narratur peractum. Eius meminit historia prima Hellanicus, & declamatione pereleganti Libanius est persequutus. Id & Plinius significauit libro septimo: sed, ut solet, breuitatis inuoluit tenebris. Insequentibus item temporibus ex materna cæde subijsse iudicium Orestem ferunt, absolutumque, Pallados ἀρείας excitasse aram. Dignũ relatu: fuisse, in quibus rei accusatores'ue consisterent, argẽteos lapides: unum, ὕβρεως dicunt: alterum ἀναιδείας, id est iniuriæ impudentiæque. In propinquo sacellum erat dearũ, quas Athenienses σεμνὰς dicunt, Erinnyas Hesiodus in Theogonia: quibus esse in capite cum crinibus dracones, Aeschylus commentus est princeps. Sunt qui ita distinguant, ut priuatas oleas dicamus elæas, publicas uerò morias. σηκὸν idem cum moria putant: alij moriæ stipitem, σηκὸν dici uolunt: quod & similius uero est, quia ita scribit Rhetor, οὔτε τὶ ἰδίαν ἐλαίαν, οὔτε μορίαν, οὔτε σηκὸν παραλαβών. Saci uerò huius in Apologia commeminit Lysias. Sacos uerò & columbarum uocant loculamenta, in quibus nidulantur: quæ dicunt alij cythrinos, id est κυθρίνους. Symmoriæ Athenis erant uelut tribus aut classes, in quas dites modo, quique conferendis sufficerent tributis, conijciebãtur: unde symmoritæ, ceu contribules. Extat Demosthenis oratio περὶ συμμοριῶν. In Symmorias distributi Athenienses sunt, Nausinico rempublicam gerente, quod Philochorus scribit, & in Lexico rhetorico repetit Harpocratio, ut de Suda taceam. Porrò oleæ quædam callistephani dicebantur, quod cum Suda scribit Aristophanis interpres: cuius ramis coronarentur in Olympia uictores, sicuti astipulantur Theocriti interpretes ὀδοιπόροις, atque item Pindari: non autem cotino, id est oleastro: ut quidam interpretati sunt. Quanquam eius sententiæ est etiam Plinius, necnon ex doctis item plerique. Est enim proprij generis callistephanos, de qua Aristoteles ita ad uerbum ferè in Pantheo: Olea est, inquit, uocatur callistephanos: huius folia contrario modo se habent, quàm in alijs, extra siquidem, non intus albent. Ramos mittit, ut myrtus, ad coronas peraccõmodos. Eam in Olympia plantasse Hercules memoratur, unde athletis dentur coronæ. Est apud Hilissum fluuium stadijs sexaginta circumuallata muro, magnaque contingentibus instituta mulcta. Scribũt Græci, Herculis clauam fuisse ex oleastro, quam apud Sardonidem is repperisset: quinetiam depositam in Trœzene apud Mercurij statuam, quem πολύγιον uocant, progerminasse denuo, ac superfuisse tempestate sua oleastrum, prodit Pausanias. Sunt & apud Pollucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Cotinadas

tinadas trambelos uocauit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas uero nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanē comperias ἐν νήσοις. Thalos, inquit Theocriti interpres, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus, ἔχουσα θαλὸν μυῤῥίνης ἐτέρπετο. & Homerus, θαλόντ' ἐέλδωρ φορῆναι. Athenienses autem per exochen quandam de olea dixere. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistros, quo nomine stipites folliculosq; intelligunt, quibus semen cōtinetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senū, & inde comicis salibus nulli rei utiles, præter quàm ferendis thalis, Thalophori item festiuiter nuncupati. Meminit eius moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenaico id munus etiam uetulas obijsse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consuesse. Thalysia uero primitiæ dicebantur, quas subuectis iam fructibus ex agris, persoluerent dijs, ut denuo uirescerent, progerminarentq; in campis omnia, quod uocant θάλλειν: eas rhetorum pleriq; etiam syncomisteria à comportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festum tempore eodem Cereri sacrum & Dionysio, uti Pausaniæ testatum monumentis est. dicebatur haloa, id est ἁλῶα, ut putat Philochorus: quia tum in areis præcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. Quanquam est item halos solis ac lunæ discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira uel ambitus ex obuolutione delineatus. Erat panis quoq; Thalysius, qui ex nouis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympijs poemata nuncupantur immortalitatem comparantia, facientiaq; θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Sed ad institutum redeo: quæ remanent, pressis oliuis, uocant stemphyla: sicut in uuis dicuntur peripysmata. Sed uerborum sæpe proprietas auctoritate turbatur. Olea coronari Iouem, ab ueteribus proditum scio perpetui uiroris ratione ac emolumenti: uel ob glauci coloris cum cælo similitudinem. Sed & illud proditum memoriæ est, nono ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, oleam puram ab puris quoq; oliuantibus præcerpendam, iureiurando etiam adactis, cum uxore modo sibi rem fuisse, nec alienā attigisse prorsum. Sic enim mox lætiorem fieri prouentum. Quin & Ciliciæ Anazarbo ab puris modo pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam: quippe huic arbori præsulem esse castitatem, ut scribit Palladius. Scribit undecimo Georgicorū Florentinus, Viti insitam oleam non uuas tantum, sed & oliuas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, diciq; gentium illarum uocabulo, ubolima. Nec illud reticuero: gorphia uocari apud Syros olearum ligna, utcunq; præcisa ex radicibus imis, ἐν φυτωρίοις, hoc est seminarijs constituenda. Superioris autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducæ sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictiuæ uidentur: nam sunt olearum item strictores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Lactantio grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis poetæ uersiculis,

Mite nemus circa, cultuq; insigne uerendo,
Vittatæ laurus & supplicis arbor oliuæ.

Supplicis arbor oliuæ, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis diriteron. Portenta uerborum planè sunt hæc, quæ si excitetur à sedibus suis Lactantius, nec agnoscat, nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionen dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim eresione, id est εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quę acrodrya uocant, circumpendentibus, ante ianuas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Eius historiam pluribus exsequitur in Equitibus Aristophanis interpres, & qui ab eo mutuantur, alij plures. Hunc item ramum à supplicationis usu hicterium, uel hiceteriam uocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei uita testatur Plutarchus: ubi in Delphinio positam ab Theseo hicteriam Apollini scribit. Sed interpres, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hicterium thesaurum uocat Sophocles, capillos honoris Aiacis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes, Video in ara sedentem quempiam ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῶν παιδίων, hiceteriam tenentem cum puerulis. Fuit Homeri carmen quoq; Iresiones titulo, ut prodit Herodotus. Scribit in

artibus Dionysius, in oleæ laudibus illud meritò recenseri: non modo quia sit Palladi sacra, sed quod ueteribus ex ea constituebant trophæa, quodque sit uictoriæ symbolum. Nam & Neptuno superato, hac primũ dea est coronata. Ioui autem dicabant trophæa, quin Iunoni quoque, qua ex causa Tropææ cognomentum illi ascitum apud Lycophronem. Ad ea porrò quæ de morijs oleis paulo antè concinnauimus, hoc item indagine uaria ex Græcorum numerosiore sylua sum uenatus. Fuisse in arce oleas Athenis Palladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhothium Neptuni filium eas adortum excidere, quoniam inuẽta olea, urbs Mineruæ fuisset adiudicata, inter cædendũ uerò aberrasse, ac securim sibimet impegisse, atque inde decubuisse. Ex quo argumento adoptatum oleis cognomentum, uel quia quisquis oleas possideret, portionem quam μέρος uocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant uictores. Hinc obseruatum, capras Athenis in arcem non iungi, præter quàm semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum possit tangi, quãdo ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructuis uenenum, quo nomine nec deæ immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis oblæsisset, quare irrumpentes Lacedæmonij pepercerunt illis. Hinc Iupiter celebratur cognomento Morius, araque in Academia excitata. Agrippeum uerò in ceramico theatrum, in Alexandro sophista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum ptoma, id est πτῶμα, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructum dilapsum uel arboris casum. Illud uerò haud negligendum: oleam ab Homero fingi antro applantatam Ithacensi, quod typum habere mundi, sapiẽtissimis est uisum, quod moles hæc uniuersa, diuinæ sit germen prouidentiæ, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt ueteres, quæ ipsa est prouidentia. Hinc theologica sagacitas plantam in portus capite stare surrectam, uirentemque perpetuò commẽta est, ut sciremus, quod est totum, non ex αὐτοματισμοῦ καὶ τύχης ἀλόγου constare: sed esse φύσεως νοερᾶς καὶ σοφίας ἀποτέλεσμα. Leuiculum hoc, sed nihilosecius apponẽdum, oliuarum officula dici sansas, Columellæ libro decimotertio, πύρηνας Græci uocãt. unde locationum, uenditionum, & eiusmodi omnium interpretes, proxenetasque ac mesitas putant ex functionis utilitate sansarios nuncupari, quos ratione eadem marosserios uidentur appellasse Mediolanenses, uelut ossarios quosdam. Oleæ ramum, atque item lauri, æsacum uocitarunt priores. Drupa nuncupamus non olearum modo baccas, sed & arborum cæterarum, quando & δρυπετεῖς Græci dicunt. Oleam calabricam oleastellum uocant similitudinis ratione, ab oleastro deminuta est uox.

Nexorum status. Qui dicerentur nexi, & qui obærati. Nectendi ratio. Inter ibi iusti dies qui sint. De Atheniensium sisachthea, & nouis tabulis. Chreocopia, chreocopidæ. Cap. XX

QVi apud ueteres Romanos æs alienum fecisset, idque cumulatũ usuris foret, abducebatur à creditore, non in seruitium, ut sæpe: sed in ergastulum quodammodo & carnificinam. Et, quod grauius multo est, abducebantur item filij, immo etiamnum nepotes, quod Dionysius scribit, & obscurè significat Liuius. Si quid contradicerent, seruiliter euerberabãtur, obsita erat squalore uestis, fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Ad hæc ferè prolixa barba capillique efferabant speciem oris, uix ut noscitarentur in tanta deformitate. Hi sunt quos in historia nexos sæpe dici audimus. Nam qui conflassent quidem æs alienum, nec tamen à creditoribus in uincula essent abducti, obærati modo dicebantur: necti uerò pronuntiabant eos, qui creditoribus traderẽtur. Liuius: Deinceps & qui antè nexi fuerant, creditoribus tradebantur, & nectebantur alij. Et alibi: Nexu uincti solutique se undique in publicum proripiunt, implorant Quiritiũ fidem. Cæterum peropportunè opinor, ac perutiliter fecerimus, si hac parte amplius temporum illorum mores fuerimus exsequuti: quando, ut uidetur, non in reponẽdis modo officijs, sed & in cæteris quoque uitæ, ac negotiorum partibus, præsertim quæ ad mutui rationem spectant, plurimi esse faciẽdam fidem, ueteres sanxere: proindeque perfidiosius tergiuersanti debitori, ac sæpius fraude agenti eludentique non mediocris irrogata pœna. Exigendæ igitur mutuatitiæ pecuniæ hæc, ex Atticarum noctium obseruationibus, fermè inibatur ratio. Confessi ac debiti iudicatis

iudicatis triginta dies dabantur,conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eos
uero dies,iustos appellare, decemuiris collibuit, uelut iustitium quoddam, id est iuris
inter eos interstitionem quandam & cessationem: sicuti Gellius eleganter interpreta-
tur. Quanquam & in ratione belli,iusti dies dicebantur continui triginta, quibus exer-
citu imperato,uexillum rufi coloris in arce ponebatur, quod Festus & Macrobius ad-
notarunt. Deinde,nisi dissoluerent,ad prętorem trahebantur,& ab eo quibus erant iu-
dicati,addicebantur. Neruo quoq; aut compedibus uinciebãtur. Hæc enim fermè uer-
ba legis erant. Aeris confessi, rebusq; iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Pòst dein-
de manus iniectio esto. In ius ducito. Ni iudicatũ facit, secum ducito. Vincito aut ner-
uo, aut compedibus, quindecim pondo: non minore, aut si uolet, maiore uincito. Si uo
let, suo uiuito: ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato. Si uo-
let, plus dato. Erat autem interea ius paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in uin-
culis dies sexaginta. Inter eos dies, trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium
producebantur: quantæq; pecuniæ iudicati forent, pronuntiabatur. Tertijs autem nun
dinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè uenum ibant. Id porrò horren-
dum, & ab omni prorsum humanitate, & Romanorum mitiore ingenio sequestratum:
quod & Septimius Florens memorat in Apologetico. Etenim si plures forent, quibus
reus esset iudicatus, secare si uellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permitte-
bantur. Ipsa legis uerba censui apponenda: Tertijs, inquit, nundinis partis secanto, si
plus minus'ue secuerint, sine fraude esto. Inire porrò nexum de ijs dicebatur, qui credi-
toribus, quod rationi paria non facerent, addicebantur uinciendi. Iidem & nexum da-
re dicebantur, ut libro octauo ab Vrbe cõdita Liuius scribit, quo loco edocemur, quan
do nectendi exoleuerit mos. Ex hac uero alieni æris ratione, quo persæpe inopes ad-
obruebantur, usura multiplici omnia arrodente, ac uelut tabe pestifera ad corpus item
correpente, nascebantur quandoq; nouarum tabularum decreta per summam inexsu-
perabilemq; necessitatẽ, ac Diomedeam quodammodo (ut dicitur) expressa patribus.
Ea proinde M. Tullius labefactationem fundamentorum reipublicæ uocat, quum pe-
cuniæ creditæ obæratis condonantur, & nouæ mox cooriuntur tabulæ, quibus nomi-
na contineantur noua. Et alibi Cicero: Tabulæ nouæ quid habent argumenti, nisi ut tu
emas mea pecunia fundum, cum tu habeas, ego non habeam pecuniam? Et Seneca ap-
pellat rem perniciosissimam beneficiorum nouas tabulas. Fit item in Epistolis ad Atti
cum mentio rei huius. Luceius, inquit, M. Fabij queritur apud me per literas, summum
esse periculum, ne culpa senatus his decretis res ad tabulas nouas perueniat. Ridicula
est grammaticorum uanitas, apud Sallustium, tabulas nouas pro picturis accipiẽtium,
quo nil absurdius nec dici, nec fingi potest. Sed sunt pleriq; puri, puti, id est ab genitiua
inscitia nusquam aberrantes, ne quid adglutinetur aduentitij, tanquam impuri mox fu
turi. Ex Laurentij officina id genus emanasse nugas haud admiserim facile. Tabulas
item nouas intelligimus testamẽtum nouum, priore (ut fit plerũq;) expuncto irritoq;:
quod Epistolarum secundo approbat Cæcilius. Cęterum nequaquam dissimulandum
ciuitates maximas quandoq; hoc æris alieni laxamentum ac remissionem non usque-
quaq; horruisse. Athenienses, Solone statuente, hoc ipsum admisisse, sciunt paulo eru-
ditiores, legemq;, qua statutum id est, dictam sisachtheam, hoc est σεισαχθείαν. quod si-
gnificat, illius linguæ uocabulo, oneris leuationem. Nam sisachtheam sunt qui cribrum
interpretentur, quo in frumentis uacantia secernuntur, παρὰ τὸ σείω, quod est concu-
tio, ut Chœroboscus. Sed eam legem ad Aegyptiorum imitationem Diodorus institu
tam scribit, apud quos sancitum erat, ut eorum corpora, qui ciuitatibus bellico usu ad-
dicti forent, à creditorum uiolentia libera essent: in bona tantum illi ius haberent. Eo-
dem, inquit, modo sanxit Solon, ne ob usuras corpora ciuiũ necterentur. Plurimi enim
per summam inopiam fœneratoribus, inquit Laertius, corpora sua exponebant, ac su-
per his fœnerabãtur. Sisachthea hæc chreocopia item dicitur, quasi debitorum absci-
sio. Ex quo Solonis amici quidam chreocopidæ ex debiti retentione sunt appellati.
Quum enim ij Solonis mentem percepissent, præoccupantes multas pecunias fœno-
ri acceperunt, agrumq; ex ijs maximum astutè compararunt. Ex quo & Solon non

minima est aspersus infamia, uelut iniuriæ particeps. Mox tamen tanquam eo nomine dijs gratias agerent, institutum sacrificium Sisachtheam item appellarunt.

Tabulæ & codices accepti & expensi. Aduersaria quæ sint. Iuuenalis locus declaratur. Tabulius ager, & Trientius. Apocha quid, & antapocha. Anocha. Item de nexis. Ciceronis locus explicatur. Prytanea, siue sportulæ quid. Theses cur iuris dicundi stationes. Caput XXI

TAbulas, de quibus paulo ante facta à nobis mentio est, Cicero pro Roscio Comœdo, accepti & expensi appellatione distinguit: Si tabulas, inquit, Caius Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem suo arbitratu conscriptas, quo minus secundum illas iudicetis, non recuso. Apud eundem atque adeo eodem loco, codex accepti & expensi nominatur. Sed id aduertendum amplius, quæ apud eundem Ciceronem dicantur Aduersaria. Hæc uero non aliud ferè uidentur, quàm libelli, in quibus negotiantes per singulos dies scribimus, quod damus uel accipimus, relaturi postea in codices accepti expensique, aut in tabulas. Significant hoc Ciceronis uerba: Nimium cito, ait, me indagare de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum, confitetur. Sed in aduersarijs patere contendit. usque eó ne te diligis & magnificè circumspicis: ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? Aduersaria dici arbitror, quod aduersa parte etiam scriptis implerentur, & per transuersum quoque: nam negligenter admodum conficiebantur, quia delerentur statim: etenim menstrua erant, tabulæ uero æternæ: aduersaria denique parui temporis memoriam: tabulæ perpetuæ existimationis, fidem & religionem amplectebantur. Hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ: in iudicium Aduersaria protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Aduersaria huiusmodi à Satyro nobili significata intelligo, uersu illo,

Et longi relegit transuersa diurni.

Quod interpretes etiam si haud barbasculi, non uiderunt. Morem hunc ex transuerso quandoque subnotandi in epistolis etiam seruatum Cicero ad Atticũ libro quinto præmonstrat. Nunc uero, inquit, uenio ad transuersum illum epistolæ tuæ uersiculum, in quo me admones de sorore: quæ res se sic habet. Aduersaria ferè ac calendaria idem accipimus, quando & in ijs singulorum mensium rationes referebãtur: dicta sic, quòd singularum calendarum nomina præscriberentur: meminit Sceuola Digestis de statu liberis. Item Seneca: Calendarium uersat, fit ex domino procurator. Calendario præpositum inuenies apud Aphricanum Iureconsultum. Calendarum uero sacrificium, quod calendis obire, moris fuit, dici legimus in ueteribus memorijs. Sed & rationarium inuenias, pro libro in quo uel contractuum uel gestarum rerum rationes comprehendantur: ex quo & apud Marcellinum, rationarius apparitor, qui rationarium conficit, ac rationibus præest: quem ratiocinatorem nuncupauit Columella. Rationibus inferre, apud Latinè ac ex formula loquentes, est in Rationario perscribere, quid cui sit erogatum. Tabularum publicarum curam comperi uariè habitam & immutatam sæpe, quando permisit Augustus senatui præfectos deligere: uerum ambitu suffragiorum suspecto, inita mox ratio, sorte ducerentur ex prætorum numero qui præessent. Sed Claudius ad quæstores redijt. At quia deesse robur uidebatur ætatis eum primum capessentibus magistratum, Nero præfectura perfunctis, ac usu rerum plurimo peritis comprobatisque onus iniunxit. Lectum apud eruditos est, expensare, dici expensum ferre in conficiendis rationibus. Ex tabulis porrò hoc genus, tabulium esse appellatum comperi, agrum qui intra quinquagesimum lapidem ijs est assignatus, qui mutuam reipublicæ pecuniam secundo Punico bello dederant. Trientium quoque dictum scio, quia pro tertia pecuniæ parte datus erat. Dignum uero scitu: esse in hoc item usu, quas uocant apochas, quæ fiunt, ut ijs probetur solutio, fatente creditore, sibi satisfactum. Ideoque debitori traduntur. Interstitium fit tamen, ut scribit Vlpianus, inter acceptilationem & apocham: quoniam acceptilatione omni modo liberatio contingit, etiam si non sit persoluta pecunia. Apocha uero non aliàs, ni ea sit erogata. Antapocham sunt qui chirographum interpretentur, quod creditori conficit debitor, fatendo à se

à se quid sit persolutum. Antapocham intelligunt alij, chirographum, quo se obligat a-
liquis, ac se debere fatetur. Apocham, Græci ἀποχὴν dicunt, quo nomine quandoq; si-
gnificatur receptio. Apochyma uerò, eadem quæ zopissa est: quam tamen hypochy-
ma dicere mauult Paulus Aegineta. Scribit Ammonius, anochas dici in bello indu-
cias, usu ita exigente, ultrò citroq; commeandi. Quod uerò ad nexos item attinet, in-
uenio, obligationem omnem apud ueteres, quæcunq; per æs & libram fieret, nexum
fuisse nuncupatam. Idq; necti solitum dici, quod eo modo obligaretur. Innuit hoc & in
Topicis M. Tullius, ubi ait, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, ant traditio alte-
ri nexu, aut in iure cessio. Nexus, inquit Boethius, est quædam Iuris solennitas, quæ
fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Ad hoc ipsum respicit Ciceronis
illud De oratore libro primo, Nexorum iura in causis uersantur centumuiralibus. In
cuius tamen loci enarratione mira proferri deliramenta, sciunt qui huiuscemodi ele-
gantiarum non sunt omnino imperiti. Nexum quoque æs, uocatur pecunia, quæ per
nexum obligatur. Dicitur & laqueus nexilis Apuleio. Sed & nexilis item uestis, cuius
fuit usus ante textilium inuentionem: ut apud Lucretium non somniculosus obserua-
bit lector:

Nexilis antè fuit uestis, quàm textile tegmen.

Cæterum doctioribus hæc fortè operæ uidebuntur leuioris: proinde, ne γῆς ἔντερα, id
est terræ interanea, studiosius uidear consectari, stilum reprimam: ne forsan Hesiodium
illud in me regeratur,

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρῦν, ἢ περὶ πέτρην.

Illud modo adiecisse contentus: pecuniam apud Græcos ab actore ac reo constituen-
di gratia iudicij contributam depositamq;, prytanea nuncupari: quæ à Romanis, spor-
tulæ signatur nomine. Cæterum, qui succubuisset, omnia resoluebat: ea uerò
in publicum cedebant, aut iudicum mercedem. ex quo & ipsas
iuris dicundi stationes, theses quandoq; appellatas,
legimus. Prytaneorum meminit Isocra-
tes ad Callimachum.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS Antiquarum lectionum Lodouici Cælij Rhodigini, ad D. Franciscum Malagninum, Præfatio decimatertia.

DOmesticæ frugalitati opus esse non me latet, eos gratuito aliquo impartiendos esse munusculo, qui ipsorum aucupatos tutelam cõtinuè obsequiosis meritis insequuntur: qualem te Francisce Malagnine ciuis optime, & scio & iam diu noui, qui nulli noxius omnibus commodus, mihiq́; ipsi oportunus existens, me ipsum perpetuò tibi deditum, gratiori tua in me beneuolentia esse uoluisti: atque eo maximè in Lodouicum Cælium mihi patruum, qui & patris tui, totiusq́; Malagninæ prosapiæ & ope & opere continuè suffultus, ad talem scientiæ apicem peruenisse, uerè dijudicari potest: qualem Antiquarum lectionum opus ab eo nouissimè castigatum præ se fert. Quod quum his diebus cursim ac leuissimè pertransirem, eiusdem portiunculas aliquas intimioris amicitię uinculo sibi astrictis dicatas, alias autem & potissimè noua adiunctas castigatione, nullius inscriptione munitas cognoscerem: mihi operæpretium uisum, eas omnes non nisi patrono munitas propellere, atq; ob id te decimitertij libri designatione grauare: quod eo libentius factum uolui, quo doctrinata censura decoratum, optimę ingenuitatis numinine suffultum, probissimæq́; bonitatis plenitudine saginatum omnes palàm profitentur. Quòd & si pauxillum, id tamen libenti accipies animo: Camillumq́; Richerium tibi dedítissimum in ipso contemplatus tibi dedititium, ac doctissimi quondã tui præceptoris nepotem libentissimo eo tuo affectu fouebis, quo antiqua in Lodouicum Cælium tuorum collata beneficia præ se ferunt. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TERTIVSDECIMVS.

Explicatur Quintilianus de oris multiplici uitio. Anastomosis quid. Anastomotica cibaria. Iotacismus, lãbdacismus, metacismus, Atticismus. Coccygis cognomentum. De batto, & battologia. De Ouidio scitu digna. Titi Liuij mors. Ibis Ouidianus qui sit. Nycteridis cognomentũ. Item de Chærephonte, & Eretriensibus, ac Alcibiade. Fringultire quid. Caput I

IN PRIMIS, inquit Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, uitia, si qua sunt, oris emendet: ut expressa sint uerba, ut suis quæq; literæ sonis enuntientur. Quarundam enim exilitate uel pinguitudine nimia laboramus: quasdam uelut acriores, parum efficimus, & alijs non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe ρ literæ, qua Demosthenes quoque laborauit, lamda succedit. Hæc Fabius. Scimus uero duo esse in primis oris uitia, quorũ altero peccantes, ischnotetas uocat alibi Fabius, quum gracilis est nimium, & tenuis literæ enuntiatio: alterum uitium, plateasmum appellauit idem, à uocis (ut opinor) pinguitudine. Quo modo qui loquitur, & curiosius gutture utitur, λαρυγγίζειν Græcè dicitur: meminit pro Ctesiphonte & Demosthenes. Dores præcipuè, ut platystomi, incessuntur à Græcis: quod iusto frequẽtius in dictionibus A literam ingerant. unde apud Theocritum, garrulæ mulierculæ coarguuntur πλατειάσδοισαι ἅπαντα, ut quæ Syracusiæ forent. In Cotta, literarum damnabatur dilatatio, uti constabit mox. Verum ut luculentior expressiorq; fiat eminentissimi auctoris enarratio, ad Aristotelis uireta diuertendum: abs quo lingua peccantium turbideq; & adhæse loquentium tres fieri species animaduerto, ἰσχνοφώνους, τραυλούς, καὶ ψελλούς, hoc est ischnophonos, traulos, psellos. Est utiq; traulus, siue blæsus, qui literam aliquã exprimere non potest: eamq; non quamlibet, sed certam. Psellus, siue balbus, qui in enuntiando, literam præterit aut syllabam. Ischnophonum sunt qui Latinè dicant hæsitantem. Vitium est, inquit, ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ταχὺ συνάψαι τὴν ἑτέραν συλλαβὴν πρὸς τὴν ἑτέραν, id est ex eo quod cito syllabæ syllabam connectere minus possit. Quæ utiq; omnia ex imbecillitate proueniant, neq; enim intelligentiæ sumministrare lingua potest. Quum uero quasi in recessu oris uox auditur, cœlostomia nuncupatur. Anastomosis autem ad præsens negotium spectat nihil, id est ἀναστόμωσις: est autem eo uocabulo medicis adapertio, ut quum uenarum ora recluduntur. Apud Athenæum anastomotica dici uidentur cibaria, quæ appetentiam conciliant, & edendi prolubium excitant, cuius sunt modi sale conditæ oliuæ, quas colymbadas nũcupant. Sed à diuerticulo fabulam repetamus. Remotis autem uitijs, emendata cum suauitate uocum explanatio ὀρθοέπεια uocatur. Et quoniam cum Quintiliano nobis res est, ne id quidem amplius explicare grauemur: quod ait, esse per sonos uitia oris, quæ scripto monstrari non possunt, ut est iotacismus & lambdacismus. Scribit Diomedes, esse iotacismum, quum I litera ultra iustum decorem enuntiatur. Idem & in lambdacismo intelligit, quum L sono profertur pleniore. Inuenimus tamen aliter à Martiano libro quinto, uitia hæc finiri. Esse quippe metacismum, quum uerborum coniunctio M literæ assiduitate collidítur: ut si dicas, Mammam ipsam amo, quasi meam animam. Lambdacismũ uero, ubi L plurimum dissonat, ut si dicas, Sol & luna lucent luce alba, lactea. Iotacismum, uti si enunties. Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Atticismum elegantiam dicunt Atticam, sed nomine tamen eodem intelligit Thucydides, quum Atheniensium quis impensius partes fouet. Polysigma uero est ubi S litera crebrius geminatur, Sosia in solario soleas sarciebat suas. Inter eos qui in memorijs ueteribus lingua fuisse præpedita memorantur, legimus & Battum, à quo Cyrenas in Aphrica conditas ferunt, quem adeo fuisse ischnophonũ tradunt, ut ab eo defluxerit uerbum βατταρίζειν, quod

insigne

insigne pronuntiandi signat impedimentum in ijs qui uocis uix sint compotes, nisi à sono malimus conformatum id, ut βαρβαρίζειν, ποππύζειν, ut uerius de uitio sit homini enatum cognomentum. Quanquam est & battus siue battis mollioris pisciculi delicatioris'ue species: unde battidoscopi appellati opsophagi & gulones. Sunt qui Battum, prius dictum Aristotelem autument. dici uero ab gente Libyca reges, battos. Plerisq; item arrisit, Coccyga fuisse nuncupatum de loquutionis pontificio præpedito. Ab honore ac regio fastigio, batti cognomen prorepsisse, auctor item Herodotus est. Fuit & poeta Battus ineptior, qui dum simulacra & statuas uersibus ac hymnis celebraret, mensum excedebat legitimum, eandemq; sæpicule cantilenam recinebat. Quod iterationis uitium & nimietatis inde etiam battologia nuncupatur: quo & Ouidium laborasse, Seneca scribit. Propterea Montanum declamatorem, sententias suas repetendo corrumpentem, dum non est cõtentus unam rem semel bene dicere, Scaurus inter oratores Ouidium uocare solebat. Qui & ipse nesciat, quod bene cessit, relinquere. Quum Polyxena esset adducta tumulo Achillis immolanda, Hecuba dixit, Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat. Poterat esse contentus: adiecit, Tumulo quoq; sensimus hostem, Neq; hoc contentus addidit item, Aeacidæ fœcunda fui. Aiebat Scaurus, Non minus magnam uirtutem esse, scire desinere, quàm scire dicere. Hinc & in Matthæi euangelio, uti arbitror, capite sexto, μὴ βαττολογήσητε, id est orantes ne sitis multiloqui. Sunt qui battologiæ uitium esse item in uersibus illis apud Ouidium Metamorphoseon secundo, arbitrentur:

At senior, postquàm merces geminata, sub illis
Montibus (inquit) erant, & erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades, & me mihi perfide prodis,
Me mihi prodis, ait.

Quod tamen uerum haudquaquam est. Nam ἐκ τῆς ἀναδιπλώσεως quæsita orationi gratia est. quod ex libro Phalerei Demetrij περὶ ἑρμηνείας licet agnoscas, quum ait χάριτας aut in uerbis esse, aut in rebus: in uerbis quidem, ex breuitate, ordine, figura: ex schemate, ut in Sapphûs uersiculis,

Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῦσα οἴχῃ.

Cui ex figura eadem illa respondens ait,

οὐκ ἔτι ἥξω πρός σε, οὐκ ἔτι ἥξω.

Maior, inquit, orationi comparata est gratia, quàm si semel forent pronuntiata, καὶ ἄνευ τοῦ σχήματος, etiam si πρὸς δεινότητας, excogitata magis uideri anadiplosis potest, seu pallilogia. Obseruauerat hæc Merula quoq; parte quadam, ex thesauris ijs ab eodem pronuntiatum Ouidio prodens,

Si, nisi quæ facie poterit te digna uideri,
Nulla futura tua est, nulla futura tua est.

Sic & apud Homerum, τοῦ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι,
Καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν, εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν.

Et quoniam de Ouidio agimus, aduertẽdum item, in quo ab eodem taxetur Seneca in Naturalium quæstionum libris, ubi diluuij excutitur ratio. Illud, inquit, poetarum ingeniosissimus egregiè pro magnitudine rei dixit:

Omnia Pontus erat, deerant quoq; littora Ponto.

Nisi tantum impetum ingenij & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset:

Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

Non est res satis sobria, lasciuire deuorato orbe terrarum. Et ne quis parum apte agglutinata hæc à nobis putet: ad ea Quintilianum respexisse cõtenderim, dum libro decimo, lasciuire in Heroicis suis Ouidium scribit, & esse nimium ingenij sui amatorem. Simul quia frigida est & puerilis in scholis affectatio, ut ipse transitus efficiat aliquam utiq; sententiam, & huius uelut præstigiæ plausum petat, à quo non abstinet poeta hic, quem tamen necessitas fortè excusarit, res diuersissimas in speciem unius corporis colligentem. Illud obiter adnotarim: in Cæcilij Minutiani Apuleij fragmentis obseruatum, annis septem in exilio consumptis, functum esse fato Ouidium calendis Ianuarijs: qua die Titus quoq; Liuius decesserit. Structum item illi à Barbaris per multas lachrymas

mas tymbon ante ianuam. Auctor idem Minutianus est, Coruinum ab Ouidio appel-
latum fuisse ibin ex auis fœditate, cui uentrem rostro purgare, insitū sit, & hoc ex Cal-
limachi imitatione: pulsum quoque in exilium, quod Augusti incestum uidisset. Sed
ut à diuerticulo redeamus ad fabulam, Chærephontem lego Socratis perfamiliarem
fuisse ἰσχνόφωνον, & quia simul nigricantis erat coloris, interfuso pallore, nycterida co-
gnominatum, quæ uox nobis uespertilionē indicat, atq; item pyxinon, id est buxeum.
Hic uero est Chærephon is, cui respondisse Pythiam ferunt, σοφὸς σοφοκλῆς, σοφώτερος
εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ πάντων σωκράτης σοφώτατος, id est sapiens quidem Sophocles,
sapientior uero Euripides, at omnium sapiētissimus Socrates. Eretrienses porrò inces-
suntur apud eruditos, quòd literam ρ crebrius asperiusq; inculcarent: sicuti in Alcibia-
de lambdacismū adnotatum scimus. Hic est de quo iactatum legitur, Alcibiades duos
non tulerunt Athenæ, neq; item Lysandros duos Sparta. Arrius apud Catullum, miri-
fico uelut pruritu, flatilem tum uocalibus, tum consonantibus inserebat, quod Poetæ
testatur epigramma nobile. Postremo fringultire, ex Apuleij doctrina prępeditè est, ac
obscurius uerba enuntiare. Nam in Magia sic adnotauimus scriptum, qui eloquentiæ
patrocinium uulgò profitetur, etiam honesta dictu sordide blaterat, sæpe in rebus ne-
quaquam difficilibus fringultit, uel omnino obmutescit. Et iterum: Audisti priuignum
meum uix singulas syllabas fringultientem. A fringilla uerbum deflecti, putat Festus.
Eius uero auis querula esse uidetur uox. Nam & Martialis ait,

Nunc sturnos inopes, fringillarumq; querelas Audit.

Friare autem aliud omnino est, unde suffriare paululum cōterere est. In Q. Catulo ora-
tore, quod memorabile est, summè laudatur lenis suauisq; literarum appellatio. In Cot-
ta, literarum damnatur dilatatio, & Catulo cōtraria, subagrestis quædam, & planè sub-
rustica pronuntiatio.

Bambalio qui dicatur, necnon balliones. Balia cerua. Balius uentus. Item quid catapeplasmenon. Quid apodos. Alcibiadis balbuties. Dosonis cognomentum. Lamyri notiones. Blæsi qui dicantur & arguti. Lambda cur diceretur Eetionis uxor. Caput II

Verum quia in linguæ uitia, stilo ducente, recidimus, ante quàm inde digre-
diamur, summonere quum alia, tum illud quoq; non est uisum omnino incu-
riosum: quod ex M. Tullij officina est. Nam is Philippica tertia Marcum
Fundum nescio quem, nullo numero, & prorsus contemptibilem cognomi
natum scribit Bambalionem, ab hæsitantia linguæ & stupore cordis. Sed & Franciscus
Philelphus uir certe non postremæ literaturæ, ac tum Græcè tum Latinè perpolitus,
Poggium his ferè insectatur: Audio tamen esse, inquit, quosdam hermaphroditos, qui
& pueri sint & puellæ: eosq; non solum ita gigni naturæ solertia, sed etiam arte homi-
num. id quod de Poggio Bambalione, ac de alijs nonnullis accepi. Appellationis uero
ignominiosæ hinc profluxisse ratio uidetur, quoniam densiorē mutarum in uerbis con
cursum detestantur Græci propter eum, quem uocant ipsi psellismum, ut in meso para-
cimeno δέδοικα. Sic & in uerbo πέπομφα ueriti cacophoniam, ab usu id tempus ab-
dicarunt: quia βομβώδη ἦχον efficiat, id est bombo persimilem stridoris sonum. In
quem lusit facetissimè Comicus, βομβαλοβομβάξ, id est bombalobōbax: unde factum
Bambalioni nomen opinamur. Balliones uero in historia pro lenonibus accipiunt, ab
Plautino forsan Ballione. Baliam ceruam Gręci κατάστικτον dicūt, id est maculosam, ac
uelut picturatam. Sed & balium uentū pro impetuosius flante accipiunt. Est & linguæ
uitiū quoddam dictum catapeplasmenon: quum simplicis uocis naturā pleniore quo-
dam sono circumlinimus: quoniam sic appellatur cantus tibiarum, quæ præclusis, qui-
bus clarescunt, foraminibus, recto modo exitu grauiorem spiritum reddunt. Cæterum
quod ait libro undecimo Fabius, quale nam est? Vox, inquit, ultra uires urgenda non
est: nam & suffocata sæpe, & maiore nisu minus clara est, & interim elisa in illū sonum
erumpit, cui Græci nomen ab immaturo gallorum cantu dederunt. Interrogatus olim
uir Græcè Latineq; scientissimus Politianus, quæ nam foret ea uox apud Græcos, re-
spondit, ἄπωδον. Est enim (inquit) apodos, uox etiam ea, quæ neq; choro, neq; fidibus
concordat. Sed hoc profecto uix cohæret. Est enim apodos, communis uox cantibus
omnibus

omnibus absonis. Sic enim lego in Græcorum monumentis, ἀπῳδὸν μέλος τὸ μὴ ἀρέσκον, τὸ τῆς ᾠδῆς ἀλλότριον. hoc est, apodon, melos est quod non placet, & à cantu est abiunctum alienumq;. Verumtamen dicitur etiam apodon, τὸ κακόηχον, id est soni mali. Quiddam igitur necdum intellectum, & magis proprium, uidetur Fabius innuere. Nam neq; closmos satisfacit omnino, quamuis ea sit gallinacea uox. Et in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon, excitari closmo equos scribat, popysmo autem remolliri mitigariq;. Quamobrem amplius quærendum censeo. Illud uero Euripidis nequaquã prætereundum hic est, scribentis, quandam Alcibiadi in dicendo blęsitatem fuisse, quæ uoci illius splendorem & sermoni gratiam afferre uidebatur. Aristophanes quoq; comica in Vespis festiuitate sic illum in comœdia blæse loquentem inducit, ubi Theorum conuellit,

ὁλᾷς θέωλον τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχειν;

Vbi κόλακος dixit, pro κόρακος: id quod incuriosius obseruauit Plutarchi interpres. Porrò scitu dignum & illud: quibusdam non ex balbutie tantum, sed etiam ex mordacitate quadam cognoměta esse facta: sicuti Antigonum legimus appellatũ Dosonem, Ptolemæum uero Lamyrum. Est siquidem Lamyrus loquax, & sine ratione audax. Lamyrum quoq; mare appellari inuenimus, ueluti dicas, multum & densum. Lamyrum item facetum dicunt & amœnum: unde illud, λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ. Sed & quæ stuporem quendam iniiciunt, Lamyra dicuntur: nam propinationes, lamyras nuncupatas scimus. Plutarchus Cæsarem scribit fuisse Cleopatræ obretitum amore, λαμυρᾶς φανείσης. Cæterum, quia lucubratione præcedenti traulum interpretati Latine sumus blæsum, ne quis argutior imperitiæ forsan eo nomine coarguere nos tentet: ceu nescia mus planè, quid blæsus sit: auctores præterea habemus, blæsum à plerisq; paralyticum dici. Alij blæsum accipiunt, cui in exteriora sunt obuersa crura, & prorsum assimulantia Λ literam, quo ex uitio Lambda dicta Eetionis uxor, Cypseli Corinthij mater: dicitur q; blæsus, ὁ βεβλαμμένος τὸ ἴσον τῶν ποδῶν. Rhæbus autem denominatur, cui modo contrario se habent crura, introrsum uidelicet obuersa: de ijs aliqua item apud Pollucem. Argutos intelligit Probus, qui prærapide multumq; loquantur.

Balbutiei ratio ex Galeni doctrina. Incontinens lingua apud Hippocratem quæ sit. Item qui dicantur ab eo muti. Podagræ psellismus. Caput III

Mirantur (opinor) pleriq;, unde nam proueniant euentus huiusmodi, miratus sum aliquandiu & ipse: nec prius desii animo (ut interim sic loquar) fluctuare, quàm multa hincinde uersando, quum Galeni sacraria introspicere adortus essem, uoti compos aliquo modo fieri sum uisus. Quæ uero ex lectione id genus comperta mihi, iam hinc promere pergam in hoc album. Sicuti, inquit, ψελλίζεσθαι, id est balbutire, linguæ uitium est, non uocis: sic & τραυλίζειν, si non queat illas articulatè uoculas lingua, quæ per T & R literas efferuntur, enuntiare: qualis est ipsa hæc traulosis, & affines aliæ trechi, tribi, trachy, trochos, trypheros, & id genus complures: in eiusmodi quippe lingua primoribus dentibus obfirmetur & amplificetur, oportet. Si uero infirmior est, connititur deterius: proindeq; T & R literas nequit dearticulare: sed in T & L deflectit. Cæterum usu uenire potest ipsum item hoc, quia sit aliquo modo breuior: tunc enim non queant dentes primores cõcentu suo linguæ breuioris ictum excipere, ac structuræ seriem conformare. Verum hoc rarenter cõtingit, illud frequentius, ut humectior ac mollior lingua non liberè in uerba prorumpat. Quę temperatura pueris balbutiem inducit. Idq; parte ista contingit, quod & in ambulandi usu: nam aut nullo pacto ingrediuntur, aut titubante & uacillante gradu, non plenè absoluitur incessus integritas: siquidem crura teneriora molliora q; sunt, quo nomine obfirmari connitiq; ualidè nequeunt. Id ipsum & adultioribus euenit quandoq;, ut si sermocinãdo laborauerint, balbutiant: uelut ij qui tibiam diutile animauerint, & quibus uires ex morbo sint debilitatæ: sicut & quibusdam, quibus lingua est uehemẽter exsiccata. Verum siccitas tanta nulli inesse potest, qui habitum seruet naturalem, atq; ideo solius humiditatis immodicæ est casus, in ijs qui natura balbutiunt, id linguæ detrimentum, quum eius musculi firmiter nequeant stabiliri: quod eis potest accidere, uel propter suam, uel propter neruorum imbecillitatẽ, quos uidelicet à cerebro suscipit. Quare & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè ac adhæse loquuntur: tum quia multa humiditate

miditate perfunditur cerebrum, tum etiam quia ab ipsius multitudine lingua pergrauatur. Contingit igitur ijs qui sunt balbi natura, alterum horum, aut cerebrum habere humectum, uel linguam, uel utrunque. Porro & illud non ignorandum: incontinentem dici ab Hippocrate linguam, quæ infirma est, ita ut non possit integre uocem dearticulare, aut immobilem & omnino resolutam. Ex eiusdem doctrina hoc quoque excerpsimus: mutos quandoque ab uno accidente notissimo, quæ est uocis interceptio, appellari eos, qui nullum alium motum seruant secundum electionem, uel nihil omnino sentiunt. Iacent autem eodem modo, quo apoplectici sine sensu pariter & motu. Hippocratis uerba id ipsum astruentia ex Sententiarũ septimo subieci: Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Et nos quidem posteritati allaboramus sedulo: quod si uera tamen fatenda sunt, bono sane stomacho haud concoquimus, priori æditioni sic insidiatos etiam amicos: ut non pauca ex capite hoc in libellos suos congesserint, auctore dissimulato, ut in plerisque alijs: quod impudens est, ac quam sustinet, personæ parum quadrans. Verum interlucebit tandem perpendenti amplius Veritas, quæ Temporis creditur filia. Nec cuiusquã elatior animus, uel fraus uelut nubeculã nostris (opinor) est obstructura luminibus, si qua tamẽ ea sunt. Etiam si plerique, uelut cœnaculariam facietes, quicquid interluxerit lucelli, conuerrant si possint, uel cum puluisculo. Quia uero de psellis commeminimus, id neutique prætereundum, Syllam Athenis pedum dolore infestari cœpisse, quem ναρκώδη Plutarchus uocat: Strabo autem ποδαγρᾶς ψελλισμόν, id est podagræ psellismum.

Vocabula plura ad linguam pertinentia. Aglottos, paraxiphis, glottocomion, euthyporos. Solen bis. Glossematicum quid. Glossographi, & glossematarij. Diomedes explicatur. Quintilianus suo restituitur nitori. Scholia, scholiastæ, solenistæ. Lingulati tubuli. Lingula: olophyctides, ranæ. IIII

Linguam, Græci uocant γλῶτταν: aglotton apud Aristophanem, loqui non ualentem interpretantur, uelut elinguem dicas. Sophocles tamen eo nomine barbarum appellauit, in Trachinijs, quum Græco aglotton opponit. Epiglottis, inquit Pollux, simplicis uocis est organũ: lingua autem, articulatæ. Si qui uero linguam habeant, nec loquantur tamen, epiglottidis uitio id putatur obuenire. Si uero perperam ac difficulter loquantur, oblæsa lingua est. Turbinatior linguæ pars uocatur proglossis. Caruncula uero, qua cõnectitur inferiori parti oris, nuncupatur hypoglossis. Qua gustus potentia inest, cephaline. Vtrosque autem linguæ sinus & cauitates, cheramos appellant: quidam etiam parasyra. Glossogasteras, comici lingua sibi uictum comparantes dicunt. Polyglossum quercum Dodoneam, in Trachinijs uocat Sophocles, uel de oraculorum multitudine, uel quia unicuique æderentur idiomate proprio. In tibijs item glotta est. γλῶσσαν πεπαινήν dicere uidetur Eustathius fere uulgarem uernaculamúe, ubi ait. Ex ijs confinxit sibi πεφνὴ γλῶσσα paramacheron: dixerat enim antea paraxiphida signare enchiridion, id est gladiolum qui adiacet ensi: unde etiam uel Homero interprete, nuncupatur paraxiphis, quoniam

πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο

Glottocomion, uas est linguis recondendis peraccommodum. Glossocomon tamen pro loculis & marsupio apud Plutarchum obseruauimus. Sed & ligneam thecam reliquijs aptam reponendis eodem dicunt nomine. In medicorum thesauris est organum item glossocomiũ, quod in ossium fractura cruribus supponitur: Hippocrati incognitum, sicuti Galeno prodenti assentimur propemodum. Eius esse uidetur extensio duplex: una quippe membrũ porrigit in rectum, diciturque euthyporos: altera uero superne quidem prius, mox uero & infra, nuncupatur metaleptice. Fit utraque funiculis circũpositis. Licet autem genus hoc machinulæ σωλῆνα item uocare, aut cum adiectione Solena mechanicũ: sic & mechanicum glossocomium. Est & sua calciamentis glotta, ut apud Isæum Socraticũ: sed & poeticas uoces, glottas dicebant: unde Aristophanes, πρὸς ταῦτα λέξον, ὁμήρου γλώττας τί καλεῖται κόρυμβος. Verbi quoque proprietatem quandoque indicat glotta, ut quum dicimus, αὐτὴ γλῶττα hoc uel illud ostendit. Aristoteles in libro De poetica, Omne (inquit) nomen aut proprium est, aut glotta, aut metaphora, aut ornatus, aut factitium, aut extensum, aut sublatum, aut permutatũ. Et pro-

prium quidem dico, quo utantur singuli, Glottã uero, quo cæteri. proinde liquet, posse idem nomen esse proprium, & glottam, uerum non in eisdem: quippe Syginon apud Cyprios proprium est, nobis autem est glotta. Et mox paulo idem Aristoteles: Nomina, inquit, dupla dithyrambis præcipue congruere, glottas autem heroicis. Dionysius in Artibus Thucydidem scribit proprium in conscribenda historia characterem excogitasse, non pedestrem omnino, neq; item metricum, sed ex utrisq; concinnatum, ac in uerborum delectu tropicam & glottematicam, ac priscam asciuisse dictionem pro cõmuni consuetaq;. Et mox, Glossematica (inquit) & prisca, ac obscuriora, multis sunt fere ἀκρεφνὲς καὶ ὁ παλιλογισμὸς καὶ ἡ παλιωτή., & consimilia. Inde glossographi nuncupati. Sicuti commeminit Eustathius, ubi ait, Hippotes, id est eques, capitur quãdoq; pro exule ac profugo, ut glossographi sentiunt. Hi uoces id genus obscuriores enarrant. Latini glossularios, atq; item glossematarios dixere. Quo fit, ut glossematicus Fulgentius aduocetur à grammaticis. Et Diomedes genera loquutionum quinq; facit: rationale, artificiale, historicum, glossematicũ, commune. Quod amplius ex Apollonio ad Scopelianum dilucescit, qui orationis genera quinq; facit: philosophũ, historicum, oratorium, epistolicum, commentarium. Glossemata Quintilianus minus usitatas interpretatur uoces, in quibus grammatici non postremam requirit diligentiam. Nec me fallit, eum locum à quibusdam aliter & legi & enarrari. Sed ipse Dionysii præcipue communitus auctoritate, ita reponendum censeo, quod & in plerisq; codicibus adnotatur. Sed & alibi primo libro Quintilianus, posse à puero interpretationem linguæ secretioris, id est quas Græci γλώσσας uocãt, dum aliud agitur, edisci, tradit. Hinc propagatum, opinor, ut pleriq; etiam ex politioribus, glossas pro interpretatione qualibet accipiant. A quo non ablusit Diomedes, ubi sic libro secundo scribit: Enarratio est obscuriorum sensuum, quæstionumúe explanatio uel exquisitio, qua uniuscuiusque rei qualitatem poeticis glossulis exsoluimus. Scholia item sunt interpretamenta, unde & scholiastæ inflectuntur, qui in eo scribendi genere exercentur, uulgus postillatores dicit. Ab otio deflecti uidetur uox. Nuncupantur ijdem uel hypomnematistæ. Homericos scholiastas legisse apud Eustathium uidemur. Ex figura sunt eadem, solenistæ. sed ij sunt, qui solenes (genus id ostreorum est) uenantur, colliguntq;. Nam Philoxenum quendam nuncupatum animaduertimus Solenistam, id est σωληνιστήν, quod primo solenotheras fuisset, piscatorq;, mox demagogus, postremo etiã tyrannus. Solenas item, id est σωλῆνας, canales & fistulas nuncupant Græci: unde solenarium forma deminuta Galeno. Hoc, opinor, indicauit etiam Columella, ultimo Rusticationis libro: Oleo conficiendo (inquit) molæ utiliores sunt quàm trapetum: trapetum, quàm canalis, & solea. rectius fuerit Solena. A lingua denique lingulam dici deflectiq;, non fere latet. Hinc, quod scitu dignum est: lingulatos legimus tubulos ex parte altera, ut alius in alium inire conuenireq; possint, ueluti linguæ præferẽtes schema. nam est lingula item lignum uel lapis cõcauus, qua defluere uinum potest, uel aqua. Columellæ autem est mensuræ nomen ligula. Gellio etiam gladioli in linguæ speciem. Olophygdonas uocat Theocritus, quæ in summa lingua consurgunt, pustulas. Olophyctidas dicunt Attici. Ranas ueterinarij uocant uitiosa linguæ bubulæ incrementa.

Ex lingua propagari plerunq; bona, sæpe etiam mala. Silentij & sermonis præparci laus præcipua. Loquacitatis epodos. Heracliti factum scitu dignum. Item de Zenone. Antonini Pij historia. Piscitio cur abstinuerint Pythagorei. Ellopes unde. Linguas cur offerrent deorum honori. Plinij locus ex libro septimo illustratur de arcanorum proditione. Gephyrismi qui dicantur.

Cap. V

AEgyptiorum regem periclitandi gratia, cuiusmodi foret in Pittaco prudẽtia, proditũ memoriæ est, integri animalis carnes ad eum transmisisse, petentem, secerneret inde, quod optimũ cẽseret, rursumq; quod pessimum. At is unam modo linguam eximens ad eum referri iussit, symbolice innuens atq; operte, in ea corporis portione ingẽtium sæpe bonorum latere fomites: nec deesse tamen si prodiga sit, & infrenis, maximarum cladium organum ac scelerum quodammodo ineluibiliũ scænam. Hinc apud Euripidem Ino audacius

astruit

astruit, tenere se tacendi tempora, atque item loquendi. Sed & qui generose insigniterque ac omnino regie imbuuntur, tacere discunt prius, mox uero loqui. Proinde Antigonum regem ferunt, scitante filio ex eo, quando conclamari uasa iuberet: non aliud respondisse, quàm Veritus ne es, solus canentem tubam ne audias? Ita cui principatum relicturus erat, secretum committere non est ausus, solum monuit, in procinctu foret, ac tacitus expectaret imperium. Idem fere & Metellus senex, instante siquidem quopiam, & eiusmodi quid efflagitante: Si, inquit, tunicam huius arcani consciam arbitrarer, euestigio exutus concremarem. Equidem sicuti monas, id est unitas suos minime limites egreditur, sed omnino unum perseuerat, manetque: unde & monadi nomen inditum. Dyas uero, id est dualitas principium est differentiæ indefinitum: statim enim à se deficit, duplicatione in multitudinem abiens. Consimili ratione sermo ab uno primoque non recedens uere arcanus est, ac dicitur. At si alteri communicetur, iam famæ ordinem subit. Nam poeta nobilis ἔπεα πτερόεντα, id est uerba esse dixit alata uolantiaque. Nauem quidem uentis abreptam anchoris infrenamus ad rapiditatis hebetandam uim. Sermo ex ore, uelut portu excurrens, stationem nanciscitur nullam, neque (ut Græci dicunt) ἀγκυροβόλιον, id est anchoræ iactum. Frustra succinueris communem futilium loquutorum ἐπῳδόν, dum uerbis humidis & lapsantibus defluunt: hæc nemini dixeris, sile, apud te sint ista. Sacris silentij mysterijs initiari præstiterit, ac altius contemplari, quãto maiore prosequamur admiratione, ampliusque amemus, sapientiores arbitrati, uerbis parcentes, & (ut Græci expressius dicunt) στρογγύλους καὶ βραχυλόγους, quàm hosce effrenes, quos raptari temere uideas, dum sensuum effutiunt inuolucra, & uerborum instrepunt uoluminibus, ac uocum turba: & uitio Pisoniano quum loqui nesciant, tacere tamen haud queunt, sibi nihilominus acuti uidentur, etiam si omni pistillo retusiores. At illorum præparcus substrictusque sermo uerbis est modicus, sensu late sese fundit & exspaciatur. Hosce admirans Plato ita laudat, ut acerrimis esse iaculatoribus persimiles dicat, οὖλα καὶ πυκνὰ καὶ συνεστραμμένα φθεγγομένους. Hac ratione Spartanos suos Lycurgus à pueris silentio insuescere cogebat: hinc laus celeberrima: sicuti ferrum attẽperant Celtiberes, ubi in terram defoderint, ac redundans terrestreque abstersérint: ita & Laconicum sermonem nullis opertum corticibus, omnibusque quæ superfluant, resectis, eam habere temperaturam, ut rerum modo uim efficacius persequatur, exprimatque. Catoni insigne illud reddidit M. Tullius, ut eum dicat nullum unquam emisisse uerbum, quod emissum doleret. Quanquam Augustinus laudem quidem uideri hanc clarissimam scribit: credibiliorẽ tamen de nimis fatuo, quàm de sapiente perfecto. Adde quòd Pythij Apollinis templo non Iliada, non Odisseam, non Pindari pœnas inscripsere Amphictyones: sed Cognosce te ipsum, Nihil nimis Fideiussioni præsto est nocumentum. An non & Apollo ipse in responsis affectator erat breuitatis? Inde certe additum loxiæ, id est obliqui cognomentũ putant, quod loquacitatem & uerborum colluuionem tota ui reclinaret, magis quàm ex obscuritate. Immo uero & qui symbolice, nullo prorsum uocis usu, quæ res deposcat, enuntiat, præsigni laude prosequimur, & admiratione. Sicuti quod ab Heraclito quandoque factitatum accepimus: quum enim extentis eum precibus rogarent ciues, sententiam suam proferret de concordia, inscendens eminentiorẽ locum aquæ frigidæ calicem sibi protinus afferri iussit, in quem ubi farinæ aliquantulum inspersisset, promiscere amplius glachone (species herbæ est) cœpit, moxque hauriens, ne uerbo quidem facto, inde seproripuit, prudentibus intelligendum relinquens, si uilioribus ac obuijs acquiescerẽt, nec omnino gliscera sumptusque affectarent immodicos, pacem habituros inter se, atque concordiam. Silentij uero ex Zenonis dicto laus item præclara est: regios legatos Athenis conuiuio exceperat quidam, adhibitis etiamnum philosophorum plerisque. Quum autem, ut assolet, multa hinc inde dicerentur, Zeno interim tacitus singula obseruabat: tum legati festiuiter subblandientes, atque propinantes etiamnum: de te uero inquiunt, regi quid renuntiari iubes? At is recte inquit, senem à uobis perspectum Athenis, qui inter pocula seruare silẽtium possit. Vnde est illud, Qui custodit os suum custodit animam suam: qui inconsiderate loquitur, sentiet mala. Et illud accepimus, Non minus interdum oratorium esse tacere, quàm dicere. Loquendi temeritatem non

cordis modo peruigili cura, sed & dentiũ excubijs in ore collocatis circumscripsit natura, obsepsitq́. Laudi est facundia, inanis uerborum sonitus, nulla subiecta sententia nec scientia, uitio non caret uel maximo: nam ἀχαλίνου στόματος, id est oris effreni, postremum infelicitas occupat. Adde, quod quibus multa effutire moris est, aut falsa loquunt̃, aut superflua, uel (quod uerius) utranq;: quæ sane ab uiri dignitate aliena, ab philosopho autem alienissima & sunt & censentur. Præcepta uero illa haud prætereunda prorsum, quibus commonemur: uti ueloces quidem ad audiendum simus & accurati, sic ad uidendum quoq;: ad credẽdum uero tardi, ad iudicandum tardiores etiamnum, ad loquẽdum omnino uel tardissimi. Platonis oraculum est, uti uerum loquamur duntaxat, sicubi profuturi sumus, aut sane taceamus. Inter alia, inquit Iulius Capitolinus, hoc est uel insigne Antonini Pij ciuilitatis argumẽtum: nam Omuli domum inuisens, miransq́; porphyreticas columnas, quum ex eo quæsisset, unde eas haberet: ac respondisset Omulus, Quum in domum alienam ueneris, & mutus & surdus esto: patienter tulit. Anacharsis in cõuiuio apud Solonem consopitus ita decubuerat, ut sinistra comprimi pudenda uiderentur, os autem dextra, quod freno ualentiore indigere linguam opinaretur, recte utiq; coniectans, quando non facile tot recensueris homines, qui Venereorum intemperãtia calamitates sibi contraxerint, quot ciuitates principatusq́; arcanorum desolauit enuntiatio. Hinc à sapientibus coniectatum, dicendi quidem homines esse nobis magistros: tacendi autem deum nos habere præceptorem, quando in sacris mysterijsq́; fauere linguis iubemur. Proinde Simonidis sententiæ firmiter inhærendum, quem dicere solitum accepimus, ὅτι λαλήσας μὲν πολλάκις μετέγνωσε, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. id est, loquutum esse pœnituit sæpe, tacuisse nunquam. Hinc & Pythagoricos Athenæus scribit, animantes quidem reliquas attigisse, uerum moderate, quasdam etiam immolasse: pisces autem nec gustasse omnino echemythiæ, id est silentij ratione. Quippe silentium esse opinantur diuinũ quiddam, pisces uero prorsum sine uoce animaduertuntur, uel parœmia suffragante apud Lucianũ, cæterosq́;. Quin eiusdem argumento rei, ellopas dicere pisces poetis mos irroborauit, ueluti illopos: nam ἴλλεσθαι, prohibere exuiq́; signat: opus uero significantiam habet uocis. Sunt uero ellopes Hermolao Theodoroq́; acipenseres. Alij squammatos intelligere malunt, παρὰ τὸ ἐν λεπίσιν εἶναι. Hinc Theocrito ellopieuin piscari indicat, ἐλλοπιεύειν. Ellopem Pamphylio tantum mari compasci, Columella scribit. Quæsitum uero ab eruditioribus, unde factum ueteribus, ut deorum honori linguas contribuerent: quando & Homerus ait, γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον.

id est, linguas uero in ignem coniecerunt. Et sunt qui id modo proferant, Ionũ hoc moribus receptum, alij quia inter membra reliqua, bonitate lingua præstet: optima uero dijs reddi par sit: alij, quòd linguæ parcant & uerbis somnum petentes. quo sane argumento etiam Mercurio libabant postremo: uel item quia in conuiuijs prolata, silentio deceat inuoluere: aut quoniam linguas amburendo perperam dictorum labes inustas expurgarent. Propterea terrestribus dijs inde primitias item offerebant. Gephyrismos lego appellatos Cephisi in Attica fluminis accolas, dicacitatis, & cõuitiorum ratione. Polybio certe γεφυρίζειν subsannare indicat, καὶ ἐξυβρίζειν. In hac denique silentij mentione succurrit, Plinij locum explicemus ex libro septimo de Augusto, Inde suspicio in Fabium, arcanorumq́; proditionem. Audio esse qui ad Mœcenatem hęc putent referenda, quorum inscitiam coarguit Tacitus Cornelius, ex cuius Annali primo paucula subscripsi. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis conscijs, & comite uno Fabio Maximo, Planasiam uectum ad uisendum Agrippam. Multas illic utrinq; lachrymas, & signa charitatis, spemq́; ex eo, fore ut iuuenis penatibus aui redderetur: quòd Maximum uxori Martiæ aperuisse: illam Liuię, C. Nauum id Cæsari. Neq; multo post extincto Maximo, dubium an quæsita morte, auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitij marito fuisset. Cæterum de Fuluio eadem pene in commentario De garrulitate, refert Plutarchus. Cæterum partem hanc Plautinis cludamus salibus, Sine uirtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios conlaudat, seipsam non potest. Quod de acipensere commeminimus, scire oportet: ab antiquis esse dictum aquipensera, ab aquis: proinde c unum modo recipere.

Pudicitię commendatio. Patauinorum laus. De Cornelio sacerdote Patauino. Hyperoum quid. Theristrum. Distegon. Cap. VI

DOctissimi uiri sententiam esse, Hieronymus scribit, Pudicitiã in primis esse retinẽdam: quoniam ea omissa, omnis ruat uirtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hæc pauperem commẽdabilem facit, diuitem extollit, deformẽ redimit, exornat pulchram. Viros quidem consulatus illustrat: effert in æternum nomen, eloquentiæ claritas. Militaris gloria, & ex deuictis gentibus arreptus triumphus parem quodãmodo deo facit. Multa porro sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent præsignem. Perpropria mulieris uirtus, pudicitia censetur, Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescias, an etiam prætulerit: quoniã Brutus non posse seruitutem pati à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho, hæc parem alteri Bruto Portiã fecit. Notior est marito suo Tanaquil. Hierophantas quoq; Atheniensium cicutæ sorbitione castrari solitos legimus: & postquàm surrecti in pontificum amplitudinem fuerant, uiros esse desisse. At nullis cicutis Antiochus tertius uirum tamen agere non sustinuit, qui conspicatus Dianæ sacerdotẽ forma præcellentem, confestim Epheso abijt, ne sensuum illecebrosa uiolentia transuersum raperet, quippiam exprimens, quod castum minus, minusq; sanctum foret. Cæterum inter uirtutis huiusce claritates adeo præsignis, adeoq; gemmis & omni auro pretiosioris, etiã si in plerisq; enituit, quas tamen ueteribus præferas Patauinis, inuenias haud sane multas. Castitas loci, & seueritas tantum non incõparabilis, & non tricesimo tantum fructu eminentissima, sed sexagesimo quoq;, quin & centesimo, abijt in prouerbiũ etiã antiquis. Quis enim non legit uel illud Valerij Martialis ex undecimo epigrãmaton:

Tu quoq; nequitias nostri, lususq; libelli
  Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quòd si quis inuide nimium solers est, ac lepidissimo poetæ credendum minus opinatur: is quæso Plinij Cæcilij ex primo Epistolarũ astipulationem audiat, qui ubi uniuersam transpadanæ Italiæ partem, ut multũ uerecundiæ, ac frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit: deniq; ait de puella quadam, Habet auiam maternam, Serranam Proculam è municipio Patauino: nosti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoq; seueritatis exemplum est. Durant etiamnum in uirginibus priscæ castitatis uestigia, quando non nisi operta facie prodeunt uisendæ in publicum: uelut dictent subinde illud Hieronymi: illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum uix uno oculo, qui uiæ necessarius est, patente ingreditur. In hoc, scitu dignum illud occurrit, quod in Græcorum obseruatum historia est: siquidem apud Spartanos diu obtinuisse legimus, ut aperta facie uirgo, at conuelata nuptæ in propatulo uiserẽtur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. id est, quoniam uirginibus uiros sibi prospicere, necessarium sit: mulieribus autem quos compararint, custodire. Obseruatũ & illud, Chalcedonias mulieres eum seruasse morem, ut si in alienos uiros & magistratus potissimum inciderent, dimidium retegerent faciei. Quæ à uiduis coorta cõsuetudo, prorepsit & in eas quæ iunctæ uiris forent. Scribit Tacitus Cornelius, Poppææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Sed nec in fœminis modo se Patauinæ uirtutis extulit altitudo. Nam ut Thraseæ Patauini philosophi sanctam morum grauitatem Cornelio Tacito, Martiali, cæterisq; celebratam omiserim: qui Patauij quandoq; ludis cesticis, à Troiano Antenore institutis habitu tragico cecinerat: ac summa præcellentes doctrina & eloquentia uiros prætereeam: scribunt Platonici scientissimi, esse quandam animi uacationem, quæ ab admiratione fiat, qua Sibyllæ ac Pythiæ sacerdotes, quum Iouis aut Apollinis intimum irrupissent specu, ac prorsum esse ibi cæleste numen, animo constanter cõcepissent, in eum abire stuporem solitas diuinæ maiestatis ueneratione, ut sensuum ac phantasiæ, rationisq; omnino cõticescente ui, tota mens in deum uisa consurgere, indeq; augustior, futurorum sciẽtia instrueretur amplisime. Quamobrem Cornelium Patauinum sacerdotem, loco nobilem, religione uenerandum, uitæ castitate persanctum, Titi quoq; Liuij familiaritate celebrem: repẽte altius mente surrecta, proclamasse, in mutuam cædem exercitus coorientes conspi-

cari se, pugnariq; mox, ac deinde alios cedere, alios urgere, cædem, fugam, tela uolantia, prælij instaurationem, gemitus, uulnera, perinde ac in re præsenti uersaretur ipse: deniq; uociferatum, uicisse Cæsarem. Quod uere à me dici, auctor est cum Liuio Plutarchus, multiq; præterea. Porro ita affectos fuisse Corybantas, Orpheus scribit. Eodem & uaticinij genere præcelluisse Carthaginiensem Albigerium legimus: quem scimus, quicquid egisset quisq;, aut omnino cogitauisset, dæmonibus afflantibus, respondisse. Id quod uix impetraret fidem, ni eiusmodi se uaticinijs interfuisse pluries, grauis auctor Augustinus testatũ uoluisset. Hæc De ciuitate nobilissima prolibasse nos, haud mirari conuenit. Illi, quicquid sumus in literaria quasi negotiatione, post deum optimũ maximum, & parentũ curam, acceptum ingenue referimus: illic bonam ætatis partem educati imbutiq;, tum Græce, tum Latine: mox uero & prouincialium stipendijs profitendi munere perfuncti. Quin & hasce qualescunque lucubrationes nostras ibidem in Fortunæ domo, si quid & hoc ad rem facit, condere auspicati sumus, quas & diu iam absolutas materiam fecissemus publicam, ni bellorum intonante grauius fragore, studiorum curam interpellatam uehementius retudisset dimicatio de capite, ac librorum supellectile toties subeunda. Proinde ἀντιπελαργοῦμεν, id est uicem rependimus, ut possumus. Certe loci memoria dulcissima æstuationẽ mentis lenit sæpissime. Nec tempero mihi, quin parte hac elogium præclarum Constantini Palæologi protinus ingeram studiosis tantæ claritatis: qui Romę mensa exceptus ab sanctæ Crucis Cardinali, quum Patauij forte incidisset mentio, dicere haud est ueritus, Ni ab sanctis uiris sciret proditum, haberi ad exortum deliciarum paradisum, plane arbitraturum se fuisse, non aliubi esse, quàm in Patauina præsuaui amœnitate. Hyperoum deniq; thalamũ, ut paucis diuerticulum repetamus, Græci interpretantur δίστεγον, uirginibus destinari à ueteribus solitum, ut custodirentur tutius. Quòd si tanti uitrum, quanto pluris margaritum? Nam & Hieronymus de puella CHRISTO destinata: Nunquã exeat (inquit) foras, ne inueniant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant & uulnerent, auferantq; pudicitiæ theristrum, & nudam in sanguine derelinquant. Vt uero Hieronymi uerbum intelligas, multis incognitum, dicitur æstiua uestis theristrum: de qua in uestium generibus dicitur quoq;. Sed aduertenda tamen Hieronymi sentẽtia in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici uestimenti, quo mulieres prouinciæ illius uelantur. Auctor idẽ Hieronymus alibi: Esse rem teneram in fœminis, pudicitiæ famam: quasiq; pulcherrimum florem cito ad auram leuem marcescere, tenuiq; flatu corrũpi: sed tum præcipue, ubi ætas consentit ad uitium. Pudicitiæ honorem præbuit eum Romana maiestas, ut omnis dignitatis gradus eis de uia cedere consuesset.

Chiorũ castitas eximia. De filiabus Erechthei. Hyacinthides puellæ. Athenienses cur Tettigophori. Ciceronis locus illustratur. Leocoræ puellę quę sint. Hieronymi locus. Item Macaria. Machæronij pastilli. Partheni, id est uirgines, quæ per exochen dicantur. Cap. VII

LEgimus uero in Græcorum monumentis, maximum quoq; temperantiæ muliebris argumẽtum prodijsse ex Chio: quoniam neq; adulterium, neq; illegitimum concubitũ, si credimus, ullum ibi accidisse unquam fere, proditũ memoriæ est. Mos præterea inoleuerat ibidem uetus, ut uirgines sacrorum statutis temporibus in unum omnes coactæ per aliquot dies unà uersarentur: quas earundem amatores, facto item agmine, insequebãtur: quo ludentes eas inter se, ac saltantes, conspicerent: noctu autem eodem agmine singularum domos ingressi, parentibus fratribusq;, quæcunq; facto opus esset, administrabant. Eueniebat uero sæpius, ut eandem plures amarent, sed amore tam sancto atq; modesto, ut quum primum tradita uiro puella foret, repente omnes inde resilirent. Illud deniq; proditum monumentis duodecimo Philippicorum à Theopompo est, consueuisse Athenienses inter sacrificandum, Chijs & sibi prospera comprecari à dijs. Sed de Chio item Eupolis hæc, αὕτη χίος καλὴ πόλις. Cæterum ut racematio hæc quippiam uariantis habeat amœnitatis, explicemus interim M. Tullij nodum ex primo Thusculanarum quæstionum, in quem impactus interpres conniuet. Itemq; ex Oratione pro Sestio, in qua sic

ferme legimus: Mortem quam etiam uirgines Athenis, regis Erechthei filiæ pro patria contempsisse dicũtur, ego uir consularis, tantis rebus gestis, timerem? Meminit & De finibus quinto, uerum sub eodem obscuritatis inuolucro. Inuenio igitur Erechthei filias primum per quandam exochen παρθένους, hoc est uirgines nuncupatas, & sex fuisse numero, Protogeniam, Pandoram, Procrim, Creusam, Orithyiam, Chthoniam: Ex ijs Protogenia & Pandora, pro regionis salute iugulandas se obtulerunt, ingruente Bœotio bello. Immolatas uero ferunt in pago Hyacintho: unde & uirgines Hyacinthides sunt cognominatæ: sicuti Phanodemus testatum reliquit, atq; item Phrynichus non præterijt. Parthenos quoq;, id est uirgo, cui Tauriscythæ naufragos immolant, & Græcos, quotquot fuerunt adepti, Iphigenia intelligitur, Agamemnonis filia: ut scribit Herodotus. Quin & Pallenidis Mineruæ sacerdos sic dicitur. Sunt ex Græcis, qui ex Apolline ac Creusa Iouem memorent natum: quæ ratio effecisse traditur, ut Athenis Apollo coleretur Patrous, ueluti progenitorum unus. Sicuti Iupiter item eodem colebatur cognomento, sed causa diuersa. Nunc illud obiter adnotatu dignũ, Erechtheum hunc ex terra æditum præbuisse argumẽtum, ut Athenienses, quibus is imperitarit, terra item geniti censerentur ac nominarentur αὐτόχθονες: sicuti docuit etiam Plato: proindeq; eius rei symbolum, τέττιγας, id est cicadas aureas solitos gesta re, dictosq; eo nomine Tettigophoros. Etenim eiusmodi traditur animalis origo. Cuius rei testis quoq; locupletissimus extat Thucydides historia prima: & nos antea cõmeminimus. Demosthenes in funebri Oratione mentionem puellarum habet, Hyacinthidas, ut prætexuimus, docens cognominatas. Et quia ibidem, Leocoræ item nominantur, amplius sciendum, in Græca historia sacellũ Leocorium nominari frequenter. Eius memorabilis ratio traditur: quodam tempore ingẽs annonæ caritas Atticam uehementius premere cœpit. Consulta oracula cecinere, malorum finem non defuturum, nisi immolaretur puella. Tũc publico bono permotus Leos quidã, Orphei filius, sicuti nonnulli interpretantur, filias ciuitati immolandas exhibuit, Phasithean: siue ea sit Praxithea, ut est apud AElianum: Theopen, Eubulen: quæ tanto beneficio, inopiæ nacta exitum, pietatem patris puellarũ consecrationis honore putauit rependendam, structo sacello, quod ab ipsius nomine, necnõ à puellis, quas Græci κόρας dicant, Leocorium est appellatum: meminit Strabo, Thucydides, Cicero De natura deorum tertio. Demosthenes: Audierunt, inquit, Leontidæ fabulis celebres Leocoras, ut eas obtulerint σφάγιον τοῖς πολίταις ὑπὲρ τῆς χώρας. Aduertendus autem parte hac Hieronymi in Iouinianũ locus libro primo, citra intellectum ambustus: nam ex historia uirginitatis præconia repetens: Chalcodecus, inquit, quoq; filia illa Leo uirgo perpetua, pestilentiam patriæ scribitur spontanea morte soluisse. legendum arbitror, Græcorum decus quoq; filia illa Leo. Paulo enim ante ab Virgilio Camillam sic laudatam tradit: O decus Italiæ uirgo. Proinde infert de suo Hieronymus: Græcorum decus quoque filia illa Leo. Verbum autem Leo, quod legentibus facessere negotium potest, casus est patrius, more Attico, ab recto qui est Λεώς. Nec mirari diuersitatem oportet, quæ fabulosis est perfamiliaris omnino. Adde quòd ubi Græce modo λιμόν, id est famem legimus, uidetur legisse Hieronymus λοιμόν, id est pestem. Potuit ex morbo item latius crassante annonæ mox insequi caritas. Sicuti & una filiarum expiationi sponte se obtulisse, patre statim & reliquas ad exemplum prouocante. Cicero Erechtheum scribit cum filiabus numinũ uice coli. Sunt qui id putent factum, quod diximus, bellante ad uersus Eumolpum Erechtheo, qui quum se futurum uictoriæ compotem accepisset, si filiam immolasset prius, cõmunicata re cum Praxithea uxore, illam mactauit, cuius in Erechtheo meminit Euripides. Erechtheum & Erichthonium, libro Temporum pro eodem accipit Eusebius: quem etiam scribit primum quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantum: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimis probari argumentis potest: propterea Virgilius,

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos.

Macariam quoq; Herculis filiam pro incolumitate publica se deuouentẽ magnifice ab Atheniensibus eisdem funeratam accepimus. Eius in Hippia sic commeminit Plato: Macariæ Herculis filiæ ad expiandum scelus sacra facito, prophanæ

prophanæ enim sunt, ô Socrates, huiusmodi quæstiones. Non præterijt in Pelopida Plutarchus: Ex antiquis, inquit, Menœceum proferentes Creontis & Herculis Macariam. Qua in re interpellati adeo circũferuntur Latini codices, ut nullus colligi sensus queat. Machæronion uero Dioscoridi libro quarto, herba est quę xiphion quoque dicitur, & gladiolus, seu pugio: quoniam gladij speciem folijs præbeat, radice (Theophrasto tradente) dulci, ubi excoquatur: proinde trita farinæ admiscebatur. Quo argumento, ex nostris nonnulli machæronios suspicantur, modo pastillos nuncupari, quibus caseo conspersis, aut melle litis, si oleo frigãtur, passim uulgus utitur haud sane politius. Machæriones autem apud Spartanos dicti sunt Anticratis posteri, quod is machæra, id est gladio Epaminondam in bello strenue confecisset.

De leonibus nõ indigna relatu adnotata quępiam. Leoni mortuo barbam uellere, quid. Martialis locus exponit. Diomedis filię cur diceretur equæ. Smerdaleon unde. Glaucopis cur, & mare glaucum. γλήνη unde, & triglena. Galene. Ephelcis quid. Σκύζειν, id est scyssare, quid. Charopi oculi, & raui, qui sint: atque item helicopes. Voluta. Alcæa quid. Vra pro cauda, cur. Prouerbia ex leonibus conformata. Basiliscus in leone cælesti quid. Leontocomi. Leo, solis symbolum, & cur templorum custos. Cap. VIII

LEonem animal notissimũ, inueni inter grammaticos Græcos, qui dicerent à uidendi potentia nomen esse adeptum, παρὰ τὸ λάω, τὸ θεωρῶ. quod sit fera uisus acutissimi: sicut in libro quem ad Herodotum scripsit, Manethon tradit, nec unquam omnino admittat soporem. Sed hoc alijs uidetur perabsurdum: neque enim esse aliquod animal, cui perpetua sit uigilia. Quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum cõprobatur. Forte (inquiunt) ut dorcades, apertis oculis leo conquiescit: unde irrepsit sententia, illum nunquam dormire. Leonis oculus, utique permagnus est: at incumbens oculo pellis longe minor, quàm ut oculum totum ualeat obtegere: unde fit, ut oculis apertis, somno frui uideatur. Ab hoc animali formatum adagium, scribunt Græci: sed & Latini certatim, λέοντα ξυρεῖς, hoc est, leonem radis: de ijs qui factu impossibilia tentãt, aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit, Leonem radere, & Thrasimachum συκοφαντεῖν, hoc est, calumnijs circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum decimo Martialis illis uersiculis,

Quid uellis uetulum Ligella cunnum?
Quid busti cineres tui lacessis?
Quare, si pudor est, Ligella noli
Barbam uellere mortuo leoni.

Cæterum cur denique poeta doctissimus partẽ in muliere, quæ honeste nominari haud potest, leonem censuerit appellandam: quod erat explicandum in primis, aut non traditur, aut ineptiæ Siculis gerris ac diphthera uaniores proferuntur: quas ex diametro à sensu legitimo disparari contenderis, modo ne Latmio sis somno consopitus. Sunt enim qui ideo dici opinentur, quia mirum in modum leoni fœtet anima: quod Plinius & Aristoteles scribũt. uel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum uolumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, si quid præter opinionem acutissimi interpretis in medium protulero. neque enim bibliotaphi sumus: sed quicquid lectione uaria compertum nobis est, gratissimo animo in literas mittimus publico studiosorum emolumẽto, iudicent uolentes, sed citra liuorem. Nec Suffenum agere me putent, prius quàm rem amplius introspexerint. Legimus in Nicandri Theriacis ad hunc modum,

Δήεις κεγχρίνεω δολιχὸν τέρας, ὅντε λέοντα
Αἴολον αὐδάξαντο περίσκοπον φολίδεσσι.

Eum locum doctissimus interpres enarrans inquit, ad uerbũ fere tralata sentẽtia: Est Cenchrenas oblongus serpens, maculosus, quem etiam dici leonem, asserit Nicander: uel ex uariantibus squammis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea difflagellando excitat in pugnam: uel quia mordet, ac hominis sanguinẽ exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex ijs animaduerto, acutissimũ simul & doctissimum poetam muliebre

liebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniã & ipsum coitus auidum (sit honor auribus audientium) subinde masculorum sanguinem exsugere nõ desinit. Vrinam siquidem genitalem esse concoctum sanguinem, plures tradidere, & Satyrus innuit,

Accipiat sane mercedem sanguinis, & sic
Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem.

Mortuum uero dixit, quoniã ætate iam uideretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidum. Hæc porro tetra libido Diomedis filias in Thracia equarum nomine celebres facit, ut quæ turpissimæ aduentantes uorasse sint dictæ: quanquam interimi à patre solitos, intelligere maluerit Eustathius. Verum, ut ad institutum redeamus, Leones in delicijs, atq; item leopardos habuisse narrat Heliogabalus, exarmatos cicuresq; quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio, exarmatas esse feras. Dici uero leones, ut iam dictum est, traditur ab Porphyrio, παρὰ τὸ λεύσσειν, id est ab uisus excellentia. propterea Homerus, Σμερδαλέω δὲ λέοντε. nam smerdaleon, inquit, formatum à μέρδειν est, quod μαίρειν indicat, id est splendere, accedente ζα particula, intendendi uim habente. Sic alibi poeta idem, γλαυκιόωντος δὲ λέοντος. Sic Glaucopis uocatur Minerua, ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ab lacte, quod esse ἄσκιον conuenit, & proinde album. Ratione eadem, glaucum appellatur mare: quin & oculi pupilla γλήνη, & ellobia τείγλωα: quoniã ex albedine splendicent. Galene item ex eadem profluit ratione. Nitescit utiq; tranquillum mare, obscuratur autem turbulentũ: inde Homerus, Μελαίνει δέ τε πόντος. Scribit in Physiognomia Aristoteles, leonem inter alias animantes maris ideam esse sortitum optimam: os enim habere magnitudinis iustæ, faciem autẽ (ut sic interim appellem) magis quadratam, non osseam ualde, superiorem maxillam non prominentem, sed inferiori comparem: χαροποὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις. id est, charopos oculos, concauos, non ualde rotundos, neq; admodum proiectos. Glaucos oculos splendescentes dici, hoc est charopos, Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele, libro primo, fuluos interpretatur. Rauam lupam, apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Proinde rauos oculos, charopos recte dixeris: quando & Porphyrio rauum esse fuluum dicit. Charopos, subnigros putant alij: ac dici à nobis, uarios. AEgopos uero subglaucos intelligũt, seu caprinos. Plutarchus in Mario, charopos Germanorum oculos appellat: interpres, horrendos intellexit. Cornelius Tacitus Germanis omnibus esse truces ac cæruleos oculos, scribit. Adnotandum uero illud etiamnũ, helicopida puellam dici ab Homero, quæ sit μελανόφθαλμος, id est oculis nigricantibus, quam etiam helicoblepharon dicimus. Quod autem helicon, nigrum significet, comprobat Eustathius: & qui AEsepi fluminis aquam, dixit helicotaton hydor. Sed & apud Homerum Helicopes nũcupantur Græci, quod uarie pro ingeniorum captu interpretantur. Sunt qui ad nauigandi peritiam referant, ut sint ἑλίσσοντες τὰς κώπας, id est circumflectentes remos, uel quod helicem inter nauigandum obseruent. Putant alij dictos helicopas, uelut axiotheatos, id est spectaculo dignos, & qui hominum ora in se conuertant. Sunt qui ad oculorum referant celeritatem, qui frequenter, prout necesse fuerit, huc illuc conuertantur. Quam uero helica in purpurarum testa nuncupat Aristoteles libro De animalium historijs quinto, Theodorus orbem cuniculatim intortum. Vitruuius, in columnis etiam uolutam. Helicas item sunt qui interpretentur psellia, id est armillas uel inaures quoq;. Et quia de oculis multa regessimus in hosce libellos, addamus & lepidum Pontani iocum, qui facetissime domunculam uerius democulam dici à Macronilla solitam fingit: quòd qua die primũ est ingressus quidam, oculum amisit. Verum hæc in parerga excurrẽtis sunt: illuc redeo unde diuerti. Quoniam uero Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda stimulandoq; in prælium excitari, sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis alcæam, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῆς εἰς ἀλκὴν ἐγείρεσθαι, quod eius incitamento ad fortitudinem exsuscitetur. Homerus,

Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται.

Callimachus absurde etiam in musca alcæam posuit. Alcis uero Castoris & Pollucis numen indicat apud Germanos quosdam, Tacito tradente. Vra uero

uero etiam pro cauda dicitur, παρὰ τὸ οὐρεῖν, quod cuſtodire eſt: uel διὰ τὸ ὀρίνειν ἑαυτὰ τὰ ζῶα τῇ οὐρᾷ, quia parte ea ſe concitent animalia, ut leo, taurus, canis. In comico Lexico, non in leone modo intelligitur alcæa, ſed in equo itē & boue, & id genus alijs quæ ut adiutorio, utuntur cauda. Ephelcida cruſtulam intelligūt medicinam profeſſi, quam extrahit plerunq; tuſſis uehemētior: ſed & in ulceribus ephelcida intelligit Galenus. Scribit Nicephorus in Aſtrolabij ſtructura, cor cæleſtis leonis dici baſiliſcum. Qui uero in caueis leonum curam gerunt, leontocomi appellantur. Ex ungue leonem deſcribere, per adagium dicimus: quum certioribus argumentis quippiam demonſtrari ſignificamus, aut à proprietate apertiſsima. Plutarchus in libro De oraculis quæ defecerant: Admirantibus uero qui aderant, Demetrio autem ridiculum ſtatuente, à tam minutis rebus adeo magna uenari, nec iuxta Alceum, ex ungue leonē deſcribere, Cleombrotus ait. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamētis, & naturali deſtitutum generoſitate: quoniam gloriari nemo, niſi ſuo debet. Apud eundem, adagium ſubnotauimus alterū, quod quia perelegans eſt uiſum, appoſuimus: magnis telis magna portenta feriuntur, ſubula leonem non excipit. Iam uero illud notius quàm ut à me explicetur pluribus, Bembinetem apud poetas leonem dici Nemieum, à Bembina Nemeæ uico. Panyaſis,

Δέρμα τε θήρειον βεμβινήταο λέοντος.

Leo præterea ſolis ſymbolum habet: quoniam τὰς κόρας ἔχει πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον (ut placet nonnullis) στρογγύλον, & in ambitu radiorum quadam imagine etiam pilos, ut ſit plane ſolis ſimulachrum. Quo argumento Hori throno leones ſubijciunt. Eſt autem eo nomine ſol, ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. Dicitur quibuſdam quoq; leo inter uigilandum præcipue oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorū clauſtris leonem ſymbolice appingebant priores. Non habendum uero inſuper, quod eſt ex hiſtoria obſeruatum, inter Meſopotamiæ fruteta leones uagari innumeros, quos anni tempore præferuido mire infeſtent culices, in locis eiuſmodi admodum frequens malum. Quoniam autem oculos appetant potiſſimū, ceu humecta & collucentia membra, palpebrarum libramentis mordicus inſidentes, agitati grauius aut in flumen leones merſantur, & uorticibus abſorpti pereunt: aut amiſsis oculis, quos unguium aſſultu labefactant crebro, fodicantq́;, in amnibus efferescūt: alias feris id genus præſcateret Oriens uniuerſus. Deniq; σκύζειν, id eſt ſcyſſare leo dicitur, ubi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, conſurgit in prælium.

Chimæram allegorice tres indicare rhetoricæ partes, uel item uitiorū multiformem uim. Echidna item quid. Chimarus. Eudiæus. Cap. IX

INcidimus nuper in Heſiodicæ Theogoniæ interpretes: ſcitu digna pleraq; ingeſſerunt ſe nobis. Ergo & inde ſpicilegium fecimus, ne nobis tantum & Muſis (quod dicitur) incineremus, atq; hiſce commentationibus conſperſimus, ut quiſq; exegit locus. Nunc illud enotamus: Chimæram ſenſu allegorico, tres rhetoricæ partes indicare: dicanicum, ſiue iudiciale: panegyricum, ſeu demonſtratiuum: ſymbuleuticum, uel deliberatiuum. ut leo dicanicum præferat genus, quod exterret, ac elingues quodammodo exaduerſum dicentes cōſtituit. Chimæra uero, id eſt capra, panegyrici obtineat typum: quia laſciuiat lætius ſimul qui dicit, ſimul etiam num qui audit. Symbuleuticum genus draconis eſſe aiunt, quod uarium in primis ſit, ac πολύστροφον, id eſt multarum conuerſionum, & longiore ad perſuadendum orationis tractu utatur. Monſtri uero mater, ab Heſiodo dicitur Echidna, quā non eſſe aliud uolunt, quàm ποικίλον νοῦ καὶ πολυειδῆ, id eſt uariam multiformemq; mentis uim, aut longiorem, & πολυέλικτον, id eſt multiplicibus implicitam ſpiris artem, Chimæræ inſtar ignis euomentem globos. Cæterum pro ingeniorum tamen captu, ſunt qui uarie admodum Chimæræ figmentum, ad ueritatem reuocent: nam, ut miſſa faciamus alia, eſt qui ἠθικῶς eſſe chimæram putet uitiorum quandam uarietatem, ac multiformem, perinde ac Chimæra eſt, uim: quam perimit Bellerophon, id eſt uir bonus prudensq;, qui Bellerophon nuncupatur, uelut malorum occiſor: nam ex dialecto, bellera uocantur mala, id eſt τὰ βέλλερα. Fuit autem Bellerophon Corinthius patria, Hipponus, id eſt ἱππόνους, antiquo nomine: mox Bellero interempto ſic dictus, ſicuti mythici

tradunt

tradunt, & ſcribit Lycophronis interpres. Chimæram peremit, haſtæ plumbo aſſuto,
quod colliquerit demum in monſtri πυρπνέον ςόμα, id eſt flammiuomũ os coniectum.
Deniq; Iobatæ filiam Philonoen, ubi uxorem duxit factus regni compos, more huma
ni ingenij fortunæ afflatu corruptus, Pegaſi adminiculo in cælum adortus auolare, œ-
ſtro immiſſo ab Ioue, ad ima deuoluitur, ac cæcus campis errabat Aleis. Quod ideo cõ
fictum uolunt, quia mente oberraret excuſſus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ,
καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα τυφλά. Mens uidet, mens audit, reliqua uero omnia
cæca. Sed ad rem paucula adiecta ſuffecerint. Rhetorices initia ex Corace propagata,
ſciunt omnes. Hic præpotens fuerat apud tyrannũ Hieronẽ. Quo uita functo, quum
eandem requireret potentiam Corax, uideretq; populum ἀσάλευτον καὶ ἄτακτον, nec
tyrannidem ulterius pati: in concione, orationis artificioſæ rudimẽta deprompſit. Chi-
maros, ad chimæram facit nihil: dicitur eo nomine clauus in nauiũ carinis, quo exem-
pto effluit aqua, ne computreſcant: uocatur & eudiæus. Chimaron item genere maſcu
lino hircum indicare, contendunt grammatici: fœminino autem, anniculam capram:
nam quæ iam peperit, chimæra dicitur, aut αἴξ.

Prudens Simonidæ commonitio. Pauſaniæ Lacedæmonij tumor. Sapien-
tiam & medicinam eſſe proſtheſin & aphæreſin. Cap. X

COierant forte in ſympoſium idem Ceus Simonides & Lacedæmonius Pau-
ſanias, inſtitit à Simonide is efflagitare, quippiam promeret graue, & quod
omnino ſapientiam reſiperet: qui ridens, Μέμνησο inquit ἄνθρωπος ὤν, id
eſt, Eſſe te hominem, ne exciderit tibi. Spreuit id eueſtigio Pauſanias, eſſeq;
prorſum nihil, eſt opinatus: tumidior iam, inq; Medicos procliuiter degenerãs mores,
ac ſibi nimium placens, & altiora meditans, quòd regi foret hoſpitio iunctus. Forſan
& uino permulctus ſatis. Verum poſtea quàm omnium inops in Chalciœco ſe occlu-
ſum animaduertit, fame (quod miſerrimum eſt) moriturus paulo mox, tunc demũ reſi
piſcens, Simonidæ dictum perpendere amplius cœpit: ſed ita, ut inter æſtuantis animi
conuulſiones, ter in eam prorumperet uocem, ὦ ξένε Κεῖε, μέγα τι ἄρα ἦν χρῆμα ὁ λόγος
σου, ἐγὼ δὲ ὑπὸ ἀνοίας οὐδὲν αὐτὸν ᾤμην εἶναι. id eſt, ó Cee hoſpes, magnum igitur quid-
dam oratio erat tua: ſed præ amentia, eſſe nil ipſe opinabar. Cæterum hominis non fe-
rendam Græcis, & Spartæ in primis, elationem retegit abunde parum prudens eiuſ-
dem factum: quippe fuſis Perſarum copijs apud Platæas, Apollini tripoda dicaturus
carmen addi iuſsit, cuius ea fere ſententia eſt, Græcorum ſe ducem, extrito barbarorum
exercitu, tripoda deo tali nomine obtuliſſe. Sed Græce ſic,

Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ ςρατὸν ὤλεσε μήδων,
Παυσανίας, φοίβῳ μνῆμ᾽ ἀνέθηκε τόδε.

Pauſaniæ tamen continentiam in mulierem Coam, ad ſuos remiſſam prorſus inuiola-
tam, admirari ſe ac laudare, in Laconicis rebus Pauſanias fatetur, ſimul quod à contu-
melijs in Mardonij defunctum temperarit. Sed nimirum adhibenda in conſilium ſem-
per ſapientia eſt, de qua non minus quàm de medicina, confingi elogium poteſt, πρό-
σθεσιν eſſe eam καὶ ἀφαίρεσιν: ut quæ defecta ſubſtituat, redundantia reſecando con-
cinnet, ſtruatq; medij compotem uiam.

Agrigentinorum luxus, & Tarentinorum: necnon de Cyreneis paucula.
Vini apud Græcos ſpecies. De myrite, myrobrechis, ac Polio in primis.
Atrapon, uel apotropon uinum, item Surrẽtinum, aparachytũ, aminæum
cirrhum. Cirrhota medicamẽta. Dichromi. Melinæ. Ochron uinum, & Sy-
bates. Vinum cur Græcis dicatur οἶνος. Vini utilitas. Oeniſteria quæ intel
ligãtur. Oenopipas quid, & Parthenopipas. Hieronymi locus reſtituit. XI

AGrigentinos Plato uitæ medicus & ductor longe clariſsimus, quum in-
tueretur ſuſtructiones (ut plane dicam) inſanas, impẽdio excitare magni
fico, ac compari modo gliſcera & adipata inſtruere conuiuia, dixit, τοὺς
ἀκραγαντίνους οἰκοδομεῖν μὲν, ὡς ἀεὶ βιωσομένους, δειπνεῖν δὲ, ὡς ἀεὶ τεθνη-
ξομένους. id eſt, perinde Agrigentinos ædificare, ac ſi uicturi perpetuo fo-
rent: itemq; conuiuari, uelut ſemper morituri. Eoſdem Timæus prodit, lecythis quoq;
& xyſtris uſos argenteis, etiamq; lecticas ex ebore habuiſſe totas. Tarentinis inuetera-

tifuit

ti fuit moris, matutinis se poculis ita inuitare, ut iam frequentiore foro, temulēti plane uiserentur. In tantum porro deliciarum producti Cyrenæi sunt, ut legum conditorem habere Platonem concupierint: qui tamen illorum admiratus ignauiam & ῥαθυμίαν, indignos habuit quibus obsequeretur. Calculum adijcit ijs in Marica Eupolis quoq;. Verū ne Græcos quidem à delicijs fuisse procul, dilucet argumento uel uno, mixtum quippe unguento uinum bibere non erubescebāt. Dicebatur autem id myrites. Nam & myrobrechos, unguētaria dicunt uasa, de instillandi usu nomine conciliato: dici sic & olfactoria ualent. Myritæ comicus meminit Philippides. Vina apud eos præcipue celebrata fere habentur hæc: Pramnium, quod Cereri fuit sacrum, Chium, Thasium Lesbium. Erat in ijs, quod à re γλυκύ nuncupabatur. Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum, & deniq; Rhodium. Quod autem maluaticū modo dicitur, ex Creta, sunt qui à ueteribus dici passum opinentur. Id non prætereundum utiq;, grammaticæ uideri assertionis, Polium, id est, πολίον, nuncupari uinum album. Accentiunculam re uocat ad penultimā AElianus, & πόλιον scribit. Quin appellatum sic opinatur ab indigenæ regis nomine. Vinum autem atrapon, id est ἄτρατον, quod & apotropon dicunt, intelligi uoluere ἀπόσαγμα, id est destillationem, quæ fiat prius quàm exculcen tur uuæ: sicuti interpretatur Horus: siquidem τραπεῖν, Græcis est τὸ πατῆσαι, id est calcare. Illud sane mirum, ab Plinio proditum, dicere solitum Tiberiū, cōsensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. Quum tamen Therapeutices duodecimo, Galenus in uini mentione de Surrentino scribat, illud mediocriter substringere, alijs calidius ac suauius. Aparachytū intelligunt uinum, cui marinæ aquæ nil fuerit admixtum. Aminæam uitem in Neapolitanis agris nasci, Galenus auctor est, unde sit etiam nominis origo. Cirrhum uinum quod nam intelligi debeat, uarie (uti uideo) explicatur. Sunt qui cirrhum, colorem giluum interpretētur apud Gellium, ubi Mnesithei affertur sententia: esse tria genera uini, nigrū, album, medium, quod uocant κιῤῥόν. Giluum putat Seruius colorem melinum: sunt qui cinericium. At Galenus: Cirrhū, inquit, si aliter cupias enunciare, recte prorsum dixeris πυῤῥὸν ὠχρόν, id est fuluum pallescens. Quanquam sunt & medicamenta κιῤῥωτά, id est cir rhota, uel cirrha, ijs adnumerata quæ uocantur κολλητικά, ueluti quæ ex bitumine con cinnantur: & nescio quomodo barbaras nuncupant emplastros. Comparātur uero cirrha ex lithargyro καὶ τοῦ ἰοῦ, amplius si percoquantur. Sed sepositis obducitur phæi coloris ἐπίπαγος, ex quo pharmaci intima uisuntur cirrha magis, quàm ab initio: quo nomine nuncupant nonnulli emplastros id genus διχρώμους: quidam uero etiam διπροσώπους. Quòd si excoquantur leuius, fiunt emplastri, quas melinas dicunt, id est μηλινάς. Est inter uina, quod ὠχρόν, id est pallescens dicitur: item ὠχρόλευκον, id est ex pallido albicans: & ὠχρόξανθον, id est ex pallido flauum. In Cilicia uinum celebratur Sybates: in Asia, AEgausien ac Perperinum. Apuleius in præceptis rusticis, quod Collectaneorum secūdo, apud Græcos adnotatum comperi, uino conspergi semina monet, uti ægrotent minus. Et quia in uini mētionem incidimus, etiam si alibi forte profluentius ueterum scita rimabimur, non sepositis medicæ scientiæ professoribus: interim adijciamus illud Platonis ex Cratylo, dici à Græcis uinum οἶνον, διὰ τὸ οἴησιν τοῦ νοῦ ἐμπιπλᾶν, quòd existimatione ac opinionum uanitate mentem oppleat: uel ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id est ab emolumento. Quod illud comprobat Homericum, ὀνήσεαι αἴκε πίησθα, id est iuuamen senties, si biberis. Nam & cibaria dici ὀνέατα, nouimus eadem etymi ratione. Iis calculum adijcit poeta Cyprius:

Οἶνόν τοι Μενέλαε θεοὶ ποίησαν ἄριστον
Θνητοῖς ἀνθρώποισιν, ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.

Vinum, ô Menelae, fecerunt dij, curis dissipandis uel præstātissimum. Pergit deinde: Bene sentiētibus, inquit, tria tantum propino pocula: sanitati primum, amori alterum ac uoluptati, tertium deniq; somno. Quod ubi hauserint sapientes uocati, mox domuitionem capessunt. Quartū non utiq; nostrum opinor, sed iniuriæ. Galenus medicæ artis scientissimus, uino semicrudos concoqui humores comprobat, æque ac re alia: sudorem prolici quoq;, ac urinam, necnon conciliari soporem. Cæterū addatur & id auctarium, οἰνιστήρια, id est œnisteria, fuisse libationis genus iamiam pubescentibus perfamiliare

familiare Athenis: siquidem prius quàm τὸν μαλλὸν, id est demissiorem præciderent cõmam, uini mensura in Herculis templum illata, prolibantes, conuenientibus potũ exhibebant. οἰνοπίπας pro temulento dicitur Græcis, παρὰ τὸ πιπίζειν: quòd sugere significat. Sic & apud Homerum dicitur παρθενοπίπας, uirginum spectator, uel etiam deceptor. Hinc commonemur, illud Hieronymi ad Eustochium planè interpellatum, posse in integrum restitui. Sic uerò legitur de sene quodam monacho: Huic inimica castitas, inimica ieiunia, prandium nidoribus probat, & altilis γεραινοπίπης, uulgò pipizo nominatur. Ipse malim legere γέρων οἰνοπίπας, id est senex temulentus: quem plebeia uoce pipizonem dici solitum, ex ijs quæ antea paulò attulimus coniectare licet. Nam & modo pullatum uulgus multibibos solet spongias nuncupare. Quin & Demosthenes quibusdam laudantibus Philippum, συμπιεῖν ἱκανότατον, respondit, τοῦτο σπογγιᾶς, οὐ βασιλέως εἶναι ἐγκώμιον. Hinc & Varronis forsan locus rectè ualet restitui apud Marcellũ in uerbo Temulenta: Qui in omni uita heluo, πιπο, olfecit temetum? Scribendum πίπας, uel οἰνοπίπας. Altili porrò arriserit amplius, quàm altilis. Quin illud uulgò pipizo nominatur, forsan insititium fuerit, & ab curiosiore quopiam superadditum.

Absurdus quorundam amor aduersum inanimata. Quos amauerint bruta. Fortunæ bonæ simulachrum Athenis. Polyxenæ historia. Cap. XII

AMorem esse utiq; rem præcipuè mirã, & à maioribus ductam initijs, quàm suspicetur omnino, uel sciat plebs uulgaria, profluentius alicubi monstrabitur à nobis: interim, quæ in hoc proposito ingerunt se absurda, & quæ nequeas mirari satis, transposuisse, ab re omnino haud est uisum, quando suis non contenta limitibus affectio hæc, uelut effrenis, longius rapitur aliquanto, uel usq; in stuporem. Ostentatur uerò in censura præsenti omniũ princeps, & quidem rex, terræ etiamnum ac mari grauis Xerxes, à quo insigniter amatam platanum, multorum literis proditum, non me fallit. Sed adolescentis honesto loco Athenis nati amor longè clarior: erat propè Prytaneum simulacrum ἀγαθῆς τύχης, id est fortunæ bonæ. Id amare feruentius ille cœpit, moxq; in affectionis id genus familiarem ita erupit uesaniam, ut amplexaretur arctius, ac blandius suauiaretur. Demum desiderio extabescẽs, ac uelut œstro concitus, & planè furens, in senatum pergit ire, atq; inibi extentis precibus rogat, fieret sibi statuæ potestas, uim pecuniæ grandem uicissim paratus erogare. Consultus uerò ita senatus decernit, non uideri è ciuitatis dignitate negotiationem illiusmodi. Adolescens rei atrocioris ictus grauitate, ad statuam, ubi uinculis cupidinis distinebatur animus, celeriter se proripit: illam tænijs multis perornat, corona quoq; iniecta, & cultu item alio indicaturæ non paruæ circumposito, ac re mox diuina obita, desiderium (uti uidetur) non ferens manum sibi inter affluentius manantis lachrymarum riuos admouit. Illa uerò irrationalis naturæ miracula sunt. Quippe Glaucen citharistriã adamauit canis, siue is fuerit, quod arridet alijs, aries, aut etiam anser. Apud Ciliciæ Solos Xenophontis puerum dilexit canis item, forma præcellentem. Spartæ adolescentem graculus, quem κολοιὸν dicunt Græci: sed monedulam Theodorus retulit. Hæc uberius hoc recensuisse loco uolui, ut Plinio assertor uenirem, cuius auctoritatem dilui audio à superciliosis nescio quibus ac benè pransis, etiamq; unguento delibutis, dum scriptori nobilissimo, ut mendaciorũ parenti (sic enim dicere permittunt sibi) subinde colaphum ducunt. Iam uerò ut rationis compotes non reijciamus omnino: scribit Philostratus Phalius Polyxenam urbe egressam citra ullum comitatum, Ilio necdum à Græcis capto, seipsam ad Achillis tumulum iugulasse, illius desiderio nimirum herois, coniectantem in reliquum natalium tantorum nuptias sibi haudquaquã oblatum iri.

Vestium delicias & simulatum contemptum uideri superbiæ indicia. Diogenis ad id & Socratis auctoritas. Quid præstet philosophia. Cap. XIII

INter cætera quæ scienter admodum protulit, nec citra salis gustum, apophthegmata Diogenes, recenseri aptè possunt illa quoq;, præsertim quia uitæ documẽta suggerunt, quæ sui oblita sæpius, inani tumescit opinione, nec suo se metiri modulo ita imbuta, itaq; auctior facta unquam ferè ualet. Is inquam Diogenes, egregius (ut uidetur) humani ingenij æstimator, quum adolescentulos conspexisset Rhodios sumptuose admodum conuestitos, &

delicatè,ridens τῦφος ἔφη τὰ ὄψα, superbiæ prorsum indicia, inquit, sunt hæc. Mox quum & Lacedæmonijs fortè occurrisset, quibus substrictior tunica, citraq́ humeros desistens,cuiusmodi ἐξωμίδα uocant Græci,perfamiliaris est, nec uilior modò, uerũ & sordens multo sæpius, ἄλλος, ἔφη, οὗτος τῦφος. Altera,inquit,superbiæ species ista. Quod & ab Aristotele reprehensum scimus Moralium quarto, ubi arrogãtiæ propria expẽduntur. Cæterum nec à Diogene modo fœde proscissa hominũ nimio plus ostentatio frequens,& interim excipienda risu:sed & uanitatem id genus retexit graui supercilio Socrates,cui insolentior est uisus Antisthenes: qui ratione inusitata, sed non sine uafricia laceram indumenti portionem uisentibus nunquam non ingerebat, captans indidem præcelsi animi,& quæ mortalium pleriq́ omnes uel ad stuporem mirantur, despicantis opinionem:proinde morũ censor grauissimus, οὐ παύσει ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν, Non desines,inquit,amplius te nobis curiosiusq́ ornare? At quum Platonis toros exculcaret Diogenes: Calco,inquit,Platonis fastum. respondit Plato, Calcas quidem,sed alio fastu. Quanto præstabilius id, quantoq́ exosculandum magis, quod de Eretriensi lectum adolescentulo est,qui diu Zenone usus præceptore, quum in patriã uelut postliminio rediret,scitante uehementius patre, quid demum ex sapientiæ hausisset fontibus: Commonstrabo,inquit. At pater indignabundus hoc nomine, ueluti opera planè perijsset,ac impensa: quum intentaret plagas, clementer filius & quietè insolentiam ferens,Ipsum hoc,inquit,ex philosophiæ retuli contubernio, ut parẽtis iram possem concoquere. Porrò Hieronymus secus multo: Sordidæ (inquit) uestes, candidæ mentis indicia sint. Mundi contemptum probet uilior tunica,sed ita,ne tumeat animus,ne habitus & sermo dissentiant.

Ouis monstrificus partus,quo leo est natus. Cap. XIIII

IN Co insula,rarum dictu,apud ueterem auctorem fidei integræ & grauitatis nõ dilutæ,legimus,monstrifica & ideo mira præcipuè,ut uix nõ ficta uideatur,& de ingeniorum Græciæ afflatu producta,ratione: de grege ouiarico Nicippi,ouem nõ ritu naturæ agnum,sed leonem peperisse. Prodigiale id (ut erat) uisum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est cõsequutus,quum ædito monstro priuatum adhuc ageret. Illud minus monstrificum, M.Sillanum (ut tradit historicus Dion) ab Caligula dici solitum, χρυσοῦν πρόβατον.

De Galete formoso quidem,sed moribus apprimè probis. Cap. XV

REgi Ptolemæo,ueteri ac etiamnum Platonico more,gratissimum fuisse adolescentulum Galetem nomine,ex Græcorum nouimus historia. Erat is forma speciosus decensq́ cum primis: sed enim animi proposito ac sensu speciosior multo decentiorq́. Quod & Ptolemæi elogio testatius etiam factũ est,qui eximiam illius admiratus probitatem dictitabat subinde: ὦ ἀγαθὴ κεφαλὴ καὶ κοῦ μὲν οὐδὲ πώποτε οὐδενὶ γέγονας αἴτιος. ó amicum caput ex te quidem in quempiã nil est unquam profectum mali,sed bona utique multis, & multa conciliasti. Contigit fortè,adolescentem cum rege in equo expatiari: qui quosdam procul ad supplicium duci quum foret intuitus,non insuper habens illorum calamitatem, ad Ptolemæum conuersus,O rex (inquit) ex quo dæmone miserorum bono, equis uehentes huc producti sumus: age,si uolenti est tibi,subditis calcaribus aduolemus euestigio,infelicibus futuri,uelut Dioscuri ac Soteres & Parastatæ,sicuti nuncupari illos nouimus,ut qui salutem impertiantur,& in calamitate salutari præsidio sint. At Ptolemæus probitatem exosculatus,& misericordem animum,ac eo nomine lætior, illos dimitti protinus imperauit: & ab hac,tanquam Philtro delinitus, in adolescentis amorem multo factus propensior est.

Munuscula haud spernenda. Persarum regis mos in ijs. Honoraria, uel aduentitia. Horæa. Troximi. Horæ. Salsamentorum genera. Thunnia. Hora, pro æstate. Prodici liber. Horapollo. Horatius. Persarum & Thracum mos in muneribus. Cap. XVI

ESse animi præcelsi ac prorsum regij, munuscula, uel ab infimæ fortunæ hominibus collata communicata'ue non aspernari,uerum erugata & renidenti fronte potius excipere: quum plerisq́ sapientium documentis,tum exemplo

plo ingenti abunde instruimur commonemurq́. Lectum quippe est, Lege apud Persas esse sancitum, seruatum quoq; pertinacissime, ut quandocunq; in Persas pergat rex, pro facultate unusquisq; cum muneribus, quæ honoraria dici ualent, aut aduentitia, salutatum eat. Ferunt autem, ut qui agricolationi fermè intendant, nec laboris uicarios sibi quærant, cuiusmodi αὐτουργοὺς nuncupant signanter Græci, nil pretij grandioris, qualia multa plerunque per iniuriam comparantur, & contumeliam: sed bouem hic, alius ouem: sunt qui frumentum aut uinum. Dicuntur uerò hæc, dona. Quòd si quidem, uti assolet, amplius premat penuria, lac profert, aut palmas: caseum quoq;, uel id genus primitias alias, ut τρωκτὰ ὡραῖα, idest maturas fruges. Nam & troximos, uuas intelligimus quæ esui sunt. Horæa uariè accipiunt Græci: sic enim nuncupant interdum tempore suo collectos fructus. Nam & quæ uigent, ac pulchritudine non carent, sic item dicuntur. Sed & sacra horæa sunt, καθ' ὥραν συντελούμενα, id est opportunè obita. Tamen ὡραῖα θύειν, est frugum offerre primitias. Dies quoq; festus eadem dicitur appellatione. Porrò Græcis duobus generibus distinguūtur salsamenta, quando alia dicunt horæa, alia uerò thunnia: quorum commeminit Athenæus quoq;. Horæum uidetur à temporis nūcupatum opportunitate. In eo pinguibus antecellunt macra: in altero, macris pinguia. Macris adnumerantur cybia, pinguibus cordylæ. Cybiorum mentio Posidippo est. Hora, medicis & rusticæ rei studiosis æstatem indicare uidetur præcipuè: nam æstiuum mel, uocari horæum Plinius interpretatur, ab tempestiuitate præcipua. Quin fructus æstiuos omnes horæos dixeris rectè. Ioannes grammaticus tamen apud Hesiodum, ab horis anni quatuor productos mauult intelligere. Non temerè prætereundum illud: Prodici librum nobilem fuisse ueteribus, cui foret titulus ὧραι, in quo Herculi occurrisse comminiscebatur uirtutem, & κακίαν, id est uitiositatem, seu uitium ut Hieronymo placuit: quarum utraq; illum allectaret ad se, qui tamen illius cum laude perpetua sudores censuerit antiquiores, quàm huius inanem ad tempus uoluptatū fruitionem. Prodicus tamen regis pupilli tutor Spartæ dicebatur, ut Xenophontis illud intelligas Rerum Græcarum tertio, Agesipolidis prodicum dicentis Aristodemum: qui uerò sunt regis syntrophi, hoc est simul educati, Samothraces nuncupantur. Horapollo grammaticus ex Aegypto nobilis fuit, arte clarissimus, nec ullo ueterum Theodosii tempestate gloria inferior. At leuioris operæ illud, Horatiū à Græcis scribi ὡράτιου, neq; enim aspirant primæ. Quod uerò ad munera pertinet, adnotatum id in Græci hominis cōmentarijs, Persarum instituti esse, munera prius conferre, quàm ab alijs accipere. At, inquit, diuersum Thraces faciunt, & nunc Romani. Meminit Thraciæ consuetudinis historia secunda Thucydides, addens, illis fuisse dedecus præcipuum, si rogati non dedissent: roganti, nec assequuto, non ita. Mox infert, οὐ γὰρ ἦν πρᾶξαι οὐδὲν μὴ διδόντα δῶρα.

Olympici certaminis in Græcia, quæ tradantur initia. Item ad id spectātia pluscula. Hellanodicæ qui. Monampycia, ampyx, altis. Altius Iupiter. Deorum incognitorum ara. Occasionis ara. Gæus. Terræ oraculum. Iamidarū oraculū. Embolus. Echus porticus. Cronius collis. Pisa unde. Taraxippus. Temporum ex Olympionicis supputatio. Cap. XVII

OLympica certamina fuisse ueteribus Græcis celeberrima, nemo à studijs feriatus adeo est, ut eū ista possint latere. Quæ uerò tradātur initia, & uelut incunabula rei clarissimæ, fortè nec omnibus tritum. Propterea quæ mihi comperta ex libris sunt, huic protinus parti impingam, ne uidear ἀκοινώνητος. Quum ex Saturno & Rhea natus foret Iupiter, Idæis dactylis, qui ijdem & Curetes sunt, infantis cōmendata cura est. Ex Cretæ uerò Ida uenisse in Olympiam eos, constans tenet fama, Herculem uidelicet, Peonæū, Epimedem, Iasium, Idam. Interim Herculem, ut qui foret omnium natu maximus, colludentem ad currendi certamen fratres prouocasse, ac uictorem ex eis coronasse, κοτίνου κλάδῳ, idest oleastri ramo, etiam si non excidit, quid à me alibi sit perscriptum. Arboris uerò eiusmodi suppetebat copia, ut folia quoq; ad cubandum substernerēt sibi. Ad Græcos autem ex Hyperboreis usq; ab Hercule oleastri arborem tralatam memorant, qui dicantur ultra Boream habitare, Quod & in Olympijs significare Pindarus animaduertitur, astipulante interpretum

calculo: à quibus id item proditur, in Olympicis cotino solitos coronari, in Pythijs lauro, in Nemeis selino uirenti, id est apio, in Isthmijs selino item, sed arescēte: utraq; enim epitaphia sunt certamina, & inferis sacrum creditur apium. Ita ergo ad Idæum Herculem sacri huius agonis primæ referuntur origines: quæ & ab eo sint Olympia nuncupata. Quinto autem quoq; anno celebrari instituisse, quòd fratres quinq; numero forent. Ex Græcis tradunt nōnulli, Herculem post debellatum Augeam Elidis regem, Solisq; ac Teleboes filium, à quo aula expurgata, præmio exuebatur merito, quum Elim esset depopulatus, ex manubijs Ioui Olympicū instituisse certamen, quod quinto quoq; celebraretur anno, uel (ut manifestius dicam) quinquagesimo quoq; mense. Initio autem quum in palæstrā Hercules multos prolectaret: nec auderet tamen aliquis, luctatorem assimulans Iupiter illi se obtulit: quumq; nutans diu stetisset uictoria, filio demū se aperuit pater. Hinc Lycophron in Alexandra Palæsten uocauit Iouem. Quinq; diebus celebrabantur Olympia, post lunæ undecimā quintadecima tenus: uerum præludia erāt diebus triginta. In Olympicis uerò certaminibus principem omnium legimus uicisse stadium Licymnij filium Oeonum, id est οἰωνόν, palæstram Echemum Tegeatē. At cæstu primas tulisse Doryclum: quadrigis Samum Mantineum, cuius in Theseide meminerit Diphilus,

τρέψας δὲ πώλους ὁ μαντινεὺς σῆμος,
ὃς πρῶτος ἅρματ' ἔλασε παρ' ἀλφεῷ.

Sunt qui Sarum dicant hunc, id est σῆρον. de quo non tacuerit Hesiodus. Iaculo præsignis Phrastor fuit: disco Eniceus. Post Oxylum regem, quum defecissent olympia, demum ab Iphito instaurata traduntur: ac currendi certamen propositum primo: inq; eo Eleum Chorœbum uicisse. Olympiade mox quarta & decima accessit & diauli agon, & Pisæus Hypenus est coronatus. Octaua & decima pentathli & palæstræ restituta memoria est. Tertia uerò & uicesima pyctis, id est pugilibus proposita præmia. Olympias quinta & uigesima equorū uidit cursum, quos τελέους, id est perfectos adultosq; ue dicunt, ac curru uictor pronuntiatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porrò, olympia de octaua, pancratiastæ in puluerem prodiere: ac item equi κέλητες. Vnde Monampycia Pindaro nuncupata. Est autem propriè ampyx, capitis obligamentum ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo. Verum metaphoricè auro litum sic nominant frenum. Ex quo & χρυσάμπυκας ἵππους Homerus appellat: sed alibi ἄμπυκα dixit κεκρύφαλον. Pueris cursus, & palæstræ proposita comperio præmia olympiade septima & trigesima. Quin & ijdem pyctæ quadragesima primum olympiade creduntur admissi. Postea bellicæ meditationis gratia, armatorum, qui uocantur ὁπλῖται, probata concertatio quinta & sexagesima olympiade. Synoris, id est, συνωρίς, quæ duos habet equos τελείους, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut primo Rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima currui admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterius item pullorū Synoris: nec displicuit κέλης pullus, ad pancratium deniq; etiam pueris admissis. Fuit apenes, id est ἀπήνης, item cursus, sed & calpes. Hæc uerò equam habebat, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, ut docuit Pausanias, perficerent. Quod inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apene autem ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων εἶχε. id est, mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus: Synorida uerò Castor: Currū Erichthonius Atheniensis: Astraban Oxylus Aetolus. De agonothetis uerò ac certaminum præsidibus sic fermè uideor obseruasse. Pissatas templi principes ac præsides fuisse primos, ex eorum prædicatione, scribit Rerum Græcarum septimo Xenophon. A quo & Dromica Pentathli nominantur. Iphitum utiq; solum agonem posuisse. Olympiade uerò quinquagesima sorte capti duo uiri sunt ex heleis, quibus Olympiorū iniuncta est cura. Diu numerus hic seruatus. Postea hellanodicas habere placuit, quorum tribus equorum cursus incumbebat cura. Totidem pentathli erant ἐπόπται, id est inspectores. Certamina uerò alia procurabant reliqui. Adiectus non multò post & decimus agonothetes. Deniq; duodecim facti hellanodicæ, quod Eleorum totidem forent tribus. Sed parte agri Arcadico amissa bello, tribuum imminuto numero, ad octo relapsi sunt. Rursumq; ad denariū aucti perseuerarunt. Hinc est elegās illud Libanij in quadam Declamatione, legē qua concede-

concedebatur fortiter, ac strenuè bellum gerenti præmium, quod optasset, rectè nuncupari uirtutis hellanodicen. Lucus Ioui sacer Altis nũcupatur. Nam & Pindarus Olympionicen uirum celebrans locum uocat Altin. πὸν δὲ πάξας inquit ἄλτιν μὲν ὄγ' ἐν καθαρῷ διέκρινε. Nam & Aristodemus circa Olympiam sic nũcupari locum scribit, unde Iupiter cognomento Altius celebretur. Sunt qui Altin esse interpretentur adytum, alii uerò etiam templum. Structum uerò Iouis templum ac simulacrum de manubijs, bello Pisæis superatis. Simulacri auctor Phidias, testante idipsum Epigrammate, pedibus adscripto, φειδίας χαρμίδου υἱός, ἀθηναῖος μ' ἐποίησεν.

Templum struxit Libon indigena. Tegula non utiq; coctilis est, sed ei persimilis, cuius inuentor Byzes fertur Naxius. Perfecto simulacro, dicitur Phidias deum comprecatus, si absolutum ex animo uideretur opus, signo id quopiam aperiret, cõfestimq; de cælo tactum pauimẽtum est. Quod uerò in palustri loco situm est templum, simulacro cõferre eburneo oleum tradunt, quod & infundunt. At in Acropoli, quæ in supercilio est, & proinde perarida, Pallados, quam Parthenon uocant, eburneæ statuæ prodesse multum creditur aquæ inspersionem. Memoriæ porrò traditur, populneis modò lignis in Olympici Iouis sacris uti, fas putasse Eleos. Nam in Græciam Hercules ex Thesprotide, ubi apud Acherontem fluuium nascitur plurima, attulisse creditur primus, atq; lignis eisdem Iouis obisse sacra. Ex historia porrò hac uidetur Homerus λεύκην nuncupasse ἀχερωίδα. Fuit apud aram Olympici Iouis ἀγνώστων θεῶν item ara, id est deorum ignotorum. Sed & in locis eisdem agnoscebatur Mercurij Enagonij ara, & καιροῦ, id est occasionis. Quando & ab Ione Chio concinnatus est καιροῦ hymnus, quem fingit natu minimũ filiorum Iouis. Erat & locus, quem uocant Gæum, id est γαῖον, in quo & γῆς, hoc est terræ ara. quanquam & antiquitus fuit etiam γῆς μαντεῖον, quem intelligimus uaticinãdi locum. Sed & inibi Iamidarũ celebratur oraculum ab Iamo principe, quem à draconibus educatum cecinit Pindarus, Euadnes filium & Apollinis, à uiolis, inter quas iacuit molliter, indito nomine. Peragi uerò solita uaticinia ibi comperi, in ignem coniectis uictimarũ pellibus, uel (ut alijs placet) concisis, ex cæsuræ obliquitate, aut rectitudine uaticinio captato. Et quoniã oleastri & hic & alibi facta nobis mentio est, amplius aduertendum, Pausaniã scribere, in Olympia fuisse Cotinon, id est oleastrum, quę diceretur ἐλαία καλλιστέφανος, unde darentur coronæ Olympia uincentibus, Nymphisq; adoptatum cognomen Callistephanis, quarum uiseretur inibi ara: sicuti in carceribus Iouis, quem uocãt μοιραγέταν, quod norit omnia, quæ contribuãt Parcæ, quæq; nõ permittantur ex fato. Videtur & Hippodromi pars inibi nũcupata Embolus, ubi steterit Martis Hippij, id est equestris ara. Sed & Pallados Hippiæ. Nam alicubi Iuno itẽ dicitur Hippia. Embolum inueni etiam pro pudendo positum: ἐμβόλιμα ἔπη eleganter admodum pro nothis reiectisq; carminibus, ac uelut insititijs accipiunt Grammatici, quoniam & menses ac dies embolimos nuncupamus intercalares. Lacedæmonios in certaminibus renudasse corpus omnium primos, Thucydides scribit. Orippum Megareum hoc fecisse, testari uidetur Epigramma:

πρῶτος δ' ἑλλήνων ἐν ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
γυμνός.

Apud Eleos in Prytaneo Hestiatorium fuit, siue cœnaculum, ubi Olympionicas conuiuio excipere, moris fuit. Intra Altin fuisse item Pœcile porticus dicitur, quæ & ἠχοῦς nuncupetur, quoniã clamanti septies responset uox. Ad Cronium deniq; collem Olympia prope Pisam solita celebrari, innuit Pindarus, & exponunt interpretes. A quibus & illud proditur, dici Pisam ab Endymionis filia, cui nomẽ Pisa. Sed & in Pindaro, κρόνου πάγον legimus quandoq;. At Lycophronis interpres Olympiam prius κρόνου λόφον nuncupatam, auctor est, uel Lycophrone astipulante. In propinquo tumulus uisebatur Ischeni gigantis Mercurio & Hieria geniti. Eum nuncupabant Taraxippum, quod illuc aduentantes equi ratione occulta mirè exterrerentur: fuit enim ibi καμπτήρ, id est flexus. Consuetum autem Græcis ex Olympionicis tempora in digitos mittere: id uerò incertissimum est, inquit Plutarchus. nam eorum exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem necessario argumento.

Dentes'ne an cornua dici in elephantis debeant. De Alce fera & Aethiopicis tauris. Elephanti quando primum in triumpho ducti. Plinij locus de flumine annulo in elephantorum historia libro octauo. Caput XVIII

QVæ in elephante cornua ferè nuncupantur, auctores eminentissimi dicere malunt dentes. Sed enim, quia quæ in literis comperta mihi, non sustineo in sanctaria intrudere, non temperabo hac parte, quin tralatam Pausaniæ doctissimi hominis sententiam artium bonarum sectatoribus mox proferam, qui argumentis aliquot peruincere connititur, cornua rectissimè profecto nuncupari, dentes minime. Primum, inquit, astruentibus diuersam opinionem perpendenda diligentius Gallicæ feræ natura, quam uocant alcen. Spectandi & tauri Aethiopici. Alcis utique in superciliјs adnascuntur cornua, sed maribus modo: nam fœminæ prorsum eo carent adiumento. Aethiopici uero tauri è naribus cornua proferunt. Quæ quum ita sint, cui nam fiat admiratio insignis, quum ex animalis ore promi cornua uideat, audiatue? Sed suppetunt & argumenta hæc, cornua utiq; per annorum periodos corrupta decidunt, ac rursum succrescunt protuberantq;. Probant id cerui, probant & dorcades. Verũ elephantis itidem cõtingit. Dens uero adultiori præsertim excussus quando suboriatur? Aut ubi nam renasci compertum? Vel si dentes sunt, qui ex ore proferuntur, non cornua, qua nam ratione progerminant denuo? Adde, quòd ignibus indomiti fermè habentur dentes. At boum & elephantorum cornua in re hac sequacis maxime sunt naturæ: nam ignis ui, utcunq; collibuerit, afformantur. Hippopotamis suibusq; ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos χαυλιόδοντας appellant. Ex malis item sese promentia spectamus cornua. Elephanti scito itaq; ex temporibus prosilire cornua, atq; ita extrorsum reflecti. Id quod non quia audierim, commemoro: sed in Campania in Dianæ sacello elephantis craneum pro arbitrio sum contemplatus. Id ita comperi. Nec sanè mirandum: nam & in alijs, elephas à reliquorum natura insigniter disparatus animaduerti potest, tum forma, tum mensu. Porrò Græci auctoris sententię accedit Varronis nostri libro De lingua Latina tertio astipulatus: Quos, inquit, dentes multi dicunt, cornua sunt. Nec me fallit tamen, Iubæ sententiam cum Pausania sentientis ab Philostrato refelli, de uita Apollonij Tyanei libro secũdo, sed adeant studiosi Græcum exemplariũ, nam tralator (ut in pluribus) labijs uix primoribus Atticismum prægustasse animaduertitur. In hac deniq; elephantorum mentione mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephãtes Italiam uidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse in Lucanis uisos, anno Vrbis quadringentesimo septuagesimosecundo. Romam autẽ in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingẽtesimosecundo, uictoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in septimo forsan de ijs sensit, qui modò in Carthaginienses depugnarunt. sicuti commeminit libro decimonono, ab Vrbe condita Liuius. Certe auctor Seneca est in libro De breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulo: Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphãtem unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxisse. Nec illud neglexero: Elephantistem ab Aristotele dici, elephantorum moderatorem, elephantarchen à Plutarcho. Dignum perpensione, quod scribit Plinius: elephantes in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnẽ, cui nomen annulo, nitescente luna noua, descendere, ibiq; se purificantes aqua circumspergi. At historicus Dion, pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀενάον, id est ad perennem aquam. Deniq; non omittendum, quod in libro De communi animalium gressu prodit Aristoteles: diuturna hominum fama celebratũ, elephantos nullo crurum inflexu moueri: quæ tamen falso confirmata sit, quum id genus animalium inflexu uel in scoptulis opertis, uel in clunibus adducto sese moueant.

Quæ sit ratio prouerbij, leo risit. De Thucydide non ingrata quæpiam. Item de leonibus paucula, & de Annone. Acilij Glabrionis historia. Leophoros quid apud Diodorum. Ecphrasis quid à diegemate differat. Caput XIX

Est in

EST in Græca facundia celebre adagium in omnes, qui rugatioris frontis & Catoniana seueritate, quandoque tamen matutinam exporrigunt grauitatem, ac comes se præstant, solito hilarius agentes, ἐγέλασεν ὁ λέων, id est risit leo. Pronuntiatum id in conditorem nobilissimum Thucydidem, qui Cyloniũ scelus explicaturus, consueto apertius, & intellectu nemini non obuio, narrationem contexuit. Quo nomine technographus illam mirari non desinit, ediscẽdamque summa cura iunioribus præcipit, ut facilitatem eandem, siue ut Græci dicunt) σαφήνειαν stilo ualeant exprimere. Scribit Aphthonius, Nihil quidem in rebus esse oratione præstantius: rursum, in oratione nil Thucydide sapientius. Siquidem Herodotus in historia uoluptatem habet, uelut scopum: inde fabulator homo dicitur quandoque, hic autem ueritatem: quæ quantum ipsam præcellit gratiam, tanto Thucydides Herodoto præstantior. Verum, ut propemodum Marcellino credimus, quũ Homericam æmulari instituisset œconomiam, Pindari uero sublimitatem atque magnificentiam, ex industria obscuritatem affectauit, ἵνα μὴ πᾶσιν εἴη βατός. id est, ne cuilibet foret peruius, indeque uilior fieret, si omnes in potestate illius historiam haberent. Antiquius longè uiro fuit, prudentioribus modò comprobari. Certe συγγραφέα nuncupatum nouimus, περὶ τὸ ἐξαίρετον: sicuti poetam Homerum. Illud de Thucydide amplius adiecero: quũ fortè historias suas recitanti Herodoto affuisset, abundè (opinor) dicentis uenustate permulctus, ac gloriæ stimulis concitatior fertur non temperasse lachrymis: quod quum foret conspicatus Herodotus, Oloro Thucydidis patri illud grauiter fertur insusurrasse, ὀργᾷ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ σοῦ πρὸς τὰ μαθήματα. Quo indicabat, ingenium filij incitatius ad disciplinas uideri. Traditum & illud: in omnibus eum reclinasse consuetudinẽ, ueluti cum ἀντὶ δημηγορίας dialogum quendam Meliorum & Atheniensium concinnare est ausus. Memoria dignum illud ex Luciano, octies Demostheni exscriptum Thucydidem, quo succulentiã eius omnem ebiberet, familiarior illi hac ratione factus. Quoniã uero in præcedentibus pro ingenij captu, de leonibus facta nobis mentio est, & de eisdem capite hoc agere exorsi sumus, adijciamus quod ex quarto Symposiacon Plutarchi comperimus, leonem propterea dici solare animal, quod inter quadrupedia unguibus aduncis, quæ γαμψώνυχα uocãt, catulos sola uidentes parit leæna, minimũ porrò dormit, sublucentque quiescentis oculi. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinẽ fuisse expictam capite leonino, cum Epigrammate, οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.
Idem Plutarchus in libro, cui titulus πολιτικὰ παραγγέλματα, Annonem coactum scribit uertere solum exilij causa, quod in expeditionibus leonem haberet σκευοφόρον, id est sarcinas ferentem, ueluti esset id argumento, eum τυραννικὰ φρονεῖν, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiæ Plinius, sed aliter. Prouerbio quod de leonis risu atexuimus, facilem uerba Plinij præstiterint intellectum. Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandientique similis, quod rarum est, crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè uim & illud habet, ἐγέλασεν ὁ χάρων. Addamus & hoc ex Dionis historia, Acilium Glabrionem consulem in Albanum ab Domitiano euocatum per iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussumque cum ferocissimo leone, ac uisendæ magnitudinis congredi. Sed prudenter in pugnam prodiens Acilius feram confecit. Id quod Satyricus poeta doctius exsequitur. Sciendum uero ex abundanti est, Leophoron apud Græcos ad leonem nil spectare, signant quippe uerbo eo publicam, uel etiam militarem uiam, cuius & Bibliotheces tertio commeminit Diodorus, à Memnone stratam prodens Leophorum uiam, quę Memnonia dicatur in Susiana regione. Inibi se parum explicat interpres. Vocabulum omnibus ex etymo notum, qui modò elementarij non sint. Quoniam uero de narratione facta mentio est, illud ὁδοῦ πάρεργον subtexuero: in Græcorum doctrina ecphrasin διηγήματος διαφέρειν, hoc est, à narratione distare: quia diegema nudam habeat rerũ expositionem. Ecphrasis tantum non etiam oculis audientium subijciat. Illud item καθόλου ἐξετάζει, id est uniuersim inquirit: sicuti in Athenienses à Lacedæmonijs esse bellatum. Ecphrasis autem per partes, uti quo genere belli, quibusque machinarum tormentis.

 De aquila

De aquila excerpta pleraque ex ueteribus memorijs. Inibi de Amphiarao & Helena, necnon de Valeria Luperca. Quid item aetos, & aetoma, & pteron. De aetite lapide, seu gagate plura, & de ichneumone. Caput XX

Aquilam Aristoteles & Auicenna scribunt, quibus item succinit Plinius, oppetere non senio nec ægritudine, sed fame, intantum superiore accrescente rostro, ut aduncitas aperiri non queat. Cui data protinus & fabula est, hoc ita usu uenire huic aui: quoniam quum homo foret, hospiti iniuriam intulerit. Verum super aquilæ senio, quid duo scie͞tissimi ac sanctissimi uiri senserint, non ab re fuerit, subnotasse. Scribit ergo ad hunc fermè modum Hieronymus, Aquilæ, ubi consenuerit, grauantur pennæ, quærit illa fontem, erigitque pennas, calore͞ in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atque ad iuuentutem redit. Vnde in Psalmo, Renouabitur ut aquilæ, iuuentus tua. Quo in loco Augustinus quoque: Dicitur, inquit, aquila dum senio grauatur, rostri immodicè crescentis unco non posse os aperire, nec cibum capere, unde languescens naturæ ui collidit rostrum ad petram, cuius attritu excusso quod redundabat, ad cibum redit, atque ita reparatur, ut iuuenescat omnino. Sententiæ Aristotelicæ meminit in libro περὶ ἑρμηνείας, Demetrius Phalereus, non uernaculæ aut plebeiæ auctor eruditionis, docens insertam orationi fabellam, si opportunè id facias, gratiæ plurimum afferre ac uenustatis. Scribit Plutarchus, aquilam quandoque Amphiarai hastam abreptã sustulisse in altũ, moxque demisisse: eam uero terræ impactam lauri speciem præbuisse ueram: insequenti die hostibus acri prælio ibidem congredientibus, terræ hiatu repentino haustum cum curru, quod ἅρμα dicunt Græci, Amphiaraum perijsse: conditam ibi postea urbem, Harmatis cognomine fuisse insignem. Cuius rei auctor sit in tertio κτίσεων Trisimachus. Fuit uero præcellens uates Amphiaraus, adeo ut in prouerbium abierit apud Ammianum Marcellinum: Si quid, inquit, in penetrali secreto, nullo ministrorum præsente, paterfamilias uxori in aurem susurrasset, uelut Amphiarao referente, aut Martio, quondam uatibus inclytis, postridie discebat Imperator. Ideoque etiam parietes arcanorũ soli conscij timebãtur. Refert idem Plutarchus: peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, mali uim cessaturam, si nobilem uirginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ βουκόλια uocant, delatum super iuuencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est uirginum immolatione͞ desisse, quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimili, uolumine nono & decimo Italicarũ rerum Aristides prodidit. Iis uero comparant fidem, quæ de Prisco Tarquinio T. Liuius perscribit. Aquilam aute͞ dici à Græcis ἀετόν, sciunt omnes. Legimus tamen in templis nominari ἀετοὺς. Id non aliud indicat, quàm tecta, quæ item ptera uocant, sed & aetomata, sicuti in Agamemnone auctor est Ion. Corinthiorum autem fuisse inuentum id cecinit Pindarus, quum in Olympijs ita scribit de Corinthijs,

Τίς θεῶν ναοῖσι οἰωνῶν βασιλῆα δίδυμον ἔθηκε;

Antè uero retroque aetomata concinnari solita, prodidit auctor Didymus. In hac porrò aquilarum mentione restituamus obiter Tranquilli locum in Cæsare, ubi scribitur modo, Vt aquilifero moranti cuspide sit comminatus. Legendum ex Plutarcho aquilifer, casu recto. Confer historiam, probabis. Quòd uero in aquilarum natura aetitem nominat Plinius lapidem, qui & gagites dicatur, sciendum, ab Seruio gagaton appellari, quem aquilæ frigiditatis ratione sibi admoueant: nam alias caloris intemperie oua incubanda percoquerent. Propterea Lucanus,

Fœta tepefacta sub alite saxa.

In Theriacis Nicander, ἐγγαγίδα πέτρην nuncupat. Sed inibi interpres gangitin significari lapidem ait, qui apud Lyciæ Gangas comperiatur in littoribus uirens, ac magnus. Cui insit id genuinum, uti non accendatur. Sed ustus ἀσφαλτώδη ἔχει ἀποφορὰν καὶ ὀσμήν. Sunt autem in Lycia Gangæ ciuitatis nomen, agnoscit præter cæteros etiam Stephanus, sed Gagas ferè scribit. Quam Lyciacorum primo Alexander παλαιὸν dixit τεῖχος καὶ χώραν. Scribit Horus, aquilam è mari uel terra lapidem tollere, quem nido inferat, διὰ τὸ ἀσφαλῶς μένειν.

Gangitin

Gangitin lapidem celebrat Strabo item, quem fugiant τὰ ἑρπετά. Gagatem pronuntiat cum Galeno Dioſcorides,& ab fluuio Ciliciæ,qui Gagas dicatur,nuncupatum innuit.Idem ab Aetite Gagatem diſparauit. Mirum uero quod ex Aegyptiorum ſententia profert Nicandri interpres idem: Ichneumon,inquit,aquilæ ſpecies, Herculi ſacra. Nicandri carmen eſt,

ἰχνεύμων δ' ἄρα μοῦνος ἀκήρως ἀσπίδος ὁρμήν.
ἢ μὲν ὅτ' ἐς μόθον εἶσιν, ἀλεύεται.

Allegoria ſcitiſſima de Saturno filios uorante. Cur dicatur Cronos. De ſabbato paucula. Drepanum cur dicatur Corcyra,& Sicilia. Saturni ſapor, ſtypticus,ponticus. Caput XXI

SAturnum mythici filios deuorare ſolitũ, tradunt, ac eoſdem denuo euomere. Id interpretantur prudentiores ad tempus referri oportere, Saturni nomine ſignificatum, à quo uicibus cuncta gignantur & abſumantur, quæ renaſcantur denuo. Nam & ideo pulſum à filio fingi, quia tempora ſeneſcentia ab iјs quæ pòſt ſunt nata,pelluntur. Vinctum etiam fabulantur, quòd certa lege naturæ connexa ſint tempora, uel quòd omnes fruges quibuſdam uinculis nodiſq; alternentur. Argumento eodem à poetis Saturnus dicitur ἀγκυλομήτης, quoniam ſeneſcentes multiplici cõſiliorum polleant uarietate, ſiquidem omnia edocet tempus. Sic & ab Heſiodo δεινότατος uocatur, quoniam iuxta Sophoclem tempus omnia producit, omnia item ad nihilum redigit. Sed enim Platonicorum ſcientia diuinior altius ſcandens,& intima naturæ penetralia introſpiciens: in ipſa ſecretiore, nimiſq; aſſidua contemplatiuæ mentis delectatione cauendum præcipit Saturnum. Illic enim frequenter filios ab eo deuorari. Nam quos ſublimiorum contemplationum ſuarum rapit illecebris,& illic agnoſcit ut ſuos, eos interim,ſi modò diutius ibi ſiſtant, falce quadam è terris amputat, terrenamq; incautis uitam ſurripit, pro ea tamen cæleſtem reddens atque ſempiternam. Vnde & Hebræi Saturnum, Sabbath, nomine quietis appellant. Saturnus Græco nomine κρόνος eſt,ac (ut in Cratylo inquit Plato) puritatem, integritatemq; mentis inuiolabilem comprehendit. Hinc alibi duo cõmemorat regna Iouis & Saturni, regnumq; Saturni regno Iouis tanquam felicius anteponit, ſiquidem ſub Ioue actio uitaq; humana,ſub Saturno autem contemplatio diuinorum ſignificatur. Hinc & Proclus Diadochus auream ſub Saturno uitam καθαρὰν intelligit, καὶ ἄλυπον καὶ ἀπαθῆ, id eſt puram & triſtitiæ ac perturbationum expertem, quod commonſtret aurum,ſicuti docuit idem Plato: id nanq; ἀδέκτον ἰοῦ καὶ σήψεως, id eſt rubignis ac putrefactionis neſcium eſt: quo nomine τῆς ἀπαθείας, id eſt imperturbati ſtatus ac lentitudinis quodammodo typum habet. Saturnus porrò, inquit, τῆς νοερᾶς ἐστι δοτὴρ ζωῆς, id eſt intellectualis eſt cõtributor uitæ. Vnde & Cronos dicitur κόρος ὢν τοῦ νοῦ, id eſt mentis ſaturitas,& pabulum, aut potius κόρος νοῦς, id eſt depurata mens. Quamobrẽ quiſquis intellectu uiuit,croniam,id eſt Saturniam agit uitam. Orpheus tamẽ argenteo imperaſſe generi Saturnum canit,ſiquidem eos qui rationis puritate uiuerent, argenteos nuncupauit. Quos Heſiodus ῥαθύμους dicat, hoc eſt otioſos facileſq;, ut qui phyſicam ducerent uitam, cuiuſmodi plantarum, quæ caput ſub terra occultarint, proinde homines eos dici ὑποχθονίους, id eſt ſubterraneos. Plotinus uerò ille ſcientiſſimus: Intellectum,inquit,eſſe puriſſimæ mentis appellatione dignum, ac non aliunde, quàm ex primo naſci principio. Eumq; genitum cũcta ſecum ſimul entia genuiſſe, uniuerſam Idearum pulchritudinem, intelligibiles deos omnes. Exiſtimandum præterea ait, hunc eſſe plenum quæ progenuit, omnium, & quaſi genita protinus abſorbentem, quoniam in ſe omnia complectatur, neq; in materiã labi ſinat, neq; nutriri apud Rheam, ſicuti myſteria & fabulæ de dijs fingunt. Mox uero quum Iouem dicitur generaſſe, intelligendam monet animam, quam generat intellectus in perfectione cõſtitutus. Quod autem Plato præſentem ait mundi circuitum ab Oriente ad Occidentem eſſe Iouium atq; fatalem, uerum fore quãdoq; alterum huic oppoſitum ſub Saturno ab Occidente uiciſſim ad Orientem, in quo ſponte naſcentur homines, atq; à ſenio procedent in iuuentutem: Iouem, inquit Platonicus nobilis, animam mundi uocat, cuius lege fatali manifeſtus hic manifeſti mundi ordo diſponatur. Præterea animorũ uitam in corporibus ele-

mentalibus Iouiam esse uult, sensibus actioniq́ꝫ deditam. Saturnum uero supremum inter angelos intellectum, cuius radijs illustretur ultra angelos animæ, accendanturq́ꝫ, & ad intellectualem uitam cõtinuè pro uiribus erigantur. Quę quoties ad uitam eiusmodi cõuertantur, eatenus sub regno Saturni agere creduntur. Scribit enim Plotinus, sensum esse ueluti nuntium. Intellectũ uero regem, & mox regnare nos ait, ubi secundum illum agamus. In hac autem uita ideo sponte regenerari dicimur, quia electione propria in melius reformamur, rursum iuuenescere in dies, id est in dies, si modo ibi dies sunt, magis magisq́ꝫ florescere. Hinc illud apostoli Pauli, Homo interior renouatur in dies. Orpheus uero Saturnum cecinit, ἀεὶ μελαίνας ἔχειν τὰς τοῦ γενείου τρίχας. id est nigricantes semper habere barbitij pilos. Insuper exactius intuenti inde manifestum fit, quibus adductus rationibus Moses, otiũ sabbati mandarit Hebręis, nisi quis illud item adijciendum putet, Saturni diem actionibus ciuilibus bellicisq́ꝫ ineptum, contẽplationibus aptum, eoq́ꝫ die diuinum contra discrimina patrocinium obsecrandum. Quod quidem impetrari posse aduersum Martis & Saturni minas, Abraham & Samuel, ac Hebræorum astrologi plures, eleuatione mentis in Deum, uotisq́ꝫ ac sacrificijs confitentur: illud Chaldæorum confirmantes præceptum: Si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoq́ꝫ caducum seruabis. Illud leuius, tradi in fabulis, Saturnum ab Ioue exectum: quamobrem Corcyrę datum Drepani nomen, quia inibi sit occultata falx. Aut certè quam ab Vulcano accepit Ceres segetibus præcidendis. Sed & Sicilia Drepanum dicitur, quoniam esset ibi falx, qua ab Saturno Cælus creditur excisus. Alij Siciliæ ciuitatem intelligere Drepanũ malunt. Scribit Artemidorus, speciem in somno cuidam obuersatam, ceu cum Saturno cœnaret, ac ita cõtigisse, ut in sequenti die in carcerem impingeretur. Saturni saporem, acerbum intelligi uolunt eruditi, qui & siccus est admodum, necdum ad maturitatem est perductus, & uelut gustum obstipat astringitq́ꝫ: quo argumento stypticum etiam uocant, ab στύφω. Sunt qui & ponticum, à pungendi ratione dicant.

Cur sabbati loco dominicum ipsi colamus diem. Solem esse inuisibilis filij dei uisibilem imaginem. Sabbatum uideri ab initio dissolutum. Cap. XXII

NOs uero iure optimo diem, quem mathematici Solis uocant, Domino ascripsimus dicauimusq́ꝫ, ac illius cultui totum mancipauimus: quoniã nulla magis re imaginari præpotentis, ac uniuersa supereminentis CHRISTI maiestatem congruentius possumus, quàm per splendidissimum solis lumen. Nam legimus, Et in sole posuit tabernaculũ suum, & exijt de tribu Iuda, cuius signum leo est, solare animal. Sed & in Republica Plato, uisibilem filium dei, solem dicit: quem nos intelligimus imaginem inuisibilis filij, qui lux uera illuminans omnem mentem, expressius habet simulacrum solem hunc, qui lux est imaginaria illuminans omne corpus. Verum nos, ijs quæ altius requirunt cõtemplationis examen, nunc omissis aut dilatis, redeamus ad institutum: si illud uelut conniuentes non transiluerimus, quod super Psalmos est ab Augustino traditum: triplex haberi sabbatum. Nam temporis dies septimus eo censetur nomine, quo post sex dierum opera conquieuisse dicitur Deus. Est & sabbatum, æterna requies: cuius intuitu nunc allaborandum connitendumq́ꝫ nobis est. Deniq́ꝫ tranquillæ mentis conscientia, sabbatum item est: futuri spe surrecta, & præsentium inconcussa turbinibus. In cordis sabbato illud primum est, ut bona nostra Deo contribuamus, mala nobis. At male diuinis imbuti, ac sine sabbato bona sibi: mala uero, ac suas uelut tragœdias, uel Satanæ, tanq́ꝫ coegerit, uel fato ex syderibus ascribunt, ueluti deum quoq́ꝫ incusare adorti: scelere non nitro, non fullonum herba facile eluibili, ut Hieremiæ uerbis utamur. Sed illud non reticendum quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, ubi nos ita habemus: Et consummauit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: in Hebræo esse, diem septimam. Proinde inquit, Iudæos arctabimus, qui de sabbati otio gloriantur, iam ab initio esse dissolutum sabbatum, dum in sabbato operatur Deus, opera in eo sua complens.

Plauti locus ex Amphitryone declaratur. De Saturni hostia. Saturni sacrificiorum impietas. Moloch. Gehenna. Beelphegor. Interim spectatio pecu-

niæ. Spectatores qui. De Xenophane, Cinesia, & Gelone, item Saturnaliũ ritu. Coi cur dicerentur soli liberè sacrificare. Zoganes stola. Peloria quid. Narcissi liberti historia. Caput XXIII

VVlgare fuisse Græciæ dictum, Aristoteles scribit, quod & à Plinio item repetitum scio: Aphricam semper noui aliquid afferre. Sit & Latinorum uulgare adagium, Plautum esse Aphricam alteram. scatet in eo subinde quippiam, uel mendi uitio inexplicatum, uel ex literis interioribus erutum, proindeq; ueluti monstrificũ quiddam monitores & interpretes uel longius summouens, aut in errorum tendiculas ineffugibiles præcipitanter intrudens. Versiculi ex Amphitryone sunt hi, ex quibus perspicuum (opinor) iam fiet, quàm toto aberrarint cęlo, qui insolentius paulo in ære suo Plautum connumerare sunt ausi. Sed hæc expendant uolentes: & hi præcipuè, qui ueterum gloriæ in studijs hæreditatem iam nunc cernunt: proindeq;, quod in spectationibus fit, hoc est pecuniæ probatione ab ijs quos inde spectatores dicunt, Lynceo magis ista expendent:

Tu'n' me mactes carnifex? nisi formam di hodie meam perdiunt,
Faxo, ut bubulis corijs onustus sis Saturni hostia.

Sunt ex eruditis, qui nodum hunc Gordiano implicatiorẽ sentiant: sed explicaturi ad Tertulliani infanticidium, tanquam Magni Alexandri gladiũ deuoluuntur, quod Saturno infantes mactare, Carthaginiẽsium ritus foret: cuius inauspicati sacri Lactantius commeminit, & Silius. Id à Tyrijs traditum, ad urbis excidium quoq; seruatum, auctor Q. Curtius est. Quin Plato quoq; in Protagora: Neq; enim, inquit, leges nostræ homines sacrificare permittunt. Apud Carthaginienses autem iustum sanctumq; habetur, adeo ut eorum nonnulli Saturno etiã filios immolare sibi permittant. Sed Augustinus etiam iuuenes Saturno à Gallis solitos sacrificari, tradit. Equidem omnino hi uiderunt aliquid. Est tamen quod amplius eruditis auribus, & mordaci lotis aceto quærendum uideatur, si adamussim æstimes, ac in librili perpendas. Quid enim ita doctissimus poeta seruum hominẽ, ut tum Amphitryoni est uisum, Saturni hostiam uocauit? Si de infanticidio intelligendum simpliciter autumas, uide, ne parum apte parumq; cohærenter uile mancipium filijs nobilium comparetur. Latet itaq; reconditũ omnino aliquid, quod in eruditorum album necdum uenit. Nam quod ait quidam, id à Plauto positum simpliciter, quia paulo antè dixerat Mercurius, Sacrufico ego hunc tibi Iuppiter. immoq; Amphitryo quasi par pari rependens, se illum Saturno immolaturum repromittit, nil refert omnino. Nam totus in fermẽto factus Amphitryo, ut Plautinis & nos utamur salibus, ac ira planè furens, amarulentius quippiam, & quod non felle modò litum, sed planè maceratum foret, intulit. Quod ut candidus lector uerum sciat, hæc ex libro Diodori uigesimo subnotauimus: de Carthaginiensibus à Siciliæ tyranno Agathocle post Magni Alexandri interitum, primi Ptolemæi temporibus, obsessis. Dicebant autem, inquit, Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filijs suis sacrificabãt. Postea uero clàm emptis infantibus atq; educatis, liberorum immolabant loco: quumq; diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis inuenirẽtur sacrificari, facile animos induxerunt, ut crederent ad obsidionem urbis hostes idcirco diuinitus missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non seruarent: itaq; deos placare studentes ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt: trecenti uero alij, quoniam suspectos sese uidebant, sponte se tradiderunt. Erat autem apud eos ænea Saturni statua, magnitudine mirabilis, cuius manus ad terram extensæ ita erant in gyrum, ut qui peruenire ad eum adolescentes cogebãtur, in ingentem foueam igne repletam inciderent. Ex ijs Diodori uerbis, quæ pluscula ob historiæ notitiam consulto apposuimus, luce clarius patere arbitror, Plautum ad emptos illos & subditítios infantes respicientem, Sosiam, ut ipse putabat Amphitryo, Saturni hostiam appellauisse, ueluti ad eum usum comparatus foret, ut mox liberorũ loco Saturno mactaretur. Plutarchus in libro De superstitione in huius ipsius historiæ mentione, qui sine liberis forent omnino à pauperibus puerulos coemere ad hũc usum solitos, scribit, ueluti agnos aut auium pullos. Quin & in more item fuisse tradit, assisteret mater ἄτεγκτος καὶ ἀστένακτος, id est citra lachrymas & gemitus. Quod si illachrymari aut ducere suspiria deprehen-

deprehenderetur, honore censebatur indigna, puer nihilominus immolabatur. In statuæ ambitu incinentium tibijs & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua exaudiri uox posset. Conducibilius porrò, inquit, Carthaginiẽsibus fuerat, Critiam initio, aut Diagoram legum sortiri latores, ac deorum nullum arbitrari, aut dæmonum, quàm eiusmodi obire sacra: præstat enim deos non credere, quàm crudeles opinari & sanguinarios. Proinde Xenophanes physicus, quum Aegyptios sese conuerberantes pro sacrorum more, atq; lugentes esset intuitus, submonuit clementer, ne lugere pergerent, si crederẽt deos. Quod si fuisse homines compertum foret, ne sacrificarent. Dignum scitu: in sorte tribus Beniamin fuisse locum, in quo filios igni perustos deuouerent impij, ac dæmoni immolarent nomine Moloch: loco nomen Tophet, qui erat Iudæis execrabilis, quando interminatus est Dominus, loco se immutaturum nomen, ut diceretur mox Polyandrion, ut Cynosarges Græcis. Gehennam primus Saluator usurpauit in Euangelio, quod Hieronymi proditum monumentis est, pro eodem loco, uel in quo prorsum excarnificarentur impij. Beelphegor creditur Saturnus, qui dicatur Beel: nam Phegor, ubi is coleretur, loci appellatio est. Plutonem scribit Plato, perhumanum, sapientem ac diuitem, suadela & oratione animas apud se retinentem dici ᾅδην. Amastris illi tamen Xerxis uxor pro salute propria decem defodit uiuos homines. Athenis quandoq; Timotheus Dianæ concinens hymnos cognominibus illã adornabat θυάδα nuncupans φοιβάδα, μαινάδα, λυσσάδα. At melopœus Cinesias è spectatoribus consurgens, Eiusmodi, succlamauit, tibi contingat filia. Legimus præterea in Plutarchi Apophthegmatis, Gelonem Siciliæ tyrannum, ut debellasse Carthaginienses est uisus apud Himeram, ageretur q; iam de conditionibus pacis, illos coegisse, legibus ascribere, infanticidium desituros. Quoniam uero Saturni festo, ueteris fuit instituti apud Romanos, ut seruis discumbẽtibus subseruirent domini, è Græcia morem eum emanasse, liquere ex historia potest. Hermæa siquidem fuere Cretensium festa: in quibus id factitatum quandoq;, auctor probat Carystius: idem & in Panagyri apud Trœzenem. Quin primo Rerum Babylonicarũ Berosus prodidit, mense quem Loum uocant, agi festum consuesse Saceas nomine apud Babylonem diebus quinq;, quibus dominis imperabant serui, quorum unus stolam sumeret regiæ persimilem, diceretur q; Zoganes. Contrà uero Coi rei diuinę Iunonis honori operam dantes, à conuiuio prorsum seruos rejciunt, propterea dicti, hominum soli libere sacrificare. Saturnalia porrò in Thessalia item celebrabantur, sed Peloria fuisse nuncupata, Græci scribunt, à Peloro quodam, qui Pelasgo nuntiasset primus, perruptis terræ motu montibus, effusas stagnantes prius in Thessalia aquas, renudatos q; spatiosissimos cãpos. Relatu uero haud indignum prorsus, quod scribit Dion: quum tumultuarẽtur quandoq; milites, qui eos sedaret, ab Claudio missus est libertus Narcissus, potentia tunc formidolosus: quumq; suggestum uelut concionaturus conscendisset, hominis indignitatem moleste ferentes militum plures id inuulgatum succlamarunt, ἰὼ σατουρναλία, id est Saturnalicius dies, quoniam dominorum habitu tunc prodeant serui.

Cur famescentibus crassescant pedes. Item famis euentus alij scitu periucundi. Leguminum in cibo euentus. Iracundię maioris ratio in senibus & famescentibus. Plauti loca duo explicãtur. Quæ sint alima & adipsa pharmaca. Alimentarij. Qui diu uixerint citra ullum omnino cibum. De phlegmate plura. Illyrij famelici. Phlogomata, phlegmone. Mariæ Iudææ historia, quæ filium uertit in alimenta. Apocarteresis quid. Plutarchi sensus restituitur. Vocationes quærere. Caput XXIIII

HEsiodi carmen in Ergis est, quo in fame plurimũ crassescere aut extumescere pedes ait: sic enim scribit, quantum recolo,

Μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψῃ
Σὺν πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζοις.

Eum locum explicans Proclus Diadochus, famescentium, inquit, modi maioris pedis fiunt, reliquum uero attenuatur corpus, fortè quia desideant otiosi. sed & naturalis afferri potest ratio, ut Plutarchus ait. Siquidem cibo extrinsecus ueniente intimus indiget calor, ut perseueret: si uero deficiat uidueturq;, grassari in corpus non desinit

desinit, ex eo quippiam subinde auellens. Verum ex imbecillitate, quod sibi asciuerit, percoquere nequit, atque imperfectum crudumque dimittit: quod uerò incoctum est, ima petere, consentaneum est, atque inde pedibus crassitudinem inducere, rursumque superna corporum, quæque in meditullio sunt, ubi redundantior uiget caloris facultas, attenuari. In quæstionibus encyclijs cōparia ferè Aristoteles tradit: Cur, inquit, uel cibo uescentes uitioso, uel fame laborātes diutina pedibus intumescere soleant? An utrisque per tabem cōsumptionemque hoc accidit? tabescunt enim & qui esuriunt, quia nullo penitus foueātur alimento, & qui uitiose uescūtur: nam eo quod assumpserint, perfrui nequeūt. Hippocrates uerò Epidemiarum secundo: In oppido Aeno scribit, ijs qui ob famem leguminibus uescebantur, crura esse debilitata, quin & eruo utentes poplitum fuisse exceptos dolore. Quia uerò de fame agimus, ut alij eius aperiātur euentus: nec una, quod dicitur, pertica totum metiamur, qui suus est decēpedatori mos, sed distinctè agamus, & gradatim quodammodo: attendenda uehemēter Senecæ uerba: Quibus, inquit, stomachus suspectus est, processuri ad res agendas maioris negotij, bilem cibo temperēt, quam maximè mouet fatigatio: siue quia calorem inedia conuellit, ac nocet sanguini, incursumque eius, uenis laborantibus sistit: siue corpus, quia attenuatum & infirmum, incumbit animo. Certè ob eandem causam iracundiores sunt ualitudine, aut ætate fessi. Fames quoque & sitis, ex eisdem causis uitanda est: exasperat enim, & incendit animos. Vetus dictum est, A lasso rixam quæri: æquè autē & ab esuriente ac sitiēte, & ab omni homine, quem aliqua res urit: nam ut ulcera ad leuem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt, ita animus affectus minimis offenditur. Ex ijs quæ scienter profert Seneca, lux (opinor) Plautinis salibus infertur nō pauca, quum in Amphitryone ita scribitur:

Vetust' adagium, Fames & mora, bile nasum conciunt.

Quod autem in Curculione Plautus idem hosce scientissimè uersus apposuit,

Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,

Ita cibi uacuitate uenio lassis lactibus.

Medicæ artis placita uelut aliud agens, lepidissimus poeta inseruit: siquidē primo Canonis Auicenna scribit, cibo non esse dandam operam, nisi ubi quis optare cœperit: quòd si inferbuerit auiditas, nec ea sit ex uitio, quod temulentis euenit plerunque aut fastidientibus, non esse comedendi differendum uotum, quoniā famis patientia non puris opplet stomachum humoribus. Idem ferè quarto Almansoris prodidit Rasis. Euentus autem ratio est, quia à meseraicis & uenis hepatis interim humores perliciuntur. Nam tertio Naturalium facultatū Galenus: Si uenter, inquit, esse inanis cogitur, à uenis quæ in mesenterio habentur, ac hepate, pabulum sibi deliget. Et mox: Proinde ante cibum laudatur uomitus famem perpessis diuturnā, ne illatus cibus ac putridis permixtus facilè corrūpatur. Quod uerò usu uenit stomacho, id ipsum & in partibus alijs coniectare licet: nam pabulo destitutus calor intimus hinc inde prolicit unde cōfoueatur, regerente semper natura, quod minus cōmodum est. Illud nec omiserim hoc loco, quod est in medicorum scholis iactatum, & ab Auicenna non neglectum. Si cibi concidat appetentia, aut ualidius inaugescat, ingruentem significari causationem, Nam illud enectum propè oris stomachi sensum indicat, propterea inanitatem non animaduerti: uel quia membra ex stomachi ore nil admodum eliciant, uel quia à corpore non fiat resolutio. Super qua re sexto Morbi Galenus capite duodecimo, plura (ut solet) conquirit acute. Orexis autem uelut canina humectationes uehemētius expressas indicat ab humore acescēte in stomachi ore, aut nimiam corporis resolutionem, ex qua cibi continua exoritur necessitas, quod Galenus idem significat capite eodem. Plutarchus in Symposio septem sapientum, ἄλιμα, & ἄδιψα nuncupat pharmaca: quæ famem obrepere ac sitim prohibeant. Nam est & alimos herba, quam gustantes famescere nesciunt. Alimētarios pueros ex Iulio Capitolino intelligimus, qui publicè alantur: Puellas, inquit in Antonino Pio, alimentarias in Faustinæ honorem Faustinianas constituit. Limanchiam uocat Galenus famis cruciatum. Vocationes quærere est, ex inopia mensam affectare alienam, & cibaria quodammodo hinc inde corrogare. Illyrios ut famelicos incessuit comœdia uetus, ut qui aruo non studerent, sed piraticæ.

Memorabile uerò, quod in recentiore obseruatũ historia est, fuisse quendam qui biennio continuo nil prorsum uel comederit uel biberit. Probabiliora faciunt hæc, quod De animalibus septimo Albertus scriptum reliquit, fuisse fœminam quæ sine cibo dies quandoq; uiginti transmiserit, sæpe uerò & triginta. Virum quoq; melancholicum se uidisse testatur, qui sine cibo septem perseuerarit hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exsorbentem. Visam quoque in Hispania puellam, grauissimi produnt, quæ comederet nihil, ac haustu tantum aquæ uitam confoueret, & annum iam ageret secundum ac uigesimum. Fuit & Neapoli ex Tomacellorum gente, qui bibit nunquam. Adiuuat hoc ipsum Auicenna phlegmatis argumento. quod si copiosius fuerit, posse effici putat, ut sine cibis diutius agamus, quoniam ipsum alimenti subeat uicem. Hoc item sanis hominibus posse contingere, non abnuit. finit quoq;, esse phlegma incoctum sanguinem. De eo non prætermittam, quæ in Græcorum obseruata commentarijs sunt: φλέγμα inquiunt οὐ λέγεται πρῶτον ἀπὸ τροφῆς, πρῶτον γὰρ ἀπὸ τροφῆς τὸ αἷμα, τὸ δὲ φλέγμα πρῶτον τῶν ἀπέπτων. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα ἄπεπτα. ἀπὸ γὰρ φλέγματος, μεταβάλλεται ὀξὺς χυμὸς περὶ τὸν στόμαχον. ἔστιν οὖν οὐχ ἁπλῶς πρῶτον, ἀλλὰ τῶν ἀπέπτων. Præterea ἀποφλεγματίζειν dicunt Græci, quum quid ore continetur inaniendis, qui caput infestant, noxijs humoribus. Inueni quoq; phlegma qui interpretentur φλόγα, id est flammam, παρὰ τὸ φλέγειν. A quo & phlogomata uocẽtur etiam perustæ in panibus partes. Phlegmone autem, siue φλεγμονή, definitur ὄγκος πυρώδης, συῤῥυέντων ὥστε τὸ ἀθροισθῆναι μέρος τῶν ὑγρῶν, καὶ τῇ παρὰ φύσιν θερμασίᾳ φλεγόντων τὸ πεπονθός. Quæ uerò φλεγμονώδη nuncupant Græci, ea planè nugalia intelligunt. Non prætereamus parte hac præclaram Egesippi sententiam: Omnem, inquit, affectum excludit fames, in primis uerò uerecundiam. Esurientibus enim dispendium uitæ pudor affert, ac est salutis detrimentum. Incredibile uerò uideri utiq; potest, quod obuenisse idem prodit in Iudæorũ excidio: nam fame dira sæuius inhorrescẽte, Maria nomine infelix mulier, cui esset infans quem genuerat, uagitu illius excita identidem, ubi cum illo extabescere se animaduertit, impar tantis malis, & calamitati succumbens affectum amisit, exculcataq; naturæ ui ac dolore deuorato furorem induit, intentaq; in paruulum etiam hosti miserandum: Quid, inquit, faciam tibi paruule? quid faciam? Sæua ecce circunstant mala, fames, incendia, latrones, ruinæ. Cui credam te moritura? An uitæ tantillum relinquam? Sed potes, ò fili, & sic matrem pascere, idoneæ ad cibum manus tuæ. O suauia mihi uiscera, ò artus periucũdi, age prius quàm fame in ultimam soluamini tabem, reddite matri quod accepistis. Age, ò fili, intimum naturæ secretum repete, unde uitales auras carpere orsus es, inde & tumulus paretur tibi: cõplectar ipsa quæ genui, & exosculabor pressius. Hæc uerò quum enuntiasset flebiliter, mox auersa gladium impegit, ac in frusta confectum igni percoxit, indeq; hiantes expleuit uentris latratus. Fames postremo, inquit Ammianus Marcellinus, est ignobile mortis genus: apocarteresim uocant Græci. Et Perseus, ut Plutarchus scribit, Macedonum rex, Romæ ἀποκαρτερήσας, id est inedia uitam finiuit. At Plutarchi interpres animi mœrore consumptum scribit, uerbi (ut uidetur) ui neutiq; intellecta. Eius meminit uel Quintilianus octauo libro. In eundem errorem abijt præceps Strabonis interpres libro tertiodecimo in Diodori historia.

Gulæ detestatio. Epaminondæ historia, & Vitellij, ac Mytheci. Frugalitatis laus. Hęmatia, seu sanguiculus. Hypotrimma, hyposphagma. Carnibus qui primũ uesci cœperint. De Spartanis, & iure nigro: itẽ de Aegyptijs, Magis, Gymnosophistis. De prophetis item in Creta, Diogene, Triptolemi pręceptis, & Porphyrij, Philoxeno, & Gnathõe: necnõ de Philosycis, Philobotryis, Philomelis, ac melomachia. Callimedon carabus. Ca. XXV

Hippocrates ille medicorum longe clarissimus in Sentẽtiarum libro, quas aphorismos Græci uocant, ueluti detestatus gulã, meditatorium latrinarum, crassa docet ac obesa corpora, quæ crescẽdi mensuram impleuerint, nisi citò ablatione sanguinis minuant, in paralysin, & pessima morborum genera recidere: & proinde demptionẽ uideri necessariam, ut rursum habeant, in quæ possint crescere: quando in eodem statu, natura corporũ manere nequit, sed crescat semper aut decrescat, necesse est, nec uiuere animal, nisi crescẽdi capax. Galenus

lenus porrò Hippocratis eiusdem doctissimus interpres: sicuti Hieronymus item com
meminit, Athletas quorũ uita & ars sagina est, in exhortatione medicinæ, nec diu in-
quit posse uiuere, nec sanos esse, animasq; eorum ita nimio sanguine ac adipibus quasi
luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus & uictu & uentris in-
gluuie cogitare. Quinimmo auctor idem Galenus apud Hippocratem est, farta conce
ptacula potione cibatu'ue dehiscere quandoq;, aut uernaculum atq; intimum calorem
præfocari abundantia atq; extingui ac consilescere, sicuti arguunt immortui derepen-
te athletarum nonnulli, qui ad immodicã saginæ mensuram peruenerant. Epaminon-
dam legimus corpulentioribus & adiposis adeo se præstitisse infestũ, ut quendam eius-
modi protenso aqualiculo ab exercitu summouẽdum censuerit, ratione quoq; addita,
quòd eius uẽter uix tribus aut eo pluribus obtegi scutis ualeret, adeoq; promineret, ut
pudẽda oculis subijcere nequiret. Ipse uero adeo prætenui ac præparco fuisse uictu nar
ratur, ut à uicino ad cœnam uocatus, ubi bellariorũ cum obsonijs ganeatis, & unguen-
tis conspexit apparatum, abiens, Ego te (inquit) rei diuinę operam dare opinabar, non
de contumelia cogitare. Hinc celebrata à ueteribus mensa necessaria, quam tenuem &
frugi uolebant intelligi, & quæ naturæ modò expleret desideria, quam ad panem & a-
quam Seneca produxit, ut nil sit necesse saliaribus distendi epulis, quarum gurgitibus
& familia proluitur & pecunia: nec tantum uorare, quantum uix alterius diei nox per-
coquat: quando nil prorsus ita animũ adobruit, ut oppletus uenter atq; exæstuans, huc
illucq; se uertens, & in ructus uel crepitus uentorum efflatione respirans. Quanquam
imperator Vitellius ad omnem natus licentiam, quum diei ac noctis plurimum uora-
citati impẽderet, mox ut nouis epulis locum uacuefaceret, uomitu redundans ac per-
molestum onus leuabat, quod scribit Dion. Proinde quum infestarentur conuiuæ, ac
torquerentur male, non illepidum Vibio Crispo expressum dicterium est: nam infesta
liberatus ægritudine, quum interim cõuiuijs non interfuisset: Perieram, inquit, ni mor-
bo essem grauiter conflictatus. Legimus quosdam morbo articulari & podagræ humo
ribus laborantes proscriptione bonorum, ad simplicem mensam, & pauperes cibos re-
dactos conualuisse. Sed & Diogenes tyrannos & subuersiones urbium, bellaq; uel ho-
stilia uel ciuilia non pro simplici uictu olerum pomorumq;, sed pro carnibus & epula-
rum delicijs asserit excitari. Quippe incini audias passim,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου.

id est, unum augurium optimum, cœnæ opem tulisse. Nec Euripidis illud aduertimus,

ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ.

id est, satietati præstò Venus est, famescenti haudquaquã. Nam antea dixerat Achæus,

πεινῶσι γὰρ ἡ Κύπρις πικρά. id est, amarulenta famescentibus Venus est. At Philip-
pus apud Minidium hospitem Casini, quum appositũ è proximo flumine lupum gu-
stasset atq; expuisset: Peream, inquit, nisi piscem putaui. Et sunt uoces hoc genus Gan-
geticas & Aegyptias aues temulenter eructantium. Cæterũ, quod utiq; mirari me plu-
rimum fateor, ille uoluptatis assertor Epicurus omnes libros suos repleuit oleribus &
pomis, uilibusq; cibis astruit esse uiuendum. Vetus sententia est, Difficile esse, immo
impossibile, delicijs & uoluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Contra
naturam est, copijs uoluptatum sine uoluptate perfrui. Platonici & Stoici in templo-
rum lucis & porticibus uersabantur, ut admoniti augustioris habitaculi sanctitate, ni-
hil aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Scribit Xenophon in libro De republica La-
cedæmoniorum, Lycurgum cibi tantum masculo habendum censuisse, ut nunquam
grauaretur crapula, & indigentiam ferre expertus sciret. Quinetiam ad salubrius de-
gendum, & ad status proceritatem magis id alimenti conducere, arbitratum esse, quod
gracilia corpora, quàm quod lita cibo efficeret. Ex obsonijs porrò apud Spartanos,
ius nigrum maximè probatum est, cuius gratia quendam ex Ponti regibus, memoriæ
proditum est, coquum emisse Laconicum: inde iure gustato, quum esset offensus, placi
dè subintulit is, O rex, hoc certè iure homines in Eurota loti utuntur obsonio, qui ubi
modicè biberunt, domum abeunt absq; facula. Hinc Mythecum Syracusanum coqui-
nariæ peritum adeo, ut quam auctoritatem ex sculptura esset cõsequutus Phidias, tan-
tum non exæquaret, quum Spartam adisset, ut scribit Maximus Tyrius, artem suam

 inibi

inibi alicuius futuram dignationis opinatus, Lacedæmoniorũ magistratus demigrare primo quoq; tempore iusserunt, quum astruerent, ita assuetos Spartanos, ut labor potius quàm dapium lenocinia edendi prolubium excitaret. Est autem ius nigrum, ut inquit libro sexto Pollux, hæmatia, id est sanguiculus, seu igne coctus sanguis. Sunt qui sanguiculum, id est hæmation, esse hædi sanguinem putent, cibo concinnatum. quod hypotrimna dicatur quoq;, ac hyposphagma: etiam si in iambis Hipponax pro sepiæ atramento accipit hyposphagma, ut scribit Athenæus, ubi dixit, σηπίης ὑπόσφαγμα. Est & gari species sanguiculus, id est hæmation. Quod præstãtissimum rentur Græci. Glaucus autem Locrus, inquit Athenæus idem, ita prodit in opsartyco: hyposphagma est percoctus sanguis, inditur silphium, sapa aut mel, acetum, lac, caseus, ac folia odorata, sed concisa. In iuris autem nigri mẽtione scitu dignum illud Cleomenis, Hospitibus mazam & nigrum ius, ut in Phiditijs assueuerat, appositum moleste ferentis, quum diceret, Non oportere πρὸς τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. Iam, inquit Hieronymus item, ex quo multa in caput transposuimus hoc, ne cui delicatior nostra uideatur doctrina, ut qui pugnanti ictus de muro uideamur dictare, Aegyptiorum quoq; sacerdotum mores præparci in uictu, ac frugi prorsum bonæ, & contemplationi dedita mens in stuporem usq; à Chæremone Stoico narrantur: eos enim scribit, negotijs omnibus curisq; reiectis, semper in templo fuisse, & rerum naturas causasq; ac rationes syderum esse contemplatos, mulieribus nunquã se miscuisse, nunquã cognatos & propinquos, ne liberos quidem uidisse, ex eo tempore quo cœpissent diuino culti deseruire. Carnibus item & uino semper abstinuisse, immo uerò etiam pane raro uesci solitos, ne onerarent stomachũ: quòd si quando comederent, tonsum pariter hyssopum sumebant, ut escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in holeribus nouerant. Quid loquar (inquit) de uolatilibus, quũ ouũ quoq; pro carnibus uitauerint, & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eisdem ex folijs palmarum, quas baias uocant, bidui triduiq; inediam sustinebant. Sunt qui monumẽtis prodant, ætate qua Pygmalion regno potiebatur in Oriente, necdum carnes in epulas fuisse admissas. In sanctis literis carniũ esus & piscium post diluuium modò uidetur cœpisse. Post id nanq; ita præcipitur, Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum. Porrò ex tribus magorum generibus apud Persas, primos, qui etiam doctrina & eloquentia præcellant, præter farinam & holera aliud nil prorsus in cibum recepisse memorant. Gymnosophistarum apud Indos duo produntur genera, auctore Porphyrio: alterum Brachmanas dicunt, Samaneos alterum: quos adeo cõtinentiæ studiosos prædicant, ut pomis modo, modo oryza aut farina tantum alantur. Additur rei miraculum, ubi eos adierit rex, ueneratur ut deos, illorum precibus pacem regno cõciliari opinatus. Digna porrò relatu quæ insuper de Samaneis idem scribit Porphyrius, eos huius uitæ tempus, tanquam necessariam quandam seruitutem naturæ ministrantem, inuitos tulisse, studuisseq; animas à corporibus soluere: ac quum prosperè corpus se habere sentirent, sæpe nihilo ad hoc urgente, è uita solitos egredi. Hos domestici obitu beatos existimabant: quiq; illis superessent, deflebant, ut infelices. Euripidis testatum monumentis est, quos uocant Iouis prophetas in Creta, non carnibus modò, sed & coctis omnino abstinuisse cibis. A Xenocrate tria celebrantur Triptolemi præcepta in Eleusinæ templo, Honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus abstinendum. Quid hic Diogenem amplius memorem, quem Græcia ἡμερόβιον dictitabat, perinde ac tu dicas, diarij uictus, quod de crastino minus penderet, & in præsentem modo horam sibi corrogaret cibum? Illud scimus omnes, à Porphyrio illo scientissimo concinnatum esse librum aduersus edentes carnes. Hic est qui mentem sanctam animam perturbationis expertem optimas deo esse primitias, pronuntiauit. Item corpus pinguefactum animam quoq; in esuritionem cogere à uita prolapsam felici, redditã etiam num corpoream, ad idq; quod diuersum est, deflexam: uti ne primoribus quidẽ, quod dicitur, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut uix. Iam uerò, inquit, si ne minimis quidem alimẽtis indigeremus, tanto feliciores essemus, quanto magis & immortales. Nunc uerò in hoc mortali uiuentes, adhuc etiã nos (ut ita dicã) mortaliores latenter efficimus, dum corpus

pus adaugemus, atq; (ut Theophrastus inquit) dum ζῳοίκιον, id est plurimum necessitu-
dinis animus cum corpore contrahit. Democrates ait, Viuere imprudenter, intēperan-
ter, impiè, non tam malè uiuere est, quàm diu mori. Prodit historia, & meminit in libro
περὶ σαρκοφαγίας Plutarchus, Aegyptios uētrem mortuorum eximere atq; mox in sole
aperire, ut omnium peccatorum causam. Bœotios non alia magis ratione fatuos, pin-
gues ac rudes, & ἀναισθήτους, id est brutos, ab Atheniēsibus dici, quàm propter ἀδηφα-
γίαν, id est edendi inexplebilem auiditatem. Philoxenum Eryxidis & Gnathonem Si-
culum Plutarchus scribit, gulæ proceres, immo uerò extremos ac perditos homuncio-
nes cupediuorosq; infamari literis, quòd conuiuijs adhibiti emungere se in paropsides
siue pultaria soliti essent, ut abstinentibus cæteris, soli epulis ampliter fruerētur, uel ad
distensionem obfarcirentur uerius. Philoxenum uocant nonnulli Philichthyn: Aristo-
toteles etiam Philodipnon. Quod de gruis collo in Philoxenum refertur, Melanthio
Clearchus cōtribuit. Sunt qui Cytherium scribant Philoxenū poetices non ignarum
cœnasse quandoq; apud Dionysium, ac ut illi animaduertit mulum apponi magnitudi-
ne uisenda, sibi uerò minutulum nescio quem, arreptum protinus admouit auribus: mi-
rante Dionysio, In manibus (inquit) Galatea est, uolui quæpiam de hoc scitari: at is iu-
niorem se respōdit, quàm ut scire quippiam posset: uerum, quia sit iam magno natu, sci-
re multa qui sit appositus tibi. Qua urbanitate solutus in risum Dionysius, mulo cessit
illi. Philoxeni parasiti meminit Athenæus, Pternocopida cognominatū prodens, qui
cœna quadam ubi atriorem inferri panem animaduertit, Ne multum (inquit) apposue-
ris, ne tenebras fortè inducas. Porrò sicut Philoxenus Philichthys est cognominatus,
ita nec desunt qui Platonem quoq; Philosycon nuncupent, quòd ficis gratè uesceretur.
Nam & quidam dictus Philobotrys est, quoniam uuis afficeretur insigniter: uelut Phi-
lippus & Alexander Philomeli uocantur, à pomis quæ auidè esitarent. Quin inuentis
prope Babylonem optimis, ædita ab Alexandro melomachia est, onustis nauibus. At
rhetor Callimedon Carabi cognomen est assequutus, quòd eo cibo insigniter oblecta-
retur. Vixit is Demosthenis tempestate, opsophagia præcipuè celebratus: propterea
in eum Alexis,

ὑπὲρ πάτρας μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει,
ὑπὲρ δὲ μήτρας καλλιμέδων ὁ κάραβος.

Est autem piscis carabus, & qui in arentibus lignis succrescunt uermiculi: quanquam
Macedonibus eo nomine porta intelligitur. Carabæa, bifurcum est lignum. Carabides
uetulæ dicuntur apud Methymnæos. Apud Crobilum comicum, Athenæo referen-
te, gulo insignis ad cibaria præferuida digitos sibi esse gloriatur ἰδαλίμους, id est hu-
mentes, & calentibus frustis ita se guttur succensurum, ut uideri fornax possit, non ho-
mo. Philoxenum Leucadium, à quo Philoxeniæ ducuntur placentæ, produnt feruen-
tibus balneorum aquis solitum manus & os prædurefacere, uelut quodam callo, ut in
obsoniorum incendio fieret sensus expers, indeq; abstinentibus alijs, solus auiditati fa-
ceret paria, coquis præmonitis, in id operam nauarent.

De tyrotaricho apud Ciceronem quid sentiendum. Quid tarichopoleū,
& tarichopola. Quid cremathra, item talarus, & episodia, saperda, tarsus, ty-
robolium. Victui inseruientium alia dici necessaria, alia introducta. Iondæ.
Salsamentorum prouerbia. Origanum. Numeriani historia. Cap. XXVI

CIcero in quadā ad Pætum epistola, Quam mihi, inquit, tyrotarichi patinam
narras? facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Quæri scio
inter eloquentiæ Ciceronis candidatos, quid uerbū nō admodum frequens
apud Latinos sibi uelit, tam hic, quàm in Epistolis ad Atticū. Inuenio apud
Græcos dici quidem tarichos, salsamentum. Sudas tamen carnem intelligere mauult
sale conspersam: addito etiamnum etymo, παρὰ τὸ εἰς χῶρον διιχωρίζεσθαι, quod eli-
quetur inde tabes gari modo: nam ichor tabes est, ac cruor. Id fuisse annonæ uilioris,
ut credam, facit Aristophanis interpres, quum in comœdia cui titulus est ἱππεῖς, id est
Equites, ita scribat: ὅπου τὸ ταριχοπωλεῖον, ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ εὐτελῆ πωλεῖται. ubi inquit,
est tarichopoleum, hoc est ubi tenuia uenduntur. Tarichos Phrygium & Gadiricum
est apud Eupolin in Marica. Iulius Pollux Aegyptia addit, & Sardoa quoq;: sed & tilti-

tarichos dicitur ab eodem, & λεπιδωτὸν, quod squammatum intelligit: & seruile cibarium fuisse, monstrat comicus Plato, καὶ πρώιων ἅμα, τίλτε τάριχος ἐπειδὰν ᾖ τοῖς οἰκέταις. Ex is ducor coniectura, non tam ut monitorum plerisque est uisum, à caseo duci tyrotarichum, quàm à loco ubi conficeretur, mox Romam subuectaretur, uti ex Hispania & locis alijs. Nec me fallit, Apicium scribere, quisquis is est: Patellam tyrotaricham ex quocunque salso uolueris, coques ex oleo: exossabis & cerebella cocta, pulpas piscium, iecuscula pullorum, caseum mollem excaldatum: hæc omnia calefacies in patella. Apud Philippidem, Eustathio referente, legitur τυροῦ καὶ ταρίχους. ubi auctor idem probare nititur, tarichos neutro dici genere, ut apud Menandrum ἐπίπασα ὥσπερ τὸ τάριχος ἅλας, id est sale inspersi tarichos: & masculino apud Aristophanem, τάριχον ἀποπλύνων, id est tarichum abluens hunc. Horæum tarichos inueni apud Pollucem libro septimo, siue horatarichos, sicuti etiam tarichopolas, quos Latinè salarios dixit Martialis, hoc est qui salsamenta uendunt. Philotarichos legitur quandoque & zomotarichos, sicut elephantinum tarichos, necnon omotarichos. Omotarichum esse Dioscorides prodit, salsi thynni carnem: quæ quoniam cruda sale conditur, sic planè dicitur. Quia uerò obsonia attingimus, id opera parerga nil obfuerit apposuisse: cremathram dici uas, in quo obsoniorum reliquiæ condantur, dictam, quia suspensa in alto habeatur: eam Aristophanes etiam talarum uocauit, quanquam eo nomine calathus intelligitur rusticanus, ex salignis uirgis contexi solitus. Tarsos uocat Theocritus, quæ communius tyrobolia nuncupantur, caseis persiccandis comparata. Adijciamus ex abundanti postremò & illa: eorum quæ ad mensæ usum parantur: alia quidem ordinem habere necessarium, uti uinum est, panes, obsonia, stragula item uestis, ac mensæ. alia uerò ἐπεισόδια dicuntur, id est introducta uoluptatis gratia, uti cantilenæ, gelotopoei, hoc est risum mouentes, & id genus alia complura: quæ si affluant, oblectant utique: si non adsint, nec ualde quidem desideraris. Saperdam esse Ponticum obsonium, Athenæus libro tertio scribit, unde innotescit amplius cur à Persio dicatur, Saperdā aduehe Ponto. Paulo pòst idem tradit, à quibusdam coracinum dici saperdam, qui in Mæotide habeatur optimus. Meminit saperdæ Aristophanes quoque in Holcadibus. Quin & saperdam pro apua inueterata, accipit Photion, harundini inserta: uti assolet nunc quoque: sed & pro succidia & larido, quod Paphlagonibus Ionde dicitur item. Digna scitu prouerbia duo, quæ ab taricho, id est salsamento producuntur, τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ, id est salsamentum uel igne uiso, coctum censeri. Alterum est, σαπρὸς τάριχος τὴν ὀρίγανον φιλεῖ. putre salsamentum origanum amat. Sunt qui cunilam bubulam interpretentur origanum. Tyrocnestis ab caseo item concinnatur, casiteram inde interpretantur, inde est prouerbiale id à Callippo enuntiatum, qui Catanam occupare conatus Syracusis exciderat, πόλιν ἀπολωλεκὼς τυρόκνηστιν εἴληφα. Cæterum quia de gulonibus pleraque dicta nobis sunt, iucundam Numeriani historiam non prætereamus: erat hic, ut tradit Dion, Romæ puerorū institutor, mox impetu nescio quo, pueris & grammatica ualere iussis, in Galliam, ceu senatorum unus, se proripuit: atque inibi tanquam ab Seuero imperatore missus, exercitum cogere est adortus, & Albinum Seueri hostem uexare. Cuius quum equites profligasset aliquot, ac pleraque alia iuuenili ardore obisset, audiens ea Seuerus, & uerè senatorij ordinis uirum arbitratus, literas ad eum dedit, meritas impertiens laudes, ac uires augere hortatus. Quod non segniter is perfecit, & admiratione digna quum pleraque ædidisset, mille etiam ac septingētas quinquaginta drachmarum myriadas ad imperatorē destinauit. Mox eundem iam uictorem adire nil ueritus, qui esset, palàm fecit. Nec tamen uictoriarum nomine senatorū decuriæ adijci ad uerum cōnixus est, aut honoribus affici alijs, uel augeri diuitijs, sed in agros secedēs paululum quid à Seuero in diem capiens uitæ reliquum transmisit.

Niuē perfusam mulso quid appellarit Domitianus. Capillorū colores unde sint. Caniciei ratio. xāthocholi, mixothrix uel mixticapillus. Ca. XXVII

DOmitianum imperatorem inauspicatissimum, quem libidine furentem scribit Sex. Aurelius, eiusmodi fœdum exercitium Grecorum uocabulo clinopalen dixisse, memoriæ proditum est, sermonis tamē nec inelegantis fuisse, necnō dictorum notabilium. Vellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius

tius sibi uidetur. Et cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum & incanum perfusam niuem mulso dixit: quod festiuiter admodum & urbanè in eum est prolatum, qui iam ætatis grauioris ianuam pulsaret & inde canesceret, liquore uitali longæuitate, ut interim hoc utamur uerbo, siccato, humore autẽ uitioso, exq; frigore procreato, exuberantius emergente: quo fit, ut inalbescant cani, quoniam colorem humoris imitetur, unde alimenta trahunt. Quippe sicuti scienter primo Canonis docuit Auicenna, capilli nigrorem caliditati acceptum referimus: ex adustis enim humoribus nigricans consurgit uapor, eandem in pilis exprimens qualitatem. Subalbidus color, frigiditatis indicium est: in eum enim colorem frigoris opera uergit humor, & qui contolluntur inde uapores, albicant. At citrinitas & rubedo æqualitatẽ præferre uidentur in primis, id est temperatam constitutionem inter adurentem calorem ac frigus. Albedo autem frigiditatem indicat, ac humiditatem immodicam, sicuti canicies: aut uehementiorem siccitatis uim, ueluti uegetabilibus obtingere, deprehensum est, ubi exarescant. Ex nigredine siquidem aut uirore in albedinem emigrant. Ipsum uero hoc usu uenire homini nequit, nisi in exitu persiccantium ægritudinum. Etenim pili substantia attenuatur, rarescitq; eius humidum uiscosum, unde peruius redditur & transparens. Cæterum quidnam esse causæ dicamus, cur inter animantes adeo numerosas adeoq; discretas hominem solum canescere, cernamus? quanquam non ignoro, Plinium scribere, id etiam in equis uisum. Rerum naturaliũ peracuti consectatores ita fermè astruunt, Animantium plerisq; ῥυάδα τὴν τρίχα, id est deciduum quotannis esse pilum, ut equo & boui. Nonnulla uero hoc quidem non habere, sed esse βραχύβια, id est breuis temporis, ut oues, & alia quædam: quorum pilus utpote non senescens, canescere nequit. At homo nec deciduum gerit pilum, & μακρόβιος est, seu longæuus, propterea consenescit, καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου πολιοῦται, id est ætate caniciem contrahit. Insuper & cætera animalia parum cerebri, idq; minus humidum habent, ut calor ad concoquendum sufficiat. Scribunt tamen physiologorum nonnulli, uisum quandoq; hominem, cui ex toto capilli defluxerant, causam febre amplius præstante, exsiccandi potestate: nec reddita sanitate omnino, succreuerunt pili, quòd poros ac meatus pilorum occupasset frigiditas, quibus præfarctis obstipatisq;, capillo non patuit exitus. Argumentum huius erat prælucida cutis instar speculi nitentis. Qua ratione nec in locis à psora occupatis, promere se pilus ualet: quoniam arescente putrido humecto, meatus præcluduntur, frigore crassante. Verum ne uideamur Plinium insectati, auctorem in nostris literis eminentissimum, illud non negligendum, equos canescere, comprobari Aristotelis doctrina tertio De animalium historijs, & quinto De generatione. Cęterum quia canicies illa rarior est, minusq; propria, nec clara admodum, ideo solum hominem canescere, traditum est. In equis tamen etiam ratio afferri potest, quòd os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera, pro magnitudine habent. Argumentum est, quòd ictus in eo loco periculosus est: unde illud Homericum, ἵνα τε τρίχες ἵππων κρανίῳ ἐμπεφύασι, μάλιστα δὲ καίριόν ἐστι. hoc est, qua seræ hærent capiti, letaleq; uulnus præcipuè fit equis. Quum igitur præ tenuitate ossis affluat humor, & per ætatem calor deficiat, pili isti canescũt. Ruffi uero celerius, quàm nigri. Nam & ruffitas, hoc est πυῤῥότης, quasi imbecillitas pili est. Imbecillimũ autem quodq; senescit celerius. Sunt qui putent, Aristoteles inquit, caniciem esse ariditatem quandam: sed hoc perperam esse traditum, indicio est, quòd pili, qui pileo, uel integumento quouis operiũtur alio, celerius canescunt. Flatus enim putredinem prohibent: operimentum autem flatus arcet. Porrò pilum, ut herbam, exsiccatam non albescere, argumẽto id est, quòd pili nonnullis cani illicò oriuntur, at nullũ oritur aridum. Multi etiam in extremitate albescunt, in ultimis enim ac tenuissimis calor minimus habetur. Cæteris uero animalibus, quibus pili progignuntur albi, natura non affectu id euenit: in ijs enim causa coloris, cutis est: alborum enim alba cutis est, nigrorum nigra, uariorum permixtorumq; partim nigra esse cõspicitur, partim alba: at in homine cutis nulla causa est. Qui enim sunt albi, admodũ nigros habent capillos. Ratio uero est, φ homo omnium maxime tenuem cutem habet pro magnitudine. Itaq; nihil ad pilorum mutationẽ cutis ualet, immo præ sua imbecillitate ipsa mutatur & uel à sole uel à flatu redditur nigrior, nec pili tamen mutantur. Cæterũ nec prętereunda parte ista grãmaticorum

diligentia, qui xantham siue flauam in Achille comã, caloris & iracundię argumentum habent, quoniam eiusmodi ferè sint xanthocholi, id est quibus dominatur bilis flaua, Verum & flauus dicitur Menelaus, quem tamen haudquaquam acrocholum intelligunt, sed mitẽ suauemq́ue, ac proinde mollem bellatorẽ. Xantham porrò comam etiam pyrrham dici, palàm est, unde inflectatur Pyrrhichus. Dicitur & pyrsa: item ætha, id est αἰθή, ab æthos, quod ardentem signat: undę apud Lycophronem Comætho, id est κομαιθώ. Xanthi tamen capilli solare quiddam habent, pyrrhi uero flammeum. Sciendum tamen est, caniciem quæ morbo contingat, non senio, effici ratione cutis. Nam eo uitio corporis quod leuca dicitur, siue uitiligo, pili efficiuntur albi. Cuius causa est, quòd è cute exeunt pili: si uero ægrotat cutis, extenuataq́ue est, pilus quoq́ue ægrescit. Aegritudo autem pili, canicies est: ætatis uero illa canicies est ex inopia & exilitate caloris, omnis enim ætas labitur in frigiditatem. Quibus uero hominibus natura pilorum parum calida est, plusq́ue humoris subit, calor proprius nequit concoquere, atq́ue ita putrescit humor calore aeris ambeuntis: fit enim putredo ex calore, sed non suo natiuoq́ue. Putredo autem & aquæ & terræ, & quorumuis eiusmodi corporum fieri potest: quamobrem etiam terreni uaporis putredinem nouimus, quę εὐρώς, id est situs uocatur: etenim situs caries terreni uaporis est. Itaq́ue in pilis quoq́ue alimentum tale ubi non concoquuntur, putrescit, atq́ue ita efficitur ea quæ canicies appellatur. Quæ alba propterea est, ex Aristotelis doctrina, quod & situs cariosorum ferè albus est. Cuius rei causa est, quòd multum aeris continet: omnis enim uapor terrenus uim habet aeris crassioris: situs enim quasi respondens pruinæ existimatur. Nam si uapor se efferens concrescit, pruina est: sin putrescit, situs. Quamobrem appositè admodum per tralationẽ in Comœdijs poetæ cum morsu ita enuntiant, ut τὰς πολιὰς γήρως εὐρῶτα καὶ πάχνην, id est caniciem senectutis situm atq́ue pruinam uocent. Porrò argumentum illud euidens, quòd plerisq́ue per ægritudinem pili canuerint, mox ualetudini restitutis nigruerint, quod ipsum Auicenna item docuit secunda quarti, tractatu secundo De conualescentibus. Recte utiq́ue dixerimus, morbum esse aduentitiam senectutem, senectutem uero ęsse morbum naturalem: quare morborum nonnulli idem faciunt, quod senectus. Sed nec ægritudine solum incanescere hominem contingit, uerum etiam repentino mortis discrimine, quod euenisse compertũ est cuidam è rupe pendenti, dum accipitrum pullos scrutaretur, interimq́ue funes quibus sustinebatur, dissiluissent. Contingit præterea & diuturno mœrore. Sed & canos item prudentiæ nomine quosdam dicimus, uti adnotauit Eustathius. Proinde, inquit, Tyrrhenus Tarcon & Cycnus Troianus ætatis primordio statim memorantur cani. Dignum scitu quod in Gabriæ adnotatum fabellis est, μιξόθριχα dici hominem, cui duplex sit capillorum color, ut nigredinem præferant alij, caniciem nonnulli. Perinde uero id uerbum est, ac si Latialiter mixticapillum audeas enuntiare.

Cur ab Homero senes dicantur poliocrotaphi. Crotaphos quid. Suturarum capitis ratio. De caluicie præterea & canicie. Rhaphides quid. Vespasiani historia. Caput XXVIII

QVærit Alexander Aphrodiseus, Peripateticorum scientissimus, qua ex causa Homerus summo ingenio summaq́ue doctrina uates τοὺς ἀνθρώπους πολιοκροτάφους ἐκάλεσεν, hoc est homines dixit poliocrotaphos, quod significat, in temporibus canos. Hoc autem, inquit, ex eo credimus prouenire, quia ut plurimum inde canicies exoritur, quandoquidem primores capitis partes posterioribus sunt humectiores καὶ φλεγματικώτεραι, id est longè magis pituitosæ. Crotaphon intelligit Aristoteles, partem oculos interiacentem auresq́ue & uerticem. Dicitur crotaphos, quod & institutum adiuuat, quoniam κηρύσσει τὸν τάφον, uelut mortis portio hæc sit prænuntia: hinc Theocritus, ἐκ κροτάφων πελόμεσθα πάντες γηραλέοι, id est ex temporibus omnes sumus senes. Sed inquit Macrobius, si pars anterior, humidior est, cur caluitium patitur, quod non nisi siccitate contingit? ratio est, quia partes priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrũ fuerit, euanescat per plures meatus: unde uidemus in siccis defunctorũ capitibus uelut quasdam suturas, quibus hemisphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Eas uero ut doctius teneamus, imitemurq́ue gæodætas & machinarios mensores, qui adhibito gnomone, seu

norma

norma ſui generis, arearum ſpatia concipiunt, nec alba (quod dicitur) linea ex medicæ ſcientiæ theſauris ad hunc uſum præſeruientia conuertamus: ſciendum eſt, totum quidem capitis os, dici à Græcis cytos: conſtare uero id commiſſuris, quas ijdem ῥαφὰς uocent, id eſt ſuturas, quæ ſerratæ ſunt: aliqui etiam ſtephanitidas aut rhabdoides & lepidoides. Sunt autem commiſſuræ cranei interceptæ numero, ut ferè creditur, quinq;. Ex quibus nonnullas intelligi ueras uolunt, certasq;: quoniam ab extimis ad intima directè producantur per integram oſſium ſpiſſitudinem, quod ſcribit Conciliator. Incertas uero nec ueras, aut fallaces, ut Conciliatoris eiuſdem utamur uerbo, accipiunt, non quia ad intima non perueniant, quod per errorem adcrediſſe Mundinus uidetur: nam in craneo uehementer arefacto penetrare eas, liquidò deprehenſum eſt. Sed quoniam ut priores, directè non penetrent: nam quod extrinſecus ab imo exorditur, intus deſinit ſupernè, ueluti os ſubiecto incumbat oſſi, atq; ita ferruminetur utrunq;. Nam & ſignificantius nono De utilitate particularum Galenus agglutinationes uocauit. Primam uero ex legitimis certiſq; coronalem uocant: quoniam in ambitum porrecta, coronæ præferat imaginem. Sequentem uero, à figura ſagittam dicunt: habet hæc capitis mediana, initium ducens ab oſſe anteriori, pergens ad os dictum lambdam, hoc modo ——— C. coronalem quippe contingit, pergitq; mox ad uerticem: quod Auicenna ſcribit. Suturam tertiam, lambdæ uocant à Græci elementi figura: eſtq; in parte poſtrema, quam puppim appellant. Subiacet ei cerebri uentriculus poſterior. Porrò ſuturas non ueras eſſe duas ſtatuunt, inter oſſa capitis lateralia atq; præcipua, & oſſa petroſa, quæ ſuperiacent eis, cohærentq; corticis imagine quadam. Eas Galenus etiam ſquamoſas nuncupat, & eſſe parallelas probat, id eſt à ſagitta æquidiſtantes: addunt nõnulli etiam à coronali. Haſce ſuturas quinq;, medicorum ſcholæ obſeruant præcipue. Adnotarunt & alias, ſed obſcuriores, quibus colligentur oſſa capitis omnia ſupra collum, ita ut uniuerſæ fiant duodeuiginti. Sed enim parte hac uberius fuſiusq; magni auctoris perſequamur placita. Oſſium, inquit, compoſitio duplex: aut enim ad motum eſt, diciturq; ἄρθρον: aut ad firmitatem, ac uocatur συνάρθρωσις. Huius ſpecies tres, ῥαφή, σύμφυσις, γόμφωσις. Et oſſa quidem capitis compacta ſuturis ſunt: inueniuntur hæ quinque plurimum: στεφανιαία, per ſinciput, id eſt διὰ τοῦ βρέγματος: oboliæa, per uerticem: λαμβδοειδής, quæ in occipite, id eſt διὰ ἰνίου: crotaphiæ, ſeu temporales duæ. Cranij oſſa ſeptem, occipitis unum, uerticis duo, temporũ totidem, frontis unum, polymorphi item unum: gomphoſis dentiũ eſt, quia infiguntur: ſymphyſis uero aliorum. Pauciores eſſe ſuturas in mulierum capitibus, obſeruatum eſt. Addunt & conſtipatiores haberi, qua ratione doloribus capitis amplius infeſtari, minus ſe egerentibus cerebri ſuperfluitatibus, quæ præcipua eſt ſuturarum utilitas: unde & capitis oſſe pertuſo, maniacos plerunq; ſanitati reſtitutos, legimus. In Platæenſi ſtrage Perſicum caput repertum, Herodotus ſcribit: nulla prorſus ſuturarum commiſſura: cui Aratus ſuccinere uidetur,

πολλαὶ δ' ἀῤῥαφέες κεφαλαὶ πέλονται ἀνθρώποισι.

id eſt capitum pleraq; hominibus citra ſuturas compacta ſunt. Arrianus Aethiopũ capita ſuturis nullis eſſe laxa, prodidit. Sed ad rem, quibus illi meatus fuerint ampliores, humorem ſiccitate mutant, & ideo tardius caneſcunt, ſed non caluitio carent. Occipitium etiam ſi eſt ſiccius, nunquam tamen caluitio deformatur, quoniam eius ſiccitas non ex uitio, ſed ex natura eſt. Ex ea uero ſiccitate caluitium fit, quæ per malam temperiem, quam Græci ἀκρασίαν uocare ſolent, contingit, unde capillo criſpi, qui ita temperati ſunt, ut capite ſicciore ſint, tarde caneſcunt, cito in caluitiem tranſeunt. Qui uero capillo ſunt rariore, non eo facile nudantur, nutriente humore, quòd phlegma uocitatur, ſed fit illis cita canicies. Porrò ſcitu dignum id quoque: caluiciem quandoq; ex cognatione prouenire, quod Alexander ſcribit, ſicuti podagra & morbi alij ex nobis natos frequenter excipiunt. Ex eodem quoq; illud non omiſerim: canos non ſolum albicare, ſed quandoq; fieri χρυσοειδεῖς, hoc eſt fuluos, ὅταν συναναμιχθῇ ἡ λεκιθώδης χολὴ τῷ φλέγματι, id eſt ubi flaua bilis permixta pituitæ fuerit: ſic enim lecithodes transfertur, quando lecithus eſt oui luteum. Suppetit in hoc & Galeni illud ex Therapeutices quartodecimo: Prorſum (inquit) interextincto, qui pilos confouebat, humore, cooritur phalacroſis: at ſubeunte uitioſo, ophiaſis conſurgit ac alopecia. Iucundum relatu,

quod

quod prodit historicus Dion, quum apparuisset cometes, quo portendi uidebatur Vespasiani mors, eludens is non sibi ait illum præsignare, sed Parthorum regi, ἐκεῖνος γὰρ κομᾷ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι, id est ille enim est comatus, ego autem caluus. Quoniam uero dici à Græcis suturas diximus ῥαφὰς, sciendum rhaphidas aliud esse omnino: nam sic pisces uocant, quos & belonas dicunt, uti tradit in commentatione De piscibus Dorion. Meminit Epicharmus insigni distinguens apposito: nam oxyrhynchos appellauit, id est exacuminati rostri.

De phalacro, & phalo, ac anaphalantia, & phalantho. Quid phalacræ, siue calueta. Caluari, caluescere. Phalacrææ puellæ. Idæ promontoria. Spurcus ager. De caluitio plura. Item de spadonibus. Ponticũ arbor. Semen à cerebro defluere. Castrare quis adortus sit primus. Apocopi, spathici, naphtha. Tiberij caluitium. Seiani pro caluis cur. A caluo ad caluum. Cap. XXIX

CAluum Græci phalacrum dicunt, ueluti qui habeat τὸ ἄκρον φαλὸν, ὅ ἐστι λευκόν, quod uerticem habeat albicantem: phalum enim album uocant, ἀπὸ τοῦ φάους, tanquam luminosum sit, multumq; habeat claritatis. Hinc & eundem phalanthũ appellarunt, quòd albus capillus ueluti flos sit. In Iulij Pollucis monumẽtis est anaphalantias quoq;, sed hunc anasilum interpretantur, hoc est capite incompto. Nam, inquiunt, phala est ornatus quidam, à luce ita dictus, unde & galeæ phalus nuncupatur, pars ante frontem, cui prænitentes claui affiguntur, ut speciem afferant. Scribit Dion, Cæsarem laurea usum perpetuò, postea quàm est potitus rerum, eo prætextu quod ἀναφαλαντίας ἦν. Auctor autem Tranquillus, Cæsarem caluitij deformitatem tulisse iniquissime. Caluitium ipsum phalacroma uocant. Legimus in thesauris Stephani, Phalacras inde dici uertices montis Idæ, ubi planta nulla uisitur niuium magnitudine ac gelicidij. Quin, inquit, montana omnia satis fruticibusq; nuda phalacras rectè dixeris, Latinè dici calueta possunt: uel, ut Columellæ placere animaduerto, glabreta, qui & glabrentia uocat loca. nam & caluatam uineam lego apud Catonem & Plinium, in qua uites quidem sint, sed paucæ admodum & raræ, ut in caluitio capilli. Caluari quoq; & caluescere, in Columella posita inuenies pro rarescere. φαλακραίας κόρας eleganter dixit Lycophron, Paridis naues, ut quæ ex arboribus montis Idæ fuerint compactæ, ex quo & datum loco nomen, suspicatur interpres, ceu ab Phereclo fuerit renudatus. Esse autem Idæ promontoria quatuor, Phalacram, Lectum, Pergamum, Gargaron. Porrò spurcum agrum intelligunt agricolationis studiosi graminoso diuersum. Sed redeo ad caluos. Est inquit Plinius, in capillis aliqua terrarum differentia: quippe Myconij carentes eo gignuntur: unde & caluos omnes, Myconios dicimus, auctore Stephano: sed commeminit & Strabo. Est uero Myconus cycladum una, de Mycono nuncupata Aeneæ ac Rhyus filio. Scribit Herodotus in Melpomene, siue historia quarta, inter Scythicas gentes esse quosdam, qui sub excelsorũ montium radicibus incolant, eos ab ipso natali caluos esse, tam mares, quàm fœminas: esse item simis naribus & ingenti mento, proprio quodam oris sono, Scythicam gestantes uestem, ex arbore uictitãtes, cui nomen sit Ponticum, cuius magnitudo eadem quæ fico, fructum esse fabæ persimilem. Verum resectis ijs, aliquid scitius promere pergamus. Quærunt scientissimi, quid ita spadones calui effici nequeant. Ratio autem duci uidetur inde, quòd cerebri multum obtineant, quam rem eis contingere, hinc manifestum est, quia rem Veneream non agunt, ἡ γὰρ γονὴ δοκεῖ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωρεῖν, hoc est semen labi per spinam è cerebro uidetur: quam opinionem sequutus item Hippocrates est in libro De aere & aqua. Nam præcisis uenis quæ post aures sunt, induci sterilitatem credidit, quòd seminis materia plurimum à cerebro sit: quemadmodum uigesima tertij ab Auicenna quoq; expositum scimus. Indicio est, membri illius, & oculorũ quoq; ex coitu imbecillitas. Eadem ratione boues ectomiæ, id est execti, cornua gerere maiora uisuntur. Insuper ob id quoq; pueri, necnon mulieres caluitium nesciunt. Quin uniuersim bruta execta in melius proficiunt, quando mollior euadit caro, digestioni aptior, ac sapidior quoq;, quod indicat tertio Alimentorum Galenus. Homo in deterius abit multò generandi ratione, quæ ut omnium nobilissimo, illi præcipuè incumbit. Bruta nobis obnoxia nutrimenti præcipuũ habent opus. Sic porrò sancit

ro sancit de instituto negotio Auicenna: Mulieres, inquit, & castrati non caluescunt: & mulieres quidem, quia sint humectæ plurimum: castrati uero perfrigidi, ut minor calore in eis fiat humiditatis resolutio. Amplius in euiratis quod transire in barbam debuerat, in capronas abit. In muliere barba non succrescit, pororum ac meatuum angustia. Scribit Hippocrates Sententiarum libro sexto, Spadones nec podagra laborare, neq; caluos effici. Super cuius loci enarratione paucula Galeni doctissimi interpretis uerba subsignare uoluimus, ut obiter moneamur inde, quàm euidens sit morborum ratio in uictu parum ordinato. Spadones, inquit, dempti testes similes mulieribus reddunt. Igitur eæ quemadmodum non caluescunt, ita spadones nil eiusmodi sentiunt. Cæterum ut podagra castratos nõ tentet, temporibus Hippocratis uerius erat, nostris non insuper ratum est, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Proditum memoriæ ab opinatissimis est, Semiramidem reginam omnium principem teneros mares adortam castrare, uelut naturæ iniecta ui, quam ab instituto cursu retorsit, quum inter ipsa nascendi crepundia per primigenios seminis fontes tacita quodam modo lege uias illa posteritatis propagandæ dictaret. Illud sciendum utiq;, spadones dici ectomias & apocopos, uerum & apocopi debiles appellantur, ac imbecilli. Firmicus Matheseos tertio: Inefficaces, inquit, ac apocopos reddent, & qui nihil agere possint, & qui nuptias difficile cõsequantur: erunt enim steriles, & qui sobolem generare non possint: morientur autem spathici, aut colobici. Quòd si qui dicantur spathici, amplius ambigis, ex eodem libro quarto percipias licet: Facit, inquit, luna interdum spathicos, & qui assiduis ualitudinum uitijs cõtrahantur. De spadonibus porrò dignum scitu occurrit illud: esse apud Phrygiæ Hierapolin terræ hiatum, ex quo sese promens spiritus letalis, quicquid accesserit propius, pernecat confestim, spadonibus modò exceptis: cuius ratio aut difficilis est, aut supra hominis captum: sicuti quod de naphtha legimus, quæ piceum præfert glutinum, bitumini persimile: cui si auicula insederit, uolatu præpedito, mox prorsum euanescit: quòd si ignem conceperit, pulueris tantum iniectu restingui ualet. Spadones, surculos uenusta metaphora dicunt rustici, qui nil attulerint, quibus diuersi sunt, quos frugiferos uocant. Collibuit porrò nec præterire, quæ omniũ in rebus naturalibus maximus exaranda sibi censuit. Calui, inquit, omniũ maxime homines apertè efficiuntur: quod genus affectionis generale quodammodo est. Nam & plantarum aliæ semper frondent, aliæ frondem amittunt. At aues, quæ certo tempore se abdunt, & latent, pennas amittũt: qualis affectus in hominibus caluitium est. Quum enim paulatim & frondes & pennæ & pili defluant, ubi uniuersim hic affectus euenerit, uocabula accipit hæc, caluescere, defrondescere, depennescere. Causa huius affectus, inopia humoris calidi est, qualis præcipuè est humor pinguis. Quare plantæ, quæ pingues sunt, fronde perpetua uirent. Præterea homines suis ætatibus hyemem, æstatemq; agunt: quamobrẽ nemo ante quàm coire incipiat, caluescit. Sed à Venereo coitu id potius euenit, scilicet ijs qui eò sua natura sint propensiores, quòd cerebrum per se utique frigidissimum, rei Venereæ usu etiamnum frigidius fit. Causa uero, ut quæ latent, rursus pennas recipiant: quæq; frondem amiserint, denuo frondescant: caluis autem nunquam redeat pilus, quòd anni tempora illis mutationem corporis magis affe-runt. Itaq; pro temporum mutatione uicissitudo gignendi amittendiq; sequitur, ut animalia pennas pilosq;, plantæ frondes aut dimittant aut recipiant. At uero hominibus per ætatem euenit, uer, æstas, autumnus, hyems. Itaq; quum ipsæ ætates non permutentur, fit, ne affectus qui ob eas accidunt, permutentur, quanquam similis causa est. Porro sunt qui putent, quibusdam hominibus caluis quidem, si frequenter coeant, succrescere pilos. Cuius rationem affert Albertus De animalibus tertio. In homine eiusmodi calorem fuisse primò uelut sopitum, & humido detentum uiscoso: coitu uero humido arescente, calor uelut exsolutus uinculis, fit inde potentior ad humorem resoluendum & pilum generandum. Verum ratio hæc parum fortè propria auribus uidebitur excultis. Sed & lepidius aliquid subnectamus: erat caluitio deformior Tiberius, proinde in spectaculo quodam Seianus ad eius ludibrium, per caluos effici omnia curauit à matutina hora in uespertinum: quin & puerorum capite deraso ad quinq; milia exeuntibus è theatro præluxere: unde Seiani ex eo dicti omnes calui, inquit Dion. Porrò in

Caligula

Caligula scribit hic idem, quum is turbam esset intuitus seu uinctorũ, seu aliorum quorundam, imperauit τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι. Postremò impacturi pragmatiæ isti coronidem, adijciamus illud Bionis perelegans, Non minus molestum esse caluis, quàm comatis pilos uelli. Nam, ut scienter Seneca inquit, errat qui putat animosius detrimenta diuites ferre. Maximis minimisq; corporibus par est dolor uulneris.

Pancratiastæ, qui propriè dicantur. Quintiliani locus explicatur. Athletæ quos uocant Nicas. Item plura de certaminum generibus, & ad ea pertinentibus uocabulis. Pyctæ, sphæromachia, acrochersites. Glaucus sciamachus, Pammachi. Pentathli. Palæstræ inuentor. Aeginetæ Philopentathli cur. Saltus uocabula. Canon, dolichus, diaulus. Præmiorum nomina diuersa. Sostra, soteria. Iselastica certamina. Caput XXX

QVintilianus Oratoriarum institutionum secundo ita scribit, Peritus non si docendum pancratiastem susceperit, pugno ferire, uel calce tantum, aut nexus modo, atq; in his ictus aliquos docebit, sed omnia quæ sunt eius certaminis. Mira, ut audio, inter grammaticos disceptatio est, qui dicatur propriè pancratiastes, quod'ue sit certaminis genus pancratium. Ego nuper in Aristotelis tres De rhetorica libellos quum incidissem, ex eorũ primo aucupari certissimè sum uisus, quid in re ambagiosa statuendum denique sit: adeo ut philosophi uerba appositissimè Quintilianum interpretari uideantur. Agonistice, inquit, siue certatoria, corporis uirtus magnitudine constat, ui & celeritate. Celer nanq; robustus est. Qui uero pedibus diu ac citissimè mouetur, dromicus est, siue cursor. Qui aduersariũ premere ac retinere ualet, palæsticus, id est luctator. Qui uero plagas impingere potest, πληκτικός, id est pugil, ac percussor. Qui duobus his præcellit, pancratiasticus. Qui his omnibus, pentathlus. Hactenus Aristoteles: ex cuius uerbis luce, opinor, clarius innotescit, qui denique ex Fabio elici sensus debeat: sed καὶ τυφλῷ δῆλα Iureconsulti uerba Ad legem aquiliam, Si quis, inquit, in colluctatione uel in pãcratio uel pugilatu, dum inter se exercentur, alius alium occiderit. Idem ferè & Gellius, quum ait, Diagoras filios tres habuit, unum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorẽ. Idem alibi, Oportet animo esse intento, ut sunt athletarum, qui pancratiæ uocantur, qui ad certandum uocati, proiectis altè brachijs, consistunt, caputq; & os suum manibus oppositis, quasi uallo præmuniunt. Cæterum nec significanter ex uerbis Gellij unquam deprehendas, quod quidam rentur (etiam si in multis thunnoscopi seu thunnarij haudquaquam somniculosi, sed qui gloriose loqui non desinant, nec sciunt in sinu gaudere) quid pancratium sit. Non ebullierunt ista in Lynceorum, nedum triuialium & apalæstorum ad hoc genus commentarijs. Verum quæ ingerunt se nobis, allidere aut præfocare non sustinemus, quantacunq; instet inuidia, quam plurimum allatraturam scio: sed utinam nobis superstitibus, ut dentem dente arrosisse dolenter sentiat, quando (ut dicitur) carne opus est, si satur esse uelis. Sed nos scopas solutas suo linquamus liuori, in doctrinis, quasi in præstigijs mirificas, & uelut umbras imaginesq; laruarum, quibus insitum, paruulos exterrere, ac in angulis garrire tenebrosis. Eruditum uero est illud Plutarchi ex Parallelis in Lucullo: Athletas, inquit, die una qui lucta una & pancratio coronant, more quodam admirabili, νίκας uocant, id est uictorias. Ab pancratij intellectu excidit interpres: nam ubi Græcè scribitur, πάλῃ μιᾷ καὶ παγκρατίῳ. ipse palæstra inquit, & lucta. Sudas intelligi pancratiastas uoluit athletas pyctasq;, χερσὶ καὶ ποσὶ πυκτομαχοῦντας, id est manibus pedibusq; in pugilatu decertantes. Vnde & nominis promi ratio uidetur, quòd corporis totius conatu, ac uirium intentione consurgant in pugnam. Sunt uero pyctæ, qui & pugiles, quosq; Aristoteles (uti prænotauimus) & Pollux ab usu percutiendi, plecticos uocant. Autolyci pancratiastæ statuã in Prytaneo stetisse, auctor Pausanias est. Pyctarum arma pilæ sunt, quas sphæras uocant, unde sphæromachia nuncupata, & uerbum σφαιρομαχεῖν. Inter ea item sunt & myrmeces & lora. Nominatur & in hoc usu sciamachia, sicut & acrochirismus. Sicyonium Sostratum pancratiastem, scribit Pausanias, Acrochersitem esse cognominatum, quoniam summis manibus correpto aduersario, confringens non dimittebat prius, quàm deficientem sensisset. De

Glauci

Glauci statua habitu σκιαμαχοῦντος, quoniam erat is (ut inquit Pausanias) ἐπιτηδειότατος τῶν κατ' αὐτὸν, χειρονομῆσαι πεφυκώς, alibi plura. Sunt & qui uocantur pammachi, ueluti Plato Euthydemũ nuncupauit. Videntur esse qui & pancratiastæ: nam pammachion, pro pancratio legimus quandoque. In literis nostris pentathlum Festus interpretatur quinquertium: sicut quinquertiones, pentathlos dicimus. Sed & athletas Liuius quinquertiones appellauit. Pentathlos uero intelligit Festus, qui se artibus quinque exercerent, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione uel cæstu (ut habent alij), & luctatione. Pindarici interpretes in Isthmijs ita habent: ἅλμα, δίσκος, ἀκόντιον, δρόμος, καὶ πάλη, pentathlo continebantur. Paulus iureconsultus Digestis de aleæ lusu & aleatoribus: Senatusconsultum, inquit, uetuit in pecunia ludere, præter quam si quis certet hasta uel pilo iaciendo, uel currendo, saliendo, luctando uel pugnando, quod uirtutis causa fiat. Sunt apud Græcos, qui octo statuant certamina; stadium, diaulum, dolichũ, hoplitem, pygmen, id est pugilatũ, pancratiũ, palen, id est luctam, & alma, id est saltum. Sunt qui Atheniensem Theseum excogitasse pancratiũ principem omniũ uelint, sed ἄνευ μυρμήκων, ubi cum Minotauro est in Labyrintho cõgressus, siquidem pancratio illum est adortus, quando non suppetebat gladij facultas. Produnt alij, ab Thesei pædotriba Phorbante compertam Athenis palestricem. Aurigam tamen Phorbanta intelligere maluit Pherecydes, cum quo & Amazonem rapuerit Theseus. Pentathli inuentorem ferunt Peleum AEginetam: unde & Philopentathli quandoque nuncupantur AEginetę. Historia sexta scribit Herodotus, Eurybatem pentathlon exercuisse. Interpres quinque palmas eo uerbo intellexit. Quod ad saltum attinet, partem unde prosiliebant, βατῆρα uocant, id est batera. Saltandi mensura dicebatur canon: terminũ autem nuncupabant τὰ ἐσκαμμένα, id ualet ac si effossa dicas: unde & in eos qui metam transiliunt, concinnatus adagio πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, id est saltu sulcum transmittere. Pentathlorum iaculum dicebatur apotomeus. Diaulum intelligebant, cursum duplicem, obeundi scilicet stadium, ac mox regrediendi. Proinde Aristophanis interpres locum qui stadia contineat duo nomine eo intelligit, aut mensurã cubitorum σ, id est ducentorum. Dolichus uero sæpius est repetitus cursus, aut ubi septem currunt. Nam stadiodromi, duo tantũ erant. Hoplitem, cursum intelligimus armatum. Addamus porro superpondij quippiam, quod linguæ supellectilem faciat instructiorẽ cultioremque: Athletę premium recte athlon nuncupari: sicut quæ medico contribuuntur, sostra dixeris & soteria, ac iatrea. Docenti uero, didascalia, didactra. Militi, aristea, epinicia, niceteria. Chirotechnæ autem, id est artifici, epichera. Nuntio euangelia & mynistra. Quippiam ferenti, comistra. Benefico, charisteria. Altori, threptra. Palæsticã porro artem Theseus, ut uolunt alij, excogitauit primus, nam post eum coorti palæstræ doctores: prius enim magnitudo tantum spectabatur & robur, quo Cercyon in Bœotia hospites conficiebat in loco, quem παλαίστραν Κερκυόνος uocarunt. Iselastica athletarum certamina intelligunt Græci Latinique, ubi suas ineunt ciuitates qui uicerunt, magna pompa & prope triumphali. Hinc in quadam epistola Traianus, Iselasticum tunc primum mihi uidetur incipere debere, quum quis ciuitatem suam ipse εἰσήλασεν.

Caluisii Sabini memoria prope nulla. Grammatici analectæ qui sint. Item analectides quid, & analecta, & apodectę, uel apodectæi. Antiquarij. Apocleti. Cap. XXXI

CAluisium Sabinum hominem sane diuitem, ita fuisse memoria nulla scribit Seneca, ut illi modo Vlissis nomen excideret, modo Achillis, modo Priami: quos tam bene nouerat, quàm pædagogos nostros nouimus: nihilominus eruditus uolebat uideri. Quamobrem compendiarium excogitauit. Magna summa seruos emit: unum, qui Homerum teneret: alterum, qui Hesiodum: nouem præterea Lyricis singulos assignauit. Postquàm uero hæc illi familia comparata est, cœpit conuiuas uexare: habebat ad pedes hos, à quibus subinde quum peteret uersus quos referret, sæpe in medio uersu excidebat. Suasit illi Satellius Quadratus, stultorum diuitũ arrosor, & quod sequitur arrisor, & quod duobus his annexum est, derisor, ut grammaticos haberet analectas. Erat enim in ea opinione, ut putaret se scire, quod quisquam in domo sua sciret. Et perinde etiam posset, idem Satellius

lius illum hortari cœpit, ut luctaretur, hominem ægrum, pallidum, gracilem: quum Sabinus respondisset, Et quo modo possum, uix uiuo. Noli obsecro (inquit) dicere, Nónne uides, quàm multos seruos ualentissimos habeas? Hactenus Seneca. Apud quem si quis solicitius inquirat, quos'nam arbitremur dici grammaticos analectas, eos ita nuncupari contenderim, qui lectione multa exercitati, memoria sint firmissima & indubitata, ut quicquid unquam legerint uel audierint, ferè habeant ad manum & in numerato, quoniam ἀναλέγεσθαι significet Græcè ἀναμφιβόλως ἔχειν καὶ γινώσκεσθαι, id est firmiter tenere ac concipere. Vel quia memoriæ subsidium & ingenij domino essent futuri. Sicuti analectides dicuntur, quibus ex xylino lino, uel quauis materia, tanquam puluillis constipant scapulas prominētes puellæ, ut uideri habitiores possint. Quod Ouidianum carmen liquidò comprobarit, quod ita habet:

Conueniunt tenues scapulis analectides altis,
 Angustum circa fascia pectus eat.

Analecta in Epigrāmatario poeta sunt reliquiæ sub mensa, quæ quod colligi debeant, id sunt sortitæ nomen, quamuis etiam pro instrumentis ad id ipsum destinatis, quidam interpretari maluerint. Martialis:

Colligere longa turpe nec pudet dextra
Analecta, & quicquid canes reliquerunt. Et alibi:
Otia sed scopis nunc analecta dabunt.

Erant Athenis apodectæ, qui tributis, collationibus, & omnino uectigalibus præerāt, quæq; in ijs ambigua forent, iudicio discernebant: ijs ab excipiendo inditum uidetur nomen. Sed & apodectæos uocabant, qui frumenta metirentur. Hoc ideo non tacui, si fortè cui apodectas dici grammaticos, non analectas, arrideat magis. Sunt qui antiquarios rectè opinentur dici eos, qui à memoria sunt principibus, ad manum, ac in numerato habentes, quicquid antiquis gestum temporibus est. Apocletos fuisse Aetolorum sanctius concilium ex delectis uiris, auctor T. Liuius est.

A quibus traditū, Polypos sua sibi brachia erodere. Eledone, monocotylos, cotyle. Cotila animalia. Helices. Quid cotyledones, & unde. Item acceptabula. Sepieum quid. Oxybapha, acetarium. Sepedonæ, septæ. Adulatorem esse polypo similem. Quid tholus, & prytaneū. Plutarchi loca duo restituuntur ex Demosthenis uita. Cap. XXXII

POlypum, inquit Plinius, brachia sua rodere, falsa opinio est: id enim à congris euenit ei. Hoc ipsum & Athenæus scribit, à quo relatum scio, Alcæum quoq; ita tradidisse, ἐδωδ' ἐμαυτὸν ὡς πωλύπους. Id & Pherecrates sensit, nec prætermisit Horus. Hæc uero si quis latius tractari expetat, sciat primū quidem, à paguris polypi brachia erodi, Aristotelem scribere. Inter eos uero, quorum sententiam reijcit Plinius, esse poeta Hesiodus uidetur, qui (ut Græci interpretantur) eledonem polypi genus eo uersu intellexerit, qui in Ergis legitur, fere in fine:

ὅτ' ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει. Diciq; eledonem uolunt, ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν, quod ipsa se rodat. Ita ut λ in nomine, perinde ac uacans legatur. Monocotylon eam dicit Aristoteles, id est simplici acceptabulorū ordine fultam. Sed & Oppianus in Halieuticis Hesiodi comprobat sententiam, hyeme prodens suis uesci pedibus polypos illis uersibus,

ἀλλ' οἵ γε γλαφυρῇσιν ἐνεζόμενοι θαλάμῃσι
τρήξαντες δαίνυνται ἑοὺς πόδας, ἤυτε σάρκας
ἀλλοτρίας.

Colouopodas certe hinc polypos conspici, Ioannes Grammaticus adnotauit. Auctor quoq; in Varia historia Aelianus, polypos ad uorandum quæcunq; oblata, esse uehementes insuperabilesq;, adeo ut pastu mutuo ne abstineant quidem: & in maioris θήρατρα, id est laqueos retiaq;, incurrens minor eius esca fiat. Porro ut aliqua non incuriose ad hoc pertinētia hincinde præcerpamus, habet (inquit Aelianus idem) polypus hic unam modo cotiledona: estq; ἑπτάπους, id est septem pedum. Cotyledonas exponunt eruditiores τοῦ πολύποδος πλεκτάνας, id est polypi acceptabula, siue cirrhos, aut (ut Ouidius) flagella:

Deprehensum polypus hostem
Continet, ex omni demissis parte flagellis.

A cotyles similitudine, ut inquit Eustathius. Est autem genus uasis cotyle, & manus ca
uitas: unde & lusus quidam dicebatur ἐν κοτύλῃ, id est in cotyle. Cotila uero animalia
dicuntur garrula, id est κωτίλα. Sicut agrammata uocantur, quorum uox nullis expri-
mi literis ualet. Antiphilus Byzantius helicas uocauit eo uersiculo,
Πλέξασθαι βρύγχῳ ὀκτατόνους ἕλικας.
Cotyledones dici uidentur, ut item inquit Oppiani interpres, διὰ τὰς ὑποκειμένας τοῖς
πλοκάμοις κοίλας, οἷον κοτύλας, quòd concauæ capillis incumbant, uelut cotylæ. sed
inquit Aristoteles De animalium historijs quarto, ὁ μὲν οὖν πολύπους καὶ ὡς ποσὶ καὶ
ὡς χερσὶ χρῆται ταῖς πλεκτάναις, utitur (inquit) polypus uice pedum ac manuum ci-
rhis, siue (ut Theodorus transtulit) brachijs. Sunt qui cotyledonas intelligant partes in
flagellis concauas, quibus exsorbere polypi cõsueuerint. Hinc Plinius sorbere eos ace
tabulis scribit, ut mox liquebit. Sciendum uero: sepiæ, lolligini, lollio capillamenta in-
esse quædam. Nam partes duræ ac solidæ intus per dorsum, & corporis prona cõtinen
tur, quas non eodem appellant nomine. nam in sepijs sepieum dicunt: in lolliginibus
gladiolum seu xiphos. Sepedonas Græci non à sepia inflectunt, sed ulcera intelligunt
eo nomine putrescentia. Nam septas medicamenta uocant, quæ exedendo sunt. Acce
ptabula apud Plinium Trebius Niger in polyporum ratione accepisse uidetur pro ca-
liculis urnalibus peluium modo: unde apud Senecam sunt præstigiatorum acceptabu
la, hoc est uascula, seu caliculi, quibus astantium oculos fallendo præstringunt. Dicunt
& acceptabulũ, heminæ quartam partem, id est drachmas quindecim. Sunt & in cor-
poribus acceptabula pro pyxidibus, ut anatomici uocant, quibus coxendices insigun-
tur, circaq; ea uertuntur ossa coxarum. Hinc sæpe in Plinio legimus, Ossa ex accepta-
bulis. Ab accipiendo uidentur acceptabula dici, quæ Græci ὀξύβαφα uocant, quo no-
mine uasa sunt Aristophani in Auibus. Quidam uero acetabulum scribunt c simpli-
ci: sicut & acetarium, ab accipiendo item dictum, pro horto: quoniã, ut inquit Plinius,
expedita res & parata semper foret. Etiã si non desunt, qui pro herbis uirentibus, quas
ex oleo, sale ac aceto, initio mensæ esitare consueuimus, id uerbum accipiant. Verum
illud scitius paulo ac remotius, ora uasorum, ad uterum quæ ueniunt, Aphorismorum
quinto, ab Hippocrate acceptabula nũcupari, ex quibus secundæ pendent, non sicuti
arbitrantur pleriq;, adnatas ipsis carnes adenosas. Nam & De muliebribus affectioni-
bus primo: Si acceptabula, inquit, plena fuerint pituita, mẽstrua fiunt pauciora. Et De
naturalibus primo Praxagoras, Acceptabula sunt ora uenarum & arteriarum, quæ fe-
runt ad uterum. Sed redeo ad polypos. Basilius ille Magnus in commentatione quam
De gentilium librorum lectione, cõcinnauit, scite admodum & docte, polypum uocat
adulatorem, cuius uerba mollia feriunt interiora uentris. Nam, ut inquit, polypus ad
speciem subiecti soli colorem permutat: cõsimiliter & assentator ad uoluptatẽ audien-
tium uariabit sententiam. Quo nomine ab Hieronymo blandus dicitur inimicus. Ari-
stoteles polypi atramentum uocauit tholum: si dici tamen atramẽtum potest, sed & in
sepia tholus dicitur, & in mollibus, in ea quæ mytis dicitur, ut philosophus idem scri-
bit. Accentum recipit in ultima, quanquam enotatum aliter inuenis in Aristotelis co-
dicibus. Nam tholus si paroxytonon fuerit, orbicularem signat domum, in qua epula-
ri Prytanes consueuerant. Et si cui quotidianus in Prytaneo cibus fuisset decretus, ho-
nestissimum in Græcia cẽsebatur. Tholum rotundum columnatũ legimus apud Var-
ronem. Prytaneum dicebatur proprie, quòd in ea triticũ seruaretur, quod dicunt Græ-
ci πυρόν, quasi πυροῦ ταμιεῖον. Auctor Plutarchus est, Cimonem Atheniensem libe-
ralitatis animi præalti, domum suam ciuibus fecisse πρυτανεῖον κοινόν, id est publicum
prytaneum, quoniam munifice illos epulo identidem exciperet, ut uolentibus pateret
perpetuo. Ab eodem mandatum memoriæ scimus, structis ab Lucullo numerosis bi-
bliothecis, quæ adeuntibus paterent semper, domum eius habitam ὅλως ἑστίαν καὶ πρυ-
τανεῖον ἑλληνικόν. Adnotandus parte hac error interpretis Plutarchi in Demosthene:
nam quum ita Græci scriptum comperias, καὶ τὸν πρεσβύτατον ἐψηφίσαντο τῶν ἀπὸ τοῦ
γένους ἐν πρυτανείῳ σίτησιν ἔχειν. Ipse sic Latinitate censuit donanda, Decretum à po-
pulo est, ut maximus natu generis eius publice stipendia acciperet. Ego autem eo uer-
bo σίτησιν, non stipendia intelligo, sed alimenta uerius. Sed & inibi lepida omittitur

 historia

historia reconditæ ab milite in manu statuæ Demosthenicæ, ac diu ex fide pecuniæ seruatæ. Dicitur uero tholus, ἀπὸ τοῦ περιθεῖν, id est à circumcurrendo: inflectiturq; sub fœminino genere: de qua re & Pollux libro octauo. Tholia uero, cista est, operculum habens tholoides, siue testudinatum: ex thesauris eiusdem. Apud Theocritū tholiam interpretantur petasum, & umbellam, quam uocent Attici scirrhon. Polypi tholum esse subrubrum Athenæus prodit, in ea parte quæ dicitur mecon, supra uentrem. Tholum deniq; locum uocant, ubi uasa recōduntur conuiualia, sed & tectum in acutū tendens.

Pantheæ singularis uirtus, atq; item Maniæ. Muliebris sexus cōmendatio. De artemisia, & Abato Rhodiorum. Spartanarum, Romanarumq; laus. De Semiamira Heliogabali, & Gallicanis in Sena insula, ac Zenobia. Conche locus. Item Gallicarum ac Persicarum laus, necnon de Thracum fœminis, & funebribus mulierum orationibus. Cap. XXXIII

Hieronymi sanctissimi simul & eloquentissimi uiri sententia præclara est, Virtutes non sexu, sed animo æstimari oportere. Id si qua in fœmina uerum iudicari & potest & debet, hæc Panthea est. Nec imprudenter me aliquis, aut parum pie censuram hanc peragere criminetur. Neq; enim nunc CHRISTI sacraria introspicimus, in quibus enitescunt diuiniores animæ, & præfulget cœlestis clementia. Meminerint modo legentes, uersari nos in priscorum literis, & inde præcerpere flosculos rerum amœniores, quibus uel fatigatos oculos blande retinere ualeamus. Ergo fuit Panthea hæc, ut scribit Xenophon, & ex parte commeminit Hieronymus, Abradatæ uxor nobilis uiri, & in bellicis rebus periti, quodq; maximum reor, Persarum mox regi Cyro in primis chari, ad cuius manus uenerat Panthea captiua, castris Assyriorum expugnatis. Aberat tum Abradatas, ut qui legatione fungeretur apud Bactrianorum regem. Araspæ Medo asseruanda interim tradita Panthea est, qui singulare ac præcipuū reddidit ei pulchritudinis testimonium, simul & probitatis: quum apud Cyrum affirmasset, nec dum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia tantæ præstantiæ mulierem. Sed ipsa prius reddiderat sibi: nam quum magno natu quidam, ut bono animo esset, hortaretur, quoniā etiam si pulchrum præsignemq; uirum antea habuisset, nunc maximo regi, cui nec forma, non stata quidem, sed præcellens, nec uirtus deesset, destinanda foret. Id ubi illa percepit, scires ibi fœmineam cessare inconstātissimam imbecillitatem, nō regia fortuna erectior facta, nō libidinis titillationibus delinita, profundius se in luctus dedit, peploq; à summo usq; discisso, miserabiliter seipsam cōplorans eiulansq;, quòd quem præcipue amabat, cuiq; uni se natam uolebat, eo foret caritura, conflictabatur. Cæterum affuit uirtuti fortuna, & uotis subscripsit castissimis. Eam quippe tantā talemq; magno animo inuisere neglexit Cyrus, ne interim à gerendarum rerum cura muliebri uenustate mollitus auocaretur. Quibus tantis nominibus & ipsa mox uenientem Abradatam uirum illi conciliauit, quum accersito Cyri religionem, temperantiam quoq;, & in ipsam explicaret commiserationem. Quibus permotus Abradatas, Quid igitur, inquit, mihi faciendum censes, quo & pro te meq; ipso principi eminētissimo satisfaciā? Quid aliud, inquit Panthea, nisi ut enitaris, similem te illi præstare? Ea perspicue intelligens Abradatas, profecturus mox in aciem, O Iupiter (inquit) optime maxime, da mihi ut appaream & uir dignus Panthea, & dignus amicus Cyro. Cæterū ubi acri commisso prælio, strenue pugnātem illum occubuisse audiuit Panthea, postea quàm fleuit uberius, quæ summa uirtute, & quantum sexus is capit, summa prudentia ætatem transmiserat, non expectanda ulterius fortunæ ludibria censuit, uerum acinace quem diu paratū ad eos usus habuerat, seipsam confecit, capite super uiri pectus recumbens, ut è iugulo profluens sanguis mariti uulneribus infunderetur. Quibus uirtutibus id est ad posteros consequuta nomen, ut clarissimis monumētis subinde celebrata, in æuum sese illustrissime propagarit, ut intelligamus, quamuis eius uideatur sexus proprium, domi se continere, quod in quadam Declamatione Quintilianus ait, & leuibus officijs affigi, & passim ut animal indomitum & impotentis naturæ, fœmina coarguatur: promere se tamen nonnunquam in ea imbecillitate tantam rerum excellentiā, ut uiros quoq; quantumuis peregregios decere possit: quod in Timoclia probat Aristobolus, & in Tisbe

Theopompus. Ab Panthea singulari uirtute haud dissita est Mania, Zenis satrapæ in
AEolide uxor, natione Dardanis, sicuti & uir. Quo ex humanis concedente, ac Phar-
nabazo illi satrapem alium substituẽte, confestim ui pecuniarum magna secum assum-
pta, quibus Pharnabazo, & apud eum claris gratificaretur, ad illum pergit. Admissa
uero in colloquium, O Pharnabaze, inquit, quum in alijs uir meus se tibi amicum ges-
sit, tum uero ex fide tributa persoluit, quo nomine illum plurimi faciebas. Quod si illo
nil ipsa inferior tibi cuncta suggessero, quid alium te satrapem præficere necesse est?
At si ad animum tibi respondero minus, tuum semper fuerit pontificium, me reiecta,
alterum sufficere. Quibus auditis Pharnabazus, mulierem commode loquutam opi-
natus, uicarias illi uices uiri contribuit. Quare compos omniũ mulier, non solum quæ
fuerant uiri obibat partes, uerum ad Pharnabazum si salutatũ pergeret, non citra mu-
nera officio perfungebatur. Quòd si in præfecturam is descenderet, munifice à mulie-
re excipiebatur, ut splendidius à nemine. Nec ciuitates modo iuris sui seruauit incon-
cussas, sed & Larissam adiecit imperio & Hamaxiton ac Colonas, mari adiacentes, ex
Græcis exercitu conflato. Inter quos fortiter faciẽti dona insigniter proferebat. Quin
& Pharnabazo expeditionum fuit comes in Mysos & Pisidas. Quare ab eo magnifi-
ce abibat honorata, cõsilijs adhibita sæpius. Hanc Medias gener præfocasse cum filio
memoratur. Artemisiam mirari non desinunt Græci, quæ irruentes Rhodios classe
exuerit. Insulam quoq; domuerit, erecta in urbe Rhodo statua, quæ ciuitati stigmata
uideretur inurere, quem locum obseptum mox Abaton dixere: quoniam trophæa mo
uisse, religio est. Fuit apud Cyrenem Artemisia quoq; insigne festum. Romanarũ qui-
dem mulierum laus ea præsignis est, quod illis Numa pudoris adiecit plurimum, curio
sitatem remouit, sobrietatem docuit, tacere ac abstemias prorsus esse, neq; de necessa-
rijs rebus absente uiro, quicquã eas loqui assuefecit. Nam quum mulier quandoq; pro
priam causam in foro dixisset, misisse senatum, memoriæ traditur, Deos consultum,
quid nam ea res ciuitati portẽderet. Quoniam Vlpiano tradente, à ciuilibus officijs &
publicis fœminæ remouẽtur: proinde iudices esse non posse, nec magistratum gerere,
nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere. Idem alibi: Corpo-
ralia, inquit, munera fœminis ipse sexus denegat. Calphurniæ improbitas iudicibus
permolesta edicto causam dedit, quo cauetur, ne postulare fœminæ liceat. At ediuerso
Spartanæ mulieres audaciores dicuntur fuisse, inq; ipsos uiros in primis uiriles, ut quæ
domesticis negotijs dominarentur, tum in publicis sententiã dicerent de maximis re-
bus, & auctoritatẽ haberent. Nec me fallit, in Politicis Aristotelẽ scribere, illas molli-
ter uiuere solitas, ac fuisse in omnẽ licentiam dissolutas. Itaque, inquit, necessarium in
tali republica diuitias haberi in pretio, præsertim quum fuerint uiri mulieribus obno-
xij. Semiamira Heliogabali mater, omnium prima loco uiri senatum narratur ingres-
sa. Quin & in colle Quirinali senatulus est constitutus id est mulierũ senatus. Cautum
tamen mox, ne unquam mulier senatum ingrederetur, utiq; inferis eius caput dicare-
tur deuoueretur q; per quem esset factum. Gallorum mulieres inter infestas ciuilis furo
ris acies ausæ se immittere, nunc lachrymis, nunc precibus, ita illorum animos flexere
ut dissensione obliterata, pacem coirent ac societatem, omnesq; citra ullam cædem ad
propria reuerterentur: unde apud eos inoleuerat mos, diutissime seruatus, ut quum de
pace belloq; consultaretur, mulieres item adhiberentur. Si qua præterea, ut fit, inter so-
cios incidisset controuersia, mulieres intererant arbitræ. Quamobrem dignum memo-
ria id est: fœdus quod cum Annibale Galli inierunt, in hanc ferme sententiam percus-
sum: Si quis Gallorum iniuria se à Carthaginiẽsium aliquo affectum quereretur, eius
rei Carthaginiẽsium magistratus aut imperatores qui in Hispania fuerint, iudices esse
debere. Sin Carthaginiensium quisquam ab ullo Gallorum iniusti quippiam passus es-
set, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. Interim scitu haud indignum: in Sena
Britannici maris insula, Osismicis aduersa littoribus, esse Gallici numinis oraculũ insi
gne, cuius antistites perpetua nobiles uirginitate, Gallicænas ædidere nomen, ingenij
potestate, ac magici carminis ui in mari procellas dicunt mire concitare, sed & in quæ
collibuerit animalia identidem sese afformare: quin & medicam prorsus manum re-

 spuentia

ſpuentia diuinitus perſanare: futurorum item ſibi uendicare ſcientiam, ac deſtinato ad eas profectis ſtupenda ſubinde præcinere. Zenobia Odenati uxor, moriente marito, imperium excepit tanta uirtute, ut imperatores multos fortitudine præcelluiſſe memoretur, ac ſolertia, Latinis imbuta literis quadamtenus, Aegyptijs etiam perfecte. Orientalis hiſtoriæ ac Alexandrinæ adeo perita, ut epitomen inde confeciſſe, nonnulli perſuaſerint ſibi. Capta demum ab Aureliano uixit mox uti matrona prope Tybur, in Zenobijs agris, ubi uiſebatur Conche locus. Fuit me item puero, bellantibus in Turcas Venetis, memoratæ uirtutis puella, Marulla nomine in Lemno, quæ à Barbaro cæſum patrem conſpicata, ſcutum iacentis arripiens & gladium, impetum in hoſtem dedit, moxq́; opem ferentibus alijs etiam ad naues ingenti ardore eſt per magnam cædem inſequuta. Oriſgontis Gallogræcorum reguli uxorem pluribus memorarem, ni matronali pudicitiæ, ac præclaro facinori paria faceret T. Liuius Aſiatici belli libro octauo. Porrò in bello quod cõtra Aſtyagem gerebatur, quum Perſarum acies impreſſionem hoſtiũ ualidiorem ferre nequiret, iamq́; loco cederet, matres & uxores eorum obuiam ſeſe tulere, orantes in prælium redirent: cunctantibus ſublata ueſte, obſcœna corporis ingeſſere, rogitãtes, num in uteros matrum uel uxorum irrumpere cogitarent? Hac illi caſtigatione repreſſi, ueluti denuo bellicum ceciniſſent, aciem inſtaurarunt. Ob quod facinus præſigni uictoria potitus Cyrus, lege cauit, ut ubi primũ Perſarum rex urbem ingrederetur, mulieres quotquot adeſſent, ſingulos auri nũmos à rege acciperent. Sed Ochus rex quum uitijs alijs, tum auaritia præ cæteris inſignis, urbem ſæpius circumuectus, nunquam eandem inire uoluit, mulieribus ne congiarium moribus receptum impertiretur. At Macedo Alexander bis eam ciuitatem ingreſſus toties quoq; mulieribus erogari nummos iuſsit, nec cõtentus, prægnantibus duplicari munus imperauit. Apud Thracas nec fœminis quidem ſegnis eſt animus, ſuper mortuorum corpora uirorum interfici, ſimulq́; ſepeliri, uotum habuere eximium. Et quia plures ſimul ſingulis nubere, moris fuerat: cuius id demum foret decus, apud iudicaturos magno certamine diſceptabatur, moribus id contribuebant, inde lætitia ſingularis in uictoria. Huius præterea ſexus honori & illud Romana maieſtas impertita eſt, ut in clariſsimarum funeribus epitaphij dicerentur. Quod item ex uirtute natum ac pietate eſt, ſiquidem quum mittendum ad Delphicum Apollinem munus eſſet ex Camilli uoto, nec foret auri tantum in urbe, mulieres ſponte corporis ornamenta contulere.

Iunonis templum in Olympia. Agon quem uocabant heræa, ſiue ἡραῖα. Phyſcoæ chorus, & Hippodamiæ. Pallas Narcæa. Diana Laphria, Tricla ria, Potamia, Alphea, Lye, Hoploſmia, Hecatombæa. Iuno. XXXIIII

INter alia memoranda præcipuè, quæ apud Elin Peloponneſi tum uetuſtam, tum nobilem ciuitatem, fuiſſe narrantur: non in poſtremis audio celebrari à ſcriptorum adiuratiſsimis templum Iunonis, quod Scilluntij ex Triphylia ſtruxiſſe creduntur, octo ferè annis poſterius, quàm Eleis imperare exorſus eſt Oxylus. Quinto quoq; anno Iunoni peplum contexebant mulieres decem ac ſex numero, quæ ipſæ agoni præficiebantur, quem dixere ἡραῖα. Currebant uirgines ætatis utique non unius, prodibant principes natu omnium minimę, ſequebantur grandiores paulò, poſtremis quæ cæteras anteirent ætate. Currebant uerò ſic: demittebatur illis coma, tunica ſubſiſtebat paulum ſupra genua, dexter uſq; ad pectus retegebatur humerus. Stadium Olympicum erat curſui deſtinatus locus, ſexta tamen parte dempta. Victoriæ præmium oleagina fuit corolla, & bouis portio Iunoni immolatæ. Certaminis uetuſtatem ad Hippodamiã producunt, quæ Pelopis adepta coniugium, ſic Iunoni gratam ſe oſtenderit, ſex & decem allectis mulieribus, cum quibus ἡραῖα ſtatuerit prima: tuncq́; uiciſſe Chlorin Amphionis filiam. Afferuntur & alia, quæ huc prorſum ſpectant, ſed ambuſtis Græcorum codicibus, in lubrico haudquaquam luctabimur. Illud apertius omnino, ac certius: à mulieribus eiſdem duos eſſe conſtitutos choros, alter quorum Phyſcoæ dicatur, Hippodamiæ alter. Phyſcoam à Dionyſio amatam memorant, natumq́; inde Narcæum, qui bello clarus Palladis Narcææ templum excitauit. Nam ſæpe à templorum conditoribus, uel ijs qui ſimulacra erexiſſent,

dijs

dijs ueterum adoptabantur cognomina. Sicuti in arce Patrensium quæ colebatur Diana, de Phocensis Laphrij nomine, statuæ auctoris, Laphriæ indepta cognomentum est apud Calidonios, quod & apud Patrenses obtinuit, illuc tralato simulacro: inde & λαφρεῖα festum quoque nuncupatum. Sunt qui deam ita malint dictam, quod eius μήνιμα ἐς οἰνέα, tandem Calidonijs factum foret ἐλαφρότερον. Alicubi & ab celeberrimis poetarum dici quoque Potamiam Dianam obseruauimus: quam eandem & Alpheam ex euentu nuncupant, quod Dianæ obretitus amore Alpheus Ortygiam usque eam sit insequutus, ac destiterit mox. Propterea excitato inibi deæ templo, illi conciliatum de facto cognomen. Dianam quoque Lyen cognominarunt Siculi, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: unde natum, ut rustica multitudo theatrum ingressa uictoriam caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorũ origo, quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus. Fuit in Achaia item Dianæ templum Triclariæ, cuius festum καὶ παννυχίς, id est peruigilium celebrabatur quotannis, cum hominum immolatione, ex numinis indignatione enato sacrorum ritu: quod in delubro Melanippus & Comætho turpiter amore uicti coissent. Celebrata & apud Argos Panagyris Iunonis honori legitur, ἡραῖα uocant, sed & Hecatombæa, quia deæ cẽtum immolarentur boues. Certaminum uero premium χαλκῆ fuit ἀσπίς, id est æneum scutum, quod significat Pindarus, corona item myrtea. Hoplosmiam dicebant Iunonem, quæ apud Elidem coleretur.

De Iamidis & Thrasybulo uate, qui ex cane primus uaticinia conceperit, quæ de sue quoque eliciant Cyprij. Theodati Gotorum regis historia. Caput. XXXV

INter uatici spiritus uiros, qui celebre apud ueteres sint nomen indepti, comperio in Eleorum historia Iamidas, de Iamo quodam nuncupatione propagata. Inter hos unus egregie memoratur Thrasybulus, prædictionibus multis sane illustris: quo nomine est icone quoque in Olympia insignitus, in quo galeotes, id est mustella, quanquam alij felem interpretantur, ad dextrum arrepere humerum aduertitur. Assistit & canis, uerum intercisus, ac iecur patefaciens. Quod sanè quàm mirum est, siquidem ex hædis addiuinatio & agnis ac uitulis esse agnoscitur utique perantiqua. Quin & suillis item extis uaticinia concipere, Cypriorum putatur inuentum. Canibus ad id qui utendum putarit, non ferè, Pausanias inquit, compertum ad hoc æui est. Videtur tamen Thrasybulus hic in eo item animali insolens excogitasse quippiam, quo uatica multiplicior fieret ac adminiculatior scientia. Ex historiæ thesauris compertum, Theodato Gotorum rege curiosius futura scrutante, insigni uanitate Iudæum hominem porcos triginta, paruis ædificijs tribus iussisse occludi: ac decimo cuique nomina Gotorum facere, & imperatoris præfectorum, inde ad certum diem quiescere. Peractis uerò uti erat iniunctum, omnibus, ad præstitum Theodatus cum Hebræo porcos pergit inuisere: ubi mortuos comperit, quibus Gotorum facta erant nomina: uiuos autem, quîs erant præfectorum nomina imposita: uerum setas è dorso defluxisse, quarum uiseretur dimidium. Quo sanè coniectatum, fore ut Romani exercitus aboleretur dimidium, Gotis adinternitionem occisis. Iamum uerò de quo diximus, Apollinis fuisse filium tradunt, cuius meminerit etiam Pindarus.

Polydamantis robur prodigiosum, atque eiusdem interitus. De Milone paucula. Luporum apud Crotonem frequentia. Cap. XXXVI

LEonem in Nemea fuisse ab Hercule peremptum, poterat sanè fabulosum uideri: sed præsto ex historia Polydamas est, à quo itidem in Olympo feram id genus magnitudine uisenda & robore, confectam, & quidem inermi prorsum, inobseptoque, prodidere syncerissimi ex Græcis conditoribus. Ad id uerò prouectum audaciæ ferunt, Herculis modò æmulatione. Adijcitur quinimmo & miraculum alterum: nam idem hic leonis domitor boum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem, ac præcipuè ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensque pertinacissimè, ferocientem, ac impetu prærabido prosilientem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis manu

nu χηλὴν, id est ungulam reliquit. Narratur & illud, quadrigas tota ui concitatas constanter retinuisse, altera modo manu retro curru apprehenso. Hac tanta fortitudinis fama perpulsus Persarum rex Darius, Artaxerxis filius, sed nothus, uirum nuntiis crebris ac pollicitationibus magnificis Susa pellicuit. Quò is quum uenisset, mox de iis qui immortales à Persis nuncupantur, tres conspiratu uno nitibundos ex prouocatione arma inaduersum ferentes contrucidauit solus. Testatissima fiunt omnia hæc ex eius statua cum epigrammate in Olympia. Cæterum, qui plerunque uiribus nimium sese efferentes exitus manet, quemque est uaticinatus in carmine Homerus, & Polydamantem excepit. Siquidem, quod dicitur, suo est ipsius gladio iugulatus. Casu quippe cum aliis combibonibus quibusdam in specu æstus ui flagrantissima sese commodum coniecerat. forte ita euenit, dæmone non bono utique, ut montis apex conuulsus haud dubiam inspectantibus ostentaret ruinam, & quidem proximam: inde reliqui, quum malum ingruens præsentissimumque præcepissent, euestigio fugæ præsidium mandantes, citatissimi ex mortis sese faucibus proripiunt. At Polydamas, ut qui fato destinatum nesciret exitum reclinare, substitit solus, ac ruentis molem saxi manuum fultura conatus reprimere, ponderis uastitate mox oppressus ac cōtritus interiit. Similis prorsum fiducia & Crotoniatem perdidit Milonem, de quo, præter nostros plura Eliacorum secundo Pausanias: qui à lupis eum scribit concerptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat uel maxime.

Quo pacto Alcibiadem concionari metuentem Socrates excitarit. Alcibiadem esse Laconicum nomen. Cap. XXXVII

QVàm formidolosum sit, habendæ orationis causa in concionem prodire, multorum (opinor) exemplis abunde innotuisse: quando populi conspectum non ferentes plerique, metu perfusi, ac rubore inexpugnabili, capite conuelato, raptim sese proripientes inde, domesticas petiere latebras. Non nulli etiam perculsi uehementius silentium sibi indixere perpetuum. Propterea Alcibiadem, de quo ab celeberrimis traditum auctoribus est, fuisse AEgypto persimilem, quæ dicta est ἐκφέρειν ὁμοῦ φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά, ferunt meticulosam adeo subiturum aleam, hæsitasse amplius, animi æstuatione fluctuantem. Eum ita affectum quum intueretur Socrates, adolescentis mentem surrigere altius cupiens, atque excitare, sic ex eo instititit quærere, An non (inquit) ô Alcibiades σκυτοτόμον illum, siue sutorem ducis contemnendum? Quum adnuisset, rursum, An non & eum, qui in cœtibus præconino se confouet munere? Quum nec id inficiaretur, Nónne & σκηνοῤῥάφον (ait Socrates) qui pelles tentoriis consuit? Fatente id quoque Alcibiade, Quid igitur, an non ex iis conflatur omnibus Atheniensium populus? Quos ergo singillatim despicabiles opinaris, ne coeuntes reformidaris quidem animose. Sed Græce sic, καὶ εἰ τῶν καθ' ἕνα καταφρονεῖς, καταφρονητέον ἄρα καὶ τῶν ἠθροισμένων μεγαλοφρόνως. Illud fuerit auctarii loco: nomen esse Laconicum Alcibiadem, siquidem sic est nuncupatus Endii pater, à quo exceptus hospitio Atheniensis Clinias, nato inde filio hospitalitatis nomen adoptauit: auctor historia octaua Thucydides. Fuit Alcibiadis item nepos, quem ἀνεψιὸν dicunt Græci, nomenclaturæ eiusdem, cuius cæsi lapidibus ab Thrasylo, meminit Rerum Græcarū primo Xenophon.

Neminem unum posse in omnibus paria unicuique facere. Alexandri, & equi ab Apelle expicti exemplum. Cap. XXXVIII

NOn posse uirum unum omni in re omnes implere numeros, & ad cuiusque animum respondere, nobili, & perinde memorando instruimur exemplo: nam, quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, εἰκόνα quam dicunt Græci, de filo corporis, pro uirili ab Apelle expressam effigiatamque, οὐκ ἐπήνεσε κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γράμματος, id est pro picturæ non laudauit meritis. Forte uero interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam uerum plane ac spirantem. O rex (inquit Apelles) ὁ μὲν ἵππος ἔοικέ σου γραφικώτερος, κατὰ πολύ, id est equus quàm tu, expressior multo est, ac ueritati proximior. Fuit Apelles Colophonius quidem, uerum θέσει, id est adoptione

Ephe-

Ephesius, Pamphili Amphipolitæ discipulus. Coum fuisse Apellem, inter nostrorum placita est.

Quibus indicijs Persarum magi sanguinarium Ochi regis ingeniũ deprehenderint. De Bagoa eunucho. Cap. XXXIX

DE Persarum magis, quod & alibi commonuimus, existimant pleriq;, ut sapientibus plane, totq; ac tanta prorsum tenentibus, quot & quanta scire fas est, Quin & uaticinij esse compotes, nõnullis, & quidem insignibus cognitum experimentis. Aliorum nunc obliuiscor uolens, quod de Ochi Persarum regis immiti, & proinde sanguinaria præsagiuere natura, haudquaquam censui differendum, quãdo ratione quadam mira feritatem in subditos agrestem, ac (ut Græci significanter dicunt) τὸ φονικὸν αὐτοῦ, id est cædis auidum ipsius deprehendere ingenium sunt uisi. Siquidem Artaxerxe patre ex humanis emigrante, ubi arripuit imperium Ochus, ex eunuchis quempiam regi præcipue familiarem assistentemq; propinquissime, iusserunt Magi, amplius accuratiusq; obseruare, mensa apposita, quid ex paratis apprehenderet primum. Et is quidem, quod iussus erat, strenue præstabat, regi intendens euigilate. Commodum ille iam decubuerat, ac dextra quidem gladium arripit potissimum, altera uero panem, qui magnitudine fuit præcipua, ei quum carnes imposuisset, concidebat ac uescebatur large incessanterq;. Ea ubi audissent Magi, διὰ τούτων ἀπορρήτων συμβόλων, id est per secretiora id genus signa duo quidem prædixere: anni temperiem, ac frugum copiam, & multorum cædem, exilia, & damnationes, nil magnopere mentiti. Plura de hoc libro decimoseptimo Bibliotheces Diodorus, ac de eunucho Bagoa, qui illum ueneno tollendum curauit, qua ratione mox & ipse interijt, ab Dareo poculum coactus haurire, quod sibi fuerat concinnatum.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad doctissimum Marcum Musurum Cretensem Præfatio quarta decima.

AVdio, quo me cunq; uertam, primæ notæ uiros tuis obstrepentes laudibus, quòd & summam in te nobiles, infimi, medij, probitatem experiantur: nec humanitate, iucundissima omnibus, disclusa. Nam quod ad eruditionis penu multifariam cumulatū spectat, ita demum celebraris, itaq; nulli non occurris admirabilis, ut spectatam gentibus uniuersis Græciæ tuæ sapientiam, & facundiæ dulcissimam uim reuocare ab inferis præmortuam, & quæ omnium uicissitudo est, quodam uelut fato pridem ita adobrutam contumulatamq;, ut in terra Græcia diu quæsita, uideatur Græcia ipsa: deniq; dicaris, atq; ingenij præstantia eatenus confouere: idq; in Italia nostra, ut plures nunc coriantur, qui Græce sciant, quàm lustris centum proximis. Gratulor tibi doctissime Musure, gaudeo mihi. Est quod bene speremus. Opera tua uel exactissima ueterem πολυμαθίαν uideo breui suo nitori restitutum iri parte plurima. Vtinam uero τοιοῦτοι σοὶ δέκα συμφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν, uel momento, nimio plus coalita barbaries isset pessum, æquata solo. Properari passim ad te summo studio etiam à ueteranis in re literaria animaduerto plerisque, æditæq; iam ætatis. Quos ferunt motos, demulctosq; eloquentiæ mira ubertate, ac reconditarum scientia rerum captos, te, uelut Callistratum, relicta etiamnum cum Platone suo academia, magno profectu consectari cœpisse: sicq; etiam te obseruanter audire ac celebrare, perinde ac cælo demissum aliquem arbitrum, interpretemq; Sibyllæ oraculorum. Id illis, opinor, non scholica exprimunt nugalia, sed remotior doctrina, ex intimis tuarum gentium eruta Museis. Cui tradentis accedat illa χάρις ἀττική, omni gratior cultiorq; Venere: quaq; una Athenæ magis Atticæ fiunt, ac recalescunt, quæ consenuerant, Græcię uires ὥσπερ τὴν λεβηρίδα ἐκβαλοῦσαι. Nec absit incomparabilis facilitas, qua scite sic, & asseuerate (quod dicitur) præmandis, ut ex te audita, tantumq; non digesta celeriter abeant in corpus. Inde nimirū qui te dictantem audiunt, consilescunt extra modum uniuersi, ac obstupescunt attoniti, delinimentis aurium ex flexanima, ut à bono poeta pronuntiatum scimus, & regina rerum facundia ad intima demanantibus. Quapropter æditurus iam elucubratos mihi pridem Antiquarum lectionum libellos: in quibus forsan, non ut in decursibus ludicris & simulacris præliorum uoluptarijs, distincta fuerint omnia comptaq;, uerum laboriosissime congesta non desunt & percuriose, ut ῥαθυμότερον nil, aut subsultās, quantum unius hominis opera effici ualuit, efflueret: non permisi mihi inhonoratum te pertransire, quum tot tantaq; abs te in nostrates proficiscantur. Quo itaque plurimum possumus, ἀντιπελαργοῦμεν: tuumq; nomen, quanquam ex se, proprijs quoq; monumentis celeberrimum, dum eandem nobis incudem diem noctemq; tundis, in memoriam damus, ampliora multo præstituri, si δαῖτος afforet ἀγαθῶν.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QVARTVSDECIMVS.

Mulieres in doctrinis celebres. De Corinna, item Erinna, necnon de aliis alio genere præstantibus. Pilæ inuentio. Sibyllarum nomen unde propagatum. Virginum partus. Cap. I

NEC INTRA eos uirtutum limites se continuit muliebre ingeniū, quos ante paulo memorauimus, quin naturalium quoq; scrutationi se inseruit, ac Arete eatenus itē progressa est, ut filium etiam institueret, qui inde appellatus est Aristippus cognomento μητροδίδακτος. Lastheniam quoq; Mantineam, & Axiotheam Phliasiam Platone usas præceptore, proditum est, ornatu interim uirili auditorium ingredientes: quod Dicæarchus scribit. Iam uero Damæ, quam Pythagoræ filiam memorant, ingenium & doctrinam in exponendis paternis sentētiarum inuolucris, quis non nouit? Aspasiæ item nomen, ac Diotimæ, & Thargeliæ, ut ex Luciano comperimus, sola illustrauit philosophia: quando nec imbecillis alioqui sexus ab ea eliminatus agnoscitur. Quippe Plotinum Platonicū nobilem mulieres aliquot sapientiæ studio frequentasse memorantur: Corinnæ uero an obscura esse gloria potest, quæ in Lyrico certamine Pindarum quoq; nouem Lyricorum principem exsuperasse tradatur? Eam fuisse Thebanam memorant. Sunt qui Tanagræā malint. Achelodori & Procratiæ fuisse filiam constat, ac Myrtidis discipulam. Muscam quoq; Lyricam fuisse cognominatam, non fere ambiguum est. Epigrammata item scripsisse, ac lyricos nomos. Sed & Thespiam Corinnam ueterū celebrant monumenta, & auctor Pausanias non prætermisit, quam alij Corinthiam credere malunt. Corinnæ, ut sapiētis in poetica, meminit Eustathius. Erinna Teia, uel (ut alij) Lesbia, aut Telia (Est enim prope Cnidum insula parua Telos, id est τῆλος, quod ex Eustathio est) carmine item illustris censetur. Scripsit Elacaten, hoc est ἠλακάτην, AEolica lingua & Dorica uersibus trecentis. Condidit epigrammata quoq;. Decem & nouem annorū mortuam uirginem ferunt. Carmina eius Homericam consequi maiestatem, traditum est. Sapphus contemporanea fuit, ac (ut non nullis placere animaduerto) amica. Meminit Eustathius in nauiū catalogo apud Homerum: repetit in Temporibus Eusebius. In Erinnam elegans est apud Græcos epigramma, cuius hi duo sunt postremi uersus,

Σαπφὼ δ' ἠρίννης ὅσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
ἤριννα Σαπφοῦς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

id est, quanto Erinna in lyricis Sappho præstantior, tantum Sapphus gloriam Erinna hexametris præcellit. Vtriusq; poetriæ mentio item Propertio est Elegiarū secundo,

Et sua quum antiquæ committit scripta Corinnæ,
Carminaq; Erinnes non putat æqua suis.

Fuit & Charixena Crumatum poetria, cuius commeminit uel comicus Aristophanes. Fuit & Theano apud Locros in lyricis præcellens. Celebratur item Mœro, condito in Neptunnum hymno. Apud Athenæum est Agallis Corcyræa illustris arte grammatica, quæ inuentionem pilæ ascripsit Nausicaæ, Sicyonijs alij, quidam etiam Lacedæmonijs. Telesillam quum in alijs, tum in poetica illustrem celebrat Pausanias, ut quæ apud Argos ante Veneris templum statua sit insignis. Cassandra uero Priami non doctrina quidem, sed uaticinio (ut uidetur) illustris, etiam apud hostes in Lacedæmone templo fuit insignita. Sed nec Romana uirtus ab hoc rerum decore abiungitur, quando Cornificiæ celebrantur epigrammata: soror eius hæc Cornificij narratur, qui subinde fugientes milites, galeatos lepores appellare consueuerat. Quid hic referam pertinax quarundam propositum in seruando uirginitatis thesauro, uel (quod non minus est) ulciscendo uiolatum præfloratumq;? Milesias uirgines septem legimus, Gallico

furore cuncta uastante, ne quid indecens ab hoste pateretur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor uictis Thebis atque subuersis, unius uirginis captiuæ superatus amore est, cuius expetens coniugium & uoluntarios amplexus, quod utique in illa fortuna debuerat captiua habere inter optatissima, sensit pudicis mẽtibus pluris uirginitatem esse, quàm regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam uirginem, quam hostis Macedo uiolarat, dissimulasse paulisper dolorem, & uiolatorem uirginitatis suæ mox iugulasse dormientẽ, præterque cum gaudio se quoque interemisse. Verum quod ad decus item hoc quodãmodo pertinet: apud Gymnosophistas Indorum, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, Buddam principem dogmatis eorum è latere suo uirginem generasse. Sed & sapientiæ principẽ non aliter natum Platonem opinantur, quàm de uirginis partu, Perictione matre Apollinis oppressa phantasmate. Cæterum nec imperijs abstinuisse fœminas, uetus testatur memoria. Gens fuit Indorum Pandę sola regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem, regno donatam præcipuo. Ab ea deducẽtes originem imperitarũt trecentis oppidis, peditum centum quinquaginta millibus, elephãtis quingentis. Iam & apud Meroen quoque fœminam Candacem nouimus regnasse, quod nomen mox & in reginas alias propagatũ. Quid, nónne à chronicis relatum scimus, [illegible] quinquagesimotertio. Fuit & in Thracia mulierum portus ad Leosthenẽ sinum memorabili causa ita cognominatus. Nam Phedalia Byzantis uxor Strœbum uiri sui fratrem, quum ciues abessent, urbi struentem insidias, coacta fœminarum manu, ad eum usque locum insectata fuderat. A simili uirtute denominata in AEgypto item γυναικόπολις, id est muliebris ciuitas: quod in monumẽtis Stephani ex Aristagora relatum est, qui Platone fuit haud ita iunior. Fuluiam Antonij uxorem accingi ense solitam, scribit in Augusti rebus Dion, quin militibus σύνθημα dabat, id est tesseram, interque illos sæpius est concionata. Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos solitam uaticinari, uersificatione adeo præcelluisse memorant, ut ex eius carminibus multa ad sui poematis cultum transtulisse Homerus credatur. Apud Telmessum Arrianus scribit, mulierum puerorumque uaticinia habita ueteribus præstantissima. Sed & Dardanum scribit idem ex Samo profectum Teucrorum regis filias duxisse uxores, νησὼ καὶ βάτειαν, id est Neso & Batiam. Ex priore natam illi filiam uaticinam nomine Sibyllam, ex qua in uaticinatrices omnes sit propagatum nomen, ob Theophoriæ cognationem quandam. Hypæpenas mulieres fuisse pulcherrimas, traditur. Est uero urbs Hypæpa, quæ à Tmolo descendentibus occurrit, ad Caistri campestria, nomine imposito, quia sit sub monte qui AEpos nuncupetur, sita, ac dicata Veneri. Meminit Ouidius de Arachne,

Orta domo parua, paruis habitabat Hypæpis.

Postremo, ut uela demum complicemus, scribit quodam loco Plutarchus: eandem esse uirtutem uirorum mulierumque. Leontius Gorgias putabat mulieris non formã, sed egregium nomen atque famam debere apud quamplurimos esse uulgatam. Nec sum nescius Thucydidem scribere: eam esse optimam, de cuius laude ac uituperatione quamminimus apud exteros sermo habeatur. Auctor est Aristoteles in Oeconomicis, nec uestimentorum nitorem, nec auri magnitudinem tantum habere momenti ad mulieris præconium, quantum modestia ualeat, & approbati mores: ex quo & Propertius ueteres laudans:

Non illis studium uulgo conquirere amantes,
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Frigidam suffundere, apud Plautum quid sit. Lauare, positum pro eo quod est, probra ingerere. A tergo uarij, qui dicantur. Scribere, pro lacerare. Cap. II

Plauti

PLauti ex Cistellaria uersus hi sunt: Ita nostro ordini
Palàm blandiuntur: clàm, si occasio usquam est, frigidam
Subdolè suffundunt: uiris cum suis nos solere prædicant,
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum.

Quæritur à grammaticis non incuriose, hoc namq; illorum est forum, hoc curriculum, quid sibi parte hac uelit poeta doctissimus, quum ait, Frigidam suffundūt: & nonnulli forsitan ad prouerbium referant, quod est, Hæret aqua. Verum hoc parum perspicacis fuerit, immo uerò semotius nihil potest uel dici uel excogitari, quando à poetæ genuino (ut sic dicam) sensu, per diametrum (ut aiunt) abiuncta sunt ista. Quapropter ne refellenda quidem, quando illud à fatuo in cribrum, uti est apud Galenum, succurrit pronuntiatum, οὐχ εὑρίσκειν ὅ,τι βύσειεν, ἢ μὴ βύσειεν αὐτό. Erit qui tralationem putet ab equis factam, quos ut excitemus, frigida plerunq; conspergimus: de quibus mentio est Vlpiano Digestis de ijs qui notantur infamia: ubi inter ministeria certaminibus sacris deseruientia recensentur agitatores, quiq; aquam equis spargunt. Cæterum quia de frigida, mentio est, parum forsan calet sententia hæc. Etiam si in animæ defectu frigidam item conspergi non latet. Certè non superficiaria est poetæ huius eruditio, sed intercutanea prorsus, & quæ uulgaria specie sæpissimè fallat. Frigidam suffundere, in Plauto dici quoq; accipio per parœmiam, pro describere, hoc est mordere (ut Ciceronis utar elegantia) & proscindere. Nam sic & apud Homerum ἐπιγράψας ταρσὸν ποδός. Vsurpat id pullatus ac rudis, nec sanè politus circulus noster, Lauare pileū, frequenter enuntians, pro sugillare probrosisq; uerbis incessere. Verum ne ridicula fiat anchora hæc, si plebeia cassaq; innitamur auctoritate, ut sacra sit & censeatur, aduocandi ad partes sunt ueteres auctores, quibus uelut tibicinibus robustis nostra nobis constet doctrina, ne uolsella pugnare me, non gladio, cauillentur scioli. Igitur Aristophanes Pluto, πλυνόν με ποιῶν ἐν τοσούτοις ἀνδράσιν, id est me inter tot homines proluens. Exponunt grammatici, ἤγουν ὀνειδίζεις ἢ αἰσχύνεις, hoc est probro me afficis & dedecore tot astantibus uiris. πλυνόν, Sudas interpretatur ἐφύβρισον πλῦμα. Sed amplius, Pollux Vniuocorum septimo: πλύνειν, id est lauare, pro λοιδορεῖν, id est conuitiari, exponit, & alterius nomen obtrectare. Quod uerò dicitur, id genus homines qui præsentes arrident, blandiuntur, plausibiliter efferunt laudibus: absentes autem perfidiose conuellunt & lancinant, appellari post tergum uarios, rectè admodum dicitur quoniam sit in Lexiphane apud Lucianum, ὁ τὰ νῶτα ποικίλος. quod prorsum signat, à tergo uarium. Quod de uerbo describere protulimus, approbat id Catullianum quoq;:

Ne laneum latusculum, manusq; mollicellas
Inusta turpiter tibi flagella conscribilent.

Necnon illud Plautinum:

Corpus tuum uirgis inscribam.

Tres modo inuentos ex rationis præscripto uiuentes. Hominem esse Scyllam. Quorundam efferata libido. De concubitus ratione. Fœminarum in coitu uoluptatem esse maiorem, quàm uirorum. Lesbiorū turpitudo. Lesbiazin. Herbis iuuari concubitum. Cap. III

ASclepiodorum, memoriæ proditum est, Athenis inita in Syriam peregrinatione, eo consilio plerasq; adijsse ciuitates, ut mores hominum perspiceret. Cæterum in tota periodo illa tres modo comperisse, qui modestè ac planè ex formula uiuerent, Ilapium apud Antiochiam philosophum. Laodiceæ uerò Maren, omnium eius ætatis iustissimum. Item philosophum Domninū. Scio, incredibilis uideretur historia, nisi Heracliti lachrymæ succurrerent, qui in publicum prodiens ubertim flebat, quum uideret circa se tot millia malè uiuentium, immo uerò malè pereuntium. Ita profecto est, quotus quisq; reperitur, quē titillatio corporis non irretitum ducat? quem uoluptas, ut de alijs nunc censura non peragatur, adobrutum præfocatumq; non comprimat, quamuis eam esse pecoris bonum, à grauissimis traditum auctoribus sit? Ita inquam est, homo Scylla est, de qua uates celeberrimus ita cecinit,

Prima hominis facies & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: postrema immani corpore pristis,
Delphinum caudas utero commissa luporum.

Prima hominis pars rationalis anima, huic committitur inutilis caro & fluida & recептandis tantum cibis habilis, ut ait Posidonius. Virtus illa diuina in lubricum desinit, & superioribus partibus uenerandis atque cælestibus animal iners & marcidum attexitur: quodque horribilius est, captiuam ducit rationem. Plurimis corpus uoluptati est, anima oneri: quanquam illud natura, ut quandam uestem ac uelamentum circundedisset animo. Ex hac uoluptuaria officina mirum est, quanta se promāt fœditatum agmina, quæ libidinum turpitudo. Nam, ut Antoninum Caracallam cognomento prætercam, efferati adeò pruritus, ut nouercam Iuliam ducere uxorem sit impulsus. Quàm uerò etiam dictu absurdum, in quo tamen fuisse laudatum Diogenem, scribit Plutarchus? Quem publicitus solitum refert pudenda perfricare, quum diceret etiamnum, Vtinam pariter uentris latratus possem atterere. Sed quid leuia consectamur? Hostius obscœnitatis princeps usque in scenam productæ, quod ex Seneca est, diues auarus, libidinis præferuidæ, Augusti temporibus tam uirorum, quàm fœminarum auidus. Fecit quoque eius notæ specula, quæ imagines longe maiores redderent, ut digitus brachij mensuram & longitudine & crassitudine excederet. Ea ita disponebantur, ut quum uirum ipse pateretur, omnes admissarij sui motus in speculo uideret, ac deinde falsa membri ipsius magnitudine, tanquam uera gauderet. Quin & in balneis draucorum habebat delectum, & apta mensura legebatur emasculator. In omnibus, inquit Plutarchus, magnum diuinumque illud Empedoclis sum arbitratus, τὸ νηστεῦσαι κακότητος, id est à malignitate uitioque esse ieiunum. Laudabam quoque ut non ingrata, nec ἀφιλόσοφα, id est à philosophia ieiuncta illorum uota, qui comprecarentur integrum purumque à uino & Venere annum transigere, ut sic temperantia continentiaque deum uenerarentur. At caui murini, lastauri inexplebiles proculcata ratione ac corporis mancipata proluuio, nil in uotis grauius habent aut frequentius, quàm ut se libidinum Venereis fœditatibus adobruant, quorum efferata rabies (ut ille ait) ne capiti quidem parcit. Cæterum in hos plura fortassis alias, interim ex ueteribus memorijs, & Aristotele in primis proruamus aliquid, quod amplius ad procinctum tendentibus arrideat. Quippe agitatam scimus nō inutilem omnino ambiguitatem, quid nam sit causæ, quòd bibendi edendique, aut id genus alia faciendi cupiditatem minus diffitemur, concumbendi uerò desideria penitus occultamus: siquidem perpensione dignum in primis est. Sed enim profectò scimus, rerum quidem plurimarum cupiditates esse necessarias, & nonnullas (ni expleantur) interimere, ἡ δὲ τῶν ἀφροδισίων ἐκ περιουσίας ἐστί. Id significat, rei Veneriæ libidinem superfluere, ac esse abundantiæ indicem. Nec me fallit præter Celsum Aeginetam Paulum Medicinæ primo, concubitus pleraque recensuisse emolumenta, ut qui saturitatem inaniat primum, corpus alleuet, præstetque uirilius, animi laxet rationem præpeditam, iram molliat intemperantem: proptereaque melancholicos, si quid aliud, iuuare insigniter, atque alio furentes modo ad prudentiam reuocare, ac denique pituitosis prodesse ægritudinibus. Cornelius Celsus, concubitus (inquit) rarus etiam corpus excitat, frequens soluit. Paulus sic, Coitus intemperans corpus reddit ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον. Sed cur nam suauis adeo res est concubitus? Et necessitate ne impelluntur ad concumbendum animantes, an rei cuiuspiam gratia genus hoc libidinis datum est? Suauissimè utique cōcumbimus, ut interim Alberti rationes prætereamus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, ut aliqui uolunt: aut quia, quamuis non toto ex corpore, tamen per eam partem se promit, in quam meatus omnes, uenæque omnes applicentur, & coeant in uas seminarium inuolutum. Quum igitur uoluptas similis in libidine atque in prurigine sit, efficitur pariter, ut corpus gestiat uniuersum. Prurigo autem, uel (ut Græcè dicam κνησμὸς ἡδύς ἐστιν ὑγροῦ ἔξοδος πνευματώδους, ἐγκατακεκλεισμένου παρὰ φύσιν. id est, prurigo, inquam, iucunda est secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam. Genituram uerò esse item secessionem eiusmodi ad rem naturalem, constat. Suauis autem tum ex necessitate, tum rei cuiuspiam gratia cōcubitus est. Ex necessitate, inquam, quod uia omnis pertinens ad rem naturalem suauis est, si modo à

dò à sensu percipi queat. Rei uerò cuiuspiam gratia est, ut ortus sit animantium perpe-
tuus. Facit enim uoluptas, ut animantes ad coitum ardentius excitentur. Oblectatio e-
nim propria, operationes corroborat, & diuturniores ac meliores facit: ut quarto Ethi-
corum Aristoteles scribit, & Auicenna uigesima tertij, Voluptas, inquit, prouocat ad
spermatis emissionem festinam. Quendam certè legimus libidine concitatũ uehemen
tius, illatum mutoni uulnus, ne minimum quidem sensisse. Sed quia in Auicennam in-
cidimus, repeto nunc memoria quod nono De animalibus idem prodit, Extensiuè du-
plicari in fœmina concubitus uoluptatem, quia præter seminis motum, & orificij uul-
uæ, ut tralatis utamur uerbis, in sugendo nascitur quoq; oblectatio, uulua ipsa diuersi-
modè mota: quod & Galenus significat libro quarto De accidenti & morbo. In uulua
uirtus appetendi fortis est, natura siquidem præpotens est in eijciendo & admittendo
semine, nimio utiq; desiderio & delectatione. Est & parte ista gentium differentia non
nulla. Auctores Græci sunt, Lesbios fuisse ueteribus infames, ut malos prorsum, quan-
do ab ijs & corriuatum est λεσβιάζειν uerbum, quod signet oris inquinationem fœdã,
uti Aelius scribit Dionysius, & meminit octaua Iliados rhapsodia Eustathius. Esse
herbas quasdam Theophrastus scribit, & repetit Athenæus, quæ uel ad septuagesimũ
coitum uim præstent. sed ita, ut demum secernatur sanguis. & Philarchus ab Indorum
rege missa Seleuco scribit, quæ mirè coitum prouocarent, uel etiam sedarent. Sed hi ue
lut epistomio, ut Vitruuij & Senecæ more loquamur, obiecto repentè, stili decurren-
tis impetum retrusere, nominibus rerum parcentes: quod ipsum tamen, ut sunt mores,
lucro accessit. Cæterum de hoc item mox paulo.

Cur uiri hyeme, mulieres æstate Veneris sint auidiores. Item de concubitu plu
ra, & uocabulis ad eum spectantibus: necnon de Horatio. Cucumeris ad coi-
tum uis. Hygri qui intelligantur. Misetia. Specloma. Meretrices publicitus
quis instituerit primus. Pandemus cur dicatur Venus. Pandemij mendici. Pan
demi morbi. Epidemi. Pestilentiæ species & causæ. Hetæræ meretrices cur. He
tæridia quæ dicantur. Halteres qua componerentur figura. De aue erodio, &
Alba insula. Meretricia professio apud ædiles. Vistiliæ historia, & Dionysii pri
us. Tranquilli locus ex Tiberio restituitur. Hetæriæ Christianorum quid. Ca-
put IIII

VIros Plinius scribit, auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, ab Hesio-
do proditum. Carmen Hesiodicum ad hoc pertinẽs, id esse arbitror, quod
in Ergis, parte, quæ ad finem uergit, ad hunc modum legitur:
Θέρεος καματώδεος ὥρῃ
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες
Εἰσίν, ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γούνατα σείριος ἄζει.
Digna uerò scitu, quæ Ioannes grammaticus in eius loci enarrationem adnotãda cen-
suit: Mulieres, inquit, æstate omnino traduntur lasciuiores, ac in Venerem prorsum lu-
bentiores, quòd quum sint perhumecta natura & frigidiore multo quàm uiri, solis ui
& æstus rapiditate ad temperiem rediguntur, eliquato digestoq; quod ex humectatio-
ne superfluebat. Quo fit, ut concubitus sint appetentiores, & ad id opus etiam tempe-
ratiores, uiris longè imbecillioribus, quippe quibus innata siccitas anni tempore pluri
mum augescat. At hyeme contraria omnia fiunt, nam humectatione ad temperiem re-
uocantur, mulieribus in affectionẽ diuersam abeuntibus. Quæ omnia etiam Magnus
comprobasse Albertus uidetur. Ver autem utrisq; Venereorum æquilibrium præstat:
hoc est, ut Græci dicunt, ἰσομοιρίαν. Cæterum ita isomœriam omnino intelligendam,
ut sciamus, δεκαπλασίως, id est in decuplum amplius affectari à fœmina concubitum,
quàm à maribus, præsertim si utero gestet: tunc enim cõceptum semen neruos mouet,
& inde confricationis ardor innascitur. Quin obuersis Austro genitalibus mirè affi-
ciuntur libidine. Cornelij Celsi ex primo De medicina super tota re placita hæc sunt:
Concubitus, inquit, neq; nimis concupiscendus, neq; nimis pertimescendus est: rarus
corpus excitat, frequens soluit: quum autem frequens fuerit, non numero, sed natura,
ratione ætatis corporisq;: scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque lan-
guor neq; dolor sequitur. Idem interdiu peior est, noctu tutior: ita tamen, si neq; illum

cibus,neq; hunc cum uigilia labor statim sequitur. Item alibi, Tolerabilior per autumnum concubitus,æstate in totum, si fieri potest, abstinendum. Cliniam uerò Pythagoricum dicere solitum accepimus,Tum adeundam mulierem concubitus causa,ubi nocumentis exponere te destinaris. Zopyrus medicus apud Plutarchum in Symposiacis Thaletis festiua utendum elusione tradit,quem quum importunius ad nuptias infestaret mater,ita elusisse fertur, οὔπω καιρὸς,ὦ μῆτερ, Necdum opportunum est, ó mater. Compari modo & ad Venerea,inquit,affici debemus, ut decubituri succinamus, necdum accommodum est. Itidem & à somno excitati, οὐκέτι καιρός, iam effugit occasio. At respondens Soclarus,athletica esse huiusmodi putat, & cottabisin olere, ac creophagiam. Sophocles uerò senescens maximè lætabatur, quòd eiusmodi euasisset uoluptatis allectationes, ὥσπερ ἄγριον καὶ λυττῶντα δεσπότην, idest ut ferum ac prærabidum dominum. Horatium poetam alioqui nobilissimum libidine adeo præferuida fuisse ferunt,ut cubiculo etiãnum uteretur speculato,quo se coeuntem intueretur. Prouerbium Græcanicũ recenset libro tertio Athenæus,proposito congruens, σικυὸν τρώγουσα γύναι τὴν χλαῖναν ὕφαινε, Cucumere uescens mulier,lænam texe. Id ideo dici uidetur,quia ex Aristotelis doctrina,textrices parte plurima Veneriæ sunt,ac impudicę. Cucumeres uerò coitus prolubia conciunt,uti rentur nonnulli: unde σικυὸν appellatum tradunt, παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ κινεῖν. Porrò ut à grammaticis aliquid interim mutuemur,lasciuos Græci ὑγροὺς uocant,id est humidos: quoniam,inquiunt, ex humecta natura consurgat coeundi auiditas: unde & poetis occasionem datam, Venerem cõfingendi ex mari conceptam,ut Hesiodi Theogonię interpres scribit: unde & Ausonius,

Orta salo,suscepta solo,patre ædita Cælo,
Aeneadum genitrix hic habito alma Venus.

Scitu tamen dignum est,ad laudem quandoq; spectare uerbum id,ac pro facilitate quadam seu comitate accipi. Nam in Cimone & Lucullo Plutarchus scribit, persimilem fuisse in excipiendis hominibus ὑγρότητα καὶ δαψίλειαν. Misetiam ijdem, id est μισητίαν, in Venereis intemperiem dicunt. Cui toto anni tempore quodammodo sufficere homo potest, ex constitutionis caliditate & alimentaria copia: uti physicis placet. Specloma,inquit Aristophanis interpres, sonus est quē concubitus facit: nam & σπεκλοῦν, coire dicunt, παρὰ τὸ πλέκεσθαι, id est à complexu. Sunt qui ad Venerea procliuem, etiam læspodiam uocent: quanquam & eodem nomine fuit Atheniensium dux, cuius meminit Thucydides quoq;. Qui, quod uitiatis esset cruribus, ueste utebatur talari: quod fuisse Barbarorum proprium, scribunt Græci. Quoniam uero paulo antè ὑγροὺς pro lasciuis dici adnotauimus, succurrit ad id amplius cõprobandum, epigramma apud Delphos positum:

ὑγρᾶς καὶ τρυφερᾶς βασιλεὺς Ἆγις μ' ἀνέθηκεν.

id est, lasciuæ ac delicatæ Agis rex me dedicauit. Quippe Agidis uxorem Timæam uitiasse Alcibiades ferebatur. Sed & σώματος ὑγρότητα nuncupant Græci, quam lubricitatem rectè interpretari queas. In hac porrò libidinis pragmatia ingerendum studiosis illud quoq;: Solonem primum,ut scribit Philemon, emptas iuuentuti meretriculas comparasse, ut effuso illic egestoq; libidinis impetu, quid turpius cogitare desisterent. Quin Veneris,quam Pandemum uocant, primus item (Nicandro auctore) sustruxisse templum memoratur, ex prostitutarum capturis: unde liquere cognomẽti rationem arbitror. Nec me fallit tamen, esse qui Pandemi Veneris in ueteri foro sacellum putent constitutum, appellatione deflexa, quòd illuc populus conflueret uniuersus. Fuit & Pandemus meretriculæ nomen. Pandemios Homerus mẽdicos dicit, Porphyrio interprete, qui tota uagantur urbe, non una contenti domo. Vraniæ Veneris & Pandemi, in Symposio meminit Xenophon: seorsum utriq; templa prodens, & altaria excitari solita: quin & Pandemi, id est uulgariæ sacrificia ῥᾳδιουργότερα fuisse, Vraniæ uero ἁγνότερα. Mox illam scribit corporis amorem excitare: animæ uero hanc, simul & amicitiæ, simul & honestorum operum. Scortilla uero nundinati pudoris Hetæras uniuersim amicitiæ nomine Græci nuncuparunt: uel quia sit id Veneris cognomen apud Atheniẽses, ut quæ amicos amicasq; socialiter cõgreget in unum. At quum in Magnesia celebrari Hetæridia legimus solita, non ad meretrices referendum, sed q

princeps

princeps omniū, coeuntibus Argonautis, Iason Ioui Hetæridio sacra obiuit. Cæterum
immolat Hetæridia Macedonum rex quoq;. Hetærias Christianorum intelligunt ue-
teres etiam coitionem, quæ fit antelucanis temporibus ad concinendum deo. Halteres
uerò, id est ἁλτῆρες, de quibus Martialis, Halteres agili rotat lacerto: & meminit Ari-
stoteles in Quæstionibus encyclicis: aliud omnino sunt. Figura erat, circuli dimidium
oblongioris, nec rotundationis absolutæ: ita prorsum afformabātur, ut manuum inse-
ri posset digiti, uelut per scuti ochana. Legimus & in Philostrati Heroicis, pācratiasten
Cilica fuisse, halterem nuncupatum. In libro De communi animalium gressu Aristote-
les ait, quinquertiones halteribus utraq; manu comprehensis, maiorem & concitatio-
rem saltum ædere. Sunt qui halteres Latinè brachialia enuntient. Quod ad pandemum
attinet, de quo diximus, sciendum (auctore Paulo) morbos dici pandemos, id est παν-
δήμους, qui in plures simul grassantur: qui ut communes sunt, ita ex causa item proue-
niunt publica, ciborum aut potus prauitate: item id genus alijs. Ammianus uerò Mar-
cellinus, si in re medica credendum historico est, primam eius speciem dici pandemum
arbitratur, quæ efficiat in locis agētes aridioribus, crebris interpellari caloribus: secun-
dam autem epidemum, quæ tempore ingruens aciem hebetet luminū, & humores cō-
citet periculosos: tertia, inquit, lœmodes uocatur, quæ item temporaria est, sed uolucri
celeritate letabilis. Pestilentiæ uerò causas sunt qui in frigoris aut caloris nimietatem,
uel humoris aut siccitatis reijciant. Alij in aerem uel aquam cadaueribus uitiatā com-
putrescentibus. Sunt qui terrarū alitu densiore grassantem aera emittendis corporum
spiraminibus obsistentem perniciosum fieri opinentur. Quo argumento bruta præter
homines iugiter prona, Homero auctore, primo quoq; tempore intereunt. Illud uerò
ab instituto non dissitum omnino est: erodium esse auem, quæ in coitu sanguinem ex-
sudet: qua ex causa argumentantur impositum nomen, ὅτι ἔαρ ἱδροῖ: nam ear quan-
doq; sanguinē dici. Ciconiam putat Sudas, aut ciconiæ similem: dictamq;, quòd in pa-
ludibus uersetur, quasi elodion. Fulicam transfert Augustinus. Et Lycophronis inter-
pres larum esse arbitratur. Ambrosius etiam sturnum: quem tamen Græci, non erodiū,
sed psara dicunt. Seruius erodios intelligit aues Diomedeas. Pausaniæ, genus unum e-
rodiorum, & quidem maximum ac pulcherrimū, uocatur ocnos. Ardeolam, erodium
putat Theodorus, sicuti λευκερῳδιὸν albam ardeolam. Nec ignoro, Claudium philo-
sophum aduersus grammaticos aciem dirigere. Meminit auis Iliados rhapsodia deci-
ma Homerus. Eam uerò insidias struentibus peraccommodam, scribit Hermon omi-
ne prospero. Dignum scitu: ab auitio id genus credi Albam insulam in Ponto nuncu-
patam, quod inibi uisatur plurimum, ac proinde Pindaro μεταληπτικῶς dici Phaen-
nam: quippe φαεινόν, signare τὸ λευκόν. In eam uerò tralatum Achillis corpus ab
Thetide, proditur, ac esse inibi herois gymnasia, & cursus celebrari. Porrò insulam ean-
dem Achillis nuncupant Dromon: quoniam illuc usq; Iphigeniam ab Diana raptam,
ne immolaretur, sit amanter insequutus. Nec me fallit, aliud sequi Melam Pomponiū
libro secundo, sed & Plinium libro quarto, ab insula Achillis disparare Achillis dro-
mon, de eius uiri exercitatione sic appellatum. Erodion inter amphibia recēset Theon.
quo nomine tumultuosius è mari in siccum deuolantem, hyemis esse præsagium, ceci-
nit Aratus. Verum in tam multis quæ de Venerijs commentamur, non prætereamus
exemplum castigatæ libidinis. Quippe iunior Dionysius, quum se in Locrensium ur-
bem contulisset, per summam licentiam ciuium uirgines puellas accersitas, uel ad satie
tatem constuprabat: mox uerò ultoris ui numinis, quum foret excussus principatu Dio
nis opera, tunc enimuero ira inflammati Locrenses, uxorem Dionysii & filias prosti-
tuere arreptas primum, innumeris quidem affectas ludibrijs, ab ijs præcipuè, quorum
uirgines polluisset pater. Postea uerò quā pro arbitrio illusere miseris, inde acubus sub-
ungues crudeliter impactis, peremere. Nec ijs satis sibi factum arbitrati, ossa quidem
carnibus denudata in mortarijs attriuere: carnes uerò omnibus proposuere deglutien
das, diris in eos imprecationibus qui supersedissent, reliquijs deniq; in mare disiectis.
Sed nec id incuriosius prætereundum: Romæ stationem imperij tenente Tiberio, gra
uiore senatus decreto fœminarum coercitam libidinem, cautumq; ne quæstum corpo-
re fecisse uellet, cui auus aut pater aut maritus eques Romanus fuisset. Quippe Visti-

lia prætorijs ornata maioribus stupri licentiã apud ædiles inuulgarat, more ueteribus recepto, quibus pœnarum satis in propudiosas irrogari est uisum ex ipsa flagitij professione. In hac mentione non prætereamus Tranquilli locum in Tiberio: Cubicula, inquit, libris elephantidis instruxit, ne cui in opera ædenda exemplar impetratæ scænę deesset. In syncerioribus autem codicibus legitur, non impetratæ scenæ, sed imperatæ schemæ: aut rectius, imperato schemate. Nam & Heliogabalum scribit Lampridius, ua sa habuisse centenaria schematibus libidinosissimis inquinata.

Cur claudi salaciores. De eorundem uirtutibus. Item de Androclide, Coclite, Alexandro. Gellij locus excutitur. Interim Macrobij patria, & Vitruuij, necnon Celsi. Cap. V

QVæsitum à naturalium ambiguitatum studiosis multum diuq́;, quid nam sit quod obseruatum ferè est, Claudos esse salacissimos, adq́; usus Venerios implendos præpotentes. Quod & Amazonum reginam Antianiram respondisse ferunt, ἄριστα χωλὸς οἰφεῖ, optime claudus init: quod retulit Theocriti interpres. Nam mares natos mutilare consueuerant Amazones, illisq́; ad coitum abuti. Quum uerò ad congressum eas hortarentur Scythæ, respondit regina quod prætexuimus. Sic autem peritissimos ratiocinari animaduerto, quilibet ex hominibus densiore pilo, ut etiam aues ad Venereum usum promptior est, caloris humorisq́; copia: utrunq; enim ad concubitum pernecessarium est: etenim calidum secernit, humidum uerò secernitur. Eadem uerò ratione claudi salaciores sunt. In eis quippe alimenti parum ad inferiora διὰ τὴν ἀπήρειαν τῶν σκελῶν, hoc est, ex uitio crurum delabitur: ad superiora uerò profertur plurimum, & in semen concernitur. Theocriti scholiographus inde natum in claudos dicterium putat, quòd domi tota die desidentes perpetuò ferè Venereis intenti agant. Cæterum ne putet quis in lasciuiam modò abire clauditatem, & nil prorsum uirtutis id genus hominibus fieri reliquum, Androclidam Laconem legimus, debilem crure, ac inutilem, quum bellatoribus se immiscuisset, ac præstò ibidem fuisset qui prohibere niteretur, quòd parum robustus uideretur, intulisse grauiter ac animose, in aciem astitui oportere, qui de prælio cogitet, non de fuga. At mater claudum filium mittens in prælium, τέκνον, εἶπε, κατὰ βῆμα ἀρετῆς μέμνησο. Fili, inquit, per singulos gradus memento uirtutis. Et Romanus Cocles, quum ei cruris uitium obiectaretur, Per singulos, inquit, gradus admoneor triumphi mei. Digna uox liberatore principis terrarum populi. Quippe pertinax occupatio pontis aduersus Hetruscam uim grauius assultantem, eam illi contraxerat calamitatem, cui tamen non defuit obtrectator. Idem ferè in patrem Philippum Alexander Magnus pronuntiasse memoratur, ut Sp. Caruilij matrem taceam, ut est apud Ciceronẽ libro secundo De oratore. Nã quum in Triballis coxa is esset debilior factus lanceæ percussu, ac eiusmodi angeretur incommodo, Confide (inquit) pater, ac prodi in apertum, ἵνα τῆς ἀρετῆς κατὰ βῆμα μνημονεύῃς. quod est, ut per gradus singulos in uirtutis memoriam redigaris. Hæc uerò in libro De Alexandri fortuna, plurimum laudibus efferens Plutarchus, philosophicæ mentis germina esse contendit, & quodam numinis afflatu ad honesta properantis, & supra corporis deminutiones surrectæ. Quo, inquit, pacto ipsum mox arbitramur proprijs exultasse uulneribus singillatim, dum uictarum gentium reminisceretur, & captarum urbium, & in deditionem acceptorum regum, quum cicatrices haudquaquam occultaret, sed ut uirtutis insculptas circumferret imagines? Obiter uerò expende quæso lector candide, ex pauculis his, de Plutarcho trãspositis, quàm rectè T. Castritius apud Gellium Atticarum noctium libro secundo, Salustium incessuerit, qui Sertorium scribit, corporis dehonestamento lætari maximè solitum, quòd inde gloriæ quæstus atq́; compendium profluxisset clarissimum. Nam quod historicum nobilissimum à Demosthenis æmulatione excidisse uideri uult, insulsissimum est, ac hominis Atticissationẽ nimio plus ostentantis. Cur enim non ex propria dicamus sententia Salustium potius ea duxisse conscribenda, quàm Demosthenis imitatione? An sumus sub rege, nec sibi se quis uendicat? An ad Græcorum præscripta & dicimus & facimus? Quam uanitatem in pluribus sequitur & Macrobius, quem sibi ciuem nunc uendicat Veronenses, uti Vitruuium quoq; ac Celsum & Plinium: dum Virgilianam uellicando claritatem, Græcos

Græcos tanquam in sinu Mineruæ ac Mercurij & natos & educatos, miris effert præ-
conijs. Ego uero, si modò libera coniectatio est, nec cogitasse quidem historicum super
eo Demosthenis loco contenderim, quum ea proderet: non quia Græcè nesciret, qui
fuit doctissimus, ut in illa ingeniorum fertilitate ac felicissimo temporũ statu: sed quia
proprij ingenij uiribus ferebatur, & eminentissima qua pollebat eloquẽtia. præsertim
quum & ipsa dictet ratio, ut corpore deminuto non ferè quisquam simpliciter lætetur,
uerum exultet mirificè uirtutis imagine expressius insculpta. Quotus enim quisque uel
gregarius miles non gestit passim suas uisentibus ostentare cicatrices, ut inde strenuus
comprobetur, & fortis in primis bellator. Adde, quòd de Sertorio ipsum id memorat
Plutarchus quoque in Parallelis: nam ubi calamitatem explicuit, ἐπὶ τούτῳ δὲ inquit, καὶ
καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. Illud superpondium fuerit: Alexandrum quandoque inter-
rogatum, ubi reconditos thesauros seruaret, Apud amicos, beneuole respondisse.

Apollonij castitas. Theodori placita absurdissima, & cur deus sit dictus.
De uoluptate gustus & tactus. Chimæræ allegoria. Sciatrophiæ qui. Cur
Venereorũ affectio adeo censeatur pudenda. Poliæ. Epipolæ. Peolæ qui
sint. Pola ciuitas unde. Propolæ. Cur fictum, passeribus subuectari Vene-
rem. Epicataphori. Veneris simulacrũ triplex Thebis, Vraniæ, Pandemi,
Apostrophiæ. Diritæ. Dirij. Pyrgitæ. Pyrgion. Struthos, & passeres pro a-
uibus dici. Passerem cur cilegam dicamus uulgo. Spermologi qui. Schœ
nis Venus cur. Schœnotroges. Schœniculæ. Venus Paphia, & Amathu-
sia. Salambo.

Caput VI

APollonium Tyaneum, quem unicè mirantur plerique, ac (quod dictu quoque
absurdissimum est) comparem CHRISTO, siue mores contempleris, siue
miracula, facere non compauescunt, laudibus efferunt celeberrimi auctores:
qui iuuenilibus quoque annis incentiua Venereorum & titillationes subin-
de lancinantes uellicantesque ita represserit contuderitque, ut præsignis in eo castitas no-
scitaretur, à qua nunquam ab eo reclinatum delictumque sit. At Theodorus, quem ideo
nuncupatum esse deum memorant, quòd quum illum Stilpo percunctatus esset, Pu-
tas'ne Theodore, te id esse quod diceris? Atque is adnuisset: Deus ergo, inquit, es? Id
quum gratè quoque accepisset, subridens Stilpo: O fatue, ratione compari & cornicem
te esse fateberis. Hic inquam Theodorus, furto (inquit) & adulterio, sacrilegio quoque,
quum tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est.
Sed, si auferatur uulgaris ex hisce opinio, quæ stultorũ imperitorumque plebeculæ con-
flata est: sapientem publicè absque ullo deprehensionis rubore scortis congressurũ. Hæc
sunt nobilia philosophi huius placita. Quibus quid inhonestius? quid spurcius ualeas
excogitare? Hæc si audire animum induxerimus, iam non homines, sed chimeræ om-
nes ambulabimus. Siquidem libidinosus iuuenis, quacunque se intenderit, tanquam leo
furens non parcit matri, non parcit sororibus, & tanquam capra humorem quendam
fœtidum exsudat, & à facto & à conscientia sceleris, tanquam à draconis cauda con-
uerberatur. Nec immeritò ueteres illi sanctissimi uiri, scires non iurasse in Epicuri uer-
ba aut Aristippi, uoluptatem omnem quę ex sensibus, quos ueluti satellites à natura da
tos animæ, traditum est, quæ immodicè capiatur, turpem atque improbam existimarũt.
Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, eam uero rerum omnium fœdissimam cen
suerunt. Eosque qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderunt, grauissimi uitij
uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, id est libidinosos & intemperantes, uel ἀκρατεῖς,
id est incõtinentes: sed & sciatrophias, uelut in umbra delicatius connutritos: nam &
umbratilis uita, mollisque sciatrophia rectè dicitur. Insuper uoluptates istæ duæ gustus
atque tactus, hoc est libidines in cibos atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus
cum bestijs communes, immoque in pecudum ferorumque animalium numero habetur,
quisquis est hisce ferinis uoluptatibus peruinctus. Nam reliquæ humanæ naturæ cre-
duntur propriæ. Quod Aristoteles doctissimè sensit, & est à Gellio eleganter repetitũ.
Sed & Augustinus, Quod (inquit) irę opera aliarumque affectionum, in quibusque dictis
& factis non sic abscondit uerecundia, ut opera libidinis, quæ fiunt genitalibus mem-
bris, quid causæ est? nisi quia in cæteris membra corporis non ipsæ affectiones, sed

 quum

quum eis consenserit uoluntas, emouet, quæ in usu eorum omnino dominatur. Nam quisquis uerbum emittit iratus, uel etiam quenquã percutit, non posset hoc facere nisi lingua & manus, iubente quodammodo uoluntate, mouerentur: quæ membra etiam quum ira nulla est, mouentur nihilominus eadem uoluntate. At genitales corporis partes ita libido suo iuri quodammodo mancipauit, ut moueri non ualeant, si ipsa defuerit, & nisi ipsa uel ultrò uel excitata surrexerit. Hoc est, quod pudet. Hoc est, quod intuentium oculos erubescendo deuitat: magisq́ fert homo spectantium multitudinem quando iniustè irascitur homini, quàm uel unius aspectum quando iustè miscetur uxori. Postremò, qui ex intemperanti Veneris usu pereunt, dicuntur peolæ, media producta: quia peos signet pudendum, siue ueretrum: ut apud Aristophanem in Nebulis, οὐδὲν γε πλὴν ἢ τὸ πέος ἐν τῇ δεξιᾷ.

Polia uero Iureconsultis esse uidetur equinum armentum. Nam quod Græce ἱπποφορβίον, id est hippophorbium, dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres. Polæ autem Colchorum lingua exulem significant, quod prodit Callimachus. Quoniam uero in Istria substiterint Colchi, qui Medeam persequebantur, inde datum Polæ ciuitati nomen. At propolæ hominum genus est auidissimum, uænalia per fraudem coemunt prius, mox ut pluris distrahant. Propolas scitè circumforaneos appellauit in Commodo Antonino Lampridius. Epipolæ autem præruptus est locus Syracusas contingens, meminit historia sexta Thucydides, & Stephanus non omisit, nec T. Liuius libro quinto Punici belli secundi. Plutarchus quoque in Nicia, φθάσας δὲ τὰς ἐπιπολὰς κατασχών, id est tanta delatus celeritate, ut Epipolas præoccuparit. Id non percipiens interpres sic omnino reddidit, Vt quum epistolas de discessu suo perscriptas deprehendisset, famam ipsam aduentu suo superarit. Ac rursum idem Plutarchus: noctu Demosthenes Epipolas adortus est. Interpres autem eo nomine proximas hostium accipit stationes. Peripolia, Straboni sunt circumiecta ciuitati alicui oppida. Extat & moribus, ut à diuerticulo propositum repetamus, congruum Plutarchi illius doctissimi apophthegma, non ita ab instituto dissitum: Quemadmodũ, inquit, illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstant, infœcundum ut plurimũ, & sine fructu est: sic & loquendi intemperantia orationem inanem atq; stolidam reddidit. Nec absonum est distichon id, haud omnino inuenustum, quisquis fuerit auctor:

Balnea, uina, Venus corrumpunt corpora nostra:
  Sed uitam faciunt balnea, uina, Venus.

Illa uelut auctaria adiecero, quia sit passer ὀχευτικὸν ζῶον, id est libidinis animal efferatæ, quosdam ex Græcis adnotasse, passeribus uescentes epicataphoros, id est procliuiores in Venerem fieri. Ex historia utiq; passeribus subuehi deam, cecinit etiam Sappho. Passeres demum Elei, diritas uocant, id est δειρίτας. Δειριᾶν apud Spartanos conuitiari signat: nam & δειρεῖοι dicuntur conuitiatores: sed δειρός, tumulus est & accliuis locus. Apud Aeginetam Paulum Medicinæ primo, inter passeres inuenio πυργίτας. Sunt qui Pyrgitas dici Cretenses interpretentur: nam πυργῆτις, herbæ traditur species. In triremibus pars quædam & pyrgion nuncupatur. Vtiq; in Græcis auctoribus στρουθὸς finitur quandoq; καταφερὴς καὶ λάγνος. In quo animaduersione dignum, ubi De historia plantarum quarto Theophrastus στρουθῶν πτερὰ dixit, ac Theodorus struthorum alas reddidit, auium transferre maluit Plinius: tanquam struthos Græcis quandoq; de auitio dicatur, sicuti Latinè passer: unde Cicero, omnibus passeribus insitam ait à natura uoluptatem. Passerculum pullatum uulgus cilegam dicit modo, uti coniecto, quasi spicilegam, siue frugilegam: quod genus spermologon nuncupant Græci. Cæterum in hac spurcarum mẽtione libidinum, scitu (ni fallor) dignissimum est: apud Thebanos Veneris simulacra fuisse uetustate miranda, ut quæ ab Harmonia credantur dicata, cognominibus etiamnum additis. Quæ ut huic potissimũ impingantur parti, ordo rerum exigere in primis uidetur. Vnam ergo Venerem Vraniæ honestauit insigni, amoris ratione puri synceriq́ & à corporeis prorsum disparati. Pandemum uero dixit aliam, de qua paulo antè, id est πάνδημον, ἐπὶ ταῖς μίξεσι, hoc est, ob communem generationi destinatum congressum. Tertiam deniq; ἀποστροφίαν uoluit cognominari, uelut planè præpotentem apprecaretur deam, ἐπιθυμίας τε ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων

ἀνοσίων τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀποστρέφειν. id est, ab impijs operibus iniustisq́; desiderijs humanum auerteret genus. Schœnida in Lycophronis carminibus dici Venerem augurantur nonnulli etiam ex nostris: quoniam scillam Græci, schœnon item dicant, cuius esu insigniter accendatur libido: quo sanè argumento & schœnotroges nuncupationẽ sortiti uideantur: sed & schœnicolæ meretrices, in Plauti Pœnulo: tametsi alia ad hoc proferri multis, non latet. Veneri Paphiæ uetustissimum apud Cyprios templum Aerias posuit. Pòst filius eiusdem Amathus Veneri Amathusiæ. Salambonem, Babylonij Venerem dicunt. Salambonem omni planctu Syriaci cultus & iactatione exhibuit Heliogabalus, inquit Lampridius.

Corium pro corio, quid sit. Item ludere de alieno corio, unde ortum ducat: necnon, satisfacere de corio. Cæstij historia. Plauti locus explicat. Coriago quid: decoriata amygdala. Scytaria. scutale in funda, quid apud Liuiũ. VII

Corium pro corio, prouerbium est, quod ex sacra pagina excerpendum duximus, ex libro Iob. In cuius capite secundo ad uerbum ita legimus. Cui respondens Satanas, Pellem (ait) pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Parœmia est, quum rei charissimæ parcentes, quod uilius est, fortunæ subijcimus. Nam eum locum ita explicat Nicolaus Theologus: Pellem pro pelle, id est uitam alterius corpoream, ut suam ipsius tueatur, facile contemnet. Et alter interpres: Sæpe, inquit, dum ictus contra oculum uenit, manum opponimus, ut ea potius pereat, quàm pretiosissimum membrum lædatur. Commeminit eius loci Hieronymus quoq́; ad Iulianum: ac uelut exponens, Qui (inquit) pro corio suo coria obtulerit filiorum, deposuerit marsupium, ut fruatur corporis sanitate. Ex hoc uero loquẽdi more profluxisse arbitror adagium alterum, Ludis de alieno corio. Vtitur eo in Græcanica, seu Milesia fabula Madaurensis Apuleius: etiam si non ignoro, aliorsum trahi dicti eius rationem à doctissimis hominibus: ut eos taceam, qui disciplinæ grammaticæ ineuntes auditiunculas tum rudes tum inchoatas obiectant modò, ac uelut puluerẽ inspergunt. Est & adagio tertius originis eiusdem, De corio satisfacere, quum quis ob illatam iniuriam flagris conciditur. Quod ut perspectius lector studiosus agnoscat, & (ut Græci aiunt) παρὰ πόδας, id est congruentius scitiusq́;: pluscula ex Seneca duximus subscribenda, tum quia ad præsens negotium faciunt, tum ob doctrinam historicam. Cæstius, inquit, homo erat nasutissimus, sed nullius ingenij, & Ciceroni etiam infestus, quod illi non impunè cessit. Nam quum M. Tullius Ciceronis filius Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, præter urbanitatem: cœnabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoriam dempserat & ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat: subinde interrogabat, quî ille uocaretur qui in imo recumberet: & quum pluries subiectum nomen Cæstij excidisset, nouissimè seruus, ut aliqua nota memoriã eius faceret certiorem, interroganti domino, quis ille esset qui in imo recumberet, ait, Hic est Cæstius, qui patrem tuum negabat literas scisse. Afferri protinus flagra iussit, & Ciceroni, ut oportuit, de corio Cæstij satisfecit. Hactenus Seneca. Sed & ad eandem sententiam Plautinus Epidicus corium se perdidisse ait. Nam, inquit, ubi senex senserit, sibi data esse uerba, uirgis dorsum despoliet meum. Cæterum in Amphitryone quum scribitur, Eius ornamenta & corium uti conciderent: Corium accipiunt coriaceam personam: ipse malim fustigationem intelligere. Nam & alibi Plautus,

Faciet tuum corium maculosum magis, quàm nutricis pallium.

Apud Hieronymum legimus, quòd ab instituto haud ita disparatur: Caue, inquit, nutrices & gerulas, ac istiusmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo saturari uentrem suum cupiunt, id est dispendio tuo, ac periculo. Illud auctarium fuerit: coriaginem à rusticis dici morbum, quo bubulum infestetur pecus: quum tergori ita cohæsit pellis, ut manibus à costis deduci haud queat. Corium & in amygdalis dicitur, quo exuta uocantur decoriata. Scytaria Græcis minuta sunt coria. Quid uero scutale sit, indicat Titus Liuius, de Græcorum quorundam funda, Macedonici & Asiatici belli libro octauo: Triplex (inquit) scutale, crebris suturis duratum, ne fluxa habena uolutetur in iactu glans, sed librata quum sederit, uelut neruo missa excutiatur. Eum locum aduocat Priscianus sexti libri fine, sed codicibus præcipuè interpellatis.

Prodigiosæ

Prodigiosæ libidinis mulierum exempla. De Cyrene meretricula. Dodecamechani cognomen. Myonia quæ dicatur, & Myoxia, uel Myopia: Myax, ac Ipos. Myuri pulsus. Grones. Myodoci. Mygale. Myaces. Item de sphingibus, spintrijs, & sphinctis. De casaluadibus, et salauaccha, et casaluio. Cassinum. Cascum. Celosta quid, & casorides. Celetium. Cellarius. Celonium. De Tyrrhenorum mulieribus. Nympha in genitalibus quid sit. Satyrion. Satyrismus. De lenonibus, & productoribus, & proagogia. Aristotelis refellitur interpres in Ethicis. Caput VIII

Ante annos plurimos, inquit Hieronymus, quum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus responderem, uidi duo inter se paria uilissimorum è plebe hominum comparata: unum, qui uiginti sepelisset uxores: alteram, quæ uigesimumsecundum maritum habuisset: & extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos summa omniũ expectatione uirorum pariter ac fœminarum, post tot rudes uter alterum prius efferret: uicit maritus, & totius Vrbis populo cõfluente coronatus, & palmam tenens adoransq; per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ pheretrum præcedebat. Hæc Hieronymus. Verum nec relatu iucunda minus fuerint, quæ alibi idem recensuit. Audiui (inquit) Domino teste, non mentior, quædam muliercula, quum infantem nutriret expositum, & stillaret cibos, ac nutricis fungeretur officio, cubaretq; cum ea paruulus, qui usque ad decimum annum iam peruenerat, accidit, ut plus quàm pudicitia patitur, se mero ingurgitauerit, accensaq; libidine obscœnis motibus infantem ad libidinẽ duxit. Prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps consuetudinem fecit, necdum menses duo fuerant euoluti, & ecce fœminæ intumuit uterus. Mira utiq; ista sunt, & quæ uix impetrent fidem, ni à sanctissimo tradita uiro puderet non credere: quãdo & Petronius Arbiter efferatam mulieris libidinem, & passiuam prostituti pudoris nundinationem exsequens, eius ipsius ita uerba contexit: Iunonem meam iratam habeam, si me unquam meminerim uirginem fuisse: nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Porrò in Sudæ relatum monumentis inuenio, & apud Aristophanis interpretem, nec desunt subscriptores alij, approbatoresq;: fuisse scortum quoddam nomine Cyrenem, cui factum cognomen sit δωδεκαμηχάνυ, tanquam tu dicas, machinamentorum duodecim, quoniam in Venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus inscensori iucundius redderetur libidinis proluuium. Sed & astra quandoq; dodecamechana item cognominata, obseruauimus. Auctor Aelianus est, mulierem libidinis portentosæ ab Epicrate dictam esse Myoniã, de notissima muris salacitate, qui dicatur μῦς, unde & murum loca uocãt myopias, ut in Varia historia Aelianus & myoxias. Sed eorundem laqueus dicitur ipos, ut prodit Eustathius, à nocumenti ratione: nam ἴπῳ, lædo signat. Gronas Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murum conceptaculis. Et Gronas interpretantur Græci petras. Mygalem animal dicunt ex mure cõceptum & gale: quod morsu obledit insigniter. Myaces uero pisces intelliguntur murices. Sed & pro conchula capitur myax, qua humores excipiuntur. Sunt inter pulsus, qui μυρίζοντες uocantur, & myuri, de figurarum ratione, quæ in acutum desinunt, tralato nomine. Ex ijs uero qui perpetim minuuntur, nec desinunt, ad immobilitatẽ prorsus recidunt deniq;. Hoc autem genus ἐκλείποντας nuncupant μυύρους. Qui uero desinunt, duplex habent interstitium. Hosce uero παλινδρομοῦντας dicunt μυούρους, id est recurrentes myuros. Arbitrantur nonnulli, posse myuros dici, ex similitudine caudæ muris, id est τοῦ μυός. Nam & Dionysius Apher Peloponnesum assimilem prodit platani folio μυουρίζοντι, id est quod muris acutam æquiparat caudam. Vel μειούρους ἐκ τοῦ μειοῦσθαι δίκην οὐρᾶς. Sicut inter pulsus qui uocantur κυματώδεις, id est undosi: qui minuuntur, σκωληκίζοντες nuncupari solent, id est uermiculantes: σκώληκος πορείᾳ προσεοικότες, id est uermiculari similes incessui, quem excipere solet ὁ μυρμηκίζων, id est formiculans, quo non est minor alius. Hinc arbitror Straboni libro undecimo, μείουρον Asiæ partẽ nuncupari, quam amplectitur Taurus. Nam ad Boreum, inquit, latus transeunti semper de longitu-

longitudinis latitudine aufert mare. Idem paulo mox ſegmentum uocat μειόυρον, & γραμμὴν μειόυρον. Hæc uero parum ſcitè Latina interpres fecit. Sed redeo unde ſum digreſſus. Fuerè item ſcortilla, quæ ſphinges nuncuparētur: nam & molles, ſphinctæ appellantur: quod prodit Sudas. Nam ſellariorū & ſpintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia, prius ignota uocabula, Tiberij libidinibus fœdis comperta produntur primum, ut dicantur ſpintriæ, ἀπὸ τοῦ πλέκειν τρεῖς, quòd uno nexu ſæpe coirent tres, etiam ſi nonnunquam uel plures: nam ſellariorum liquet ratio. Sphinga uero Laij fabulantur filiam, aut Chimæræ ac Orthi, qui fuit Gerionis canis: ut in Theogonia cecinit Heſiodus: parte corporis priore leonem præferente, poſteriore uero hominem, adnexis gryphium alis, aquilæ unguibus. Re autem uera, λῃστεὶς in Bœotia fuit, id eſt latrocinijs imbuta mulier, quam rhapſodon uocat Sophocles. Spintrias augurātur nonnulli, ab ſpinturnicibus auiū turpiſſimis inflecti: aut ab ſpintere armilla reflexa. In Plauti Milite ſic comperias:

Pithecium hæc eſt præ illa, & ſpinturnicium.

Sphingem Bœotij Phica dicunt, unde eiuſdem locus Phicion uocatur. Sunt & meretriculæ, caſaluades cognominatæ: hoc argumento, quòd abſentes ſibi aduocent, reijciāt præſentes amatores: ſedent uero aſſiduè in domicilio, & uolentibus faciles ſe præſtant. Meminit eius uocabuli in Equitibus Ariſtophanes. Suſpicor à municipibus (ut ſic dicam) meis, uerbo paululum deluxato, haſce caſalinas dictitari nunc: quo tamē nomine intelliguntur minore turpitudine corpus in uulgus dantes. Nec mirari utiq; oportet, allinuntur ſeculis plerunq; neſciētibus ab ultima uetuſtate repetita uocabula, quod in alijs comprobatū à me, ſcio. Nam quod paſſim ſcortilla, uacchas nuncupamus omnes, nónne ex antiquitatis profluit ſinu? In Comœdijs quippe Ariſtophanijs non incurioſus lector comperiet, fuiſſe Athenis celebres præcipuè, ac (ut Græco utamur uocabulo) θαυμαζομένας, & forma exſuperanti meretriculas, Cynnam & Salauaccham. Caſaurium etiam, ſiue caſaluium, pro impudicarum loco inuenimus, qui Athenis fuerat in Ceramico. Sed & apud Lycophronem, κέλωσαι, id eſt celoſta, pro lupanaribus poſita inuenimus. At celetium minuti ſpecies nauigij eſt, quod unus modò agitat: Celetis equi imagine, cui unus item inſideat, inquit Thucydidis interpres. Celeta, id eſt κέλητα, in Herodoti hiſtoria octaua celocem interpretantur. Cellarius uero Latino uocabulo eſt, qui penus præfecturam gerit. Eum quidam modo Barbarè celerarium uocant. Celonium, aquæ hauriendæ ligneum inſtrumentum eſt: meminit hiſtoria prima Herodotus. Sed ſcrobes eo uocabulo accipit Laurentius, quod mirum eſt. Sunt qui ab indecoro ornatu meretriculas dici læcaſtrias opinentur: quippe λα intendit, κάζειν uero ornare eſt: qua ratione dicuntur item caſorides, & apud Antiphanem caſoritæ. Ab eodem uerbo inuenimus qui & caſaluada inflecti putent. Certè inde κασαλβάζειν cōuitiari eſt. Caſſinum uero Latina eſt dictio, ac uetus indicat, unde Caſſinum dici forum legimus, pro uetere, & hinc eſt oppidò conciliatum nomen. Ab Caſco nationis eiuſdem inflectitur uocabulum: unde Caſci Latini, apud Enniū. Et M. Manilius ait: Caſcum duxiſſe Caſcam, mirabile non eſt. Ex lege Theopompus refert, ut ſcribit Athenæus, Tyrrhenis mulieres fuiſſe communes, quæ corpori ſtuderent impenſius, exercerenturq; cum uiris nudæ, neq; enim illis turpe cenſebatur hoc. Cœnaſſe uero cum ijs in quos incidiſſent, propinando item pro arbitrio: fuiſſe quoq; uini capaciſſimas, ſed & forma conſpicuas. Porrò prominet è muliebri interfœmineo caruncula, quam uocant nympham: ea excreſcit plerunq; ad turpitudinē uſq;, ut nonnullæ arrigant etiam, quod dicunt ὀρθιάζειν, ad coitumq; (ut Paulus inquit) incitentur, uelut mares. Aegyptiorum eſſe morem Galenus ſcribit, carunculam eiuſmodi in uirginibus præcidere, διὰ τὸ προκύπτειν ἐπὶ πολύ. Cæterum, opera licet parerga, id annotauero libens, quando in ea re labuntur nō pauci. Scribit Pedianus, lenones, ſcortorum dici: productores uero etiam inuitarū perſonarū, & in quibus ſtupra exercita legibus uindicantur. Nam & in Verrinis ab Cicerone diſparantur uerba hæc. Vnde argumento ducor certiſſimo, proagogiam in Ariſtotelis Ethicorum quinto, non lenocinium debuiſſe transferri, ſed productionem. Et Solon, uti cōmeminit Demoſthenes in Cteſiphontem, legem ſtatuit, qua ſanciebatur, Productores ac productrices accuſari oportere, ac ſi forent conuicti, capite anqui-

te anquirendum. Illud haud prætereundum: esse inter nostros, qui herbã Theophrasto significatam, cuius contactu producatur ad septuagesimum coitum libido, augurẽtur satyrion dici Indam. Quando & in Syria potestatis eiusdem comperiatur herba, Bucheidem quam nuncupauere, ac Indicam satyrion. Satyrismos porrò tubercula intelligit Hippocrates prælonga: cuius uisuntur modi sub ipsas satyrorum aures. Ea & theres uocantur aut pheres, uti commeminit Galenus. Satyrion alterum, ab re entatum etiam dici, prodit Dioscorides, & à Romanis etiam molorticulum Veneris, ni mendum est exemplarium, quod ferè uidetur eruditioribus.

Dierum obseruatio apud Romanos. Qui dies postriduani. Plynteria festa. Hesiodica ratio de diebus felicibus. Item astrologorum placita, & Christianorum. Interibi cur mensis dicatur bos, aut uitulus. Cælestia obseruantes maxime fuisse infelices. Albi dies qui, & cur. Planetarij, & mathematici, ac diuini. Astrologiæ irrisio. Cur ueteres largius cœnarent, quàm prandèrent Caput IX

INter superstitiones alias, quibus delusa tenebatur gentilitas, dierum rationem non fuisse obseruationis sopitæ apud Romanos quoque, animaduertimus. Quibus electionis maxima incumbebat cura, si alijs ipsi inferrent bellum. Nam illatum propulsare, salutem ac dignitatem tueri, quacunque die ius fasque arbitrabãtur. Quo enim pacto obserues, ubi nec electionis facultas supersit ulla? Ergo dies postriduanos, ut ad omnia infaustos ominososque præcipuè reclinandos, ueteres putauere. Hos uero ab ominis diritate etiam atros fuisse nuncupatos, post alios & Macrobius prodit. Sunt qui etiam communes uocent, uelut ad molliendam uocabuli diritatem. Nostrates plebeij, quibus sæpe allinit aliquid uetustas, deluxato uerbo Aegyptiacos etiam nuncupant, ab Aegypti (opinor) uanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis Decretis non est prætermissum. ἀποφράδας Græci nuncupant, perinde ac si nefandos dicas. Ex quo & festiuè Lucianus apophradi similem posse dici hominem insinuat, moribus ferum, corpore non integrum, mollem, periurum, nullis non adobrutum flagitijs, ac tanquam occursaculum abominandum atque auerruncandum. Quid ita uero hi censerentur nimis improsperi, atque (ut sic dicam) inactuosi, inominalesque, infelicibus pugnis referri acceptum oportere, idem innuit Lucianus. Quod ipsum & Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina testatum reliquerunt, prodentes senatum iussisse, ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur. Pontificesque statuisse, dies postridie calẽdas, nonas, idus, atros habendos: ut dies hi neque præliares, neque puri, neque comitiales essent. Cæterum, nec atro die parentare, fas arbitrabantur: quia tunc quoque Ianum Iouemque præfari, necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoque quartum calendas uel nonas uel idus, tanquam inominalem plerique uitabant. Certè ante diem quartum nonas Sextilis clade Romana Cannas esse nobilitatas cõstat. Bisexti quoque diem, ut ominosum, reclinarunt non pauci, quòd rei Romanæ quandoque esset uisus infaustus. Quo sanè argumento Valentinianum legimus imperatorẽ in medium prodire amplius renuisse, ut bisextum uitaret Februarij mensis, imperij statione prima illucescens. Lucullo in Tigranem mox depugnaturo subijciebant amicorum nonnulli, supersedendum pugna, quòd dies foret μία τῶν ἀποφράδων, ἃς μελαίνας καλοῦσιν. Ea quippe cum Cimbris à Cepione male pugnatum, ἐγὼ, ἔφη, καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω ῥωμαίοις. Athenis inter nefastos dies præcipuè haberi deæ Cereri Plynteria, subnotatum Annalibus est. Obeunt uero orgia Praxiergidæ Februario mense, ritu arcano, deiecto prorsum templi uniuerso ornatu, & obtecto simulacro. Sunt & sui nauticis suspecti dies, Martij primus, septimus, quintusdecimus, septimusdecimus, decimusnonus, & uigesimusquintus: Aprilis, quintus, sextus, duodecimus, uigesimus: Februarij, sextus, duodecimus, quintusdecimus, decimusseptimus, decimusnonus, & uigesimus. & hos quidem inuariabiliter obseruãt: astruuntque hisce ferè diebus maximas in mari mutationes contingere, uel ad tranquillitatem, uel ad tempestatem: proinde in re ambagiosa, ac incertitudinis multæ, tutius arbitrantur nauigationi supersedere. Cæterum extat poetæ Hesiodi lucubratiuncula, qua is pro ratione temporum & superstitionis inuolutæ, dierum alios

alios comprobat, amplexaturq; : reijcit alios, ac uelut emortuos transilit. Quartas omnes laudat, reprobat quintas : in quibus uagari furias adcredidit, & periuros deposcere ad suppliciũ, insinuat: quòd numerus is, iustitiæ sit proprius. Quod Pythagoreorum contineri arcanis nouimus. Tres uero sunt, quibus Iouis adoptat nomen, ut mensis principi, quarto item ac septimo. Sic enim profectò scribit:

Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ Διὸς παρὰ μητιόεντος,
Πρῶτον ἔνη, τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

Et ἕνην quidem (ut inquit Proclus) uocat numeniam, id est diem primã, quam & principe statuit loco, ueluti arithmeticæ congruam. Et est numerorũ princeps monas, id est unitas : & omne principium esse, ac censeri diuinum, inter Platonis placita sancitur. Quartum amplexatur porrò, ut qui Musicas complectatur rationes, eam scilicet, quæ uocatur διὰ τεσσάρων, & epitritos : tribus nanq; si adijcias unum, quaternarius consurgit. Item quam διὰ πασῶν uocant, siue diplasion. Duo nanq; geminata quaternarium conflant. Necnon quæ δὶς διὰ πασῶν nuncupatur, quando duplicata quaternitas octonarium conficit. Septimũ uero, quia ex sola cooriatur unitate, nec duplicatus intra decada progignere numerum possit. Porrò & hunc præcipue laudat Hesiodus ex Procli sententia, ueluti Apollinis genethlion, quod eo crederetur natus die, ex quo ab Atheniensibus item colebatur laurum gestantibus. Sciendum uero, mensem principis diei ratione ab Orpheo nuncupari μονοκέρωτα μόσχον, id est unicornem uitulum. Cuius rei meminit super Iliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quod uero habeat tunc primam substantiæ domesticæ ἔλαφον, moschos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) διὰ τὸ νεάζειν ἀεὶ ἐφοῖς ποιεῖ. Sed & in lunæ deliquio Aemylius Paulus aduersus Macedonas imperator, undecim ei uitulos, id est moschos immolasse narratur: etiam si eo uocabulo tauros accepit interpres. Cæterum, ratione compari ab Hesiodo totus peragitur mensis ad trigesimũ usq; diem, quem ab eo laudari, Proclus inquit, quia sit in eo lunæ coitus, quem ueritatis arbitrabantur imaginem. Cui unitas cõsecretur, sicuti mendacio multiplicitas. Propter ea insinuat poeta, esse tunc operum inspectionem opportunam. Sed & familiæ tum cibaria contribui debere. Quam rem Latini nuncupare Demensum solent. Tunc cessabant ab opere, sicuti & formicam tempore eodem feriari, obseruatum fere est. Nobis cætera persequi, tum superuacaneum est uisum, tum etiam uerbosius. Diem uero uoluptarium ueteres ἐν εὐπαθείαις γενόμενοι album uocarunt, id est λευκὴν ἡμέραν, origine ab historia repetita. Nam in Samios pugnans Pericles, exercitu octifariam distributo, sorte pugnaturos educebat: cui autem alba obtigisset faba, is epulabatur, & otio perfruebatur pingui. At qui Chaldæi olim nũcupabantur & genethliaci, Augustini temporibus, sicuti scribit ipse libro De doctrina Christiana primo, & confessionum quarto, & in libello De natura dæmonum, Mathematici & planetarij, nunc astrologi passim uocantur, quãdoq; & in sacris literis diuini. E cælo dierum felicitatem & horarum petendam putant. Nam inter eos non incelebris auctor Albumasar, quanquam sæpissime fabulosus: Qui luna, inquit, Ioui coniuncta cum capite draconis, Deo supplicauerit, quicquid petierit, proculdubio impetrabit. Nec Albumasari defuit astipulator, quãdo Petrus Aponensis hac se hora à deo scientiã petijsse scribit, ac mox insigniter profecisse. Verum enimuero per Mosen Deus optimus maximus ita nos commonuit: Gentes augures audiunt & diuinos, tu autem à Domino deo aliter es institutus. Iam illud Hieremiæ quis non nouit? A signis cæli nolite timere, quæ Gentes timent. Augustinus uero in Enchiridio scienter simul & uere, ipsam temporum obseruationem, ut hæc fausta, illa in fausta putemus, ad magnum dixit pertinere pecatum. Quod in canonicis item relatum Decretis est, causa uigesimasexta, quæstione septima. Illud uero Moseos, Posita sydera insigna, & tempora: Non signa, inquit Augustinus idem, quæ obseruare, uanitatis est, sed uitæ usibus necessaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obseruant. Quare & Basilius in Hexaemero inspectationẽ eiusmodi occupatissimam dixit esse uanitatem: Ambrosius etiam, inutilem & impossibilem: Chrysostomus, uanam, falsam, ridiculam. Sed mitto auctoritatum tibicines. Illud utique omnem apud me admirationem excesserit, si uera sint planetariorum præscita, qui fieri potuerit

rit, eos potiſſimum in rebus noſcitari perinfelices, qui deridiculam temporum obſeruationem, ac momenta ſingula tam euigilatè miſerunt in digitos. Quin ediuerſo fortunæ afflatu benigniore uſos, qui uanitate artis reiecta, prudentiæ tantum atque rationis luminibus innitendum cenſuere. Zoroaſtris ſcientiam inter ueteres theologos quis non nouit? Fuit is & cæleſtium rerum peritia uſq; ad magiam, ut uolunt quidam, pernobilis. At eundem à Nino uictum bello, & occiſum, enotatum Annalibus eſt. Pompeium hiſce diuinaculis præcipuè mancipatum, non tacuit hiſtoria: at bone deus, quàm miſer exitus, quã non populi Romani dignus principe. Contrà, Cæſar iſta exculcabat, ridebatq;: læta tamen, quod ad bellorum attinet rationem, illi affulſere omnia, proſtratas, occidione occiſas hoſtiles uidit copias, & mox ſe terrarum principem. Propterea rectè magiſter Gentium ad Galatas capite quarto, Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos, timeo uos, ne fortè ſine cauſa laborauerim. Et rectè prorſus libello eodem Magnus Baſilius: Ridendi, inquit, profectò non mediocriter eſſe uidentur tam ij qui artis huius ſtudio indulſerunt, quam nulla niti rerum ratione, conſtat: quàm ij qui hiantes ab illorum pendent ore intẽti, perinde ac omnia illi poſſint ſcire. Illud autem hinc diſſitum omnino eſt ex medicorum ſcholis, nec tamen prætereundũ, ne pereat: Particularia dierum tempora cum uniuerſalibus reſponſum habere: nam ueri aſſimulatur hora matutina, æſtati meridies, autumno ueſpertinum tempus, nox autem hyemi. Et quia ut in libro De diſſolutione cõtinui ſcribit Galenus, menſæ aptior eſt hora frigida, calore inſito tunc ſe intro inſinuante: qui, caliditate ingruente, in extima ſe exſinuat, unde percoquendi promitur difficultas: inde ueteribus irrepſit mos, qui ne nunc quidem apud multos exoleuit, uti largius in cœna ſeſe inuitarẽt, quàm in prandio, ſomno quoq; qui mox inſequitur, ſuffragãte: cuius ſuum eſt, digerere, ac intima corporum humectare, ut uigiliarum ſoluere ac perſiccare: id quod ſecundo Regiminis acutorum idem prodidit Galenus.

Cur temporum uarietas ex emerſu uel occaſu fixarum ſtellarum aſſignetur à rei ruſticæ uel nauticæ doctoribus. Cap. X

SEd quærat aliquis, Quid' nam cauſæ aſtruamus, ſi è cælo iſta non ſunt, quæ cæleſtium rerum ſtudioſi mirè conſectantur & aſſeuerant: quòd qui ruſticę rei, ſimul & nauticæ præcepta condere auſpicati ſunt, creſcẽtibus operibus per occaſum & ortum ſtellarum fixarum temporũ uarietatem atq; momenta præſignant ac uel digito ſubinde commonſtrãt, ſicuti arcturi, uergiliarum, hyadum, & id genus aliarum. Id uerò hac parte credendum conſtanter, haſce ſtellas in temporũ ratione non indigitari, ut ſic dicam, quòd ipſarum uel cauendos moneant influxus, uel exoptandos. Quando nec aſtrologorum placita hoc continent, in quibus lectum eſt, Per ſe illas nullarum omnino eſſe uirium, niſi in cardinibus aſtituantur: ſed ut indoctis illiteratiſq; ſigna ſint, quibus tẽpora internoſci ualeant. His uerò indicijs, quæ ab emerſu ſtellarum uel occaſu petantur, nullum eſt conſpicuum magis aut perſeuerantius.

Dierum criticorum ratio, ex medicorum doctrina, & Galeni in primis. Cyriæ dies. De alcyonibus paucula. Cap. XI

INſtant tamen acriter medicorum ſcholæ, Galeno principe: criſimos dies, ſiue iudicatorios, aut decretorios dicere malis, aut etiam criticos: quãquam ſunt & nomenclatura eadem grammatici, Euſtathio tradente, qui poemata ad examen uocant, iudicantq;. Nam cyriæ dies, id eſt κύριαι, præſtitutæ ad quippiam agendum ſimpliciter dicuntur: ſicuti cyriæ quoque ſine diei adiectione ulla. Criſimos, inquam, lunæ acceptos referri debere, libro utique qui de id genus criticis diebus eſt, tertio, Galenus geminam ſtatuit lunaris influxus rationem. Altera quarum à ſolis poteſtate demanet, lunæ fœnerantis lumen: reliqua de ſignis profluat, per quæ quot menſibus commeet luna motu proprio. Mox uerò ex planetariorũ infert decretis, In locis oppoſitis atq; quadrangulis magnas à luna cõmotiones excitari: quòd tam in habitudine eius ad ſolem, quàm etiam ad ſigna, nititur cõprobare. Ac ad ſolem quidem, quoniam quum fit luna dichotomos, ſeu dimidio uelut orbe cæſa, quam etiam diuiduam periti uocant: fit autem in quadrangulis ferè locis à ſilentis lunæ die: rurſuſq; quum panſeline uiſitur, ſiue orbis abſoluti, quod in aduerſo contingit atque diametro:

aeris

aeris modum & tempestates permutet insigniter. Ad signa uerò ratione ista, ut quicquid incohatum fuerit, luna (dicamus) taurum permeante, semper mutatio contingat, ubi eadem in leonem diuerterit, aut scorpium, aut aquarium, quæ uisuntur loca tauro tetragona, uel aduersa. Aegyptiorum porrò dogmata calculum adijcere Galeno perno scuntur, quibus sanciri nouimus, si in cuiuspiam genitura, arietem, exempli causa, insederint feliciores stellæ, quod in ortum prodijt, prosperè habiturũ, quoties taurum, aut quadrata signa, uel opposita peragrarit luna. E diuerso autem, si infelices. Hinc concipit Galenus, criticorum dierum causam fieri euidentissimam. Esse uerò præcipuos putat, septimum & quartumdecimum: quoniam perueniat septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit incohante morbo: decima uerò quarta ad oppositum signum, quum septem & uiginti diebus & triente signiferum obeat luna. Malas etiam commotiones his fieri diebus, astruunt medici, sexta, octaua, decima, duodecima, decimasexta, decimaoctaua. Sextæ diei malitiam tyranno comparat Galenus, sicut septimam regi. Adnotatu uerò dignissimum, quod secundo ἰατρικῆς πραγματείας asseruit ex Hippocratis sententia Paulus Aegineta, inter crisimos dies esse, quos θεωρητικοὺς nuncupãt: quoniam contemplationi futuram subijciant in alijs crisin, ueluti quum quartam dicimus τὴν ἐσομένην ἐν τῇ ἑβδόμῃ προδηλοῦν κρίσιν, id est futuram die septima præmonstrare κρίσιν, dum sudores quospiam uel humiditates alias, uel id genus peculiares pro licit inanitiones aut significationes non factas prius. Cæterum, ne quàm par est, abeamus longius, iam parte ista complicanda forent uela. Proinde an ista ueritatis habeant responsum & rata indubitataq; censenda sint: an, ut uanitatis multum prætendentia, risu etiam sint excipienda, libra fuerit aliorum. Nam etiam doctissimus undecunq; Piscus abundè (opinor) opere luculento, unde mutuamur plerunq;, astrologorum commenta elusit. Illud certè negligentius non transiluerim, ueluti sub mandragora consopitus, septenarij uim esse in rebus sæpe miram, ubi nullam prorsus lunæ aut solis potestatem suspicari possumus, uelut in ægritudinum periodis: nam septimo die, ut acutæ, ita diuturnæ, uti auctor comprobat Auicenna, sæpe septimo mẽse, septimo anno, quartodecimo, uigesimoprimo solent terminari. Cõtingunt hæc quidem, sed occulta proprietate conditioneq; rerum illarũ, quibus ita plerunq; usu uenire solet. Ita enim natura comparatum, ut (quod nec tacuit Galenus) per dies impares acuti moueantur morbi. Qui uerò lentiores diuturnioresq;, per pares. Lunaris uerò rationis, ne uerbũ quidem Hippocrates fecit, sed ordinem hunc ad numeros refert, naturę in plerisq; mirè gratos: quod Cornelius Celsus adnotauit. Auicenna, quum in eius rei mentionem incidisset, ambagiosa esse omnia, & ambiguitatis multæ confessus planè est, atq; argumentum id genus à medendi cura sequestrasse est uisus. ἡμέραν πονηρὰν apud prophetarum principem intelligi uolunt iudicij diem, & pœnarum rationem æternam. Quum uerò ἡμερινὰ dici audis σιτία, cibaria intellige mortalia, & terrena planè. Postremò sunt & sui in naturæ historijs felices in mari dies, à uentis qui consilescunt omnino, Alcyonides nuncupati, de quorum numero mira inter Græcos disceptatio cooritur, quinq; modò eos statuente Simonide, cui calculum adijcit Aristoteles. Samio uerò Demagora septem, nouẽ autem Philochoro, alijs deniq; etiam quatuordecim, ut septem intelligantur antè exclusum fœtũ, totidemq; post. Nec me fallit, esse inter classicos qui tradant octauo calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlantico quidẽ mari summa notetur tranquillitas. Fuisse porrò Alcyonei gigantis filias Alcyones, Pausanias prodit, ac est ab Apostolio in Ionia repetitum: Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se pręcipites dederint. Verum ab Amphitrite in auitiam gentem sint cooptatæ, ita ut mares ceryli dicantur, penultima correpta Theocrito, in Bionis epitaphio. Qui consenescentes, inquit Pausanias, à fœminis gestantur. In hoc autem genere, fœmina nuncupatur damar: ut est apud Lycophronem, & exposuit interpres. Quanquam pro uxore capitur damar, quasi γάμαρ, ἀπὸ τῶν γάμων. In casu patrio, damartos facit: nam & pullatorum ratio habenda quandoq;. Non recipere flatilem in prima uerbũ Alcyonas, auctor Eustathius est, etiam canone subiecto: quoniam Α antè Λ, si sequatur Κ, flatilem nõ admittat. Cleopatram fuisse ob matris luctum Alcyonem cognominatam, alicubi ui-

 decor

deor legiſſe, ab Alcyonum more ducta nominis ratione: ſed ita, ut alcyon de aue dicatur, Alcyone de Cleopatra. Dici Alcyonas putat Theocriti interpres, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. qui etiam tradit, ab Antigono proditum, ſeneſcentes Alcyonas uocari cerylos.

Midam & Themiſtoclem ſanguine taurino hauſto interiſſe, atq; eius rei quæ afferri poſſit ratio. Midæ fons. Thrombi quid: & thromboſis in lacte, necnon chondri. Strabonis interpres coarguitur ex libro primo. Ciceronis locus explicatur de Themiſtoclis liberis. Themiſtoclis mater Abrotonum. Naumachi cognomentum. Naumacha haſtilia. Italum dici taurum. Italia unde. Cap. XII

MIdam illum ueterem multa quoq; temporum fabuloſitate inuolutum obſcuratumq;, qui ficti argumẽti mos eſt, in libro De ſuperſtitione Plutarchus ſcribit: contracta ex ſomniorum diritate animi ægritudine, quum formida bilis affectio augeſceret in dies, nec mali ullum prorſus promeret ſe alleuamen, tandẽ fatalem diem ſibi admouere deſtinaſſe, ac tauri ſanguine copioſius hauſto, conceſſiſſe ab humanis. Midæ item Xenophonti mentio eſt primo ἀναβάσεως, apud urbem Thymbriũ prodenti uiæ appoſitum fontem, qui Midæ nuncupetur, quòd in eum mero profuſo, ſatyrum circumuenerit. Strabo præterea libro primo: Quo, inquit, tempore Midam ferunt tauri hauſto ſanguine, ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεών, id eſt adijſſe fati diem. At interpres ridiculè, ad uerſuram uſq; faciendam adijt. Huius uerò interitus comme minit in libro Temporum Euſebius, ſed nimis conciſe, qui mos illi eſt, nimiſq; inarticulate. Frequens hiſtoria eſt, Themiſtoclem geſtarũ rerum claritate ab utriuſq; linguæ auctoribus certatim memoriæ commẽdatum, ratione compari deceſſiſſe: quum Athenis profugus ad Xerxis filium Artaxerxem diuertiſſet, ac honeſtiſſimè exceptus, Græciam ſe illi ſubacturum eſſet pollicitus, mox uerò amplius re perpenſa, facti pœnitentem, aut (quod malunt alij) quum deſpõdiſſet; ſimulato Dianæ ſacro, quã Leucophryn uocant, itidem largius immolati tauri cruorem ebibiſſe, atq; ita extinctum. Propterea Ariſtophanem in Equitibus ſcribere, βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. præſtat, inquit, tauri ſanguinem haurire, ſiquidem Themiſtoclis interitus eligibilior. Nec me fallit ficta uideri hæc pleriſq;, nam Thucydides mortuum modò ſcribit, & in Attica clam humatum. Quid ita uerò taurinũ præcipuè cruorem in conſciſcenda ſibi morte optarint, illa uidetur ratio, quoniam (ut auctor Plinius eſt) huius animalis celerrimè ſanguis coeat atq; obdureſcat, ideo eſſe peſtiferum potu maximè: à quo denſeant in ſtomacho thrombi, ut inquit Paulus. Sunt uerò thrombi, cõcreti ſanguinis partes. Nam & ſal craſſior, eodem cenſetur nomine. Saluator autem exſudaſſe narratur ſanguinis thrombos. Sic & mammarum uitia duo norũt medicinã profeſſi. quippe ubi in grumos denſet lac, μαστοὺς χονδριῶντας uocant eruditiores. quòd ſi lactis maior uis in mammas influat, σπαργῶντας nuncupant, uelut dicas luxuriantes. Thrombos ſunt qui fragmenta interpretentur, uel fruſta: unde ſit lactis thromboſis, id eſt θρόμβωσις, ubi in eo uelut globuli conſtipantur: quos & chondros ferè uocant. Hiſtoria prima Herodotus etiam bituminis thrombos dicit. Porrò taurinus ſanguis recens δύσπνοιαν ἐπιφέρει καὶ πνιγμόν, id eſt anhelitus difficultatẽ ac præfocationem infert, cum ſpaſmo præualido. In Egyra tamen, proditur monumentis, in ſpecu miſſuram ſe ſacerdotem concipiendi gratia uaticinij tauri præbibere cruorem. At caprinus ſanguis haurienti pallorem obducere memoratur. Obſeruatum utiq; eſt, in animalium quorundam ſanguine uiſitari corpuſcula quædam, pilorum imagine, oblonga: quæ res terreſtris exſuperantiæ uim indicat. Inde incaleſcens ſanguis eiuſmodi perſeuerat diu, atq; ita affectum animal iracundũ ferè euadit, ac indignationis retinentiſſimum & audaciſſimum. Fila nanq; id genus uelut prunæ inardeſcunt, quod in ſue agnoſcimus, ſed in tauro præcipuè: indicium eſt coagulatio uelox, quod terreſtris efficit qualitas, calore fugato cum humecta ui. Et Meteoron quarto Ariſtoteles ſcribit, ceruinum ſanguinem non coire, quoniam aquæ naturam magis ſapit, ac frigidiſſimus eſt: & propterea fibris caret, quæ opera terræ ſunt, ſolideq; conſiſtunt. Illud uerò parte iſta non fuerit uacantis operæ, opinor, ſi M. Tullium in quadam ad Brutum epiſtola apertiorem reddiderimus. Sed interim legentes commonuero, fuiſſe inter Græcos

celeberrimi nominis imperatores quatuor, Periclem, Miltiadē, Cimonem, Themisto-
clem, qui gestarum rerum fulgore per quandā exochen quatuor nuncupentur uiri. Sed
ad Ciceronem. Quanquam, inquit, hęc quidem sententia nō magis mea fuit, quàm om
nium: in qua uidetur illud esse crudele, quòd ad liberos, qui nihil metuerunt, pœna per
uenit: sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum, siquidem etiam Themistoclis filij
eguerunt. Quæsitum amplius est, & in eo ipse aliquādiu minus, quid afferrem constitu
tum habui, qui'nam fuerint Themistoclis liberi: quando rara de ijs, quantum compe-
rerim, aut lectione obseruarim nō incuriosa, tam in Græcis, quàm etiam Latinis aucto
ribus mentio fit. Mox uerò, quum omnem (ut dicitur) funiculum excuterem, inueni
tandem quod proferri in medium posset. Legimus nanque Neoclem & Demopolim
Themistoclis filios quandoq; incognobiles uenisse Athenas, adortosq; in certamine
epitaphio uim suam ostentare, quum uictores apparuissent, nec qui forent, satis nosci-
taretur, corollis esse insignitos: & Neoclem quidem dolichum uicisse, Demopolim au-
tem stadium. Post certamen uerò perspicuos factos tātum non à paternis inimicis esse
lapidibus adobrutos, quum Atheniēsium memoriam refricuissent super legibus quæ
aduersum exules forent sancitæ. Sciendum uerò amplius, in Menone Platonem tertij
Themistoclis filij mētionem fecisse: de quo, quia mirum est quod refertur, Philosophi
uerba subieci: Audisti'n' Themistoclem filium suum Cleophantum in equestri faculta-
te strenuum effecisse: adeo ut equis rectus insisteret, rectusq; ex equo iacularetur, cæ-
teraq; permulta perficeret stupenda, in quibus ille diligenter erudiri curauit, sapien-
temq; in singulis quæ præceptores eruditi callebāt effecit. Ipsum uerò Themistoclem
sunt qui Abrotoni meretricis prædicent filium, quod in libro De uiris illustribus Am-
phicrates prodidit: quanquam Euterpen nuncupauit libro Rerum Græcarum tertio
Neanthes. Nec illud omiserim quod innuit Thucydides, ex naualis belli peritia præsi-
gni Themistoclem Græcis nuncupatum quandoq; Naumachum. Nam & longiora
paulò hastilia, quibus è naui depugnatur, uocantur naumacha. Quia uerò de tauris fa-
cta nobis mētio est, illud adiecero auctarium ex Græcis interpretibus: Tyrrhenorum
lingua taurum dici italum. Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule,
dictam esse Italiam: quum propè Rhegium enatasset in Siciliam in Eryon campum, ac
regnum Neptuni filij peruastasset.

Super Pherecyde adnotata paucula. Itēq; de patria Syro, & locis alijs uo-
ce cognatis, ac uocabulis scitu nō indignis. Syrna. Podalirij historia. Sci-
rus, sciritæ, scironides, sciraphion, sciras, sciron, eteobutadæ. Sciri sordes.
Sciroma, assulæ, schidia, epischidia, pansyrtum. Cap. XIII

PHerecydem philosophū haud incelebrem phthiriasi cōsumptum, frequens
memoria est. Ad eum grauiter affectum quum uisendi gratia Pythagoras di
scipulus aduenisset, ac πῶς διάκοιτο, id est quo'nam pacto haberet, esset sci-
scitatus, immittens is digitum per ianuā χροὶ δῆλα, Ex corpore, inquit, pa-
làm est. Quod & parœmiodes apud philosophos mox est factum: sed ita, ut deteriora
ferè indicentur. De hoc extat Q. Sereni carmen:

Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi:
Qui nimio sudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.

Qui Pherecydem hunc Syrium appellatum putarunt à prouincia Syria, facilè Strabo-
nis, & certatim Græcorum ferè omnium auctoritate coarguūtur, quando insulam Sy-
rum patriam habuit, quam esse unam Cycladum statuunt, proximè Delon. Stephanus
Ionicam esse insulam docuit in Acarnania, & gentile nomen inde produci, Syrius. me-
minit libro duodecimo Strabo. Syrna uerò Cariæ ciuitas memoratur, à Podalirio con-
dita, qui quum in Caria à caprarum pastore seruatus, ad Damæthum regem foret perdu
ctus, eius filiam nomine Syrnam tecto delapsam, misso ex utroq; brachio sanguine, per
sanauit. quod rex admiratus generum sibi optauit, Cheroneso illi tradita: in qua Poda-
lirius mox duas condiderit ciuitates: de uxoris nomenclatura alteram Syrnem: reliquā
uerò de pastoris, à quo fuisset incolumis factus: gentile inde nomen Syrnius. Est & in-
sula Scyrus, per C & Y: de qua poeta nobilis,

Armiger Automedon, unà omnis Scyria pubes.

Meminit libro quinto Nicolaus, habitatam antiquitus à Pelasgis prodens, atque Caribus. Est & Scirus, per c & i, in Arcadia locus prope Parrhasios: unde appellati Scirítæ. Sed erat in Attica item Sciron, & petræ quoque Scironides à Scirone, uel dictus à Scironidibus Sciron: ut factum loco nomen sit ab heroe Sciro. Ibi resedisse meretrices, proditur memoriæ. Sciraphion locum dicebant, in quem aleatores conuenirent. Scira phoros uerò, intemperãtem signat, ac lasciuũ. Scirítæ apud Lacedæmonios, procubitores erant, qui obseruabant, ne quis noctu extra phalanga progrederet̃. Scirítæ quoq; primi inibant pugnam. Meminit historia septima Thucydides, Sciritas in cornu sinistro semper constitui solitos, prodens. Eorum item rationem tradit in libro De Lacedęmoniorum republica Xenophon, & libro quarto Pædiæ Cyri. Scira porrò festum erat Mineruæ, quæ dicebatur Sciras. Cuius mentio est Straboni quoq;, Scirophorionis, id est Martij duodecima: quamuis alij Cereris tradant, & Proserpinæ. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati. Ex qua familia producebant̃ sacerdotes, id uerò symbolicè apud illos institutũ, dum quenq; summoneret̃ tacite, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iamiam appetere. Scirada Mineruam dici, Philochorus in secundo scribit, à Sciro Eleusinio uate. Praxion item Megaricorum secũdo, à Scirone, qui Salamina incoluit. Sciros præterea uocari lego, sordes & spurcitias casei: sicuti Eupolis comprobat in Chrysogene. à qua similitudine, quicquid est inculcatum ualde, ἐνεσκιρῶσθαι dicitur Græcis. Dicunt & hepatis affectionem sciroma, quòd curationem nescit: quanquã sciromata & sciros Latine duritias interpretantur doctiores. Sed & fragmenta, quæ ex operibus deijciunt marmorarij, sciri quoq; dicuntur. Assulas Vitruuius uocauit, sicut in ligno schidia: nam epischidion cuneum appellant. Simile quiddam molę in uiris gignitur, in uentre, inquit Plinius, sciron uocãt. Sciron item pro gypso positum inuenio: unde & scira terra, pro alba dicitur quandoq;. Pansyrum interpretantur apud Sophoclem in Helectra, eum qui omnia trahat mala, id est πάντα σύροντα κακά: uel certe μετὰ πάσης ὁρμῆς τῶν κακῶν ὡρμημένου.

Muliebris commercij detestatio. Omphale cur. Epinephridia. Dennus quid. Ciceronis locus ex secundo De oratore, suæ restituitur luci. Mulieres ab Olympicis excludi solitas. Plinius illustratur de Liuia. Crispantes socci. Cap. XIIII

MVlieris illecebras esse mundo maiores, inde acute admodũ ac scite, nonnulli collegisse sibi uidentur, q; Herculem, quẽ mundi magnitudo uincere non potuit, libido cõpresserit: in cuius pugna tanta quidem illa uirtus, adeoq; cũcto terrarum orbe percognita, ut Hercules monstrorũ malleus prouerbio quodam passim, & plausibili consensu celebretur, desudarit, atq; succubuerit, nullis quodammodo prætenturis, ut Marcellini uerbo utar, uel stationibus præfultus. Et Cato Senior impotentẽ mulierum arrogantiam accusans, quæ dominari studerent uiris: Omnes, inquit, homines uxoribus imperant: nos omnibus hominibus: at uxores nobis. Quod ipsum ferè ante dixisse Themistoclem, testatum monumentis est. Prima profecto castę mentis tentamenta, labesq; prima, fœmina est: quæ ut à sanctissimis uiris proditum memoriæ scimus, noxium genus est, ianua diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio: quum admouetur stipula, accendit ignem: flammigero igne perculit fœmina conscientiam pariter habitantis: exurit fundamẽta mentium. Ego, inquit Hieronymus, ita censeo, si cum uiris habitent fœminæ, uiscarium non deerit diaboli. Mentes uel ferreas à libidine peruinci perdomariq;, cognitum ferè experimentis est. Cur enim Gentilium fabulæ narrant, Sirenum cantibus nautas in saxa præcipites actos? Eas Palæphatus in libro Incredibilium primo, non alias fuisse scribit, q̃ meretrices, quæ nauigantes blandis uenenis pellexerint in fraudem. Huius uoluptatis incentiuis, & Omphales ueneficijs magna mortaliũ pars delinita præceps abit in uulnus. Omphalon Græcorum lingua umbilicum dicit. At in umbilico dominatur libido mulieribus

mulieribus,lege quoq; diuina succinente,Non est præcisus umbilicus tuus: uelut insinuet,non esse amputatum ac resectum peccatum. Nam & uuluam produnt, illic catenatam constringi. Vnde & epinephridia eodem loco firmandis fœtibus opponuntur. Virorum autem in lumbis luxuria statuitur, Gregorio tradente. Rectissime mihi dictum uidetur,Non posse toto corde cum Domino habitare, qui fœminarũ accessibus copulatur. Scribit in Prouerbijs Solomon,Mulierem foueam esse profundam.Et Propertius festiuiter,

Sed uobis facile est uerba & componere fraudes,
  Hoc unum didicit fœmina semper opus.

At facete Plautus quendam inducit optantem fœminam in Milite, quæstuosam, cuiq; sapiat pectus: Nam cor non potest, quod nulla habet. In Persarum gente si cui ingeratur,uideri eum fœmina socordiorem, δῆννος δὲ μέγιστος, id est Dennus censetur insignis,ut prodit Herodotus.Est autem dennus, iniuria & probrum: unde apud Sophoclem δεννάζειν uerbum:quod ἀντὶ τοῦ βλασφημεῖν, reddunt interpretes, addito etiam etymo, ut sit ἀπὸ τοῦ δανὸν· δανάζω, καὶ δεννάζω, sicuti φαεινὸς φαεννός. Cæterum ut alia desint,illud Tiresiæ quale est? Qui electus arbiter (ut aiunt) ab Ioue, ac Iunone de amoris quantitate contendentibus, tres amoris uncias in uiro, nouem in fœmina pronuntiauit. Sed & Pacuuius flens Ario uicino suo ait, Amice, arborem habeo in horto meo infelicem,de qua prima uxor mea se suspendit,postmodum secunda,iam nunc tertia. Cui Arius, Miror te in tot successibus lachrymas inuenisse: & iterum,Dij boni,quot tibi dispendia arbor illa suspendit: & tertio,Amice,dede mihi ex arbore illa quos seram surculos.In hæc diuertisse,non alienum iudicabit, quisquis aduerterit, illatam à nobis lucem multam uerbis M. Tullij ex secundo libro De oratore, quæ (quod sciam) ad hanc diem nemo est interpretatus,etiam si acutuli ac minuti doctores, qui se τεχνικοὺς uocant, multa sæpe conantur, argutatores frigiduli. Salsa sunt etiam, inquit, quæ habent suspicionem ridiculi absconditam:quo in genere est illud Siculi:cui quum familiaris quidam quereretur,qui diceret, uxorem suam suspendisse se de ficu, Amâbo te, inquit, da mihi de ista arbore quos seram surculos. Eadem ferè & apud Quintilianum libro sexto, in iocorum ratione. Postremò illud Catonis bracteatum est, & nulla non hora repetendum: Si absq; fœmina,inquit,posset esse mundus,conuersatio nostra non esset absq; dijs. Metellus Mario respondit,quum eius filiam prædiuitẽ, forma nobilem,genere claram,fama felicem ducere nollet,Malo esse meus,quàm suus. Cui Marius,Immo ipsa erit tua. At ille,Immo uirum oportet esse uxoris.Liuia uirum suum occidit,quem nimis oderat. Lucilia suum, quem nimis amauerat. Illa sponte miscuit aconitum: hæc decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. Varijs nempe incedunt semitis fœminæ,quibus errent anfractibus,quibusq; deuinctæ sint uiris, unus tamẽ est exitus,una omnium uiarum meta,unicum caput,& conuentus omnium diuersitatum, malitia. Fœmineæ naturæ, inquit Aristoteles, proprium est, τὸ φιλολοίδορον καὶ μεμψίμοιρον, id est conuitiandi cupiditas,& querula natura. Vsurpatur tempestate nostra elegans parœmia, Verba quidem uideri fœminea, facta uero planè esse uirilia. Id autem uetus fuit Græciæ gentis adagium, quod ex Eustathij thesauris liquet, γυναικῶν μὲν τὸ λαλεῖν, ἀνδρῶν δὲ τὸ πράττειν, id est dicere mulierũ est, at uirorum facere. Proinde proditum monumẽtis est, Aegyptiorum regem Sesostrin,ubi imbellem nimis ac momenti prorsum nullius gentem,& (ut Græci dicunt) ἀμαχητί, id est citra pugnam,& ἀκονιτί, id est citra puluerem ad leges redegisset suas, surrectis stelis siue cippis insculpi iussisse γυναικῶν αἰδοῖα, id est uerenda muliebria. Pronuntiat in Theogonia, seu physiogonia debet, Hesiodus, esse mulieres πῆμα μέγα θνητοῖσι, proinde fucis uideri assimiles,qui alienum laborem in uentrem ingerunt:uel,ut ipse ait,

ἀλλότριον κάματον σφετέρην ἐς γαστέρ᾽ ἀμῶνται.

Circumferuntur & sententiæ duæ, quas Senecæ ascribit attitulatio publica, quamuis refragentur docti. Vtcunq; huic proposito aptè consentiunt: Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium. Et rursum, Apertè quum est mala mulier, tum demum est bona. Ad muliebris porrò naturæ rationem fortè illud pertinuerit quoq;, Sacrorum legibus cautum,sicuti Lactantius grammaticus scribit, ne Olympicis se certaminibus spectan

di gratia mulieres insererent. Propterea Thebaidos primo Papinius,
Exclusæq; expectant præmia matres.
Sed & Menander rhetor: In quibusdam, inquit, panegyricis conuentibus non ferè uisuntur mulieres, ut in Olympia. Proinde inter laudandum impensè obseruanda hæc. Et Pausanias Eliacorum primo, quæsitam scribit ad pœnam Pherenicen, quod Olympicorum tempore Alpheum amnem transire foret ausa, quod illis diebus capitale erat fœminis, Pisirrhodum sequuta filium. Quem tamen Euclea uocauit Valerius. Nam quod ibidem scribitur Berenice, mendum exemplariũ est. Typœum uocant montem, ex quo præcipitarentur mulieres, à quibus neglectui habita lex foret. Callipatirã inuenio tamen apud Pausaniam, quæ quoniã gymnastico fefellerit habitu, lata in reliquum lex, uti in certamen nudi prodirent gymnastæ. Ignotũ uero Callipatiræ, quòd patrem & fratres habuisset Olympionicas. Apud Pindarum sunt grammatici, qui & Aristopatiram enuntient. Geronthras in Laconia esse ciuitatem nouimus, inibi fuit Martis templum & nemus. Anniuersarium item celebrabatur festum, in quo à nemore procul arcerentur mulieres. Quod autem de Liuia magnum sequutus ducem prodidi, ambiguitatem tollit ex Plinio Historiæ naturalis septimo, ubi de Augusto ita scribit: Hinc uxoris & Tiberij cogitationes, suprema eius cura. Nam dolo Liuiæ peremptum Augustum, à Sexto quoq; Aurelio proditum scimus. Quia uero mulieri genuinum est, rarenter benefacere, ac si quid fortè dignum laude prompserit, incessanter id ipsum repetere, ac nulla non hora ingerere, conformatam inde adagij speciem, Eustathius scribit, σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ ἀστυδάμας, γύναι. teipsam laudas, perinde ac Astydamas, mulier. Tanquam effœminatius hic indecentiusq; περιαυτολογεῖν consuesset, id est de se dicere. Deniq; cecinit Hesiodus, & est à Pausania repetitũ, muliebris sexus primam comparuisse Pandoram. Illud Hieronymi non præterisse, fuerit pretium operæ: Fuge, inquit, lasciuiam puellarum, quę ornant capita, crines à fronte demittunt, cutẽ poliunt, utuntur pigmentis, soccos habent crispantes, ut sub nomine uirginali uendibilius pereant. Crispantes intellige rugis insignes, quos artificum excogitant ingenia, quoniam fœmineum genus φιλόκοσμον est. Quanquam lasciuos item & comptulos, ut nunc est, iuuenculos animaduertimus, bonumq;, si non stibiatos quoq; ac berenicatos.

Ad meretriculæ nutum succensam ab Alexandro Persepolin. De Phryne nonnulla. Et cur dicta in maxillis lecythum ferre, contra Sudæ sentẽtiam. Item cur diceretur Sestus. De lecytho pluscula, & lecythio, & lecythophoro. Saperdion, & Clausigelon nuncupatas Phrynes duas. Repetita & fœminarum sugillatio. Atreti mulieres, quæ. Caput XV

SEd nec tempero mihi, quin huic potissimũ parti appingã, quod ex historia suggeritur appositissime. Id quamuis nonnulla infamiæ nota, bonumq;, si non & maxima, Alexandrũ Macedonẽ conspersurũ est, tamen æquè prodendũ nobis ac ueteribus est proditũ. Quando princeps is, ac regũ amplissimus indolem animi propè cælestem, qua regum antiquorũ maiestatẽ longe post se reliquit: illam præterea in periculis subeundis incomparabilem propè mentis erectæ magnitudinem: in rerum tantarum mole celeritatẽ quodam igne uolucrem: in cæteris item fidei sanctitatem, clementiam, & (ut omnia uno complectar uerbo) regiam uirtutem, lumenq; micantissimum fœdissimè uini appetentia non ferenda concussit, inquinauit, ac adobruit, etiam si non me fallit, Arrianum oratoriè ista tueri adortum. Verum, quod dicitur, αὐτὸς αὑτὸν αὐλεῖ: ipse semet concinit aperitq;. Siquidem quum Persepolin regiam nobilissimã totius Orientis Persarum regum cepisset, à qua prius innumeræ gentes iura petierant, quæq; tot ac tantorum principum fuisset patria, ac præsignis Græcæ gentis terror, & quæ decem millium nauium classem commoliri eualuisset, exercitus tantos cogere, ut ijs uice maris uastissimi irruentis uniuersa coobrueretur Europa, quibusq; rerum naturæ facies mutaretur, actis in planum montibus aut perfossis, constrato etiamnum mari cõtinentis modo, & mores quadamtenus pati coacto: ad unius meretriculæ, & eius quidem temulentæ, nutum, temulentus ipse succendere sustinuit, ut mometo deflagraret opulentissima urbs, tanta uastitate, ut eius ne extaturum quidem uestigium fuerit, ni Araxis fluenta præmonstrarent; conuicinia

mœnibus is alluerat. Thais ea fuit, quæ mero feruidum Alexandrum sic adorta narra-
tur, ut illum diceret maximam apud Græcos initurum gratiam, si Persarum regia con-
flagrasset: nec maius quicquam esse in uotis apud eos, quorum urbes, grassantibus Bar
baris, æquatæ solo fuerant. Mirum profecto fuit, non puduisse tantis rebus gestis cla-
rissimum regem, scorto, quod etiamnum incaluisset mero, de tanti moliminis opere di
ctante sentẽtiam, omnium primum regiæ subijcere faces, illa interim præfatum, Quin
imus ultum Græciam, & urbi faces subdimus? Postea Phrynen miramur, non Hyperi
dis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimũ alio
qui, deducta nudauerat tunica, periculo liberatã: interposito mox decreto, ne quis mi-
sericordiæ captandæ gratia epilogis uteretur. Hęc uero est, de qua ita Propertius canit.

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata uiris.

Eius statuam fuisse apud Delphos aureã, scribit Libanius. Commeminit in præceptis
sanitatis etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, ubi iam consenuisset, ac flacci-
da toto foret corpore, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν, id est pluris fecem uen-
dere ex opinione, quam de ipsa concepissent homines. Hanc denicp dixere Græci, le-
cythum habere in malis: quod exponens Sudas, uelut in sinu planè seruans Græco-
rum omnia, ad faciei retulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans uas: etiam
si de corporis habitu, hoc est à paruitate, Olpim piscatorem nuncupatum, coniectant
Græcorum nonnulli: quoniam olpe, lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam refe
rendum contenderim. Vt illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitã com
mendationem, & peregrinas haud magnopere nugas conquisiuisse: quando lecythum
Plinij Cæcilij testimonio, & M. Tullij in epistolis ad Atticũ, pro orationis etiam splen
dore, ac excussa in scribendo cura nouimus accipi: erat enim oleo dicatũ uas lecythus,
sed & unguentis quocp. Vnde & Lecythophorus puer Polluci. uerum & trochaicũ di-
metrum catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium uocatur: uel ex Ari-
stophanis scommate, uel trochaici bombi ratione: quem exhibet Lecythiũ quocp. Tra-
gœdiam Callimachus μοῦσαν appellauit ληκύθιον. Fuit ad Toronem quocp phrurion,
id est munimentum, quod lecythum appellat Thucydides historia quarta, id est τὴν λή
κυθον. Lecython uas, sunt qui lenticulam dici arbitrentur Latinè. Id quod ab eruditis
toto conuellitur pede. θέσεις ληκυθίζειν est Græcis, positiones lucubrare. Memorabile
est, pictura nobilissimũ Apellem Veneris typum, quam anadyomenen uocant, à Phry
nes insigni pulchritudine mutuatum, quum ea in Eleusiniorũ panagyri, spectante uni-
uersa Græcia, speciosissimum nudasset corpus, quod alias ferè nunquam fecisse memo
ratur, ac soluta coma descendisset in mare. Cæterum ex eodem, ut sic dixerim, archety-
po Praxiteles quocp Cnidiam dicitur Venerẽ cõformasse. Scribit Apollodorus Phry-
nes fuisse duas: alteram quarum Clausigelota cognominarint: alterã uero Saperdion.
Clausigelos uerbum apud Xenophontem est libro Rerum Græcarum septimo, πάν-
τας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε δὴ ὄντι κλαυσίγελως εἶχεν, id est præsentes autem uniuer-
sos tunc sanè sonantior habebat risus. Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynen ση-
σὸν, id est Sestum uocitatam, tradit, quòd attaminaret despoliaretcp adeuntes, σήθειν
attaminare est. Quum auarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxite-
lis es: At tu, inquit Phryne, amor Phidiæ. Demum libet lucubrationi huic, quam uide-
mur, ducente stilo, in fœminas declinasse, quas tamen alibi summis concelebrare lau-
dibus non expauimus, inserere breue quiddam ex Græcorum sanctarijs, non bonas la-
cerando, sed à malo malas deterrendo,

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή.
Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή.
Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ, τρία κακά.
Thesaurus est malorum mulier mala.
Feris omnibus immitior mulier mala.
Mare, ignis, mulier, mala tria.

ἀτρήτους Græci τὰ γεννητικὰ μόρια, mulieres dicunt, quibus concreta sint genitalia uel
morbo uel natura.

Quid sit, more candidatorum Cæsaris quippiam attingere. De candidatorum habitu. Expurgatur à uitio Plutarchi tralatum problema. Quid chiton, & quid peplus. Candidatum uariè accipi apud eruditos. De candida item Tyronum toga. Et quid coitio. T. Liuij locus emaculatur. Tyrocinia indicere quid sit. Caput XVI

INter cæteras sedes, è quibus ridiculorum ratio promitur, esse quoque amphiboliam, neminem latere puto, ex ijs præsertim, qui literas paulo literatiores attentarint. Ea uero esse in primis acuta, ac ut belle & literate dicta, laudari, tradit M. Tullius libro De oratore secundo. De ijs & Fabius libro sexto: Iungitur amphibologiæ (inquit) similitudo, ut L. Galba, qui pilam negligenter peteti, Sic (inquit) petis, tanquam Cæsaris candidatus. Nam illud petis, ambiguum est, securitas similis. Hinc aptissimè cōmonemur: candidatum Cæsaris rectè dici per adagionis formam de quocunque sopite admodum & per summam fiduciam ac securitatem animi negotium aliquod obeunte. Quod quem candidatum Cæsares cōfouendum suscepissent, is prorsus tanto præfultus tibicine, oppilatusque, supinè ac omnino neglige̅ter prehensaret homines, rem sibi factam, animo concipiens. Imperatores uero hoc insueuisse nonnunquam efficere, docet in Augusto Tranquillus: Quoties (inquit) magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat supplicabatque more solenni. Porrò dicebantur candidati, quòd magistratum petituri in toga candida id agerent. Nam & in senatu orationem Cicero dixit in toga candida, in consulatus uidelicet petitione. Et T. Liuius libro ab Vrbe condita quarto: Placet, inquit, tollendæ ambitionis causa, tribunos legem promulgare, ne cui album uestimentum addere petitionis causa liceret. Plutarchi problema de hac ipsa re in hunc modum Latij iure donatum extat. Cur, inquit, candidatos moris erat in ueste hoc facere sine toga? Sic enim scribit Cato: An fortè ne ciues largiendo corrumpant, argentū sinu ferentes? An illud magis, quod imperio dignos non genere, non diuitijs, non gloria, sed uulneribus ac cicatricibus iudicabant, quæ quidem ut ab ijs quos ambeundo prehensabant, conspicerentur, sine toga ad petendum descendebant. An quemadmodum in accipiendo, rogando, se omnibus summittendo: sic corpus nudando, ac seipsos abijciendo populum captabant? Hactenus Plutarchus. Id modò mirum, in quo summonitos legentes uolumus, ex tralatione Plutarchum scribere, sine toga descendere candidatos ad petendum cōsueuisse. At in Græcis codicibus enotatum inuenias, ἔθος ἦν ἐν ἱματίῳ τοῦτο ποιεῖν ἀχίτωνας: Quod nostris uerbis non ferè aliud sonat, quàm moris erat hoc in ueste obire absque tunica. quod sensui auctoris congruit magis. An à tralationis scopo aberrarit interpres in re minutula, non discutio nunc, fortè mendum fuerit exemplarium: nisi quòd in Catonis iunioris uita idem bis admissum, subnotauimus. Ne quis uero suspicetur, pro toga rectè dici chitona: scribit Sudas, esse uestem prætenuem chitona, siue hypocamison. Exponunt alij, esse simplex, ac tenue indumentum ex lino, addita etiamnum etymologia, παρὰ τὸ ἐγχεῖσθαι τοῖς σώμασι. quòd infundatur corporibus inijciaturque. Vnde apud Homerum, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα, id est mollem autem induit tunicam, quæ omnia diligenter adnotauit Eustathius in Iliados primum. Et ad Fabiolam Hieronymus, secunda ex lino tunica est ποδήρης, quam Iosephus byssinam uocat, appellaturque Chetonet, id est χιτών, quod Hebræo sermone in lineam uertitur, hæc adhæret corpori, & sic arcta est, ut nulla uisatur ruga. Quanquam & nomenclatura eadem significatur thorax. Ex quo & apud poetam eundem Achæos chalcochitonas eleganter nouimus appellari, tanquam dicas æneis, id est ferreis præmunitos tunicis. Astruunt porrò chitona à peplo distingui, quoniam sit proprie mulierum peplus, uirorum autem chiton: sicuti idem scribit Eustathius, unde & βαθύπεπλοι & καλλίπεπλοι nuncupantur mulieres frequenti epitheto, & crocopeplos aurora. In Hippolyto tamen Euripides etiam in uiris peplum intelligit, & ubi melampeplum inducit Tyndarum, & peplis Orestem obtectum scribit. Id ipsum & apud Sophoclem obseruatum: sed non rectè dici scribit interpres. Verū nec ex lino tantū ueteribus concinnabatur chiton, sed ex lana quoque. Chytlon uero apud Homerum ferè lustratio intelligitur. Alijs autem chytlon, est hydreleon, id est promixtum aqua oleum. Cęterum, ne foris (quod dicitur) nimis interim

uidear

uideat sapere, nostris manticæ insertis, quæ in tergo est, à diuerticulo fabulam repeto. Quare sciendum, à campi consuetudine hac inoleuisse, ut qui rem quampiam toto affectet pede, ac omnibus (ut aiunt) cuneis, eius item rei illum eleganter candidatum dicamus. Quintilianus libro duodecimo: Maius enim opus atq; præstantius, ad quod ipse tendit, cuiusq; est uelut candidatus. Hieronymus etiam catechuminum fidei candidatum dixit. Sed & ad Pammachium, Munerarius, inquit, pauperum & egentium candidatus sic festinat ad cælum. Candidatus gloriæ, ac immortalitatis in Plinij Panegyrico. Libertum porrò Icelum scribit in Galba Tranquillus fuisse summum equestris gradus candidatum. Et Seneca hominem dicit multarum rerum candidatum. Et quidem rectè: nam & fortunæ nuncupantur comitia apud eundem, cuius etiam pluscula apposui uerba, tum ob grauitatem sententiæ, tum ob doctrinam. Hoc est, inquit, mi Lucili egregium, nihil petere, ac tota fortunæ comitia transire. Quàm putas esse iucundum, tribubus uocatis, quum candidati pendeant, & alius nummos pronuntiet, alius per sequestrem agat, alius eorum manus osculis conterat, quibus designatus contingendam manum negaturus est, stare otiosum & spectare illas nundinas, nec ementē quicquam, nec uendentem. Ad hosce suffragiorum mores obiter spectat & Ausonij illud ad Gratianum, Nihil cum sequestre deposui, cum distributore nihil pepigi. Porrò legimus extra candidatos Cæsaris etiam quosdam qui dicerentur candidati principis. De his Vlpianus primo Digestorum de officio quæstoris, ita scribit, Sanè non omnes quæstores prouincias sortiebātur. Verum excepti erant candidati principis, hi etenim solis libris principalibus & epistolis in senatu legendis uacabant. Quoniã uero, ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi iuuenes laudis gratia primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni indicio ciuibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenij florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc facerent, tyrones induebantur ipso tyrocinij die: sic enim appellabant, quum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram uocauit: scribit enim ad Atticum, in tyrocinio filij Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini. Eodem modo & Historiæ naturalis octauo Plinius: Tanaquil, inquit, prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur, nouæq; nuptæ. In quo tamen loco sunt, qui astruant, tyrones indui ea solitas, quum sacramento militiæ obstringerentur. Nam & Vegetius Rei militaris primo, Candidatos intelligit milites principales, qui priuilegijs muniuntur. Reliqui, inquit, munifices appellantur, quia propter munera facere militiam cogantur. De toga tyronum candida intellexisse poetam satyricum, placet eruditioribus,

Quum blandi comites, totaq; impune suburra
Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo.

Dicitur uero umbo, quoniam Gabino habitu recurrens ad humerum sinistrum uestis umbonis uicem repræsentat. Nam & Apuleius, sub dextrum latus ad humerū læuum recurrisse, umbonis uice deiectam laciniæ partē, scribit. Indicere autem tyrocinia quid sit, ex Ammiani Marcellini liquere uerbis potest: Pari, inquit, studio supplementa legionibus scripta sunt, indictis per prouincias tyrocinijs, omnisq; ordo & professio uexabatur. Sed enim prius quàm inde reuellamur, rectissimum erit in hac candidatorum mentione T. Liuij locum ex libro ab Vrbe condita tertio, restituisse in integrum fœdè per incuriam interpolatum. Ita enim in decemuirorū mentione scriptum inuenias: deiectis honore per concionē duobus Quintijs, Capitolino & Cincinnato. lego per coitionem: idq; M. Tullij ex epistolis ad Q. fratrem auctoritate constipatus. Quod scribis, te audisse in candidatorū consulariū coitione me interfuisse, falsum est: eiusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit. Et simul mihi cōmittendum non fuit, ut his coitionibus interessem, quibus Messala excluderetur. Alibi quoq; idem Cicero Memmij coitionē uocat. Erat autem coitio, conspiratio seu fœderatio, quæ inter candidatos plerunq; fiebat, quod significat in Oratione pro Plantio idem Marcus Tullius: Dubitatis, inquit, quin coitio facta sit, quum tribus plerasq; cum Plotio tulerit Plantius? Nam & coire societatem in Oratione pro Quintio eleganter dicitur: Sociū tibi in huius bonis edidisti Quintium,

plura

plura non dico: cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat. Titus quoq; Liuius ab Vrbe condita libro nono, coitiones dicit honorum adipiscendorum gratia factas.

De Roscij histrionis excellentia, & prouerbio inde nato. Caput XVII

ROscium esse in scena, scitissimum adagium est in eum, qui undecunque sit in sua perfectus arte, nec admodum impolitiæ compertus: ductum id à Roscio histrione, quem ob summam artificij peritiam Cicero delicias suas dictitare solebat. Quin & Pompeius Festus Roscios prodit in omnibus perfectos dici, quòd Roscius sit unus in arte comœdica perfectus iudicatus. Et Cicero in Bruto: Volo id oratori, inquit, cõtingat: ut quum dicturus surgat, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes: risus, quum uelit: quum uelit, fletus: ut qui hæc procul uideat, etiam si quid agatur, nesciat: at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Sed & De oratore libro secundo: Quanquam soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, spectante Roscio. Quis enim se commouere potest, cuius ille uitia non aduertat? Et hæc quidem fuerit histrionis celeberrimi omnium, quos norimus, in agendo gloria. Quid laus illa præclara ex animi producta uirtutibus? Nónne, inquit clarissimus orator, ut ignis in aquã coniectus continuò restinguitur & refrigeratur, sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam uitam collatum statim cõcidit & extinguitur? Roscius socios fraudauit, potest hoc homini huic hærere peccatum? Qui mediusfidius, audacter dico, plus fidei, quàm artis: plus ueritatis, quàm disciplinæ possidet in se. Quem populus Romanus meliorẽ uirum, quàm histrionem esse arbitratur. Qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. Proinde quod scenicus foret, non contemptibilior uideri debet: neq; enim, ut in Cœnis quoq; Macrobius comprobauit, histriones inter turpes tunc habebantur: quamuis ex Aristotele secus in Noctibus Atticis Gellius senserit. Illud uero indicio est, quod L. Syllæ adeo charus hic fuit Roscius, ut annulo aureo ab eodem dictatore donaretur. Tanta præterea fuit tum gratia, tum gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus acceperit. An non & M. Tullius elegantissima oratione populum Romanum obiurgauit, quod Roscio gestum agente, tumultuarit? Quin id constat certissimè, oratorẽ eminentissimum contendere cum ipso histrione solitum, utrum ille sępius eandem sententiam gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronuntiaret. Quæ res illuc Roscium prouexit, ut librum conscriberet, quo eloquentiam cum histrionia compararet. Deniq; Cicero idem in Oratione pro P. Quintio, Roscij præstantiæ locupletissimum testimonium reddidit, quum ait, Videri ore durissimo, qui præsente eo gestum agere conaretur. Qui uero cum ipso contenderent, eos etiam si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere. Meminit huius & Fabius quum alibi, tum libro undecimo: Roscius (inquit) citatior, Aesopus grauior fuit, quòd ille comœdias, hic tragœdias egit. Dicere solebat Roscius discipulum, quem quidem probaret, reperire potuisse neminem, non quo non essent quidam probabiles, sed quia si aliquid modò esset uitij, id ferre ipse non posset. Item caput esse artis decere, quod tamẽ unum id esse, quod tradi arte non possit. Nicostrato deniq; comœdiarum actori sic applausit Græca natio, uti Roscio Romani. Fuit uero hic Roscius Gallus oculis obuersis, nec satis decorus: primus uti personis cœpit, quum antea galeris uterentur uel albis uel nigris aut ruffis, ut coloris qualitas ætatis faceret indicium.

Pepli notio multiplex. Mustelinus color. Item de Pallade allegoricè, curq; Stratia dicatur & Glaucopis, bis: item Athena & Hippia & Nica. Hippiæ mensuræ ac Phidoniæ cur. Damæus Neptunus. Hippium philtrum. Cratæpus taurus. Laphria Minerua cur, & Agelia, ac Pylætis: item Budæa, & Boarmia. Hygia. Nicephorius Iupiter. Peplographia in epistolis ad Atticum, quæ intelligi debeat. Nebridopeplus Bacchus. Doris uestis quæ. Plynteria festa. Athenogeron. Caput XVIII

Quoniam

QVoniam paulo ante pepli mentionem fecimus, sed breuiter admodum ac concise, ut omnibus plane satisfaciamus, qui amplius sibi uocabuli eius notiones expetet enarrari, adnectemus porro, quae indagatione uaria sunt deprehensa nobis. Igitur Lactantius grammaticus, siue is sit Luctatius, uti non nullis placere animaduerto, auctor est, Peplum dici uestem candore eximio, aureis distinctam clauis, sine manicis, quam uestitores deorum simulacris iniiciebant. Peplum uero primum instituere Athenienses, texebatur matronarũ manibus, intraq; quadriennium numinibus offerebatur, sed Mineruae in primis. Quod Homerus item significat. Et Seruius grammaticus peplum finit esse pallam foemineam, Mineruae consecratam. Quòd si uera sunt, quae Lactantius scribit, rectissime prorsum uestis ea Mineruae dicabatur, quando candor diuinae bonitatis simplicitatem exuberantiamq; praemonstrat. Auri internitentis splendor summae atq; intimae illius sapientiae uim fulgurantem tacitis uidetur ambagibus signare, iis praecipue qui Platonicae theologiae arcana non illotis (quod aiunt) pedibus adiere. Nam ut in sacrariis illis Neptunus prouidentiam naturalem, ita Pallas prouidentiam significat intellectualem, unde & Graece dici ἀθηνᾶ uidetur, quasi athrena de praeuidendi potestate: quamuis mythici sic dictam putent, quòd de Iouis capite prosiluerit integrae puella aetatis, nec ubera sugere fuerit necesse, quod θηλάζειν dicunt Graeci, & scribit Eustathius. Virgo creditur, inquit Ponticus Heraclitus, quia ἄφθονον ἀεὶ τὸ φρόνημα, id est nunquam consenescit prudentia, nec ulla inficitur labe. Prudentiae uero adnexam poenitentiam Palladis nomine intelligi proprie apud Homerum Iliados primo, idem opinatur, quae Achillis furorem salubriter inhibuerit. Ideo ita cani,

Στῆ δ' ὄπιθεν, ξανθῆς δὲ κόμης ἕλε Πηλείωνα.

Animae siquidem principale apud Homerum in capite est constitutum. Quo argumento, sicuti postea Platoni quoq; est uisum, pro homine toto quãdoq; ponitur caput: uelut quum ait,

Τοίην γὰρ κεφαλὴν ἕνεκ' αὐτῶν γαῖα κατέσχε.

Quia uero rei militaris praeses credebatur dea, dicitur item Stratia, uelut à Caribus solis cultum quandoque Iouem Stratium, Herodoto credimus. Qui (opinor) & ἄρειος dicitur, id est Martius. Cui Epirotarum reges peracta re diuina in Passarone Thesprotidis, Epirotis iureiurando affirmabant, ex legibus regnum administraturos. Illi uero, id legitime conseruaturos. Ophthalmitidos Mineruae tẽplum struxit Lycurgus, excusso ei oculo ab Alcandro, ut scribit Pausanias. Porro hanc ipsam Pallada describunt Platonici, diuinitatem potenter simul atque sapienter tum caelestia exornantem, tum quae sub caelo fiunt, aedificantem, inter astra praecipue arieti presidentem & aequinoctialis circuli ducem, ubi potissimum uigere putant motricem uniuersi uirtutem. Arbitratur Homericus interpres, peplum concinna, proindéque grata distinctum uarietate, multiformem prudentiae rationem indicare. Propterea tantae compos Vlysses uirtutis πολύμητις quandoque dicitur, nunc etiam πολυμήχανος & multiplicis doli sciens. Quod autem ipsam sibi Pallada concinnasse peplum, fabulositas astruit poetica: id uero indicare intuenti acrius τὸ τῆς φρονήσεως αὔταρκες, id est ipsam sibi prudentiam sufficere. Auctor allegoriarum in Hesiodum iure dici tradit, ex Iouis uertice enatam esse Pallada: quoniam, inquit, ab experientia se se promit prudentia: illa uero ex sensibus, qui in capitis ambitu conuisuntur. Et paulo post idem: Pallada, inquit, Glaucopin uocant, διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον τῆς ἀρετῆς: quòd illustris uirtus sit, atq; conspicua. At Phurnutus ad deae ἔπανδρον refert καὶ γοργωπόν. quando & animalium fortitudine in primis insignia, uti pardalis & leo, glauca uisuntur, δυσαντίβλεπτον σίλβοντα ἀπὸ τῶν ὀμμάτων: aut quia pure recteq; res diiudicet: sicut e diuerso ab uisu obscuriore iam uocant μελανώπιδα. Illud operae leuioris: quod tamen non pretereundum censuit Eustathius: Perinam AEgypti mulierem quampiam sedentem texere adortam, unde (inquit) Pallados sedentis statuam commenti sunt. Glaucopin putat idem, sicut & Phurnutus, non tam quia glaucos haberet oculos appellatã, quàm de formidoloso aspectu: quoniam & glauci dicantur leones regii, id est βασιλικοί: & poetarum quidam dracones uocet glaucopas. Proditum uero memoriae à Pausania est, fuisse Athenis Pallados

ſtatuam glaucis oculis, ex Lybica(ut ipſe interpretatur) fabella. Illis ſiquidem perſuaſiſſimum eſſe, ex Neptuno & palude Tritonide natam deam, atq; eo argumento glaucos illi oculos contribui, uelut etiam Neptuno. Dicta eſt, inquit Pauſanias, Minerua ὑγίεια, item Ergane apud Aelianum, id eſt ἐργάνη, quod cognomen Athenienſes excogitarunt primi, Pauſania teſte, ſicuti ἀκώλους ἑρμᾶς. In Acropoli ænea uiſebatur ſtatua Pallados ὑγιείας, ab Pericle poſita, quod illi per quietem præmonſtraſſet dea rationem, qua perſanaretur artifex tantum non cõclamatus, quod in propylæorum ſubſtructione ad imum foret dilapſus. Ab acropoli uero prorſum arcebantur canes, ob coeundi in propatulo impudentẽ animalis naturam, tanto deteſtabiliore Demetrij facto, qui in Parthenone meretricibus non abſtinuit. Hippiam legimus Mineruam apud Iſæum, id eſt equeſtrem, quòd currum inſtruxerit prima. Eam uerò Mnaſeas Neptuni filiam prodidit, ac Polyphes Oceano genitæ. Hippia uerò entea in Pindaro, uaſa intelligunt Phidonia, ſeu menſuras, quas Corinthi comperiſſe primum Phidonem tradunt. Hippia autem dici, quoniam Argos, unde fuit Phidon, nuncupetur Hippion: unde eſt Euripidion illud, ὅταν εἰς ἑλλάδ', ἵππειον τ' ἄργος μόλης.

Hippion Neptunum etiam Damęum appellari legimus, ab equorum(uti arbitrantur) domitione. Apud Pindarum facetiore metaphora frenum equi, hippium nuncupari philtrum, obſeruauimus: qui & Neptuno taurum immolãdum cratæpoda uocauit, qui ſuus fuit Delphorum mos. Inueni qui Mineruam dicant Laphriam, uelut Laphyriam, quæ in bello ſpolia ducat, quæ uocant laphyra, ſicuti āgelia dicitur, tanquam ἀγουσα λείαν, id eſt prædam abducens. Symbolicè autem pylætis nuncupatur eadem, quando in portis ciuitatum expingi conſuerat, & domuũ ianuis, uelut in ſuburbijs Mars, quoniam in ciuitate ac domibus prudentia eſt opus, foris uerò in defendendis hoſtibus Martio animi robore. Iam illa operæ leuioris, Pallada cognominari Budæam, id eſt βουδείαν, quia humana excogitatum prudentia eſt, boum opera terram colere, ſed & nauigare mergi quadam imagine: propterea eadem uocatur Aethyia. Ex agricolationis ratione colitur eadem à Bœotijs Boarmiæ nomenclatura de boum ad aratrum coaptatione. Colebatur Athenis item Mineruæ νίκης ſimulachrum ἄπτερον, id eſt ſine alis, habens in dextra malum punicum, in ſiniſtra galeam: quod in primo De acropoli Heliodorus ſcribit. Nicephorius autẽ Iupiter eſt nuncupatus de Meſopotamiæ urbe Nicephorio. Ex huius reſponſo imperium mox futurum concepiſſe Adrianum, auctor Aelius eſt Spartianus. Sed de myſtico Pallados ſenſu aliàs fortè commodius. Interim peplum pro curruum periſtromate recte poni, Homerum habemus auctorem,

ἀλλά που ἐν μεγάροισι λυκάονος ἕνδεκα δίφροι
Καλοὶ, πρωτοπαγεῖς, νεοτευχέες. ἀμφὶ δὲ πέπλοι
πέπτανται.

Sed & alibi Homerus idem pepli nomine inſtrata συνδυναδῶ equorum intelligi uoluit aut curruum ad puluerem prohibendum. Nam Pandarus currus ſuos peplis decoros fuiſſe refert. Sed & Troadas uocat ἑλκεσιπέπλους Iliados ſexto,
Αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

Donatus auctor eſt, peplum eſſe ueſtem ad ſacrorum ritum pertinentem: quamuis, inquit, alij eſſe dicant ſcutum modicum. Dicitur tam maſculino quàm neutro genere, quod Laurentium negaſſe, miror. Plautus:

Nunquam ad ciuitatem uenio, niſi quum infertur peplum.

Illud grauius: peplum item dici uelum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoq; anno honori Pallados inſtruebant, ducta item pompa à Ceramico ad Eleuſinium: quod ſcribit Ariſtophanis interpres. Vocant autem peplum, inquit, διὰ τὸ ἀραιὸν εἶναι: hoc eſt, quia ſit prætenuis. In eo quoq; Enceladus gigantum unus, à Pallade necatus, intexebatur, & annis ſingulis (ut quidam ſcribunt) in Panathenæorum pompa ferebatur. Plato in Euthyphrone: In magnis Panathenæis peplum pictum in arce ſuſpendi ſolitum ſcribit. In Apuleio autem, muſtelatos legimus peplos, de muſtelini coloris ſimilitudine, qui ſubliuidus eſt ac lentiginoſus, cuiuſmodi in ueſtibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris ſericum, ut uulgò iam loquimur, raſum diſtrahi paſſim ſcimus. Theocriti interpres in Syracuſis περονατρίδα, τὸ πέπλον interpretatur, id eſt peronatrida eſſe peplum ac indumentum, quod primo ſuccingerent: nam & inde nuncupari

cupari παρὰ τὸ πόρονᾶσθαι, ab infibulatione. Sunt auctores, ex uictoria quadam ab Athenienfibus inftitutum peplum: inq; eo, qui fortiter feciffent, expingi confueffe. Cuius rei non oratoribus modò mentio eft, fed & comicis: quod prodidit Ifæus, repetit Harpocratio. Euripides in Hecuba, ἢ παλλάδος ἐν πόλει τὰς καλλιδίφρου ἀθαναίας ἐν κροκέῳ πέπλῳ ζεύξομαι ἅρματι πώλους. Ad hoc fortè pertinet ænigmaticum illud ad Atticum in epiftolis: Peplographiam Varronis tibi probari nō molestè fero, à quo adhuc ἡρακλείτειον illud non abftuli. Eft uerò pepli defcriptio, fiue pictura. Auctor tamen Porphyrius eft, conditum ab Ariftotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo ducum exfequebatur genealogias, & nauiū quoq; numerum ad Troiam profectarum, quin & in fingulos duces epigrāmata, difticha plurimum, præter quàm in Aiacem. Eft item peplos frutex Diofcoridi, libro quarto; ficuti etiam peplis, quam Hippocrates peplion uocauit. Pepli etiam Plinio mentio eft libro uigefimofeptimo. In primo Epigrammatum inuenio Bacchum appellari νεβειδόπεπλον. Carmen, fi quis forte requirat, fubfcripfi.

Νυκτέλιον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβειδόπεπλον.

Peplis fibulam addere in pectoris fummo, Doricum creditur inuentum, proinde muliebrem ueftem Dorida nuncupat Herodotus, quæ fibula partem alioqui hiantē fubnecteret: eiufmodi nanq; ueterum mulierum geftamen erat. In Caria tamen linea frequentior fuit tunica. Et quoniam de Pallade uenati pleraq; fumus, illa obiter attigiffe, nil (puto) obfuerit: in Acropoli, quę olim diceretur Polis, fimulacrum fuiffe Mineruę, quod cælo delapfum, fama tenet, ut tradit Paufanias: propēdebat lychnus aureus, Callimachi opus. Eum ubi oleo impleffent, eundem anno circūacto diem obferuabāt: nec interim deficiebat oleum, etiā fi interdiu noctuq; colluceret lychnus: lino carpafio conftabat ellychnium, feu θρυαλλίς. In id enim ignibus nullum omnino ius. Nec illud relatu indignū: Athenis fefta celebrari confueffe plynteria, ut prodit primo Rerum Gręcarum Xenophon, & nos alibi: in quibus Pallados fimulacrum obuelabatur, nec ferię rei quippiam attingere aliquis audebat. Porrò quia Athena Mineruā indicat, uti monftrauimus, hinc eleganter ἀθλωογέρων dicitur iam fenior difcipulus. Pallada deniq; tribus infeftifsimis oblectari feris, dolens gemēfq;, quum folum exilij caufa uerteret, infremuit Demofthenes, noctua, dracone, populo.

Cur tantopere fenfibus afficiamur, atq; oculis præcipue. De oculorum uitijs. Qui dicantur Peti. Cur fpadonibus oblædatur uifus, & frequenter coeuntibus. Inoculare. Enophthalmifmus. Regis oculus uel aures. Opteria. Ictus oculi. Atomus. Apoftrophi oculi, & diaftrophi. Cap. XIX

Oculos effe humani corporis partem pretiofiffimā, ut qui lucis ufu uitam diftinguāt à morte, rectiffime à fummis auctoribus dictum opinor. Sed quum tacito naturæ confenfu expetant homines fcientiā: inde etiam affectio quædam fumma, quod Synefius approbat in fenfus omnes exoritur: quos etiam nullo ufu, non poffumus non plurimum amare, in primis uero uidendi uirtutem. Neq; enim agendi modo gratia, fed & acturi omnino nihil, huic fenfui præcipue afficimur. Cuius ratio eft, ut primo Metaphyfices Ariftoteles prodit, ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν τι ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. hoc eft, quoniam ut cognofcamus aliquid, ex omnibus maxime uidendi fenfus efficit, pluresq; rerum ingerit differentias. Verum enimuero uni tantum homini deprauari eos, à magnis item traditum uiris eft, inde quoq; cognominibus exortis, Strabonū, Lucinorum, quibus parui utrinque oculi. Et Petorum, quibus oculi leniter declināt, & cum uenuftate. Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos, quod uitium quidem fit, fed non afpernabile, non inamabile. Nam ita legimus in carmine obfcœno, quifquis eius auctor credi debet,

Minerua flauo lumine, Venus peto. Horatius quoq;,

Strabonem appellat Petum pater.

Et libro feptimo Martianus, Marcidulis peta luminibus. Ipfe lafciuos etiā intelligo, & ignea quadā mobilitate præceleres, ac ueluti uolantes. Quando & Pontanus ita canit,

Cur ó Deianira, cur moraris
Auroram cupidis referre terris?

Cur non lumina, petulosꝗ ocellos
In lucem exeris?

Vitiantur & alio modo ſpadonibus, fiuntꝗ hebetiores, ac uidendi acumen, quod uocant Græci ὀξυοπίαν, magna parte perit. Vitiari quidem τοῖς ἀφροδισιάζουσι, id eſt re Venerea utentibus, minus utiꝗ mirum. De ſpadonibus amplius uidendum. Niſi dicamus, alteris quidem ob libidinem, alteris ob exciſionē plus iuſto partes ſuperiores exſiccari: Quod perſpicuum in ijs eſt, quorum opus exquiſitius adminiſtratur: humoribus enim deorſum ductis, ſuperiora ſiccari, neceſſe eſt. Id autem concubitu fieri, nimirum patet. Spadonum autem crura intumeſcunt, & alui faciles ſunt, ὡς κάτω μεθισαμένου τοῦ ὑγροῦ, id eſt utpote quum ſe deorſum humoris copia ſeuocet. Profecto in oculis humidum, ſubtile, aqueum neceſſarium eſt, in eo nanꝗ uiſibiles ſpiritus attenuātur. Et oculus ipſe natura humectus eſt. Nam in libro De ſenſu & ſenſili Ariſtoteles, & quinto De animalium generatione, Oculum ſapere naturam aquæ tradit. Ob quæ coitu frequentiore, aut alia ratione areſactis ſuperioribus, oculi proprium, quod humore uigebat, immutari, neceſſarium eſt. Et ſpiritus ignei, qui & ipſi multi ſunt motus, hebeſcunt, niſi humore foueantur. Areſcit autem cerebrum quoꝗ libidinis intemperantia, quod ſeminis fermentum inde parte plurima profluat, quod præter Hippocratem in libro De aere & aqua, uti diximus, etiam Auicenna primi uigeſima ſignificat: præciſis enim uenis, quæ poſt aurem ſunt, tolli coitum, ſeminis profluuio impedito. Amplius, quod ad eunuchos attinet. Acumen uiſus fit per ſpiritus uiſibiles, calidos, ſubtiles, lucidos: nam & animalia calida, bene digerentia, uiſu præſtant, ut aquila. Spiritus autem hi calidi uirtute tales efficiuntur. Id uero augeſcit conſeruaturꝗ per refractionem quæ in teſticulis fit, ex qua totum corpus caleſit & irradiatur, ſicuti in maiori mūdo repercuſſis radijs ſolaribus caleſcit uniuerſum & illuminatur. Quamobrem in ſpadonibus ceſſante refractione, abſciſſis teſtibus, non caleſcit corpus, nec ſpiritus ſubtiles ac mobiles generātur. Sed contrarij potius, hinc digeſtione item læſa, caloris inopia, humores generantur terreſtres, aquoſi, nitroſi, ac graues, immoꝗ ad inferiora procliues, inde fit celebratus in ſpadonibus pedum tumor. Quos Licinius Cæſar cum aulicis eſſe palatij ſorices ac tineas pronunciauit. Hic tamen eſt, qui per inſcitiam literas eſſe dicebat uirus, ac peſtem publicam. Ab oculis porro, qui dicuntur ὀφθαλμοί, inclinatur uerbum ἐνοφθαλμίζειν, quod georgicum eſt uocabulum, inquit Euſtathius, dici Latine ſolet, inoculare. Enophthalmiſmos tamen pro ſpectaculis dici, aduertimus. ὀφθαλμὸς βασιλέως nuncupatur regis explorator. Sed & cui adeſt auctoritatis plurimum ac potentiæ, regis itidem appellatur oculus, cuiuſmodi ſunt, quos ſatrapas nominamus, per quos à rege explorantur omnia, ſicut alios dici ſcimus βασιλέως ὦτα, id eſt aures regis. ὀπτήρια uero id eſt opteria, dona ſunt ſponſæ contributa in anacalypterijs. Quæ quid ſint, alibi fuſim ediſſeremus. Ictum oculi, ſiue motum, Græci ῥοπήν dicunt: unde eſt illud parœmiodes, ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ, id eſt in momento & oculi ictu uel motu: id & pronuntiant alij, ἐν ῥιπῇ, id eſt eo momento quo difflatur pluma, uel quiduis aridi tenuisꝗ. Dicitur & Græce, ἐν ἀτόμῳ. Quam loquendi figuram municipes mei uſurpant, ſed in atimo dicunt, uerbo per inſcitiam labefactato, quum ſtatim factum ſignificant. Apoſtrophos oculos apud Sophoclem intelligunt retro uerſos, ſicut diaſtrophos in furentibus peruerſos.

De neruis opticis: qui ſunt, quáue coeant ratione. Cur ſimplex obiectum quandoꝗ duplum uideatur. Cap. XX

INter alia quibus uidendi conſtat perfectio, ſunt & nerui ab anatomicis dicti, ab eo quod præſtant, optici: hi à cerebro ad oculos producuntur effigie in primis elementi Græci X, uidenturꝗ in contactu ſe interſecare ad crucis modum, ſed acrius ſolertiusꝗ inſpectanti haudquaquam fit. Cæterum à cerebri exorientes lateribus ad eundem pertendūt locum, donec coniuncti ita, ut meatus qui antea duplex uiſitur, unus & communis fiat, mox uero diſcapedinati reſiliunt & diuaricantur, ac qui à dextris cerebri neruus initia ducit, dextrum item oculum petit, Qui uero à læua, itidem oculo inſinuatur læuo. Verum, ne quis riſu forte iſta putet excipienda, ueluti explorate minus prodita, auctor nobis huius doctrinæ Galenus eſt

libro

libro De utilitate particularum decimo. Sed & hæresin eandem consectatur Auicena. Quin & rationem hanc se omnium principem eruisse, astruit Galenus. Siquidem à rerum id natura excogitatum sagacissime, ne sensibile utroq; haustum oculo uideatur geminari. Quod dubio procul obtingeret, ni (ut inquit Auicena) uisibilium simulacra in communi coirent acceptaculo, atq; ita utriusq; oculi unum fieret deferens. Vnde strabonibus euenit, ut geminata putent se intueri omnia, ubi pupillarum altera uel surrigitur altius, uel plus iusto mensu deprimitur, quia pereat tunc meatus rectitudo ad opticorum coitum, acciditq; ut uisibilis rei forma prius quàm illuc pertingat, uelut sufflaminata in obliquitatis angulo subsistat, atque ita per neruum flexuosum transiens non æquè perueniat ad communem locum, ac quod recto fertur incessu. Scribit porrò Auicenna ex opticorum illo congressu profluere & adiumentum alterum, quoniam spiritus uisiuus, altero oculorum oblæso, totus delabitur ad reliquũ, qui inde roboratur mirificè, & ualidior promitur in actum, quod alterum claudentibus oculum manifestum fit. Eo siquidem nomine, qui patet, clarior fit consueto, & in obiecto apprehendendo potentior, ex impetu quoq; uisiui spiritus latiore facto meatu. Nam & si pupillæ alteri contingat uitium, altera patentior fit, ac maior. Cæterum ingeret se fortè quispiam ad id quod astruximus, cur obiectum simplex, uti geminum quandoq; à nobis spectetur: sonum quidem aure utraq; immittere sese, nec tamen unquam audiri duplum. Quod ipsum & in odorãdi ratione proferri potest. Ambiguitati uerò ex doctrina Galeni sic fermè occurri potest. Quod obijciatur, non uideri simile, quippe uisus obiecta per rectam lineã à sensiuo organo percipiũtur, quod in sonis non fit, neq; item in odoribus.

De antistitis Mineruæ barba apud Pedasenses, quæ ingruens malũ præsagiret, Cur fœminis non adnascatur barba. Cretensium mos. Berberi quid. Apotropæi dei. Pallas Oxyderces, & mater. Bardy regio, & fluuius. Minerualium dies. Caput XXI

IN monumentis ueterum Græcorum legimus, esse super Halicarnassum Pedasenses, apud quos illud mirum solitum contingere, memoriæ proditum sit, ut quoties ipsis aut circumadiacentibus, aliquid aduersi certum intra tempus est euenturum: tunc antistiti, quæ illic Mineruæ est, grandis barba nascatur. quod ab Aristotele repetitum quoq; scio. Sed & Herodotus scribit historia prima, uerum in Græcis modò codicibus, quin & libro octauo relatum obseruauimus. Quam rem bis, uel (ut alij præferunt) ter apud eos accidisse, compertũ est. Meminit ex Herodoto item libro tertiodecimo Strabo, sed ita ut interpres historiam haudquaquam assequutus delirasse prorsum uideatur. Naturalis autem ratio id planè auersari uidetur, quod Macrobius quoq; scribit. Siquidem caloris inopia esse causa creditur, cur muliebre corpus, ut uiri, pilis nõ obsideatur: calorem enim esse dicunt, qui pilos creet. Quamobrem & eunuchis deesse, quod eorum natura frigidior sit. Porrò in corpore humano illæ potissimum partes obsepiuntur pilis, quibus maior suppetit caloris facultas. Leue autem est mulierum corpus, ueluti innato constipatum frigore, quando algorem comitatur densitas, leuitas densitatem. Quod uerò citius admonentur generationis, naturæ infirmioris est, ut exilia poma celerius mitescunt, robusta serius. Præterea frigiditatis argumentũ euidens illud est, uiros longè diutius in generando perseuerare, quàm in pariendo mulieres. Nam uis eadem in frigidiore corpore extinguitur celerius, in calidiore amplius producitur. Quòd si frigus aeris tolerabilius ferunt, quàm uiri, facit id ingenitum frigus: similibus enim similia gaudent. Proinde minus mirum, muliebrem barbam, ut monstrificam, meticulosi alicuius ingruentis dirum haberi præsagium. Quin & simplex uulgus nostrum adagium sibi parte ista non inscitè neq; ineleganter effinxit, Fœminã barbitio obseptam eminus salutandam esse, usurpans. Medicæ tamen doctrinæ dogma est, ab Aristotele comprobatum, subsistente menstruorum, quæ gynæcea uocant, & καταμήνια, id est catamenia, redundantia, necnon seminis, mulieribus quandoq; barbam contingere. Quod in uiduis castitate præsignibus se uidisse, Auicennæ interpres scriptum reliquit. Sed & Princeps testatum uoluit tertij uigesimaprima, tractatu tertio, capite itẽ uigesimosexto. In hac uerò barbitij mentione illud obiter enotasse (nil puto) obfuerit: inoleuisse patrium quãdoq; in

in Creta morem, ut barbam & capillos magistratus summitterent. Proinde, quum ab Appio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus iuerat, in theatro Græci postulare instituissent, ut Sabinus maximum magistratum gereret: surrexit Sabinus, & silentio manu facto, Hunc magistratum, inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat. Græci non bene intellexerunt: sed bene interpretati petebant, ut illum honorem Sabinus tertio gereret. Id obiter item subnotarim: in historijs legi quandoque Berberi. Id uero ad barbam facit nihil. Est autem Indorum uocabulum, quo margaritiferum ostreum illi significant, sicuti auctor Eustathius est: meminit etiam Athenæus. Et quoniam à Pallade orsi sumus, in eandem desinamus, cuius in templo apud Sicyonios ad portam, quæ dicitur Sacra, structo Epopei conditoris uisebatur monumentum, & in propinquo dei, quos ἀποτροπαίους dicũt. Apud quos omnia fiunt, quæ facienda Græci arbitrantur ad mala auerruncanda, id est εἰς ἀποτροπὴν κακῶν. Fuit apud Argiuos Palladis sacellum ὀξυδερκοῦς, à Diomede structum, quod ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginemque ab oculis detersisset dea. Est apud Eleos Pallados sacellum μητρὸς cognomento: quoniam quandoque deficiente iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres sunt, simul ac cum uiris congressæ forent, conciperent. Voti compotes, regionem insuper uocabulo gentis patrio, βαθύ nuncuparunt, ac fluuium βαθύ aquam. Sicuti uero Romæ Minerualia quinquatribus, aut ante paulo præceptoribus persoluebantur, ita & Athenis in festo quod Choes dicebatur, Anthesterionis duodecima, quem interpretantur Nouembrem: quo etiam tempore à præceptoribus familiares hospitaliter accipiebantur: quod apud Athenæum scribit Eubulides.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIquarum lectionum libros, ad Antonium Mariam Amolinum physicum, præfatio decimaquinta.

MVltis uarijsque incitabulis euictus, his diebus constituens doctissimi patrui mei luculentissimũ opus, ab ipso alias prima eruditione æditum, post uero castigatissime recognitũ, tantarumque literarum copiosa numerositate adauctum, ut fere Antiquarum lectionum liber non amplius uideatur, onus grauissimũ, meisque quàm impar humeris subijsse cognoscens, id pluribus impartiendum dijudicaui, teque potissimum doctissime uir quintadecima ipsius portione grauare: nec ab re quidem, qui me continue stimulans, ad ipsius huius operis æditionem tuis etiam incitamentis prorumpere impulisti. Quod eo libentius factitandum censeo, quo doctissimi ipsius patrui mei Lodouici Cælij doctrinatæ literaturæ principijs, imbutum altissimæ scientiæ apicem inhiantem, humanorum studiorum, acutiorisque dialectices, altissimæque philosophię dogmata peragratum, ad Pœoniæ facultatis tantam deuenisse altitudinẽ noui, ut acutissimi dialectici, doctissimi philosophi, perspicacissimique physici nomẽclaturam subire merito merearis, qualem decimiquinti huius uoluminis placita exigunt, quæ tanto refertissima munimine securius prodeuntia, tui nominis patrocinio micantius sese omnibus oblata patebunt. Id igitur & si imbecille munusculum, doctissime Antoni Maria Amoline, eo alacriori suscipies animo, quo à Lodouico Cælio tibi præceptore accuratissimo emanatum, Camilli nepotis collatum manibus tibi iniunctum nosti: quem tua illa innata benignitate gratius fouens, deditissimum semper habebis. Vale, meque tibi semper obsequiosum accipe.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSQVINTVS.

Quot exigantur ad uidendi rationem. De diaphano & lumine. Cur sol mundi oculus, curq; Theæ dicatur filius. Cap. I

MVLTA, inquit Priscianus Lydus in Theophrasti enarratione de sensu, in uisu uarietas accidit, siquidem uidetur extra prodire, propterea quod circa sensibile agit extra locatum. Quin etiam aliquid à re uidenda suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patiatur. Iam uero diaphanũ atq; medium traijcere uidetur utrinq;, tanquam & perficiens lumine, & commensurationem exhibens interuallo. Certe obiectum sensibile nimis materiam resipit, at sensus spiritalis admodum est. Itaq; per se haud quaquam coire queant ad sentiendi actum perficiendum. Sed opus est medio quodam uelut spiritali, quod inuicem ista conciliet. Hoc quidem circa omnem sensum species quædam est. Circa uisum uero, tanquam excellentissimum, ultra speciem opus est diaphano insuper, atq; lumine, quibus materiale prorsus spiritali accommodetur. Putat Priscianus idem Iamblichum sequutus, sicuti Iulianus quoq; in libro De sole, diaphanum esse non in æthere solum, igne, aere, aqua, uitris: sed & in terra ipsa, compositisq; corporibus omnibus, id quod alibi quoq; attigisse me, sum memor. Ait Iulianus ex Phœnicum & Iamblichi doctrina, lumen esse purum actum, ab actu diuinę intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum uero actus eiusmodi esse uehiculum, & id quidem incorporeum, neq; permixtum corporeis qualitatibus, quamuis per ea diffusum omnia. Idem significat extensum per omnia lumen, à Platone De republica libro decimo positum. Visibilia per primum uisibile, id est lumen, uisibilia fiunt. Ideoq; & uisus omnes per primum uisum. Quoniam uero quæ hic disiuncta sunt, apud superos sunt unita, cõiectare possumus, idem esse primum uisibile primumq; uisum, id est præcipue solis lumen. Quo argumento uidetur Orpheus oculum mundi solem uocasse. Verum & poetica fabulositas Theæ, id est τῆ θέας filium esse pronuntiat solem, quod τῆ θέας καὶ ὄψεως, id est ut spectemus, utq; uideamus, præcipua immo tota indidem sese promat ratio: ex quo in Isthmijs Pindarus, μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε θεία. Prodit in libro De ueritate Thomas, Videri aliquid tripliciter: uno quidem modo per essentiam suam, uelut quum uisibilis essentia uisui connectitur, quo modo lucem percipit oculus. Alio autem modo per speciem, quum rei similitudo uisui imprimitur, ut quum lapidem uidemus. Tertius est ex speculo modus, ubi rei similitudo per quam cognoscitur, non fit in uisu statim ab re ipsa, sed ab eo, in quo rei exprimitur similitudo, sicut in speculo sensibilium uisuntur species. Primo autem modo uidere deum, soli est deo naturale: secundo autem modo, angeli proprium: tertio deniq; hominis, qui ex creatis rebus utcunq; deum exhibentibus in dei cognitionem perducitur.

Igneum splendorem inesse oculis, quo modo probent Platonici. Item qua ratione fiat uisus ex Platonis doctrina. Cap. II

PORRO sicuti cor mundi sol suo ambitu lumẽ, perq; lumen uirtutes suas inferioribus affundit: ratione compari in corporibus nostris cor motu suo quodam perenni proximũ sibi sanguinẽ agitans, ex eo spiritus in totũ corpus, perq; illos luminũ scintillas mẽbris insinuat, singulis quidẽ, sed oculis uel maxime, ad surrectas utiq;, ac prominentes corporis partes spiritu leuitate insigni scandente præcipue, eiusq; lumine per oculos inde qui perspicui sunt, atq; omnium partium nitidissimi, uberius promicante. Inesse uero cerebro & oculis lumen aliquod, etiam si exiguũ, animalia multa, quę noctu uident, argumento esse possunt, quando in tenebris eorum coruscant oculi. Sed & quodam modo cõtortis oculis, circulum quendam lucidum intus plane intuemur. Quin & Plinij monumentis testatissimũ est,

 Tiberio

Tiberio Cæsari eam fuisse oculorum naturam, ut expergefactus noctu paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Id ipsum & mihi quandoq; obtigisse, deo teste, non mentior. Augeæ micantes oculos celebrat Apollonij interpres. Sed & grāmatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis. Augusto adeo enitescebant, ut si intentius aliquem esset intuitus, cogeretur is, ceu splendoris nimietate caligaret, uultum submittere. Sed in Timæo item Plato, quoniam ut res est, non rhetorum modo rimamur officinas, sed & academiæ inuisimus spatia, uisus rationem expositurus: Ignis, inquit, illius qui non urit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorum orbes dij fecerunt. Intimum siquidem corporis nostri ignem huius ignis germanum syncerumq; per oculos emanare uoluerunt. Itaq; quum diurnum lumen applicat se & accorporatur (ut sic dicam) uisus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atq; commixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi in unius iam domestici corporis cohærent speciem, ubicunq; uidelicet tam intimi, quàm externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinē, passionem eandem sortitum, quum quid aliud tangit, uel ipsum ab alio tāgitur, motum huiusmodi ad corpus omne, perq; id ad animā usq; diffundens sensum efficit, qui uisus uocatur. At postquàm in noctem discesserit cognatus ignis, uisionis euanescit radius. Nam in aerem sibi dissimilē erumpens permutatur atq; extinguitur, quum nullam habeat cū proximo aere, utpote ignis carente splendore, naturæ communionem, idcirco uidere desinit, somnumq; inducit.

Aristotelis rationes aduersus Platonis de uisu placita. Cap. III

ARistoteles uero in commentatione quæ De sensu est, ac sensili, gradum parans ad diluendam Platonis sententiam, contra quem nunquam non concertatione assurgit arrectaria, & (ut dicunt Græci) ὀρθοστάδην, ueteres philosophos scribit, de sensibus aliqua tradere orsos, ex elemētari ratione, cuiusmodi sensoria forent, esse scrutatos. Quoniam uti primo De anima disputatum latius est, simile à simili arbitrabantur percipi. Ex quo animam quoq; de principiorum cominiscebantur natura, ut hoc nomine omnium cognitionem consequi posset, ut quæ conformis foret omnibus, siquidem communicare in principijs omnia. Consimili porro ratione, quoniam sensus corporea item percipiant omnia, eorum modum elemētis attribuere adorti sunt, ac terræ tactum omnino assignarūt, gustum uero aquæ, quia per humecta sentiatur sapor, aeri autem auditum, uisum postremo igni. Quia uero sit inter aerem & aquam quoddam medium, aere quidem densius, aqua uero tenuius, quod uaporis aut fumi nomine intelligi uoluere, odoratus sensorium illi ascribendum putauere, quoniam ex fumida quadam euaporatione sentiatur odor. Quo autem potissimum argumento esse ignis participem oculum, putarint Platonici, inde arbitratur Aristoteles factum, quia (ut paulo ante commeminimus) rationem minus peruiderint, cur oculo compresso ac moto uehemētius, promi ex eo uideatur igneum quippiam, præcipue si forinsecus obtendantur tenebræ. Cæterum non ignis ratione cōtingere hoc ipse putat: sed quoniā quicquid abunde leuigatum detersumq; politius est, ex suæ naturæ proprietate quēdam habere fulgorem animaduertitur: non eiusmodi tamen, qui medium actu lucidum ualeat efficere. Proinde, quum nigricans in oculi meditullio perpolitum maxime sit, mirum nihil fit, si & nitorem contineat corporum eiusmodi affinem. Sed unde nam fieri astruemus, quòd si celerius agitetur oculus, fulgorem percipit: si uero quiescat, non ita? Respondet philosophus idem, hoc ideo obuenire, quia pręceleri motu oculi, quod unum simplexq; est, euadat quodammodo duplum: unum siquidem, ac idem subiectum est pupilla uidens ac fulgēs: quatenus uero splendescit, foras nitorem promit: quatenus uidendi facultatem habet, illum percipit ac cognoscit, ueluti forinsecus illabatur. Nam ubi celerius mouetur oculus, nigricans ad exteriorem transfertur locum, in quem pupilla fulgorem emiserat prius, quàm omnino deficiat is, excipitq; perinde ac extrinsecus illatum: quo fit, ut aliud censeatur quod uidet, aliud quod uidetur. At si tardior fuerit motus, euanescit prius coruscatio, quàm illuc delabatur pupilla, ubi excipere queat. In tenebris uero ista præcipue fieri, illa ratio est, quoniam luminis copia leuigatorum corporum splendorem tenuem admodum atq; exiguum absorbet

bet quodammodo, cogitq; euanidum fieri. Quod autem una cum Empedocle tradit Plato, effici uisum per luminis ab oculo emissionem, perinde ac à lucerna: id esse omnino uanum, autumat philosophus, quando (si ita foret) deberemus etiam in tenebris uti oculis, radio inde promicante ad medium illustrandum idoneo. Verum quod infert Plato, restingui radium offensantibus tenebris, uanius multo est. Quæ enim extinctio esse luminis potest? extinguitur siquidem humido aut frigido calidum & siccum, ut in prunis uisimus, & flamma: sed neutrum in lumine recognoscimus. Quòd si est, ac ob debilitatem latet nos, interdiu claritatis excellentia perire debuerat, aut in aqua, uel item in glacie. Quippe ignita corpora hæc omnino patiuntur, sed in oculorum lumine nil prorsus eiusmodi fit, inde coniectatio certa, Platonicam rationem minus ueritate subnixam ruere.

Aristotelis sentētia de uisus ratione. Item quid dieche, & quid diosmos, ac diagonios linea. Optice, anoptice, catoptice. Videre, ac cernere, an distinguantur. Cap. IIII

CAEterum quid de ratione uidendi sentiat uir acer & experiens Aristoteles ipse, iam ex interpretatione Themistij secundo De anima promere ingrediar. Plane, inquit, colorem esse ea natura, ut actu perspicuū moueat, illud indicio esse uel firmissimo potest, quòd colores uehementer prope admoti neq; uideri, neq; internosci queūt: mouet ergo color perspicuum aerem, aer ad usq; oculum continenter pertensus aspectum mouet, & uulnerat. Quòd si nullus esset usus intersiti aeris, per quem color ueheretur ad sensum, summa ratio esset, quamobrem colores quanto propius accederent imminerētq; oculis, eo clarius & exquisitius cernerentur. Proinde perperam Democritus censuit, qui diceret, Si inane esset hoc omne per quod cernimus, spatium, fore ut acrius & probius omnia uiderentur: quod prorsus impossibile est. Nam obtutus passo quadātenus, & affecto sensu contingit, non quidem à colore qui cernitur, alioqui impositus & adiunctus pupillæ præsentiretur: sed quod reliquum est, ab aere illo, & perspicuo, quod interpatet. Quamobrem nedum acutius, sed nihil omnino uideri posset in uacuo, quia nihil in eo intermedium haberetur, quod primo ipsum affectum, tum deinde ipsum oculorum sensum afficeret. Idem in sono, idem in odore contingit. Neuter attactu sensum exercet, sed per medium aerem, à quo subinde sensum impellunt. Sed qua strepitus ad auditum prouehitur, quidam Aristotelici interpretes diechen appellarunt, quasi personiam dixeris, qua uerò odores, diosmon, ac si perolatiam uocaris, quòd ueterinæ sint ac uehiculares odoris ac soni. Diagonios uerò linea intelligitur Vitruuio ab angulo ad angulum perducta. Et libro quarto in capituli Corinthij ratione: Abaci, inquit, latitudo ita habeat rationem, ut quanta fuerit altitudo, bis tanta sit diagonios ab angulo ad angulum. Verum, ne quid dissimulem, auctor quidem prospectiuæ, Aristotelis dogma insequutus, mathematicos scribit, statuentes, uisum fieri per radios ab oculo promicantes, inaniter conari. Sed enim Alchindus De aspectibus, omnino docet aliud. Et magnus auctor Augustinus innuere uidetur, Animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Alioqui & qui Platonem euertere connituntur, quandam ab oculo radiorum effusionem admittunt planè, qua uidendi perficiatur ratio, animalium argumento, quæ ita oculorum nitore medium illustrant, ut colorum perceptio non lateat ea. In uidendi ratione illa item obseruauimus, quum in rectum dirigitur uisus, dici propriè opticen modi eius rationem: at ubi suspectamus, anopticen: sicut catopticen, quum despectamus. Qua in re illud contingit admirabile, si attollatur uisus, etiam stellas contingimus: si in rectum prospectus petatur, quadraginta milium passuum non exceditur mensus. Infra uerò etiam minore multo mensura uisum hebescere, obseruatum, quando est hic longè difficilior modus. Proinde in eius perpensione maiorem & curam & diligentiam adhibendum. Illud uerò ab agrestioribus mutuemur Musis, ut philosophi loquuntur, Videre ac cernere, non eo distingui discerniculo, quo ineptioribus est uisum. Cicero in Oratore, Perfectæ eloquentiæ speciem animo uidemus, effigiem auribus quærimus. Idem paulo infrà, Eloquentiæ speciem cernebat animo, re ipsa non uidebat.

Cur

Cur quædam collucere in tenebris uideantur. Miracula quorundam ex ſe lumen fundentium. Cur quædam noctu oculis utantur, interdiu minus. V

SOſigenes Alexandri præceptor tertio uolumine De uiſu, rationem afferre conatus eſt, quamobrem aliqua collucere in tenebris uideantur. Flammulenta, inquit, hæc quadamtenus naturam ætheris & quinti elementi participant, ea cognatione fieri, ut admotum ſibi aerem, aut perſpicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maxime noctibus faciant, rationem eſſe, quia tum maius lumen abſit. Alioqui euenire interdiu, ut exiguum eorum lumẽ quaſi exoleſcat, & offundatur in magno. Noctu ergo quum refulgent, aerem proximum & circumfuſum leuiter ſublustrant: non ita, ut alia item poſſent uideri, ſed ut ſola ſe uendicent à tenebris. Atq; hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiſcitur, manatq; lumen. Nam & ipſe quoq; ignis, quamuis ſplendorem ſuum latius & diffuſius mittat, adeo ut aſſerat etiã alia: tamen ſi remotior ſit, caligant oculi in cætera, ipſe ad conſpectum ſui uix ſufficit. Verum quia in hæc prouecti ſumus, non ineptum fuerit, obiter illuc diuertiſſe. Proditum monumentis eſt, periculo ingenti circumuentum in India Magnum Alexandrum quodam prælio, concuſſis armis, uiſum Barbaris lumen fundere, monſtro ſe ante illum oſtentante. Tiberij equus ore uidebatur flammigare, dignitatis futuræ omine proſperrimo. Theodorici pater ex corpore toto ſcintillas dicitur profudiſſe. Id ipſum & de ſe prodidit ſapiens quidã, ita ut ſcintillantes flammæ hinc inde proſilirent, etiam cum ſono. Quod uero animalium nonnullorum oculi noctu mire ſint efficaces, interdiu autem hebetiores, id obuenire Plutarchus arbitratur humoris ſiccitate ac tenuitate, non ferentis τὴν πρὸς τὸ φῶς σύγκρασιν.

Cur ſeminis contingat in ſopore profuſio & arrectio. Concubituris officere nuditatem pedum. Gonorrhœa, gonorrhœas, Plumbo reprimi Veneria. Clinopale nudipedalis quæ ſit. Item de nudipedalibus ſacris. Cap. VI

COnſtans opinio eſt inter eos qui naturalium rerum ſecreta rimantur, & enotatum ab Ariſtotele ſcimus, corpus quod concubiturum ſit, calidum intus atq; humidum eſſe debere, cuiuſmodi ferè per ſomnum potius contingit, q̃ per uigiliam. Ex quo etiam celeriter ac ſine corporis agitatione, οἱ ἐξονειρωγμοὶ γίνονται, id eſt ſeminis in quiete fluxus fiunt, quod uigilantibus non citra laborem ferè contingit. Simul autem fit, ut & reliquum corpus tale exiſtat, ac pedes item humectiores ſint atq; calidiores. Indicio eſt, q̃ quum dormimus, pedes obtepeſcere ſolent, ut qui unà cum internis partibus ita afficiantur. Hinc quoque amplius innotuiſſe opinor, cur ſit, quòd in ſopore obtumeſcant genitalia, quod feſtiuiter ſalibus ſuis & Martialis inſeruit. Verum nuditas pedum, quam ἀνυποδησίαν uocant, econtrario agit, ξηραίνει γὰρ καὶ ψύχει, hoc eſt ſiccat atque refrigerat. Proinde quodammodo impoſsibile eſt, aut equidem perdifficile, rem obire Veneream, niſi pedibus calidis. Ni fortè quis reperiatur, uſque eo feruentis naturæ, ut pedum nuditas & frigefactio calidum redundans ad temperamentum reuocet. Qua ratione quidam portulacam Venerijs conferre, prodidit: ſicuti ſecundo Canonis docuit Auicenna. Suppetit & doctrina Hali ſuper τέχνην Galeni, in Signorum tractatu, tradentis, In præferuidis corporibus cum alijs calidi circunſtantijs generandi uim diſſolui, ac ſemen prorſus euaneſcere. Seminis defluxionẽ hanc ſpontinam Græci gonorrhœam item uocant, & Matheſeos tertio interpretatur Firmicus. Qui uerò hoc diuexatur incommodo, dicitur γονοῤῥοϊκός. Scribit Galenus gymnaſtarum quempiam ſe uidiſſe, qui Athletæ cuiuſdam renibus plumbi laminam ſuperpoſuiſſet, quo nocturnis imaginibus careret. Porrò ex ijs liquet, tum docte, tum non illepide, hebetiorem uſum Veneris, flaccidumq;, etiam ſi conatus ſit multus, poſſe dici Clinopalen nudipedalem. Sic enim rectè pedum illam intelligimus nuditatẽ, uerbo quidem non efficto nunc à me primum, ſed à Tertulliano prius, atque Hieronymo. Sic enim ab ijs ſacra nuncupari obſeruauimus, quæ colerent Iudæi nudis pedibus, ſacco incubantes, & uolutati in cinere, ut ad Paulam idem Hieronymus ſcribit, ex ritu uaniſſimo Phariſæorum, primum quoq; cibum lentis accipientes. Ioſephus Iudaici belli libro ſecundo, Beronicen ſcribit reginam, ut deo uota ſolueret pro ſalute, Hieroſolymas ueniſſe, & pro more patrio, hoſtijs cæſis, capilliſq; deraſis, nudipedem ante tribunal

nal stetisse. In libro Temporum ab Eusebio mandatum memoriæ est, apud Lacedæmo nios sacra nudipedalia primum acta, quum regnaret Romæ Tullus Hostilius. Sed & in Pythagoræ symbolis adnotauimus, nudis pedibus adorandum sacrificandumque.

Austri & Aquilonis proprietates non indignæ relatu. Neate quid. Cur Boreas dicatur Alpinus à Virgilio. Plauti locus expenditur ex Epidico. Boreæ scorpionis chelæ cur. Boscas uenter cur. Vnde dicatur Boreas. VII

Aquilonem uentum, à uehementissimo ac præceleri uolatu in Latinis literis nuncupatum, eleganter ab Hieronymo scopam uiarum appellari aduertimus, tãquam difflando perpurget, quicquid temere in uijs obiacet, simulque conuerrat etiamnum puluerem. Ediuerso Austrum ab eodem reperio dici pincernam pluuiarum, quoniam esse Notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est, quod ab humoris ratione ducitur. Quanquam non me fallit, Plutarchum in Platonicis quæstionibus scribere, Inferiorem mundi ordinem dici Neaten. Nam & inferos quandoque nuncupari νερτέρους, quandoque etiam ἐνέρους: atque inde ductam Noti appellationem, quia spiret κάτωθεν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, hoc est ab infimis incompertisque. Simul & poetarum carminibus patet latius, quàm ut probandum uideatur pluribus: nisi quòd Hippocratis sententia præteriri nequit, tradentis Aphorismorum tertio, Austros hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere, ac pigriora facere, itemque caput aggrauare: quód si tempus Aquilonium fuerit, tusses, fauces, aluos duras, difficultates urinæ, dolores horrificos costarum & pectorum accidere. Eum uero locum explicans Galenus etiam rationes rimatur. Nanque ex huius uelut castellis ac deriuaculis, emodulatè quantum eualuimus, indultu principali, id est diuino, aquas fistulatim in nostrum hoc hærediolum, quæcunque fuerit eius indicatura, sæpicule corriuamus. Auster, inquit, natura calidus atque humidus est: at hæc ex toto caput opplent, proindeque sensuum opificia admodum madefaciunt, caputque aggrauant. Porrò si neruorum fons & origo madet, circa ingrediendi ministeria corpora pigriora tardioraque redduntur, atque etiam persentit homo exsolutionem. Contrà, ubi tempus Aquilonium est, corpora constipatiora, cõtentiora mobilioraque, & ad audiendum purgatiora euadunt: fauces tamen duræ efficiuntur per Aquilonios cæli habitus, quia arescunt refrigescuntque, nec secus sicciora aluus deijcit, ob temperamenti conditionem, in habitum tendentem sicciorem, de qua corpus resiccatum uniuersum esculentorum humorem ad sese impensius trahit: difficultates præterea urinæ accidunt ob uesicæ noxam, quam traxit ex frigiditate per Aquilonios flatus, nanque exsanguis & frigida est. Ea ipsa Aquilonis frigiditas, thoracis dolores concinnat. Porrò & illud natura comparatum est, ut simus ἐν τοῖς βορείοις βρωτικώτεροι, ἢ ἐν τοῖς νοτίοις, hoc est spirantibus Aquilonibus cibi auidiores simus, quàm Austris. Aquilones enim frigidiores sunt: frigidum uerò concoctionem adiuuat, eo quòd per accidens antiparistasin efficiat: ut ex octauo Physicorum manifestum est, ac calorem corroboret interaneum cum humido, unde perficitur digestio. Id tamen parte hac obseruandum, ita experientia magistra sapientibus compertum, si frigiditas nimia fuerit, eam ad intima corporis penetrare, unde conficiendi imbecillitas enascatur. Inter Macrobij uero placita & illud est ex Naturalium secũdo: Ventum qui per meridianum ad nos cardinẽ peruenit, idest Austrum, ita in origine sua gelidum esse, ut apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calescit, & qui incipit frigidus, peruenit calidus. Neque enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tactu flatus emitterẽtur. Nec dubium est, nostrum quoque Septentrionem ad illos qui Australi adiacent propter eandem rationem calidum peruenire. Et Austrum corporibus eorum genuino auræ suæ rigore blandiri. Peripateticis tamen ἀτοπώτερον, idest absurdius uidetur, per κατακεκαυμένην, id est perustam mundi portionẽ permeare uentum. Quęrat hic fortè quispiam, ecquid expressius doctiusque in medium promamus, quid ita eminentissimus poeta AEneidos quarto, Boream dixerit Alpinum? Inuenio apud auctores, ut nemo prorsum incertus ueri sit, Posidonium & Protarchum literis prodidisse, Rhipæos & Alpes eosdem dici montes, qui ab Hyperboreis incolantur: quod in commentario etiam de rebus ijs prodidit

didit Stephanus, à quo & illud traditur, Hellanicum ὑπερβορέους scribere cum diphthongo in penultima, ipse, ac pleriq; alij, citra diphthongum malunt. Athenæus in libro sexto: Rhipæi (inquit) montes, qui postea Albij, nunc Alpes. Vltra Rhipæos uero, à quibus spiret Aquilo, statuuntur Hyperborei ad extimum mare. Carmen Virgilianum hoc est:

Ac uelut annosam ualido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nūc flatibus illinc
Eruere inter se certant.

Porro quia ex Hippocratis & Galeni adstruximus doctrina, Austrum hebetare auditum, & stupidum quadamtenus hominem facere: ad id arbitror Plautinum allusisse Periphanem, cui Epidici dolis uersutijsq; sublitum probe os fuerat, in fidicina quam suam putarat filiam: mox animaduersa fraude, ac dolens se tam hebeti fuisse iudicatu, ut rem nunquā ut erat, animaduertere potuerit, perinde ac obsurduisset, oculisq; offusa caligo foret, ut Nioben putares, in ea prorumpit uerba: Perij, Austrum pertuli. quanquā sunt qui perculi, legere malint: ex parœmia, qua significatur quis operam lusisse. Sciendum uero parte hac: Boreas, id est βορεᾶς, in Theriacis ab Nicandro dici scorpionis chelas, ueluti πολυφάγους, id est uoratrices. Qua ratione, uentrem quoque boscada, id est βοσκάδα, idem nuncupat. Cæterum & ratione eadem uento conciliatum nomen est, ἀπὸ τῆς βορᾶς, id est à cibo, siue pabulo, quo scatent Borealia, uti opinatur Porphyrius: uel quia uberius alantur inibi animantia, sicuti nos item hyeme, ut diximus. Certe ad Boream corpora uisuntur grandiora multo, quàm in aduersa parte.

Capillorum in homine ratio. Gentium ritus in ijs, & Frācorum præcipue, ubiq; habeātur Franci. Fracta coma. Annuli in coma quid. Smeringes pro capillis, cur. Silica arbor apud Gellium. Sagda quid. Molliciei taxatio. Pepones qui sint. Phonos quid. Cathedralitij. Quintiliani locus de Bacchida. Caput. VIII

HOminem inter cuncta animantia maxime piloso esse capite, ipsius indicio rei nullis argumentis constat, Sed & prioribus tamen obseruatum ac traditum monumentis est. Cuius causam tum ad necessitatē, tum ad præsidij rationem esse referendam, auctor Aristoteles est. Necessitas uero inde patet, propter cerebri humiditatem, καὶ διὰ τὰς ῥαφάς, id est & propter commissuras caluę: nam ubi plurimum humoris calorisq; est, ibidem ortum pilorum esse copiosum, necesse est. Adiumenti autem ratio est, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Quum enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res nanq; humidissima quæq; & referuescere & refrigescere maxime idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest. Adijciunt & ornatum auctores post Aristotelem grauissimi, qui sit uelut in ædificij culmine, nec in orbem coactus, aut in pilei figuram teres factus, ne quibusdam partibus nudis, esset informis. Sed alibi fusus, alibi retractus pro cuiuslibet loci decentia speciem miri ostentat decoris. Proinde memoriæ traditur: Charilaum interrogatum cur comam nutriret, respondisse, Quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret, uenustiorq;, ac sumptus minimi. idest, ut Græce dicam, ἀδαπανώτατος. Quamobrem & Silius Italicus in laudibus Scipionis, ita sibi canendum censuit:

Martia frons facilesq; comæ, nec ponè retroq;
Cæsaries breuior.

Hisce calculum adijcit plane prophetica sententia, Esaiæ tertio: Decaluabit Dominus uerticem filiarum Sion. Cæterum & Lycurgum scimus, ciues insuefecisse comam nutrire: quoniam pulchros quidem decentiores redderet, τοὺς δὲ αἰσχροὺς φοβερωτέρους, deformes uero terribiliores, ac magis formidabiles. Sed & in Græcis omnibus id accipit Eustathius, ubi Homerus καρηκομόωντας dicit Achæos: nam, inquit, etiam iubati leones, insuper & tigres terribiliores uisuntur cæteris eo exutis ornamento. Adijcit in primo Rhetorico Aristoteles, id uideri libertatis argumentum. Nec enim comantem facile est ἔργον ποιεῖν θητικόν, id est seruile opus subire, aut illiberalem artem admittere. Liberi nanq; esse hominis, μὴ πρὸς ἄλλον

ζῆν, idest non ex alterius arbitrio pendere. Rufam comam & in nodum coactam, summi apud Germanos decoris fuisse, scribit Seneca: proinde Martialis Epigrammatum primo,

Crinibus in nodum tortis uenere Sicambri.

Legimus item Francorum regibus summum fuisse nefas comam tondere. Quin à pueris intonsi manebant, defluentibus à tergo crinibus: nam ab fronte discriminati utrinque ferebantur. Nec tamen Turcarum more aut Araborum impexi incedebant, uel squalidi, aut calamistrati, & indecore perplexi: uerum diuersis delibuti unguentis nitescebant. Cæteri uerò circumtonsi uisebãtur omnes. Est autem Francorum natio Italiæ proxima. Multi hos esse Germanos tradunt, quando Rhenum circumhabitant, & admotas illi terras, ac Galliarum portionem possedere haud minimam, non quidem ut propriam, sed ui ac belli iure ascitam. Capillorum item longitudine oblectatos Hispanos, testatur epigrammate doctissimus Catullus. Sed & Martialis idem:

Hispanis ego contumax capillis.

Verũ, ut auctor item Seneca est, crinem sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quàm iubam generosa animalia. Mox ut in alijs, ita & parte ista, pessum euntibus uitæ pretijs, abijt tota res in turpem effœminatamque molliciem, nec specula modo totis paria corporibus auro argentoque cęlata sunt, deinde etiam adornata gemmis, sed cœptum à trosulis & mollículis linteatisque succidere comam uarijs locis, in gradusque formare, ut cincinnatuli sint & comatuli: quales fermè fieri produnt, qui Pleiadibus nascantur orientibus. Quam comæ rationem & numerum epigrammaticus poeta epaphæresin uocauit, quum ita scribit,

Expingitque cutem, facitque longam
Detonsis epaphæresin capillis.

Hinc datum Curetibus nomen, quòd mollium ritu puellarum comam fouerent, nec succiderent, ut putat Aeschylus. Hinc fracta cẽsoriè apud Senecã castigatur coma, hinc & annuli in eadem amarulentè increpiti: ex quo & Martialis,

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Annulus, incerta uix benè fixus acu.

Quo modo excandescunt, inquit Seneca, si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt? Hos tu otiosos uocas, inter pectinem speculumque occupatos? Sed quoniam hoc genus nugæ, & accersitæ commendationes non corpus ornant, quod illi opinantur, sed mentem detegunt: hinc scitum, ut à Synæsio accepimus, natum adagium est, Nullus comatus, qui idem non sit cinædus. Nam & M. Tullius in Catilinam libro secundo, Capillo pexo nitidos censoriè subnotauit. Extat Antonini imperatoris præclara ad hoc ipsum sententia, qui fuit philosophi filius, uti apud Philostratum legimus, quum Philiscum sophistam incesseret: Coma (inquit) uirum, rhetorem indicat uox. Capillos comperi Græcis quandoque dici smeringas, id est σμήριγγας, ab μείρω τὸ μερίζω, id est diuido, quòd in prætenues discecentur partes. Flaminis capillum, & præsectos ungues subter arborem Silicam terra adobrui consuesse, scribit Gellius. mendum uideri exemplarium, sentit Hermoleos: uerum quid reponat, haud habet constitutum, ni legas (inquit) siliquam, aut ilicem, uel salicem. Illud non omnino ab instituta ratione dissitum, fractos exsolutosque ac mollículos & pumicatos, ac (ut ueteres dicebant) uinulos, per ignominiam dici peponas, tralatione honesta à fructibus qui iam permaturuerint. Nam fructus omnes iam percocti uocantur pepones: inde est, μαλθακωτέρα πέπονος σύκου μοι γέγονας. id est mollior mihi euasisti fico matura. Apud Aeschylum legimus,

ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦν πεπαίτερος μόρου. id est, uir ille moris erat maturior.

Apud quosdam pepones dicũtur, quasi pephones: nam Dores, digna cæde perpetrantes uocant phonos: propterea peponem etiam generosum interpretantur. Pepon denique amica interdum uox est, ut in Apollonij Argonauticis liquet, ὦ πέπον, id est ò dulcissime, amicissime: quod adnotarunt scholiastæ, & exposuit apud Homerum Eustathius, quoniam peponas amamus omnes. Extat id uerbum tam masculino, quàm neutro enuntiatum genere. Ponticos legimus quosdam ad solis exortum uergentes, apios (pyri id est genus) & cydonea mala penè iam putrescentia, ac iocinoris præferentia

colorem:esui tamen non inepta, nuncupare pepona. Inter horæa, id est ὡραῖα, recensetur ab Aegineta Paulo pepon: quem cacochymon esse ait, id est succi mali, frigidũ præterea, humectumq́ꝫ, choleram inducere, id est χολέραν, indigestum. Efficit ea omnia μηλοπέπων quoqꝫ, sed minus. Cathedralitios item inuenio pro molliculis positos, quod Martialis comprobat epigramma,

Quum cathedralitios portet tua rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques.

Nam & alibi cecinit idem:

Inter fœmineas tota qui luce cathedras
Desidet.

Ex quo exijt Plinianum illud de salice: Atqꝫ etiam, inquit, supinarum in delicias cathedrarum aptissima. In hac uerò molliciei censura Fabio succurrendum libro quinto, quem insciteꝰ nimis conuellunt inauspicati literatores. At uerò, inquit, statuarũ artifices pictoresqꝫ clarissimi, quum corpora quàm speciosissima fingendo pingendoqꝫ effingere cuperent, nunquã tamen in hunc inciderũt errorem, ut Bacchiam aut Megabyzum aliquẽ in operis exemplum assumerẽt sibi, sed Doryphorum illum, uel militiæ aptum, uel palæstræ. Lego non Bacchiam, sed Bacchidam: ex Athenæo, qui Sardanapalo fuisse illum cõsimilem dicit: cuius tumulo ita inscriptum refert,

Πῖνε, φάγε, καὶ πάντα τᾷ ψυχᾷ δίδου,
Κἀγὼ γὰρ ἕστακ' ἀντὶ Βακχίδα λίθος.

Quod eo adnotaui gratius, quia primæ notæ uiri ea in parte impegerunt, & Hermolaus præcipuè Barbarus in literis insigniter clarus. Sagda Nicandro effœminatũ indicat, & moribus perditis profligatisqꝫ. Alij suffimentum sic rentur dici.

Masculæ Veneris institutor primus. De Orpheo & Orpheotelestis. Orphos. Orphanistæ. Plutarchi locus asseritur, necnon Aristotelis. Cretẽsium in marium concubitu, & gentium aliarum mores. Interim Troili ab Achille amati historia. Celtę emasculatores. Mars cur Veneri cõiungatur. De Sporo paucula. Cap. IX

QVoniã uerò de cinædis facta mentio est, sunt qui scribant, Orpheum Thraca principem omnium tanti sceleris, & libidinis detestandæ repertorem fuisse. Quod & Ouidius post frequentia Græcorum monumenta carminibus inseruit:

Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citraqꝫ iuuentam
Aetatis breue uer, & primos carpere flores.

Eius tamen caput Philostratus scribit, in Lesbo dedisse oracula, præsertim Græcis, Troiam non posse capi absqꝫ sagittis Herculis. Quin & Persarum reges & Babyloniæ in Lesbum ad scitanda oracula oratores plerunqꝫ misisse, & in primis Cyrum, cui Orpheum consulenti de exitu suo, sic fermè responsum proditur, τὰ ἐμὰ ὦ κῦρε σά, quasi dictaret, quæ ipse sum passus, in te quoqꝫ sunt recasura. Tanta erat illorum temporum cæcitas, tantum rationalis naturæ nubilum, adeo immundissimi ac nequissimi spiritus ad libidinem mortalibus illudebant. Spurcissimæ rei auctor post mortem diuinitatis opinionem est assequutus. Nam erant & qui Orphicis initiarentur sacris. Meminit eorum historia secunda Herodotus, & De natura deorum tertio M. Tullius: Sed ea, inquit, Dionysio quarto confici putantur. Vnde Orpheotelestæ nuncupati, qui initiandi auctores erant, quiqꝫ felicitatem certissimam pollicebãtur post obitum. Id quum Philippus quidam orpheotelestes & ipse, uerũ summè inops, amplius prędicaret, dixit Leontychidas Spartanus, O fatue, quin statim moreris, luctui & miseriæ finem impositurus? Commonendi uerò hac parte sunt Apophthegmatum Plutarchi studiosi, eius libri interpretem egregiè hallucinatum, quando tenebrarũ initiatorem transtulit. quippe, ut uidetur, orphnæotelestem legebat, quæ id planè uox indicat: sed emaculati codices, orpheotelestem præferunt: & ita esse scribendum, dictat ratio. Orphos autem maris bellua est, sed quæ in parte quoqꝫ postrema cælestis piscis cõsurgere uisatur. Orphanistas uerò in Aiace mastigophoro Sophocles nuncupare uidetur orphanorum altores, uel qui orphaniam tutantur ac fouent. Nam & sic appellabatur Atheniensium magistratus, eorum quæ ad orphanos spectarent, disceptator. Dicũtur quoqꝫ orphani ὄρφνην

ἔχοντες

ἔχοντες τὸ οὐ φαίνεσθαι, ut qui incognobiles ferè sint, & μηκέτι ἐμφανεῖς. Cæterum quod ad Orpheum spectat, id insuper haud habendum: quippe is, ubi quem sacrorum cæremonijs imbueret, initiationis planè in uestibulo aliud nil exegit, quàm iurisiurandi necessitatem, qua horrido more obstrictus propositæ religionis arcana in profanum uulgus non æderet. Quod postea insequutus etiam Plato Timæum ab se haud dimittebat, ne secretarum disputationum commenta præsignia, & diuina insinuaret impuris, qui nec ab limine philosophię mysteria cõsalutassent. Quæ Pythagoreis quoq; silentij repagulis à pullato defendebātur circulo. Sunt tamen qui dicant, Thamyram primum flagitiosis puerorum amoribus, ac præposteri concubitus fœditate pollutum, quum cœpisset efflictim deperire Hymeneũ Calliopes & Magnetis filium. Alij Thaloni Cretensi inauspicatæ rei initia contribuunt, qui Rhadamantum adamarit. Atq; hinc in Græcos alios propagatum scelus, etiam Timæus scribit. Quod ut non uideatur dissimile ueri, Aristoteles facit, à quo proditum legimus, lata quoq; lege, passim in Creta permitti masculam Venerem. Id ne quis à me fingi putet, tanti philosophi uerba subijciam, eo quidem libentius, quòd ea zelo (ut arbitror) Christianæ ueritatis interpres facere Latina neglexit, πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν, ὡς ὠφέλιμον, πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τοὺς ἄῤῥενας ποιήσας ὁμιλίαν. hoc est, ad cibi autem temperantiam, ueluti perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortijs: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis induxit concubitum. Quæ quum ita sint, audet tamen Strabo libro decimo, Cretam asserere, uniuersarum gentium consensu, priscis temporibus optimis fuisse institutam legibus, earumq; æmulos ac sectatores fuisse Græcorum optimos atq; primarios, in primis uerò Lacedæmonios: quod in Legibus quoque Plato confirmat. Cæterum de alijs exactiorem peragere censuram, nunc non est consilium: neq; enim operæ fuerit ista discutere. In hac utiq; parte non rectè habuisse Cretensium mores, quis est qui nesciat? Nec dici potest, ignoratum à Strabone ritum hunc turpissimum, quum de eo ipso multa uerba faciat: amasium quidem κλεινόν, id est illustrem: amantem uerò philæthora, hoc est ardentem, appellatum in ea insula prodens. Traditum quoq; ab Athenæo est, Cretenses præcipuè, ac in Eubœa Chalcidenses usque stuporem τὰ παιδικά, id est pueriles amplexari amores. Sed & Ganymedem nõ ab Ioue raptum Echemenes scribit, uerum à Minoe. Chalcidenses apud se ab Ioue raptum prædicant, in loco quem Harpagium uocant, ubi & succrescant copiosius myrti præcellẽtes. Iam & amore Thesei obretitus Minos susceptas ex nece filij cum Atheniensibus inimicitias gratè deposuisse fertur. Insuperq; illi Phædram cõcessisse filiam. Sunt qui tantæ fœditatis initia, non à Cretensibus omnino propagata scribant, sed ab hostica dæmonum fœditate: quos fuisse nunc incubos, nunc succubos, alibi (opinor) probauimus. Nonnulli à Laio, qui hospitio à Pelope exceptus Chrysippum eius filiũ ita adamarit, ut secum raperet Thebas: etiam si non me fallit, ab Ioue id perpetratum, Praxillam Sicyoniam scribere. Achilles quoq; ille tantus bellator nulla magis ratione Troilum creditur peremisse in Thymbræi Apollinis ara, quam quod morigerum se illi præstare foret aspernatus. Quod in Alexandra scribit Lycophron. At ipse, inquit interpres, Troilum scio λασιογένειον καὶ μελάγχρουν, id est barbitij constipatioris & nigricantis corporis, & amoribus Achillis prorsus indignum. Hoc eo apposui libentius, ut noscerent studiosi, quæ ad illud Virgilianum adijci queant:

Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atq; impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruq; hæret resupinus inani.

Apud Megarenses inter pueros uere ineunte osculorum certamen agebatur, quiq; sua uius amantem esset osculatus, corollis onustus abibat. Aedebatur hoc Dioclis Atheniensis honori, qui Athenis profugus fuerat pæderastes, ac amatũ in pugna protegens occubuerat, eoq; nomine à Megarensibus honorificè sepultus. Ab amoribus hoc genus in pueros Sophocli atq; Aeschylo in theatra etiamnum productis, tragœdiam nõ nulli pæderasten nuncupare, sibi permisere. Idem porrò auctor nobis Aristoteles est, fœminis ferè obnoxias esse militares bellicosasq; gentes præter Celtas: quorũ intem-

perantiam nec tacuit Athenæus, & si qui alij masculorum coitum palàm receperunt. Proinde non absonè prorsum fabulator primus Martem uidetur Veneri coniunxisse, ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι πάντως οἱ τοιοῦτοι, uel enim ad muliebrem concubitum, aut in masculam Venerem procliues eiuscemodi homines comperiuntur. Suppetit nobis Græcorum astipulatio, qui exemplis Romanam efferre grauitatem non cessant, & (ut ipsorum uerbis utar) τὸ μισοπόνηρον καὶ πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ καὶ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀμείλικτον. Senatus eiusdem seueritatem in sugillanda peruicaci Capitolini lasciuia, à quo M. Marcelli filius de stupro fuerat compellatus, norunt omnes, quibus Plutarchi monumenta quandoque uenerunt in manus. Vt taceam Trebonium pudicæ sanctitatis militem, cui pulcherrimo & in ætatis flore constituto, quum inferre uim pararet Lusius Marij ex sorore nepos, execratus intempestiuam hominis libidinem, in eum cooriens interemit: multis uerò apud imperatorem Marium accusantibus, nõ iuit inficias, perpetratum à se facinus: sed cur fecisset, rationem illi comprobauit. At egregius imperator uinculorum sanguinis sponte oblitus, corollam, quæ strenuè præliantibus dari assueuerat, afferri iussit, protinusque Trebonio imposuit. Sed nec Orsines apud Sagara nobilissimus satrapes, ut qui à Persarum rege Cyro initia generis duceret, quum Alexandrum & amicos muneribus amplissimè cumulasset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis deuinxerat sibi, quicquam prorsum honoris detulit: admonitusque à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respõdit, Amicos se regis colere, non scorta: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. Auctor tamen Herodotus est, à Græcis didicisse Persas, pueris abuti. In eosdem debacchari solitum Alexãdrum, Athenæo item credimus, quando Bagoan inspectante theatro uniuerso, etiam sauiari identidem non erubuerit. Sporum etiam exsectis testibus in muliebrẽ naturam transfigurare conatus est Nero. Eundem in formã constupratæ puellæ, ut Dion scribit, in theatrum accersiuerat Vitellius. Sed contumeliam nõ ferens Sporus sibi manum admouit. Eurysthea quoque fuisse Herculis delicias, uel (ut Græci dicunt) τὰ παιδικά, scribit Diotimus, proindeque certamina obijsse. Thebanos, Elienses, atque item Cretenses amatores, in Moralibus execratur Plutarchus, Atheniẽsibus collaudatis & Spartanis, apud quos is exerceretur amor, de quo Euripides,

ἀλλ' ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως,
ψυχῆς δικαίας, σώφρονός τε κἀγαθῆς.

Amare siquidẽ pueros, eos quibus animus probus foret, lege permissum Spartæ: coire autem cum illis, turpissimum: perinde atque non animus, sed corpus amaretur. Qui accusatus foret, tanquam ad dedecus congrederetur, is uerò per omnem uitam censebatur infamis. Scribit tamen alicubi Plutarchus, Seruum formosum amare, ueteribus non esse turpe, iudicatum: quod, inquit, etiam ex comœdijs testatissimum est: uerum à liberis corporibus abstinuisse, honestissimũ esse in primis habitum. Digna uerò in censura istiusmodi Anacreontis sentẽtia, quæ haud prætereatur: Interrogatus nanque, quid ita in deos haud magnopere hymnos concinnaret, sed in pueros ferè: Quoniã, inquit, οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσι, dij nostri hi sunt. Hinc crebriter ad ueteribus παιδικούς, dici hymnos comperias. Et in Isthmijs prodit Pindarus, Lyricos antiquiores, qui Musarũ conscenderent currum, ῥίμφα παιδείους τοξεῦσαι ὕμνους.

Item nõnulla ad idem spectantia. Syllæ cinædica turpitudo, & Gallorum, ac Cæsaris. Laij in cinædos decretum. Vnde sit cinædorum in coitu uoluptas. Hircini quoque odoris ratio. Qui hirquitalli, & hirqui: & tragica facies apud Aristotelem, præter Theodori sentẽtiam. Hermaphroditorum species. Tragænæ capræ, seu hircænæ. Genitalium duplicatio. Cap. X

ARcesilaum memoriæ proditum est, & in Symposiacis Plutarchus non omisit, quum mœchos increparet quosdam atque intemperantes, dicere consueuisse, Nil differre, antè an retrò quis cinædus foret. Cæterum rectius item fecerimus, si hisce nostris commẽtationibus Platonis quoque præceptum ex octauo Legum inseruerimus, quo philosophus sanctissimus Venerẽ execrabilem nititur reprimere. Abstinendum, inquit Atheniensis ille hospes, à maribus censeo. Nam

qui

qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminãtes, ubi
radices agere, quod seritur, nunquam poterit. Abstinendum quoq; ab agro illo fœmi-
nino, ubi semen germina nolit producere. Cognata ijs sunt, quæ Maximus scribit Ty-
rius: Cum masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid sa-
xis mandas semina? Sabulum quid aras? Oblectationes hoc genus ad ipsam transfer
naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare uoluptatibus, ne secula
mox futura semine pereant destituta. Ciceroni tamen turpitudinem hanc inimiciter
Salustius obiecit: obiecit & Verres: cuius filius quũ in ea quoq; re malè audiret, Igno-
rare uideris (inquit Cicero) decere, filios intra ianuam coarguere. Syllam uerò Romæ
dictatorem, produnt auctores grauissimi, ab primo pubescentis ætatis uestigio in scur-
rarum gremijs per damna uenundati pudoris adoleuisse. Qui tamen etiam si sexus sui
nunquam memor, & ultra commendationem gratiæ puerilis ætatis, senex exoletus in
aliena ætate flagitia corporis retinens, uitijs obsessus Romano præfuit imperio. Quin
ne quid desit, amplissimi senatus decreto ac populi, prosperæ ac perpetuæ felicitatis
nuncupatione ornatus item est. Auctor nobis Plato est, Thebarum regem Laium atro
citer, id est ignis supplicio, in emasculatores ac naturæ peruertentes placita animaduer
tendum censuisse. Inter Gallos uerò quandoq; malũ id insæuisse adeo, proditũ memo-
riæ est, ut inde nefaria sanciretur lex, Ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius uxoriam
non implesset functionem. Cæsar parte hac malè audiuit, quod apud Nicomedem de-
sedisset adolescentulus: propterea inconditis iocis triumphãtem sequuti milites ut in-
quit Dion, inclamarunt subinde, Καῖσαρ μὲν γαλάτας ἐδουλώσατο, καίσαρα δὲ νικομή-
δης. quod permolestè is tulit, etiam si alijs arrisisset. Sed enim quia cinædulos scimus
summa, dum turpiter atteruntur, perfrui uoluptate, putamus'ne quippiam altioris sub-
esse rationis? Minus fortasse pudicum aut graue fuerit, ijs tam diu immorari: sed memi-
nisse legentes debent, nos nostra hac commentandi sedulitate, rerum copiæ in primis
studere, ut spicilegium conficiamus (ut sic dicam) satyricum, unde languentibus etiam
conciliari possit appetentia. Quòd si qua me præterierint, quæ haud parum multa esse,
non ambigo, me consoler, Veterũ sapientissimos multa scisse, non omnia. Scimus præ-
terea perfectissimas artium, temperantiam, iustitiam, prudentiam, non honesta modo
expendere, iusta item ac utilia: uerũ noxia quoq;, & turpia & iniusta. proinde τὴν ἀπει-
ρίαν τῶν κακῶν καλλωπιζομένην ἀκακίαν οὐκ ἐπαινοῦσιν, ἀλλ' ἀβελτηρίαν ἡγοῦνται. Sed &
Thebanus Ismenias discipulis itidem benè tibia incinentes ostentabat, & secus, insu-
surrans celebratum illud, οὕτως αὐλεῖν δεῖ. Et rursum, οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ. Quin Anti-
genidas iuuenibus iucundiores asseuerabat tibicines bonos, qui & malos forent exper
ti quandoq;. Quare neminem uel in hisce ἀνιστορήτως ἔχειν rectè, sum opinatus. Igitur in
literis ita inuenio literatis, tum apud Aristotelem, tum apud alios. Excrementis singu-
lis locum esse à natura constitutum distinatumq;, in quem decretoriè ac naturæ ui se-
cerni debeant. Solicitata uerò natura, spiritus excurrens tumorem admouet, excremen
tumq; unà extrudere solet. Nam ut prima primi Auicenna quoq; perdocet, spiritus ex-
pulsionem iuuat, ut urinam in uesicam, cibum consumptum in aluum naturæ deduci
placuit. His autem proximè normally genituram quoq; in testes & penem deferri, constitutum
est. Quibus itaq; meatus habitu suo naturali priuantur, uel quia occæcati sunt, qui ad pe
nem tendant, quòd spadonibus hisq; similibus euenit, uel etiam alijs de causis, ijs talis
humor in sedem confluit. Quippe qui hac etiam transmeare soleat. Quam rem eius loci
contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admo
dum semine genitali abundant, excrementum illud largè in eum locum se colligit. Itaq;
quum excitata cupiditas est attritum pars ea desiderat, in quam confluit excrementũ.
Quum enim libido cõmota est, spiritus eòdem concurrit, & genus id excrementi con-
fluit, quò secedere natum est: & si tenue spiritosumq; est, quum difflatum id fuerit, re-
quiescunt: ut pueris & adolescentibus interdum, nullo secreto humore, cessare ten-
tigines solent: sed si crassum corpulentumq; est, nisi extruso, quiescere nequeunt.
Quorum uerò natura mollis est & fœminea, ita hi constant, ut genitura uel nulla uel mi
nima eò ueniat, quò illorum secernitur, qui præditi natura integra sunt: sed se in par-
tem sedis diuertat, quod propterea euenit, quia præter naturæ normam constiterunt.

Quum enim mares crearentur, ita degenerarunt, ut partem uirilem mancam atq; oblæſam habere cogerentur: unde fit inſatiabiles etiam ſint more mulierum. Quibus itaq; ſedem humor ille adiuit, hi pati tantummodo auent: quibus autem in utranq; partem ſeſe diſpertijt, hi & agere & pati affectant. Sed ſunt quibus item ex conſuetudine affectus hic accidat. Egeſtio uerò excremẽti genitalis maximam affert oblectationem reſpectu aliarum euacuationũ: quoniam in ea, uirtus in primis uiget animalis ſenſiua, commeatq; per partes ſenſibiliſſimas. Accidit præterea in coitu uoluptas, inquit primo De animaliũ generatione Ariſtoteles, non ſolum propter ſeminis emiſſionem, ſed etiam ſpiritus: quod in pueris palàm fit, & ſterilibus uiris. Iis enim accidit oblectatio tum ex attritu, tum ex ſpiritus ſecretione. Qui uerò rem Veneream agunt, aut qui in ætate ſunt quæ ſufficiat Veneri, malè olent, καὶ τοῦ καλουμένου τράγου ὄζουσιν, hoc eſt uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio eſt, quoniam puerorum ſpiritus πέπτει τὸ ὑγρὸν καὶ τοὺς ἱδρῶτας, id eſt humorem ſudoremq; concoquere poteſt: uirorum autem nequit: proinde ſunt in ijs humiditates crudæ indigeſtæq;, & ad corruptionem procliues: ideoq; ſudores eorum, & reſoluti illinc fumi grauiter olent: neque enim calor latenter cõſumit, ut in pueris, ſed extrudit potius, & uapores concitat: idq; in alis præcipuè atq; inguinibus: ſimul à membris alijs humore redundanti illuc profluo: ſimul quia partes illæ obtectæ plurimum ſunt, minusq; exercitatæ. Ab hoc euentu putãt eruditi, & Sex. Pompeius docuit cum Cenſorino, pueros dici hirquitalos, ubi primum ad uirilitatem accedunt, fitq; Venereorũ appetentia opportuna: ex hircorum libidine, aut odoris inſuauitate, quem nunc tragum uocãt, nunc hircum, aut (ut Catullus) caprum. At quoniam præpingues hirci, minus fœcũdi ſunt: inde quum uites non ferunt, dicuntur τραγᾶν, id eſt hirceſcere. Porrò, quia contrudit libido oculos in angulorum anguſtias, quos uocant hirquos, auctore Suetonio, in uitijs corporalibus: inde à Virgilio ſcriptum uolunt, Tranſuerſa tuentibus hirquis.

quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida eſt, illic promãtur ſigna. etiam ſi Apuleius grammaticus, quòd illic hæreant oculi, hirquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuerſos. Proindeq; apud Ariſtotelem, τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: ſed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum perſonæ nihil minus, quàm oculos ad nares ualeant inflectere. Valerium Plutarchus ſcribit habitaſſe τραγικώτερον, quod uelut tyrannus omnium ingrueret capitibus. At Dionyſius Pheræum, qui menſes modò decem Theſſalis imperitaſſet, tragicum appellabat tyrãnum, temporis breuitate notata. Traditum ab Plutarcho eſt, Alexandrinos M. Antonij luxum & ſcurrilitatem amplexantes dicere conſueſſe, tragica illum facie in Romanos uti, in ſe autem ipſos comica. Tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt. Quoniam uerò in coitus ratione uerſamur, ſubijciamus de hermaphroditis non ingrata ex Græcorum cella proma. Scribit ergo Leonides, eorum quatuor uideri ſpecies, ac in hominibus quidem tres, in mulieribus unam: ſiquidem in uiris quandoq; in perinæo, ideſt cole, uti interpretatur Theodorus: quandoq; uerò in oſchei meditullio hirſutior ſe promit pudendi muliebris effigies. Tertius autem modus, quo ex oſcheo uelut pudendo urina profunditur. In mulieribus uerò ſupra clitorium in ephebeo uirilis membri poſitio comperitur. Nec teſticulorũ abeſt prominẽtia infra colem. Et duplex quidem genitale uiſitur in homine quãdoq;: in capris tamen præcipuè, quas etiã inde tragænas nuncupant, perinde ac hircænas dixeris. Cæterum etiam ſi ita naſcẽtibus unde potius indatur nomen, ambiguum ſit: à meliore tamen, hoc eſt maſculino uti nũcupentur, impetratum à cõſuetudine eſt. Neq; enim androgynas audiuimus, aut hermaphroditas. Quo autẽ ſydere prodeant hermaphroditi, eunuchi, uiragines, archigalli, ubertim Matheſeos tertio Firmicus in ſolis decretorum ratione. Androgynos uulgò dici ambiguo inter marem & fœminam ſexu, Liuius ſcribit, ut in pleriſq; faciliore ad duplicanda uerba ſermone Græco. Abominatos præcipuè ſemimares fuiſſe, idem ſcribit libro Macedonici belli primo, ac in mare deportatos.

Qui dicantur officioſi. Item betæ, necnõ uolſi ludij, & præciſi. Loca Martialis duo explicata uberius. Quid ſicula, & ſica. Chabete. Item badas, ſeui

nus

nus, & anaphlystius: item catadactylicus. De Pindari obitu. Dropax quid. Dactylios. Quos poetas amauerint dij. Caput XI

ACherius orator, cui tanta orationis celeritas affuit, ut & uitium fieret, & bracteata Cæsaris Augusti ad id sententia circumferatur, Acherius noster sufflaminandus est, quum libertinum reum defenderet, cui obijciebatur, quòd patroni cōcubinus fuisset, dixit, Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Hinc factum Seneca scribit Declamationum quarto, ut impudici, fœminatiq; (ut quidam enuntiant) & obscœni, aliquandiu officiosi sint uocitati. Est tamen honesta item uocabuli eius notio: nam pro Milone Cicero labores suos officiosos dicit. At Cynicus Diogenes, molles id genus, etiam betæ nomenclatura non absq; felle uidetur appellasse: nam quum à quibusdam, ut canis incesseretur, seq; amplius obseruaturos prædicarent, ne mordicus ab illo apprehenderentur, Bono animo esse iussit, neq; enim canibus esse in more uesci betis. Quod & Augustus significasse uidetur, quum betizare, pro languere posuit, quod uulgò diceretur lachanizare. Sed & Catullus:

Languidior tenera cui pendens sicula beta,
Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

Qua in parte aduertendum obiter, siculam dici de uirilitate, forma deminuta à sica. Chabeten mechanici siphonem dicunt. Sed ad betam nihil. Animaduerto & uolsos ludios recte de cinædulis posse dici: quando, ut in Magia scribit Apuleius, ludij omnes, hoc est Dionysiaci technitæ, siue histriones impudici erant. Mox, inquit, in iuuentute saltandis fabulis exossis planè & eneruis, sed (ut audio) indocta & rudi mollitia: negatur enim quicquam histrionis habuisse, præter impudicitiam. Scribit tamen in doctorum indagine Marcellus: pueros depiles ac glabros, qui in ludis præsultarent, ludios à Romanis ueteribus nuncupatos. Et Appianus Alexandrinus in Libyco, triumphi describens pompam: Imperatorē, inquit, lictores præibant purpureis amicti uestibus, tum citharœdorum ac tibiarum turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ. Hi succincti coronisq; aureis redimiti, suo quisq; ordine canētes psallentesq; prodibant. Hos ludios appellant. Vt facile crediderim, Hetruscos à Lydis sumpsisse originem. Horum in medio quispiam talari ueste, fimbrijs ac armillis auro splendentibus amictus, gestus uarios ædebat, risumq; undiq; ciebat. Cæterū, ut ad rem, uelut postliminio, redeamus: Cinædus, ut est apud Ameriam, dicitur etiam βάδας: id quod adnotaui procliuius, quoniam passiua est uox ea linguæ uernaculæ, paulum modò luxata: sed ita, ut origo diluceat tamen. Badas Latine scribitur. Androgynum uocat etiam Pollux. Secundis modò auribus ista accipiant studiosi, quando aduersas impense deprecamur, ut à metu uirulentiæ dentato esse uacuis liceat. Dicitur idem hic & καταπύγων: sicut παιδοφθόρος, puerarius. Nam pudicos amatores ἐραστὰς uocant, amatos uero ἐρωμένους. Præcisos item id genus muliebria patientium eruditorum quandoq; nuncupat schola. Senecæ id comprobat auctoritas: Quid porrò, inquit, non est iniquum, fortes arma sumere, & in castris pernoctare, & pro uallo obligatis stare uulneribus: interim in urbe securos esse præcisos, & professos impudicitiam? Ad quod Martialis alludens Epigrammatum secundo:

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
Vilia panniculi percutit ora sono.

Eum locum interpretatus Domitius, putat à præciso intestino declinari uocabulum in turpitudinis notione: nam præcisum & omasum duo esse intestina, Martialis auctor est. Ego ex Græcæ linguæ, ut multa, proprietate atq; imitatione deflecti eius uerbi notionem puto. nam id apud eos κόπτειν quandoque signat, quod apud nos præcidere, ut apud Aristophanem in Batrachis, κἀκκόπτει ἐγκεκυφώς, id est & præciditur acclinatus, adnotante etiam interprete, id uerbum κόπτεται, pronuntiari κακεμφάτως. Et quia Martiali opem tulimus pro ingenij captu parte hac, commoneamus eius libri studiosos, poetæ eiusdem sales futuros sapidiores multo, gustumq; amplius lacessituros, si ad siculam respexeris, quam paulo antè pro uirili parte capi diximus per diminutionem à sica, illo Epigrammate libri undecimi,

Inuaſit medicus ſica phreneticus Eucli,
Et præcidit Hylam, hic (puto) ſanus erat.

Apud eundem Ariſtophanem ſeuinum obſeruauimus pro inſcenſore capi atq; etiam emaſculatore: à uerbi Græci proprietate βινεῖν, cuius meminit etiam ad Pætum Cicero. Nam anaphlyſtius in eadem comœdia maſturbatorem innuere uidetur, qui fiat ſine fœmina maritus, & thalaſſionem indicat manibus libidinoſis: quippe ἀναφλᾶν ſignat τὸ μαλάσσειν τὸ αἰδοῖον, id eſt mollius genitalia tractare. Sed & apud Eupolin in Autolyco, anaphlaſmum pro Venereis obſeruatum, ſcio. Legimus porrò & catadactylicum de puerario dici: quoniam dactylion, id eſt annulum de ſedis hoſtiolo pronuntiari, frequentiſſimum apud Græcos eſt. Sed nos iam ab iſtis reſiliamus: illud adijcientes modò, Pindarum nouem Lyricorum principem, ut Fabio credimus, morte quoq; nobilitatũ, ſi qua turpibus ineſſe nobilitas poteſt: nam in gremio dilecti pueri in gymnaſio inuentum eſſe mortuum, Græcorum monumentis teſtatum eſt. Hic eſt Pindarus quem ita denique amaſſe Apollo fertur, ut illi oblatorum portiunculam impartiretur, quin & à ſacerdote ad cœnam cum deo in ſacrificijs ſubinde uocaretur. Verum & carminis Pindarici amatorem fuiſſe Pana, Plutarchi teſtatum monumentis eſt: ſicuti Archilocho Heſiodoq; morientibus per Muſas beneuolentiæ teſtimonium præbuit numen. Sed & ab Sophocle uiuente hoſpitio exceptum eſſe Aeſculapium, traditur. Quin mortuum ſepeliri, curauit deus alius. Quippe ita ſancitum eſt, non uideri deum φίλιππον, aut φίλορνιν, id eſt in equos propenſum, uel aues: ſed eſſe apprimè φιλάνθρωπον, id eſt hominis ſtudioſum. Martialis deniq;, ut quacunq; ſe oſtentarit occaſio, Latinæ eruditionis pomœria proferamus, in cinædum Gargilianum ſcribens, ſic ait:

Pſilothro faciem lauas, & dropace caluam,
Nunquid tonſorem Gargiliane times?

In parte hac id modò ab interprete affertur, eſſe depilatorium unguentum dropacem. Ipſe in Galeni theſauris id item comperi, Maciem inoriri plerunq; ex corporis totius frigidiore, ſicciore q; temperatura, nonnunquã ob digerentis uel nutrientis uel utriuſq; facultatis imbecillitatem: ſic uero affectis opitulatur unguenti genus, inquit, quod à Græcis hodie dropax nuncupatur, quando graciles multi ſic obeſiores ſunt redditi. Dropax ab ſinapiſmo creditur diuortium habere, quod è ſinapi fit ſinapiſmus, è pice dropax: proinde pittoſis item appellatur, id eſt picatio. Dropaciſmum & ſinapiſmum in Græcorum medicis obſeruauimus dici pro dropacis & ſinapis conſperſione, quæ in medendi uſu rationem habet plerunq; ad euocanda in corporum ſuperficiem, quæ altius inſinuata latitant nocentq;.

Specula cur inuenta. Maronis locus explicatur ex Bucolico ludicro. XII

Ocratem philoſophũ ſcribit Apuleius, ſpeculo, quod mirum fortaſſe uideatur, ad morum diſciplinam eſſe uſum. Quippe ſuaſiſſe diſcipulis fertur, crebrò ut ſemet in ſpeculo contemplarentur, ut qui eorum foret pulchritudine ſibi complacitus, procuraret, ne corporis dignitatẽ morum dehoneſtamento pollueret. Qui uero minus in ſe uiſendam formam inſpectaſſet, minusq; ſe eo nomine commendabilem, nauiter conſurgeret, ut uirtutis ſplendore inopiam formæ colluſtraret, ac ingenio corporis damna rependeret. Seneca quoq; Naturalium primo: ſpecula eſſe tradit inuenta, ut homo ipſe ſe noſceret: Multi, inquit, ex hoc conſequuntur primò ſui notitiam, mox & conſilium quoddam: formoſus, ut uitet infamiam, nec Libycis ſe uitiorũ Syrtibus adobrui ſinat, ſed fauentibus dijs hominibusq; ſtiuam (quod dicitur) teneat: deformis, ut ſciat, uirtutibus redimendum, quicquid corpori defuerit. Amplius, ut iuuenis flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audendi. Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret, admoueri ſibi lineas ſentiens. Sed & natura, inquit idem Seneca, facultatem uel inopi eſt impertita ſeipſum uidendi, fons cuiq; perlucidus, aut leue ſaxum imaginem reddit. Hinc illud Maronis:

Nuper me in littore uidi,
Quum placidum uentis ſtaret mare.

Hactenus Seneca. Sed & in Alcyone Lucianus: Nónne uides, inquit, ut ſuperiora ſint ſerenitate conſpicua, fluctibus autem ſedatum mare ac tranquillum, ὅμοιον ὡς εἰπεῖν

κατόπτρῳ

κατόπτρῳ, id est speculo (ut sic dicam) consimile. Nidulante siquidem alcyone, alcyonidas quos uocant, dies, agit mundus. Ex quibus est hæc uel præcipua. Sed & alibi Lucianus idem in dialogis quos uocat ἐναλίους, id est marinos, colloquentibus Doride ac Galatea, inibi inquit Doris: ex petra quapiam, sicubi flustra sint, acclinata in aquam conspicare teipsam, non ferè aliud quàm expressius albentem colorem: hic uero non laudatur admodum, ni decenter rubens quippiam intermicarit. Cæterum hæc obiter adnotasse uolui, ut scirent literarum interiorum candidati: quid aduersus grammaticorum nugamenta & promixtas opiniones nutantesq́, proferri possit, quos sæpe aduersus retiarium ferula delectat, & uolsella, ut est apud Varronem, cum gladio pugnare. Sed quo maius subeat ista legendi prolubium, addemus & quæpiã sanè haud illepida.

Item de speculis nonnulla ex mathematicis rationibus: necnon de naphtha, & specillo. Atq; inibi locus Plinij perpenditur. Medeæ pharmacum. Optice. Geometriæ partes. Canonice. Metrice. Speculari. Specularia fenestrarum. Specillata patina. Conspicilia. Caput XIII

ARchimedem uero Syracusanum, in omni quidem geometria multum ante alios admirabili subtilitate uirum, sed in speculorũ ratione pertractanda uel maxime memorandum, legimus uolumine ingenti rimatum acerrimè, cur planis quidem speculis fermè pares obtutus, & imagines uideantur: in tumidis uero & globosis, omnia defectiora: at cõtrà, in cauis auctiora. Necnon cur læua cum dextris permutentur, quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exeat. Cur caua specula, si ex aduersum soli retineant, appositum accendant fomitem, qui fiat uti arcus in nubibus. Qua ratione proditum Galeno est De constitutionibus tertio, ab Archimede hostium naues perustas, pice nullo negotio ignem concipiente. Sicuti in Asiæ urbe domum deflagrasse contigit, fenestræ cuidam lignis pice litis adiacentibus, & in extima parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto: nam eo ualidius solari radio uaporante, ut æstate assolet media, materia flammam concepit, moxq́; ad summa peruenit incendium. Sic & celebratum Medeæ pharmacũ ignibus admotum inardescebat. Constabat autem sulphure ac asphalto humectiore. Naphtham id fuisse, Plinius scribit. Sed eam in Pompeij rebus scribit Dion, esse φάρμακον ἀσφαλτῶδες. Quo Luculli milites Tigranocerta obsidentis diuexati plurimum sint, per machinas effuso: quoniam malo eatenus ignita sit uis, uti cuicunq; admoueatur, perurat, nec ab humectis restinguatur facile. Scribit tamen Diodorus, radicis cuiusdam potestate, quam edocuisset Circe, pellicem ab Medea concrematam. Sed hæc, ut ad specula redeam, interciderunt omnia, ac uel temporum iniuria pleraque lacessentium, uel priorum incuria nobis erepta persæpe cogunt impingere, ut nonnunquam nobilium ingeniorum fœtura uel præfocata, uel allisa, ne Stesichori quidem, quod dicitur, illa norimus Græcis cantatissima. Verum enimuero tempestate nostra extant tamen optices uestigia aliqua, quibus quum alia doctè præcipi animaduertas: tum illud, Speculorum materiam esse lenitatem, ac partium inoffensam continuitatẽ, quæ meatibus prorsum careat sensui perspicuis, qua ratione lignum, item id genus alia plura, minus effici posse specula. Formam uero esse leuigationem ac perfectam polituram, quo nomine intelligi uolunt, omnem aspredinis utique amotionem. Porrò ut exactius uisibilia ualeat exhibere, necessariam tradunt sensibilis coloris absentiam. Sed cur'nam in speculo, imbecillis fit imaginũ expressio? nempe quia formæ reflexæ debiliores comperiuntur, proinde & debilius offeruntur, ac mouent. Ratio euidens nõ ex spatio solum, à fonte dissito, sed amplius ex obliquatione. Siquidem rectitudo lucis cognata progressui est. Id & in alijs naturæ conuisimus operibus. Omnis enim motus tanto est fortior, quanto rectior: propterea uigorem obliquitate, ac flexu hebescere, palàm fit. Additur illud quoq;, Speculi colorem immisceri reflexæ luci, quæ fuscior inde effecta faciem aliquo modo maculosam ostentat, infectam'ue. Latent tamen in ea sæpius labeculæ ex reflexionis debilitate. Porrò geometriæ portio eadem, quam Græcè quidem opticen dicimus, perspectiuam Latinè: id efficit item admirandum, uti in speculo uno rei unius plures sese ostentent imagines. Item si certo utiq; modo, & loco astituatur speculum, imaginet prorsus nihil: situ autem demutato, imaginosum

ginosum fit. Id comminiscitur quoq; ars hæc, uti caput in imo compareat, pedes uero surrecti. Id quod prodidit Varro. Qui & geometriæ partem facit alteram, Canonicam Græcis nuncupatam: quæ uocum longitudines & altitudines mensu distinguit certo: longior autem mensura, rhythmus uocatur, id est modulus uel numerus & pedum ordo: altior autem μέλος, id est cantus modulatus: nam μετρική, id est mensuraria seu dimensiua syllabarum excutit mensum, & canonicæ portio est. Sed & alibi super speculis euigilata nobis quæpiam. Interim illud minimè distulerim: esse apud Patras in Achaia Cereris templum, & ante id fontem, ubi & μαντεῖον ἀψευδές, id est maximè uerax oraculum, in ijs modò quæ ad morbos spectant: nam funiculo prætenui speculum in fontem demittunt, ita libratum, ut aquam modò per ambitum leuiter attingat: mox fusis deæ precibus, usiq; thymiamate in speculum contuentur, ac inibi sese ostentat morituri pòst paulo, aut superfuturi imago ægroti. Denique parte hac monitos uelim studiosos, illud Plinianum de mortibus repentinis ex libro septimo: Super omnia C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens, esse qui ad conspicilia referant, quæ inserta naribus uisum mirè adiuuant. Sed Varro facilè hos retundit, apud quem ita legimus: Hinc, quo oculos inungimus, quibus specimus, specillum. Sunt qui conspiciliorum artifices, specularios rectè dici opinentur: ac qui fenestris specularia prætendunt, frigoris defendendi causa, meminit iureconsultus Vlpianus. Specillatam patinā intelligunt nonnulli specillis distinctam. Hypaliptrū Galenus specillum uocat.

De Vesta, & ignis inextincti ratione: itemq; de uirginibus. Ouidij & Papinij loca amplius explicant. Ignis sacri extinguendi ritus apud Persas. Ignis è cælo lapsus. Item de Vesta, ex Phurnuto. Atrium Vestæ quid. Cap. XIIII

VEstam, Saturni ac Rheæ filiam Diodorus scribit, primamq; domuum structuram excogitasse. At Plato & Platonem sequuti summo ingenio uiri, altius mentis aciem intendentes, Vestam deam accipiunt, essentiam formarum separatarū, diuinorumq; stabile fundamentum. Ideoq; Vestę ante alios deos sacrificare priscos consueuisse. Quod in Olympici Iouis sacris seruatum, in Eliacorum primo Pausanias scribit, θύουσι δὲ inquit ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δευτέρῳ δὲ ὀλυμπίῳ διί. At libro De dubijs animæ secundo Plotinus, terræ animam tum Vestam, tum Cererem dici ab hominibus tradit: quam tamen Plutonem quoq; cum Proserpina coeuntem, nuncupant pleriq;. Sunt qui Vestæ appellatione, terrā significari putēt; eamq; ueluti mulierem effingant, tympanum gestantem, quoniam uentos intra se contineat. Quam rationem sequuti Romani Vestæ templum rotunda struxere forma, in quo & perpetuus seruaretur ignis, imitati terræ figuram, quasi lar focusq; sit, sed totius mundi potius. Cuius medium, Pythagorici putant ignis sedem: sicuti in libris De cælo & mundo cōmeminit Aristoteles, & in Timæum Platonis Chalcidius. Et larem uocant ac monada. Terram uero neq; immobilem, neq; in medio positā globi, sed esse circum ignem in ambitu suspensam: quam sentētiam Platonem quoq;, quum senior iam foret, sequutum esse, memoriæ proditum est. Quin & ab igni & elemento quinto, mundi initia esse ducta, inter Pythagoræ placita fuisse, auctor Plutarchus est in libro De philosophorum dogmatibus. Id quod in Parallelis explicatur fusius, de Camilli gestis rebus. Produnt alij, Vestæ ideo ignem apponi, quòd terra inflammationes in sublimi faciat ex seipsa. Lucius uero Florus etiam sic scribit in Numa: In primis focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulacrum cælestium syderum custos imperij flamma uigilaret. Ignis porrò inextincti custodes uirgines erant, ut puram & incorruptam ignis substantiam, inuiolatis item integrisq; corporibus, illis commendarent: siue quòd sterile ac infœcundum esset, scitè uirginitati adiungerēt. At in Græcia, ubi perpetuus seruatur ignis, non uirgines, inquit Plutarchus, sed coniugio solutæ mulieres, eiusce rei curam habent. Strabo tamen libro nono: In saxo, inquit, uetustum Mineruæ templum poliadis surgit, in quo lucis inextinctæ lychnus est, & uirginū domus, quam Ictinus condidit. Lectum in Græcorum commētarijs illud quoq;: ignem cælitus primò in agrum decidisse Argiuum, qui & in templo Apollinis seruetur, quod Argis in foro sit excitatum. Si uero quandoq; interextingueretur ignis, sicuti Athenis Aristone tyranno: & apud Delphos, templo à Medis incenso, & Romæ tum Mithridatici, tum ciuilis belli

temporibus

temporibus, haudquaquam ex altero igne lucernas sacras succendere fas erat, sed nouum & peregrinum elici oportebat, accensa ex sole flamma pura & immaculata, uasis quæ scaphia uocabant, quæ ratione ista sic concinnabantur excauata, ut radijs solaribus hinc inde coniectis in centrum, arida materia apposita, cõfestim promicaret ignis. Inter nostros uero scriptores sunt, qui tradunt, interextincto igne, uirgines uerberibus affici solitas à pontifice: quibus mos erat, tabulam felicis materiæ tamdiu uerberare, quousque exceptum ignem cribro æneo in ædem uirgo ferret. Nec mirum: nam sicuti etiam commeminit Antiquitatum secundo Dionysius, id Romani præsagium interitus Vrbis opinabantur. Quod uero scitu dignum est, & nostræ religioni cõsentaneum, mense Martio quotannis innouabatur ignis in templo Vestæ, quod in Fastis canit Ouidius:

Adde, quòd arcana fieri nouus ignis in æde
Dicitur, & uires flamma refecta capit.

Quo in loco notandum id obiter quoq;, Arcanam dici ędem, non quia illuc mares non ingrederentur, quod uoluit interpres: sed quia, ut Dionysius inquit, præter ignem arcana erant quædam in templo deæ sacra, quorum neq; põtifices cognitionem haberent, neq; uirgines. Quod & Silius carmine comprobat, libro Punicorum tertio,

Et Vestæ secreta feramus.

Titus porrò Liuius ab Vrbe condita libro quinto, in Camilli oratione: Quid, inquit, de æternis Vestæ ignibus, signoq; quod imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar? Et libro sexto secundi Punici belli, æternos ignes recenset, ac conditum in penetrali fatale pignus imperij. Hæc ideo accuratius sum consectatus, ut intelligeremus amplius illud Papinij ex quarto Syluarum

Donec Troicus ignis, & renatæ
Tarpeius pater intonabit aulæ.

Vestalibus eum porrò fuisse morem accepimus: quum ui morbi ex atrio Vestæ cogerentur excedere, matronarum curæ custodiæq; mandarẽtur. Atrium autem Vestæ, domum intelligimus Vestalium, templo adnexam. In octaua Vrbis regione fuit item atrium Mineruæ, ut scribit P. Victor: sicut in Auentino, Libertatis. Fuit etiam in Capitolio atrium publicum T. Liuio: sicut alibi regium atrium, quod erat circa forum. Sed & in Latomijs atria recensentur duo, Menium & Titium. Hephestionis funus Babylone celebraturus Alexander per edictum Asiæ ciuitatibus nuntiari iussit: ignem, qui ab Persis dicitur sacer, extinguerent, quo ad funebris æderetur pompa. Id uero Persis erat in more, si obijsset rex, aliàs haudquaquã. Qua causa fuisse Alexandro ominosum, docuit euentus. Quod item ad Vestam attinet, Phurnuti non prætereunda sententia est: In fabulis (inquit) traditum, Vestam primam esse genitam, & postremã quoq;: quoniam ex terra propagata, in eandem resoluantur, rursumq; consistant. Quo nomine in sacris ab ea Græci auspicati in eandem desinebant. Corollis honestatur albis, elementi ambeuntis ratione.

Ignis cultus apud uarias gentes. De usu luminum in nostra religione. Cur homo tantum utatur igne. Dionysius cognomento Lampter. Lampteria festa. Ignis inuentio. Ignis è Vesuuio miraculum. An in ignibus uiuere animal queat. An ignis sit elementum. Caput XV

QVod uero ad ignis cultũ & uetustos pertinet ritus, lectum in Plutarchi monumentis est. Persis in Græcia occidione occisis, consultãtibus respondisse Pythium: Ioui, in cuius tutela libertas sit, patriam esse dicandam: nec prius rem diuinam faciẽdam, quàm uniuersæ regionis igne extincto, ueluti à Barbaris uiolatus is foret, purum ex Delphis, uelut à communibus laribus, accensum intulissent. Chaldæos quoq; numinis uice ignem coluisse, Græci quidem scribunt, addita lepida fabella sacerdotis Canopi. Sed Hieronymus quoq; & Nicolaus theologus comprobant Geneseos capite undecimo. Verum & historia proditum, Darium cum ducibus propinquisq; agmina in armis stantium circuisse, Solem & Martem, sacrumq; & æternum ignem comprecatum, ut illis dignam uetere memoria fortitudinem inspirarent. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyrijs Barbaricos contribui eiuscemodi elemento honores, non religione utiq;, sed formidine uerius nocentissimæ, omniaq; absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, dijs qui

qui sunt intra cælum, siue cursu quodammodo pererrantibus, siue non errantibus, quorum ducem esse Solem primò, deinde Lunam existimādum est, cōmodè sacrari ignem posse, quasi rem cognatam. Sed de nostra item religione, ut aliquid hisce nostris laboribus inseramus: per omnes siquidem Orientis ecclesias, quando legendum Euangelium est, accendunt luminaria iam sole rutilante: non utiq; ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & uirgines illæ euangelicæ semper habent accensas lampades suas. & ad Apostolos dicitur, Sint lumbi uestri pręcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. & de Ioanne Baptista, Ille erat lucerna ardens, & lucens ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbū tuum Domine, & lumen semitis meis. Addamus & illud scientissimum: Hominem, quoniam cæleste atq; immortale animal sit, igne solū uti. Qui nobis in immortalitatis argumentum datus est, quia ignis è cælo est: cuius natura, quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ continet rationē. Cætera uero animalia, quum tota sint mortalia, tantummodo aqua utuntur: quod est elementum corporale atq; terrenum: cuius natura, quia item mobilis est, sed deorsum uergit, figuram mortis ostendit. Proinde nec cælum pecudes suspiciunt, neq; religiones sentiunt: quoniam ab his, usus ignis alienus est. Porrò Græcis frequentissimi fuit moris, quum inferretur lumen, religionis causa dicere, φῶς ἀγαθόν, id est lumen bonum. Et nostri, argumento eodem, mane nuncuparunt: quia manum, ueteribus bonum indicat. Illud grauius multò, quod in libro De proprietatibus elementorum, inuenimus adnotatum, quisquis eius sit auctor: Nobis, inquit, incompertum est, animal quodpiam ignem habitare omnino. Sed & quarto Meteororum Aristoteles: In terra, inquit, & aqua solum animalia sunt: in aere autem & igne, haudquaquā: quia in eorum corporibus præualens materia terra est, ac aqua. Hoc propter nostros libens adieci, astruentes in Cypri fornacibus uictitare uolucre pennatum. In commentatione eadem legimus, quosdam magni nominis opinatos, in elemētorum decuriam non uideri admittendum ignem, quoniam cælestium orbium attritione generetur: quod autem ex alio nascitur, ipsum elementum non est. Ex hoc autem consequitur illud, ut infra mobile primum omnia sint ignis plena, ad aerem usq;. De lampadum ratione in sacris, alibi (opinor) commeminimus. Nunc addimus illud quoq;: cultum apud Græcos in Achaia, Dionysium cognomento λαμπτῆρα, id est faculam: cuius festa dicerentur Lampteria: nam faces noctu ad templum ferebant, uini crateribus passim tota constitutis ciuitate. Lampter autem, siue λαμπτὴρ, nunc faculam signat, nunc pharum, unde nauigantibus signa proponuntur. Porrò, ut ad ueteres reuertamur, inuenio apud eruditos, ignem inter honores augustales fuisse. Sic enim legimus apud Herodianum in Commodo. Quod consilium suum ad Martiam retulit, unam è suis concubinis, cui scilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat: sic, ut præter ignem, omnes honores uelut Augustæ tribuerentur. Verum ut adijciamus item, quod quamuis satur conuiua non aspernetur: scribit Hesiodus, igne succenso, domum lætiorem uideri & honorabiliorem: tametsi carminis auctorem Homerum agnoscit Herodotus,

Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.

Illud ex Pausaniæ monumentis est: ignis inuentionem ex Argiuorum sententia non in Prometheum referendam, sed Phoroneum uerius, qui eum princeps mortalibus communicarit. Cæterū hic ignis miraculum non præteribo unum, & id in Vesuuio monte, ubi quum mugitui similis æditus fuerit sonus, cineris ingens eructatur uis cum prætereuntium discrimine insigni. Quòd si uehementior incubuerit uentus, sublimis adeo surrigitur cinis, & in longinqua protruditur, ut uel Byzantium usq;, Procopij testimonio Gothici belli secundo libro, delatum constet quandoq;, omnibus sic demum conterritis, ut ad supplicationes multis annis decurreretur ad auerruncandā dei iram. Sed redeo ad Vestā, de qua supersunt adhuc scitu digna ex Platonicis excerpta in primis.

Syderum radijs in terræ centro incendium excitari. Item qui dicatur Vestalis ignis, & quid Vesta. Caput XVI

Quod ergo

QVod ergo ad Vestam item attinet, ac in meditullio à Pythagoricis locatum ignem, illud amplius animaduersione dignum, Immēsam cælestium magnitudinem uirtutemq́ ac motionem efficere, ut omnes omnium syderum radij terræ molem, quæ quasi punctum est, momento, facillimeq́ usque ad centrum recti penetrent, id quod astronomorum pleriq́ omnes astruunt: ibiq́, ut Pythagoreis placet, atq́ Platonicis, fortissimi sint, tum quia recti undique centrum tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum uehementia, materia ibi terræ sicca, procul ab humore amota prorsus accenditur, accensaq́ extenuatur atq́ dispergitur per meatus undiq́, & incendia efflat pariter atq́ sulphur. Cæterum, ignem hunc ualde caliginosum arbitrātur, & quasi incendium quoddam expers luminis. Sicut in cælo extat expers incendij lumen, ignis autem inter cælestem atq́ infernum, lumen cum feruore cōiungit. Putant autem ignem è cælo flantem, ignem esse Vestalem. Quippe sunt qui Vestam esse terræ uelint uitam, numenq́: quod ex Plotino paulò antè retulimus. Ideoq́ Vestæ templum ueteres in medijs urbibus construere solitos, ignem in medio collocantes perpetuum. Ne cui autem mira nimis uideantur, quæ de syderum radijs apposuimus, scribit Galenus, ex motu augescere caliditatē, uel ex putredine, uel ex alterius corporis uicinia feruidioris, uel ex angustatione, uel ex alimento ad calefaciendum accommodo. Nam quod de putredine dictum, Vidimus, inquit, nonnunquam in columbarum excrementis ex putrefactione ignem succensum.

Vesta unde inflectatū, quæq́ sint eius uerbi notiones. Hestia, seu histia. Paristia quid, & baunus, necnon banausus. Bunus. Bunæa Iuno. Bandū, bannum, bādophorus. Vnde dicatur clibanus. Inibi Dionysius & Suetonius declarātur. Anestios. Hestiopammon. Steganomus. Nauclerus. Naulum

Caput XVII

VT uerò ex grammatica ratione mutuemur item aliquid, lego, Vestam, hoc est ἑστίαν (sic enim enuntiant Græci) παρὰ τὸ ἑστάσθαι inclinari, quod ἱδρύεσθαι signat, quia domos prima ædificarit. uel quoniam ubiq́ coleretur, simulacraq́ eius sedentis habitu struerentur, παρὰ τὸ ἧσθαι. Sed domos quoque, ueteres hestias dicebant, aut histias, ut apud Homerum,

ἱστίη τ' ὀδυσῆος ἀμύμονος.

Et Euripides,

οὔποτ' ἄλλων μᾶλλον εἶδον ἑστίαν.

Quin conuiuium quoq́ appellatur hestia: proprium uerò Atticorum, hestiam enuntiare, Ionum uerò & Dorum histiam. Vnde & paristiam dici legimus ignis locum, quem Peloponnenses baunum uocent, ex quo inflectatur cribanus, tanquam κριβῆς βαῦνος: unde & cribanoti panes, in cribano cocti, qui & clibanus dicitur. Est tamen Straboni clibanus, uelut cuppa oris lati, fundi angusti, extrahēdæ aquæ ex fontibus commoda. At Columella, Scrobs clibano similis est, imus quàm summus patentior, ut latius radices uagētur. Sed & banausum indidem producunt, quo nomine artifices ueniunt, qui ignis adiumento opus conficiunt proprium. Bunus uerò Mercurij filius in Acrocorintho Iunoni sacellum excitauit: unde Bunææ Iunonis cognomen propagatum. Bandum Procopius signum dici militare ab Romanis, interpretatur: unde factum coniectamus, ut uulgus inscitum banderias nuncupet. Nam quod Codice de episcopis & de clericis, scriptum inuenias, Banno subiaceant imperiali: aliud est, siquidem eo nomine recētioribus appellatur exilij species, quam proscriptionem dicebant ueteres: qui usu togæ carent, quando est illis aqua interdictum & igni. Bannum item, Galli publicum nuncupant edictum. Bandophorum dici legimus, eum qui ducis gerat signum. Sunt ex Græcis, quibus placeat, Bannam apud Italiotas regem dictum, aut maximum magistratum. Apud Bœotios, banna mulier uocatur. Vias flexuosas, bannotros etiā appellant. Bannoti, uasa sunt Athenæo, ex Callixeni historia. Sed institutum repeto. Anestios dicitur, qui sine laribus est, uel (ut apud Hesiodum) iniustus. Hinc est metaphora apud Plutarchum elegantissima in sermone περὶ πολυφιλίας, ἰδίαν ἤθους ἑστίαν οὐκ ἔχοντες, id est morum Vestam propriam habentes nullam. Eos nanq́ incessit, quibus certum non est uitæ institutum, sed Polypodis more, ut est apud Theognin, uariè permutantur; nuncq́ philologos se profitentur, nunc uenandi consectantur studia, nunc

compotationibus indulgent, aut etiam scortilla ductare, non arbitrantur turpe. Hinc apud Dores & Aeoles hestiopammon dicit domus princeps ac dominus, qui ab alijs steganomus uocatur, à nõnullis etiam nauclerus, sicut hospitij pretium etiam naulum. Ex thesauris porrò Iulij Pollucis obseruauimus: aram quoque sacrificalem dici uestam, propriè tamen eam, quæ in Prytaneo fuisset, ubi ignis, inquit, seruabatur inextinctus. Vestam pro ara rectè poni, docuit etiam Xenophon Rerum Græcarum libro secundo, ἀκούσας ταῦτα ὁ θηραμένης, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, audiens hæc Theramenes prosiluit in uestam. Sed, ut manifestius eo nomine aram intelligeremus, subiunxit mox paulò, οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὅδε βωμός, non inscius (inquit) sum, aram hanc nil profuturam. Sed & Nonius: Vestibula, inquit, putant sub ea proprietate distincta, quòd in primis ingressibus & in spatijs domorum uestæ, hoc est aræ, ac foci soleant haberi. Superato item Mardonio (ut diximus) apud Plateas, respondit Pythius, nõ prius sacrificandum, quàm omni igne restincto, purum nouumq́ Delphis ex communi uesta retulissent. Hinc uerò lux infertur Dionysio Halicarnasseo Antiquitatum secundo: Vnicuique, inquit, triginta curiarum uesta collocata, ubi sacrificabant curiæ, sacrificulos earum fecit. Et iterum: Numa uerò suscepto imperio, proprias nequaquam mouit curiarum uestas. Hoc eo copiosius docuisse uolui, ut plenius Tranquillum intelligeremus, in Tiberio sic scribentem: Coactis, qui ea tenebantur superstitione, religiosas uestas cum uestimento omni comburere. nam doctissimus interpres, uestes legendum putat. Alter uerò, uestas quidem admittit, ex Dionysio: sed quid uesta sit, non satis constitutum habet: quum ueluti augurando, nunc focos, nunc sacrificalia instrumenta appellari uestas pronunciat, auctore nullo. Sunt qui ita omnino legant, Religiosas uestes cum instrumento omni cõburere. Ad arcem præterea locabatur prytaneum, & ciuitatis uesta, apud quam conuiuio exciperentur publicè uenientes legati, quiq́ ob uirtutem digni alimentis haberentur. Dignum uerò memoratu, quod Gemistus scribit Plethon libro primo, ciuitatum Cariæ, alicuius quæ existimationis forent, ἑστίαν καὶ μητρόπολιν, id est uestam & metropolin, fuisse Halicarnassum. Prænestinam uestam legimus apud Lampridium in Alexandro Cæsare, cui ex eo templo huiusmodi sit oblata sors, quum illi insidias strueret Heliogabalus, Si qua fata aspera rumpas, tu Marcellus eris. Illud relatu iucundum: flammæ crepitum ab alijs dici Vulcani, ab alijs Vestæ risum, ab alijs utriusq́ minas. Quæ supersunt in hac re minus exculcata, nouũ ijs initiũ dabimus.

Supplicantes solitos, in uesta, id est lare sedere. Adnotantur inibi interpretum Plutarchi errores. Ephestius qui sit. Iupiter Ephestius, & Philius. Item cur dicatur uesta. Terrę epitheta aliquot explicantur. Plutarchi codex emaculatur: & cur terra dicatur clitta. Persarum supplicũ mos: itemq́ plura ad idem spectantia. Prostropæi qui. Velatæ manus Plauto cur. Cap. XVIII

Illud uerò quod enotetur hoc potissimũ loco, dignum prorsus est, Vestam pro lare capi quandoque: unde ἱκέτην τῆς ἑστίας, id est supplicem Vestæ, legimus apud Plutarchum in cõmentatione De mulierum uirtutibus: quem locum non percipiens interpres, deliramenta effudit. Siquidem tangitur ibi supplicantium ritus, quem in Oeconomicis non prætermisit Aristoteles. Primum, inquit, inter uirum & uxorem statuendæ leges, ut cesset iniuria: sic enim nec ipse iniusti quippiam patietur. Id nanque communis inducit lex, sicuti à Pythagoricis sancitur, ὥσπερ ἱκέτιν καὶ ἀφ' ἑστίας ἠγμένην. id est, uelut supplicem & à uesta, hoc est lare, ductam arbitrari uxorem, ut nullatenus inferatur iniuria. Sed & Argonauticon quarto Apollonius,

τὼ δ' ἄνεω, καὶ ἄναυδοι ἐφ' ἑστίῃ ἀΐξαντες
ἵζανον, ἥ τε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

Eum uerò locum explicantes interpretes: Lege, inquiunt, sancitum erat, ut supplices apud larem sederent taciti. Ritum nec prætérijt historia prima Thucydides. Verum quid riuulos cõsectamur, quum Homerica adire fluenta liceat, à quibus ceu fonte perenni,

Vatum Pierijs ora rigantur aquis?

Ita uerò Odysseæ septimo legimus, Alcinoi domum Vlysse ingresso,

ὡς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι,

παρ᾽ πυρί,οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Sensus uerò Homeri est,sedisse in foco Vlyssem, stupentibus qui aderant, omnibus. Quin & Halicarnasseus Dionysius,Martium Coriolanũ patria profugum, Actij Tullij Volscorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum. quod repetit Plutarchus quoq;,nil scitius suspicante interprete. Id ipsum & à Themistocle factitatum quandoq;,ubi testularum exilio mulctatus,etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto,cuius adisset larem,religiose seruatus est, frequens Græcorum prodit historia.Quoniam supplicationem hoc genus tum grauem, tum haud contemnẽdam arbitrarentur Molossi,ueluti in Parallelis scriptum comperi, ἀναντίῤῥητον, id est cui nequeat contradici.Sed ubi Græcè ita est, πρὸς τὴν ἑστίαν προσέπεσε, ritus immemor interpres, Ad sacrarium,inquit,quod summa colebatur religione, se cõiecit. Plutarchus in Causis Græcanicis, ubi inquirit, cur nam Tanagræi ante urbem locum haberent, quem uocarent Achilleum,huiuscemodi supplices appellauit ἐφεστίους,id est ephestios, tanquam in uesta,hoc est lare sedentes dicamus.An uerò locum eum scienter iure Latij donarit interpres,coniectabunt eruditiores.Ephestios etiam quandoq; autochthonas ciues,siue indigenas interpretantur Græci.Et Eustathius inquit, ephestius dicitur qui urbem incolit,& uestam habet:qua ratione Epicuri, id est auxiliares ephestij, non sunt.Adijcit Porphyrius,dici ephestium,qui domum habeat:sicuti exules,apolidas dicimus & anestios.Ephestion,epistion quandoq; Homerus uocat, & libro primo Herodotus,flatili (ut assolet) extrita.Ephestium Iouem nominat in Aiace mastigophoro Sophocles,& interpretantur scholiastæ σύνοικον, quem cohabitantes uenerarentur,sicuti Philium amici.Heterium,id est ἑταιρεῖον, qui eiusdem sunt decuriæ & symmoriæ. Aræum intelligit in Philoctete Sophocles,cui affundant preces cuncti,aut quem inuocant precantes.Xenium colunt hospites:Horcium,qui iureiurãdo societatem ineunt: Hicesium,supplices:Homognyon,fratres.Ephestias, libationes quæ domi fiant,intelligimus:eas παρεστίους dixit in Helectra Sophocles.Inuenio ephestios itẽ dici eos, qui in aliena sint domo:ut apud Homerum,

ἀλλ᾽ ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐφέστιον ἤγαγε δαίμων.

Synestij & homestij intelligũtur,qui domum habitant unam.Sed ephestios item deos, penates intelligunt.Porrò ne quid sciens prætercam:in libro allegoriarum Hesiodicæ theogoniæ inuenio ἑστίαν, id est Vestam nuncupari,quoniam medium totius teneat terra,& cæteris στάσεως καὶ μονῆς causa sit, id est statum mansionemq; præbeat alijs, πᾶν γὰρ τὸ κινούμενον περί τι ἀκίνητον κινεῖται, id est omne quod mouetur, circa immobile aliquid mouetur. Vnde & Pythagorei Ζηνὸς πύργον καὶ φυλακὴν, id est Iouis turrim & custodiam uocarunt eam. Quod uerò eadem quandoq; ζείδωρος dicatur, putat Ioannes grammaticus παρὰ τὸ ζέεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, factam uerbi inclinationẽ,quia dum solis feruescit ui,mortalibus donet omnia, nec zeas solum, quod suspicantur pleriq;:& tamen à Plinio quoq; comprobatum scimus Historiæ naturalis decimooctauo libro.Zeam Dionysius esse far arbitratur: nõ desunt qui speltam interpretentur.Multa de ea re Plinius. Vbi uerò terram legimus ἀπείρονα dici,quod infinitam signat,interpretatur idem Ioannes grammaticus σφαιροειδῆ, id est orbicularem, uti alias cõmonuimus:nam nec sphæra,nec circulus finem habent aut initium. Et philosophi ferè omnes elemẽta statuunt rotundata specie:tametsi non desunt, qui terram opinentur τυμπανοειδῆ, id est tympani quadam imagine. Alij uerò etiam κωνοειδῆ, id est coni figura,aut mensæ similem,id est τραπεζοειδῆ: ut meminit etiam Plutarchus in libro De philosophorum placitis secundo.Sternuchon terram in Oedipode coloneo uocauit Sophocles,quam fertilem intelligunt ac campestrem: nam honesta tralatione sterna,id est pectora,& νῶτα,id est dorsa,dicimus loca campestria & latè fusa: sicuti angusta, αὐχένας, id est ceruices. Cæterum illud amplius pensitandum, quod apud eundem legimus in commentatione περὶ πρώτου ψυχροῦ, id est de primo frigido. Terram propter statum firmitatemq;,cuius sit uelut suffrenatio ipsa frigiditas,sicut physico placet Archelao,nuncupatam à ueteribus κλίτηλα: mendum,opinor,est exemplarium. Nicolaus Leonicenus uir Græcè ac Latinè sciẽtissimus πίτηλαν suspicabatur legi oportere:quæ uox,picem nobis indicat. Quid si κλείτηλαν legamus, & obstipatam ac uehemen-

tius clausam intelligamus, à uerbo κλείω? Ne uerò quid prætercam, quod suggerat lectionis uarietas, compertũ mihi est: Clita Græcis dici porticus, & loca, in quæ opportune reclinemus, sed & quæ decliuia sunt, ita dicuntur. Apud Athenæum loci nomen est Cleta, id est κλῆτα, Spartæ. Apud Sophoclem in Antigone, Parnasiam clityn, pro terra interpres accipit. Verum iam ista coronidem apposcunt: eam uerò impingemus mox, si (quoniam de supplicantium ritu facta nobis mentio est) quæpiam adiecerimus uelut auctaria: & primò quidẽ, quod in eodem Plutarchi libro enotauimus: apud Persas supplicandi modum esse habitum grauissimum: quemq; reiecisse, maximum haberetur nefas, si ignem supplex excepisset, ac si uoto excideret, in aquam se coniecturum, foret interminatus. Proinde, inquit, quod petijsset, consequebatur quidem: sed interminationis nomine reposcebatur ad pœnam, quod præter legem præterq; naturæ rationem esset intentata. Nam & eum, ignem aquæ promiscere adortum, pronũtiamus, qui impossibilia concipit. Ad supplicantium ritum spectant porrò, quæ in Græcorum commẽtarijs obseruata nobis sunt: Veteribus, inquiunt, diu receptissimi fuit moris, ut supplicantes caput, dextram, genua eius, cui se ingererent supplices, contingerent: nec totum tamen caput, sed mentum modo, ut statuere Homerus uidetur, uel barbæ medituliũ, quod probat Euripides. Id uerò διὰ τὸ ἡγεμονικόν, quia sit in nobis pars ea principalis, ut in qua logisticon, id est rationalis collocetur potentia. Dextram uerò, διὰ τὸ πρακτικόν, quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genua, propter motus & progressionis necessitatem. Tria uerò hæc symbolicè, cõsensum, actionem, progressum, ad ea quæ peterentur, præstanda, complecti uidentur, & ueluti οἰωνισμοὶ τῆς ἱκετείας τέλους, id est auguria finis supplicandi. Sinistram certè attigisse, ominosum censebatur, id est δυσοιώνιστον: quando & improspera uocabant σκαιὰ καὶ ἐπαρίστερα, bona uerò & fortunata, δεξιά. Euripidis carmen quod antè paulo significauimus, est hoc, ὁρῶμ σε δεξιὰν κρύπτοντα καὶ πρόσωπον ἔμπαλιν στρέφοντα, ὡς μή σου προσθίγω γενειάδος. Apud Assyrios supplicis indicat formam, si quis curuatis membris, humumq; uultu penè contingens, manus post tergum cõnexuerit. Supplices alio uocabulo nuncupat Græcia prostropæos: nam & προστρέπειν, Sophocli est κατοδυκτικῶς λέγειν. Locros uenientes Romam Liuius scribit, uelamenta supplicum, ramos oleæ, ut Græcis mos est, porrexisse. Hinc liquere opinor, cur dicantur uelatæ manus Plauto in Amphitryone.

Super Aglaidis uoracitate, de Grȩco penu paucula. Adephagia. Adephagi qui. De Anacreonte. Cap. XIX.

DVm Græca nuper ex Horatij præscripto, exemplaria sitienter uersarem, defloraturus quæ nostras lectiones instruerent opulentius, & insigniter adiutum irent, super Aglaide Megaclis filia quæpiam adnotata comperi: quæ & transposuisse, operæpretium censui, ut nulla non in re ad manum (quod dicitur) suppeterẽt exempla. Hanc igitur tubicinio uitam fouisse ferunt, hocq; illi unum fuisse opus: quanquam à delicijs haud abesse sciret, quippe galericulo siue aduentitia coma cõtegebatur caput, quod & tutulum habebat, id est uelut apicẽ, ac cristas quasdam, λόφους uocant Græci. Cœnam sic ferè apparabat, ut carnium minas absumeret decem, panum chœnicas quatuor, uini hauriret χοᾶς. Cuiusmodi uerò censeatur uerbum hoc, aut quàm capax mẽsuræ id genus, alibi (opinor) hoc opere explicabitur amplius. Illud corollarium fuerit, uoracitatem, uel (ut Plautino utamur uocabulo) saburrationem dici à Græcis ἀδηφαγίαν, idest adephagiã. Apud Athenienses tamen & Bœotios, equos pleniores perfectiores'ue adephagos comperi nuncupatos. Argiui autem cibi capaciores eo uerbo homines intelligunt, uerum & gymnasticos quoq;. At honesta metaphora hoc nomine Lysias ἐντελόμισθον ναῦν appellauit, id est quæ perfectã plenamq; exigat mercedem. Nam & nautas legimus apud auctores dici ἐντελομίσθους: ni malis adephagon nauem intelligere impẽdij multi. Certè adephaga obseruauimus de magnis perfectisq; dici. Adephagi plures àb Aeliano in digitis mittuntur quodammodo: inter quos Pityrea recenset Phrygem, Cleonymum, Pisandrum, Charippum, Mithridatem Ponti regem, Timocreontem Rhodium athletam, & poetices studiosum. Erysichthona Myrmidonis: qui inde & κλώδων sit cognominatus. Alcman uerò poeta ipsum

ta ipsum se fatetur πολυβορώτατον, id est uoracissimum: cui ne primipilus quidem, id est militaris par foret annona, sed ioco forsan in se est cauillatus.

Coronidem appingere, quid sit. Coronidis notiones aliquot. Item quid corone. Coracium. Martialis locus declaratur. Quid ascriberent Hebræi in fine. Diapsalma. Coronius bos. Coronus taurus. De asterisco, et paragrapho & dipla. Parepigraphe. Paragramma. Ad umbilicum perducere quid. Bullæ. De umbilico terrarum pluscula. Cap. XX

Coronida imposuisse, adagium est, significans ultimā rei manum admotam, nec affectum opus, sed prorsus completum finitumq́: siquidem coronis est quandoq́ montis uertex, aut structuræ summum: quandoq́ uero, quod in fine libri ponitur: unde est adagionis origo. Quod in libro De Alexandri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius, inquit, Philoxenū poetam in Latomias coniecit: quòd quum illi tragœdiam à se concinnatam recoquendam emendandamq́ tradidisset, totam is ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν, id est ab initio ad coronidem usq́ circunscripsit: quod est expunxit, deleuitq́: nam περιγράψαι est etiam ἀποκτεῖναι, quoniam οἱ ἀποθανόντες περιγράφονται, καὶ περιαιροῦνται τῶν ἀρχείων. Verum, ut quicquid ad id pertinens nobis compertum est, persequamur: & sectarum summum ita uocant, ut quum dicitur, κορωνὶς τῆς σοφίας. Signat & nauis puppem, quod sit in eius apice, curuatum rostrum: unde & Homerus, σὺν νηυσὶ κορωνίσι, quod exponunt, cum nauibus flexas habentibus summitates. Alij etiam nigras eo nomine intelligunt, Eustathio interprete, ad earum interstitium quæ uocātur μιλτοπάρῃοι, id est milto rubentes. Estq́ coronis deminutū à corone. Quæ uox animal signat quādoq́, quod Appion larum esse credidit, hoc est fulicam, & æthyiam, id est mergum: alij cornicem interpretantur: interdum uero cricum hostij, hoc est annulum, sicut illud χρυσῆ δὲ ἐπέτατο κορώνη. Dicimus & coronen in arcu, hoc est summum cornu & incisionem ubi neruus sedet. Vnde, inquit Eustathius, bonum rerum finem, auream coronen prouerbium dicit. Inueni & id nomen positum pro uirilis membri summitate: unde est, ἰδὸξέντος τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἄχρι τῆς κορώνης τετειχῶσθαι. Coronis autem est item species ficus, quam & coracium uocant, quòd fici similes coruis uideantur colore. Coronis uero in libri calce apponi solita, fere hanc præfert figuram ↄ. Nam Aristophanis interpretes scribunt, esse lineam breuem utique, sed ab inferiori parte flexam. Ex ijs uero amplius Martialis carmen illustratur ex libro decimo,

Si nimius uideor, seraq́ coronide longus
Esse liber, legito pauca, libellus ero.

Hinc est illud Plutarchi elegantissimum, in sermone qui est An seni administranda res publica: Qui uero, inquit, ciuilibus actionibus & certaminibus innutritū non permittit ad facem & uitæ coronidem progredi, prorsum ingratus est. Apud Hebræos obtinuit mos, ut in librorū fine unum subnectatur è quatuor: aut enim Amen ascribūt, quæ uox πεπισωμένως indicat, id est fideliter, uel γένοιτο, id est fiat: aut Sela, id est semper: aut Salem, quod pacem signat. Psalmis præterea quibusdam diapsalma interponitur: quod uerbum Origenes opinatur signare, quod apud Hebræos sela ex Septuaginta interpretū tralatione, ac Theodotionis & Symmachi. Fuere qui diapsalma statuerent metri cōmutationem, ut Sudas: alij spiritus pausationem: nonnulli sensus alterius initium, aut etiam rhythmi distinctionem. Sed institutum repeto. Obseruatum in Pausaniæ monumētis, deam quoq́ in Sicyonia Coronidem coli, cuius tamen simulacrū peculiare templum habeat nullum: sed quū sacrificij appetit tempus, id in Palladis transferunt sacraria honoreq́ prosequuntur. κορώνη uero non animal modo est, quod diximus: unde illud parœmiodes, in eos qui tum grauia, tum nocumenti inferentia plurimum toto petunt conatu, κορώνη τὸν σκορπίον. Sed & nomine eodem, coronæ signatur species: quin & τὰ περιφερῆ σχήματα, id est rotundatæ figuræ. Coronidas dicunt proprie βλαστήματα, id est germina. Sunt & de uiolis contextæ corollæ. Coronium appellari bouem quandoq́ adnotauimus, μηνοειδῆ ἔχοντα κέρατα, id est lunata habentem cornua. Sed & κόρωνος dicitur taurus, id est ὀρθόκερως. Fuit in Peloponneso ad Pamisi fluuij dextrā Corone ciuitas, à Bœotiæ Coronia sic appellatione ducta: uel quòd

mœnium fundamenta defodientibus ænea sit inuenta cornix: cuius forte argumento rei in Acropoli æneum stabat Pallados simulacrum sub dio, cornicem manu tenens. Non prætereamus quod Hephæstion scribit: in Aristophania æditione asteriscum, cuius imago uelut stella est, modò apponi, ubi metra uariant. Vtimur uerò, inquit, in dramate tribus modis coronidis signo: primum quidem, quum histrionibus abeuntibus subsistat chorus: uel uice uersa, choro emigrante, remaneant histriones: uel quando locorum commutatio in scena fit. Paragraphum uerò adhiberi τῶν πρόσωπα ἀμοιβαῖα, in iambicis & choricis inter stropham & antistrophum. Paragraphi autē nota dicitur in longum protensa linea, uelut punctum in summo habens, hoc modo —. cui sæpe apponitur & nota, quam uocant διπλῆν, id est diplam, quæ trigoni figuram præbet obliqui citra basin, ad hunc modum < Certè signum est paragraphos completæ strophæ aut antistrophi: estq; generis fœminini. Paragraphen, id est παραγραφήν, inter poeticos tropos recensent grammatici, ut scribit Eustathius: id uerò est, quum præcedentia complentes, ad alia transitum paramus: ut apud Homerum, ὡς οἱ μὲν τὰ πονέοντο τῶν στρατόν. At parepigraphe intelligitur, ubi quæ præcedere debuerant, tacentur: ut tamen ex illatis percipi facilè ualeant, sicuti apud Lycophronem,

Λέξω τὰ πάντα νητρεκῶς ἃ μ' ἱστορεῖς.

Neq; enim inibi interrogasse quippiā Priamus animaduertitur liquidò, nisi ex respondentis schemate. Locum hunc de paragrapho & paragraphe in dispunctiones suas ex æditione priore transtulit ad uerbum amicus noster: si amicum dicere par est, qui nostros sudores interceptum eat, uelut diplomate impetrato, id est expilandi facultate. Paragramma in Hieronymi epistolis, pro literis accipimus parum curiose positis per librariorum inscitiam, uel impressorum, uti nunc est. Si paragrammata, inquit, reppereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediāt: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorumq; incuriæ. Coronidem uerò duplicem obseruauimus: aut enim epodica est, si post diplam constituatur: aut proodica, si alteram ipsa præcedat diplam. Cæterum, quod Græci coronida impingere dicunt, Latinè, ad umbilicum perducere, non minus rectè dicitur. Nam poetæ elegantissimi, quū exactum opus significant, ad umbilicos se uenisse, scribunt. Horatius in Epodo,

Promissum carmen iambos Ad umbilicum adducerem.

Quem locum dum exponit Porphyrio, ita scribit: Ad umbilicum adducere, pro finire & consummare opus posuit Horatius: quia in libri fine, ex ligno aut osse umbilici solent apponi. In quem sensum & Martialis quarti libri finem ita clausit,

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus usq; ad umbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quæris.

Et alibi idem Martialis,

Nigris pagina creuit umbilicis.

Et Papinius Syluarum quarto,

Noster purpureus, nouusq; charta,
Et binis decoratus umbilicis.

In quo tamē cōmonendus est studiosus lector, hanc quoq; eloquendi rationem à Græcis uideri profluxisse. Nam in primo Epigrammatum hoc inueni de Heracliti tenebris tetrastichum, cuius is fermè est sensus: nō esse festinanter ad umbilicum Heracliti euoluendum librum, quoniam perdifficile iter sit, & tenebræ adsint intensiores: quòd si mystes affuerit præmonstrator, claro fiet illustrior sole. Carmina si quis exigat, hæc sunt,

Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον
Τοὐφεσίου, μάλα τοι δύσβατος ἀτραπιτός.
Ὄρφνη καὶ σκότος ἐστὶν ἀλάμπετον, ἢν δέ σε μύστης
Εἰσαγάγῃ, φανεροῦ λαμπρότερ' ἠελίου.

Vmbilicos uerò in libris opinor dici, quod in medio ponerentur: nam quicquid est in aliqua re medium, rectè umbilicum appellari. Quippe ὀμφαλοὺς ἀσπίδος, id est sicuti umbilicos, interpretatur Eustathius bullas quasdā: sic enim scribit, βούλλας τινάς: quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præcipue. Hinc apud Homerum, ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, uelut umbilicata dicantur scuta, ex umbilici animalis imagine. Verum inter pisces, qui à Græcis cochliæ dicuntur, umbilicos uocamus. Argumento est item

Parnaſus quoq;, quem umbilicum dixere terrarum: quia umbilicus ſit in homine medius. Quorum tamen utrunq; falſum eſſe, Varro ſcribit, quoniam neq; locus is ſit terrarum medius, neque umbilicus ſit in homine medius. Attamen Pollio Vitruuius libro Architectonicæ tertio, idipſum confirmat. Nam ſi, inquit, homo collocatus fuerit ſupinus, manibus ac pedibus panſis, collocato centro in umbilico eius, circumagendo rotundationem, utrarunq; manuum & pedum digiti linea tangentur. Cur uero diceretur mundi medius Parnaſus, ex ijs quæ prodidit Strabo coniectare licet. In medio nanque, inquit, uniuerſæ quodammodo Græciæ & intra & extra Iſthmum: immo & totius orbis conſiſtere uidebatur. unde & telluris umbilicum appellabant, fabulam addentes, quam fingit Pindarus: referens, ab Ioue duas dimiſſas aquilas, in eo coiſſe loco, unam ab ortu, reliquam ab occaſu. Quidam uero dixere coruos, aut etiam cygnos: ut in libro De oraculis quæ defecerant, Plutarchus etiam tradit. Sed & in templo quiſpiam monſtrabatur umbilicus, pendentibus ornatus uittis: cui duæ, argumento fabuloſo, incumbebant aquilarum imagines. Et Plutarchus innuit, fuiſſe ibidem locum qui diceretur omphalos, id eſt umbilicus. Et in Oedipode tyranno Sophocles meſomphala mantea dixit: nam eſt oraculorum locus manteum. Pauſaniæ teſtatum theſauris eſt, umbilicum Delphicũ ex albo ſtructum lapide, quem ἐν μέσῳ γῆς πάσης εἶναι λέγουσιν οἱ Δελφοί. Verum & in carmine obſcœno, quiſquis eius fuerit auctor, id ita confirmatũ animaduertimus:

Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Pythius, orbis umbilicum,
Creten Delia, Cynthioſq; colles.

Sed & Ouidius ait,

Te meus ante omnes genitor dilexit, & orbe
In medio poſiti caruerunt præſide Delphi.

Papinius quoq; Thebaidos primo:

Audijt & medius cæli Parnaſus, & aſper
Eurotas.

In quo tamen loco Lactantius grammaticus poſt fabellam aquilarum expoſitam, Vel medius (inquit) cæli, quoniã cataclyſmi tempore, aquæ fuerat diſcrimen, & aſtris: unde & Lucanus,

Hoc ſolum, fluctu terras mergente, cacumen
Emicuit, pontoq; fuit diſcrimen, & aſtris.

In libro De natura deorum aſtruit Phurnutus, Delphicum oraculum dici orbis umbilicum, id eſt ὀμφαλόν: non quia ſit terrarum medius, ſed ab ea quæ ſciſcitantibus reddebatur ὀμφή, id eſt θεία φωνή, ſeu diuina uox. Dantes uero poeta non aſpernabilis, purgatorij cantu ſecundo, Hieruſalem eſſe orbis umbilicũ uidetur innuere. Quod in Pſalmorum expoſitione comprobat Caſſiodorus: nam canit Propheta, Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ. Sed Nicolaus theologus mediam habitabilis intelligere maluit. Alibi etiam legimus, Et requieuit in corde terræ. At Ioſephus libro tertio Belli Iudaici, Hieruſalem Iudææ mediam uult. Sunt in fornicibus lapilli nomine umbilici, qui in medio collocati, quodam quaſi concentu & ordine omnem fornicis faciem ſeruant immotam. his comparari mundum poſſe, Ariſtoteles ſcribit, ſeu uerior eſt libri auctor Theophraſtus, quẽ continet deus, & ſeruat, etiã ſi in medio non intelligitur cõſtitutus.

Vocabula plura ad umbilicum ſpectantia. Vmbilicus pomorum quid. Cochlos, cochlia. Ompnia, & ompnæ quid. Omphaloeſſa unde dicatur. Ambones qui. Infantem per umbilicũ nutriri. Vmbilici notiones aliquot. Phalangis partes obiter. Quid croca. Crocodilus marinus unde appellationem ducat: item terreſtris. Stolos omphalodes in ouis quid. Caulis pennarum. Caput XXI

SCribit uero Iulius Pollux, quod eſt in uentris medio concauum, dici omphalum, id eſt umbilicum & meſomphalium. Qui uero ei circũiectus eſt, locum uocari gangamon: umbilici medium, acromphalium. Nam epomphalium eſt, quod umbilico incumbit: meſomphali uero ſunt placentæ quædam. Omphalotomon, obſtetricẽ uocant, quæ umbilicum infantibus præcidit. Sicut inſtrumentum quo id præſtatur, omphaliſter dicitur. Attici, omphalon itẽ dixere imum fici: hæc autem eſt extremitas ab petioli parte diuerſa. Nam & in pomo floſculus, uocatur um-

 bilicus

bilicus quoque apud Palladium. Apud Aristotelem est testa intectum animal, ab limace seiunctum, cochlos quod nuncupatur: id umbilicum interpretatus est Theodorus: Aristoteles quandoque cochliam item dicit: sed & limacem, cochlon. Dignum porrò scitu: in pomis, ac id genus aliis, umbilicum dici quoque πυθμένα, id est fundum, cauitatis ratione. Pellem uero umbilicum ambeuntem, græam uocant plerique: quia corrugata, senectutis sit indicium. Nicander in Alexipharmacis arcton omphaloessam uocauit,
ἄρκτον τὴν ὀμφαλόεσσαν ἐγδύσασο. Quem locum enarrans interpres, omphaloessam τροφώδη intelligit, ueluti dicas nutritiam: nam, inquit, etiam Ceres Ompnia dicitur, ἤτοι τρόφιμος, uelut non ab omphalos, qui est umbilicus, sed ab ompnæ sit deflexum nomen. Sunt autem ompnæ, triticum melle rigatum: unde & Callimachus,
ἐν δὲ θεοῖσιν τῷ φλογὶ καίεμεν ὄμπνας.
Sunt & ompni, Cereales fructus, ut qui spirandi causa sint, ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Quanquam & ompnia manus, quandoque dicitur pro diuite. Sed & ompnia, nubis magna & auctior. Nisi quis omphaloessam etiam ab umbilico inclinata uoce, nutritiam recte interpretetur: quando, ut Aristoteli placuisse uideo, augescunt in utero infantes per umbilicum: eius uerba subieci, αὐξάνεται δὲ τὰ ζῶα πάντα, ὅσα ἔχει ὀμφαλόν, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, augentur (inquit) animalia cuncta, quæ umbilicum habent, per umbilicum. quod etiam Anaxagoræ placuisse, ac præterea compluribus, Censorinus auctor est. Quanquam Diogenes & Hippon existimarunt, esse in aluo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat: exque eo alimentum ita trahat, ut quum æditus est, ex matris uberibus. Sunt qui Omphaloessam, Creticā exponāt: nam est Omphalos, Cretæ locus. Callimachus,
πέσε δαῖμον ἀπ' ὀμφαλός. Sed & illud inde est,
ὀμφάλιον μετέπειτα πέδον καλέουσι κύδωνες.
Ab eo loco, Omphalites gentile nomen est, ut inquit Stephanus. Est & suus Thessaliæ Omphalus, siue Omphalion. Omphe autem de qua paulo ante, inquit Porphyrius, uocem indicat quidem, sed diuinam, sicuti ὄσσα. Homerus,
θείη δέ μιν ἀμφέχυτ' ὀμφή. Vnde Panomphæus dicatur Iupiter, cui nota est fama omnis, & uaticinium. Nam & uates, Iouis dicuntur nuntii: quando & famam diuinam, id est ὄσσαν, Homerus idem διὸς ἄγγελον dicit. Est item in re militari umbilicus: siquidem phalangis dichotomia, id est in æqualia sectio, os uocatur & umbilicus, ut inquit Aelianus: ab aliis oraros dicitur, & synoche. Partes phalangis, κέρατα uocantur, id est cornua: sed sinistrum dicitur & οὐρά, id est cauda, aut pes, ut Aeliano eidem placet: dextrum uero cornu uocatur caput quoque: qua uero longitudo ita secatur, oris & umbilici nomine utimur. Nicandri interpres in Theriacis, ἦτρον, hoc est etron, intelligit geniculum aut umbilicum in ferula: sed propriè (inquit) etron, est post umbilicum locus. Ex medicæ rei professoribus est, exomphalos dici omnes, quibus promineat umbilicus. Verū tria in iis obseruari discrimina, quosdam enim pneumatomphalos, id est πνευματομφάλους nuncupant: alios enteromphalos, nonnullos denique hydromphalos. Illud præterea non omiserim, calculos frequēti motu in maris littore rotundatos, quos Latini umbilicos uocant, ut est apud Ciceronem De Oratore libro secundo, à Græcis, ut nos commonuit Aristoteles, in mechanicis quæstionibus, appellari crocas. Quærit enim quid sit, quòd in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant, quæ uocantur crocæ. Sunt qui ea uoce littus intelligant, unde & marino conciliatum sit nomen crocodilo, παρὰ τὸ δειλαίνεσθαι τὰς κρόκας: quod uerbum, inquiunt, littus indicat, quoniam ad terræ contactum compauescat. Sic porrò & terrestris crocodilus crocum reformidat, qua ex re factum illi nomen. Propterea sic lita aluearia non attingit, alioqui mellis appetentissimum animal. Lycophronis interpres: Croca, inquit, littus est, ἀπὸ τοῦ κέρω, quod cædo indicat: tanquam κρόνη, ad quam allisæ confringantur undæ. Porrò in Græcis adnotatum auctoribus est: fluuiales aut marinos lapides dici quoque trochalos, item chermadia, & cochlacas. Apud Hesiodum, trochali uocantur senes incuruati ad rotæ similitudinem. Idem Aristoteles De animalium historiis libro sexto, umbilicos pro poris accipit & meatibus in partu & generatione piscium. Ambones uero ad umbilicos spectant nihil: nam eo nomine loca intelligūtur superciliosa montanaque: dicuntur & uocabulo eodem ollarum summitates labraque. Illud grauius: dici stolon

ὀμφαλώδη

ὀμφαλώδη, id est umbilicarem appendiculam, in ouis imperfectis adhuc, in parte acuta: quæ ouo amplius increscẽte, obtenditur latius atq; minuitur, perfectoq;, mucro exitum complet. Legimus porrò stolon dictum quoque in animalibus caudæ tenorem, ut Theodorus interpretatur. Nam Aristoteles ait, Caudis quoq; inesse longiores pilos, si stolos fuerit breuis, ut equis: alias uero breues, si longior sit stolos, ut bobus. fortè caulem rectè dixeris, sicuti pennarum caules nuncupantur Plinio.

Item de embryi nutricatione in utero. Embryũ cohærere utero, sicuti plantis fructus. Carmentes duæ: Postuersa, Prosa. An embryum sit animal. Embryum unde dicatur. Hypembrium. Embryi pileus. Diadumenus Antoninus cur. Clodij Albini historia. Choria. Cytaria. Psacala. Psacaluchi. Nennus. Sannas. Sanna unde. Caput XXII

POstea uero quàm infantilis alimẽti paulo antè facta nobis mentio est, & miscellaneam in hisce libellis doctrinam consectamur, operæpretiũ me facturum opinatus sum, si flores aliquos ad huius corollæ nexum ex medicorum amœnioribus hortulis præcerpserimus, quibus inspectantium exhilarentur obtutus, & rerum fragrãtia nonnihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit, Communes quædam uenæ sunt mammis ac uteris, quæ ubi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia uero nonnunquam fœtum perimunt, nonnunquam & ad excretionem excitant, partumq; commouent. Nam in libro De natura fœtus Hippocrates, Alimentum, inquit, atq; auctio à matre ueniens, non adhuc est infanti sufficiens, ubi menses decem præterierint, & auctior fuerit fœtus. Perlicit enim à sanguine ad se, id quod dulcissimum. Simul autem & lactis parte aliqua fruitur. Vbi uero hæc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi requirens, quàm illud quod adest, palpitat, & membranas interscindit, ac initium partus matri affert. Proinde Sententiarũ quinto Hippocrates idem, Mulieri (inquit) utero gerenti, si mammæ graciles repente fiant, abortit. Ex eisdem porrò scholis & illud est, Fœtus utero nexi, quemadmodum fructus stirpibus iungãtur. hi nanq; in ipsis primordijs generationis debilioribus capulis nexibusq; continentur: proindeq; tota delabuntur facilitate, si uehemẽtior incubuerit uentus, posthac aucti difficilius à plantis reuelluntur: sicuti rursum, ubi iam pleniorem adepti maturitatẽ sunt, sponte, nulla extrinsecus crassante ui, defluunt. Consimiliter de fœtu astruẽdum. Quippe ubi primum insinuatum uuluæ semen est, si agitari uehemẽtius uel animo uel corpore mulierem contigerit, minimo rescinditur, soluiturq; modulus is, quo conflata societas erat. Idipsum usu itẽ uenire compertum, ubi iam maturuit fœtus. At tempore intermedio, inq; post principijs firmior est coalitus, ac propemodum inseparabilis complexus, quo nomine ualidiores grauida commotiones citra fœtus læsionem, perpeti ualet. Confixos uero esse in utero puerulos, inter Varronis placita est, capite infimo nixos, in superna pedibus porrectis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Qui quandoq; tamẽ præter rationem conuersi, in pedes prodeant in lucẽ, diductis passisq; brachijs, matre inde oblæsa insigniter. Cuius sanè periculi deprecandi gratia Carmẽtibus statuæ duabus surrectæ sunt Romæ: alteri quarũ Postuersa nomẽ fuit, alteri Prosa, de recti peruersiq; partus potestate ac nomine. Prodit in libro χροδιων Galenus, & Simplicium pharmacorum primo, Embryi cutem initio esse superficiem unam continuam, mox ritu cribri foraminibus oppleri. Ad ea uero quæ superiore concinnauimus capite, adijci etiamnum illa possunt, quæ De philosophorum placitis libro quinto Plutarchus scribit: Democriti dogma esse atq; Epicuri, embryum in utero per os cõnutriri: propterea æditum in lucem, ad mammas ore confestim arrepere: esse quippe in utero item ubera quædam, è quibus alimentum ducat. Stoici, per intestinum & umbilicum. Alcmæon, per totum corpus illabi putat alimentum: quia sit perinde ac spongia, in quam eliquetur ex cibo, quod alendi uim obtineat. Embryum uero esse animal, arbitratur Plato, motus argumento & nutricationis, quæ utraq; in utero contingant. Stoici, non esse animal colligunt, sed uteri partem: ueluti fructus plantarum dicimus partes, quæ à maturitate defluant, sicut embryum quoq;. At Herophilus motum ei relinquit physicum, sed non utiq; spiritalem. Motus autem organa, esse neruos: & tunc demum animal euadere, ubi profusum aeris attraxerit

rit quippiam. Fœtu deniq; iam figurato, Platonici putant, infundi uitam à sphærarum animis, animaq; totius: ad idem ipsa matris anima simul cum uirtute paterna interim conferente, per quam uitam, uelut escam, rationalis trahatur anima ad corpus: ipsamq; ad se uitam contrahat quodammodo, sub actuq; conseruet, ducatq; suo. Dicitur uero embryum, τὸ ἐν τῇ γαστὶ αὐξανόμενον, quod in uentre augescit, παρὰ τὸ βρύειν. quo uerbo in augmenti ratione utitur Homerus quoque, καί τε βρύειν ἄνθεϊ λευκῷ. Hypembryum autem dicitur sub ubere nuper infans natus. Lectum & illud est: puerulos naturali quodam insigniri pileo, quod arreptum obstetrices aduocatis uendant credulis: siquidem eo se adiuuari plurimum opinantur. Antonino autem Diadumeno, pilei loco pertenue fuit diadema, futuri mox imperij præsagium: unde sit ratio item cognominis. Sicuti Clodio Albino ex albedinis claritate, quam in recens nato fuisse tantam patris ad Aelium Bassianum testatur epistola, infantibus ex utero alioqui rubentibus, ferè ut linteamina, quibus est exceptus facile superaret, Albini adoptata est nomenclatura. Sed & eidem imperij fastigium prænuntiasse creditur bos albus purpureis ad plenum cornibus. Embion uocant poetæ lignorum cariem, quam dicũt cæteri saproteta. Choria nuncupant Græci cytaria, id est embryi conceptacula. Sunt item choria, quæ ex intestinis plectuntur chordæ. Sed quoniã huc prouecti sumus, ducto exordio nouo, spatiemur quadamtenus cum ueteribus sapientibus, si illud commonuerimus antea: embrya quandoq; nuncupari psacala, sed & nuper æditos infantes. Vnde apud Sophoclem psacaluchi matres appellantur. Ita cõperias uerba plerunq; non adeo multis cognobilia ob infrequentem apud auctores usum: cuius est modi Nennus, quæ uox θεῖον indicat, id est matris fratrem. Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna uerbum Latinis frequens, puto, defluxit: etiam si à narium sonitu grammatici opinentur ductum.

Embryo quando infundatur anima. Cur per cancrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur. In quam primũ corporis partem insinuetur anima. Saturnalium ratio Romæ. Ianuarius unde. Sothis. Boream esse generationis, Austrum uero deorum. Deos meridie ingredi. Templa cur non adirent meridie. De templorum ianuis nota. Silentio colendum deum. Virgilij locus ex Georgico quarto. Caput XXIII

Quærat hic solertior aliquis, nec hoc (quod dicitur) Catone contentus, quando nam affundi animam corpori censeamus? Postea quàm semen intra formandi hominis monetam locatum, quod à toto uiri corpore, ut scientissimis ex Platonicorum schola placere animaduerto, defluxerat, traxeratq; secum à uiri anima formatricem uim, eius potentia diebus ferè quinq; & quadraginta sic est affectum, ut sex primis diebus lac euaserit, folliculo genitiuo circumiecto ex membrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore cluditur testa: quod à physicis deprehensum est, nec tacuit in libro De natura pueri Hippocrates. Nouem sequẽtibus sanguis, duodecim alijs caro, decem & octo reliquis fuerit figuratum, tunc anima creatur & infunditur. Scribunt Platonici, & in Naturalibus non pretermisit Macrobius, Capricornum cancrumq; dici à physicis, solis portas: quia in utraq; obuiãte solstitio, ulterius solis inhibeatur accessus. Per has item portas animas de cælo in terras meare, rursumq; de terris cælestia repetere. Proindeq; hominũ unam dici, alteram uero deorum. Hominibus dicari cancrum, quia per hunc fiat ad ima defluxus: dijs uero capricornum, quia illac postliminio cælestibus animæ restituãtur sedibus. Ex quo inter Pythagoræ placita censetur & illud, à lacteo circulo initia ducere ditis imperium, quia inde delabãtur animæ in mortalitatis naturam. Zodiacum uero lacteus circulus duobus intersecat locis, qua cancer, quaq; capricornus est: propterea & primam nascentibus lactis offerri alimoniam. Cæterum quod ex intimo doctrinæ penu auctor eruit Macrobius, acri dignum perpensione est: quippe Plutonis, quod aiunt, galea opertum quadamtenus, ab impolitioribus (opinor) minus percipi ualet. Quamobrem falli nemo ita debet, ut descensum ascensumq; hic accipiat secũdum situm: sed quia luna cancri domina generationi proxima est, Saturnus uero dominus capricorni remotissimus: ideo per cancrum, id est lunarem uegetalemq; instinctum descẽdere animas dicunt. Per capricornum uero, id est

per

per Saturnium, intellectualemque instinctum ascendere. Saturnum enim prisci mentem uocant, qua sola petũtur superiora. Adde, quòd capricorni Saturnique sicca uirtus, dum ad intima spiritus contrahit atque colligit, ad contemplandum assiduè prouocat. Lunaris autem humor, spargit ac dilatat, & circa sensibilia animum distrahit. Hinc uero scitissimum reseratur arcanum: Saturnalia, Romanos celebrare solitos, solem capricorno gestante, in quibus feriabantur serui, liberorum calceos sibi circumponentes, omnibus uero inuicem communicantibus: innuente prorsum legis auctore, Per capricorni portam homines, quibus nunc corporis ratione grauis incumbit seruitus, euadere in libertatem mox plenissimam. Quo item portæ argumento Ianuario mensi conciliatum nomen opinantur. Hac quoque ratione Aegyptijs anni principium cancer est. Adiacet uero cancro sothis, id est σῶθις, canem interpretantur Græci. Sotheos autem exortus numenia est illis gentibus, generationis in mundum initia præbens. Adde, quòd Boream tradunt generationi percommodum, quo fit ut morientes spiritu credatur excitare, sicuti exsoluit Auster: constipat enim addensans frigidior natura, laxat autem calidior. Ad hæc Boream fingunt ἐρωτικόν, id est in amorem pronum. Nam Orithyia rapta, Zeten genuit, & Calain. Austrũ contrà, dijs attribuunt: proinde meridie ingruente, in deorum templis panduntur uela: nec homini ingressus patet, uelut dijs sit destinatum eundi tempus: in ianuis quoque, meridiei & Austri uisebantur symbola. Nec in ianua ulla, quæcunque esset hora: loqui fas arbitrabantur. Nam Pythagoricum & Aegyptiorum dogma sapientũ id fuit, quum deum innuerent silentio colendum, à quo sunt rerum primordia. Ex ijs opinor, Mantuano uati lux infertur clarior, quum Georgico quarto sic canit,

Ipsa ego te, medios quum sol accenderit æstus,
Quum sitiunt herbæ, & pecori iam gratior umbra est,
In secreta senis ducam.

Satis uero fuit Seruio inibi sic enarrasse: Tunc, inquit, ferè uidentur numina. Illud porrò & obseruatione dignum: Animam, quam esse mediũ rerum statuunt, iussu dei, quem esse mundi centrum uolunt, in punctum cordis mediũ, quod est corporis centrum, infundi primò, mox per uniuersa corporis membra propagari: quando currum suum naturali iunxerit calori, per calorem spiritui corporis, ac per hunc humoribus inseruerit, postremoque membris per humores. Solutis uero medijs ijs ægritudinum uiolentia, statim se anima cum suo illo curru colligit quodammodo, refluitque in cor, unde primum effluxerat. Cordis extincto calore, quod erat illius uehiculi susceptaculum proprium, cor deserit tandem, suo illo uehiculo comitante. Principem tamen animæ uim in cerebro, uirilem atque irascibilem in corde, in iecore concupiscibilem esse sitam, nemini non (inquit Galenus) persuasum est. Nam & uulgo iactari sic propemodũ nouimus, quum fatuum inaudimus cerebrum non habere. Timido & pusillanimi cor deesse. Tityo autem iecur erosum, non poetæ modò canunt, sed fingunt & pictores, sculptoresque. Sed enim prius quàm reuellamur inde, non prætereamus quòd Mercurialibus contentum literis prodidit Iamblichus, duas hominem animas habere, & esse quidem unam ab intelligibili primo, atque ipsius opificis potentiæ participem. Alteram uero ex circuitu cælestium nobis inditam, in quam & anima diuinorum speculatrix irrepat. Sed animam à mundis in nos descendentem, mundorum quoque circuitus sequi. Quæ uero ab intelligibili ueniens intelligibiliter adest, geneficum circuitum supereminet, atque per eam & à fato soluimur, & ad intelligibilem deum ascendimus, & religionem habemus ad æterna tendentem: propterea non esse arbitrandum, omnia insolubilibus necessitatis uinculis, quod fatum nominant, colligari: quando habet anima principium in se proprium, quo ad intelligibile sese conferat. Ex hac uero doctrina elucescit (opinor) amplius, cur poeta maximus Aeneidos quinto cecinerit,

Animæque, umbræque paternæ.

De umbra uero alibi plura, unde uberius hic illustratur locus. Beatus autem Thomas astruendum ait, unam esse eandemque in homine animam quæ sentit, nutrit, intelligit. Quòd si corruptibilem aïas uegetatricẽ ac sensilem, reliquam uero immortalem: respondemus, In homine sensilem animam induere cum uegetandi potentia incorruptibilitatem, quia intellectualis facultas illis adnectatur

tur. Nam si, ut in brutis, sensilis tantum & uegetatrix sit anima, esse planè mortalem: ordine autem generationis ac temporis, prout ab imperfecto scanditur ad perfectum, uegetatrix uis reliquas in embryo præire, animaduertitur.

De prouerbio quod est, Diphilo Diphilus tardior. Quot Diphili, & qui, ac unde: quiue dicatur dius. Dij Thraces. Diospoliticon. Diatrion. XXIIII

IN segnes & extra modum pigros in obeundis, quæ semel fuerint iniuncta, prouerbium est elegantissimum, Diphilo Diphilus tardior. Vtitur eo Marcus Tullius ad Quintũ fratrem libro tertio: Apud herum, inquit, recte erat, in Maniliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. Sed tamen nihil ei restabat præter balnearia & ambulationem & auiarium. Videtur architectus fuisse Diphilus tardissimus in perducendis ad finẽ susceptis operibus. Qualis ille fori Augusti. In quem operis expectationem diu trahentem, salsum id prodijt imperatoris dictum, Vellem & Cassius forum meum accusasset: quoniam multi Seuero Cassio accusante, absoluebantur. Ad hunc Diphilum uideri posset allusisse Iuuenalis illis uersibus,

Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
Protogenes aliquis, uel Diphilus, aut Erimanthus.

De quo tamẽ idem Cicero non satis ad gloriam dixisse uidetur: Columnas neque rectas neque e regione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur: aliquando perpendiculo & linea discet uti. Ni mallemus satyrum ad poetam Diphilum respexisse, cuius in prologo Casinæ meminit Plautus, & in Adelphis Terẽtius, ac Athenæus: sed & Aristophanis interpres in Nebulis, in Bœdam philosophum à Diphilo integrum fuisse concinnatum poema, scribit. Aut etiã ad tragœdum uerius Diphilum, de quo illa sunt in Epistolis ad Atticum: Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est: nostra miseria tu es magnus. Eandem uirtutem istam, ueniet tempus, quum grauiter gemes, totius theatri clamore dixit. Hic uero Diphilus, sicuti Callipides, ob artis peritiam uidetur in gesticulando fuisse morosior & tardior, unde irrepsit adagium Ciceroni: quanquam arridebit fortè amplius id, Diphilum se ipso tunc tardiorem effectum. Dios uero, id est τοὺς δίους, Eustathio tradente, Homerus Ioui amicos intelligit, id est διὶ φίλους, unde (inquit) concinnatur Diphili nomen. Verum dius item est, qui inter homines Iouis quadam imagine præcellit: nam & Clytẽnestra, dia quoque dicitur, pulchritudinis ratione: sicuti ob magnitudinem mare, dium, & dia Charybdis. Dium mensem pro Nouembri accipiunt Græci: sic enim in Collectaneis rei rusticæ apud Græcos adnotatum comperi: Democritus & Apuleius talem expectari hyemem aiunt oportere, cuius fuerit modi festus dies, quem brumam uocãt Romani: est autem quarta & uicesima Dij mensis, qui est Nouẽber. Sunt & montani Thraces Dij, Thucydidi historia secunda, qui Rhodopen colant ferè. Est & Homero Eubœæ ciuitas Dion, ad Cinnæum, Δίου τ' αἰπὺ πτολίεθρον. Diospoliticon uero medendi peritis medicamẽtum est, cuius traditur compositio duplex: alias ex paribus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitro: alias cum reliquorũ pari pondere miscetur nitri dimidium. Diatrion in scholis eisdem pharmacum intelligitur ex tribus cõfectum piperis generibus, unde diatrion nuncupatur pipereon. Comprobatur, quod fuerit haud ita medicamentosum, ex uarijsque confectum, mixturæ ritu quã caryciam dicunt, aut apri ab gulæ proceribus mirè conditi.

Linguæ uirulentæ taxatio. Homeri & Stesichori cæcitas unde fuerit. Socratis in amorẽ allatratio. Balatrones qui. Ocimum serere, aut cuminum quid. Cimbices qui. Antipathia quarundam rerum mira. Libitinæ. Plautinæ familiæ. Mahumeth sententia præclara. Quid brutum faciat. De Sillis pulchra. Cur philosophorum Museum Timon appellarit Talarum. Sileni unde. Interim Anacreontis, & Cleoboli historia. Libelli famosi. Hibera excetra

Caput XXV

ABdalam Sarracenũ scribunt nonnulli, interrogatum, Quid in hac quasi mundana scena admirandum maximè spectaretur, nil uideri homine præcellentius, respondisse. Cui sententiæ illud Asaph prophetæ succinere, manifestum est, Dij estis & filij excelsi omnes. Quo magis mirum est, plerosque mortalium ita

ita breuissimos uitæ annos transmittere instituisse, ut quum in honore essent, brutis & iumentis insipiētibus se maluerint assimulare. Mitto cætera. Nonne quidam homines ad uenena nascuntur? Qui quum uelut scorpionis ictu optimum quenq; lancinarint, ac fistulato uulnere, ut Hieronymi utar uerbis, uiam aperuerint, mox latius ueneni pestiferam uim fundunt. Atra hominum, ut Plinius inquit, ceu serpentum, lingua uibrat, tabesq; animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoq;, & ipsarum noctium quieti inuidētium gemitu, quæ sola uox eorum est, ut inauspicatarum animantium uice, obuij quoq; uetent agere, aut prodesse uitæ. Nec tamē ullū aliud abominati spiritus præmiū nouere, quā odisse omnia. Nil uerò facilius, Apuleius inquit, q̃ linguæ rabies & uilitas morum: altera ex aliorū cōtemptu, altera ex sui. nam uiliter semetipsum colere, sui cōtemptus est: barbarè alios insectari, audiētium cōtumelia est. Et pro Plantio Cicero: Nihil est tam uolucre, q̃ maledictū: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Sed & in sacro adnotatū eloquio est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est: homicida, in regno dei partem nō habet. Homerum deniq; literarum principem ideo excæcatum memorant, quòd in Helenā stilum distringere sibi permisisset: nec uisus deinceps unquam fuisse compotem, quod delicti perseuerarit imprudens. Contrà uerò, errore animaduerso, Stesichorum facilè in reliquum esse oculis usum, quum per palinodiam recinuisset, Non uerus sermo ille fuit, neq; nauibus altis Existi fugiens, neq; adisti Pergama Troiæ. Quin & Socratem produnt, ubi in amorem petulanter est inuectus, à dæmone familiari amplius castigatum, atq; inde prius quàm sinistri pateretur quippiam, expiatum, amoris eiusdem præconia cōcelebrasse. Ita prorsum habet, lingua insigniter abutitur, qui ad malum utitur. Quòd si fetutinas auersamur, amplius expendendum, nil olere grauius, quàm oris malum & mephitim uirulentam. Non tam emaculanda indumenta, quàm expurgandæ oris sordes, quādo fetens sermo putridæ mentis indicium est. Balatronem inuenio scurram fuisse uirulentum: unde Horatius, Balatro suspendens omnia naso. Et Hieronymus, Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pestilentiæ uirus scitè conformatus adagio est, ut ocimum dicantur serere, quum perniciosus se carptorum uituperonumq; subducti supercilij uibrat idētidem spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quàm cuiusq; famam proscindere, & teterrimi ueneni luridam tabem affigere, qua plurimum uita deflorescit, parantur rebus exitia, & mentium quoq; (ut sic dicam) exuruntur intima, quando nihil est quòd sordidus dens & felle non lita, sed macerata uox non concutiat: dum luto eodem conspurcat omnia, nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (ut Plinius inquit) nihil ocimo fœcundius, cum maledictis ac probris serēdum præcipiunt, lætius proueniet. Qua ratione & qui malè imprecantur, dici possunt cuminum serere: id enim qui serunt, precātur, ne exeat. Eo uerò usus est prouerbio Sophron, ut Demetrius Phalereus scribit, κύμινον ἔσπειρε. sed & in Symposiacis Plutarchus, imprecationibus conuitijsq; seri cuminum approbat: sicuti apium lætius prouenire tradit proculcatum extritumq;. Idem Plutarchus alibi ita scribit, Qui uerò liberalem magnificum gratiosumq; cimbica uocant & cyminopristem, idest cumini sectorem, facilè risum mouent. Sunt autem cimbices, qui & micrologi, id est minima quæq; plurimi facientes. Quod uerò ad ocimum item spectat, est rerū quarundam antipathia mirabilis, inquit in Symposiacis Plutarchus: elephas furens ariete uiso, quiescit ac conflaccescit impetus. Viperam sistit fagi ramus, si admoueatur. Taurus ferus, si ficui destinetur, remollitur. Permouet omnia electrū, aduocatq;, præter ocimum, & quæ fuerint oleo perlita. Coluber nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Serpens, si semel calamo percutiatur, interit: si iterū, cōfirmatur. Brumali sydere infirmior etiam à soricibus infestatur: quo argumento ante hyemem parat circa se, quibus uescantur illi, & parcant. Ocimum etiam misodulon dici animaduersum libro undecimo ἐκλογῶν τῶν γεωργίας, quin & nulli rei prodesse, quoniā maniodes efficiat, & lethargicos, item hepaticos, qui uescantur, capræ argumento, quæ hoc unum reformidet in cibis: mulieribus inimicissimum censetur præcipuè, tanta antipathiæ ui, ut si pultario subijciatur, inscia muliere, obsonijs nisi amoto, manū non admo-

liatur: idq́; si ὁλόῤῥιζον fuerit. Verum, ut ad maledicos redeamus, inueni in literis, id genus homines uirulentos, exitiales caniculasq́; & sola inuidia ac dicacitate, uel uerius aspidum lingua cognobiles, recte dici libitinas, uelut instar libitinæ, defunctorũ præsidis deæ, quam ἐπιτυμβίαν Græci uocant. Apuleius in Floridis, Si quis igitur ex illis libitinis splendidissimo huic auditorio, uelut quædam macula sese immiscuit. Nec me fallit, Acronem in Horatianum illud,

Multaq́; pars mei Vitabit libitinam,

scribere esse libitinam lectum, quo mortui efferantur. Sed de Venere epitymbia Libitinam dici, auctor Plutarchus est. Plauti ex Pœnulo scita sententia est, in maledicos ac uelut Scyllæos canes concinnata,

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant male loqui melioribus.

Plautinas familias eleganter, ac (ut solet) docte nuncupat Hieronymus, eos qui de triuio, de compitis, de plateis circumforanei rumigeruli, & ad uenena producti, ac ad detrahendum modò scioli, impudentius hunc illum proscindunt, cuius sunt modi interloquutores in Plauto, se inuicem procacius impetẽtes. Fuit & Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, ac uelut hexarchus & sophistes coryphæus in optimum quenque. Hic alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarẽt. Nam etiam si, inquit, uulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus cõuisetur locus. Cæterum, ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumq́; defricamus, meminerimus Archilochi libros ob dicacitatem solam & ingenij uirulentiam à Lacedæmonijs urbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de ueneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad benedicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ uibrantem aculeum optimo cuiq́;, non ad inspergẽdam factis alienis labem: dum ore sæuit rabido, uiperinis orbibus, ac si deo placet, tincta facie, pumicatis dentibus insitum spargens uenenum, de quo genere illud est satyricum:

Hic aliquis, cui circa humeros hyacinthina lena est,
Rancidulum quiddam balba de nare loquutus
Perstrepit, ac tenero supplantat uerba palato.

Meminerimus porrò, quòd Maumeth, sicuti à multis appellari aduerto, habuisse in ore perpetuò narratur, Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere: neq; enim plantã cortex facit, sed stupida, & nihil sentiens natura: neq; iumẽta corium, sed bruta anima, & sensibus mãcipata: nec cælum orbiculatum corpus, sed recta ratio: neq; item corporis sequestratio angelum efficit, sed spiritalis intelligentia. Verum & qui se lingua petulantissima conuelli sentit, non ruat in ultionem præceps paria repensurus. Cæterum illud Senecæ subinde repetat: Quid stultius homine uerba metuente? Elegãter Demetrius dicere solebat, eodem loco sibi esse uoces imperitorum, quo uentre redditos crepitus: Quid enim, inquit, mea refert, sursum isti, an deorsum sonent? Quanta dementia est, timere, ne infameris ab infamibus? Sed & M. Tullij commonitio nec prorsum ab instituto dissultat, quæ est in Oratione pro L. Murena: Saltatorem, inquit, appellat falso L. Murenam Cato: maledictum est, si uerè obijcitur, uehementis accusatoris: sin falso, maledici conuitiatoris. Quare non debes arripere maledictum ex triuio, aut ex scurrarum aliquo conuicio. Anacreon Teius quum in Panionum foro ex occursu nutricem cum infante temulentus uexasset, superq́; probris infantem incessuisset: mulier, nil aliud quàm deum fertur cõprecata, ut contumelias is laudibus dilueret quandoq́;. Annuit uotis deus: nanq́; infans, Cleobolus fuit ille uenustissimus, cui postea carminibus suis ampliter poeta satisfecit. Verum, ne si ulterius fuero progressus, uidear fortè ἐκτὸς χοροῦ ὀρχεῖσθαι, idest extra chorum saltare, comprimam stilum, ad alia demigraturus, quæ usui sint legisse, & uoluptati non neglexisse, si auctarij tamen adiecero quippiam. Illud enim aduertendum, maledicta cum risu, recte sillos dici. Erat autem poematis species comici. Qui id persequebantur, sillographi nuncupati. Initium ex Homerica uidetur doctrina propagatum, ubi subsannatur Thersites, cõuelliturq́;, qui in principes dicacitatis plurimum exerebat. Sillos optimè fertur scripsisse Xenophanes. Est inde conformatum uerbum, σιλλαίνειν, eo modo dicaciter ludere. Sed & Silenos hinc

corriuari

corriuari, ſcribunt Græci. Apud Aelium Dionyſium eſt aliud item uerbũ σιλλοῦν, quod eſt in cõtemptu & oratione diaſyrtica leniter oculos aliò transferre. Timon apud Athenæum dicitur Sillographus, qui muſeum appellauit etiam Talarum, philoſophos qui inibi connutrirentur inceſſens. Eſt autem talarus ex uiminibus, qui contexitur calathus, & in quo coagulatur caſeus, ueluti alerentur, ut in panagro pretioſæ aues. Silenos dici, Pauſanias putat, τοὺς ἡλικίᾳ τῶν σατύρων προήκοντας, id eſt inter ſatyros natu grandiores, quos ex Euphemi hiſtoria extimi maris inſulas incolere, prodidit, Satyridas nomine, caudasq; habere equinis haud minores multo. Eſſe uerò mortales Silenos, ex ſepulchris conijci poſſe, idem ſcribit Pauſanias Eliacorũ ſecundo: nam, inquit, in Hebræorum item regione fuit Sileni monumentum. Deniq; id prætereundum minus, Auguſtum principem omnium de famoſis libellis cognitionem legis ſpecie maieſtatis tractauiſſe, commotum Caſſii Seueri libidine, qua uiros fœminasq; illuſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impunè erant. Si qui proditione exercitum aut plebem ſeditionibus, demumq; malè geſta republica, maieſtatem populi Romani minuiſſet. Obſeruatum uerò in ſciẽtiſſimorũ libris, eleganter lingua prurientes dici & auribus. Qui tum alijs detrahunt, uirulentiæ ſuæ inſpergentes uirus, tum id agentibus ſeſe libenter accommodant. Cum detrahentibus, inquit Solomon, ne miſcearis, quoniam repẽte ueniet perditio eorum: & ruinam utriusq; quis nouit? Hiberam excetram ſcitè Hiſpanum dixit obtrectatorem uirulentum Hieronymus. Eſt uerò excetra, quam uocant hydram.

Super Aeſopo fabulatore excerpta paucula nõ illepida. Quid ænos. Quintiliani locus explicatur. Cur dictus æſopus. Logopœus qui dicatur, & quid logos. Logaœdica metra. Itẽ mythos. Metaxylogia quid. Spermologi. Verbum cur pars orationis, & cur pro dei filio. Cap. XXVI

AEſopum è Phrygia fabulatorem, haud immeritò ſapientem eſſe exiſtimatum, Gellius ſcribit, quum quæ utilia monitu ſuaſuq; erant, non ſeuerè, nõ imperioſe præceperit & cenſuerit, qui philoſophis mos eſt, ſed feſtiuos commentus apologos & delectabiles, res ſalubriter ac proſpicienter animaduerſas in mentes animosq; hominum, cum audiendi quadam illecebra induxerit. Super hoc uerò Aeſopo lepidam apud Philoſtratum fabellam comperimus, quam & appoſuimus. Fuit quandoq; paſtor Aeſopus, forteq; in propinquo ædis Mercurij greges curabat: proinde quum foret ad ſapientiæ ſtudia procliuior animo, eius adipiſcendæ ergò, nõ deſinebat Mercurio uota concipere. Factitabant id ipſum & plerìq; alij templum frequenter adeuntes, ac multifaria deo pro facultate offerentes munera. Aeſopus, ut qui pauper foret, lactis tantum non magnum libabat modum, fauis quoq; inſuper oblatis, & id genus alijs haud multis. Fortè ita euenit, ut ſapientiam ſingulis pro ratione meritorum diſtributurus accederet deus: quumq; huic philoſophiam adnuiſſet, illi dicendi peritiam eſſet impartitus, alicui uerò etiam cæleſtium rerum ſcientiam, aut muſicas item modulationes, nec omiſſa pangendorum carminum uenuſtate: animaduertiſſet autem, Aeſopum ſe poſthabuiſſe, cui nil eſſet gratificatus, memor fabellę ſibi in Olympo etiãnum infantulo à deabus Horis lepidius enarratæ, de boue quadam & Solis armento, ad hanc ipſam rem facultatem Aeſopo eſt elargitus. Ex quo illi mox arte contributa multiformi fabellarum concinnãdarum, tantus in apologis euaſit, quantum omnes agnoſcimus: agnouerat & Tyaneus Apollonius, qui accommodatiora ad ſapientiam eius uiri lepidiora figmenta eſt arbitratus, quàm poetarum commenta, quæ de dijs, heroibus ac magnis uiris parum decora, minusq; ad bonam frugem illectantia ædunt in uulgus. Apologi uerò Aeſopei, ut inquit Fabius, ducere animos ſolent, præcipuè ruſticorum & imperitorũ, qui & ſimplicius quæ ficta ſunt, audiũt, & capti uoluptate facilè ijs quibus delectantur, conſentiũt. Et Horatius in Epiſtolis, ne in poemate quidem humilem uſum huius generis putauit illis uerſibus,

Olim quod uulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam.

In hoc uerò commonendi ſumus, fabellarum quæ Aeſopeæ dicãtur, originem ab Aeſopo nõ demanaſſe, quando earum primus uidetur auctor Heſiodus. Vbi uerò libro quinto ait Quintilianus: αἶνον Græci uocant, & αἰσω-

πεποίηκεν, & (ut dixi) λόγους μυθικούς, sciendum est, ænon differre à mytho, id est fabula: quia ænos, ut Aristophanis interpretes produnt, non pueris concinnatur, sed ad uiros dirigitur: nec consolatorius modò est, sed parænetícus quoq;: admonet enim, & docet: quod Hesiodum fecisse, animaduertimus. Aenon, sunt qui apologum interpretentur, item prouerbium quandoq;: ut apud Theocritum,
αἶνος θήν λέγεταί τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν.
In Apostolij Ionia, & apud Ammonium, sic comperi: Aenos, inquit, est λόγος μυθικὸς ἐκφερόμενος ἀπὸ ἀλόγων ζώων ἢ φυτῶν, πρὸς ἀνθρώπων παραίνεσιν. Dici uerò αἶνον, idem probat: παρὰ τὸ ἰαίνω, quod est exhilaro: quoniam plurimum lætemur narratione id genus. Et Ioannes grammaticus αἶνον interpretatur μυθικὴν παραίνεσιν. Aesopica ridicula & Sybaritica, legimus apud Aristophanem in comœdia, cui titulus σφῆκες. Ad Aesopi uerò laudem pertinet, quod in libro De breuitate uitæ Seneca scribit: Non audeo, inquit, usq; eo te producere, ut fabellas quoq; & Aesopeos logos, intentatum Romanis ingenijs opus, solita tibi uenustate connectas. Sunt porrò, uti nos Hephestionis cõmonet Enchiridion, λογαοιδικὰ metra dactylica, quæ in regionibus alijs omnibus dactylos habent: postremam uerò syzygiam trochaicam. Præcipuum inter hæc censetur, quod ad dactylos duos trochaicam habet syzygiam: dicitur alcaicum decasyllabum,
Καί τις ἐπ' ἐσχατιαῖσιν οἰκεῖς.
Et quod ad tres, uocatur πραξίλλειον.
ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέπουσα,
παρθένε τὰν κεφαλάν, τὰ δ' ἔνερθε, νύμφα.
Est logaœdicon quoq; in anapæsticis, quod bacchio finitur. Præcipuum uerò, si post quatuor pedes, spondeo primo & iambo inferatur bacchius. Archebulium ab Archebulo dicitur poeta Thebano, qui eo usus plurimum est. adhibuit & Callimachus,
ἄγετω θεός, οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα τῶν δ' ἀείδειν.
Et hoc ab anapæsto quidem: à spondeo autem,
Νύμφα σὺ μὲν ἀστερίαν ὑπ' ἅμαξ' ἤδη. Ab iambo,
φιλώτερα, ἄρτι γάρ οἱ σικελὰ μὲν γύνα.
Videtur omnino esse rhythmus solutæ orationi communis & carmini: in quo poetis sit peculiaris dactylus, solutam scribentibus orationem trochæus: sed & inde uidetur concinnatum nomen ab logographis, καὶ ἀπὸ τῶν ἀοιδῶν. Metaxylogiam scienter dicunt Græci, uerba paucula sententiæ seriem interpellantia: nos interiectionẽ dicimus, parenthesin item illi. Hæc adiecisse uolui propter ea, quæ nobis dicta alibi de uitio, logoidia sunt. Porrò ex Græcis sunt, qui Aesopum hunc reuixisse fabulentur, quod comicus item Plato significauit, quod ipsum de Tyndareo, Hercule, Glauco traditum scimus. Nec illud præterierim: fuisse Aesopum omnium ferè turpissimum, nec Thersitæ quidem Homerico saltem conferendum: nam ut alia taceam, fuisse nigerrimus proditur: unde illi factum nomen putant, quando Aesopus & Aethiops idem ferè consignificent. Illud fortasse ambiguitatem mouerit nõnullis: unde sit, quòd Aesopum quandoq; λογοποιόν dici inaudimus. Verum, ut inquit Eustathius, sciendum amplius, logon interdum ueteribus accipi solitum pro fabuloso sermone: proinde logopœus idem est qui mythographus: at posteritas mython fabulis modò reliquit, logon uerò quotidianæ sermocinationi. Quamuis Homerus mython simpliciter pro oratione accipiat, cuius rei in quibusdam uestigia seruantur: nam paramythiam dicimus, & paramythicas orationes. Logos, inquit Hieronymus, multa significat: nam & uerbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscuiusq; rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ uniuersa rectè intelligimus in CHRISTO, qui rectè uerbum dicitur, ut Dei filius. Nam, ut cætera omittam, apud grammaticos pars orationis uerbum nuncupatur: quod erat alijs quoq; commune, quoniam totius est orationis perfectio, uelut eius præcipua pars qua & reliquæ innotescunt, quando in uerbo nomen intelligitur. Sic & diuinum uerbum est inter omnia perfectissimum, eoq; patescunt omnia. Scire tamen licet, Thoma tradẽte in libro De ueritate, uerbum dici modis tribus: & primò quidem, quòd per intellectum concipitur, quod uocant uerbum cordis; secũdum, est uerbi exterioris exem
plar

plar, quod uerbum nuncupatur interius: postremum, est uocale uerbum. Nam & in artifice prima est finis intentio, inde cõsequitur formæ excogitatio, mox prodit opus ipsum. Nec ignorandum, ueteres Græcos etiam de Sancto spiritu uerbum pronunciare: nostros autem, & ferè canonicos scriptores de filio tantum. Spermologon, Græci nugacem intelligunt, καὶ ἀκειτόμυθον. Verum & uilis contemptibilisq́; sic quoq; dicitur, ut qui aliena uictitet quadra. Hinc in Parallelis Plutarchus nauticam nuncupat spermologiam.

Atheniensium aduersus rebelles sanguinaria decreta. Cap. XXVII

Atheniẽsem populum aduersus eos, quos à ductu auspicijsq́; suis deficientes comperisset, inclementer (ne dicam sanguinariè) se gessisse, ex Græcis notum historicis est: à quibus & quidem Attici nominis studiosis, mandatum literis, scimus: decreto sancitum, ut Æginetis si caperẽtur, manus abscinderetur dextræ pollex, quo ne gestare utiq; hastã possent: possent autem remis inter nauigandum planè uti. Mitylenæos uerò ἡβηδὸν, id est indiscriminatim, uel cum puberibus iugulari statuerunt, & Cleone quidem auctore, Clæneti filio. At Samiorum frontes, si eos adepti forent, inscribi, uel (ut Græci dicunt) σίζειν κατὰ τοῦ προσώπου. stigma, seu notam esse uoluerunt γλαῦκα, id est noctuam. Et hoc, inquit, Aelianus, Athenarum psephisma est, οὐκ ἐβουλόμην δὲ αὐτὰ, οὔτε ἀθήνησι κεκυρῶσθαι, οὔτε ἀθηναίων λέγεσθαι ὦ πολιὰς ἀθηνᾶ, καὶ ἐλευθέριε ζεῦ, καὶ οἱ ἑλλήνων θεοὶ πάντες.

Qua ratione Sosipolis deus coli ab Eleis sit cœptus. Ilithyiæ tẽplum. Bacchi miracula, & festum Thyia. Thyomata unguenta, & myracopa. Thyna. Caput XXVIII

Dæmonicas illusiones, quibus priscorum hominum rudis simplicitas irretita oblaqueataq; in præceps data est, ut falsis mancipata religionibus adoraret quod nesciebat, alicubi (opinor) nõ neglex imus. Nunc nõ itidem omittemus, quod inter legendum opportunè ingerere se, est uisum. Mouerant quandoq; aduersum Eleos magna ui Arcades, Exiuerant exaduersum illi quoq; exercitu haud contemnendo. Comparuit tunc mulier uberibus infantem alens, uti tum est uisum: quin eundem utero se gestasse, asseuerabat: adiens uerò Eleorum duces, somno monitam dixit, infantem illis oblatum uenisse, futurum belli socium. Vera loquutam arbitrati Elei, nudum infantem hosti ante omnes in principijs obijciunt: interim impetum dabant Arcades, qui confertim nitibundi, quum proruentes intra teli iactum uenissent, iam qui uidebatur infans prius, draconem induerat. Territi spectaculo tam meticuloso ac formidabili Arcades, ac inde ordinibus turbatis, mox sese dispalati in fugam coniecere. Illos uerò insequuti Elei cum magna cæde insignem retulere uictoriã. Reuersis autem, ex hoc euentu deus est factus σωσίπολις, quæ eum præmonstrat uox, qui ciuitati salutem attulerit. Sacellum ibi potissimum est excitatum, in quem locum à prælio intrusisse se draco erat uisus. Verum & inibi quoq; Ilithyiæ ara erecta, ceu ab ea productus ad homines Sosipolis deus foret. Effingi consueuit puerili specie, chlamyde stellis distincta, manuum altera κέρας τῆς ἀμαλθείας sustinente, quod apud Æginam habet Fortuna. Est apud Eleos miraculum alterũ: nam in Bacchi festo, quod θυίαν nuncupant, illati templo lebetes tres noctu sponte implentur uini, foribus accuratè occlusis, obsignatis etiam, ne fraudem suspicari quis possit. Quin Andrij quoque quotannis eiusdem solenni die spontaneum à templo scaturire uinum, prædicant. Obiter illud adnotauero, thyomata ad Thyiam spectare nihil: nam eo nomine interpretantur Græci, quod nec omisere nostri, ex aromaticis concinnata unguenta, floribus non admissis omnino: unde τεθυωμένους sic delibutos nuncupant. Vnguenta uerò quæ ceram recipiunt, aut resinam, uel id genus alia, uocant myracopa, de acoporum imagine. Thyna uerò est in Thracia locus, quod Galenus inquit. Proinde Thymum, è Thyna laudari ab Hippocrate.

De Plutonis templo apud Eleos, quod annis singulis semel tantum recluderetur. Cap. XXIX

APud Eleos inter cætera uel numerosissima deorũ templa, fuisse item Plutonis περίβολον, id est septum & delubrum, memoriæ proditur. Id uerò quotannis semel modo aperiri, uetustissimi fuit moris. Nec tamen ita patens ingredi quẽquam, putabãt fas. Cur uerò ab Eleis honores indeptus sit diuinos Pluto, sic ferè explicari animaduerto, Quum Hercules militari manu aduersum Pylios esset profectus, illi præstò fuisse Pallada Eleam, belli ac laborum sociam. Sed & Herculis odio uicissim ad Pylios Plutonem uenisse, quod etiam ab illis coleretur eximie. Iis uerò astipulari Homerum quoq;, apud quem in Iliade sic scriptum inuenias,

Τλῆδ' ἀΐδης ἐν τοῖσι πελώριος ὠκὺν ὀϊστόν,
εὖτέ μιν ωὐτὸς ἀνὴρ διὸς υἱὸς αἰγιόχοιο
ἐν πύλῳ, ἐν νεκύεσσι βαλὼν ὀδύνῃσιν ἔδωκεν.

Elei itaq; Plutonem, ut ipsis beneuolum & Herculis inimicum templo honestarunt: quod per annum semel pateat, quoniam unus itidem homini est ad inferos descensus.

Timothei sententia de frugi uictus cõmoditate, Platonis in re eadem commendatio. Cap. XXX

FRugi uictus & præparci, quæ à prudentissimis promantur emolumenta, ni fallor, alibi sum curiose satis persequutus. Nunc, quod se ingerit, exẽplum clarissimũ præterijsse nequeo. Quippe genus hoc plurima grauius permouent sæpe, quàm ex philosophorum scholis, quæ proferuntur documenta. In memorijs ergo traditum ueteribus, Timotheum Cononis Atheniẽsium uel memoratissimum ducem, relictis quandoq; sumptuosioribus cœnis ac imperatorijs epulationibus, exceptum conuiuio à Platone in academia. Quumq; non fuisset id missuum numero magnificum, nec ullo magnopere apparatu conspicuum, sed simplex planè, ac μουσικῶς concinnatum: reuersus ad suos Timotheus lætè insusurrauit, ὅτι οἱ παρὰ πλάτωνι δειπνοῦντες καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς διάγουσιν. hoc est, quos cœna exceperit Plato, in posterum etiam benè habere. Quin ex hoc etiam adiposas ganeatasq; insectari, ac persequi epulas destitit: quoniam posterius nil oblectent omnino, ut quas onerosa cruditorq;, cõsequatur percoctionis molestia. Proditur literis illud quoq;, haud ab eo quod prætexuimus, ita dissultans, Timotheum eundem die quæ insequuta symposium est, fortè Platoni obuium intulisse eleganter admodum & scitè, ὑμεῖς ὦ πλάτων εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν. Id est, uos quidem, ô Plato, in sequentem magis diem benè cœnatis, quàm in præsentem extantemq;.

Quæ sit ratio Cereris nigræ apud Phigalenses. Despœna. Simulacri eiusdem absurditas. De Cabiris. Ceres Erinnys. Oncæ. Iambici metri origo. Iambe. Cap. XXXI

ETiam si operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit, fabulosa minus consectari, uix tamen stilo interdum ualemus temperare: ita se ingerunt uel à celeberrimis è Græcorum enotata auctoribus. Sed & eo procliuius eiusmodi admittũtur ineptiæ, ut amplius temporum illorum retegatur uanitas, quæ usq; ad ludibrium falsis deorum sacris mutorum addicta & illaqueata, uel luce solis nitidissima caligasse animaduertũtur. Sic igitur in literis uideor comperisse: prope Phigaliam Arcadiæ urbem, stadijs plus minus triginta, montem fuisse Elainon nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum, quam μελαίνην cognominant, id est nigram pullatam ue (quanquam & apud Thespias templum fuit ἀφροδίτης μελαινίδος) deæ cum Neptuno congressum, sub equina specie celebrant Thelpusæi. Verum non inde natum Phigalenses equum uolunt, sed quam dicunt Arcades δέσποιναν. Quinimmo indignatione in Neptunum concepta, præterq; Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse uestem, ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse uisam. Verum, corruptis frugum pluribus, ac grassante latius in homines pestilẽtiæ ui tabida, deorum quidem nulli supererat coniectatio, ubi latitaret Ceres. Vnum Pana, dum uenando hunc, illum montem obit, fortè ingressum specu, deam ibi esse cõspicatum: qui & mox Ioui insusurrarit: à quo μοῖραι, hoc est Parcæ illuc e uestigio missæ. Ab eis uerò demulctam Cererem iram desisse, ac tristitiam ualere iussisse. Causis quidem hisce

astruunt

astruunt Phigalenses antrum illud uideri sacrum Cereri, atque simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphis manu sustinebatur: columba uero altera. Cur autem sic effigiem simulacri censuerint afformandam, facile (opinor) sagax uir, nec imperitus rerum bonusque discusserit, coniectarit' ue. Cereris autē & antri sic quodam responso meminit Apollo, quum Phigalenses deum adijssent,

ἀρκάδες ἀζᾶνες, βαλανηφάγοι, οἱ Φιγαλίαν
Ναίεσθ', ἱππολεχοῦς Δηϊοῦς κρυπτήριον ἄντρον.

Cererem porrò & κόρην Tegeatæ καρποφόρους nuncupant. Fuit & in agro Thebano Cereris Caberiæ templum, sicuti Cabirorum quoque, uenerationis multæ in locis illis. Quippe indignatio eorum credebatur ineuitabilis, hoc est ἀπαραίτητος, ut Græci dicunt: nam pessimo interijsse exitio memoratur quisquis templo sacrilegas admouere manus non est ueritus: id quod insignibus præcipue docemur exemplis. Fuisse in ibi ciuitatem ac homines, qui dicerentur Cabiri, proditū est, quorum unus fuerit Prometheus, ad quem peruenerit Ceres. Culta & apud Arcadas Ceres est cognomento Erinnys, in ciuitate præsertim quam uocant Oncas, meminit & Callimachus, Quanquam Thebanum item uicum scimus esse Oncas. Ad Cererem pertinet illud quoque, Iamben Metaniræ seruam, quæ fuit Hippothoontis uxor, quum Cererem animaduertisset nimio plus mœstam ob interceptam Persephonem, ridicularia protulisse quæpiam ratione metrica, ut deæ mitigaret æstuantem animum, unde prorepserit iambi metri appellatio.

Festi ratio, quod Platæenses Dædala uocent. Statuas antiquitus solitas dici Dædalas. Plateæ ciuitas unde. Asopus rex. Caput XXXII

DAedala esse festum Platæensibus, in Græcorum obseruatum thesauris est. Cur uero sic, etiā si ad fabulas relabi uidemur, nihilominus explicabitur. Nam & priscarum uanitas superstitionum hæc planè, ut uera agnoscit. Ferunt ergo Iunonem Ioui factam iratiorem, quod illi erat admodum familiare, in Eubœam secessisse. Ioui, ut par erat, quū permolesta cecidisset res ea: nec ulla ratione, ut rediret, posset perficere, incertus animi tantus deus ad Cithæronem pergit, à quo monti creditur adoptatum nomen: erat is apud Platæas & potentia conspicuus, nec ullo sapientia inferior. Qui, ut erat sagax cum primis, inopem consilij Iouem ita pergit cōmonere, ex ligno statuā sibi curaret cōformari, quam in curru aptè constitutam uestibus etiam uarijs congruisque obuelatam duceret, passim in uulgus disiectis rumusculis, tanquā Asopi filiam asciscat sibi Platæam uxorem. Paruit omnibus Iupiter: iamque lignea uxor nuptialiter compta uectabatur cum parochis. At præsenserat id Iuno: etenim quis fallere possit amantem? aduolansque protinus, ac nouæ nuptæ indumenta sæuius concerpens, fraude agnita & sponsali simulacro in risum soluta, & hilaritatem, cum Ioue suo maturè placatior in gratiam redijt. Quo ex facto numinum obseruantissimi Platæenses festa dehinc instituere Dædala: quod ueteris fuisset moris, Xoana dicere Dædala. Septimo quoque anno agebantur ea ferè, sed μικρὰ nuncupabantur δαίδαλα. Nam erant μεγάλα item, ad quæ sexto demum & uigesimo anno etiam Bœotij conueniebant. Tot enim annis intermissa celebritas fuerat, fugatis Platæensibus. Platæas dici uolunt ab Asopi fluminis filia Platæa. Grauior historia regem mauult Asopum intelligere. Cæterum dimenso hoc plenè iam absoluto, aliud erogare pergamus ad literarium uelut condictum.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad clarissimum Iureconsultum Carolum Rhoinum Regiensem, Praefatio sextadecima.

PRæcellens tua uirtus, nominis iuncta celebritati, quod datum iam in omnes penè terras est, ac singularis, quam in me meaq; omnia prætulisti perpetuò, beneuolentia exigere acrius uidebatur, ne ab instituto, quod uolentes nobis iniunximus, te ulla ratione, uelut præteritum, abiungerem dispararem'ue. Nam quum singulos nostri sudoris cursus delectissimis uiris consecrare sit propositum: iamq; uelut stadiodromus, spatij dimidiũ uideam emensus, ac mente, oculisq; oleas signare, turpissimum omnino mihi futurum animaduertebam, si indictum te innominatũq; pergerem transilire. Ego uero Carole doctissime, non ut oblitus, in hunc te locum protuli hactenus, ceu in comperendinum plane uirum conijcerem eminẽtissimum, & omnium quotquot sunt aut fuerunt, uel (libet enim certissimam animi promere coniecturam) futuri mox paulò sunt, Iureconsultum longè clarissimum disertissimumq́. sed quod scirem, summum illud agens prouidentia nobis inexplicita, & sapientia inenarrabili hominem suum, quem sacrum esse uoluit diuinitatis numisma, in mundanæ huius quasi scenæ mediano interuallo astituisse conspicuum, ut cunctarum se animantiũ uelut regem agnosceret, ac prorsus, tanquã deum humano in corpore hospitantem: te uero in summo humanarum rerum scientiæ magnitudine, & eminentis ingenij felicitate surrectum fastigio stare, palàm sit: quando non est quidem totius ciuitatis oraculum domus tua, quod de Iureconsultis dictum ueteribus est, sed uerius orbis terrarum uniuersi, Delphicis sortibus multo certius adytum, præterq; dempta responsorum tortuositate obliqua, & plerunq; inconiectabili, ut futurorum caligine obuolutam mirè inscitiam ad disquisitionẽ non protraham: haud absurdè, opinor, huius nostri ludicri metam ferè medianam sacro nomini tuo destinandam duximus. quoniam sicuti est homo nitidius optimi maximi dei simulacrum, ita & nunquã laudata satis uirtutum tuarum magnitudo præsignis, ac morum examinatissima ratio planè ἀναμάρτητος, naturæ rationalis te quasi typum facit, & icona uerè spirantibus delineatam ductamq; coloribus, ac in meditullio stantem, ex qua peritissimus quisq; proficiat artifex, & in quam collimare omnes, par sit, si modò ex formula & præscripto uiuendum est, nec brutum malumus induere. Cæterum quibus de causis in nostrum hunc te uelut puluerem obseruanter admittimus, ut scientiæ tuæ thesauris & ingenij lumine quandoq; forsan me collabentem (homines enim sumus) præfulcires, & arrectum auctoritate, quam esse maximam, fallit neminẽ, circi spatia perficere animosius compelleres, ijsdem sanè ipsis longius uideor summoueri. Etenim unde mihi ea ingenij felicitas & doctrinæ, ut quæ dicantur, te exeant non indigna? Temeritati meæ accessisse ipsum hoc item uideri potest: qui te legum sanctissimarum rimantem arcana, ac seuerissima (quod aiunt) trutina perpendentem, libelli huius operæ leuioris, & farina prorsum plebeia subacti, nuncupatione interpellare, imò etiam lacessere sum ausus. Sunt hæc quidem uera propemodum, sed apud eos modò, qui animi tui cãdorem, & mitissimum ingenium, ac humanitatem, inter reliquas dotes tuas præcipuè miram, norunt minus. Audaces ista nos ad te colendum faciunt. Quòd si quid tamen delinquimus, & lege agẽdum putas, ut iam hinc sciant omnes, forum me non reclinare, si reum peragis, ad naturæ tuæ clementissimam prouoco bonitatem. Ad quam, opinor, apostolos non abnues. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SEXTVSDECIMVS.

Vocabula, quibus oculorum explicantur partes. Item plura de oculorum tunicis, & humoribus, & uitijs: glaucomate, suffusione, lagophthalmo, ectropio: item quid cenchros. Caput I

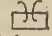
DE OCVLIS, etiam si abunde multa secundo libro, & alibi quoq; recensuimus, nihilominus uaria discutiētibus uersantibusq; ostentant se pleraque, non citra dispendium studiosæ iuuentutis quæ præteriri queant. Propterea ad eundem scopum sæpius non ueremur collimare, ut subinde excussa sagitta, & umbilicum quandoque contingamus, & numerus non defuisse cum delectu curam, liquido comprobet. Igitur in oculi meditullio nigricans, cora dicitur, siue pupilla. Eius nitor glena, id est γλήνη, ambiens circulus quandoq; γραμμὴ κυκλοτερὴς, id est orbicularis uocatur linea: quandoq; uero etiam iris. Albicans totum sphendone appellatur, itemq; logas, sed & cyclopion, id est κυκλώπιον. Oculorum portiones chitonas, id est tunicas nuncupant medicorum scholæ. Etenim insignibus utendum iudicijs, ne fiat ἀμύθοδος ἀίρεσις. Sunt autem hæ quatuor numero: extima ceratoides dicitur, albida est, solida, nec scissuram facile recipiēs, neruosa quoq;. Chondrodes, crassior, pellucida. Subest tunica alia rhagoides, siue rhogoides, ab acini similitudine quadam, densa ea est, sanguineaq;. Tertiam uocāt phacoide & crystalloide, necnon hyaloide. Quarta nuncupāt arachnoides, tenuissima, ueluti aranea: sic enim, ut Celsus Cornelius adnotatū reliquit, ab Herophilo nominatur. Oculorū uero caua dicūt conchos. Hactenus ex Græcis fere. Cæterum, operæpretium est, his attexere, quæ ex iunioribus optices studiosi nōnulli prodenda censuerint, dum amplius approbare connituntur, quam operose natura diuersarum rationum corpora necessario effinxerit ad oculi constitutionem. Quippe, inquiunt, glacialis humor: uel, uti nuncupant Græci, & quum alibi, tum primo Therapeutices Galenus, κρυσταλλοειδὴς ὑγρόν: quo præcipue uidendi potentia uiget, mollissimus est, affectionibus in primis obnoxius, quia aqueus sit, ac delicatæ compositionis, καθαρὸς ἀκριβῶς καὶ διαφανὴς, aliàs tenuitati spirituum uisiuorum, à cerebro demanantiū ineptior fuisset: neq; item per immaterialem essentiam depuratamq; species exciperet, quarum percipi nequit tactus, nisi à prætenero ac subtilissimo corpore. Quod corruptioni oblæsioniq; fieret maxime obuium, ni obuallatum pluribus loricatumq; deniq; ab occursantibus facile præmuniretur. Huius nanq; est, ἀλλοιωθῆναι πρός τινος τῶν ἔξωθεν χρωμάτων, ἵν᾽ ἴδῃ τὸ ζῶον, id est ab colorum aliquo extimorum immutari, ut uisu fruatur animal. Emachinata igitur primum natura est tunicam extimam, quam consolidatiuā neoterici appellant, robustam, pinguem, qua oculi constitutio uniuersa confoueatur præstantissime. Albam intelligunt, qua tamen nec totus obtegatur oculus, sed quod in eo albicet tantum, ne eius pinguedine præpediatur uisus. Hac maxime frigus defenditur, quod in libro De sensu & sensili, comprobat Aristoteles. Verum si insigniter se rigor intenderit, etiam organum uisus intercipi, Annibalis argumento liquet. Huic subesse tunicam uolunt, quam nos diximus ceratoide, id est corneam, ut uulgo appellant, quoniam pelluceat, ut cornu attenuatum, quo sit speciebus (ut ita interim loquamur) peruia. Tertiam tunicam uocant uueam, de nigroris argumēto, ut obscuretur in ea humor, in quo uisus facultas uiget: quod ni fieret, non ostentarēt se in eo species: uisum enim constipat obscuritas, nec expandi sinit. Nam & uesicæ retrimenta inspecturi medicæ facultatis periti nigram opponunt uestem. Adijcit humori quoq; fuscedo roboris quippiam. Constipatæ densitatis tunicam intelligunt istam, ne laxioribus sese meatibus inclusus humor promat. habere tamen anteriori parte orbicularem pupillæ meatum, qua se uisibilium insinuent species. Intra uero tunicam hanc humorem statuunt album ouorum albugini

bugini consimilem ac pellucẽtem, ut per eum liberius commeent obiectorum spectra. Sed & glacialis eo subinde humectatur, ne eum ambiens tela siccitate oblædatur. Hic autem omnium intimus humorum est, glaciei affinis maximè humectusq́, ut affici à luce possit, non perspicuitate solùm, sed etiam innatæ cõplexionis ratione: tenuis præterea, ut motui facilius exponatur: densus item aliquo modo, ut figi sistiq́ in eo simulacra queant, aliàs euanida perirent. Hunc uero bifariam distribuunt, ut sit portio anterior, quæ sphæræ capacioris pars est, & toti oculo concentrica, & ab anteriore uisus æquidistans particula. Est item posterior portio, quam uitream uocant, fouentem alentemq́ glacialem. Hisce uero circumiecta tunicula est pertenuis, quam araneam dicunt. Porrò hac optices ratione, tres omnino habẽtur in oculo humores, tuniculæ quatuor. Sed anatomici alij subtilius ista scrutati, quod in libro De elementis scribit Auicenna: primò quidem uueam à pia matre ducere initia, contendunt: sicuti à dura matre corneam. Sunt autem ijs nominibus ambeuntes cerebrum tuniculæ duæ: mox septem statuunt tunicas, quibus oculi consurgat compages. Primam faciunt coniunctiuam, siue consolidatiuam. Corneam bifariam partiuntur, anteriorẽ putant corneam uocari, interiorem scleroticam. Consimiliter uueam item secant, ut pars anterior uuea dicatur, posterior secundina. Id ipsum & in aranea fit, anteriorem appellant araneam, posteriorem retinam. Verum nec Celsi placita prætereamus: Arachnoides, inquit, media subsedit, eoq́ cauo continet quiddam, quod à uitri similitudine ὑαλοειδὴς Græci uocant. Id neq́ liquidum, neq́ aridum est: sed quasi cõcretus humor, ex cuius colore pupillæ color uel niger est, uel cæsius, quum summa tunica tota alba sit. Id autem superueniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, oui albo similis: à qua uidendi facultas proficiscitur, crystalloides à Græcis nominatur. Dignum uero scitu est, Glaucoma oblæsionem nuncupari humoris huius, quem crystallinum appellauit Cornelius, ubi in glaucam demutatur qualitatem. Sicuti prouenit suffusio, quam hypochysin Græci uocant, ubi denset coit'ue humor, quem inter corneam statuunt, & crystallinam portionem. Glaucoma, inquit Aristoteles, cæsiis accidit frequẽtius, lusciositas nigris. Nam est glaucoma oculorum siccitas quædam, proinde senescentibus euenit sæpius. At est lusciositas humoris copia: propterea & natu minoribus contingere assueuit, quorum est humectius cerebrum. Est item in oculis uitium lagophthalmus, ueluti leporinus intelligatur oculus, qui in sopore non occluditur. Dicitur uero lagophthalmus, ut Celsus libro septimo significat, ubi curatione adhibita, plus æquo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, uitium facit, quod (eodem auctore) ectropiũ uocãt. Visuntur in oculis quandoq́ & minutiores quidam uelut calculi, eos ab milij quadam imagine cenchros dicunt Græci.

Cur sit oculus globatæ figuræ. Nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers. Inde posse Lyncas uidere per parietem. Cur oculus niger, uel cæsius, uidendi ratio in utroque. Visus qui dicatur optimus. Caput II

SEd cur'nam parentis naturæ sagax, ac prouida cura orbiculares contribuit oculos? Gentilis quidem Auicennæ interpres non contemnendus, esse oculum circumacta globataq́ prodit figura: quia inter omnes hæc præcipuè impedimenta, & quicquid se ingerat noxium, reclinare potest. Mathematici solertius re perpensa, oculum non suffecturum quantitati capiendæ colligunt, si non sit rotundus. Quippe si pupilla per quam immutatur, non esset sphærica, non perciperet nisi æquale sibi. Liquet uero id, quoniam uisum perfici cõtingit per lineas rectas super eum orientes perpendiculariter, quarum concursus sit in oculi centro. Quòd si esset superficiei planæ, non ingererent se perpendiculares, nisi à superficie æquali. Id ut amplius innotescat, traditur in mathesi à nonnullis, radium à medio rariori ingredientem medium densius frangi ad perpendicularem, ut acquirat fortiorem situm. In sphærica uero figura, sola est perpendicularis linea, quæ ad centrum tendit. Proinde quum orbicularis sit oculus, à quacunq́ parte occursent radij, ubi oculo insinuant, quia id est densius medium, franguntur ad perpendicularem, id est diriguntur ad centrum pupillæ. Quod non fit in quadrata figura: neq́ enim in hac perpendicularis linea tendit ad centrum

trum, sed dirigitur in rectum, si obliqua fuerit: propterea à centro declinans radius ab oculo minus percipi ualet: quod in subiecta patet figura,

Oculus quadratus

Additur præterea rotundationis & illa ratio, ut celerius uisu apprehēdi multa ualeant, quādo globosis summa inest reuolutionis facilitas. Quod uero & philosophi astruunt & mathematici rationibus comprobant, non fieri uisum, nisi per medium diaphanum: quia species non multiplicentur, nisi per diaphana corpora, quorū subtilitas congruat formis multiplicandis sine materia & materialibus conditionibus, ut quantū ratio patitur, oculo imprimantur: dignum illud relatu in primis est, quum omne corpus suscipiendæ aptum sit cælestis corporis influentiæ, certum est, nullum corpus omni carere perspicuitate, quum sit communis cælestibus & inferioribus. Hinc uero fieri putant, ut densitas nulla transitum inhibeat uirtutum & spectrorum, quamuis nos lateat. propter ea lyncas tradi per medium uidere parietem. Cæterum id prætereundum neutiquam: oculos, quibus humoris inest multum nigrantes conspici, quoniā humoris copia transpici non ualet satis. Esse autem cæsios, quibus humecti parum adsit. Id quod in mari uisitur planè: in quo cæsia intuemur, quæ transpici queunt: aquea, quæ minus. At quæ præaltis opaca gurgitibus sunt, cærulea sentiuntur, aut nigra. Quæ autem in meditullio sunt, inde iam discriminantur, quod magis minus' ue ita constiterint. Porrò indidem item fit, uti interdiu cernere acutè cæsii haud queant: nigri noctu, quoniam in illis lumen, ut inquit Auicēna, fortius in materiam modicam agere contingit. In his uero humoris multitudo luminis paucitati obluctatur, obsistitq́. Nam & humor quiuis noctu difficilius motum admiserit. Sed & leuiorem motum protrudit, abscinditq́ ualidior. Quo nomine qui à calore præualido, aut ex sole in opacum demigrarunt, nil ferè utuntur oculis. Quippe forinsecus aduenientem motionem quæ iam inest, retrudit, præpeditq́. Cæsios plus ignis habere opinatus Empedocles est. Nigros autē aquæ plus, atq́ inde inopia aquæ interdiu acutè haud cernere cæsios arbitraẗ: noctu uero nigros ignis paupertate. Sed uisus, inquit Peripateticorum schola, non igni, sed aquæ tribuendus in unoquoq́ est. Visus est optimus & primæ notæ, in quo humoris excessus aut defectus nil deliquerit.

Gentibus singulis suos esse mores. Arcadum ritus. Tuguria quis excogitarit primus, & indumenta ex pellibus. Diana Hymnea, Cedreatis, Eurippa. Aeris fundendi repertores. Lycæus Iupiter. De Aegyptijs adnotantur paulo plura. Propertius declaratur. Hypophoræ. Anaphorū, & allactum quid. Anaphorici. De Caribus paucula, & Phœnicibus. Baiuli. Bastarnè. Pharao apud Aegyptios quid sit. Ebrietatis distinctio ex uino & hordeo. Vitis inuentio. Vinum unde. Pharicum & medicum potio. Thoon, siue thonis. Medicinæ inuentio. Thomi. Alexandrini cæli lætitia. Columnæ aureæ inscriptio apud Memphim. Carinæ mulieres. Caput III

GEntibus singulis atque adeo urbibus suos esse mores, suaq́ instituta, suamq́ ad disciplinarum studia procliuitatem, ferè notissimum arbitror: sed & Menander rhetor in Epidicticorū ratione, Mitylenæos citharœdica plurimum solitos gloriari, eaq́ re sibi in primis placuisse, scribit. Sicuti tibiarum modulis Thebanos. Alexandrinos uero arte grammatica maximè præcelluisse, itemq́ geometria & philosophia. Statuaria præcipuè Athenienses gloriam sibi uendicarūt, ac pictura. Crotoniatas extulit medicina. Aeginetas & Hermupolitas fuisse Athletas perinsignes, monumētis traditur. Arcadas glandibus uesci, docuit eorum rex Pelasgus, perseuerauitq́ diu plerisque diætæ ratio hæc, inquit Pausanias, adeo ut Lacedæmonijs sic quandoq́ responderit Pythia,

πολλοὶ ἐν ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
οἵ σε ἀποκωλύσουσι, ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.

Quin & καλύβας, id est tuguria excogitasse fertur primus Pelasgus idem, ac ex pellibus indumenta: quibus & in Eubœa ac Phocide usi plurimum tenuioris fortunæ homines. Lycaon eiusdem filius Iouem dixit Lycæum, & Lycæa instituit primus. Is autem agon fuit. Quum uero ad Lycæi Iouis aram puerum immolasset, & sparsisset cruorem

tem

rem, in lupum creditur deformatus. Quod uerum arbitratur Pausanias, ex deorum indignatione aliqua. Sicuti ex hominibus quandoque efficiuntur dij, uelut Aristæus, & Cretensis Britomartis. Nec tamẽ (inquit) post Lycaonem in perpetuum factus aliquis dicitur lupus in sacris id genus, quoniam decẽnio exacto, si homine interim abstinuisset, ad rationalem statũ dabatur reditus. Sic & in Sipylo monte in saxum deformatam ferunt Nioben, atque æstiuo tempore etiam lachrymas fundere. Mitiorem Arcadibus uictum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem, ac texendarum uestium & lanificij quoq;. Dianam coluere antiquitus Arcades cognomẽto Hymneam, sicuti & Cedreatin, in cedro procera simulacro statuto. Apud Pheneatas dicebatur Diana εὑρίππα, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuã erexit: sed non ex ære, inquit Pausanias, æris fundendi arte nec dum comperta: quam simul & statuas conflandi excogitasse feruntur primi Rhœcus, & Theodorus Samij. Arcadas, traditum ueteribus est, rusticioris fuisse uitæ, ac uenationi deditos plurimum, quam Cynegiam dicunt, unde Iouis prorepsit cognomentum, Cynætheus quippe hoc dicitur argumento. Proseleni cur dicantur Arcades, traditum uarie. Apud Lycophronis interpretem nos sic obseruauimus, Proselenos nuncupari contumeliosos, & in probra procliues: nam προσελεῖν, conuitiari est. Eiusmodi uero fuisse Arcadas cognomento palàm fit. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquã antiquos dicas, & luna quoque uetustiores. Arcadibus Polybius contribuit morum facilitatem, ac naturæ benignitatem, summamq; erga omnes hospitalitatem, & in deos pietatem ac obseruantiam. Ammianus Marcellinus auctor est, medicis ad commendandam artis auctoritatem suffecisse, si dicerent, se Alexandriæ eruditos. tanta erat loci dignitas, & æstimatio. Habuit siquidem Alexãdria omnium liberalium disciplinarum scholas, unde arbitror natum, ut per exochen Alexandria nuncuparetur πόλις, id est ciuitas, sicuti asty dicebantur Athenæ peculiari ratione. Quando & inibi bibliothecæ post alia fuerunt mirabiles, ac loculi monumentorũ ueterum septingenta ferè continentes uoluminum millia. Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iudæos superstitiosos, Nabathæos mercatores, & fluxos uestium Arsacidas, frugum pauperes Scythas, odorum diuites Arabas. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater artium Aegyptus. Flauius Vopiscus Aegyptios scribit esse uersificatores, epigrammatarios, & ad cantilenas publicas propensos. Aegyptiorum porrò arcanam sapientiam abundè testari uidetur suscepta illuc excellentium uirorum peregrinatio, ut in illorum literis uerè literatis interioribusq; mysteria pernoscerent. Aegyptios quoq; nonnulli produnt ex Græcis, omniũ primos solem & lunam deos putasse, & quod ambitu æterno circumagi ac currere uidebantur, inde etiam θεοὺς nominasse, ἐκ τοῦ θέειν καὶ ἰέναι, id est à cursu incessuq;. Plato tamen in Cratylo hoc ipsum priscis Græcorum attribuit. Cæterum illi solem Osirin, lunam Isin nuncuparunt. Nec id relatu indignũ, quod idem nos commonet Plato, apud quem Socrates in Phædro: Audiui, inquit, circa Naucratim Aegypti priscorum quendam deorum fuisse, cui dicata sit auis, quam ibin uocant. Dæmoni autem ipsi nomen Theuth. Hunc primum numeros & supputationem, geometriam, astronomiam, necnon talorum lusum & alearum inuenisse, atq; item literas. Quibus temporibus imperitarat locis illis Thamus. Verum enimuero quis adeo ueterum memoriarum insolens, ut Aegyptiorum non norit astutias, & ad fallendum solers ingenium & uafrum? Aeschylus neutiquam ignorasse uidetur, δεινοὶ πλέκειν τοι μηχανὰς αἰγύπτιοι. id est, ad nectendum dolos in primis idonea Aegyptus. Theocritus quoque ἐν ἀδωνιαζούσαις, οὐδεὶς κακοεργὸς δαλεῖται τὸν ἰόντα παρέρπων αἰγυπτιστί. subsessor nullus uenientem lædit, obrepens Aegyptiacè. Legimus in commentario Alexandrini belli, esse Alexandrinos fallaces, semper alia cogitãtes, alia simulantes, & (ut Ammianus inquit Marcellinus) ad singulos motus sunt excandescentes, controuersi, & reposcones acerrimi. Flauius item Vopiscus Aegyptios esse scribit uentosos, furibundos, iactantes, iniuriosos, auidosq; nouarum rerum. Vnde Aurelianus prudentissimus imperator præcepit Saturnino, cui limitis orientalis ducatũ dederat, ne unquam Aegyptum uideret. Quanquã nec latet quod scribit Dion, sanxisse Augustum, ne quis senatorũ Italiæ limites exiret, ni ipse quid iniunxisset. Quod, inquit, seruatur: nisi quòd

in Siciliam

in Siciliam & Narbonensem Galliam libera est peregrinatio, propinquitatis ratione, καὶ διὰ τὸ ἄοπλον τῶν ἀνθρώπων. Ad hæc uerò Propertium respexisse contenderim illis uersibus:

At nos è nostra te sæua fugauimus urbe,
Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Sed & imperator Adrianus ad Seruianum cōsulem literis exaratis, Aegyptum totam se didicisse ait, esse leuem, pendulam, ad omnia famæ momēta uolitantem: & mox esse homines eos scribit, seditiosissimos, uanissimos, iniuriosissimos. Et Q. Curtius, Aegyptios ut gentem uanam infamat, nouādis quàm gerēdis rebus aptiorem. Sed pulcherrimè omnium libro tertio Arrianus Propertij retegit sensum inuolutum alias: Memoriæ proditum est, inquit, naturam situs, munitionemq; regionis Alexandrum admiratum in nomarchas plures Aegypti præfecturas, nomos uocant, diuisisse, haud tutum esse ratum, imperij uniuersæ Aegypti curam uni modo iniungere. Ac mihi quidem uidentur Alexandri cōsilium Romani esse imitati: nam eadem ducti ratione instituere, ut nemini ordinis senatorij prouincia Aegyptus, sed equestri tantum uiro decerneretur, ac magnis fulciretur præsidijs. Adiuuat & in Consolatione ad Albinam Seneca: Loquax, inquit, ac ingeniosa in præfectorum cōtumelias prouincia Aegyptus, in qua etiam qui uitauerūt culpam, non effugerunt infamiam: uelut unicum sanctitatis exemplum suspexit, & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem uerborum licentiam continuit. Pulcherrimum uerò illud est, Aegyptios antiquitus ea obijsse munia, quæ nunc in Italia baiuli ex Longobardia plurimum propagati, quos municipes mei subinde uocant Græco quidem uerbo, sed paululum modò deluxato, bastazos, quos Græci βαστάζοντας dicunt. sonat id nostro uocabulo portantes, ac gerulos, quia oneribus uacent ferendis. Vnde & bastarnas, cubitorum quinq; nuncupat apud Athenęū Posidonius. Aristophanes in Batrachis, quod dicimus, hisce cōprobat;

Δύ' ἅρματ' εἰσέθηκε, καὶ νεκρὼ δύω,
οὓς οὐκ ἂν ἄραιντ' οὐδ' ἑκατὸν αἰγύπτιοι.

Currus imposuit duos, ac mortuos totidem;
Quos nec Aegyptij quidem tollerent centum.

Hinc sæpe in ueteribus memorijs lectitamus, dici Aegyptios ἀχθοφόρους, id est uectūras onerum corpore factitantes suo: nunc item πλινθοφόρους, quo uerbo ij significantur, qui lateres gestitant humeris. Vel certè anaphoro adhibito, seu allacto. Erat uerò eo nomine lignum utrinq; cauum, quo gestarentur onera. Allactum dici puto, à tralatione, quæ fieret à fatigatis de humero in humerum. Aliqui amphicyrtum malunt appellare, quod signat utrinq; gibbosum. Nostrates consimile ferè lignum, quo mulieres à flumine aquam gestitant, utrinq; æqualibus uasis propendentibus, ac ne dilabi possint, clauiculis ligneis sufflaminantibus, eleganter baiolum nuncupant de gestandi ratione. Tametsi nec ignoro Sophoclis interpretem uerbum id usurpasse, quum ait, Pædagogus, & pædotribes, qui dicitur baiulus, id est βαΐουλος. Anaphorici apud Paulum Aeginetam ad anaphorum spectant prorsum nihil. Sunt autem eo nomine, ut interpretantur eruditi, ægrè pituitam crassiorem reiectantes è pectore: nam ἀναφέρεσθαι sursum ferri indicat Paulo eidem, cæterisq;. Hinc & anaphora pro respiratione. Plutarchus in Fabio Maximo, οὐ γὰρ ἤλπιζον ἕξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Dicitur & anaphora Demostheni contra Ctesiphontem, ubi peccati causa in alium regeritur, unde uerbum ἀναφορᾶν, id agere indicat. Hypophoras uerò ulcera uocant profunda. Scribit Ammonius anaphoram item dici ab odoribus uel tetris uel bonis euaporationem. Quanquam est anaphora item, seu apophora dominis persoluta à seruis pecunia: sicuti εἰσφορά, est ciuile tributum. Sciendum uerò, Caras ueteribus appellatos fuisse, seruos, quod factitādis operis capturas cōquirere consuesset ea gens, uelut omnium nata seruitio, qui mercenaria prolectassent stipe. Etiam si in re bellica scutorum umbilicos & cristas præterea comperisse memorētur primi. Nam & in rei argumentum, ἀσπιδίσκιον, id est breue scutum cum mortuis contumulabant, additis & cristis. Qua in re id item fuit Phœnicibus peculiare, uti cadauera sic astituerent, ut Occasum inspectarent, quum mortalibus cæteris Oriens amplius placeat. Di-

gnum memoratu: Carinas dici mulieres, quæ cantu flebili mortuos in funeribus aſſe-
ctabantur: quoniam ex Caria accerſerentur. Quod uero ad Aegyptios attinet, ſcitu di-
gnum illud quoq; eos à Dione φιλοίνους nuncupari, id eſt in uinum procliues, ac phi-
lopotas: quoniam apud eos comperta primũ tradatur uitis, in Plinthine ciuitate, quod
Hellanicus ſcribit, ac inde factos uinolentos. Sunt qui ſcribãt, excogitatam ab eiſdem
ex hordeo potionẽ, ut uini inopes inde ſibi uoluptatem conquirerent, quando & hac
oblectantur ita, ut canant etiãnum ſaltentq;, obeantq; omnia ebrijs conſueta, eo tamen
interſtitio, quòd qui uino externãtur, in faciem (inquit Ariſtoteles) feruntur: qui uero
crithinum hauſerint, caput reſupinant. Vinum quippe καρηβαρικόν eſt, aggrauatq; ca
put. Crithina potio carotica cenſetur. Vinolentiæ Aegyptiorum argumentũ euidens:
braſicæ uelut ex lege, prægustatio in cœna: quoniam amethyſtum ſit remediũ id, hoc
eſt, ebrietatem reprimat. quod efficere creditur eiuſdem quoq; ſemen. Illud addimus:
Hecatæum ſcribere, In AEtolia inuentam primo uitem, quam quia οἴναν dicerent uete
res, inde uinum nuncupari οἶνον. etiam ſi ab Oeneo putant alij, in Cratylo item aliud
Platone ſtatuente. Inuenio: Aegyptiorum reges quãdoq; paſtores fuiſſe nuncupatos:
propterea quòd in ſacra hiſtoria lectum obſeruauimus, Ioſeph & fratres eius in Aegy-
ptum deſcendiſſe in principio paſtorum. quãdoq; uero, quod Manetho Aegyptiorum
ſacerdos prodidit, Pharaones. Erat enim dignitatis nomen id, ſicuti Auguſti appella-
tio apud Romanos. Pharicum autem potionis erat genus, ſeu ab inuentore nuncupa-
tum Pharico, uel ab Arcadicis Pharis, uel ab Phæris in Theſſalia, uel ab ea quæ eſt in
Lacedæmonia Pharis. Dicitur item μηδικὸν, id eſt medicum potio id genus. Pharia-
cum pharmacum, inter thanaſima: id eſt letifera, recenſet Athenæus. Memoriæ tradi-
tur illud quoq;: Bocchorum Aegyptijs iura conſtituiſſe, qui fuit ex Aegyptiorum Dy-
naſtis unus, ſub quo agnum loquutum tradunt, ijs fere temporibus, quibus apud Al-
bam æditi ſunt Romulus & Remus. Inuenio in Græco penu: Thoona, id eſt θόωνα,
quem & θῶνιν dicunt, apud Aegyptios fuiſſe artis medicæ repertorem. A quo & men
ſis cognominetur primus. Traditur illud quoq;: Canobi regem fuiſſe Thonũ, qui He-
lenæ uim adortus ſit inferre, ac inde ab Menelao interemptus, unde nuncupetur ciui-
tas Thonis. At thomi, lignorum ſunt acerui, ſed & tritici. Porro Alexandriæ ac tractu
propinquo loca ſunt adeo lætis ſubſtructa diuerſorijs & auris, ac ſalutari perflatilia tẽ-
peramento, ut extra orbem uerſari noſtrum ſibi uideatur, qui in illis agat, quum perſæ-
pe uel aprico ſpiritu immurmurantes ſentiantur perflatus. Apud Memphim, ne quid
ſcitu dignum prætereaam, ſcribit Proculus grammaticus in peregrinarum regionum
mentione, auream fuiſſe columnam Aegyptijs literis in eam ſententiam, tunc demum
fore liberam Aegyptum, quum illuc commeaſſent Romani faſces cum prætexta.

Cuiuſmodi fuerit Aegyptiorum ſapientia. Et cur uiri præſtantes illuc potiſſimum enauigarint. De matheſi paucula. Cap. IIII

QVia uero paulo ante Aegyptiæ gentis ſapientiam ſum uiſus auctoritatum
tibicinibus præfultis efferre plurimum, illud minime diſſimulandum: inter
claſsicos noſtrates eſſe, qui opinentur, Chaldæos, itemq; Aegyptios fuiſſe
ingenio parum ad ſapientiam facto. Propterea falli debere neminem cele-
brata ueteribus, etiamq; Platoni, Aegyptiorum ſapientia & Chaldæorũ, quando præ-
ſtantis ingenij uiros aliquot ad eos non alio nomine tranſmiſiſſe, exploratiſsimum eſt.
Cæterum celebre id, atq; diuinum ſapientiæ nomen de ſola cærimoniarum, & diuini
cultus ſcientia uideri propagatum: quoniam apud optimum quenque, itemq; philoſo-
phiæ addictos, quod & in Epinomide comprobatum Platoni nouimus, pro comperto
eſt, ſummam ſapientiam in religionis aſſertione plurimum uerſari: proinde, quum cir-
cũferretur paſsim, conſtansq; uigeret opinio, eius rei apprime peritos Aegyptios, tan-
to ſtudio à magnis uiris ſuſceptam illuc enauigationem, ut tanti arcani, ſi qua fieri poſ-
ſet, compotes euaderent. Id ut uerum ſciamus, libuit paucula ex Mercurio ſubnecte-
re: An ignoras, inquit, ó Aſclepi, quòd Aegyptus imago ſit cæli, aut (quod eſt uerius)
tranſlatio & deſcenſio omnium, quæ gubernantur atq; exercentur in cælo? &, ſi dicen
dum eſt uerius, terra noſtra totius mundi eſt templum: & tamen, quoniã præſcire cun-
cta prudentes decet, iſtud uos ignorare, fas non eſt, futurum tempus, quum appareat,

Aegy-

Aegyptios incassum pia mente diuinitatem sedula religione seruasse: & omnis eorum sancta ueneratio in irritum casura frustrabitur. e terris enim ad cælum est recursura diuinitas, linquetur Aegyptus, terraq; quæ fuit diuinitatis sedes, religione uiduata, numinum præsentia destituetur. Hactenus ex Mercurio. Iamblichus uero illorum religionẽ non fere aliud, quàm superstitionem fuisse confitetur magna ex parte, in malorum dæmonum cultu præcipue debacchatos perdocens. Quæ res amplissime gentium earum ruditatem coarguit in primis. Nam ut hebetissimus quisq; est, ita facillime superstitionum uanitatibus mancipatur. Quas ingenium uegetum doctrinæ nitoribus defecatum excultumq; præcipue auersatur, alliditq;. Adde, quod præter idololatriæ insaniam mathematicis maxime incubuisse homines illi pernoscuntur. Ad quam rem prolectabat eos regionum illarum benignior tractus, patentibus late cãpis, ac noctibus serenitate perpetua syderali contemplationi nitescentibus. Ego procliuius auido ingenio uires præcellentes ad se perlicuerunt. Nam & in Epistola ad Pherecydem scribit Thales, in Aegyptum se cum Solone commeasse, studio sacerdotes inuisendi, & astronomos. Quin & ab eisdem se geometricis imbutum, non inficiatur. Constantissimum uero illud est: naturalis primæq; philosophiæ, quæ suis nixa rationũ radicibus demonstratur, nil unquam ab Aegyptijs acceptum aut Chaldæis, quando eius scientiæ aut expertes omnino, aut parum in ea progressi, (quod dicitur) primoribus modo labris prægustasse deprehenduntur. Quod si alicubi tradit Auerrois, apud Chaldæos olim perfectam fuisse philosophiam, non de ijs intelligendum, quorum circumferuntur monumenta: sed id hæreseos continet uanitatem, quæ mundi æternitatem astruens, scientias rerum abolitas sæpius intercidisse opinatur, denuoq; in emersum sese prompsisse. Nec Abraham uir diuinus omnino Chaldæus comprobatur, crediturúe. Quod si maximè sit, Platonis succurrit bracteata sententia: Inter malos si quis cooriatur non malus, eum uero esse egregie bonum. Ne quis autem mathematicarum nomine suspiciendas putet gentes eas, scire oportet: matheseos studia apud ueteres inter puerorum rudimenta esse connumerata. Porro eiusmodi fere deprehenduntur hæ disciplinæ, ut à limine aut paulo interius consalutatæ in philosophia profecturis multum afferant adiumenti: quòd si in illis diutius morandum gyris, aut etiam consenescendum ducas, non gradus tibi ad altiora pares, sed lapsum struas: quoniam inde errorum scaturigines sese frequenter ostentant. Cui rei calculum adiecisse Aristotelem, non fallit Peripateticos paulo politiores.

Cuius sit rationis prouerbium ab AEgyptiorum templis productum. Pulchritudo perfecta. De Silenorum imagũculis. Obiter de Hephestionis funere, & Grunnio Corocotta, & Nannio Proscenio. Cap. V

NEcdum ab Aegypto digredimur, succurrunt adhuc quæpiam interiorem redolentia, & genuinam doctrinam. Adagium est scitissimum in antiquis literis, Aegyptium templum, de eo qui forinsecus, & in ijs quæ sub aspectum cadunt, perpolitus est, & mirum in modum uenustus, ac elegantiæ omnis perstudiosus, introrsum uero intercutibus madeat uitijs, & sit plane monstrificũ quiddam, & inauspicatum: quales fermè rectè dixeris fœminas corpore quidem prænitidas, & (ut sic dicam) illices, omniq; decore uisendas, anima uero fœdissimas & promiscuis flagitijs agminatim obsessas, ac uelut lorica circũuallatas, ceu strumam dibapho contegant. Qua specie nil puto inamœnius, nil quod mensum rationis absurdius transiliat. Etenim absoluta numeris omnibus censeri pulchritudo debet, ubi duo ista conueniant, & societatem coeant, nulla solubilem ui, animalis uirtus atq; præstantia, tum corporis cõcinna linearum, colorum membrorumq; compacta, beneq; constituta proportio. Alias mutilata pulchritudo est, nam & Porphyrius dæmones, quorum animi iniqui sunt, corpora item habere deformia pronuntiat. Esse quoq; naturaliter intus bona, statuit Plotinus, quæcũq; sint extrinsecus uere pulchra: quippe ex interioris formæ perfectione, atq; seminariæ rationis uictoria super materiam prouenit externa formositas. Prouerbij autem ratio est quoniam Aegyptijs templa substruere erat moris, marmore antiquis artificum manibus elaborato surgentia, auro splendida, picturis molliori bus egregie perornata, summa colorũ uarietate distincta, omni demum cultu nitida.

Sed quod præcipuum fuerat, si deum requisisses, cuius exquisito honori tantus impensus fuisset labor, bone deus, quàm ridicularium inuenisses, quàm prorsum à rationis dictamine ac prescripto dissitum & sequestratum. Simia erat ea, aut ibis, aut hircus, aut id genus aliquid. Apud illos quidẽ mysticos ista fortè sensus habent: nobis tamen, ut profecto sunt, ridicula fiunt. Sic, inquit Seneca, isti, quos ut felices suspicimus, si non qua currunt, sed qua latent, inspectarimus, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Nõ est ista solida & syncera felicitas, crusta est, & quidem tenuis. falsa ijs circumposita sunt bona, animi inanes, ac uelut longo fallaciq; delusi somno. auro, argento nitent, intus boni nihil est. At quibus recta placent, nõ fulgent extrinsecus, bona introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora contempsit, spectaculo sui lætus. Intus omne posuit bonum. Sic & in Platonis symposio Alcibiades Silenis Socratem putat persimilem: quod & ex Xenophontis Symposio ualet comprobari: quia introrsum longe foret alius, quàm præferrent extima. Siquidem fuere imagunculæ quædam Sileni, ita prorsum concinnatæ, ut discludi possent. Sed occlusæ, ridicula nescio quæ ostentabant, quando & Silenos fuisse turpissimos, idem mõstrat Xenophon. Apertæ ac explicatæ augustius numinis præferebant idolum. In Hephestionis funere, quod magnificentia inenarrabili est ab Alexandro æditum Babylone, in fastigio summo stabant sirenes intus inanes sic, uti hominum essent capaces, qui funebrem occinerent næniam. Ab hisce non dissentanea sunt, quæ de Grunnio Corocotta scribit Hieronymus, seu ficto nomine, seu uero, qui luxu & flagitijs intus erat Nero, foris Cato, ambiguus totus, ut ex contrarijs diuersisq; naturis unum monstrum nouamq; bestiam diceres compactam: iuxta illud poeticum, Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Ab ijs uero quæ de templis Aegyptiorum diximus, dissident non ita, quæ de Nannio Proscenio meretricula prodit Antiphanes, & repetit Athenæus: ea siquidem cultius exquisitiusq; aureis fulta ornamentis formosæ gratæq; puellæ speciem præferebat, uerum exuta turpissimæ nota nõ caruit, Vnde Proscenij irrepsit cognomentum: super qua re falli tamen nonnullos, alibi (opinor) subsignauimus.

Olympiadis apophthegma scitum de pellice. Item que alterum in eum qui formosam quidem duxerat, sed non illibati nominis. Interim quid oculis uel digitis uxorem ducere. Alexandri in Olympiadem dictum graue. Cap. VI

PHilippum Macedonem proditum monumentis est, Thessalicam mulierem amasse ardentius. Irroborarat inde opinio uehemens, ueneficijs circumuentum ab ea Philippum, atque ita eius mentem præpediri illaqueatam demulctamq; : qui mos in Thessalia nimio plus frequens erat. Id quum identidem inaudisset Olympias, mirè optabat, quandoq; in potestate sua habere mulierẽ. Quum se ostentasset occasio, accersiri eam iubet. Quam ubi est conspicata forma præsignem, loquendi non imperitam, prudentiæ haud prorsus expertem, χαιρέτωσαν, εἶπεν ἡ ὀλυμπιὰς, αἱ διαβολαί. σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ τὰ φάρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, intentatæ calumniæ. Tu quidem in te ipsa ueneficiorum uim habes. Eiusdem porrò Olympiadis alterum, & scitum utiq; circumfertur apophthegma. Duxerat adolescens quispiam præstanti quidem forma puellam longè conspicuam, sed quæ parum integra fama, malè audiret. In hoc, inquit, sopita prorsus ratio est, cæcusq; animo fertur ac stupens: neque enim sibi eatenus indulsisset, ut oculorum iudicio ducendam putaret uxorem. Quippe non digitis, non item oculis deligere mulierem addecet: quod factitant pleriq;, rationem ineuntes, nõ quidem quo modo illa sit cum eis uictura, sed quanti ueniat. Et in ijs quidem omnino prudens & abundè cordata Olympias. Verum alibi naturam resipit muliebrem, id est deprauatam, & ueneficijs quodammodo imbutam pestilentibus. Quippe ut insontis cuiusdam necẽ Alexandro exprimeret filio, identidem grauius insusurrabat nouem mensium in utero gestationem. At magnanimus in eo utique rex, aliam (inquit) optima parens reposce mercedem. Hominis salus nullo beneficio pensatur.

Prouerbium, Extra leucoparyphus, intus holoporphyrus. Vocabuli utriusq; cum plerisq; alijs explicatio. Paryphe. Paralurges. Paryphi. Virgatæ

uestes

uestes, Virgę pro purpura. Candys. Platyporphyra. Stlataria purpura. Holargyros. Cap. VII

PRouerbium perelegans usurpari à Græcis animaduerto, Extra leucoparyphus, intus uerò holoporphyrus: in eum qui uestibus quidem frugi utatur, nec ullo maioris impendij fuco inebriatis: intus tamen, id est animo luxu diffluat ad delicias usque uel Alexādrinas, ac totus etiamnum inter catastlos sit, ac Delphiticos cinædulos, quando additamenta sunt hæc, & uelut corollaria efferuescentis luxuriæ. Sumptum id, ac propagatum ex historia: quum Antipatrum quidam laudibus efferrent, quòd esset apprimè frugi, ac uictu præparcus, & apprimè austerus, ἔξωθεν inquit Alexander ἀντίπατρος λευκοπάρυφός ἐστι, τὰ δὲ ἔνδον ὁλοπόρφυρος. id est, Antipatri quidem extima leucoparypha uisuntur, at intima holoporphyra sunt. Dici autem à nobis leucoparyphus potest, albis indutus uestibus: siquidem est paryphe, uestium contextus. Sed & indumentum ipsum, unde est illa Tarentinorum παρυφὴ διαφανής, id est uestis pellucida. Nam εὐπάρυφοι, inde pretiose ac multa munditia & circumspecte cōpositeq; amicti nuncupātur, & locupletes. Mentio eius uerbi, quum apud alios est, tum in Luciani uita. Paryphes apud Pollucem, & paralurges, indumentum appellatur attextam utrinq; habens purpuram. Id uerò ab Ionibus dicitur pachyales. Sed & in tunicis uirgæ purpureæ uocantur paryphi: unde & in Latinis literis uirgatæ uestes, & apud Poetam Aeneidos octauo, sagula uirgata, quę haberent in uirgarum modum deductas uias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliothęces Diodorus: tametsi in eo allusum Seruius putat, ad Gallicam linguam, qua uirgæ diceretur purpura. Vergilij uersus est,

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Holoporphyros uerò signat totum purpureum: sicut holosericam uestem legimus, ex serico contextam totam. Xenophon candyn uocauit holoporphyron: quanquam alibi haliporphyron legas. Est autem indumentum Persicum candys. Archippus in Pluto etiam platyporphyra nuncupat uestimēta: sicuti stlataria apud nostros quandoq; dicitur purpura. Phyalas ὁλαργύρους apud Athenæum legimus, id est totas argenteas.

An mores Massilienses in Plauto rectè pro euiratis dicantur. De Massilia paulo plura. Item quæ sit nominis ratio. Inibi mercaturę laus. Plutarchi sententia restituta, quam peruertit interpres. Cap. VIII

MOres Massilienses in Plauti Casina, sunt qui molliculos effœminatioresq; intelligant, ex Athenæi doctrina, abs quo proditum est, Massilienses adeo libidinibus remollitos fluxosq; olim fuisse, ut morsum prouerbialem non euaserint. Recténe id à Græco homine in literas promptum sit, non discutio nunc. Neq; enim tam docti uiri, quamuis mortui ingenium mihi arbitror commit tendum accendendum'ue: nec in hisce nostris lucubrationibus Scyllæi spirant obtrectatorum canes, quin infra classem uel obelisco dignos statuo. Vnum scio, ciuitatem eam seueritatis eatenus acrem fuisse custodem, ut Mimis nullum prorsus aditū in scenam daret, quorum argumēta plurimum actus cōtinent stuprorum. Omnibus quoq; qui religionis simulatione causam inertiæ quærerent, portas omnino conclusas haberet. Scribit Cornelius item Tacitus, Massiliam Agricolæ socero fuisse sedem ac magistram studiorum, ciuitatem Græca comitate, & prouinciali parsimonia mixtam ac bene compositam. Victus porrò frugi atq; modestiæ Massiliensium illud non minimum argumentum est, quod Strabo inquit, Dotem illis amplissimam centum fuisse aureos, ad uestem quinq;, ad mundum aureum quinq;: amplius uero nullo pacto licuisse. Studia præterea bonarum artium adeo in ea urbe exculta, ut nobilissimus quisque ex Romanis pro Attica peregrinatione, eò ad capessendas disciplinas & ingenij cultum magno numero conflueret. Galli quoq; accolæ, gens alioqui fera & barbara, pronis animis ad Massiliensium imitationem quandoq; se composuerint. Memorabile illud est, quod grauissimi auctores prodidere, Aristocraticum quidem illorum fuisse principatum, sed omnes legum æquitate superasse. Senatores eorum timuchi uocabantur, idest honore præditi; dignitas eum habebat finem, quem uita. Sed timuchus nemo erat, cui

 liberi

liberi non forent. Erant tamen & sui Naucratitis timuchi, quos Prytanei & cœnarum quæ inibi parabantur, præfectos intelligere Athenæus uidetur. Leges Ionico more publicè proponebantur. Auctor porrò T. Liuius est, ab Vrbe condita libro trigesimoseptimo: Massilienses in eo honore, & in ea dignitate apud Romanos fuisse, ac si medium Græciæ umbilicum incoluissent: non enim sonum modo linguæ uestitúq; & habitum, sed ante omnia mores & leges & ingenium syncerum integrumq; à cōtagione accolarum seruasse. Propterea Maximus quoq; Valerius prisci moris obseruantia, charitate populi Romani Massilienses præcipue conspicuos fuisse, prodit. Sed quid ista consectamur diutius? Vnius M. Tullij auctoritas pro Flacco, Græci hominis morsum retundit reuincitq;, folio (quòd aiunt) ficulno cauilli compressa lubricitate. Massiliæ, inquit, disciplinam atq; grauitatem nō solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam, quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus disciplinis, linguaq; diuisa, quum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quàm æmulari. Cęterum ijs iam resectis, illud lecturos nostra hęc, quocunq; prodeant genio, cōmonuisse præstiterit, Massiliam inde appellationis traxisse causam, quod quum fortè illuc Phocenses classe appulissent, uidit gubernator piscatorē, quem uocant Græci ἁλιέα, protinusq; μάσαι ἐκέλευσε τὸ ἀπόγειον χοινίον, id est religare abterraneum iussit funem: quippe μάσαι lingua Aeolica destinare significat. quod Timæus tradit. Proinde ἐκ τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μάσαι, dici Massiliam. Sed Græci Massaliam enuntiant, unde gentile nomē Massaliotes. Ex quo apud T. Liuium fortè L. Terentius Massaliota. Isocrates in Archidamo scribit, Phocenses magni regis dominatum fugientes coloniam deduxisse Massiliam: cui sententiæ calculum adijcit Aristoteles quoque. Dignum scitu, quod in Solone scribit Plutarchus, Mercaturam comparandis regum amicitijs, ac Barbarorum gentibus conciliandis pollere plurimum. Quin & rerum peritiam excellenter afferre, sed & maximarum ciuitatum initia inde ducta, uelut Massiliam condidit Protus, ab Celtis prope Rhodanum beneuolè exceptus. Aduertant porrò harum lectionū studiosi, Plutarchi interpretem ægri somnia planè profudisse, quando horum nihil assequitur. Pompeius Trogus libro quadragesimotertio historiam latius exsequitur: sed Peranum conditorem facit, Protum minime.

Vestitus quam esse addeceat rationem. Veris, aut pauonis cognomina quibus adhæreant. Pauonis oratio quæ sit. Dimitros. Vestimenta initiatorum quæ dicantur per parœmiam. Item de Atheniensium mysterijs. Sacerdotales Hebræorum uestes. Quid mysteria, & quid mystæ: item mystile, & thronon. Vestiū repositoria. Rhiscus quid. Rhiti. Mystron. Mystropolæ. Thranos, seu thranion. Thranitæ. Remigum species. Hæmorrhois cur thonios. Caput IX

IN uestitu, sicut in plerisq; omnibus, mediocritatem esse optimam, ut omnia ferè, ita hoc quoq; rectissimè M. Cicero uidetur dixisse. Nam si modum excesseris, ut lecto nimis amœnoq; cultu & magnifico impendio saturatas induuias, & quales luxu perdita fluxaq; excogitarunt ingenia, sublustri gratoq; uibrātes splendore, & quod grauius est, diuersas quoq;, & coloribus affectes multifarias Gallicis calciatus, non declinabis facilè liuidi dentis scommata, quæ apud Lucianum consimiliter lectitamus, ἔαρ ἤδη καὶ πόθεν ὁ ταώς; quod nostris fermè uerbis sonat, Iam uer adest, & undénam pauo? Sed & Siciliæ tyrannus Gelo Græcorum legatis respondit, uer illis anni exaruisse: quum ad bellum opem negaret, quādo est anni portio uer spectatissima, suasq; uires omnium duceret præstantissimas. Pauonis autem gemmātes pinnæ neminem fallere queunt, quas & ipse miratur, illis semetipsum protegens quum rotari dicitur. Sed & tragicas simias ueteribus per cōuitium celebratas, non longius inde reuelli nouimus. Plutarchus quin etiam in Parallelis: Erat, inquit, ut uerum fateamur, magna circa Demetrium tragœdia, quum uteretur non modò καυσίαις διμίτροις, & auro intexta purpura, sed & auro litis soleis. Mundi quoque imagine ac astrorū attexebatur illi chlamys, quum Macedoniæ principatu excidit: nec regum quispiam, quātumuis elatus, illam mox gestare est ausus: adeo inuidiosa erat impendij

magnifi-

magnificentia. Dimitron causiam obiter, Græci uelut duarum intelligunt mitrarum. Omnis tamen cura plerisque de uestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle nō folleat: nam digiti annulis radiant, capilli calamistro rotantur. Historica uero lectio insigne ad hoc nobis documentum suggerit. Legimus nanque, Lacedæmoniorum regem Lysandrum, quum Siciliæ tyrannus Dionysius magni impendij uestimenta ad eius filias transmittenda curasset, dantis munificentiam esse aspernatum, addito elogio, Ne, inquit, ob ista minus aliquo modo uenustæ uideantur. Grauissima est ad hoc ipsum pertinens Quintiliani sententia ex libro octauo: Cultus concessus atque magnificus addit hominibus, ut Græco uersu testatum est, auctoritatem: at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Et in Odyssea Homerus,

ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
ἐσθλή.

Quibus significatur, ex uestibus ornamentum ac nomen hominibus plerunque cōparari. Quòd si ediuerso prætenuem nimisque uilem affectaris uestitum, cuiusmodi sunt quæ triuonaria uocant Græci, aut ut sordidus, uel ut uanæ religionis assimulator spectaculo, & risui inimicis eris, uel etiam ut extremè pauper, inops, Irus, passim contemptibilis fies. Ex hac ratione in Græcorum doctrina producitur adagium, Vestimenta initiatorum, de ijs quæ attrita prorsus sunt, ac diffluunt uetustate, nullaque temporum uicissitudine uariantur, sed eadem sunt forēsia, eadem & triclinaria. Vicem quoque straguli præstant eadem, bonumque si non & lecti. Adagij ratione ex mutis, quod aiunt, magistris hanc didicimus. Mysteria apud Eleusinem terræ Atticæ duorum generum celebrabantur, magna & parua. Cereri sacra erant magna, Proserpinæ parua, posterius recepta sunt hæc. Quin & ratio fermè ista traditur: Ab Atheniensibus petebat Hercules, ut initiari liceret. Lex id uetabat, qua cauebatur, ne peregrinis impartirentur mysteria. At illi & uiri præsignem admirati uirtutem, & omnium capacem animum, simul etiam amicitia permoti, quæ uetus ferè ciuitati cum eo intercedebat: simul quòd Iouis filius esset, diceretur que, ne quid abnuerent, cui nil negatum uellent, rationem inierunt, qua nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus compotem uoti Herculem facerent. Protinus nanque parua instituere mysteria, quibus & illum initiarunt. Verum obseruatum in ijs, ut quam quis dum initiaretur, uestem fortè gestasset, eam ne unquam exueret, donec uicta tēpore omnino fieret ingestabilis. Hinc datus adagio locus, quod & nostrates Rhodigini exprimere uolentes, ubi quem ita ornatum cōspicantur, ut ueste eadem fori munia obeat, domi sedeat, hyemem iuxta atque æstatem cum ea, uelut laborum socia transmittat: eum sanctorum imagunculis, quas subinde in sacris ædibus expictas conuisimus, persimilem esse dictitant: quod illis diuorum uestitores indumenta nunquam demutēt. Sunt inter classicos Græcorum auctores, qui scribant, uestimenta id genus, in quibus foret quis initiatus, moris fuisse, tēplis dicare oblata. Quod Melanthij quoque auctoritate, ut tibicine fulcitur, in libro De mysterijs, πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιδροῦν καὶ τὰς στολὰς τοῖς μύσαις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. Porrò parua quæ diximus, mysteria erant, uelut προκάθαρσις καὶ προάγνευσις magnorum mysteriorum, id est prælustratio quædam ac præuia depuratio. Et ne quid incuriosius omittā dignum hisce memorijs, ex stolis eiusmodi initiatorum, quidam etiam puerulorum fascias magna religionis opinione conficiebant. Dignum uero quòd huic potissimum inseratur loco: sacerdotum principem res quatuor sacris indumentis exprimere, ubi præcellens ingruat festorum celebritas, ueluti mundo induatur ipso. Visebantur uero hæc uel in peripetasmate templi Solomonis. Quando, ut prodit Egesippus, erat id cocco, hyacintho byssoque intextum, ac purpura, nō utique otiosa diuersitatis materia. Cocco siquidem igneum figuratur cælum, aer autem hyacintho, bysso terra, ex qua & progerminat: mare demum purpura, quæ marinis ex conchilijs ducitur. Vt duo ex colore colligas, duo reliqua ex generatione: symbolicè autem ijs innuentibus, ei destinatum templum, cuius nutu distribuantur cuncta. Verum, ut leuius aliquid adnectamus, quod saturo conuiuæ colluere dentes posit, uel etiam linere: quanquam ex Academia fortè ansatus ueniens quispiam nostram hanc sedulitatem, nonnunquam leuioris operæ aliquid hinc inde corradentem, risu excipiet, ac nos plerunque ὀμφακίζειν cauillabitur. Tamen, utcunque sit hoc casurum, non tam superciliose ac censoriè ista cōcinnamus, ut inopi in

nostra mensa non uacet accubitus, memores, ab Heraclito dictum quandoque, in casulis etiam esse deos. Igitur uestium repositoria Græcis plura sortiuntur nomina: nam sunt cheli & cistæ, cistides, phascoli, id est φασκωλοι: apud recentiores item rhiscus, quo etiam utitur Terentius, & exposuit Iulius Pollux. At Phrygium esse nomen, putat Donatus, quo cista significetur pelle contecta. At rhiti, hoc est ῥιτοι, in Attica Thucydidi loca sunt, historia secunda. Est & apud Menandrum Candytalis, uerum Persica uidetur res, in usum à Macedonibus producta primum. Zygastra inueni apud Xenophontem. Tholiam esse uelut cistam memorant, cuius sit operculum tholoides, id est testudinatum. Apud Xenophontem reperi eundem uestium marsippos, ἐν ἀναβάσει. Porrò ut uagemur amplius: sunt mysteria arcana quædam sacra, Latini Seclusa uocant, ut disparata: sicut seclusorium uocant auiarium minusculum, in quo seclusi habentur turdi mox occidendi, ne uidentes cæteri despondeant animum. Dicta mysteria, quòd ea δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, hoc est, occludentes oportet intus custodire, nec cuiquam explicare. Scribit tamen Phurnutus in libro De natura deorum, frugibus ab Cerere monstratis, eidem mysteria celebrantes testatissimũ fecisse, ab mutuis cædibus ob necessariorum desisse inopiam: proinde nuncupata de saturitatis ratione mysteria: esse enim μυσιᾶν τὸ κορεῖσθαι: quo argumento & Mysia quibusdam creditur appellata. Mystes uerò dicitur mysteriorum peritus, aut qui docet. Sunt qui eo nomine discipulum interpretentur. Mystile uerò aliud est, quippe eo uocabulo panem Greci dicunt, quem canibus obijciunt. Nostri, ut Sextus Pompeius auctor est, canicas uocant ex farre furfures, à canum cibo. Sunt qui mystilem panem interpretentur excauatum, sorbitioni accommodum. μύστρον enim concauum dicunt, quòd marino assimiletur muri, qui, ubi libido occœperit, μύεται καὶ συγκλείεται, id est oblitescit occluditurque. Mystron item legitur quandoque in Græcis auctoribus, unde in conuiuio Macedonico lautitia exsuperantissimo, singulis decumbentium aurea fuisse oblata dicuntur mystra. Hinc & mystropolæ, qui id genus distrahunt uenduntque. Quod uerò ad uestes attinet, à quibus hic defluxit sermo, legi apud Græcos, uestes floridas ac uariegatas insigniter dici à Cyprijs throna. Quanquam à Thessalis eo nomine intelliguntur animalia uarietate distincta maculosaque, id est πεποικιλμένα. Aetoli autem throna dicunt, τὰ φάρμακα. quod Clitarchus scribit, cui in Pharmaceutria succinit Theocritus,

Θεσσαλικὰ δὲ λαβοῖσα τὺ τὰ θρόνα ταῦθ' ὑπόμαξον.

Homerus autem, τὰ ῥόδα, id est rosas, eo intellexit uocabulo, παρὰ τὸ ἄνω θεῖν ἐκ τῆς γῆς, quòd sursum è terra currant. Thronos uero cathedram signat cum hypopodio, id est scabello: à uerbo θρήσασθαι, quod sedere indicat. Nam κλισμός, sedes item est, sed instructior cultiorque, uilis autem quæ diphros nuncupatur. Thranos item & thrania, siue thranidia, sellę nuncupantur humiliores. Thranitem turbam dici quum audis, nauticam concipe. Inter remiges qui supremi sunt, thranitæ uocantur: sicut medij, zygitæ: at infimi, thalamij. Cæterum thranitarum insignis erat labor: nam & longioribus utebantur remis, quo nomine ab trierarchis maiora cõsequebantur pręmia. Quod autem in Theriacis Nicander, hæmorrhoida Thonion dixit, ad Aegypti regem Thonum planè referendum, quia in ea scateat regione serpentum id genus: quod quum nolens calcasset Menelai gubernator Canobus, dum in littus exisset, quærendi somni gratia, morsu impacto interijt. Id conspicata Helena, & indigne ferens spinam hæmorrhoidis perfregit, spondylis eiectis: unde factum, uti hoc genus & cerastæ spina conuisantur difracta.

Vestium genera plura, quæ uarijs de causis sortita appellationem sunt. Perone. Combia. Combymata. Batrachium color. Horatius illustratur. Caianus locus. Cillium color. Cillos pro asino. Phæus color. Leucophæus. Plinij locus ex libro septimo perpenditur de mantellis. Mitra. Tænia. Tæniopolis. Cap. X

INter indumentorum autem appellationes, quas esse prope innumeras, constantissimum reor apud illos qui paulo plura lectitarunt, ac sunt in studijs, quod de Origene ac Didymo traditur, chalcenteri & adamantini, inueni pleraque de nationum propagata nominibus. Nam ecce in ueteri memoria comperimus

perimus Tarantinidium. Id uero proculdubio de usu, deq; Tarentinorum delicijs pro-
fluxit amiculum. Erat item quod diceretur Creticum, quo Athenis solitum uti regem
proditur. Fuit & tunica quoq; Sardonica, quemadmodum & Sicula. Nam Theræum
à Thera, opinor, uel à ferarum imaginibus, quæ uocant θηρεία, uarium erat. Phrygium
uero indumētum habebatur mulieribus dicatum. Fuit & lænæ quoddam genus, δευ-
τερουργὸν uocant, quam posteriores etiam epigraphon dixere: sicut eius artifices deu-
terurgos nūcuparunt. Significauit uestem hanc in Bachis Lysippus. Cuius uero gen-
tis fuerit hæc, parum comperi. Illud exploratius, Casiorum insulas esse paulo plures per
ambitum Carpatho, quod monumentis Strabo prodidit: unde frequentissimum tem-
pestate nostra defluxit Casiacæ uestis nomen: quam esse usui maximo scimus Græcis
militibus, quos Græco uocabulo passim Stratiotas uocamus omnes. Casianam uoca-
ri ab Eustathio de montis Casii nomine, minus fallit Græce non imperitos. Diphthe-
ra uero pastoritium creditur ex pellibus indumētum. Scribit tamen Herodotus, Ionas
byblos dicere diphtheras prisca consuetudine, quòd aliquādo byblorum penuria, hoc
est papyri, pellibus uterētur tum caprinis tum ouillis. Sed & barbarorum multos item
in pellibus scriptitasse. Βαίτας uero etiā diphtheras uocari, auctores habemus uel opi-
natissimos. Sisys appellatur uilior quælibet uestis: sisyra, ex pellibus uillosis, aut simpli-
cius lanea uestis. Sisyrna pellis est uillis renudata. Penulis uti tribunos pluuiæ tempo-
re, scribit in Adriano AElius Spartianus, imperatores autem nunquam. Nam & in Ca-
ligula Trāquillus, ut probrum refert, pictas gemmatasq; penulas solitum gestare. Quo
nomine factum Adriano imperij omen, prodit Spartianus idem, quòd tribunus penu-
lam amisisset. Quæ res scitè admodum prouerbij facie quadam in eos ualet dici, quos
dignitatibus iamiam amplioribus admouendos coniectamus. Saraballum uestis erat
Parthorum fluxior: meminit in Danielem Hieronymus, item ad Innocentium. Apud
eundem est ependytes in Hilarionis uita. Id interpretatur Sudas uestem intimā, quam
& hypocamisum uocent. Birrum fuisse Romanam uestem, Græci scribunt: & compro
bat libro quarto Martianus: Birrus, inquit, & tunica nomen uestis habent. Birrhox a-
pud Macedonas dicitur densum. Birrham Græci forcipem interpretantur, aut falcem.
Est etiam notior uulgo byssacæna uestis. Eius ratio nominis à Byzacio demanauit, un-
de & Byzacenus in Aphrica ager, Byssacænus à Stephano appellatus, sicut regio Bys-
sacia. Quanquam nec desunt, qui Byzantium etiam scribant, & populos Byzantas,
quos cum Herodiano Gyzantas appellat Herodotus. Propriæ circumpadanorum ue-
stes fuere pullatæ, sicuti parte plurima etiam nostris uisuntur temporibus. Id ex Plutar
cho compertum nobis est, in sermone qui est De ijs qui serius puniuntur diuinitus.
Neq; enim, inquit, Thracas approbarim, quos etiamnum tēpestate ista in Orphei gra-
tiam mulieribus stigmata inurere, scimus: neq; item Eridani accolas μελανοφοροῦντας,
id est atratis utentes uestibus ex Phaethontis luctu. Approbat Historiam & Polybius.
Pellenicæ item lænæ nomen sibi uendicant plurimum, adeo ut præmij uice Athle-
tis proponerentur uincentibus. Id fieri solitum interpretantur, ἐν τοῖς ἡραίοις, hoc est
Iunonis festis. Alij cum Hermea, id est Mercurij festa in Pellene Achaiæ celebraren-
tur, epathlon id genus contribui solitum, tradunt: unde facetissime in Auibus Aristo-
phanes, de eo qui uestibus utebatur attritis admodum, ut posset de balneolo cogitare
conducendo, Μῶν εὐθὺ πελλήνης πέτεσθαι διανοεῖ;
an, inquit, recta Pellenem euolare cogitas? Nam & ante paulo in eiusdem ordinis ho-
minem, indigere eum hirundinibus multis pronuntiarat:
Δεῖσθαι δ' ἔοικεν οὐκ ὀλίγων χελιδόνων.
quo significabat, uerno illum indigere tepore, quo multæ se proferant hirundines. In
quo ad parœmiam allusum est, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. hirundo una, uer non facit.
meminit Aristoteles Moralium primo. Chlænam dicebant uestem quam tunicæ inij-
ciebant, nos lænam dicimus. Ex ijs aliæ sunt aploides, id est simplices: ut apud Home-
rum, χλαῖναι οὖλαι: aliæ autem duplices. Has uerò Attici aplagidas dicunt, & diplasi
das, & dibolos. Paragaudas legimus indumenta ex lino uirilia, uestibus alijs subijci
consueta. Sunt qui uno uel duobus necti loris arbitrētur, ut inde uestes dicātur dilores
aut pentelores & monolores: quod ad inficiēdi rationem referunt alij: dictionibus ex
Græ[illegible]

Græco & Latino conflatis. Vel legamus monocoros, dicoros, tricoros, tetracoros, & pentacoros: quia totiens colore saturarentur. Dalmatica esse Dalmatarum uestis uidetur propria, religioni nostræ non spreta quoq;. Lampridius in Commodo: Dalmaticatus in publicum processit. In Pertinace Iulius Capitolinus chirodotas nuncupat Dalmatarum. Sicut citratas militares, quas intelligunt uirgatas, quoniam citrosas uestes ab citri similitudine dici, Pompeius Festus scribit. Sic autem in bello Punico appellauit Neuius. Quod in Cœnis retulit Macrobius, qui & citrosas dictas uestes opinatur, non ab similitudine, ut putat Festus, sed quoniam (uti est ab Oppio traditum) uestibus interiectum citreum malum, quod est odoratissimum, tineas necat. Togam præsidiariam in Seuero dicere uidetur Spartianus, qua Imperator, uel omnino qui præsunt, uti consueuere. Quum rogatus, inquit, ad cœnam imperatoriam palliatus uenisset, qui togatus debuerat, togam præsidiariam ipsius imperatoris accepit. Subarmalia idem nuncupat indumenta, armis subiecta, ne (opinor) rubigine inficiãtur uestes pretiosiores. Prætorianos, inquit, cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere. Caracallæ indumenta fuere ad talos demissa, ab Antonino imperatore populo data, unde Caracalla est nuncupatus. Sed & Antoninianæ uocantur caracallæ. Meminit earũ Hieronymus, ut Sextum Aureliũ taceam. Ex tunicis alia uocabatur amphimaschalos, quę liberis congruet, ab axillis ita cognominata. Heteromaschalos seruitijs dicabatur. Erat & tunica dicta orthostadios, qua utebãtur non cincta. Illud hic obiter subnotarim, ne dilatum forsan excidat, ubi Homerus ait chlænam περονήσατο, exponens Eustathius, peronis, id est fibulis, inquit, quas & combia dicimus, colligauit. Sunt qui combymata pro ornamentis accipiant. Inuenio in Græcorum thesauris, Naucratitas in Prytaneo conuiuia solitos agitare in genethlijs, hoc est natalitijs Vestæ, quam Prytanitida dicunt, necnon in Comæi Apollinis panagyri, stolis indutos candidis, quas etiamnum uestes nuncupant Prytanicas. Illud apud Iosephum uideor obseruasse, sacerdotibus modo uersicolore uti indumento, lege fuisse permissum. Sunt qui prodant, id genus solitum admitti ab ijs qui cælestia uice numinum uenerarentur. Proinde Leuitici decimonono, Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. Inter uestes mulierũ proprias, erat diploidion, hemidiploidion, catastictos, quo utiq; nomine tunica uenit animalium figuris intexta, aut floribus: nam & in nostris literis, belluata quandoq; legimus stragula. Inter tunicas recensetur & peplus, ut apud Xenophontem, quãquam apud hunc obseruauimus etiam uiris cõgruere peplum. Nam Armenium scidisse peplos scribit: ni dicamus, barbaros uestibus plerunq; fœmineis gaudere. Sunt qui Eanon eundem putent cum peplo. Sunt qui dispescant ita, ut nullis distinctos uarietatibus eanos intelligant, peplos uero accipiant uariegatos. Quod autem indumentis alijs etiam inijceretur peplus, ex Mineruæ utiq; peplis, libera (ut inquit Pollux) coniectatio est. Perinesa uocabant indumenta, in quorum extremitatibus assuta circumcurreret purpura, insulæ quadam imagine: propterea id forte Anaxilas etiam νᾶσον uocauit, id est nesum, siue insulam. Othonem apud Homerum, album interpretantur amiculum ex lana utiq;, non ex lino, prætenue. Fuerunt tamen, qui eo nomine præcandidum episcoporum, & eius loci sacerdotum amiculum intelligi recte putent: id plebecula nobilesq; certatim rochetum dicũt. Homerus. Αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι

id est, confestim uero candentibus amicta othonis. Sunt & uestium pleræq; de coloribus productæ, alurgides, porphyrides, phœnicides, batrachides. Et sunt hæ quidem uiriles, ex quibus batrachida sunt, qui floridam intelligant uestem: sic de colore nuncupatam. Batrachos certe rana est: batrachion uero coloris species, quo ante excogitatas personas, faciem obungerent. Propterea Horatius:

Quæ facerent agerentq; peruncti fecibus ora.

Est item AEginetæ Paulo batrachos sub lingua infantili potissimum tumor φλεγμονώδης, id est cum inflammatione. Cuiusmodi batrachis foret, indicat plane in Caligula Dion: Batrachida, inquit, inducenti, & inde ab colore prasino nũcupato, erat addictus adeo, ut uel nunc Caianum appellent locum, in quo is currus agitaret. Batrachium & phœnicium fuisse Atheniẽsibus dicasteria, auctor Pausanias est, de coloribus appellatione ducta. Muliebria illa censebantur indumẽta: crocotus, id est κροκωτός, crocotion,

paralur

paralurgides, omphacinon: cui tamen colori arrisisse Alexādrum quoq; traditur. Fuit & indumentum hydrobaphes, quod mox etiam psychrobaphes dictum, apparet. Erat cillium item coloris species, quem postea onagrium uocarunt: nam cillon Dores asinum uocant, & asinarium cillantera. Phæus color & niger affines admodum sunt. Phæum tamen ex albo & nigro concinnatum uolunt pleriq;, myinon item nuncupatum, quod in libro De morali uirtute confirmat Plutarchus, testatur & primo De ideis tomo Hermogenes. De pictorum coloribus scribens Pollux: Colores, inquit, sunt andricelon, ostreon, prasinon, crocoides, cyaneus, cinabari, xanthus, phæus, phlogoleucus, leucophæus. Hunc uero postremum intelligo phæum, in quo plus paulo insit albicantis qualitatis: sicut phlogoleucum flammeum quidem, sed alboris habentem plurimum. Vsum scribit Spartianus imperatorem Heliogabalum aurea omni tunica & purpurea, usum & ex gemmis Persica, quum grauari se diceret onere uoluptatis. Habuit in calciamentis quoq; gemmas, sed scalptas, tanquam & inibi artificum nobilium scalpturæ subijci oculis possent. Tunicas asemas sunt qui unicolores interpretantur, sicut macrocheras manicatas. Palmatam tunicā, & togam pictam priuatus habuit primus, & propriam Gordianus senior, quum antea ex Capitolio acciperent imperatores, uel ex palatio. Caracallam uestem ritu incisam barbarico, & consutam quoq; ad mandyæ modum, inuenisse Antoninum, scribit Dion: ipsumq; non usum modo ea, sed milites quoq; sic conuestiri imperasse, unde Caracalli cognomen est adeptus. Quod sane ut ignominiosum, agnoscit idem historicus, quando ab iratis sic fuisse appellatum scribit, sicut Taranta ex monomachi sanguinarij, & turpissimi ac pusilli nomine. Persarum gestamina erant, candys, anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt, & cidarin, ac pileum. Sed candys quidem regis erat haliporphyros, cæterorum modo purpureus, quandoque & ex pellibus consuebatur. Est item Capyris Persarum tunica manicata. Fuit & Persicæ gentis Candyces. meminit Aristophanes. Atrebaticā uestem sunt qui de populorum nomine dictam uelint: etiam si Atrabaticas pronuntiat Sudas, de coloris atri ratione. Sunt autem in Gallia Atrebates textrino percelebres. Propterea birros, uestis ea Gallica est, ab Atrebatibus quandoq; petitos, prodit historia. Atrebaticas fuisse pretiosas, indicat Hieronymus in Iouinianum. Myoton, id est μυωτόν, Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uarie ornatam. Massiliensium erat chortæus: uelut rhiza Thracum, Babyloniorum caunaces. Mandya uero phænolæ similis habebatur, cuius meminit in Iphigenia Rhinthon. Et in Tiberij rebus Dion: Facta, inquit, in conuentu quodam pluuia, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυν. ac in reliquum, uestem aliam capere ausus est nemo. Eiusdem meminit in Domitiano quoq;: Quum, inquit, per naumachiam implueret uehementius, mandyas subinde mutabat, aliorum uero neminem permisit. Mandyan sunt qui etiam loricium nuncupent, id est λωρίκιον, quod penulæ genus foret, qua se ut lorica, munirent: Latini mantellum dicunt. De quo intellexisse Plinium libro septimo, eruditis fere placet, quum anthropophagos Scythas cutibus humanorum capitum refert, cum capillo pro mantellis uti. Herodotus tamen in Melpomene super eadem re, ἅ τε χειρόμακτρον ἔκτηται, ἐκ δὲ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, τὸν αὐτὸς ἐλαύνει, ἐκ τούτου ἐξάπτει, καὶ ἀγάλλεται. ὃς γὰρ ἂν πλεῖστα δέρματα χειρόμακτρα ἔχοι, ἀνὴρ ἄριστος οὗτος κέκριται. quod est, pro mantelibus possidet, eisq; ex habenis equi sui appensis, gloriatur. Qualia mantelia ut quisq; plurima habet, ita uir censetur præstantissimus. Chiromactrum uero tergendis manibus dicatum agnoscit etiam libro sexto Pollux. Nam & chiromactra uillosa idem libro septimo dici Lasia, interpretatur, densitatis ratione. Sed & illud ex Herodoto est, Non deesse, qui coria hæc humana, perinde ac brutorū consuant, utanturq; pro amiculis. Mantelia Cypria, & multitias legimus tunicas in Aureliano Flauij Vopisci. Sindonem accipiunt nonnulli coloris Tyrij uestem: unde & Martialis,

Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Candidam intelligere malunt alij, qua uterentur magi tenuissima. Sunt qui eo nomine linum interpretentur prætenue. Scribit Dion, Neronem tunicula obtectum florida, & sindonio circa collum senatores solitū salutare. Idem tradit quoq; Sardanapalum, hoc est Heliogabalum in palatio selegisse locum sibi turpitudinibus aptum, ubi nudus assistens

ſtens foribus meretricio more, ac ſindonium aureis ſuſpenſum cricis quatiens, uocē mollicula, fractaq́; prætereuntes ad Veneris prolectabat ſocietatem. Polymitam intelligit Hieronymus ueſtem diuerſi coloris cōtextam filis: qua, inquit, ueſte polymita, & multarum uirtutum diuerſitate contexta indutus fuit & Ioſeph, & regum quondam utebanť filiæ. Apud ſeras, hoc eſt σῆρας, ſunt proprij generis ueſtes ex animali, quod σῆρα uocent Græci, indigenæ aliter omnino, magnitudine dupla, quàm cantharus maximus, alias araneis perſimile, in arboribus quæ dicuntur texere: nam & par eſt pedum numerus, octo utiq́;: ijs domunculas conſtruunt Seres, æſtate ac hyeme accommodas. Animalium opus filum eſt pedibus obuolutū, ac prætenue. Aluntur annis plurimum quatuor, cibus ἐκ τοῦ ἑλύμου, id eſt ex pannico eſt. Anno autem quinto, neq́; enim illis uita productior, calamus obijcitur uirens, qui omnibus creditur animalibus mira gratus ſuauitate. Cibo id genus ampliter ſaburrata mox rumpuntur diſsiliuntq́;. Sic uero immorientibus, in utero plurimum τῆς ἀρπεδόνης, id eſt textrinæ comperitur materiæ. Inſula σηρία, Pauſanias inquit, in intimo eſt rubri maris ſinu. Sunt qui à fluuio, quem dicant σῆρα, effici inſulam probent, uti à Nilo Delta. Seras alijs in Scythia conſtituentibus, tractu ad Indos uergente. Poſtremo æſtiuam ueſtem theriſtron dicimus, & theriſtrion. Sicut hyemalem chimaſtrum. Homerus alexamenon appellauit. Cocco tingi ſolita, theriſtra, ſcribunt eruditi, tenuiſsima adeo, uti diaphana forent plane. Meminit capite tertio Eſaias: Auferet, inquit, Dominus diſcriminalia, periſcelidas, murenulas & olfactoriola, mutatoria, uittas & theriſtria. Veſtem quæ nunc dicatur Serica, olim Medicam eſſe nuncupatam, compertū nobis eſt. Quam uero Syriam uocant multi, hanc autocopon dixere comici. Mitram Homero poſteriores tæniam eſſe dicunt, qua obligetur caput, ſiue faſciam malis dicere, unde & mitrophori nuncupentur. Ex Euripide manifeſtius liquet,

μίτραις ἀναδέτοις ῥυθμίζεσθαι πλόκαμον.

Apud Herodotum quoque eſt, μίτραις κατειλίχατο. Sunt & qui ſic finiant, ex faſcijs orarijsq́; concinnatas corollas dici mitras. A miton uero, quod filum eſt, inclinatur mitra. Eſt eodem quoq́; nomine zona, quam ſoluere narrantur primū parientes, dicantq́; Dianæ, nato inde illius cognomento, ut appelletur λυσιζώνη. quo nomine etiam Athenis templum uiſebatur cōſecratum. Mitram certe incorruptam dicit Apollonius, ubi conſtat etiamnum pudicitia uirginitasq́;. Sed & tænia dici uidetur eadem, unde tæniopolis apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea quæ muliebres diſtrahit zonas. Eſt & tænia piſcis prætenuis.

Lacides ueſtes quæ ſint, ac item pilares & ſpira, ac ſpirobolus. Spiropoles. Spilos. Spirachthea. Spirulatim. Anterides. Antes. Antæ. Pilos in Theophraſto quid. Cerui pennas timent rubras. Pilum telum. Quæ diceretur pilę. Cur tauri phœniceis irritentur, contra Domitium. Problematum genera. Auſonius, Virgilius, Ouidius & Hieronymus declaranť. Thyſani. Broſſi. Arethyſani. Amphimalti. Croſsi. Tapetes. Strotæ. Stymphalidum hiſtoria. Stymphalia Diana. Senatorum habitus. Vermiculata ueſtis. Scolecidata. Quiſquiliata. Seres uermiculi. Ziræ. Ephaptides. Metaxarij. Cœnatoria, uel dipnitis. Chære ſalutatio matutina. Cap. XI

VEſtes porro uetuſtate dilabentes ac laceras uocauit Ariſtophanes in Comœdia, lacidas: nam & laciſma Græce ſciſſuram nobis indicat. Sunt qui ſpira etiam uocent, id eſt τὰς σπεῖρας. Nam & apud Xenophontē Rerum Græcarum quarto, σπειρία legimus: Aſcenderant, inquit, ſpirijs induti, perinde ac æſtate. Faba porro AEgyptia ſerenda traditur paleato limo, quo deſcendat comprehendatq́;. Proinde ſpirobolos nuncupatur auctoribus quandoq́;: ab ſpiris pro ueſte fit ſpiropoles, etiam ſi melius eſt item indumentum quandoq́; ſpiron: nam eſt & militaris ordo ſpira. Spilos uero, ſicut chœrades & myrmeces, & rhachiæ, ac trychata, petræ in mari ſunt ſub aquis deliteſcentes. Spirachthea cnodala, id eſt reptilia dici animaduertimus, quæ auctiora ſunt & prægraui cauda: quæ in trahendo uelut onus eſt, unde inflexum nomen. Spirulatim ſignat clauiculatim, & capreolatim. Nam in torculari trochlea dicitur eruditis ſpirulatim ſtriata. Eſt autem proprie ſpira, circulorū genus, quum

tales perducuntur lineæ, ut earum portio ultima nõ ad exordium trahatur, sed paulum ab rigore deflexa infra uel supra circulos producat alios arctiores laxiores'ue: quam figuram Achanti uolumen in Timæo dixit Plato. Sed ad spiron redeo. Latini id genus pilares dicere uestes possent. quod Martialis significat, quum Epigrammatum secundo, de toga sua quam pertritam conscissamq; intelligi uolebat, ita scribit:

At me quæ passa est furiosi cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima suam.

Erant siquidem, ut Sextus Pompeius scribit, pilæ uiriles effigies atq; item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quod esse deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, ut essent ijs pilis & simulacris contenti, uiuisq; parcerent. Hisce uero imaginibus nullius omnino pretij uestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoq; Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum,

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas,
Nunc postquam desiit ludere, prima pila est.

Sunt & in ratione ædificiorum pilæ quoq;, ex quarum uidentur genere anterides, siue erismæ, quæ procurrunt ab imo, mox gradatim contrahuntur. Antes uero quadraturæ sunt, ex quo antæ uocantur quadratæ columnæ. Virgilius,

Iam canit effœtus extremos uinitor antes.

Aegyptiæ porrò fabę thyrsus uti quibusdam uidetur, ab Theophrasto nuncupatr pilos. Sed rotundũ calicẽ eo uocabulo accipere malunt alij. Pilum aũt, inquit in cõmentatione historica De Romanorũ militia Polybius, telũ est, lignũ plerunq; bicubitale, crassitudine uero digiti, spiculo spithamæ, id est palmi maioris, eousq; attenuato & acuto, ut post ictum primũ necessariò flectatur, sitq; ineptũ ad remittendũ, alioqui cõmune fieret telum. Cæterũ quia de pilis sermo est, astruit poetæ illius acutus interpres, ut de eo meũ semper fuit iudiciũ, & bene doctus quoq;, etiam si nasutiores multi, subditis equo calcaribus, laxis habenis toto in illum feruntur impetu, & altius genuinũ infigunt: ab hac pilarũ similitudine uestes, quæ in spectaculo tauris obijcerẽtur irritãdis, pilas item fuisse nuncupatas, quod à tauris peterentur, tanquã effigies hominũ. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quod in globũ & lusoriæ pilæ speciem cõuolutæ iactabantur: quanquã rudis antiquitas, ut Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum usum. Post ea, inquit, luxus in tantum auctus est, ut uestes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoq; uidetur, quum ita canit,

Haud secus exarsit quàm circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamina cornu,
Phœnicias uestes, elusaq; uulnera sentit.

Sed ut nos ex multijuga lectione cultius aliquid aucupemur, quod ingeniosus enarrator minus aduerterit, cuius fiducia haudquaquam in aurem utramq; dormiendum, sed peruigilate semper excutiendi poetarum sensus, quibus ille multum intulit claritatis, quum alioqui Heracliti tenebris obuoluti, plurimis iacerent incogniti & insciti: quod sane uelut auri coronarij laxamentum dixeris, eminentis ingenij fertilitate condonatum: subest semper fere intercutaneæ eruditionis aliquid, quod non nisi Lynceo conspexeris: ueluti in eo (quod ait) nimio luxu institutum, ut Phœniceæ uestes conijcerentur ad taurorum irritationem. Id uero minus ueritate connititur. nam ex natura rerum oborta consuetudo est: quam & iureconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitq; pecus, ut in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. Quod ut uerum scias, audi quæ doctissimus ille Plutarchus in Oratione qua connubialia contexuit præcepta, ad hoc ipsum pertinentia memoriæ mandanda censuerit. Qui elephantis (inquit) se admouent, uestem claram non gestant, nec puniceam qui tauris, quod huiusmodi coloribus illa animalia maxime efferantur: sicuti tigres in tantum aguntur furorem sonitu tympanorum, ut semetipsas dilanient: feles olfactu odoramentorum perturbari & furere, traditur. Idem porrò Plutar-

chus in libro De Alexandri fortuna, liquidius etiamnum tauros Phœniceis irritari effe-
rariq́; scribit, elephantes uero albis. Verum ut ex nostris item literis doctrina corrobo-
retur, apud Senecam libro De ira tertio, ita reperio: Quod accidere uides animalibus
mutis, idem in homine deprehendes, friuolis turbantur & inanibus. Taurum color ru-
bicundus excitat: ad umbrã aspis exurgit: ursos leonesq́; mappa proritat. Omnia quæ
natura fera ac rabida sunt, consternantur ad minima. Porrò & ceruos rubræ pẽnæ aspe
ctu terreri, no'nne & Ausonius comprobat illis uersibus?

An cum fratre uagos dumeta per auia ceruos
Circundas maculis, & multa indagine pinnæ?

Id & Seneca significare uidetur libro De clementia primo: Si feras (inquit) linea, &
pinna conclusas contineas, iubeasq́; telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quæ fuge-
rant, proculcabuntq́; formidinem. Sed & in Georgicis libro tertio commeminit Vir-
gilius ubi de ceruis ait,

Puniceæ'ue agitant pauidos formidine pennæ.

Quem tamen locum inscitissime explicari animaduertes etiam ab ijs qui fimbrias ex-
pandunt, & ostentui sua habent omnia, & pectus suum bibliothecã rentur. Sed & Oui-
dius eadem inscitiæ labe inuoluitur magis quàm explicatur Metamorphoseon deci-
moquinto, Nec formidatis ceruos includite pennis.
Quin & Lucanus,

Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ.

Quod autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quod ustulari ab plerisq́; solent,
sicuti Insubribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Ortho-
doxi dialogo: Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus,
fortissimis retibus implicamini. Nec ambitiosum me putet parte hac quispiam, quan-
do indicta inscitaq́; multis retegimus. Quod si curiosior aliquis horum euentuum am-
plius rationem perquirat, cum Alexandro forte respondebimus. Si tamen Alexandri
germanus est liber, quod non uidetur quibusdam, styli saliua ductis, aut doctrina hære-
sin non resipiente. Problematum nonnulla esse prorsum ambiguitatis expertia: neq; e-
nim dubitandum putabit aliquis, cur uolucribus plumas contribuerit natura. Quip-
pe ut ijs foueantur uestimentorum loco datas liquido patet. Quædam uero ἄλυτα παν-
τελῶς, ὅσα θεῷ μόνῳ γνώριμα, hoc est, solutionis expertia omnino, ac deo tantum cogno-
bilia, qui horum constituit essentiam. Dubia enim quæstio est, quamobrem γαργαλιζό-
μενοι μασχάλας ἢ πέλματα ἢ πλευρὰς γελῶσιν. id est, titillati alas aut plantas aut latera ri-
dent. siue qua de causa audientes aliquos atterentes marmora aut secantes aut striden-
tes, aut ferrum limantes dentibus euestigio inhorrescunt. uel cur magnes attrahat fer-
rum, electrum paleas: leo gallum metuat: coturnices helleborũ comedant, hominibus
letalem. Ex hoc genere sunt quæ à medicis ἰδιότητες ἄῤῥητοι λέγονται, hoc est occultę ap
pellantur proprietates. Quod autem suum uniuscuiusq́; occultum est, id parum habet,
cuius reddi causa possit. Male enim quidam horum solutiones subitaneas efficiũt, ual-
de inutiles, nec fidem facientes. Aiunt enim struthiocamelum ferrum non proprietate
ulla, sed potius calore concoquere, quod profecto insulsum est. Leo namq; quum hoc
ipso animali feruidior sit, non tamen ferrum conficit. Sunt & suæ philosophis occultæ
proprietates: immo uerò etiam grammaticis, quæ πάθη uocantur, σεσημειωμένα ταῖς
χρήσεσι, id est ex usu adnotatæ. Tertium uerò genus est problematum, quod medium
tenet locum, & ad cognitionem habendam minime ambiguum est, & solutioni subijci
tur. Quod ergo de tauro propositum est, esse inter ἰδιότητας ἀῤῥήτους, manifestum uide
ri potest: nisi quod Auicenna primo Canonis ita propemodum scribit: Aestimationes,
inquit, humores permouent, quippe sanguinem agitat rubentium rerum intuitus. qua
re eum cui è naribus profluere sanguis assueuerit, uetamus rubens quippiam amplius
inspectare. Ratione eadem Albertus scribit, ad prælium elephantes excitari. Consimi-
le narratur fere de stymphalidibus miraculum, quas Hercules sagittis impetiuisse dici-
tur, sed ab eo interemptas, abnuit Camireus Pisander. Aues esse dicuntur ἀνδροφάγοι,
quæ tamen crotalorum abigantur tinnitu: plurimas haberi in Arabiæ desertis, tradunt
leonibus

leonibus ac pardali non mitiores. Aucupatum prodeuntes inuadunt, ac rostris conuulnerantes interimunt, perforatis etiamnum æneis ferreisq; munimentis: quod si phloinam induant uestem crassiorem, obluctatur ea demum obsistitq;: immo perinde ac uisco fixa inhærent rostra tenenturq;: earũ magnitudo fere quæ gruum, similitudine ibin exprimunt, sed robustiora illis rostra, nec adunca. Porrò apud Stymphalum Dianæ uisebatur Stymphaliæ templum, & in tecto stymphalides aues ex ligno cõpositæ afformatæq;. Arabiæ putantur uernaculæ, atq; inde ad Stymphalum deuolasse. In hac porrò multiplici uestium pragmatia, non prætereundum quod scribit Dion: Traianum prius quàm imperio admoueretur, oblatam concepisse speciem senis pallio cõtecti, & ueste purpurea, coronæ insigni adiecto, qua forma expingi senatores assueuere. Vermiculatam uestem apud Hieronymum sunt qui interpretentur dici, ex aquifoliæ grano, quod locis quibusdam, Plinio tradẽte, uermiculi specie uisitur. Nam & coccineam uestem scolecidatam uocari tradunt, uelut uermiculatam: etiam si quisquilium est cocci granum, unde corriuari quisquiliata uideri potest. Quod & ipsum animaduertit Hermolaus. Emperonema diptychon apud Theocritum interpretantur diploida, fœminis etiam congruam, Homerus quam dixerit δίπλακα μαρμαρέην. Vestitissima dicuntur animalia, quæ prædenso sunt pilo uel lana. Quod uerò in uestibus quandoq; thysanos dici legimus (nam & Homerus ægida nuncupat thysanoessan) fimbrias intellige, quas item brossos nominant, uel crossos, si per o micron scribatur: nam κρωσσοὶ uocitantur hydrophora uasa, id est aqualia. Sunt autem thysani schismata, id est scissuræ quædam: unde apud Pausaniam Arethysani, id est Martis thysani. Crossum etiam pro cratere accipit Sophocles. Apud Lycophronem & cæteros aqualia intelliguntur uasa, cuiusmodi forte Lagyni sunt & Xestæ. Dicuntur crossi à κρῶ, & per concisionem χεῶ, signat id infundo. Tapetes uero inter uestes utiq; non sunt, uerum ea nomenclatura certi generis stragula intelliguntur, uel nominis argumento, proculcationem indicantis, id est ἀπὸ τοῦ πατεῖν. Amphitapetas putat Aelius Dionysius ex utraque parte hirsutie præsignes. Hos item amphimallos intelligit Pausanias. Iis porrò diuersi, quos heteromallos uocant, id est una modo facie hirtos. Omnino tapetas dicunt μαλλωτούς, id est uillosos. Quibus insternendi incumbit functio, rectè uidentur dici strotæ, Græca ratione: meminit Athenæus. nam apud Persas leguntur βασιλικοὶ στρῶται, id est regij instratores. Et in Pelopida Plutarchus scribit, Timagoram Atheniensem ab Persarum rege dono accepisse lectum πολυτελῆ, & στρώτας θεράποντας: sed interpres seruilia intellexit strata ineptissime. Id quod ex Athenæo liquido agnoscas, qui prodit Persas ita sentire, insternendi artem à Græcis ignorari. Ziras item, id est ζείρας, indumenta legimus apud Xenophontem ἀναβάσεως septimo, aduersus uim frigoris. Siquidem Thracas scribit hyeme seuiore alopecidibus, id est pellibus uulpinis caput præmunire ac aures, necnon ziras gestare ad pedes protensas in equis, chlamydes autem minime. Sunt qui super tunica gestari solitas prodant ziras, sicut ephaptidas. Meminit Herodotus quoque. Sed & mitram sic dici opinantur quidam. Pœciltas, id est ποικιλτὰς apud Plutarchum in Pericle, sunt qui acu intexentes interpretentur, quos Latine barbaricarios dici quibusdam aduertimus: qua forma metaxarij Iureconsultis nuncupantur sericum negocíantes, quod metaxam uocant Græci. Vitruuius tamen libro sexto: De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxæ. Scribit Dion, Ludorum tempore extensa ab Cæsare uela serica, id παραπετάσματα σηρικά, ne spectatores sole uexarentur. Id autem, inquit, χλιδῆς βαρβάρου ἔργον εἶναι, id est molliciei barbaricæ opus est: ac ab illis ad mulierum nostrarum delicias nimias esse productum. Cœnatoriam uestem, δειπνίτιδα uocant Græci, unde est illud Dionis in Adriano, Cornelius (inquit) Fronto peruesperi quandoq; ab cœna domum repetens, officium cuidam præstiturus, ἐν στολῇ δειπνίτιδι est iudicium ingressus, ac iudices ita salutauit, ut non matutino uteretur uerbo χαῖρε, id est aue: sed uespertino, ὑγίαινε, quod salue interpretantur. In codicibus Latinis Senatoria uestis pro Cœnatoria legitur nonnunquam, sed mendose, ut liquet.

Cur Aesculapio gallum debere se apud Platonem Socrates dicat. Aduersus Lactantium adnotantur paucula. Caput XII

LActantius Diuinarum institutionum libro tertio, Socratem incessit, qui in Platonis Phædone familiares rogauit, ut Aesculapio gallum quem uouerat pro se sacrarent: timuit, inquit, ne apud Rhadamanthum reus uoti fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, si morbo affectus interisset. Quum uero hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapiētem. At ego, ó Lactanti, non te quidem dementem dixerim, quum & prudenter & docte scripseris non parum multa: sed Socratem, ut temporibus illis bene cordatum hominem contenderim, cuius uita ut Christianæ sanctitatis imago quædam, laudatur à scientissimis. Te uero Platonis sensum haudquaquam assequutum, id argumento est, quod quæ obuelatis traduntur figuris, nec nisi allegoricis enarrationibus unquam intelligenda: ipse, ut simpliciter dicta, accepisti: oblitus (ut uidetur) sententiæ illius, Nunquam futurum Platonicum, qui allegorice Platonem nō putet intelligendum. Nisi forte Aristotelico more in Platonis uerba, non in sensum opertum & profundiorem signa intulisti: quando & sanctissimo doctore Thoma in paraphrasi De anima, comprobante, refellit Aristoteles Platonem suum hac potissimum ratione. Sed attendendum, inquit, non id improbari quod Plato senserit, sed quod uerborum ostendat consuetudo. Cui si amplius inhærendum putaris, fient plane rerum commissiones meræ, nullo calcis ferrumine interlito, quassæ ac nutantes, & (ut Hieronymi abutar sententia) figmenta è Mimo, uel Attellanarum ludicro: quæ calentibus adhuc rhetorum studijs atq; doctrinis, scholastico flore plerunq; depingimus ac ludimus. Hoc fuisse tibi propositum uir doctissime ac de Christiana ueritate optime merite, malim equidē credere, quàm lapsum tam fœde tamq; pueriliter. Etiam si in eandem recidit sententiam in Apologetico Florens Septimius. Quid uero illis inuolucris sibi Plato uoluerit, iam nunc ex Platonicorum sententia promere adoriar. Prisci Aesculapio medico, Phœbi filio gallum sacrificabant, diei solisq; nuncium, id est diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinæ prouidentiæ filia nominatur, cui diem, id est uitæ lumen se debere fatebantur. Eiusmodi medicum in superioribus Socrates perquiri iusserat, morborum animi curatorem. Præterea priscorum oracula tradunt, Animas remeantes in cælum pæana, id est triumphalem cantilenam Phœbo canere. Reddit ergo deo uotum, ut alacer pæana canens cælestem repetat patriam. Socratis uerba in ultima Phædonis parte hæc sunt: O' Crito, Aesculapio gallum debemus, quem reddite, neq; negligatis. Pensitent ista libra acriore studiosi omnes, non arbitrabuntur alienæ famæ conuellendæ gratia, nobis perinde ac de curru garrientibus, hæc euigilata: sed ueritatis ratione, & ne quid diffitear, Platonicæ doctrinæ propensiore studio, cui propter illud symbolum θειότητος, tam afficimur, quàm qui maxime.

De gallinaceis excerpta pleraq; nō incuriose. Halij uis. Cur ante lucem canant, curq; aues dicātur Persicæ. Medica auis. Medicus pro procuratore. Minerua Ergane. Coccyssare. Coccyx seu cucus. Gallum in suo sterquilinio plurimū posse. Coccygis cātus, prouerbiū. Gigleria quid. Cap. XIII

QVoniam uero in galli mentionem incidimus, ut non absque fœnore hoc sit factum, & auctario, ut melius possumus, legentes dimittamus onustos: nec tamen ab instituto, & ijs quæ paulo ante prodita nobis sunt, abeamus longius, aut extra oleas (ut aiunt) feramur, & nasutior quispiam in nos regerat illud uetus, Bene prorsus, bene. Sed quo'nam istud tam bene? Veterum sententia frequens fuisse uidetur: Gallo uim omnia quæ deglutierit, conficiendi adesse. Propterea in Vespis Aristophanes,

Ἀλεκτρυόνος μ' ἔφασκε κοιλίαν ἔχειν.

id est, galli me uentrem habere dictitabat. Id uero enarrantes grāmatici: galli, inquiunt, calore uentris feruentissimo cuncta percoquunt. Quoniam uero Plinius scribit, Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice ædi solitum, ceu gladiatorum: sciendum est id & Athenis factitari cœptum, ut auctor Aelianus est, à Themistocle superatis Persis. Adijcit & in sermone qui Anacharsis seu De gymnasiis inscribitur, Lucianus, Coturnicum magno studio, non gallorum modo certamina ibidem spectari consueuisse. Seueri quoq; filios Herodianus scribit, dissidere solitos puerili primum certamine

mine, ædendis coturnicum pugnis, gallinaceorumque conflictibus. Proditur item memoriæ, Socratem Iphicrati duci animos adiecisse, quum ei præmonstrasset gallinaceos coram Callia pennis ac rostro dimicantes. Quam utilitatem agnouit & Chrysippus in libro De iustitia, dum gallorum æmulatione inijci nobis ad fortitudinem stimulos & subijci calcaria prodidit. Iucundum uero est, quod obseruatum hac parte non reticebimus: gallinaceis mox compugnaturis allium in cibis obijci solitum, quo acrius decertarent. Ex quo facetissime in ueteri comœdia, ἐσκοροδισμένος, id est allio pastus, quod scorodon uocant, pro uehementi ac nimis in pugnam procliui dicitur quandoque. Auctor uero idem Plinius est, Gallinaceos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno à natura genitos. Scrutantur tamen multi, cur nam uni fere animalium sit ante lucem datum canere. Aliquot eius rei adferri pro ingeniorum captu rationes solent. Nam ut hinc potissimum exordiamur, super ea lepidissima ex Luciano fabella adfertur, quam & tralatam apposui. Fuit quandoque Alectryon iuuenis, hoc est Gallus nomine, hic Marti usqueadeo familiaris est factus, ut cum eo subinde comessaretur, foretque amorum illius cōscius. Sicubi ergo ad Venerem itaret Mars, aderat comes Alectryon. Quia uero suspectum præcipue habebat Solem, ne rem conspicatus Vulcano renunciaret, pro foribus excubare adolescentem iubebat, significaturum ubi comparuisset sol. Forte ita euenit, ut consopitus excubias proderet adolescens, fieretque speculatio cæca, ac superueniente clàm Sole, Mars Venusque complexi deprehenderetur, in utramque (quod dicitur) aurem Alectryonis fiducia decubantes. Factus uero certior Vulcanus, catenis prætenuibus utrumque mox illaqueat obretitque, quas ad eum usum diu antea erat commolitus. Sed emissus denique è uinculis huiusmodi Mars, in Alectryonem prorsus fit commotior, nec prius ira deferbuit, quàm in eius nominis auem deformarit malefidum custodem: atque ita ut crista uideretur celsus, sicuti quum hominem ageret, galeam gestarat. Verum ex antiqui admissi memoria, ut se deo expurgent, illatique damni formula satisfaciant, hasce aues morem perpetuo seruare, diu ante ut præcinant, ubi mox oriturum præsenserint solem, ne lux obrepat incautis. Sed enim ut ab iocosis ueniamus ad seria, scribit in Diuinationibus M. Cicero, Democritū hisce ferme causam adortum explicare, cur ante lucem concinant galli. Depulso, inquit, & in omne corpus diuiso ac modificato cibo, cantus ædunt quiete satiati. Qui quidem, ut ait Ennius, silentio noctis fauent faucibus, rursum cantu plausuque premunt alas. Sunt uero qui salacissimæ auitij eius naturæ acceptum referri astruant oportere euentum eiusmodi. Nam cantu significari Veneris appetentiam, inde est argumentum euidens, quod antequā usui Venerio sufficiant, conticescunt. Esse porrò in more auibus nōnullis, ut procliuitatem & lubentiam ad initum quolibet præeant cantu, quum alibi comprobat Plinius, tum ubi ait, Perdices fœminas concipere superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi. Contingere autem gallinaceis, quod fere cæteris usu uenire, compertum est, ut peracto cibo, refecto per quietem corpore, ac inde maxime uegeto, libidinis titillentur pruritu. Interuulsus autem somnus, ac idētidem repetitus, cantus frequētiæ causam facile suggesserit. Lepidum porrò Aristophanis poetæ commentum est in fabula, cui titulus ὄρνιθες, Gallum quandoque imperasse Persarum gentibus, quo argumento etiam Persica dicatur auis. Atque eo item nomine cyrbasiam & tiaram gestitet rectam, quod regibus tantum licebat, Clitarcho tradente. Adeo uero præpotens ac formidolosum fuisse illud imperium, ut nunc quoque auibus id genus diluculo præcinentibus prosiliāt ad opera omnes, ceu mulctam ueriti. Persarum denique rex Artoxerxes Cyri iunioris percussori ex Caria, uirtutis præmium contribuit, uti in prima acie gallum aureum in hastæ gestaret apice. Nam Caras omnes Persæ ἀλεκτρυόνας dicunt, id est gallos, διὰ τοὺς λόφους, quos in galeis surrectos habent. Dicuntur enim gallinacei Medicæ aues, à Medis. etiam si in Latinis literis Medicum de procuratore pronunciari animaduertimus, à uerbo μήδομαι, curo. Est huic aui, quod equidem dignum relatu censui, amoris intellectus, & quod miremur in hominem. Auctor quippe Nicāder est: Secundum, qui pincerna regius fuit in Bithynia, à gallo amatum eximie, cui nomen foret Centaurus. Quanquā alibi etiam ab ansere puerum amatum prodit Clearchus in Eroticorum primo. Nomen pueri Theophrastus non tacuit, Amphilochū appellatū tradens, ac ge

nere Oleniū. In Leucadia uirginē eatenus adamauit pauo, ut ea functa humanis, commoreretur. In arce porrò Eleorum Pallados galeæ insidet gallus, ex pugnacis (opinor) naturæ argumento. Sed, inquit Pausanias, Mineruæ sacram arbitrari, quam ὀργάνην uocant, possumus auem hanc. Coccyssare, id est κοκκύζειν uerbum habent Græci fictitium ex gallinacei uoce ac coccygis. Est autem eo nomine auis accipitri persimilis, timida adeo, ut reliquarum compauescat commercium. Sed Romani, inquit Lycophronis interpres, cucum nuncupant. Apud Senecam extat prouerbium, gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Sed & coccygis cātus dicitur de ijs qui eadem ingerunt semper. Gigleria nuncuparūt ueteres gallinarum intestina, rebus alijs permixtim incocta. Porrò mentum uocant quæ gallinarum rostris adiacet carnem. In theriacæ ratione gallum syluestrem nominat Galenus: id interpretatus Auicenna fasianum marem eo nomine intelligendum prodit.

An sit in uerbis omnino uis ulla, curq́ in sacris plerunq́ barbaris uterentur uocibus. Interim de Ephesiis literis. Caput XIIII

QVæstio diu agitata ueteribus est, Insit'ne uis aliqua uerbis, certa quadam enunciatis formula. Equidem Christianæ ueritatis cultor, qui possit inficiari? quando princeps ille rerum ac summi patris filius, ex uero deus uerus præfatione sacerdotis breuissima seuocetur eliciatur'ue à cælesti sede? Cui simile quiddam & priscorum uana superstitio aut habuit aut credidit: quando & Tullum Hostilium Pisonis tradidere monumenta, ex Numæ libris, eodem operatū sacro, Iouem elicere cælo, quem & inde Elicium uocabant, quod in Fastis cecinit poeta nobilis, conatum, quum parum ex formula quædam obisset, de cælo ictum, atq; cum domo deflagrasse. An non & Olenum Calenum uatem, fortunam Romani imperij astuta interrogatione depeculari adortum, frequens prodit historia? Porrò an non scimus, uerbis alijs impetrantem, alijs depulsorem, alijs uero cōmendantem solitum precationē peragere? Quin & ueteri ritu, ne quid uerborum præteriretur, aut præpostere enunciaretur, consueuisse de scripto præire aliquem. Cur uero, inquit Plinius, primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? In duodecim tabulis non'ne excantatas legimus fruges, & mali carminis imitationes? Non pauci & serpentes recantari posse putant, contrahiq́ Marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Aegyptios irridet Galenus sexto Simplicis medicinæ, qui fascinandi rationes consectarentur, ac in uellendis è terra herbis aut radicibus etiam adiurationes adhiberent, istiusmodi omnia uanitatem plus satis resipere opinatus. Ephesiæ literæ celebrantur Græcorum plerisq́, & Anaxilas apud Athenæum scribit quendam in consutis scytarijs, id est minutis corijs Ephesias habuisse literas scite afformatas. his promitti uidebatur felicitas. Sunt qui sacras putent ac sanctas: alij uero magicas. Erant autem hæ, asci, catasci, æx, damnameneus, æsion, id est tenebræ, lumen, ipse, sol, uerum. Et hæ quidem ueteres censebantur, ab impostoribus uero appositas & alias. Sed utcunque, iudicet de his uita. Illud utique mirari me plurimum fateor, contexi etiamnum tempestate nostra ab id genus maleficis excantamina quædam uerbis prorsum ignorabilibus. Constansq́ opinio est, efficacissimum esse modum eum, nec demutare ullo pacto esse fas. Quæsitū hoc olim quoq; & à doctissimo Porphyrio, quid ita uterentur sacerdotes plerunq; nihil significātibus nominibus. Quæstioni, ut quæ aduersus Gentiles scribit beatus Thomas, nunc omittā, nititur occurrere Iamblichus inter Academicos cognomento diuinus, astruens nomina eiusmodi nobis prorsum incognita inscitaq́, habere tamē apud deos notiones suas. Nam & quorundam significata nos esse assequutos, diuinitus intellectu eorum insinuato. Esse nihilominus modum in eis significandi ineffabilem. Si uero quæritur, cur inter diuinorum nomina, cæteris Barbara anteponebantur, illa adfertur ratio, quia sacrarum Gentium, uelut Aegyptiorum Assyriorumq́ totum dij sermonem approbauerunt, tanquam sacris maxime congruentem. Propterea, inquit, communes dictiones modosq́ loquendi arbitramur cognatæ ad deos dictioni orationiq́ adhibendos, præsertim quia antiquior primusq́ extitit modus hic loquendi. Et quoniam prima nomina diuinitus accepe

acceperunt, dum ea cum propria lingua miscerent, tanquam cum familiari consentaneaq; illis uoce contemperantes, ita nobis seruanda perpetuo tradiderunt. Adijcit porrò, non eandem prorsus mentem seruare nomina in aliam tralata linguam: sed esse singulis gentibus propria quædam, quæ alijs uocibus significari nequeant. Quod si maxime interpretari possint, non tamen eandem permutata seruare potentiam. Habere insuper nomina Barbara multam emphasim, id est insinuationis demonstrationisq; efficaciam: habere & concisam breuitatem, minimum uero ambiguitatis & uarietatis multitudinisq; uerborum. Propterq; omnia hæc, superis congruere maxime. Deniq; cõcludens, ritus adorationis antiquos cõseruãdos esse ait intactos: siquidem eorum demutationem fuisse causam, cur debilitarentur uota: quando Græci natura rerum nouarum auidi & præcipites, instarq; nauis saburra carentis, nil habentes obfirmatum ac stabile, non custodissent ab alijs accepta, sed deluxassent subinde, ac multa demutassent. Barbaros uero, ut sunt moribus graues ac firmi, in eisdem perdurare sermonibus incõcussos, proindeq; esse dijs amicos, & gratas offerre orationes, quas nulli unquam ratione quapiam permutare sit fas. Cæterum, ut alia desint, an non pestilentibus uerbis subuersa mens, quantumuis sancta, sæpe deflagrat? Certe uenenatas execratus confabulationes Apostolus de seculari (ut inquit Hieronymus) ecclesiasticum fecit Menandri uersiculum,

φθείρουσιν ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί.

id est corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ. Sed quia iambici metrum non implet Latina tralatio, sunt qui ita iure Romano donent,

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Aethiopum nigredinis & uibrati capilli ratio. Interibi quid sit, resolui in terram & aquam. Bostrychi crines qui. Item de pedibus, unguibus, dentibus, semine Aethiopum. Refellitur Herodoti opinio. Tauri Aethiopici, qui dicunt rhinocerotes. Aphrodite cur. Aethiopion regio. Diana Aethiopia unde. Rhinoceros quando primum Romæ. Lucani locus declaratur, Aethiopumq; solum quod non premeretur ab ulla, &c. Caput XV

AEthiopum nigriciem omnino exustioni & superficiali calori, qui nõ in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexander putat asscribendam. cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosissima incolant, timidos item esse ac effœminatos. Scythas uero, qui in gelidissima sunt regione, albos esse & animosos. Quod ipsum etiam Gallis fere usu uenit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit: indicio est cutis candor. Inde ferme prouenit euentus quoque is, ut febricula inferuescens Aethiops plurimum commoriatur, quod insito ardore, & consequenti siccitate contingere, exploratissimum est. Fit namque in eis ὥσπερ ἀνασοιχείωσις, id est uelut reelementatio, ut interim ita dicere permittamur. Et humectum quod in eis perexiguũ est, absumptum ac exhaustum, reliqua item ad exitum perducit elementa. Calidum quippe alimenti fugit inopia, caliditatis profligatione cooritur frigiditas, adoritur siccitas, & crassatur humiditatis eiectione, quo nomine extincta corpora sicca euadunt & frigida. Ex quo & literarum parens Homerus, quum sciret duo quidem elementa diffugere, ὡς λεπτομερῆ καὶ κουφότατα, id est ut tenuium partium ac leuissima, duo autem in extinctis corporibus reliqua fieri, non absurde inquit,

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

hoc est, uerum quilibet ex uobis aqua terraq; fiat, siccitatem & frigiditatem dicens. Aurelius uero Macrobius Naturalium primo, A terra (inquit) usque ad aquam spacium necessitas à physicis dicitur, quia uincire ac solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde inquit, Homericus censor, quum Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terram & aquam resoluamini: in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. At Plutarchus in libro De Homeri uita: Xenophanes, inquit, Colophonius aquam prodidit, ac terram prima esse rerum principia: id (opinor) ex illo Homerico trahens, Resoluamini in terram & aquam. Significat enim resolutionẽ in elementa, ex quibus constãt uniuersa. Homerico utitur testimonio Hippocrates quoq; cum ait, συνίσαται γὰρ ζώων ἡ φύσις ἐκ πυντίων τῶν εἰρημένων

νων, καὶ τελευτᾷ κατὰ τὰ εἰρημένα. ἐς τὸ αὐτὸ, ὅθεν περ συνέστηκεν ἕκαστον, ἐνταῦθα καὶ ἀπεχώρησεν. ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος ἔφη,

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Meminit in Medicinæ εἰσαγωγῇ Galenus quoq;, docens constare hominem nō ex elementis ipsis, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναλόγων αὐτοῖς. Cæterum ne ab Aethiopibus abeamus longius, eadem caloris uis efficere prorsus uidetur, ut Aethiopum uibratus sit crinis (sic enim appello, cui contrarius sit demissus, ex Plinio Cæcilio: aut cedens) Scytharum uero ac omnino in septentrionalia reclinantium, promissus. Nam arefactus capillus reflectitur atque incuruatur, sicut & alia. Etenim primo Canonis Auicenna, Feruidæ, inquit, habitationis loca, capillos nigrore inficiunt, ob uehementem uaporum fumidæ naturæ adustionem, ex quibus progigni capillos constat. Vibrari autem contingit eo plane modo quo & ustulata coria. Porrò & feruoris siccitatisq; redundantia imbecillior fit percoquendi cibi facultas: abundanti uero facta resolutione, humectationis quoque facultate detrita, præmaturum contingere senium necesse est. Quippe consenescere anno trigesimo Aethiopum gentes liquet, quas & meticulosas scimus ex numerosa spirituum resolutione. Verum ut ex quinto De animalium generatione consequimur, & ex Galeno Constitutionum uel craseon secundo: Capillorum crispitudo eueni re plurimum ratione duplici uidetur: altera est quam exposuimus, caloris ui ac siccitatis: altera est de meatuum tortuositate, per quos egrediuntur. ut enim hi dispositi sunt, ita & capilli emergentes afficiuntur. Contingit hoc quandoq; ex uaporis item debilita te ac cutis duricie. nam erumpens capillus adeo tenuis est, ut se minus ualens tolerare corrugetur cōtrahaturq;: quod filo cōtingit, si ui per arctum transeat. Sed uibratio hæc haud sane decora est. Verum caloris ratio eadem efficere item creditur, ut Aegyptij, Aethiopesq; blæsis sint pedibus. Nam quemadmodū ligna, ita etiam corpora animantium deprauari à calore solent: quod in capillis probauimus. Crispitudo uero ueluti pilorum blæsitas est. Hic obiter adnotandum ex cælestium rerum peritis, Venerem geni turæ dominam corpora producere longa, candida, spissis capillis, aut molliter flexis, uel gradata pulchritudinis uenustate compositis, crispis quoq; aut crinibus bostrychis comata. Sic uero fœmineam dicunt cæsariem Græcorum scientissimi. A quibus ἰθύτειχον uocantur, qui sunt capillitio demisso: nam οὐλότατον τείχωμα nuncupat Herodotus, præcipue uibratum capillitium. Porrò unum uidetur mirum, quum sint (ut uidemus) nigerrimi Aethiopes, & compares habeant ungues, cur nam eorundem dentes non candidi modo sunt, sed quàm cæterorum candidiores? At si acrius intueamur, nulla prorsus admiratio fit reliqua. ungues etenim nigricant, quia cutis etiam nigra est, & ex cute ungues proueniunt, hoc est ex nutrimenti superfluo, terrestri, delato exterius ad cutem, unde denigrantur quidem, sicuti nutrimentum carnis & uapor nigricat, ad cutem foras attractus, caliditate solis adurente. Nec tamen inde credendum, superfluitates omnes eiusmodi in hominibus esse nigras. Quod falso de genitali semine Indorum & Aethiopum adcredidisse Herodotus historia tertia uidetur. Semen enim omnium album est, spiritus admixtione, ut docuit sciēter Aristoteles. Nam genitura, spuma est, spuma autem alba est. Quod nec antiquos homines latuisse uidetur. namque deam quæ rei Venereæ præest, ab ea ipsa facultate Aphroditen nominarunt. Dentes uero ideo candent, quia albescere illa solent, quibus uis solis humorem detrahit, dummodo nihil inficiatur. Exhalat enim redundans humor, congregatur uero & condensatur purius humidum. Quo modo ceram albescere cernimus. Cutem uero superinficit calor ex adustione humidi ad ipsam attracti, nec euaporantis, atque ab exhalatione alterius impuri. Dentes minime: sed totus eorum humor in uaporem à calore conuerti tur atq; exhalatur: quod fit item in ossibus defossis. Hæc enim ratione eadem albiora sunt. Porrò ut locum hunc cludamus quandoq;, sciendum quia de Aethiopibus mentio est, Aethiopion item dici Lydiæ regionē quandam, à qua Dianam uolunt Aethiopiam appellari: uel quod quum apud Aethiopas ageret, eam Apollo abduxit. Alij uero, παρὰ τὸ αἴθειν deflecti putant: eandem putantes quæ & luna, ut Callimachus. Aut quia sit Hecate, quam semper facibus esse instructam, creditū est, & Eratosthenes prodit. Illud fuerit uelut corollariū, quod in Bœotijs rebus se uidisse Pausanias monumen

tis prodidit: tauros Aethiopicos, ab euentu nuncupatos ῥινοκέρως, id eſt rhinocerotas, in ſumma nare ſingulos cornu habere, ſed & ſuper id alterum, haud ſane magnum: in capite uero, ne initio quidem ullum omnino comparere. Sunt qui eodem nomine in Aethiopia proprij generis aues intelligāt. Feſtus, Aegyptios boues. Narem certe ῥῖνα dicunt Græci. Rhinon uero pellem nuncupant & ſcutum. Rhineæ ſunt nigriores caricæ. Hippopotamum & rhinocerota primo uiſos Romæ ſcribit Dion, Auguſto de Cleopatra triumphante, etiam ſi Pompeij ludis factum id Plinius tradat. Eſt autem, inquit Dion, elephanti ſimilis rhinoceros, cornu in nare habens, unde ſit nomen. Rhinobolos inueni pro uentis poſitos. Rhinen uocant auro fundendo aptum inſtrumentum, unde ῥίνην τεχνησίχρυσον legimus quandoq;. Cæterum in mentione hac non differamus Lucani ex libro tertio locum, ubi ita canit:

Aethiopumq; ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo,
Vltima curuati procederet ungula tauri.

Id uero exponens auctor Sphæræ, zodiacū in ſigna diſtribuit Cardinalia, & regiones. Cardinalia intelligit, in quibus contingant articuli temporum, æquinoctij utriuſque & ſolſtitiorum, arietem, libram, cancrum, capricornum. Regionum nomen habere alia. Cæterum, quoniam commentitia eſt diſtinctio hæc, nec ullius ueterum roborata teſtimonio, facile reijci ab eruditis poteſt, ac debet. Ipſe Agiſimbas intelligo, aut eiuſmodi alios ultra æquinoctialem conſtitutos. Proinde nec ſubeſſe zodiaci ſeptentrionalibus ſignis, ni taurinus pes ultra æquinoctialem protenſus uiſeretur: quod in libris Compoſitionis magnæ indicat perſpicue Ptolemæus. Quin cernitur inibi ſtella, ad tauri pertinens pedem. Sunt qui id aſtruant item, ueteribus conſuetum, ſeptentrionalia modo ſigna expendere ac obſeruare.

Allegoricè quæpiam de Atlante ac filiabus, ex Græco penu percepta. Hyades. Pleiades. Maia, ſeu Mæa, id eſt μαῖα, quàm uarie uſurpentur à Græcis auctoribus. Atla quid. Caput XVI

Legebamus nuper interpretamēta quędam in Heſiodum, à Ioanne grammatico non omnino inſcite aut abſque genio concinnata. Ex ijs paucula hæc, propter eos qui poetis acrius inuigilant, & unam inde ſibi apposcunt palmam, præcerpſimus. Atlas (inquit) axis eſt, hemiſphærium utrumq; diuiduum faciens, diſpeſcēsq;: quod ſupra terrā, quodq; infra eſt. Iapetum uero patrem cæleſtem intelligimus motū. Quippe initijs rerum corpore hoc & mundana mole confuſanea, partium ordine indiſcreto, aerem contigit motum fortiri celeriorem, atq; ita hemiſphærium utrumq; diſparari, & omnino in artus digeri. Atlantis filias celebrant poetæ Pleiadas Hyadasq; & aſtra item reliqua, quod poſt molis uniuerſæ digeſtionem ſecretionemq; cœperint aſtra uiſitationem facere. Columnas uero continere memoratur Atlas idem,

αἵ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.

Has nō fere eſſe aliud interpretamur, quàm polum utrumq;, Boreum Notiumq;. Sunt qui ſcribant, eidem filias fuiſſe duodecim, & filium Hyantem, quem in Libya peremerit ſerpens. Proinde quinq; ex ſororibus fletu ac mœrore cōtabuiſſe, quas mox in aſtra tranſtulerit Iupiter, quę ſint & dicantur Hyades, quarum legantur apud Heſiodum nomina: Phæſole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora.

Νύμφαι, ἃς ὑάδας καλέουσι φῦλ' ἀνθρώπων.

Proclus uero Diadochus in eundem Heſiodi locum, ſeptem tradit Atlantis filias Pleiadas, Celæno, Steropen, Meropen, Electram (quā & ab ſparſis crinibus Cometen nuncupant, etiam ſi Maiæ hoc contribuit Arati interpres) Alcyonen, Mæam, Taygetam. Cæterum non eſſe has aliud intelligit quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν, id eſt, angelicas ſeptem ſphærarum uires: & Celæno quidem Saturniæ ſphæræ, Steropen Iouis, Meropen Martis, Electram Solaris, Alcyonen Veneris, Mæam ſiue Maiam Mercurij, Taygeten Lunæ. Illud operæ leuioris hic plane adiecero, μαῖαν Græcis nunc patris matriſq; matrem ſignare, qua uoce ut patria paſſim utantur Patauini pro amita: nunc etiam nutricem, ac eam quæ medelæ cauſa parientibus aſſiſtit, quæq; umbilicum

præcidit

præcidit, quam ὀμφαλοτόμου etiam nuncupant. Est & προσφώνησις πρὸς πρεσβύτην τιμητική, id est honesta aduersus ætate grandiorem alloquutio. Apud Aristotelem quarto De animalium historijs, Cancrorum maximi dicuntur mææ, hoc est maiæ: ut Theodoro etiam placet. Atla uero in cæli ratione ad Atlantem attinent nihil. Quæ autem ea sint, ex Marci Manilij Astronomicon tertio, amplius inspicienti liquere potest. sic enim scribit,

Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nominaq; in numerum, uiresq; exegimus omneis,
Atla uocant Graij. Et alibi,
Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,
Quæ primo pars est numerosis dicta sub Atlis.

Qui dicantur super chœnice sedere, ex Pythagoræ symbolo. Quid chœnix, chœnicides. Chenicometræ. Tetrametrum. Hemihectus. Tometum. Gnaphalode. Plemnæ. Chnoæ. Plemæ. Syringes. Pleon. Tormata. Enalata. Hamaxedonia. Declarantur item Pythagorica quæpiam. Interibi de sole inuisibili ex Platone, necnon de patre & filio, & mundi anima. Idearum ratio. Cheniscus. Aries Phryxi. Taurus Europæ. Crij ac Tragi nauigia. Caput XVII

PYthagoram illum sapientissimum, ob idq; pręcipue tanto dignum nomine, quod eo se indignum perpetuo existimarit, multa & præclara reliquisse præcepta legimus, sed symbolice admodum & operte. Reliqua nunc ad discussionem non reuoco. Quæ ad præsens negocium faciunt, adducentur ad par tes, præsertim quæ in aliorum commentarijs non rebulliunt. Nec quenquam hoc nomine incessimus, quod inhumanum est: quando & M. Tullius primæ adeo inter Latinos notæ, Serapionis partem uix millesimam assequutum se, non erubescit fateri: & id ad Atticum scribens. Adagium nobile est in eos, qui parum secundum hominem uiuunt, plurimumq; obbrutescunt, bonumq; si non in plantas quoq; abeant, super chœnice sedent. Est uero chœnix, ut hoc explicetur primum, quantum quis uno die queat absumere, id est ἡμερήσιος τροφή, uti exponit Sudas, & mensuræ item nomen, ita Syris nuncupatum, uti opinatur Palladius. Positum uero id uocabulum & apud Herodotum libro sexto: Regibus, inquit, Spartæ ad cœnam non euntibus mittuntur binæ chœnices farinæ, & uini singulæ cotylæ: præsentibus dupla dantur omnia. Lectum in Athenæi monumentis est, Corinthios eò felicitatis prouectos, ut seruorum myriadas sex & quadraginta possederint, ex quo Pythiam arbitrantur chœnicometras appellasse eos. In Plutarchi Symposiacis, homochœnicas positos inuenio, pro ijs qui eidem accumbunt mensæ. Grammatici medimno, quod (Suda interprete) sex capit modios, chœnicas octo & quadraginta contineri scribunt, cuius numeri sexta pars octo habet: cuius dimidium, id est quatuor, dicitur tetrametrum, & hemiectus, id est sextæ partis dimidium. Sunt & in rota chœnicides, quas plemnas item uocant, id est modiolos. At libro duodecimo Strabo, cauitates quasdam ad Sinopen saxosas chœnicidas dici prodit. Syringas quoque, id est foramina, quibus axis inseruntur summa, inuenio chonas etiam dici, uelut monstrat Sophocles. quanquam & axis ipsius summa pars, dicitur quoque syrinx. Apud cuius interpretes in Helectra etiam comperi, chnoas appellari ἱππικὰ φρυάγματα, id est equinos fremitus, aut φυσήματα καὶ πνεύματα. Dicuntur uero plemnæ, id est πλῆμναι, quoniam ab axe impleantur. Plemas uero undas accipiunt, in Oceano præcipue: unde sit plemyra, id est inundatio. Nam apud Athenæum est plemochoe figlini species. Pleon uero, id est πλεών, dicitur annus, de Pleiadum nomine per quandam exochen, ut scribit Theon. Nec illud reticuero, quoniam excursus hoc genus studiosis arrisuros, spondet animus, plemnam rotæ uocari quoq; tormam. Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur, tormarches nuncupatur. Pausanias erudite uerbum inde concinnauit ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat. Tomentū uero est quo infarciuntur culcitræ: gnaphalon uocant Græci: ex quo & γναφαλώδη, uelut tomenticia dicuntur, quæ mollia sunt, ac ad usum eum accommoda. Cucurbitæ quin etiam interior pars semen continens, candoris ratione cum

cum mollicie traditur γναφαλώδης. Postremo qui rotam prohibent exire clauiculi, uocantur enelata, id est ἐνήλατα, quæ item hamaxedonia recte uocitaris. Cnemas uerò radios dicunt ab chœnicide pertingentes ad apsida: unde & τροχοὺς Græci uocant ἑξακνήμους, quibus radij insint sex. Verum & in deorum curribus apud Homerum octacnemi dicuntur rotæ. Tetracnemon Ixionis rotam nuncupat Pindarus. Sed ut ad institutum reuertamur: quid multi in huius enarratione symboli, in medium contulerint, ne asymboli plane uenirent, recensere non uacat modo. Publica materia est in rem præsentem ire, omnibus licet. Equidem si extra quàm Plutarchus, tantus in literis literatis uir dispicere potuerit, aut alius quiuis, excogitare quippiam nefas omnino censeri nec debet nec potest: profundius aliquid, & à prioribus, etiam si illorum nominibus semper assurgimus, necdum perspectum, in eo tam inuoluto tamque modo gryphi contexto symbolo latere contenderim. Id demum innotescet, si sensum alterum produxerimus, quem uiri de literis benemeriti ingenium solertissimum, & Platonicis initiatum sacris non improbauit. Præcipit ergo auctor clarissimus primo, ne super chœnicem sedeamus, eo nimirum nomine non utique cibaria, nec quid eiusmodi concipiens, sed rationalem animæ partem signans mystice. Ea enim potentia tanquã chœnice nunquam fallente, omnia metimur, iudicamus, examinamus, mittimus in digitos. Propterea, ne ignauo ac torpenti ocio & resina (ut ille ait) pigriore, cauendum insinuauit, tacitis uelut ambagibus, præsignis philosophus, rationis actum remittentes amittamus etiam, sicuti Musonius dicebat. Quin dialectica exercitatione ac regula dirigamus assidue, & excitemus. Præterea, inquit Pythagoras idem, ne aduersus solem emingamus, aut inter sacrificandum unguem resecemus, innuens occultius, postquã per moralem philosophiam superfluentium uoluptatũ illecebras resecuerimus, ac uelut eminxerimus, & unguium præsegmina, tanquam acutas iræ prominentias & animorum aculeos excusserimus, mente sedata prorsus ac depurata diuinæ demum rei intendere, ut sic demum contemplationi nos ipsos addicamus mancipemusque, cuius pater ac dux meritò dicitur sol. Siquidem ante hunc (quem uidemus) solem, Plato alterum in mundo cogitat inuisibili, imaginem dei patris primam, uerumque filium. Hoc, ne quis forte male feriatus risu, & quidem Megarico per inscientiam excipiendum putet, ceu in hoc philosopho probabilia hæc non sint, de patre ac filio recondite, ac diuinitus in epistola ad Hermiam Plato sic propemodum scribit: Vtendum est nobis pacto & lege certa, testando deum rerum omnium ducem præsentium & futurorũ ac ducis & causæ patrem dominum. Qua in parte doctissimorum sententia est, Per omnium ducem, mundi animam intelligi: quæ, quia sit motus principium, per triplicem temporũ gradum omnia explicet. Vbi uero patrem dicit, & dominum, summum deum ipsumque bonum significari. Mediam uero inter hæc diuinam mentem inseri, quoniam ita repetat, ducis, & subnectat etiam causæ. Nam apud Platonem sæpe regis nomine ipsum indicatur bonum: causæ uero appellatione, mens: ducis denique, anima. Et quoniam causa mentem signet, ideo astruunt Platonici, intellectum ipsius boni filium mundi architectum proximum extitisse. Proinde in Epinomide Plato: Diuinissimũ uerbum mundum uisibilem exornauit. Sed & Platonicus Philon in libro De causis: Conandum, inquit, est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascẽdere: aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamque rationem, uerbumque primogenitum. Porrò per eiusmodi rationem atque uerbum fieri omnia, secundum Heraclitum & Platonem, Amelius item Platonicus asserit. Quanquam Alogij hæretici uerbum negant esse deum, spreto Ioannis Apostoli Euangelio & Apocalypsi. In ijs uero monitos omnes uelim, Platonicorum nonnullos dei patris filium deum per substantiam à patre, quod Arriani faciunt, secernere. Sed enim Iamblichus Aegyptiorum aduocat mysteria, in quibus patris & filij ratio constituitur diuersa, sed eadem conceditur substantia. Extat & Mercurij mysterium nobile: primus deus & unus, primi pater est dei, quem gignit in solitaria sui permanens ipsius unitate. Est autem exemplar filij, quo nominatur suimet filius, & sui pater, atque unipater, deus uere bonus. Ille enim fons est idearum, à quo utique uno per se sufficiens deus se ipsum explicauit in lucem. propterea per se sufficiens nominatur, suique pater: est enim principium, Deus deorum, unus ex uno, super essentiam omnem, principiumque

essentiæ

eſſentiæ. Deus præterea qui omnipotens eſt & dicitur, in mente ſibi inhærente creandarum rerum naturas effingit, ac pingit quodammodo, quæ in corporibus iſtis ſentimus, omnia: illic cœlorum globi, ac elementorum moles, omnium denique etiam animalium gignuntur formæ, quas in diuina conceptas mente dei fomento eſſe ac dici ideas, non ambigunt Platonici. Quin inde autumant factum, uti cælorum ideam, deum Cælum ſæpius pronunciarint ueteres: ſic & Saturni formam, Saturnum deum, ignis, Vulcanum: aeris, Iouem atque Iunonem: ac modo eodem deinceps. Quod ſi quis naſutior ridendos arbitratur Platonis hæreſim ſequutos, ſciat Auguſtinum in libro octogintatrium quæſtionum non ſpreuiſſe ideas, ubi ait: Tanta uis in ideis conſtituitur, ut niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſſit. Porrò beatus Thomas quæſtione decimaquinta, articulo primo: neceſſarium ait ideas in diuina mente conſtituere, per quas intelligantur rerum aliarum formæ præter ipſas exiſtentes. Forma uerò rei cuiuſpiam præter ipſam exiſtens ad duo pertinet, uel ut exemplar ſit eius cuius creditur forma, uel ut ſit cognitionis principium, prout cognobilium formę in cognoſcente dicuntur. Quo autem ad utrumque ideas conſtituere uidetur neceſſarium. In omnibus ſiquidem, quæ nō fortuito generantur, formā eſſe finē generationis neceſſe eſt: neque enim agens ageret propter formam, niſi quatenus in ipſo eſt formæ ſimilitudo. Quod bifariam cōtingit: quippe in agentibus quibuſdam præexiſtit forma rei faciendæ ex naturali eſſentia, ut in ijs quæ per naturam agunt, ueluti hominem generat homo. In quibuſdam uerò per intellectum, ut in his quæ per eum agunt: nā domus ſimilitudo in architecti præexiſtit mente, quæ domus idea eſt. Quia igitur à deo factus eſt mundus per agentem intellectum, in mente diuina formam eſſe oportet, ex cuius ſimulacro compactus ſit mundus. Qua in re ideæ conſtituitur ratio. Quod autem in Diuinis nominibus capite ſeptimo Dionyſius ait, Res à deo non cognoſci per ideas: intellige, extra ſe exiſtentes. Qua ratione in Platonem inuehitur per calumniam Ariſtoteles, ceu non in intellectu eas locarit, ſed per ſe exiſtentes enunciarit. Quia uerò de chœnice diſſertatū diu eſt, hic poſtremo bonarum literarum candidatos uelim cōmonitos, ne falli quis paulo inſcitior poſſit: cheniſcum ad chœnicem pertinere nihil. Sic enim Græce & ſcribitur & enunciatur, χηνίσκος. Dicitur uerò ea nomenclatura nauigium, anſeris imaginem præferēs in ſummo, quem uocant Græci χῆνα. Qua ratione illum item Phryxi κριὸν, id eſt arietem interpretantur eruditi: ſicuti Europen qui rapuit taurus, apud Lycophronem, non aliud fuerit, quàm ταυρόμορφον τύπωμα, id eſt tauri forma præſignis nauicula. Quin in Libya fuiſſe nauigia legimus, quæ dicerentur Crij & Tragi.

Quo ſenſu accipiendum illud Pythagoricum, Stragula obuoluta ſeruari debere. De Plotino obiter. Itemque imaginem dei annulo non inſcalpendā. Quomodo philoſophia ſit mortis meditatio. Imaginem principis obſcœnis inferre, quid ſit. Caput XVIII.

Sed nos ad Pythagoram reuocemus gradum, à tantarum rerum incomparabili excellentia, quarum contemplatione caligat mens, rapiturque tranſuerſa, ueluti altioribus merſa tenebris. Eſt ergo Pythagoræ ſymbolum aliud, Stragula conuoluta habeto. In hoc uerò, ut in reliquis, occluſiſſimum latere ac ænigmaticum ſenſum, nemo eſt qui neſciat: ſed quo is pacto è latebris & Heracliti antro ſit euocandus, non ferè eſt qui in literas promat. Ego uerò ſcientiſſimum philoſophum ſtragulorum nomine inferiores animę uires intellexiſſe contenderim: quoniam rationi in capite ueluti in arce conſtitutæ ſubijciantur ſtraguli quadam imagine: quod obuolutum ſeruari debere præcipitur, quoniam iraſcibilis ac concupiſcibilis potentia comprimenda ita eſt, ac retundenda penitus, ne diſiecta proſilienſque aduerſus rationis tanquam principis imperium conſurgat. Vel ſententia non ita longius abeunte, ſtragulorum nomine corporeos ſenſus accipe, qui obuoluendi ſunt, id eſt conuertendi, ut Plotinus inquit, ad utens, hoc eſt ad ratione pollentem animam, quæ plerunque rapta tranſuerſim ita affici debet, perinde ac corpore non utatur, dum conſurgit altius, inſeritque cælo caput, ac alias tumultuantes ſenſus conticeſcere prorſum cogit. Quin & anima ad hunc affecta modum dolet, diſtineri ſe corporeis uinculis tamdiu, quod feciſſe Plotinum Porphyrius ſcribit, adeo ut imaginē ſui nullam aut ſtatuam effingi uel duci

ære, aut ratione alia pateretur. Ad quod ipsum symboli partem alteram spectare, prudentibus probari facile potest. Ita enim habet, Stramentis surgẽs collige ipsa, figuramq; confunde. Porrò quid aliud per morum disciplinam meditamur, quàm ut animam à corporis sequestremus affectu? Quid per speculandi compotem scientiam aliud perquirimus, quã ut à sensibus abducamur longius. Propterea totum hoc philosophandi genus esse mortis meditationem, grauissime prorsum dixit Plato, & est ab Aurelio Augustino adnotatum, ac M. Tullius non est oblitus. Hoc ipsum deniq; Zoroastrem ueteris theologiæ auctorem eminẽtissimum significasse arbitror, quum esse alatam animam cõminisceretur, ac confractis alis labi in corpus præcipitem, rursumq; lætius plumantem, ac denuo factam uolucrem superna repetere. Quid si non aliud innuat symbolum id quoq; ex fontibus eisdem. Dei figuram ne inscalpas annulo? Quod ipse sic fermè interpreter, quoniam & sine cortice nare didicimus: non esse animam, quæ imago dei est, ex Platonis doctrina, mersandam in corpus, quo planè, uti annulo gemma, animæ uis contineri uidetur, nec mancipãdam sensibus. Illud uerò ex historia nos minimè fallit, quandoq; capitalem admisisse fraudem, qui principis imaginem nũmo uel annulo inscalptam latrinæ, aut lupanari, uel etiam obscœnis, ut enotatum à Seneca est, intulisset. Ad quod si Pythagoricũ id respectare, contenderis, nimirum in prætenuem labantemq; reclinabis parietem: & personam tibi induces, faciem minime.

Delphorum ciuitatem dici Pytho. Pythium quàm multis habeatur locis. Pytheum quid, & qui Pythij. Xenophon restituitur, & declaratur Quintilianus. Salpistica crumata. Odontismus. Epinicia. De pythico nomo & agone, plura. Item de Pythone, quem uocant Delphinem. Delphicum oraculum fuisse prius Terræ, ac Neptuni. Hexametrum qui cecinerit primus. Itẽ pluscula ad oraculum Delphicum pertinentia. Apollinis cognomina aliquot. Cur homo dicatur phos. Phodes quid. Cognitionis esse innatam nobis cupiditatem. Melãthusa. Thyia, unde thyiades. Castalia cur. Delphi cur. Cerdous. Ptea. Ptous.

Caput XIX

PYtho, ut pristina itẽ respectemus interpellata præsepia, ciuitas erat in Phocide, cuius incolæ dicerentur Delphi: unde est, πυθοῖ ῷν ἠγαθέῃ. Fuit & in Creta Pythium, in Gortynæ meditullio, cuius incolæ dicti Pythies, ubi & Apollinis uisebatur templum. Erat & suum Macedonibus Pythium, ubi & Pythia fiebant. Porrò Pythium prope Astacenum sinum, unde Pythiani dicti, & Pythiana pocula. Pytheum uerò dicebatur oraculi locus. Pythium quoq; & Delium aræ dicebantur, uel templa Pythio Apollini aut Delio dicata. quod ex Liuio liquet. Nam Spartæ Pythios inuenio nuncupatos, qui Delphos ad consultanda oracula mittebantur, qui item publicè cum regibus pascebantur. De ijs apud Xenophontẽ mentio est, sed perobscura in libro De Lacedæmoniorum republica, dictione quoq; mendosa in Latina tralatione. Quin & Athenis erant Pythij & Deliastæ, ut scribit Philochorus apud Sophoclis interpretem in Oedipo coloneo. Sed & libro primo Quintilianus in etymologiæ rationibus quæri ait: unde Bruti, Publicolæ, Pythij: quem locum ignorare se interpretes fatentur: quum tamen historia sexta meminerit Herodotus quoq;. Non negligendum uero illud: fuisse item Pythicum nomon auleticum, cuius partes quinque ex ratione expugnati ab Apolline draconis, pera, catacleusmus, iambicum, spondeum, catachoreusis. Pera quidem, id est πεῖρα, dei consilium habet, esset'ne dignus congruens'ue certamini locus. In cataceleusmo draconem prouocat. In iambico pugnat, in quo & inflantur tubæ, quæ salpistica uocãt crumata: dicitur & odontismus, id est dentium arietatio, & fremitus, quod draco faciebat, quum sagittis impeteretur. Spondeum uero uictoriam significat. In catachoreusi epinicia, id est celebritas ex comparata uictoria ab Apolline continetur. Sunt qui aliter distinguant, & Anacrusin uolunt esse certaminis præludium. Amperam uero primum certandi periculum. Cataceleusmum, certamen ipsum. Iambum autem & dactylum pæana, qui eiusmodi efficiatur rhythmis uictoriæ gratia. E quibus alter hymnorum sit proprius, iambus autem obloquiorum. Syringes uero belluæ deficientis langorem imitantur, efficiuntq;. Traditur illud quoq;, Pythium carmen pro heroico dici, quoniam sit ab Apolline oraculis

celebratum, uel quod Pythone confecto, territi accolæ texuerint hexametrum primi. Inuenimus qui scribant, uiolentum fuisse hominem Pythonem, Draconis cognomento, qui dum sagittis debellaretur, inter adhortandum proclamasse Apollinem ferunt, uel Latonam, ut Macrobio placet, ἰὲ παιάν, id est immitte feriendo, unde inoleuerit mos, ut conserturi aciem sic Pęanis celebrationem clamitent. Sed & Apollo Atheniensibus opem dei aduersus Amazonas implorantibus, uerbis ijsdem inuocari semet auxiliatorem, hortariq; præcepit. Illud non omiserim: Delphinem nuncupari ab Apollonio libro Argonauticon secundo, draconem ab Apolline confectum. Cuius etiam uersiculos apposui,

ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι παρνησσοῖο
Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.

Id ipsum uero interpres item cōprobauit, additq; à quibusdam masculino genere pronuntiari, ab alijs fœminino, quod (inquit) melius est. Sic uerò appellat in Periegesi Dionysius Apher: id quod plerisq; negotium facessit. Quod autem Delphines uocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit, & Callimachus. Sciendum autem: Pythicum agona, crassantibus in adeuntes Cirrhæis, labefactatum, fuisse ab Thessalo reparatum Eurylocho, quem Achillem dicunt iuniorē, ut scribit Euphorion. Fuit quoq; agon hic initio χρηματίτης, ueluti pecuniarium dicas, quoniam uincentibus, ea fuit merces proposita: mox autē Stephanites, nexis lauro corollis, ex Thessalicis Tempe tralata ab pubescente puero: quod ob dracontoctoniam in Creta apud Chrysothemidem Apollo expiatus, Thessaliam ingressus illinc secum arborem pertulisset. De loco autem uidentur nuncupari Pythia, cui nomen πυθώ, uel ab oracula scitantibus, quod dicunt πυνθάνεσθαι, uel quod inibi computruerit Python. Nam πύθεσθαι ipsum id indicat planè: Homerus, λευκ' ὀστέα πύθεται ὄμβρῳ.

Dicebatur tamen prius Nape, mox & Petressa, item Crissa, demum Pytho. Scitu non indignum & illud: sicuti Olympiada dicimus uigesimam aut trigesimā, ita & Pythiada usurpari ab eruditis consuesse: sed & Nemeada eodem modo. In hac uerò Delphici oraculi mentione adnotandum uehementer: proditum ueteribus, oraculum id fuisse γῆς, id est terræ, ac Daphnida promantin, id est prædiuinatricem, quæ nympharū una fuerit prope incolentium. Sed enim apud Græcos olim circumlata sunt carmina, quibus fuit titulus Eumolpia. Musæi credebatur opus. In eo traditū, auctor Pausanias est, Neptuno ac Terræ oraculum fuisse commune: ac terram quidem per se dedisse responsa, Neptuno ad id subseruisse Pyrcona, id est πύρκωνα. Sic enim habet carmen

αὐτίκα δὲ χθονίης φθέγξατ' ἐπὶ πινυτὸν φάτο μῦθον,
σὺν δέ τε πύρκων ἀμφίπολος κλυτοῦ ἐννοσιγαίου.

Insequentibus porrò annis Themidi oraculum esse datum, ferunt. A qua mox dono acceperit Apollo, Calauria Neptuno uicissim tradita. Quin & constans tenet fama, Promantin fuisse principem Apollini Phemonoen, quæ hexametrum quoque cecinerit prima. Cæterum Bœo, id est Βοιώ, indigena mulier, hymnum quæ apud Delphos concinnauit, ab hyperboreis esse constitutum cecinit oraculum: ex quibus ὠλῆνα, id est Olena uaticinatū esse primum, ac primū quoq; hexametrū cecinisse. carmen ita habet,

ἔνθα τοι εὔμνηστον χρηστήριον ἐκτελέσαντο
παῖδες ὑπερβορέων παγασὸς, καὶ δῖος ἀγυιεύς. Et mox hymni fine,
ὠλήν, θ' ὃς ἐγένετο πρῶτος φοίβοιο προφάτας,
πρῶτος δ' ἀρχαίων ἐπέων τεκτάνατ' ἀοιδάς.

Olenis Lycij hymnorum conditoris meminit historia quarta Herodotus. Parnasum, à quo nuncupatur mons, fuisse Cleodoræ filium tradunt nymphæ: à quo item παρνασία νάπη, id est Parnasius appellationē trahit saltus. Volantium præterea auium addiuinationem eius quoq; ferunt inuentum. Sciendum uerò, apud Aristotelem Meteororum primo, Parnasum montē in Asia item locari: quod doctissimis hominibus scrupulum iniecit uel molestissimum. Et sunt, qui interpellatos esse Græcos arbitrentur codices, quoniā eius rei mentio fuit nulla cosmographis. Cæterum & parte hac studiosos, ut in plerisq; alijs, demerebimur plenissime, quando in Periegesi Apher Dionysius Bactros incolere ait, χῶρον ἐπιρρυτόεντα ὑπὸ παρνησσῷ. Et Rhemnius Fannius

Parnasum

Parnasum latè prope montem rura tenentes. Et rursum alibi: Parnasi montis sub celsa rupe Arienos. Corycium antrum, à nympha Corycia dictum uolunt, à cuius filio Lycoro, ciuitati factum Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyamus nascitur, cuius filia Celæno Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi. Quanquam alij ab Delpho Neptuni filio & Melanthusæ, opinentur dici, ut prætereantur quæ scribit Macrobius. Melanthusa uero Deucalionis traditur filia. Sunt qui indigenam memorent uirum Castalium, cuius fuerit filia nomine Thyia, quæ Dionysio consecrata primũ, deo celebrauit Orgia & Bacchico afflatis numine nuncupationem fecit, ut ab ea uocentur Thyiades. Castaliam aquam potu quoq; dulcem, à Castalio dictam tradunt, aut à muliere indigena, quam Acheloi filiam intelligi uoluit Panyasis: ita enim de Hercule scribit,

Παρνησσὸν νιφόεντα θοοῖς διὰ ποσσὶ περήσας,
ἵκετο Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Inueni & qui tradant, Delphicum oraculum Saturni fuisse prius. Propterea in Alexandra Lycophron, οἱ δ' ἀμφὶ βωμὸν τοῦ προμάντεως κρόνου. & quæ sequuntur. Colebatur & cum Apolline Dionysius. Nam quum eius membra concerpsissent Titanes, Apollini ἀδελφῷ, id est fratri eius apposuerunt in lebetem coniecta. Is uero tripodi adiecit, quod Callimachus scribit, ac Euphorion. Ex hac item historia sunt qui Delphorũ inflectant nomen, ut dicantur quasi adelphi. Sciendum porrò ex Græcorũ doctrina (Sunt enim & nobis cæca quodammodo testimonia, non Iureconsultis solum, quæ absentia ingeniorum monumentis sententiam posteris suam dictare non desinunt) uideri Apollinem non plus uatem, quàm philosophum: quando & huic rei argumentum facile suggerant dei cognomenta. Dici siquidem ab ijs, qui nunc primum Musarum initientur sacris, Pythium à discendi usu, atque interrogandi, quod πυνθάνεσθαι uocant. Delium uero & Phanæum, ubi ueritatis quippiam interlucere incipit. Ismenium autem ubi comparata scientia est cum loquendi facultate. Horium denique quum scientiæ facultas in actum promitur insimul disertando philosophandoq;. Apollinem porrò eundem, διαλεκτικώτατον Græci autumant, quod oraculorum monstrãt pleraq;, eiusdem quippe est soluere ambiguitates, ac facere: quam rem eo retulimus gratius, ut eum non eatenus imperitũ censeas, quàm uidetur nostrorum nonnullis, qui ita pronuntiauit, soluat Apollo. Acesium Apollinẽ apud Eleos eundem Pausanias putat, quem Alexicacon dicant Athenienses. Nec mirum ita ex sciendi uel discẽdi potestate cognominari Apollinem. Quippe Plutarchus ille doctissimus uitam homini putat εἰς γνῶσιν ὑπὸ θεοῦ δοθῆναι, ad cognitionem à deo esse contributam: quoniam cognitio non gloriam solum parit, sed uirtutes in actum producit. Nam si latitasset Themistocles, Xerxem non repulisset à Græcia. Sed & hominem ipsum Græcos ueteres non aliunde magis φῶτα nuncupasse, à lumine, quod uocant φῶς, quàm ob insitum ac præualidum cognitionis amorẽ, quo inardescimus, ut cognoscamus cognoscamurq;. Vnde Olophoia Nicandro in theriacis dicuntur φῶτα ἀναιροῦντα, id est hominem quæ perimunt. Quanquam apud Homerum pro pernicioso capiatur simpliciter dictio hæc. Sed & φωτύειν, quo uerbo indicatur generatio, inde corriuari opinor, unde fluxerit uocabulum nostrum, idem respiciens negotium. Quin & Photion, pro iucundo capitur, & grato. Nec me fallit tamen grammaticos scribere, dici φῶτα, de loquendi usu, qui sit homini proprius, παρὰ τὸ φῶ, τὸ λέγω. cui sententiæ Theologus etiamnum astipulari uidetur. Phodes uero, id est φῶδες, maculæ dicuntur rubentes in cruribus ex ignis propinquitate nimia inductæ. Lycophos autem, sicut ἀμφιλύκη νύξ (inquit Porphyrius) dicitur, quòd auroram præcedit spatium. Nam aurora est, quæ solem præeundo adnuntiat. Priorem sententiam adiuuat Manilius Astronomicon primo:

Omnia conando docilis solertia uicit,
Nec prius imposuit rebus finemq; modumq;,
Quàm cælum ascendit ratio.

Cæterum & animam ipsam ex philosophis nonnulli esse substantiale lumen statuere, præcipuo argumento id coniectati, quod ex omnibus inscitiam maximè auersatur, ac compauescit animus, obscuraq; & tenebris obuoluta refugit summa ui, ac perturbatur

inde. Sic autem amabile putat lumen, ut nil ex ijs quorum nobis iucunditatem natura conciliat & gratiam, magnopere citra illud expetat. Qui uerò inscitum ignorabilemq́ se facit, tenebrarum alumnus, & uitam ipsam κενοταφῶν, id est citra cadauer sepulchrum faciens, quod sit æditus in lucem, graue ac molestũ arbitrari uidetur, atq́ inde se remis uelisq́ abdicare. Quæ quum ita sint, quid plurium cognitionem parit, aut quid demum cognobiles nos ipsos facit ualidius latiusq́, quàm ipsa scientia? hac siquidem principe se unusquisque potest tollere humo, uictorq́ uirûm uolitare per ora. Etiam si plerisq́ Græcanicum illud arrideat sæpe, λάθε βιώσας. ad quos alludens Horatius, Nec uixit malè, qui natus moriensq́ fefellit.

Illud ex abundanti demum adiecerimus, quoniam multa de Apolline præstruximus, dici hunc ueteribus Latonæ filium, quam intelligi noctem uolebant, ex qua tanquã matre gigni sol uidetur, quod significat Sophocles, & interpretatur Eustathius. Dicitur uerò nox, Latona, de obliuionis ratione, quæ consopitis obuenire consueuit. Additur Iupiter pater: quoniam fati pars quædam, Apollo est: ac uelut μερικὸς ζεὺς, id est particularis Iupiter, uel quia in aeris & cæli feratur ambitu: quorum utrunq́, Iouem dicimus. Adijciamus illud quoq́, Vlion dici Apollinem apud Milesios & Delios, sicuti commeminit Geographus, quod hygiasticum indicat, id est medendi potentem: quippe οὔλειν signat rectè ualere: sicut Diana nuncupatur Artemis, quod ἀρτεμέας, id est incolumes præstat. Apollinem deniq́ ratione uocant eadem μουσηγέτην, qua & Dionysium μελπόμενον, ut auctor Pausanias est. Sunt qui & Cerdoum nuncupent, id est κερδῷον, quia oraculis æditis ad lucrum cõferre insigniter crederetur. Cæterum, cognomen id Mercurio adoptant alij, ut qui negotijs præsit ac lucro: qua ratione marsypium illi contribuunt, ac Angelum uocant: sed & κλῶπα, id est furem. Ptoum quoq́ Apollinem appellauit Lycophron, cuius filium fuisse dicit Hectora: quod Stesichorus approbat, & Alexander Aetolus. Cognomẽti ratio ex formidine Latonæ iniecta ab fero sue, quum Apollinẽ peperisset ac Dianam, unde dicta est Ptea, eodemq́ modo Apollo ac Diana.

De Cambysis uesania, & morbo sacro. Qui dicerentur Caberi dij & Pattaici. Anactes pueri. Anaces. Cabareni. Cabus. Cabæsi. Item de Vulcano delibata paucula. Aphthæ quid. Vlpiani codex perpenditur. Pthas. Aphthas. Athyrophonus. Athyrotus. Atypus. Stomatica quæ. Cap. XX

Cambysem Persarum regem ab ipsis natalibus graui admodũ laborasse morbo ferunt, eum quidam sacrum nominant. proindeq́ multa sæpe fecisse, quæ uel infimæ fortunæ uirum dedecerent, nedum tantum principem: nam cuius corpus adeo infestaretur, eius ne mens quidem magnopere constabat. Hinc enim pleraq́ per uesaniam facta memorãtur. De Prexaspe quandoq́ scitari perrexit, Cuiusmodi me uirum (inquit) arbitrãtur Persæ, aut qui nam de me sermones ab eis instituũtur? Tunc is, Omnia, inquit, illis arrident plurimum, te mirãtur, tibi applaudunt: sed unum nequeũt nõ improbare, quod uino largius, quàm pro dignitate indulgeas. Ergo (inquit Cambyses ira præferuidus) mẽtiti sunt prius, quum in senatu rogante me, ecquid uiderer Cyro patri adæquandus, respondere: Cyro uideri me aliquanto præstantiorem, cui adessent illius omnia, prætereaq́ imperio adiecissem Aegyptum, & mare. Quo tempore à Crœso illam quoq́ dici sententiam, sum memor: Mihi quidem, ô rex, hoc uno saltem Cyro patre inferior uideris, quòd necdum tibi eiusmodi sit filius, qualem te is & genuit, & educauit. Cæterũ dispice, ô Prexaspes, ipse ne, an uerius desipiant Persæ. Etenim si filij tui in uestibulo residentis media cordis, nil frustrato ictu, sagitta confixero, euidens fiet argumentum, uana esse quæ garriant Persæ: sin aberraro, delirare me putato, ac nil ementiri Persas. Protinusq́ arcu arrepto, ac sagitta in destinatum excussa locum, prosiliens gaudio dissecari puerum iussit: ac se artifice dextra egregiè collimatum ostendens, An non (inquit) fides inde tibi fit, haudquaquam me desipere? Cæterum, & illa furentis planè hominis indicia item uel manifesta, quod templa legesq́ ludibrio habebat. Nam quum Aegypto foret potitus, Vulcani tẽplum ingressus multo derisu eius simulacrum est insectatus. Erat autem simillimum ijs dijs, quos Pattaicos uocabant Phœnices, uel (ut aliqui scribunt) Pattæcos, in triremium proris circumferri solitos, Pygmæorum quadam imagine. Erat & in Aegypto Caberorum

templum, quod citra fraudem, sacerdote excepto, ingredi nemo poterat: id etiam irrupit Cambyses, ac per multam iocorum licentiam simulacra ibidem erecta cauillatus omnia exussit. Constructa uerò consabricataq; & hæc ipsa erant, eodem ferè mēsu quo & uulcani statua. Porrò disclusis item conditorijs, mortuorum inspectare cadauera, maximæ duxit uoluptati. Verum de Cambyse satis superq;. Quod de Caberis facta mentio est, sciendum, esse qui καβάρους, dæmonas interpretentur: quamuis sint & Caberij populi inferioris Asiæ, quorum sit ciuitas Caberia, ut inquit Stephanus. Erant & in Bœotia Caberij, ut Pausanias libro nono. Cabarni Cereris sunt apud Parios sacerdotes. Cabus uerò, id est κάβος, frumentaria est mensura: unde Cabæsos dicimus, qui expleri nequeunt. Pherecydes scribit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano tres Caberos, totidemq; nymphas Caberidas esse ortas, & utrisq; templa esse dicata. In Lemno uerò, ac Imbro Caberos præsertim honori habitos. Erant & Teletæ Caberorum in Samothracia: eorum nomina etiam Mnaseas apposuit. Sunt uerò quatuor numero: Axieros, Axiocersa, Axiocersos. Sed per hos intelligi putant Cererem, Proserpinam, Plutonem. Adijciunt & Casmilum, qui sit Mercurius, quod scribit Dionysodorus. Dici uerò Caberos putant alij à Caberis, qui sint in Phrygia mōtes, quoniam inde sint tralati. Sunt qui duos tantum Caberos initio fuisse tradant, maiorem quidem natu Iouem, & Dionysium iuniorem. Memorabile uerò est, quod de Caberorum narratur Teletis: ijs si quis fuisset initiatus, quanta libet mare occupasset hyems, euadebat, quod de Vlysse proditum memoriæ est. Hac item ratione dissidentibus ad Troiam Græcis, Agamemnonem facilè seditionem cōsopisse, quum in uentris ambitu porphyrida haberet, id est purpuream tæniam, quā eo loci ijs imbutos sacris habere, moris erat. Apud Amphissam Locrorum ciuitatem telete fiebat ἀνάκτων παίδων. Eos aliqui Dioscuros intelligunt, alij Curetas. Sunt qui etiam καβάρους, uti auctor Pausanias est. Anacas dici Dioscuros interpretatur Plutarchus, διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, id est ob belli cessationem factam cum Atheniēsibus ob Helenæ raptum, quum essent in urbem admissi, uel quia impendio curarint, uti Athenienses ἀνακῶς, id est quiete uiuerent, ac tranquille. Quo argumento etiam reges dici anactas. Sunt qui ob astrorum ἐπιφάνειαν appellari Anacas opinētur, quoniam Atticis ἄνεκας signet ἄνω, id est supra. Quod uerò de Pataicis item dijs commeminimus, sciendum est, Horum scribere, dici Pattaicum, siue Pattæcum, quasi apatęcum, extrita de principio litera, quę adimi in plerisq; aut adijci quādoque solet. Sicuti à Memphiticis dicitur Vulcanus Phthas: sed in Græcorum doctrina etiam Aphthas. Sunt & suæ medicis aphthæ, uerum ea intelliguntur oris ulcera, quibus præcipuè infestentur infantes. Vnde Aphthiphum corriuari placet eruditis, quem eiusmodi uexet affectio. Atq; ita reponendum in Gellianis codicibus libro quarto, & apud Vlpianum Digestis de ædilitio edicto, ut sic denique redeat in artus luxata lectio. Quæsitum est, inquit Iureconsultus, an balbus & blæsus & aphthiphus, isq; qui tardius loquitur, & uarus & uatius sanus sit: & opinor sanos esse. Hactenus Vlpianus. At si sunt oris ulcera aphthæ, quæso quā nam ratione ulcerosus fuerit sanus? Sed audi Aeginetæ Pauli sententiā Medicinæ primo: Adnascitur, inquit, infanti ulcus, quod dicitur aphtha, tribus generibus: unum subalbidum est, aliud subrubens, tertium uerò nigrum, ut eschara: pessimum hoc, καὶ θανατῶδες ἄγαν, id est maximè mortiferum. Porrò uidetur inibi Iureconsultus loquutionis & linguæ prauitatem attingere. Quo fit, ut si diuinare permittimur, malim Athyrophonum, uel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significetur: incommoda forsan & hæc, sed minus. Apud Sophoclem in Philoctete, Athyrostomos dicitur Echo, quam loquacē intelligi uoluit, ac garrulam. Apylotum, id est ἀπύλωτον, Aristophanes pro eodem accipit fere. Sunt tamen codices, in quibus legatur Atypus, quasi minus præformans uocem, id est ἄνευ τύπου. De aphthis porrò multa Celsus, & in Diffinitionibus Galenus. Sciendum uerò stomatica dici Græcis medicamenta, quæ malo huic medentur: sicuti cæteris item, quæ in ore contingunt, uitijs.

Qui nam fuerit Hyperbolus Athenis. De saxo, quod hyperbolum uocant. Hypobolus ager qui, & astictos item. Argyrocopeum quid. Ostracophoria, quid. Cap. XXI

HYperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, prauitate ac uersutia in fallendo præsignẽ fuisse ferunt. Lucernas quãdoq; factitauit, uendiditq;: sed nec synceriter, nec citra fraudem, plumbum immiscebat æri, quo pon derosiores factæ maius demererentur pretium, alioqui & peruersissimis erat moribus. Hic tamen post Cleonis potentiã ductare populum Athenis adortus est. Primus (ut aiunt) ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobilio res uereri populus cœpisset, ne democratiam soluerent. Demum & ipse testulis est labefactatus, ut commeminit libro octauo Thucydides, non timore aliquo potentiæ uel dignitatis, uerum ob prauitatẽ & ciuitatis dedecus. In Samum profectus inimicorum insidijs interijt, ac defunctus eius culeo insutus in mare est præcipitatus, quod scribit Theopompus. Hyperboli meminit Antiphon ad Nicoclem, & in Bruto M. Tullius, cui simillimum Romæ fuisse prodit Seruilium Glauciam, qui sit publicè interfectus. Andocides de eodem sic fere prodit: De Hyperbolo quidem dicere erubesco, cuius pater, inscripto uultu, etiamnum in Argyrocopeo, ita uocant, ubi cuduntur nummi, publicè seruiuit. Matrem uerò uenditasse panem ferunt. Incessitur porrò Hyperbolus, ut litigiosus, imperitus, ὀψιμαθὴς, id est qui serò discere exorsus sit. Maximus Tyrius Hyperbolum fuisse Lacedæmonium prodit, lasciuientis populi scelestissimũ adulatorem. Illud deniq; nouimus, postremum omnium exilio, quod ostracophoriam uocant, mulctatum fuisse Hyperbolum, Nicia & Alcibiade dissidentibus, ut uerum prorsus illud agnoscatur, ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Testulis uertere solum coactus est Hipparchus omnium princeps, Cholargeus. Præterea, quod scitu equidem arbitror dignum, hyperbolos dicebant lapides, quibus ad ceruicem religatis, conscelerati in profundum demergebantur. Aristophanes, ἄρας μετέωρον, εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλῶ, ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐκκρεμάσας ὑπέρβολον. id est, tollens sublimem in barathrum detur babo, appenso ex ceruice hyperbolo. Hypobolum uerò, quod nec scitu indignum est, agrum dicebant creditoribus obnoxium, lapidis indicio uel columnæ, proinde de eo sic pronuntiabant ἔστιχθαι τὸ χωρίον, id est signatus est ager. Nam huic diuersum astictũ uocabant, id est ἄστικτον.

De Hyperboreis, Arimaspis, Abari, Arimphæis, necnon de medicamẽto, quod dicatur rha ponticum. Rhadix. Rhadica, uel ridica. Plinij locus resti tuitur in Hyperboreorum mentione. Cap. XXII

HYperboreorum unguenta, & pollucibiles dapes, ut in locis illis, post quas euidens consequatur exitium, in prouerbium uenire posse, animaduerto ex historia. Quippe ponè montes Rhiphæos, ultraq; Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos appellauere, annoso (ut Plinius inquit) degit æuo, hoc est annis mille, ut alij produnt, & retulit Strabo. Ibi cre duntur esse cardines mundi, extremiq; syderum ambitus. Viritim gregatimq; discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ, epulatis delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe salientibus. Hoc illis sepulturæ genus beatissimum. Antimachus eosdem cum Arimaspis Hyperboreos facit. Quos esse uiros Scytharũ unoculos, Hero dotus scribit, ita nuncupatos, quia illarum gentium uocabulo arima unum signat, spu uerò oculum. Sed quod mirũ sit, uidetur auctor idem alibi fabulosum arbitrari, qui tamen uersus quosdam Arimaspeos nominat, ab Aristeo conditos Proconnesio, sicuti Strabo item scribit, qui etiam putat, ex Scythica fortè historia luscos Cyclopas ab Homero tralatos. Damastes uerò in libro De gentibus, ultra Scythas, inquit, Issedonas incolere, super hos Arimaspos, ulterius esse Rhipæos montes, ex quibus flet Boreas, ubi sint etiam perennes niues. Post hosce montes Hyperboreos pertingere ad mare. Arimaspos in Alexandri historia legimus, euergetas item dici, id est beneficos, quoniã Cyrum extrema commeatuũ laborantem inopia, uti ne humanis quidem abstinerent carnibus milites, subuecta frumentorum ui magna iuuerint munifice. Quo argumẽto ab eodem euergetæ dici cœpti. Non prætereundum, esse ab Venetis nobilibus, dum septentrionalia peragrarent, obseruatum, nullos esse Rhipæos montes, quos recẽtiores certatim tradiderũt, & ueteres cosmographi: uerũ loca ea omnino plana uideri. Scribit Historiarum tertio Polybius, omne quod intra Tanaim & Narbonem ad Septentrionem

trionem uergit, ad ſua tempora fuiſſe incognitum, ſomniareq; ſi qui de ijs loquantur, uel ſcribant. Hyperboreos tradit Diodorus, Græcis quidem omnibus, ſed Athenienſibus præcipue, atque Delijs ſocietate ac beneuolentia fuiſſe iunctos. Præſtò eſt & in hiſtoria hac miraculum aliud. Nam Abarin Hyperboreum ferunt ſagittam per orbem terræ circumtuliſſe, nihil omnino ueſcentem. Hunc Abarin Seuthæ filium, non ignarum literarum oracula ſcripſiſſe, traditur, quæ Scythica nuncupentur, & nuptias Hebri fluminis, Apollinis aduentum ad Hyperboreos, ratione metrica, abs quo ſagittam acceperit, quam diximus. Huius & Gregorius theologus commeminit in epitaphio ad Magnũ Baſilium. Narrantur & in regionibus illis Arimphæi haud Hyperboreis diſſimiles, quibus ut Hyperboreis, ſedes ſint nemora, alimenta baccæ, capillus iuxtà fœminis uirisq; probro detur, ritus clemens. quo nomine etiam ſacros haberi inuiolatosq; eſſe etiam feris accolarum populis: nec ipſos modò, ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. In hac uero Hyperboreorum mentione, ſuccurrit opem feramus Plinio Hiſtoriæ naturalis libro quarto, ſic ferè ſcribenti, uti eſt in peruulgatis codicibus: Apud Hyperboreos, inquit, credũtur eſſe cardines mundi, extremiq; ſyderum ambitus, ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi. non ut imperiti dixere, æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno oriuntur ijs ſoles, brumaq; ſemel occidunt. Inſignis hic comparet deprauatio, ſed errorem minus aduertentes eruditorum nõnulli colaphum audacter Plinio impingunt, quando cæleſtium rerum ſcientia fieri prorſum non queat, uti à tropico in tropicum perpetuus inoriatur dies, aut intendatur nox. Hæc quidem καὶ τυφλῷ δῆλα. Sed quoniam totus Plinius mendoſus eſt, facile adducor, uti uerba opiner tranſpoſita, & ſic omnino ſcribendum, Semeſtri luce & una die ab æquinoctio uerno in autumnum. Non ut imperiti dixere, ſolis auerſi. Quòd ſi benignus admittat lector, nil abſurdum proferri aduertet. Nam ſolſtitiales dies libro ſecundo, in eadem dierum ratione æſtiuos intelligo: ſicut brumam pro hyeme. Quod uero de Thyle pronuntiat Plinius, utrocunq; legas modo, diſſentaneum eſt quadamtenus, ſed ita, ut Plinium coarguentes iuuet nihil. Cæterũ & inibi poteſt error inoleuiſſe, ut ferè legendum cenſeam, In Thyle nullas eſſe noctes ſolſtitio indicauimus ad cancri ſignum ſole tranſeunte, nullosq; contra per brumam dies. hæc ſiquidem ſenis menſibus continuis fieri arbitrantur. Illud obiter adnotauerim, quia de Scythia mentio eſt: eſſe Rha Scythiæ fluuium, de quo inditum ſit medicamini præſtantiſſimo nomen, quod Ammianus ſcribit: nam Rha barbarum uel Ponticum nuncupatur. In eius, inquit, ſupercilijs quædam uegetabilis eiuſdem nominis gignitur radix, proficiens ad multiplices uſus medelarum. Rhadix uero in Theriacis aliud eſt, nam ab eius accuſatiuo ſunt qui Latinum formari rectum putent, quod eſt rhadica, frequens apud agricolationis magiſtros uerbum. etiam ſi ridica legitur modo. At etiam rheon, Pontica radix, inquit Medicinæ primo Paulus, καλεῖται ἀπὸ χωρίως ῥᾶ.

A mari habitandum procul. Maritimos mores dici de impuris ſordidisq;. Neptuni & Mineruæ certamen unde natum. Celeuſtæ qui ſint. Plutarchi interpres refellitur. Erotidia. Halia. Eleutheria. Caput XXIII

Plato in libris De republica fugiendum eſſe mare, cenſuit, perinde ac improbitatis magiſtrum. Nam ut ab eo quiſq; maxime remotus ſit, ita optime rem publicam adminiſtraturum. Mare attingentes, inquit Strabo, deteriores effecti latrocinari cœperunt, & hoſpites mactare: quandoquidem multis implicitι, in eorum luxuriam & lucra ſordida ſocietatemq; auaritiæ dilapſi ſunt. Hinc factum, ut maritimi mores ex adagio pro peſſimis celebrẽtur, ac ſordidis. Quo forſan argumento ueteres Athenienſium reges in eo allaborarunt plurimum, uti à mari ciues abducerent, agrisq; inſuefacerent colendis: unde inorta uidetur fabella, Neptunum de regione cum Minerua diſceptantem, ab ea ſuperatum, olea quam moriam dicunt, iudicibus præmonſtrata. At contrà maritimis rebus ciuitatẽ præcipuè applicuit Themiſtocles. Qua re aduerſus nobilitatem auctior euaſit populus, ad nautas & celeuſtas & gubernatores potentia recidente. Scitũ non indignum: Plutarchi interpretem celeuſtas remiges eſſe interpretatum incurioſius, quum ſint celeuſtæ, ut ſcribit Sudas, qui remigibus præſunt, ac epibatis. Quibus uini item, carnis, olei, aliorũ id genus incumbit cu-

ra. Inde magnus est in nauibus celeustarum usus. Celeustam uidetur Plautus hortatorem dicere, uelut sit nauigationis moderator. Trierarchus inquit Sudas, naui præest, Proreus, seu proreta remigibus tantum. Hic proræ insidet, puppi gubernator. In Romana historia maritimos colonos sacrosanctam habuisse uacationem legimus.

Coniugalis amor quatenus progredi debeat. Coniunx dicatur, an coiux. Pulchritudo triplex. Amor item triplex. Concubitum ab ijs excludi. Platonis apologia. Laus amoris. In quibus uituperetur Plato: curq; eum Satonem, non Platonẽ nuncuparit quidam. Sata, pro mensuræ specie: item cabus, & batus. Caput XXIIII

Sextum in Sentẽtijs scripsisse, auctor Hieronymus est, Adulterum esse quisquis in uxorem suam ardentior est amator. Quippe in uxorem alienam omnis amor turpis est, in suam uero nimius. Sapiẽtis est, uxorem amare, sed iudicio, non affectu. Libidinis pruritus rationis examine reprimendi, nec præcipites ferri in concubitum debemus: fœdius nihil, quàm uxorem amare perinde ac adulteram. Venit in mentem historiæ, cuius auctor Seneca est, qui à se cognitũ quendam testatur, ornatum hominem, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus alligabat, & ne momento quidẽ præsentia eius carere poterat, potumq; omnino nullum sibi, nisi alterius prægustatũ labris, uir & uxor hauriebat, alia itẽ pleraq;, nec inepta minus faciẽtes, in quæ improuida uis affectus erũpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed nimietas deformitate non carebat. Nil autem referre arbitramur, quàm honesta causa quis insaniat. Quæ uero uxor dicitur, etiam coniunx nuncupatur, sciunt id uel ἀναλφάβητοι. Sed, inquit Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, sunt qui scribant coiux, citra ullum omnino N, à coeo. alijs addere unum placet, & coniux dicunt. sunt qui duplex, ut sit coniunx, ex opinationis uarietate in uerbi deductione. Scaurus & Sosipater Carisius N ex secunda reijciunt syllaba. Sed illa grauiora: in Platonicorum sanctarijs obseruatũ nobis est, Amorem non ferè aliud esse, uel dici à rectè duntaxat sentiẽtibus, quàm pulchritudinis desiderium. Pulchritudinem uero triplicem statuit Plotinus, quum non aliud omnino sit, quàm ex pluriũ concinnitate cooriens gratia. Hanc si in animo perpendas, ea nimirum ex uirtutũ splendore uenustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira coalescentibus congruitate decus conflabitur gratissimum: sed nec sonorum modulata iucunditas pulchritudinem respuit. Triplex pulchritudo sensus tres habet subseruientes, triplicem uero imperitãtem amorem. Radios ex animæ claritate uibrantes interior mentis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruit᷑ uisus. Musica uero consonantia aures permulcet solum. Iam hic tactui locum non superesse, facile colligimus. Qui hunc insuper ad pulchritudinis exigit perfruitionem, brutum resipit, hominem exuit, rationem allidit: qui enim in tactu usus pulchritudinis? Vna est, quã sentias ex fœdo attritu, uoluptas: sed nec alio magis rationis expertia titillãtur. Quid, quòd hæc pulchritudini prorsum diuersa colligitur? An non fatemur præferuidum Veneris impetum ad intemperantiam prolicere? Intemperantia uero nõnne incõcinnitas quædam est? Incõcinnitas porrò nõne deformitas? qua quid pulchritudini aduersum magis? Valeant igitur libidinis incentiua, secernatur, fugetur procul intempestiua titillatio ab amoris Platonici honestissima integritate. Hunc ille asseruit in Symposio. retulit & Plotinus Platonis magnus assectator. Hinc & Socrates Delphico sapiens oraculo amoris se fatetur famulum. Et qui rerum omnium diffitebatur scientiã, quod Maximus scribit Tyrius, ut sunt uirtutis rationes, atq; opiniones diuinæ, in quibus nimio plus sibi sophistæ placent, amandi tamen sciẽtissimum se profitetur doctorem. Qui ergo ferre Dicæarchũ possumus, parum rectè parumq; prudenter Platoni Theoninum infigere dentem conatum, quod extra rationis modulum, & prudentiæ præscriptũ amori habenas laxasset? Virtuti, honestati, rebus diuinis præfigi meta nulla potest. terminos ista nesciunt, nullis circũscribunt᷑ pomœrijs, quo progrediare auidius, eo cumulatior inde promicat laudum nitor, & perfectio plausibilior, quã concipit Plato, & mox generosiore fœtura, ex feracissimo promit ingenio, è cuius fontibus ambrosia iucundiore manantibus nil fœdum, nil sese profert non illustre, non magnificum, & quod uetus Pythagoreorum symbolum, τὸ θεῖον non sapiat. Nam ut iuxta Theognin

Theognin, è squilla non prouenit rosa, non item hyacinthus, ita ediuerso ex Platonicis
museis nil omnino profluit, quòd nænias redoleat Hibericas: grauia omnia, sublimia,
nitida, sed quæ Delium sæpe requirant natatorem. Nam Heracliti tenebras nulla non
ingerit pagina. Adeo ferri non potest Platonis inscitus sugillator, & zoilus quidam in-
eptissimè garriens Trapezuntius, qui in philosopho perillustri eloquentiã sentit utiq;
inenarrabilem adeo, ut si natura queat, aut uelit humana uti uoce, non alia uideatur pla
nè usura, q̃ Platonica in rebus generi accommodatis tranquillo quietoq;: sed in optimi
cuiusq; perniciem uirulentũ proferri iudicium. Sed ad diuerticulum redeo. Suffragari
porrò amoris præstantiæ gentium quoq; multarũ consensus uidetur. Quippe Athenas
aduertimus, unde sciẽtiarum uelut fluenta in orbem terrarum effusa, Academiæ gym-
nasium nobile Pallados quidem numini dedicasse: cæterum inibi quoq; amoris simula
crum ita excitasse, ut res diuina utriq; perageretur. Statuam uero ab Pisistrato excita-
tam, proditur memoriæ, quum amare Charmũ cœpisset. Inibi porrò ignem solitos suc-
cendere, qui lampadas sacras gestitant discurrentes, auctor Plutarchus est. Lege quoq;
sanxit Solon, ne amare seruum liceret, ceu in honestorũ præcipuè decuriam rem ama-
toriam seuocaret, dignos prolectans, indignos autem reijciens omnino. Nam & in Pi-
sistrati amorem dilapsus fertur ipse quoq;, qui sapiens creditur, quando mercaturæ præ
textu peregrinari adortus memoratur πολυπειρίας ἕνεκα καὶ ἱστορίας. Quin & dicere
solitum ferunt, γηράσκειν ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον, id est se multa discentem perpetuò,
in senium ferri. Multis præterea uenerationi Erotidia sunt, sicuti Atheniensibus Pana
thenæa, Eleis Olympia, Rhodijs quæ uocantur Halia. In sacris porrò popularibus uni-
uersim ferè honorabatur amor. Ante congressum cum hoste Lacedæmonios amori sa-
cra obisse, palàm est, ceu salutem demum ac uictoriam unus is pariat. Quod ipsum ex
parte in Creta item factitatum, sicuti auctor Sosicrates est. Iam apud Thebanos sacra
quæ dicitur cohors ex amantibus conflatur amatisq;. Amori autem gymnasio dicato,
Samij, sacra quæ obeunt, uocant Eleutheria. Platonicus Phædrus magnum esse deum
amorem comprobat, apud deos hominesq; mirandum, quum propter alia multa, tum
propter eius originem. Amor certe omnibus ad omnia est ingenitus. Quod Dionysius
Areopagita in libro De diuinis nominibus, ex Hierothei sacellis sic explicat: amorem
siue diuinum, siue angelicum, siue spiritalem, seu animalem, aut naturalem dicas, insiti-
uam quandam intellige, commiscentemq; uirtutem, quæ superiora quidem ad inferio-
rum prouidentiam perlicit: æqualia rursus ad socialem sui inuicem cõmunionem con-
ciliat: ac postremò infima quæq; prolectat, ut ad sublimiora potioraq; cõuertantur, im-
mo ueluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant. Quoniam uero extẽte Pla
tonis uidemur apologiã suscepisse, amplius aduertendum, tanto uiro nec defuisse inter
Græcos, qui κακολογίας, id est maledicẽtiæ dicacitatisq; illi notã uelint inustam. Quan-
do & Gorgias, quum in dialogum sibi cognominẽ incidisset, ad familiares conuersus
dixisse fertur, ὡς καλῶς οἶδε Πλάτων ἰαμβίζειν, id est q̃ bene Plato nouit proscindere.
Damnatur item ut κακοήθης καὶ φιλόδοξος, id est moribus prauis & gloriolæ captator.
Antisthenes quoq; de pectoris sterquilinio uirulentia in eundem effusa, esse Sattonem
pronuntiauit, non Platonem, ædito item tituli eiusdem dialogo: fortè à σάττω, quòd one
ro signat, tanquã humeros præferret oneribus gestandis natos. Sata uero Hebræa uox
est, aut Syra, mensuræ genus indicans, sesquimodij capax, quod scribit Hieronymus: si
cuti Geneseos capite decimooctauo, cabum legimus, & Batum. hinc illud Matthæi,
ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία. Eloquentiam ut ad Platonem redeamus, nemo non admi-
ratur, quis enim eo uel inimico iudice, ut diximus, in dicendo uberior? Iouem certe au-
tumant philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui. Quod & Cicero non improbat. Certe
adeo supra prosam pedestremq; assurgit orationẽ, ut Delphico quodam oraculo uidea
tur incitatus. Postremò hunc uelut Moysem alterum admiratur Numenius Pythagori
cus, etiam si præsto calumniator est, ab eo lectorem falli astruens, quoniam Veteris &
Noui instrumenti uerba Platoni coaptans nunq̃ tria simul, rarissimè duo, singula plu-
rimum hinc inde consarcinans ex Platonicis libris, nec unde quid sumatur exprimens,
id agat, ut nescientibus, ab Platone euangelica perscribi, facile persuadeat, unde Chri-
stianis uiris detrimentũ illatum agnoscatur magnum quidem, sed Græciæ maximum,
ut quo non queat excogitari maius.

Amor apud Hesiodum quid. Amoris parentes diuersi. Spartani amatores. Vulgaris amoris uituperatio. Qui sit anteros, Selemni aquã ab amore absoluere. De Iynge paucula. Amor, an recte uulgò dicatur cæcus. XXV

HEsiodus uero in Theogonia primò quidem factũ cecinit chaos, mox terram & tartarũ, deinde prodijsse amorem affirmat. Eum uero locum allegorico, & proinde reconditiore sensu quidam interpretatus, Amorẽ, inquit, intelligo non Veneris filium, quo enim pacto nasci hunc concipiamus, matre necdum producta? Verum amorem accipere antiquiorẽ alterum oportet. puto autem esse hunc insitam unicuiq; eorum, quæ sunt, naturalem uim causamq;, qua esse expetit unumquodq;: hoc quidem intellectu, illud autẽ sensu, id est τὸ μὲν νοερῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et amorem quidem ex chao & terra natum fabulatur Hesiodus: at Simonides, ex Venere ac Marte. Acusilaus, ex nocte ac æthere: Alcæus, ἐκ τῆς ἔριδος καὶ ζεφύρου, ex lite ac zephyro: Sappho, Veneris & cæli filium prodit: alij etiamnum aliter. Nam & Olen, id est ὤλην Lycius, qui peruetustos Græcis hymnos concinnauit, in Ilithyæ hymno illius filium amorem facit. Inter deos omnes amorẽ præcipuè Thespienses colunt: sed & qui in Hellesponto sunt, Pariani. Quod uero ad Platonici amoris pertinet sanctitatem, qui totus ferè τῆς ψυχῆς erat, οὐδὲ τοῦ σώματος, id est animæ, non utiq; corporis, inuenire est in ueteribus memorijs, Lacedæmonios eandem hæresin esse consectatos. Nam inde sunt celebrati in bello militares ordines, ex amatis amatoribusq; conflati, quos quum Macedo Philippus conspicaretur, conspiratu tacito nitibundos, animã omittentes prius quàm demigrarent loco, aut mouerẽtur gradu, male (inquit) sit ijs, qui hosce putãt, turpia uel facere uel pati. Ex ijs porrò fontibus est itẽ Afranij illud, Amabit sapiens, cupient cæteri. Amor autem formæ, inquit aduersus Iouinianum libro secundo beatus Hieronymus, rationis obliuio est, & insaniæ proximus: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit. Inde & Plautinus amator in Cistellaria. Nullam mentem animi habeo, ubi sum, ibi non sum, Vbi non sum, ibi est animus. Diuersum autem amori deum ueteres Anterota nuncuparunt, ut est apud M. Tullium De natura deorũ tertio: Ex Venere ac Marte natus, inquit, Anteros dicitur. Ante Academiæ ingressum amoris excitatã fuisse aram à Charmo Atheniensiũ primo, epigrammate astipulante, Pausanias scribit. In ciuitate uero Anterotos uisebatur ara, quã μετοίκων dixere ἀνάθημα, id est inquilinis dicatam. Quoniam Atheniensis Meles Timagoram peregrinum hominem amore ardentem aspernatus, ut se à petra in præceps daret, imperauit. Quod quũ is, ut qui in omnibus adolescenti obsequutũ uellet, animæ etiamnum prodigus implesset largiter: tanta subijt Meletẽ pœnitẽtia, ut ex eadem ad imum se mitteret. Vnde factum, ut Anteros Timagoræ ἀλάστωρ, id est ultor crederetur τοῖς μετοίκοις νομίζειν. In Eleorum gymnasio, ea parte quæ dicebatur μαλθώ, stabant amoris & anterotos Icones, sed ἔρως palmaceum tenebat ramum, quem auferre niteretur anteros. Athenienses nanq; & Elei Anterota agnoscũt, ut numen. Verum in ijs iam complicanda sunt uela: quoniam ἅλις δρυός, ut dicitur, id est satis quercus, aut uerius (ut Cicero inquit) ἅλις σπουδῆς, satis studij: quod ad amorem attinet, aliubi ad partes reuocandum. Sed illud differendum haudquaquàm: fuisse in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoq;. Et in propinquo fluuium Selemnum, ab adolescente dictum, qui Argyræ nymphæ oblaqueatus amore, ac desiderio extabescens sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, ut ea ablutos amore liberet tam uiros, quàm fœminas. Quod si est, inquit Pausanias, omni auro pretiosior est Selemni aqua. Est inter Erotica infamis quoq; Iynx. Propter quod scitè admodum pro cupiditate uehementi dicitur Iynx Pindaro, ἴυγγι δ᾽ ἑλκόμαι ἦτορ, νουμηνία θιγέμεν. Est uero iynx amatoria auicula, prius mulier, Echus filia aut πειθοῦς, quæ ueneficijs præpeditum Iouem in Iûs desideria coniecit: quo nomine ab irata Iunone est in auitium transcripta. Illud hic haud præterierim, fingi à ueteribus amorem cæcum, quod liquidò mõstrauit Theocritus Idyllio, cui titulus θερισταί, ubi ait, τυφλὸς δ᾽ οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὡ φρόντιστος ἔρως. id est non cæcus modò est Plutus, uerum & curarum amor plenus. Ideo adnotaui libẽtius, quòd male feriatos audio nõnullos palam hoc inficiari, tanquàm pullato tantũ circulo receptũ, nec à ueterũ ullo sancitũ. Affert quin etiã ratio, quoniã sit impudentissimus Cupido: nam ut est ab Aristotele Rhet. tertio proditũ, In oculis pudor est.

IOANNIS MARIAE GORETTI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, ad reuerendum patrem Hippolytum à Treci Mediolanensem Oliuetani montis abbatem & cœnobitam, Præfatio septimadecima.

FAbius Quintilianus, Romanus facile dixerim Aristarchus, iubet optima & statim & semper tradenda. quod consilium, ut expeditissimum, ita etiam uerissimum nouimus: sed à paucissimis satis diligenter expensum. Nam quàm longe à uero scopo aberrauerint, qui maiorum nostrorũ memoria compendium (ut ipsi putabant) quærentes, uix gustatis bonarum artium elementis, statim illotis (quod aiunt) pedibus maximas grauissimasq; disciplinas arripuerunt, mox consequens & patrum & hæc ipsa nostra abunde satis declarauit ætas. Existimabãt enim illi præclarè secum agi, si hisce humanitatis studijs, ut in speciem leuioribus, magno supercilio contemptis, illicò se conferrent ad ardua: quippe quæ aut fructum adferrent uberiorem, aut existimationem maiorem sibi conciliarent apud uulgus. Properabant certe ad præstantissima quæq;: sed εὐταξίαν illam, atq; intermedios quodammodo gradus quosdam, aut neglexerunt, aut minime necessarios crediderunt. Quo factum est, ut quæ maxime uidebãtur expetere, non satis plenè, sed ueluti per transennam ac densiore interposita nebula, cognouerint: destituti nimirum præsidio rerum illarum, quæ ad maiora percipienda comparari solent. Atq; id etiam causæ fuit, quo minus insigniter doctos ætas illa media protulerit. Habuit ingenia (fateor) felicissima, uirosq; magnos, Haymones, Hugones, & Richardos à sancto Victore, Rupertos, inter theologos: Fulgosios, Accursios, Panormitanos, Felinos iuris prudentiæ interpretes: Nicolos, Forliuiẽses, Arculanos, Haliabbates, cum tota Arabia, in re medica. Sed hi omnes dum huiuscè tenuis (ut uolunt) doctrinæ curã omnem uel abijciunt uel improbant: dij immortales, qualem in uitam hanc barbariem, quales in omnes disciplinas tenebras inuexerunt. Vident̃ mihi, ne illud quidem nouisse, quod nouerunt: nam iuxta Periclis sententiã, referente Thucydide, Qui nouit, neq; id quod sentit, exprimit, perinde est ac si nesciret. Et quod iam dicebam, patrum nostrãq; hanc ætatem satis declarauisse præproperam præposteramq; in omni literarum genere institutionem, huc pertinet: ut nos scilicet fortunatos nimiũ, bona si nostra norimus, ostenderem. In re medica inuenti sunt, qui relegatis barbaris conuersionibus, omnia ad pristinum nitorem reuocarunt, & ut gnaui agricolæ in bono solo runcationem adhibuerunt: qualis Leonicenus Vicentinus, Linacer Britannus, Guilielmus Copus Basiliensis, Ioannes Manardus: &, quorum gloria adhuc crescit, Antonius Musa Brasauolus, Nicolaus Bonaciolus. Horum enim institutũ tanto applausu à iunioribus exceptum, ut iam nemo sit, qui non malit ex ipsis purioribus fontibus, quàm turbidis riuulis, bibere. Idem in explicatione Platonicæ Aristotelicæq; philosophiæ conati sunt Leonicus Thomæus, & Nyphus Suessanus. Idem in mathematicis Georgius Purbachius, Monteregius, Herlinus, Gemma Phrysius. In iurisprudentia Vlrichus Zasius, Budæus, Oldendorpius, Alciatus. quanquam in hac professione bona pars ita mordicus retinet barbariem, ut nonnulli coacti sint totam interpretandi rationem ad arbitrium scholasticorum & nostri fori gryphos conuertere, quum contrà fieri oportuerat. Iam uero (quæ sua dignitate maiestateq; prima nominanda fuit) in theologia Christiana, ubi Augiæ stabulum repurgandum, multi fuerunt quorum opera, si grati uideri uolumus, adiuti sumus. Sed quum ex his nonnullis obstet uel liuor iniquus, uel prauum morosorum hominum iudicium, uel maligna calumnia potius, unum atque alterum, quos iam mors ab inuidia liberauit, nominabo. primumq; proferam magnum illum heroa Desiderium Erasmum Roterodamum, uirum quum in omni disciplinarum genere maximum, tum in hac parte seipso quodammodo maiorem. Huic tanquam Herculi Theseum, adiungo Fabrum Stapulensem. Quid, obsecro, omnes isti effecissent sine cognitione linguarum aliarumq; bonarum artium? idem, opinor, quòd architectus non adhibita

hibita calce, non ligno, non lapidibus in maximis & amplissimis erigendis ædificijs. Sed næ ego iam sum ineptus, qui longius exempla mihi petenda putem, quum tu præstantissime uir, unus multorum mihi instar esse possis: num sine maximarum rerum cognitione ad amplissimas dignitates euectus es? Quid, quæso, causæ fuisse existimas aliud, quum uestrum collegium, atque adeo uniuersus sacer senatus, te dignum suis suffragijs decerneret, cui administrationẽ grauissimorũ negotiorum committeret, quàm quod te summa eruditione, exactissimo iudicio, & illo quidem longo rerum usu confirmato præditum cognosceret? In omni præterea uita constantem & grauem, non uoluptate, sed recto officio cõsilia moderantem, ecclesiastici denique ciuilisque negotij non ignarum. Quas tot tantasque animi dotes nunquam possideres, si hæc mansuetiora studia suo tempore non adhibuisses. Quod idem & huic nostro accidit Cælio, qui si eruditius quædam uidebitur ex Platonis, Aristotelis, ac reliquorum placitis interpretari, quàm consueuit rudioris seculi uulgus commentatorum, attribuito & Græcis & Latinis literis politioribus, quarum perstudiosum eum fuisse in omni uita, facile testabitur & Antiquarum lectionum opus iam satis pridem euulgatum, & nouæ iam accessiones copiosissimæ, uarijsque rebus cognitu dignissimis refertæ. De cuius operis æditione quum Camillus Richerius affinis meus, homo tui studiosissimus, nonnihil sollicitus esset, ac oculum (ut aiunt) circumferens, dispiceret quibus conuenienter inscribi possint libri aliquot: inter multos, tu uenerande Hippolyte, mihi occurristi, unus omnium maximè dignus, qui huiusce nuncupationis particeps fores. Quam meam sententiam ita approbatam à Camillo statim uidi, ut ipse sibi hunc scribẽdi laborem libenter sumpsisset, nisi perexiguo temporis spatio plures sese obtulissent epistolæ dedicatoriæ conscribendæ: præsertim quum Arlenius Peraxylus noster, qui suam hac in re nobis operam impertire uoluit, affirmaret Frobenianos apud Basilienses iustis operis æditionem maturare. Accipe igitur reuerendissime pater, hoc à me qualecunque nostræ amicitiæ μνημόσυνον. Et dum per maximas occupationes & seueriora studia tibi integrum fuerit, succisiuas aliquot horas dabis hisce legendis libris. Quod quoties feceris, toties meæ semper in te beneuolentiæ, obseruantiæ ac pietatis agnosces indicium. Deus te nobis diu seruet incolumem. Vale.

Ferrariæ, nonis Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSSEPTIMVS.

Insaniæ causa ex atræ bilis uitio. Phlegmatici humoris,& melancholici descriptio. Enthusiasmus. Effectus porrò uarij humoris biliosi, quo ad mores. Physodes melancholia. Caput I

AGITAVI DIV MECVM, quæ nam foret huius intemperiei ratio, qua homines sępe ita à rationali abeunt sensu, consternanturq́ prorsum, ut mira quædam ac stupenda contingere illis, animaduertamus. Comperi deniq́ parte plurima hosce affectus admirabiles adeò, tamq́ omnino inopinabiles, bilis atræ, quam melancholiam uocant, uitio prouenire. Quid uerò hoc nomine sit prudẽtioribus intelligendum, insinuat Galenus libro De interioribus tertio: Phlegmaticos, inquit, seu pituitosos humores, intelligo absolute, quibus humiditas & frigiditas dominatur: melancholicos uerò, quibus frigiditas & siccitas. Propterea Aristoteles: Atra autem bilis, inquit, non per summa, sed natura penitus frigida, si modum excedit, hominẽ facit attonitum, aut obtorpentem, aut anxium, aut formidolosum, quum materia eiusmodi scãdat cerebrum: ut Galenus idem approbat planè. Et in sententijs Hippocrates, Si mœstitia & metus longo tempore tenet, atra bilis in uitio est. Et super eodem loco Galenus idem: Constat, inquit, quosdam insanos euasisse ob iracundiam horridam excandescentiam ue, aut tristitudinem atrocem & immanem, quia corpus perpessum ad hos affectus idoneum paratumq́ fuerat. Et Auicenna primo Canonis, Quum multa absque causa sese ostentarit tristitia, humoris adustio euacuati necessaria, ne in melancholiã dilabatur. Si uero humor is admodum incalescat, securitatem animi cantilenasq́ parit, & mentis alienationem, ac ulcerum eruptionem, & alia plerunq́ generis eiusdem. Bilis quippe atra, ferri instar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad summum: quando contrà ad calidum ualde reclinatur decumbitq́, calet ad summũ. Quod mirum uideri non debet, siquidem uidemus calcem illi similem aqua perfusam feruere statim, atque exurere. Quod si uictu quotidiano redundet, mores nihil immutat, sed morbũ melancholicum tantummodo creat. At quibus habitus natura talis constiterit, mox his multa, & uaria morum genera exoriũtur, uelut alius aliam habitus intemperiem sortitus est. In quibus enim multa & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt & ignaui. In quibus permulta & calida, hi perciti & ingeniosi, amasii, propensi ad omnem excandescentiam & cupiditatem, nõnulli etiam loquaciores. Multi item, quod ille calor sedi mentis in uicino est, morbis uesaniæ implicantur, aut instinctu lymphatico efferuescunt. Quos, ut Paulus inquit, ἐνθεασικοὺς nuncupant (Nam ἔνθους, dicitur furens, & πνευματοφόρος. At enthusiasmus est, quum anima ex deo illustratur tota) ex quo sibyllæ efficiuntur, & Bacchæ, & omnes qui diuino spiraculo instigari creduntur: quum id non morbo, sed naturale intemperie accidit. Proinde M. Tullius: Aristoteles, inquit, eos etiam qui ualitudinis uitio furerent, & melancholici dicerentur, censebat habere aliquid in animis præsagiens, atque diuinum. Maracus ciuis Syracusanus poeta, etiam præstantior erat, dum mente alienaretur. Sunt qui scribant, mulierem illiteratam, dum atra bile agitaretur, latine loqui consueuisse: cessante uero ægritudine, nõ quiuisse. Quod autem ex habitu melancholico effici Aristoteles opinatur, ut sæpenumerò angamur, & animo succumbamus, aliàs securitate gestiamus, multi etiã præ mœrore mortem sibi laqueo consciscant: Auicẽna prima tertij, causam se horum effectuum ignorare, fatetur ingenuè. Quod ipsum & Serapio facit, qui tamen bilem atram, rem adeo diram, adeoq́ meticulosam uidetur putasse, ut à malo dæmone eius impetus excitari confiteatur, & Auicenna sapiens non negarit. Archelaus Macedonum rex atræ bilis habitu sibi maiorem in modum confidebat, & nunquam non spei plenus erat. Macri: inquit tertio De locis

affectis, siue De interioribus Galenus, & nigri ac hirsuti, & quibus latæ sunt uenæ, aptissimi censentur, ut huiusmodi in ipsis humor cumuletur. Fitq; interdũ, ut rufo colore homines affatim in melancholicã temperaturam recidant. Post hos uero flaui, Idq; si uigilijs multisq; fuerint laboribus innutriti, solicitudine addita, & uictus tenuitate. Melancholicæ genus tertium, dici Paulus ait, φυσώδης καὶ ὑποχονδριακόν, ex inflammatione hypochondriorum circa stomachum.

Exempla insaniæ maximè mira. Alienatio in morbis unde sit. Lucretij furor, & Accus delirium inopinabile: item Pisandri. Interim stomachi cum capite sympathia. Lucretij delirium. Minyæ filiarum admirandus appetitus. Item de Timanthe ac Cleomede. Ebrietatis exemplum inauditum. Adriani furor. Herba insaniam concinnans lapides uersandi. Caput II

SEd & illa magis utique miranda: Imaginatio corrupta, & prẹter naturam, nec unius speciei. Quosdã inuenias, inquit Galenus tertio De interiorib. siue De affectis locis, qui se putent figlinum uas, quamobrẽ contactũ hominum, & omnino propinquitatẽ expauescunt, ne quo modo cõminuantur decurtentur'ue. Alij gallum conspicati, prius q̃ ẹdat cantum alas excutere, ipsi quoq; cõsimiliter brachia motitãt, mox & canunt. Sunt quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciens Atlas, seruansq; lassescat, isq; feratur in præceps, & omnes una pereant ruina. Proinde fugam semper meditantur, ut (si fieri possit) sese extra mundana claustra proripiãt. Proditur autem cælestium rerum studiosis, si hora ea, qua partus cõpletur, aut fuerit terræmotus, aut cælum tonuerit, quisquis eo statu in lucem prodierit, semper futurum corpore tremulum ac instabilem, & qui dubio gressu trepidantibusq; uestigijs tectorum labem reformidet, ac tonare perpetuo Iouem, opinetur, quati terram, & naturæ totius lapsum anxie sibi confingat, unde humanioris uitæ proturbetur ordo mire præpeditus. Et cuidam prædiuiti famem timenti, inquit Celsus, subinde falsæ hæreditates nunciabantur. Timor, tristitia, uitæ præsentis tædiũ, odium quoq; hominum esse uidentur melancholicis communia omnibus. Amare mortem, non ita. Attamen plerosque inuenias mire exoptantes eam. Hippocrates melancholicorum accidentia duobus clusit, timore, & mentis corruptione: qua quicquid uident, odio habent, & tristes semper uisuntur, & perterriti. Nam sicuti tenebricosa loca plerumque timore perfundunt, sic & bilis atra mentis loco se circumfundens, pauorem inducit. Alienationes uero, quæ in febribus persæpe eueniunt, fieri creduntur ex colligatione cerebri cum alijs membris, non ex ẹgritudine in eo concepta. Propterea eiusmodi nec maniacos dicimus, nec melancholicos, non item phreniticos. Est enim alienatio hæc, accidens acutissimæ febris, proueniens ex uaporis calidi multitudine, cerebrum scandentis. Habet enim stomachus cum capite sympathiam. Cuius ratio est in neruo magno, qui à capite ad stomachi os protenditur, quo fit, ut præter alia membra id ipsum stomachi os amplius sentiat. Sed redeo ad insanorum inusitatã speciem, Qua in parte non est Euagoræ Cyprij Regis repentinus furor latius explicandus. T. Lucretium in libro Temporum, legimus, amatorio quidem poculo in deliriũ abijsse, uerum ita, ut interuallata intersectaq; insania carminibus concinnandis librisq;, spatium daret. Quos ad obelum & unguem reuocatos, Cicero postea deterserit. Mox tamen ægrius ferens, sibi manum admouit. Sparsum taceo, quem scribit Seneca inter scholasticos insanum, inter insanos scholasticum. Minyæ cuiusdam filias eo percitas furore legimus, ut humanis uesci carnibus appeterẽt. Imò etiam filios ad eam rem sortirentur, ac Leucippam, Hippasum filium quem petierat sors, laniandum exhibuisse. Est mania, siue furor item, ubi leuissimis de causis mortem quis sibi pergit cõsciscere. Quod Cleoneo factum Timanthi est pancratiastæ, qui quum athleticã desiisset, uirium tamen tentamenta capiebat, arcum ingentem quot diebus intendens: cẹterũ, peregrè profectus, receptam intermisit meditationem: reuersus postliminio, quum se itidem experiretur, non ualens amplius arcum intendere, in succensam uiuum se pyram immisit. At Cleomedes Astypalæus pycta, quum in pugna Iccum peremisset, ac eo nomine ab Hellanodicis foret dãnatus, & exutus uictoria, tristitudine insaniuit. Reuersus Astypalæam pergens in puerorum diatribam, subuersa, quæ tectum fulciret, columna, puerisq; ad

ſexaginta attritis, à ciuibus ad ſupplicium quæſitus, in Pallados ſacellum defugit, ac in κιβωτὸν, id eſt arcam, ſeſe intruſit: qua mox conſciſſa, nuſquam eſt compertus. Apollo ſuper ijs conſultus reſpondit,

ὕστατος ἡρώων κλεομήδης ἀστυπαλαιεύς,

ὃν θυσίαις τιμᾶτε μηκέτι θνητὸν ἐόντα

Cæterum Acco, cuius apud Plutarchum mentio eſt, in commentario De Stoicorum contrarietatibus, profeſſæ inſaniæ mulier, præcipue mira inter omnes eſt, qui à communi ſenſu ſequeſtrati adeo demẽtant (ut Apuleij uerbo utamur) adeoq́ obbruteſcũt, ut nullatenus uice hominum ſint, mentis illo uigore diuino interextincto. Fuit igitur Acco eius delirij, ut cum ſe amplius contemplaretur in ſpeculo, ſicuti in epitome parœmiarum Tarræi ac Didymi relatum inuenio, imaginem ſuam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, ſummurmuraret, arrideret, interdum cõminaretur, promitteret, ſubblandiretur, & quicquid confabulantes ſolent, numeris omnibus impleret. Nec ſatis, argumentum ueſaniæ conſtantis alterum: ſcribunt alij, etiam clauos non nunquam ſpongia, ueluti malleo impingere conatam. Expinxit & ſuis Piſandrum ueſania coloribus, qui terrore maximo perfundebatur, necubi animæ ſuæ occurreret, à qua uiuus eſſet deſtitutus. Verum, nec tranſiliamus hac partẽ mirum præcipue exemplum uinolentiæ, raro aliàs percognitæ. Auctor Timæus eſt, fuiſſe Agrigenti domum quandam cognomento τριήρης: id eſt triremem, euentu tali. Adoleſcentes aliquot illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant, mox, uti aſſolet, quum incaluiſſent uehementius, ita decuſſi mente ſunt, itaque externati, ut in triremi ſe opinarentur conſtitutos, mariq́ altius undabũdo, hyemem ingruere atrocem. Proinde, uelut naufragium ueriti, tanquam egeſtis, quæ intus forent, nauigium facturi leuius, uaſa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat, in uiam, ceu in mare feſtinantius iactare adorti ſunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Inſequenti die, ubi affuere magiſtratus, factum coarguentes, quum illi necdum ſatis edormiſſent, reſpondere, ſe mortis metu præoptaſſe, quæ in naui forent, diſperdere, q́ fluctibus deuorari. Admirantibus mentis ſtuporem uniuerſis, qui inter eos uidebatur natu grandior, Ego ò uiri Tritones præ formidine infra thalamos me conijciens in imo iacui. Quumq́ amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoſcente magiſtratu, commoniti modo grauius: cauerent in reliquum inuitationem eiuſmodi brutalem. At illi, uelut gratiam fatentes: Si, inquiunt, ſeruati ex tam procelloſis undis portum fuerimus aſſequuti, inter marinos deos uobis, ut ſeruatoribus in patria ſtatuas ſurrigemus. Auctores habeo, Oreſtam ad Hebrum ciuitatem ab Oreſte conditã, fuiſſe Adrianopolin nuncupatam de principis Adriani nomine, qua tempeſtate is furens, ac ciuium cæde ad libidinem graſſatus reſponſum accepit, In furioſi cuiuſpiam domũ obreperet. Nam inde remollitam inſaniæ uim, proditum literis eſt. Quumq́ furenti ſenatores ſubtraxiſſet pleroſq́ Antoninus, etiam Pij cognomentum eſt aſſequutus. Illud nec tranſiluerim, Antonianis militibus per ſqualentia loca ex Parthis redeuntibus herbam eſſe compertam quę letiferam con cinnaret inſaniã, ſic ut ueſcentibus incumberet opus unum lapidem mouere omnem, ac uerſare, quum præterea nil aliud memoriæ inhæreret. mox uero bilem conuomentes moriebantur. Huic malo ſolum eſt uinum ἀντιπαθὲς.

De ratione item delirij, ex medicorũ doctrina. De imaginoſo, & nocumentis imaginandi potentiæ, necnon cogitatiuæ, & memorialis. Quot modis dicatur phantaſia. Phãtaſtici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celſo lux infertur. Interim Theophili deliriũ, & Galeni, ac Thraſylai, Bizari qui, & unde, necnon Macarones. Caput III

CAeterum ingrediamur parumper medicorum ſcholas, non ut transfugæ, ſed ut exploratores, præfloraturi quod haſce lectiones adipoſiores ac ſucculentiores faciat, ut lubentia ipſa lubentiores, ut ſalibus Poetæ nobilis interim utamur, ad legendum noſtris initiati teletis adlubeſcant. Auctor Auicenna eſt ſexta primi, Animalem uirtutem duas continere poteſtates, apprehenſiuam, & motus compotem. Apprehendendi uim bifariam item diſtribuit: aut enim manifeſta fit apprehenſio, ut quum ſenſu aliquid percipimus; aut clandeſtina, & latens.

De hac uero Galenus, & medicorum pleriq; agētes, quantum ad sanitatis pertinet cu stodiam, & ęgritudinum curam, trifariam modo distribuisse contenti, Imaginandi uim statuere, qua sensibilia apprehenduntur omnia. Item cogitandi facultatem, siue discernendi, quæ facienda à non faciendis discernit. Sequitur postremo memoriæ potestas, quæ præterita nobis suggerit. De ijs igitur tertio Morbi Galenus agens: deq; accidentibus earum, ab imaginatione ducit exordium, ac eius esse nocumentum unum putat, qui dicatur stupor. Aliud quod congelatio, Aliud alienatio. Nocumentorum uero discretiuæ potētiæ aliud dicitur ablatio, sicut amētia. Aliud diminutio, ut stultitia. Aliud corruptio, ut desipiētia. In memoriali autem potestate, aut destructio inest actionis, ut in Lethargia, aut deminutio motus, & uocatur Insania. Est & aliud, quod insaniā item dicimus. Nam alienatio duobus modis fit, aut non bene imaginamur, aut parum rectè recordamur. Porrò imaginandi potentia oblædi sola potest, incolumibus alijs, sicuti Theophilo medicæ artis perito cōtigisse nouimus, qui quum decubuisset æger, in angulis domus occinentes arbitrabatur adesse tibicines, cantoresq;. Quumq; conualuisset, integra mente narrabat omnia, quæ in ægritudine concepisset. Vnde liquido coniectatum, discretiuam uim, ac memorialē gradum tenuisse, imaginatione tantum oberrante, ac extra quadrum, quod aiunt, promota. Nam & discernendi potentiæ modo inferri nocumentum potest, cæteris duabus lineam non mouentibus, memorabili cuiusdam exemplo, qui Romæ occlusis ædibus, de fenestris uasa transeuntibus ostentabat, sciscitatus, an allideret? Cæterum, quia unumquodq; suis appellabat nominibus, manifestum fit, memoriā, imaginationemq; minime oblæsas fuisse, cogitandi, seu discernendi potestate deminuta, quoniā quid faciendū foret, parum dispiceret. Nam & postremo scitari perrexit, an etiam puerum præcipitaret, annuentibusq;, confestim impegit. Huic uero diuersam, dum puerum ageret, Galenus expertum se affectionem prodit. Nam quum per æstatem febris quateretur ardore, ex cubili prominentes atro colore festuculas uidere se opinabatur, uestes quoq; floccorum plenas. Quos quum subinde carptim colligere adniteretur, & ex astantibus dixisset amicus quidā, Videtis'ne hunc iam floccos conuellere, ac congregare festucas? Aduerti inquit, quæ dicerentur, nam ratio mihi prorsum constabat. Et recte inquam dicis, proinde aduertas amplius, ne in phrenetios dilabar malum. Scribit porrò Thucydides, pestilētia quadā atrocius grassante: infectos ea tantam obrepsisse omnium inscitiam, ut parentum, amicorum, & suimet obliuiscerentur. Sciendum præterea: phantasiæ nomen uarie capi tum à philosophis, tum à medicis. Est enim quandoq; Phantasia intellectus, uel rationis deprauatio, uel cogitationis, proinde à communi iudicio deuios simplex uulgus phantasticos nuncupat. Nam & tertio Interiorum Galenus: Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia, nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Est item phantasia phantasticæ uirtutis operatio, scilicet motus à sensu secundum actum facto. Ita nanq; ab Aristotele, secundo De anima describitur. Tertio dicitur phantasia de thesauro, seu uirtute animali formarum susceptarum prius in sensu cōmuni, custode. Ex ijs uero, quæ latius persequi collibuit, dilucet, opinor, Catulli sensus illis uersiculis,

Non est sana puella, nec rogate,
Qualis sit, solet hæc imaginosum.

Nam & Cornelius Celsus indidem mutuari lucem potest, Quippe tertio medicinæ libro, phrenetios species exequens, tertiū inquit, insaniæ genus est, cuius species duæ sunt: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem, uel Orestem poetarū fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt. Nam quod lepidissimi poetæ sensum ad speculi rationem reuocant nonnulli, aut laruas nescio quas concipiunt, ægri somnia cēsenda sunt, quæ inter ipsas quoq; ineptias euanuerint. Quod ęquo animo accipiant quæso, legentes, neq; enim mihi cum quoquam commissum, ut Liuiana utamur phrasi, bellum est, imò nec occultius quidem. Verum uix tempero mihi in tanta plerunq; sciolorum inscitia, calamo nimis prurientes, quanquam auribus præstaret. Nostram uero interpretationem ad uerbum ferè, in Catullum æditis commentationibus, nuper sibi tyrunculus quidam asseruit, uindicias nil ueritus, ut qui æditionem alteram non expectarit. Verum dicēdi genus planè puerile, ut alia taceam, facile ab im-

postura lectorem uendicabit. Tametsi amplius in eo sibi placet, quàm in anulo Polycrates, ut est apud Libanium. Lego in ueterum monumẽtis, Thrasylaum eo percipi furore solitum, ut Piræum ingredientes naues, suas arbitraretur. proinde abeuntes, remigrantesq; ingenti applausu excipiebat, quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris cõcipiebat. Hunc fratris cura ubi à morbo absoluisset, narrabat, nunquam se uixisse iucũdius quàm furoris tempore, quoniam abesset tristitia, uoluptas fusim arrideret. Dignum uero relatu, imaginosos id genus homines dici passim Byzaros, credo, ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, ut inquit Stephanus, meminit Valerius Flaccus, Byzaresq; uagi. Sunt & in eo terrarũ situ Macrones quoque, quos ab Eubœa colonos arbitrantur, unde & nomen, quoniam Eubœa quãdoq; Macris sit nuncupata, quod Dionysius Chalcidensis significat. Alij uero dici Macronas putant, quia apud eos plures comperiãtur macrocephali, id est capitis iusto longioris, ut apud Persas grypos inuenias plerosq;, id est adunci nasi. Ex hac doctrina, cuius auctor mihi est Apollonij interpres, demanasse puto, ut hebeti iudicatu, rudesq; homines Macaronas dictitet simplex plebecula, cui sæpe imprudenti allinitur quippiam ex uetustatis colore succulento.

Delyrium quandoq; ex imbecillitate contingere. Triplex delyrij species, cum risu, studio, & agresti mentis ardore. Ecstasis. Iupiter Cappotas. Alieni qui intelligãtur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo, Mammacuthis, & diuinaculorum fraude. Gyrgatum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusus regio. Pœcilliæ pisces, Maniæ deæ. Digiti monumentum. Ace locus. Potniades deæ. Acmanos regio. Sophronister lapis.

Caput IIII

VErum, ut incudem eandẽ subinde, quod dicitur, porrò tundere pergamus, apud Galenum itẽ legimus ex Hippocratis doctrina, mentis cõmotionem quandoq; ex defectu cõtingere, quo manuum, ac pedum tremores. Hæc si quidem membra propter potentiæ ipsa mouentis imbecillitatem infirmas habent motiones, ita & cerebrum uacillat, delirumq; euadit, quo nomine nec uehemens admodum id unquam existit commotionis genus, sed mediocre, & ut quispiam dixerit, ioculare, nugatoriumq;, & uelut puerile, ac facetum. Solet enim Hippocrates iocos, & nugas uocare insaniam mediocrem, quasi festinam, non mordacem, nec serio usurpatam. Quod uero ex defectu nonnunquam contingat desipientia, suggerit argumentum Hippocratis aphorismus, qui septimo libro insertus ita legitur. A profluuio sanguinis desipientia, & conuulsio, malum. Idem Hippocrates alibi: Deliria, inquit, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt, quàm quæ serio. Nullum delirium, Galenus ait, citra periculum est: attamen cum risu minus habet discriminis. Quod enim furibundum & efferum & agresti quodam mentis accidit ardore, maximo cum periculo est. In medio tullio autem utriusq; est, quod cum studio est, seriumq; deliriũ. Omnia uero deliria cerebro accidunt affecto, siue per sese, siue per consensum & affectum cõmunem. Differunt autem inuicem per causas ipsas efficientes: si enim calore cõsistit delirium duntaxat, citra nocuum succum, simile quodammodo ei est, quod ex ebrietate contingit. Si flaua bile, cum studio infestat, quæ si impendio cremetur, ut iam ad bilis atræ naturam accedat, insania fit satis furiosa. Plutarchus tria & ipse genera uidetur agnoscere, melancholiam, phrenetin, paracopen. Sunt qui hanc deminutionem interpretentur. Nam idem alibi Plutarchus Catacopos furore percitos intelligere uidetur. Ecstasin, id est ἔκστασιν, Galenus finit ὀλιγοχρόνιον μανίαν, id est insaniam perpetem. ἔκπληξις ab eodem dicitur διανοίας ἔκστασις, id est cogitationis stupor, ex repentina consternatione extrinsecus adueniente. Alienos in hoc genere nuncupat Firmicus Matheseos tertio, Si cum sole, inquit, in octauo ab horoscopo loco Mars, aut Saturnus fuerint inuenti, facient alienos, delyros, aut phreneticos. Nam qui stulta meditantur & cogitant, Coalemi uocantur. νοεῖν, cogitare indicat, uel sentire: ἠλέματα uero fatua dicuntur. Hinc Cimoni cuidam Plutarchus scribit, ob amentiam, Coalemi cognomen factum. Enthusiasmus est quidem mẽtis stupor, sed ex illustratione diuina. Mammacuthum inuenio quendam fuisse sola illustrem fatuitate, sicuti fuit & Melitides; unde apud Aristopha-

nem, κεχλωότες μαμμάκουθοι dicuntur, id est hiantes Mammacuthi. Hinc factum opinor, ut homines id genus quandoq; Mamaluchos dicamus. Gyrgathum uero lectum dicebant, in quo mente deuij & spiritibus afflati immundis uincti distinerentur uersarenturq;. Vnum ueteris imposturæ ac uanæ superstitionis documentũ præterijsse hac parte nequeo: halicaccabi radicem solitos bibere uaticinãdi callentes, quòd furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolebant. Quia uero insaniæ persequimur species, uenit in huiusmodi pragmatiam gynæcomania, uenit & ortygomania, doxomania, ornithomania, & id genus alia plura, quum quis in re quapiam debacchatur præcipue. Blennum Græci, id est βλεννόν, ignauum dicunt, & fatuum. Est & βλέννα apud illos μύξα, id est mucus: sed per π scribere malunt alij, πλέννα. Nec prætereatur illud hac parte: tribus à Gythio stadijs in Laconia lapidem stetisse illaboratũ, in quo quum sedisset Orestes, cessasse à furore, Pausanias scribit: ac propterea, inquit, ex Doricæ linguæ proprietate dicitur lapis Iupiter καππώτας, uti ipse interpretor, παρὰ τὸ καππαύειν, quod communi lingua καταπαύειν enuntiatur, signatq; sedare. Pindarus in Nemeis,

Κρεόντων δὲ καππαύει δίκαν τὰν πρόσθεν ἀνήρ.

Hoc uero censeri eo debet grauius, quòd Grecus uir Musurus, Latineq; scientissimus, Venetijs, Pausaniæ sensum quæsitus à me, palàm ignorari à se, citra ruborem est confessus. Ab hoc uero haud ita disparatum illud quoq;: esse speluncã in montibus supra Nonacrin, ad quam furentes Prœti filiæ defugerint: sed mox, arcanis quibusdam sacrificijs ac purgationibus, eas in regionem cui nomen λουσοὺς, perduxit Melampus, ac persanauit in Dianæ templo: quam ex euentu, ἡμερασίαν nuncuparunt Clitorij. Sunt hi Arcadiæ populi, & Clitor fluuius, qui in Aroanium influere narratur: in quo flumine reperiantur pisces pœcilliæ, quibus sit uox turdorum assimilis. sed sunt, qui parum constanti fide id proditum uelint. In Arcadia porrò pergenti ex ciuitate quam μεγάλην uocant, Messeniam uersus, dearum occurrit templum, quas & regionẽ simul templo circũiectam, μανίας nuncupant. Eas eruditi Eumenidas interpretantur. Illuc item furore correptum peruenisse Orestem ferunt. Quin & à templo haud longe fuisse supercilium, in quo uiseretur δακτύλου μνῆμα, id est digiti monumentum: quod furoris ui ibidem digitum sibi Orestes arrosum uorasset. Quo facto, Eumenidas illi se albas ingessisse, quum prius nigro colore occurrerent formidolosæ, ac ita demũ resipere cœpisse. Vnde & Ace, id est ἄκη, dicitur locus, ubi adhibita primum medela est. Apud Potnias Bœotiæ ciuitatem fuisse puteum, legimus, ex quo si aquam hausissent equæ indigenæ, furoris ui concitabantur. Sed & inde Potniadas nuncupari deas, comperimus, quas μανιοποιοὺς interpretantur. Ab Lycophronis proditum interprete est, Melanthium Antiochiæ regionem, quia inibi à furore Orestes interquieuisset, cœpisse Amanon dici. Brocum, accentiuncula in fine locata, stultum accipiunt Græci. In priore autem syllaba attelabum indicat uox, & locustam. Broccos intelligunt Latini, quibus prominent dentes. Brocci cuiusdam meminit Cæcilius, alterius etiam Seneca. Illud porrò adiecisse nil obfuerit, Herculem insania uehementius agitatum, quum uel Amphitryonem interfecturus uideretur, lapide à Minerua impacto, esse cõsopitum, ac lapidem σωφρονιστῆρα nuncupatum. Verum fœcunda in gente Meneni, ut Horatius inquit, uersari diutius, abutentis otio fuerit. Id itaq; quod sequitur, perpendisse maius operæpretium sit.

A quibus traditum sit, Ingeniosos melancholicos esse: ac quæ sit eius rei ratio. Bilis atræ species. Lux sicca, anima sapientior, quid significet. Cholera quid. Cap. V

Plato in libro De scientia, ingenio pollere eos præcipue scribit, qui furore quodam percipi atq; concitari soleant. Democritum quoq; prodidisse, animaduertimus, ut quisq; ingeniosissimus sit, ita maxime quati furore. Quod ipsum & in Phedro approbari uidetur, ubi enotatum inuenias, Poeticas fores frustra absq; furore pulsari: quanquam haud ambigo, diuinum quendam intelligi afflatum ea parte à Platone. Verum, nec eum ipsum naturæ rerum periti astruent contribui, nisi melancholicis. Sed & Aristoteles, quoscunq; in quauis facultate præstantes melancholicos extitisse pronũciauit, Vt me (inquit Cicero) nõ pœniteat hebetiorem esse

esse. Nam & heroica dicitur affectio, id est ἡρωικὸν πάθος. Cęterum, cur ita contingat, hoc est quod diu & anxie quærimus. Nam sunt quibus Aristoteles parum satisfaciat, affectantibus semper ingeniorum acuminibus quiddam adiposius, plenius, diuinius. Proinde in hac quasi comitiaria doctorum statione imbuti utriusque philosophi mysterijs, præcipue tamen Platonicis, medicæ quoque artis claritate illustres, tam abditæ quæstionis inuolucra, fulti etiam ope diuina, sic ferme explicare aggrediuntur. Vt primum quidem melancholiam, id est bilem atram esse duplicem contendant: quarum alteram medendi scientiã professi, physicen, id est naturalem dictitent: alteram uero adustione contingere, asseuerent. Et physicen quidem non fere aliud uolunt, quàm densiorem sicciorem que sanguinis portionem. κατακεκαυμένην uero, id est adustam, in quatuor species partiũtur: aut enim naturalis melancholiæ, aut sanguinis purioris, aut bilis, aut pituitæ salsioris combustione concipitur. Ex adusta, iudicio & sapientię nocumenta inferuntur: dum enim exardescit humor is, crematurque, furorem concinnare solet, & concitationem commoliri. Sicubi uero restingui contingit, eo quod subtilius est clarius ue euanescente, unaque modo fuligine uelut subsidente tetra, stolidi concinnantur & stupidi. hunc uero habitum, melancholiam dictitant proprie, amentiamque atque item uecordiam. Solam uero bilem atram, quæ physice nuncupatur, iudicium confouere atque sapientiam, compertum est. Nec tamen id censeri perpetuum debet. Nanque si sola sit, ab omni sequestrata admixtione, nigricante nimium densaque mole, spiritibus fuscedinem inijcit, animo terrorem, hebetudinem ingenio impertitur. Quo nomine Moralium septimo Aristoteles: Biliosus, inquit, atra bili nec ad consultandum omnino est aptus. Si uero simplici commisceatur pituitæ, quum frigidus obstiterit circum præcordia sanguis, crassa quadam frigentis naturę ui, ignauiã conciliat & torporem. Oportet autem atram bilem neque paucam esse, adeo ut sanguis, bilis, spiritus ueluti suffrenatione deficiantur, unde ingenij prouenit inconstantia & memoriæ fluxus. Nec rursum exuberare adeo, ut ceu molesto succumbentes oneri, à marcore uix excitari posse uideamur. Proinde necessarium omnino, quantum eius patitur ratio, esse eam prætenuem. Tunc enim absque nocumento fortè largior etiamnum admittetur, etiam si in bilis fuerit æquilibrio, quod ad pondus attinet. Exuberet itaque bilis atra, uerũ subtilissima, nec tenuioris pituitæ circumfusus desit humor, ne inarescat omnino, fiatque durior protinus. Non tamen usque promisceri pituitæ uolumus, præcipue si largior ea fuerit & frigidior, ne inde algorem contrahat. Sed bili sanguinique ita promisceatur, ut ex tribus unum consurgat corpus, dupla sanguinis ad reliqua duo proportione compositum, ubi octo sanguinis partes, duæ bilis, duę item bilis atræ portiones existant. Accendatur quadamtenus à duobus illa bilis atra accensaque fulgeat, non uratur. Hoc significasse illud Heracliti uidetur, Lux sicca, anima sapientior. Spiritus ex hoc humore creati primo quidem subtiles sunt: etenim sub angustioribus atræ bilis eiusmodi compressi meatibus, uehementiore ob unitatem calore in primis attenuantur, perque arctiores expressi meatus, subtiliores erumpunt. deinde calidiores similiter, atque eadem ratione lucidiores. tertio agiles motu, actione uehemẽtissimi. quarto item stabili solidoque humore iugiter emanantes actioni diutissime seruiunt. Tali autem animus noster obsequio fretus, indagat uehementer, perseuerat inuestigando diutius. facile quæcunque peruestigauerit, inuenit, clare perspicit, syncere dijudicat, ac diu retinet iudicata. Obiter uero hic legentes commoneo, ne omissum studiosis decoquat: cholerã non (ut uulgò) pro bile, uerum pro intestinorum affectione à medicis capi, duobus generibus apud Hippocratem: alteram enim ὑγρὰν dicit, id est humectam, de qua ex Paulo facta nobis mentio alibi est: alteram uocat ξηρὰν χολέραν, hoc est siccam choleram eadem productam ratione ac causa, & in eisdem, at citra uentris solutionẽ & uomitus, uel (ut Galenus ait) ἄνευ ῥύσεως κοιλίας καὶ ἐμέτων. Sunt qui ita finiant, χολέρα ἔκκρισις κάτωθεν διὰ γαστρὸς, καὶ ἄνωθεν διὰ στόματος ἐμετός. Dicitur inde cholera quoque fistula uel canalis, quo uibratior è tegulis defertur aqua. Sed nos iam prætorium dimittamus.

De cicadis acanthijs, & achetis. Tettigonijs, cercope, ac calamæa. Mulieribus ornamentum esse silentium, Acation quid, & oneuon, ac oneui piscatores, Cur cicadarum aliæ canant, aliæ minus. Enceladus quid, bombycia. En-

tomia. Aethaliones cicadæ cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita. Caput VI

Cicadas quasdam inuenio in Græcorum libris uocari acanthias, non quia, (ut Suidas inquit) species sit hæc insecti illius: sed epitheton est obuersantis inter spinas quas illi acanthas uocãt. Sicut etiã achetas, nõ cicadæ species est: sed epitheton, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, hoc est, à cantu, ueluti argutam dicamus. Stephani monumenta præferunt, ab Athamanum urbe in Aetolia, quam Acanthon dicunt, nuncupari acanthias cicadas: quæ quoniam ferè cõsilescant, ut Simonides attestatur, inde receptum, ut qui non loquantur, eo ferè exprimãtur nomine. Vnde est illud Hermolai Barbari, Malui diuinator uideri, quàm Aetolia cicada. cui displicet, meminerit, Aristarchum non alia magis ratione uatem existimatũ, quàm quod librariorum, aut uetustatis in Homero uitia uel cum famæ periculo scrutari uoluisset. Quod si est, Pontani solertiam mirari licet, qui in libro De aspiratione, lenam Acantida Propertio de loquacitate nuncupatam, & aurium offensaculis, prodere sibi permisit. Nisi quòd apud Theocriti interpretem obseruatum est, dici acanthida auem colore uariam, uoce λιγυρόν, id est stridulam, quam ex uarietatis ratione pœcilidam item nuncupent. In spinis, quas acanthas uocant, habitare Aristoteles & Alexander scribunt. Appellantur aues hoc genus acanthilides quoq;. Sunt ex Græcis, præsertim de Grammaticorum decuria, qui manifestum putent, masculas cicadas canere, quæ apud Hesiodum dicãtur achetæ. Esse uero mutum fœminarum genus, quæ nuncupentur tettigoniæ, documento etiam nobili, Fœminis præcipuum ex silentio adesse ornamentum: unde sit illud Sophoclis ex Aiace mastigophoro, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Conferre ad idipsum, & lusciniarũ fœmellarum ἀμελὲς, id est cantus priuationem. Auctor Pausanias est, cicadam maximam nuncupari achetam. At ἐλάχιστον τεττίγιον, id est minimam cicadulam, dici cercopen, id est κερκώπην, etiamq; calamæum. Quæ sit post hanc, titigonium, fortè à uerbo πιπίζειν, de quo alibi hoc opere facta nobis mentio est. Acation uero, ad acãthias spectat nihil: nam nauiculæ species eo intelligitur nomine, utrinq; remis agitata: sed sic, ut remigum unusquisque δικωπίας ἐρέτης, id est remos ducat duos. Hoc eo intertexui libentius, quoniam uerbi cõmeminit Plinius, & id incuriosius explicatur, etiam Græcorum plerisq;. Scitu dignum & illud: oneuon dici machinam summis acatiorum partibus impactam, qua circumpositis funibus, extraherentur è profundo grauissima quæq;, adeo ut piscibus suffertum rete nullo negotio uel homines duo ualeant educere. Sunt ex piscatoribus, qui elecaten uocent, id est ἀλα κάτω. Piscatores ipsos ea operantes inueni, qui oneuos item dicant. Cæterum nobis in semitam denique redeundum. Quæramus igitur, Cur nam cicadarum aliæ canant, mutis quodammodo alijs? Nempe, ut quinto De animalium historijs Aristoteles ait, ὁμοίως δὲ ἔν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις. οἱ μὲν διῃρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα οἱ ᾄδοντες, οἱ δὲ ἀδιαίρετον ἔχοντες οὐκ ᾄδουσι. Sunt, inquit, quæ canunt, præcinctu diuiduæ, siue maiores, siue minores sint: quæ autem non canunt, indiuiduæ constant. Sed planius in libro περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, id est De morte & uita: Habent, inquit, animalia id genus pleraq; diazoma, id est præcinctum, cui insitus est spiritus: is quandoq; foras mouetur, quandoq; uero e diuerso: unde contingit nunc eleuationem fieri, nunc depressionem eiusce pelliculæ. Quum enim exit spiritus, attollitur: sicut ingrediente, deprimitur. Perinde enim insectis portio ea mobilis est, ut in spirantibus pulmo, & in piscibus branchiæ. Porrò pellicula concussa faciunt sonum. Sicut in calamis pueros interdum uidemus factitare, quibus prætenui folliculo indito, sonum eliciunt. Sic & cicadis, quæ canunt, calidiores enim sunt, & imo spiritalis motus maior, ut interpretatur Thomas. Proclus uero Diadochus, ὁ τέττιξ inquit ᾄδει ὑπὸ ταῖς πτέρυξι τρίβων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἦχον ἐκπέμπων. id est, canit cicada, seipsam atterens sub alis, atque ita sonum emittens. Plinius ex Aristotelis doctrina, Vocem non habere, scribit, nisi quæ pulmonem, & arterias habent. Idcirco & insectis sonum esse, non uocem: intus meante spiritu, & incluso sonante. Verum, alia murmur ædere, ut apes: alia cum tractu stridorem, ut cicadas. Quia uero hoc genus intus habere sonum uisitur, hinc enceladum insecti speciem appellari, astruunt grãmatici. Vniuersim uero bombycia uocant quidam

quidam, à bombo, ut opinor: ſicuti ab inciſuris, entomia, id eſt inſecta. Scribit Theocriti interpres, dici cicadas quandoque æthalionas, παρὰ τὸ αἴθεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. id eſt, quia à ſole amburantur: concinere enim tũ, ubi cauma fiat, id eſt inardeſcat amplius calor. Fuit & ab hoc animali ueteribus concinnata comminatio, χαμόθεν οἱ τέττιγες ὑμῖν ᾄσονται. id eſt, à terra uobis concinent cicadæ. Significatur enim agri uaſtitas cum arborum exciſione. Verum, ſic allegorice pronuntiatũ uehemẽtius grauiusq; putat Demetrius Phalereus. Quæ uis ſua eſt orationis conciſæ. Propterea & ſymbola ob breuitatis aſſimulationẽ, efficaciora multo ac grauiora cenſeri. Quod enim breuius profertur, multorũ ſuſpicionẽ præſtat. Porrò lepidam ex Platone cicadarum fabellam haudquaquam hic trãsgredi debemus. Apud quem Socrates in Phædro aſtruit, In meridie non dormiendum, ne (inquit) à cicadis rideamur. Nam quos uiderint agentes, ut oportet, illis pręmium tribuunt, quod deorum conceſſione traducere ad homines poſſunt. Fertur enim hoſce olim homines fuiſſe ante Muſas. Natis inde Muſis, cantuq; monſtrato, illorum nonnullos uoluptate cantus uſqueadeo delinitos fuiſſe, ut canentes cibum potumq; negligerent, imprudenterq; perirent, ex quibus deinceps cicadarum genus ſit propagatum, munus hoc nactum à Muſis, ut alimonia non indigeat, ſed abſque cibo & potu, quamdiu uixerit, cantet. Poſtea uero ad Muſas proficiſcatur, quam quis hic Muſam colat, renunciaturum. Ergo Terpſichore renuntiantes, qui præcipue illam in choreis cœtibusq; celebrarint, eam ipſis propitiam reddunt, atq; itidem alijs pro ſua cuique uenerationis ſpecie.

Nil uideri abſq; luce. Colores uariari pro lucis diuerſitate. De columbarum collo. Lucretij locus declaratur. De iridis coloribus, & apparentijs quas uocant ſymphaſis. De luce nonnulla. Entelechia colorum. Cap. VII

MAthematicæ diſciplinæ, ac naturalium rerum ſtudioſi, nil uideri abſq; luce, proinde nec diſcerni colores quoq; abſq; luce eadem, ualidis argumentorũ comprobant rationibus. Aſtruitur & illud, ut conſequens, corporum colores apud uiſum diuerſos euadere pro lucis diuerſitate ſuper ipſos orientis. Nam in claritate mediocri turbidiores pleruncq; uiſuntur, in illuſtri uero clari ſcintillantesq;. Argumentum euidens, in ſolis deliquio colorata omnia, inſita priuari uenuſtate. Liquet id amplius in columbarum mirè ſplendicãtibus pennulis, quas in earum collo conuiſimus: nanq; etiã ſi unius ſint coloris, uarijs tamen aſpectibus uarie illuſtratæ ſub differenti ſpecie oculis exhibent ſeſe. Cuius ratio eſt, quia mouendi uim à luce color ſuſcipit: quo uero amplius ab illa mouetur, amplius & ipſe mouet. Imbecilliores autem colores eſſe in intenſioribus, ſicuti imperfectum, in eo quod perfectum eſt. Ideoq; pro lucis complemento eſſe coloris completi gradum in mouẽdo. Quod autem de columbæ pennulis aſtruximus, ſciendũ, quoſdam exiſtimare, diuerſos re ipſa eſſe inibi colores, diuerſasq; ſuperficies ex diuerſarum portionibus pennularũ radiantes. Verum diſertiſſime ſuper ijs libro De rerũ natura ſecundo, Lucretius hiſce uerſibus cõmeminit:

Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo? propterea quòd
Recta aut obliqua percuſſus luce refulget.
Pluma columbarum quo pacto in ſole uidetur,
Quæ ſita ceruices circùm, collumq; coronat.
Nanq; alias fit, uti claro ſit rubra pyropo:
Interdum quædam ſenſu fit, uti uideatur
Inter cæruleum uirideis miſcere ſmaragdos.

Sed, ut plenius Lucretij ſenſa referemus, ubi rectam appellat lucem & obliquam, aſtruunt mathematici, ſolis lumen, aut primarium dici, aut ſecundarium, aut tertiarium, & deinceps. Et primarium quidem intelligũt, ubi illapſus ſunt radioſi. Secundarium, uel accidentale, in loco illuſtrato ab illapſu eiuſmodi, qui oblique per omnem partem medij diffunditur, ut eſt cubiculum totum. Tertiarium, quum ex ipſo cubiculo lucem recipit locus alius, alioqui opacus. Columbini colli ſubmutantis colores meminit Hieronymus aduerſus Ioannem Origenis ſectatorem. Columbarũ, inquit, colla ad ſingulas conuerſiones colorem mutant. Sed & Martianus De nuptijs Philologiæ: Arceſilas

silas, inquit, collum intuens columbinum dubitabat, siquidem hac permotus uarietatis incertitudine, amplius astruere ἀκαταληψίαν cœpit, id est incomprehensibilitatem. Sed & Nero Cæsar disertissime, ut primo Naturalium quæstionum Seneca tradit:
Colla Tiberiacæ splendent agitata columbæ.
Quo tamen uersu legi commodius Cytheriacæ potest, sed syllabæ mensus nonnihil refragatur. Meminit & Academicorum secundo M. Tullius. Neq; uero hoc loco expectandum, ut de remo inflexo, aut de collo columbæ respondeam. Nõ enim is sum, qui quicquid uidetur, tale dicã esse, quale uideatur. Et rursum: Nam & in remo sentio non esse id quod uidetur. Et in columba plures uideri colores, nec esse plus uno. Quod ad syllabam attinet, uariatum in ea comperias, uti Metamorphoseon quintodecimo:
Armigerumq; Iouis, Cythereidasq; columbas.
Sed enim ut ad colorum rationes regrediamur: aduertendum amplius, esse colores in corporibus ex elementorum refractione cooriẽtes, quibus cõpinguntur. Hosce uero haudquaquam speciem uariare ex lucis ui, quin album semper sit album, & nigrum, nigrum: nisi quatenus intenduntur, uel remittũtur. Sunt & colores, quos apparentias dicunt recentiores. Nam apud Firmicum inusitatius quandoq; dici aduertimus, homines bonæ apparentiæ. Aristoteles primo De generatione, συμφάσεις appellauit, ut in iride, ubi uisitur color rubens, quẽ minus usitate rubeum idem dicit Firmicus, ni mendosa sunt exemplaria: rubens inquã, albido permixtus: quia materia est rara, & radius solaris fortior. Conuisimus autem solis lucem ferè coloris eius. Quod si densior fuerit materia, & imbecillior radius, resilit obscurus ac nigricans color, qualem in nubibus cernimus. Colores autẽ intermedij, cuiusmodi cinericius est, fiunt ubi materia denset minus, & radius sit aliquanto fortior. In urina porrò subinde mutantur colores, si in solari radio inspectetur: prouenit autem id ex uarietate lucis solis, qui quum in motu perpetuo sit, nunc unum ostentat, nunc aliud. Propterea medicorum periti in luce temperata dispicere malunt. Quod rursum ad irim spectat, prædicant rusticiores: ostentante se inibi colore rubro, albido adiuncto, haberi fertilitatis prognosticum. Ratio uero est, quia quum rarior sit materia, facilè peruincitur à sole, ut inde pluuiæ iuges aut largæ consequi nequeant, quæ plurimũ ubertati seminum officiunt. Sed ratum & quodammodo decretorium hoc censeri haudquaquam debet. Lucem uero Aristoteles scribit, corporis intelligi qualitatem luminosi, ab eodem profluentem, ut formam in diaphanum. Quam ob rem exceptum ab eo lumen actum eius esse, id perficientem, à quo suscipitur: nec id substantiali ratione, uerum accidentis potius. Nec me fallit, in Aristotelicos aciem ab Augustino dirigi, ac bellicum cani quodãmodo, dum disceptatur, sit'ne lux substantia an accidens, quando superficie una eademq; duo posse ambiri corpora, plura sint argumento, ueluti cineris cum aqua permixtio, candens ferrum, ignis fumo perfusus. Luminis porrò egressum ab corpore lucido, exceptum obiecto terminato, uocant Peripatetici colorum entelechiam.

Quid foret robur in carcere, & quæ dicantur digna robore: ac de Prytanei alimẽtis, & thesauro. Dechas locus carceris. De Philopœmene paucula. Iuuenalis locus & Propertij alter explicatur. Item uocabula nõnulla ad carceris loca pertinentia. Tullianum. Cæadas locus. Aureis catenis nocẽtes uincire, Aethiopum fuit. Orygmata. Anancæum. Sphalos. Strophæus Mercurius. Lethe Persarum carcer. Spoliarium. Cap. VIII

Carcerem scribit Cicero in L. Catilinam libro secundo, uindicem nefariorum ac manifestorũ scelerum maiores nostros esse uoluisse. Et T. Liuius ab Vrbe condita libro primo, Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis, quum in tanta multitudine hominũ, discrimine recte an perperam facti confuso, facinora clandestina fierent: carcerem ad terrorem increscentis audaciæ media urbe imminentem foro ædificasse. Nec satis, siquidem humana rabie latius etiamnum serpente grassanteq;, in ipso etiam carcere, formidoloso diroq; aspectu locus alius requiri cœpit, quando quotidiana & proinde leuia remedia parum efficacia noscerentur. Robur ædidere nomen, quo maleficum genus hominum præcipitabatur: sic nuncupatum, quod ante arcis robusteis includeretur sicuti

Sex

Sex.Pompeij fragmenta nos perdocent, & significasse Plautus, deprehenditur, quum ait, Ego uos ambo in robusto carcere ut pereatis.

Hinc facinora magnitudine rara, nouitate dira & inauspicatissima, robore digna, magnis auctoribus appellari solent. Quod uidetur Apuleius cōfirmasse in oratione disertissima, ut Augustinus dixit, de magia: O mirum, inquit, commentum: ò subtilitas digna carcere & robore. Sicuti ratione diuersa Prytanei digna alimentis nuncupantur, quæ cum uirtute perpetraris. Nam Atheniensibus maximus hic honos. quod Socratis exemplo De oratore libro primo comprobat Cicero. Sed & Maximus Valerius exemplorum priscorum libro sexto, de robore quosdam præcipitatos scribit. Meminit Titus quoq; Liuius Asiatici belli octauo libro. Non desunt, & quidem multi æris homines, nulli rei, præterquam sibi freti, qui illud Iuuenalis,

Horrida quale facit residens in codice pellex,

quicquam ad hoc pertinere aucupentur. Et cæcos syluescentesq; doctores nugas ineptiolasq;, hallucinatione ridicula, effutire meras pronunciēt, quum Satyrus dubio procul codicis nomine συμβολικῶς, & operte robur intellexerit, in quod meretricula iam magno natu ob perpetratum scelus fuerit impacta, atq; inibi nendo uitam sustentare solita sit. Verum hæc commenta etiam si uera maxime forent, nimis accersita, nimisq; coacta sunt, uixq; doctrinæ & acuminibus cohærentia poetæ illius. Quid, quòd si intenderis, oppugnātе nullo reuicta ęquantur solo? ac (quod aiunt) media tenentur, tanquā citharœdi procemium, afficta, nec coalita. Quid enim minus facere mortua potest, quàm nere? De carceris robore præcipitabantur nocentes, ut præpositæ probant auctoritates non in custodia detinebantur. Quod uero ad huius opinionis fulcimentum, & uelut tibicinem aduocatur Propertius, id totum nil esse intelligo: sed & alij intelligent: quod ut fiat facilius & syncerius, uersiculos poetæ subtexemus:

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
  Garrula de facie si qua loquuta mea est:
Nostraq; quod Petale tulit ad monumenta coronas,
  Codicis immundi uincula sentit anus.

Primum rogo uos eruditi omnes, qui nō ad Aristophanis modo lucernam euigilastis, sed Cleantis quoq;, & (quod Fabius ait) in sudata ueste durastis, fuligines lucernarum bibendo, ad procinctum enixa uirtute dum tenditis, quod nam est hic robore dignum crimē? Deinde, quo iure zelotypa mulier ancillam minus ad animum respondentem in publicæ pœnæ locū intrusit? Quo nam modo præterea duæ sententiæ cohærēt, nec dissimilitudine dissultant? Quę me impensius (inquit Cynthia) laudauit, dat pœnas, & pensa grauiora cogitur perficere. Petale, quia coronas tulit ad monumenta, non neruo debetur, sed protinus impingitur in præcipitij locum publicum. Extrita mihi ista uidentur. Qui intriuit, totum exedat: & quas faber struxit compedes, ipse ferat: sicuti iactatum prouerbio est, & meminit Ausonius. Verū, ne quis in hisce libellis Rhodium putet sacrificium, desinamus aliena grauius aut insectanter conuellere, neq; enim proposita nobis obstrigilatio ulla est, nec doctorum hominū dispendio gloriolas inanes captamus, tunc enim Homericum illud posset grauius insusurrari,

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Monitos tantum legentes uolumus, quid senserint alij, quid'ue ipsi promamus in album, οὐ πρὸς τὸ ἀντιδοξάζοντα, id est non idem opinantes. Candore eodem ac simplicitate, sicubi lapsi fuerimus, reuocent ad libram, quoniam hominis est in pluribus conniuere: nam & ipsi nostra quoq; allisuri uidemur (neq; enim ita nos amamus aut miramur, ut nesciamus perdere) sicubi potior se ostentarit ratio. Et cum riuali, & sine riuali posteritati allaboramus. Redeo igitur ad institutū. Si M. Tullij ingessero illud ex Oratione pro Murena: Lacedæmonij, inquit, quotidianis epulis in robore accumbunt. Cretum nemo gustauit unquam cubans. Est prouerbium quoq; scitissimum compar priori, sed ambiguitate, & significatu remotiore festiuius, thesauro dignus, in eum qui teterrimo supplicio flagitijs adobrutus sit differēdus. Docent T. Liuij, & Plutarchi monumēta. Etenim ad auctoritatum tibicines recurrendum perpetuo, quibus arrecti stemus, sicuti uarris indago, id est plagarum series. Thesaurum fuisse domicilium subterraneum

raneum apud Messenios, neque auras, neque lucem exterius excipiens. Nec ullæ carceri fores erant, saxo immani intruso occludebatur. In quem quum magnus Græciæ imperator Philopœmen fuisset impactus, mox hausto ueneno interijt. Hic est obiter is Philopœmen, quem Græcia post eximias antiquissimorum ducum uirtutes, perinde ac extrema senectute filium, in ducem produxisse narratur. De quo item nobile est Romani cuiusdam elogium, fuisse hunc inter Græcos postremum, flaccescente iam illa animorum ingentium, ut assolet, fertilitate. Sicuti & Brutum pronuntiauit quidam Romanorum ultimū. Legimus porrò apud Plutarchū eundem, Spartani carceris locum fuisse Dechada nuncupatū: in quo ultimo destinatos supplicio strangulari, mos fuit. Id uero nocturno tempore solitum fieri, libro quarto Maximus docuit Valerius. Tale fermè apud Romanos erat Tullianū, locus in carcere, ubi paulum ascendisses, ad leuam circiter pedes duodecim, depressus humi, eum muniebant undique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus uincta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis facies eius erat. In Tulliano fuisse Lentulo fractam gulam, in Catilina Historicus scribit. Apud Spartanos item locus erat Cæadas nomine, cuius historia prima commeminit Thucydides: ut apud Siculos quoque, in quem maleficum genus hominum conijciebant. Apud Persas domiciliū fuit cineribus refertum. Illud uero scitu iucundum: apud Aethiopas moris fuisse, nocētes aureis catenis uincire. Inuenio & orygmata dici loca, in quibus scelerati excarnificarentur. Xenophon Rerum Græcarū libro quinto Ananceum uidetur pro carcere accepisse: sicuti Isæus quoque. Et ἐργμοφύλακα pro carceris præfecto. Callisthenes uero, ut docuit Harpocratio, anogæum accipit, hoc est cœnaculum supra terram. Quidam etiam pro uirili membro capiunt, quod sit necessitatis commercium. Pentesyringon in carcere fuisse, Pollux scribit, lignū, & item sphalon, sicut tympanum inter carnificis recenset instrumenta. Videtur & strophæi, quem Mercurium intelligit, statuā in carcere coli solitam, insinuare. Auctores sunt nobis: apud Persas fuisse carcerem nomine Lethen: in quem impingebatur nemo, nisi moriturus: quæ causa loco nuncupationis rationem præstat. Spoliariū dici quidem uidetur spoliorum receptaculum. At Senecæ, Lampridioque locus excarnificationi dicatus.

Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicum flagellum, & domus. De Labyrintho, barathro, œcema, chamætypia, galeagra. Latomus, latomis, latypis, lithurgice, Tullij, lithotriuice, cauea. De canis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, cōperendinatis reis, Charonia ianua: item de Metœcio pluscula. Scaphephori. Xenocratis historia. Scyros, Scyrotes lapidarij. Lithologi. Cotoriæ. Las. Lapersæ. Laos populus cur. Listrotum. Listri. Liturgia. Cæeti. Coi. Orescoi. Aristomenis historia. Ancones. Tarichempori. IX.

CArceris genera ueteribus tria fuisse inuenio: unum, quo immodesti & parum exculti compellerentur, ut noctu à doctis condocefierent, & bonarum artium professoribus, quæ ad bonos mores & uitæ modum pertinerent. Alterum, quo ære alieno impliciti, & qui carceris tædio ab inita uitæ petulantia absterrendi sunt, detinerentur. Tertium, quò immanibus prægsignes flagitijs, cælo & hominum cœtu indigni: uitijs ac uitæ turpitudine defamatissimi, ac propediem plectendi, tenebrisque & pedori addicēdi intruduntur. Carcerem Cyprij ceramon uocāt. Id & Homerus testari uidetur Iliados quinto, ubi Martem scribit, ab Oto & Ephialte in uincula coniectum,

χαλκέῳ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας.

id est, decem ac tribus mensibus æneo in ceramo uinctus iacuit. Eruditiores tamen eo uerbo ollam accipere malunt. Obiter dignum scitu, in Georgicis ab Didymo proditum, fructus ex arbore non dilabi, si Homericum hoc inscribatur carmen: quod & decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, relatum aduerti. Et quia ceraminæ dicuntur item figlina, inde ceramicum flagellum pro ostracismo positum. Cerama tamen scribit Athenæus, dicta, quamuis argētea forent, uel aurea. Athenienses uero, qui mitibus nominibus & mansuetis rerum tristitiam obtegere consueuerant, urbaneque minuendo, uim atque atrocitatem lenire, carcerem domum nuncupabant, sicuti tributum coordinationem ciuitatis. Sunt qui labyrinthum quoque nil aliud, quàm carcerem fuisse tradant, in quo non

foret

foret incommodi quippiam, nisi quòd qui asseruabatur, effugere non poterat: unde & labyrinthū dici putant, quia λα sit particula uocum intendens notiones, & βύειν obturare signet, ac claudere. Ex quo & labyrinthodes, pro flexuoso positum, id est λαβυειν θώδες. Tralatum & in nugaces nomen, παρὰ τὸ πολλοῖς κύκλοις λόγων χρῆσθαι. Est item labyrinthus Theocrito, piscatorium instrumentum, καὶ ἐκ χοίνων λαβύρινθοι. In hoc illud obiter adnotandum: in Plutarchi monumentis proditum, Non uideri simile ueri, Minoem Atheniensium iuuenes, tributi nomine ad se quotannis missos, perdidisse: sed ad ministerium potius subseruasse sibi. Ex quibus propagati multi, & Cretensium habiti numero, Delphos quandoque sunt missi. Proinde Bottiæorum filias generis memoriam colentes, festis diebus concinere assueuisse, ἴωμεν εἰς ἀθήνας, id est eamus Athenas. Barathrum Athenis, siue (ut enuntiant alij) berethrum, locus erat profundior, putei modo, in quem nocentes deturbabant. Eius superiora dura quidam erant ac rigida, infima uerò laxa & mollia, ut descendentes facile demergerentur. Abusus uidetur dictione hac in Philippicis Demosthenes, ut inquit Harpocratio, & pro pernicie tantum ex tralatione posuisse. Barathros genere masculino putat Ammonius, homines dici barathro dignos. Barathra tamen propriè cataractas uocant, uel (ut Arcades uocant) zerethra, id est excauata loca, in quæ demergantur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, ab aquarum ingressu, uel quasi, ἄβατα, quod ex cauitate peruia non sint, nec adeunda. Sunt qui cœnosa eo nomine loca intelligant. οἴκημα Græcis ædificium quidem est, sed & pro carcere positum inuenias: unde est illud historici Dionis, Quum iussisset Cæsar Catonem duci in carcerem, ac is promptissimè sequuturus uideretur, nec pauci comitarentur, affuit & M. Petronius, qui ab eo increpitus, quòd ante senatus dimissionem digrederetur, Malo (inquit) esse cum Catone ἐν τῷ οἰκήματι, quàm hic tecum. Indicat ea dictio chamætypion quoque, id est impudicarum locum, quod inibi ineunt iacentes. Scribit idem historicus, ab Caligula plures in galeagram coniectos necatosque. Apud Herodotū historia tertia, uidetur Gorgyra esse subterraneus carcer: nam ea uoce indicant Græci priuatim cuniculū, seu cloacam, qua defluant aquæ. Iam uerò latomias Syracusanas quis nō nouit? Eas à Dionysio crudelissimo tyrāno factas, Cicero auctor est in Verrem libro septimo. De ijs Cicero idem alibi ita refert, Latomias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis: opus est ingens, magnificum regum ac tyrannorum: ex saxo totum est, in mirandam altitudinem modo depressum, & multorum operis penitus excisum: nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri nec cogitari potest. In has latomias, si qui publicè custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ, deduci imperantur. Latomias dici carcerem Syracusis Siculorum lingua, Pedianus auctor est. Alij apertius, quòd inde excisi lapides fuissent ad urbis sustructionem. Iocus est Sabini apud Senecam Controuersiarum quinto: Ne, inquit, quenquam uestrum decipiat nomen ipsum, Latomiæ illæ minimè lauta res est. Sed & Polemo sophistes, ut est apud Philostratum, quum lapidoso articulorū morbo infestaretur, medicis subinde inferebat, perfoderent cæderentque Polemonis lithotomias. Extat obiter apud eundem, Herodis de eadem re id pertritum: Vesci oportet, manus non habeo: eundum est, pedibus careo: dolendum est, tum uerò manus adsunt & pedes. Fuisse Spartæ quoque latomias, Plinius significat: quum earum angustias Aristomenem Messenium euasisse scribat, uulpium aditus sequutum. Erant & Romæ prope Tullianum, ut Varro meminit, qui & Tullianum dictum ait, quòd fuerit à Tullo rege additum carceri. quod tamen pro quolibet carcere posse capi, Apuleius docet. Tullios autem riuos dicūt, aut uehemētes sanguinis proiectiones, artuatim effluentis. Ennius, Misso sanguine tepido, tullij efflantes euolant.

Fortè ij sint, quos alibi à Græcis aulos docuimus uocari. Porrò id uehemēter animaduertendum, pronuntiari ex Græca ratione lithotomiam, & Latinè dici lapicidinam, & latomiam quoque. Quin & latomion, unde λατόμιον μαρμάρινον, ubi exciduntur marmora. Ex quo & Apollinis marmarini templum apud Carystum: quia λᾶς signat lapidem, per concisionem, à λάας: uti in magno obseruatum etymologico est, & τέμνω, incido. Nam & latomi dicuntur lapicidæ, ut scribit Eustathius, qui etiam latypi uocantur. Latype uerò est, quod à lapidibus abraditur, sculpendo'ue excutitur. quam rem &

scyron dicunt: unde scyroten, id est σκυρωτὴν ὁδὸν, legimus apud Pindarum: quo uocabulo lithostroton intelligunt. unde Scyro insulæ conciliatum nomen, quæ argillosa sit, καὶ λευκόγεως. Lapidarios, lapidum artifices intelligo, ex Firmici Matheseos quarto: Naupegos (inquit) facit, aut structores, lapidarios pollinctoresq;. Apud Thucydidem inter ministros lithologi recensentur, qui architectis subseruiant. Cotoriæ autem Iureconsultis loca sunt, unde effodiuntur cotes. Signat tamen λᾶς & fluuium, atq; item ciuitatem: quamuis à Stephano dicatur λᾶ potius. Meminit Lycophron, καὶ λᾶν περήσεις. Ab ea occupata Dioscuri appellantur Lapersæ. Laam uocauit Homerus,

οἵ τε λάαν εἶχον, οἵ δ' οἴτυλον.

Lithurgice uerò, & lithotriuice, ad præsens propositũ parum faciunt. Nam illa, ad eos qui in metallis lapides cædunt, pertinere uidetur. Lithotriuice, lapides excolentium elaborantiumq; est, ad operum ornamenta. Illud uerò non ineptè huic inseretur loco: populum Græcis λαὸν nuncupari, ut in Olympijs arbitratur Pindarus, de iactu lapidum fabuloso Deucalionis & Pyrrhæ. At scribit Philochorus, Cecropa populi Atheniensis numerum in digitos uolentem mittere, iussisse in medium à singulis conferri lapidem, atq; ex facto τοὺς ὄχλους cognominasse λαούς. Listrotum, id est λιστρωτὸν, ab lapide non inclinatur: sed æquale signat & politum, in Nicandri Theriacis. Nam xysteres, id est apta rebus poliendis instrumenta, listri nuncupantur. Sed & apud Homerum legimus, λίστροισι δαπέδοις. Liturgion intelligunt Græci, ministerium publicitus exhibitum: unde liturgiam recentiores accipiunt, quam modo missam nuncupamus. Tychos, Herodotus historia septima, poliendis lapidibus instrumenta intelligit, quibus tamen prægrandibus in bello uterentur Aegyptij. Valla bipennes accepit eo uerbo, Græci cuneum item. Fuit item carceris species cauea: nam & Seneca inquit, Itaq; effœminatissimam uocem illius Rhodij existimo, qui quum in caueam coniectus esset à tyranno, & tanquam ferum animal aleretur, suadenti cuidam, ut abstineret à cibo, Omnia (inquit) homini dum uiuit, speranda sunt. Caua cubitalia in mœnibus, sagittis excutiendis aperta, uocat Liuius, quæ modo balistarias dicimus uulgo. Liberas custodias legimus in historia, quum uiri magnæ existimationis non in uincula coniecti, sed domi apud ciues custodiebantur. Hosce quidam comperendinatos rectè dici reos coniectant, quòd necdum absoluti planè sint, sed uelut uadimonio quodã astricti: uel quia nec comperta satis crimina, uel quoniam innocentiam non plenè comprobarunt. Liberam custodiam Græci ἄδεσμον dicũt φυλακήν. Inter carceris ianuas fuit & quæ nuncupatur Charonia, qua producebantur, qui ultimo supplicio essent afficiendi: ab Charonte, siue Charone: utroq; enim inflectitur modo, quod ex Martiano liquet. Sed & in Atticis elegantijs Thomas Magister: Abusiuè, inquit, Charontis nauem Theorida Aeschylus uocauit. Vocabatur & nomophylacij ianua. Sunt qui locum Athenis, ubi carcer foret, Metœcium, hoc est μετοίκιον appellatum contendant. Quod uerò relatu arbitror non ingratum: auctor Harpocratio est, Metœcum dici utiq; inquilinum aduentitiumq;, qui in alienam emigrat ciuitatem manendi proposito. Metœcium autem drachmas duodecim significare, quas quotannis persoluere cogebantur id genus homines: quod Eubulus significat. Isæus uerò innuit, uiros quidem drachmas conferre duodecim consueuisse, mulieres autem sex. Id qui non contulissent, abducebantur ad ciues, conuictiq; uænum ibant. quod contra Aristogitonem Demosthenes testatur. Cogebantur & naues inscẽdere inquilini: sicut in Philippicis à Demosthene item adnotatum est. Illud uerò obiter quoq; subnotasse, nil officiet: inquilinos etiam scapheas à comicis quandoq; nuncupari, quoniam in pompa scaphas gestarent: unde & scaphephori nuncupantur quoq;. Sed & eorundem filiæ uasa gestabant aqualia, & præterea σκιάδιον. Meminit Legum decimo Theophrastus. Scribit in Vitis decem rhetorum Plutarchus: publicanum quãdoq; Xenocrati manum iniecisse, ac ducere conatum ad Metœcium: illum uerò à Lycurgo liberatum, ductumq; in carcerem publicanũ, ut qui quod minus deceret, facere adortus foret. quod quum in maximam Lycurgi laudem cessisset, mox occurrens illius filijs Xenocrates, Celerrimè, inquit, par pari relatum: nam quòd mihi suppetias benignè tulerit, passim ab omnibus celebratur. Cæetas deniq; carceris species apud Lacedæmonios est, quæ creditur spelunca quædam, unde

sit etiam nomen: quippe cæti uocantur rhochmi, id est scissuræ, quas efficiant terræmotus. Sunt tamen qui cauitates id genus nuncupent κώους, id est coos: unde Homerus feras, orescoos appellet: quod prodidit Strabo, & ab Eustathio relatum, scio. Erat apud Corinthum eo nomine carcer, quo fures custodiebantur, & fugitiui. In Ceadam, inquit Pausanias, à Lacedæmonijs conijciebantur, qui ob insigne facinus uidebantur plectendi. Nam & illuc contrusus Aristomenes, euasit tamen, aditus uulpium sequutus, quæ cadauera consectabantur: quod docuit Pausanias, nec omissum à Plinio est: uerum Latomias nuncupat, ut notauimus. Sed Aristomenem hunc in insula Rhodo apud generum Damagetum ex morbo esse functum fato: idem prodidit Pausanias. Anconas porrò dixere Carthaginenses tenebricosum in tyranni aula domicilium, in quod conijcerentur, quibus succensuisset tyrannus. Sunt & ancones, in domo partes quædam. Sed & per quietem oblata, & uitæ innuentia τὸ κόσμιον, eodem censentur nomine. Quin & fluminum prominentiæ ad ripas: sed & montium summa. Vbi uerò signatur corporis pars, id est cubitus, prouerbio inde datur locus, ἀγκῶνι ἀπομυσσόμενοι, id est cubito qui emunguntur: quo philosophus utebatur Bias. Id autē genus sunt tarichempori, id est salarij.

Qui commētarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum unguētum. Obiter de cornicularijs paucula. Cornuti milites. Clauicularij. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario. Cap. X

SEd nec illud per incuriam transiliamus, uideri in nostris literis commentariensem dici carcerariorum præfectum atque recognitorem, quia in commentarium custodias referret. Ita enim ab Imperatore subnotatum aduertimus, Codice De ijs quos tenet carcer inclusos: Id, inquit, aperta diffinitione sancimus, ut aut conuictos uelox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Iubemus, antè trigesimum diem semper commentariensis ingerat numerum personarum, uarietatem delictorū, clausorum ordinem, ætatemque uinctorum. Meminit Vlpianus Digestis De pœnis: Nec pati, inquit, præsides debent optiones, siue commentarienses damnatorum pecunia abuti. At Digestis De iure fisci, aliud omnino commentariensis est: nam Paulus inquit, Quoties apud fiscum agitur, actorum potestas postulanda est, ut meritò his uti liceat, eaque manu commentariensis adnotanda sunt. In sanctis item literis uideor alicubi uerbum hoc legisse. Fuit apud Cumæos magistratus, quem phylactum nuncupabant. Eo qui fungeretur, reliquum quidem tempus carcerem asseruabat: nocturno autem conuentu, in senatum ueniens reges manu apprehensos educebat è curia: quos tamdiu detinebat, donec de eorum imperio clàm senatus sententiam pronuntiasset, iustè'ne agerent, an secus. Phyllis uerò aliud est: nam eo nomine intelligitur in Samothrace Geophanium, cuius in Alexipharmacis meminit Nicander. Phyllon Græci foliatum uocant unguentum, quo locupletiores fœminas uti Romæ solitas, Galeno credimus: quod ex malobathro conficitur: cuius tria genera, folij appellatione intelliguntur. Sed institutum repeto, ne fortè dum manum poscor (ut dicitur) pedem porrigam. Quod ad commentariensem attinet, scribit Pedianus, Accensum, nomen esse ordinis & promotionis in militia, ut nunc (inquit) dicitur princeps, uel commentariensis, aut cornicularius. Quidam commentariensem intelligunt, qui commentarijs præsit. Græci nomen id suis literis exscribentes, Commentaresios pronuntiant, ac eos interpretantur dici in legibus, qui commentaria conscribant, & in criminum iudicijs subseruiant. Sunt & qui nunc, inquiunt, chartularij uocantur. Cornicularium uerò obiter sunt, qui putent corniculis militantem: sicuti à cornu, dicti cornicines. Equites tamen ob insignem operam corniculis à Papyrio donatos, & armillis, Titus Liuius scribit. sicut alibi, etiam catellis, ac fibulis. Cornicularia fuit Plauti quoque fabula. Sed esse dignitatis nomen liquet Codice De officio diuersorum iudicum: Sciant, inquit, principes & cornicularij & primates officiorum iudices. Corneolæ uerò gemmæ, ut nunc dicuntur, ad hoc nil spectant: quæ inde ita nuncupari uidentur, quia inter onyces cornea quoque uisatur uarietas. Tribuni cornicularium dici inuenias Statagematon tertio apud Frontinum. Et Valerius scribit: Lectorio à tribuno plebe Cominio diem dictam, quòd cornicularium suum stu

pri causa appellasset. Adiutores cornicular iorum legimus apud Iureconsultos. Firmicus Matheseos tertio, in Solis decretorum ratione: Quòd si, inquit, his sic positis, in quibus dictum est locis, Mars se aliqua societate coniunxerit, uel si cum ijs fuerit inuentus, erunt homicidijs publicis præpositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularij, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij, uel carcerum custodes. Cornuti, inter milites ab Ammiano recensentur Marcellino: Cornuti, inquit, & braccati usu præliorum diuturno firmati. Apud eundem est quoque cornutorum tribunus. Vtique Dion in Domitiani uita, quem Cornicularium Tranquillus dicit, principis libellos curasse tradit, ac emendasse. Nisi quòd Clodium non nominat Dion: cuius hæc sunt uerba, καὶ στυγερὸς ὢν τῇ προκοιτίᾳ καὶ αὐτὸς ὢν φύτλος τε, ὁ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων. Adijciamus hic superpondij loco illud ex Diuo Hieronymo: Finge, inquit, aliquem Tribunitiæ potestatis suo uitio regradatum. Nunquid ex Tribuno statim fit Tyro? Non. Sed inde Primicerius, deinde Senator, Ducennarius, Biarchus, Circitor, Eques, dein Tyro.

Cornicem albam prope Rhodigij mœnia uisam. Item de albis coruis. Cornicis festum. Coronistæ. Coronismata. Hirundinum festum. Nictycorax. Cicuma. Byas, seu bubo. Cap. XI

SOlent Rhodigini mei perelegans usurpare prouerbium, ubi rarenter quid admodum, & ferè nunquam obtingere, uolunt significare: dicunt enim perinde esse infrequens, ac sit alba cornix. Ceu ferè non uisatur auitij id genus albicans. Nam & Marcus Tullius Familiarium epistolarum septimo, ipsum hoc innuisse uideri potest: Quod, inquit, quasi auem albam uidentur benè sentientem ciuem uidere. Cæterum, scitu commemoratuque condignum est, quodque hisce nostris intexatur commentatiunculis: uisam temporibus meis, dum ista proderem, duorum ferè stadiorum spatio à patriæ mœnibus, post diuæ Mariæ templum, quod peruetustum stadio fermè ab urbe seiungitur, cornicem albam, capite nigricante, sicuti cæteris, alarum apicibus in rubedinem uergentibus. Nec erat expressus candor, sed liuens aliquo modo. Fuit ea mensibus aliquot omnibus conspicua, nõ parum multis, ceu planè uisenda rès foret, ob insolentem speciem, ad spectaculum confluentibus. Inter quos ipse quoque, ut protinus monumentis insererem, quod unum supererat æstuantis animi, & (quod dicitur) rosam quæ præterisset, anxiè conquirentis lenimen. Quin & nõnullis abijt res ea in prodigium: quòd post eam uisam, loco nunquam fuisset pax: tumentibus tunc perniciosissimis bellorum procellis, ac latius grassante ferri licentia, quo Italiæ fundamenta in multorum perniciem atrocissimè quatiebantur, debacchante Occasu in Venetum imperium, dira cladium magnitudine, & ogygijs (ut Græci dictitant) malis, totque præclarissimarum urbium funeribus adeo attenuatum concussumque, ut diu nutans uastissimam comminaretur ruinam. Porrò, quod à proposito dissentaneum non est, scimus coruum quoque candido nitore conspicuum, quandoque à Britannorum rege missum dono Siciliæ regi Alphonso. Contigit res ea memorabilis, Calisto pontifice Christianæ reipublicæ summa moderante. Proditum memoriæ illud quoque: apud Tolletum in macello publico, unam modò comparere muscam per integrum annum, albedine insigni notabilem. In ueteribus autem memorijs obseruatum: Bœotia Thracum impetu, & bellico furore deuastata, redditum ijs, qui stragibus superfuerant, ex intimo specu oraculum, Ibi sedem firmaturos, ubi coruos albentes conspicati forent. Id uerò in Thessalia mox factum ad Pagæaticum sinum. Illorum nanque oblati aspectibus sunt, Soli qui dicebantur sacri corui, quos uino madentes pueri gypso litos emiserant. Eiusmodi quæpiam & in Athenæi Dipnosophistis comperta nobis sunt, libro octauo. Extat Ammiani nobile distichon, breuitate ac elegantia scitissimum, cuius is propémodum sensus est: Facilius multo esse, coruos reperisse albos, uolantesque testudines, quàm rhetorem ex Cappadocia probioris notæ:

Θᾶττον ἔην λευκοὺς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Εὑρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορα καππαδόκην.

Sed

Sed & perdicem albam, item passeres, & ursam quandoque uisam, & coruos, Aristoteles scribit. Illud adijciamus ex abundanti, quoniam cornicis facta mentio est: apud Rhodios festum (siue ludicrum foret id) solitum celebrari, in quo cornici aggregatio fieret quædam hordei, & id genus rerum aliarum: unde id, καὶ τῇ κορώνῃ παρθένος φέρει σῦκα. id est, cornici uirgo fert ficos. Qui uerò eiusmodi præessent curæ, dici coronistas inuenio: sicuti in libro De nominibus Alexandrinus commeminit Pamphilus. Quæ ab eisdem præcinerentur, id est τὰ ᾀδόμενα, uel (ut in alijs reperio) τὰ διδόμενα, id est quæ dabantur, coronismata uocabant. Eiusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat insula, ut est apud Theognin tertio De sacrificijs, quæ in Rhodo celebrarentur. Id uerò χελιδονίζειν dicebant, quod ita concinerent, ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς. id est, Venit, uenit hirundo pulchras ducens horas, & annos pulchros. Quoniam uerò & coruorum commeminimus, ex superpondio item adnectam illud: nycticoraca, id est nocturnum coruum dici item cicumam: Sicuti qui Græcè est byas, apud nos bubo nuncupatur. Sunt qui otum dicunt nycticoraca: Hieronymus noctuam.

Digitorum ratio ex Auicenna. Eorundem quoque nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Inibi quid scimalissare. Dactyli idæi. Curetes. Corybãtes. Indices libri, & didascalici. Societatis ineundæ mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti uice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphysis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo fit habentibus gemina genitalia. Item de quodam habente in utraque manu & etiam in utroque pede digitos sex. Onychismus quid. ὀνυχίζειν. Onyches xylini. Caput XII

Digitorum rationem multi quidem cum Galeno De utilitate partium primo, præclarè sunt exsequuti, sed & primo Canonis Auicenna. Ex quo paucula mutuati, qui mos noster in legendo est, præcerpendi, quicquid scitu non ingratum ingerit sese, huic loco impegimus. Igitur, digitis (inquit) naturæ sagacis decreto tria modò officula compactim modulatèque adnexa, sunt attributa: ne si plura paulo forent, sequeretur quidem in ratione motuum adiumentum aliquod, sed imbecillitatis nocumentum adesset insigne, in apprehẽdendo præcipue. Quòd si pauciora tribus forent, firmitas utique esset conspicua: uerum fieret motuum ab eo, quod necessarium est, diminutio: quos amplius exigit ratio, quàm robur mensum transcendens. Interior pars carnosa est, ut sit portio ea, uelut molle stratum, cæteris digitorum partibus. deinde, ut suauius cedat ijs, quæ apprehenduntur arctius, nec ulla prorsum consequatur oblæsio. Extima uerò destituta carne sunt: primũ, ne inutile onus accederet: mox, ut armorum uicem in feriendo præstaret pugnus. Pollex uerò, inquit Princeps, omnium existit digitorum iustitia: quippe sicuti Iustitiæ munus est, unicuique quod suum est, reddere: sic & suum pollicis uidetur, digiti cuiusque actionem iuuare, dirigere, ac æquiualentem omnibus utilitatem impertiri. Quod & quartodecimo De animalibus Auicenna idem comprobat. Articulos digitorum scytalidas uocant, uel (ut Aristophanes) phalangas: tres sunt hæ digitorum cuique, præter magnum, duabus modò compactum. Nomina digitorum apud Pollucem sunt hæc: Micros, id est paruus. Paramesos, qui sequitur, ὁ τοῖς ἰατροῖς ἀνακείμενος, & ab illis appellationem sortitus. Mesos, id est medius. Pòst, lichanos: qui de officij ratione Latinis index est, quanquam & indices sunt libri, quos didascalicos uocat Græcia, quibus præcepta continentur. obseruatum hoc ex Varrone, Rusticæ rei primo. Reliquus, antichir, aut megas: & ἀντίχειρ quidem, ut inquit Galenus, διὰ τὸ ὅλῃ τῇ χειρὶ ἴσον αὐτὸν δύνασθαι, quòd toti æquipolleat manui. Lichanon, ἀπὸ τοῦ χρέας, idem arbitratur, nomẽ indeptum, id est ab usu, credo ἀπὸ τοῦ λείχειν, quod signat lingere. Quidam hoc nomine medium accipiunt. In pedibus ijdem habentur digiti, sed non ijsdem appellationibus, quia nec eundem præstant usum. Ab Atheniẽsibus qui medius est, catapygon item dicitur. Significat ea uox scortum & cinædum. Illud neutiquam prætereũdum, σκιμαλίζειν, id est scimalissare, apud Græcos esse propriè, quũ digito pertentamus, ecquid oua

gallinæ conceperint. quanquam & uerbo eodem utuntur, ubi pollicem medio applicantes plagam inferimus ludibrij causa. Sed & protensum ostentantes contumeliose digitum medium, rectè dicuntur σκιμαλίζειν. Ridiculum uerò quod in Moralibus Plutarchus refert: quosdam consueuisse digitorum nomina perdiscere, atque alexicacorum uice, id est mala auertentium, uti in terroribus, tacitè unumquenque dinumerantes. Non dissimulandum tamen, esse qui non ad digitos Plutarchi sententiã referant, sed ad dactylos idæos. Proindeque non ἰδίων δακτύλων in Plutarcho, sed ἰδαίων legendum uideri. Sunt autem qui & Corybantes ac Curetes, qui etiam Lares creduntur, quos ita natos ferunt: quippe Opem in Idam Cretæ fugiendo delatam monti manus impegisse, ac inde emersisse Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate sit dactylorum inditum nomen. Curetas uerò ex oculorum formosa specie nuncupatos, id est ἀπὸ τῶν κορῶν, id est à pupillis. Fuisse item ineuntibus societatem regibus morem legimus uetustissimum, dextras implicarent, ac inuicem pollices peruinctos nodo arctius constringerẽt, atque ita profusum in extima cruorem, ictu leui demanãtem prolibare. Quod arcanum censebatur fœdus, ceu mutuo sacratum sanguine. Ante regiam Alcmenæ Herculem parituræ, stetisse digitis pectinatim implexis Lucinam, quo partum præpediret, narratur à mythicis: elusam uerò ab ancilla Galanthide, quod Alcmenam diceret peperisse: quibus mox auditis, illa recesserit, ac statim leuata partu sit Alcmena. In Græcorũ thesauris animaduerto, Thebis habitu muliebri stetisse iconas, dici à Thebanis pharmacidas: uenisse autem Iunonis monitu mulieres Alcmenæ parturienti moram iniecturas, uerum sophismate lepido à Tiresiæ filia Historide abactas. Sunt porrò in manibus pedibusque παραφύσεις, id est agnationes, ubi superfluens adnascitur digitus ratione materiæ exsuperantis. De qua re sic Plinius, Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut semper sextus in homine digitus. Quod ex illo forsan Aristotelico uideatur sumptum libro De generatione quarto: Quibus autem habere gemina cõtigit genitalia, alterum maris, alterum fœminæ, ijs semper alterum ratum, alterum irritum redditur. Ipse uidi Bononiæ quendam de plebe inopem senis in manu utraque digitis, immo in pedibus quoque. Superfluens digitus inter auricularẽ annularemque intersitus agnoscebatur, magnitudine ad reliquorum responsum: mobilis præterea, & ad omnem usum, ut assolet, accommodus. Manus insigni erant latitudine: nil præterea quod deceret minus. Hoc eo adnotasse libentius uolui, ut sciremus, decretorium non esse, agnata membra inutilia haberi, & irrita. Alioqui apud Paulum Aeginetam legimus, Ex digitis qui παραφυόμενοι dicuntur, alios esse carnosos omnino, alios ossa habere & ungues quandoque. Horum autẽ alij ex articulis prodeunt, à scytale alij. Sed hi prorsum ἀκινητοῦσι, hoc est immobiles sunt: cæteris mobilibus quãdoque. Sunt item apud Galenũ Therapeutices quartodecimo, dentes qui παραφυόμενοι nuncupentur, qui naturalibus adnascantur. Sunt item quæ in hoc genere dicuntur exostoses, id est ἐξοσώσεις. Francisco Philelpho tres fuisse testes, proditum scio. Apud Strabonem onychismum dici aduerto unguium cultum & elegantiã. Siquidem ὀνυχίζειν, diligenter exquirere est. Onyches xylini Herodoto historia septima sunt lignea instrumenta nauium armamentis contorquendis.

Animalibus cunctis inesse rationis orationisque uim, ex Porphyrio. Itẽ de Apollonio Tyaneo quæpiam. Cap. XIII

Porphyrius in literis ueteribus doctissimus libro De sacrificijs tertio, afferre se opinionem scribit tum ueram tum etiam Pythagoricam: Omnem scilicet animam sensibus & memoria præditam, esse rationalem, habereque rationem & orationem interiorẽ exterioremque, qua inter se loquantur animalia. Quorum uerba non discerni à nobis, nihil mirum sit, quum barbarorũ etiam multorum sermonem minimè discernamus, neque tam loqui, quàm indistinctè uociferari putemus. Addit, si credendum sit antiquis atque illis qui patrum nostrorũ, & nostro tempore extiterunt, esse qui dicant, se audire sermonem animalium atque intelligere: sicuti apud ueteres Melampus & Tiresias ac Thales: nuper uerò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum cœtu, quum audiret hirundinẽ alijs nuntiare, asinum prope urbem onustum cecidisse, triticumque humi diffusum: declarasse audita, idque ita fuisse compertum. Subiungit, Aristotelem, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliosque qui ueritatem

de animalibus perſcrutati ſunt, participationē rationis orationisq; in animalibus comperiſſe. Illud uero hic obiter legentes monitos uolo: Philoſtratum libro quarto, Apollonij hiſtoriam illam de intellectu colloquij auium, aliter narrare. Neq; enim hirundinem, ſed paſſerculum fuiſſe ſcribit: in alijs item diuerſus eſt aliquo modo: ita tamen, ut ſententia ferè ſit eadem. Summa uero, hæc omnia eſſe nil aliud, quàm uanitates & immundorum ſpirituum fallaciſſimas præſtigias. Quis neſcit, Apollonium hunc magica ſolum fuiſſe inſignem? Siquidem ut aptiſſimè colligit Euſebius, aduerſus Hieroclem, qui Philoſtratum Euangeliſtis præponebat, non modò inter deos admirandosq; uiros locum non habet, ſed ne inter philoſophos quidem ab aliquo reponitur. Quamuis reperiam, à quibuſdam ut deum fuiſſe cultum, & ſimulacrum eius ſub Herculis Alexicaci nomine conſtitutum, ab Epheſiis fuiſſe honoratum. Sed & Antoninus Caracalla magiæ deditus ac goetiæ Apollonium amplexabatur plurimum, illi etiam heroo ſubſtructo, ut ſcribit Dion: etiam ſi, ut in Epitome legimus, μάγος ἦν ἀκριβής. Qui magum fuiſſe hunc hominem, ambigit, Philoſtratum legat: quamuis omnium, qui unquam hiſtoriam conſcripſerint, mendaciſſimū: acrius rerum pondera perpendat, ueritas interlucebit, etiam ſi immēſa caui ſpirant mendacia folles. Neq; tamen, inquit Euſebius, hodie quoq; deſunt, qui expertos ſe dicant, eius nomini inuocato magicas ineſſe uirtutes ad ſuperſtitioſa quędam peragenda. Quibus equidem non facile adducor, ut fidem aliqua ex parte præſtandam putem, quando ex harena mihi planè funiculum nectere uidentur. Quæ ſi quis probare poteſt, is mihi nec nare nec omnino literas perdidiciſſe, aut primoribus ſaltem prægustaſſe labris, cenſebitur. Cæterum nec ab Philoſtrati uanitate abijt longe Flauius Vopiſcus, qui Apollonium ceu auguſtius numen ueneratus, per quietem Aureliano imperatori ingeſtum ſcribit, ſubmonentem: Aureliane, ſi cupis uincere, nil eſt quòd de ciuium meorum nece cogites: Aureliane, ſi imperare uis, à cruore innocentium abſtine: Aureliane, clementer te geras, ſi uiciſſe cupis.

Qua ratione animā exui alis, traditum ſit, aut eaſdem reparare. De quatuor paradiſi fluminibus. Caput XIIII

ZOroaſtrem, abs quo omnis ueterum theologorum ſapientia demanaſſe creditur, memoriæ prodiderunt Chaldęi quidam non indocti homines, ſolitum dicere, alatam eſſe animam, fractis uero alis ac gradu (quod aiunt) deiectam, in elementa ferri præcipitem, tum illis ſuccreſcentibus in gradum reponi, & ad ſuperos reuolare. Hoc & Pythagoricū dogma eſt, immo uero etiam Platonicum, à magno in primis Plotino confirmatum, libro octauo Enneadis quartæ, de animæ deſcenſu in corpora. Franguntur autem alæ, ſiue interuelluntur, ubi inclinatio uegetalis naturæ intenditur ad corporea gubernanda. Et poſtquàm ab incolumi innoxioq; habitu melioris prouincię gubernandæ longius aberrauit anima, & uelut ſartum tectum ſibi elocatum prodidit, redemptura neglecta: qualis quidem habitus penes ipſam totius animam, ut Platonicè dicebam, uigebat. Hinc & ſcienter quem fregiſſe alas dictitare, uelut adagio poſſumus: quando diuinis omiſſis aut neglectis, quæ ſola uerè ſunt, imagines ſequitur & umbras: hoc eſt, ſomniat in ſenſibus, terrenis tantum intentus, nil magnopere ſuſpiciens. Quod Procli comprobat doctrina, ubi tres eſſe prodit cōuerſionis ſpecies. Quis enim ad aliquid ſe deterius conuertitur, dum à perfectione propria labitur: uel deterſus nitidatusq; conſurgit ad melius, propter propriæ uitæ uigorem actionemq; naturalem: uel reflectitur ad ſeipſum, propter cognitionem ſibi conſortem, mediamq; ſpeciem motionis. Conuerſio quidem erga deterius, paſſio quædam eſt animæ alas abijcientis, & in obliuione iam poſitæ ſuijpſius, ſimulatq; altiorum. Cōuerſio uero & ad ſe & ad melius, non ſolis competit animis, ſed ipſis quoq; diuinis: ſicuti nos Parmenides docuit. Sed & Syneſius eruditè admodum: Optima, inquit, in animis affectio uel habitudo, ſpiritale uehiculum leuius efficit, abſtergitq; habitudinis deterioris profunditatem. Tractibus nanq; naturalibus, aut attollitur in ſublime ob caliditatem atq; ſiccitatem: idq; apud Platonem alarum aſſumptione ſignatur: & apud Heraclitū ſignificat idem, ſplendor ſiccus, anima ſapiens. aut craſſeſcit humeſcitq; ſpiritus, unde immergitur terræ receſſibus naturali pondere deliteſcens, expulſusq; in ſubterraneam regionem. Zoroaſter porrò, abs quo exorſi ſumus, qui non Aeſopum modò (ut dicitur)

attriuit,sed omnis literaturæ interioris penitissima ingressus uidetur, refici posse dilapsas perdocuit,ac confractas alas:ex conditorioq; ac spelunca, & (ut planè dicam) ex ærumnarum pistrino,unde uelut de crypta supernum raro suspexerit lumen,ubiq; compeditus distinetur animus, dum agit ac utitur sensibus, emersum patere, si ex fluentis quatuor,quibus (inquit) paradisus Dei abluitur & irrigatur, hauserimus nobis salutares aquas. Adiecit & singulorum quasi nomenclaturam:Eius,inquit,quod ab Aquilone profluit,nomen interpretari rectum ualet: quod ab occasu,expiatio: quod ab ortu, lumen:quod à meridie,pietas.Id uero est,inquit Plotinus,si quodam reminiscētiæ munere ad entia cōtemplanda faciamus exordium.Gregorius porrò profluentium ex paradiso amnium tropologicam exponens rationem:Quatuor fluminibus,inquit,de paradiso egredientibus terra commadescit:quia solidum nostræ rationis ædificium, prudentia,temperātia,fortitudo,iustitia continent: his enim quatuor uirtutibus tota boni operis structura consurgit. Quatuor flumina paradisum rigant, quòd dum his quatuor uirtutibus cor affunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Idem & tertiodecimo Diuinæ ciuitatis libro Aurelius Augustinus scribit:sed addit,Paradisum esse uitam beatorum: ligna eius, omnes utiles disciplinas, & lignorum fructus, mores piorum,& lignum uitæ,ipsam bonorum matrem sapientiam, & lignum scientiæ boni & mali,transgressi mandati dæmonicis obsidijs experimentum.

Non uerba Platonis attendenda,sed sensum. Quæ sint animarum alæ.Quid in eisdem, auriga & equus geminus. Columbæ geminæ apud Virgilium quid sint. Caput XV

CAeterū,de quo necdum uerba fecimus,quærat hic aliquis, quasnam in anima intelligere alas,aut possimus,aut debeamus. In quo doctos omnes commonitos uolumus, nihil esse quod nos uocabula in Platone, uel hæreseos eiusmodi auctoribus turbent. Rudis enim, inquit Dionysius Areopagita,& temerarij hominis est, non uim rei attendere, sed uim facere uelle uocabulis.Solent enim de nominibus altercari, qui non diuinas res exquirunt, sed sonos uerborum sectantur,& aurium tenus ea recipiunt,quæ mente uolutare recto pioq; iudicio debuissent. Igitur,ut ad rem ueniamus, geminas alas accipio geminum instinctum menti ingenitum,ad superna animum eleuantem.In intellectu quidem instinctum ad diuinum uerum.In uoluntate instinctum ad diuinū bonum pro uiribus conuertentem. His uero remissis,è cælo labi animam,Pythagoricis placet.Aut planius,animæ alas contemplatiuam intelligamus uirtutē,atq; item moralem,quas ueritatis diuinarumq; rerum contemplatione ac intuitu recuperet,quemadmodum terrenorum appetitione atq; caligine amiserat. Porrò apud optimum maximū poetam diuini operis libro sexto, Columbas geminas, ad aureum ramum inueniendum duces, non aliud quàm hasce alas esse contenderim, quibus connitentibus erigitur mens ad sapientiam, auri nomine sæpius significatam. Sed & à Venere mittuntur, quia amor diuinorum eximius alis præstat alimenta,quibus surrigimur,mox & in deum transimus. Quam rem illa significant,

Tollunt se celeres,liquidumq; per aera lapsæ
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Addamus præterea & Platonis inuolucra in animæ itē ratione, quæ si accipienda simpliciter putes,nec ultra apium (quod dicitur) quippiam introspexeris, anilia eum putes deliramenta contexere. Vbi ergo philosophus is uires animæ distribuit ac secat in partes quodammodo, rationem quidem aurigæ uocabulo, prudentioribus monstrat. Appetitum uero geminum,equi indicant gemini.appetitum quidem rationis compotem,equus bonus:appetitum eiusdem impotem,equus malus.Animum autem, quam diu integer & alatus sit,sublimem ferri, Plato uult, & diuino aspectu frui. Postea uero quàm alas amiserit,deferri,quoad solidum aliquid nactus fuerit, tum terrenum corpus subeuntem constituere animal mortale atq; immortale.Ali itaq; & augeri animæ alas, dum pondus sibi coniunctum sublime tollit, ubi genus deorum incolit, bonitateq; & sapientia & pulchritudine animus præstat:minui uero & perire,dum uitijs animus deprauatur atq; degenerat,bigarum auersus prauitate.Digna prorsum sententia,quæ uncialibus literis seu pollicaribus subnotetur, quo uel cæcutientibus ac nuscitiosis ingeratur liquidius.

Vehicula animæ tria. Item quid animæ idolum, & quid umbra. Maronis locus exponitur. Animas uiolenter pereuntium posse hostes insectari. Statuarum ordines. Colossi unde. Signa quæ dicantur proprie. De sensibus ætherei corpusculi mira. Caput XVI

VErum enimuero, quia in ueterum theologorum scita de animi ratione incidimus, placet, parumper sepositis alijs, quæ plurima sese ingerunt, in easdem excurrere amœnitates. nec id tamen frustra, sed ut Platonici Maronis profundiorem scientiam, Cimmerijs adobrutam tenebris, promamus in lucem, sicuti ex Platonicorum doctissimis accepimus, ex quibus pleriq; animam tribus uti uehiculis produnt: primo quidem immateriali & simplici, id est cœlesti: secundo materiali & simplici, id est aereo: tertio materiali atq; cōposito, hoc est ex elementis quatuor constituto. Et primo quidem uitam infundere rationis impotem, sed mortis nesciam. Secundo irrationalem item, sed longæuam, quæ uidelicet composito corpore aliquando dissoluto, ad certum supersit tempus in simplici corpore. Tertio deniq; uitam & ratione cassam, & unà cum dissoluto corpore dissoluendam. Porrò in prima uita uehiculo communicata sensum esse cōmunem atq; impatibilem. In secunda patibilem atq; communem, id est per uehiculum uniuersum, sensum pariter uniuersum. Denique in tertia sensum diuisum pariter atq; patibilem. Prætereo parte hac quæ Platonē insectati promunt, umbram animæ poetis celebratam, ab Platone uehiculum nuncupari: in qua cernatur animus, & localiter moueatur. Quippe esse ipsum inuisibilem, umbrā uisibilem, ipsum localiter immobilem, quia sit incorporeus. Quòd uero per locum mouetur, locum metitur, qui ab incorporeo nequit mensurari: quî enim mensuretur spatiū ab non spatio: umbram uero utrunq; præstare, quia magnitudinem habeat, etiam si non corporis, sed superficiei. Verum ad Platonicos redeo. Vehiculum primū intellige æthereum corpusculum, acceptum ab æthere: immortale indumentum animæ, naturali quidem figura rotundum propter ætheris regionem: sed in humanā effigiem sese transferens, quādo humano insinuatur corpori, rursumq; ubi exsinuatur, priori restitutum figuræ. Hoc uehiculum Zoroaster πνεῦμα uocauit, id est spiritum: quia propter tenuissimam & splendidam puritatem est quasi non corpus. Quod tamen persæpe nimio corporis elementalis affectu adeo sordescit ac grauatur, ut caliginem contrahat elementalem, quam animæ umbram prisci theologi nuncuparunt. Actum uero uiuificū, quem ædit anima in corpusculum huiusmodi, animæ idolum. Id uero in nobis geminum intelligunt: alterum quidem ab anima nostra, alterum uero ab anima mundi. Et nostrum quidem ab anima nostra separari nequit, sed ab effectu uacare. Mundanum uero ab anima nostra reuelli ac dispesci omnino ualet. Porrò probabile putabant ueterum theologorum scientissimi, animas hominum uiolenter pereuntium, quos βιοθανάτους uocant, quippe inexpiatas, uehemētius diuexari perturbationibus. Posse quin etiam hostes insectari inimiciter, cui fomites non suggerat modò humana indignatio, sed diuina item permittat Nemesis, nec desit dæmon. Superesse uero in anima sensum, antiqua sapientum uestigia insequutus, nec tacuit Maro noster, simulq; ultionis auidam affectionem & aerei usum corporis. Quid enim sibi uelle aliud putamus id,

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Equidem, ut qui affatim Platonicis imbutus foret sacris, imaginem rationalis animæ esse putat primam illam sentiendi naturam. Sed inferat curiosior quispiam, & medullas item rerum ingeniose scrutatus, cur magnam pronuntiat imaginem? Nempe quia reliquorum est fons sensuum communisq; sensus. Et magno præterea utitur corpore, scilicet aereo. Quod quidem huic insinuatum quodammodo fit angustum, hoc uero exutum explicatur in amplum, elemēti id aerei natura exigente. Fuere tamen qui simplicius Virgilianum eruerent sensum: nam quum statuarum ordines ferè comperiantur hi, ut pariles sint uel magnæ uel maiores aut maximæ, & pariles dicantur, quum humani corporis modulus seruatur, cuiusmodi surrigebantur sapientibus uiris: magnæ si infra sesquialteram cōtinetur statura, quæ Augustæ uocātur etiam, quales regum sunt, ac imperatorum, hinc magnam dici imaginem à Didone, quæ ingemiscat, non excitatum iri statuam, quod sibi manum admouisset non citra infamiæ labem. Denique sta-

tuæ maiores, quibus commensus foret duplicatus, quales heroum uisuntur. Nam maximæ dijs optimis maximis sacræ multo etiam auctiores compingebantur, unde colossos nuncupabant de hiantis uastæ inanitatis ratione, uelut κόλου ὄσσου. Sed ad Platonicos redeundum: si illud non omisero, quæ humani habitus statura minores sunt, uniuersim signa dici, ex quo & sigilla, etiam si proprietas parum attente custodiatur quandoq;, quod & in multis. Porro

Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Imaginem ab umbra distingui, significat: siquidem esse imaginem statuit, in aereo sensum corpore, at corpus aereum animæ umbram. Sicuti crassius hoc & hebetius, terrenumq; corpus carcerem nuncupauit, uitam uero in hoc profluentem ab anima, quia sit animæ ipsius actus, imaginem etiam uocat Plotinus, & simulacrum: quæritq;, nunquid anima hinc abeunte, pereat simulacrum. Et non perire quidem astruit; sed desinere ulterius imaginem esse. Placet siquidem non Plotino solum, sed & Numenio, nihil usquam uitæ perire, quia uita sit quidam æternitatis, id est primæ intelligentiæ splendor, & indissolubile uinculum uniuersi. Attamen separare hoc Homerus uidetur in Hercule, simulacrum eius ad inferos demittens: ipsum uero inter deos adnumerans. Vtrunq; siquidem uerbis obseruat, & quòd inter deos, & quòd apud inferos diuersetur, diuisit igitur. Fortè uero, inquit Plotinus, sermo sic erit probabilis, quippe actiua uirtute præcellens erat Hercules, existimatus quoq; ob probitatẽ esse deus, siquidem actioni mancipatus, contemplationi non utique. Alioqui totus apud superos statueretur. Sed inde nimirum & apud superos est, & aliquid eius interim est apud inferos. Disparationem uero hanc significasse item Ennius uidetur: sicuti à Lucretio De rerum natura primo, commemoratur: Acherusia, inquit, templa fingit Ennius,

Quò neq; perueniant animæ, neq; corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Verum, prius quàm ab hisce iucunditatibus Platonicis abeamus longius, addamus præterea secretiora quædam ex sacrarijs eisdem. Actum uiuificum animæ in uehiculum, hoc est æthereum corpus, animæ idolum appellari diximus. Sed illud sciendum, opinatos fuisse ueteres, inesse huic idolo phantasiæ uim rationis minimè compotem & confusaneam. Eiusmodi item sensus, ut uisus per uehiculum totum fusim propagetur: propagetur & auditus. Sed sensibus ijs haud ita perfrui multos, neque item sæpius. Inesse uero illis eam potestatem admirabilis naturæ, ut sphærarum tacitus alias concentus persentiatur. Auditui subijciatur & uox dæmonica, uisui obuia sint & corpora, si abiuncta quadamtenus terreni, & proinde crassioris sarcina corporis, in æthereum sese anima corpusculum seuocarit. Siquidem Mercurij filium Tatium rite, recteq; sacris expiatũ proditur, exclamasse illicò, agere iam se in corpore mortis nescio, tralatumq; altius miranda præcipuè & intueri & audire. Quod approbans Mercurius, id ipsum usu uenisse sibi testatur. Sunt qui monumentis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate sensuum, quum in urbe ageret, tanq; de illustriore specula, quæ in Aegypto fierẽt, prospectasse atq; item enũtiasse. Sed hæc uiderint illi. Quando quid fallacissima possent dæmonum ingenia, quibus præpedita tunc humana mens distrahebatur, omnes nouimus: quibus, mundo in uespertinũ uergente, cælitus micantissima CHRISTI lux affulsit. Arbitratur Plotinus intellectum primum esse, essentiã primam, à quo & in quo sint intellectus alij, non solum per ideas, uerum etiam per proprias (ut ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectualem sibi propriam facultatẽ, etiam dum sunt in corpore. Sicuti lineæ à centro ad circumferentiam usq; perductæ non discedunt à centro, dum circumferentiam contingunt. Hinc effici uult, ut intellectus prophetæ hominisq; abstracti, etiam si in Oriente tantum esse uidetur, prospiciat tamen quæ & in Occasu gerantur: quia intellectus omnes in se inuicem, & ubiq; sunt; quandoquidem sunt semper in simplici mente diuina tota semper ubiq; præsente.

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Tetraotos qui. Philosophiæ laus. Caput XVII

Non

NOn ambigo, minimè defuturos, qui nostrum hoc institutũ Timoniano dente incessant, uel etiam Vatiniano prosequantur odio, & eos præcipuè, qui sunt istiusmodi amœnitatum rudes, καὶ ἀνήκοοι, hoc est auscultationum exsortes, limo cœnoq; dum lutescunt: ubi ad hunc modum in intima philosophorum sacraria, & Platonicorum in primis diuertimus, quorum symbolum esse proprium nouimus, τὸ θεῖον: uel quod (ut M. Tullius ait) quibusdam, & ijs quidem non indoctis uiris totum hoc displicet philosophari. Neoptolemus uero ille Ennianus philosophari sibi ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino, inquit, haud placet. Quam sententiam Gellius interpretatus, gustandum dixit de philosophia, non in eam ingurgitandum. Fortè quod non sit nostrum onus, nec ijs humanioribus studijs magnopere re rum illa subtilitas congruat. Ego uero qui ex Platone didicisse uideor, philosophi officium esse, diuina tenere, humana gubernare: prius enim diuinam, id est absolutã ipsius boni naturam per sapientiæ claritatem contemplatur: deinde, ad id bonum, uelut ad finem humanas operationes dirigens, humana dispensat: non paucis, quod & Cicero quoq; non abnuit, philosophandum arbitror: nec cursim id genus libros transeundos, præsertim si ueram quis philosophiam insistat, non palliatam, non ἐκ πώγωνος, id est ex barbitio, non fucatam, non quæ populari auræ rationalis animi generosam mancipet diuinitatem: ut nil efflet, nisi gloriolas inanes, nil captet tumens, nisi rumusculos secundiores. Nec tam præclara rerum scientia, ex qua, uelut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium caterua, ab hisce studijs floridioribus sequestratur: nisi quis bene recteq; uiuendi rationem, quod perabsurdum foret, uelit ab oratore auferre, cum eiusmodi rerũ doctrina, sine qua mancus sit, ac prorsus inutilis, ni garrulum quendam fingamus eum, & nil aliud, quàm strepentium more graculorum, obturbantem, proflantemq; quicquid in buccam uenerit. Sed utinam uel frequentius, immo uero semper præstare id ipsum possemus. Equidem pro uirili ab antiquitatis nostræ uestigijs nusquam uel latum unguem reuellar. Scimus profectò, quum ueteribus omnibus usitatissimi fuisse moris, ut omne scriptorum genus excuterent, nullas quas possent, commentationes illectas intactasq; præterirent, tum Aristoteli uel in primis, qui ex nobili lectionis multijugæ uariantisq; cura est à Platone anagnostes nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερος plane, ut Græci dicunt, ac sititor inexplebilis. Vnde mox illi ingenio inenarrabili tria philosophiæ munia suscepta pertractataq; sunt, physicum, metaphysicum, morale. Sed ita, ut alphabetis tribus omnia sit complexus: iam enim publico bono in parerga excurremus: nam physicorum libri, elementa implent omnia. Siquidem octo leguntur De rerum naturalium principijs, De cælo ac mundo quatuor, De generatione ac corruptione duo, De meteoris quatuor, De animæ historia tres, De animalium motu unus, duo qui parua (ut modo dicitur) naturalia complectuntur. Huic uero sententiæ uetus suffragatur attitulatio. In qua more Homerico ita enotabatur librorum ordo: ut physicorũ diceretur alpha, qui primus: beta, qui secundus: & deinceps. Quam rationẽ in Moralibus, item est sequutus. Nam ni demutilati forent temporum incuria, ac præcurtati, plenum literarum numerum in ethicis, politicis, œconomicis agnosceremus. Id ipsum & in Metaphysicis consequeremur, ni pleraq; deprauasset uetustas. Quæ autem de plantis, aut de animalibus tanto sunt concinnata philosopho, iam elementa non sunt, sed uelut ex elementis coaptatæ syllabæ. In quam seriem ueniunt & magna moralia. Omnia uero hæc problemata, & physionomica addiuinatio consequebãtur, quæ ab elementis dissita longe sunt. Quando nec in re grammatica de oratione quicquam disseritur, ni literarum præcesserit cognitio cum syllabis & dictionibus. Quamobrẽ, quum angustæ omnino mentis sit, intra unam se porticum aut academiam continuisse, pergamus hisce uarietatibus & doctis secessibus hosce libellos excolere, ut si quis fuerit eorum genius, nitidiores, ac suo more unguentati ueniant in manus hominum. Nec philosophiæ nomen exhorrescamus, quando hæc est uerus germanusq; τετράωτος, id est auribus insignitus quatuor, quo nomine eum Græci interpretantur, qui multa uisu conceperit, multa & auditu. Nam, ut Aristoteles docuit, & non tacuit Plutarchus, & ante eum Theophrastus, primæ notæ uirum addecet, quæ sunt, contemplari, rursumq; obire, quæ oportet, congruaq; uitæ hominis

minis sunt. Proinde Plato, ingentibus quibusdam admirandisq́ bonis legitimorũ philosophorum animos refertos esse prædicat, ac post corporis mortalis interitum, diuinis epulis uesci, ueritatisq́ campum cum dijs unà circũlustrare. Idq́ ex eo potissimum promereri, quòd in omni uita desiderio scientiæ diuinæ flagrauerint. Inscitia uerò adobrutos ijs comparat, qui uitam omnem in subterranea quadam spelunca trãsegerint. Seneca porrò ad philosophiam cõfugiendum monet, quòd eiusmodi literæ non apud bonos modo, sed & apud mediocriter malos insularum loco sint. Scitum quoq́ Luciani illud, detornatumq́, ac uelut ex oraculo propagatum, philosophicis mysterijs non initiatos, id est τοὺς ἀφιλοσόφους, ut inquit Plato, dici ἐν τῷ σκότῳ ὀρχεῖσθαι, hoc est in tenebris saltare. Hæc deniq́ non ementita nobis suggeret in salo Fortunæ (ut ille ait) medicamina, quibus plerunq́ longinquitas, & ignorabiles gentes auctoritatem conciliant, sed quæ citra dissimulationem dici rectè possint θεῶν χεῖρες, id est deorũ manus. Quanquam defamatos homines ac erraticos incolasq́ ganearum sordentium, & demortuos quodammodo nomen sæpe sibi uendicare sanctissimum intuemur dolenter: quum tamen Harmodij & Aristogitonis nomina, ne unquam seruis indere liceret, decreto Athenienses cauerint. Et quoniam nostratia hæc humanitatis studia obloquentes multi incessere non desinunt, ceu solidi probiq́ adsit nihil, sed humentia planè omnia, & nescio quomodo congestitia, architectos interim imitabimur, qui in palationis ratione, uliginoso solo, fistuca adhibita, sic addensant, ut sustinẽdis mox oneribus quibuscunq́ abunde sit par. Sint porrò quæ de philosophiæ petuntur sacrario, uelut succidaneum quiddam, quo delicatioris stomachi fastidium detergatur.

Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem loca duo. Heræum quid. Hermæa. Musea. Diasia. Pandia. Demetria. Hiera picra. Peliæ uaticinatrices. De Cranijs, & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Ciono-cranion. Epicrasis quid. Cranion sophotaton. Caput XVIII

Magnæ uirtuti heroum excitare, ueteris fuit moris. Id & Acrisio fuisse positum, Apollonij interpres scribit. Sed & leocorium, quod Athenis erat, heroum item dicebatur. Significari autem eo nomine monumentum, putant eruditiores, usitata & Latinis auribus dictione. Plinius libro decimo, quam ob causam incolæ, quod uocant heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & Virginis. Androgei aram Pausanias scribit, in Attica ἥρῳον dici. Polion uero in Lesbo locus, inquit Stephanus, ubi erat Tantali heroum. De Vlyssis heroo penes Lacedæmonios, apud Plutarchum in Causis historia est: sed in ratione ciuilium præceptorum scribit idem, Theagenem heroa cœnasse epitaphij cuiusdam. Thucydides quoq́ historia tertia, Platæensium à Lacedæmonijs obsidionem describens, & quorundam eruptionem per hostium munimenta, inquit, Pergebant autem conferti Thebas uersus ἐν δεξιᾷ ἔχοντες ἀνδροκράτους ἡρῷον, quæ uerba non aliud nobis reddunt, quàm dextra habentes Androcatis heroum. At Laurentius transtulit, Iunonis templum ab Androcate ædificatum. Quòd si quis putat heroum significare Iunonis templum, fallitur: sed doctissimus interpres legisse uidetur, non ἡρῷον, sed ἡραῖον: qui lapsus equidem procliuis est, ac lubricus. Est uero Heræum planè Iunonis templum. Quis enim nescit, Iunonem dici heram? Sed & eiusdem festa dici Heræa inuenias, uel apud T. Liuium: sicuti Mercurij Hermæa. nam Musea, Musarum sunt: Iouis, Diasia & Pandia: Cereris, Demetria. Sed ad Heræum redeo. In uersiculo tamen illo ex Ennio apud Ciceronem De officijs primo,

Vos'ne uelit, an me regnare Hera.

Pro Fortuna dici Heram interpretantur. dicunt & gratiam significare, atq́ item auxilium. Dicitur item Græcis, ἡραία ζωή, id est regalis uita: quoniam sit Iuno, ἡ βασιλεία, quod de Eustathij doctrina est. Fuit in Thracia quoq́ ἡραῖον τεῖχος, id est Heræus murus: sic uero dicebatur locus quidam, cuius in Philippicis commeminit Demosthenes. Hiera uero ad præsens institutum nil facit. Ea ex aloe concinnatur, ut statuit Galenus, quam nonnulli picram quoque appellant. Heræum item stare Pausanias inquit, à Mycenis stadiorũ quindecim spatio, in humiliore montis EubϾ loco, de Asterionis filia sic nuncupati, prope quem fluat, quæ dicitur Eleutherij aqua. Ea uero quæ sacra obeant, uti πρὸς καθάρσια, id est ad expiationes. Xenophon Rerum Græcarum septimo,

ab Argiuis

ab Argiuis apud Phliuntem muro circummunitum scribit Tricranon: Quod, inquit, supra Heræum est, ab Sicyonijs autem in montanis munitam Thyamiam. Heræum, id est Iunonis templum ante urbem Platæarum libro ultimo agnoscit Herodotus, interpretis etiam astipulatu. Herophile sibylla fuit, quam Græci Iouis & Lamiæ Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula. Quo in genere fuit apud Cumæos δημώ, apud Hebræos Sabba, ut prodit Pausanias, Berosi, & Erimanthes filia. Phaennis apud Chaonas, apud Dodoneos Peliæ, id est πέλειαι. Nam & hæ uaticinio fuere insignes, sibyllæ tamen dictæ non sunt. Verum, ut ad Thucydidem redeamus, ut Vallæ comprobari lectio item possit, illud facit, quia in eisdem locis libro eodem fanũ Iunonis historicus statuat. Nec uideri potest interpres imperitia lapsus, quum libro secundo, ubi ita Græcè scribitur, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα πάντα, Basilicas Latinè pro herois reddiderit. Nec dissimulandum tamen, uideri quandoq; Laurentium in aurem utranq; dormire, sicut libro quinto, ubi Thucydides ait, καὶ κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν κρανίοις τῆς κεφαλληνίας. ipse crania interpretatur uertices: quum tamen, licet unitatis numero, Cranion esse Cephaleniæ ciuitatem, cõstet uel auctore Stephano. nam Cranõ in Thessalia est. Quam prius Ephyram uolunt nuncupatam, Cranonem uerò dictam de Cranonis nomine, illic regnantis, quem peremerit Oenomaus. Sunt ex Græcis qui ita prodant: Cephalenia, inquiunt, tetrapolis est, Pale, Cranæa, Samæa, Pronæa. Quamuis & Cranon, alterius sit ciuitatis nomen, in qua duos modo coruos reperiri perpetuò, Callimachus scribit in Admirabilibus, & Theopompus: qui, ubi alios progenuerint, abeunt ipsi, compares ibi relinquentes. Cranion uerò Græcè tum locum signat, tum caput. Vnde Rerum Græcarum quarto Xenophon, ab columna excidisse cionocranon prodigiose, tradit, quo columnæ innuitur caput. Sed Valla fortè maluit Latinè, quàm semigræcè ciuitatis nomen exprimere, etiam si hoc fieri magnopere non debeat, nec soleat. Credamus tamen id iure factum, quando tralator inter graues censeri potest, ac auctoritatis non conuellendæ, cuiusmodi appellant Græci ἀκινήτους, tanquam dicas non mouendos. A crano connectitur elegans dictio Græcis epicranon, quod columnæ item caput significat. Sed apud Euripidem etiam κρήδεμνον, siue reticulum aut uittam, quum ait, ἐπίκρανον κεφαλῆς. Olecranon uerò interpretantur ancona, id est cubitum. Epicrasis autem medicorum scholis uerbum est uel frequens. Dicitur eo nomine aura τῆς κακοχυμίας, quum sensim, quod malum est, educitur, reponiturq; itidem, quod bonum. Cranius, id est κρανεῖος, mensis est appellatio, qui Lacedæmonijs ferè totus sacer quum foret, expeditionibus abstinebant eo, quod significat Thucydides. Quia uerò cranion Græci caluariam dicunt, hinc facetissimè σοφώτατον κρανίον appellamus plerunq;, stultissimum intelligi uolentes.

Sepulchrorum religio. Plinij locus explicatur. Quibus datum in urbe sepeliri. Persarum regum sepulchra. Gentium in sepeliendo ritus. Thucydidis sepulchrum. Icrium quid. Hephestionis funus. Cinerarij. Monumenta cur. Cap. XIX

SEpulchra uiolasse, summum esse prioribus habitum scelus, indicio pleraque sunt. Nam ea quidem proximè accedunt, ut opera putẽtur publica, quando religioni cõmendantur. Vbi corpus demortui hominis condas, inquit lex, sacer esto. Hinc illud ex secundo Naturalis historiæ Plinij, Terra nos à reliqua natura abdicatos, tum maximè ut mater, operit, nullo magis sacramẽto, quàm quo nos quoq; sacros facit. Sed & in Numa Plutarchus mortuos appellat sacros, quorum sacra sint sepulchra: quod & Græcorum sententia comprobatur, qui enuntiant subinde ἀκίνητα μὴ κίνει, non mouenda monentes relinqui oportere: quod & in prouerbialem cessit usum. Id post alios testatur in Amatorio sermone Plutarchus. Sunt è Iureconsultis, qui sacrum dici sepulchrum opinentur, in quo caput hominis sit reconditum, etiam si membra absint reliqua. Quin offenso capite, uiolatum intelligi sepulchrum: quoniam sit sensuum arx caput, ac rationis: eoq; amoto, reliqua iacere ignota prorsum ac omni decore exuta. Quamobrem quicquid honoris capiti contribuitur, uniuerso planè contributum corpori existimatur: quæ Ambrosii sentẽtia est. Proinde nulla ferè tam efferata gens, quæ non habendam sepulchrorum rationem senserit: præter nescio

quos Lotophagos, quos ex ultima prædicant barbarie suos in mare defunctos, capedunculis ac loculis prorsum neglectis abijcere: parum interesse asseuerantes, humó ne an aqua, an igne dissoluerentur. Albani etiam curam mortuorum agere, nefas arbitrabantur. Sabæi corpora defunctorum æque atque stercus ducebant: quin etiam reges in sterquilinia reijciebant. Troglodytę mortui ceruicē pedibus alligabant, & raptim cum risu & iocis efferebant, nullaque loci habita cura, mandabant terræ, ac ad caput cornu caprinum affigebant. Disertè Mecœnas dixisse putatur,

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Altè cinctum putes dixisse. Habuit enim, inquit Seneca, ingenium & grande & uirile, nisi illud sequundis cinxisset. Verum hos, ut immanitate ac barbarie notissimos nemo non uituperandos execrandosque censuerit, longè etiam magis Scythas, quibus moris erat inter epulas honoris causa mortuos uorare. Nec tamen Scythis omnibus id fuisse in more, auctor Herodotus est historia quarta. Fuere & qui canes nutrirent in Hyrcania, quibus uita functos uorandos obijcerent: proinde etiam sepulchrales dictos, docuit Strabo. Illud uero hac parte præstabilius forte uidebitur, ex lege duodecim tabularum, Vestibulum aditumque ad sepulchrum usucapere non licuisse. Sancitum quoque lege scimus, ut grauis irrogaretur mulcta, si quis bustum uiolasset, aut ex sepulchro columnam deiecisset fregissetúe. Apud Athenienses sepulchrorũ tanta cura fuit, ut etiã peremptos bello, si quis dux honestare sepulchro neglexisset, capite plecteretur. Spartæ cadauera ueste contegebantur punicea, oleæ præterea folijs adiectis. Epitaphium carmen quo exprimeretur nomen, indere haud fuit fas, ni uir is in bello esset strenuè perfunctus. Mulieri honos habebatur idem, modo ἱερῶς interisset. Auctor Modestinus est Digestorum uigesimooctauo, in conditionis humanæ memoriam sepulchra strui cœpta: unde cur eadem dicantur monumenta liquido perspicimus. Macedonibus item sic tradito more, ut uix ullum militiæ tam solenne munus esset quàm suos sepelire. Apud Hebræos lege cauebatur, ne hostem insepultum quidem relinquerēt. Vlpianus Iureconsultus: Sepulchri, inquit, uiolati actio infamiam irrogat. Paulus quoque ita scribit, Rei sepulchrorum uiolatorum si corpora ipsa extraxerint, uel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo afficiuntur supplicio: honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnãtur. Caius tamen ait: Sepulchra hostium religiosa nobis nõ sunt: ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum cõuertere possumus, nec sepulchri uiolati competit actio. Scribit Appianus, inter præcipua, cur legē agrariã recusarint diuites, fuisse, quod impium ducerent monumenta maiorum ad alienos transire. Etiam si Pomponius scribit: Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerint, etiam post uenditos fundos adeundorum sepulchrorũ esse ius. ἀποτάφους eleganter uocant Græci, qui maiorum sepulchris sint exuti. Veterũ autem sepulchra in agris fuisse, quum multa comprobarint, tum quod Vlpianus scriptũ reliquit: Diuum Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta in eos qui in ciuitate sepulchrũ fecissent, quam fisco inferri iussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. Quin & publicari iussit locum, & inde cadauer transferri. Relatum tamen in Chronicis, Traianum intra Vrbem solum omnium, & in foro sepultum, quum morbo apud Isauriæ Seleuciam interijsset. Sed ducibus etiam datum ac posteris, Plutarchus scribit, ut in foro sepelirentur. Memoratum in literis & illud scio, sepulchra in urbibus admissa quandoque, quod postea Duellio consule inhibuerit senatus: imperatoribus tamen datum & Vestalibus, ut in urbe contumularentur. Nam & nocentes uirgines in campo scelerato intra urbem adobruebantur uiuæ. Persarum reges in monte qui Persepoleos arci ab oriente incumbebat, nomine Regius, sepeliri mos erat. Mirum dictu, in eius meditullio sustructiones uisebantur, quæ reges caperēt defunctos: sed ita ut ascensu nullo, machinis sublata conditoria reponerentur. Hephestionis funus Babylone ab Alexandro celebratum, quæ toto sunt terrarum orbe unquam ædita, facile excessit magnificentia & sumptu, quando ad duodecim talentorum millia traduntur infusa: quo nomine in prouerbij faciem trahi scienter potest. Postremo in hoc uetustatis iucunda subit recordatio. Stabant maiorum sepulchra lineamentis astructa exquisitissimis, nõ deerat columnarum copia, splendebant crustationes, nitescebant & signa ac tabulæ,

specta

ſpectabantur ducti ære aut marmore uultus artificio perelegant. Scribit Marcellinus, Thucydidis ſepulchro fuiſſe Icrium appoſitum. Id uerò cenotaphij gnoriſma, id eſt ſignum fuiſſe Athenienſibus patrium ac legitimũ, ubi quis patria excidẽs, inibi haud foret ſepultus. Icrium uerò, ſurrectum uocant lignum. Nam & CHRISTVM ab Iudæis icrio ſuffixum fuiſſe, traditum eſt. Sunt eo item nomine tabulata nauium, uel & theatrorum. Erant in concionibus quoq; icria, ſuper quibus ſederent, ante uſum theatri. Illud auctarium item fuerit: Vigilantium quendam, aut uerius dormitantium (ut inquit Hieronymus) cinerarios & idololatras ſolitum appellare omnes, qui martyrum reliquias uenerantur.

Item de ſepulchris pluſcula & ſepeliendi ritu. Columnæ in ſepulchris. Stelæ. Pilæ ſtantes. Iſocratis ſepulchrum. De Philagri ſepulchro, à Metello extructo. Verſus longi, qui. Epicediũ. Threnus. Calpis. Iniectio glebæ quid. Virgilij locus explicatur. Eria quid, & ſparteria. Hieronymi locus reſtituitur. Hyrcani hiſtoria. Xenodochia quis ſtruxerit primus. Hydria quid. Se ueri hiſtoria. Cap. XX

DE ſepulchris uerò apud Solonem non ferè comperiuntur plura, quã ne quis ea deleat, ne ue alienum inferat: ſtatuta item pœna, ſi quis buſtum columnamq; uiolarit aut deiecerit. Poſtea uerò propter ſepulchrorum amplitudines, quæ in Ceramico uiſebantur, ſancitum lege eſt, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quàm quod decẽ homines effecerint triduo, ne ue Hermas liceret imponi, nec de mortui laude, ni in publicis ſepulturis, nec per alium, niſi per eum qui publicè ad eam rem conſtitutus foret, dici licebat. Verum, mox ubi increuit luxuria, ſpectariq; ea cœpit ſepulchrorum magnificentia, quæ Romæ uiſebatur frequens, Demetrius lege ſanxit, ut ante lucem efferrentur, & nouis ſepulchris etiam ſtatuit modum. Nam ſuper terræ tumulum erigi columellam iuſſit, quæ trium cubitorũ menſum non excederet: aut menſam, uel labellum. Menſarum meminit etiam in Decem rhetorum uitis Plutarchus, Iſocratis ſepulchro inſculptum arietem tradens cubitorum triginta, in quo eſſet Siren cubitorum ſeptem, ratione ſymbolica: prope item fuiſſe mẽſam, quæ poetas haberet, ac eiuſdem præceptores, in quis & Gorgiam aſtronomicam inſpectantem ſphæram, & aſſiſtentem Iſocratem. Columnarum in ſepulchris morem ſcribunt quidam, nobilioribus modò fuiſſe contributum, quo eorum faſtigium cęteris eminentius ſignificaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli ſupra cæteros mortales. Quod & arcus ſignificant, nouitio inuento. Hoc uerò ſepulchralium columnarum genus, à ſtando, στήλας uocant Græci, minores uerò etiam ſtelidas. ſed & στήλας Herculis nuncupari in Græcorum monumentis obſeruauimus. Noſtri, ſtantes appellant pilas. Verum & alicubi Plinius excitatas ſcribit ſtelas literis incognitis. Plato Legum duodecimo, Nullum in loco fœcundo & agro ad cultũ parato fieri ſtrui ue ſepulchrum iubet: uerum is, inquit, locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantum commodus, uiuentibus nil prorſum inferat nocumenti. Neq; enim à uiuis, minus item à mortuis terræ matris fœcunditas præpediri debet. Sepulchrum porrò exſtrui uetat altius, quàm uiri quinq; diebus totidem excitare poſſint: lapides non maiores, quàm ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolum heroicis uerſibus æditas comprehendere. Quos, ut Cicero inquit, longos uocauit Ennius. Nam & Diomedes: Heroicus (inquit) etiam hexameter dicitur, & pythius, uel epicus, & pyrrhichius, ac bucolius: ſuper quas appellationes etiam Latinè longus pes uocatur. Longos uerſus hexametros dici, Gellius item ſubſcribit, approbatq;. Scribit Ammonius, proditum à nonnullis, epicedium uocari, quod defuncti laudem continet, mediocri adhibita commiſeratione: ſed threnum cani in calamitate ipſa ab ancillis ante conditum cadauer, ac etiam pòſt, quin anno item uertente. Relatu dignum ex Græcorum theſauris: Metellum nepotem curioſius Philagri ſepulchrum exſtruentem, lapideum appoſuiſſe coruum. Id quum foret intuitus Cicero, in eius leuitatem iocatus: Hoc, inquit, ſapientius à te factum, πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον, ἢ λέγειν ἐδίδαξε, uolare magis te docuit, quàm dicere. Sepulchra magnifico illuſtria impendio, ex admiratione Mauſolei monumẽti à Romanis dici Mauſolea, ſcribit Pauſanias. Qui & Helenes mulieris indigenæ apud

ctus mortui septem dies, luctus autem fatui omne tempus uitæ eius. Septenarius quippe quietem significat, unde septima dies Sabbatum, id est requies dicitur: celebrant ergo septimam diem mortuorum, optantes illos cum Domino conquiescere, exanclatis uitæ huius ærumnis impatibilibus. Dici quoque illud potest: Sicuti tertia dies mortui agitur à fidelibus, ut anima quæ est triplicis naturæ, requiescat: ita septimus celebratur dies, ut anima corpori reconcilietur, quæ carne illiciēte peccauit. In septenario enim tria sunt, & quatuor: ternarius pertinet ad animam, quę irascibilis, & cōcupiscibilis, ac rationalis est: quaternarius ad corpus, quod ex quatuor consurgit elementorum potestatibus. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè uerò hippodromia id est equorum cursus. Ab hoc Azane dici Azaniam uolunt regionem. In Chronicis Eusebij legimus, Constantini uicenalia Nicomediæ acta, ac sequenti anno Romæ ædita. Apud Hieronymum eiusdem nominantur tricenalia. Sed ad mortuum ea nihil. Sic enim celebritas nuncupari uidetur, quæ tum uicesimo, tum tricesimo imperij anno peracta est. Ita tamen, ut uel defunctis accommodari possint uocabula. Ab Varrone proditum, & Catone est: maiores in funeribus uti consuesse tum nigro, tum cæruleo colore: nam in adolescentum morte cæruleum adhibere solenne fuit. Nō prætereundum temerè, quod Onirocriticorum primo scribit Artemidorus: eorum qui sibimet laqueo gulam fregerint, nomina supprimi à domesticis in mortuorum cœnis. Propterea exitium id cuidam præmonstratum, qui nomen se amisisse somniarat. Parentationes Græci ἐναγίσματα uocant, & προθέσεις, ἔννατα, id est nona, τριακοντάδας, id est tricesimas. Sed & Necysia, ac Genesia. Nam Genesia, inquit Ammonius, diem nūcupamus, quo quis fato est functus: sicut genethlia, quo est natus. Bœotij Hæmacurias, qua uoce in Olympijs utitur Pindarus quoque, qui & sepulchrum dixit amphipolon, quod in ciuitatis constituatur meditullio, ubi conditores contumulare, ueteris fuit moris. Pothos, corolla dicebatur ex potho, qui duplex est: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo sepulchra coronabant, unde cōciliatum rei nomen, ut quæ desideratis iam foret destinata. Proinde apud Theophrastum, Pothos Latinè Desiderium redditur ab Theodoro. Amarantho sepulchra item coronari solita, Philostratus scribit, orto ab Thessalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Est autem apud Galenum Amaranthus helichrysos, id est Aurelia, ut Theodoro placuit. In hac uerò tam multa funerum mentione, per incuriam minimè prætereundum illud Papinij ex Syluarum secundo, in Glauci epicedio,

Quid Cilicum flores? quid munera graminis Indi?
Quodque Arabes Pharijque palàm est, Vidique liquores
Arsuram lauere comam.

Ab eruditis omnino aliter, quàm suspicetur Domitius, enarrari: nam uerbum uidi, à uideo inflexisse planè uidetur: quum potius epitheton, de loco factū censeri possit & debeat, à Syriæ urbe Vida: propterea de styrace intelligendum, de qua Plinius & cæteri. Paræbasium in Arcadia inuenio fuisse monumentum apud Megalopolin, ijs qui in bello aduersus Cleomenem ceciderant, dicatum, nomine adoptato: quoniam παρεσπόνδησεν ἐς αὐτούς, id est fœdera cum eis est transgressus Cleomenes. Inde & Paræbasius cognominatur campus. Sed ultimo ferè non prætereundum illud loco uidetur, Veterem fuisse Græcis morem cadauera comburendi, quod à Septentrionalibus diu item seruatum, animaduertimus. Exustionis uerò ratio affertur non una, alijs opinātibus, quod in nobis diuinum est, igneo ueluti uehiculo ad superna subuectum cælestibus inseri, subsidente, quod terrenum est. Alij in eo purificationē quandam intelligere maluerunt: quoniam sit ignis ἁγνιστικόν quiddam, id est expurgandi uim habens: nam & purgationes, quas catharmos uocant, non citra ignem fiebant, quod significat Euripides, ubi Clytemnestræ corpus igni depuratum scribit. Sed sententiam priorem in Scyllæ rogo approbare uidetur Lycophron: & præterea Indorum gymnosophistæ. Comburendi morem ab Hercule conditum, malè concipiunt quidam, exusto Argio Lycimnij filio, relatis modò ad patrem ossibus, quem incolumem se restituturum, fuerat pollicitus. Heraclitus, qui ignem prodidit rerum principium, in eūdem corpora resolui debere pronuntiauit. At qui aquæ principem locum dedit Thales, cadauerum adobrui

adobruitionem comprobat,quo humore ualeant resolui. Lectum deniq; alicubi est,eo rum quæ ad defunctorũ spectent cultum, Plutonem fuisse auctorem primum:quo nomine creditum,mox uita functis præsidere. Sepulchrorũ ianitores uidentur dici, quibus illa incumbit functio,ut sepulchra aperiãt,cludantq;.Firmicus: In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoscopo partiliter constitutus pollinctores faciet, ac funerarios,mortuorum cadauerum custodes,aut sepulchrorum ianitores. Mors infamissima ueteribus censebatur,quam sibi quis sponte consciuisset,quo nomine etiam sepulchro prohibebatur,ni causa proferretur congruens: unde & declamantibus celebrata lex, Qui sibi manum admouerit, insepultus iaceat. Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, honori Faustinæ uxoris mortuæ nouas puellas instituisse Faustinianas nomine. Alexandriæ obolis conducuntur, qui mortuos fleant, quod munus solicitè adeo ac plenè præstant,uti ad eos pertinere funus putes. Ii ergo ab re uocantur threnodes. Apud Cyprios inuenio sepulchrorum custodes dici Byblios.

Qui fuerint Metelli Macedonici filij apud Plinium. Item apud eundem diadematis legendum sit,an Dalmaticis. Caput XXII

QVod autem libro septimo Plinius scribit, Macedonicum Metellum à quatuor liberis illatum esse rogo, uno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus: uno censorio, quæ singula quoq; paucis contigere: quæsitum anxiè inter doctissimos quoq;, qui nam fuerint hi Macedonici filij. Et inde illa celebris nata disceptatio, diadematis, paulo pòst legendũ sit, an Dalmaticis. Et Hermolaus quidem, cui multum debent Latinitatis candidati, diadematis penultima productiore, legi oportere, suspicatur: tum ex uetere lectione, tum quòd inter Metellos fuisse diadematos quosdam, Cicero auctor sit. Vetus quidem lectio plurimi apud me momenti est, sed ea indiget interpretatione, aut alterius saltem auctoris calculo. Nam Ciceronis auctoritas nil uidetur certi afferre. Beroaldus uero & ipse de literis nostris optimè meritus, Dalmaticis astruit reponendum, uetere expuncta lectione. Itaq;, quum Plinium profiteretur, dijs hominibusq; fauentibus, suis dictasse auditoribus: quoniam Pedianus à L. Metello subactos Dalmatas scribat, & in Epitome Liuiana significetur idipsum. Sed hominis ingenium demiror, & consuetam illi in re literaria diligentiam appello: unde enim augurari potest ex Asconio, & Epitome, L. Metellum Dalmaticum eius fuisse Metelli filium, de quo agit Plinius? Ab uno ex Metellis superatos Dalmatas, uidemur omnes scire. Diadematum uero eius, de quo negotium est, Metelli fuisse filium, ambigunt pleriq;. Sed nobis, opinor, ducibus perplexitas tolletur omnis, & Pliniana lectio male interpolata suo restituta nitori clarescet amplius. Ego diadematis defendo apud Plinium. Sententiam uero hanc suffulcit, tanquam triarius apprimè nobilis, in libro De Romanorum fortuna Plutarchus: Fortunam, inquit, magnificè extollit Cæcilius Metellus Macedonicus, senex à liberis quatuor elatus cõsularibus, Q. Balearico, L. Diademato, M. Metello, C. Caprario. Hactenus Plutarchus. Vbi uero ipse L. Diademato reposui, Græcè ita habet, λούκιον διαδήματα: unde, opinor, ambiguitatem omnino tolli, quin lectio uetus minimè sit confodienda, siue is L. Metellus Dalmatas uicerit, siue alius prænomine eodem.

De Aleijs campis, an recte uacui transferantur. Obiter περὶ παρηχήσεως. Alea quid, & epialos febris, quam habeat rationem. Alesius mons. Halea Pallas. Halea certamina, & Halotia. Thalamæ urbs. Plutarchi locus restituitur ex Agidis & Cleomenis uita. Caput XXIII

ALeios campos Strabo prope Mallum & Magarsa constituit, meminit & Plinius in Ciliciæ situ. Græcè dicuntur ἀλήια πεδία, mentionem facit in Bellerophontis fabella Homerus, exposuit Eustathius. Et ab errore quidẽ nuncupatos interpretantur: quod scribit Porphyrius, quia ἀλᾶσθαι Græcorum lingua errare sit, quoniam per eos oberrarit primum excussus pegaso Bellerophontes solus. Inueni tamen inter nostros qui campos uacuos Latinè sint interpretati, ceu planè epitheton foret id, non loci proprium nomẽ. Id quàm recte, uiderint ipsi: neq; enim quenquam uelut opere censorio notatum uolumus. Certe consimile est, quod paulo antè de cranijs retulimus, Non debuisse autem ita Latinè enuntiari, illud esse argumen

to uidetur: si modò quis dicenda regustet amplius, nec deuoret, sed recensum itidem agat: quod non desunt ex Græcis, qui Aleios dici campos putent non ab errore, ut ferè creditur, sed ab oppido quod Alas nuncuparetur. Adduntq́; inter Pinarum & Cydnum amnes collocari. Sed amplius Hermogenes περὶ εὑρέσεων quarto tomo, ubi agitur περὶ παρηχήσεως, quam esse finit orationis uenustatem ex uocum similitudine, diuersa tamen notione, ut apud Xenophontem, πάθει τὸν παιδίον, mox Homeri adducens carmina de Aleijs campis, subiungit, esse usum poetam παρηχήσει, ob uocum consonantiam: quippe, inquit, Aleium est loci proprium nomen, ἀλᾶτο autem uerbum, ἀλεείνων uero participium. Homeri carmina hæc sunt,

ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Cicero in Thusculanis ita conuertit,
Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,
Ipse suum cor edens, hominum uestigia uitans.

Aleium interpretantur quidam, οὐκ ἔχον λήϊα, τουτέστι σποφόρα πεδία, uel χωρὶς βοσκημάτων. Scribit historia sexta Herodotus, Persarum copias descendisse in Ciliciæ campum Aleium, id est in planiciem maritimã, uti est suspicatus Valla interpres. Aleij campi meminit in Periegesi Apher Dionysius, sed præterijt Fannius. Auctor Pausanias est: Alesium esse montem Arcadiæ prope Mantineam: sic ab errore nuncupatum τῆς ῥέας. Fuit apud Tegeatas Pallados Haleæ delubrum, quod struxerat Haleus: hinc certamina dicta sunt quoq; Halea. nam Halotia nuncupata creduntur, quod in prælio Lacedæmoniorum multos abduxissent captiuos. ἀλέαν uero teporem Græci dicunt, unde & ἠπίαλον nuncupant febrem: uti ab Aegineta proditum Paulo est, παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, quod clementer excalfaciat. uel uocatur epialos, uerbo à mari tralato, quod ἤπιον μὲν φαίνεται, χαλεπὸν δ' ὑπάρχει, id est mite quidem uidetur, re autem difficile est. Nec me fallit, recentiores ferè nomine hoc febrium frigora intelligere. Hyphalon, in mari saxum latens uocant Græci, unde fortunæ hyphalos dicit Libanius, occultas intelligens insidias. In humanis utique corporibus phlegma hyalodes, id est ὑαλῶδες, omni est alio frigidius. Id si redundet, nec putrescat tamen, citra febrem inducit frigus, quod recalescere nequeat. Si computruerit ex toto, inoritur febris, quam uocant ἀμφημερινόν. si ex dimidio, ea quæ ἠπίαλος nuncupatur. Sunt ex Græcis, qui eo nomine frigus putent intelligendum, quod febrem præcurrat. Dignum uero quod non omittatur, in Galeni lectum monumentis, qui in melancholiæ rationibus μελαγχολίας inquit, causa est bilis atra, qui humor ψυχρότερός ἐστι καὶ ζοφώδης. Propterea sic affecti sunt ψοφοδεεῖς, tristesq́; suspiciosi prorsum καὶ μισάνθρωποι, ac solitudine gaudentes, ueluti Bellerophon: mox autem quæ prætexuimus, Homerica subscribuntur carmina. Cæterum, in Aleios campos incurrit Plutarchi locus in Agidis & Cleomenis uita non male solum tralatus, sed corruptus plane. Pasiphaæ, inquit, id est πασιφάας templum erat, & manteum in thalamis, hoc est ἐν θαλάμαις. Eum locum sic propemodum interpres Latinitate donauit: huic erat templum, & sacrificium in urbe constitutum. tanquam Spartæ foret id: at Stephanus Meseniæ urbem Thalamas intelligit Theopompi auctoritatem sequutus, unde sit gentile nomen Thalamatæ. Scribit Tryphon, & refert Ammonius, Thalamas cum accentiuncula in fine, dioscurorum sacellum indicare, in penultima uero ferarum lustra. Fuit & uillæ nomen Thalamus Polybio in Eliensium agro.

Qui dicantur mandragoram bibisse. De mandragora paulo plura. Obiter de orationis asperitate, Et quid cataphora. Caput XXIIII

Mandragoram bibisse, doctè ac eleganter ij uidentur posse dici, qui uelut aspide icti somniculosa, nimis desides sunt, atq; ita quodammodo à sensu dissiti abiunctiq́;, ut excitari non queant. Auctor mihi Demosthenes in primis, cuius ex Philippica quarta uerba subieci, ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυνάμεθα, ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσι, ἤ τι φάρμακον ἄλλο τοιοῦτον ἐοίκαμεν ἀνθρώποις. hoc est, uerum nec quimus excitari, sed consimiles hominibus uidemur, qui mandragoram, aut id genus pharmacum aliud biberint. Qua in parte obiter enotandum uidetur, Hermogenis

genis illud primo De ideis tomo, esse uerissimum, ubi περὶ τραχύτητος agit, difficulter admodum in Demosthene καθαρὰν τραχύτητα, id est puram reperiri asperitatem. Nam ut eam leniret, seipsum intermiscendo id est consequutus. Sunt enim notiones asperæ omnes, ubi inferior superiore loco positũ incessit, aut uerbis quoquo modo illi se iniurium præstat, nec id dissimulanter. Cuiusmodi foret, si ita enuntiasset orator, ἦς qui mandragoram hauserint, aut quod eiusmodi medicamentum, persimiles estis. Sed ut eò unde sum digressus, stilum reuocem, sic item in Timone repperi apud Lucianum, πῶς γὰρ καθάπερ ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδεις, ὃς οὔτε τῶν ἐπιορκούντων ἀκούεις, οὔτε τοὺς ἀδικοῦντας ἐπισκοπεῖς. Quo'nam inquit modo, ó Iupiter, tanquam sub mandragora dormis, qui neque peierantes audis, nec iuris uiolatores aduertis? Idem quoque Lucianus inter magnificas Demosthenis laudes, ab illo inquit solitos excitari Athenienses, uelut ex mandragora dormientes. Ratio uero est, quoniam (ut ex Græcis aliqui scribunt) is fructus hypnoticus est, quo significatur somni conciliator. Plutarchus in Symposiacis, Somnum quippe fieri putant frigiditate. Quamobrem hypnotica pharmaca parte plurima uim habent ψυκτικήν, id est frigefacientem, cuiusmodi esse dicitur mandragora. Quin obliuionem item creditur inducere: unde ille ait, καὶ φανεῖται πολλὴν τὴν μανδραγόραν ἐκπεπωκώς. id est, multum uidebitur hausisse mandragoræ. Et Plinius, Mandragoræ folia grauedinem afferunt etiam olfactu, quanquam mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium, media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones ustionesque, ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus, somnum odore quæsisse. Sed & Dioscorides Syluæ medicinalis libro quinto, τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα, καὶ ἐσθιόμενα καρωτικά, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλός, πλεονασθέντα δὲ καὶ ἀφώνους ποιεῖ. Poma, inquit, olfactu & esu carotica sunt, consimiliter & eorum succus, copiosiora etiam mutos reddunt. Mandragoram Pythagoras uocauit ἀνθρωπόμορφον, tanquam humanam effigiem præferat: nam radix homini simillima est, quod Auicenna quoque prodidit, & uulgò ferè ita uisitur: propterea Columella,

Quamuis semihominis uesano gramine fœta
Mandragoræ pariat flores, mœstamque cicutam.

Zoroaster Diamonon uocabat, aut Archinen: Romani etiam mala canina: aliqui & Circeam, quòd philtris credatur res peraccommoda. Mandragoram fœminam thridaciam nuncupant, marem uero morion. Scribit magnus Albertus, mandragoram sic hominis figuram præferre, ut sexus, & aliorum accidentium differentias ostendat. Super mandragora porrò historiam legimus relatu non iniucundam apud Iulium Frontinum Stratagematon secundo: Annibal, inquit, missus à Carthaginiensibus aduersus rebellantes Aphros, quum sciret, gentem esse auidam uini, magnum eius modum mandragora permiscuit, cuius inter uenenum & soporem media uis est: tunc prælio leui commisso, ex industria cessit. nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni uino infecto, fugam simulauit: quumque Barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum auidè hausissent, ac in defunctorum modum strati iacerent, reuersus cepit eos, ac trucidauit. Postremò id item memorabile, Mandragoram si applantetur uitibus, ita uim infundere, ut inde infectum uinum bibentibus cataphoram inducat, id est collapsum in soporem. Quanquam nec ignoro, esse suam oratoribus quoque cataphoram. Nam Hermogene tradente De inuentionibus tomo quarto, dicitur τάσις longior spiritus productio, quæ inter accusandum cataphora nuncupetur. Quippe etiam in Apologiis esse tasis potest, cataphora non potest.

Externo bello intestinum sæpe restingui. Scorionis Dacorum ducis historia ad id appositissima. Columna, belli index. Caput XXV

ANimaduersum id enotatumque ex lectione historica, quospiam inter quos naturalis esse cõiunctio debeat, ita sæpe inuicem dissidere, seque immaniore quodam modo iurgiis afficere dissultantes, ut rixa quoque euasura breui in prælium uideatur. Eos tamen, si in alieno malo spe constituta, nimis temerè, nimisque improspicienter audeat quis inuadere, sic ferè usu uenire compertum est, ut ab intestino auersi dissidio, coalescentes animis, conspiratu mirabili coorien-

coorientes, irruentem incautius aduentitium hostem pessimo perdant exitio. Suggeruntur ad hoc ex ueteribus memorijs exempla plura, documentum unum præsigne in primis præterisse nequeo. Fuit Scorio Dacorum dux, ut uidetur, non malus, nec à rerum dispiciẽtia omnino abiunctus. is quum sciret dissociatum quidem armis ciuilibus populum Romanũ, non tamẽ occasione inde arrepta lacessendum exstimulandum'ue arbitrabatur: quanquam imperita uulgi temeritas non deesset, multa & præclara subinde minantis: quoniam uelut ex specula prospectans, conciperet, posse obtingere, ut bello externo ingruente, domestica restinguerẽtur incendia, & uoluntatum coalitu in idem tendentium, funestior peregrinis infligeretur clades. Popularium uero animos lepide repressit reprehenditq́. Canes siquidem duos ipsis inspectantibus cõmisit, ijsq́ mox acrius ac perinimiciter compugnãtibus lupum ingessit: eum uero, illi omissa protinus inter se ira, ut communem hostem alacriter inuadentes confecere. Quo exemplo ingenij perspicacis dux, & in cõiectandis rebus solertissimi, ab impetu Romanis profuturo barbaros inhibuit. Quibus id propè solenne semper fuit, ut bellum externum discordia excitaret intestina: rursumq́ auerteretur hæc hostili malo ceruicibus imminente. Ex abundanti adiecero, legentibus obfuturum nihil: Romæ portam Carmentalem uersus fuisse Bellonæ templum, ante quod surrecta stabat belli inferendi columna index.

Canum millus, atq́ inde prouerbium. Item canum ornamenta alia, seu munimenta. Armillati canes. Deræambus. Perideræum. Stelmoniæ. Telamoniæ. Caput XXVI

VEnaticis canibus collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipuè Festi, inter glossularios non ultimi nominis, qui id etiam uocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro secundo, dicere melium maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronuntiemus, perinde ac sit millus cani. Poetæ armillatos uidentur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit ijs armillarum uice. Apud Græcos deræambus est latum corium ob canis collum. Dicitur & perideræum, atq́ item perideris. Xenophon in libro De uenatione, ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονίαι. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias uocauit, id est fascias, quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit.

Augurium canarium: deq́ sacro quod caniculæ fieret. Iupiter Icmæus, seu pluuius. Periscylacismi. Cynophontis. Enodios. Enodia quæ dicantur. Lapis à cane morsus. Cynicus annus qui. Canis habere oculum quid. Item de cynomyia, cynocephalo. Aristogiton canis. Cynæpodes. Cynæ arbores. Cinus. De schino, & lentisco, & Susannæ historia. Cynura. Cymæ. Cymata. Cynanches & synanches interstitium, ac parasynanches. Cyro inter pastores quod fuerit nomen. Cyrus unde dicatur. Cyre cur dicta Ceres. Apocynon quid uocent Græci. Cytinus. Balaustium. Caput XXVII

CAnarium in antiquis libris dici augurium, obseruauimus, cui agendo constituerentur dies, prius quàm frumenta uaginis exirent, & ante quàm in uaginas peruenirent, à cane ducto uocabulo. Siquidem rutilæ canes, id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecandæ sæuitiæ causa syderis caniculæ. Legimus in Græcorum monumentis, Exurente quandoq́ Cycladas insulas cane, atq́ inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiuerunt. aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumq́ erexit Iouis, quem uocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canem quoq́ rebus diuinis operatus placauit, Ceisq́ legem instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidem rem obirent diuinã: ex quo Argonauticon secundo Apollonius,

Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
ἀντολέων προπάροιθε ῥέζουσι θυηλάς.

Cur

Cur uero placãdis caniculæ ardoribus immolarentur canes, nulla (quod sciam) idonea redditur ratio, nam & Ouidius Fastorum quarto ita canit;

Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ,
  Et quare fiat, nil nisi nomen habet.

Cur autem rutilæ, forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia, quando boues ruffos gentium illarum ritu immolare permittebatur, quod Typhoni colore persimiles uiderentur, à quo necatus Osiris fuerat: quin homines item coloris eiusdem ad Osiridis sepulchrũ mactare ueteres assueuerãt reges: quo nomine pauci id genus in Aegypto comperiebantur, externi tamen plures. Alioqui inuenio, canem fuisse uictimam expiationibus peraccommodam, quo nomine à Lupercis quoque sacrificiorum adhibebatur ritibus, & Græci homines ad expiandum canes adhibere soliti sunt, immoque in plerisque locis periscylacismi seruabantur: sic enim uocabant, quæ ex canibus res diuina fiebat. Festum uero ipsum recte à canum cæde nominari Cynophontis potest. Cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoque. Proserpinæ item catulos cum cæteris purgamentis efferunt. Adnotatum in Pausaniæ thesauris, In Phœbæo (loci id est nomen) utramque Epheborum portionem Enyalio, quem interpretantur Martem, canis immolare σκύλακα, id est catulum, ut qui deorum fortissimo uictimam secernerent ex mitioribus fortissimam. Cæterum nullos (inquit) ex Græcis catulo facere animaduerti, Colophonijs modo demptis, hi siquidem τῇ ἐνοδίῳ furuam immolant catellam. Sunt uero nocturna Colophoniorum sacrificia. Quid sit autem Enodios in Pausania, forte nonnullis uideatur nebulosum. Lego Enodiam dici quandoque Dianam, etiam si uenatoria item nuncupantur enodia, Mercurium Enodion quoque appellãt. Signat porrò enodium quod in uia est. ἐνώδιον uero pro enotijs capiunt, quia tumescant aures. ἐν ὁδῷ est, quum dicimus, in opere significamus, & uita, ac fide. Auctor Plinius est, lapidem à cane morsum, usque in prouerbium discordiæ uenisse. Solent quippe catuli plerunque coniectum in eos lapidem mordicus impetere, etiam si ab eo icti haud fuerint, quamobrem dentes utique lacessunt sibi, lapidem haudquaquã oblædunt. In quam sane tendiculam sæpius præcipites eunt imprudentiores, quos uideas ab asino calce impetitos, eundem, immo se uerius referire. Quum impensius animaduerti debeat id, neminem nisi à seipso lædi, & proinde in alios refundi querelas haud debere, sed in nosmetipsos: cogitandumque non quo pacto alium ulciscamur, sed nos potius puniamus, castigemus ac corrigamus. Illud fuerit auctarij uice, quod ex thesauris Pollucis adnotabimus: Canis (inquit) oculũ habere dicitur is, qui nimio plus impudens est. Id uero ex Homerico profluit fonte, apud quem Iliados rhapsodia prima sic legimus,

Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

id est canis habens oculos, cor autem cerui. Et alibi idem Homerus, κύων ἀναιδής, id est impudens canis: sicuti cynomyia pro impudentissima dicitur, compacta dictione à cane, qui impudens est, ac myia musca, qua nil fere audacius, Homero quoque astipulante. Sed & Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum uero Pericli adhæsisse legimus, non fere aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat. Aristogiton uero Cydimachi canis ex audacia cognominabatur. Equos porrò quospiam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus. Cynas uero arbores intelligit Plinius, ex quibus indumenta sibi comparent Arabes, folio palmæ simili. Easdem & cynos dici Plinio eidem libro tertiodecimo sunt qui uelint, etiam si ex Theophrasto De stirpibus quarto, cuci legendum summoneat Barbarus Hermoleos. Hanc denique arborem ab Daniele significatã in Susannæ historia capite decimotertio. At Hieronymus in Commentarijs in Danielem, schinum legit, & prinum, id est lentiscum & ilicem: quod sane Danielis indicant uerba, si modo ex prophetæ eius sunt officina. nam quum sub schino uisam à se Susannam dixisset calumniator Venerius, respondit Daniel, Angelus scindet te medium: alludens ad uerbum σχίσαι, quo significatur scissio. Itidem quum ab altero dictum foret, Sub prino: intulit, Manet angelus domini ut secet te medium. nam πρίσαι, secare indicat quoque. Lectionem hanc confirmat in Iulio Aphricano idem Hieronymus, & ab eo mutuatus Sophronius. Cinopeta quæ colunt Aegyptij, ὡς εἴδωλα θεῶν, in Artemidori Onirocriticis reptilia intelligunt, τὰ ἐν τοῖς πεδίοις κινούμενα. Sed

redeo

redeo unde ſum digreſſus, ſi prius commonuero, eſſe inter lauri genera cinum quoque Plinio. Sed cynura Lycophroni petræ dicuntur aſperæ. Cymæ autem, ſeu cymata prætenеros dicimus in braſſica præcipuè coliculos, uere appetente progerminantes, uelut κυήματα planè ſint, id eſt fœtus. Cytini flores dicuntur mali punicæ: nam ſylueſtris punicæ uocant balauſtia. Cynanche item de canis uidetur natura profluxiſſe: de ea etiam ſi tertio libro uerba fecimus ampliter, nunc tamen Aeginetæ Pauli ſubtexuiſſe placita ex libro Medicinæ tertio, non fuerit omnino πάρεργον. Igitur ſynanche conflatur, inquit, ex inflammatione muſculorum, qui ſunt ἔνδον τοῦ φάρυγγος, id eſt intra fauces: at paraſynanche, eorum qui extra. Modo item compari, qui intra λάρυγγα ſunt muſculi, id eſt guttur uel arteriam, ſi inflammatione infeſtari occœperint, cynanchen producunt: ſicuti qui extra, paracynanchen. Communis uero omnium affectio, eſt ὀρθόπνοια καὶ πόνος μετὰ δυσπνοίας, cynanchicos præterea in Paulo eodem, ita affectos dici, obſeruatum eſt. Galenus intima infeſtantem colli, κυνάγχην dicit. Synanchen uero ad extima nuere amplius, immoque ἧττον πνίγειν, eſſeque ἧττον κινδυνώδη. Dignum uero quod parte hac minime tranſiliamus: Medos canem appellare ſpaca, id eſt σπάκα, unde dicta σπακώ, Mitradatæ conſerua, qui Cyrum ſuſcepit exponendum: Græcè dici ualet κυνώ. à qua quoniam ſcribit hiſtoria prima Herodotus aliud illi nomen impoſitum, ſcire licet ex Græcorum theſauris, Agradaton inter paſtores fuiſſe nuncupatum, mox de fluminis Cyri nomenclatura dictum Cyrum: uel quod in luſu, quem dicunt βασιλίνδα, inter coætaneos illi κυριεῦσαι, contigit, id eſt dominatu potiri. Nam & apud Cnidios Cyre uocatur Ceres: uel ut τοῦ ζῆν κυρία, id eſt uitæ princeps. Apocynon uocant oſſiculum in phryni, ſeu rubetæ, aut buffonis latere compertum ſiniſtro, quoniam canum impetus inhibeat. A cane ſydereo, quem aſtrocynon dicunt Græci, at ſolechyn Aegyptij, Cynicum comperior annum appellari, qui annis compleatur mille quadringentis ſexaginta. Viſitationem porrò id ſydus facere quadriennio interiecto.

De canum generibus adnotantur plura, deque eorundem rabie, & diui Bellini templo in Rhodiginis paludibus. Cypſele, cypſelides, cypſeli. Parippi. Muli & canes cur facilius peſte inficiantur, uniuerſimque bruta omnia. Prouerbium de cane imbelli. Cynea quid. Cynulchus. Canum panagyris. Cinopeta. Caput XXVIII

POſtea uero quàm in canum pragmatiam incidimus, non grauabimur pluſcula, quæ hinc inde aucupati ſumus, huic potiſſimum loco impingere. Canes igitur in primis generoſas aduertimus, Laconicas, Arcadicas, Locridas, Celticas: unde & Ouidius Metamorphoſeon primo,

Vt canis in uacuo leporem quum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille ſalutem.

Ibericæ item celebrantur & quæ uocantur carinæ, id eſt καρῖναι, Creticæ, moloſſicæ, eretrinæ, hyrcanæ, Indicæ. Legimus porrò nuncupari canes quoſdam pſyllicos, puto, ab Achaiæ ciuitate: ni Cypſelicos malis, quando eſt in Arcadia munitus locus Cypſela, cuius apud Thucydidem mẽtio ſit hiſtoria quinta. Eſt & in Thracia nominis eiuſdem adiacens Hebro ciuitas. Nam Cypſele, id eſt κυψέλη uaſis eſt, aut menſuræ ſpecies. Cypſelidas uero aurium dicunt marmorata. Cypſeli ſunt, quos etiam apodas uocant hirundinibus ſimiles. Porrò ſunt Elymæi canes à populis in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ. Caſtorij autem, & Menelaides, & Harmodij à dominis appellationem traxere. Illud minus prætereundũ, prodidiſſe quoſdam, Laconicas antiquitus eſſe ex uulpibus natas, & canibus, quo nomine appellari etiam quandoque alopecidas. Sicuti Arcadicæ ex leonibus creduntur proueniſſe, unde & leontomiges dictæ. Indicarum ſobolem prodit Ariſtoteles etiam ex tigribus factam. At Nicander Colophonius ex canibus Actæonis Indicos ſcribit propagatos, quæ à rabido furore reſipiſcentes, Euphrate tranſmiſſo, in Indos uſque aberrarint. In parte Indorum, ubi regnaſſe Sophites memoratur, & gentem eſſe ſapientia præcipuè inſignem, nobiles ad uenandum traduntur canes: quique latratu abſtineant, quum uidere feram, leonibus maxime infeſti. Iucundum relatu id quoque: Chaonidas & molottidas prolem tradi eius canis, quem ære moneſio ubi conflauit Vulcanus, immiſſa quoque anima, Ioui dedit dono: is uero Europæ, hæc

Minoi, Minos Procridi: illa uero Cephali esse uoluit munus. Eius hæc fuit natura, ut uitari non posset, ubi insequi occœpisset. Sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio utrumque deformauit in lapidē. Sunt qui Chaonidas, de Chao inter luporum genera memorato, progenitas suspicentur: atque inde nuncupatas. Creticos canes in duo genera distribui animaduerto: alios enim diaponos dici audio, alios uero parippos. Et illis quidem in uenando gloria plurima: noctes enim addunt labori, sæpeque feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uero cum equis currere consueuere, tanta quoque arte, ut neque præcedant unquam ferè, nec subsequantur. Reperio item, prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus. Eorum cum Indicis bobus certamina Ctesias celebrat. Pyrrhi canis custodia domini longe clarissimus, & quia in defuncti quoque rogum assiluit. Hesiodo interfecto assistentes canes etiam auctores cædis coarguere latratu. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum, Theopompus scribit. Nobilis est Atalantæ canis Aura nomine: quam quum Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenę construxere. Sicut in Hellespōto, quod uocant cynosema. Sic enim interpretari libet, ne fabulosa consectari uideamur. Geryonis canis Gargitios nomine, Cerberi frater, ab Hercule cæsus, in Iberia quoque monumentum habet. Actæonis canum apud Aeschylum nomina hęc, Corax, Harpyia, Charon, Licitas. Nam Hippocētaurus Xenophontis fuit canis. Sicut Lethargus Hippammonis, qui etiam cum domino sepultus dicitur, testante quoque epigrammate, quo significatur Hippammoni fuisse equum nomine Podargum: canem uero (ut diximus) Lethargum: seruum uero qui dicitur Babes. Sed & epigramma ipsum apposuisse præstiterit,

ἀνδρὶ μὲν ἱππάμμων ὄνομ' ἦν, ἵππῳ δὲ πόδαργος,
 καὶ κυνὶ λήθαργος, καὶ θεράποντι βάβης.

Dicuntur uero lethargi canes, clandestine taciteque adeuntes, ac morsum infigentes: unde adagium in eos qui ironico ingenio & ad dissimulandum aptissimo, denique excarnificant, & letali ueneno animam quoque lancinant. Syagrum dicit Sophocles canem qui suum uenationi sit aptissimus. Est & proprium nomen Syagrus Herodoto, itē Philarcho. Sunt qui agrestem suem syagrum intelligant. Apud Lynceum syagria leguntur quoque. Aschedorum Siculi syagrum nuncupant, sicuti meminit Aeschylus, id est ἀχέδωρον. Apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca Lampurus canis nomen, ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres, uel à peruigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ οὐρεῖν, id est à uidendi seruandique diligentia: uel quoniam sit uulpi assimilis, quam lampuron uocant. Videtur & Acalanthis nobilissimi canis nomen: unde illud est Aristophanicum,

ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.

Acalanthis festinabunda occęcatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant. Mæram, id est μαῖραν dicunt Orionis canem: proprie tamen eo nomine capra significatur λευκομέλαινα, id est ex albo nigricans. Vertagos dici canes legimus uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in uenationem exeant, leporibus infesti præcipue. Martialis,

Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer,
 Illæsum leporem qui tibi dente feret.

Fuit & apud Locros ξυλίνη κύων, id est lignea canis: sed ea habet historiam. Quippe Locro cuidam reddita sors est, Ibi ciuitatem conderet, ubi canis lignea morsum ei infixisset: quo nomine quum ad alterum enauigasset maris littus, calcauit κυνόσβατον, id est cynosbatum: inde quum suspicaretur finem habere oraculum, ciuitates condidit, quas Locri habent Ozolæ. Catenarium canem legimus apud Senecā, sicut apud alios lucernarium. Dignum uero relatu quod in Hecatæi lectum monumentis est, fuisse in Tenaro serpen em meticulosum, quem dixerunt ᾅδου κύνα, id est Plutonis canem: quoniam morsum euestigio insequeretur mors, ueneni potestate uiolenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurysthea fuisse productū, unde irrepserit Cerberi fabella. Quem princeps Homerus dixit ᾅδου κύνα. Caninam mortem Græci difficilem intelligunt, quo-

niam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc: à quo etiam prouerbium est, λῆγμα κυνὸς λυττῶντος, quod est nostris uerbis, Rabidi canis morsus: in eos qui infecti ipsi malorum congressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano, non modo rabie agitari, & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit, sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum, atque ita deinceps fieri hydrophouicos omnes, hoc est timorem aquæ concipere, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, καί συ κύνων ἔοικας αὐτὸς ἐν ὑδροφοβίους δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν ψευσμάτων, μεταδεδωκέναι κἀμοὶ τοῦ λήγματος. Scribit Homerus, Apolline pestem Græcis immittente, mulos primum & canes concidisse. Id uero exactius interpretantes eruditi, ex odorandi præstantia factum, coniectant: qui sensus adeo in mulis præcellat, ut derelicti alicubi uel odore solo redeant in semitam. proinde huiusmodi tabidam uim concipere facilius, præcipueque canes purum in primis aerem exigentes: sed & inter hos albi eo amplius, quoniam coloris eius corpora quàm nigra, sint rariora, atque laxiora. Quanquam non latet, ab Porphyrio apud Homerum κύνας ἀργοὺς accipi non albos sed celeres: sicuti per paralepsim alibi ἀργίποδας item canes dicit. Putat Heraclitus Ponticus, iumenta peste infici primum, quia deiecta in terram, & prona in pastum τὰς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμοὺς trahant procliuius homine, cuius est surrectum corpus, purius & sublimi spirante. Illud neutiquam negligendum, canes ubi mire in Venerem feruntur, dici σκυζᾷν, sicuti sues καπρίζειν, uaccas ταυριᾷν, equos ἱππομανεῖν, id est equire: unde productum in fœminas libidinosas conuitium ab uno animalium modo. Aegritudines canum præterea tres uideor præcipue comperisse, λύτταν, hoc est rabiem, podagram, cynanchen. Verum rabies sanari difficulter potest, podagra non omnino medicinam nescit, at cynanche siue angina euidens promittit exitium. Porrò quicquid rabidus canis momorderit, interit certissime, homo tantum euadit, sed uix. Aristoteles uero libro De animalium historijs septimo: Canes (inquit) tribus laborant uitijs, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorem, & quæ momorderint, omnia rabiũt prius homine, sicuti & legit & interpretatur Nicolaus Leonicenus. Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsa sunt, prius homine. Scribit septimo De animalibus Albertus, iam se hominem uidisse, cui in brachio morsum infixisset rabiẽs canis, anno autem septimo post cicatricis locum intumescere cœpisse, atque intra biduum interisse. Auicenna quoque quorundam sententias aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uero serius, quàm cætera animalia tabificam rabiẽdi uim persentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis homines ab hominibus & sanguine coniunctis inficiuntur facilius. Cæterum rabies canum Syrio ardente, pestifera in primis homini est, atque ita morsis letalis aquæ metus, uti Plinius inquit: Ad morsum uero unicum esse remedium & quidem oraculo quodam repertum, idem scribit, Radicem uidelicet syluestris rosæ, quæ cynorrhoda appellatur. Nobis uero suppetit potentius adhuc medicamen, sed & ipsum cælitus petitum. Est in Rhodiginis paludibus diui Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa ferè publica est. Pulsus is diuus Patauio, grassantibus nobilium plerisque, quod seuerius sanctiusque, quàm ab illis probari posset, episcopum ageret, insectantibusque inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, diuertit. Quum manus hominum euasisse uideretur, canum rabiem nõ euasit, à quibus eueſtigio conuulsus discerptusque, mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occlusa cancellis latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi uero ex necis genere ea cælestis est proprietas, si quis clauem sibi quæsierit, qua ædis ualuæ recludantur, ac ea candente quicquid rabie agitari orsum sit attigerit, præsentissimum est remedium, & nunquam non uerum. Timoris uero aquæ, ὑδροφοβικὸν uocant πάθος. Causa ex eruditorum ingenio affertur non una. Sunt qui opinentur, immoderatam superuenire ita affectis corporibus siccitatem, humecto substantiali penitus demutato. At Rufus in melancholiæ speciẽ euadere sentit morbum hunc, ueneno humorem id genus assimulante. Scimus autem ex melancholicis alios alia metuere. Sunt qui arbitrentur, canis à quo impactus sit morsus

ſus,imaginem ab ijs concipi in aquis, atq; inde compaueſcere. Poſtremo autem antequam huic capiti coronidem impingam, ſuccurrunt aliqua item: id prius ex hiſtoria, quod apud noſtrates etiamnum durat. Apud Bactrianos uulgo prouerbium uſurpari ſolitum, Canem timidum uehementius latrare, quàm mordere: altiſſima quæque flumina minimo ſono labi. Porrò dicitur Græcis κύων, de cane, ut docuit Euſtathius, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat. Cyneam uero quum legis, pellem fluuiatilis intellige canis, quam capitis tegumento galeæ uice ueteres adhibuiſſe palàm eſt, inde ſeruatum, ut pro galea dicatur cynea. Cynulchos uocant qui ſecum ducant canes. Panagyrin porrò canum menſe Auguſto ab Romanis ſolitam celebrari, auctores Græci ſunt, monumento urbis captæ ab Gallis. Tunc uero cædebantur canes, qui & ἀνύλακτοι, id eſt ſine latratu agebant, anſeribus ampliter ſonoreq; inclamantibus. Hoc ipſum arbitror à Plinio ſignificatum libro uigeſimonono, ubi canes ait annua pendere ſupplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furca uiuos arbore fixos ſambucea. Cinopeta in Nicandri Theriacis beſtiæ intelliguntur, quæ in ſolo motantur, uelut κινώπετον τινα ὄντα; uti iam attigimus paulo ante.

Conditionem filiæ quærere, quid ſit apud T. Liuium. Itemq; de uindicijs plura. Epheſis quid, & Ecceletus. Martialis explicatur, necnon Quintilianus de aſſertione ſecunda. Caput XXIX

ENarrabamus paulo ante in Patauino gymnaſio prouincialibus auditoribus noſtris conſenſu petiti multorum, librum T. Liuij ab Vrbe condita tertium, ubi is incidit locus, qui eſt de Appio decemuiro, à quo uindiciæ ſecundum ſeruitutem decretæ ſunt, dum Virginiam puellam ardentius & occæcato animo deperiret, cuius ſponſus Icilius in hæc affectu nimio & indignitate rei prorupit: Virginius, inquit, uiderit de filia ubi uenerit, quid agat, hoc tantum ſciat: Si ipſe huius uindicijs ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe, me uindicantem ſponſam in libertatem uita citius deſeret quàm fides. In hunc ſcopulum ubi impegimus, locum uideri perobſcurum interfati ſumus: poſſe tamen, quantum ex Iureconſultorum non incurioſa lectione aucupemur, ſic ferme explicari. Paulus ſiquidem Digeſtis De diuortijs, lege prima, ſic ſubnotatum reliquit, Dirimitur matrimoniũ diuortio, morte, captiuitate, uel alia contingẽte ſeruitute utriuſq; eorum. Hinc Icilius innuebat, fore ut ſponſalia dirimerentur cum Virginia, ſi pater ſuperſediſſet à uindicijs ſecundum libertatem: quoniam ſponſam, quæ ad ſeruitutem recidiſſet, non eſſet ducturus, proindeq; conditionem illi alteram eſſe quærendam. Simul & alluſiſſe uideri poteſt ad uerba ſolennia ſponſalium diſcutiendorum, quorum meminit Caius titulo eodem, lege ſecunda: Item (inquit) in ſponſalibus diſcutiendis placuit renunciationem interuenire oportere: in qua re hæc uerba probata ſunt, Conditione tua non utar. Sicut in repudijs comprobantur hæc, Res tuas tibi habeto, Res tuas tibi agito. Et hoc erat uxori nuncium remittere, ut in Epiſtolis ad Atticum Cicero: Vxori, inquit, Cæſar nuncium remiſit. Niſi quis putet, immo dixiſſe Icilium, quærendam filiæ conditionem, quoniam ut Paulus idem adſtruit Digeſtis De regulis iuris: Quod attinet ad ius ciuile, ſerui pro nullis habentur: nõ tamen & iure naturali: quantum enim attinet ad hoc, omnes homines æquales ſunt. Inde & Caius ait, Cum ſeruis nulla eſt actio. Propterea Paulus ſcribit, Libertatem eſſe rem inæſtimabilem. Sententiam noſtram præfulcit M. Tullius pro Cælio, Confer te alio, habes hortos ad Tyberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quo omnis iuuentus natandi cauſa uenit. Hinc licet conditiones quotidie legas, Cur huic qui te ſpernit, moleſta es? Dignum ſcitu quod in Antonino philoſopho ſcribit Iulius Capitolinus, Fauſtinam imperatoris uxorem apud Caietam conditiones ſibi & nauticas & gladiatorias elegiſſe, id eſt bene naſatos ac mutoniatos ſeu draucos conquiſiuiſſe, qui laſtaurum agerent ualide. Verum quia de Liuio agimus, ut in hoc quoque nobiliſſimum conditorem rerum opera noſtra, qualiſcunq; ſit ea, iuuemus: quæ ſint uindiciæ, item explicabimus: eo quidem gratius, quoniam hallucinationes multorum in eo intellexiſſe uidemur, quas eodem (quod dicitur) oleo expunctas obliterataſq; reluemus. Poſitum uero uerbum id apud Iureconſultos quoq;, & Pomponium Digeſtis De origine iuris, lege ſecunda; ubi uindicias pro ſententijs quidam interpretantur, quum uindiciarum nomi

ne nil prorsus aliud intelligamus quàm assertionem, quæ si à seruitute ad libertatem foret, uindiciæ secundum libertatem dicebantur. Si uero à libertate in seruitutem, uindiciæ secundum seruitutem pronunciabantur. Liuius, Decreuisse uindicias secundum seruitutem. Et in legibus Duodecim tabularum, Dare uindicias secundum libertatē, est pronunciare uel decernere assertionem eiusmodi. Et ut apertius tota res percipiatur & illustrentur in Liuio tenebræ, Cimmeriis quandoque atriores. Lis uindiciarum est, inquit Asconius Pædianus, quum litigatur de ea re, cuius apud prætorē incertum est, quis debeat esse possessor: & ideo, qui eam tenet, dat prædes litis uindiciarum aduersario, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium sit. Sunt autem, inquit, prædes satisdatores locupletes, pro re de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Hoc uero est quod perobscure Liuius significat, quum inquit, Quum staret assertor puellæ, ut uindicaret, sponsoresque daret, atque id ipsum agi, diceret Icilius, sedulo tempus terens, dum præriperēt internuncii missi in castra, manus tollere undique multitudo, & se quisque paratum ad respondendum Icilio ostendere. Pręterea sentētiam hanc adiuuat & Boethius ex Topicorum commentario primo. Vindex est, inquit, qui alterius causam suscipit uindicandam: ueluti quos nunc procuratores uocamus: unde lex Aelia Sentia, Assiduo uindicem assiduum esse iubet. Dicitur et in aliis quoque rebus uindex. Liuius libro tertio: Volsci & Aequi coniunctis exercitibus Latinum primum agrum populati sunt, deinde postquam nemo uindex occurrebat, ad mœnia urbis Romæ accessere. Vindiciæ, inquit Festus, appellantur res eæ, de quibus controuersia est: de quibus sic Cincius, Vindiciæ olim dicebantur, quæ ex fundo sumptæ, in ius afferebantur. Seruius Sulpitius uindiciam esse ait, ab eo quod uindicantur res ex controuersia. Porrò subit in hoc proposito, ut manum præbeam Valerio Martiali, Epigrammatum primo, cuius uersiculi morem hunc uindiciarum continentes conuelluntur magis à grammaticis quàm enarrentur. quod hoc genus scitamenta nec primoribus quidem labris gustarint, ac nec extremis (ut dicitur) digitis attigerint, etiam si contentiosum funem ducere gaudeant plerunque. Scribit ad Quintianum, quem libellorum suorum facit assertorem, ne darentur quodammodo uindiciæ secundum seruitutem: quoniam Fidentinus (ut ipse dicit) plagiarius, illos recitabat pro suis: rogatque ut det prędes, se dominum nihilo deterius in possessione futurum. Quæ omnia iocose festiuiterque de iudiciorum more tralata, carmini poeta inseruit. Eiusmodi uero id est,

Commendo tibi Quintiane nostros,
Nostros dicere si tamen libellos
Possum, quos recitat tuus poeta.
Si de seruitio graui querunturs,
Assertor uenias, satisque præstes.
Et cum se dominum uocabit ille,
Dicas esse meos, manuque missos.
Hoc si terque quaterque clamitaris,
Impones plagiario pudorem.

Illud autem Quintiliani ex libro Oratoriarum institutionum quinto, huic adnexum quodammodo est. Nam de præiudiciis agens, ea in tribus uersari generibus adstruit: in rebus, in iudiciis ad ipsam causam pertinentibus, aut quum de eadem causa pronunciatum est, ut in reis deportatis & assertione secunda. Sed & libro undecimo Succurret, etiam si apud alios iudices agetur, ut in secunda assertione, aut in centumuiralibus iudiciis duplicibus. Eleganter uero à Græcis tralatio hæc à foro in aliud forum dicitur Ephesis. Extat Demosthenis oratio, cui titulus Ephesis: dicitur item Eccletus. Hæc autem Latine prouocatio est: unde ἐφεσήσιμον δίκην legimus apud Galenum Therapeutices primo, id est iudicium prope dixerim prouocatorium. Quæ uero sit hic assertio secūda perobscurum est, ego ad ueterem manumissionum morem id spectare contenderim. Scribit enim Maximus Valerius, Athenis institutum memorabile seruatum, ut ingratitudinis conuictus à patrono libertus libertatis iure exueretur. Ab eodē item refertur: Massilienses treis in eodem manumissiones rescindi permisisse, nec quarto errori

tori subueniendum putasse. Sed & Romæ solitam quandoque adimi libertatem, testatum in Digestis libro quadragesimo: Ni rem malis unam eandemq; intelligere apud diuersa tractatam tribunalia. Scribit tamen libro tertiodecimo Annalium Tacitus Cornelius, actum in senatu Nerone imperante de libertorum fraudibus, efflagitatumq;, ut aduersus male meritos reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Sed eam relationem consules incipere non ausos, ignaro principe. Mox uero sententiam eualuisse, Dispiceret quisque merita tardeq; concederet, quod datum non adimeretur. In Traiani epistola quadam legimus, Assertionem denegandam ijs qui ex eiusmodi causa in libertatem uindicabuntur. Agitur uero inibi de exposititijs, quos dicunt Græci ἐκθέτους. Idem Tacitus libro eodem astruere animaduertitur, Ad seruitutis malum non relabi, qui forent uindicta emissi manu. Idq; sic ab Tiberio sancitum prodit. Autor Tranquillus est, à Claudio imperatore ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocatos in seruitutem. Assertio, inquit Priscianus, tam à seruitute in libertatem, quàm à libertate in seruitium trahi significat. Auctores secundi apud Vlpianum Digestis De euictionibus, fideiussores intelliguntur. Iudicium uero aduersus ingratos libertos, & uelut à patrono deficientes, Apostasium dicebatur, uel ἀποστασίου δίκη. Eius commeminit Lysias ad Aristodemum, & in Atheniensium republica Aristoteles. Erat & apostasium aduersus peregrinitatis reos iudicium.

Thargelion, id est θαργηλιών, mensis qui sit. Thargelia festa. Thargelus olla. Sextum Thargelionis diem fuisse Græcis auspicatissimum. Thargelia regina. Caput XXX

THargeliona esse quidem Græcis mensem, haud ferè ambagiosum est. Qui uero sit is non constat magnopere. Sunt qui Februarium putent ac interpretentur, Aprilem malunt alij: quos, etiam si non latet, quàm difficilis hęc censeatur ratio: in qua multum desudasse Theodorus animaduertitur, probabiliora dicere contenderim: quippe Apollini sacer is, & Dianæ censebatur, quod Thargelia comprobarint festa, ollaq; Thargelus dicta, id est θάργηλος, in qua percoquerentur fructuum primitiæ Apollinis honori, qui apparerent iam. Dici θαργηλιὼν putatur ratione etymologica, quia sol θέρει τὴν γῆν, id est terram excalfacit. Cæterum illud grauius multo: diem qui est mensis huius ἱσαμένου, uti dicunt Græci, sextus, habitum, prosperiore euentu rerum, ueteribus non Atheniensibus modo, sed & alijs auspicatissimum, quemq; lapillo prorsum numeres meliore. Illud uero felicitatis argumentum sane primum & magnum quoque, quod hominum sapientissimus eo in uitalem prodijsse lucem Socrates narratur. Inde & Persarum afflicta potentia est, quo nomine receptum Atheniensibus est, τῇ ἀγροτέρᾳ capras trecentas immolare, uoti Miltiade damnato. Rursum apud Platæas prælio nobili superata gens eadem hoc ipso die, cuius item donum sit, apud Mycalen comparatum decus. Quin & Persis esse fatalis quodammodo dies hæc uisa, quando ea quoq; ab Alexandro Darij traduntur concisę opes. Sed & Alexandrum eadem æditum ferunt, & ex humanis item concessisse. Illud auctarium sane fuerit, Thargeliam genere Milesiam, forma & sapientia conspicuam, quę annis triginta apud Thessalos est potita regno, demum ab Argiuo, quem uinctum habebat, necatam memoriæ prodi.

Solere interdum homines plerosq; nimis quàm leuiculis rebus stultè operam impendere seriam. Atq; inibi Platonis decretū. Prius de atechnia, cacotehnia, mataeotechnia. Caput XXXI

INter ea quæ dissertatione multijuga, ingenioq; excusso in primis, de ratione dicendi à studiosis tractari solent: illud item aduerto minus neglectum, nullam utiq; esse artem, quæ res Græcis dicitur ἀτεχνία, quando nullis communiti pręceptis, nulla prorsum doctrinę ui adminiculatiores plerique, quamodo impetus tulit, aut dictauit necessitas, eunt præcipites. Quibusdā id arrisit etiam num, ut artem faterentur quidem, sed malam: dicendi potestate sæpius ingenijs deprauatis in labem tralata multorum. Esse uero & ματαιοτεχνίαν, non improspere forsan, ἀλλ' εὐστόχως coniectarint aliqui, quam inanem artis imitationem interpretantur eruditiores: sicubi laboris insumitur plurimum, operæprecio nullo. In quam sane decuriam

 transfe-

transferuntur, quibus inter declamantium sudores uita atteritur uniuersa. Profert seipsum hoc in aliis quoque, nunquam non se ostentantibus, quis horæ pereant bonę, comperto etiam, qui ciceris grana per longius missa interuallum citra frustrationem in acum insereret. Quod contemplatus Macedo Alexander, ut qui esset ingentis ac generosi spiritus rex, hominis uanitatem irrisam leguminis eiusdem modio censuit donandam. Sed enim more iam nobis recepto in pluribus, ad partem hanc Platonis grauę decretum non prætereamus. Fuit Cyrenæus quidam Anniceris equorum agitatione ac curruum nimio plus sibi placens, & quod consecutione quadam adnexum huic est, eius rei molestus quandoque ostentator. Quo nomine in Academiam ueniens Platoni gestiebat nimis quàm auide inanes flans glorias, artificii sui uim, ut ipse rebatur, miram ingerere commonstrareque. Iuncto igitur curru, nunc inspectante eo, pro artis modo & ratione procurrebat: nunc raptim, sed scite admodum & prorsum apte, resiliens, circumactis equis recurrebat: ac subinde progrediens remeansque artificii curulis numeros implebat plane omnes, cursu ita cōtemperato, ut eandem in procursu recursuque omnino orbitam, Græcis dictam ἁρματοτροχίαν, teneret, moderamento nunquam fallente. Id aliis, uti addecuit, fortè mirum accidebat. At enim philosophus Plato, inani eius ac uacante damnata sedulitate, conatum eiusmodi criminabatur, inquiens, ἀδύνατόν ἐστι, τὸν εἰς μικρὰ οὕτω, καὶ οὐδενὸς ἄξια τοσαύτην φροντίδα κατατιθέμενον, ὑπὲρ μεγάλων τινῶν σπουδάσαι. πᾶσαν γὰρ αὐτῷ τὴν διάνοιαν εἰς ἐκεῖνα ἀποτεθεῖσαν ἀνάγκη ὀλιγωρεῖν τῶν ὄντως θαυμάζεσθαι δικαίων. id est, fieri nequit, eum qui in parua sic, & nulli prorsum rei tantum impendat curæ: grandioris quicquam moliminis sollicitè ac prospicienter attentare: omnem quippe ratiocinii uim ac intelligentiam illis fere impensam, quæ solidam continent, ac ueram admirationem, habere neglectui, necesse propemodum est. Callitechniam legimus item in Plutarchi Lycurgo, & apud alios: significatur eo uerbo artis pulchritudo ac excellentia.

Gallinaceorum Athenis compugnantium in theatro spectaculum: quęque tradantur eius rei initia. Monosiri aues. Caput XXXII

Gallos pyctas compugnaturos Athenis committi solitos, alicubi (opinor) in Latinis relatum literis est, ubi rixosarum auium lanistæ totum plerunque patrimonium, pignus aleæ, uictor gallinaceus abstinuisse legitur. Et nos alibi sed strictim commeminimus. Quam uero rationem habeat res ea, paucioribus forsan notum. Ego autem sic comperi, fusis fugatisque Persarum copiis, lata ab Atheniensibus lege, sancitum ut publico theatri spectaculo in pugnam producerentur gallinacei per diem annis singulis. Rei uero leuiculæ prima specie hæc traduntur primordia. Quum aduersus Barbaros ciuitatis uires produceret Themistocles, forte concertantes inque mutuam coorientes perniciem, dum strenue ac gladiatorio more inuicem se rostris fodicant, gallos est contemplatus: nec id acerrimo & ingenii solertis imperatori insuper spectaculum fuit, aut ociosa pugna. Siquidem aduocatos in concionem milites sic protinus hortari, atque in prælium cœpit incendere. At, inquit, non pro patria utique decertant hi, neque item pro patriis diis aut heroibus: sed nec de gloria dimicatio est, aut de libertate, uel liberorum salute: uerum, quod alteri succumbere, ac superbas pati uictoris leges neuter animum inducat. Quum à Themistocle uehementius pronunciarentur hæc, additis quæ tempus exigeret, aliis pluribus, ita coorti itaque animati milites sunt, ut in hostem summa proruentes alacritate nobilem inde sint uictoriam indepti: eiusque monumentum rei seruatum mox quotannis, ut exemplo irritati, memoresque ueterum gestorum, ad id genus plura excitarentur uirtutis opera. Cæterum apud Xenophontem inquit Socrates, εἰς μὲν μάχην ὁρμωμένῳ καλῶς ἔχει ἱερόμυον ὑποτρώγειν, ὥσπερ ἔνιοι τοὺς ἀλεκτρυόνας σκόροδα σιτίσαντες συμβάλλουσιν. Lego item apud Alexandriam aues haberi monosiros, unde pugnaces subnascantur gallinacei, si bis aut ter ouis incubarint.

Fluminū simulacra uarie nunc humana, nunc bubula exprimi specie consueuisse, Neptuno tauros immolari omnino nigros. Cap. XXXIII

Voniam poetæ multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quascunq; collibitum fuerit illis imagines circumponunt, ac uelut graphice de
lineantes conformant, uisum ad præsens, quæ mihi suggerit historia ex su-
perstitione ueteri, studiosis communicare, quo in poeticis fiant quasi Mæ-
andris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum di-
uinis cultos honoribus fluuios, sed & iconas illis ac simulacra dicari frequēter consues-
se: uerum non modi unius, siquidem ἀνθρωπομόρφους, id est humana eos specie effinxe
re nonnulli, quibus bubulam alij effigiem induxerunt. Vnde βούκρανον Acheloum in
Trachinijs uocat Sophocles, id est ταυρόκρανον. In ijs Erasinus est, Eurotas item apud
Lacedæmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus. Ho-
minis figuram præfert Alphæus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utique,
sed ita uti promant se nihilominus cornua, Syracusani & Anapum in Sicilia forma insi
gniunt eadem. Cyanen uero fontem fœminea circumuestiunt specie, Crimnisium quo
que, & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adama
runt Agrigentini, in eo qui cognominis ciuitati erat fluuius: quin & apud Delphos di-
catæ ex ebore fluminis statuæ asscripsere nomē, at pueri nihilominus simulacrum erat.
Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerunq; κερασφόρους καὶ ταυρώ-
πας, ex undarum uiolento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam &
de Scamandro Homerus, ἤϋγμὴς ὡς ὅτε ταῦρος.
Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolant παμ-
μέλανας, ob maris colorē. Taurinæ formæ rationē illam promit Sophoclis interpres, q
ueluti boues flumina terram perscindant, uel quod fluuijs fere adiacent pascua.

Discordiarum primordia inter Platonem Aristotelemq; summates philo
sophos, nō ex æmulatione inorta, uerum ex uitæ potius ratione dissimili.
Caput XXXIIII

Nter Aristotelem Platonemq; haud cōuenisse satis ex ingenij monumen
tis, quæ ignorasse nemo fere potest, palàm fit. Odium quod ex æmulatio-
ne auidissimum est, literarum & gloriæ ratione exortum posset uideri, sed
à Græcis proditum secus, animaduerto: qui Platoni offensiorem factum
Aristotelem uolunt, quod eius uitæ instituto oblectaretur minus. Quip-
pe curiosius circumuestiebatur Aristoteles, calciabaturq;, quin & comam cōtondebat
item delicatius. Istiusmodi uero à Platonis aberant grauitate plurimū, qui quātus quan
tus nil nisi sapientia prorsum fuit. Annulis digiti nitescebant onusti, & in hoc sibi place
bat nimiū. Inerat & in facie μωκία quædam, id est irridendi studium, importunior nec
aberat loquacitas, quæ ipsa & mores coarguebat. Omnia uero hæc à philosopho ab
horrere insigniter, fallit prorsus neminem. Proinde quum ea intueretur Plato, rarius ho
minem admittebat. Pluris autem longe Xenocratem faciebat, & Speusippum, cæte-
rosq; cum quibus præter alia libenter ac sæpe confabulabatur, de philosophicis sem-
per arcanis promens quippiam, quo illi abirent nunquam non doctiores. Fusius uero
ista & latius in Varia exequitur historia Aelianus. Paucula hæc nos modo præcerpsi-
mus Platonicæ dignitatis studio, simul & ingenij admiratiōe humani, in quo uirtutum
eminentissimarum quandoque sese promunt germina, sed & uitia inolescunt insignia.
Quam utiq; societatē adeo diuersam posse coiri, uix impetraret fidem, ni exemplis hinc
inde scaturientibus abunde cōmoniti, uel immaniora multo compauescere interdum
cogeremur. Adeo nihil non audet inenarrabilis hic Proteus, omnia transformans sese
in miracula rerum. Super Aristotele uero illud amplius dignum memoratu: quum iu-
dicium ueritus Athenis profugisset, scitante ex eo quopiam, cuius nam modi uidere-
tur ei Atheniensium ciuitas, Παγκάλη, ἔφη, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὄχνη ἐπ' ὄχνῃ γηράσκει, σῦκον δ' ἐπὶ
σύκῳ. Sycophantas nimirū innuens iusto plus inibi progerminantes. Rursum quæ-
renti, Quid ita Athenas destituisset, ὅτι οὐ βούλεται, ἀπεκρίνατο, Ἀθηναίους δὶς ἐξαμαρτεῖν
εἰς φιλοσοφίαν, Ne, respondit, in philosophiam bis delictum eant Athenienses, τὸ περὶ
Σωκράτους πάθος αἰνιττόμενος, καὶ τὸν καθ' ἑαυτὸν κίνδυνον. Proditum & illud monu-
mentis est: quum philosophus hic extrema sibi ingruere præsensisset, dolore ac spe in
lachrymas amplius profusum primæ causæ misericordiam intentius implorasse. Quin

& Homeri sententiam ex Odyssea uehementer approbasse, qua nō esse immortalibus dijs indecorum pronunciatur, hominis induere naturam, quo ab erroribus seuocentur mortales. Qua in re Christi præsensisse aduentum augurantur nonnulli, eius uiri gloriæ in primis addicti.

Sileni ac Midæ congressus. Terram haberi continentem extra orbem nostrum, deq; in ea ciuitatibus & hominum moribus. Caput XXXV

Theopompum inter Græcos historicos non incelebrem prodit in Varia historia Aelianus, mandasse literis, Midam Phryga, & Nymphæ filium Silenum mutuis quandoq; usos congressibus. Erat quidem Silenus deo natura inferior, homine tamen melior, si utiq; immortalitatis etiamnū compos. Et plurimis utiq; ultro citroq; dictis, mox & Midæ sic esse fabulatum Silenum, Europam, Asiam & Libyam quoq; esse insulas plane, ut quas ambitu complectatur oceanus. Haberi autem extra orbem hunc, eam quæ sola sit continens, cuiusq; sit infinita magnitudo: esse uero inibi animalia prægrandia, sed & homines amplitudine ad nos dupla, uitæ quoq; spatijs mensu compari. Quin & plurimas maximasq; ciuitates, legibus omnino & uiuendi institutis nostris haudquaquam similibus, uerum inter eas præcellere duas præcipue, inuicem prorsus diuersas: alterā dici Machimon: εὐσεβῆ autem, id est Euseben alteram, cuius incolæ perpetuam ducant pacem, diuitijs affluentibus, quando ex terra succrescant fructus citra cultum omnino ullum. Neq; uero serēdi illis curā incūbere: perseuerare porrò sanos, καὶ ἀνόσους, id est sine ægritudinū molestia. Demigrare deniq; uia ridibundos & hilares usquequaq;. Adeo uero sine ambiguitate iustos esse, ut ne dij quidem indignū opinentur, eos uel frequenter inuisere. At qui Machimon incolant esse pugnaces, & nasci armatos, ac bellum assidue gerere, collimitaneos plurimum euertendo: quippe gentiū multarum esse compotem unam modo ciuitatem. In ea censeri hominum myriadas ducentis haud pauciores, quos nō absumpserint bella, morbis plane conficiuntur. Sed perrarū id est. Intereunt uero in prælijs saxis percussi aut lignis: nam ferri ictum non admiserint. Auro argentoq; abundant eatenus ut sit ibi aurum uilius quàm apud nos ferrum. Hosce uero in nostrum quandoq; orbem adortos enauigare, ad Hyperboreos appulisse: quos cum inaudissent nostrorum hominum fortunatissimos, ipsi ut uiles sunt aspernati, ac humiliter sordideq; agētes, propter eaq; ulterius pergere neglexisse. Cæterum id mirabilius multo, esse inibi homines item Meropas nomine, quorum ciuitates & multæ sint & insignes. Visitari autem in regionis parte ultima locum, quem dicant Anostum, id est ἄνοσον, hiatui persimilem: sed nec tenebris obtentū, neq; item lumine. Aerem uero incumbere turbido insyncerоq; suffusum rubore. Flumina circumluere duo: unum uoluptatis dici, tristitiæ ac mœroris alterum. Vtriq; adnasci arbores magnitudine qua proceriores platani. Hasce eius potestatis fructus producere, ut qui gustarit, indesinentes effundat lachrymas, demumq; sic intermoriatur. At uoluptatis arbores diuersum efficere omnino: nam pomo uescētes desideria prorsum alia desinunt, anteactas quoq; ætates denuo repetentes: siquidem senectam exuere primum, ac uigorem induere, perq; quosdam uelut gradus, effectos iuuenes transire mox ad pueriles annos, ac demum infantiliter cōmori. Lectum & illud in Græcorum thesauris, fuisse in Macedonia hortos, qui dicerētur Midæ, rosis sponte succrescentibus foliorum sexagenum, odore cæteras anteeuntes multo. Inibi tenet fama apud Macedonas, Silenum captum.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LE-ctionum libros, ad uenerandum Franciscum Pilumnum Rhodiginũ iuris pontificij scientissimum, Præfatio decimaoctaua.

SI cui ab ineunte ætate, quam esse prudentia senum confouendam adminiculandamq;, traditum est, ita inhæsi, ut addicerem me totum, ueluti ridicæ cuidam firmiori, tu is es Francisce parens optime: sit enim hæc tui præfatio uerissima, ad quem in angustis lætioribusq; meis rebus censui defugiendum perpetuò, ne quod adolescentiæ commune uitium est, in lubrico constitutus per inscitiam à rationis rectitudine abirem longius, quod ex Homero didicissem puer,

Νεωτέρων δ' ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται.

Tu uero rerum diuturniore usu prudentissimus, clemẽtissime amplexatus, perinde ac filium es, nullo unquam reclinato incommodo. Nec id consilijs modo eminentissimis fidissimisq;, sed opera quoq; uel amplissima, ut ædes tuas nunquam mihi occlusas senserim. Nec illud repeto nunc, qua me semper tũ apud prætores, tum apud ciues nostros ingenuitate, nullo prorsum liuoris fuco sordida celebrandum, etiamq; ultra meriti rationem extollendum sis arbitratus. Et sunt hæc quidem mentis propè diuinę germina, reminiscentisq; quid nam uicturi gignimur, ordo quis datus. Quamobrem immensa sunt quæ tibi à me hoc nomine debeantur. Nec aliud ferè apud animum meum sollicitius aut anxius magis diu perpendi, quàm ut rationem inirem aliquam, quæ tibi me, & si non gratissimum, quod nostri calculi modus non patitur, at non ingratum omnino præmonstraret saltem. Verum omnem, quod aiunt, funiculum mouenti, dum apte dispunctam rationem uolo, illud se demum nostræ obtulit imbecillitati, ut hisce commentatiunculis nostris, si modo tantæ rerum excellentiæ futuræ pares sunt, nomẽ tuum, mihi nunquam non uice quodammodo numinis habitum, in perpetuitatis memoriam darem: ut ubicunq; Latinæ linguæ sonus fuerit non infrequens, mortales intelligant uniuersi, quàm clementer quamq; officiose mecum egeris, quamq; hoc uno nomine, non tibi modo, sed et tuis omnibus debeã: si uolo is esse, qui ut essem adnisus perpetuo sum. Tuæ uero partes sunt, quæ pro uirili offerimus, lætiore frõte excipere. Tenuia quidem forsan sunt, sed beneficia te nõ fœnerari certo scio. Quod si laxius mecũ ageret fortuna, & uotis euentus responderet, munificentius multo gratiusq; tractarere. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, supererunt forsan & alij qui aureum te constituãt. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI
ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, qui decimusoctauus.

Spartanorũ mores explicantur. Nomi polemici qui. Gymnopædiæ. De Ornithia, & Diana Orthia, ac Dionysii festo scieria. Iuuenalis locus de orbe Lacedæmonio, & pædæmate. Item de pueris Bomonicis. Lactantij grãmatici locus restituitur. De fœminarũ nuditate. Inibi Martialis locus explicatur de libidinosa Lacedæmone. Quibus furari honestum. Cardaces qui. Quintilianus illustratur. Scutorum literæ. Græcorum latrocinia. Cap. I

LAcedæmoniorum rempublicam plurium monumentis celebratam, habuisse præclara & eximia pleraq;, quum multa alia argumento sunt, tum illud in primis, quod Plato ille, quem diuinum omnis nuncupat antiquitas, quiq; non docendi solum, sed etiam dicendi fuisse agnoscitur, esseq; etiam num magister optimus, libros De legibus non aliter concinnarit, quàm ut in eos congereret, quicquid singulari prudentia institutum sancitum'ue comperisset in Cretensi republica Spartanaq;, necnon Attica, quam nouam dicunt. Quoniam prodat Timæus, ante ingentem terrarum inundationem fuisse Athenas alias tum in Græcia, tum in Aegypto, quas à Pallade conditas educatasq; uult. In quibus ea fuerit gubernationis forma, quam in libris De republica sit Plato complexus. Scitum & illud: uelut orbem Hercules obierit, una præcinctus pelle, ac una communitus claua: sic & Spartanos ab una scytala & frugi ueste ac uili, Græciæ uolenti imperasse, & ne moto quidem scuto, tyrannicos sæpe spiritus retudisse. Quin traditum nonnullis, Atheniensium fuisse, mysteria celebrare ac pompas ducere, Eleorum certamina statuere: Spartanorum autem, si quid deliquissent hi, cædendo castigare. Scribit tamen Rhetoricorum primo Aristoteles, Quibuscunq; ciuitatibus res muliebris male habeat, sicuti Lacedæmonijs, uideri ijs fere dimidium abesse felicitatis. Mira certe sunt quæ prodit historia. Lege siquidem apud eos sancitum erat, ut senior, si forte uxor ei esset floridior, aptaq; etiamnum tollendæ proli, & iuuandæ patriæ, delectum ex iunioribus quempiam, moribus præcipue exploratis probisq;, posset ad eam admittere. Quam ubi is generoso implesset seminio, quod inde natum foret, educaret, ut conceptum natumq; legitime. Quod si quis uxorium onus ut molestum grauaretur, nimisq; impeditum, ingenuæ tamẽ prolis desiderio obmolliretur: tunc licebat, si quam is fœcundam generosamq; animaduertisset, adducto prius in eiusmodi sententiam uiro, eam quærendę prolis gratia adire. Nec id ex propalata substrataq; passim natum pudicitia uideri potest, quodq; id genus fœminæ ad Veneris prolubia forent procliuiores. Legimus quippe pauperculam quandam interrogatam, Quid'nam marito datura dotis foret, respondisse, Patriam pudicitiam. Altera uero, quum quæreretur ex ea, an cum uiro coisset: Minime, inquit, sed ille mecum. Quædam porrò, quum fuisset clàm compressa, fœtumq; perdidisset, sic nulla emissa uoce se constantem ac tolerantem præstitit, ut eliso conceptu reiectoq;, parentes aliosq; latuerit proximos: quippe dolorum magnitudinem, quibus (ut assolet) lancinabatur subinde conuellebaturq;, uicit ignominiæ timor. Tantum erat uel in muliebri ingenio tolerantiæ robur, ut nõ immerito uideatur Horatius cecinisse Carminum primo,

Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.

Nam, ut inquit Aemilius Probus, Lacedæmoniorum moribus summa uirtus in patientia statuebatur. Seneca scribit, Lacedæmonios consuesse liberorum suorum indolem experiri publice uerberibus admotis, illos subinde adhortando ut flagellorũ ictus fortiter perferrent: item laceros ac semianimes rogando ut perseueranter uulnera præberent uulneribus. Quam rem copiosius exequitur Lucianus in sermone qui est De gymnasiis

nasiis, & significat Thebaidos quarto Papinius,
Et oliuiferi Eurotæ Dura manus.
Exposuit & Lactantius grammaticus, gentis in eo crudelitate taxata. Laconibus hoc
item fuit peculiare, omnia impensius cælare. Propterea id innuens historia quinta Thu
cydides, τὸ κρυπτὸν, inquit, ἠγνοεῖτο. quum de Lacedæmoniis loqueretur. Apud eun-
dem obseruatum quoque, Nomos dici polemicos cantilenas Lacedæmoniis in hosti-
bus congrediendis concini suetas. De gymnopædiis, quas nudi certantes concelebra-
bant iidem, mentio Thucydidi etiam fit: τηρήσαντες, inquit, αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδίας. Sed
ad patientiam redeo. Cretum quidem leges, inquit Cicero, itemque Lycurgi laboribus
erudiunt iuuentutem, uenando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuādo. Spar-
tæ uero pueri ad aram uerberibus sic accipiuntur, ut plerisque sanguis è uisceribus exeat:
nonnunquam etiam, ut quum ibi essem, audiebam, ad necem. Quorum non modo ne-
mo exclamauit unquam, sed ne ingemuit quidem. Hosce pueros Seruius grammati-
cus Bomonicas, ueluti dicas, super aris de uictoria contendentes, appellari scribit. me-
minit & Lactantius super octauum Thebaidos, sed codicibus fœde interpellatis: nam
scribitur modo Suominicæ. Concertatio autem ea, ut idem testatur, diamastigosis uo-
cabatur, hoc est difflagellatio, quis plura posset uerbera sustinere. Plutarchus in Lycur-
go, Puerorum multos, inquit, in ara augurii cæsos uerberibus mori uidimus. In Apo-
phthegmatis Laconicis, in ara Orthiæ Dianæ id solitum fieri scribit. Cui sententiæ suc
cinit & Papinii interpres. Hinc in Plauti Captiuis, festiue Lacones leguntur Plagipa-
tidæ. In Græco Plutarchi codice ita relatum aduertimus, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς
ὀρνιθείας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Atque ita legisse animaduertitur inter-
pres. Nam est Ornithia Sudæ augurium, Iulio autem Polluci aucupium. Poterat uide-
ri emaculandus Plutarchi codex, uti pro Ornithia substitueretur Orthia. Verum ex
Græcorum obseruatum fidelia est, Ornithiam fuisse lusum, in quo euerberarentur pue
ri. In Aristidis uita Plutarchus idem auctor est, in pugnæ memoriam cum Mardonio
cædi ad aram Ephebos, quod quum sacrificanti Pausaniæ incurrissent barbari, uirgis
lorisque sunt reiecti ab inermibus, ex quo & Lydia pompa difflagellationem conseque-
batur. Sed enim quia de Orthia Diana, & diamastigosi facta nobis mentio est, remo
tiora quæpiam nec in triuiis recantata, hinc iam subnectere pergamus. Nam ita in Græ
corum mihi compertum thesauris est: primum in Laconia Limnæum locum esse Or-
thiæ sacrum Dianæ. Eius simulachrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Ore-
ste & Iphigenia tralatum. Qua in re probabiliora uidentur astruere quàm Athenien-
ses qui in Braurone relictum uolunt. Sed sacrorum eos post alia pleraque coarguit ri-
tus: siquidem Astrabacus & Alopecus, à quibus id compertum primo est, mox dilapsi
in amentiam sunt. Paulo post Limnatæ, & alii quidam, Dianæ quum rem diuinam obi-
re adorti essent, in dissidium primo, pòst & in mutuas proruperunt cædes: multis uero
in ara peremptis, reliquos qui calamitati superfuerant, morbi absumpsere. Reddita con
sultantibus inde sors est, αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν. id est, sanguine humano
aram esse cruentandam. Propterea immolari cœptus, quem intulisset sors: donec Ly-
curgus immolationem ad Epheborum difflagellationem transtulit: nam sic cruore hu-
mano oppletur ara. Simulacrum ipsum quod exhibet sacerdos, utpote perexiguum, le
ue est. Quod si uel formæ uel dignitatis ratione minus se conuerberando sæuiant pue-
ri, tunc mulieri effici onerosius creditur atque ingestabile. Dianam uero non Orthiam
modo nuncupant, uerum & λυγοδέσμαν: quoniam in uirgultorum, quæ dicunt λύ-
γους, densitate comperta memoratur: quæ simulacrum circumplexa, ὀρθὸν, id est re-
ctum, illud statuebant: unde & nominis profluxisse ratio uideri potest. Sed institutum
repeto, si illud adiecero, in Arcadia non longe à Stymphalo Dionysii fuisse templum,
cuius festum σκιέρειαν nuncupant, in quo ex Delphici Apollinis responso difflagel-
lentur mulieres. Præterea qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora
iuuenum firmari labore uoluerunt. Hoc Spartiatæ etiam in fœminas transtulere, qui-
bus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia est in studio, quàm fertilitas bar-
bara. Puellas ergo assuefaciebant non minus quàm pueros, & uersari nudas, & qui-
busdam in sacris saltare, & canere præsentibus simulque astantibus iuuenibus. Propter
ea

ea Propertius quoq; quadam elegia ita canit:

Multa tuæ Sparte miramur dona palæstræ,
  Sed mage uirginei munera gymnasii:
Quod non infames exercet corpore laudes,
  Inter luctantes nuda puella uiros.

Saltationem uero hanc, siue id genus alteram significasse Iuuenalem eo uersiculo:

Qui Lacedæmonium pædæmate lubricat orbem.

putat in libro De orthographia Cæcilius Minutianus Apuleius, ac legendum pædæmate, prioribus syllabis diphthongum recipientibus: quia sit utrobique apud Gręcos, αι, & uerbo eo plane saltationem innui. Cæterum hac parte illud obiter legentes monuerim: Platonem quoq; libro De republica quinto non improbasse mulierum in gymnasiis exercitia, quoniam omnium operum natura compos sit fœmina. Voluit quoque, ut non puellæ solum, sed etiã anus nudæ cum uiris luctarentur: et quæcunq; exercitationes uiris contribuantur, easdem mulieribus impertiendas esse dicit. Et quia res absurda prorsum uidetur, ipsius Platonis uerba subieci. Nudandum igitur, inquit, corpus erit mulieribus, quandoquidem pro uestibus uirtutem induent, communicãdumq; in bello, & in omni alia ciuitatis custodia. Qui uero nudas riserit mulieres, ratione optimi cuiusdam ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructum, neque quid rideat, neque quid agat intelligit. Huc porrò Martialem respexisse contenderim illis uersiculis ex libro quarto,

Argiuas generatus inter urbes
Thebas carmine cantet aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinosæ
Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nam interpres ad Helenæ raptum allusum putat, uel ad Venerem, quæ illic coleretur. Sed redeo ad uiros. Scribit libro tertio Quintilianus ad hunc modum. Minus Lacedæmone studia literarum, quàm Athenis honoris merebuntur, plus patientia & fortitudo. Rapto uiuere, quibusdam honestum est. Hæc uero imperitioribus subobscura uideri haud ambigo: ideo aliqua à nobis afficientur luce. Sic uero apud Plutarchum in Apophthegmatis obseruauimus: Spartanorum moris fuisse, literas modo pro necessitate discere, reliquarum uero disciplinarũ nihil omnino admittere, nec homines magis quàm libros. Erat autem illa ipsis disciplina, ut honeste parerent, labores constantissime tolerarent, pugnandoq; aut uincerent aut interirent. Ob quod quum Athenis rhetorum quispiam Lacedæmoniis imperitiam obiecisset, respondit Pausaniæ filius Plistonax, Recte dicis. soli namq; Græcorum nil à uobis mali didicimus. Scribit tamen in Protogora Plato, Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientiæ studium in Creta & Lacedæmonia extitisse, ac sophistas inibi plures quàm alibi usquam repertos: dissimulare autem solitos ac imperitiam prætendere, ne Græcos alios superare sapientia deprehenderentur, ac ad idem studium accenderentur. Et mox paulo addit, Lacedæmonios optime ad philosophiam & sermones esse educatos, etiam si à principio rudes uidentur: uerum eiaculari statim magni momenti uerba contorta breuiaq;, uehementis modo iaculatoris: cuiusmodi enunciare uiri sit tãtum absolute docti. Quod uero ait Fabius, quibusdam rapto uiuere, honestum, de Spartanis item intelligendum. Apud quos Irenes sunt & Melirenes, id est εἴρηνες καὶ μελλείρηνες: rectus autem, unitatis numero est, εἴρην: uocant autem hoc nomine, qui iam annum secundum è pueris excessere. Melirenas uero natu grandiores inter pueros. Iren igitur pueris præscribit (neque enim unquam sine magistro sunt) firmioribus quidem ut ligna ferant, minoribus uero olera, quæ omnia furto quæruntur. Quod si quis per incuriam deprehenderetur, flagris insigniter afficiebatur, ceu negligenter ineptéq; furari uideretur. Aliàs, si propositæ quæstioni parum accuratè quis respondisset, ab Irene pollici infigebatur morsus. Furantur item, ut Xenophon tradit, ex cibariis quicquid ualent. Eius uero negociationis curam nobile retegit exemplum: quum leonis catulum quidam surripuisset, ac inuoluisset pallio, eiusq; uentrem unguibus ac dentibus fera discerperet, latendi studio, pertinax ille silentium ita seruare perrexit, ut inde interiret. Persis item uidentur

tur lege permiſſa fuiſſe furta. Nam qui rapto uiuerent apud eos, Cardaces uocabantur: quia carda, uirile ac bellicoſum ſignat. Apud Pauſaniam & Ammoniũ, Cardaces pro militibus accipi uidentur. à Caribus uerbum eſſe propagatũ, ſcribit Euſtathius. Apud Aelium Dionyſium, impios homines dici Cardacas, obſeruaui. Eſſe enim mercede militantes barbaros, apud Theopompum: Simpliciter uero, inquit, Perſæ quemlibet fortem furacemq; cardaca uocant. Cares primos mercede militaſſe, auctor Pauſanias eſt. Tauros Scythas Herodotus ſcribit in Melpomene furandi licentia ſibi uictum comparare, atq; item ex bello. Refert Gellius, apud ueteres Aegyptios, quod genus homines conſtat & in artibus reperiendis ſolertes cum primis extitiſſe, & in cognitione rerum indaganda ſagaces, furta omnia indiſcriminatim fuiſſe licita, & proinde citra ullam noxam pœnamúe. Sed & poeta nobilis AEneidos nono, de Latinis ita canit,

Caniciem galea premimus, ſemperq; recentes
Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.

Sed quod paulo ante ab eodem de Latinis eiſdem pronuntiatur:

Durum à ſtirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, ſæuoq; gelu duramus & undis,

Videtur item de Spartanis tractum moribus. Nam, ut Seneca nobis auctor eſt, libro Suaſoriarum primo, Omnibus ſua decora ſunt. Athenæ eloquentia inclitæ habebantur: Thebæ ſacris: Sparta armis. Ideo Eurotas amnis hanc circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam. Sed illud aduertendum: eſſe autores qui prodant, non aqua infantes, ſed uino ablui à mulieribus ſolitos, experimentum quoddam ipſorum habitudinis ita facientibus. Etenim dicunt huiuſmodi rerum periti, ægritudinibus obnoxios, admoto mero debilitari ac reſolui: qui autem ſit ualetudinis obfirmatæ, amplius acuere ac obſtipare habitum. Cæterum, quia non latet, à Græcis plerunq; Romanos conuelli, ut qui piraticam quandoque uel exercuerint uel permiſerint, paucula, quibus ineptum reprimatur ſupercilium, ex hiſtoria Thucydidis prima collibuit exſcribere. Antiquitus (inquit) Græci, ac maris accolæ barbari, quiq; inſulares erant, ubi amplius traiectu mutuo ſe cœperunt inuiſere, ad latrocinia mox ſunt conuerſi ductantibus uiris uel præpotentibus proprij cauſa lucri, & ut imbecillioribus inde uitæ fomenta compararentur. Quòd ſi in urbes incidiſſent immunitas, uicatimq; cultas deprædabantur. Indeq; ſibi uictum ferè uendicabant: quando, ut uidetur, nullum ex facto comparebat dedecus, quin gloriæ potius promebatur nonnihil. Dilucet uerò & nunc ex continentis habitatoribus nonnullis, quibus id agere uel honeſtiſſimum. Et mox: In pleraq;, inquit, Græcia uetuſtus necdum exoleuit mos. Et rurſum: Ipſa hæc latrocinia dilabentibus multis, Troianum bellum decennale effecerunt, quod tamẽ fama longe minus fuiſſe, hinc coniectatio euidens: quod poſt id è ſedibus ſuis exacti ſunt Græci, nequeuntes per ocium augeſcere. Illud uero neutiquam prætereũdum: Lacedæmonijs fuiſſe morem, lambda in ſcutis geſtare, εἰς παράσημον, id eſt notæ inſignioris gratia, ex principe nominis litera, uelut charactere ſe ipſos præmonſtrãtibus. Sicuti Meſſenij, M literæ nota ſe cognobiles prębebant. Eupolis,

ἐξεπλάγην ἰδὼν στίλβοντα τὰ λάμβδα.

Legimus in ſpectatæ fidei libris, Spartanum militem uehementius coercitum, quòd procinctus tempore auſus ſit uideri ſub tecto. At poſtremis Romani imperij ferè temporibus pluma & flexilis lectulus armato etiam in delicijs fuere, ac gladijs pocula grauiora, ſiquidem teſta bibere iam pudebat. Maximiano autem Cæſare Perſarum uallo direpto, gregarius miles, quum Parthicum fortè ſcutum comperiſſet, in quo ſeriatim collucentes uiſebantur margaritæ, per rei inſcitiam gemmis abiectis, ſolo abijt pellis nitore contentus.

Laconicæ magnanimitatis exemplum ex Xenophonte. Cur Spartani dicti quandoq; Ophiodiri. Item Spartam fuiſſe alterum Græciæ oculum. Eurotas, Sparta, Lacedæmon, unde appellationem traxerint. Sparti qui. Scedaſi filiæ, Cetoeſſa Lacedæmon cur. Cæeti. Coi. Oreſcoi. Cap. II

POstremò uirtutis Laconicæ ac magnanimitatis singulare apud Xenophontem libro rerum Græcarum sexto, argumentum nobis suggeritur, quo ciuitatis eius magnifici spiritus facile omnium oculis subijciũtur. In Leuctrica pugna à Thebanis prostrata, excisa attritaq; prorsum Lacedęmoniorum gloria est, nam ab ea uix amplius emersere. Accepta igitur tam insigni clade, suæ cuiq; aduenit calamitatis nũtius. At quorum propinqui cæsi in prælio fuerant, in publicum se proripiebant nitidi & hilares, aut (quod æque magnum est) hilaribus similes. Quibus superstites fuerant necessarij, hi ferè in luctum se dantes, domi continebantur, rari admodum priuatos lares egredi. Et ij quidem ultra fidem tristes, & fronte nimis corrugata, & demissis oculis, diceres omnibus exutos, solum deniq; exilij causa uertere. Ex hac uero uirtutis admiratione uideri Pindarus potest, Lacedæmona sic celebrandã duxisse, uti in Isthmijs ὑψίπεδον diceret θεράπνας οἰκέων ἕδος. id est, altam Therapnæ inhabitans sedẽ. Quando ad loci situm referre haud queas; siquidẽ ita Homerus canit,

οἳ δ᾽ εἶχον κοίλην λακεδαίμονα κητώεσσαν.

Quibus concaua indicatur Lacedæmon. Nec inde seiungitur id prouerbij facie ab Maximo Tyrio prolatum, Amor nil adeo infestè odit, quàm necessitatem ac metum: ut qui magnanimus sit, præcipueq; liber, ipsis nimirum Lacedęmonijs liberior. Illud item nequeo præterisse: obseruatum à me in Græcis literis, Lacedæmonios quandoq; à Pythia nuncupatos ὀφιοδέρους. eius appellationis ex historia ueteri hanc promunt rationem. Quadam tempestate serpentium multitudo mira in Laconia succreuit: facta inde annonæ caritas est incredibilis, coactiq; indigenę serpentes in escam humanam uertere: unde nomenclaturæ nouæ data occasio. Quod in admirabilium relatione Aristoteles scribit. Idem libro Rhetoricorum tertio, metaphoras esse quatuor insinuans, addit, eam probari in primis, quæ dicatur κατ᾽ ἀναλογίαν. Cuiusmodi fuit de Lacedæmonijs Leptinæ dictum non negligendum, τὴν ἑλλάδα ἑτερόφθαλμον γενομένην, id est Græciam factam unoculam. Quin & Pompeius Trogus, Athenas Spartamq; ceu duo Græciæ lumina celebrat miraturq;. Cimon uero Atheniensis hortabatur, ne Græciam negligerent χωλὴν γεγενημένην, Sparta pereunte. Sed enim, ut diximus, apud Leuctra Spartana uirtus attrita corruit, in nihilum dilapsa ferè, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pausania relatum scio, etiam si ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus. Meminit quodam responso etiam Apollo, quod sic habet,

Λεῦκτρα τέ μοι σκιόεντα μέλει, καὶ ἀλήσιον οὖδας,
Καί μοι τῶν σκεδάσου μέλεται δυσπενθέα κοῦρα.

Cæterum, in hac tam fusa de Spartanis mentione, adijciamus, quæ apud Græcos inter legendum præcerpta nobis: in regione ea principem regnasse Lelega indigenam, unde subiectis adoptata nomenclatura. Ex eo Myleta natum memorant, cuius fuerit filius Eurotas: hic stagnantes per regionem aquas dioryge, hoc est fossa perduxit in mare, unde flumini origo & nomen. Perfuncto sine liberis rege, principatum excepit Lacedæmon, qui Iouis dicebatur filius, Spartam Eurotæ filiam uxorem is asciuit sibi. Initio regni primum quidem à se dici Lacedæmonios iussit. Mox & conditæ ciuitati uxoris indidit nomen. Sicuti ab Amycla eius filio Amyclas tradunt nuncupatas. Vbi Hyacinthi Amyclæ filij uisebatur monumentũ, Apollinis subiectum simulacro. Spartium, uulgò ferè notum uocabulũ, licet origine omnino ignota, est crassius filum quo suimus calceos, indicat id libro quinto Athenæus, putria calceorum spartia accensens: unde & spartiaria rectè dicetur cæra. Verbi origo Græca: nam sparta dicuntur funes, & licia: Spartos uerò Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmũ subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus ex omni parte confluentes, Spartos nuncupatos. Quod Ammianus quoq; Marcellinus probabile habet. Meminit Gellius: Ego (inquit) Sparta apud Homerum, non plus Spartum significare puto, quàm Spartos, qui dicuntur in agro Thebano nati. Hippias Delius, uti Apollonij interpres scribit, gentis cuiusdam nomen fuisse Spartos, pronuntiat. Pindarici enarratores ex Androtionis sententia, fugisse ex Phœnicia Cadmum scribunt, μετὰ ἱκανῶν σποράδων. id est, cum Sporadibus multis. unde ob miscellum & quasi confusaneum

fuſaneum genus dici Spartos cœpiſſe. Sporades uero ſparſi nuncupantur. Lacedæmona Cetoeſſam, id eſt κητώεσσαν nuncupant, & magnam interpretantur, uel quia cete habet grandius. Verum Cetaeſſam, ſiue καιετάεσσαν, Zenodotus mauult ſcribere: ut intelligamus καλαμινθώδη. Aſtipulari uidetur & Callimachus, ubi ait,

ἵππους καιετάοντας ἀπὸ Θυρώπω κομίσαι.

In Laconica uerò ſcatet herba calaminthe, quam nepetam Romani dixere, ut ſcribit Dioſcorides. Alij ab rimis ſic nuncupatam opinantur, quas terræ motuum ui contingit fieri. Eos autem Cæetos appellant. Terræ motibus uerò Lacedæmon obnoxia eſt. Fuit & ſpecu inibi carceris uice, Cæetum dicebant. Sed cauernas id genus ſunt qui Coos uocent: quo argumento feras Oreſcoas pronuntiat poeta nobilis, quod eſt in ſpecu decubantes.

Qui ſint apud Appiani interpretem aptatores. De Harmoſtis pluſcula. Plutarchi locus reſtituitur ex Alcibiade. Harmoſteres. Harmoſyni. Itemq́ qui dicerentur epiſcopi. Agonij dei. Agonia. Agones. Exagonia. Angones, & phylacæ. Ciceronis ſoluitur nodus ex Epiſtolis ad Atticum. Proſcopi. Perinei. Cap. III

VErum prius quàm à Sparta digrediamur, addenda & ſcitu non indigna pleraque, explicandusq́ in primis Appiani Alexandrini locus ex libro quarto Ciuilium bellorum, ubi ferè ſic legitur: Tribunus plebis Titius legem protulit Conſulatum ſub præſentium triumuirorum conſtitutione in quinquennium uacare, Antonij ſcilicet, Lepidi, & Cæſaris: qui pari modo ac conſules illum obtinerent. hos quiſpiam Græcorum Aptatores commodè diceret, quod Lacedæmonij reipublicæ ſubiecta diſponentibus impoſuere nomen. Hactenus Appiani interpres. Quos uero Aptatores dicat, quæúe foret eius magiſtratus uis, ſcio ambiguum quàm plurimis uiſum iri. Proinde harmoſtas ipſe intelligo: eos ad ſubiectas ciuitates mitti ſolitos cum magiſtratu, ſcribit Harpocratio: & ante retulit Eratoſthenes in uoluminibus De bonis malisq́. ſed meminit Demoſthenes quoq́ pro Cteſiphonte. Indicat uerò liquidius in Alcibiade Plutarchus: Cum Chalcedonijs, inquit, bellare adortus eſt, quod defeciſſent, Lacedæmoniorū præſidio ſuſcepto & harmoſte. At interpres, uerbi offenſus nubilo, dum eloquentiæ pandit uela, miras effudit nugas: etiam ſi mox, harmoſtem urbis præfectum interpretatur. Sunt qui interpretētur, Harmoſtas apud Spartanos præfuiſſe arcibus efficiendis & ciuitatum inſtaurationibus. Apud Corinthios autem, qui mœnium reſtitutioni præficerentur, inuenio epidemiurgos dici conſueſſe, quando ſua eſt ciuitatum ferè ſingulis magiſtratuum nomenclatura. Teleutiam harmoſten celebrat Rerum Græcarum quinto Xenophon. Cæterum, hæc ad Appiani ſenſum parum congrua uideri poſſunt: propterea amplius quærendum. Auctor uerò eſt Halicarnaſſeus Dionyſius, Corrupto ciuili ornatu in Græcorum ciuitatibus, coactos fuiſſe nonnullos in urbes iterum tyrannicas regiasq́ poteſtates inducere, nominibus uelantes decentioribus: ut Theſſali archos, id eſt principes: Lacedæmonij harmoſtas: quum formidarent, reges eos & tyrannos appellare. Iis iam (opinor) mira infertur Appiano lux. ſed & Iſocrates in Panegyrico id ipſum planè confirmat, ubi ſic ſcriptum inuenio, τοσούτου δ' ἀπέχουσι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς αὐτονομίας, ὥστε αἱ μὲν ὑπὸ τυράννοις εἰσί, τὰς δὲ ἁρμοσταὶ κατέχουσιν, ἔνιαι δὲ ἀνάστατοι γεγόνασι. hoc eſt, tantum uerò abſunt, ut fruantur libertate, ſuisq́ uiuant legibus, ut hæ quidem à tyrannis ſint oppreſſæ, alias harmoſtæ occuparint, aliæ uerò ſolo ſint adæquatæ. Harmoſtas Spartanorum fuiſſe numero uiginti, alicubi legiſſe uideor. Harmoſteres autem lapides dicuntur in eodem liminis loco commodè coaptati. Harmoſyni uerò Spartæ compeſcendis mulieribus fuere magiſtratus, quo ornatius agerent. Harma uerò currum Græci dicunt, à quo diuerſa uiſatur harmamaxa. Nam primo ἀναβάσεως Xenophon, in harmate ſediſſe Cyrum, ſcribit: in harmamaxa uerò Epyaxam Syenneſis Cilicum regis uxorem. Porrò in ſcholiographis Græcis ita lego: Quos ad ſibi ſubditas obnoxiasq́ ciuitates mitterent Athenienſes ſpectatum, quid in quaq́ fieret, epiſcopos fuiſſe uocatos ac phylacas. Hoc uero eo appoſui libentius, ut nodus explicaretur M. Tullij ex ſeptimo Epiſtolarum ad Atticum: Vult (inquit) me Pompeius eſſe, quem tota Campania

& maritima ora habeat episcopũ, ad quẽ delectus & negotij summa referatur. Extat & Leonidæ epigramma in Mercurium, ubi eum episcopum nuncupat ad hunc modum,

Τᾶν αἰγῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ἐπίσκοπον ἑρμᾶν
ἔστασ' αἰπολίων εὐθήνιμον φύλακα.

Scipionem item Aphricanum à senatu missum esse episcopum gentium regumq́; Plutarchus scribit. Episcopum & scopon, pro eodem ferè accipit Eustathius præpositione redundante, sicuti in uerbo ἐπιβουκόλος, & plerisq; alijs: Verum, inquit, uidendum amplius, episcopum'ne & scopon etiam ὀπῆρα dicere liceat: quod uocabulum apud Sophoclem positum scimus. Certè apud Pindarum in Nemeis, dici Acastum obseruauimus Magnetum σκοπόν, idest episcopum ac regem, accedente interpretum calculo,

Ξυνεῶνα μαγνήτων σκοπὸν πέσαις ἀκοίταν.

Episcopos dici uelut ἐπισκοποῦντας, id est superintendentes, aduigilantesq́; ut necessaria nõ desint, auctor est Hieronymus: id quod significantius indicat Grecis ἐπισκοπεῖν, quàm Latinis inspicere. Arcadius Iureconsultus episcopũ intelligit pani, & cæteris uenalibus præfectum, quæ ad quotidianum spectent uictum. Certaminum præsides inuenio appellatos nunc ephoros & epoptas, nunc etiam episcopos. nam Agonios deos legisse apud Platonem uidemur. Agonia tamen est Græcis ἀτεκνία καὶ ἀγεννησία, id est liberorum & generandi exsors facultas. Vnde apud Aelianum, Διεφθείρετο ἡ νεολαία, καὶ ἦν ἀγονία καὶ μέν τοι καὶ γυναικῶν καὶ τῆς ἀγέλης τῆς τετραπόδου. Cæterum, & in sanctis quandoque literis obseruasse uidemur ἀγόνους χοάς, pro ijs quæ uita functis prolibantur: quorum esse sterilitas agnoscitur propria. Nam & γῆς ἀγονία dicitur nonnunquam in ueteribus libris, quàm sæpe numinis incusserit indignatio. Quod sicubi ἀγώνια scriptum inuenias, tunc quæ ad ludos & certamina spectant significantur planè: quoniam & epitaphij leguntur Agones. Sed Angones, tela sunt gentium plerisque peculiaria. Agon item locum indicat, sicuti in eo, καλὸν δ' εὕρομεν ἀγῶνα, & ἀργεῖοι δ' ἐν ἀγῶνι καθήμενοι: sed & multitudinem, ut λῦτο δ' ἀγών, ac aceruum uel congregationem: unde legimus, μετ' ἀγῶνα νεῶν. Exagonia dicũtur à Luciano, quę ad causam non pertinent, uelut extra certamen. Agonem interpretantur etymologici, διὰ τὸ μὴ γωνίαν ἔχειν, quia careat angulis, & sit orbicularis figuræ. Alij, ab ἀγείρω inflectunt, quod indicat congrego. Hesiodus,

ἐρχόμενον δ' ἀν' ἀγῶνα θεὸν ὣς ἱλάσκονται

Deniq; ut institutum repetam paucis: Episcopi Dianæ, templum legimus fuisse in Elide, quod Aristarchium diceretur. Id quũ expilasset Sambicus cruciabiliter per annum in quæstionibus habitus interijt. nata inde parœmia, Sambico grauiora pati. Proscopi uerò, id est πρόσκοποι, remigantes dicuntur nautæ apud Thucydidem: sicuti perineos uocat redundantes, extraq; remigij munus: uel seruos quoq;. Episcopa denique intelligimus, quæ scopum assequuntur, cõtinguntq́;. Vnde apud Herodotum historia tertia, ἐπίσκοπα τοξεύειν, quod est, sagitta umbilicum ferire.

Laconici breuiloquij commendatio. Item de orationis breuitate excepta ex Phalereo pleraq;. Argiuorum in dicendo breuitas. Ionum nimia longitudo. De clauibus, & Laconico ferro. Cap. IIII

De Laconum breuiloquio carptim ex Platone facta nobis paulo antè mentio est. Nunc illud amplius, quod uaria scrutando excerpsimus: ac primum quidem succurrit, ueteribus id fuisse in Græcia percelebre, facilius multò esse philosophari, quàm Laconum sermonem imitari. Suppetit historia ad id non iniucunda. Disceptantibus Lacedæmonijs cum Argiuis de finibus, uerbosiorem paulo epistolam illi Spartam misere, minitantes, plurima se illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedæmonij, ut quibus nil ferè prolixa oratione foret odiosius, porrò & illorum uanitatem non pili facerent, nil ferè aliud scribendum censuerunt, quàm uerbum unum, αἴκα. id uerò nostro sermone signat, si: ueluti insinuarent, Si eualueritis, ista exsequemini, quæ nunc timidius promittitis. Proditum & id memoria est: interrogatum Charilaum, cur paucas admodum leges sanxisset Lycurgus, respondisse, ὅτι ὀλίγα λέγουσιν, ὀλίγων καὶ νόμων δεῖ χρεία. pauca dicentibus, legum item paucitas sufficit. Suggeritur deniq; ad hæc quod scribit Plato in Alcibiade secundo, de Sparta-

norum hominũ prudenti oratione. Nam ostensurus, in uoto non hoc uel illud bonum esse petendum, nisi quis prudentiam fuerit consequutus: sed simpliciter bonum, à deo quandoq; ita redditam sortem tradit. Hæc dicit Ammon, Placere sibi magis Lacedæmoniorum benedictionem, quàm reliquorũ cuncta Græcorum sacra. Benedictionem uerò, inquit Plato, nullam prorsus aliam deus mihi dixisse uidetur, quàm illorum orationem, permultum enim illa à cæteris differt. Demetrius quoq; Phalereus περὶ φράσεως, colon breuius ac paucis multa comprehendens, grauius putat ac uehementius: proinde, inquit, Lacones βραχύλογοι in primis, hoc est breuitatis studiosi. Imperijs quoq; concisa adductaq; oratio præcipuè congruit. Et quilibet dominus seruo monosyllabus est. Productior uero orationis tractus, supplicantium legentiumq; proprius. Sed & senes, insita imbecillitate, μακρόλογοι, id est impendio sunt loquaciores. Breuitatis Laconicæ ex epistolio illud profertur exemplum: Lacedæmonij Philippo, Dionysius Corinthi. Certè habet breuitas apophthegmaticum in primis & gnomologicum, & id sapientius, quòd in arcto multorum semina continet: sicuti grano quantulocunq; integræ arboris uis inest. Hinc & Stoicorum breuia & acuta, tertio De finibus à Cicerone laudantur. Cæterum scire conuenit, eiusdem breuitatis fuisse Argiuos studiosos. proinde in Pindari Isthmijs, ἀργείων τρόπον, id est Argiuum modum, pro breui positum, animaduertimus. Contra, Ionas legimus μακρολόγους, quod longiore uterentur uerborum ambitu. Obseruatũ item nobis, Laconicas claues ueteribus habitas ex nouitate præstantes. Sed & Laconica celebrantur calciamenta, & saltationis species quædam. Quinetiam flagella, inueni & Laconicũ dici ferrum. Qua in parte sciendum amplius, ex temperaturis metalli eius aliam uocari Chalybdicã, aliam Sinopicã, quandam etiã Lydiam. Sed ex ijs Laconica, Sinopica, Chalybdica structuris congruebat præcipue. Verũ Laconica etiã limis terebrisq;, itẽ characteribus ac lithurgicis. Lydia quoq; limas emittebat præstantes, uerum etiã gladios & nouaculas quæ xyria dicunt, & xysteras. Hæc Daimachus in commentarijs quæ inscribuntur Poliorcetica.

In quibus fœde sugillarentur Spartani. Dijronoxeni qui. Item xeni. Epixenum. Theoxenia. Xenismus. Hospitum expulsio è Sparta, Roma, et è ciuitate Platonica. Scias, quid. Agnites. Iuno AEgophagos. Capræ immolatio. Xeniam capere, quid. Quæ apud Spartanos comperiantur scitu digna. Ferri fundendi ratio à quo excogitata primum. Cap. V

SEd nunquid integris ita illibatisq; fuere moribus, & amusitata probitate, ut flagitio prorsum nulli aut labeculæ inuenustiori superfuerit locus? Minimè uerò: nam diuinũ est, quod labe caret. Lacedæmonios fuisse sordidos, præparcosq;, ac smicrologos, quo nomine significatur is, qui parua & precij pro pe nullius, nimio plus magnifacit, & admiratur: quum multa coarguunt, tum uel oraculum egregie comprobat: cuius in Bœotijs rebus meminit Pausanias quoq;,

ἁ φιλοχρηματία σπάρταν ἑλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν.

quod est, Pecuniæ studium ad interitum Spartam ducet, aliud uerò nihil. Inuritur & Spartanis crimen aliud: nam, ut auctor Theopompus est, incessitur à celeberrimis auctoribus Laconum ξενηλασία, quod uerbum signat hospitum expulsionem. Siquidem non tempore omni peregrinis licebat Spartam adire, sed præstitutis diebus. Quod ab Lycurgo sancitum auctor est Thucydides, ne æmuli politiæ modi eius fierent, ac inde perdiscerent, quo in uirtute proficerent. Quanquam malint hinc enatum morem alij, ne rubiginis affricarent quippiam: siquidem corpora peregrina, & peregrina cõsectatur oratio: noua autem oratio κρίσεις καινὰς ἐπιφέρει, unde affectiones inoriri multas, necessum fere. Peculiarem barbaris omnibus, auctor Eratosthenes est, hospitum esse exactionem, quo nomine propter Busirim infamantur Aegyptij quoq;. etiam si ea nomenclatura nullus unquam fuerit uel rex uel tyrannus. Illud planè mirum, à Platone quoq; hospitum probari expulsionem. Cæterum, fœdant eos tamen comici appellatione dedecorosa quandoq;: nam Dijronoxenos nuncupãt, id est per simulationes & ironiam fallentes hospitem. quanquam scribit Herodotus, à Laconibus xenos peculiarius barbaros intelligi. Eodem nomine tamen & misthophori intelliguntur, id est mercede stipendia facientes, unde ijs præfectos dicebant xenagos. Epixenum uerò

 id est

id est ἐπίξηνον, nil cum xenis cõmercij habet. Est enim eo nomine stipes, super quem carnes concidere consueuerunt coqui: unde exit Aristophanium illud,

ὑπὲρ ἀδιξήνου θελέσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

quo significatur, Si uera non dixero, abscindatur caput mihi. Theoxenia autem, id est θεοξένια, fuit apud Pellenen agon Apollinis honori, quem Theoxenion nuncupant. Certabant in eo uiri indigenæ, argenti positis præmijs. Xenismon uerò sacrũ dicunt, quod Dioscuris fieret. Quod ad hospitum attinet expulsionẽ, Romę id quandoq; factitatum, auctor est Ammianus Marcellinus, etiã si codicibus præcipuè interpellatis. Postremo (inquit) ad id uentum indignitatis est, quum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorũ inopiam pellerentur ab urbe præcipites, & auctoribus liberalium disciplinarum impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerẽtur mimarum asseclæ ueri, quiq; id simularant ad tempus. Et tria milia saltatricum ne interpellata quidem cum choris, totidemq; remanerent magistris. Et mox: Quum esset, inquit, aliquando uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerìq; nobilium, ut Homericarum baccarum suauitate lotophagi, humanitatis multiformibus cõmodis retentabant. At nunc inanes quorundam flatus uile esse, quicquid extra Vrbis pomœrium nascitur, æstimant, præter orbos & cælibes. Quin & legum octauo, ex Spartana forsan imitatione Plato sancit, ne post annos uiginti quàm in urbem cõmigrarint, liceat permanere. Liberos item eorundem ab anno uigesimo pellit, numeri uerò eius initium facit, annum ætatis quintumdecimum. Xeniam capere, apud Plutarchum est, locum in quem diuertas à magistratibus impetrare, ubi diuersoria minus suppetant. Xenones pro xenodochijs capimus, Codice De sacrosanctis ecclesiis: qua in parte nominantur, sed corruptè, gerontocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Duos tãtum, ut aliqui uolunt, ex omnibus hominibus dicuntur Spartani ciuitate donasse, hoc est λεωσφετέρους fecisse, Tisamenum uatem ac Hegiam eiusdem fratrem. Spartanos item primos donis hostem corrumpere adortos in bello contra Messenios, Pausaniæ credimus: ac Martiam uirtutem uænalem facere, Aristocrate Arcadum rege muneribus delinito. Præterea, Lacones ut infidos descripsit & Euripides in Andromacha,

Σπάρτης ἔνοικοι δόλια βουλευτήρια.

id est, Spartæ inhabitatores, dolosus senatus. Et Aristophanes,

οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρκος μένει.

hoc est, Quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandum manet. Quod ad peregrinos attinet, exciderat penè, quod reticendum non est. Pausanias Cleombroti scitante quodam, quid ita Tyrtæum ciuitate donassent, Ne (inquit) nobis unquã peregrinus fuisse dux uideatur. In Spartano agro Iouis templum fuisse, Pausanias scribit, qui diceretur σκοτιτας: puto, de regionis nomine, ita ex arborum densitate appellationem indeptę: quercubus enim frequentissima est. Innuit tamen auctor idem, τὸ σκότος id est tenebras non factas arborum densitate, sed Iouem sic fuisse cognominatũ. Fuit locus item Spartæ, qui diceretur Chorus, in quo gymnopædiæ fiebant, & Apollini choros ephebi ducebant. In propinquo ostendebatur γῆς ἱερὸν, id est terræ sacellum, & Agoræi Iouis: quando & pallas cognominabatur ἀγοραία. Erat in Lacedæmone item μοιρῶν, id est Parcarum sacellum. Visebantur & quæ ἀρχαῖα uocantur ἱερεια, in quibus Epimenidæ Cretensis monumẽtum. Exeuntibus autem ex foro occurrebat, quam dicunt σκιάδα, ubi & conciones habere, ueteris fuit moris. creditur Theodori opus Samij, quem omnium primum ferri fundendi excogitasse rationem, proditum memoriæ est, ac inde statuas conflasse. At per Chalybes, inquit Ammianus Marcellinus, erutum ac domitum primitus ferrum est. Dactylos Idæos ferrum primo excudere adortos, scribit Bibliotheces decimoseptimo Diodorus, ab deorum matre artem edoctos eiusmodi. Pendebat inibi & Milesii Timothei cithara: quem improbasse Lecedæmonij feruntur, quòd septem ueteribus chordis quatuor adiecisset, ut Pausanias scribit. Signat uero Scias, id est σκιάς, arbustum, quandoq; & tectam scenam. Quin etiam testudinatum σκιάδιον legimus, in quo sedisset Dionysius. Robustiores item rami uocantur sciadæ: & corporis umbra, unde concipiuntur horæ. Quum uerò in Spartana historia Agnitam legimus, Aesculapij cognomẽtum accipere debemus: simulacrum cuius, ex agno

agno, quæ planta est, foret excisum conformatumq;. In eadem nominatur etiam Iuno αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primo erectam ferunt, qui & princeps capras immolarit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat. Ad rem uerò diuinā adhibitas potissimum capras, quòd aliarum uictimarum haud suppeteret facultas: sicuti cōprobat in Laconicis rebus Pausanias. Quum uero meritas de Hippocoonte pœnas exegisset, Pallados quoq; sacellum constituit ἀξιοποίνου. Verum, in eo quod de capra scribit auctor hic, uehementer aduertenda poetæ Ouidij sententia ex quadam elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo,
Inuisa est dominæ sola capella deæ:
Illius indicio syluis inuenta sub altis
Dicitur incœptam detinuisse fugam:
Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index,
Et pretium auctori uulneris ipsa datur.

Triplici semita incedere, qui fabulas allegoricè interpretentur. Quo pacto intelligenda deorum certamina. Itē nomina tum masculina tum fœminina. Dioscuri qui, & Psoæ quid, ac Stachys, necnon Aegides. De Mercurio nonnihil. Argas. Argus quid sint. Saturni ratio, & Idearum, & Tantali. Cap. VI

QVum Hesiodi interpretamenta quępiam, alioqui Græcarum antiquitatum etiam sititor, ac inexplebile (ut sic dicam) dolium, accuratius attentiusq; uolutarem, præcerpturus indidem, quod hasce lectiunculas nostras adiutum iret, incidi fortè in quasdam allegoricas enarratiōes, quod alibi monuimus: non usquequaque reijciendas, etiam si persæpe leuicula nescio quæ, ac ex triuio prorsum sese ingerunt, nihilominus libellum deflorauimus, ac quocunq; genio nostris commentatiunculis adglutinauimus: ut quamuis insititia, haud secius unà cum alijs coalescentia eant in corpus. Alibi alia pro re nata attexentur, nunc illud adnotabimus. Fabularum allegorias tribus metimur modis: aut enim physicè interpretamur, aut ethicè, aut theologicè. ac physicam quidem allegoriam intelligimus, ubi ad naturam fabulamenta reflectimus. Sicuti quum deos compugnantes Homerus effingit, elementorū nobis dissidentem innuit naturam. Nam Neptunus diuersum Phœbo in acie locum tuetur. Id uero ambagibus tacitis caliditatem siccitatemq; humoris & frigoris potentiæ obniti colluctariq; significat. Et in totius diuisione, Ioui ignea obtigit substantia, Neptuno aquea, Plutoni aerea: hæc enim portio est, quam Homerus ζόφον dicit ἠερόεντα, id est caliginem obscuram: quoniam intimo priuatur lumine, uerum solis, lunæ, ac syderum nitescit splendore. Terra in meditullio relicta est compascua, ut sic dicam. sed & olympum adiecit poeta: siue eo nomine intelligatur mons, ut terræ portionem, siue cœlestis claritas puritasq;, ceu & elementis connumeretur quinta ea essentia. quod philosophorum magni nominis pleriq; statuerunt. Proinde congruenter admodum duo hæc communia dicuntur: terra quidem nutu suo grauis & ponderosa, ob idq; infima: superne autem cœlum ex leuitate genuina, si tamen leue id dici conuenit. Intersitæ uerò naturæ nunc quidem sursum protolluntur, nunc in ima deijciuntur. Elementorum autem proprietates inuicem alioqui compugnantes, ob siccitatem humectationemq;, rursum ex calore ac frigore, si coalitu tamen consono moratoq; & analogico coeant, progignunt uniuersa. Si dissideant, per partes dissoluuntur pleraq;, uniuersitate ipsa perseuerante. Propterea constare omnia Empedocles amicabili fœdere canit, quandoq; uerò singula ferri νείκεος ἄχθει, id est litis pondere. Sed & Martis Venerisq; appositissime concinnata fabella idipsum indicat. Siquidem id pollet Venus, quod apud Empedoclem φιλία, id est amicitia. Mars uerò est νεῖκος, proinde coeunt quandoq;, interdum abeunt diuersi dissultantq;. Deprehendit autem eos sol: alligat Vulcanus, λύει δὲ ποσειδῶν, emittit Neptunus, quibus præmonstratur doctioribus, calente siccaq; potestate, ac diuersis potentijs, humectis frigidisq;, nunc quidem conspirare cuncta ac coalescere, nunc rursum discapedinari ac relui. Significat coortum hunc ac

conspiratum analogicum harmonia, quam post Homerum poetæ multi ex Marte ac Venere progenitã fabulantur. Compari quoq; ratione Dioscuri, id est Castor & Pollux ad duo referuntur hemisphęria, præcipueq; ad tropicos duos, quod Parabates Iulianus scribit. Quanquam nec latet in medicinæ commentarijs apud Græcos, parotidas quasdam dici dioscuros. Sicut in eisdem nominatur stachys, adiacens psois pars. Sunt uerò psoæ lumbi. Nam ouis aut suis stachyn pronuntiari quandoq; inaudias. Eadem quoq; ratione Iouis Aegida interpretamur, & Pallados, quando eo nomine procellas affectionesq; in sublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, sed & æges. Siquidem Iupiter sit aer, ubi id genus formidolosa concipi solent. Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Illud sciendum obiter: Aegida dici ab Aelio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum. Quem uerò usum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen fit, laneas ab eis coronas intelligi. Moralis uerò allegoria est, quũ fit ad mores relatio, ut si Pallada dicamus cum Marte dissidia agitare, nimirum rationis impotem animæ partem aduersus rationalem potentiam attollentem caput intelligamus: quodq; bonum est, obluctari malo. Vbi uerò Latonæ aduersatur Mercurius, ratio significatur, quæ rimatur assidue, reconditq; in memoriæ thesauris, cui ex diametro contraria λήθη est, quam obliuionem interpretamur. Sic & Panoptem Argum omnia uidentem, intelligimus solertem quendam per spicacemq;, ac (ut inquit Eustathius) πολυπράγμονα, qui omnibus interesse satagat, & quantũ fieri potest, uniuersa oculis subijcere, ut nil prorsum lateat, spectetq;, ut inquit Homerus, τὰ ὄπισθεν καὶ ἔμπροσθεν. Sic & manibus actuosum, multaq; obeuntem subinde, centimanum dicimus. Alium magna terrarum spatia citra fatigationẽ pedibus transmittentem æneo crure perinsignem comminiscimur. Auditioni præcipue intentum, asini aures habere dictitamus. Sciendum tamen, ab Sophoclis interprete, Argum accipi pro cane, qui fuerit panoptes. Illud uerò hic adijciamus obiter quodammodo Mercurium nuntijs præsidem, ex quo Angeliam finxit eiusdem filiam Pindarus, dici Argiphontem, ut in Pausaniæ lexico adnotatũ obseruauimus, quia ophioctonos fuerit, id est serpentis necator, quem (inquit) uocant aliqui ἄργην, id est Argen. Verum, qua ratione serpentem confecerit Mercurius, hoc uerò dicere supersedit. Illud scimus, Argan fuisse cognominatum Demosthenem De morum feritate ac natura immiti. Alias qui præter annorum rationem sapit, Argas item dicitur. Mercurium tricephalum appellarunt, quia physicum amplectatur & ethicum ac logicon: uel quoniam cælestis sit ac marinus & terrestris. Apud Bœotios Mercurius colitur λευκός, id est albus. Genitum ex Mercurio Hermaphroditum fingunt ob planetæ naturam quasi mediam, quippe creduntur fœmineæ qualitatis Venus ac luna ex humoris abundantia, cui dominantur. Nam humecta uis in gignendi potestate materiam suggerit. Soli uis contribuitur masculina caloris potentia, quem excitat, cui insitum sit humidum excalfaciendo formam inducere, ac excalfactum animare. Sed redeo, unde sum in hæc digressus. Theologica uero allegoriarum ratio ea ferè traditur, quum dicimus nomina deorum masculina significare in diuinis actum efficientẽ, fœminina autem potentiam capientem. Præterea quòd cælum suo motu tẽpus producat, absumens perpetuo quæ gignat, imago quædam est, referens deum Cælum & Rheam atq; Saturnum filios deuorantem: in quibus Cælus essentiam præfert diuinam, Rhea eiusdem uitam significante, Saturno uerò eiusdem mentem. Nam Saturni filios ideas rerum scienter interpretamur, intelligentia diuina intus genitas, quæ sicuti producuntur à mente, ita & in eandem reuocãtur, illas in se quodammodo absorbentem. Item quum ζῆνα esse deum coniectamus, ueluti ζωῆς χορηγόν, id est uitæ ducem datorémue, δία uerò, ut per omnia sese porrigentem, διὰ πάντων φοιτῶντα: quod etiam approbat Psellus. In cuius monumentis proditur illud quoque: Tantalum, ignem signare æthereum, πέπταται γὰρ διὰ ὅλων τῶν σφαιρῶν, quia per sphæras porrigatur omnes, inuehaturq; aere, ut leuior multo. Petram uerò sphæram accipit, quæ ἀπλανὴς dicitur, id est erroris nescia. Linguam demũq; intemperantem ad id refert, quòd elementum hoc παφλάζει καὶ συνηχεῖ, id est ebullit, consonatq;. Tantalum postremo in Oeconomicis scribit Xenophon, apud inferos perpetuo agere compauidum, ne bis cogatur mori. Astrui & illud non

inepte potest: Tantalos esse, ac censeri nos omes: quippe sitimus quidem bona omnes uera, sed omnes insomnia bibimus. dum uerò Lethæas aquas ingurgitamus ampliter: interim umbratilem quandam nectaris, & ambrosiæ stillam summis prægustamus labijs: unde, qua exurimur, Tantali anhela inoritur sitis.

Quid fabula: & fabularum genera. Cur dicantur Aesopeæ fabulæ. Quintilianus illustratur. De epimythio & promythio. Fabulus quid, & fabiolus. Fabularum in oratione utilitas. Insuper cur fingatur Thamyris à musis excæcatus. Thamus. Theut. Milesiorum figmenta. Suis testamentum. VII

QVia uerò ad fabulas recidimus, quas nec ipsas omnino eliminat philosophia, adijciamus porrò ex Aphthonio paucula, qui adhortationis ad bonã frugem gratia, narrationem eiusmodi admitti ab oratore item, non abnuit. Fabulam ergo finit orationem eminentem quidem, sed quæ εἰκονίζοι τὴν ἀλήθειαν, id est imaginem præferat ueritatis. Nomenclaturam quoq; esse diuersam prodit ex inuentorum ratione, aliam nanque Sybariticam dici, Cilissam aliam, aut Cypriam. Aesopeiam tamen præualuisse appellationem, quòd optime omnium Aesopus fabellas scriptitarit. Quod innuere, quanquam obscurius, Oratoriarum institutionũ quinto Fabius animaduertitur, quum ait, Illæ quoq; fabulæ, quæ etiam si ab Aesopo originem non acceperunt (nam uidetur primus earũ auctor Hesiodus) nomine tamen Aesopi maxime celebrantur, ducere animos solent. Fabularum uerò genus unum dicitur λογικόν, id est rationale: aliud ἠθικόν, id est morale: tertium deniq; mixtum. Et logicum intelligitur quidem, ubi agere hominem quippiam comminiscimur: in ethico, brutorum exprimimus mores: quod ex utroq; confusaneum est, mixti nomen indipiscitur. Attexi autem apologis hoc genus plerunq; documentum assolet, quo figmenti uenustioris reuelatur utilitas: id ἐπιμύθιον Græci nuncupant, affabulatio dici Latinè ualet. quòd si prætexatur, προμύθιον appellabitur rectius. Fabulus obiter ad fabulas pertinet nihil. Est autem Catoni fabulus albus, sicuti eruditioribus placere animaduerto, candida faba. atq; ita reponendum apud Columellam in boum cura, Quando & papauer album ab Romanis fabiolum uocari, scribit Dioscorides. Fabilam dici Latinè zeam, coniectat Dionysius. Sunt qui apud Columellam legant bulbulis, uel etiam ualuolis, id est leguminum folliculis, fabæq; in primis: sic etiam dictis, quia uallo excutiantur. Illud uerò amplius adnotandum, quod περὶ γοργότητος tomo secundo scribit Hermogenes, Fabellas præcipuè uoluptatem prædulcem orationi inspergere, ut in Platonis Symposio, quando nata est Venus, parato conuiuio discubuerunt dij quidem cæteri, & Metidis, id est consilij filius Porus, id est affluentiæ deus. Rursus quod de cicadis ex eiusdem Phædro est: sed & apud Demosthenem in Oratione contra Aristocratem. Porrò secundum dulcedinis gradum habere scribit idem Hermogenes, narrationes quæ ad fabulas quàm proximè accedant, uti sunt quæ de Troiano bello commemorantur. Tertio autem loco statuuntur, quæ in fabularum participatum raro admodum ueniunt, cuiusmodi sunt Herodoti omnia. Pauca enim insunt fabulosa, ut quæ de Pane dicuntur, & Iaccho, & alia non sanè multa, proinde inest ijs dulcedinis minus. Quoniam uerò de fabulis mentio nobis plurima est, in quibus maxime uersantur poetæ, sæpius ueritatem inuoluentes, corollarium adijciemus illud: ex Homero credi manasse primum, uti apud Dorion Peloponnesi Musarum indignatione dicatur Thamyris excæcatus: Ego, inquit Pausanias, morbo illi corruptos esse oculos, contenderim Quod ipsum posterius Homero quoq; usu uenisse compertum est. Memoratur & illud, Balyram fluentum inde appellationem contraxisse, quòd in calamitate illuc lyram abiecerit Thamyris, qui Philamonis fuerit filius, & nymphæ Argiopes, quæ ad Parnasum incoluerit: sed ubi utero se gestare animaduertit, in Odrysas commigrarit, quòd illam in domum non admitteret Philamon. Hinc factum, ut Thamyrin nunc Odrysen uocent, nunc Thraca. Thamum uerò Hieronymus in Ezechielem scribit, Hebræorum ac Syrorum idiomate, Adonidem indicare. Quin eisdem Iulium quoq; signari mensem, quo amasius is fato concesserit. Milesiorum porrò figmenta in scholis ab cirratorum turba decantari consuesse, auctor in Ruffinum Hieronymus est. Sed & à Sue cõditum testamentum cachinno, inquit, Bessorum membra concutit.

Esse

Esse inter homines quosdam uelut natura principes, atque item seruos. Delphicus gladius. Qui sint angari. Astandæ. Veredarij ducis Mediolani. Pegasarij. Stathmi. Postæ. Stathmia. Phryctoria. Item de agarico, & angonibus. Item qui opiones, & tessenarij. Opion quid, & meconium. Agonice. Herculei agones. Agari Scythæ. Cereales. Anabasii. Parangariæ. Parauere di. Veredum. Cap. VIII

ARistotelis summi philosophi ex Politicorum primo, egregia sententia est, Esse inter homines ἄρχον μὲν τῇ φύσει, καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. hoc est, imperans quidem natura & parens, propter conseruationem. Nam qui mente prospicere rem potest, natura imperare uidetur ac dominari. Qui uero corpore ita affectus est, ut exsequi ista possit, nil ipse admodum dispiciens, ἀρχόμενον, καὶ φύσει δοῦλον. quod est, paret natura, atque seruit. Nihil enim natura facit tale, qualem chalcotypi, id est ærarij fabri, Delphicum gladium diuersis usibus accommodum ex inopia. Hosce uerò homines ita seruituti mancipatos publicæ in primis, angaros recte dici animaduerto: manet id uerbum hodiéque: & angarias in re militari apud Vegetium uidemur legisse. Sed et Iureconsultus Arcadius Digestis De uacationibus, Angariarum (inquit) prohibitio, personale munus est. Apud Vlpianum uerbum quoque reperitur angariari, Digestis De priuilegijs ueteranorum. Meminit Nigidius item, ut est à Gellio adnotatum. Hinc, opinor, nostrates item unius adiectione elementi, tangaros formasse: quo nomine signant rusticiores istos ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu ac urbaniore sequestratos. Angarias legimus primo Codicis De sacrosanctis ecclesiis, & parangarias: has uerò interpres accipit, in quibus uertitur personarum opera, & rerum impendia. Legitur & uerbū idem paulo pòst De episcopis & clericis: Exactiones (inquit) angarias uel parangarias, ecclesiasticis personis non imponant. Angaros tamen inuenio nuncupatos regum nuntios in Perside: nam & illarum gentium esse uocabulum Herodoto uidetur. Sicuti Astandæ ferè notionis eiusdem, hoc est grammatophori, siue tabellarij, qui certis itinerum spatijs permutarentur. Darium Persarum regem fuisse quandoque regis astandam, Plutarchus scribit in libro De Alexandri fortuna: quo argumēto illius, inquit, coarguitur seruilis ignobilitas. AEschylus in Agamemnone,

φρυκτὸς δὲ φρυκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἀγγάρου πυρὸς ἔπεμπε.

Quibus signa facibus data, & per successionem quandam significat, quum angarum ignem dicit. Iis uerò nuntijs nihil pernicius transcurrere in rebus humanis, Herodotus opinatur. Meminit & Xenophon libro Pædiæ octauo, Velocius ire credebantur nuntij huiusmodi, quàm sit gruum uolatus. Cyrus uidetur horum auctor primus. Memorabile est, quod ad hanc sententiam Cleomedes scribit in libro De contemplatione orbium cælestium, Persarum regem, quum arma Græciæ intulisset, ita disposuisse homines à Susis per stationes Athenas usque, ut quæ à se in Græcia gererentur, significari Persis, uoce per stationarios excepta, possent. Eam uerò uocem, proditum historiæ est, huiusmodi exceptione progressam, quadraginta octo horis à Græcia in Persas peruenisse. Non omittendum, Mediolani principem, ueredarios item habuisse in Italia, qui dispositi per modica interualla celeritate inenarrabili alius ad alium literas perferebant. Pegasarios item nuncupant cursores, qui certis itinerum spatijs diuertūt. Stathmos dicunt māsiones id genus: uulgus simplex etiam postas: catalyses Græci quoque. De stathmo Herodotus historiarū quinto. Sunt qui itineris mensum diurni stathmum interpretētur. Sudas, militare diuersorium. Stathma uerò, seu stathmia, quæ libræ lancibus inijciuntur. Hemerodromum, id est cursorem, Philippidem celebrat historia sexta Herodotus: etiam si ab diurni cursus ratione, sol Græcis dicitur hemerodromus. Hemerodromos dici speculatores putat Liuius, quia ingens die uno metirentur spatium. Obiter uerò illud legentes cōmonuerim, Phryctoria dici in libro De mundo, ab Aristotele (si modo ex illius officina prodijt liber hic, id quod doctorum aliquot inficiantur plane) speculas quasdam prominentiores: ex quibus ostentatæ faces è longinquo præsignificarent, quid in quaque regione factum esset noui: adeo ut in die una, quid in tota Asia fieret, rex facile perciperet. Phryctos uerò id genus faces uocitant, in quîs sunt

ſunt & obeliſcolychui nuncupati. Phytoria uerò Græci ſeminaria dicunt, ſeu plantaria, unde mox transferuntur plantæ, προσιτευόμεναι, ut Bithyni dicunt. In Plutarchi monumentis relatum inuenimus, opionas & teſſenarios dici eos, qui nuntiorũ ac ſpeculatorum fungantur munijs: ni mendum exemplarium ſit. At opion, ſuccus eſt lacteus è ſcapo papauerum ſylueſtrium inciſo manans, qua ratione rhœadis ſunt cognomen ſortita. Meconium uero ex papauere exprimitur. Teſſenarij cum flatili rectius dicuntur ἀπὸ τοῦ θέω, τὸ τρέχω, id eſt curro. Sicuti opiones uidentur nuncupari ab ὀπτῆρ, quod ſpeculatorem indicat. Theſſameni uocantur Græcis etiam ſuppliciter applicantes. apud Heſiodum, Archilochum & Apollonium: quoniam θέσσαι, petere ſignificet, ac ſupplicare. Opaonem Herodotus hiſtoria quinta, miniſtrum intelligit; quem paulo antè hypaſpiſten dixerat, id eſt ſcutiferum. Verum, ut ad angaros reuertar, ſunt ex Græcis, qui id uerbum non pro operario tantum accipiant, ac miniſtro, ſed pro achthophoro item, ſiue baiulo: unde & mulos quandoq; angaros dici, ex approbatiſſimis auctoribus compertum nobis eſt. Angariam quoq; ſicuti iam attigimus, inuoluntariam uocant neceſſitatem, & quod uiolenter iniungitur. ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac uiciſſitudine quadam, uti Orion ſcribit. Eſt ἀγγαρεύεσθαι uerbum aliud, utitur eo in Sicyonio Menander: id uerò indicat, non ſolum ad onera ferenda cogere, ſed quamlibet hoc genus neceſſitatem. Quos item recuſantes cogimus, ut nobis ſint itineris duces, angaros rectè dixeris. Angara uero etiam ipſos ſtathmos, hoc eſt manſiones ac diuerſoria, in quæ angari, hoc eſt tabellarij peracto diei penſo, diuertant. Parauercdos item legimus: hinc parauercdorum dicuntur munera, ubi ex agris excitantur, qui onera auehant, uel bellica organa, principum iuſſu uel reipublicæ. Veredum, ſunt qui pro uehiculo accipiant. Angones uerò tela ſunt magnitudinis mediæ. Nam & in Sarmatia fuit urbs & amnis Agarus, unde Agarico radici datum nomen, ferè creditur. Agonicen certaminis uictorem accipe. Agonem Heracleoticum Herculeum intelligunt nonnulli. Pollux, gymnicos agonas πεμνότροφον Herculeos dici autumat. Agaros Scythas ſcribit in Mithridatico Appianus ſerpentium morſibus ſolitos adhiberi, quo nomine Mithridatem aſſiduè aſſectatos. Inuenio denique, cereales anabaſiosq; dici eos, qui emittantur, rumores aliquos diſſeminaturi: uelut ſemina ſparſurum emiſit Triptolemum Ceres. Sed ab equorum inſcenſu, curruum'ue, anabaſii nuncupati.

Ficulnum lignum cuiuſmodi ſit. Fici folia cur dicantur thria. Thrinacia. Thapſus. Atharathrion. Curq; ficus arbor amara ipſa, fructus tamen prædulces gignat, & cur non iciatur fulmine. Iſchas. Phelomata. Olynthi. De caprificatiõe. Ficorum interim genera plura, & in ijs de puerorum ludo. Cenchramides. Farctum fici. Carpi. Gluma. Erineos an ſit agreſtis ficus. Opos. Opora unde. Opias caſeus. Sycomorus. Morus. Phytalus. Cymalitus. Syca unde dicantur. Hamadryadum hiſtoria. Ficedula. Martialis locus. Sycophantæ. Vireta ficus. Ficari. Cap. IX

Ficulnum lignum notæ eſt aſperitatis atq; amaritudinis: ſed & folium ex ſcabricie dictum à Græcis uidetur θρῖον. Nec nos moueat flatilis ratio, nam in alijs hoc item fit: thrinaciam thapſi radicem nũcupat Nicander, quod in Trinacria, quæ eſt Sicilia ſit frequens, quam & trinaciam uocant. Thapſum uerò in Thapſo inſula Sporadum una inuentam ab Crateua memorant. Eius eſt uiridior ſuccus & ægritudinem aſſimulantes, ac uideri cupientes ualitudinarij, eo faciem perlinunt. Sed ad ficum redeo, ſi tamen commoneantur eruditi, apud Homerum & ueteres Græcos pro Sicilia Thrinaciam ſcribi, ut flatilem recipiat prima. Et in Etymologico id teſtatum nouimus. Atharathrion in Plauti Pſeudolo interpretantur eruditiores, libi ſpeciem ficulnis obuallatam folijs. Sunt qui thria inde opinentur dici, quoniam in treis uiſantur diſtincta portiones. Ligno item copioſior ineſt ſuccus: inde exuſtum, grauem prorſus & acutum reddit fumum. quod facetiſſime Ariſtophanes exprimit in comœdia, cui titulus σφῆκες. Id & Ariſtoteles Problemate quodam comprobat. Proinde ab eruditis agitatur quæſtio, Qui fiat, ut arbor amariſſima fructum producat prædulcem, ac pinguedinis multæ; adeo, ut Ananius iambographus etiam σῦκα τοῦ

χρυσοῦ

χρυσοῦ κρέσσω, id est auro pronuntiarit esse ficos meliores. Accedit admirationi, quòd inter frugiferas arbores ficus modo est ἀνάνθεος, id est citra flores. Quòd uero nec de cælo tangitur, id utiqꝫ uel amaritudini acceptum referri oportet. Id genus quippe non attingunt fulmina, quod uitulus comprobat marinus, atqꝫ hyæna. Ratio autem propositæ ambiguitatis illa esse nonnullis uidetur, quòd arboris dulcedo, quantacunqꝫ sit, in fructum secernatur: proinde, quicquid reliquum fiat in ligno succi, in amaritudinẽ degenerare. Id uel hepatis præcipuè argumẽto patet, quod ipsum dulcissimum est, quod feculentum, quodqꝫ biliosum est, in locum unum sequestrato, ac quodammodo percolato. Inesse autem ficui succi bonitatem, quam euchymiam dicunt: eo probant indicio, quoniam adnata illi ruta dulcior euadat, & chymi mollioris, ceu indidem deliquata iucunditate: ni diuersum magis astruat quispiam, ficum uidelicet, dum alimentum sibi conciliat, eximere quod acre, quodqꝫ amarulentum est. In Paro insula ficos rubentes uocant hæmonias. Leucerineon ficum dicunt albam. Cydoneas ficos, hyemales intelligunt Achæi: præcoces rectè prodomos dixeris ex Theophrasto: fortè protericas quoqꝫ. nam & Seleucus ita ficum genere quodam nuncupat, maturius promẽtem fructus. Ischadas uero Atticas fuisse prędulces, testis est Dinon, & retulit Theocriti interpres in Daphnide. Ischada in Sophocle, pro anchora interpretantur grammatici. Sed & ficum quandam ibidem quoqꝫ fuisse sacram nuncupatã, adnotauimus, ut mox item dicetur: non superstitionis argumento, sed gratiæ ac communicationis mutuæ, ut inanimatorum exemplo in bonorum participatum cæteros item admittamus. Quando & Romani fuit moris, lucernam minime extinguere, ut uolentes perfrui possent, ipsis nihil indigentibus. Græci præterea Athenienſesqꝫ in primis ficos maturitatis falsam præferentes speciem, φήληκας uocant, hoc est phelacas: quia phelomata dicantur imposturæ deceptionesqꝫ: nam & φηλοῦν, decipere est. Hinc & uerbo parum luxato, qui mos imperitæ plebis est, plerique uulgo pro fraudibus, phedolias usurpant. Eas ficos Lacones œcadas dicunt. Alioqui ficos ante quàm maturescant, olynthos ijdem Græci, nos dicimus grossos, sed non multitudinis tantum numero, quod quidam tradiderunt: quando & Martius apud Macrobium ita scribit, In millibus tot ficorum non uidebitis grossum. Et tertiodecimo Naturalis historiæ Plinius de Aegyptia ficu, Sed grossus eius non maturescit, nisi incisura emisso lacte. Olynthos in Theriacis Nicander, etiam coccygas dicit: quoniam simul cum aue coccyge uerno tempore promant sese. Sunt qui primitiuas ficos dici olynthos putent, ac grossos. Astruit Macrobius, quæ maturitatem nesciant, ita nũcupari. Sunt inter Græcos qui ita distinguant, ut primum sit olynthus (quanquam apud Eustathium bis olonthon inuenio scriptum uno quidem loco, sed & alibi eodem modo) mox phelax, inde sycon, id est ficus, postremò ischas: unde & forma deminuta, ischadia nuncupantur, παρὰ τὸ ἴσχειν, quia ulterius fieri prohibeatur augumentum autumnali hora. Pleriqꝫ eo nomine aridas intelligunt ficos, & attenuationis argumento dici ischadas putant: quanquam & tragemata omnia, eo quoque uocabulo signari credunt, Aristophanis testimonio in fabula Pluto. In nostris literis nonnullos inuenias, qui aridam ficum, caricam dici putent: quum sit tamen fici species carica (Plinio tradente) in Syria. Et in Caria ficum eiusmodi copiose enasci, Strabo auctor est. Sunt qui prodant, in Græcia, Cilicia, Cypro sui generis ficũ, quam uocent olynthophorum, quæ antea quidem ficum ferat, ponè uero olynthum. Nam ficum prope solam esse biferam, non est obscurum, quòd attrahentis potentiæ uiribus, superqꝫ arboris eius raritati acceptum referri conuenit, quarum beneficio humectæ potestatis plurimũ sibi asciscat, & inde copiosius fructum producat alatqꝫ. Coroneos, est ficulnæ arboris species, meminit Aristophanes: quam etiam coracium uocant, id est κοράκειον: quia fructus coraci, id est coruo, sit assimilis colore. Festiuus est antiquitatis mos, in hac mentione non utiqꝫ prætereundus. Consueuisse lusitantes puerulos in sublime ficos, seu ischadas, uel uuæ acinos iactare, moxqꝫ hiantes ore excipere. Ischades Atticæ probabantur (ut diximus) præcipue: nam & Aristophanes ait,

οὐδὲν γλυκύτερον ἰσχάδων. nil dulcius ischadibus. Et Indorum rex Amitrochates per epistolam ab Antiocho mitti sibi ischadas flagitauit. Persarum quoqꝫ regi indidem pergratas fuisse ischadas, scribit Dinon: etiam si apponi modo consuessent, quæ

imperio

imperio obnoxia ferret regio. Erãt in ijs Aegilides pulcherrimæ, ab Aegila tribu appellatione ducta: nã chelidonias uocabant erythromelænas, id est in nigro rubẽtes. Apud Theopompum Tithrasiæ laudantur item. Sunt & quæ brigindarides dicantur, barbarè quidem, sed quæ bonitate præcellant. Iſchadas Iulius Pollux ita diſtinguit, ut alia recens dicatur, alia uirens, item uetus & ſicca, itemq; ſale condita. Comici etiam iſchada nouere κοπῆν. Nouellæ autem ficus ſycades dicuntur, quamuis & adultas quidam eo nomine intelligant. Memorabile eſt, quod in cõmentatione de euchymia, de ſe Galenus prodit, qui annum agens octauum & uiceſimũ, quum abſceſſum uereri cœpiſſet, qua hepar diaphragma cõtingit, horæis omnibus bellum indixit, ficis exceptis, ac uuis egregiè matureſcentibus. Non deſunt tamen, qui eſu ficorum ſanguinem conciliari parum probum cenſeant, quando hinc ſcaturiat pediculorum fœda multitudo. Agreſtem ficum uocant erineon, id eſt caprificum. Erineon, ut ex Pauſaniæ theſauris percipi licet, Græcorum nonnulli olynthum dicunt: tragum autem Meſſenij. Id quod ſymbolicè ſignificauit Apollo Ariſtomeni & Theoclo uati de ſalute conſultantibus reſpondens,

ἔς τε τράγος πίνησι νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ,
οὐκέτι μεσσήνην ῥύομαι.

Erat autẽ Neda fluuius, cuius uiſuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: ſed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum, ingruere Meſſenijs fatale malum. Erinei fructum dicunt erinon, ut eſt apud Ariſtotelem, & repetit Euſtathius: quem etiam ficubus circum appendunt, Pauſania tradente, ut ficos contineant, quod uocant ἐρινάζειν, uel συκάζειν. cuius rei etiam Columella commeminit. Ni id arrideat amplius, quod libro quintodecimo Plinius ſcribit, de culicibus in caprifico enaſcentibus. quorum meminit ſecundo De hiſtorijs plantarum Theophraſtus, & in Cauſis itidem ſecundo libro. Verum & circum appenſio illa ipſum hoc, ut coniectare libet, ſignificarit: nam puluis & caprificatio hoc quoq; præſtant, ne fici decidant, humore tenero abſumpto. Naſcuntur uerò culices ex caprifici pomorum granis, quæ etiam in alijs frumenta noſtri uocant, cenchramidas Galenus, ex quadam milij ſimilitudine. Cenchramidas ſunt, qui in fico etiam carpos nuncupent: ſicut pericarpium uocant, quod circumiectum eſt humidum, cum ambeunte corio. Carpi nomine oliuarum item ſanſas intelligunt. Glumas uocant ficorum folliculos, à glubendo, ſicut in granis quoq;. Farctum ficorum legimus in Columellæ Ruſtica re, Farctum (inquit) fici ſpecioſius efficit, ac plenius. Id pulpam uocat Palladius. Erineon, ut commonuimus, arbitrantur multi ſylueſtrem ficum, ſed nõ eſt. uerum, ſui generis habetur erineos, ut alijs placet, ab Dorica ciuitate ſic nuncupata, ſiquidem erineon dicũt: quod Lycophronis interpres prodidit. Quia uerò peſſimi generis inibi habentur fici, propagatum inde, ut id genus omnes ita nominentur. Auctores habeo: lacteum in ficu humorem dici opon, id eſt ὀπόν. Sed & eodem ſignatur uocabulo, ramis agglutinans folia humecta uis, unde producatur opora. Sunt qui arborum lachrymam ſignificare opon autument. Verum ea nomenclatura nuncupatur propriè, quo concreſcit lac, coagulum. Proinde qui ſic denſet, coitq; caſeus, opias uocitatur. Philoſycos dicitur, cui plurimum arrident fici, quas arbitrãtur nõnulli uelut duces purioris uitæ mãſuetiorisq;, quando ἱερὰν συκῆν Athenienſes nuncupant, id eſt ficum ſacram, locum innuentes (ut putant aliqui) ubi ea ſit nata primum. Sed & fructum ἡγητηρίαν uocant, hoc eſt hegeterian. Quin & ueterem primumq; fuiſſe Athenienſibus cibum inde, ſcribit Aelianus: ſicuti Arcadibus glãde ueſci, antiquiſſimum fuit: Tirinthijs uerò, ijs quas uocant ἀχράδας. Id uerbum quid indicet, qui ſe ſcire diceret, non inueni. Indis autem calami ſolennes fuere in menſa: Carmanis, palmæ: Mæotis milium, & Sauromatis: Perſis, cardamum ac terminthus. Calliſtruthias ficos reliquis præſtare omnibus in urbe Roma, credit Athenæus. Inueni & iſchadas chelidonias, quæ etiam chelidones nuncupentur, meminit Athenæus, & nos paulo ante. Ficorum cuſtodes, ſycori rectè dicuntur, id eſt συκωροί. Palathas uocant Græci ficos inuicem connexas. Hinc illud ex hiſtoria eſt: Perſarum regem in bellicæ deæ templo ſacris ſolitum initiari, ſtolam exuiſſe propriam, ſumpta ea quam olim

ante regnum antiquior Cyrus gestasset: ac σύκων παλάθης ἐκφαγόντα, etiam terminthū uorasse oxygalæ poculo hausto. Deam uerò bellicam quis Palladem coniectarit. Ficariam intelligere Palladius uidetur fici arborem. Quia uerò eius arboris folia diximus θεῖα uocari: hinc Græci, quis dedit ore rotundo Musa loqui, θειάζειν dicunt folia id genus colligere. Sicut συκάζειν, præter id quod dictum iam est, ficos colligere indicat. Liquet id Dionis historia, Inusta (inquit) suspicionis est labes Liuiæ, cui ipse haud assentior, ficos adhuc in arbore propendentes ueneno ab ea fuisse litas, quia inde soleret Augustus αὐτοχειρία συκάζειν, id est ficos manu præcerpere propria. Viretam ficum nec dum maturam dici, apud eruditiores obseruatum est. Ficorum animalia, apud Aristophanem psenes dicuntur, & cnipes. Trasiam uerò non aceruum modò ficorum putāt, sed ex calamis intextam tabulam, in qua refrigerantur. Plantaria eiusmodi ficeta nos, at Græci συκίδας nuncupant. Postremò illud uacantis operæ non fuerit utiq; caprificationem dici à Plinio, quum macie corticis astringente se ex ægritudine, iustoq; plus uitalia arboris comprimente, perpetuis incisuris diducunt, ac ueluti cutem laxant: id quod esse salutare, commonstrant cicatrices internato corpore expletæ. Sed cur'nam remedij genus dicitur caprificatio? An à caprifici similitudine, quæ muros prorumpēs tumida prosilit? Nam & Martialis calculum adijcit: marmora Messalæ findit caprificus & uenuste per metaphoram Persius,

Et quæ semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus.

Ni à similitudine culicum malis, qui in caprifico enati ad ficos euo antes ora aperiunt earum, quod ipsum & caprificatio dicitur: quod si est, facilè quorundā uanitas de scarificatione coarguitur. Sycon esse dicunt, καρκινωματικόν ἕλκος in oculis & sede: id & sycaminon uocant. Sed propriè sycamina dicuntur mora, ut Paulus inquit. Arborem uerò ipsam sycamineam, sed syceam quoq; Hippocrates, & sycen Aegyptiā sycomoron dicunt, & sycomoreā. de ea, nōnulla Strabo libro ultimo: & in Dipnosophistis Athenæus. Ex Hippocrate illud item est: morum, arborem dici, & moreon. Aegyptiam ficum, siue morum, etiam morosycon dicit Celsus. Sycomora dici opinantur ex Græcis nonnulli, ab ignauo inertiq; sapore: quo argumento Syllam Athenienses esse dicebāt, συκάμινον ἀλφίτῳ πεπασμένον, id est sycomorum polenta conspersum. Sycophantas esse delatores eorum, qui ex Attica ficos exportarent, nemo non nouit. At, inquit Alexis apud Athenæum, malè hoc conceptum uideri: nam qui bonus uir est ac suauis & ficos apponit, sic decuit nuncupari, quoniam ita suos retegat mores: nunc uerò prauo suaue adnexum ambiguitatē parit, unde'nam sic habeat. Postremò, ut sine radio cumulentur omnia, obseruatum in literis est: prope Cephissum à Phytalo Cererem hospitio susceptam, quæ honoris ergò plantam fici mox illi contribuerit. quod insculptum monumento Epigramma abundè testatur, quod ita habet,

ἐνθάδ' ἄναξ ἥρως φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
ἣν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει
ἐξ οὗ δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

In locis haud ita dissitis uisebatur & Cymaliti sacellū, siue is heros fuerit, siue κυάμους, id est fabas seminarit primus. Quæritur deniq; inter non incelebres Græcis auctores, unde'nam syca, id est fici nominis rationem trahant: & sunt qui Syceam ex Titanibus unum tradant, quod in Georgico ab Dorione proditum, libro De stirpibus secundo, Tryphon scribit. Eum uerò Syceam quum insectaretur Iupiter, ab terra susceptum matre, quæ & plantam remiserit εἰς εὐφροσύνην τῷ παιδί. At Pherenicus ab Syca maluit Oxyli filia, qui cum Hamadryade congressus sorore Caryam genuerit, ac Balanum, Cranium, Oream, Aegirum, Pteleam, Ampelum, Sycam, quæ Hamadryades nuncupentur nymphæ, unde & arboribus conciliata nomina: cui sententiæ astipuletur Hipponax, ubi ait, συκῆν μέλαιναν ἀμπέλου κασιγνήτην.

Ficedulam Græci sycalida uocant, ac ampelida, uel ampeliona quoq;, ut tradit Pollux: quod ideo non tacuimus, ut grammaticos commoneremus, quo pacto intelligi Martialis illud debeat,

Quum me ficus alit, & pascar dulcibus uuis,
Cur potius nomen non dedit uua mihi?

Quos dicamus inaffectatos capillos, affectatos'ue, Galericulus. Capillamẽtum. Phenace. Capillare. Capilliana ruta. Euphorbi cincinni. Pericephalea. Epaphæresis. Stlengis, seu strigil. Item de capillorum ornatu pluscula. Quæ dicantur focalia. Cap. x

De capillorum ratione alibi affatim disertatum à nobis est, nihilominus quæ ad id spectantia inter legendum sese ostentarint, conuerremus (quod dicitur) cum puluisculo, cumq; ipsis manipulis, modò occursent relatu nõ indigna. Neque enim minutias quisquilias ue cumulatius exhibere legentibus, consilium est: etiã si quandoq; signa fascesq; summittimus, ut omnibus suppetat quod præcerpant, sintq; nostri libelli uice Delphici gladij. Igitur capillos nulla decoris affectatione exultos inuenio in classicis auctoribus appellari inaffectatum capillitiũ. In Apologetico scribit Apuleius, Capillos sese habuisse non amœnos ac delicatos, nec ad lenocinium decoris promissos, quales affectati dicuntur, ubi anxia quadam cura franguntur in gradus, coluntur q; studiosius à cincinnatulis & trosulis, qui (ut Seneca tradit) solicitiores sunt de capitis sui decore, quàm de salute, qui inter speculũ pectinemq; occupati sunt, qui ue concinniores esse malunt, quàm honestiores, qui rempublicã turbari suam minus curant, quàm comam. Lego præterea curiosum huiusmodi capillitij cultum dici comoticon genere tam masculino quàm neutro: nam comotria emplectriã signat, quæ muliebres adiuuat delicias implicando excolendoq; uenustius. Comos, ornatus est, quum arte quadam succiduntur capilli detondenturq;. Cosmotica medicamenta capillis uenustandis excogitauit nimia medicorum sedulitas. Qualia ab Archigene composita, memoriæ proditum est, quibus docet flauos & crispos capillos fieri sa lis spuma, intermixta myrrha. Galenus quoq; medicus alioqui grauis, cosmotica recen set, quibus nigricet capillus, aut in candorem perducatur, uel euadat rufior. Quin com memorat etiam, uidisse se mulieres complusculas immodica affectati capillitij defunctas curiositate, quum caput huiuscemodi medicamẽtis letifera frigiditate uexassent. Hac in re scitu dignum Alexandri apophthegma, qui capillos tingentem cõspicatus, Μὴ inquit τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλ' εἰ δύνασαι τὰ γόνατα. Euphorbi aurei cincinni parœmiæ faciem habent in Philostrati heroicis, quòd coma esset prænitida, & in ea sibi nimium placeret Troianus Euphorbus. Caput comere, ubi uitæ ingruant discrimina, Spartanis fuisse peculiare, credimus Herodoto. Est & comotrion muliebre instrumentum apud Iulium Pollucem. Scribit Ambrosius in Hexaemero libro sexto, Comam esse reuerendam in senibus, uenerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præsto est Ouidiana id comprobans sententia,

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sed & Apuleius, Mulierem etiam uenustissimã, si capillitio nudetur, licet illa cælo deiecta, mari ædita, fluctibus educata: licet, inquam, Venus ipsa fuerit: licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Quamobrem galericulum consuunt nõnulli ex alienis capillis ad uelandam caluitij deformitatem, ubi fuerint natiuo capillorum nudati flore. Id appellari inuenio capillamentum. Horatius etiam caliendrium dixit. Græci phenacen, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere est: quod uerbum etiã apud nostrates uulgò durat, ut phenacissare, pro imponere usurpent. Decipimur autem, διὰ τὸ ἐπείσακτον τῆς κόμης, id est ex aduentitia coma. Calamidas uocant harundineas acus formandis cincinnis, aut uelamentis comparatas, quarum uicem implent modo æreæ uel argenteæ aciculæ. Pericephaleam intelligunt Græci muliebrium capillorum spiram capiti circumuolutã, tametsi communi æstimatione uox ea galeam indicat. Epaphæresin apud Martialem mollius interpretantur comæ ornamentum, uarijs locis capillo succiso. Apud Galenum, sanguinis legi-

mus epaphæresin, pro detractione. Adnotatu dignum: stlengida dici Latinè quidē nota significantia strigilem, sed & ea uoce indicari quandoq; ductam ex auro bracteam siue laminulam, qua coronabantur nō mulieres tantum, uerum & uiri: quod indicat per initia quarti libri Athenæus. Scribit Columella: Romæ publicos fuisse capitum & capillorum cōcinnatores. Ex canonicis uerò Decretis illud est, Mulieri datam esse comā tum operimenti gratia, tum ad subiectionis memoriam: proinde si qua religionis causa crines sibi amputarit, anathema iudicatur. Capillare, Martialis accipit pro unguento ad capillos excogitato illis uersiculis:

Non erubescit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

Capillianam uerò rutam idem appellasse uidetur de herbarum florumq; capillamētis. Sunt qui ferrum, quod uibrandis capillis candescit, apud Horatium focale appellatum putent Sermonum secundo:

Quæro, facias' ne quod olim
Mutatus Polemon, ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubitale, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.

Ego uerò longè aliter sentio: nam id uerbum focalia, non à foco deflexum puto, sed à faucibus inclinatum potius, diciq; eo nomine colli ornamenta: quod significat etiam Acron, atq; Porphyrio. quanquam ægritudinis remedia uerius appellarentur focalia: quod item innuit Porphyrio, & monstrat apertissimè Quintilianus. Palliolum, sicut fascias, quibus crura uestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest ualetudo. Hæc Martialis item innuit,

Quid recitaturus circundas uellera collo?
 Conueniunt nostris auribus illa magis.

Sed & in Distichis:

Quòd lana caput alligas Carine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

Focalibus item aures obturabant recitaturi, ne obstrepentium clamore exterrerentur. Parthorum esse scribit Seneca, capillum effundere: Germanorum autem iungere, Scytharum spargere.

Capillos dici à Græcis τρίχας, inde deriuata pluscula. Trichaices qui. Trichilæ. Trichorum. Spartiani locus, & Papinij. Distega, & tristega. Trichina. Trichides. Trichiæ. Tricæ. Tricinus quæstus. Strangalides quid. Philippi dictum, in eum qui inficiebat capillos. Extricati uniones. Phœbæ capilli qui. Cap. XI

Quia uerò Græcè capilli dicuntur τρίχες, inde appellatos comperimus trichaicas, qui assiduè uersentur in prælijs, ueluti assiduè concutientes ac motantes cristas, in quibus plerunq; capillorum quadam imagine propendent equinæ setæ: unde illud, Cristaq; hirsutus equina.

Trichaicas tamen Hesiodus intelligere maluit, quoniam Cretam populi tres habitarint, Pelasgi, Achæi, Dores: ut

πάντες γὰρ τριχάϊκες καλεῦνται, οὕνεκα τριοσὴν,
γαῖαν ἑκὰς πάτρης ἐδάσαντο.

id est, trichaices uerò nuncupantur omnes, quoniam procul à patria terram distribuerunt trifariam. Porphyrius tamen pugnaces intelligit, ut qui trichas concutiant assiduè, διὰ τὸ θρασικόν. Porrò trichina uocant ijdem Græci, ex pilis aut setis contexta. Trichilas apud Cæsarem stragulæ uestis prætenuis genus, sunt qui putent. Trichypha puellarū indumenta apud Pherecratem poetam legimus, Athenæo referente. Trichides quoq; pisces, qui etiam thrissæ dicuntur, ut putat Aristophanis interpres, à capillis appellationem trahunt, quòd prætenuia habeant ossa. Hinc etiam trichiæ, ut inquit Pollux. Quo uerò hi distinguantur pisces, docet De historijs quinto Aristoteles. Ex phalerica, inquit, fiunt arades, ex ijs trichides, ex quibus postea trichiæ. Theodorus, trichidas interpretatur sardinas: trichias uerò sardas. Est & trichia mammarum uitium, pilarem uocant morbum. Vbera enim tota fungosa ita sunt, ut si poculo fortè pilum

hauserit

hauserit mulier, dolor moueatur in mammis, qui non sedatur, donec pilus uel pressus exeat sponte, uel cum lacte exsugatur. Nam strangalides, globuli intelliguntur, quoties humor non cōcoquatur, nec exeat, sed redundet. Trichorum uerò legimus apud Spartianum in Pescennino Nigro: Domus, inquit, eius uisitur hodie Romæ, in qua simulacrum eius in trichoro constituit. Quæsitum ab eruditis, ignoratumq́, quid inibi trichorum: etiam si est apud Papinium Syluarum primo:

Quid nunc ingentia mirer?
Aut quid partitis distantia tecta trichoris?

Quo in loco ingeniosus interpres, Trichora (inquit) ædificia tribus pinnis surgentia. Sed cur sic, id uerò tacuit. Apud Dioscoridem libro quarto, uerbum id uideor comperisse, ubi de lathyride uerba faciens, ita scribit, Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ' ἄκρων τῶν κλάδων τρίχωρον περιφερῆ, ὥσπερ κάππαριν, ἐν ᾧ τρία σπέρματα, διειργόμενα ἐλύτροις ἀπ' ἀλλήλων, περιφερῆ, μείζονα ὀρόβων. Eum locum ita uertit Hermolaus, A capite germinū fructus loculamentis tribus, ut capparis, rotundus, & semina in eo terna, tuniculis inuicem discreta, orbiculata, & maiora eruo. Trichorum hic, à trium capacitate dici cōiectari potest. Ipse & ab distributione triplici, trichorum posse deduci arbitror. χωρίζειν nanq́, dissparare indicat. Distega & tristega in sanctis literis, bicamerata & tricamerata interpretatur Hieronymus aduersus Iouinianum primo. Sunt qui à contignationum numero ita dici opinentur. distegum domicilium appellat Dioscorides quoque. Apud quem acaciam in Cappadocia semen ferre legimus in folliculis iugatis, τριχώροις ἢ τετραχώροις, id est trilocis uel quadrilocis. Trichoriam dicebant Spartæ, triplici serie constantem chorum. Hac parte notandum & illud: in doctorum indagine à Marcello subnotatum, tricas dici Latinè, dempto atq́ extrito afflatu: unde inflectatur tricinum, pro tardo & impedito uel exsucco, ut sunt capilli. Hinc apud Varronem tricinus quæstus & uber inuicem opponuntur. Tricas, Hieronymus pro tendiculis accipit ac laqueis, quas impostor sæuissimus struat: Quas nunc diabolum, inquit, nectere credis tricas? quas parare arbitraris insidias? Extricatos uniones Iureconsultis dici opinantur perpolitos, & ab genitiuis maculis depuratos. Quia uerò de capillorum medicaminibus facta paulo antè mentio est, succurrit ab historia exemplum haud aspernabile. Quum Macedo Philippus ex Antipatri amicis quendam adlegisset iudicem, moxq́ aduertisset, ab illo barbam infici & capillum, euestigio amouit hominem, addito elogio, Qui in pilis infidus est, qualem in negotijs remur futurum? Capillos deniq́ puros ac splendicantes, dici phœbas comperi, id est φοίβας.

Veneris caluæ atq́ item armatæ ratio. Qui nam ex mulierum capillis funes nexuerint. De Venere item pluscula, ac testudine, & hirco. Aræ Mutiæ apud Plinium quæ sint. Mutia festa, & Marcellea. Cap. XII

IN hac uerò capillitij mentione ingerit se quod Lactantius monumētis prodidit, Venerem cognomēto Caluam apud Romanos in religionis cultum uenisse, ea præcipuè tempestate, qua Vrbe à Gallis ambusta, quum obsidione arctius premeretur Capitolium, iamq́ ad extrema foret uentum, ex mulierum capillis, aliarum rerum inopia, tormenta connectere sunt compulsi. Qua in parte amplius adnotandum: à Carthaginiensium mulieribus factitatum id quandoq́, ut capillos sibi resecuerint, implicandis funibus ad machinarum in bello usum. Auctor uerò mihi eius historiæ Plutarchus est, in sermone quem De fœnore cōcinnauit. Adijcit uerò irridens Lactantius, Turpius id Romanis contigisse, quàm si armatam Venerem consecrassent: quod fecisse Lacedæmonios, frequens prodit fama, ubi Messenio bello armati ipsi cum armatis mulieribus, indiscriminatim & passiuo (ut ita dicam) concubitu permixti sunt. Alioqui in libro De Romanorum fortuna, idem refert Plutarchus Spartiatas dicere, Venerem ubi Eurotam transmittat, speculum abijcere, ac cestum: hastam uerò arripere, & insertare scutum, Lycurgo sese componentem. Armatæ Veneris meminit Fabius, atq́ item Pausanias. Extat & de ea re Leonidæ hexastichum. Scribit Iulius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienses contra Maximinum pro senatu fuisse, ut funes de mulierum capillis necterent, neruorum facultate defecti excutiendis sagittis. Historiam quoq́ aliam de fune ex capillis mulierum con-

cinnato rati protrahendæ, pluribus exsequitur Pausanias. Apud Eleos Veneris Vraniæ templum fuit, cuius simulacrum pede altero testudinem premebat. Simulacrũ uerò alterum etiam hirco insidebat. Dici autem Venerem uolunt Pandemum, id est πανδήμου. Horum quæ sit ratio, alijs coniectandum, relinquere se, Pausanias tradit. De testudine alicubi benè me collimasse, opinor. Quod uerò Murtiæ sedes dicuntur, Liuio ab Vrbe condita primo, esse Venerem intelligendam, ex Plinij decimoquinto liquere amplius, opinor. Meminit præter cæteros etiam Varro. Sed quum libro secundo, capite nonagesimooctauo Plinius scribit, Ad aras Mutias in Veiente loca esse, in quibus in terram depacta non extrahantur: sunt ex Lynceis, qui non Mutias agnoscant, sed Murtias reponant. Verum, quid si Mutias tueamur? Scimus utiq; ex Pediani ambustis thesauris, Q. Mutium Asiam singulariter rexisse, adeo ut dies festus à Græcis honori eius institueretur, quem Mutia uocarũt. Commeminit actione in Verrẽ quarta M. Tullius: sicuti Marcelleorũ, quæ Marcelli gratia colerẽtur Syracusis. Quare sicuti Aphricano in Iouis cella est posita statua, Catoni in curia, ita Scæuolæ uirtutis admiratione, cuius Valerio item mentio est, apud Veientes excitari potuerunt aræ. ni ad ueterẽ Mutium relatum malis.

De affectione quam medici capillitium dicunt. Item defluuij capillorũ ratio. Capilli & ungues cur in defunctis augescant. Cap. XIII

Est & affectio quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. obuenire enim quãdoq; compertum est, ut cum urina crassa carunculæ exiguæ, aut ueluti capillamenta exeant, & præcipuè candida. Quidam uerò corpuscula eiusmodi per urinam tantæ longitudinis reddidit, ut nonnulla ad cubiti dimidium extenderentur. Id uerò ita contigisse, creditum: quoniam abligurisset is integro anno prius orobum & fabam ac caseum partim musteum nouellumq;, partim uerò etiam inueteratum. Nec secius alij quoq;, quibus cum urina eiusmodi promuntur capillamenta, crassioris succi cibarijs uescentes id ipsum sunt perpessi. proinde humore id genus usto in renibus, capillis persimiles substantiæ generantur. Modus porrò curandi causæ huic, rationiq; patrocinatur plurimum. Nam ab extenuantibus medicamentis, simul cum humectiore uictu ita affecti sanitati restituuntur, fiuntq; suæ spontis. Carunculæ uerò exiguæ substantiæ, renum indicia sunt: capillamenta uerò nequaquã: non enim renes ad eiusmodi substantiæ speciem exsolui queunt. resoluta uerò & erosa uesica, squammulę promũt sese: sicuti auctor probat Hippocrates. Obiter uerò ex eisdem scholis est & illud, Capilli defluuium summam alimenti inopiam indicare, atq; interdum fortassis succorũ labem. Sed & in ijs qui tabe infestantur, si quod despuunt, nares offendat in ignem iniectum, & defluant capilli, letale arbitrãtur. At in defunctis cur augescunt ungues, & promittuntur capilli? Forsan, inquit libro secũdo De dubijs animæ Plotinus, quia corpus animatum non illuminato, sed calefacto corpori simile est, post animæ demigrationem superest in eo ad breue uitale uestigium, quasi sub lumine calor: calor (inquam) naturalis, spiritusq; aptus motibus.

Felicitatem esse rem diuinissimam. Virum bonũ felicemq;, cur quadratum dicamus, & tetragonum. Quadratum dici de numero, figura, corpore. Plinthion. De fortuna quippiam. Equestris fortuna, & in imperatorũ poni cubiculis solita aurea. Cap. XIIII

Veterum sententia grauissima est, si aliud quicquam sit, deorum munere hominibus datum, par esse, felicitatem quoq; inter ea recenseri, quoniam præstantissimum quiddam est in humanis rebus. Et nobilissimũ effectum, consentaneum est, à causa produci nobilissima. Quòd si à deo esse hanc maximè inficiari placeret, quia per uirtutem & disciplinam quandam & exercitationem proueniat, diuinissima tamen uideatur, necesse est. Nam uirtutis præmium finisq;, optimum quiddam & diuinum beatumq; creditur. Hic autem est felicitas ipsa, uirtute nobilior. Quoniam uerò felix uel semper uel maximè omnium agit contemplaturq; secundum uirtutem, fortunamq; fert optimè, ac per omnia omnino decenter: hinc natum, ut hunc uerè bonum, sineq; uituperatione ad libellam æquum, nec fucatum forensi specie, totum teretem atq; rotundum, ut inquit Horatius, quadratum item appellemus

lemus. Sic enim Græcè dicitur, ἀγαθὸς ἀληθῶς, καὶ τετράγωνος, ἄνευ ψόγου. de quo ille ait, Sapiens uno minor eſt Ioue. Sed & Sextium dicere ſolitum accepimus: Iouem plus non poſſe, quàm bonum uirum. Hic longè ab eo diuerſus, quem publicis uerbis deſignamus, ut quum candidatos omnes uiros bonos dicimus. Hic primæ notæ innumerabilibus conſtat laudibus, quod etiam Fimbriæ Licinij ſuſpenſa ſententia facilè indicarit: & in Moralibus Plutarchus, Viri boni nuncupantur modo, dicunturq; ſicuti hippocentauri, gigantes, Cyclopes: incuſabile autem opus, integrumq; uirtute, citraq; labem, non facile reperias. Quod uero de quadrato prætexuimus uiro, ut liquidius innoteſcat id, paulo altius ex literis interioribus tota repetenda res eſt. Quadratum igitur reperio dici ſcienter in numeris, figura, corpore. Numerum quadratum intelligi uolunt eruditi, ex ſeipſo in ſeipſum reſultantem, ut quater quatuor ſedecim conſtituunt: etiam quaternitas ipſa numerus eſt perfectus, ui enim in ſe numerum complectitur denarium, ultra quem non propriè eſt numerus: nam reliqui ultra, qui dicuntur numeri, priorum ſunt replicationes. Continet autem denarium hoc modo, quia habet quatuor, tria, duo, unum, quæ ſimul colligata denarium manifeſto conficiunt. Figura item quadrata perfecta eſt, continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoq; æquales habens angulos. Corpus quadratum perfectum etiam intelligitur, ut eſt cubus: habet enim ſex ſuperficies quadratas æquales, quarum unaquæq; quatuor habeat lineas, & quatuor angulos, & quomodocunq; iaceat, ſemper rectus ſtat, eodem ſe modo habens, quia portiones omnes æquales ſunt. Conſimiliter uir bonus ac felix: ſemper eodem ſe habet modo, & uirtutum poteſtate, quibus inſignis eſt, retinet in omnibus æqualitatem quandam. Eſt igitur felix numerus quadratus, quoniam ut partes quadrati numeri ſimiles ſunt, ac æquales: ſic & uiri boni operationes in quacunque re ac fortuna ſemper erunt ſimiles, & mediocritatem illam uirtutis ſemper ſeruantes. Et ut numerus quaternarius continet in ſe omnem uim & perfectionem numeri, eodem modo uir bonus & felix complectitur uirtutis perfectiones omnes, quibus bene & recte utitur in quacunq; forma. Eſt item felix, ut quadrata figura, & ut quadratum, quod lineis conſtat quatuor æqualibus, totidemq; rectis angulis: neque enim uir bonus, uarius eſt, nec mutari à Fortuna ualet, ſed æqualis ſemper eſt, ac rectus. Eſt etiam ut cubus, quia in quacunq; fortuna inflexus perſeuerat: unde conſequens fit, ut à uituperatione ſeiungatur, nec omnino quid faciat indecorum, ſed generoſe ac conſtanter ſe in quolibet Fortunæ afflatu habeat. Hic uero eſt uir ille, quem Plato in Protagora diuinum uocat, & ſacratiſſimum. Sed & Laconibus id fuit perfamiliare, ut quum aliquem admirarentur, diuinum eſſe prædicarent uirum: quando per uirtutis excellentiam (uti aiunt) ex hominibus dij fiunt. Cauendum (inquit Plato) primò eſt, ne quid in Deum uerbo aut opere aliquando peccemus: deinde, ne quid aduerſus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quiſpiam illius ſimilem improbat, aut probat diſſimilem. Dei autem ſimilis eſt, uir bonus. Neq; uero lapides, ligna, aues ſacra exiſtimes, hominem nequaquam. Immo ſacratiſſimum omnium eſt uir bonus: prophaniſſimum contrà, uir malus. Sententia autem de uiro tetragono eſt apud Ariſtotelem Moralium primo, ſed & Rhetoricorum tertio. Verum, ex Simonide eam eſt mutuatus, quod in eodem Protagora teſtatur Plato, qui in carmine quodam ad Scopam Creontis Theſſalici filium, Difficile eſſe ait, uirum uerè bonum fieri manibus pedibusq; ac mente tetragonum, id eſt quadratum, abſque uituperatione fabricatum. Meminit auctoritatis huius Damaſcius quoque. Sicuti uero, quæ ſupra nos eſt, uirtutem heroicam dicimus, & diuinam: ita diuerſum habitum, uocamus immanitatem: quippe, qui reliquos prauitate anteeũt, immanes recte dicimus, infamamusq;: id quod morbi excellentia obuenit quandoque. Hoſce autem rarenter ſpectamus, quemadmodum diuinos quoque. Illud parergon fuerit: Plinthion geometris dici, omne tetragonum: ut auctor eſt Theon. Quoniam uero de felicitate plurimus nobis ſermo eſt, quam à Fortuna contribui, uulgò receptum ferè eſt: ſciendum ex eo argumento, principem omnium Bupalum Fortunæ ſimulacrum feciſſe, polum in capite geſtans, & manuum altera ſuſtinens Amaltheæ cornu. Sed & Pindarus, poſt alia quæ de Fortuna canere permiſit ſibi, etiam φερέπολιν nuncupauit. Equeſtris For-

tunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in Vrbe ad sua tempora uisitatum. Sed ἰξευτρείας, id est uiscatæ inibi agnoscebatur ædes, ceu ab ea nos obretiamur, unde sunt fortunæ uiscata beneficia Senecæ. Fortuna uero aurea in cubiculis uisebatur imperatorum, qui iamiam morituri ad successurum deferri eam curabant: quo argumento rerum prosperiorem alicui euentum comprecantes prouerbij facie, ad eum aureæ fortunæ transitum optamus. Hanc in Seuero Spartianus regiam item nuncupat.

Quadratum corpus quod sit. Quadrata compositio. Quadrati uersus. Quadratum agmen. Quartarij. Quadratarij. Albarij. Albini. Quintiliani locus ex libro primo, capite De geometria. Caput XV

QVia uero de quadrato facta mentio est, adnotandum illud quoque: quadratum corpus apud Celsum Medicinæ secundo, uideri esse, quòd sit staturæ mediæ. Corpus (inquit) habilissimũ, quadratum est, neque gracile, neque obesum: nam longa statura, ut in iuuẽtute decora est, sic matura senectute conficitur: gracile corpus, infirmum: obesum, hebes est. Columella de canibus scribens, Probatur (inquit) quadratus potius, quàm longus, aut breuis. Item de gallinis: Sint matrices robusti corporis, quadratæ, pectorosæ, magnis capitibus. In bobus tamẽ Palladius membra exigit quadrata & grandia. Ex qua similitudine quadratam quoque compositionem, id est æquabiliter fusam, inuenias apud Quintilianum libro secundo: Quæ lenis (inquit) & quadrata, sed uirilis tamẽ compositio. Et in Oratore M. Tullius: Sic minime animaduertetur delectationis aucupiũ, & quadrandæ orationis industria. Et mox paulò, Quin redigeret omnis ferè in quadrum numerumque sentẽtias. Corporatos intelligere animaduertitur Firmicus, magnos corpore, uerũ haud citra proportionem, & quos honesta conuenustet pulchritudo. Structuram intelligimus quadratã & optimam, ubi penultimo pyrrhichio succedit pæon primus, qui quadrisyllabus est pes, ex longa & tribus breuibus: unde & quadrati quoque nuncupantur pedes. Quadratos item uersus à classicis auctoribus appellari obseruauimus: nam A. Gellius Noctiũ Atticarum libro secundo, Aesopi apologum scribit à Q. Ennio in Satyris scitè admodum & uenustè uersibus quadratis esse concinnatum, quorum duo postremi sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium putat: sunt autem hi,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

Idem libro quarto ex Ennio eodem uersum hunc aduocat, quem numero quadrato compositum scribit, ex libro cui titulus erat Scipio,

Qui propter Annibalis copias consederant.

Acron quoque Horatianus interpres uersiculum quadratum dicit,

Scribere uersiculos amore perculsum graui.

Quadratorum item uersuum meminit libro tertio Diomedes: Metro, inquit, trinario si accesserit quarta dipodia, fit uersus quadratus, qui quater feritur. Rufinus, Tetrametri (inquit) quadrati uocantur. Tetrametros pedibus octo constare, prodit Priscianus. Quadratam postremò structuram sunt qui intelligant, quæ continua sit, nullis sectionibus interpellata. Quartarij sunt Festo, muliones mercenarij, qui quartam partem quæstus assequebantur. Quadratarij esse uidentur Sidonio marmorarij, ab quadraturæ ratione: Vide, inquit, ut uitium non faciat in marmore lapicida: quod factum siue ab industria, seu per incuriam, mihi magis quàm quadratario liuidus lector ascribat. Dicuntur formula eadem albarij, qui parietibus albarium inducunt: Iureconsultis etiam albini, modo ne mendum sit exemplarium. Quadratum agmen legimus apud historicos frequenter, ac T. Liuium in primis. Cuius nam modi foret id, uariè exponitur. Interim illud Senecæ perplacet ex octauo Epistolarum: Sextium (inquit) quum lego, uirum acrem, uerbis Græcis, Romanis moribus philosophantem, mouet me imago ab illo posita, ire quadrato agmine exercitum, ubi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum: idem (inquit) sapiens facere debet, omnes uirtutes suas undique expandat, ut ubicunque infesti aliquid orietur, illic parata præsidia sint. In hac quadrati mentione succurrit opem Quintiliano feramus Oratoriarum institutionum primo, capite

de geome-

de geometria: At si quinideni per latera, inquit, quini in fronte sint, ex illo quod am-
plectuntur, quartam deducent, eodem circumductu. Hæc si ad hunc modum legas, uel
nullus erit sensus, uel ineptus, aut omnino falsus. Sed legendum, Ex illo quod quadra-
ta complectuntur, quartam deducent, eodem circumductu. Nam quadrata area paulo
antè posita pedes habet quadraginta per ambitum, intus centum. Hæc autem circum-
ductum habet eundem quidem, sed intus pedes modò quinque ac septuaginta, ut desit
ad centum pars quarta, id est uigintiquinq;. Locum hunc primi, quum Mediolani pro-
fiteremur, stipendijs Francisci Gallorum regis, ambustum ac decurtatum restituimus
in integrum.

Quadrantaria Clytemnestra apud Cæcilium, quæ intelligenda. Caput XVI

AT illa quadrantaria Clytemnestra libro nono apud Fabium qualis nam, aut
quæ est: Locus est ex professo obscurus, & atriore allegoria, siue ænigmate
obuolutus. Suspicor, à Cæcilio, ex cuius officina id manauit, impudicam
eo nomine Clytemnestram significari. Hoc ut sentiam, adducor M. Tullij
auctoritate, qui in Oratione pro M. Cælio ita scribit: Nisi fortè mulier potēs quadran-
taria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. In quo uidetur quidem orator
innuisse pretiū persolui solitum ab ingredientibus balneū, propter illud Horatianum,

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Et Iuuenalis ad eandem sententiam,

Cædere Syluano porcum, quadrante lauari.

Tamen rem turpem altius intuētibus insinuasse uelatis uerbis internoscitur: siquidem
quadrantes fuisse prostitutarum pretium, capturam'ue, à Plutarcho commonemur in
M. Tullij uita, sic prodente, Adolescentem quendam in Clodij sororis loculos pro ar-
genteis nummis quadrantes immisisse æreos, quo nomine delusa puella Quadrans est
cognominata ex concubitus pretio. Vel, ut ipse ait Græcè, κυαδραντία. ex æreis uero
numismatis minimum, inquit, κυαδράντης nuncupatur. Apud Hieronymum illud est
obseruatum: Rideo (inquit) aduocatum, qui patrono egeat, quadrante dignam elo-
quentiam nare subsanno.

Cybelen uideri à cubo nuncupatam. Cubus unde, & quid. Item quid Cy-
be, ac Cybelis, & Cybele. Matroa. Matragyrtes. Mataismus. Cybernesia
festa. Cybus. Cybiotates. Suetonij locus explicatur. Caput XVII

CVbum Cybeleio numini dicatum, scribit Martianus Capella, indeq; ἀπὸ
τοῦ κύβου, deam ipsam appellationem duxisse. Cubum finiunt Græci, qui
in ambitu basin habeat, aut etiam calculum omnem tetragonum, id est qua-
dratum. Vnde & stelas uocant cubicos lapides cum epigrāmatibus. Apol-
lodorus, ἀπὸ τῆς κυφότητος inflecti uerbum putat. Quippe in caput saltare, κυβισᾶν di-
cunt. Nam cyben, siue cuben, caput interpretantur. Cybelis uero etiam bipennis dici-
tur. Hinc & aurium foramen cybele. Ab inclinatione igitur cubum nuncupant, quia fa
cillimè prouoluitur, ac uelut in caput salit. Cybelen uero esse matrem magnam, sciunt
omnes: unde Matroa, id est μητρῷα, dicebantur illius sacra: & Matriazin, est ea obi-
re, inde & Matragyrtes. Mataismus uero infatuatio est: nam Seleucus Glycysidem
esse pomum refert, specie fici: quod auersentur præcipuè mulieres, ματτϊσμοῦ metu.
Matroum etiam pro loco Athenis accipit Libanius, ubi concionaretur Demosthe-
nes. Quod ad Matragyrtem attinet, adnotandus uidetur interpretis Plutarchi error,
ex Cleomenis uita, ubi auctor Ptolemæum regem Matragyrtem subsannans nuncu-
pat. Tralator mitratum intellexit: etiam si μητραγύγτης scribitur, non Mitragyrtes.
Poterat illi aurem uellere Plutarchus, qui antè paulo Ptolemæi taxans molliciem, in-
ter mulierculas & comessationes transegisse illum scribit, ac mysteria obisse, & tympa-
na tenuisse, quæ sunt Matris deûm propria. Matragyrtæ statuam fuisse Athenis, scri-
bunt Græci, qui quum mulieres Matri deûm initiaret, ab Atheniensibus est necatus.
Pythagoram memoriæ proditur, eiusq; hæresin sequutos cubicis rationibus præce-
p̄ta uoluminibus esse complexos. Constituisseq; cubum ducentorū sedecim uersuum,
eosq; non plures tribus in una conscriptione esse oportere, putauisse. Hanc autem si-

militu-

militudinem ex eo sumpsisse, quòd is numerus uersuum (uti cubus) in quemcunque sensum insederit, immotam efficiat ibi memoriæ stabilitatem. Græcorum quoque comici poetæ interponētes choro canticum, diuiserunt spatia fabularum, ita partes cubica ratione facientes, ut intercapedinibus leuent actorum pronuntiationes. Est uero in numeris cubus, quum omne latus eiusdem numeri æqualiter in se soluitur: sicuti fit, quum ter terna ducuntur, atque itidem ipse numerus triplicatur. Cubum porrò in geometria principem inuenisse Archytam, in Republica testatur Plato. Cybernesia, siue κυβερνήσια, nil ad Cyben faciunt. Nam sunt eo nomine festa, Theseo ex Creta redeunte, instituta, Nausithoi gubernatoris honori, & proretæ Phæacis: etiam si Pherec1us, Simonidæ magis placet, Thesei nauis moderator. Sed Nausithoo & Phæaci erecta etiamnum Heroa sunt. Cybum, id est κύβον, Paphij Catinulum uocant. Vnde Aegypti regem Cybiotatem dictum opiner, ob sordes turpissimas, ut ait Suetonius: ceu paropsidem delingeret, ne quid omnino deperiret. Interpretes ea parte aut tacent aut delirant.

Ex diuersis cæli habitibus diuersos euadere hominum mores. Persarum ritus. Ticta cœna, seu Telia. Saporis & Valeriani historia. Quintiliani locus emaculatus declaratur. Lucanus item illustrius enarratur. Perses quid. Persithea. Pasithea. Persus piscis. Persinus. Persica unde. περσέ, in ueteribus libris quid sit. Caput XVIII

INter Platonis placita, quæ haud parum multa norunt, qui uastissimum illius doctrinæ pelagus enauigare, fauentibus dijs hominibusque non expauere, illud item obseruauimus, scienter admodum ac uerè dictum, Ex uarijs cæli locis aspectibus'ue diuersas ingenerari morum κράσεις, siue contemperationes: quo argumento in Græciæ tractu indipiscendis disciplinis uideri aptiores multo, quàm aliubi homines. At qui in Phœnicen uergant, Aegyptum'ue, cumulandæ pecuniæ, id est (ut Græcè dicam) πρὸς ἀργυρισμόν, mirè credi sagaces, ingenio ad id præcipuè facto. In furorem uero iramque procliues ac lubricos, quotquot barbarorum innutriti bellis comperiuntur. Præcipuè autem Scythæ immani feritatis sæuitia grassantur. Nam Italos fieri regales, obseruatum ferè est: Gallos uero stolidos, leues Græcos, Aphros subdolos: sua est Syris auaritia: Siculi acuti: luxu perditi Asiam incolentes, ac uoluptatibus obretiti: Hispani elata iactantiæ animositate præposteri. Firmicus tamen ex operis instituti proposito: Asianos, inquit, plurimos uidemus, ac penè omnes sobrietatis præferre insignia. Et Græcorum leuitas frequenter modestæ grauitatis pondus accipit: & effrenata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur. Innuit hoc ipsum uel comicus Aristophanes edocens, immanendum esse τρόποις ἐπιχωρίοις, id est moribus locorum proprijs atque uernaculis. Retegit & id iactatum apud Græcos, νόμος καὶ χώρα, quo ferè commonemur, instituta diuersa pro locorum uarietate esse, ueluti legem, quæ peregrinos haudquaquam deceat allidere. Mores quippe, sicuti plantas, ad regionis habitum qualitatem'ue habere responsum, liquere opinor. Hinc Thebanis tibiarum familiare studium est. Eloquentiā insequuntur Athenienses. At Creticæ exercitationes uenationibus constant præcipuè, ac montanis itineribus, item cursu ac iaculatione. Thessalus equitandi gestit peritia. Currus agitant Cyrenæi. Aetoli grassantur: iaculantur Acarnanes. Suum est Thracibus peltarum studium. Et apud Herodotum Cyrus, operis calce φιλέειν dicit ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων, μαλακοὺς γίνεσθαι. id est, natura sic comparatum, ut in mollibus locis molles proueniant. Ex quo Lucanus,

Emollit gentes clementia cæli.

Et Ptolemæus tertio Cōpositionis magnæ, Asiaticos esse prodit castos abstinentesque: quin & uestitu præcipuè moderatos. quod facit, inquit, Saturni & Iouis coniunctus aspectus. Proinde facturum me operæpretiū arbitror, si quæ historica mihi lectio suggerit, cumulatius hinc inde flores præcerpendo, moreti cuiusdā imagine, lecturis hæc qualiacunque, exhibuero. Sed nec ab instituti operis consilio dissita pragmatia est, ne quis fortè nasutior Cænotimon dentem imprimat, νοῦ coarguens τὸν ξένον, ceu peregrinetur mens, abeatque à proposito longius. Quippe nullis circumscribimur cancellis, excursus in quælibet liber est, nec angustiore pomœrio cludi nos patimur. Necessaria

ria

ria denique oratoribus cognitio hæc, quod poſt alios docuit in Epidicticorum ratione Menander rhetor, ubi ſcrutandum præcipit in laudum prolibatione: cuiuſmodi cenſeatur gens uniuerſa, an ſit doctrina præcellens, ut Græci: an legibus & iuſtitia inſignis, ut Itali: an illuſtri fortitudine, quales fuiſſe Gallos & Pæonas, compertum eſt. Igitur, ut inde auſpicemur primum: Perſas Strabo auctor eſt de dubijs rebus uino iam hilariores cōſultare. Reges auguſtioris uice numinis uenerari. Verum, nec ſtatuas erigere, non templa conſtruere, non aras. Mos gentis eſt, æditiſſimis quibuſq; conſcenſis montibus, Ioui hoſtias immolare. Vniuerſum cœli ambitum Iouem arbitrantur. Soli item rem diuinam obeunt, ac lunæ: ſed telluri quoque & igni & aquæ & uentis, quibus gubernantur ſolis. Iouem nuncupant Belum, Herculem Sandem, Anaitida Venerem. Inde in eandem cum Manichæis recidiſſe hæreſim uidentur, in eo in primis quòd duo inducunt principia: bonum quidem unum, mali uero cauſam alterum: atq; illum Horuſdatin dicunt, hunc Arimanin, qui ſit pernicioſus infeſtusq; dæmon. Feſtum peragunt, quod uitiorum uocant interitum, in quo ſerpentiū & animalium etiam ferorum uis magna immolatur, dum bono dæmoni ſe gratificari ſtudent. Diuerſo autem, id eſt Arimani moleſtiæ plurimum inferre. Perſarum more maritos in bella ſequuntur mulieres, curribus ſubuectæ auratis, ac muliebri mundo inſtructæ pretioſiſſimo. Eiſdem, inſpectante quopiam uomuiſſe, aut ueſicæ retrimenta reddidiſſe, ſummum nefas. Perfrui uoluptatibus omnibus ſtudent uehementius. Liberorum diſciplina ternario perficitur numero: ut equos agitent peritè, ſagittas doctius excutiant, denique uera loqui ſciant, uelintq;. Ante quinquennium aut quadriennium (ut Straboni placet) ni fuerint alterubi interpellati codices, in patris conſpectum non admittitur filius, ut ſi inter educationis munia, ſicuti aſſolet, fuerit interceptus, minore doloris ſenſu conuellatur parens. Quæ feciſſe, turpe ſit: ea nec dixiſſe, honeſtum. Mendacio nil fœdius. Turpe cuiquam debere. Sed & in flumen urinam profudiſſe, aut ſpuiſſe, uel omnino manus abluiſſe: fluuios ſiquidem colunt religioſiſſime. Natalitiam cœnam quotannis apponit rex: dicitur Perſico uocabulo ticta, Græcè uero τίλεια. Eidem quoque annis ſingulis ebrietas ſemel permiſſa. Quum Mithræ diuina res peragitur, ſaltat etiamnum, Aſiaticis alijs abſtinentibus die eiuſmodi. Verum, ſicuti equitare, ita & ſaltare diſcunt Perſæ, modulatam id genus motionem corporis robori conferre plurimum, arbitrati: quod ſeptimo Hiſtoriarum ſcribit Duris. Indorum regi largius ſe inuitaſſe, ſummum nefas. At Perſici regis luxum id item parte plurima retegit. Capiti ſiquidem imponebatur inſigne, quod (ut prodit Dinon) ex myrrha parabatur, & labyzo. Eſt uero odorata labyzus, & myrrha longè pretioſior. Lectulus porrò regius ſic fermè concinnabatur, ut capiti incumberet pentaclina habitatio, in qua perpetuò ſeruarentur auri talenta quinque millia. Dicebatur uero ædificium id, βασιλικὸν προσκεφάλαιον, id eſt regium puluinar. Rurſum pedibus adiacebat triclinon, in quo recondita haberentur argenti talenta tria millia: nuncupabatur locus, βασιλικὸν ὑποπόδιον, id eſt regium ſcabellum. In cubiculo ſupra lectum aurea uitis ſtabat, gemmata, id eſt λιθοκόλλητος, racemis item propēdentibus ex lapillis pretioſiſſimis. Nec longè crater aberat aureus, Samij Theodori opus. Aqua fuit in Perſis item aurea cognomento, ex qua rex modò potaret, ac inter filios natu maximus, alijs protinus morte mulctatis. Vxores ducere quàm plures, receptus mos eſt. Verum & pellices alere non pauciores, atq; id quærendorum liberorum gratia, & ſobolis propagandæ: quando & reges quotannis præmia in eos conferunt, quibus maior filiorum numerus. Saporem Perſarum regem in bello, arietini capitis ſimulacrum lapillis interſtinctum geſtare pro diademate ſolitum, ab celebri traditum auctore eſt. Hic eſt, qui ſuperbia inſita humano altius faſtigio prouectus Valerianum, qui fuit Romanorum præcellens Imperator, in Meſopotamia uictum captumq; in id neceſſitatis malum coniecit, ut ſeruiliter incuruatus illi equum inſcenſuro gradum ſuamet ceruice faceret. Inter Perſica indumenta & calaſirin inuenio pulcherrimam omnium. Erant etiam, quæ Actææ nuncupabantur ueſtes, ita contextæ, ut miliacei grani auream per totum præferrent imaginem. Cidaris uero eiſdem fuit capitis indumentum. Quod crobylum Athenienſes dicunt, cordylen Cyprij: quanquam nomine eodem capitis item dicitur ex plaga tumor. Veſtibus Perſas uti laxioribus,

teſtis

testis est Astronomicon quarto M. Manilius,

Et Syriæ gentes, & laxo Persis amictu.

Inter barbaros præcipuè zelotypos esse Persas, proditum historia est, ac in ea re peracerbos se ac difficiles præstare: nec uxores modò sollicitè asseruant, sed seruas item ac concubinas, ita ut domi occludantur: aut si prodeundum sit, obseratis ferantur uehiculis. Quorum occasione tutus in Persas Themistocles euasit. Scire tamen conuenit: apud Persas neque aureo annulo, nec zona, aut monili, uel ornamento alio insigniore, ni ex regis munere, ac gratia, uti fuisse fas. Porrò apud eosdem ita receptum moribus: in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum ducibus coire, ac singulos in cophinos ad id paratos sagittam conijcere, qui mox sigillo obsignentur regio. Demum peracto bello singulis sagittam suam repetentibus, desideratorum iniri rationem. Ad tripodem ire, in Persicis institutis quid sit, hinc liquere potest. Ferreus stabat tripus ante regiam perpetuò: si cui uero Persarum factus esset iratior rex, in templum defugere haud licet: non item aliò, sed apud tripodem regis cogitur expectare sententiam, nemine prorsum custodiente. Mittitur uero sæpe post dies aliquot ab rege, qui hominem iugulet. Obseruatum illud quoque: zona solitum apprehendi, apparitoribus qui traderetur excarnificandus. Scribit Bardesanes Syrus: legem fuisse Persis, qua filias, sorores, matres quoque in connubij iura admittere, non duceretur impium ominosum'ue. Quod Strabonis item comprobant monumenta: & Septimius Florens repetit. Ex qua historia illustratur, simul & emendatur Quintiliani locus libro tertio, ubi ita ferè scribitur. Et si quod est exemplum deforme posteritati traditum, quale libidinosus uir Perses in muliere Samia instituere ausus dicitur primus. Legendum puto, In matre sua, uel in matre & filia, uel (si placet) Samia intelligatur proprium nomen. Sentētiam alteram subijciemus statim. Perses autem (sed non hic, ut opinor) antiquissimus fuit Persarum rex, à quo & cognominati Persæ, quem Medeæ filium Stephanus intelligit: quamuis Herodotus scribat libro Historiarum septimo, à Perse Iouis & Andromedæ filio, Persas dici: quum Cephenes dicerentur prius à Græcis, ab accolis uero Artei. Sunt codices tamen ueteres, in quibus legatur præses, non Perses. Porrò Magos quoque censuisse, Socion libro uicesimotertio scribit, iustum uideri cum filia & matre congressum. Ex quo etiam Catullus,

Nascatur Magus ex Gelli matrisque nefando
  Concubitu, & discat Persicum auspicium:
Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,
  Si uera est Persarum impia relligio.

Quod uero Lucanus hoc ipsum etiam Parthis attribuat, fortè Plinianum illud respexerit, ex libro sexto: Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanum Caucasiis attolluntur iugis utrinque per deuexa laterum. De sinu uero Persico alibi Plinius idem: Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus uocatur. Ratio uero ex Strabone elici posse uidetur: Et si adhuc (inquit) Persæ regnant, proprium habētes regem, uiribus tamen sunt longè inferiores, & Parthorum regi adhærescunt. Id quod in Crassi rebus confirmat Dion: factum id astruens post Alexandri interitum, quum tabescerent res Macedonum. Carmen Lucani ad id spectans, quia ad manum est, subieci, ut uolentibus item præstò sit:

Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro septimo: in Naura regione cum parentibus stupro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrysippo proditum ἐν τῷ τῶν προτρεπτικῶν, congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter uitio uerti. Ad hæc nimirum respicit Ouidianum illud:

Gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Iungitur, & pietas geminato crescit amore.

Aemylius Probus & Plutarchus auctores sunt, apud Athenienses fas fuisse, sororem in matrimonium capere. Agathius Gottici belli secūdo, facta huius turpitudinis mentione

tione,rem haud ita ueterem arbitratur argumēto præcipue,quod Semiramis à filio necata feratur,cuius concubitum appetijsset impudentius.Id quod de Artaxerxe ac Parisatide memoratur quoq;,nisi quod hæc reiecta modo iracundius fertur & spreta: quod impium esset,nec patrium,nec ferè humanis moribus receptum.At nostri temporis,inquit,Persæ priscos exuere mores, alienis imbuti legibus, Zoroastris præcipue, qui & Zarades nuncupatur.Persæ item,sicuti omnes fere eius tractus homines,subnigri sunt graciles, uel colore liuido pallentes, caprinis oculis torui, & superciliis in semiorbium speciem curuatis.Omnes inter epulas festosq; dies gladijs cincti cernuntur.Qui fuit uet erum mos Græcorum,ab Atheniensibus desitus primum, uti auctor est Thucydides. Prandendi,exceptis modo regalibus mensis,præstituta est hora nulla.Sed uenter unicuique uelut solarium est. Eo autem uellicante, obuijs uescuntur, nec ultra satietatem ingeritur quippiam. Callidi sunt, superbi, crudeles: uiuis hominibus cutes detrahunt per partes,sed & integras quandoque.Ministris inter epulas nec hiscere licet, nec spuere. Aduersum ingratos diræ sanciuntur leges. Super corio prædamnati iudicis sedisse iudicantes,aut fictum,aut desitum mox est. Persicæ fœminæ ut pulchritudinis gratia insignes celebrantur.Persici tractus ursos ultra omnem sæuire rabiem tradunt. Apud Persas nil aut pingitur aut omnino fingitur præter uarias cædes ac bella. Verum, ne quid omnino quod mihi in lectione compertū sit,dissimulem,lego apud Græcos Lesbios fuisse in Venereis fœdissimos,adeo ut ne capiti quidem parcerent, στόματι μολωόμενοι,id est ore inquinati: quod Theopōpus significat, & meminit Stratis.Hanc fœditatem illi excogitarunt, ac in muliere experti sunt primum. Ad quod forte Fabij respicit sensus. Sed & Lesbiam musicam intelligimus corruptam scurrilemq;: quoniam Lesbius Phrynis in ea talem se præstiterit: nata inde parœmia, μετὰ λέσβιον ᾠδόν. Adijciamus postremo quod obiter ingerit sese, πέρσαν dici interdum κυβευτικὸν βόλον, id est cuborum iactum quendam. Persitheam Venerem nuncupari. Pasitheam scribit Suidas,& esse tantummodo deæ nomen tradit. Apud Plutarchum id compertum quoq;. Sed & alibi opinor commeminisse me. Mnesimachus comicus Pasitheam prodit Charitis,Vulcani in Lemno uxoris sororem,atque à Somno amatam, qui & eo nomine habitare in Lemno instituerit.Meminit & Iliados quintodecimo Homerus,sed aliter.Pasitheam sunt qui Euphrosynem putent. Cybele quinetiam, ut quæ sit Mater deûm,recte dici Pasithea potest. Apud Hesiodum in Theogonia,Nereidum una est Pasithea,sic dicta interpretis astipulatu, quoniam παρὰ πάντων θαυμάζεται, id est omnibus sit admirationi:uel ad quam currunt omnes, εἰς ἣν πάντες θέουσι. Est in lucubratione eadem, Pasithoa Oceani & Tethyos filia.Porrò Persica,ex Perside aduecta Plinius scribit,ridenda medici non indocti sententia,adstruentis dici Persica, uelut per se iniqua,id est citra uini & ueteris & odorati potum:quoniam frigidæ illorum prauitati, unde sit pituitæ succretio,præcipue sic obuiam eatur, Galeni astipulatu De alimentis secundo,qui & per initia mensæ ijs uescendum præcipit.Persus etiam piscis est in mari succrescens rubro. Persinon, Ephebum interpretantur. Illud grammaticæ rei studiosos moneo,legi quādoq; in ueteribus libris πέρσε;id uero ad Persas attinet nihil: signat autem πρός σε,nec aliud ferè.Scribit Ioannes Monachus,in Danielis libro compertum fore ut Græcorum quidam Persarum regna euerteret,id quum Alexandro patefactum foret,munifice multa Iudæis est impertitus.

Non esse legem ueram,quæ ad optimum non perducat. Lex quid. Cur in numina referātur leges à ueteribus.De Minoe,Dracone,Zaleuco. Legū nullam esse bonam ex Gnosticorū sententia. Legum laus,& cur Platonis leges frigeant plerisq;.Nomophylaces. Caput XIX

SEd enim prius quàm ad ulteriora pergamus,quæ haud parū multa supersunt,quærat hic interfatus quispiam, Legem'ne arbitremur ueram legitimamq;,adeo inauspicata,improspera,impiaq; uel præcipientē,aut(quod paulo minus est)ferentē? Ego uero neutiq;, ut qui sciā traditū à me aliàs, Legem esse(Pindari sentētia)deorum hominumq; reginā: rursumq; esse, legis finem iustitiam:legem,principis opus:principem,dei uniuersa exornantis spirantem imaginem.Quamobrem ubicunq; principum institutiones aut ciuitatum ueræ nō

ſunt,hoc eſt ad optimum ratione certa non dirigunt: legis haudquaquam uideri nuncupatione,ſacro'ue dignas titulo. Quinimmo decreta dici uerius, edicta'ue ac inſtituta. Siquidem lex uera, lex bona eſt, æterna item, & mutationis prorſum neſcia, immo & eadem ubique, ſi modo uera. Nam quæ ingeniorum afflatu ſubinde locis temporibusq; interpolata diſtinguitur, & Protei modo formam euariat, neutique lex dicenda eſt. Legem ex Platonis ſcientia ſic fermè poſſumus finire. Lex eſt gubernandi ratio, formulaq; uera, finem ad optimum per commoda media nos producens, transgredienti pœnam, parenti præmiũ præfigens. Quæ quia à ſummo eſt bono, ac rurſum in idem refluit: hinc ueteres legum latores, earum inuentiones eſſe diuini muneris arbitrati, (quod eſt à Diodoro adnotatum) in diuerſorum numinum uim referre adorti ſunt: ueluti Zoroaſter Bactrianis Perſisq; leges tradens in Oromaſin: Triſmegiſtus, ſeu Minas, ut uolunt alij, Aegyptijs in Mercurium: Charondas Carthaginienſibus in Saturnum: Draco & Solon Athenienſibus in Mineruam: Maumeth Arabibus in Gabrielem: Zamolxis Scythis in Veſtam: Plato Magneſiis & Siculis in Iouem & Apollinem: Minos Cretenſibus, ut uulgatior fama tenet, ac Parrhaſii monumentis traditur, in Iouem eundem. Euſebius tamen à Platone falſum eſſe id, peruinci tradit: ſed uerum comprobat Politicorum ſecundo Ariſtoteles. Meminit & in Moralibus. Sed & Euſebius mox paulo: Minos (inquit) leges ac fora conſtituit. Verum etiam primo Legum Plato non abnuere uidetur. Qui & ipſe Legum libros à Deo exorditur, quem communem prædicat legum conditorem. Id & in Protagora comprobat, artes illas adſtruens quæ ad uictum ſpectent, ab Prometheo, id eſt ab humana prouidentia eſſe contributas. Legem uero bene feliciterq; uiuendi ab Ioue, quo nomine diuinam intelligi prouidentiam uoluit, per Mercurium, id eſt angelicam inſpirationem eſſe admirabiliter infuſam. Quod ſi eſt, ſicuti eſt profecto, dilucet opinor Iureconſultum uirum mercatori bono, uel etiam medico longe anteire, Minoemq; tanto fuiſſe Galeno eminentiorem, quanto eſt corpore præcellentior animus. Eſt ſiquidem ciuitatis anima lex. Quod ſi plures comperiantur in ciuitate leges, non multæ tamen eſſe creduntur ciuitatis animæ. Nam inter magiſtratuum multifarias conſtitutiones una nihilo ſecius publica lex eſt, communis ſcilicet recte uiuendi regula, qua uno utique calle ad publicam prouehimur felicitatem. Adde quod philoſophus diſſerendo frequenter lites conſerit, quas legumlator ſoluit. Illius argutiæ inutiles ſæpius: quod ſi utiles, paucis utiq; utiles. Huius nunquam non emolumentis redundans diſciplina, & ubiq; ac nemini non neceſſaria. Denique ex formula ſua uiuere, id eſt bene, quanto ſatius eſt quàm loqui bene, ac felicem eſſe quàm uideri: tanto legumlatoris quàm philoſophi facultas præſtantior. Iureconſulti uero laus illa præclara, publicum dici eum patronum, ciuitatis oraculum, diuinæ mentis ac uoluntatis interpretem. Nomophylacas uocant Græci, qui legibus præeſſent, eosq; qui illis parerent, laudibus proſequerentur, nec minus honoribus: qui autem non parerent, pœna mulctarent. De Dracone obiter ſcitu non indignum, quod Rhetoricorum ſecundo Ariſtoteles ſcribit, Ex nominis ratione duci quandoque argumentum, ut in Draconem Nomotheten, Non eſſe hominis leges, ſed draconis plane. Et apud Euripidem Hecuba uirulentius illud in Venerem iactat: Recte prorſum dici Aphroditen, quod ἀφροσύνης ἄρχη θεὰ, id eſt inſipientiæ princeps dea ſit. Sed redeo ad leges. In ciuitatibus, inquit Plutarchus, alia ad honeſtatem pertinent, quædam & ad neceſſitatem. Honeſtorum uero omnium illud multo maximum eſt εὐνομία,, id eſt legum bonitas. Neceſſariorum autem, εὐπορία, id eſt rerum affluentia. Lex (inquit Marcus Tullius) uinculum eſt ciuitatis, libertatis fundamentum, fons æquitatis. Mens, animus, conſilium, ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus ac neruis ac ſanguine & membris uti non poteſt. Legum porrò miniſtri magiſtratus. Legum interpretes iudices. Legum deniq; omnes idcirco ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. Propterea qui Locris leges conſtituit Zaleucus, quum ſanxiſſet ne quis armis obſeptus ſenatum ingrederetur, poſtea quàm urente bello, armatus ſenatum adijt, ſucclamauit quidam, Legem ſoluit Zaleucus. At is conuerſus, non ſoluturum quidem, ſed corroboraturum pronunciauit: moxq; cum gladio ipſum ſe tradens uitam abrupit, quæ tranſgredienti ſanciebatur pœna. Legem eſſe

omnium

omnium diuinarum humanarumq́ rerum notitiam statuit Chrysippus. At Demosthenes in Aristogitonem oratione priore: Lex (inquit) est, cui omnes homines decet obedire: præsertim quia lex omnis, est inuentio quædam & donum dei, ac sapientum dogma, consultorum inconsultorumq́ emendatio, ciuitatis demum consensus congruentis. Differt autem à psephismate lex: quoniam ψήφισμα ad tempus est, siue πρὸς καιρὸν: lex autem perpetua est, καὶ πρὸς ἅπαντα χρόνον. Postremo uelut auctarium adijciamus & illud ex Seneca: Legem oportere esse breuem, quo facilius ab imperitis teneatur, uelut emissa diuinitus uox. Iubeat, non disputet. Nil mihi uidetur frigidius, nil ineptius, quàm lex cum prolegomenis. Hinc iactatum forte Platonicarum legum frigus. Gnostici, uelut ex Platonicis accepimus, ut peruincerent, boni prorsum nihil esse in mundo, nullas adstruebant uel naturæ uel hominum leges esse bonas, & quæ dicantur uirtutes, esse nihil.

Ad meridiem uergentes cur timidi. Ad septentrionalia audaces. Italiæ situs laus exquisita. Diagramma quid, aut programma. Diagraphe, diagrapharius, diagrapheus. Germanorum mores. Caput XX

SEd enim, ut ad hominum mores regrediamur, iam illud (opinor) apud bene sentientes constat, Qui exustas à sole mundi partes incolant, ita caloris exuberantia in extimis torreri, ut intima frigoris plurimum concipiant. Proinde insigniter ad timiditatem degenerare, & effœminatiorem naturam: quo nomine seruituti ferè mancipati omnes animaduertuntur: dilabitur enim calor, meatibus corporum laxatis, & quodammodo hiantibus, sideris propinqui intemperantia. Argumento est cutis nigricans, educti forinsecus insiti caloris copia. At qui rigentia mundi, pruinis geluq́ torpentia terunt, nimio plus audacia præcellunt, candentibus corporum extimis. Vtriq́ tamen inhumani feriq́. Cælestium rerum studiosi aliquot Saturno acceptam referunt meridianorum timiditatem, uitamq́ æui contractioris: sicuti Martis planetę Septentrionalium ardorem bellicum, & animi præstantiam. Quando ijs sidera eiusmodi influere ac præsidere exsuperantius uideantur. Cæterum medianæ regiones hinc calore, hinc frigore contemperatę, ad habitumq́ in primis congruum reuocatæ, tum prudentiora promunt ingenia & sapientiora, tum imperijs præcipue adnata factaq́: cuiusmodi ferè Italiæ situm uideri Vitruuius opinatur, sed & rerum probatur argumentis: namq́ temperatissimæ ad utramque partem, & corporum membris, & animorum uigoribus pro fortitudine sunt in Italia gẽtes. Quippe ueluti Iouis stella inter Martis feruentissimam & Saturni frigidissimam, media currens temperatur: eadem ratione inter septentrionalem meridionalemq́ ab utraq́ parte mixtionibus temperatas Italia, & inuictas habet laudes. Proinde consilijs barbarorum refringit uires, forti manu meridianorum cogitationes: etiam si ex acuto feruore mente expeditius celeriusq́ moueantur, uelut ad arctum uersi ex infusi cæli crassitudine, ac ob aeris obstantiam humore refrigerati stupidis penè noscuntur mentibus. Quod ex serpentibus brumali sidere torpentibus perspicuum fit. Adnotatur & interstitium illud: in meridianis finibus ex altitudinis breuitate ad mundum uoces inaudiri prætenues & acutissimas. Ad extremos septentriones sub cæli altitudine grauiores, spiritibus uocum humore oppletis. At quæ mediana incolunt nationes, uti in diagrammate musico, medianę uocis sonum in sermone præferunt. Est autem obiter diagrãma quandoque geometria quadrangulis siue triangulis delineata. Et omnino designationes, ut uentorum ac aliorum id genus, quibus utimur in libris plerunque. Sed & libri item titulus ac inscriptio sic nuncupatur. Sunt qui diagramma edictum interpretentur, aut decretum. Clodium Plutarchus scribit diagramma proposuisse, quo Ciceroni interdiceretur igni & aqua. Programma idem signat ferè. Vulcatius in Auidio Cassio: Programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inueniretur apud Daphnem, discinctus rediret. In Lucullo idem Plutarchus, ἀλλ' ἐκώλυσεν ἐκτιθεὶς διαγράμματα. ut dixi, Latine possumus edicta interpretari ex Tranquillo in Cæsare, & cæteris. Plutarchi interpres in Demosthene, limitem transtulit pro diagrammate. Programmatis uocabulo utitur Imperator Codice De legibus & constitutionibus, libro primo. διαγραφαὶ autem compositiones dicuntur & pacta. Intelligitur tamen id uerbum quandoque καὶ τῶν ζωγραφι-

κοῦ πίνακος. Diagrapharium utique eum dicunt, qui publica repetit, id est ὁ ἀπαιτῶν τὰ δημόσια. Est diagramma etiamnum merces, quam ex præscripto quis capiat: sicuti præfinire solitos accepimus ædiles, quantum capturæ nomine acciperet meretricum quælibet. Sed & ingruente bello, quum ratione census ciuium singulis præscribebatur, quid conferendum foret, diagramma nuncupabatur. Nam & diagrapheus rei huic dispiciendæ præpositus est appellatus. Sed nimirum à diuerticulo iam repetenda fabula est, ne in parerga nimis diu excurramus, etiam si amplius renident interdum. Nos itaque omissa generis cura, speciatim quæ superant, exsequamur. Auctores sunt, Germaniæ incolas esse immanes animis atque corporibus, & ad insitã feritatem uastè utraque exercere. Hinc Astronomicon quarto Manilius,

Flaua per ingenteis surgit Germania partus,
Gallia uicino nimis est infecta rubore,
Asperior solidos Hispania contrahit artus,
Martia Romanis orbis pater induit ora.

Sed Germanos repeto. Prius quàm pubertatem attingant, plurimum operimenta nescire, corporum nuditate gaudẽtes. Diuturnam esse illis pueritiam. Virilitatem ingressos saga denique admittere, aut arborum contegi libris, etiam si obrigescant hyemali sæuitia, uel paruis rhenonum tegumentis, magna sic quoque parte corporis nuda. Adeoque uiribus attribuere multum, ut ne latrociniis quidem parcant, ceu maximo robori, maximum item ius præsto sit. In tanta tamen feritate, quod præcipue mirum est, esse hospitibus benignos, necnon supplicibus pacatos. Carnibus uesci ferè crudis. Deorum loco eos modo habuisse quos cernerent, à quibusque beneficia sentirent, Solem, Vulcanum, Lunam. Venationibus studere plurimum ac rei militari. Fœmineum cõgressum ante uicesimum annum appetisse, parum apud eos decorum. Fœminis tamen illic auctoritas plurima. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes, à fœminis restitutas, constantia precum, & monstrata comminus captiuitate. Inesse quinetiam sanctum quiddam ac prouidum arbitrantur, quo nomine consilia nec abnuunt. Veledam legimus, stationem imperii Vespasiano tenente, numinis loco habitam; sed & olim Auriniam. Propterea in Syluis Papinius,

Captiuæque preces Veledæ.

Fuit & gentibus illis celeberrimum Tansanæ templum, ab Germanico Cæsare æquatum solo. Auctor Agathius est in Gotthici belli secundo libro, Germanos uatibus fœminis usos quandoque, uerissimo item euentu. Sacras uocat Plutarchus in Cæsare, ac ex fluminum uerticibus & strepitu futura cõiectasse. Scribit Herodianus, Germanos censeri natandi peritia, ut qui tantum in fluminibus lauentur. Esse uero in primis pecuniæ auidos, nunquamque non auro pacem Romanis cauponari solitos. Appositissima uero, quæ ad hoc ipsum pertinentia scribit Seneca, simul autem & uitæ peraccõmoda: Quid (inquit) Germanis animosius? quid in cursu acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur, innutriunturque, quorum una illis cura est, alia negligentibus? quid induratius ad omnem patientiã? Hos tamen Hispani, Gallique, necnon Asiæ Syriæque molles bello uiri, ante quàm legio uisatur, cedunt: ob nullam rem aliam opportunos, quàm ob iracundiam. Germanis uero, sed & Barbaris insitum omnibus, ut se in aduersis humiles præstent, disparesque in sequundis. Verum & fluxioris censentur fidei. De Germanis illud amplius plane monstrificum, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitatem fuisse omnibus miraculo: quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios uini exiccarunt, sic ut potores nouẽ amphoras exinanirent binas. Ne miremur amplius bicongium M. Tullii filium, aut Mediolanensem tricongium Torquatum: etiam si apud Tranquillum potorem legerimus amphorarium.

Pannoniorum mores, Britannorum, Gallorum. Martialis explicatur. De Braccis & Anaxyride, ac Campestribus, & Rhemensi tela. De Angonibus Francis. Matrona iugo, Campago. Caput XXI

Panno-

PAnnonios quidem feroces intelligi Papinius uoluit in Syluis,
Pannoniusq; ferox, arcuq; horrenda fugaci
Armenia. Herodianus uero auctor est, eius regionis homines esse quidem corporibus præualidis atq; proceris, & in pugnã cædemq; paratissimis, uerum ingenio pingui & hebeti: quamobrem haud facile sentire, si quid agas dicas'ue astute ac subdole. Vbi uero apud Tibullum legimus,
Testis quoq; fallax Pannonius,
rebellem intelligunt. Extant Ausonij elogia scitissima in hanc concinnata gentem.
Armiferis alui quos ego Pannonijs. Et alibi:
Saluere Augustum iubeo natumq; patremq;,
Imperijs grauidas qua seco Pannonias.
Mira porrò nunc est gentis eius in uictu lautitia, mirum & in condiendo ingenium. Summi, infimi, medioxumi, coquendi artem sagaciter tenent. Vsurpatur ab eis adagium, Extra Pannoniam non est uita, aut si sit, non tamen esse ita. Plerosq; eorum in literarum studia peracutos aduerti, quum Patauij prouincialibus profiterer. Affectant præcipue studia hæc nostratia, audiendi porrò auidissimi omnes, studendi non adeo. Vestium in patria neglectus, in Italia non usquequaq; incuriosi. Illud obiter adnotaro, quod est non ita frequens: Pannoniæ partem dictam quandoque Valeriam, quod Valeriæ Diocletiani filiæ honori est contributum. Pannoniacos augures in Seuero memorat Spartianus. Sed & in Alexandro Lampridius: Fuit & orneoscopos (inquit) magnus, ut Hispanorum & Pannoniorum augures uicerit. Nec prætereundum: ex Pannonia prodijsse imperatorem Probum, Sirmij natum, uirtutis tantæ, ut inuulgatum uel apud celeberrimos sit: si diutius superfuisset, futurum fuisse, uti terrarum orbis Barbaros non haberet. Nam & ipse prædicabat, Breui milites necessarios haud futuros. Natus est, quod iure miremur, agresti patre, ut inquit Sext. Aurelius, ac hortorum studioso. Hic Gallos & Pannonios uineas habere permisit. Quin opere militari Almam montem, Eutropio tradente, prope Sirmium & Aureum in Mœsia superiore uineis conseuit. Sirmiense uinum miris efferunt laudibus Pannonij. Eiusdem Probi circumfertur dictum non silentio inuoluendum, Annona gratuita milites uesci non debere. Gentes porrò non paucas animaduertimus conciliandæ formæ gratia subinde herbarũ succis ritu perpetuo corpora sua linere. Fœminarum id inter Barbaros proprium. Apud Dacos & Sarmatas etiam mares corpora narrantur inscribere. Plantagini simile, glastum in Gallia uocatur: eo Britannorum coniuges nurusq; totum oblinentes corpus quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem sic imitatæ. Sed & Britanni omnes eodem inficiuntur glasto, quod (ut Cæsar inquit) cæruleum exhibet colorem, ut ea ratione horridiores hosti sese ingerant in prælijs. Vnde commonemur, ut doctius interpretandos monstremus Valerij Martialis uersiculos, quàm sint interpretes suspicati. Leguntur uero hi libro undecimo,
Claudia cæruleis quum sit Rufina Britannis
Aedita, cur Latiæ pectora plebis habet?
Germanos item cæruleos dici ab Horatio nouimus, quod ad cæsios oculos referri posse animaduerto. Nam qui sub Septentrionibus agunt, tradente Vitruuio, immanibus sunt corporibus, candido colore, directo capillo & rufo, cæsiis oculis, sanguine multo: quoniam ab humoris plenitate cœliq; refrigerationibus sunt conformati. Qui uero ad axem accedunt meridianum, breuioribus uisuntur corporibus, colore fusco, capillis uibratis, oculis nigricantibus, cruribus inualidis, sanguine exiguo. Hieronymus in Hilarionis uita Germanum quempiam coma rutilum dicit, quod ad cæruleum colorem sunt qui referant, Horatij carmine ad comprobationem allato: quàm bene, nõ statuo nunc. Britannos præterea capillo usus promissiore, cætero corpore abraso curiosius, præter labrum superius, frequens prodit historia. Britannos ut hospitibus feros, incessit Horatius. Vxores habuisse traditur, denos duodenosq; inter se communes, præcipueq; cum fratribus fratres, ac cum liberis parentes. Nati inde ijs asscribebantur, à quibus uirgo adducta primum. Illud obiter adnectam, Britanniam esse περίῤῥυτον, & insulam, Tito imperante Romanorum primum deprehendisse Cn. Iulium Agricolam

lam. Id quod ex Dionis historia nouimus, qui in Seuero, Britanniæ gentes ait præcipuas Caledonias & Mæatas, quę montes incolant asperos, & aquis indigos, & campestria deserta ac palustria, sine ciuitatibus, domibus, agrorum cultu, fructibus tantum & pabulo uictitantes. Piscitium nec gustant quidem: agunt in tentorijs nudi, sine calceis. Curribus in bello utuntur, equis paruis, sed præuelocibus. Famem, frigus, miseriã omnem ferunt constantissime. In paludes coniecti perseuerant dies multos, capite modo prominente ex aquis. Cibum parant, quo fabæ mensura uescentes famem non sentiunt, neque item sitim. Leporem, gallinam, anserem admisisse in mensam, maximum nefas: alere tamen ista non abnuebant, sed animi tantum gratia. Delectum ac tributa iniunctaq; imperij munia obisse haud grauate, modo abesset iniuria: hanc enim ægre patiuntur. Audaciam temere proruentem, & cum salutis ac uitæ neglectu Celticam nuncupat Aristoteles: nam (ut Strabo inquit) præter uim & audaciam nullum ad prælia adiumentum habent. Gallos scribit Cicero, iurisiurandi ac deorum religione nulla commoueri. Nam cæteri, inquit, pro religionibus suis bella suscipiunt, Galli contra omnium religiones. Quinimmo & cum dijs immortalibus bella gessere, quando & celebre in terris, ut tum res erant, impetu hostili Delphicum oraculum inuadere sunt ausi. Si quando uero metu perciti propitiandos deos arbitrantur, humanis hostijs templa fœdant. Auctor tamen Strabo est, Gallos esse simplices, ac nulla morum malignitate. Propterea Martialis,

Et tumidus Galla credulitate fruar.

Quod ad stoliditatem referunt alij, & Cæsar Gallorum consilia, ut subita incessit, ac repentina. Accedit Polybij auctoritas tradentis, Gallos ira potius atq; impetu moueri quàm ratione. Sed & Gallos omnes admodum deditos religionibus tradit. Verum qui affecti sint morbis grauioribus, aut periculis infestentur, aut pro uictimis homines immolare, aut se immolaturos uouere, quòd nisi pro uita hominis homo item reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrentur. Fuisse quoque qui staturosa haberent simulacra, quorum contexta uiminibus membra spirantibus complerent hominibus, quibus subiecto igni crudeliter inclusi exanimarẽtur. Hominem præterea diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo uaticinia concipiebant, quosdam etiam sagittis configebant, patibulo etiamnum in sacris ædibus suffixos. Gallorum & illud proprium, à Dite patre se prognatos arbitrari: quo argumento temporum spatia metientes, non dies, ut cæteri, sed noctes mittunt in digitos. Bardi, inquit Ammianus Marcellinus, fortia uirorum illustrium facta heroicis uersibus cum dulci lyræ concinebant modulo. Druidæ ingenijs celsiores, ut Pythagoræ decreuit auctoritas, sodalitijs astricti consortijs, quæstionibus altarum rerum occultiorumq; erigebantur: ac humana despectantes animas esse pronunciarunt immortales. Galli ueteres celsioris erant staturæ omnes ferè, ac candidi rutiliq;, luminum toruitate terribiles, iurgiorum auidi, & sublatius insolescentes: metuendæ complurium uoces placatorum, iuxta & irascentium: tersi tamen pari diligentia cuncti, & mundi. Inter eos non ferè compertus qui militiæ detrectandæ causa pollicem sibi præcideret: quod genus iocaliter Murcos dicunt. Vini auidum ferebatur genus, adeo ut uel humiliores sensum ebrietate continua hebetarent, quam esse furoris uoluntariam speciem pronunciauit Cato. Moræ præterea narrantur impatientes. Ab Iulio mense Gallos consuesse procinctus exordia sumere, obseruatum in auctoribus est. Lampridius in Alexandro Cæsare, Gallicanas mentes esse duras prodit, ac retrogradas, sæpeq; imperatoribus graues. Proinde Alexandri seueritatem non tulisse: quo argumento in uico, cui Sicilia nomen est, fertur occisus. Pollio Treuellius insitam Gallis leuitatem scribit, ac res nouas affectare. Idem, quum amissas esse Gallias, nunciatum imperatori Galieno foret, arrisisse illum tradit, ac intulisse mox: Non sine trabeatis sagis tuta respublica est? Nam & quum uastatam Asiam audisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Galliarum studia ut florentissima celebrantur Hieronymo, qui & Gallici sermonis ubertatem nitoremq; Romana condiri solitum grauitate scribit: sicuti Asianum tumorem Attico sale siccabant Gręci. Hinc Gallicanum cothurnum legimus dici. Apud Sotianos Gallorum gentem mos uetus irroborauit quandoque, uti sexcentos circa se

rex

rex haberet ex prudentioribus, quos dicant ipſi uerbo patrio Silodunos: id Græce ualet, ἐυχωλιμαίους. Regi conuiuunt hi, ac commoriuntur, ipſis ita cooptantibus: proinde ueſtitu utuntur eodem ac uictu, ſed & poteſtate. Commoriuntur autem quicunque regem interceperit caſus: adeoq; id obeunt uolentes, ut qui timidius ſubterfugerit, nec dum ſit inuentus. Gallorum porrò eſt ueſtes ferre intonſas, Bibliotheces ſexto Diodoro tradente: uarijq; coloris braccarum nomine, de quibus notiſſimum eſt illud Taciti Cornelij, Cecinna uerſicolori ſagulo, braccas barbarum tegmen indutus, togatos alloquebatur. Apud Ouidium Ponticos populos braccis aduerſus frigoris iniuriam uti ſolitos legimus,

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.

Scribit Mela Pomponius, Sarmatas braccatos totum corpus, & niſi qua uident, etiam ora contegere. Apud Hieronymum & Ambroſium pro femoralibus, ſicuti uulgo, dici comperies: quæ alioqui tum ſuccinctoria, tum campeſtria, ut apud Horatium, nuncupantur:

Penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris.

Meminit Volcatius Gallicanus in Caſſii uita, & M. Cato quandoque, campeſtri ſub toga cinctus proceſſiſſe, ab Aſconio traditur. Aurelius Auguſtinus ciuitatis diuinæ libro quartodecimo, Campeſtria, inquit, Latinum uerbum eſt: ſed ex eo dictum, quod iuuenes qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant. Vnde qui ita ſuccincti ſunt, campeſtratos uulgus appellat. Operas uero campeſtres ex Cicerone pro Plancio ſequeſtres accipimus, penes quos pecuniæ ab candidatis deponebantur: quos ſignificat Plinius, ubi ait, Quum apud Catonem pecunias deponerent candidati. Ab braccis braccarios in Alexandro Cæſare legimus apud Lampridium, ſicuti plauſtrarios item & uitrarios. Scribit idem, Alexandrum eundem braccas geſtaſſe albas, non coccineas, ut ſolebant prius, qui & faſcijs ſemper eſt uſus. Campagum, ad campeſtria facit nihil: eſt autem Iulio Capitolino barbarum calciamenti nomẽ, ſicut anaxyris item calcei fuit genus: ab cuius ſimilitudine rumicis quædam ſpecies ſic quoque dicta comperitur. Verum anaxyris (inquit Euſtathius) ſignat quod Romani bracion dicunt, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι, demutata Σ litera in Ξ, quod uſu uenire quandoque probant grammatici. Alibi Euſtathius idem, id eſt Iliados ſecundo, non bracion ſed bracam ſcribit. Anaxyridas Strabo tradit libro undecimo, eſſe frigoribus commodum geſtamen. Dignum relatu in Gallorum mentione illud quoq;: eſſe inter Gallos qui dicantur Rhemi, à quibus propagatum telæ genus tenuitate præſtantiſſimum, quod ab illis modo luxata parum dictione decurtatá ue, Rhemenſe dicatur paſſim: quanquam & in laudis participatum textrino eo reliqua item admiſſa Gallia. Gallos prodit Agathius haud promptè uolentesq; per æſtatem pugnas inire, ſed in algoribus grate admodum, dum rigent in primis: tunc enim eſſe præualidos, & laboribus ſeſe libenter ingerere, ut qui frigoribus inſueuerint, ac gelida præcipue incolant. Francis, inquit idem, tela ſunt, quæ angonas uocant ipſi, quibus res magnas ubi opus fuerit gerunt: eorum pars maior obducta ferro eſt, in parte ſuperna circa ferri aciem ipſam recuruæ extant utrinque, tanquam hami, laminulæ quædam arcuatæ præacutæq;, ſed pronæ, ac in ima reclinatæ. Francos ſcribit Ammianus Marcellinus, Salios ab conſuetudine nuncupari ſolitos. Francis familiare eſt, inquit Vopiſcus, fidem ridendo frangere. Matrona celebre eſt in Gallia iugum, ei caſum fœminæ nobilioris nomenclaturæ occaſionem præbuiſſe, ſcribit Marcellinus.

Cur Hiſpaniæ ſubterranea incolere dicatur Plutos, curq; in ea campos finxerit Elyſios Homerus. Hiſpanorum mores. Caput XXII

HIſpaniæ uero felicitatem inſigniter admiratum Poſidonium oratoria quadam eloquentiæ ui ſeſe latius expandentem tradidiſſe ferunt, Hiſpaniæ ſubterranea non infernum, ſed Pluton ipſum, id eſt opulentiæ deum inhabitare: tanta eſt in eo terrarum tractu metallorum fœcunditas. Immo uero et literarum parens Homerus, opum eius prouincię gnarus in primis, nec uirtutum aliarum neſcius, in ea Elyſium effinxit campum, & pijs dicatam ſedem, ad quam uaticinans Proteus Menelaum cecinit emigraturum. Hiſpanos autem ipſos eſſe

ingenio inquieto auidoq; in nouas res: propterea ab historicis relatum scio, Hispaniam omni alia terrarum parte esse reparando bello aptiorem, partim quidem locorum, partim uero hominum ingenijs. Quamobrem prouinciarum utique prima inita Romanis quæ continentis sint, postrema omniũ ductu auspicioq; Augusti Cæsaris demum perdomita est. Hispanum porrò fuit, punctim magis quàm cæsim hostem adoriri: proindeq; gladijs uti breuitate habilibus mucronatisq;. Sicuti uero Gallis supra umbilicum nudis depugnare moris erat: ita Hispani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus in bella pergere consueuerant. Atq; hæc quidem uniuersim de Hispanis. Iberorum uero iacula multis hamis ferreis fuisse inserta, ex historia nouimus. Ferini uero prorsum ac deprauati harum gentium mores fuere, quando non abnuebant, ex lotio, quod intra cloacas asseruatum diutius fuisset, lauacra comparare: retrimentis denique contusis, dentifricia sibi atque coniugibus quærentes. Id quod in more Cantabris fuisse, ijsq; qui in collimitio sint, compertum est. Humi cubitare non Iberis modo insitum, sed & Gallis. Verum, micrologia Iberorum propria est, ut Phylarchus scribit: res namque minimas plurimi faciunt, & auaritiæ studio semel tantum die cibum capiunt, quam rem μονοσιτίαν Græci uocant. Sunt & hydropotæ, & in tam auido ingenio uestibus tamen amiciuntur uel preciosissimis. Taceo quod Marcus Tullius Aphros, Hispanos, Gallos, ut immanes deformat ac barbaras nationes: sed hoc generis est. Callecos omnino esse ἀθέους, hoc est sine deo, proditur. Celtiberis ignoto deo, collimitaneisq; in Aquilonem uergentibus, rem diuinam, luna uisitationem plenam faciente, obeuntibus noctu ante fores cum peruigilio & tripudijs. Auctor Artemidorus est, mulieribus monilia ferrea gestare consuetum, è quibus in uerticem surrectos coruos itidem ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde uelum umbellæ uicem præstet defendendo soli: mundus hic summe illis preciosus: apicẽ aliæ pedali mensu protollunt, comamq; apte circumnectunt, galericulo atri coloris superiecto. Quum gererentur in Cantabria res, filios, ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt: quin & puer, quum parentes compediti asseruarentur cum germanis, omnes confodit. Promiscua uero hæc Gallis, Thracibus ac Scythis. Quum omnibus cis Iberum Hispanis arma Portius Cato ademisset, adeo ægre passi, ut multi mortem sibimet ipsis consciscerent, ferox gens nullam uitam rati sine armis esse. Mulieribus & illud proprium, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ uiris, ipsarum uice decumbentibus administrant. Infantem æditum in fluminis abluunt ripis. Proditur memoriæ, in Liguria quoque exactis mensibus, quandam mercede fodientem doloribus incumbentis partus conuelli cœpisse: quumq; urgeretur acrius, paululum se subduxisse, atque enixam mox laborem repetisse, ne captura periret: pro re nata puerulo pannis obuoluto: quem inuenisse crederes, non peperisse. Quod ne fabulosum quis putet, auctor M. Varro est, in Illyrico sæpius id ipsum usu uenire. Sed & inibi uirgines passiua Venere uti: ac quibus cum licuerit congredi: & è quibus uelint sibi liberos quærere. Barbaricæ amentiæ, agrestisq; ac truculentæ immanitatis euidens hinc argumentum: Cantabros quippe ferunt iuris hostium factos, ac patibulo affixos, in tanta supplicij diritate nihilominus perinde ac gestientes, pæana concinere. Eiusdem quoque gentis illud est: uiros uxoribus dotẽ numerare, filiasq; ex asse instituere hæredes. Lusitanorum ingenia insidijs apta traduntur ac uersatilia. Inspectis humanis extis futura coniectant. Dextras captiuorum præcisas numinibus obtulisse pium illis præcipue. Hydropotę in primis, id est aquæ potores, qui montana incolant: fronte mitris culta pugnam ineunt: hircus in epulis gratus maxime. Bastetanis permutatio in more est, nummorum loco. Aegyptiorum item ritu ægrotos producunt, ut à prætereuntibus, quos eiusmodi quippiam infestarit, aliquid salutaris afferatur. Degere hisce moribus Callecos ferunt, Astures, Cantabros, uniuersim deniq; ad Pyrenea iuga.

Mysorum mores, item Thracum. Ctistæ. Ctitæ. Bendidia. Qui dicantur Abij: & aliorum quoq; populorũ ratio. De Getis nonnulla. Itemq; de Orpheo non indigna scitu, ac Lebethrijs, & Tereo. De antro Zerinthio, ac Hecate, Cynosphago, Ostrogotis, Vuisigotis, M. Crasso, Mysia Cerere, & Myseo.
Caput XXIII

Mysos

MYsos legimus deorum cultui adeo emancipatos, ut esitandis animantibus eximie abstineant: quo nomine etiam ab eis pecora declinari omnia. Viuendi ratio illis in melle, lacte, caseo. Ex diuinorum autem cura & pacato genere uitæ deicolas uocant, & capnobatas, id est fumi conscensores. Obiter illud iucundum scitu: perraro in Mysia reperiri asinos, quibus recta sint ilia: inde nato adagio, ut ὀσφῶν κατηγὼς, ἤγουν κατεαγώς, id est ile fractum habens, dicatur ex Mysia asellus. Mysios omnium Asiam incolentiũ opulentissimos ac felicissimos dicit in Heroicis Philostratus. Mysas item Amazonum more ex equo bellatrices. Hieram quoq; Telephi uxorem, mulierum fere maximam equitatui imperasse. Sunt & in Thracia, qui omnino à muliebri congressu abstineant. Propterea Ctistas nuncupari, ueluti creatores, sicuti interpretantur quidam. At Eustathius, ubi Homerus Athenas uocat ἐϋκτιμένας, exponens inquit, uel bene conditas, uel quæ bonos haberent polistas, id est conditores: quos Ctitas uocat tragœdia, extrita S litera. Sanctos item censeri, ac omnifariæ compotes libertatis. Ex uitæ autem modo dici ab Homero Abios, ceu à uita sequestrati possint uideri, quum mulieres nesciant: qui hominum status sit quodammodo diminutus ac semiplenus. Sed ab Antiphonte Abij dicuntur, qui multum possidẽt uictus: uelut Homerus axylon regionem dicit polyxylon. Possunt etiam Abij appellari diu uiuentes, item qui legibus utuntur & politia, aut qui arcubus non utantur. Mysos superiores uocari à poetis Abios, putat in Heroicis Philostratus, qui sint equarum pastores, earumq; lac hauriant. Trausorum in Thracia gens natos liberos sese adflictans deflet, quod magnis in uita malis occursuri in lucem emandentur. Perfunctos humanis per summam libertatem ueteri more contumulat. Alicubi singulis uxores adsunt plures, uisendo inter eos certamine: si uiro contingat hominem exuere, quam is dilexerit plurimum. Victoriæ præmium mors, & commune conditorium, reliquis miseriam insigniter deflentibus. Virgines non asseruare, sed promiscue ut collibuerit, cum uiris congredi, Thracum moris est. Vxorum cura uel præcipua, quas à parentibus magna ui æris sibi consciscunt. Ocio perfrui præclarum, agricolatione contemptissima prorsum. Rapto sibi uictum conciliasse, honestissimũ. Eiusdem gentis sacra fuere Bendidia, Platoni celebrata etiamnum, ut Strabonem prætercam. Hinc apud Xenophontem, Bendidium, id est βενδίδιον, nominatur Athenis ad Munichiæ templum Dianæ, Græcarum rerum libro secundo. Thracas prodit Thucydides, ubi nil extimescant, esse φονικώτατον γένος, id est sæuissimum genus. Thracas esse in Venerem præcipue procliues, illis uersibus testatur Ouidius, de Tereo Metamorphoseon sexto agens, & Philomela:

Digna quidem facies, sed & hunc innata libido
Extimulat, pronumq; genus regionibus illis
In Venerem, & flagrat uitio gentisq; suoq;.

Orpheum Thraca proditur memoriæ Teletas deorum excogitasse primum, itemq; scelerum expiationes, morborum medelas, præterea que iræ diuinæ auerruncationes. A mulieribus concerptum ferunt, quod illarum uiros abduceret, quum sibi uino audaciam quæsissent: unde institutum etiam uiris, ut in reliquum uinolenti in aciem prodirent. Sunt qui de cælo ictum memorent, quod mysteriorum aperiret arcana ijs, qui prius minime in eius rei uenissent participatum. Non desunt, qui defuncta uxore in Thesprotidis Aornon autument uenisse, ubi olim fuerit νεκυομαντίον: quum uero Eurydices animã euocasse adcredidisset, & consequi, animaduerso errore, ipsum sibi manum admouisse, quum doloris uim perferre nequiret. Memorant Thraces ad Orphei conditorium luscinias suauius concinere ac grandius. At qui Pieriam tenent Macedones, ac ciuitatem Dion, à mulieribus peremptum arbitrãtur. Certe ex Dio montem petenti columna occurrit, cuius ἐπίθημα sit lapidea hydria, qua Orphei ossa contineantur, uti ferunt indigenæ: tralata ad se à Libethra ciuitate in Olympo, quam euerterat funditus torrens nomine Sys: ædito prius Dionysii ex Thracia oraculo, fore ut pessimo interirent exitio Libethrij ὑπὸ συὸς, quum Orphei ossa inspexisset sol. Quod euenit, hominum adfluxu columna euersa, ad pastorem in somno suauiter canentem audiendum properantiũ. Adnotandum & illud, ab Hebro flumine haud ita esse dissitam ciuitatem

ciuitatem nomine Zonam, post quam haberi Orphei quercus, sub quibus sit Zerynthium antrum, quod tamen in Samothrace statuant alij, & Lycophron esse Zerynthium scribit, κυνοσφαγοῦς θεοῦ, quam Hecaten interpretamur. In Thracia regnasse Tereum, uulgatior fama tenet. Megarenses putant circa Megaridis nuncupatos fontes. Arbitror, Pausanias inquit, & suppetit coniectura multiplex, Daulidi super Chæroneam imperasse: pleraque enim Helladis olim occuparunt Barbari. Perpetrato autem in Philomelam scelere, ac Ityn, sibi manum consciuit Tereus. Constructum uero illi sepulchrum, & sacra instituta anniuersaria, in quibus hordei loco calculis utantur. Atque ini bi comparuisse primum epopa auem ferunt. Nam & mulieres in auiculas deformatas fabulantur: quoniam hirundo & luscinia lugubre quiddam concinant, & querulum. Getas carnibus non uesci constans opinio est, & tradit Posidonius. Ex Pythagoræ uero decretis instituti origo est. Quando Zamolxim Getam Pythagoræ seruisse, & ab eo scientia cælestium rerum amplius imbutum, certior fama tenet: remeantemq; mox in patriam, regni participem factum, atq; ex presagiorum claritate deum quoq; creditum. Sciendum hoc item, Getas nunc Gothos ab eruditis credi, quorum aliqui Ostrogotæ nuncupantur, tanquam Orientales illorum uocabulis Gothos dixeris: sicuti Vuiligotæ dicti qui Occidentalium sese regionibus infudere. Obseruatione dignum ex Dionis historia, Marcum Crassum Augusti auspicijs Mysos & Basternas edomuisse prælijs frequentibus, ac illorum regem Deldona manu sua interemisse, mox & Thracas debellasse, uexasse & Getas: qui tamen opima spolia retulisse non memoratur. Getas, inquit Dion, ultra Aemum habitare ad Istrum nouimus. Qui uero à Romanis nuncupantur Daci, & ab seipsis quoq;, hosce Græcorum nonnulli Getas dicunt: recte'ne an secus, non statuo nunc. Illud hac in parte obiter non reticuerim, Mysiam quandoq; legi Cererem, sicuti eius templum prope Pallenen Myseũ. Sed hæc ad regionem pertinet nihil, quando à Myso quodam sic dici deam comperio: qui fuerit Argiuus patria, quiq; Cererem exceperit domo. Celebrabatur septem diebus festum, sed tertio excedebant templo uiri omnes, subsistebant mulieres, pulsis etiam canibus masculis. Sequenti die redibant mares cum multis iocis ac scommatibus.

Scytharum instituta. Aposcythismus quid. Vnde dicantur Scythæ. Anacharsidis inuenta. Carrago quid. De Scythicis calciamẽtis, & Persicis. Dauorum seruile nomen unde propagatum. Histria quid sit apud Herodotum. Daulus quid. Daulis unde. Sarmaticus ludus. Scytharion. Thapsus. Melinus color. Chrysoxylon. Cap. XXIIII

SCytharum plerisq; communia esse omnia præter ensem & cyathum à multis proditum scimus. Inter promiscua uero, tanquam ex præscripto Platonis, esse item uxores liberosq;. Aeschylus etiam æquitatis seruatores dixit Scythas. Multi & simplicissimos arbitrantur, minusq; in malum procliues. Gentis eius integritatem, Anacharsis & Abaris abunde uidentur comprobare: sed & plerique alij generis eiusdem. Anacharsidis sapientiam ex inuentis ab eo facile indicari multi adstruunt: quando folles excogitarit primus, anchoram bidentem, & figuli rotam. Quod tamen ultimo positum loco est, minus recte dictum uidetur: quoniam figularem orbem antiquior illo etiam Homerus nouit. Nec ignoro tamen, Apuleio in Magia, Scythas dici sordidissimos. Eos omnium principes communibus usos legibus Clearchus scribit. Mox non infesti modo iniurijq; in mortales omnes euasere, uerum & in miras delapsi delicias sunt ex omnium affluentia. Illuc uero immanitatis prouecti, ut cunctis ad quos accederent, nares præciderent. Ab hisce porrò aposcythismum dicimus, cutis in capite cum capillis abscissionem ludibrij causa: quod illis quandoque calamitatum magnitudine contigisse animaduertimus. Scytharum proprium, lactis gratia seruos occæcare. Item illud, uti mucronibus, quos pro numinibus colunt, eductis, iurent se permansuros in fide. Scythas esse iracundos, nominis argumento comprobari potest, quando non aliunde gentis appellatio profluxisse creditur, quàm ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι, quod irasci signat. Quanquam non latet, ab Herculis filio Scytha nuncupatos tradi à plerisque, abs quo, Herodoto auctore, Scytharum propagati reges. Scythicas uero apud Alcæum, calciamenti genus inuenimus, σκυθικὰς

ὑπολυσάμενοι, meminit & Stephanus. Sicuti Laconicas albas apud Athenæum, & Persicas in Aristophane legimus quandoq;. Sed mulieribus tantum congruere interpretantur. Et Amyclaidas apud Eustathium, in Amyclarum inuentas urbe, & ab Alcibiade, Alcibiadas. Scythas esse coloris rufi, in Sanitatis ratione ab Galeno traditum est: sicuti Aegyptiorum nigritia est propria, Gallorum candor. Quia uero carris plurimum utantur Scythæ, hinc illud Pollionis Treuellij: Quo comperto Scythæ facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. Sic uero interpretantur nonnulli, ut carraginem facere, uerbo barbariem resipiente, sit perinde ac si dicas, Conclamare uasa. Sed & Carraginem facere dixeris non recte minus, Viam aperire, qua commeent plaustra: quando & ratione hac, carraginem usurpat pleraque Italia, uel prouerbio teste. Sed in Claudio idem Pollio, carraginem pro carrorum multitudine accepisse uidetur omnino. Et Flauius Vopiscus in Aureliano: Tuum est (inquit) quærere, ubi carrago sit hostium. Sunt inter Scythas prope Hyrcaniam, quos uocant Daas, à quibus pleriq; Dauorum seruile Atheniensibus nomen corriuatum fabulantur. Id Straboni probabile non fit, ob insignem locorum intercapedinem, qua Græcis nullum cum illis gentibus fuisse commercium coniectat. Proinde quum ex locis unde uectarentur mãcipia nomenclaturam ducerent, ut Lydi, Syri, Getæ: propius uero esse à Dacis nuncupari: quando & hos quoq; olim Dauos uocitari solitos arbitratur. Sunt uero hi ex aduerso Germaniæ, ad Istri fontes. Nam Daulus omnino aliud est: significat enim densum, quod Pausanias interpretatur: unde Daulidi nomen impositum coniectat Eustathius, quod densa arboribus forent circumiecta loca. Idem tamen libro decimo Pausanias à nympha Daulide nuncupari ciuitatem mauult. Sunt qui à tyranno Daulieo. δαῦλος πώγων, est apud Aeschylum, id est densior barba. Daulum etiam dicunt semustum lignum. Erat item apud Argos festum Daulidis, in quo fuit imitatio pugnæ Prœti in Acrisium. Getas autem sunt qui ad Pontum constituant, in solis exortum reclinatos. Daas autem & Dasas appellatos inuenio. Getarum (inquit Stephanus) lex est, manibus defuncti uiri uxores mactare. Maximum esse Scythis iusiurandum Herodotus scribit, per regias ἱστίας, id est (ut Valla interpretatur) solia. Histia tamen idem uidetur quod Vesta: quæ uox, ut alibi indicauimus, focum signat, larem, deam. Et ante paulo auctor idem docẽs à Scythis coli Histiam ante omnes, Vestam intelligit interpres. Sed & in Græcorum lexicis obseruatum est, Histiam pro Eschara capi, id est foco, item textrice muliere, ac domo, & cœna. Scythis porrò & Sarmatis peculiare, equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem nõ magnos admodum, at acres præcipue pernicesq;, nunquamq; non rebelles. Nulla populis collimitia, nullæ domus, pabulo & pecori, non aruo student, in plaustris agunt fere, unde & Hamaxobiorum prorepsit appellatio. Tympana curribus imbri & hyemi defendendæ appinguntur ex corio: iustitiam colunt nõ legibus, sed insita ingenij promptitudine. Furti crimen apud eos longe grauissimum, ut quibus immunita sint omnia, & facile uolentibus exposita. Auri & argẽti odium ad cæterarum gentium amoris æquilibrium. Amictus illis ex ferarum pellibus, aut murium, aliàs uestium usus ignotus. Hinc illis alieno facile parcentibus consummata excussaq; morum sanctitas. Haud dubie intelligas, ibi expeti diuitias, ubi earum usus prępon deret. Et quod non desinas admirari, apud illos amplius naturæ insita uis pollet proficitq;, quàm apud alios examinata sapientiæ documenta. Illud etiamnum admirabilius, unum modo Scythicum genus à condito æuo exterarũ gentium iuga nescisse. Romanaq; illos arma, quibus omnia concutiebantur, audisse potius quàm sensisse. Darium temere assultantem, fœdissime reiecerunt. Cyrum uel cum manipulis, quod dicitur, deleuerunt. Alexandri ducem Zopyriona ita prostrauere, ut ne pyrphorus quidem reliquus fieret, quippe corporis robur illis excellens, sed animi magnitudo excellẽtior, nil sibi ex bello pręter gloriã quærentis. Quia uero de Scythis mentio est, nõ pręteremus quod Flauius scribit Vopiscus in Carino: Exhibuit (inquit) ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Ex Græcis compertum porrò commentarijs est, scytharion intelligi lignum Scythicum, quod tum thapsus dicatur, tum chrysoxylon, unde melino colore inficiantur lanæ, flauiq; item fiant capilli.

Athe-

Atheniensium mores, ac inuenta præclara: & cur ijdem Autochthones dicti. Cur Cecrops duplicis naturæ. Romanorum grauitas. Monophyes. Diphyes. Eunomia duplex, In arcem referri quid. Heniochos Atheniensibus dici pro ditissimis. Aexonum dicacitas. Sphettorum suggillatio. Romanorum laus. Romanos fuisse ciues Romano subiectos imperio. Caput XXV

SEd ad mundi portionem, literarum claritate, ac sapientię fama perillustrem, à qua in cæteras gentes quasi corriuata traditur humanitas, ac uelut per traduces propagata, si stylum retraxero, multa sese mihi agminatim ingeret rerum nobilitas, quę se carptim explicari, & canis Aegyptij imagine quadam, uti est apud Aelianum, uelut fugiendo, non facile patiatur. Verum ista exequi ad plenum non est nostri instituti, ut quibus propositũ, non passim nomina dantes sacramento rogare, sed delectum agere, ita ut cultæ sint, ac uiribus præsignes copię, potius quàm numerosa multitudine graues. Propterea Ionicã silentio inuoluemus molliciẽ, & choreis delicijsq́ mancipatos animos. Necnon Bœotiam ruditatem, ac Thebanam suem. Athenas conspicor fulgurantis eloquentiæ cuiusdam, & sapientiæ exquisitioris augustius sacrarium. Quo nomine abblandientes demagogi reliqua dixere Græcis communia omnibus: at quæ in cælum proueheat homines, uiam solos scire Athenienses. Redditum illis quandoq; oraculum legimus, Tanto cęteris eos fore excellentiores, quantum aues alias pręcellat in nubibus aquila. Pytheam tamen dixisse quandoq; accepimus, sic uti uænale lac domui illatum indicat prorsum inesse morbi quippiã: ita quo pergat Atheniensium legatio, ægrotare ciuitatem, necessario intelligi. Eius urbis in excolenda uita eximiam curam inuenta pręclara apertius commonstrant. Illi siquidem acceptum referunt auctores celeberrimi lanificium, oleum, uini usum, arandi serendiq́ frumenta glande uescentibus præmonstratam rationem. Vnde & Autochthonas esse cognominatos scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniam terrã primi colere adorti sint. Meminit Demosthenes in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, μόνοι γὰρ τῶν πάντων αὐτόχθονες ὑμεῖς. Quin & illius regem Cecropem non alia magis causa naturæ duplicis fabulosa narrauit antiquitas, quàm ex connubij ratione excogitata: sicuti multis placet. Quippe ante Cecropem brutorum more in Græcia mulieres concubitu utebantur miscello: unde fiebat uti pueri μονοφυεῖς dicerentur, id est naturæ unius: quia matrem modo agnoscerent, patre prorsum incerto. Vbi uero ferinos id genus mores sustulit Cecrops, effecti quodammodo διφυεῖς, auctori ipsum id adoptarunt cognomen. Pueros ab initio statim ita erudiebant, ut nandi usum διὰ τὰς ναυμαχίας, id est propter naualia bella, & literas condiscerent. In plerisque tamen à linea deerrasse tam nobilis ciuitas agnoscitur. Nam munerum & lucri inexplebilis ardor ita incessitur, ut iactatum uulgo sit, Atticum uel morientem manũ porrigere. Aristophanes in Nebulis Atheniensium impudentiam infamat item, quum ait, In facie comparet ἀττικὸν βλέπος, id est Atticus aspectus. Dicuntur quandoq; κολάκων κόλακες, id est adulatorum adulatores. Celebratur & à comico eodem Atheniensium dysbulia, id est δυσβουλία, quod est consultatio mala: proinde etiam Eupolis, ὦ πόλις πόλις, ὡς εὐτυχεῖς μᾶλλον, ἢ καλῶς φρονεῖς. Quibus innuit, esse quidem Athenienses felices, uerum non sapere multum uel dispicere. Factum id Neptuni indignatione fabulantur: at regessisse Mineruam, ut male consulta nihilominus feliciter caderent. Proditum tamen clarissimis auditoribus scio, Athenienses publicis consilijs diuinos quosdã sacerdotes, quos Mantes uocant, adhibuisse. Nam & Lacedæmonij regibus suis augures assessores dabant. quin & senibus, sic enim consilium nuncupant publicum, augur intererat. Nam ut in Politicis Aristoteles præcipit, Eunomia duplex creditur: una quidem, uti est iuris constitutio recta: altera, quum iuri sapienter, ac ut ratio dictat constituto obedientes se homines præstant. Denique eunomiam iudiciorum præsidem alteram, opinatur Demosthenes. Athenienses porrò Plutarchus scribit, tum ad iram, tum ad misericordiam fuisse lubricos, ac suspiciones arripere celeriter, quàm edoceri per quietem maluisse. Solitos item laudantibus arridere cauillantibus haud sane molestos, ad opem quoque humillimo cuiq; ferendam promptiores. Auctor in Oratione pro P. Sestio M. Tullius, Athenienses longe à Romano-

rum

rum grauitate fuisse disiunctos: quoniam in urbe Romana orta grauitas, & magnitudo animi uideretur. Quidam uerò ex Græcis præcipuè, Athenas dixerunt Græciæ museum, idest μουσεῖον. Pindarus etiam culmen firmamentumq́, hoc est ἔρεισμα. Thucydides uerò ἑλλάδος ἑλλάδα, id est Græciæ Græciam. At Pythius Vestam Græcorum, & Prytaneum. Qua loquendi hyperbole templum Constantinopolitanum excellentiæ incomparabilis, κόσμον κόσμου appellare sibi permisit quidam, quæ res mundi mundum indicat. Iam Atticorum aures teretes ac religiosas celebrant grauissimi auctores: ad quas qui se accommodat, is uerò existimandus est Atticè dicere, ut nil sentiatur insolens, nil ineptum, ornata omnia, grauia, copiosa. Quin Athenis clarissimus irroborarat mos, in concione eos qui essent in prælijs interfecti laudari, eamq́ quotannis recitari necesse erat. Athenienses Liuius scribit, literis uerbisq́, quibus solis ualent, bellum gessisse in Philippũ. Ex Acropoli & Propylæis, inquit Pausanias, ἡ θάλασσά ἐστι σύνοπτος, id est mare conspicuum est, ac inde Aegeus se in præceps dedit, quum redeuntis Thesei uela esset intuitus nigra. Mox uerò Aegei substructum heroum ab Atheniensibus est. In Attica historia legas quandoq́: in arcem quospiam relatos, uel ἐν ἀκροπόλει ἐγγεγραμμένους: tu damnatos intellige, ac donec mulctam soluissent, ignominiæ obnoxios. Eorum nomina in Acropolin referebantur, unde sic nuncupati. Illud obiter adiecerim, ne pereat, alioqui nil offecturum, quod Aelius scribit Dionysius: ab Atheniensibus ditissimos nuncupari heniochos, id est aurigas ἁρματοτροφοῦντας, id est curules equos alentes, quem ordinem fuisse axiologon dicit, id est auctoritatis plurimæ. Fuere tamen in Attica Aexones dicacitate insignes adeo, maledicaq́ uirulentia, ut ἀξωνεύεσθαι figuratum inde uerbum sit, quo signetur potissimum intoleranda mordacitas. Sicuti agrestis item nota Sphettijs inhæsit in Attica eadẽ, unde infamatur Sphettius Chærephon. Verum urbis Romanæ nulla maior laus, quàm quæ à nobili Græcorum nata auctore est, qui orbis epitomen dixit esse Romam. Nam cæteris hominibus Romana præstitisse ingenia, M. Tullius scribit. Quod uerò prodit Dion, admiratione prorsus dignum: reges ab Romanorum imperatoribus solitos diademata accipere. Cæterum doctrinæ à Græcis exempla petenda, à Romanis autem uirtutis. Græcæ autem genti, adulandi morem esse proprium familiaremq́, prodidit Iudaici excidij primo Egesippus. Imperator uerò Constantius urbi Romanæ iam proprior, senatus officia, uerendasq́ patritiorum effigies ore sereno contemplatus, non ut Cyneas Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed mundi totius adesse asylum, concipiebat animo. Fuit & qui imperij & uirtutum larem esse Romam pronuntiarit. Deniq́ interrogatus barbarorum quidam, quid nam de Romana urbe sentiret: id sibi modò placuisse aiebat, quòd ibi quoq́ homines mori perdidicisset. Iureconsulti deniq́ Romam communem pronuntiant patriam, quòd Romano subiecti imperio Romani haberẽtur ciues. Id quod lege lata sanxit Antoninus. Porrò, qui Romanæ ciuitatis iura nõ habuisset, filios in potestate non retinebat, qui uentrem insequebantur potius.

Cretensium mores. Nõnulla de Spartanis. Periœci. Agelæ. Andrion. Cœmeteriũ. Calophori. Xylophori. Xenicæ mensæ. Ephori. Cosmi. Epharmiotæ. Clarotæ. Lerium quid. Oleria festa unde. Cretomartis. Dictyna. Aphæa. Carme. Item de Aegina, Lero, Ceo. De Cassio Longino critico. Hieronymi locus restituitur. Cap. XXVI

Ransmittendum uerò paulum in Cretam insulam: eam prodit Aristoteles, uideri natam & factam, ut Græciæ totius principatu perfrui queat. Mari siquidem adiacẽt ferè Græci omnes. Hæc autem in alto sita, cunctis quodam modo incumbit, quando hinc sese ingerit Peloponnesus, illinc ostentatur Asia. Quamobrem legum latori inter prima illud fuit, ut nil præstabilius astrueret, quã si ad libertatis rationem constituatur ciuitas. Cretensis reipublicæ claritatem Spartanæ ciuitatis instituta retegunt, illam plurimum imitata. Agricolationi Spartæ deseruiunt, quos uocant Elotas. Cretenses ad eundem usum adhibent, qui nuncupantur Periœci. In Creta puerorum habebantur conuentus, qui Agelæ appellabantur, id est greges. Virorum autem erant conuiuia dicta Andria Syssitia, id est uiriles sodalitates. Spartæ uerò Phiditia, quæ tamen ipsa olim, ut in Creta, dicerentur Andria. In ijs utiq́

infimæ fortunæ homines indiscriminatim cum honestioris amplioris& loci uiris de publica alimonia parem consequebantur portionem apud Cretenses. Scribit Athenæus Conuiuantibus duas fuisse destinatas domos, unam quarum dicerent andrion, alterã in qua dormirent hospites, cœmeterium: in andrio duæ primæ constituebantur mensæ hospitibus destinatæ, proptereaq; xenicæ nuncupatæ, mox sequebantur reliquæ. Serui muneri huic destinati uocabantur calophori, ab alijs etiam xylophori à ferendis lignis. Ephori uisebantur Spartæ, ueluti quidam tribuni plebis, quinq; numero. In Creta uerò cosmi, sed numero plures, decem nanq; creabantur. Potestas utriusq; magistratus compar. Senatus in utraq; republica similis. Sed illum Cretenses uocant βουλὴν, id est consilium. Regiam uerò potestatem ab insula excussam, in ijs quæ ad bellicum spectant usum, ad cosmos reiecere. Phiditia Lacedæmoniorum eo dissita ab andrijs animaduertũtur, quod apud illos uiritim præscriptum quippiã exigebatur: quod qui cõferre supersedisset, à republica reijciebatur. Liberalius in Creta citra ullam exactionẽ indiscretè omnibus alimenta publicitus suggeruntur. Cretensium uerò illud peculiare, ut in participatum omnium seruos admittant, gymnasiis solum, armisq; interdicant. Cretensem uictum fuisse tenuem, id est ἁπλῆ καὶ αὐστηρὸν, auctor in Lycurgo Plutarchus est, circunfertur tamen Epimenidis uersiculus, quo & apostolus Paulus abutitur, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.
Quam sententiam lepidè ad syllogismum, qui ψευδόμενος dicitur, reflectunt. Signat uerò id uerbum mentientem, quia ipsum se refellat: nam Cretẽsis Epimenides fuit. Epharmiotas dici in Creta seruos legimus. Fuit & inibi, qui appellabatur Mnœus cœtus, eõ fermè loco, quo fuere Thessalis Penetæ. Amphamiotas lego apud alios, sicuti à sortitione Clarotas item nuncupatos. Plurimum item laudis eorundem meditationes assequuntur, quippe ab ineunte ætate sic laboribus innutriuntur, & armorum usui, ut ad capessendam fortitudinem audaciamq; mirè proficiant. Saltatio illis quam Pyrrhicham uocant, à Curete præmonstratam, non sine belli peritia est, quando in armis ea peragitur. Nauigandi solertia illis quoq; prima, nato inde (ut Straboni credimus) adagio, Si quis iron agat imperitum, Cres nescit pelagus. In masculis amoribus ita fermè agunt, ut ui amatum abducant, nullis persuasionum circunductibus. Qui inhibere cooriantur, turpitudinis labe non carent. Amorem conciliat non tam forma, quàm roboris præstantia. Et amasium quidem κλεινὸν dicunt, id est illustrem: amantem uerò Philæthora, id est ardentem. Legitima autem illis hæc sunt, si credimus, citra ullam prorsus fœditatem. Nec eam inficias hac parte, eius insulæ homines à ueteribus multis deformari proscindiq; conuitijs, ut qui peruersissimis forent moribus, improbitate, perfidia, mendacio, ignauia perinsignes: cuiusmodi ferè Aeginetas fuisse compertissimum est: sed & Lerios quoq;, unde illud Phocylidæ elogium: Lerij mali, non unus quidem, alter uerò minimè: sed uniuersi, excepto Procle, mali. Lerium autem, idest λείριον, lilij caput indicat: de quo lepidior Græcis concinnatur fabella, Id ausum quandoq; de albedinis præstantia cum Venere in certamen prodire: indignata uerò dea, sic deformatum, uti asini pudendo euaserit persimile. De Cretensibus attendenda magnopere Polybij sententia: Cretenses (inquit) terrestribus ac naualibus prælijs ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt: in prælio autem segnes, timidi, ac prorsus inutiles. Hæc uerò Epimenidis uersiculum adiuuant plurimum: quem tamen eleuare audent nonnulli, quod diximus. Aeginam uerò esse insulam Cycladum unam, sciũt uel pullati, quæ prius Oenone dicta, mox ab Asopi filia Aegina, Aeaci matre sic indepta nomẽ fertur. Eiusdem soror Thebe ciuitati quoq; adoptauit nomenclaturã. Proinde Attico bello iussi ex responso Thebani cognatos sibi adsumere, Aeginetas cooptarunt socios. Oenonen uerò ab Oenone item quadam nuncupatam, Græci scribunt. Vt hospitales animaduerto laudari Aeginetas, id est φιλοξένους. Ex quo in Nemeis Pindarus de Aegina,
Ματρόπολίν τε φίλαν ξένων ἄρουραν. Apud eosdem Hellenium fuit promontorium, apud quod insigniter Hellenius colebatur Iupiter, quòd Aeaci filij extentis precibus sit sedata siccitas nimia æstuosaq;: uel, uti sentiunt alij, aquarum alluuies, qua uniuersa tantum non infestaretur Græcia. Verum, quia de Creta nobis dicuntur
pleraq;

pleraq;,Hieronymi codicẽ repurgemus:nam de Grunnio uerba faciens in omnes declamãte,Creticum diceres eſſe Longinum,inquit.tu autem, criticum repone. Id quod ex hiſtoria parum animaduerſa,fluctuante ſententia, ſuſpicatus eſt ex eruditorum ſenatu quidam.De Longino ſic ſcribit Sudas:Longinus,inquit, Caſſius philoſophus, Porphyrij philoſophi præceptor,multæ eruditionis,etiã criticus fuit. Vixit Aureliani temporibus,ab eodem interemptus,quod cum Zenobia conſueſſet,Odenati uxore.De inſula eadem illud iactatum ueteribus circunfertur.Quicquid uſquam proueniat, id optimè omnium haberi in Creta. In Ceo inſula lex lata olim, uti Menandri quoq; ſuffragio comprobatur:Qui rectè uiuere nequeant,turpiter ne uiuunto. Significabatur autem,ſexagenario maiores aconito uitam finire oportere, ne reliqui cibarijs deficerentur.Cretenſium tamen in liberorum educatione laus ea circumfertur inſignis, quòd liberæ conditionis pueros cogebant primum,memoriæ leges commendare,nõ citra melos concinnatas,ut ex muſica uoluptate afficerentur: ac illę ſic ediſcerentur procliuius, ne quandoq; iniuſtè ſi egiſſent,in inſcitiam crimen refundere pergerent. Mox uerò deorum hymnis animum adijciebant.Poſtremò præſtantium uirorum perdiſcebant laudes,opinor,ut omnium imperita ætas, exemplis obblandiẽtibus ad uirtutem amplius incenderetur.Illa obiter adiecisſe,nil obfuerit:Olerum eſſe in Creta ciuitatẽ,unde Oleria dicatur Pallas,& Oleria feſta eidem dicata.Cretomartin uerò,id eſt κρητόμαρτιν colunt, quæ Carmes filia fuerit & Iouis,quæq; curſu delectetur & uenatione, Dianæ grata in primis.Eam quum amaret Minos, inſequereturq;, illa fugiens in retia capiendis demiſſa piſcibus ſe præcipitem dedit.Sed deam fecit Diana.Eandem colunt Aeginetæ quoq;,comparuiſſe ipſis opinati: ſed ἀφαίαν cognominant, ſicut Cretenſes δικτυῶαν. Quo tamẽ cognomine Diana quoq; ſignificatur,ut in Laconicis rebus à Pauſania proditum ſcimus.

Albanorum qui ad Caucaſum ſunt, mores: deq; ſeruis qui apud eos Sacri nuncupantur. Cap.XXVII

Albani,qui ad Caucaſum Iberiæ adiacent, corpore prægrandi, nec inuenuſto perhibentur,ingenio minimè fucato aut ſubdolo.Nummorũ quoque plurimum imperiti. Vltra centum numerando non progrediuntur. Sicuti nec pondera norunt,aut menſuras,neq; item belli,ciuilitatis, agricolationis ullo modo gnari. Armantur tamen,exeuntq; in pugnam, ſed Armeniorum more.Linguarũ apud eos uarietates ſex & uiginti. Aranearum illic uirus cogit ridibũdos emori, interdum etiam flendo,nimio ſuorum deſiderio. Dij apud eos,Sol,Iupiter,Luna,ſed hæc præcipue.Sacerdos eius poſt regem primas habet. Sacris præeſt ſeruis.Sacræ item regioni. Seruorum pleriq; numinis afflatu uaticinantur. Præcipuum ex ijs inerrantem ſyluis ſacra peruinctum catena ſacerdos annuis epulis ſumptuoſius ſaginat,mox ad immolationẽ producit, cui ad id muneris deſtinatus haſta ſacra per latus cor transfigit, tum ex labentis modo concipitur uaticinium. Apud Albanos plurimus ſenectuti honos.Defunctorum uel meminiſſe apud eos ſceleris loco:cum quibus tamen pretioſa infodiunt,inde genti paupertas ſumma.

Maſſagetarum mores:item Tapyrorum,Bactrianorũ. De Phigaleis pulchra,Caſpiorumq;,ac Derbicum item ritus. Cap. XXVIII

Maſſagetarum ritus eximiam præferunt cõtemplantibus admirationẽ, deos omnes deſpicantur.Vni modo Soli rem diuinam obeunt, equo immolato. Singulis ſua ſunt coniugia,ſed & cum alienis congreſſus,uerum nec clandeſtini:in propatulo id fit, ſuſpenſa è curru pharetra. Eximium apud eos mortis genus,ſi iam magno natu fruſtilatim diſſecentur,ac interſitis ouium carnibus, mixtim uorentur. Morbis tabeſcẽtem interiſſe, calamitatis cenſetur genus. Proinde eiuſmodi in laniatum,ueluti impij,abijciuntur feris. Pedeſtri, equeſtriq; militia præſignes. Arma illis arcus,gladius,thorax cum ſecuri ænea. Aureis ſuccinguntnr zonis, gladijs diademate porrò cultis. Aurea & equorum ornamenta. Argento carent, & ferri rara illis copia:æris auriq; metallis fœcundiſſima regione. Inſulares uerò exuti ſeminio radicibus uictitant herbarũ & fructibus non urbanis.Indumenta ex arborum libris. Potus illis expreſſus è pomis,quicunq; eſſe poteſt, ſuccus. Quibus in paluſtri loco ſedes

sunt, piscitio aluntur, integumenta corporum è phocarum corijs consuunt. Adiacent Hyrcanis Tapyri. Genti mos est, ut susceptis liberis aliquot, uxores alijs item habẽdas, quærendæ prolis gratia, transmittant. Sicuti Catonem Portium Hortensio indigenti Martiam esse impertitum, ueteri Vrbis more, post alios cecinit etiam Lucanus. Vinũ his adeo gratum, tradit Bæton, qui Alexandri fuit βηματιστής, in libro De itineribus eiusdem, ut eo perinde ac unguento oblinerentur, quod ipsum cõprobat Ctesias quoq;. Insuper & δικαιοτάτους, id est iustissimos esse prodit. Sed de barbaris minus fortasse mirum: quoniam Phigalei (Messenijs adiacent hi) uino eatenus adlubescunt, ut non alibi quàm in cauponis habitent, hospitibus domos elocantes cum uxoribus, hostilis tubæ ne in somno quidem sonum perferentes. Hos ut in mœnibus cõtineret, belli tempore imperator Leonides, non alia consequi ratione potuit, quàm structis inibi cauponũ tabernaculis. Id quod de Byzantijs prodidit Aelianus. Superioris sententiæ Pausania auctore locupletissimo. Bactrianorum efferatos mores explicans Onesicritus, quamuis non omnino Geographus nobilis assentiatur, senio iam fessos, aut etiam morbo implicitos canibus obiectari prodit, diu ad id opus destinatis, quos & proprio gentis uocabulo Sepulchrales nuncupent. Caspiorum pietas illa præcipua est: parentes, haud secus ac feras immanitate cõspicuas, occlusos & arctius asseruatos fame necare, præsertim ubi septuagesimum emensi annum fuerint. Sunt & qui ita scribant, Quisquis eam transcenderit annorum metam, in solitudine astitui: alios rei euentum è proximo curiosius inspectare. Siquidem quem aduolantes aues unguibus ac rostris concerpserint, uiolentius ex sandapila diripientes, felicitatis argumentum arbitrantur. Si à feris aut canibus conuellantur, non ita. Quòd si à nullo attingatur, deflent perinde ac infelicissimum. Derbices delicta omnia etiam minima, ultimo digna supplicio censent. Tellurem deam agnoscunt. Rebus diuinis fœmininum nullum adhibent, sed nec in mensam admittunt. Septuagenario grandiores iugulãt, aduocato ad epulas proximo quoque, miserrimos arbitrati, qui morbo intercipiũtur, ut scribit Hieronymus quoq;. Vetularum carnibus non uescuntur, præfocatas modo condunt. Si cui fatalis aduenerit ante præstitutam metam dies, itidem sepeliunt.

Medorum, & Armeniorũ ritus. Vermes niuium. Niuis rubẽtis ratio. Vestes talares quarum sint gentium. De Anaitide Persarum dea pleraq; nõ ingrata. Ciceronis locus explicatur pro lege Manilia. Sacarum festa. Saca dies. Medismus quid. Cap. XXIX.

MEdorum mores cuiusmodi fuerint, Persæ illos plurimum imitati, præcipuè declarant. Operimenta corporum illis sunt, tiara, cittaris, pileus, manicatæ tunicæ, anaxyrides, stola quam Persicam nuncupant. Equitandi porrò solertia, sagittas excutiendi studiosa exercitatio, cultus, regũ adoratio nõ aliunde, quam ex Medis propagata. Medicorum regum est, uxores multas sibi quærere. Quem morem incolas item montium seruare, aliosq;, proditum est: intra septenarium substitisse numerum, nefas. Mulieribus quoq; decorum, uiros habuisse quàm plures, paucitas deformat, & infelicitatis creditur genus, præcipuè si quaternarium non excesserint. Qui ad Aquilonia reclinantur magis, ob locorum tenuitatem ex frugiferis arboribus sibi alimenta conquirunt, ex tostis amygdalis panibus comparatis. Poma item persiccant teruntq;, inde globantur in massas. Vino utuntur, quod ex certo radicum genere prolicuerint. Vescuntur & ferarum carnibus: nam mitiora pecora negligunt. Armeniorum mores medicis persimiles. Aquilonia eius tractus mirè niualia sunt. Proditur memoriæ, per montana pergẽtes repente ita grumis niuium adobrui, ut nusquam emineant: exerũt illi hastilia, quæ ad eum usum comparantur, tum ne præfocentur, commeante aliquo modo spiritu, tum eo signo ab insequentibus opem implorãtes, sæpeq; ita euadere incolumes. Progignuntur ex niue item animalia quæpiam, hirta pilis & rubida, quoniam & ipsa nix uetustate rubescit: quod ex Aristotele est, quinto De animalium historijs: Apollonides uermes nuncupat, Theophanes uerò teredines mõtanas, in quibus concipiatur humor uel in potu gentibus illis gratus. Prodit quodam loco Homeri interpres nobilis Eustathius, inibi quãdoq; rubentes uisitari niues, quòd loca illa sint μιλτώδη, hoc est milto scateant, siue minio, unde exhalationum ui inficiatur

nix

nix. Quæ ratio item sanguinis copia largiore effusa, rorem reddere cruẽtum quadamtenus potest: quod apud Troiam factum quãdoq; significat Homerus, quum ψιάδας αἱματοέσσας dicit, id est cruentũ rorem. Armeniacam uestem Thessalicam intelligunt, hoc est talares tunicas. Quas in tragœdijs etiam Aetolicas appellare, moris est. Logiores autem uestes gestare, Thessalicum putãt, ex situ frigidiore ad Boream spectãte, unde & scenici cultus prorepsere. Armenios à Phrygibus propagatos, produnt nõnulli, & propterea τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζειν, id est linguæ sono Phrygem agere. Persicis dijs immolant Medi, Armenijq;. Sed hos Anaitidem colere in primis, fama est, ita more condito, ut uel nobilitate præstantes eius ministerio dedicent filias, quæ inibi corporis pudicitia in uulgus data, uelut inde augustiores factæ mox traduntur uiris, nemine non coniugia id genus alacriter admittẽte, tanta sæpe humanis animis oboritur caligo, cõcepta semel peruersissima religionum uanitate. Huiusmodi quippiam de Lydorum mulieribus prodit Herodotus, quæ passim substratæ amatoribus, hospitali eos plerũq; benignitate confouent, ac donis afficiunt pluribus longè, quàm excipiant ipsæ. Eum tamen haberi delectum, ut in turpitudinis fœdera condignos modò admittãt: ne quis forte uel litigantium aquarios (ut sic dicam) in participatum opinetur uenisse. Quod de Anaitide Persarum dea diximus, sciendum amplius: Sacarum festa quæ dicuntur, eius numinis honori esse dicata, quãdo & sacer illi dies uocatur Saca. In ijs uerò turba uirorum iuxtà & mulierum miscellanea largius uina ingurgitare assueuit, uel usq; ad stuporem. Celebritatis ratio ex historia est, quòd Cyrus per temulentiam Sacarum copias ad internetionem deleuisset in castris, quæ differta uino, simulata fuga, reliquisset ipse. Iucũdum relatu est: statuam ex auro solidam primum in Anaitidis templo positam, quod annales prodidere: quoniam esset illis gentibus numẽ eius sacratissimum. Direptam ædem ferunt, quum bellaretur in Parthos ab Antonio, uulgata inde fama, eum qui uiolare templum, sacrilegas admouẽdo manus ausus fuisset primus, oculis esse captum membrisq;, ac ita deniq; expirasse. Propterea quum Bononiæ à ueterano cœna hospitali, scitari Augustus instititisset, uera'ne essent quæ iactarentur uulgò: respondit, Eius nunc maximè cruorem exhauris Imperator: ego enim ipse sum: & quicquid mihi est, ex ea conflatum præda est. Deam hanc sunt qui Dianam interpretẽtur, quam à Lydis eximiè coli, Herodoto credimus & Pausaniæ in Laconicis rebus: sed Strabo etiam ab Armenijs insigniter suspici prodit, præcipuè Zeletica regione. nam fuit etiam Armeniæ regio Anaitis. proinde hanc à Cicerone significari deam, puto, quum pro lege Manilia, Romanos Tigranis regnum ingressos, barbaris suspicionem præbuisse scribit, quòd fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa, in eas oras exercitum adduxissent. Id parergon fuerit: medismum Thucydidi, id est μηδισμὸν dici, quum Medorum partes quis fouet, ac amplexatur.

Cappadocum mores. Cappa triplex pessimum, quid. Cur præsignia tam uitio, quàm probitate, dicãtur Cappadoca. Cappadocius panis. Heptacometarum ritus, & Mosynœcorum. Inibi quid Mosynos. Stathmi. Parastades. Allagæ. Mansiones. Vares, hoc est βαρεῖς. Item de Tibarenis. Stammata quid. Mel, quod stupidos facit. Colchorum mores. Cap. XXX

CAppadocum mores parum excussos, parumq; ex fide habitos ueteribus, argumẽto est quod Sudas scribit, iactatum uulgò, τρία κάππα κάκιστα, triplex cappa pessimum: quo gens deformatur triplex, Cretum, Cilicum (nam inde etiam frequens Græcis uerbum est κιλικίζειν, quod est astutè maleficeq; circumuenire, sicuti αἰγυπτιάζειν) denique Cappadocum. Sed & idem κάππα διπλοῦν, pro malo interpretatur. Irrepsit inde forsan simplici plebeculæ, ut præsignem cuiuspiã prauitatem manifestius pleniusq; præmõstrare gestiens, usurpet frequẽtius, Esse illum ex Cappadocia. Sed & in laudem enũtiatur quãdoq; id ipsum. Fortè quoniam in Cappadocia, quum quãdoq; equina defecissent armẽta, moniti Apollinis oraculo indigenæ ab Agrigento usq; seminium petiere: unde succreuerint longè præstantiora. Agrigentini uerò equitij gloriam, Pindaro astipulante, sacra Græciæ certamina indicant. Sunt qui indidem seruitia item proba mitti solita interpretẽtur. Est & plausibilior ratio alia, quam inferemus mox. Enotatũ annalibus est, quum in ea gente regium genus

interextinctum perisset, senatum populumque Romanum cõcessisse, ut sui iuris liberique dehinc Cappadoces forent. At enim principes re uniuersa amplius perpensa, enixissimè libertatem quam concoquere nequirent, recusare instituerunt, orareque, ut regem habere liceret. Romani, rem nimio plus admirati, extare quibus dulce illud insitumque libertatis nomen sorderet, recusarentque quod nõ cæteri modò mortales, sed cuncta animantia uitæ sæpe dispendio summa expetant ui, liberum illis permisere, ut quando libertatem pati non possent, regem ut collibuisset, constituerent. In Cappadocia optimos fuisse artopœos, scribit Athenæus, sicuti & in Phœnicia Lydiaque. Cappadocius panis, mollis intelligitur, cuiusmodi in Cappadocia fieri cõsuerat: eum Syri, lachman uocant: à Græcis, ab teneritudine dicitur apalos. quod idem non tacuit auctor quoque. Heptacometas inuenio dici barbaros quospiam ad Ponti regionem: eos Scythicum montem incolere, Stephanus putat. Cydissam hunc intelligit Strabo. Agrestis naturæ exsuperantia hi præcipuè celebrantur. Nonnullis eorum super arbores degentibus: alijs uerò in turribus: unde & Mosynœci quoque nuncupantur: quippe mosynos, turres dicũt. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, Mossynes canum more in propatulo peragere concubitum: quod, inquit, gentibus alijs ἄτιμον νενόμισθαι. Sunt ex Græcis tamen, qui mosynos pro ligneis malint domibus accipere, sicuti Apollonij interpretes. Ad quod alluserit poeta ipse, quum inhabitare illos dicat ὑλήεσσαν γῆν, id est nemorosam terram. Sicuti animalium septa tectaque dicuntur stathmi, atque item zoostasia, & omnino agrestes domus uocantur stathmi. Apud Homerum in Odyssea, pars ianuæ ita nuncupatur: parastada appellauit tragicus poeta. Sunt & in historia stathmi, ut alibi diximus, quos intelligunt loca quieti præstituta iter agentibus. Allagas uocant alio uocabulo. Sic interualla locorum supputari stathmorum numero aduertimus. Ad hoc pertinet illud Hieronymi quoque, id interpretantis ad Fabiolam: Hæc sunt castra filiorum Israel, qui egressi sunt de terra Aegypti. quas Græci, inquit, ἀπάρσεις uocant: nos propter linguæ proprietatem significantius, mansiones. Stathmodotem, in Demetrij uita apud Plutarchum dici inuenias, eum qui militibus hospitia distribuit. Nam est stathmus, στρατιωτικὴ κατάλυσις. Sunt & prope Pitanem stathmi: unde uinum stathmitas celebratum Græcis. Stathmos apud Herodotum, & hyperthyra interpretatur Valla cardines & postes: rectius forsan facturus, si stathmi appellatione limẽ intellexisset. Hyperthyri uerò lapidem, qui hostio superincumbit. In Cissia regione fuit Darij stathmus nomine Anderica. Stammata uerò in ratione militari, sunt militibus in acie destinata loca: unde est illud Hieronymi parœmiæ quadam facie pronuntiatum: Cur (inquit) omissis, super quibus pugna est, de stammate ac loco certaminis egrederis? Porrò domus undique occlusæ, ac turrium modo sustructæ uerbo ὠδῖχωρεῖα βαρεῖς, à Palæstinis dicuntur. In eodem mundi situ habentur & Tibareni: nam Tibarenida terram nuncupat Argonauticon secundo Apollonius. Iustissimos dicunt hos. Nec prius prælio cõgredi cum quopiam, quàm diem, locum, horam, ex fide hosti denuntiarint. Memorabile est quod Nymphodorus scriptis mãdandum censuit: si quando pepererint inibi mulieres, uiri in lectulis decumbunt, ut puerperæ apud nos, illis curiose uxoribus præministrãtibus. Tibarenos Ephorus scribit, lusum amplexari in primis ac risus, quòd in ijs maximam felicitatis partem arbitrentur constitutam. Mosynœcorum è lignis desilientium in peregrinos prætereuntes assultatio sanguinaria gentis truculentiam amplius infamat. Quin & in tam alta barbarie sceleris tamen intellectus est. Nascitur in Heptacometarũ arboribus mellis genus medicati. Eius uirus haustum stupidos facit, exsternatque mentem. Hoc genere tres Pompeij cohortes ad internitionem cõtrucidasse illos, cõstat, infestis animis eiusmodi potum propinantes. Colchos dici nunc Lazos, enotatum aliubi est. Sunt uerò tumidiores natura, & præter decorum natura iactabundi: nec absurdè forsan, quando non alia ferè gens gloria censetur excellentior, aut felicitate, uel diuitijs, necnon morum præstantia cum loci opportunitate. Regia illis insignia sunt, aurea corona, lapillis distincta pretiosis, longior uestis, auro intexta, calcei rubro infecti, mitra item auro & gemmis uisenda: chlamydem gestasse purpuream, illis nefas, alba utique permittitur, nec uilis tamen, quin auro intertexta utrinque: fimbriæ propendentibus lapillis, & apparatu alio planè insignes.

Indorum

Indorum ueterum ac recentiorum ritus. Arbor tala. Herculem coli ab Indis, gigantis nomine. Acratopoſiæ certamen. Bibaces philoſophi. Xenocrates. Philoſophorum genera duo. Brachmanæ. Germanæ. Linum Indicum. Animam qui primi immortalem aſſeruerint. De columbis melinis, & nymphis Meliadibus. Hypomelides. Meliæ aſtragali. Orontis cadauer mirum. Milium. Meline. Melĳ homines cur. Caput XXXI

INdos ueteres ante quàm in eos expeditionem iniſſet Liber pater, non alĳs ferè cultos moribus fuiſſe, perhibet hiſtoria, quàm Scythas. Nullæ ergo illis domus, nullæ urbes, nec immortalium deorum templa erant. In plauſtris tranſmittebatur uita non alia, quàm nomadica, nulla ſacrorum cura. Non aliunde integebantur corpora, quàm ex occiſarum in uenatu ferarum pellibus. Alimenta ſuggerebat arboris cortex, quæ illarum gentium uocabulo Tala nuncupatur: in cuius faſtigio prodeunt uelut cucurbitulæ agreſtes, cuiuſmodi in palmis conuiſuntur. Nec non ferarum incocta caro. Diu uero pòſt, commeante illuc cum exercitu Libero patre, & inædificatæ urbes ſunt, ſancitæ leges, templa quoq; ſtructa dĳs. Vini item ratio, ac ſerendi præmonſtrata illis. Armorum ſcientia tradita, ſed & unguentorum, ac ſatyricæ ſaltationis, quam Cordaca dicunt. Herculem quoque Indiam appetiſſe, conſtans fama tenet, & auctor probat Megaſthenes. Proinde ab illis coli religioſius, uerum Gigantis nomine. Iuſtitia inibi adeo ſancta, ut proditum monumētis ſit, ab Indis exteras gentes nunquam bello appetitas, ne quid parum iuſti interim admitteretur. Sepulchra illic defunctorum honori nulla. Quando uirtus & uitæ integritas propagandæ memoriæ amplius ſufficiat. Memorabile illud eſt: Indiam eſſe prorſum ſeruitutis expertem: nemo enim ibi uel indigena, uel externus ſeruitutem ſeruit. De Lacedæmonĳs, ſi helotas modò exemeris, id ipſum quoque narratur. Indos in ſeptem diſtribui ſpecies, proditum ſcimus: principe loco philoſophis conſtitutis, quibus una tantū ſacrificula incumbit cura. Interim uero & diuinacula, quando uis hæc non alĳ ferè contingere creditur, quàm ſapienti. Si quem præſagia ter fruſtrentur, ſilentĳ perpetua mulcta irrogatur. Secundo loco agricolationis periti, tam à cæteris feriati, ut inter congredientes acies, uolantia tela, armorum ſtrepitum, nihilominus omnis expertes curæ iniuncta ſibi munia obeant, nec laceſſantur uel minimo. Inſequuntur hoſce pecoris magiſtri, mox & opifices inſtitores'ue. Quinto ſtatuunt loco bellandi peritos, & armis tantum innutritos. Ab ĳs uiſuntur, quos dicere epiſcopos rectè poſſumus. Horum uero muneris eſt, quid in quaq; geratur parte, peruigili cura explorare, ac mox regi inſinuare, uel magiſtratu fungentibus: ſicubi regia abſit poteſtas. Mentientibus mulcta irrogatur grauis. Sed necdum deprehenſus proditur quiſpiam. Poſtremò habentur, qui iuſtitia culti in primis ac ſapientia ſuper republica cum rege uel magiſtratibus capita conferunt. Per connubia porrò genera promiſcere, nefas: in ſua ſe pellicula, intraq; modulum proprium continere ſe, cogitur unuſquiſque. Philoſophia tantum neminem diſcludit. Mores gentis priuatim relatu haud indigni. Carbaſis talaribus corpora cōuelantur. Soleis præmuniuntur pedes. Caput linteis globatur: inaures propendent, ſi opulentiores ſint, elephantini. Sed aureis ornamētis nec lacerti carent, nobilioribus præſertim. Capilli cura non negligēs: detondent tamen rarius. Mentum quoque illis intonſum: facie reliqua ſpecioſius leuigata. Sed illud anxiè inficitur, nec fuci uniformi genere. Furti ſe alligaſſe, ſcelus apud eos nefarium. Literas prorſum ab Indis ignorari, pleriſq; proditur. Proinde legibus uſos non ſcriptis, ac memoriæ præſidio cuncta diſtribuiſſe. Alicubi tamen reperio, in ſindonibus ab illis ſcriptitatum: uerum, elementis haudquaquam peregrinis uti. Simplicitatis ac parſimoniæ argumenta plura. Lis apud eos rara. Teſtibus non indigent, aut obſignatione ulla. Fide plurimum tractantur omnia. Nec domui aſſeruandæ curioſius intendunt. Vinum neſciunt, præter quàm diuinæ rei cauſa. Potus illis ex oryza. Ex hordeo ferè cibus. Sunt qui Indos eſſe Philœnos, id eſt uini amatores, eatenus prodant, ut Calano moriente, præter gymnica & muſica ab Alexandro propoſita certamina, etiam acratopoſiæ, id eſt meraci potus, ſit inſtitutum: in quo primas occupanti, talentum foret præmium: ſecundas autem, minæ triginta: tertias, decem. Mortuos uero inibi ſtatim,

quinq; & triginta, mox etiam sex. Qui plurimum bibit, ac uicit, meri choas persiccauit quatuor, nomen homini Promachus. Sed hunc cur miremur? quum ab hoc aditu laudis ne philosophi quidem abstinuerint: quãdo tyranno Dionysio, in festo quod Choes dicitur, aureæ corollæ præmium ei proponente, qui uini choam hausisset primus, insigne id Xenocrates arripuit. Sed Indos repetamus. Incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus: adhibentur strigiles ex hebeno præcipuè corporum expolitioni, in qua deprehenduntur curiosiores. Superstitio illa in sacris plurima, non iugulandi, sed uictimas præfocandi, ne quid deminutũ honori diuino cedat. Indos uero hosce in primis deos eximie uenerari, Iouem pluuium, Gangem fluuium, & Indigetes genios. Si à rege abluantur capilli, festa dies agitur, mittunturq; dona amplissima, gestiente unoquoque opes suas certatim ostentare. Sunt qui à sapientibus eorum deos credi putent, quicquid colere adorti sint, præcipueq; arbores, quarum oblæsio capite expiatur. Lunæ cursu tempora metiuntur: nec ut pleriq;, orbe syderis pleniore, sed ubi curuari cœpit in cornua. Indos philosophos sunt qui bifariam partiantur, ut alios Brachmanas nuncupent, quos & Brachmas uocant: alios uero Germanas. Brachmanũ placita esse, uitam præsentem credi oportere, ueluti conceptum uitalem. Mortem uero, egressum ad ueram felicemq; ijs uitam, qui recte fuerint philosophia imbuti. Propterea meditatione multa ad mortem instrui. Item mundum habere tempus initiale, tendereq; in interitum. Esse quoq; globatum forma. Deumq; uniuersorum opificem moderatoremq; per cuncta meare. Mundi exorsus esse ab humectationis elemẽto principe. Rursumq; præter elementa quatuor, quintam haberi naturam, unde cælum promicuerit, & tot tantorumq; syderum præsignes, collucentes'ue oculi. Chaldæos & Indorum magos humanam animam esse immortalem, primos omnium tradidisse, Pausanias monumentis prodidit: quos multi præterea Græcorum sint insequuti, in primis autem Plato. Et in libro De pomo, quisquis fuerit auctor, adnotatum inuenias: scholasticos qui morienti aderant Aristoteli, quum is iam exspirasset, sic uirum affatos, Qui philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, uti animam addecet recti hominis & perfecti, qualem te nouimus. In philosophiæ communionem uxores non admittere: ne si improbiores paulò natura comperiantur, arcana rerum prophanis infundant pectoribus: si uero ad bonitatem factæ, ne à uiris discludantur, diuertantq;. Siquidem quibus uoluptas, dolor, mors contemptibiles fiant, non facile seruitutem concoquere. Hoc genus esse dijs amicum, Hierocles scribit, soliq; desponsos præcipue. Ab omniq; abstinere creophagia, id est carnis cibo uictuq;. Agere item uniuersum tempus hypæthrios, id est subdiales, ac ueritatem amplexari præcipue. Lineis contegi amiculis: quæ certo nentur è lapidis genere, ignibus inuicta: sed quæ nec perpurgẽtur aqua, uerum ubi sordes insederint, in flammam coniecta splendescunt. Ex Germanis uero censeri eos honore præstare, qui syluicolæ dicantur, uini, Veneris, ac omnino humanioris uictus expertes. Ab ijs proximè coli medendi peritos: quorum philosophia circa humani corporis contemplationem distringatur: uerum, non aliunde peti medicamenta ferè, quàm ex uictus ratione. De Indis illud amplius: mulieres alioqui pudicitia celebres, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorem substernere, nullo inde præfloratæ famæ dispendio. Quin laudi facinus ducitur, quòd tanti earum forma censeatur. Nuptiarum ritus non ferè alius, quàm ut ubiq; ferè dotis lenocinium abiũgatur omne. Virgines quum esse nubiles cœperint, in publicum à parentibus producuntur. Accurrẽte (ut assolet) multitudine, libera illis datur optio, è iuuenum turba uirum sibi seligendi, quẽ uirtute aliqua insigniter præstantem putent. Apud Catharos Indos irroborauerat mos, uti cum defunctis uiris deflagrarent uxores. Natum id ex ueneficij crimine, quo sublatus à quapiã dicebatur maritus. Apud eos, quibus imperauerat Sophites, pulchritudo eximiæ uenerationis est, quo nomine infantes acriter explorãt, ecquid sint ad pulchritudinem & robur facti: neq; enim aliàs educantur. In matrimonijs item cõtrahendis præter uenustatẽ cum proceritate nil curant magnopere. Oritæ defunctorum cadauera feris obiectant uoranda. Cedrosi, inhospitales ac feri, ungues tota nutriunt uita, ferarum amicti exuuijs. Cete in cibos adhibent, quorũ spinis trabalibus tecta cõtignant, squãmis tegularũ uicem subeuntibus. Gedrosii ab alijs dicunt hi. In Polyhi-

store

ſtore Cedroſii. Sed uitiatum putant codicem nonnulli. In Indis porrò traduntur eha-ſci columbæ, ut Aelianus inquit Variæ hiſtoriæ primo, μήλιναι τὴν χρόαν, id eſt melini coloris: de quo Hermolaus aliqua. Sunt tamen & nymphæ dictæ μηλιάδες. Nam aſtra gali, etiam μήλιαι dicuntur. Milium Varro ex Græcorum theſauris produci ſcribit, quod illi melinem dicant. Scire tamen licet: melinem Dioſcoridi, & Theophraſto eſſe panicum: id quod à noſtris eſt item obſeruatũ. Melios, id eſt μελίους, homines in Theogonia uocat Heſiodus, uel (inquit interpres) quoniam ex Melijs ſint nymphis progeniti, uel quòd nati ſub arborem fraxinum, quam uocant Meliam, ſint abiecti. Hypomelides poma ſunt, ut Gargilius Martialis aſſerit, cuius utitur teſtimonio frequenter Palladius, ſorbo ſimilia, mediocri arbore, flore candidulo, dulcedine acuto ſapori remixta. Indos fuiſſe hominum primos, probabile Pauſanias habet, ſi areſcente mole terrena, ſo lis ui enatum prodijt humanum genus. Fuiſſe item cęteris longè proceriores, uel Orontis argumento, qui Indorum generis eſt creditus, oraculi Clarij teſtimonio, Syris conſulentibus, cadauere comperto in Orontis fluuij alueo, cubitorum undecim, & amplius. Nauigia Indis ſunt ac Aethiopibus, nec pice lita, nec cõpacta ferro, ſed laqueis arctantur. Cauſam facti augurantur nonnulli, quia inſint in eo mari ferrum ad ſe pertrahentes petrę. Id haud uidetur uerum, quoniam Romanorum claſſibus illic res gerentibus, nil obuenit eiuſmodi. Potior ratio eſt, quæ de metalli promitur inopia, ſed nec aliunde inuehi licet, quando ne fiat, morte caueri traditur.

Taxilitarum mores perabſurdi in filiarum nuptijs. Carmanorum ritus. Caput XXXII

SEd enim quæ de Taxilitis memorãtur, etiam ſi perabſurda prorſum, & quæ uix impetrent fidem, à pleriſq; cenſebuntur, nihilominus tam honeſte prodi, à nobis poſſe adiudicauimus, quàm prodita ſunt, auctore præſertim graui, & cui propemodum diſpudeat non adcrediditiſſe. Eſſe uero indici tractus urbem Taxilem, ex Strabone, Stephano, cæteris ferè, notiſſimum. Inibi ergo fortunæ tenuioris homines, inopia premente, filias habentes illocabiles, ut quoquo poſſint, foras tamen obtrudant, ętate florem attingente, productas in foro ſtatuunt, incinentibus tubis claſſiciſq;, quibus alias cani bellicum, moris eſt. affluente paſſim multitudine, adeunti propius puella corporis poſtica reuelat, ingeritq; mox & antica. Si hac ratione non diſplicuerit, nubit. Traditur & illud: functos fato uulturibus obiectari: ſed & uxores in multorum uenire participatum. Carmanis id ineſſe peculiare, ſcribunt Græci, ut in conuiuijs percuſſa faciei uena, profluentem inde cruorem uino commiſceant, atque propinent, amicitiæ finẽ ſtatuentes, ſanguinem guſtaſſe mutuum. Mox uero unguentis caput collinere, repercutiendis uini exhalationibus.

Sogdiorum iuuenum admirabilis animi magnitudo. Caput XXXIII

SOgdianam eſſe regionẽ, tradunt coſmographi, prope Bactrianos, cuius incolæ dicantur Sogdij, uel etiam Sogdi. Eſſe uero locorum pleraque inculta, & habitatoribus uacua. Cuiuſmodi fuerint incolarum mores, uel uno retegi argumento facillime poteſt. Quum in eo ſitu res gereret Macedo Alexander, producti ad eum ſunt Sogdij ad triginta ferè numero captiui, ut facile apparuit, & nobilitate præſtantes, & corporis robore haudquaquam inter poſtremos. Iuſſerat eos ad ultimum abduci ſupplicium rex: id ubi animaduerſum ab eis eſt, putares emiſſos uinculis domeſticum repetere ſolum, maxima alacritate pæana patrium, adhibito & modulatiore corporis motu, more choreas ducẽtium, recinere adorti ſunt. Renuntiatur id Alexandro, qui mirabundus, ſupereſſe cuiquam tantum animi, tantumq; elatæ mentis, ut mortis horrorem non compaueſceret, ſcitari ab eis perrexit, quæ nam lætitiæ tam importunæ, tamq; inopinæ ratio foret. At illi, Non alia (inquiunt) ratione geſtimus, quàm quòd terrarum principis imperio fatalem deſtinatumq; ſibi eſſent ſubituri diem. Quacunq; occaſione alia morerentur, conſueta cæteris perturbatione ſortem oblatam fuiſſe laturos. Nunc, ut fortes addecet, mortem eſſe ſibi in uotis: proindeq; cantu lætitiaq; laſciuire. Tum tanta animi magnitudine uerſus in ſtuporem rex: Cupio (inquit) noſſe, an ſit uobis optabilis uita citra ullas inimicitias meas? At illi, nunquam inimicos egimus, uerum nos quum hoſtiliter inuaderes urens uaſtansq; omnia hoſtiliter

hostiliter, occurrimus uim repressuri. Quòd si benignitate potius, quàm diuexatione, certare nobiscum perrexeris, dabimus operam, ne officiorũ uicissitudine superemur. At rex, Verum, quibus obsidibus pollicitationes obfirmatis? Vitam, inquiunt, quam contribueris beneficio tuo, fidei constantiæq; pignori obijcimus, reddituri, quandocunq; reflagitaris. Hisce uero illi conditionibus emissi, quam dederant fidem, obstinatis animis egregiè præstiterunt, populares suos synceriter Macedonibus conciliantes.

Assyriorum ritus. Distinguantur ne à Syris Assyrij. Ilium, Troia, Dardania, ciuitas una. Grammatia quid. Pisces deorum loco. Syrorum item mores, & Phœnicum. A quibus inuẽta primum astronomia, arithmetica, geometria. De Astreo pauca. Phœnicostola iacula. Iamblichus. Adad, & Adargatis. Virgo cæleste signum. Chalcidia pocula. Siriasis quid. Sirrum. Sirrus. Sir ciuitas. Phœnigmum quid, & siræum, aut sycion. Syriscus. Cap. XXXIIII

Assyriorum mores magna ex parte Persici sunt. Illud peculiare, ut ei negotio destinati triumuiri, integritate cõspicui & nobilitate præstantes ea maximè ratione iam maturas uiris puellas coniugio peruinciant: nam productas palàm, conuocata per pręconem multitudine, locare se eas uelle pronuntiant, remq; peragunt, ut quæq; dignitate præcellit, ita elocantes principe loco. Babylon uero, quæ fuerat Assyriæ caput, cur ab Hieronymo purpurata dicatur meretrix, etiam si Roma inibi significatur, & de mulierũ eius loci impudicitia, substrato hospitibus pudore, alibi (opinor) uberius explicatum. Mos uero genti illi peruetus, ægrotos in uijs proponendi exquirendiq; à prætereuntibus, an morbo id genus norint remedia. Etenim nemo tam improbè malus fuerit, qui sciens nõ gratè impertiatur. Coma illis haud sanè magna. In manu insignis scipio est, prominet è fastigio malũ uel rosa aut lilium, uel omnino eiusmodi quippiam. Mortuorum luctus inibi, qualis fermè in Aegypto. Defunctus eorum melle conditur & cera. Assyrios præterea in prælijs capita ferreis pręmunire galeis barbarico consertis ritu, ut penetrare eas, non usquequaq; fuerit promptum. Clypeos porrò gestare hastasq; & pugiones Aegyptijs persimiles, clauas item ligneas ferro inductas, ac lineos thoraces, auctor Herodotus est. Sed addit, Syros à Græcis nũcupari, à Barbaris Assyrios, uel Attyrios uerius, quod scribit Dion, in quîs uisantur & Chaldæi. Porphyrio & Acron, Quæ nunc (inquiunt) Syria est, olim adiectione syllabica uocatur Assyria. Stephanus, Babylonium tractum Assyriæ nomine intelligit: quanquam & Assyrios alteros statuit, quod Xenophon item primo Rerum Græcarum facit, Syris adiacentes: distinguit & Strabo & alij plures. Id quod in Ilio, Dardania & Troia factitatum. Sed, inquit Lycophronis interpres, Dardanus ex Samothrace cataclysmi tempore ad Troiæ loca transmisit, ac condita Dardania, humanis est perfunctus, uisebaturq; inibi eius sepulchrũ: at posterius Dardania, Troia, Ilium ciuitas facta est una. Syrorum gentem esse natura leuem, obseruauimus, adq; nouãdas res procliuem. Inde illud in Aureliano Flauij Vopisci, Rarũ est ut seruent fidem Syri, immo difficile. T. Liuius, Syri & Asiatici Græci, leuissima genera hominum, seruituti nata. Est & ludis celebritatibusq; adeo deditum genus, ut Antiocheni, quorum & maxima & felicissima urbs est, toto ferè anno tum in urbe tum in suburbijs non aliud impensius curarent, quàm ludos & festa. Historiarum quoq; sextodecimo Posidonius, Syrorũ incessens delicias, oleo perungi eos pretioso arguit, liniq; unguentis, diei partem maximam in grammatijs (sic autem communes uocant concœnationes) cibis saburrari & potu. At M. Cicero, qui fuit oratoris pater, Romanos Syrorum uænalium esse dicebat similes: nam ut quisq; optime Græce sciret, ita esse nequissimum. In Syria, inquit Vlpianus Digestis de censibus, à quartodecimo anno masculi, à duodecimo fœminæ usq; ad sexagesimumquintum tributo obligantur. In Syria fluuium nomine Chalum, χάλον, celebrat ἀναβάσεως primo Xenophon, in quo uisantur pisces magnitudine insignes, ac miti mansuetoq; ingenio: Eos, inquit, deos arbitrabantur Syri, nec iniuria affici patiebantur, sicuti neq; columbas. Omnes autem Syrias uoluptatum scatere illecebris, auctor est Ammianus Marcellinus. Piscium aurata simulacra, penatium loco illis sunt. Sed & in templis argentei uisebantur pisces. Syros præterea Fortunam impensius colere, Pausanias tradit, cuius simulacrum apud Orontem concinnarit Sicyonius

Euty

Eutychides. Sunt & Syri ad iocos & cauilla in primis factum genus. Sed & cultui diuino non incuriose mancipatum. Proinde in Syluis Papinius,

Quod ramis pia germinat Damascus.

Incessitur tamen Syrorum gens, ut mortalium auidissima, sicuti Hieronymus inquit, necnon uafricia nimis solers, attestante id ipsum adagio ex Sudæ monumentis, σύροι πρὸς φοίνικας. hoc est, aduersum Phoenices Syri: ubi uersuto imponere satagit uersutus. Sunt enim in Syria Phœnices quoque. Fuere item Syri quandoque in hortis operosissimi: quod Plinius scribit, producta inde parœmia, Multa Syrorum olera. Phœnicum laus peculiaris in nauigandi præstantia, & purpurarum piscatu, quando Tyriam præstare cæteris purpuram perhibent. Sidonij uero muneris à nonnullis creditur arithmeticæ ac astronomiæ excogitata ratio: quoniam nauigantibus utraque peraccommoda. Sicuti geometriam ad Aegyptios reijciunt, ob agrorum mensus identidem necessarios, nunquam non collimitijs pereuntibus, Nili exsuperantia oblimatis metis. Sed in Mercurium cælestis scientiæ primordia renuit Manilius illis uersibus:

Tu princeps auctorque sacri Cyllenie tanti,
Per te iam cælum in terris, iam sydera nota.

Auctor uero est Theon, quosdam esse arbitratos, Astræum mathematicum excogitasse primum astrorum nomenclaturam: quo argumento, astrorum sit dictus pater. Traditur illud quoque, uetera de atomis placita à Mocho Sidonio propagata primum. Illud obiter adnotarim, ab Pindaro eleganter dici phœnicostola iacula, quæ mittant Phœnices. Verum, de Assyrijs illud amplius, quod libro quinto scribit Egesippus: in Iudaica captiuitate plerosque compertos, qui bimones aureos deglutissent, quum adornarent fugam. Id postea specie miserabili inter alui inquinamenta aurũ legebant. Quod quum inspexisset Assyrius quidam, mox est in omnes propagatum. Inde dissecabantur miseri adhuc uiuentes, ac uentris euiscerabantur secreta, dum inter retrimenta aurum quæritur, duobus milibus nocte una discissis. Deum uero Assyrij, quem summum habent ac maximum uenerantur, Adad, uerbo gentium illarum proprio, nuncupant. Significat autem non aliud fere, quàm unum. Adijciunt & deam nomine Adargatin, siue ea sit etiam Atergatis, quod alibi indicabitur. Omnia horũ numinum potestati subiecta, opinantur, solem interpretati terramque. Argumento esse, quòd Adad simulacrum insigne radijs cernatur proclinatis, ceu uirtutis cælestis uehiculum illi sint in terrenam adnuentes molem. Schematismo autem diuerso terræ, seu Adargatis imagunculæ confingebantur, in sublime radijs surrectis. Quod cælesti affluxu progerminet cuncta planè de terreno, uelut fermento. Commeminit deæ item Bassus in commentario, quod in Germanici Phænomena concinnauit, ubi de Erigone mentio est: cuius sit leonem inter, libramque domicilium. Virginem (inquit) dici Cererem, arbitrati sunt plerique, spicarum quas tenet, indicio. Alij Adagartin malunt. Sunt qui & Fortunam, quoniã sine capite astris inseritur. Obiter uero sciendum: à Nigidio Figulo iuxta M. Varronem doctissimo, Virginem dici Iustitiam, uel æquitatem. Sub sinistra quæ spicam habet magnitudine insigni, quam ideo Virgini contribuunt (quod scribit Theon) quoniam sit res præcipuè pia agricolatio. Virginem sunt, qui Ioue genitam fabulentur, uelut Hesiodus, Δίκη διὸς ἐγκεγαῦα. At nonnulli Astræi filiam malunt καὶ ἡμέρας. Ex Chalcide porrò Syriæ ciuitate, à Monico Arabe condita, propagatus creditur Iamblichus, philosophiæ mysterijs copiose imbutus. Illud obiter adnotarim, ambigere Eustathium ab utra Chalcide ducantur pocula dicta Chalcidica apud Comicum. Siriasis ad Syros pertinet nihil: est enim eo nomine cerebri inflammatio, & panniculorum quos uocant μήνιγγας, auctor Paulus. Sirrum nuncupant subterraneã fossam, id est cuniculum: λαύκανον item dicunt. Sed & excauatio, in quam semina deponũt, eodem censetur nomine. Vbi recondantur in subterraneis frumenta, sirros intelligit etiam Varro, Sir, in Illyrico ciuitas πολυάνθρωπος. Syriscus uas plexile, in quo fici exponuntur uænales, meminit Alexis apud Athenæum. Phœnigmum septimo Therapeutices Galenus, id est φοινιγμόν, pharmaci genus intelligit communicatum denique τοῖς ἀκούουσι: ex thapsia concinnatur, aut napy, ac id genus alijs. Siræum, ex Pauli monumẽtis, ficorũ uocant decoctum plerique, cum defruto nomine participato: ficyon est ab Hippocrate nuncupatum.

Arabum

Arabum ritus maximè miri. Zira. Sisyra. De ratione ueneni scitu non indigna pleraq;. Item de uiperis pulchra, & palsamo, seu balsamo. Scopelissare quid. Arabarchiæ uectigal. Arabarches. Lyciarches. Syriarches. XXXV

Arabum mores præcipua digni admiratione: primum, fratres honore filios anteire, traditur: quia natu grandiores sint. Omnium bonorum participes consanguinei sunt: qui tamen cæteros ætate præcedit, dominus existit, censeturq;. Communis item uxor, immo uero una omnibus. Ingressurus ad eam baculum ante fores deponit. Moris enim est, ut baculum unusquisq; gestitet. Eo uiso, reliqui congressui parcunt. Illa tamen cum seniore noctes agere dicitur. Cum matre coisse, haudquaquã censetur impium. Deprehensum adulterum mors euestigio consequitur. Hic uero non alius est, quàm aliunde genus ducens. Arabum amiculas ziras, id est ζειρὰς uocat Herodotus: sicut Caspiorum sisyras: unde Pactyes quoque dicti sisyrophori. Relatu iucundum in hac mentione, quod sequitur. Erat filia regi mira specie insignis: erant & mares filij numero quindecim, quorũ singuli ardentius sororem amabant: proptereaq; non desinebant per uices ad eam uentitare. Assiduis uero illa congressibus delassata, lepido commento eludere omnes adorta est. Bacilla sibi parauit, nihilo ab eorum bacillis discrepantia: quumq; unus ex fratribus fortè digrederetur, arrepto quod deposuisset baculo, confestim illa compar subiecit. Id uidentes cæteri ab ingressu temperabant. Ita aliquandiu à Venereis facta quies. Sed quum fortè omnes in forum coissent, id intuitus ex eis quispiam, sororis congressum petit. Verum, bacillo ante fores animaduerso ex more, quum fratres alios agere in foro sciret, adultero dari operam coniectans, pergit inde trepidus & ira ardens ad patrem, quid uidisset, quid pro uero afferret, nuntiat. Indignabundus & minarum plenus accurrit is, baculum uidet, ingreditur, innocentem repperit filiam. Adijciamus porrò, quod notandum censuit Vlpianus: Arabum plerosque in prædia inimicorum lapides aggerere consuesse, quod σκοπελίζειν dicunt, id est scopelissare, quo significabant, interituros malo leto, qui ea colere adorti forent, insidijs illorum qui scopulos posuissent. Quo fit, ut nemo audeat, crudelitatem ueritus insidiantium. Id, inquit, grauiter persequi solent præsides ad pœnam usque capitis. Dignum scitu: in Arabia uim balsami magnam subnasci, uti Pausanias arbitratur: qui tamen palsamum pronuntiat, balsamum minimè, in Bœotijs rebus. Amare porrò uiperas tum arboris succum, quo alantur plurimum, tum etiam umbram: nam & in odoriferis syluis serpentes, siue serpulas, ut ueteres loquebantur, repperiri frequentissimas traditum est: & scribit Bibliotheces quarto Diodorus. Vbi uero Arabibus appetat tempus balsami succulentum excipiendi humorem, Scytalas fert unusquisq; duas aduersum uiperas: quippe inuicem ijs allisis, sono illas abigunt. Interfecisse nanq; cauent cum primis, balsamo sacras opinati. Quòd si quem fortè mordicus apprehenderint, fit uulnus, perinde ac ferro illatum, sed ueneni timor nullus: quando cibis pastæ odoratis uiperæ uirulentiam letalem alias, mitiore permutant potestate. Insignem quippe uenenis molliendis uel accendendis uim habent alimenta. Siquidem in Phœnicia compertum, uel halitu modò truculentioris uiperæ pernecari hominem: quod radicum illic succrescentium potentia, creditur fieri. Arabici porrò instituti, & quidem legitimi fuit illud quoque, ut si parte aliqua regij corporis causatio se ostentasset, proximi ipsum id assimilarent: quippe censeri ridiculum, moriente rege certatim adniti, ut simul contumularentur, ni idem & in corporis præmortua parte præstarent. Luxum regis in thus ferentibus locis eum legimus apud Athenæum, ut in dies singulos talenta impenderentur Babylonia quindecim. Illud haud prætereundum omnino: ex Arabia in Aegyptum uim animalium insignem solitam adduci, quo nomine uectigal Arabarchiæ celebratur Iureconsultis: cui qui præesset, diceretur Arabarches. Ad quod scienter eruditis coniectatum, id satyricum liquidò spectare, Aegyptius, aut Arabarches, dormitantibus in aurem utranq; interpretibus, ut aliàs non infrequenter. Nam sic in Epistolis ad Atticum & M. Antonius Arabarchæ fœdatur appellatione, ceu Aegyptius foret publicanus, ob exigendi sanguinariam atrocitatem. Lyciarcham tamen intelligunt ludorum præsidem, qui in Lycia celebrarentur: & Syriarchem, eorum qui in Syria.

Nabatæorũ mores. Nabaten uocari ex adulterio conceptum. Reges apud Homerum solitos sibiịpsis seruire. Saracenorum instituta. Erembi qui, & unde. Cap. XXXVI

NAbatæos esse felicium Arabum gentem, omnibus arbitror notissimum: à Nabate quodam sic nuncupatam Græci scribunt: diciq́ Nabaten ex adulterio conceptum. Horum continentiã laudibus efferunt celeberrimi auctores, necnon cumulandis asseruãdisq́ diuitịs curam exactissimam. Illud admiratione non caret: mulctam dici publicè ịs, qui rem aliquo modo decurtarint imminuerint'ue. Augescẽtibus opibus, honor est domino exquisitus. Rara inibi seruitia. Ministeria ex cognatione frequentiora, uel sibi unusquisq́ minister est. Quo more ne reges quidem expertes ferunt, à quibus identidem parari dicuntur conuiuia. In ịs plura duodenis exsiccasse pocula, ignominiosum. Rex ibi auctoritatis adeo dilutæ, ut non sibi modo, uerum & alịs interim administret, idest non autodiaconum modo agat, sed antidiaconum quoq́. Cæterum & Homerici reges eius quoq́ modi comperiuntur, ex quo item αὐτοδιάκονοι inueniuntur, id est sibi ipsis subseruientes: quando Priamus etiam ἡνιοχεῖ, id est aurigatur. Achilles concidit carnes. Icit fœdus, immolatq́ Agamemnon. Meminit libro primo Athenæus. Nabatæorum sustructiones impendio pretiosæ. Vrbes nullis communitæ mœnibus uisuntur. Summa enim regioni pax. Equorum quibus carent, uicẽ implent cameli. Perfuncta fato corpora retrimentitiæ sordis loco illis sunt. Regium cadauer, ut ritè contumuletur, in sterquilinia deiectatur. Sol illis sacratissimum numen. In arula res illi peragitur diuina, quam in ara excitarint. Sarracenos constituit Ammianus inter Assiriam & Nili cataractas, & Blemmyarum colliminia, qui omnes à caluo (quod dicitur) ad caluum bellaces censeantur. Seminudi agunt, coloratis sagulis pubetenus amicti. Nemo unus eorum stiuam attigit, uel arborem coluit quærendo uictui. Errant semper nulla lege, nullo lare. Vita est illis perpetua fuga. Vxores mercennariæ ac conductæ ad tempus ex pacto. Verum, ut adsit matrimonị species aliqua, dotis nomine offertur marito hasta cum tabernaculo. Ita uero palantur assidue, ut alibi nubat uxor, pariat alibi, & procul liberos abducat. Victus uniuersis caro est ferina. Lac præsto est exuberantissimum. Frumenti ac uini usus plerisque ignotus. Interpres Homeri quidam Erembos Troglodytas interpretatur, & Sarracenos, id est Σαῤῥακηνούς. Dici autem Erembos, παρὰ τὸ εἰς τὴν ἔραν δύειν. quia subterranea incolant. Sed appellantur Erembæi quoque. Ammianus idem alibi scenitas Arabas Sarracenos dici nunc opinatur.

Aegyptiorum inuenta, & eorundem ritus. Artophagi Aegyptị cur. Cyllestia. Ammonị unde. Pan, seu Mendes. De suibus. Hermotybies. Cici. Calasiris quid. Laura locus deliciarum. Dulcis cubitus apud Sardis. Ochi regis historia. Omphale. Lydorũ libido. Abrotonum. Laurea in potu quid. Laura ciuitas, & Croton unde. Lauria locus. Plutarchi locus in Themistocle de Lauriotico prouentu. Cap. XXXVII

QVid uero de Aegyptiorum ingenịs, deq́ eorum doctrina sentiendum uideretur, abunde alias exsequuti sumus. Nunc nihilo secius prolibabimus quæpiam eiusdem gentis peculiaria, ne quid per incuriam transiliamus, uelut conniuentes, quod nostros libellos adiutum eat. Igitur quia in artibus repeiendis solertem fuisse gentem eam, & in cognitione rerum indaganda sagacem, multi prædicant, compertum id in literis ante omnia. Ab Aegyptịs ex cælestium rerum scientia & obseruatione anni rationem excogitatam primo: inde in portiones duodecim, quæ de lunæ nomine menses nuncupantur, distributam. Græci quidem fuit moris, tertio quoq́ anno ut fieret aptior temporum responsus, mensem interịcere, quem intercalarem dicimus. At Aegyptị, re uniuersa (uti uisum est) comperta certius, singulis quidem mensium treis dierum attribuentes decadas, euoluto denique anno, quinq́ etiamnum superadịciebant dies. Traditum porrò, duodecim deorum rationem ab Aegyptiorum scientia Græcos ad se corriuasse. Primos item deorum excitasse aras, conflasse simulacra, ac templa cõstruxisse. Quin & animalium effigies saxis insculptas ostendisse. Quæ ad gentis mores spectant, & instituta à cæterorum ingenịs dissita longe com

gè comperiuntur. Nam taceo illud: ueterum Aegyptiorum alimenta ab herbis petita, palustriq́ caule, eam quam agrosin uocant, unde irrepsit mos eadem dijs supplicandi. Mox uerò ad piscitium transisse, ac nonnullos ad carnes, pellibus ad integumenta corporum reiectis: sicuti ex arundinibus attexebantur domus. Aegyptios Hecatæus artophagos nuncupat, qui cyllestijs uescerentur. Collestes uocat Herodotus ex olyra, id est siligine confectos. Proditum à sacerdotibus est, à Mercurio deinde artium disciplinarumq́ excogitatos modos. Cæterũ, ferri hæc possunt: illa, admiratione non carent. Tenet quippe fama, fœminas inibi negotia obire, cauponã exercere, ac id genus alia pleraque peragere. Viros autem domi se continere, quæ aliàs muliebris censentur muneris, tractantes. Onera item capitibus gestare, uirorum est, humeris autem fœminarum. Vesicæ retrimenta reddunt fœminæ stantes, uiri sedentes. Ciborum superfluitates intra domestica cõsepta excernuntur. Vescuntur in propatulo, uijsq́. Sacerdotium nullum adit mulier: uirile habetur id. Maribus parentes alendi necessitas nulla. Filiabus autem summa. Scribunt non uti nos, à sinistro in dextrum pergentes, sed ediuerso: prædicant tamen ipsi, nos in sinistrum produci, se uerò in dextrum. Literæ eorum bifariæ sunt, sacræ, ac populares. In deorum cultum præter cæteros studio feruntur exsuperantissimo. Virilia circuncidere non diffitentur, sed rationem promunt, ut mundiores sint. Sacerdotum tota leuigantur corpora, omni prorsum decusso pilo, ne quid sordium se proferat in re diuina. Amicula linea sunt, calcei papyracei, alijs uti nefas. Aegyptiorum dij uniuersim quidem Isis & Osiris, quem Bacchum intelligant. Seorsum uerò & alij plures. Nam apud Thebas arietina facie coli Iouẽ traditur, quòd Herculi sese ita uisendum præbuerit, ut arietis detruncati pelle corpus obsepserit. Quia uerò Iouem Aegyptij Ammonem dicunt, inde Ammoniorum, quos Aegyptiorum atque Aethiopum colonos prodidere, cognomen celebratum, simul & oraculi apud eosdem uulgata fama. Sed de hoc paulo item plura mox. At mendesii inter octo deos Pana connumerant, quos priores duodecim illis opinantur. Eius simulacrum caprinam præfert faciem. Crura uerò hircina sunt, non quia talem arbitrentur eum, sed ueritatis arcanum mystico adumbratur uelamẽto. Aegyptiacè uerò Pan dicitur Mendes, quo nomine hircus item designatur. Quanquam est quoque in Thracia ciuitas Mende, uel Mendis: ut est apud Apollodorum, unde Mendæum uinum. Sunt & in Sicilia prope Palicos Mendæ. Inter animalia antiquis obseruationibus consecrata mneuis & apis sunt notiora: mneuis soli sacer est, super quo nihil dicitur memorabile, sequens lunæ. Suilli pecoris apud Aegyptios detestatio summa. Argumentum euidens, si quis transeunter ullo modo belluam attigerit, euestigio cum indumentis omnibus in flumine abluitur. Propterea inibi subulcis interdicitur templis uniuersis: nec per connubia quispiam cum eo genere affinitates conciliarit. Animal id nec dijs immolatur ullis, prę ter quàm Libero ac Lunæ: nisi ubi plenam uisitationem illa facit, liberum enim tunc sacrificium est, nec suillam carnem à mensa reijciunt. Maximus apud eos senectuti honos. Vestes non aliæ magnopere, quàm lineæ, circa crura ambitu extremo fimbriatę, quas calasiris uocant. quanquam ibidem calasiries item pugnatores uocantur: sicuti etiam hermotybies. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystida uocant: dicitur quoque ἱππικὸν χλιδών, Græcorum lexicis hac in re præcipue uitiatis. Laneas uestes intulisse templo, profanum. Scelus item, inuolutum ijs cadauer condidisse. Aegritudinum ibi non unus est medicus, suus est unicuiq; morbo destinatus. In funeribus is irroborauit mos, ut decedente aliquo, caput sibi muliebris familia & uultum deformet luto, excurrat deinde per urbem, ac se plangat: conuerberãtur & uiri renudatis pectoribus: salinarijs mox condiendum traditur cadauer, quum odoribus, tum etiam sale. muliebre corpus domi diutius asseruatur, ne Venerea fœditate à salinarijs inquinetur, quod experimento cognitum quandoque est. Vnguenta Aegyptijs, præsertim in palustri solo, ex Sillicypriorum fructu, ipsi appellant κίκι. Cogebatur Aegyptiorum unusquisq́ destinato magistratui, quo se artificio tueretur, palàm facere. Quòd si quis ementiretur, morte luebatur mendacium. Eam legem ad Athenienses quoq́ tralatam à Solone, auctor Diodorus prodidit. Hortorum curam esse familiarem Aegypto, scribit ex Callixeno Athenæus: quamobrem accedente aeris temperatura

tura, florum copiam quacunq; anni parte abunde suppetere, præter aliarum rationem terrarum. quo ductus argumento, Martialis libro sexto sic iocatur,

Vt noua dona tibi Cæsar, Nilotica tellus
Miserat, hybernas ambitiosa rosas,
Nauita derisit Pharios Memphiticus hortos,
Vrbis ut intrauit limina prima tuæ.

Postremo, nec illud silentio inuoluendum: in numerosa Aegyptiorum regum serie, mandatum literis, etiam fœminas quandoque regnum tenuisse. Ganeata eorundem cibaria literis commendarunt multi: sed palàm facit historia potissimum, quà proditur memoriæ, aduersus Persarum regem Ochum expedito cum exercitu irruisse Aegyptium regem, môxque à Persis superatum. Quum ab Ocho tractaretur humane, etiam mensæ adhibitus, ridere perrexit Persicam lautitiam, ut tanto principe indignam prorsus. At si collibeat (inquit) nosse, cuiusmodi esse deceat felicium regum mensam, imperato meis olim coquis, cœnam parent Aegyptiam. Quum adnuisset Ochus, arrisissentq; plurimum id genus condimenta: Malum malè (inquit) ô Aegyptie, disperdant te dij, qui hisce neglectis, uiliores affectasti dapes. Fuit apud Alexandrinos locus Laura nomine, in quo omnium quæ ad delicias spectarent, uisebatur forum. Sicuti fuit apud Samios Laura quoque, Policrate tyranno struente: ut apud Sardis qui est, dulcis cubiti exhiberet imaginem, Lydorum in primis molliciem amplexatus. Quando gens ea Venereorum appetentissima in hortorum amœnitate cum mulieribus congredi multum diuq; consueuerat. Eorum principatum ubi arripuit Omphale, post alias irrogatas pœnas, uxores uiridario præclusas seruitijs prostituit, unde conciliatum loco nomen. Meminit Athenæus, sed & Plato in Phædro. Quo (uti arbitrantur) argumento, Dioscorides libro tertio, abrotonum etiam γλυκὺν ἀγκῶνα uocari scribit. Quum uerò ait Gellius, Romanis mulieribus in potu familiaria fuisse, lauream, passum, murinam, lauream pro lora dictam uolunt eruditiores. Nam scribit Varro, Grandiores natu mulieres loram bibisse, uel garum, uel defrutum, uel passum quam dixerit murrinam Plautus, uti nonnullis placet. Crotonis ciuitatem dici Lauram, compertum mihi est, ab Laura Lacinij filia, Crotonis uxore, à quo ciuitati factum nomen. Fuit in Attica item Laurium, locus metallorum ferax: quod prodidit inter cæteros Herodotus & Sudas quoque. Hinc apud Plutarchum in Themistocle, Laurioticus celebratur prouentus. quam rem aut non percepit interpres, aut neglexit: sicuti in Nicia quoq;, ubi metalla in Laureotica recensentur, id est ἐν τῇ λαυρεωτικῇ: at interpreti satis fuit, In agro, transferre: ni forsan decurtati codices sunt. Laura, pro uia, seu uico est apud Herodotum libro primo, ueluti per quem fluit populus.

Aphrorum ritus diuersissimi. De Maurusiis pluscula, & Cinganis. Aegidis origo, & quadrigarum. Hammata quid. Necnon de Carthaginensibus. Ammon Iupiter unde. Parammon Mercurius. Gorgia quid. Gorgones animalia. Boues retro pascentes. Plagion schema. In Libyam remittere ægrotum quid. Cap. XXXVIII

APhricam esse hominibus fœcundissimam, auctor probat Herodianus: proinde gentes diuersissimæ in eadem, & moribus miris maximè. Nobis omnia consectari, non est consilium, cum delectu curioso, quod hactenus fecimus, paucula ex strue cumulata præcerpemus. Aphricam M. Tullius omnium uocat prouinciarum arcem, natam ad bellum contra urbem Romanam gerendum. Adyrmachidas ad Aegyptum uergentes eisdem ferè uti moribus accepimus, quibus & Aegyptij narrantur imbuti. Vxoribus in utroq; crure armilla inest ærea. Caput insigniter comatum. Si quos, uti assolet, pedunculos ceperint, premordent, ac mox abijciunt. Virgines iam maturas uiro astituunt regi. Quæ præcipuè illexerit animum, præfloratam dimittit. Nasamonum singulis de more adsunt uxores plures: cum quibus uel palàm congredi, receptum apud eos est, prius scipione prætento. Nuptiali cœna discumbentium singulos adit noua nupta Veneris gratia. Cõgrediuntur illi, domo allatum donum contribuentes. Sicubi iurisiurandi usus ueniat, concipitur id per uiros qui olim apud eos plurimo uirtutum splendore enituerint. Affusis precibus ad maio-

rum monumenta, futurorum scientiam aucupantur incubantes manibus. Fidei sanctio maxima, inuicem sibi idem propinasse poculum. Cuius si inopia fuerit, è cinere idem petitur argumentum. Maurusii durissimis insueti, in paruis degunt tugurijs, ubi liceat uix respirare. In humo dormiunt nuda, si qui delicatiores paulò sunt, aliquid substernunt. Vestes pro temporibus euariasse, legibus prohibentur. nam laceras crassioresque omnibus gestitant horis. Pane carent, ac uino, quín bonis omnibus, sine quîs humanior degi non queat uita. Tritico uescuntur tamen, ac siligine, hordeoque, uerum incocto, nec trito in farinam, belluarum utique more. Apud eos nefas est, uiros uaticinari. Fœminarum modò ea est functio. Nam sacrificio proprio dijs obito, antiquis non inferiora ædunt responsa. Videntur Maurusii è Phœnicia oriundi: quoniam Hebræis ex Aegypto demigrantibus duce quidem Mose prius, mox Iesu Naue filio, patrias coacti sedes linquere in Aegyptum, inde in Aphricæ ultima defugere. Argumento sunt lapideæ columnæ apud Tingen oppidum, in quîs Phœnicum lingua conscriptum: Nos à facie fugimus Iesu prædonis, filij Naue. Dicuntur autem Aphricæ indigenæ, quòd eis nulli sint uetustiores. Quo nomine illorum rex Antæus, est dictus terræ filius. Hæc autem ratio & Didoni Carthaginis condendæ occasionem facile præbuit. Maurusios denique Cinganos appellari nunc, coniectatio eruditorum est, quòd ab Sarracenis pulsi, per omnem sint Europen disiecti. Scatet feris Garamantum situs. Tenet constans fama, auersari eos hominum commercia, immo uerò etiam aspectum fugitare. Arma illis nulla, quando nec tueri quidem se audent. Macas memoriæ proditum est, summa capitis curiosius deradere, relictis in meditullio capillis, quos succrescentes circumtondent eadem cura. Possent uideri sacerdotes nostri ritum inde mutuati, nisi quòd capitis corona ex Romanæ ecclesiæ institutione regnum præfert, quod in CHRISTO expectatur. Capillorum uero decussio temporalium indicat bonorum depositionem. Gnidanum uxores fimbriarum copia perstrepunt, pretium id concubitus est, quo pluribus quæque uisatur exculta, eo plausibilior eius forma censetur, ceu quam adamarint innumeri. Machlyes comam in occipitio connutriunt. Auses uerò capronas è fronte demisisse, gaudent. A uirginibus honori Mineruæ, quam indigenam arbitrantur, certamen æditur quotannis: arma, lapides sunt, fustésque: si qua ex ictu decesserit, falsa censetur uirgo. Quę omnium præstantissime deprælíata est, à cæteris Græca condecoratur armorum facie. Subuehiturque curru per Tritonidis ambitum paludis. Putant uero Mineruam Neptuno prognatam, & palude eadem. Coargutam uerò grauius à patre, indignabundamque inde, adoptandam se Ioui insinuasse. Promiscuus porrò illis, ac ferarum prorsus more passiuus cum mulieribus congressus. Troglodytas Aethiopum inenarrabili pedum celeritate mirantur rerum conditores. Non articulatior illis uox: uerum, qualis in uespertilionibus inauditur, stridor. Cibus non aliunde, quàm ex serpentibus lacertisue, ac omnino reptili genere. Lybicum uerò institutum id item est, ut quos in uenatione uel pugna elephantes attriuerint, magnificè sepeliant, ac hymnos præterea concinant. Quorum id sit argumentum, ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι τοὺς ἀντιπάλους γινομένους θηρίῳ τοιούτῳ, id est uiros esse bonos, qui tam atroci belluæ ex aduersum steterint: quod mors gloriosius comparata ἐνδόξιον fit τῷ θαπτομένῳ. Atlantes proprijs carere nominibus tradunt, solos hominum, quod nobis compertum sit. Hosce memorant orientem execrari solem, ac omnifariam ingerere conuitia, quia ipsos perurat, & inutilem reddat regionem, caloris exsuperantia ambustam. Aphris porrò pastoribus mos ille uetus est, quadrimis filijs uerticis uenas aut etiam temporum, lana quam succidam dicimus, adhibita, inurere, compescendis è capite fluctionibus. Proptereaque inter omnes prosperiore uti se putant ualetudine, ac re uera eiusmodi comperiuntur. Quòd si amburendis uenis fortè spasmo corripiantur pueri, inspersam hirci urinam, præsentissimum malo remedium arbitrantur. Aphras mulieres super uestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas: unde apud Græcos defluxerit Aegidis appellatio. Quadrigarum item morem indidem in Græciam demanasse, produnt. Sepeliendi ritus à Græca non ita abiungitur consuetudine. Risu non caret, quod in more Nasamonibus est, qui sedentium habitu mortuos astituunt, id ipsum & inter moriēdum curiosius attendentes, ut sedentes expirēt. Aphros

porrò

porrò traditum est, gentem esse ad omnem auram spei mobilem, atque infidam. Numidas ante omnes barbaros in Venerem effusos. Ammon celeberrimum est Libycis numen, cui de pastoris nomine, à quo illi primò erectum simulacrum est, appellationem factam, in Messeniacis rebus auctor Pausanias est, sicuti Babyloniorũ Belus ab Aegyptio quodam Belo creditur nuncupatus. Scitu uerò dignum: dici non Iouem modò Ammonem, sed & Ammoniam Iunonem. Quin & Parammon Mercurius colebatur in Libya quoq;, sed ita, ut Elei in Peloponneso eisdem pariter rem obisse diuinam memorentur. Pindarici interpretes id produnt modo: ab Libycis Ammonem nuncupari Iouem, atq; sic etiamnum coli. Hammata in frictionis ratione pro fascijs accipit Galenus: His, inquit, de causis etiam τῶν ἁμμάτων circumactus fieri cõuenit, quos fricantes circa totum uentrem adhibent. Maxyes in parte capitis dextra comam enutriunt, in sinistra decutiunt. Minio linunt corpora, seq; à Troianis propagatos, fabulantur. Oblinuntur colore eodem Zygantes, quibus ex simijs alimenta sunt. T. Liuius perfidiam Pœnis attribuit, quam uel Punica maiorẽ in Annibale fuisse, scribit. Cicero calliditatem: sicuti numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italis sensum, Romanis pietatem, ac religionis sapientiam. In floridis Apuleius Carthaginem miris efferẽs laudibus: inibi pueros omnibus imbui disciplinis, scribit, quas & ostentent iuuenes, doceant senes. Esse porrò Carthaginem eius prouinciæ magistram uenerabilem, Aphricæ Musam cælestem, camenam togatorum. Carthagine imperatores tollebantur in crucem, si prospero euentu, prauo consilio rem gessissent. Carthaginensium iuuentutem uidetur non citra probrum Ennius tunicatam dixisse: quoniam primum tunica nõ uterentur Romani, mox substrictam admiserint, breuemq;, citra humerum desinentem, quam uocant exomida. Carthaginensium item mores incessit Plutarchus, ut amarulentos, tristes, subditis graues, in terroribus haudquaquam generosos, in ira peragrestes ac feros, pertinaces in ijs quæ semel complacita sint, ad lusum & gratiam immites asperosq;. Pœnos esse acutissimam gentem, Columella scribit. Scitu uerò dignum: Carthaginem ueteribus dici quandoque caccaben, id est κακκάβην: quod illarum gentium lingua equinum indicet caput. Ad quam rem Virgilianum illud ex Aeneidos primo alludere, neminem (opinor) fallit. Misnam dici Carthaginensium nauale, compertum nobis est. Illud hic obiter subnotarim: esse in Libya Gorgonas animalia κατωβλέποντα, id est semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut uitulis, sicuti quidam uoluere. Pestilens ijs est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum id à Marij militibus aduersus Iugurtam bellantibus. Esse item in tractu eodem, Herodoto auctore, boues opisthonomos, id est retro pascentes, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturq; in ima: tametsi historiam conuellit Athenæus sub aliena persona, quoniam à nullo prætereа historicorum sit comprobata. Gorgia, id est γόργια, ad Gorgonas pertinent nihil: nam dicuntur eo nomine Doriensibus histrionum personæ. Est & schema similiter desinens, quod gorgion dicunt: cuiusmodi apud Thucydidem historia prima,

φαίνεται γὰρ ἡ νῦν ἑλλὰς καλουμένη οὐ πάλαι βεβαίως οἰκουμένη.

Est apud eundem schema item plagium, ubi quid ita enuntiatur, uti ad unum referri queat, queat & ad alterum. Sicuti quum interpres ait, dici hæc ab Themistocle ualent, sed & ab Thucydide. Illud uero Galeni ex Therapeutices quarto, aduersus Thessalum & affectatores: Si, inquit, medicaminum series numerosa cum diætæ ratione nil prorsum ægritudinem alleuarit, ἀποπέμψουσιν εἰς λιβύην τὸν ἄνθρωπον, id est in Libyam hominem remittent, Historiam (opinor) latentem complectitur. Ex clasicis quippe auctoribus id exploratius est, homines in Aphrica salubri esse corpore, ac plerosq; dissolui senectute, morbumq; haud sæpe superare quenquam.

Clepsydræ notiones plures. Hydrologium quid. De clepsydrio item. Iupiter Ithomatas. Ephydor. Ithomea festa. Diametri notio recondita. Plutarchi locus explicatur in Demetrio. Quid sit per diametrum moueri. Aristotelis obscuritas illustratur. Cap. XXXIX

CAeterum relictis denique gentium moribus, quos miscellanea quadam ratione ac promiscua, ut se inter legendum obtulere, prætexuimus, ad institutum, ueluti postliminio redeamus. Atque illud attingamus primum: clepsydram dici quãdoque Astronomicum organum, horas metiens. Clepsydris, inquit Martianus, lunæ magnitudo cognoscitur. Hydrologia uidetur appellasse Cleomedes in tractatu De cælestium orbium contemplatione, quibus solem dimetiebãtur: Pausania uerò auctore, scimus in uertice montis Ithomes arcis Messenensium, unde Ithomæa dicantur festa, Iouis ἰθωμάτα honori dicata, fontem fuisse nomine Clepsydram, in Arsinoen fontem alterum influentem: credo, quia quandoque exundet, quandoque deficiat. Fuit & in arce Athenis eodem nomine fons ita nuncupatus, quòd flare incipientibus Etesiis impleatur: flaccescẽtibus autem, desinat: consimili ferè ratione, qua Nilus. Propterea de M. Antonio scribit Appianus in Parthico: Athenis profecturum ad bellum, ex sacra olea sibi sertum præcerpsisse: porrò & ab Clepsydra uas aquæ plenum detulisse ex præcepto secum. Legimus & Metichen scortillum Clepsydræ cognomentum sibi adoptasse, quum ad Clepsydram cõcubuisset, ac uniuersa defluxisset aqua. Euboli quoque poema dictum legimus Clepsydram, quod auctor prodit Athenæus Dipnosophistarum libro tertio ac decimo. Qui clepsydræ æqualitatem custodiret, ephydor dicebatur. Quia uerò est horonomicon uas clepsydra, hinc præfinito dicentes, ad clepsydram id agere, pronuntiamus. Ex quo Cicero: Cras ergo ad clepsydram. Hinc διαμεμετρημένην ἡμέραν dici à Græcis audias. In tres autem partes distribuebatur aqua, una quippe agentis erat, rei altera, tertia iudicum. Diametrum uerò appellarunt, quod à iusta deficit dimensione: ut est apud Dinarchum in Callistrati Isangelia. Ex quo Plutarchi uerbis lux infertur plurima in Demetrio, cuius filius in Thebarũ oppugnatione, quum plures frustra cædi aduerteret, eo nomine querebatur apud patrem. Qui commotior, τί δυσχεραίνεις inquit ἢ διάμετρον ὀφείλεις τοῖς ἀποθνήσκουσι; quid moleste fers, an diametrum trucidatis debes? Hanc doctrinam non est interpres assequutus. Nec illud negligendum, quod primo de animalium historijs prodit Aristoteles: animalia τετράποδα καὶ πολύποδα moueri κατὰ διάμετρον. Nam diametrum lineam item dicimus ab angulis quadrati ad angulos transeuntem oppositos. Multipeda uerò, dum stant, quadrangulam planè formam deliniare uidentur: uerum, in progressum, non per rectam lineam pedes protendunt, ut homo, sed à dextro in sinistrum, uicissimque à sinistro in dextrum. Diametrus, inquit Martianus, Latialiter distermina dicitur. Clepsydram graphicè Apuleius expingit. Clepsydrij auscultationes inuenimus apud Philostratum, quibus Adrianum Tyrium ascriptum refert, ab Herode Attico, tanquam rei maximè arcanæ. Item Pausaniam Cappadoca unum ex ijs fuisse scribit, qui clepsydrij participes forent, quos (inquit) aliqui uocant διψῶντας, id est sitientes. De clepsydræ porrò ratione in encyclijs quæstionibus Aristoteles.

Vocabulum lutra quàm uarias recipiat notiones. Elytron. Anelytra, Luntæ aues, ac conisticæ. Elutriare. Labandria. Luter. Lura. De lutrophoris, & corriuatis à lutra dictionibus. Hydrophoros puella. Hydrophoria festum. Erinnys unde. De aquiminarijs: aquarijs itẽ, ac Cerere Lusia, & Erinnye, Arione equo. Neptuni & Cereris eiusdem fabella. Puncta. A punctis. Neptunus cur Hippius, & deus maris. Neptunus itẽ Hippodromius. Lusius fluuius, & Gortynius. Aquatio, aquatus, adaquare. Cap. XL

LVtras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Græcis interpretentur, opinor inde adductos, quia Sudas λοῦτρον exponit, τὸ ἀπόλουμα τὸ ῥυπαρόν. Sunt & lutræ fibrorum è genere, quas nunquam mari accepimus mergi. Hasce uerò etiam lytras (Varrone auctore) dicimus, quia radices arborum in ripa succidant. quamuis possit uideri etiam à luendo lutra nuncupari, quòd aquis se lutet, quoniam enhydris Græce interdum nominetur. Elytron uerò crustam dicunt pennas superuenientem, quasi uagina inclusas, ut in scarabeis: nam inde anelytra dicuntur, quæ detectas habent pennas, uti apes. Luntæ uocantur aues, quæ lauandi usu non carent: sicuti conisticæ mersantes se puluere, uelut pulueratrices. Lutra Græci genere neutro etiam balnea dicunt: sicuti etiam lutronas, ut Xenophon. Balnei

uerò

uerò aquam lutrion, ut Aristophanes ἐν ἥρωσι, noua etiam comœdia lutas. Inuenio & lutrophorum appellari, qui nouis nuptis lauacra deferebat, Athenis quidem ex Callirrhoe, aut ex Enneacruno, alibi uerò undecunque. Puerum genere propinquissimum eo fungi solitum munere, scribunt nonnulli. Fœminam uero in eo usu intelligere uidetur Pollux. Quin & in Veneris templo apud Sicyonios uirginem, quæ annuo fungatur sacerdotio, lutrophoron dici Pausanias scribit. Nymphica item lutra fuisse dicta, reperio. Erant & sui defunctis, qui cælibem transmisissent uitam, lutrophori, id est pueri hydriam tenentes, qui super monumentum astituebantur. Lutra uas item apud Latinos. Vnde Elutriatum uellus apud Plinium, quod de uase in uas tralatum est, quod transuasare item dicitur, sed rarius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium, pro lauare positum uidetur. Sicuti Labandria, quæ ad lauandum sunt data. Luteridium sunt qui Latinè labellum interpretentur: alij & capulam. Putant ex eruditioribus aliqui, à lura dici elutriare uerbũ: id uerò est os culei: unde & lurcones, capacis gulæ homines. Apud quosdam luter uas est, quo miscetur aqua uino. Eius cõmeminit Hieronymus in Iouinianum. Et quoniam de aquis mentio est, aquarios lego nuncupatos hæreticos quosdam, qui aquam offerebant solam in calice sacramenti. Apud Ciceronem in Epistolis familiaribus à Cælio concinnatis, uidentur esse aquarij, qui aquam circunferunt uenalem. Nisi ego, inquit, cum aquarijs & tabernarijs pugnarem, ciuitatem ueternus occupasset. Iuuenalis,

Veniat conductus aquarius.

Aquaria prouincia in Cicerone aduersus Vatinium, Cura est quæstoris, præfecti mercibus, quæ uel mari uel omnino aquis subuehuntur, ne quid exportetur. Sed & publicis aquis præfici solitos quosdam, scimus. De quibus quandoque sit senatusconsultum factum, ut quum eius rei causa extra Vrbem forent, lictores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos, & scribas, & librarios, accensos & præcones totidem habere liceret. Hosce dici quandoque aquarum curatores animaduerto, interdum & aquarios. Iulius Frontinus, Ille aquariorum tollendus reditus, quem uocant punctam. Et mox docet, fuisse quendam qui appellaretur à punctis. Pertinebāt & ad eandem aquarum rationem, qui uocabantur uillici, castellani, silicarij, tectores. Sed hæc fermè ministeria erant. Alibi Frontinus aquariorum fraudem nominat, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum usum deriuare deprehendisset. Super qua re Cælij Rufi ædilitia quoque legebatur oratio, cui titulus fuit De aquis, ubi aquariorum dolo, irriguos agros, tabernas, cœnacula perpetuis salientibus coarguebat instructa. Vnde illustratur Cælij eiusdem locus, de quo diximus. Qua in parte mirari quiuis potest interpretum uanitatem, sæpius in uado hærentium, aut prora illisa uel suppressa etiamnum naui, uix enatantium. Memorabile illud quoque, ad institutum quod pertinet præsens: aquarum Athenis præfecturam Themistoclem gessisse, compertisque nõnullis, aquas per dolum corriuasse, quum damnandos curasset, ex mulctatitia pecunia æneum puellæ conflauit simulacrum, quam hydrophoron uocant, ab Persis mox Sardis tralatam, & in Matris deûm templo collocatam. Leguntur hæc quidem in Plutarchi parallelis, sed non citra scaturiens mendum. Fuit Athenis festum quoque hydrophoria, lugubre, in eorum memoriam, qui cataclysmo perijssent, meminit Apollonius. Aquiminaria uasa apud Pomponium Iureconsultum ab aqua deducuntur, ut sint ad abluendas manus instrumenta: quæ escario argento contineri putat. Scribit Herodotus historia prima, Aquiminaria duo Apollini Delphico fuisse à Crœso oblata, aureum argenteumque. A Græcis περιῤῥαντήρια nuncupari uidentur. Aqualem cum aqua, ubi in Curculione Plauti legimus, notionem arbitror manifestam. Aquarium in Pomponio Digestis De seruitute rusticorum prædiorum, esse locus uidetur, unde ducitur aqua in fundum riguum. Sunt & aquilices apud Callistratum. Aquarios inter seruitia computat Digestis de fundo instructo legato Vlpianus: Hostiarij (inquit) topiarij, diætarij, aquarij domui tantum deseruientes continebuntur. Quod ad Eustochium scribens comprobat Hieronymus, In lignarios, inquit, & aquarios damnauit. Aquationem pro irrigatione accipit Palladius, qui & aquatam mulsam dicit, aqua dilutam multa. Nec adaquare uerbum uulgò frequens idem reformidat. Lusiam, id est λουσίαν, inuenio cognominatam Cererem

in Arcadia apud Thelpusam, quòd olim ei quærenti filiam congredi concupisset Neptunus, id ut uitaret dea pudica in equā se deformauit. Dolo percognito, deus equum induit, ac mox Cererem adijt. Quæ initio factum tulit permoleste: inde ira desita, Ladonis aqua expetiuit relui. Hinc producta cognomenta duo: nam Erynnis nuncupari cœpit, quoniam indignari apud Arcadas ἐριννύειν dicitur. Ex ablutione uerò Lusiæ prorepsit appellatio. Sunt qui Lusiæ ibi simulacrum non Cereris esse coniectent, sed Themidos toto (quod aiunt) cælo incōsideranter aberrantes. Et concubitu eo natam ferunt puellam, cuius nomen non initiatis enuntiasse, nefas arbitrabātur. Natum item equum Ariona. Qua ratione Hippion Neptunum Arcadas putant cognominasse primum. De Arione hoc intellexisse in Iliade Homerum uolunt,

οὐδ' εἴκεν μετόπισθεν ἀρίονα δῖον ἐλαύνειν,
ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν.

Sed & in Thebaide sic legimus,

ὡς ἄδρηστος ἔφευγεν ἐκ θηβῶν εἵματα λυγρὰ
φέρων σὺν ἀρίονι κυανοχαίτῃ.

Sunt qui tradant, omnium principem Neptunū equos domuisse, arte etiamnum equitandi excogitata, unde cognominis nata occasio. Sicuti etiam deus est maris habitus, enauigandi scientia mortalibus cōmunicata, classe quoque conflata primum, cui sit à Saturno præfectus. Id quod Cretensium placitis continetur præcipue. Fuit & Thebis Hippodromij tēplum Neptuni: quod Chrysippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmijs. Hippij cognomen inde productum, arbitratur Phurnutus, quod mari celerrime iter peragatur, uelut equorum functionem subeant naues. In Arcadia interluit Gorna uicum fluuius initio Lusius cognomento, quòd natum ibi Iouem abluerint, mox Gortynius, cuius aqua creditur omnium frigidissima.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVArum lectionum libros, ad ornatissimum doctissimumq; Angelum Bragadinū, patritium Venetum, ac Dominicani instituti professorem reuerendum, Præfatio decimanona.

EST genus hominum (si modo tales appellandi homines, & non potius sub humana specie, belluæ) uenerande pater, qui in uniuersum omnes liberaliores oderunt disciplinas: existimantq; naturali quodam habitu facile se posse secernere uerum à falso, æquum ab iniquo, honestum à turpi, & (ut paucis dicam) omnia rerum discrimina uidere. Ad quorum opinionem si cōniuere uellemus, quanta perturbatio rerum omnium consequeretur? quanta confusio? Nam maximas uirtutes clarissimasq; disciplinas iacere omnes necesse esset tam barbara dominante scientia. Non sunt igitur huiusmodi homines audiendi: nec tam rationibus (quas reijciunt) refellendi, quàm ut insani ad cognatos & affines deducendi, uel Anticyram deportandi, qui artem ipsa natura certiorem ducem excludunt. Sunt item alij qui literarum cognitionem libēter amplectuntur, sed

nonnullorum

nonnullorum uel prauo iudicio persuasi, uel proprio naturæ uitio inducti, non putant hanc παιδείαν quam tum rectam ad bonas artes institutionem, tum humanitatem appellare possis tam necessariã, ut summopere de ea sibi comparanda solliciti esse deberent. Quorũ etiam nisi iampridem explosa sententia esset, male cum rectioribus agere tur literis, atq; dolerẽ uicem patrui mei, qui bonam uitę partem in hisce studijs consumpsisset. Sed me recreat præstantissimorũ hominum & institutum & auctoritas, in quorum iudicio & mihi conquiescendum censeo. Nam in prisca ecclesia & hac nostra, qui summi semper habiti sunt, ij magna cum laude in his etiam literis uersati sunt. Id confirmatius ut credam, facit Origenes Adamantius, in quo uiro tanta fuit eruditio, ut etiam acerrimi hostes sanctissimæ religionis nostræ, quales Porphyrius, Proclus, alij, faterentur eum exactissimam omnium liberalium disciplinarum cognitionẽ tenere. Facit Eusebius Pamphili: faciunt Gregorij, alter Nazianzenus, Nyssenus alter: atq; huius frater Basilius uere Magnus, qui post acceptum baptisma rhetoricen professus est aliquãdiu, quod munus adeo magnifice impleuit, ut Libanius sophista celeberrimus, suas declamationes Basilij censuræ subijceret, Nazianzenus magnificentius contempsit: quantum tamen & in hac parte potuisset, ostẽdunt orationes tanto artificio elaboratæ, ut ueluti Christianum quendam Demosthenem agnoscas. Hic tamen non rhetoris sed theologi cognomentum promeruit. Huc nõ aduocabo inter Latinos Tertullianos, Cyprianos, Hieronymos, Augustinos, & quos multos habet nostrum, uel hoc solo nomine felicius, seculum. Legisti opinor (cuius iam mentionem feci) Basilij commentarium De gentilium libris legendis, Expendisti (ni fallor) quid cõsilij dederit nepotibus, quibus optime consultum uoluit. Frangatur igitur tot tantorumq; uirorum auctoritate, istorum peruersitas ac parum liberalis opinio: qui quum ad nullam partem humanitatis aspirare possunt; nec alios quidem id debere facere arbitrantur, & quod propter ignauiam se assequi posse desperant iudicio factum uideri uolunt. Nec tamen eo spectat oratio mea, ut cuperem grauioribus de manu excussis literis studiosos perpetuò hic hærere, sed ostenderem quàm non obfuerint tractantibus sacra, qũantumq; potius præsidij, ubi cum cauillosis congrediendum hæreticis, attulerint: quòd quum multi, tum tu Angele doctissime, ac Venetæ nobilitatis præcipuum decus, omnium optime uides, quippe qui in hoc spatio magna cum laude decurristi, & iam maiore cum admiratione res maximas administrasti: ut nobis dubitandum relinquas, maior ne in te scientia rerum an peritia sit literarum. Et ut nullum non liberalium artium genus tibi discendum cognoscendumq; censuisti, ita religionis & bene uiuendi studia tanquam præcipua tibi proposuisti ac delegisti. Quod quum antea minimè ignorarem, proxime tamen ex sermone ac prædicatione affinis mei Ioannis Mariæ Goretti hominis integerrimi & utriusque nostrum amicissimi illustrius nescio quomodo apparuit. Qui uir tuam prudentiam, morum uitæq; constantiam ac sanctimoniam ita admiratur & extollit, ut me quoque ad uehementius te amandum inflammauerit, utq; ad eum quo te complexus eram amorem, magna iam fieret accessio: quamobrem quum in id toto pectore incumberem, ut dispicerem quippiam quod instar arabonis esset initæ amicitiæ, & perpetuæ meæ in te symbolum obseruantiæ, optimum factu sum arbitratus, si nuncupatione huius decimi noni libri animum erga te meum testificarer. Sunt enim in hoc opere quàm plurima à tuis studijs non abhorrentia tractata loca, quum ex omni philosophia, tum hac nostra sanctissima Christiana. Tu uerò pater uenerande suscipe hilari uultu hunc librum tibi inscriptum, tesseram noui amici, sed qui officio & obseruantia nulli ueterum sit concessurus. Vale.

Rhodigij, septimo idus Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSNONVS.

Alopeciæ morbo unde factum nomen. Hydrocephalæ affectiones. Pericranos. Quid Alopecium. Alopecades. Vulpio. Vulpis fraus. Scolios. Scolopes. Scolopomachærion. Cerdo. Cynalopex. Cinados. Smila. Bassarus. Bassæ. Scolecum, id est uermiũ species. Alopeconesus. Apollo Epicurius. Scandalum unde. Bassiadæ. Aethon uulpes cur. Alopeces. Psyæ. Cap. I

ALOPECIAM morbum inde dici, Galenus arbitatur, quum alibi, tum apud Hippocratem Sentẽtiarum libro sexto, quia uulpina sit affectio: quod approbat item Paulus Aegineta libro tertio, ubi in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit. Idem erat ophiasis: sed hæc à serpente (inquit Galenus) cui subsimilis est, nominis rationem ducit. Ex succi prauitate utraq; res consurgit, quemadmodum & madarosis, id est glabritas. Plura in Cornelij Celsi De medicina libro sexto. Cęterũ, quod in Gręcis monumentis ad hunc usum comperi, minime dissimulandum: Est, inquiunt, pathos psiloticum, hoc est decutiens pilos morbus, alopecia dictus, ex proprietate urinæ animalis eius. Vbi eñ lotium id fuerit affusum, euestigio infructuosus efficitur locus, arescentibus herbis, nec succrescentibus nouis. Morbum hunc inuenio ἀλωπεκίασιν dici quoq;. Verum, uberius ut ista prosequamur: circa cutem capitis (inquit Galenus) sese promunt affectiones hæ, μελικηρίς, meliceris, atheroma, id est ἀθέρωμα: in extimis uerò alopeciasis. Sunt & hydrocephalæ affectiones. Earum species nouimus quatuor: aut enim coit aqueus humor in cerebri meditullio, & panniculi: aut panniculum inter, ac os: aut inter os, & pericraniũ: aut in ossis, & cutis medio. Pericranos (inquit in libro, cui titulus ὅροι ἰατρικοί, Galenus) est pellicula neruosa totum complexa craneum. Verba ipsius hæc, περίκρανός ἐστιν ὑμὴν νευρώδης, περιειληφὼς πᾶν τὸ κρανίον. Ambeuntes uerò cerebrum panniculi μήνιγγες dicuntur. Eos finit idem, σώματα νευρώδη καὶ ἀρτηριώδη. Lego alopecia item uulpium lustra recte dici. Alopecades uerò uafer est. Vulpionem nostrates uocãt, & in Apologetico Apuleius. Nam Cicero De officijs primo, fraudem uulpeculæ attribuit, uim leoni. Proinde Lacedæmonius Lysander, quum ei uitio uerteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere uideretur, Quò (inquit) leonis peruenire pellis non põt, uulpinã assuisse haud dedecuerit. Huiusmodi uero uafricie insignes homines ac panurgos, ex interpretatione Procli Diadochi, scolios uocat Hesiodus, id est tortuosos obliquosq;, ubi ait σκολιὸν ἰθύνει, hoc est, scolium dirigit castigando, & ad simplices reuocat mores. Scolopas uerò dicunt Gręci surrectos palos, ex qua (opinor) similitudine inter chirurgica organa reperias apud Galenũ scolopomachærion, uelut cultellulum dixeris pali imagine. Nam smila in eodẽ usu esse uidetur cælum. Scolecas autem uermes interpretamur, quorum species aliquot. Nam qui sunt in uiretibus lignis, ac humectis, uocantur θρῖπες, qui in aridis tripes, uitium dicuntur ices, cornuum ipes. leguminũ troges, uestium σῆτες: sicuti chartis qui adnascuntur, appellant tilphæ. Scolon & scandalum (inquit Hieronymus in Pelagianos) apud Grecos, ex offensione ac ruina nomen acceperunt, id est ab σκάζω, quod est claudico. Sunt qui scandalum interpretentur offendiculum. Vulpem porrò dici item à Græcis cerdo, notissimum arbitror, à cerdosyne, quæ astutia est, maxime fallens, Sed & cerdos astutiam indicat uulpinam. Aristophanes in comœdia cui titulus ἱππεῖς. δόλιαν κερδώ, πολύϊδριν. hoc est, dolosam cerdo, multisciam. Philostratum quendã lasciuiuscule se ornantẽ idem Aristophanes uocauit κυναλώπηκα, id est cynalopeca, ex cane ac uulpe cõcinnata dictione, nisi ad Cynnã scortillum referre malueris. Cinados tamẽ, inquit Theocriti interpres, uulpes nuncupatˀ à Siculis, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἀναιδῶς, id est ab impudẽti motu, uel

quia

quia dolose moueť: meminit pro Ctesiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latine opinãtur nonnulli. Martialis, Venator capta marte superbus adest. Sunt qui eo nomine feram quãlibet intelligant: alij, paruũ animal genitalia nunc proferens, nũc retrudens: quod Aristophanij interpretes adnotarũt. Refert Harpocratio, cinadion dici à Siculis uulpem. Est item apud Sophoclem cinados. Eo quoq; nomine nauis Menelai gubernatorem nũcupatum, Pausanias scribit: cuius fuerit monumentum in promontorio, quod in Laconia uocant ὄνον γνάθον, id est asini maxillam. In Sudæ lectum monumentis est, uulpem apud Herodotũ nuncupari bassarum. Bassarica, ut ex Græcis cõperi (scripsit Dionysius Apher, seu Milesius, ut alij uolunt) opus multa obscuritate insigne. Bassæ autem locus est in Cotylio monte prope Phigaliam in Arcadia, Vbi celebratur Epicurij Apollinis templum, nato inde cognomine, quòd in pestilenti morbo tulisset opem. Qua ratione ab Atheniensibus dicitur Alexicacus. Bassiadæ autem celebrãtur in Aegina, generis auctore Basso, etiam si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore. Alopeconesus uerò insulæ nomen est, uel (ut inquit Stephanus) Hellespontiæ Cheronesi ciuitas: inde ex oraculo adepta nomen, ut ibi Athenienses ciuitatem cõderent, ubi uulpium catulos comperissent. Est & Alopecia insula Straboni libro decimo. Illud deniq; ex Pindatico scitum carmine est, τὸ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. idest insitũ ęthon uulpes morem haud exuit, non item amplius fremens leo. Aethon uero nuncupatur uulpes, ut uaframẽtis ignita: uel quia dicatur lampuris quoq;. Alopeces medicis carunculæ sunt lumbis circũiectæ: quas item psyas dixit summus eiusdem artis auctor Hippocrates: etiam si psyas Hieronymus renes interpretatur.

Asciam cruribus illidere, quid. De Antiphonte, ac Dionysio. Dolabella'ne dicatur, an dolobella. Dolabra quid. Cap. II

Asciam cruribus illidere, ex Apuleij doctrina per parœmiã dici de ijs uideť, qui ipsi sibi mala accersunt impingũtq; aut sponte aut per temeritatẽ: quod genus nimio plus frequens est. Sæpe etiã per libertatis exsuperantiam. Ad quod scita hercle & digna quæ nõ prętereatur, ex Philostrati sophistis suggeritur nobis historia. Siquidem Dionysio Siciliæ tyranno amplius scrutante, ubi terrarum exquisitius haberetur æs: respondit sophistes Antiphon, ut erat ingenij extẽporalis, semperq; in numerato, Optimũ se nosse Athenis, ubi erectę starent Harmodij & Aristogitonis statuæ. Fuerant uerò hi tyrannicidæ. Innuebat Antiphon, esse itidẽ Dionysium ab eiusmodi hominibus dignum qui contrucidareť. Verum, dicacitas tum petulans tum nimia, homini male cessit, ac inter alia euidens peperit exitiũ. Asciam nonnulli etiã dolabram dici rentur, unde inclinetur dolabella, ut secunda syllaba prorsum habeat A, non O, ut ferè uulgò receptum est. Quod Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia, monumentis prodidit. Cæterum, est item rusticum instrumentum dolabra, quo in ablaqueationibus utuntur rustici, atq; item glebis dissipãdis inter arandum. Sed & dolabris subruta Sagunti mœnia, T. Liuius scribit.

Craterem Helenæ, habere prouerbij formam. Nepenthes Homericũ quód nam sit. Pista medicamina. Epipasta. Christa. Item nepenthes auscultationes. Antiphon cognomento Nestor. Alypiæ ars. Caput III

Craterem Helenæ, apud Philostratum eundem prouerbij forma enuntiatũ, animaduertimus, de ijs quæ nobis æstuationem mentis leniunt, solicitudinem sedant molliuntq;, & disserenato animo, ac frõte erugata exporrectaq;, curarum obliuionem inducunt. Ita enim in Sophistarum uitis, in epistola ad Antoninum legimus conscriptum, τόδε φρόντισμα σὸν ἄρεσε ὑπάτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφίζει τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς ἑλένης τοῖς αἰγυπτίοις φαρμάκοις. Qualis uerò fuerit crater hic, uerbis potissimum Plinij ex uicesimoquinto Naturalis historiæ percipi facillime quadamtenus poteſt: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiquitatis parens gloriam herbarum Aegypto tribuit, herbasq; Aegyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes obliuionem tristitiæ afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Porrò sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cuius nam modi foret pharmacum id, ex quibusq; concin-

concinnaretur, suspicati sunt esse buglossam: propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. id est, uino iniecta hilaritatem inducit. Scribunt medicorum scientissimi, euentus mirabilis eam censeri rationem, quòd sanguis inde clarior fiat, expurgatiorque, porrò & cor confoueatur, à quo mox & hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere, unde cooriatur lætitia. Medicamenta uerò hoc genus dicebantur pista, id est πιστά, iuxta Aeschylum, quòd ebiberentur uelut ποτὰ uel πόπιμα. Erant & quæ uocarentur epipasta, quoniam inspergerentur: postremo & χριστά, quæ litu proderant. Tres uerò hæ pharmacorum ideæ Homero celebrantur in primis. Dignum item relatu, quod enotatum reliquit idem Philostratus: Antiphontem illum, qui à persuadendi potentia Nestor est cognominatus, nepenthes auscultationes promittere solitum, quando nullus tam atrox est, infestusque dolor, cuius uellicationes ciuili eloquentia non lenire modo, sed excutere etiam quiret. Ex quo arbitror Plutarchum scribere, ab Antiphonte excogitatam τὴν ἀλυπίας τέχνην, id est artem alypiæ: quæ uox tristitiæ carentiam indicat.

De Archytæ tabella, seu Platage. Plangon. Nympha. Dagys. Item quid crotalum, & crotalus. Crocala. Cocalia. Ascari. Lumbricorum species. Ascarophori. Ascarides. Ciriæ. Cirrhas. Teniæ. Ascalabus, & galeotes. Cirrhus color. De Platagonio quæpiam non inscita, & Telephyllo, ac Anemone. Phennis quid. Partiliter. Platice. Cap. IIII

ARchytæ fabri tabella in Græcis plerunque auctoribus celebrata, quem habeat usum, egregie Politicorum octauo, præmonstrasse Aristoteles uidetur, ad uerbum ferè ita prodens: Insimul, inquit, necessarium est, pueros re quapiam distineri exercerí ue. Proinde Archytæ tabella rectè admodũ & scitè fertur excogitata: exhibent enim pueris eam, ut eius detenti lusu, nil eorum quæ sunt domi oblædant comminuántue, quando insitum pueritiæ, nusquam quiescere. In quo tamen etiam atque etiam commonendi sumus, in codicibus Græcis ita adnotatum reperiri, καὶ δεῖ τοὺς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβήν, καὶ τὴν ἀρχύτου πλαταγὴν οἴεσθαι γίνεσθαι καλῶς. Vbi Philosophus hic platagen dicit, quam Aretinus tabellam nobis reddidit, translatiue nimirum ac defunctorie interpretatus. Id cur, nondum comperi: nisi quòd buxeam quandoque fuisse platagen, ex Leonidæ tetrasticho, ubi πυξινέα nominatur πλαταγή, animaduerto. Sic autem habent primores uersus,

Εὔφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε φιλοκλῆς
 ἑρμέῃ ταύτην πυξινέην πλαταγήν.

Greci tamen finiunt, esse instrumenti speciem platagen sonori & obstreperi ex ære: unde illud, ὁ δὲ πλαταγὴν χαλκεύσαμενος ἐπλατάγει.

Sunt qui putent platagen æneum esse crotalum. Apollonius eius mentionem facit,

χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσσων
Δούπει.

Plangona inuenio in Græcorũ doctrina, sed eo nomine ornatum intelligũt puellarẽ, nympham item nuncupatum, & dagyda. Sunt qui coronam uelint capiti concretam: alij Veneris effigiem, ἀπὸ τοῦ πεπλάσθαι ἐκ κηροῦ, quòd ex cæra compingatur. Crotalum uerò doctissimi interpretãtur calamum scissum propriè, ac studiosius cõparatum, ut efficere sonum queat, si quis uerset manibus: unde & masculino genere crotalus dicitũ, qui lingua est expeditiore, ac uoce sonanti, & propè tinnula, loquaci quoque: sicuti Eustathio credimus, qui ex testa, ligno, ære, concinnari solitum scribit crotalum. Inueni qui crotalum intelligant instrumentum musicum, quo in deorum cærimonijs utantur Aegyptij: & à uerbo Græco inflectãt κρούω, quod pulso est. quamuis non desint, qui pro plaustro resonanti accipiant. Quidam annulum interpretantur ex ære, qui ferreo quatiatur baculo: unde illud ex poetica officina,

Coppa Syrissa caput Graia redimita mitella,
 Crispum sub crotalo docta mouere latus.

Dicuntur & quibusdam fluminum calculi lapilliúe crocala. Nam cocalia, id est κωκάλια, sunt inter animalia quæ testa conteguntur, sicuti limaces. Sunt qui crotala dici quoque ascaros putent. quanquam & sandalia quædam eodem censentur nomine. Ascarophoron uerò, φορτηγόν interpretantur, id est onera ducentem gestantémue. Ascarides autem

des autem, ut in parerga excurramus protinus, Galeno sunt lumbrici minores, uermibus similes: nam qui oblongi uisuntur latiq́;, uocantur κειρίαι, quod assimilentur κειρίαις, ut dicemus. Nuncupantur ratione compari & ταινίαι. Sunt tamen Athenæo pisces sic nuncupati: at quum apud Eupolim legimus tæniopolim, id est ταινιόπωλιν, zonas uendentem muliebres intelligendum Græci arbitrantur. Sunt & lumbrici rotunda specie, ac σπιθαμιαῖοι, aut etiam maiores. Lumbricos uniuersim ἑλμίνθους appellāt. Ciriæ uero, seu κειρίαι, inde nominis rationem habent, quoniam cirias uocant Græci institas, sed & zonas, quibus reuinciuntur lectuli. Aristophanes in Auibus,

οὐδ' ἂν χαμευνῇ πάνυ γε κειρίαν γ' ἔχων.

Dicitur ciria item σπαργάνωσις, id est fasciatio. Cirrhada οἴνην, id est uitem, appellauit Nicander, τὴν μέλαιναν ἄμπελον, id est nigram uitem. Cirrhum, colorē rufum intelligunt: sicut hypocirrhum, subrufum. Cirrhum dicere uermiculum potes, quod colore medio est inter album nigrumq́;, ex Dioscoridis decreto. Ascalabum uero, seu ascalaboten, ab Atticis galeoten dici, tradit Nicandri interpres: Videtur autem (inquit) esse lacerta, in quam fertur deformatus Abas Metaniræ filius ab Cerere, quam à matre susceptam hospitio is molestè tulerat, simul & institutam illius honori rem diuinam risu fuerat prosequutus, & in deam immurmurans nescio quid. Quod ad infantium lumbricos attinet, sciendum ex philosophi placitis, nullum animal in cibi cōcoctione, quę in uentriculo efficitur, procreari, quod asserunt nōnulli, sed in reliquijs cibi putrescentibus, quæ à natura respuuntur, formata, uentriculum petunt, concoctio in uentriculo perficitur, in aluo excrementa putrescunt. Cæterū, ut ad platagen redeamus, eam fuisse pueritiæ dicatam, in Symposiacis testari Plutarchus uidetur: Si autem (inquit) dare nō oportet, ueluti pueris interquiescere nescientibus, hastam uel ensem, sed platagen & pilam: sicut temulentis ferulam tradidit deus, leuissimam mollissimamq́;, ut feriant quidem, uerum non lædant. Hinc adagij forma obrepit non inscita, ut arbitror, aduersum eos, qui prudentiæ inopia, aut ingenij obtusa quadam hebetudine, uel etiam, ut sępe ætatis uitio repuerascunt, uelutiq́; ad lusus redeunt pueriles, hosce enim ad Archytæ platagen eleganter recidisse pronuntiamus. Eam uero fertur Archytas excogitasse primus, unde & appellatio ducta. Platagonion uero, inquit Pollux, nuncupatur crotalum, sistrumq́;, quo utuntur nutrices, dum lenire infantes cupiunt, qui difficilius consopiantur. addit, Amantes quoq; platagonio lusitasse. Hoc uero Græci quidam interpretantes ita accipiunt, esse platagonium papaueris, & anemones herbæ folia ἀπὸ τοῦ πλατάσσειν ἦχον ἠχεῖν, id est à sono quem collisa faciunt: ijs siquidē periclitabantur, ecquid amasiis suis forent grati, essetq́; affectus mutuus. Siquidem pollici imponentes ea, & indici, mox collidebant. quod si percrepuissent, aut ruborem concepissent, quo nomine Rhodia uocabant, amari se augurabantur: sin minus, ut frustrati ingemiscebant. Id ipsum uero planè significat Theocritus hisce uersibus,

ἔγνων πρᾶν, ὅκα μοι μεμναμένου, εἰ φιλέεις με,
οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτεμάξατο τὸ πλατάγημα,
ἀλλ' αὔτως ἁπαλῷ ποτὶ πάχεϊ ἐξεμαράνθη.

id est, cognoui uel prius. quando periclitante me, an amarer abs te, neq; telephyllon in sonuit collisum, sed uanè molli in brachio conflaccuit. Vbi telephyllon, poetæ illius interpretes esse autumant papaueris ramum, cuius folijs intra manum collisis, ex sono (ut diximus) de amore coniectabant, dictumq́; putant, quasi δηλέφιλον, quod amorem præmonstret. inde sunt, qui non per Υ, sed per Ι, scribendum astruant. Alij putant esse, ῥιζόντι θαμνῶδες κάτωθεν ἀναβαίνον τρίκλωνον. Dioscorides libro secundo, anadrachnen syluestrem aliquibus dici aizoum scribit, aliquibus etiam telephion, cui sit excalfactoria uis & ulceratoria, quam poeta significarit. Apud Aristophanios enarratores in Equitibus, inuenio uerbum πλατυγίζειν signare peculiariter, sinistræ platagonium imponere, moxq́; dextra impacta, sonum elicere. Quod autē de anemone commeminimus, scribunt nōnulli ex Græcis, ex Adonidis sanguine prognatam. Sosibius ait, apud Laconas esse anemonias, quæ uocentur phænides: ni φαινίδες fuerit rectius, quo pilæ signantur lusus. Platicem appellant eruditiores, tractatum quo uniuersim ac

pinguius imbuuntur rudes, informanturq;, ut mox partiliter subtexatur doctrinæ ratio. Firmicus. Debet (inquit) is qui instituitur, primum platice imbui, ut ijs apertioribus leuioribusq; compositus atque formatus secretiora deinceps genituræ confidentius consequatur.

Athenodori & Philostrati iudicium de Iulio Polluce. Cap. V

Athenodorum legimus, cauillatum genus dicendi minus altis subnixum radicibus, Iulium Pollucem esse ueluti Tantali hortos dictitare solitum, rem uidelicet leuiculam, & momenti non magni, quæq; esse aliquid uideatur, quum sit nihil ferè. Sed & Philostratus de eodem ita sibi scribere permisit: Pollucem (inquit) Naucratitem ambigo, doctum'ne appellem, an imperitū, an quod fatuum fortè uidebitur, doctum pariter & indoctum.

Byzantij laus præcipua. Byzantios fuisse οἰνόφλυγας, id est uinolentos. Macedonis Philippi dictum præclarum. Cap. VI

Byzantium Thraciæ ciuitatem perillustrem, utriusq; linguæ monumentis celeberrimam, sors Delphica uel præcipue extulit, quæ scitantibus Megarensibus ad eam pertinens reddita, fermè sic est,

ὄλβιοι οἳ κείνην πόλιν ἀνέρες οἰκήσουσιν
ἀκτῆς θρηικίης ὑγρὸν παρ' ἄκρον στόμα πόντου.

Felices uero futuri pronuntiantur uiri, qui Thracij littoris ciuitatem habitabunt ad Ponti os. Quanquam non me fallit, Byzantios ita quandoq; à Græcis conuelli, ut acolasti dicantur, id est intemperantes: quippe qui in Venerem ferrentur præcipites, & uinum. Quod in Varia historia recensuit Aelianus, illos plurimum in caupona solitos uersari prodens: proinde ἐκ τούτων inquit ἔξεστι νοεῖν, ὅτι καὶ πρὸς ὅπλα, καὶ πρὸς πολέμους ἀλλοτριώτατοι διάκεινται Βυζάντιοι. Narratur illud quoq;, Quum uehementius obsidione premeretur Byzantiū, nec in mœnibus contineri tamen ciues possent, quod in tabernas ex more diuerterent uinarias, Leonides eorum dux ad mœnia excitari cauponas imperauit. Quo effectum sophismate est, ut in officio continerentur Byzantij. Approbantur uerò hæc Damonis quoq; auctoritate. Subscribere & Menander uidetur, ubi ait, μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τὸ Βυζάντιον, ὅλην ἔπινε τὴν νύκτα. Illud adiecero obiter, Argiuos item ac Tirynthios & Illyricos quoque, ut uini cupidiores à grauissimis Græcorum incessi plerunque. Denominatum uero Byzantium creditur à conditore Byzante, uel quod ductor classis quidam fuerit Byzes nomines. A Byzanto rege uocari Byzantium, scribit Diodorus. Diu autem post Constantinopolis nuncupata, & noua Roma. Felicitati ac pulchritudini ciuitatis, Macedonis Philippi calculus plurimum item suffragatur. Auctor quippe in Sophistarum historia Philostratus, Ductanti aduersus Byzantios instructissimas copias Philippo Leonem sophistem obuiū se ingessisse, atque ita scitari institisse: Quid tibi (inquit) factum, ô imperator, qua'ue nostra exstimulatus iniuria in nos proruis armatus? At Philippus: Quoniam (inquit) patria tua omnium speciosissima ciuitatum, in suos amores me facile pellexit: proindeq; ad deliciarum mearum portas appropero, signa illaturus. Sed, inquit Leo, amatores qui redamari postulent, armis minime grassantur: neq; enim bellica, sed musica expetunt organa, qui amori student. Citharœdus Stratonicus esse Byzantium dicebat Græciæ μασχάλην, id est subalam. Sicuti Rhodios esse prædicabat albos Cyrenæos, & procorum ciuitatem, quum illos animaduerteret spatalonas & thermopotas, id est fluere delicijs & calidum haurire: Heracleam uero Androcorinthum: Leucadios putres Corinthios: Ambraciotas autem Membraciotas.

De Pythagora enotantur pluscula: item quibus argumentis comprobetur fuisse magus. De boue Empedoclis. Numæ instituta cur credantur Pythagorica. De Pythagoricis plura, & qui Pythagorij uel Pythagoristæ. Ca. VII

Pythagoram philosophum, quem ut diuinum uirum suspicit, & admiratur Plato, ea fuisse sapientia legimus, ea mentis acie, nunquam non collimante, insuper & animi bonitate, ut cōsulentes nunquam falleret, salubria semper forent illius monita. Hinc effluxit appellatio nobilis, ut Pythagoricus diceretur

retur tripus:tanquam uera nihilo secius, quàm Apollo, effari cõsuesset. Cæterum inde quoq;, diuino quodam afflatu, uiro ipsi inditum nomen, Aristippo tradenti credimus. Sed & augurem fuisse, lectum est, ac uaticinijs ab eo auctoritatis plurimũ adoptatum. Verum enimuero nil tam exquisite afformatum, nil adeo amussitate aut graphice con cinnatum, compositum elaboratumq; cura peruigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginei succi labecula sordidior allinatur. Etenim comperti nobis cauillato res nescio qui, ac caniculæ, qui uiro alias coryphæo propemodum, magicæ uanitatis crimen inustum uelint. Ea seu uera sint seu falsa, hisce nostris commentationibus adglutinasse, uisum operæpretium est. Timon Phliasius, sicuti auctor Plutarchus est, ita super hac re sibi scribere permisit,

πυθαγόρην δὲ γόητα ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας,
Θήρη ἐπ' ἀνθρώπων σεμνηγορίης ὀαριστήν.

Pythagoramq; tuere magum, qui nomine flagrans
Pergeret eloquijs homines captare uenustis.

Proditur item memoriæ, quum superuolantem susurraminibus magicis excantasset aquilam, ita deduxisse, ut mitem redderet, ac prorsus cicurem Propterea Ammianus: Pythagoras (inquit) femur suum apud Olympiam aureum ostentabat, & cum aquila colloquens subinde uisebatur. Ad hæc si quãdo gallum gallinaceum plumantem can didius cõperisset, ueluti fratrem (si credere libeat) amplexabatur, amabatq;. Legimus id quoq;, fuisse ursam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ uisentibus modo horrorem incuteret. Eam uero uir hic accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, ueluti conceptis uerbis, iureiurando (ut sic dicam) adegit, nul li animantium cunctarum, damno oblæsioni ue futuram. Abiens illa in syluas se conie cit suas, summaq; fide, quod inter homines quoq; perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit. Hinc forte Pythagoricam necromantiam per literarum numeros & lu næ solitam exerceri, recensuit Augustinus. Narratur certe idem Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuasse, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens busequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidere scholarũ id genus experiens, obeas uicem meam. Euestigio Pythagoras auribus sese admouens, sui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem destitit: quin etiam in futurum eiusmodi pabulo abstinuit: sed & bubulum desiit obsequium, factusq; de rurestri colono ambulator urbanus, Tarenti placide consenuit, de manibus hominum uictitans, ut solida de mum ac plena admiratio fiat. Verum, ut ista iam resecemus, Pythagoram proditur me moriæ, quum noui quippiã excogitasset in geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare uoluerit, ne aram sanguine conspergeret. Cæterum, auctor idem M. Tullius est, tantum existimationis apud suos esse adeptum Pythagoram, ut si quid affirmarent in disputando, quum ex eis quæreretur Quare ita esset, respondere non ue rerentur Αὐτὸς ἔφα, hoc est Ipse dixit: ipse autem erat Pythagoras. tantum opinio præiudicata poterat, ut etiam sine ratione ualeret auctoritas, quæ obest plerunque discere uolentibus. Desinunt enim suum iudiciũ adhibere. Id habent ratum, quod ab eo quem probant, iudicatum uident. Obiter uero illud adnotarim in Græcorum commentarijs obseruatum, ἐκεῖνον & αὐτὸν capi pro nominibus proprijs: nam & Homerus Thetin inducit sic dicentem,

Τίπτε με κεῖνος ἄνωγε μέγας θεός.

Et apud Aristophanem αὐτὸς dicitur de Socrate. Scribit in Magia Apuleius, Pythagoram proxime Metapontum, in Italiæ littore, quam succisiuam Græciam fecerat, quum à piscatoribus euerriculum trahi animaduertisset, fortunam eius boli siue iactus emisse, ac precio dato, mox irretitos pisces mitti iussisse. Id cur factum à uiro philosopho, supersedit Apuleius explicare. Plutarchus in sermone qui est, Quo quis pacto etiam ab inimico iuuetur: Fieri solitum uideri uult, ut per ea tacitis uelut ambagibus

insinuaretur, à crudelitate abstinendum semper, & moderationi insuescẽdum, plus habendi resecta cupiditate. Mirantur historici, unde nam fieri potuerit, ut Romanos in participatum Pythagoricæ doctrinæ aduocarit Pompilius Numa, quum eo posterior aliquanto agnoscatur Pythagoras. Verum amplius perpendenti mihi id sanè haud uidetur dissentaneum, Pythagorica instituta non ferè alia fuisse, quàm quæ in magna seruarentur Græcia, ante illum multa annorum comperta serie: factum uero, ut Pythagoræ nuncuparẽtur sacra, quòd ea is rationibus præfulcire adortus sit primus, ac muniendo luculentiora facere planioraq;. Pythagoram uiuum fuisse à Cylonijs exustum, Plutarchus idem prodidit. Factum hoc Laertius scribit in Milonis Crotoniatæ domo, à quodam, quem in disciplinam admittere abnuisset. Scitu uero dignum illud, ex Pythagoræ instituto propagatum: Empedoclem quãdoq;, ubi Olympia uicisset equis, quod animatis ex præscripto abstineret, ex myrrha, thure, aromatibus alijs bouem concinnasse, quem ad panagyrin conuenientibus distribuerit, quod parœmiæ quadam imagine usurpari à nobis potest, in ijs quæ de saccaro passim coaptari conformariq; animaduertimus. Lego deniq; in Græcorum thesauris, Pythagoræ sectatorum quosdam fuisse cõtemplationi rerum sic omnino addictos, ut inde nuncuparentur σεβασικοί, ceu uenerabiles quidam, Nonnullos autem humanis, ex quo & politici sunt appellati. Alios porrò mathesim amplexatos, tum geometricam, tum astronomicam: quo nomine mathematicos esse uocatos. Nec id prætereundum, eos qui cum ipso congrederentur Pythagora, dici Pythagoricos: horũ uero discipulos, Pythagorios: cæteros autem, Pythagoristas.

Mineruam cur Lacedæmonij Chalciœcum uocent. T. Liuij & Plutarchi codices emaculantur. Chalcopus. Chalcotypus. Thalamus æneus. Delphicum templum æneum. Item fori Romani tectum. Chalcidicum. Cap. VIII

CHalciœcum fuisse Pallados cognomẽtum Spartæ, certatim Græci ferè omnes tradidere. Id cur sic, uideri ambiguum potest, ac indagine certa perquirendum. Ne uero inscitior quispiam diutius scrutatum eat, quid ex mutis (quod aiunt) mihi compertũ magistris sit, pergam hinc promere. Dictam igitur sic glossularij interpretantur, uel quia domum haberet æneam, quam uocant οἶκον, aut quia ex Eubœa Chalcidenses fanum construxere. Templi eo nomine post Thucydidem libro primo, meminit Aemylius Probus: in id Pausaniam confugisse memorant, atq; inibi interisse, matre etiamnum principe, audito filij scelere, ad occludendum illi egressum lapides ingerente. Meminit & in Parallelis Plutarchus in historiæ eiusdem explicatione. Sed & in Commentatione, quæ est περὶ ἀδολεσχίας, hoc est, de loquacitate, addita item historia altera templi spoliati, & lagenæ inanis ibidẽ ab expilatoribus relictæ. Quin & nono Variæ narrationis Aelianus, & in Laconicis rebus Pausanias, qui eandem poliuchon esse arbitratur, id est πολιοῦχον. Templi substructionem à Tyndaro institutam primo tradit, mox & filios perficere adortos non quiuisse, destinatis ad opus Aphidnæorum spolijs. Cæterum, multis annis post perduxisse ad umbilicum Lacedæmonios, ex ære simulacro cõflato, cuius auctor fuerit Gitiadas uir indigena, qui & cantica cõcinnarit Dorica, & præterea in laudem deæ hymnum. Porrò esse inibi quoq; alterum Palladis templum, quam dicunt ἐργάνην. Quin ad sinistra Chalciœci erectum item Musis sacellum, quod non clangentibus tubis, progrediãtur in prælia Lacedæmonij, uerum tibia, lyra, cithara præcinentibus. Sed ad rem. Taceo nanq; in dextris Chalciœci eiusdem Iouis simulacrum planè omnium antiquissimum, quæ ænea habeãtur. Hisce uero fulti auctoritatibus, quis calculum adijcit Græcorum schola uniuersa, commonemur, ut T. Liuij codices temporum iniuria decurtatos, & librariorum inscitia maculosos extergamus, & genuino restituamus candori. Ita enim libro trigesimoquinto ab Vrbe condita, scriptum passim lectitatur. Aetoli circa Chalciotem, Mineruæ id est templum æreum, congregati cæduntur. Reponendum censeo Chalciœcum, expungendum Chalciotem. Consimile irrepsit in Plutarchi libros mendum, apud quem in Agidis & Cleomenis uita sic legitur: è regibus Agis quidẽ in asylum, quod Chalcicon uocant, Cleombrotus autẽ in Neptuni templum confugit. Substitue

ſtitue ut in Liuio, Chalciœcum, eraſa dictione nihili & adulterina. In libro eodem Plutarchus tradit, Leonidam eſſe Chalciœci ſupplicem factum: ſed interpres locum integrum præterijt. Mentio ędis huius in Plutarchi eiuſdē Apophthegmatis eſt frequens. Chalcodontis phanum in Attica, recenſet idem in Theſeo. Chalcopus Erinnys firma dicit, infatigabilisq;. Chalcotypus plaga eſt illata ferro. Erat & χαλκοῦς θάλαμος apud Argiuos in ſubterraneo ædificio. Eum ſtruxerat cuſtodiendæ filiæ Acriſius, quod ſcribit Pauſanias. At demolitus fertur Perilaos tyrannus. Sed & templum quandoq; Delphicum ex ære factum, Græci ſcribunt. Quin & Romæ forum magnitudine quidem fuit inſigne, ſed in primis, quòd æneum eſſet tectum. Propterea nō mirandum magnopere, æneam fuiſſe ædem Pallados. Chalcidicum eſſe genus ædificij, ab urbe Chalcidia nuncupati, auctor eſt Feſtus, quo forſan argumento Minerua Chalcidica regione Vrbis nona, ſtatuitur à P. Victore, amplius tamen uidendum.

Chalceum quàm multa ſignet apud Græcos. Chalcea Feſta, ſeu Athenæa, uel Pandemus. Exchalciare uerbum. Chalceati dentes. Orichalcum. Chalcenterus cur diceretur Didymus & Bibliolathas. Exodion Didymi. Diexodica. Eudromi qui dicantur. Petronianus Valerius. Codones quid ſint. Tubarum ſpecies. Codion. Cap. IX

Chalceū uero, id eſt χαλκεῖον, plures apud Græcos recipit notiones, quandoq; enim ahenum ſignat, aut ex ære uas quodlibet: nam & in pleriſque Italiæ locis id genus uaſa dici nunc quoq; audias chalcedra, quaſi à χαλκός, quod æs indicat, & ὕδωρ aqua, ſit dictio compacta, ueluti aqualia ſignificentur conceptacula ex ære ducta, conflata'ue. Eodem porrò nomine & fabri nuncupatur æraria officina. Dignum uero obſeruatione, lapſum uideri fœdè Polyhiſtorem Libycorum tertio, dum ea appellatione in Libya ciuitatē intelligit. Neq; enim, ut inquit libro duodecimo Polybius, ulla eius nomenclaturæ in eo mundi ſitu ciuitas eſt: ſed ſunt (inquit) χαλκουργεῖα, id eſt ærariæ fabricæ. Porrò chalcea, feſta quædam erant, quæ nonnulli uocant Athenæa. Alij etiam Pandemum, quoniā ab omnibus celebrarentur, quanquam mox à cerdonibus tantum aut operarijs & fabris præſertim, ut refert Harpocratio & Apollonius Acharneus. Quo argumento prodidere quidam, Athenienſes primum ærariam fabricam exercuiſſe, quod ſcribit Euſtathius. Fuit & Menandri fabula, titulo Chalcea. Scribit Phanodemus, non utique Mineruæ ſacram fuiſſe Chalceorum celebritatem, ſed Vulcano. A dictione autem Græca, quæ chalcos eſt, lepide quidam uerbum concinnarūt exchalciare, quod eſt ære ſpoliare, ac nummos auferre. Luſit facetiſſime quiſpiam in Voranum Q. Luctatij Catuli furaciſſimum libertum, quem quum deprehendiſſet nummularius nummos de menſa ſubtrahentem, ac in calceos ſibi infarcientem, Belle (inquit) te nummularius exchalciauit. Chalceatos dentes, ex hac item ratione legunt nōnulli apud Plautum. Chalcenterum inde appellatum tradunt grāmaticum Didymum ob infatigabile ſtudium: ſicuti à Demetrio Trœzenio, ut ſcribit Athenæus, dicebatur Bibliolathas, ex uoluminum numeroſitate, quæ incredibiliter concinnaſſet, quando fuere tria millia ſuper quingenta. In quorum ſex uaniſſime in Ciceronem inuehitur, ſillographos imitatus maledicos ſcriptores, quamobrem doctis auribus haud ſatisfacit, ceu immania fremētē leonem putidulis uocibus inanis oballatrans catulus. Didymi ἐξοδεῖον nominat in Rufinum Hieronymus, & in Exodum commentaria uidentur intelligi. At diexodicas hiſtorias intelligimus, curioſius latiusq; conſcriptas, ut uel tenuiſſima quæq; non omittantur. quando & Aphrodiſeus Alexander eo dialecticem à rhetorica diſpeſci tradit, quòd oratione non utatur diexodica, id eſt πλατυτέρᾳ καὶ καθολικωτέρᾳ. Sunt & diexodi aquarum, id eſt ductus. Sed & uentorum diexodi nuncupantur, id eſt ἐκπνοαί. Exodium denique pro exitu accepiſſe uidentur Plutarchus & Appianus in Craſſi rebus, εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρατηγίαν, ὥσπερ τραγῳδίαν τελευτῆσαι. quia è theatro cedentes cantum, auctore Polluce, concinerent, quem exodium dictitabant. Sed & tunc tragœdiæ ſpecies in Parthorum exhibita conuiuio eſt. Illud ab hoc haud ita diſſentaneū, ab Græcis εὐδρόμους, id eſt eudromos nuncupari, qui ingenij facilitate præceleri mul-

ta breui obierint. Nam sic Petronianũ Valerium legimus honestatum, siquidem ætatis anno tertio ac uigesimo humanum tenuit Ius ac diuinum, medicinæ nec imperitus ut ciuilia præteream, & toties obitas legationes in digitos non mittamus. Illud libenter adnotarim ex interprete Aspidis Hesiodicæ: Orichalcum esse uideri æneum metallum, id est chalcoma, quod in montibus enascatur. Aiunt alij, quorum est Philoponus, esse materiam metallicam quidem, sed ære pretiosiorẽ, quę (inquiunt) modo non comperitur. In Pompeij Sexti fragmentis lego, quosdam etiam aurichalcum enuntiare, ueluti dictione ab auro & ære cõnexa concreta'ue, quoniam auri præferat colorem. Proinde inueni, qui uulgo dici Ottonem opinentur. Quin ita quoq; in Plauti fabula Pseudolo adnotatum reperi: Di immortales, aurichalco cõtra non carum fuit meum mendacium. Græci utiq; ὀρέιχαλκον pronuntiant, correpta principe syllaba. Hinc codonas ex orichalco legimus: sunt autem codones, id est κώδωνες, quos uulgo sonalios uocamus, ex equorum phaleris propendentes plerunq;. Et in epigrammate, ὀρειχάλκου λαλακύμβαλα. hoc est, ex orichalco garrula cymbala. Sed & columnas, id est stelas indidem conflatas quoq; obseruauimus. Codonas ex Græcis nonnulli tubæ partem interpretantur latiorem, quæ sit generis non unius, quando sunt Libysticæ tubæ, necnon Aegyptię, atq; item Tyrrhenicæ: quas omnium primus Arichondas opem Heraclidis ferens intulit Græciæ. Codion uero nuncupant Græci syluestrium bulborum florem coronamentis insertum apud ueteres. Tubas Tyrrhenicas ut uocis uel soni acutissimi intellexisse Sophocles uidetur in Aiace mastigophoro, interpretis etiam astipulatu. In India nasci orichalcum, scribit Diodorus Bibliotheces tertio. Strabo Cosmographiæ libro tertio & decimo, & ab eo mutuatus Stephanus: Apud Andira, inquit, lapis reperitur, qui exustus transit in ferri uim. Mox cum terra quadam καμινευθεὶς, id est in fornace cõcoctus ἀποστάζει ψευδάργυρον, stillando pseudargyrum exsudat. Dein, si æri promisceatur, fit orichalcus. Apollonij interpretes Argonauticon quarto, dici orichalcum opinantur, ἀπὸ ὀρείου τινὸς γενομένου εὑρετοῦ. id est, ab Orio quodam inuentore. Apollonius,

λαμπετίη δ' ὥστε βουσὶν ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ
γαλμὸν ὀπηδεύουσα καλαύροπα.

Orichalcum metallis omnibus fuisse pretiosius, coniectat Seruius grammaticus, Plautinum illud aduocans ex Milite,

Ego istos mores orichalco comparem.

Aristoteles ἐν πέπλοις, abnuit speciem metalli huius comperiri usquam. Plerosque enim suspicatos, nominari orichalcum quidem, cæterum haudquaquam esse, uerum & hoc de ijs unum censeri, quæ prodita temere sint. Orichalci factitij meminit libro decimotertio Strabo.

Aes cur à Græcis χαλκὸς dicatur. De chalco nummulo, & dichalco. Aeris inuentio & auctoritas. De Combe puella. Chalcas unde dicatur. Chalcis piscis. Palea æris. Apothetæ. Synclides. Aeneæ uxor. Creusæ raptus. Corœbus. Meteoroleschę. Chalcothece. Lesche quid, Aeneum uinculum cur pro perpetuo. De adamante paucula. Telephia uulnera, & chironia. Cysoleschęs. Leschenorios Apollo. Aenea pocula ueterum. Cap. X

AEs autem, Græci χαλκὸν dicũt, uti præstruximus. Eius uerbi etymon afferri uarium solet, opinatis quibusdã inde corriuari, quòd fortitudini sit accommodum, quam ἀλκὴν uocant. Adiecta crassioris soni litera ex linguæ Doricæ proprietate. Ioannes Grammaticus in commentario in Hesiodum, à Chalybum gẽte inflectit, ut dicatur Chalcos, quasi Chalybos. Apud eos uero in Scythia populos primitus inuentũ traditur ferrum. proindeq; Chalcon id nuncupauere: nam ante ferri usum æs memoratur compertum. Propterea id ferro nomen impositum: quod Eustathius quoq; significat. Et quum apud Homerum legimus χάλκεον ἔγχος, non utique æneum interpretantur, sed ferreum, ex ueteri more appellatione propagata. Quod uero armis uterentur æneis prius, non ferreis: astipulatur Hesiodus eo uersu,

χαλκῷ δ' εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.
Aere laborabant, necdum ferrum erat nigrum. Sunt qui ferrũ putent per appositi formam dici χαλκὸν, παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκήν, quòd fundat dissipetq́ interemptorum uires. Chalcida Euboeæ ciuitatem arbitrantur appellatam nonnulli, quòd ibi primum ærariæ fabricę memorentur compertæ. Quanquam alij, quod Eustathius scribit, à Combe puella Chalcidis cognomento, Asopi filia, duci uocabulum putant, cui æneæ armaturæ inuentionem acceptam referunt. De qua intellexisse Ouidium arbitrantur Metamorphoseon septimo,
Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum uulnera Combe.
Quam Iamben transtulit Planudes, uti meminit Cæcilius Minutianus Apuleius. Chalcos, id est χαλκοῦς, apud Plutarchum inuenies in Catonis senioris uita. Interpres, æra simpliciter reddidit: quum tamen traditum eruditis sit, obolum Atticis chalcos complecti octonos, uel (ut Plinius) denos, binis chalcis constat quadrans: unde dichalcus etiam dictus. Aerarios porrò fabros in Lemno insula fuisse plures, comperio, qui omnium primi ænea commoliti tela, Sinties hinc uocitati traduntur, qua uoce nocumentum Græca ratione signatur, nata inde fabula, exceptum à Lemnijs lapsum de cælo Vulcanum. Quod referunt alij ad eos, qui crebri uisuntur in insula ignium crateres. Chalcem Eustathius purpuram interpretatur. unde appellari Chalcantem cõiectat, ut qui profunde uaticinia cõciperet: quanquam & ab æneo colore fingi potuisse nomen, non inficiatur, quem tamen purpureum intelligit. Apud Aristotelem est inter pisces nomine chalcis, quem æricam Theodorus reddidit, ab alijs dicitur etiam zygnis. Aes porro in sacris & excantationibus magnam habuisse ueteribus auctoritatem ac uim, scribit Theocriti interpres in poetæ Pharmaceutria, proptereaq́ in lunæ deliquijs adhiberi solitum, καὶ ἐπὶ τοῖς κατοιχομένοις, id est, & hominum morte: purius enim cæteris habebatur, καὶ ἀπελαστικὸν τῶν μιασμάτων, id est pollutionũ expiatorium. Inde eo utebantur in purificationibus uniuersis, ut in libro De dijs scripsit Apollodorus. Quin & Coræ, seu Proserpinæ sacerdos Athenis æneum pulsare instrumentum assuerat, quod ἠχεῖον uocant. Apud Laconas rege defuncto lebetibus obtinnire, fuit ueteris instituti. Et Sophocles in Tragœdia, cui titulus Rhizotomi, id est radicum sectores: Medeam scribit herbas secantem, succos in cados refudisse æneos: herbas uero æneis subsecuisse falcibus. Ex quo & Virgilius,
Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.
In his uero potissimum sacris ænea adhiberi uasa Macrobius solita scribit, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut deniq́ exigere morbos uellent. Sed & Carminius libro De Italia secundo, Thuscos æneo uomere in cõdendis urbibus usos, in traiectitijs eorum sacris, se inuenisse scribit. Quin & sabinorum sacerdotes æneo cultro attonderi consueuisse. Aeris porro sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum uetustissimos adhibuisse, palàm est. Cur uero æris dissono crepitu deficienti lunæ auxilia rentur antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ouidius,
Te quoq́ luna traho, quamuis Temesæa labores
Aera tuos minuant:
Alexander etiam rationem affert eiusmodi: Aes & ferrum, inquit, quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas, creditum sit: quo tempore sydera hæc uim suam ad terras non perducant, quæ & hominibus prosit, & improbos retrudat dæmonas. Moris huius meminit Titus item Liuius ab Vrbe condita uigesimosexto: Campanorũ, inquit, imbellis multitudo, cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, ędidit clamorem. Et, ut Plinium prætercam, etiam Thebaidos sexto Papinius: Procul auxiliantia gentes æra crepant. Paleas inuenio ramentulas dici æris, palearum imagine quadam, quæ iam liquato ære ac percocto expuuntur flatu uehementiore, uti Plinius scribit. Etiam si non latet, Hermolao secus uideri. Cæterũ & adiuratissimis arrisit hoc. Porro addamus quod scribit item Ioannes Grammaticus: ærarias fabricas quandoq́

leſchas nuncupari: quoniam pauperiores, hyemali præſertim ſydere, illuc caloris gratia ſe conferrent, ac (ut aſſolet) nugari plurimum conſueuiſſent. Sicuti Romæ in furnarias domos, ex quo Horatius,

Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos.

Propterea Heſiodus,

πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον, καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην,
ὥρῃ χειμερίῃ.

Vbi ærariorum ſedes prætereundas monet, ac nugas, arationis tempore. Seniorum porrò congreſſum conſultandi cauſa, tragicus quidam, Euſtathio referente, σύγκλητον λέσχην nuncupauit. Erat Spartæ, ut prodit Pauſanias, leſche κροτανῶν. Sunt autē Crotani Pitanatarum portio. Pitana uero fuit tribus. Nam & Menelaū Pitanatem legimus. unde & Græcorum exercitus Pitanates dicitur quandoq;, & πιτανάτης ἀγών, in Pitana celebratus. Hinc adnotatum: Spartæ natos infantes in Leſchen ſolitos deferri, ut ab ſenioribus exploraretur, ecquid corpus foret εὐπαγὲς καὶ ῥωμαλέον, id eſt compactum bene firmumq;. Quòd ſi apparuiſſet ſecus, exponendus infans amandabatur ad Taygetū in Apothetas, id eſt ἀποθέτας, id loco nomen eſt βαραθρώδει, hoc eſt abiecto ac profundiori. Quod autem ſyncleton, leſchen appellari diximus, ſciendum amplius, Suda interprete, ſynclydas nuncupari conuenas, & συμμίκτους, id eſt commixtos. unde ad Pyrenen ſtatuunt coſmographi συγκλύδων πόλιν, id eſt conuenarū ciuitatem. Eſt uerò Leſche, id eſt λέσχη, nunc confabulatio, nūc nugæ. Dicebatur & publicus locus, in quo uerſarentur πτωχοί, id eſt mendici, inuicem garrientes. Signat & cōuiuijs deſtinata publicitus loca, id eſt δειπνιστήρια, ſeu cœnacula: item ſermones, inibi qui haberentur: deniq; tepentia loca dici eo modo ualent. Fuit apud Delphos Caſſotis fons, à nympha ſic dictus Parnaſia. Super Caſſotida uero ædificium, quod à Delphis Leſche dicitur, à diſertationibus quæ ibi fierent: & multa eiuſmodi fuiſſe in Græcia, teſtari Homerus uidetur in Melanthi iurgio cum Vlyſſe,

οὐδ' ἐθέλεις εὕδειν σχετλήιον ἐς δόμον ἐλθὼν,
ἠέ που ἐς λέσχην, ἀλλ' ἐνθάδε πολλ' ἀγορεύεις.

Leſcheos uero, id eſt λέσχεως, de bello ſcripſit Troiano: in quo, unà cum auctore Cypriorum carminum Aeneę uxorem facit Eurydicen, tradentibus alijs Creuſam: quam auctore Pauſania, deûm mater & Venus liberarint à Græcis. Sed & in pleriſque alijs, à communi diſſidet ſententia Leſcheos. Nam Caſſandræ gratia ueniſſe Corœbum, & à Neoptolemo peremptum, multi tradunt: hic autem à Diomede mauult. Leſchas apud Plutarchum inuenies in Lycurgo: cuius uerbi notio, ex ijs quæ diximus, coniectari libere poteſt. Aeneum uinculum, pro perpetuo, accipiunt poetæ: quoniā, ut inquit Porphyrio, æris metallum rubigine non conſumitur. Horatius,

Diductosq; iugo cogit aheneo.

Cuiuſmodi adamantina item dicuntur, tum quia ſit ferri ſpecies adamas, ut nonnulli Heſiodi aſtruūt interpretes, tum lapidis inſita denſitate ignibus, ac ferro inuicti, quamuis plumbo & leonis hirciq; ſanguine molliatur. Aeris porrò auctoritatē indicat illud quoq;, quoniā ærea cuſpide, ſiue etiam ferrea Telephum ſanaſſe Achilles perhibetur. unde natum adagium Euſtathius ſcribit, ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. quòd qui uulnus intulit, ille idem perſanabit. Qua in parte illud obiter quoq; ſubnotādum: Vulnera, quæ malignitatis præferant multū, dici τηλέφεια τραύματα, ut quæ ſalutarem Achillis manum requirant. Veluti & Chironia dicuntur δυσαλθῆ, id eſt quæ medicam uix recipiant curam, & Chironem aliquem reſpectare uideantur, ut inquit Paulus Medicinæ quarto. Quod uero de leſche diximus, id neutiquam prætereundum: dici cyſoleſchen cinædologum, id eſt ſermone turpem. Nam ueteres tam cyſthon dicebant, quàm cyſſon: ſicuti auctor probat Euſtathius, Iliados rhapſodia octaua. Leſchenorion ueteres Apollinem cognominarunt, quod interdiu in cœtus coeant uiri, ac uti aſſolet fabulentur, noctu uero ſeiunctim conquieſcant. Meteoroleſchas inuenio apud Plutarchum dici phyſicos ante Platonē conſueſſe, ut qui nugas profunderent meras de ſublimium ratione. Platonis uero illuceſcente doctrina cum uitæ ſanctimonia, & dogmatum religione, quoniam ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, abijci

cœpta

cœpta philoſophiæ calumnia. Lego denique, poculis æneis uſos eſſe priores, ac præci pue, qui diuitijs præſtarent. unde & eorũ repoſitoria chalcothecas uocabant. Verum id ex auri argentiq; paucitate fieri ſolitum, innuere Athenæus uidetur. Nam Macedo num rex Philippus phialiũ nactus aureum, id puluino ſubiectũ ſemper habebat ferè.

In cubiculo nola, quid ſit in Oratorijs Quintiliani inſtitutionibus. De tintinnabulis. Iaſſæorum hiſtoria. Cap. XI

IVlius Pollux Onomaſtici ad Commodum Cæſarem libro ſexto, loquacis ſynonyma, ut lectio ſuggerebat multifaria, congerens in unum, denique ſic ait: Ahenũ ex Dodone, Iliade longiora garriens, Alcini apologus, Arabius tibicen. Hactenus is. Quod uero principe loco poſitum eſt, & Græcè ſic habet, Δωδωναῖον χαλκεῖον, id eſt Dodonæum tintinnabulum: cuius meminit uel Euſtathius: anſam præbere mihi eſt uiſum ad explicandum Quintiliani (aut quiſquis fuit au ctor primus) inenodabilem nodum, in quem impacti pleriq; omnes cohæſerunt. Obſcuritas uero nodata hæc, eſt libro octauo, In cubiculo nola. Coniectura ducor ex Græco adagio, eſſe itidem hoc prolatum in garrulum deſidentẽ dies totos domi, & nugali uerborum futilium importunitate, & copia exundanti detinnientem, ut obſtrepera loquacitate, uti pica uerboſiore obſurdeſcerent aures, ac ueluti tintinnabulo cõuulnerarentur. uel (quod arridet amplius) eos intelligamus, qui domi quidem & in cubiculo, ubi ſilentij eſſe uſum, Varro ſcribit, fluenta uerborum promũt: in foro autem, ubi ciuili eloquentia gloriam ſibi comparant uiri præſtantes, ut teſtis cõprobat Homerus, aut in ſenatu, altero ingeniorũ theatro, penitus conſileſcunt, fiuntq; (quod Græci dicunt) etiam piſcibus magis muti. Nolam ſiquidem pro campana dici obſeruauimus: etiam ſi apud recentiores ſæpius: nil tamen obſtat, eſſe uerbum id inter inuentu rara, cuiuſmodi adnotata Politiano quædam. Meminit quodam loco Laurentius quoq;. Sed occurrent recẽtiores, nouitium cenſeri inuentũ id. Ego de nouitate nihil diſputo. Vnum ſcio, fuiſſe ueteribus quoq; ex ære inſtrumentum id, aut proximum, quo remotioribus ut conuenirent, daretur proponeretur'ue ſignum. Quod duabus fulcimus auctoritatibus: præterq; hiſtoriam Valerius Martialis in Apophoretis,

Redde pilam, ſonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine uis ſola lotus abire domum.

Aes nanque thermarum tintinnabulum ſignat, quo è gymnaſio lauaturi reuocabantur ad thermas. Sed & Iuuenalis,

Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas.

Hiſtoriam uero hanc apud Strabonem, ad hoc ipſum præcipue ſpectantem, obſeruauimus. Iaſſus, inquit, incolas habet parte plurima piſcitio & piſcatu uictitantes, quum in fœcunda ferè ſit regio, uerum piſculenta. Hinc iucundum narratur factum, documento etiam magno futurum, quantum ſæpe nos fallat opinio. Oſtentabat inibi citharœdus artem. Audiebant, ut tum eſt uiſum, attentius Iaſſæi omnes, mox uero ut æditum tintinnabulo (ſic enim κώδωνα interpretamur) ſignũ uendendo piſcitio eſt: confeſtim cum ſua ſibi muſica deſtituto artifice, auolarunt omnes, uno uix excepto, qui oblæſo erat auditu, proinde captum eum artificij ſuauitate opinatus citharœdus, propius accedens: Eſt quod agam gratias, inquit, & quidem maximas, tum quòd muſicæ negligens haudquaquam uidere, tum quòd deſpectui me prorſus non habueris. Nam reliqui quàm primum tintinnabulo cecinit ſignum piſcarium, dicto citius hinc ſeſe proripuere. At is, uelut commotior ac excitatior: An, inquit, increpuit æs. Eo uero adnuente, Bene tibi ſit (inquit) magiſter optime: ac conſurgens ad uiuarium feſtinabundus accurrit ipſe quoq;. Illud autem Virgilianum ex tertio Aeneidos,

Stipatq; carinis Ingens argentum, Dodonæosq; lebetes,

ideo dictum uolunt, ut oraculo domeſtico foret Aeneas inſtructior, ex hiſtoria.

Super Phauorino adnotata quæpiam minus extrita. Arſenothelyes. Eunuchorum deteſtatio. Vocis acutæ ratio in eunuchis, item nuditatis barbitij, cur'ue amaſii ſint. Vocis magnitudo uel paruitas unde ſit, ex Galeno. Lææ quid. Interim imperatoris laudem eſſe præcipuam, indignationem comprimere

mere. Dystrapeli. Atrapeli. Pescennij Nigri historia. Eunuchos non lædi in spiracula despectantes, alijs omnibus præfocatis. Cap. XII

Phauorinum uel Gellij monumentis percelebrem, fuisse patria Gallum, quod apud eundem libro secūdo ipse uidetur fateri, memoriæ proditum est, ex Arelate oppido prope Rhodanum. Inter philosophorum familias à multis connumeratus. Ab alijs uero, sophistis insertus, quod hominis fecit eloquentia, & rhetoricę studium singulare. Dignum scitu est: uirum hunc ita cooptatum, qua quidem inter sapientes, qua uero inter oratores, diphyen fuisse ac androthelyn, hoc est naturæ duplicis & uirum simul ac fœminam: cuiusmodi sunt androgyni, qui nuncupantur & hermaphroditi: ab Aristotele dicti quoque arsenothelyes, id est masculofœmini, sicuti uertisse Theodorum scimus, quāquam id censent eruditi fidelius, quàm felicius. Sed hi non sunt androgyni proprie, quoniam eo nomine à Philosopho intelligantur animalia, quæ ipsa se ineunt, uti inter pisces trochus. In Phauorino præterea tria fuere maxime mira. & primum quidem, quòd Gallus quum foret, Græce tamen optime sciuerit: adeo ut gentis illius eloquio, ueluti dolatorio leui gatus excomptusque, præterque sapientia imbutus celebre ad posteros nomen dederit. Deinde, quum foret eunuchus, adulterasse tamen consularis uiri uxorem creditus sub ijt eo nomine iudicium ab eodem postulatus: adeo libidinis etiam erat præferuidæ. Postremo principi Adriano factus offensior, nihilominus inde nullo affectus incommodo superuixit. quæ laus imperatoris est uel maxima, qui ex æquo disceptaret cum eo, quem iure suo posset euertere: ex quo illud sic à Philostrato enuntiatur, βασιλεὺς δὲ κρείττων, ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηι, ἢν ὀργὴν κρατῇ. id est, præstabilior censetur rex, si inferiori iratior indignationem comprimat. Lectum quoque est, quum Phauorini uerbum quādoque proscidisset Adrianus, ceu infrequens, cessit is: accusantibus uero amicis, surrisit iucundius, ac mox, Sinite (inquit) illum uideri omnibus doctiorē, quando illi præsto sunt legiones triginta. Hic est denique Phauorinus, qui synchronū æquo animo Plutarchum ob illustre nomen concoquere non poterat, numerosis quæ ædebat uoluminibus infestus præcipue. Hic non absurde prorsum illud subiecero: dystrapelos & atrapelos uocari à Græcis, qui in ira uel affectione alia immobiles perseuerant, nec ulla ui ab instituto queunt reuelli. Effœminatæ porrò ac degenerantis naturæ in Phauorino illa se promunt indicia manifesta, nuda barbitio facies, uel magno natu, etiā senio ultimo iam appetente, uox insuper acuta & tenuis, qualis ferè eunuchorum natura pernoscitur. quos esse tertium genus hominum pronunciauit Alexander Cæsar, nec uidendum, nec in usu habendum à uiris, sed uix à nobilibus fœminis, Tametsi barbaris uno fidei nomine fuisse integris eunuchos pretiosiores, Herodoto credimus. Omnes siquidem agoni, hoc est seminis expertes, ut pueri, mulieres, decrepiti, spadones oxyphoni sunt, id est acutæ uocis. Viri autem grauis, & βαρύφωνοι, ut Græci dicunt. Quod antiquitatis & literarum parens Homerus hisce uersibus monstrasse uidetur, in quibus de uirili muliebrique uoce, ita canit, quamuis aliud agere uideatur,

τῷ δὲ βαρυστενάχοντι παρίστατο πότνια μήτηρ,
ὀξὺ δὲ κωκύσασα, κάρη λάβε παιδὸς ἑοῖο.

Huic autem grauiter gementi astitit mater uenerabilis,
Acute uero lamentabunda, caput sui apprehendit filij.

Alibi porrò idem poeta seniores cicadis cōparat, quæ animalia sunt planè ὀξύφωνα. Cæterum effectus hic manifestus utique. At ratio non fortè obuia. Plutarchus quidem præcise nimis & obscure contingere ista scribit, διὰ τὸ λεπτὸν τοῦ πνεύματος. hoc est, ex spiritus tenuitate. Verum ista fuerant enarratius promenda in literas: quod nos, sacro afflante spiritu, magna insequuti nomina implebimus, quæ nobis uelut subscudes sunt ac securiclæ, quibus scienter tigna inuicem peruinciuntur. Nam sicuti linea, cæteraque tenuia dimensionem duntaxat unam sortiuntur, crassa uero pleraque plures obtinent, ita uox etiam tenuis unam dimensionem habuerit. Vnum autem efficere ac mouere, facilius est quàm plura. Ergo quum prædicta illa spiritum habeant imbecillum, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu potest. Minimus autem ęst, qui dimensione

constat

constat una,quem tenuē esse, uocemq; talem ab eo proficisci, necesse est. Vox autem acuta,quæ tenuis est,Igitur qui prolifico semine carent, uocē hinc merito reddunt acutiorem. Viri robusti,quoniam spiritu ualeāt,multum aeris incitare queunt: qui quum multus sit,tarde mouetur,uocemq; efficit grauiorē: motu enim ueloci & tenui uocem reddi acutam,constat iam. Porrò qui natura sunt calida magnam emittere uocem solent,quia multum in his aerem,frigidumq; inesse,necesse est. Caloris enim uis facile ad se & spiritum trahit ac aerem, eoq; amplius id agit,quo amplior est:uox autem magna, tum oritur,quum aeris multū agitatur,utq; acuta quum celeriter, sic grauis quum tarde. Adde,quòd sublatis testibus,tentio quoq; meatuū laxatur: sicuti in fidiculis & stamine,sublatis ponderibus,quæ textrices Græco uerbo λαιὰς, id est læas nuncupant. Laxatis uero ijs,principium quod moueat uocem,eadem ratione laxatur. Testium siquidem natura meatibus adnexa seminalibus est, qui meatus ex uena tendunt, cuius ex corde origo est.Iuxta ipsum principiū,quod uocem mouet.Quamobrem meatibus immutatis seminalibus ætate,qua excernitur semen:pars illa item immutatur,qua immutata,uox etiam mutatur, maribus maximè, sed & fœminis: quanquam obscurius, quod quidam dicunt τραγίζειν, id est hircire,ubi inæqualis mittitur uox. Galenus uero περὶ τέχνης, tractatu De signis, causam uocis magnæ uel paruæ,non uidetur in caliditatem aut frigiditatem retulisse: sed amplitudini asperæ arteriæ potius magnam ascripsisse,& insufflationi tamen uehementiori. Paruam uero angustijs eiusdem:& in libro De uoce, in eandem refert arteriam acutæ grauisq; uocis rationes: arctum enim iter acutam,amplum & spatiosum grauem uidetur efficere. Angustia siquidem & expansio causam præbēt aeri,ut uelociter aut tarde moueatur. Verum, ne quid uideatur contrarium,sic statuunt eruditiores, uocem magnam effici utiq; à caliditate primo & mediate,aerem plurimum agitante. Postremo autem atque immediate ab asperæ arteriæ amplitudine,ac uehementi insufflatione. At magnitudo & paruitas uocis, inquit Galenus,non fit ex caliditate semper,neq; pręcipue,sed per accidens.Est & Platonici eruditi super eadem re sententia, quæ scitamentis hoc genus congruit planè: Cur, inquit, ita acutæ sint uocis eunuchi, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi uideas, ignores? Id uero ex superflui humoris abundantia effici respōdendum. Ipse enim arteriam per quam sonus uocis ascendit,efficiens crassiorem, angustat uocis meatū,& ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est, uiris autem grauis, in quibus uocis trāsitus habet liberum,& ex integro patentem meatum. Nasci autem ex pari frigore in eunuchis & fœminis parem penè importuni humoris abundantiā,etiam hinc liquet,quòd utrunq; corpus sæpe pinguescit. Certe ubera propè similiter utriq; grandescunt. Septentrionalium,inquit Albertus, & fœminarum uox euadit acutior quàm meridionaliū, ob pulmonis mollitiem & arteriæ, quæ arctior item intelligitur. Molliorem certe uocem facit organorum humectatio,debiliorem pulmonis imbecillitas ac resolutio. Aegrotantium acuitur uox,quia siccitas arctet meatus,uel etiam ex intemperanti frigiditate,aut forsan ex opprimente humectatione. Pescennium Nigrum Romani imperij statione potitum legimus uoce adeo fuisse canora, uti in campo loquens per mille passus audiretur,ni obniteretur uentus. Obiter uero hic est Pescennius,cui reliquo corpore candido,in nigredinem adeo abierat ceruix,ut Nigri cognomentum inde prorepserit. Sed curnam eueniat eunuchis, ut sint ἄτριχες, id est glabri, perinde ac mulieres? Hæ utiq; frigoris ui densa corporis habent spiramenta:siquidem obstipat arctatq; frigus, proinde non ferè pilis ad exitum meatus patent. Eunuchi porrò,utpote humidi & ualde redundantes. Nam hac de causa locorum pleraq; nimia humoris exsuperātia adobruta, rursumq; nimis arescentia aut saxosa,& caluosis consimilia,uel ut Græci dicunt, ἐοικότα ταῖς φαλακρώσεσι, herbas haudquaquā proferunt. Illud quoq; non indignum quæstione,opinantur eruditi,unde'nam sit, quòd eunuchis Venerij proluuij incentiua interextincta haudquaquam sunt,uerum sæpe amoribus irretiūtur,quod de Phauorino astruximus. Nempe multis,quum pubesceret,subsecti testes sunt,aut elisi, & quodam modo ἡμιτελεῖς εἰσὶν εὐνοῦχοι, id est eunuchi quidem sunt,sed non pleni. Et qui hepate sunt natura feruentiore,ac genitalia uasa possident capaciora,usum quidem imaginantur

tur, concipiuntq́; sed non perficiunt, nec uoti euadere compotes queunt, quoniam ue renda ipsa efflaccuerint. Qui enim tumescere facit spiritus, emarcuit, qui à semine ortus per seminales meatus ferebatur ex eis partibus, quæ circa lumbos habentur, ut in pueris seminales occæcantur meatus. Dignum equidem scitu, in plerisq; terrarum locis uideri spiracula, è quibus pestifer erumpat uapor, quo præfocentur despectãtia omnia, præter eos quibus excisa sunt genitalia. Cuius rationem euentus incõpertam sibi Dion scribit. Illud ex Græcis obseruatum, quibusdam in bello præ formidine intercipi uocem. Proinde Menelaum laudare Homerus uolens, ut minime formidolosum in bello βοὴν ἀγαθὸν appellat, ut qui uocem nullo minueret terrore. In oratore demum tragœdorum uocem exigunt eruditi, sicuti acumen dialecticorum, sententias philosophorum, memoriam iureconsultorum.

Super uocis ratione adnotata pluscula, deq; soni ac uocis interstitio. Pollucis obscuritas illustratur. Tertiata uerba quæ intelligantur. Thraciæ portæ admirabilis naturæ. Cap. XIII

SEd enim quia de uoce mẽtio est, non grauabimur peripateticas scholas ingressi amplius de eadem ratiocinari. Primas igitur ac principes sonorum differentias acumine ac grauitate tradunt cõstare. Quæ appellationes, ab ijs quæ tanguntur tralatę, sonis accõmodantur. Vt enim quod in mucronem fastigiatum est, momẽto penetrat, quod uerò hebetius retusiusq́; est, non ita, sed cum mora & segniter. Cõsimiliter uibrata uox & acuta auditũ peruellit ac fodicat: grauis obtundit, ueluti trudendo. Euenire autem utrunq; celeris aut tardi ratione motus, liquet. Quãobrem haud ita mirum quod in Pompeij rebus scribit Dion: populi clamore dissono superuolantem coruum grauius ictum decidisse, ὥσπερ ἐμβρόντητον. Super quo & multa Plutarchus. Hinc etiam percipi illud potest, à læuigatis corporibus latioribusq́; acutiorem promi sonum: quoniam ab ijs celerius agitetur aer, celeriusq́; dissiliat, unde & auditus ualide citoq́; lacessitur. Videtur autem nõ esse aliud sonus, q̃ elisus aer, passusq́;. Aer autẽ ipse duplex: alter, qui inter collisa deprehensus pro silit: alter, qui ab hoc incussus primum, mox successu motus ad sensorium euadit. Hoc uerò id demum est quod inaudimus. Interstitium uerò illud seruandum magnopere: dici in animantibus tantũmodo uocem, quod inanima esse uocalia nequeãt, ni metaphoricè abutaris proprietate, ut si organa nuncupes uocalia, quod ijs quodammodo afformari uerba & effingi alloquia uideas. Sed nec animalia cuncta rectè uocẽ habere pronuntiaris, quando exsanguibus uocis nulla supetit facultas, sicuti insectis, & ijs quæ crusta integuntur. Nam ea quæ concentum etiam promere sentiũtur, ut cicadæ, quam habeant rationem, alibi edocuimus. Tribus porrò uox sonusúe constare planè uidetur: primum est, quod plagam incutit: mox, cui ea ipsa incutitur: tertio statuitur loco id, in quo hæc aguntur. Aerem sanè in utroq; haberi, necesse est, quanquam nõ eodem modo. Nam ad uocem elidendam non omnis accommodari aer ualet: sed solum spiritus is, quem anhelitu reciproco promimus aduocamusq́;. Huius uero munia duo, ueluti etiam linguæ: quam prompsit natura, tum uictus necessitati perficiendæ, & saporibus prægustandis, quod omnibus ferè animantibus adesse conuisimus. Tum uero ad loquutionis articulatam rationem, quod ad uitæ excellentiam pertinet, & uni modo inter cuncta homini contributũ: nam hinc psittacen ἀνθρωπόγλωττον dici comperimus ab uno loquendi usu. Propterea in Timæo ita scribit Plato, Verborũ autem effluxio, ministra prudentiæ, effluxionũ omnium optima est atq; pulcherrima. Ratione eadem in spiritu reciproco duplex recognoscimus naturæ propositum, & scopum quidem unum habet intimi caloris refrigeratio pernecessaria. Alterum uero sermonis conformatio, ac uocum dearticulatio, in mille abiens uarietates, nõ pernecessaria quidem, sed ad infinitos mortalium usus insigniter accõmoda. Anhelitus organum guttur est. Huiusmodi igitur nũc admissus, nũc remissus aer, arteriæ destinato allisus, uox est. Quamobrem tussis, & id genus soni plures, ubi irraucuerimus, quanquam eisdem cõcipiuntur partibus, à uocis definitione abiunguntur, quoniam cõsilium abest, & animi certa intentio. Esse nanq; uocem finiunt, sonum ex significandi proposito æditum. Præmon strat

ſtrat autem uox omnis aut ægritudinem naturalis affectus, aut uoluptatem, qualis eſt brutina uox: aut ea quæ hominũ neceſſitates exigunt, infinitis propemodum uocabulis inuicem diſparata. Membra reſpirationi deſtinata ſunt, lingua ea quæ fiſtulis duabus interiacet, nunc cõniuens, nunc reſurgens. Tum arteria quæ ad pulmones pertingit. Ex ijs uerò lux infertur (opinor) Iulio Polluci ſecundo Onomaſtici ſic ſcribenti: Epiglottis eſt ſimplicis organum uocis, lingua uerò articulatæ. Scribit porrò Galenus in libro De uoce, Exſufflationem eſſe quidem uocis materiam, effici tamen eam, commiſſo thorace ab intercoſtalibus muſculis, quibus nihil agentibus, animal uocis priuatur uſu. Nam quum ex alto prolapſus foret quidam, afflicto dorſi initio, tertio die exiguam admodum uocem emiſit, at quarto prorſum obmutuit, reſolutis ſimul cruribus. Verum nec ſpiratione͂ amittebat, neq; difficulter ſpirabat, quoniam intercoſtales modò nerui affecti erant omnes, nullis omnino uocis particulis affectionem ſentientibus. Sunt autẽ hæ uniuerſim quidem guttur: per partes uerò chartilagines tres, quibus accedunt nerui è cerebro demiſſi: & ligula, quam uocant epiglottida. Illud obiter adnotarim, dici quandoq; uerba tertiata, quæ imperfecta enuntiantur & lapſitantia, ubi uix tertia proferuntur, intermedijs deuoratis pauoris opere. Singulari autem dignum admiratione, quod in Seueri rebus prodit Dion: ad Byzantium turres ſe uidiſſe numero ſeptem, ab portis Thracijs in mare uergentes. Eas ſi quis præter ſeriem impuliſſet, uox prorſum ædebatur nulla. Quòd ſi ad primam quis inclamaſſet, aut lapidem impegiſſet, exceptum illa ſonum reddebat, ac mox ſequens, & deinceps, donec ad extremam perferretur uox, ſic uti perturbatio interſtrepens ſentiretur nulla omnino. Xenophon Rerum Græcarũ primo, Byzantij portas quaſdam celebrat, τὰς τὸ θρᾴκιον καλουμένας, id eſt ad Thracium quæ dicerentur.

Sonus quomodo illabatur auribus. Cur ouali figura aures & lingua. Item pleraq; muſicæ conſonantiæ organa. Ficos obeſſe uoci. Cap. XIIII

TRadunt uerò phyſici, & quidem claſſici, ac uerè aſſidui, quod equidem adnotandum hac parte, etiam atq; etiam eſt uiſum, ſonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter, quàm in ſtagno ex iactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Themiſtius etiam in libros Ariſtotelis De anima, paraphraſi ſecunda, ita ſcribit: At aer qui primò inſonat, nõ abiungitur ſic, ut ad auditum ipſe accedat, ſed proximũ ſibi & continuum aerem commouet, atq; hic ſubinde alium excitat eo modo quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulſus obiter ſequentem impellit. Hinc Vitruuius: Mouetur, inquit, uox circulorum rotundationibus infinitis, uti ſi in ſtantem aquam lapide immiſſo, naſcantur innumerabiles undarum circuli, à centro creſcentes, & quàm latiſſimè poſſint, uagantes, ni loci interpellarit anguſtia: eo tamen interſtitio, quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: uox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim ſcandit. Concentum uerò ex grauibus acutiſq; conflatum, uelut unam formam, & hanc rotundam quidem, ſed oualem illabi auribus, arbitrantur Platonicis innutriti ſcholis. In qua quidem octaua uox, quaſi per acutiorẽ uerticem, uocis primæ latitudinem ſibi cõtinuans, ex ſeipſa atq; prima unam iam conflat uocem. Atq; ſicut oculus oualem rotunditatem, tanquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: Sic auditus uocem ex graui, octauaq; reſultãtem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo, quaſi in acutam ſublimitatem oui inſtar gradatim ſeſe ac ſuauiter attollentem. hinc item fieri opinãtur, ut & eiuſmodi quaſi figuram audiendi inſtrumento natura tribuerit, ſimilemq; inſtrumento loquendi: & ars præterea ſimilem, quo ad fieri potuit, muſicis inſtrumentis. Ea certe conſonãtiora ſunt, quæ ouali figuræ propinquiora. In uocis deniq; ratione non habendum inſuper Græcorum præceptum, qui uocale putant adiumẽtum, ſi ficis abſtineamus: quod Hegeſianax Alexãdrinus tragœdiam optimè credatur egiſſe, quoniam annis duodeuiginti ficos in cibum non admiſiſſet.

Zame fons canoras reddens uoces. Calaſtri pueri, qui ſint. De Carneade & Antipatro. Calamouoas qui dicatur. Calamophori. Quid arteria, & unde. Pſi-

de. Psithyrissare. Psias. Psithia uitis, quę & pramnia. Antiphona quæ dicatur. Antispasis. Parocheteusis. Cap. XV

ET quia de uocũ ratione ex philosophiæ sacrarijs, quæ uisa sunt, abundè præcerpsimus: nunc quæ tum historia, tum grammatici suggerunt, promiscuè adijciantur, ut uel pullato circulo non desit, ex quo supellectilem sibi comparet. Lectum igitur in ueteribus memorijs primũ, esse in Aphrica fontem Zamen, ex quo canoras effici uoces Varro ille doctissimus prodendum censuit. Sed nec Vitruuius ignorauit, tradens, Quæsitos à regibus ad id muneris pueros, quos etiã calastros nuncuparint, uel (ut alij codices præferunt) catastlos. Carneadem Plutarchus scribit fuisse μεγαλοφωνότατον, id est maximæ ac sonantissimæ uocis. Antipater uerò Stoicus eam uocis magnitudinem quum nec posset, nec uellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus & ipse καλαμοβόας est, id est calamo uociferans. Calamophori autem in Græca historia dicti milites, qui inopia pressi Chium inuadere cogitantes, ita consilium iniere, ut quibus res placeret, calamos proferrent. Quum in auribus tenuis quidam obtinnit sonus, dicitur id Græcè ψιθυρίζειν, id est psithyrissare, παρὰ τὸ ψίειν ἐν ταῖς θύραις, ἤγουν ταῖς ἀκοαῖς, ut inquit Theocriti interpres, quod signat tenuiter mouere in audiendi ianuis: nam & paulo antè idem auctor, ψίειν exposuit pro λεπτύνειν, id est attenuare. Vnde sit apud Homerum ψιάς, id est psias, quæ signat κατὰ λεπτὸν τοῦ ὕδατος ἔκδοσιν, id est guttatim factã humoris erogationẽ. Impropriè tamen etiam de arborum susurro dicimus psithyrissare. Psithiam autem uitem Græci quidam intelligunt, quæ dicatur & pramnia. Arteriam uerò qua commeat spiritus per diastolen aut systolen, Albertus dici opinatur, ueluti arctam aeris uiam. Sed homini Græcæ doctrinæ ignaro facilè ignoscẽdum. Arteria, peregrina dictio est, proinde etymon Latinum nequit admittere. Illi ergo quorum genuina uox est, ex aeris nomine, hoc est ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τηρεῖν, quod seruare indicat, inflecti uerbum ac compingi tradunt. Genere neutro usus est De rerum natura quarto Lucretius, ubi an sit corporea uox, latius perquirit. Versiculi eius sunt hi, in quibus correptè, nõ (ut uulgò assolet ferè) tractim enuntiatur penultima:

Corpoream quoq; enim uocem constare, fatendum est,
Et sonitum, quoniam posśint impellere sensus:
Præterea radit uox fauceis sæpe, facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Adnotemus & illud doctiusculè à Plutarcho positum in sermone De oraculis, quæ defecerant. Nam quia Græci φωνὴν dicunt uocem, inde ἀντίφωνα futurorum dicuntur ab eo quæ facta paulo antè, uentura mox uelut digito ac uocis perfunctione quadam præmonstrant. Emandatus, inquit, à Mardonio est ad Amphiarai oraculum seruus scitatum super ijs quæ administrarentur. At is per quietem putauit, dei ministrum sibi asśistentem, primò quidem uoce repellere, ceu abesset deus: mox uerò, ut minus obsequẽtem manu etiam obtrudere: postremò pertinacius perseuerãti lapidem benè magnum in caput impegisse. ταῦτα δ' ἦν ὥσπερ ἀντίφωνα τῶν μελλόντων. id est, hæc autem erãt, uelut futurorum antiphona. Superatus nanq; Mardonius est, regis administro Græcos ductante, ac lapide ictus cecidit. Dici opinor antiphona, quoniã res uocis munus impleret. Sicuti ἀντίθεος, æqualis deo intelligitur. ἀντίχειρ pollex, manui æquiualens reliquæ. Antispasis uerò medicis est in cõtrariam partem reuulsio, ut quum è naribus profluit sanguis, in postrema capitis per cucurbitulas attractio fit, uel ad ima corporis totius. Parocheteusis apud eosdem, est in proxima corriuatio.

Scruta quid sint, & quid scrutaria, item scrutarius, scuta, scutriscũ, scrutea, scrutariã facere. Enarratur Horatius. Scutarij qui sint, organarij, bractearij, tribuni armaturarum, & stabuli, parietarij, thurarij, scripturarij, scriptura. Cap. XVI

Est apud

Est apud Horatium in Epistolis uersiculus hic,
Vilia uendentem tunicato scruta popello.
Scruta, uerbum rarum est, quando id Latinæ elegantiæ studiosi haud fere præter paucos admodum, admittendũ censuere. Sed cuiusmodi sit uerbi eius notio, rarior etiamnum est infrequentiorq́ue, qui se scire profiteatur. Nam Acroni & in aliis item parum curioso satis superq́ue uisum est dicere, scruta uulgus scrutas uocat: aliter, scrutum est fractum milium: sunt qui pelles, aut intestina interpretentur. Sicq́ue illud in Epiphanii epistola legunt & intelligunt: Nunquid coriarius aut scrutarius erat deus, ut pelles animalium conficeret, ac ex pellibus tunicas consueret? Ego uerò amota omni uesica, quæ gloriolas captantibus, ac scribentibus catacritica, huncq́ue lacerantibus, & illum obliquis nunc rhetorum strophis, nunc apertioribus (uti aiunt) tibiis, nimio plus familiaris est, eo uerbo ueteramenta omnifaria significari puto, quæ quum usu iam detrita sint, pretio item deminuta censentur. Hinc significãter ab Horatio uilitatis apposito expressa præmonstrataq́ue sunt. Ex qua origine factum, ut scrutaria dicantur uilissima quæq́ue. Quod ut sentiam, Lucilius facit, apud Gellium Noctium Atticarum libro tertio: neq́ue enim quem sequar, laudare auctorem pigeat:
Quid ni & scruta quidem ut uendat scrutarius laudat,
Perfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.
Sunt qui apud Horatium scuta legant pro uase rusticis accõmodo usibus: unde sit scutriscum Catoni quoq́ue. Scrutea uerò in Plauto pro catachysmatis, hoc est missilibus, etiam si subtimidè, interpretantur uilitatis ratione: seu quod è folliculis pelliceis, qui & pasceoli nuncupantur, mitti assueßent. Rentur alii, scrutum esse uasis genus è scroto, id est corio consuti. Ad Horatianum carmen allusum ab Hieronymo est in Hilarionis uita: Ab Iudæo, inquit, audiuit uilia populis scruta uendente. Sidonius item Apollinaris scruta uocabulum in centurias allegisse uidetur: Nunc (inquit) friuola quædam, nunc ludo apta uirgineo scruta donabat. Quo in loco sunt qui imagunculas pueriles operis dulciarii scruta posse accipi, augurentur. Omnino quisquilias nescio quas & prorsum nihili munuscula, accipere oportet. Ad hæc, quæ de scrutorum significantia pronuntiauimus, planè allusit Apuleius Fabulæ Græcanicæ libro quarto: Enimuero uos bonæ frugi latrones, inter furta parua atq́ue seruilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis. Scutarii qui sint, ex uerbis Firmici dilucet: Mercurius, inquit, cum Venere in horoscopo partiliter constitutus in diurna genitura scutarios faciet, uel imperatorum protectores, uel qui proprio excubitu salutem principibus seruent. Sic apud eundem organarii dicuntur, uel qui organa compingunt, aut qui pulsant. Vespertinus, inquit, Mercurius si cum Venere fuerit inuentus, cordatos, ingeniosos, musicos, uel organarios faciet. Scutariorum tribunos legimus apud Ammianum Marcellinum: sicuti alibi armaturarum tribunos, item stabuli Cæsaris tribunum: sic autem organarii uocantur, ut bractearii. Facit (inquit idem) artifices, inauratores, bractearios, argentarios. Parietarii sunt parietũ substructores: thurarii, thura tractantes ac uendentes. Ex eadem forma, scripturarii profluunt, quos publicanorum & mancipum tabelliones intelligunt eruditi: quod prodidit Nonius. Nam publicanorum ratio dicitur scriptura, uti innuit pro lege Manilia M. Tullius. Ad rem uerò pecuariam propriè spectasse uidetur scriptura: quod significat Plautus quoq́ue.

Super Mæandro & Protagora relatu nõ indigna quæpiã. Magorum sentẽtia de diuinis rebus. Item nõ temerè ab eisdem admitti aliquos in disciplinã. Item de sophistis pluscula. Parii sophistæ. Ancalidophori. Ancalides. Phaceli. Sophisma. Philosophema. Aporema. Cap. XVII

Maeandrum Protagoræ patrem adeo opulentia & omnifaria rerum copia præcelluisse, scribunt ex Græcis nõnulli, ut Xerxem Persarum regem, à quo mox Græcia concussa est, & domo & donis excipere ausus sit, qua occasione illi insinuatus, Protagoræ filio magorum congressum impetrauit, quãdo Persarum magi in doctrinæ participatum non temerè quenquam nisi iussu regum admittunt. Vnde is de ratione diuina falsam, immo inauspicatissimã traxisse opinionem

uidetur. Siquidem quodam loco ita exordiri ausus est: De dijs utrùm sint, an non sint, nihil habeo dicere. Quo argumēto pulsus is ab Atheniensibus est. Magicum uerò dogma est, ut Philostratus putat, clàm quidem rem diuinam obire, palàm deum abrogare. Quo facto quid excogitari insolentius queat? nisi quòd causa propter quam ita faciunt, longè execrabilior tumidiorq; est. Neq; enim uideri uolunt, si qua in eis uirtus enitescat, à diuina ui, uelut ex fonte perenni in riuulos corriuari. Qua sententia quid omnino infantius, quid magis brutum sit, non magnopere dispicio. Primus hic Protagoras mercede traditur docuisse. Quæ res, inquit Philostratus, uituperari nec potest nec debet. Quæ enim impendio aliquo nobis constant, gratiora demum ueniunt: quoniam, ut inquit etiam Hieronymus, putent gratuitæ merces: dictus tamen inde est, λόγος ἔμμισθος, id est oratio mercenaria. Prodit Moralium nono Aristoteles, consuesse Protagoram, ubi ea perdocuisset, quæ profiteretur, discipulum iubere æstimationem proferre quanti ipsa ea faceret quæ tradita imbibisset, ac id demum accepisse. Primum item hunc sophistem cognominatum accepimus. Hoc uerò nomine dixerunt ueteres, ut Græci scribunt, non modò oratores præsignes & summa dicendi copia perillustres, sed & philosophos quoq; dictione non usquequaq; infantes. Nam & Plutarchus auctor est, sapientes, à nonnullis etiam sophistas nuncupari. Sicuti & apophthegma testatur illud, μισῶ σοφιστὴν, ὅς τις οὐκ αὑτῷ σοφός. odi sapientem, qui sibi sapiat nihil. Et Aristarchus Theodectæ pater, olim uix septem fuisse sophistas, pronuntiauit, mox tantam eorum scaturisse multitudinem, ut pullatam exsuperaret turbam. Sophistarum tamen artem, perinde ac in patrem, in Gorgiam referimus. Sophistices uerò, quæ secunda dicitur, principem ferunt Aeschinem. Qui tametsi ut φιλοπότης ἡδὺς καὶ ἀνειμένος, hoc est uini appetens uoluptarius ac remissior incessitur: primus quoq; inter sophistas creditus est, θείως λέγειν, hoc est diuinè dicere. Ad hæc pertinet planè Fabij illud ex libro undecimo: Discursare uerò, & (quod Domitius Apher de Sura Manilio dixit) satagere, ineptissimum: urbaneq; Flauus Virginius interrogauit de quodam antisophiste suo, quot milia passuum declamasset. Nostri sic distinguunt, ut rhetor sit qui literas docet, atq; artis traditor est eloquentiæ. Sophista uerò, apud quem dicendi exercitium discitur. Orator, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta utitur eloquentia. Sed de oratoris & sophistæ interstitijs Cicero in Oratore plura. Attingit & in cōmentariolo περὶ φιλαδελφίας Plutarchus. Plato autem sophistas ubiq; omnia profitentes inducit, iactabundos, gloriosos, temerarios, insuper & auaros: nec illibatæ prorsum uitæ, sed sequioris. Nam & in libro De Platonis definitionibus Speusippus, Sophistam esse dicit, iuuenum nobilium atque diuitum mercenarium uenatorem. Hosce Plato, quamuis omnia profiteantur, nihil prorsum scire conuincit, ut maleficos item insectatur, atq; ueneficos. Philosophos nanq; arbitratur, qui studiosius ueritatem affectentur, operis tantum ipsius intuitu ac perpensione. Sophistas uerò intelligit, qui opinionem modò affectent, opinionis ipsius amore. Hos item amarius incessens Seneca, Illos mihi (inquit) circulatores sophistas, qui philosophiam honestius neglexissent, quàm uendunt, in faciem ingeret. Sunt inter sophistas, qui ab Aristotele in procemio Rhetorices ad Alexandrum, parij nuncupantur. Fortè quia sophismatum tendiculis obretirent illaquearentq; eos, quibus cum disertarent. πάρειον certè Græci nunc fidelem intelligunt, nunc κάτοχον, id est cui detinendi uis inest. Aristophanes in Nebulis, sophistas accipit pro mathematicis, ijsq; qui de sublimibus disertationes instituunt. Alias uerò, inquit interpres, sophistas intelligimus τοὺς πεπαιδευμένους, id est eruditos. Porrò scribit Gellius, Protagoram insyncerum quidem fuisse philosophum, sed acerrimum sophistarum: adolescentem quoq;, uictus quærendi gratia, uecturas onerum corpore suo factitasse. Sudas quinetiam scribit, fuisse prius φορτοβαστάκτην, quod signat onerum gestatorem. Et in quadam epistola Epicurus phormophorum uocat, id est sportuligerum & xylophorum. Cuiusmodi homines dicuntur ancalidophori, sicut asini quoq; ancalidas ferentes, id est ligna ulnæ mensura. Nam & grauia lignorum onera apte colligata, phaceli uocantur: quando sic Thucydides scribit, φοροῦντες ὕλης φακέλους, id est ferentes materiæ phacelos. Mirum uerò id de Protagora, si patre diuite, ac etiamnum inuidioso

dioſo eſt natus.Sophiſmata Xenophon edulia intelligit, quæ eſitandi prolubium illeɛ ctent.Qui,inquit,iucundè ueſcuntur,hiſce ſophiſmatis haudquaquam indigent. Philoſophema,inquit octauo Topicorum Ariſtoteles,eſt demõſtratiuus ſyllogiſmus.Argumentum dicitur dialecticus ſyllogiſmus:ſophiſma, ſyllogiſmus litigatorius: aporema,ſyllogiſmus dialecticus contradictionis.

Pythij hominum ditiſſimi hiſtoria,deq́ uxoris eiuſdem non uulgari prudentia. Cap.XVIII

QVoniam Mæandri opes attigimus, ſuccurrit tempeſtatis eiuſdem uir alter Pythius nomine, cui ſe tota ui ſic deniq́ fortuna infudit, ut reſidens Celænis,urbe in Phrygia,natione Lydus,Atys filius, Perſarum exercitum terræ mariq́ graue͂,ac Xerxem quoq́ hoſpitio excipere auſus ſit,& quidem exſuperanti magnificentia.Quin adeo ſuperfuit illi animi magnitudo præſignis, & pecuniæ uis immenſa,ut inſuper ad belli uſus & ſtipendia polliceretur. Sed nõ hic primum uiri ſeſe rarò aliàs audita largitas prompſit.Quippe Dario ante Xerxis patri auream elargitus fuerat platanum,& ex eade͂ quoq́ materia uitem. Quamlibet generoſum principem tam munifica,tamq́ inenarrabilis benignitas, uel uſq́ ad aras & ultra deuincire abundè potuerat.At in uirum hunc exerta tamen barbari regis barbara efferataq́ ſæuities eſt.Siquidem natu maximum ex Pythij liberis, cui petebatur militiæ immunitas, medium diſcindi iuſſit Xerxes.Eiuſq́ diſciſſi dimidium ad uiæ dextram, reliquum ad ſiniſtram locari,& illac demum copias pertranſire omnes,luſtrationis imagine quadã. Fuit & Pythio ſingularis prudentiæ uxor.Ea lepido commento uiri infinitam cupiditatem auro congerendo compeſcuit. Quum enim is totam ferè ciuitatem refodiendis theſauris attereret,adeo ut non temerè ibi aliud rerum obiri poſſet: pleriq́ uerò etiam laboribus uicti interirent, iuſſit ſagax mulier omnifaria, quibus duci in primis maritum ſciebat,conflari cibaria ex auro. Aberat tum Pythius, aduenienti igitur aurea apponitur menſa.Inſuper ex auro omnia.Is necdum cõſilij gnarus,nec quò tenderent iſta percipiens,elegantia rerum oblectabatur,mox quæ forent eſui,flagitat inferri.At proba uxor aurea item obſonia pergit inferre. Stomachanti iam & eſurire ſe, amplius inclamanti (fames nanq́ & bilis naſum conciunt) Quæſo,inquit illa, ne excanderis, & pax ſit rebus. An non ſentis Pythi,præ unius auri ſtudio in ciuitate omnia iam perire, agriq́ colendi ſtudium penitus deſtitutum? Quin intereunt item homines. Quod ſi pergis, quid aliud in eſcam ceſſurum ſit, non uideo. Quid plura? Salubri commento Pythius reſipiſcens, auri quidem ſtudium non remiſit omnino:altius enim auiditas inhæſerat,ſed quintam modò ciuitatis partem in opere continuit. Hunc Pythium accepimus,imparem dolori, quo miſere ob immanem filij necem à Xerxe, conflictabatur, quum paulo molliore animo foret, nec ſatis adeſſet roboris ad uindicias ſecundum libertatem,quando nemo poteſt inuitus ſeruire,in monumentum ſe conieciſſe,quod ipſe tumuli uertice excitarat. Atq́ inibi flebiliter quod ſupererat uitæ, compleſſe, ſummittente illi diebus ſingulis cocta cibaria uxore,cui principatus moderamina per manus tradiderat.

Hiſtoria Paridis paulo remotior,deq́ inter deas iudicio,& Dardano eiuſdem filio.Interim & de Amãdro loco, qui & Parius. Ceſtos hymnus qui. Item agonos.Paridem ab urſa educatum. Cap.XIX

DE Paride allecto inter deas de formæ præſtantia certantes iudice, uaria pro ingenij captu afferri ſolere, uel inter eos qui ἀγοραῖοι nuncupari ſolent, & ſunt,ideſt uulgares uileſq́,non me fallit.Nunc illud iure Latij donabimus, quod dum iſta proderemus,ex Græcorum theſauris interluxit. Parin uidelicet hunc Priami filium educatum patris iuſſu in loco,quem Amandrum dixere,mox uerò & Parion de ipſius nomenclatura, tribus ferè annorum decadibus. Atque inibi quum natura ingenioſus foret, nec ad doctrinarum ſtudia ineptus, Græcis imbutum diſciplinis.In quibus ubi haud parum promouiſſe eſt uiſus,etiam Veneris laudes, oratione ædita,prolibauit:inq́ ea Palladi ac Iunoni præſtare contendit. Quando,ut uidetur,deæ nomine concupiſcentias eſſe intelligendas ſignificabat, atq́ uoluptates: ſicuti

meminit Athenæus quoq;, unde mala omnia sese mortalibus agminatim, ac fluenti exæstuantis more affundant. Atq; hinc fabellæ occasionem datam, inter disceptātes deas captum iudicem, datumq; Veneri malum, id est uictoriam. Quin & Paris idem atq; in eandem hymnum cecinisse narratur, quem uocant ceston. Belli uerò primordia hinc prorepsisse, quod euolutis iam spatijs annorum triginta, à patre accersitus emissusq; ad rem diuinam obeundam, quum Spartam appulisset, Helenam rapuerit. Ex qua Dardanum susceperit filium, quod Dionysium Scytobrachiona, monumentis ferunt prodidisse. propterea in Homeri Iliados rhapsodia tertia scriptum reperiri,

ἄγονός τ' εἶναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι. id est, sine semine esse, & citra nuptias mori. ut schema sit πρωθύστερον: prius enim ducitur uxor, mox prolis susceptio consequitur. Est enim agonos, qui aspermos, id est sine semine ac filijs: quamuis exponant alij, μὴ γεννηθείς, id est non natus. Sunt autem Hectoris ad Paridem uerba. Cæterū prolifici seminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides. Sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Nec illud omisero, ab alijs proditum, post Hecubæ oblatam in quiete speciem Archelao seruo traditum Paridem in Ida exponendum, cui quum diebus decem ubera submisisset ursa mitis, re animaduersa idem Archelaus sublatum educauit ut filium. Sunt ex Græcis, qui inter deas iudicium fuisse somnium prædicent, in Ida Paridi oblatum, unde is coniectarit fore sibi in Græciam nauiganti propitiam Venerem, nauigasse autem Hesionem repetiturum.

Senectutem imbecillem euadere ob adolescētię intemperantiā. De Gorgiæ senio præuiridi. Cap. XX

Milonem Crotoniatem, memorię proditum est, quum iam senex esset, athletasq; se in curriculo exercentes spectaret, suos lacertos amplius intueri cœpisse, illachrymantemq; dixisse: At hi quidem iam mortui sunt. Verū, inquit Cicero, non tam isti, quàm tu ipse nugator: neq; enim ex te unquā es nobilitatus, sed ex lateribus & lacertis tuis. Et post multos item uersus Ista ipsa, inquit, defectio uirium adolescentiæ uitijs efficitur sæpius, quàm senectutis: libidinosa enim & intemperata adolescētia effœtum corpus tradit senectuti. Cyrus quidem apud Xenophontem, eo sermone quem moriens habuit, quem admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecilliorem factam, quàm adolescentia fuisset. Lucius uerò Metellus post consulatum pontifex maximus, ita bonis uiribus extremo ætatis tempore fuisse narratur, ut adolescentiam non requireret. Sed enim omnes ferè corporis robore, sensuum integritate, ingenio uegeto, memoria firma exsuperasse Gorgias Leontinus uidetur. Itaq; produci in adagium Gorgiæ senectus ualet, de optima, nec annis exsoluta, quæq; uirescens omnium præstantia semper quodāmodo pubescat. Quæ omnia fuisse in eo uiro, Græca memorat historia, etiam si ætatis annum attigisset octauum supra centesimum. Cuius rei quum ab eo rationem scitaretur quispiam, respondit, οὐδὲν γὰρ πώποτε ἡδονῆς ἕνεκε πράξας, id est ad id ætatis peruenisse, quod uoluptatis causa nil sibi unquam permisisset facere. Fuit uerò Charmantidæ filius, Empedoclis discipulus, præceptor Poli Agrigentini, item Periclis & Isocratis & Alcidamantis. Thrasymachum & Gorgiam omnium primos arte quadam uerba iunxisse, auctor est in Oratore M. Tullius. Hic porrò Gorgias, ut est apud Platonem, de omni re quæcūq; in disceptationem quæstionemq; uocaretur, se copiosissimè dicturum, profitebatur. Isq; princeps ex omnibus ausus est in conuentu poscere, qua de re quisq; uellet audire. Ei quoq; tantus honor habitus est à Græcia soli, ut Delphis non inaurata (ut cæteris) statua, sed aurea planè surrigeretur. Quod De oratore libro tertio commemorat Cicero. Gorgiæ alterius meminit libro nono Quintilianus.

Aetatum humanæ uitæ distributio. Ex catalogo esse quid sit, uel extra catalogum. Fabulam ætatis peragere, apud Ciceronē quid. Vitę metam quā statuāt pleriq;. Tranquilli locus explicatur in Augusto de Mimo uitæ. De Mose iucundum scitu. Plinij loca duo ex undecimo Historiæ naturalis, de pubertatis ratione amplius explicantur. Cap. XXI

Et quoniam

ET quoniam ingessit se nobis senectus, succurrit, ut nonnulla de ætatum distinctione promamus in medium, eo quidem procliuius, quod mirum est, quàm non omnino super ea re consentiant auctores. Quippe doctissimus Varro, & πολυγραφώτατος, quinque ætatis gradus æquabiliter putat esse diuisos, ac unumquenque præter extremum, in annos quindecim. Propterea sectio prima annum quintumdecimum attingens pueros habet, ex puritatis ratione ita nuncupatos. Secunda ad tricesimum porrecta adolescentes, ab incrementi notione nomen indeptos. Iuuenes sectionem faciunt tertiam ad annos quinque & quadraginta. Quibus inde appellatio facta, quòd in bellicis usibus reipublicæ adiumento forent. Et inde huiusmodi ex catalogo esse dicuntur, sicuti ultra catalogum, qui iam militiæ habentur inepti. Ad annorum decada sextam seniores perueniunt. Reliquum uitæ tempus sectionem habet quintam. In qua qui agunt, iam uocantur senes. Ex hac Varroniana ætatum distributione commoneor, scitè admodum & congruenter uitæ tempora fabulis comparari. Nam & Cicero, Qui hisce (inquit) auctoritatis præmijs splendidè usi fuerunt, ij mihi sunt uisi fabulam ætatis peregisse, nec tanquam inexercitati histriones in extremo actu corruisse. In fabulis uero actus seruari quinque, nō arbitror esse quem fugiat, quando nec persona quinquies egressa ultra exire potest. In quo attente animaduertēdum, ubi & quando scena uacua ab omnibus sit personis, ut in ea chorus uel tibicen audiri possit: id enim quum uiderimus, ibi actum esse finitū debemus agnoscere. Hinc illud Tranquilli sic posse legi animaduerto in fine Augusti Cæsaris uitæ, Et amicos admissos percunctatus, ecquid his uideretur Mimum uitæ commodè transegisse? Quam lectionem id uidetur approbare, quod mox infertur, δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε. Hippocrates, sicuti libro De die natali prodit Censorinus, septem ætatis constituisse gradus deprehenditur, ac primū quidem anno septimo terminasse, secundum quartodecimo, tertium duodeuicesimo, quartum tricesimoquinto, quintum duodequadragesimo, sextum sexagesimoprimo, septimum ad uitæ coronidem protendit. Solon decem fecit hebdomadas. Staseas addidit etiamnum duas, & plenioris uitæ spatia annis quatuor & octoginta metitus est, quod præscriptum si quis transmittat, idem illi usu uenire, quod stadiodromis & quadrigis ultra destinatum procurrentibus. Hetrusci uitalem mensum hebdomadibus finiunt duodecim, quod Varro scribit. Astrorum peritus Dioscorides anno centesimo uitam circumscripsit, cordis ratione, quod in anniculo mensum habeat drachmarum duarum, in bimo quatuor, inde procursu pari in annum quinquagesimum. A quo decrementa supputētur ad æquilibrium, quę ambitu peracto, ad metam redeant eandem. proinde non superesse spatia, uisceris eius dilapsu. Quam hæresim fuisse item Aegyptiæ gentis, Plinius scribit. Mathematicorum doctissimi, inquit in Claudio Treuellius Pollio, homini uitæ spatium contribuunt annorum centum & uiginti, & mensum hunc à nemine excedi, eo item addito, Mosen dei familiarē annis quinque solum utique transgressum esse modum hunc, qui quum quereretur, quòd iuueni occumbendum foret, ab incerto responsum numine, quempiam eum numerum haud excessurum. Galenus in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, ætates statuit omnino quatuor: ex quibus primam facit τῶν νέων, id est iuuenum: secundam, τῶν ἀκμαζόντων, id est uigentium: tertiam, τῶν μέσων, id est mediorum: postremam, τῶν γερόντων, id est senum. Iuuenes postmodum esse ait temperatura calidos humectosque, ueri præcipuè assimiles. In uigore constitutos, calere simul arescereque æstatis modo. Medios, esse pronuntiat frigidos ac siccos, perinde ac autumnus est. Sunt uero humecti cum frigiditate senes, τῷ χειμῶνι παραπλήσιοι. Efflorescit in iuuenibus sanguis: in uigentibus, ξανθὴ χολή: in medijs, μέλαινα: in senibus, τὸ φλέγμα. Et hæc caloris intimi ratione omnia. Hic uero aduertendum amplius Plinianum illud ex undecimo Historiæ naturalis: Pubescentem hominē maximè nodum quendam soluere, quod ægritudine sentiatur præcipue. Auctor quidem Censorinus est, post septimum quenque annum articulos quosdam, & in his noui aliquid naturam ostendere. Quod & in Elegijs significarit Solon. Sed & Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferētibus producta uerbi ratione. Siquidem

naturam tunc corpora dissociantem, multā, repentinamq; ætatis efficere mutationem, augescentibus fœminarum uberibus, marium uero thorace, humeris, testibus. Accedere item morborum mutationes, solutiones'ue. Equidem à pube ex macilentis crassesce re plerosq; animaduertimus, ac euadere saniores. Sed & quibusdam contingere diuersa omnia. Quippe ita obtingit ferè, ut quicquid fuerat ante pubertatē redundantis materiæ, ac excrementitiæ, unà cum semine secernatur & mensibus, unde sanioris sunt status argumenta, sese promentibus, quæ diuersum concinnabant. Quibus uero prosperior ante id tempus suppetit ualetudo, ijs gracilescunt corpora, morbis subinde obnoxia. De ipsa siquidem natura, καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων ἡ ἀπόκρισις γίνεται, id est & ijs quæ bene habent, fit excretio, semine, aut mensibus sequestratis. Sciendum & illud, ab pubertatis tempore puerorum desinere hircissationem, quod aspera arteria prorsum absoluta iam æqualitatē admittat. Ex ijs dilucere Plinij altera potest obscuritas, ubi ait, Pubescit homo solus, quod nisi cōtingat, sterilis in gignendo est seu masculus seu fœmina.

Aetates humanas planetarum consequi rationem. Mercurius cur negocijs præesse dicatur & lucro. Vnde sit quòd præmaturo coitu barba promitur celerius. Tranquilli in Nerone locus de iuuenalibus ludis. Nymphis coæuus qui dicatur. Martialis & Apuleius declarantur, necnon Horatius. Iuuenalia cur. Philosophorum placita & Auicennæ de ætatibus: item de fabula ætatis. Vocabula plura quibus ætates à Græcis distinguuntur: parectatus, triacatus, apodromi, apobomia sacra, baliciotæ, baliotæ, balari, ballæ, pempeli, genea. Nestoris ætas quomodo intelligenda. Caput XXII

ILlud uero concinnè admodum huic parti appingetur ex Procli, inter philosophos haudquaquam postremi, doctrina, ætatum ordinem sequi ordinem uniuersi. Quippe princeps ætas lunarem consequi potestatem animaduertitur. Tunc enim ex nutritiua uegetaliq; degimus potentia, & in utrisque porrò humecta uis præcellit. Secunda Mercurialem, quando literarum citharæq; & luctæ, ac denique consimilium nobis studium ingeneratur, & arithmetices in primis, ut auctor probat Ptolemæus. Ideoq; forsan decantatum, negotijs illum præesse ac lucro. Inconstans porrò sydus traditur, ac omnino eiusmodi quale id cui adhæserit, cum benignis benignum, exitiale cum exitialibus. Tertia Veneream, quando obturgescunt membra seminibus, & ad genituram protinus incitantur. Qua in parte sciendum amplius, ubi lasciuiente pruritu & Venerio prolubio nimis approperetur coitus, præmaturè item barbam promi, quoniam concubitu augescit circa renes insitus genuinusq; calor, quo fit, uti affluentius summa corporis uapores scandant, quæ est pilorum materia, unde illustratur Martialis illud libro undecimo,

Inde tragus celeresq; pili, mirandaq; matri
Barba.

Adiuuatur & Apuleius in Magia. Inuestem puerum accepisti, uesticipem ilico reddidisti. Quarta solarem, tunc enim regnat uigor, ætatisq; perfectio properat, ætasq; media. Vt uero sol fons luminis, & cæli oculus, ac mundi mens, ut priores dixere: consimiliter iuuenilis ætas flos uitæ delibatus. Verum prius quàm ad ulteriora pergamus age Tranquillo succurramus, apud quem in Nerone qui sint iuuenales ludi, ambigunt eruditiores, nodum uero exsoluit historicus Dion, qui ab Nerone iuuenalia scribit celebrata, ὥσπερ τινὰ νεανισκεύματα, propter suam barbam, quam tum primum raserat, pilis in aureum coniectis sphærion, & Capitolino dicatis Ioui. Mars porrò uirilitati dominatur, planeta calidus & siccus, ac præparans ad robur. Sexta ætas Ioui subijcitur, quæ prudentiam & uitam actiuam ciuilemq; desiderat. Septima Saturnum respicit, in qua naturæ cōsentaneum, à generatione sequestrari, & à corporeis abiungi, alteram & incorpoream affectando uitam. Nam decrepitos inuadens Saturnus implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia & tristitia querula. Sed enim nec illud omittendum: ratione admodum diuersa præfici infantibus, dum gestantur utero, planetarum (ut sic dicam) uultus, quoniam primo conceptionis mensi Saturnus præesse narratur, Iupiter secundo, tertio Mars, Sol quarto, Venus quinto, sexto Mercurius, septimo Luna, rursum uero octauo Saturnus, nono Iupiter. Inde quoq; partus fieri improsperos

prosperos coniectant mense octauo, at nono optimos. Verum ut postliminio redeamus, philosophorum placita præferre uidentur: tres tantum dici ætates, incremẽti, status, diminutionis. Quod ex Aristotele aucupantur, tertio De anima, sic sanciente: Necesse (inquit) est, omne quod generatur, augmentũ habere, ac statum, & decremẽtum. Sed idem philosophus in libro De moribus, sentire diuersa deprehenditur. Auicenna autem prima primi, capite De complexionibus: Aetates, inquit, omnes quatuor sunt: adolescentia prima est, ad annum ferè producta trigesimum: secunda uero consistentiæ nuncupata, uel pulchritudinis ad annum ferè quintum post trigesimũ: consequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ senectus nuncupatur, ad annum ferè sexagesimum. Subest mox ætas, quæ ad manifestũ nos interitũ præcipites agit, in qua qui diutius perseuerat, dicitur νυμφαις ἰσῆλιξ, id est nymphis æquæuus. Suppartitur inde adolescentiam in minuties alias, quas qui expetit nouisse, & locum habet, ac quem adeat auctorem. Sciendum uero ætatum commensus non ubiq;, nec semper haberi eosdem, sed euadere diuersos pro constitutionis ratione, aut sexus, uel etiam regionum, ac terrarum situs, cæli quoq;, & uictus temperamenti, & aliorum plurium. Nam sexto De sanitatis regimine Galenus: Stato, inquit, annorum numero ætates circumscribere nequimus, quod tamen quidam faciunt, nisi latitudinis modo. Nanq; pubertatem auspicantur aliqui anno quartodecimo, alij anno adiecto, aut etiam alio modo. Et quibusdã decrementi exordia cõtingunt, mox ab anno trigesimo. Alijs, quinq; accedentibus. Proinde signatè Princeps in ætatum distributione aduerbium ferè, adijcere solet. Porrò, quia de fabula ætatis mentio facta nobis pauloante, ad id ipsum Apuleiana facit ex libro Floridorum tertio concinna sententia: Deinde, inquit, regressi ad populum renunciauere, Philemonem poetam qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finiret, iam domi ueram fabulam consummasse: enimuero iam dixisse rebus humanis ualere & plaudere. Adiuuat & ad Lucilium Seneca. Quo modo (inquit) fabula, sic uita: non quàm diu, sed quàm bene acta sit, refert: nihil ad rem pertinet, quo loco desinas: quocunq; uoles, desine: tantum bonam clausulam impone. In hac uero ætatum mentione ac pragmatia uehementer adnotandũ, quod scribit Magnus Albertus, Virilem ætatem ac senum præcipuè insigniter arescere. Cui rei argumentum suggerat membrorum durities & laxior cutis, ac corrugata, quod frigiditas efficit cum siccitate. Quippe laxat hæc, contrahit in rugas illa. Frigidum enim complicat constringendo. Ex ijs porrò liquere arbitror, cur sit in Epistola ab Horatio enuntiatum,

Nigros angusta fronte capillos.

Quo iuuenilis indicatur ætas. Ex Græcorum autem doctrina comperimus, nomina sic per incrementa distingui, ut sit primò βρέφος statim natus puer, mox παιδίον: ubi iam incessus datur, pædarion: pòst dicitur παιδίσκος: at παῖδα nuncupant, qui encyclicas obire disciplinas deniq; ualet. Insequentem uero ætatem πάλλικα uocant: parectatum quoq;, qui à pueritia in pubertatem protenditur, & βουπαῖδα, & ἀντιπαῖδα, ac mellephebum: mox habentur ephebi. Hos triacatæos appellant Cyrenęi. At Cretenses dicere ἀποδρόμους malunt, non quia cursum desierint, quod præpositionis innuere potestas uidetur, ueluti ἀπιχθύς dicitur, qui piscitio abstinet. Apobomia sacra, quæ non in altari peraguntur, sed in pauimento, uel solo: & apud Callimachum apotriches, qui ἄνηβοι intelliguntur, id est impuberes. Verum apodromi nuncupantur, qui per ætatem certamina currendi publica necdum adiere. Sunt qui sic statuant, ut ἔφηβοι, id est puberes, qui annum quintum & decimum uel ultra, nati sunt, intelligantur. ἄνηβοι autem, id est impuberes, duodecimum, aut eo etiam minores. Baliciotæ apud Cretenses item uocantur synephebi. Baliotę dicuntur progenitores. Ballas Cyprij gradus nuncupant. Balaros Cyrnij exules dicunt, Pausania tradente: quod nomen Sardiniæ montana incolentibus adhæsit, quum illuc secessissent à Carthaginiensibus deficientes. Libyes autem Corsicam incolentes intestinis agitati discordijs in Sardiniam commigrarant. Sequitur miracion: inde mirax, qui & neaniscus, uel neanias, id est iuuenis. Hosce uero ἱππεῖς, id est equites appellant Spartani. Sicuti inter eos qui præsident, hippagretas. Iis inhærent nymphij, uelut sponsos dicas: postea est pater: inde uir νέος, id est iuuenis

& uirens

& uirens: mox uir mesos, id est medius: inde à canicie, hypopolios: pòst geron, id est senex, qui & presbytes: inde eschatogeros, postremò poliocrotaphi. Senectutem Galenus trifariam distribuit: in prima constitutos, ὠμογέροντας uocat, id est uirentes, ac crudos senes, quos etiam προβεβηκότας uocant nonnulli: in ultima uero, πεμπέλους, id est pempelos, quoniam uti astruunt etymologici, iamiam ad inferos mittendi uideantur. Nec illud in hac ætatum pragmatia præteriero: geneam Græcis, id est γενεὰν dici, pariendi ac generandi perfectius spatium, quod annorum triginta periodum conficit: quo nomine sexagesimũ attingens annum duas uidetur uitæ implesse geneas. Si uero ultra pergat, in tertia iam utiq; recensebitur. quod de Nestore cecinit poeta, quem periodicas geneas perfecisse duas humanas pronuntiat, ceu δύο τριακονταετίας dixisset, quæ uocãtur γενεαὶ ἀνθρώπειοι. Aureas ætates in uita tres modò intelligunt, iuuentam, uirilitatem, senium: nam infantia & decrepita nullum præferunt uoluptatis argumentum. Ab instituto non dissentaneum prorsus illud fuerit: senilem cutem, quia ætate asperior fiat, paguron à Casandra dici. Esse uero inter cancrorum genera paguros, sciunt plerique omnes.

Aeneam pietate in deos ac parentem insita, clementer à uictoribus tractatum Græcis, ac liberum abire cum domesticis permissum bonis. XXIII

ETiam si non me fallit, è Græcis auctoribus celeberrimum Dionem, condito uolumine, conatum rationibus multis, & à uero haud ita dissultãtibus argumentis comprobare, ab Iliensibus fuisse Græcorum exercitum bello uictum fugatũq;: nec ab eo Ilium, quod Homerus cecinit, expugnatum. Nihilominus quæ ab alijs prodita ingerunt se nobis, dum in libris nostra planè supellectile uersamur, allidere, ueluti abortiua non sustineo: ut qui Maronem tractant assiduè, & interpretãtur, sufferti amplius habeant aliquid, unde auditoribus suis satisfactum eant. Igitur sic compertum mihi ex adiuratissimis: Ilio expugnato, captorum fortunam Græcos, qui genti suus est mos, clementer esse amplexatos ac miseranter. Eoq; nomine à uictoribus pronuntiatum ducibus, liberorum unusquisq; ex domesticis rebus unum quid tolleret auferretq;. Tunc Aeneam, cunctis alijs facile neglectis aut necessitate reiectis, patrios selegisse quos asportaret deos. Id quũ intuerentur Græci, plurimumq; ea re forẽt oblectati, eidem permisere: iterum quod uellet, ex bonis sibi caperet. Qui geminata pietate, multo iam senio fessum parentem humeris subiens efferre properabat. Ea quum (uti erant) stupenda uictoribus acciderẽt, uiro maximè pio domesticis cedentes omnibus, quotquot iure belli erant adepti, abire quò uellet, liberè permisere, fatentes, hostilitatis remitti iura, & mansuetudinẽ induere aduersum eos qui uerecundè in deos se ac parentes ita gerant.

Citharœdi prudens responsum apud Alexandrum fidibus utentẽ rusticius. Quo pacto Linum peremerit Hercules, à quo musica imbuebatur. XXIIII

ALexandrum Macedona, Philippi filium, quum puer etiamnum ageret, ac genas necdum conuestisset pubertas, citharæ ferunt operæ quippiam impendisse, interq; institutionem (uti assolet) ac rudimẽta prima, certam ex fidibus canore pulsari, quum identidem cõmonefaceret peritus artifex, sicuti exigere uidentur τὰ κιθαρίσματα, id est citharœdicæ leges: Et quid interest, Alexander inquit, si hanc pulsaro. At is, Si uti rex paulo mox futurus hæc infers, nil sane: at si artifex, planè multum. Videtur autem hic haudquaquam rerum uir imperitus Lini euentum prorsus expauisse: is nanq; puerum itidem Herculem cithara imbuebat, qui quũ inconcinnius rusticiusq; uteretur fidibus, excanduit in eum Linus. At indignabundus Hercules illi plectrum impegit letiferum.

De tityris, silenis, satyris, quæ sit nominum ratio. Sillus quid. Bacchus cur dicatᷣ Phleon: itẽ cognomina alia. Aphlastus quid, & phossones, & phossonium. Orariũ, oron, orobachi. Coruus cur satyra dicatur auis. L. Florus illustratur egregie. Caput XXV

Qui cum

QVi cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraq; terrarũ obiere, nunc satyros nuncupant, quandoq; & tityros, puto de cantuũ lasciuia, quæ τερε-τίσματα dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem, ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, uocitatos opinantur. Nam Sillani appellantur, ἐκ τοῦ σιλλαίνειν. Quod & alibi attigimus. Sillon autẽ morsum cum lusu uocant ingrato infestiuoq;. Scribit Nicandri interpres: quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consuesse. De Satyro capto ad Apolloniam, qui οὐδ᾽ γὼ συνετῶς loqueretur, in Sylla Plutarchus. Silenis indumenta fuere ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, id est utrinq; uillosæ tunicæ. Quod tacitis uelut ambagibus plantandi ex Dionysio artem innuit, ac item palmitum constipationem. Quia uero apud ueteres φλύειν multum ferre fructum, id est τὸ πολυκαρπεῖν indicat: hinc factum, ut Dionysiũ dicerent φλεῶνα. quin eundem Protrygen appellarunt, & Staphyliten, ac Omphaciten: sed & modis itẽ aliјs, ac sanè diuersis. Tityrum sunt qui auem item interpretentur, aut calamum quoq;. τιτυ-ρῖνος dicitur certe ex calamo tibia. Parabacchum legimus ab Eratosthene dici in orationibus Demosthenem quandoq;: puto, quia eloquentiæ ui furore percipi interdum uideretur. Nam & Phalereus Demetrius illum quoq; pronuntiasse quædam tradit, uelut ἐνθουσιῶντα, sicuti μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμούς, μὰ νάματα. Aphlastum uero ad Dionysium nihil: est enim eo nomine puppis, quæ & aphlaustus dicitur per euphemismum, quasi aphlastus καὶ ἄκαυστος, quoniam religionis causa partem illam exurat nemo. Quippe inibi deorum uisebantur expictæ imagines, nauibus præsertim regiјs, sed & militaribus. Partes autem alias recte euphlastas nuncuparis, uelut ἔγκαυστας, quod ex picis litu ignium sint fomenta. Porrò uela ipsa phossones uocitantur, id est φώσσωνες, ex uerbo φῶ, quod illustro indicat, de candoris proprietate. Vel quia intumescant uento, παρὰ τὸ φυσᾶσθαι ὑπὸ ἀνέμων. Phossonium item pro sindone reperias: orarium uocant Romani. Oron autem, rusticum dicunt instrumentum: quod docuit Isæus: uerum ab Aeschylo & Menandro lignum appellatur, quo calcatam premunt uuam. Orobacchi, coriaceos indicant utres. Quoniam uero ab Satyris exorsi sumus, id forsan expendisse præstiterit: quid ita coruum satyram auem dixerit in Valeriј Coruini historia L. Florus. Et sunt qui ad fellationem putent referendum, de qua Martialis,

Corue salutator, quare fellator haberis,
    In caput intrauit mentula nulla tuum.

Et Plinius libro decimo: Coruos, inquit, ore parere aut coire, uulgus credit. Id ab Anaxagora item traditum. Verum libro De animalium generatione tertio, negat Aristoteles. Commeminit libro septimodecimo Auicenna. Quid si ad saturam paludem, seu satyram, relatum malis? Ea uero Pontina est, uigintiquatuor urbium olim locus capax. Virgilius Aeneidos septimo,

Qua saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas
Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfens.

In agro autem Pontino rem gestam, auctor idem Florus est, necnon A. Gellius, ac Titus Liuius, etiam si apud hunc Pomptino legitur. Quo autem argumento coruum paludis nomine significarit disertissimus historicus, ex Theone sumi potest apud Aratum, qui prodit, cornicem ac coruum insigniter aquis oblectari: quod earũ alitum corpora inaruerint uehementius: proinde humentia expetere admodum, quin & solitudinis amicum animal coruus est, prouerbio suffragante, βάλλ᾽ ἐς κόρακας. Erat proxime Tarentum locus item Satyra, uel Satyrion, ut Stephanus.

Diuersi populorum mores, breuibus, ac miscella enotati opera. Qui nunquam riserint. De Ceo sene caniciem coloribus obscurante. Cap. XXVI

ETiam si pauloante gentium diuersarum mores, ut sese inter legendum ingesserant, præcerpsimus enotauimusq;: tamen quæ rursum occurrunt, allidere aut præfocare nequimus: sicuti illud est, Stagiritis fuisse legem, quam prorsum uereq; opinatur Græcam in Variјs narrationibus Aelianus, ὃ μὴ κατέθου, μὴ λάμβανε. quod non posuisti, ne tollas. Sed & Biblium tantæ uitum integritatis ac abstinentiæ accepimus, ut si quid intereundum ei fuisset alieni oblatum

tum, omnino intactum præteriret, οὐ γὰρ ἡγεῖτο τὸ κοινοῦ εὕρεμα, ἀλλὰ καὶ ἀδίκημα, ceu eiusmodi non inuenta forent, sed iniustitiæ germina. Lucanis lege sancitum scimus, ne quis sole occaso diuertentem hospitem exigeret: quòd si fecisset, κακοξενίας agebatur reus, atque eo nomine mulctam subire, prorsus necessum erat. Dardaneos sub Illyride ter tantummodo in uita balneis operam audio solitos dare, nuptiarũ & partionis tempore, ac denique mortis. Indis omnino fœnus ignotum. Quin & maximum inibi nefas iniuriam uel facere uel pati. Proinde nulla illis syngrapha, nullum depositum. Sardoa lex est, senescentes iam parentes fustibus letaliter à filijs cædi, ac mox contumulari. Turpe siquidem arbitrantur, multo confectum senio superesse diutius, quum in pluribus aberret corpus, annis fessum denique. Illustrius uero multo institutũ illud, quo peraguntur ἀργίας δίκαι, id est otij iudicia, quæ subirent temerè ac citra uitæ propositum agentes: sic enim exprimebatur illis, ut unde alerentur, magistratibus approbarẽt. Derbicæ dicuntur ipsi quoque, certam ætatis metam transgressos perimere, uiros quidem immolantes, mulieribus autem præfocatis. Lydæ mulieres prius quàm coniugia inirent, corpus in uulgum dabant: iunctis, si deliquissent, ueniæ spes nulla. Atheniensibus pridem inoleuerat, ut si fortè homini occurrissent insepulto, terræ mandarent, gleba iniecta: sed ita, ut exortum spectarẽt. Rursum & illud seruatum diu, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoque nostrorum particeps. Persarum mos est, cibis expleri prius, ac (ut Plautinè loquamur) saburrari, mox potui & propinationibus indulgere largius. Quo etiam tempore uelut in hostem depugnaturi, uestes exuunt. Illi uero hominum mores comperti peculiares, Clazomenium Anaxagoram risisse nunquam, immo ne risus quidem uestigium omnino ullum prætulisse. Huic quoque rei inimicatum insigniter Aristoxenum ferunt. Quin & Heraclitum, ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ ἔκλαιεν. id est, quæ sint in hominum uita, fletu prosequebatur omnia. Nec illud à moribus hominum abiungitur expingendis, siquidem facta nostris nos plerunque coloribus suppingunt. Ceus quidam narratur Lacedæmona uenisse, iam utique æui maturus, uerum elatior impendio & confidens quantumuis, insuper canescens caput inficere conatus, annos obscurabat. Ita uero affectus, quum in concionem prodiens peregisset, quorum causa uenerat, exsurgens Archidamus Lacedæmoniorum rex, τί δ' ἂν, ἔφη, οὗτος ὑγιὲς εἴποι, ὃς οὐ μόνον ἐν τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ περιφέρει. Et quid nam, inquit, salubre dixerit hic, qui non in anima modò mendacium circumfert, uerum & in capite? Philippum item Cæsarem scribit cum Eutropio Sextus Aurelius, ab quinquennij ætate seueri adeo, & tristis animi fuisse, uti nullo prorsus cuiusquam commento solui in risum potuerit.

Zeuxin spectatũ Helenam à se pictam neminem admisisse, ni erogata prius stipe, quo nomine appellata est meretrix. Epicuri dictum nobile, Videri felicem, cui uitæ suppetant necessaria. De pecuniæ cura difficili. Cap. XXVII

Zeuxin pictura nobilem, inter cætera eius artificij, haud parũ multa quæ circumferuntur, & hominum desideria uix explent, Helenam quandoque ab eo expictam ferunt, cui tantum sanè attribuerit, ut non temerè nec quemlibet, ac (ut Græci dicunt) ὡς ἔτυχε, spectatum admitteret, ni ῥητὸν ἀργύριον, id est propositam pecuniæ quantitatẽ erogasset. Quo expressum nomine Græcis est, uti Heracleotæ sic mercenariam stipem ab adeuntibus, ac uelut manuarium æs corrogante, mox Helenam dicerent illam ἑταίραν, id est meretricẽ, ceu planè capturas sibi, prostituto corpore, ab inuisentibus turpiter quæreret. Lepidè sic, ut interpretari libet, desormato item artifice, ut qui auidius quæsticulum corraderet. Id quod prudentissimus quisque facile aut spreuit aut neglexit. Nam tantus ille uoluptatis assertor Epicurus, cum Ioue se promptius de felicitate in certamen uenturum, asseuerabat, si maza modò suppeteret ac aqua. Scires Gargetij senis hæresin aliud præscribere omnino, quàm prætendant uerba. Obseruatum apud Hieronymũ est: Helenas dici quæ maritis ualere iussis, adulteros consectantur, nulla interpellatæ uerecũdia. Cæterum, quod ad nummariam pertinet curam, parerga uelut opera, id item suppingemus, ab adiuratissimis proditũ monumentis

numentis, ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν, οὕτω καὶ τὰ χρήματα. quod est, sicuti echinum utiq; capere facillimum est, retinere difficillimum, ita & pecunias. Sententiæ huic succinit ferè Anaxagoræ illud ἐν τῷ περὶ βασιλείας, χρήματα χαλεπὸν συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι. id est, pecunias cumulare, arduum est, uerum custodire difficilius multo. Nec relatu indignum quod grauis auctor in primis prodit Archilochus, quanquam nõ citra cõsuetum illi κακοῤῥήμον: nummos sæpe uel minutijs hinc inde corrasis, nec sine sudore cõparatos, πολλάκις εἰς πόρνης γυναικὸς ἔντερον καταίρειν. id est, in prostitutarum delabi interanea frequenter.

Animos hallucinãtes malis edoctos sæpius resipiscere. De Hierone, Ptolemæo secundo, Phrage, & Damocrate palestrita. Cap. XXVIII

Hominis prudentiam fortunæ indulgentia nunquam non remissiorem laxioremq;, malis sæpenumero ad se redire, ac (ut sic dicam) in numerato & procinctu stare, nõ sanctis modò testatum literis, quarum est scopus in cõniuens ueritas, sed & nobilibus exemplis aliquot palàm factum. Ex ijs aliqua attigisse, interest plurimum uitæ, ut inde edocti à linea idẽtidem non aberremus, sed in harena uersemur nostra, id est ex formula uiuamus, ne alioqui in decuriam transcribamur, non tam male uiuentium, quàm male pereuntium. Igitur proditum memoriæ est, Siciliæ tyrannum Hierona fuisse prius & priuatum, & planè omnium præcipuè inconcinnum inelegantemq;, & agresti porrò natura inconciliabilem ferumq;, ac prorsum à fratre Gelone nil diuersum. Sed enim postea quàm ægritudine implicito à publicis curis indulta uacatio, feriariq; abundè licuit, febre interpellante, hominum factus elegãtissimus est. Siquidem quod uel inuito recusantiq; otium ex morbo impertiebatur, εἰς ἀκούσματα πεπαιδευμένα, id est, doctis impendere disciplinis adortus est. Quamobrem iam suæ spontis, ac prorsum cõualidus Simonide utebatur Ceo, ac Thebano Pindaro, necnon Bacchilide, ὁ δὲ γέλων ἄμουσος ἄνθρωπος. Ipsum hoc & Ptolemæo secũdo usu uenisse, compertum est. Quin auctor item Plato est, Phragen non alia magis ratione sacris initiatum philosophiæ mysterijs, quàm quòd ἡ νοσοτροφία εἴργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν συνήλασεν εἰς τὸν τῆς σοφίας ἔρωτα. id est familiaris ægritudo à ciuilium cura ipsum abducẽs in sapientiæ amorem cõiecit. Quòd si est, nimirum extentis optanda uotis tristior ualetudo Critiæ fuerat & Alcibiadæ, ac Pausaniæ insuper Lacedæmonio, & compluribus id genus alijs. Porrò & palæsten legimus Damocraten pedibus ægrum, ut si qua effici posset, morbum discuteret, certamina adijsse sacra, eoq; productum deniq;, ut in stadio lineam sibi circumduceret, aduersarijs iussis extraherent ui si possent: nequeũtibus uerò, abijt demum coronatus. Faciunt porrò ad hæc quæ scribit Manilius Astronomicon primo,

Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quenq;
Aduigilare sibi iussit fortuna premendo,
Seducta in uarias certarunt pectora curas.

Super Electra adnotãtur paucula, quæ dicta prius Laodice sit. De Gyge, qui mulieres primus εὐνούχισεν. Necnõ de Alcimi Lydorum regis felicitate. Interim & Xanthi memorãtur duo, poeta, & historicus. Cap. XXIX

Xanthum fuisse melicum poetam, puto omnibus notũ, qui Græca paulo uberius attrectarũt. Ab eo autem præter cætera, id item proditum memoriæ est, Electram Agamemnonis, nõ ea utiq; initio fuisse nomenclatura, sed dictam Laodicen. Quippe Agamemnone perempto, nupsisse Aegistho Clytemnestram, qui & principatu sit potitus: Electram uerò, ut quæ neglectui foret, cõsenuisse uirginem: qua ex causa, ab Argiuis id esse nominis sortitam, διὰ τὸ ἀμοιρεῖν ἀνδρὸς, καὶ μὴ πεπειρᾶσθαι λέκτρου. id est, quòd uiri expers fuerit, nec lecti experiens. Fuit & non incelebris rerum conditor Xanthus, patria Lydus, qui & uoluminibus quatuor Lydiaca fertur complexus. In eorum secundo, id quod haud relatu indignum opinatus sum, Gygen omnium principem scribit, dum Lydis imperaret, γυναῖκας εὐνουχίσαι, id est mulieres eunuchas fecisse, ὅπως αὐταῖς χρῷτο ἀεὶ νεαζούσαις

σιὰς, id est ut illis perpetuò iuueniliter florentibus uti ualeret. Cæterum amplius memorat Xanthus idem, Lydorum regno potitum quandoq; Alcimum, qui & præcipua fuerit insignis pietate, ingenioq; mitissimo. Proinde stationis eius tēpore uniuerso Lydis altissimam contigisse pacis pinguissimæ tranquillitatem, & diuitias quoq; affluentissimas. Et ita quidem, ut intrepidè ageret unusquisq;, omninoq; citra insidiarum ullū metum, uel (ut Græcè dicam) ἀδεῶς, καὶ ἀνεπιβουλεύτως. Id eo adnotaui libētius, quod inde adagionis speciem posse aptius conformari, palàm est; ubi quis ἐν εὐποτνίᾳ τε καὶ εὐδαιμονίᾳ διάγει.

Qua ex causa prædicent Delij, philosophum nō incelebrem Syrium Pherecydem tam tetro tamq; exitiabili peremptum fato. Cap. XXX

SVper Pherecyde, quem ferunt Pythagoræ doctorem, alibi hoc opere commentati sumus: nunc & ad id quæ ingerunt sese, haud insuper habebimus, ut locupletior, etiam si crassiore (ut uocant) Musa, fiat lucubratio. Igitur scribunt celeberrimi è Græcis conditoribus, in morbi (ut sic dicam) propyleis ab eius corpore deliquatum similem uisco calidum sudorem, mox & ferinum quendā, postremò succreuisse pediculorum sobolem diram, qua colliquatis carnibus cōtabuerit. Sed antea, conspectu horrorem incutiente, familiarium reclinare consuetudinem cœpisse. Vbi uerò accessisset quispiā, ex eo ut haberet sciscitaturus, διὰ τῆς ὀπῆς τῆς τῆς θύρας διείρας τὸν δάκτυλον, ψιλὸν γεγονότα τῆς σαρκὸς, ἐπέλεγεν, οὕτω διακεῖσθαι καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα. hoc est, per ianuæ peruiam portiunculam digito immisso, iam carne prorsum renudato, addebat, corporis reliquum compari affectū modo. Memorare autem Delios ferunt cōsuesse, Apollinis indignatione philosopho tetram adeo incussam plagam, quòd tumidius insolentiusq; cum discipulis in Delo sedens, multa quidem de sapientia sua ostentasset: uerum & id reticere non quisset, Nulli unquam se deorum immolasse, nihilq; minus iucundè sibi ad id temporis actos uitæ annos: nec citra omne incommodum minus, quàm qui Hecatombas subinde oblatum eant. Quo dicti tumore, uel leuitate potius, quam κουφολογίαν uocant, grauissimam rependisse pœnam, probabile prorsum fieri. Scribit Historiæ naturalis septimo Plinius, copia serpētium è corpore prorumpente, Pherecydem exspirasse: adeo infinitam esse morborū multitudinē.

Herculeas columnas prius Briarei nuncupatas. Epaminondæ paupertas & magnanimitas, Persarum regis munera spernentis. Cap. XXXI

ET Aristoteles quidem tantus in doctrinis uir, leuicula tamen quæpiam in libris non reformidasse, animaduertitur, quando Herculeas scribit columnas prius fuisse Briarei nuncupatas. Nam, inquit, postea quàm ab Hercule perpurgata terra est, & mare item, comparuitq; omnino is in genus hominum beneficus, Briarei monumenta nulli prorsum rei esse, arbitrati pleriq;, in Herculem loci appellationem facilè corriuarunt. Scribit Tacitus quod ad rem uehementer facit, celebratas in Germanico Oceano Herculis columnas, seu (inquit) Hercules adijt, seu quicquid ubiq; magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Cæterum, etiam si nec huiusmodi negligenda usquequaq; duco, nihilo secius multo illud grauius, uitæq; commodius longe: quod Græca uersanti nuper compertum mihi est, Epaminondæ Thebanorum principi, tantumq; non Græciæ totius, unum modò affuisse indumentum, & quidem rude ac pertritum, addo etiam sordescens satis: quo nomine, si quando expurgandum fulloni traderet, interim uestis inopia alterius, domi se continebat. Quamuis autem à re familiari sic haberet, nihilominus à rege Persarum uim auri haud paruam ad se transmissam non admisit. Quo fit, inquit Aelianus, ut respuētis animus maior longe ampliorq; uideatur, quàm dantis. At quia ex fide parum forsan promi hæc à nobis, opinabūtur aliqui etiam serij, super tota re historici uerba subscribam: cui (opinor) in rem adducti præsentem haud colaphum ducent. ἐπαμεινώνδας ἕνα εἶχε τρίβωνα καὶ αὐτὸν ῥυπῶντα. εἴποτε δὲ αὐτὸν ἔδωκεν εἰς κναφεῖον, αὐτὸς ὑπέμενεν οἴκοι δι' ἀχρείαν ἑτέρου. ἐν δὲ τούτοις τῆς περιουσίας ὤν, τοῦ περσῶν βασιλέως πέμψαντος αὐτῷ πολὺ χρυσίον, οὐ προσήκατο. καὶ ἔτι ἐγὼ νοῶ, μεγαλοφρονέστερος ἦν τοῦ διδόντος, ὁ μὴ λαβών.

Hominum

Hominum ingenia tyrannica uel mitia, ex gestis rebus facilè plerunq; cõiectari. De Pericle, ac Gelone: item de Dionysio posteriore. Catapultæ inuentio. Cap. XXXII

Suppetit ex historia plerunq; uel tyrannica hominum ingenia, uel mitia in primis & popularia spectare. Id ipsum & mihi nuper usu uenit Græca uoluẽti quæpiam: quippe animaduerti, Athenis prætura dum fungeretur, Periclem inter alias uel hanc censuisse statuendam legem, Vt ni parente natus quis foret ciue utroq;, in reipublicæ participatum haudquaquam admitteretur. Cæterum, tumor hic planè, nimio plus sibi applaudentis illuc erupit demum, uti in eundem grauior expeteret Nemesis, Etenim quum ei duo essent liberi, Paralus & Xanthippus, grassante publicitus sæuo pestilentiæ malo, uterq; est absumptus. Quamobrem sobolis legitimæ ac solenni cõceptæ toro inops Pericles, reliqui habuit nil prorsum, nisi ut spuriorum præsentia superstitum, sed reipublicæ ipsius sanctione expertium, æstuãtem leniret animum. At contrà, si Gelonis expendas animi altitudinem, & in Siciliam uniuersam benignitatẽ eminentissimam, quis nõ illius allisam uelit animi elationem, huius uerò bonitatem rarenter uisam aliàs, amplexetur exosculeturq;? Hic quippe uictis Carthaginiensibus apud Himeram, & occidione occisis, factus Siciliæ totius compos, exsuperanti mentis magnitudine in forum pergens nudus alacriter pronũtiauit, Siculis se principatum resignare. At illi ore consono succlamantes, id se non admissuros, asseueranter prædicarunt, ut qui populares eius, gratissimosq; mores diu antea forent periclitati, diuersos longe à monarchico spiritu, intolerãdo plerunq;. Argumento eius facti est, in templo surrectum specie nuda simulacrum. Sed & rei gestæ testimonium dictat epigramma. Quam uirtutem si promere sciisset Dionysius posterior, etiam si multa principatus propugnationi comparasset, catapultam quoq; excogitasset primus: tyrannide, quam omnium in Europa maximam adamante munitam, gloriari solebat superior Dionysius, uiolẽter Dionis opera excussus, nõ omnium inops infeliciter, quod uitæ supererat, ac turpiter transmisisset, hebetiore etiamnum uisu ex meri intemperantia, sicuti à Theopompo proditum monumentis, sciunt politiores paulò. Id quod mirum uideri præcipuè debet, quando longæ naues aderant quingentæ, peditum uerò centum milia, equitum decem, armorum, commeatuum, pecuniarum uis immensa: tantum autem facinus est adortus Dion duabus tantum onerarijs nauibus primò præfultus, uti prodidit Diodorus.

Philippum uictoria elatũ, ne unquã fieret rationis impos, iniunxisse puero, mane ingressus diceret, Homo es Philippe. Cap. XXXIII

Postea quàm apud Cheroneam Macedo Philippus Atheniẽsium profligauit opes, felicitate nimia efferri aliquãtulum cœpit, sed ita, ut rationis tamen limites nec transcenderet nec proculcaret, proinde ad iniustitiam aut uictorum ludibria & subiectorum iniurias nec dilaberetur. Id ne fieret quãdoq;, uti sunt plerunq; hominum ingenia, in peius mutabilia, sic propémodum cauit: nam ex pueris uni muneris id modò iniunxit, ut ad solis exortum ingressus inclamaret, Meminisset hominem esse se. Id ab eo constanter adeo seruatum ferunt, ut nusquam omnino uel progrederetur ipse, uel familiariũ quempiam, aut aliorum regis operam requirentium admitteret, quàm quot diebus puer intonuisset ter, φίλιππε ἄνθρωπος εἶ.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad doctissimum iureconsultum Zachariam Rhodiginum, Præfatio uicesima.

SI ulli unquam, doctissimè Zacharia, grauior incubuit cura patriã demerendi, ac omnes ciues suos: ego planè eum esse me, possum profiteri, quando ueterem Atheniensium ἀμνηστίαν insequutus, traditis obliuioni omnibus, reiectisq;, animum quæ repetita ualẽt exulcerare, ac magna ex parte obductum uulnus refricare: quippe infecta ne tẽpus quidem πάντων πατήρ, uti Pindarus inquit, reddiderit: non desino pro uirili utrosq; propagare in æuum, ut iam hinc cuncto terrarũ orbi, qua modò Romanæ linguæ sonus pertingat, palàm fecerimus, esse in rerum natura Rhodigium, quod ad hanc diem (nec dici tamen arroganter uelim) Cimmerijs obuolutum tenebris latuerat penitus. Eadẽ porrò animi simplicitate ciuium nonnullos duxi scriptis meis (si quis tamen eorum futurus est genius) illustrandos. Nam antistiti reuerendo Ioanni Mariæ Mattarello unũ nostri, ut sic dixerim, certaminis stadium censui dicandum. Exigebant id mores eius excultissimi, doctrina singularis, & quam sustinet honestissimè dignitas clarissima: Exigebat, immo efflagitabat, ut significantius agam, sanguinis coniunctio, & larium ferè communium, peruetusta quidem, sed tamen prædulcis memoria. Nunc autem in necessitudinis ratione sentire sum uisus aurem mihi denuo peruelli, & insusurrari grauius, uiri me non boni subiturum crimen, si Zachariam meum ab ijsdem manantem fontibus præterisse sustinerem. Ego uerò Iureconsultorum scientissimè toto feror animo in tui nominis gloriam, si modo is sum, qui tibi in maximo doctrinæ fastigio diu iam constituto ad laudem aliquid possim adijcere. Quoniam, dum in Romana profiteris academia, tuarum uirtutum splendorem ipse uniuersis abundè patefacis, ueterum placita sapientum in sanciendis legibus promendo in lucem nitidissimam. Adeo ut obscuritatis nubilo amplissime discusso & squalore omni deterso, in potestate omnium, qui te utuntur doctore, quod mirum est, si quid aliud, omnino comperiantur. Equidem parum perspicaces illi esse mihi uidentur, si qui soli lumen afferre contendant: sed enim consanguinea huc me affectio transuersum rapit, ut quantulacunq; ex libellis nostris promi gloria potest, eam lætissimo uultu tecum ueniam participatum. Tantum abest, ut mentium hystricularum approbem uirus, quo contacta extabescunt omnia, dum alienæ derogando famæ, quod sanguinarium est, scientiam in se profundiorem probare hominibus uolunt, etiam si noctuinis oculis nunquam non caligare uel luce nitidissima pernoscuntur. Sed libitinas facio missas. Illud grauius multo reliquum fit mihi, ut amanter extenteq; doctisime Zacharia obtestari nõ desinam, quæ de myrothecijs nostris qualiaqualia comperiantur, nunc primum in odores spargũtur, & laboriosissimis euigilata curis, neq; enim perfunctoriam remur scribendi pragmatiam, publicum tandem indipiscuntur, munuscula boni consulas, putesq; non quidem magnitudini satisfactum tuæ, sed ab imbecillitate nostra, id demum quod eualuimus munificentissimè oblatum. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS.

Octimestris partus cur raro uitalis. Cap. I

DVM pauloante astrueremus, præfici à cælestium rerum peritis, nõ ętatibus modò planetas, sed & infantibus prius quàm promantur in lucem, quanquam (ut prætexuimus) ratione disparili: adiectum id quoq;, Octimestrem partum ideo non ferè censeri uitalem, quia Saturnum habeat episcopum, cuius frigiditas ac siccitas uitæ plurimum contrariæ sint. Adnotandum uerò nunc, esse inter apprimè doctos qui astronomica ratione elisa, aliud quod sequantur magis, excogitent. Siquidem embryon sæpe mense septimo, ab uteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari plurimum, uerũ conatu excidere, atq; interim fatigatum effici imbecillius. Quòd si necdum refectis uiribus, octauo rursum eundem petat conatum, oblæsum frequentius intermori. Hippocrates summus medendi artifex, qui tam fallere quàm falli nescit, onerosam molestamq; ac perdifficilem eius mensis gestationem autumat, tum matris ratione grauiter affectæ, tum uteri incommodius se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Proinde si se ostentet partio, dupliciter inde utero gestantes uexatas, & à fœtu prodeunte, & affectione propria, insigniter imbecillitate urgeri. Vnde consequutione probabili fœtum item oblæsum raro non emori. Alicubi tamen, quod huic sententiæ calculum adijcit: corpore uegeto scimus ac succulento robustoq; prægnantes, octauo etiam promere uitalem fœtum. id quod in Hispania usu uenire, scribit Auicenna, & in Aegypto Aristoteles.

Fabulam fieri quid sit. Vitam nostram esse item fabulam. Platonis de se apophthegma. Cap. II

FAbulam fieri eleganter docteq; usurpamus pro eo quod est, munijs uitalibus perfungi, & abire (ut Plautus inquit) in communem locum. Persii satyrici poetæ id auctoritas comprobat:

Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est,
Quod uiuis: cinis & manes & fabula fies.

Hoc uerò ex illo Horatiano apparet profluxisse:

Iam te premet nox, fabulæq;, manes.

Quin facerè lusisse putatur quidam non omnino malus nec imperitus, Viuentes etiam fabulam esse. Quæ sententia, mirum est quàm graphicè nostris nos pingat coloribus: quoniã uti fabulæ nec uera insunt nec uerisimilia, compari modo uita nostra nec ueritatis quicquam nec certitudinis habet, nisi illud quo certius nihil, Hominem bullam esse, sed multo magis senem, ut M. Varro ait. ex quo rectissimè uidetur Euripides,

οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅς τις ἐξεπίσταται,
τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.

quod nostris uerbis sonat, Mortalium nemo est, qui crastinum sibi audeat polliceri. Et quod grauius aliquanto est, οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος, ἀλλὰ ξυμφορά. hoc est, uita non uerè uita est, sed calamitas, Sicuti Euripides idem subnotauit sententialiter. Vnde & Palladas scitè,

δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω.
δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον.
ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενὲς, οἰκτρὸν,
συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

Lachrymans sum natus, sed & lachrymans morior: in lachrymis uniuersam comperi uitam; ó genus hominum lachrymosum, debile, miserabile: tractũ in terra, solutumq;.

Nos tamen opinionum illecti uanitate, nobisq́ blandius ementientes, ſpes inanes omnino cõfouemus, quod ad præſentem attinet uitæ ſtatum, nec philoſophum audimus eminentiſſimũ Platonem ſubinde inſuſurrantem τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. quam ſententiam iure Latij ſic donamus, Spes eſſe uigilantium ſomnia.

Maronis locus ex primo Georgico, Septima poſt decimam felix. Lunam humectare, non arefacere. Tetradiſtæ qui ſint. Cap. III

Erat in manibus nuper Maronis Georgicon liber primus, eo gratior nobis quòd Columellæ teſtimonio poeta hic, ut in alijs ſummus, ita & agricolationis diſciplinam carmine potentem fecit. Quo nomine eum pleriq́ omnes bene literati adprobiq́ obſeruant, ueluti τεμενῶν ἱερόν, id eſt templorum ſacra. Ita eſt doctrina multifarius, & morum ſanctitudine præcellẽs. Inibi ergo hoſce uerſus legebamus, ubi lunarium ratio dierum pertractatur,

Septima poſt decimam felix, & ponere uites,
Et prenſos domitare boues, & licia telæ
Addere.

Quæſitum diu & anxiè in eruditorum ſcholis, quid ſit quod poeta nobilis ait, Septima poſt decimam felix. Seruius multa quidem affert, ſed quia doctorum rationes minus protulit, poſteris amplius quærendi curam iniecit non mediocrem. Nos ergo quæ apud cæleſtium rerum peritos obſeruauimus, hinc iam attexere pergemus. Illud autem traditur primum, Lunæ calorem eſſe imbecillem prorſus, adeo uti nequaquam ita unquam augeſcat, ut ſiccitatem queat inducere. Cæterum ad humectationem uſq́ modò progredi. Vnde & illud conſequutione quadam manifeſtũ, pro luminis copia, & ex eo etiã caloris, corpora humectari. Cõſimiliter ad defectum tendente lumine, humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: lunam priore dichotomia excalfacere plus atq́ humectare quàm ſequenti, ratione (ut prætexuimus) augeſcentis aut decreſcentis luminis. Ex ijs deprehendere periti rerum, increſcẽtis lunæ ſpatia eſſe plantationibus uelut decretoria, quoniam humoris exſuperantia ſemen madeſcens celerius uendicet incrementa. Vbi uerò deteritur lumen, cædi optimè materiam, quæ areſcat tunc attenuetur'ue: propterea nec carie cõputreſcat. Quamobrem apud Maronem, quum ſeptima poſt decimam nominatur, neutiq́ decimamſeptimam intelligi poſſe: quamuis id nõ abnuat interpres. Hanc ſiquidem ponendis uitibus incõmodam cenſeri, propè in confeſſo eſt, ob luminis detrimenta. Verum probabilius id, aut ſeptimam ſignificari, quæ ſit poſt decimam prima, & melior, id eſt quàm decimam, quæ dies comprobari omnium calculis poteſt, luna tum plenam faciente uiſitationem: aut dies collaudaſſe duos, credamus poetam agricolationis peritiſſimum, ſeptimum ac decimum, ſed hunc eo amplius. Septima utiq́ luna dimidio orbe cęſa cõuiſitur. Decima amphicyrtos, id eſt utrinq́ gibboſa. Et utrobiq́ humor affatim, caloríq́ radicibus affundi facilè poteſt. Quòd uerò ſeptimadecima die ſubuectari in areã fruges, poeta Heſiodus prodit, nõ aliunde uideri natum poteſt, quod item ex Procli interpretatione liquet, quàm quod à circumacto lunari orbe protolluntur ferè uentorũ afflatus euentilandis frugibus peracõmodi. Scire tamen licet, M. Manilium Aſtronomicon quarto, ſeptimam poſt decimam ex Maronis imitatione, pro decimaſeptima accepiſſe: ſic enim de cancri partibus ſcribit,

Prima rapit, nec ter quintæ clementior uſus,
Septima poſt decimam luctum, & uiceſima portat.

In collectaneis Rei ruſticæ apud Græcos ita lego, Eſſe qui ſtatuant, augeſcente modò luna plantationi incumbendum: tendente uerò in damna lucis, haudquaquam. Alij ab quarta in octauamdecimam rectè plantari autumant. Nec de eſſe, qui ab decima ad uiceſimam quippiam fieri id genus uetent, ὅπως μὴ τὸ φῶς αὐτοῦ συγκατακχωσθῇ τοῖς φυτοῖς. Illa uerò rectior obſeruatio, luna inferna permeante id agere: ſupra terram autem poſita, cædere materiam. Ad rem fortè illa nil admodum attineant, ſed enotaſſe prius nil obfuerit, quod poſitũ à Plutarcho ſcimus: Aegyptios fabulari, eadem die Oſiridis eſſe peractum interitum. Pythagoreos uerò antiphraxin eam diem mathematica ratione nuncupare, & abominari in primis. Tetradiſtas deniq́ à Græcis uocari uita laborioſos, ac

ſos,ac multis occurſantes turbinibus,conflictatosq; crebris Fortunæ aſſultibus, neque id citra gloriam tamen: ab Hercule ducta uocabuli ratione, quem quarta natum luna ferunt. Sunt qui coitionem eo nomine intelligant familiarium iuuenum τῶν τετράδα γινομένων. Lunæ καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς rationem literis mandauit omnium princeps Anaxagoras. Sed quum Athenienſes concoquere philoſophos nequirent, in uincula impactus,uix eſt à Pericle ſeruatus.

Sententia triplex de lunari lumine. Quibus probetur rationibus,lunam repercuſſu lucem non propagare. Caput IIII

IN hac lunæ mentione ſubeunt obſeruata in ueteribus memorijs digna relatu uel præcipue. Scribit enim Architecturæ nono Vitruuius, ſed & in libro De orbium cæleſtium contemplatione Cleomedes, inter Beroſi placita contineri, Corpus lunæ pilam eſſe dimidia parte candidam, altera ceruleam. In coitu uero,ſolis ardore corripi,conuertiq; partem eius candentem proprietate quadam naturæ luminis ad lumen trahendi, quo quidem tempore noſtri auerſam dicant eam: quæ enim non uiſuntur, quæq; latent, ita nuncupantur. Plinius: In coitu utique non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis auerſa illò regerat unde acceperat: quum uero plena fuerit,ut conſpici tota poſſit,aduerſa. At Græci per diametrum hæc & dimetientē lineam obiecta appellare ſolent. Ceruleam uero,hoc eſt inferiorem eius partem, quia candens non ſit, propter aeris ſimilitudinem, obſcuram uideri. Eandem porrò ſententiam in deo Socratis exprimit Apuleius. Sunt qui lunam à ſole illuſtrari autument,unde & nothum eius lumen uocarit Catullus: uerum per refractionem illuminare aerem, quod uſu uenire in ſpeculis conſpicimus, ſplendentibusq; argenteis laminis,ſiue argyromatis. Haſce duas ſententias in Pſalmorum enarratione quum retuliſſet Auguſtinus, difficulter inquit perſpici poſſe, utra demum ſit uerior. Magnus utiq; Baſilius in Hexaemero,lunæ corpus eſſe magnum comprobat, & ſplendidiſſimum omnino poſt ſolem,etiam ſi non ſemper eius conſpiciatur magnitudo propter ſchematiſmi uarietatem. Extat & ſententia tertia, Miſceri eius lucem propriam ſolari lumine,ac huiuſmodi fieri,haud utique carentem ipſam affectu, nec uelut corpora ſolida,ſplendida,micantes habentem ſplendores, illuminantemq; aera repercuſſu, exceptis à ſole radijs,quos deinde ad nos regerat à ſole alterata (ut ſic interim dicere permittamur) tali temperamento proprium habens fulgorem, non primo quidem & per ſe,uerum per participationem. Hanc opinionem eruditi ſaniorem interpretãtur,quàm ſit ea,quæ lunam aſſerit per reflexionem illuminare, regeſtis ab ipſa fulgoribus: quam rem à luminoſis fieri corporibus,quando ſunt ſolida,animaduertimus. Quod uerò impoſſibile ſit,lunam repercuſſu lucem propagare,hiſce (opinor) ferè rationibus Cleomedes idem comprobat. A corporibus ſolidis non eſt quidem extra naturæ modum, reflexionem fieri,non item ab aqua, cui ipſi ineſt denſitas quædam: at à raris corporibus refractio fieri nequit: quî enim fiat,ut ab aere aut igne repercuſſus efficiãtur,quum eiuſmodi tam extrorſum quàm introrſum radios admittant? ſicuti ſpongias oppleri aqua,animaduertimus. Adde,quòd qui ex refractione ſeſe promit ſplendor,prætenuis eſt,ac ferè nullus. A luna uero non terra modò colluſtratur,ſed & mundi uniuerſa, quũ regeſtus lucis,ne duorum quidem ſtadiorum menſum ſuperferatur. Liquet id in ſpeculis,& id genus alijs. Quòd ſi lunari amplitudini acceptum referri oportere, contendat quiſpiam: ſciat uero is,tam in paruis quàm uaſtioribus lucem regerentibus analogi rationem haberi conſimilem. Porrò ſi luna repercuſſu colluſtraret, neq; quum in cornua ſinuatur,neq; item dichotomos uel diuidua terræ lucem infunderet: quando quæ reflexu illuminant,ad rectos angulos lucem promunt. Proinde orbe pleno, ad occidua ſolemq; ipſum fiet lucis reflexio. Lunæ uero mediana tantum terræ ſplendorē affundent, orbis uniuerſus minime: quippe ex meditullio tantum, rectiangulus radius ad terram promi poteſt. Quòd uero ab orbe toto colluſtretur terra, euidens inde ſumi argumentum poteſt: nam ubi emergere primum ab orizonte incipit curuatura, proiectantur ad terram radij, deuexis partibus cælum non terram ſpectantibus.

Lumen esse cælestium uirtutum uehiculum. Cur à nobis longius abeat sol, nec luna eundem præferat schematismum. An item à planetis illustretur, uti à sole. Rursum quid lumen, ex Plotino & Proculo. Caput V

Esse uero lumen cælestium uirtutum, & quidem omnium ueluti uehiculum, in Meteorologicis libris Auicenna scribit, & comprobat Albertus in libro De somno & uigilia. Inde ambiguitas haud contemnenda exoritur: Si ita sit, ueluti propemodum assentimur, cur nam statis temporũ cardinibus longius abeat à nobis sol, nec luna eundem præferat schematismum assidue. Hæc uero qui æqua lance pensitarit, summa diuini examinis ratione dispensata, comperiet. Siquidem terrena fragilitas cæleste bonum, quamuis inenarrabile, pati diutius nequisset. Proinde diuinæ prouidentiæ inconniuens acies hyemali sydere longius solem abduxit, ut noctium humecta opacitate reficeretur terra, exustione alias primo quoq; tempore peritura mortalium usibus, & animãtium cunctarum: nam & sic etiamnum perit parte haud contemnenda. Eadem uero diuinitatis dispensatione, nec perpetes, eosdemq; solis ad nos profundit radios luna, sed nunc parcius, nunc uberius pro schematismorum ad solem euariatione. Qua ex causa neq; item proprio admodum est condecorata lumine. Quòd si in disquisitionem euocet quis illud quoq;, an lunari syderi lucem fœnerent planetæ item alij, sicuti sol, asseueranter astruendum, non fœnerare: quod silentis lunæ dictat ratio, quem coitum uocant, quo penè destituitur luce, quia splendoris de sole haustum habeat nullum in aduerso nobis disco, futura non adeo lucis inops, si quid à planetis mutuaretur. Porrò de lumine subnectamus hic scitu digna pleraque, ex magnis comperta auctoribus, & illud in primis, ex Plotino ac Proculo: esse lumen, uisum quendam aspectumq; numinum, per cælestium oculorum radios profusum, emicansq; procul. Esse item diuinum quẽdam spiritum, à quo & spectentur omnia, & quantum in eo est, ab omnibus spectetur ipse quoq;. Hunc nusquam extingui astruunt, sed sydera consequi perpetuo. Est deniq; lumen quasi numen quoddam in mundano hoc templo, dei similitudinem mortalibus ingerens. Quod ipsius boni filium nuncupat in republica Plato. Est uero causa, conseruatio, excitatio quæ nascuntur omnium, non secus ac struthij aspectu confoueri traduntur oua.

Item de lunari lumine. Cur selene. Cur in Dianæ sacris faces, & cur tergemina Diana, & Hecate. De Geryone paucula. Hecatompedon. Plutarchi codex emaculatur. Hecatombæum. Hecatombe quo ritu celebraretur. Mænides. Canes cur immolentur Hecatæ. Virgilij locus ex Bucolicis. Dictina. Triuia unde, & Diana. Caput VI

Lunam uero de solari fonte haurire, uel nominis etymo coniectant eruditorum scholæ: nam selenen dici, quòd lucem nouam habere perpetuò uideatur. Adijciunt calculum & Dianæ sacra, quæ uocant Artemia, in quibus ex hoc argumento gestantur faces. Quia uero triplicem faciat uisitationẽ luna, quum surgit in cornua, & falcata dicitur, quumq; diuidua est, & quum orbe circumacto: hinc propagatum autumant poeticum commentum de triformi Diana. Vnde sit & Maronis illud decantatum grammaticis, diuerseq; pro ingeniorum captu expositum,

Tergeminamq; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ.

Quod exprimens Ausonius in ternarij numeri grypo, inquit,

Tergemina est Hecate, tria uirginis ora Dianæ.

Verum in eius loci enarratione, ut nil prorsum dissimulem, uaria (ut dixi) promuntur à studiosis pro inuentorum ratione. Sunt enim qui Hecaten ibi tergeminam dici opinentur, quia sit (ut scribit Orpheus in Argonauticis) trium capitũ, eam siquidem τρισοκέφαλον inde appellat, ita quòd dextrum caput sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Esse quoque Tartari filiam, eiusdem comprobat carmen, ταρταρόπαις ἑκάτη. Ex quibus Seruium coarguere nituntur, iterationem esse tradentem ibi. Nam etiam si Hecaten dici Proserpinam sæpe inuenias, tamen intelligi quandoq; separatum numen. Putant alij, quia multi Hecaten cum Iunone coniungunt, ut sit eadem Iuno, Diana

Diana & Proserpina: ex quibus Hecate, ut est apud Lucanum, commune efficiatur numen: idcirco, ne alterutrum poeta damnaret, utrunq; dixisse. Nam esse item, qui Hecaten Perseo Titane, & Asterie Latonæ sorore prognatam ferant. Cui elementa subiecerit Iupiter, feceritq; cælo hereboq; potentem, ut cecinit poeta nobilis: unde etiam Hecaten dictam uoluit Hesiodus, à multiplici uidelicet potestate. Aiunt & illud Græci, terniones, id est τὰς τριάδας, apud inferos censeri admodum, ut qui sint Hecates numini consecrati. Cui item argumento compari trigla pisce rem diuinam fieri, & surrigi in triuijs simulacrum, quod (ut inquit Aristophanis interpres, & approbat in Deorum natura Phurnutus) luna, Diana, Hecate, idem crederetur numen: cui sole occiduo, uice sacrificij cœnam mitterent ditiores in neomenijs, quam famelici pauperes diriperent uorarentq;, à dea factum id cauillantes. Quòd ad triglam attinet, sic in Eustathij monumentis legimus: Trigla (inquit) ex ueterum sentētia, Dianæ creditur simulacrum: quatenus (ut Cilix poeta ascribit) sic dicitur, quoniam ter anno gignat. Luna uero tertio post coitum die manifestam uisitationem facit. Hecaten in Bœotia præcipuè coli solitam, scribit Theogoniæ Hesiodi interpres. Dici autem Hecaten, διὰ τὸ ἑκάστου προνοεῖσθαι, quòd uniuscuiusq; prouidentiam gerat. Nam quicquid in terra uisitur, ac mari, fato subijci: quod ut numen, uenerentur pleriq; omnes. In Pachyno Siciliæ promontorio Hecatæ cenotaphiū exstructum ab Vlysse legimus, ob nocturnos ab illa immissos terrores. Hecatomphonia ex lege immolari à Messenijs solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obijt Aristomenes Ioui ἰθωμάτᾳ. Verum, ad præsens negotium nihil, sicuti nec Hecatompedon, quod fuisse Pallados templum autumant, omnibus lateribus pedum omnino centum. Id & Parthenon dicitur plerisque. Plutarchus in Pericle Hecatompedon parthenona uocat, qua in parte, in codices Latinos irrepsit labecula: nam circumferuntur ad hunc ferè modum, Hecatompedon parte noua. Verum, Græcè sic, ἑκατόμπεδον παρθενῶνα Callicrates & Ictinus perficere sunt exorsi. Neque item Hecatombæon, ad Hecatem spectat, qui Atheniensibus mensis erat, Soli sacer: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde tempori factum nomen, quando numerus is signare magnitudinem aduertitur plerunq;, quod probant Hecatombæa. Mensis hic Cronion dictus ueteribus quoq; à sacrificijs, quæ Crono fierent, id est Saturno. Hecatomben sacrificium quandoq; sic solitum celebrari comperisse uideor: Aræ primum uno in loco centum struebantur cespititiæ, inibi centum mox immolabantur sues, oues totidem. Quòd si Imperator rei daret operam diuinæ, centeni feriebantur leones, aquilis nec paucioribus, aut id genus animalibus cæteris. Quod & à Græcis factitatum item nouimus, præcipuè cum latius grassaretur pestilentia. Sed ad rem. Theagenem quendam domi Hecates simulacrum, quod Hecateum uocant, adeo superstitiose coluisse, Græcorum monumentis adnotatum est, ut nusquam omnino proferret pedem, ni id consuluisset prius. Hecate præterea Mænida putant immolari, quòd sit quibusdam maniæ, id est furoris causa, ut ijs qui dicuntur σεληνιαζόμενοι. Antiphanes certe Mænidas uocat hecates cibum: est autem notissimus piscis. Quanquam sunt & leucomænides, boacas nuncupant quidam. Alibi poeta idem mænidas & triglas Helenæ dixit cibaria. Mænis à Theodoro dicitur alec. Porrò & Hecate canem immolari, in Mimis prodidit Sophron: quippe, ut scribit Lycophronis interpres, canis latratus carmina soluit omnino, καὶ τὰ φάσματα, sicuti æris tinnitus quoq;, aut eiusmodi quippiam. Propterea in Alexandra Lycophron,

Ζήρινθον ἄντρον κυνοσφαγοῦς θεᾶς λιπών.

Ad hæc respectare Virgilianum illud ex Bucolicis, nemo nõ emunctæ (quod aiunt) naris aduertit,

Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat.

Dictinam scribit Phurnutus, non Dictynam: ἀπὸ τοῦ βάλλειν δεῦρο τὰς ἀκτῖνας. Nam inquit, δίκειν indicat τὸ βάλλειν. Dictyneum & Phœbeum loca sunt prope Spartam, de templis puto eorum deorum dicta. In Apuleij magiæ Apologia prima obseruatum illud quoq;: ad magorum cæremonias aduocari Mercurium consuesse, carminum ue-

ctorem, & animi illicem Venerem, ac noctium conſciam lunam, & manium poten-
tem Triuiam. Ad malignos certe ſpiritus, loco mouendos, diuinationemq; per mor-
tuos explendam, Ptolemæus in quadripartito conferre putat cæleſtem harmoniam,
quando luna fuerit magiſterij domina, colatq; Iouis ædes, Sagittarium uel Piſces. Tri-
uiam dici, quoniam triplici ſit figura inſignis, ait Baſſus Phænomenon Arati interpres:
nam eadem eſt Luna, Diana, Proſerpina, id eſt cæleſtis, terreſtris, & inferna. Et Proſer-
pina quidem, aut quia noctu luceat, uel quòd humilior currat, & terris præſit. Nam &
boum habere bigam creditur, quod eius detrimenta non terra modò, uerum lapides,
animalia, & lætamina ſentiunt quoq;, quæ lunæ incrementis eiecta uermiculos partu-
riant. Diana uero, quoniam arboribus ac fruticibus augumenta inducat: quo forſan ar-
gumento etiam Phyllada nuncupauit Callixenus apud Athenæum, ni etiam foliorum
ibi contextum malis accipere aut ramos, ut eſt apud Ariſtophanem. Denique cremen-
tis lunæ deſecta ligna furfuraceis tinearum terebrationibus fiſtulaſcunt. Dianam dici
uolunt, quaſi Dimen, quod die appareat noctuq;: nam & bigam contribuunt propter
duo uiſitationis tempora, aut ob celeritatem. Sunt qui par equorũ unũ tradant album,
nigrum uero alterum: quoniam hyeme ac æſtate luceat plus, quàm autumno aut uere.
Quod uero pauloante de lunæ ſchematiſmo triplici protulimus, apud Heſiodicos enar
ratores comperimus illud item: adcrediḋiſſe pleroſque Geryonem tricipitem, hoc eſt
τρικέφαλον γηρυονῆα, non eſſe alium quàm lunam. Sed alij ea fabula ſignari prodide-
runt hyemale ſydus: alij tempus ipſum, in quo præſens, præteritum, inſtans, ueluti tria
cenſeantur capita: poſtremò ad triplicem lunæ mutationem quot menſibus proueni-
entem calendarum, nonarum, iduumq; diſtributionem referri oportere, contendunt
auctores eminentiſſimi.

Septem ab alijs dici lunæ permutationes. Quid phaſis. Iugum dici de Li-
bra. Cicero inibi explicatur. De Diana, quam uocant Agroterã & Endy-
mione. Cur Lunæ appellatione mũdus ſignificetur, necnon mens noſtra.
Lunę domus, qui cenodromos dicitur. Synaphia in eadem quid, aut apor
rhœa. Lunus deus. Virgilij locus ex libro tertio, Quà ſe, Plena per inſer-
tas fundebat luna feneſtras. Caput VII

SVnt autem qui diſſecantes curioſius ſeptem faciant Lunæ permutationes,
eaſq; dicant phaſes, quo uerbo utitur in libro De menſibus Theodorus
quoq;. Sed & Ariſtoteles Meteororũ primo, in cometarum ratione: Eue-
nit, inquit, hoc Mercurij ſtellæ, διὰ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, πολλὰς ἐκλεί-
πει φάσεις. id eſt, quia parum à ſole abſcedit, multas relinquit phaſes. Sed
& pauloante Anaxagoram refert, ac Democritũ dixiſſe, cometas non eſſe aliud, quàm
σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀστέρων, hoc eſt (ut uerbo uerbum reddam) coapparitionem er-
rantium ſtellarum. Quanquam eſt apud Pollucem, phaſin dici delationem eorum, qui
in metallicis aut emporijs aliquid peccaſſent, uel etiam in uectigalibus, ut qui publica
uſurparent. Ac omnino phaſis dicitur cuiuslibet occulti criminis apud magiſtratus in-
dicium. Meminerunt uerbi huius Dinarchus & Demoſthenes. Præterea ſi quid orpha
norum tutores in domorum elocatione fraude agerent, eius denuntiatio facti recte ap
pellabatur phaſis, ut Lyſias commeminit. Sed illud non prætereundum utiq;, à Chalci-
dio perpenſe traditum, fieri uiſum uel tuitione quam dicũt phaſin, uel intuitione quam
emphaſin, aut detuitione quam uocant paraphaſin. Eſſe autem phaſin, ubi aliqua ſim-
pliciter uidentur, ac propriè, nec reijcitur uiſus. Emphaſin, quando radij fragmento ad
oculorum aciem recurrẽte, res uidentur ut in ſpeculis & aqua. Paraphaſin intelligunt,
quoties non in cute ſpeculi, ſed introrſum, & tanquam in penetralibus ſimulacrum in-
uenitur, obumbrante nigredine aliqua, ut in pellucidi quidem, ſed fuſcioris uitri lami-
na. Fit enim ut ipſi noſmet uidentes intra ſpeculum eſſe opinemur, nec os noſtrum è
ſpeculo, ſed intra ſpeculum uidere. Sed ad lunam redeo. Primam in ea phaſin ſtatuunt,
quum exoritur emergit'ue à ſole. Et corniculatio dicitur, aut corniculans luna. Ea uero
à Græcis figura Menoides nominatur, ſicuti Martiano propemodum credimus: etiam
ſi apud Firmicum Matheſeos quarto, non citra mendum (opinor) monoides legitur.
Vnde

Vnde lunata conchylia dicantur Plinio. Sunt tamen qui emergentem primitus lunam artitocon nuncupent, mox menoide. Postea est dichotomos, hoc est dimidio orbe cęsa uel diuidua. Porrò amphicyrtos, quod est, utrinq; gibbosa. Inde panselene, siue plena: è solis regione quum normaliter steterit, ut Marcellini uerbo utamur. Rursusq; amphicyrtos, ac denuo dichotomos. Demum luminis uniuersitate priuatur, quum silere intelligitur: & ab Græcorum scientissimis synodica nuncupatur, uelut cum sole commeans, ut tradit Theon. Ex hac schematismorum diuersitate subinde euariante in sanctis literis legimus quandoq;, per Hiericho, quod uerbum lunam indicat, mundum significari: quia ueluti luna, in continua sit transmutatione. Non desunt qui mentem nostram lunæ nomine accipiendam putent, quæ pro conuersionis ratione ad solem suum schematismos euariat, luminis & umbrarum diuersitate ac uicissitudine, etiam si splendoris facultate nunquã exuatur prorsum: sed nec uniuersa item enitescit, quando rationis impos pars, tanquam cõstipatior ac apta minus, fulgorem non admittit. Dignum uero quod non prætereatur: lunæ motum quendam cenodromon dici, id est κενόδρομον, si per uacuum currat, id est planetarum nulli coniuncta. Id quod ex Firmici uerbis dilucere amplius potest, Matheseos quarto: A Saturno, inquit, defluens luna, si ad nullum feratur, sed per uacuum suos dirigat cursus, patrimonium misera laceratione dilapidat. Synaphiam, id est συνάφειαν uocant Græci, quum stellæ cuipiam uel planetæ per radiationẽ luna coniungitur, sicut quum abscedit ac defluit, aporrhœam dicunt, seu ἀπόῤ-ῥοίαν. In ijs postremò, quæ de luna diu commentamur, nec Ciceronis quidem nodus ex Diuinationum secundo, prætereundus silentio est, qui paulo impolitioribus, uelut sufflamen molestius, inijcere morulam potest. Lucius inquit Tarutius Firmanus Romam in iugo quum esset luna, natam esse dicebat. Iugum hic, libram accipe ex Solino in Polyhistore, & Græcis præterea, qui Scorpij priorem partem ζυγὸν dicunt, id est iugum. Nam in Rei rusticæ præceptis Zoroaster, sicuti in primo De agricultura libro, cuius apud Græcos incertus est auctor, adnotatum comperi, tria fecit autumnalia signa, ζυγόν, σκορπίον, τοξότην. Deniq; quando Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hilissum terrę Atticæ fluuium, unde Hilissiades nuncupentur Musæ, occurrit (Pausanias inquit) regio, quam dicunt ἄγρας, ubi fuerit Dianæ ἀγροτέρας templum, quòd inibi uenatam primò deam fabulantur è Delo profectam, quo nomine simulacrum arcu erat insigne. Lunam deniq; ab Endymione amatam fabulantur, atque inde filias esse susceptas quinquaginta. Vero similius fit (inquit Pausanias) uxorem illi fuisse Asterodiam, siue Chromiam, uel etiam Hyperippem, natosq; ei liberos, Epeum, Aetolum, Pæona, puellam Eurycœdam. Ab Epeo autem dictos uolunt Epeos, quibus imperauit: à Pæone Pæonas ad Axium fluuium. Fuit Aethlij filius Endymion. Eius sepulchrum Elei ostendunt. Heracleotæ, qui ad Miletum sunt, in Latmum secessisse prædicant, ubi Endymionis agnoscitur adytum. Porrò adijciamus de luna quippiam ex historia & priscæ religionis uanitate: ab Carrenis Lunum deum eximio uenerationis ritu coli: quoniam sit ab prudentissimis traditũ, qui Lunam fœmineo credat nomine appellandam, itaq; habendam prorsum, muliebribus mancipatum delicijs uitam transmissurum, seruitutis onere ingestabili. At qui masculorũ decuriæ ascribendam censuerit, eum uero uxori pro arbitrio iniecturum frena, reclinatis facile uel elusis perruptis'ue insidiarum tendiculis omnibus. Nam Græcis quoq; Aegyptijsq;, etiam si uti fœminam uidentur enuntiare, mystico tamen sensu deum planè credi. Sed illud Virgilianum Aeneidos tertio, cuiusnam modi est in pestilentiæ mentione? Penates nanq; ingestos per quietem Aeneæ scribit, quà se

Plena per insertas fundebat luna fenestras.

Cur enim ait, Luna plena? nempe quia canonica pestilentiæ ratio ab syderum positu ex cælestium rerum præcipuè studiosorum obseruatione producitur. Quippe si plenilunio coitu'ue œconomi cardinis exortiui planetæ sint odioso aspectu aliquo parum felices, sæuam inoriri pestilentiam: grauiorem autem multo, si occurrat octaui domicilij œconomus maligno syderis alterius uultu: grauissimam deniq; alterutro luminum laborante, ocissimo pestilentiæ præsagio. Nec illud negligendum, inter senescentem ac nouam

nouam lunam diem ab Atticis dici ἕνην καὶ νέαν. ex eo quòd ea die possit uideri extrema & prima luna.

Memoria matutina, quæ intelligi debeat. Quintiliani locus explicatur. Rursum de memoriæ ui pluscula. Caput VIII

MEmoriam matutinam dici quandoq; inaudias, nec aliam prorsum intelligi, quàm quæ firma constansq; sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Siquidem syncerius cohærentiusq; adglutinãtur, quæ profe rente se die, percipimus, quo iam auctiore subsultat uirtus ea, hebescitq;. Nec id alia magis ratione, quàm rerũ turba (uti assolet) sese ostentantium ingerentiumq;. Proinde recepta obfirmataq; etiam inter politiores opinio est, Iuniores percipiendis, quæ tradantur, à natura uideri magis factos, quoniam omnium penè ignari comperiuntur. Etenim quibusdam imbuti aduentitia mox non æquè hausta recipiunt. Sed seniores item amplius uegeta mente pollere, traditum est. Ex ijs uero quæ de Aristotelis fontibus in hosce libellos corriuauimus, facile Quintiliani locus explicatur ex libro Institutionum oratoriarum primo, scribentis, Natura nos tenacissimos esse eorum, quæ rudibus annis percipimus. Cæterum id exactè obseruandum tamen, pueros admodum, ac senes item iam prouectiores, ideo memoria minus pollere, quod in motu incessanter ac perpetim agant. Et illi quidem ex genuino cremẽti officio, at hi decrementi damno deminutione'ue. Suppetit & in pueris ratio quoq; illa, ꝙ annis aliquot nanis persimiles animaduertuntur, quos præcipuè fluxa esse memoria hebetiq;, non ferè latet. Sicuti omnes quibus superiora corporum uastitate nimia cum reliquis portionibus responsum non habent. Siquidem in hisce uis sensus primatis onere premitur inutili ac ingestabili, propterea in tam obesa & crassa materia designari aut exprimi formæ rerum non possunt, sed quasi frustrãtur & dissiliunt plagæ. Nec initis modò imaginibus præduri & spissi sensus resistũt, sed si quas ob insignem earum pulsum admiserint hauserint'ue, non ita uidentur admittere, ut quum reminisci uolunt, facile ad imperium subeant, aut recto itinere ad condictum sequantur. Verũ, quia in memoriæ mentionem uolentes incidimus, non inutile fuerit in Peripateticorum sacraria diuertisse parũper, in quibus affatim potentia hæc rationalis animæ ad examen libramq; reuocatur. Ergo in Aristotelis interpretatione Themistius inquit, Præterita modò dilapsaq; iam ad memoriæ thesauros pertinere. Nam extantia sensui subijciuntur: instans uero spem confouet. Semper uero animus, quoties meminisse uult, hoc autem est, ad imagines conuerti eorum, quæ olim perceperit, necessariò adhibet dilapsum tempus. Hinc fit, ut quum aliquis meminit quippiam, dicat, huius se antehac aliquando aut sensum aut intellectum habuisse. Hinc in libro De oraculis quæ defecerãt, Plutarchus, esse diuinationi antistrophon memoriam scribit: dum præterita uelut præsentia, asseruãdo facit: quippe fluunt uniuersa, simul & dilapsa pereunt, ueluti fluctu auferente cuncta. Ipsa uero hæc animæ facultas perinde ac occursans non existentibus iam phantasiam circumponit, ac essentiam. Est igitur memoria non sensus, non imaginatio, non intelligentia, sed alicuius horum habitus aut affectio, quum tempus adiungitur, quo facta impressio est, & derelictum in anima spectrum est. Vnde consequens illud est, Animalibus ijs memoriam adesse, quæ sensum & notitiam temporis habeant. Nec meminisse parte animæ alia, quàm sensuali. Nam qui in præcipitium aliàs abierit asinus, si rursum ei occurset locus, in memoriam reuocabitur statim, se aliàs in ima dilapsum. Eo tamen discerniculo disparantur ab homine bruta, quod non solum se uidisse aut quandoq; audisse, commeminit rationale animal, uerumetiam extantis temporis spatia ab elapso secernit. Brutis uero illud modò suppetit, se nunc corruere, aut olim esse in pręceps delata. Rursum homo recordari se, animaduertit: quod brutis adest haudquaquam. Inter animãtes uero memoriæ facultate pollent in primis, quibus expurgatior absolutiorq; imaginatio est, cuiusmodi pernoscuntur apes & columbæ. Obliuioni autem obnoxiæ, quibus uis ea offensior turbulentiorq; est: sicuti usu uenire uermibus liquet, ac muscis. Siquidem in ea parte animi statuenda memoria est, in qua imaginationis potentia uiget. Quoniam uero in sensu principe simulacra rerum insita sunt, princeps autem sensus in

sus in quibusdam mollior dilutiorq; habetur, in quibusdam rigidior, item alijs in motu est, alijs quiescit, necesse est, simulacra in eo condita eandem consequi imitariq; rationem. Hinc illa numeroso discrimine ingeniorum uarietas. Desultoria & fragilis in paruulo memoria est (ut præstruximus) ex iugi motu. In ijs qui ætate media sunt, quæ constans adultaq; dicitur, quia statu indecliui temperatoq; exigunt, firmissima & tenacissima est. Sicuti uero in profluentem impressus signatorius anulus imprimit nil obsignatq;, ita illorum memoria conseruare nil potest, qui aut ægritudinis uiolentia, aut ætatis fluxu agitatione raptantur continua. In ijs item memoriæ uis nulla fere, quibus duriusculi & inflexibiles sensus ac corneoli quodãmodo sint. Qui enim fiat, ut annuli impressionem recipiat lapis? Illud uero reticendum haudquaquam, quod in consolatione comprobat Boethius, & non inficiantur Platonici nonnulli, à sensibilibus non imprimi formas in anima, tanquam à sigillo in cera: uerum sicut sunt in anima naturales substantiæ uires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus, ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet, quasi uires essentiales. Vbi igitur aliquid meditatur, seipsam ex naturali uirtute in actum naturalem circa idipsum educit: quod si attentius meditatur, & diutius idem, in hoc ipsum se ualentius conformat, idq; est meminisse, hinc & facilius reminiscitur. Si formæ (inquit Plotinus) residerent, consideratione ad reminiscendum nequaquam indigeremus.

Reminisci quid sit. Aliud esse iterũ discere, aliud reminisci, ex placitis Aristotelicis. Et qui in reminiscendo solœcismus. Pauca de Platonis reminiscentia ex Procli doctrina. Animam non esse tabellam literis uacuã. IX

Reminisci uero, ex Aristotele idem Themistius ait, est ex aliquo uestigio conseruato & incolumi referre se in cognitionẽ eius quod memoria excidisse uideatur. Disparatur uero apud Peripateticos reminisci, ab eo quod est iterũ discere. Siquidem qui reminiscitur, ab ipso se mouetur, & ex principio quodam incolumi & manente eius. At qui addiscit, ex præceptore mouetur. In reminiscendo id usu uenire quandoq; solet, ut quum nominis alicuius meminisse uolumus, in affine aliud deerremus. Proinde oberrãtes, ueluti solœcismum admittimus, ut si Leophanis reminisci studeas, & in Leosthenem deflexeris, solœcismus est. Ad ea uero quæ alibi adnotata nobis sunt de Platonis reminiscentia, attexamus & Procli comprobationem: Disciplinas, inquit, esse reminiscentias illud confirmat: quod enim respondentes ex seipsis omnia dicant, maximũ est reminiscentiæ signũ. Animas uidelicet rationes sermonesq; ex seipsis promere, atq; solo sciscitante quopiã indigere. Neq; esse tabellas uacuas literarũ, quæ extrinsecus figuras accipiãt. Sunt enim semper inscriptæ, & si ipse scriptor est intus. Neq; tamen omnes inscripta possunt legere, uel quod inscripta sint, cognoscere: quippe quum ob geneficã obliuionẽ oculus earum sit sordibus circũfusus, atq; ex ipsa obliuione in perturbatiões inciderint. Opus modo est auferre quod obstat appositũ, innotescetq; tum demũ uerum esse Platonicũ illud, Animam omnia nosse, soloq; indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante.

De Attico Herodis filio memorię nullius. Scipionis apophthegma in Appium, item Themistoclis. Cur Musæ Iouis & Mnemosynes filiæ. Qui Amnemones in Cnido. Musa quid sit, ac unde dicat. Themistoclis dictum de memoriæ arte. Musonia ars. Lethe fons ad Trophonij specu. Item alter Mnemosynes dictus. Caput X

ET quoniam de memoria satis multa non citra delectum congessimus, illud minus reticendum opinamur, quod & ipsum in eundem dirigitur scopum. Atticum Herodis sophistæ filium præter ingenij hebetudinem ac stoliditatem, ita fuisse memoria nulla, ut ne elementorum quidem nomina perdiscere aut retinere unquam potuerit. Cui infortunio ut mederetur pater, quatuor & uiginti pueros coęuos & à literis cognomina singulos habentes cum filio simul educabat, ut hac saltem ratione illi insiderent. Suppetit in tractatu hoc exemplum item aliud, quanquam dissimile. Petebat Appius Claudius censuram cum Scipione Aphricano, à quo Carthago deleta est. Vt uero fauorabilior fieret, memoriam

quoq; ostentando, nominatim à se populum Romanum salutari prædicabat, quum is omnes ferè ignoraret. At Scipio illudens: Vera (inquit) narras: ego enim nō ut multos cognoscerem, sed ne ab ullo prorsus ignorarer, sum adnixus. Illud uelut auctarium adiecero, ad ea quę alibi sunt enotata nobis, quod Proclus Diadochus in Hesiodicis enarrationibus scribit: Musas ideo tradi Iouis filias & Mnemosynes, quia ad procinctum in literaria uelut palæstra tendentem necesse sit, νοητικὸν εἶναι καὶ μνημονικὸν, id est intelligendi percipiendiq; potestate, atq; item retinendi præcipue pollere. Iouem autem con tribuere τὸ νοητικὸν. at Mnemosynen τὸ μνημονικὸν. Quæ uoces à mneme producuntur, quo uocabulo memoria significatur: unde & Amnemones in Cnido nuncupati, sexaginta delecti ex optimatibus uiri, uelut episcopi, ad quos de maximis rebus referrent. Dicebantur uero Amnemones διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον, quia in iudicium non uocarentur: aut certe uelut πολυμνήμονες, id est memoriosi. Pauci uero ex poetis, quorū Alcmæon est, Musas Cæli filias & Terræ prodiderūt. Musam interpretatur Eustathius, animę cognitionem, quæ diuinum sit quiddam sicuti anima item. Id sensisse Homerus uidetur, quum θεὰν dixit ἀπὸ τοῦ θέειν, id est cognitionis celeritate. Ab indagine uero dici Musa uidetur: quippe ex sapientum sententia, gnostices copiæ mater est indagatrix inopia. At Platonicorum sententia nobilis, Musarum nomine cælestes intelligit cantus. Quo argumento & Camœnas dici quandoq; opinantur. Hasce uero à Ioue proficisci, quoniam uti est apud Plotinum, mundi totius animum frequenter Iouis appellatione nuncupet Platonis schola, cui calculum adijciat illud Platonici Maronis,

Principio cælum ac terras camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde namq; colligi, ut ab Ioue mundi totius spiritu ac mente, quoniam cęlestes moueat sphæras, ac regat, musici cantus Musarum nomine significati, cooriantur & profluant. Quam rem innuit illud quoq;,

Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena.

Quoniam uigeat ubique Iupiter ac impleat omnia, & cælum, citharam uelut quandam (uti est ab Alexandro traditum Milesio) uerset agitetq;, cælestes inde ac harmonicos proliciens cantus, non prætereundum quod scribit Diodorus, Alexandrum Macedonem in Persas bellum moturum Ioui & Musis scænica celebrasse certamina, quæ instituisset Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quod Musarum singulis suus foret destinatus dies. Adijciamus id quoque, Themistocli quum artem memoriæ polliceretur Simonides, siue is alius fuerit: Obliuionis (inquit) mallem, nam memini etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ uolo. Musoniam artem quum audis nuncupari, ad Musas nil scito attinere. Nam Constantinus quum limatius superstitionum sectas conquireret Manichæorum & similium, nec interpretes inuenirentur idonei, deniq; Musoniano adhibito, qui erat utriusque sermonis facundia clarus, uoti compos, quod peritè is functionem obisset, Musoniam inde dici artem uoluit. Verum iam receptui canendum: neq; enim de memoria aut de Musis proposita nobis commētatio est. Illud modo adiecisse non fuerit uacantis operæ, apud Trophonij specu fuisse fontem, qui diceretur Lethe, cuius aquam haurirent descensuri, ut omnium quæ antè uidissent, irreperet obliuio: rursum alter item erat, quem μνημοσύνης, id est memoriæ uocabant, ut hausta inde aqua, omnium recordarentur quæ uisuri erant. Sed hæc sunt ὁδοῦ πάρεργα, ut est apud M. Tullium.

De Scopeliano sophiste pleraq; non indigna relatu. Vitam esse uigiliam. Tranquilli historia illustratur. Vites in Asia haberi prohibitas ab imperatore Domitiano. Caput XI

SCopelianum sophisten uel præstantissimum, Philostratus scribit à liuidis quibusdam & dentis rubiginosi ac male feriatis hominibus ex eo fuisse ordine summotum, quod intemperans foret, καὶ διθυραμβώδης, hoc est dithyrambicum tumorē oratione proflaret. Id parum rectè ingenio facundissimo esse

esse iniustum, nititur comprobare, & perficit plane quod intendit, ac inter reliqua Scopeliani præsignia nocturnum illius studium summis effert laudibus. Eum siquidem ἀϋπνότατον ἀνθρώπων fuisse commemorat, hoc est inter mortales omnes somni parcissimum. Solitumq; subinde scitum illud proferre, ὦ νὺξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον σοφίας μετέχεις μοῖρα θεῶν. id est, ó nox, tu quidem sapientiæ diuinæ obtines plurimum. Narratur sæpe à uespera in diluculum lucubrationem protulisse, quo nomine scitissimum inde promi adagium potest, ut Scopeliano more dicamus eos libris inuigilare, qui summe lucernarum fuligines hauriunt, & inexplebiliter ac minus iusto ualetudinem cum somno computant. Elegantissimũ est illud Plinij Cęcilij de auunculo: Repeto, inquit, me correptum ab eo quum ambularem: Poteras (inquit) has horas non perdere: nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impertiretur. Quid illud ex Historiæ naturalis præfatione, Dum ista mussitamus, pluribus horis uiuimus: profecto enim uita uigilia est. Aristoteles uero scientissime, ut omnia, De animaliũ generatione libro quinto: Somnus, inquit, talis sua natura esse uidetur, ut uiuendi & non uiuendi interliminium sit. Et neque omnino sit, qui dormit, neq; non sit. Viuitur enim potissimum uigilia propter sensum. Et Plato De legibus septimo, καθεύδων γὰρ οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος. Nullus, inquit, consopitus indicaturæ cuiuspiam fuerit, non magis quàm qui iam hominem exiuit. Et facete Plutarchus, Etiam si breuissima sint homini uitæ spatia, nihilominus sopor præterea, ueluti publicanus, dimidium aufert indidẽ. Hinc natum & Aristotelicum id ex primo De moribus, οὐδὲν διαφέρειν τὸ ἥμισυ τοῦ βίου τοὺς εὐδαίμονας τῶν ἄλλων, id est, felices nil admodum à cæteris diuersos fieri uitæ dimidio. Proinde scienter Plinius quoq; in uinolentos ac censorie declamans: Interea (inquit) ut optime cadat, solem orientem non uident, ac minus diu uiuunt. Et quoniam ad manum uigiliæ sunt, succurrit nunc Senecæ id ex Epistolis prouerbiale, Ad faces & cereos uiuere, de luxu perditis hominibus, uita quorum in contrarium circumagitur, lucifugæ infames, ac lychnobij, quibus res sordida est, trita & uulgari uia uiuere. Qui si nossent satis iacturam temporis, sumptus preciosissimi, Theophrastum annos natum octoginta plus minus frequenter ad lachrymas compulisse: nec Theophrastum modo, sed & complures alios, Socraticum illud sæpius succinerent sibi: Abite procul hinc hostes sacrilegi, abite quamprimum animi mei fures, ne à me ipse abire compellar. Siquidem quid esse existimamus aliud, inanes curas, superuacuos ludos, somnum diuturniorem, negocia non necessaria? Certe Aristotelicum est, βίον εἶναι λογικὴν ζωὴν, id est βίον proprie ad naturam spectare rationalem, quum ζωὴ & hominis sit & brutorum, quin plantarum quoq;, sicuti adnotauit Ammonius: proinde si uerbo disparamur, re magis multo seiungi addecet. Sed postliminio redeundum. Proditur memoriæ, Scopelianum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac uehementia solitum dicere, ut ex Polemonis assectatoribus quidam eum ut furentem ac omnino debacchantem scommate urbanius lacessiuerit, τυμπανίζειν illum dicendo. Cui Scopelianus: Tympanizo, inquit, sed Aiacis scuto. Dignum scitu id quoq;, quod Græcorum monumenta præferunt: edixisse quandoq; imperatorem, ne in Asia uites haberentur: quoniam uini ubertate, seditionibus agitari uideretur. Legationem publicam uisa tum res exigere, uirumq; tum prudentia præsignem, tum uero in dicendo minime infantem, sed qui foret uelut Orpheus aliquis aut Thamyris. Igitur omnium suffragijs huic muneri præficitur Scopelianus. Qui tanta eloquentiæ ui atque dexteritate iniunctam obijt prouinciam, ut non solum id consequeretur quod erat caput, ne cui fraudi foret, plantasse uites: sed insuper ut pœna irrogaretur, qui eo munere abstinuisset. quin & ornatus donis honestissime dicitur ab imperatore. Hæc eo libentius sum exsequutus, quoniam ad ea pertinent quæ Tranquillus memorat in Domitiano, ab eius enarratoribus prætermissa. Ad summam, inquit, uini ubertatem, frumẽti uero inopiam, existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, utq; in prouincijs uineta succiderentur, relicta ubi plurimum dimidia parte: nec exsequi rem perseuerauit. Apollonius uero Tyaneus ex hac historia, eunucham terram esse ab Domitiano factam conquestus est, quod alicubi à me item subnotatum scio. Scopelianum

uero fuisse Apollonio synchronum, siue contemporaneum, multa quidem patefaciũt, sed Apollonij præcipue adhunc ipsum epistolæ, quem sub Nerua item floruisse Græca testantur monumenta.

Hominem censeri prudentissimũ, quia sit capitis non magni modi. Inibi quæ sit congrua capitis uel magnitudo uel figura. Cur magnis uiris caput aperire, moribus receptũ sit. T. Liuij ex primo ab Vrbe condita locus aduersum uitilitigatores dilig̃eter explicatur, ex more in sacris caput uelandi. Hippocratis imago pileata, & laus eiusdẽ. Bruti statuæ cum pileolo & pugiũculis. Lysimachi cornua. Periclis caput magnitudine uisenda. Schinocephalus. Cephalegereta. Carides cur dicantur. Caput XII

QVæsitum ab eruditissimis est, quid nam causæ sit quod animantium prudentissimus homo sit. Id aliqui capitis paruitati asscribendum censuerunt: minimum enim id in homine ad reliqui corporis proportionem, & qui ea parte deminuta sunt, esse ferme prudentiores, compertum est, quàm qui grandiori, quos μεγαλοκεφάλους uocant Græci, sicut illos μικροκεφάλους, qui habitu corporis sunt contrario: ni forte probabilius fiat, quia sit prudentissimus, ideo tale ei contributum caput. Cæterum hac parte illud minime dissimulandum, prodi monumentis à Galeno medicæ professionis post Hippocratem principe, libellis ijs quorũ attitulatio est μικροτέχνη, hoc est parua ars. Caput paruum esse indicium proprium male conformati cerebri. Quo in loco enarrator Hali Rhodoan causam quoq; asscribit constrictionem coarctationemq; uentrium cerebri, ex qua spiritus animalis libere minus ualeat expatiari, addita quoq; eorum imbecillitate, quæ inde producuntur. Etenim si exigua sit radix, uix inde prodire aliquid magnum potest. Proinde inter dissid̃etes eminentissimorum sententias, ita statuendum uidetur: caput paruum ab Aristotele laudari, quod ossium & ambeuntis carnis aut cutis mole non extuberet, quod genus ferè in brutis uisimus, quæ propterea capitis quoq; sunt demissi. Quod significat Aristoteles De partibus quarto: Solus, inquit, homo animalium omnium erectus est, quoniam eius natura atq; substantia diuina est. Officium autem diuini est, intelligere atq; sapere quod nõ facile foret, si uasta corporis moles assideret. Pondus enim tardiorem reddit & m̃etem & sensum communem. Quamobrem concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora uergere in terram necesse est. Et mox: Quare, inquit, bruta hominibus sunt dem̃etiora: etenim inter homines pueri uiris, & inter uiros pumiliones mente deficiunt. Cuius rei causa, quod principium animi admodum difficile motu, corpul̃etumq; in ijs est. Caput uero quod intus exigue capax sit, cerebrũ oblædit, ac proinde uituperabile censetur, deq; eo Galenum intellexisse, euidens comprobat ratio. Accedit & Ioannis Alexandrini in Hippocratis epidemias commentatio, in qua ita legimus, Caput paruum semper malum esse, sicuti & paruum pectus. Hoc enim ideo malum, quia pulmonis domicilium est ac cordis, quæ membra latius exigunt spatium. Occlusum enim angustijs cor miuus motatur, indeq; præfocatur naturalis calor ac debilitatur: unde indigestio consequitur & superfluitatum accumulatio. Capitis uero laxior requiritur capacitas, quia multarum est uirtutum conceptaculum, sensiuarum uidelicet quæ præcipuę sunt, & motum pręstantium. Si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem, manifestum est, calorem naturalem bene agere, magnis quoq; sphõdylibus, magnis item pectoris ossibus, quæ obliquè à sphondylibus exoriuntur. Hinc uitalium uirtutũ optima prouenit constitutio, & mox corporis totius connutricatio peraccommoda. Porrò primo Canonis Auicenna, Orbiculari figura esse tornatum caput uideri uult, tum capacitatis ratione, tum ut nocumentis minus occurset. Esse tamen quadamtenus oblongum, quoniam neruorum ex cerebro propagines per longitudinem constituantur. Extumescere item uerticibus geminis, ut illis ueluti supercilijs prominentibus pręsentius suppetat neruis tutam̃e. Sed & Galenus eam capitis esse statuit figuram optimam, quæ orbicularis sit, ac ex parte utraq; pressa leniter: & rotunda quidem, quoniam ea figurarum sola capacissima est, aut quia ex cælo infusa nobis est rationalis anima. Scribunt Platonici, deos capitis figuram ad mundanę rotundationis similitudinem compegisse.

In

In eoq; duos illos animæ diuinos circuitus interlocasse. Ac esse membrum corporis diuinissimum, & reliquorum facile princeps. Cui totum corpus connexum diis subesse ac parere iusserint. In Platonis Timæo id obseruatum certe est: caput quoque dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. Reliqua enim solum, ut capiti seruiant, adiuncta esse. Proinde colligunt periti, hominem contemplationis gratia esse natum. Qua forte sententia in ueteri etiam disciplina inoleuit, ut uirtute aliqua uel nobilitate aut dignitatis amplitudine conspicuis uiris aperire caput, consensu gentium comprobetur. Quãquam eius rei rationes alias Plutarcho Plinioq; placuisse non ignoro: quod alibi quoq; adnotauimus. Certe diuinissimo in nobis membro diuinitus enitescentem in aliquo præstantiam reuerenter & religiosa quadam obseruãtia excipere, congruentissimum fuisse arbitror: quando non corporea, non fluxa & instabili nostri parte cæleste donum honore prosequimur, sed mente, quæ (ut Lactantius scribit, ac prius docuerat Plato) in summo capite collocata tanquam in arce, sublimis speculatur omnia, & contuetur. In sacris contrà, uelatur caput, quod Virgilius scribit, ac in Quæstionibus est ab Plutarcho expositum. At qui Saturno rem diuinam obibant, capita retegebant, dicebanturq; lucem facere. Hac uero parte T. Liuio succurrendum, ab Vrbe condita libro primo: quem quum Mediolani publicè Gallorum regis Francisci stipendio ascitus profiterer, irruerunt in me nescio qui male feriati, quod sic legissem, Augur ad leuam, eius capite uelato sedem cœpit. Vti Numæ caput obtectum intelligatur, non auguris: quod illi adstruebant, quoniam infrà dicat Liuius, Actij erectam statuam capite conuelato: & ad hoc ipsum nonnihil libro decimo. Sed rudes homines retundit in Numa Plutarchus, ex quo paucula hæc exscripsimus, ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς κατηύξατο. Illud uero est haud ita dissitum, apud Macedonas censeri δωρεὰν βασιλικωτάτην, Causias cuipiam dedisse purpureas & chlamydes. Pilei deniq; umbraculo Hippocratis imagines contegebantur, ut significaretur quammaxime custodiendam partem illam, in qua tanquam domicilio princeps animus residet, & intelligendi pontificium positum est. Etiam si nobilitatis id haberi argumentum nonnulli ex Græcis interpretantur. Et præterea omnium nobis bonorum fuisse auctorem Hippocratem, scribit ad Glauconem Galenus. Idem in libro De crisibus non desinit Hippocratem amplius honestare, admirabilem appellando. Hic uero Hippocrates est, qui discipulos adiurat suos ante quàm doceat, et in uerba sua iurare compellit, ac silentium sacramento extorquet, sermonẽ, incessum, habitum quoque præscribens. Marci Bruti statuis pileolus addebatur cum pugiunculis duobus, restitutæ libertatis argumento ipsius maxime opera & Cassii. Id quod decentius multo est, quàm Lysimachi cornua, qui proripientem se ab aris taurum represserit. Ex capitis mensu parum congruo, ac longiore Periclem cognominatum accepimus Atticis poetis Schinocephalum: namq; scillam interdum schinon appellant. Cratinus uero etiam κεφαληγερέταν ab dijs uocatum comminiscitur, ut qui nimio plus in caput extumuisset. Alibi de eodem ita pronunciatum aduertimus, ἐκ κεφαλῆς ἑνδεκακλίνου θόρυβον πολὺν ἐξαντέλλει. Vtiq; hoc nomine turpitudini tegendæ artificum ingenio imaginibus addebatur galea. Caridas inter pisces ita nominari credunt, quia cara, id est caput totum occupet ferè.

Cur capite deminuti ferè impetuosi sint. Cephale unde corriuetur. Cepus quid, & unde. Aram potentiarum animę esse in capite, quod & Olympus dicitur, & Trito. De Tritogenia pluscula. Virgilij locus de Olympo omnipotente. Vranos pro capite. Tripsis. Diatrimma. Triton. Nili nomina.

Caput XIII

AD ea uero quæ hactenus de capitis modulata ratione diximus, uehementer faciunt & quæ in librum De sensu & sensili ad hunc ferè modum prodidit beatus Thomas: Caput, inquit, ac cor situ opposita sibi inuicẽ sunt, ut cerebri frigiditate huius contemperetur calor. Inde uero fit, ut paruo capite homines iuxta morborum aliorum proportionem impetuosi sint ac uiolenti, quippe cordis calore non satis per cerebrum reflexo. At in dispositione diuersa

uersa, affectio item prouenit contraria. Capitis paruitas, inquit Medicinæ primo Paulus Aegineta, prauæ cerebri constitutionis peculiare indicium est. Magnitudo autem non utique necessario bona. Nam si cæli regionisque ampliore ui, materiam probam affatim artifici ingenio suggerentis id obueniat, indicium utique bonum. At si sola materiæ copia, οὐκ ἀγαθόν. Sed enim quia satis superque philosophiæ sacrarijs caput inseruimus, clathris nil admodum officientibus, mutuemur & à grammaticis aliquid, quæ nostra ipsorum harena est. Scribit Oppiani interpres cephalen, id est caput, dici παρὰ τὸ καρφεσθαι, quod arescere signat: quia inaruerit pars ea, ut quæ ossea plurimum sit. Apollodorus uerbi etymon rimatur, ut à καλύπτω profluat, quod est operio: quoniam sit cerebri integumentum, ueluti καλύφη τις οὖσα. Alij uero quod inibi κεῖνται τὰ φάη, quasi κειφάλη, de luminũ uidelicet interlocatione. Aut à κάπω, quod indicat nobis spiro, quia sit difflationis locus. Vnde & domi qui perflatum haberet locum, uocabant cepum, id est κῆπον. At id eruditius multo, quod ex Ioannis grammatici commentario in Hesiodum obseruauimus super eo uersu,

οὐδ' ἀθανάτους θεραπεύειν ἤθελον·

Neque, inquit, animales potentias & affectiones colere uolebant, puta κρατεῖν θυμοῦ, id est iram comprimere ac remollire. Et mox: Ara, inquit, horum deorum, id est animalium potentiarum est in capite locus, ubi rationalis residet facultas. Nam & Euripides inquit,

οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος,
καὶ βωμὸς αὐτῆς ἐστ' ἐν ἀνθρώπου φύσει.

Suadelæ sacellum non est aliud, præter orationem: ipsius autem ara est in hominis natura. Idem quoque interpres alibi: Olympus cælum est & uniuersus mundi ambitus, quod undique colluceat: sed & cæli quadam similitudine sphæroides hominis caput, in quo est τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικόν, id est hinc inde enitescens rationis facultas, Olympus dicitur. Sed & in primum Iliados Eustathius οὐρανὸν apud Homerum ab antiquis pro capite accipi scribit, proinde Pallada è cælo fingi descendisse, quæ amplius intumescentem Achillis iram comprimeret. Minerua autem, inquit, est ἡ περὶ αὐτῷ ἀγχίνοια. Tritogeniam Democritus allegorice prudentiam interpretatur, ut scribit idem Eustathius, dictam sic, quod ab ea oriantur tria, bene cogitare, bene dicere quæ sis meditatus, demumque bene persequi cogitata dictaque: quæ esse actionum genera tria, in nostris literis Varro docuit: tametsi mentis agitatum nõ putat actionem uulgus. Et quia de Olympo facta mentio est, scribit Cęcilius Minutianus Apuleius Olympum etiam dici Iouẽ: unde Næuius,

Panditur interea domus altitonantis Olympi.

Ex quo Virgilius, omnipotentis Olympi: quod si est, falluntur qui legendum arbitrantur omnipatentis Olympi. Nam & Ennius ait,

Decessit Olympius antro.

Auctor quinetiam Diodorus est, Iouem esse Olympium cognominatum ab Olympo præfecto, abs quo ingenij cultum acceperit. Sed & deos, qui opem aduersus Gigantas tulissent, Olympios appellari uoluit, necnon Dionysium Herculemque. Auctor Liuius est, Olympium esse templi Iouis prope Syracusas nomen. Illud uero in Græcorũ commentarijs extritum, & in Hesiodi Aspide ab interprete relatum: Caput ab Aeolibus dici τριτώ, unde Tritogenia Pallas, ut uolunt aliqui, quod ex Iouis capite sit nata. Verum & in ea re mira est opinionum diuersitas. Nam sunt qui tertia mensis die coniectẽt natam, & inde Atheniensibus is dies sacer deę creditur. Et Pallas nuncupatur, uel quia eadem est quæ luna, quæ ab coitu tertia die uisitationem facit: aut quoniam sit aer, qui dicitur τρίτος, id est tertius. Additur & id, quia τρεῖν, id est compauescere hostes faciat, quum sit ipsa prudentia. Vel quia nobis tria gratificetur, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, πράττειν δικαίως, id est bene cõsulere, recte iudicare, bene facere: id quod antea paulo adstruximus. Sed lepidum inde prouerbium non reticebo, quo filius optatur Tritogenes, nequaquam uero Tritogenia, quoniam sint puellæ πολυδάπανοι, id est impensæ multæ. Sic uero sonat Græce, παῖς μοι τριτογενὴς εἴη, μὴ τριτογένεια. Tripsin autem, id

id eſt, τρῖψιν nuncupant Græci, quam frictionem nos: at μηρῶν διατρίμματα femorum intertrigines intelligunt. Triton uero Neptuni filius eſt, ac Amphitrites, cuius ea uiſebatur forma, uti ſuperna umbilico tenus hominẽ præferrent, inferna autem ad uræum Delphinem, uti foret plane Ichthiocentaurus. At Neptunũ quoꝙ Tritona in Alexandra nuncupauit Lycophron. Sed & Nilum, quod tribus olim inſignitus ſit nominibus. Siquidem dictus primo eſt Oceanus, mox ab curſus celeritate Aetos, id eſt aquila, poſtremo Aegyptus. Nili uero appellatio recentior de limi nouitate.

Super Lydorum inuentis & mollicie adnotata paucula. De Lydio ornatu, & maſturbatione. Aleæ & teſſerarũ ac pilæ luſus inuẽtores, necnõ aurei argenteiꝙ nummi. De caryce & candaulo cibis. Eunuchas fœminas quis fecerit primus. Agneon locus, ſeu dulce certamẽ. Omphale. Item pilæ inuentores. Phennis unde. Caput XIIII

LYdos omnium primos caupones inſtitoresꝙ extitiſſe, aliquot ex Gręcis memoriæ commendarunt, necnon aleæ luſum & teſſerarum excogitaſſe: item pilæ, & id genus alia plura. Quo argumento ludi à Lydis uideri poſſunt appellati. Sed & aureum quoꝙ argenteumꝙ nummum principes feriendum curaſſe. Sunt qui ſcribant, Cyrũ Lydis ſuperatis ademiſſe arma, & talares geſtare ueſtes iuſſiſſe, quo nomine remollitos cauponariã factitare cœpiſſe. Lydium certe ornatum pro molli & parum uirili in Iconibus accipit Philoſtratus illis uerbis de Pelope, ἔσταλται δὲ ὁ μὲν τὸν λύδιόν τε καὶ ἁβρὸν τρόπον. Lydorum porrò illud etiamnum peculiare, meridianis horis turpiter manibus indicere Thalaſſionem, ut fierent ſine fœmina mariti: unde & Lydum uolſum legimus à Plauto dici. Super qua re aliubi aduocata nobis plura. Lydos improbitatis primas retuliſſe, adnotatũ à Græcis eſt, Aegyptijs gradu ſecundo conſtitutis, Caribus autem tertio. Legimus item Lydam gentem uel cum primis augiuriorum, omninoꝙ diuinationum ſuperſtitionibus fuiſſe mancipatã. Deformat prouinciam eandem M. Tullius pro Flacco, Quid porrò, inquit, in Græco ſermone tam tritum atꝙ celebratum eſt, quàm ſi quis deſpicatui ducitur, ut Myſorum ultimus eſſe dicatur? Nam quid de Lydia dicam? Quis unquam Græcus comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus primarum partium non Lydus eſſet? Quod de aleæ luſu diximus, ſciendum ab Euſtathio proditum, κυβείαν, id eſt cuborum uſum, & πεττείαν, id eſt peſſorum, à Palamede fuiſſe excogitatum apud Troiam, etiam ſi ad Aegyptios id referunt quidam. Quamuis apud illos non tam παικτική, id eſt luſoria foret ratio hæc, quàm philoſophica, & ex intymis eruta doctrinæ conceptaculis. Eius formam & modum proſequitur libro primo Athenæus. Nam & apud Homerum luſu hoc genus oblectantur proci, præterꝙ coniugij Penelopes omen captant. Amplius de Lydis compertũ nobis, Andramyten gentis eius regem omnium primum fœminas εὐνουχίσαι, id eſt eunuchas feciſſe, eisꝙ eunuchorum uice uſum, quod in ſecundo rerum Lydiarum prodit Xanthus. Lydorũ deniꝙ emollita improbitas illuc progreſſa fertur, ut alienas uxores uirginesꝙ in locum producentes, quem à re Agneona uocarunt, omnes conſtuprarent. Vnde tyrannidem aſſequuta Omphale, ſtupratarum una, illatas ulciſcẽs iniurias, ſeruis dominas proſtituit in loco eodem, quem, rei atrocitatem mollientes, Lydi γυναικῶν uocant ἀγῶνα, id eſt mulierum certamen, & γλυκὺν ἀγῶνα, id eſt iucundam & dulcem luctam. Carycem, ganeatum cibum excogitarunt hi, de quo multa qui opſartyca ſcripſerunt. Alterum item genus candaulum dicebãt, ex elixa carne ac pane caſeoꝙ Phrygio cum anetho & pingui iure. Quod de pila diximus, ſciendum porrò eius inuentionem Nauſicaæ contribui ab Agallide corcyrea grammatica, in Sicyonios id referente Dicæarcho, alijs uero in Lacedæmonios, quibus & gymnaſia aſſcribuntur primis. Harpaſtum, ſeu Phennida comperit Phaeneſtius, quod retulit Iuba: ab miſſione, id eſt ἐκ τῆς ἀφέσεως nuncupari Phennida, opinantur. Sphæricam dicunt Græci pilæ luſum. Ariſtonico Caryſtio Alexandri ſphæriſte ſtatuam ob ludendi artificem modum Athenienſes erexiſſe, proditum monumentis eſt. Apud Homerum non uiri modo, ſed & mulieres pila oblectantur.

Quàm latè pateat animæ rationalis imperium in corpus. Vnde sit grauidarum mollicies, & appetitus absurditas. Imaginationis potentia in generando. Ouium historia fœtus producentium albos inspectis coloris eius uirgis. Caput XV

IN hac Lydorum mentione succurrit, quod auctor Herodotus prodit, pluresq; præterea ex eisdem haurientes fontibus, Crœsi filium naturali impedimento mutum, repente uiso patris periculo uocalem euasisse, atque exclamasse, homo ne perimas Crœsum. Quin & in reliquum quoq; tempus fuisse uocis compotem articulatæ. Id multis scio uisum iri præter historicam fidem, ac ex Græca prolatum uanitate. Verum consideranti mihi rationalis animæ uim potestatemq; in terrenum hoc hebesq; corpus, nil profecto uideri incredibile debet. Nam inde certior est eruditissimorum coniectatio, animam esse formam excellentissimam ac subsistentem per se, nec peregrino adminiculo, ac uelut substrato indigentem. Quoniam manifestum sit, tam præsigni in corpus imperio non pollere formam, quæ per corpus existat. Quàm uero procliue humanum corpus deprehendatur ad animæ obsequia, inde modo coniectari potest, quod cæteris collatum terrenæ feculentiæ modum contineat non magnum, & eum quidem prætenuem, defecatiorum autem elementorum partem uberiorem, ut pro cælestis animæ pręstantia cōceptaculum item compingeretur, quantum ratio patitur æque præstans. Argumento est, uiros ingenio præsignes sæpius esse molliculos carne, præmacros, & ualetudine nonnunquam parum sequunda. Hinc Platonis illud ex Timæo: Potuerat, inquit, deus tam solidum corpus hominis concinnare, ut nocumento forinsecus occursanti minus foret obnoxium. Sed mollius efficere præoptauit, quo esset contemplationi paratius. Adnectit porrò, animi præpotentis motiones proprium corpus quandoq; resoluere ac dissoluere. Sed cur item ex animantibus cunctis homini tantum risus est datus? datæ similiter & lachrymæ? nempe ex potestate quam in corpus habet anima. Sed age, affectus qui phantasiam consequuntur, dispiciamus: sunt uero hi quatuor numero, appetitus, uoluptas, metus, dolor. Qui ubi uehementius se intenderint, non corpus modo exagitant proprium, sed & peregrinum afficiunt nonnunquam. An non liquet, quàm ardentes euibratosq; motus, irarum æstus concitent in corde? quo titillatu iecur libido permulceat, immo uero & pulsum afficiat emutetq;? Nam ex uibratiore eius assultu medicæ professionis solertissimus Erasistratus Antiochi in nouercam Stratonicen amorem deprehendit. Vnde apud Galenum agitata quæstio est, sit'ne pulsus aliquis eroticus. Rursum & maleficorum ex nocendi auiditate oculus fixis obtutibus nónne præmolles fascinare infantes creditur? Quid uero prægnantium desiderijs apertius? quis sæpe in utero gestatorum commaculatur caro, inuriturq; tenellis expetitæ rei nota. Eius tamen euentus, simul & fastidientis stomachi ratio sic à physiologis reddi solet: quod conceptu inito, & proinde mensibus repressis, saniosus sanguis intra uenas cohibitus, & ad stomachi uillos redundans ac hepar, nauseam concinnat, & cibi fastidium, absurdarumq; appetentiam rerum. Nec prius naturalis restituitur appetitus, quàm sanguis eiusmodi in ubera copiosius cœperit corriuari, stomacho liberato. Quid, nónne in usu Venereo cogitatio utriuslibet animo transuolans effingere similitudinem existimatur? Quæ ratio (ut Plinius inquit) plures in homine quàm in cæteris animantibus diuersitates producit: quoniam uelocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenij uarietas, multiformes imprimit notas, quum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisq; in suo cuique genere. Produnt tamen nonnulli, & in animalibus alba nasci, ex genitoribus alba imaginantibus. Sicuti relatū de pauonibus est. Marcus uero Tullius Thusculanarum primo: Similitudo, inquit, magis apparet in bestijs, quarum animi sunt rationis expertes. Ab Hebræo uiro Iacob in canalibus, quo poturæ ducebantur oues, uirgas discolores fuisse disiectas, ut inibi initis ouibus, euariantis lanitij producerentur fœtus, alibi commonuimus. Sed ipsum id in equarum quoque gregibus factitatum legimus in Hispania. Hanc uero esse naturæ uim, comprobat uel Fabius in controuersia, in qua de matrona agebatur, quæ Aethiopem peperisset. Quin ab

ab Hippocrate proditum, liberatam à se quæ adulterij suspicione mox supplicium subitura uidebatur, quod pulcherrimum ædidisset filium, ac inde parentibus absimilẽ, cum monuisset inspectandum, ecquid artis pictoriæ in cubiculo modi eius foret: quo comperto, ambagiosa soluta quæstio est. Taceo & quosdam gulæ uentriq; mancipatos ita sæpenumero ganeata quædam cibaria concipere animo, ita iamiam deglutire, ut saliuam suam consimili sapore inficiant. Quàm uarij lætitiã consequuntur euentus? quàm multos ita exspirasse legimus? Sed & nonnullos leuatos item morbo. Quantum uero efficiat dolor, quem fallit? Iam pueris, quandoque & adultioribus potione amara necdum ori admota, linguæ tamen humor infici amaritudine præsentitur, quam rem uehemens efficit imaginatio. Qua ratione nonnullis & aspectu aliquo & auditu stupẽt dentes. Quin & sanguinem humanum si spectent effusum aliqui, spiritu intercepto, nimio miserationis affectu sæpe collabuntur. At timor quàm efficax quandoq; animaduertitur? Ex præaltis despicientes speculis ita nonnunquam caligine offendimur, ita deficiunt uires, ut metu exsuperante corruamus præcipites. Timore subito non trepidat modo cor & subsultat, uerum & arrigũtur comæ, ac intercipitur uox, sæpe uero & uita aut affectiones consequuntur tum graues, tum diuturnæ. Sed & usu uenire compertum, ut timore pręsigni etiamnum morbi discutiantur, cuiusmodi singultus & quartana febris. Quod si formidini uehementissimæ uehementior accesserit auiditas, mirus sæpe promitur inde effectus, quod in Crœsi filio patuit iam. Plura ex ratione physica congeri in unum poterãt. Sed nos hæc ex occursu, & succisiua quodammodo opera mussitamus: proinde in nostram reflectemur deniq; harenam, idem mox argumentũ repetituri, hoc est ex ijsdem hausuri fontibus, unde rigemur satis.

Exempla historica ad idipsum. Caput XVI

EX historia uero promi aliqua ualent, quibus inenarrabilis, nec sine stupore uis animæ in corpora quædam ubertim explicatur. Nam ut prætereã quod Auicenna scribit, fuisse quendam, qui quum uellet corpus suum paralysi oblædebat, nec à noxijs feriebatur animalibus, nisi quum ea ipse cogeret, quæ tamen mox, ut sic demum impleatur admiratio, intermorerentur: Scribit Aurelius Augustinus, fuisse quosdam, qui aures pro arbitrio mouerent uel singulas, uel ambas simul. Item qui totam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponerent ad frontem, reuocarentq; quum uellent. Illud uero admirationem fere excedit omnem: quosdam repertos, qui eorum quæ deglutissent incredibiliter plurima & uaria paulatim contrectatis præcordijs, tanquam de sacculo quod placuisset, integerrimum proferrent. Iam nec illud abditum: nonnullos uoces auium pecorumq; & aliorum quorumlibet hominum sic imitari atq; exprimere, ut nisi uideantur, discerni omnino nõ possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus ædunt, ut ex illa etiam parte cantare uideantur. Idem Augustinus expertum se refert, quendam solitum sudare ubi uellet. Notum etiam est, aliquos flere quum uolunt, ac ubertim etiam lachrymas profundere. Narratur præterea presbyteri cuiusdam Restituti nomine, stupenda naturæ uis. Is ubi collibuisset (rogabatur autem frequenter ut faceret) se auferebat à sensibus, & iacebat similis mortuo, ut non solum uellicantes atq; pungẽtes minime sentiret, sed etiam si igne ambureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi ex uulnere postmodum perseueraret. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum seruasse corpus, eo probabatur argumẽto, quod uelut in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Hominum tantum uoces, si clarius loquerẽtur, tanquam ex longinquo, se postea audisse referebat.

Quid sit imaginatio, siue phantasia. An cum opinione coniũgatur. Prius, cur imaginatio uisum dicatur uel uisio aut phantasia. Catalepticus qui, & euphantasiotos. Caput XVII

SEd enim quia de phantasia paulo ante facta nobis mentio est, ac nesciũt pleriq; quid phantasia sit, breuibus afferam quid in Peripateticorum disciplina super ea re contineatur: sicuti in Themistij paraphrasi tertia De anima obseruauimus, ubi sic fere adnotatum legitur. Nam & hic nostra hæc, cuiuscunq;

cunque sint modi, ἐφοδίζει plerunque, id est instruit apparatuque uberi (ut sic dicam) uiatico. Imaginatio est motus animæ, quem sensus in actu positus creat. Cæterum, quoniam uisus sensuum omnium acerrimus præstantissimusque est, inde imaginatio uisi, & uisionis nomen accepit: & phantasia dicta ex argumento lucis, sine qua cerni & uideri non potest. Animalium quoque uita actionesque, magna ex parte uisis reguntur. Propterea quod in iis imagines diu hæsitant, & simillimæ perpetuis sensibus sunt. In hoc tamen distinctio illa succedit, quod alia uisis ducuntur, quia uim nullam superiorem hac habent, ut bruta. Alia, quod plerunque accidit, ut nobiliorem potentiam aut morbus intercipiat, aut somnus impediat, necesse est imaginationem sequantur, ut homines. Plato sensisse uidetur, imaginationem nihil aliud esse, quàm sentire aliquid, & illud ita opinari esse, ut sentiatur. Aristotelem sequuti, imaginationem cum opinione nō semper coniungi, demonstrant: quoniam sit imaginatio quasi quædam impressio & uestigium sensus, non complexio opinionis & sensus. Nam remos si mergas, uidentur infracti, primumque id sensus iudicat, deinde imaginatio sequitur. Sed opinio, quæ uisis obsistit, utrumque coarguit. Catalepticum uocant Græci, id est καταληπτικόν, qui conceptas animo species cōtinet, ac exhibet mox uel pictura uel sculptoris artificio. At qui omnium imagines concipit ingeniose, εὐφαντασίωτος nuncupatur.

Ventorum finalis ratio quæ sit, deque eorundē materiali causa. Flatum à uento distare. Aeoli pilæ quid sint. Aera pro pila. Empedoclē dictū fuisse Colysaneman. Asininæ pellis propriū. Aeolus cur uentorū rex. Cap. XVIII

INter alia quæ ingenio singulari, doctrina nequaquam extrita uel plebeia, prompsit in literas auctor Seneca, illud insigniter obseruandū ingerit se modo de uētorum ratione, quod & apponam, sed ipsius maxime uerbis ob elegantię concinnitatem & sententiarum iucundam grauitatem. Ergo uentos, inquit, dedit summus ille rerum artifex ad custodiendam cæli terrarumque temperiem, ad euocandas supprimendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus. Quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ista iactatio, in summa cibum attrahens, & ne torpeant permouens. Dati quoque uenti ad ulteriora pernoscenda, quippe fuisset imperitum animal, & sine magna experiētia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit item uentos parens deus, ut commoda cuiusque regionis fierēt communia, non ut legiones equitesque gestarent, nec ut perniciosa gentium arma transueherēt. Hactenus de uentorum causis finem complectentibus ex Seneca. Cæterum quum sit exhalatio duplex, ut Aristotelica nos placita commonent, nec omisit Albertus: una quidem uapida & humida, altera uero fumida & arida, earum neutra sine altera inuenitur, at simul ambæ: uerum à dominante atque exsuperante altero totum appellatur. Quæ itaque plus humidi habet exhalatio, ea pluuiæ aquæ principium est: quæ autem plus aridi, principium creditur & causa materiaque uentorum reliquorumque flatuum. Proinde ita finit Albertus, Ventum esse uaporem terrenum, aeris superiora transcendentem, et aerem ipsum fortius percutiendò impellentem. Porrò sicuti non omnis utcunque fluat aqua fluuius dicitur, sed quæ fluendi principium fontem habet: ita nec flatus quidem omnis uentus nominatur, sed sui fluxus tanquam fontem habens principium. Nam ex terra suspirationes flatus quidem sunt, quoniam flant, nec tamen uenti sunt dicendi. Auctor idem Albertus est, Ventum omnem fieri ex uapore frigido & sicco: austrum uero esse calidum, non exhalationis natura, sed loci. Sunt qui uentorum materiam esse opinentur calidam exhalationem aridamque. Nec tamen uideri calidos uentos, quod aerem moueant, qui multo & frigido uapore offertus agnoscitur. Ita namque è corpore prorumpens flatus prope os, calidus: quum longius abierit, frigidus ob eandem euadit causam. Omnis utique exhalatio tam arida quàm humida, ob intestinum calorem euaporat, ac superna petit. Sunt utique qui uentum esse finiāt, aeris fluentem undam, cum incerta motus redundantia. Nasci uero quum humorem offendat feruor, cuius impetus uim exprimat spiritus flantis. Argumento esse Aeoli pilas æneas, cauas, quibus insit punctum angustissimum, quo aqua infundatur: hæ uero admotæ igni, prius quàm incalescant, spiritum concipiunt nullum: at ubi feruere cœperint, mox euidens prosilit flatus

flatus. Illud obiter adnotasse nil puto officiet: æram apud Callimachum pro pila item capi & globo. Sed ad rem. Addunt ijdem & uentorum proprietatem miram in Lesbo ferè apud Mitylenem obseruatam: ubi Austro flante ægrotant homines, at Coro tussiunt, à Septentrione in integrum facile restituuntur. Verum frigore urgente, in angiportis plateis' ue consistere nequeunt: quoniam parum prudenter ab architectis positum sit oppidum, magnificè aliàs exstructum. In quod uitium ne dilabi inter ædificandum Athenienses possent, Andronici cura octogonos excitata turris est marmorea, collocata in lateribus singulis uenti imagine contra suum cuiusque flatum. In turris demum uertice metalis præsto erat prominentia, superincumbente Tritone æneo, dextra uirgam intendente, quæ flantis uenti imaginem indicaret. Nam ita libratus stabat Triton, ut circumagentē perpetuo spectaret uentum. Cælestium rerum scientia imbuti, stellarum potestate contingere ista contendunt. Euocari siquidem protollique uentos ab Oriente Solis ui, Iouia autem potentia à Septentrione, Lunari ab Occasu, Martia à Meridie. Sed & signa uentos prolicere: sicuti triangulum igneum orientales, triangulum terrestre meridionales, aereum triangulum occiduos, triangulum aqueum septentrionales uentos. Quin & ratione ea de elementis triangulorum nomenclaturam esse enatam in signifero. Ex eisdem scholis est, Libram dici uentorum signum, quod sole in ea constituto, ubertim meridionali uento suppeditetur exhalationum materia. Notissima quoque quantū ad hoc attinet, Aristotelis sentētia ex Meteororū secundo, ὁ δὲ ἥλιος καὶ παύει, καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. quod est, Sedat sol & cōcitat flatus. Tenues enim ac debiles exhalationes ui redundantis caloris reprimit atque tabefacit. Verum in libro quem de uentis cōcinnauit, plura de ijs Theophrastus. Equidem cunctanter apponendum quod sequitur: uerum tam prodendum nobis, quàm proditum ueteribus est. Legimus Empedoclem quandoque nuncupatū Colysaneman, id est κωλυσανέμαν, quæ uox eum indicat qui uenti inhibet flatum: nam quum Agrigentini uento infestarentur uehementiore, illum auertisse Empedocles dicitur, circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Sed enim quia poetica tradit fabulositas, uentorum esse regem Aeolum, quid in ueterum Græcorum libris ad id compertum mihi attexere non grauabor, ac illud primum, Aeoli nomine annum intelligi oportere, menstruis temporum periodis duodecim peruinctum, cui ab uarietate mira conciliatum nomen: neque enim μονοειδεῖ consurgit φύσει, nunc gelicidijs horridior, nunc uerna mitescens iucunditate, æstiuis nunc flammatus ardoribus, denique sordentis autumni prouentu onustior, ὥραις χειμερίαις προοιμάζεται. Filiorum duodenarius numerus mensium continet rationem, sex muliebris sexus æstatis fertilitatem præferunt, mares prædensam concretamque hyemalem uim. Hippotes Aeoli pater præcelerem temporis indicat uertiginem. Ventis creditur Aeolus imperare, nunc laxans, nunc comprimēs, quia ἐμμελῶσι αἱ τούτων φοραὶ, καὶ κατὰ προθεσμίαν πνέουσαι.

Ventorum species aliquot, uulgo haud ita notæ. Apogæa retinacula, seu epigæa. Amusium organum. Strobilus quid. Coccalus. Strobiline resina. Conos. Pallas Anemotis. Sardinia cur pestilens. Sardoa herba. Sardonius risus. Plesistius uentus. Plesignathus panis. Physignathos. Acrophysium. Plæsion. Plinthion. Plutarchi in Solone locus. Physema pityinon. Ventorum aræ. Tempestas quid, & uis maior. Tropeæ pluuiæ. Boreæ templum, & festa. Boreasmi. Tempestatis ædes. Caput XIX

Caeterum præter celebratā omnibus ferè uentorum rationem uniuersam sciendum est, quosdam naturæ peculiaris quibusdam dominari locis, ex quibus proflatus initia indipiscuntur. Nam uti nos edocet in libro, cui de mundo titulum apposuit Aristoteles, si tamen auctor is est legitimus, qui ex humecta perflant terra, apogæi nuncupātur, quos matutino in primis spirare Theophrastus tradit, uapore refrigerato. Quanquam & nauium retinacula quędam dicuntur apogæa, seu apogea, id est ἀπόγεια: sicut etiam epigæa. Qui uero ex sinu quopiam euaporent, eccolpias appellauere. Qui ex mari ipso, dici à nostris Altani solent. Cum ijs proportionem habent aliquam ex fluuijs stagnisque consurgentes. At qui

discissa

discissa conceptaq́ꝫ prouoluant nube, si discussionem crassitudinis in sese contorserint, τυφῶνας à Græcis, à nostris turbines uocantur. Sin autem minus densi, ecnephiæ. Fiunt hi (ut Aristoteles inquit) uere quidem, sed autumno in primis. Apud Gellium libro Noctium Atticarum decimonono ita legimus: Quin turbines etiam crebriores, & cælum atrum, & fumigantes globi, ac figuræ quædam nubium metuendæ, quas typhonas uocabant, impendere imminereq́ꝫ depressuræ nauem uidebantur. Plinius etiam prodit ad hunc modum. Repentini flatus maiore illati pondere incursuq́ꝫ, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, uorticem faciũt, qui typhon uocatur, hoc est uibratus ecnephias. Et mox, Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem uocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusq́ꝫ dum fuerit, præster uocatur, amburens contacta pariter ac proterens. At enim flatus, qui cum aqua tumultuose profusa inhorrentes & fragosi feruntur, exhydriæ ab Aristotele dicuntur. Quicunqꝫ uero in rectum proflant, euthypnoi nuncupantur. At qui in sua se reflectunt primordia, sicuti Cæcias, reflexi flatus. Ex uiolentis autem flatibus catęgis est, desuper pulsans cum fragore. Thyella, hoc est procella, flatus est cum tumultu ualido efflans, exqꝫ improuiso inter flandum prosultandumq́ꝫ uehementer stridens. Lælaps autem & strobilus est flatus reuolutus ex inferno loco sursum uersus. Est tamẽ & strobilus nux pinea, unde illud, καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων. Arbores quoqꝫ nucleos ferentes pineos, quos & coccalos uocant, eodem censentur nomine. Quin etiam carduus, qui in mẽsam commeat, Dioscoridis testimonio strobilus dicitur. Apud Galenum pinea resina strobiline nuncupatur. Est item saltationis genus strobilos Polluci. Arborem ipsam Conon dicunt, sed & strobilon quandoque. Est tamen Conos etiam Polluci dulciarij genus ex nucleis pineis & amygdalis. Montem Pergami στροβιλοειδῆ appellat Strabo, quia in acutum desinat. Sed & Carcini item poetæ filios lego strobilos nuncupatos, concinnato inde prouerbio per ironiam, Felicior Carcini strobilis. Strobili quoque sunt limacæ ac marini ceryces. Terræ autem anaphysema, hoc est cum tumore efflatio, ex imo flatus est, uel effractiore uomitu terræ sese, eruptione facta attollens. Qui quum reuolutus fertur, multum quoque secum affert æstum, præster terrestris appellatus. Sicuti Aristoteles monuit. Quod ut exprimeret Apuleius: Anaphysemata, inquit, Græci eos nuncupant spiritus, qui de fundo uel hiatibus terræ explosi ad superna maris solent deuenire. Hi quum maiore ui torti sunt, fit procella, quæ præster à Græcis nomen accepit. Seneca: Præster, inquit, est igneus turbo. In hac porro uentorũ dispensatione illud haudquaquam omittendum, uentos quandoque (quod diximus) sibijpsis aduersos spirare motu quodam reciproco, sicut qui inde appellantur Palimboreæ, ueluti retrogrados dixeris Boreas. Putat Theophrastus ista prouenire locorum montiumq́ꝫ prominentia, quibus occursantes flatus, quum nequeant transilire, necessario repercussi resiliunt. Sicuti in Macedonia usuuenire obseruatum est, ubi Boreas Boreæ aduersus difflare animaduertitur, montium superciliјs, & Olympi in primis atqꝫ Ossæ reiectus. Ventum prospere flantem Homericè dicas utiqꝫ πλησίστιον, id est uela implentem. Sicuti panem quispiam protulit πλησίγναθον, id est maxillas obfarcientem. Ad quam imaginem conformatur & physignathos, id est inflãs buccas. Nam & Acrophysium Thucydidi ferreum uidetur rostrum insufflando accõmodum, libro quarto. Plasion uero est quadrati agminis conformatio. Dicitur & nomine eodem ex lignis quadratũ pegma, quod plinthion uocãt aliqui. Propterea in Solone Plutarchus: Leges, inquit, κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους. Eum uero locum Plutarchi interpres non est assequutus. Pityinon physema ex Græcis nonnulli nomine peculiari resinam intelligunt piceam. Amusium comperio dici uentis reperiendis excogitatum organum. In agro denique Sicyonio uentis sustructam fuisse aram inuenio, sacrificij more noctem unam occupante modo quotannis: sed & in fossis quatuor, arcana fiebant quædam placandis à sacerdote truculentioribus uentis, qui & Medeæ, uti ferunt, ἐπῳδὰς adhibere, id est excantationes, solenne habebat. Apud Mothonem quoqꝫ Peloponnesi ciuitatem

tem, Pallados fuit templum ἀνεμώτιδος, Diomede simulacrum dicante: quod ante id uiolentiores loca ea uenti insigniter oblæderent, haud tempestiuè satis perflantes, qui mox fusis deæ precibus, desierint, nullūq; deinceps calamitatis genus incolis indidem enatum: unde cognomentum Minerua est adepta. Dignum relatu illud quoque: obsidente Cyzicum Mithridate, oblatam per quietem Aristagoræ Mineruam eandē, quæ commoneret aduenisse se, uti modulatorem Libycum in Ponticum induceret tubicinem: proinde ciues iuberet bono esse animo. moxq; ualidius flante Austro, afflicta est classis Mithridatica & machinæ parte plurima disiectæ. Quòd si Græca quis uerba impensius requirat, ἔγω γε ἔσπων ἥκω τὸν λιβυκὸν αὐλητὴν ἐπὶ τὸν ποντικὸν σαλπικτὴν ἐπάγουσα. Traditum ueteribus illud quoque: cælestis iniuriæ unum haberi genus, quod tempestates nuncupamus, ut quum deuolutæ grandines atterunt omnia, aut percellit impetuosior procellarum peruicacia, quam sanè cladem uim appellamus maiorē. Quod horridi syderis potestate cōtingere obseruatum est, cuiusmodi arcturus censetur, item orion, hædi quoque. Repentinas pluuias procellosasq; uulgò etiam tropeas uocant, æstiua conuersione commodum peracta obtingentes, ubi præcipuè geminatis caloribus aer inceditur, ac inde uaporum euectio fit copiosior. Boreæ templum fuisse à Græcis structum apud Ilissum, quod eius uiolentia Persarum classis naufragium fecisset, auctor Herodotus est. Quin Athenis Boreasmos nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent, ac conuiuia celebrarent, ut siccus spiraret. Romæ porrò regione prima fuisse ædem tempestatis, P. Victori credimus, & tempestates populi Romani ritu esse sacras, Cicero scribit. Illud hac parte nequaquam subticuerim, quod nostram adiuuat interpretationem, alibi depromptā in literas de Sardinia pestilenti. Nam Pausanias inquit, eius insulæ aerem esse θολερὸν ὡς ἐπίπαν καὶ νοσῶδες, id est turbulentum ferè ac morbosum. Cui rei ansam, inquit, præbent concrescens sal, & graues austri ac uiolenti: nam montium altitudo Boream repellit retunditúe. Idem porrò Pausanias herbæ sardoæ mentionem faciens, quam selino, id est apio similem dicit, ac mortem cum risus specie afferre, nasciq; in ambitu fontium præcipuè, subdit: inde Homerum ac posteros, Sardonium risum nuncupasse, τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ. Sardoniam esse ranunculi speciem prodit Dioscorides libro sexto, ac in cibis potuúe mentis alienationem concinnare, & cum labrorum contractione conuulsionem facere ridentis specie, à quo euentu Sardonius dicatur risus miserabili inter homines dicterio. Propterea herbam sceleratam dixit Apuleius, si eius tamen est De plantis commentarium. Nostri etiam dicunt herbam risus. Sciendum porrò, Aegineta Paulo auctore, quacunq; causa labris contractis consequatur risus imago quædam, ab similitudine dici Sardonium quoque.

Super Polemone enotata quæpiam. Manu solœcismum facere quid. Quintilianus illustratur. Varus Pergæus. Pelargi cognomen. Item quid typos bis, & tyrbe. Type. Cap. XXV

POlemonem fuisse apud Græcos sophisten haud ingratum, minimeq; infantem, sat notum ex gentis eius monumentis, reor. Succurrunt ex ea historia, quibus uelut floribus, nostri libelli lætiores fiant. Celebrabantur Smyrnæ Olympici ludi, præsidebat Polemo, tragœdia fortè actitabatur, inibi insulsus actor quum ô Iupiter exclamasset, manum in terram protendere perrexit: rursum quum diceret ὦ γᾶ, in cælum suspectabat, manum eòdem intentans. Demiratum uero hominis imperitiam Polemonem ferunt, ex theatro se proripuisse insusurrantem, οὗτος τῇ χειρὶ ἐσολοίκισε, quod est, manu hic solœcismum fecit. Hoc uerò eo apposui gratius, quoniam Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, in gestu quoq; nonnullos putasse, scribit, solœcismi uitium inesse, quum aliud uoce, aliud nutu uel manu demōstratur. Huic opinioni, inquit, neq; omnino accedo, neq; planè dissentio. Sed ad Polemonem redeo. Erat itidem Smyrnæ fluxa mente & moribus adolescens. Suppetebant affatim diuitiæ, intemperantis naturæ magistræ nequissimæ. Varus nomen fuit homini: quanquam erat & alter Varus Pergæus sophistes, quem à forma nasi Pelargum uocabant, id est ciconiam. Sed hic de quo nunc agimus, assentatoribus nunquam non erat obseptus, quorum ueneficijs corruptus imbiberat

animo, esse se omnium formosissimum, staturosissimum, arte quoque & robore in palæstra omnes antecellere. Immo ne Musas quidem suauius cantillare. Quin & sophistas quoque plerosque dicendi ui exęquabat opinione sua. Nam & declamatorium attentabat forum. Id uerò agentem frequentabant, quibus fœnori pecunias erogaret, siquidem usuris persolutis ascripturi, declamantem audisse. Inter eos fuit quandoque etiam Polemo, qui tamen mox auscultatione eiusmodi abstinuit: quo nomine, quum æs alienum minus dissolueret, instabat adolescens importunius, typos illi subinde intentans. Erat id iudicium, quo ijs interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent (Tyrbe autem obiter festum Dionysii est in agro Argiuo, ex Pausaniæ thesauris) Ea molestia perpulsus Polemo, ac præterea multorum stimulis, ad audiēdum hominem pergit. Insulse declamabat is, sed ex more. Negotium nimis diu protendebatur. Finis comparebat nullus. Barbarismis & solœcismis perstrepebant omnia. Tum stomachabundus Polemo exsiluit, ac protentis manibus, Vare (inquit) typos profer. Quibus uir eruditus innutritusque eloquētiæ disciplinis palàm faciebat, malle se iudicium subire, quàm id genus ineptias ineptissimas pati diutius. Hunc item Polemona proditum memorię est, uiuentem adhuc suo ipsius iussu contumulatum, quòd articulari morbo, quem arthritida illi dicunt, uiolentius infestaretur, iacentemque in conditorio identidem inclamasse, ἔπαγε, ἔπαγε, μὴ γὰρ ἴδοι με σιωπῶντα ἥλιος. Obducas (inquit) obducas, absit ut tacentem me intueatur sol. Rursumque flentibus ubertim amicis cognatisque: Date, inquit, mihi corpus alterum, & mox emigrabo. At prius quum subinde à medicis dissecaretur, insusurrabat illud, ἐκτέμνετε τὰς πολέμωνος λατομίας, excidite Polemonis latomias. Quod ad typos attinet, illud ex abundanti adiecero, esse demonstrationis genus quod Græci τύπους uocant, id est formas, & ὑπογραφάς, id est descriptiones: nam finitiones, horismos dicunt. Fuit & ueteribus festum, quod dixere τύπας: quanquam & eo nomine plagas intelligimus. Sicut τύπτης, percussor dicatur: nam typias uocatur τῶν τοῦ χαλκοῦ τὶς τροχῶν.

Manum in Aetolis habere, ac mentem in Clopidis, quid sit. Aetolorum furta. Aetoli epitheton quid sit, & unde. Aetoli bellaces, ac monocrepides. Legati Carthaginiensis historia. Clopia κλωπάδαι. Caput XXI

Est Aristophanis poetarū facetissimi comœdia, cui titulus ἱππεῖς, id est Equites. In ea, Cleon remis uelisque proscinditur: inter probra alia, quibus eius infamatur uita, illud item est: ubi Cleonis manus esse in Aetolis scribit, mētem uerò in Clopidis. Sed rectius commodiusque fuerit, Græca subtexuisse uerba, quæ solicitius forsan studiosorum requirent aliqui,

τὼ χεῖρ᾽ ἐν αἰτωλοῖς, ὁ νοῦς δ᾽ ἐν κλωπιδῶν.

Quid uerò sit, in Aetolis manum habere, poetę interpretes appositissimè explicant, & meminit Eustathius: quum in sortis extremæ hominē, semperque in petendo paratum, ac nil nisi rapinas meditantem, ut qui nil suauius opinaretur, quàm accipere, dici interpretantur. Ioci autem gratia ex uerbi Græci notione consurgit: nam αἰτεῖν, petere significat. Sed & qui Ethnica scripsit, Aetolum esse epitheton, quandoque scribit ab αἰτεῖν. Quod uerò infertur, in Clopidis fuisse mentem: urbanissimè item in depeculatorem pronuntiatur, quando κλωπὴ furtum indicat. Vrbanitas uerò inde elicitur, quia Cropidæ in Leontide recensebantur tribu. Dum ergo signari loca uidentur, mores impostoris ac nefarij hominis scitius occultius'ue reteguntur, comicoque insperguntur felle. Faciunt ad hæc, quæ apud Athenæum legimus & Polybium obseruata. Aetolicum fuisse rapere τὰ τῶν πέλας, id est res eorum qui prope forent, νῦν δὲ καὶ τὰ πόῤῥω, id est nunc & quæ remotiora. Sed & bellaces tamen fuisse Aetoli produntur, ac propterea μονοκρήπιδες, id est crepidæ unius: quod Pindarici nouerunt interpretes, & ad Hernicos transtulit Maro:

Vestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Nec omisit in Cœnis Macrobius. Quod autem de manu in Aetolis diximus, adnotandum & illud quod in historijs posuit Plethon Gemistus: Carthaginēsium legatum ad

Andromachum missum, postea quàm elatè multa minaciterq́ disseruit, deniq́ manum producentem nunc supinam, nunc pronam, iussisse remitti Timoleontem. Quod irridens Andromacho gestu compari manu prolata, primo quoq́ tempore ut inde enauigaret, præcepit. Verum ad institutum redeo. Clopia, id est κλωπεία, saltationis fuit species, meminit Theatricorum quarto Iubas. Dignum scitu: κλωπάδην Græcis dici, clàm taciteq́, id est ἀψοφητὶ facere quid, uel loqui, aut furari. Audaciam magnam parœmiæ forma quadam Polybius Historiarum quinto, Aetolicam dicit.

Pterophori apud Plutarchum in Othone quinam intelligendi. Item quid ptera, aut pteromata. Plutarchi locus restituit. Peripteron. Pseudoperipteron. Cylarabis. Pterophori sacerdotes. Ptila quid, ac unde. Pennatis pedibus salutare. Pterygophorum pro succino cur. Cap. XXII

PLutarchus in Othonis uita: Iam (inquit) nuntiabat, Vitellium imperatoris dignitatē atq́ potentiam sibi uendicasse, καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προσχωρεῖν ἐκείνῳ φράζοντες. hoc est, & pterophori assidue adueniebant, illi subinde accedere quippiam afferentes. Verbum id pterophori, quid sibi uelit, non satis tenuisse interpres animaduertitur. Ego cursores tabellariósue eo nomine intelligo: quoniam Dionis historia prodit, eos peregre proficiscētes surrectas in capite pennas gestare consueuisse: cui sententiæ adijcere calculum id Satyrici poetæ creditur,

Tanquam de Catis aliquid, toruisq́ Sicambris
Dicturus, tanquam diuersis partibus orbis
Anxia præcipiti uenisset epistola penna.

Est & Pterophoros in Septentrionibus ad Rhipæos montes nuncupata regio, ab assiduo niuis casu, pennarum quadam similitudine, quod Herodotus significat, & à Plinio relatum scio. Sic enim barbara incultaq́ Scytharum gens opinatur, pennis esse opplетum aerem, proindeq́ non patere in longinqua prospectum, neq́ item transitum. Pennas uerò πτερὰ uocant Græci: quanquam sunt etiam ptera, uel (ut est apud Vitruuium) pteromata in templis muri duo, ut Strabonis quoq́ monumentis comprobatur, ad altitudinem eorum utrinq́ cōsurgentes alarum uice. Meminit Plutarchus quoq́, sed & Plinius in Mausolæi mentione. Aptera uerò Cretæ ciuitas est, unde in Pyrrhi uita ex Plutarcho, Orœsus nominatur Apteræus: quòd non uidens interpres, præterijt: quem præter Stephanum commonere Pausanias potuit. Cui à Ptera Delphici templi conditore urbi factum nomen placet προσθήκῃ γράμματος. Quin & mox paulo Pyrrhum Argos irrupisse, Plutarchus scribit παρὰ τὴν Κυλάραβιν, quod est, ad Cylarabin. At uocabuli nouitatem admiratus tralator transiluit. Est uerò Pausaniæ Argis gymnasii nomē Cylarabis, ab Stheneli filio nuncupati. Sed à diuerticulo repetendum institutum. Leges item peripteron ædem, quam circulatam intelligunt. Hinc & pseudoperipteron non prætermittunt architecturæ magistri. Succinum Dioscorides pterygophorum appellat libro secundo, quia stramina proliciat floccosq́ & fimbrias, ut ab eruditis est traditum. Inuenio item ptera, id est πτερὰ neutro genere dici Babylonis arcem. Nam est in Medis ciuitas Pterion: in Sinope autem Pteria. Signatur & Pterophori nomine πῖλός τι στρατιωτικόν, uel ex eadem pennarum ratione, hoc est διὰ τὴν ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. Sunt in Aegypto sacerdotes sic quoque nuncupati. Ptila in eandem ueniunt pennarum notionem: dicunt uerò sic, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πέτεσθαι τίλλειν καὶ κόπτειν τὸν ἀέρα, id est ab aere icto interuulsoq́ inter uolandum. Illud autem Hieronymi ad Florentium: Pennatis, ut aiunt, pedibus te salutauerim, celeritatē indicare uidetur nimiam, ab Mercurij talaribus parœmiæ facta uersura.

Plutus diuitiarum deus, cur cæcus effingatur. Herodis sophistæ munifica, & proinde mirabilis natura. Chalcidissare. Auaritiæ improbatio. Aloadæ qui dicantur. Auri laus ex Pindaro. Liberalitatis cōmendatio. Deum quoq́ esse uenalem. Cap. XXII

PLuton esse diuitiarum deum, & quidem cæcum, neminem puto qui nesciat: cui saltem eius nominis comœdia apud Aristophanem nō sit incognita. Plutarchus uero auctor est, emanasse celebratum illud, in una omnium quæ sub sole sunt, urbium Sparta seruari diuitiarum deum & cæcum & iacentem, ut picturam inanimatam ac immobilem. Quod ibi uictus facilitate, & communi cœnandi instituto efficeretur, ne furto diuitiæ conciliarentur, marsupio (ut inquit Hieronymus) suffocato, uel potius (ut ait Theophrastus) honori haberentur. Nam, ut taceam quod prudenter Seneca inquit, multum esse, diuitiarū contubernio nō corrumpi, & affluentibus hinc inde diuitijs, uitiorum fomitibus, animum seruare inconcussum: certe Philostratus inquit, non sunt tractabiles diuitiæ, debentq; inter ardua & difficillima quæq; connumerari. Qui enim diuitijs (ut sic dicam) inebriantur, ac pauloante exsucci, mox uel ricinis distentiores euasere, non desinunt subinde iniurios se præbere, & in magna amplaq; fortunæ laxitate cæcutiunt. Quòd si opulentiæ adhiberetur utendi ratio, reciperet iam uidendi usum Plutos. Quod sophistæ Herodi factitatum, scimus: apud quem minime luminibus captus diuertisse uidetur is deus, quando bonorum affluentiam & annuas obuentiones ad liberalitatis usum contulit, quod sciret τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν εἶναι πάσης κακίας, id est auaritiam esse totius uitiositatis metropolin. Quę res illi, ut taceam quòd eum Rufus Perinthius Græcorum nuncupabat linguā & orationis regem, immortalem apud posteros gloriam comparauit. Amicos siquidem ampliter confouebat, ciuitates gentesq; inopia adobrutas subleuabat. Erat enim hic thesaurus illi acuratissimus, multis bona sua impertiri. Addebatq;, congruere in primis non abutenti diuitijs, indigentibus opem ferre, ut desinant indigere: non indigentibus item, ne fortè quandoq; indigeant. Inconsultū uerò diuitem ac sordidum, cumulandisq; pecunijs immorientem, ac nil aliud, quam manubinarios circumspectantem amicos, & Cyniram, de quo est apud Libanium, spirantem, esse mortuum prædicabat Pluton. Thesauros porrò, in quos nullo fine congerantur opes, Pluti carceres uocabat. Eos qui sepositam pecuniam uice numinis colerent, Aloadas esse dicebat. Qui quum in uincula Martem coniecissent, eidem mox rem diuinam obire perrexerunt. Illud certè uelut ex oraculo promptum uideri potest, quod Astronomicon quarto Manilius scribit,

Victuros agimus semper, nec uiuimus unquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.

Postremo, elegans est apud Græcos uerbum χαλκιδίζειν, id est Chalcidissare, quod signat auidius pecuniæ inuigilare, quoniam eiusmodi fuisse Chalcidenses feruntur. Pindarus aurum admiratus, de quo sic pronuntiat, αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτί, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, id est splendicat perinde ac noctu ignis, extra diuitias Meganoras, id est quibus insolescunt ferè homines ac efferuntur: uel quæ magnificentiæ plurimum adijciant, & ad agendum uim singularem. Extat & Pindari sententia illa præclara, ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς δεδαιδαλμένος φέρει τῶν τε καὶ τῶν καιρόν. quibus innuitur, si comes adsit uirtus, tum demum & suis & quæ ex uirtute sunt commodis, peropportune diuitias perfrui. Verum Callimachi præclara succurrit commonitio, quam præterisse in mentione ista, piaculum fuerit penè,

οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
οὔτ' ἀρετὴ, ἀφένοιο, δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον.

Cæterum & Sappho scientissimè, πλοῦτος ἄνευ ἀρετῆς οὐκ ἀσινὴς πάροικος. Dici uerò in hoc proposito & illud scienter potest, Esse deum uenalem: sed nō alio prorsum nummo uenalem, quàm quo ipse cæteros emit, id est charitate in pauperes liberali. Virtutes aliæ diuinarum uirtutum umbræ sunt, non imagines. At qui in pauperes liberalem munificumq; se præstat, deum exactè imitatur. Eadem quippe in munificentiæ ratione causa est liberalis hominis & dei. Capaneū fuisse talem prodit Euripides, ut opum affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τ' ἀρκοῦν ἐπαινῶν. At quendam tradit Chrysippus, sub mortis tempus aureos deglutisse non pau-

eos, atq; ita perfunctum fato. Alium uerò tunicæ plurimos insuisse, atque ea indutum citra honorem alium se contumulari mandasse.

Diuitiarum usum quem esse deceat. Vsia & periusia, quo differant. De Marco Antonio, Ptolemæo, Bione. Diuitiarum genera duo. Aristodemi, Caij principis & Neronis historia. Professio senatoria quæ dicatur. XXIIII

ET Græcus quidem hic rectè admodum & synceriter, exq; mortalium usu in primis. Sed & apud Rabirium poetam M. Antonius persanctè, quum fortunam suam ad alios emigrãtem ingemisceret, Hoc habeo quodcunq; dedi. Illud (inquit Seneca) quod suspicis, quo te diuitem quoq; ac potentem putas, quandiu possides, sub nomine sordido iacet: quum donasti, beneficium est. Propterea notissimus poeta,

Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:
Quas dederis, solas semper habebis opes.

Diuitias ueras docet Aristoteles dici eas, quæ necessaria uitæ suggerunt, & utilia ad ciuitatis & domus societatem. Iis siquidem sufficimus ad bene uiuendum. Esse diuitias non ueras, quarum acquisitionem χρηματιστικὴν nuncupant, id est pecuniariam. Hæ uerò dicuntur infinitæ, nec ueræ, quoniam appetitum non explent. De quîs item intellexisse Solon uidetur, sicuti commeminit etiam in libro περὶ φιλοπλουτίας Plutarchus, πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται, hoc est, diuitiarum nullus est constitutus finis hominibus. Nam diuitiæ quæ necessarijs rebus constant, finitæ sunt. Extant autem organa œconomici & politici. Iis enim utuntur ad domus & ciuitatis administrationem. Diuitias ueras ex naturæ fontibus principia ducere, palàm est: alteras uerò minime. Moderatam opum uim Græci usiam uocant, redũdantem uerò periusiam. Elegans extat Platonis dictum, uolenti se dici diuitem uerum, μὴ τὴν οὐσίαν πλείω, ἀλλὰ τὴν ἀπληστείαν ποιεῖν δεῖ ἐλάσσω, id est non opulentiæ adijciendum, sed cupiditati inexpletæ detrahendum. Ad hæc autem Epicuri illud spectare, non latere arbitror: Si ad naturam uiues, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Exiguum natura desiderat, opinio immensum. Etenim, sicuti prudentissime Seneca scribit, congeratur in te, quicquid multi locupletes possederunt. Vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura uestiat, & eò deliciarum opumq; perducat, ut terram marmoribus abscondas, & non tantum habere tibi liceat, sed calcare diuitias, Accedant statuæ ac picturæ, & quicquid ars ulla luxuriæ elaborauit, maiora cupere ab his disces. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa opinione nascẽtia, ubi desinant, non habent: nullus enim terminus falso est. Plato autem De legibus quinto, Diuites ualde simulq; probos esse, arbitratur impossibile: proptereaq;, nec felices. Et mox: Pecuniarum, inquit, cura ultimũ honoris teneat locum. Hinc illud Ptolemæi laudatur eximiè, qui apud amicos cœnitare assuetus, sæpe etiam dormire, si quandoque illis rep oneret, uasa commodo ab eisdem sumere non uerebatur: stragula item, ac id genus alia plura, quod ipse in domestica supellectile nil admodum præter necessaria haberet, ἀλλὰ τοῦ πλουτεῖν ἔλεγε τὸ πλουτίζειν εἶναι βασιλικώτερον. Nam ditare quàm ditari, magis uideri regium, asseuerabat. Quid, quòd immodicæ diuitiæ (sicuti docuit Apuleius) uelut ingentia & enormia gubernacula facilius mergunt quàm regunt, quòd habeant irritam copiam, noxiam nimietatem, libitinariorum modo expetitam uotis, ac feralium anteambulonum. Deniq; is plurimum habet, qui minimum desiderat. Quippe animus est, qui diuites facit: pecunia ad animum nihil pertinet. Aurum, argentum, magni leuatiq; mensarum orbes terrena sunt pondera, quæ amare nequit syncerus, ac sui memor animus. Rem familiarem largam & uberem populo elargitus est Crates. Diogeni & Antistheni pera fuit & baculus, quod regibus diadema. Proinde iucundum Bionis illud, qui quum apud Theognin legisset,

Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτε τι εἰπεῖν,
οὔθ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται.

Paupertate quisquis premitur, nec dicere, nec facere quippiã ualet: obligata siquidem lingua illi est. Quo, inquit, pacto ipse inops tantũ nugaris deblaterasq; aduersum nos?

Diogenes diuitem indoctum esse ouem asseuerabat uellere aurato. Cæterum in hoc usu scitissimum est illud Horatij ex Epistola ultima,

Quid uici prosunt, aut horrea? quid' ue Calabris
Saltibus adiecti Lucani? si metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?

At Spartiatæ Aristodemi scitum hercle circumfertur apophthegma, cuius in pragmatia de prouerbijs commeminerat Chrysippus. Is uerò quum diuitijs excidisset, ac (uti assolet) insimul & amicis foret exutus, dolenter inquit

Χρήματα, χρήματ' ἀνήρ, πενιχρὸς δὲ οὐδεὶς πέλετ' ἐσθλός, οὐδὲ τίμιος.

id est pecunia, pecunia uir, pauper nemo bonus est, aut honore dignus. Caius princeps nepotinis sumptibus (quod ait Tranquillus) omnium prodigorum ingenia superauit, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Hic non toto uertente anno, sex milia, septingentas & quinquaginta myriadas aureorũ prodegit. Nero diuitiarum & pecuniæ fructum non fere putabat alium, quàm prodigentiam. Nam sordidos esse ac deparcos, quibus ratio constaret impensarum. Quadragenis in punctum sestertijs aleam lusit, id est denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleæ casus. Professionem senatoriam pro eius ordinis censu, comperi apud recentiores.

Carthaginensium & Homeri sententia de diuitijs, item M. Crassi ac Cæsaris. Eulogiæ quid. Εὐοῖ. Eua mõs. De Solone, Themistocle, Timotheo, Pelopida: item de Pluto cæco, & Phryne. Aphnij sacellum. Thesaurũ recondendis pecunijs structum à Minya primũ. Tirynthi mœnia. In adulteros lex prima. Domitiani in ædificando prodigentia Cap. XXV

Carthaginienses uerò, ut docuit Aristoteles, non optimos solum, sed & ditissimos censebant magistratibus admouẽdos, ueluti arbitrarentur impossibile, eum qui egestate premeretur, rectè synceriterq; magistratũ gerere, aut quietem optare. Diuitias porrò esse deorum donum Homerus canit,

Καὶ θεσπέσιον πλοῦτον κατέχευε κρονίων. Et rursus,

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι.

Sed & Solon, Diuitias (inquit) habere quidem cupio, per iniuriam uerò consequi nolim, subsequitur enim mox supplicium. Inter L. Metelli felicitatis argumenta id recensetur, Pecuniam magnam bono modo inuenisse. Insulas collustrans Themistocles pecuniam hinc inde corrogabat. Adijt & Andrios, urgensq; infestius, Duos (inquit) ad uos affero deos, Vim, & Suadelam. At illi nec minus festiuè, Duos quoque apud se, & magnos quidem residere deos intulere, Paupertatem & Impossibilitatẽ, qui nummos illi erogari prohiberent. Succurrit & in mentione ista lepida equidem, nec inutilis historia super citharœdo Timotheo. Agebat is apud Archelaum, sed quum spe aliquanto parcius ab eo donaretur, non desinebat illum lacessere. Quin succinens quandoque commation illud, σὺ δὲ τὸν γηγενέταν ἄργυρον αἰνεῖς, tu autem terræ filium argentum laudas? Intendebat in Archelaum. At is festiuiter, σὺ δὲ αἰτεῖς; tu autem petis? Marcus Crassus eos ut pauperes miserabatur, inquit Dion, qui ἐκ καταλόγου οἰκόθεν, id est domestico reditu exercitum alere nequirent: adeo, inquit, erat πολυχρήματος καὶ φιλοχρήματος. At legionem intelligere Plinius maluit: Dion, sicuti retuli, στρατόπεδον, quod & Plutarchus. Cæsar fuit in primis χρηματοποιός, duo esse astruens, quibus paretur principatus, custodiatur item, ac augescat quoq;: milites, & nummariam uim. Sed hæc mutuis necti auxilijs: quippe alimentis contineri milites, illa uerò militari ope accumulari. Nec minus scitu iucundum id est: Eulogias dici munera, quæ prælatis offerant subditi, & quæ sacra petentes concilia deferant presbyteri. Dicuntur uero eulogiæ, uelut benedictiones planè sint. Nam & ad Vitalem Hieronymus, Satis (inquit) miror, quid causæ fuerit, ut quum in benedictionibus & tuis & illius perferendis, fidelis extiterit, in retenta epistola negligens comprobetur. Εὐοῖ autem obiter, uox Bacchantium est: unde Eua, Messeniorum mons est nuncupatus. Pelopidam uerò scribũt eruditi, quum ab amicis incusaretur, quòd pecuniæ cogendæ, rei in primis necessariæ, parum curiosus foret: Per Iouem, respondisse, necessariæ, sed Nicomedi huic. Erat Ni-

comedes

comedes claudus ac mutilus. Illud postmodum adijciamus, quod non ingratũ in Symposiacis refert Plutarchus, ubi diuites incessit domicilia comparantes triacontaclina, & eo etiamnum ampliora. Horum, inquit, conuiuia panagyriarcho uerius, quàm symposiarcho indigere uidentur. Ego autem uulturijs contenderim potius codonophoris & atratis sandapilarijs. Plutum enim arbitrantur aplutum, ac cæcum uerè, καὶ ἀδιέξοδον, id est citra decursum, ni testes sortiatur plures, sicuti tragœdia spectatores. Nam & nobile scortum Phryne, atque eo nomine prædiues, mœnia Thebana substructuram se, pollicita est, modò ascribi paterentur ciues, ἀλέξανδρος μὲν κατέσκαψεν, ἀνέστησε δὲ φρύνη, id est, euertit Alexander quidem, sed restituit Phryne. Diuitiæ omnes, inquit Hieronymus, de iniquitate descẽdunt: & nisi alter perdiderit, alter inuenire non potest. Vnde uulgatior sentẽtia mihi uidetur uerissima, Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Illud uerò non insuper habendum, in Tegeatum agro esse montem Cresium nomine, id est κρήσιον, in quo fuerit Aphnij sacellum. Nam ubi cum Aerope congressus est Mars, ueluti memorant Tegeatæ, natus inde Aphnius matri nihilominus inhæsit, partui quamuis immortuæ, ac ex uberibus ui numinis paterni multum copiosumque lac suxit. Qua ratione in deos tralatus, Aphnios, idest diues, fertur nuncupatus. Thesaurum recõdendis pecunijs, hominum primus struxisse Minyas traditur. Fuit hic Chrysæ filius ex Chrysogenia nati & Neptuno. A quo nuncupatos ferunt Minyas, quibus imperitarit. Hic præterea Minyas diuitijs creditur cunctos anteisse mortales. Miratur Pausanias, in celebrandis pyramidibus Græcos historicos multum operæ impẽdisse, thesauri huius præcipuè memoria digni, nullam prorsum fecisse mẽtionem. Sicuti nec mœnium apud Tirynthum. Minyæ filius Orchomenus fuit: unde Orchomenij nuncupati. Ad eum uir Argiuus uenit Hyettus post Moluri cædem, in uxoris adulterio deprehensi. Is ab Orchomeno regiõis parte accepta, omniũ primus in adulteros legem sanxit, quam postea sit imitatus Draco Athenis. In hac denique diuitiarum ratione succurrit Chæronæi Plutarchi sententia præclara: Quòd si, inquit, admiratur aliquis impendia in Capitolio magnifica, si unam in Domitiani principis domo porticum spectasset, uel basilicam, aut balneum, uel item concubinarum diætam: iuxta Epicharmi illud in perditum ac bonorum profligatorem,

οὐ φιλάνθρωπος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις διδοὺς,

Tu quidem haud humanus es, morbo afficeris, dare gaudes: in Domitianum pronuntiaret itidem, οὐκ εὐσεβὴς, οὐδὲ φιλότιμος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις οἰκοδομῶν, ὥσπερ ὁ μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντα σοι χρυσᾶ, καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. id est, non es tu quidem religionis studiosus, neque item honoris cupidus ac famæ, morbum sentis, ædificare gaudes, ac Midæ illius more, lapidea tibi effici aurea concupiscis.

Lapidem Lesbium in funestas admitti domos solitum. De Herode ac Lucio, item Marco imperatore. Lapis niger in comitio. Romuli monumentum. Caput XXVI

Lesbium lapidem esse subtristi aspectu accepimus, ac nigricante, quo nomine in funestas quandoque uenisse domos, ex Philostrati quoque historia condiscimus. Ab eo nanque proditum est, Herodem sophisten, diuitijs perillustrem ex luctu forma domus submutata, parietum ornamenta florida tum uelis nigricantibus, tum lapide Lesbio induxisse, ex quo emersit facetissimum scomma Lucij cuiusdam, sapientis quidem uiri, sed Herodi etiam perfamiliaris. Is ergo pueros conspicatus rhaphanidas, hoc est radices, sic Græcis nuncupatas perluere, quæsiuit, cuiusnam foret ea cœna. Audiens uerò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Rhegillæ Herodes iniurius est, qui alba uescatur rhaphanide in funesta & pullata domo. Quæ illi renuntiata eatenus insederunt, ut mox domesticas tenebras, & parietum (ut sic dicam) nubila discuteret, ne ludibrio studiosis & magnis uiris fieret. Fuit alioqui Lucius is naturæ, ut uidetur, paulo mordacioris ac liuidæ. Marcus Romanorum imperator Sextio philosopho utebatur familiarius ex Bœotia. Inuisebat persæpe illius domũ. Romam nuper uenerat Lucius hic: ex occursu institit scitari, quonam aut cur pergeret. respondit Imperator, καλὸν καὶ γηράσκοντι τὸ μανθάνειν, pulchrum etiam senescenti discere,

peto philosophum Sextium, percepturus quæ necdum edidici. Tūc Lucius prolata in cælum manu, O' Iuppiter, ait, Romanorum imperator, iam appetente senio, gestans librum, qui pueris mos est, præceptorem adit. At meus imperator Alexander annum secundum & tricesimū agens mortuus est. Erat uerò Sextius Cheronensis, Plutarchi ex sorore nepos, qui de Pyrrhonica philosophia decem concinnauit libros. Meminit uiri in M. Antonino philosopho Iulius Capitolinus. Niger porrò lapis in comitio funestū indicabat locum, uel ut alijs placet, Romuli morti destinatum.

Nobilitatem in astragalis gestare, quid. De Herode item, ac Rhegilla uxore. Astragalus quid, ac episphyrion, & astragalisis. De talorum figuris, aut numeris. Diagrammismus quid: grammæ item, seu lineæ. Cuborum inuentor. Pessorum lusus. Petteutice. Coleps. Midas iactus. Astragali in sacris mensis. Astragalion. Caput XXVII

NObilitatem in astragalis habere, ex adagio uidetur rectè dici de eo, qui generis præstantia tumens, nulla ipse propria nititur uirtute: quum præstet tamen ingeniū excoluisse, in quo uera sunt stemmata & genuina hominis excellentia, sicuti à Platone summo philosopho comprobatum, scimus. Nam in pedibus nobilitatis insignia, si aliud adsit nihil, gestare, odiosa tantum est, & inanis ostentatio. Nec eiusmodi hominem ab imagine, quam scientissimus artifex concinne, uel (ut Græcè dicam) χαριεντόρως expinxerit, magnopere distingui, censendum est. Præterea prudenter admodum Socrates ille in Apuleij Floridis, quum adolescentem uidisset diutile tacentem: Dic aliquid, inquit, adolescens, ut te uideam. Sic enim hominem uoce, uti figlinum sono pernoscimus. Quod Platonem quoque dicere solitum, ferunt. In hoc genus parœmia item congruit uetus, τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί; Quis patrem laudabit, nisi improbi filij? Sic enim natura comparatum, ut nulla præstantes uirtute, parentum itidem obstrepant laudibus. Nec ignoro, deluxatam à Chrysippo parœmiam,

τίς πατέρα αἰνέσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί;

quod refellit Dionysodorus. Sed ad prouerbium redeo, cuius ex historia ratio est. Erat Herodi sophistæ, cuius facta nobis mentio est, Rhegilla uxor nomine. Eam ob peccatum haud ita momenti magni, iussit à liberto Alcimedonte cædi. Fortè tunc gestabat utero, agebaturque à cōceptu mensis iam octauus. Igitur hominis imprudentia ingestis in uentrem plagis, non ferens mulier iniuriæ uim, immaturo partu, naturæ cōcessit. Eo nomine postulatus cædis est Herodes apud Romanum senatum ab uxoris fratre: nomen uiro Bradeas fuit. Is maiorum claritate longe princeps esse, nec minor nobilitatis ostentator. Argumētum generis erat in calceis episphyrion Menoides eburneum. Id significat fibulam cornicantem, qualis fermè figura in luna est, quum tenuem uisitationem facit, uel etiam paulum crassescit. Prodiens igitur is paratu magno ad peragēdum reum, de causa quidem pauca ferè, aut nihil: in laudibus uerò proprijs etiam nimius, immo uerò totus, Quū multa iam de familia perillustri emugijsset homo imperitus, scommate illum excepit Herodes, Tu, inquiēs, in astragalis nobilitatem gestitas. Est autem astragalus Latinè talus. Plinius de Polycleto, Fecit & talis nudos ludentes, qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius, plerique iudicant. Dicuntur & astriæ, sed à poetis tantum, ut scribit Pollux: sicuti Aristophanes etiam astrichos uocauit. Sunt & in columnarum spiris partes dictæ astragali: sicut torus, atque item scotia, seu trochilus, & supercilium, necnon plinthus. Dignum relatu, quod in Aristotelis primo Rhetorico enotauimus, talorum ludum dici astragalisin: sicuti etiam sphærisin, pilæ nuncupat ludum. Sed & cybian & pettian, id est κυβείαν καὶ πεττείαν, id est calculorum lusum: quando & apud Homerum proci, πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων ἐτέρποντο. Petteuticen quoque dici animaduertimus. Quum uerò centum forent proci, octo insuper adiectis, quatuor pessi ac quinquaginta parte una, totidemque altera, è regione distribuebantur, spatio inter utrosque relicto, in quo pessus stabat unus, Penelopes nomine, in quam sortito pessum collimabant: ex deiecta futuri captantes omen matrimonij, si pessorum præterea nullum attigissent. Pessorum item pro calculis mentio

lis mentio eſt Herodoto. ἀστρίζειν eſt talis ludere, apud Callimachum: ut probat etiam auctor Euſtathius. Aſtragalum Nicander & κώλητα dixit. Sed & Homerus,

κόψ' ὄπιθεν κώληπος τυχών.

Cubus, inquit in Atticis elegantijs Thomas magiſter, eſt uaſis cuiuslibet cauitas. dicuntur & cubi, τὰ ἐστιγμένα ὀστᾶ, id eſt punctis diſtincta oſſa, quibus utuntur οἱ ταβλίζοντες, id eſt tabliſſantes, ut eſt apud Diomedem duobus locis. Cubus, ſeu teſſera lateribus conſtabat ſex, talus autem quatuor. In ludendo autem teſſeris utebantur tribus, talis uerò quatuor: id quod in Diuinationibus Cicero commonuit, & ex ea obſeruatione Valerius Martialis,

Non ſum talorum numero par teſſera, quum ſit
 Maior quàm talis, alea ſæpe mihi.

Nec illud indignum ſcitu, in talo figuras in cadendo uicem habuiſſe numeri. Monada enim ſignificans uocabatur κύων, id eſt canis: canicula uero & à Perſio dicta:

Scire erat in uoto damnoſa canicula quantum
Raderet. Propertius autem canes nuncupauit eo uerſiculo,
Semper damnoſi ſubſiluere canes.

Hic iactus etiam chios dicebatur. Cous uerò, qui & hexites, ſenio eſt, mendoſis parte hac Ariſtotelis codicibus: binarius & quinarius numerus in talis non erat, ut in cubis, hoc eſt teſſeris. Quin & in talario ludo numerus quidã Steſichorius dicebatur, qui non alius erat, quàm octonarius: quoniam eius poetæ conditorium magnifico exſtructum impendio, ex octonis (ut Pollux inquit) conſtabat omnibus, angulis uidelicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Siciliæ ciuitate, alij in Catana ſcribunt. Euripides uerò numerum continebat quadragenarium, quoniam uidetur unus fuiſſe Euripides præfectorum quadraginta, poſt triginta tyrannos Athenis exactos. Fuit uerò in teſſerario ludo Midas iactus, & quidem fortunatiſſimus. Venus cõſurgebat ex talis quatuor iactatis, ubi diuerſam omnes oſtendiſſent faciem. Teſſerarij ludi ſpecies fuit ueteribus diagrammiſmus, à uerbo γραμμίζειν, adhibebantur (ut inquit Euſtathius) calculi ſexaginta, tum albi, tum nigri. Meminit Philemon, μεθύει, διαγραμμίζει, κυβεύει. Sed ludum hunc grammas item dicunt, id eſt lineas. Cubicum luſum à Palamede inuentum, Pauſanias ſcribit. Erant porrò in ſacris menſis aſtragali, quorum iactu uaticinia concipiebant: ut ſi me iacente, id emerſerit, fiet hoc: ſin minus, haud fiet. Aſtragalion ueſtem, id eſt ἀστραγάλειον, talarem intelligunt Græci. Scitum & illud Fabij ex libro undecimo, coarguentis cantandi morem in actionibus, Et ipſam, inquit, fori ſanctitatem ludorum talarium licentia ſoluere. Lora aſtragalota legimus apud Athenæum, difflagellationi accommoda. Aſtragalum Odyſſeæ decimo, in Elpenoris nece, ſunt qui pro iuguli coniunctura interpretentur: alij ſphondylum malunt.

Cur lunulas geſtarint in calceis Romani ueteres. Nobilitatem nil prodeſſe, ni adſit uirtutis meditatio. Terræ filij, qui dicantur. Cap. XXVIII

APud Romanos, auctor Plutarchus eſt, omnes qui nobilitate præſtarent, lunulas in calceis ſolitos geſtare: unde & lunata pellis Martiali, & apud ſatyricum poetam,

Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

In id argumentum rationes afferuntur plures, illa interim arriſit plurimum. Etenim huic inſtituto affuiſſe uideri poteſt nobile antiquitatis documentum, tacitis uelut ambagibus commonentis, non inſoleſcendum, nec proſperiore ſucceſſu efferendos animos, inconſtantiæ rerum ſemper memores, qua humana cõflictantur: cui argumentum præbeat luna, quæ primo quidem ex obſcuro prodeat, mox ſplendido refulgens nitore uiſenda conſurgat facie. Sed quum iam clariſſimam præferat candoris ſpeciem, rurſum conſeneſcens defloreſcit, donec ratione quadam reciproca in nihilum denuo redeat. Illud non prætereundum, uideri aliarum quoq; gentium fuiſſe inſtituti, lunulas in calceis geſtare, quando Eſaiæ tertio ita legimus, In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum & lunulas & torques. Sunt tamen, qui lunulas inibi aureas accipiant bullulas, collo circumiectas. Cæterum, ab inſtituto non alienum

omnino

omnino,& ad uitæ mores eximiè pertinens: quod Lycurgum prædicare ſolitum accę pimus,qui ciuibus ſuis identidem comprobare adnitebatur, nil profuturam illis nobilitatem,& quod ab Hercule uiderentur propagati,niſi ea facerent meditarenturq́ꝫ, quibus ille hominum ſummus euaſiſſet:catulorum etiam argumēto, quos eiſdem prognatos parentibus educationis diſſimilitudine,moribus etiam longe diuerſis oſtentabat, quum lucernarius foret unus, alter uenaticus, & qui generoſos ſpiritus alunt, laboribus innutritus. In hac uerò nobilitatis mentione,adieciſſe ſuperpondij quippiam,non fuerit oneroſum,opinor, eo quidem amplius, quòd multi nominis uiri ac primæ quodammodo notæ non omnino doctis auribus paria uidētur feciſſe, dum terræ filios pro ignobilibus aſſeueranter exponunt & prædicant. Quando uel una Fabij reuincantur auctoritate ex Oratoriarum inſtitutionū libro tertio: Multum, inquit, auctoritatis affert uetuſtas,ut ijs qui terra dicuntur orti.Quod uerò ex Iuuenale affertur,

Vnde fit, ut malim fraterculus eſſe gigantis,

potes ad Pygmæos referre, qui & ipſi terra æditi ferātur: quod indicat Philoſtratus in Imaginibus,in Herculis mentione: abs quo perempto Antæo,conſilio inito, aduerſus Herculem irruiſſe Pygmæi traduntur,fratris mortem ulturi. Antæus quippe terra natus memoratur. Quia uerò ex Quintiliani uerbis,terra orti uidentur dici,quorum genus aboleuit uetuſtas, inde lux Ouidio infertur Metamorphoſeon primo,

Iupiter è terra genitam mentitur, ut auctor
Deſinat inquiri.

Sunt qui monſtroſi corporis homines,dici terræ filios putent. Certè in Oedipo coloneo legimus apud Sophoclem, χθόνιον, id eſt terreſtrem,pro nobili & indigena. Scribit in Apologetico Florens Septimius, terræ filios dictitari uulgò, quorum ſit incertum genus. Sicuti ignotos item,aut ex inopinato apparentes, de cælo ſuperueniſſe dicunt. Sed enim cælum & terram, inquit, matrem ac patrem, honoris gratia uenerationisq́ꝫ recte appellarit unuſquiſq́ꝫ. Sunt qui terræ filios, ſæuos dici ac immanes homines putent, quando & Callimachus, immanitate ac truculentia præſignes feras terra prognatas intelligi uoluit. Non prætereundum uerò, quod ſecundo Politicorum ſcribit Ariſtoteles:Putādum,inquit,eſt,priſcos illos homines,ſiue ex terra ſint geniti,ſiue ex corruptione aliqua ſeruati, ſeminis fuiſſe ignaros & imprudentes, quod eſt de terra natis inuulgatum. Legimus porrò,quod ab inſtituto diſſitum non eſt, præſtantiſſimos uirtute,prudentia,uiribus,Iouis filios à poetis dici conſueſſe:ſicuti ab omni ſeiunctos humanitate,uelut marinis æditos fluctibus, Neptuno fuiſſe adoptatos: quod Lycophronis interpres ſcribit,qui & robore inſignes in eandē uocat decuriā. Scribit tamē Cæcilius Minutianus Apuleius in libro De orthographia: Ignobiles,ac quorū ignoretur genus,terræ filios à Cicerone & alijs nuncupari.Nam quum Epiſtolarū ſeptimo, Cornelius, inquit,tuus ſummo genere natus,terræ filius,ironicos dici interpretanꝰ. T.Liuius libro ab Vrbe condita primo, Veteri cōſilio condentiū urbes, qui obſcuram atq́ꝫ humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam è terra ſibi prolem mentiebantur.

Vocabula plura de rebus conformata quæ geſtantur. Item ad id pertinentia alia. De hypomochlio,uecte ferreo,& lingula. Sera. Moloche,ſeu malache. Serra. Serram ducere. Serratura quid. Vectiarius quid, & mochlos. Mochlia. Exholcyſmus. Phragma. Vectigaliarij. Fiſcarij. Sceuophora. Comiſtrum. Phoretrum. Phorion. Phractici ſatellites. Cap. XXIX

VErſabamus nuper theſauros Iulij Pollucis,ex ijs ueluti cella quadam proma, hæc depromſimus, quibus grāmaticorum ſupellex inſtructior fiat. Hydrophoros dici, qui aquam ſubuehant: xylophoros, qui ligna: hylophoros,qui materiē:plinthophoros,qui lateres:pelophoros,qui cœnum aut etiam uinum: phryganophoros, qui ſarmenta. Poſitum id nomen in quadam Lyſiæ epiſtola,apud quem eſt & xylophoria. Ex eadem ſunt forma,coprophori,qui fimum aut ſtercus ferunt. Nam comicus Plato, uentrem copragogū dixit. Sunt & qui umbellam geſtitent, ſciadephori: ſicut lampadophori,qui faces. Phalangas dicunt, quibus baiuli ferendis utantur oneribus. Ea Plato, ut idem auctor eſt Pollux, qui di

διὰ κώλου μιῶν, sceuophoria nuncupat. A phalangis certè phalangarios appellari, animaduertimus, quos esse quandoq; hexaphoros, interdum tetraphoros tradunt: quod Architectonicæ decimo repetit Vitruuius. Vectis autem ferreus dicitur, quo onus alioqui uel multis immobile manibus, unius pressione hominis protollitur. Quod uecti subijcitur, hypomochlion ab Aristotele dicitur in Mechanicis, si tamē de familia non summouetur liber is. Corruptè apud Vitruuium legitur hypomodion. Pars uectis quæ onus subit, & hypomochlio incumbit, lingula uocatur. Dici hypomochlion uidetur, ex ὑπὸ Græca præpositione, sub, nobis significante, & μόχλος, quæ uox indicat planè uectem, quo utuntur plerunq; parietum perfossores. Scribunt ex Græcis nonnulli, mochlon communius dici catopegium, puto quia retro impingitur ianuæ. Vectes remissarios legimus apud Catonem. Inueni qui seram quoq; nuncupent organum, quo ad aliquid mouendum utamur. Moloche uero eadem est, quæ malache, id est malua: uti auctor Athenęus est. Vnde illud Epicharmi, πραότερος ἐγὼ γε μολόχης. id est, ego malua mitior. Hinc & Columella,

Et moloche prono sequitur quæ uertice solem.

Serram prodit Gellius, esse nomen ordinis militaris, è strenuissimo quoq; cōtractam. Vegetius scribit, dirigi in fronte consuesse, qua quidem hosti reprimendo, qua uerò aciei turbatæ restituendæ. Hinc apud Varronem Rei rusticæ tertio, serram ducere, pro eo quod est fortiter pedem conferre obnitiq;, hosti sese ingerendo. Serratura uerò sectio est, serra quæ fit. A uecte inflectitur uectiarius apud Vitruuium: Ipsum, inquit, torcular si non cocleis torquetur, sed uectibus & prælo premitur, quadraginta pedum longitudine constituatur, ut sit uectiarijs spatium expeditū. Vectigaliarij esse uidentur Firmico, qui uectigalia consectantur & redimunt: Erunt, inquit, aut publicani aut uectigaliarij uel curiosi. Apud eundem, ut obiter aliquid enotemus: fiscarij leguntur ab fisca: Faciet, inquit, imperatorum exactores, & qui annuas fiscariorum præstationes repetant, & qui discussiones rationales tractare consueuerint. Sunt & uectes Vitruuio item, qui per succulam traiecti, quamdiu ab uectiarijs ducuntur, funis ipse ductarius succulæ circumuoluitur spiratim. Hæc autem trahendis aut sustollendis oneribus excogitata ratio est. Apud Lucianum, mochlion, glyphion, copeus, colapter, hermoglyphices seu lapicidinæ instrumenta sunt. Sceuophora item à Græcis uocantur, quæ Latina historia impedimenta dicere consueuit. Baiulorum merces comistrum appellatur & phoretrum, etiam phorion. Sunt & clitellę ephippia quædam, quæ iumentis imponuntur dossuarijs ad onera commodius gestanda: uulgus, detorto à Græcis uocabulo, bastos nuncupat: nam βαστάζοντας pro baiulis dici ab illis, alibi hoc opere adnotatum, non excidit. Quoniam uero de mochlo facta mentio est, sciendum, dici à Galeno mochliam ossis tralationem, ex eo quod est præter naturam, in id quod ex natura est. Sicut exholcysmus est ossis tralatio ex superficie in profundum. At phragma, ex profundo in superficiem. Phractici satellites quidam nominantur à Posidonio apud Athenæum, quos corporis custodes habuit Atheniensium tyrannus Athenion.

Inuidiæ detestatio. Quid inuidia. Prouerbium, Aegyptio Scytha non inuidet. βασκανία ridicula. Coros pro inuidia cur. Palamedis poemata. Tiberij liuens ingenium. Cap. XXX

INuidia nullum esse perniciosius crimen humanis ingenium mentibus, à magnis proditum auctoribus, scimus, sed Basilio in primis. Hoc uerò etiam si inuidioso minimum infert molestiæ: præcipuum tamen & intestinum inuidi malum est. Nam sicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, ubi insita est, consumit: ut dicere solebat Antisthenes. Et uerius ut uiperas tradunt aliqui, uentre in quo genitæ sunt corroso, nasci: eodem modo liuor oppressum exedit animum. Propterea & Q. Curtius inuidos homines nil esse aliud scribit, quàm ipsorum tormenta. Est enim inuidia ex proximi commodo proueniens dolor, originem ex superbia ducens, sicuti interpretatur Augustinus. Ea uerò est propriæ amor excellentiæ, unde huic affectioni fomenta suggeruntur. Sed illud in hac peste prorsus pestilentissimum, quòd liuidus mentis æstuationem grauius distrahentem nemini

mini audeat omnino aperire. Sed defixus hærens in uno obtutu (ut Virgiliano abutamur uersiculo) non uellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ sollicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante supplicium. Ita eñ intolerabilius uritur, dum fateri erubescit, inuidiæ se stimulis exagitari, sequundis amici rebus ingemiscere, fratris fortunam uideri nimiam. Est enim huius mali proprium, ut gentilis sui unusquisque æmulus sit. Verum, ex gentilibus quoq;, ne ignotis quidem inuidet aliquis, at notioribus tantum uicinisq;, aut eodem quæstu aliáue similitudine coniunctis, ut coætaneis, propinquis, fratribus. Et sicuti ærugo præcipua est frumenti calamitas, ita inuidia intestinus etiam amicitiæ morbus. Inter hos furor hic execrabilis sæuit & debacchatur. Indé datus apud eruditos prouerbio locus, Aegyptio Scytha non inuidet: quando in dissimiles, & quos nunquam nouerimus, non exeritur uirulenta rabies. Quæ apud quosdam adeo uidetur abominanda, adeo nulla prorsum ratione ferenda, ut inuidos putent etiam solo aspectu nocere, ut bonæ etiamnum habitudinis corpora, quibus illi inuideant, extinguantur, aut eorum relanguescat nitor, & omnis conflaccescat gratia. Perinde ac perniciosa mali uis, & radius pestifer ab oculis profluat, quo mortale corpus inficiatur, ac grauius oblædatur, uel usq; in tabem. Adeo naturæ gignere in toto corpore, & quorundam oculis quoq; uenena placuit, ne quid usquam mali esset, ut inquit Plinius, quod in homine non reperiretur. Quãquam non me fallit, eiusmodi sententiam à grauissimis uulgarem putari, & anicularum fabulis persimilem. Cæterum, scire conuenit, aliud plerunq; Christianę ueritatis assertores statuere, q̃ à Priscis uiris proditum sit. Ego uerò, quantum ad doctrinam pertinet, quam hisce libellis inspergimus, plurimum ueteres consector,

Nullius addictus iurare in uerba magistri,
Quo me cunque tulit tempestas, deferor hospes.

Sed redeo ad inuidos, quorum inauspicata infelixq; natura, sicuti Plutarchus sensit & docuit, optimum quenque uirulentia sua insectatur, sed in primis, quem summo nisu ad uirtutem se proripientem intueatur. Quo nomine Themistoclem ferunt, quum etiam num adolescens foret, nihil splendidum à se fieri, inde coniectare solitum, quòd inuidos adhuc nactus non foret. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumentis & uiridioribus innascuntur rosis: sic & inuidia eos arrodit præcipuè qui boni sunt, quiq; ad gloriam uirtutis grassantur uia: Nec laudes concoquere iam ualet, sed uelut satietate quadam liuidè auersatur. Inde coron pro inuidia positum inuenimus in Pindari Nemeis, digna sententia quæ ubique legatur, ὅσι δὲ καὶ κόρος ἀνθρώπων βαρὺς ἀντιάσαι. Quibus esse occursu grauem liuidam hominis mentem, significat. Quæ & magnos quandoq; uiros inficit, quando eius quoque stimulis proditur à nonnullis, ab Homero Palamedis in Græcorum castris perempti poemata concerpta fuisse aut exusta, etiam si Agamemnonis id posteris allinant pleriq;. Non præteribo parte hac Tiberij uanitatem, qui magistrum architectona, quòd maximam porticum in latus ita procumbentem, uti ruinam minaretur, ingenij sagacitate mira in integrum restituisset, admiratus est, καὶ ἐζηλοτύπησε inquit Dion, quo nomine illum pecunia donatum Vrbe interdixit. Quum autem accessisset supplex, ac quo procliuius fieret compos ueniæ, ex industria uitreum allisisset poculum, moxq; idem ostendisset ἄθραυστον, id est infractum illęsumq;, etiam interfecit. Obseruatum tamen, felicitatis magnitudinem ac splendorem sæpenumero inuidiæ uirus retundere atq; interextinguere. Neq; enim credibile est, Alexandro aut Cyro inuidisse quempiam imperitantibus iam & cunctorum dominis. Sed ut sol eius umbram, supra cuius caput astiterit suis aspergendis radijs, aut prorsus extinguit, aut longe minorẽ reddit: ita & felicitas, quum magnam nacta altitudinẽ fuerit, & supra inuidiæ caput astiterit, splendoreq; insperserit suum, eam attenuat expellitq;. Sed nec miseris inuidet aliquis. Vnde pręclare dictum à sophiste accepimus, inuidos homines libenter commiserери. Sciendum præterea, inuidiam duntaxat esse hominis, & aduersus hominẽ: neq; enim inter feras inuidia fuerit, ut quibus nullum sit de felicitate alterius iudicium, neq; gloria titillentur, aut dedecore moueantur: quibus rebus incrementa inuidiæ subijci, palàm est. Sunt qui oculorum affectioni liuorem per

similem

ſimilem faciant,& rectiſſime quidem.Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem ſplendorem caligant,quod eſt item inuidiæ proprium. Cuiuſmodi uerò ſint inuidiæ faces,graphicè Ouidius exprimit illis uerſibus:

Pallor in ore ſedet,macies in corpore toto,
Nuſquam recta acies,liuent rubigine dentes,
Pectora felle uirent,lingua eſt ſuffuſa ueneno,
Riſus abeſt, niſi quem uiſi fecere dolores.

Dignum ſcitu illud in hac mentione:ueteres ferrarios fabros ante fornaculam ſolitos rídicularia quæpiam appendere,inuidiæ auertendæ gratia.Ea uerò dicebantur baſcania. Eſt autem baſcanus,qui oculorum acie καίνει, id eſt pernecat corrumpitq; uiſa.

Quem Aegyptium ſophiſten intelligamus. Deq; Proteo allegoricè pluſcula. Cap. XXXI

AEgyptium ſophiſtam,ex prouerbio adnotauimus poſſe dici de eo, qui ſuſpenſas habeat uitæ rationes,ſemperq; aliunde pendeat, hoc eſt ex aſtantium iudicio.Nam ſicuti à doctiſſimis traditum ſcimus,Nihil omnium eſt quod fugere ſapiēs æquè debeat,quā ad oſtētationem uiuere, ac populares curas ſequi.Quod pleroſq; omnes philoſophiæ ſectatores feciſſe,Hieronymus adeò uidetur comprobaſſe,ut illos gloriæ animalia nuncuparit, & auræ popularis uilia mancipia.Vera autem ratio eatenus uitæ dux eſt habenda, ut etiā ſi uniuerſi reclament homines,nil eorum mutetur quæ rectè ſemel fuerint inſtituta, etiam ſi infamiā uel pericula pro rectè factis ſubire dimicareq; pro aris focisq; neceſſe ſit. Qui uerò imbutus innutritusq; ſecus eſt,nil ab eo differt,quem Aegyptiū appellauimus ſophiſtam:qui arbor fiebat & aqua & fera, & poſtremò quicquid collibuiſſet: ſiquidem iuſtitiam laudibus efferet,modò id ex animo audientiū eſſe intelligat.Quandoq; uerò ratione eadem uituperare itidem permittet ſibi,modò auditori (etiam ſi turpiter) arridere iniurias animaduertat:atq;,quod aſſentatorum eſt proprium,ut polypus ad ſpeciem ſubiecti ſoli colorem permutat, ita & ipſe ad uoluptatem audientium ſententiam nunc hoc nunc illo dictabit modo.Sophiſten uerò hunc Proteum intelligunt auctores magni,ſicuti hydram Plato,& repetit Euſebius,callidiſſimum item fuiſſe generis eius hominem.Sunt qui putent Proteum eſſe ueritatem ipſam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine:ideo traditum à mythicis, ſenem Proteum in antro obdormiſcere. Porrò ipſe hic in uarias tranſit effigies,ut poeta omnium maximus ſcienter canit,

Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemq;,horribilemq; feram,fluuiumq; liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad ueritatis indaginem, uariæ tunc cooriuntur rerum formæ,quæ ueritatis ſpeciem oſtentantes, animis noſtris fallaciarum nubila obiectant.Multa enim putamus uera ac bona,quæ non ſunt.Itaq; Protei conformatio imaginum falſarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in uoluptate ſummum ſtatuant bonum. Hanc per ſuem exprimi concipimus. Alius expleſſe iram,crudelitatis conceptaculum, inter optanda maximè opinatur. Tunc in tigridem demutatio recognoſcitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur. Inuenias qui ambitione & ſuperbia:id exprimit leo: nam flamma etiam iræ typum habet.Fluuij liquentis nomine intelligo eos, quorū ſententia,animæ poſt mortem corpoream tribuit nihil: ſed uita hac fluxa & inconſtanti, qua ſingulis momentis in decliue, hoc eſt ad interitum ducimur euidentiſſimum, totum metiuntur hominem. Verum,quo plures ingerunt ſe nobis obices, eo inſtandum acrius,& toto (ut Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixius, donec ſuæ ſe figuræ reddat ambagioſus Proteus,ut ueritas demum illuceſcat. quam magno & excellenti ingenio uiri,enixè perueſtigare adorti quidem ſunt, ſed conatus omnium ceſſiſſe in irritum,res ipſæ perdocent:cederentq; etiamnum,ni ſaluator præpotens CHRISTVS ex ſacris æterni patris fontibus tanti arcani prompſiſſet oracula. Nec fruſtra à M. Tullio nuncupatis expetitum uotis ſciremus,ut tam facilè poſſet uera inuenire, quàm falſa conuincere.De Proteo Herodotus item hiſtoria prima, & poſt eum Diodorus, alij

quoq; plures, ad Aegyptiorum regum morem historia relata: quibus familiare fuit, leo-
nis aut tauri uel draconis priorem partem in capite gestare, necnō arborem, quin ignē
quoq;, principatus insignia.

An credibile sit, silentem lunam aliquid in nos agere. Qui dicantur Icadi-
stæ. Athenæi locus declaratur. Cap. XXXII

QVæsitum à doctioribus naturæ arcana rimātibus, tum ut sic perfectius in-
geniū expolirent, tum ut posteris se uixisse testarentur, Sit ne à luna deflu-
us effectus aliquis dum silet, dumq; in coitu est, quando lumine nullo, aut
sanè minimo, uirtute quoq; esse prætenui, aut prorsum nulla, probabile ui-
deatur. Certè si intimo non omnino exuitur splendore, quod alibi senti-
re Cleomedem adstruximus, defluere inde aliquid, consentaneum est. Inter Galeni ta-
men placita reperimus, lunam eo schematismo, quod interlunium appellamus, nil om-
nino suæ uirtutis affundere. Proinde apud eum consurgit mensis dierum numero sex
& uiginti, addito etiamnum semisse. Tot enim diebus insigniter, nec uanum nobis lu-
men insinuat, absumpto ferè triduo, dum solis radios subit, donec in emersum prope-
rans, consuetum induat habitum. Dici tamen non improbè potest, lunari ui tunc affici
aliquo modo inferiora hæc, quatenus dum agit nihil, subducta luminis potestate, nocu-
mentum affert nonnullum, quæ incrementum adepta adolescentiæ uim impertitur, lar-
gius alendo ac succulentius amplexando. Postea uerò quàm de luna satis multa ex di-
uerso congessimus, farraginem (ut sic dicam) adiuuabit nostram illud quoq;, si Epicu-
reos docuerimus à Græcis, & Athenæo præcipuè Dipnosophistarum libro septimo,
εἰκαδιστάς, id est Icadistas nuncupari, quoniam Icadas colerent, quas intelligimus ferias
Epicuri nomine institutas mensibus singulis uicesima luna, qua natus credebatur is,
quem superstitiose adeo uenerabātur, ut uultus gestarent per cubicula, circumferrētq;
secum. Immo uerò, ut quinto De finibus Cicero scribit, non in annulis modò, sed & in
poculis haberent. Feriarum mentio quoq; est libro operis eiusdem secundo.

Adulationis malum. Quid cercopissare. Quæ climacides. Adulatorū ap-
pellationes diuersæ. Crocidissare quid. Carphologia. Carpi, carpisculi, car
pæ, pericarpia. Capreolus. Tylæ. Crocylia. De Dionysii adulatoribus, &
Antigoni. Adulatorum cognomina plura. Colax unde, & item Cœlia, &
Bucolos. Cœla. Stena. Clymenus pro Plutone. Cælius mons, qui & Quer-
quetulanus unde. Thopica. Thopes. Tiberij & Porcelli historia. Climax
quid. Cap. XXXIII

ADulationem perpetuum esse malum regum, quorum opes assentatio sæpi-
us quàm hostis euerterit, Q. Curtius scribit. Abs quo proditū item scimus,
id esse nationis Siculæ uitium proprium germanumq;: sicut Græcorū quo-
que, ut indicat Hieronymus: Scit ipsa, inquit, me non nota, sed audita narra-
re: nec ex aliquo in me beneficio, more Græcorum, gratiam lingua reddere. Cynicum
Diogenem scitè admodum & uerè solitum dicere, accepimus, κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας
ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. id est, præstare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi:
quoniam illi morticina modò consectentur, hi etiamnum uiuos bonosq; laniatu pesti-
fero excarnificare non desinant. Et Anaxilas dixit, adulatores esse diuitum σκώληκας,
id est uermes. At Pindarus quum adulatores psithyros appellasset, id est τοὺς ψιθύρους,
παρὰ τὸ ἠρέμα τὸ ψιθυρίζειν, id est ab insusurratione, illorum esse dixit ἄμαχον κακόν, id
est inexpugnabile malum. Quin sicuti pueris simia uidetur decentior pulchriorq;, iti-
dem & imprudentium plerisq; ac adulatorum sæpe uideri potentes, aut dici sapientia
præcellere, ac omnifariam scatere bonis. Cæterū ab stultis probentur illi quidem, dum
sapientibus simiæ prorsum sint. At Solonem è regno egisse præcipitem Crœsus me-
moratur, quòd adulari nesciret. Poetæ item Philoxeno mortem intentabat Dionysius,
quòd eum uersus proprios recitantem, absurdos quidem & inconcinnos laudantibus
cunctis, solus audiret immobilis. Quæ res, perniciosa uitiorum est altrix. Ea demum,
inquit Ammianus, laus grata esse potestati debet excelsæ, quum interdum & uitupera-
tioni secus gestorum pateat locus. Monet Seneca, adulatoribus non esse præbendum
latus

latus, qui artifices ſint ad captandos ſuperiores. Habere enim hoc in ſe naturale blanditias, ut quum reijciantur etiã placeant, ſæpeq́ exclusas nouiſſime recipi. Remedium tanti mali eſt, nolle laudari. Et alibi Seneca idem: Pro ſua quenq́ portione adulatio infatuat. Dicamus, uos quidem dicitis me eſſe prudentem: ego autem uideo, quàm multa inutilia concupiſcam, nocitura optem. Adulatorum porrò guttur dicitur in Pſalmo ſepulchrum patens. In præceptis ciuilibus Plutarchus ſcribit: Demetrij adulatores indignum putaſſe, quo illum (opinor) arctius illaquearent, ac compeditum tenerent, cæteris regium nomen impertiri. Nam Seleucum elephantarchen nuncupabant, Lyſimachum uerò gazophylaca, at Ptolemæum nauarchum, Agathoclea neſiarchen. Idem alibi Plutarchus nil intentius cauendum, quàm adulatores monet, quoniam nullum ſit pernicioſius genus, quodq́ in præcipitium feſtinantius iuuentutem agat: quippe parentes ac liberos radicitus exterunt. Relatu dignum eſt, κροκιδίζειν uerbum adulatoribus congruere, ubi ſubblandiendo floccos pilosq́ ex ueſtibus legunt, quos uocant Græci κροκίδας, item γνάφαλα & τύλας. Ex quo elegantiſſimè Galenus phrenetios ſigna commonſtrans, eſſe in eis, inquit, ſtultam manuũ iactationem, καὶ κροκιδισμὸν καὶ καρφολογίαν, id eſt crocidiſmum ac carphologiam, id eſt feſtucarum collectionem. Crocylia uerò ciuitatis eſt nomen. Eadem figura dicitur ῥαγίζειν, id eſt acinos, quos uocant rhagas colligere, quod faciunt uuas comedentes: Carporum uerò in Europa copias ab Aureliano afflictas, prodit hiſtoria: quo nomine, Carpicum ſenatus eum appellauit. Quod indigne is ferens: Supereſt, inquit, patres conſcripti, uti carpiſculum etiam me dicatis. Erat autem eo nomine calceorum genus notiſſimum, unde calceis forſan indita modò plebeia nuncupatio. Olearum item uermiculi uocantur carpæ, auſtrino prouenientes flatu, ſicuti in uitibus ipes. Sed & fœnum græcum inuenio carpum appellari: quin & balſami ſemen. Encarpa in Trachinijs uocat Sophocles, euaporationes ex floribus factas & fructibus in ſacris. Pericarpia carnem intelligunt ſeminibus circumiectam in pomis. Capreolus bicorne ferramentũ eſt. Scribunt Græci, κερκωπίζειν eſſe adulatorum uerbum item proprium, tralatione tamen à brutis ducta, quæ caudam motantia, quam dicunt κέρκον, ſubblandiri aſſueuerint. Id uerò noſtris literis cercopiſſare dicetur rectè. Fuiſſe iuniori Dionyſio adulatores legimus plures, quos etiam plerique Dionyſiocolacas nominant. Hi primum ſe non acutè admodum uidere aſſimulabant, quia ſic afficeretur Dionyſius. Expuenti quoq́ faciem obijciebant, quam is conſpueret: nec ſatis, ſuperfluitates oris collambebant etiam: quæ euomuiſſet, melle dulciora uideri, aſſeuerantes. At Apollophanes Antigoni adulator, illius dicebat fortunã ἀλεξανδρίζειν. Sunt qui ex adulandi geſtu, adulatorem nunc paranchoniſten, nunc ſchematothecen nuncupent, quoniam ſit propémodum Proteus quidam. Pſomocolax legitur quandoq́ in ueteribus libris. Eſſe is uidetur, qui panis ac bucellæ gratia, quam uocant pſomon, fuſim abblanditur. Qui uerò etiam plagas pati poteſt, pſomocolaphum (opinor) rectè dixeris. Nam & colax indidem ſibi nomen uendicat, quoniam cibum etiam colon uocent, unde & bucolos. Quin cœlia quoq́, id eſt uenter, hinc originem ducit. Cæles autem Vibenna Etruſcæ gentis dux, Cælio monti nomen cõciliaſſe memoratur, quem ob ſuppetias latas ſedem accepit ab Priſco Tarquinio, ſeu alius quiuis fuerit is: qua de cauſa etiam Thuſco data uico nomenclatura. At olim mons Cælius dictus, uti comperio, Querquetulanus, quòd eſſet ſyluæ id genus frequens fœcundusq́. Sinum Euboicum dici Cœla, ſcribit Liuius. Sed & fauces uocari cœlas, quas item ſtena nuncupent, id eſt στενά. Cyprias uerò mulieres aſſentandi artificio pernobiles, quum in Syriam tranſmiſiſſent, climacidas legimus nuncupatas, quoniam acclinatæ currum inſcenſuris regũ uxoribus gradum ſtruerent, ac uelut ſcalam arrigerent, quam uocant climaca. Eſt item ſchema, quod dicunt grãmatici climaca & climacoton. Dicitur uerò pulchritudinis ſchema, panegyricis plurimum orationibus accommodatum. Clymenum uerò coli quum audis ab Ermionenſibus, non alium (Pauſania tradente) accipias, quàm Plutonem. Nam & inibi uiſebatur hiatus, per quem eduxiſſe Cerberum Hercules memoratur. Dici autem Clymenon interpretantur, ὅτι πάντας προσκαλεῖται εἰς ἑαυτόν, quod ad ſe accerſat omnes: uel ὑπὸ πάντων ἀκουόμενος, id eſt quem audiunt om-

nes. Esse quoq; Plutonem hunc, testatur Epigramma de Orpheo concinnatum,

ὃς καὶ ἀμειλίκτοιο βαρὺ κλυμένοιο νόημα
καὶ τὸν ἀμείλικτον θυμὸν ἔθελξε λύρα.

Quod ad climacidas spectat, amplius aduertendū: anaboleos, id est ἀναβολεῖς dici Græcis, & Plutarcho in uita Crassi, qui equum inscensuris adiumento sunt. Sed & pro scala capi, prodit Sudas. uerbum id transferre neglexit Plutarchi interpres. Climax porrò certaminis est genus Sophocli in Trachinijs. Thopica item adulatoria intelliguntur. Nam adulatorij & ementiti sermones uocantur thopes. Ab adulationis malo nec illud seiunctum: Tiberio fortè obuenit, ut in decreto quodam uerbo uteretur haud Latino satis: id quum amplius noctu uersasset, mox rei grammaticæ studiosos consuluit: tunc Capito Ateius, Etiam si, inquit, ueterum nemo hoc uideatur uerbo usus: at nunc abs te ius accipiet, interq; antiqua recensebimus. Porcellus sermonem excipiens, Tu inquit, Romanorum hominibus, ó Cæsar, πολιτείαν dare potes, uerbis non potes.

Vitæ diuturnioris breuiorisq; rationes ex philosophorū scholis: item de ratione maris & fœminæ in plantis, atq; inibi Plinius illustratur. Vlysses cur dicatur corax, seu coruus. Cap. XXXIIII

LOngioris aut breuioris uitę discrimina esse bifaria, proditum ab eminentissimis est. Sunt enim animalia quædam, quæ uitæ comperiuntur lōgioris per totā speciē, sicut homo: diutius enim uiuit hic, quàm equus. Alia uerò sunt, quæ inter se differunt. Nam inter homines habentur, quorum spatiosior uita est, quod ipsum duabus de causis contingere potest: altera promitur ex cōstitutionis ratione: ex regionū diuersitate altera. Qui in regione agunt calida & humida uel temperata, proculdubio longiora sortiūtur uitæ spatia, sicuti Aristoteles arbitratur, quā qui in frigida. Præterea, qui sanguinei sunt, annosiores degunt. Existunt enim calidi & humidi, quibus uitam consistere maximè deprehenderunt scientissimi. Melancholici uerò ratione diuersa commoriuntur uelocius: suntq; prorsum oligochronij. Neq; credendum, magnitudinē corporis uel paruitatem, esse diuturnioris uitæ causam. Equus enim breuioris est uitæ, quàm homo, & insectorum multa sunt ἐπέτεια, hoc est annuum tantum tempus degentia. Neq; item plantæ animalia exsuperant uitæ longitudine, quando inter ipsas annuæ sunt pleræq;. Neq; item sanguine prędita superant exsanguia, quoniam apes multa præcellunt, quæ sanguinem habent: nec rursus exsanguia, sanguineis diuturniora. Etenim quæ malaca uocantur, epetia quidem sunt, sed sine sanguine. Neque in terra degentia ijs, quæ in mari. Nam ex terrestribus multa uix annum implent. Et in mari quoq; pleraq; sunt uitæ breuioris. Nam mollioris duriorisq; testæ animalia breue admodum durāt tempus. Verum, ut ratio euidens proruatur effectus huius: ita omnino coniectandum uidetur, ut ueterum prætereamus sententiam, statuentium, fellis priuationem uideri longioris æui argumentum. Omne animal est calidum & humidum. & quod sit calidum, hinc peruincitur: Omne enim uiuens alimento indiget: alimentum in principio contrarium est, in fine simile. Vnde necessarium uidetur, id à principio aliquo intimo commutari. Hoc autem non aliud est, quàm calidum. Proinde, omne uiuens caliditatem habet. Sed calidum sine humido nequit consistere: hoc enim est proprium calidi subiectum. Propterea, quod uiuit, utrūq; habeat necesse est: his enim uita constat. Senectus uerò, quæ corruptioni proxima est, frigida est ac sicca. Amplius uerò corrupta iam, & mortua. Porrò quia senescentia exsiccātur assiduè ac necessario. Siquidem calidum assiduè in humidum agit, ac diuexat illud, simulq; seipsum. Nam humido corrupto per accidens, & ipsum flaccescat, necessum uidetur. Vitæ longioris causa agnoscitur prima, si genuina humectatio talis fuerit, ut non facilè arescat exteraturq; ab intimo calore. Proinde pinguia longioris uitæ sunt. Nec facilè cōputrescunt. Illud enim pinguedinis proprium, ut partes agglutinet, quia uiscidi habet multum, & inde aeris quoq; plurimū, pingue enim aereum est. Aer autem sic se habet ad aquam & terram, ut ignis ad omnia elementa. Qui illorum respectu imputrescibilis est. Itaq; & aerem respectu aquæ & terræ nescire putredinem, certum est. Deinde si humectum hoc non pingue solum, uerum cum calore compari fue-

rit

rit copiosum,consequetur ratio secunda diuturnitatis uitæ. Nam si humidum proportionem non habet ad calidum, largitate sua & redundantia illud præfocabit,uel ipsum concrescet.Propterea inquit Aristoteles, δύο γὰρ τὰ αἴτια, τότε ποσὸν καὶ τὸ ποιόν. id est duæ enim causæ sunt, quantum & quale:quod est,multum esse quidem,sed non extra proportionem.Qua ex causa,inquit,homo diuturnitate uiuēdi multa præcedit animantia.Quibusdam uerò animātibus humidum inest pingue, indeq; duo proueniunt. Nam eiusmodi humectum non exsiccatur facile, quod iam diximus. Rursus nec facilè frigescit,quum pingue aereum sit.Aer uerò calidus: quod uerò calidum est, non ferè concrescit,immoq; nec pinguitudo.At in quibus fuerit aquaticum humidum,uitæ procul dubio sunt breuioris. Tale enim humectum crassius est frigidiusq;, immoq; etiam concretioni obnoxium. Cæterum ex ijs quæ iam nobis exposita sunt, euidentius illa pernoscūtur.Quum sit genitale semen superfluitas digestionis tertiæ, etenim calidum percoquens plus sæpe digerit,quàm ad nutricationem uideatur necessariū & augmentum,idq; superfluum fit semen: quæ frequentius coeunt, breuioris sunt uitæ, & maturius senectute conficiuntur.Nam quum superfluum eiusmodi intemperantia coitus egestum fuerit,id demum emittitur humidum,quod nutrimento destinatum à natura fuerat, unde exsiccatio consequitur.Inde fit,ut muli equos exsuperent uiuendi diuturnitate.Itemq; uniuersim fœminæ mares,quia plus hi egerant urinæ genitalis, quod & in passeribus perspicuum est.Alioqui quum sit mas calidior fœmina, & uitam longiorem sortiri eum,nō dissimile ueri est. Quam rem & in plantis intelligimus, etiam si impropriè masculus & fœmina dicūtur in ijs. Masculus siquidem propriè est,qui in aliquo generare potest:fœmella,in qua generari potest: qua ratione masculus & fœmina esse in plantis non queunt.Ea tamen distinguūtur appellatione, quòd quædam illis insint masculorum proprietates & fœminarū.Nam quia masculus maioris est uirtutis ut plurimum, quàm fœmina: ideo planta, cui maior uis adest fructus promēdi,masculi indepta nomen est: cui autem minor, fœminæ.Et Ammianus Marcellinus maritari palmas tradit,ac sexum facile discerni: quin & fœminas concipere marium illitas seminibus, adeoq; inuicem oblectari,ut enixius sese appetentes,ne proflatu quidē ualidiore auerti queant. Hæc uerò ideo exsequuti sumus, ut Pliniana eruditio amplius innotesceret: sic enim Naturalis historiæ libro tertiodecimo legimus:Arboribus, immo potius omnibus quæ terra gignit,herbisq; etiam, utrunq; sexum esse, diligentissimi naturæ tradunt. Quum tamen Aristoteles libro De animalium generatione primo, marem à fœmina non separari in ijs scribat.At Dioscorides Syluæ medicinalis libro secundo:Anagallidis,inquit,species duplex,flore differens:quæ enim cyaneum habet, fœmina dicitur:quæ phœniceum,mas.Quin & De stirpibus libro tertio Theophrastus:Arborum, inquit,differentia publica est,qua fœmina masq; distinguitur:quorum alterum fructiferum,alterum sterile aliàs est:ubi uerò ambo fructifera,fructum meliorem præstat fœmina:nisi fortè mares eas libeat uocare: sunt enim quibus ita uideatur.In Asclepio autem Mercurius:Deus,inquit,ut omnia,utriusq; sexus fœcunditate plenissimus,semper uoluntatis suæ prægnās parit,quicquid uoluerit procreare.Amplius Hexaemeri tertio cū magno Basilio Ambrosius: Est etiā,inquit,quod mireris:nā ipsis sexus pomis in est,in est arboribus sexus discretio:quippe palmam uideas,dactylos quæ promit, plerunque ramos proclinantem suos, seseq; submittentem,ac concupiscentiæ & amplexus speciē quodāmodo arbori prætendentem,quam marem palmam nuncupant rusticorum pueri.Palmam igitur illam fœminam intelligunt,quæ sexum subiectionis specie confiteatur. Quo sanè argumento agricolationis periti ramis eius dactylorum, uel masculæ palmæ semina præstruentes, ueluti perfunctionis sensum infundunt, ac expetiti concubitus exhibent gratiam.Quo affecta munere surrigitur denuo,ac planè hilarior comam protollere animaduertitur. Verū quia de uitæ diuturnitate loquuti multa sumus,sciendum, Vlyssem ab Lycophrone coraca dici,hoc est coruum, διὰ τὸ πολυχρόνιον, quoniā ætate iam fessus interijt,ab Telegono interemptus,quem ex Circe susceperat:cuius rei uel Oppianus commeminit.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LEctionum antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad dominum Antonium Campum ciuem Rhodigij, Præfatio uicesimaprima.

BEatam ciuitatem, quæ sapientum consilijs rectè gubernetur, doctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est qui ambigat: quum felicem illam dixerint eius dominis aut philosophantibus, aut philosophis dominantibus: utpote qui rationabili mentis intuitu inducti, quæque innoxiæ probitati dissona fuerint, proficua sint, an nocua perscrutati, solam ueritatis tutelam aucupati confoueant: cuius claritate subiectorum mentes illustratæ, de facili conquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patriæ patres dicere non abnuentes, consequuti eorum iudicijs, unanimes cōquiescunt. Quorum consortio te probissimè Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & priuatorū negotiorum factura, & publicorum magistratuum administratione, quibus uiros ostendi iudicatum est, apud omnes tantæ auctoritatis haberis, ut eorū animos in te perpensos allexeris, naturali quodam (ut sic dicam) innato impetu, tanto affectu me deuinctum reddidisti, ut tibi semper deditissimus, nihil in me habeam quin in tuæ probitatis commodum cedere destinauerim. quòd & si tenuioris meæ fortunę paruitate saginatè tibi palàm facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem salsa litant, qui non habent thura: in huius certioris certitudinis uadimonium uolumē hoc uigesimumprimum literatissimi patrui mei maximis uigilijs primò elucubratum, pòst castigatissimè reformatum, tui inscriptione ædendum curaui. Quòd & si munusculum quidem pauxillum sit, tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab ipso humanioris literaturæ principia adeptus, talis euasisti, qualem te nunc nostra cognoscit respublica. Id igitur lubenti accipies animo, meque tibi deditum, doctissimique tui præceptoris nepotem fouendum cura. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSPRIMVS.

Cur sexus uterq; minus in plantis distinguatur. Cur Iupiter dicatur mas & fœmina. De Proteo nõnihil. Iupiter physicus qui. Cur Herceus Iupiter oculorum trium. Iupiter imperator. Pentapylon Iouis. Arbores in quo similes habeãtur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur uiuant, sed non diu. Cingere arborem quid sit. Caput I

CAETERVM quia huc producti sumus, cum Platonicis ita possumus contemplari. Masculina uirtus & fœminina, id est generandi & concipiendi, quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ in plantis sunt in eodem plantæ corpore: ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta cõmuni naturæ, sicuti plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes coniunctæ sunt in uniuersali natura, quamuis in alijs separatæ. Sicut uisus, ubi perfectus est, uim perspicacem habet, cum illuminante coniunctam: similiter intellectus. Sic Orpheus naturam mundanumq; Iouem marem uocat & fœminam, eodem modo & Mercurius. Hac ratione aeris animam Iouem Iunonemq; appellant. Nam & physicum Iouem, quum dicebãt, uti prodit Theon, aera intelligi uolebant, quando ut astruunt Stoici, hic est, ὁ διὰ πάντων διήκων, id est per omnia commeans. Hunc & Protea dixere nonnulli, quod innuit Homerus, quum ait,

γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον, καὶ πῦρ.

Est utique hic omnium fons. Sed redeo unde sum digressus. Animam terræ non solum Cererem dicunt, atq; Vestam: sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Sic uero hæc allegoriam habent, ueluti & illud, Iouem tribus insignem oculis, quorum unus modò foret in fronte, reliqui uti assolet, Priamo fuisse patrium deum, id est πατρῷον, in aulæ hypæthro, id est subdiali portione, ad cuius aram capto Ilio defugerit: quod Pausanias scribit. Eius simulacrum est mox Argos tralatum à Sthenelo Capanei filio. Trium oculorum ratio prouidentiam continet triplicem: nam cælo imperare creditur, sed & apud inferos ab Homero, Ζεύς τε καταχθόνιος dicitur καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια. At Aeschylus Euphorionis etiam in mari Iouem uocat. Illud commonuero, esse qui Hercium Iouem non à uallo, intra quod coleretur, nuncupatum astruant, uti ferè creditur, sed ab arcendo, quoniã mala putaretur arcere, proindeq; flatilem non admittere. Hercion pro domo accipi, adnotauit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Prænestina urbe transuectum Iouis imperatoris signum, inq; Vrbis regione octaua collocatum. Sed in Palatina regione Pentapylon Iouis arbitratoris fuisse legimus. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Coniunxit uero natura sexum utrũq; in arbore, quia nequit hæc ad aliam coeundi gratia progredi: quamuis alibi alter præualeat, tuncq; appropinquare plantas, necesse est. Verum quia in uitales rationes uolentes incidimus, id obiter insertum huic parti attexemus. Plantas eatenus consimiles entomis uideri, quatenus ut entoma, siue insecta, intercisæ uiuunt. Eius ratio, inquit Thomas, reddi potest, quoniam eis insit anima actu quidem una, potẽtia uero plures. Hoc tamen differre deprehenduntur, quod entoma præcisa consectaq; uiuunt quidem, sed non perdiu: cuius ratio euidens. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diuersa forent necessaria, ut os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis portione principium, quo nutrimentum admittant: immoq; nec perseuerare dissecta diutius queunt. At plantæ recisæ uiuunt diu, quoniam in qualibet ferè parte potentia & uirtute germen habent ac radicem. Hoc uero in nodis fit, propterea durant, quia trahere alimentum ualent: gignunt quoque, quum germinandi insita sit uis. Cingi arbo-

rem obiter intelligi uoluere antiquiores, ubi quis nocumenti proposito per ambitum delibrasset corticem, quo intermoreretur planta.

Climactericos annos à Ptolemæo haudquaquam probari. Caput II

SCribit uero in Noctibus Atticis Gellius, obseruatũ in multa hominum memoria expertumq;, senioribus plerisq; omnibus sexagesimumtertium uitæ annum cum periculo & clade aliqua uenire aut corporis morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericum, id est gradarium uel scansilem. Cuius mentionem quoq; in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde uitæ breuioris unũ id esse argumentum, colligunt ex doctioribus plerisq;. Siquidem auctor Iulius Maternus est, propterea sexagesimumtertiũ annum ætatis præcipuè uideri periculis insignem: quoniam numerus uterq;, septem & nouem, qui decretorij maleficiq; sint, & ad uitam succidendam pollentes, in unum quasi confluant: nouies enim septẽ, & septies nouem sexagintatres efficiunt. & ob id climactericus præcipuè annus is uocatur: quia à septimo incipiens, uitam hominis quasi per gradus quosdam agat. Ita & quinquagesimusquartus, & alij minores climacterici nuncupantur, quoties aut per septem aut per nouem cõsurgunt. Ad ipsa porrò hæc respectare Senecæ illud uidetur ex septimo De beneficijs: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac reuocet: quare septimus quisque annus ætati signum imprimat. Cæterum illud grauissimè adnotandum, altiusq; omnino menti imprimendum, summis quidem uiris rationes hasce numerales arrisisse plurimum, proptereaq; plurium uoluminibus insertas. At astrologorum princeps Ptolemæus, atq; in ea decuria prudentissimus, ex asse placita eiusmodi reiecisse atque allisisse, animaduertitur. Quando sua se dogmata perscripturum pollicitus, id se præstaturum ait, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superfluè multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehenditur, & qui climactericos annos ex numerorum obseruatione sola conficiunt, ut enneadicos & hebdomadicos.

Quibus constet sanitas, quibus'ue consurgant morbi. Cur tam longæui ante diluuium. Cur Cyrnij macrobij. Mellis præstantia in producenda uita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchonta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba. Caput III

SAnitatem, Alcmæon scribit, isonomia contineri, hoc est æquabilitate facultatum quarundam, humecti uidelicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quòd si monarchia se in his ostentarit aliqua, tunc uero cooriri morbos, & mox consequi interitum. Diocles ægritudinum plurimas inasci ex elementorum in corpore anomalia scribit, καὶ τῷ καταστήματι. Erasistratus in alimẽti copiam & cruditates corruptionesq; morborum causas reiecit, quippe moderationem & αὐτάρκειαν, id est sufficientiam esse sanitatem. Obseruatũ in Galeni thesauris, Similarium quas uocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare: quod uerbum Latinè commensum dicas, uel etiam cõuenientiam. Instrumentalium uero, similarium coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi uero iustum ac summum incrementum, id est (ut nuncupant Græci) ἀκμὴν, indepta fuerint corpora, mox arescentibus nimio plus uniuersis, reddimur planè macilentiores & rugosi quoq;. Qui sanè status animalis appellatur senium: cuius analogum in plantis dici αὔανσις solet, siccitate moriens & ipsa. Quæ genitis interitum præstruit insita ui. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exsuperans malum ac ineuitabile: unde citra docentem ingenerantur cunctis escæ ac potus desideria, instaurandis quæ per momẽta euanescunt. Sicca restituit cibus, humecta uero potus. Accedit his spiritus reciprocatio & arteriarum pulsus, quis aeream igneamq; substãtiam insigniter confouemus. Et unus hic quidem tuendæ sanitatis scopus: nam alter excrementitiæ feculentiæ spectat egestionem. Cæterum de ijs alibi fusius.

Stoicorum

Stoicorum scholæ calidi defectu obrepere senium autumant. Aethiopas anno tricesimo consenescere, Asclepiades arbitratur ex ambustione solari. Nam frigoris ratione diuersa, in Britannia ætatis anno centesimo ac uicesimo senium contingere. Obstipari siquidem in ijs locis corpora, obseptumq; seruari genuinum calorem, qui euanescat in Aethiopibus, solis ui laxatis eorũ corporibus. Sed cur nam adeò longæui ante uniuersalem terrarum inundationem homines fuisse narrantur? A Christianis theologis eius rei rationes promuntur aliquæ: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipuè ascribendum, rentur. Quæ temperaturæ bonitas quo abierit longius, eo degenerarit magis. Consequebatur & uictus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluuio multum accesserit prauitatis, quoniã dilutiora euaserint omnia, terræ item ex Oceani salsedine uberi fertilitate corrupta. Suppetebat porrò principibus illis uiris omnifaria herbarũ, fructuũ, lapidumq; scientia, quibus produci uitam in immensum salutari temperamento, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum uero est. Aderat & benignior clementiorq; syderum aspectus, quem motus rotata uertigo annorum serie numerosa demutarit. Sed affuit in primis sapientiæ diuinæ prouidentia sagax inculpabilisq;, ea maximè ratione mortalis naturæ incrementa procurantis. Auctor Athenæus scribit, Cyrnios qui Corsicam incolant, ideo esse macrobios, siue polychronios malis dicere, hoc est longæuos: quoniam mellis cibo utantur assiduè, quod apud eos in buxo natum (ut Bibliotheces sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quo nam pacto sanum quis possit agere: Si interna, inquit, melle rigaris, oleo autem extima. Quin Pythagoræ consectatorum mensa pane constabat melleq;, sicuti prodit Aristoxenus. Ille uero ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot uitam produxisse dicitur sola mellis anaphora, id est euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assiduè philosophus is in annum centesimum nonumq; fati distulit diem. Non prætereundum uero, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorũ scientissimis aeromeli, ceu aereum intelligi mel uoluerint. Propterea sic finitur, ἡ ἄνωθεν χορηγουμένη τροφή. Dicitur & angelorum panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui amblision uocent quoq;. Manna esse rorem, scribit Auicenna, qui fiat diuersus pro excipientium rerum qualitate. Mel denique dijs est ac hominibus gratum, quòd in altaria fauus uenit: & mel ad principia conuiuij & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeutices primo: Morborum causas in ipso concinnatas coortasq; animali, προηγούμενα nuncupari: sicut extrinsecus morientes, προκατάρχοντα αἴτια. Nec illud relatu indignum: apud Plinium ac Celsum dici accessionẽ in morbis, quam Græci paroxysmum scitè nuncupant, ubi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ uis. Compertum id nobis quoq;: eum qui tuendæ sanitatis artem profiteatur omnifariam, ὑγιεινόν ab Græcis nuncupari: sicut gymnastem dicunt, qui ea modò teneat, quæ exercitij sunt. Nam & appellatione ea sic utitur Erasistratus. Pædotriba uero sic est ab gymnaste diuersus, uti à medico coquus: nanque hic betam, lentem aut ptissanam alias alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodq; eorum uires, nouit satis. At medicus nil horum uti coquus condiet, uerum eius quod fuerit concinnatum, uim edisseret scienter. Itidem gymnastes omnium planè exercitiorum uirtutes ac rationes pernouit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorum efficere quisque ualeat.

An mors ulla dici naturalis possit. Naturale, non uno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilij locus explicatur. Caput IIII

QVoniam uero in uitæ uel contractæ uel productioris contẽplatione diu iam uersamur, inseramus & quæstiunculam fortè doctrinarũ mysterijs nunc primum initiatis futuram non omnino iniucundam, Sit ne mors ulla, quæ dici rectè naturalis possit. Ac esse quidem prçclaris magnisq; auctoritatibus fulciri ac comprobari ualet. Nam primo Canonis Princeps: Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuiq; indiuiduo destinata ratione cõplexionis primæ ad metam, quam suapte ui con-

ui continet ad intimam humectationem conseruandam. Idem apud Aristotelem in libro De morte ac uita, non incuriosus lector comperiet. Sed & primo De sanitatis moderamento Galenus, capite primo, duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorum corporum nequeat ullum euadere; altera est, quòd arescimus perpetuo: alteram substantiæ effluxus incessanter genuini caloris ui conficit. Verum enimuero argumentari aduersum hæc modis aliquot planè licet. Ac primum quidem, quod Aristotelis testimonio in Moralibus, est ultimũ terribilium mors: proindeq; haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur, amicũ quippiam & conueniens insimul amplecti uidetur. Porrò si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte cõstitui probabilius potest? An non uitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, uelut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius mors ipsa. Deniq; si esset homini mors ulla naturalis, esset nimirũ secundum naturam, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidem in formam & materiam natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physicæ. Verum ex forma non contingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materia, quoniam & hæc ipsa perseuerat eadem sub utroq; transmutationis termino. Cæterum, ut ambagiosæ quæstionis discutiatur nubilum, scire oportet, non uno tantum modo dici naturale. Nam quandoq; ut artificiali oppositum, intelligi necesse est: cuiusmodi est ex materia & forma coaptatum corpus, quæ naturæ dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicuti legitur in secundo De auscultatione physica. Alia item ratione nũcupatur naturale, ut aduentitio obiectum, siue post generationẽ comparato, quod Moralium secundo innuit Aristoteles, quum ait, Nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuescere. Et septimo eiusdem tituli uolumine, Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quàm naturam. Ideo nanq; & consuetudinem demutare difficillimum est, quia naturæ similis est: sicut canit poeta Euenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessariũ est, cui naturale traditur: ad eamq; materialis, formalis aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi, res naturales septem prodidere. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuipiam congruit, ut sit, uel ut conseruetur. Sic enim esse naturalem equis auenam pronuntiamus, & locum locato. Postremò naturale est, quòd necessario rei naturam consequitur, cuius est, ita quòd in ea existentiæ suæ principium habet. Huic uero naturali uiolentũ ex aduerso constituitur. Qua ratione, ut est Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalem colligimus, ambustionem uero uiolentam. Quin in libro De marasmo, senium à Galeno secundum naturam constituitur: Nec tamen, inquit, sicuti connutricatio & crementũ: sunt enim hæc naturæ opera, senium uero non opus, sed affectio consequens necessario. Quando animantiũ nulla in lucem prodijt uitalem senectutis nescia. Proinde secundum naturam obuenire statuitur, ut quæ necessariò consequatur omnia, quæ à natura dispensantur. Quo sanè modo & mortem esse naturalem, colligi potest: quæ inest homini ex materia physica iam potestatibus animæ subseruire amplius nequeunte. Quam quidem materiam esse corruptibilem scimus, nec manere eandem sub utraq; transmutationis meta: sicuti manere hylen, prudentissimi naturæ rerum comprobarunt. Hanc uero moriendi naturam etiam fatum dicimus. Nam & quinto Auscultationis physicæ Aristoteles fatalem nuncupat generationem, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis discutitur nubilum ex quarto Aeneidos,

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod secundo loco positum est præcedentis expositio uidetur, qui mos est Virgilio uel frequentissimus. Quid enim est fatalis mors, aliud quàm debita & naturali proueniens discrasia? Sunt quibus tripartita Seruij distributio amplius arrideat: fatalis, naturalis, fortuita: quando & Cicero ait, Multa mihi imminere uidebantur præter naturam, præterq; fatum: quem locum perpendit Gellius, sed ita, ut incertiores simus quàm prius: ipse sic, ut Maronem, interpretor. Nam extra fati rationem non esse uiolentam mortem, quam planè indicabat orator, ex secunda Philippica liquet: Clodij, inquit, te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum

rum utriq; fatale. Audio ab elementarijs nostram uellicari sententiam, sed non mirum faciunt, si quando supra ferulam sapere cœperint, quanquam difficilimum sit, incinent illud sibi, alabastrus unguenti plena nobis putet. Siquidem ex uepreculis extracta nitedula publico excussa bono conatur arrodere.

Aphetica in cælo quæ dicantur ab astrorũ peritis, & qui aphetæ: item apheteria quæ sint. Aphanetæ stellæ, ac synodicæ, & acronyctæ. Prosthetes planetæ, ac aphæretes. Caput V

INter alia quę haud parum multa suis complexi uoluminibus sunt eius addiuinationis sectatores, quæ de syderum ratione concipitur, si modò concipi ulla potest: obseruatum nobis id quoq;, quod & arripuimus, quando labor hic noster planè miscellaneus est, ac (ut sic dixerim) congestitius. Esse in cælesti templo loca quædam, Græco nuncupata uocabulo aphetica, carcerum imagine quadam, quas uocant apheterias. Dicũtur uerò sic, quoniam inde uitalem auspicemur decursum: sicuti aphetas item appellauere annorum distributores, quos ex apheticis locis putant, quodam uelut afflatu, procursum in uitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Esse uero aphetas Ptolemæi obseruatio arbitratur solem, lunam, horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emissores, seu iaculatores, aut proiectores. Illud uero ex literis est nostratibus: Aphetas quoq; dici Magnesiæ ciuitatem, facto inde nomine, quod in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem uocabulo locum prope Athenas, ubi Xerxis primum infeliciter cõcussa sit classis. Apheteria uero genere neutro machinas obsidendis urbibus accommodas signant. Aphanetas, id est ἀφανήτας, uocant stellas, id est absconsas, ut quas Solis orbe contegi, manifestum fiat: quo sanè argumento synodicas nuncupant, uelut cum sole commeantes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tunc oriantur, quum occidat sol. Aphæretas dicunt planetas numerum imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diuersa, addentes ad numerum uocant προσθέτας.

Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam periucunda. Cap. VI

INgeniorum illud præcox genus non temerè unquam peruenire ad frugem, dictũ est à grauissimis auctoribus. Id si alias unquam, in Hermogene deprehensum maximè est. Cui uix dum pubescenti uim ingenij miram & doctrinam minus peruulgatam, neq; ex triuio (quod aiunt) natura indagini adnexa curiosiori ingessit, adeo ut natus annos duodeuiginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium atteritur manibus. Nec indignum putarit philosophus Musonius declamantẽ præsentia sua honestare. Immo uero nec Marcus imperator, ad quem extant uerba illa: sicuti auctor Philostratus est: Venio, inquit, ad te imperator pædagogo indigens rhetor, quem etiamnum ætas moratur. Quo nomine à Marco munificè dimissus est. Cæterum ipse hic ingeniosus adeo, & ultra ætatem disciplinis imbutus expolitusq;, agens quartum & uicesimum annum mente lapsus est, nulla euidenti causa. Propterea Antiochus sophistes ita in eum est cauillatus, ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς. quod nostris uerbis est, Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer. Quod & in prouerbium duci potest, de ijs quorum ingenia concitata primo, & uegeta deflaccescunt mox, ac ueluti bulla euanescunt. Fuerunt & qui urbanè iocarentur, uerè appellasse Homerum λόγους πτερόεντας, quod eos ueluti pennas abiecisset Hermogenes. Vixit quidem diu, sed ut unus ex multis. Memoriæ proditum est, mortui corpore dissecto, cor hispidum fuisse repertum, sed & magnitudine uisenda.

Procœmio male uti, quid sit: item de Philagro sophiste: item dici procœmium pro hymno. Caput VII

PRocœmijs male uti, tralatione pereleganti de ijs dicitur, qui negotium quodpiam obituri, initia, & quæ conatum præcedunt, minus uident, aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis uerbis, quibus Philagrum sophisten repercussit, δοκεῖς μοι, ἔφη, οὐ καλῶς προοιμιάζεσθαι. uideris, inquit, mihi procœmijs

non

non bene uti. Illum uero ijs coarguebat, quòd parum accuratè auditorum beneuolentiam uenaretur, quam esse constat, ueluti procemium declamaturo, & sese ostentaturo. Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarum uehementissimus, sed & maximè iracundus. Narratur quandoq; dormitanti auditori pugnum in malam impegisse. Natura porrò difficilis erat, & minus tractabilis, quæ res nec ipsum fefellit: nam scitanti amico, quid ita non placeret ei filios tollere, Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animaduertimus, ἐκ προοιμίου ἀπόλλωνος, quod ex hymno interpretantur, quando & hoc indicet procemium. Id uero adnotatum ex historia tertia. Ratione porrò haud absimili, epilogo male uti scitè dicitur, pro eo quod est infeliciter rebus uel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus, quicquid factis uel sermonibus loco ultimo adijcitur, κάρτα τε ἀδῶσαι ἱεροῖσιν τῶν ἐπιλόγων. Procemium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi uidentur, quæ inferuntur primum. Ipsum id indicat ferè propoma quoq;.

De Aristide Adriano. Qui dicantur uomentes. Scomma in Philippum. Caput VIII

Aristidem patria Adrianũ ex Mysia, Eudæmonis filium, proditur, dicendi copia & ui expressisse Marco imperatori, ut Smyrnam motu terræ ac hiatibus labefactatam, & funditus penè euersam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequens eliceret suspirium, mox uero etiam lachrymas, ac demum intulisset, ζέφυροι ἐρήμην αὐτὴν καταπνέουσιν. hoc est, desolatam perflant Zephyri. Erat quandoq; in Ionia imperator Marcus, necdum Aristidem nouerat. Euocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras uero audias, οὐ γάρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων. hoc est, non ex uomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accuratè dicunt. Vomentes uero intelligebat, qui extemporali uterentur oratione. Ad quam quum minus ipse procliuis foret natura, ut assolet, rem totam ut incuriosam aspernabatur irridebatq;. Hic porrò Aristides scommate Philippum lacessere, non expauit, quum Arimaspos μονομμάτους, id est unoculos illi cognatos dictitaret.

Vomentes item qui dicantur. Pompeij scomma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabissare. Lecanion. Lecane. Lebetion. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica. Caput IX

Sed enim scitu non iniucundum, uomentes dici non hosce modo, de quibus facta nobis mentio est, uerum & luxu item diffluentes eodem intelligi uerbo, ut qui repletione nimia uomere sæpius cogãtur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampsacenis olim esse interminatum Crœsum, Græcis credimus, ni ueternum primo quoq; excutiant tempore. Scitissima est Pompeij ad hoc ipsum sententia. Nam diffidente illo apertius iam cum Cæsare, Marcellinus ex ijs unus, qui essent ad honestiorem locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere grauius cœpit, ut qui Cæsaris partes mutato consilio, foueret. Quo nomine commotior Pompeius, Nonne erubescis, inquit, ô Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, Opera mea ex muto te uocalem factum, ἐκ δὲ πεινατικοῦ ἐμετικόν, hoc est, ex famelico quoq; uomitorem? Certe qui auidius in dies epulis distenduntur, & ultra quàm genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut uomitu leuant, aut catharticis extrudunt. De uomitu, primo Canonis Auicenna: Quum, inquit, uorãdi assiduitate repletio superfluxerit, aut eius quod est in stomacho quispiam inundauerit motus, ad uomitum est festinãdum. Sed & alibi Princeps idem: Hippocrates, inquit, uomitum collaudauit quot mensibus per biduum nõ intercisum, ut sequenti educatur, quod priore haud quiuerit. Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almansoris: Vomitus, inquit, admitti frequenter haudquaquam debet, inde nanq; stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cuius uirtus destruitur. Rarenter si fiat, approbatur uel Galeni auctoritate, quarto De utilitate particularũ. Sed & Rasis idem post

post nimiam cibi ingestionẽ fieri suadet, aliàs durum esse ait. Alibi uero uomitus temperati hæc recenset emolumenta, in primis expurgari stomachum scribit, digerendi facultatem effici auctiorẽ, corpus detergi ac nouari, caput cum sensu leuius fieri, uisum acui. Plinius undecimo Naturalis historiæ: Vomitiones, inquit, homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maxime autem dentibus. Cornelius Celsus Medicinæ primo, Vomitum quotidianum ei qui ualere ac senescere optarit, reijciendum commonet: nam & Asclepiades in uolumine De tuenda sanitate, uomitum exclusit: offensus puto eorũ consuetudine, qui quotidie reiectando uorandi facultatem moliuntur. Nam pleriq; (ut censorie queritur Seneca) uomunt, ut edant: edunt, ut uomant: epulas quas toto orbe conquirũt, nec cõcoquere dignantur. Et alibi idem auctor: Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni uomitores, quorum corpora in sagina, animi in macie, & ueneno sunt? Plutarchus porrò uomitus & alui ductiones medicaminum ui, esse scribit μιαρὰ παραμύθια πλησμονῆς. id est, mala repletionis solatia: certandum potius ὑδροποσίᾳ καὶ ἀσιτίᾳ, id est aquæ potu ac inedia, decurrendum πρὸς κλυστῆρα, id est ad clysterem. Medicamenta uero esse ueluti ecbolia et phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, ut impleantur denuo & Venerijs perfruantur delicijs. Illud non transiluerim: esse Gręcis drimyphagiã, quum ciborum acremẽta, siue (ut ait Palladius) acredines quæruntur, quibus obturbetur stomachus, atque ad uomitum fiat procliuior. Emetica uero censentur, id est ad uomitum propẽsiora, quę sunt εὐρυστήθη, id est pectoris lati. Ex grãmaticorũ uero thesauris illud est, Bene potos quosdam uomere consuesse: id nõnulli κοτταβίζειν dicunt, siue cotabissare. Vas eiusmodi negotio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & scapham nuncupauit in Anagyro Aristophanes. Lecanion & delicatus dicitur cibus. Lecane peluim indicat: unde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, Delphina peluis non capit: utimur innuentes re pretiosa quem uideri indignum. Sicuti apud Seleuciam superbe pronũtiauit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis suæ documenta inibi promeret.

Nil prorsum corpori indulgendum uoluptatis nomine. Iuliani imperatoris historia. Sophoclis dictum. Carcerem instruere, quid sit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Agesilao. Cap. X

PLato non minor bene uiuendi, quàm sciendi magister, Tantum, inquit, corpori indulgendum, ut philosophiæ ministerium præstare possit. Nam & apostolus Paulus ille celebratus magister gentium, Non oportere, ait, nos prouidentiam aliquam corporis habere uoluptatum nomine. Quoniam qui curiosius intentiusq; illi uacant, animam uero cuius est imperare proprium, despectui habent: nil admodum ab ijs diuersi uidentur, qui ut organa q; optima habeant, summo studio conquirunt: artem uero, cuius gratia comparantur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Basilius, ratio diuersa potius seruãda. Nam castigare corpus, & compescere illius impetus, ut immanem quandam belluam, oportet, & eiusdem aduersus animam temerarios motus rationis habenis compescere: nec uoluptatibus frena remittere, animæ curam prorsus abijciendo, ne instar aurigæ, impetu equorũ & uiolentia rapti feramur in præceps. Nam imperator Iulianus, qui in Persica interijt expeditione, turpissimum uideri pronuntiauit, animæ præditũ excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum uerissime inde abunde liquet, quoniam ab coniugis interitu Venerijs prorsum abstinuit, ceu attentius obseruaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, lętari eum iam senescentem consuesse, quia pręrabidi tyranni tendiculis euasisset. Mensa uero, ut somni parsimoniam non memorem, adeo utebatur tenui, ideoq; admiranda, ut uideretur alioqui ad inopiam recasurus. Aristotelis decretum est ex Moralium secundo, In uniuersis ab uoluptate cum primis cauendum, quando de ipsa incorrupti haud iudicamus. Proinde ut Troiani senes, inquit, erga Helenam sese habuerunt, sic & nos ad uoluptatẽ ipsam esse affectos decet, passimq; illorum uti uocibus: hoc enim pacto ab ea secreti minus delinquere cõperiemur. Propterea Pythagoram ferunt, quum audisset quendam ex familiaribus, cibis exercitatio

nibusq́, ut pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem instruere. Quæ res cedere in prouerbium potest de ijs qui teterrimi mancipij, ut sic dicam, saginæ intenti nil omnino suspiciunt, uel prospiciunt: sed proni, uelut pecora, terrena modo meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, nostræ omnino curæ non sit, optimeq́ cum illis decidat fortuna, si numerosis & fumātibus patinis titillatur relanguescens appetitus, distenditur uenter, Sardanapali obuoluuntur plumis, anima uoluptatum congerie remollita fatiscit. Neq́ uenit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine uteretur nimium prospera, quæ ueluti uitis luxurians foret resecanda, Academiam insalubrem Atticæ locum delegisse, qua quod redundans nimiumq́ sentiebat, loci intemperie supprimeretur. Quid, quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis ualitudinem esse periculosam? Ita profecto est, corpus hoc animi pondus ac pœna est, premente illo urgetur, in uinculis est, ni sapiētiæ studium accesserit, & illum respirare naturæ rerum spectaculo iusserit, ac à terrenis dimiserit ad diuina. Equidem maiores sumus, & ad augustiora geniti, quàm ut corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quàm ut arctius libertati nostræ obiectum, circunductumq́ uallum, ac planè loriculam. Huius habitaculi ueneficijs imbuti ac deliniti, ut Porphyrius scienter & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea diuina contemplaturis abstinentiam ab animalibus necessariam arbitratur. Quando & ueterum sapientum pleriq́ omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (ut sic dicā) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac templorū lucorum'ue inhabitatio: & quorūdam etiam celebrata occæcatio, ne quid usquam foret, quod contemplandi suauitatem interpellaret. Tantum aberant, ut corporis saginæ uacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quādo huc producti sumus, quin Plotini philosophi sæculo illo singularis sententiam ad hæc maxime facientem, huic inseram loco. Auctor siquidem Porphyrius est, uirum hunc summa sapiētia, pudore quodam affici solitum, quòd anima eius esset in corpore, proindeq́ quibus esset ortus parentibus, neq́ etiam qua patria oriundus, æquo animo narrasse. Idem quinimmo tantopere indignabatur, effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, ut quum Amelius obsecraret, ut imaginem suam permitteret effingi: Quasi uero, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam censes imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, ut opus spectaculo dignum, relinquēdam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro uehemētius inhæret, Agesilaum illum magnum & Spartanorū regem, corporis imaginem sibi statui summa ui abnuisse, quum id ei gratificatum irent nonnulli. Cæterum animi elaborare monumenta, nunquā destitisse, quum ita conciperet, Illud statuariorum, hoc suum ipsius esse opus: rursumq́ id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiæ in quadam ad Luceium epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cuius morientis uerba literis planè aureis, & si quid auro reperitur etiamnum pretiosius, perscribenda: quia quid nostrum cuiq́ meditandū obeundumq́ sit, summa ueritate præscribunt, non duxi per incuriam transmittēda. Nam quum iamiam foret animam acturus, perrexit ad eum inuisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Ad huc (inquit Plotinus) te expecto, atq́ equidem iam adnitor, quod in nobis diuinū est, ad diuinū ipsum quod uiget in uniuerso, redigere. spiritumq́ his uerbis emisit. Quamobrem omne studium adhibere, ut corpori quàm optime sit, hominis esse uidetur se ipsum ignorantis, nec intelligentis oraculum uiri magni, Non esse hominem id quod uidetur. Nec cuiusmodi sit honesti facies, quæ si oculis cerneretur (ut in Phædro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapientiæ. Corpus certè uiuentis hominis, quia sit planè carcer, ab Homero semper dicitur demas, sicut mortui soma: quoniam ut docuit Plutarchus, relinquatur ceu σῆμα. Esse autem Plotinum humanis perfunctum, scribit Firmicus, quum per totam eius cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, ut putre corpus, deficientibus membris, corrupti sanguinis more tabesceret, perq́ omnes dies ac horas, serpente morbo, minutæ uiscerum partes

tes defluerent: & quicquid pauloante integrum uideras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, ut sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (ut sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo uerus quid sit, ex Platonicorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani imperatoris uirtutes eminentissimæ. Cap. XI

QVamuis autem maiore sit opus sapientia, ut quisque nostrum quid tandem ipse sit, perspicere ualeat, & ex unguibus (quod dicit) agnoscere: præsertim quod singularis necessaria uidetur mentis expiatio, sine qua ueluti lippitudine crassiore obseptis obstipatisq; oculis uibrans solis lumen pati nequimus. Naturę intima certe pertingere, prorsum impossibile. Expiationum uero illa efficax in primis, uoluptatum, quas sensus perniciosi satellites prætendunt, contemptus. Tamen in præsentia pro uirili promere iam enitar, quæ mihi Platonicorum magistra lectio suggerit, ex qua uelut cella quadam proma, mira sæpe nobis sufficitur rerum excellentia. Igitur hominem uerum, inquiunt, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc utimur ut instrumento. Neq; item est uita corpori propria & adnexa addictaq;, quando hæc nobis est cum brutis quoq; communis, & quia nonnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, aduersatur & imperat. Non porrò quiddam ex corpore & eius uita propria consurgens, hoc enim est animal. Non deniq; ex anima rationali & uiuente irrationali coniunctum, quoniam ex indissolubili et dissolubili unum confici nequeat. Sed quod & antea multo fuisse ab Homero uate sancitum, acute comprobat Plutarchus, hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex diuino quidem intellectu existentem, in se uero consistentem, corpori autem nō inhærentem, sed potius assistentem, atq; ipsa sui præsentia uitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem huiusmodi animatio & uiuificatio dici debet: communi tamen licentia, illam quidem animam dicimus primam, hanc uero secundam, atq; à prima eiusq; uiribus secundam, uiresq; eius oriri. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secunda, uires quoq; tres pręcipuæ sunt: imaginatio, id est communis sensus quidam: deinde sensus exterior in partes quinq; diuisus: postremò potentia genitalis, quæ & natura uocatur, generationis, augumenti, nutritionis origo. Porrò non esse animam cōpositi partem, in libro De beatitudine significat Plotinus, ubi ait, Animā non esse cōiuncti portionem, testatur ipsa eius à corpore sequestratio. Vbi separationem intelligimus duplicem: unam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori seruiētibus segregat: alteram per contemplatiuā, qua se à sensibus et imaginatione seiungit. Debet uero philosophus ad utentem rationem instrumentū hoc cōuertere, ut ei libentissime pareat, & rationem ipsam ab hoc usu seuocare, quoad fieri potest, ad contemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quū de censore creando in senatu ageretur, ita pronuntiatū uoce omnium una, scribit Trebellius Pollio, Valeriani uita censura est: Is de omnibus iudicet, qui est omnibus melior: is de senatu iudicet, cui nullum inuri crimen potest: is de nostra uita sententiam ferat, cui obijci quicquam nequit. Valerianus uel ab incunabulis tantum non censor fuit: Valerianus in tota uita censor, prudens senator, modestus, grauis, amicus bonis, tyrannorum hostis, criminosorum inimicus ac uitiorum multo magis. Censorem hunc accipimus, imitari hunc omnes uolumus, genere hic est primus, sanguine præcellens, uita emendatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplū antiquitatis. Hic tamen talis tantusq; mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hominem ab alijs finiri ex anima corporeq; concinnatum. Homo interior & exterior qui sit. Cap. XII

AT qui dicat aliquis, uideri quidē hæc acute satis solerterq; excogitata, esse tamen pręter communem hominum conceptum, quando ut Augustinus scribit, nō totus homo, sed pars melior hominis anima est: at quū est utrunq; coniunctū simul, tunc demum cōsurgere conflariq; hominis nomen. Quod tamen & singula sibi uendicent, siquidem cōmuni quadam

loquendi lege, illatum conditorio hominem pronuntiamus, corpus tantum intelligen
tes: rursumq; ad cælestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam mo
do significamus. Cui rationi seu cõsuetudini calculum adijcit etiam scriptura, animam
interiorem appellando hominem, corpus uero exteriorẽ, ceu duo planè sint homines,
quum simul utrunq; sit homo unus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoq;
animaduertitur, ubi αὐτὸς inquit, id est ipse, nunc quidem dicitur de anima tantũ, nunc
de corpore uel mortuo: ut apud Homerum,
αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσι.
Nunc uero & de utroq;, id est homine cõposito. Proinde perpendendũ amplius, qua
ratione dicatur homo ad imaginẽ dei factus: & esse item terra pronuntietur, dènuoq;
in terram abiturus. Dici nanq; illud rationalis animæ intuitu, palã fit acrius inspectan-
ti, qualem deus insufflando, uel (si cõmodius dicitur) inspirando indidit homini, id est
hominis corpori. Hoc autẽ corporis ratione, qualem hominẽ ex puluere finxit Deus,
cui & animam est impertitus, ut sic concinnaretur animale corpus, id est homo, in ani-
mam uiuentẽ. Varro item ille doctissimus, quum animaduertisset, in hominis natura
duo esse quædam, corpus & animam, addubitauit primum, an hominis appellatione
intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, ut equiti equus: an corpus tantum
aliquo modo se habens ad animam, sicuti ad potionem poculum. Mox uero hominem
non animam solam statuit, non item corpus, sed quod ex utrisq; cõsurgit: proinde sum
mum hominis bonum, quo euadat beatus, ex utriusq; rei bonis constare.

Adam & Euæ allegorica ex Platonicis significatio. Cap. XIII

VErum nec uacantis operæ fuerit, attexuisse huic potissimum loco, qua ra-
tione Mosaicam doctrinam, & uelata mysteria Plotinus, Origenes, & Am
monius per allegoriæ acumina secretiora sint interpretati, etiam si facta
nobis alibi quoq; mentio est. Astituunt enim primum personas duas, ho-
minem ipsum quasi Adam, & humanum animal inde emanans atque degenerãs, qua-
si Euam, quæ ex consopito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propa-
gat anima, quando ex priore inter cælestes uigilia ad naturalia labens, diuinorumq;
oblita iam dormit, & somniat. Proinde tunc affundere uitam corpori dicitur, Euæ no-
mine significatam, quæ & prior errore deuio prolapsa, illius denique suffragium impe
trat. Quamobrem quum esse traduntur duo in carne una, duas uelut in corpore uno a-
nimas recte accipi posse, arbitrantur. Verum, hæc sint illorũ placita, nos ne latum qui-
dem unguem à Christianorum patrum scitis reuellimur.

Argiuo scuto dignus, prouerbium, quam rationem habeat præter Zenobij
sententiam. Certaminum festorum prẽmia uaria. Sagma quid. Plutarchi lo
cus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Lactantio grammatico. Scu
tum sacrum. Sigmata in scutis. Sagmaria. Solenoides. Scutariæ fabricæ, &
id genus aliæ. Cunicularij. Sacos cur dicatur. Scuta genibus illisa quid indi-
carent, ac quid peruersa. Cap. XIIII

ARgiuo clypeo dignus, dicitur ex parœmia, ut Zenobius scribit, de eo qui
eximia ob generositatem ueneratione sit dignus: idq; ex argiuorum uete
ri more propagatum, quo honestioribus pueris cõtribueretur honoris,
ut scutum gestantes pompam ducerent. Cæterum, quẽ fuerint eius rei ini
tia, non ferè traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem proru-
ens uideor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis inspersi. Legimus ue-
ro, fuisse Argiuorum regem Enhippum felicitatis miræ, cuius clypeum, qui apud Græ
cos insigniter rem gessisset, accipiebat, ut per urbem incedens honestaretur, unde ob-
repserit in ignauos prouerbium, cuius etiam meminerit Callimachus. Mentio item &
regis & scuti, est apud Papinium hisce uersibus:
Celsam subeuntibus arcem,
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Enhippi spolium cadit, æreus orbis.
Lego item in Græcis auctoribus, apud Argos celebrari consuesse festa certamina He-
ræa

ræa quę dicerentur, ac Hecatombęa: in quibus uincenti æneũ contribueretur ſcutum, ſicuti apud Achaiæ Pellenem in Theoxenijs, ac Hermæis chlæna, quam nos lænam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argentea phiala. Quippe hoc genus panagyres paſſim in Græcia celebrabantur, uti Thebis Iolaia, quæ & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Aeginam Aeacia, & Delphinia. In Geræſto Gereſtia propter Neptunum. Amarynthia in Eubœa. Porrò in hac ſcuti mẽtione addamus & aliud quod uſui ſit legiſſe: ſcuti thecam dici ſagma, teſtimonio Ariſtophanij interpretis in Comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, ſuper eo poetæ uerſiculo, τίς γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος; quis Gorgona excitauit ex ſagmate? Nam ſage, inquit, id eſt σάγη, ſcutum indicat: unde & panſagia dicatur panoplia, id eſt armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles, κάλλιστα τέχνης δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.

Lactantius grammaticus in Thebaidos nonum: Corythus theca, inquit, arcus ſolius, ſicut pharetra ſagittarum, ſagma ſcuti. Quem tamen locum uelut repaſtinaturus quidam, expuncta lectione tum uetere, tum etiam uera (ut conſtat) ſacconiam repoſuit, errore manifeſtario. Sagma inuenies & apud Pollucem Onomaſtici ſeptimo, καὶ σάγμα τοῦ ἐλύτρου, τὸ τῆς ἀσπίδος. ſed & libro decimo, ſagmata iumentorum ex quorundam ſententia, Philippicorum quinto inueniri, ſcribit. Quin & Leuitici quintodecimo: Sagma ſuper quod ſederit, immundum erit, quo nomine uel ſellam interpretãtur, uel inſtratum, quo mollior fiat ſeſſio: proinde in Hebræo equitaturam haberi. Sagma pro aceruo accepiſſe Plutarchus animaduertitur in Catonis ſenioris uita, εὗρε μόλις ἐν πολλοῖς σάγμασιν ὅπλων, καὶ νεκρῶν σώμασι. Non prætereundus Plutarchi eiuſdem locus in Arato, quem ſcribit apud Corinthum paraſſe περιξιφίδας μικράς, & mox aſſuiſſe εἰς σάγματα: quod capſas indicare interpres eſt ſuſpicatus. Tradunt Græci, canthelia dici aſinorum ſagmata, & quæ his imponuntur, texta uiminea. In puppibus quoq; pro curua ligna ſcænæ gratia ſtruendæ, canthelia uocari. Sigmata ſcutorum inuenimus apud Xenophontem Rerum Græcarum quarto: ea uidentur fuiſſe inſignia elementi figura, quibus uterentur Sicyonij, οἱ δὲ ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς σικυωνίους, οὐδὲν ἐφοβοῦντο. Et mox, προδώσει ὑμᾶς τὰ σίγματα ταῦτα. Ab ſagmate porrò ſagmarias dici mulas, animaduertimus. Sagmaria Sudas interpretatur, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ μετακομίζοντα τῶν ἐπιτηδείων. Equum ſagmarium leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quædam comperi ab Dione in Macrino dici ἀσπίδας σωληνοειδεῖς, tanquam fiſtulæ aut aluei præferrent imaginem. Eſt apud Arrianum ſcuti ſacri mentio, quod de Palladis templo quum detraxiſſet Alexander, eo ſemper prælato, prælia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoq;, ſicuti & loricarias, item arcuarias, in quibus ſagittæ, miſſilia, caſſides, omniaq; armorum genera coaptari conformariq; in exercitu etiamnum aſſuerant: ubi, quicquid uſum ex ſe præſtaret commodum, non inſuper habebatur, quando & cunicularios nec defuiſſe, palàm ſit, quibus una ducendi per ſubterranea cuniculos, Beſſorum more, incumberet functio. Scutum Græci quandoq; σάκος dicunt, ab Sacis inuentum primo, uti coniectatum grammaticis eſt. Non pretereundum uero quod in auctoribus eſt obſeruatum, ſi genibus illidantur ſcuta, proſperitatis uideri indicium plenum. Nam quum haſtis feriuntur clypei, iræ documentum eſt, ac doloris inſigne. Verum, ſi peruerſa geſtentur ſcuta, defectionis indicium eſt uel apertiſſimũ. Porrò ſcutum hoſtibus oſtentaſſe, proditionis fuiſſe argumentum, palàm hiſtoria ſexta Herodotus facit. Illud uero ex hiſtoria ſuperpondium fuerit: oſtentabat Aphricano iuniori adoleſcens quidam affabre compactum ſcutum, & exquiſitius expictum: at is, Decet, inquit, Romanum uirum in dextra magis, quàm in ſiniſtra ſitam ſpem putare.

Iouem lapidem iurare, apud Gellium quid ſit. Ciceronis locus explicatur ex Epiſtolis. Priui ſilices. Priuæ uerbenæ. Cap. XV

GEllij ex primo Noctium Atticarum uerba hæc ſunt: Iouem, inquit, lapidem, quod ſanctiſſimum iuſiurandum eſt habitum, paratus ſum ego iurare, Virgilium hoc nunquam ſcripſiſſe. Quæſitum memini ex me à doctiſſimis iuuenibus, dum Patauij iſta muſſitaremus, quid ſibi uellet lapis Iupiter apud Gel-

lium auctorem perillustrem & facundię haudquaquã extritæ obuiæq;. Respondi tum pro tempore, arbitrari me loci eius nubilum Sexti Pompeij enarratione discuti clarissime, apud quem legissem, iuraturos per Iouem, lapidẽ tenere silicem solitos, eiusmodi ferè uerba enuntiantes, Si sciens fallo, qui me despicit, salua Vrbe arceq;, bonis eijciat ut ego hunc lapidem. Ad quam uerborum conceptionem amplius pensitatiusq; inspicienti, allusisse M. Tullium liqueret Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretũ hallucinationem: ita enim scriptum inuenias, Delicię uero tuæ noster Aesopus eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret: is iurare quũ cœpisset, uox eum defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T. Liuius ab Vrbe condita libro primo & uicesimo: Eaq;, inquit, ut rata scirent fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem cæterosq; precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Liuius idem huiusmodi iurisiurandi formulam latius exsequitur. Verum, si quid etiamnum subsultare uidetur apud ingenia lectionis multæ, & id genus quæstiunculis percxercitata, audiant quęso Polybium ita subscribentem: Ergo, inquit, Carthaginienses deos patrios iurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum uetustissimum ritum, Martis Quiriníq; numinibus additis, iusiurandum præstiterunt. Ritus uero lapidis fuit huiusmodi: Fecialis sumpto in manibus lapide, postquam de fœdere inter patres conuenerat, hæc uerba dixit: Si recte ac sine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, cæteris omnibus saluis, solus ipse peream, uti lapis hic è manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Græcos irroborauerat mos, ut iurantes mydrum tenerent: est autem eo nomine ignitum ferrum, fœdusq; tandiu perseuerare comprecarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare deijciebant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus,

φωκαίων μέχρις κεν μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.

Priuos lapides silices, priuasq; uerbenas secum fœciales solitos ferre, prodit Romana historia.

Hastarum auctoritatem fuisse ueteribus religiosam. Materæ deæ. Hasta pura, & præpilata quæ sit. Sceptrum Agamemnonis pro deo. Tyli ferrei. Hastam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium, & quid ceryces. Seneca declaratur. Præconum species. Plutarchi locus restituitur ex Pelopidæ uita de Alexandri Pherei hasta. Cap. VI

HAstas, in ueteribus memorijs legimus, regij fastigij insigne diadematis loco fuisse, quas dixere Græci σκῆπτρα. Nam & à rerum origine deorũ immortalium uice cultas, obseruatum item est. Ex cuius ritus memoria diu quoq; custoditum, ut deorum simulacris adderẽtur. Hinc lectum est, esse in Sicilia urbem, cui nomẽ Aegion, antiquissimã quidem & dearum religione celeberrimã, quæ Materę nuncupentur, quarum simulacris tum Meriones, tum Vlysses hastas affixerint, inscriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonij interpretes, ab Cæneo adeuntes compulsos per hastam iurare: cui, neglecto deorum cultu, preces fundebat, rem quoq; faciebat diuinam. Quippe factus elatior, ut scribit Eustathius super Iliados primum, quòd Neptuni munere ex puella uir esset factus, prætereaq; inuulnerabilis, & (ut Græci dicunt) ἄτρωτος, in fori meditullio surrectam fixit hastam, proq; deo censeri iussit. Sed & Pheræus Alexander immanis tyrannus ac sanguinarius, quum auunculum Polyphrona peremisset, hastam qua facinus obierat, coronatam sacrauit, eiq; ut deo rem facere diuinam perrexit, tychona appellans, id est τύχωνα: puto, quòd ictu haud foret frustratus, παρὰ τὸ τυγχάνειν. Locus hic est planè interpellatus in Pelopidæ uita, incuriose admodum, ne dicam inscitissime donata Latinitate. Quin & in T. Liuij historia ab Vrbe condita libro quadragesimo, lectum est, nuntiasse pontifices inter prodigia alia, hastas motas. Et libro primo secundi Punici belli, Lanuuij hastam se commouisse, quam scilicet Iunonis signum tenebat: sed & hastam Martis Præneste sua sponte permotam, idem tradit. Curitinq; Iunonem dictam

tradunt

tradunt ab huiusmodi hastæ latione, quæ lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompeius refert. Vnde à priscis institutum, ut nubentiũ caput hasta comeretur, quam cælibarem nuncupabant, quod sint in Iunonis tutela matronæ constitutæ. Eius certe sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui auctor item est, lanceam in regia positam fuisse Martis nomine insignem. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strennueque pugnantes laudem meruissent. Id ideo institutum Sextus Pompeius refert, quia hasta, summa armorum & imperij erat: quamobrem & captiuos sub ea solitos uænire, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυλήπτους uocant. Sicinium Dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duodeuiginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse præmium apud maiores eius qui tunc primum uicisset in prælio, sicuti scriptum in libris De gente populi Romani: unde poeta nobilis,

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta.

Donatus puram quidem accipit sine ferro: sed addit, pacis id esse signum, non belli. Præpilatas inuenimus hastas dici, quæ ferreas habent cuspides, quasi præferratas: quanquam & præpilatum sit quoque, quod ferro utique caret, sed in mucronem tamen est exacutum, ut locustarum cornua, quibus natant. Præpilata uidentur Græcis & Herodoto historia septima, recte dici τυλωτά, uelut callo obdurata, quod τύλον uocant. Ruidũ pilum in Plinio accipiunt eruditi, non tam quòd ferrum non habet, quàm quòd asperum impolitumque. Auctor ex Artemidoro Strabo est, Megabaros Aethiopas cõsuesse clauis quas gestitant, addere tylos quoque ferreos. Cheroneos legimus ex dijs omnibus colere præsertim sceptrum, quod Vulcanum affabre fecisse, Homerus scribit, datumque Ioui, à quo diu post ad Agamemnonem peruenerit. Appellant autem δόρυ, id est hastam. Templũ quidem publice nullum ei dicatum uisebatur: nihilominus quotdiebus res illi fiebat diuina, apponebatur & mensa omnifariam carnibus ac bellarijs onusta. Legimus fuisse uetus adagium, quod ex Pausaniæ monumentis est, hastam & caduceum mittere, quod est (ut arbitror) permittere, ut pro arbitrio quis bellum ineat, siue etiam pacem amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit, Rhodij intellexissent, propositum suum ad finem perducere cupiẽtes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, uolentes, id quod in prouerbio est, hastam simul & caduceum Byzantijs mittere. Aut de ijs dicatur qui adhortantur quidẽ, sed interim etiam minantur, uel qui pacem utique ostendunt, sed bellum mox inferunt. Scimus præterea Carthaginienses, quum bellum uellent, Romam hastam misisse. Caduceum uero esse pacis insigne apud Græcos, caduceatorum quoque nomen demonstrat: sic enim uocantur, qui ad pacem mittũtur legati. Apud barbaras gentes, inquit Polybius, florentes capiti corollas imposuisse, pacis ferè est atque amicitiæ signũ. Qua uero forma caduceus foret, ita in Græcis auctoribus adnotatum inuenimus: Cerycium, inquiunt, lignum erat rectum, utrinque duos cõtinens serpentes implexos inuicem, ita ut se mutuo & ex aduersum intuerentur, quales illi uocant ἀντιπρόσωπους. Ferunt id caduceatores, & inde illis iniuriam intulisse, maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum συμβολικῶς & operte orationis rectitudinem significat: serpentes uero impliciti castra castris iuncta nobis innuunt occultius, quibus se dissidentes conciliatura uoluntates, orationis inserit uirtus. Sed de caduceo aliqua item in medẽdi ratione Plinius, plura Macrobius in Cœnis. Cerycium uero, ne quem Græca offendat dictio, caduceum planè signat. Nam esse id legatorum gestamen, finit Pollux, quando & Mercurij uirga dicitur κηρυκίνη ῥάβδος. quanquam & Cerycia uocant præconum seu caduceatorum mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur uero hi generis non unius: nam alij mystici erant, sic dicti à Ceryce Mercurij filio, & Pandrosi Cecropis filiæ. Fuisse hos Athenienses proprij generis, tradunt multi, & munus eorum minus fuisse uulgare, coniectatio certa est. Nam & Seneca scribit: Non uis nisi consul, aut prytanis, aut ceryx administrare rempublicam. Cerycum honeste meminit in Decem rhetorũ uitis Plutarchus. Fuere certaminũ item præcones, alij etiam in pompis, quidam uenalium quoque. Cerycium porrò etiam præconium signat. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: nisi quòd Eustathij sententiam præterire nequeo

tradentis, Caduceatores aut cerycas fuisse ἀσύλους, id est nefas fuisse à quoquam uiola
ri, quod crederentur θεῖον γένος, id est diuinũ genus, ex origine quam præstruximus:
proinde in Odyssea Vlysses exploratoribus comitem adiecit ceryca, διὰ τὸ ἄσυλον.
Achilles uero cerycas Iouis nuncupat nuncios & hominum, quoniam sacrificiorum
quoq; ministerio adessent. Athenæus quinetiam coquinariam exprimẽs dignitatem,
eius esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum habe-
rent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniæ primo. Ceryca item dicunt Græ
ci, nos buccinum.

De auctionum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item loca- tionum & salutis hasta. Cap. XVII

QVia uero dicebatur Romæ auctio hastæ, res uel imperitis notissima, quũ
publice ciuium bona distraherentur, hinc refrixisse hastam eleganter pro
nuntiamus, quum desitum tandem significamus, cessatumq; uel à magi-
stratu uiolento & sordido, aut tyrannica rabie desæuiendi in miserorum
bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scite, hastam Cæsaris refrixisse,
dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditi homines dicuntur, quod ex eadem est
farina, qui ciuium affectant bona. Sicut hastam uibrare dicuntur, qui sanguinariam hu
iusmodi consectantur auctionem. Cicero De officijs secundo, Dum homines perditi
hastam illam cruentam & meminerint & sperabunt. Quam P. Sylla quum uibrasset,
dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno post à sceleratiore hasta non
recessit. Lucius uero Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & uocem intole-
rabilẽ. Nam quum posita in foro hasta, ciuium bona uenderet, prædam suam se uende-
re, sęuissime dictitabat. Proinde hastam huiusmodi perticam quoq; tristem nuncupari
nouimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Heluidium Priscum tribunum plebis aduer-
sus Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuisse, tanquam ius hastæ
aduersus inopes inclemẽter augeret. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium
dici legimus, uenditionẽ id genus: In hastario, inquit, uectigales sumus. Nec illud par-
te ista omittendum, ut obscurissimum Ciceronis & Quintiliani locum aperiamus: ma
gistros dici, qui bona sub hasta uendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo:
Vnà agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem puta-
bat fore magistrum, si bona uænirent, L. Pontius. Et libro sexto, De possessionibus
hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis uendendisq; ex edicto & po-
stulari & fieri solet. Ex ijs inquam infertur lux uerbis Fabij libro sexto De iocis: Perue-
nit res, inquit, usq; in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteij accusatorem,
cuius matrem dixit, dum uixisset, ludum, postquam mortua esset, magistros habuisse.
Dicebantur autem, dum uixit, infames fœminæ ad eam cõuenire solitæ, post mortem
bona eius uæniebant: quanquam hic ludus per translationẽ dictus est, magistri autem
per ambiguitatem. Hactenus ex Fabio. Ad hosce porrò magistros fortè respexit Mar-
cus item Tullius, ubi ait, Heus tu manũ de tabula, magister adest, in Familiaribus epi-
stolis: etiam si non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterum obseruauimus & il
lud: hastam in classicis auctoribus non de auctionibus uenditionibusq; modo dici, sed
& de locationibus, quæ publice fiant. Vnde assueti hastæ appellati eleganter, qui eam
conducere consueuerunt. Docuit hoc T. Liuius ab Vrbe condita, uigesimoquarto li-
bro: Quum censores, inquit, ob inopiam ærarij se iam locationibus abstinerent ædium
sacrarum tuendarum curuliumq; equorum præbendorum, ac similium rerum, conue-
nere ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerant, hortatiq; censores, ut om
nia perinde agerent locarentq;, ac si pecunia in ærario esset. Cornelius Nepos in Attici
Pomponij uita, de hac item intellexisse uidetur, ubi ait, Ad hastam publicam nũquam
accessit, nullius rei neque præs neque manceps factus. Quin & Ouidius libro quar-
to De Ponto:

Aut populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet Vrbis opes.

In Quintiliani uero declamationibus, hastam salutis dici inuenies, de frumenti uendi
tione

tione in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, ponis hastam salutis & redemptores uitæ admittis, & nos admone, melius uendes. Apud Pomponium iureconsultum Digestis De origine iuris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, decemuiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hastici ludi, siue xystici. De xysto, & deriuatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Casei species. De Aeganea & Ancyle bis, ac Gæo, & Sigymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infestis hastis uenire. Phalanx quid, & ceraunobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Currus bellici. Quadorum bellum. Cap. XVIII

HAsticos uero ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græce contenderim appellari xysticos, uelut & gladiatores quoque xysticos nuncupatos, scimus, quòd hastili uterentur, quod ξυσὸν Græci uocant: quanquam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletæ. Xysti pro telo meminit Arrianus: Xystis, inquit, quæ prælongæ hastæ sunt, corneis aduersus tela, quæ palta uocant, utebantur. meminit historia prima Herodotus, inter Crœsi donaria. Xystarchum uero pro gymnasii principe legimus. Nuncupatur quandoque dromos xystos, id est cursus xystos, ut in Aristeæ Orpheo,

ἦν μοι παλαίστρα καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας.

Id est, erat mihi palæstra & dromos xystos prope. Xenophon in Oeconomico xystum pronuntiauit simpliciter, ἐν γὰρ τῷ ξυστῷ περιπατοῖεν. quod est, si in xysto obambularent. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri uero ambulationes & ambulacra. Xystida uero tunicam interpretãtur talarem, muliebrem: alij tragicum putant indumentum. Sunt qui prætenuem uestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio uocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: unde xusticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomẽ apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasii apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitij gratia quotquot succrescerent spinę, singulis diebus ἀναξύειν, id est eradere consueuerat: sicuti auctor Pausanias est, Eliacorum secundo. Intra eum uero ambitum est alter, quem à figura uocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollicie loci μαλθώ. Ad gymnasium id uia erat, quam ab exploratorum silentio σιωπὴν nuncuparunt. Erat & Dianæ sacellum φιλομείρακος, ex gymnasii propinquitate dea cognominata. Aduertendum amplius, ξυστὸν apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas: nam eidem χλωρὸς, uiridis ac recens est, & præmollis, cuiusmodi in fiscellis circumfertur. ξηρὸς, caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundam esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nam quæ non perficiuntur crassiorẽ reddere chymum. Aeganeam scribit Eustathius, iaculi leuioris esse speciem, ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἱέσθαι, quod longius mittatur, uel quod ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram uocant αἶγα. Signat uero ancyle, iaculi ansam, quam uocant λαβὴν: est tamen ancyle item iaculum quoddam, unde ancylistæ qui eo utuntur. Ancylia uero in Romana historia, neminẽ (opinor) latere possunt. Dies quibus ea mouerentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum iaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, siue gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium ὁλοσίδηρον. Mesancylon nominat Euripides, & fortè idem sit quod ancyle. Sigymnum uero sigynnum Apollonius scribit, dicuntque eo uerbo signari alicubi parua peltaria. Est item ancyle cubiti curuatura & poculi genus, cottabis accommodum. Vnde apud Aeschylum cottabos legimus ancyletos. Vt uero ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item uocabulo equestres ludos intelligere, quorum nunc usus est multiplex, & sæpe hastis concurritur, & dicuntur uulgo clostra, quòd claustris obsepiantur temporarijs, sicuti ueteribus Euripos, siue Nilos, ut in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam uero de hastis mentio nobis plurima est, hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quàm curare, ut bonorum sub hasta uẽditio fiat. Cicero De lege agraria, iubet eos agros uenire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto Cappadociaque possederit.

Num obscuræ uidentur prope hasta præconis insectari Cnei Pompeij exercitum, qui
uenire iubeant eos ipsos agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippicis
uero quum tabulas dicit ab hasta, non alias intelligit, quàm emptionis sub hasta factæ.
Sunt & hastæ gramineæ Ciceroni item Actione in Verrem sexta: In quibus, inquit,
neq; manufactum quicquam, neq; pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incre-
dibilis, de qua audire satis esset, nimium uidere plus quàm semel. Hastarum reposito-
riũ Homerus syringa uocat Iliados decimonono: Iulius Pollux, dorothecen: alij etiam
dorodochen. Hastæ postremum quod ferreum est, uocatur sauroter: quanquam eo no
mine sunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur hasta. Scribit historia septima
Herodotus, quosdam Persarum lanceis suffixa gestasse mala punica aurea pro saurote
ribus, id est corollis, ut ualla interpretatur. Medium uero etiam ancyle appellant: unde
ἀγκυλίζειν uerbum, uel ἀγκυλίζεσθαι. Lignum iaculi ipsius à quibusdam dicitur styrax.
Alij ea uoce intelligunt hastæ partem, quam manu tenemus & affigitur terræ. Styra-
cion dicitur à Thucydide, pro spiculo, ut interpretantur nonnulli: συρακίῳ inquit ἀκον
τίου χρησάμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς μοχλόν. quod est, styracio usus iaculi pro balano ad se-
ram. Et Xenophon Rerum Grecarum sexto: Alium (inquit) baculo, alium styrace per
cussit. Styrax item Dioscoridi lachryma arboris cuiusdã est, cotoneo persimilis, in qua
flaua præcellet, sordescensq;, ac resinosa, & thrombos, id est guttas habens subalbidas.
Ex styrace in Syria unguentum concinnant, quod styracinon uocant chrisma: id esse
caroticon, traditum est. Iulius uero Pollux ita: Hastæ (inquit) prominens, ἀκμὴ uoca-
tur, id est cuspis & epidoratis & styrax. Apud Eustathium sic obseruauimus: Styrax,
inquit, plantæ species est, unde sunt iacula styracina corneis consimilia. In Pisidia uero
prope Selgam Lacedæmoniorum coloniam potissimum hastilibus accommodus ha-
betur styrax, quia sit acrior minusq; succosus: id quod Aeliani cõprobatur calculo, sed
& Strabonis. Nec illud præteriero: à Cyprijs iacula dici sigynas: quanquam uocabu-
lo eodem Ligures caupones intelligunt ac institores. Sarissas uocant Macedones præ
longas hastas, unde Sarissophori nuncupantur. Postmodum sunt, eodem tradente Pol
luce, hastilia quædam naumacha, teste etiamnum Homero, ea uero prælonga erãt. Aci
naces Arrianus scribit, esse hastas Persicas. Idem tradit: Equitibus hastas Macedoni-
cas pro barbaris mesancylis datas. Gæsa sunt Gallorum propria tela, sicut sarissæ Ma-
cedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes uiros dici à Gallis gæsos, adnotatum à
Seruio est. Gesatas tamen appellari ab eisdem mercenarios milites, Plutarchus auctor
est. Porrò illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet. Rectis, an
proclinatis hastis uenio? quod est, Amicum ne uultis, an hostem? ductũ uero id ex hi-
storia. Lysander siquidem quum Bœotiorum agros peruasurus foret, quæsiuit ab illis,
πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασι, ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτ. id est, surrectis ne an in
festis hastis per ipsorum agros iter faceret? Illud quoq; Ciceronis pro Murena, prouer
bij faciem habet, Iacet, diffidit, abiecit hastas. Hastarũ uero usus agnoscitur duplex: aut
enim è manu utimur, & uocantur anchemalæ uel orectæ, nam ὀρέξαι signat, manu per
cutere: aut mittimus, sicuti quę dicuntur à uibratione palta, id est iacula. Cõtus utrunq;
implere usum potest: à quo & contobolia dicitur, uelut etiam sarissa, atq; item hyssus.
Stadia uocatur pugna, & συσαδίην pugnare, ubi comminus certatur. Vnde & anche-
machi nuncupantur, qui ita pugnant, seu hasta id faciant, seu ense. Non ignorandum
tamen: ueteres lignis corynisq;, id est clauis depugnare consueuisse, quæ ratio militum
phalangibus nominis causam præstitisse creditur. Siquidem ligna nuncupantur pha-
langia. Argumẽto est, quòd ex materia compactas sustructiones etiam phalangas uo-
citamus: & inde forsan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt. Et quæ
nauibus subijciuntur hermata, id est sustentacula, dicuntur item phalangia. Ad digitos
quin etiam uerbum id reuocat Aristoteles. Nam qua flexus constat, condylus (inquit)
appellatur: qua nõ flectitur, phalanx. Phalangem Macedonicã, quam Latine cuneum
Liuius uocat, prædensi ordinis excogitasse omnium princeps dicitur Philippus, Ale-
xandri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos iunxisse, ceci-
nit poeta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalangitæ dicuntur. Sunt & eodem nomi-
ne equites

ne equites. Illud non præteriero, cuius in Nerone cõmonuit Dion: Psilos Græcè nuncupari leuioris armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci ijdem, graui præmunitos armatura Macedonum ritu: scutis quoque in orbem circumactis, necnon hastis longioribus. psili, seu uelites arcu utuntur, & iaculo, item funda. In horum meditullio peltastæ sunt, id est cetrati, scuto protecti modico, & lanceas proferentes haud ita longas. sed & curruum item in bello interstitia tria. Addamus de hastis illud quoq; esse qui hastæ cuspidem, quam terræ insigimus, ab Homero quandoq; etiam uriachon tradant nuncupatam, ab alijs crospon, uel grosphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda sopite nobilis historia ex Dione, qua memoratur, aduersus Quados, id est κουάδους, ut ipse ait, bellũ M. Antonino Philosopho gestum, in quo quum siti ac æstu præcipue conflictarentur Romani, hostium multitudine circumsepti, nec ullum omnino effugiũ pateret, repente celitus aquæ uis magna est præcipitata. Id factum interpretatur Dion, quòd Aegyptius Arnuphis magicis excantaminibus dæmones quosdam & aerium aduocasset Mercurium. Qua in re sciens mentitur historicus aliàs grauis. CHRISTI namq; uirtus largos effudit imbres: erat namque in exercitu Christianorum τάγμα, id est legio, cuius precibus id ipsum Imperatore exigente, aquarum effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa: unde ceraunobolos dicta legio, M. Antonino ita sancientie. Historię fit à nobis alibi item mẽtio, sed fide parum integra. Verum, de ijs satis iam superq;, ad alia deniq; faciendus gradus.

De Isthmo. Prouerbium quod est, Isthmum perfodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quarto Syluarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciem hic aut alibi mutare. Chalcidicũ fretum ponte iunctum adaggeratumq;. Isthmi notiones, & deriuata. Aula. Aulon. Euripus. Tænia. Caput XIX

ANgustias, unde procedit Peloponnesus, Isthmon dici, nemo nõ paulo politior nouit. In eum locum, inquit Plinius, irrumpunt è diuerso maria, omnemq; ibi lancinando uorant latitudinem, donec contrario incursu ęquorum tantorum in quinq; millium passuum interuallo, exesis utrinq; lateribus, angusta ceruice Pelopõnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini. Multos historia prodit, spatium id adortos interscindere, ut nauibus pateret nauigabilis meatus. Memoratur uero in primis Demetrius rex, dictator Cæsar, ut Tranquillus etiam auctor est, Caius princeps, Nero Domitius. Verum, quia omnium conatus non in irritum modo cessit, sed & exitu infausto id fuisse inceptum, compertum est: quia, ut inquit in rebus Corinthiacis Pausanias, diuinitus constitutis rebus manum inijcere non licet, siquidem Gnidios Isthmum intercidere adortos Apollinis deterruit oraculum: inde nata elegantis adagij ratio, ut qui improsperius & inauspicato rem quãpiam conantur commoliunturq;, Isthmum perfodere prædicentur. Quando id ipsum adorto Nerone, scaturijt inter initia cruor, uti prodit Dion: mox ululatus flebiles & mugitus auditi, uisa & simulacra multa. Quibus haud ille territus ligonem arripuit primus, ac cæteros insequi exemplum coegit. Quod uero ad Demetrium spectat: illud perpensione dignum amplius, fuisse à quibusdam proditum literis, eum ab architectis, ne propositum exsequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renuntiassent, sinus Corinthiaci mare esse altius, quàm quod ad Cenchreas: itaq; intermedium si intercideret locum, uniuersum ad Aeginam transitum, quum ipsa pariter Aegina, & proximas insulas demersum iri. Porrò nec nauigationi alueum futurũ habilem, ob affluxus rapidam uarietatem, qualis in Euripo uiseretur. Ex historia uero huiusmodi amplius commoneor, quo sensu enuntiarit in Syluis Papinius de uia Domitiana:

His paruus, nisi deuiæ uetarent,
Inous freta miscuisset Isthmos.

Sed nec me fallit, uerbum deuiæ, quod sensui præcipue congruit ac historiæ, ab interprete acutissimo expungi, proq; eo reponi Lechiæ, nec syllabarum mensu offendi se significat. In quem uelut scopulum impactus Hermoleos, ut est in re literaria Lynceus, atq;

atque optime de re Latina meritus, uerbum Cenchreæ substituere mauult. Sentit & ipse: hoc non omnino accommodum, sed minus putat habere morulæ, quàm id Domitij. Ego nil immutandum contenderim, quãdo sic illibatior prolicitur sensus. Quod si cui amplius arridet nouitas, historiæ nihilominus inhærendum, non inficiabitur, quisquis citra liuoris labeculam sibi ista expendere permittet. Sed ad institutum redeo. Memorabile uero id quoque est, Herodem Atheniensem, cuius alibi quoque cõmeminimus uel sæpe, tot tantisque fuisse diuitijs instructum, & (quod omnia excedit) tanta fuisse animi magnitudine, ut quamuis plurima passim non tota modo Græcia, sed in Italia quoque opera ædidisset, quæ uiro haud dubie immortalitatem comparatura uidebãtur: tamen altior & inquies animus nil se dignum perfecisse opinabatur, quoniam Isthmum non perfodisset. Splendidum siquidem arbitrabatur, continentem abscindere, maria diuersa coniungere, ambitũ sex millium & uiginti stadiorum (tot enim ferè nauigãdo conficiuntur) in breue conijcere. Affectabat ille quidem hoc, ut magnificum & illustre, uerum ut posset, ab Imperatore non ausus impetrare, destitit: ueritus, ne uitio illi uerteretur, uelut id animo agitanti, cui ne fuisset quidem Nero par. Dignum relatu id quoque: consimili conatu excidisse Nicanorem Seleucum, qui perfodere excogitarat spatium à Bosphoro Cimmerio ad Caspium mare, quo tempore à Ptolemæo Ceranno sit interfectus. Esse uero id interuallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæsar. Idem studium in mutanda rerum naturæ facie Aegypti reges agitauit, ut nauigabili meatu proscinderent interstitium à rubro mari ad Nilum, qua parte uocatur Delta, Sesostri omniũ principe, ut in Meteoris prodit Aristoteles, id tentare adorto, insequuto mox Persarum rege Dario. Sicuti post alios commeminit in Hexaemero magnus Basilius. Denique Ptolemęus fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, usque ad Fontes amaros: ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis, ut Plinius scribit (quod uanum Strabo putat, & refellit auctor libri De proprietatibus elementorum: quoniam meridiana septentrionalibus altiora non sunt: quod male opinati sunt quidam) mari rubro comperto, quàm terra Aegypti. Contra legimus ab Plethone Gemisto proditum, Eubœos Peloponnesiaci belli tempore, post Atheniensium in Sicilia cladem, quum ab eorum defecissent ductu, fretum Chalcidicum adaggerare sic adortos, animaduersa Atheniensium potentia, ut singulis modo triremibus meabilis pateret transitus, ad tanti moliminis rem assumptis Bœotijs quoque. Quin et angustias ponte iunxerunt. Id quum prohibere Athenienses conarentur, in cassum alaborarunt, conatu excidit Philippus quoque. Quod uero ad Isthmum attinet, abs quo exorsi sumus: scribit in tertium Sententiarum Hippocratis Galenus, Tonsillas esse locorum ad isthmum attinentiũ inflammationes. Per isthmum uero oportet, inquit, intelligere partem illam quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab ijs, qui propie dicuntur isthmi. Sunt autem angusti quidam terræ transitus inter duo maria sitæ. Isthmum uero grammatici inde tradunt, quia isthmata sint τὰ βήματα, hoc est gradus: est enim βαθμὸς τόπος, id est inter duo maria meabilis locus. Illa uero ex thesauris Iulij Pollucis sunt: guttur propter angustias dici isthmum, ex quo portiones utrinque positæ, paristhmia apte uocantur. Sed & alibi colli recensens ornamenta, Quę collo (inquit) circumponuntur, peritrachelia uocantur, & peridergea, item deræa & hypoderia: sicuti hypoderides, isthmia, plocia, stomia, malacia. Porrò nec illud ignorandum: isthmum, ubi angustam terram signat, quam duo lancinent maria, aulam quoque nominari: sicuti quandoque etiam dicitur ἀμφιπλὴξ & ἀμφοτερόπλους. Nam porthmon, siue fretum Aulona item uocant ac Euripum. Tæniam uocat Strabo terram angustam inter mare ac fossam quandam: sed mendose impressi codices τεχνία præferunt.

Equo Sophocleo similis, prouerbium quid inferat. Item Damiani & Sophoclis historia. In quo taxetur Sophocles. Plauti defensio. De equo Probi Imperatoris. Cap. XX

Equo

EQuo Sophocleo ſimilis, adagiũ in eos eſt, qui ætate feſſi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem ſeruant etiamnum. Philoſtratus in Damiano ſophiſta, καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ σοφοκλέω ἵππῳ. & uirũ inquit, uidi perſimilem equo Sophocleo. Sed & mox infertur ratio, νωθρὸς γὰρ ὑφ᾽ ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο, id eſt languidus quamuis ætate uideretur, tamen iuuenilem in ſtudijs refouebat impetum. Erat autem Damianus hic, de quo hæc Philoſtratus dixit, Epheſius, ſummo loco natus, opulentia magna, & (quod omnia exſuperat) diuitijs bene utebatur. Fuit præterea eloquentiſſimus, adeo ut Soteri, Soſi, Phædri & Cyri, ludibria uerius Græcorum fuerint, quàm ſophiſtæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle uerò, qui iam ſenio confectus inſaniæ à multis accuſabatur, ut Plutarchus ſcribit in libro qui eſt An ſeni adminiſtranda reſpub. copioſeq́ꝫ M. Tullius: Sophocles, inquit, ad ſummam ſenectutem tragœdias fecit, ſed quum propter ſtudium in re familiari negligentior foret, poſtulatus à filijs eſt, ut ſicuti more Romano male rem gerentibus patribus interdici bonis ſolet: ſic illum uelut deſipientem, à re familiari remouerent iudices. Tum ſenex dicitur, eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè ſcripſerat, Oedipum coloneum recitaſſe iudicibus, quæſiſſeq́ꝫ, num illud carmen deſipientis uideretur. θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος ut inquit Plutarchus, προπεμφθῆ μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων, id eſt quum id apparuiſſet admirandum, plauſu & clamoribus aſtantium reductus eſt, uelut cygneũ neſcio quid, & ſolito dulcius uicina morte cecinisſet. Satyrus uerò, ut eſt apud Ariſtophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiuſmodi fuiſſe prodit, εἰ μὲν εἰμι σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ. εἰ δὲ παραφρονῶ, σοφοκλῆς οὐκ εἰμι. ſi Sophocles ſum, non deſipio: ſi deſipio, Sophocles non ſum. Scire tamen oportet: in Aiace maſtigophoro Sophoclis frigus taxari, ut qui tragicos affectus in comœdiæ humilitatẽ remollierit, dum mortuo iam Aiace, de eiuſdem ſepeliendi ratione frigidius orationem producit, quàm par erat. Vt hinc commoniti Plauti Amphitryonem uellicantes, diſcere tandem incipiant, eruditiſſimum quenq́ꝫ poetarum multa plerunq́ꝫ ſibi permittere. Quod autem de equo dictum Sophocleo eſt, arbitror in eo alluſum ad tragici cothurni maieſtatem, qui ſit ueluti equeſtris, comicæ humilitatis ratione: unde in Arte poetica Horatius,

Et tragicus plerunq́ꝫ dolet ſermone pedeſtri.

Vel quia poetæ furoris diuini afflatu perciti uicem equi implent: equitis uerò inſidens numen, ſiue is Apollo ſit, ſeu Muſa, ſiue quiuis alius. Nam & in Sibylla hoc ipſum ſeruauit poeta nobilis Ea frena furenti

Concutit, & ſtimulos ſub pectore uertit Apollo.

Equus porrò imperatoris Probi in parœmiæ formam deduci item poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec ſtaturoſus, uerum celeritate tanta, ut diurnis ſpatijs centum obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamẽ fugaci magis quàm forti ac ſtrennuo congruere militi pronuntiauit Probus idem. Et quoniam noſtrorum libellorum farrago uaria eſt, hic illud impingam ex Græco penu,

ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν, ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις.

Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuiſſe in Attica duos. Euryſacion quid. Colonarij. Colonitæ. Colonæ. Colonarium quid. Columbariũ. Colũba unde. Interim & de equo Sophocleo, & de Antigones ſyrmate. Domitius coarguitur. Rhinocoluſtes Hercules. Apoſyrmata. Syrmæa. XXI

CAeterum ingerit ſe difficultas haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei noſtrates, etiam ſi trans parietes proſpectare ſibi uidentur, non explicuerunt ſatis, quid ita Sophoclis tragœdiæ titulus ſit factus, Oedipus coloneus. Sunt qui à loco ſentiant fieri uocabuli corriuationem: ſed ubi nam gentium reperiatur is, aut cur ſic dicatur, parum doctè, parumq́ꝫ exactè perpendiſſe pernoſcuntur. Id nos, ut id genus alia pleraq́ꝫ, ex ſcientiſſimorum pomœrijs proferemus. Igitur apud Pauſaniam ita primum legimus. Hac regionis, inquit, parte apparet Timonis turris, qui ſolus nouit, nullo pacto fieri poſſe, ut quiſpiam beatus ſit, niſi aliorum hominum conſuetudinem declinarit. Oſtenditur etiam agger, qui κολωνὸς

λωνὸς ἵππειος, id est colonus equester dicitur, in quem primum Atticæ locum Oedipodem uenisse, aiunt. Nam & inibi uisebatur equestris Neptuni ara, necnon Mineruæ itidem equestris. Heroum præterea Pirithoi, Thesei, Oedipodis, Adrasti. Habebantur & æris metalla, unde Chalcopus uia Sophocli nuncupata, quoniam ea pateret ad inferos descensus. Quin Atticam quoque illam εὔιππον, id est equis insignem, Sophocles idem uocat in Oedipo Coloneo: aut quia inibi fertur Neptunus equos iugasse primus, ac inhibuisse frenis: uel quod Athenienses equitatu pollerent, ac nautica re. Proserpinã per Chalcopum ad inferos raptam, scribunt nõnulli. Porrò Onomastici septimo Iulius Pollux, duos fuisse colonos scribit, quorum alter diceretur ἵππιος, id est equus, in quem cõfugerit Oedipus. Ad quod fortè prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eo quidẽ procliuius, si inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto De finibus Cicero significat. Alter uerò in foro erat colonus apud Eurysaciũ, quò quia cõuenirent mercenarij, colonitæ sunt nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Eurysacion interpretatur Harpocratio Neptuni templum, ni mendum exemplarium est. Nam id Aiacis malunt alij intelligere, qui Eurysaces diceretur à scuti magnitudine. Est uerbum id apud Sophoclem quoque. Colonus uerò hic forẽsis dicebatur, siue agoræos. Colonia item oppidum fuit, cuius meminerit libro primo Frontinus: Boios Hetrusco bello ab Aemylio Paulo inibi elusos scribens, quod & Catullus significarit, tametsi incognitum sibi loci nomẽ fateatur interpres. Colonas porrò & colonos, id est κολωνούς, terrarum supercilia aut etiam promontoria uocant Græci. Sunt qui colonas dici Latinè pagos, opinentur: uti apud Thucydidem historia prima, ἐς δὲ κολωνὰς τὰς τρωϊάδας ἱδρυθείς. Colonida uicum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus. Oedipi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codicibus insigniter interpellatis. Fuit & Spartæ locus, Pausania tradente, qui diceretur Colona, ex aduersum Ioui Ambulio, & Palladi Ambuliæ. Inibi uisebatur item Dionysii κολωνάτα templum. Colonariam uerò conditionem in Canonicis decretis, distinctione octuagesimaseptima: & apud Iureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusticã tractantes pertinet. unde & colonarios in Epistola Cælij humiliores intelligimus homines, fortéque rusticanas tribus: Nolo te putare, inquit, Fauonium à colonarijs præteritum, optimus quisque nihili eum fecit. sic enim uidetur legẽdum. Colonicas leges Varro appellat, colonis dictas: ut est, Colonus in agro surculario ne capras compascat. Coloniam Columella intelligit, quantum uillico subijcitur: Coloniæ, inquit, suæ terminos nõ excedat uillicus. In Epistolis ad Atticum, colonarium esse arbitror publicum, unde publicanis ascitum nomen: seu uectigal, quod pro re penderetur rustica. De aquæductu (inquit) probè fecisti, colonariũ uide ne ullum debeamus: quãquam audio, eam illic commutatam esse legem. In eundem sensum dixit Cæsar libro Ciuilium bellorum tertio. Columnariũ esse uidetur Pomponio Digestis De argento legato, ad bibendi usum uas comparatũ, etiam si minus fallor, plausibilius uisum iri plerisque, si colum legas niuarium. Sunt qui columbarium posse scribi putent: quia Vitruuio sic dicatur hauriendæ aquæ per tympana idoneum organon. appellari uerò ita ab κολυμβᾶν, quod urinare indicat, unde & columbæ item appellatæ creduntur. Potest & columnariũ pro cartibulo accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellę unius. Quod ad colonarium attinet, aduertenda in primis Higini distinctio de agrorum limitibus: Vectigalium, inquit, agrorum sunt obligati quidã reipublicæ pop. Rom. quidam coloniarum aut municipiorũ aut ciuitatum aliquarum. Et quia ab Oedipo exorsi sumus, illud itẽ opera uelut parerga huic parti impingamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam cognomento, quoniã ibi cędis paternæ cruorem abluisset Oedipus. In propinquo Hectoris uisebatur monumentũ, ex oraculo illuc ossibus ab Ilio tralatis. Adnexũ & illud: esse prope Thebas locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνης, quoniam quũ Polynicis cadauer tollere nequisset, illud protractum in ardentẽ Eteoclis cõiecit pyrã. Nec me fallit, aliter Pausaniæ sententiã à Domitio tralatam, super illud Satyricũ, Syrma uel Antigones. uerum Pausaniæ uerba sunt hæc, καλεῖται δὲ ὁ σύμπας οὗτος σύρμα ἀντιγόνης. ὡς γὰρ τὸν τοῦ πολυνίκους ἄρασθαι προθυμουμένῃ νεκρὸν οὐδεμία ἐφαίνετο ῥαστώνη, δεύτερα ἐπενόησεν ἕλκειν αὐτὸν, ἐς ὃ εἵλκυσέ τε καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τοῦ ἐτεοκλέους ἐξημμένην πυράν. In ea porrò parte singulari certamine cõpugnasse Polynicẽ ac Eteoclẽ, significat idẽ auctor, mutuisque se uulneribus cõfecisse, ubi & Menœcei extabat monumentum. Et Herculi

Iunonem lac præbuiſſe Iouis fraude, putant Thebani. Haud lõge demum ſub dio Hercules ſtabat ῥινοκολούστης cognomento, quoniam Orchomeniorũ Cerycibus nares amputaſſet, qui uenerant tributa repetituri. Apoſyrmata in medendi uſu dicuntur deſquãmationes. Syrmæa cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accõmodum: unde συρμαΐζειν Herodoto purgare eſt. Fuit & Spartæ Syrmæa certamen, in quo uincenti præmium erat ſyrmæa.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Laſtaurus. Proculi hiſtoria. Taurus quid. Elephantini libri. Orica iuga. Cillones qui ſint. Plura ab hippos deriuata. Hippomanes. Hippobotæ. Hippotrophiũ. Hippotrophia. Polion. Prophoros, & acoſte quid: item lochia. Hippodromus ſophiſta. Bupori obeliſci apud Herodotum qui ſint. Hippoſtaſium. Statos equus. Hippocoryſtæ. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamiæ primus. Hippocentaurus qui. Ampyx. Sclerus. Hippagus. Hypagus. Plinij locus perpenditur. Cap. XXII

ET quoniam equi facta mentio eſt, ſubnotabimus hic protinus nonnulla ex ſupellectile grãmatica, quæ qui curioſius uerborum ſectatur proprietates, uocabula proruit hinc inde, quibus locupletior inſtructiorq́ue fiat loquendi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον dicunt, animaduerto id nomẽ multifariam prodire in uſum doctorum. nam ſcitè admodum & doctè hippobinum uſurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplebiliter Venerea cõſectetur, quem Latinorum nonnulli etiam laſtaurum dicunt, ſed Græcè tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobiliſſimo hiſtorico, uelut næuũ inuſſit. Id uerò ſignare hominem libidinis ualidæ, in libro De grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius eſt. Cuiuſmodi narratur Proculus inter minuſculos Romanorũ tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxiſſet centum, ex ijs decem una conſtuprauit noctè, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorũ lingua λα dictiones intendit, taurus uerò eſt pudendorum pars: ſicuti adnotatum à Galeno ſcimus, necnon à Quintiliano. Eam ſub oſcheo poſitam Euſtathius interpretatur: quanquam eſt & apud Trœzenem nomine eodem fluuius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alij laſtaurum dici putant, quaſi λασιόταυρον, quòd hiſpido ſit pudendo: ut idem Euſtathius aſtruit. Nam laſtaurocaccabum apud Chryſippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus eſſe delicatioris edulij genus, uti eſt apud Athenæum, ut quòd ſit libidinis incentiuum, ſicuti apud eundem leguntur ὑποβινητιῶντα βρώματα ratione eadem. Eſt & Las uiri proprium nomen, cuius ab Achille interempti, quem ambiuiſſe Helenam ferunt, uiſebatur monumentum in Aræno Laconiæ, ut ſcribit Pauſanias. Laſtarnos quidam malunt ſcribere, ut ſint οἱ περὶ τὸν ὄῤῥον λασεῖς, καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Cillones uerò apud Ciceronem in Saluſtium, cinędi ſunt ac turpiter ceuentes: quia cillere, motitare eſt. Verum apud Nonium eo uocabulo intelliguntur ſuperciljs prominentibus: quanquã ſyllones præferant peruulgati codices. Sed ad hippobinum redeo. Inuenio id nomen poſitum in Ariſtophanijs Batrachis, cuius fabulæ interpres, à laſciuia id duci ſcribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Gręci accipiant, ſicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. βινεῖν autem ſignat coire, unde illud in Epiſtolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at quũ bini, obſcœnum eſt. Hinc & Seuinus, hoc eſt σέβινος, ducitur: quod nomen eſt apud poetam Platonẽ. Porrò hippon dictiones augere, ex Galeno quoq́ue didicimus, qui ſeptimo Simplicium pharmacorum auctor eſt, hippomarathron dici fœniculum ſylueſtrem ab inſigni magnitudine. Id uerò dici rectè, Dioſcoridis auctoritas comprobat: nam tertio libro Syluæ medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani uocant fœniculum erraticum: eſt autem marathron, fœniculus ſylueſtris grandior. ſed & hipposelinum eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur, cui ſententiæ aſtipulatur Dioſcorides idem. Eſt autem hippoſelinum, quod olus atrum Romana uocatur lingua. ἱππομανῆ, Sophocles Aiacem nũcupat, uelut μεγάλως μαινόμενον, ideſt inſigniter furentẽ, ex ratione metaphorica, quando

ca, quando uti nobilis canit poeta,
Scilicet ante omnis furor est insignis equarum,
Vel, ut præstruximus, quia ἵππος ἐστὶ μεγάλου τάσιστα: nam ἱππογνώμονα dicunt, τὸν μεγαλογνώμονα. Hippomanes quoque appellari pratum ualet, ceu εὐανθές, id est floridũ, ἐφ᾽ ὃ οἱ ἵπποι μαίνονται. Sic & βου dictiones intendit, unde apud Herodotum historia secunda, obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam si assandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridicule, ni fallor. Apud Nicandri interpretem sic comperi: Hippomarathron, inquit, herbæ species est: uerum Theophrastus esse hipposelinum dicit, quod in petrosis proueniat locis, ab magnitudine sic nuncupatur, uel propter equorum stranguriam. Hippobotas Chalcidẽsium, ex historia dici nouimus prędiuites, gloria quoque præcellentes. Hippotrophium libro sextodecimo Cosmographiæ Straboni locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens: admissarios, ὀχεῖα ille uocat, trecentos. Inibi & logisterium fuisse ait stratioticum, id est exercitui recensendo destinatam partem. Cronippum præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia nanque uidentur esse nugalia omnia & prærancida quodammodo: sed de hac uoce non sunt hic ingerẽda plura, ne plane fiat quod Græci autumant, Iouis Corinthus, dum idem subinde inculcando repetimus: quamuis non ignorem esse apud Platonem, bis ter ue dici quod pulchrum est. Sicuti uero ab equis magnitudinis petita ratio est, ita de elephante: nam libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: iis uero trigintaquinque numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Flauius Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatus consulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia uero bibliotheca seruabantur hi. Sed a diuerticulo fabulam repeto. Hippicum esse mensuræ nomẽ, nouimus, Plutarcho docente: Sed quum, inquit, nec perennibus fluuiis, nec lacubus quibusdam, nec uberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis uterentur manufactis, lege statuit Solon, ut ubicunque publicus puteus esset, intra hippicum homines uterentur. Est autem hippicum quatuor stadiorum distantia. Orica iuga quum legimus apud Aeschinem ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari oreas, auctor cũ Aristophane Homerus est. Hippalectryon dici uidetur staturosus gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quandoque, abnuant philosophia imbuti plerique. ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationẽ, quod ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης. id est, nequeo miser dormire, me nanque mordicus lancinat impensa & præsepe. Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaque curru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius heroum uisebatur in regione, quam de platanorum copia platanistam uocant. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cũctos præcelleret Thessalos. Hic uero est Hippodromus, ut obiter aliquid subnotemus, qui Homerũ dixit sophistarum patrem, quum Nicagoras tragœdiam esse matrem, pronuntiasset. Et rursus Homerum eundem uocem, Aeschylum uero spiritum appellauit. Hippostasiũ esse uidetur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equum ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est στατὸν dicunt. Hordeo dum cõnutritur equus, ἀκοστῆσαι pronuntiatur: quoniam ut interpretantur glossematarii, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimẽta omnia nuncupari acostas, traditum ueteribus est. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ. exponantque, sordidatus in stabulo. Nam κοῖτος, idest balneogœtus, sordes indicat. Esse uero equum animal philolutron ac philydron, idest balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristoteles. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites

equites intelligi, quoniam κορυνὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys uerò, inquit, ideſt galea, fit ab κορύνεσθαι, quod & κορθύνεσθαι dixit Poeta, id ſignat in altum tolli: unde & à capite nutans uirga, dicitur coryna: ſed pro claua inde ponitur quoque. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla, ex Dionis Nicæi hiſtoria. Taraxippum inuenio nuncupari heroum Myrtilo à Pelope ſtructum, in quo & rem diuinã illi obierit, ut perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio eſt, quod in eo loco Myrtili arte iniectus ſit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id ſolitum peragi, fabulentur. Quidam inibi infoſſa aliqua à Pelope, ſibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modò exterriti ſint, uerum exterreantur omnes, illac tranſeuntes equi. Fuiſſe uerò Aegyptij putant magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus ſuſtruendis uiſas obtemperare, ſicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt. Fuit & in Iſthmo Taraxippus Glaucus, quem peremiſſent equi. Illud obiter adnotarim, Marmaca omnium primum ueniſſe Hippodamiæ procum, anteꝗ alios ab Oenomao necatum, eius equas tradunt uocatas Parthenian & Eripham: quas quum iugulaſſet Oenomaus, iuſſit ſepeliri: à Parthenia uerò impoſitum fluuio nomen. Eſt & alter Harpinates, à ciuitate Harpina, quam inhabitarit Oenomaus, ſic à matre nuncupatam. Illud poſtremò non negligendum, uideri apud Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equitatore præſtantiſſimo & prorſum inexſuperabili. Ipſe, inquit, ſe ait perniciter currere, illum autẽ uolare, ſe commodè in equo uehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον ὄνον; quod eſt, ſed quid ad Hippocentaurũ hunc? Ampyx, aurata dicitur catena ſetas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Martis equi chryſampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre. Equas in partu uacare admodum purgamentis, ſcribunt naturales: ea uocat Ariſtoteles lochia. Lochæos uerò diphros Græci ſellas intelligunt, in quibus commoditatis cauſa ſeſſitent parientes. At humor cruentus aquoſusꝗ intra membranas contentus, quibus obuoluitur embryon, prophoros dicitur. Eſt & polion, id eſt πώλιον, quod ante partum emittit equa. Propheres uerò dicitur re ipſa iuuenis, aſpectu tamen ſenex, cui contrarius dicitur ſclerus. Hippagum ſcribit Plinius à Salaminijs inuentum. Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia ſic recognoſcãt Græci. Nos apud Herodotum hiſtoria ſexta duobus locis hippagogas dici naues, equis ſubuectandis deſtinatas, obſeruauimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis ſignificantiã habent. Aeginæa mercatura. Quid rhopon. Rhopes. Rhopographi. Strabo illuſtratur, item Virgilius. Aeginæum pro magno. Rhoptron. Aetnæũ item pro magno, ſic & Parnaſium. Pſammocoſium. Pſamathos. Amathos. Gargara. Carcinus unde. Rhypæa. Rhox. Melan. Aſteriũ. Cyaneum. Agroſtes. Rhypos. Caput XXIII

SEd enim eiuſdem linguæ proprietate in rerum quaſi uaſtitate exprimẽda, nõ hippos modò in uerbis, quæ ex pluribus conſurgũt, ſuggerit menti amplioris ſignificantiæ notam: ſed & pleraꝗ comperiuntur alia, uſum eũdem in magnis auctoribus iũctim implẽtia ac ſeparatim: quippe grãdiora quãdoꝗ Aeginæa dici animaduertimus, quod ex talenti ratione productum, grãmatici cõiectant, id in ea inſula exſuperabat Atticum. Quãquam nõ latet, uenalium onera nũcupari etiã Aeginea: unde corriuati, qui dicuntur Aeginęopolæ, hoc eſt αἰγινοπῶλαι, mercium id genus uẽditores. Hos intelligunt nõnulli, qui & Pantopolæ nuncupẽtur Græcis. Nam eſt ibi factum emporium, ob inſitã loci ſterilitatem hominibus maritimã negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis rebus conſtantem, Aeginæam dicimus mercaturam: ſic enim Græci ſanciunt, rhopon, id eſt ῥῶπον ſignare παντοδαπὸν φόρτον, id eſt miſcellaneum onus. Hoc eo libentius appoſui, quia Strabonis tralatio ſubſultat. Meminit uocabuli Galenus Therapeutices primo, οἱ γὰρ τὸν ῥῶπον διατιθέμενοι καὶ πολὺ πρωτέων ἑλίζουσι. qua in parte pictorum & unguentariorũ mixturas intelligunt: quod cõprobare Heſychius uidetur. Dicuntur & rhopes ſyluoſæ plantæ, unde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nau-

ticum rhopon nūc gropon dicit, ut reor, dictione luxata, qui mos imperitis est uel frequentissimus. Rhopen uerò & rhipen dicunt Græci momentū uel ictum aut oculi motum. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicūtur laqueorum, siue scandalethra, id est flexuosa ligna capiendis feris uel auibus. Rhypæon in Achaia constituunt terrarum periti, unde Rhypæos pro Achæis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypæ seu Rhypæa est Achaiæ ciuitas, unde Rhypæus. Rhox phalangij species, quia sit ῥαγί, id est uuæ acino similis: os uerò in uentris habet meditullio: id genus & melan uocatur: secūdum autem genus asterion dicitur, cui sunt in corpore collucentes uirgæ: cyaneum nuncupāt genus tertium, sicut quartum agrostem: quintū sphecium ab similitudine, quod & dysderi est, hoc est δύσδηρι: sextum appellatur myrmecium: inter legumina comperitur septimum. Rhypon pro sigillari cæra Pollux accipi ab auctoribus tradit. Pro cæris quoque in Epistolis ad Atticum legimus rhypos, de uetustatis ratione nomenclatura accersita. Rhoptra deniq; cōcaua, & βυρσοπαγῆ, id est corio compacta Plutarchus nūcupat in Crasso: quibus in prælijs Parthi, adiectis etiamnum echijs, id est ἠχείοις, horrēdum eliderēt sonum. Porrò ætnæum item pro magno reperies in libris auctoritatis nō dilutæ: unde & cātharus ætnæus, magnus intelligitur apud Aristophanem in comœdia cui titulus εἰρήνη. De montis Aetnæ magnitudine, uel quia Aetnæi equi habeātur præceleres, & in currendi certaminibus inclyti. Ex qua ratione, Virgilium quoq; fratres appellasse ætnæos, simile ueri est. Cōsimiliter apud Aristophanem eundem in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, dicuntur ἄνθρακες παρνάσιοι: quem locum enarrans interpres, Parnasium ex more pro magno fatetur positum. Ab harena quoq; quam uocant psammon, dictio configurata est, psammocosius, quæ pro immenso accipi numero uidetur. Nam Eupolis ἐν χρυσῷ γένει, spectatores appellat psammocosios, numerosos intelligens. Verbum autem cosia, est numerorum desinentia post centum: dicunt enim diacosia, triacosia, tetracosia, & deinceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti posita inuenias: sicut apud Aristophanem ἐν βοιωτοῖς, Intus nobis sunt gargara: positum id uerbum apud Sophronem quoq;. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum, quæ uox cancrum signat, hinc duci opinantur eruditiores, à pedum multitudine: quanquam à capitis motatione, ita dici putant alij, quasi caracinos quidā sit. Psamathon uerò harenam dicunt marinā, sicuti fluuiatilem amathon. Psamathe in Bœotia locus est, uel fons.

Quos dicamus equos Lycospadas. Lycos frenū, seu lupatum. Lycophilios. Lycophos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis sacer. Orestis expiatio. Orestis scena. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Itē Phasiani equi, & Nesæi. Chelidon. Veredi. Veredarij. Chamelæ. Cursus publicus, uel fiscalis. Tractatoria facultas. Phoruades. Trophiæ. Empyi. Atrophi equi, & anagogi. Lactistę. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Cœlophthalmus. Chamelæ. Cæsaris equus, & Caligulæ. Cirsi. Lichenes. Ephippiū. Fuluius, qui equam inibat. Onochelos. Asini caput à Iudæis coli. Hippona, & onoscelis, & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centrineces. Encentrides qui. Peroriga. Plinij locus perpenditur. Equus ligneus apud Troiam. Caianus locus. Aeolopolus quid. Cap. XXIIII

Dignum uerò obseruatione cēsuimus, & quod huic potissimum loco adglutinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, id est λυκοσπάδας. Id uerbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo modo obuolutum, scio uisum iri, quando est haud ita frequens. Ego uerò etymon duplex comperisse uideor: alterum est de freni genere, quod lycon uocent, nostri lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius,

Nanq; ante domandum
Ingentes tollent animos, prensiq; negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Quo in loco Seruius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, unde

unde & morsus infigatur summi nocumenti. Hoc uero frenorum genus equis adhiberi præferuidis ac ferocientibus, sæpeq; ob insitam animositatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sicuti etiam lycon dici lupum, unde lycophilios pro suspecto ponitur & latenti, ut est apud Aelium Dionysium, & Menander ita scriptum reliquit, λυκόφιλοι μὲν εἰσιν αἱ διαλλαγαί. id est, suspectæ quidem conciliationes sunt. Nam & lycophos pro tenebroso positum inuenimus, aut pro crepusculo, quando lupi color cinereus est, nec nigredinem præferens intensiorem, quod inquit Eustathius. Per hyemis autē tempora Spartani lycophonas, id est λυκόφονας, ad dormiendi usum stibadibus promixtos sibi substernebant, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης. Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatum, auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se, fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi differitur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis uisebatur sacer dictus, in quo Trœzeniorum uiri nouem à cæde materna Orestem feruntur expiasse, adhibitis quum expurgationibus alijs, tum aqua ex fonte, quem ἵππου κρήνην dicunt: nam & hic apud Trœzenios mōstratur, Pegaso terrā inibi pulsante, scaturisse. Fuit apud eosdem ante Apollinis sacellum locus, quem Orestis scenam dixere, quòd nondum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diuersaretur. Adobrutis uero in propinquo purgamentis, enatam laurum memorant. Lupos deniq; serrulas uocamus manubriatas, agrestium usibus accommodas. Lymax ad lycos pertinet nihil: nam est eo nomine apud Phigaliā fluuius, in Arcadia, in quem purgamina sordesq; coniecerint Nymphæ, quum Iouem peperisset Rhea. Sordes autem Græci ueteres lymata uocarunt, uel Homero teste, quum ait, λύματ' ἔβαλλον. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, si modò non aberrat interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Sunt qui à celeritate trahendæ rhedæ sic opinentur dici, quorum aurigæ nuncupentur ueredarij. Martialis,

Parcius utaris moneo, rapiente ueredo
  Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas.

Et in Distichis,

Stragula succincti uenator sume ueredi,
  Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulæ, inquit, metuunt Veredarium Vrbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc usu, commeminisse Ammianus uidetur Marcellinus: Transeo, inquit, quòd quidam per ampla urbis spacia subuersosq; silices sine periculi metu properanter equos uelut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanq; prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto. Procopij, uel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios ueredariosq; reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabātur: quibus non utebantur alij, nisi facultate impetrata, quam uocant tractatoriam. Sed redeo ad lycospadas. Sunt qui malint lycospadas inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterum perpensione dignum, cur nam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi uehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquam dilabi eualuissent: neq; enim prudentem euasisse Vlyssem dictitamus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Equos uero ad sonum quemlibet uel minimū compauescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor. Quod uero in eiusdem linguæ monumentis legimus quandoq; Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea uoce tyrannorum satellitium ferè significatur. Erant uero hi corpore uegeto, & animo præsigni iuuenes. Vocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi gestarent insigne. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inusto insigni,

uel quoniam ad Phaſin equi habeantur pulchritudine præſtantes. Neſæos equos nun-
cupat Herodotus, qui prægrandes naſcerentur in Neſæo Medicæ regionis campo: ſic
enim Stephanus etiam ſcribit, νησαίου πεδίου, pudendo cuiuſdam errore, qui eo uoca-
bulo ſignificari inſulares eſt opinatus. Auctor Plutarchus eſt: Pyrrho ſpeciẽ oblatam,
uelut Neſæo equo inſcenſo, ducem ſe illi præſtaret Magnus Alexander. Id quod non
percipiens interpres tranſiliuit. Sed & in Græcos codices irrepſit mendum: nam Νι-
σαίου ἵππου legit. Meminit & loci & equorum Arrianus quoq;, ſed & in Legibus Pla-
to, ut Strabonem prætereeam & Ammianũ Marcellinum. Equos gregales Græci phor-
badas dicunt, id eſt φορβάδας, domeſticos uero trophias, id eſt τροφίας. Nam empyi
intelliguntur, quos ſuppuratio infeſtat, quæ inter equorum recenſetur morbos: ſicuti
crithiaſis, id eſt hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt νυμφιᾶν: in quo ad ti-
biæ ſonum quies contingit, fronte demiſſa quod uocant κατωπιᾶν. Sunt inter equos
qui uocentur athletæ & agoniſtæ, item hodœporici & pompici, quos itinerarios dice-
re potes. Porrò & ſtratiotici, id eſt militares. Atrophos intelligit equos Xenophon,
ἀπομνημονευμάτων tertio, imbecillos, quiq; conſequi uix ualeant. Anagogos autem con
tumaces, & qui ubi conſtitueris, conſiſtere abnuant. Nam lactiſtæ, id eſt λακτισταί, ſunt
eidem, calcibus qui impetunt peruicacius. Quidam nominantur cacopodes quoq;, ſi-
cuti & κακοσκελεῖς. Caballatio, uoce haud ueteribus trita indicat Iureconſultis, alendi
publicos equos munus. Digna uero ſcitu & illa: equum prominentibus oculis exoph-
thalmum dici, ſicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo eſt, cuius in receſſu
cauo oculi ſunt. Chelidon ungulæ dicitur concauitas, ſed & in canibus eodem modo.
Eſt & chelidon ſupra cubitum pars. Chamelas, id eſt χαμηλάς, uocat Xenophon ungu
las pleniores carnoſasq; citra cauitatem. Et in libro περὶ ἱππικῆς ſcribit Simon, ſicuti
ab Xenophonte relatum ſcimus in tituli eiuſdem commentatione, equos εὔποδας in-
ternoſci etiamnum ſono, ſiquidem increpat uelut cymbalum, in ſolo cauatior ungula.
Auctor porrò hiſtoricus Dion, Cæſari Luſitaniam gerenti natum eſſe equum διφυὰς
τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα. id eſt, cui gemina foret in anteriorum pedum un-
gulis natura, qui mox illum elatè admodum geſtaret, reliquos omnes ἀναβάτας re-
cuſaret, unde immodica de ſe ſibi cœpit polliceri. Cirſos nuncupant, qui adnaſcuntur
equorum tibijs. Lichenas oſſicula uocant, canini dentis imagine genibus equorum, &
prope ungulas agnaſcentia. Dioſcorides eſſe tylos dicit, id eſt callos. Pedes anteriores
proſthios appellant, cæteros uero opiſthios. Pedum uirtus eupodia uocatur. Ephip-
peion eſſe interpretantur ſellam: ephippion uero eſt currentium equorum certamen.
Lego in Plutarchi Parallelis: Fuluium quendam mulierum odio, equam ſolitum inire,
unde uenuſtior enata puella ſit, quam dixere Hippo: ſicuti Epheſius Ariſton, ex aſinæ
initu formoſam progenuit Onoſcelin: quod Admirabilium ſecundo Ariſtoteles, ſiue
alius, ſcribit. Nam Onochelon Chriſtianorum deum quidam intelligere maluerunt,
auribus aſininis, altero pede inungulato, librum geſtantem togatumq;. Nam & aſininũ
caput uice numinis coli à Iudæis ſolitum, Cornelius Tacitus mendacium (ut Septimij
Florentis utar uerbis) loquaciſſimus prodidit, quòd in Arabia ſiticula deprehenſi, ona-
gris ducibus, perducti ad aquarum ſcaturigines ſint. Sed inter Græcos quoq; nominis
haud obſcuri Damocritus aureum aſelli caput à Iudæis cultum, non tacuit: nec ritu qui-
dem ſacrorum neglecto, ſeptimo quoq; anno peregrinum hominem perduci aſſueuiſ-
ſe, ſcribens, ac κατὰ λεπτὸν, id eſt fruſtillatim conciſum necari. Onochelos autem Dio-
ſcoridi libro quarto, herba eſt, dicta quoq; Alcibiadion. Stabuli uero deam Apuleius
Hipponem uocari tradit, ut placere doctioribus animaduerto: quanquam pleriq; Hip
ponam & legunt & interpretantur, ut eſt apud Tertullianum: ſic & apud Iuuenalem
legunt: Iurat ſolam Hippo, & facies olida ad præſepia pictas. ea nimirum forma qua
Dido & Manto, pro Didonem & Mantonem dicimus. Illud minus omiſerim, quod
eſt in Pindari Pythijs obſeruatũ, & ab interpretibus enarratum curioſius: Neptunum
à mythicis appellatum tradi Petræum, quòd olim ſuper ſaxo conſopitus urinam pro-
fuderit genitalem, unde enatus ſit equus primus, quem dixere Scyphion. Lactantius
uero grammaticus, in Theſſalia terram tridente percuſſam ſcribit, à Neptuno, ex quo
mirum

mirum dictu, proſiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Theſſalicorũ equorum præſtantia. Quia uero equitandi artem, id eſt τὴν ἱππικήν, primus excogitarit Neptunus: inde factum opinatur Pauſanias, ut dicatur ἵππιος, potius quàm cauſa alia: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunum iurare Menelaum fingit. Sed & qui hymnos ſcripſit antiquiſſimos, Pamphus, Neptunum dicit ἵππων δωτῆρα, id eſt equorum datorem. Seruius grammaticus, in cõtentione cum Minerua de Athenarũ nomine, ab Neptuno littore percuſſo, equum ſcribit productum, ſed à noſtris coarguitur. Apud auctorem ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro nono, ſic comperi adnotatũ: Terram initio fuiſſe aquis adobrutam, emerſiſſe primum Atticam: eius amore ducti Neptunus & Minerua de ciuitatis conſtituendæ nomine litem intendere: Ioui complacitum, eius eſſe urbis pontificium, qui pulcherrimum excogitaſſet munus, tunc portubus & naualibus ab Neptuno urbem excultam, Minerua oleam producente in Acropoli: quo argumento euaſiſſe ſuperiorem. unde inſtitutum, oleaſtro uictores coronare. Petræum denique dici uolunt alij, quòd reuulſis in Theſſalia montibus, quæ uocantur Tempe, emiſerit Peneum, ac ſtagnantes prius agros renudarit. Ex quo Callimachus; φεῦγε δὲ καὶ πηνειὸς ἑλισσόμενος διὰ τεμπέων.

Fuerant & Petræo Neptuno inſtituta certamina. In hac deniq; equorum mentione, illud ex Homero addidiſſe, offecerit nihil: Centrineces nũcupari equos centro obedientes. Centra uero, inquit Euſtathius, ſunt quæ encentrides item dicuntur, id eſt inhærentes calcaneo ſtimuli, quibus excitari equos nouimus. Ichthycentrum eſt fuſcina. Erant & ſuæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, uelut factitaſſe Corœbus dicitur apud Pauſaniam. In collectaneis Rei ruſticæ libro tertio apud Græcos, monemur, palmites menſe Martio capiendos πρὸς ἐγκεντρισμόν, id eſt ad inſitionem. Quin mox paulo idem auctor appellat, τὰ εἰς ἐγκεντρισμὸν φυτεύματα. In libris cõperi eiſdem, equos ἑτεροφθάλμους haberi quibuſdam pulcherrimos, cuius fuerit modi Alexandri Bucephalus. Hippocampum interpretantur aurigarum ſcuticam, flectendis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicẽ ciuitatem dicitur ſtetiſſe Neptunus æneus habens ἱπποκάμπην in manu. Deniq; perorigam dici inuenio, eum qui equos admittit: eo enim adiutante, equa alligata celerius initur, nec equi fruſtrata cupiditate impulſi ſemen eijciunt: quo fit ut apud Plinium libro octauo, capite De equis, rectius forſan peroriga legatur, quàm auriga: ut modò agnoſcitur, quem ab equa laceratum ſcribit: quanquam apud Varronem hiſtoriæ eiuſdem relatione, auriga item circumfertur. ἵππον δούρειον, id eſt equum Durium, Epei opus fuiſſe, Pauſanias interpretatur machinam muris diſſoluendis, cuius æneum ſimulacrum in Acropoli fuerit. Equos ſtatura puſillos uocant inos, ſed & gynnos poſteri nũcuparunt: ſicuti homululos dicere nanos conſueuimus, παρὰ τὸ ἐσφῆνθαι τῶν ἄνω. Nanorum pudenda pro magnis ferè uſurpantur Græcis. Equus dyſgargalis nuncupatur in libro περὶ ἱππικῆς apud Xenophontem, qui eſt δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græcis dictam. Addamus porrò: Incitatum, id eſt ἰγκίτατον, eſſe equi nomen apud Suetonium, pręter interpretum ſententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur, inquit, Caligula geſtanti batrachida. quo argumento Praſini cognomen eſt illi adoptatum. Sed & locum certantium quadrigarum uel hac tempeſtate Caianum dicunt: ex equis unum ſic amauit, uti ad cœnam inuitaret, annona quoq; appoſita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat: per illius ſalutem fortunamq; concipere iuſiurandum ſolitus: conſulem quinimmo deſignare conſtituerat, feciſſetq;, ni conſilia interpellaſſet mox interitus. Equinos pullos ubi Homerus ἀελλοπώλους uocat, interpretantur grammatici uarios. Id reluit Porphyrius, αἰόλον ſignare aſtruens ταχύν, id eſt celerem, ἀπὸ τῆς ἀέλλης, id eſt ab procella ducto uocabulo, quæ ab ἄειν flectatur, & εἰλεῖν, quia ſpiritu uerſet omnia. Nam & bellacem Corythæolum dicunt, qui motat aſſiduè galeam: ſicut Martem Corythaica nuncupat Homerus quoq;.

Prouerbium de Corintho ſuperciliosa, quam habeat rationem. Corinthi felicitas. Aes Corinthiũ cur pretioſum adeo. Mixobarbari qui ſint apud Corinthios. Aeetes. Caput XXV

Strabo

STrabo non historicus modò præsignis, sed philosophus quoque & mathematicus, adeo celebris & peruulgati nominis, ut eum Thessalonicensis Eustathius per quandam exochē geographi nomine persæpe significet. Is inquam Strabo post multa de Corintho commemorata libro octauo, demum ita scribit: Ciuitas ipsa Corinthiorū amplissima diu fuit & opulentissima, siue uiros innumerabiles ad ciuile regimen peritissimos, siue eximias opificum artes animo uertas. Ager aūt non admodum telluris bonitate pollebat, quippe qui obliquus foret & asper, unde superciliosam Corinthum uocant uniuersi, & cessit in uulgare prouerbium, Corinthus superciliis curuitatibusque laborat: cuius etiam meminit Eustathius. Eius adagii mentionem faciens quidam, ingenuè satis fatetur, non se uidere ubi nam usui esse possit, nisi (inquit) quis detorqueat ad hominē intractabilem, aspero ingenio, & sibi ipsi inæqualem, parumque sibi constantem. Ego uero aliud spectasse prouerbii conditorē primum, contenderim: nam quia non consequitur ager reliquam suæ urbis felicitatem, inde dicti uim Straboni manasse opinor: quando nil est tam diuitiis instructum, tamque artibus & uirtute præclarum, nil postremò in humanis rebus adeo numeris omnibus absolutum, quin aduersi aliquid & improsperi insit protinus, & affricet mortalium rubigo, & fortunæ (ut sic loquar) liuor liuidissimus, quod ueluti labecula, ac uerius nubilum, lætitiæ infuscet splendorem. Quamobrem ubi Corinthum dicimus superciliosam, id quidem meo iudicio innuimus, Omnia utique inesse, quæ & placere ac possint etiam fastidientem allectare: uerum esse aliquid unum, quod offendat quadantenus, quoniam nil sit ex omni parte beatum. Ex iis uero, ni fallimur, & nostra ita amamus, ut nesciamus perdere, perspicuum iam est introspicienti exactius, adagii uis quò tendat & quid uelit sibi. Quòd si quis in studiis adeo insolens est, ut Corinthiorum nesciat felicitatem, is Homerum consulat, qui Iliados secundo Corinthum diuitem uocauit, ἀφνειόν τε κόρινθον: quod tamen ex Geographi sententia, ad emporium inibi constitutum refert Eustathius. Nam & Thucydides Græciæ emporium uocat Corinthum. Audiat & L. Florum ita scribentem: Corinthus Achaię caput, Gręciæ decus, inter duo maria Ionium & Aegæum, quasi spectaculo exposita. Et infrà, ubi ruinas eiusdem felici breuitate transcurrit: Quid signorum? quid uestium? quid'ue tabularum raptum, incensum, proiectum est? quātas opes uictor abstulerit & cremarit, hinc scias, quòd quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse cōperimus. Nam & æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit iniuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri argentique uenæ in cōmune fluxere. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum uehementius caperetur Augustus, etiam dici Corinthiarius cœpit. Traditum porrò in fabulis est, quod repetit in Epidicticorum ratione Menander, de Corintho & Isthmo Solem Neptunumque contendisse, sicuti de Athenarum ciuitate cum eodem Neptuno Mineruam. Et quid pluribus agimus in re confessa? M. Tullius in Rullum, Deinde agrum optimum & fructuosissimum Corinthium uenire iubent. Nam quod in Græcæ gentis contemptum dicere Philippus solebat, habere se κλεῖς τῆς ἑλλάδος, ut Pausaniæ testatum monumentis est, quum in Eubœa Chalcidem præsidio teneret, in Isthmo Corinthum, in Thessalia sub Pelio Magnesiam, præsens forsan institutum nil iuuerit. Significabat autem Philippus ciuitates eas esse, uelut Græciæ claues, ac ὁρμητήρια κατὰ τῆς ἑλλάδος. Nec illud quod proximè se ingessit, non omnino pa-rergon, omisero: coli ab Corinthiis solitos, qui dicerētur mixobarbari, quos non fuisse alios, quàm Medeæ liberos, proditum historia est. Nanque habitauit ea Corinthum, quumque fames esset inorta ualidior, Cereri ac Lemniis nymphis obita re diuina, illa comprecante desiit malum. Sed & Corintho Aeetem Medeæ patrem quandoque potitum, scimus. Quippe solis fuisse filios & Antiopes Aloeum & Aeetem, quibus distribuerit regionem pater, illi quidem Arcadiam, Corinthum huic, qui propria non contentus sorte, ciuitatem Buno Mercurii filio reliquit, quam posteris denique is resignaret, in Colchos ipse demigrauit. quam rem carmine complexus Eumelus fit.

Iouis Corinthus prouerbiū, quem habeat sensum apud Philostratum. Quæ dicantur anacalypteria, & encalypteria. Nymphæ quid, & unde. Encalymmata

mata. Epicalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necrocorinthij qui sint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum. Sepultura. Necropernas. Lycophronis suggillatio. Caput XXVI

Porro quia de Corintho nobis mentio est, pergamus porrò attexere adagium alterum ab eadem productum ciuitate: ita enim habet, Iouis Corinthus. Id uero quo enuntietur sensu, enarratũ ampliter à Suda nouimus, & Aristophanis interprete, ac plerisque alijs. Sed & in literis Latinis alicubi expositum, non incuriosus lector inueniet. At quia dissonum quiddam apud Philostratum ab horum semita deprehendimus, ut quæ mox afferrentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci scriptoris sententiam, quæ ad præsens negotium spectat, tralatam huic loco inseremus: moxq; quid ipse statuam, non grauabor pluribus explicare. Iudicabunt uolentes, neq; enim sine prouocatione sunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum imperatori ab epistolis erat, auidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud sanè cõspicua, Hermocrati in matrimonium tradere, nón censuit is arripiendam felicitatem eiusmodi. Immo nuptiarum conciliatrice instante acrius, ac uiri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non seruiam, neque soceri superbiæ. Quum uero etiam iuncti sanguine ad nuptias omnino propellerent, quòd Iouis Corinthum esse putarent Antipatrum, non cessit prius quàm ab imperatore accersitus Seuero, puellam sibi iungi passus est. Quo tempore scitante ex eo familiariũ quodam, quando esset anacalypteria præbiturus, Vrbanè (inquit Hermocrates) immo uero encalypteria, postea quàm ita deformem sum ducturus. Cæterum mox paulo etiam dimisit, quòd neq; oculis foret grata, nec moribus commoda. Hactenus ex Philostrato. Iam neminem arbitror ita hebeti iudicatu, etiam si ferè sit elementarius, cui non perspicuè pateat, nihil eorum quæ Græci in literas misere, cum Philostrati sententia congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum studiosi iuuenes, quibus hæc qualiacũq;, summis tamen laboribus congesta procudimus. Ego Iouis Corinthum hic intelligo felicissimum quendam hominem ac præpotentem, uirgula quadam oblatum diuina: quiq; tanto imperatori, qui uice numinis coleretur ab hominibus, esset in primis charus. Nam sicuti tradunt mythici, quũ Aletes Corintho esset potitus ex Iouis Dodonæi responso, uideretq; nobilem ac præualidam ciuitatem subiectam sibi, eam Iouis appellauit Corinthũ: unde irrepsit prouerbij ratio apud Philostratũ. Et nos in id genus rebus uti concinnè possumus. Sudas tamen alicubi ab hoc sensu non est omnino deuius, quum scribat, Iouis Corinthum esse parœmiã de ijs quibus quandoq; lætius arriserit fortuna, mox uero non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, id quod ab Pindaricis relatum interpretibus scio, dici in eos parœmiam, qui nimis quàm elati magnos uideri se uolunt, sibiq; placent plurimum, ac ostentant, mox tamen timidè, perq; summum abeunt dedecus: quod Corinthijs sanè obuenit legatis, dum Megarenses audacius in concione rebellantes incesserẽt, dicerentq;, ni sumptum de ipsis supplicium esset, fore uti meritò ingemisceret Διοσκόρινθος: ad quam uocem uehementius succensi Megarenses, lapidibus Corinthios impetiuere, quibus in fugam uersis, cædentes illi terga identidem succlamabant, παῖε Διοσκόρινθον, feri Iouis Corinthum. Vt uero plenam præstemus operam, & historici nubilum discutiamus, sciendum est, anacalypteria in Philostrato dici munera, quæ uir & domestici atq; amici sponsæ contribuebant, quum primum retecta uisendam se præberet: nam apud Græcos ἀνακαλύπτειν reuelare est, & anacalypsis reuelatio est. Hæc ab alijs theoretra item dicta inuenimus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympijs nuncupasse sacrum, quod olim esset Proserpinæ contributum ab Ioue, εἰς τὰ ἀνακαλυπτήρια. Nam & in Timoleone Plutarchus scribit, esse Proserpinæ sacram Siciliam, καὶ ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι, id quod sexto Bibliotheces opinor indicasse Diodorum: etiam si aliud præfert Latina tralatio. Sunt & qui nymphas dici sponsas interpretẽtur, ἀπὸ τοῦ νῦν πρώτως φαίνεσθαι, quia nunc primum uisendas se præbeant, quum antea prodeant obtectæ. Aliàs uocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέαι φαίνεσθαι. Encalypteria uero facetissimè uidentur dici, quæ dentur quum puella obuelata

nolit

nolit uideri: quod sanè congruit deformi, ἐγκαλύπτειν enim integere est & obuelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosaq;, epicalymmata uocant πτυχώδη. Anacalypteria uero edna item dicuntur, & opteria, prosphthencteria quoq;: Agias uero comicus etiam diaparthenia: quoniam διαπαρθενεύειν, deuirginare signat, ut uerbo utamur recentioribus frequentissimo. Anacalypteria postremò donorũ nuncupatur dies. Scitu præterea dignum & illud in hac Corinthi mentione tam multa, νεκροκορινθίους, id est Corinthiorũ defunctos uocari in historia signa fictilia, quæ Corintho euersa, Romam impleuere, quoniam ex reclusis sepulchris eam excerperent prædam. Obseruandum & illud: νεκρόν dici Latinè defunctum, hoc est cadauer: quod Hieronymus mortuale morticinũq; uocauit. Plinius, Vt qui latissimè rura metatus fuerit, ultraq; famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? uel quum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat? M. Tullius sepulturam quoq; nuncupauit, ut quum ait, Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare uidetur, in quo quis mortuus est. Necropernas uero dicitur poetis Achilles, quòd premortui Hectoris cadauer uendiderit. ἐκ τοῦ πέρνημι participium conformatur πέρνας. Sic autem apud Lycophronem comperi, cui tamen ducens quandoq; colaphum interpres, nil ueretur eum βαρβαρόγλωσσον nuncupare. Illud postremò subnotandum: de Corinthi nomine confingi Græcis uocabulum κορινθιάζεσθαι, quod scortari signat & lenocinari, id est μαστροπεύειν.

Super Heraclide scitu digna quæpiam de Græco excerpta penu. Lepidum Ptolemæi factum. Caput XXVII

MVltos ingenio & ui percipiendi quæ tradantur, anteire aliis, notius est quàm ut sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditũ non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil consequutus. Id equidem non argumentis modò ualet comprobari, quia multum facit in qua libet re quantulacunq; sedulitas, sed exemplis quoq;, quæ nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidæ tantum commeminisse collibuit parte ista, cuius in studiis disciplinarum cura mirè ab auctoribus prouehitur. Erat uero hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politiorem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuliginesq; lucernarum bibendi, & in sudata ueste durandi laboribus, ac proposito pertinaci, id demum est assequutus, ut à magnis auctoribus dignus sit habitus qui inter facundiæ studiosos recenseretur, immo etiam elegantissimus appellaretur atq; eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit, quia eum ut πολύφαγον, id est uoracem, notat historia. Relatu iucundum est, quod ei usu uenisse proditur memoriæ: siquidem re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus uolentis labor & pertinax non peruincat, librum concinnauit, cui titulum fecit πόνου ἐγκώμιον, id est laboris laus. Fortè ita euenit, obambulabat quadam die, eumq; librum manibus gestans apud Naucratim (est ea Aegypti urbs) Ptolemæo factus obuiã est, facũdiæ studioso & ipsi: ab eoq; interrogatus, quid nam esset id quod prompsisse in literas uidebatur, respondit πόνου esse ἐγκώμιον. Capit librum Ptolemæus, ac facetissimè primo elemento, hoc est, π expuncto abrasoq;, ita ut reliquum fieret ὄνου ἐγκώμιον: quod non aliud profecto est, quàm asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen attitulationemq;.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Thersites. Caput XXVIII

ELogium uetus est, & nulla non hora iracundis istis, ac tumẽtibus ingerendum, Esse in primis regium, male audire. In ea re ob insignem animi moderationem plerosq; eximie laudatos, neminem, puto, fallit qui paulo humanior sit. Nos quæ ad manum sunt exempla, non præteribimus uelut conniuentes. In primis uero sese ostentat Antigonus, cui tantum superfuit animi, modò uelis, omnia supergredientis, ut uel manipulares petulantius lingua utentes leniter sit passus. Incumbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabant, quin quod periculosissimè quidem, sed libẽtissimè persequuntur homines, qui non continent reddituras per iugulum uoces, male de rege suo existimarent & loquerentur. Ex proximo exceperat

exceperat omnia Antigonus, quippe interiacēte modò lineo, ut sic dicam, pariete. Excanduisset alius, protinusq; ultimi supplicij terrore perfusos abripi iussisset homines. At is comiter ac sedate: Abite (inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idem itinere nocturno, & præmolesta ob cœni altitudinem uia, ubi milites ægrè ferētes animaduertit, palamq; illi improspera omnia imprecantes, adire eos perrexit, qui præcipuè uoragine impliciti distinerētur: quumq; eos explicuisset, nec esset ab eis per cognitus, Execremini (inquit) Antigonum, qui uos in hasce coniecit difficultates: ei uerò qui inde uos extraxit, bene precemini. Affulsit & patientiæ uirtus, instrumētum ad tutelam regni præclarum, Philippo regi: siquidem perbenignè Atheniēsium legatione audita, demum iamiā remigraturis, Ecquid (inquit) nostis, quòd à me gratum in ciuitatem uestrā proficisci ualeat? Aderat fortè Demochares, ob nimiam & procacem linguā cognominatus Thersites: is ergo excipiens, Si te (inquit) suspenderis. Commouerat tam intempestiuū, tamq; atrox responsum legatorum reliquos, exortaq; omnium cum fremitu indignatione, molliter Philippus, Nuntiate (inquit) Atheniēsibus, multo elatiores uideri, qui ob animi impotentiā hisce non abstineant, quàm qui impune dici permittāt, ac iniuriæ insolentiā facile concoquant. Historicus Timagenes Augustum, uxorem, domum uniuersam procacius impudētiusq; prosciderat in libris, ac dicaciter lapidauerat. Monuerat Imperator, ut facile appareret illi non imperasse iram, moderatius lingua uteretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indulgenti, satis habuit, domo sua interdicere.

Cōstantiæ bonū. Leuitatis fœda suggillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingeniū. Fortunæ appellationes diuersæ. Volaticus qui. De Tutilina dea. Plinij locus explicatur ex libro octauodecimo. Cap. XXIX

QVi officiorum rationem in obeundis uitæ munijs, quidq; deceat & aptum personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum, censuerunt, tandem deprehendisse sunt uisi, nil esse quod tam deceat, quàm in omni re gerenda consilioq; capiendo seruare constantiam. Nanque ita quoq; natura comparatum, ut quisquis se aliquid ordine ac recta mente complexum confidit: uel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: uel nondum ęditū, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducat. Hæc quū ita profecto sint, & calculis omnibus passim & fœde damnetur leuitas ipsa sine ampliatione, quādo uel plebeculæ imperitæ eiusce turpitudo uitij planè liquet, natum adagium est, ut desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, uarium, ac omni tipula leuius, facileq; momentis horarum ad tenuissimum quenq; afflatum in diuersa transiliens instar foliorum, quæ, ut Poeta inquit,

Mobilibus uentis arida facta uolant.

Aegri proprium est, nihil diu pati, & mutationibus, ut remedijs uti. Semper præsentibus est infesta leuitas, quæ eo pressius enixiusq; cauenda, quòd natura humanus animus agilis est, ac ad motum pronus. Mobilis, inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit, uaga & quietis impatiens. Quod non miraberis, si originem inspexeris. Ex cælesti nanq; descēdit spiritu, cælestium autem natura semper in motu est. Quod uerò ad desultorium attinet, Felix quoq; Capella De nuptijs Philologiæ primo, desultoriam fortunæ leuitatem nuncupasse uidetur: ita enim scribit, Tunc enim omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat: quam alij sortem asserunt, Nemesinq; nonnulli, Tychen quàm plures, aut Nortiam. Quam uerò rationem habeat dictum hoc, pergam iam explicatius enarrare: si commonuero prius, in hoc usu dici à Seneca uolaticum hominem: ita enim ad Lucilium scribit, Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, uolaticum esse hominem ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam: mentitus sum, pluma tenebatur, quam remisit, ac fugit. Ambrosius uolaticum sermonē lepidè dixit, qui fit de auitio institutus. Quod uerò ad fortunā spectat, sunt qui Plinianum illud ex decimooctauo Naturalis historiæ, de calua intelligāt fortuna, quum ait, Tertiam ex his no

 minare

minare ſub tecto, eſt religio. At ipſe Auguſtini doctrinam inſecutus Tutilinam maſlim: ſic enim ſcribit Ciuitatis diuinæ libro quarto, Sata, inquit, frumenta quamdiu ſub terra eſſent, præpoſitam uoluerunt habere deam Seiam. Quum uero iam eſſent ſuper terram, & ſegetem facerent, deam Segetiam: frumentis uero collectis atq; conditis, ut tuto ſeruarentur, deam Tutilinam præpoſuerunt. Quæ Pliniano ſenſui congruere qui non uidet, Leberide prorſum cæcior eſt. Equeſtris Fortunæ ædem uouit Fuluius prætor in Hiſpania, quod ſtrenua equitum opera in Celtiberos uſus foret.

Deſultorij equi unde, & qui dicantur. Iulij Pollucis codex uindicatur à uitio. Hamatrochia. Harmatrochia. Amphigyi. Amphippi qui ſint: item hamippi, & prodromi. Caballi. Manni. Caput XXX

Deſultorios equos uideo dici à deſiliendo: nam ut Sex. Pompeius ſcribit, paribus equis, id eſt duobus, Romani utebantur in prælio, ut ſudante altero tranſirent in ſiccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uero Scytharum pleriſque morem fuiſſe, Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, ut iumẽtorum uires foueat permutatio, uigorq; ocio integretur alterno. Sed Romanum morem amplius intuenti plane indicat T. Liuius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, uiduæ attributæ. Iulius uero Pollux libro Onomaſtici primo, equitum ſpecies recenſens ita ſcribit: Hippotoxotæ, doratophori, contophori, hypaſpiſtæ, ſceuophori, hippagogi, anippi, hi uero duos habebant equos, alter ab altero trahebatur: ita demum exercitatis militibus, ut in alterum nullo negocio tranſilire poſſent. Sed in ijs Pollucis uerbis labes extergenda eſt; ſiquidem non anippi, quæ uox ſignat ſine equis, ſed amphippi legendum eſt. Comprobat quod adſtruimus uel hiſtoria prima Herodotus, Maſſagetas eſſe ἱππότας καὶ ἀνίππους, id eſt ex equis præliari & pedibus prodens. Impegimus ſæpe in eum ſcopulũ, mendum irrepſiſſe manifeſtum erat; quid ſubſtitueretur, non facile peruidebamus. Deniq; lapſitantibus conniuentibusq;, manum quaſi præbuit Aelianus, qui de phalange differens, quæ antiſtomus dicatur, à duplici frontis ſeu oris obiectu, quaſi occeps: ita inſtituta, ut medijs tergis inter ſe oppoſitis conſtet: ita denique infert, Valet, inquit, hoc inſtruendi genus potiſſimum contra Barbaros, qui loca amni Iſtro uicina incolunt, quos amphippos cognominant, à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios tranſilire conſueuerunt. Traditum & hoc à Suda, in parte quæ eſt De uocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quandoq; aduertimus: & ita forte ſcripſit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus diſpoſitos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adæquantes curſu. quod adnotarunt ſcholiaſtæ. Hamatrochiam uero dicunt aſſociatum curſum, οἷον ὁμοδρομίαν. At Harmatrochia rotarum plane orbitam indicat. Ne autem in leuicula exire nos cauilletur quiſpiam, interſtitionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuiſſe incognitam, miratur Porphyrius. Amphigyi dicuntur manibus & pedibus qui luctantur, aut fortes, uel ambo thoracibus communiti, aut deniq; ex aduerſum certantes. Caſſiodorus tamen in epiſtolis: Equi, inquit, deſultorij ſunt, per quos Circenſiũ miniſtri miſſus denunciant exituros. Illud uero parte hac commonendi diligenter ſumus: aliud omnino deſultorem uideri, aliud deſultorium equum. Nam illud ad hominem utiq; ſpectat equos alentem docentemq;, qui dicantur deſultorij. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro De ruſticis rebus ſecundo ita legimus: Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac deſultor: neq; idem qui uectorios facere uolet. His aſtipulari Liuius quoq; uidetur libro ab Vrbe condita tertio & uiceſimo: Numidis, inquit, deſultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat, tanta uelocitas ipſis, tamq; docile equorum genus eſt. Quin & eum qui certat, recte deſultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digeſtis De præſcriptis uerbis: Tuq; deſultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait, Qui neſcio quo pacto mihi uidetur prætorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius in

in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissime concinnatum:

Est etiam aurigæ species uertunnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Caballos intelligere uidetur Hieronymus maiores equos: sicuti mannos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum species plures. Dimachæ. Epigoni. Monippi. Zygij. Pareori. Parasyri. Siræi. Siræ. Parabates. Anabates. De curribus bellicis, & certaminũ sacrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inuentor. Nomina armorũ quibus equi muniuntur. Clibanarij. Cataphractarij. Bastalus. Subsellares quid. Catalogi libri, & tactici. Selma. Sellium. Selmides. Nauium structores primi. Nauale bellum item omniũ primũ. Catastromata. Propli naues. Aminocles naupegus. Buccellarij. Seuir. Ostensionales. Cãpion. Agema. Sarissophori. Amici equites. Laphytæ. Centauri. Hippocorystæ. Astrabe. Vngula equina. Coryphæa quid. Cucuma. Borchiæ equorum. Borysthenes equus. Cap. XXXI

IN hac uerò rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura non ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quosdam ab Alexandro institutos, quos à duplici genere pugnæ appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnabant peritissime, ubi uerò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci uocãt ἀφίππου, mox desilientes ex equis congrediebantur, ut pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, idest pugnæ expertes, & Lydium paterentur incõmodum. Idem Alexander agmen pubescentium puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi uerò barbari erant Macedonicis instructi moribus. Dicuntur epigoni uelut posteri: nam & Thebanorum epigoni leguntur aduersus Thebas excitasse bellum. Quos non fuisse alios Eusebius scribit, quàm interfectorum posteros. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroes: hic enim nouisse monippos non uidetur: sic enim uocitant uno depugnantes equo, Qui uerò iugum subeunt equi, zygij nominãtur, qui latera stipant, pareori, penultima extense pronuntiata (etiam si Dionysius discrepare quadantenus uidetur) & parasyri, ac etiam siraphori, item siræi: sicuti eorum habenæ siræ, ac pareoriæ dicuntur. Duobus modò equis ad currum adhibitis, heroes depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiã si Hector audacia præstans quatuor uteretur. Vectabula hæc, seu iumenta, Græci uocant ἅρματα πολεμικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiã propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida uocauit, Homerus Iliados ψ,

ἀνδ' ἔβαν, ἐν δίφροισι παραιβάται, ἡνίοχοί τε.

id est currum inscenderũt paræbatæ ac aurigæ. Dionysius libro octauo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas uocabant. Aristophanis interpres currum inscẽdere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primum. Epibatæ uerò sunt, qui mercede naui uectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnam parati bello nauali. Anabatæ uerò in equis intelliguntur, ut scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem ἀναβάσεως primo, ἅρματα δρεπανηφόρα, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere. Qua sanè admiratione est inter cælitum tralatus imagines, quod nõ tacuit Manilius Astronomicon primo, heniochi nomenclatura insignis:

Heniochus studio mundumq;, & nomen adeptus,
Quem primum curru uolitantem Iupiter alto
Quadriiugis conspexit equis, cæloq; sacrauit.

Scribit uerò Theon, cælestem Heniochum uel esse Bellerophontis idolum, uel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quiq; currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoque.

Porrò equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verum ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siquidem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undiq; muniunt. Hos scribit Vegetius esse quidem à uulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarũ tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se cõnexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nũcupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexãdri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in commentatione De Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensumq; præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilitatis persimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocãtur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naues & aphractas recenset Historiarum quinto Polybius. Sunt & qui dicantur chrysophalari, aut etiam argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus, qui Epiphanes quidẽ ferè cognominatur, sed ex gestorũ ratione etiã Epimanes à furore. Ex acataphractis uerò alij hastati habentur, alij ferentarij. Hastati, qui manus conserunt, & comminus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt, & θυρεοφόροι uocantur, hoc est scutati: sine scuto alij hasta impugnant, hi nomine speciali hastati uocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare, quorum alij iaculis utuntur, alij arcu iaculantur. Quos Tarentinos uocamus, arcu utuntur: qui equites sagittarij, & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios nanque suo nomine Tarentinos uocant, qui è longinquo iaculari consueuerunt: alios leues, qui pugnam comminus subeunt. In sacris uerò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam post è pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro De mundo, etiam in bello usos Synoride. Celetes singulari currebant equo, quem monatora etiam Græci uocant, ut est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & alia duo Calpe, & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis mentio est. Calpe trahebatur equa, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensa manu habenis, perficerent. Apene mulas iungebat. Campion porrò cursum uocabant non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem, quas uocant καμπάς. De Synoride Aristophanis interpres in Nebulis, ita: Συνωρὶς, inquit, est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus. Quanquam eo propriè dicitur nomine, in curru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiam inclinatur, quasi δυοφόρος, id est duos ferens, auctor Eustathius. Falcatas uero in bello quadrigas esse unicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Vt uerò ad equites redeamus. Inuenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu, sed ueteribus haud quaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Sudas. Nam & Seuir, rara item uoce, ut coniectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum, unde Seuiralium ludorum prorepserit appellatio. Scribit Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc modum: His ita gestis, adhuc quæstorem, consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris donauit appellatione. Et Seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum creauit. Et sedenti cum collegis seuirales ludos adsedit. Corruptè tamen codices omnes Seuerum præferunt, non Seuirum. Ostensionales milites apud Lampridium uidentur dici, qui ostentui modò habentur in urbibus, non bellicæ rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingentis, insuperq; duodecim constaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexandri exercitu Sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici. Nec non alam equitum, quæ dicatur agema: quãquam & de peditibus dici ἄγημα, idem testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerosq; uti

uti in bellis solitos, legimus:ne aut fœminarũ uisu exagitati captētur, aut in subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore uectores, & per spacia discurrāt amplissima. Lapythas porrò & centauros fuisse nobiles Thessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibilium primo. Apud Homerum hippocorystas, sunt qui interpretentur in galeis equinas habentes setas, ut aliàs commonuimus. Sed, inquit Eustathius, si ita foret, Hippocorythas dicere debuerat, qua forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui & hippiocharmes, idest ἱππιοχάρμης, hoc est ex equo bellator: quoniam χάρμην dici pugnam, nemo non nouit. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli, aut mulam. Quidam ὑποζύγιον omne, id est iumentum, quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent. Astrabelaten uerò aurigam, aut notophorum, id est dorso ferens, ac gerulum iumentum. Podostrabe autem uenatorum est instrumentum capiendis feris concinnum. Equorũ colores præcipuos hosce cõperi, badium, aureum, albineum, russeum, mureum, ceruinũ, giluum, scutulatum, album, guttatum, candidissimũ, presse nigrum. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi, Pausanias scribit. qui obiter illud addit quoq;, sibi non satis esse constitutum, an eo ueneno perierit Alexander. Denique prius quàm hinc reuellamur, subnotemus & illa quæ auidas etiamnum explere aures ualeant: equos quippe armis præmuniri, sciunt omnes, sed eorum nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: prosternidia uerò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi cõsueuerunt. Illud item huic parti attexuerim libenter: equitantium adminicula, quibus pedes inserũtur, ut sessio fiat commodior, & staphas nuncupat inscium uulgus, ab Auicennæ interprete, primo Canonis dici subsellares, quia sub sella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, nõ oportere subsellares, aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniam eius membri motus longè facilius arcere ualeat frigus. Coryphæam in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon equini capitis uinculum intelligere uidetur, quum obseruandum amplius monet, in os frenum quo pacto admittat, ac quo etiam κορυφαίαν circum aures. Cucumam sunt qui habenalia putent ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, unde uulgò forsan borchias uocant. Borystheni equo, uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum, scribit Dion. In Græcis auctoribus sic fermè uideor comperisse, selma positum pro cathedra, unde sellium inclinatur. Propterea nauis εὔσελμος dicitur, id est εὔεδρος, ut est apud Theocritũ, quæ sedilia habeat accommoda. Sunt qui funes dici selmidas pronuncient, & naues nuncupari euselmos, quę apte rudentibus sint instructæ. Deniq; libros, in quis descripta militum nomina seruarentur, catalogos dici à Græcis, alicubi obseruauimus: sicuti armorũ magistros uocari tacticos. Tactica contemnere, apud Libanium est rem militarem neglectui habere. Bellorum peritiam dici tacticen quoq; Plutarchus scribit. Adijciamus illud item ex Thucydide ac Libanio declamatione quadam futurum studiosis non ingratum: Corinthios omnium primos naues concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequẽtior quæ nunc est. Iidem inter Græcos primi triremes compegisse memorantur. quando & nauium fabricator, quem Naupegum uocant, Aminocles patria Corinthius Samijs naues fertur construxisse numero quatuor. Nauale bellum, ex ijs quorum ad nos propagata memoria est, uetustissimum traditur, quod aduersum Corcyrenses est ab Corinthijs gestum, annis plus minus ad nostram, inquit, memoriam ducentis sexaginta. Naues porrò, quibus in barbaros ab Atheniẽsibus est depugnatum, catastromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Catastroma uerò esse uidetur tabulatum in naui superius. De quo Pollux, Propli naues dici à nobis præcursoriæ ualent.

De Aeliano sophista quædam inuulgata minus. De Socrate & Aglao Psophidio.

Caput XXXII

AElianum sophistam (ut protinus eo à nobis ornetur cognomento, cui ex ingenita modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se, ut Romanæ grauitatis uirũ decuit, perpetuò asseuerauit) proditũ memoriæ est, quum minus sibi uirium ac uehementiæ uel spiritus adesse, non esset nescius, quàm ut declamatoriam palæstram calefaceret, in qua desudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se uixisse apud posteros testatissimum faceret, se totum intrusisse. Quod quidem usque ad stuporem implesse, narratur. In dicendo apheliam maximè affectauit, quam nos simplicitatem dicimus. quæq; (uti prodit Fabius) simplex & inaffectata habet quendam purum, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum. Nicostrati uetustatem expressit, ad Dionis tonum respicit quandoq;. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & cõcitatè lectitanti. Institit quærere, quidnam foret sub incude: Elaborauimus, inquit, Gynnidis accusationem (sic enim tyrãnum uoco) qui pauloante Romano imperio infamiæ labem inussit morum turpitudine. Cui Philostratus grauiter admodum: Admirarer (inquit) impensius, si uiuẽtem accusasses. Siquidem superstitem tyrannum lacessere, uiri opus censeo: functum uerò fato cuiusque. Cedit hoc in prouerbium, cuiusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porrò illud de Aeliano uelut superpondium addamus, quod in eo uiro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt, nunquam se extra Italiam peruagatum, nauem nunquam inscendisse: mare nec nouisse quidem, quo nomine in magna erat auctoritate, ueluti patrij moris studiosus in primis. Consimilia ijs sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, ubi illo dicente, O admirabilis uir absurdissimus quidam uideris, ac hospiti, non incolæ similis, quando nec fines nostros transisse unquam, neq; extra mœnia ipsa egressus uideris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum, agri uerò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in urbe uersantur. Cognata his ferè, quæ item de Aglao Psophidio prodita memorię sunt, quem etiam scitante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronunciauit, qui senior in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuo uictui large sufficiens prædium colebat, nũquam ex eo egressus, atq; ut ex uitæ genere manifestum est, minima cupiditate minimum in uita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipue. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referendi in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit. Caput XXXIII

ANtipatrum Hierapolitanum scribunt ex Græcis nonnulli, adeo in literis conscribendis præcelluisse, ut in ea re non temerè excellentior reperiatur alius. Fuit hic Seuero imperatori ab epistolis, cuius etiam res gestas uidetur historia complexus. Sed epistola proprium erat uiri opus. In ea splendidum quiddã insonuit, nec à decoro imperatoriæ dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum iuncta magnitudini. Asyndetorum, quæ nos dissoluta dicimus, iucunditas mira. Etenim ea in primis epistolam illustrant. Fuit Seueri eiusdem filiorum itẽ præceptor: propterea dum laudibus eum meritis optimi iuuenes onerarent, subinde deorum præceptorem nuncupabant. Quæ res & in prouerbium trahitur, ut quisquis principum aut optimatium etiam liberos instruit, is deorum dicatur institutor. Nam & Aristophanes μακάρων θωχίαν dixit regia conuiuia, hoc est beatorum epulas. Non ferè est qui nesciat, ex adulatione natum, ut imperatores perinde ac dij haberentur colerenturq;. Eustathius tamen in Iliados primum, ex ui benefica aut præclaro inuento intelligere maluit: unde, inquit, Cæsar apud Romanos primus uiuensq;, dei nomen est sortitus: sed & eiusdem filius Augustus. At inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin deum Cæsarem nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deûm honor principi non ante habetur, quàm agere inter homines desierit.

Nouimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Iulio Cæsari, ueluti deo pu-
blicis statuta decretis. Atq; insuper cõmune ipsi clementiæq; conditum unum. Et quia
Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec dijs nec hominibus pepercit, uti La-
ctantius inquit, cum risu quandoq; Augustum deum nuncupat: Plutarchum habemus
auctorem, Lysandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium
primo adorationis cultum fuisse delatum, scribit Arrianus, quam humilitatem Persæ
postea seruarint, & Medi. Quando ut Curtio etiam credimus, inter deos recensuere re-
ges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Consecratũ quoq; uiuum sentientemq;
accepimus Apollinis iussu & Iouis deorum summi, uti tum creditũ est, astipulatu Eu-
thymum pyctam, semper Olympiæ uictorẽ, & semel uictum. Amplius de dictatore Cę-
sare sic propemodum Tranquillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, pas-
sus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensi pompa;
templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philip-
picis M. Tullius ijsdem ferè uerbis. Herodianus autor est, in Seueri apotheosi exstru-
ctum fuisse suggestum, lignis ingentibus compactum, specie quadrangula, equis lateri-
bus in fastigij formam. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atq; eboreis signis ua-
rijsq; erat picturis exornatum, intrinsecus uero positum est minutũ tabernaculum, ter-
tiumq; item ac quartum semper superiore contractius, possis eius ædificij formã com-
parare turribus ijs quæ in portubus extruuntur, naues nocturno igne dirigentes, quas
uulgo pharos nuncupant. Porrò quum legimus, fastigium imperatori decretum, intel-
ligendam etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio celsiorem, aut templum fasti-
gio inclitum, uel etiam consecrationem, quam & ἀποθέωσιν Græci uocant. Verum ut
hæc incertè uideantur allata, sic illud plane firmius, & ex reconditiore doctrina: fastigi-
um in hoc usu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plu-
tarchus ab T. Liuio proditum scribit, Ingruente Cęsaris nece, oblatam Calphurniæ spe-
ciem in quiete, ut acroterium domui Cæsaris accumbens, ac senatus decreto ueneratio-
nis & ornatus causa surrectum, opinaretur defractum comminutumq;, ac proinde (ut
assolet) desiderio flesse uberius. Ex Vitruuio coniectare licet quid acroterij nomine in-
telligendum. nam libro tertio acroteria nuncupat angularia & mediana: uidentur au-
tem omnino statuæ, sic in ædificijs plerunq; excitari consuetæ. Plutarchi interpres per
imperitiam acroterij nomine sacellum reddidit: sed in eandẽ tendiculam & Tranquilli
enarratores incuriosius præcipitantur, ubi Suetonius ait, Calpurniam esse imaginatam
collabi fastigium domus. Libro ultimo Macedonici belli auctor T. Liuius est, fastigia
aliquot templorum à culminibus abrupta, ui tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quo-
que Florus fastigium in domo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt ex-
trema corporis. Apud Herodotum legimus, nauis acroterium in statuæ manu apud
Delphos. Nec apud Romanos tantum, & quos diximus, putet aliquis hunc conse-
crandi morem irroboratum increuisse. Reges maximos ac potentissimos legimus, uir-
tutis admiratione aut munerum uel artium repertarum in deos fuisse relatos. Nam &
M. Tullius non solum perfectus orator, sed etiã philosophus, non dubitauit dicere, de-
os qui publicè colerentur, homines fuisse. Qua ratione filiam omniũ optimam doctissi-
mamq; approbantibus dijs immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem om-
nium mortalium pollicetur consecraturum. Est uerò huic loco peraccommodum, &
scitu Hercle dignum, quod lectum de Antigono est. Quem quum ex adulatione, quæ
pestilens & uirulenta nulli nõ rei inducit tabem, Hermodotus in poemate solis dixis-
set filium: Non hæc, inquit, de me sentit lasanophorus: ueluti obscure insinuãs, quum
alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura subinde egerenda, mihi sanè mor-
talis uideor, non dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam domino
subijcit. Lasanum quippe uirorum est, sicuti fœminarum trulla scaphium dicitur: ueluti
Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius,

Te pueri lasanum portantes œnophorumq;.

Lasanum & chytropus, item tripus ac pyrostates, pro eodem uase à Gręcis accipiũtur:
quod Sophoclis & Hesiodi interpres scribit.

Cur multis rebus ſit contributum dei nomen. Iuuenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de deo placita. Deũ inuenire eſſe impoſſibile. Homochetæ dij. Dei deſcriptio perdocta. Diuina quomodo indipiſcamur. Deus cur dicatur. Cap. XXXIIII

[V]Aeterum nec homini ſolum ſacri nominis participatio facta eſt, & contributus honor: uerum (uti Auguſtinus inquit) etiã diuinis muneribus: nec utiq; quòd deos ea crederent, ſed quoniam ſciebant nemini talia, niſi aliquo deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inueniebant, earum rerum nominibus deos appellabant, quas ab eis ſentiebant dari, aliqua inde uocabula inflectentes: ueluti à bello Bellonam nuncupauerunt, non bellum: item à cunis Cuninam, non cunam: à Segetibus Segetiam, non ſegetem: à bobus Bubonam, non bouem. Vel etiam nulla uocabuli declinatione, ut res ipſæ nominantur: ut Pecunia dicta eſt dea, quæ dat pecuniam. Hic uerò illud obiter ſubnotandum, Aeris deum ex Varronis ſpicilegio, ab Auguſtino dici Aeſculanum. Proinde admiratione uideri dignum poteſt, quid ita Iuuenalis ſibi ſcribere ſic permiſerit,

Etſi funeſta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Verum enimuero quem'nam dicere deum uerum oporteat, parum ueteribus conſtitiſſe uideo. Nam Mileſius Thales, qui omnium primus naturalia exactius ſcrutari eſt auſus, aquam eſſe dixit, de qua nata omnia ſint. Deum autem eſſe mẽtem, quæ ex aqua cuncta formauerit. Pythagoras uerò deum eſſe animum credidit, per uniuerſas mundi partes, omnemq; naturam commeantem atq; diffuſum, ex quo omnia quæ naſcuntur animalia uitam capiant. Anaxagoras auctor eſt, deum eſſe infinitam mentem, quæ per ſeipſam moueatur. Cleanthes & Anaximenes, æthera dicunt eſſe ſummum deum. Ex quo & Virgilius,

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore fœtus.

Ariſtotelem putat Lactantius diſſidere ſecum ac pugnãtia & dicere & ſentire, ſed ſummam tamen unam mentem mundo præeſſe teſtari. Parmenides (quod uel alibi à me relatum ſcio) commentitium quiddam coronæ ſimilitudine effecit, ſtephanem appellat, continentẽ ardore lucis orbem, qui cingit cælum, quem autumat deum. Alij etiam num aliter. At Cotta ille apud M. Tulliũ: Roges me (inquit) quid aut qualis ſit deus, auctore utar Simonide, de quo quum quæſiuiſſet hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi cauſa ſibi unam diem poſtulauit: quum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit: quumq; ſæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret cur ita faceret. Quia quanto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res uidetur obſcurior. Hinc Plato ſemper ferè diuinus, deum putat indictum, innominabilem, & (ut ait ipſe) ἄῤῥητον ἀκατονόμαστον, cuius naturam inuenire difficile eſt: ſi inuenta ſit, in multos eam enuntiari non poſſe. Platonis hæc uerba ſunt, θεὸν εὑρεῖν μὲν οὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. id eſt deum quidem inueniſſe haud facile eſt, intellexiſſe autem impoſſibile. Sed mox de Platonis dogmate plura. Deum tamen ita ſibi deſcribere permiſere nonnulli, ut dicatur ratio, rationum fons, rerumq; artifex omnium, forma uniformis & omniformis, ſubſtantia immobilis, omnia mouens: in motu ſtatus, in tempore ęternitas, in ſummis profunditas, ſummitas in profundis, in multitudine unitas, in debilitate poteſtas: natura fœcundiſſima naturarum, fœcunditas fœcunditatum naturaliſsima, æterna, uitarũq; uita: ſenſus ſenſibilium, ſenſuum lumen & perſpicacia: intelligentia talis, uti ipſa rerum intelligendarum ſit bonitas, & intellectus cuiuslibet ueritas, & gaudium uoluntatis. Id uerò leuius: homochetas ueteribus nũcupari deos, qui in templi eiuſdem ac ſacrorum uenirent participatum: ὁμοχέτας Græci pronunciant: & commeminit hiſtoria quarta Thucydides. Illud adijciendum ex theologicæ ueritatis myrothecio eſt, Dei ſubſtantiam, ſicuti eſt, ne angelorum quidem ullum peruidiſſe. Propterea in ſanctis literis, Regi autem ſeculorum immortali, inacceſſibili. et rurſum, Lucem habitat inacceſſibilem.

Inde

Inde à prudentibus ſcienter quoq; traditum, quod à propoſito diſſidet haud multum: moralia uſu comparari, rationis indagine perquiri naturalia: uerum non aliter magnopere, quàm oratione à deo peti diuina oportere. Hæc ſiquidem, uti à Platone traditum nouimus, pro uitæ puritate nobis inſinuantur uerius ac reteguntur, quàm uerbis aut doctrina infundi queant. Sed & illud per incuriam haud prætererimus: eſſe deum ſtabilem unitatem, ac ſtatum unicum: quod à Platonicis aſſeritur ſubtiliſſime. Proinde ita collige, Quiſquis deum aſſequi exoptat, & multitudinem pro uiribus reclinet, ac motum. Deum uero eſſe appellatum prodit Phurnutus, ἀπὸ τῆς θέσεως, quoniam creduntur dij θετῆρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων ὅλων.

Alexandrum appetiuiſſe dici ſe deum. Lacedæmoniorum prudens in eó decretum. Antigoni commonitio ad filium. Caput XXXV

NOn fruſtra dictum à ueteribus animaduerto, auctoritatis non dilutæ uiris, Secundas res ſapientium animos fatigare, at probare aduerſas. Siquidem externantur quandoq; fortunæ afflatu proſperiore uiri aliàs magni & cælo pares quodammodo. Miſſos nunc facio cæteros: Alexandri magnitudinem & omnium capacem animum, quis non nouit? At is Dario iam excuſſo, & Perſarum regno, preterq; tot tantarumq; gentium principatu potitus, ueluti felicitate multa ebrius, ſapere ſupra hominem cœpit, ac ſibi deniq; uideri deus. Quo nomine datis ad Græciæ ciuitates literis, ridicule ſatis inſtitit petere, decreto publicitus ipſum ſtatuerent deum: & quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare inſtitutis, non eſt ueritus. In eo igitur alia alij decretis approbarunt. Lacedæmonij uero ſic, ἐπειδὴ ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός. id eſt, poſtea quàm eſſe uult deus Alexander, eſto ſane. prorſum Laconicè ac patrio more, Alexandri ſtupidum tumorem coarguentes. Quanto demum prudentior ac circumſpectior Antigonus, qui filium intuitus ſubditis uiolentius utentem ac ſuperbius, οὐκ οἶδας εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν; id eſt, an ignoras, ó fili, regnum noſtrum non ferè aliud eſſe, quàm ſeruitutem glorioſam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos adcredidiſſe: regis eius imagines auro argento'ue inſculptas geſtantibus, amuleti uicem præſtare, plurimumq; in qualibet re adiumenti afferre. Quo ſanè argumento in Macrianorum familia uiri paſſim ac mulieres, non in uaſis modò, ſed & ueſtibus ac reticulis, dextrocherijs quoq; ac annulis perpetuò Alexandrum geſtaſſe memorantur.

De Titormi Buſſequæ incredibili robore: itemq; de Milone paucula. Vnde natus adagio, Alter hic Hercules. Caput XXXVI

CVm memor alibi à me Crotoniatæ Milonis factam mentionem, nunc de Græco penu id ſe oſtentauit, quod & arripuimus: fuiſſe Buſſequam Titormum corpore ſtaturoſum, uiribus præcellentem. In eum ubi incidiſſet Milo hic Crotoniates, uirium fiducia elatior, ac ſibi placens percupiebat, uiſa proceritate inſigni, illius periclitari robur. At is non ſine ironia, poſſe nil ſe magnum, aſſerebat. Mox tamen in Euenum deſcendens, reiecta ueſte, permagnū arripit lapidem, quē primò quidem ad ſe pertraxit, inde & propulit, bisq; ac ter ipſum hoc effecit, poſtea ſuſtulit, ſed non ultra genua: demum humero impoſitum ad quinquaginta ferè tulit orgyias, id eſt ulnas, proiecitq;. At lapidem uix emouebat Milo. Cæterum, eo nec contentus Buſſequa pergit in armentum, ſtansq; in medio ferociſſimi omnium maximiq; tauri pedem corripit, furentemq; ac inde ſe proripere adnitentem fruſtra, retinet conſtantiſſime. Nec ſatis, quinimmo manu altera prætereuntis fortè tauri alterius pedem apprehendit audaciſſimè, ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Crotoniates, in cælum manibus ſublatis, ὦ Ζεῦ, ἔφη, μὴ τοῦτον ἡρακλέα ἡμῖν ἕτερον ἔσπειρας; id eſt, ó Iupiter, inquit, an alterum proſeminaſti nobis Herculem hunc? Hinc deniq; prouerbij demanaſſe primordia, memorant, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormum fuiſſe patria Aetolum, prodidere nonnulli, & commeminit Athenæus, qui inde illuſtratur plurimum, ut eſt nimio plus conciſus ac demutilatus.

Periandros fuiſſe duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educauerint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialyſſo. Caput XXXVII

QVum inter legendum excerpendumq́ concisa quædam mihi se ingesserint, breuitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si prætereatur, ex formula damni illati mecum agant φιλομαθεῖς, nil affectantes grauius, quàm ut πολυμαθεῖς dici ualeant & sint, quando nil dulcius quàm omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod ποικίλης ἱστορίας undecimo, non prætermisit Aelianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem unum, sed tyrannide alterum: Miltiades uero tres. Sibyllas quatuor, Erythræam, Samiam, Aegyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adijciunt, inter quas Cumæam, Iudæamq́. Cumææ meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem uocat, quæ prope Cumas speluncam inhabitarit: unde oracula ædere solita, Aeneæ quoq́ adeunti futura prædixerit omnia. Huius carmina apud Aenam ciuitatem Iuliano imperante, combusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porrò in ijs quæ de CHRISTO aut alijs ad humanam salutem spectantibus sunt uaticinatæ, probabile habet Augustinus, seu bonæ fuerint seu malæ, à deo inspiratas: nam prophetiæ donũ bonis esse commune ac malis, sicut etiam gratiæ aliæ sunt gratis datæ. Cur autem sic, nouit auctor omnium Deus. Bacchides postmodum tres, ex quibus unus tradatur Hellen, id est Græcus modò, uel (ut in alijs scriptum comperi) ex Bœotiæ Eleone: alius Atheniensis, tertius denique Arcas. Præcerptum illud quoq́: Cyrum à cane educatum, à cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami ursam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Aegistho Thyestis & Pelopiæ capram. Nec illud præteritur: nobilem pictura Protogenem annis uix septem celebratam omnibus, Ialyssi imaginẽ absoluisse: quam ubi est contemplatus diu Apelles, primum quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopinam admiratum excellentiam: mox uero intulisse, καὶ πόνος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γε μὴν τῆς χειρουργίας ἡ χάρις, ἧς ὁ ἀνὴρ εἰ τύχοι, ὁ πόνος αὐτοῦ οὐρανοῦ ψαύσει. id est, & labor magnus & chirurgiæ artifex gratia, quam si uir hic assequatur, tum uero cælum contingent planè labores eius.

Quos ab infimo gradu ad maximum dignitatis fastigium euexerit prosperior fortuna. Interibi quid tymbalus & tymbades, necnon catapontistes. Oecotrips qui sit. Caput XXXVIII

VIris plerunq́ haud ita nobilitate insignibus fortunæ sequundioris afflatum, sine ullis imaginibus etiamnum sic affuisse, nos commonet historia, ut uirtute sua facile maioribus præluxerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero exorsi sint. Quis enim nescit, filium Histaspis Darium Cyri φαρετροφόρον fuisse? Nam postremus illi ὁμώνυμος, ab Alexandro uictus, etiam lictorio functus dicitur munere. At Macedonũ rex Archelaus Simiche natus serua deformatur. Auum Philippi Menelaum in spurios desiisse, memorant. Sicuti eius filius Amyntas Aeropes dicitur seruus. Perseus, opes cuius afflixit Aemylius Paulus, fuit quidem Argiuus genere, ac ignobili prognatus patre. Eumenen inopi æditum parente ferunt, ac tymbalo. Nam & tymbadas nuncupant pharmacidas mulierculas, ὅτι τοὺ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν. id est, quoniam sepulchra oberrent mortuos demutilaturæ. Antigonus Philippi, qui & ἑτερόφθαλμος, id est monoculus erat: indeq́ Cyclops item cognominatus, αὐτουργός fuit, hoc est artificio se confouebat. Latrocinia uero exercuit etiam Polyparchon. At Themistocles barbaros qui nauali bello superauit, quiq́ solus oraculorum responsa nouerat discutere, Thracia natus matre est. Phocion χρηστός cognomento, patre fuit qui δοίδυκας, id est cochlearia conficeret. Demetrium Phalerea seruisse apud Timotheum & Conona, proditur memoriæ, hoc est fuisse οἰκότριβα. Quo nomine (ut in Declamationibus significat Libanius) Græcis significatur, qui parentibus seruitutem qui seruierint, est æditus. Nam esse οἰκέτης potest, qui αἰχμάλωτος, id est captiuus. Oecuria, id est τὰ οἰκουρεῖα, in Trachinijs intelligit Sophocles, cohabitationis præmia ac dispensationis domesticæ. Epaminondam obscuris prognatum parẽtibus, ignorat nemo. Sicyoniorũ tyrannus Cleon fertur, & καταποντιστής, id est pirata fuisse prius, qui non præda contentus, captos etiamnum in mare dat præcipites. Diogenis

Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem unum, in Spartiatam alterum. Scita quoque Aristotelis commonitio ad medicum, à quo iuuisebatur æger. XXXIX

DIogenem ferunt prandij causa in cauponã quandoque diuertisse, moxque quum prætereuntem foret conspicatus Demosthenem, inuitare ad idem perrexisse: eo autem minus obtemperante, Erubescis ó Demosthenes (inquit) cauponam ingredi? atqui dominus tuus hic quot diebus obuersatur. populũ innuens obscurius, quoniam multitudinis serui ferè sunt δημήγοροι καὶ ῥήτορες. Quum uero Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur,

οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

id est, nec pereat bos utique, ni affuerit uicinus malus. Audiens Diogenes, καὶ μὴν μεσσήνιοι καὶ οἱ βόες αὐτῶν ἀπολώλασι, καὶ ὑμεῖς αὐτῶν ἐστὲ οἱ γείτονες. Atqui, inquit, & Messenij periere & eorundem boues in uicinia uobis constitutis. Quippe Mesanam bello afflixerant Lacedæmonij. quod disertissimè amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis uiri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum Hercle, ac philosopho congruens in primis apophthegma Aristotelicũ: nam quum iaceret grauiter affectus, ac eum inuisens medicus quæpiam mandaret, μήτε inquit Aristoteles ὡς βοηλάτην με θεράπευε, μήτε ὡς σκαπανέα, ἀλλὰ διδάξας πρότερον τὴν αἰτίαν, οὕτως ἕξεις ἕτοιμον πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ἐκ τούτων μηδὲν χωρὶς αἰτίας προσφέρειν. ne mihi perinde ac bussequæ aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiorẽ es habiturus, ut qui citra causam nil te proferre iam docueris.

Socratis in lasciuientes noctu adolescentes constantia. Eiusdem apophthegma de Alcibiade muneribus: item in eum qui diceretur magnũ quippiam expetere arduumque factu: necnon de ocio. Caput XL

NE uero longius à philosophia seiungamur, proditum memoriæ scimus, quandoque multa iam nocte à cœna domum sese commodum recipientem Socratem, quosdam adolescentiũ intemperanter ac lasciue grassantium plerunque, perterrefacere adortos quum esse uenturũ præscissent: illi ergo per tenebras ingessere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id conspicatus Socrates, nil admodum compauidus, quod eos sciret alijs itidem solitos illudere, ocio abutentes, placide prorsum subsistens, quærere ex eis cœpit, uti ex alijs item in academia consuerat, aut Lycio. Succurrit & alterum eiusdem animi plane inuicti exemplum. Congerebat ambitione quadam in Socratem munera Alcibiades: eorum admirata multitudinem Xanthippe ac indicaturam, digna opinabatur quæ à Socrate non respuerentur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur quapiam, ambitiose ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiose non admittimus. Circumfertur Socratis eiusdem dictum aliud, nec præclarum minus, cui quum suggessisset nescio quis, arduum uideri admodum, id cõsequi quod concupisceret quidam, ἀλλὰ μεῖζον δεῖν ἔφη, τὸ μηδὲ ἐπιθυμεῖν τὴν ἀρχήν. at maius fuerat, inquit, initio ne optasse quidem. Ab eodem quoque memorari solitũ accepimus, ἀργίαν εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφήν. id est esse libertatis fratrem ocium: argumento esse, prædicabat Indos Persasque, qui & fortissimi censeantur & liberi cum primis. Esse autem utrosque ociosos præcipuè πρὸς χρηματισμόν. At Phrygas Lydosque operi maximè intentos, seruitutis malo premi assidue.

Super Euridamante pycta, & notæ dicacitatis homine Zoilo adnotata de Græco penu quæpiam. Caput XLI

QVibus contigerit hominibus disparatum à reliquorũ mensu uicque ingenium, alibi hoc opere non neglexmus, nunc quæ occurrunt exempla duo, ad tabulas (quod dicitur) Ceritum non reijciemus, sed ut ineant protinus suffragia, permittere in animo est. Fuit pyctes nobilis Euridamas, Cyrenæus patria, inter certandum fortè, quem ualidum nactus fuerat, dentes ei plagarum ui & frequentia excusserat aduersarius. Cui ne spectaculo animum adderet, proindeque insuperabilis cooriretur, omnes deuorabat. Qua ratione ad illum ne minima quidem facti suspicio peruenit. Zoilum qui in Homerum, Platonem, aliosque complures acerbè uirulenterque

stilum

stilum distrinxit, fuisse Amphipoliten accepimus, ac propterea θρᾳκικὸν ἀνδράποδον dictum ab Pontico Heraclito: & Polycratis auditorem, qui aduersus Socratem accusatorio spiritu orationem concinnarat, cognominatum ferunt κύνα ῥητορικόν, id est rhetoricum canem. Habitu ferè eo fuit, ut barbam quidem amplius promitteret, capite uel ad cutem deraso, indumentum nec genua contingebat. Dicendi cura erat ei uel maxima, sicut odij quoq; ac cum plerisq; inimicitiarum: quumq; lingua foret uirulentus, ac unumquenq; proscinderet audacius, quidam haud sanè illiteratus ex eo institit quærere, ut quid procliuiter adeo alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, ποιῆσαι κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, id est male facere cupiens nequeo.

Scitum Dionysii responsum, quòd relictum à parente imperium nequisset seruare. Caput XLII

DE Dionysio posteriore facta iam aliquoties mẽtio nobis est, illud huic suppingam parti, sicuti non Hercle indignum. Annalibus adnotatum comperi, Dionysium & Philippum Amyntæ congressos quandoq;: quumq; hinc inde multa forent pronuntiata, uti par est, demum illuc prouectus est Philippus, ut ex Dionysio amplius quæreret, qua esset factum ratione, quod præclarum adeo illustremq; à patre acceptum principatum nequisset asseruare, eo excussus ab inimicis. Ad ea Dionysius non inscitè prorsum, nec illepidè, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα μοι κατέλιπεν ὁ πατήρ, τὴν δὲ τύχην, ᾗ ταῦτα ἐκτήσατο καὶ διεφύλαξεν οὐκέτι. quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam uero qua hæc sibi quæsierat custodieratq;, non utiq;.

Mesonis assimulatus furor, ne cum Atheniensium reliquis Siculam iniret expeditionem, quòd astrorum peritia futuram prænouisset afflictionem. Caput XLIII

EN auigaturis in Siciliam belli causa Atheniensibus, classe iam instructa, ex catalogo erat unus item astrorum peritus Meson, qui quum ingruentiũ uim malorum artis beneficio, uti tum est creditum, uelut ex specula eminentiore prospectaret, missionem quoquomodo quærens, ne initam obiret militiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum insaniam assimulauit, ac multa ut sibi fidem compararet, dixit fecitq;. Inter alia etiam domui, quam inhabitaret, faces subdidit. Quibus sanè omnibus adducti bello præfecti, uerum arbitrati furorem, dimittendum censuere hominem, uesania percitum ac debacchantẽ planè, felicius longè, quàm Vlysses olim, quem ingeniose solerterq; deprehenderat Palamedes. Mesonis assimulationem, & quidem Athenis, dispicere quiuit nemo.

Dicta uel facta quorundam scitu digna, quæ ex diuerso, miscella uelut opera sunt in unum congesta. Homeri laus. Ostracismi institutor primus. Pindari & Corinnæ historia. Boreæ honores apud Thurios. Caput XLIIII

ALexandrum imperatorem nobilissimũ fuisse ira præferuidum, indicio multa utiq; fuerint, sed & Aristotelis commonitio prudens, qui illum conspicatus omnibus, ac per omnia succensentem, per epistolam salubriter sic perrexit admonere ac remollire, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ οὐ πρὸς ἴσους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κρείττονας γίνεται, σοὶ δὲ οὐδεὶς ἴσος. id est, furor & ira non aduersus æquales exeruntur, sed in meliores præstantioresq;, at tibi ex æquo stat utiq; prorsum nemo. Cercidas ex Arcadia Megalopolites, quum iam conclamatus, ac in Proserpinæ peculio adnumeratus decumberet, ad suos conuersus, iucunde se à uita demigrare pronũtiauit, quod animo concepisset, mox paulo ex sapientibus quidem cum Pythagora congressurum se, ex historicis cum Hecatæo, ex musicis cum Olympo, ex poetis cum Homero: inter hæc autem animam egisse, proditur memoriæ. Palaton ζωγράφος siue pictor, quum Homerum describeret, illum quidem uelut uomentem exprimebat, poetas uero reliquos per ambitum astitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est quæ reiecisset is, absorbentes. Clisthenem ferunt Atheniensem ostracismi, seu testularũ rationem omnium principem induxisse, primumq; eisdem damnatum suffragijs. Pindarus nouem Lyricorum princeps quum Thebis in poetarum uenisset cõmissionem, per auditorum inscitiam quinquies à Corinna

a Corinna fertur uictus. Classem coegerat aduersum Thurios, instructamque ducebat Dionysius. At uehementior coortus Boreas, naues disiecit omnes, attriuitque. Quo tanto permulcti beneficio Thurij, Boreæ uti deo sacra peregere, insuperque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi cõparata. Vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus uentum hunc κηδεστὴν, id est affinem: à Pausania etiam Megalopoliten.

Zaleucum filio iussisse alterum ex oculis erui, alterum sibi, ut lata à se de adulterio seruaretur lex. Adulterij pœna apud Gortynam. Caput XLV

Zaleucum, de quo alibi paucula commentati sumus, inter alias ferunt, quas Locris constituit leges, sanxisse illam quoque, Vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas lueret, excussis oculis. Hoc (sicuti uidet) ut sanguinarium quũ improbaret dæmon, Aelianus inquit, præter opinionẽ, præterque spem, in auctorem regessit primum. Nam ubi Zaleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutũ subire supplicium cogebatur. Quod ne irritum fieret, postea quàm semel erat complacitũ, qui sanxerat, pœnæ sibi partem irrogauit, ac uelut partiario legis corroborauit integritatem: nam filio excuti oculum iussit, at sibi alterum. Quod sic exprimit Aelianus, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν, ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελέως. Apud Gortynam adulter deprehensus ad magistratus per ciuitatem producebatur, lana coronatus. Quare illi planè mollior opprobrabatur natura effœminatiorque. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & reipublicæ in nullo particeps. In Aegypto qui in spontaneo deprehensus adulterio foret, uirgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata.

Silentij bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoque salutem tueri. Numæ institutum. Tacita Musa. Gnathænæ meretricis historia lepidiuscula. Silentiarij qui dicantur. Comes, magistratus multiplex. Domitiani uerbum, silete. Caput XLVI

De silentij bono, quantumque insitæ præferat prudentiæ lingua præparca, & nos alibi commentati sumus. Et animantia ratione cassa præmonstrant salutem suam plerunque alto tueri silentio solita. Nam æstu oriente digressi anseres & syderis uapore coacti nimio, ac occidua petentes, ubi Taurum superaturi montem sunt, aquilis abundantem, dum uolucres compauescunt infestissimas, rostra lapillis occludunt, ne clangorem eliciat uel ultima necessitas, quos uolatu pernici collibus eiectent transmissis. Sed & rei præstantiã non Pythagoræ modò indicat echemythia, uerum & Pompilij institutum, qui quum uaticiniorum plurima in Musas referre consuesset, unam ex ijs præcipuè ab Romanis coli uoluit de silentij ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφραγὶς ἐπικείσθω,
κρείσσων γὰρ ἐπέων, ἢ κτεάνων φυλακή.

Verum & ad ipsum id lepida confert historia, etiam si decora non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Hellesponto in Atticam uenerat amator quidam, Gnathænæ scortilli fama illici pellectus, quumque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè (ut Græci dicunt) φορτικῶς. Id mirabunda mulier, cupiensque finem, sic illum adorta fertur, An non ab Hellesponto te profectũ dicis? quum adnuisset is, Et quo (inquit) pacto ciuitatum illic primam ignorare uideris? Scitante autem eo quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathæna, ὡς ἐμμελῶς διὰ τοῦ ὀνόματος κατασιγάσασα αὐτόν. id est, aptè admodum & concinnè ex nominis ratione silentium illi suadere est uisa. Scitu uero dignissimum id quod augurantur nõnulli: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe aduocatur Sudæ Silentiarius Paulus quandoque, cuius & circumferantur epigrammata non illepida. Dici uero de silentij ratione, quod in sacris seruaretur, ueluti eius foret pontificium id, ac tanquam præfectura. Verum ineptè ista prodi, comprobat Procopius De bello Persico uolumine secundo: etenim Adolium scribit Acatij filium, genere Armenũ, in palatio imperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrum. Quod, inquit, munus Romani silentiarium uocant: & quia principis arcanorũ essent conscij, sunt qui auricularios item uocent. Obiter apud Ammianũ Mar-

cellinum, Domesticorum comitem sæpicule obseruauimus dici: sicuti & Orientis comitem, & Magontianæ, sed & largitionum. Non prætereundum in hac sciendorũ mole congestitia, quod scribit Dion, Quum (inquit) per uim & superbè in armorum ludis ab Adriano quædam peterent Romani, nil eis omnino distribuit, immo Domitiani illud iussit pronuntiari, Silete.

Prudens Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tumorem repercussit, diuina sibi quærentis in uita. Caput XLVII

OLympiadem Alexandri matrem prodit historia, quum inaudisset filium diutius sepulturæ honoribus exutum, iacere uelut neglectum, grauiter eo nomine indoluisse, flentemq́ inter crebra suspiria inclamasse altius miserabiliusq́, ὦ τέκνον, σὺ μὲν οὐρανοῦ μεταχεῖν βουλόμενος, καὶ τοῦτο σπεύδων, νῦν οὐδὲ τῶν κοινῶν δή που, καὶ ἴσων πᾶσιν ἀνθρώποις μεταχεῖν ἔχοις, γῆς τε ἅμα καὶ ταφῆς. id est, ó fili, tu quidem cælum tibi uendicare satagebas, hocq́ unum festinabundus habere opus uidebare. At nunc quæ cæteris ex æquo cõmunia omnibus censentur, ne ijs quidem potiri uales, terra & conditorio. Qua sanè ratione uisa Olympias est, non imprudens nec inscita mulier, & suam ipsius commiserari fortunam, & filij tumorem coarguere.

De insula Samo, & in ea feris quæ dicantur Neides, & hirundine alba, Aesopo, Hermodice item Midæ uxore, Cumæis prima quæ nũmos cudit. Adulterij supplicium apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, seu Samothracia, & Lamisco, & Thespiensibus, & Magnetum malis, ac insula Icaro, & piscium excellentia, ac Georgio Trapezuntio. Artem didicisse, uel aruo studuisse, ubi ignominiosum. Caput XLVIII

QVoniam publico bono nil legimus ferè, quin aliquid subinde precerpamus, & separatis capitibus perscribi multa nequeunt, concisa nimis ac deminuta: Proinde in unum regerenda parte hac duximus, ne disiecta, ueluté dispalata pereant. Igitur lego primum, insulam quidem Samum initio fuisse incolis uiduam desertamq́. Cæterum succreuisse inibi ferarum uim, quarum audiretur intolerandus, uelut barritus, dicebantur νηΐδες, hoc est Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryusam. Apparuisse in Samo item hirundinem quandoq́ albam, perdice haud minorem. Aesopum præterea inuenio logopœum fuisse Thraca genere, conditione seruum, manu tamen ab Idmone missum, ac Xantho seruisse prius. Hermodicen scribunt ueterũ pleriq́, Phrygum regis Midæ uxorem, tum forma fuisse conspicuam, tum uero sapientia & artifici ingenio præstitisse plurimum, siquidem Cumæis primam cudisse nũmos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum uinctos circa ciuitatem ducunt, mox toto uitæ tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, nisi quod hæ diebus undecim in foro stare coguntur discinctæ, & tunica circumuestitæ pellucida. Sicuti Romæ in publicum egredi togatæ cogebantur mœchæ, quod approbat Martialis illis uersiculis, ut Horatiũ prætercam cum eiusdem interprete,

Thelim uiderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Lucanos, uel (uti enuntiant Græci) λευκανοὺς, esse ferunt φιλοξένους, id est hospitibus affici plurimum, insuper & iustos censeri. Apud eos regnasse quandoq́ Lamiscum, cui tertius à magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoq́ dictã olim λευκανίαν, διὰ τὸ λευκὴν εἶναι, id est quòd albicet. Mox à Thracibus habitatam dici cœpisse Thraciam, quibus item deficientibus Samij superuenientes Samothracen fecere. Magnetas pluribus conflictatos infortunijs, suffragari Archilochus uidetur, ubi ait, κλαίω θαλασσῶν, οὐ τὰ μαγνήτων κακά. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius inuenio solitam dici ἰχθυόεσσαν, de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud Thespienses turpe censebatur, artem didicisse, uel aruo studuisse: propterea illorum paupertas tum frequens, tum insignis præcipue. Nec illud reticuero: Georgiũ Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis uoluminibus, Platonis uitia expendisse plura: quo argumento sit Cænotimon nuncupatus, atq́ Erinnys item: quo modo est à Bessarione insigniter proscissus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad magnificum comitem ac equitem Ioannem Mariam Vidonem Ferrariensem Præfatio secunda & uicesima.

QVoniam liber hic, qui est futurus nostri laboris secundus & uicesimus, ab inenarrabili diuinæ maiestatis ratione orditur, in qua ob ueterũ sapientũ ingenia mire hallucinantia, multiplici errore obsepta se torserũt, quod necdum ueritatis arcanum intimis occlusum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum sapiẽtia foret, facturum me operæprecium arbitratus sum, quãdo mutua nobis necessitudine peruinctos, certũ est in singulis nostri operis uelut propylęis amice consalutare, si ad libelli huius partes te aduocaro potissimum. Quippe sicuti balbi balbos intelligunt ac amant, sic à diuino cultu non prauitate ulla reuulsus uir, orationi in primis, quæ deum uel exprimit uel rimatur, cum primis affici cõsueuit, fronte insigniter exporrecta. Tu uero Ioannes Maria nobiliũ scientissime, ac scientum nobilissime, sic Christianæ ueritatis assertorem te ubiq; præstas, ut uitæ cura innocentissimæ & religionis reuerentia uel religiosissimis esse quoq; integritatis exemplar singulare possis uideri. Nam etiamsi conspicuos uel iunior magistratus gessisti, in quibus quod Vidonum claritati consentaneũ fuerat sanè, eam prætulisti grauitatem, ut seueritas prædulci temperata comitate, iustitiam nõ utiq; rigidam aut ulla ex parte immitẽ à caluo (quod dicitur) ad caluũ ciuitatibus exhiberet, sed uel damnatis amabilem: nihilominus à publicarum rerum molestia magnam partem abiunctus, & tibi quodammodo uiuens, nec magnopere (quod Græci dictitant) ἔξω βλέπων, intellectualem potẽtiam ad id quod uere est, per momenta surrigis, ueram arbitratus felicitatem, ab hominis ueri fastigijs non abire longius. Nec tibi equestris dignitas, aut quod dicaris & sis comes, ut doctrinæ ciuilium dogmatũ insignia prætereã: nec, inquam, ista tibi animos tollunt, quod sanè agnoscimus in plurimis, sed mira in omnibus benignitate ita mores attemperas, ut perhumanum te facilemq; sentiãt infimi ac mediocres uiri, summi etiam hac quam sustines persona dignum opinentur, cum sæpe uel tua transcribas, id est cesso iure indigentibus concedas. Sunt præclara ista quidem, sed fratris nõ absona uirtutibus, honorũ serie constipatis, nõ absona uniuersæ domus Vidonũ amplitudini tum Ferrariæ tum Mutinæ, unde oriundi estis, sed & in alijs Italiæ locis uel præcipuis. Quamobrem habebit liber hic opinor, quod sibi placeat. Nec id quia umbilicis exeat auro nitescentibus, sed quod in uestibulis suis præclarum cernat stare uelut herman, sed nõ utiq; ἄκωλον, quin undecunq; amussitatũ præclarumq;. Qui sit fortiter libitinas reiecturus nasutiores, ac sordidũ dentem, ne uirulentus infigi ualeat morsus, quo cõuulnerata plerunq; exarescũt omnia. Quod ut facias uir clarissime peruelim utiq;: sic enim fiet ut gratam tibi, quantulacunq; ea est, sedulitatem hanc nostram & in te tuosq; omnes propensissimã uoluntatẽ fuisse intelligã. Nec ipse immemor uideberis initæ olim in patria mea inter nos amicitiæ, quã uno ductu pro uirili perpetuo & foui & auxi, nec ipse aspernari es uisus, ueluti de pocillatoris Tantali phiala sanciẽdis amicitię sacris latices duxerimus. Quod superest, uiuas opto diu felix, & Ludouicũ tuum ames. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SECVNDVS ET VICESIMVS.

Prolepsin, id est de dijs anticipationem omnium esse mentibus insitã. Cur deo summo solem persimilem dicat Plato. Caput I

IQVIDEM consideranti mihi amplius rationem hanc, quæ de diuinis est, uelut ex oraculo promptũ uidetur, quod apud M. Tullium prius, mox & à Seneca comprobatum legimus, omnibus de dijs esse insitam opinionem. Nec esse gentem ullam adeo extra leges mores**q;** proiectam, quæ deos aliquos opinione non concipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit natura, & sine doctrina inest anticipatio quædam diuinitatis. Hęc uero est quam Epicurus πρόληψιν dicit, sed & ἔννοιαν uocant Græci, id est anteceptam animo rei quandam informationem. Cęterum ubi ad summum ac principem omnium deum, quem Græca natio τ' ἀγαθὸν nuncupat, hoc est bonum ipsum, humana mens audacius assurgit, si quid scrutando attẽtius & perpendendo lance examinatissima, disserendo**q;** definire pertentet, quum inenarrabilis amplitudo illa & infinita maiestas, humani animi conceptus omnes longissimo à se interstitio relinquat, nedum sermo ullus illuc ualeat pertingere: ad id deni**q;** rerum excellentia caligãs diuertit, ut similitudines quærat & exempla. Qua ratione etiam Plato περὶ ἀγαθοῦ, id est de ipso bono disserere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniã humanæ potestatis mensum tantæ claritatis excedat uis splendida. Illud modo latius indagando est assequutus, ut quod inter obiecta sensus præcipue nitidum, præclarum, immensum, admirabile animaduertisset, illi simillimum adstrueret. Hunc uero esse solem uoluit, per cuius similitudinem humanæ imbecillitati gradũ præstari ad nõ cõprehensibilia quadãtenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptum ferè, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti dijs alijs constituisse ueteres compertum est: quando, ut scitè ter Plotinus inquit, ne**q;** cognitionem ne**q;** intelligẽtiam illius habemus. Loquimur tamẽ de illo, ut Parmenides & Dionysius aiunt, per negationes at**q;** relationes. Summum genus scientiæ est (inquit Cassiodorus) scire deum tanta præstare, quãta humanus sensus non ualet attingere. Lumen infinitum ab intellectu creato perspici nequit, ni gloriæ lumẽ accesserit. Nam ut se habet noctuæ oculus ad solis lumẽ, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianũ dicere, multas se arbitrari gentes sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla deorũ suspicio sit. Quid Diagoras inquit, ἄθεος qui dictus est, postea**q;** Theodorus, nonne aperte deorũ naturã sustulerunt? Nam Abderites quidẽ Protagoras sophistes temporibus illis uel maximus, uelut alibi quo**q;** cõmemoratum est, cum in principio libri sui posuisset, De dijs ne**q;** ut sint, ne**q;** ut nõ sint, habeo dicere: Atheniensium iussu, urbe at**q;** agro est exterminatus, libri**q;** eius in concione combusti. Auctor historia secunda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quando ea necdũ auditu nossent. Deos aũt, id est θεοὺς nominasse, uelut κόσμῳ θέντας τὰ πάντα πρήγματα, id est ordine suo distribuẽtes omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circumfertur. Cæterum quod est à me comprobatum pauloante, in libro De mysterijs ita confirmat Iamblichus, Ante omnẽ (inquit) rationis usum inest naturaliter insita deorũ notio. Et alibi, Esse animæ (inquit) est quodam intelligere, scilicet deum unde dependet. Porrò esse nostrum putat, deum cognoscere, quia præcipuum animæ sit intellectus: in quo idem est esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis bene sentit. Galenus in libro De philosophi historia: Dei (inquit) notionem habemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

ἀσόφως

ἀστέρες δ' ἐν οὐρανῷ ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ.
id est, stellæ in cælo uarietas sapientis fabri.

Quàm absurda prioribus deorũ uarietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An recte in dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea, cui dicarentur capilli. Cælestia qui primum adorarint. Vnde dicatur theos. Cælestia an uiuant. Apomyius Iupiter. Spodius Apollo. Gratiarum sacra. Dij maiorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid. Thraseæ historia. Iupiter liberator. Caput II

ATqui ipsum hoc numen immẽsum, inenarrabile, augustissimũ, omnemq; humanæ mentis captum excedens, ex ipsa hac maiestate præcelsa mirum est, quantas quamq; absurdas interdum ambages in mortaliũ animis pepererit. Nam ignotis etiam dijs fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scribit: meminit Laertius quoq; in Epimenide: ut de Pausania taceam, Ἑλλάδος πανηγύσει, ad Phalerum θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς statuente. In Canonicis uero decretis adnotatum ab interprete est, Apostolum Paulum quum eiusmodi aram uidisset titulo notissimo, Ignoti uidelicet dei, in quo uiuimus, mouemur, sumus: altius intonuisse, Quem uos ignotum dicitis, ego prædico. Hunc Plato, sicuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiam si non excidit quod est allatum paulò antè) Viuens immortale, per seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentiam sempiternã ipsius boni causam. Addit ex Platonis eiusdem sententia Apuleius, Incorporeum, aperimetron, beatum, beatificum, omnium patrem, optimum, nulla re indigentem, cuncta conferentem. Aristoteles quoq; duodecimo Metaphysicæ sic propemodum, Deus est (inquit) ut asserimus, quod uiuit, & æternum atq; optimum est, id est quod ipsum uita est optima, æterna, ac tota simul. Qua in parte amplius ex Cænotimone aduertẽdum, falli interpretum plerosq;, à quibus ita tralatum inuenias, Deum esse dicimus animal perpetuum, optimum. Id quod Aristotelis sapientiam haud resipit, nec uerborum congruit exquisitæ rationi, quæ rebus coaptari debet. Animal enim Latinè nunquam de deo aut de intelligentijs dictum est, sed nec dici ualet, nisi ab ijs qui ex corpore atq; anima constare opinantur deum. Id enim Latinè animal est, quod non ab anima Græci, sed à uita, nomine inflexo pronuntiant. Proinde rerum uim intuitus Aristoteles, quia uitam optimam & reipsa ęternam, id est actu essentiaq; esse approbat in deo, statim infert, Deum esse non animal, quod anima constat & corpore, sed ζῶον. ζωὴ quippe, uita est Latine. Quare hic ζῶον non animal, sed aut uiuens, aut id genus quippiam ab uita corriuatum, interpreti reddendum fuit: nisi quòd sic animal ab anima, id est uita deflectitur, ut zoon Gręcè ab zoe. Animam dici de uita, nec grammatici ignorant, & comprobat in dei mentione Plinius. Ob id magis utiq; mirum, Græci hominis supercilium ista minuta adeo præterisse, tamen in uexandi Platonis maiestate & multus est, & sæpe ridiculus cauillator. Vbi autem diximus, Vita æterna, tota simul: quia Græcè est συνεχής, transferunt alij, continua: inscitè opinor, & inepte. Nam si de re agatur per partes extensa, recte syneches continuum dicitur: si uero de eo quod partes aliam extra aliam non habet, imperitiæ fuerit maximæ non transtulisse totum simul. Hæc enim uerba & communiter tempus reijciunt, & propriè positionem quoq;. Esse uero innumeros, quidam prodidere. Nam & Chrysippus, quem Stoicorum somniorum uaferrimum interpretem Epicureorum nuncupat schola, magnam congregat & ipse ignotorum deorum turbam, atq; ita ignotorum, ut eos ne coniectura quidem informare (ut ille ait) possimus. In Sicyonia etiam ὑγείας, id est Sanitatis simulacrũ celebriter cultum, adnotauimus. Quod uix tamen comparebat, passim illi à mulieribus capillis dicatis, quos deæ honori resecari, moris illarum est. Ambiunt & Babyloniæ uestis Telamones. Quin Herculem in Olympia rem diuinam obeuntem, quum muscarum multitudine infestaretur, Ioui sacrificasse ἀπομυίῳ, protinusq; ultra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidem Ioui Apomyio dicuntur quandoq; immolasse. Apollinem cognomẽto Spodium Thebis cultum, animaduerto: cuius ara ex sacrificiorum cineribus foret constructa, unde nata cognominis ratio. Gratijs Eteoclem ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à

Bœotijs memoratur, hominum primum rem diuinam fecisse: quibus esse tres item placet, etiam si nomina non tenent. Gratias haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita est, quas nuncuparint κλητᾶν καὶ φαεννᾶν. Tres sunt apud Athenienses ad Acropolin, ubi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Hesiodus esse Iouis & Eurynomes filias: nomina uero hæc facit, Euphrosynen, Aglaiam, Thaliam. Antimachus Aegles filias pronuntiat, & Solis. Gratiarum simulacra ueteribus non fuere citra indumenta, inquit Pausanias: at posteri nescio cur nudas pingere ac sculpere adorti sunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos esse deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuisse prodit Pausanias, Necessitatis sacellum & Violentiæ: sed ingredi (inquit) putatur haud legitimum. Multas item gentium per fœtidos iurare cibos, proditum est: siquidem cepas alliumq́ inter deos iureiurãdo habet Aegyptus: Harpocratem quoq́ habuit eadem, & Cynocephalum, siue Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiam Romani fuit quandoq́. Sunt qui deos maiorum dicant gentium, quod Cicero significat, summates illos, semperq́ decuriæ habitos diuinæ, quos Aurelius Augustinus selectos item uocat. Minorum autem gentium ratione eadem ex hominibus illuc tralatos, qui & ascriptitij queant dici, necnon allecti, quos παρεγγεγραμμένους uocant Græci, & μετοίκους, uelut aduenas. Nam priores illos ἐγγεγραμμένους malunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus ἐγγεγραμμένον, id est scriptum in deorum duodecim lexiarchico, scribit. Erat autem eo nomine libellus, in quo adultorum iam nomina perscribebantur. Quibus deniq́ paterna dirigere ac gubernare permitteretur, διὰ τὸ τῶν λήξεων ἄρχειν, quia hæreditatis iam & bonorum sunt compotes, quæ λήξεις nuncupantur. Scitu dignum id quoq́: omnium primos qui olim Aegyptum occupauerant, cælestia suspicere atque adorare cœpisse, noctium serenarum beneficio, & quia plurimum sub dio agerent, ita exigente mundi situ eo. At Plato in libro cui titulus Cratyli est, de recta nominum ratione disserens: Videntur mihi, inquit, Græcorum prisci deos solos putasse eos, quos etiam his temporibus Barbarorũ plurimi arbitrantur, solem, lunam, stellas, terram, cælum. Et quum hæc omnia perpetuo in cursu esse conspicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, hoc est currendi, θεούς, id est deos nominasse. Nec mirum id uideri admodum debet, præsertim si ueterum sapientum in ijs placita curiosius discusserimus. Nam cælestes sphæras habere animas, non Platonici modò, sed omnes etiam Peripatetici confitentur. Id ipsum & secundo Cæli docet Aristoteles: rursus septimo & octauo Naturalium, secundo De anima, undecimo Diuinorũ: Theophrastus quoq́ eiusdem discipulus libro De cælo: sed & Auicenna, & Algazeles summopere confirmarunt. Augustinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aduersus gentes libro secundo, tradunt, Nihil quantum ad Christianam doctrinã spectat, interesse, cælestia corpora animas habere uel non habere. De elementis constat apud Platonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porrò cælestia uiuere, esseq́ animata astronomici auctores concedunt, Ptolemæus præsertim & Albumasar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui uiuere cælestia diffidant, & hoc Ptolemæum sequutus: idem Aratus arbitratur, & Manilius. Deniq́ Theophrastum dicere scimus, Non esse philosophum, qui cælestibus abneget uitam. Quin Orphei theologia sphærarum animas ita partitur, ut cuilibet geminam contribuat uim, unam in cognoscendo positam, alteram in sphæræ corpore uiuificando atq́ regendo. Ergo in elemento terræ illam uim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proserpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aere, fulminantem Iouem ac Iunonem: in igne, Phanetam & Auroram: in anima sphæræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliam Musam: in anima Mercurij, Bacchum Silenum & Euterpen: Veneris, Lysium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Martis, Bassareum atque Clio: Iouis, Sebasium & Terpsichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octauæ sphæræ, Pericionium & Vraniam: in anima uero mundi uim priorem Bacchum uocat Eribromum, secundam uero Musam Calliopen: singulis porrò Musis unum præficit Bacchum, quoniam is symbolicos & opertè diuinæ cognitionis nectar prudentioribus monstrat. Verum enimuero ne quid uelut in utranq́ consopiti aurem, prætereamus, Hebræos obseruauimus

uimus

uimus solos ex omnibus pia sanctaq; consideratione, primum elementa & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunã ac stellas reliquas & cælum ipsum, non solùm deos non esse, uerum etiam animæ penitus expertia iudicasse. Nicolaus quoq; theologus in Geneseos caput primum: Corpora, inquit, cælestia inanimata sunt, & sine sensu: ex Damasceni doctrina. Augustinus item loco eodem: Solet quæri, inquit, utrum hæc luminaria sola sint, an habeant rectores spiritus, & ab eis uitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obscura re nil temere credendum. Alij uero quæ dicantur de hominis animo ad cæli quoque animum posse transferri opinantur, & esse illum cælestem hominem. Nam & Timæus prodit, temperatos animos nostros ab opifice deo in eodem cratere, ex ijsdemq; elemẽtis cum cælestibus animis. Inde uidendum, astruentibus eruditis, ne nos illorum seruos uelimus, quibus nos fratres cooptauit natura. Illud adnotatu non indignum: Thraseam philosophum quando Neronis iussu moriens præcisis uenis manum extendit, exclamasse, σοὶ τοῦτο τὸ αἷμα σπένδω. Sunt qui Senecæ hoc contribuant, quum historiæ superioris auctor sit Dion.

Diuinorum inscitia ubi exorta primũ. Deorum multitudo ex Varrone. Item deum esse unũ, nomina plura. Stator unde dicatur. Strator qui, quid Amum, quid Phtha, & Osiris. De Melisseo item, & Melissa, ac Iunone, Nymphis, ac Boni templo. Nomij montes. Pan Nomius. Melpia locus. Marnas Iupiter. Caput III

AT enim curiosior aliquis, neq; (quod dicitur) hoc contentus Catone, instet protinus urgeatq; infestius, ecquid compertius exploratiusq; in literas mittere aggrediamur, qui nam primi potentiam omnia supereminentem, longe lateq; infinitæ naturæ germina propagantem uel dissimulare cœperint, uel mox etiam prorsum nescire, multa perobruti rerum caligine. Mihi uero multa diu uersanti ex Arabũ gentibus tantæ inscitiæ maliq; planè contagiosi primordia, & in proximos quosq; grassantem primo labem, inde latius profudisse incendium uidetur, quo uniuersus ferè deflagrarit orbis. Chananæos uero in eo terrarum situ sacræ statuunt literæ: iam inde à Cham uno ex Noe liberis corriuatos. Cui quum ob impietatem diras extulisset pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus diuini cultus rationibus, raptim à parẽte reuulsus in Arabas secessit. Vnde mox diuinitatis inscitia inibi irroborata primum, in plures data. Hincq; numerosa deorum series pro cuiusq; libidine aut commodo eatenus extumuit, ut Varro Terentius deos ad calculum reuocet ab hominis exorsus cõceptione, initiali exordio à Iano deducto, numerumq; ad decrepiti prouehat metas: in quibus astituit Næniam, quæ in senum recinatur funeribus. Inde uero in digitos mittit deos alios, qui non ad ipsum quidem pertineant hominem, sed ad ea quę sunt hominis. Quo in genere uictus est ac uestitus, porrò & quæ uitæ usibus necessaria, præmonstrans in omnibus, quod sit cuiusq; munus. Quin & municipales in Italia legũtur dij, sicut Crustuminorum Deluentinus, Narniensium Viridianus, Aesculanorũ Ancharia, Volsiniensium Nortia. Adeo colebat unusquisq; quod uolebat, ut non prouincijs modo, sed & suus esset unicuiq; ciui tati deus. Præsto tamen sunt, qui nomina quidem esse fateantur plura, deum tamen unum. Sic non aliud esse naturam, quàm deum ipsum interpretantur: hoc est, toti mundo & partibus eius insertam diuinitatis rationem. Iouem quoq; optimum maximum nobis ipsum hunc ingerere. Quin & Statorem quoq;, quem sic appellatum produnt historici, quod post uotorum conceptionem nuncupationemq; fugientiũ Romanorum steterit acies. Sed id rectius multo & uero consonũ magis, principem illum & uniuersalem architectum deum dici Statorem, quod stent beneficio eius omnia. Illum Gręci στάσιον uocant, cuius erat templum in sacræ uiæ principio, qua scanditur palatium. Epistasion tamen interpretatur Plutarchus. Strator autem qui sit, aperit in Caracalla Spartianus: Quum, inquit, illum in equum strator eius leuaret, pugione latus confodit. Sic Digestis De officio proconsulis Vlpianus, Nemo proconsulum stratores suos habere potest, sed uice eorum milites ministerio in prouincijs funguntur: ij uero non absimi-

les(opinor)his fuere,quos modo stapherios uulgo nũcupamus.Sunt qui stratores intelligant,qui præcurrentes castris metandis loca complanarent,pontes pararẽt,hosce instructores dici à Vegetio quoq;.Sed ad deum redeo.Fatum item si hunc dixerimus, non aberrarimus.Nam si est fatum implexa causarum series,ille est omniũ causa princeps,à qua propendent reliquę.Deniq; tot excogitari cognomenta queunt,quot eius recognoscimus munera, ne nunc indigitamenta excutiamus omnia. Nam & in libro De mysterijs Iamblichus:Opifex(inquit)intellectus,qui & ueritatis est dominus,atq; sapientia,quatenus in generationẽ progrediens,occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem,Amum Aegyptiaca lingua uocatur.Quatenus autem sine mendacio peragit omnia, & artificiose simul cum ueritate Phtha nuncupatur. Græci uero hunc Vulcanum nominant,artificiosum duntaxat considerantes. Quatenus uero effector est bonorum,appellatur Osiris,aliasq; denominationes habet,propter potentias actionesq; differentes.Illud tamen parte ista haudquaquam transmiserim, quod à Didymo proditum scimus in libris enarrationis Pindaricæ: Melissea Cretensium regem dijs primum rem obijsse diuinam,ac ritus nouos sacrorumq; pompas introduxisse.Huius porrò filias Amaltheam & Melissam, quæ Iouem puerum caprino lacte & melle connutrierint. Vnde datum mythicis locum confingẽdi,aduolasse apes, atq; os puerile succi blãdissimi liquore colliuisse.Melissam uero magnæ matri sacerdotẽ fuisse institutam primam:unde propagatum mox,ut quibus eiusdẽ iniungeretur sacerdotij functio,Melissæ item dicerentur.Quin & abutendi ratione aliorum quoq; sacrorum mystidas eodem censeri nomine auctor astipulatur Pindarus,cum ait, ταῖς ἱεραῖς μελίσσαις τέρπεται. Factum uero hoc de insecti puritate. Sunt & qui sacris assidue obuersantes nymphas dici recte melissas opinentur:de quibus Patareus Mnaseas sic prodidit ferè, primas ab carnium esu,quam sarcophagiã uocant,homines abduxisse, arboreis insuefactos frugibus,quo nomine Cereris sacrũ absq; nymphis haud obiri, quod omnium principes fructus præmonstrarint,sedarintq; τὴν ἀλληλοφαγίαν,& uerecundię causa ex hyle indumẽta excogitarint. Obseruatum in scientissimorum thesauris, Melissas item dici in generationem prodeuntes animas,præcipue per iustitiam uitæ opera obituras, indeq; patriam repetituras,quando est apis φιλόσοφον animal, in primis autẽ iustum. Nuncuparunt uero sic,ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς.Ex quo de animis Sophocles,

βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεταί τ' ἄλλη.

Cereris autem sacerdotes, Melissas ueteres appellarunt, ceu terrestris deæ mystidas. Sed & ipsam Proserpinam μελιτώδη.Lunam quoq; generationis præsidem,Melissam dixere.Lunæ altitudo taurus.Apes uero βουγενεῖς dicuntur.Et in generationem pergentes animæ βουγενεῖς. Sed & Buclopus deus generationem latenter audiens. Sed non utiq; prætereunda Aeliani admiratio est,prodentis, Barbararum gentium sapientiam uideri laude dignam,quando nulla prorsum εἰς ἀθεότητα ἐξέπεσε, id est eò producta est ut deum negaret,aut omnino ambigeret, Sit'ne prouidentia ulla,an temere ferantur omnia.In quam uesaniam dilapsos nouimus Euhemerum Meseniũ,Diogenem Phryga,Hippona,Diagoram,Sosiam, Epicurum. Illud non negligendum, poeticam quod instruit enarrationem:Temenum Pelasgi filium in Arcadia Stymphalum habitasse antiquam, atq; inibi Iunonem ab eo educatam,& deæ sacrum institutum triplex, ex trium ratione cognominum. Siquidem Parthenon uocauit puellam adhuc:at Ioui nuptã, τελείαν, id est adultam. Dissidentem uero cum eodem,ac Stymphalum denuo repetentem,χήραν,id est uiduam. Apud Menalum fuisse dicitur ἀγαθοῦ ναός, id est Boni templum. Id referẽdum ad Iouem Pausanias suspicatur: quoniam ἀγαθῶν δωτῆρες οἱ θεοί εἰσιν ἀνθρώποις, Ζεὺς δὲ ὕπατος θεῶν ἐστι. Panos præterea sacellum locis aliquot excitatum legimus,esse quoq; qui opinentur eiusdem esse pontificij hominum uota ad exitum perducere, quin & scelestis pro dignitate ac meritis rependere. Sed & olim esse uaticinatum traditur item. Affuisse uero illi προφῆτιν, Erato nympham, quæ Arcadi Callistus fuerit iuncta. Prope Lycosurã esse dicuntur montes Nomij,in quibus & Panos Nomij sacellum. Melpiam,id est μέλπειαν, uocãt locum, quod inibi fistulæ melos compererit Pan. Montibus factum nomen putant ab eius dei pastionibus: etiam si à

nympha

nympha credunt Arcades. Fuit & in Parthenio monte Panos delubrum, ubi & testudines conficiendis lyris peraccõmodas haberi, proditũ memoriæ est, quibus tamen parcunt, quod Pani sacras opinẽtur. Gazæ Iupiter colebatur, Marnas nũcupatus: quæ Cretensibus uox indicat uirginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus. Meminit auctor idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac uero deorum fusiore pragmatia nec illud neglectui habuero, quod est ab Oenomao traditũ: triginta millia deorũ in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & uates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepsisse opinor petulantius in blasphemias prorumpentibus, ut allisa quodãmodo patientia, facturos se quippiam triginta millia diabolorum nomine, non citra impietatem pronuncient. Carmina Hesiodi ipsum hoc adstruentia, si quis requirat forte sunt hæc:

τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce dæmonas à deis abiunctos intelligi, & ab hisce dęmonibus quos ex hominibus factos idẽ cecinit poeta. Trecentos item fuisse ueteribus Ioues adnotatum ex Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem & Platonicos nonnullos sentire, unum modo esse deum. Deus unde. Caput IIII

Sed rursum obijciat se quispiam, & quoniam à Platonicis tam reuelli nescimus, quàm nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine ac recondita supellectile, quærat solicitius, quidnam parte hac illorum coryphæũ Platonem sensisse opinemur, quid'ue cęteris insinuemus de tanto adstruendum philosopho. Ego uero, ut qui norim elogium illud sępe repetendum, pauculis modo mutatis, Platonicos plane Christianos fore (nam & Augustinus sapientiæ profunditatem admiratus, neminẽ eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas scribit) obseruasse uideor ab eminentissimo quidem uiro plures sæpe nominari deos, uerum nõ tam deos intelligi, quàm diuinos angelicosq; ac cælestes dei ministros. Nam angelos non fuisse Platoni incognitos, adstipulatur & Florens Septimius in Apologetico. Siquidem in Parmenide ac Timæo unicum & per seipsum esse sancit deum. Insequuti uero doctoris uestigia singulari ingenio, eloquentia non incuriosa Platonici multi, unum modo esse deum, ratione triplici probare conniruntur. Primò, inquiunt, quia summa est unitas. Nam si quodlibet summum est unicum, quid magis unicum est, quàm summa unitas? Est etiam unus, quia est ueritas. Summa enim ueritas una est. Nam si duæ summæ ueritates esse dicantur, aut una earum habet quicquid habet altera, aut non. Si prius datur, una est, non duæ: si secundum est, neutra est summa: deest enim isti illud ueritatis quod in illa est, & illi quod est in ista. Item unus est deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri usquam potest, complectitur. Quod si duas induxeris bonitates summas, quicquid boni est in una, est & in altera: alioqui neutra esset summa. Et secundum boni ipsius naturã unum sunt, non duo, neq; est aliquid aliud illis admixtum, pręter bonitatis naturam, quia summæ non essent, sed inquinatæ. Vnum itaq; sunt omnino. Propterea Manichæis Gnosticisq; philosophis assentiendum nullo modo est, duos esse deos astruentibus. Quorum alter sit bonorum omnium auctor, alter uero malorum. Nam sicut deus, qui bonorum est auctor, summum bonum est, mali totius expers, ita contrarius summũ malum, omni bono priuatum. Hic igitur neque aget quicquam, neq; cognoscet, neq; uiuet, neq; erit omnino: siquidem esse, uiuere, cognoscere, bona expetendaq; sunt. Vnum igitur omnino sit rerum principium, & uocetur unitas, quia per excellentissimam simplicitatem supereminet omnia: ueritas, quia producẽdo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se reuocando, præstat & bene esse. Atq; ut tradit Ioannis apostoli theologia, theologorum omniũ diuinissimi, quem Platonicus Amelius libenter amplexatur, unitatem uocato principium, ueritatem principij rationem, bonitatem deniq; principij rationalis amorem. Dicitur uero deus, uel θεός, ut Damasceno placet, ac repetit Thomas in libro De ueritate, ab αἴθειν, quod ardere est. Cæterum etiam si ardere pronunciatur de deo metaphoricè, non tamen & nomen hoc deus. Cæterum postea quàm parte hac satis

expressas memoranti apud Delphos. De Memnonis porrò statua Satyrus quoque hisce commeminit,

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

In cuius loci enarratione, allatis modo quæ prodit Strabo, interpretes mira sese inde expediunt breuitate. Bibliotheces item tertio Diodorus, à Theutano, tunc Asiæ imperante, missa ad Troiam Aethiopum decem millia scribit, totidemque Susianos, cum ducentis curribus, Memnone duce: qua tempestate pater eius Tithonus Persarum gesserit satrapiam. Sed & nonnulli Idam uocant Memnonis matrem. Inuenio item Memnonas esse Aethiopum gentem, quam (ut auctor est Polyhistor) agrestem interpretantur, sed tamē pugnacem ac difficilem. Quod uero de Rhodio Memnone, cuius etiam meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulo ante protulimus, sciendū amplius, uocem eius memorabilem uideri præcipue dignam, quæ utriusque linguæ monumentis certatim celebretur, maximo documēto, debere stipendia faciētes lingua præparcos, manu largiores esse. Is siquidem quum aduersus Alexandrum summa ui bellum gereret, quendam de Alexandro obloquentem, ac multa per imperitiam, tum etiam assentandi studio differentem quum inaudisset, eoque nomine commotior foret, quod maximus imperator ab inertissimo, ac prorsum (ut uidetur) gregario milite proscinderetur, hominem acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, ut pugnes, nō ut Alexandrum petulantia tua sordide incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, à quo interemptus sit Antilochus, ut in Heroicis Philostratus scribit, etiam si ab Aethiope creditur ferè. Apud Græcos pro asino dicitur Memnon, unde Memnoniæ carnes pro asininis leguntur. Illud uero superpondium fuerit, quod à Græcorum grammaticis exaratum subscribemus, Memnona & Sarpedona Iouis filios ad Troiam interisse. Tanto autem à dijs honore affectos, ut ferente legem patre, funeris diem luctu & ieiunio celebrarent. Quod comici ueteris auctoritas illis comprobat uersiculis, ut protinus legentium demereamur assensum Græca (uti aiunt) fide.

πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τῶν θεῶν ἀπαστίαν,
ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν, ἢ τὸν μέμνον', ἢ τὸν Σαρπηδόνα
σπένδεθ' ὑμεῖς καὶ γελᾶτε.

Sæpe, inquit, nobis dijs apastiam ducentibus, ubi lugeamus Memnona uel Sarpedonem, prolibatis uos & ridetis. Apastia uero, quod scitu reor dignum, signat nobis ieiunium: quando πασὸς dicitur, qui cibo operam dedit παρὰ τὸ πάω, quod ἐσθίειν, id est uesci indicat. Vnde irrepsit insciæ plebeculæ, ut passim pro conuiuio pastum usurpet. Et saginatos anseres, ac id genus cætera ferè consimiliter nuncupet.

Prouerbium quod est, numerare nouit, quam uim habeat. Deque arithmetice occultiore. Cuiusmodi sit illud, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse. Cap. VI

AVenzoaris uiri Babylonij, & scientiæ reconditæ, uerbum fuisse præclarum, & sensus profundioris, Abumasar auctor est, Scire omnia, & nosse exactius eum, qui numerorum scientiam teneat. Quod ideo dici opinandum est, quia priscis ingenijs, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, à uulgari & exculcata ratione sequestrata abiunctaque philosophandi per numeros consuetudo fuit. Eam uero quum à theologis excultam accepimus, tum in primis non neglectam à Pythagora, Aglaophemo, Platone, cæterisque id genus compluribus. Sed & in Epinomide ab ipso traditum Platone nouimus, Inter omnes liberales artes & theoreticas scientias præcipuam & maxime diuinam uideri numerorum scientiam. Cæterum id comprobari qui potest, si eam numerandi peritiam accipias, in qua uel negociantium, ut negociosissimus quisque est, ita præstat in primis? Quid enim præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quàm plerique uel opinentur, uel sciant, certe mira: immoque nostra tempestate minus pertrita. Quinimmo occlusa adeo, uelut sanctius arcanum, ut qualis sit, ne suspicentur quidem, aut uix attingant pauci. Quod ne quis ambigat, scitatur Plato, Cur sit homo animal sapientissimū: sup-

pingit mox responsum, Quia (inquit) numerare nouit. Et rursum in Epinomide: Opus (inquit) est numeris, non ijs qui corpus habent, sed qui omnem paris imparis'ue generationem atque uirtutem, quam ad perficiendam cognoscendamque rerum naturam conferunt. Proinde nos adagiū præstruximus, quo in eum uti possumus, qui omnibus calculis credatur undecunque scientissimus, ac prope perfectione omnifaria eminētissimus. Meminit & in Encyclijs quæstionibus Aristoteles, Cur (inquit) homini potius, quàm cuiquam ex cæteris animantibus credendum est: an quia, ut Plato Neocli respondit, homo solus omnium animantium ἀριθμεῖν ἐπίσταται; hoc est, nouit numerare? Quem locū (sit uerbo uenia) philosophus quidam interpretatus, dum nihil altius suspicatur, id modò dici inde opinatur, quòd is sit rationis actus. Qui enim numerare scit, disciplinis imbibendis non uidetur impar. Insuper ratione prædito amplius fidendum, quia præter eam, dum talis est, operatur nihil. Vel, inquit, quoniam perpēdit acrius, bonum malumque metiens. Sed nos in sanctis itē literis legimus, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse: quæ ipsa & Plato aperte significat, dum numeros, mensuras, solida in medium adducit. Sed per numeros intelligi uult ipsas rerum naturalium species formasque substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat. Per mensuras autem certas, instrumentalesque figuras, uel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida denique atque uires, significat qualitates quæ & cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibusque momentum. Ex hac item occultiore facultate scribit Aurelius Macrobius, Numerorum certam constitutamque rationem animas sociare corporibus: qui numeri dum supersint, perseuerat corpus animari: quum uero deficiant, arcanam illam uim solui, qua societas ipsa constabat. Et hoc esse, quod fatum & fatalia uitæ tempora uocemus. Vnde sit illud doctissimi uatis,

Explebo numerum, reddarque tenebris.

Hinc item probabile est, ueterum sapientū curam pronuntiare non dubitasse, animam esse numerum se mouentem. Hoc Pythagoricum esse decretū, auctor Plutarchus probat libro De ijs quæ philosophis placeant, quarto. Sed adijcit, ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνειν, id est numerum pro mente accipere. Esse quoque in anima numerum, scribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles sunt prima naturæ, neque ullæ magnitudines. Crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia, iam uero nec in seminibus hoc ipsum humidum est, quod æstimatione dignum censetur, sed quod sensibus non apparet: id autem numerus est, atque ratio. Est item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter se differentium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formæ rerum re ipsa discrepantium. De qua re, si nostrum esset onus, diceremus plura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethi multum ad hæc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmeticam percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionem. Tum uero quòd hanc ille huius mundanæ molis conditor deus primum habuit suæ ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quæcunque fabricante ratione per numeros assignati ordinis inuenere concordiam. Hoc tamen nec item præteriero: rationalis fabricæ naturale quoddam pullulans principium dici, ac esse numerū: quippe mentis expertia, uti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quæ ratione attinguntur, numerus comprobatur, ut sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est, per numeros rationē quippiam explicare, quàm rationem ipsa se uti, ac in sui naturali supremaque similitudine cuncta figere. Vti deus infinita mens in coæterno uerbo rebus esse communicat, nec numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab ipso alia, ipsum fuisse necessariò, affirmant. Omnia siquidem unitatem exeuntia simplicissimam suo sunt modo composita, nec ulla citra numerum concipi ualet compositio. Ex seipso autem consurgit numerus: quando ex tribus connexis cooriri debet ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum parietē, seorsum tectum, atque item domus construeres fundamenta, & domicilij tamen cōcipias formam. Porrò an menti similius numero excogitari potest quippiam? Nonne ternarij unitas ternaria est? ternarij æqualitas ternaria item? Sed & ternarij con-

nexio ternaria est. Igitur numeri essentia, mentis exemplar est primum.

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, impariq;. Cap. VII

PYthagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximã esse uim, in eosq; referenda omnia, syderum ambitus, & animalium productiones. Duo item fecisse principia: definitam unitatem alterum appellando, reliquum indefinitam dualitatem: sed illam bonorum, hanc malorũ exordium & causam esse dicebat. Vnitatis siquidem natura insita circumferentiæ temperiem, animis uirtutem, sanitatem corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorũ gignit conspiratum. At dualitas diuersa omnia, aeri hyemem contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex disparili inoritur uoluntate. Hinc ex consequentibus numeris parẽ quidem demonstrauit indigum ac deficientem atq; imperfectum, imparem uero plenũ ac perfectum. Etenim pari permixtus uim suam seruat perpetuò, cõduplicatus uero eundem gignit: ita ut fœcundus sit, habeatq; principij uim, diuisionis ipse nescius, unitate semper in eo redundante. Par uero imparem producit nunquam, neq; est indiuisibilis. Proinde Homerus quoq;, quem profundior nulla præterijsse uidetur doctrina, unitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali uero dualitatem: nam bonum, ἐνθέα sæpe dicit, & ἐνέλω affectum eiusmodi: contrario autem modo, δύλω uocat afflictionem ac diuexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis uero paria: nam Nestor Neptuno immolat ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Achilles uero Patroclo paria offert omnia, ἵππους μὲν τέσσαρας, δώδεκα δὲ τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς. Plurimum uero ternario utitur numero, item quinario ac septenario, maximè uero nouenario: ut τρὶς ἐννέα πάντες ἄνεσαν. & alibi, καὶ ἐννέωροι γὰρ τοί γε.

De nouenario numero. Virgilij locus explicatur ex Aeneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De Musis pulchra. Febrium species. Caput VIII

SEd cur nam est numerus hic perfectissimus? nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, siue mauis trinitates dicere: quarum item quælibet in tres diuiditur unitates. Qua in parte admonendi studiosi sunt, illud uehementer obseruandum, quod in literis Latinis à paucissimis animaduersum, miror. Nouenarium numerũ præcipuè ueteribus pro multitudine qualibet positũ, sicuti probat Nicander, qui duos habentem aculeos ἐννεακέντρον uocauit, quod est aculeorum nouem. Sed & alibi in quodam genere scorpionũ, quibus septem insunt sphondyli, dixit, σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι. Nam enneadesmos uocat sphondylos, uolẽs signare polydesmos, ac si dicas multarum cõmissurarum aut colligationum. Idipsum in præconum enneade apud Homerum Iliados secundo adnotauit Eustathius: sed & in nouem bellatoribus Hectori obiectis. Ad quam Græcorum doctrinam optimum maximum poetam respexisse contenderim, quum ait, Et nouies Styx interfusa coercet.

Sed & quum Aeneidos primo ita de Timauo flumine sibi canere permisit,

Atq; intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timaui,
Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Nam quum Timauo septem ora contribuant alij: nonnulli etiam nouem, ut Pomponius: alij etiam octo. Vnde & multifidum etiam appellauit Timauum Valerius Martialis Epigrammatum octauo:

An tua multifidum numerauit lana Timauum,
Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

Propterea doctissimus auctor in opinionum fluctu nouenarium sibi numerũ censuit maximè usurpandum, ut interiorum literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi inspergeret, quod illotis (ut aiunt) pedibus ingredientes maleferiati quidam aut transiliunt aut impingunt, scholarum cantilenas insequuti. Eodem modo & Horatianum illud

lud ex Arte poetica intelligendum, Nonumq; prematur in annum.
quanquam lectione interpolata, decimum pleriq; legunt & interpretantur: quod si ad decadis perfectionem referas, concoqui potest. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissimus, qui super eo poetæ uersiculo,

χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη.

Ennea, inquit, pro multis poeticè accipiendum, ἤγουν ἡ πολύγηρα κορώνη. Nouenarius, inquit Hesiodus, Musarum dies est Heliconiadum. Hic siquidem numerus, inquiunt Græci, ἰσάκις ἴσος ἐστὶ, & bonus in omnibus aptusq; heliconiadibus: sic nuncupatis, non quia ab Helicone sint, sed quia (ut in Ptolemæi Musica lectum est) organum habetur musicum, quod helicon dicitur, in quo nouem quædam chordæ sunt: quarum tres sunt τὸ διὰ τεσσάρων, uel epitriti: tres autem diapente, seu hemiolij: tres autem διὰ πασῶν, seu diplasii: quas & nouem appellarunt Musas. Cæterum id obiter quodammodo parte hac sciendum, Musis in Helicone rem diuinam obisse Otum & Ephialtem primos, sacrumq; illis montem dixisse, quas tres modò intelligi uoluere, Meleten, Mnemen, Aœden. Nouem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habetur impositis. Sunt qui nouem fuisse Piero filias putent, quibus eadem quę Musis nomina indiderit. Ad nouenarij deniq; ratione forte spectat illud quoq;: febriũ (quibus subinde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut συνεχὴς dicitur, uel synochos, quæ continua: aut διαλείπουσα, id est interuallata. Huius apud ueteres discrimina pernoscebantur sex, ut sentit Galenus: ἀμφημερινός, quæ quotidiana: τριταῖος, quæ tertiana: τεταρταῖος, quartana: πεμπταῖος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἐνναταῖος postremo, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumasticas, id est increscentes: alias paraumasticas, id est decrescentes: tertias homotonos, id est tenore eodem perseuerantes. Proditum uero memoriæ scio, Vidum grammaticum Thrasimenum annis quatuor & uiginti quartana febri fuisse mirè infestatum. Sunt uero etiamnum febres dictæ πλάνητες, id est erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ' ἀκαταστάτως γίνονται, id est citra stabilitatem fiunt. Febres præterea δυσλύτους, id est difficulter solubiles nuncupant ἐκτικούς: at εὐλύτους, quæ tollantur negotio haud magno, σχετικούς. nam hoc genus affectiones receptum ferè medicis est, ἐν σχέσει appellare. Synochon finit Galenus dici, quum paroxysmus unus ab initio perseuerat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minimè est: maluerunt tamen in solœcismum dilabi, quàm eam febrium ideam ἀνώνυμον relinquere. idem febres μαρασμώδεις inter hecticas recenset: unum uero ex ijs genus uocat ἐκ νόσου γῆρας, id est ex morbo senectutem. Hepialam intelligunt febrem, in qua rigor simul cum calore inuadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorẽ, etiam si non loco eodem: intus enim & in eisdem uisceribus calore infestantur, in partibus uero extimis omnibus frigore. Sed quod aliàs in magnis obuenit portionibus, in hepiala fit in paruis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febrium simplicissimas. Sunt uero hæ, quæ propter lassitudinem eueniunt, ac ebrietates & iras, furores, mœrores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupantur febres ex pulmonis causatione ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi, typhodes ex iocinoris. Periodicas febres, sunt qui circulares interpretantur: sunt, qui obambulantes. Periodus autem est ὁ τῆς ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως ἐν νοσήματι χρόνος, id est ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Curq; ea ad deum referatur. De ternario item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarij, hæmophoui, psychrophoui. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarij scrobes. Quaternaria tabula.

Caput IX

AT quoniam ipsa nos ratio in numerorum uirtutes coniecit, non fuerit ab instituto seiunctum, quædam porrò fusius hinc inde, ueluti amœniores quosdam flosculos, ac diuerticula non ingrata legentibus, quos alioqui nouitatibus excitari scio, congessisse in hunc præcipuè locum, in quo arithmetices uim prolibamus, ac (ut ab uno exordiamur) quod est in hoc ge

nere primordium, diciturque à Græcis μονάς, id est unitas. Compertum nobis est, marem credi & fœminam, parem item atque imparem, non numerum, sed fontem & originem numerorum. Zaratam uero Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixisse matrem, monada uero patrem. Proinde inter numeros præstare, qui monadi præcipuè assimulentur. Esse quoque monada hanc initium finemque omnium accepimus, neque ipsam finis aut principij scientem. Referri uero ad deum, eiusque intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrare. Qui quoniam in unum dispersa cogit, inde etiam dicitur ἕνη. Monas uero appellatur, ὅτι πάντων φθειρομένων, αὐτὸς μόνος μένει, καὶ ὅτι μονὴν ἔχει ἐν τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασι. ut inquit Ioannes Protospatharius, dierum Hesiodi physicus interpres. Dicitur inquam monas, quoniam tendentibus in corruptionem omnibus, solus ipse perseuerat, & quoniam in suis habet firmitatem consilijs. De ternario uero quid hic exsequamur potissimum? An illud in primis? Trinitatem Pythagoricos philosophos rerum omnium mensuram esse uoluisse. Credo, ratione illa, quòd summus rerum opifex ternario numero uniuersa dispensat. Immo uero etiam res ipsæ numero eodem terminari pernoscuntur: ad quod respiciens poeta nobilis, Numero (inquit) deus impare gaudet. Siquidem ineffabile illud agens creat primò singula, rapit mox, ac denique perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eundem refluunt, dum originem mox suam repetunt: postremò perficiuntur, ubi in suum redierint principium. Id ipsum uaticinatus Orpheus Iouem principium, medium & finem uocauit uniuersi: principiũ, ut producit: medium, ut producta retrahit ad seipsum: finem, ut redeuntia perficit. Sed in conuersione hac trinitas obseruatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans: secundum, Venus, per uisum ad superna proliciens: postremum, Phœbus, id ipsum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipsum præcipuè prolectat bonum: ad intellectum, Venus, in quo radians pernoscitur pulchritudo prima: ad animam uero prouocat Apollo, cuius est harmonia peculiaris. Hinc regem illum uniuersorum bonum, pulchrum, iustum, quod sæpius à Platone significatur, possumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: ubi allicit, pulchrum: at iustum, quatenus pro cuiusque meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item Plutarchus scribit, unitatem solitos Apollinem nuncupare: dyada uero litem, & audaciam: triada autem iustitiam. Quum enim iniuriæ illatio aut perpessio per defectum obueniat aut excessum, inseritur ijs iustum ad æqualitatem retrahens. Adnotatum à grammaticis illud quoque, Numerum quandoque hunc pro multitudine capi, unde triembolum pro uirili pudendo inuenimus positum, ut quod inijci sæpius queat. Est eo item nomine nauis, quando Nestoris nauem decembolum dixit Aeschylus. Sed illud grauius multo, Principem deum tribus coli, adoratione, thuris sacrificio, hymnis. Et id utique ter, ex totidem hemisphærij punctis, mane, uespere, meridie. Proinde legibus sanciri plerisque, nouimus, exortum ab adorantibus spectandum: quod est Pythagoricis obseruatum, nec spreuit Christiana ueritas. Trismegistus ad meridiem conuersus id ipsum obibat: Moses Iudæique, ad occidua. Ratio inde promi potest, quod ab Oriente motus est diurnus: at planetæ, quos esse Ptolemæi doctrina statuit, uelut cælestium signorum animas, ab occasu uertiginis sumunt initia: sed uiuificum lumen à meridie per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reuerentiæ cultum exhibet. Thus, suauissimæ cognitionis diuinæ distributionem complectitur. Hymnorum iucunditas, cælorum refert concentum: ut Pythagorici sanciunt, nec tacuit Mercurius: uel substantiarum harmoniam separatarum in laude intellectuali, ut Peripatetici. Ad ternarium spectat illud quoque, uel eruditionis saltem gratia: Medicos quosdam nuncupatos diatritarios, deridiculi causa: quoniam cibi abstinentiam initio morbi in diem tertium prorogabant. Proinde subsannans Galenus identidem θεσσαλείαν διάτριτον appellat Therapeutices octauo. Sed & qui experimentis parum ualent, suntque ἀγύμναστοι, hæmophoui eleganter, & psychrophoui nuncupantur, ut qui sanguinis missionem compauescant, aut potiones reclinent frigidas, sicuti rabie concitos ὑδροφόβους dicere moris est. Quod uero Aristoteles ait, Natura impulsos homines, trinitatis numero

in deorum

in deorum sacrificijs uti. Sunt qui ita interpretentur, Quum frustra nihil agat natura, omnibus ab ea insitum, ut eo uterentur numero in cæremonijs: quo palam fieret, trinitatem ita in Deo concedi, sicut & in corporibus. Ternarium autem in sacris ita intelligunt, ut hostiæ immolatæ uinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid, & salem, hordeum item, aut fruges inspergerent. Atque ita trium oblatione uno in sacrificio abundè litari opinarentur. In obeundis item sacris eundem uidentur obseruasse Trinitatis numerum, ut tertio quoque die peragerentur, aut trimestri spatio. In sacerdotalium porrò uestium genere, ac figura: in templi ambitu, uel aræ: in hostiæ comburendæ suffumigationibus, & extorum: necnon in uasorum figura sacrorum, aut materia. Quòd si rerum omnino ratio maiorem efflagitare numerum aduerteretur, ipsa in se identidem redibat trinitas. Hinc uniuersam Proclus Platonis theologiam ad treis reuocare trinitates adnisus est. Porrò (inquit Aristoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atque utrosque: omnes uero non dicimus, sed hanc appellationem de tribus enuntiamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam sic à natura uidemur instituti. Porrò sicuti Deo fabricatori monadem, ita procreanti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem consequutione quadam aptamus. Animam uero rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatisque distribuere tricario. Quid porrò de numero dicam quaternario? Potestas eius ut sit miranda, illud potissimum facit, quòd consensu tacito gentes ferè omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis enuntiant, quæ res citra diuiniorem afflatum non uidetur potuisse cõtingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Aegyptij, Theut: Persæ dicunt Syre: Magorum disciplina, Orsi, unde profluxit Oromasis. Iam apud Hebræorum gentem celebre est quatuor uocalium, Dei sacrum nomen יְהֹוָה quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia uoce exprimitur, quæ Adonai est, quæ apud eos tamen Adni scribitur: significat autem, Dominum nostrum. Græcis uero θεὸς appellatur: Arabibus, Alla. IESV autem salutare Gentibus nomen, ab angelo accepimus. Porrò quaternarium Pythagorici numerum, omnem uocabant: quoniam numerus denaria perficitur multitudine. Denarius uero est quaternarij compositio: proinde totum numerum τετρακτὺν uocabant. Ex eo & iurisiurandi religionem sibi fecerant: unde illud, Ita per quaternitatem animæ nostræ tradentem, perennis fontem naturæ. nam & quaternitate animam constare arbitrabantur: esse enim mentem, scientiam, opinionem, sensum. Omnia porrò quæ sunt, quaternarius numerus coniunxisse ac colligasse uidetur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagines. Denique dici nil potest, quod à numero quaternario, tanquã à radice ac principio non dependeat. Cuius cognitio Pythagoreis ab ipso tradita Pythagora est, per quem etiam iurabant, ueluti iurare per magistrum deceat, obseruantiæ ac uenerationis ratione, qui quaternarium ipsis numerum tradidisset, quique non utique deus fuerit immortalis, non heros, sed uir similitudine dei præditus. Porrò τετρὰς, id est quaternarius, omnis sacer est ac solidus: nam quæ consistunt, omnia ex puncto producta primum sunt: siquidem punctum fluens, lineam facit: linea, epiphaniam, id est superficiem: superficies, solidum. quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur nanque & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, unde & diplasius est. Habet & tetraplasion eius symphoniæ, quæ uocatur δὶς διὰ πασῶν: quatuor enim unitatis sunt tetraplasia. Quaternarium illud nil forsan iuuerit, sed apposuisse, quod'nam fuerit piaculum? Porticũ, inquit in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam parauerat ducere tetrastichen, uel (ut alij uolunt) pentastichen: ita ut primus ordo pilas haberet, ac ante se columnas cum statuis: secundus, & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Numerus denique hic quadratus Mercurio ascribitur, quando inter omnes quadratus censetur deus. Quaternarios scrobes intelligimus, quoquo uersus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in uineis, quæ tabulatim disponuntur, intelligimus, quæ quartam partem iugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur sensus tantum quinque, & quæ præcellant sensibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentasublon. Triobolum. Ius quintæ relationis. Quinta, uectigal. Caput X

QVinarij uero potentiam ex scientissimis pleriq; admirati, multa in se illum obseruare prodiderunt, aut à quinarium habentibus prodijsse, quales sunt hominum manus. Immocq; nec iniuria diuinum censeri, ac meritò dijs artium, Mercurioq; in primis esse dicatum. Ex ueterum doctrina illud item est, numeri huius uim tanto haberi quaternario augustiorem, quanto animatum inanimato præcellentius credatur. Nos id certe obseruauimus, solum hunc numerum omnia quæ sunt, quæq; uidentur esse, complexum. Esse autem dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia omnia, seu diuinũ corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul omnia & supera designat & subiecta. Aut enim deus summus est, aut ex eo nata mens, in qua species rerum contineri, Platonicum dogma est. Aut mundi anima, abs qua reliquas animas, ceu ex fonte profluere tradunt. (Platonicè semper loquor, neque enim nunc Christianæ ueritatis dogmata promimus, sed ueterum placita consectamur, quæ instituto nostro scribendi suggerunt argumentum) aut cælestia sunt usq; ad nos, aut terrena natura est. Quinque porrò uiuentium traduntur genera, principem locum sibi uendicante deo, sequentibus mox dæmonibus, inde heroibus, quarto autem loco constitutis hominibus, ultimo brutis. Quin & animæ potestates sunt quæ eodem terminent numero: prima enim uis threptica est, siue uegetatrix: secunda, sensuum potens: tertia epithymetica, seu concupiscibilis: sequitur mox thymoides, id est irascibilis: inde logicon, id est rationalis facultas. Adde, quòd (sicuti Aphrodiseus Alexander docuit, si tamen ex illius officina liber is prodijt, quod non uidetur: quoniam eius philosophi haudquaquam in plerisque resipit hæresin) eorum numerus, quæ sub sensum cadunt, quinarius est. Vnde factum quoq;, ut sensus item duntaxat quinq; sint, quòd ad sensibilium naturam sentiendi quoq; instrumenta sint. Tactus siquidem aspera experitur & leuia, necnon dura molliaq;, quæ solidorum qualitates sunt: gustus, dulce & amarum ac salsum, quæq; in humidis sunt, id genus alia, & siccis: olfactus, quod bene & male olet, quæ in euaporationibus inueniũtur: auditus, sonituum & fragorum est explorator, quæ in aeris collisione uersantur: uisus, colores discernit, qui in tenuissimo & ætheris lucidissimo spiritu sunt collocati. In qua quidem ratione sensuum illud obiter adnotabimus: In cane, uim odorandi esse præcipuam: in aquila, uisum: in protogeuste Indico animali, gustum: in serpentibus & quibusdam auibus, tactum: in apris, auditum, uel (ut Græcus præfert codex) in anseribus. Quintas porrò esse fugiendas, Hesiodus præcipit: quod (inquiunt Græci interpretes) allegoricè signat, nuptias multas. Quinarius enim γάμος dicitur: ex binario nanq; pari consurgit, & impari ternario. Dicitur & numerus hic δίκη, id est iustitia, quia denarium ex æquilibrio secet. Quinta porrò natas Erinnyas ferunt, quæ plus habendi desideria castigant, ac iusiurandum obseruant, quod ex lite natum peierantibus nocumẽta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Peierantes luna quinta totidem commori diebus: quod, inquit, quum obseruarim quandoq;, uerum comperi. Pempazin, id est πεμπάζειν, est per pentadas, id est quiniones numerare: nam Aeoles, πέμπε dicunt pro πέντε. Vnde & pempobolum ueru, cui quinq; sunt ad assandum ordines, quod & pentadactylum dixeris, & pentasublon. Cumæorum autem qui Aeoles sunt, inuentum id est: nam cæteris in usu triobola fuere. Quanquam est trium obolorum nummus item triobolum. Nam in Parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lysandro nauticis erogatum: etiã si ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarij quoq; numeri potestatem forsan & id spectarit: Romanis imperatoribus initio principatus quintæ relationis contribui senatus decreto ius solitum, ceu honor foret is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, Quartæ relationis ius illi fuisse omen scribit: quoniam uti eruditis placet, in numero deminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani planè præsagium. Nam & Probo imperatori, cui tertiæ ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus, id ipsum ferè usu uenit. Ius autem quintæ relationis intelligunt, uti quinquies super re iudicata

iudicata iam, referre ad senatum possent, præiudicijs nil officientibus. Quinta uero uectigal fuit, ubi ex quinque unum soluebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici iure possint. Numerorum rationem haud esse contemnendam. Cap. XI

SEnarij uero numeri uim id puto abunde declarauerit, quod Mosaica sapientia, à nemine unquam laudata satis, eo numero mundi genesin absoluit. Sed & Pythagoras, senarium numerum genesi nuptijsque accommodari probat: unde & gamon appellauit: quoniam eius partes iuxta positæ ipsum gignāt, similemque reddant genitum genitori. Numerus porrò senarius, uti Augustinus scribit, primus completur suis partibus, id est sexta sui parte & tertia & dimidia, quæ sunt unū, duo, tria: quę in summam ducta sex fiunt. Hinc Plutarchus gamon dici scribit, propter paris & imparis commixtionem. Partes autem in hac consideratione numerorum illæ dicendæ sunt, quæ quotæ sint, dici potest: sicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps, ab aliquo numero denominatæ. Neque enim, exempli gratia, quia in nouenario numero quatuor aliqua pars eius est, ideo dici potest quota eius sit. Vnum autem potest, nam nona eius est: & tria possunt, nam tertia est eius. Coniunctæ uero istæ duæ partes, nona scilicet & tertia, id est unum, tria, longe sunt à tota eius summa, quod est nouem. Adnotanda porrò Augustini item grauissima sententia: Numeri, inquit, ratio contemnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quanti æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus: nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mēsura & numero & pondere disposuisti. De qua re affatim prius.

Multiplex septenarij potestas. Cur ante diem septimum infanti non imponeretur nomen. Amphidromia. Liberales causæ. Androcles annus, & climactericus. Andracos. Andricelos. De partu septimestri, item octimestri, & de Saturno paucula. Cap. XII

SEquitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari nō cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quaternarius, ex quibus duobus consurgit septenarius, ideo pro uniuerso sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet iustus, & resurget: id est quotiescunque ceciderit, nō peribit. Quod nō de iniquitatibus, sed de perturbationibus ad humilitatem perducentibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te, quod alibi alio modo dictum est, Semper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis auctoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cuiusque rei numerositate poni solet. Propterea eodem sæpe sanctus signatur spiritus. Hinc est illud propheticum, Augustino interprete, Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, repurgatum, septuplum. Et in Euangelio Lucas scribit, de Magdalena septem prosiluisse dæmonia. Quo fit, ut Homericum illud ad hunc fermè sensum interpreter, etiam si Strabo grauissimus auctor aliter & sensit & docuit,

τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις, οἳ τοτ' ὄλοντο:

Quod est ex Virgiliana tralatione,

O terque quaterque beati, qui tunc oppetiere.

Vt sit quod Græce dicitur apud Thucydidem, & Aelius Dionysius interpretatur, πανσυδὲ διέφθαρται: id est, omnino prorsumque perijt, siue παντελῶς. Nam sic dicitur πανσυδὲ, ut & ἑπτάκις, id est septies. Meminit quidem loci huius uir reconditissimæ scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeo (ne tenebrose dicam) uix ut auribus quantumuis mordaci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem deum, maiorem in modum delectari, hinc licet coniectare, quod septem apposuit cælo uagantes stellas, quas planetas dicūt: quoniam προποδίζουσι καὶ ὑποποδίζουσι, καὶ οὐδέποτε φυλάττουσι τὴν οἰκείαν τάξιν. Nam ἀπλανεῖς sunt, ut duodecim zodiaci animalia, quæ ordinem norūt proprium. Nec uideas unquam cancrum ante leonē, nec hyemalia signa æstate collucere: ut Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias uoluit, hominem ita moderatus est deus, ut & concipi hac ratione posset, & perfici & adolescere & confirmari: id quod copiose approbat in Platonis Timæum

Chalcidius. Et demum huiusmodi omnia ad hunc ipsum redegit numerum septena-
rium. Quin ueteribus etiam numeri huius obseruatio magna, ut autor Aristoteles est:
siquidem nato infanti ante diem à natiuitate septimum, nomen non imponebant: ue-
luti prius non uideretur omnino uitalis. Apud alios inuenio tamẽ, decima id Athenis
die solitum factitari, quando congregatis tum cõsanguineis, tum amicis, peracta re di-
uina, splendidum parabatur conuiuium, quod uocabant δεκάτην ἑστιᾶσαι. Nam quin
to à nato infante die, Amphidromia agebatur, qua manus expurgabant, quæ obstetri-
cis munere fuerant perfunctæ, cursuque ad focum ferebatur puer, mittebanturque à pro-
pinquis polypodes ac sepiæ, munerum loco. At Iulius Capitolinus in Antonino phi-
losopho: Inter hæc, inquit, liberales causas ita muniuit, ut primus iuberet apud præfe-
ctos ærarij Saturni unumquenque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem no
mine imposito. Per prouincias tabulariorũ publicorũ usum instituit, apud quos idem
de originibus fieret, quod Romæ apud ærarij præfectos: ut si fortè aliquis in prouin-
cia natus causam liberalem diceret, testationes inde ferret, atque hanc totam legem de
assertionibus firmauit. Apud nos item Pompeius Festus: Lustrici, inquit, dies infan-
tium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus: quia his lustrantur, atque eis
nomina imponuntur. Liberales causas intelligunt Iureconsulti, quum aleam subit li-
bertas. Sed illud amplius quod ad homines pertinet nascendos: Semen quod post ia-
ctum intra horas septem non fuerit in effusionem relapsum, hæsisse in uitam pronun-
ciatur. Quin & semen idem intra formandi hominis monetam locatum folliculo ob-
ambit genitiuo artifex natura septimo die quoque. Quod Hippocratis perceptum expe
rientia est, à quo edocta mulier eo à cõceptu spatio, saltu folliculum id genus excussit.
Sed & per dierum hebdomadas incrementi infantilis, adolescendique corporis ratio-
nem concipiunt rerum naturæ periti. Septeni porrò anni & noueni, quos hebdomati-
cos uocant & enneaticos, grauia semper hominibus indicunt pericula: uerum grauio-
ra multo annus tertius & sexagesimus: qui numeri utriusque multiplicatam, ac inuicem
obligatam sibi summam perficit. Quo sane argumento Andracles nuncupatur, quod
uitæ substantiam omnem frangat & comminuat. Sicut andraclon herbam, quia homi-
nem occidat, dici putant: quæ an eadem sit cum mandragora, quam anthromorphon
uocant, ambigunt eruditi. Nam andricelon scribere oportebat uerius: etiam si coloris
est genus andricelon Aristoteli ac Polluci, purpurissi nomine Latinis celebratũ. Quæ
rit Alexander, unde fiat, quod ἑπταμηνιαῖοι, id est septimestres infantes, sint ζώσιμοι, id
est uitales: ὀκταμηνιαῖοι, siue octimestres, minime. Nam & inde, ut ex Græcis item alijs
didicimus, septenarius numerus uocatur ζωογόνος, quod eo spatio prodeant è bulga
matris uicturi infantes, magis quàm insequenti mense. Subdit uero Alexander, septe-
narij perfectione ita euenire, ut Pythagoræ probatur testimonio, & consentiunt arith-
metici, nec inficiantur musici. Esse uero octonarium imperfectum, & inde censeri uitę
ominosum inhabilemque. Aedi porrò septimestres ob ualidissimam in uulua informa-
tricem, quam is δύναμιν διαπλαστικὴν Græce dicit, quę utilem ac moderatũ sanguinem
comperiens, fœtum celerius explicat in uitam. Sciendum tamen, natum quandoque in-
fantem octauo anno, cõceptionis mẽse, nocte sub Saturno stationario, statione prima
in Sagittario ascendente, semianimem quidem, adhibitis tamen remedijs opportunis
refotum coalitumque in multos annos prorogasse uiuendi spatia. Vt sciamus rationem
illam à Saturno ductam ab astrorum peritis, uti alibi cõmeminimus, non perinde cen
seri efficacem perpetuamque. Nam & astrologorum plerique in Indico tractu, Saturno
subiectum quem faciunt, esse fatentur uitas uel longissimas. Vtique Peripatetici, ac me-
dicinam professi, aliunde quàm à Saturno octimestris partus rationes petunt. Aristo-
telicum certe illud est ex quarto De animaliũ generatione, Qui octauo mense nascun
tur, & si minus, tamen possunt uiuere. Septimo præterea mense infantes dentire, com-
pertum est: anno septimo immutare: pubescere annorum hebdomade secunda: in uiri-
litatem tertia exire, quæ & ipsa incremẽto in longitudinem coronida impingat: sicuti
quarta etiam in latum: in quinta roboris summa fit auctio: quod seruet sexta: septima
deterat, quamuis per momenta. Proinde ab hac annorum serie, à militiæ laboribus
esse

esse feriatis licet. Postremo esse numerũ hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus.

De octonario. Vbi octimestris partus uitalis. Exterricinei qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones in Digestis duæ insigniter labefactæ. Epithetos epistola quæ. Gellius illustrat. Parcarũ nomina. De Ilithyia, & Telepho. Octonario signari iustitiam. Cap. XIII

OCtonarij uim & quidem uitæ auspicijs uel inauspicatissimam iam attigimus. Sciendum tamen, fœtus eiusmodi in Aegypto non ferè intermori: Tralatitium quippe in ea prouincia & octauo gigni. Asclepiades item auctor est, Naxias mulieres ὀκτόμηνα, id est octimestria ędere puerperia, uel Iunonis munere, id illis gratificãtis ob Dionysii beneuolentiam: uel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quo nomine Naxũ nuncupari Dionysiam, quamuis de uinearũ fertilitate appellari ita magis Plinio placeat: nam & in ea fons uino fluere traditur, quod sit prædulce. Apud nos uero si peperit prægnãs octauo mense, & intermoriatur fœtus, matrem quoq; subinde morituram certissimo, ut putant, præsagio uaticinantur. Quin si concubuerit mense octauo parens, fiet infans oppletus lentoris mucosi & cute fœda. Cæsoniã octauo mẽse genitã, quę fuit uxor Caij principis, prodit historia. Hic illud obiter adnotauero: Exterricineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita aluo eiecerit. Græci ἠλιτομήνους uocant, ueluti fallentes in mense. Sicut epitoca eleganter, quibus iam pariendi instat tempus. Epitheca uero, id est ἐπιθήκη, Græcorum scientissimis dicitur dos: unde prædiorum epithecæ apud iurisprudẽtes: quas Papinianus impositiones interpretatur: sed inibi, hoc Digestorum trigesimotertio, pro epithecis uitiose legitur eotici: sed & libro trigesimosecundo: Prædijs (inquit Vlpianus) cum his euthicis quę in ea possessione sunt, relictis. scribendum epithecis. Epithetos uero epistola dicitur data cuipiam, ut tabellario: nam scitum est apud Atticos, ἐπέθηκα τινὶ ἐπιστολὴν, id est dedi alicui literas. Quia porrò partus octimestris non ferè uitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius: Parcis tribus facta nomina hæc, Mortuã, Nonam, Decimã. Quod si est, Gellius illustratur egregie, simul & falli eos dilucet, qui pro Morta uel Mortua Mœram substituunt. Ilithyiam sunt qui εὔλινον dicant, ueluti eadem sit cũ Parcis, auctore Pausania. Hasce uero dixit Lycophron maris puellas, ob feram uim & agrestem immutabilemq;, id est ἀμετάτρεπτον. Noctis filias putat Hesiodus, propter occultiorem fatorum uim, διὰ τὸ ἀοράτως ἐπέρχεσθαι τὴν εἱμαρμένην. Fuit & Romæ locus, quem Parcas tres dixerunt Romani, prope quem fuerat Iani templum, aut sacellum uerius, ęre constructum ac mensu quadrato, magnitudine qua contegi posset statua, amplitudinis pedum quinq;. Dignum relatu quod Maximus scribit Tyrius, Vniuersa eiusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suam confinxisse uideri, in dæmones, Parcas, Erinnyn flagitiorum causas cõferendo, quum animis insint nostris hæc omnino, aliaq; fatalis causarũ ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cuius & templum in foro habent, & simulachrum, ex historia dicunt ἐγγόνασιν. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mandans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, in genua procubuit, atq; ita puerum enixa memoratur, ubi postea Ilithyiæ delubrum est excitatum. At produnt alij, patre inscio, Augen peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositum, cui lac præbuerit cerua. Cæterum illa tamen octonarij laus uel præcipua, quod eo apud Pythagoricos iustitia significatur. Quum enim iustitia sit æqualis pro cuiusq; meritis distributio, ciuitatisq; solidum fundamentum, iuste per octonariũ describitur numerum, qui & solidorum primus est, primusq; omnium in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est in bis quaternos, ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur, id est bis binos. Rursusq; qua æqualitate resoluitur, eadem quoq; contexitur: nam bis bini bis, octonarium constituunt. Hinc Orphei institutũ amplius propagatum per numina octo iurantis, sicubi diuinam obtestari iustitiã uellet. Eorum uero nomenclatura hæc, ignis, aqua, terra, cælum, luna, sol, phanes, & nox.

Denarij

Denarij numeri potestas. Thracum in numerãdo mos. Dextræ porrigen dæ ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mũdus. Cur in supplicijs denario numero utatur Plato. Virgilius explicatur. Decatones, decateutę, decatelogi, icostologi, decaduchi, decaproti, pentaprotia, decennia, decennalia, encænia, protospatharij. Cap. XIIII

Denarij uero numeri (seu decussim, ex Vitruuij imitatione malis dicere) excellentiam multa equidem declarant. Illud utiq; mirum, quod est ab Aristotele proditum, quum alibi, tum Auscultationis physicæ tertio: Omnes homines tam Barbaros quàm Græcos priscam seruasse consuetudinem perpetuò ad decem usq; numerandi. Neq; enim censeri fortuitum debet, uerum ex naturæ fontibus propagatum, quod semper fiat, atq; item ubiq;. Id uero numeri huius absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerandi genera uniuersa, uti par, impar, quadratum, quadrantale, siue cubum, longum, planum, primum compositum. Denarius porrò fons est ac principium: quippe qui ex uno, duobus, tribus & quatuor constet: quo argumento, ut scribit Chalcidius, decumanum numerum Pythagorici quadraturam uocabant primam. In senarij autem ratione apud eundem secunda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud rejciendum, dedisse nobis in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturam. Vna tamen gens Thracum narratur ad quatuor modo numerandi seriem terminare. Quoniam amplius ritu puerorum nequeat meminisse, nec ferè usum habeat rerum multarum. Denarium porrò decada Græci uocant, quasi dechada, quod omnem in se numerum recipiat. At enim Pythagorei decada etiam mundum uocabant, quod eo numero sit compactus: constat enim sphæra quæ dicitur aplanes & planetis septem, elementari natura. Postremo Antichthone, quo tamen nomine (quod mirum est) intelligebant illi lunarẽ sphæram, quia ut terra lunam umbra hebetat, ita solem luna nobis adimit plerunq;. Adjce illud item, ex numeri huius religione quadam & obseruantia, moris fuisse ueteribus, ut iustissimi quiq; fidei comparandæ gratia dextras iungerent, quia sic denarium præmitterent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delendam culpam numero uti denario, centenario, millenario: cuilibet siquidem uoluptatis gradui suppliciorum decem contribuit. Ita enim oblæsæ maiestati diuinę repẽdi, omnino par fuit. Adde quòd sicut beatitudinis gaudia iustitiæ humanæ dolores exsuperant: sic miseriæ cruciatus iniustitiæ uoluptates. Denarij porrò rationem continere & centenarius uidetur, sed & millenarius. Nam & hi uniuersi censentur, quoniam ex denario uniuerso consurgunt. Proinde numeri, quos uniuersos dicimus, purgationi & emaculandis dicãtur animis, ut labes ex peccato inusta, concretaq; prorsum eluenda significetur, ut candidissima æternitatis luce perfrui ualeamus: quę depuratum modo extersumq; nitidius admittat æthereum sensum, atq; aurai simplicis ignem. Propterea reconditioris scientiæ poeta nobilis Platonicorum mysterijs ampliter imbutus ita pronunciat,

Centum errant annos, uolitantq; hæc littora circum.

Et alibi ad eundem sensum,

Mille rotam uoluere per annos.

Adnotatum quoq; à theologis nostris, decem uirginum appellatione in pagina Euangelica uniuersitatem signari contemplantiũ: quia sit numerus hic digitus primus ac numerorum limes. Decusses, lineas quoq; intelligunt eruditi transuersim ductas ad acutos angulos & obtusos imagine quadam literæ X, quæ quoniam denarij nota numeri est, inde conciliatum uocabulo nomẽ. At Columella scribit, rapa decussatim ferramento lunato incidenda, ut consueuerunt salgamarij: sic tamen, ne usq; ad imum prę cidantur, postea inter incisuras salem aspergendum. Adjciendum uero illud operæ leuioris, decatones dici, & decateutas, qui decimas exigunt. Vnde apud Abydenos decateuterium legitur, quod nauli habebatur genus. Decatelogi sunt, qui decatones, ἐικοσόλογοι uidentur, qui uicesimas colligunt. Qui sanè inter probrosos recensentur, quos ἐπονειδίσους nuncupant Græce periti. Decaduchi leguntur sæpe in Græca historia, & apud Lysiam: quippe decem uiri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis administrarunt

ministrarunt: eorum unusquisque dicebatur decaduchus: meminit Isocrates ad Callimachum. Decaprotas Græci & iureconsulti decemprimos nuncupāt, id est δεκαπρώτας; Dignitatis nomen est, sicuti πεντεπρωτία. At protospatharius nomen fuit dignitatis primæ apud Græcum imperatorem, quando Venetos duces interdum allectos protospatharios, adnotatum historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretentur decumis exigendis præfectos, aut qui exactoribus decem præsiderent. Apud Ciceronem pro Sexto Roscio Amerino sic adnotauimus: Decurionum decretum statim fit, ut decem primi proficiscantur ad Syllam: & mox legatos eosdem uocat. In hac porrò mentione addamus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantium Galieno imperante à militibus ita deuastatū, ut prorsus nemo superesset, uetustis etiam famılijs funditus euersis. Id quum egregie ultus foret Galienus, militibus ferè omnibus contrucidatis, Romā conuolans Decennia celebrauit, nouo ludorum genere, noua pomparum specie, uelut magnum quippiam gessisset. Cæterum amplius æstimandum, an Encænia, purior sit lectio: quippe Suda interprete sic dicebatur celebritas, quum noui quippiam foret gestum. Nam encænides nauigij pars erat. Cęterum idem Pollio decennalia in Salonino appellauit, ut possint uideri sacra decimo imperij anno celebrata. Sicuti uicennalia dicūtur, & tricennalia, de quibus in sepulchrorum ritu plura.

Ex numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui numerus dicatur potentia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus. Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numerorum & computationis inuentor. Caput XV

PORRÒ in Pythagoreorum mysterijs & Platonicorum quoque, triplices inuenio numeros, lineares, superficiales siue planos, solidos. et esse lineares quidem, quos sola metitur unitas, quasi punctum: ut binarius, ternarius, quinarius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione deductionis numeri ad numerum, ad linearum modum, unam habentium dimensionem tantum, id est longitudinem citra latitudinem: hoc uero fit, cum dicimus unum, duo, tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multiplicantur, ut adnotatū est Geometriæ octauo: uelut senarius, ex bis tribus fit, uel ter duobus. Ex planorum autem numero eos quadrangulos & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicuius ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus. Inæquilateres autem, qui ex ductu numeri minoris in maiorem, cuiusmodi senarius fit ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum minoris in numerum longe maiorem conficiuntur, ut est denarius ex deductione duorum resultās in quinque. Solidi uero sunt, qui ex reductione atque deductione numeri alicuius in seipsum efficiūtur, instar molis solidæ in trinam quasi producti dimensionē, ut bis duo, bis octo, ter tria ter, uigintiseptē: quater quatuor quater, sexagintaquatuor. Numerus autem, quoniam de hoc iam diu disserimus, sicuti decimo Metaphysices traditur, una dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometriæ finitur, multitudo ex unitatibus aggregata. Numerorum uero alius est potentia, ut unitas: est enim omnis numerus potentia, sicuti aptissime colligit Boethus. Alius uero actu, ut cæteri. Adhuc numerorum alius dicitur digitus, alius articulus, alius compositus siue cōmixtus. Digitum appellant numerum omnem denario contentū. Articulus est numerus omnis, quem possis in denas partiri partes æquales, nullo redundante, ut decem, uiginti, triginta. Compositus numerus ex digito & articulo constat, ut quatuordecim, quindecim. Quadratum numerum octauo Geometriæ intelligit Euclides, qui quatuor æqualibus continetur lateribus, ut quatuor, octo, sexdecim. In hac tam uaria numerorū mentione sciendū, Supernumerarios dici Vegetio in militia, qui postea sunt additi, quàm fuisset legio completa. Dicuntur & super numerum, quod imaginariæ item militiæ genus est, quo absentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammianum Marcellinum: Numerarij, inquit, apparitionis magistri equitum. Numero dicere apud eruditos, est prompte ac facile conceptus animi proferre: sicut ingenium in numerato, uocatur expeditum paratumque. Aliquo numero habere Varroni est quadamtenus

tenus

tenus aliquem magnifacere. Illud deniq; non habendum insuper: ad Aegypti Naucratin, uti in Phædro scribit Plato, deum fuisse quendam, cui dicatam ferunt auem ibin, quiq; sit Theut, ac item Theutates, seu Mercurius, quod plerisque arrisit: hic omnium princeps & numerum & computationem excogitauit, sed geometriam quoq; ac astronomiam: talorum rursus, aleæq; lusum, & literas: qua tempestate Aegypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem.

De medijs duobus arithmetico & geometrico. Plutarchi illustratur obscuritas. Cap. XVI.

HAec habui de numeris quæ ex diuerso congesta nostris insererem libellis. Illud hinc non ita censebitur abiunctũ, quod peripatetica ingressi pomœria præcerpsimus. Igitur Aristoteles secundo Moralium summa, ut consueuit, subtilitate, ac edocenter tamen, morales astruens uirtutes esse mediocritates quasdam, Mediocritates, inquam, non rei, sed respectu nostri, medium esse duplex significat, rei scilicet, atq; rationis, hoc est medium arithmeticum, & medium geometricum. Taceo nunc de medio musico. Medium uero ex parte rei, est id quod adamussim æquiparatum, & in librili perpensum æque distat ab utroq; extremo, estq; idem apud omnes, & hoc medium dicitur secundum rationem uel proportionem arithmeticam: sicuti senarium numerum consistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedunt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium uero rationis, & respectu nostri non ita se habet, nec est idem apud omnes. Et consistit in proportione geometrica hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad nouem. Non est autem medium inter quatuor & nouem, ut æqualiter excedat quatuor, & excedatur à nouem. Sed habet æqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet totum quatuor cum dimidio, sic cõtinetur à nouem, quę dicitur proportio sesquialtera. Eius exemplum est apud philosophum eiusmodi. Si uesci duobus panibus est parum omnibus, decem uero nimium: medium non erit conueniẽs cuiq;, sex panes comedisse, quod foret rei medium: sed medium sumetur id quod erit cuiq; conueniens, ut eius requirit temperatura. Hoc uero est respectu nostri medium, ita ut non res, sed nos simus termini medij ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc uero lux infertur plurima Plutarcho Symposiacon secundo: ubi conuiuij improbare dominum uidetur, qui in epularum ratione arithmeticam spectet mediocritatem, nõ geometricam. In conuiuiũ pergit unusquisq; (inquit) proprium afferens uentrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro περὶ φιλαδελφίας, Solon in politiæ rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non produci, turbulenter admodum est uisus arithmeticam democraticamq; inducere analogiã, quum geometricam debuisset potius. Comprobantur item ipsa hæc à Proclo, ut interim & Platonicos respectemus: Est, inquit, iustitia causa pulchritudinis, & pulchra. Est autem duplex iustum: unum quidem in contractibus, quod arithmeticam conseruat æqualitatem: alterũ uero in distribuendo uersatur, in geometrica consistens æqualitate. ut quemadmodum differunt inter se personæ, itidem differant inter se distributa personis.

Cauillum super litera μ, qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, sortitus es τὸ μ, præter Græcorũ interpretamenta. De Dionysio seniore pluscula. Item de iuniore pauca. Dionysocolaces qui, & Alexandrocolaces. Prosagogidæ. Prosagogion. Grammation à Græcis dici sortem. Caput XVII

SYracusis uetustum inoleuisse morem legimus, ut proditurí in cõcionem literarum notis designarẽtur. Illæ uero ducebantur sorte, ac ubi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdum exolescente, quum Dionysius etiamnũ priuatum ageret, sortitus est concionis habendæ ius per literam μ. Quo nomine quispiam despicatui (opinor) illum habens, ac nihili hominem arbitratus, nullius ue aut ingenij aut facundiæ, mox intulit, μωρολογεῖς Διονύσιε; Id si interrogandi nota legis, acutior fiet intellectus

tellectus, eo sensu, Et tu garriẽdi potestatem sortitus es? Est enim profectò morologia, fatua loquacitas & insulsa. Nam mori, dicuntur stolidi ac fatui, hianti ore, qui & mammachuti nuncupentur: unde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillum pro insanire. Nec me fallit, ueterem grammaticum accepisse pro inepto, μωρόν. Donatus super eum Terentij locum in Eunucho, Pannis annisq; obsitum. Morologiæ, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scomma, simulq; ad sortitionis literam alludens, μοναρχήσομεν οὖν εἶπε: monarchico igitur, inquit, potiemur principatu, ueluti elementum id, non morologiæ (ut ille cauillabatur) uel concionis faceret potestatem, sed planè monarchici imperij futuri mox præsagium foret. Sicuti etiam obuenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita cõcione, prætor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrannidem gradus peracommodus. Sunt ex Græcis, qui ἔλαχες τὸ μ, id est sortitus es literam M, esse in stultos adagionem arbitrentur. Ego ex historia quam prætexui, malim de ijs dici, qui interim contemptibiles nescio qui, & ex multis esse creduntur: mox tamen tum uafricia ingenita, tum uirtute, nominis sibi pariunt claritatem. Siquidem Dionysium hunc, qui senior fuit, non insulsum quendam fuisse, aut mentis & prudentiæ inopem, multa sunt utiq; argumento. Illud uerò animũ minimè segnem, sed erectum & multorum capacem, facilè indicarit. Nam adeptus iam tyrannidem, coortis in eum Syracusanis, quum arctius obsidione premeretur, amplius q; instarent amici, facesseret suadentes abdicatus imperio, ne haud ita multo pòst factus hostium potestatis contrucidaretur usq; ad eorum ludibria. Fortè ita euenit, ut interim iugularetur à coco bos, quem momento prolapsum intuens in mortem Dionysius, ad amicos conuersus inquit, Nónne deforme est, mortem adeo celerem, & (ut sic dicam) transuolantem, expauescentes, tantum talemq; relinquere principatum? Illud in eo uiro præclarum sine dubio: pulsis Sicilia Carthaginiensibus (neq; enim cum quolibet hoste res fuit) occupatoq; totius insulæ imperio, quum graue otium regno suo, periculosamq; desidiam opinaretur tanti exercitus, ne remollirentur animi, sed laborum assiduitate augesceret mentis uigor, Italiæ principatum affectare cœpit: protinusq; traiectis copijs, in Græcos qui oram incolerent, grassari adortus est: illisq; mira felicitate iugum subactis ferrè, ulteriora semper appetere pergebat. Breuiq; profecisset multum, ni irruentibus in insulam Carthaginiensibus, reuocatus, insidijs deniq; suorum impetitus occubuisset. Memorabile est quod prodidere annales: eo bello Carthaginienses, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum, senatusconsulto cauisse, ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut sermoni insuesceret studeret'ue. Scribit Politicorum quinto Aristoteles, Dionysium hunc insectando Daphnæum, & alios ciuitatis præpotentes, ac principes uiros, dignum esse habitum, cui crederetur tyrannis, coniectãtibus omnibus, susceptas cum illiusmodi uiris inimicitias esse popularitatis indicium. Philosophiam (ut inquit Plethon Gemistus) aspernabatur, poeticen amabat quoq;. Carmina item componebat, mala quidẽ, sed quæ uideri bona percuperet: sic enim illi ab adulatoribus persuadebatur. Quo nomine, si ausus foret quis inscitiæ labem inurere, indignè adeo ferebat, ut Philoxenum Dithyrambopœum hoc argumẽto in latomias coniecerit. Ad hunc peruenit Plato quoq;, quum per adiacentia Italiæ loca peregrinationem obiret ἕνεκεν ἱστορίας τῶν τε πόλεων, καὶ πολιτειῶν τῶν ἐκεῖ, id est ob historiam seu contemplationem inspectionemq; ciuitatum ac rerum publicarum, quæ inibi comperirentur. Circumferũtur in Græcorum literis Dionysii huius dicta aliquot præclara, & memoria (uti arbitror) dignissima: Audierat à filio, cui principatum destinabat, ingenui uiri uxorem adulteratam: ob quod iratior illi factus, institit quærere, nunquid à se id genus quippiam perpetratum sciret? Tu (inquit is) patre tyranno non es prognatus, ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus uideris, ni flagitia eiusmodi desieris. Rursum ingressus ad eundem Dionysius, ubi est cõspicatus uim magnam aurei & argentei operis, intonuit altius, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, non aspiras ad tyrãnidem: nec omnino eiusmodi in te quippiam inest: quãdo ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicum conspicor

cor. Erat ei affecta iam ætate mater, quæ quum intempestiuius nouas appeteret nuptias. Vis, inquit, legibus afferri potest, naturæ non potest. Illud porrò non imprudentis animi indicium, quòd quum sceleris conuictos grauius plecteret, eos qui uestes suffurarentur, quos uocant lopodytas, permittebat illæsos: non quidem ut impunitate cresceret audacia, & aleretur augesceretque flagitium, sed ut ea ratione Syracusanos à comessationibus & ebrietatibus, quibus nimio plus distinebātur, abduceret. Illud uerò uafri & planè tyrannici: quum à duobus se adolescentibus conuitijs proscissum inaudisset, utrunque uocari ad cœnam iussit, eorum alterum intuitus multa per uinolentiam leuiter deblaterantem, alterum sub quibusdam quasi magistris se castis poculis exhilarantem: illum quidem, ut qui nil esset formidolosus, sed uino dicacior fieret, dimisit: hunc uerò iussit interimi, ut qui cogitato & præmeditate & consilio certo hostilia diceret, & si offerretur occasio, etiam facturus uideretur. Dionysium uerò iuniorem usque ad oculorum insigne uitium mancipatum uino, Theopompus scribit. Quin diebus quandoque nonaginta nusquam interpellatam ebrietatem, in Syracusanorum politia tradit Aristoteles. Ab hoc nuncupati Dionysocolaces, qui subblandiendi causa nil se eorū quæ apponerentur, uidere ita ementiebantur, ut ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. Cæterum & id genus homines Alexandrocolaces mox nuncupati, à Magno (ut ferè creditur) Alexandro appellatione propagata. Prosagogidæ uerò dicebantur impij quidam homines, quorum opera emissitia captabat Dionysius, quid quisque de tyranno uel sentiret uel loqueretur. At prosagogium tectonicum habetur organum materiæ dirigendæ concinnum, si fuerit flexuosa. Quoniam uerò de sortibus actum nobis est, illud obiter studiosos commonuero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γραμματεῖον dici, quam Sortē Latina nūcupauit historia: Prope Phalerios (inquit) cælo delapsum γραμματεῖον est, in quo perscriptum animaduerterunt, ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει: Mars sua tela quatit.

Cuiusmodi foret mos sortiendi per literas Athenis: itē inter athletas. Qui dicatur ephedrus, aphedrus, & ephormus. Ephemerum. Cap. XVIII

QVoniam uerò præcedentis capitis initio sortitionis per literas facta nobis mentio est, nec ambigimus, rem multis fore obscuriorem, quā ut facilè illius assequantur intellectum: iam hinc, ut qui satisfactum omnibus uelimus, attexere pergemus exemplum, unde nubilum superioris sententiæ discutiatur. Ex eo enim coniectatio erit facillima, cuius nam modi Syracusanorum fuerit institutum. Athenis ergo plura fuisse dicasteria, hoc est stationes ius dicentium, comperimus: in alijs expendebantur, quæ φονικὰ Græci uocant, ubi ageretur de uita: in alijs, ciuiles tractabantur lites, hoc est πρὸς δημοτικὸν. Vnicuique stationi de elemētorum serie appellatio indebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, item gamma, & deinceps usque ad literam κ, quippe decem fuere stationes. Ianuæ porrò u[illegible]iuscuiusque coloris rubri superpictum erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quotquot erant Athenis, qui iudicialibus fungerentur munijs, pro stationum ratione pugillares habebant singuli, in quibus exaratum seruabatur tum ipsorum tum stationis nomen: habebant & uirgulam inscriptam pariter. Vbi igitur iudicandi appeteret tempus, in forum commeabant omnes iudices, coniectisque in uas sortibus, qui sortitus mox foret, eam quæ præferret alpha, in stationem pergebat eius litteræ cognominem: atque deinceps serie eadem. Quòd si quis ad iudicādum nulla sortitionis habita cura, perrexisset, grauis irrogabatur mulcta. Quum uerò forent Athenis decem omnino tribus, ex omnibus seligi iudices, mos irroborarat. Ex unaquaque ergo quinque secernebantur, illustrissimus quisque: ex quibus unus modò iudicaret, quem sors selegisset. Celebratur & à Luciano consimilis ferè inter athletas pancratiastasque sortitio: In argenteam (inquit) calpin, id est urnam conijciebantur minutulę sortes, faba nō amplio res. Eo semper ordine seruato, ut binis eadem inscriberetur elementi nota: pro athletarum numero sortibus item auctioribus. Quum impēderet certandi tempus, prodibant ex athletis singuli sortem educturi, nec inspectandi productam ius erat, quādo id prohiberet assistens mastigophorus. Peracto autē orbe, ambiens Alytarches inspectabat sortes

sortes,atq; ita dispensabat,ut qui alpha esset sortitus, cum eo cōponeretur qui eandem
eduxisset literam:atq; ita deinceps homogrāmi certaturi prodibant. Fieri uerò sic mo-
ris erat,si certaturi pares fuissent. Quòd si quinq; aut septē,conijciebatur in urnam soli-
taria litera,quæ antigraphon siue antigramma non haberet. Qui uerò eam eduxisset,re
sidebat expectans quandiu certarent alij, congressurus mox cum fatigatis uigens ipse
atq; integer uiribus. Quod sanè uel felicissimum censebatur. Dicebatur uerò hic ephe-
drus,id est ἔφεδρος, quæ uox apud Sophoclem in Aiace mastigophoro, indicat no-
uissimum. Scribit Plutarchus,Crassum fuisse Cæsaris & Pompeij ephedrum, ut qui in
utriusq; meditullio sederet custos,ne bello inter se concurrerent. Aphedrum pro puer-
perio accipiunt quandoq; Græci. Ephormus autem Thucydidi uocatur nauticus assul-
tus. At ephemerum,id est ἐφήμερον, accipit pro cicuta uel ueneno Dioscorides: sed &
unguēti genus dicitur eodem nomine: quin animal quoq; uno tantum uiuens die. Por-
rò quia sortitò iudicia fierent, hinc qui purè Atticeq; loquuntur, λαγχάνω δίκην τῷ
δεῖνι usurpant,id est iudicium in quempiam sortior,non autem ἐπιφέρω.

Potentiam ui quadam insita sapientiam cooptare. De Ioue, Saturno, Palla
de. Athenæum quid. Vlysseum. Sais. Singa. Zosteria Pallas. Zonæ appel-
latione quid intelligatur ueteribus. Monozoni. Monozonium. Septizoni
um. Constillati balthei. Parazonium. Cap. XIX

Vetus inter Græcos adagio est, & à Platone non prætermissus, Sapientum
congressu principes sapere. Quum id amplius mecum expenderem, ani-
maduertebam profectò, id ex diuiniore quodam promptum oraculo.
Quando intima quadam ui, potentia magna sapiētiam sibi gestiat adglu-
tinare. Præfert id primum inenarrabilis diuinæ potentiæ splendor sapien-
tissimus. Natura tacitis uelut ambagibus insinuat: perdocent id ipsum & artes. Atq; in
deo quidem insolubili (ut sic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluisse ab æuo,
fabulosa etiamnum edocet theologia Iouis atq; Promethei occultiore inuolucro. Illi-
us siquidem nomine potentiam,huius uerò prouidētiam intelligi oportere,deprehen-
sum à peritioribus est. Sed & utriusq; rei indicia sese promunt in natura. Quippe spe-
ctatur ubiq; potestas mira ordini adnexa mirabili, quadam proculdubio sapiētiæ ima-
gine. Quod ipsum & in artibus conuisimus, in quibus enitescit primum, ingenij, me-
moriæ atq; uoluntatis facultas nobilissima: nec inferior assectatur sapiētiæ uis,in actio-
nibus seriem promens compositissimam. Ex ijs uerò omnibus id colligitur deniq;,po-
tentum sapientumq; ueluti nexum quēdam ita conflari oportere, ut inde naturalis co-
oriri necessitudo uideatur. Siquidem sapientia si summoueatur auoceturq; à potentia
longius,prodesse quàm paucissimis queat. Hæc rursum ab illa si seligatur, nocumenta
indidem emanantia perpauci sint euasuri. Insinuant id & cælestium rerum studiosi in
coniunctionum,quas ipsi magnas dictitant,ratione. Siquidē Iupiter dominus est, Sa-
turnus uerò philosophus. Qui si coaptentur,mirum est quàm præclara moliantur. Illā
uerò perbeatam Plato necessitudinem censet,quam sapientia conciliet atq; potentia.
Quòd si in anima unà conspiret utraq;,illam uerò arbitratur felicissimam. Quam rem
significare Pallas animaduertitur,quando una est belli potēs dea,& artium sciens. Vn-
de & Athenæum,pro auditorio positum inuenias. Hieronymus, Quando omne Athe
næum scholasticorum uocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cæsare Lampri-
dius, Mineruium dici Latinè ualet. In Iuliano item Didio scribit Dion, Athenæum
fuisse in urbe Romana sic nuncupatum ἀπὸ τῆς τῶν παιδευομένων ἀσκήσεως. Eadem for-
ma dicitur ab Hieronymo Vlysseum, Quale (inquit) pileolum in Vlysseo pictum con-
spicimus. Item Aeaceum,id est Αἰάκειον, in Demosthene apud Plutarchū: sed mendum
obrepsit in Latinam tralationē: nam modò, ad Aeacum legitur. Pallados tamen ἀστρα-
τείας templum fuisse in Laconia,legimus: sed id, quia ibi Amazones progredi ulterius
desierūt. Insubres Gallos in bello aduersus Romanos,aurea signa quæ uocāt immobi-
lia, è Mineruæ tēplo sustulisse, Polybius scribit. Pallas Phœnicum lingua dicitur Sin-
ga: Aegyptiorum autem Sais. Quo sanè argumēto reuincuntur, qui ex Aegypto, non
ex Phœnicia Cadmum aduenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simula-

crum, cui foret nomen Singa, nequaquam uerò Sais. Dicatum autẽ id à Cadmo, astruunt Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Aegyptias coli præcipuè Iouem, auctor est Strabo: Cui, inquit, sacratur uirgo specie in primis cõspicua & genere princeps quas uocant Palladas Græci. Illa item obiter adiecisse, nil obfuerit: Primum simulacra apud Thebanos stetisse Pallados ζωστηρίας, quòd inibi arma ceperit aduersus Eubœos & Chalcoduntem: quippe ueteribus ζώσασθαι signat ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα, id est arma induere. Nam & Homerus, ubi Marti zona similem facit Agamemnonem, nõ aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatum. Zonam uirilem modò intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porrò interpretantur Græci ἀπελάτας μαχίμους, ex hac opinor ratione: sed & militum præcipuos, id est τιμίους, sic item nuncupant, qui non eandem cæteris zonam gestitent. Quin & sicarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum interpretentur. Nam septizonium in Seuero apud P. Victorem & Spartianum, substructionẽ accipiunt, septeno columnarum ordine per ambitum præsignem: de quo etiam alibi hoc opere. Baltheos constellatos legisse alicubi uideor apud recentiores, stellis distinctos aureis. Parazonium in Traiani uita leges, quam iure Latij donauit Merula: uerum id Dionis uerbum non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici uerba hæc sunt, τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἔχρην, ὤρεξεν.

Epilogus præstantissimorum regum ex ueteribus memorijs. Plutarchi codex emaculatur. Macedonibus fuisse cautũ legibus, ne trophæa constituerent. Elephantes quis habuerit in Europa primus. Cap. XX

QVi in re militari, aut rerum publicarum administratione cum illustri laude uersati sint, complures (opinor) in ueteribus memorijs comperiũtur: at qui regium indepti fastigium, insignem inde sibi gloriam pepererint: eos uerò non admodum multos, animaduerto. Ex Persarum quidẽ gente præclarum agnoscimus Cyrum, quẽ ab sole ita nuncupatum memorant: nam Persis esse patrium, sydus sic appellare. Nec minus (quanquã in secunda quoq; tribu) Histaspis filium Darium, siquidem intra priuatum uterq; prognatus modulum, uirtute exstimulante, ita demum proferre caput est ausus, ut regalem non expauescentes amplitudinem, tanta se ipsi maiestate non indignos comprobarint, quanquam euentu dispari, quando Darius annis iam fessus, nullos assultantis fortunæ reflatus sentiens placidè hominẽ exuit. At Cyrus armis innutritus, & bellicum spirans, in Massagetas dato impetu, prælio uictus occubuit. Dignum uerò scitu est, Darij monumento inscriptum, ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς, id est & uini haurire poteram plurimũ, & pulchrè etiamnum ferrè. Darius (ut produnt nonnulli) à Persis dicitur prudẽs, à Phrygibus Hector. Est & talorum iactus sic nuncupatus. Adduntur ex eodem mundi situ tres item memorabiles: Xerxes potens adeo pollensq;, ut hominis specie crederetur Iupiter humanum genus exciuisse ad suscitandam è sedibus suis Græciam. Artoxerxes porrò duo, alteri quorum cognomẽ factum Macrochir, ueluti Longimanus, quòd manuũ altera, id est dextra, foret ei oblongior: alteri uerò μνήμων, id est Memor. In quo submonendi sunt studiosi, mendosam uideri Latinam historiam, in qua legitur quandoq; Memnon, pro eo quod est Mnemon, facili ac lubrico lapsu: in quẽ Suetonij tamẽ interpres fœdè in Augusto est præcipitatus. Eum uerò iunioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosque, qui ea in re maximam retulit laudem, quòd nõ ipse modò passim adire se uolentibus facilem præstabat: sed legitimæ item uxori id iniunxit, ut intecto nullisq; obsepto aulæis curru uectaretur, quo indigẽtibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga uerò quandoq; apparatu eius direpto, quum aridis modo ficis ac pane uesceretur hordeaceo, Cuiusmodi (inquit) uoluptatis expertẽ me regalis fecerat affluẽtia? Hunc fuisse Darij & Parysatidis filium, produnt chronographi. Et ἀναβάσεως primo comprobat Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronuntiat, præcipueq; imperio dignum. Macrochiri laudem peperit insignem decentissima corporis amplitudo, quam belli decora non

ra non pauca augustiorem fecere. Tenet fama, non ferè inter Persas compertum manu
fortiorem. Primus uenationis legem sanxisse narratur, ut quibus affatim uires præstò
forent ac uoluntas, iactu primum in feras assultarent, quod Græci πρωτοβολεῖν dicunt.
Viri ingentes generososque spiritus illud retegit præcipue. Fuerat ei catacœmistes, id
est cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo instititit petere iniusti quippiam, quòd
triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo pe-
tebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à
quæstore iussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi
pereuntibus, nihilo sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè iniu-
stior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcel-
lens, qui Macedoniam Illyrijs obnoxiam liberatamque seruitio graui, multarum ac no-
bilium principem gentium constituit. Insita porrò uirtute illuc prouectus, ut ab Græ-
cia uniuersa imperator selectus, etiam Amphictionibus adnumeraretur, Thracas, Pæo
nas, Scythas iugum accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerũ
procinctu interceptus perijt: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item pro
ditum, In Methones oppugnatione, quam & diruit, Philippo ictu sagittæ oculum esse
excussum. Sed Magni Alexandri, qui patris stationem excepit, uirtus uibrans latius,
instar fulguris coruscantis præstringit oculos: cuius uiri peculiaris laus, Orbem terræ
communem omnium patriam fecisse, cuius arx præsidiumque castra forent ipsius: qui &
cognatum arbitraretur optimum quenque: alienigenas uerò tenebrarum alumnos, &
flagitijs adobrutos. Primus ex Europæis, ut inquit Pausanias, elephantos habuit, Po-
ro & Indis superatis. Eo autem humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures
memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrrho Epirotæ, capti in prælio aduersus Deme
trium, unde iniectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem emi-
nentissimum terrarum regem insignia dehonestarunt uitia, uinique auiditas in primis,
adeo ut ex uinolentia biduum sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeride ip-
sius, Cardianus attestatur Eumenes, ut Diodotum prætercam, & in Dipnosophistis
Athenæum libro decimo: iactatum paulominus prouerbij loco, ἀλέξανδρον πλέον πέ-
πωκας τοῦ βασιλέως. Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Ve-
neris usus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus
retulit (Græcus hic & notissimus auctor fuit) Vinolentorum porrò semẽ dilutius eua-
dere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus uidemur didicisse. Proinde ualeat Arria-
nus, qui coniecturis rem toto (quod dicitur) cælo notissimam nititur expurgare, ac cõ-
uelare etiamnum. Delicias porrò Alexandri, & ingenium ἀφόρητον, ut Græci dicunt,
id est intolerabile, ac φονικὸν, id est in cædẽ procliue, immo uerò melancholicum, am-
plius qui expendisse cupit, Athenæi adeat librum duodecimum. Illud fortè mirum hi-
storiam tanti principis uersanti contingat, nullum omnino uel Darij afflictis opibus,
uel fusis fugatisque Indorum exercitibus numerosis, fuisse ab eo excitatum trophæum,
qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterum scire licet, Macedonum regibus cau-
tum lege, ne facerent: nam quum Caranus quandoque propinquum barbararum gen-
tium regem Cisseum retudisset, ac ex Argiuorum institutis trophæum constituisset, ui
ctoriæ monumentum, ueniens ex Olympo ferocior leo id euersum disiecit. Inde sanci-
tum, ceu id planè ominosum foret, ne quis in reliquũ Macedoniæ regum erexisse tro-
phæum uellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀδιαλλάκτους, uelut dicas irrecon-
ciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè suauem defluxis-
se, scribit in historijs Ioannes Monachus. Id quod insiti caloris ui factum interpreta-
tur, humentia facilè percoquentis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro
in rebus omnibus felicitatem fuisse obsequentissimam. ut uel hinc Plutarchum lude-
re intelligas, qui fortunam perpetuò fuisse μισαλέξανδρον tradit. Hammonis porrò sa-
cerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet salutare, ac παιδίον, id est filiole
uellet dicere, per barbariem παῖ διὸς (inquit) id est Iouis fili. Vnde cælestis originis ca-
ptata creditur gratia, cui initia error dederit. Pyrrhi quoque Epirotæ illustris fama est,
qui uehemens ac imperatorijs imbutus uirtutibus, semigræcam uindicaturus ciuita-

tem cum totius Epiri uiribus, Thessaliæ item Macedoniæq;, ac ad eam ætatem incogni-
tis elephantis, terra mariq; cum populo Romano bellaturus in Italiam transmisit. Ce-
lebris est Dionysii prioris gloria, de quo iam quæ uisa sunt, prægustauimus. Fuit is ma-
nu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum est) minimè libidinosus, non
luxuriosus, non auarus, nullius rei deniq; cupidus, præter quàm singularis perpetuiq;
imperij, atq; eo nomine immitior crudeliorq;. Nanq; Marsiam quendam ab ipso potis-
simum ad altius euectum fastigium, ea tantum causa interemit, quòd is per quietē iu-
gulare se Dionysium existimarat. Eò deniq; formidinis est progressus, ut cultros me-
tuens tonsorios, candente carbone sibi adureret capillum. Quin & tondere filias do-
cuit, à quibus tamē ipsis etiam ferrum remouit, instituitq;, ut candentibus iuglandium
putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam pa-
tiens, ut concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentē & con-
citatum Romuli animum quis non nouit, in arripiendo regno & ciuitate condenda,
abs qua uelut cælesti arce iura mox terrarum orbis peteret? Quàm artifex in Tullo in-
genium? qui Romanæ iuuentutis robur animasse est uisus, addita rei militaris discipli-
na, ut ratione instructa uirtus exacueretur. Quid Mithridatem hic memorē, tot tanta-
rumq; gentium principem, ut annis quadraginta à uictore terrarum populo, cum eo sit
bellatum: ac uix, uelut ariete triplici, deniq; sit æquatus solo, ac principatu, uitaq; pari-
ter excussus, Syllæ Cornelij felicitate, Luculli uirtute, postremò magnitudine Pōpeij?
In hanc uerò censuram adeo grauē minus fortè admittendus uideatur Ptolemæus Ae-
gypti rex secundus, grauis quidē, & doctrinis (si quis alius) imbutus, uerum deliciarū
emollitus contubernio: mox eatenus mente creditur excussus, ut se perpetuo uicturū
opinaretur, diceretq;, à se uno immortalitatem inuētam: uerū mox infestante podagra,
Aegyptios intuitus ad fluuium incuriosius discumbētes, O me miserū, inquit, ex ijs sal-
tem unus qui non fuerim. Tribonianus sagacis uir ingenij, & ad simulandū facti, impi-
us quoq;, & Christiani cultus ex professo hostis, auaritię cum primis mancipatus, sic ut
ad omnem lucelli auram leges fixerit ac refixerit: hic fraudes spirans, pestifero afflatu
Iustinianum imperatorē ita infecerat, ut nūquam moriturū persuaderet, sed uiuum sen-
tientemq; in cælum tralatum iri. Hunc tamē Iustinianum sunt qui tradant, fide catholi-
cum, rectum in administratione, iudicijs iustum: unde sit factū, ut ex uoto cederent om-
nia. Huius tēpestate floruit Priscianus grammaticus. Maximinus imperator quū im-
mortalem se propemodum arbitraretur proceritatis fiducia & roboris, succlamatū (eo
audiente) in theatro, Græcè quidē, sed in hanc sententiam: Et qui ab uno non potest,
à multis occiditur: elephas grandis est, & occiditur: leo fortis est, & occiditur: caue
multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rē administrasse. Stephanophorus qui. Basileus, Cœranus, Hegemon quo distinguantur. Cap. XXI

Sed enim quia Dionysii (de quo carptim uellicatimq; diximus) filiū etiam
philosophiæ studiosum fuisse, à grauissimis proditū auctoribus est: & nos
paulo antè ex Platonicorum fontibus, ut sæpe, humore corriuato, poten-
tiam mirè sibi cooptare sapientiæ salubritatem, astruximus: subit recorda-
tio eorum, quæ à Socrate disseruntur libro quinto De iusto: sic enim pro-
fectò ait, Nisi philosophi ciuitatibus dominentur, uel hi qui nunc reges potentesq; di-
cuntur, legitimè satisq; philosophentur: in idemq; ciuilis potentia & philosophia con-
currant: neq; (quod nunc fit) à diuersis hæc tractētur ingenijs, non erit ciuitati, uel (uti
mea fert opinio) hominum generi ulla malorum requies: neque prius hæc respublica,
quam uerbis exposuimus, orietur pro uiribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidem
Socrates. Confirmata porrò à M. Tullio quum alibi tum in Epistola ad Quintum fra-
trem didascalica: Hanc coniunctionē (inquit) potestatis & sapientiæ saluti censuit ci-
uitatibus esse posse, princeps ingenij & doctrinæ Plato. Sed & Antoninum philoso-
phum imperatorem, sententiam eandem in ore habuisse perpetuò, prodit Iulius Capi-
tolinus. Verum enimuero, si oratoriè licet in partem utranq;, quæ probabilia sunt, af-

ferre: quæso quónam hæc pacto uideri possunt uera? Nam etiam si rationibus abundè
colligi queat, ita rem habere, obluctantur exempla tamen pleraq;, ac ueluti reclamant,
& quoquo te uerteris, agi rem lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quot
quot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuere, crudelius, auarius im-
maniusq; eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum. Patriam liber-
tatem, obsecro uos, quanta feritate Atheniensis Ariston, Epicureorũ innutritus scho-
lis, oppressit? An non ante illum etiam Critias? quiq; cum Critia philosophiæ myste-
rijs sunt initiati? Quid uero de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septem sapienti-
bus, alijsq; qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, nónne imperio usi cru-
delissimè deprehendũtur? Athenionis ex Athenæo nimio plus apud Athenienses cru
delitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysiæ Tarsensis tyranni ex philosophorum
scholis latet: quem quum Stephanophorũ allegisset patria, id est Herculis sacerdotem,
arreptum semel imperium non abiecit, tyrannum agens ex professo. Qua hominum
sæuitia sanguinaria commotus Demochares, siue is fuerit Crates, lepidè fertur dixisse,
Sicuti ex thymbra lanceam nemo cõcinnarit, ita nec ex Socrate inculpatum militem.
Vt Homerum imitemur, qui non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahendis lauda-
re plurimum solet: sic enim amymona dicit significanter, qui risu excipiendum perpe
trarit nihil. Hinc in historicis commentarijs scribit Caristius, à Lysimacho exactos to-
to regno philosophos. Verum quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicu-
reos Romani exigendos censuere. Sectæ eiusdem complices omnes Messenij. At uni-
uersim philosophos Antiochus. A Sophocle quodam per decretum ex Attica pul-
sos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam
nouimus orationem, Demochare rursum apologiam excogitante. Romani quoq; so-
phistas, ut iuuentutis corruptores, longius summouendos censuere. Nam eleganter
Anaxippus, Sapere quidem uerbis philosophos, re autem uideri prorsum ἀνοήτους,
id est rudes fatuos'que. Et ille ait, Nil esse philosophis ἀφιλοσοφώτερον. Proinde ambi-
guum uidetur, ac suspicionibus plenum, uirtutis'ne gratia, an coacti paupertate, & re
rum gerendarum impotentia sapientiæ sacris imbui perrexerint, ut qualecunque pos-
sent, inde inopiæ humilitatisq; lenimen uenarentur. Dum uerò diuitibus ac principi-
bus uiris inustas acerbius calumnias uolunt, id agere non tam eorum insolentia ani-
maduertuntur, quàm inuidiæ stimulis exagitati. Quamobrem, quibus ita theoninum
impressere dentem, quosq; pestilentis naturæ ueneno inspergere adorti sunt, sapien-
tius longè, atque secundum hominem, magis illorum latratus risu excepere, liuori suo
& tabidæ dicacitati miseria relicta. Porrò nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eu-
dæmonida prolatum legimus: qui quum philosophum audisset differentem, Solum sa
pientem uideri imperatorem bonum: respondit, Dictio quidem admiratione digna,
ὁ δὲ λέγων οὐ περιεσάλπισε. hoc est, Qui uerò dicit, tubæ clangorem ne inaudiuit qui
dem. In tanta uerò regum mentione non fuerit, opinor, uacantis operæ illud ex abun
danti adiecisse, quod Ammonius non prætérijt: βασιλέα eum dici proprie, qui à ma-
ioribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, id est κοίρανον, qui πρὸς καιρὸν,
id est ex occasione, regium obit munus: quod ante dissidium Achilles fecit. Nam ἡγε
μὼν intelligitur, qui in militia ordines ducit.

Tyrannos rarò consenescere, amicorum inopia potius quàm auri. Cap. XXII

VErum quia regiam ingressi sumus, & nos hinc inde flosculos præcerpimus,
cur nam tyrannum senem, aut incruenta morte pereuntem rarissimè conspi
cantur mortales? Sit hoc huiusce pragmatiæ auctarium, quod ut elargiamur
copiosius, à magno uiro facienda uersura est: is erit Dion, cuius uerba ex Epi
stola ad Dionysium tyrannum suppingere collibuit: si illud adnotauero prius, Esse ty-
rannum uelut in tartaro orcum, non tricipiti, sed capitum multorum Cerbero consti-
patum, qui cuncta trahat & laceret. Sed ad Dionem redeo: Et mihi (inquit) de Euripi-
dis tragœdia illud subit mentem, Te rerum quandoq; usu ita ferente, ut uir tibi assistat
huiusmodi, optaturũ impensius. Meminisse item uolo & tragicos alios, ubi tyrannum
aliquem inducunt pereuntem, hasce illi uoces attribuere, Heu pereo miser nullis ami-

cis fultus. Auri uerò inopia malè perire aliquem, nullus adhuc retulit poetarum. Ex ijsdem porrò fontibus illud item à sapientissimis summè comprobatur. Non auri fulgorem in misera mortalium uita rarissimi, non adamantem, non argenteas mensas, quæ apud homines censentur præcipuè, ita coruscare, neque latifundia aut culta pinguia tantum ualere ad uitam, quantum uirorum mens bonorum conspirans consentiensqꝫ. Tyranni nomen haud ita uetus fuisse Græcis, comperio: quãdo nec Homerus, nec Hesiodus, aut ueterum poetarum alius eo aduertitur usus. Echetum certè Homerus βασιλῆα nuncupat, tametsi mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tempestate irrepsisse appellatio creditur: aut ab Tyrrhenis, qui maria infesta haberent, ut ex Hippia probat Sophoclis interpres: uel, ab Tyro ciuitate: aut quia τείρει τοὺς λαοὺς, id est populos conterit, ὀνίας inferens.

Regium esse, ne tenuia quidem aspernari. Apologia aduersus superciliosos uitilitigatores. Mnaseam cur ueteres Salpam cognominãdum censuerint. Spartanorum sacrificia prætenuia. Cap. XXIII

ARtoxerxem Persarum regem legimus, summa prudentia & morum grauitate præditum. Quod mirum in gentibus illis uideri potest, adiudicasse non uerbis modò, uerum & ipsa re, Nil minus esse amplitudinis regiæ, parua si offerantur, lætè excipere, quàm magna, quæ summi fastigij creditur contribuisse. Nam quum illi obequitanti mercenarius & uilis ac imperitus quidam, ut cui aliud esset nihil, aquam utraqꝫ manu è proximo haustam flumine obtulisset, non pedem supplosit ille quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe qui non rei quæ dabatur, uel inopia, uel usu, sed alacri dantis uoluntate gratiam metiretur. Quo sanè argumento inde conformata Græcis sententia lepidior, χάρις βαισιῶν ὀπηδεῖ: qua significãt, rebus exiguis non deesse gratiam comitem. Hoc mihi nunc collibuit interfari, propter fastosos istos subnixè ambulantes, quib. alabastrus unguenti putere quandoqꝫ solet: à quibus scio, uel clausis (ut aiunt) oculis, uitio nobis uersum iri, quòd tanto studio ubertatem consectemur: & inepta fortasse, aut Græcula, quum recondita retrusaqꝫ debuerimus & indicta, quæqꝫ ex Cimmerijs uiderentur euoluta tenebris, & in album elata. Nobis uerò, quod sæpius testatũ uolumus, ista (ut sic dicam) cõuasatio, uasaria omnia excutiens, ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet, necdum nostri nos pœnitet. Nam & Mnaseam, qui Pægnia concinnauit, à familiaribus ex argumenti uarietate Salpam inuenimus cognominatum, quod piscitij genus id uarium præcipuè conuisitur. Quin & depacisci mortem cupimus, modò quæ concepimus animo, ad destinatam publico bono metam prouehantur. Quo nomine, uelut caduceo ac uelamento, uel inter hostes abundè præmuniti poteramus uideri: ut ne suspicemur quidem, nos σιωπᾶν ὄκνου τὴν θώμιγγα. Sed norint item censorio tumentes supercilio, & (ut Demosthenis in Aeschinem utar uerbis) tragici Theocrines, in alios mirè audaces, pro se muti: Lycurgum Spartæ legum latorem celeberrimum, non ideo creditum cælestibus inimicum, uel rei diuinæ parum studiosum, quòd tenuissima ciuibus suis sacrificia instituisset: immo uerò factum ea re esse, ut expeditius faciliusqꝫ, & inde frequentius quoqꝫ rebus diuinis intenderent: quòd mola tamen salsa litarent, si minus suppeterent thura. Hoc ego argumento, nostra hæc qualiacunque, ueluti xeniola quædam, & literarij stipendij primitias bonis iuuenibus uelut partiarijs duxi offerenda: legant, si ad stomachum faciunt: sin minus, ὡς οὐδὲν πάρεργον ὄντα, remittant, sed citra bilem. Quanquã non parum sum ueritus, ne sæpe occursent, quæ uel politissimos fatigent, ita omne studiorum genus attentamus, quæ non à limine modò salutauimus, sed & cauædium ingressi, non transfugiendi proposito, sed explorandi: ut inde præuertamus concoquamusqꝫ pluscula, ut qui sortem fieri ex usura didicerimus abundè. In hæc quandoqꝫ diuertisse, ac antidotum (quod dicitur) ante uenenum porrexisse, uitio ne fuerit, propter Catonum censuram seueriorem, & tragœdias nonnunquam importuniores: quibus ad uenena prorsum natis, uelut excantamine funestius euibrato, frugum germina conflaccescunt intereuntqꝫ, abominãdo spiritu perniciose cuncta afflante. Cæterum inter illos nosqꝫ, deo bene iuuante, intergerinus struetur iustus, nec diplin

thius modò, uti est apud architectũ Vitruuium: sed & triplinthius, uel eo amplior proborcp̃, quum Perpennarũ ui solida, quo arietationes festucarias, quas ipsi trabales rentur, securi deridiculo habeamus.

Super omnem irin, adagio quid sit. Iridis rationem esse admirabilem, & cur Thaumantis credita filia: item appellationes eiusdem uariæ: ac cur dicta arcus dæmonis. An in ea sint clementiæ diuinæ præsagia. Item de cataclysmo, siue abluuio, & conflagratione, siue ecpyrosi. Cataractæ cæli ruptę quæ intelligantur. Demum de columba indice subsidentium aquarum, ex Plutarcho. Cap. XXIIII

QVum Philostrati iconas euolueremus, præfloraturi, si quid se ostentasset dignum quod hiscę libellis operæ leuioris, si spatiosa legũ uolumina spectentur, aut physica perpendantur acumina, uel primæ philosophiæ sacrã intueamur altitudinem, protinus inspergeremus, ac (ut sic dicam) inocularemus: inter cætera non citra genium illud se nobis ingessit, quod & apponam. Pasiphaes uestem in Neapolitana illa porticu diuinum quiddam enituisse, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἶριν. hoc est, super omnem irin. Id quod adagionis formam habet, de ueste splendida coloribus uariantibus, ac omnino contexta pretiosius: siquidem iridis colores esse inter naturæ mira, neminem præterit. Quando & Plato inde creditam scribit, Thaumantis filiam, quod admirationis inferat plurimum, quod retulit Plutarchus quocp̃. Sed illud maximo esse argumento potest, à pictoribus formam eiusmodi speciem'ue colorum exactè necdum quisse exprimi: tum quòd à similibus adeo auspicantur, ut indiscreti uideantur colores, qui tamen desinant in diuersissima: tum etiam quòd iridis colores in substantia fiunt peruia ac diaphana. Quã rem æmulari nulla queat ars, ut docebimus, quæ terrestri materiæ colores appingit. Est & res hæc in aliquo nominum ambitu: alius enim irim dicit: arcum uarium, alius. Sunt & qui arcum dæmonis, id est intelligẽtię uel sapientiæ: astruuntcp̃ esse in eo diuinæ clementiæ præsagia, quæ mundo cladem igni uel aqua non uideatur illatura: quòd inibi rubens uisatur color, qui consit ex humido inflammato, quo significetur, humectam naturam non præualere, quum ignis in arcu suam præferat uim. Cæruleus uero color, qui & ipse indidem uisitationem facit, constatcp̃ ex aqueo indigesto, igneam uim haud ita præcellere uidetur præmonstrare. Addunt illud quocp̃: irin apparere nunquam, nisi ubi partim differenarit, partim humoris persistat densitas. Serenitatem uerò ex calido prouenire ac sicco, quod igneę congruit uirtuti. Humoris densitatem, ex frigido humectocp̃, quæ aquæ proprietas est. Hæc uerò natura diuersa quum simul fiant, uictoriam in æquilibrio positam planè insinuant. Sunt uerò ex theologis, nec philosophiæ ignaris, qui inundationis uniuersalis, quam prælicenter abluuium dixit Laberius, aut conflagrationis rationem naturalibus prouenire causis non posse (hoc est, ijs quas philosophi secundas uocant causas) contendant. Immocp̃ esse ridendos, cataclysmum attribuentes planetarum humidorum coniunctionibus in signis pluuialibus: sicuti ecpyrosin, planetarum calidorum in calidis signis. Potest quidem (inquiunt) diluuio terrarum inundari portio, tota terra non potest: præsertim excessu adeo miro, ut quindecim cubitis excedantur montiũ uertices: quod antiquitus factitatum nouimus. Nam & Aristotelis auctoritas astruit hoc ipsum Meteororum secundo, ubi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediuerso retegi ac arescere. Totam uerò terram latere sub aquis, uideri impossibile, si naturæ duntaxat rationes cõsectamur. Sanctæ literæ inundationis illius uastissimæ causam efficientem in diuinam reijciunt uirtutem, quæ princeps causa est & unica uniuersaliscp̃, materialem in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducam aquas diluuij super terram. Et alibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt. hoc est, fenestræ aerei cæli, in quo generantur nubes & pluuia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarum cursus, nunc aperiendo, nunc occludendo in fossis plerunqp̃ manu factis, quarum præripia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nili celebrantur cataractæ. Quoniam ut in remotioribus Græcorum lexicis comperi, Cataractas eagens riuos intelligit, ac (ut apertius agam) conductus: quanquam pro aquilis & harpyis

pyis usurpent poetæ quoq;,ut Sophocles. Vbi uerò optimus maximus deus ait (Iosepho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum uocari ad placitum ex diuina institutione: quoniam artifex ille maximus ita disposuerit, ut esset iris attestatio fœderis ipsius cum Noe post diluuium,quo in reliquum terra non foret peritura. Fuerat ante cladem illam iris,sed non ut signum:ueluti si cogites lapidem immobilem diu, & neglectum,mox factum distinctionis alicuius signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic fermè prodit: Arcus duos habet colores, cæruleum & igneum, qui duo exprimunt iudicia:unũ aquæ,quod præterijt: alterum ignis,quod uenturum creditur seculi fine. quamobrem cæruleus color, extrinsecus: igneus uerò introrsum uisitur. Dignum uerò relatu, quoniam de diluuio facta nobis mentio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam indicium Deucalioni præbuisse subsidentium aquarum & cessantis hyemis.

Affectionum quæ in aere fiant,ratio duplex. Item uidendi per lineas. Remus cur in aqua uideatur fractus. Iris quomodo fiat,& eiusdem colorũ distinctio. De ophthalmicis nonnihil. Cap. XXV.

VErum in philosophorum scholas iam diuertendum, apud quos unguenti facilè plus reperias,quàm apud nostrates olei: primumq; à Plutarcho fiat uersura,in cuius libro De ijs quæ philosophis placeant,tertio,de iridis ratione sic propemodum legimus: Eorum quæ in sublimi fiant, quæ πάθη Græci uocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasin, siue substantiam effici,cuius est modi imber,grando,id genus alia plura. Alia uerò κατ' ἔμφασιν, id est ex apparitione, quam primo De generatione Aristoteles symphasin uocat. Nam & nauigantibus nobis moueri continens uidetur. Est ergo per emphasim iris,quam purpuream Homerus dicit,hoc est πορφυρέην ἶριν. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac ἀναῤῥοφεῖν, id est exsugere absorbereq; flumina. At quònam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas, aut flexas, aut refractas. Per rectas quidem, ut in aere, aut διὰ τῶν λίθων τῶν διαυγῶν, id est per lapides perspicuos: tenuium siquidem hæc omnia sunt partium. Per flexas lineas,in aqua: ui quippe flectitur uisus,ob densius aquę elementum:quæ ratio efficere creditur, ut inibi remus flexi fracti'ue speciẽ præbeat: aut quia in aquam demissus per naturæ pellucidam raritatem enatantes remittit à suo corpore fluentes imagines ad summam aquæ planiciem, quæ inibi cõmotæ infracti speciem oculis ingerunt. Tertius uidendi modus,in refractis est,sicuti per specula,cuiusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est euaporatio in nubem transmutata:inde sensim in pusillas humectãtesq; aspergines,uel (ut Græcè dicam) εἰς μικρὰς ῥανίδας νοτίζουσας. Quum ergo occasum sol petierit,ex aduerso eius irin spectari,necesse est:quum uisus incidens in aspergines refringitur, ut iris fiat. Sunt autem aspergines, οὐ σχήματος μορφῇ, non figuræ forma, ἀλλὰ χρώματος, sed coloris:habetq; primum puniceũ, aliud ostrinum purpureum'ue,tertium cyaneum & prasinum,siue cæruleum & uiridem. Iridis exemplum suppetit in inferioribus. Si quis è regione radiorum solis àquam ore conceptam efflet, ac aspergines ipsæ ἀνάκλασιν, id est refractionem admittant in solem,ibi iam effectam irin comperies. Nec minus qui ophthalmici sunt, ita afficiuntur, ubi in lucernam intenderint aciem.

Item quæ requirantur ad iridis effectum. De quodam, qui imaginem ante se propriam uidebat. Cap. XXVI

CAeterum Meteororum tertio prodit Aristoteles, ut contingat iris requiri prædensam nubem, ante quam altera sit nubes rosida, quoniam in nube concipiatur iris quadam speculi similitudine. Rosida solis radium transmittit,densa repercutit. Sic in speculo fit per uitri perspicuitatem & plumbi spissitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) naturæ ui effingi in aere possunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerum sunt in rebus. Et quia humiditas persimilis aeris humiditati & aquæ defluit in oculum infirmũ: inde fit,ut

fit, ut similis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea scribit Aristoteles, Cuidam ex uidendi infirmitate cõtigisse, ut idolum suum aduersa facie ipsum præcedere arbitraretur: sed hoc (inquit) eueniebat, quòd radius uisiuus ad ipsum repercutiebatur: adeo enim ex morbo imbecillis erat, ut speculum fieret propinquus aer, nec posset omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidam (inquit) hoc genere ualitudinis laborant, ut ipsi sibi uideantur occurrere, ut ubique imaginem suam cernãt. Quare? Quia infirma uis oculorum non potest ne proximum quidem sibi aerem perrumpere, sed resistit. Antipheron Oretanus à quibusdam dicitur ex Græcis, quem nominare Aristoteles supersedit.

An lunaribus radijs effici possit iris. Plinius emaculatur. Cap. XXVII

IRin lunaribus radijs confici non posse, ueterum nonnulli sunt opinati: credo, quia difficilis sit obseruatio. Aristoteles fieri posse non inficiatur, sed luna modò plena, & ea in occasu uel ortu posita. Et amplius, annorum spatio quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici, argumentantur eruditiores. Immo eodem anno bis uisam nocturnam irin, experimentis probãt. Quin & in aquilone, luna in meridie constituta, nec utique plena, sed ea phasi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamuis (inquit) Aristoteles id probat aliquãdo uisum. Quod tamen fatetur, non nisi tricesima luna posse. Irrepsit turpe mendum in Pliniana uerba: quî enim scribi potest, Tricesima luna? quum Aristoteles, ἐν τῇ πανσελήνῳ prodiderit: quod est, in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi, & perdocet ratio ipsa. Arati quoque interpres Theon, Anaximenis recensens opinionẽ super affectione huiusmodi: Et noctu (inquit) fieri astruit, sed perraro, quoniam non semper sit plenilunium. Publicam uerò Plinij lectionem ita demum tueri possis, si lunares dies non ab ea coeunte, iamque uisitationem faciente, sed plena mittere in digitos ordiare. Sed contrà Macrobius Naturalium primo, Nec sol (inquit) unquam deficit, nisi quum tricesimus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Hesiodus irin dixerit πολυώνυμον ὕδωρ. Senecæ locus restituitur. Cap. XXVIII

PVtat quidem Aristoteles irin, neque circulum esse, neque semicirculo maiorem, sed uel semicirculum, uel semicirculo minorem: quanquam Hesiodus maiorem intelligit. Verum rotundationis ratio duplex, tum ex subiecto, tum ex efficiente causa. Ex subiecto quidem, quoniam id est rosidus humor, qui globosa quidem effigie est, sed pyramidali. Certum enim est, omnia grauia descendere ad angulum. Porrò ex sole quoque luminosus radius pyramidis exit figura, cuius superior tantum arcus in semiglobo rorationis commemoratæ effingitur, tum etiã quia est sol nubibus altior. Est quidem iris τρίχρως, hoc est colorum trium, ut inquit Aristoteles: quamuis esse quoque quatuor possint. Causa uerò ordinis colorum est, quia in rosido humore portio aliqua est fumidi uaporis, & proinde leuioris, & scandentis altius. Indeque superior in iride color, rubens uisitur, ac dicitur uinosus & puniceus, qui fit radio tangente superficiem rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidum & album, per atrum si spectetur. Crassum uerò aqueum resolutum descendit, grauitatis natura. Proinde inferior exteriorque color uiret. Aer autem humefactus ac spissus in meditullio est, ac imo cæruleus color ibidem albo intermixto. Aer autem is sæpe uniformis est, & hinc tres tantum uisuntur colores: interdum euariat, ita ut quatuor appareant. Sunt qui putent hosce colores à quatuor trahi elementis, ut ex igni rubens sit in summo, ex terra uiridis in imo, ex aere lacteus, ex aqua cæruleus. Ex colorum certè multiplicitate uidetur Hesiodus, πολυώνυμον ὕδωρ irin dixisse, id est multinominis aquam. Cæterum, hac in parte potissimum Senecæ locum restituamus in integrum, qui fœdè interpellatus circumfertur Naturalium primo, de iridis coloribus, sic inquit, Purpura eodem conchylio non in unum modum exit, interest quãtum macerata sit, crassius medicamentũ: arcus aquarius traxerit, sæpius mersa sit, & excocta, an semel tincta, legendum, nõ Arcus aquarius, sed An aquatius: id quod sensui maximè congruit, ac uetus præfert lectio.

Obſeruationes item ſuper iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertij. Cap. XXIX

NOn omittendum hic ruſticanum præſagium & uulgò celebratum: ſi fuerit color rubens in albenti, ſignificari fertilitatem: cuius ratio eſt, quia color is fit ex materiæ raritate, ubi radius ſolis fortius agat. Rara autem materia facilè à ſole reſolui poteſt. Quo eueniente, non inſequi queunt pluuiæ iuges, quîs plurimum impediri fertilitas ſolet. Cæterum, hoc perpetuum non eſt. Porrò, ſunt qui Ariſtotelem ea ratione arcus tãtum duos poſſe apparere, literis autument tradidiſſe, quòd in eadem nube ac materia eadem non queat diuiſio multa fieri ſubtilium & craſſarum partium rorãtium. Sed calor fortis & minus fortis in diuerſis & diſtantibus partibus, diuiſiones facit duas, & raro plures. Probabile tamen habet Albertus, tres & aliquando plures poſſe contingere. Qui etiam putat, hyeme, ſole in meridie poſito, irides duas poſſe apparere ex oppoſito ſitu, etiam ſi rarius id contingit. Paruas utiq;, & uelut incumbentes terræ in ortu uel occaſu. Sed cur (id quod philoſophicis imbuti ſacris conſtanter aſtruunt pleriq;, etiam ſi admittit Seneca) non fit in meridie? quum tanta ſit ſolis ad aquilonem arrectio, quanta ad meridiem deiectio: qua ratione ita ibi diſtinguuntur climata, ſicut hic: quamobrẽ neceſſariò fiet in meridie quoque iris demonſtratione perſpectiua. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, uerum à nobis non uideri. Nam nec irin uidet ferè aliquis ultra tria millia paſſuum: ueſperi autem & meridie omni tempore anni poteſt apparere iris in oppoſita nube. Illa porrò obſeruanda: irin nunquã fieri aſcendente nube, ſed ad imum uergente: illo enim modo non rorat, ſed quum defluit. Oportet item nubem à uento quieſcere, alioqui planæ non fierent partes perſpicui, nec imago ſolis in roratione concipi poſſet inquieta. Euaneſcit primo quoque tempore iris, quia generatio eius eſt in materia iam deflua. Quippe ubi primo eleuatur uapor, diu perſtat prius, quàm frigore extrudatur calidum ſurrigens, & denſetur in nubem. Vbi uerò iam nubes eſt, diu perſeuerat: nec ſtatim reſident partes, ut conuertantur in aquam. Verum ubi id obuenerit, non diu pòſt inſequitur pluuia. Quia uerò concipitur iris in portionibus aquoſæ nubis, quæ iam ad ima ferũtur, tam diu apparet, donec appluat iam, quamobrem deficit mox. Hac de cauſa uel imperiti eadem hora ingruere præſagiunt pluuiam, qua ſeſe oſtentarit iris, quæ ubi euaneſcere incipit, uertitur in pallorem, uiſunturq; in nubibus uirgæ intermixtæ deſcendentes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluuiæ diximus præſagio, lucem infert (opinor) Virgiliano uerſiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicon primo. Quem locum per incuriam plerique negligunt. Meminit etiam Seneca Naturalium primo: Quanquam (inquit) non eaſdem, undecunq; apparuerit, minas affert, à meridie ortus magnam uim aquarum uehet: uinci enim non poterunt uehementiſſimo ſole, tantum eſt illis uirium: ſi circa occaſum refulſit, rorabit, & leuiter impluet: ſi ab ortu, circá ue ſurrexerit, ſerena promittit. Ex ijs etiam clarius ſe aperiunt Plautini ſales ex Curculione, de anu uini uas exſiccante,

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poetam legimus,

Cæruleus pluuias cur bibit arcus aquas?

An rectè dicatur, iris caua nube concipi. An iridis colores ſint ueri. Cap. XXX

QVod autem irin ſtatuunt plerique, eſſe imaginem ſolis caua nube conceptam: id uerò à nonnullis rerum naturæ peritis perſpicuè refellitur, ob incongruitatem eorum quæ contingerẽt, ſi ita detur. Nam & Poſſidonius eſſe nubem ſolis ſpeculum ſcribit, irin uerò ſolis imaginem in ſpeculo conſuſam. Id ſi ita eſt, debet ſe imago illa ingerere noſtris obtutibus ex profundo nubis per tantum interſtitij, quantum ab occidente eſt ad ortum, hoc eſt, à ſole ad nubem, quæ ſpeculum dicitur ſolis. Id uerò eſſe falſum, euidens comprobat experimentum, quum ſæpius uiſatur iris longè ante nubis ſuperficiem, in qua apparet. Qui enim rerum naturam ſcrutantur ſolicitius experti ſunt: alterum iridis cornu uiſitationem facere inter obſeruãtis aciem, & montem haud ita ſeiunctum diſſitum'ue, aut pro

pinquam arborem, à qua longo interuallo absint nubes, in quibus item resultet. Inde autem ita fieri coniectant, quòd montem arboremúe ijsdem infici coloribus, sit obseruatum. Quod uerò astruunt, ueros non esse iridis colores, meras esse nugas, fatendum est, si peripateticos audire scientissimos uolumus. Quum enim lux, omniũ sit colorum hypostasis, & substantia formalis, & constituat colores tinctis radijs in perspicuo denso: constat, ibi uerissimè inesse colores, ubi eiusmodi lux tingit̃ in perspicuo aeris humidi, uel rorationis descendentis: eo nanque modo, iris colores cõcipit: & ideo ueri sunt censendi, tanto naturæ artificio, ut eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars, quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem uertantur, nullo medio; sicuti Boethius adnotauit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Ouidius,

Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curuamine cœlum,
In quo diuersi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

Quod uerò ingerunt Pythagorici, ideo non uideri colores ueros, quòd non permaneant diu, uanissimum esse aiunt. Id enim obuenire, certissimũ est subiecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, ueriorem uideri hominem uitæ diuturnioris eo, qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non uideat esse absurdissimum?

An ex iride odor accedat uel terræ uel arboribus. In oriente cur odoratiora consurgant. De aspalatho, & rhamno. Cap. XXXI

SEd & parte hac sciendum illud quoque, ueteribus ferè creditum: terrã halitum quendam præsuauẽ emittere ex eo loco, in quem cælestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, uerba eminentissimi auctoris ex libro Naturalis historiæ decimoseptimo subnectã: Quòd si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quærit̃: contingit sæpe etiã quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cælestis arcus decubuerit capitib. suis. Et quũ à siccitate continua immaduerit imbre, tũc emittit halitũ illum suum diuinũ ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Cæterum, scitu item dignissimũ est, quod eminentissimus philosophus super ijs est commentatus: Terra (inquit) quum feruet atque inuritur, quod ædiderit principio, bene olet. Etenim, quæ parcè humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore cõcoqui potest. Hinc quæ ad Orientem spectant, odoratiora exsurgunt. Irin uerò efficere hoc putant, quoniam sine aqua effici nunquam potest. Quum uerò materies immaduerit, caloreque interiori concoxerit, respirare iam incipit, uaporemque interius conceptum emittit. Nec uerò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atque extinguit calorem ab igne iniectum. Quæ autem post arcum eueniunt, semper ferè mediocres sunt. Hæc qui non suspicantur, quum causam nullam reperirent insignem, iridi effectum contribuerunt. Quod uerò alibi Plinius scribit: In quocunque frutice curuetur arcus cælestis, eandem quæcunque sit aspalatho, suauitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Ex eo dem ita compertum nobis Aristotele est, nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere, palàm esse. Sæpe enim arcum cælestem constitisse, nec tamen arbores odoris spirasse quicquã, quod sensum mouere posset. Causa uerò ad arcum per accidens referenda est. Præsertim si arcus ipse nulla est natura, quę fixa & permanens sit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Prouenit autem odoris affectus: ille, non qualitercunque se materies habeat. Neque enim in uiridi, neque in arida, sed in exusta post aquam quæ arcui superuenerit, certam reddi suauitatem odoris, pastores referunt, præcipuè ubi aspalathus, aut etiam rhamnus est, aut id genus alia, quorũ flos suauiter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libens, ab Græcis præcipuè poetis ἀλεξιφάρμακον dici, non modò quia reptilium morsus alleuet, uerum quod aduersum phantasmata sit amuletum præstantissimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit eius uel Euphorion, ἀλεξίκακον φύε ῥάμνον: nec tacuit Sophron.

Iridis notiones aliquot. Radix marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. κυανίζειν quid. Iris pro arcu, unde dicatur. Aquariũ dici de iride. De arquato morbo nonnihil. Cap. XXXII

VErum ut in grammaticorum etiam diuertamus hortulos, quando & ibi dij sunt: ne quis protinus obijciat, ollas ostentari à nobis, sciendũ est, Iridis nomine nonnunquam placentæ intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticã item herbam, quæ à Romanis dicatur radix marica, ab alijs etiam consecratrix, ab Aegyptijs uerò nar. Eius etiam commeminit Plinius: sed (ut auctor est Dioscorides) à similitudine cælestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet mira distinctos uarietate, tum enim pallent aut albent, tum melinum præferunt colorem, quem luteũ interpretantur: quod ex Plinio euidentissimum, ac Dioscoride. Qui sorba, id est ὄα, dicit μηλίζοντα, id est colorem præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicũtur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicæ. Quamuis etiam à Melo insula pro candido accipiatur Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Seruiũ Georgicôn tertio, giluum colorem melinum interpretari. Giluum uerò sunt, qui ex Palladio cinericium accipiant. Virgilius,

Glaucique color deterrimus albis,
Et giluo.

Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, ut septimo περὶ φυτῶν Theophrastus, ab elymo seiungit melinen: sicuti καὶ ἀπὸ τοῦ κέγχρου, id est à milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod fœminino enuntiarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophon: sed postremus, melinos item: qui & ἀναβάσεως primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, milium, triticum ubertim ferret, ac hordeum. Melinen pro piso accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione obseruatum historica est. Melothra uerò, id est μήλωθρα, colorum species sunt, concinnandæ faciei peraccõmodę. Verum ad iridem redeo. In ea uisuntur ex floribus alij purpureo nitore, alij cyaneo, hoc est Veneto: cuiusmodi Græci dicunt ἄνθη κυανίζοντα. Est & fluminis nomen Iris, ut apud Apollonium, ποταμὸν ἀγχίῤῥοον ἰεῖν. Quum pro arcu accipitur, trahitur à uerbo εἴρειν, quod dicere interpretamur: sicuti in Cratylo comprobat Plato: quoniam in iride præsagia cõcipiantur hyemis uel serenitatis futuræ: non quia serenitatem iris faciat, sed quoniam eius causa, est item serenitatis interdum causa. Est & pupillam ambiẽs circulus nomine eodem. Sed de eo affatim alibi. Inueni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati uenit in mentem prodentis, Irin geminam esse pluuiarum euidens prognosticum, eo uersiculo,

ἢ διδύμη ἔζωσε διὰ μέγαν οὐρανὸν ἶρις.

Confirmat & illius interpres Theon: Quum (inquit) multa fuerit nubium constipatio, ex priore iride altera fit circumscriptione consimili, imbrem portendens plurimum. Nec illud prætermiserim, quod est ab Hesiodi interprete adnotatum: irin dici quoque προφορικὸν λόγον, ab εἴρω, quod est dico (uti prænotauimus) uidentes enim admirantesque orationem proferimus. Irin postremò à Seneca dici aquariũ, adnotasse uidemur, à uirore qui in iride uisitur. Arquatum dici morbum regiũ, contendũt grammatici: de quo est illud Hieronymi notissimũ, ille putrefactus morbo regio cadaueri superuiuit suo. Sed comprimam stilum, ne ab erudita iridis disertatione exorsi, turpiter atrum desinamus in piscem: & succinat aliquis, κέπφος ὠδίνει, parturit larus.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIO-
num antiquarum doctiſsimi Lodouici Cælij patrui, ad cla-
riſſimum ſacrarum literarum doctorem, fratrem
Sebaſtianum Delium Durantinum,
Præfatio uigeſimatertia.

POſtea quàm grauiſſimis iudicijs ſtudioſorum publici boni uiſum eſt, Lodouici Cælij Rhodigini patrui mei excultum Lectionum antiquarum opus imprimendum eſſe, cenſui facturum me operæ pretium, ſi operis, tibi Sebaſtiane, qui bonas literas profiteris, partem dicauero: noui te harum elucubrationum ſemper fuiſſe ſtudioſiſſimum, huiuſmodiq; opus miris ſemper laudibus extuliſſe. Iudicium tuum minimè ſpernandum duco. Vir etenim es & doctrina & religione præclarus. Sed quo plenius præcellens tua magnitudo ſtudioſis omnibus innoteſcat, diuiſio illa ſummmis approbata ingenijs in primis nobis occurrit, Bonos ſtudioſosq; tribus effici, natura, more, ratione. Etenim naſci primò oportet, ceu hominem, & non aliud animal. Neceſſaria deinde inſtitutio, quam ſubſequitur ratio. Animalia nanque muta, rationis expertia plurimum naturam ſubſequuntur. Aſt genus humanum, quod rationalis naturæ gradum habet poſtremum, artibus uiuit & ratione. Proinde, quum te optima conciperet mater, ita tibi ex puriſſimis ſeminibus uidetur corpus attemperatum, ut diuiniori animę organum eſſet exquiſitiſſimum, non (ut plerunque) impedimentum. Quod ita eſſe, ſtatim tu natus (ut audio) abundè patefeciſti. Nam ingenijs noſtris quum ſemina ſint innata uirtutum, quæ ſi adoleuerint, ipſa nos ad uitam beatam natura perducit, non tu quidem malis moribus opinionibusq; deprauatis illuceſcentes huiuſmodi igniculos extinxiſti. Sed enim primum illud propoſitum eſt officium, ut te in naturæ ſtatu conſeruares: deinde ea teneres, quæ ſecundum naturam ſunt, pelleresq; contraria. Siquidem eam morum dexteritatem, eam comitatem ac affabilitatem in te perſpicimus, quam in uiro probo deſideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durantinam illuſtras, hoſtiam te ipſum producens: propriam animam, quaſi quoddam dei uiuentis ſimulacrũ ædificaſti: templum quoq; conſtruxiſti, quum diuiniſſimam mentem tuam & intellectum ita paraſti, ut diuinam lucem facilè poſſet recipere. Ergo undecunq; optimus, undecunq; ſummus à me coleris & obſeruaris. Te igitur præſide prodeat hic Vigeſimustertius patrui mei eruditiſſimi uiri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob uitæ integritatem, utq; Camillum tuum mancipatum tibi certiſſimum ſcias.

Vale, & (quod facis) nos dilige, quando & ipſi te plurimum diligimus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSTERTIVS.

Super Phrygij ac Pieriæ amore adnotata paucula, deq; indidem nata paroemia. Cataphryges hæretici. Caput I

PYTHEN genere perillustrem tradunt historici celeberrimi, uxorem duxisse Iapigyam, exq; eo matrimonio natam illi filiam Pieriam nomine. Erat prope iuge bellum Myuntijs aduersus Milesios, sed non ἀκήρυκτον, id est citra caduceatoris officium: quippe statis temporibus patiebantur Milesii illorum mulieres ad se rei diuinæ causa commeare. Qui mos est in terra Græcia diu seruatus: nam Spartani & Messenij pacati quandoq; ob quædam sacra, etiam uirgines mutuo mittebant: quumq; Laconum uirgines quinquaginta uiolare Messenij forent adorti, in numerosa adeo turba ad stuprum nulla consensit, sed & Locridas uirgines quotannis Ilium mitti solitas legimus rei diuinæ causa. In quo mirum illud, annis mille non compertam, quæ pudicitiæ labeculam sentiret. Sed ad institutum redeo. Inter eos qui Myuntem incolerent, erat hic quem diximus, Pythes: eius uxor cum filia, Dianæ celebritatem ut obiret, quam uocant Neleida, Miletum perrexit. Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu maior, Pieriam conspicatus, eiusq; forma incensus, amare uehemẽter puellam cœpit: quiq; est amantium affectus, cupiens illi gratificari, institit quærere, quid nam ei iucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in uiris rarissimum inuenias) etiam pia, id uerò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, ut quàm sæpissimè multisq; comitibus Miletum conueniendi potestas fieret. Animaduertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Milesiis in concionem euocatis, confestim de finiendo cum Myuntijs bello, deq; ineunda cum eisdem amicitia, uerba facit: placet res omnibus, componitur pax. Inde euentu tam felici, tamq; iucundis exorso initijs, apud utrunq; populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeo ut mulieribus abierit in adagium res, ut in uotis illarum id esset antiquissimum, Sic se amari uelle, ueluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus: sed ad Phrygium nihil.

Amor, cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit. Cap. II

QVia uerò in amorem uolentes incidimus, etiam si nõ me fallit, aliubi nos esse de ea re commentatos, succurrit nunc, aliqua item ex Platonicorũ arcanis promamus in hoc album: præsertim quum sciamus, Phædrum Platonicum laudibus amorem grauioribus efferre adortũ, pronuntiasse, Magnum uideri dæmona. Siquidem amatorius ordo, ut Platonicus docuit Proclus, causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinam pulchritudinem atq; formam, sequentia omnia ad illam reuocans, eiq; connectens, connexaq; confirmans replensq;, dum diuini luminis profluentes inde dotes per omnia radiant. Quippe medium replet ubiq; inter illa quæ appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidem quod est amandum, gradum sibi uendicat primum. Amans autem gradum tertium ab amato. Amor deniq; usurpat inter utrunq; mediũ, implens meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quando id amat unusquisq;, cuius admiratur pulchritudinem. Ac dij quidem, siue (ut Christianè loquamur) ultramundani spiritus, & astra matutina diuinũ amant decorem. Corpoream uerò etiam gratiam homines, quæ sit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus unus, qui & primus. Nam (ut docuit scienter Plotinus) si quis amatorij affectus principium ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animis appetitionem, cognitionem, notionem, & quandam sine rationis actu cognationis

tionis perceptionem. Is à ueritate causæ (ut arbitror) non aberrabit. Nempe quod turpe est, id naturæ est deoq; contrarium. Natura enim spectans pulchrum agit: spectat autem determinatum: quod quidem in boni ordine collocatur. Indeterminatũ uerò turpe est, ordinisq; contrarij: quin in amoribus Veneream appetentes mixtionem, in pulchro quodam procreare percupiunt. Penes illos uerò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscentiam reuocantur: pulchrum hoc, uelut imago diligitur. At penes illos qui minimè recordantur, ob affectionis ignorantiam, nostra hæc uera creditur pulchritudo. Ac si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas uitio caret, lapsus uerò intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat uehemẽter Pausanias, si quis generationis auidior cõtemplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, uel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit: deq; amore gemino. Vraniam Venerem qui adorti colere primi sint. Malum punicam in Cypro à Venere satam primo. Mitra Venus. Quibus dijs non prolibaretur uino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum unde. Cap. III

QVia uerò humanis animis gemina inest uis (habemus enim & intelligendi & generandi potentiam) uires hasce duas esse in nobis Venerem duplicem, deprehendere Platonici scientissimi, quas & amores gemini comitẽt. Equidem ubi humana species uenustius concinnata ingerit sese nobis, mens nostra, quam esse in nobis Venerem unam statuimus, et quidem superiorẽ, eam tanquam diuini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, perq; huius quãdoq; uestigia ad illud arrepit, struitq; gradum. Generandi uerò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radijs ac permulcta, formam illi persimilem gestit effingere. Quamobrem utrobiq; amorem recognoscimus. Sed contemplatur unus, generare alter cupit, atq; expingere, quod decentissimum animaduertit. Amor uterq; honestus, ac probandus, si modò fidei non confringas tesseram, quando uterq; diuinam cõsectatur imaginem. Nec me fallit, eruditos in mente diuina constituisse Venerem primam, cuius quidem mentis essentiam uocant Saturnum, uitam Iouem, intelligentiam Venerem. Alteram uerò in mundi anima, quæ ut superna percipit, dicatur & ipsa Saturnus: ut cœlorum motricem habet potentiã, Iupiter: ut inferiora generat, Venus. Natam sine matre priorem illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cælum uerò patrem, deum intelligunt summatem. Secundam Venerem ex Ioue natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, qua sphæræ perpetua rotantur uertigine. Matrem Dionem materiæ commercium intelligi uolunt. Vtranq; Venerem comes affectatur amor. Mentis quippe diuinæ intelligentia insito rapitur amore ad dei pulchritudinem percipiendam. In mundi anima prolicit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc uerò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sentẽtia duplicem esse Venerem dicit: alteram quidem cælestem, cæli stirpem asseuerans: alteram uerò ex Ioue prognatam & Dione, humanorum cõiugiorum ducem, hæc ipsa comminus attingentem. At illam sine matre, & ante coniugia, quoniam nuptiæ in cælo non fiant. Hæc de Venere gemina & amoribus totidem, habui quæ dicerem, ex profundiore quàm uel sciat uel suspicetur pullatus circulus, proruta doctrina, ne quis superfluò conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausaniæ uerò monumentis non negligendum illud utiq;: Assyrios omnium primos Vraniam Venerem adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphij, & ad Ascalonem Phœnices, à quibus didicerint mox Cytherij. Sed & Athenis Vraniæ Veneri fuisse surrectum templum, idem comprobat Pausanias. Superiora Herodoti comprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, ubi adiectum & illud comperias: Scythis, qui templum in Ascalone expilarũt, ira numinis cum posteritate omni fœmineum morbum esse immissum: quo argumento Euares sint appellati: indicat id uerbum καταράτους, id est execrabiles. Scribit tamen auctor idem, quod nec in Latino reperias, Venerem ab Assyrijs dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mi-

tram. Historia tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionysium modò & Vraniam deos putare. Scitu uerò dignum: Athenis sacra Veneri Vraniæ celebrari consuesse nephalia, hoc est citra uinum, sicuti Mnemosynæ, Musis, Auroræ, soli, lunæ, nymphis: quin Dionysio item ac Erechthei filiabus, ut prodidit Philochorus. Sunt uerò & nephalia quoque, ligna quæ uitiginea non sunt, aut etiã ficulnea, sicuti autem adiecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephalium uocatur, quo usi primũ in sacris igne factis ueteres feruntur: unde & thymo conciliatum nomen, παρὰ τὸ θυμίασιν καὶ τὸ θύειν. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro seuisse, traditum ab mythicis scio.

Cur amor heros dicatur, item eros: necnon amoris commendatio. De amicitia quæpiam haud exculcata: item Cratero, & Hephestione. Cap. IIII

VErum ut à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi umbracula, hoc est ad leuiora multo reclinemus, scribit Plotinus: Amorem heroa dici, fortè quoniam ἀπὸ ὁράσεως, hoc est à uisione, substantiam habet: quando & amor, qui affectio est, ab hoc habet instinctũ. Amorem porrò, Græci ἔρωτα uocant: quia (ut Plato inquit) εἰσρεῖ, hoc est influit, extrinsecus per oculos. Quamuis etiam in Phædro, ἀπὸ τῆς ῥώμης, id est à robore ac uehementia, dici erota Socrates putet. In quo libro & illud inuenias, quosdam tradidisse, Amorem dici à mortalibus ἔρωτα, uolatilem: ab immortalibus autem, πτέρωτα, id est alatũ quendam, propter uolandi necessitatem. In Symposio Socrates asserit, se nihil præter amatoria scire. Phædrus uerò maximorum bonorum causam esse amorem, pronũtiat: nec se inuenire, quid melius accidere possit adolescẽti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et esse quidem duo, quæ à pueritia per omnem uitam ducere illum debeant: in rebus turpibus, uerecundiam: honestis, studium. Hæc autem nobis neque diuitiæ, neque honores præstare citius possunt ac melius, quàm amor: neque absque his duobus, aut ciuitas unquam, aut priuatus, præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec ullus adeo ignauus est, quem amor nõ inflammet ad uirtutem, diuinumque reddat, ut uiro fortissimo par euadat. Nam quod Homerus inquit, uim furoremque à deo quibusdam heroum inspiratum, hoc amor amantibus efficit: quin etiam pro altero mori, amantes soli eligunt: nec uiri tantum, sed mulieres quoque. De amicitia uerò hic illud ex Platonicis item subijciamus scholis: amicos censeri eos præcipuè, qui studio cõpari ad uirtutem contendant, studioque mutuo ad procinctum festinẽt, ac animi cultum: hic autem uirtute constat sola. Virtus uerò, non aliud quàm sapientia est: sapientia, diuinorum cognitio creditur, quam sanè lux nobis diuina exuberans, latius infundit. Proinde sic collige: Cultum animi, Dei ipsius esse cultum: amicitiam uerò, quum duorum consensu ad capessendum animi cultum connitatur, nil esse aliud omnino, quàm duorum animorum summam euigilatamque in deo colendo concordiam. Vnde trium cooritur beneuolentia, quando hominib. duobus ita affectis tertius accedit amator, deus, qui amicitiæ indissolubilis est nodus custosque perpetuus. Quæ sanè ratio admiranda Zoroastri ueterum theologorum principi, Arimaspem conciliauit, Aesculapium Mercurio, Orpheo Musæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionem prius, mox & Xenocratem: qui omnes numine illustrante, opere uno, ad metam unam tanquam eodem calle ad eundem itineris festinarunt terminum. Addamus id amplius, cælestium rerum studiosos arbitrari, mutuam inde beneuolentiam conflari: quum in genesi, luminum (id est solis & lunæ) fuerit commutatio: ut si, me in uitalem prodeunte lucem, solem gestarit Aries, lunam Sagittarius: te uerò, solem Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idem signum uel haud absimile, idemque planeta similisue ascenderit: aut Orientis angulum benigniores conspexerint planetæ: aut in eadem natiuitatis domo Venus, eodemque fuerit gradu constituta. Ex Platonica uerò schola est, si dæmon compar accesserit uitæ ductor. Adijciunt naturæ periti cõstitutionis similitudinem, educationis, eruditionis, consuetudinis, ac denique consilij. Dignum scitu, de Cratero & Hephestione amicis interioribus, ita sanxisse Alexandrum, uti illum diceret φιλοβασιλέα, hunc autem φιλαλέξανδρον.

Semira-

Semiramidis sepulchrum. Auaritiæ suggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ sit Derceto, seu Atergatis: item Astarte. Piscium cælestium historia. Chelidonia. Astures aues, & falcones. Quę dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, maniacia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus restituitur. Agron Nini filius.

Caput V

SEmiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex historia ad nos perlata notitia est, longè celeberrimam: quamq; cum Cyro præcipue admiratus Alexander fertur, quòd in illis magnitudo animi, & rerum claritas plurima emicuisset, legimus: quum sibi iam magno natu monumētum in quo perfuncta humanis reconderetur, strueret, inscriptionem eiusmodi exsculpendam curasse: Quicūq; ex regibus pecuniæ inopiam senserit, conditorio recluso sumat inde quicquid uisum fuerit. Id quum perlegisset Darius, ut qui auri foret auidior, sepulchrum iussit recludi, sed in eo pecuniam quidem inuenit nullam: in eas autem incidit literas, Εἰ μὴ κακὸς ἦσθ' ἀνὴρ, καὶ χρημάτων ἄπληστος, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἐκίνεις. quod est Ni malus uir fores, & pecunia prorsum inexplebilis, non utique mortuorum loculos moueres. exprobatione lepida in sacram auri famem, ut eminentissimi auctores dixere. Quæ dum uetita scrutatur, per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes, dum ipsa sibi uidetur inops: dum recondere gestit, quo non perfruatur, sed custodiat: sæpe conatu excidens, ridiculam se præbet, rediens inanis, renudata modo auiditate, in immensum uela pandente: etiam si nunquam non austrum percellat, & operam ludat, si naturæ pomœria angusti sunt ambitus, quibus facilè paria necessitatibus facere ualemus. Sed efferatam hanc habendi cupiditatem amarius repercussit Philippus quoque, auarum nactus medicum, & indesinenter efflagitantem. Pars est in corpore, qua collo adnectitur pectus: ea dicitur Græca uoce κλεὶς, id est clauis. Fortè prælio quodam con uulneratus eo loci fuerat Philippus, curabaturq;, ut assolet. Qui eo fungebatur munere, quum expleri muneribus non uideretur, insusurrauit Imperator, λάμβανε, ὅσα βούλει, τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις. cape (inquit) quantumlibet, quando clauem habes. Sed ne prorsum feramur παρὰ μέλος (quod aiunt) id est extra cantilenam: Semiramidem deæ cuiusdam Dercetus fuisse filiam, fabulosa prodit historia. Eius templum fuerat ad Ascalonem Syrię ciuitatem, apud stagnum piscibus plenum. Eandem Plinius prodigiosam uocat Atergatin, quòd esset facie hominis, at corporis reliqua in piscem desinerent. Ferunt, Venerem factam deæ illi obuiam quandoq;, adolescentis speciosi amorem iniecisse, cui permixta Derceto filiam conceperit, quam pudore ducta mater, in desertis locis ubi aues forent plurimæ, exposuerit: quæ connutrita puella, causam etiam nomini fecerint: quippe Syrorū lingua, semiramis auitium signat. At enim dolore percita Derceto ex facti turpitudine, in lacum se præcipitem dedit, deformataq; in piscem est: quo nomine, piscitij abstinētia sanctissime à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gentium uocabulis, ater priuationem dicat, & gatis piscem. Nam & libro sextodecimo Strabo auctor est, Atergatin à Barbaris dici, quæ sit Athara, quamq; Ctesias uocarit Derceto. Et Cornutus eandem cum Rhea esse putat. Lego præterea, Assyrios deo quem summū maximumq; uenerantur, Adad nomen dedisse: cuius interpretatio nominis est Vnus, qui non alius ferè sit, quàm sol. Subiungunt, eidem deam nomine Atergatin, quam esse terram opinantur. Omnem uerò potestatem duobus his attribuunt. Sunt qui putent, Dercen Veneris filiam in mare prolapsam, à piscibus in cælū mox tralatis fuisse seruatam: quo nomine, Syros in mensam pisces non admittere, ut scribit Theon. Piscem uerò Boreum hirundinis præferre caput, proptereaq; ab Chaldæis piscem nuncupari Chelidoniam. In huius autem ac notij meditullio sydus conuisitur, quod οὐραίου uocant δεσμὸν, id est caudariū uinculum. Extat autem apud Tarsensem Antipatrum in commentario De superstitione, fuisse qui traderent, Gatida Syrorum reginam opsophagon, id est gulæ mancipatā eatenus, ut per edictum denuntiaret, ne quis ἄτερ γάτιδος, id est sine gatide piscitio uescere-tur. Per inscitiam uerò plerosque eandem dicere Atergatin, & abstinere pisculentis.

Reginam tamen Atergatin agnoscit Mnaseas immitem, quæ piscibus abstinere iusserit reliquos, quoniam eo cibo ipsa insigniter caperetur. Hanc à Mopso Lydo in mare præcipitatam Xanthus scribit, cum Ichthye filio, & à piscibus deuoratam. Nec me fallit, Astarten quoque fuisse in Syria deam, ut Aelianus auctor est, ac in Apologetico Tertullianus. Sed eam esse Venerem quartã, quę Adonidi nupserit, manifestum Marcus Tullius facit, De deorum natura tertio. Qua in re addubitasse uirum in literis clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Augustinum in libro Iudicum, Astarten non aliam putasse, quàm Iunonem. Astures autem uulgò notæ aues sunt, sic nuncupatæ Firmico Matheseos quinto, qui & falcones non reticet. Porrò inueni in Græcorum ueteribus memorijs, Semiramidem postea quàm Nini uxor sit facta, sic illum despexisse, ut extentis ab eo precibus contenderit, uel diem modò unum in regia sella sedere permitteret, diademate cultam, obeuntemq; regium munus iuri dicundo sanciendoq;, quæ uiderentur. Quum adnuisset Ninus, omnesq; dicto audientes esse imperasset, perinde ac sibi; tum illa satellitum ingenia & promptitudinem periclitans, moderatè admodum initio uti imperio est uisa: Vt uerò nil omnino aduersantes est conspicata, ac strenuè quæ forent iniuncta persequentes, mox comprehendi Ninum iussit, ac in uincula conijci, atq; inde interimi. Semiramidis item honesta Plutarcho mentio est: Præclara (inquit) censentur in Assyria Semiramidis facinora: magna item in Aegypto Sesostris. At Phryges, uel nunc illustria admirandaq; Manica nuncupant, ob Manin ipsorum regem uetustissimum bonitate, ac potentia perinsignem. Eum uerò à quibusdam etiam Masdem uocari. Dicitur & mannos, colli ornamentum: unde mannophori nuncupantur maniacia habentes, id est aurea peritrachelia. Apud Galenum manotica legimus alimmata, quibus intelligũtur, quæ litu rarefaciendi uim habent: sicuti addensantia, dici pycnotica ualent: nam πύκνωσις & μάνωσις, contrariæ intelliguntur affectiones. Mannos item, seu mannulos, ut est apud Martialem, equos dicũt haud ita magnos ac præmites, uulgus (uti scribit Porphyrio) burdos uocabat. Hinc restitui potest Hieronymi locus ad Pammachiũ, Vbi feruentes uideris buricos mannos: legendum, feruentes mannos. nam burdos, ueluti interpretamentum ab sciolo quopiam superadditum per imperitiam mox contextui est insertum; nec in omnibus codicibus id agnoscitur uerbum. Burdones dici uidentur quoq; ab Iureconsulto, Digestorum tricesimo secundo, ac De legatis tertio. De Semiramide nouimus & illud, Ab ea institutum morem, ut uiris dominarentur uxores in Asia. Quam consuetudinem, Alexandro res ibi gerente, seruatam etiamnum, exploratissimum est. Sunt qui ab eadem comperta primum metalla prodant. Cæterum, ipsa hæc tam celebris, tamq; omnium laudata calculis, libidine efferata in sæuitiem quoq; dilapsa fertur: nam quum à uiri obitu in concubitum sibi ex militibus deligeret, appeteretq; qui in castris forma præstarent, omnes postea immaniter atq; efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, produnt aliqui, quum eius quoque congressum appetijsset. Diodorus à fabulis suis non recedens, quum præfectis omnibus, ut filio audientes dicto forent, iniunxisset, euanuisse comminiscitur, atq; ex oraculo ad deos abijsse. Sunt ex Græcis, qui Nini filium in agris natum, putent Agrona nuncupatum.

Quæ sint septem orbis terræ celebrata spectacula: quamq; in ijs euariet historia. Capitolinus Iupiter, qui Coryphæus. Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriæ. Pyramides cur dicantur. Cap. VI

SEd enim quia eiusdem fœminæ opus fuisse narratur, mirabilis obeliscus, longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine uerò spissitudineq; quatuor & uiginti, ex Armeniorum montibus lapide exciso: qui ob rei excellentiam uia nobilissima Babylone excitatus, inter septem miranda connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniã bibliotaphi non sumus, & promos illos sordidos ac tenaces auersamur, quibus condum agere, in summa uotorum est: si quæ de septem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiam si otiosis parte plurima, inertibusq;, compertius sunt adnotata nobis, huic potissimũ parti suppinxerimus. Ergo in eum uenit ordinem, Dianæ in primis Ephesiæ templum: inde Mausolæum

læum, hoc est Mausoli sepulchrum: colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulacrum, quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitarit regina Semiramis: pyramides in Aegypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Cæterum, studiosi amplius commonendi, ex ueteribus non omnes eadem sensisse: nam ex ijs quæ recensuimus, aliquo expuncto, sunt qui Cyri regis archiuum substituant, quòd arte prodiga Memnon sit confabricatus, illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit. Inueni qui urbis Romæ Capitolium hisce insererent miraculis: cuius excellentiam mirè effert Ammianus Marcellinus, ubi ait, Serapeum Alexandriæ atrijs & columnis amplissimis, ac spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, uetus Capitolium & nouum: & hoc quidem regione sexta, octaua illud. In Capitolio præterea deorum omnium simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Iouis erat sacellum, quod Romana uoce καπιτωλίου διὸς dicebatur: sed (inquit Pausanias) nuncupari Græcè κορυφαῖος ualet. Verum & apud Epidaurios in montis apice Dianæ uisebatur sacellum, quam uocant Coryphæam, cuius quodam cantico meminerit Telesilla. Adeoque euariat historia, ut in libro quo rimatur exactè Plutarchus Prudentioráne terrestria sint an aquatica, Ceratinon Apollinis aram ἐν τοῖς ἑπτὰ καλουμένοις θεάμασι ὑμνούμενον scribat, id est inter septem spectacula celebratã. Sed & pensiles Babylonis hortos in hanc censuram plerique admittunt. Cæterum de pyramidibus, cur sic dicantur, ambagiosum grammaticis fit: quibusdam eos lacessentibus, qui ἀπὸ τοῦ πυρὸς id est ab igne, inflecti opinantur, quoniam absque auctore dici credunt. Propterea Stephani uestigia insequuti, ab tritico, quod πυρὸς nuncupatur, deduci malunt: quoniam eo illuc aggesto, fames per Aegyptum irroborarit. Sciendum tamen, prioris sententiæ auctorem uideri Ammianum Marcellinum libro secundo & uicesimo: Quia (inquit) figura in acutum desinens, ab geometris sic appellatur, quòd in morem ignis in conum ingruat.

Byssina uerba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: deque in oratione magnificẽtia, & splendore. Asiatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illustrat bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controuersia quid sit. Actio & oratio quo differãt. Hordearius rhetor. VII

PArysatin Cyri & Artoxerxis matrem dicere solitam, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concionaturus foret, debere byssinis uti uerbis. Id quum amplius dignum obseruatione esset uisum, scrutabamur accuratius, quid nam altissimi sensus mulier complecti ea sententia uoluisset. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo uidemur eruisse: Byssina uerba dici, quæ sublimitatem habeant ac magnificentiam, nitorem quoque & autoritatem: quando hæc pars est, quæ popularem exprimere fragorem potest; ac efficere, ut dicentes laus prosequatur insolita. Etenim quid aliud fuisse credimus, cur populus Romanus in causa Cornelij admirationem, non acclamatione tantum, sed etiam plausu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omnium orator, non fortibus modò, sed etiam fulgentibus armis est præliatus. Nec id unquã esset assequutus docendo iudicem tantum, & utiliter demum ac Latinè perspicueque dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Docere, debitum est: delectare, honorariũ: at necessarium, permouere. Hi sunt, quos exhorrescunt homines, quos stupent dicentes: in quibus exclamant, quos deos inter homines (ut ita dicam) putant: qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & uerbis dicunt: & in ipsa oratione, quasi quendam numerum uersumque conficiunt. Sed quærat fortasse quispiam, quidnam in oratione splendidum propriè dicamus aut magnificum. Nam & libro tertio Quintilianus uerborum magnificentiam non ualidius astruit affectandam suasorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi uirtutibus adijciunt quidam magnificentiã, quam μεγαλοπρέπειαν uocant. Hanc uerò mox uidetur Fabius intelligere supra modum se attollentem orationem. In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis de-

monstratiui

monstratiui Aristoteles ita scribit: Congruet autem laudibus, nominibus etiam mul-
tis circa unumquodq; uti, & splendidam facere orationem atq; magnificam. At Fortu-
natianus, Quæ sunt (inquit) uerba splendida? quæ natura sua nitida sunt, quæ copulata
facilius claritatem suam ostendũt: ut quadriremem, quam in salo fluctuantem reliquit.
Sed hæc magnificentia (inquit) atq; magnitudo, non omnibus est accõmodata locis:
quoniam sunt quædam partes causæ, quæ uerba humilia desiderant: ut latet in scalis te
nebrosis Cominius. M. Tullius libro De oratore secundo, genus dicendi in Crasso ma
gnificum fuisse dicit atq; præclarum. Et septimo Noctium Atticarum Gellius: Magni
ficum in Vlysse apud Homerum, & uber dicendi genus admiratur: subtile in Mene-
lao, & cohibitum: mixtum in Nestore, ac moderatum. Demetrius Phalereus in libro
περὶ ἑρμηνείας, agens de characteribus, magnificum tenui contrarium statuit, propter-
eaq; illi nõ permisceri: mox uerò magnificum item logion dici autumat, ac tribus con-
sistere, sententia, dictione, nec non compositione commoda. Synthesis autem magnifi
ca, calculum quoq; Aristotelis adijciente sententia, est pæonica. Pæonis uerò species
duæ: nam unus procatarcticus nuncupatur, cuius prima syllaba extenditur, corripiun-
tur tres insequentes, ut ἤρξατο δὲ: alter uerò catalecticus, priori antistrophus, nam pri-
mæ corripiuntur syllabę tres, postrema productiore, ut τὰ ἀραβια. In orationis autem
magnificæ colis, à procatarctico exordiendũ pæone, ac consequi catalecticus debet:
prorsumq; ita distribuendum, ut à longis ducatur initium, & desinentia fiat in easdem.
Siquidem natura longis inest præcellens quiddam: & (quod scitu dignissimũ est) com
positionis δυσφωνία, hoc est asperitas, orationi plerunq; magnitudinem conciliat: ut
apud Homerum totius eloquentiæ auctorem eminentissimum,

αἴας δ' ὁ μέγας αἰὲν ἐφ' ἕκτορι χαλκοκορυστῇ.

Sed apud Maronem quoq;,

Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoq;, quod esse dictionem exornantem describere licet, in oratione uel
magnificentissimum, arbitrat̃ idem Demetrius. Nam alia sunt, quæ enuntiationi sub-
seruiunt: alia ornatus gratia inferuntur, ut apud poetarum coryphæum, quem male fe-
riati multi non enarrant quidem pueris suis, sed inuoluunt, implicant, cõuellunt: etiam
si in sua se illum potestate habere, deblaterant sæpicule,

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

Omninoq; uidetur epiphonema triglyphis diuitum persimile, ac purpuræ latiori. Est
enim ipsum quoq; in oratione diuitiarum indicium. Denique etiam poetica quandoq;
magnificentiam in dicendo resipiunt quandam. Cæterum, hæc non tam imitatio fue-
rit, quàm metathesis. Nam & si quid à poeta mutuetur Thucydides, proprietate qua-
dam circumuestiens, suum uideri facit. Etenim Homerus Cretę uolens magnitudinem
exprimere, περιῤῥύτην uocauit. Thucydides uerò honestum putat unanimiter sentire
Siculos, γῆς ὄντας μιᾶς καὶ περιῤῥύτου, id est unius existentes terræ ac circumfluæ. Vbi
idem utiq;, sed tamen diuersum dicere uidetur, quoniam non tam respicere magnitu-
dinem creditur, quàm concordiam quoq;. Magna profecto res est ac præcellens, appo
site sciteq; ornasse orationem, & quæ paucissimis omnino cõtingat. Reliqua huius pa-
lestræ etiam multis. Hoc illud est quod admirationem parit. Cultam uerò sanamq; ora
tionem huiusmodi, cyriologiã uocant Græci, sine lenocinio expolitam intelligentes.
Quamobrem rectè Cicero quadam ad Brutum epistola: Eloquentiã (inquit) quæ ad-
mirationem non habet, nullam iudico. Aristoteles quoq; eandem maximè petendam
putat. Sed ornatus hic esse uirilis debet: cincinnis enim offendimur & fuco: nam & un-
guentis minus diu oblectamur summa & acerrima suauitate conditis, quàm ijs mode-
ratis. Quin laudatur magis, quòd terram (ut Cicero inquit) quàm quòd crocum olere
uideatur. Nisi quòd in demonstratiuis flosculos omnes, uelut institor quidam eloquen
tiæ, captabit orator. Asiaticam orationem putat Cicero adolescentiæ congruere ma-
gis, quàm senectuti. Esse uerò genera eius duo: unum sententiosum & argutũ, senten-
tijs non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & uenustis: alterum non tam senten-
tijs frequentatum, quàm uerbis uolucre atq; incitatum. In oratore autem opimum, &
tanquam

tanquam adipale dicendi genus Carum, Phrygum, Mysorum irridetur. Illud minus omittendum: orationi perpetuæ altercationem opponi, quippe causa perorata, quum iamiam in consilium mittendi iudices forent, actor & reus oratione breui se inuicem impetebant: quod scribit Quintilianus, & in quadam epistola Plinius, post perpetuam orationem uenisse ad altercationem scribit: quin T. Liuius rem ab perpetuis orationibus in altercationẽ uersam tradit. Comperti quandoq; sunt altercatione potentiores, quàm oratione perpetua. Altercationis exemplum est pulcherrimũ primo Epistolarũ ad Atticum. Oratio sine controuersia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianum illud rhetoris Iuliani, Adolescens hic sine cõtrouersia disertus est. Ad rem pertinet illud quoq;: actionem contineri modò intra cancellos disceptantiũ. Agi quippe causa dicebatur, quum de re cognosceret iudex. At causa iam transacta, oratio plerunq; in libris conscribebatur. Proinde scimus factum quandoq;, ut in agendis causis celebrarentur multi, quorum in conscribendis orationibus improbabatᷣ industria. Hinc tradit Dion: quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, ut nunquam habitam asseueraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, mulos Massiliæ non esitaret Milo. Astipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse inquiens, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio. Non posse autem non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio, actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Plotium Gallum appellabat Marcus Cælius hordearium rhetorem, ut inflatum irridens ac leuem sordidumq;.

Byssina uestimenta quæ sint. De phæo paucula obiter: deq; lineis, seu camisiis. Amorgina uestimẽta. Leucophæus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color.

Caput VIII

CAeterum illuc iam reclinandum, cur byssina dicantur uerba, de quîs latius iam dissertasse uidemur. Byssina uestimenta ex Græcis quidam interpretantur dici succo herbæ infecta, quæ dicatur byssus. Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byssum accipiunt: & βύσσινον, Sudas interpretatᷣ βύσσῳ βεβαμμένον. Et in Euangelio, diuitem legimus bysso ac purpura indui solitum. At Pollux Onomastici septimo, lini genus accipit byssum apud Indos. Leuitici capite uicesimosexto: Cortinas præcipit Dominus de bysso fieri retorta & hyacintho ac purpura, coccoq; bis tincto, uariatas opere plumario. Esse uerò byssum inibi testantur interpretes, lini genus candidissimi. Vnde Apocalypsis decimonono: Byssinum enim, iustificationes sanctorum sunt. Et Prouerbiorum tertiodecimo: Byssus & purpura, indumentum eius. Est & nomine eodem pretiosior lana, colorem præferens auri ac nitorem, uti uisum plerisque. Byssum apud Elidem modò nasci Pausanias scribit, ac nullibi præterea in Græcia. Tenuitate nec esse Hebræa inferiorem, uerum esse flauam minus. Plinius decimonono: Asuestino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byssino, mulierum maximè delicijs circa Elin in Achaia genito, quaternis denarijs stipula eius permutata quondam, ut auri. Byssi meminit & Philostratus ijs ferè: Homines (inquit) qui secundum Indum flumen habitant, lineis amiciuntur uestibus, etenim linum in agris plurimum nascitur: calciamenta gestant ex byblo, siue papyro: nobiliores, bysso induuntur. Byssum uerò ex arbore nasci ferunt, quæ basi quidem populo sit persimilis, folijs uerò salici. Nam ab Indis legi ex arboribus linum, auctor scribit Arrianus. Id quum uidisset Apollonius, lætatus plurimum est, ἐπειδὴ ἔοικε φαιῷ τρίβωνι, id est, frugi amictum phæum quoniam referre uidebatur. Diximus alibi, phæum tradi (Galeno auctore) colorẽ in nigri albiq; meditullio, inesse uerò lugubre quiddam apparet, in Demetrij & M. Antonij historia. Nam Antiochus cognomento Hierax, ubi fratrem quo cum de regno certauerat, interemptum credidit, purpura posita, phæum sumpsisse indumentũ dicitur, auctore Plutarcho. Sordidos etiam panes, phæos nuncupauit Alexis. Verum & in Nemeæis, quod epitaphium certamen fuit, assedisse iudices legimus stolis circumamictos phæis, atq; ita de certantibus pronuntiasse. Inde leucophæum dici, norunt paulò eruditiores. Apud Firmicum Matheseos secundo, leucotheũ nuncupari colorem legas sæpicule: Libra (inquit) colorem signat uiridem

uiridem & leucotheum: ni fortè mendum exemplarium est. Leucotheam uocari Ino, cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adiacet Megaridi, & in mare præcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellauit Myrsinus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso auctore. Byssinæ porrò uestis commeminit Hieronymus quoque, quæ adhæreat corpori, & ea utantur sacerdotes, ut habentes uestimentorum pulchritudinem, discurrāt nudorum celeritate. Byssinas uerò hasce, lineis militaribus consimiles arbitratur, quas sermone uulgato camisias uocent, quibus conuestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia peruibrando iacula sint præceleres, quū aptæ habeantur membris, & astrictæ corporibus. Erant & amorgina uestimenta byssinis ferè similia, meminit contra Timarchum Aeschines. Sed Eupolis quoque, & in Lysistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant uerò indumenta hæc πολυτελῆ, id est impensæ multæ. Quoniam uerò de phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adiecisse: thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Teniæ (inquit) quibus peruinciunt μυστικὰς κοίτας, θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνενεγκεῖν. Sunt qui flauum interpretentur, ab thapso, unde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarij exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, qualesúe habeant ex historia. Chele, Glyphis. Glyphon. Glyphanon. Glyphiū antrū. Glyphiæ nymphæ. Crenæ. Ca. IX

Famæ dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, inque hominum animis diu iam irroborarit, multa (opinor) perdocent abundè: sed exemplum tamen unum ex ueteri memoria ui quadam ampliore mentibus affigere uidetur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta peritia dirigi, uti uel per annulum transirent. Fortè uir hic ad Alexandrum captiuus est perductus, ea tempestate qua is Imperator aduersus eas gentes proferebat imperiū. Quumque hominis gloriam inaudisset, optauit, se præsente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapi eum iussit, ac interimi. Dum uerò ad supplicium duceretur, conuersus ad milites: Ego (inquit) per multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimum quidem in eo exercebar: proinde ueritus, ne ob insuetudinem uoto exciderem, recusaui quod iniunxerat Imperator. Quum Alexandro nuntiata forent ea, mitti hominem euestigio iussit, multisque etiamnum donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm uideri opinione minor. Tela uerò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, trium propè cubitorum, ferrique tanta ui, ut non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm ualidum obsistere obluctariue queat, si ab Indo sint emissa. Q. Curtius duorum modo cubitorū sagittas facit, ni alterubi mendum, interpellatumque sit exemplarium. Ex abundanti uerò fuerit, in sagitta chelen, aut excisionem cui inseratur neruus, dici glyphida. Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalptorium instrumentum, quod glyphon item uocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, unde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorandum: glyphidas in sagittis, Latinè crenas nuncupari: quanquam & arcuū summa suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: deque eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas ueneno. Cur Galli sagittas helleboro collināt. Toxicum unde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis. Cap. X

At qui in hac sagittarum mentione illud non erit utique ab instituto dissitum, & (ut Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσον, si Plinium aliquo modo illustrauerimus, in cuius intellectu nunquam non conciso nimis atque detruncato mirè centones farciunt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudūt, ueluti planè rem ipsam acu attigerint

attigerint, quod Plautus ait. Igitur more fuisse Scythis peruetere scribit, sagittarum acie tingere uiperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam mortē ilicò affert, etiam leui tactu. Operæpretium uerò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id conficeret: nam suppetit eius rei memoria ex Græcis monumentis, præcipueq; Aristotelis in Admirabilium relatione, si tamen Aristotelis officinam resipit lucubratio ea. Obseruabant ergo Scythæ uiperas, ubi iam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant: mox ubi computruisse uiderentur satis, in ollam sanguinem hominis unius totum infundebant, adobruebantq; in sterquilinio, uase diligēter obturato: ubi uerò & hic contabuerat, eximebant, sumentesq; quod supernatasset iam aquosum, sanieiq; uiperinæ promiscentes, ita letale conficiebant uenenū. Et Scythæ quidē sagittis plurimum utebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatum, Herodotus scribit, sexcentarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regē Scytharū inijsse numerum, allata ab unoquoq; sagitta una. Legimus porrò, Dario Persarum regi à Scythis caduceatorē cum id genus muneribus missum, aue, rana, mure, sagittis quinque. Quæ Gobryes è septē unus, qui magos sustulerant, ita coniectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti ut aues in cælum subuolassent: aut ueluti mures, terræ ima subijssent: aut perinde ac ranæ desiluissent in paludes, Scytharum uim non euasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur supellex, iugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis utantur, & aduersum inimicos. Adijci & quo uectantur, currus potest: sunt enim ἄοικοι, hoc est domibus nullis: qua in re uel nimium sibi placent, quòd solari quadam circumuectentur imagine. Arabas quoq; solitos inficere ueneno sagittas, ex thesauris Iulij Pollucis obseruatum nobis est. Sed & alicubi periclitatum in India Alexandri exercitum, prodit historia, imbutis uirulenta sanie gladijs, ut ictu uel leuissimo interirent percussi: quanquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quæ remedio præsentissimo tantæ cladi obuiā iret. Gallos adnotatum est, helleboro sagittas collinere, quòd ijs in uenatibus transfixis feris, multo carnes efficiantur teneriores ad epularum usum, recisis tamē abiectisq; quæ uulnus ambiunt, propter hellebori contagium: etiam si eo aduersus Zenonis decreta stilū districturus Carneades superna corporis repurgasse narratur. Auctor item Strabo est, Trāsalpinę Galliæ peculiarē haberi arborem ficui persimilem, lacte cuius perniciosissimo sagittas inficiant. Quanquam & artifex, præcipua uenena miscendi olim fuisse, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significarit Maro: id quod obseruatū Hermolao est. Sed & libro octauo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum plerisq; flatilem non admittere. Scribit Paulus Aegineta, toxicum uideri nominatū, quòd eo à Barbaris inficerentur sagittæ, quas dicunt Greci τοξεύματα. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicandri interpres, eos refellens, qui toxici appellatione τὸ κώνειον accipiunt, id est cicutam, quando inter utraq; interstitium sit uel maximum. Coniazomenus uocant Græci auctores, qui letiferū hauserint pharmacum, quoniā mortifera sit cicuta. In Harmatis, quæ Brachmanū ciuitas est, linebantur sagittæ uenenata sudoris ui, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colliquatis, deprompti. Ea malo inerat potentia, ut primum obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cum tremore ac cōtractione. Cutis atrior mirè frigescebat, reiectabatur subinde bilis quoq;: proliciebatur ex uulnere nigrū uirus, ac spumosum, cuius contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici uitiose, at scrupū recte. Digitorū gestu supputasse ueteres. De Iano paucula. Ianuarius unde. Cap. XI

ORontē Artoxerxis Persici regis generum legimus, quandoq; indignatione quadam à socero damnatum, ac honore deiectum, quum se contēptibilem animaduerteret, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: Principū amicos uideri cōsimiles arithmeticorum seu computatorum digitis. Nam sicut hi compu-

hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiunt: nunc uerò monada, id est unitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modò pollent plurimum: suntque omnibus conspicui, fumos uenditantes, à multis frequētantur, obseruantur, coluntur. Plurimorum etiam uitam à principe deprecantur: mox uerò, qui fortunæ mos est, deuoluti in imum derisui sunt omnibus: quique quàm plurimis opitulabantur, uix iam se tueri queunt, audiunturque subinde uoces, Nunquam, si quid mihi credis, amaui hunc hominem. Quò enim fortuna, eodem & pronus hominum fauor proclinatur. Proinde ex historia prouerbij elicere schema possumus, ut regum familiares, νῦν μὲν τὸ πᾶν δυναμένους, νῦν δὲ τοὐλάχιστον. id est, qui nunc omnia possunt de se promittere, nunc uerò minimum, dicamus esse computatorū digitos. Sed enim quia mos hic, ut est, uideri obscurior potest, & planè scrupus quidam (etiam si Barbarè scirpum dicere nonnulli ænigma permittunt sibi, mendosis Gellij codicibus in tendiculam impacti. Scrupos esse Festus scribit, saxa asperiora) amplius fusiusque tota res claritati admouenda est, nubilo difficultatis excusso. Eo quidem procliuius, quòd multis (ut dicitur) mutuas trademus operas. Nam & perobscurè Pro magia oratione secunda Apuleius, Si triginta (inquit) annos pro decem dixisses, posses uideri pro computationis gestu errasse, quos circulare debueris, digitos aperuisse. Plinius quoque auctor est, Ianū à Numa rege dicatum digitis ita figuratis stetisse, ut trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni, temporis & æui se deum indicet. Super quo interim adnotatu non indigna sunt, quæ à Græcis in hunc usum deriuauimus: quippe Ianuarium esse inquiunt quadriformem statuam, propter conuersiones quatuor, quas τροπὰς uocant. Sed alios eum ita effingere, ut dextra clauem teneat, ut temporis principium & anni reclusorem & patulcium atque custodem, aut scutum: alios uerò in dextra τ habentē, in sinistra uerò ξε, quia non alius sit, quàm annus. Ex quo Longinus, quasi æonarium interpretari conabatur Ianuarium. Illa uerò nota τ, trecentos signat, ξ uerò sexaginta, at ε quinque. Obseruanda & quæ scribit Hieronymus, Qui triginta (inquit) digitorū coniunctione molli, sexaginta uerò superiore digito depresso signari. Porrò centesimū numerum de sinistra transferri ad dextram, & ijsdem quidem digitis, sed non eadē manu quibus in læua, significari. Proinde Nicarchus facetè in uetulam nimio plus uiuacem, quæ annis etiam ceruos transcenderet, ita ludit, ut iterum iam sinistra computare annos scribat,

ἡ φαλὸς ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

In Apologetico item Florens Septimius, Multis (inquit) instrumentis cum digitorum supputatorijs gesticulis assidendum est. Scribunt Euangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertiodecimo, Triginta referri ad nuptias, sexaginta ad uiduas, centū (qui numerus iam est in dextra) ad uirginitatē. Sed enim quo planius cumulatius'ue percipi ipsa hæc per digitos computatio queat, ad uerbum subijciemus, quæ doctissimus Christianæ ueritatis cultor, literis Beda mandauit. Si commonuero prius, decenter arithmetices digitos in hoc usu à Martiano dici uermiculatos: Digiti uerò uirginis (inquit) recursantes incomprehensæ mobilitatis scaturigine uermiculati.

Quo digitorum gestu ueteres supputarint. Grunnij historia. Digitorū crepitus apud priores quid innueret. Cap. XII

QVum (inquit) unum dicis, minimū in læua digitum inflectens in mediū palmæ artum figes. quum autem duo, secundū à minimo flexum ibidem impones. quum tria, tertium similiter inflectes. quum dicis quatuor, itidē minimū leuabis. quum dicis quinque, secundum à minimo similiter eriges. quum sex, tertiū nihilominus eleuabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. quum septem dicis, minimum solum supra palmæ radicem, cæteris interim leuatis, impones. iuxta quem quū dicis octo, medium. quum nouem, impudicum è regione compones. quum decem enuntias, unguem indicis in medio figes artu pollicis. quum uiginti, summitatem impudici inter nodos indicis & pollicis arctè figes. quum dicis triginta, ungues indicis & pollicis blando con-

iunges

iunges amplexu. quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri uel dorſo indicis ſuperduces, ambobus duntaxat erectis. quum quinquaginta pronuntias, pollicem exteriore artu inſtar Græcæ literæ gamma Γ curuatum ad palmam inclinabis. quum ſexaginta, pollicem (ut ſuprà) curuatum, indice circumflexo, diligenter à fronte pręcinges. quum dicis ſeptuaginta, indicem (ut ſuprà) circumflexum, pollice in longum extenſo implebis, ungue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis. quum octoginta, indicem (ut ſuprà) circumflexum, pollice in longum tenſo, implebis, ungue uidelicet illius in medium indicis artum fixo. quum dicis nonaginta, indicis inflexi unguem radici pollicis erecti infiges. Et hos quidem numeros læuæ geſtu ita enuntiari, idem auctor colligit. Deinceps conuerſus ad dextram, quum (inquit) centum ſignificas, eodẽ utaris modo, quo in læua decem monſtrabas. ducenta in dextra, quo modo in læua uiginti. Eadem ratione & cætera uſq; ad noningenta. Item mille in dextra, quo modo unum in læua. duo millia in dextra, quo modo duo in læua. Et reliqua uſq; ad nouem millia. Porrò decem millia quũ dicis, læuam in medio pectoris ſupinam appones, digitis tantũ ad cælum erectis. quum uiginti millia dicis, eandem pectori expanſam latè ſuperpones. triginta millia quũ dicis, eadem prona, ſed erecta, pollicẽ chartilagini medij pectoris immittes. quadraginta millia quum dicis, eandem in umbilico erectam ſupinabis. quinquaginta millia quum dicis, eiuſdem pronæ, ſed erectæ, pollicem umbilico impones. ſexaginta millia quum dicis, eadem prona femur læuum deſuper comprehendes. ſeptuaginta millia quum dicis, eandem ſupinam femori ſuperimpones. octoginta uerò millia, eandem pronam femori ſuperimpones. nonaginta item millia, eadẽ lumbos comprehendes, pollice uerſo ad inguina. At uerò centum millia, ducenta millia, & deinceps uſq; ad ningentа millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis. Decies autem centena millia quũ dicimus, ambabus inuicem conſertis manibus, digitos implicabimus. Verum prius quàm cætera ſubnecto, quæ ſunt huius pragmatiæ, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet geſtum & eſt ab Hieronymo mutuandum ipſius maximè uerbis: Teſtudineò (inquit) gradu ad loquendum incedebat Grunnius, & per interualla quædam uix pauca uerba carpebat, ut eum putares ſingultire: mox adducto ſupercilio, contractiſq; naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc ſigno ad audiendum diſcipulos prouocans. Tum nugas meras fundere, ac aduerſum ſingulos declamare: Criticum diceres eſſe Longinum, notare quem uellet, ac de ſenatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis,

Dum poſcor crepitu digitorum, & uerna moratur,
O quotiens pellex culcitra facta mea eſt. Sed & alibi:
Digiti crepantis ſigna nouit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij auctoritates pręd ictis accommodantur, & Iuuenalis quoq;. In digitos mittere, quid: item in digito mori. Cap. XIII

HAec de ratione canonica ſupputandi, hac parte, ubi ſe maximè ingeſſit occaſio, pertractare collibuit: tum ut uetus ratiocinij mos in ea re notior fieret, uel circumforaneis, & pullato circulo: tum uerò ut enucleatius multa & doctius perciperentur, quæ maximi auctores, uelut aliud agentes attigere: quale eſt Fabij illud ex Oratoriarum inſtitutionum libro primo, Si actor (inquit) non dico, ſi circa ſummas trepidat, ſed ſi digitorum incerto ſolũ aut indecoro geſtu à computatione diſſentit, iudicatur indoctus: ut uulgatũ Iuuenalis illud prætereăm,

Atq; ſuos iam dextra computat annos.

Ex hac porrò ratione illud eſt quod ſæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod eſt, accuratè ſupputare. Hinc & illud in Epiſtolis ad Atticum ex libro quinto, Præſertim quum ſenatuſconſultum modò factum ſit, ut puto, poſtquàm tu es profectus in creditorum cauſa, ut centeſimæ perpetuo fœnore ducerentur: hoc quid interſit, ſi tuos digitos noui, certè habes ſubductum. Verum & illud non reticuiſſe, candidi (opinor) fuerit animi, etiam ſi uidebor pleriſq;, deſultorius in quadrigarũ curriculum incurrere, uti

est apud Marcum Tullium. Verumtamen quod nil obest, concoxisse perfacilè fuerit, aut transiluisse, si cui minus arrideat, quando nulla hic echinorũ asperitas. In digito mori, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendũ id, quorum genitalia uel corporis partes aliæ opportunæ, digitis ueneno litis contactæ mortẽ inferunt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam obliuit. Plinius: Sed antiquorũ curam diligentiamq́ quis possit satis uenerari? quũ constet, omnium uenenorũ ocyssimum esse aconitum, & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animaliũ, eodem die inferre mortem. Hoc fuit uenenũ, quo interemptas dormientes uxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator obiecit: hinc illa atrox peroratio eius, In digito eas mortuas.

Aegyptium iudicem sanctũ intelligi. Iustitiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agesilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos iudex qui, & unde. Alexandri in iudicando mos. Cap. XIIII

AEgyptium iudicem si quis adagionis schemate integrum intellexerit, nec constupratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à iustitiæ semita digredientem, & planè eum quem uocant Græci ἀδέκαστον, qui gratiæ nihil prorsum tribuit: estq́, ut ab excessu nõ temperem, iustitia ipsa iustior, & uel stachane æquior. Est autem Doribus eo uocabulo trutina, cuiusmodi haud ita multos comperias, quando hæc rara auis est: quoniam restibilis litium perniciosior feracitas arriserit pluribus, dysnomia, quam poeta Hesiodus τῇ ἄτῃ, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo. Non aberrabit utiq; is à uero multũ. Suggerunt quippe nobis ueterum monumenta, Aegyptijs regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, iudices mox futuros iureiurando adigere, Ne si rex quidẽ iniusti quippiam iniunxisset, à uirtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adijcit Diodorus, in Simandij monumento parte quadam iudicũ stetisse signa, eorumq́ principem ita constitutum, ab eius ut collo suspensa propenderet ueritas, ipse autem esset oculis paulò minus clausis, librorum cumulo circumiecto, ceu ueritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neq; hesperus neq; lucifer ita nitet, sicut iustus uir, ut dixit Euripides. Nam & Theognis iustitiam continere uirtutes omnes comprobat. Hinc Chrysostomo interprete, ab Euangelista Iustus dicitur Ioseph, non de iustitiæ unius ratione, sed quod absolutæ foret probitatis, eiusq́ omnes impleßet numeros, undecunq; mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. Sed & magnus Agesilaus, quum Asiaticos animaduerteret, Persarum regem ex assuetudine magnũ nuncupare: Quó nam (inquit) is maior me est, εἰ μὴ δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος, id est, ni iustior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudó ne præstaret, an iustitia, Fortitudine (inquit) nil opus foret, si iustè ageremus omnes. Proinde etiam Plato, in omni sermone suo De republica proposito infundendum animis iustitiæ amorem aduertit, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parua constabit. Ire uerò ad iudicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum ius. ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δίκαιον. quod est, iudex esse debet, ueluti animatum ius, hoc est sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratũ esse scribit, Legem loquentẽ, legem uerò mutum magistratũ. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, uel malum appellat iudicium, uel potius ubi uirtutis ac eius quod decet nulla habetur ratio, nec quod rectum internoscitur. ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο. id est, acrisia uerò & turbatio etiamnum maior inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenem pro Ctesiphonte dicitur ἀδιάκριτος: quiq; quod decet, non dispicit, ac garrit temere: item indicta causa condemnatus, necnon indiscretus indiuisusq́. Illud utiq; parte hac eximiè admirandũ: non ferè quẽquam esse, moribus tam efferatis, tamq; omnino barbaris, qui in ea re præcellere, non existimet longè pulcherrimum, & uel Biante Prienensi iudicare præstantius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu seruandus est modus. Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis, quæ dicerentur

rentur, dormitabatq; interim. Mox aduersus Machætam pronuntiauit. At ille uociferans, & rei indignitate intonans altius: Prouoco, inquit. Tum Philippus iam uigilantior, sed & cõmotior, & ore serio: Ad quẽ, obsecro te? Et Machætas, Ad te, inquit, sed uigilantẽ intendentemq;. At is excitatior etiamnum, & ad se amplius rediens, quũ audisset iniuria affectum Machætam, non rescidit quidẽ iudicium, sed iniunctam ipse exsoluit mulctam. Idem, quũ deprecaretur Harpalus, ut Crateta familiarẽ, ac gentilẽ suũ, qui iniuriarum esset postulatus, iudicio liberaret: atq; ita, ne tamẽ illi remitteretur mulcta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, male audire. Antigoni quoq; illud memorabile: nam asserente quodam, esse regibus honesta omnia & iusta. Per Iouem, inquit, sed barbaris: nobis uerò ea modò honesta quæ honesta, & iusta quę iusta. Sed Græcè ita, ναὶ μὰ Δία εἶπεν, τοῖς τῶν βαρβάρων. ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνα δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitũ accepimus, quũ ex eo quæreretur, τί ἐστι τὸ δίκαιον, quid est iustum? τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων, id est aliena non appetere. Adecaston uerò iudicẽ, cuius initio facta mentio est, ἀπὸ τοῦ δεκάζειν nuncupant Græci, quòd donis corrumpere nobis indicat. Vnde apud Plutarchũ in Ciceronis uita, ὄχλων δεκασμοὺς dici animaduertimus in Clodij historia. Aelianus, πολλοὺς διέφθειρε νομοθετῶν, δεκάσας εἰς προδοσίαν. Ab alijs adecastos uocatur, ὁ μὴ δεχόμενος πρόσωπον, ἢ δῶρα. Non negligendũ parte hac, quod in historijs Ioannes Monachus prodit, consuesse magnũ Alexandrum audiẽdis disceptantiũ controuersiis auriũ alteram obstruere, ceu reo integram seruaret, ac criminũ exsortem. In Romana uerò historia latet prorsum, qui omniũ princeps largitione grassari adortus sit: etiam si præclare dixit quidam, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας, opinor, quia clam καὶ κατὰ μικρὸν id obrepsit malũ. Athenis iudices ab Anyto primũ cõstupratos legimus proditionis reo, Peloponnesiaci belli exitu fere.

Iustitiæ astruitur excellẽtia & difficultas. Cur iustitia bonũ dicatur alienũ. Et cur alicubi dicat Aristoteles, iustitiã esse quiddam exiguum. XV

At qui non præclarissima tantum in numero serieq; uirtutũ iustitia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec utiq; citra rationem in ordine postrema censetur. Nam quum dicatur multipliciter, & sit aliquo modo tota uirtus, & quasi aggregatum quiddam ex uirtutibus cunctis, quæ à moribus appellationem ducunt, meritò consentaneum uidetur, ad scientiam eius percipiendã nosse prius uirtutes alias. Hanc uerò legitimam statuunt iustitiam perfectamq; (de ea quæ in actione uersatur, loquor) nam contemplatiua longè præcellit. Illa utique uirtus perfecta in primis censenda est, qua uti uir bonus potest, non in se modò, sed & in alium: equidem uirtus habentem, perficit. Quòd si insuper uirtute eiusmodi, & in alios uti queat, gradum certè perfectionis non paruæ sibi uendicabit uirtus ea. Accedit enim illi, quod summè arduum censetur, rectè in alios agere. Longè siquidem sua facilius dispensat unusquisq;, quàm aliena. Proinde arridet plerisq; omnibus Biantis apophthegma, seu (ut Sophocli placuit) Solonis, Magistratus uirum ostendit: uel, ut Græcè dicam, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Nam est magistratus administratio quædam ad alium, id est ad commune bonum in societate ciuili. Hinc & iustitiam dici audies alienum bonum: quoniam boni ratio alterius, & humanæ ciuilisq; societatis bonum respicit, in idq; tanquam in scopum collimat. Vnde & M. Tullius in ea uirtutis splendorem esse maximum scribit, ex qua & uiri boni nominentur. Cuiusq; meritò Iureconsultos sacerdotes dixeris, Iustitiam nanq; colunt, boni & æqui notitiam profitentur, ueram utiq; affectantes philosophiam: si modò hæc non pręstent uerborum tenus, factis procul. Hinc nonnullos comperias, qui iustitiam oleo persimilem autument, τοῦ σώματος τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον. Est illa quoq; iustitiæ laus,

ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀρείων.

Hanc Plato nunc iustitiam nominat, nunc uniuersæ uirtutis nuncupatione complectitur: sed & fidelitatis insignem uocabulo facit. Verum, ubi ei à quo possidetur, utilis est, beneuolentia quoq; dicitur. At quum foras spectat, estq; speculatrix fida alieni emolumenti, tum uerò iustitiæ nanciscitur nomen plausibile. Præterea Seneca, Me iustum

gratis esse oportet. Tota cogitatio priuatis cōmodis, quàm longissime aduersa sit. Immo uerò sæpe iustus esse debebit cum infamia, dum clauum rectum teneat. Tuncq́, si sapimus, mala opinio bene parta delectet. Necessarium uerò (inquit primo Rhetorico Aristoteles) uirtutum eas censeri maximas, quæ quàm plurimis sint emolumento, ac eo quidē magis, si est uirtus δύναμις εὐεργετική, id est benefica facultas. Proinde iustos fortesq́ præcipuis prosequuntur honoribus: quando in pace quidē una, in bello altera multū afferre adiumēti & solet ac potest. At enim alicubi apud Aristotelem, & quidem libro eodem, inuenias dici quandoq́ minutum quippiam esse iustitiam. Sed ad uulgare apophthegma id uerò relationem habet, quando iactatur passim, Momenti esse nō magni, probum esse quempiam: ni etiam eiusmodi censeatur. Propterea plausibilior Aeschyli sententia,

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

Id est, non uideri quidem, sed esse optimus, allaborat. Ad eandem ferè sententiā & pro Plancio M. Tullius, Equidē primum, ut honore dignus essem maximè, semper laboraui: secundò, ut existimarer: tertium, mihi fuit illud quod plerisq́ primum est, honos. Ex ijs illud planè consequitur, ut ad institutum redeam, nec de calcaria (quod aiunt) in carbonariam demigrem, Nimirum esse deterrimum, qui ad se ipsum & ad alios utitur prauitate. Sed Hesiodicum illud notissimum, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.

Id est, lucra mala damnis censeri æquipollentia.

Iustitiæ legitimæ finitio. De iustitia particulari, deq́ eius partibus, distributiua, & cōmutatiua, siue correctiua. Vnde dicatur dicæum, & dicastes: necnō mediū, siue μέσον. Syndicos quid. Dice, id est iustitia, cur Iouis filia. Qui dicantur chirodicæ. Epidicos quid. Cap. XVI

IVstitia uerò hæc legitima, & uniuerso uirtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic fermè finiri cōsueuit. Habitus electionis compos in ijs, circa quæ plurimū obuersatur uir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergo. Verum haud omnino ignorandum, præter iustitiam hanc uniuersalē, esse & peculiarem quandam, quæ uirtutis censeatur pars, quam dicit Philosophus, τὴν μέρος δικαιοσύνην. Sicuti est iniustitia aliqua, ut totius uitiositatis pars (ut interim hoc cum Cicerone utamur uocabulo) uersatur autem hæc, in plus appetendi libidine. Porrò iustitia quidem uniuersa & hæc, quæ particularis dicitur, sunt utiq́ ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, id est ad rempublicam: particularis uerò ad alium, id est ad hunc uel illū particularē hominem. Eius uerò definitio talis erit, Iustitia particularis, quum sit etiam uirtus ad alium, est habitus cum electione in præfinitis rebus: cuius sunt modi, honores, pecuniæ, id genus alia externa bona, tribuens cuiq́ quod suum est. Iniustitia uerò tota, quum sit uitium ad alium, est electionis habitus transgrediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Iniustitia uerò particularis est electionis habitus circa præscriptam materiam, sumens quod suum non est. Cæterum, iustitiæ particularis & iusti illius, quod secundum eam est, una traditur species, quæ distributiua nuncupatur, agitq́ in honoris distributione uel pecuniarum, & eiusmodi quæ inter eos diuidi possint, qui in ciuili uersantur societate: altera species cōmutatiua nuncupata, siue correctiua morum & commerciorum, à philosopho διορθωτική uocatur. Verū & hæc bifariam distribuitur, τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια. Id est, commerciorum alia sunt uoluntaria, alia inuoluntaria. Voluntaria, uelut emptio, uenditio, mutuum, fideiussio, commodatū, depositum, locatio, & huiusmodi. Nuncupantur uerò uoluntaria, quia principium eorum uoluntariū est. Inuoluntariorū autem alia clandestina sunt, hoc est λαθραῖα, ut furtum, incestus, ueneficium, dolus, fraus, dolosa necatio, falsum testimoniū: alia uiolenta, ut uerberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, conuitium, contumelia. Iustum distributiuum, est medium aliqua rationis similitudine: habet enim personarum rationem. Iustum uerò correctiuum, in arithmetica consistit proportione: quoniam personas non perpendit, sed ipsam modò rei inæqualitatem, qua res rem excedit, ac ad æqualitatem nititur reuocare. Nil enim refert, bonus ne malum

expilarit

expilarit, an contrà. Sed damni interstitium spectat modò lex, ac ut æquis utitur: iniustumque, quod & iniquum, æquare conatur. Nam inter hæc medium est æquum, quod iustum dicimus: medium, inquam, inter damnum & lucrum. Proinde ubi controuersa res est, ad iudicem itur, id est ad animatũ ius (ut significatum prius est) ac ad medium. Ex quo & μεσοδίκους uocant nonnulli, id est mediatorem, ut sic interpretemur, ueluti iustum assequuturi, si medium assequãtur. Nam syndicon appellat Pindarus synodum, id est συνωδὸν, consonum, nec diuersum: aut σύντροπον, id est eiusdem moris, uti ferè placuit Apollonio, quippe id item signat δίκη: sicut ex eo dilucet Homerico,
αὕτη γὰρ δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.
Quin & medium ipsum ex intimi forma dici creditur, παρὰ τὸ τὰ μέρη ἴσα ἔχειν, quod eius partes æquales sint. Vnde & mesites nuncupetur ὁ μεσάζων, qui mediator est. Iustum quoque ipsum propterea δίκαιον uocatur, quia δίχα ἐστὶν, id est duatim (ut sic dicã) & diuisim fiat: tanquã dicamus δίχαιον, hoc est bifariam diuisum, uel diuidens. Eadem ratione & iudex ipse dicastes, quasi dichastes, à diuisione nuncupatur: ueluti totum aliquod diuidat in partes æquales. Grammatici quoque, δίκαιον uerbi uim aliquo modo intuiti, ex notatione seu etymologia, quam in Topicis Cicero ueriloquiũ posse transferri putat (nam id ipsum Græci uocabuli interpretamentum innuit planè, meminit & primo Oratoriarum institutionum Fabius) arbitrantur dici παρὰ τὸ δύο ἔχειν, quoniam dice, hoc est iustitia, partes secernat duas: quam ut obiter, & (quod Græci dicunt) παρὰ μέλος aliquid inseramus, Virginem credi, scribit Proclus: quoniam dicasticum genus esse deceat καθαρὸν, id est integrum purumque, cuius sit uirginitas symbolum. Dici porrò & Iouis filiam, quia nomothetes sit κοσμικὸς, ueluti princeps imperatorque uniuersorum. Hesiodus,
ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη, διὸς ἐκγεγαυῖα.
id est, Virgo iustitia est, prognata Ioue. Sed & illud subnotasse nil obfuerit, quando in Hesiodum incidimus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem Proclo interprete, qui τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον, τῇ διὰ τῶν χειρῶν ὁρίζουσι, id est manuũ ui iustum finiunt metiunturque, uiolentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreæ ætatis hominibus subieci:
χειροδίκαι, ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.
Epidicon uocant Græci, quod etiamnum sub iudice uersatur: hinc eleganter νίκην ἐπίδικον dicimus, quæ incerta sit ac dubia καὶ ἀμφίδοξος. Sic & puella nuncupatur ἐπίδικος, ubi ambigi contingit, cui nubat potissimum.

Repassum Pythagoricũ destruitur. Gratiarũ in urbibus templa quam habeant rationem. De nummi usu, & nota. Permutandi cõsuetudo apud ueteres. Episemum argentũ, uel asemum. Apephphton aurum. Cap. XVII

Videtur autem quibusdam τὸ ἀντιπεπονθός, hoc est repassum, siue contra passionem, uel (ut Latinius loquar) talionem esse simpliciter, ut iustum: sicuti astruunt Pythagorici: uoluntque & τὸ ῥαδαμάνθυος δίκαιον, id est, Rhadamanthyos iustum innuere hoc ipsum. Si patitur quæ fecit, ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerij quadam supplicij imagine, iustum est iudicium. At dissona hæc uariè comperiuntur, quod Philosophus comprobat. Nam si in magistratu constitutus plagam intulerit, referire haudquaquam liceat. Quòd si magistratum quis pugno oblæserit, non uicissim percuti modò debet, sed insuper & supplicio affici. Porrò quod in commutando secundum similitudinem rationis, & non iuxta æqualitatem, continet, seruatque ciuitatem, est iustum correctiuũ commerciorum. Idipsum & talio meditatur, quippe quæ iustum sit, emendationis compos. At iustum simpliciter nõ utique, ueluti assertio monstrat Pythagorica, nec secundum æqualitatem, ut oculum pro oculo, & manum pro manu, sed eo modo quo præstruximus. Siquidem seruatur ciuitas, quum retribuitur renditurque ex rationis similitudine: ut si quis quem malo affecerit, idem ex rationis libra à lege referat. Quòd si bonum, itidem bonum, & gratiam. Proinde moris fuisse antiqui nouimus, ut in urbibus, Gratiarum substruerentur templa. In iustitia denique commutatiua semper quidem rei æqualitatem ad rem adesse oportet, uerum actionis passionis úe haudquaquam: quod infer

re talio uidetur Pythagorica. In permutationibus uero, præstò est communis mensura, ex hominum nata institutis, non naturæ ui. Hæc autem nummus est, qui rebus mensuram infert, ac æstimationem. Estq; medius quodammodo, πάντα γὰρ μετρεῖ, id est, cuncta metitur: ac rerum pretia inæqualium, ea mensura ad æqualitatem reuocantur. Quia uerò ex lege est, non natura, proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est lege. Estq; (ut Aristoteles inquit) οἷον ἐγγυητής, tanquam fideiussor. Ante cuius inuentionem, rerum fiebat permutatio, & res metiebatur indigentia. Id uero à Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit: quanquam & ipse miratus aurum, æstimationes rerum ita fecit, ut centū boum arma aurea permutasse Glaucum, scribat: cum Diomedis armis, nouem boum. Ex ea porrò cōsuetudine, mulcta legum antiquarum pecore constabat, etiam Romæ. Lusitanos præterea quosdam eo esse usos more, Strabo auctor est: atq; item Albanos. Scribunt ex Græcis nonnulli, quadrupedibus maximè permutationem cōstitisse: qua item sit effectum ratione, ut mox inuento nummo, pecudis imprimeretur nota, sed bouis maximè. Hinc apud Thucydidem, argentum ἐπίσημον legimus historia secunda, quod signatū indicat. Sicut econtrario dicitur eidē, ἄσημον, quod rude est. ἄπεφθον uerò aurum apud eundem, excoctum est. Refert Politicorum primo Aristoteles, commutationem initio cœpisse, ex eo quod est secundum naturam: quòd alij plura quàm necesse sit, pauciora haberēt alij. Quo ad uero ipsis sufficeret, necessariū erat, permutationis inire rationem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ alia pro alijs dantes, recipientesq;. Est autem hoc genus indigentiæ, supplementum ex naturæ præscripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum spectans.

De iustitia interna, & iniustitia. An sibi quis iniuriam facit: ac, sit'ne ad seipsum iniustitia. Plato Aristotelesq; pugnare uidētur. Homicidium sui an admittatur legibus. Cap. XXVIII

QVum uero inter potentias animæ, alteri proprium sit ius imperare præsidere'que inferiori potentiæ, quæ illi, si rectè agas, & secundum hominem uiuas, deseruit: putabat Plato, ubi ista contingant, ut ueluti in arce constituta ratio titillantem retundat appetitum, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius, iustitiam oriri: quoniam uis utraque habeat, quod suum ipsius est. Contraria uero si fiant, ut sæpe, & appetitus deiectam excussam'que gradu rationem imperitantem obsternat obculcet'que: iniustitiam tum uero nasci, arbitrabatur, & inæqualitatem potentiæ ad potentiam, quum sit illa concordia quædam consonantia'que concentuum omnium suauissima, potentiæ ad potentiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde uir sapientissimus sic colligebat, Non modò fieri posse, ut sibi quis iniuriam faceret: sed nullas quinimmo iniurias, nisi à seipso fieri. Quod ipsum dialogo proprio comprobasse Chrysostomus agnoscitur, neminem astruendo, nisi à seipso lædi. Etenim magnis standum mihi nominibus est, ut sic fidem meam liberem, dum sumo aliena. Platonis uero illud frequens est, Nemo iniuriam patitur, Omnes iniuriam agunt. Nam si fiat iniusti quippiam ab aliquo: tunc is cui infertur, non patitur iniuriam, sed ille inferens sibi ipsi asciscit iniuriam. Si quis enim fortunis exuitur, non patitur iniuriam ille quidem: quid enim erat, quod suum diceret? In animalibus utiq; bonis sentiri iniuria potest, sed hæc nisi à seipso fieri nequit. Quod si est, nemo prorsus iniuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipsos oblædendo. Nec aliam Plato iniuriam intellexit, quàm qua rationi aufertur, quod suum erat: id est imperium, quod appetitui contribuitur: cuius alioqui fuerat obsequi, ut factus aliquo modo rationis particeps, suam consequatur perfectionem. Quisquis uero turpia persequitur, animæ candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, iniuriam insigniter infert. Cæterū Aristoteles multis astruere conatus est, Neminem sibi iniuriam facere. In quibus Platonis uidetur placita refellere. Sed ipse de ciuili differit iustitia, quæ planè ad alterum est uitus. Sed internam iustitiam profundius quàm uideatur nonnullis intelligebat Plato, quæ causa externæ item est. Quod fortè nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, uideri esse causam amicitiæ, quæ est ad alterum

alterum. Quamobrem Platonicam sententiam plausibiliter ut præclaram & planè diuinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum uerò quod parte hac nō transiliamus, ab Dione proditum: Euphratem philosophum sponte de uita excessisse, quòd ueniam esset impartitus Adrianus, ut id citra ignominiam liceret, ac infamiam, quia esset annis fessus & morbo diuexaretur, quibus malis cicutæ haustu est occursum. At Martianus Digestis De bonis eorum qui sibi manum consciuerunt, Qui sibi manum (inquit) inferre uoluit, nec perfecit, puniendus est: nisi tædio uitæ, uel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, multo minus alijs parceret.

Quibus iusti cognomen sit adoptatū. Inibi Aristidis historia. Apollo Dicæus. Terra iusta. Agyrtica quæ sint, & quid ad Agyrticas tabellas recidere. Propertius explicatur. De Eleis & Pedalijs Indis. Laudum iustitiæ epilogus. Silentium in iudicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Iustum à lege, quo secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas. Cap. XIX

AB hac uerò præcelsa animi uirtute, ut Iudææ gentis pontificem, Oniæ filium Simonem prætercam, cui diuini cultus solicitior cura & in ciues paratior clementia, iusti cognomentum asciuit, Atheniensem legimus Aristidem passim δίκαιον solitum dici. Ceu planè cunctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimum oblectaretur societatesq́; quātum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam persæpe ad iniuriam hortari. Id uerò cognomentum à nullo regum uel tyrannorum quandoq; usurpatū adoptatumq́; nouimus. Sed urbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupisse, legimus. Memorabile uero quod ei uiro usu uenisse, compertum nobis est. Quum illum Athenienses apud quos puniebatur uirtus, testularum exilio, quod ostracismum uocant, mulctare destinassent, adijt eum homo quidam ἀγράμματος καὶ ἄγροικος, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebatq́; Aristidis nomen inscribi. Rogauit is, ecquid Aristidē nosset? negauit ille, addiditq́; nil sibi aliud in eo uiro, quàm iusti cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit quod rogabatur & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantum tribuit Plato, ut præ cæteris, qui clarissimi Athenis floruere, solum eum existimatione ac laude, prætercq; admiratione dignum, censuerit. Dignum uero relatu, huius uiri posteros paupertas nimia ad ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, id est ad circulatorias deiecit tabellas. Nam agyrtica χυδαῖα interpretantur ψεύματα. Et Agyrtes impostor est. Sed & cubicus iactus, ac uates. Verum à diuerticulo redeundum in semitam. Apollo quoq; Dicæus est quandoque dictus, id est Iustus: quoniam quum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente sinu eius conditum, cælatum diu, ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius. Sed & Menander comicus poeta δίκαιον γήδιον, id est iustam terram denominat, quæ tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror,

Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma
 Gratior, & tellus hoc ita iusta sinat.

Sed & equam pharsaliam Iustæ cognomento insignem legimus, quòd admissario similem fœtum æderet. Naturæ siquidem ratione aliæ sibi, aliæ marito similes generant. Eleos uerò, ut parum iustitiæ assectatores incessuit Lacedæmoniorum rex Agis. Nam quum pleriq; laudibus eos extollerent, quod Olympicos ludos ampliter concelebrarent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die uno iustitia utuntur? Quumq́; illi pergerent laudando etiamnum, τί inquit θαυμαστὸν, εἰ πράγματι καλῶ καλῶς χρῶνται δικαιοσύνῃ; quid mirandum, si pulchra re iustitia utantur pulchre? At ex Indis, qui Pedalij uocantur, nil ferè in sacrificijs aliud à dijs immortalibus exposcebant, quàm iustitiam, arbitrati omnium planè compotes se futuros, si eam modò unam forent consequuti. Quæ si animo inseritur, sapientiæ nomen uendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur ualetudo: si è domibus caput proferat, concordiam uocant: si in ciuitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si enitescat in mundo,

providentia

prouidentia nuncupatur. Adijciamus illa denique, silentium in causis iudicijsque intelligi, quum nulla prorsum promit se coniectura ueritatis dispiciendæ, unde ferri possit sententia. Id quod indicat Plautinum illud ex Amphitryone,

Iacent rationes, silet iudicium, quid dicam nescio.

Allusum autem uideri potest ad ampliationis morem, quum in tempus aliud diffinitur iudicium: super qua re plura Pædianus. Cæterum de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintiliani prius obscuritatem tollamus pro uirili: sic enim libro tertio scribit in ratione statuum, at quoniam quod iure dicimur fecisse, non hunc solum intellectum habet, ut lege: sed illum quoque, ut iustè fecisse uideamur. Et quæ sequuntur, Aperitur difficultas ex Aristotele in Rhetoricis ad Alexandrum, ubi à lege sic distinguitur iustum, δίκαιόν ἐστι τῶν ἁπάντων, ἢ τὸ τῶν πλείστων ἔθος ἄγραφον, διορίζον τὰ καλὰ, καὶ τὰ αἰσχρὰ, τοῦτο δ' ἐστὶ, τὸ γονέας τιμᾶν καὶ φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀποδιδόναι. id est, iustum omnium sancitur, aut plurium mos, non scriptus, honesta præscribens & turpia. Id uerò eiusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis benemereri, beneficis non ingratum se præstare. Legem uero sic idem finit, νόμος ἐστὶν ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττον, πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα, quod est, lex dicitur ciuitatis consensus publicus, scripto comprehensus, quidque agendum sit, statuens.

Iram in puniendo præcipuè reprimendam. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracũdia. Iræ fœda suggillatio. Microlypus qui sit, & crypsicholus. Crypsinus. Cap. XX

IRam semper quidem, sed in puniendo presertim esse cauendã permittendumque, exsæuiat impetus & deflagret ardor, à maximis pronuntiatum auctoribus est. Neque enim ira concitatus ad sumendum supplicium pergẽs, medium seruare poterit, quod in nimij paruique est meditullio constitutũ. Et à Peripateticis est summopere comprobatum. Illud uerò egregiũ prorsus, si qui reipublicæ gubernacula moderãtur, legum se maximè similes esse uelint. Hæ nanque ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur. Id quum naturæ profluentioris benignitate quadam (nam doctrina id obtigisse, ne suspicandũ quidem est) optimè teneret Cotys, Thracum (opinor) rex, quòd esset natura prærapidus, ac ad iram, efferuentior, ad ultionem proinde etiam præceps, præcipueque imperiosus & immitis in seruorũ delictis: quum pretiosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, cælato opere, tornatilique ratione conspicua, sed tamen prætenuia, fractionisque iniuriæ peropportuna: offerenti quidem gratum se præbuit, ampliter illum muneribus afficiendo. Cæterũ, mox uasa contriuit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita. Quod uereretur, ne per incuriam ministros peccantes ea in re sæuius amariusque uerberibus conucideret. Propterea exemplo nobili, adagionis comminisci figuram possumus, ut Cotys figlina identidem præferuidis intendamus insusurremusque, quos uelimus cõmonitos, prorumpentem indignationis ardorem ex nimio irarum æstu reprimendũ prudentiæ quodam (ut interim sic dicam) sufflamine, uel cum dispendio. Causisque præcipuè, ac ueluti fomitibus occursandum, quibus tacitè stomachari contingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuauit egregiè Augusti ingenium perspicax, quum apud Vedium Pollionem cœnaret. Cuius seruorum unus ubi fortè crystallinum allisisset, ad ultimum rapi supplicium Vedius perturbatior iusserat. Verum, quod supplicium? Bone deus, murenis iamiam erat obijciendus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, sæuitia erat. Euasit ad Cæsaris pedes dilapsus puer, non quidem mortem deprecaturus, sed mortis genus, hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis insitatam speciem Cæsar, dimitti euestigio puerum, imperauit. Et uasa eius operis conteri uniuersa, in primis uerò piscinam compleri oblimarique. Huiusmodi autem animum obiter, minutulis sufferuefactum rebus microlypum Græci uocant, qui frenum mordeat nunque, & in fermento semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui uero iram dissimulat crypsicholus dicitur: sicut qui mentẽ cælat dolose, crypsinus. Quid porrò tumore feruido turpius? quid'ue minus ex rationalis naturæ dignitate ualeat uel dici uel excogitari? Sed

ut agamus

ut agamus liberius paulò, quid insaniæ similius? Drusum Tiberij filium adeo uincebat ira, uti scribit Dion, ut uel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Iram quidem dixit Ennius, insaniæ initium. Quidam è sapientibus, breuem insaniam. Quippe Cato etiam senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quàm tempore. Color, uox, oculi, spiritus, impotentia dictorũ atq; factorum quam habent sanitatis partem? An non id Plutarchi nouimus ex Symposiacis, Canes uehementiore aduersum feras concepta ira, quandoq; occæcari? Vt scias (inquit Seneca) non esse sanos, quos ira possidet, ipsum intuere habitum: flagrant, emicantq; oculi, multus ore toto rubor est, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, stridet spiritus, gemitus, mugitusq;, ut parũ explanatis uocibus, sermo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pedibus pulsata humus, fœda uisu & horrenda facies deprauantium se atq; intumescentium. Nam & Hippocrates morbos uideri grauissimos scribit, in quibus sibi longè dissimilis ęgrotantis facies euadat. Quid turpitudo illa, quàm non digna homine, quem ut animalium principem suspicimus ueneramurq;? Quod dum contemni nos arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modò, sed & bruta. Sicuti is de quo Plutarchus scribit in libro περὶ ἀοργησίας. Qui eum percussurus, à quo agebatur asinus, quum is subinde inclamasset, ἀθηναῖός εἰμι, Atheniensis sum, efferuescente amplius ira, fustibus asellũ adortus, identidem cum bile & minis (ut Plautus inquit) æacidinis, uociferabatur, σὺ μὲν οὐκ εἶ ἀθηναῖος, tu quidem Atheniēsis non es. Quid illud ex medicorum scholis? quum sit ira feruor quidam caloris in corde consistentis, an non ob immoderatiorem quandoq; motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: sicuti herisipelata, & herpetes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla. Quippe hæc ipsa totum concalefacientia corpus febrem accendunt. Porrò inquit Maximus Tyrius, ut qui diuitias quærant, ac se mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam sibi quærunt, sic qui iræ laxius indulgent, maximis se calamitatum innectunt, adobruuntq; usuris. proinde Aristophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium non exeruit, uerum subinde insonabat, Socratem Anitus & Melitus tollere è medio possunt, lædere haud possunt. Idem Athenienses irridebat, uti puerulos, suffragia ineuntes, dum satagunt mortalem hominem perdere. Quòd si te iniurijs impetant improbi, assultantes identidem, ad Homericam redi Achillis uocem, Ab Iouis meditor iustitia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchum à Gryllo in Brutum deformato. Quæ rursum aduersum ea excogitari rectè ualeant. Iræ medicamen optimum esse moram. Perturbationum uictorem posse deum dici. Cap. XXI

IRam tamen qui laudibus efferre conētur nec desunt (de philosophis loquor) in quorum quandoq; scholis iactatum scimus, quod est à Plutarcho item adnotatũ fortitudinis, οἷον βαφὴν τὸν θυμὸν εἶναι καὶ στόμωμα, id est iram furoremq; esse uelut tincturã ac solidationẽ. Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quòd hanc adhibeant meraciorẽ synceriorẽq;, nobis rationis frenum, uelut uino aquam promiscentibus, ac proinde in discriminibus plerunque stupere. Audias & illud, esse iram τῆς ψυχῆς σύμφυτον ὅπλον, id est animæ genuinum scutum. Et hæc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo aduocatam iracundiam, satis est instructa, parata, armataq; per sese. Nam isto quidem modo licet dicere, utilem uinolentiam ad fortitudinem, utilem etiam dementiã, quod & insani & ebrij multa faciunt uehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationũ impetus nunc animorum appellant ardores, nunc uirtutum cotes. An non absurdum planè & à uero dissentaneum, non posse fortem uirum, nisi stomachabundum uirtutis suæ opera promere? Gladiatoriũ forsan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus non quidem gladiatoriè, sed multa alacritate bellicis sese discriminibus offerentem Aiacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiatur. Nisi fortè putes, quæ uehementer, acriter, animose fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunq; exisse de potestate pronuntiamus. Id si inter-

pretari

pretari libeat, nónne de consilio dices, de ratione item ac mente? An non suademus iratis, colligant se? Id uerò an censemus aliud, quàm palantes dilapsasq́ animi uires reuocare ad signa? Hinc scitum illud Charilai Lacedæmoniorum regis, cui quum se ingereret audacius insolentiusq́ ex seruis unus, quos Helotas uocant, νὴ τὼ σιὼ inquit κατέκτανον τύ, εἰ μὴ ὠργιζόμαν, hoc est per Sios (id est Geminos) interemissem te, ni irascerer. Huc spectat illud quoq́, quod deferuescentē nuncupamus iram, quum residentem animi ardorem, qui rationi obluctetur, significare uolumus. Id ipsum uerò dilatio comparat & morula, quæ caliginem menti sese obtendentē discutiat, aut rarescere modo densitatem cogat. Hinc illud T. Liuij, Daret spatium iræ. Hinc & Athenodori philosophi documentum, quo (ut à Plutarcho accepimus) ita Cæsarem Augustum instruxit. Quum te Cæsar ira cœperit, nil prius dicas uel facias, quàm ipsa quatuor & uiginti elementa literarum Græcarū ipse tecum percurreris, memoriaq́ recensueris, ut sic concitatio illa quæ momentosa est, mente aliò traducta, parui temporis interiectu emollita relanguescat. Hoc ipsum & à Sex. Aurelio proditum, memini. Porrò & tacitis uelut ambagibus obligati, substrictiq́ securibus Romanorum magistratuum fasces præmonebant, quod initio adstruximus, lente ad irrogandam pœnam pergendum. Iræ deniq́ fœditatem bracteata M. Tullij sententia retegit in Epistola ad fratrem didascalica, dum monet intentius, iracundiæ obsistendum, quumq́ ea maximè animum moueat, tum esse diligentissimè linguam continendam. Quid, quod primo Canonis Auicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimum obnoxias, præcipueq́ iræ, timoris, tristitię immunes, quando temperaturam ista corrumpant, indeq́ uitiatum affundatur infantibus lactis alioqui salutare alimentum. Bis uerò aut ter iram comprimenti palàm fit, id ipsum quod Thebanis euenire, qui superatis quandoq́ Lacedæmonijs, qui ad id temporis inuicti credebantur, nunquam postea illis prælio cessere. Iræ autem solutio prima, tanquam tyranni est, imperantem non audire. Sed & urbanius tumescenti insusurrandum, quod infantibus nutriculæ, ne fleas, & statim capies, μὴ σπεῦδε, μὴ δὲ βόα, Ne festines, ne clames: & mox fient quæ uis, & melius. Adde, quòd perturbationum uictorem posse immortalium deorum numero ascisci, De rerum natura libro quinto Lucretius est auctor,

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoq́
Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
Hunc hominem diuum numero dignarier esse?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicantur. Fortitudinis adulterinę species. Autolecythi qui sint. Fortitudo syncerior quę dicatur. Cap. XXII.

ATqui rursum Peripateticorum scientissimi perturbationes, quas alij extirpandas putant, non modò esse naturales contendunt, sed & utiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoq́ laudibus efferunt plurimis, et cotem esse fortitudinis astruunt, nec ullam prorsus uim inesse huic uirtuti, ni ira excāduerit, quod sit ad res præclaras planè ephodion, ut Libanij uerbo utamur. Vt uerò sciamus, habeát ne generosi in se aliquid ira, liberas uidebis gentes quæ iracundissimæ sint, ut Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modò, sed & patrocinantem sine iracundiæ aculeis non satis uehementem arbitrantur. Adijciunt quinimmo, si non adsit, uerbis tamen ac cōcitatiore motu effingendum, ut ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoq́ esse negant, qui irasci nesciat. Quamq́ lenitatem Latinis dicere mos est, uitioso lentitudinis nomine appellant. Nam obiter est hæc Latina uox & erudita, quòd dum Epistolas ad Atticum profiteremur Patauij, abundè testati sumus, magnis fulti auctoritatum tibicinibus, quibus in studijs hisce nostratibus stare omnia uidentur: etiam si cuidam ex ueteranis, tum secus est uisum, qui risu satis inurbano nostram sententiam in scholis excepit: uelut more Latinè loqui tentantium in uenalibus, in uocis hallucinatus proprietate forem. Cæterum, alienæ parcamus famæ, cuius dispendio gloriam quærere, esse pusilli animi & iacentis, opinamur. Sit is in eruditorum albo, uel omnium calculis, & uiuat

felix

felix. Cicero in Epistolis ad Quintum fratrem: Omnino (inquit) non irasci, non solum est grauitatis, sed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epistolis ad Atticum, lente ferre, uidetur positum pro eo quod est, æquo animo perpeti quicquid contingat. Credas (inquit) mihi uelim, neminem adhuc offendi qui hæc tam lentè quàm ego fero, ferret. Vocabuli ratio inde uidetur profluxisse, quia lentis legumento qui uescuntur, æqui animi fiunt, auctore Plinio: etiam si non me fallit Aeginetam Paulum libro primo scribere, φακλῶ εἶναι κακόχυμον καὶ μελαγχολικλῶ. Sed & alibi, hominis morsum præcipuè noxium tradit, si à ieiuno impingatur ore, & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiserit in cibum. Paulo succinit tertio ad Almansorem Rasis, Corpus inde persiccari tradens, semen destrui, & sanguinis restingui feruorem, oculis caliginem induci, ac denique ægritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioscorides quoque, sanguinem hoc alimento melancholicum produci, non tacuit in cōmentatione De euchymia & cacochymia Galenus. Certe lentos dicimus, qui affectibus non mouentur, ac uelut æquanimitate torpentes stupent. Propertius,

Hostibus eueniat lenta puella meis. Et Martialis,

Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
 Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lente & leniter, Quid autem (inquit) uerbero, ego tibi uideor irasci? Laberij quoque illud ex Compitalibus ipsum hoc uidetur approbare, Nunc tu lentus es, nunc tu susque deque fers: id est, quod accidit, non magnipendis, ac propemodum ἀδιαφορεῖς. Videtur item ex ijs quæ protulimus, lentitudo esse, quam Græci uocant ἀοργησίαν, id est animi affectionem, quæ ira uacet. Inirascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne priuis illorum uocibus cedat omnino Latina res. Cicero De oratore libro secundo: In quo ego, non quo libenter audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verū (ut opinor) latius patet lentitudo, quàm illa Græcorū ἀοργησία. Argyropylus apud Aristotelem Moralium secundo, circa honores mediocritatem ait magnanimitatē dici, exsuperantiam uero lentitudinem quandam. Lentis uero cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius. Tu interpretare loreis, ex nominis quoque etymo. Sed in hæc excurrisse, non fuerit aquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cauam, ut Lucianus inquit, conspergere adorti, ut discendi auidos miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum uocum infrequentes. Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primisque Aristotelis, in quem penè uidetur esse collatum, quicquid est capax humanū genus. Quæ iusto fortè plus conuellere Cicero, multique præterea, Stoici præcipuè, conantur. Nam & Senecæ Stoicorum acutissimi nota sententia est. Ira non acuit animum ad res bellicas, nunquam enim uirtus uitio adiuuanda est, se contenta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quàm fortitudinis ueræ rationem est exsequutus, species quinque recenset adulterinæ fortitudinis atque impropriæ. Primo statuit loco eam, quæ ciuilis dicitur fortitudo, quum sustinent pericula ciues metu pœnarum & infamiæ ac honoris cupiditate. Huiusmodi facit Homerus fortes aliquot, ut Diomedem & Hectorem: id quod ex carminibus coniectari subiectis facillimè sic potest,

πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.
Polydamas me coarguet primus. & Diomedes,
ἕκτωρ γάρ ποτε φήσει ἐνὶ τρώεσσ' ἀγορεύων,
τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

Hector enim quandoque diceret apud Troianos concionabundus, Tydides à me. In hoc item sunt gradu, qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud scientissimi Plutarchi, fortitudinem à ueteribus statui, non ἀφοβίαν, sed φόβον ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας. Siquidem qui leges præcipuè reformidant, hi uel in primis hostem contemptui habent, nilque uerentur pati, qui male audire compauescūt. Propterea dictum recte, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Secunda porrò species uirtutis eiusdem constat peritia quadam, in bellicis præsertim rebus: quamobrem Socrates in libro qui Protagoras inscribitur, apud Platonem, censebat fortitudinem esse scientiam. Eiusmodi sunt in bello milites. Tertia

ſpecies prouenit ex ira. Videntur enim fortes, qui per iram, ueluti feræ percuſſores impetunt: quoniam & fortes, iracundi ſunt. Impetuoſiſſima quidem res eſt, ad pericula capeſſenda animi concitatio. Vnde Homerus, Σθένος ἔμβαλε θυμῷ, robur iniecit animo. Et rurſum Homerus idem, καὶ μένος θυμὸν ἔγειρε, ira concitauit animum: καὶ δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος, impetus per nares acer ſubijt: καὶ ἔζεσεν αἷμα, inferbuit ſanguis. Quæ omnia ſignificare uidentur, animi concitationem & impetum. Fortes uero propter decus faciunt, ſed adiuuat eos ira. Non eſt autem fortitudo, ſi dolore aut ira concitati in periculum deferãtur, nihil præuidentes eorum quæ incurrunt. Eo nanque modo & aſini fortes nuncuparentur, quando ne uerberibus quidem à pabulo abigi perſæpe queunt. Inſuper & mœchi ob libidinem multa audent. Proximè autem ad eam quæ ſecundum naturam eſt, accedere uidetur fortitudo, quæ per iram fit, ſi modò electionem rationemque ante ſuſceperit. Superſunt uero & duę fortitudinis ſpecies: quarum altera ex fiducia ſui naſcitur, cuiuſmodi uocant Græci εὐέλπιδας, ſpei ſemper bonæ, dum periculi deflagrat ardor. Ab hac nec abeſt procul reliqua & poſtrema, quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria quidem fortitudine hactenus. Quem aũt uere fortem ſanciat idem Philoſophus, ad priorum intellectum faciliorem, erit (arbitror) operæpretium ſubieciſſe. Fortis uir impauidus & extrilidus eſt, animoque ſubnixo eminentique, ut homo: quamobrem timebit ut oportet, ac (uti dictat ratio) tolerabit, decoris honeſtique gratia. Hic enim eſt uirtutis finis. Qui igitur quæ oportet, & cuius gratia, & quando, & ut conuenit, ſuſtinet ac metuit & audet, is fortis eſt. Inuenio in Græcorum doctrina, autolecythos, id eſt αὐτολήκυθους, dici ſtrenuos paratosque ad omnia obeunda uel patienda. Quanquam pauperem eo uerbo intelligere malunt alij, ut qui poſſideat aliud nihil, quàm lecythos. Vel ad erogandam pecuniam procliues, quæ lecythis contineretur. Fortè & autolecythi dicantur αὐτουργοί, qui per ſe omnia procurant ac faciunt. In Moralibus tamen Plutarchus αὐτοληκύθους καὶ τραπεζέας nuncupat, qui culinam modò conſectentur, nec amicitiæ ullam habeant rationem. Ad fortitudinis uim pertinet præclara in Pompeij Magni rebus, Dionis ſententia, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη παντὸς ὁμίλου κρατεῖ. Hæc autẽ de Tigrane proferuntur apud Tigranocerta ab Romanis Lucullo duce fuſo fugatoque. Quorum paucitatem quum is contemptui haberet, dicere ſolebat, εἰ μὲν πολεμήσοντες ἥκοιεν, ὀλίγοι, εἰ δὲ πρεσβεύσοντες, πολλοὶ πάρεισιν.

Diluuntur obiecta, quæ in Peripateticos cõcinnantur. Iram duobus perpendi modis. Fortitudinis rationem bifariam diſtribui. Affectiones ex homine tolli non poſſe. Militi cur honoris deferatur plus, quàm doctori. Apyrinæ.

Caput XXIII

AD ea uero quæ Peripateticæ obijciuntur ſcholæ, reſpondebit luculenter ipſa, ſui Ariſtotelis innixa ueſtigijs: iram cõſiderari perpendique poſſe prout in exceſſu eſt, itemque ut eſt in mediocritate: ſi accipiamus eam ut eſt in exceſſu, tunc non dicimus eſſe cum fortitudine: ſin uero modo ſecundo, tunc eſſe affectionem aſtruimus, non ſine regula & rationis gubernaculo, iungique cum operatione forti poſſe pulcherrime. Ideoque philoſophum dixiſſe, iræ motionem eſſe naturaliſſimam, ſique congruum accipiat finem ac electionem, futuram fortitudinem ueram uel fortitudinis operationem. Eſt enim appetitus natura procliuis, ut ſeſe rationi obſequentem præſtet, etiam ſi non rationalis per eſſentiam. Proinde ex ira produci affectus ualet à ratione conformatus compoſitusue. Ex quibus colligi perſpicuè poteſt, recte ſenſiſſe philoſophum, eo tamen addito, fortitudinis rationes uideri bifariam diſtribui: aut enim eſt fortitudo in tolerando, aut in aggrediendo: priori autem ira nullo modo eſt opus, alteri uero præcipue, ſed moderata. Iram porrò nõ habere, dictum ueteribus eſt, qui mentem non habeant. Ira legum pręſidi neceſſaria, ciuitatis moderatori peraccommoda. Aufer à rege iram, iam non imperio tantum rebelles experietur popularium animos, ſed & momento de principatu periclitabitur. Immo uero & cuiuis hunc eripe affectum, cui non fuerit contemptibilis? à quo non circumſcribetur, expilabitur protrudeturque? Iam & apud Gellium Taurus, Vt aliorum (inquit) omnium, quos Latini philoſophi affectus affectionesue, Græci uocant πάθη, ita huius quoque

quoque motus animi, qui quum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur, non priuatio utilis est, quã dicunt στέρησιν, sed mediocritas quam μετριότητα nuncupant. Melanthium quoque dicere solitum accepimus, Iram non uideri grauem, quæ migrare mẽtem faciat, sed quæ domo excludat omnino. Quæ uero in diuersum præcipi, & colligi argumentis solent, de Pythagoræ atque Zenonis fontibus uidentur manasse, qui perturbationes asserunt omnes exinaniri posse persanarique omnino, ueluti causarias animæ partes, nullamque fibram aut uitiorum radicem in homine omnino residere, meditatione, ac uirtutum exercitatione assidua. Quod profecto est, inquit Hieronymus, tollere hominem ex homine, & in corpore constitutum, esse sine corpore. Propterea scienter quadam Satyra Horatius,

Nam uitijs nemo sine nascitur, optimus ille
Qui minimis urgetur.

Verior & apostolica sententia: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatẽ: non enim quod uolo, hoc ago, sed quod nolo, id operor. Quum M. Antoninus educatorem suum defleret mortuum, auocareturque ab aulicis ab pietatis ostentatione: Permittite (inquit) Antoninus Pius imperator ut homo sit, neque enim uel philosophia uel imperium tollere affectus ualet. Quin & Procli sententia est admirabilis: An non stupendum est (inquit) animam immaterialiter in rebus materialibus uiuere, & in caducis incontaminatam se alicubi conseruare? Terrenus locus Circes est diuersorium. Amplius animæ in generatione cõstitutæ persimiles sunt pestilentem regionem habitantibus hominibus. Vbi uero extra generationem agunt, esse ueluti prata incolentes, Plato scribit. Aristotelicam doctrinam adiuuat in libro De morali uirtute Plutarchus, affectionum principia esse tradens σύμφυτα, οὐκ ἐπεισόδια, id est ingenita, nec aduentitia. οὐ δὲ ἀναιρετέα παντάπασι, hoc est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti fortitudinem intendit ira, si moderata sit. Sed temperamentum id genus risu excipiunt Stoici, Quid si (inquiunt) sanum uoces leuiter febricitantem? non est bona ualetudo mediocritas morbi. Sic (inquies) dicitur imperturbatus sapiens, uti apyrina uocantur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor. falsum est: non enim diminutionẽ malorum in bono uiro intelligi uolumus, sed euacuationem. Demum in fortitudinis mentione quærat ex me forsan aliquis, quidnam causæ sit, quòd publico tantum non consensu militi, ac uiro forti plus multo prærogatiuæ contribuatur, quàm doctrinarum antistiti uel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maxime puto ex Rhetoricorum primo, Necessariò uirtutes illas censeri maximas, quæ alijs pernoscuntur utilissimæ, siquidem est uirtus δύναμις εὐεργετική. Proinde iustis plurimum exhibent honoris, atque item fortibus: altera enim uirtus in pace, in bello altera prodesse precellenter ualet. Ab ijs uero liberalitas censetur præcipuè, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non uendicat pecuniam.

Ex uoluntate affectionũ qualitates præcipuè pendere. Apathiam item non esse huius uitæ. M. Antonini tranquillitas. Aegritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum. Caput XXIIII

Hominem uero, cuiusmodi effingunt Stoici, Græco uerbo dicunt ἀναμάρτητον, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum putum, & (ut Aristophanes inquit cum Herodoto) prorsus colophonium. Interest (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit uoluntas hominis, quia si peruersa est, peruersos habebit hos motus: si autem recta est, non solum inculpabiles, uerum etiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: immo uero nil aliud, quàm uoluntates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quæ ἀπάθεια Græcè dicitur, quæ si Latinè posset, impassibilitas diceretur, si intelligenda est, in animo quippe, non in corpore accipitur, ut sine affectionibus uiuatur, quæ contra rationem accidunt, mentemque perturbant, bona maxime atque optanda est. Sed nec ipsa huius est uitæ, nõ enim qualiumcunque hominum uox est, sed maxime piorum sanctorumque, quos

uitæ integritas præstat omnino (quod dicitur) πηδαλίου ἀγνοτέρους, id est nautico mun-
diores clauo. Si dixerimus, Quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus,
& ueritas in nobis non est. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς τῶν ἀνθρώπων, inquit Plutarchus.
Propterea diuinè M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta uis,
tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq; possit. Verum, animum uince-
re, iracundiam cohibere, quæ semper est inimica consilio, uictoriam temperare, aduer-
sarium nobilitate, ingenio, uirtute prestantem non modò extollere iacentem, sed etiam
amplificare eius pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum summis uiris com-
paro, sed simillimum deo iudico. Scribit alibi Plutarchus, iram nusquam continere, im-
periti esse hominis atq; intemperantis: ubiq; uero, difficillimum, quibusdam etiam ui-
deri impossibile. Vtamur enim uerbo audacter, quod nō reformidat cum Iureconsul-
tis & Hieronymo Boethius, & libro quinto Fabius, sicuti commonuimus alibi quoq;.
Quando perturbationis huius uelut proprium persæpe sit, quod uelit, emptum morte
persequi. Monet tamen nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus
animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed dei gratia temperare possu-
mus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpæ, prohibet. Et Hierony-
mus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius
habitamus, & fragili carne circūdamur, moderari, & regere possumus, amputare non
possumus. Propterea Apostolus, sol non occidit super iracundiam uestram, quia irasci
hominis est, finem iracundiæ imponere, Christiani. Stoici porrò non diffitentur, uisio-
nes animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingru-
entis cuiuspiam formidabilis speciem, non uideri aut uoluntatis aut arbitrij, uerum sua-
pte ui nobis sese ingerere ac uellicare. Cæterum, probationes quæ mox consequantur,
esse iam arbitrarias, ubi perpendimus ac dijudicamus, moxq; reijcimus & aspernamur:
has, Græci syncatatheses nuncupant. Præstantius censetur (inquit Augustinus) iram
uincere, quàm ciuitatem expugnare. Et perturbationum quidem uim grassantem uio-
lentius permulta retegunt utiq;: sed & Galenus in re medica tantus auctor, à quo tradi-
tum scimus, ægros quotannis non paucos integritati restitutos suæ, animi solum mo-
tionibus ad propriam reuocatis temperaturam: cui sanè calculum adijcere uidetur Ae-
sculapius, qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores Mimos, & ridicularia denique
alia, ijs quos animosæ partis motus uiolentiores amplius exagitent, corporis tempera-
mento excusso, & calore insito auctius commoto: quin uenari alios præcepit, equita-
re item uel armorum meditationibus non parcere, motuum quoq; ac armorum species,
ideaq; præscripta, ut animosa pars, si fortè iaceat, fitq; imbecilla, surrigatur exciteturq;.
Scribit Sex. Aurelius, M. Antoninum imperatorem ab uitæ initio tranquillum fuisse
adeo, ut ab infantia uultum nec gaudio mutarit, nec mœrore, philosophiæ studens, ac
literis imbutus Græcis. Affectionum titillatus arietes uocat Hieronymus, quibus qua-
titur fides, quos euangelij retundendos astruit muro. Idem scorta publicitus prostan-
tia libidinum publicarū uictimas dicit: sunt enim diaboli uictimæ, uelut mentis & cor-
poris illibata integritas CHRISTO insigniter grata uictima.

De mediocritate, deq; excessibus iræ. Iracundorum species tres, & natura-
lis eorundem causa. Iræ uocabula. Caput XXV.

CAeterum introspiciamus denuo Peripateticum museum, præcerpturi in-
de quæ horum libellorum studiosos, si qui tamen erunt, dimittant instru-
ctiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, siue πραότης, mediocritas
est circa iram: quumq; medium, itemq; ferè extrema sint anonyma, hoc
est sine nomine: medio utique mansuetudinem attribuimus, ad defectum
qui item sine nomine est, declinantem, Excessus uero ὀργιλότης, hoc est iracundia dici
potest. Affectus autem est ira, id est ὀργή: nam iracundia, est habitus excedens. Qui igi-
tur pro quibus oportet, & cōtra quos oportet, irascitur: ac preterea, ut oportet, & quan-
do, & quanto tempore, laudatur, mansuetusq; hic erit. Defectus autē, siue ἀοργησία est,
siue quodcunq;, tandem in uitio est: nam qui non irascuntur in quibus oportet, ἠλίθιοι
esse uidentur, hoc est stupidi. Etenim qui nō irascitur, nec sentire quidem uidetur, neq;
dolere

dolere. Atqui perferre contumelias, & suos negligere, seruile est. Iracundus, celeriter succenditur, tum in quos non oportet, tum pro quibus non oportet, & amplius quam oportet: uerum & confestim desinunt qui sic afficiuntur, quod est in ipsis optimum. In ijs uero bilis fulua prædominari uidetur: quæ quum acuta & subtilis sit, ob insitam caliditatem facile succenditur surrigiturq́, unde inoritur ultionis uotum. At qui nulla prorsum aguntur ira, frigidi persentiuntur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter autem acuti sunt acrocholi, & ad omnia, quibus summa est bilis, unde & nomen habent. Inter hos sunt quos uocant πικρούς, nos interpretari amarulentos possumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diuturnasq́ seruant iras. In ijs uero fulua bilis permiscetur atræ, proindeq́ illis constantior ira est, siquidem eam comprimunt: ut autem in seipsa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos speciė tertia, qui non explentur facile, nisi uiso inimici sanguine. Hoc genus appellant Græci χαλεπούς, ex Latinis pleriq́ acerbos. Hosce uero planė melancholicos tradunt, quòd bilis uigeat in eis atra: quæ quia frigida est & sicca, crassiore materia, quæ haud facile dissoluatur, diutius perseuerat. Quod si amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiæ prodantur species, respōderi potest, oriri affectionem hanc sanguine circa cor efferuescente. Esse uero eum feruorem triplicem, constat: subtilem, crassum, medium: sicuti ex ijs quæ præstruximus, coniectare perspicax ingenium potuit. Apud Homerum, quod Eustathius scribit, affectio hęc quatuor sortitur nomina: est enim quandoq́ apud illum θυμὸς, χόλος, menis, id est μῆνις, & κότος: sed eo tamen interstitio, ut dicatur propriė menis, immanens ira, unde & inflexum nomen ἀπὸ τοῦ μένειν: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiam si obseruatio non est perpetua. Hinc Porphyrius, ἡ μὲν κατὰ κίνησιν πρόσκαιρος ὀργὴ, χόλος καὶ θυμός. nam menos (inquit) est ἀπόθετος χόλος: uerum ubi ultionis captatur occasio, κότος dici consueuit, παρὰ τὸ ἐγκεῖσθαι. Vnde Homerus,

ὅτοι κότον ἔνθετο θυμῷ.

Et rursus,

ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ.

Nuncupatur autem χόλος, ἀπὸ τῆς χολῆς, ἥ τις ἐν τοῖς πάθει κρατεῖ.

An uerum sit, hircos pati facile, ipsis intuentibus fœminas iniri. De hyæna insuper scitu digna. Confirmatur Plinij historia de uiperæ partu. Atheniensium uotum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in uitibus.

Caput XXVI

Incideram nuper in Aeliani commentaria, quæ haud ita inscitė is condidit περὶ ζώων ἱστορίας, auidė (qui mos est meus) ac sitienter arripui, ac euolui, præcerpturus quæ usui forent legisse. Inter cætera, quæ se primo libro ingessere, fuerūt & quæ huic impingere capiti uisum protinus est: pugnā pro fœminis hircos inire, perinde ac pro formosis mulieribus aduersum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios cooriri, uelut arietes item ouium causa. Hæc non eo subnotasse uolui, tanquam ex Heracliti forent antro planė deprompta, aut indicta prorsum inscitaq́, sed quod inaudisse uideor, ex recentioribus nonnullos, haud ex asse ἀμούσους, sed (uti sentio) bene doctos nonnunquam, causam eruere conatos: quid ita, quorum uxores corpus inuulgent, hircorū appellatione deformemus passim, inde factum uaticinari, quòd animalium soli (uti putant) hirci sui generis fœmellas ipsis intuentibus, iniri, facilė cōcoquant, omninoq́ (quod dicitur) susq́ deq́ ferant, nec in prælia consurgant ad corollas (ut interim sic dicere permittar) decertaturi. Id quàm uerum sit, ne quis Sibyllæ folium prolatum arbitretur, perspicuum iam, uel unius auctoritate Aeliani non diluta, nec proletaria, opinor. Apud eundem obseruatum est illud item, Hyænam si hoc anno marem conspexeris, eandem insequenti fœminam agnosces: si fœminam nunc, posterius marem conspicaberis. Venire etiam in Veneris utriusque participatum, inireq́ uicissim ac iniri, quotannis sexu immutato. Ceu animantis natura Cenæum re præmonstrarit, ac Tiresiam ueteribus celebratos. Sed quia mira prorsus historia est, recte ac operæpretium me facturum censeo, si auctoris uerba subiecero: τὴν ὕαιναν τῇ τε μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν εἰς

νέωτα ὄψει θήλω, εἰ δὲ θήλω νῦν, μετὰ ταῦτα ἄῤῥενα. κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἑκατέρας, καὶ γαμοῦσί τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἔτος πᾶν ἀμείβουσαι τὸ γένος. οὐκ οὖν τὸν καινέα, τὸν τειρεσίαν ἀρχαίους ἀπέδειξε τὸ ζῶον τοῦτο, οὐ κόμποις, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς. Aduertendum porrò historiam Plinij de uipera, ab Aeliano item primo libro comprobari planè ad uerbum. Adeo si auctoritatibus agas, controuersa res est, uerum qui diuersa sentiunt, ab experimento stare se, dicunt. Quia uero ab hircis exorsi sumus, in eosdem nostra corriuabitur oratio, adnexa non procul ab derisu historia: cuius auctor nobis Agathius est Gottici belli libro secũdo, ingruente Persarum bello in Marathonijs campis, uouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis. Tragon uocant Græci in uitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latinè queas nuncupare. Sed & hircescere dicuntur uites, si sterilescant: quãdo hircorũ est, nimia pinguitudine in sterilitatẽ abire, quod cõprobat Aristoteles.

Animal thoa esse homini amicum præcipue. Canum fides anxia in Niciam uenatorem. Super Nicia imperatore paucula, & uerbo μελλονικιᾶν. Caput XXVII

ESse animal quod θῶα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cæterum, censeri id uel humanissimum, præcipueq́ homini amicum, ac (uti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidere. Lectum tamen quandoq́, si fortè in hominem inciderit, reuereri, ac uelut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris alijs circumuentum senserit, tum uero accurrere protinus opitulariq́ pro uiribus. Sed quod ad brutorum in nos beneuolentiam attinet propensiorem, traditum à ueteribus scio, fuisse inter uenatores quempiam, nomine Niciam, qui (ut assolet) uenandi ardore studioq́ concitatior, dum improspicienter imprudentiusq́ feras immissis canibus insectatur urgetq́, in carbonariam fortè delatus fornacem præceps est. Id uero intuiti canes neutiq́ abstiterunt, cæterum gannientes primum quidem per fornacis ambitum, domini (quod facilè appareret) charitate desiderioq́ ac rugientes moras ducebant: demum uero adeuntes, leniter obseruateq́ tantumnon mordicus apprehensa ueste, pertrahere ad locum enitebantur, ueluti opem inde aucupantes quampiam domino, fide summa, quæ uel in homine rarior pernoscitur. Id autem intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret, non frustra solicitè adeo anxieq́ concursare canes, ducem insequutus factum deprehendit, exustumq́ in fornace spirantem Niciam, re prorsum coniectata ex ijs quæ in ignibus uisebantur reliquiæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris imperator, etiam si impendio timidior, & eo nomine in obeundis negotijs tardior: unde exijt illud facetissimum Aristophani in Auibus,

καὶ μὴν μὰ τὸν δί' οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐ δὲ μελλονικιᾶν.

per Iouem nobis haud est dormitandi tempus, neq́ item Niciæ more cessandi. lepidè prorsum conformato uerbo ab μέλλω, quod tardo nobis indicat, & Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmen Aristophanium aduocari, sed ita ut uix sensum recipiat uerbo μελλονικιᾶν decurtato interpellatoq́: quo factum, ut per inscitiam ab interprete sit præteritum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbellesq́, at grauitate fortes, sed indociles obliuiososq́: undeq́ horum promi effectuum ratio ualeat. Caput XXVIII

DE uarijs hominum affectionibus, quæ πάθη dicunt Græci, deq́ ingenij ratione uel amplioris uel minutioris alibi (opinor) affatim pro re nata disseruimus, aggestis, quæ hinc inde olim præflorauimus. Nunc præterisse nequeo Platonis sententiam graphicè positam, sciteq́ in libro De scientia, quæ quia illustri enuntiata perspicuitate est, nullo indigere interpretamẽto mihi est uisa: eam modo exscripsisse satis superq́ fuerit. Est admodum (inquit) arduum

arduum, hominem comperisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exsors non sit. Quippe ad hanc diem eiusmodi neminem uixisse aduerto, uel etiam num esse nunc, cui naturæ genius ita affulserit, ut boni sit compos utriusqꝫ. Siquidem acumine qui insignes sint, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquã non iracundi sunt, ac contentionis auidi, nec raptantur secus ac nauigia retinaculorũ prorsus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris uerius quàm fortitudine. Sed enim qui ad grauitatem natura facti sunt, eamqꝫ unam rem habent, ueluti scopum, si se ad ingenij cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere; hi uero hebetiores comparent mox, & nescio quomodo desidiosi, obliuionis quoqꝫ nubilo identidem se obtendente. Id quod à Platone sancitum uel Aristotelis ualet calculo comprobari, qui Thracas esse adeo ingenio tradit oblæso, & memoria propemodum nulla, ut ne quaternarium quidem numerando queant transcendere. In ijs tamen robur & ad belli munia promptitudinem singularem haud desideraris. hanc uero uarietatem adeo uariam, immo contrariam interim, cæli defluuijs forsan retulerint acceptam astrorum non impetiti. Quando & Iulium Maternum sic ferè nouimus prodidisse: Quædam, inquit, gentes ita à cælo formatæ sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Siquidem immanis feritatis crudelitate grassantur Scythæ (uti aliàs commeminimus) Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, auaros esse Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffluere Asiaticos, ac uoluptatibus deliniri. Hispani creduntur elata iactantiæ animositate præpositi. Nec ignoro tamen esse, qui in hoc auctore putent loquentiæ multum, sapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Aetnam Siciliæ, deqꝫ canibus ingenij mirandi discernendis, qui castè pieqꝫ accedant, an scelere imbuti salutatum tamen eant deum. Cur Vulcanus in insulam Lemnum excussus tradatur. Lemnia terra, quæ & sigillata. Philoctetę historia. Cap. XXIX

APud Aetnam, qui notissimus est Siciliæ mons, esse Vulcani templum fertur honore multo. Circumiectum est templo septum, sacræ item uisuntur arbores, necnon peruigil & inextinctus ignis, uel (uti à Græcis dicitur) ἄσβεστον πῦρ καὶ ἀκοίμητον. Templum asseruare ac lucum traduntur canes, quibus mirum præcipue insitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, si castè modo ac piè, utqꝫ addecet, id agant, permulcent ac abblandiuntur, illisqꝫ perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quod si manibus non puris, scelereqꝫ aliquo pollutior templum inuisat, uel lucum, irruunt mordicus, lacerant conuelluntqꝫ. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes lasciuiore intemperantiore'ue insectari modo, satis superqꝫ habent. Euentus rationem si solicitius perquiras, ac ueterum consecteris superstitiosam uanitatem, cælitus omnino fieri putabitur: si me audias, immundorum spirituum fallaciosæ acceptam sedulitati referes, quando unum illis studium, in tendiculam per momenta rationalem animam præcipitasse, ut quo illi iustissimè discruciantur, eodem & nos paterni diuiniqꝫ luminis exsortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum insulam tradi à fabulosis excussum deum: quoniam, ut scribit Galenus nono Simplicis medicinæ, loci facies sit exustæ similis, nec quicquam subnascatur: inibi tamen terra habetur lemnia, quam & sigillatam iuniores uocant, sphragida Græci appellant, quia conformatis inde pastillis capræ sigillũ imprimeretur, ut uoluit Dioscorides: ut uero Galenus, Dianæ. Quod autem huic terræ hircinum promisceri sanguinem, prodit Dioscorides item, ab Lemnijs sacerdotibus irrisum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antistites in Lemno aduersus ictum serpentium medica pollere uirtute. Quo argumento Philocteten apud Smynthei Apollinis aram ictu serpentis uulneratum illuc medicinæ gratia esse missum.

Cereris templum, & festum Chthoniũ, apud Hermionẽses celebre uel miraculo, quod praeferocem taurũ ducat ad arã uetula sacerdos obedientissimum. Item de canibus in Palladis tẽplo, quod in Daulia est. De Panos templo in Arcadia, ubi Aula locus uisitur, & muscis auolantibus ex Olympia & Leucade, ubi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro insula. XXX

AD eandem porrò fraudem & imposturam peruersißimam, spectat illud item quod inferam mox: Cererem ab Hermionensibus eximia coli uene ratione, peragiq́ sacra prorsum μεγαλοπρεπῶς τε καὶ σοβαρῶς. Festum uero Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boues magnitudine uisenda, & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plerunq́ est ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eodem Aristocle:

δαμάτηρ πολύκαρπε, σύ κ' ἐν σικελοῖσιν ἐναργής,
καὶ παρ' ἐρεχθείδαις, ἐν τε μέγα κρίνεται
ἑρμιονεῦσι, τὸν δὲ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ ταῦρον,
ὅν τ' οὐχ αἱροῦσιν ἄνδρες οὐδὲ δέκα,
τοῦτον γραῦς στείχουσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει,
τὸν δ' ἐπὶ βωμόν, ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς ἕπεται.
σὸν τόδε δαμάτηρ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος εἴης,
καὶ πάντων θάλλοι κλᾶρος ἐν ἑρμιόνῃ.

Cæterum & in Daulia esse memorant Iliados Mineruæ templum, in quo alantur canes, quibus insitum planè sit, perinde ac ratione quadam, aduentantibus subblandiri Græcis. Barbaros autem, ubi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia locus nomine Aula, ubi olim uisitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, haud dubie salutem præstari. Quippe si ea insequantur lupi, subsistunt protinus, ubi ad eam uentum partem est, nec ingrediuntur omnino: quod defugientia illuc putet deus, uelut supplices quosdam, δι' αἰδοῦς ἄγων αὐτά. Et quia ex ueteri superstitione animaliũ miracula consectamur & anquirimus studiose, addamus illa quoq́: In Olympia cognitum hoc annorum plurium experimento, ingruente certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad ulteriorem Alphei ripam sponte, uelut mulieres assectẽtur auolare. Porrò in Leucade, ubi in promontorio eminentiore Apollinis stat templum, quem Actium nuncupãt, futura inibi (ut assolet) panagyri, in qua & honori diuino æditur saltatio, bouem muscis immolare fuit receptissimi moris, quæ illius distentæ cruore confestim credebãtur euanescere, hac uelut mercede amplius delinitæ, ac (ut significanter dicunt Græci) διακαθεῖσαι. Quum omnino Pisææ animaduerterentur ἀδέκαστοι, & proinde probiores quoq́, ut quæ dei reuerentia quadam, non mercedis ui, iustitiæ opus inirent, & (quod addecet in primis) si modo ibi erat deus, ac non spurcißimus dæmonarches, miserorum mẽtibus ad satietatem illusurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quumq́ nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ cum Dorcadibus ac leporibus, si uenari cupiens, à dea rei pontificium esset comprecatus, pergens inde præda onustus reuertebatur, captis quæ concupisset. Quod si petere supersedisset, inanis prorsum fiebat uenatio, insuper & in eum expetebãt audacioris conatus pœnæ. Cæterum illusiones hoc genus, seu indigitamenta credere malis, id est excantamina seu ueneficia, persequi diutius, abutentis planè ocio fuerit. Proinde ĳs præteritis, alia disquiramus auditu iucundiora & gratiora scitu.

Quadruplex loquendi figura, ueteribus obseruata grãmaticis: prisca, Latina, Romana, demumq́ miscella, siue mixta. Caput XXXI

QVi amplius pensitatiusq́ indagine scrupulosa loquendi uarietates discutiendas sibi in commentarĳs proposuere, rationem eam uideri quadrifariam planè distributam pronunciauere. Quippe nonnulla in ueteribus libris priscè dicta, uidere licet, Latinè aliqua, necnon Romanè, demumq́ esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam uero intelligunt, qua Iano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulo probè cum suis fabulati sint. In qua pleraq́ multo obscuritatis nubilo circumuoluta, pressaq́ percuscantur, desitis iam uocabulis, proindeq́ intellectum facile non admittentibus, cuiusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Saliaria, coniectare licet ex pauculis, quæ supersunt, uelut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua uterentur in Latio

Latio, quum rebus potiretur Latinus, & præterea Hetrusci reges: qua sane forma decemuirorum conscriptæ sunt tabulæ. Sed huius pars ulla uix subsistit innoxia: quod retulit Sextus Pompeius. Romanam denique dicendi rationem intelligunt, quæ in Plauto effloruerit, Næuio Accio, Pacuuio, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cesare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, ubi iam auctiore imperio, dataque pessum Romana libertate, gentibus communicata ciuitas diuersissimis est, ex quarum uelut uoragine, loquendi synceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum, sapere Gothicum cœpit, & omnino peregrinũ, ut rarenter se promat, quem purè Romanum dicas, non ciuitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Oscè plurima in auctoribus inualuisse, necnon Sabinè, ut de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

Morbo atrocius grassante, uel etiam citra oblæsionem manifestariã, nonnullos se in puteos deiectasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus.

Caput XXXII

ATræ bilis effectus præcipuè admirabiles abunde aliàs persequuti sumus: nunc ab illis haud dissita prorsum ingerũt sese, quæ artis medicę summates uiri ac planè coryphæi obseruata literis mandanda censuere, Hippocrates & Galenus, ęgrotos, si uiolentius grassans morbi uis debacchetur, & atrocior inardescat febris, arctius uideri uinciendos, quod ita affecti complures plerunque se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis etiam qui in aquas præcipites se dent, quod esse factitatum in ea quæ Atticam depopulata olim pestilentia est, multorum approbatur calculo: & Lucretius carmini inseruit,

Multi præcipites lymphis putealibus alte,
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in undas.

Mirum certe est quod à recentioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, ut citra ullum corporis incommodum, quod quidem appareret, crebriter mulieres in præaltos se puteos demersum pergerent. Sed fœminas forsan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabunda mens. Quid philosophis facias uiris, quibus etiam familiarem aduertimus affectionẽ huiusmodi, non alia ratione Florentino Laurẽtiano proxime consumpto? Ad hæc pro ingeniorum captu à multis multa proferri consuesse, non latet: defluuio cælestium corporum acceptam referentibus plerisque acriorem mali uim, aut in diuinam etiamnum iram. Id quod ueteribus arriserit, inani oblaqueatis superstitione. Sunt forsan qui & hoc ipsum in melancholiam reijciant, à qua hoc genus plura concinnari solere aliàs cõmonuimus. Mihi sanè uti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharœdi pisces, quæque in nominibus habeatur ratio. De polypo item, qui sibi uoret brachia, cirrhosque: quod negant alij.

Caput XXXIII

ISse in Erythræo mari piscem obseruauimus, forma quidem latiore, ad buglottæ modum (uti aiunt) squãmis haud ita scabris, si attingas: colore suffuluo, lineis nigricantibus à cauda usque ad capitis summa corpore interpicto, ut tentarum fidium suspicari imaginem possis, unde pisci adoptatum citharœdi nomen. Zona præcingitur crocea, uertex uarijs distinguitur coloribus, nigrum aureo interlucente fulgore. Narrantur & citharœdi, alij στικτοὶ, hoc est picti. Quippe uisuntur purpurei ferè, per interualla lineis discurrentibus aureis. Commemoratur in mari eodem pardalis, plurimum & colore & orbicularibus picturis, hoc est τὰ στίγματα τῇ πορφύρᾳ, montanæ assimilis. Cæterum in hac piscium aut belluarum mentione, quoniã (sicuti Philoctetes olim, ut est apud Ciceronem ad Trebatium) diuersa inuisimus uagamurque, adnotandum amplius quod prodidit Aelianus in Animalium pragmatia, Polypum esse uoracissimum, hoc est φαγεῖν δεινὸν, & struendis insidijs uaferrimum: quod si defecerit uenatio, suis ipsius uescitur cirrhis, succrescentibus mox quæ fuerint absumpta.

Ceruum

Ceruum à Philadelphio ita educatum, ut Græcæ linguæ sono insuesceret intelligeretq;. Meropis auis pietas singularis. Lusciniæ ambitio. Ciconiarum pietas. Cur easdem pietaticultrices dixerit Arbiter Petronius.

Caput XXXIIII

Obseruatum apud eundem Aelianum id quoq; est, Ptolemæo Secundo, quem & φιλάδελφον dicunt, cerui catulum dono datum quandoq;: educatum autem ea præcipue ratione, uti ei præfectus curę Græca ipsum modo uoce alloqueretur. Quum idiomati insueuisset brutum, loquentem intelligebat perspicue. Quanquā irroborasset uetus opinio, Indicæ sonum uocis à ceruo tantum percipi. Scribit idem auctor, Meropa auem esse ciconiarum iustissimam, quod educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expectandū, sed ipsum id agere protinus uolatus celerioris compotem. Quo coniectatū inter cunctas esse aues tum iustissimam, tum uero pijssimam. Scio, mirabuntur plures, quin prę ter fidem dici, constanter forsan asseuerabunt. Mihi in naturæ cōtemplatione nihil occurrit incredibile, quando & Charmidem Massiliensem cōmentatione nō indignum esse opinatum uideo, lusciniam non musicæ studiosam modo, id est φιλόμουσον, sed & φιλόδοξον, id est gloriā ambitiosius captare. Siquidem in solitudinibus si concinat, simplicem omnino cantum ædere, apparatu nullo, uelut sibi canentem modo: quod si auditoribus non excidat, præstoq; sint aliquot, tum uero prædulcem in primis uariumq; ædi concentum, quippe intellectu certo ταχυρρῶς ἑλίττειν τὸ μέλος. Id quod ab Homero quoq; illis uersibus coniectatum probabile fit,

ὡς δ᾽ ὅτε πανδαρέου κούρη χλωρηῒς ἀηδὼν
καλὸν ἀείδῃσιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο
δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
ἥ τε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν.

Sed quod de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum pleriq;, ut aliarum item non hic pietatem subijciam, super qua in Hexaemero plura prodidit Magnus Basilius, & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Sciendum ad hæc uideri spectasse Petronium Arbitrum, ubi pietaticultricem nuncupat ciconiam illis uersiculis, quos & apposui:

Ciconia etiam grato peregrino hospita
Pietaticultrix, gracilipes, choralistria.

Apum nomina plura. Emplastica, & paremplastica quę dicantur. Anthredon. Mellis genera non citra admirationem. In Mycono apes non haberi. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirenæ, melissa, melissia. Melissæus Iupiter. Melitea lintea. Neon accipi pro uere. Hyemem esse patrem temporum. Apomeli. Mulsa. Apiana uua, & muscatula. Melitomata.

Caput XXXV

Inter apes (inquit Aelianus) alias nouimus quæ sint & dicantur duces: quædam σειρῆνας, id est sirenes: aliquæ uero ὀργοφόροι: sunt & quæ plastides, forte ab artifici figmento, uel quia emplastica & paremplastica Græcis dicuntur, quæ infarciunt opplentq;, sed uiscida priuatim ac glutino tenacia. Cephenas, id est κηφῆνας, abundare in primis Nicander scribit. In Cappadocia obseruatum prioribus est, sine ullis fauis confici ab apibus mella. Feruntur uero ea crassitudine, qua oleum. Apud Trapezuntem in Ponto defluere ex buxo eadem accepimus, odore grauia, & quæ bene ualentes ἔκφρονας faciant, ac amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicut cecinit Euripides in Bacchis. Apud Citheronem dulces à ramis guttas manare: uerum & in Thracia mel item arboreum suppetere proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nullas, & si inferantur, emori. Arbores item mellifluas Hyrcaniæ, in pagis qui Fortunati dicantur, celebrat historia. Verum & Diodoro bestiola est uolucris, anthredon nomine, eodem tractu, ape minor, nec multo tamen: in saxorum aut arborum cauitatibus fauos constituit, ac melli succum concinnat persimilem. Apes porrò dicitur quandoq;

σείρη, id est ſira; aut certe apum domuncula. Eſt & eo nomine auiculæ ſpecies, & indumenti quoq; prætenuis. Sed ſirenæ itidem pellucida uocantur amicula, id est σειρῶαι. Sunt qui κηφῆνας interpretentur apes maſculas ἀπράκτους, ſed & muſca ſine aculeo, id eſt ἄκεντρος, ſterilisq; dicta interdum cephen reperitur. Melias item pro apibus reperias nonnunquam, ſed ſunt eo nomine haſtæ quoq;. Meliſſa nunc eſt apes, nunc pro obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & myſtides eo uocabulo. Nam & Meliſſæum cognominatũ legimus Iouem. Meliſſia uero aluearia ſunt. Melitea cum audimus lintea, id eſt μελίτεια ὀθόνια, non à melle fit corriuatio, ſed ab inſula Melite. Illud autem Homeri de apibus, ἀεὶ νέον ἐρχομενάων.
exponunt, recenter perpetuo uenientium: quoniam earum ſit nõ continuus uolatus, ſed interpellatus, ut ſemper uideãtur uolatum ordiri. At Porphyrius uernũ innui tempus opinatur magis, quo euolant apes. Neon autem uer dicebãt. Et πατέρα τῶν καιρῶν, hyemem uocat Pythagoras. Quod autem de eiſdem poeta ſcribit,
βοτρυδὸν δὲ πέτονται.
exponit Zenodotus, ad animalis imaginem, quod botryn nuncupant: id inter uolandum ipſum ſe cõuertit. Verum, quæ auctor hic prodit, incomperta planè ſunt. Proinde in racemi modum accepiſſe præſtiterit. Apianam uuam gratam apibus, Græci ſticam uocant, ex noſtris ſunt qui appellari modo putent muſcatulam. Apomeli uero, potionis eſt genus, inter mulſum, hoc eſt melicraton & oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponneſii præcipue. Artomeli legiſſe item alicubi uideor in medicorum theſauris. Galenus libro tuẽdæ ſanitatis quarto: Mulſam ex pluuia fieri aqua prodit: apomeli ex qualibet. Melimela, id eſt μελίμηλα, dicuntur apud Athenienſes poma pulcherrima ex cydoniorum nata inſitione: uti decimo ἐκλογῶν τῆς γεωργίας expoſitum comperi. Melitomata uocant Græci mellita omnia. Illud ex grammatico penu eſt, Nomen nullum apud Græcos neutri generis exire in I literam, excepto μέλι; nam gummi id eſt κόμμι, & πέπερι, & κίκι eſſe peregrina uocabula.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad Petrum Antonium Syluestrum Rhodiginum, compatrem amantissimum, Præfatio quarta & uicesima.

Hieronymus parens tuus, Petre Antoni, ciuis (si quis alius) uel optimus, & senator præcipuè illustris, quod publici boni, priuatis rationibus resectis, esset mire studiosus, sępeq; nõ citra dispendium, ea me in patriã à literaria peregrinatione, uelut postliminio redeuntem beneuolentia & pietate est amplexatus, ubicunq; sese uel dignitatis uel rei augẽdæ ostentasset occasio, labore prorsum nullo reclinato, ut dum uixit nõ secus à me coleretur, quàm si uitalis huiusce lucis, post optimũ maximum deum causa mihi fuisset prima. Sed & cum fatalis ei aduenisset dies, palàm funebri oratione, quam ἐπιτάφιον dicunt λόγον, conceptum ex obitu dolorem testatissimũ apud omnes feci, quod & præstantis ingenij uiro exutam intempestiuius patriã animaduertissem, & me nõ quidem amico, quod ipsum foret tamen uel grauissimũ uulnus, sed parente optimo planè orbatum, uirulentiæ ac pestiferis quorundam ingenijs inermẽ expositum sentirem. Quo sanè factum, uti lacrymis ueris spirantibusq; inter crebros singultus subinde interpellantes, oratorium munus implere uix licuerit. Vitæ illius integritas, morum formula exactissima, ingenium minime subdolum, nõ fucatum, nõ liuore ullo unquam obscurius nil à me aliud efflagitare est uisum. Præstitimus uiuenti quod eualuimus, præstitimus etiam humanis functo, præstamus nunc quoq; quod

Hærent infixi pectore uultus
Verbaq;, nec placidam membris dat cura quietem.

Non is sum Petre Antoni, qui adulari sciam, nec si sciam maxime, uelim. Notior est parentis tui uirtus, quàm ut hic subblandiẽdi studio esse possit locus. Nisi quod importunius forsan diu iam obductum uideor uulnus refricare. Sed enim qui es ipse tanti hæres uiri & æmulus, ægro animo ueniam (opinor) nõ inficiabere: quando ut es ingenio uel præcipue in numerato, & multo rerum usu peritus, ignorare nõ potes, reipublicæ nostræ incussam bellorũ funesto tumultu plagam, & alio super aliud accedente malo, ita omnia prorsum cõcussa, ut latè iam ruinam minentur præcipitẽ. Nec ferè sit, qui tantæ cladi consilio uel prudentia obuiã eat, senioribus ferè absumptis omnibus, quorum grauitate ac sententijs stabat ciuitas nostra. Nam haud ita diu à parente tuo perfuncto grassante sæuius fortuna, raptus est Antonius Fulginas, egregius ciuis, & Catonianæ cuiusdam seueritatis: raptus & Andreas Casalinus medendi scientia nobilis, & (quod prius est) philosophus (uti sentio) præclarus, ut uitæ libram hic exactiorẽ non pergam memorare. Quibus sanè uulneribus reipublicæ impactis, uel mirari quiuis potest, tam diu stetisse nos: nisi quod suppetit tamẽ ex diuiniore fonte, quo æstuantem animum leniamus: quoniam sese naturæ argumenta pleraq; ita promũt ex te compater amantissime, ut iam nunc concipere libeat, futurũ te mox nulla in parte, etiam si arduũ id est, parente inferiorẽ: sed talem quoq;, ut pessum euntia nostræ ciuitatis fundamenta in integrum restituas præstantis ingenij maturitate, nunquam nõ prospectante longius, præproperæ leuitatis temeritate allisa. Vt in te (libet enim iam nunc uaticinari) quę sua est senescentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium possit,

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quod ut facias etiam atq; etiam rogo. Hæc erit tibi ad æternã gloriam uia: hac iere certatim Romanorum ac Græcorum pleriq; proceres: hac nunc cælesti passu incedas ipse fessis subueniens rebus, quando

ὡς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρας.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QVARTVS ET VICESIMVS.

Vbi affectus mouere non permittantur oratores. Quintiliani sententia perpenditur. Quid propriè πάθος, quidúe ἦθος. Item narratio morata. Horatij locus de morata fabula. Caput I

QVONIAM uerò præcedentis uoluminis fine, quantum nostra paruitas tulit, de ira commentati sumus, quam esse cæcam ueterum testimonio pronuntiauit Chrysippus, ὅτι πολλάκις οὐκ ἐᾷ ὁρᾶν τὰ ἐκφανῆ. id est, quoniam persæpe nec manifesta quidem conspici sinat, succurrit illud Quintiliani ex secundo Oratoriarum institutionum libro, Athenis actores mouere affectus uetari consuesse, ex quo uisum quibusdam, orandi artem quodammodo fuisse recisam: sed & libro sexto: Athenis etiam (inquit) per præconem mouere affectus prohibebatur orator. Libro item decimo in Demosthenis Ciceronisq; compositione, salibus & commiseratione, qui duo plurimum affectus ualent, uincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Vt uerò ita rem habere propemodum credamus, in libro De morali uirtute Plutarchus facit: à quo proditur, in Aristocratica administratione rhetoras magistratuum iussu uetitos παθαίνεσθαι: hoc enim utitur uerbo, ex eiusce linguæ fertilitate, quod est affectiones ex iudicum animis prolicere: quoniam ῥέπει εὐθεῖαν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον id est, inclinatione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod iustum est. Quòd si accesserit affectio, quod arridet, quodq; urit, pugnam intendit aduersus iudicandi deliberandiq; uim. Lucianus uerò in sermone cui titulus Anacharsis, siue De gymnasiis, hoc ipsum in Areopago irroborasse tradit, ubi cædis peragebantur iudicia: ut si quis de re dicat, patienter ac æquis auribus dicentem ferat senatus. Quòd si captandæ beneuolentiæ concinnarit aliquis procœmium, uel extrinsecus οἶκτον ἢ δείνωσιν, id est miserationem elicere, aut indignationem excitare cooriatur, cuiusmodi haud pauca aduersum iudices comminisci oratores solent, progrediens præco silentium euestigio imperat, apud senatum diutius nugari nequaquam permittens, aut dicendi ui rem obuoluere atq; implicare, ac uelut retas obijcere, ut transacti negocij seriem nudam ex fide spectare possint Areopagitæ. Ipsum hoc & primo Rhetorico significat Aristoteles, in ciuitatum plerisq; prohiberi oratores astruens extra rem dicere, sicut (inquit) in Areopago, & recte id quidem. Neq; enim iudicis peruertere mentem oportet, indignationem concitantes uel inuidiam uel omnino miserationem conciliantes. Perinde enim est, ac si canonem, seu regulam, qua in operum directione sis usurus, obtorquere ac inflectere incipias. Apsinus uerò in procœmiorum præceptis, captandæ miserationis præmonstrãs rationes, ambiguitatis inijcere uidetur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur munere, ex iudicijs rebusq; gestis communem hunc locum instruemus. Misericordiæ ara excitata apud uos est, communiq; omnium humanitate beneuolentiaq; esse uidetur dea. Exindeq; apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago seruati meminit Onomastici octauo etiam Pollux, ne quem possessione sua dominũ interuertamus. Sed mitiores fortè affectus permittebantur quandoq;, uehementes & ardore quodam concitati haudquaquam. Aræ Misericordiæ Athenis, meminit Pausanias quoq;, sicut pudoris, famæ, appetitionis, id est ὁρμῆς. Adnotanda uerò hic M. Tullij sententia, quoniam de affectibus agitur, duo esse, quæ admirabilem faciant eloquentiam, alterum Græci ἠθικὸν uocant, patheticum alterũ: ad mores illud & ad naturam, omnemq; uitæ consuetudinem accommodatum: hoc perturbantur animi & concitantur, quo uno regnare oratio præcipuè creditur. Illud superius come, iucundũ, & ad beneuolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem uehemens est, ac incitatum.

Hinc legimus, narrationem esse planā debere, breuem, euidentem, credibilem, bene moratam cum dignitate. Hinc uerò illi Horatiano sensus infertur illustrior,

Morataq; recte fabula.

πάθος putat libro sexto Fabius, propriè dici à nobis affectum, ἦθη autem Romana carere uoce, dici tamen mores. Verum non tam hos significari, quàm morum quandam proprietatem, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum πάθους nomine intelligunt, mitem atq; compositum ἦθος signare. Id uerò est, quod bonitate commendabile est, nec mite solum ac placidum, sed blandum plerunq; & humanum, audientibus amabile atq; iucundum. Quò dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui τὰ ἤθη, non mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permouendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominat. Scribit Donatus in eum Terentij locum in Eunucho,

Dij immortales, homini homo quid præstat?

Morata narratio à sententia incipi solet, quæ dicitur promythion.

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia, & id genus plerisq; alijs. Procatarctica & synectica causa quæ sit. Item aipathia, homœopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere. Idiopathia. Ca. 11

Illud uerò ad grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itemq; propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi iam docuimus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patiatur decor) quam esse agrestem, nimisq; profectò duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, ut quæ tum impossibilis sit, tum etiam inutilis. Tollit enim amoris mutui beneuolentiam, qua maximè uita constat, & societatis humanæ ratio. Rursum uerò extra modum angi, & in luctus abire nimios, iam non naturæ id fuerit, sed deprauatæ cuiusdam opinionis. Proinde scitum est appositissimumq; Crantoris illud ex Academia, Non ægrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu conuellatur. Siquidem anodynon hoc, id est nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo, stuporis in corpore. Quamobrē ut dedecet prudētes dyspathia, quam doloris impatientiam interpretamur, sic & apathia. Hoc enim ἄτεγκτον καὶ θηριῶδες, id est durum ferinumq;. Illud autem ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπὲς, id est molle solutumq;, ac fœminæ accommodum. Metriopathia uerò haudquaquam improbanda reijciendáue, quæ moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic uerò nuncupant προαίσθησιν, id est præsensionem quandam. Neq; enim tacitè furtimq; obrepunt omnes ægritudines, sicuti Hesiodo placuisse, intueri licet,

ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.

id est, quoniam uocem prudens abstulerit Iuppiter. Sed earum plurimę proangelos, id est prænuntios habent, & prodromos, siue præcursores, ac præcones, uelut cruditates & inconcoctę materiæ superfluentiam, & motus pigriores, quam uocant δυσκινησίαν. Grauitas quippe onerosa, laborq; (inquit Hippocrates) spontanei morbum prænuntiant. Incentiua item uitiorum propathe dicuntur rectè, ac significantius Græcis, uelut antepassiones, quibus carere censetur impossibile: nam ea omnium titillant animos, & inde præcauere cogitationum sagittas commonemur, & naturæ dominus in Euangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malæ. Protopathiam inuenies alicubi apud Galenum, uelut primariam dicas affectionem: sicuti idiopathiam quoq;, id est affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab ulcere ingens panus, quum inducta in ulcere cicatrice, permanet etiam panus, uel in suppuratam inflammationem transiens, uel in durum tumorem, quem chœrada, id est scopulum appellant: nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem contigerunt. Fuere item ex medicorum decuria, qui ἀειπάθειαν induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe sanorum iuxta, ægrotantiumq; corporum κατασκευὰς, id est cōstitutiones easdem esse specie, statuere permittunt sibi, etiam si præstat, ampliorem sanitati la-

titudinem contribuisse, quàm omneis homines urgentibus perpetuò morbis conuelli, ac lancinari. Est sua oratoribus item homœopathia de passionis nata similitudine, quam undiquaque scientissimus exprimit poeta,

Fuit & tibi talis Anchises genitor. Item,

Et patriæ strinxit pietatis imago, Et,

Me quoque per multos similis fortuna labores.

Quod in Macrobij Symposiacis est adnotatum, Idiopathiam reciprocationem dicimus, sicut idiopathes reciprocum. Priscianus sui passionem & suipassum interpretatur. Et quia uberem consectamur doctrinam, & medicam rem à limine salutamus, sciendum omnino, à propathia diuersas censeri causas in ægritudinibus, procatarcticas dici solitas. Sunt enim hæ, rei quidem effectrices, uerum separatæ, sicuti morsum qui infixit canis scorpius'ue, ac solis exustio febrem producens. Synectica uerò causa intelligitur, quæ præsens præsentem custodit affectionem, fouetq́ue: ut in uesica lapis, qui non causæ modò rationem habet, sed & affectus. Est item προηγούμενον αἴτιον, quod à procatarctico instruitur, uel quo præsente, ἀποτέλεσμα quoque, id est effectus adest. Sed redeo ad institutum. Sympathiam quoque apud ueteres non Græcos modò sed & Latinos, inuenias pro consensu quodam, qui plerunque inter res conuisitur: ut quum Lucilius ait, Luna alit ostrea,

Implet & echinos, muribus fibras, & pecu addit.

Eadem quoque quæ crescente luna gliscunt, deficiente contra desiunt, exsuctaque sunt. Quanquam est & in quibusdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedente luna reuirescit ac congerminat, inarescit autem adolescente. Proindeque Pelusiotas cepis abstinere, quia solæ ex cunctis oleribus contra lunæ aucta & damna, uices minuendi & augescendi (sicuti repetit etiam Gellius) habeant contrarias. Eleganter porrò & antipathiā promiscere dicitur, qui pugnantia exque diametro dissidentia componit inque unam corporis molem cōpingit: ut si quis contrarias inter se consarcinet auctoritates.

De monstro mirabili ædito in Rhodiginis agris. De piscium & ranarum pluuia. Item de infante Constantij temporibus nato. Monstrorum ratio ex cælesti disciplina. Decani. Munifices dij. Caput III

Exscribentibus nobis ista, & elimatius leuigatiusque concinnantibus, quæ pridem Pataui dederamus in literas, æditum in patrij soli uico, cui Sarzano nomen est, magnitudinis inusitatæ monstrum. Digna res est uisa, quam hisce libellis insererem, eo quidem procliuius, quoniam flagrante intestinis discordijs Italia, & intonante altius bellorum procella, quæ iam aliquot annis latè uastitatem dedit, uice prodigij habitum id est. Is uerò infans fuit biceps, multa in eo mira. Primū quadrimestris magnitudo, membra omnia cum proceritate responsum habentia, absoluta, amussitataque. Facies utraque similitudinis propè indiscretæ. In capitibus crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter utrunque caput ex collimitio humerorum tertia surrigebatur manus. Sed quæ aures longitudine non excederet, nec integra uisebatur omnino. Reliquū corpus prorsum bene compactum, ac citra ullam maculæ fœditatem. Natus est quinto idus Martias, anno nati Verbi millesimo quingentesimo quarto ac decimo. Postridie allatus Rhodigium est. Quia uerò uisenda res erat, placuit mitti ad Hispanorum ducem, qui in proximo uicaria regis fungebatur potestate. Id uerò ut citra putredinis timorem posset obiri, exenterare præmortuum necesse fuit. Inibi ergo mirum aliud, cor quidem simplex, ut assolet: at iecur duplex, sicuti & lien. Nam in uiscere hoc uisam quandoque duplicationem uel in uno, credimus Aristoteli. Verum in hoc genus monstris mira quidem, sed naturalis tamen à peritis rerum afferri ratio solet. In quibusdam uix, sicuti quod Athenæi relatum monumentis est, piscibus pluisse nonnunquam. Factum id in Cheroneso etiam legimus, & triduo utique continuo. Sed & in Pæonia & Dardania ranarum pluuiam contigisse (prodit Eustathius) tanta multitudine, ut domus opplerētur, nedum uiæ. Nec aduersus mali uim usquam salutare compareret auxilium, præter quàm in fuga, quando nec aquis nec cibis uti licebat, irrepentibus insilientibusque ranis in omnia, confirmat

quarto Bibliotheces historiã hoc genus etiam Diodorus. Quod ad infantem attinet, illud amplius sciendum, unum'ne an plura sint per coagmentationem, quod monstrifi cum prodit animal, iudicandum est ex principij ratione: nam si cor pars eiusmodi est, quod unum cor habet, unum animal est; quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptuum coniunctionem. Imperante Constantio legimus, æditum infantem ore gemino, dentibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, sed breuissimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in statum reclinaturam defor mem, planè portendebat: nam portenta id genus comparent sæpius, sed rerum euentus uariarum indicant fere. Cælestium rerum studiosi in partes distribuunt tres signorum singula, sic ut portio quælibet unum habeat decanum. Alij uerò scrupulosius rem rimati, ternos deos decanis ascribunt, & munifices nuncupandos censuere, uel synergos quoque, ut signorum cuilibet nouem adsint munifices. Hosce rursum per infinitas secant numinum potestates. Ab ijs porrò astruunt, casus decerni repentinos: quin & monstrosos hominum consarcinari partus. Deinde Necepso Aegypti iustissimus imperator, & optimus astronomus per ipsos decanos uitia omnia ualetudinesque collegit, ostendens quam ualetudinem quis decanus efficiat. Sciendũ uerò, plenas dici partes in quibus decani fuerint inuenti. Vacuas autem, ad quas nunquam decanorum numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Curque is gracculus sit cognominatus: item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone aue. Gracchus, & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili scribendum. Martialius Caracallæ occisor. Philomelam dici, non philomenam. Cap. IIII

AGathoclem Siciliæ tyrannum, qui tam moderatè, tamque fortiter uidetur prosperiorem tulisse fortunæ afflatum, ut sine fictili opere non ferè unquam cœnaret, ac misceret opes, pauperiemque simul (uti de eo cecinit Ausonius) ætatis primordio ab eminentissimis proditũ historicis est, forma & corporis uenustate preeminentem, diu uitam stupri patientia exegisse. Proinde Timæus & ipse historiarum conditor, illum dicit κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν κοινὸν πόρνον, id est primæuo ætatis flore scortum promiscuum, impudentissimo cuique expositum: item mox κολοιὸν nuncupat καὶ τριόρχην. Est autem κολοιὸς gracculus, super quo facetissimus extat Ciceronis iocus: nam à Pharsalica pugna quum aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) superesse etiamnũ aquilas septem, immoque necdum esse despondendũ. Recte (inquit) moneres, si cum gracculis depugnandũ foret. Nec id minus factum quod in Ionia prodit Apostolius, Venetos Adriatico mari appositos sub sementis tempus solitos cum gracculis depacisci, ut libis obiectis cum maza, quæ illis forent ligmata, ne semina refoderent omnino, uel legerent: stabantque illi dictis legibus. Triorches uerò auctoribus Plinio & Aristotele De animalium historijs libro nono, genus accipitris est, à numero testium sic nucupati, cui principatum in augurijs Phœmonoe dedit, eum buteonem Romani uocarunt, familia etiã ab eo cognominata, quum prospero auspicio in ducis naui sedisset, ut Plinius scribit. Ego in gente Fabia id fuisse cognomentum, accipio. Nam ab Vrbe condita libro uigesimotertio T. Liuius M. Fabium Buteonem nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed ibi mendum (opinor) inoleuit: nam scribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, φάβιον præfert βουλεῶνα, quo tempore duos habuit respublica dictatores post Cannensem stragem, M. Iunium, & hunc (de quo diximus) Fabium. Denique Buteonis oratoris mentio est Senecæ Controuersiarum libro secundo. Triorchem apud Aristophanem inuenimus in Comœdia, cui titulus σφῆκες: ubi poetæ illius interpretes nil amplius ascribunt, quàm ἔστι δὲ ὁ τριόρχης ὄρνεόν τι: est autem triorches auis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeij ita legas: Buteo, genus auis quæ eo se alit quod accipitri eripuerit. Vastitatisque est causa in his locis quæ intrauerit, ut bubo, à quo etiã creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac auis natura uideri potest tyrannus cognomentum traxisse: nisi quis malit ab efferata libidine. Nam egressus Agathocles pubertatis annos libidinem à uiris transtulit ad fœminas. Traditur item quum esset perfunctus

ctus fato, uxorem querulam flebilibus modis illud ſubinde ingeſſiſſe, τί δ' οὐκ ἐγώ σε, τί δ' οὐκ ἐμὲ σύ; quid non ego tibi, quid tu non præſtitiſti mihi? Cæterum, cur dictus κολοιός, id eſt gracculus? an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic ſoli aui (inquit Plinius) furacitas auri argentiq́ præcipuè mira. Monedulam quoq́ inde dictam grammatici interpretantur, quaſi monetulam, quòd ſurripiat monetas. Quanquam ſunt coliæ item piſces, dicti Theodoro monedulæ. Agathoclem uerò latrocinijs incubuiſſe ante tyrannidem, hiſtoria teſtis eſt. Indeq́ concedentem Syracuſas diu ſine fide fuiſſe, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in uerecundia quod inquinaret, habere uidebatur. Sed enim quamuis in omne facinus ſemper fuerit promptiſſimus, nõ tamen uſquequaq́ malus erat: nam & manu ſtrennuus fuit, & in concionibus perfacundus eſt creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis gracculus item uideri poteſt appellatus: ueluti loquax magis eſſet, quàm eloquens, uti de Atilio Palicano pronuntiatum nouimus. Nam & Bacchylidem uellicans in Nemeis Pindarus, ut locutuleium impendio, ac humilem, ſic ferè pronuntiat,

κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται.

Dicitur enim κολοιὸς à κολῴειν, quod tumultuari nobis indicat, Euſtathio tradente: quia ſit auis obſtrepera, tumultuatrixq́, id eſt θορυβητικὴ καὶ κραυγαστική. Nam & eadem ratione Gracchum apud Romanos cognominatum legimus: quamuis apud Varronem obſeruatum ſit, Gracchum ideo nuncupatum, quòd eum mater menſibus duodecim in utero geſtaſſet, quia legitimum pariendi tempus eſſet ſupergreſſa. Proinde ex iunioribus quidam etiam bene doctus, ſine flatili ſcribendum cenſuit. Quod tamen, ni fallimur, forſan coarguitur pauciſſimis Quintiliani uerbis ex Oratoriarum inſtitutionum primo: nam de aſpiratione differens inquit, Parciſſimè ea ueteres uſi, etiam in uocalibus, quum ædos ircosq́ dicebant: diu deinde obſeruatum, ne conſonantibus aſpiraretur, ut in Graccis & triumpis. Horum ſenſus uerborum qui ſit, perſpicuè (opinor) patet: nam Graccum triumpumq́ olim fuiſſe innuit ſcriptitatum, ſed id non fuiſſe perpetuũ, quis (rogo uos, ſtudioſi omnes) nõ peruidet? Triumpum'ne tempeſtate noſtra ſcribimus, an triumphum? Triumphum profectò, ſed & Gracchum conſimiliter: nam & in Græcis monumentis ita ſcriptitatum inuenimus, Γράκχον. In catholicis tamen Probi, ſic adnotatum animaduertimus: Quidam putant, inchoare dici imperitiſſimè: nam neq́ poſt C literam H Latina uerba regunt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho: uel (ut autumat Seruius in tertium Georgicum) ſepulchrum. Pulcher item in Græcis inuenitur codicibus, ut apud Strabonem libro quartodecimo. In tantum falluntur, qui pulcer & ſcribunt & enuntiant. Quam tamen ſcribendi rationem inſequi uidetur Cæcilius Minutianus in libello De orthographia, quanquam inſigniter mutilato decurtatoq́, ac prorſum uetuſtatis & incuriæ uulneribus confoſſo: in quo & illud adnotauimus, Mihi, cum flatili ſcribendum, ut diſparetur à uocatiuo mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero, Quin (inquit) ego ipſe quum ſcirem ita maiores loquutos eſſe, ut nuſquam, niſi in uocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, idq́ ſero conuitio aurium, quum extorta mihi ueritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. Mihi uerò, inſertam habet flatilem, non natura, ſed ut hiatus declinetur: nam uti caſu patrio mei, ſine ſpiratili dicimus, ſic dandi caſu mij fuerat ſcribendum, ni auribus foret conſultum. Leonardus uerò Arretinus epiſtola quadam rationibus comprobare adnititur, addendum C quoq́, ut michi ſcribamus: quod non recipiunt doctiores. Preendo, citra flatilem ſcribi oportere, ſentit Terentius Scaurus. Eum nos quandoq́ ſequuti ſumus: at Quintilianus ad ſua ſeruatum tempora prodit, ut aſpiraretur ei uerbo. Sed ad inſtitutum. Puſillos item ſtatura, κολοιούς, id eſt gracculos, dici conſueſſe, in Ariſtophane uideor obſeruaſſe. Nam & auis hæc, minutula eſt, ut quæ tota ferè pennis conſtet. Imperante Antonino Caracalla inſedit obeliſco uociferabũdus gracculus, mirum dictu, ſucclamatum ab omnibus, ceu ex compoſito, Martiali ſalue, Martiali ab tempore multo te uidimus. Hæc autem non intelligenda eſt gracculi appellatio, ſed eius erat nomen, à quo interemptus eſt mox Antoninus. Et quoniam de orthographia mentio

 facta

facta nobis, nec illud obiter negligendum, quòd publicum ferè peccatum est, Philomelam dici, non Philomenam, suffragante Pausaniæ auctoritate, qui Φιλομήλαν dicit. Quod denique ad Agathoclem attinet, legimus, domum Syracusis prope insulam, quæ sexaginta lectorum indepta cognomentum est, quæque Siculas sustructiones uniuersas & magnitudine & elegantia structuræ facilè anteibat, huius fuisse regis opus.

Nominum ratio recta quæ sit. Quid sit, quòd substantiam nomen dicitur significare uel qualitatem. Item nominum interpretatio plurium. Onomatotheræ qui dicantur. Menandrus. Menecrates. Mysteria. Quintiliani locus ex libro primo de Pythijs. Galbana. Allantes. Allantopolæ. Salsicopolæ. De Bryseide, ac Chryseide. Caius unde dicatur. Gæus bos qui sit. De Nauætho, & nauium incendio ab Troianis mulieribus. Cothones, uel Cothi. Sios dici deos. Cap. V

INter alia quæ disertissimè apud Platonem & scientissimè quæruntur, nominum quoque rationem in magna esse nouimus quæstione. Id uerò est, φύσει ἢ θέσει, quod est, naturáne an positu uim suam habeant. Placet autem illi, positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non temerè tamen, & ut obtigit, uerum positionem ipsam de naturæ penu arbitratur promi: neque esse aliud nominum rectitudinem, quàm naturæ ipsi consonam impositionem. Scitumque, ac ad unguem factum putat nominum conditorem, qui per nomen exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec forte oblatum, sed naturæ congruum, ut quòd res discernat & indicet naturam. In grammaticis item commentarijs Nigidius Figulus solicitè admodum & asseueratè, uerba esse naturalia magis quàm arbitraria colligit, festiuiter quoque inferens, ac lepidè: Vos quum dicimus, labias sensim primores emoueri, ac spiritum atque animam porrò uersum intendi: quum uerò Nos, neque profuso intentoque flatu uocis, neque proiectis labris pronuntiari, sed hæc quasi introrsum reflecti. Cæterum, prius quàm ulterius in etymologicas excurramus rationes, collibitũ est grammaticis inscitiæ nubilo persæpe obuolutis, ferre opem pro uirili. A quibus si exsculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant: Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam uel communem: hærebit (opinor) illis aqua. Verum scire conuenit, philosophum Aristotelem, quum scientissimè dispiceret infinitã, miscellamque esse rerum uerborumque disparilitatem, uti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum uolumen concinnasse: categorias uocant Græci, quas esse primas intelligimus uoces, genera rerum prima significantes. Nam quum infinitæ propemodum comperiantur res, infinitas esse item earum uoces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorũ cognitio, infinita esse nulla queat, quoniam animo concipi haud ualeant: quæ autem eiusmodi sunt, nullius scientiæ circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædicamenta constituens decem Philosophus, in ea uocum alioqui infinitarum, seriem coniecit. Omnia nanque in duas distinxit portiones: in substantiã, & accidens: quod nouem contineri prædicamentis uoluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum secundas. Et primas quidem esse dicit, indiuiduorum corporum ac singulorum: sicuti Cicero est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, uti est homo: uel genera, quibus continentur species, ut est animal. Igitur ad unum substantiæ reuocantur nomen, quæ sunt infinita ferè, homo, lignum, animal, lapis, aurum, id genus alia. Accidentia uerò hæc: quantitas, quæ bifariam intelligitur, quàm magnum, quàm multum: qualitas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, habere. Postremo κεῖσθαι, quod est positum esse quodammodo, ut calefacere, stare, irasci. His porrò comprehendi reliqua, dilucet: nam quum bipedale dico uel tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, id genus innumera, in quantitatis ueniũt prædicamentum: at quum album, scientiam, bonum, malum appello, nimirũ exprimitur qualitas: quod in categorijs item alijs contingit omnino. Sed ad secretius nominum etymon uenio: siquidem facturum me operæpretium arbitratus sum, si parte hac potissimum, quid in hoc nomenculationis autcupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando &

apud

apud Græcos huiuſce rei plerique ſtudioſi illuc prouecti demum ſunt, ut etiam Onomatotheræ dicerentur, ideſt uelut nominum uenatores, noua ſibi conſarcinantes uocabula, rerum intuiti proprietatem. Cuiuſmodi fuiſſe uidetur Siculus Dionyſius, qui uirginem uocabat Menandrum, quia μένει τὸν ἄνδρα, ideſt manet expectatque uirum. Stylon uerò, ideſt columnam Menecratem, quoniam manet continetque. Murum autem conceptacula, rectè dici myſteria coniectabat, quia mures ſeruent, quod τηρεῖν dicitur. Idem etiam bouem nuncupabat garotan: porcum uerò, Iacchum: Alexarchus quoque, Vranopolin qui condidit, nomina ſibi conformauit, non audita multis: nam gallum, orthouoan dicebat: drachmã, argyrida: chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes, lignum quod inſeritur rotis, trochopedam nuncupauit, quum per accliuia uectaretur: alijs epochlea uocantibus. Anchoram Sophocles etiam iſchada nominauit, quoniam nauem contineat. Sed nos eo quidem gratius iſta complectimur præcipuè, quoniam à Fabio proditum ſcimus, ſcrutaturum mille præceptorem acrem atque ſubtilem origines nominum, ut quæ ex habitu corporis rufos longosque fecerunt. Vbi erit aliud ſecretius, unde Syllæ, Burri? In quo præter ea quæ ex Macrobij Cœnis circumferunt omnium ex chartabulis & gloſſematis, ſtudioſus cõmonendus lector eſt: eſſe qui Sillam dictum putent, à ſilo naſo, qui eſt ſurſum uerſus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & Latinis Syllam per Y Græcum ſcribi, quod ex monumentis Sudæ perſpicuum eſt. Plutarchus tamen ita prodit, Ex corporis quoque habitu denominationes ritè imponi ſolent, ut Silli, Nigri, Rufi, uerum etiam Cæci & Clodij. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina inuenias, ut Phyſconem, Cirrhippum. Phyſcam illi uocant inteſtinum craſſius, in quod farina inferciatur & caro, fiuntque qui dicuntur allantes, παρὰ τὴν ἄλλησιν τῶν κρεῶν, à carniũ congeſtione: unde allantopoles, qui etiam ſalſicopoles uocatur, uenditor id genus farciminis. Hinc reſtituitur egregiè Valerij locus libro nono capite primo, Ptolemæum prodentis Phyſconem cognominatũ: quanquam uulgò Phyſicum legi audio, uel Phytonem: ſententiam noſtram Strabone comprobante. Cirrhippum uerò, ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrhum uinum legas ſæpicule apud Dioſcoridem & alios. Cirrhum, fuluum interpretantur, id eſt πυῤῥὸν, aut etiam igneum. Senecam Caſſiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impoſitum, canus ſit natus: ſicuti de Numa Pompilio lectum eſt. Ad quod alluſiſſe Virgilium credunt,

Agnoſco crines, incanaque menta
Regis Romani.

Quinetiam Tyrrhenum, à quo Tyrrhenia nuncupata, ab ineunte pueritia incanuiſſe, traditur fabulis: ſed ad egregiam indolem id Strabo referendum putat. Caium inuenio in Græcorum monumẽtis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum: quia à γέα, quæ terra eſt, deriuetur γέϊος & γαῖος. Nam à γαῖα, inflectitur γαῖος: unde bos, γαῖος dicitur, uelut colonus: & γαιζῆται dicti Galatæ, qui patria excidentes terram quæſiere, quam incolerẽt. Panſam uerò idem Caſſiodorus, ab expanſis & porragineis capillis. Neruam, à fortitudine ueſtigij. Murenam, à neruoſo corpore. Galbam, à colore lurido dici opinatur: eſt enim (inquit) Galbeus, paſſeris nomen, luteis pennulis. Suetonius uerò ambigi ſcribit, cur id Sulpitiæ gentis factum cognomentũ ſit. Quidam enim putant, eum qui ſit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxiſſe, quòd oppidum Hiſpaniæ fruſtra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus, ſuccenderit. Alij, quòd in diuturna ualetudine galbeo, id eſt remedio lana inuoluto, uteretur aſſiduè. Nonnulli, quòd prepinguis fuerit, quem galbam uocant Galli. Vel contrà, quòd tam exilis quàm animalia quæ in æſculis naſcuntur, appellanturque galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus ſcribit, ſciendum, tradidiſſe alios, galbeum ſiue calbeum dici armillas, quibus uterentur triumphantes, quibusque ob uirtutem (ut Feſtus inquit) donarentur milites. Galbana uerò ueſtimenta erant delicatorum, quæ à uiris geſtari, mordaciter taxauit Satyricus poeta:

Cærulea indutus ſcutulata, & galbana raſa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores, pro mollib. & ſupinis: nam tuni-

cam galbinam, à colore dici uolunt candido. Eius in Aureliano meminit Flauius Vopiscus. Galbulos uerò, cupressi fructus dicũt. Sunt qui galbana, pro nauticis accipiant indumentis: sicuti uulgò nuncupantur, una extrita litera. Lentulo, Suræ cognomentum adhæsisse, scribunt eruditi, quòd Sylla dictaturam gerente, quum quæstor publicæ pecuniæ uim haud paruam prodegisset, eoq; nomine plurimũ Sylla indignaretur, ab eoq; impensius rationes exigeret, progrediens in senatum is neglig̃eter admodum & per contemptum, Rationem (inquit) nõ reddo, uerum crus exhibeo: ueluti assolent pueri, quum in pilæ lusu aberrarint. Pertinaci, mox Romano imperatori, cooptatum legimus cognomen à patre, quòd negotiationi materiariæ constanter ac pertinaci studio incumberet: hic est, ut fortunæ lusum cõtemplemur obiter, qui literis imbutus elementarijs, & calculo, quum Græcè item didicisset, Sulpitioq; operam dedisset Apollinari, post eum grammaticen est professus. Eo tamen prouectus per laborum genera uniuersa, uti fortunæ uocaretur pila. Scribit Dion, quod propter Quintilianum libro primo dignum scitu est, ad ea quæ alibi diximus: Helium Cæsarium imperij cum Nerone participem iugulandos curasse Sulpitium Camerinum ciuem primarium, ac eiusdem filium, dantem crimini, quod cognomento hæreditario Pythici quum dicerent, in Neronis Pythicas uictorias impij ἐκ τῆς ὁμονυμίας uiderentur. Ab rerum gestarum excellentia præsigni Pyrrhum esse Aquilam cognominatum, id est ἀετὸν, prodit historia. Buccones appellatos credunt (Pompeio Festo tradente) à buccarum magnitudine: sed alij, bubones scribere malunt, Lappam, ab inculto capite appellationem duxisse tradunt. Suram, à surarum neruositate. Halam, à fœdo oris halitu. At ueteres ferè inscriptiones, Ahala præferunt: & in Oratore M. Tullius, Quin (inquit) sæpe contrahuntur uerba, non usus causa, sed aurium: quomodo enim uester Axilla, Ahala factus est, nisi fuga literæ uastioris? Additam uerò flatilem opinantur, hiatus reclinandi gratia. Capellam, à capillorum hirsutie. Fenestellam, à caluitie. Columellam, à proceritate. Aruinam, à pinguedine. Pergulam, adulteri esse cognomen dicũt, qui mariti aduentu latuerit in pergula. Mammulam, quòd foret papillosus. Nasicæ nomen dedit, obuncus nasus. Leccæ, amor meretricius. Massam dicunt, furem significare. Lamiam porrò, uoracem. Antigonum quendam Macedonum regem, Gonatum fuisse cognominatum accepimus, fortè à genuum magnitudine. Astynomus dici uidetur, ciuitatis lex. Fuere tamen Athenis astynomi decem, quinq; in Piræo, totidem in urbe. Ad eorum curam pertinebant psaltriæ ac tibicinæ, sed & qui uocabantur coprologi, & id genus alia pleraq;. Verum, id amplius aduertendum ex Eustathij fontibus corriuatũ, & literatoribus diu non percognitum, Astynomen nuncupatam Chrysæ filiam, ab Homero dictam Chryseida: sicuti Briseida uocat, quæ fuerit Hippodamia. Erant uerò Brises Chrysesq; (ut est in ueteribus traditum chorographijs) fratres: ex quibus Brises Pedasum incoluit, Chrysam uerò Chryses: quorum pater fuit Ardys. Sisyphus idem esse ueteribus uidetur, qui & Theosophos: siquidem deos in Peloponneso sios dicũt, & ratione Aeolica syphos dicitur sapiens, quem sophon enuntiat cõmunis lingua. Hunc fabula tradit, mortem in uincula coniecisse, immissam, quòd Asopo Aeginæ filiæ raptum à Ioue significasset, quod ad pacatum Sisyphi imperium putant referendum. Fortè uerò & Acesodyna excogitauit primus, id est dolorem sedantia, ac morborũ antipala, ut Græci dicunt, quia ægritudinibus obluctentur. Cothinas nuncupatus creditur Thynnotheræ filius, id est thynnos uenantis, seu expiscantis: quoniam gobios, Siculi cothonas dicunt, & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis sua ab euentu ascita nomina, de reliquis sileo, interim illud non omiserim: Nauæthum in Italia fluuium à nauium exustione sic nuncupatum, quod scribit Apollodorus: quia Laomedontis filiæ, ac Priami sorores, Aethylla, Astyoche, Mydesicaste, cum captiuis alijs illuc appulsæ naues incenderunt, ex quo & ipsæ Nauprestides nuncupatæ. Auctor Plutarchus est, dictam fuisse Romam, quæ cæteris incendium suaserit holcadum Græcarum. Sitæam uocat Lycophron.

Nomina item à uirtute, felicitate, moribus, ac uarijs producta euentibus. Varius, qui item nothus. Nothiæ pecuniæ. Ciceronis locus ex Epistolis de

Pene

Pene. Lamyrus quid, & diadema. De Casandra & Achille plusculá, & patria eiusdem Phthia. Venox unde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis. Cap. VI

PORRO à uirtute quidã cognomina traxere, ut Euergetes & Philadelphus, auctor est Strabo: ne sine capite (quod aiunt) rumusculos corrogare uideamur, odorariq́; quando, ut nunc est, non exarmatos licet cum sciolis nasutioribus pedem conferre: Ptolemæum ex Aegypti regibus Philadelphum uocitatum, cognoscendarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insita corpori imbecillitate noui aliquid semper scrutari solitum, quo se & improsperam oblectaret ualetudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Euergetes, quũ ipse post Ptolomæum Lagi, qui Alexandro successerat, obtinuisset imperiũ. Inter Aegypti reges fuit & secundus Euergetes, quem Physconem dixere. Fuit & Ptolemæus κεραυνὸς cognomento, id est fulmen, ex promptitudine audaciaq́;, ut tradit Pausanias. A felicitate quidam etiam cognomina sibi asciuere, sicuti testatur Eudæmonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum, uetus testatur historia. Vnum tamen hominum ad id æui felicis sibi cognomen Syllam asciuisse, Plinius auctor est, ciuili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quodq́; Metelli Pij fuisset amicus, sicuti Plutarchi Apophthegmata testantur, & quòd Athenas non delesset. Scribit Alexandrinus Appianus, imaginem Syllæ, ex auro equestrem ante rostra collocatam, addita ab adulatoribus inscriptione eiusmodi, Cornelio Syllæ imperatori fortunato. Sic enim (inquit) assentando appellabant, quòd in hostes feliciter depugnasset. Quod ablandimenti genus, stabile mox cognomentum est consequutũ. Sed ex decreto idem Venustum se appellari uoluit, quæ nuncupatio à felici non ita uidetur dissentanea. Varios dici obseruauimus, qui semine uario, id est è meretrice concipiuntur: nam & sic appellatum Heliogabalum, auctor Lampridius est. Heliogabali uerò illi ascitum cognomen, ab Heliogabali dei sacerdotio, quem alij Iouem interpretantur, solem nonnulli. Nothum (inquit Pollux) ex peregrina dicimus natũ: hoc est, nõ ex legitimis nuptijs. Eum quidam Metroxenum item uocant. Latina caret appellatione, ut putat Cato, & est ab Quintiliano repetitum. Nuncupatur nothus, quia eo sit exutus, quod diuinum censetur, id est legitimis natalibus. νο siquidem, priuationem indicat, & θεῖον, diuinum. Nothias pecunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis contribuuntur bonis ad drachmas mille: meminit contra Aristocratem Demosthenes. Notha quandoq; peregrina simpliciter dici inuenias. Mores etiam plerisq; extra iam dictos, uarias contribuere appellationes: sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomentum inussit. Garrulum enim Græci Lamyrum uocant, sed & comem facetumq́; & oblectabile ac amœnum, item stupendum: ut in Epigrammate,

βροτολοιγὸς ἔρως τὰ πυρίπνοα τόξα βάλλει,
καὶ λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulum, est cognominatus: quoniã eo apposito ori, incessanter infusum hauriret uinum. Fuit & Oenotrorum ciuitas Chone, cuius libro septimo meminit Strabo. Dicta uerò est, quoniam Aegyptiacè Chonen uocant Herculem, à quo in Italiam aduentante dicti creduntur Chones. Chone item fornax est: unde choneuomena, in fornace cocta uocantur. Xenarchus Rhodius, uti meminit Euphorion, ex bibacitate quam polyposian dicunt, Metretes est cognominatus. Paulus quidam imperatoris Constantij tempestate, cognomen indeptus Catenæ est: quoniam esset (ut Ammianus inquit Marcellinus) in complicandis negotijs artifex dirus. Traianum senatus decreto esse cognominatum Optimum, scribit Dion. Quod in uno Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram meretricem inde nuncupatam ferunt, quòd quum mentis emotę furentibusq́; discumberet: uel quòd medicus Nicostratus moriens, hellebori uim ei magnam reliquerit, aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum regibus quendam fuisse Dosonem cognominatũ legimus, quòd multa promitteret, pauca impleret: nam δώσω, futurum est à uerbo δίδωμι, ceu diceretur Antiochus Dabo. Cuiusmodi fuisse uidetur Atheniensium imperator Chares: cuius

mira

miræ inter Græcos pollicitationes sunt uel frequentissimæ, id est αἱ χάρητος ὑποσχέσεις,
quibus multi aureos se in Olympia staturos, lætè coniectabant: sed ita, ut nunquā non
aera se captasse, mox agnoscerent. Pertinacem imperatorē scribit Iulius Capitolinus,
uulgò Chrestologum esse nuncupatum, quòd bene loqueretur, male faceret. Relatum
id & ab Sexto Aurelio. Catilinam sunt, qui à fellandi fœditate nuncupatum credant.
Fortè ab uirilitate lingenda, cuius nomen uulgò usurpatum, ab Catilina non abit lon-
gius. Et id in Epistola ad Pætum significasse uidetur Cicero: etiā si mendum est exem-
plarium, ipse sic lego: Caudam, antiqui penem uocabant, ex quo etiam propter simili-
tudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis, ut Piso ille Frugi in Annalibus suis
queritur, Adolescentes peni deditos esse: quod tu in Epistola appellas suo nomine, il-
le tectius penem. Sed quid multis? factum est tam obscœnum, quàm id uerbum quo tu
usus es, quodq; uulgò dicitur. Phocam, uoracem signare arbitrantur. Perpenna dici ui
detur is, qui sit larido deditus, quo nomine caro intelligatur salsa, Macrobio tradente.
Thetin pro mari accipit Lycophronis interpres, quoniam sit εὐθετείας αἰτία, id est apti
tudinis causa: seuocatis enim in locum unum aquis, cōparuit arescens terra: sicq; uni-
uersi prompta εὐκοσμία est, ac si decoram uocemus concinnitatem. Camillum à Cad-
mo duci arbitror: nam id fuit quandoq; Mercurij epitheton, unde inflectitur Cadmi-
lus apud Lycophronem. Euentus quoq; multorum cognominum præstitere causam:
nam & Metellorum quendam constat, Vittatum dici consuesse: quoniā quum ulcus
haberet, diu frontem uitta ligatus processit in publicum. Sicut Diadematus quidam
est ita nuncupatus, à diadematis usu, quod à uittato discrepat non multum. Sed de hoc
aliubi facta nobis mentio est. Dicitur autem diadema, βασιλικὸν φόρημα, id est regium
gestamen. Exponitur pro fascia candida, quæ regum capitibus obligabatur: quod insi-
gne regium inuenit primus (auctore Plinio) Liber pater. Coronam lauream fascia can
dida præligatam quum quidam Cæsaris statuæ imposuisset, tribuni plebis detrahi co-
ronæ fasciam, & duci in uincula hominem iusserunt. Alexandrum Magnum legimus,
quādoq; sibi diadema detraxisse uulneri obligando, quod in fronte acceperat Lysima-
chus. Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod & mox sit consequutus. Adno-
tatum quoq; in Ammiani Marcellini monumētis est: inuidiæ Pompeio datum ab ob-
trectatoribus, quòd fascia obligatum crus circumferret ulceris causa, ueluti rerum no-
uarum affectationis præsagium foret id. Quin Fauonius amare non desiit incessere,
nil admodum referre, qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea more prodijt Se
necæ bracteatum illud, Fasciam solue, multum sub illa mali latet. In gente Turcarum,
reliquias etiamnum antiqui moris seruari, palàm est. Causiam διαδηματοφόρων fuisse re
gum ab Alexandro insigne, Plutarchus scribit. Casandram dici opinantur, quia Casin,
id est fratrem Hectora strenuum habuerit, ac uirilem in primis. Eadem & Alexandra
nuncupatur, παρὰ τὸ ἀλύξαι, quoniam congressus hominum uitarit præcipuè: uel ab
ἀλεξεῖν, id est quia uaticinijs prodesset pluribus. Quæ in Tymbræi Apollinis templo
cum Heleno fratre infans relicta uidetur accepisse, compertis mane serpentibus, qui
sensoria circumlamberent, infantib. omnino nil oblæsis: indeq; responso manante, ua-
tes fore illos. Acta uerò hæc, inibi Priamo genethlia celebrante. Lycophrona uatem
cognominatum ferunt, quòd ænigmaticè καὶ πανούργως scribat, quæ sua est lupis na-
tura. Metellum uerò Celeris cognomen esse indeptum, obseruauimus, quoniam pau-
cis diebus à patris obitu funebres ludos & gladiatoria munera celeritate admirabili
exhibuerit. In gente Claudia fuit, qui Caudex nuncuparetur, ut scribit Seneca, quòd
Romanos induxit primus nauem conscendere: nam plurium tabularum contextus,
caudex dicitur. Sed & codices, tabulæ sunt. Ex quo & codicarias antiqui naues dixe-
re, quæ cōmeatum subuehunt. Codicillos præter uulgatam notionem apud Catonem
obseruauimus pro arborum putaminibus, ubi ait, Codicillos oleagineos in aceruo sub
dio motas facito. Excodicare, idem quod ablaqueare est, id est circa uitis codicem do-
labra terram diligenter aperire, ac purgatis omnibus, uelut lacus efficere, ut solis tepo-
ribus & imbribus prouocentur. Ab hoc uerò quum operiuntur, occari dicuntur uites.
Achillem scribit Euphorion uideri nuncupatum, quòd non chilo, id est cerealibus ci-
bis

bis primum ſit connutritus, uerum ex infantia medullis animalium, mox & carnibus uenatu cōparatis, quum illi foret pædagogus Chiron. Chili mentio item Xenophonti eſt, ubi ex caſtris abiјſſe milites ſcribit, ἐπὶ χιλὸν, ueluti frumentatum dicas. Sunt qui (Euſtathio tradente) dici Achillem opinentur, quòd bello uictis triſtitiam immitteret. Aliј, quòd Ilienſes mœrore confecerit: quo etymi argumento, L ſimplici ſcribendum arbitrantur, ſuccinente uel analogi ratione. Nam ſic Oileus dicitur, & Baſileus: id quod pluribus comprobat Lycophronis interpres. Illud obiter ſciendum, Achillis patriam dici Phthiam, quæ nunc Pharſala, à Phthia muliere, uel à Phthio Neptuni filio. Phthiæ puellæ meminit Aelianus, quam quum amaret Iuppiter, formam demutauit in columbæ ſpeciem. Sed & hoc opera item parerga enotaſſe, nil (puto) obfuerit: ſpongiarum genus tertium dici ab Ariſtotele ac Plinio Achilleum, quia (ut inquit Euſtathius) ſit robuſtiſſimum: ſicuti hordeum uocatur Achilleum, quod præſtantiſſimū, cuiuſmodi equis ſuis Achilles obiјciebat. Scribit Apollodorus Ligyron huic fuiſſe prius nomen, mox Chironi traditum eſſe Achillem nuncupatum. Aliј Pyriſoon prodidere appellatum: puto, quia noctu mater Thetis infantem igne confouebat, interdiu litum ambroſia, ſic demum illi cōciliatura immortalitatem. Id quod aduertens Peleus altius inclamauit: at ad Nereidas inde digreſſa narratur Thetis, cui alioqui fuit inſitum, formam demutare. Quin & cum ea coiſſe primum creditur Peleus in ſepiæ ſpeciem conformata. Euripides Pelea cum Thetide ſemel coiſſe tradit, idq; in Sepiade promontorio, quod in Magneſia ſtatuit Plinius. Verum ut parte hac, ne ab iocis quidem abſtineamus, quum apud Regillianum mox imperatorem, fortè cœnarēt milites, affuit & Tribunus Valerianus, à quo illata quæſtio, unde nam credatur Regilliani nomen productum: & unus, A rege, flexū opinor. At qui aderat fortè ſcholaſticus, grammatico more inflectere orſus eſt, Rex, regis, regi, regillianus. Succlamatum e ueſtigio ab militibus, uti eſt hominum genus, ad id quod cogitat præproperū, Rex ergo eſſe poteſt? & regere igitur nos poteſt? & à deo inditum huic nomen. Quid amplius? quū poſtridie publico ſe commiſiſſet, à principibus imperator eſt conſalutatus. Porrò L. Iulius tribunus plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quenq; magiſtratum peterent caperentq;. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Scitu uerò dignum illud eſt, à magni nominis auctoribus prætermiſſum: C. Fabium collegam in cenſura Appiј Claudiј, cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuiſſe nuncupatum ob indagine ſolerti conquiſitas Appię aquæ uenas, quæ M. Valerio Maximo, P. Decio conſulibus, inducta in Vrbem eſt, appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio ſe magiſtratu abdicante.

Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus reſtituit̄. Pulchritudo cur mirè afficiat unūquenq;. Omne pulchrum eſſe item bonum. καλὸν unde dicatur. Diotimæ præceptum. Quintiliani locus illuſtratur. Pulchritudinis ſpecies. Caput VII

EVripidem tragœdiarum poetam nobilem & ſcenicum philoſophum uti ab Athenienſibus iactatum ſcimus: Archelao regi ſola uirtutis admiratione fuiſſe perfamiliarem ferunt, adeo ut in conuiuio, ubi aureo ſcypho donari ſe à rege quidam frugis non ſatis bonæ amplius deprecaretur, puero innuerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quumq; is uideretur etiam atq; etiam admirari, σὺ μὲν γὰρ εἶπεν αἰτεῖν, οὗτος δὲ λαμβάνειν ἄξιός ἐστι καὶ μὴ αἰτῶν. tu quidem (inquit) qui petas, hic uerò quamuis non petens, dignus eſt qui capiat. Ardebat Euripides Agathonem formoſum uenuſtumq;, ſed iam adultiorem, nihiloſecius amplexabatur arctius amaſium, ſanabaturq;. Conuerſus ad amicos Archelaus. Ne uos (inquit) ulla teneat admiratio, τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι. pulchrorum etiam autumnus pulcher eſt. In Alcibiade Plutarchus huius meminit ſententiæ, ut Euripidis. Verum, interpres ſenſum haudquaquam eſt aſſequutus, quando ſic transferre ſibi permiſit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorum eſſe pulcherrimam, quod ne ſomniauit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit planè, non probari Euripidis dictum, aſtruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnum eſſe pulchrum: nam in pau-

in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam augescente ætate, non deflore-
scere, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id uerò in
pulchritudinis dici applausum uidetur, ubi tener quispiam eximium prætulit formæ
splendorem, eundemq; nō adeo defloratum, ætate quamuis paulò grandiori, custodit
excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconijs, ut quæ nulli non
scienti stuporem inijciat, quantumuis efferato alioqui, neminem non ad amandum al-
liciat. Nam & huius admiratione Cylon statua honestatus ænea est, uti Pausanias con-
iectat, quamuis tyrannidem Athenis affectasset: unde celebratum historicis, ac Thucy
didi præcipuè κυλώνιον ἄγος. Sed unde nam istud fiat? Ducimur ne, ut Veneriæ affe-
ctioni deseruire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si pleriq; in eam fœdita-
tem feruntur præcipites. Et Euripides, arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tan-
tum? Principio est quiddam primo intuitu blandius sensui se patefaciens, idq; animus
apprehendens, familiariterq; agnoscens suscipit iucundè, & quasi accomodatissimum
approbat & amplectitur. At uerò in turpe si incidat, sese recipit, & uelut abhorrens ob
discordiam respuit resilitq;. Existens nimirū anima id, quod naturaliter est ac prope,
& secundum essentiam in rerum ordine præstantissima, quandocunq; aspexerit cogna
tum quiddam, cognatiq; uestigium congratulatur & stupet, referturq; in seipsam, suiq;
recordatur atq; suorum. Anima nempè rationalis proximè pendet ex mente diuina, &
pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus. Cui quod congruit, tanquam
sibi patriq; cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma,
quæ ad ipsam ideæ normam examussim composita est. Omne uerò pulchrum, inquit
Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quandoquidem exter-
na pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primoq; aspectu
ad se mouet animos: quod confirmat in Phædro. Re enim uera, καλὸν, id est pulchrum
dicitur, siue διὰ τὸ καλεῖν, quia prouocet animas, siue διὰ τὸ κηλεῖν, id est quia permul-
cet intuentes: sicut ἀγαθὸν dicitur, ἐφ᾽ ὃ πάντες θέομεν, ad quod omnes currimus. Cer-
tè secundum naturam est amabile, quo fit, ut ad pulchrum amantem ducere amor dica
tur. Quicquid autem est amabile, est & appetibile, quando est amor appetitus quidam
etiam uehemens. Omne uerò appetibile bonum item est, aut boni faciem præstat. De-
monstratum uerò in Menone est à Socrate: Fieri non posse, ut qui malum quale sit, no
uerit, ipsum appetat. Appetibile itaq; omne bonum est, ac siquidem appetibile sit prin
cipaliter: bonum quoq; principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quod igi-
tur est bonum, est & pulchrum. Quamobrem amatorib. præcipit Diotima, ut post oc-
cursantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officijs, scietijs
insitam transferant, atq; inibi amatorium animæ oculum uehementer exerceant. De-
inceps uerò ad intellectum, ibiq; præcipuam diuinamq; pulchritudinē latè dominan-
tem speculentur, tanquā ipsum re uera pulchrum in anima uigeat. Nam quid sit in no-
bis uirtute & scientia pulchrius? aut quid rursum ignorantia & uitio turpius? Quoniā
uerò pulchritudo intellectuale munus creditur, inde solos allicit cognoscentes: cogno
scentes (inquam) siue intellectuali potestate aliqua, siue uisu, siue auditu, qui sensus ra-
tioni plurimum subseruiunt. Et quia citra cognitionem, quæ illustrare iudicium ualet,
ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintiliani ex primo Oratoriarum
institutionum: Id (inquit) in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum po-
test, oderit, & amaritudinem semel perceptā etiam ultra rudes annos reformidet. Du-
plex porrò pulchritudo est: incorporea, & corporea. Et quemadmodum corporea rur-
sum est duplex: altera quidem, in his quæ uidentur: altera, in his quæ audiuntur. Sic &
incorporea duplex: in intellectu una, in anima uerò reliqua. Intellectualis lucis pulchri
tudo, præcipuè ab ea quæ uidetur in lumine, uelut imagine, nobis repræsentatur. Pul-
chritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutæ, ab illa quæ auditur, har
monica pulchritudine tanquam imagine, ritè refertur. Verum, sicuti oculus ut solem
uideat, debet esse, fieriq; solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ diuinus
ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum seclude, abdica interim rationem
quoq;, intellectualis esto, atq; intellectus primò tuus, deinde diuinus.

Quo pacto

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament. Cap. VIII

Collibuit autem ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini uerba subscribere, quæ & diuina sunt, & Christianæ religioni consentanea in primis, quando equi (ut dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores longè supereminet, nec tanto nomini indignantur cæteri, quos philosophicũ magis oblectet pancratium, quàm athletarum, uelut nani assurgere. Hic ergo, ubi uelut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & umbras & uestigia, esseq; ad id confugiendum, cuius hæc simulacra sunt, altius iam intonans, Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quæ nam fugiẽdi ratio? & qua uia ueneficia Circes & Calypsus deuitabimus? Hoc quidem & si perobscura, Vlyssis fabella significat, quæ illum fingit manere nolentem, quamuis spectacula illi oculis iucunda occurrerent, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria uerò nostra ibi est, unde uenimus: ibidem quoq; pater. Quæ nam igitur classis? & quæ fuga? Haud sanè pedibus est fugiendum; pedes enim ab alia in aliam passim ferunt terram. Neq; rursus equos ad uehendum, neq; naues ad nauigandum huius gratia parare debemus. Immo uerò hæc cuncta dimittere, nec prospicere quidem, sed uisu corporis clauso, alterũ pro hoc uisum assumere atq; suscitare. Quem habent quidem omnes, utuntur uerò pauci. Oculus autem intimus est ratio contemplatrix. Intellectus autem animæ proprius est huius oculi lumen. Intellectus uerò diuinus, est luminis huius lumen. Ipsum deniq; bonum est lux, paterq; luminum. Anima itaq; quum oculum ab exterioribus prorsus àuertit, subitò ad intima conuertit lumina atq; lucem, euaditq; non luminosa solum, sed lumen. Animæ uerò (inquit Proclus) quæ ob peruersam educationẽ à superno decidere lumine, alioqui amatoriam nactæ naturam, in pulchritudinis incidentes simulacra, ex pulchritudinis ueræ ignorantia corporeas admirantur formas, & amãt. Sicuti enim apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam, atq; sapientiæ portio lapsa sophisticam producit, sic & amoris munus in peruersum prolapsi susceptaculum, uitam efficit intemperatam atq; tyrannicam. Diuinorum contemplatores inde nunquam discessuros, astruit Plotinus, Iamblichus & Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. &, Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.

Platonicorũ laus. Pulchritudinis commendatio, cum mulierculararum sugillatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex uita Catonis Vticẽsis. Certamina de pulchritudine. Tenediarũ uenustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Itẽ certamina muliebris temperantiæ & œconomiæ. Cap. IX

Atqui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Tu uerò (dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices, ac uelut moramenta ingeris, quæ multa transcurrendi auidos nimio plus sufflaminare ac præpedire uideantur. Equidem non eam inficias, rapi nos interdum transuersos illius scientiæ sublimitate, simul & secretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea schola θεῖον quiddam, hoc est diuinum. Quo afflata mens, uix à lectione reuelli potest. Cęterum, iam ad historicam conuertemur iucunditatem, atq; illud appingemus primũ ueteres pulchritudinem adeo admiratos, ut Gorgonem propter eximiũ uenustatis decus, mentis inopes, ac prorsum stupidos reddentẽ spectatores, in saxa eos deformare, fabuloso confinxerint inuolucro. Huius porrò boni ea barbararum gentium animos cõtemplatio cepit, ut earum plerisq; tantæ sit maiestati corporis dignitas, uti magnorum operum non alios capaciores putent, quàm quos eximia specie donare amplius naturæ potentia inenarrabilis dignata sit. Quin & formosiori occurrisse cuipiam, omen censebatur præstantissimum: at deformi, inauspicatissimum. Nam & imperator Adrianus ex Mauri occursu, ingruere sibi extrema, concepit. Ad quod spectare Iuuenalis illud Satyricum, facilè contenderim:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.
Illud item Apuleij ex Apologia ſecunda iactatur plerunq;, Virgo formoſa etſi fuerit oppidò pauper, tamen abundè dotata eſt: affert quippe ad nouum maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Iam illud Homericum quis non legit?

ἕκτωρ εἶδος ἄριστε,

Hector forma præſignis. At quum dicit idem,

δύσπαρι εἶδος ἄριστε,

Id eſt, ó male Paris ſpecie præcellens: tacitis uelut ambagibus innuere uidetur, à ſugillatione fœda haud eſſe procul, quibus pulchritudine ſpecioſius bonum adſit nullum. Tanto fœdioribus muliercularum pleriſq;, quibus unum modò eſt inſtitutum, una cura, corpus excolere, ac longa formam quærere deſidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum uerticem ſtruere, ut inquit Hieronymus. Nam & inde Plautus duas eſſe res ſcribit, quæ nunquam ſatis exornari poſſunt: nauem, & fœminam. Sed inde reſiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienæ obrepentes famæ prorſum arrodere, quod in uitalia mox ſit corriuandum: ſi Plutarcho prius opem tulerimus fœde mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Vticenſis uita, ubi parte ultima de filio agitur eiuſdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem diuertens uxorem, quam is Pſychen appellabat, corrupit: unde exijt iocus (inquit) Porcius & Marphadates φίλοι δύο, ψυχὴ μία, id eſt amici duo pſyche una. Item generoſus ac illuſtris Cato, βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει: erat quippe regulus Marphadates. Apud Tenedum Troianis adiacentē inſulam, eſſe omnium quotquot ſint, mulieres ſpecioſiſſimas, in Aſiæ periplo ſcribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus propoſita, ſicuti in Cereris Eleuſiniæ feſto prope Alpheum, ubi uictrix Herodice apparuerit primo. At quę in certamen prodeunt mulieres, chryſophori nuncupantur. Chryſophorum autem Dioſcoridi electrum eſt. Idem apud Eleos factitatū, Theophraſtus ſcribit: peragiq; iudicium libatione ſolenni conſueuiſſe. Arma quoq; fuiſſe uictorum præmia, quæ Palladi mox dicarentur, ut Leuctrico placet Dionyſio. Victorem tænijs auguſtiorem factum deducentibus ad templū amicis, pompę quadam imagine. Adijcit Myrſilus, coronam dari myrteam conſueuiſſe. Illud multo clarius certamē, quod in quibuſdam inſtitutum locis de muliebri temperantia & œconomia, idem nos docuit Theophraſtus, præcipuè uerò inter barbaras gentes.

De Euripide quæpiam haud inuenuſta. De Gręco penu præcerpta potiſſimum. Scandia quid. Eſterincæ canes, uel trapezei. Palinthus. Cap. X

Voniam uerò Euripidis facta paulò antè mentio eſt, ſuccurrit nunc quod apud magnum auctorem de eodem obſeruatum, parti huic adglutinabimus. Dignum quippe ſcitu eſt, Euripidem oris graueolentia laboraſſe plurimum, quam Græci uocant τὴν τοῦ στόματος δυσωδίαν. Id ei obiectum quandoq; à Decamnicho Archelai aulico. Excanduit poeta maledicto grauius, quàm opinaretur quiſpiam. Sed eſt genus iritabile uatum. Querelas apud regem depoſuit. Is uerò, ut qui Euripidem amplius amaret, illiq; afficeretur plurimum, Decamnichum permiſit, in quem pro arbitrio plagis deſæuiret. Qua tam inſigni iniuria accepta, bilem nō ſubſtrinxit Decamnichus, ſed in Archelaum graſſantibus ducem ſe præbuit, ac necis illius cauſa exſtitit grauiſſima. Porrò de tragœdiæ ratione in libro De poetica Ariſtoteles diſſerens, cuius ſit proprium in aduerſam deſinere fortunam, hoc Euripidi teſtimonium reddidit. Hinc (inquit) maximè nobis licet coniectare, in certaminibus ſceniſq; pulcherrimas exactiſſimaſq; eas uideri tragœdias, quæ ita diriguntur. Et Euripides, tametſi in alijs non concinna utitur œconomia atq; diſpoſitione: eſt tamen poetarum omnium tragiciſſimus. Apud Græcos item ab ordinis prauitate dici inuenias, στρεψίμελον τὴν τέχνην εὐριπίδην. Fuit uerò Euripides hic Mneſarchi, quem Mneſarchidē uocant alij, & Clitus nobiliſſimæ fœminæ filius. Quidam uerò, ut Theopompus, & in noſtris literis Maximus Valerius poetæ matrem λαχανοπώλιν fuiſſe produnt, id eſt olera uenditaſſe, in primiſq; ſcandicem, ſicuti commeminit Plinius, & Ariſtophanes in comœdia, cui titulus ἱππεῖς, aſtipulari uidetur. Quin & Euripidem ipſum σκανδικοπώλην inuenias cognominatū. Scandia uerò in Cytherorū inſula

nauale

naurale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & σκάνδλεια galeæ species. Ferunt natum Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Græcia nobili prælio uicit. Qua ex causa putant nonnulli sic nuncupatum, quoniam in Euripo depugnatum sit. Pictor fuit prius, mox Prodici sophistæ auditor. Moribus fuisse narratur iniucundus & tristis, subinde figens terram obstipo capite, cuiusmodi homines σκυθρωποὺς Græci uocant. Hinc certè μισογέλως est nuncupatus, ueluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse præcipiti, & inde dictus Misogynes: siue quia natura esset talis, ab horreretque à mulierũ cœtu: siue quòd duas habuerat uxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus facto, ius esset. Quarum matrimonij quum pertæduisset, muliebri sexui bellum indixit. Cuius rei in Thesmophorijs quoque testis Aristophanes est. A canibus denique proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nũcupari ab Indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas, hoc est

κύνας τραπεζῆας θυλαωρούς. Iliados χ. De poetæ sepulchro, morte obita, euariat historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed κενὸν: nam inquit, τέθαπται ἐν μακεδονίᾳ. Strabo etiam in Argiuorũ foro, & Palinthũ quoque nũcupatum refert: sed cenotaphium fuisse postremũ hoc item, facilè peruincitur, quando de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragœdias adortum scribere tradunt, natum annos duodeuiginti. Adijcit Philochorus in tetra quadam Salaminis spelunca solitum scriptitare. Porrò Euripidis excellentiam in poetica, id prisca ætate attestari est uisum, quòd mortuo iam & condito in Macedonia prope Arethusam, sepulchrum eius tactum de cælo est. Eo mirabilius uisum, quod ad id æui mortalium contigisset nulli extra quam Lycurgo, quem dijs charissimũ pijssimumque intelligi uoluere annales. Euripides porrò tantæ auctoritatis Ciceroni fuisse memoratur, ut singula eius uerba singulas esse sententias existimauerit. Sicuti illud, à Platone item repetitum,

τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν;

Quis nouit, an uiuere quidem sit mori, mori autẽ uiuere? Lucianus Sophocleos uersus putat plus habere grauitatis. Euripidi inesse leuius quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps sit Sophocles, ut qui planè excoctus sit, plusque medullarum habeat, quàm corticis. Euripidis porrò illud est, Solem auream esse glebam: positũ uerò id in fabula Phaethonte, quod ab Anaxagora insinuatum uideri potest, qui lapidis è sole casum predixisse narratur. Postremò adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronuntiari producta Sidonio Apollinari, illo phalætio:

Orchestram quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoque id ipsum inuenias,

χαῖρε μελαμπέπλοις ἐν εὐριπίδη ἐν γυάλοισιν.

Sunt qui corripiant tum Græcè tum Latinè, ut in eo,

Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Persarum legati quo pacto ab Alexandro dimissi. Soles duos, neque item regna duo patitur mundus. Cælum quis furnũ dixerit, homines autem carbones. Cap. XI

ALexandrum Macedoniæ principem, & Orientis debellatorem tradit historia, dum orbis terrarum affectaret imperium, ingenti animo Persarum regi Dario indixisse bellum. Quo tempore is audaciam iuuenis reformidans, simulque uirtutẽ admiratus præcelsam, nec sanè publicam, ob idque sibi fatalem quodammodo præsagiens, quibuscunque modis incumbẽs exitium euadere commoliebatur, missisque ad hostem legatis, primum auri uim magnam illi obtulit, alia item eximia. Quod uerò potissimum, Asiæ imperiũ portionibus æquis cum eo se diuisurum, repromisit. Ea quum forent audita Parmenioni, inter Alexandri amicos præpotenti, Accepissem (inquit) si Alexãder essem. Et ego per Iouẽ (inquit) si Parmenio forem. Iussit uerò legatos Dario ita renuntiare. Neque mundum soles duos, neque duo summa regna, saluo terrarum statu, posse concoquere. Id uerò ex eminẽtissimi regis

mi regis, omniũ capacis, æstuantisq; angusto in limite mundi magnifica prolatum sen-
tentia, prouerbij faciem habet, ac ueteri confirmatur apophthegmate bracteato, quod
& passim iactatur, Regnum non patitur duos: propter illud poeticum,
Omnisq; potestas Impatiens consortis erit.
Nam ut est apud Ennium
Nulla sancta societas, nec fides regni est.
Solem uerò duplicem quo pacto terra patiatur, quæ multis partibus ne unum quidem
ferre ualet? Præstò sunt clarissima naturę indicia. Cur enim partitis uicibus anni bruma
lis abscedit? Nempe ut noctium opacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè, & sic
quoq; exurens quadam in parte, tam excellens est eius magnitudo, tam incomparabi-
lis uis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula cui titulus πανό-
πται, Crates scribit, ut ueluti furnum esse cælum diceret, homines uerò carbones.

Solis descriptio, & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ouidij locus resti-
tuitur. Solis magnitudinem non rectè metiri Epicurum argumento ocu-
lorum. Sol cur oriens aut occidens maior uisatur, & remotior. Virgilius il
lustratur. Discus & solos quid, & abacus. Solis cursus per zodiacum. An-
ni ratio, & bisexti. Signorũ zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion. Ca. XII

SYdus uerò hoc, tantæ (ut sic dicam) maiestatis Plato, quod Speusippus e-
docuit, ita definire uel describere uidetur: Sol, cælestis est ignis, qui solus
ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal sempiternum, astrum
animatum, diurnum ac maximum. Certè ab insigni claritate nobili epi-
theto ab Homero illustratur & Sophocle, ἥλιος φαέθων, id est sol phae-
ton: quanquam & Solis filius, sicuti commeminit Pausanias quoq;: quem & Eridanum
antea uocatum nouimus, quæ & fluminis est apud poetas (ut putat Polybius) appel-
latio in Italia: quin & Thessalia & Attica, ut credit Cæcilius Minutianus Apuleius.
Quem tamen haud ita esse in cælo, rentur nonnulli, quia minus in hanc horam sit om-
nium celebratus aduocatione. Phaethontis incendij meminit in libro De mundo Ari
stoteles, siue is fuerit Theophrastus: sed ita, uti delapsas cælitus flammas intelligat, qui-
bus ad occasum totæ combustæ regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum
solarium alterum dici Phaethonta. Ex ijs eorum retegitur uanitas, à quibus carmen
interpolatur Ouidianum. Eridani in Attica Hilissum influentis meminit Pausanias
quoq;. Sed ad sydaris redeo maiestatem, quæ quoniam ueteribus credita est diuina, pro
inde religiosius, dum percutitur fœdus ab Agamemnone, aduocatur apud Home-
rum, ut fœderum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, iu-
dicia ex aduerso solis exercere sedentes consueße. At enim sunt, qui tam amplæ pote-
statis sydus oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur. Sed ua-
nitas multis coarguitur indicijs. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum
in limitibus porrectarum in quotlibet passuũ millia umbras paribus iaciat interuallis,
tanquam toto spatio medius. Epicuri scholæ sunt, quæ statuunt ea magnitudine esse so
lem, qua uidetur. Cæterum, non peruidisse illos, quanta inde consequeretur absurdi-
tas, admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in cęlestiũ orbium contempla-
tione, tantus sit sol, quantus apparet, profectò multæ simul in ipso magnitudines erũt:
siquidem exoriens & occidens maior uidetur. Porrò non apud omnes eodem exori-
tur tempore: nam quum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur & occidit & me
dium cæli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in
medio cæli existere, simul & maior & minor fiet: maior uidelicet, quibus oritur: mi-
nor, quibus est in medio cæli hora eadem: quod utiq; in eo absurdissimum planè cense
ri debet. Horum nanq; affectuum ratio ea promitur à scientissimis: Maior (inquiunt)
nobis sol exoriens & occidens uidetur: & minor, in cæli constitutus meditullio: pro-
pterea quòd in orizonte per aerem densiorem & humectiorem, ipsum uidemus. Eius-
modi nanq; est uicinus terræ, aer. In medio autem cæli, quia in puriore cernimus, emis-
sus ab oculis ad ipsum radius non reflectitur, quod in alio contingit situ. Argumento
sunt, quæ in aqua uisuntur, grandiora corpulentioraq;: nam & ex puteis altioribus sol
conspectus

conſpectus id ipſum patitur. Eiſdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cæli ſol conſtitutus nobis uideatur propior, oriens uerò aut occidens remotior. Hæc ſiquidem aeris efficit qualitas: in humectiore nanque craſſioreque conſpectus longius abeſſe creditur, per purum uerò interuallo uidetur propinquiore. Proinde, inquit Poſidonius, ſi fieri poſſet, ut per parietes alia'ue ſolida corpora, ut de Lynceo prodit fabula, ſol conſpiceretur, multo amplior ſe nobis ingereret, & ampliore diſtare interuallo crederetur. Viſum porrò inſigniter falli, indicio eſſe poteſt colorũ ſubinde in ſole mutatio, quòd aeris affectio facit. Adde, quòd quum à montis cacumine occidit aut oritur, præ ſe fert nobis ſpeciem cacumen tangentis: propterea doctiſſimus poeta,

Iamque iugis ſummæ ſurgebat lucifer Idæ. Et alibi,

Tibi deſerit heſperus Oetam.

Solis corpus orbemque inuenio diſcum quandoque dici: quanquam uocabuli huius notiones uariæ ſunt admodum. Nam eſt eo nomine pertuſus orbiculatus lapis, quem exercitij gratia iactare ſolebant plerunque: quòd ſi ferreus fuiſſet, ut docet Euſtathius, nuncupabatur ſolos: ſicuti in Theriacis commeminit Nicander quoque. Scribit & Tryphon in quinto De Helleniſmo, ut retulit Ammonius: unde apud Vitruuiũ, ſtatuas in foro ſurrectas legimus, diſcos tenentes. Idem alibi ſcribit in Horologiorum ratione, hemicyclium excauatum ex quadrato Beroſum inueniſſe. Scaphen, ſiue hemiſphærium Ariſtarchum Samium: qui etiam diſcum excogitarit in planitie, id eſt aream, non cauo ambitu, ſed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Eſt & nomenclatura eadem uas apud Dioſcoridem, lenticulam Latinè poſſe dici arbitrantur eruditiores. Pro lapide corriuatur ἀπὸ τοῦ δίκω, quod βάλλειν, id eſt iactare ſignat. Obſeruatum & illud, ſolis latitudinem ſcienter abacum dici, eadem qua diſcus notione. Cæterum, apud Macrobium in Cœnis libro primo, eſſe uidetur abacus luſoria tabula: Quẽ diem (inquit) omnes plerique abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in ſignorum ſingulis ab ſole mẽſem confici, ac horas undecim ferè, uti ſcribit Theon. Quippe in parte qualibet diem abſumi, addito etiam momento. Baſſus Arati interpres tricenis diebus ab ſole tranſcurri ſigna tradit, deniſque horis ac ſemiſſe, id eſt horæ dimidio. Hinc ſemiſſis incremento diem confici unum quarto quoque anno, biſexti nomine, ex quadrantibus conſurgentem. Hoc ideo adiecisse, non inſuper eſt uiſum, quoniam Plinij tollitur obſcuritas ex libro ſecundo: Inde ſolis, inquit, meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed ut obſeruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adijci, ſuperque quartam partem diei. Nec illud tranſiluero quod item ſcribit Theon, Signa ſingula non cõplecti ex aſſe partem zodiaci duodecimam, ſed deficere nonnulla, uelut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, uti Scorpium & Virginem. Hinc in audias quandoque, ab dodecatemorio ſignum cenſeri diuerſum: quia ad libellam non fiat reſponſus. Adnotatum uerò Columellæ libro duodecimo, Solem biduo calẽdis Maijs unam tenere particulam.

Falſo Epicurum opinari, aſtra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui. Cap. XIII

Sequitur & deliramentum alterũ ex eiſdem propagatũ ſcholis, quippe talpis cæcior Epicurus, qui tamẽ unus primuſque hominũ ueritatem inueniſſe uideri uult, Aſtra quum oriuntur, accẽdi: quum occidũt, extingui aſtruit. perinde ac ſi quis diceret, quũ homines conſpiciuntur, naſci: quum non uidentur, mori. Quo quid abſurdius? Potuit certè uel ſola fulgore clariſſimo luna commenti uanitatem retundere. Quo enim modo, extincto in occaſu ſole, fulget ipſa noctu? aut quo modo deficit in umbram incidens terræ, antea ſplendicans, aut quo pacto egreſſa umbram rurſus nitet, non exiſtente ſuper terram ſole? Aut quá nam ratione ſol tam eximius, tamque omnium maximè mirus, ubi extinctus fuerit, denuo renaſcitur? Arbitror Hiſpanica fabula delinitũ, hanc alteram profudiſſe uanitatem. Ab illa ſiquidem gente demanauit, ſolem in Oceanum mergi: quumque mergatur, quaſi candens ferrum ſonum ædere: propter quod & Satyrus dixerit,

Audijt Herculeo ſtridentem gurgite ſolem.

Hoc uerò qui fieri poſſit? quum portio cæli quælibet ex æquilibrio à terra diſtet? Hæc ſunt, quæ ſacra Epicuri ſcientia excogitaſſe memoratur, exagitata abundè, exſibilata quoque Cleomedi in eo quem paulò antè aduocauimus libro. Verum, nos ab iis iam ad iucundiora dictu ſtilum conuertamus.

Solis præcipuæ laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum ſit, ſolem calere. An cælum ſit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione. Cap. XIIII.

SOlem quippe ipſum Plato ipſius boni cōſpicuum filium nominauit. Credidit quoque eſſe ſolem, perſpicuam Dei ſtatuam in hoc templo mundano ab ipſo deo poſitam. Hunc ueteres (ut Plotinus ait, & Plato enuntiarat prius) uenerabantur ut deum. In ſole priſci gentium theologi omnia gentilium numina collocarunt: quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiusque teſtantur. Denique quiſquis non uidet, ſolem in mundo imaginē eſſe, uicariumque dei, is certè noctem nunquam conſiderauit, nec ſolem ſuſpexit exorientem, neque item illius animaduertit munera, nec Areopagitæ Dionyſii monumenta unquam adiit. Hic ut diſertiſſimè ſcribit Plinius, cęli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani animi nubila ſerenat. Hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia uidens, omnia etiam exaudiens, ut princeps literarū Homerus credidit in uno eo. Nobiliſſimus quoque ueterum theologorum Orpheus ita canit,

κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς.

Et paulò pòſt,

ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάσιππε
μάστιγι λιγυρῇ τετράορον ἅρμα διώκων.

Id eſt, Audi beate, æternum habens omnia intuentem oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, cæleſte lumen: iuſtitiæ oculus, uitæ lux, ô equorū agitator: flagello ſtridulo quatuor horarum agens currum. Theologi ueteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium iuſtitiam è medio ſolis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem, ueluti ſol ipſe omnium ſit moderator. Iamblichus ex Aegyptiorum doctrina ſic fermè colligit, Quicquid adſit nobis boni, adeſſe ſolari poteſtate, uel ab ipſa tantum, uel etiam ſi ab aliis, id quidem uel à ſole abſolui, uel à ſole per alia. Eſt quoque ſol elementalium uirtutū dominus, luna uirtute ſolis domina generationis. Ideo Albumaſar, per ſolem inquit & lunam omnibus uim inſinuari. At de humana mente Epicharmus, Iſthic eſt de ſole ſumptus ignis, id eſt ſol eſt (inquit Varro) iſque totus mentis eſt. Moſes cæleſtium dominum in die ſolem arbitratur, nocte lunam, quaſi nocturnum ſolē. Marcus Tullius ſolem ueneratur ut ducem & principem ac moderatorem luminum reliquorum, mundi mentem & temperationem. Heraclitus, fontem cæleſtis lucis nuncupauit. Phyſici etiam, cor cæli. Id enim in æthere ſol eſt, quod in animali cor. Cuius id proprium, ne unquam ceſſet à motu. Sunt & qui ætheris oculum nūcupent ſolem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipſum nonnulli ex Græcis intelligunt, qui multis uelut manibus inferna diſponat, efficiatque. Nam & Archimedem, qui à Græcis de ingenii fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam uno impetu numeroſas excuteret ſagittas, ab iis quos percuſſiſſet ἑκατόγχειρα cognominatum, ſcimus. Plerique ex Platonicorum ſcholis, in ſole mundi animam conſtituiſſe uidentur, quæ ſphæram ſolis totam implens, per globum illum quaſi igneum, tanquam cor, effundat radios, ueluti ſpiritus inde per omnia, quibus uitam, ſenſum, motum uniuerſo diſtribuat. Hinc fortè promūſe aſtronomorum placita, ſicut deus ſolus intellectualem animam nobis tribuit, ita ſub ſolis modò influxu eam mittere, id eſt quarto duntaxat menſe poſt conceptum. Porrò ex ſolis poteſtate, quæ diem cum nocte librat tunc, circulus ab ariete productus in libram, Mineruæ, id eſt ſapientiæ iuſtitiæque circulus apud Aegyptios nuncupari ſolet. Sed nec temperabo mihi parte iſta, quin protinus plauſibile ingeniorum inuentum appingam. Quippe excogitatum ſolertiſſimè eſt, in ſole eniteſcere imaginem diuinæ Trinitatis miram. Inibi ſiquidem tria quædam uiſitari, diſtincta pariter & unita: primum quidem naturalis animaduertitur ipſa fœcunditas, ſenſibus noſtris prorſum occulta: deinde

deinde lux eiusdem manifesta, ex ipsa manans fœcunditate, ipsiq; æqualis semper: postremò est ab utroq; propagata calefactoria uis, penitus utrisq; par. Cæterum parte hac ex Platonici disertissimi doctrina commonendi diligenter sumus: non eundum inficias, cælum solem'ue esse calidum: sed uerius negandum, esse urens. Nec dicamus, solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, quum in ea uirtus (sicuti plerisque uisum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radij salubriter pro ignea solis uiuificaq; natura. Quòd si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere lunam, tarditatem emendare propinquitas potest, ut aliquo modo calorem afferre possit ipsa quoq;, si repercussu propagatur calor. Si uero æstum esse ignis dicant genuinum, occurrendum, quo minus alienæ promiscea tur materiæ, eo urere minus. Astruendum uero planè, esse lumen ignis proprium. Quippe quo purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, utpote ingenitum & proprium. Etenim si abeat ignis, abit & lumen. Vbi uero ait Plotinus, potissimam ignis actionem esse calefactionem, intellige ignis elementalis commixtiq; actionem. Nam præcipua cælestis ignis actio, ea est quæ cælestis animæ præcipuam refert actionem, id est intelligentiam. Est porrò cælestis ignis æqualis, quietus, & astrorum naturæ accommodatus præcipue. Dogma deniq; Platonicum est, nec ab astrologis improbatum, lucem in cælo esse sensum. Proinde radios passim ex luce protendere, singula persentire est, sentiendoq; facere, & faciendo sentire: quãdo nil uel sub terra latet, quod non sentiatur inde, latentibus ubique radijs. Alioqui non generarentur etiam sub terra cælestia. Erunt fortasse, qui motus argumento, igneum minimè uideri cælum, colligere enitantur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in surrectum tendente: sed attendant, obsecro, rationis fallaciam. Si cæli pars aliqua (demus enim posse hoc perfici) à toto seclusa diuulsaq; in mundi situ aliquo constituatur, repentè in arrectum sustolletur ea, patriam mox repetitura, quanquam cælo circumagi sit proprium. Nam & terra, si à centro externa ui aliqua seuocetur, ad ima protinus naturæ suæ nutu reclinabitur, etiam si propria sit ei quies. Motus rectus, ubicunq; reperiatur is, non tam intimus genuinusq; est, quàm reditus in naturam. Adde, quòd ignis, quum suapte ui mobilis perpetuò sit, necessario in orbem mouetur: nam hic finẽ omnino nescit, quod in recto nequit contingere. Cæli substantia (inquit etiam in libro De deorum natura Phurnutus) πυρώδης ἐστίν, sicuti argumento sol esse potest: item astra reliqua, unde & mundi pars suprema æther nuncupatur, ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι: etiamsi ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, uerbi uim deflectãt nonnulli, quod est ῥοίζῳ φέρεσθαι. Alibi auctor idem: Sicuti nos (inquit) ita & mundus anima continetur. Ea uero Iupiter nuncupat̃, qui uniuersis creditur dominari, quoniam omnibus sit causa uitalis. Eius domicilium cæleste traditur, quia inibi principalis uigeat mundanæ potestas animæ. Nam & anima nostra esse ignis planè astruitur. Digna porrò quam minimè transilias, Hexaemeri primo Ambrosii sententia: In terra (inquit) ignem comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequẽter: & in cælo, quum sit ignitus & micans fulgẽtibus stellis polus. Quin Magnus item Basilius in tituli eiusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motionis emergere celeritate. Verum sententia hæc ueritatis cancellos egreditur. Quoniam uero solem Græci helion uocant, inde nuncupari inuenio parhelia, quæ (uti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius cõmonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatæ illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Vt uero globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumento ad Euxinum pontum uisuntur frequentia, rarius autem in Græco tractu. Hyemem uero liquidò præsagiunt. Arbitratur Aristoteles parhelia esse utique emphasin, uerum citra hypostasin omnino. Sunt qui anthelia uocent quoq;. Venti frigidiore perflatu addensatur nubes, ut radijs excipiendis fiat idonea: unde & uentorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porrò sole, uel ad occasum properante, cooriuntur parhelia: quòd si ab septentrione uisitationem faciant, Boream prænuntiant: si ab meridie, Austrum.

Cælum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, uitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod uiuum dicunt. Cap. XV

CAelum porrò esse ignem, colligi ex Platone tota (quod dicitur) facilitate
potest. Nam ubi Mosaica mysteria sic habent, In principio creauit Deus
cælum & terram: Plato ait, Deum primò ignem fecisse, ac terram: ignem
nimirum intelligens præcipuè cælum. Nam in mundi fabrica utrunque per
pendit extremum, uidelicet structurę medium siue centrum, & circumcurrens cælum,
cuius ambitu reliqua contegantur omnia: nam cætera, horum gratia intersita perno-
scuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectẽtur, ut Plinij & Ca
pellę Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platonicorum
uestigijs ne unguem quidem latum reuellimur. Totam utique cæli molem esse cali-
dam, liquet: quia ignis tota est. Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor
quoque (quanquam occultus) omnia confouens. Calor autem amplissimus spatio
nullam patiens uiolentiam familiarẽ habet humorem. Nam sicuti cæli anima, uita con.
stat & intellectu ac motu, sic & in cælo tria recognoscuntur hæc: calor, tanquam uita:
lumẽ, intellectus uice: uitalis humor, perinde ac in anima uitalis motus. Nec sanè aliud
esse humorem censueris, quàm agilitatem quandam ad motum. Proinde cælestis ignis
non esse modò colligitur calidus, sed humectus insuper, id est liquidus, fluidus, agilis
atque lubricus & lenis ac blandus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & qui
dem asperiorem, cuiusmodi etiam acrius induxerit frigus. Auerroicum illud ex libro
De cælo, Platonicis calculum adijcere creditur, Cælestia nulla frigus inferunt, sed calo-
rem omnia. Quæ uero frigus conciliare opinemur, ea esse quæ caloris inferant minus.
Sententiam huiusmodi comprobant ferè Abraham & Auenazra, statuentes, Satur-
num dictitari frigidum, qui calorem inferat nostro remissiorem. At Vitruuius mathe-
seos non imperitus, esse stellarum alias temperatas scribit, alias feruentes, etiamq; frigi
das: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit: quo fit, ut sol æthera superiorem ra-
dijs exurens candentem efficiat, Martis argumento. Saturni uero stella, quòd est pro-
xima extremo mundo, tangitq; congelatas cæli regiones, uehemens inde frigus conci
pere creditur. Sed hæc ille uiderit. Cælestis uero proprietatis, si quod in rebus nostris
exemplum aliquo modo ualeat excogitari, non temerè fuerit aliud, quàm argentum,
quod ab indesinente motu uocant officinæ uiuum, in quo uegetus calor cum humore
multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorem & diapha-
nam lucidamq; adhibueris naturam, habebis & cælum. Scribit tamen Meteoron quar-
to Aristoteles, Quæ tametsi aqua constent, plus tamen aeris retinent, haud concresce-
re, ut oleum, argentum uiuum. Ex ijs iam (opinor) infertur lux multa Plinij uerbis ex
Naturalis historiæ secundo uolumine: Esse innumeras ei effigies animalium rerumq;
cunctarum impressas: nec, ut in uolucrum notamus ouis, læuitate continua lubricum
corpus, quod clarissimi auctores dixere tenerum, argumentis indicatur. Martianus ue
ro Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo conspicatur globosum
quoddam, tenerumq; corpus, & superni roris leuitate compactum, instar speculi præni
tentis. Sed in Timæo item Plato, Lenem præterea (inquit) hunc globum extrinsecus
undique expoliuit, nec immeritò summa cum æqualitate tornauit. Ex humoris uero
cælestis similitudine, qui agilitatem signat, ut antea est expositum, Aristophanes Nebu
lis Socratem irridens illum ita inducit loquentem,

ἀλλ' ἡ γῆ βίᾳ ἕλκει πρὸς αὑτὴν τὴν ἰκμάδα
τῆς φροντίδος.

id est, sed ui (inquit) terra ad se pertrahit humorẽ curæ, ubi interpres, ἰκμάδα, id est hu-
morem, τὸ νοητικὸν intelligit τῆς ψυχῆς, id est animæ intellectualem potentiam: sed cur
sic, id uero dicere supersedit.

Peripateticæ rationes, solem stellasq; non esse igneas. Cap. XVI

CAeterum, quia diu iam Platonicorum rimamur arcana, introspiciamus pa
rumper & Peripateticorum pomœria, quæ multum tempestate nostra
& nominis & auctoritatis indepta late dominãtur, & in naturæ maiesta-
te principatũ sibi uendicant. Promemus autem, ac in sinum, hoc est com-
modum uertemus nostrum, quæ à Magno Alberto secundo Cæli com-
probata

probata nouimus, Caliditatem uidelicet ac lumen non uideri idoneas causas, cur sol & stellæ dicantur igneæ. Neque enim caliditas prouenit semper ex proprietate naturæ, sed ex motu interdum, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum unum: ut in quibusdam manifestum est speculis, & probat Euclides in Perspectiuæ tractatu. Porrò luminosa corpora sunt multa, quæ tamen esse ignea, non audeas astruere, ut contingit in putrefacta quercu. Quinimmo igni accidit quoque non lucere, si simplicior fuerit ac purior: sicuti euenire Alexander scribit in locis prope Aethiopas. Adde, quòd non ubique calorem motus inducit, sed in ijs duntaxat corporibus, quæ à motu dissolui queunt per partium attritũ. Quia enim partes dissoluuntur, rarescunt amplius, quàm formæ aeris uel aquæ uel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur & calorem. Si uero corpus fuerit eiusmodi, ut motu dissolutionem non recipiat, quale est cæleste corpus, tunc nec calor ualet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quàm localis, & præcipuè motus is qui est quasi uita quædam existentibus omnibus: cuiusmodi est cæli motus. Proindeq́ue, uiuifica qualitas est calor: letifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Qua'nam uero ratione astrorum motus calorem gignat, secundo Cæli sic statuit Aristoteles: ἡ δὲ θερμότης inquit ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρεκτριβομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς. πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸν ἀέρα. hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aere incessu illorum attrito: aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, ferrum & aerem eo magis. Patet porrò quod dicimus, ἐκ τῶν φερομένων βελῶν, id est ex sagittis impetu excussis uehementiore: sic enim incenduntur, ut μολιβδίδων, id est plumbeæ laminæ colliquescant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tanquam sagitta excalfacta aerem quoq́ue ita afficiat, sicuti uidetur intellexisse Simplicius, sed diuersum potius, ut inquit etiam Thomas. Nam excalfactus aer motu, sagittã ita incendit: quod Alexander & sensit & docuit: sed hoc in stellis usu uenire nequit. Neque enim illæ per aerem feruntur, sed in sphæra longè ab aere sequestrata. Ideoq́ue non incenduntur ipsæ, nec calescunt ullo modo, tum etiam quia externam non recipiunt impressionem. Aer uero circulari subiectus corpori calescit necessariò ex illius præceleri motu, quo non ignis modò illi proximus concitatur, sed aer ad eam usque partem quam pertingunt montes, ut ex cometarum motu datur intelligi: quod ex Meteororum primo colligitur. Ne uero caloris sit æqualitas quacunq́ue anni parte, causa in sole est euidens, quum quando incendit is hemisphærium nostrum, tum quando altiora zodiaci scandit, fitq́ue capitibus nostris propior. Quum uero Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, non intelligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generati ex motu, cæterum de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actu lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex cælestium corporum ui in inferioribus: altera ex aeris motu tãtum, quem efficit cælestis corporis ambitus. Causa uero reliqua est lumen, quod quidem excalfaciendi uim habet, quia est qualitas actiui primi alterantis (ut hoc utar uerbo) hoc est cæli: directeq́ue producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia uero solare lumen exuberantius est, inde fit, ut ab eo potentius proueniat calor. Reliqua uero ex proportione, adeo ut lunæ lumen etiam excalfaciat. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, ubi de animalium partibus disputat: Noctes (inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: unde contingat, pisces ad aquarum commeare superficiem. Sed comprobat & Auicenna, ubi plus sit luminis, ibi uero plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait, Aerem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationiq́ue & uitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisij gradus. Anthion quid. Anthele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Meganira. Despœna, id est δέσποινα quæ sit. Virgilij locus declaratur. Limbũ pro zodiaco accipi. De Lyceo monte pulchra. Iuppiter ubi & à quibus sit educatus. Agno fons, mirãdæ naturæ. Lycæus Iupiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata dijs. Mithra. Mithriaca sacra. Cap. XVII

Verum

VErum ab hisce altioribus ad humiliora remeandũ, si prius Bessarionis apposuero sententiam, uiri quidem meo iudicio scientissimi ac prudentissimi, & in Platonicis rebus summè exercitati, nõ relictis porrò pauculis, dignis cura. Is igitur libro primo aduersus calumniatorem Platonis ita ex interprete, sicuti receptum iam aduerto, scribit. Etsi (inquit) cælum Plato ex igne constare affirmat, quatenus scilicet uisibile est, & ex terra, quatenus tangi potest, stellasq; ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existimat, ut quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituãt: sed ex igne cælum esse, quia corpus æthereum lucidum est. E terra, quia sensui occurrit. E medijs, quia mediorum præcipuam recipit rationẽ. Quod ne Aristoteles quidem (inquit) inficias iret, cælestia scilicet corpora cõstare ex his summitatibus elementorum, quando & ipse cælum esse statuit uisui tactuiq; obnoxium, quod animatum quoque & animal esse, ut Plato censuerat in libro De cælo affirmauit: Nos enim (inquit) perinde ut de animalibus, ista cõsideremus. Hæc tot tantaq; de sole cæloq; habui quæ dicerem, ut studiosos hisce humanioribus implicitos studijs cogeremus quodammodo uolentes altiora quandoque suspicere, nec pati uitam sordescere situ quodam poeticarum fabularum, quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quamuis sub illis inuolucris sæpe lateant sensus mirandi. Sed in ijs hebetius ita plerunque consenescunt, ut incde auulsi noctuinis oculis conspiciant cætera. Quod minus profectò facerent, si discere aliquando potuissent, quæ genuina sint eius scientiæ, quam humanitatem uocant. Nos exsequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certatim ferè ueteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes adæquat noctibus, antisias nuncupasse, ueluti dicas, ex aduerso æquales. Antiscios apud Meroem æquinoctiali subiectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam sole ad nos commeante, illorum umbræ nostris contrariæ iaciantur, inq; aduersum decidant, id est læuorsum, nostris in dextram procumbentibus perpetuo. Anthion uero aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bœotia puteus, ubi à Proserpinæ raptu sedisse Cererem ferunt, uetulæ imagine prælata. Quo nomine uelut Argiua à Celei filiabus deducta ad matrem est. Putei auctor Pamphus, id est πάμφως. Non longè à puteo uisebatur Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei uxorem, ac Triptolemi matrem, Græcis credimus. Anthelen uocant paniculæ florem in harundinibus, qui auribus creditur infestus, ac omnino exsurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum indicat Gręcis. Sed & illud obiter adnotarimus, limbum apud Varronem scitè prorsus de zodiaco dici: quum in Menippæis satyris inquit,

Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ
Bigas acceptat Posthumi, cui seplasia fœtet.

An uero inter planetas medius collocari sol debeat, An mox lunam consequatur, agitatum diu inter cœlestium rerum studiosos & philosophos quoq;. Aegyptiorum placita à luna principem sanciunt, Mediana illi syderi ascribentibus Chaldæis, quod ipsum & Ptolemæus statuit. Theon uero probabilius habet, supra lunam statim locari, & id nec à præceptore Ptolemæo quem enarrabat, ueritus dissentire quod Plato comprobat & Aristoteles. At Moses Aegyptius situm planetarum, & ordinem incertissimum uideri pronũtiauit. Ammianus Marcellinus libro uicesimo: Quum sol (inquit) ac lunaris globus astrorum omnium infimi, comitatu parili obtinentes circulos proprios, saluaq; ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ad dimensiones uenerint, si contigua præstrinxerint spatia, dilutior erit defectus. Sed nos quod polliciti sumus cælestibus relictis, nostrę memores infirmitatis terrena pergamus expendere. Si illud ex Marcellino eodem adiecero item, post ea quæ iam sunt dicta, solem quandoq; ideo existimari geminum, quòd surrecta solito celsius nubes, æternorumq; ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde addamus ex Pausaniæ thesauris illud quoque, Titana creditum solis fratrem, regionem ad Asopum, sicuti ferunt indigenæ, habitasse primũ, & ab eo dictam Titanen. Verum, uti ego

ego (inquit) censeo, uir sagax fuit Titan, & temporũ anni obseruator diligens, & quando auctiora sol faciat semina & arborum percoquat fructus, ac proinde solis frater habitus. Vnde coniectatio euidens, cur astra Titania dixerit Maro. Titanas omniũ principes ad poesin Homerus induxit, ut deos apud Tartarum. Ex ijs Anytus commemoratur unus, à quo educatam ferunt δέσποιναν. Propterea apud eius simulacrum stabat armati præferens schema. Hanc δέσποιναν, seu dominam uenerantur cum primis Arcades, Neptuni astruentes filiam. Cæterũ pluribus est Cereris cognomentum δέσποινα: quo tamen & Proserpina honestetur. Ad quod poetam nobilem respexisse contenderim illo uersiculo,

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè in Arcadicis rebus Pausanias scribit: In templo, Cereris statuam dextra facem gestare, alteram uero inijcere ἐπὶ τὴν δέσποιναν, quæ & ipsa sceptrum cistamq; in genibus habeat. Templi porrò parieti affixum stetisse speculũ, in quod intuens initio quidem se aut parum aut omnino nil spectaret, dearum planè simulacris conspicuis, atque item throno. Ad sinistrã templi, τῆς δεσποίνης montem statuunt Lycæum, qui & Olympus dicatur. Arcadum plerique ἱερὰν κορυφὴν, id est sacrum nuncupant uerticem: puto, quoniam inibi esse educatum Iouem, eorum mythicis est obseruatum. Argumento esse locum, qui inde uocetur κρητέα, ad sinistra luci Apollinei, cognomento Parrhasii, id est παῤῥάσιον. Nymphas quæ Iouem educarint, fuisse Thisoam, id est θεισῶαν, & Nedam, & Agno, id est ἁγνώ: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cuius ea fuerit olim uis, ut re diuina ibi à Lycæi Iouis sacerdote curiosius peracta & fusis precicus, querno'que ramo leuiter aqua commota, mox densior surrigatur uapor nebulæ assimilis, quæ non multo pòst effecta nubes, aggregatis item alijs, largos demittat imbres. Miracula in Lyceo suppetunt alia quoque, esse inibi Iouis Lycæi lucum, quem si quis (lege spreta) ingrediatur, annum nequit superuiuere. In eo item animalia, nullam prorsus umbrã iactant. Quodq; apud Syenen syderis Cancri primas partes sole fit obtinente, perpetuũ ibi est. Lycæa sacra apud Phrygiæ urbem Peltas ab Xenia Arcade celebrata, primo ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στλεγγίδας χρυσᾶς. Lycon esse lupum sciunt omnes. Amphilycen exortum interpretatur Theon, quia soli dedicetur lupus, quia sit ὀξυδερκὺς, id est uisus præacuti, sicut longinqua spectat sol. Solem deniq; Persæ mithram dicunt, cuius simulacrum leonis rictum præferebat, cum tiara, manu utraq; bubula premente cornua. Quo argumento in Thebaide Papinius,

Adsis ò memor hospitij, Iunoniaq; arua
Dexter ames, seu te roseum Titana uocari,
Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mithram.

Sed & in Philologiæ nuptijs Martianus,

Te Serapin Nilus, Memphis ueneratur Osirin,
Dissona sacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici sacra legimus. Eà in antro obijsse, moris fuit, educto cornibus ex eo boue, quem mox ut Mithræ uictimam immolarent, per hymnorum modulatos concentus. Propterea obscurè Hieronymus, sed doctè, ad Athletam: Ante paucos (inquit) annos propinquus uester Gracchus, nobilitatem patritiam sonans nomine, quum præfecturam gereret urbanam, nónne specum Mithræ, & omnia portentosa simulacra subuertit? Lampridius in Commodo: Sacra Mithriaca homicidio uero polluit, quũ illic aliquid ad speciem timoris uel dici uel fingi soleat. Meminit horum cum Suda Procopius. In specu colebatur ueteri more, quo antequam excogitata forent templa, dijs consecrabantur antra, sicuti in Creta Ioui ab Curetibus: in Arcadia lunæ, ac Pani Lyceo, Dionysio autem apud Naxum. Mithræ, ubicunq; is coleretur. Mithram Aegyptij statuunt sub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martij animalis gestare. Inuehitur autem Tauro Venus, ceu tanquam Taurus, opifex generationis ac dominus

minus censeatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithræ specu dicasse cum fontibus. Sed ita, ut mundi symbolum specu obtineret, quem creasset Mithras. Quæ autem intus forent, elementorū mundi, ac climatum imaginem præferrent. Neroni quoque eblanditus Tiridates eum perinde ac Mithram se adoraturum pronunciauit, ut scribit Dion. Mithræ historiam multis uoluminibus explicuerat Eubulus.

Grasum ne pertulisse quidē quid sit, & quid grasus & grason. Tragasæus & Tragomaschalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes fœtēt. Ca. XVIII

Alexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subiturum, plerique ex amicis adeuntes grauius milites accusabant, qui in tentorijs sermones sererent depaciscerenturq́, nihil se hostilium spoliorum in regiam relaturos, sed sibi ea omnia uendicaturos. At is læte, quæ dicerentur accipiens, Prospera (inquit) nuntiatis, uincere cogitantium ista sunt consilia. Quum uero hostiles copiæ myriadas uiderentur centum excedere, hoc est, decies centena hominum millia: identidem Alexandro ingessere milites, ὦ βασιλεῦ θάῤῥει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸν γράσον οὐχ ὑπομενοῦσι. Confide rex, neque pertimescas hostium multitudinem, ipsum enim grasum nostrum non perferent. Hinc nata parœmiæ species, ut qui primo funduntur impetu, fuganturq́ prius quàm intra teli iactum ueniant quodammodo, ne grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significauit Cæsar, quum illo uicto ad amicos scriberet, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα, ueni, uidi, uici. Grasum uero dicunt Græci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum utique lanarum sordes in ouibus appellant, quod genus etiam Oesypen uocant, uel Oesypum, ut apud Dioscoridem, quanquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῶν μασχαλῶν δυσωδία, id est odor malus qui sub alis fit. Vnde & grason, id est γράσων dictus odoris mali. Hinc illud parœmiodes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Tradunt aliqui, Grasona etiam signare uiride hordeum, παρὰ τὸ γράω τὸ ἐσθίω. Est item grasos adeps ipse in Græcorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia uero alarum odor nunc hircus Latino uerbo, nunc tragus item Græco, sed idem significante, nuncupatur: Aristophanes in fabula, cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasæum uocauit male olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit. Grason porrò & Crymnam in Theriacis Nicander in Troade loca dici opinatur, κρύμνας ἀμπελίου καὶ ἀνὰ γράσον. Quærit Aristoteles, διὰ τί αἱ μασχάλαι δυσωδέστεραι τῶν τόπων; id est cur alæ omnium maximè partium nostri corporis male olent? An (inquit) est, quia omnium minimè respirare possunt? Malus autem odor locis huiusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis, id est humectæ materiæ, ad corruptionem paratæ consistit. Etiam si partes illæ sint raræ satis, quod pilorum indicat multitudo, ut Sententiarum quinto meminit Hippocrates. Cæterum, quia immobiles maximè inexercitatæq́ sunt, superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit, quæ crudæ incoctæq́ odorem producunt malum. Quippe odoris mali causa cruditas quædam excrementi est. Quamobrem sudores etiam aliqui quandoq́ ita olent. Proinde in plantis, quia siccæ & calidæ sunt natura, humor non est fæculentus, sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet, excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & fœtida. Legimus porrò septima quarti Auicennæ, quosdam opinatos, tetrum alarum odorem ex quibusdam seminum reliquijs quibus gignimur, produci, quę locis ijs insederint cutem subeuntes. Verum peritioribus ratio hæc parum efficax uidetur, quod seminis proprium sit, conuerti in melius. At obijciat aliquis, fœtere tamen pedes, quamuis perpeti agitentur motu. Agitatur illi quidem, sed obsepti obuallatiq́ amplius operimentis, ut quod superfluit, euanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maximè obuium, liquet.

Cur odorem malum augeat calor. Item cur præcipuè odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiendo quid necessariū. Caput XIX

ET quia de odoribus agimus, ingerat hic fortè curiosior aliquis, Vnde nam fiat, quòd quæ male olent, tetrius oblædunt quum calent, quàm quum frigent. Ea uero est odoris natura, nam uapida res est quæ calore consit: motus enim quidam est: calor autem, motandi præcipuam habet uim. Nam frigore concrescit humor, & fit immobilis. Adde, quòd frigus concipientia imum petunt omnia. Ediuerso autem in summa calor surrigitur, similiterque uniuersim odores, tum quia in aere constituuntur, tum quia qui eos percipit sensus, in arrecto uelut specula est. Siquidem cerebri conceptaculis sese insinuans odor sensum mouet. Sed illud iucundius in quæstionem uenerit, cur ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus persentiscant uoluptatem. Vt qui paulò sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id uero inde putatur effici, quòd cerebrum nos maius habeamus, & reliquis aliquanto humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum reuocat rationalem. Fit autem affectio hæc per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrũ ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdem præstat leuitatem quandam, ut superiora petant, unde consequitur in membro illo sanitas quædam, odori siquidem inest calefaciendi uirtus ob calidum igneum, unde producitur, atque idem resoluitur. Proinde uidetur natura in duo maxime opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id utique operosius, euentatio est caloris intimi, aliàs exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atque uentosos, & instar fistulæ cauos, & spongiæ similes, ut cor iræ ardoribus nonnunquam exæstuans aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Proximum est odoris perceptio, ad quam sicuti ad auditum & gustum corpore aliquo intermedio est opus: per quod ad sensum prouehãtur odorum differentiæ. Sed & elementa eadem odoratui præseruire uidentur, quæ uisui & auditui, aer uidelicet ac aqua. Nam aquatilia quoque odorari, certum est. Et sicut in uisu perspicuitas communis quædam qualitas in aere & aqua cognoscitur, ita in odoratu alia qualitas in elementis eisdem promiscua continetur, quam dicimus diosmon, id est perodoriam aut transodoriam, ut interim sic loquamur: inuenias id uerbum apud Theophrastum, cuius & nos aliubi mentionem fecimus. Ea uero est potentia ad sensorium transuehens, quod odorum est. Sensorium autem non naris est utique, ἀλλ' ἡ μασοειδὴς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπόθεσις. id est, uerum seposita cerebri portio mammarũ imagine quadam. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremum esse duabus mamillarum papillis consimile, prodidit, in quibus sit odorandi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiusque sit. Caput XX

NEc illud utique ambiguitate caret, quid nam sit quòd sensum hunc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidem animalia plurima exquisitius quàm nos & sagacius olfaciunt, ut ex terrestribus canes, ex auitio uulturij. Sed & uariarũ odore sollicitari mirè quadrupedes cunctas, nono De animalium historijs tradenti credimus Aristoteli: quod & à Plinio est repetitum. Euentus autem eiusmodi hæc afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionem uidetur: nam uti odor ex calido prouenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur uictoria calidi & sicci. Sed homini cerebrũ, in cuius uicinia olfactus est, datum omnibus alijs maius, perpensa præsertim corporis proportione: quod & comprobat in libro De animalibus Aristoteles. Quum uero id sit humidum & frigidum, in se animaduersum, inde nimirum fit, ut in eo odorandi perfectio præpediatur, nihilque ferè odorabilium percipiat, nisi quod excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diuersam.

An odoribus sufficì alimentum queat. Rhyntaces auis. Ouidij locus explicatur ex primo De Ponto. Chamæleon. Salamandra. Caput XXI

HIppocrates auctor artis medicæ summus, quique bene sentientibus perinde ac lychnuchus est, per literarias semitas iter faciẽtibus, in libro De ali-

mento,ſic ſcriptum reliquit: Quicunq; citiſſima indigent adiectione,humidum reme-
dium reſumendis uiribus optimum eſt: ubi autem adhuc ociore,per odoratum. Pytha-
goricorum uero ſententia fuit, odores etiam ad nutricationem conferre, ueluti etiam
alamur qualitatem eiuſmodi attrahendo. Id minus recte pronuntiatum, nititur Philo-
ſophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compoſitū elemen
tis: ſimplicia enim non nutriunt,& animalia quæ indidem nutriuntur,ex quatuor ſunt
compacta elementis. Ex ijs autem unumquodq; nutritur, ex quibus conſtat: ut eſt in
primo De generatione adnotatum: argumento ſunt ciborum retrimenta,conceptacu-
lis quorum intra animalium corpora, partes à natura ſunt contributæ. Nam in plantis
protinus,quicquid uacantis materiæ eſt,extruditur: ſicuti manifeſtum facit gummi,&
id genus alia. Quòd ſi elemento ſimplici impleri nutrimentū poſſet, nil prorſus redun-
daret,quia partium nulla eſſet diſparilitas. Inde colligitur, ex odoribus nullum poſſe a-
limentum præſtari. Nam quum ſint qualitates per ſe,non poſſunt nutriendo conſtitue-
re ſubſtantiam. Quòd ſi ſit odor fumoſa exhalatio uel uapor, ut ueteribus placuit, ad-
huc ratio perſtaret, quoniam utrūq; ad aeris naturam pertineat. Porrò ſpiritus quidem
uel cerebrum petit, uel pulmonem. In his uero locis non eſſe alimentorum concepta-
cula,unde reliquo corpori diſtribui pro ratione portiunculæ ualeant, notiſſimum ferè
eſt. Huic enim muneri ſtomachum natura pręſcripſit,proinde apertiſſimum uideri,ni-
hil odoribus nutriri. Quos tamen ſanitati conferre plurimum, ſenſus perdocet. Plinius
uero Naturalis hiſtoriæ ſeptimo,ad extremos Indiæ fines ab Oriente,circa Gangis fon
tem,eſſe Aſtomorum gentem prodit,ſine ore,toto hirtam corpore, quæ frondium ue-
ſtiatur lanugine, uiuatq; halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis ci-
bum,nullum eſſe potum,tantum radicum florumq; odores uarios ſylueſtrium malo-
rum,quæ ſecum portant longiore itinere,ne deſit olfactus,grauiore paulò odore haud
difficulter exanimari. Horum etiam Strabo ex Oneſicrito mentionem facit libro deci-
moquinto. Sed quia id ferè putat fabuloſum, non grauabimur hic ſubijcere Platonici
ſcientiſſimi,& medici doctiſſimi ſententiam: Legimus (inquit) in calidis quibuſdam
regionibus,ac plurimo paſſim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecil-
lo ſtomacho,quaſi ſolis odoribus ali: fortè quoniam ipſa natura loci, tum herbarum &
frugum atq; pomorum ſuccos fermè totos redigit in odores, tum corporum humano-
rum humores illic reſoluit in ſpiritum. Quum igitur uterq; (odor uidelicet,ac ſpiritus)
ſit uapor quidam,& ſimile ſimili nutriatur, nimirum & ſpiritus & ſpiritalis homo plu-
rimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum uero qualecunq; id ſit, per odores
ſiue fomentum apprimè ſenibus & gracilibus neceſſarium eſt, quo defectum alimenti
ſolidioris atq; uerioris utcunq; compenſare poſſumus. Non multum inde diſſitum eſt
quod in Artoxerxe Plutarchus ſcribit, eſſe in Perſis auiculam nomine rhyntacen, nul-
lis intus (uti aſſolet) fæculentis retrimentitijs,ſed pinguedine tantū refertam: unde cō-
iectatio ſit,uento eam ali & rore. Pomi porrò præſuaui odore prorogatam aliquandiu
Ariſtoteli uitam,in eius tituli libro (quiſquis ſit auctor) adnotatum comperi. Spiritum
uero odoribus nutriri, argumento eſt, quòd uinum odore plenum ſpiritum ſubitò re-
creat, quem cætera uix tandem poſſunt reficere. Propterea primo De Ponto ita ceci-
niſſe uideri Ouidius poteſt,

Et iam deficiens,ſic ad tua uerba reuixi,
Vt ſolet infuſo uena redire mero.

Cuius rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quanquam nec latet,ex ſe uinum fomen-
ti plurimum ſuggerere: priuatimq; traditum à Dioſcoride libro quinto, uina ſæpe ali-
qua cenſeri σφυγμῶν ἀνακλητικά, id eſt uenarum pulſus excitare. Vaporem uero illum,
in quem cibi cocti denique transferuntur,ideo appellamus odorem, quoniam & odor
ubiq;, uapor quidam eſt. Et hic tractus intro ex alimentis uapor, niſi ſpiritui quodam
odore placeat,uix ullum præbet illi alimentum. Quamobrem ualde probatur Auicen
na,quum ait: Corpus quidem dulcedine, ſpiritū uero quadam aromaticitate (ut ſic in-
terim loquamur) nutriri. Galenus porrò Hippocratem ſequutus, ſpiritum non ſolum
odore putat nutriri,ſed aere: aere (inquā) non ſimplici, ſed potius opportunè permix-
to. Tria

to. Tria demum spiritus animalis fomenta traduntur præcipua, aer purus & luminosus, odorũ delectus, & musicæ. Iam uero Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, spiritum uitalem & animalem ideo nutriri tum odore tum aere, quoniam uterq; mixtus est atq; conformis, & utrunq; haustum præcordia penetrare, atque inibi percoqui temperariq; ad uitam, perq; arterias diffundi. Vterq; autem coctus iterum nutrit spiritum (ut aiunt) utrunque, præcipue uero animalem. Pisciculos multos aqua nitidissima nutriri tradunt: ocimum eodem modo. Mitto quibus elementis chamæleontem & salamandram nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Aristotelis affert historiam, in qua fatetur is hominem à se uisum, qui aere modò nutriretur & sole. Quibus in Phædone persimilia Plato conscribit, & nos alibi (opinor) in hosce libellos regessimus. In quorũ pragmatia more architecti lapide nunc utimur orthogono & quadrato, ad normam respondente: interim structura incerta in operis farcturas, hiantes alioquin, cementa impingimus, ac rudes informicq; politura inuenustos lapides. Est ubi substructio placet ordinaria, ex similibus consurgens, nec incertis, sed formæ non dissultantis, etiam si ad perpendiculum haud plane habeat responsum.

Odoratæ suffitionis utilitas mira. Ignes odoratos pestilentiæ occurrere. De Agrone medico, & lindo specie aromatis. Myrrha cur Aegyptiace dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia resina. Myrine. Stacte. Gutta. Cap. XXII

SEd nec ista modò emolumentũ, quod insigniter nobis adest ex odoribus, patefecerint; sed amplius, quæ ex ueteri comperta nobis memoria sunt. Siquidem quum aer quo utimur plurimũ, & in quo maxime obuersamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet contemperamentum, sed nocturna denseat humectatione, & proinde corpus premat, & animæ tristitiam inferat quandam, ueluti nebula circumfusam grauiore, Aegyptiæ morem gentis animaduertimus fuisse, ut è lectulis se proripientes mox resina suffirent corpus, ut sic aerem expurgarent disgregatione, & innatum corpori spiritum aliquo modo tabescentem, odoris uehementia refouerent. Rursum meridie syderis ui ex terra uaporationem exhalantem, myrrheo retunderẽt thymiamate, dissipat enim ac disiicit caliditas aeris turbulentiam circumiecti. Nam & medicæ artis scientissimi pestilenti affectione grauius grassante, ignium crebritate malo occursant, quod ijs rarescere credatur aer. Id quod consequitur largius, si odoratiora urantur ligna, cuius est modi cupressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summè laudatum ferunt, quòd Athenas magna pestilentiæ ui sæuius infestante, affectorum plerisq; salutarem intulisset opem, accensis in proximo ignibus. Myrrham porrò Aegyptiorum uocabulo bal dici, obseruauimus. Id uero disiectionem indicat plane. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, idem Hebræis est: nam ijs uocibus indicatur idolum: sicut zebub, muscam signat: unde Beelzebub (etiam si Beelzebul Græci pronuntiant) tanquam muscæ dicatur idolum: sed pro dæmonarche positum. Baion uero medicinam professis, compositio est, cui resina inseritur zygia, id est acerna. Myrrham utiq; communis Græcorum lingua enuntiat, sed smyrnam dicunt Aeoles, ut scribit Lycophronis interpres. Myrine autem, seu myrsine, myrtus est. Stactem dici myrrhæ florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguissimam eius distillationem intelligimus. Græci præterea unguentum ex myrrha, stacten accipiunt: quam in sanctis literis etiam guttam legimus dici. Porrò non ad myrrham solum pertinet stacte, uerum ad liquores alios item, lachrymasq; ex arboribus stillatim promanantes. Quin & κονίαν στακτὴν dicunt Græci, & sexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerem stillatitium: nos cinerem lixiuium plerunq; nuncupamus. Stactum enim dicunt defecatum & percolatum: unde stactica uocabantur uasa Niloticæ aquæ defecandæ commoda. Obiter adnectamus illud quoq;, quia diu inter odores uersamur: apud Athenæum reperiri, lindum esse aromatis speciem; quod etiam agnoscit Eustathius.

Qua ratione audiant odorenturue, quæ sensorijs eiusmodi non sunt prædita. De piscibus qui inclamati ueniunt. Piscina quid. Caput XXIII

VErum haud inepte fortasse uidemur facturi, si hoc maxime loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod decimo Naturalis historiæ Plinius proposuit quidem, sed inexpositum reliquit. Forte quia non erat operis instituti causas iudicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec membra habent, nec foramina: audire tamen eos, palàm est, ut patet, quum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiuarijs spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera piscium ad nomẽ uenire. Olfactum quoq; ijs esse, manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Hæc ad uerbum fere comprobantur ab Aristotele De animalium historijs libro quarto: ab Auicenna item uolumine quarto. Sed quod ad auditum spectat, etiam Lucianus meminit in sermone De Syria dea, cuius hæc fere sunt uerba, οὔχι δὲ καὶ οὐνόματα ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι. hoc est, nomenclatura item eorum est, & uocati inclamatiq; aduentant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero, Nostri autem principes digito se cælum putant attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant, alij autem negligant. Vbi pro piscium uiuarijs plane piscinas intelligimus. Alias est & aquæ stantis locus piscina, quod & uulgò usurpatur. Columella Rusticationis primo, Piscinas minime duas esse oportet, alteram quæ anseribus pecoribusq; seruiat, alteram in qua lupinum, uimina & uirgas maceremus. De odoratu uero & Sudas, approbans etiam conchylia odorari. Illud utiq; mirum, qùum astipulante Aristotele auditus & olfactus nullum contineant membrum manifestum. Quod enim tale uideri potest per loca narium, id non ad cerebrum usq; transmeat, sed partim obseptum & cæcum mox desinit, partim ad branchias fertur. Quin & insecta quoq; tam pennata, quàm non pennata procul sentiunt, ut mel apes, & culices dicti muliones. Quòd nisi odore agnoscerẽt, nunquam e longinquo sentirent. Sulphuris item odore, genera insectorum multa intereunt. Ad hæc formicæ origani sulphurisq; puluisculo insperso, suas relinquunt cauernas, alioqui demigrant. Sed unde nam ista contingant? Certe (inquit Themistius ex Aristotelis sentẽtia) alium sensum habere non possunt quo odorentur, quàm odoratum. Sed afferẽdum est, quo nam pacto olfaciunt, si non respirant aliqua. Videtur itaq; in sanguineis sensorium odorandi esse diuersum, ab eo quod in insectis habetur. Et Hercle, ut animalium quorundam oculi præduri, cuiusmodi uocant Græci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent. Proinde exserti inconniuiq; sunt. Sed statim nullo diductu incidentia & occursantia contuentur, quum aliorum oculi genis & palpebris utantur, ceu uallo quodam uisus munimentoq; prominente: eoq; nisi nictentur & conniueant, cernere non possunt. Ita & odoratus insectis piscibusq; promptus atq; expositus est, ut uisus duros oculos habentibus: unde munere eo sine naribus & olfactione funguntur: at respirantibus adopertus & conditus est, qui ubi halamus adaperitur panditurq;, ampliatis uenarũ meatuumq; itineribus: quod ijs ferme uerbis Aristoteles De sensu & sensili exposuit, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πῶμά τι, διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσι ἀφῄρηται τοῦτο. sed ijs (inquit) quæ respiratione utuntur, flatus ipse surrigit, quod insidet ueluti operculum: quod ni fiat, non percipiunt: at quæ spiritus reciprocatione non utuntur, nil eiusmodi inest. Propterea inquit Themistius, si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio non est causa odorandi, neq; dehiscentia palpebrarum uidendi, sed adaperiendi meatus qui odoratui obseruit.

Ambiguitates in odorum ratione plusculæ. Interibi enarratur Martialis.
Stilum uertere quid sit apud Horatium primo Sermonum. Cap. XXIIII

CAeterum prius quàm ab hisce digrediamur odoribus, non inepte uidemur facturi, si quæpiam adhuc ex ueteribus thesauris delibatim carptimq; degustarimus. Multi (opinor) experientia magistra didicere, & nos quandoq; persensimus, florum odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est suffimentorum, suauius e longinquo olere, quum in propinquo alia herbam potius redoleant, alia fumum. Miratus diu sum eiusmodi euentum, ambigensq; sæpe mihi Virgilianum carmen ingessi,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Deniq;

Denique quum in commẽtationes quasdam auctoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quæstionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris ui constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse: ut uero calidissimum quodque est, ita & maximè leue. Proinde prouehi longius potest, ac synceriorem subuectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, id est uaporis aquei depuratum, abiunctumque qui odorem assectari uidentur: cum quo terrestris quoque prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam insito crassamento calidum inibi potentius agit, uerum interstitio longiore uicta flaccescit euanida, calore deminuto, quamobrẽ sensui ingeritur odor materia defæcatiore. Quod uero amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidens: quoniam mota plus aeris, quàm quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autem frigoris ui infestante, minus minusque odoramenta persentimus, quoniam hebescit retunditurque tunc aeris motus, quo inuehuntur. Est enim frigus σκπτικὸν καὶ συσταλτικὸν, id est consistere facit & contrahit. Sed nunquid ferendam censemus opem Valerio Martiali, cuius hi ferè sunt uersiculi:

Quod bis murice uellus inquinatum,
Quod ieiunia Sabbatariorum.

Scribit siquidem doctissimus poeta, Bassam peius oluisse, quàm ieiunia Sabbatariorũ. Id cur non attentarunt interpretes, ne (sicuti uisum forte est) arcẽ facere ex cloaca, aut lapidem è sepulchro uenerari pro deo existimarentur. Mihi loci huius eruditio non obuia uidetur, nec exculcata, sed intercutanea & grauis, quam circulus pullatus nescit. Sed comprimam me, ne (quod aiunt) admouere arietem uidear, aut ostentare ac captare lites. Græcum adagium est, νηστείας ὄζει, ieiunium olet: de eo cuius fœteat anima. Obseruatum nanque est, ora hominum qui nil dum esitarint, grauius olere: uentre siquidem inani minusque agitato, aer factus calidior spiritum excrementaque pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumento est, quòd uel sitim parere ieiunium potest. At ubi ederimus, ciborum odore hebescit prior graueolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrothecijs mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur scitamentis haud aspernabilibus prorsum. Elegantissima est, & breuitate amabili Hippocratis sentẽtia. Menses duci aromatum suffitu, quæ sæpe (inquit) ad alios usus reciperentur, nisi caput tentarent. Eum locum, qua solet subtilitate perpendens Galenus, postea quàm docuit, cur menstruorum subsistentium affectioni aromata succurrant, quæ conniuentes discludunt cõceptaculorum clausulas, & materiæ crassamentum extenuant, mox ita infert propemodum: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum usus commonet, tum insinuat rationis examen: siquidem excalfaciendi potestate prædita omnia, caput pertentant aggrauantque: quippe nutu suo superna calor appetit. Quum uero huiusmodi sit uniuersim aromatum genus, ac potissimum casiæ, costi, cinamomi, amomique, ambiguitatis nubilum discuti inde facillimè queat. Quod uero Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & scire placet an concipere possit, ueste obuolutam suffies infra, nam si odor transmitti per os ad nares uidebitur, non esse sua culpa sterilem, cognosces. Galenus: In his (inquit) solis, nequaquã efferuntur odores suffitionis subeuntes, quibus confusum, obseptum, occæcatumque os uteri est: tale uero nequaquam censetur ad sobolem suggerendam accommodum: nam & alibi Hippocrates, Quæ frigidos spissosque uteros habent, non cõcipiunt. Quoniam uero sæpiculè poeticos excutimus scrupos, nec id cuiuspiam depompationi (ut uerbo utar Hieronymi) neque enim histricosa mens est nobis, ut spinis hunc illum perfossum uelimus, sed publico iuuenum studiosorum bono, admonitum uolumus scientissimum quenque, nil esse in hoc scriptorum genere per incuriam transiliendum. Quod uirum lectionis uberrimæ Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, sat notum est: quum diceret, Horatianum illud ex Sermonũ primo, perperam à male feriatis enarrari,

Sæpe stilum uertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores

Contentus paucis lectoribus.
Nam (inquit) stilum uertere, est inducendi expungendiq; causa, stili partem exacuminatam surrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoq; meliorem stili partem uocat, quæ peiora de auctoribus confodiat eradatq;. Cicero Actione in Verrem quarta, Quum hæc ad istum afferrentur, timuit aliquando, & commotus uertit stilum in tabulis suis. Quo facto, causam omnem euertit suam. Sed & in Ruffinum idem Hieronymus, Ilicò uertis stilum, & omnia laudata prius uituperas.

Vbi'nam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites unde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis. Caput XXV

QVum primum Canonis Auicennæ relegeremus, multa inde præcerpentes quæ in hosce libellos (ut se ostentauit occasio) regessimus, placitũ est, quandoq; interpretis spatiosa adire uireta, ut adiutum irent illa quoq; lucubrationes nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro uisum est adminiculari: Aristoteles inquit duodecimo De animalibus, naribus insitum odoratus organum arbitratur. Galenus uero & medicinam professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octauo De utilitate particularũ, Odoris (inquit) sensorium prope craneum uidetur constructum in uentriculis cerebri anterioribus, ua porosum continentibus spiritum. Sed & ipsum id in libro De sensu & sensili, non inficiatur Aristoteles, fortè eorum oblitus quæ prodidisset alibi. Euidens autem argumentum, non inesse naribus odorandi potestatem ullam, quòd illis si admoueantur odorata, nequaquam percipi ualent, nisi ad superna prouehantur, quod spiritus reciprocantis ui contingere, secundo De anima commentatur Philosophus. Spiritu enim retento, etiã si inseratur naribus odor, sensus perfici nullus quiuerit. Verum, post tot ac tanta de philosophiæ prompta sacrarijs, iam & grammaticam instruamus supellectilem: ne (uti ferunt) à curru uidear excussus, & à præscripto longius proripi: quanquam Scytharum more sæpius ad lætiora consurgam pabula. Muscum, qui & nunc in delicatiorem usum uenit, ab Hieronymo dici quandoq; peregrinũ murem, sunt qui opinentur. Nam muscum, id est μύσκον, murem paruum, planè indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitũ, Hermolaus putat. Nec muscum dici, sed moschon. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muscoso uillo, præstantes odore. Quod genus Bryon dicant Græci, nos muscum. Moschos autem apud Aetium & Paulum, Capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex umbilico, aut uomica. Ambigit deniq; Hermolaus idem, an muris peregrini pellicula sit ex animali, unde habeatur zibettum, quod dicãt recentiores Græci zapetion. Moschia uocant item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia. Odoribus seruandis concinnata uascula uocãt Græci alabastra, quod læuoris ratione uix teneri queant, unde conciliatum lapidi nomen alabastritæ, ex quo fierent aptissimè, soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali: sed apud Galenum uocatur sic, quicquid est algæ ritu fragile, quam appellant bryon, etiam si eo uocabulo muscus intelligitur sæpe, ut diximus. Inodorare est odorem suum agglutinare. Columella libro duodecimo: Halia (inquit) si luna infra terram posita, ferantur, & sic postea recondantur, nec acerrimi sunt saporis, nec mandentium halitus inodorantur. Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secundo, sic: Quanquam illa tua horridula mihi atque incompta uisa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerãt, & ut mulieres, ideo bene olere, quia nil oleant, uidebantur. Ad hæc uero Martialem parte aliqua respexisse, palàm fit amplius intuenti:

Posthume non bene olet, qui bene semper olet.

Id uero ex Arbitro esse, Hieronymus testatur, ubi ait: Cincinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui semper bene olet. Situm sentire dicuntur, quæ nimis inueterarunt, & redolent

mucum

mucum quendam. Id Dioscorides appellat apophoram ἀρωτιῶσαν, quod ex Plinio agnoscas licet libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, γλυφάνου ποτόζειν dicitur, quod sculpturam recipit etiamnum. Ozanica in Dioscoride uidentur esse olfactoriola. Ozas tamen dicunt onagrorum coria. Sed & apud eundem pluscula obseruauimus, præsens negocium iuuantia: sicuti illud ἀρωματίζειν, quod aromata redolere signat, ut nardum ναρδίζειν: nam ἁλμυρίζειν est salis gustum habere, μελανίζειν, nigricare: κουραλίζειν, ad coralij uergere colorem: οἰνίζειν, uinum resipere: ῥοδίζειν, rosam: τραγίζειν, hircum: κασίζειν, casiam: at χρυσίζειν, est in auri colorem reclinare: πεπερίζειν, piper sapere. Obolere uero in malum capitur: semper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, ut Plauti Mostellaria manifestum facit,

Oboluisti allium germana illuuies.

Oletare in ueterum doctrina esse uidetur, olidum facere: manifestius ex lege id fit, qua subnotatum aduertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, ubi publice salit: si quis oletarit, sestertiorũ decem milium mulcta esto. Mephitim deam intelligũt odoris grauissimi. Mephitis templum ante Cremonensium mœnia fuit quandoque, loco seu numine defensum, ubi exusta est Cremona Vitellianis Flauianisque bellis, anno postea quàm condita fuerat ducẽtesimo octogesimosexto, T. Sempronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus grauitatem.

Pustulas in naso, & ionthos quid signare coniectarint ueteres. Psydraciũ quid, & ionthos, & unde. Vari in naso. Amantium blandimenta aduersum amatos. Grypi qui. Pusula. Pusulæ oues. Ignis sacer. Cap. XXVI

SVperstitionis antiquæ uestigia in Græcorum commentariolis pridem obseruauimus, quæ & uarietatis gratia quam anxiè nimis ac solicitè affectat plerunque humanus animus, huic loco suppingam: Moris est (inquiunt) non nullis, quæ naso adnascuntur psydracia (est autẽ eo nomine pustula durior, acuta, subalbens) nuncupare mendacia, quoniam ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoque est: Siculos consuesse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, ψεύστας appellare, id est uanos mendacesque: quia id genus homines per ea naturæ indicia plane significarentur. Sunt autem in hoc proposito, quos Latinè uaros rectè dixeris. Vocari autẽ sic arbitrantur, uel quod ætatis flore protuberent, aut ab onthos, quæ res fimum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod ὀνθιλεύειν dicitur. Sciendum tamen primum prodeuntes pilos ionthos quoque solere nuncupari, ratione uocis ab ἴῳαι deflexa, & ἀνθεῖν. Illud uero quod Plato scribit, & recensuit Plutarchus, non tam superstitionis fuerit, aut obseruationis superfluentis, quàm amatorij prorsum eblandimenti, quod niueo spectabiles candore, ut deorum uenerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, ut uiriles in primis. Grypos uero regios opinabãtur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexantur præcipuè, quod eiusmodi fuisse Cyrum, proditum annalibus sit. At simos, gratiosos appellabãt. Pallentes autem μελιχλοῦς salutabant, & osculabantur, ceu flauescentes dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum pusulam à pustula esse diuersam, quippe sacrum ignem pastores pusulam uocant, unde dicantur oues pusulosæ.

Sternutamentum censeri quandoque ominosum & inauspicatũ. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicãtur serperastra. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus unde fiat. Ptarmica. Ornis quid. Cap. XXVII

LEgebamus dum ista euigilarentur literarum bonarũ candidatis, enarratiunculas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodum & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles: nec in quas Græcanicũ illud, & quidem Theocriti eiusdem, nasutior reiectet aliquis, οὐδὲν ἱερὸν, nil sacrum, aut magnum. Inter alia uero & illud quod excerpemus arrisit, adnotatum Idyllio, cui titulus Thalysia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prosperius, alia uero censeri ominosa prorsum & inauspicata: unde Theocritus,

Σιμιχίδᾳ οἱ ἔρωτες ἐπέπταρον.

id est Simichidæ insternuerunt amores, Et in re sequundiore Homerus,

οὐχ ὁρᾷας ὅ μοι υἱὸς ἐπέπταρε;

Nonne uides quod mihi sternuit filius? Verum apud Theocritum, ἐπὶ τῇ χείρονι μοίρᾳ. Id est, in partem malam accipiendum est sternutamenti præsagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyręos dimicaturus, gubernatori suo qui proficiscenti iam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat, Miraris (inquit) ex tot milibus unum perfrixisse? At consultantibus Græcis post iunioris Cyri interitum, quo maxime modo ex Asia in Græciam remearent Barbaricæ fraudis reclinata sæuitia, fertur quidam interim sternuisse: quod quum audissent milites, impetu uno deum sunt uenerati, Iouis quem Sotera dicunt, arbitrantes augurium. Ad hæc autem uel sponsione contenderim, Catullum respexisse, à quo de amore proditur sic,

Dextra sternuit approbatione.

Sed & Propertium,

Num tibi nascenti primis mea uita diebus
  Aridus argutum sternuit omen amor?

In cuius loci enarratione afferri modo ab eruditis solent, quæ prodit in quæstionibus encyclicis Aristoteles (Etenim cum fide promuntur omnia, ne comatulum ista fortè resipiant caluum. Quæ esse uelut serperastra paulo impolitioribus, summè optamus: quæ discentibus ambulare infantibus, ut Varro significat, adhibentur alligata geniculis, ne uaciæ fiant, uel compernes.) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracem, & aluum: quumque efflatus alui respiratio sit, ructus uentriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipue est, spiritum hinc exeuntem, tanquam sacrum ueneramur & adoramus. Porrò sternutamentum bene caput ualere posseque concoquere, indicio est. Perinde igitur quasi bonæ indicium ualetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, beneque augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspicatiora putat, post meridiem facta sternutamenta. Adnotatum quoque ab Alberto est, augurum scientia contineri, esse sternutamentum ueritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarum discriminibus. Sed uel unius auctoritas Eustathij Iliados rhapsodia septima, quod adstruimus manifesto probat: nam ὁ ἐκ δεξιῶν πταρμὸς οἰωνίζετό τι ἀγαθὸν inquit, ut opinati ueteres sunt, id est à dextris sternutamentum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Auctor in Parallelis Plutarchus, ante prælium nauale cum Barbaris, Themistocle immolante, claram è sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid quod libro primo De doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectum solitos repetere, si dum induciitur calceus, sternutamentum obtigisset. Symbolum uero Gręci nuncupant, quod ex sternutamẽto concipitur, augurium. Illud autem grauius multo, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani: aer namque intus contẽtus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustũ ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne sternutamentum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippe pinnulis quidã irritantes nares sternuunt, & cum tussi spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamẽtum itaque de capite tantummodo prouenit, si natura desiderio expellendæ materiæ sufflantis ad secretionem commouetur. De huiusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsan de quouis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum uertatur. Patet id, multi enim non sternuunt, quorum de naribus humoris copia fecernitur. Soli enim sternutant qui ita affecti sunt, quibus mordax ea est quæ à capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Vt enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentũ narium canaliculas perpurgat. Cæterum quod ait Parte inani capitis, ut est potissimum de cerebri uentriculis intelligendum, ita de eo quoque quod extrinsecus ambit cauo, inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quam uteri uitia infestant, aut quæ difficulter parit, si sternuta-

nutamentum superuenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturã iam intermortuam expergefieri & reuiuiscere, necnõ propriarum meminisse motionum: interdum regeruntur & retrimenta aliqua. Nam in libro De causis accidentium tradit Galenus, ita eueniens sternutamentum prodesse, quia uehementiore concussu atq; feruore partim quidem excitat naturam, partim uero excernit quæ tenacius impacta sint partibus corporis. Sic enim & singultum solet sanare, quod ex Hippocratis item haustum fontibus est: quanquam singultui ob euacuationem eueniẽti, etiam si raro id fiat, sternutamentũ nequaquam medetur. Fit uero subinde ex repletione singultus, sicuti in puerulis uisimus. Item calor & frigus neruosa replent corpora, quia tãtisper reflari tristius queunt, & ob eam rem singultiunt. At dicat aliquis, Vbi nam remur ominosum esse sternutamentum? Medicinam professi plenius utique satisfecerint. Nobis interim Plinij auctoritas sufficere poterat, quam uel Gellius repetit: Oscitatio (inquit) in enixu letalis est: sicuti sternuisse à coitu, abortiuum. Nisi ex tertio Canonis Auicennæ, capite proprio, succurrerent paucula quæ mutuaremur, ad hoc ipsum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) pistrinum perinde ac palatium amemus: Pernoxium, inquit, censetur sternutamentum initio decumbentis catarrhi & coryzæ, quod tunc humori decoquendo necessaria sit quies: augescitq; adeo in febribus quandoq; affectio hæc, & consimilibus, ut uirtute deiecta, superfluenti materia caput oppleatur, proueniatq; interdum scotomia: quamobrem reprimi confestim debet, ne & singultum concinnet grauiorem concussu. Illud ex Græcorum doctrina leuius aduertendum, sternutamentum quandoq; pro sensu capi simpliciter, quia sit ea affectio capitis sensus: uel quia festuca prætenui, nares si irritemus, obuenit sternutatio. Siquidem in Aristophanis comœdia Dionysius percussus ac plagam dissimulans, dicenti, Iam te conuerberaui: respondet, πῶς οὐκ ἔπταρον; id est, qua ratione non sternui? quod est, inquit interpres, οὐκ ᾐσθόμην, id est, non sensi. Perinde ac innueret, non secus plaga se affectum, ac festucæ leuioris tactu affici nares consueuerint. Ptarmica dicuntur Græcis & Aeginetæ Paulo, sternutatoria, id est quæ sternutamentum proliciũt. Deniq; illud adnotasse, nil (puto) obfuerit, dici quandoq; Græcis sternutamentum etiam ὄρνιν. Est quidem eo nomine auis quæcunq;, sed priuatim unde cõcipi augurium ualet, indeq; quicquid augurium uel omen facit: quin & diuinatio ipsa ornis quoq; dicitur.

Cyclops excæcatus qui sit. Cyclopei ludi qui intelligantur: item Teuthidi similis, & quid teuthis. Interibi cur Antimachus diceretur Psecas. De sepia et loligine. Titanicis malis que intelligantur consimilia. Cap. XXVIII

Cyclops excæcatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animæ oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta & (ut sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi præualidiq; corporis, sed ab Vlysse astutissimè occæcati, quàm ut harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur à me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Polyphemus. Vnde Horatius de Sarmento & Osco ore fœdo & facie turpissima, ut laruam diceres,

Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat,
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius: Cyclopea, inquit, luserunt omnes apenarij, id est uehicularij: uel ut alij legunt, arenarij. De apene nos alibi hoc opere. Tria uero Cyclopum genera Græci agnoscunt, unum eorum qui Mycenas mœnibus communierunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur: tertios intelligunt deos. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquã ueneno interijt Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse uideor, copias illius bellandi artibus & strenuitate longe præcipuas Cyclopi excæcato uideri consimiles, quoniam robore peritiaq; præcelleret, sed duce, qui electissimum exercitum rite ductaret,

forent

forent exorbatæ. Cui ferè compar uidetur facetissimum in Eretrienses Themistoclis cauillum, quos ille dictitabat Teuthidibus persimiles, μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν. hoc est, habere quidem gladium, cor uero non habere. Teuthidas autem esse quidem piscitij genus ferè constat: sed quodnam sit, parum conuenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (ut opinor) cõgruebat maxime. Eos uero pisces, xiphias ab Aristotele De animalium historijs libro secundo & libro octauo nũcupari scimus: & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionẽ præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animalium simulacra inesse, licet intelligere intuentibus uuam, gladiũ, serras. In Parallelis Plutarchi eadem affertur Themistoclis sententia: sed fluctuans interpres, teuthidas tantum nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc uiliorem pisciculum, qui & in prouerbiũ uenerit, de ijs qui inopia arctiore uel minima & uilissima corrogare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, Antimachum taxans cognomento Psecada: quoniam eos quibus cum obuersaretur, disserẽdo roris uice aspergeret; ros enim, psecas Græcis dicitur, & gutta; ita scribit,

ὅν γ᾽ ἔτ᾽ ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον.

id est, quem etiamnum uideam teuthide indigentem. Apud Aristotelem libro De animalium historijs quinto, ubi Græcè ita est, πολύποδες καὶ σηπίαι καὶ τευθίδες. Plinius & Theodorus, polypos, sepias, loligines interpretantur. Et paulo pòst iterum, αἱ δὲ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. hoc est ad uerbum, Sepiæ uero & loligines natant implicitæ simul. In causis naturalibus apud Plutarchum, problema est de teuthide, Cur nam ea sese ostentante, hyemis magnæ fiat præsagium: & uir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cur (inquit) teuthide apparẽte, tempestatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quod carne nuda sint & tenuia, quãdoq; neq; crusta neq; pelle neq; squamma obtecta obsepta ue, sed intus durum & osseum habeant, ideoq; mollium etiam appellatione cõflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemem præsagiunt? Qua ex causa terrã petit polypus, saxa corripiens paruula. Verum, frigus declinans, ac qui in imo maris cooritur tumultum, prosilit etiam teuthis, quando ex mollibus uniuersis uel præcipue mollicula est ac iniuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis alijs, quem tamen Hornytum uocant quidam. Hic cum Agamemnone dissidens, quum abducturus uideretur suos, suadente Pallade ne faceret, deã uulnerauit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, ut inquit Athenæus, sola differẽs magnitudine. Sed & libi genus dicitur teuthis, id est loliguncula. De sepijs & loliginibus pronũciat Matro apud Grecos poeta, piscium solos nosse, quid album sit quid' ue atrum. Ab Cyclope uero excæcato haud dissitum ualde est, quod ex Græcis doctissimus pronunciauit. Romanum imperium post Neronis interitum Titanicis fuisse malis persimile, quoniam in multa disiectum conuulsumq; sæpius, in se tamen concideret.

Principem esse necessariũ rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socialius animal. Caput XXIX

Quia uero principem unum aliquem uideri necessariũ, paulo antè ex prouerbij ratione digito (ut sic dicam) monstrauimus, subit nunc illud affluentius, ac pensiculatè amplius persequamur. Nam Solomonis sentẽtiam esse nouimus præclaram, Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibusq; sic aut aliter procedere contingit, opus esse digerẽte aliquo, propemodum constare uideo, si ad præscriptum modo finem perueniendum. Neq; enim nauis uentorum flatibus exposita diuersis in portũ appellat unquam, nisi id agat præsidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem uita & actiones tanquam scopum dirigantur, nõ est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cuius est ex fine operatio. Diuerso autem calle ad eum ipsum homines perduci, studiorum diuersitate notissimum. Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intendatur dirigaturq; ad finem

finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quod si in solitudine agere possemus, ut bruta pleraq;, minus utiq; principe aliquo indigere uideremur: tunc enim sibi unusquisq; rex foret, Deo tantum regi obnoxius, diuinitusq; nobis lumine contributo, & se & sua dispensaret. Cæterum ingenitum homini est, ut sit & dicatur sociale animal. Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris namq; animalibus & plantis uarie tegumenta natura tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, setas, pilos, plumam, pennas, squammas, uellera. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali abijcit die ad uagitus statim & ploratum, uti grauissime Plinius scribit. Sed enim omnium loco diuina illi ratio est attributa, cuius illustratione longe plura manuum adminiculo ualeat comparare. Quæ tamē usu multiplici unus haudquaquam aliquis impleuerit. Proindeq; in solitudine non sine incommodis quàm pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quod cæteris naturæ sponte perspecta cognitaq; uidentur quæ prosunt, quæq; nocumento sunt. Aliquibus etiam industria quadam naturali, herbę quibus medica uis inest, notæ sunt: item uitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est communis, ut qui possit per rationem ex uniuersalibus principijs ad singulorū perceptionem, quæ degendæ uitæ creduntur necessaria, peruenire. Quæ quum numerosiora sint, unus propriæ rationis ui nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, ut alterum alterius adminiculo adiutum, refotum instructumq; facilius possit ex naturæ propriæ dignitate tempora transmittere. Quid, porrò, oratio huic animantium uni tradita, quem habere usum in solitudine ualeat? Etenim reliqua communi quodam modo affectiones patefaciunt suas, ueluti canis iram latratu. At homo sermonis cōmodo conceptus animi uniuersos ualeat explicare. Ex quibus omnibus facile colligas, illum cæteris quotquot sunt, etiam quæ uidentur à congregatione non omnino reuulsa, societatis facile capaciorem. Itaq; in Ecclesiaste Solomonis chria summè approbatur. Præstare amplius, esse duos quàm unum: quod adsit mutuæ societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maxime necessarium consequi aptissimū est, Vnum aliquē esse debere, cuius consilio & prudentiæ reliqua subijciatur multitudo. Alioqui multis cohabitantibus, & unoquoq; sua cōmoda procurante, nullo negocio dilaberētur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tanquam mitis parēs (ut ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarumq; animantium diffluerent corpora, nisi uis aliqua foret excellentior, quæ assistens membrorum aleret custodiretq; compagem. Igitur necesse est, pręter id quod mouet ad proprium uniuscuiusq; bonum, esse item quod cōmune omnium distribuat, componatq; bonum. Nam & in omnibus quæ in unum ordinantur disponunturq;, quiddam pernoscitur principis gerens uicem, siquidem in corporum uniuersitate corpus primum, id est cæleste, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiæ munere ordineq; dispensat atq; moderatur. Omnia uero animantia rationale animal regit. Hominem ipsum diuinior anima. Inter animæ partes irascibilis & concupiscibilis, moderamini rationis subijciuntur. Inter membra corporis, unum est præcipuum, cuius uelut nutu quodam reliqua agitantur: id uero est caput, siue (ut malunt alij) cor.

Cuius deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimen. Cur homo, minor mundus. Caput XXX

SEd enim quia ista uidemur scitius mussitare, urgeat nos fortè scrupulosior aliquis, Qualem credamus oportere esse ciuitatis principem, & cuiusmodi eius officium sanciamus. Non erat quidem in animo operis initio tam crebriter in hasce diuertere florum amœnitates, quæ altius requirunt examen: uerum, quoniam (ut ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in uoluminibus augustioris scientiæ, uelut lucis densitate ac religione horrentibus, uenati simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studiosorum bono iam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit) my facientes, id est hæsitātes, aut etiam subuerentes, perinde ac ij qui uix proloqui audent. Et primū quidem id obseruandum amplius: Quæ ex arte sint, ea imitari quæ ex natura habentur. Ex quibus id promitur, ut de rationis instituto ualeamus operari. Proinde regis munus id optimum præstantissimumq;

tissimumq; censendum, quod ab uniuersalis principatus forma demanare uidetur. Deprehensum porrò est, in natura rerum duplex esse regimen: uniuersum, & particulare. Vniuersum quidem, quoniam præpotentis Dei moderatione omnia contineri, nemo non, qui modo constet mente, dabit facile. Particularis autem principatus præcipue dispẽsationi diuinæ persimilis in homine reperitur. Quem ea ex causa etiam minorem mundum dictitari, persæpe uidemur legisse, quod uniuersi moderaminis in ea comperiatur forma. Nam quemadmodũ uniuersa corporea creatura & uirtutes spiritales omnes diuino subijciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales uirtutes magistra ratione reguntur: atq; eodem ferè pacto se in homine ratio habet, ut Deus in mundo. Verum similitudo moderamenti huius, ratione quoq; alia librari perpendiq; potest. Hæc siquidẽ in nobis est, nõ solum quia ratione regatur homo quilibet, sed etiam quoniam hominis unius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regij muneris maxime uidetur: quando & in animãtibus quibusdam quæ socialiter uiuunt, quædam regiminis huius conspicitur proportio, ueluti in apibus: nec id tamẽ rationi imputandum, sed naturæ instinctui à summo regẽte inducto, qui & est & dicitur auctor naturæ. Quamobrem id regi principiq; uiro dispiciẽdum in primis, ut regno ita demũ sibi pręsidendum opinetur, sicuti corpori præsidet anima, & amplius uelut mundo deus. Quæ si quis uehementius excusserit, altiusq; menti opinatus fuerit infigẽda, & quodãmodo inurenda, pernoscet illud excellentissimũ, quum in seipso iustitiæ amorem ardentius accensum iri, dum subinde repetet secum, ad id prouectum se, ut præcelsi illius agentis uice iudicium exerceat in principatu, tum autem suborietur mansuetudinis & clemẽtiæ lenitas, dũ singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corporis sui membra, cogitabitq; id solum fulmen quod Iupiter mittit placabile esse: perniciosum id de quo deliberauit, & (ut Seneca inquit) alijs quoq; dijs auctoribus misit. Quia Iouem, id est regem, prodesse etiam solum oportet: nocere nõ nisi quum pluribus uisum est. nam & M. Tullij circumfertur sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Perpendet illud quoq; in Græcorum literis iactatum: à capite piscem primũ computrescere. Quo significatur obscurius, principem uirum insigniter turpem, mox dare labem in plures. Huic enim nõ magis latere contingit, quàm soli inter tot collucẽtes siderum oculos. Vna est clementia, quæ ex uirtutibus omnibus præcipue hominẽ addecet, quando humanior nulla est. Neminem tamen insignitius illustrius'ue conspicuum facit, quàm principem uirum: quanquam contemperamentũ id esse adhibendum non latet, uti nec promiscua sit ac uulgaris, & deplorata ingenia à sanabilibus non distinguat, nec rursum abscissa. Talem se ciuibus suis præstare princeps debet, cuiusmodi deposcat deum sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc obiurget, nõnunquam blande, quandoq; & minaciter se gerat: ad decretorium stylum accedat rarius. Tunc demum ultima experiri decuerit, quum cætera ferè sint conclamata. Sed uno cludam uerbo: sciat princeps esse se, reipublicæ suæ animũ, illam uero corpus. Quo nomine apud eum Lucio Tubulo, qui apud Lucilium amarulẽtè, ut rapinator, impius sacrilegusq; proscinditur, & id genus alijs, esse nullus potest locus.

AD MAGNIFICVM VIRVM D. FRANCISCVM BEMBVM Rhodigij prætorem æquissimum ac Musarum hospitem laudatissimum, Camilli Richerij in Lectionum antiquarum libros Lodouici Cælij patrui sui Præfatio uicesimaquinta.

POstea quàm enuntiatum est maximò Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatum, egregiè lætati fuimus omnes: ad primum nuntium affluente turba (ut fit) inter festas læta ominantium uoces acclamabatur, Rhodigio astri benignioris aspectu datus est prętor Franciscus Bẽbus ingenio clarus, moribus clemens, sobrius, mitis, sui profusus, alieni abstinens: patriæ omnes uehementer gratulabamur, quam tanto prætore fortunatissimam fore uidebamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximiæ & heroicæ tuæ uirtutes, quibus adeo in urbe Veneta præcellis, ut similes tui pauci admodum ualeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxum unquam & delicias, quod pleriq; omnes solent, sed (ut Basilius ait) ut uiatico ad uirtutem usus fuisti, administrandi tandem prouinciam sumpsisti, in qua animi tui dotes statim agnouerunt omnes. Ager Rhodiginus impune ab aliquibus uexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotijs, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in prouidendo consilium: taceo innocentiam, omnibus in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularem. Quum hæc uidi, auidè quærere cœpi apud animum meum, qua maxime ratione me possem beneuolentię tuæ huiusce patriæ meæ dignissime prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod (ut eo potiamur) non parati simus & ferre & perpeti. Te autem uir clarissime, quis non amarit? cui bonum omne in animo est. Insita tibi est altius & infixa diuinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens uirtutem appetitio: tales tamq; admirabiles tibi tum ad studia, tum ad Dei cultum stimulos ingenerauit, ut (quod dictu quoq; mirum est) uel puer id de te specimen dederis, eam prætuleris indolem, ut quum te prudentissimi senes intuerentur, ueluti diuiniore afflati numine absolutissimam ferè uirtutis ideam uaticinarentur: nec eos utiq; fefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: uirtutibus uelut gemmis ab ultimo oriente petitis præcelsus animus tuus præfulget nimis. An eximiũ Christianæ religionis cultum subticebimus, in quo tibi gradum proposuisti primum? Quid uero præsignem in parentes pietatem tuam cõmemorem, quos uiuentes perpetuò numinis uice & coluisti & ueritus fuisti? Es ergo undiq; uenerãdus: quo fit, ut non iniuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maxime sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patrui mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui Vicesimumquintũ librum dicarem, sperans tibi erudito uiro hoc munus gratum fore. Huiusmodi ergo munusculum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuæ fastigium esse iudicabis, cogites uelim, multas gentes dijs lacte & mola quandoq; salsa litare, quæ thura non habeant. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSQVINTVS

Prouerbij ratio, Platano similis. De platano pluscula, & platanisto. Obiter qui dicantur à Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Melophori qui sint. Itē melotides. Mala Hesperidum quæ intelligenda. Mallophoros. Trimacresia, & macra apud Gallos quid. Sphæria. Platamon. Platanos uas.

Caput I

THEMISTOCLEM Athenarum principem, cuius operam ingeniumq; ac prudentiam summam non paruis in rebus, nec raro experta Græcia est, produnt auctores grauissimi, postea quàm amplissimè patriam est promeritus, solitum tamen sæpius conuitio à ciuibus incessi. Vnde illius præclara circumfertur sententia, τί κοπιᾶτε ὑπὸ τῶν αὐτῶν εὐεργετούμενοι; quid eis negotium facessitis, qui uobis fuere benefici? Se quoque subinde platano consimilem prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox uero serenitate reddita, uelleretur ab eisdem, interimq; conuitijs proscinderetur. Ex historia igitur produci adagij forma potest, ut dicatur is platano assimilis: cuius opera, quamuis necessariò sæpius utamur, nihilominus insita quadam prauitate, illum eundem incōmodis liberi, habemus derisui, conuellimus, perditum quandoq; etiam cupimus: mox tamē necessitate deprehensi, expertam repetimus uirtutem. Sanè congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam prouerbio usurparemus, quando arbor ea umbræ gratia tantum ex alieno petita orbe est ijs, qui dicuntur σκιατροφούμενοι, sicuti De historijs quarto libro Theophrastus perdocet copiose. Nam Caius princeps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cuius laxisq; ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eamq; cœnam appellauit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus, Xerxem comperisse platanum, quam ob pulchritudinem aureo donauerit monili, tuendamq; uiro delegauerit immortali. Qua in parte adnotandum obiter, ut eum locum salebrosum quadantenus in potestate habeat quilibet. Non ideo dici ab historico immortalem uirum, quia planè nunquam moreretur: quod credere, insulsissimum foret: sed intelligi ex ijs unum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniā si quis eorum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius, nec unquam plures erant pauciores'ue decem millibus. Erant item præcipuo inter omnes cultu decori, & ijdem omnium præstantissimi. Hac opera iuuabitur & Q. Curtius libro tertio, ubi ita legimus adnotatum: Proximi (inquit) ibant, quos Persæ immortales uocant, ad decem millia, cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi uestem auro distinctam habebant, manicatasq; tunicas gemmis etiam adornatas. Memoriæ produnt ex Græcis nonnulli, τοὺς ἀθανάτους, hoc est immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilum ab Ardaburio. Ex hisce uero immortalibus uiris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros uocabant: quòd hastis præfixa gestarēt mala aurea: doryphori erant hi, hoc est satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomētum in Megaride, quod ab ijs uidetur impositum, qui mortalium primi, oues cōnutrire cœperint. Siquidem lanam dicunt Græci μαλλόν, ex quo & Idam μαλλωτὴν uocarunt, uelut πολυπρόβατον, id est ouibus abundantem. Melotida, id est μηλωτίδα, radiolum interpretantur, uel auricularium specillum. μῆλα etiam ueteri consuetudine capras ouesq; intelligimus, quas in Græciam ex Aphrica transportauit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendam putarit. Cæterum, caritatis nomine uellus aureum in ouibus intelligendum, docuit Varro. Ab uerbo autem μῆλα, id est mala, inflectitur balare apud nos, M in B transeunte, quod cam

eam literam proferre oues uideantur. Similitudinem quandam cum Persarum immortalibus habuit apud Gallos equitũ ordo, quem uocabulo gentis proprio trimacresiam illi uocabant: nam equum dicunt marcan. Sed ad platanum redeo. Inuenio Xerxem eundem auream sibi platanum fundi iussisse, quæ antimimos foret, id est amatam effingeret, leniretq́ æstuationem mentis ex illius absentia. De Platano in Theriacis Nicander ita scriptum reliquit, σφαίρῃ τε θερειλεχέος πλατάνοιο. id est, sphæra quoq́ thorum præbentis æstate platani. Interpres locum eum enarrans, illud θερειλεχέος pro umbrosa posse accipi, tradit: quoniam latissima sint eius arboris folia, ut opacissimè cõtegant æstiuo tempore: uel (inquit) quia thorus ex numerosis folijs confici abundè possit eodem tempore. Addit illud quoq́: platani fructum esse sphæria quædam trachea, id est orbiculos asperos, propterea à Nicandro dici sphæram. Ex ijs uero quæ prodit interpres, hic agnoscas licet, uera item esse quæ Græci scribunt, dici platanum, siue platanistum, à latitudine, quod sit πλατύφυλλος. Platanistum tamen sunt, qui à platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon, siue denominatiuum sit uerius, nihil primitiuo amplius minus'ue significans. Porrò si diminutum foret, exire debuerat in σκος, sicuti calamiscus, pyrgiscus, satyriscus. Platanistum pro platano apud Homerum diligens lector inueniet. Sunt qui ab foliorum platani amplitudine loca spatiosius capacia sic opinentur dici. Fabulosa planè sunt, quæ primo De animalium naturis scribit Aelianus, nec citra cunctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenij solertia à ciconijs submoueri à nido longius, platani frondibus ingestis, quarũ contactu torporem contrahant noctuæ, ita ut oblæsionis quippiam inferre deinceps nequeant. Platanion uero petra est, ex mari haud ita prominens, plana & lata, meminit Apollonius, εἵματα νηήσαντο λέῳ ἔπι πλαταμῶνι. Aratus in Prognosticis,

ἀλλ' αὐτοῦ πλαταμῶνι παραθλίβεται ὁμοίη.

Sunt qui eo nomine latitudinem terræ accipiant, item fluuij nomenclaturam. Capitur quandoq́ & pro littore. Platanos item uas erat fingendis popanis accommodum. Platamones interpretantur nonnulli λειοπετρίας, id est leuigatas petras: quod approbat Strabo in Cappadociæ descriptione: Sunt (inquit) platamones, unde Mazacenis suppetit lapidum copia ad inædificandum. Eum locum inscitè Latinum fecit interpres. Et in Periegesi Apher Dionysius Gangen canit, λευκὸν ὕδωρ Νυσαῖον ἐπὶ πλαταμῶνα κυλίνδων. In cuius loci enarratione etiam eruditioribus hæsit aqua.

Adagia duo à cupresso producta. Horatij locus illustratur. Euangelia immolare, quid. De cupresso nonnulla. De pinu, Herodoti perpenditur sententia. Sphæria quid. Sphela. Sphæricus qui. Sphæristerium. Sphæria quæ in theatro spargeretur. Tesserulæ. Echepeuces quid. Galbuli. Galbæ nuces. Cap. II

Phocion Atheniensis, quem nemo uel ridentem uidit, uel flentem, quum ciuitatem intueretur à Leosthene præcipitatam in bellum, dum libertatis spem & imperij cõcipit illa tumidius: uerba eius cupressis consimilia sibi dicebat uideri, quoniam pulchra quidem forent ac sublimia, cæterum fructu omnino carerent. Sed enim quum initia cedere prosperius essent uisa, immolarentq́ euangelia omnes, hoc est, rei diuinæ ex felici nuntio darent operam: interrogatus, an ita rem gestam uellet, πεπρᾶχθαι μὲν οὖν ἔφη ταῦτα, βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. id est, gestam quidem uelle sic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium producitur, de ijs quæ speciosa quidem uidentur, inania tamen sunt, & nullum prorsus emolumentum præferentia. Nam arbor hæc, uti docuit Plinius, natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa. Est & ab hac arbore prouerbiũ alterum, Cupressum simulat, de pictore malo & imperito, ut exposuit Porphyrio, qui aliud prorsus nihil expingere norit: quod in Arte poetica significat Horatius,

Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare, quid hoc: si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato, qui pingitur.

Sed cur nam electa cupressus, quæ potissimũ prouerbio locum faceret? Nempe (quod

à doctioribus incuriosius prætermissum, miror) quia, ut Plinius scribit, trahebat etiam in picturas opere historiali, uenatus classes' ue & imagines rerum, tenui folio breuiq; & uirente superuestiens. Ornamento adijci potest illud quoq;, quoniam cupressos dici interpretentur Græci, quia sit in ijs uisendus ramulorum parilium partus, id est ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας. In Arcadia apud Psophidem cupressi cernebantur proceritatis tantæ, ut propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmæoni sacras arbitrati. Nuncupantur ab indigenis παρθένοι, id est uirgines. Alcmæonem uero necata illuc matre, delatum Argis ferunt. Memorabile est quod historia secunda Thucydides prodit: arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum efferrentur ossa, qui in bello fuissent cæsi. Quem locum exponens enarrator quidam, id solitum fieri astruit, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quòd putredinem arbor nesciat. Confirmat id fides historica. In ea nanq; materie præter cæteras arbores nitor maxime ualet æternus. Et simulacrum Iouis in arce ex cupresso durauit, à condita Vrbe sexcentesimo sexagesimoprimo anno dicatum, ad Plinij tempora. Cupressum Indi propè inter aromata uenerantur, & meritò id quidem. Laudent qui uelint, amoniam Chiam & Cyrenaicam, quam esse æternam prædicat Theophrastus: uerum nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quam illi arborum comparabimus? Cariem & uetustatem penitus nihil sentire cupressum affirmant, & rimam sponte haudquaquam concipere. Qua ex causa Plato leges publicas atq; instituta in sacris ponenda censebat, tabulis cupressinis, quòd futuras fortè putabat æterniores, quàm æreas. Adde, cupressos duplici insignes uocabulo uideri: nam ex amœnitatis argumento, charites uocantur: cyparissi uero, ratione quam diximus. Eteoclis fuisse fabulantur filias, quæ dearum honori saltantes, in puteum prolapsæ, ab terra miserante in persimiles deformatæ plantas traduntur. In Assyria ex cupressis modò compingi naues, auctor Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliquæ materiæ inopia summa. Cupressum uero Creticam ut præstantissimam laudat in Symposiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinum. Porrò sicut in platano esse sphæria superius adnotauimus, ita & in cupresso, Therapeutices quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Spheria (inquit Dioscorides) concisa & in uino hausta, sanguinis conferunt anagogæ, id est eiectationi seu excretioni ac dysenteriæ. Plinius Latinè pilulas reddidit. Sunt qui etiam galbulos uocent, ut Varro, aut conos & nuces. Apud Catonem sunt nuces, galbæ. Sphela uero nunc scabellum indicat, nunc lignum excauatum, sicut holmos. Sphæricum intelligit Galenus, qui pilæ lusu atq; exercitio iuuenes imbuit. Ipsum autem pilæ lusum Lampridius sphæristerium. Obseruandum quod in Tito scribit Dion, Sphæria lignea ex alto in theatrum sparsa, sic insculpta, uti alia esculenti cuiuspiã, uestis alia, uel edomiti equi aut serui aut argentei aureiq; uasis imagunculas præferrent. Ea qui excepisset, πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν, id est ad distributores eorum proferre necesse erat, ut quod sphæria prætulissent, acciperent. Id uerbum sunt qui tesserulas transferant. Sed institutum repeto. Locupletum deniq; ac nobilium modò funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari uidetur

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Et est à Lactantio grammatico Thebaidos quarto relatum. Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: unam solamq; arborum pinum recisam non succrescere amplius, uerum interire funditus, uel (ut ipse ait) πανώλεθρως: nata inde parœmia, ut exteri dicantur pinus modo, quæ prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceam & cupressum id ipsum pati, sed & pleraq; alia, nisi fortè cognationẽ aliquam inter hasce arbores intellexit: proptereaq; uno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alij. Pityn puellam scribunt Græci, à Borea saxo allisam, quòd in amorem Panos foret procliuior, terra miserante in arborem sui nominis deformatam: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiam flere. Id quod Georgicôn undecimo relatũ comperias. Nostrorum aliqui Syluano sacram arborem tradunt. Seruius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ouidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud cōmonemus, esse

mus, esse inter eruditos qui pityn pro picea capiant: sicuti πεύκην, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est larix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoque. Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpres.

Oratio concisa breuisque an præstabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthene, Pericle, M. Tullio, T. Liuio, & alijs. Caput III

Optimum uideri orationis genus, quo paucis multa sapienter grauiterque significentur, à plerisque ex doctissimis traditum, scimus. Idem nanque sermoni congruere quod nummis, qui eo præstantiores creduntur, quo materia pauciore, pretij amplius complectantur. Id ueterum nonnulli approbarunt mirifice, sed Phocion præcipue, cuius oratio uerborum paucitate pressior, erat perbreuis, multa uero sententiarum magnitudine ac grauitate: adeoque huic uni erat intentus, ut quandoque theatro iam pleno, quum obambularet cogitabundus, dicente quodam σκεπτομένῳ ἔοικας ὦ Φωκίων, Videre ô Phocion considerationi intentus. Bene coniectas, inquit: dispicio nanque, ecquid possim eximere ab ijs quæ apud Athenienses sum uerba facturus. Sequuti sunt hæresin eandem & plerique alij non omnino infantes: sicuti in Latina eloquentia Gracchi, in quibus umbra recognoscitur & quasi color opacæ uetustatis, ac oratio non prorsus accurata & quodammodo facta: & senior quoque Cato, quem Romanum Demosthenem nuncupatum, auctor M. Tullius est: quemque ætatis suæ eloquentia non contentum id iam tum facere adortum, dilucet, quod diu pòst implerit Cicero. Sed profecto est utique custodienda hæc, si causæ ratio permittat: alioqui (uti doctissimè Plinius Cæcilius inquit) præuaricatio est, transire dicenda, præuaricatio est, cursim, etiam breuiter attingere quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda: nam plerisque longiore tractu uis quædam & pondus accedit. Vtque corpori ferrum, sic oratio non ictu magis, quàm mora animo imprimitur. Hoc fuit Demosthenis consilium, quem si eloquentiæ uelut typum dixeris, meo quidem iudicio, à ueritate aberrabis non multum. Eius contortas & uibratas esse sententias, scribit Hieronymus, quòd uiri acrimoniam indicat, & uim in dicendo germanam: ijs, quorum ingenia sunt eiusmodi lectione detrita, abundè cognitam. Hinc feruens Demosthenis oratio dicitur sæpe auctoribus grauissimis, sicut diues Ciceronis lingua. Hoc item Periclis institutum, quem à cælesti eloquentia cognominatum Olympium, Plutarchus scribit, & Plinius meminit. Aristophanes uero ita laudauit,

ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τε πάντα.

Fulgurabat, tonabat, permiscebat omnia. Eupolis uero πρὸς τῷ πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Ad hoc (inquit) suadela quædam, siue lepor, labijs subsidebat eius: sic demulcebat, ut oratorum solus aculeum audientibus relinqueret, ut quem non clamator aliquis ad clepsydram latrare docuisset, sed Clazomenius Anaxagoras summa imbuisset rerum scientia. Ac, ut nostros inopia præterisse non uideamur, quid Cicerone largius, quem extra omnem ingenij aleam positum Plinius admiratur, & Quintilianus optimum dicendi magistrum pronuntiat, Hieronymus in Latini eloquij arce stetisse confitetur: & eius Hortensio tantus Christianæ ueritatis assertor Augustinus salutem suam planè acceptam retulit? Quid eminentius? quæ aquarum fluenta adeo exuberant? quod pelagus inundat spatiosius? quod fulmen uibrat impetuosius? Raptare iudicem credas, inuoluere, præcipitem agere, proculcare, nec incendere auditorem modò, sed ipsum putes ardere. Animorum denique quendam credas deum. Quicquid illi uiolentiæ obsistit ruenti, ac renititur, supra humanum captum est, ac censetur. Latè in eo grassatur uis Demosthenis, renidet Platonis copia, abblanditur, allectat, afficit Isocratica iucunditas: cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lysiæ subtilitatem frustra desideraris, aut acumen Hyperidis, Aeschinis sonitum, Aphricani grauitatem, uel lenitatem Lælij. Vt tanto ferri minus possit Largi Licinij liber, qui prodigiose Ciceromastix inscribebatur. Quæ in alijs enituere singula, omnia in uno efflorescunt, & quidem summa, ut fœnum ceteros (uti aiunt) arbitrari possis. Quos si huic conferendos putes, nihilo plus agas, quàm si actui potentiam, aut entelechiæ, quod in materia reconditum

latitat, componere affectes. Comperias tamen qui in tanto oratore quippiam Asiatici tumoris olfactasse censorio ipsi tumentes supercilio contendant. De se uero ac Demosthene scribit M. Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos uelle, quocunq; modo causa postulet, dicere. Postea sunt qui mihi efferant laudibus Salustij breuitatem. Taceo quod Seneca scribit: Salustio uigente amputatas sententias, & uerba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem fuisse pro cultu, quam raræ uir frugalitatis Aruntius sit imitatus in ijs libris, quibus Punici belli historias est complexus. Est illa plausibilis utiq;: addo etiam, quòd grauissimi auctores dixere, immortalis. Quid tamen illi cum occupato iudice? neq; ad hunc usum Thucydidem ualde probarim. Et quoniam magna nomina conuellere uidemur, quibus assurrexisse, honestius multo fuerit: ea ipsa est M. Tullij sententia, à quo alibi quoq; ita proditum scimus, Breuitas (inquit) laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet. Eiusdem tamen illud est: In historia, nihil esse pura & illustri breuitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patauini historici lactea & redundans itaq; legentem sæpe afficiens, ut stupore quodam adobruat penè, alere longè pinguius ingenia mihi uidetur: adeo, ut (sicuti in pictores ille ait, qui nescirent manum de tabula) oculos à lectione, reuellere nequeas. Ita dicendo non adumbrãtur modò omnia, sed & exprimuntur graphice. Vbertas illa prædulcis, & austera tamen, nec decocta, nitida, sine labore (ut de Theophrasto Seneca scribit) efflorescens quoq;, nec affusa modò nectare, sed quodam Circes (quam deam intelligi uoluit literarũ princeps Homerus) delibuta ueneficio est. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiæ uastitas, quę tamen uasta non est, sed compta honestius, culta pretiosius, expolita diuinitus, nusquam fucus puerilis, aut pigmẽta inania, nusquam uibratior cincinnus. Non ades, prouocat prægustata amœnitas, Sirenum cantibus longè potentius, quas surdus demum remex pertransisse narratur: istam odore modò perceptam, nec cæcus quidem neglexisse possit. Iam quid de eruditione dicam? quæ in eo uno adeo scaturit subinde, adeo exultat multifaria, adeo ingeniosissimum quęq; aure bene uaporata, mox & acrĩ perlota aceto, recondita rerum scientia lacessit, ut eo ipso anno quo ista commentabamur, expressum auditoribus meis sit, quibus opera illa Patauij præstabatur, quibusq; haudquaquam foret cornea fibra, plus se ex uno in T. Liuium dictato referre emolumenti, quàm ex Salustij decem, quem succisiuis diebus, hoc est festis, enarrabamus. Putat nihilominus Pollio Asinius, huius uiri phrasim quandam resipere Patauinitatem: opinor, quia non sit urbanitate certa, id est urbis Romanæ genuina proprietate, quasi colorata eius oratio, quæ inter legendũ sentitur potius, quàm exprimi oratione queat. Maius quippe recinit quiddam, & resonat urbanius in Romanis scriptoribus, quàm gentium reliquarum. Nam & Tincam Placentinum, hominem facetissimum Q. Granius præco, Romanus, obruebat nescio quo sapore uernaculo. Sic & Theophrastum diuinæ hominẽ eloquentiæ anicula hospitem appellauit, uerbi unius affectatione adnotata. Hoc denique ipsum est quod præcipi audimus, elaborandum adnitendumq; ut oleat Vrbis gustum oratio, & Romana uideatur planè, non ciuitate donata. Et Cicero urbanorum esse opinatur sonum quendam sicut in Græcis Atticorum: hinc in Cæpasiis fratribus oppidanum quoddam & inconditum dicendi genus fuisse, memorat in Bruto. Scripsit & Dialogos, ut sit aliquid auctarij uice, quos non magis philosophiæ adnumerare possis, quàm historiæ. Concinnauit & ex professo philosophiã continentes libros. Sed ista parum fortè institutum iuuerint. Exciderat penè quod minus dissimulandum fuit. Putat in Arte Dionysius, esse dictionem aliquam cui mira insit dulcedinis ac iucunditatis uis, at pulchritudinis non ita: rursumq;, sæpe reperiri orationem pulcherrimã, quæ tamẽ iucunditatem illam prædulcem desideret, cuiusmodi est Thucydidis phrasis & Rhamnusii Antiphontis. At in Ctesia Cnidio & Socratico Xenophonte suauitatem illam sentiri quidem abundè, abesse tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at uirtutem utranq; insigniter in Herodoto enitescere. Hoc ipsum si quis re exactius perpensa & excussa, de Salustio statuat & T. Liuio, scopi umbilicum (puto) recte collimans attigerit. Quod ad Salustium attinet, id in eo præsigni admiratione

dignum, nullum nisi loco positum ferè, ac tanquam in uermiculato emblemate, uti est apud Lucilium, conspici structum uerbum. Sed enim scriptorem egregium non neuo aliquo aut crepundijs (quod aiunt) sed toto corpore inspectasse ac expendisse præstiterit. Scribit Seneca Controuersiarum quinto, Præcipuam esse quidem in Thucydide breuitatis uirtutē, uinci tamen quandoq; à Salustio, & in suis illum castris cædi: quod in sententia Græca sint, quæ saluo sensu detrahas: quod in Salustio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Liuius, ut qui Salustio esset iniquior, ut translatam corruptamq; uitio uertebat, arbitratus posse à se facilius Salustium uinci, si à Thucydide uictus foret prius. Alibi uero Seneca idem hoc Patauino historico testimonium reddidit, ut eum dicat candidissimum maximi cuiusq; ingenij æstimatorem. In tam multis uero quę de T. Liuio attulimus, sciendum in epistola quadam ad Ioannem Boccatium scripsisse Franciscum Petrarcham, Ignauia legentium contigisse, ut Liuiana historia sit in decadas distributa: in eas enim (inquit) nō ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentium desidia diuisit. Nec desunt qui calculum adijciant: me uero Decadibus præpositæ præfationes in diuersum trahūt. Insueuit quādoq; T. Liuius, uelut in malis ambitiosus, animos legentium ad commiserationem mouere, quod in Albæ ruinis liquet. Id in Phi-larcho reprehendens Polybius, muliebre putat & effœminatum: quoniam rerum gestarum scriptorem deceat, non mouere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neq; calamitates mortalium insectari: quod tragœdiarum scriptores faciunt: sed dicta factaq; hominum ex fide referre, tametsi mediocria fuerint. Neque enim est idem historiæ ac tragœdiæ finis, sed planè contrarius. Quoniam uero de eloquentia mentio est, nec Catonem præteriuimus inhonoratum: illud subnectamus, Ipsum hunc exitiali odio dum Græcos insectatur, solitum prædicare, in Isocratis diatriba consenescere assueuisse discipulos, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, id est artibus usuros apud inferos, uti reis patrocinentur. Hoc autem dicebat, ὡς πᾶσαν ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν προπηλακίζων.

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Diogene, Antiocho Cilice, Aristodemo, Socrate. Vxores Socratis. Hieronymi locus restituitur. Caput IIII

Esse in plerisq; hominibus mirandam profectò stupendamq; naturam, neminem arbitror paulo humaniorem, qui nesciat. Nam, ut Phocionem taceam, quem ruri ac militię nudo semper incessisse pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compulisset, proditum memoriæ est. Proinde, ferunt inter iocabundos milites, nullum fuisse rigoris significandi certius argumentum, quàm si quis affirmasset, Phocionem inductis calceis prodijsse. Cynicū Diogenem illustria testantur monumenta, in frigoris ui maxima æneam statuam amplexari consuesse, ueluti à sensu rigoris omnino alienum. Quum uero id conspicaretur Lacon quidam, scitari perrexit, εἰ ῥιγῴη; an rigeret? Abnuente eo, τί οὖν ἔφη μέγα ποιεῖς; quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, uti scribit Dion, philosophari quidē se κυνικὸν assimulabat, indeq; militibus magno fuit emolumento, sed & sibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocans, quum se in niuem prouolueret: quo nomine pecunia & honoribus ampliter donatus abijt ab Seuero prius, mox & ab Antonino Caracalla. Auctor Plato est, Aristodemum Cydathenæum, corpore pusillo, nudis semper pedib. incessisse. Sed quid hæc consectamur leuia? Post eaq; Platonis introspeximus sacraria, pergamus porrò subtexere, quibus is Socratem suum graphicè appinxerit, Alcibiadis persona substituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Athenięses gessere, in primis quidē laborum incomparabili patientia, non me solum, sed uniuersos, longè Socrates præcellebat. Et sicubi (ut ferè assolet) commeatu deficeremur, in fame sitiq; tolerantissimè perferēda, facile inter cæteros eminebat. Rursum affluente rerum omnium copia, solus perfrui affatim posse uidebatur: & quamuis potum abnueret, si compelleretur, omnes protinus se largius inuitando anteibat: nec tamen uino paulo hilarior unquam est conspectus, quod utiq; mirum præcipuè est: ni id mirabilius admodum foret, quod hyeme (ut in locis illis) sæua, & rigore intoleran-

do, factitasse illum scimus, Gelu siquidem omnia obtinēte, ac uniuersis pruina albicantibus, nec quoquam ferè sub dio agente, ni pellibus corpore arctius obuallato conseptoq; Socrates ita se cum reliquis promebat in publicum, ut quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis uero pedibus glaciem pruinasq; premebat facilius quàm calceis obmuniti milites: quod illi conspicati, in ipsorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud satis mirari non est: altior (uti plerūq; fit) inciderat cogitatio, stabatq; à matutino tempore eodem nixus uestigio: cumq; minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem usq;: senserant milites ac mirabantur, perseuerabat ille nihilominus ad primam facem: at illi lectulum apposuere, obseruantes, ecquid per noctem decumberet: expectauit is, statu pertinaci nihil immutato, solem sese promentem, quem ubi consalutasset, deniq; congredi cœpit. Sed & familiare fuit illi uiro, ut perdius staret ac pernox, etiam inconniuens. Socrati Hieronymus in Iouinianum uxores fuisse duas scribit, Xanthippen & Myron Aristidis neptem. In quo aduertendum, per errorē scribi Myron, quum reponendum sit Myrto, Laertij testimonio & Luciani in Alcyone, item Plutarchi in Aristide: quanquam est & Myro mulieris nomen Sudæ, id est μυρὼ: sed hæc Socratis μυρτὼ dicitur omnibus. Fuit Myro Byzātia poetria: altera uero Rhodia, philosophiæ imbuta mysterijs. Eundem semper uultum, inquit Hieronymus, habere non possumus, quod de Socrate falso gloriantur philosophi.

Quæ in corporibus calorem præcipuè custodiāt. Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigrescant extrema & decidāt. Obiter an ignis sit coloratus. Malce quid. Cap. V

ET quia in frigoris patientiā incidimus, succurrunt ex illustribus uiris amussitata pleraq;, digna omnino quæ non prætereantur in nostra hac collectaneorum cura, apponemus uero primum quæ ex Galeno comperta nobis, in libro De anhelitus iuuamine: Sunt, inquit, tam pinguedines quàm adenes siue glandulæ omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiā fomentumq;. quamuis enim calor à corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quædam ad caloris susceptionem longe cæteris aptiores. Etenim quæ superposita hepati est pinguedo, spleni item atq; intestinis, calefacit ea, digerendiq; inibi facultatem adiuuat excellenter. Proinde cum ita forte obuenisset, ut pugili cuidam pingue id confringeretur, moxq; liuescens eximeretur medici cura, cœpit is supra modum esse frigoris impatiens, concoctione quoq; insigniter mutata deminuta'ue. In senibus utiq; contingit tremor neruorū imbecillitate. Cæterum & alijs de causis fieri deprehensum est, cuius est modi frigidioris naturæ temperatura, uel etiam aquæ frigentis nimius potus. Quin frigidi quoq; ac glutinosi humoris uis redundans, sed & id genus alia. Hosce uero tremores τρόμους κατὰ πάθος uocant Græci, id est ex corporis affectione mala prouenientes membrorum subsultationes. Illud uero in frigoribus peracutis ac uehementioribus contingere, Alexander scribit, si modo de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summouetur liber is, digitos & extrema corporis nigrescere prius, mox & decidere: mirus profecto euentus est, sed uerus. Auditum enim mihi sæpe à prouincialibus quibus profitebamur, ut qui frigidioris mundi plagas incoleret, solitum apud illos fieri, ut si in gelicidijs acrioribus & Boreæ flatibus frigidissimis, ut assolet, quis inter eundum, uel quacunq; sub dio mora diuturniore, nares fortè emungat, apicem simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatum Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retentum sub pellibus exercitum omnem, quamuis hyeme sæua adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentorijs locum non præberet, & amburerentur multorum artus frigoris ui, & inter excubias quidam sint exanimati, adnotatumq; militis fascem lignorum qui gestabat ita præriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs reciderent. Eadem ferè ἀναβάσεως septimo Xenophon monumentis prodit. Sed unde nam fieri ista putemus? an quia frigus atrox ἀπελαύνει καὶ ἀπολύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, id est insitum calorem introrsum prosequitur & occludit in corpore. Reliqua uero extrema, caliditatem uitali potestate minus agitante, primo quidem liuescunt, inde nigrescunt, ac deniq; emoriuntur. Ideo autem

autem excidunt, quod natura reliquo ſanè corpori prouidens, id circumplectitur, & ad ſe aſtringit, mortuum deſtituendo, & decidere permittẽdo. Extrema uero in primis afflictantur, quod minus corpulenta ſint, & proinde minus etiamnũ calida. Infirmæ itẽ quæ ſunt, & rareſcũt ex arboribus ratione non diuerſa, hyemali ſidere frondibus exuuntur. Sunt qui aſſerant à primordio quidem inſitum calorem frigus, utpote ſibi infeſtum, refugere introrſum: deinde collectum, & uelut deſtitutas recuperaturum partes ſubire, & cum agmine, ac confertum ſuppetias ferre. Sed interim denſiore caloris ui membrorum extrema amburi. Verum hi falli uidẽtur, ſicuti Aphrodiſeus putat: quod ſi liuoris nigrediniſq; rationem in frigoribus quis perquirat amplius, ſciendum eſt, ſanguinem appulſu frigoris gelaſcere, concretum uero nigreſcere caloris inopia. Albedo nanq; igni tribuitur, propterea ſenioribus μάλιστα πελιδνοῦται ἡ σάρξ, ὅτι ἐλαχίστην ἔχει θερμότητα, id eſt maxime liueſcit caro, quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc tamen aduertendum impenſius, calorem in animali commixtum eſſe album luminoſum. Eſt enim ſpiritus quidam in ſpermate interceptus, & in ſpuma ſpiritus aliquis natura proportionẽ habens cum ſtellarum diſpoſitione, ut eſt apud Ariſtotelem De animalium generatione libro ſecundo, & Auicẽna in libro De medicinis cordis, eum ſcribit, uultus ſuos effigiare ad cœleſtium corporum ſimilitudinem. Neq; enim calidum in animalibus ignis eſt, neq; ab igni principium habet. neq; enim animal generat ignis; neq; ignis eſt albus, nec omnino coloratus, ut dixit Empedocles, cum ſit color qualitas mixtionem conſequens elementorum, ſicut liquet ex libro de ſenſu & ſenſili. Porrò ſi eſſet albus aut prorſum coloratus, ſtellas uideri prohiberet noctu: quod ab Algazele in libro De philoſophia comprobatum ſcimus. In frigoris autem ratione ſciendum, in lingua conceptum frigus, ſed & in pedibus quandoq; & manibus, nuncupari malcen: quanquam eo nomine intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris ui ſolutionem inortam. Malcion certe dici nouimus debile ac frigidũ, unde in hiſtoria legimus hauſtũ ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod ſerius uim oſtendit. Sunt qui malcen pro narce accipiant, id eſt torpedine. Omnino eſt malce, mollicies ex rigore ac motus difficultas. Quin & chimetla, id eſt perniones ac ſciſſuræ in manibus ex frigore ſic uocantur: quod ſcribit Theon. Vnde eſt apud Aratum,

ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον.

quod ναρκῶντι exponunt, id eſt torpeſcenti. Obſeruatum & libro decimooctauo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, melcen haberi inter cibaria lacte acetoq; cõcinnata in figlinis nouis.

Cur extrema frigefacta uehemẽter, ſi admoueãtur igni, dolent. Quæ præcipue infeſtentur frigore. Cap. VI

Contingit porrò & aliud in ſumma hac extremorum frigefactione, quod ea ſi igni admoueris, quo incaleſcant, inſigniter dolent. Id uero repentina fit qualitatis mutatione, quæ eſt ab excellenti frigiditate in plurimã caliditatem. Quippe quicquid immoderatius ac confertius fiat, διὰ δυσκρασίαν λυπεῖ τὴν φύσιν, id eſt per diſtemperantiam naturæ infert nocumentum: per eucraſiam uero & ſymmetriam, hoc eſt per temperamentum atq; moderationem naturam oblectat ſummopere. Certe caliditas aduenięs frigiditatẽ incipit diſtrahere & propellere amplius, ac exagitare acrius; propterea ſpiritus incluſæ frigiditatis diſtractus & extruſus dolorẽ parit: calidum ſiquidem frigido contrariũ eſt, quæ diuerſitas afficere plurimũ poteſt, quia frigiditatẽ inſectetur caliditas. Hæc uero extrinſecus admota naturalem ſuſcitat atq; intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrſum frigiditatem, naturalis porrò eandem reijcit repercuſſu, quo nomine hincinde obſeptum frigus dolorem ciet. Eſt autem infeſtum frigus oſſibus præcipue, dentibus & neruis; quoniam concretionis ſunt terreſtris cuncta hæc, & frigidum ipſum terreſtre eſt: refrigerata itaq; offenduntur, quod ſimile ſimili adiectum furere faciat.

Frigida membra in aquã itidem immiſſa frigidam refici. Quæ conſequantur ſymptomata pereuntes frigore. Rhigoſibij & dyſrhigi qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locus ex ſecũdo Georgico, ſceleratum frigus appellantis. Cap. VII

Scribit

SCribit autem primo Canonis Auicenna, plerosq; extrema corporum extimo frigore uehementius correpta in frigētem immittere aquam, indeq; præcellenter iuuari, uelut propulso plane quod oblædebat. Sicuti poma item regelantur in frigidam proiecta, quod si igni applicueris, manifesto corrumpuntur. Cæterum qua eiusmodi obueniant ratione, amplius indagine certa scrutari, inquit princeps, haud sane medicinam professo necessarium. Interpres uero, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se continuit. Idq; contingere opinatur modo compari, quo frigidæ affusio copiosior tetano, quem esse itidem frigidum constat morbum, quandoq; præsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini caloris aggregatione atq; cremento inde insigni. Ex uiretis amœnioribus Auicennæ eiusdem illud quoq; est, Frigore pereuntes, quos ψυχραγωγῶντας feliciores fingendis uerbis uocant Græci, eodem commori pacto quo intercipi contingit opium haurientes aut mandragoram. Siquidem illos eiusmodi consequuntur symptomata, siue casus aut accidentia, extimarum partium stupor cum algore, necnon pruritus, singultus, scotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorum color citreus, & id genus alia, quę quarto Canonis non neglexit princeps. Mandragoram uero haurientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebeti auditu. Qui inalgescunt perpetuo, ueteribus dicebantur rhigosibij: dysrhigos dicere malunt recentiores. Aliàs libro tuendæ sanitatis tertio Galenus horrorem, cui adsit quadamtenus corporis totius cõmotio, ac plane concussio inæqualis, rhigos appellat, id est ῥῖγος. Aduertenda uero parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem, sceleratum frigus appellat. Virgilij ex secundo Georgico carmen est,

At sceleratum exquirere frigus Difficile est.

Frigoris euẽtus plures. Exercitatos inexercitatis amplius sentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur surrigãtur frigore. Stupor quid. Sopor stupidus. Peripsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor. Cap. VIII

ILlud quoq; in frigoribus usu uenire per momenta singula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγωτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc est exercitatos frigus uehementius sentire, quàm inexercitatos. Id uero rationibus aliquot obuenire, compertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui laboribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest: calidum namq; optimum est: uel quod εὔπνουστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, id est spiratiora solutioraq; corpora eorum ideo sunt, quoniam pingue excremẽtumq; omne detractum est, ita ut frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per sudationem patefactis, ueluti ostia complura aperiuntur. Est & euentus ille in frigoribus notissimus, ut sicuti ebrijs usu uenire scimus, oberret lingua, quod frigoris ui concrescit, & proinde fit ad motum ineptior hebetior'ue. Frigidum porrò, uti astipulatur primo Canonis Auicenna, paralysin facit ac (ut nouitio utar uerbo) mortificat, mobilitas uero & latitudo sermonis prolationi pernecessaria prorsum habentur, quod De partibus secũdo insinuat philosophus. Succurrere illa quoq; potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humoremq; intro illapsum linguam abunde humectare, ex quo minus illa suo perfungi munere possit utiq;. Quod in uino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem frigoris potestate conciliatum, ad causam reuocet. Ille enim motum infert temerarium ac subsultantem, propterea inarticulatior prorumpit uox, hæsitante lingua & oberrante. Quod ipsum & in ira usu uenire scimus, tunc siquidem ex furibunda caloris agitatione intemperãs, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coeuntium quoq; sermonem efficit confusaneũ. Et uicesima tertij Auicenna generationi tunc esse peraccõmodum tempus pronunciauit. Quod uero de humectatione nimia protulimus, mirum nemini uideri debet, tum quia subiecta cerebro lingua est, quod esse humiditatum fontem conuenit, tum quia perrara est, ac (ut neoterici loquuntur) porosa, proindeq; humectationi excipiendæ promptior paratiorq;. Inter frigoris symptomata illud

Illud item internoscitur, horrore incusso, surrigi pilos in corpore, commeante ad interna caloris ui, qua caro destituta addensatur cõstipaturq́; sic protolli pilos contingit, radice uehemẽtius arctata. Nec illud intactum inscitumq́; relinqui debet, quod usu compertum est: siquidem οἱ ῥιγοῦντες οὐ καθεύδουσι, hoc est qui rigent, minus dormire queunt. Id uero inde fieri putandum est, quoniam qui riget, spiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit, magis reddit, quàm attrahit, ἐναντίως οὖν ποιεῖ ἔχειν τὸ ῥῖγος τῷ καθεύδειν, id est affectionem sopori diuersam inducit rigor. Stuporem deniq; à frigida oriri dispositione, Galenus scribit, non neruorum modo, sed & uenarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum, & cutis. esse namq; stuporem refrigerationẽ insigniter inductam, quo nomine ita affectis corporibus sensuum ac motuũ obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & sensum omnino adimit ac motum. Quod uero censeatur stupor dispositionis nomen, non sensus aut doloris, palàm innuit Hippocrates, quum scribit, Stupor mediocris soluere dolorem potest. Proinde male Archigenes uidetur pronunciasse, stupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim dispositionis non loci affecti, indicium est. Legimus soporem quoq; stupidum: est autem accidens eius actionis, quæ à loco mentis compote prodit, uerum ex frigida prouenit causa: sicuti uigiliam & delyrium causa, potestate calida cõcinnat. Adijciamus & illud ex medicorum scholis: in febrium frigoribus plerunque usu uenire, uti extrema modo inalgescant: diciturq; à Græcis res ea peripsyxis. Alijs uero cum algore contingit tremor, quod nuncupatur rhigos. Alij toto inhorrescunt modo corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapsyxin uocant ijdem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ solstitijs incalescãt nil admodum, sed hyemali gelicidio horrent intoleranter, quod de Bœotijs circumfertur Thebis. Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æstate sæuissime candere. Obseruatum in libro De proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigiditate contingere, quæ duo elementa nobis sunt propiora, remotioribus aere ac igne, quæ calida sunt.

De bulimia seu canina fame. Vini nocumenta in ieiunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrostichis. De canino prandio uellicatim. Canina fames cur dicatur. Canum in excernẽdo difficultas unde sit. Cap. IX

Aeterum nec illud citra perpensionem prætereundum (pergam enim scitamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expectatis, in carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum, hyemalibus potissimum horis famem illam intolerabilem, quam βουλιμίαν uocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam: quippe frigoris uiolẽtia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas injicitur intenditurq́;: quæ tamen uel minimæ rei gustu restinguitur. Verum super hac aduertendum amplius, ubi Sententiarum secundo scribit Hippocrates, Famem uini potio soluit: subtilius pensiculatiusq́; explicans ut solet, eam partẽ nobilissimus interpres, Non famem inquit esuritionem'ue quamlibet intellexisse Hippocratẽ, sed eam planè quæ infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nõnulli caninam cognominant. Namq; eiusmodi famem curat uini potio, non eam quæ propter inediam aut alui fluorem sanguinis'ue profluuiũ uel aliam accidit uacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, ijs epotum uinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, conuulsiones inferens deliriaq́;, si uinum ante cibum ingeratur. Ego quoq; (inquit) sic uitæ reddidi assiduè famescentes aliquos, ad bibendum large hortatus & uinum utiq; quod admodum calefaceret: neq; enim acerbum uinum talem conuellit famem, obstit patq́;, ut quod haudquaquam calefaciat, sed ruffum præsentissimum cẽsetur. Et paulo mox: Canina (inquit) appetẽtia, uel ob unam frigoris intemperiẽ, uel ob acidos quosdam succos fieri solet. Qui uero putant appellatã esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famẽ, à ratione esse diuersos constat. Obiter autem id protinus subnotãdum, Hippocrati esse moris, uini potionem

nem appellare thorexin, libro enim quem De natura uictuq; hominis fecit, hūc in mo dum ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehēdat, subinde natu minores, prouectioresq; ætate mulieres, & item uiros, atq; etiam θωρησσομένους, & bibentes aquam. Namq; obiectans thoressumenus, & potātes aquam, uerbum θώρηξιν, ita armaturæ argumento impositum, signare uini potionem perspicue indicauit. Ex Græcis alij scribunt non receptæ auctoritatis, sed docti plane scribunt, θωρήξασθαι signare tum armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον ὠρεῖν, quod est, quia contineat quod in nobis diuinum est, uidelicet διανοητικόν. Ebrietas uero τὸν θώρακα θερμαίνει, id est pectus calfacit. Hinc & acrothoracas, summè aut leuiter (ut nonnullis placet) ebrios uocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπίνομεν δὲ ἄμυσι, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες ἦμεν, id est incessanter pocula persiccabamus iam & temulenti. Nam acron, summum signat: unde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularias in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorū summitate adstituuntur: nominantur & mediana quandoq;: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hæc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis uero est, quum ex primis uersuum literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι, in hanc sententiam usus & Anacreon est, ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, ubi ait, θωρήσσειν apud ueteres non solum signabat armare, sed & ἀκρατοποτεῖν, id est indesinēter, nec citra ebrietatem meracius bibere. Arbitratur Eustathius de uinolentorum contentionibus obrepsisse uerbi notionem, id est διὰ τὸ μάχιμον τῶν μεθυόντων. Sunt tamen qui uerbum id, si ad potum referas, per omicron malint subnotare, itemq; per ι θορίσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio, quia impetuosi prosiliant uino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninam hanc appetitionem contra Gellium putent referendum. Sed curnam canina fames potissimum dicitur? An quia insigniter famescant canes? A physiologis certe traditū scimus, quæ animalia cōtinentiora esse ad cibi desiderium conuenit, hęc sua in aluo laxiores non habere sinus, sed anfractus & orbes plures. Laxitas enim intestini auiditatem auget cibi, rectitudo auiditatem accelerat. Quibusdam autem intestinū parte, qua uentri iungitur, laxius est: qua desinit, arctius. Quamobrem canes uehementi nisu, nec sine cruciatu excernunt.

Cuiusmodi sit prouerbium, Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ ratio. Quæ respublica optima. Caput X

ARistogiton claudicat, ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui morbum assimulāt, ne militiam uel id genus oneris publici quippiam cogantur subire, quod improbum est, & à ciuili honesteq; educato uiro alienissimum. Auctores sunt, fuisse Athenis Aristogitonem quendam sycophantam, frugis non satis probæ. Eius conciones nihil non Martiū spirabant, & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeo ut sic populum in discrimina sæpe maxima conijceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde quum die quadam delectum haberi audisset, simulata ualetudine crus obligat, ac baculo innixus, uelut grauiter uulneratus, se in publicū promit. Eum uero ubi è longinquo sic cōspicatus est Phocion, hominis uafricia perspecta, & (quod aiūt) ex uultu Aethiopem agnoscens, uociferans, inquit scribe Aristogitonem claudum & eundem improbum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in uincula coniectum, damnatumq; ab Atheniēsibus, oratum ad Phocionem misisse, ne grauaretur paululum ad se uisendum accedere: faciebat is quod petebatur. At eius facilitatē damnantibus amicis, quod flagitijs adobrutū infamibus adire non abnueret, ac quodammodo alloquio subleuare, conantibusq; ab itinere iam instituto deterrere, καὶ ποῦ τις ἂν εἶπεν ἥδιον ἀριστογείτονι λαλήσειεν; Vbi nam, inquit, iucundius quis Aristogitonem colloquio dignetur? Præterea ipsum hūc exagitat pręclare Agesilai cognomēto Magni apophthegma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quonam pacto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas (inquit) optima, facias autem pulcherrima. Sed & Ambrosius, Fortis (inquit) uiri est, non dissimulare, quum aliquid immineat

mineat, sed prætendere, ac tanquam explorare de specula quadam mentis, & cogitatione prouida rebus futuris obuiam ire. Quod uerò ad Athenienses attinet nimio plus se pe oratoribus auscultantes, attendenda uehementer Chilonis sententia, cuius in Septẽ sapientum conuiuio meminit Plutarchus: qui rempublicam esse optimam statuit, quæ legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. Sed hanc uix Lynceus inuenerit. Plato quidem diuinitus, sicuti uel eius calumniator haud est ausus inficiari: optimam esse ac haberi rempublicam sanxit, quæ non simplex, aut de tribus una sit passim celebratis, uerum ex omnibus cooriens, concinnataq́; cui princeps adsit unus, uelut rex, & optimatum tamẽ potestas nõ desit & grauitas, sed nec popularẽ aspernetur auctoritatem. Nam qui unum sanciendis legibus, ciuitateq́; constituenda reipublicæ uelut scopum sibi proponit ac seligit, nimirum is quæ in alijs agnoscuntur, commoda reijcit planè ac aspernatur, nec mala in ea sese ostentantia, quam cæteris prætulisse aduertitur, reclinat ullo modo aut eliminat. Quæ uerò tanquam farrago consurgit ac conflatur ex pluribus, bona sibi nullo negotio seponit, mala uel tollit uel infringit; huius sententiæ meminit secundo Politicorum Aristoteles.

Ludere domi suæ, quid sit. Cur ludo comparetur sapiẽtia. Obiter de quinque pedum præscriptione. Cap. XI

Lvdendum unicuiq; secundum animam uiuenti domi suæ, quum audis, intellige sanctissimorum sententia commoneri te, abiuncta à rerum uanissimarum cura mente intima, obuersandum in sapientiæ contemplatione, quæ ludo commodissimè uidetur cõparari. Est enim in ea, oblectatio eximia, iucũditas inenarrabilis: quę ut propria ex ludo petitur. Propterea ecclesiastici uicesimoquarto, ore pronuntiaẽ sapiẽtiæ: Spiritus meus super mel dulcis. Ludus porrò extrinsecus nil aliud quærit, sed is propter se expetitur. Quod ipsum esse sapientiæ insitum, quis non uidet? Delectamur utiq; interdum eorum contemplatione, quæ appetimus, uel quæ agere instituimus. Cæterum uoluptas huiusmodi extrinsecus adnexum habet aliquid, ad quod nitimur peruenire. Quòd si differatur, uel deficiat, comes subsequitur afflictatio. Id eo comprobatur quod legimus Prouerbiorum quartodecimo, Risus dolori miscebitur. At ingenita sapientiæ speculationi amœnitas, omni Sirenum cantu dulcior longè suauiorq́; in seipsa oblectationis causam retinet, proinde nullis infestatur mœrorum incursibus, ut quæ quod non adsit, expectet prorsus nihil. Vnde est illud Sapientiæ octauo, Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, immoq́; sapientia illa inenarrabilis, & diuina delectationem sui iure ludo comparat, sicuti Prouerbiorum octauo, Delectabar per singulos dies ludens coram eo, ut per diuersos dies diuersarum ueritatum considerationes intelligãtur. Verum & ad institutum nostrum illud egregiè aduocatur quod extat Ecclesiastici tricesimosecundo, Recurre prior in domum tuam, & illuc aduocare, & illic lude, & age conceptione tuas. Habet id tanquam priuilegium quoddam sapientiæ studium, ut dum suum prosequitur opus, eo magis ipsa sufficiat sibi. In alijs equidem plurimorum indigemus auxilio, sed in sapientiæ contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus, quanto ab alijs sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiens præposita sentẽtia ad se ipsum reuocat hominem, dum ait, Præcurre prior in domum tuã: hoc est ad mentem tuam ab extrinsecis, studiosè & anxiè redi prius, quàm ab alio occupetur, cuius mox distrahatur cura. Inde est illud item, Intrans in domum meam conquiescam cum illa: cum sapientia uidelicet. Verum, sicuti ad sapientiæ contemplationem illud pernecessarium exigitur in primis, ut mentem suam præoccupet, quò domũ illius contemplatione inferciat: ita nec illud negligendum, ut totus intentione adsit intus, nec diuersa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc aduocare: quod est, intentionem uniuersam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita omnino, homineq́; in eam congregato, alienis curis prorsum reiectis quid agendum subdit, Et illic lude, & age conceptiones tuas, per quas homini datum, ueritatis assequi cognitionem. Nicolaus Theologus etiam addit, Bonum propositum illic conceptum deducas ad effectus concinnitatẽ. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prædia, ceu sublata quinq;

pedum præscriptione in finibus regundis, ita enim cautũ quandoq; fuit ex duodecim tabularum legibus: Si quis in agro aliquid plantarit, quinq; pedes à uicino abesto: si ficum uel oleam, pedes nouem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius, nec citra nocumentum præsigne cæteris admouentur plantis, quod & sucum absumant & humorem affundant plerunq; noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere uel applantare, quæ in uicinia proserpendo radices agant.

Philosophiæ in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad ueritatis diuinæ speculationẽ. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione uera. Excõsules. Exquæstores qui sint, ac expatrij. Excuriati. Explantare. Exaniare. De Iustiniano nõnihil. Cap. XII

Philosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat: dialecticẽ, quã disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alij, hoc est rationalem, quæ uim modumq; ratiocinationum, ueriq; & falsi iudicium assumpsit: ethicen, quam Cicero primus moralem uidetur dixisse, ea uiuendi modum præscribit: Nam, ut scienter Themistius in proœmio Physicæ auscultationis scribit, Quum duplex totius animæ uis habeatur, appetendi una, altera cognoscendi: id genus quod appetitum perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum constitutumq; est, Peripatetici actiuum nominauere, finemq; eius particulæ statuerunt boni delectum atq; indeptionem. Tertia uerò theoretice est, siue contẽplatiua, aut spectatiua: quæ sola uerum in eo quod est & quod non est, scrutandum discutiendumq; proponit. Sed ea quoq; trifariam distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiam: in quibus ueritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summum conscendere deprehenditur. Prima enim, id est mathematica, uisibiles rerum formas uisibilium speculatur. Physice uerò scrutatur inuisibiles rerum uisibilium causas. Tertia autem sola, hoc est theologia, quæ diuinorum scientia sancitur, diciturq; metaphysice, ac prima philosophia, sicuti Auicenna docuit, nec tacet Themistius, inuisibiles contemplatur substantias, & inuisibilium substantiarũ inuisibiles naturas. In ijs est ueluti progressio quædam, & mentis profectus ad pernoscendũ uerum conscendentis. Per uisibiles enim uisibilium formas peruenitur ad inuisibiles uisibilium causas, ascensus præstatur ad inuisibiles substantias, & earum dignoscendas naturas. Hæc est philosophiæ summa, & ueritatis perfectio. Nam contemplante animo nihil altius sublimius'ue esse potest. In hac mundi sapientes stulti facti sunt, quia solo naturali documento secundum elementa, & speciem mundi incedentes, exemplarijs gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamen præstabatur ueritatis demonstratio. Duo siquidem simulacra cæcis fuerunt mortalibus proposita: quod & libro secundo est à nobis commemoratum, in quibus hac rerum obuoluti caligine inuisibilia possent speculari: unum naturæ, gratiæ alterum. Et simulacrũ quidem naturæ, species est mundi huius. Gratiæ uerò humanitas uerbi, & in utroq; monstratur deus, sed in utroq; non intelligitur. Quoniam natura quidem specie sua artificem utiq; nobis præsignificat, sed contẽplantis oculos illuminare non potest. At enim Saluatoris humanitas & medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina pariter, ut uidentes ueritatem agnoscerent: lutum ex sputo fecit, & cæci oculos liuit, lauit & uidit, demum uidenti, sed necdum cognoscenti ait, Ego sum qui loquor tecum, ipse est filius Dei. Prius itaq; illuminauit, postea demonstrauit. Natura quidem demonstrare potuit, sed illuminare non potuit. Et mundus creatorem suum prædicauit, sed intelligentiam ueritatis cordibus hominum minimè infudit. per naturæ igitur simulacra creator modò significabatur. in gratiæ uerò simulacris deus ostẽtabatur præsens, quia illa operatus est, ut intelligeretur esse. In istis uerò operatus est, ut præsens agnosceretur. Hoc est theologiæ mundanæ discrimen ab ea quæ est, & diuina nuncupatur theologia. Impossibile nanque est, inuisibilia nisi per uisibilia demonstrari, proinde theologia omnis necessariò uisibilibus utitur demonstrationibus ad inuisibilium declarationem. Sciendum uerò amplius, in hac philosophiæ mentione tam multa, thesim uti aliàs commeminimus, ex Aristotelis doctrina primo Ethicorum nuncupari opinionem, ac ἀπόλειψιν cu-

ψιν cuiuſpiam ex ijs qui celebre in philoſophia nomen indepti ſunt, mirabilem, & (ut Græci dicunt) παράδοξον. Propterea hæreſeos id genus auctorem nominatim ſubijci oportere, ſancitum eſt. Sicuti, an ſit unum, & id immobile, quod eſt, ut Parmenidi eſt uiſum, an non. Item ſit'ne motus, an non: quod Zenoni arriſit. Hæc autem thetica dici ualent, ac legẽdum ſic apud Ciceronem, paradoxo primo, ubi per inſcitiam expuncta, uel interpellata ſynceriore dictione, hoc eſt ἀντὶ θετικῶν legitur modò ἐκτυπικά. Hinc aperitur illud item Ciceronis ad Quintum fratrem: Cicero (inquit) tuus noſterq́ſ ſummo ſtudio eſt Pæonij ſui rhetoris, hominis (opinor) ualde exercitati ac boni. Sed noſtrum inſtituendi genus eſſe paulò eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamẽ qui τεχνικώτερον malint legere. Sunt porrò grammaticis theſes poſituræ ſeu diſtinctiones, quibus orationem interpungimus, gratia ſpiritus reficiẽdi. Sed & adoptio ſic nuncupatur, unde filij diſtinguuntur φύσει, id eſt natura, & theſi. Sed erunt forſan, qui negotium faceſſere nobis pergãt hoc nomine, ceu alta nimis ac recõdita ſcrutemur anxie. Vtcunq́ſ mihi iſta utiq́ſ arriſerint amplius, quàm enotaſſe, quod ex doctis quidam fecere, exconſulem, exquæſtorem, expatritium dici eum, qui hiſce dignitatibus perfunctus olim ſit: quanquam uocabulis ſubagreſtibus, ſicuti apud Varronem Marcumq́ſ Tullium excutiati legũtur exterminatiq́ſ, qui curia & terminis exacti ſunt. Explantare ac deplantare apud Columellam, eſt ramos defringere. Exſaniare, uelut ſaniem eximere, ac repurgare. Verum proba hæc receptaq́ſ, illa minus, quin paulò etiam inſolentius lapidata quibuſdam proſciſſaq́ſ. Etiam ſi apud Valerium libro tertio legitur, excõſul Craſſus: quanquam ſunt qui Ex conſule, reponant. Expromittere quidẽ, ac expromiſſores apud Vlpianum, Pomponium Caiumq́ſ comperi quandoq́ſ. Nam exquæſtorem non reformidat Iuſtinianus, qui tamen ab quæſtore non uidetur diſparatus, quando tamiam ſic interpretantur. Cæterum creditur Iuſtinianus prorſum fuiſſe literarum expers: etenim Iuſtinus pater boues pauit, ſed antea ſues, mox materiarij fabri miniſter uilis. Iuſtinianum Sudas ex imperitia ἀναλφάβητον uocat. Fuit Iuſtinianus alter Conſtantini filius, quem ab reſectis naribus ῥινότμητον uocant, meminit auctor Sudas.

Quibus gradibus diuina ad nos profluat illuminatio: rurſumq́ſ quibus ad deum noſtra refluat mens. Cap. XIII

Porrò quibus gradibus diuinę illuminationis ad nos uſq́ſ progreſſus fiat, rurſum quibus mens noſtra ad ſummæ claritatis contemplationem reducatur, non eſt hac parte omittendum, quòd cæleſtis hierarchia Areopagitæ Dionyſii doctioribus, perſpicacisq́ſ ingenij uiris ſcienter inſinuat. Etenim diuinum lumen in angelicam primum deſcendit naturam, & ab ipſa mox reuelationibus & diuinis demonſtrationibus, & myſtica ſacri eloquij narratione ad noſtram uſq́ſ intelligentiam participationemq́ſ ſe transfundit. At humana mens eiſdem rurſum gradibus ad ſuperna conſcendens ſacra diuini eloquij inſpectione, cæleſtia ſecreta, & eam quæ in angelis eſt diuinæ claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inuiſibilium agnitionem ſuccreſcens, ad ipſum tandem diuini & ſummi luminis ſplendorem contemplandum conualeſcit. Vnum ſiquidem lumen ad multa ſe diuidit illuminanda, ut illuminata omnia ad unius claritatis aſpectum ſimilitudinemq́ſ reformet. Claritas patris unius emiſſione ſimplicis radij & illuminatione per cuncta ſe diffundit & penetrat uniuerſa, quoniam unam ſapientiam pater genuit, per quam opera cuncta ſua fecit. Verbum quippe patris lumen de lumine eſt, unum uerbum & radius unus. Et ipſum uerbum ſapientia eſt, & ipſa ſapientia lumen eſt procedens, quæ una de uno nata eſt, & propterea radius unus à claritate una, à quo illuminantur qui ad ipſum reformantur, ut luceant ex ipſo & lux ſint cum ipſo, ſicut ipſe lux eſt. Et quum multa ſint illuminata lumina, & uariè diſſimiliterq́ſ lucentia: unum tamen (ut diximus) lumen eſt, illuminãs illuminata omnia. Hæc contemplatio uera eſt, hæc item uera felicitas, quæ ambroſia & nectare animum alit, ut Plato inquit, hoc eſt diuina replet cognitione, ac inde uoluptate perfundit fœcundiſſima inexplebiliter.

De felicitate duplici, ſpeculatiua & actiua, & utra excellentior uita. Caput XIIII

DE duplici felicitate alibi, quantum nostra paruitas tulit, disseruimus. Nūc placita beati Thomæ adnectemus, quæ prius tradita reddēt tum locupletiora, tum uerò illustriora quoq;. In intellectu, inquit, speculatiuam considerare uim possumus, cuius est finis ueritatis cognitio, & practicam, cuius est finis operatio. Et proinde duplex assignatur hominis felicitas: una speculatiua, quæ est operatio ex uirtute perfecta cōtemplatiuaq;, quam sapientiā dicimus: altera uerò practica, quæ hominis est perfectio, ex uirtute actiua quæ uocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis, quatenus id agit solus. Est & quædam prudentiæ operatio, & speculatio ciuitatis totius. Quamobrem in perpensionē uenire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum: potest & ciuitatis uniuersæ. Forsitan uerò expectet aliquis, id item expendamus hac parte, Actiua ne uita præcellat contemplatiuam, an contra omnino sentiendum. Ego uerò rationis huius examen reclinabo studiose, quando & idem doctor sanctus quæstionem sibi excutiendam desumpsit, dum septimum explicaret Politicorum librum, speculationem cōmonens longè anteire. Et præterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Nos tamē M. Tullij sententiam, uelut conniuentes, transmisisse, haudquaquam è re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & sunt & fuerunt qui eam quam dico, tranquillitatem expetētes, à negotijs publicis se remouerunt, ad otiumq; profugerūt. In his & nobilissimi philosophi, longeq; principes, & quidam homines seueri & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et mox paulò, facilior quidē & tutior & minus alijs grauis, aut molesta est otiosorum uita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemq; aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedēdum sit rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & ijs qui aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à republica recesserunt, quum eius administrandæ potestatē alijs laudemq; concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ pleriq; admirētur, imperia & magistratus, his non modò, non laudi, uerumetiam uitio dandum puto. Augustini quoq; non negligēda sententia, quæ parte ista uicem implebit auctarij. Siquidē illud enarrans propheticum, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Duo (inquit) oculi sunt, mysticus acutior, moralis dulcior. Non est otio mancipatus, qui uerbo dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ ueritatis studio incumbit. Ipsa item sapiētia maximum est opus. Et antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter uerò frigidus. Cap. XV

ANaximenem philosophiæ ueterē sectatorem, proditum memoriæ est, ita de calore, deq; frigore sanxisse, ceu hæc substantiæ haudquaquam insint, sed affectiones censeri communes debeant, materiæ accedētes euariationis commutationis ue ratione. Addensatum siquidē constipatumq; arctius esse autumat frigidum, rarum autē ac molle laxiusq; calidum, unde nō absurdè colligi, nos calida quandoq; efflare, quandoq; & frigida: quippe calescere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione: at compressis, ob densitatē frigidum euadere, ac sentiri. Id uerò inscitè admodū, nimisq; imprudēter dici, coarguit summus id genus rerum æstimator Meteororum secundo Aristoteles, quòd lentius disclusis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitatē: si uerò tantum non cohærentibus, ac uehemētia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propellíq; aerem, qui ante os sit, quē esse frigidum, quia sit multis, ijsdemq; frigidis uaporibus refertus, inficiabitur nemo. Proinde calfactionem esse ex nobis, at frigefactionem ex aeris extimi ui simul cum flatu incidente.

Quid sit primò frigidū, aer ne, an aqua, an etiā terra. Cnephas, & nephos unde. Oleum cur diaphanū, & in primis leue. An chaos legi rectè possit in Euangelio Lucæ. Chaon quid. De Stygis aqua. Itē quid Latype. Chaos. Ades, Herebus. Cap. XVI

Quod nam

QVod nam ex elementis principem frigiditatis locum habeat, non paruæ fuit apud ueteres quæstionis: siquidem aeri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles uerò & Straton, aquæ. Nec defuerint, qui frigoris substantiam, terræ attributã uelint. Stoicæ sectæ rationes ferè sunt hæ: quoniam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens uideri, ut illi obiecta natura tum frigida sit, tum obscura. Vt enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti uisum confundit obscuritas, eodem modo & tactũ frigus. Calor uerò tangentis sensum diffundit, uti uidentis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarũ uendicat locum, idem & frigiditatis uendicabit. Esse uerò aerem huiusmodi, ne poetas quidem latuisse uidetur: quippe aeris nomine tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet planè,

ἀὴρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθὺς ἦν,

Aer uerò assidebat nauibus profundus. Et rursum alibi ad hanc sententiam, Aerẽ quidem dissipauit, & nebulam discussit. Porrò cnephas aerem dixere luminis expertem, uelut κενὸν φάους, id est luce uacuum. Et ab eadem claritatis priuatione, νέφος, id est constipatiorem aeris partem, nubilosamq́. Deniq́, quod colorem nescit, nec uisum admittit, Ades dicitur, διὰ τὸ ἀειδὲς, & Acheron, διὰ τὸ ἄχρωστον. Sed & eundem Tartari nomine intelligi uoluere de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, ταρταρον ἠερόεντα. Nam & qui non citra tremorem obriguerit, dicitur ταρταρίζειν. Astipulatur & corruptionis ratio, quæ creditur transmutatio quædam in contrarium. Ignis uerò mortem esse aeris colligunt generationem. Quid, quod concretio est quidem aquæ affectio, sed aeris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Cæterum aeriæ frigiditatis ui contrahitur constipaturq́. Vt uerò altissimum quodq́ flumen est, ita maximè concretionis ferè expers uisitur, aeris ui penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac uerò parte obiter impingẽda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corruptionis, Ignis (inquit) est calidus & siccus, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciẽdum tamen, singula corpora singulis qualitatibus præcipuè reddi insignia, & terrã quidem siccitate, potius quàm frigore: aquam frigore magis, quã humore: aerẽ humore, quàm calore: ignẽ calore amplius, quàm siccitate. Quod Sophoclis quoq́ interpres annotauit. Et mox Aristoteles, Vbi aquæ corrumpitur frigidum, ignis autem siccum, aer fiet. Si uerò ignis calidum, aeris autẽ humidum, terra consurget. Quod si aeris calidum, terræ autem siccum transmutetur, aqua erit. At quando aeris humecta uis, terræ autẽ frigiditas, ignis emicabit. Hæc addita interim à me sunt propter sciolos, qui cum indocti sint, & pauca respectent, facilè (ut inquit philosophus idem priore eiusdem lucubrationis libro) annuntiant, quod est nil acrius perpendentes sentẽtiam proferunt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aqueæ naturæ frigoris principem ascribens locum, eodẽ fermè ratiocinij calle incedit. Nigrorem & frigus eiusdem esse substantiæ coniectans. Sicuti eiusdem est lumen, & calor, quod uerò non aeris nigredo sit genuina, sed aquæ, adijcere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, ut simpliciter dicamus, aeris ui nigrescere. Omnia uerò aquæ natura eiusmodi euadere, quod manifestò deprehendas, albissimis in aquam coniectis linteis, quæ nigrorem madefacta contrahunt, qui & perseuerat, donec caloris ui humor euaporarit uniuersus, aut ratione quauis expressus euanuerit. Eadem & terram consequitur affectio, ubi immaduerit imbre. Quo uerò profundior aqua est, eo & plus sibi uẽdicat obscuritatis, proxima quæq́ aere illustrante. Ex humoribus autem cæteris oleum præcipuè diaphanum est, quod aeris prouenit admixtione multa, argumento esse leuitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum, non leuoris ratione lubricitatis ue uentis dilabentibus, sicuti censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorẽ, ac distinguit aeris potentia. Quin & à spongotheris effusum ore oleum in imo maris luminis aliquid præstat. Sed nec frigoris ratione aquam aer uicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habẽs aeris haudquaquam frigidum est, & mollissimè concrescit. Quod uerò de corruptione dicatur, haudquaquam ueritati cõgrue-

re.Neq; enim in contrarium, ſed à contrario corruptionem fieri, uelut ignis in aerem ab aqua. Propterea Aeſchylus,etiam ſi tragicè, uerè tamen, inquit, παῦε ὕδωρ, δίκην πυρός. Qua ratione aduerſum flumini Vulcanum phyſicè in pugna Homerus confin-git:& Archilochus non ineptè de ea,quæ contraria ſentiret per fraudem:Altera,inquit manu aquam ferebat,ignem uerò altera. Et apud Perſas ſupplicationis genus efficax maximè cenſebatur,ſi interminaretur ſupplex,ubi excidiſſet uoto, in profluentem ſe immiſſurum ignem. Aeris autem ui concreſcere aquam,aſtrui ineptiſſimè & à ratione procul,quando aer ipſe non utiq; concreſcat. Neq; enim nebulas aut nubes eſſe con-cretiones ſed craſſitudinem humecti aeris & uaporoſi. Adiuuant inſtitutum cacumina montium eò altitudinis prouecta, ut nuſquam ibi nubes, non nebula, non roſida uiſa-tur humectatio. Quod indicio eſt, humectam uim & frigidam aliunde aeri permiſceri. Quod uerò ima præaltorum fluminum gelu non contrahantur,ratio eſt: ſuperficie ſi-quidem concreta,exhalationibus meandi in ſuperna libertas intercipitur, at illæ occlu-ſæ reiectæq; inferiora calfaciunt. Quam rem comprobat amplius, regelatis aquis, co-pioſior ſeſe promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantium hyemali ſy-dere coniectantur calidiora. Illud quoq; non inefficax indicium, frigoris principem lo-cum eſſe in aqua,non in aere,quòd rigoris atrocitate inania uaſa non ferè diſſiliũt. At humoris plena multa,non figlini operis modò,ſed ænea quoque. Adde, proprietates aquæ multas igni prorſum aduerſas. Ante omnia caliditati ſeſe obiectat frigiditas, ſic-citati humecta uis,mox & grauitas leuitati,omninoq; diſtinguendi ac ſeparandi pote-ſtas ineſt igni:aquæ uerò ferruminandi (ut ſic dicam) adglutinandiq; ac continendi po-tentia,ex humectandi facultate concretionẽ præſtans. Cæterum ſuppetunt & pleraq;, quibus aſtrui terræ ualeat frigus:etenim ſicuti eſt ignis claritate illuſtris, ita omnium obſcuriſsima eſt terra, ac lumine prorſum uacua. Aer quippe in luminis uenit partici-patum,à ſole dum luce oppletur,quam & per uniuerſa diffundit. Terra uerò ſola clari-tatis expers,ſolis radijs & lunæ perſeuerat impenetrabilis, teporẽ admittens quidẽ,at luminis uim haudquaquam ob denſiorem ſoliditatem: nam & eius intima, chaos nun-cupamus & Aden Erebumq;. Quo argumento rectè opinati forſan pleriq; fuerint, Lu-cæ ſextodecimo ſcribi, Et in his omnibus inter nos & uos, chaos magnum firmatum eſt. Etiam ſi minus me fallit, Græcè ita circumferri, χάσμα μέγα ἐστήρικται: quod chaſ-ma indicat magnum eſſe obfirmatum. Signat uerbum id ſecretionem hiatumq;: unde Ariſtoteli terræmotus chaſmatiæ,ubi ſidit terra,hiatq;. Sunt qui chaos putẽt,quod cæ-lum inter ac terram eſt, inane, παρὰ τὸ χεῖσθαι. Chaon uerò, id eſt χαὸν, Lacedæmonij bonum dicunt. Vtitur eo uerbo uel Theocritus, ſed ita ut generoſum etiam indicet, aut uetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetæ, quam denſitati corporis ſeſe ſoli obiectantis aſcribit mathematica diſciplina. Eodẽ item obſcuritatis argumen-to uidẽtur carminum conditores γῆν μέλαιναν paſsim nuncupare,id eſt terram nigrã. Cæterum,ratio hęc parum fortè probarit quod intẽditur,quoniam lucidorum pleraq; agnoſcimus frigida. Et obſcuris quandoq; caliditatis ineſt multum. At illæ frigoris co-gnatæ ſunt poteſtates,grauitas,ſtabilitas, denſitas, immutabilitas. Ex quibus aeri nil ineſt omnino,terræ autẽ adſunt,quàm aquæ magis multo. Quòd ſi humecti eſt, emol-lire: nam quod præcipuè humet, molliſsimum eſt: Si item frigentis eſt, concretionem inducere, neceſſariò conſequi uidetur,frigidiſsimum eſſe, quod ſit maximè cõcretum, cuiuſmodi terra eſt. Quod uerò natura frigidiſsimum eſt, idem & frigidum primò eſt. Itaque primò & natura frigidum, terra eſt. Id uerò & ſenſui obuium eſt: ſiquidẽ lutum eſt aqua frigidius: & terræ iniectu præcipuè ignis reſtinguitur: nam & ærarij ignito & liqueſcẽti ferro marmor inſpergunt, ac latypen, id eſt friatos lateres fluori re-primendo, ac ita quadantenus refrigerantes. Sed & athletarum corporibus iniectus puluis frigefacit,& ſudores reſtinguit. Quoniam uerò calore prorſum extrito, frigoris ui ſaxa uidentur concreta,unde & pagi Græco dicuntur ſermone, hinc per ſaxa dela-bentes aquæ,atq; è montibus defluæ in primis frigere animaduertuntur. Sicuti, quam Stygis aquam uocant,comprobat euidentiſsimè,cui ex petra profluenti inſignis ineſt frigiditas, diſsilientibus uaſis omnibus,aſini modo ungula excepta,aut mulę,ſicuti alij prodidere

prodidere, ni mendosa sunt Græcorũ exẽplaria. Certè in libro περὶ πρώτου ψυχροῦ Plutarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Iohannes Monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum ungulis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapsus: nam Græce ὄνος, asinus est, mulus autem uel mula, ἡμίονος. Aut utrunque est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλῷ dicit: quanquam interpres, equi ungulam reddiderit. Porrò ut profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extimus promisceatur aer. Denique terra aut nunquam aut uix peruritur, aere inflammato sæpius, ac fulgurante.

An seruitus sit præter naturam. Quot modis serui fiant. Vulcani & Dædali tripodes. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, deque Asiaticorum seruilibus ingenijs, & Persica seruitute, ac Iuliano imperatore. Cap. XVII

SEruitus ex ijs esse uidetur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator, & præterea iureconsultus Pomponius, digestis De uerborum & rerum significatione, ac Florentinus digestis De statu hominum, Seruitus est constitutio Iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subijcitur. Serui autem (inquit idem) ex eo appellati, quòd captiuos uendi, imperatores iuberent, ac per hoc seruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Seruos porrò aut nasci tradunt, aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem iure gentium, hoc est ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum sese uenundari passus est. At Syracusis seruilem scientiã quidam edocebat, pueros mercede instituens, ut coquinariam scirent, uel id genus famulatũ alium. Ad hoc pertinet magnopere Ambrosii præclara sententia: Manebat, inquit, ante uini inuentionem omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à consorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Verum enimuero Aristotelis super his placita obseruanda amplius ex Politicorum primo, τοῖς δὲ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν, νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ' ἐλεύθερον. φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν, διόπερ οὐδὲ δίκαιον, βίαιον γάρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, ut serui habeantur aliqui, liberi autem alij: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde nec esse iustum quidem, quando non abest uiolentia. At enim quum sine necessarijs impossibile sit uiuere, & bene uiuere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò confici debeat. Equidem in re familiari idem contingere, in confesso est. At τῶν ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα, instrumentorum hęc quidem sunt animata, alia uero inanimata. Seruus autem quem possidemus, est quid animatum, & tanquam instrumentum super instrumenta alia. Quòd si organa possent uel solo domini nutu, uel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statuis Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poeta, sponte sua diuinum prodijsse in certamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod ἄργυρον uocant χυτὸν, id est argentum uiuum: sic & pectines pecterent, ac plectra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis domini indigerent. Qui uero sui ipsius non est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraque distinguuntur statim, alia quidem ut imperent, alia uero ut pareant. Quin & in his, quæ uitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, ut in harmonia: siue quia semper in uocibus, quæ consonant, uox aliqua prædominatur, iuxta quam uniuersa dijudicatur harmonia: siue malis harmonicam elementorum in corpore mixto rationem accipere, in quo unũ aliquod semper prædominatur. Verum enimuero animal ipsum ex anima primum constat & corpore, ὧν τὸ μὲν ἄρχειν ἐστὶ φύσει, τὸ δ' ἀρχόμενον. id est, quorum alterum ui quadam naturali imperat, paret uero alterum. Cæterum considerare naturam oportet, non in corruptis utique, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideoque nil officit, si minus id comperiatur uerum in omnibus, sed in ijs quæ iuxta naturam se ha-

bent amplius. Perspiciemus autem in animali imperium primò dominicum, mox & ciuile. Nam animus quidem in corpus despoticum exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis seruitio magis utimur. Mens uero in appetitum profert politicum, id est ciuilem regiumq;. Diuersitatis uero huius inde promi ratio potest, quoniam moueri nequit corpus, ni motus initia sortiatur ab anima, & ideo ei subijcitur prorsum. At appetendi facultas moueri non à ratione solum potest, uerum & à sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quam ob rem quisquis tantum cæteros præcellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic uidetur ad imperandum natus. Nam & Solomon scribit, Stultum sapienti seruiturum. At quorumcunq; est opus in corporis usu, hi sunt natura serui. Itaq; naturæ ui, alia quidem corporum robusta uisuntur ad necessarios usus: alia uero recta & inutilia ad operationum id genus, uerum ad ciuilem uitam peraccommoda, etiam si diuersum euenit quandoq;. Ex ijs uero arbitror profluxisse rationibus, ut mira in hac parte gentium uisatur diuersitas, alijs imperia germinãtibus, alijs iugũ seruitutis excutere nescijs, quanquam (quod aiunt) Tyrrhenis sæpe uinculis onerosius molestiusq;. Nam Agesilaus Lacedæmoniorum imperator & rex, qui in Asia multa ædidit pręclara facinora, utriusque linguæ certatim auctoribus concelebrata, ut accepimus, dicere consueuerat, τοὺς τὴν ἀσίαν κατοικοῦντας ἐλευθέρους μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δ' ἀγαθούς. hoc est, eos qui Asiã incolerent, esse liberos quidem malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciens prætercam, quod in classicis mihi sit auctoribus compertum, lego Callicratidam eorundem Lacedæmoniorum nauarchum, quum interrogaretur, cuiusmodi ei uiderentur Iones, respondisse, Liberos utiq; malos, at frugi seruos. Persicam seruitutem, ut nimiam, libro De beneficijs secundo, taxasse uidetur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, ut mores liberæ ciuitatis Persica seruitute mutaret. In Germanicis bellis Iulianum imperatorem lacessentes militum pleriq; Asianum subinde Græculum appellabant, & specie sapientiæ stolidum. Obiter uero id adiecisse, nullum fuerit dispendium operæ: hunc esse Iulianum, quem adulandi professores ab hirsutie Capellam nuncupabãt apud Constãtium Cęsarem, sed & loquacem talpam, & simiam purpuratam, & literatorem Græcum. Nec mirum, inuidiæ siquidem gloria semper obiecta. Nam Aemylianum Scipionem eatenus maleuolorum incessebant uoculæ, ut somniculosum dicerent, ac prædicarent.

Seruorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasteriũ. Ligna ergasima, causima, cocta, acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedraria. Axylon quid. Amurca. Amorgæ. Amorginæ uestes. Amorgis. Erepsimon. Xylosis. Diaxyla. Dialectica. Diaporphyra. Xyla. Thetes. Thessæ. Penestę. Cillycirij. Arotræ. Encyclij qui sint, & in ordinem redacti. Athenarum ordines quatuor. Cap. XVIII

CAeterum uarias esse seruorũ species, ex electissimis compertum nobis auctoribus est: sed (inquit Seneca) sibi seruire, grauissima seruitus est, quam tamẽ discutere facile est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliàs assidua est & ineluctabilis, per diem & noctem æqualiter premens sine interuallo, sine commeatu. Ex alijs uero sunt, qui χερνῆτες, hoc est manuales uocantur, hi sunt uel nominis argumento, qui manuum opera uiuunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedræi dicuntur, quasi sedentarij. In quibus recenseas & banausos, id est manuum opera utentes: quorum officinæ dicuntur ergasteria in Canonicis decretis, ab ἐργάζεσθαι. Vnde & ergasima ligna, quibus in operibus utuntur materiarij. Nam causima, sunt igni destinata: inter quæ cocta recensueris, ne fumum faciant: quæ etiam acapna dici ualent. Quanquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligunt eruditi. Coctilitia fortè taberna hinc dicitur Iulio Capitolino in Pertinace: Pater, inquit, eius coctilitiam tabernam in Liguria exercuerat. Paulo antè materiarium fuisse negotiatorem tradit Pertinacem. Sunt codices, qui coactiliariam præferunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quòd Vlpiano De auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicuntur inuolucra omnia uestibus uinciendis obuoluendis'que; sicuti subselliorum integumenta

gumenta, Florentinus cathedraria nuncupauit. Cremia ligna, Columellæ sunt tenuia, phrygia Græcis. Habentur & ligna erepsima, tectis concinna: quæ ξύλωσιν dixit Thucydides. Axylon ὕλην, apud Homerum interpretantur polyxylon peritiores, παρὰ τὸ στερεῖν τὸ ξυλίζεσθαι, ut in quam lignatum nemo perrexerit. Diaxyla intelliguntur, quæ intus probiore sunt materia, solidiore'que, uelut in medio lignea prorsum. Nam & dialeucum Plinius medio candidum interpretatur, sic & diaporphyra per medium purpurea accipimus. Adnotatum Iureconsultis est: xyla, id est ligna, dici Græcis naues lignis è paludibus subuectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur uermes albos, obesos, qui nigello sint capite, ac è lignorum nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mons Eubœæ Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcæ liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumi molestiam. Amurcam uero dicunt amorgen Græci: quanquam & uini fęculentiam appellatione eadem intelligunt quandoque: sed & herbam purpuream uestibus inficiendis, quæ inde dicantur amorginę. Quanquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur amorgis. Sed redeo unde sum digressus. Banausi, sordidi habentur artifices, quosque ab honoribus seclusere plerique, prius quàm principatum uel inscita & pullata plebecula cœpisset affectare. Etiam si seruile nomen illis propriè competit, qui unius sunt mancipati seruitio. Qui uero publicitus id agunt, banausi rectè nuncupantur, ac etiam θῆτες, hoc est mercenarij. Quamuis non me fallat, Dionysium scribere, ab Atheniensibus clientes dici thetas, à seruitute: sicuti à Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestæ uidentur nuncupati, quod καταμένειν immanere signat: quoniam pacta cum Thessalis seruarint, quibus se in seruitutem addixerant, ne educerentur ex regione aut perimerentur. Hos etiam, latrias uocat Euripides. Apollonij interpres auctor est, Athenienses item thessas uocare tenuioris fortunæ mulieres, quòd mercede seruirent, hoc est παρὰ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ: formatur autem (inquit) ratione eadem à θὴς θῆσσα, sicuti à ἱερὴς ἱέρησσα. Iulius quoque Pollux ita scribit: Pelatæ ac thetes, liberorum quidem nomina sunt, sed qui ob unum inopiæ nomen tamen seruiant: quemadmodum in Creta cillicyrij & arotræ apud Syracusanos. Theticus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuere pentacosiomedimni, ab medimnis quingentis: uelut quingenimedimni, qui necessitate urgente, talentũ pendebant, id est aureos sexcẽtos, aliàs tributi expertes erant Athenienses, ut indicat Thucydides. Dicebãtur autem sic, quòd tot terræ metra, id est mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππεῖς, id est equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentũ pendebant. Zeugitæ metra colebant ducenta, ab equis dicti iugalibus, minas hi decem cõferebant. Theticorũ postremus erat locus, qui opifices intelliguntur, ab gerendis magistratibus semoti & tributorũ exsortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdã encyclios uocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimũ irascimur, quibus maximè utitur πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus Latinè possumus nuncupare. Encyclia uero, spectacula dicũtur à Philostrato in Adriano: Ea (inquit) ut plurimum sunt ὀρχισῶν. Encyclius item homo à Græcis appellari uidetur, quem in ordinem redactum dicere Latini cõsueuere. In ordinem redacti, inquit Priscianus libro decimooctauo dicuntur, qui cõtemptui sunt, inter uiles numerati, & abiectos: id quod & T. Liuius comprobare uidetur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro cõtemptissimis habiti sunt. Eruditè quoque illud dicere consueuimus, Encyclion tibi est, in ijs aberrare quod est promptum, familiare, uniuersale. Eunapius de Carino, ἀλλ' ἦν ἐγκύκλιον αὐτῷ, καὶ πρόχειρον τὸ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνειν. Dicimus & encyclion pensionẽ pro annua. Est & encyclon genus uestis quoddã: unde & pherencyclon. Nã encyclera, machina fuerat lignea, subiectis rotis. De encyclia uero doctrina, ex Quintiliano, Plinio, cęteris, notius est, quàm ut ingeri à me quicquam hic arbitrer oportere. Mancipia uenalia et usualia legimus apud Martianũ iureconsultum.

De Cretensium seruis, & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De seruis item sale commutatis. Qui dicatur propriè δοῦλος, & qui œcetes. Quid

tityrus

tityrus, tatyras. Ministri publici. De epharmiotis, seu amphamiotis. Mnœa seruitus quæ sit. Mariandyni, chrysoneti, chrysendeta. Muscæ quas dicunt helios. ἕλη quid uocēt Græci. Asparagus helius cur. Latris. Atmenus. Scythæ ministri, siue toxotæ. Cap. XIX

CRetensium seruos, sicuti aliàs commeminisse nos arbitror, legimus appellari consuesse epharmotas: quibus, ut auctor in Politicis Aristoteles est, cætera permittebant omnia, gymnasiis modò interdicentes & armorum possessione. Quanquam fuere & qui nuncuparentur Mnœus cœtus, quos item Cretensibus seruiuisse, prodit historia. Sed eorum fermè illa conditio fuit, quæ Mariandynorum, qui à Milesiis subacti, in contemptum diuendebantur. Horum etiam, sed perobscurè, meminit Plato libro De legibus sexto. Etiam si fuerant & Mariandynorum doryphori, leniendæ seruilis asperitatis gratia nomine accersito: de quibus Pollux, & nos infrà auctores habemus: & in secundo Rerum Cretensium Sosicrates prodit, publicam seruitutem in Creta dici mnœam, sicuti priuatos uocant amphamiotas, qui iure belli in seruitutem recidissent, quamuis indigenæ forent. In agris uersabantur hi, sicut in ciuitate chrysoneti. At chrysendeta Martiali, lances sunt auro litæ. Plutarchus uero Lucullo datum ab Ptolemæo scribit, smaragdum χρυσόδετον, id est auro ligatum, in quo illius uiseretur inscalpta imago. Tria seruorum genera adnotasse Aristoteles uidetur, ubi ait, At multo magis putandũ est, fore illos graues & insolentes, quàm illas quæ apud quosdam sunt εἰλωτείας τε καὶ πενεστείας καὶ δουλείας, hoc est helotias, penestias, dulias. De penestis iam diximus. Helotæ uero dicebantur Lacedæmoniorum serui, ducto nomine (ut scribit Thucydidis interpres) à Laconiæ ciuitate, quam Helos uocant, cuius etiam meminit Homerus,

καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος καὶ δωρειόν.

nomen habet: quia est ἐν ἕλει, hoc est in palude. Ciues nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia. Proditum memoriæ est, finitimos cunctos, licet Spartanis subiectos, paribus tamen legibus ac iure uixisse in ciuitatis societatem accitos communionemq́ magistratuum, eosq́ Helotas nuncupatos. Cæterum Agin Eurysthenis filium ius illud dignitatum æquabile ademisse, ac iniunxisse, ut Spartæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruisse: Helæos autem, qui Helos habitarent, defecisse. Ipsos inde ui et armis superatos, in seruitutem damnatos perpetuam, certis quoque dominis eorum conditionibus iniunctis, ut nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines uenum mittere. Hinc omnibus ferè celebratum Heloticum bellum, & seruitus Helotica originē traxere. Hosce Liuius castellanos fuisse antiquitus dicit, agreste genus: qui & antè paulo castellanos agrestes nominarat. In Rhetorico lexico inueni, genus quoddam muscarum dici helios, fortè sic in paludibus obuersantes intelligas: eas uero uocant ἕλη. Sunt qui ἕλη interpretentur stirpibus loca obsita, cuius sunt modi sepes, atq́ item fluuiorum ripæ, ac omnino loca uliginosius madentia. Vnde asparagum syluestrem ἕλειον subinde appellauit Paulus Aegineta. In collectaneis Rerum rusticarum apud Græcos libro secundo, Helium dici uinũ comperi ἐν τοῖς ἕλεσι γιγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari satyros, qui sint apud Tęnarum. Erant uero Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, quibus habitacula quædam præscripserant, & ministeria certa. Auctores sunt, Helotas agrum solitos colere, antiquitusqúe institutos retulisse reditus, ac execrabile habitum, si quis plus mercedis à quoquam exegisset. Inuulgatum & illud à conditoribus scio: Spartæ liberum, maximè liberum esse, seruum etiam seruum in primis, id est τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον μάλιστα δοῦλον. Quod in Pannonia, siue (ut nunc loquuntur) Hungaria, obseruari in primis accipio, uulgato inter eos adagio, non rectè dici seruitutem, nisi in Pannonia: adeo, ut adstruant id quoq́, posse ubiq́ gentium peraccommodè seruire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed ut ad Spartanos redeam, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id est τὰ κρυπτίας. Seruitutis Helotiæ meminit sexto Legum Plato: quam dicit dubitationem facere maximam, contentionemq́, quum alijs bene, alijs contrà uideatur instituta. Omnino execrabiles Spartanis serui fuere, manifestum

manifestum id cryptia facit, cuius modò meminimus, quam'que Lycurgo contribuit Aristoteles, negat Plutarchus. Ei uero à latitando inditum nomen. Siquidem qui iunioribus præfecti erant, ex ijs qui præstare prudentia uiderentur, in regionem alium aliò emittebant, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi uero, quàm poterant occultè sese interdiu abdebant, noctu uero prodeuntes, quotquot ex seruis adepti forent, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca historia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide. Ephoros quandoque Spartanorum quinq; millia aduersus externos (sic enim Persas appellabant) emisisse, quorum unusquisque septem secum Helotas traheret. Mos inoleuit quandoque, ut mercatores salis uim magnam in mediterranea subuectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracum uero populis peculiare fuit in primis, sale mancipia commutare, quæ inde πρὸς ἅλος ἠγορασμένα dicebantur, id est sale coempta comparata'ue. Addit Eustathius nuncupari quoque ἁλώνητα δουλάρια, quæ intelligit ὤνια, id est empta uili. Lemnij etiam uino mancipia sibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primum usos esse Chios, Græci produnt. Hinc genere quodam proprij, uænales dicimus nouitios: nam uænalitij, uenditores sunt Ciceroni. Inter administros uero publicos, qui inconcinnè quippiam agentes uel dicentes cōprimerent, fuere qui dicebantur Scythæ & Toxotæ ac Peusinij. Apud Romanos pergentibus in prouincias magistratibus præministrabant seruorum uice, qui dicebantur Brutiani, tanquam in scenicis fabulis lorarij nuncupati, & quos iussi erant, uinciebant, conuerberantes quoque. De Brutijs uero populis ratio propagata nominis est. Est seruitutis imago quædam, ubi quis principis alicuius ligium se hominem facit, ac in illius uerba iurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollices eius suis ligans, fidei imperijsq; suis uincit, ac obnoxium facit. Iureconsulti recētiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. In quibusdam in Theocritum enarratiunculis obseruaui, quod ad ea quæ ex Aristotele paulo antè protulimus, facit quadantenus. δοῦλος (inquit is, quisquis auctor fuit) & οἰκέτης differunt, uti in secundo De concordia prodit Chrysippus: nam est οἰκέτης, qui etiamnum seruitutem seruit. δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, id est libertum & uniuersim ministrum quemlibet, ac etiam subditum, ut prodit Ammonius. Latris, testimonio eiusdem, uocat̃, qui bellica necessitate ad seruitutem recidit. Atmenus, & seruum indicat & subditum. Sunt & qui deorum administros dici tityros arbitrentur. Tatyras uero apud Athenæum est phasianus. Quidam esse tityrum putant, simiam caudæ breuioris.

Qui dicãtur apolides, & insularij. Expenditur locus in carmine obscœno. Salutigeruli. Mesaulij. Mediastini. Mesonautę. Symbolę. Literati serui. Eorundem nomina plura. Saccularij. Directarij. Saccaria nauis. Saccariã facere. Admissionales. Cęsuales. Metata. Epimetatica. Metaṭor. Mensor. Nautebatæ. Mediastuticus. Cap. XX

Apolidas uero seruos Iureconsultis dici inuenio uiles, qui sine ciuitate in opus publicum perpetuò dantur, in insulas'que deportantur, siue in ministerium metallicorum, ad quæ fœminas quoq; damnari in perpetuum solitas, accepimus: sicuti in salinas item, & sulphurarias. Meminit Martianus digestis De pœnis. Deportationem in insulam significat etiam Seneca, Malegis ignosco ei, qui uulnus inimici, quàm qui insulam concupiscit. Sunt qui seruos insularios putent indicatos in carmine obscœno illis uersiculis,

Ductor ferreus insularis, æquè
Laternæ uideor fricare cornu.

Nam & genus ferratile in Plauti Mostellaria legimus de seruis dici, qui compediti habentur, quiq; ferritribaces sunt, ut Plautina utamur nouitate, hoc est qui annulatis cruribus atterunt assiduè ferrum. Versiculi Plauti sunt hi,

Cis Hercle paucas tempestates Tranio
Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Alij Vulcanum intelligere malunt, in insulis ducendo, id est producendo ferro exsudantem

dantem, capto inde loci colore: quòd ignis laterna occluſus cornea, dum, quæ ſua natura eſt, ſurrigitur, atterendo hinc inde cornu, coeuntium imaginem exhibere quandam uideatur. Id & ſi uiolentum quiddam reſipit, ac durum, ne abſurdum dicam, appoſui tamen, ut ſtudioſorum decuriæ pro ingenij captu ad libram, & amuſſim reuocent, quæ rem Latinam iuuãtibus prodita ſunt, ut omnes protinus articulo tractemus molli. Ipſe malim opus in ſubterraneis facientes intelligere, quoniam (ut ſcribit Plinius) cuniculis per magna ſpatia cauantur montes ad lucernarum lumina, multiſq́ menſibus non cernitur dies, proinde laternam hi circumferentes aſſiduè, atterere quodammodo uidentur, & amplexari comitem: nuſquam, ne tranſuerſum quidem unguem, aut lente Aegyptia latius (quod aiunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus ſeruos nuncupat, qui iuſſu dominæ hunc illum ſalutant, ſuntq́ nuntij & renuntij. Quãquam ſunt & Apuleio ſalutigeri dij, uidenturq́ eſſe hi, non qui ſalutem dant, ſed qui nuntiant tanquam interpretes & adminiſtri ſuperiorum. Plauto eidem damnigeruli nuncupãtur ſerui, item gerrones ac bonorum exagogæ, ut qui ad ſcortilla etiam inficetiſſima dominorum bona iuſſi efferant. Viridarios nuncupat ſeruos Vlpianus, curæ uiridiorũ præpoſitos. Sunt autem Iaboleno uiridia arboribus uirentibus loca conſita, quæ uiridaria item dicimus. Meſaulium inuenio apud Homerum dici ſeruum quendam Odyſſeæ quartodecimo,

σῖτον δὲ σφιν ἔνειμε μεσαύλιος, ὅν ῥα συβώτης
αὐτὸς κτήσατο οἶος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος.

Meſaulium quidem dici reperias medianã ianuam, uel in aulæ meditullio locum. Fortè uero Meſaulij fuerint, quos Latinè mediaſtinos nuncupare mos eſt, quo nomine ſignificantur, qui abiectiſsima quæque munia inter ſeruos obibant. Cuiuſmodi uiſimus in aulis principũ lignarios baculariosq́, quorũ una illa functio eſt, ut omnibus pareant. Sicuti in nauibus meſonautæ, de compari genere ſeruitij dicuntur Vlpiano, qui & mediaſtinam operam appellat, qualis eſt atriariorum & focariorum. Quanquam in Græcis codicibus quandoque μεσοναύτην inuenias ſcriptũ. Mediaſtuticus autem ſummus erat apud Campanos magiſtratus. Adde, quod in Catilinam M. Tullius inquit, Magnopere contemno exercitum collectum ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mediaſtinis. In quo tamen loco ſunt codices, qui præferant, mediatulis. Nautebatas intelligunt arrepentes per funes nautas: tametſi perperam id interpretantur non nulli, uelut etiam metata, quæ ſunt partes domus militibus (uti aſſolet) in Vrbe, uel alibi, gratia hoſpitij aſsignatæ à menſoribus: unde epimetatica dicebant, inſcriptiones foribus impingi ſolitas, quibus innoteſcebat, cuinam deſtinata foret domus, quem uocant metatorem, ſeu foret miles, ſeu hoſpes quoque. Mediaſtinorum meminit Columella. Sed & in Epiſtolis Horatius,

Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas.

Vbi Porphyrio mediaſtinum accipit mediæ ciuitatis incolam. Sed & in balneatoris officio intelligi poſſe mediaſtinum, putat. Marcellus pro balneatoribus, mediaſtinos expoſuit, itemq́ pro miniſtris & curatoribus ædium. Priſcianus interpretatur, quia in medio ſtent lauantium in balneis. Inter adminiſtros recenſentur à quibuſdam palmones. Sunt & hercitæ, qui in agris modò uerſentur ſerui. Habentur item mnotæ, ſed nobiles hi intelliguntur ſerui. Azos item inuenio in ſeruili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ ſcortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoque. Fuere inibi & qui dicuntur eunacti. Sed qui uocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonij. Quos autem libertate donaſſent hi, nunc aphetas pronuntiabant, nunc etiam adeſpotos, aut erycteras. Alios item deſpoſionautas, qui claſſes conſcenderent. Erant & neodamodes. Sicyonij ſuos habuere catanacophoros: ſicut Arcadij, proſpelatas. Capſarios Paulus intelligit, qui mercede ſeruanda in balneis ueſtimenta ſuſcipiunt. Saccularij autem apud eoſdem Iureconſultos intelliguntur, qui uetitas artes exercent, ac in ſacculos partem ſubducunt, partem ſubtrahũt. Scitu non indignum, Thylacophoros ab Græcis appellari eos, qui ſacculis ſcorteis aromata circumferunt: ſiquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: unde & thylacitis nardus eſt nuncupata, quoniam ab negotiantibus ex Cilicia Syriaq́ue ſaccis

saccis subuectaretur. Vt huc forsan spectet nauis illa saccaria apud Quintilianum octauo libro: & saccariam facere, hinc quoque sit Apuleio. Verum ad institutũ redeo, si commonuero prius, Saccophoros inter hereticos recẽseri Codice De hæreticis, lege Ariani. Sunt & directarij, quos multi diætarios etiam dicunt, quòd in alienas se dirigant domos, tanquam τοιχοβάται, ut uocant Græci. Literatum in Cassina Plauti pro seruo accipiunt, qui literis sit inustus: super quo non excidit factam nobis alibi copiosius mentionem. Sicuti symbolæ item dicuntur plagæ, quibus seruilia inscribuntur corpora à multis, perinde ac in conuiuijs collectitijs, id est symbolis, quæ commessalia uocant & conferta, quisque nummos confert, ne sit exsors & asymbolos. Nisi malis inde uocabulũ inflectere, quia βολὴ percussionẽ signat, ut sint symbolæ, multifariæ, multijugesque incussæ plagæ. Videntur & symbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Iniustum esse à bello mulierẽ reijcere, συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν. sed pugnam quoque indicat & congressum quemlibet, uerbum id: quin & quod ad instruendum confertur conuiuium. Symbolum Christianum esse ab apostolis per partes concinnatum, ex ueteribus qui tradat, parum comperi. In Concilio Niceno à patribus traditum, legisse uideor. Arcarium dicere seruum Scæuola uidetur, qui domini arcam curat, & rationes. Sunt & arcarij, arcarum fabri. Admissionales appellat in Alexandro Cæsare Lampridius ministros, qui adire principem uolentes admittẽdos curant: sicuti apud Iulium Capitolinum censuales esse uidentur, qui senatui subseruiunt.

De seruili genere quid sentiẽdum. Non seruis modo, sed & iumentis benignè impertiẽdum. Hecatompedon quid. Plinius illustratur cum Aristotele. Seruorum tractandorum ratio. Magistratus, quem uocant Iouis Olympij famulatum. Cap. XXI

SCimus profectò, inquit libro De legibus sexto Atheniẽsis ille apud Platonẽ hospes, quod fateremur omnes, Seruos quàm beneuolẽtissimos atque optimos esse habendos, quando eorum nonnulli ad uirtutẽ quamlibet meliores, quàm fratres & filij, domos & rem dominorum omnem, interimque & ipsos seruarũt dominos. Quanquam sunt plerique, qui nil prorsum in animo seruiente integrum extare opinentur, proindeque eiusmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatissimum fecisse uidetur, quũ Odysseæ decimoseptimo ita scribit, quod & alibi relatum nobis opinor.

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Dimidium, inquit, uirtutis Iupiter illis aufert, qui seruitutis necessitatem subiere. Scribit Dion, in seruile genus id inuulgatum, ac in theatro pronuntiatum quandoque, ὅτι ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας, quòd intolerabilis est mastigias fortunatus. Catonẽ porrò seniorem legimus, per se filium literis imbuisse, etiam si seruum Chilonem haberet grammaticum, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium suum, si fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui seruituti obnoxius foret, ac aurem distorqueri. Idem senio debilitatos, ueluti muta animantia, eijcere ac distrahere consueuerat, ceu commodo intercepto, nihil humanitati ipsis debeamus hominibus: quanquam latiorẽ multo benignitati, quàm iustitiæ locum impartiri sæpe spectemus. Quippe equis canibusque, ubi confractæ laboribus uires sunt, non pabula modo, sed & debita senibus indulgẽtia à bonis contribuitur uiris. Nam & Athenienses, quum Hecatompedon substruerent (Est uerò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex specie ac concinnitate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, sicuti Græcorum plerique interpretãtur, & nos alibi commeminimus) quotquot ex mulis egregiam nauassent operam, uinclis solutos liberè pasci permisere. Quibus quodammodo emissis manu, quum sponte quispiam operam præstaret, & iumentis quæ ad Vrbis arcem currus subuectarent, exhortantis specie ducis præcurreret, ut publicè ad extremum uitæ connutriretur, interposito decreto, sanxerunt. Id quod eo subtexui libentius, quod insigniter ista felicissimam Plinij breuitatẽ illustrant, necnon Aristotelis libro De animalium historijs sexto. At enim perspicuum mihi uidetur, Plato inquit, quoniam diffi-

culter domatur, subitóque iugum homo, & ad necessariam distinctionem serui à libero & domino re ipsa deduci, ægrè patitur, difficilem admodum possessionem esse hominē. Quod exemplo ex crebris Messeniorum rebellionibus innotescere potuit amplius. Ciuitates præterea, quæ plerosque eiusdem linguæ seruos habent, manifestius fecere, quot quantaque hinc consequantur mala. Piratarum quoque latrocinia, quæ prope Italiam scaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterū remedio sunt rationes duæ, ut qui facilè seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint: & quàm maximè fieri possit, inter se dissoni, educenturque rectè non ipsorum modò gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriaque hi multo minus, si fieri possit, quàm æquales, afficiantur. Porrò castigandi cædendique semper iure sunt serui. Neque ita monendi ut liberi, ne molliores fiant: alloquutio omnis cum seruis quodammodo imperium sit: neque iocus ullus cum ipsis seu fœminis seu masculis habeatur. Quod multi stultè facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem uitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt, obliti uel dicti ueteris, quo sancitum est, Non esse otium seruis, ac ne auribus quidem scalpendis: sicuti est apud Lucianum. At senior Cato ita sanciebat, ἢ πράττειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι δεῖν τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν. id est, seruum oportere aut quid domi necessariorum obire, aut dormire. Adnotatum Paulo iureconsulto, Seruum in facinoribus domini, dicto audientem esse non debere. Sed nec parte ista Peripateticorum principis placita ullatenus prætereunda, qui Oeconomicon primo, postea quàm inter ea quæ possidentur, primum & necessarium maximè optimumque ac principalissimum esse hominem prodidit, proindeque seruos bonos ac frugi in primis esse parandos, quorum species sint duæ, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης, hoc est curator & operarius: infert denique quoniā uini potus etiam ingenuos sæpe ad iniuriam compellit, indeque etiam gentium pleræque, ut Carthaginienses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, seruis aut nil prorsus aut parum omnino uini esse impertiendum. Cibaria uerò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strennuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & uiriles. In seruili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuit, Syracusis magistratum honoris exquisiti, quem Iouis Olympij famulatum appellarunt, ab Timoleonte institutum, primumque Olympij Iouis famulum fuisse Callimenem. Dignum uerò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consuesse, uti à consulibus Romæ.

Serui mali cōditio ultima quæ sit. Itē de pileatis seruis. De lapide emptus apud Columellam qui sit. Pausicape quid. Tribunos capitalia uindicasse, sontiū seruasse uincula, pecuniā signasse. Pragmaticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio. Pragmaticarij. Cap. XXII

SEruorum malorum conditionem ultimam legimus in Quintiliani declamationibus. Ea erat, quum sine exceptione uænales proponebantur, cuiusmodi ferè pileatos intelligo seruos, quorum nomine uenditor nil præstaret, ut scripsit Cælius Sabinus, & octauo Noctium Atticarum Gellius repetit. Eius rei causa erat, quòd illiusmodi mācipia insignia esse in uēdendo deberent, ut emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitus iure belli capta coronis induta uænibant, immoque sub coronis uęnire dicebantur. Ad pileatos ferè seruos, quique nulla exceptione uænum irent, arbitror illud Columellæ referēdum ex Agricolatione, de lapide noxium: in cuius enarratione desudarunt doctissimi quique. Siquidem ad præconis lapidem, ubi distrahi mancipia consueuissent, referendum alij putant: sicuti in Pisonem Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verum ieiuna prorsum nimisque imperfecta expositio est, ut qua Columellæ sensum minus assequare, quod amplius intuenti, uelut ab asini prospectu liquebit exacte. Alij ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes solerent. Quam sanè sententiam non eatenus risu excipiendam arbitror, ac Lynceis uidetur. Neque tamen de præcipitatis è saxo intelligendum commonstrat, quum nihil minus agat mortuus, quàm agrum colat. Hoc enim sensisse uiros eruditos, perridiculum est: sed eos

ſed eos uerius, qui adobruti ſceleribus ac mortiferis flagitijs, digni ſunt, qui iamiam præcipitentur: aut qui periculum id adierunt quidem, reuocati tamen emiſſique ratione aliqua ſunt. Sicuti & uulgò dictitari audimus, à furca redemptum eſſe aliquem, ex medijs quem ſupplicij faucibus liberatum intelligimus. Hanc uerò ſententiam uitro ſidonio, & helectro (quod dicitur) clariorem arbitramur. Verum id impendio aduertendum: ingenijs magnis obrepere plerunque, uti præſignia conuellant nomina, morſumque ita infigant auidè, ut uel aculeum relinquant, quod etiam Quintiliano uſu uenit quandoque, ſicuti libro tertio in Statuum ratione, ubi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali ſtatu, in quo de futuris quæſtio eſt, ſicuti an forti uiro dandum, quod concupierit præmium, refellere conatur. Quum tamen illius ſententiæ calculum adijciat Hermogenes quoque: ita enim ſcribit, πραγματικὴ δ' ἐστὶν ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τόδε τι, ἢ μὴ γενέσθαι. δοῦναι, ἢ μὴ δοῦναι. οἷον βουλεύονται Ἀθηναῖοι, εἰ χρὴ θάπτειν τοὺς ἐν μαραθῶνι πεσόντας τῶν βαρβάρων. Pragmatica ſanctio quæ ſit in Codicis Iuſtiniani præfatione, non ita magno labore diſcutient uel mediocriter eruditi: & interpres eam intelligit, quæ procerum conſilio fiat: alibi etiam planius, quæ ſit in auditorio excuſſa. Hinc pragmaticarij, eiuſdem Codicis primo De reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, Cuiuſcunque (inquit) ſcrinij memoriales, ſeu pragmaticarij, uel adiutores primicerij, amiſſione cinguli ferientur. Illud ex abundanti adnotauero hic, pauſicapen appellatam fuiſſe machinulam ſeruorum collo circumpoſitam orbicularemque, qua ori manus admouere prohibebantur, ne farinam uorarent, quod λάπτειν dicunt, intus dum operarentur. Congruit id ipſum & iumentis ratione eadem. Illud uerò addidiſſe ſuperpondij item loco, nil (puto) obfuerit: in decemuirorum legibus ita lectum, Tribuni ſunto, domi pecuniam publicam cuſtodiunto: uincula ſontium ſeruanto, capitalia uindicanto: æs, argentum aurum'ue publicè ſignanto. In re item militari, Polybio tradente, tribunorum, qui rufuli dicuntur, ea fuit functio, uti legionariorum delicta coercerent: ſicuti auxilijs ſui præficiebantur præfecti. Hinc Liuius tribunos recenſet quandoque, ac ſocium præfectos.

Seruos non habere caput, quid ſit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligatur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Seruos nō admitti in militiam ſolitos. Qui dicantur uicarij. Martialis illuſtratur. Et qui ſerui pœnæ. Fornacarius, & fornicator. De ſeruili procacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diaconus. Diaconium. Conturbatores ſerui. Reliquamenta. Cap. XXIII

SEruos non habere caput, iureconſulti ſtatuunt. Id quum dicunt, intelligi uolunt ſtatum. Proinde, ſeruum non minui capite, quia nullum habet: hoc eſt, nec libertatem, nec ciuitatem, nec familiam. Quibus ſi quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio: ut accidit ijs, qui ſerui pœnæ efficiuntur, atrocitate ſententiæ, uel libertis nomine ingratitudinis in patronos condemnatis, uel qui ſe ad pretium participandum uenundari paſſi ſunt. Nam minor, ſiue media capitis diminutio eſt, quum ciuitas quidem amittitur, libertas uerò retinetur. Quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, aut in inſulam ſit deportatus. Minima uerò capitis diminutio eſt, quum ciuitas retinetur & libertas, ſed ſtatus hominis commutatur. Quod ijs euenit, qui quum ſui iuris fuerint, cœperunt alieno iuri ſubiecti eſſe. Vel ſi filiusfamilias à patre mancipatus fuerit. Modeſtinus digeſtis De gradibus cognationis: Cui, inquit, aqua & igni interdictum eſt, uel aliquo modo capite diminutus eſt, ita ut libertatem & ciuitatem amitteret, is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit, amittit. Apud Pacatum in Panegyrico, ubi ſcriptum legas, Quid memorem capita diminuta, & uitam ære taxatam? Sunt qui pro capitatione accipiendum arbitrentur, ideſt pro tributo quod uiritim confertur. Id uerbum eſt Iuris peritis frequens. Capitationem qui exigunt, peræquatores ab eiſdem nuncupantur, quod (inquiunt) ex æquo ab omnibus exigant. In ijs uerò quæ paulò antè diximus, perpendendum id ex Quintiliani libro tertio, capite De ſtatibus, in fine. In adoptionem dato in familiam redire liceat. Illud certè nouimus, Exeuntem è patris poteſtate filium ab paternis

ternis quoq; sacris solitum liberari, quæ celebrabat necessariò is, ad quem patrisfamilias peruenisset pecunia. Ex hac seruili (ut sic dicam) infimitate ad militiam sacramento rogare, aut ullo modo admittere, nefas sancitum ueteribus est, quod Cicero in Deiotarana significat, & Martianus digestis De re militari: Ab omni (inquit) militia serui prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus uates Aeneidos nono monstrauit,
Quem serua Licinia furtim
Sustulerat, uetitisq; ad Troiam miserat armis.
Pausanias auctor locupletissimus est, Persico bello quod in Marathonijs campis gestũ est, primum seruos in militiæ iura admissos, quo nomine etiam tumulus interfectorũ inibi uisebatur. Post Cannensem cladem armata Romanis seruitia Volonum nomine T. Liuius tradit, quum prius singulos forent sciscitati, uellent ne militare. Vnde est nominis ratio. Sociali quoq; bello in militiam libertos admissos primum, Appiani historia tradit. Diaconum quidem uocant Græci ministrum: sed diaconiũ tamen sacrarium dicunt, uel secretariũ, ubi dominica contineãtur uasa. Diaconij quoq; notiones multæ comperiuntur. Nam placentæ crepidam, id est basin, eo uerbo quidam intelligunt, alij bellaria concinnata in eresione Apollinis honori. Sed & diaconij gradum legimus in Canonicis decretis: unde diaconica uocantur loca, & decanica, Codice De episcopali audientia, quæ ab ecclesiasticis uidentur diuersa. Et quoniam diu iam cum seruis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum secundo ita scribenti,
Esse sat est seruum, iam nolo uicarius esse:
Qui rex est, regem maximè non habeat.
Vicarios Vlpianus digestis De peculio, eos intelligit, qui ordinarijs seruiũt: Si seruus meus (inquit) ordinarius uicarios habeat, id quod uicarij mihi debent, an deducam ex peculio serui ordinarij? Et alibi, Si seruo tuo ordinario permiseris uicarium emere aureis octo. Inuenies id uerbum & apud Horatium, quanquam haud curiose satis explicatum. Meminit in libro De Tranquillitate uitæ Seneca, qui alibi sic item scribit, quæ se pro coniuge uicariam dedit. Lactãtius grammaticus explicans illud Papinij,
Succiduasq; adportat matribus agnas.
Succiduas (inquit) id est uicarias. Vicariũ pro mutuo accepisse uidetur Hieronymus, siue is fuerit Paulinus: Omnesq; homines, inquit, uicario inter se amore copulari uult. Quia uerò de seruis pœnæ facta nobis paulò antè mentio est, potest addubitatio legentes subire, quos esse censeamus hos. Cæterum innuit id Vlpianus digestis De pœnis: In ministerium, inquit, metallicorum fœminæ in perpetuum, uel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas. Et siquidem in perpetuum fuerunt damnatæ, quasi seruæ pœnæ constituuntur. Et Martianus: Quidam sunt serui pœnæ, ut in metallum dati, & in opus metalli. Iam & fornacarium seruum apud eundem repperi Vlpianum, à fornace sic nuncupatum: ita enim scriptum inuenias Digestis Ad legem Aquiliam, Si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & uilla esset exusta, Neratius scribit, ex locato conuentum præstare debere, si negligens in eligendis ministris fuerit. Hunc & fornacatorem uidetur nuncupasse Paulus, digestis De fundo instructo legato: Instrumento (inquit) balneatorio relicto, etiam balneatorem contineri: Neratius respondit, Continetur autem & fornacator. Fornacarium, sunt qui seruum intelligant pistrinarium, ac pistorem quoq;. Fornicarias uerò de impudicis dictitari, in Canonicis decretis adnotatum est. Aduertenda & in ijs magnopere Senecæ uerba sic ferè, ubi edocet, In sapiẽtem non cadere iniuriam, scribentis: Eadem (inquit) causa est, cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos cõtumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conuiuijs ius facit, si cœpit à domino. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, ac sub magistro habent, qui probra meditate effundunt: nec has contumelias uocamus, sed argutias. Hæc uerò illuc spectant, ut Valerium Martialem quum alibi sæpe, tum Epigrãmatum primo scitius, nec plebeio perpendas ingenio:
Vrbanus tibi Cæcili uideris,

Non es, crede mihi. Quid ergo? Verna es.

Trita mancipia, & ueterana, quæ reformare difficile esse, Vlpianus ait, nouitijs opponuntur. Apud eundem, ueterator seruus est, qui & ueteranus. Conturbatores serui ueteribus dicebantur, qui domini pecuniã elidunt, ac reliquamenta subducunt, id est partem seruant sibi. Alphenus De institoria actione, lege Quacunq;, Si quis pistor seruũ suum solitus fuit ad certum locum mittere ad panem uendendum, deinde conturbauerit. Hinc Martialis,

Conturbator aper, uilius esurio.

Meminit uerbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad seruorum rationem spectantia, nec ferè obuia. Therapia. Prater. Mylites. Mylon. Stigmatiæ. Stigones. Hystrichides. Hystrichula mens. Stion. Stypos. Helotæ. Zetrea. Chondrocopia. Gymnetæ. Corynephori. Moruli. Morõ. Enchesimoros. Morus arbor. Apparitores. Coryna. Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyrij. Eleatri. Synceraſtum. Attagen uarius. Clision. Manes. Manichæi. Actis. Vocatores. Ceruum apud Martialẽ pro seruo positum fugitiuo. Paratura. Fugitiuarij. Cap. XXIIII

SVnt porrò pragmatiæ item huius uocabula quædam haud planè indigna quæ referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item una sapientiæ est, quid quo censeatur nomine, in primis nouisse. Igitur obseruatum ex Herodoti lectione, seruos dominorum studiosos ἀνδράποδα dici φιλοδέσποτα. At seruorum turba nuncupatur therapia, id est θεραπεία. Nam therapusia, uiolentius quiddam resipit. Dularia uerò forma deminuta uocari uidentur mancipiola. Lapidem praterem Græci uocant, in quo mancipia uænui exponebantur. Vbi uerò discruciantur eadem, dicuntur mylones: qua uoce, pistrinæ intelliguntur. Propterea Plinius pœnalem dixit uinctorum operam. Nam myliten intelligit lapidem Galenus, unde conficiantur molæ. Appellantur & ζητρεῖα, id est zetrea, apud Eupolin: sed alphitia quoq;. Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron uocant: & zontea. Qui mancipia cædunt, stigmatiæ dicuntur, & stigones: sicuti qui cæduntur, mastigiæ. Flagella ipsa nuncupantur nunc mastiges, nunc hystrichides, aut rhyteres. Sed ex suillis contextas setis, hystrichidas intelligunt: uti est auctor Aristophanius interpres, necnõ Sudas. Est & animal Aristoteli, Plinio, cæteris hystrix, de suillis setis item cõciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mẽs hystrichula esse uidetur liuore sordida, & uirus mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta. Recipit flatilem in ultima, etymi ratione in obliquis. Stion, calculus est marinus Hippocrati. Lignum uerò prædurũ ac solidum dicitur stypos: sed est nomine item eodem, piceæ caudex. Diximus abundè paulò antè de helotis. Addo nunc ex Polluce, Qui inter liberos (inquit) sunt & seruos constituti, helotæ uocantur apud Lacedæmonios: sicuti Mariandyni doryphoros appellant, id est spiculatores, satellites'ue. Inter quos apud Persas erant, qui melophori dicerentur, hoc est gestantes in spiculis mala, ut est apud Herodotum historia septima. Erant & sui Argiuis gymnetæ, Sicyonijs corynephori. Est enim coryna, in summo ponderosior uirga, unde & nomen: nam κάρα, summum indicat. Sic & rhopalon, telum ultioni aptum: ideo dictum, quia parte altera grauius ῥοπὴν ἔχει, id est in eam innuit, uergitq;. At callicyrij nuncupabantur exulum serui, qui Syracusis opere rustico sumptum suum exercebant. Eam uerò seruilem turbam ex omnifariam populis conflatam, monumentis Aristoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum historia septima, cyllyrios scriptum comperi, à quibus cum plebe grassantibus exacti patria sint, qui mox appellati sunt gamori, indicat ea uox bonorum expertes, rerumq; participatu excussos: quod ab interprete neglectum miror. Sunt & in hoc genere, qui mensam curant, & ad eam spectantia, trapezopœos uocant. Nam Iubas rex trapezocomon esse structorem dicit. Sicuti dapes ipsas, epitrapezomata uocãt alij. Agorasten ferè obsonatorem intelligimus. Eleatri, hoc est ἐλεάτροι, uocatores dicuntur regij, ut scribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito etiam uerbi etymo, ab eleos, quo mẽsa signatur coquinaria. Dipnocletoras uocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoq; nun-

cupati cibario præfecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemæum Sotera fuisse Alexandri eleatrum, tradidit Chares. Hosce tamen edeatras pronuntiat Sextus Pompeius. Protogeustæ, prægustatores sunt, qui & prototenthæ dici comperiũtur. Iam illa leuioris operæ fuerint, scapulares dici seruos, quibus scapulæ cæduntur, quiq; quasi ostreatum tergum ulceribus gestitant. Sed & exsynceraстos dici in Plautinis salibus obseruauimus, ac si emedullatos dixeris, & citra ullam pinguedinem. Quando Varronis Terentij astipulatu, synceraſtum antiquo Græcorum uerbo medullam dicebant. Morulos quoq; dicimus, uerberibus atriores factos, à moris inflexa uoce. Moron, Cyprij acutum dicunt: unde enchesimoros nuncupari coniectant, qui præacutis utantur hastis. Sed & hylacomoros intelligunt, τοὺς ὀξυφώνους, id est acutæ uocis. De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

Mox ubi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec ullum
Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministret.

In Græcorũ literis stigmaticus seruus, attagen uarius appellatur: quod in Auibus monstrauit Aristophanes: quod auitium id, plumas uarijs distinctas coloribus gerat. Seruiles literas in libro De uitæ tranquillitate primo, apud Senecam inuenias: Sicut plerisq; ignaris (inquit) seruilium literarum libri, non studiorum instrumẽta, sed cœnationum ornamẽta sunt. Clision in Odyssea Homerus seruilem intelligere domum uidetur. Dion eo nomine locum accipere mauult, in quo tectæ custodiantur oues. Clisiades uerò quibusdam dicuntur duplicatæ fores, aut scenæ. Est & ueteribus seruile nomẽ Manes, id est μάνης, à furore inclinatum: unde ad æneam statuam tralatum uocabulũ est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & hæretici nomen Manes, unde Manichæi dicti, ab insania itidem inflecti, putat Hieronymus: uocabulum esse Persicum astruentibus alijs, quando (ut approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & seruile nomẽ Actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur uas, in quod iaciantur oboli. Seruos item fugitiuos, scribit Pompeius Festus, ceruos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legendum eruditioribus uidetur:

Suppositam fama est, quondam pro uirgine ceruam,
At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, uerbum perelegans. Sed in hoc usu, paraturam quoq; apud Tertullianum comperias. Fugitiuarium Iureconsultis & Varroni inuenio dici, qui fugitiuos scrutatus reprehensabat, ut T. Liuij uerbo utar, id est retrahebat.

Cœna dubia ex sue tantum mansueto, & inde parœmia. Itẽ quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna. Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur. Cap. XXV

ANtiocho rege numeroso exercitu in Græciam irrumpẽte, attonitisq; omnibus magnitudine rerum, quæ ingruere uidebãtur, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos uerba fecisse memoratur, dum peditum equitumq; nubes iactari audisset à rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidẽsis hospitis mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam uaria & multa uenatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus, renidens, Condimentis ait, uarietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ iactentur, promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentiũ inauditarum, Dacas & Medos, Cadusios, Aelimæos, homines tamen esse, haud paulò quàm mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia uerò huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, commoneor, scitum elici adagium posse: atqui suilla caro est, de ijs quæ re quidem ipsa parui sanè aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (ut ille ait) nugis peregrinis præcellere uidẽtur plurimum. Plutarchus illud adijcit, μὴ δὲ ὑμεῖς θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν, λογχοφόρους καὶ καταφράκτους καὶ

καὶ πεζέτορους καὶ ἀμφιπποτοξότας ἀκούοντες, πάντες γὰρ οὗτοι σύροι εἰσὶν, ὁπλασίοις ἀλλήλων διαφέροντες. nec uos (inquit) admiremini regis copias, quum hastatos, cataphractos, pedites, amphippotoxotas auditis: nam hi omnes Syri sunt, armis modò inuicem diuersi. Ex ijs uero Græci auctoris uerbis coniectamus, prouerbiũ idem enuntiari hoc ferè modo posse, Syri omnes sunt: sensu tantum non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum seruilem naturam: ut quæ generosioris nescia spiritus magnum nil affectet, uerum studijs libero homine indignis mancipata degat æuum, si quis adagium in Naturali rerum historia referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forsan iudicatu conijciat: quanquam in eius enarratione ex doctioribus nõnullos insigniter torqueri, animaduertam. Taceo quod in Aureliano scribit Flauius Vopiscus: Rarum esse ut Syri fidem seruent, immo difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operosiore, boni maioris nil præterea in Syrorum ingenijs ferè sit requirẽdum. Verum in ijs libera sit cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac parte obiter leuius attigero: Syriacum rorem, à Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino uocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellæ in musti lixiui ratione: Tres, inquit, heminæ roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adijciuntur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore præcipuo. Sciendum tamen: in thure quoque agnosci manna, à Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium uero est unguentum susinum, è suso, id est lilio: quanquam & floris succus Syrium item dicitur, quoniam præcellat in Syria lilium purpureum. Sed & succus quilibet, uti eruditioribus est obseruatum, eodem censetur nomine: unde syruporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellæ autem syrupa, oliuæ condiendæ species est.

Medicorum decreta de suillæ carnis præstantia. Chalari sues qui sint. Chalastice medicina. Item uocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thytæ. Mysterici sues. Chœrus, χοιροπωλεῖν, syrbe, petalides, petali, petasus, laphygmus, hyomusia, hyenia. Hippocratis filij. Hysteria festũ. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Sergio. Diocletiani historia. Achores. Siali, sialochi. Cap. XXVI

SVilli generis uilitatem, quum suopte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animã, ueteres sanxere: tum quia nil magnopere parabilius, & omnium usibus magis expositum, nemo non nouit. Verum, artis medicæ non dissimulanda tamen decreta: quoniã octauo De sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorẽ facit: sed & Princeps capite De sanguine, humanum suillumq; sanguinem in omnibus exactam habere similitudinem, scribit. Quin eandem quoq; carnis rationem tradit. Adeo, ut impuratiores quidam pro suilla humanam distrahere, sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti, ad supplicij diritatem, etiam si seram, auctores protraxere: id quod decimo Simplicis medicinę affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget (ut barbarè dicam) ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, ueluti hominibus natura cognatiorẽ. Quod (inquit) esse ita, experimento planè discimus. Quin Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumẽtis, fuisse mazam dicit, ac ὕεια κρέα, id est suillas carnes. Est tamen plerunque eius bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorũ natio: quia in mortuorum carnibus uisatur χάλαζα, quam interpretamur grandinem: sed in uiuentibus, latens grassatur morbus. Chalastice uero aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quę relaxando remittendoq; mitiget. Hinc & chalastica legimus pharmaca. Sed & musculos uocant χαλαροὺς. id est chalaros, qui laxiores remissioresq; sunt. Non alio ex animali numerosiorem fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca uocat Epicharmus cum plerisq; alijs. At genere fœminino delphaces, fœmellæ dicuntur propriè, quòd delphyas habeant, id est uuluas: unde & fratres uterini, nuncupantur adelphi; sicut qui eodem prognati sunt patre ac ma-

tre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur suilla pellis. A suillo pecore immolationes in sacris initia duxere prima: unde & Sues olim dicti Thytæ, à sacrifico usu. Sed & in Cereris initijs immolari porcos consuesse, accepimus. Nam & in ueteri comœdia hoc argumento, mystericos nuncupari ab eius deæ mysterijs, animaduerto. In nuptiarũ quoque ritus idem aduocabatur animal. Verum & nutrices naturam muliebrem chœrum, id est porcum uocabant, quod Aristophanes significat: ex quo facetissime quibusdam concinnatum uerbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum uendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in uocabula deflexímus: syrben interpretantur uocem, qua sues allectẽt subulci. Apud ueterem comicum, κοΐ κοΐ, suilla uox est, ex qua & uerbum κοΐζειν. Petalidas Græci, sues præpingues quandoq; uocant, ex uitulorum ratione, qui à cornibus dici solent petali, quãdo ecpetala habent ea, id est patula uel parua exiliaq;: nam & petalas dicunt palmas minutas, καὶ θαμνώδεις, id est fruticosas. Sicut larini quoque dicuntur, à larinis bobus. Petasus uero ad institutum præsens pertinet nil admodum. Quia uero in eius notione mire disceptant grammatici, non grauabimur sententiam ad id ferre, ac sine prouocatione. Siquidem in Aegyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse folium prodit μέγα ὡς πέταϲον, id est grande ut petasum. Quid autem petasi nomine intelligendum inibi sit, abunde palam facit De plantarum historijs libro quarto Theophrastus, qui folia eadem πίλῳ θετ̃αλικῷ ἐοικότα scribit, id est Thessalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoq; petasum capite gestare, manu uero caduceũ. Inuenio & laphygmum dici erudite canum ac suum inexplebilem uorandi auiditatem, inclinata uocabuli proprietate à uerbo λάπτω καὶ λαπάζω καὶ λαφύσσω, sorbeo & deuoro: unde ab impensæ magnitudine conuiuium magnificum, ilapinem uocant. Quod eo apposui gratius, quoniã Rhodigini mei ex uerbo ueteri Græco parum excidentes, pro eo quod est λάπτειν, confinxere sibi plebeiam uocem slapare. Ab hoc item præcipue brutino genere, hyomusiã comperi, pro suilla quidem inconcinnitate: uerum & pro inscitia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filij, ut incomptis moribus, à comicis proscinduntur, dicti suem resipere. Proinde Aristophanes,

τοὺς ἱπποκράτους υἱεῖς ἐκϐαλεῖς, καί σε καλοῦσι
βλιτομάμμαν

id est Hippocratis filios exhibebis, teq; uocant blitomamam: id est, fatuum. Illud exabundanti parte hac adiecerim: Sergium, qui prius Os porci uocabatur, ex põtificibus primum fuisse, qui proprium demutarit nomen: quod mox obseruatum ad nos usque perdurat. Non dissultans ab instituto & illud ab Diocletiano pronuntiatum: Ego, inquit, apros occido, sed pulpamento alter uescitur. Quod inde est natũ. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas: Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo uenationibus deditus apros forte oblatos enixius occidebat, dicti euentum expectãs: quo est frustratus, donec præfectum prætorij Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis huius: suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factum id Argis adnotauit historia: festum certe, Hysteria inde nuncupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulo ante mentio est, scitum est admodum quod de Dromea lectum parasito est: à quo quum quæsisset nescio quis, In Vrbe, an apud Chalcidem lautius pararetur conuiuium: gratius respondit uideri Chalcidensis cœnæ procœmium, ostreorum numero & uarietate. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit: ac grysmo, id est grunnitu, pueri uagitum audiri uetuerit. Metachœra, sues uocant serius nascentes. Achoras interpretatur Plinius ulcera capitis manãtia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur, quod Aegineta Paulus prodit libro secundo, unde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine uestes abrodentium tinearum capitis uocant tineas, sic cute perforata, uti uestimenta mali genere pertusa euilescunt. Sialos, præpingues porcos uocant Græci. Galeno tamen sialos, sputum est: unde sialochi dicuntur, qui inter loquendum saliuam conspergunt.

Porculatio Varroni, porcorũ nutricatio est:sicut pullatio,pullorum. Inde est illud Columellæ,Porculatoris uero & subulci diuersa professio,diuersæ pastiones. Dixit Ephesius Heraclitus, sues cœno lauari, uelut cortales aues puluere aut cinere, siquidẽ hisce rebus plumam pinnasq; emundari. Ab suilla ratione propagatũ illud quoq;,ut imperitis crassioreq; obuolutis ignorantia,pro sale animam modò esse datam pronũtiemus.

Pholiam ursarum, quid intelligant Græci auctores. Vrsæ uafricia. Pholeus quid sit:item pholis,pholaides,pholades,pholyes,pholydes,phonæ, pholles. Cap. XXVII

PHoliam, id est φωλίαν, quum legissemus quandoq; in Græcorum commentarijs, diu multumq; indagini nobis fuit, quid sibi uox ea uellet, Demum unus desideria expleuit Aelianus, à quo proditum aduertimus, ursam ubi se præpinguem senserit, ac pleniore corpore, morbi loco ducere ipsum hũc statum, propterea latebras quærere, quas φωλεοὺς dicunt Græci,unde affectioni adoptatum nomen:ubi tandiu conquiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat,ueluti delimatum. Pergere autem,ac in latibula sese insinuare non pedibus utique, sed dorso resupinatam,corpus protrudendo,ne supersint uenatoribus ad indagandum uestigia. Cæterum, super re adeo uersutiæ inopinatæ ipsius uerba subscripsi auctoris: ὅταν δὲ αἴσθηται ἑαυτῆς πεπλησμένης, ὑφορωμένη τοῦτο, ὡς νόσον, ζητεῖ φωλεόν. ἐντεῦθέν τοι κέκληται τῇ ἄρκτῳ φωλία τὸ πάθος. εἶτα εἰσέρχεται οὐ βαδίζουσα, ἀλλὰ ὑπτία, ἀφανίζουσα τοῖς θηραταῖς τὰ ἴχνη. ἑαυτὴν γὰρ ἐπισύρει ἐπὶ νῶτα, καὶ παρελθοῦσα ἡσυχάζει. καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἕξιν ῥινᾷ. Sed ut auctarij inferatur quippiam,inueni etiam,qui φωλεὸν esse diatribam siue scholam interpretentur. At φωλὶς, piscitij intelligitur genus quoddam. φωλαΐδες uero sunt ὀστρακινά τινα βρωμώδη. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, ursæ dicuntur ἐμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes. Pholyes uero, id est φόλυες, fului dicuntur canes,ore nigricante. Pholides sunt & serpentum squammæ. Sed & fistulę, πολυκάλαμοι. Cædis autem loca uocant φοναὶ. Vocãt & pholidas,abusione quadam, pennulas minutiores. Pholles,id est φόλλεις, oboli nuncupantur. Quanquam & uocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.

Cornicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij uice fungeretur: inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolium,cordyle,crobylus,nidarium. Cornicũ oculos configere quid sit,uel cur dicatur. Cap. XXVIII

INter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula,unum mihi compertum nuper, quod ut præterirem,inducere animum haud sustinui, quia sit præcipua dignum admiratione. Lego siquidem in priscorum monumentis,qui nostris plurimum emolumentis exsudarunt asseruntq;: in Aegypto fuisse paludẽ, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum ciuitas,atq; inibi uisitatum quandoq; cornicis sepulchrum,cuius eam opinati rationẽ sint Aegyptij. Fuit Aegypti rex Marrhes nomine, qui cornicem impendio mitem,ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eò prouectam insuefactamq;,ut pterophori cursorisq; uice exsuperãtissimi fungeretur: quò enim concupisset altor, ceu rationis planè compos, epistolas deferebat: cõmonita noscens callide, quà transuolandum, quò ue dirigendus impetus,ac ubi sidendum foret, interquiescendum ue. Quamobrem obsequio miti adeo, ac nullius stipendij indigo & utcunq; parato, quum obijsset, dignam à rege habitam quæ sepulchro stelaq; honestaretur, propagandæ in æuum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rarenterq; auditi aliàs. Verum, quia hæc parum integra fide forsan prodi à me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilij, suppingenda Græci auctoris uerba duximus, ne quis uanitatis anquirat. Sic uero habent: ἐν τῇ Αἰγύπτῳ περὶ τὴν λίμνην τὴν καλουμένην Μύειδος, ὅπου κροκοδείλων πόλις, κορώνης τάφος δείκνυται, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκείνου Αἰγύπτιοι φασί. τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων, Μάῤῥης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, ἦν κορώνη, θρέμμα πάνυ ἥμερον καὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐβούλετο οἱ κομιδῆναί ποι, θᾶττον ἐκόμιζεν αὐτὴ, καὶ ἦν ἀγγέλων ὠκίστη. καὶ ἀκούσασα, ἔνθα ἰθῦναι χρὴ τὸ πόρον, καὶ τίνα χρὴ παραδραμεῖν χῶρον, καὶ ὅπου ἤκουσαν ἀναπαύε

σθαι

θαι. ἀνθ' ὧν ἀποθανοῦσαν ὁ Μάρρης ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ στήλῃ καὶ τάφῳ. Cæterum nec illud ignorandum: brutis etiam uideri docilitatis inesse plurimum, quando in Aegypto eadem cynocephalos obseruauimus, Ptolemęis stationem tuentibus, literarum etiam ductus perdidicisse, immo & saltationũ gesticulosos motus, & tibiarũ modulos, nec psaltices fuisse inscios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulã, æsq; uelut manuarium, corrogare, quod phaciolio insererent seruarentq;. Est uero phaciolion, capitis gestamen, id est κεφαλῆς περιέλημα. Quod Rhetoricorum primo tradidit Creon, cordylen dicunt Cyprij, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id obseruatum: silentis lunæ die, hoc est, ubi cum sole congressa ἀφώτιστος γίνηται, marem cynocephalum nec uidere nec uesci, sed præ tristitia in terram nuere, uelut lunę ingemiscentem raptum: fœmina insuper αἱμάσσεται. Quo argumento in templis cynocephalos connutriebant, ut inde solis ac lunæ coitus commonerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctij die animal hoc duodecies, id est hora qualibet urinam facere: qua ex causa, hydrologijs sedentem insculpunt cynocephalum Aegyptij. Porrò quod ad cornices attinet, haud è re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, trãsiluero, à quibus proditum obseruauimus, ciconias iamiam commigraturas non aliter, quàm collecto proficisci agmine: ac uelut per tesserarios, militiæ quadam imagine, tempore pronuntiato, pariter moueri omnes, mirè seruatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Cæterum ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammodo stipatricibus consectentur eatenus, uti uel aduersus inimicas aues munimento haudquaquã contemnendo esse credantur, ac periculis subire proprijs non suam bellandi aleam. Ex hac uero doctorũ eminentissimorum accurata doctrina, & thesauris elegantioribus, dilucere opinor prouerbij ueteris uim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullij oratione positum non tam enarrat Valla, quàm implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus deus. Draconis in puellam amor admirabilis. Cap. XXIX

Caeterum, sicuti cœpimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculis uitam excolere: quoniam in eorum transcripti decuriam sumus, adnuente optimo maximo Deo, qui uti eleganter scienterq; retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alij præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in urbe Romana, multitudine innumera fraudibus delinita, eò fastigij prouectum, ut inter duos pontes hoc titulo simulacrum publico consequeretur decreto, Simoni deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ megent excellentiæ admirationem. Hæc enim illi planè suffragantur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (siue malis Iudæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutã ætatis uigore, insigniter à dracone magnitudinis uisendæ adamatam: qui commeãs subinde amanter cum ea decumbebat. Illa tamen, etiam si clementem mansuetumq; (utiq; naturam uerita insociabilem, & ab humano dissitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensem abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis obliuium. At diuersa euenere omnia, siquidem in dies intendebatur affectio, augescebatq; amoris impetus, desiderio dum contabesceret nimio, interdiu noctuq; cõsueta repetens cubilia, nec esset eius potiũdi facultas, quod appetebat præcipuè. Conflictabatur ergo, uti infelix amator. Postea uero quàm rediit quandoq; puella exoptata, deuolans is ad uisam protinus, ac prorsum amatoriè, suspicionum plenus, tanquã neglectui habitus, atq; eo nomine indignabundus, cauda complexus puellæ crura conuerberabat, sed obseruatè admodum ac uerentis modo, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan ueterum aliquis, Eum qui loui imperet, imperet dijs item alijs, nec bruta quidem negligere. Cæterum quo se aduersum ea modo habeat, ex ijs dilucet, opinor.

Deorum apud priscos nomina uaria. Hieromenia quid. Penates dij. Mensium singulos suum habuisse numẽ. De Vitunno, Sentino, ac selectis dijs.

Saturnij uersus, Iouij, Ianales. Prosa dea. Postuerta. Anteuerta. Templarij qui intelligantur. Tutilina, tutanus, tutulus. Platonicorum obseruatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis conuelatio in sacris. Protemenismata.

Cap. XXX

De dijs quidem alibi hoc opere disseruimus, nunc & carptim præcerpemus quæ uaria nobis ostentat lectio: quando & grauis auctor Augustinus ista consectari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Proserpinam diceret, frumentis præpositam germinantibus: geniculis uero nodis'que culmorum, deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum, deam Volutinam: quum folliculi patescunt, quum exeat spica, deam Patelenam: quum segetes nouis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimentum prioribus exæquationem indicat: Floram adijcit quoque Lactucinamque & Maturam, quæ florentibus lactescentibusque ac maturescentibus præsint frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in ueterum superstitiosa anxiaque uanitate: siquidem Ianuarij pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decēbris Vesta. Mensium tamen initia uniuersim Apollini sacra rebantur, qui Soli sit idem: ex quo Hieromenias uocabant, uelut Hieronumenias τῶν σωύτμηκσιν. Arbitrantur alij, mensem totum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupantur. Quin auctor item Philochorus est, Atheniensium decreto mensem δημητελῶνα Hieromeniam appellatum, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennij carmen, deorum continens penatium nomina, quos patrios alij, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Fuit & uitæ contributor Vitunus deus, sicuti sensuum Sentinus. Sed hi tamen obscurissimi censebantur dij, etiam si plura multo præstarent, quàm quos Selectos nuncupabant, uel de ampliori potestate ac dignitate: siue quòd augustius colerentur, uiginti numero, sicuti est à Varrone sancitum, mares duodecim, fœminæ octo. In deorum mentione, illud nec relatu indignum: Mineruios, Saturnios, Iouios, Ianales nuncupari uersus, de numinum maiestate, quibus forent dicati. Nam & à Zosimo relatū scimus, quibus hymnis in Palatini Apollinis templo Romæ uti, receptissimi foret moris, quando & pueri nobiles adhibebantur nouem patrimi, matrimisque totidem id genus uirginibus unà modulatè concinentibus. Palimbachium, qui constat ex duabus longis & breui, Saturnium item dici scimus. Saturnios uersus intelligunt eruditi, quibus Faunus fata hominibus canebat: & à Næuio bellum Punicū scriptum est, & ab alijs multa composita. meminit Varro carmine etiam allato:

Libaque fictores, argeos & tutulatos.

Prosam accepimus, deam fuisse prioribus, cui rem obirent diuinam puerperæ, ritu naturæ quæ peperissent. Sicuti Postuertæ, ubi in pedes prodijsset infans: hasce Carmentes dictas reperio. In Cœnis scribit Macrobius, Anteuertam & Postuertam deas habitas: quòd ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ dilapsa iam essent, aut futura etiamnum uiderentur. Proinde diuinitatis censeri comites, ueluti consilium est, atque item prouidentia. Templarios legimus quandoque, sed non dij eo nomine ulli intelligendi, uerum hæretici quidam sic (uti arbitrantur) nuncupati, quòd templa inuiserent, essentque in eis assiduè. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoque in templorum lucis ac porticibus obuersari consuesse, ut habitaculi sanctitate commoniti, non temerè aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclinata, in solitudinibus agebāt ferè. Templarios sustulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias summi sacerdotij sedem transduxit. Hic est à quo nuncupantur Clementinæ sanctiones. Tutilinam putandis frugibus præfuisse, Augustinus scribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitasse memoratur. Tutanus deus, ab omnibus

(ut Varro

(ut Varro inquit) mortalibus labore affectis inuocabatur, ut qui illis præsidium afferret atq; opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent sacerdotes: unde sit apud optimum maximum poetam,
Et capita ante aras Phrygio uelamur amictu.
Tutelarem prætorem instituit omnium princeps, Iulio Capitolino auctore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea petebantur, ut diligentius tractaretur de tutoribus, aduersum quos idem quoq; pronuntiabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi protemenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylæa intelligant, uel proastia quoq;, id est suburbia.

Super aspide paucula. Aegyptiorum reges cur aspida in diademate gestarent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus. Cap. XXXI

DE aspide scitu non indigna quæ occurrebant, consectati aliquot ex nostris etiamnum sunt: cæterum superant quædam non indicta quidem, sed multos tamen quæ lateant ferè: quo nomine, publici boni studio carptim à me attingentur nunc. Id uero primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, ut significaretur principatus quædam inuicta uis, Aegypti regum mos fuit peruetus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare. Gigni quandoq; aspidas cubitorum quinq;, in libris est obseruatum. Esse item atri coloris plurimum, uel cinereas etiamnum: uisam quandoque & fuluam aspida. Quibus morsum impegerit, horis uix quatuor superesse, præfocationem quippe mox insequi, ac spasmum cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile: aspidas, dici campos forma orbiculari, aut ubi aspides uisantur plurimæ. Certè urbis Argiuæ partem Aspida uocatam, locis aliquot in Pyrrhi uita scribit Plutarchus. ἀσπιδία uocant item Græci τὰς τῶν ἀσπίδων πτυχάς. Sed & in naui partem, quę ad puppem uergit. Aspidiscos breuia dicũt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamenta. Plethon Gemistus Historiarum primo & illud prodidit, Philippum Amyntæ omnium primum Macedonicæ phalangis synaspismum cõstituisse. Id autem intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant.

Pastoris cum capella initus admirabilis: deq; inde nato monstroso fœtu. Crathis fluuius unde sit appellationem nactus. Interim hircorum zelotypia. Cap. XXXII

QVæ sit brutorum affectio quorundam in amatorijs, alibi attigimus, opinor. Quod ad manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non præteribo: ut quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, comperi, qui in Venerea procliuior, capellam (sicuti ei uisum) omnium formosissimã deperire amplius cœpit: quumq; libidinis incentiuo acrius exstimularetur, eandem mirè prorsum inibat, ac frequẽter, demumq; uti amicam gratè amplexabatur, nec citra suauiationem crebram. Quin, quod sequens quodammodo est, capellarius amator, quibus illam capi præcipuè opinabatur, munuscula identidem obijciebat, pabulũ uidelicet lætius amœniusq;, ut quo etiamnum suauior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, foteq; proserpentem etiam reddendo bestiam, haurire uniuersim, ac medullitius affectabat. Insuper stibade accubitisq; molliculis haud neglectis, quib. uelut nympha decumberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu antesignanus hircus, hæc contemplatus, neglectui haudquaquam sibi censuit habenda, zelotypia concitatus tanquam œstro uehementiore. Sed aperta ui imparem se coniectãs, dissimulandam doloris acerbitatem tantisper est arbitratus, donec ulciscendi cõmodior præstaretur occasio, quæ & oblata mox est. dormientem quippe (uti assolet) conspicatus, subsidendi locum arripuit statim, ac quanto maximè ualuit impetu, in hostem irruens sinciput ei allisit. Quo tam præclaro latius disiecto facinore, pastori monumentum insigne structum est, ac de eiusdem nomine fluuio adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie uero patrem. Sed & deorum numero ascitum, constans tenuit fama: fuitq; mox Hylæum nu-
men

men, Napæumq́. Id uero syluestre signat. Siquidem saltus, uocant Græci νάπας.

Super dipsade adnotata paucula. Prester, causon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura quæ dicantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid. Caput XXXIII

Dipsadi serpentum generis de naturæ ratione ascitum nomen, monumentis proditum ueteribus est. Censetur ea quidem uipera magnitudine minor, ad inferendam perniciem celerior multo. Quos mordicus apprehenderit, siti inardescunt uehementius, ad potumq́ efferuescunt, ac inde incessanter haurientes dissiliunt mox. Cauda lineis distinguitur (uti ferunt) duabus, nigrisq́, corpore albicante reliquo, ut scribit Sostratus. Sunt qui & presteras, id est πρηστῆρας, nuncupent (quanquam & eo nomine impetuosior est uentus, ac transuersæ in collo uenæ, necnon fulminis species) καύσωνας etiam alij. Nascuntur in Libya quidem, sed in Arabia præcipuè. A quibusdam dici quoque melanuros, animaduerti: sed & ammobates, necnon centridas, siue κεντρίδας, aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re sacrificali dipsas, item hepatis signum quoddam. Διψίαν κόνιν, ubi dicunt Græci, intelligunt ξηράν. Melanura insuper scito dici, quibus nigricat cauda. Monuit scienter Pythagoras, Animal cauda nigra non attingēdum: innuens esse reclinandum uitium, cui succedat mentis nigredo, & uoluntatis conflictatio molesta: siquidem uitij facilitatem, uitæ mox miserabilis consequitur difficultas. Super dipsade lepidior memoratur fabella: Contenderunt quandoq́ homines, à dijs iuuentam contribui, uti ne unquam senescerent. Voti compotes asello gestandam imposuerunt: at is sitiens uehementius, quum aquas comperisset, iam iamq́ adlubesceret, loci asseruator serpens potum inhibuit: nec permissurum se prius asseuerauit, quàm onus sibi foret condonatum: quod & asellus nimis arescens, facile concessit. Quo argumento senectutem abijcit serpens, at senio conficimur homines. Illi tamen aselli agglutinata est sitis, quam & morsu læsis inijcit. Alij fabellam ad Prometheum reijciunt, à quo surreptus ignis quum esset mortalibus traditus, qui acceperant primum, beneficij haud memores satis, rem âperuerunt: id collaudans Iupiter, ἀγηρασίας pharmacum illis retribuit. Quod asello mox est iniectum, inde reliqua ferè, ut prius. Extat uero fabulamentum apud Sophoclem ἐν κωφοῖς. Ogygium id appellant poetæ, tanquam peruetus dixeris, ab Ogyge uetustissimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad doctissimum Cælium Calcagninum Ferrariensem, Præfatio sexta & uicesima.

SI unquam aliàs compertus est, cui literæ fuerint omnino insularum loco, me esse eum, haud sanè inficiari queam Cæli doctissime: siquidem singulis impactæ libris ad eruditissimum quenque Præfationes, si id coner maxime, aduersum me, uelut conceptis iurarint uerbis, testimonium dictabunt. Sed & argumēto eodem, te nunc in huius gloriolæ participatum admittere constitui. Nil celebrius ferè, nil quo frequētius personent eorum aures, qui diu iam interioris scientiæ candidati, nunc demum ueteranos agunt, immo & Aristarchi uirgulam, ut critici grauiores, exserūt candidissimè, quàm quo pridem ingenio, qua'ue rerum scientia, uel ultra ætatem dum sapis, in Ferrariensi gymnasio in omne scriptorum genus dictata promas: nec citra Venerem, non Atticam quidem, sed Romanam prorsum. Quando, ut nunc est, profert se magnificè uirtus Italica, & diu iam annis cariosam quodammodo Græciam lacessit. Sed & olim mihi, dum istic agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam inter ambulatiunculas frequentes solers ingenium tuum, nunquam non præsens, & in numerato semper, singulari promebat omniū admiratione. Quamobrem piaculum essem arbitratus, quod nec maioribus procurari hostijs posset, si Cælium Cælius præterisset tacitum in hac, qualis ea cunque sit, censura, qua ueluti λογάδες seliguntur, quibus nostri laboris dicentur portiunculæ, ut sint nobis tanquam χάρακες, quibus surrecti stemus, liuidulorum sic afflatum contempturi facilius, quos Timonianum impressuros dentem, haud abnuerim. Quid enim aliud illi sunt, quàm planè μισάνθρωποι? Inde fit, ut inter omne scriptorum genus Sillos amplexentur præcipuè, ament, legant, nulla non atterant die. Quin & Sillographos dici se gestiunt, ceu sic aurei in Olympia staturi uideantur. Sed Theoninos præterfluere sino, illis nil imprecaturus grauius, quàm ut liuori immoriantur suo. Nos reliqua operis instituti lætè persequemur. Nam Platonis sententia est, ab Libanio repetita, ab mœrore tabescentibus trophæa non excitari. Quando, ut id possemus, inenarrabilis diuinæ potentiæ maiestas contribuit: quo nomine, nostri omnino muneris est, prodesse uel recusantibus. Poteramus in sanctaria intrusisse ista, sicque Catonū (tertios intelligo) uitare supercilium molestius, sed malo ita. Hæc nimirum est ad æternam gloriam uia, hac in primis ratione deum induimus, dum illius qua possumus & fas est, exuberantem imitamur largitatem. Tantum abest ut eorum approbem sententiam, à quibus succini uetus illud ex media solitum Græcia nouimus, οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ἄρ' ὄρνις. Infelicis ingenij arbitror, non se publico natum bono credere. Sed hac in parte, an quid profecerim, tuum fuerit aliorumque ex decuria eadem, iudicium. Quòd si nil aliud uideor, quàm ex Ionum sententia, σωλῆνα τοῦ ὄκνου τὴν θώμιγγα, me consoler: quoniam in arduis uoluntas uel sola abundè credi speciosa consueuit. Vnum scio, in ijs nunquam mihi Theocritium id insusurratum, γόνυ κνήμης ἔγγιον. Quin potius nil unquam mihi parte hac antiquius, quàm prorsum ἀρκάδας μιμεῖσθαι, ἑτέροις πονοῦντας. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSSEXTVS.

Quo distinguatur bulimos, ab eo quem caninum dicunt appetitum. Vnde dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucæus qui. Fames uniuersa, & uaccina. Citta, cytinus, anorexia, cittales, anancophagia. Saguntina fames. Cap. I

QVONIAM præcedenti uolumine, dum quæ ad frigoris rationem pertinent, excerperemus, quæ miscella suggerebat lectio, adnotaremusq; in famis mentionem producti sumus, quam dicunt Græci βούλιμον, ex nostris nonnulli caninum appetitum, Gellius uim famis non tolerabilem, sicut bupinam quoq; : uisiq; omnino sumus idem utroq; nomine indicare, etiam si Galeni doctrina dispescere animaduertitur. Nunc, ut locupletius satisfaciam harum lectionum studiosis, quum in tertium Canonis Auicennæ incidissem (ut de Paulo Aegineta taceam) ubi ista palàm distinguuntur, operæpretium arbitratus sum, tanti in medendi scientiâ uiri placita subscribere. Vt intelligamus, bulimum dici famem magnam, subiecti ratione, quia membra infestet omnia: quanquã stomacho fastidiente, proinde uniuersa dicitur fames: sicuti appetitus, quem caninum dicunt, particularis. Qui post euacuationes, & chronicas febres, quibus resolutio contingat multa, excitari assueuit plerunq; : quandoq; uero continẽtis uirtutis imbecillitate. Nam quum perpetim redundans contingat resolutio, cooritur instaurationis appetẽtia. Euenit interdum & calore nimio stomachi os infestante & perpetuò resoluente, proinde semper illud est famelicum ferè, quo in statu urget plurimum sitis. Solent (inquit Galenus sexto De affectis locis) quos canina infestet appetẽtia, affatim impleri, mox uomitu leuari aut deiectione fluoreq;. Quod & sanitatis inculpatæ animalibus euenit plerunq;, sicuti Seleucidibus auiculis, quæ locustis uescentes celeriter excernũt. Cæterum, bulimus seu uaccina fames præuium habet plerunq; caninum appetitum. Et est membrorum inedia cum stomachi satietate, insigniter quippe alimento indigent, quanquam id reijciente stomacho. Deducitur res quoq; nonnunquam ad syncopem. Contingit uero persæpe iter agentibus, algore amplius perurente, quum frigoris uehementia denset stomachus: quod efficit constitutionis malitia sensiuam uirtutem mortificans, atq; item attrahendi facultatem, humorum peccato, qui os stomachi obsident reguntq;, ijs uero madentes uilli expulsionem mouentes, attractionem refugiunt. Sciendum uero in Auicennæ codicibus, sicut & medicorum ferè omnium, legi bolismum, pro bulimo. Verum, ut in scriptura erratum, ita & in nominis ratione multo amplius. Nam sunt qui à bolo deflecti putent: tanquam uno tantum bolo expleatur stomachus, quæ mera inscitia est. Sed ijs impartienda facile uenia est, qui nec ex interuallo quidem Latinum regustarunt Atticismum, nedum Græcum. Sanius & doctius Serapio tractatu tertio, de Græca sentit ratione profluere, hoc est à βου, quæ particula intendit, & λιμὸς, quæ famem uox indicat: quod & Auicennæ interpres Gentilis obseruauit. Sicut bucæus, ab eadem inflectitur particula, & κείνω, incido, & meto, unde prævalidus in metendo sic nũcupatur: nec desunt, qui à bobus deducant potius, uti aratorem indicet. Vel certe σὺν βοῒ, id est cantu iniunctum arandi uel metendi obiens munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam transiliendum, à medica ratione Græcorum plerosq; abire diuersos. Nam à stomachi hostio, quod καρδίαν uocant, καρδιογμὸν Dorienses, auctore Polluce, famem nuncupant intempestiuam, quam Xenophon, & communis lingua βούλιμον. Sic enim pro stomachi inedia uidentur accepisse, quod medici non faciunt, ni ad humores qui sunt in ore stomachi, attractionem præpedientes relatum putes: quod Pollux scribit. Plato comicus cenangiam, id est κενεαγγίαν, pro bulimo intellexisse uidetur. Id uerbum perinde accipi debet, ac si uasorum inanitatem

dicas. Non prætereundum temere, quod in libro περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto est à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, ubi canum more aut nil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta uocatur, inquit, uel κίττα, aut κίττησις, id est pica & picatio. Contingere uero hanc, secundo aut tertio à conceptu mense, quod appetentiæ ὀργάνου sit oblæsum (id uero uentriculi os est) infanti non suppetente ui ad alimenti consumptionem. Apud Paulum ἀνορεξίαν legimus, quæ affectio intelligatur, omnia respuentis stomachi. ἀνόρεκτος uero ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, ὑπερβάλλουσαν interpretatur ἀτροφίαν, in quam sæpe recidat anorexia. Cittales autem, id est κιττάλης, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus uero est malogranatum immaturum, uel primum mali punici exanthema. Anancophagia in Politicis Aristoteli, athletarum nuncupatur uictus, uelut expressior uorandi necessitas. Saguntina fames, etiam in parœmiæ producta uim est. Fame porrò necare, impium censebatur: quo nomine in uincula coniectis ut morerentur, cibi aliquantulum apponebatur, ut sic aliquo modo expiarentur: quod in Antigone significat Sophocles, & adnotauit interpres. Sed & in Vestalium pœna scio memoratum.

Ventrem non habere quid sit. Qui dicantur sphecodes, lagari, sphacelodes, sphacelus, cangræna, buphagus, buplanosticti. Bucolici milites. Sphragidion, sphærus, cyllas, procæliij, popæ, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo. Caput II

VEntrem non habere, tralatione scita quidem & cõcinna per prouerbium dici de imperatore uidetur, uel etiam quouis alio male nummato. Quoniam uetus est, pecunias esse neruos bellorum, & militum alimenta, quin & aliorum item omnium. Nam Hesiodicum illud notissimum in Ergis,

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

id est, uicem animæ miseris mortalibus pecuniæ præstant. Quoniam pessum euntibus uitæ pretijs, nunquam non argenteis pugnandum hastis est. Ex historiæ autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturæ grauioris pedite abundaret, à pecunijs uero prorsum male haberet, dictitabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, uentrem autem non esse. Quod eo tectius est uisum & urbanius, quòd corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines uero ita exili uentre, de uesparum imagine sphecodes nuncupant, qui etiam lagari sunt, hoc est inanes, & sine intestinis quodammodo. Vespæ siquidem contractiore uisuntur parte ea, posterioribus prętenuibus gracilibus'ue: propterea acuminatũ lignum etiam sphecíscum dicunt, quippe spheces uocantur uespæ. Vnde sphecones & sphecia, pro uespetis, id est cellulis. Sphacelos uero ad hoc pertinet nihil. Est tamen eo nomine, uti secundo περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων Galenus scribit, secundum aliquos, dolor uehemens: alij tantum, inflammationis excessum intelligunt, ut partem ad corruptionis periculum inducat: quam dispositionem cangręnam dicunt nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphacelon dici uelint: conuulsionem, aliqui: nonnulli, non iam factam conuulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alij etiam non simpliciter conuulsionem, sed eam quæ neruosorum corporum inflammationi superuenit: aliqui simpliciter, fortem tentionem: quidam, putredinem. Propterea confuse Archigenes hemicranias, sphacelodes nuncupasse uidetur. Quod ut apertius intelligatur, lego, Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentarit suppuratio, in cangrænam plerũq; transire: quam & inflammationis magnitudine νέκρωσιν dicunt, id est mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurratur celeriter, νεκροῦνται ῥαδίως τὸ παθόν, quod signat, læsa mortificari facile, morte insequente. Vbi uero sensus fuerit ex corporibus eiusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellitant, sed iam sphacelon dicunt: proinde abscindendum protinus monstrant τὸ νεκρωθέν. Auctor quinto De causis Theophrastus, Sphacelismum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac uulneribus concinnatum, ut in animalium genere: quod, inquit, in omnibus uerum haud comperias. Syderationem porrò sphacelismum uocant nonnulli. Sphacelum inueni, qui & digitum in manu

in manu medium nuncupent. Scitante quandoq; tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumenti ex caluetis saxosisq; locis quæ coleret: respondit senex agricola, ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην πεισίστρατος φέρει, Dolores, inquit, ac sphacelos, & tamen horum decimam exigit Pisistratus. At is audaciam miratus, uectigal remisit: nata inde parœmia, καὶ σφάκελοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν, immunitatem & sphaceli pariunt. Inueni libro quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, uites quasdam male habentes dici ἀστροπλῆγους: morbi indicium censeri, folia subrubra, id est ὑπέρυθρα. Ossis sphacelon apud Galenum, cariem intelligimus. Sed nos à diuerticulo paulò quidem longiore, at non otioso utique, fabulam repetamus: si illud nec tacuerimus, ex Trœzeniorum historia, Sphærum fuisse Pelopis aurigam: quanquam alij, in Olympia fuisse Cyllam tradunt. Sphæri philosophi meminit in Tusculanis Cicero. Sed hoc ad institutum nihil. Quibus protuberat uenter, procœlios appellant. Cœlia enim uenter est: quẽ pinguem obesumq;, popæ nomine quidam intelligunt: alij, phagonem malunt ac uoratorem. Spartianus in Geta, Percussit (inquit) hostiam popa nomine Antonius. Propertius,

Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Nam butypos, ἀργοναυτικῶν secundo apud Apolloniũ, dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit. Buphagus uero, in Arcadia fluuius est, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui Iapeti fuerit filius & Thornacis: quemq; honesta parum affectantem in monte Pholoe peremerit Diana. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quòd ex Mysia bouem insequutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieuisset ea. Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidum nympharum, quas olim ibi esse uaticinatas, constans tenet fama. At sphragis, lapis est Aristoteli Meteorôn quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, ut obiter itẽ subnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Symposiacorum tertio scitè admodum appellantur, qui non in disciplinæ, cõfabulationis beneuolentiæ'ue participatum ueniunt, sed obsoniorum modò & uorandi usum. Plutarchi uerba subieci, τῇ γαστρὶ σύνδειπνος, οὐ τῇ ψυχῇ γεγονώς. Hosce uero in Septem sapientum conuiuio idem Plutarchus, ὥσπερ ἀγγεῖα ἥκειν, id est tanquam uasa conuiuijs sese ingerere scribit, uno uidelicet repletionis studio. Vnde inoritur quandoq; habitudo athletica, id est corpulentior firmiorq;, quam Græci & Aristoteles ἕξιν ἀθλητικὴν uocant. Vnde Plauto, Athleticè ualere, ac pugilicè. Ventrem custodire, Digestorum uicesimoquinto, est mulieri custodes adhibere ad partum usq;, ubi subdititij partus suspicio inest. Sic & Ventrem in possessionẽ mittere, aut uentrem exhæredare, de prægnante dicitur eleganter, libro uicesimonono. Et quoniam de uentre sermo est: Cato senior, quum populum Romanum luxu & intemperantia perditum ac fluentem conspicaretur, in eum inuectus, χαλεπὸν ἐστι λέγειν πρὸς γαστέρα, ὦτα μὴ ἔχουσαν, Arduum (inquit) est ad uentrem uerba facere, qui aures non habet. Sed, ne indictum omnino Philopœmenem transiliamus, fuit uir is corporis proceritate & robore nullo Peloponnensiũ inferior, τὸ δὲ εἶδος ἦν τοῦ προσώπου κακός, id est facie tamen malus, parumq; tanto digna imperatore. Hic enim est, quem Romanus quidam quum laudibus efferret, Græcorum ultimũ appellauit: ueluti Græcia iam effœta nullum deinceps uirum se dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus, Cassium pronuntiasse, Tacitus scribit: Romanorum ultimum, atq; eo nomine postulatum, nouo ac tum primum audito crimine, imperij stationem Tiberio tenente. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminũdæ in primis uirtutem æmulabatur. Et eius quidem strennuitatem atq; animi integritatem, ut pecunijs incorruptum se præstaret, expressit: at mansuetudinem, grauitatem, humanitatem exhibere nequiuit: erat enim paulò iracundior. Vsq; eo uiri magni plerunq; δὶς διὰ πασῶν secum dissident. Scitum enim est, non omnia eidem elargiri deum, multoq; sæpius uirtutis occurrere simulacra, quàm uerè ac plenè sapientem.

Torminum ratio. Hydropiseos species. Suspensi dolores & sublimes. Hydragoga medicamina quæ sint. Hydrus, siue natrix. Grauidam quo pacto internoscas. Hydrostasiũ. Hydrocephala affectio. Hygrocephali. Lymphati. Hyda-

ti. Hydatis. Hydrocele. Oscheon. Hydra. Lerna. Lernæa. Chersydros. Hydata, id est aquæ, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracētesis. Paracenterium. Caput III

TOrmina non esse aliud, medicorum scientissimi perdocent, quàm quum permordetur aluus, in intestinorum anfractibus inuolucris ue incluso spiritu, cui quæratur exitus, nec detur. Quòd si circa umbilicum affligit & lumbos, nec medicaminis ui tollitur affectio, intemperatura infestior co-oritur hectica partiū earum, ita de habitus firmitate nominata. Quæ magna ex parte moram trahens, uocatam ab Hippocrate aquam itercutem aridam concinnat. Posteri, aquam id genus tympaniam dixerunt, id est τυμπανίτην, auctore Galeno: quia imus uenter compulsus sonitum ædit, cuiusmodi tympana solent. quod Paulus item repetit, ubi agitur περὶ ὑδέρων. In ascite uero coacta materia, non aer flatuosus, sed humor dilutus est. Videtur autem à maiori frigiditate progigni aquosus hydrops, quem ἀσκίτην, id est asciten uocant: propterea quod (inquit idem Galenus) in abdomine, siue sumine, tanquā uterculo quodam humor reconditur. A minore autem tympanias. Neq; enim humecta substātia in flatuosum aerem sine calore aliquo transmutari potest. Quoniam uero torqueri uentrem contingit, spiritu flatuoso luctante, eo amplius torqueri grauidam aduertimus, ob angustiam quam conuehit uterus, semine intra formandi hominis monetam locato. Inde Hippocratis sententia est, Si nosse libuerit an mulier grauida sit, mulsum ei crudum bibendum dato, quum itura cubitum est: pòst si uenter torquetur, grauida est: sin minus, non est. Quippe ad id indicandum inflet, oportet. Sunt & in uentre dolores, qui suspensi sublimesq; uocantur, non secundum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguit eos circa sedes uentris sumen, seu abdomen. Nam qui desuper infestant, ij suspensi & sublimes uocantur. Qui uero infra, hoc est in ipsis intestinis atq; uentriculo, non sublimes intelliguntur, hosce uero esse fortiores, ac lacessere grauius, apud neminem non liquet. Porrò aquam intercutem prolicientia atque educentia medicamina hydragoga, id est ὑδραγωγὰ, uocant Græci, tanquā dicas aquagia. Nam ὕδωρ aqua est, unde hydrus item corriuatur, quem Latini natricem uocant: posteriores Græci etiam chersydron, quoniam non in aquis modò, sed in terra item uictitet. Duabus esse insigne linguis animal, produnt. Aristides etiam λίχνον, id est gulonem. Apud Græcorum scientissimos ὕδατα, id est aquæ simpliciter, cutem subiens malum hoc indicant ferè: unde est illud frequens, ἄγει τὸ ὕδωρ. Quanquam est & spontiua euacuatio, non quia sine causa accidat, sed quia nulla opera nostra. Et quoniā hydropiseos species duas persequuti sumus, adijciamus porrò ex ijsdem scholis speciem tertiam, quam Celsus leucophlegmatiam uocat, albam pituitam dicere nos possumus, ut quæ de pituita quadam liuentiore consistat, aut de pituita quæ suapte ui candida sit, sed quæ ob alienæ temperaturam mixtionem ue materiæ purum & liquentem colorem amiserit. Potest & albæ adiectio uideri citra distinctionem ascripta. Nam & in libro De articulis, uertebras dixit Hippocrates dorsales, non quia alibi uertebræ existant, sed simpliciter adiectio facta est. Cæterum & illud cōperisse uideor in libris, à iunioribus quidem hydropiseos species inductas esse tres, ἀσκίτην, τυμπανίτην, ὑποσαρκίδιον. Hippocrates duas tantum agnoscere uidetur. Nam ascites & tympanites eiusdem censentur ideæ. In utraq; enim profusio est τῆς ἐξυδαρωμένης τροφῆς, in locum intestinorum medium uel peritonæi. Verum, in ascite plus sese humoris promit, spiritus autem minus. In tympanite autem ediuerso. Hyposarcidios per totum fit corpus, solidis partibus in aquæ resolutis naturam. Vocatur species hæc leucophlegmatias item, quam putat Hippocrates ἀνίατον. Hæc eo profluentius subsignasse uolui, ut hac opera Cornelium Celsum illustrarem: à quo uersuram quidem faciunt multi, uerum citra illius sententiam nil ferè promunt, perinde ac uerba sint ueterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium planè censeri debeat, quodq; hostijs maioribus procures. Hydropicarum autem affectionum, ut Aegineta Paulus scribit Medicinæ tertio, initium καχεξίαν καλεῖν εἰθίσμεθα, id est dicere cachexiam consueuimus. Et quoniam ab hydor corriuata prelibauimus, illa item auctarij uice subijciamus, hydro-

hydrostasium appellari paludem paruã. Hydrocephala uero affectio infantilis est, humore aquoso in capite concepto. Hydrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exsuperantia insaniunt. Lymphatosq; inde à ueteribus item nuncupatos. Hydatis, id est ὑδατὶς substantia intelligitur pinguis palpebræ substrata pelli κατὰ φύσιν. Hæc in pueris parte plurima, utpote humectioribus auctior facta, συμπτωμάτων αἰτία γίνεται, id est accidentium causa est, oculo grauato, proindeq; ῥευματίζοντα. Hydrocele, oschei seu scroti affectio est, ex septem una: habetur namq; inibi porocele, steatocele, sarcocele, epiplocele, cirsocele, enterocele. Quod de oscheo diximus, signat id uerbum marsyppium quoq;, sed & onustum uuis palmitẽ. Hydra deniq; ijs cognatum uocabulum est: eam uero se arbitrari Pausanias scribit feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius uenenũ ita foret ἀνίατον, ut Hercules eius felle tingeret τὰς ἀκίδας, id est sagittarum spicula. Caput præterea habuisse unum, etiam si Pisander Camireus, quo uideretur res meticulosior, & poema plausibilius, plura ei contribuit. Lernæ quoq; mentionem facit Pausanias idem, aitq; inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ uocant λερναῖα. Cum uero (inquit primo De crisibus Galenus) statim mingitur in uas urinarium, uocatur ab nõnullis affectio hæc hyderis. Diabeten nuncupant alij: ex antiquioribus quidam etiam urinæ profluuium. Sunt qui paracentesin uocent, cum perforatur uenter hydropicorum aquæ educendæ gratia: sed si oculorum congelatus humor eodem emittatur modo, eadem seruabitur appellatio. Id uero ferramentum quo id præstatur, recte paracenterium dixeris.

Argenteo uomere araturos, cur Delphica pronũciarit uates, scitantibus Lacedæmonijs. Necnon oraculo eodem, quid sit eulacha: item aulax, ogmos, ordinion. Cap. IIII

PListoanacta Pausaniæ filium, eundemq; Lacedæmoniorum regem, cum ab inimicis uehementius premeretur, præter alia, produnt auctores celeberrimi, etiam insimulatum: quod cum Aristocle fratre promanti, hoc est Delphicæ uati persuasisset, ut Lacedæmoniorum Theoris (sic autem uocant, qui ad petendam proficiscuntur dictionem) illuc missis hæc responderet, Διὸς ὑοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρείας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀναφέρειν. εἰ δὲ μὴ, ἀργυρέᾳ εὐλάκᾳ εὐλάξειν, id est Ioue sati semidei prolem ex alieno solo in suum reducerent, alioqui argenteo araturos uomere. Scias profecto uel hinc nõ immerito à Græcis Loxiæ cognomento Apollinẽ celebrari, quod obliqua, tortuosa, uel numero Platonis obscuriora forent illius responsa. Quid enim est, Argenteo araturos uomere? Nam Dorica lingua, qua utebantur Spartani, uomerem eulacham dicũt: quamuis eo nomine intelligant alij dicellam, hoc est ligonẽ siue sarculum, ἀπὸ τοῦ λαχαίνειν ἤ τοι σκάπτειν, id est à fodiendi usu. Aulaca uero, id est αὔλακα, sulcum dicunt, quem ogmon Theocritus etiam uocat, communis lingua (inquit interpres) ordinion. An illud coniectandũ? Inutilem fore agrorum cultum? Sic enim fiat, si utatur quis argenteis instrumentis, insita mollitie minus suffecturis terrarum proscissioni. An illud potius, ingẽtem futuram frugum inopiam, & in summa caritate precio intolerabili constatura omnia, ut flagellata annona, uideri possint, etiam argenteis in agricolatione instrumentis usi? Hinc scitissimum, & perinde reconditum aucupamur adagium, ut ingruente magno famis discrimine, Araturos uomere argenteo terram homines pronunciemus.

Aratri partes. Mercaturæ laus. Echetlion. Zogros. Corone. Nympha. Embryon. Zeuxidia Iuno. Iunonis flores qui. Vrbibus aratrum circumducere quid sit. Propertij locus explicatur. Sed & Seneca restituitur. Syluarũ præfecturam consulibus iniungi solitam. Prouinciæ maiores minoresq; quæ sint. Virgilij locus enarratur. Item alter, cur turtur aeria. Barbarica sylua quæ. Cap. V

POstea uero quàm in uomeris & aratri mentionẽ fortè incidimus, pergamus porrò subnectere quæ ex magnis classicisq; auctoribus cõperta nobis sunt, quantum mediocris ingenij uires eruditionisq; suppetunt, Græcorum copiam multiplicem uariamq; ac recõditam doctrinam in nostra iura transfe-

rentes, & quodammodo ciuitate donantes aut Latio. Est enim hæc uelut traiectitia pecunia, & plane optimarum artium optima honestissimaque mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilius, quæ omnia ad uictum, ad cultum, ad præsidium, ad delicias denique uitæ pertinentia comportat, ut fiant quodammodo cunctorum cuncta communia? Idem propemodum in nostris lucubratiunculis fit (si tamen isto nomine non uidemur applausum captare) sed tanto forte uel præclarius, quanto animorum bona longe putantur excellentiora. Aratri partes igitur hasce inuenio: primum quidem echetlen, id uero est rectum lignũ, quod inter arandum manu cõtinet arator, totumque aratrum permouet. Pars autem illa caua in echetle, ubi insidet manus, uocatur chirolabes: ubi uero infigitur echetle, dicitur alya. Echetlion uero est in nauigio locus, in quo pisces colligunt piscatores. dici & uiuarium potest, quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhæreat iugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi uero interpres, Gyes (inquit) est, quod alio modo aratri gonation uocatur. Elyma est quod gyæ infigitur adaptaturque, in quod uomerem immittunt, qui hynnis dicitur, cuius summũ appellatur nympha. Gyen sunt qui Latine putent dentale nuncupari. Dentẽ putat dici Varro, quod eo mordetur terra: supra eum regulam quæ stet, à stando stiuam: & in ea transuersam regulam, maniculam, quod bubulci manu tenetur. Qui quasi est temo inter boues, buram. A bubus, histoboeus, qui & histoboe appellatur, lignum est ad iugum usque protensum inter bouem utrumque, cuius apicem uocant coronem. Lorum autem latũ, quo adnectitur iugo, echeboeum uel mesoboeum aut mesaboeum dicitur. histoboeum quidam barbare stauarion uocant, ueluti histouoarion. Estora, clauum interpretantur, quo temoni coaptatur iugum: meminit in Alexandro Plutarchus. Rhymos uero est in curru temo, à ῥύω, traho. Nam ampron, unde apud Lycophronem ἀμπρεύειν uerbum, est funis inter bouem utrunque siue equum temonis uice protensus. Cercis uero lignea, radius est qui in iugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, uel endryon. Zeuglæ sunt, quæ à iugo propendentes hinc inde boum colla amplexantur. Quædam ex ijs nominantur ab Hesiodo in Ergis, uersibus illis quos & apposui,

δάφνης δ' ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
δρυὸς ἔλυμα, πρίνου γύην, βόε δ' ἐννεατήρω.

Zeuxidiam Iunonem Argis cultam prodit historia, quod inde in Aegyptum commigrans Apis Argiuorum regi boues transmiserit, tradita insuper semẽtis ratione. Quam iunctis bubus quum is implesset, Iunoni templum excitauit: spicasque progerminantes sub ἄνθεα, dixit ἥρας, id est Iunonis flores. Non tempero mihi, quin uetustatis morem subscribam, quo euertendis urbibus aratrum inducebatur, sicuti in condendis idem adhiberi consueuerat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & uruo, urbes: & coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis scribuntur urbes, quod item conditæ ut Roma. Significant id Senecæ uerba libro De clemẽtia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium serpere, & inijcere tectis ignem, aratrũ uetustis urbibus inducere. Etiam si in uulgatis modo codicibus scriptũ circumfertur corrupte apatrũ, sensu nullo. Sententiam nostram abunde confirmarit Horatius Carminum primo:

Imprimeretque muris hostile aratrum
Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atque euertendis urbibus hæc consuetudo uit, ut aratro fieret. Virgilius,

Interea Aeneas urbem designat aratro.

Item Cicero de euertenda in Philippicis libro secundo: Vt uexillũ uideres, & aratrum circumduceres. In eum porrò sensum accipio illud Propertianũ, etiam si doctissimi uiri amplius in eo sub mandragora uidentur consopiti.

Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro
Victor Palladiæ ligneus artis equus.

Et Modestinus Digestis Quibus modis usufructus amittatur: Si, inquit, usufructus ciuitati legetur, & aratrũ in ea inducatur, ciuitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit habere usufructum. Quin & mos irroborarat uetus, quod prodit

Strabo

Strabo, exſecrationes in eos diras proferendi, qui euerſam urbem inſtaurare adorti forent. Quod in Ilio fecerit Agamemnon, & in Sidena Crœſus. Sæpe utiq; in poetis enarrandis ingerunt ſe, quę ſi altius perpendas, intercutaneam requirunt eruditionem, etiam ſi noctuinos intendentibus oculos plerunq; uidentur extrita ac uulgaria, cuiuſmodi Virgilianum illud in Bucolicis,

Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint conſule dignæ.

Qua in parte ſcientiſſimus poeta morem reſpicit ueterem, quo conſulibus ſyluarum et collium iniungebatur cura, ne compingendis nauibus materia unquam deeſſet. Quæ ſane prouincia, minor dicebatur, ut à maioribus diſtingueretur, quas conſulares dicebant. Proinde in Cæſare Tranquillus, ab optimatibus datam ſcribit operam, ut prouinciæ futuris conſulibus minimi negocij, id eſt ſyluæ colleſq; decernerentur. Apud Iureconſultos de prouincijs mentio minoribus eſt, in quis ſyluarum ſtatuitur cura. Et Seruius grammaticus in Aeneidos primum, Aphricam dicit conſularem prouinciam, in qua non comperiantur cerui. Syluam barbaricam, intelligit conſemineam Columella libro duodecimo. Sed & illud perpenſione dignum, cur aeriam dixerit turturem Virgilius eo uerſiculo,

Nec gemere aeria ceſſabit turtur ab ulmo,

ex Seruij interpretamento: nam ſyllabæ menſus pentimemeri defenditur. Aeriam dici coniecto, quoniam (ut ſcribit Origenes Homilia ſecunda ex Hieronymi tralatione) turtur ſemper in iugis mõtium & arborum uerticibus commoratur: unde (inquit) turturis appellatione, ſanctus intelligitur ſpiritus, ubi de magnis & occultioribus myſterijs agitur, quæ capere haud poſſunt multi.

Miſſilia Fortunæ quæ intelligi debeant, & quid miſſilia. Odorati imbres qui. Catachyſmata eſſe item miſſilia. Cap. VI

Miſſilia Fortunæ, tralatione ſcita & perelegãti ac peruenuſta dici poſſe uideo nuncupatione una, quæ bona dicere conſueuimus externa, cum appellatione eiuſmodi intelligerent ueteribus munuſcula non modi unius quę in uulgus iactare quandoq; moris fuit: cuius rei uel imperator ſecundo Inſtitutionum commeminit. Vna eſt (inquit Seneca) ad tuta uadendi uia, externa deſpicere, & honeſto contentum eſſe. Nam qui aliquid uirtute melius putat, aut ullum præter illam bonum, ad hæc quæ à Fortuna ſparguntur, ſinum expandit. Hanc equidem imaginẽ animo prudentiſſimus quiſq; proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere. Alia quorum inter diripientium manus ſcinduntur. Diuiduntur alia, ſocietate infida: alia, magno eorum detrimento, in quos recidere deprehenduntur. Hinc nõ eleganter minus miſſilia expectare dictitabimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, eiuſq; uiſcatis inhiat beneficijs, quæ inſidias uerius arbitratur ſapientiſsimus quiſque. Miſsilium quoq; captum emi quandoq; ſolitũ ſcribit Pomponius Digeſtis De contrahenda emptione. Porrò miſſilia pro telis quæ in hoſtem emittantur, ſciunt omnes. Calendis deniq; Decembribus Domitianum legimus ſub noctem iuſſiſſe ſpargi omnis generis miſsilia in populum. Quam rem Martialis ſæpe notauit: & Papinius primo Syluarum,

Iam noctis propioribus ſub umbris
Diues ſparſio quos agit tumultus?

Seneca ſcribit libro Controuerſiarũ ſexto, Muſam rhetorem qui multum habuit ingenij, ſed cordis nihil, affectatè nimis ſparſiones hoc genus appellaſſe odoratos imbres. Fiebat enim & ſparſio liquoris odorati in ſpectaculis: ſicuti Naturalium ſecũdo idem meminit Seneca. Proinde Muſa itẽ tumidius putidiuſq; dixiſſe uidetur de ſiphonum ui excuſsis liquoribus, Cælo repluunt. Papinius tamen poetico excurſu ita canit,

Ducat nubila Iuppiter per orbem,
Et latis pluuias minetur agris,
Dum noſtri Iouis hi ferantur imbres.

In hoc genere ſunt quæ à Græcis uocantur καταχύσματα, de quibus apud Ariſtophanem quoq; legimus in Pluto,

φέρε νῦν ἴδω· εἴσω καὶ μίξω καταχύσματα
ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

Moris quippe Atheniensium fuit, nouitijs seruis primum ingredietibus domum, prope focum profundere per illorum capita palmaceos fructus, collybos, id est nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plura, quae à conseruis sic effusa rapiebantur, & à re dicebantur catachysmata: quoniam catachysis, profusio est. Erat hoc illis εὐετηρείας σημεῖον, hoc est annuae ubertatis indicium: quin & sponsi caput perfundere sic quoq; assueuerant: quorumcunque item, ominis boni captandi gratia. Instituti eius meminit Theopompus.

Clepsydrae cur tardius fluant hyeme, & naues item lentius commeet per flumina, sed plus gestitent oneris. Cur mare undabundum incalescat, reliquis aquis agitatu frigescentibus. Rhathagos. Rhathapygizo. Scantharissare. Cap. VII

LEgebamus nuper ingenti studio Plutarchi scientissimi libellum physiologicum. Indidem quum alia pleraq; praecerpsimus, quae nobis in pluribus egregie, uelut conniuentibus, qui hominum mos est nimio plus frequens, suffragata sunt. Tum illud quod & subnectam statim, Clepsydras tardius multo hyemali tempore profluere, quàm aestiuis horis. Eius rei physica deprehenditur ratio, quoniam ex ambeuntis & obsidentis ui frigoris grauior corpulentiorq; fiat aqua. Proinde obseruatum id quoq; prudentioribus: in fluminibus nauigia sidere eodem tardius commeare. Quanquam & illud afferri solet, Fluuialem aerem semper quidem motui obsistere, ac esse grauem: sed hyeme eo amplius, ex circumuallantis ui frigoris. Quae res itineris celeritati officere manifesto deprehenditur. Quod uero crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia. densior enim aqua obsistit, renititurq; amplius, quod in mari nõ fit. Illud namq; densari ac crassescere, insita prohibet caliditas, ob quam neq; item concrescit. Hinc percipimus, unde nam sit, quod in eadem naturę parte mirabiliter fieri perspicimus: etenim reliquarum natura aquarum est, ut commotione agitatuq; frigescant. Mare autem modo afficitur diuerso, siquidem undabundum incalescit. In illis quippe ἐπεισόδιος ἐστὶ καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, id est aduentitia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat perfacile digeritq;. At eandem ingenitam domesticamq; mari amplius excitant uenti, & alimenta subijciũt. Caloris insiti argumentum est, ἡ διαύγεια καὶ τὸ μὴ πήγνυσθαι καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν, id est pelluciditas, tum quod non coit mare, quamuis terrestre ac graue. Sciendum uero obiter, sonitum ex undarum motu conceptum, dum petris allisae refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo, est simo pede pygam percutere, qui erat lusus apud ueteres, sicut scantharissare, uel ut enunciant Graeci, σκανθαρίζειν, est manus digito medio sub maiorem dimisso, nares ferire.

Mari Dionysium demergere, quid sit. Cur uino immisceatur maris aqua. Plinius illustratur. Thalatta pelagia quae & cur. Aparachyton uinũ. Cur delphini circa Liberum patrem. Cap. VIII

ORaculum uetus redditũ quandoq; accepimus, quod & piscatoribus percelebre fuit, Esse Dionysium demergẽdum in mare. Id significabat, uino marinã aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatius uinum & firmius ac incorruptius. Id qui absunt à mari cõsequi putãtur gypso, si exusserint prius. Probabatur autem ex Zacyntho pręcipue. Recensetur item ad hoc ipsum ab Athenaeo Dionysii fuga ad mare, quoniã eo suauius fiat uinum. Marinae autem aquae ratio uideri potest ea, quod frigiditatem illius exigat caliditas innata, quae maxime uini restinguit uim, corrumpitq;. Nisi dicamus potius, terrestrem marinae aquae uim stypticam substringere, quod in uino aquosum est, ac flatuosum, adq; mutationem procliue. Sed & salis natura attenuans liquefaciensq; peregrinum, ac redundans, graueolentiam putrefactionemq; fieri prohibet. Insuper crassum ac terrestre id

id, quod in uino est ponderosum, præcipitat in ima, facitq; hypostathmem, hoc est sedimentum & feces, quibus de causis relinquitur uinum defecatius puriusq;. Ex ijs opinor, inferri lucem aliquam Naturali historiæ Plinij: dum uini, quod clarissimum curæ nomen accepit (dicitur namq; biæum) ratione explicās libro tertio & uicesimo: Vuas (inquit) paulo ante maturitatē decerptas siccari sole acri, ter die uersatas per triduum, quarto exprimi, dein cadis sole inueterari, ac largiorem marinam promisceri mox aquam, à serui furto origine orta, sic mensuram explentis, quod tralatum in album mustum, leucochrū appelletur. In alijs gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicunt, quum uasa musti deijciuntur in mare, quo genere præcox fit, & uetustius. De ijs plura Dioscorides Syluæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo uina ex collibus ita condiri consuesse, ut maris aquam decoctam ad tertias pro sale adijceret, quod sic tum maior fieret mēsura, tum odoris melioris, uerum ingruere periculum, ne uitietur uinum, si male cocta sit aqua. Eam uero quàm longissime à littore sumendam præcipit, quod hæc liquidior sit ac purior. Hoc uero genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλατταν πελαγίαν, id est maris aquam ex alto petitam: quando & Aristoteles piscium aliquos esse dicit προσγείους, id est littorales, alios uero πελαγίους, id est pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sunt qui opinentur pelagiam pronunciari maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoq;, quàm quoquo modo salsam aquam. Porrò uinum aparachyton uocant Græci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen uina quæ id minus patiantur, locupletissimus quoq; testis Horatius est,

Procedit fuscus Hydaspes
Cecuba uina ferens, Alcon Chium maris expers.

Illud Varronis proditum monumentis, ex ijs quæ iam copiosius enarrauimus, dilucescit (opinor) egregie, institutū fuisse ueteribus, ut circa Liberum patrem Delphini appingerentur, quanquam in ea re fabulis inuoluta proferri multa, non ferè latet.

Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris expers. Colorum distinctio. De lepra nōnihil. Hypopsari equi, aut psari. Cur albus color lunæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio. Cap. IX

QVæritur uero à principe Peripatetico, quid nam sit rationis, quod dulcibus aquis minus sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἁλυκὰ τῶν γλυκέων, id est salsi humores dulcibus. Protinus uero id affertur argumētum, esse omnino spissius mare ac corpulentius. Quæ uero eiusmodi sint, minus posse refrigerari: sicuti amplius ualent incalescere, siquidem insita densitate melius calorem confouere. Sed & illa non inepta ratio est, mare utiq; esse pinguius. Nam neq; flammam æque potest extinguere atque aquarum reliquæ. Omne porrò calidius quod pinguius. Præterea terræ plurimum in se continere, indeq; esse siccius. Quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosumq; in mari illud manifestum facit, quod qui eiusmodi aqua se lauerint, ocyus resiccantur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quod si dicatur, esse terram summopere siccam, ut secundo De generatione & corruptione prodit Aristoteles. Esse item post aquam eximie frigidam, sicuti in libro De cælo & mundo comprobare uidetur Auicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est uisus, responderi potest, intellexisse philosophum non quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de aduentitia, quam iuniores uocant participatam, ut quæ à caliditate adnexa proueniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa naturæ cōtingit, quæ excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quæ amplius illic densitatis ui custodiri ualeat. Quod uero & paulo ante pellucidum esse mare, adstruebamus: scribit idem auctor Aristoteles, θάλατταν εἶναι διαφανεστέραν τοῦ ποτίμου, παχυτέραν οὖσαν. λεπτότερον γὰρ τὸ πότιμον τοῦ ἁλμυροῦ, id est mare perspectius dilucidiusq; esse quàm aquā potui idoneā, etiam si crassius sit, dulcis enim salsa tenuior. Cæterum tenuitas causa non est, cur

mare

mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est εὐθυωρίαι τῶν πόρων, id faciunt, quos tum plurimos tum amplissimos continet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarū est, salsa amplioribus interstitijs inanit, hoc est μεγάλα ἔχει τὰ διάκενα. Vel quia purius synceriusq; mare est: terra enim nulla in eo permanat, harena suo pondere dela psa in imum subsidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interueniens facit, ut cito perturbetur. Sciendum tamen perflante Aquilone, mare perspectius atq; translucidius esse quàm austro. Nam mare, quando serenum est, colorem trahere sibi assolet. Inest namq; pingue aliquid in succo salso. Indiciū eius rei est, quod die tepidiore, oleosum quiddam secerni uidemus. Ergo tranquillo tepidioriq; mari succus iste sua leuitate per summa panditur, quod aquilone minus fieri potest causa frigoris. Est autē aqua translucidior, quàm oleum. Id enim colore obducitur, aqua uero expers coloris, uisui obuia, apertiorem sui præstat suspectionem. Neq; uero miretur quispiam dici aquam coloris expertem, quamuis sententia philosophi in libro De sensu & sensili astruere uideatur, nullum omnino corpus esse coloris expers. Insuper & color sit uisus obiectum proprium ex secundo De anima: Aquam porrò uideri, ne dubium quidem est, proinde coloratā censeri. Est autem colorum species duplex: est enim color quidam uerus, qui dicitur extremitas quædam corporis opaci: qui utiq; κρᾶσιν sequitur, id est temperaturam, ex elementorum prouenientē qualitatibus. Huiusmodi uero color solum reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur uero color alter non uerus, qui utiq; id omne intelligitur quod apprehendere ualeat uisus. Propterea in secunda Animæ historia dixit Aristoteles, Colore uisum moueri iuxta lucidi actum. In quē sensum accipimus illud quoq; quum audimus, Nullum corpus esse coloris exsors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis causa excurrimus frequēter, Albedinem in corporibus præter naturā dici lepram, παρὰ τὸ λεπτύνεσθαι, quod in Nicandri Theriacis signat λευκαίνεσθαι, id est inalbari. Carmen poetæ est,

ἀπ' ἐόρη λεπρώοντα ἀλινδόμενοι ψαμάθοισι.

Equos hypopsaros in Celtiberia subalbos intelligunt. Psaron Sudas nil amplius quàm coloris esse genus prodit: nisi quod equum psarum etiam celerem accipit, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν. Album porrò colorem lunæ contribuunt, quoniā aquis dominetur is planeta, quarum natura est, uti concretione inalbescāt. Et propterea Virgilium ab Pane deceptam lunam confinxisse muneribus candidioris lanitij. Aquarū probatio illa plausibilis precipue est, quæ sensu contingit triplici, gustu, uisu, odoratu, quum nullus omnino inest sapor, aut certe insipidus, clara item ac luminosa, & odore nullo, inquit primo Simplicis medicinæ Galenus.

An mare speculi uice imaginem reddere queat. Virgilij uersus expenditur. Eiusdem loca duo restituuntur, ex Georgicis unus, ex Aeneidos sexto alter. Cap. X

EX ijs uero palàm fieri potest, quid sibi uoluerit Seruius grammaticus super eo Virgilij loco in Bucolicis,

Nec sum adeo informis, nuper me in littore uidi,
Quum placidum uentis staret mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat, atq; etiam si stet, reddere nō potest. Cur enim nō potest? An quia, ut ex Peripateticis probauimus scholis, in serenitate colorem sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indeq; reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, ubi caro præpinguis fuerit percocta. Quod uero ait poeta,

Quum placidum uentis staret mare.

Tranquillum (inquit in Naturæ quæstionibus Seneca) mare dicitur, cum leniter commouetur, nec in unam partem inclinatur. Quod & de aere iudicandum est, qui nunq; immobilis est, etiam si quietus sit. Verum alibi Seneca idem: Fons (inquit) cuiq; pellucidus, aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius,

Nuper me in littore uidi.

Nam in Alcyone Lucianus, ἀκύμαντόν γε δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ

κατόπτρῳ, Quietũ(inquit)& tranquillum mare uniuersum, ac simile (ut ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dialogis, quos uocat ἐναλίους, id est marinos, ἀπὸ πέτρας τινὸς, εἴποτε γαλήνη εἴη, ἐπικύψασα ἐς τὸ ὕδωρ ἴδε σεαυτὴν οὐδὲν ἄλλο, ἢ χρόαν λευκὴν ἀκριβῶς, Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspice te ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In ijs uerò tam disceptantibus auctorum sententijs habet quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quę de Aquilonis ratione, deq; Austri paulò antè sunt allata, perpendat amplius. Et quoniã Virgilij locum excussimus, iuuemus eundem pro uirili, apud quem in Georgicis ita legendum uidetur eruditis, ubi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, uiuaq; sulphura,
Ideasq; pices, & pingues unguine ceras.

Sic enim agnosci à Seruio & Macrobio, non ut modò passim lectitamus, ac sulphura uiua. Esse enim dactylicum carmen, quum in sede postrema dactylum seruet. Sicut Aeneidos item sexto,

Quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet.

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores. Caput XI

SCribit in Causarum naturalium libro, quem & suprà aduocauimus, omnium calculis doctissimus Plutarchus: Maris aquas hyemali sydere minus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydragogo. Euentus autem omnibus conspicui sic fermè rationem pergit promere. Maris illam asperitatem, omnino intersitę dulcedinis habere quippiam, utpote numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterum, quod dulce est, cui genuina insit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit euestigio, hauritq; solaris potestas, dum æstiuis horis latius uim propagat funditq;. Quod hyeme nequit, flaccescente syderis ui, quod abscedat longius. Proinde minus minusq; surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, ut dulcedine subsistente uniuersa, quicquid amari uirulentiq; est, remittatur, ac dilutius factũ dulcescat quadantenus. Quod eatenus uerum fatentur, ut & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quod latè grassans solis potentia, ut optimũ quodq; est, ita maximè decoquat inde, protollatq;.

Cur mari quiescente, nauigia absorbeantur quandoq;. De terræ cauitatibus. Naturam esse duplicem. Caput XII

COntingit uerò nonnunquam res maximè mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingenijs prodita, nullius prorsum Momi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) nauigia quandoq;, dum cursum agunt, hebescente motu maris uniuerso, repente absorberi totaq; ita perire, ut ne naufragium quidem fluitans uisatur usquam. Id euenire putat Aristoteles, prærupta terræ cauernosa, hianteq; inanitate, mari subiecta. Nam insimul subsidentib. aquis, in mare nauigia introrumpere, ad internaq; spiritus ui pertrahi. Quumq; impulsu pari circumundiq; agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod apud Mesanam euenire consuesse, reciprocante freto, palàm est, uertiginum ratione. Neq; uerò abnuat aliquis, in subterraneis cauitates haberi, quamuis elementum hoc sit summè graue, uti quarto Cæli comprobatur. Quod uerò est eiusmodi, naturæ suæ nutu ad ima relabitur, constipaturq; undiq;. Et proinde cauitas omnis tolli uidetur. Cæterum esse naturam nouimus duplicem. particularem unam, uniuersalem alteram. Et particularis quidem est, quæ unicuiq; attributa, semper conseruationem intendit: nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem paret. Quod si perpendimus, nullam prorsus intra terram admittemus cõcauitatem. Sed est uniuersalis quædam ratio, & ea quidem cælestis, quæ in hæc inferiora agit assiduè, caloris superni uis utiq; manifesta. Ea quippe humidi exhalatione poros meatusq; in materia efficit ter-

rena. Ex quibus & concaua multis partibus pernoſcuntur. Patet id & ardoribus æſtiuis, hiante terra: ſiquidem calidum uentoſum eatenus terræ partes extendit, ut tumentes attollantur rumpanturq́. Sententia Ariſtotelis (opinor) notiſſima eſt, ex Meteororum primo: Quod, inquit, τοιαῦται φάραγγες καὶ διαστάσεις τῆς γῆς, δηλοῦσιν οἱ καταπινόμενοι τῶν ποταμῶν, id eſt eiuſmodi hiatus exiſtant, & terræ cauitates, indicio ſunt, quæ abſorbentur flumina. Id quum alibi ſæpe contingit, tum in Arcadia in primis.

Nauſeabundos cur faciat mare, Iuuenalis illuſtratur. Cap. XIII

VErum ut interim ad ea quoq; quæ noſtri ſunt calculi, reſpectemus, iam hinc pergamus ambagioſa perpendere inuolucra, quæ à noſtrorum ſcientiſſimis inſerta lucubrationibus ſuis, ita illotis (ut aiunt) pedibus, ab iis qui eorum enarrationes ſuſcepere, tranſmittuntur: ut arbitrari uiderentur, eſſe ea exculcata neſcio quæ, & paulò accuratiore ecphraſi prorſus indigna. Quòd ſi aceti quippiã fuiſſet in pectore, ſecus omnino expendiſſent. Nos uerò qui publico emolumento iſta muſſitamus, & grammaticas ſæpe fætutinas, & prærancida allidimus interpretamenta, non differemus ea promere quæ ſciolæ triuialium turbæ nunquam ſuboluere. Mari nauigantes fieri nauſeabundos, propè norunt omnes, Gellius ſignificat. Sed & Iuuenalis illud quis non legit?

Si iubeat coniunx, durum eſt, conſcendere nauem:
Tunc ſentina grauis, tunc ſummus uertitur aër:
Quæ mœchum ſequitur, ſtomacho ualet. Illa maritum
Conuomit, hæc inter nautas & prandet & errat.

Nónne putabit ingenioſiſſimus quiſque, fuiſſe iudicij excuſſi, & naris emunctæ, ſicuti ait ille, diligentius perpendiſſe, undénam iſta obueniant, quæ ſcientiſſimus poeta, reconditæ doctrinæ ſeminarium quoddam, carminibus inſperſit, & paſſim iactari audimus? Sed ne diutius quem ſuſpenſum habeamus, noſtra uenditantes præter modum, ueluti planè hic fortunatior ſit Alabanda, aut Iouis accũbenti polliceamur cerebrum: hæc ſunt obſeruata nobis ex Plutarcho. Nauſeabundos eſſe maiorem in modum mari iter agentes, quàm qui fluminibus, etiã ſi γαλήνη fuerit, hoc eſt minimè undabundum elementum. Huius autem euentus manifeſtarij eam eſſe rationem, quòd ex ſenſibus ναυτίαν κινεῖν, ideſt nauſeam concitare in primis odoratus poteſt. Ex animorum autem affectionibus id ipſum efficit præcipuè timor: ſiquidem ita affectos tremere atq; inhorreſcere ſpectamus, atq; item aluum ire inſigniter, dum amplius imaginẽ meticuloſi cuiuſpiam cõcipiunt impendentis. Id uerò obuenire ui interanea petentis caloris, auctor prodit Ariſtoteles, eius quippe poteſtate aluũ fundi & ueſicam, ac reddi faciles. Nam & anethum & abſinthium & quæcũq; urinam mouent, eadem calida eſſe, manifeſtum eſt. Cæterum nil horum euenit per flumen commeãtibus. Odorandi quippe uis aquæ potui idoneæ dulciſq; eſt perfamiliaris. Rurſum & nauigatio eſt citra periculum omne. In mari diuerſa contingunt. Odorem quippe inſuetum grauiter ſentimus, deq; futuro amplius ſoliciti ſumus, præſenti haud ſatis fidentes trãquillitati. Proinde æſtuans animus, ac fluctuans corpus ſimul concitat ac replet perturbatione. Propterea primo Canonis Auicenna, Mari (inquit) commeantibus plerunq; accidit uertigo & corporis deuolutio inſimul, ſed & uomitus, faſtidiente ſtomacho: mox tamen reſident omnia. Horum autem ratio euentuũ, inquit interpres, profluit ferè ex uehementi humorum agitatione ac ſpirituum ob frequentem nauigationis motum. Nam & Sententiarum quarto Hippocrates, nauigationem eſſe argumento ſcribit, commotione acrius perturbari corpora: cæterum eiuſmodi uomitum haudquaquam retundendum ſubſtringendum'ue, medicæ ſcientiæ decretum eſt, quoniam aduerſus ægritudines multas præmunitio ſit. Quin Auicenna idem tertia primi, Lepræ, hydropiſi, apoplexiæ, ſtomachi frigiditati, nec non inflationibus eiuſdem, uomitus ratione, excellenter adiumẽto eſſe nauigationem ſanxit.

Cur theologiam & phyſicen ſpreuerit Ptolemæus. Maris regionem, eſſe aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid uocent Hebræi. Quid mare Tiberiadis. Aquarum diſtinctiones, & in quo genere conſtituendum mare. Dij-

re. Dijpetes quid sit. Nymphæ, cur Iouis filiæ. Caducæ aquæ, quæ intelligantur. Caducũ. Vicesima, quid. Vicesimariũ aurum. Chrysorrhoas fons. Aquarum item miranda natura. Anigrides nymphæ. Cap. XIIII

Esse in rerum natura pleraq; ita occlusa prorsum, & in eiusdem abdita maiestate, ut nulla ingeniorũ solertia, aut indaginis cura peruestigari potuerint satis, à physiologis proditum eminentissimis, euidens est, sed & medici adiecere calculum. Quo nomine mathematicorum principem Ptolemæum legimus, theologiam & physicen contemptui duxisse: quòd illam præsigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere uel cõsequi haud queat. Hæc uerò ob inconstantem perpetuoq; fluentem materiam capi teneriq; minimè possit. Nos tamen nescio quo genio, multa sæpicule indidem prælibamus, quod læta se nimis rerum ubertas, ac uelut maza (ut dicitur) alba in uiretis illis uarietate ostentet inenarrabili: quibus hisce nostris studijs multum adijci ornamenti floridioris, ut enarrationũ necessitatem prætereãm, nemo (arbitror) tam exoculatus, qui nõ uideat. Proinde quomodocunq; recasura sit res, propositum tenebimus. Et quæ de maris ratione comperta nobis, ingerere pergemus. Qua in parte, multa præterire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatum scio, Pythagoricos sanxisse, θάλατταν εἶναι Κρόνου δάκρυον, id est mare esse Saturni lachrymam. Necnon primo Controuersiarum à Seneca positum: Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Qui iam syderum collegerunt metas, & annuas hyemis æstatisq; uices ad certam legem redegerunt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant, utrum'ne terras uelut uinculum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos quibus nauigatur sinus, quasi spiramenta quædam magnitudinis exæstuet: ignem post se, cuius augmentum ipse sit, habeat, an spiritum. Taceo & declamantium sententiam plausibilem: Ita rerum natura est, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. In id amplius intendisse animum iuuat, quod physicis placet, Aristoteliq; in primis: Quem tenet mare locum, non esse maris, sed simpliciter aquæ. Sic enim Meteororum secundo legimus, ὃν γὰρ ὁρῶμεν κατέχουσαν τόπον τὴν θάλατταν, οὗτος οὐκ ἔστι θαλάττης, ἀλλὰ μᾶλλον ὕδατος. Etsi antè dixerat, absonum uideri, & à ratione abiunctum, si non sit aquarũ locus proprius, sicuti elementorum reliquorum. Inde fluuios omnes ad mare, tanquam ad suum delabi locum. Fluxus siquidem in magis cauum cadit, quod suum est aquę. At mare magis cauum totius terræ petit locum. Ex linguæ suæ proprietate, aquarum cõgregationem quamlibet, dicunt Hebræi mare. Vnde in sanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pausanias Eliacorum primo, λίμνην uocat Τιβεριάδα. Quam pertranseat Iordanis, & mox paludem influat alteram, quam item θάλασσαν nuncupant νεκράν, id est mortuum mare. Opinionum uarietatem, quid omnino censendum sit esse mare, quas exsequitur copiose Plutarchus in libro De ijs quæ philosophis placent, transeo sciens. Id modò recensuerim, quod non prætermittit Albertus, fuisse qui ita astruerent: Terrã uniuersam quandoq; fuisse opertam aquis: solisq; grassantem uim, præsertim in meridie, inde uapores eduxisse, qui in aerem ignemq; attenuarentur, atq; ita humectam naturam deminuisse: at in Septentrione loci frigiditate non defecisse maria. Proinde quũ in homogenis idem sit de toto ac de parte iudicium, colligunt, fore quandoq; ut totum inarescat mare, & elementa tria modò fiant. Quod & Democritum ridiculè nimis adcredidisse, subnotauit Aristoteles. Ad cuius doctrinam exuberantiorẽ, ut in reliquis naturæ perpensionibus, ita & parte hac examinatissimã respectemus subinde: Aquarum (inquit Meteororũ secundo, & significat etiam Seneca) quæ circa terram & in terra sunt, aliæ quidem sunt ῥυτά, hoc est fluitantes: στάσιμαι uerò aliæ, quas dicere stagnantes possumus. Et fluitantes quidem omnes, πηγαῖαι sunt, ac è fontibus aliquibus fluendi habent initium, uti fluuiatiles & manu institutæ. Homerus quidem uniuersim fluuios dicit διιπετέας, id est ab Ioue fluentes, quoniam imbribus augescant: unde alicubi,

καί σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

Quo argumento Iouis filias dicunt Nymphas,

νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι Διός.

Et alibi,

νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διός.

Nam & montana nutriunt imbres quoq;.

Zenodotus διιπετῆ interpretatur διαυγῆ, id eſt perſpicuum. Sunt qui dici Nilum διιπετῆ, ob incertos opinentur fontes, ceu è cælo profluat planè. Apud Strabonem libro primo expoſitum inuenies, cur dicantur fluuij διιπετεῖς, ſed ita ut interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum ſatisfaciat. Stagnantium autem aquarum quædam ſunt fontanæ, quædam ſunt ſyllogimææ, hoc eſt collectitiæ. Fontanæ ſtagnantes partim hominum comparantur induſtria, ut φρεατιαῖαι, id eſt puteales, ciſterninæq;: partim naturales omnino ſunt, quæ exiguas habentes fontis & locorum cauitates profluere, dilabiq; non queunt. Collectitiarum autem aquarum aliæ ſunt pluuiæ, aliæ ex fluminum curſu excipiuntur. Et uberes quidem ac perennes ſufficientes aquas, paludes uocantur: ſin autem minores, dicuntur ſtagna: ſi perexiguę, uolutabra. Quum hæc ita habeantur, qui aiunt χειρόκμητον, id eſt manu productum mare, toto (ut dicitur) aberrant cœlo. Quamobrem quum ſuapte conſtet natura, aut fluitans erit, aut ſtagnans. At fluitans non eſt. Quo enim modo hunc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caſpium colluſtrarunt, nullo ipſa in loco copulari, inuicemq; inter ſe iungi, animaduertêrunt. Alijs tamen unum ſtatuentibus mare, quod Stephanus indicat, & ſcribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin ut in Hexaemero Baſilius ſcribit, ſunt qui hæc inter ſe peruia foraminibus tradant, omniaq; ad mare maximum confluere. At uidetur aliſcubi mare diffluere. Videtur utique, ſed in terrarum anguſtijs. Vbicunq; enim ex lato pelago in anguſtum mare cogitur, quum ſit ambiens terra ipſum pelagus æditior altiorq;, ob id fluere ac refluere in aliam atq; in aliam uidetur partem, quo ad eius hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoq; mare ab eminentioribus ad magis cauernoſa & dehiſcentia loca, ob multitudinem fluminum in ſublimiores partes eius influentium. Vtcunq; autem fluat mare, in ſeſe fluit ac reciprocatur, non in aliud ſe recipit, uelut in ipſum fluuij. Qua ratione, aquam maris inter ſtagnantes eſſe, colligitur: at non eſt fluida. Quæ autem ſtagnans eſt, ea aut fontana, aut collectitia eſt. At ſi fontana, erit etiam fluida. Fontana ſiquidem aqua ſuapte natura ſtagnans, non inuenitur. Reliquum uerò eſt, ut ſit collectitia. Atqui collectitia non eſt ex fluminibus in ipſum confluentibus, etiã ſi multa ſunt & maxima. Quare ex fontibus potius, quàm ex fluuijs, duxerit principium. Sed ita deniq; deflua foret. Proinde ſapientum pleriq; eius naturæ partis æternitatem commẽti ſunt, & ſine principio eſſe mare aſtruxerunt. Obiter uerò capiti huic adglutinari poteſt id quoq;: caducas dici aquas, ex caſtellis aut fiſtularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetraſſe, quanquam ægrè, quoſdam legimus. Caducum Iureconſultis ex lege Papia Poppęa, de auctore ſic nuncupata, legatum dicitur ſub conditione relictum, qua deficiente, ad teſtatorem recidat ſuperſtitem, uel ad ſubſtitutũ, eo iam humanis perfuncto. Vnde in Iuſtiniani Codice titulus extat De caducis tollendis: & Cicero De oratore libro tertio, in quam homines quaſi caducam & uacuam inuolauerunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, ſi liberi necdum forent ſuſcepti, quod alteri legaſſet alter, portione decuma ad fiſcum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatũ quoq; uiceſima, quam inſtituit Auguſtus princeps: nam Antoninum philoſophum ſcribit Iulius Capitolinus, leges addidiſſe de hæreditatum uiceſima: unde aurum dici uiceſimarium T. Liuio, putant eruditiores. Inter legis Papiæ capita id fuit quoq;, quo ſanciebatur, Si extraneus quis hæres inſtitueret, prius quàm hæreditatem cerneret, portionem fiſco uiceſimã neceſſariò cõferret. Cæterum, filij ac propinquiores, legi haud ſubijciebantur, Neruæ, ac Traiani ſanctionibus. Eam omnino ſuſtulit Gratianus: quod Auſonius quoque ſignificat: meminit auctor grauis Dion. Sed inſtitutum repeto. Fuit apud Trœzenios fons, quem uocant χρυσοῤῥόαν, cuius perennes aquas præcipuè ſunt admirati in nouem annorum ſiccitate, quibus pluit nunquam, areſcentibus cæteris omnibus. Apud Mothonem in Peloponneſo putealis uiſebatur aqua pici intermixta, cyzicino maximè unguento aſſimilis. Apud Thermopylas, ubi χύτρους dicunt γυναικείους, aquam ſe uidiſſe miram, Pauſanias ſcribit. Xantham præterea, nec à ſanguine magnopere differentem fuiſſe in Hebræorum ciuitatê apud Ioppen, ubi cruorem interfectæ bellue lauiſſet Perſeus. Sed apud Aſtyra ex aduerſum Lesbi nigra ſcaturit aqua. Anigri aquã in Peloponneſo fœtere extra modum, conſtat

constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac uaporum uirulentiam. Cuiusmodi & super Ioniā sint aquæ. Ad Chironem alij referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule uulneratum, qui uulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud dissita uisitur spelunca, quam Anigridum uocant nympharum. In ea si quis alpho laborans, aut leuca, nymphas apprecetur, sacrificijs etiam promissis, abstergatq; pollutas corporis partes, ac fluuium enatet, mox euadere incolumem & ὁμόχρων.

Mare, cur salsum, & cur'nam calidiore tractu scintillare uisatur. Caput XV

SAlis autem amaroris ue incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole euaporat: ex stante siquidem, quod tenuius est, exhaurit sol: quod uerò crassius, relinquit: quod tãquam aquę sit superfluitas, salsum est ac amarum. Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in uesicā corriuarit superfluitas. Quod cognata animalibus caliditas, potabile trahat, quod in pulpas & reliquam corporis substantiam, ut eius natura est, uertat. Id ipsum & in aqua contingere, conijciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Reliquum, utpote superfluitas uniuersi, salsum est & amarum. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius uidetur: & secundo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur euaporationibus, tantum suffici, manifestum est fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixere, τὴν θάλατταν ἐκ κατακεκαυμένης γενέσθαι γῆς, hoc est, mare salsedinem contraxisse, quia terra super qua residet, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est. Quod uerò ex terrestri adusto id contingat, uerum utique est. Nam quum duo sint uaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex ijs uapor unus è maris attollitur superficie: alter ex imo surrigitur solis ac stellarum ui. Quoniam uerò aqueus uapor subtilior est, ideo in aerem eo eleuato, remanet terreus uapor crassior per marē dissipatus. Aquæ uerò frigiditate illum circumuadente, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa, illius partes urit, atque ita salis incoquitur sapor. Sal enim est terræ combustæ species, & ideo liquescit frigido & humido, cogitur uerò calido & sicco: quod Meteororum quarto probat Albertus. Si autem excedit mensuræ modum adurens calor, tunc uapor ille sal non efficitur, sed ueluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus secretū fuerit humidum totum, ut cinis, & eiusmodi alia, amarorem concipiunt euidentissimum. Sudor & urina hoc ita esse significant, quæ aliud non sunt, q̃ ciborum superfluitates salsæ, quoniam in eas agit urens calor, qui si fuerit excellens, etiam fiunt amaræ. Quoniam uerò terrestre ex aquæ commixtione propter illius perspicuitatem ad albedinem tendit: estq; in eo urens calor, inde fit noctu præcipuè, ut fluctuans mare scintillare subinde uideatur, pręsertim excellēter salsum, calidiore tractu.

Cur pluuijs quibusdam incoquatur salis sapor. An uera sit Plinij sententia, æquorū superficiem esse dulciorem. Aquarum dulcium ratio. Cur stet mare. Aquarum colores. Halipedon quid sit, & cur dicatur. Halipartum. De maride mensura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid sit in sanctis literis. Caput XVI

EX ijs porrò quæ diximus, manifestum fit, cur pluuiarum aliquæ gustum salis concipiant. Illis enim permiscetur uapor calidus & siccus, dum attollitur humectus & frigens. Immoq; calidum expulsum à frigido siccum exurit in nube, quæ causa salis ingenerat pluuijs saporem. Eiusmodi uerò esse Aristoteles ait, νότια ὕδατα παχύτερα καὶ τὰ πρῶτα τῶν μετοπωρινῶν, hoc est Australes aquas crassiores & autumnalium primas. Auster enim & magnitudine & spiritu æstuosissimus est uentus, flatq; à locis siccis & calidis. Cæterum, prius quàm à salsedine digrediamur, excutiamus (quæso) Plinij sententiam, qui ubi ait, Tenue dulceq; ui ignea erigi, linqui uerò quod crassius asperiusq; est, clausulam infert eiusmodi: ideo summā æquo

rum aquam, dulciorem profunda. Sed hoc eſſe perſpicuè falſum Ariſtotelicis demonſtratur argumentis: quibus eſſe omnino contrà colligitur, Superius uidelicet mare ſalſius eſſe ac calidius, quàm inferius. Imò & in puteis quoq; potu idoneis pars ſuperna ſalſior eſt, quàm ima. Quanquã (ut uerum fateamur) eſſe contrà debuit, grauius enim quod ſalſum eſt. Quæ res fortè Plinium mouit. At quia ſol & aer partem humorum leuiſſimam aſſiduè detrahunt, dulciſſimum autem quod leuiſſimũ eſt, potiſſimumq; de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarum dulcium ſumma exercet ſolis uis. Itaque ſalſius id eſſe, neceſſe eſt, quod his reſiduũ eſt, unde humor dulcis exactus eſt, q̃ unde uel nihil uel minus abijt: proinde calidior quoq; pars eadem ſuperior eſt: ſalſum enim, quàm dulce, calidius eſt. Illud tamen non inficiatur Ariſtoteles idem, Maris partem terræ proximã, eſſe dulciorem, uel quia frequentius moueatur: ſalſus enim humor quum mouetur, dulcior redditur, uel quia in profundo ſalſior aqua eſt, minus autem alta, quæ proxime terram eſt. Quamobrem quæ ſtatim à terra præcipiti altitudine deſcendit, ſalſa eſt. Nec dulcedinis tantundem reddere poteſt. Cuius rei cauſa eſt, quòd ſalſa ſuo pondere in imum deferatᷣ potius. Profluentes aquas idem Philoſophus ideo dulceſcere opinatur, quia per terram percolentur ſubinde, quicquid grauius eſt, aſſiduè ſubſidente. Non profluere uerò ſalſiores aquas grauitatis ratione, etenim ſtabile eſſe quod graue. Calidas tamen etiam ſi ſalſas profluere, quoniam in ijs, ſalſuginis pondus ingenita calori leuitas exſuperet. Adijciamus illud ſuperpondij uice: pictores conſueſſe nõ ineptè admodum flumina expingere pallore quodam inſignia, mare cæruleum, lacus uerò candidos: hiſce nanq; aquis hi planè inſunt colores. Halipedon eſſe regionem dicunt, quam olim operuerit mare, nunc uerò aridam, uelut ἁλὸς πεδίον. Alij eo nomine maritimum accipiũt locum. Poteſt eo uerbo item intelligi ſpatium, in quo circumagi exerceriq; poſſunt equi, à uerbo ἁλινδεῖσθαι, ſed tũc flatilem reſpuit prima. Apud Xenophontem Rerum Græcarum libro ſecundo legimus, Pauſaniam eſſe caſtrametatum in loco quem Halipedon uocant, ad Piræea. Halipartum ſale cõſperſam terram, hominũ inuida prauitate interpretatur Ammonius: unde & corpore affectos ac difficilè ſanabiles, halipartos etiã uocat conſuetudo. Illud obiter adnotarim: in Græcis auctoribus, dictionem quæ eſt maris, nil ad præſens facere negotium. Nam eo uerbo menſura intelligitur, ſex capiens cotylas, ſiue heminas ſex. Eſtq; generis maſculini. Marila uerò languidus ignis dicitur: item puluis ac carbonum tenuiſſima. Vnde illud, Faber fumo oppletus, & marila. Marrha uerò Sarmatarum lingua ſignum indicat bellicum. Addamus & illud leuiculum: pelagus poni pro maris medio, unde legimus in ſanctis literis ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, ſuffragatur etymon: nam pelagus dicitur uelut telagus, quoniam ſit τῆλε τῆς γῆς, id eſt ab terra longe.

Mare eſſe animantibus ſimile, deq; eiuſdem purgamine. Item de ſolis bobus, & copria littore. Cap. XVII

QVoniam uerò maris naturam indagine ſcrupuloſa perquirimus, illud neutiq; tranſmittendum uidetur, eſſe mare animantib. perſimile. Siquidem ut illæ reciprocatione perpeti, nunc uitalem efflant ſpiritũ, nunc reuocantᷣ: ſic & mare uiciſsitudine perpetua in ſe & ex ſe recurrenti agitatione quadã, & præcipuè mira modò proferᷣt, modò refertur, reſilitq;. Id uerò perſtanti in littore, contemplantiq; palàm facit fluctuantis aquæ cõmotio. Pariter enim pedes diluit ſeſe porrigens unda, renudatq; uelut refugiens, aſſilitq; mox, irrequieto motu appetendo ſemper quæ relinquat, rurſumq; relinquendo quæ appetat. Hinc illa indeficiẽs alienorum eiectatio, algæ in littus profuſæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus uentis utiq; amplius. Cæterum & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Ariſtotele dicũtur apogæi. Nihilo enim minus in terram defertur fluctus, quamuis in diuerſum reflante uento, uelut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quum cadauera & naufraga deniq; omnia fluctuũ propulſu, repurgantis ſe maris quadam imagine, ad terras protrudantur, Taurominitanum littus Copriam dici legimus, id eſt fimum, quãdo quę in Charibdin fuerint pręcipitata, illuc deniq; reuomunᷣt. Inde quoq; eſt Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & ſtato tempore: circa

Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro quarto: Mylæ, inquit, Siciliæ Cheronesus, in qua solis boues pascebantur. Sed & rem quoque cum fabula recensuit in Naturalium quæstionum libris Seneca. Dignum forsan quæstione arbitrabuntur nonnulli paulò literatiores, quid sibi hæ Solis boues uelint. Eas uerò poeta nobilis Odysseæ primo uidetur nouisse. Verum scire conuenit, quandoque prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatū auctores est. Nam & Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu uerò stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti uiri, diuitijs & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Eueno (ut fertur) uaticinio uigilias edormiente, cōtrucidatis ouium plerisque, lupis grassantibus, publico Apolloniatum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco. Grææ quæ sint. Quid ampotis in mari: item ampron: item de maris coloribus, ac epithetis uarijs, œnopo in primis & Myrtoo. Vinum modò nigrum fuisse ueteribus. Dium mare, cur. Pectora in mari, quid. Caput XVIII

QVòd si leuioris item operæ quippiam adglutinandum denique est, scribit Oppiani interpres, dici Amphitriten Neptuni quidem uxorem, sed pro mari frequenter accipi, ratione etymologica etiamnum suffragante, ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, idest quòd utrinque tertium obtineat ordinis gradum. Superne siquidem æther est, aer, aqua: rursum in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi auctor prodit. Sed adnectit, simpliciter esse Amphitriten, aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est: Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Grææas, à partu statim canas, quia breuibus incidens unda spumas concipiat, rectè uetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis uetula, γραῦς. Quanquam quod in lactis summo colligitur, eodem censetur nomine, quin & superficiaria iusculi concretio sic dicitur. Spuma item leguminum superna, dum percoquuntur, petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescentium in arbore ficorum folliculos, grææas nuncupant Athenienses: glumas nostri, uti testis est Varro. Illud grauius: ubi profluit mare inundatque, dici à Græcis πλημμύραν, idest exundationem. At ubi subsederit reciprocando, fieri, quam uocant ampotin, idest ἄμπωτιν, siue reciprocationē, ut est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferunt. Ambrosius Græcè loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoque, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare, ut mare ipsum Occidentale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat & recedat, ac maiore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur: & iterū ijsdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur. Ampron uerò, ut Lycophronis interpres scribit, funiculus est quo trahunt boues: aut iugalium ceruici incumbens lignum: unde ἀμπρεύειν, apportare uel aduehere indicat. Propriè tamen, iter curru facere est: ut exposuit Sudas. Sed & ἀμπρεύειν, inquit, est nisu laborantia iumenta obire. Postremò illud non prætereundum, multis quidem epithetis mare apud poetas insigniri, quæ tamen non ubique congruant, sed partibus plurimū. Glaucū ergo quum dici audis mare, concipe, quòd profunditatis habeat parum, prætereque subiectam harenam albidi caloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi cani appositum adijcitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoque μέλαν, idest nigrum, quòd intentius eiusmodi conuisitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopon melaniæ, idest nigredinis censentur species. Quum ergo cuiuspiam horum adiectio fit, scire licet, quod partis est, uniuerso attribui. Quod uerò οἴνοπον diximus, aduertendum, id de uini colore produci: quoniam ueteribus nigrum modò id erat, quando album aut cirrhum uel anthosmiam necdum exco-

gitarant deliciæ; ſicuti auctor probat Euſtathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurij filio, certatim Latini Græciq́ nuncupatum tradidere, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pauſanias, non fit ſimile ueri, quòd exiguã maris partem is enauigauit, ab Alphæi exitu ad Eleorum nauale: proinde (inquit) aſtruendum, dici à Myrtus nomine, ut uidetur, inſignis mulieris: quæ Eubœorum opinio eſt. Pertingit uerò Myrtoum mare ab Eubœa ad Aegei maris inſulam Helenam, quæ eſſe deſerta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretãtur grammatici. Nam & Aratus in Prognoſticis, δίους σταλαγμοὺς magnas dicit guttas. Tumuli porrò in mari ex colluuie harenæ ſubuectæ, pectora uocantur à nautis, Polybio auctore.

Vrſi manus, cur partibus cæteris ſuauior. De uerbo ἀρκτεύειν. Enarratur Iulius Pollux. Puellas dici conſueſſe quandoque arctos, id eſt urſas. Arctos unde, & Cynoſura, & Helice. Cap. XIX

VRſi manus eſſe inter eſitandum prædulces, inſigniq́ ſuauitate, traditum eſt. Sic autem anteriores eius animantis pedes nuncupant, quòd eorum ſit functio duplex utiq́, incedendi, καὶ τοῦ ἀντιλαμβάνειν, id eſt & apprehendendi. Eius rei rationem quærebamus anxiè: ſed nec ita diu exſudandum fuit, præſtò ſiquidem curioſius & ſolicitius indaganti fuit Plutarchus, in libello nimis utiq́ confragoſo detruncatoq́: ſed quicquid eſt, non omnino inutili: in quo rerum, euentuumq́ naturalium cauſas perquirit, & philoſophico perpendit examine. Inibi igitur ratio eius, quod eſt propoſitum, hæc fermè redditur: Quod percoquentia corporis alimentum carnem præſtent, quacunq́ alia ſuauiorem longe. Concoquit autem præcipuè, omne quod difflat, id eſt τὸ διαπνέον. Id uerò eſt quod mouetur, quodq́ exercetur: ſicuti urſus partem hanc agitat plurimum, tum inceſſus ratione, tum apprehenſionis. Cæterum, in hac urſorum mentione ſuccurrit, quantum ingenij ſuppetunt uires, & multijuga lectio fomenta ſuggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomaſtici quinto libro ſcriptum legimus, ἀρκτεύεσθαι δὲ τὰς παρθένους ἔλεγεν ὁ δῆμος ὁ ἀττικός. quod eſt, ἀρκτεύεσθαι uirgines dicebat Athenienſis populus. Id uerbum ſignat, Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, uirgines conſecrari initiariue. Quod Lyſias ſcribit in Oratione pro Phrynichi filia, ſi tamen ex eius illa prodijt officina: Decreto nanq́ ſancitum Athenienſium erat, ne qua uiro puella traderet εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, id eſt niſi ſacra obijſſet Dianæ. Quod menſe Ianuario fieri conſueſſe, indicat Libanius in Oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem ueſte, quam crocotã nominant, nec decimo ætatis anno grandiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ cauſa eiuſmodi indignationem concepiſſe uideatur. Ferunt quandoq́ urſam feram in Attica ita cicurem factam, ut homines nihil auerſaretur omnino, ſed compaſceretur, multaq́ licentia huc illuc, nemine impedimentũ inferente, peruagaretur. Contigit, puellam quandam laſciuiuſculè cum bellua colludere: quæ irritata, puellam facto impetu proſcidit. At fratres rem intuiti, ac cõmoti acrius, urſam iaculis impetitam necarunt. Ex qua cauſa, peſtilens morbus latius per regionem graſſari cœpit. Conſultis oraculis, reſpondit deus, mali non defuturũ finem, niſi uirginũ nonnullas compellerent διὰ πλουτηγούσας ἀρκτεύειν, id eſt urſæ peremptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellæ ſic uocabantur arcti, id eſt urſæ. Quod perſpicuè docuit Euripides in fabula Hypſipyle: & in Lemnijs Ariſtophanes, ac Lyſiſtrate. Arctos cæleſtes ſcribit Theon appellari, οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, quia ſummæ ſint, ac cæli uelut capita. Peculiarius autem Cynoſuram dici, ex caudæ imagine, quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod eſt, canis caudam habet. Helicen uerò, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι καὶ ἑλικώδη πως τὴν οὐρὰν ἔχειν, quia inuoluta ſit cauda: uel per exochen quandam, quòd à cælo trahatur: ueluti leo, ex eadem excellentia θὴρ nuncupatur, id eſt fera.

Aetnæus uenator, quinam prouerbio intelligendus. De florida Aetneæ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proſerpina quædã, & Aetna. Theogamia feſta. Theophania, & Anteſphoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narciſſo nonnihil. Caput XX

AEtnæum uenatorem, ſcito admodum & docto prouerbio uſurpari poſſe, animaduerto, pro eo cuius ſit caſſa inutilisq; uenatio, quiq; ſicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed unde hoc? An quia illis regionibus ſyluæ fuerint negatæ? an quòd feræ ibi uiſantur nunquam? imò uerò eſſe ibi utrunq;, & affatim quoq;, fatendum eſt. Dictat id & loci natura & feliciſſimum cælum, nec ſuperciliorum montiumq; indiga regio. Atqui ſubeſſe cauſam oportet. Subeſt profecto, ut docuit Plutarchus: ſed non alia, quàm qua coniectamus λυσιβδύτερον τὴν τοῦ ἔαρος ὥραν id eſt uernum tempus indagini eſſe ineptius. Nã uti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc eſt luſtra, naribus captantes canes, τὰς ἀπορροίας ἀναλαμβάνουσι, id eſt aeris defluxus excipiunt, quos in ſylua oberrantes reliquiſſe feras contingit: cæterum eos interextinguunt paulò minus, ac odore miſcello confuſaneos reddunt ſtirpium pleræq;, latius odore profuſo. necnon coronamentorum ibi haud exigua uis odorinſecos fallit, odore ferarum indidem dilutiore, ac tantum non euanido. Euenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prænotauimus, regione: adeo ut rari prorſum uenaturi loca obeant eiuſmodi. Auctor ſexto Bibliotheces Diodorus quoq;, apud Aetnam odorum fragantia ſagaces canes odoratu carere, naturam ſenſus florum odore ſuperante. Floridæ uerò regionis eius naturæ teſtimonium ſuggerit & poetica fabella, quæ legendis ibi floribus intentam Proſerpinam rapturo Plutoni uelut anſam, occaſione captata, præbuiſſe cecinit. Argumento ſuffragatur Auſonius illis uerſibus, quos & ſubijciendos cenſuimus:

Qualis floricoma quondam populator in Aetna
Virgineas inter choreas Theoida raptam
Suſtulit emerſus Stygijs fornacibus Orcus.

Quo nomine aſyli quoq; uice cultam inuenio regionem illam, conſenſu tacito, nefas putantibus incolis, animal ullum omnino oblædi inibi, aut uiolari. Quin argumento eodem Proſerpinæ feſta dixere Theogamia & Antheſphoria, quæ alias Pherephattia Græcis dicuntur, Plutarcho auctore in Luculli uita, in quibus furua immolari bos con ſueſſet apud Cyzicum. Theophania uerò Delphica uidetur celebritas, Herodoto hiſtoria prima, in Crœſi rebus. Scribunt Græcorum nonnulli, Proſerpinam Narciſſum dum colligeret, à Plutone raptam, quod eo plurimum oblectaretur. Putant alij Eumenidibus ſacrum Narciſſum, uel quòd circa monumẽta naſcatur frequens, uel quia horrorem incutiant deæ, ac τοῦ ναρκᾶν, ideſt torpeſcendi cauſa cenſeantur. Tractus eius naturam nouiſſe item uidetur Ouidius Faſtorum quarto.

Tot fuerant illic, quod habet natura, colores,
Pictaq; diſſimili flore nitebat humus.

Hæc eo appoſui gratius, quia per poeticam ἔκβασιν dici iſta, opinati pleriq;, quos dixeris quandoq; ad agnatos & gentiles uideri deducendos, intercutaneæ doctrinæ nil latere ſuſpicati, facile in utranq; aurem ſibi dormire permittunt, qui niſi mandragoram præguſtarint, poterunt inde forſan peruigilate excitari. Adde, quòd campos eos eſſe perpetuò floridos, ſcribũt Solinus & Cicero: & quòd ad rem magnopere facit, in Admirabilium ratione tradit Ariſtoteles, ſi tamen ex Philoſophi officina eſt liber is, tantam ſuccreſcere inibi florum copiam, ut inde canum ſagacitas inſigniter oblædatur: Nec illinc amoueri, niſi adhibita ui, queant. Nec me fallit quod ad Proſerpinã attinet, Orpheum Pauſaniamq; in Attica rem geſtam ſcribere, qua Cephiſus amnis Eleuſin præterit: in cuius etiam ripis legentem flores Orithyiam Chœrilus à Borea raptam canit. Priorem de Proſerpina ſententiã comprobat in Verrem M. Tullius, nec non Ariſtoteles, Diodorus, Solinus. Cabarnum uerò principem omnium Cereri Proſerpinæ raptum indicauiſſe, Stephanus ſcribit. Poſtea uerò quàm ſit à matre inuẽta, iunctis curru albis equis ad Iouem ſubuectam, canunt poetæ: unde & Leucippum eam nũcupat Pindarus. Dicitur & Brimo quandoq;, ſeu Obrimo, quòd quum uim ei uideretur illaturus Mercurius, immugijt altius, unde factum, ut is manũ abſtineret. Coli uerò hanc apud Cyzicum præcipue, in Lucullo Plutarchus ſcribit, unde prorepſit poeticũ illud,

Raptam Cyzicos oſtreoſa diuam.

Legunt

Legunt tamen alij, Cocytos. Traditur illud quoque: in Brutios prope Vibonem, florum causa, Proserpinam è Sicilia diuertisse: quibus adeo scateat locus is, ut proditum Straboni sit, compertum ibi primum corollas è floribus contexere. Aetnam autem esse Siculæ regionis montem, non est qui nesciat. Eum ita nuncupatum, auctor est Theocriti interpres, ab Aetna cæli & terræ, ut inquit Alcinus. At in libro De Sicilia Simonides Aetnam iudicasse scribit, inter Vulcanum Cereremque de regione disceptantes. Demetrius uerò Caletianus Briarei unius è Cyclopibus filios fuisse tradit, Sicanum & Aetnam, unde nomen monti: quanquã est eadem nomenclatura ciuitatis item nomen, Stephano tradente. Sed ad uenatores redeo. Quærit Plutarchus, διὰ τί περὶ τὰς πανσελήνους ἥκιστα ταῖς ἰχνοσκοπίαις ἐντυγχάνουσι; idest cur circa plenilunia ferarum assequi uestigia non ferè queant? Et infert, uideri posse rationem eiusmodi quę iam præposita est: nam (inquit) plenilunium drosobolum est, & iactat rorem. Qua ex causa lyricus Alcman, rosidam humectationem, Iouis & lunæ filiam cecinit, quum inquit,

Διὸς θύγατηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας.

Ros uerò debilis est, & imber tenuis. Sed & lunæ imbecillis est calor: quamobrem è terra ut sol, educit, nec agit tamen in sublime, quum uires desint longius abducendi, inde rursum delabitur. Porrò & in frigoribus difficilis est uenatio, quoniã uenatorem oportet, non uestigia modò quærere, sed etiam olfactum moueri. Hic uerò mouetur, molliter diffusis à caliditate odoribus. Frigoris autem circumfusio, quam uocant Græci περίψυξιν, odores contrahit, καὶ οὐκ ἐᾷ ῥεῖν, nec sinit effluere, sensumque mouere. Ex quo unguentum & uinum per frigus olent minus: nam concretus aer, sistit in sese odores, nec reddi permittit.

Fumum, umbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ, pro pane. Escharites. Escharulæ mulieres. Capnosphrantes. Capnistæ carnes. Fumarium. Qui dicãtur Selli. Anopæa auis. Fumum uenditare. Sellæ familiares. Narcissi fabella. Vmbram suam metuere, quid. De paspale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, matiolichus, attaragus, epsethia, athara, ecta, psothion, psathyrion, stachyalogi. Harenarius testis. Pylaica, quæ dicantur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus. XXI

IN Græcorum commẽtarijs inter cætera doctrinæ grauioris id quoque relatum obseruauimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllæ adytis erutum, non aspernabile tamen, nec lectione prorsus indignum: Fumum, umbram, nubes, de rebus dici quæ prorsum momenti sunt nullius, nec titiuillitio faciendæ, ut ille ait. Testimoniũ in Autolyco perhibet Eupolis, καπνοὺς ἀποφαίνει καὶ σκιάς, idest fumos ostentat & umbras. Quin comico risu philosophos coarguens Aristophanes, qui attoniti cælestia contemplarentur, nubes fuisse illis uice numinis obijcit,

καὶ ξυγγίγνεσθαι
ταῖς νεφέλαισιν εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέραισι δαίμοσιν.

id est, & congredi consueuisse cum nubibus, quæ deæ sint nobis. Sed & hinc factum coniectamus, uti panificiũ quoddam de tenuitatis ratione, ac candoris nebulas etiam plebeia dicant uoce: quibus persimilis erat ueteribus escharites, de craticula dictus, apponi solitus sub cœnæ finem passo litus ad uinolentiam usque. Escharulas hinc & mulieres adpellat Plautus, de panificij ratione. Escharitem ab Athenæo non præteritum obseruauimus. Inuenio Theagenem quendam fuisse cognominatum καπνόν, id est fumum: sicuti Eupolis quoque significat ἐν δήμοις, quòd multa polliceretur quidem, sed nil admodum præstaret. Erat insuper hic ψευδόπλουτος, hoc est ementitus diues, & iactator uanissimus, qui quum esset summè pauper, nihilominus uolebat magni momenti negotiator, hoc est μεγαλέμπορος uideri, ut Græci dicunt. Cuiusmodi fuit Aeschines quidam Selli filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos uocant. Et inde uerbũ σελλίζειν, hoc est Sellissare, quod ἀλαζονεύεσθαι signat, idest iactare ostentareque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri uentris excipiendo accommoda, familiæ præsertim. Capnosphrantes, idest fumi olfactator, uelut per parœmiã signat

ſignat auarum hominem præparcumq́. καπνίζειν, id eſt capniſſare, dicitur conuiuij gratia ignem ſuccendere,& camino uti luculento: unde apud Athenæū carnes leguntur capniſtæ, id eſt τὰ κρέα καπνιστά. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna feſtinato reſiccentur: ſicuti & ſuffumationem, qua nimia fiunt uina medicata. Apud Paulum Iureconſultum legimus, Iniuriam intelligi, ſi quis fumo corrupto aliquem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anopæam dici auem Homero euolantem, ἀνὰ τὴν ὀπὴν, id eſt per foramen. Quippe habuiſſe ueteres in domibus tecti medio apertionem, quam capnodochen nuncuparent. Homerus,

ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο.

Fumum uenditare Lampridio in Alexandro Cæſare, eſt gratiam hominum captare multa pollicendo, quæ apud principes obeas, quum re omnino præſtes nihil. Vulgatis præconis ſalibus, fumo punitur, fumos qui uēditabat, quum id genus quendam iuſſiſſet imperator fumo præfocari. Vmbram uerò pro re caſſa nihiliq́ ſæpius accipi, non eſt (puto) qui neſciat. Sed in hac mentione obſeruanda magnopere, quæ in Grecorum reperias monumentis, Narciſſum (inquiunt) traditū fabulis eſt, in aquis imaginem conſpicatum propriam, eius irretitum amore mox amplexandi ſtudio deſiluiſſe, atque eo modo abſumptum. At id eſſe falſum, perſpicuè liquet. Illud uerò certius & grauius, adoleſcētem in terreni corporis fluxu umbram inſpectaſſe propriam, id eſt corpoream uitam, quæ animæ ueræ idolum eſt poſtremum. Eam quum is perinde ac ueram primamq́ amplexari arctius feſtinaſſet, quod eſt, quum uitæ corporeæ inhæſiſſet totus, interijt præfocatus: quoniam uitam ueram, id eſt animalem, per inſcitiam amiſiſſet. Vnde irrepſit adagium Græcis, δεδιὼς τὴν σαυτοῦ σκιάν, id eſt ſuam ipſius metuens umbram. Id ſignificat, poſtremis rerum perinde ac primis, ſtudium nō magnopere impendendum: quoniam animæ perniciem concinnant, id eſt ueræ cognitioni, & quæ congruit in primis, tenebras perfectioni intendunt. Porrò de umbræ item ratione prolatum id in Curculione à Plauto eſt,

Quid ego nunc faciam? quid refert, me feciſſe regibus
Vt mihi obedirent, ſi hodie hic me umbraticus deriſerit?

Adumbrata lætitia quænam intelligenda, docet apertius Seneca: Quòd (inquit) duces magni faciunt, rebus afflictis, ut hilaritatem de induſtria ſimulent, & aduerſas res adumbrata lætitia abſcondant. In Athenæi libellis, quanquam confragoſis & mutilis, paraſitus quidam panes mucore ſordentes præduratosq́, menſæ illatos facetiſſimè ἄρτων σκιάς, id eſt panum eſſe umbras dixit. Attaragos item pro re uiliſſima minimaq́ Græcis dicitur: ſicuti apud noſtros ecta, unde ſit ectafacio uerbum. Attaragum, panis micam interpretantur, quæ pſothion item dicatur, aut pſathyrion. Sed & in pane ſciſſuram ignis ui factam dicunt attaragum. At ſuperiorem in pane cruſtam eo nomine accipit Pollux: ſicut imam, epſethiam. Myodochum ſenem legimus, qui ſit nulli rei. Dioſcorides eo uerbo murium accipit retrimenta, quæ muſcerdas uocant. Illud obiter quodāmodo ſubſcripſero: corpore minutulos perbreuesq́ dici ortygas, id eſt coturnices. Paſpalen quoque, pro rerum minutie capi à Græcis: unde ſomni, paſpalen nec uidere quidem, eſt apud Ariſtophanem. Quanquam nec ignoro eſſe, qui eo nomine magnetem accipiendum lapidem putent. Paſpalen, Hippocrates pro milio accipit, quod ab alijs cenchros uocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundem ſenſum deflectas achnem, ſignat ea uox minuties ab excuſſis prouolantes ſpicis. Meminit Homerus,

ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει.

id eſt, ſicut achnas profert uentus. Sed & pro maris aſpergine achnen reperias, unde ἁλὸς ἄχνη, id eſt maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit,

θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνης ὁ καλλίβοτρυς
νάρκισσος.

Et rectè utiq́, quòd non continuæ deferantur guttæ, uerum diſparatæ. Vnde achnes profluxit nomen, quaſi aechne dicatᷓ, id eſt diuulſa abiunctaq́. Quin ἄχνη πυρός, id eſt achne ignis, pro fumo. Et achne ſomni apud Hippocratem. Illud quoq́ ex Græcis corriuatum fontibus haud tranſilēdum, quod ἀθερίζειν dicunt, ubi ſe quippiam non pili facere innuunt. Ratio eſt, quoniam ex ſpicis quæ ſunt

degeneres

degeneres, uocari ab eis atheres uidentur: sicuti apud Aelianum in libro De prouidentia, lectum commeminimus. Eos colligunt spicilegium facientes. qui uocãtur stachyalogi. In Athenæi monumentis pisciculus uilior de uerbi huius flexu dicitur atherina. Athera uerò & pinnula nuncupatur, Aristotele calculum adijciente, quam sub uentre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum: Abydena item dici futilia, ac nullo prorsum digna pretio: nam ut molles carpuntur Abydeni. Meminit parœmiæ Pausanias. Sed ab eisdem quoq; Abydocomas inuenio sycophantas dici, uelut in eo κωμῶντας, idest efferentes se. Mation etiam minutum dicunt: unde matiolichus, qui parum comedit, aut qui in minimis astutum se præstat. Quanquã & matiolichus dici ualet, qui ex mensuris lucrum uenatur. Nam est mensuræ genus mation, & λείχω, lambo. Hincq; forsan Eusebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum est. Pylæstatos uocant Græci Circeses homines, hoc est uiles nescio quos, ac planè de triuio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec sani: quoniam eiusmodi haud pauci Thermopylas peterent, quæ & Pylę dicebantur, quòd angusta conualle à Thessalia in Phocidem transmissio fieret. Nam & Pylea uocabatur, ubi considebãt Amphictyones: sed & congressum ipsum sic reperio nũcupatum. Ex ijs enarratur Plutarchi locus in Pyrrhi uita, negligenter insciteq; præteritus ab interprete, ταῦτα μὲν δὴ πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, hæc (inquit) pylaicæ sunt turbæ, Pylas confluentis. Et in Artoxerxis uita scribit idem, Ctesiam in libros coniecisse παντοδαπὴν πυλαίαν, absurdarũ fabularum. Harenarium testem, Iureconsulti sordidum ac uilem intelligere uidentur, cui sine tormentis credendum non sit. Mentio fit & in Canonicis decretis, eumq; qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur uelut umbræ uagari, Plutarchi interpres refellitur. Caput XXII

DE Scipione Aphricano iuniore memorantur pleraque scitu digna, immo uerò eiusmodi, ut nec satis mirari queas, siue fortunam perpẽdas uiri, siue mores ac naturæ lumina, rerumq; gestarum gloriam ad acrius reuoces examen. Nunc ut cætera ad censuræ grauius non prouocem supercilium, illud gratissimo animo hisce libellis inspergimus. Scipionem hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egisse narratur, μηδὲν πρίασθαι, μηδὲν ἀποδόσθαι, μηδὲν οἰκοδομῆσαι, idest nil emisse, nil uendidisse, nil ædificasse. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna substantia, & auri duas reliquisse: quũ tamen in eius potestate uicta fuisset Carthago, ab unoq; imperatorũ omnium milites locupletatos, ueteribus testatũ memorijs sit. Polybium porrò, quod ipsum inter illius ducis miranda non ineptè reposuerim, perfamiliarem habuit ac intimum, cuius imbutus præceptis ἐπειρᾶτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, ἢ ποιήσασθαί τινα συνήθη, καὶ φίλον ἁμωσγέπως τῶν ἐντυχανόντων, idest studebat, non prius foro reuelli, quàm unum aliquem ex ijs, quibus quum fortè cõgrederetur, beneuolum sibi atq; amicum quauis ratione foret uenatus. Quumq; iuuenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de se opinionem cõcitauit, ut senior Cato interrogatus de ijs qui apud Carthaginem stipendia facerent, inter quos erat Scipio quoq;, militum (ut Appianus inquit) tribunus, οἶος πέ[illegible]ται diceret τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, idest solus sapit, cæteri umbræ feruntur, Scipionem innuens. Est autem ex Homero carmen de Tiresia Odysseæ K concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra auctoris nomen repetitũ, interpres alioqui non inscitus, assequi non potuit, nisi fortè sum leberide cæcior: sic enim sensus elucescit peracutus, & (quod conuenit maximè) à Catonianis salibus & sapientia non dissentaneus: quando Romanorum alij, qui stipendia facerent in Aphrica, nihil (ut Plauti nis utar iocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino priscam illam urbis Romæ generosam animi altitudinem redolerent, essentq; planè hominum simulacra, & quidem impolita infabricataq; & meræ nugæ, utq; Homerico utamur uerbo, σκιαί, idest umbræ. Quando ratione animæ neglecta, quam esse uerum hominem, Plato & sensit & docuit, corpori sese manciparant, quod imaginem esse & umbram, ex Plotini sentẽtia remotiore, alibi docuisse me, opinor, & proximè Narcissi tropologicus cõmonuit sensus

sus. Quod uero de Scipione dixit Cato, id ipsum & de Chrysippo pronuntiatum quandoque comperimus, cuius est illud elogium quoque, Ni fuisset Chrysippus, porticus non esset. Homeri locum de Tiresia aduocat libro sextodecimo Strabo: uerum interpres sic demum iure Latij donat,

Cui dederat uita functo Proserpina mentem,
Vt saperet, paritérque homines leuis umbra iuuaret.

Sententiam nostram confirmat Lucius item Florus Epitomes quadragesimonono: Quam uirtutem eius (inquit) Cato, uir promptioris multo ad uituperandum linguæ, in senatu sic prosequutus est, ut diceret, reliquos qui in Aphrica militarent, umbris militare, Scipionem uigore.

Multos uagari uelut umbras. Duas esse conuersationis uias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ uictoria nobilissima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentissimum quenque inuidia. Dionysii Sophistæ dictum. Persarum cadauera non computrescere, ut nostra. Caput XXIII

CAeterum & inter mortales reliquos, nec in Romano solum exercitu, numerosæ uagantur umbræ, pauci sapiunt. Id Saluator ille præpotens facile commonstrat in Euangelio, ubi duas conuersationis perdocet uias: Quàm (inquit) spatiosa est uia, quæ ducit ad mortē, multique sunt ea commeantes. Et rursum: Quàm arcta uia & angusta est, quæ ducit ad uitam, paucique sunt qui inueniant eam. Vide (inquit Hieronymus) quanta inter has uias separatio sit, quantumque discrimen: illa ad mortem, hęc tendit ad uitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc uix inuenitur à paucis: illa enim uitijs per consuetudinem quasi decliuior ac mollior & ueluti quibusdam amœna floribus uoluptatum facile ad se rapit commeantium multitudinem, hæc uero insueto calle uirtutum tristior atque horridior ab his tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quàm mansionis utilitas. Asperam enim nobis & insuauem uirtutum uiam nimia effecit uitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur, inuenies sicut scriptura dicit, Semitam iustitiæ leuem. Porrò quum tria sint uiuendi genera, ciuile, contemplatiuum, religiosum: in ciuili, prudentia: in secundo, doctrina: in tertio, quasi fastigio quodā uitæ totius: præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Hæc est rectissima uitæ ratio, hæc scopum habet rationali naturæ propositum, hic est finis primæ notæ & coloris perfectissimi, diu à prioribus quæsitus: sed ante CHRISTVM non ferè inuentus. Ab hoc qui errore deuio declinant, quantūcunque ciuilibus intenti negotijs, quantumcunque etiam contemplationi, nihil sciunt, nihil agunt, & (quod bonam resipiat frugem) nihil cogitant. quando sapientia mundi, stultitia est, & uanitas uanitatum, & omnia uanitas. At cuius est in lege Domini uoluntas, quique in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (ut inquit Esdras) tanquam lignum plantatum secus aquarum decursus. Erit (inquam) tanquam uitæ lignum: reliqui uero, nil aliud quàm decurrentes aquæ. Quo nomine (ut inquit Augustinus) mortale significatur genus, quòd in mortem fertur præceps, sicuti aqua pronus est in mare delapsus. Vnde est illud apostoli Ioannis, Aquæ multæ, populi multi. Sed & Iosue capite tertio, aquas accipi uolunt perturbationum procellas & molestiarum agmina: quemadmodum Esaiæ octauo, Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes ac multas. Adiuuat tamen argumentum nostrum etiam grauis auctor Seneca: Quid (inquit) præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in Rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra, ad iniurias aliorum errasse, in Oceano ignota quærentem, sed animo omne uidisse, & (qua nulla est maior uictoria) uitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate: paucissimi, qui se. Hoc uero quod Stoicus hic seuerissimè prodit, longè præstabilius quàm quod dictitasse Scipionem ferunt: nam quum Appius Claudius eius in censura competitor, iactantius diceret, Romanos à se omneis nominatim salutari, Scipio qui uniuersos propè ignoraret: Vera (inquit) narras, ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν, id est curæ mihi fuit, non quidem nouisse multos, sed ne à

quoquam ignoraret. Præſtant uero hoc uirtutum exhauſta certamina, præſtant ſudores multi, euigilatæ noctes, duriſſimorum patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poeta mollior Florus, ita ſibi ludere permiſit,

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Reſpondit uero Adrianus facetè admodum, nec citra fellis conſperſionem, adnotata hominis pathica fœditate:

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Cæterùm uel id adnotaſſe fuerit operæpretium, imperatorem hunc tanta flagraſſe inuidia, uti celeberrimũ quenq; artificem, quod æquare non poſſet, ſubuerterit. erat nanque ſtudiј eius, ut in quauis diſciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionyſius Sophiſtes aduerſus Heliodorum, in cuius beneuolentiam erat is propenſior, & inde Epiſtolarũ ſibi magiſtrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæſar poteſt, rhetorem certe facere non poteſt. Homeri poemata abolere quandoq; fertur cogitaſſe, ut ei Antimachum ſubſtitueret prælegendum in ſcholis, cuius adhuc pleriſq; erat incognitum nomen.

Cardamo ſimiles qui dicantur: cur eo ueſcantur Perſæ: eiuſdem nomina plura, & uires. Caput XXIIII

NObiles præpotentesq; uiros ſi pauperioribus conuicini fuerint, non deſinere illos exſugere, donec in nihilum redegerint, notius eſt quàm ut pluribus id comprobare uideatur neceſſe. In hoſce ita affectos, itaq; inſtitutos adagiũ producitur ſcitum eruditumq;, Cardamo ſiquidem conſimiles eſſe dicimus, cuius ea natura eſt, ut herbarum in propinquo naſcentiũ, humorem ad ſe ui quadam intima perliciendo cogat areſcere. Id ſignificat Ariſtophanes comicus in Nebulis,

πάσχει δὲ ταυτὸ τοῦτο καὶ τὰ κάρδαμα.

id eſt, patiuntur ipſum hoc & cardama. Nam dixerat antè paulò, Terram uiolenter cogitationis noſtræ humorẽ pertrahere. Inſuper inibi interpres, ubi quod præſtruximus explicuit, mox adiјcit, Cardamum eſſe agreſte holus apud Perſas: ſed nunc (inquit) ſcaphon dici. Scribit Xenophon, Turpè gentibus illis duci, ſi quis uiſatur quoquam ire aut meiendi aut cuiuſquã eiuſmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere poſſent, niſi & uictu modico uterentur, & humiditatem per laborem conſumerent. Quo fit, ut ea aliò quopiam ſecedant. Sed in Græcorum comperi cõmentarijs, quod ad rem egregiè facit, ἐπισχετικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτύσματος, id eſt comprimere urinam & oris ſuperfluitates cardama. Eoq; nomine Perſas illis ueſci plurimum, quando eximiè præcauent, urinam emittere, ſpuere, atque item emungi. Cardamon dicitur ab alijs, inquit Dioſcorides, cynocardamon: ab alijs, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncuparunt: Aegyptij, ſemeth: Romani, naſturtium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen excalfacit, acre eſt & κακοστόμαχον, hoc eſt ſtomachum oblædit, aluum turbat, συνουσίαν παρορμᾷ, id eſt Venerẽ concitat. & poſt multa, Efficit (inquit) id ipſum herba, ſed minus. At libro uiceſimo Naturalis hiſtoriæ Plinius, & eum ſequuti aliquot, naſturtio inhiberi Venerem prodidere. Secundo Canonis Auicenna cum Dioſcoride ſtat. Animi porrò torporem excitat cardami holus: quo argumento, multorum coniectatio eſt, ἀπὸ τῆς καρδίας dici, hoc eſt à corde, in quo eſſe creditur animi ſedes. Libro duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας ſic de hac re proditum comperias; φασὶ δὲ τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον, ὀξυτέρους τὴν διάνοιαν γίνεσθαι, ut natum inde prouerbium, certior fiat coniectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Perſarum ritus attinet præcipuè, Noſtrorum cadauera mox cæſorum fatiſcere ac defluere prorſum, adeo ut nullius mortui facies poſt quatriduum agnoſcatur, Interfectorum autem Perſarum inareſcere ſtipitum more, ut nec liqueſcant membra, nec ſanie madeſcant perfuſa; quod (inquit) uita parcior facit, & ubi naſcuntur exuſtæ ſolibus terræ.

Cuiuſmodi eſſe deceat conuiuales confabulationes, quæ epicyliciæ dicuntur. Iſocratis dictum ad idem. Perſarũ ritus. Decori neceſſitas. De Alabandeis pulchra. Abderitarum ſugillatio. Caput XXV

ISocratem citra puluerem aut etiã clepſydram oratorem uel nobiliſſimum, memoriæ proditum eſt, quum amplius rogaretur, ut in conuiuio quodam promeret aliquid de artis ſuæ officina, reſpondiſſe, ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρὸς, ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός, quæ noui, temporis huius non ſunt: quæ uero exigit tempus hoc, ego neſcio. Veluti parum congrueret, laſciuientibus poculis oratoriam inſerere grauitatem: quod æque ridiculum ſit, ac in purpura repens ſimia. Nam & à pleriſq; philoſophiam item ſequeſtratam, inde legimus, argumẽto etiam Perſarum inſtituti, qui ſe licentius inuitaturi, non uxores, uerum pellices admittunt. Itidem & philoſophica ſanctaria colluſione conuiuali indigna prorſum uideri, & (ut Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσα. Etenim quæ luminibus capto eſſe cum ſpeculis communio poteſt? ſicuti ab Epicharmo traditum, auctor nobis Stobæus eſt. Præſertim quòd nec recumbentium mens altioris ſpeculationis tunc ſatis & ſtudioſe capax eſt. Alij uero non extra organum iſta opinati, diuerſam omnino ſententiam approbant. Tanquã perabſurdum ſit, in ſcholis quidem de conuiuali officio ſubinde diſſerere, qualiſq; aut quæ ſit conuiuæ uirtus, & qua ratione utendum uino: ex ipſo uero philoſophiam conuiuio diſcluſam abiungere, ueluti re nequeat comprobare, quæ uerbis præcipit. At in Cœnis Macrobius inquit, Oportet uerſari in conuiuio ſermones, ut caſtitate integros, ita appetibiles uenuſtate. Nam matutina diſputatio robuſtior eſt, quæ uiros & doctos & præclariſſimos deceat. Id propemodum & uir doctiſſimus Plutarchus ſtatuit, Sympoſiacôn primo: Elegantiores uero, inquit, etiam ſi ex profeſſo philoſophentur, probabili tamen magis quàm uiolenta interim demonſtratione ſermonẽ producunt. Id ipſum etiam Plato facit in Sermonibus conuiualibus, ubi quamuis περὶ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, id eſt de principe bono uerba faceret, & omnino de diuinis, non tamen apodixes intendit, aut ineuitabiles parat anſas, qui ferè mos eius eſt, ſed leuioribus (ut ſic dicã) captionibus exempliſq;, & fabuloſis ratiocinationibus homines conciliat uenaturq;. Proinde, quæ proponũtur quæſtiones, ſolutionis reconditum nodum haudquaquam habent: anxias nanq; difficultates & ſolicitè librandas, conuiualis non admittit hilaritas, ne paulò inconcinniores præfocentur auertanturq;. Propterea eridantæos, ut inquit Democritus, & himantelictæos ſermones miſſos facere oportet, qui ſpeculationis difficultate torquere amplius ſolent, δεῖ γὰρ ὡς τὸν οἶνον, κοινὸν εἶναι καὶ τὸν λόγον, id eſt, ut uinum, ita & ſermonem eſſe oportet communem, ut ſuam quiſq; portionem ferat. Qui gryphos inenarrabiles quodammodo probant, Aeſopeam uulpem gruemq; imitari uidentur, quarum utraq; facetoſo conuiuij apparatu alteram deluſit ac dimiſit incœnem. Quòd ſi iucunda confabulatio, quam epicylicion recte dixeris, ueluti poculis coaptatam, & (ut Macrobij uerbũ repetam) appetibilis adhibeatur uenuſtas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intelligi uoluit, pharmacum ἀνώδυνον: quia mœſtitiam exigeret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: ut nulla præterea bugloſſa requiratur, quæ uino promixta diſcumbentium animis inducat hilaritatem. Porrò Xenophon Socraticus, Gobriam ſcribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Perſarum ritus eſſe admiratum, tum uero illum quo ſe inuicem iucundè interrogantes, necnon ſcommata non negligentes uoluptatẽ gratiamq; uel ijs comparabant, in quos ſtringi morſus uidebatur. Proinde ſciamus M. Tullij oraculum eſſe uero uerius, Decori ignoratione non modò in uita, ſed ſæpiſſimè in poemate & in oratione peccari. Itaq; quid deceat, conſiderandum, quod in re de qua agitur, poſitum eſt, & in perſonis, & in eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Vnum uero rationale animal, inquit primo De officijs idem auctor, ſentit quid ſit ordo, quid ſit quod deceat, in factis dictiſq; qui ſit modus: poſtremò & qua pſittacus uoce, qua'ue loquatur coturnix, quæ non parua eſt naturæ uis rationiſq;. Illud uero auctarium fuerit, quod Iſocratis ſententiæ peraffine eſt, à Seneca ex Epicuri ſcholis promptum: Nunquam uolui populo placere: nam quæ ego ſcio, non probat populus: quæ probat populus, ego neſcio. Sed nec ab inſti-

tuto dissita est mathematici Licinij in Alabandeos sugillatio, felle lita plurimo: Esse nanque illos astruebat, in ciuilium administratione rerum acutos satis: at propter non magnum uitium indecentiæ, censeri insipientes quandoque, quòd in gymnasio eorum quæ essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium: in foro autẽ discos tenerent, aut quid eiusmodi obirent. Vnde Alabandei quoque nuncupati, & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpicule peccant.

Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam. Caput XXVI

VMbram suam metiri, scitè admodum & perdoctè prouerbiali sententia commonemur, nil esse quod uana mortalitas & ad circumscribendam se ipsam ingeniosa (ut Plinij uerbis utar) inani successu aliquo tumeat: quando nostra omnia bullæ sunt, momento perituræ. Quo nomine illud Satyricum in ore habendum assiduè,

Messe tenus propria uiue.

Ratio parœmiæ est ea, quòd nihilo maior nostri corporis post felicitatẽ umbra deprehendatur, ac fuerit prius. Quo perdocemur, esse nos eiusdem imbecillitatis aleæ obnoxios, atque eodem fortunæ salo (ut ait Boetius) quati. Natum id ex historia: proditur siquidem memoriæ, Macedonum regem Philippum post nobilem in Cheronea uictoriam, quum insolentius extumuisset, factusque foret arrogantior, ac de se magnificẽtius sentiens, uelut liberali iure adoptatus à fortuna, paulò asperiorem, & quæ tyrannicum quiddam suboleret, ad Archidamum Agesilai filium epistolam conscripsisse. Qua is commotior, cogitansque (quod res erat) euentu prosperiore cristas homini surgere, ut poeticis utar salibus, ita demum censuit respondendum, εἰ μετρήσεις τὴν σεαυτοῦ σκιάν, οὐκ ἂν εὕροις αὐτὴν μείζονα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν, id est si umbram tuam metiri uolueris, haudquaquã nunc maiorem deprehendes, quàm fuerit ante uictoriam. Id quia singulare ad uitæ instituta præceptum est, ac ad retundendam mortalium uanitatem efficacissimum, factumque esset ad manum, dum Græca peruoluimus, haud dignum est uisum, quod tanquam conniuens transilirem. Cui affinis est chria quoque eiusdem altera, quæ cæcis animis, nec sui mensuram satis capientibus, persalubrem propinare (ut sic dicam) potionem uidetur: ac subinde insinuare poeticum illud ex Martialis nobili scitoque Epigrammate,

Sed te tamen ante memento,
Intra pellic[u]lam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebratus in primis: cæterum, ut est inops sui quandoque humana mens & inexplebilis, nec unquam ferè ullo descendens nisu in seipsam, & præter calculorum rationem mœnia struens: affectabat idem ex poetica laudem, & subinde uersiculos recitando gloriolam captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat, tantum à poeta aberat bono. Id animaduertebant complures. Ipse tamen sibi ementiebatur, & credulus poetico se agi furore opinabatur. τί δή ποτε ὦ περίανδρε, εἶπεν ἀρχίδαμος, ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐπιθυμεῖς; quid tandem ò Periander, inquit Archidamus, pro eleganti medico malus uocari poeta cupis? Sed & eiusdem chria est illa non incelebris. Peloponnesiaco nanque bello percunctantibus socijs, quantum pecuniarum foret satis, rogantibus etiamnum tributa terminaret, ὁ πόλεμος ἔφη, οὐ τεταγμένα ζητεῖ, bellum, inquit, ordinata non quærit.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiusque discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quodnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis. Caput XXVII

QVoniam uero chriam bis hoc capite nominauimus, ne quis uelut obice offendatur, sciendum est, ab Aphthonio dici χρείαν ἀπομνημόνευμα σύντομον, εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφέρουσαν, hoc est chriam (siue malis Latinè usum nuncupare) esse cõmemorationem breuem cõcinnè opportunèque, id est εὐκαίρως, ad auctorem relatam. Appellatam uero chriam arbitrantur, ὅτι χρειώδης ἐστι, quia sit utilis, κατ᾽ ἐξοχὴν; siquidem progymnasmata reliqua, admonitionis

monitionis emolumento præcellit, id est χρειωδεςέρα δὲ πρὸς παραίνεσιν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων. Vtitur ea uoce Plutarchus ad hunc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quid nam regem bonum facere oporteat, responderit, Amicis bene facere, inimicis uero male. At quanto (inquit) melius fuerit, ó uir optime, amicis bene facere, ex inimicis uero amicos reddere. Hæc quidem chria, pergit Plutarchus, etiam si omnium calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoq; refertur. Porrò chriarum alia dicitur logica, id est sermocinalis: alia practica, siue actiua: alia mixta. Et logica quidem intelligitur, quæ oratione præfert emolumentum: ut Plato τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι, id est uirtutis ramos astruebat, sudore ac laboribus produci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, θεῶν παῖδας ἔφασκε, id est deorum esse filios prædicabat. Diogenes diuitem conspicatus imperitum ἄπαγε, οὗτός ἐστιν ἵππος περιηργυρωμένος, hic est (inquit) equus undiq; argento litus. Practica uero praxin, id est actionē modò ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πόσος ἂν εἴη τῶν ἀνθρώπων βίος, βραχύ τι φανεὶς ἀπεκρύψατο, μέτρον τοῦ βίου τὴν θέαν ποιούμενος, id est quanta deniq; hominū foret uita, quum parum se ostentasset, mox delituit, uiuendi modum statuens uisitationis morulam. Mixta postremò est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes, quum esset conspicatus ἀδδηφάγον, id est indecenter uoracem puerum, τὸν παιδαγωγὸν ἔπαισεν, ἐπειπὼν, τί γὰρ τοιαῦτα παιδεύεις; Pædagogo plagam incussit, inferens, ut quid ita imbuis? Iis uero capitibus tractari solent chriæ: encomiastico, id est laude: paraphrastico, id est expositione: causa, ex cōtrario, comparatione, exemplo, testimonio, epilogo breui. Paraphrasin tamen intelligi uolo, sicuti finiunt Græci, alieni scripti conuersionem non in humiliora grandiora'ue, ut ab metaphrasi seiungatur, sed in paria, sensu modò incolumi. Quod indicat libro primo Fabius: Tum, inquit, paraphrasi audacius uertere, qua & breuiare quædam & exornare, saluo tantum sensu permittitur. Quod opus consummatis oratoribus difficile, qui commode tractarint, cuicunq; discendo sufficient. Sed & libro decimo: Ipsis, inquit, sententijs adijcere licet oratorium robur, & omissa supplere, & effusa substringere: neq; ego paraphrasin esse interpretationē uolo tantum, sed circa eosdem sensus certamen, atque æmulationem. Ecphrasis autem est pura meraq; enarratio. Sed ad institutum. Seneca, de chria sic mentionē facit: Pueris, inquit, sententias ediscendas damus, & has quas Græci chrias uocant, quia complecti illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit certi profectus. Viro captare flosculos, turpe est, & fulcire se notissimis ac paucissimis uocibus, & memoria stare. Sibi iam innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni, aut prospicienti senectutem ex cōmentario sapere. Fabius item libro secundo, Sententias, chrias, ethologias, subiectis dictorum rationibus apud grammaticos præcipit scribi. Quoniam uero, ut solet, perobscurè sententiam esse ait uniuersalem, sciendum est, sententiam à chria hoc distingui, quòd sententia indicatiuè profertur: chria uero etiam sæpe per interrogationem & responsionem: præterea (ut probauimus) actu etiam constat. Sententia uero, in uerbis tantum est: chria, personas habet omnino, quæ quid fecerunt aut dixerunt: sentētia sine persona profertur, hoc est ἀπροσώπως. De hac Aphthonius ita, γνώμη δὲ λόγος ἐν ἀποφάνσεσι κεφαλαιώδης, ἐπί τι προτρέπων ἢ ἀποτρέπων. Priscianus uero sic: Sententia, est oratio generalem pronunciationem habens, hortans aliquam rem, uel deterrens, uel demonstrans quale quid sit. Aristoteles Rhetoricorum secundo: Sententia, inquit, demonstratio est non singularis quidem, uerum uniuersalis: nec de omnibus tamen, ut quod flexuoso rectum sit diuersum, sed de ijs quæ agimus, suntq; uel eligenda uel secus. Mox infert sententiarum genera quatuor: At (inquit Aphthonius) sentētiarum alia est protreptica, quæ hortatur: alia apotreptica, quæ abducit absterretq;: alia apophantica, quæ demonstrat: alia simplex, coniuncta alia, quædam uerisimilis, alia uera, quędam & hyperbolica, id est superlatiua. Et protreptica quidem est, Hospitem amare præsentē addecet, uolentem autem dimittere. Apotreptica, ut, Non congruit consultorem uirum, perpetem noctem dormire. Apophantica, δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων, οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων, pecunijs opus est, nec citra has quippiam eorum quæ decet, fieri queat: apud Demosthe-

nem. Simplex, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id eſt augurium eſt unum quidem præcipuum, patriæ opem tuliſſe. Coniuncta, ἐκ καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ, id eſt ex affirmatione ac negatione, Multorum non utiq; principatus bonus. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, unus ſit dominus, rex unus. Duplex, ἐκ δύο καταφατικῶν, id eſt ex duobus affirmantibus, ut δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δὲ εὐπορεῖν κακῶς, id eſt graue quidem paupertate premi, grauius autem ditari non bene. Veriſimilis, Cuiuſmodi ſint principes & ſubditos ferè tales eſſe ſolere. Vera, ut Vitam citra mœroris labem non reperias. Hyperbolica, Nil imbecillius terra nutrit homine. Tractatur uero ſententia iiſdem capitibus, quibus & chria. Eſt in hoc genere illud quoq;, quod Fabio auctore, uocant aliqui chriodes, ut, Milo, quem uitulum aſſueuerat ferre, taurum ferebat.

Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, proſopopœia. Abecedarii, ſyllabarii, nominarii qui ſint, ex Hieronymo & Auguſtino. Cacoethe ulcera. Caput XXVIII

Ethologia cuiuſmodi ſit, liquet ferè ex Ciceronis uerbis libro De oratore ſecundo: Atq; ita eſt (inquit) toto hoc ipſo genere ridiculum, ut cautiſſimè tractandum ſit. Mimorum eſt ethologorum, ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas. Orator ſurripiat oportet, imitationem: ut is qui audiat, cogitet plura quàm uideat. Mimos & ethologos diſpeſcit Sympoſiacôn quinto Plutarchus. Proinde mirum eſt, quoſdam prodere auſos, nil ſe de iis apud Græcos legiſſe, ueluti nuſquã reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morum imitatio, perſona ſubiecta. Cæterum, eius tria uidentur diſcrimina: εἰδωλοποιΐα, προσωποποιΐα, id eſt idolopœia, proſopopœia, & quæ ἠθοποιΐα, id eſt œthopœia nuncupatur: quæ notam perſonam complectitur, mores tantum effingit, ex quo ethopœiam dici uolunt. Vt ſi comminiſcamur, quibus nam ſit uſus uerbis Hercules, imperante Euryſtheo. In Themiſtocle Plutarchus παιδεύσεις nominat ἠθοποιοὺς, id eſt morales inſtitutiones. Idolopœia, notam quidem & ipſa perſonam habet, ſed mortuam, & quæ loqui deſierit, ut Eupolis ἐν δήμοις, & Ariſtides ἐν τῷ ὑπὲρ τεσσάρων: qua ratione nomen quoq; profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus,

τὸ τοῦ Πατρόκλου ὁμιλοῦν τῷ Ἀχιλλεῖ.

Proſopopœia uero, quum omnia fingimus, perſonam uidelicet, ac mores: ut Menãder fecit, quum effinxit elenchon: eſt enim elenchos res utiq;, ſed non perſona: & propterea idem dicta proſopopœia. Ethopœiarum uero aliæ ſunt patheticæ, quæ perturbationes affectusq; exprimunt: aliæ ſunt & uocantur ethicæ, hoc eſt morales: at quæ mixtæ dicuntur, utrunq; efficiunt. Alexander in libello περὶ τῶν σχημάτων, ethopœiam eſſe ſcribit, quum exiſtentibus perſonis ſermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illę uideantur, quàm ſi eos enuntiaremus ipſi. Et in libro De rhetorica Apſinus, Ethopœia eſt oratio perſonis appoſita cõtributaq; ſubſiſtentibus: ut, Quid nam dicturi ſunt in domicilium uidentes me impactum? Miltiades hic, qui Marathoniæ pugnæ uictoriam ciuitati comparauit, qui Barbaros falli ſpe coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, eius prætereuntes ſepulchrum? & quæ ſequuntur. De proſopopœia idem Apſinus, & præterea Quintilianus, ac cæteri plura: nos cum delectu modum ſeruamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id ſuperpondii loco adiiciemus: abecedarios nuncupari, ſyllabariosq; ac nominarios in diſcentium claſſibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elementa, abecedarios intelligit: ſyllabarios, qui iam ſyllabas connectere inſueſcunt: nominarios, qui denique integra proferunt nomina. In literario (inquit) ludo, ubi prima elementa excipiunt pueri, abecedarii nuncupantur: at ſyllabarii alii, quidam uero & nominarii, nonnulli iam calculatores. Quumq; hæc audierimus nomina, ex ipſis qui ſint in pueris profectus, agnoſcimus. Sed enim abecedarium Auguſtinus intelligit literarũ ordinem illum, quem puеruli condiſcunt. Nominatores Iureconſultis Digeſtorum uiceſimoſeptimo, à nominariis longè diuerſi ſunt: ſic enim appellant eos, qui tutorum nomina ſubiiciunt, ceu idonei ſint. Eodem modo & magiſtratuũ nominatores uocantur Vlpiano. Dici uero ethopœiam, ab ἦθος, quod morem ſignat, neminem fallit. Nam & inde κακοήθη dicuntur

ulcera

ulcera, de quibus obscure libro quinto Celsus. At Therapeutices quarto Galenus ea fere intelligi scribit, quibus etiam si mature omnia adhibeantur necessaria, non sanantur tamen.

Leporem mœnibus indormire quid sit. Leporũ lustra. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Iureconsultis, & uerbum reliquari. Item quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopterõ. Dasypus. Accubitæ. Accubitalia. Caput XXIX

Lysandrum prodit historia, quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse fama nunciasset, profectum copijs instructum ad ciuitatem oppugnandam, ubi suos timore perculsos animaduertit, ignauius segniusq́ irruere, ac inferre signa, leporem forte transilientem fossam uidisse: quo argumento fiduciæ iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ, huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex ociosa inertiq́ uita dormiunt? Id quod parœmiæ habere formam potest, in segnes imbellesq́, ut ad coarguendum torporem desidiamq́, etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dictitemus. Quod quum sit formidolosissimum animal omnium, nõ facile in obuijs ac celebribus locis quieuerit. Propterea lustra id genus à Græcis dicuntur θάμνοι συνηρεφεῖς, id est obductiora densioraq́ arbusta, uel ίδαι ἀμφιλαφεῖς, hoc est consita copiosa. Rhochmi βαθεῖς, id est scissuræ profundæ. Nam rechamus troclea est, per cuius orbiculum summum traijcitur ductarius funis. Reliquatores apud Iureconsultos sunt qui integrum non soluerunt, sed æris alieni partem seruarũt sibi: inde uerbum reliquare, ab eisdem frequenter usurpatũ, sed & perperam ab interpretibus & lectum & enarratum. Iureconsulti uerba sunt: Reliquatores uectigalium ad ineundam cõductionem admittendi non sunt, antequam superiori satisfiat conductioni. Reliquationis uocabulum est item apud Paulum Digestorum uicesimosexto: & mox paulo, Debitum quod ex condictione reliquatus est, agnouisse eum uideri. Interpres tamen inibi, reliquatus est, inquit, id est retinuit apud se. Sed ad rem: niuali tempore sunt leporibus cubilia, melanchema quæ uocantur. Sunt autem cauitates, in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus ea portio plane nigrescat. De leporis timiditate Pollux ita libro quinto scriptum reliquit, δειλίᾳ δὲ ὑπερβάλλει τῶν τὸ ζῶον, ἐμπλήκτου ῥᾳδίως γιγνόμενον καὶ ἀναπτοούμενον, ὅθεν καὶ πτὼξ ὀνομάζεται, formidine præcellit animal hoc, facile namq́ temereq́ terretur ac compauescit, unde & ptox etiam uocatur: nam πτώσσειν, formidare est. Ab aurium uero magnitudine, appellatur λαγώς: quoniam λα particula, intendendi uim possidet, & ὦς ὠτός, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea uero parte corporis motum dirigit moderaturq́, tanquam remis: quod in alijs animantibus plerunq́ efficit cauda: nisi quis putet ἀπὸ τοῦ λάειν, ὅ ἐστι βλέπειν, quod apertis obdormire oculis consueuerit. Obseruatum ueteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atq́ improsperum præsagire. Nihilominus quum dicunt Græci, ἐν πᾶσι λαγώοις, id est in omnibus leporibus, intelligi uolunt In carnibus leporum, id est in omnifariã bonis ac delicijs. Qua in parte leporum schelidas dici legimus, quo nomine signari uidentur laterum carnes. At lentisci fructum, Hippocrates schinida uocauit. Mala poemata dici schedia interpretatur Festus. Apud Athenęum legimus, Ex sicco cibo scommata non produci, neq́ item autoschedia poemata, id est repente effusa. Et quoniã in lepores incidimus, uenemur porrò quæ monumentis prodidere auctores uel in primis classici. Lego in Græcorum penu, eius animantis colorem dici epipercnon: quod sit percne, oliuæ species non acerbæ quidem, sed nec nigrescẽtis omnino. Sunt qui percnon punctis maculisq́ nigrioribus interstinctum accipiãt: nam de Animalibus libro nono Aristoteles quoq́ quartum aquilarũ genus percnopteron dicit appellatũ, ab alarũ notis. Eius aquilæ meminit Iliados ultimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modo obseruauimus, percnon dici ab Homero aquilã eam. Scribit Iulius Pollux, leporẽ esse δασὺν τὴν τρίχωσιν, hoc est densum pilis, καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ᾽ οὐ μόνα τὰ πρανῆ

δασυνόμενον, id est nec supina modo pedum, uerũ & prona obtecta pilis esse: quod animalium præterea nulli contingere tradit Aristoteles. Præterea inquit Pollux, cum alij tum uero Cratinus leporem uidentur dasypoda nuncupasse, de animalis natura nomine cõcinnato. Scribit Aelius Lampridius, Varium Antoninum, qui Heliogabalus est nuncupatus, primum triclinia, lectos ac porticus omni florũ genere strauisse, lilijs, uiolis, hiacynthis & narcissis, perq; eos ambulasse: neq; in culcitris, seu accubitis (ut appellant) facile cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo apposui, ut accubitæ uerbum, quid uelit sibi, intelligeremus: quando est id Iureconsultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia pro stragulis aut stratis legimus quandoq;.

An dasypus simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlyssis. Lepus marinus. Cap. XXX

VErum consurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grammaticis, qui sibi uel sagacissime odorari uidentur, aduersus auctorem summi nominis in nostratium literarum studijs, sine quo non ferè constabit Latina res: Plinium dico, qui non semel dasypoda uidetur à lepore disparare: quum Aristoteles (ut ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuat animal, interpunctis (ut sic dicam) nullis prorsus dissitum abiunctumq;. Miratus sum sæpe male feriatorum hominum insolentiam, qui nobilissimo auctori nimis temerè negocium facessunt: nec isto nomine quandoq; erubescant, ut frontem perfricent, etiam si nimis attritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulanter quicquam reticebo, quamuis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamẽ inducere animũ nequiui, ut tam grauis doctrinæ uiro inscitiæ leuioris maculam paterer inustam. Semperq; latere quippiã, necdum cornicantibus ineptè percognitum, opinabar, prorsumq; mihi in uado res hęrebat. Modo succurrit nobis eius ipsius auctoritas, qua illi maxime niti uidetur, abs quo dasypodem à lepore distingui animaduertimus. Differunt præterea animantes (inquit De animalium historijs primo) moribus: nam aliæ mites, remissæ, ac minime peruicaces sunt, ut boues: aliæ animosæ, peruicaces, brutæ omnino, ut sues syluestres: aliæ ingeniosæ ac timidæ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους, ut cerui, lepores, cuniculi: sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atq; dasypoda ibi cuniculum putauit: ne quis protinus mendum subesse in Græco putet exemplari. Duodecimo tamen historiarum Polybius cuniculos appellare Latino uerbo maluit, quum nasci ait animal lepori simile, κούνικλον καλούμενον. Id (inquit) è longinquo conspectum, lepus uidetur planè, at propinquum differt insigniter. Et quęstionem quidem de dasypode, sicut de thoe & panthere ac lynce negligentia quadam antiquis auctoribus ita prętermissam putat Theodorus idem, ut excusari haud facile possint. Quod mihi indicare uidetur, non esse ualde protritam expositionem illam, qua pro lepore dasypodẽ accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca transtulit adagia, quum explicaret id, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, dasypus carnes desiderat: non ausus & quidem prudenter, dasypum leporem interpretari, intulit, esse de genere leporum: quæ omnia temerariam coarguunt inscitiam. Ego utiq; uel sola philosophi auctoritate fultus nõ crediderim impingendũ Plinio colaphum, eo quidem magis quod moris eius est, quæ eodẽ genere continentur, interdum ita diuidere, ut diuersa prorsum minus perspicaci esse uideantur: quod illum proprietate aliqua naturæ insigni adductum fecisse contenderim. Ecce, uiuerra inter genera mustelarum est, Plinius tamen distinguere libro undecimo uidetur: ita enim scribit, Ossea sunt genitalia lupis, uulpibus, mustelis, uiuerræ. Rursum libro octauo, lutras separauit à fibris: Cauda (inquit) piscium fibris, cætera species lutræ, utrumq; aquaticum, utriq; mollior pluma pilus. At libro tricesimosecundo: Fibrorum (inquit) è genere lutras, nusquam mari accepimus mergi. Idipsum & Aristotelem facere paulo post comprobabimus in aquæ pluuiæ ratione, ubi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & dasypode citra discriminis mentionem quãdoq; agit Plinius, putat omnino ex errore illi perfamiliari Nicolaus Leonicenus, nostri temporis planè coryphæus, contigisse, uelut in caprea & dorcade, uespertilione & nycteride, siluro & glani, passere ac psitta: nam & inter

ter metalla, hydrargyrum ab argento uiuo liquidius per inſcitiam diſparaſſe agnoſcitur. At libro octauo capite uiceſimoſeptimo, fœniculum & maratrum planius diſtinguere uidetur: libro autem uiceſimo capite uiceſimotertio, utroq; nomine idem ſe intellexiſſe interpretatur, eodem loco aduocato, Fœniculũ (inquit) nobilitauere ſerpentes, guſtatu, ut diximus, ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Ex quo liquere poteſt, non per errorem omnino hæc pronunciata, uerũ poſteritati parum ab eo parte iſta conſultum. Libro utiq; decimo capite ſexageſimotertio, daſypodem cuniculis ita aſſociat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur poſſe: ni generis loco poſitum, ibi daſypoda cõiectemus. Nam & Theodorus libro ſexto De hiſtorijs, capite trigeſimotertio, daſypodas, id eſt lepores coire auerſos interpretatur. Leporum uero eſſe genera plura, Varro quoq; nos docuit, à quo tria legimus celebrari: unum Italicum, primis pedibus humilibus, poſterioribus altis, ſuperiore parte pulla, uentre albo, auribus longis: ſecundum genus Gallicum facit, ſed hoſce candidos putat: tertij ſunt quos producit Hiſpania, ſimiles noſtratibus ex quadam parte, cuniculos uocant. Xenophon quoq;: Velociſſimi ſunt (inquit) montani, campeſtres minus, tardiſſimi paluſtres. Et mox paulo: Leporum (inquit) duo ſunt genera: quidam magni ſunt, ſubnigri, multum fronte niteſcentes: alij minores, flaui, parum oſtendentes candoris. Iulius Pollux, lepores quoſdam elymæos uocat, uulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, propè ſummam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moſchiæ, quorum ſpiritum tanta ui ſentire canes memorãt, ut furere planè credantur. Chelidonios etiam quoſdam dicit Athenæus. Leporem deniq; Græci amoribus ſacrum fabulantur, ducto argumento etiamnum ex etymi ratione: quoniã illorũ lingua, λαγὼς dicatur ἀπὸ τοῦ λαλεῖν: erotes autem à uerbo ὁρᾶν, utroq; uiſum ſignificante. Vnde forſan prorepſit ſententia, Formoſos fieri diebus aliquot leporina ueſcentes carne: ſuper quo lepidus eſt Martialis iocus:

Quum leporem mittis, ſemper mihi Gellia mandas,
    Septem formoſus Marce diebus eris:
Si uerum dicis, ſi uerum Gellia mandas,
    Ediſti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam ſcientiam tractantibus libris Plinius, leporino cibo fieri ſomnioſos, Catonis (inquit) ſententia eſt. Tum uulgo etiam perſuaſum, conciliari ex eo corpori gratiam, etiam ſi ioco perquàm friuolo. Deniq; cum Alexander Seuerus imperator quotidie in menſam lepuſculos admitteret, datum uulgo iocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Verſiculis etiamnum lepidè concinnatis, ſi ſenſum ſpectes, non carminis menſum ad examen reuoces:

Pulchrum quod uides eſſe noſtrum regem,
Quem Syrum ſua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comeſus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hiſce uero ille non inuenuſtè reſpondit, Græcè quidem, ſed in hanc ſententiam,

Pulchrum quod putas eſſe ueſtrum regem,
Vulgari miſerande de fabella,
Si uerum putas, non iraſcor.
Tantum tu comedas uelim lepuſclos,
Vt fias, animi malis repulſis,
Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

In hac uero tã fertili leporũ mẽtione ſubſignandũ elegãs apud Græcos uerbũ: nã cum euaſiſſe retiũ anſas leporẽ ſignare uolunt, ἐξελίνωσεν ὁ λαγωὸς dicunt, id eſt lina effugit lepus. Nam linon & uelum indicat, atq; etiã retia. Proinde ab Aſiaticis linaria plerunq; dicũtur. Illud nec relatu indignũ, imperatorẽ Titum ab Domitiano leporis marini peſtifera ui peremptũ, cum eo ſcitante, ἀποθανοῦμαι δὲ τινὰ τρόπον, prædictũ fuiſſet ſatis, moriturũ uidelicet, ſicuti ferẽ deceſſiſſe Vlyſſes, ἐκ τῆς θαλάσσης. Sed is tamẽ trygonis, id eſt paſtinacæ ictu perijt. at marini leporis uirulẽtia uſum Neronẽ quoq; accepimus.

Rheginorum

Rheginorum numisma cum lepore. Insuper de leporibus uariè obseruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui sint. Lagobolium. Leporis uitã agere quid. Velocitatis ratio. Pyctomacharij. Arenarij. Dulciarij. Equitiarij. Mulomedici. Cap. XXXI

PORRO ut ex uiretis diuersissimis præcerpta inspergamus huic parti, quo floridius arrideat, adlubescantq; legentes, numisma Rheginorum curru & lepore fuisse celebre comperimus: quod Pollux scribit, historia insuper addita. Sed illud grauius quod Xenophon prodit, leporẽ palpebris quidẽ clausis uigilare, apertis dormire. Ad quod Græcũ si respicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens: quod in dissimulatores concinnatur aptissimè, plenius quidam & doctius resipere uidebitur, quàm quod modo affertur. Acie item esse minime acuta multis de causis: primum, quia oculis est exporrectis, palpebris uero præcisis, & quæ pupillis munimenta non præbeant: quare uisus hebes est, atq; diffusus. Ad hæc, somno perdeditum animal est, quod uisui parum conferre creditur. Velocitas quoque insigniter obtundere aciem putatur. Nec me fallit, in Symposiacis Plutarchum scribere, sensoriorum excellentia leporem præstare. Moris præterea ueteribus fuit, ut tenellos lepores studiosi uenatores dimitterent, deæ captantes gratiam. Quod superstitionis esse nemo addubitarit: sicut & illud, Si feram se in flumẽ pręcipitare conspexissent, ne legis præuaricatores fierent, uniuersam soluere uenationem consueuisse. Locum uero in quo lepores uenarentur, λαγωβόλιον, id est lagobolium Gręci uocant. Leporẽ gustare fas non putant Britanni. Leporis uitam agere, apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assiduè. Relatu dignum & illud, ciuilium bellorum tonantibus procellis inter Augustum Antoniumq;, Cornificiũ poetam à militibus destitutum interijsse, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat. Superpõdium illud fuerit: in cælo item noscitari leporis sidus, sub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis leuitate, ut quum currere cœperint, uelocitate sua agitati aues superare uideantur, inquit Firmicus. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si uero Luna cũ Marte, pyctomacharios, idest pugiles. Velut harenarij uocãtur, qui in harena decertant in spectaculis. At qui dulcia conficiunt aut distrahũt, dulciarij: quibus persimiles sunt qui nuncupãtur conditores. Equitiarij, qui equitijs præsunt uel curant, quibus affines uel mulomedici habentur.

De urbium mœnibus Spartanorũ sententia. Insuper ad eam rem pluscula. Structurarum species. Qui diatoni seu frontati lapides. Qui pylori, & qui ticophylaces. Horcanæ, isodomum, pseudisodomũ, mesopyrgia, metapyrgia, metorchion, mesaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone ciuitas unde. Mothones qui. Spermologi. Turriũ ratio. Mothonica, motho, mota, priapiscoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de urbe lutea uel lapidea. Tichobates, directarius, turunda, motaria, motophagia, emmota, pyulca. Emplastra barbara, cirrhota, luthea. Emplastra bicolora & bifacia. Cap. XXXII

PANTHŒDAM Spartanum auctores produnt celeberrimi, cum legationem obiret in Asia, ostentantibus nonnullis pręmunitum, latum ac sublimem murum, respondisse, νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, per deos pulchra, ó hospites, est gynæconitis, id est mulierum domus. Ad eandem ferè sententiam uidetur Lycurgus pręclarè dixisse, οὐκ εἶναι ἀτείχιστον πόλιν, ἥτις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται, nequaquam sine mœnibus ciuitatem dici, quæ uiris, non lateribus præcincta foret. Nam & Agesilaus ciues ostendens armatos, ταῦτ' ἐστιν, εἶπε, τὰ Λακεδαιμονίων τείχη, hæc sunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monstranti cuidam murum egregie structum atq; præaltum, scitantiq; an pulchrum ei munimentum uideretur: Pulchrum (inquit) si mulieres, nõ uiri sunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorum sensus erat. Cæterum qui scrupulosius rerum antiquarum monumenta subperuoluerit, profecto compertius ei fiet, urbium mœnia ueteres summa religione substruere consuesse: quando non contenti illa excitasse altius latiusq;, etiam numinis ali-

cuius

cuius potentiæ consecrata uolebant. Propterea Paulus: Sanctæ quoque res, inquit, uelut muri & portę quodammodo diuini iuris sunt, quod nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquam regi dispensarique posse uideantur in tanta hominum perfidia, obrepente quandoque & ciuibus neglectu, aut finitimorum cooriẽte grassanteque latius inuidia, adeo ut opinari possis, urbem esse ueluti in alto constitutam nauem, assultibus hostium & discriminum uarietati obiectam. Hinc apertior subit coniectatio, fabulosæ uetustati obrepsisse, ut Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret, olim heroas semideosque urbium præfecisse curæ, ut illorum protectæ obuallatæque præsidijs humanos casus reclinarent facilius, quoniam non munimentis modo, sed magis multo deorum indigeamus ope. Argumento est, non mœnia tantum sacra ueteri ritu credita, uerum & libris quoque cõmendatam tutelarium deorũ religiosam euocationem, quam certo etiam sacrorũ carmine peragi solitam accepimus, imminente iam urbium prædæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis, præcipueque Hetruriæ populis quadratum inuenio, eundemque uastissimum lapidem fuisse probatũ, nec ab Atheniensibus spretum, auctore Themistocle ad Piræum. Visuntur & uetusta oppida lapide structa prægrandi, incerto & uasto. Nam structurarum quędam reticulata dicitur, quædam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiẽdis obnoxia maxime reticulata creditur, quanquam uenustior. Illud adiecisse nil (puto) obfuerit, isodomum nuncupari, quum omnia coria æqua fuerint crassitudine structa. Pseudisodomum uero, cum impares & inæquales ordines coriorũ diriguntur. Sunt porrò in parietibus lapides, quos uocant frontanos, Græci diatonos dicunt: uelut extentos dicas: nam & tonus productio uocatur musicis, qui perpetua crassitudine utraque parte religando, parietũ soliditatem confirmant. Terminales autem lapides apud Ammianum Marcellinum sunt, qui in collimitijs constituuntur. Silices asarotici dicuntur ab eruditis de ratione pauimentorum, quæ picturatius elaborata uocantur asarota Plinio. Illa porrò mœnibus excitandis ratio placet, ut in crassitudine perpetua taleæ ex olea ustulatæ quàm frequẽtes instruantur, uti muri frons utraque hisce taleis uelut fibulata suffrenataque diuturnam seruet firmitatem. Spatia inter turres mesopyrgia dicunt, sed & metapyrgia: sicut metorchion uocant, quod plantatas interiacet arbores, quarum ordo dicitur orchos. Nam mesaba, id est μέσαβα, iugi uocantur cauitates, ubi iumentorum religantur colla, unde μεσαβοῦν est boues iugare: uerum & animalia item alia, etiam si minus propriè. Mesabum sunt, qui lignum interpretentur inter boues medium. Oricum uero in Creta ciuitate statuit Nicandri interpres, Apollini sacram, & buxo abundantem, unde oricium buxum dixerit Nicander. Metæchmium, quod est inter duos exercitus spatium. Sed & in rebus alijs item ab Athenæo statuitur metæchmium. Et quia lapidum facta mentio est, ac in parerga libenter excurrimus: est item lapis qui mothon dicitur, à quo Peloponnesi ciuitas Mothone adepta nomen est, etiam si à Mothone filia Oenei uolunt alij. Lapis uero is efficere portum etiam creditur, in mare procurrens. Sunt & μόθωνες uilissimi homines. Nam & pueros qui liberos affectantur, ita Lacones uocãt. Spermologos item uiles ac contemptibiles dicunt, ab auicula sic nuncupata, uel quia aliena uictitent quadra. Ion uero poeta, mothonicam dicit Periclis consuetudinem, id est μοθωνικὴν καὶ ὑπότυφον, id est superbam tumidamque. Auctor in Heliogabalo Lampridius est, Illum ex Dianæ templo in Syriæ Laodicea, lapides qui dicantur Diui, afferre uoluisse. Quia uero in hæc diuertimus, adnotandum quod moriens protulit Augustus, γηΐνην se urbem accepisse, λιθίνην autem relinquere. Quod ad sustructiones referunt alij, Dion uero πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρόν. Præterea motho, id est μωθὼ, Arabiæ uicus est, in quo Macedo Antigonus ab Zabilo Arabum rege interemptus creditur. Dicitur autem Motho gentium illarum uocabulo τόπος θανάτου, id est mortis locus. Linamenta porrò quæ uulneribus immittuntur μοτὰ uocant Græci, eorũ speciem unam Galenus πεταστοκωρὸν dicit, ab membri uirilis imagine. Sed & Galeno etiam Therapeutices quinto, in ulcerum curatione uocantur μοτοὶ. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas uocant, unde fistulas dici eluxatas competimus, turundam quæ respuunt. Tentam nũcupat plebs item rusticior: motophagiam appellant

appellari sacrificium inuenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quædam dici emmota ex classicis compertũ auctoribus est, in quorum ueniat usum quandoq; quod Isis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: à quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiua sunt. Medicamenta uero agglutinantia, quę asphalto partim constant, nescio quo modo emplastra uocant barbara. Sunt & quæ à colore cirrhota nuncupantur, ex lithargyrio & ærugine æris decocta plurimum: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quod si parum ferueat, emplastra fiunt quæ dicuntur luthea. Metallicis medicamentis, ubi statim rubra reponuntur, quædam extrinsecus supereminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quàm initio rubere uidetur. Quo sanè argumento emplastra huiuscemodi bicolora uocant, quidam item bifacia. Sed ad rem. Maiestatem affert non spernendam profundior fossa, & latior ripis præruptis obuallatisq; muro. Cuius fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regijs quinquaginta, centum uero profundam & amplius. In turribus & decursorijs mœnium Romæ uidere est, opere tessellato expicta distinctaq; pauimenta, necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disijci machinis dissipariq;, quod assultante ariete, anguli tota comminui facilitate soleant. Illud superpondium sit, portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxius enunciata, sicuti (inquit Pollux) qui in mœnibus excubant, uocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros inscendit furandi gratia. Hunc etiam directarium Iureconsulti uocant, quia se in aliena dirigat cœnacula. Sunt porrò septa quædam spinis communita, horcanas uocant, ut inquit Eustathius, ab hercos, quod uallum signat.

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios. Dictũ Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucilius cognomento Cædo alterã. Amphisbæna. Chiæ. Idæ. Cap. XXXIII

SCimus Chium esse Ioniæ perillustrem insulam, cum eiusdem nominis ciuitate, nauigationis ambitu stadiorum plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam uenisse quandoq;. Atque inibi insita Ionibus mollicie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese inuitasse, quumq; mero calentes in Ephorium itassent (sic illi uocant Ephororum curiam, qui sunt Spartæ, uelut tribuni plebis Romę) illuc producti turpitudinis sunt, ut turpiter ingestum turpius conuomerent. Quin & in magistratus eiusdem curulibus sellis uentris onera per summam fœditatem deiecerunt. Indignum facinus (ut erat) uisum id Spartiatis prius: proinde solicitè anxieq; scrutari, qui nam fuissent eius auctores, mox ubi est compertum à Chijs rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quàm Chijs pronunciarunt permitti licenter lasciuire, ut quibus natura institutoq; id foret insitum. Facti meminit in uaria historia Aelianus, sed aliter, quum quia turpitudinem ad Clazomenios reijcit, tum quod τοὺς θρόνους, id est, sedes fuligine modo, quam ἄσβολον dicunt, litas scribit, moxq; publice pronunciatum, τῶν δὲ τὸ θαυμαζόμενον ἐξέστω κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. De Chiorum uero turpitudine ac moribus nimio plus improbis facetissimum extat distichum,

καὶ τόδε Δημοδόκου, χῖοι κακοὶ, οὐχ ὁ μὲν, ὃς δ' οὔ.
πάντες, πλὴν προκλέους, καὶ προκλέης δὲ χῖος.

Eorum uero carminum hæc est ad uerbum ferè tralata sententia: Et hoc Demodoci est, Chij omnes mali, nec hic quidem malus, hic uero minus: præter Proclem, quamuis & Procles Chius. Eiusdem & salse concinnatũ legitur alterum, sed in Cappadocas: quod quamuis obiter sese ingesserit, nihilominus apposui:

καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
κάτθανε, γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

id est, Cappadocem uipera mala quandoq; morsu apprehẽdit: sed interijt & ipsa, quod uenenosum gustasset sanguinem. Dici uero Chium uolunt à Chio filia Oceani, uel à

χιόνος ἐκεῖ γινομένης πολλῆς, id est niuis multitudine illic facta, aut certè à nympha Chione. Chios incessit Aristophanes, ut euryproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latius explicare, operæpretium non censui, quod insit turpitudinis aliquid. Gratius est, quod apud Plutarchum obseruauimus, fuisse Chium quempiam, qui magnum uini optimi modum quum diuenderet alijs, sibi uappam solum seruabat. Proinde seruus, scitante quodam, quid rei gerentem reliquisset dominum, ἀγαθῶν ἔφη παρόντων, κακὸν ζητοῦντα, id est in bonorum affluentia (inquit) quærentem malum. Aliubi fuisse Plutarchus idem scribit, Onomademum in Chio factionis principem, qui uictoria potitus, diuersarum partium uiros haudquaquam exigendos censuit, ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hostiliter congredi incipiamus. Dignũ item scitu quod ex Theopompo accepimus: apud Chios uinum primò nigrum esse inuentum. Quin eosdem omnium principes colere uites ab Oenopione didicisse. Quibus mox tantus accesserit honor, ut etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam ueteri de supplicijs lege Romana sancitum, ut ciues non uirgis euerberarentur, sed uitibus. Quod à Lucio Floro, ac T. Liuio libro quinquagesimoseptimo, relatum scio, & à Scipione Aphricano, qui Numantiã sustulit, seruatum. Sed & Lucillium centurionem ioco militari cognominatum Cedo alteram, Tacitus scribit, quòd fracta uite in tergo militis, alterã clara uoce, ac rursus aliam poscebat. Meminit supplicij in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius uitem appellat cẽturialem. Martianus Digestis De re militari: Si miles, inquit, uitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, uel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum scitu ex Græcis obseruatum: amphisbænam non temerè alio interimi, quàm uite: quod ab Dionysio creditur præmonstratum, qui ab Iunone in furorem uersus, quum esset consopitus, ab amphisbæna excitatus assultante, illi palmitẽ incussit, peremitq́. Id quod in Ophiaco scribit Nicander. In Chiorum porrò lapicidinis, prodidit Carneades, saxo diffisso, caput extitisse Panisci. Sciendum item, chias dici serpentum latibula, id est χειὰς: uocant & φωλεούς. Nam feris alijs destinata loca idas nuncupant, & napas, syluas, montes, thamnos, pholeos, orgadas.

RR

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIOnum antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad Iuris utriusq; doctorem Franciscum Campagnellam, Præfatio uicesimaseptima.

PLuries pluribusq; iam ab hinc diebus Lodouici Cælij patrui mei doctrinarum percurrens antiquarium, quàm plurima ab ipso prima inceptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimioris animi mussitamentum agnoscere, mihi ipsi uisus sum: ut sibi ipsi affectiorum animos non nisi gratos facere, pensitaret. Atq; ob id Antiquarum lectionum librum sexdecim uoluminum structura tunc compilatum, diuersis pro libito particularius inscriptum dicauit. Quod quum arctissimè obseruare, eius sanctissima incepta prosequutus, tota mente decreuerim: doctissimum eius opus prædictum, Sedecim Voluminum numero laboriosissimè adauctum, doctissimaq; castigatione reformatum, non minus quàm nouum opus ædere meo ipso genio, multorumq; etiam stimulis, celeberrimiq; A. Amolini physici sua doctrinæ amplitudine, morum probitate undiquaq; uenerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis iunctorum clientela, donare decreui. teq; Francisce Campagnella doctor insignis, præ cæteris doctissima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum quàm uenerandum, mihi ipsi omniq; Richeriorum familiæ non tantum iunctissimæ affinitatis uinculo, sed & affectæ beneuolentiæ cumulis semper propensum, Rhodiginæq; uniuersæ reipublicæ commodum præstantissimum dignoscens, Vicesimaseptima huius uoluminis inscriptione te grauãdum decreui: munus quidem tuæ ipsius magnitudini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præ se ferens notam. Hoc eo libentiori suscipies animo, quo totã Richeriorum familiam continuè fouens, doctissimiq; patrui mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatẽ fouere ne unquam destitisti: idq; amplissimæ tuæ mentis obuoluimentorum uastitate consultius aliquando segregata discurrens lectitabis: idq; non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, ut nullo exterius indiguo adminiculo sese claram undiquaque demonstret: sed meæ in te obseruantiæ monimentum ascribes: meq; Camillum Richerium tibi coniunctissima non minus necessitudine, quàm strictissimo famulitio deuinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, ut soles, fouebis. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SEPTIMVS ET VICESIMVS

Hostem minimè segnem, sæpius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, adagij specie. Carthaginis euersio. Cap. I

ADVERSARIVM fortem strennuumq́, & uirtutis non omnino uulgatæ plerunq; prodesse, creditum experimentis est. Proinde Lacedæmonij quandoq; quum ui urbem quandã cepissent, Ephori qui scirent quantum militaris disciplina metu illius & certaminibus assiduis custodita nusquam esset dilapsa, non quidem uictoria efferri cœperunt, ut assolet nonnunquam, sed dicere identidem non dubitarunt, οἴχεται τὸ πάλαισμα τῶν νέων, perijt luctatio iuuentutis. Neq; enim dehinc aduersarios habebit. Rursum pollicente rege, urbem quandam funditus euersurum (nam ea Lacedæmonijs negotia plerunq; exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum diceret, minimè subuertendam τὰν ἀκόναν τῶν νέων, id est iuuẽtutis cotem. Vnde parœmiæ producitur species, ut quicquid disciplinam continet, nec in segnitiem dilabi sinit, cotem esse nostram dicamus, quando (ut ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumẽto & Scipio Nasica seruandam Carthaginem subinde prædicabat, ne urbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id uerò non perpendens nimium M. Cato perniciali Carthaginis odio flagrans, nepotumq́; securitatis anxius, assiduis uociferationibus, deniq; unius argumento pomi, multarum gentium uictricem urbem, & de terrarũ orbe (ut Plinius inquit) centum uiginti annos Romani imperij æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curauit. Quod non Trebia, non Thrasymenus, nõ Cannæ busto insignes nominis Romani perficere potuere. Quanquam, ut Florus inquit, mediã sentẽtiam in eo senatus tenuisse est uisus, ut urbs tantum loco moueretur, quòd nil speciosius uideretur, quàm superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cælestis aquæ præstantia, curq; eadem computrescat celerius. Cap. II

PLinius Naturalis historiæ conditor egregius in piscium explicanda natura, inter pleraq; summo ingenio summaq; conquisita eruditione, ad studiosorumq; congesta emolumẽtum, ut paucissimis horis multa percipere cupientibus liber unus, uelut thesaurus, sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumentum, hæc quoque intulit accuratè. dein modicis imbribus gaudent alunturq;: quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt. Et aliàs, ubicunq; pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porrò quæ Latinus auctor prodit, summi philosophi uerba ex octauo De animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annis pluuijs εὐθηνεῖ, id est bene uiuit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, uerumetiã omnino pluuio humore iuuatur, ut ea quæ terra gignuntur. holera enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Adde, Auerroem quoq; tractatu secundo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluuialis purior cæteras præcellit, sic fermè prodere, Aqua pluuia, optima est, ac fontanis fluuialibus'ue excellentior longe. Palladius, Cælestis aqua ad bibendum omnibus antefertur. Addit Auicenna, eam præcipuè probari quæ æstiua sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit, tum uirtute cæli eleuantis surrigentis'ue, tum calidæ siccæq; exhalationis intra nubem inflammatæ, unde sint tonitrua, perrupta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicẽna, nec præterijt Medicinæ primo Paulus Aegineta, Esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, uerum citissimè computrescere, quòd sit

attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aereumue calorem non naturalem. Haustum uerò potu humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, uocem hebetare. Putrescendi tamen causas inde proruunt nonnulli, & Paulus præcipuè, quoniam aquæ id genus à diuersis admodum humiditatibus protollantur, uelut de cadaueribus, paludibus, ut lacus prætercam, stagna, mare. Quam rationem approbasse Galenus uidetur. Sed inquit Auicenna, si probari causa hæc posset, uituperari digna foret cælestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni præceleri ansam præbere, uero fit similius. Vt enim attenuatissimum quidque est, ita etiã mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare, nil prohibere, quin quandoque cõputrescat aqua pluuia, quia à tabidis corporibus aquarũ secernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestilentiæ ui. Verum subnotemus & diuersitatem alteram, Galenus idem in libro De bonitate aquæ, sic propémodum scriptũ reliquit: Aquas (inquit) pluuias scio leuissimas esse, subtiles item ac puras bonasque: & gustui prædulces. educit enim sol, & rapit tenuissimum quodque ex aquis. Vernæ hyemalesque censeri debent præstantissimæ, Sicciores quidem à terra tolluntur uapores æstate, necnon autumno quoque. At terrosus (ut sic dicam) aer est, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadant, necesse est. τῶν ὑδάτων inquit Hippocrates, κουφότατα τὰ ὄμβρια καὶ γλυκύτατα καὶ λαμπρότατα καὶ λεπτότατα, id est ex aquis leuissimæ sunt pluuiæ & dulcissimæ, atque item clarissimæ ac tenuissimæ. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissima quæque proliciente ac leuissima. Cælestis aqua, Columella inquit, hinc maximè salubris intelligitur, quòd pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme.

Cælestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundẽ fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præsagiant pluuiam. Astrapææ quæ dicantur, & ceraunia aquæ. Cap. III

Caeterum non incuriosus aliquis studiorũ assectator, qui nec numerus sit, aut ex triuio lutum, uel (quod Bœotij dicunt) μῆλι@ ἡρακλῆς, tanquam pomarium dicas Herculem, cuius est apud Pollucẽ ratio, sed benè doctus καὶ φιλομαθής, euentus eiusmodi nunquid aliæ proferri rationes & possint & soleant, haud absurdè requiret, quando tunc demum scire uidemur, si causa minus nos fugerit, quam sæpius silenter ac facilè haud assequare. Quod ergo pluuijs amplius, quàm fluentibus aquis arbores ac semina, necnon quos diximus, pisces coalescant, Laitus, sicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagæ ui terram diducat pluuia, meatusque sibi ad radices subeundas paret. Sed hoc neutiquam uidetur uerum, id nanque latuisse Laitum uidetur, stirpes in stagnis exortas & uluas & iuncos augmentum non capere nec fruticare, quum pluuias suo tempore non admisere. Verius ergo censebitur forsan quod ait Aristoteles, recentem & nouam uideri aquam pluuiam, ἑωλὸν δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, id est stagneam ueterem & olim datam cõputrescentemque. An & hoc probabilius est, quàm uerius? Nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα μὲν ἐστι καὶ νεογενῆ, id est fontani fluuiatilesque fluxus recentes sunt & noui: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης, id est in eundem fluuium non utique bis ingredereris, alia quippe subinde influit aqua. Attamen ij alunt pluuijs deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia leuior quæ ex aere aqua descendit? protolli quippe non queat, ni mirè sit leuis. Proinde flatu remixta, aerisque leuitate referta demigrat momento, insinuaturque in stirpes, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμίξει τοῦ ἀέρ@, id est, ideoque bullas excitat, aere promixto. Bonitati huius aquæ astipulari ranæ uidentur etiamnum, dum uocem præ lætitia exhilarant, pluuiæ suauitatem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius præsagium exhibẽt ranæ præter solitum uocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoque noster prodidere. Putat porrò idem Plutarchus ex pluuijs aquis quod præstruximus, eas rigando aptiores censeri, quæ tonitru & fulmine aere concusso impluant, quas etiam à re (opinor) ἀστραπαίας, id est astrapæas uocant & ceraunias, Paulus etiam βροντιαίας. nam est astrape uentorum ui nubium attritarum uel ruptarum inflammatio. Ceraunum uerò dici fulmen, sciunt omnes.

Quibus nocumento sit cælestis aqua. De cestreo, seu mugile, & cephalo plura. Cestrũ quid. Cestra, uiriculũ, cestus. Blennodes quid. Repetita Plinij defensio. Cephalinus, sphondylos, blæpsia, plotes, cestros. Cap. IIII

Qvod uerò initio diximus, imbres compluribus piscium conducere, sciendum est, cestreo, cephalo, & quem nonnulli myrinum uocant, adeo obesse ut ex illis multi excæcentur facilè, præsertim si modum aqua excesserit. Solent enim cephali, siue capitones per hyemem potius ita affici. Nam oculi eorũ albescunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremumq́ malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrium copia, quàm algore accidere uidetur. Cestreus (ut iam in alia excurramus, & Scytharum more ad copiosum semper reflectamus pabulum, præcipuè, quoniam esse iucundam rerum uicissitudinem nouimus) est piscis, quem Latini mugilem uocant, ita nuncupatus, quia teli modò publica Atheniensium pœna intret adulteros. Est enim missilis genus cestron, quod nostri uiriculum uocant. Cestron inuentum Sudas arbitratur Persico bello. Nam Sophocles cestran dixit pro stimulo, siue stilo, ut Pollux auctor est. Aristophanis interpres super eo poetæ uersiculo,

κεστρᾶν τεμαχη μεγάλων ἀγαθῶν.

Sciendum, inquit, non esse pisces eosdem cestreos cestreasq́. Sic enim aliqui murenas uocari putant, alij aliud piscium genus. Sed cestreos (inquit) cephalos nunc uocamus. Idem ferè ad uerbum Sudas. Athenæus uerò sphyrænam, inquit, piscem Attici cestram uocant: Latini sudin, quia rostratus sit, ac similis belonæ. Est enim belona piscis, quem acum, siue aciculam dicimus. Ex nostris tamen sunt, ne quid dissimulem, qui mugilem dici à Græcis cephalum, tradant: quòd in metu (ut Plinius inquit, & antea de cephalo dixerat Aristoteles) capite occultato, latere se putet totum. Aristoteles tamen disparauit, & ita agnoscit Theodorus, cephalum Latinè capitonem uocando, libro De historijs quinto, ubi cestreum cephalumq́ nominari inuenies, ut diuersos. Sed & libro octauo, ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως. ὁ δὲ κέφαλος, καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι, alter etiam alterum sui generis edit, excepto mugile: capito & mugil soli omnino carne abstinent. Et subiungitur ab Aristotele ratio: Eius (inquit) rei argumentum est, quòd neq́ in uentre tale quid unquam habentes capiũtur, neq́ esca in eos ex carne utimur, ἀλλὰ μάζῃ, hoc est offa panis. Vescitur unusquisq́ mugil, alga & harena. Cephalus, quem uocant aliqui χελῶνα, idest labeonem, littoribus gaudet. Alter, generis eiusdem peræas, hoc est translittoranus est, qui non nisi mucore uescitur suo. Quamobrem semper ieiunus est. Pascuntur limo cephali omnes, διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσὶ, quo fit, ut graues sint & sordidi. Et Pausanias πηλαίους uocat, id est cœnosos, & fluuios amare turbulentiores, id est θολερωτέρους. Piscem omnino nullum edunt. Gulosus omnium maximè mugil est, atq́ insatiabilis. Quo circa uentre distento grauescit: & ni ieiunus sit, hæret iners. Hæc copiosius sum persequutus, ut Græco prouerbio lucem inferremus, κεστρεὺς νηστεύει, mugil ieiunus est. Quod promi in eos uolunt, quibus iustitia bonitasq́ parum uel nil omnino affert emolumenti, quando iustissimus uidetur piscis hic, dum parcit alijs, & inde famelicus uisitur semper, etiam si de iustis intelligendum simpliciter Athenæus putat. Mihi uidetur & gulonibus adagium id congruere, quorum animus in patinis semper est, nec æstuans gula expleri ualet, quamuis ubertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem uidetur Athenæus: nam & κεστρεῖς, id est mugiles, uocant hiantes famescentesq́. Sed, ut deniq́ tollatur ambiguitas omnis, scire conuenit, cephalum esse inter genera mugilum. Id ut uerum scias, Aristotelis uerba tralata apposui ex libro De historijs quinto: Mugilum (inquit) labeones, sargi, myzones, id est mucones, cephali, siue capitones grauescere mense Decembri incipiunt, geruntq́ diebus tricenis. Mugiles aliquos non coitu, sed limo, harena'ue enasci constat. In hæc diuertisse collibuit, ut ij denique resipiscerent, qui Plinio negotium facessunt in dasipodis leporisq́ distinctione. Quæ mira uideri non debuit, quum in animantibus, quarum non una species est, idipsum & summus philosophus facere pernoscatur. Pene exciderat quod relatu uel dignissimũ fuit, & adiuuat quæ præstruximus.

Scribit Oppianus ἁλιευτικῶν primo, cephalos cestreosq; esse δικαιότατον γένος ἀμφιτρίτης, id est amphitrites iustissimum genus. Quem locum enarrans expositor, Iusti (inquit) uocantur, quoniam quum pisces cæteri carniuori ferè sint, nec cętero abstineant piscitio, soli omnium hi carnibus haudquaquam admouentur. Apud eundem interpretem sic comperi: notandum, inquit, quòd thynnus quidem piscis est, κῆτος δὲ, id est cestus autem est melanthynnus, id ualet, nigricans thynnus. At echinus qui in cestrei capite conuisitur, sphondylos nuncupatur. Est & cephalinus piscis, sed à cephalo diuersus, quem etiam blæpsiam dicunt. Cestrei uerò, plotes quoq; nuncupātur: nam sic eos appellat Epicharmus, id est πλωτόν. Cestros item herba est, in Gallijs prouenieńs, quā etiam sarxiphagon nuncupant.

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. Chaos quid, & unde. Iurisiurandi per Stygiam paludē ratio. Amymoniæ aquæ. Aquariæ libræ, item dioptræ, & chorobatæ. Libratores qui. Aquę haustu cōcipi apud Clarium Apollinem uaticinia. Cap. V

VErum, ut ad aquā regrediamur, & in uniuersum aliquid promamus, eius utilitates longè uidentur ignem præstare: quoniam multa sint animalia, quæ absq; ignis degant usu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, exsanguinata exsuctaq; à principiorū liquore interarescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationē. Qua ex causa Pindarum rectissimè opinantur dixisse, ἄριστον μὲν ὕδωρ, id est optima quidē aqua. Quanquam non desunt, qui Hesiodum in Theogonia putēt, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τῆς χύσεως, χυτὸν γάρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, id est uelut ab effusione, siquidē fusilis fluibilisq; ac fluitans aqua est: unde prodierit & Milesii Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permiserit. Affertur & illud: creditum ueteribus, deos per Stygiam paludem iusiurandum concipere, uel quia à dijs & hominibus odio habentur, qui ad deiurium procliuiores sunt, uel quia iuxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici usu eius elementi prodijsse Pindaricum illud, opinatur. Porrò quum aquarum infinitæ propémodum utilitates sint, gratissimæq;, qui sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, ostendunt res omneis è liquoris potestate consistere. Itaq; quum hydria ad templum casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cælum sublatis diuinæ gratias agunt bonitati. Ex ijs esse arbitror quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita ueneramur. Subita & ex abdito uasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes & stagna, quæ uel opacitas uel immensa altitudo sacrauit. Et Tacitus scribit, Sacra & lucos & aras patrijs amnibus dicari consuesse. Hinc & Horatianum illud ex primo Carminum,

Nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Sed & in Ergis præcipit Hesiodus, Non esse fluuium perennē pedibus transeundum, nisi prius affusis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quòd opinarentur ueteres, Omnē quidem aquarum naturam, ut quæ alendi augumentandiq; uim possideat, sacram esse dijs, quos ζωγόνους uocant. Præcipuè uerò perennes fluuios putasse diuinos, quia indeficientem æternamq; deorum substantiam imitentur. Quin & potestates præfici diuinas, interpretabantur. Nec me fallit, Ioannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluuij nomine uxorem putat accipiendam perpetuò habitantem cum uiro. Monere autem poetam, uxori non congrediendum ante fusas dijs preces, ut seminis profusioni adsit deus uolens & propitius, quam uocat καλλίῤῥοον ὕδωρ, ὡς καθαρὰν καὶ νόμιμον, id est puram legitimamq;. Amymonias aquas sicubi legeris, intellige Argiuas: quoniā Amymones obretitus amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Vnde aquis abundare contigit Argiuis. Etiam si ad Danaidas referunt alij, quæ ab Aegypto profectæ phreorychiam docuerint, id est puteorum artem perfodiēdorum. Aquarias libras dioptrasq; alicubi inuenies, sicuti chorobaten quoq;. Ea uerò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, ubi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autē apud Tacitum, sunt uibrandis telis milites destinati: apud Frontinum

num, qui aquas librant ad libellam. De aquarum præstantia sic apud Græcos comperio, εἶν ἄριστον ὕδωρ ἀποιότατον καὶ τὴν γεῦσιν καὶ κατ' ὀσμὴν, id est esse optimam ex aquis, quæ citra ullam sit qualitatẽ uel saporis uel odoris. Sed quæ mox hypochondria transmittant, illæ uero incomparabilis sunt excellentiæ: nam quæ illis immorãtur, ac inflant uentrem grauantq́, censentur non bonæ. Ad laudem deniq; aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, ubi non fœmina, uti apud Delphos, sed certis è familijs, & fermè Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminum, ædit responsa, uersibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturũ ferunt exitiũ cecinisse, meminit in Cœnis Macrobius, sed obscurè. Adijcit Plinius bibentium fieri æuum breuius.

Niloticæ aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicat̃ Iupiter, & Saturnius. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulam. Dera. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilium Aeneidos septimo. Interim de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cochos. Limbatæ chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam Sarambus. Deductoria. Cap. VI

Sed enim in medicinæ ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter Niliacam: ea nanq; cunctis insignita uirtutibus creditur, haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducens: sitim porrò restinguit commodè, nec frigida quidem ullum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus possit, nam & mulierum partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto solæ omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quando æstate nec computrescant omnino. Seneca in Naturæ quæstionibus: Pleraq; sunt, inquit, ratio quorum reddi non potest, ut cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeo ut quarundam uiscera longiore pręclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit. At uisum Onesicrito est, Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quæ haustu colorem demutent. Auicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis uim scribit attributã: quarum primam statuit, à cursus longitudine: secundam, regionis ascribit nitori ac præstãtiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quòd à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles etiamnum postea quàm fœcundissimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatæ solis decoctioni id acceptũ retulit. Inuenio præterea Iouis uice fuisse Aegyptijs Nilum: unde illud apud Byzantium poetam Parmenonem, ut scribit Athenæus, αἰγύπτιε ζεῦ νεῖλε, id est Iupiter Aegypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modò miram campis fertilitatem inferat. Propterea de Nilo Tibullus,

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Nam & Athenis terræ fuisse simulacrũ, Pausaniæ credimus, suppliciter à Ioue pluuiam comprecantis, quem uocant ὄμβριον, id est imbridum, cuius in monte Hymetto uisebatur ara: sicut & simulacrum, quod Iouis diceretur Hymettij. Sed & in Parnethe Ioui sacra fiebant, quem nunc ὄμβριον uocarent, nunc ἀπήμιον. Sed ὄμβριον uocant item ὑέτιον. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Iouis innuens cognomentum: quoniam antistrophos, ut diximus, Ioui sit Nilus, & imbriũ censeatur analogon eiusdem aqua, sicuti interpretes Pindarici doctissimè interpretãtur ac monent, ubi in Pythijs ait Pindarus,

νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος κρονίδα.

Verum ad Iouem pluuium pertinet historia nobilis qua legimus, apud Elidem substructum eo templum cognomine, ubi siccitate nimia squalentibus agris reddito respõso,

 fore

fore ut desineret malum, si generosus immolaretur iuuenis summo loco natus. Molpis sponte Ioui se mactandum obtulit. Eius uero uisebatur in templo statua, uirtutis monumentum insigne. Nilum præterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opinentur de nomenclatura tertia: primum enim Oceanus dicebatur, mox Aegyptus, tertiò Nilus. Dicitur inde & chrysorrhoas Nilus, quasi auro fluēs. Ex quo & graues in eos qui chomata Nili ruperint, uel uiolarint omnino, sanciuntur pœnæ. Sunt autem eo nomine aggeres (sic enim Græcè pronuntiatur χῶμα) atque ita scribendum apud Iureconsultos Digestis De extraordinarijs criminibus, ubi etiam aggerum nominātur diacopi: quo uerbo intelligi scissuræ uidentur. Commatica uero pronuntiatio apud grammaticos aliud est, dicta sic, uelut incisa: cuius exemplum est apud Papinium,

Vbi iste fragor? ni fallimur aure. Sed unde
Puluereo stant astra globo? num Ismenius ultrò
Miles? ita est, ueniunt. Tanta est'ne audacia Thebis?
An dubitent?

Comas uero, id est κώμας, pagos Græci uocant, qui in Orchomeno quandoque halmones, id est ἁλμῶνες, sint nuncupati, ab Halmo Sisyphi filio, cui regionis partem haud ita magnam concessisset incolendam Orchomenius Eteocles. Inde natum, ut esse uicum quendam Halmonas, prodiderint multi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Reliquorū aquæ fluminum difficiles censentur, arefaciendo, ac sitim amplius accendendo, præsertim si regionum adsit malignitas, nec aer admodum accōmodus, quod adnotauit Dioscorides. Auicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipuè æstiuum, semperque bonitate proficere, dum à fonte disclusa abit longius. Secundæ uero notæ putat, quę in septentrionem profluat. Hanc Aegineta Paulus nō probat satis, quoniam sit ὕδωρ βραδύπορον καὶ ἀτόραμνον, id est incessu tarda duraque aqua: rursum incalescere tardius, ac frigescere. Cui diuersum faciat ortū petens. Improbantur omnino in occasum meridiemue delabentes, præcipuè meridionali assiliente afflatu. De ijs plura item Galenus. Putearias quoque nec satis probas præ fontanis arbitratur Auicenna, quòd terrosæ plurimum sint, ut quæ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inesse & putrescentis materiæ quippiā, necesse est, illuc solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu ullo, uapores corruptioni obuios detergente. Auctor cum Paulo Galenus est, unam esse bonarum & malarum aquarum cognitionem, si hyeme quidem calent, frigent uero æstate: deinde si puræ sunt, nec colore oblæso uitiato'ue, & si mala nequaquam fuerit hypostasis: item si leues sint, quando terræ promixtionē coarguit pondus. Considerantur præterea, incalescant'ne statim, frigescant'ue, huiusmodi enim præstare. Cæterū de ijs plura item architecturæ octauo Vitruuius. Auctor denique Plinius est, Neronis principis inuentum esse, aquam decoquere, uitroque demissam in niues refrigerare. Sunt qui decoctæ mentionem apud Græcos se cōperisse ieiunè nimis iactitent: nam quum afferri decoctam, iussisset Cynulcus, non tulit Vlpianus, ac illum increpuit, quòd Romano uerbo ac barbaro usus foret. Porrò Eupolidis affertur uersiculus, quo ahenum calefieri iubetur ad aquæ haustum, id ipsum apud Antiphanem comperias. Quin & primo De republica Plato, calidæ aquæ commeminit, qua refrigerentur intestina, & excitetur appetentia quum sitim iritet frigida. Approbat calidæ potum & Philemon. Sed & historia prima Herodotus scribit, decoctam ex choaspe aquam semper habuisse secum Persarum regem, quocunque pergeret. Sunt hæc quidem uera propémodum ex Athenæi ferè libro tertio repetita: etiam si hic omnium mordacissimus auctoris supprimat nomen. Verum obsecro uos docti omnes, quibus hic est uelut uomica purulentior, quid hic contra Pliniū? Noctuinis oculis homo male feriatus in magna debacchatur nomina, uirulentiæ innutritus, cuius uelut serpentis atrior uibrat lingua. Tauream aquam ab Sophocle nominari, scribit Athenæus idem, ab Tauro, qui sit prope Trœzena fluuius, ubi uisatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudium Cæsarem cauponas in quas poturi diuerterent, soluisse, ac cauisse item, ne caro distraheretur cocta, uel calens aqua. Illud neutiquam transiluerim quod Aelius scribit Dionysius: dæram nuncupari humectam substantiam, ab ijs qui teletas curant & mysteria. Deras autē, id est δέρας

Δειρὰς, regio est Argiua, ubi Apollo colitur Δειραδιώτης, in cuius sacrificijs agno noctu immolato quot mensibus & sanguine gustato, puella κάτοχος ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται, id est, afflatum sentit numinis, uaticinaturque. Syrembola denique in obsidionibus fistulas uocant, quibus exquiritur aqua: nam syrinx fistula est, & embolum altera est compositionis pars. Sarabaitæ ad præsens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint, enarrabitur nihilominus doctrinæ gratia uberioris. Sunt enim eo nomine in Aegypto sacerdotes, in saxorum cauitatibus ferè habitãtes, suillis ac bubulis circumamicti exuuijs, funibus zonarum præcincti loco, pedibus nudis, cruore conspersi, ubi Scenopegiorum ingruit celebritas, è cauernis se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes inopiam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum acriter uellentes, ut spectent ista uniuersi, & uelut cælitus demissos homines opinentur suspiciantque, etiam si intercutibus nunquam nõ uitijs madent. Propterea non esse imitandos, præcipit Augustinus, & commeminit facundus scriptor Hieronymus. Sarabara porrò Persicum fuit indumentum. Sarabadena quoque oraria legimus alicubi: nam & Pollio Trebellius inquit, Bardocuculum unum, cucutia uillosa duo, oraria sarabadena quatuor; nec tacentur eidem chlamydes ueri luminis limbatæ, singiliones Dalmatenses, penula Illyriciana. Apud Græcos præsertim comicos, sarabon inuenimus pro muliebri pudendo, quod & sactan uocant: sed & sambyton, & selenon, id est σέλινον, ac taurum. Sunt ex Græcis qui sarabara Parthis esse crurum putant operimenta, quæ ipsi σκελέας nuncupent. Sarambus Athenæo fuit illustris caupo. In hac denique tam multa aquarum mentione, sciendum, Pausaniam auctorem nobilem Alphei transitum ad Arethusam facile comprobare, Nili argumento, qui paludem ingressus emergat, perinde ac è terra. Quod ipsum & in Iudæa faciat Iordanis. Adduci autem se potissimũ Apollinis Delphici oraculo scribit, à quo ita sit æditum,

Ὀρτυγίη τις κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
Θρινακίης καθύπερθεν, ἵν' Ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
μισγόμενον πηγαῖς εὐρωπίης Ἀρεθούσης.

Nec illud neglexero, Virgilianum carmen ex septimo Aeneidos sic ab eruditioribus legi solere: id quod diobolares grammatici, ne suspicati quidem unquam sunt,

Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli,
Ira super magno ueluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantque æstu latices, furit intus aquai
Fumidus atque altè spumis exuberat amnis.

Cui sanè lectioni, ut plausibili, in codicibus syncerís suffragetur Seruius quoque, diæresin esse inibi factam, testatus. Suffragetur Cornutus item Persianus interpres, poetæ uersu aduocato. Hunc porrò esse locum à Quintiliano significatum, ubi libro Oratoriarum institutionum primo ita scribit, unde pictai & aquai Virgilius amãtissimus uetustatis, carmini inseruit. Quãquam modò legitur aulai in peruulgatis Fabij uoluminibus. Porrò exundantem aquarum defluxum per onomatopœiam Græci cochon uocant: unde κοχύεσκε apud Theocritum in Pharmaceutria, pro decurrebat, deferebaturque, ac ubertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris uocantur, quibus uacans redundansque humor effluit.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causæ: quæ somnia liceat coniectare. Cap. VII

Somniorum uanitatem tum ratione, tum experimẽtis coargui à multis, palàm est. Nec defuerint tamen, qui ediuerso ratione ac experimentis item præsagiorum inde miram comprobent ueritatem. Prius uero quàm altiora cõtingamus, succurrit, promẽdum hac parte, cúr nam credamus contributa esse somnia. Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregie arrisit. Mentem utique per diem ueris auocari uisionibus, ne obdormiat: noctu uero falsis, ne excitari celerius queat. Quòd si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut uigilare illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum

inuolucra

inuolucra eſſe ab optimo maximo deo impertita, fatendum arbitrantur, quum uniuerſim, tum uel homini in primis, quòd præter quietis propoſitum, etiam futurorum prædictiones in eis ſepoſuerit ſibi: nam ueridico præſagio multis fuiſſe per ſomnum oblatas ſpecies, argumento eſſe historia poteſt. Sed & noſtrorum uatum reſponſa, euentu admirabili, ex parte fuiſſe ſomnia, compertiſsimũ eſt. Verum quæ falſa ſunt, obrepunt modò ſoporis cauſa. Illa, ut ex diuinæ poteſtatis magnitudine ingruens bonum uel malum præripiamus. Propterea Actuum apoſtolicorũ ſecundo, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij ueſtri & filiæ ueſtræ, & iuuenes ueſtri uiſiones uidebunt, & ſeniores ueſtri ſomnia ſomniabũt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus ſemper uigens motibus indefeſsis, & cogitationibus ſubiectus & curis, quæ mortalium ſolicitant mentes, colligit uiſa nocturna, quas phantaſias nos appellamus. Cęterum, quo iſta conſtent exploratius, ex theologicis patrum noſtrorum ſanctarijs uideor aucupatus, uniuerſim quidem ſomniorũ cauſas eſſe duas: earum intima una eſt, extima uero altera. Sed & intima item duplex: ac eſt una quidem, fortuitus in quiete phantaſmatum motus: hic præſagit omnino nihil, & eiuſmodi ferè ſomniorum plurima ſunt. Ideo Eccleſiaſtæ quinto ſcriptum inuenias, Vbi multa ſunt ſomnia, ibi plurimæ uanitates. Altera uero ex corporis affectione eſt. Nam & frigidioris naturæ homines, glacie ſibi plerũq; aut niuibus uidentur adobruti. Quippe affectioni eiuſmodi phantaſmata conformari, palàm eſt. Propterea medicorũ ſcientiſsimi, quod Ariſtotelicum eſt ex libro De ſomno & uigilia, ſomnijs peruigilatè intendendum, aſſeuerarunt. Sed & calculum adijcit Magnus Albertus, eius quoq; exemplo ſubiecto, qui per quietem in pectus ſibi atriorem arbitrabatur affundi picem, moxq́; illucescente die, bilem reiectauit atram & utiq; copioſiorem. Itaq; indidem poſſe uel ſanitatis uel morbi uaticinia concipi, propè certa eſt coniectatio. Verum cauſa ſomniorum extima duplex animaduertit̃ & ipſa, corporea ſpiritaliſq́;. Ex quibus illa quidem ex cæleſtibus profluit corporibus, & ex ambeunte nos aere. Sicuti enim illis influentibus, in corporali materia formæ producuntur diuerſæ, ut plantarum & metallicorum & id genus complurium, ſic & uirtute eadem in potentia phãtaſtica, quæ organica eſt, phantaſmata promi effingiq́; ualent, cæleſti conſentanea diſpoſitioni, effectui cuipiam producendo. Ac propterea id quoque genus ſomnia ueritatis opinionẽ ſibi facile conciliant. Atqui inferat aliquis, & uigilãtibus adſunt corporis illæ ipſæ affectiones, agunt & cæleſtia corpora, ac continens aer. Agunt quidem, uerum auocamentis rerum multiplicium, curarumq́; nunquam nõ perurgentiũ, obſeruantur minus phantaſticæ poteſtatis motus, immo uero & præpediũtur. Cauſa porrò extima item ac ſpiritalis ex deo eſt, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria eſt, ſiquidem uni quandoque imaginaria modò ingeritur uiſio, alteri uero eiuſdem intellectus. Nam & Pharaoni pręping uiũ boum oblata ſpecies eſt, atque item macie confectarum: quam is tamen coniectare non ualuit: ualuit autem Ioſeph. Nec inficiandum tamen, alicui ſæpe contingere utrunque, ſicut Danieli. Altera ſpiritalis ratio, & eadem mala, dæmonum commercio infamis eſt, & magica inſignitior uanitate. Ex ijs porrò ita contextis, liquere illuſtrius poteſt, quæ demum ſomnia explicare cõiectura liceat, & quæ minus. Sed nec Euſtathij prætereunda ſententia eſt, qui ſuper eo Homeri uerſu,

καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Somnia, inquit, quæ ex deo ſunt, διοπέμπτα uocant, uelut ex Ioue miſſa. Quin et huiuſmodi ſomnia propriè dicuntur, id eſt ὄνειροι: appellãtur & θεῖαι ὀμφαί, id eſt diuinæ uoces: quia φαίνουσι τὸ ὄν, hoc eſt uerum indicant. Proinde ab eodem dicitur ſomnium Διὸς ἄγγελος, id eſt Iouis nuntius.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarũ gradus. Vectij uaticinium de Romani imperij perſeuerantia, ex uulturum duodecim ratione, Romulo qui ſunt oblati. Cap. VIII

ET quia nos in propugnatorum Chriſtianæ ueritatis colloquia immiſimus, pergamus porrò imbecillitatem noſtram doctiſsimis, ac de cæleſtis eloquij fonte manantibus, illorum ipſorum confabulationibus, ac ſcientiæ ſcitamentis con-

tis confouere, ab instituto tam nihil abiuncti. Est (inquit Cassiodorus) prophetia, inspiratio diuina, rerum euentus immobili ueritate denuntians. Vt uero plenius absolutius'que dicatur prophetia, cognitio exigitur intellectualis, sicuti Danielis quoque decimo comprobatur. Quòd si intelligentia non cõtingat, non propriè dici prophetiam: sicuti Pharao spicas uidit, Geneseos quadragesimoprimo: & Balthasar manum scribentem in pariete, Danielis quinto: ille dormiens, hic uigilans: neuter tamen eorum propheta. Cæterum, nec in morte Saluatoris Caiphas. Quippe sancti spiritus ui nobis inexplicabili impellimur sæpe, nescientes quod felicissimum est. Cuiusmodi ferè impulsum in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla uel cognitione ducũtur ad aliquid faciendum, uti est in libro De bona fortuna, ea tamen differentia, quoniam fortunatorum impulsus à causa est naturali, id est ab orbis influentia, uel motricis intelligentiæ, ut quorundam assertio est, uel ab utraque, sicuti alijs uideo magis placuisse. Igitur quia ex ratione propheticæ ueritatis est cognitio, ut præstruebamus, inde fit ut pro eius uarietate profluant prophetici quoque gradus. Is nanque excellentissimus est, ubi paribus reliquis, clarior est intelligentia, dum tamen prophetiæ limites non transcendat. Ergo gradus primus est, quum uidet quis, & intelligit: uelut Hieremias ollam uidit succensam, & faciem eius ab Aquilone: quo significari intellexit, Babylonici regis exercitum ciuitatem Hierusalem exusturum. Secundus gradus est, ubi uidetur nihil, sed instruens uox auditur: hic uero est priore excellentior, quoniam ueritatem expressius præmonstrant uoces. Tertius porrò est, quum non uox tantum auditur, quæ instruat, sed uidetur etiamnum qui loquitur: quæ res adhuc creditur augustior. Cæterum, uel ista contingunt in quiete, uocanturq́ à theologis reuelationes per somnia: uel dum uigilamus, & à iunioribus dicuntur uisiones: qui est præclarissimus modus, quoniam & mentis fit illustratio maior: quæ quamuis sensuum ui exteriorum distracta, intelligibilem tamen supernaturalium ueritatem percipit: quod non fit in somno, sensibus quietis. Porro Propheticus ille modus, qui raptu contingit uel extasi, ad eum fermè reuocatur qui est in quiete: quia tunc exteriore sensu non utimur, sicut nec in somno. Adhuc gradum statuunt quartum, ubi apparitione nulla figuræ cuiuspiam, uel sensibilis signi, occultorum intelligibilis ueritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo prophetæ Dauid contigisse dicitur. In hac deniq́ addiuinantium mentione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis est Antiquitatibus, Vectium augurio præstantem de uulturũ ratione, Romulo qui se obtulere, quosq́ corpora sancta dicit Ennius, coniectasse, Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perseueraturum. Quod & uerum comparuit. siquidem quum imperarent Cæsares Constantij Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Hunnis Vandalisq́ ac Gothis. Scribit libro sextodecimo Paulus Diaconus, Odoacrẽ cum fortissima Herulorum manu Italiam irrupisse, quo perculsus terrore Augustulus purpuram sponte deposuit: ac ita conditæ Vrbis anno millesimo ducentesimo uigesimonono, Occidentis imperium finem est assequutum, anno ab incarnatione Verbi quadringentesimo septuagesimoquinto. Quod ad uultures attinet, auctor est historicus Dion, Post Cæsaris cædem Octauio in campum Martium descendenti uultures sex augurium fecisse, mox uero apud milites concionanti duodecim: unde ab eo coniectatum, Romuli monarchico se principatu constanter potiturum.

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somniandi rationem requirantur. Somnij laus etiam per exempla. Cur somnia matutina ueriora.

Cap. IX

VErum, ut ad scriptorum genus aliud digredi iam ordiamur, & quod lucernam oleat, subinde pergamus promere: Porphyrius afflationum species duas agnouisse uidetur: unam, quæ per somnum contingat: alteram, quæ in uigilia, ubi afflati & perciti præsagiunt, ita uigilantes, ut etiam sensibus utantur, nec tamen esse interim rationis humanæ compotes. At Iamblichus, animos ait uerè præsagientes afflatosq́, & quum dormire uideantur, non dormire: & quum uigilare, non propriè uigilare: neque more hominum sensibus uti, nec ipsa

ipsa animalis uiuere uita. Argumento esse, quòd eorum plerique igne admoto, non urantur, ignem uidelicet repellente deo, qui intus afflet: uel, si urantur, non persentiunt. Sed & inuia peragrant sæpe, ac flumina tranant mirabiliter. Cæterum, in ijs quæ ad somnia pertinent, attendenda uehementer, quę nono De republica Socrates de somniandi ratione differit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atque uictu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta saturataꝗ bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando cõuersa. Ea uero parte animi, quæ uoluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, ut quiescat maxime, neque optimam partem illam aut gestiẽdo aut mœrẽdo perturbet: sed sinat eam per seipsam solam ac puram cõsiderare, indagare atque percipere quicquam ignotum hactenus uel præsentium uel futurorum aut præteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarum ardor æstuat, sedata atque restincta usqueadeo, ut quiescat nulli infensa. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mente uero erecta, somno se comparet. Tunc demum pura mens ueritatem contingit, neque insomniorum uisa nefaria occursant. Significat ipsa hæc parte quadam Synesius, quum ait, Sufficit somno dedere se lætis manibus, diuinisꝗ laudibus celebratis. Laudans quoque suo more somniale uaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet fœminas atque uiros, antiquos, iuuenes, pauperes, diuites, priuatos, principes, omnes deniꝗ. Quoniam neminem respuat, adsitꝗ omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum præceptor atque discipulus. Mox uero inde sibi ambiguitatum inuolucra quædam mirè scribit reclusa. Quin & magorum insidias huius beneficio debilitatas ac concussas probat. Ereptumꝗ se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinæ auctor prodit monumentis, quum circa diaphragma causatio esset inorta, per quietem sibi oblatã speciem quæ commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quæ inter pollicem uisitur atque indicem. Fecisse quod præcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor quum agerem ætatis annum secundum & uicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea præturam gerenti, Plinium interpretarer, necdum Hermolai Barbari emendationes doctissimæ eminentissimo auctori egregiam, immo etiam triariam tulissent opem, fortè in eum incidisse locum qui legitur in septimo De ijs qui plus iusto crescunt, uocanturꝗ à Græcis ectrapeli: torquebat amplius uerbum id, sciebam me legisse de eo aliqua, uerum nec auctor nec locus satis suppetebãt. Proinde ueritus imperitiæ notam, æstuanti animo commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum uidebar agnoscere, immo etiam locum & phyllluræ partem, ubi id foret exscriptum. Excitatus denique cœpi oblata per somnum repetere. Illusionem putaui. Sed quum inscitiæ formido infestaret amplius, ne quid intentatum relinquerẽ, librum arripui: sicuti somniaueram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somnijs hærendum putem, in tam numerosa eorum uanitate, tum etiam præter instituta ferè Christianæ ueritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, prę terire non fuit consilij. Quanquam succini pertritum id fortè ualet, Neminem magnopere dari, qui totum diem iaculans non aliquãdo collimet. Porrò somniale uaticinium prope solis emersum, sedata paulum uaporum, externarumꝗ rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, non solum ea de causa, quòd percocta ciborum mole, amplius sobrij simus: sæpius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen contingit uisionum perspicuitas. Sed eo item nomine, quod & solis Phœbiꝗ uatis, ut ueterum more loquamur, accessu roborari uaticiniũ solet. Sanguinei quoꝗ spiritus igneiꝗ ea hora dominantes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id euidens quoque, quod obuersantia expergefacti mox consequentium imaginum turba non confundimus. Propterea Sermonum primo Horatius,

Atꝗ ego quum Græcos facerem natus mare citra
Versiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Post mediam noctem uisus, quum somnia uera.

Somniorum diuinatio an sit, ex Aristotele: itemꝗ, an à deo mittantur somnia. Brizo dea uaticiniorum per somnia. Cap. X

POstea uero quàm theologorum patrum in ijs decreta prolibauimus, necnon Platonicorum musea introspeximus, percõmodum fuerit forsan & Peripateticos in cõsilium adhibuisse (etiam si, quod aiunt, Mysorum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negotium sua quoq; promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Diuinationẽ in somno esse aliquam, neq; pertinaciter resistendum, neq; temerè assentiendum. Nam quod aut omnes aut plurimi arbitrãtur, inesse aliquid diuinitatis in somno, & uisa pleraque occurrere futurorum prænuntia, argumento est, huiusmodi persuasionem, quæ usq; infixa hominum mentibus sit, & ferè gentium firmata consensu, ab experientia & rerum euentis ortum aliquem habuisse. Parte uero alia quum nulla grauis & efficax ratio uideatur, unde istæc diuinatio proueniat, efficitur, ut homini docto per difficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, deum esse qui mittat somnia, præter alias rationes, quibus infirmari hoc refelliq; potest: illa exploratioris est efficaciæ, quòd subabsurda res sit, futurorum significationes per somnia non optimis & sapientibus, sed sine lege ulla, ac ferè pessimis quibusq; & abiectissimis hominibus euenire, atque etiam brutis. Porrò sublata ratione hac, nulla præterea potest idonea confingi. Quod uero asseritur, esse apud Boristhenem & Gades qui uaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incompertæ. Quanquam uero diuinitus non mittuntur, sunt tamen quæ possis dæmonia dicere: nam & natura dæmonia sunt, non diuina. Huius rei argumentum est, quòd parte plurima indocti & gregarij somniare ac uaticinari uidentur, ut intelligatur, auctore deo, illos non somniare. Porrò in plurimis & uarijs uisis non est, ut sit mirandum, euadere ex ijs aliqua quæ prædixerint. Nam uetus est, Si sæpe iactaueris, quandoq; Venerem iacies. Auctor in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristotele diuinationem omnem, quando nec prænoscantur futura, quippe quum ad Lunæ tantum regionem, dei prouidentiam perducat. Infra uero nulla esse prouidentiæ scita, uel angelorum opem, aut dęmonum prospicientiam. Vnum deniq; ab eodem somniorum admitti genus, quum quæ aut egimus occursant, aut cogitauimus uigilantes. Brizo, dea uaticiniorum potens per somnia in Delo colebatur: cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modò exceptis. Deæ nomen inde creditur cõciliatum, quoniam ueteri Græcorum lingua, βρίζειν dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantium, ex Aristotele eodem. Item cur fatui præcipuè motionibus excitentur. Nostra hęc quæ concinnamus, nunc urbanę uillæ imaginem exhibere quandam, nunc fructuariæ, uel etiam rụsticæ. Caput XI

DEmocritus uero in somniorum ratione, dormiẽtium animos putabat pulsari externa & aduentitia imaginum uisione, quæ tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter funderentur & fluerent. Ex ijs alias esse beneficas, alias sequioris ingenij, perindeq; maleficas & magnitudine ac pernicie portentosas: has accedere in somnis ad homines, & significare quæ præsentirẽtur, futura. Esse uero quibus simulacra hæc aduenìant meditantia commentantiaq; & uoces mittentia, alioqui quæ in somno tantum intelligentibus sentiantur. Quamobrem optabat Democritus, imagines optimatis notæ sortiri. Nos uero etsi simulacra esse ulla, quæ uolitare ultro citroq;, & uagari per auras possint, negamus: tamen motiones aliquas esse cõcedimus, quæ nos simulacrorum uice exerceant. Illas ex initijs quibusdam earum rerum prodire, quæ dicendæ nobis agendæ'ue sint mox, aere primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor, facere, ut in somnijs futurarum rerum exitus prænoscere uideamur. Hæ uero motiones non possunt alio tempore sensum sui, quàm noctu ampliorem inuehere. Motus itaq; hausti sensibus, & uisa ex ijs concepta, identidemq; ad sentiendi transfusa principium, præsensionem futurorum dormientibus afferũt. Atq; hæc ratio est, quamobrem fatuis somnia hæc, potius quàm prudentibus ingerantur: quoniã inest ijs silenta mens desertaq;, & cogitationibus uacua, quarũ plenus philosophantium animus est, & quarum agitatione solitarius & otiosus esse non sinitur. Nec uero mi[illegible]ari oportet, diu nos

in hæc reclinare, quod sæpe præfamur, putent harum studiosi lectionum, quæ ab physico theologicoue proferuntur museo esse prætoria nostra, id est urbanam uelut uillam quæ in agris domino seposita recipitur. Vbi autẽ recondita de Græco aut Latino promuntur penu, & auctorum sensa reteguntur arcana, sit sanè fructuaria uilla. Quòd si operæ leuioris quippiam ac simplariæ laxamenti causa insertatur, uel ut inde habeant etiam quod præcerpant minutuli ac proletarij, uillam esse credant rusticam, turbæ destinatam uillaticæ.

Somniorum in quibusdam certitudo unde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycanthropia. Lycaones qui intelligantur. Caput XII

Quosdam uero esse, qui quum excessu mentis tentantur, prædicant futura, id causæ est, quòd quum intestinis & proprijs motibus non infestentur, eminus uellicantur, & alienos excipiunt: ita ut ea maxime sentiant, quæ gerantur extrinsecus. Esse item aliquos, quibus somnia de necessarijs & amicis certissima eueniant, inde proficiscitur, quòd de necessarijs suis impense solicitus quisq; est. Vt enim de longinquo ij uice mutua se agnoscunt, ita motiones quæ in corde seruantur, rerum quas familiares charasq; habemus, notiores nobis sunt, & promptius se reddunt. Melancholici uero præ naturæ suæ uehementia similes uenatoribus uidentur. Vt enim illi & coniectatione ac telo quasi feram possident antequàm accedant, manuq; tollant: ita melancholici, pernicitate animi rapienda, præcipites quasi anticipant, & anteuortunt futura. Quòd enim imaginationes in ijs uolucres & desultoriæ sint, leui pulsu excitæ, tanquam signo dato, & quæ his proximæ sunt, demumq; uniuersæ prorumpunt. Est item melancholica affectio, dicta Græcis λυκανθρωπία: & qui sic afficiuntur, Lycanthropi, quoniam lupos imitari prorsum uideantur. Exsiliunt quippe noctu, adq; diem usq; inter sepulchra diuersantur. Eorum præpallet facies, καὶ ὁρῶσιν ἀσθενὲς, oculis arescentibus, præcipuè uero lingua. Sunt præterea διψώδεις, hoc est sitibundi: tibijs ex impactione crebra ἀνιάτως, id est citra medelam ulcerosis. Hosce item Lycaonas dici, obseruauimus.

Quicquid occursat per quietem, non dici insomnium. Item qui non somnient. Cur quandoq; meticulosa obueniant somnia. Caput XIII

Porrò nec illud omittendũ, Non quicquid uisitur in somno, dici insomnium posse. Nam tunc propriè insomnium est, quum is qui somniat, existimat uera esse quæ dormienti occursant. Quòd si quis ita imagines concipiat, ut intelligere possit se dormire somniareq;, hoc propriè somnium non est, sed uisum quoddam atque phantasma: ac uidentur quidem hæc esse insomnia, sed non sunt. Proinde in Animaliũ generatione, libro quinto Aristoteles: Somnia (inquit) non sunt quæcunq; dormiendo aguntur, sed præter insomnium, hoc est (ut ipse ait) παρὰ τὸ ἐνύπνιον: ut ijs contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, uidentq; (inquit) eodem modo, quo qui uigilant: arbores conscendunt, exeunt domos (inquit Albertus) inimicos persequuntur, occidunt quandoq;, lectos repetunt. Id sanè consueuit euenire corporis incõmodum, quòd quum frigiditas sensus communis obliget instrumenta, & soporem conciliet, obtingit ut extrinsecus in calorem naturalem, humoris quippiam ex cibo uel ex putrido humore ac febri profluat. Tum ea uis mota spectrum mouet, seu phantasma, quod repræsentat exhibetq; quod antea per iram cõceperat aut affectionem aliam, uel etiam cibi ingessit qualitas. Hinc etiam qui febribus urũtur amplius, inter quietem loquuntur, & uaria concipiunt rerum simulacra. Sunt qui obtingere opinentur ista, obligatis quidem exterioribus sensibus, solutis autem à somno interioribus. Nec statim à cibo somniant animalia, neq; quum edita primum sunt, ut infantes, quia multa tum agitatio motioq; est, propter alimentorum calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo uehemẽter commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem aliqua, sed lacessita & tortuosa usqueadeo, ut alia omnino uideatur, quàm sit. Quiescente autem & stagnante, res in eo simili colore & incolumi forma respondent. Ita dormiẽtibus eueniunt uisa & motiones à sensibus quandoq;, ut peruideri non possint, quòd multo alimoniæ fluxu obruuntur, quandoq; distortæ,

præpostera

præposteræ & mõstrosæ, & omnino teterrima somnia, qualia quæ melancholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Hæc ideo recensuimus, ut apertiora fierent quæ De animaliũ historijs libro quarto prodit Aristoteles, ubi sic ferè scriptũ inuenias, Homo maxime animalium somniat: æditis nuper in lucem & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur somnium: sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis, uisa incipiunt. At libro decimo Plinius, Somniat (inquit) statim infans. Et Aristoteles libro septimo: Infantes (inquit) somniãt, sed serò meminisse possunt imaginum. Quid ergo pugnantia isti loquuntur, & sentiunt? Absit. Sed hoc uidentur sentire: Infantes, si minus propriè loquendum sit, somniant: si propriè, non somniant. Et quia pauore concuti per quietem puerulos Hippocrates scribit, adnotanda uehementer in eo doctissima Galeni interpretatio: Pauores (inquit) per somnum adsunt infantibus, ijs presertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad uentriculum pertinentia sensu quidem uigeant, sed imbecilla existant, cibus uero corrumpatur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solum, sed etiam in ætate perfectis terribiles fieri per somnũ imaginationes, quando multi & uitiosi humores grauant & mordent uẽtriculum, præsertim ipsius os. Hæc enim particula præcipuum habet sensum. Insomnia deniq; non ad opinionem, neq; ad intelligentiam, neq; omnino ad rationem aliquam intelligendi opinandi'ue pertinent, sed sunt sensualis potentiæ alumna: uerum non quatenus sensualis, sed quatenus imaginaria siue phantastica est. Siquidem probatũ in libris De anima est, Imaginandi uim quam phantasiam appellant, eandem esse ad numerum cum potentia sentiendi, quamuis essentia ratione'q; differant.

Somniorum species aliquot: item de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Somniosus. Sõniculosa aspis. Oniropolos. Oniros unde, & item Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althæni amnis propriũ. Supellex unde. Hyperesium quid. Pelles tectoriæ. Hychthyis, hychthyia, byblos, pellarij, arbeli, lathargi, xysmata, arbele. Diphtheriæ senes, cur. Pellium incubatus. Scytharum mos. Pluscula porrò de pellibus. Pardalea uestitus qui dicatur, uel lycea, aut nebride.

Caput XIIII

ADnotatione uero dignum illud quoq;, Somniorum alia dici allegorica, alia theorematica. Nam sunt allegorica, ubi sensus intellectus'q; à uerbis in diuersum longè abit: quale Cæsaris mox Dictatoris fuit, cui per quietem oblata species illa est, ut putaret se cum matre permisceri, responsum'q; à coniectoribus, Imperium orbis terræ portendi, quæ cunctorum uiuentium sit mater. Quanquã Hippiæ, ut prodit Herodotus, quum insomnium idem esset oblatum, non idem tamen est euentus insequutus. Et ad coniectorem detulit quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis: respondit is, latere sub lecto infossum thesaurum. Fodit, auri aliquantulum inuenit, idq; argento circumdatũ. Coniectori misit de argento, quantũ est uisum. Tum ille: Nihil ne (inquit) de uitello? Theorematica uero quum ita concipitur intellectus, ut præferre uerba uidentur, uel (ut Græci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) ὄνειροι θεωρηματικοί, οἱ τῇ ἑαυτῶν θέᾳ προσεοικότες. Auctores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Græci uocent ἐφιάλτην, incubum Latini. Quum externa uis aliqua quiescentes uidetur inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Vnde & ephialtem dici, arbitratur Paulus Aegineta, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι: alij, ab Ephialte quodam. Themison uero Epistolicorum decimo, πνιγαλίωνα uocauit, ἀπὸ τοῦ πνίγειν. Sunt qui pnigaliona scribant. Apud Dioscoridem Syluæ medicinalis libro tertio, in pæoniæ medicinis inuenio ἐφιαλτῶν πνιγμούς, id est incuborum suffocationes. Apud Græcos ita finiri reperias, ἐφιάλτην τὴν εἰς κεφαλὴν ἀνατρέχουσαν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας, id est redundantẽ in caput euaporationem ex uoracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui à plerisq; uocatur babutzicarius. Onirogmos, id est ὀνειρωγμούς uocat Paulus Aegineta, Venerem quæ prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicat uerbum ὀνειρώττειν: tametsi grammaticis somniare modò signet. Somniorum interpretem Græci

& Fulgentius onirocritem dicunt:nostri,nunc coniectorem,nunc somniatorem:ut est in Deuteronomio, Non audies (inquit) uerba somniatoris. Meminit Seneca quoque Controuersiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima, oniropolon item dicit. Siquidem ὀνείρους nuncupant Græci somnia, παρὰ τὸ εἴρειν, quod dicere indicat. Vnde & Irum uocitatum putat Artemidorus, quia iniuncta nuntiaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omnium inuolucra somniorum soluisse, & reliquis patefecisse. Trogum Pompeium auctorem habemus, Ioseph ob ingenium præcellens à fratribus fuisse peregrinis diuenditum mercatoribus, à quibus in Aegyptum deuectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, breui euasisse regis intimum: nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris & humani incognitum erat: adeo, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos præuiderit. Ioseph uero somniorum fuisse interpretem patescit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, eiusdem tricesimoseptimo somniator nuncupatur: non quòd somnia coniectaret, sed quòd somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox præsagiretur. Sed huiusmodi in Hortensio somniosos uocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quanquam à Sisenna dici somniculosam aspidem, scimus, quæ somnum morsu inducat letiferum, uel (ut Plutarchus inquit) κάρον ὑπνώδη καὶ καταφοράν. Eadem Dauidica sententia nuncupatur surda, quòd aures obturet suas, ne uoces audiat excãtantium. Sed ecloge hæc, id est excerptio, parerga est. Auctor Eustathius est, oniropolon apud Græcos dici nunc eum, qui ipse somniet ac prædicat inde, sicuti Agamemnon in βῆτα ῥαψωδία, nunc uero qui ab aliis uisa coniectanter discutiat, uelut Penelopes somnia Vlysses. Sunt quinimmo ex hoc concinnati libri, quos onirocriticos uocant: quemadmodum in diuinationibus aliis legebantur Oeonistici, & Thytici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaraum interpretandorũ somniorũ laude excelluisse: quod (inquit) uel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionẽ per somnia constituit. Ad huius item oraculum qui pergit (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, ut deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificant. His peractis, mactati arietis pellem substerni, atque ita solitos dormire captantes somnii significationes. Ad quod quum multiscius poeta interim alluderet, ita de Latino scriptum reliquit libro Aeneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit.

Legimus item Dauniis uel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirii sepulchro: sicque per quietem oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Althæno amne propinquo cum pecoribus lotos ab uulneribus persanari, Podalirio aduocato, unde datum fluuio nomen: quia ἀλθαίνειν, mederi est: sicuti uitiligines curat Alpheus, & Cydnus pedibus item ægros. Cæterum, scire oportet, pellium religiosam fuisse ueteribus obseruationẽ quandam: quoniam & apud Scythas, pellis inscensio iurisiurandi uicem habebat. Mos uero ferè hic fuit: ubi quis iniuria esset à quopiam affectus, nec repellendæ idoneum paremque se intueretur, quum bouem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellem uero extendens in ea ipsa considebat, manibus retro adductis, ut ex iis unus qui cubitis colligantur. Hic uero modus illis gentibus est supplicandi maximus. Adiacentibus igitur iumenti carnibus, adeunt domestici familiaresque primum, mox & cui collibuerit: arrepta uero carnis portione, dextroque super corium illato pede, pollicetur pro uirili unus equites ἀσίτους καὶ ἀμίσθους, nullis cibariis, nullaque item mercede: nonnulli, grauis armaturæ pedites: qui egentissimus est, offert seipsum: fitque ad eum modum haud contemnenda in bouis corium aggregatio. est ea tum firmissima, tum hosti prorsum inexpugnabilis, ut quæ sit iureiurando obstricta. Hinc sæpe lectum in historia, exercitum à corio esse conflatum. A nostris item proditum scimus, In lanata pelle nouam nuptam considere solitam, uel ob uetustum morem, quod antiquitus homines pellibus consopirentur, uel ut attestaretur, lanificium se præstaturam uiro. Præterea lugentes quoque, diebus luctus in pellibus erant. Nam illud M. Tullii in Pisonem, Ecquid recordaris, quum omni totius prouinciæ

prouinciæ pecore compulso pellium nomine, omnem questum illum domesticum paternumq; renouasti? Ad ueterem quoq; morem cõtenderim referendum, ut sciolorum uanitates prætercam, qui casci ipsi cascos ducunt ac præcipitant, uti positum apud Varronem est. Siquidem Tacitus Annalium quarto scribit, Phrisiis in Germania tributum ab Druso iniunctum pro angustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, aut quæ mensura. Et Academicorum secundo M. Tullius, Vt non multum (inquit) imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur. Quod eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerētur: unde & sub pellibus esse dicebantur. T. Liuius libro quinto: Militem Romanum in labore ac opere pruinisq; obrutum sub pellibus durare. Item ab Vrbe eadem libro tricesimoseptimo: Aut sub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatij Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quiessem.

Inde sumptum, inquit, quòd ductores in pellibus dormirent. Cuius rei & Lucilius testis est. Et Plautus, quum de anu ebria iocaretur, ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Gestorum Alexandri primo, Pelles sub quibus milites hybernabant, leui & sicca herba compleuit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius uero Floridorũ primo: Aut quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Aduocatis etiamnum alijs uti poteramus: sed omnia puluis idem, ut inquit Lucianus. Huc spectat (opinor) illud Celsi Iureconsulti Digestis De supellectili legata: Labeo (inquit) originem fuisse supellectilis putat, quòd olim ijs qui in legionem proficiscerentur, locari solerēt, quæ sub pellibus usui forent. Cæterum, fœdè corrupta hæc circumferuntur modò. Magistratus autem uasis instrui argenteis solitos, & annulis aureis publicè præbitis, auctor est Maximus Valerius: sed retulerat prius sexta in Verrem M. Cicero. Adijcit in Catone seniore Plutarchus, tabernacula, lectulos, indumenta, seruos, amicorum multitudinem, apparatum numerosiorem. Scribit T. Liuius, Masinissæ ab senatu decretam militarem supellectilem, qualem præberi consuli mos est. Supellectilem, alij à supplendo inflecti malunt. Quod uerbum in ueteri Epigrammate, unum modò recipit P. à suppetendo deducunt nonnulli. In pellium mentione id item aduertendum: substratam remigibus pellem sessionis gratia, ne pygas attererent, ab Thucydide nũcupari hyperesium, id est ὑπηρέσιον. Dicitur sic & sedes ipsa. Sunt qui hyperesium, trullam retrimentitiam accipiant: uel & amida, id est matulam. Pelles denique tentorias legimus apud Pollionem Trebellium, ubi imperatori Claudio donatas scribit pellium tentoriarum decurias triginta. Legimus apud Hieronymum, pellis Babylonicæ uermiculatam picturam, id est maculis minutioribus uariegatam, ut sic interim loquamur. Cuius uisuntur modi hodieq;, ex Hispania in primis. Ichthyen appellat Hippocrates, rhinæ seu squatinæ aridam cutem. Hychthya uero, chirurgicum est ferramentum auellendis recidendisq; ab utero embryis. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos ueteribus, quòd papyri uicem impleuerint quãdoq;. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuisse, adnotatum auctoribus est. Quin in tragœdijs ab huiusce pellis usu senes uocãtur diphtheriæ. In nostris literis, pelliculare uerbum, pelliculis obtegere uel obturare est. Militis porrò cassidi (inquit in commentatione De Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quod integumentum pariter atq; insigne foret, ut strennuè ignaueq; se gerentes latere haud possent. Cæterum, quia de pellibus agitur, illud adiecisse, nil obfuerit: Pardaleam nuncupari, pardalis pellem: leonteam, uel leontem, id est λεοντῆν, leonis: lyceam, lupi: trageam, tragi, id est hirci. Apud Herodotum anthropea, id est ἀνθρωπέην, est humana pellis. Eadem forma dicitur taurea, ægea, cynea, à tauro, capra, cane. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus uarius, & uelut πολύστικτος, id est multis interpunctus notis. Lycea, qui rapax est. Nebrida ferre, dicitur elegãter, qui timidior est ac uinolentus, quia illam gestaret Bacchus. Pellarios dici legimus, sicut coriarios, id est pellium ac coriorum concinnatores. Arbeli uero, id est ἄρβηλοι, ferramenta sunt orbicularia, quibus scytotomi, id est corij

incisores in poliendo utuntur, ac incidendo. Lathargi, in corijs pelliculæ intelliguntur, ac xysmata, id est strigmenta, quæ abraduntur. Arbele, seu ἀρβήλη, apud Euripidem in Oreste, calciamenti est genus: ἔπηθεν λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης.

De coniectoribus aliqua. Quintilianus illustratur. Somniorum item species multæ: theopneusta, physica, syncramatica, addiuinãtia. Item bonam uel sequiorem indicantia constitutionem. Insuper de incubo. Dormitio resupina. Relegati, ac deportati, quo differant. Achillem Aristarchi, esse ab Ennio tragœdiam, titulo eiusmodi concinnatam. Caput XV

SEd ut à diuerticulo fabula repetatur, exquisitissimus somniorum coniector is est, qui similitudines rerum acutissimè potest perspicere ac discernere. Nam recta claraq; somnia interpretari, cuiusuis est. Similitudines accipio, quæ nobis secundum quietem obijciuntur, & uelocissimè transformantur, ut quæ de rebus respondent in profluente: si enim uehementior motus sit, simulacra in eo ueris motibus dissimilia & tortuosa redduntur. Idem in somno statuimus, si redundantior & cõcitatior materia sit, quæ à summo capite ad ima cordis defertur, similitudines expressæ aut puræ haberi non possunt: quoniam multa commotio syncerítatem somniorum confundit, & constantiam uisionum intercipit. Hæc ideo addita, ut Fabij Quintiliani locum de coniectoribus, facilius perciperent studiosi ex libro tertio. Pleriq; libros De obseruantia somniorum, multos composuerunt. Sed prudentes ista facile ridenda putant, arbitrati prodesse perparum. Nam spiritus phantastici non una esse potest uniuersalis ratio, quæ omnia (ut dicitur) sub unam reuocet Myconũ. Auctor in libro De mysterijs Iamblichus est, & Strabo non neglexit. In templo Aesculapij, quod in Epidauro est, somnia ægrotos captare solitos, quibus bonam ualetudinem à dijs ostensam coniectarent. Nam Herophilus somnia quædam uocabat theopneusta, ueluti à deo inspirata, quæ necessariò contingerent: quædam uero physica, confabricante sibi anima, quod conferre uidetur, & inde quod futurum sit: alia autem syncramatica, ex spontiuo per idolorum occursationem, quãdo inspectamus quæ maxime cupimus, ut quum amicas amplexari concipimus. Apud Auicennam obseruauimus Canonis primo, Constitutionis æqualis & temperatæ, certius haberi argumentum, somnia iucunda permulcentiaq; ac spem inducentia optabilem: cuiusmodi sunt odorum, cantuum idola & conuiuiorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentium, aut organum phantasiæ illuminantium. Plethoricum uero indicium est, quum quis ita per quietem afficitur, ut motari posse non uideatur, aut ingestabile onus sustinere, uel etiam loqui non posse. Somnia uero hoc genus, uocat Galenus addiuinantia. Dignum scitu quod idem scribit, Putasse quendam crus alterum sibi lapideum factum, moxq; ea corporis parte in paralysin incidisse, præsentiente medicorum nullo. At qui subuolare se opinatur, ac perniciter quocunq; rapi, prætenuibus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatæ. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare opinatur, aut sanguinis è corpore profluuium, uel id genus quippiam concipit. Irroborauit hoc Galeni quoq; experimento, qui eiusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem peruidit necessariam, quod retulit ipse in libello De somno. At si aquarum, fluminum, niuium, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod non Principis modò placita probant, sed quarto Colliget Auerrois, capite quintodecimo: Si imagines concipiantur ignium, bilis præualet rubra. Eandem uero atram pollere, prænunciant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta paulò antè mentio est, adnectamus item Auicennæ sententiam in ea re dignam, quæ incuriosius non prætereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malum: prauæ siquidẽ struuntur ægritudines, ueluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluitatum fit ad posteriora reclinatio, atque inde retentio, nec suis influere meatibus permittuntur, qui antica corporum obsident: cuius sunt generis, nares & palatum. De incubo item, tertij prima Princeps sic: Est incubus (inquit) ægritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur graue in nos irruere & molestius comprimere, arctatur spiritus, ac uox

ac uox etiamnum intercipitur cum motu,ingruitq́ præfocatio,meatibus præfarctis:ſeq́ uel apoplexiæ præludium eſt,aut epilepſiæ,nonnunquam & maniæ. At ſunt hæc utiq́ harenæ non omnino noſtræ,nõ imus inficias:ſed eiuſmodi tamen quę legentium animos allectare amplius poſſint, q̃ quod noſtrates nonnulli, etiam bene docti, apud Iureconſultos obſeruaſſe,in ſuos regeſſere commentarios,Relegatos nuncupari, qui cum exilij cauſa ſolum uerterint,nihilominus ſuis perfruantur bonis: quod in deportatis nõ fiat,etiam ſi à grãmaticis minus uidetur obſeruatũ. Sicut nec illud ex Pœnulo, Achillem Ariſtarchi mihi commentari lubet.
Eſſe enim eo nomine Ennij tragœdiam,id quod Pompeij Feſti probant fragmenta.

Qui nunquã ſomniarint.Plinius declaratur.Abluere ſomnia quid. Perſii locus aperitur.Ardali ara,in qua ſomno fieret & Muſis res diuina. Ardalides Muſæ unde dicantur.Tibiæ inuentor. Cap. XVI

ET quoniam diu iam de ſomniorum ratione commentamur,age, illuſtremus & parte hac Naturalem hiſtoriam Plinij, qui libri decimi fine quoſdam ſomniaſſe nunquam ſcribit:quibus mortiferũ fuerit ſignum, ſi præter conſuetudinẽ ſomniare cœpiſſent.Quæſitum à multis opinor,quæſiturosq́ etiamnum,ecquid ex ueteribus ſuccurrat memorijs, quo planior fiat auctoris nobiliſſimi ſenſus. Ego uero quod ex ſcientiſſimi Plutarchi monumentis noui,quæ uel ſola doctum effecerint ingenij haudquaquã plebeij hominem, non grauabor ſuppingere.Sic enim in libro De oraculis quæ defecerãt comperi: Cleonem ex Daulia ſolitum prędicare,multos quibus uixerat annos,nulla unquã inſomnia uidiſſe. Idipſum & Thraſimedi contigiſſe. Cauſa uero euentus tam miri eſt(inquit)corporum craſis ſiue temperatura. Sicuti melancholicos ſcimus eſſe πολυονείρους καὶ πολυφαντασίους,id eſt ſomnioſos imaginoſosq́.Scribit Ammianus Marcellinus,Delatorum peſtilenti uirulentia graſſante ſæuius,nec citra uitæ diſcrimen uiſa nocturna quempiam auſum patefacere:quo(inquit)nomine mœrebant docti quidam, quod apud Atlanteos non forent nati,ubi memoratur nulla uideri ſomnia.Id unde eueniat, rerum ſcientiſſimis(inquit)relinquamus. Confirmat ſentẽtiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto.Iucundũ relatu quod ſequitur,Species oborta per quietem Tiberio,præcipere uidebatur,argentum cuidam erogaret:id ſecum ipſe coniectãs,ac magica ui ſuſpicatus dæmona ſibi immiſſum,hominem mox peremit.Nec illud præterierim: ueteris fuiſſe ſuperſtitionis,meticuloſa ſomnia interim ablutionẽ auerruncare: quod apud Aeſchylum eſt obſeruatum,& docuit in Batrachis Ariſtophanes,
ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.
id eſt ut ſomnium abluam diuinum. Ad quod Perſii illud ex Satyra ſecunda reſpicere, dabunt(opinor)eruditi omnes:
Hæc ſanctè ut poſcas,Tyberino in gurgite mergis
Mane caput bis terq́,& noctem flumine purgas.
Sed & illud apud Sophoclem obſeruatum eſt, ueteribus in more diu fuiſſe, ut ſomnia auertentes,ea ſoli denarrarent.Et quia de ſomnijs iam diu commẽtamur, de ſomno illud nõ negligamus,Fuiſſe apud Trœzenios ueterem Ardali aram,ſuper qua Muſis & Somno rem diuinam peragebant,Somnum aſtruentes eſſe Muſis deum pręcipue amicum.Fuit autem Ardalus hic Vulcani filius,quem tibiam adinueniſſe opinantur:& ab eo Muſas dici Ardalidas,in Pauſaniæ monumentis eſt.

Ouorum natura mirabilis.Item de naufragis mirum,qui ſidãt prius, mox fluitent.Lucianus explicatur.Ariſtotelis defenſio à calũnia.Oua luſtralia & pnicta quæ ſint.Oſtracoderma & malacoderma. Cyami nomine ouũ ab Pythagora intelligi. τρομητὰ, ῥοφητὰ, πηγωιστὰ, ὕεια, pnicton, oogala. Requieta oua.Helenæ ouũ.Oaria.Pſathyra.Itẽ quid lecithus, & lecithopolis.Itẽ de ouis plura.Epidorpiſmata.Metadorpia. Epiphoremata quæ intelligantur,item epiphoræ.Thalia caſeus.Pyriephthas, epidipnides,celyphanon.Vreus pro mulo cur.Molæ in fœminis ratio. Selenetides mulieres. Vitellum dici chryſon & chloron. Cap. XVII

Qvorum inter se miram ac prope indiscretam similitudinem sæpenumero apud animum meum non sine stupore perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, hebescitq́ intuentis obtutus: tanta prorsum parilitas est, tantaq́ geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatum in Academicis obseruauimus: qui rem etiam in adagium profluxisse significat, ut ouorum similitudinem dicamus, de ijs quæ consimilia ualde inter se sunt, ut dispari secerniq́ non possint: quum farinæ (ut aiunt) sint eiusdem, & gracculus gracculo assi deat. Etiam si in Delo complures fuisse compertum est, qui gallinas quæstus sui gratia alere assueti, ubi ouum inspexissent, ex qua id foret gallina, e uestigio pronũciarẽt. Sed longe utiq́ admirabilius id, In re tam parua mundi permixtionem intelligi quandam. Ouum quippe elementis consurgere ac compingi quatuor, ueterum medicorum asser tione traditum scimus. Nam crustæ modo circumiectum obductumq́ putamen, terræ imagine quadam, arescentis in frigore uim naturæ præfert. Humor autem frigens humectusq́, aquam exhibet plane. Sicuti aerem quod inest spiritosum, calens humensq́. At in meditullio luteum fixum mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facile colligitur. Cui calculum adiecerit & color: si quid tamen eiusmodi adesse igni creditur. An non & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ouo uitalis uis, ueluti & mundo? Obseruatum ab eadem quoq́ schola, Vitellum intima caloris facultate percoqui facile. Albumen non ita, ratione utrumq́ frigoris, caloris humorisue. Hinc tostum ouum dissilit facile, non dissilit aqua concoctum: ignea siquidem ui, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectum ampliusq́ calefactũ exustumq́, plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitum molientes testam prerumpunt, demumq́ euaporant. Præterea flammæ uis tunicam circumsiliens putaminosam, amburendo diffringit, quod & fictilibus euenire dum torrẽtur euidens est. Quamobrem perfundi prius frigida solent oua, calida siquidem aqua mollicie statim humorem effundit, & raritatem relaxat. Quia uero de ouis mentio est, congeremus quæ scitu digna lectio suggerit uaria. Et illud primum, Ostracoderma dici, oua putamine intecta testaceo, ut in auibus. Malacoderma uero, quæ molli obducuntur cute. Sed illud grauius, Vnde nam fiat, quod τὰ ἀφανισθέντα ὠὰ καὶ οὐρήσαντα, hoc est, corrupta & urina oua fluitent. Integra certe καὶ ἀπαθῆ confestim sidere, manifestum est. Ac ratio quidem erui illinc potest, quod aquescant, ac spiritus contabescẽtia concipiãt plurimum. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimum, In aqua pereuntes primo quidem ima petere, mox ubi computrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescẽs quidem cadauer spiritosum fit, aer uero præfarctis poris ac meatibus, necnon pulmonis cauitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, leuissimum illud efficit, adeo ut supernatare ualeat. Proinde mandatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consueuisse eorum quos enecasset pulmonem cõcidere, atq́ ita demum in aquam proijcere, quod ita affectos comperisset nõ emergere. Ooscyphia, & oa quoq́ apud Græcos inter poculorum genera recenseri uideo, opinor de similitudine duci nomẽclaturam. Sunt qui mespila item oua putent dici. Illud uero Luciani in Dialogis quos ipse νεκρικοὺς uocat, ἢ ὠὸν cuius nam modi esse dicimus? καὶ εἴπου εὕροι ἐν τῇ τριόδῳ ἑκάτης δεῖπνον κείμενον, ἢ ὠὸν ἐκ καθαρσίου, id est sicubi comperiat in triuijs Hecates cœnam iacentem, aut ex catharsio ouum. Catharsium in Græcorum doctrina uidetur purificatio quædã dici. Morem quippe Athenis fuisse produnt, conciones expurgandi, atq́ theatra, & omnino quemlibet populi conuentum. Id uero minutis fiebat porcellis, quos nominabãt catharsia. Eiusmodi obibant munus qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Oua expiationibus apta monstrat Iuuenalis illud,

Nisi se centum lustrauerit ouis.

Sed & in Arte Ouidius oua hæc lustralia indicat illis uersibus,

Et ueniat quæ lustret anus lectumq́ locumq́,
 Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Eius autem ab recentioribus ratio promitur, quod ex animalium generibus adeo multiformibus, plurima ædantur ouis, quæ uelut media sint inter animal, & non animal: proinde

proinde pergrata dijs censere ueteres, quando & cyami nomine non aliud intellexisse uideatur Pythagoras, quàm ouum, quod sit in eo animalium κύησις, id est fœtura. Eius autem erat decretum, Compar censeri κυάμους ἐσθίειν, κεφαλάς τε τοκήων. Porrò in cereali pompa ouum solebat esse primum. Verum parte hac, prius quàm subtexantur reliqua philosophorum principi libet patrocinari, aduersus quem ita ratiocinatur Albertus: Oua longa prodit Aristoteles producere mares, rotunda uero fœminam: quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Auicēna, ex orbiculari ouo breuiq; progigni marem: ex oblongis acutis'ue fœminam. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem uirtutis perfectio in masculinis ouis ambit æqualiter, & continet extrema: at in fœmininis à centro longius abit materia in quo est uitalis calor, hoc uero planè imperfectionis argumentum est. Ista autem si quis sensisse Aristotelem putat, leberide cæcior est. Quanquam erubescens tanto nomine Albertus, mendum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis uerba ex sexto De animaliū historijs hæc sunt, ex Theodori interpretatione, Quæ oblonga sunt oua, fœminam ædunt, quæq; sunt fastigio cacuminata: at quæ rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignunt. Quod si quis cauillari nos arbitratur, auctoris Græca uerba subieci: ὅσα δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν θήλεα, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα. Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest, Se ouum uidisse cui putamen adesset duplex, inter utrumq; albugine fusa, quæ introrsus uiseretur item, sed aquosa tenuisq;, nullo prorsum uitelli uestigio. Verum hoc naturæ peccatum fuerit. Sed unde fieri astruemus, quod piscium oua uisuntur infinita, nec colore disparata, ut in auitio genere? Nimirum artificis naturæ commentum id est atq; institutum. Quippe caloris inopia distinguentis secernentisq; id obtingere probabile fit: sunt namq; frigidi pisces ac perhumecti, indeq; redundantiæ multæ quę ouis argumentum sufficit. Id in auibus contrà fit, siquidem in eis calor probatur perfectus, qui & humectum prolificum in alborem commutat: sicut unde alimentum fit, amplius digerendo citrino inficitur, imbecilla aquatilium caliditate idipsum assequi nequeunte. Naucratitarum nuptialibus cœnis cauebatur ne quis ouum intulisse uellet, aut μελίπηκτα, id est mellita. Sunt inter oua mensæ destinata (ut Aegineta Paulus inquit) τρομητὰ, quæ ualde nutriunt. Tremula interpretantur nonnulli, ut sint cum ijs eadem quæ liquida, seu mollia, uel hapala etiam dicuntur: quanquam hoc nomine dicuntur Neapolitanis, quæ sine testa enascuntur: nam ῥοφητὰ, id est sorbilia magis subeunt: pessima uero quæ uocant τηγανιστὰ, id est in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus πνικτὰ uocat, quod pręfocari uideantur, dum certo genere coquuntur: nam è putaminibus educta uasculo excipiuntur, mox oleum infunditur & garum, uinum item modicum: uasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt obstruuntq; diligenter, ac tamdiu excalfacere pergunt, donec coisse medio modo uideantur. Est & pnicton carnis condimentum certum. Oua quæ recentia non sunt, requieta nuncupabant ueteres. Pultem ex ouis & lacte concinnatam, ogala dicūt medicæ rei studiosi. Oua etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Athenæus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea uero omnia dicuntur epidorpismata, item metadorpia, necnō epiphoremata. Antiquitus siquidem prius quàm ingrederentur cōuiuæ, sua unicuiq; apponebatur portio super mensam, posterius uero multa inferebantur uariaq;: unde & epiphoremata dici cœpta. Hinc Philyllius, amygdala, carydia, epiphoremata. Comicus Plato epitrapezomata item dicit: alij tragemata uocant. Epiphoras sic item nuncupabant, quæ præter publicam mercedem de proprijs adijciebantur bonis à ciuibus. Sed & condemnationes uerbo intelligunt eodem. Secundas uero mensas impendio magnifico instructas inferri solitas, etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant oua, attestante Porphyrio quoq;. Vnde Horatius, Ab ouo usq; ad mala citaret, Sermonum primo. Appion deniq; ac Diodorus epeclia, id est ἐπίκλεια, uocari tradunt, quæ post cœnam dantur, tragemata. Nec illud relatu indignū, tragematū reliquias rectè dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin, qui Didymiam nescio quam incessens, uulpis eam apotragema nuncupauit, uel quod pusilla foret, uel ut uafricia dolisq; abunde instructam. Addamus ex Athenæo

item

item, qui ubi caseum recensuit Siculum, & quem Cretenses Thaliam uocant, tenuem latumq́, necnon pyriephtham: sic autem lac dicitur primum, id est ὁ πυριέφθης: Forte, inquit, uniuersa hæc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum oui, lecithum dici à Græcis scio, & approbat ad Glauconem primo Galenus: qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente accipit, cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Aegyptiæ radicem decoctam fieri lecithodem prodit, cibo expetitam quoq́. Sunt qui ita distinguant, lecithon pro legumine seu putamine scribi per ι, pro uitello per υ. Vitellum porrò chryson item dicunt: Hippocrates etiam chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus item, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur, quæ tum oua distrahit, tum legumina, aut uilissima omnino: tanquã nugiuendula, ut Plauti uerbo utamur. Hanc λεκιθόπωλιν enunciant illi. Oui putamen celyphanon dixit in Alexandra Lycophron, quanquam eo nomine quilibet censeri cortex ualeat. In piscibus quibusdam oua dicuntur psathyra, id est harenida ex similitudine. Iam & oua legimus, quæ generationi inepta sint, dici οὔρια, quasi flatuosa: nam οὖρον, dicunt uentum: quo argumento etiamnum ab Homero mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium. Auctor autem in Hexaemero Magnus Basilius, subuentanea oua in cæteris irrita esse ac noua, nec ex illis fouendo quicquam excuti: at uultures subuentanea ferè citra coitum progignere fertilitate insignia. Intelligi uero subuentanea seu hypenemia debẽt, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quæ ratio molam in fœminis quoq́ producere creditur, uitæ ineptam, quod agens principium ex maris seminio nõ affuerit. Oua in Græcis auctoribus dici inuenio etiam oaria. Scribit Neocles Crotoniata, ouum ex quo prognata tradatur Helena ex luna delapsum. Quippe oua parere Selenetidas mulieres, indeq́ nascentes homines quinquies decies esse nobis ampliores, quod approbat Herodotus quoq́ Heracleotes. Inter oua pauoninis primatẽ locum tribuunt plerịq́, chenalopecijs secundam sibi notam uendicantibus, tertiam auitijs.

Cur ieiunantes præcipue infestet sitis. Virgilius illustratur. Cap. XVIII

QVi ieiunia seruant, quocunq́ id fiat tẽpore, siti excellenter infestari amplius quàm fame consueuerunt. Id neminem non arbitror experimento didicisse. Proinde non est quod enixius id comprobemus. Ea modo forsan quæstio suspẽsos habet aliquos, Vnde nam fiat id quod fieri quidem norint omnes, at rationem teneant perpauci. Quæ eo grauius ad perpensionem reuocatur, quoniam & innuisse scientissimus poeta Aeneidos secundo uidetur, quum ait,

Catuliq́ relicti
Faucibus expectant siccis.

Quanquam obuiam quodãmodo se ingerebat Plutarcho ipsa hæc perpendente libro Symposiacorũ sexto, unde pleraq́ mutuatur in Cœnis Macrobius: Nam & si (inquit) humanum corpus ex elementorum qualitatibus quatuor compactum constat & concinnatum ratione artificis mira, una tamẽ ex ijs est, quæ uel sola, uel omnium maxime iuge sibi cõmodumq́ deposcat alimentũ. Is autem est calor, qui humecti quippiã suggeri sibi in dies & horas quærit. Id uerum comprobari uel eo potest argumento, quod nõ aquæ, nõ terræ, nõ deniq́ aeri ullam absumẽdi, quod in proximo sit, inesse uim, perspicuum est. Ignis modo, uelut inexplebile animal, fomitem hincinde perpetẽ conquirit, alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, caloris nimietate pleraq́ auidius consumẽs. At senes, in quibus conflaccescit qualitas ea, extabescitq́, nullo negocio pati ieiunium ualent: uelut parte plurima interextincto eo quod refici alimentis solet. Quin ubi agitatione languescẽtem caloris uim excitarimus, stomachi inualescit appetentia. Inde quoq́ assertio hæc perspicua fit, quod inter animãtia quæ sanguinis sunt expertia, cibum caloris inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectaq́ uis proprium illius est pabulum, summa prorsum ratione fieri, fatendum est, per ieiunium corpore nutrimẽti indigo, genuinum præcipue id exigere calorem: quo excepto corpus uniuersum refici instaurariq́ pernoscitur. An

An in pulmonẽ corriuetur potus, diuersæ in eo sententiæ. Pulmonis functionẽ duo habere munia. διαπνοὴ quid. Eudiapneusti. Aræosyncriti qui dicantur. Caput XIX

Illud eximie mirari me fateor, Platonem, cui ut scientissimo, & philosophorum facile principi, doctissimus ut quisq; est, ita promptissime assurgit, delabi potum in pulmonem, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo uersamur argumento, non sopitæ fuerit operę, huius quoq; rei commeminisse parte hac. Platonis uerba ex Timæo, quibus plane id astrui uidetur, subijcere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmen cordi adhibuerũt, molle primum atq; exsangue, dein cauis intrinsecus fistulis spõgiæ instar distinctum, ut spiritu potuq; hausto, cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quam ob causam arterias tanquam aquęductus per pulmonum substantiam deriuarunt. Plutarchus Symposiacorum septimo, eius opinionis Philistiona fuisse auctorẽ scribit. Sed & Hippocratem ac Dexippum Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet uelut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum uelle, quid in diuersum Erasistratus prodiderit, ut Plutarchus idem exposuit, sed & in Noctibus Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recensere non est consilij. Aristotelis uero placita, cui in ratione naturæ primas omnium calculis deferri uideo, præterijsse, uisum pene piaculum est. Ante gulam (inquit) posita arteria est, quanquam impedimento est, quum cibus ingeritur. Nam si quid uel cibi uel potus in arteriam delabitur, strangulationes, tormina & tusses grauissimæ incitantur. Quamobrem nec audiendi sunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim aperte, quæ modo dixi, omnibus quoties aliquid cibi delapsum est. Profecto opinionem eorum qui potum hac admitti existimant, irridendam esse plura ostendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad uentrem pertinet, sicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiam per uomitum, & nauseam, unde nam humor remeet, incertum non est. Ad hęc humorem nõ continuo colligi in uesicam, sed in uentrem prius, certum est. Excrementa enim alui tingi uidentur uini atrocioris fece. Vulnere etiam uentris sępe hoc patefactum est. Sed enim stultas opiniones admodum scrutari, stultum fortasse est. Hæc philosophus summus aduersus præceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conantur, inter alia id quoq; sequutum Platonem uideri uolunt, quòd forte conuulsa arteria, uelut meatu intercepto interscissoq;, potus reiectatur foras, incolumi stomacho. Astipulari uidetur & sitis accensio, pulmone ægrescente. Porrò & animalia pulmonis expertia potum nescire animaduertuntur. Sed nec id astruunt prætereundum, quod in urina, quæ est retrimentum potus, nullum cibi uestigium reperitur. Quod si in uentre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitate inficeretur. Postremo inquiunt, cur lapides qui de potu in uesica nascuntur, nunquam in uentre coalescunt? Atqui debuerunt, si in uentrem deflueret potus. Eupolis deniq; & Euripides poetæ nobilissimi, Platonicæ hæresi calculum adijciunt. Et sunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt id quoq;, epiglottida, tanquam arbitram prohibendi admiscendiq;, potum partiri inter stomachum pulmonemq;, ut quod in pulmonem corriuandum est, sensim paulatimq; infundatur, reliquo in stomachum deriuato. Lactantius in hominis opificio cum Erasistrato stat & Aristotele. Quorum si uera sentẽtia est, ut ferè constare uideo, una erit pulmonis functio, ἀναπνοὴ, quam esse finiunt κίνησιν θώρακος καὶ πνεύμονος, id est thoracis motionẽ & pulmonis: cuius sint munia duo, εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοή, id est inspiratio exspiratioq;. Est tamen & quæ uocatur διαπνοή, ea dicitur ὁλκὴ ἀέρος ἀπροαίρετος, ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θερμοῦ διὰ τῆς ἐπιφανείας, id est aeris attractio citra nostrum propositum à naturali calore per superficiem. Sed εὐδιαπνεύστους uocant Græci, quibus libera corporis transpiratio est. Nõnulli medicorum & gymnastarum etiam aræosyncritos. Cui hominum generi pronunciatum ab Hippocrate est, sanitatem magis constare. Sic namque scribit: Corporis laxitas ad transpiratum, quibus plura feruntur per cutem, salubrius: at enim quîs pauciora, salubre minus.

Ieiunij ratio ex medicorum scitis. Firma ætas quæ intelligẽda. Item quid Hieronymus de ieiunio, & Porphyrius. Encratitæ hæretici qui, & Seueriani. Cap. XX

Hippocratis medicæ potestatis scientissimi nobilissima & celeberrima sententia est, quod & paulo ante referebamus parte quadam: Senes facillimè ieiunium sustinere, mox qui firma ætate sint, minus adolescentes, omnium minimè pueros, ex ijs uero qui animo sunt propensiores, magisq; uegeti. Hæc autem ita (quod aiunt) apertis dicta tibijs uidetur, ut non ita magna indigere explicatione sentiãtur. Nisi quod Galenus firmam ætatem dici putat eorum, qui mediam consistentiæ seu uigoris ætatem & senectutis agunt, cum iam crescendi ætas & tempus excessit, necdum tamen senectutis sensus ullus notabilis compareat. Ita Thucydides inquit, Qui firma ætate sunt. Integram sunt qui itẽ uocent, Græcis autem & Galeno ἀκμὴ nuncupatur: unde ἀκμάζειν deflexum est uerbum. Integra ætas (inquit in Terentium Donatus) est, quæ in flore consistit, cui neq; addendum iam sit, neq; quicquam adhuc sit imminutum. Virgilius,

Integer æui Ascanius. Quod autem senes ait, intelligendum putat de ijs qui primordia uitæ senilis traducant. Nam de ijs qui summam pulsent & occiduam senectam, qui intelligi potest? Quum ij diutinæ inediæ dispendium nequaquã ferant, quanquam cibum exigunt omnino perexiguum. Traditum & illud in eisdem comperi scholis, Sanguine abundantes biliosis facilius ieiunium perpeti, causis aliquot: & primum quidem, quoniã humectum in illis redundat substantificum, atq; item nutrimentitium: postremo & calor suppetit remissior minusq; acutus, ut qui humido suffrenetur. Attendenda & in hoc ex primo Canonis Auicennæ placita, prodentis, Eum uitæ modum uideri præstabiliorem, ut die una semel tantum hianti stomacho ingeratur cibus, mox sequenti bis, mane & sole occiduo. Id ipsum & sexto Colliget comprobat Auerrois capite septimo: Nam & mirabilis (inquit) Auenzoar assentitur. Rasis quarto Almansoris, Canon, inquit, aptissimus uidetur, ut biliosis bis die cibo refici permittamus, phlegmaticis semel, temperatis sanguineis'ue ter duobus diebus. omnino ægre cibaria perficientibus præstare, scribit Auicenna, bis interdiu comedisse: semel autem uix aut nunquam. At beatus Hieronymus: Post cogitationum (inquit) cautissimã meditationem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid, Humiliaui in ieiunio animam meam, & cinerem tanquam panem manducaui. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cælum. Moyses quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone dei pascitur. Hostis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias: Si filius dei es (inquit) dic ut lapides isti panes fiant. In Lege, Mense septimo post clangorem tubarum, decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur anima illa de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continẽtiæ. Et mox paulo: Sic ieiunandum, ut non palpites, & respirare uix possis, sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in uigilijs facias quid minus. Ieiuniũ non perfecta uirtus, sed cæterarum uirtutũ fundamentum est. Et rursum alibi: Displicent, inquit, in teneris maxime ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimento cognitũ, asellum de uia lassum diuerticula quærere. Faciant licet Isidis cultores ac Cybelis, qui gulosa abstinentia phasides aues & fumantes turtures uorant, ne Cerealia contaminent dona. In quadragesima prophani ferè uẽtris ingluuiem decoquunt, & in cochlearum morẽ suo uictitantes succo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parant. Hæc si quis impudentior paulo ridenda arbitratur, perpẽdat quæso Porphyrij quoq; exodium nobile, ex ueterum theologorum placitis in dæmonum improborum sacrifico ritu præcipientis, Ieiunio animum expurgari debere, præsertim uero animalium abstinentia. Quippe sanctam animi puritatem, uelut symbolum characteremq; diuinum arbitrabatur, quo ab illorum custodiamur prauitate. Porrò & uir planè diuinus animum tum sapientia diuina, tum ciborum muniet abstinentia, perturbationes hominibus incitantium. Tum ipsa ad deum similitudine, uelut dei templum incontaminatũ, esse animum arbitratus

arbitratus in hoc uniuerso dei patris templo. Festorũ item dierum quibusdam, prisco ritu ieiunia seruata, in libro De Osiride ac Iside, allata in ea re Xenocratis sentẽtia, Plutarchus tradit. Denique compertum nobis, Encratitas hæreticos, qui & Seueriani sunt nuncupati, nominis indeptos rationem, quoniam cibis abstinerent ac matrimonio: ab Tatiano propagatos, Hieronymus scribit, auctos ab Seuero: unde σεβηριανισαὶ Sophronio uocantur. Ieiunium quandoque Cereri institutum, T. Liuio credimus.

Tritagonistæ cõuitium Aeschini inustum, quid sibi uelit. Thessaracoston in grauidis tempus, quod sit: necnon tessaracoston festum. Tessera in re militari, quid. Caput XXI

AEschinem oratorem nobilem Demosthenes nimio plus quandoque uellicans, & labeculam aliquam uiro eloquentissimo utcũque inustam uolens, Tritagonistem illum subinde appellat: sicuti commeminit Hermogenes quoque primo De ideis tomo, καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε ἡ μήτηρ. id est, tritagonistem extremũ educauit te mater: ut qui tertio histrionum ordine dignus uideretur, quando eum tragicum hypocritem, hoc est histrionem intelligi uolebat. Nec secus multis in locis hominem infamat, quàm ut scenicum etiam inutilem, ac uix in tertijs concertantem. Nam tritagonistes non aliud signat, quàm ordinis tertij certatorem. A Sophocle uero productum hoc uidetur, qui primus creditur tribus usus histrionibus, & quem uocant tritagonistem. Aeschinem fuisse hypocritem, sicuti Demadem etiam remigem, adnotauit Quintilianus. Plutarchus in Decem rhetorum uitis, super Aeschine ita commeminit: Quum esset (inquit) λαμπρόφωνος, hoc est uocis sonantioris, postmodum tragœdiam exercuit: ut uero Demosthenes ait, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν ἀεὶ Ἀριστοδήμῳ ἐν τοῖς διονυσίοις διετέλει. id est, scribæ histrionisque munere fungens apud Aristodemum agebat in Dionysiis. Quin etiam puer, literas cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione præclara, παιπάλημα Aeschinem dicit, uoce deflexa ex pæpale, quod uerbum florem indicat farinæ: quoniam esset is ingenij acerrimi, nunquam non in numerato ad sibi utilia peruidenda, tametsi cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia uarius ac multiplex. Tympanistriæ filium fuisse Aeschinẽ, prodidit Lucianus. Tessaracoston uero tempus dicitur dierum quadraginta: quando seruatum ueteribus tradunt, uti gestantes utero ante partum, eo dierum numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incommodis infestabantur plurimis, sicuti infantes quoque per id fermè temporis, morbidi sunt, uti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculum. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nuncupatum. At tessera (inquit Polybius) tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorũ principes, rursumque ad tribunum redibat, unde is omnibus esse datum signum cognoscebat, necdum se intendentibus tenebris, perque omnes ad se peruenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & unde. Heterognatos. Arithmetica ne proportio in conuiuio probabilior, an geometrica. Cur cœnam dicant δαῖτα. Dætis quid, uel molyza. Protothœnia. Trimmata. Homochœnices. Homositi. Camasenæ apud Empedoclem quid. De Boethio plura. Caput XXII

QVàm esset uiro graui improbanda uentris ingluuies, & pecuina uoracitas, suprà locis aliquot ex summis auctoribus uideor abunde commonstrasse. Nunc quia in eandem sententiam suppetunt aliqua non digna quæ prætereantur, nec quibus (ut opinor) Græcanicum illud congruat, οὐδὲν ἱερόν, nil sacrum: operæpretium me facturum credidi, si ea uelut auctaria bonarum literarum studiosis congessero. Igitur fuisse ueteribus adagium uideo, quod usurpasse Democritum ex auctore nouimus locupletissimo, ἐν ξυνῷ ἰχθύϊ ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, promiscuo pisci non insunt spinæ. Id uidetur in nimio plus uoraces productum, qui insita, cephalique auiditate quadam, raptim se saburrare festinantes, uerentur semper ne accumbẽtibus parte ulla cedant, immoque indigi inexpletique è mensa cogantur surgere: quo fit, ut dum deglutire satagunt, quicquid uncis manibus, uelut inauspicatæ aues, inuncarint, ne per-

purgent quidem, ſed confertim indiſcriminatimq́ omnia in barathrum deuoluant & latrinarum meditatorium: ἀλλ' οὐ φιλικὸν, οὐδὲ συμποτικὸν προοίμιον θοινοχίας ὑφόρασις καὶ ἁρπαγισμὸς καὶ χειρῶν ἅμιλλα καὶ διαγκωνισμὸς, ἀλλ' ἄτοπα καὶ κυνικά. id eſt, at non gratum, nec conuiuale procemium eſt guloſa eſculentorum inſpectio & rapacitas, manuumq́ certamen, necnon cubiti inniſus. Perabſurda hæc ſunt, ac cynica. Quo argumento aſtaſthaliam uocarunt Græci, in conuiuijs, quas dicunt thalias, hoc genus peccatum, ad alias mox uocabulo corriuato. Heterognatos ex Libanij declamatione quadam, uorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in ſiniſtram cibum lingua conuoluat, uel utraque oris parte cibaria ſimul conterens, ita ſit nuncupatus. In hos ita affectos ſic declamaſſe Socrates uidetur, quum diceret, quoſdam pane uti uelut obſonio, quoſdam obſonio tanquam pane. Proinde ſunt, qui ueterum frugalitati applaudentes, ut præclarum maximeq́ ciuile, id efferant inſtitutum, quo μοῖρα καὶ λάχεσις ἰσότητα τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβευον. id eſt, Mœra & Lacheſis in cœnis æqualitatem, & in conuiuijs cõmunionem diſpenſabant: nil enim conſpiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat iſomœria, quam intelligimus ſuam cuiuſq́, ac ex æquo portionem. Ex quo argumento, uiri nunquam laudati ſatis, cœnas ipſas δαῖτας nuncupabant, & conuiuas, δαιτυμόνας: & δαιτροὺς, ſtructores ipſos, ac trapezocomos, à diſtributione quæ tũc fieret: ſiquidem δαίειν, diuidere eſt. Aſtruitur quod dicimus, & Spartæ moribus, quibus creodætas, id eſt carnium diuiſores habere, receptum erat: non quoſcunq́ quidem, ſed eminentiſſimum quenq́ ex ciuibus. Nam Lyſandrum eo quandoq́ perfunctum munere, tradit hiſtoria. Id uero dicebatur creodæſia. Sed uas creodochon dici adnotauimus. Dætis autem uocatur Galeno, allij caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoq́. Hippocrati molyza nuncupatur, allij cum ſolo capite coma. In conuiuijs, inquit Pollux, portio prima dicitur protothœnia, id eſt πρωτοθοινία. Huic porrò mori calculum adijcit Homerus quum ſæpe aliàs, tum ubi ait,

καὶ οὔ τις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

id eſt, & nemo æquali indigebat cœna. Cæterum, mos hic quo in cœnobijs nunc maxime ſancti uiri, deoq́ uere mãcipati, caſtiſſime degunt, exſoleuiſſe tunc uidetur, quum ſaliares inductæ ſunt cœnæ, quibus ad immobilitatẽ uſq́ differtus uenter diſtenditur. Candylos nulla tunc menſa notaſſes, non carycias, ganeata cibaria, quibus iam ſatur titillatur palatum. Non aromaticas potiones, quæ uocant trimmata. Certe diu ſeruatum, ut ſacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μερίδα, id eſt ad portionem. Hinc Euripides, τὴν τῆς ψυχῆς παῖδα κλῆρον dixit, hoc eſt animæ filiam ſortem: quæ diuiti, aut illuſtri non contribuens τὸ πρωτεῖον, hoc eſt honorem præcipuum, ſed ut obuenit, pauperem abiectumq́ ſurrigit, magnum uero ac potentẽ æqualitati aſſuefacit, nec moleſtè, ſed moderatum agere hilariter. At enim aſſertione id genus, uideo proſilientem in me gurgitum altiſſimorum turbam, & Apicios neſcio quos tumultuoſius obſtrepentes, qui ſoliti κιχλίζειν, id eſt cichliſſare, ſeu turdos eſitare, ὄψα τε οἷα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες, id eſt, obſonia cuiuſmodi à Ioue nutriti ueſcuntur reges, querulè nimis flebiliterq́ ferent, ad Zenonis parſimoniam, tanquam ad pileum gulæ proceres uocari. Quem proditum memoriæ eſt, crudis duntaxat ſolitum ueſci, interimq́ uini loco aquam perpotare, ac diſcipulos eſuriem docere. Vnde Philemon de illo ita cecinit, πεινῆν διδάσκει καὶ μαθητὰς λαμβάνει. id eſt, docet eſurire, nec tamen diſcipulis caret. Atq́ in diuerſum ita concinnabunt argumenta, ut patinarias ſtruant ſtruices, quod Plautinum eſt, ueluti non ueſcendi bibendiq́ gratia agitari conuiuia ſoleant, ἀλλὰ τοῦ συμπιεῖν καὶ συμφαγεῖν. id eſt, ſed combibendi conueſcendiq́. Tua uero inquient creodæſia neſcio quæ, ac in portiones diſtributio, cõmunione ſublata, ex una multas nobis cœnas conficit: pluresq́ cœnantes, concœnem uero conuictoremq́ prorſus neminem, quando ueluti à creopolica menſa ſiue laniona ad libram capiens quiſq́ portionem decumbat. Sed rogo te, Nónne deridiculum neſcio quem & imperitum arbitrere medicum, ſi ægris pluribus ad æquilibrium potiones propinet? An non ſentis in conuiuendi ratione idipſum uſu frequenter uenire? Eſt qui plus appetat, eſt qui minus, inſita unicuiq́ uirtute aut retundente, aut acuente cibi appetentiam. Tu tamen feſtiuiſſime

ſtiuiſſime cõuiuator & rex, non ſitientes, nec fameſcentes ad eundem cum diuerſis calculum reuocas. Nec ſatis uidere didiciſſe, non arithmeticum in iſtis medium, ſed geometricum requiri. Proinde, ſi ad cauponem diuertas, conſuluerim planè, una & communi utendum menſura. Quum uero ad conuictum uocamur, memineris, proprium quenq; uentrem adducere: quem deniq; non tuum hoc moleſtum æquilibrium explet, ſed quod eſt ſatis. Neq; umbricas huc cœnas reuoco, ſed ueterum nobis humanitatem cenſeo imitandam, ut in communione ſeruanda non homorophij modò ſimus, & tecti eiuſdem cohabitatores, ſed poculi quoq; & cibi eiuſdem grati participes. Quos à Græcis dici homochœnicas ſcimus, & homoſitos. Homericas porrò cœnas ualere ſinamus, famelicas neſcio quas & ſiticuloſas, in quibus reges ſunt Italis moleſtiores cauponibus: quibus in procinctu ſtantibus, ſuccurrit memorare, quot quis apud ſe calices perſiccarit. Pindaricæ utiq; præſtiterint, in quîs omnia omnibus affatim apponi inuenies. Quod te non obſeruaſſe, impendio miramur, quum ſubinde in Græcorum caſtra ſolers explorator te inferas, & in nulla non pagina ab illis uerſuram facias, ex uſura ſortem fieri opinatus. Perbelle mihi ratiocinari uidemini, & quidem, ſi uera omnino dicenda ſunt, me quoq; ſimilis quandoq; rapuit ſententia. Sed quum animaduertiſſem non me ualde ab eo differre, quem torrens arreptum deuoluat, qui non quò uelit ipſe, ſed utcunq; aquæ impetus tulit, neceſſariò feratur, erubeſcebam equum me planè furentem inſcendiſſe. Neq; enim aliud eſt concupiſcentiæ agitatio. In quo ſi ex me ſcitetur quiſpiam, quo nam ferar: non aliud uerè reſpondeam, quàm quo uiſum effreni bruto fuerit. Proinde uos, ut collibuerit, me nihil pœnitet eorum ſententiæ eſſe, qui cibi potusq; largitate opprimi ſenſum, rationem concuti, ſapientiæ induci nubilum uſu edocti non abnuunt. Illud obiter, quoniam à piſcitio cœpimus, adnotarim, communi notione piſces omnes camaſenas, id eſt καμασῆνας dici ab Empedocle. Immo uero nec id prætereamus ex hiſtoria productum: erant Symmachus, & illius gener Boethius ſummo nati loco, ac inter Romanos, ſenatorioſq; uiros facile principes, conſulari etiamnum perfuncti dignitate: uerum cum primis philoſophiæ myſterijs abundè illuſtres ac benefica natura pleriſq; ſalutares. Sed uti in magna ferè aſſolet gloria: æmulorũ ſeſe promebant odia & ſimultates. Vnde factum, ut tanquam rerum nouarum ſtudioſi, in ſuſpicionẽ uenerint Gotorum regi Theodorico: qui hoc nomine bonis publicatis, etiam illos interimi iuſſit. Sed quum mox cœnanti miræ magnitudinis piſcis percoctum caput appoſuiſſent miniſtri, Symmachi eſſe id, uiſum regi, quando & ab inferiore labro prominere dentes opinabatur, ac prærigidos toruoſq; oculos interminari grauius, ac ultionem intentare. Qua monſtri ſpecie is conterritus, cõtremiſcenſq; totus, ac rigens quum decubuiſſet, mox extabeſcẽs luctu emoritur. Illud item adnotarim, Boethij uxorem, Symmachi filiam Ruſtitianam ab hiſtoricis nuncupari: quæ uiro ſuperſtes, capta urbe ab Totila, uitæ neceſſaria ab hoſte coacta eſt emendicando quærere, quæ antea facultates ſuas egenis munificè fuerat impertita.

Candyli quid ſint: item abyrtace, abyrtacopœi, candys. Plutarchi codex emaculatur. Caryceumata. καρυκοποιεῖν. Carycopœi Delphi. Caryca. Paropſis. Paropſimation. Onthyleuſes. Carica. Carya. Conchyliorum lautitia. Syrmæa, ſyrmia, mimarcis, nogaliſmata, mimata, hæmatia. Buli pro inteſtinis. Liculmen, alix, enhæmata. Caput XXIII

QVoniam uero paulò antè quibuſdam uſi uocibus ſumus, quas haud ambigam, legenti frontem contraxiſſe, tollamus porrò difficultatis tricas, ut ea ueluti morula, nihil harum lucubrationum ſtudioſi ſufflaminẽtur, ut hoc interim uerbo utamur, quo & aliàs. Candylos ergo accipe ſcitamenta ciborum quædam ex melle lacteq; concinnata: ſicut abyrtace apud Barbaros ex porro comparabatur, cardamo, allio, mali punici granis, ſinapi, & id genus alijs quibuſdã, unde abyrtacopœi nuncupantur: Medis præſertim id uſu frequenti fuit: ſicuti in Theſeo auctor Theopompus eſt, & in cecryphalo Menander. Candys autem Perſicum eſt indumentum. In quo Plutarchi codex Latinus non citra labeculam circumfertur in Cimone; nam ſpolia recenſens Perſica, præter aurea pſellia etiam manicas adijcit, quas in-

terpres bullas accipit & torques ac candyas: ubi modò candidas, scriptum legas. Caryciam uero dici inuenio iurulentam dulcedinem. Iulius autem Pollux, dicas (inquit) iuris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropsida: est enim & hoc iuris quoddam genus, uel (ut putant alij) mazæ, uel est obsonium, quod nunc paropsimation diceremus. Pro uase autem dici paropsida, negat Thomas, Magister cognomento: probat ueterum auctritate Athenæus. Caryceumata salsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, καρύκης τὸ γρύειον ἀνάπλεως, id est suffertũ habens barbitium caryca. In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, carycias, thrymmatidas, & thria. Scribit Sudas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisq; alijs prælautis confectum. Vnde inquit dictum καρυκοποιεῖν, quod est, scita uerborum uarietate orationem excolere. Et in libro De rhetorica Apsinus duci iudicem prædulci oratione suauiq; oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopœos tamen dici Delphos, legimus, quoniam uictimas circumcidentes coquorũ fungi officio uiderentur. Carycarum meminit Athenæus quoq;, ut Lydij inuenti. Quin est item caryca uenter, quem nunc monthylentem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicũtur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendij, Didymus auctor est. Sunt qui à nigredine inflecti uocabulum opinentur: nam κάρυς ῥοῦς, pro nigro interpretatur. Carica uero domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat comicus nobilis, ὥσπερ οἱ κᾶρες μὲν οὖν ἐπὶ λόφου οἰκοῦσιν.

Sciendum uero, id quod ut succenturietur, impetrat gula, Tempestate hac Pannonios carycæ imaginem seruare quandam, ex pipere ac aromatibus alijs scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hunc usum iugulando peremerint. Omnino edulia hæc fuisse pretiosiora, ex Plutarcho liquet Symposiacorum quarto. Carya uero ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine uidentur, quæ ligneo conteguntur putamine. quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus. Conchylia uero adeo proceribus gulæ probata, ut uel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia uiduarum cupedias: sicuti Phalereus commeminit Demetrius, ut Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoq; nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correpserit Syrmiæ nostris temporibus frequens nomen, quod obseruatum eruditis est: habetur uero id nuptiale ferculum, cui condiendo quæritur gallinacea pulpa cum amygdalis & saccaro. Est tamen Hippocrati syrmæa item succi species, id est passi, aut defruti. Erat & prioribus intestinum sanguine concinnatum, id (ut Pollux docuit) nuncupabatur mimarcis. Sunt & scitamẽta quædam dicta nogalismata, præcipuè grata: meminit Ephippus. Sed uerbum id poetis modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymata quoque obsonia dicuntur quædam pretiosius comparata. Parabantur uero, ut est apud Artemidorum, ex carne ac cruore, coniectis præterea condimentis pluribus, quæ in Opsartytico recenset Epænetus. Fuit & genus aliud, quod & ipsum à cruore contenderim dici hæmatiam. In Collectaneorum rei rusticæ libro apud Græcos, auctore incerto, legi, esse speciem gari hæmation, quod ex thynni concinnetur intestinis μετὰ τῶν ἐμβραχίων, sanguine insuper adiecto, & quibusdam alijs. Eodem ferè loco nominatur species altera ex intestinis itidem piscium liculmen, cuius percolati sedimentum dicatur alix. Enhæmata Dioscoridi sunt ulcera cruenta. Hæmasium uocant septum spinis contextum, quod ingredi cupiẽtes sanguine oppleantur. Auctor est Aristophanis interpres, allantopolas adipibus concisis implere τοὺς βούλους, quo uocabulo accipi intestina possunt, quæ paulum luxato uerbo sic item plebeia nuncupantur uoce. Botulos etiam cruore distentos apud Septimium Florentem legimus. Cæterum, quia in conuiualem incidimus hilaritatem, non ineptè fortasse fecerimus, si hoc potissimum loco fuero exsequutus, quicquid mihi lectione uaria compertum est: quando non parum multa sunt, quæ ad id spectantia ueteres monumẽtis prodidere. Verum, ut minus anxia lectio fiat, quoniam qui sæpius iter iungũt, serius quidem, sed incommodo minore nihilo secius, quò contendunt, tandem perueniunt, impingentes capiti huic coronidem, seorsum quæ reliqua

liqua fiunt, pertractabimus, Græcorum ferè uestigijs inhærentes, nec tamen nostros transeundo inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, uel Saturnalitia mittere, aut sigillaritia.

Prandij & cœnæ uocabula, tam Græcè, quàm Latinè unde inflectantur. Acratisma. Ariston. Dipnon. Monophagi. Monositi. An ueteribus in usu fuerint prandia. Ignis laus, & salis. Quæ sint bellaria pergrata. Vnguentorum mos. Myron unde. Tricliniorum, & cõuiuarum appellationes plusculæ. De Androne, ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbole. Collecta. Conuiuiorum species. Ilapine. Gamos. Eranos. Sportularum conuiuium. Ilæ quid. Ilarche. Brumalia quæ, & unde. Caput XXIIII

ILlud uero se ingerit primũ, ut scrutemur, quid ita Græci prandium dicant ariston: sed præstò grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrati, uelut aoriston intelligamus, id est indefinitum, uel quòd in bellum pergentibus, id est πρὸς τὸν ἄρεα, concinnari consuesset. In Symposiacis Plutarchus acratisma & ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti coniectat, quoniam panis bucellam mero tingerent: hoc autem διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν, id est à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus, ariston, id est prandium parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, id est commodum sese promente aurora. Commeminit uocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon usos ueteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Vespernæ uocabulum ex hac ratione pro cœna uidetur effinxisse Plautus, quum cœnam ueteres pro prandio acciperent. Dipnon uero, siue cœnam, dici ὅτι τῶν πόνων διαπαύει, id est quia pausam laboribus facit. Ni malit quis ariston appellari, uelut ῥᾶστον, id est ex obuijs, nec anxiè comparatum. διάπονον uero ὥσπερ διαπεπονημένον, id est elaboratum solicitiusq; appositum: sed uarijs tamen distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, necnon phratricum, aut etiam orgeonicum, ut Thiasum prætercam. Lego & soteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen pro conuiuio bis positam inuenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias uero apud eundem Plutarchũ, cœnam apud Romanos dici aucupatur, διὰ τὸ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι, quòd cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, ueteris fuisse moris: unde sunt forsan apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia uocantur mònostropha. Monositos intelligũt, qui semel tantum die cibum admittunt: quod auaritiæ causa Iberas factitasse, traditum ueteribus scio. Dici uero à nobis prandium, à temporis qualitate: nam ἔνδιον, signare meridianum: quando & à prandio interquiescere ἐνδιάζειν pronuntiant, uel quòd id sumerent πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι, id est prius quàm indigentiæ premerentur nocumẽto. Acratiston uocat Theocritus, sine cibo aut ientaculo. Hinc eorum coargui inscitia potest, qui prandia in usu fuisse ueteribus, abnuunt. Nam ut Iuuenalem taceam, in cuius Satyra legimus,

Hæc inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, ut patentibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem more ueterum sumebat, æstate iacebat in sole. Valerius libro secundo. Prandere & cœnare in propatulo, uerecundiæ non erat: Plinius quoq; libro trigesimotertio Q. Elium in fictilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheium scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio, Quum eius in nuptijs more Larinatium multitudo hominum pranderet. Et infra, Quum ad illud prandium crudior uenisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prandium dici, quòd ad bellum milites pararet, à cinctis initum: cui rei adsit argumentum, quòd à discinctis cum imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astruitur multis. Vt uero ulterius pergamus, Euenum dicere solitum accepimus, Ignem uideri omnium bellariorum iucũdissimum. Salem uero Homerus diuinum uocat. Pleriq; autem χάριτα, id est gratiam, quod pluribus intersitus gustui sapida reddat, & grata. Verum præcipuè diuina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Cæterum & cum bellarijs corollisq; in mensas secundas

ueniebant unguēta profligatis cōgrua moribus impudicisq́. Quod apud Xenophontem testatius Socrates facit. Certe Græcis myra nuncupantur, quasi μωρὰ, quoniam uino madentibus ac delirantibus plane arrideant. Vnguentarios infectoresq́ non admisit Sparta, execratus est Solon quoq́. Conuiuij locū inuenio recte dici symposium, androna, syssition, & triclinon, œcon, id est domum, & pentaclinon, uel etiam decaclinon, & pastada, ἀπὸ τοῦ πάσασθαι, item synagogium: sed & synagogimon, siue synagogium pro conuiuio apud Alexin in Philocalo, legimus: nam συνάγειν dicebant simul bibere, sicuti comprobat Menander quoq́. Forte (inquit Athenæus) hoc sit, quod symbolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset, respondit ἀσυμβόλως δειπνεῖν, id est sine symbolo cœnare: nam quum iocis scateret, sæpius uocabatur: quo nomine à Timone est proscissus, ut dipnomanes, ac mortui habēs oculos, κραδίην δ' ἀκύλιστον. Sic & asymbola dicuntur conuiuia. Symbolen autem conuiuio illatam, chon uocant Argiui, id est χῶν: particulam uero æsam, id est αἶσαν. Symboles meminit Alexis quoq́. Collectas, à conuiuis exigi solitas quandoq́, in secundo De oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item dici symposia in ueteribus obseruatum memorijs est, unde forsan præposita poculis Hebe confingitur poetis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebantur à Græcis, q́ inter duas aulas media essent. Nostri etiam andronas uocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, ubicunq́ inter domos duas angustior patet uia, qua uelut anfractu breuiore, liceat ex transuerso in patētiorem transcurrere, uocant andronem, uel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirum tamen est: nam Græcè non conuenit, neque item Latinè: etenim illi, andronas appellant œcos, ubi conuiuia uirilia solent esse, uti ex Xenophontis liquet Symposio, quòd eò mulieres non accedant. Athenæus etiam ita scribit: heroicas domos Homerus megara uocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putant, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, ubi arma è porticibus, siue ἐκ τῶν ἀνδρεώνων amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata. Theocritus, anemones andera, id est ἄνδηρα in sepibus uisitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum labra sic uocentur quoq́, quia sint ἄνω τῶν ῥεῶν, uel loca item humectata. Conuiuas ipsos, Græci sympotas dicunt, uel homositos & syssitos, synusiastas, thiasotas & thisitas, necnon ilapinastas, eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiumq́ in Odysseæ primum ita conuiuia disparare, ut ilapinen, id est εἰλαπίνην statuant, quòd splendorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro coli solitum legimus Iouem ilapinastem & splanchnotomon. Dici ilapinem interpretantur, ab ἴλαι, quo nomine ordines intelligunt, ac uertigines, quas iuniores æderent in choris, cuiusmodi à comessantibus post uictoriam exhibebantur. Pindarus,

ἔνθα μὲν εὔφρονες ἴλαι σὺν καλλιμόλπῳ βοᾷ ... θεόν λέγοντι.

Est item ila, equestris turma: unde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarū erogetur pluſculum. Eranon, quòd pluribus differtum accumbentibus fit, sed ita, ut ferat sibi unusquisq́ quod edat: quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, id est à sportula. Quæ res poetæ Hesiodo arrisisse admodum uidetur, quòd insit iucunditatis multum, impendij haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis uesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quò non dicerentur ἀλλοτριοφάγοι. Hinc tollendæ ignominiæ causa Romulus quòd cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus conuiuio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo ali senatum hyeme, nullis obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur τὸ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τραφῆναι. Seorsum uero Thiasotarum domos pholateria nominabant, id est φωλητήρια: quanquam est proprie Thiasus, sacer chorus, unde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet diuinæ rei causa coeuntem eo dici uolunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt deos, ut scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis tardiores conuiuæ, ac ad cōueniendum lentiores nuncupantur colyusidipni, uelut cœnaturis morulam inijcientes, & accubitum inhibentes (Scribit tamen Etymologiarum

rum secundo Apollodorus, ex cochlijs, hoc est limacis esse, quæ dicantur κωλυσίδειπνοι, id est colysidipni) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahentes conuiuium, necnō trechedipni, ex aduerso appellatione facta, quod minus ad cœnam currant. Sunt & qui uocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis districti, nihilominus cœnæ cupiditate uocatoribus non negant, etiam si ad præscriptū adesse queant minus. Apud nostros mensæ eiusdem participes conuiuæ dici consueuere, sed & conuictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse uideor in Philippicis apud Marcum Tullium. Homotrapezi leguntur apud Xenophontem ἀναβάσεως primo. Conuiuia publica scribit Pollux nuncupari à Græcis euochias, thalias, pandæsias, demothœnias.

De scimpodio, & stibadijs: itē anaclinterijs, seu accubitis. Stibys, stiba, buni. Sederent'ne an accubarēt priores. Item uocabula plura ad cōuiuij dominum & seruos spectātia. Copides cœnæ. Physicilli panes. Titthenidia. Corydalus auis. Corythalia Diana. Corithale. Tytthos. Aeclon cœna. Copissare. Copelus. Synacliæ. Epecla bellaria. Cammatides. Cammata. Psæsta. Logodipnū. Dipnologia. Gastronomia. Gastronomi. Tithoreū oleū. Copos. Ostocopos. Epibatæ. Empori. Canna. Camella. Coptaria. XXV

OBseruatum & in eiusdem Iulij thesauris, super quibus accumbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos lectulos'ue, atq; item scimpodas. Hoc uero postremum etiam scimpodium appelari deminuta forma in Athenæo legimus. Nam apud Gellium in synceris codicibus ita adnotatum inuenimus: Atque ibi, qui intromissi sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi. Libanius in libro De sua ipsius uita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: ubi uero in schola, in scimpode, id est in lectica, uti opinor. Apud Aristophanem ἱερὸν σκίμποδα reperies in Nebulis, uel pro philosophorum sella, uel pro lectulo, aut lectica. Inueni apud Græcos qui scribant scimpodion signare τὸ χωλοκράβατον, id est claudum grabatum. Nam apud ueteres σκιμβάζειν, claudicandi notionem habet. Diogenem quoque dicere solitum, in Vrania scribit historia Aelianus, καὶ τὸν σωκράτην αὐτὸν τρυφῆσαι, περιείργαστο γὰρ καὶ τὸ οἰκίδιον, καὶ τὸ σκιμπόδιον. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτου: id est, uilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat unus modo. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura: sic affectum, in scimpode balneo inferri iubet. Digna relatu quæ prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cæsari quum improspera foret ualetudine, & tremulum erat caput, tremulæ item manus, quin lingua etiam titubabat, primusq; Romanorum δίφρῳ est usus κατασέγῳ. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodijs quandoq; ferebantur, cuiusmodi mulieres quoque uel nunc. Scimpodion præterea κατάσεγον nominat idem historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit Seuerum, Britāniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori humi iacentes, ex lignis ramisq; structi. Meminit Athenæus quoque: Primum (inquit) scenas faciebant, & in his stibades ex herba, super qua dapes componerentur. Alibi idem prodit, in stibadibus accumbi solitum. Maronianus interpres stibadia non habuisse ueteres adstruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis epitaphio hic legatur uersiculus,

ἇς ἀγαθὰ στιβάς, ἇν ἀδώνιδι στιβάς.

Quin & Phormionis stibades, uel prouerbio notiores fuere in præparcos, quod Sudæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas, In capite stibadium candido marmore uite protegitur. Sidonius Apollinaris in cœnatiuncula stibadium constituit & abacum. Dicuntur & anaclinteria: sicut apud Lampridium in Heliogabalo, accubita, seu accubitæ, uti alijs placere aduerto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi usu. Nam περιστιβὲς, densatum uocant proculcatumq;. Stiba uero pruina est apud Homerum, στίβη δ' ὑπὸ ἠοίη, quod est ὀρθρινὴ, id est dilucularia. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, στιβίζονται δὲ ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες, quod interpres per errorem sic reddit, Mulieres diligenter sibi cerusam inducunt. Orbes stibio

fuliginati sunt apud Hieronymum. Plinius stibium dicit lapidem, spumæ candidæ nitentisq;. Plura de stibio Dioscorides. Cerusam Græci psimmithium uocant. Stibas deniq; à Cyprijs etiam bunos dicitur. quanquam in montibus conditæ urbes, Buni appellentur: quoniam uoce ea Græcis collis indicatur. Sed & cespitibus surrectas aras ita uocant. Sedilia item discumbentium uidetur spondas nuncupasse Virgilius, quum de Didone ita scribit,

Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Phyllada in Philoctete uocat Sophocles, lectum ex folijs. Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in historia, Fœminas cum uiris cubantibus sedētes cœnitasse. Lectisternio præterea Iouis, ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Nec me fallit, Seruium grammaticum scribere, Maiores nostros sedentes epulari solitos, eumq; morem habuisse à Laconibus & Cretensibus, sicuti (inquit) Varro docet in libris De gente populi Romani: & proinde Virgilium ita scripsisse,

Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso
Perpetuis soliti patres considere mensis.

Conuiuij dominum, & regem à nostris uideo appellari: Græcis uero dicitur hestiator, & hestiuchus apud Aristophanem, necnon symposiarchus: quanquam eo quoq; nomine nuncupatur, quem sorte uel alio modo eligunt sodales conuiuij curatorem. Proclites uero esse uidetur inter decumbentes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio uniuerso præpositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici inuenimus. Pocillatorem uocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consectemur indagine curiosiore, quando uel exoletorum in conuiuijs tunicæ diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quo modo aper à coco cæsus exeat, quanta celeritate signo dato ad ministeria decurrant gladij: quanta arte in frusta non enormia scindantur aues: quàm curiose infelices puerulli ebriorum sputa detergant. Iis quippe lautitiæ fama captatur. Adeo nec bibere scimus citra ambitionem, nec edere. Fuere tamen apud Spartanos cœnæ quædam dictæ copides, in quibus immolaretur capra, nec aliud preterea quippiam: indeq; carnis distribuebantur portiones & panes, qui uocabantur physicilli. Insuper alia pleraque sumptus haud magni. Celebrabantur & conuiuia hoc genus in Titthenidijs, quando titthæ, id est nutrices pueros deferrent mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt, prope Tiassum ad Cletam. Corithalen etiam, id est κορυθάλλω, inuenio dici laurum ante ianuas satam germinantemq;: nam κόρους uocant ramos. Tithoreum uero oleum ex Phocide commēdat Pausanias. Corydalus, seu corydus, auis est, quam priorem terra enatam fabulantur: unde moriente patre, quum ubi sepeliretur nō extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, ut scribit Galenus Simpliciū pharmacorum libro undecimo. Tytthon Græci infantē dicunt, epitytthion, id est sub mamma, quam etiam tytthon uocāt: unde paululū quoq; signat uerbum id. Erat apud Spartanos eosdem quoq; cœna dicta æclon in Phiditio. A copide uerbum inflectitur κοπίζειν, id est copissare, quod est conuiuium eiusmodi celebrare. Copos autem Latinè dicitur lassitudo, cuius Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, uelut ossium dolor & affectio, ob penitiorem scilicet sensum. Monocopia, Isaurorū tela sunt. Epicopi, id est ἐπίκωποι, dicuntur remis appositi & gubernaculis: uelut epibatæ Attícis, sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt, sic dicantur quoq;, quos Homerus item emporos uocat. Coptaria in medendi usu placentulas uocant, uel offulas: certe Græcis κοπτὰ, sunt μελίπηκτα. Copelum grammatici filium accipiunt legitimo diuersum. Dignum quod nō prætereatur: Post Actiacam pugnam M. Antonium & Cleopatram non abstinuisse conuiuiorum lautitia regalis impendij, quæ συναποθανουμένων nuncupabant, id est commoriturorum. Quin & conuenientes, συναποθανουμένους seipsos uocabant. Ab æclo autem synæcliæ nuncupantur, id est syndipnia, uel concœnationes. Quæ uero post æclon, id est cœnam dabantur bellaria seu

tragemata

tragemata, uocabant epæcla: quæ quia cum lauri folijs comedebantur, quod dicũt καλ-πτειν, inde cammatidas uocarunt folia ipsa, sicuti psæsta, hoc est liba etiam cãmata. Canna uero fiscellæ genus est Græcis, quod scribit Pollux. At Columella: Degener, inquit, & gracilis harundo, cãna uocatur. Camella uas est, Ouidio Fastorum quarto. Sunt qui epæcla mattyam quoq; uocent. Illud deniq; periucundum scitu: logodipnum appellari paratã conditamq; uerbis modo cœnam. At dipnologia, cœnandi esse ratio uidetur, aut de cœnis sermo: sicut gastronomia, uentris lex, unde & gastronomi.

Harmodij melos in conuiuijs. Cantilarum genera. Pæon quid, & pæonia manus. Præstent'ne ex floribus corollæ, an arborum ramis. De unguẽtis paucula. Cur dicatur rosa Græcè rhodon. Corymbi papillati. Alabastri. In calathum fundi quid. Rosa prius alba unde ruborem cõtraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color qui. Rosaceæ coronæ uocabula. Cylisti. Eccylisti. Stephani. Sythematici. Chydeæ. Cyanus flos qui. Baptisecula. Theseum flos. Corona myrtea, & ex lygo ac harũdine. Hypothymides corollæ quæ intelligantur: anetinæ item. Coronarum in sacris cõsuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, siue hyacinthus. Atta, comicus poeta. Ata dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium. Cyanus flos.

Caput XXVI

IAm uero nec id utiq; ambitiosius à me conquirendum, canere in conuiuijs fuisse antiquissimi moris: personant hęc in triuialium ludis uel imperitissimi cuiusq; adnotata exchartabulis. Fortè nec uacãtis fuerit operæ subsignasse, quod in Græco penu obseruatum est. Interim à discumbentibus melos concini solitum, quod Harmodij nuncuparetur, cuius erat initium,

φίλτατε ἁρμόδιε ὅτι πω τέθνηκας.

Dicebatur uero in Harmodium & Aristogitona tyrãnicidas: unde illud facetissimum ex Comica officina,

οὐδὲ παρ᾽ ἐμοί ποτε τὸν ἁρμόδιον ᾄσεται.

id est, apud me nunquam Harmodium cànet: quod est, mecum conuiuia non agitabit. In ueterum monumentis adnotatum illud quoq;, Apud heroas cãtilenæ species fuisse quinq;: sophronisticen, cuiusmodi Clytemnestræ accinebat cãtor: encomiasticen, qua præstantium uirorum præcinebantur laudes, ab Achille celebratã: threneticen, id est lugubrem: orchematicen, id est saltatoriã: & deniq; pæanicen, qualis est apud Homerum Iliados primo post sacrificij absolutionem: inquit enim,

καλὸν ἀείδοντες παιήονα.

Nam est pæeon, in Apollinem hymnus, non in pestis modo pausa, sed & belli, quin ad auerruncandum quoque incumbens exitium. Et pæeona quidem Homerus dicit: alij etiam pæona, id est παιῶνα: sed & pæana. Inflectuntur uero hæc à παίω, quo medela significatur: at παίω à παύω, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, id est medicatrix. Corollas porrò compotantium, non est qui nesciat: nam & Ouidius,

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis
  Saltat, & imprudens utitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis,

Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo,
  Lassenturq; rosis tempora sutilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quod sic frigesceret craneũ, nimio plus uino iam calens. Aristoteles putat sic ueteres annonæ fertilitatem solitos aucupari: nam & apud Homerum στέψαι, non tam coronare indicat quàm explere, cum ait,

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Vnde apud Maronem, coronatum legimus cratera. Cæterum in conuiuali usu floreas pleriq; detestantur coronas, laureas amplexantur gratius: illas enim putant κορασιώδεις καὶ παιζούσαις μᾶλλον ἐπιτηδείους παρθένοις καὶ γυναιξὶν ἢ συνουσίαις φιλοσόφων καὶ μουσικῶν ἀνδρῶν. quod nostris uerbis redditur, Puellares colludentibusq; uirgunculis aptiores

res

res ac mulieribus, quàm philosophico congressui, hominumque à Musis non sequestratorum. Alij uero ex folijs coronas improbant omnino. Nam & Empedocles testatur,

δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή.

id est, à lauri folijs abstinendum prorsus. Neque enim decere aiunt, hominem ornari arborum deformitate, uiolenter præterque naturæ rationem direptis folijs. Cur enim hæc data plantis opinemur, nisi fructuum tutelæ? Atque ut ipse quoque frigoris uim calorisque pro ratione admittentes confoueantur, ut temporum mutationes citra perniciem ferre ualeant? At exutas ulcerosum plane contrahere nocumentum, fierique ψίλωσιν ἀπρεπῆ, id est indecoram denudationem. E diuerso florum non decerptorum quæ nam esse utilitas potest, nisi odore pascaris, exhibeasque oculis ex eorum non imitabili uarietate uoluptatem iucundissimam? Iucūdissimam inquam, quia simplicem, quia naturalem, nec ullo impendio nostro constantem. Vnguenta forte detestemur, detestemur item purpuram διὰ τὴν ἐπίθετον πολυτέλειαν, id est ob adiectitiam multę impensæ rationem, ὡς δολερὰ εἵματα καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβάρου φωνὴν, id est tanquā dolosa indumenta, dolosos & colores, uti barbarum dixisse, proditum memoriæ est. Adde, quod si non præcerpseris, momēto conflaccescunt, prorsumque gratissimum alioqui naturæ opus ui detur perire, nullo cuiusquam emolumēto. Proinde qui ex folijs magis quàm floribus coronas contexuisse malunt, persimiles (inquiunt) barbaris uidentur, quibus consutæ pelles gratiorem præbent uestium usum, quàm lanæ. An est, qui illud audisse nequeat, Corollam ex rosis dici esse Musarum? Videmur item meminisse, quod elegantissime aduersus imperitam mulierem cecinit Sappho,

κατθανοῖσα δὲ κείσεαι,
οὐ γὰρ πέδ' ἔχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίης.

id est, mortua iacebis, nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria. Succurrit profecto parte hac ueterum ingeniorum mirari diligentiam; neque enim simpliciter, sed summa uidentur ratione coronas in cōuiuijs instituisse. Siquidem Dionysium legimus, quum uinum comperisset, potentissimum utique medicamentum, simul & iucundissimum, habitum inde fuisse non incelebrem medicum. Quod item discumbentes, qui se forte inuitarent plusculum, hederea ornasset corona, quæ insita frigiditate uini potentiā retunderet, minusque inde afficerētur bibentes, ebrietatis uiolentia restincta hederæ ui frigorifica. Cæterum eadem ratione in conuiualem admissæ creduntur lætitiam ex floribus corollæ. Perdocent experimenta, qua ui sensus concutiātur, ubi hausti liberius meri uapor hominis arcem cœperit pulsare, quando initium inde habere sensus creditur: mirum est quantum in eo statu afficiamur. Propterea sapientium curiosa solertia sciens esse in rerum natura antipathiam, quando nihil placuit esse sine pari, flores capiti circumponendos præcepit, quorum defluxus mirabiliter illud aduersus grassantis latenter ebrietatis impetum obsepiret communiretque. calidi siquidem poros seu meatus patentiores reddunt, frigidi uero sua potestate ita contemperant, ut scandentes repercutiant uapores, sicuti rosa atque uiola. Substringit enim utraque, reprimitque capitis grauitates, quas uocant καρηβαρίας: at Cypri, id est Ligustri flos, ac crocus & baccaris in suauem uetunt soporem bibentes: lenis quippe eorum defluxus est ac blandus: inæqualitatesque corporis ebriorum & asperitates tranquille diffundit, unde fit ut crapulosa hebetentur perficianturque. Porrò & florum quorūdam odoribus in ambitu cerebri fusis, sensorij repurgātur meatus, & quod humectum est, attenuatur leniter sine commotione ulla, caloris facultate digestum. Quin & frigidum natura suapte, cerebrum refouetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inueni, puto à uaporandi usu. Eodem quoque argumento unguentis ex floribus obungere pectus, moris fuit peruetusti. Cui rei testimonium quoque præbet Alcæus, ubi in caput pectusque affundi unguentum præcipit. Sunt enim unguenta quibus ungimur, non uoluptatis modo intuitu, sed & ualetudinis: quod comprobat Pomponius Digestis De argento legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta, inquit, quibus utimur ualetudinis causa, mundo non continentur. Cato in Re rustica, Vnguentum amurcæ loris & calciamentis, ac omnino corijs ungendis laudat. Spicata unguenta & foliata, inter Romanorum

rum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octauo Galenus scribit. Spicati mentio est in Euangelio Marci. Illud postremo hic adnotasse ne pigeat, dici rosam sermone Græco ῥόδον, ut Plutarchus interpretatur, licet codice insyncerissimo, & decurtato maxime, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι, διὸ καὶ τάχιστα μαραίνεται, id est quod odoris fluxum emittat plurimum, quo nomine primo quoque tempore etiam efflaccescit. Grammatici putant ἀπὸ τοῦ ὄζειν declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum rosarum legimus papillatos corymbos, prius uidelicet quàm patescant: alabastros uirides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, ubi hiat amplius tota rubentiũ foliorum ambitione. Rosam uero albam prius in rubedinem demutatam quoque tradunt Veneris pede oblæso inde, quum ἀσάνδαλος & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curauerat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellens. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticæ præceptis, incerto editis auctore. Sunt qui rei euentum nectari temerè effuso in deorum cõuiuio, Amore saltante ascribant. Quod de corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradi, sacrificanti Syllæ oblatam πόπανον λοβόν, laureæ coronæ speciẽ, λημνίσκων δύο κατηρτημένων, id est lemniscis duobus propendẽtibus. Interpres uero pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: unde Grecis ὀνυχίζειν, est ungues ex folijs abijcere. Rhodidas appellãt Græci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodoides appellare maluit Paulus Aegineta. Dignum scitu, anetinis corollis usos plerunque ueteres, quod Alcæus comprobat & Sappho. Anetinum uero dici opinantur florem quem libet, παρὰ τὸ ἄνω τίθεσθαι, quod ἵεσθαι indicat. Illud uero corollarium fuerit, non in cõuiuijs modo corollis esse usos ueteres, sed & in sacris. Nã Hermionẽses in Grecia Chthoniæ deæ sacra obeuntes, festaque dicta item χθόνια, tempore æstiuo, coronas ex flore implicant, quem comosandalon uocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthũ, putat Pausanias, quoniam etiam insint τὰ ἐπὶ τῷ θρήνῳ γράμματα. Esse autem ex hyacinthis albos quosdã, ferrugineos alios, produnt eruditi, id est cæruleos: quo argumento, cæli colorem hyacinthinum uocant pleri que. Vacinium Romani dicunt florẽ hunc, ut scribit Dioscorides, etiam si Seruium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni uocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item uiolam dicunt nigram poetæ. Hyacintho in Gallia uestibus inficiendis pro cocco ad hysginum colorẽ fuisse precium, Plinius scribit. Sciendũ uero in theatri scenæque delicias flores item obrepsisse, atque crocũ & odoramẽta præcipuè cum agerentur fabulæ. Id quod perobscurè in Epistolis significat Horatius, cum de Atta comico poeta meminit hisce uersibus,

Recte nec ne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem, clament, Perijsse pudorem
Cuncti pene patres.

Apud Priscianum aduocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater uillicatur tuus, iã mater uillica est. Est apud Lucilium Attæ cuiusdam mentio:

Muginamur (inquit) molimur, subducimur Atta.

Sed apud Homerum Ata dea est, quæ Iouis est proles, cui insitum homines detrimentis obuoluere, Noxam dixeris Latinè. Corollas è rosa dictas comperi cylistos, sed & eccylistas quoque. Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretenẽ promiscuos, passiuos, ad manumque, id est parabiles. Chydeas item Græcis dictos, id est cõfusaneos. Cosmosandalus fuit Lacedæmoniorũ corolla. Ariadnes corona flore constabat, quẽ Theseum uocant: de quo Theophrastus. Cyanum florem, rusticorũ coronamentis pergratum, summa coloris uenustate, sunt qui dici uulgo baptisculã putent, quia falces hebetet inter metendũ. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptũ, ut Iolea uincentes myrto coronarentur, quod ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo utebantur ueteres, id est ex uitice, ab Samijs & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmonijs ex harundine non sunt spretæ. Sed nec ab Atheniensibus, ut Aristophani assentimur, Castori sacræ & Polluci.

Vasorum nomẽclaturę diuersæ. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica uasa. Dinos. Dinæ mergi cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lacerta uas. Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus usos in potu priores. κεράσαι cur dicat. Ciboria. Cotyle. Encotyle lusus. Diploma, bis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. Acracocothones. Laphyctæ qui dicantur. Laphystius Bacchus. Laphystiæ Bacchæ. Alabastrus unde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharũ uinolentia. Scythissare. Herculanus nodus. Alabastrothecæ. Scythos cognomen. Amphithetos phiala. Ama. Amula. Phialarum species. Vasaria. Vectiones. Vasati qui dicatur, & nasati. Cymbum. Cymbiũ. Arion. Amphora capitolina. Tabaitæ. Congiarium. Donatiuum. Synthesis. Cap. XXVII

QVia uero in uasorum mentionem incidendum sæpius est, nõ inscite opinor, quæ nobis uaria suggerit lectio, huic potissimum parti subscripserimus. Qua in re mirari non est satis ueterum ingeniorum lasciuiam, qui figlina etiamnum artifici inuento subacta aromatibus fingebant, ut accersitæ commendationis inde uino cibisq; conciliaretur aliquid: cuiusmodi ex Copto aduehebantur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrrha, iunci flore, croco, balsamo, cinnamomo, amomo. Et Rhodiacæ sunt chytrides apud Aristotelem in libro de ebrietate: nam indidem haustum uinum etiam præter gratam iucũditatem oblædebat minus. Inter pocula recensentur gyala, dinos, id est δῖνος: quanquam est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenæi podoniptera, id est peluim, dinon uocant. Obiter non indignum relatu: in Prognosticis Aratum mergos nuncupare dinas, quoniam (ut inquit Theon) dum mersantur mari, fiat dinos, id est uortex, siue κυκλοτερὴς τοῦ ὕδατος φορά. Dactylotum intelligunt digitorũ formis per ambitum insigne, uel proiecturis eminentijsq; quibusdam, ut Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretari malint, id est utrinq; ansatum. Apud Damaxenum est poculi species elephas. Heracleum dici credunt poculum, in quo enauigarit Hercules, ac esse solis proprium. In eodem genere ethanium est, ac hemitonus. Nam thericlia recẽset Theophrastus quoq; in Plantarum historia, ex terminthο tornari ea prodens, ut à figlinis discernere non sit. Eorum primus uidetur auctor Corinthius Thericles figulus. Est qui nũcupari thericlia putet, quod in eis ferarum, id est θηρίων, pelles insculperentur, uel quod feras turbaret Dionysius ijs prolibans. Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix uero diatretus Vlpiano intelligitur tessellatus, ac torno cõcinnatus: unde diatretarij artifices id genus. Sunt ex eruditis qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro,

O quantum diatreta ualent, & quinq; comati:
  Tunc cum pauper erat, non sitiebat Aper.

Alij diatheca tuentur, uti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona. Scribit Iulius Capitolinus, Verum imperatorem inter alium luxuriæ apparatum, calicem habuisse crystallinum, nomine uolucrem ex eius equi nomine quem dilexit. Corymbiatum discum alicubi, ab scalpturæ modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta uasis est genus Iureconsultis, ut Græcis saura: quod Hippocrates non omisit. Isthmum Cyprijs esse poculum, auctor Pamphilus est. In eandem rationem uenit cadus, item cadiscus: nam cantharus non figlini modo nomen est, à figulo ductum artifice, sed & nauigij species. Quin apud Antiphanen cosmarion, id est ornamentulum muliebre cantharus dicitur: cantharia item legimus quandoq;. Carchesium uocari putant, quia trachysmata habet κεγχροειδῆ, id est asperitates milij quadam imagine. At detentos siti Homerus carchaleos uocat. Ceras, id est cornu, in eodem recensetur ordine, quoniam boum cornibus in potu uterentur priores: cui rei argumẽto id est, quod κεράσαι dicunt Græci, permiscere uino aquam. Id genus uasa uocant quidam rhyta. Ciboria sunt & pocula de ciborij Aegyptij similitudine, id est foliorum Aegyptiæ fabæ. Proinde Scythia forte nuncupentur quoq;, quod angustiora in imo sint. Condy uero Asiaticum est, eius in sacra pagina mentio est apud Græcos. Sunt in usu

eodem

eodem cotylos & cotyle, concaua nimirum: nam omne cauum dici cotyle ualet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiam si uiro erudito ad stomachũ id minus facit. Vnde apud Homerũ cotylerrhytos sanguis, utraq; manu qui hauriri potest. Encotyle uerò lusus nomen est, quo uicti uictorum genua manuum excipientes cauitate gestabant. Putant aliqui cotylem esse heminam. Varium M. Antonij compotorẽ Cotylona nuncupatum Plutarchus scribit. Cratanion & cranion pocula item sunt: item cylichnides, & cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam si gobios Siculi cothonas uocant, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas uocant, merum hauriẽtes ubertim: & ebrietas, cothonismus dicitur rectè. Sed & à poculi forma dicitur modò lini genus cothose. Persæ ijs utebantur, quæ labronia dicimus, à bibendi impetu sic nuncupata. Calices item quidam uocantur lacænæ: sicuti lepaste, cui impositum ab ijs nomen, qui multa prodigunt, qui uocãtur laphyctæ. λάψαι, signat ampliter bibere: cõtraria eius ratione, quod uocant bombylium. Laphystius uerò, Bacchus est, ab monte Bœotiæ Laphystio: unde in Macedonia Bacchæ uocantur Laphystiæ: quæ & Mimalones dicebantur, quia Bacchum imitarẽtur, cornua gestantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabastrum, in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Græci lapideum uas intelligunt unguentarium, μὴ ἔχον λαβὰς, id est citra ansas, uel quia ob leuorẽ capi non posit: sunt etiam qui uitreum intelligant. Alabastrothecas apud Demosthenẽ pro myrothecis accipit Harpocratio. Iam prætereo læbasium, spondeum, Lesbium, luterium. Est & μέλη, id est mele. Metaniptrum, calix erat, quo post cœnam utebantur ubi lauissent. Inter phialas fuere, quæ dicerentur Lyciurges, à Lycijs: item Cononiæ, de artificis nomine. Amam in historia Marci Pontificis, sunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum uiginti. Insubribus familiare nomen est amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchoq; lagenã. Amam interpretatur Sudas τεκτονικὸν ἐργαλεῖον, quod (inquit) pyramam nuncupamus haud rectè. Vnde parœmia,

ἄμας ἀπήτουν, οἱ δ' ἀπηρνοῦντο σκάφας.

Mastus à Paphijs nuncupatur poculum. Mathallides quoq; eiusdem sunt usus, ueluti etiam manes, id est μάνης. Erat & suus in cottabisi manes. Nestorida poculum, quo sit usus Nestor, egregiè describit Athenæus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianæ templo, quod Capuæ fuit, poculum uisebatur: id illi fuisse Nestoris aut credebant, aut persuadere alijs nitebantur. Habet calix quoq; inter pocula manifestarium locum: quãquam est item calix modulus æneus, qui riuo uel castello inducitur, eiq; mox applicatur fistula: longitudo habet digitos non pauciores duodecim: lumen, id est capacitatem, quanta impetrata fuerit. Hic uidetur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexum difficilior non temerè laxari potest, uel coarctari. Est item Plinio fructuum putamen calix, qui in nucibus fertur puluinatus. Et in carbonis faciendi ratione, operimentum illud ac ex luto tectorium, calicem rectè dixeris. Sed & fœminarum galerum ac umbraculum, ut Græci: & ex Callimachi doctrina Pollux. Vectiones apud Iureconsultos legimus: eas sunt qui uegetes intelligant, ab uehendo nuncupatas. Vasaria intelligunt eruditiores apud M. Tullium, quæ magistratibus publicè contribuebantur, quo in genere muli sunt, equi, uasa, id genus alia, uel hoc nomine pecunia erogata. Calices Aegyptios intelligunt uitreos. Holmon item reperio poculum fuisse ceratio persimile. Oxybaphum quidem pro acetario uase capit ferè consuetudo. Apud Cratinum tamen poculum est. Meminit Antiphanes quoq; nec tacuit Aristophanes. Adhibebatur & in cottabisi oxybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo uocant profusum, ut interpretatur Athenæus. Illud uerò sciendum, dici à Græcis oxybaphum, item cymbum, & cymbiũ quoq;, sed & embaphium, ac oxida. Consuetudo quin etiam arion uocat. Apud Sophronem legimus, κυμβίον ὄγκον ἔχειν, quod significat, quantum capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix. Panathenaica pocula apud Posidonium leguntur. Habentur in eo genere pellicæ, olpæ. Pellæ uerò, siue (ut Hipponax) pellides, uasa sunt quibus excipitur lac, dum mulgetur. Inter pocula est pristis, prochytis, prusias. Scyphos masculinum est, ac neutrum, flexu item uariante:

scypphum Hesiodus etiam pronũtiat. Apud Stesichorum inueni scyphium quoq;. Dicitur scyphos quasi scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est. Proinde Scythissare, inebriari est. Scyphos Bœotios eximiè laudari aduerto, qui Heracleotici nuncupentur: quibus sit usus primum in expeditionibus Hercules. Inest ansulis, qui uocatur Herculanus nodus. Secundæ habẽtur notæ Rhodiaci, Syracusiis consequentibus. Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & scythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas, ut qui uafer esset ac ferinus, Scythos est cognominatus. Est inter pocula tragelaphus quoq;: item trieris, siue triremis. Amphitheton phialã legimus apud Homerũ, fortè ansatã utrinq;. Amphitheton intelligit Parthenius apythmenon, id est sine fundo: Apollodorus, quæ fundo inniti nequeat, sed ori: alij, quæ ansulis (uti diximus) utrinq; gestari possit, unde & amphora item ducitur, cuius à plerisq; exponitur capacitas. Verum, quę in Capitolio asseruabatur, aliarũ facilè magnitudinẽ superabat. Proinde expressuri historiarum conditores Maximini incomparabilem bibendi edendiq; uim, sæpe illum opera diurna uini amphoram capitolinam persiccasse memorãt, carnis uorasse libras quadraginta uel sexaginta quoq;: quod prodidit Cordus. Aristarchus amphitheton dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phialæ balaniomphali, quarum umbilicus balneorum tholo similis est. Iam phialæ argyrides & chrysides, sed has ex materia nuncupari, palàm est. Phialium Philippi aureũ celebrant Græci, quoniam id puluino subiectum haberet perpetuò. Agnam porrò Atrei auream nõ aliud fuisse, tradit Herodotus, quàm argenteam phialam, in cuius medio foret aureæ agnæ sigillum. In hac tam fusa uasorum mentione adnotandum, fuisse qui uasatos pro diuitibus accipiant, sed ineptè. Dicuntur nasati, ut Lampridius aduertit, uiriliores ac belle mutoniati: unde parœmia, De nasatorum peculio. Vulgò extritum utiq;, Nasi magnitudine mutonis concipi quantitatem quoq;. Sed hos item malunt eruditi uasatos nuncupari, propter illud ex carmine obscœno,

Grandia Dulychij uasa tulisse uiri.

Ab naso autem ita inflecti nasatus potest, ut ab oculo oculatus. Tabaitæ in Asia, lignea intelliguntur pocula, capacitatis haud ità multæ. Erat inter uasa, uel mẽsuras quoq; cõgius: unde congiarium certæ rationis dicebatur munus. At donatiuum, ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sunt qui militibus conferri modò donatiuum putent: sicut populo congiarium. Sunt qui synthesin non pro uase accipi putent, sed uasorum coaptatione plurium. Quando & Iureconsultus Scæuola synthesim uestium dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquè dici: sicut & indumentum item uilius, ac seruile. Et quia, quid sit cothon, abundè pro uirili exposuimus, attẽdenda Plutarchi uerba in Pyrrhi uita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Otio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothon. Interpres, festiuitatem reddidit modò: an rectè, discutiãt uolentes. Diploma item uas est, cuius Aeginetæ Paulo mentio est in ouorum coctura, quæ πνικτὰ, id est præfocata dicuntur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis uescerẽtur priores in fine. Quæ dicãtur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinij locus perpenditur de raphano: item de brassica, necnon, dulcia ebrietatem discutere. Bacanõ quid. Mantis brassica. Iurandi mos per inanimata. Thridacine. Brenthis. Tetracine. Adonis. Phaon. Eunuchos. Astys. Cap. XXVIII

ET quoniam ebrietatis remedium in sutilibus fuisse corollis uidemur comprobasse, succurrit ex eadem cura uetustatis admiratio altera. Siquidem ad eandem auertendam institutum quoq;, ut lactucis non in cœnæ procemio uescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri tempestate, sciunt omnes: sed in fine, quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumẽtis percepimus, quum alibi tum libro tertio. Proinde notius fit Martialis distichum,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras incohet illa dapes.

Paulus

Paulus Aegineta Medicinæ primo, Lactuca (inquit) σαφῶς ψύχει τε καὶ ὑγραίνει, διὸ καὶ ὑπνώδης ὄζει, id est refrigerat liquidò, humectatq́; quo nomine etiam sopore conciliat. Dioscorides uerò medicæ professionis auctor illustris, acrepala nuncupare uidetur, quæ ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica uerò sunt, quæ aluum subducunt leuigantq́; sicuti fabulum, quod etiam putatur κινητικὸν, id est genitale. Sed & quæ discutiendi uim habēt, rectè diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis usu uenit necdum suppurantibus concoctis ue. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recensentur amariores amygdalæ, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccandi habeat uim, nec oppleri uenas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisq́; contingere ebrietatem, credimus peritis. Verum, hac parte illud uehementer obseruandum: siquidem libro Historiæ naturalis septimo & decimo Plinius ita scribit, Quorum natura non necat quidem, sed lædit odore aut succi mixtura, ut raphanus & laurus uitem: olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideoq́; quum iuxtà sit, auersari & recedere, saporemq́; inimicum fugere: hinc sumpsit Androcydes medicinam, contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Sumuntur uerò, quæ nobilis auctor hic prodit, ex Theophrasti libro quarto De plantarum historijs, in fine. Et nominat ille quidem raphanum: sed ita, ut brassicam intelligat: etiam interprete Theodoro astipulante. Id ut scias uerum, scribit Plinius idem libro uicesimo: Brassicam uino aduersari, ut inimicam uitibus. Itaq́; in antecedente in cibis, caueri ebrietatem. postea sumpta, crapulam discuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycurgi lachrymis ab Libero patre uitibus alligati, enatam brassicam, quod duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας traditum obseruauimus ex Nestore in ἀλεξικήπῳ. Suggerit testimoniũ & Iulius Pollux libro sexto: Raphanus (inquit) est crambe, hoc est brassica. quod item Aristoteles agnoscit, ἐν τοῖς περὶ ζώων, ubi ait, ῥάφανος, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, id est raphanus quam uocant nonnulli cramben. Antiphanes etiã appellauit crambidion:

κραμβίδιον ἑφθὸν, χαίρειν, ἀστεῖον πάνυ.

Cæterum & auctoritatibus alijs rem fulcit libro primo Athenæus, à quo proditur illud quoq́; pro raphanide interdum raphanum pronuntiari. Sed & in Rei rusticæ collectaneis libro quinto apud Græcos, subnotatum comperias, κράμβην, id est brassicam esse uitibus inimicam, ut quæ suapte ui sicca sit, ac antipathiam habeat naturalem πρὸς τὴν ἄμπελον. Nam si inter coquendum uini pauxillum irrores, nunquam postea percoquitur, quin uitiatur color quoq́;. At libro nono Palladius: Raphanum (inquit) sicut brassicam, constat esse uitibus inimicam: nam si circa serantur, natura discordãte, refugiunt. Mos hic quidem Plinio frequens, ut res easdem nunc Græcis, nunc Latinis appellet nominibus, ut paulò imperitioribus uideri diuersæ possint. An id & parte hac fecerit, ne auctori grauissimo colaphum intendam, discutiãt uolentes. Baccanum in Pauli Sylua medicinali, obseruatum eruditis est ex Græco penu, dici semen, uel nucleum, uel mucronem raphani. Dignum uerò scitu de brassica, parari eam Athenis in cibum consueuisse ijs quæ peperissent, uelut antipharmacum. Certè Nicander brassicam, quæ sacra sit, mantin uocauit. Apud Ananium iusiurandi forma per cramben concipitur. Sicut apud Teleclidem quoq́;, necnon Epicharmum, ut in Baptis Eupolin taceã. Mos uerò ita iurandi fuisse Ionicus præcipuè uidetur. Nec mirum, quãdo & Stoicæ sectæ conditor Zeno, etiam per capparin sibi iurare permisit. Quod uerò lactucæ frigiditatem ebrietati diximus obniti, obluctariq́;, uidentur ea ratione confirmari Aristotelica: sic enim in Quæstionibus tradi animaduertimus. Crapulã (inquit) sedat brassica, quòd succum dulcem discutientemq́; obtineat, frigida uerò est. Fit autem detentis à crapula, ut eius succus humores in aluum detrahat, qui uinosi crudiq́; tenentur, & ipsa superius in uentriculo remanens corpus refrigeret, unde euidens discussio consequi potest. Vinum nanq́; humidum est, ac calidum. Auctor in Symposiacis Plutarchus est: Dulcia, si infundãtur uino, ebrietatem discutere. Proinde medicos peritiores iubere, qui se amplius inuitarint, quieti sese daturos, melle litum panem uorare,

quoniam meracam potionem hebetet dulcedo: quam aliàs naturæ amicam nouimus adeo, ut dulci omnia connutriri, in libro De sensu & sensili dictum ab Aristotele sit. Si quidem genuinus calor & intimus, alimenti rationem ita demum digerit, ut quod leuius quodq; dulcius est, proliciat assiduè, secretis relictisq; quæ salsiora sunt, nec amaritudinis expertia, ob insitam grauitatem. Quod retrimentitiæ nimirum redundantiæ argumento liquet, amarulenta quæ sentitur planè ac salsa. Id quod solari potestate in uniuerso contingere exploratissimum est. Atq; hinc prorsum fit, ut pluuias cælestesq; aquas sentiamus dulces, etiam si unde fit secretio, salsum sit mare. Quia uerò dulcedinē efficit calor, & contemperatum humēs, hinc indigesta sentiuntur amara, quòd illis sint qualitatibus exsortia. Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenęum Aristoxeni thridacinæ, id est lactucæ, quibus in hortis sole occiduo, œnomeli infundebat, mane ostentans uirentes se habere placentas, sibi à terra summissas. Brenthin, Cyprij lactucam dicunt, quam Græci thridaca uel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca deniq; occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus illuc referendum putat, quòd in Venerem hebetiores fiant, lactucis uescentes assiduè: tanquam mortuorum sit cibus, uti scribit Eubulus. Illud adijcit Cratinus, Phaona inter lactucas absconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei utiq; lactucam uocabant eunuchon, at mulieres astylida: fortè quia arrigere prohibeat. Stylos certè, columna est. Postremò id non præteriero, quod lectum apud Dionem est: Cornificium Augusti Siculo bello ducem, belli gloria elatum, si quando foris cœnaret, elephanto uehentem consuesse domum repetere. Milites uerò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, ad reuerendum in CHRISTO patrem & theologum scientissimum Lucam Leonem Venetum, ordinis minorum, Praefatio octaua & uicesima.

ETiam si non me fallit uenerande pater, à Synesio proditum, solere beneuolentiam iudicij calculum nunquam non ita corrumpere, ut excussior adijci, & amussitatior ferè desinat: quando (sicuti uel Platoni credimus) in ijs quę insigniter amamus, occæcamur plerunq;: Nihilominus, qua me perpetuò etiam uix dum puberem amoris integritate sis amplexatus, abundè uideor, exactè que animaduertisse. Neque enim fucatior amicitia, & simulationum uelamina perseuerare diu queant. Quin amplius dispicienti, subærato (quod dicitur) auro, protinus mendosum tinnit. Tu uerò uir scientissime à carceribus usque ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, uerax utiq; ac rationibus meis beneuolus, si quis alius. Palàm id cum primis in Patauino factum gymnasio est, ubi quãtum eualuisti, dignitatem meam fouere non destitisti prius, quàm bellorum procella inde excussus uterq; est. Sed mirum nil, ipsum hoc à te efflagitabãt mores tui, sacerdotio, quo fungeris castissimè ac planè ex formula & quadro (uti aiunt) congruentissimi, atq; ita, ut eius Ordinis etiamnum ueteranis exemplar syncerissimum esse queas. Efflagitat præcellens quoq; diuinorum scientia, ingenij solertiæ aptissima, ut decretorum iucundiorem Christianæ ueritatis cultori doctrinam non memorem hic. Quamobrem si & ipse non sustineo ἄμουσος uideri, aut ἀναλφάβητος, siquidem imperitior nunquã non malus: est quòd enitar meritis tuis, & quam sustines, personæ quoquo modo paria facere. Ego utique is sum, cui uel maximè religionibus addicti diuiniore quodam nutu uiri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: ut quos in meditullio diuinitatis & hominum interlocatos, & proinde augustius suspiciendos, uelut sacros planè perspexerim. Mihi uerò aduersum te cultus etiam ratio familiarioris, aut uerius, impensioris ingerit se. Quo factum est, ut inauspicatius fuisse prodituros hosce libellos, sim opinatus, ni te (quod illorum pontificium est) inter eos allegissent, quos obseruanter in uoluminis uestibulis salutamus, nostramq; tibi mentem pergerent aperire: ut iam hinc me scias & ueteris beneuolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipuè rationum sine exceptione studiosissimum. Noscant & alij Luca Leone nil animo meo ferè gratius aut iucundius. Et amicitiæ compar illud ueteribus anxiè adeo quæsitum, ac in quàm paucissimis repertũ, tempestate nostra, ui naturæ intimâ egerminasse. Id quod ne obliuionis adobrutum eat iniuria, testatum Epistola nostra uolumus. Tu uerò uenerande pater, quod adhuc fecisti, plurimum nos ames, uelim. Nec ab ea quam tibi semel induisti, mitissima ingenij facilitate, compari tamen iuncta grauitati, recesseris longius: putesq; omnem meam operam, studium, industriam, quicquid est in me uel ingenij uel uirium, non tibi modò, sed & tui studiosis esse paratissimum: quoniam dici uel puer, Extra fortunam positum uideri, quicquid amicorum gratiæ impertitum eas, condones'ue. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI OCTAVVS ET VICESIMVS

Mos mittendi partem de mensa. Ideæ carniũ quæ sint, & periphora. Idea an dicatur Latinè species. Ida quid. Idæum pro montano capi; ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurij sors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchũ. Aponiptrum. Aponimma. Cheroniptrum. Cheromactrũ. Smegmata manibus abluendis. Tracomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibos. Vnguentorũ improbatio. Odor uiro præcipuè congruus. Cap. I

QVVM pleraq; supersint etiamnum de conuiuali ueterum ritu promenda in literas, iamq; uolumen prius satis extumuisse uideretur, ne si pomœria amplius proferre perrexisset, encyon fieret, ac uterum gestaret: placuit, reliquis ab eodem instituto non abiunctis nouum exordium dare, ut hac uelut morula refectus, lector studiosus lætiore animo quæ sequuntur, percurreret. Igitur in mensæ lætitia sacra morem quandoq; inoleuisse, multiplex nos instruit lectio: ut quibus plurimum deferrent, partes mitterent de mensa. Nam & Persarum rex Cyrus, ut scribit Xenophon libro Pædiæ octauo: Si quem ex amicis uellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de mensa ad eum mittebat: illos enim suspicimus ueneramurq;, quis uiderimus mitti aliquid de regis lance, uelut cariores illi sint, ac amicorum intimi. Persici moris meminit in Symposiacis Plutarchus: Eum præcipuè honorem deferri solitum tradens amicis, ducibus, ac corporis custodibus, quos somatophylacas uocant Græci. Carnium particulas dicebant ideas. Nam periphoram nuncupauit Xenophon, particularum eiusmodi circumlationem. Ida uerò aliud omnino est: nam quilibet mons, unde circumiecta spectari ualeant, rectè dicetur ida, quod Didymus scribit. Nam & idæas cyparissos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiã si Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba sic montes nuncupari coniectent. Prior sententia, παρὰ τὸ ἰδεῖν & θεάσασθαι inflectit. Idæa uerò etiam dicta quãdoq; Troia, quod in Aiace mastigophoro Sophocles significat, ex Idæ montis ratione, sicut uel interpres breuiter, sed pro more, indicauit. Ideas autem sunt qui species Latinè interpretẽtur, non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus: non enim specierum & speciebus dicere audet Cicero, etiam si non reformidat Palladius. Proinde, formas mauult trãsferre: nam & deorũ simulacra rectè dicuntur ideæ. Idas quoq; loca dicunt arboribus frequentia, ut scribit Pausanias: unde factum nomen nymphæ Ideæ, ex qua & Theodoro pastore nata fertur Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, id est formas rerum, non intelligendi solum, sed etiam dicendi grauissimus auctor Plato, ut M. Tullius inquit, gigni negat: sed ait, semper esse, ac ratione & intelligẽtia contineri, cætera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno & eodem statu. Perfectæ eloquentiæ speciem animo uideri, effigiem auribus quæri. Sed ad rem. Prima carnium portio dicebatur ἑρμοῦ κλῆρος, Mercurij sors. Seruatum & illud ueteribus, ut per singula fercula manus abluerent. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Parasitis, inquit, in secunda mensa sæpe cæream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam etiã marmoream uel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis offerrẽtur uidẽda ex diuersa materia, quæ ipse cœnabat: quum tantum biberent per singula fercula, & manus quasi comedissent, lauarent. Qua in re amplius adnotandum: plerosq; ex ueteribus ad manuum ablutionẽ uios apomagdalia: id uerbum signat, molle panis: quòd quia mox obijcerent canibus, Lacedæmonij cynada uocabant. Significare id ipsum uidetur Athenæus quoq;: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluẽtes manus, uerum abstergẽtes

tes bucella, & apomagdaliam afferebat unusquisque: id quod faciebant, ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro nono apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum eius uocis neutique uideatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uersibus,

ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα
σαίνωσ᾽ αἰεὶ γὰρ φέρει μειλίγματα θυμοῦ.

Sunt qui apomagdaliam esse σίαρ finiant, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esseque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus. Aponiptrum & aponimma, malluuias uocabant, siue pelluuias quoque. Sed & peluim fortè sic nuncupare, fuit moris: quanquam Atheniensibus aponimmata uocantibus in mortuorum ratione, aut scelestorum purgatione. Cheroniptrum, idem planè quod aponiptrum. Nardo puluerem uento impactum laudat Dioscorides, ad cheroniptrum, id est ad manuum ablutionem. Nam cheromactrum omolinon signat, uel ectrimma, id est extergendis manibus destinatum mantile. Chiromactra tamen in capitibus etiam ornamenta deferunt mulieres. Aurea cheromactra sunt apud Herodotum libro secundo. Vsos porrò abluendis manibus smegmate ac odoratis rebus priores, Antiphanes cum Epigene prodit. Smegma, Theocriti expositor saponion interpretatur, ab σμήχω, id est purgo. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, inter expurgantia medicamina, quæ uocat is ῥύπτοντα, legimus dici quædam trachomatica. Sed & de quibus dictum est, smegmata, rhymmata nuncupari legimus. Nec illud obticuero apud ueterem Homeri interpretem compertum, lebetem dici, quem posteriores chernibon appellarint: prochoon uero, ex quo profunditur aqua: eum cherniba nuncupat Poeta. Quod uero ad odoramenta spectat, attendenda ueheměter Socratis apud Xenophontem monita: nam in Symposio Calliæ laudans δεῖπνον ἄπεμπτον, id est cœnam omnibus absolutam numeris, Theamata (inquit) ac acroamata, id est quæ oculos & aures pascant, adijcis quoque. Quid si (inquit is) & unguentum quis affundat? Minimè, ait Socrates: ut enim uestium alia uirilis, muliebris alia, sic odoraminum uiro congruunt quædam, quædam uero mulieri. Nam olei odor in gymnasiis, si adest, unguento suauior existit: ac si absit, desideria amplius commouet. At enim seu liber seu seruus unguento incedat delibutus, idem concinatur odoris halitus. Qui uero ab generosis efflatur laboribus, industria comparatur & tempore, si suauis ac homine libero dignus censeri debet. Tunc Lycon: Sanè (inquit) iuuenibus ista permittātur: at nos per ætatem gymnasiorum exsortes, quid nam olere cōpar fuerit? καλοκαγαθίας per Iouem, ait Socrates, id est morum probitatem. Id uero chrisma non utique ab myropolis comparandum, sed unde commonuit Theognis,

ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ᾽ ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Carnibus tantum uesci solitos priores mane. Quadrifaria epularum distributio. De uomitu, & qui uomitores. Item quid comessatio, necnon de andrijs. Crion quid, & creagra. Harpax, lycos, crateuta, arysanæ, arysteres, arystichi, ephebus. Cyathus fluuius. Aconita uasa. Crios pro Thyestis sepulchro. Crios, id est aries in cælo, cur. Crimnon, poltariū. Crimnodes urina, & nix. Corycus. Ceres Mysia. Cymbia, carchesia. Macrobij lapsus. Optanium. An elixis uterentur carnibus ueteres. Elixæ an assæ magis nutriant. Carnis esitandæ mores gentiū uarij. Locusta ueteres usos in cibis. Cap. II

SCribit primo Canonis Auicenna, solitos antiquorum non paucos manè tantum carnibus uesci, ac cœnæ modò panem adhibuisse. Tanquam illud Hieronymi comprobarent ferè: Comedant carnes (inquit) quæ carni seruiunt, quarum feruor despumat in coitum. Scribit in Antiquitatum libris Dicæarchus, Saturni tempore, carnibus reiectis, omnes frugibus ac pomis uesci solitos. Triptolemi præcepta circumferuntur tria: honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus non uescendum. Porrò, carnium esum carmine detestatur

Orpheus. Eum non fuisse, qua tempestate in Oriente potitus imperio Pygmalion est, multi prodidere. Ab diluuio permissum, ex sanctis coniectatur literis. Verũ, gulæ mancipati, uitæ pretia uelut exquisitius intelligentes, epulas quadrifariam distribuisse comperiuntur: in ientacula & prandia, cœnas ac comessationes. Sicuti apud Græcos Philemon usos ueteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Iis uero facile sufficiebant uomitandi cõsuetudine. Quod quũ censoria grauitate Seneca taxaret, Edunt (inquit) ut uomant, uomunt ut edant. Dicebantur autem uomitores, qui ea uiuendi ratione uterentur, quam egregiè damnauit Asclepiades: cui astipulatus Celsus Cornelius, uomere luxuriæ causa damnosum prodidit. Erãt uero comessationes cibi potusq́ post cœnam hausti ex luxu. T. Liuius libro quadragesimo: Quin comessatũ (inquit) ad fratrem imus? Et alibi, Conuiuam me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis recipiam? Quintilianus: Hinc est ille in pestilentia comessator. Quo in loco intelligere tamen possumus generali uocabulo dici epulatorem, compotatoremq́ luxuriosum. Nam & comessabundus Alexandri Magni exercitus legitur apud Quintum Curtium, tanquam indulgens præter modum prodigis epulis, gulonumq́ escariæ uoluptati. Possunt & comessationes conuiuia dici, ex collatione symbolisq́ comparata: quæ Lacedæmonij phiditia, Cretes andria nuncuparunt. Hæc libro Politicorum septimo Aristoteles scribit, esse oppidò quàm uetusta, ut quæ in Creta sint celebrata, Minoe regnante. Quin & prius multò ab Oenotriorum rege Italo, in Italia instituta. Illud obiter subnotauimus: crion, id est κρεῖον, nuncupari creodochum uas, in quo recondantur carnes: quamuis malit eo nomine carnes intelligere Euphorion, quod Appion scribit, & Herodotus. At crion putat Pausanias canistrum, uel lancem, uel quid eiusmodi, in quo concidatur caro. Hinc & creagra profluit, quam etiam harpaga & lycon appellari, scribit idem Pausanias. Est autem coquinarium instrumentũ, sicuti crateuta quoq́: nam sunt eo nomine obeli, uel lapides (inquit Pausanias) aut etiam ferreũ aliquid, cui incumbat ueru. Etiam si ueterum plerisq́ arrisit illud quoque, ut ueruum manubria sic uocitentur. Traditum quoque Græcis est, lycos, iridis nũcupari flores, quòd labiorum lupi imaginem præferant. Crambaleam scribit Athenæus, dici Græcis tostam carnem. Arysanas & arysteras siue etiam arystichos, pro cyathis inuenimus, aut id genus uasis, ab hauriendo conciliata nomenclatura. Zenophanes ad hunc usum, ephebum etiam appellauit. Apud Polybium Cyathus, fluminis est apud Arsinoen in Aetolia nomen. Aconita intelliguntur Græcis uasa non illita, quæ calido diluta humore aquam in se trahunt. Dioscorides libro primo ἀκόνιτον uas, interpretatur ἀπίσσωτον, id est minimè picatum. Aconitum autem uenenum dici putat Theopompus apud Athenæum, quia apud Aconas exoriatur prope Heracleam. Quod de crio diximus, amplius sciendum, Thyestis sepulchrum dici κριοὺς, in agro Argiuo: prope quod uisebatur regio Mysia, & Cereris Mysiæ templum, à Mysio quodam ita nuncupatæ. Crion uero, id est κριὸν, in cœlo dici autumant, quia quum in eo fuerit sol, inter diem ac noctem quodammodo iudicat, quod κρίνειν nuncupant. Et quòd in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursum iudicetur. Crimnon uero puls est, ab hordeo nuncupata, unde fieret. Posteri πόλτον dixere, ac πολτάριον, id est pultem, seu pulticulam. Hinc κριμνώδεις, urinas nuncupant medicinam professi, in quibus nubeculæ crassamentum sese ostentet farinæ densioris modo. Sic & comicorũ facetissimus, κριμνώδη ningere ait, ubi niuium deuoluntur grumi. Lego item conchas asperiores Atticè nuncupari crios, id est κρέιους, quas corycos dicant Macedones. Cymbia & carchesia fuisse Latinis incognita ueteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adijciente calculum Marcello, illud reperiatur: hoc autem etiam apud Liuium Andronicum, sicuti commeminit Nonius,

Florem antlabant Liberi ex carchesiis.

Quod autem de carnibus diu prẹstruximus, animaduertendum amplius: heroas etiam num elixis usos, etiã si Seruius improbat, quod ex Eustathio liquet, Athenæoq́ apertius, & Herodoto historia prima. Heroas (inquit Eustathius) inducit Homerus elixis utentes carnibus, præcipuè tamen assis: unde & optanij inflectitur nomen, ex usus frequentia

quentia. Signatur autem eo uerbo coquina. Incognitam nō fuisse Homero hoc genus opsopœiam, auctor est Iulius Pollux: addit tamen, heroum plerosq; ea non usos. Meminit in libro De Homeri uita Plutarchus. Et De republica tertio, apud Platonem legimus, Heroū mensis parari ab Homero non pisces, non elixas carnes, sed assas, quæ concinnarentur facilius: quod comprobat Athenæus. Obseruatum ex physicis illud quoque: Elixa intus fieri sicciora, & inde nutrimenti minoris quàm sint assa, in quîs humidum genuinum intus obseptum contineatur. Quod in illis euaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbescit ius. Auctore porrò M. Varrone, Assam primò, secundò elixam, tertiò è iure cœpisse, natura docet. Cæterum, est utique mirum, quàm sibi indulserint parte hac gentiū mores: quippe Arabas nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uero abstinere in primis, copiæ uel raritatis utrunque ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti. Phryges ac Pontici, uermes albidos obesosq; capite nigricante, qui è cariosis promuntur materijs, inter delicias habent: ac xylophagia comedisse, luxuria est. Orienti & Libyæ grata præcipuè locusta est, quod uerum Ioannes comprobat Baptista, uti inquit Hieronymus. Lacertis item uirentibus uesci, in more Aphris est. Alicubi in mensam uitulos admisisse, summū censetur scelus. Nam & Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulinā esitasse carnem uellet, dum agricolationi consultum cuperet. Nomades ac insolens Hunnorum feritas nec semicrudas aspernata carnes est. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpium carnes solatio sunt. Iam qui & humanis uescerentur, Scotos gentem Britannam, se uidisse prodidit Hieronymus. Locustam porrò in mensam admitti, probatur Leuitici undecimo, intantum fallitur Sipuntinus.

Aduentitia cœna, quę sit: item aduentoria epistola, & aduentores. Caligulæ luxuria, & Clodij. Cap. III

SEd nec illud parte hac omittendum, aduentāti principi aut amico cœnam apparari solitam: ea inde dicebatur aduentitia, cuius incomparabilem luxum quis non iure miretur? Duo millia lectissimorum piscium, septem auium apposita interdum literis proditum est. Cœnę hoc genus meminit in Symposiacis Plutarchus, dicitq; hypodecticam ex Romanæ linguæ proprietate nuncupatam. Perinde ac innuat, appellari solitam exceptitiam, ut qua exciperetur princeps, uel amicus: uel aduētitiam, ut modò præscripsimus, etiam si Græca uox aliud sonare uidetur. Apud Martialem, epistolam legimus aduentoriā, quæ aduentanti amico mittitur obuia: ita enim scribit libri duodecimi Præfatione, Et statui paucissimis diebus & familiarissimas mihi aures tuas excipere aduentoria sua. Sed aduentores dixit Apuleius, eos qui soliti sunt in cauponam cuiuspiam diuertere. Et nunc (inquit) senex ille dolium innatans uini sui aduentores pristinos fece summissus officiosis rhonchis raucus appellat. Trita uox ea imperitæ quoque plebi. Sunt & sui apud Plautum meretricibus aduentores. Verum, ut ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit Caligula Imperator, commentus nouum balnearū usum, & portentosissima genera ciborum atque cœnarum, ut calidis frigidis' que unguentis lauaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, conuiuis ex auro panes & obsonia apponeret, Aut frugi hominem oportere esse dictitans, aut Cæsarem. Sed in principe quam habent ista admirationem? Clodius Aesopi tragœdi filius, ut experiretur in gloria palati (ut inquit Plinius) quid saperent margaritæ, singulos uniones conuiuis absorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morsu Satyrico castigauit:

Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies solidum absorberet, aceto
Diluit insignem baccam.

De griphis conuiualibus. Quæ dicantur quæstiones cyliciæ, aut mnemoniæ. Aenos quid. Cyliceum. Sceletus Aegyptiorum. Plutarchi locus explicatur. Cap. IIII

SYmpotica uero, hoc est conuiualia, fuerunt & illa: ænigma, & griphus: illud lusum habebat, griphus uero etiam studium ac curam. Soluenti, præmium erat carnis portio: imperito ac segni, mulcta irrogabatur, ut salsam hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obuolutis, à piscatorum griphis siue retibus. Quæstiones uero dicebãtur cyliciæ, hoc est ζητήματα κυλίκεια: arbitror, quia κύλιξ, poculum signat: unde cyliceum dicitur, poculorum repositorium. Theodectes uero sophistes multa in ijs solertia præditus, mnemonias uocauit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potens. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales. Quid uero dei? Homines immortales. Aenigmata profers, & griphos conglutinas: equidem, ut Loxias, apertum nihil promis. Id genus uidetur quod Lasus dicebat, Crudum piscem esse ὀπτόν, ex uerbi ambiguitate captato ioco: nam ὀπτός, assum indicat, & uisibile: sic autem Græcè totum enuntiatur, ὠμὸν ἰχθὺν ὀπτὸν εἶναι. Sed operæpretium est, huic potissimũ loco subiecisse, quę Demetrius Phalereus prodidit ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας, ubi de orationis differit gratia, hoc est περὶ χάριτος λόγου: Est (inquit) gratia quædam, quæ dicitur παρὰ προσδοκίαν, id est præter expectationem: ut apud Homerum de Cyclope,

ὄτιν ὕστατον ἔδομαι οὖτιν.

id est, postremum ego utin uorabo. Neq; enim xenium id genus Vlysses meditabatur, neq; expectabat lector. Aristophanes quoq; in Nebulis de Socrate,

κάμψας ὀβελισκον εἶτα διαβήτην λαβὼν,
ἐκ τῆς παλαίστρας ἱμάτιον ὑφείλετο.

id est, quum obeliscum incuruasset, mox circinum cœpit: uestemq; sustulit ex palæstra. Ex locis duobus gratiam hic uenatur poeta. Non enim modò præter opinionẽ illatum est, sed nec præcedentibus cohæret. Anacoluthia (inquit) huiusmodi, siue incõsequentia, uocatur griphus: ut apud Sophronem ἡνπερ ἔβωμ Βουλίας, & apud Menandrũ Messeniæ prologus. Griphum alio uocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est: uti apud Clearchum, Vir, non uir: auis, nec tamen auis: lignum, non lignum: lapis, non lapis. Significantur uero hæc, eunuchus, nycteris seu uespertilio, ferula, pumex. Qui de his plura nosse cupit, Athenæum adeat Dipnosophistarum decimo. At Aegyptiorũ mos griphos non habet, dum sceletum, id est aridum iam inueteratumq; sale cadauer conuiuio inferunt, illud incinentes, Ede, bibe, talis post mortem futurus. Ad quod forsan respicit Plutarchi id in M. Antonio, Qui administros hortabatur, largè propinare, ac epulis distendi: quoniam foret incertum, an in posterũ id essent facturi, Augusto ceruicibus ingruente, ac proinde ipso iam sceleto, & in nihilum redacto. Id quod eo adnotaui gratius, quia per inscitiam locus est ab Plutarchi interprete præteritus. Aegyptij moris meminit historia secunda Herodotus: sceleti, in Septem sapientum conuiuio Plutarchus. Strabo Antæi sceletũ nominat, libro ultimo: sed tibiam eo nomine intelligit interpres, quod ex Plutarcho in Sertorij uita coarguitur.

Cottabisis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage, & catacto. Cosymbus quid. Cosymbotę tunicæ apud Hieronymum. Crobylus. Scorpius. Cap. V

COnuiualis ludus fuerat, prioribus præsertim Græcis, quem cottabisin dicebant: nam & κοτταβίζειν est, eo quod ex potu superfuit, sonum elidere. In æneas uero phialas, quę latagia nuncupant, potus residuum iactabant, qui dicitur cottabus: quòd si elisu maior æderetur sonus, ab amasiis diligi se augurabantur. Cuius rei uestigium Romæ seruatum uideri potest: nam Historiæ naturalis libro quartodecimo Plinius, inter legum scita illud item fuisse scribit, Contra bibendi fallacias, nihil ad elidendum in pauimentis sonum ex uino reliquisse. Verum inibi Hermolaus ex ueteri lectione summum legi mauult, quàm sonum, ut postremum intelligeremus potum, quem docuimus uocari cottabum: quanquam est & phiala ænea cottabus, aut peluis, ut alij scribunt, qua in id genus uterentur lusu. Nam cottabia, quod ex Athenæo discimus, dicebantur præmia uincenti hoc ludicri genere data: quæ non aliud fuisse animaduertuntur, quàm pyramuntes, hoc est triticeæ placentulæ

tulæ, ac sesaminæ. Meminit eius uocabuli etiã primo Rhetorico Aristoteles, ab Aenesidemo missa Geloni cottabia, scribẽs. Aristophanis interpres sonum ipsum etiam cottabum dici putat. Nam poeta ipse, methysocottabos ita ludentes appellat, quòd iam uino madentes id agerent. Ex quo est illud Plutarchi in Symposiacis: nam Soclarus eludens, quæ contrà dicebantur de concubitus abstinentia, & quòd non citra periculum admittatur à cœna, ἀθλητικὰ ταῦτα εἶπεν ὦ Ὀλύμπιε παντάπασιν, ἔτι δὲ κοτταβίσεως ὄζοντα καὶ τῶν κρεοφαγιῶν ἐκείνων οὐκ ἐν δέοντι. id est, athletica (inquit) sunt hæc prorsum Olympi, etiamnum cottabisin redolentia, & nõ satis aptam carnium illam deglutionem. Veluti dicat, athletis quorum uita sagina est, damnosum fortè concubitum uideri, & à cœna illis periculum afferre, qui licentius ingurgitarint, exhilaratiq; à scurrili lusu minus abstinuerint. Hæc ut placeant, faciunt quæ consequuntur. Adsunt (inquit) iuuenes uxoribus copulati, quos addecet Venerea amanter exercere. Quin & paulo pòst idem colligit, qua ratione coitu post cœnam minus oblædatur corpus: idq; astruit contingere, si quis non distento uentre, nec ebrius id peragat. Illud uero à Plutarcho prouerbiali modo enuntiatum, neminem puto latere. Auctor Critias est, cottaborum lusum esse Siculorum proprium, quin & ab eisdem inuentum: ueluti etiam latage, nationis eiusdem uocabulum creditur, quo significari Athenæus arbitratur, quod ex potu superest in poculo. Id conuersa manu dextra sursum, molliter ac per ambitum cubito innixi sinistro, iactabant, ludentes in cottabeum. Fuit & quem catactum, id est κατακτὸν, cottabũ uocabant, id est lychnion, quod attractum denuo concidebat, eum continens quem dicũt μάνην, id est cottabi prominulam partem, quam dixerit Sophocles ęneum caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonum elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiam (ut retur Athenæus) à balneis potionem, uel ante balneas uomitũ nuncupabant. Cosymbũ, seu cosymben, scribit Sudas inter indumenta recenseri, unde sunt apud Hieronymum cosymbotæ tunicæ. Iulius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum non est, sed crobylus potius. Crobylum interpretantur aureum corymbum è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum cõtextum tendentem in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, ut in uiris dicatur crobylus, in fœminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsan coniectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicæ.

Græcorum in bibendo leges. De Iouis Olympij cratere: item heroum, & Soteris Iouis, ac Mercurij. Interim quid modiperator. Bonus deus, qui. Virgilius illustratur. De Thracibus & Scythis. Horatius declaratur. Poculorum nomina plura. Bibendi lex apud Locros. Qui bene poti ad scribendum accesserint. Masilienſium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, & Romæ. Samagorium uinum. Italicas mulieres uinũ nescisse. Ecpetala pocula. Petala. Patellia. Callopatira capridij. Oenochoi. Tauri. Epenchytes. Ceryx. Oenoptæ. Ophthalmi. Euophthalma. Acratophorus Dionysius. Vinaria uasa nomen seruantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypellum, amphicypellum, cyphela, dicypellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos. Pisæ quid. Pisa ciuitas, unde. Paropsis.

Cap. VI

GRæco more potare, interpretantur quidam grandibus meracisq; poculis se inuitare. Cicero in Verrem Actione tertia: Fit sermo inter eos & inuitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone lætitiaq; conuiuium. Sunt qui à Marco Tullio ueterem Græciæ morem innui, cõiectent: quo toties bibere receptum erat, quoties deos & charos nominatim uocassent. Vtcunque, Ausonius meminit ad Symmachũ, Super mensam meam facta est inuitatio, non illa de ludibrij conuiuio, ut Græco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & nouam lunam & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petijt uates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta & rorantia. Fuit & in Græcorum conuiuijs lex illa uetus, sicuti Thusculanarum quinto à Cicerone traditum

scimus

ſcimus, Aut bibat, aut abeat. Et recte, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum alijs uoluptate potandi, ne ſobrius in uiolentiam uinolentorum incidat: aut diſcedat. Hæc itidem in uita uidetur ſeruanda: nam iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Inoleuerat & Græcis mos alius, ut talis ſortirentur, qui conuiuio præſidens, leges decumbentibus diceret, quæ uocabantur nomi. Hic uero teſtimonio Varronis modiperator Latinè nuncupatur, ueluti modum bibendi præſcriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Græci βασιλέα appellant. Horatius,

Nec regna uini ſortiere talis.

Eubulus ſub Dionyſii perſona monet, ſanitati primum dicari cratera, ſecundum amori & uoluptati, ſomno autem tertium, quartus uero (inquit) iam noſter non eſt, ſed iniuriæ. Panyaſis poeta, poculum primum Gratijs contribuit, horisq; & Dionyſio: ſecundum Veneri, rurſumq; Dionyſio: iniuriæ autem & nocumento, tertium. Cōſuetum & illud priſcis Græcis inuenio: poſt cœnam, Boni dæmonis (quem eſſe Fortunam putat Euſtathius) haurire poculũ, quod meracius erat: quæ res dicebatur, κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Quod in Ionia ſcribit Apoſtolius, qui et ſecundum menſis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiã uiſebatur Boni dæmonis heroum. Hinc facetiſſimus Comici iocus,

ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ πραμνίου.

id eſt, trahe (inquit) dæmonis pramnij: quum ſit uinum pramnium uel pretioſiſsimum. Auctor in Arcadicis rebus Pauſanias, ad ſiniſtram uiæ, quæ in montem ducit Mænalum, fuiſſe ἀγαθοῦ θεοῦ ναόν, id eſt Dei boni templum: Quòd ſi (inquit) bona contribuunt dij hominibus, inter deos autem ſummatem eſſe Iouem nouimus: conſequutione nimirum probabili coniectare licet, eius dei eſſe cognomentum id genus. Quòd ſi eſt, Mantuani uatis interior doctrina retegitur, quum Aeneidos primo ita canit,

Adſis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Deam uero hanc etiam Græcis χήραν dici, cōmeminit in Cœnis Macrobius. Verum ab diuerticulo repeto fabulam. Nec ignoro, eſſe qui Boni dæmonis poculũ primatem habuiſſe locum autument. Sed in hoc mira ſcriptorũ uarietas eſt. Pindari interpres ſeruatum ueteribus morem ſcribit, ut crater princeps Iouis diceretur Olympij, ſequẽs terræ heroum (cuius rei etiam Plutarcho in Cauſis mentio eſt) tertius Διὸς σωτῆρος, id eſt Iouis Saluatoris, ſi linguæ proprietas ita dici patitur: cui aſtipulari Sophocles uidetur in Nauplio, Ζεῦ παυσίλυπε

καὶ Διὸς σωτηρίου σπονδὴ τρίτου κρατῆρος.

Sed & in Epigonis Aeſchylus. Verum, cur cratera tertiũ Iupiter habebat Soter? nempe quòd is bibendi modus citra uinolentiã omnino ſubſtringebatur, ultrà progredienti, largius hilariusq; ingurgitanti, intemperantis nō deerat nota. Dicebant eundem τέλειον quoq;, de ternarij perfectione numeri, in quo principium ſit, medium & finis. In literis compertum & illud: potionem in conuiuijs principem, præfatione τοῦ δαίμονος ἀγαθοῦ ſolitam offerri, guſtandam modò quod foret meracior. Dæmona uero bonum uidentur Liberum etiam patrem accepiſſe multi. Poſtremam, quæ lymphatior erat (ſic enim ab eruditis nuncupari obſeruatum, nonnullis etiam in diuerſum euntibus) Iouis præfatione Liberatoris. Celebratum eſt & in Lemno ab Athenienſibus Seleuci Soteris poculum, quòd in eos fuiſſet is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliotheces quinto: Aiunt (inquit) quum purũ in cœnis uinum datur, omnes deum ſoſpitem optare bibenti: at quum à cœna dilutius hauritur, Iouem uocari Sotera: nam puri uini potus, ad inſaniam redigit: aqua Iouis mixtus, uoluptatem parit ac lætitiam, & arcet inſaniam. Aſclepiades calicem primum ad ſitim pertinere dictitabat, ſecũdum ad uoluptatem, tertium ad ebrietatẽ, quartum ad inſaniam. In Iulij Pollucis theſauris adnotatum inuenimus, potum ultimum ἑρμῆν appellatum, hoc eſt Mercurium: unde & Homerus, ᾧ πυμάτῳ σπένδεσκον. id eſt, poſtremò autem libabant. Auctor Athenæus eſt: Mercurio, ſurgẽtes à cœna prolibare ſolitos, quia ſit ſomni præſes: poſterius uero, etiam Ioui τελείῳ: nam calicem Soteris Iouis inuenio item τέλειον nuncupari ſolitum, quæ uox perfectum indicat & abſolutum, ut diximus. Ex his uero hactenus

hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in Carminibus, quem ab interpretibus multifariam eruditum conuelli sæpe, animaduertas. Apud Locros Epizephyrios si quis medico nō imperante salutis ergò meracius hausisset, perinde ac capitalem admisisset fraudem, morte scelus expiabatur: ita sanciente Zaleuco. At Alcæus & comicus Aristophanes uino madidi pangendis inuigilabant poematis. Multiq; præterea uino se proluentes in hostem depugnarūt illustrius. Apud Massilienses hydropotæ sunt mulieres: in Mileto idem factitatū, Theophrastus scribit. Tametsi Milesios dixit Demodocus, Non esse insipientes quidem, ea tamen facere quæ agant insipientes. Sicut inquit Moralium septimo Aristoteles: Incontinentes, iniusti quidem non sunt, iniuriā tamen faciunt, sed præter electionem. Apud Romanos uino abstinet mulier libera, ut libro sexto Polybius scribit, sed serui quoq;. Item Ephebi omnes, ad annum uitæ tricesimum. Samagorij uini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari solitos, scribit Aristoteles. Sunt qui uniuersim Italas mulieres uinum nescisse prodant. Romanas tamen passo uti solitas, refert Polybius. Thracum Scytharumq; proprium fuisse uidetur, capacius ingurgitare merum & ingentia exsiccare pocula. Id perobscurè significat Pollux libro sexto, ubi ait, ἀμυστίζειν esse idem ferè, quod Thracum more bibere. Verbum id apud Plutarchum expositum inuenio pro eo quod est, multum sineq; respiratione haurire, hoc est (ut ipse ait) ἀθρόως καὶ ἀπνευστὶ πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amystidem. Hic protinus sciendum, προπίνειν nō permixtionem modò indicare, sed & poculi gratuitum complecti munus. Anacreon,

ἀλλὰ πρόπινε ῥαδινούς ὦ φίλε μηρούς.

Quod est, χαρίζου. Sed & Demosthenes patriam prodentes hostibus, προπίνειν dixit. Erant & ueteribus pocula latiora, quæ uocant ecpetala, quoniā folia perampla dicuntur petala: cuiusmodi pocula etiam nuncupantur patellia: ex quibus Alciphron, patellocharona concinnauit. Sed & capridij callopatira apud Athenæum legisse uidemur. Est autem capridiū, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam tauros scio appellatos. Hellespontij, pincernam uocant epenchytem: at ueteres etiam ceryca, ut ex Homero liquet. Qui uerò œnoptæ nuncupantur, tres numero exploratores inspectoresq; erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus suggerebant, & thryallidas, id est ellychnia. Hos quidem etiam ophthalmos dixere, id est oculos. Vnde euophthalma dicuntur, quæ oculis arrident plurimū: auctor Athenæus in Polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales uerò fuerint Scytharum in bibendo ritus, nec Plato ignorasse uidetur, quando Legum primo sic scriptum reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) utrum ita uiuendum sit, quemadmodum Scythæ ac Persæ. Carthaginenses præterea & Celtiberi & Thraces mero penitus utuntur, tam uiri quàm mulieres, atq; uino item uestes perfundunt, præclarum hoc & beatum uitæ genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scythas esse quidem hydropotas, quòd si ebrietatis uoluptatem requirant quandoq;, pyram construere, in eamq; herbas conijcere odoratas, ac mox circūstare & odorem uelut crateris hauriētes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ uerò alijs utuntur delicijs, quamuis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysii ἀκρατοφόρου, Pausanias tradit. Illa porrò adnectamus capiti huic, etiam si excrescenti nimium: inter uasa uinaria recenseri à Polluce, stamnium, cadum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitū Eustathius prodit: sicut nec pytinas nouisse potuit. A bico, cuius meminit ἀναβάσεως primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc uulgò frequentissimū: quanquā bicarium dicimus potius, quod est deminutum recta Gręcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo uocabulo Venetijs in œnopolijs utuntur plurimū. Bycium uitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Herodotus Historia prima, uino plenos Babylonem apportari solitos, ut uas capacius intelligere, necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster uas, & gastra fictilis Dioscoridi. Sed gasterium uocat Aristophanes, seruatq; adhuc nomen. Quanquam & gastera pro rapo dici legimus à lacedæ-

moniis: etiam si apud Bœotios brassicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos deniq;, cauitatem nauis uocat Thucydides, quam (inquit interpres) gastera dicimus. Cyprus & hemicyprus, uasorum ac mensurarum genera sunt, coquinariam facientibus perfamiliaria. Inuenio & ceraphium ab Homerico cornu, sed & bacaulium. Addamus illud quoq;: cypellum dici à Græcis poculum, ὡς τὰ ἔσω κύπτον, id est ad interna proclinatum innuensq;. Appellatur idem & amphicypellon, uelut undiq; intro inflexum. Sæpius nanq; ἀμφὶ præpositio circulariter signat, unde insula quandoq; legitur amphialos, & tonitru amphipyron. Certè deorsum adnuentes nubes, eadem etymi ratione, cyphela nuncupare, moris est. Aristoteles uerò mellis cellas amphistomos esse dicit, id est geminas: in una enim basi, seu intersepto duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, id est geminis poculis: una quidē intus, foris uerò altera. Ex quibus coniectatio est, esse idem amphicypellon & dicypellon, propter antithetos, id est oppositas fistulas & thecas mellis: tanq; uni modo basi, id est fundo, cypella incumbant duo, superne unū, infra reliquū, ut basis sit potui accōmoda, ubi usus uenerit. Pella uerò etiā phialam signat, qua uterentur in sacris. Ouem pellam, in Theocrito nigram interpretantur: nam corporum superficiem, ubi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, uel pelidnoma, id est πελίδνωμα, uocāt. Pisas deniq; apud Græcos dici inuenio τὰς ποτίστρας, id est bibulas, de uerbo πίσαι, quod ποτίσαι signat. Quin & Pisam ciuitatem hinc dictam opinantur pleriq;, quoniam humectus sit locus, & aquæ cōtinens plurimum. Id autem genus loca uocāt Græci, τὰ πίση. Illud neutiquam prætereundum: iussulenta plerunq; de uasorum appellari nominibus, ut paropsidas & triblia: necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis. Heliogabali gulosa inuenta. Epelane piscis. Tageniæ quid. Pyramuntes, & sesamuntes, & sesamis. Sal tragasæus. Cœna φυτελής. Enchrides. Encryphias panis. Copaides anguillæ. Sacrificia ex piscibus. Thynnæum sacrum. Cylabræ heroi in sacris salsamenta offerri solita. Strymoniæ anguillæ. Cœnas deorum quas intelligamus. Malca. Aphrogala. Decocta. Cap. VII

QVæ uerò ex esculentis in mensa usum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia prouincia explicuerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus eius procurationis tulit calculum: item Tartesica. Thynnus Tyrius eximiè laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, ut conuiuio inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibiis, coronatis item qui gestarāt. Hunc Archestratus, qui Sardanapali instituta cōsectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquā discriminant insigniter. Appion grammaticus in cōmentatione De Apicii deliciis, ellopem esse acipēserem credit. Cestreus quoq; laudis emeruit multum, de quo alibi copiose, ex Sciatho. Conchæ pelorinæ, unde fortè pòst nuncupatæ pelorides, de quibus Martialis,

Tu lucrina uoras, me pascit aquosa peloris.

Sed & Horatius, Lucrina peloris.

Teutlon, id est beta, ex Ascra: mænides, ex Lipara: gongyle, id est rapa, ex Mantineæ: pectines, Methymnæi: galeus, Rhodi: psettæ, apud Eleusinem: apuę, Phalericæ: triglę, siue muli, in Ionia: anguillæ in Eubœa copaides, ut in Sicilia plotæ. Sed eam copaides prærogatiuam habent, ut ex eis præcipuas etiamnum diis immolent Bœotii, uictimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis pastionibus. Verum, Neptuno quoq; thynnum immolare ad capturæ spem consuere piscatores: idq; sacrum Thynneum uocant. Quin apud Phaselitas Cylabræ heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Atesi, cui à flore conciliatum creditur nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, Aut piscem olet, aut florem: quo pronuntiatum facetè est, eundem uideri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce contingit, quem Galli epelanem uocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagū usq;, modicum alioqui, & squammis argenti

argenti modò nitescentibus: si in propinquo sit, putes uiolis te circumfusum. Cui rei grauissimus accedit testis Ioannes Seluanus Mediolani uicecancellarius, summe inter Gallos uir integritatis, & si quis alius rerum experiens, ac non doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, uerum Christianæ religionis propugnator incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum excogitauit omniũ princeps Heliogabalus. Quin & comedit sæpius ex Apicij æmulatione, ut Spartianus prodit, camelorũ calcanea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, pauonum linguas & lusciniarum: quòd qui his uesceretur, epilepsiam non sentiret. Hæc eo adnotaui libentius, quòd libro secundo Artis cabalisticæ à uiro tradi-tum erudito est, Neminem unquam piscem in sacrificijs oblatum, audisse. Fuere porrò & Strymoniæ anguillæ insignes magnitudine, salsilago Thasia, item Thasiæ raphanides, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam Tragasæ, à Tragæo ita nuncupatæ, cuius gratiæ Neptunus concrescere inibi salem iussit. Sed super hac re alibi quoq; facta mentio est. Apud Lucianũ obseruauimus fuisse prioribus, ἐντελὲς ὀνομαζόμενον δεῖπνον, id est cœnam quæ diceretur absoluta, auis una singulis apponebat, item suilla caro, necnon leporina, & piscis quoq; ex tageno, id est sartagine, ut ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tageniæ, qui & enchrides uocantur: dum in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in cœna fuere eadem. Hæ uerò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod πυρὸν uocant Græci, quamuis ab ignis figura putent alij dici, quæ à lato in acutum desinit. Pyrea uerò nemus est haud ita Sicyone dissitum, in quo Cereris fuerat sacellum προσχαίας, & Proserpinæ, celebritatem agentibus tantum uiris, sicut nymphona, id est νυμφῶνα, mulieres modò frequentabant, ubi Dionysii erat simulacrum & Cereris ac Proserpinæ, Pausania tradente. Sesamum intelligunt aliqui, uulgò quod dictitant risum. Sudas sesamunta distinguit à sesamide, ut sesamis sit, quæ & sesame, unde ducatur sesaminum oleum, quod & syinon apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Cœnas deorum apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint solicitudinem:

O noctes cœnæq; deûm, quibus ipse meiq;
Ante larem proprium uescor.

Ad gulæ rationem pertinet adnotasse illud quoq;: ephthopolium dici locum in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fouent quæstu, nuncupãtur ephthopolæ. Nam opsodædali dicuntur, qui obsonia uariè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de uentris ratione disserunt, & inde gastrologia. Denique septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in Vrbe cibaria recenset.

Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus uel Eleagabalus de cõuictu sententia. Lactaria quæ. Agalacta. Pometa. Pomarij. Pentapharmacum conuiuium. Conuictorum numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem. Cap. VIII

MEnsam M. Cato maximè amicorum parentem atq; procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facilè perpetuoq; contempsit ac reiecit, ut tam longo tempore, quo in republica est uersatus, nunquam apud amicum cœnarit, præter quàm Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoq; eatenus, ut peractis libationibus, mox abiret. Siquidem animorum elationi magnitudiniq; deprimendæ aptissimum esse conuiuium, sanxere nonnulli: quando inibi grauitatis seueritatisq; expectationem seruare, uel difficillimum sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, siue is sit Alagabalus, uti uetera præferunt numismata, quandoquidem Syrorum uidetur uox, apud Dionem tamen Eleagabalum legimus locis aliquot, citra flatilem omnino: huic inquã Heliogabalo nulla fuit uita, nisi in uoluptatis nouæ exquisita ratione, ut etiam æstiua conuiuia colorib. exhiberet, ut prasinum quandoq;, alias uenetũ, & omnino reliquos

ostentaret. Primus etiam schematibus libidinosissimis inquinata ex argento uasa iussit apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoque ac liostreis, id genus item alijs. Vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosq; reflabat, prandentibus illis, ita ut plerunq; sub mensis repente inuenirentur prandentes. Dulciarios lactariosq; habuit eiusmodi, ut quicquid ex diuersis edulijs coqui exhibuissent uel structores uel pomarij, illi modò ex dulcibus, modò ex lactarijs præberent. Lactaria obiter intellige, quæ nunc semidoctũ uulgus lacticinia uocat. Pomarios item apud Horatiũ inuenias,

Hic simul accepit patrimonij mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps
Mane domum ueniant.

Pometa uerò apud Palladium. Agalacta uerò pascua nuncuparunt ueteres medici, lacti minus accommoda: nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditũ est. Simonides in eum qui in conuiuio pertinacius taceret, εἰ μὲν inquit ἠλίθιος εἶ, σοφὸν πρᾶγμα ποιεῖς, εἰ δὲ σοφὸς, ἠλίθιον. Auctor Spartianus est, Aelium Verum imperatorem omnium primum excogitasse tetrapharmacum, seu potius pentapharmacũ, quo postea semper sit usus Adrianus. Cõstabat id sumine, phasiano, pauone, crustulo, aprugno siue perna. Sicuti in Adriano idem commeminit. Heliogabalus pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura ueneta comedit. Idem rerum pretia con uiuiorum esse orexin astruebat. Obiter, hic Heliogabalus est quem scribit Dion, esse nuncupatum uariè: nam & Abitus dicebatur & Pseudantoninus, Assyrius quoque ac Sardanapalus: postea quàm uero trucidatus in Tiberim est proiectus, etiã Tiberinus. Omnibus (inquit Varro) numeris absolutum conuiuium est, si belli conueniant homines, si locus sit nõ ingratus, si temporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, diuitum plerosq; domos struxisse quandoq; τριακοντακλίνους, in quibus uel triginta sterni lectuli ualerent, & eo plures quoq;. Id quod in Symposiacis improbat Plutarchus, conuiuia id genus, ἄφιλα uocans, & ἄμικτα, id est citra amicitiam & communionem. Quæ panegyriarchum uerius requirant, quàm symposiarchum. Olim non plures tribus coisse conuiuas, testatum Annalibus est: quando nec plures initio creditas esse Musas, relatum Pausaniæ monumentis scimus, meleten, mnemen, aœden, hoc est meditationem, memoriam, cantilenam. Archestrati poetæ etiamnum superest in ea re decretum, Conuiuæ aut tres, aut quatuor, aut nõ plures quinq; sunto. aliàs manipularium, & rapto uiuentium conuentus fuerit. Iulius Capitolinus in Vero, eius tale fuisse conuiuium prodit, ut in eo duodecim decubuerint primum. Quanq; de conuictorum numero iactatum uulgò non sumus nescij: Septem cõuiuium, nouem conuitium. In Platonis Symposium octo coeunt & uiginti. Quinarium numerũ quandoq; placuisse, libro primo auctor Athenæus est. Denarium autẽ Iliados secundo comprobasse Homerus deprehenditur, ubi in decadas distribuit rex cõuiuas, quoniã plures discumbere, non ferè moris esset, uti docuit Eustathius. Nam & Pythagoricis conuiuijs nõ interfuisse plures, illustris auctor prodit Iamblichus. Postremò scitu dignum illud quoq;, Charmum Syracusium, ut scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse, ac parœmias, uti est de piscibus illud,

ἥκω λιπὼν αἰγαῖον, ἁλμυρὸν βυθὸν.

id est, uenio Aegæum linquens salsam profunditatem. Vnde Martialem arbitror argumenta mutuatum. Illa uero huius pragmatiæ felix fuerit coronis, quod ex Xenophontis est Symposio, sublatis mensis, consuesse ueteres prolibare dijs καὶ παιανίζειν.

Fori uituperatio. Super multiplici Atheniensium foro aliqua. Parabysto, & trigono. Batrachium unde, ac puniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Heliæum. Palladium forum cur diceretur. De Palladio plura. Pesinus ciuitas unde. Cap. IX

Forum Anacharsis Scytha ad fallendum inuicem atque ad dandas auaritiæ manus destinatum locum esse dicebat. sed & Moderatus Columella, Ne caninum quidem (inquit) sicut dixere ueteres, studium prestantius est locupletissimum quenq; allatrandi & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectum

ctum à maioribus, à nobis etiam concessum intra mœnia & in ipso foro latrocinium. Quod nisi cupedijs suffarcinatus, & ferentarijs onustus libellis pergas, quibus dorophagos expleas, sordidosq; ac nummarios, luditur opera. Inest echeneis, ruant licet procellæ, domatur mundi rabies, infrenatur impetus. Academicis & cunctatore ipso Fabio dicas omnia cunctatiora. Plutarchus item in libro De fœnore, esse forum dicit ἀσεβῶν χῶραν, id est impiorũ regionem. Ex quo arbitror M. Catonem censuisse, forum muricibus sternendum. Quo fit, ut deformari fœdius possit Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, à quo fuisse inumbratum in ædilitate forum, ut salubrius litigantes consisterent, Plinio tradenti credimus. Auctor Pausanias est, fuisse Athenis fora nonnulla ignobiliora, quæ parabyston uocarent, ac trigonum. Alterum ab obscuro urbis loco, in quo situm erat, nuncupatum, & minimæ quæq; agebantur lites. Alterum uerò à figura. Parabyston Græci absconditum, & latens dicunt, παρὰ τὸ βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo iudices sedebant, uideturq; duplex fuisse parabyston, medium & maius. Lysias maioris mentionem facit. Sed fuit & nymphicus hoc est sponsalis lectus, qui uocabatur parabystus, cuius commeminit Hyperides ἐν τῷ κατὰ Πατροκλέους. Batrachium uerò forum ac puniceum à coloribus appellationem trahunt. Nam etiam si apud Chymistas est batrachium, ex latice diuino computrescente proueniens, in auri confectione miraculi præcipuè memorati, specie ranunculi, ueneno uis tanta, uti halitu etiamnum solo perimat. Id ab effectu etiam chrysocollam nuncuparunt: quin ubi tument sub lingua uenæ, genus mali uocatur batrachos. Erat tamen batrachium coloris item species, quo ante inuentas personas faciem obungebant, unde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumenta. Omnium uerò maximum, quo frequentiores conueniebãt, heliæum nuncupabatur. Fuit & palladium forum, in quo de percussoribus cognoscebat. Demophoontem quoq; primũ pœnam luisse, palam est. Sed quo crimine, incertum. Cur diceretur Palladium, explicant Græci: à Troiæ captiuitate Argiuos quosdam cum Palladio ad Phalerum appulisse, quos quum incognitos peremissent indigenæ, mox admoniti qui forent, mandantes humi palladiũ inibi erexere, atq; institutum, ut de cædibus non sponte perpetratis quæreretur, id est περὶ τῶν ἀκουσίων. Dignũ uerò scitu, ab Pherecide Palladia dici simulacra omnia ἀχειροποίητα, id est non manu conformata, sed & omne in terram deiectum cælitus: cuiusmodi certè Mineruæ fuit simulacrum, cubitorum trium & ligneum, in Phrygiæ urbem delapsum, unde adoptatum loco Pesinuntis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiam si tradant alij, uti notatum comperi apud Herodianum, dici Pesinuntem, quia inibi conciderint multi, depugnantibus Ilo Ganymedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedem rapuerat. Sed nec Mineruæ simulacrum illuc deiectum tradit Herodianus idem, uerum magnæ matris. Ioannes Antiocheus missum cælo Palladium prodit, ac philosophũ Asium ex horæ notatione, quam horoscopum uocant, mathematicè prædixisse, nunquã ciuitatem eam in prædam cessuram, ubi id seruaretur intactum καὶ ἄσυλον. Traditum ab Apollodoro est, Ilum postea quàm Ilium cõdidisset bouem insequutum optasse, ac deos comprecatum, ut signum obijceretur aliquod, tuncq; oblatũ ei Palladium, quod trium fuerit cubitorum, dextra tenens hastam, colum læua cum fuso. Non negligendum porrò quod scribit Procopius, apud Beneuentum esse ab Diomede traditum Aeneæ Palladium. Quoniam de morbo sciscitanti redditum foret oraculum, non prius ex morbo conualiturũ, quàm Troiano cuipiam Palladium restituisset. Vbi autem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideum in Fortunæ fano ante Mineruæ statuam æneam. Id uerò præliantis imaginem præfert & hastam euibrantis. Nec Græcam facit uisitationem, sed Aegyptiam. Memoratur id quoq;, Constantinum imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Thessalico & Persico: item uenalium. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Interim quid apsis. Episotron. Itys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus, cindalismus, passalus. Clauo destinare, & à clauo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna, & solarijs. Protecta.

Protegere quid. Proiecta. Immissa. Promercale. Cap. X

SCitum est quod Aristoteles docuit Politicorum septimo: Struendum in ciuitatibus forum, cuiusmodi in Thessalia, quod dicebant ἀγορὰν ἐλευθέραν, hoc est liberum forum. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purum. Nec eo agricolæ opificesúe, aut id genus alij, commeandi ius haberent, nisi accersente magistratuum aliquo. Eum locum putat Aristoteles εὐχάριν, id est gratiæ maioris, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι, id est, si & seniorum habeat gymnasia. Forum eiusmodi fuisse apud Persas Xenophon scribit, ubi regiæ essent ac principia alia. Esse quoq; in quatuor distributum parteis: quarum esset una puerorum: alia puberum: uirorum tertia, qui perfectam ætatem iam agant: quarta eorum, qui iam emeriti sint, legeq; singulos eorum suis adesse locis solitos. Pueros quum primum illuxisset, eodemq; modo perfectæ ætatis uiros: at seniores, quum per ociũ cuiq; licuisset, exceptis cõstitutis diebus, quibus adsint, necesse est. Forum autem uenalium Græcis dicitur πρατὴρ, λίθος, πωλητήριον, hoc est prater, lithos siue lapis, poleterium. Apud Herodotum etiam praterium. In noua comœdia cyclos dici inuenio, loca ubi uenderentur mancipia. Forte etiam ubi & uenalia reliqua. Est autem cyclos proprie quidem circulus: unde Pausanias, Est (inquit) apsis: ligneus rotæ cyclos: quo is ambitur ferrũ uocatur episotron. Sunt & in retibus apsides, idest curuamina & ulnæ. Apud Homerum, apsis etiã dicitur itis. Apsimachia Plutarcho in Lycurgi uita, & Appiano esse uidetur tumultuantiũ pugna. Sunt qui eo nomine præludium pugnæ intelligant. Apsidas porro Græci dicunt, quos Latini arcus, surrigi imperatoribus solitos. Sed & pontium fornices eodem censentur nomine. Locus uero quem inscenderẽt uenalitij, dicitur ab Aristophane trapeza, hoc est mensa. Porro fori iudicialis fores scribũt Græci cinclidas uocari. Cyndalos uero quidam clauos dicunt, & cyndaloplitas clauiculos. Fuit & ludi genus cyndalismus, quem clauis exercebant, quos passalos, siue pattalos Græci quoq; uocant, nato inde adagio de ijs quæ negligentius curantur, πασσάλω ἀνακρεμάσαι, id est clauo destinare appendereq;. Sicut quæ amplius curanda censemus, à clauo demere: quod ex Eustathij thesauris est. Verum ad cinclidas redeo, quas Romani cancelotas uocant, uti adnotant Græci. Erant quidẽ in foro cancelli, Cicero pro Sestio, Tantus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquã maior consensio, aut apertior. Hinc honestissima metaphora dictum ab eodem pro Quintio, Et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circũdedi. Et quoniã in Romanos incidimus, sciendum, triplex olim fuisse in Vrbe forum, quod Seneca scribit: sic enim libro secundo De ira, inuenimus adnotatũ, Adijce nunc publica periuria gentiũ, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina nõ sufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur,

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quartum addidit Traianus: meminit Sextus Aurelius, & significat Martialis idem,

Et fora tot numeras Iane, quot ora geris.

Traiani forum scribit Ammianus Marcellinus, fuisse singularem sub omni cælo structuram, ac ut opinamur (inquit) uel numinum assensione mirabilem. Id quum Imperator Constantius spectaret, hærebat attonitus, per giganteos cõtextus mentem circumferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano comparatum, Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici, suspicantur aliqui, quod Traiano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro unde spectarentur ludi, non fere est qui nesciat. Eadem & solaria nuncupabanť. Vnde ad solarium uersari, eleganter sciteq; de eo dicitur, qui spectacula frequẽter inuisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper inculte atq; horride, natura tristi atq; recondita fuit: non ad solariũ, non in campo, non in conuiuijs uersatus est. Solaria uero dici Meniana, Hieronymus scribit. De Menianis Labeo digestis De uerborum significatione: Proiecta (inquit) ea sunt, quæ ita prouehunť, ut nusquam conquiescant, cuiusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ uero aliquid habent, ubi conquiescant, immissa, non proiecta uocantur, ueluti tigna & trabes quæ immittantur. Protecta legimus quandoq;

quandoq; loca in domibus surrecta, unde spectare licet: ab protegendo, idest porrò tegendo: siue tectũ proijciendo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamen solaria etiam horologia, necnon uectigalia, quæ pro solo penduntur, apud Iureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Menio dici, qui quum domum uenderet Catoni & Flacco censoribus, ut ibi inædificaretur basilica, ius sibi columnæ unius exceperat, super quam tectum proijceret, unde ipse ac posteri spectarent gladiatorium munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquam ænea inibi modo columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A columna (inquit) ænea ad carcerem inclinato sydere, supremam pronuntiauit. Sed & libro trigesimoquarto Plinius idem: Antiquior (inquit) columnarum celebratio, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos. Verum redeo ad institutum, si illud non neglexero: promercale in uænalium ratione dici, quòd extra domesticum usum redundans uænui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De triuio & basilica, & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Viæ basilicæ, prætoriæ, consulares. Cap. XI

GRæcorum fuisse moris, Vitruuius scribit, forum quadratum constituere, duplicibusq; porticibus, crebrisq; columnis, et lapideis ac marmoreis epistylijs exornare, in contignationibus ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à maioribus cõsuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spatiosiora distribuebant intercolumnia. In porticibus argentariæ tabernæ, menianaq; superioribus coassationibus collocabantur. Forum autem, quod uocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimũ, conuenit. Triuium & forum sola uidentur amplitudine differre: est siquidem triuium, pusillum uelut forum. Platonis in hoc extat decretum, ut in triuio spatia fiant, quò nutrices conueniant cum pueris, sintq; unà. Credo, quia pueri ualidiores redderẽtur, usu auræ liberioris: & nutrices laudis studio, essent lautiores, & minus inter tot eius ipsius rei obseruatrices errarent negligentia. Inuenio in literis, basilicarum loca foro adiuncta quàm calidissimis partibus fuisse, ut per hyemem sine molestia tempestatum, se conferre in eas negotiatores possent. Cæterum basilicam principio fuisse locum constat, quo sub tectum ad ius dicendum principes cõuenirent. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Post id, quo esset ea quidem laxior, primarijs tectis non sufficientibus, circumaddidere porticus patulas intrinsecus hinc atq; hinc, primũ simplices, mox etiam duplices. Addidere insuper alij secundum tribunal, transuersamq; alteram ambulationem, quam causidicam nuncupamus. Quod illic rhetorũ turmæ, causidiciq; (ut uerbo utamur uulgò frequentissimo, ut docuit Quintilianus) uersarentur. Erat porrò persimilis templo basilica, proinde compari ferè modo exornabatur. Elegantissimum illud Ciceronis est ex primo Epistolarum ad Atticum, De pangendo quod me crebrò hortaris fieri nihil potest, basilicam habeo, non uillam, frequentia Formianorum. Videtur autẽ adagij ratione dici, ut ad quem multi passim confluant consultandi, uel quid eiusmodi faciendi causa, basilicam habere uideatur, non domum, quæ domesticis solum ferè patet. Sunt enim qui partem fori, basilicam accipiant, ad quam scalis pateat ascensus, ubi agitarentur iudicia: indeq; irrepsisse nomenclaturam, quoniam τὸν βασιλέα iudicem intelligant Greci, astipulatu etiam poetæ Hesiodi, δωροφάγους nuncupantis βασιλῆας. Hinc & basilica celebratur Iulia, centumuiralibus causis dicata: unde & Martialis,

Et intranti Iulia tecta placent.

Basilicas uias, nostri prætorias interpretantur, & consulares: nam quod magnum est, basilicum dicitur.

Statuæ in foro Eucliæ, Mercurij, Marsiæ, Iouis, Hermæ, Hermocopidæ. Cochlides. Forum clarium, albanum, transitorium, methodium. Meta sudans in Vrbe. Hippodamia forum. Quid odeum, phoros, phorologi, practores, phormus. Cur Protagoras dictus sit Phormophorus. Psiathi. Phormisium. Phormio unde. Interim de Pythagoræ ac Alcibiadis statuis Romæ. Quintiliani locus ex libro primo enarratur, emendaturq;. Cap. XII

NEc illud relatu indignum, apud Bœotios & Locros aram statuamque in foro quolibet Eucliæ dicatam fuisse, quam plerique uel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, id est μυρτοῦς, ex Menœtio natæ, ac Patrocli sororis: quæ quum uirgo demigrasset è uita, gentibus illis eximiè religioseque culta est. Quin sponsi sponsæque prius quam nuptiæ conficerentur, ex more illi rem diuinam obibant. Nam de Marsiæ statua in liberis ciuitatibus, quum alij, tum Seruius commeminit, & Seneca De beneficijs sexto: unde prodijsse illud Martialis coniectant eruditi,

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Hunc uerò ἀναβάσεως primo Xenophon prodit, cum Apolline de sapientia in certamen ausum prodire, à deo superatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderit is: unde Marsias fluuius ex re nuncupatus sese proferat. Fori quoque medio in Græcia plerunque Mercurij statua excitari consueuerat, quem inde appellabant ἑρμῆν ἀγοραῖον, id est forensem Mercurium. Sed & Iouis fuit id cognomentum eodem stantis loco alicubi, & iuxta Herodotum in Sicilia. Id uerò institutum Eustathius putat, quia diuinum quiddam est, consultationi destinatum forum. Credebatur siquidem orationis deus ac ueritatis Mercurius, quo nomine statuas eius quadratas, καὶ κυβοειδεῖς, id est cubica ratione conformabant, innuentes, schema id genus in quamcunque decumbat partem, rectum stare, καὶ βάσιμον. Identidem oratio ac ueritas undecunque sibi est assimilis. Contrà esse mendacium, πολύχουν καὶ πολυσχιδές. Hermocopidas in Atticorum nominum συναγωγῇ, Pausanias scribit nuncupatos, qui Mercurij statuis quas hermas dicunt, collum & pudenda præcidissent. Meminit historia sexta Thucydides. Legimus in Græcorum thesauris: reddito Romanis oraculo, prudentissimi ac fortissimi Græcæ gentis statuas erigerēt, in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicasse iconas. Fuit Romæ Traiani forum de quo diximus, regione octaua, cum templo & equo æneo ac columna cochlide, cuius erat altitudo centum & uigintiocto pedum, intus erant gradus centum & octogintaquinque, fenestellæ quadragintaquinque. Præterea forum Spartæ fuisse legimus in Plutarchi monumentis, Clarium nuncupatum: sicuti Capuæ Albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & secunda in Rullum significare Cicero uidetur. Transitorium forum lector accuratus apud grammaticum etiam Seruium reperiet. In quod libro septimo, Iani simulacrum quod instituerat Numa, tralatum fuisse scribit. Quum in Antonio philosopho Iulius Capitolinus ait, Statuas in foro Vlpio collocatas, sunt qui Transitorium intelligant, quod & Traiani nuncupetur. Nonnulli putant, id etiam dici Neruæ forum: quoniam in Alexandro Cæsare ita Lampridius scribit, Statuas colosseas uel nudas, pedestres uel equestres diuis Imperatoribus in foro diui Neruæ, quod transitorium dicitur, locauit cum titulis & columnis æneis. Alibi idem auctor, In foro Transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente, Fumo punitur, qui uendidit fumum. Eusebius methodium forum enumerat, de quo diximus (sic enim legebat Domitius, etiam si non satis constat sibi, ut ex Commentario eius tertio in Syluas Papinij patet) impressi codices apud Eusebium præferūt odium, non methodium: sicut apud Dionem quoque in Adriano, etiam si methodium transfert Merula. Erat autem odium, id est ᾠδεῖον, imagine theatri locus: in quem deferebantur poemata, prius quàm in theatro recitarentur. Theatrum fuisse Odium, Pausanias scribit, prope quod uiseretur enneacrunos fons, Pisistrati opus. Meta uerò ad methodium pertinet nihil: in Epistolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenset, quem dicerēt Metam sudantem. Erant autē metæ, siue metulas malis, lapides coni imagine quadam prominentes. Fuisse in quarta Vrbis regione, significat P. Victor. Senecę uerba si quis expetat, hæc sunt: Essedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium uicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem tubas experitur & tibias, neque cantat, sed exclamat. Et quia de statuis in foro surrigi solitis facta paulò antè mentio est, addamus & id, Quintiliano laturi opem, decurtato sæpius & labefactato: in foro item statui columnas, fuisse ueteribus celeberrimum: quod ex trigesimoquarto Plinij liquet, tradentis

C. Duellio

C. Duellio, qui de Pœnis naualem primus triumphum duxit, quiq; mox cõtracta uoce dici Bellius cœpit, columnam excitatam, quæ (inquit) etiã nunc est in foro. Proinde libro Fabij primo De orthographia, sic lego: Quod manifestum est etiam (inquit) ex columna rostrata, quæ est Duellio in foro posita. Et sic etiamnum codices præferũt ueteres: quanquam modò, Iulio in foro legatur. Xenophontis quoq; illud ex quarto Rerum Græcarum relatu non indignum: mortis terrore confugisse nonnullos Corinthi ad deorũ statuas, quæ in foro surrectæ erant. Nam & Athenis aræ duodecim deorum in foro stabant, ut auctor est Thucydides. Illud post multa non negligendum, forum à plerisque ueterum, genere pronuntiari masculino, & est in Canonicis decretalibus De uerborum significatione, obseruatum. Sed & Græci ita dicunt, φόρος, si paroxytonon sit. Nam ubi ὀξυτονεῖται, idest in postrema recipit accentiunculam, uentum significat prosperiorem. Superiore autẽ modo, etiam tributum: unde & phorologi, qui id exigunt: sed eos etiam practoras dicunt. Nam Thucydidi sunt hellenotamiæ, qui ab Græcis collata excipiunt tributa, custodiuntq;. Phormus uerò, nil ad fori rationem: significat tamen Herodoto uerbum id, sportam ferè, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, idest sportulifer. Verum & pro tegete, nomen quandoq; auditur id; siquidem φορμοκοιτῶ est, super storijs dormio. Apud Thucydidem historia quarta, scriptum aduertimus, φορμηδὸν τῶν ἁμάξας. Id exponens interpres, uelut si (inquit) phormos quis attexat, quos dicunt psiathos. Hoc uerò libens adnotaui, quoniam ambiguum scio uideri apud Laertium in Menedemo, quum ait, lectulis æstate psiathos, hyeme ueruecũ pelles insternebãt. Hinc psiathoplocos, scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui schœniam, idest iuncum interpretentur psiathum. Significat autem Thucydides currui iniectos phormos nunc in longum, nunc transuersim. Dioscorides primo Medicinæ psiathon nominat uetustum. Phormisium pro muliebri pudẽdo positum inuenimus. At fiscus sparteus (inquit Donatus) & nauticum stramen, nuncupatur phormio, uel phormus: cuius rei uel capacitate uel uilitate, parasito inditum nomen Phormioni apud Apollodorũ. Vlpianus Digestis De fundo instructo legato: Acetũ (inquit) quod extinguendi incendij causa paratur, item centonas, perticas, spongias, amas, scopas, phormiones contineri, Pegasus ait. Forum deniq;, ingeniorũ theatrũ dici rectè, auctor M. Tullius est. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo, qui Piræũ struxit: meminit Demosthenes. Sed ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat Rerum Græcarũ libro secũdo Xenophon.

Matrimonium de naturæ profluere instituto. Clarissimæ fœminæ quæ intelligantur. An in CHRISTI fide matrimonium omnino probabile sit. Virginitatis laus: interim de Mithra, & Erichthonio. Caput XIII

QVoniam de re uxoria multæ atque interim contrariæ sententiæ proferri solent placitum in præsentia est consectari, quæ super ea re, diuersissima lectitando quandoq; congessimus. Primumq; ingerit se nobis, quod primo De legibus Plato, quum de Venereis rebus loqueretur, sanxit: Coniunctio (inquit) maris & fœminæ, legitima naturalisq; est, utpote à natura ad liberorum procreationem concessa. Est quippe in anima communior potestas quædam, in cuius ueniunt participatum animantes uniuersę. Ea uerò altrix censetur uis, unde uelut ex fonte prorogatur uita. Huius uerò sunt effectus tres, siquidem alit, auget, compar sibi progignit sufficitq;. Sed enim ultimum hoc priorum ferè scopum habet. Id uerò uiuentibus cunctis, naturæ habitum modo non egressis perpetuum est. Ni spontiua pergas obijcere, aut quæ arte quapiam nascendi auspicantur primordia: nil enim æquè dictat natura, quàm aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis uiribus insita potestas, ut se ad effigiem quãdam & imaginem immortalitatis & diuinitatis componat. Vt quoniam corruptioni obnoxiũ idem numero animal nequit perseuerare, ortu uicario mortalitati, qua fieri potest & patitur ratio, adminiculetur, ac uelut tibicinibus præfultam ab occasu uendicet. Hac uerò in parte memoranda protinus Platonis præcepta sunt, quando philosophus is, in ea quam constituit republica legem fert, qua sancitur, Ne quis ducta uxore, liberis post decenniũ operam det, ni forte præstituta idoneaq; etiam

num

num desit proles: hanc uerò statuit, marem & fœminam. Quòd si pestilens tabes hanc absumpserit, aut cæsa fuerit in prælio, legum scita tuentib. prorogandi ad hæc sarcienda tempus elargitur. Clarissimarũ fœminarum nomine (inquit Vlpianus) senatorum filiæ, nisi quæ uiros clarißimos sortitæ sunt, non habent: fœminis enim dignitatem clarißimam tribuunt mariti. Porrò qui amplius efferre matrimonium laudibus gestiunt, non ex Plutarcho tantum proferunt, id esse δεσμὸν τῆς νεότητος ἀσφαλέστατον, id est iuuentutis uinculum tutißimum: sed & primam Dei sententiam aduocãt, Propter quod relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Cui Euangelicum succinere illud uidetur, Quod deus coniunxit, homo non separet. Item, Crescite & multiplicamini. Accedunt sanctitate illustrium uirorum exempla, qui ex matrimonio liberis susceptis, laudi calculum adiecisse, animaduertuntur. Præstò est apostoli quoq; Pauli, gentium magistri sententia, qua honorabiles pronuntiantur nuptiæ. Quid, quod ueteri Romanorũ ritu sancitum ita inuenimus, Flaminem demortua uxore flaminio solitum abire. Quod (uelut prodidit Teius) ducentis uxorem οἶκος τέλειος, id est integra domus est. Eius autem qui ducta sit exutus, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος, id est non imperfecta solum, sed decurtata omnino & oblæsa. Nam & Iuno hinc τελεία dicitur apud Aeschylum,

Ἥρα τελεία Ζηνὸς εὐναία δάμαρ.

Sic & in Nemæis apud Pindarum, quando dicitur eadem gamelia & zygia: quin & nuptias item τελείας rectè nuncupamus, quòd uitæ concinnet perfectionem. Nam ut Moralium octauo prodit Aristoteles, Viro & uxori secundum naturam inesse amicitia uidetur: siquidem homo natura coniugale amplius est, quàm ciuile, quanto prius & necessarium magis est domus, quàm ciuitas, & animalibus procreatio communior, & in reliquis utiq; societatis hic est finis: coniugia uerò subeunt homines non sobolis modò gratia, sed eorum item quæ ad uitam conferunt, quamobrem amicitiæ huic emolumentum inest ac uoluptas. In Antigone apud Sophoclem nymphica nominantur τέλη. Et interpres adiecit, eos qui uxorem ducãt, uocari τελείους. Alij uerò (inquit Hieronymus) sirenum cantus ista putant, & fabulas obturatis præfarctisq; pertranseundas auribus: quibus CHRISTI obiectant antidotum, protinusq; suo se gladio iugulant. Et magistri gentium eiusdem de matrimonio hanc proferunt sententiam ex illius reconditis thesauris: à Corinthijs quæsitum ex eo fuerat, Ecquid post CHRISTI fidem cælibes esse deberent, & continentiæ causa quas haberent uxores, dimittere. Respondens Paulus: Bonum est (inquit) homini, mulierem nõ tangere: propter fornicationes autem unusquisq; habeat uxorem, unaquæq; uirum suum habeat: hoc autem dico ex indulgentia, non ex imperio, Volo enim omnes homines esse, ut meipsum. Et mox: Si autem se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm uri. Aduertenda uerò Apostoli prudentia: non dixit, Bonum est uxorem non habere: sed, Bonum est mulierem non tangere. uelut tactus quoq; non citra periculum admittatur, ut quæ uirorum pretiosas illaqueet animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburet? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthonium, uel in lapide uel in terra de solo æstu libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Aegyptiæ tactum reformidauit, ac uelut rabidißimæ canis morsum refugit, ne paulisper serperet uirus: etiam uestem quam ea tetigerat, perinde ac pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est, Crescite ac multiplicamini, ac replete terram: necesse fuit, prius plantare syluam & crescere, ut esset quod mox excideretur. Quod uerò ait, Replete terram: illud altius intuentibus præmonstratur, nuptijs terram utiq; oppleri, at uirginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita ut præstet uirginitas & micantius uibret. Argenti nitorem matrimonium præfert: uirginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator esse uxorem, dignitatis non uoluptatis nomen, dictitabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cælestium ignari leges de maritandis sanciunt ordinibus, & censoria nota cælibes mulctant. Et in Legibus Plato, qui uxores abnuãt, supplicio censet admouendos. At dome-

At domesticum id genus thesaurum, quotusquisque non per momenta cupit allisum obtritumq́? Certè ut aliud non sit, stultissimũ est compedes suas quamuis aureas, amare. Hierophantę ex Hieronymi doctrina euirãtur Athenis. Quin Romæ monogamus ad sacerdotium admittebatur flamen, itidem & flaminica. Apidis Aegyptij tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales uirgines, Iunonis quoq; Argiuæ, Mineruæ, Dianæq́, deniq; Apollinis etiam. Ex quo & lyricus poeta,

Dianam teneræ dicite uirgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Theutonum uxores, uictore Mario, uti Vestæ ac Cereri dicarentur, ab consule anxiè contenderunt: uoto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quàm pudoris aleam adire. Tanto fœdiore, qui uiginti fuerat superstes uxoribus, eaq; cui secundus & uicesimus fuisset maritus.

Quàm incommodum uxorem ducere. Cap. XIIII

QVòd si exspatiari parte hac uelimus, non defuerint eorum argumenta, qui miram incommodorum turbam mittunt in digitos, quę γυναικοκρατουμένους, id est mulieribus succumbentes, ac matrimonia capescentes, subire necessarium est. Neq; enim alius omnino est, qui

Stulta maritali iam porrigit ora capistro.

ut Iuuenalis utamur uersiculo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quendam effingit apud iudices seipsum accusantem, & cur ultimo uideretur dignus supplicio, promentem causas quòd eatenus delirasset, ut uxorem ducere sibi permisisset. Sũt qui ad impudentiam muliebrem amplius proruendam, nec iocis abstineant: & sacrarum literarum sententijs impiè quidem, sed ad exprimendum ipsorum sensum accommodatissimè abutantur, astruendo, Esse sacerdotibus persimiles fœminas, quibus ex more preces illæ in ore sint assiduè, Da quæsumus, Præsta quæsumus, Concede quæsumus. Varius Geminus orator eminentissimus, Qui non litigat (inquit) cælebs est. Quin uoluptatis assertor illustris Epicurus, sapienti uiro rarius ineunda præcepit cõiugia: quia nuptijs incommodorum numerosa interseratur series. Solomon in Prouerbijs: Mulier (inquit) insipiens & audax, inops panis efficitur. Cuius panis? nempe qui de cælo descendit: statimq́ subiungit, Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum infernũ incurrunt. Et alibi: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirum suum uxor malefica. In desertis habitasse præstiterit, quàm cum uxore litigiosa & iracunda: quæ uelut laurus, quam uocant insanam, iurgiorum fomes est perennis, & uel clausis oculis Andabatarum more pugnax est. Cæterum, succurrit ad hunc usum Automedontis Gręcum epigramma, quod quia lepidissimum est, etiam apponere consilium fuit,

Εὐδαίμων πρῶτον μὲν, ὁ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων,
εἶτα δ' ὁ μὴ γήμας, τὸ τρίτον ὅς τις ἄπαις.
ἢν δὲ μανεὶς γήμῃ τις, ἔχει χάριν, ἢν κατορύξῃ
εὐθὺς τὴν γαμετὴν, προῖκα λαβὼν μεγάλην.
ταῦτ' εἰδὼς, σοφὸς ἴσθι, μάτην δ' ἐπίκουρον ἔασον,
ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καὶ τίνες αἱ μονάδες.

id est, Felix primum quidem, qui nihil cuiquam debet: mox, qui uxoris expers: tertio, qui sine liberis est: quòd si furens duxerit quis uxorem, gratiam habet, si humarit statim nuptam, postquàm dotem acceperit uberem: hæc noscens, sapiens esto, frustraq; Epicurum sinito, ubi uacuum quærere, & quæ monades.

Extat & distichon incerto æditum auctore, quod & ipsum eiusmodi est,

Ὅς τις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει,
ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον.

id est, Si quis ducta semel uxore, alteras etiam attentat nuptias, naufragus enauigat bis profundum difficile.

In re uxoria gentium ritus uarij, Peranus Massiliæ conditor. Rhoxane Alexandri. Panis prægustatio in nuptijs. Parochus. Nubentes cur capita obtegerent. Cuiusmodi uxor ducenda. Cuius esset nuptiales faces gestare. Epi-

thalamiorum species, ac ritus. Epiclerus puella, & epiprœcus. Item manda, pherne, phernion, hedna. Cap. XV

Caeterum nec illud ab instituti operis præscripto longius abierit, si procorum uarios ritus carptim fuero exequutus, quando in ea re mirum est, quantum sibi indulserint gentes, præsertim barbaræ. De Parthis quippe id monumenta præferũt, libidinis titillatu uario rationis præfocante uim, uxores singulos habere plures, nec ulla delicta grauius adulterijs uindicare. Quamobrem à cõuiuijs non arcentur modò fœminæ, sed omni prorsus uirorum conspectu illis interdicitur. Solere aiunt (inquit Cicero) barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere. His autem uxoribus ciuitates attribuere hoc modo, Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent uniuersos non solum conscios libidinis suæ, uerum & administros. In Narbonensi Gallia moris fuisse ueteris, aduertimus, generum inter pocula eligere. Siquidem recumbentib. qui essent ad nuptias inuitati, prodiens uirgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem affectaret uirum. Quo argumento classis Phœnicum dux Peranus repente factus ex hospite gener Senani regis Segoregiorũ condendæ Massiliæ locum à socero accipit. Regum item mos ille celebratur, ut qui legitimo iunctus non foret toro, captiuam aliquam pro legitima haberet. Sicuti Andromachen habuisse memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexander iam Orientis ferè uictor, tantus etiamnum imperator & rex, Rhoxanem Satrapis barbari filiam incautius ardens in conuiuio uisam, quum afferri patrio more panem iussisset, quod erat ritu Macedonico sanctissimũ coeuntium pignus, quũ gladio disiectum uterq; libasset, matrimonio iunxit sibi, è captiua geniturus qui uictoribus imperaret. Panis uerò illa prægustatio, ita gentis condito more, nimirum parabilis uictus ac frugalitatis insigne documentum erat. In superiore Libya mos irroborarat, ut mulieres haberentur cõmunes, sic tamen ut inde susceptos liberos similitudinis ratione distribuerent. Etenim mulieribus insitum nõnullis, uelut brutis quoq;, ut equis & bobus, filios ædere, q genitorẽ exhibeãt: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento Iusta. In Græcia morem seruatum, Pausanias scribit, ut in nuptiali curru tres modò sederent, media sponsa, à lateribus sponsus, & quem uocant parochum, qui amicitia uel sanguine foret adnexus, cuiq; deferrent plurimum. Nubentium capita uelari consuesse, nonnulli scribũt, ut se maritis obnoxias perpetuò futuras intelligerent, ac proinde humilitatẽ præstarent. At in libro De patriarchis Ambrosius id pudoris gratia factitatum scribit. Priorem tamen sententiã comprobat idem super primã ad Corinthios epistolam. Thracas, qui supra Crestones sunt ita institutos, Græca narrat historia, ut singulis uxores adsint plures, decedente uerò aliquo, grauis inter eas contentio, quam is dilexerit plurimũ, adhibitis magna cura amicis qui disceptent, penes quã decoris eius laus steterit: ea uerò cultius ornata, ad tumulumq; deducta coniunctissimi manibus immolatur, unaq; cum marito cõtegitur humo: reliquis excellenter mœrentibus, ueluti laudis eminentissimę gloria exutis. Thracum alijs mos hic inoleuit, ut liberos in nundinas productos distrahant, uirgines non asseruent, sed passiuo contaminari concubitu, turpe non arbitrent̃, quamuis ingenti cura uxores obseruent, quas à parentibus magna æris ui coemere, uetus consuetudo est. Solon qui Atheniensibus leges condidit, illud perabsurdũ induxisse uidetur, cum uxori permisit, si ad rem Veneream minus idoneus uir deprehenderetur, mariti propinquos admittere. Sed ex matrimonijs idem dotes sustulit. Et quoniã in sapientes incidimus, Chilo Lacedæmonius dicere solebat, Vxorem humilem, apparatu modico ducendam. At Dioni Callimachus æqualem esse ducendam cõsuluit, Atarnitæ adolescentis exemplo, cui obscurius significasse pueri uidentur, comparem sibi ascisceret, τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα: super qua re nobile etiamnum extat Græcũ Epigramma libro tertio. Cleobuli sensus idem fuit: Nam si te (inquit) illustriorem duxeris, affines ut domini te infestaturi sunt. Athenienses porrò quum lue ac bellis exhaustam ciuitatem reparare, sobolemq; propagare cuperent, decreto legimus cauisse, ut urbanam quidem uxorem ciues ducerẽt, liceret autem ex altera liberos interim tollere. Ciuitatis item mos fuit eiusdem, sorores eisdem

prognatas

prognatas patribus uxores ducere. Sed & Isidis exemplo ducendæ sororis, ueterem fuisse legẽ eiusmodi Aegypti populis, palàm est. Quin & apud eosdem in priuatis uiro mulier dominari dicitur, profitentibus in sponsalium celebritate uiris omnibus, Esse uxoris arbitrio parendum. Romana præfert historia, plebiscito quãdoque cautum, ut ad neptes usque progredi liceret: superior, omnino inhiberetur necessitudo. Ex ueteri Græcorum illud item ritu est, Nubentium matres in nuptijs faces tenuisse, quod illi δαδουχεῖν dicunt. Id ἐν φοινίσσαις monstrat Euripides,

ἐγὼ δ' οὔ τί σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον
ἐν γάμοις, ὡς πρέπει ματέρι μακαρίᾳ.

id est, Neque ego tibi lumen succendi in nuptijs legitimum, sicuti beatam addecet matrem. Sed & in Apollonij Argonauticis Iuno inquit, δαδουχῆσαι τῇ θέτιδι. id est, facem prætulisse Thetidi ob beneuolentiam, dum matris officio fungitur: sic uero ait,

αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνέσχον
νυμφίδιον, κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.

Epithalamium uero ante thalamum concinebant uirgines hoc nomine in primis, ne compressæ à uiro puellæ audiretur uox. Epithalamiorum nonnulla uespere in noctem mediam canebantur, unde & κατακοιμητικὰ uocabant ea: sicuti matutina, διεγερτικά. Helenes epithalamium cecinit Stesichorus, & ab eo nonnulla mutuatus Theocritus. Gamelium uero logon dicimus quandocunque pronuntiatum, inquit Ammonius: quin & donum in nuptijs oblatum, sic item uocamus. Illud uero dignum scitu quoque, nec ullatenus prætereundum: puellam, dici à Græcis ἐπίκληρον, id est epiclerum, quæ uniuersalis ex asse hæres sit, atque ita nubat. At ἐπίπροικον uocant, id est epiprœcum, quæ dotem modo ad maritum ferat, quam nuncupant προῖκα: sicuti facultates omnes, clerum. Quòd si patri duæ fuerint, aut plures id genus filiæ, nihilominus eodem censentur nomine. Sed & à nonnullis dicũtur mandæ, ab alijs etiam patruchi. Illud adnotarim obiter: dotem à Græcis nunc dici προῖκα, nunc uero phernem: ab Aeolibus etiam pherena. At phernion significat piscium σπυρίδα, id est sportulam. Phernas utique conferunt mulieres, παρὰ τὸ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν. Hedna autem uiri. Ea item exoprœca dicunt, id est ἐξώπροικα. παρὰ τὸ ἥδω τὸ εὐφραίνω, nuncupantur hedna: quod scribit Orion. Carthaginiensis legum lator uno modo patrimoniorum æquabilitatem maturè induci posse tradidit, Si dotem conferant diuites, accipiant pauperes, nec contribuant.

Diuortij ritus: quique uxorem dimiserint. Dimittere uxorem, an dicatur Latinè.

Caput XVI

VXorem dimittere, ueteris non fuit instituti, nec probatũ postea est, quanquam Domitianus permiserit. Affuerunt uero eiusmodi diuortio sacerdotes πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. id est, multa horrenda atrociaque ac tristia obeuntes. Romulum lege cauisse, satis constat, ne mulieri uirum, in cuius manu mancipioque matrimonij causa foret, relinquere fas esset: sed uiro uxorem repudiare, si in liberorum ueneficio aut in adulterio foret deprehensa, aut claues subiecisset. Quòd si aliter quis repudiasset, eius opum uxori portionem dari, reliquum Cereri esse iussit sacrum. Sed & qui ab uxore diuerterent, sacra dijs inferis obire. Apud Hebræos repudij ratio mutua non fuit, uti postea apud Romanos: uiro tantum diuertere licebat: quin & zelotypiæ illius mederi uxor cogebatur, exemplo uel fœdissimo, nec citra horrorem. In repudijs, id est renuntiationibus, usitatissimi erant moris uerba ea, Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Sed nec illa reijciebantur, Conditione tua non utar: sicuti titulo De diuortijs, adnotarunt Iureconsulti, & nos alicubi commeminimus. Dicebatur tunc & uxori nuntius remittinam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori inquit Cæsarem nuntium remisisse. Sp. Carbilius Romanorum primus sterilitatis causa uxorem fertur dimisisse, ac diuertentibus matrimonijs, quasi ansam præbuisse: quem sequutus est Sulpitius Gallus, misso repudij nuntio, quòd uxorem in caput uestem deducere, animaduertisset. Idem fecit P. Sempronius, quòd eius uxor ludos funebres spectasset. Eiectam mulierẽ Hieronymus intelligit, quæ à marito uiuente eijciatur. Diuertere ab uxore, Græci ἀπολύσαι

σαι dicunt, quod illis tamen ambiguũ sit uerbum. Sunt qui dimittere, opinentur haud satis huic accommodum rei uerbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi uolens. Verum qui hoc sentiunt produntq;, falluntur. Nos neminem traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Vt alia desint, certe Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiam tradit. Abijcere, in hoc usu non reformidat Hilarius, quum mittitur renũtiatio, Conditione tua non utar. Dimitti prætorium, eleganter dicitur à Liuio, quum qui ad prætorem conuenerant, abeunt. Non prætereunda uero Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo De dotibus, Si diuortiũ citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quòd si ab uxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, usq; ad dimidiã modò dotis partem. Commeminit Boethius quoq;, Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, usq; dum mancipatione soluantur tertia. Ergo si diuortium foret factum mulieris uitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero.

Quid farreatio, diffarreatio'ue. Absurdus Romanorum mos in concedenda uxore filijs indigenti. Confarreaturus. Caput XVII

LEgitima uero sacraq; matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farracea uocauit, à farris communione: quod à Græcis zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boethius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonij contrahi solitum, unde sit dicta farreatio. Sicuti quum dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc nouator uerborum Apuleius, confarreaturum formauit: Talis (inquit) mulieris publicitus matrimoniũ confarreaturus. Sed super re hac erudite admodum, etiam si concise, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo: simul roganda noua lege disseruit Tiberius: nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quîs unus legeretur uetusto more, neque adesse ut olim eam copiam, omissa confarreandi consuetudine, aut inter paucos retenta: puresq; eius rei causas afferebat, potissimam, penes incuriam uirorum fœminarumq;, accedere ipsius cerimoniæ difficultates, quæ consultò uitarentur. Hactenus ex Cornelio. Erat autem uetus, diuq; consuetum antiquis Romanis alimentum farris, uelut Græci hordeum uetustissimam putantes frugem, eius in sacris primitias dabant, οὐλὰς uocantes. Et Romani, pretiosissimũ uetustissimumq; far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verum in Romanorum moribus illud perabsurdè seruatum quoq; nouimus: quippe quum liberorum satis suscepisse uiderentur, alterius suasionibus qui filijs indigeret, uxore, cuius dedendæ recipiendæq; ius haberent, cædebant. Quod Catonem in Martia uxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterum, ut omnia lineis attingantur propioribus, auctor Topicorum secundo Boethius: Vxorem tribus haberi modis, usu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus cõpetebat confarreatio. Quæ in manum per coemptionẽ conuenerat, hæc materfamiliâs uocabatur: quæ usu aut farre, minimè. In coemptione illud seruatum, ut uir ita scitaretur, An sibi mulier esse materfamiliâs uellet: quæ respondebat, Velle. Mulier itẽ sic, An sibi uir esse paterfamiliâs uellet: qui respondebat, Velle. Itaq; in uiri manum mulier conueniebat, eratq; uiro materfamiliâs loco filiæ. Hinc Gellius: In cuius (inquit) manu mancipioq; alia matrimonij causa foret. Et Maro.

Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis.

De huiusmodi deniq; ritu nonnulla Marcellus. Legimus porrò Codice De episcopis & clericis, lege ultima, Seruatũ olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras uoluisset diuino se deputare seruitio, compellebatur uir quidem, quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa uero in duplum quod accepisset, reddere. Quod, ut inquum, est à Iustiniano emendatum, qui & sponsalitias nominat arras titulo De episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicatur far, nisi hordei appellatione id complectantur. Inuenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur

Cur Thales nuptias recusaret. Curq; Veneri iungeretur Mercurius. Item in re uxoria mores diuersi. Epaulia quid. Epactra. Epacteres. Cap. XVIII

QVoniam uero ritus sententiasq; in hac re uarias polliciti sumus, standum omnino promissis est. Proinde Thaleta, qui unus erat ex septem, Plutarchus scribit, metu, quo cõfici parentes solent ex filiorum interitu, uel alia quauis calamitate, a nuptijs reuocatũ & liberorum procreatione. Verum demisso (inquit) animo atq; abiecto cẽsendus est, qui amittendi metu, rerum possessionem refugit. Mos ueterum is quoq; fuit, Mercurium iuxta Venerem collocare, ueluti innuerent, nuptialem uoluptatem ratione, aptoq; sermone in primis indigere: item τὴν πειθὼ, καὶ τὰς χάριτας, id est Pitho, siue Suadelam & Gratias: ut quæ uoluntas ferebat, ab alterutro sine pugna citraq; contentionẽ ullam inducti transigerent. Venerem nihilominus dictam ueteribus cõperio informe numen, quia uespertina mulieribus opituletur, uiris autem matutina. In Bœotia sponsam obtegentes, aspharagonia coronabant: nam ut ea suauem ex spina asperrima fundit fructum, sic noua nupta primam asperitatem suam non reclinanti, nec indignanti marito urbanam iucundamq; uitæ societatẽ præstabit. Cum Persarum regibus legitimæ uxores ad mensam accumbunt, unaq; comessari solent. At quum ludere lasciuireq;, ac se plusculum inuitare collibuerit, summotis illis, citharistrias meretriculas adhibent, nec ullo modo sinunt, uxores intemperantiæ ebrietatisq; fieri participes. In Lepta Libyæ ciuitate morem diutissimè seruatum ferunt, ut postridie nuptias ad sponsi matrem petitum ollam sponsa mittat, quam ea abnegat asperius, quo ipsis statim initijs, nouercalibus in socru prægustatis moribus, si quid (ut assolet) grauius sese obtulisset, uelut planè excitatior, æquiore ferret animo. Inoleuerat Græcis, ut postriduano nuptiarum die sponsæ pater pompæ cuiusdam imagine quadam sponso proferret munera egregia, quæ illi nuncupabant δῶρα ἐπαύλια, id est dona epaulia, quòd in sponsi aulam tunc primum diuertisset sponsa. Erãt autem aurea pleraq;, smegmata, pectines, alabastri, sandalia, thecæ, myraliptra. Sunt qui epaulia, diem ipsum post nuptias secũdum appellari, opinentur. In quo sponso primum ἐπαυλίζεται ἡ νύμφη. Epactra uero piscatoria censentur nauigia: nam & piscatores nuncupantur epacteres quandoq;. Fuit quandoq; & mos is seruatus, ut ducturi uxores nuptialia munera, & dotem ultrò soceris darent, quod scribit Porphyrio, allata historia, cur dicatur ab Horatio Ixion perfidus. A connubiali iure, nec illud festiuum disparatur admodum, ex Verrij Flacci, pontificũ Iuris peritissimi, urbaniore sententia natum: qui quoniam cautum sciebat, Ne ferijs fossas facere nouas liceret, etiam si ueteres detergere fas foret: iucundè dicere solebat, Ferias, idoneas magis esse uiduis quàm uirginibus ad nubendum: ueluti fossarum loco ueterum censerentur uiduę, quas feriatis diebus tersisse, nullum foret piaculum.

Matrimonij bonum triplex. Item de sacramentis. Caput XIX

MAtrimonium scribit Aurelius Augustinus, quantum ad genus attinet mortaliũ, quoddam esse ciuitatis seminarium. Coniugij bona esse triplicia, confirmat beatus Thomas, fidem, prolem, sacramẽtum, ne uidelicet adulterium admittatur, subministretur humanæ imbecillitati fultura, diuortium ne fiat. Scribit idem doctor sanctus, legis nouæ sacramenta esse septem, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, unctionem postremam, ordinem, matrimonium. Sed ex ijs quinq; prima ad hominis unius perfectionem tendere in seipso: at duo reliqua, ordinem scilicet & matrimonium, ad perfectionem & multiplicationem totius ecclesiæ. Per ordinem ecclesia gubernatur, & spiritualiter multiplicatur: at per matrimonium, augescit corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium esse signum coniunctionis CHRISTI & ecclesiæ: unde rectè dici sacramentum uidetur. Nam Augustino tradente, est sacramentum, sacrum signum, uel sacræ rei signum. Commune sacramentis omnibus est, quòd uerbis consistunt & rebus corporalibus: sicut in CHRISTO, qui est sacrorum auctor, Verbum caro factum est. Et sicut caro CHRISTI sanctificata est, & sanctificandi uirtutem habet, per uerbum sibi unitum: ita res sacramentorum sanctificantur, & uim sanctificandi habent, per uerba quæ in his proferuntur. Vnde Augu-

stinus super Ioannem: Accedit uerbum ad elementū, & fit sacramentum. Et uerba quibus sanctificantur sacramenta, dicuntur sacramentorum formæ. Res autem sanctificatæ, sacramentorum materiæ: sicuti aqua, est baptismi materia, & chrisma confirmationis. Poteram de hisce rebus plura de auctoribus existimatis afferre, sed succurrit Varronianum illud, Spicilegio perfecto haud uitio uerti, si relinquatur spica.

Aetas nuptijs accommoda in sexu utroque. Demetrij Poliorcetæ historia. Plutarchi locus restituitur perperam Latinitate donatus. Caput XX

CAeterum parte hac obseruanda magnopere Aristotelis oracula: Quum, inquit, finis gignendi ut plurimum quidem uiris annus sit septuagesimus, mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugandi initio sunt, ut ætatibus ad hunc proletarium finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba filijs producendis: in cunctis enim animalibus iuueniles partus imperfecti sunt, & fœminæ crebrius quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Huiusmodi autem coniectura fuerit, quod in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque coniugari, in eisdem inutilia ac pusilla hominum corpora existunt. In partu quoque laborant amplius puellæ, ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trœzenijs datum, quidam putant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας. id est, ueluti ea causa multis obire contingeret, quòd nuptiæ fierent immaturæ. Ad continentiam quoque utile uidetur, nuptias fieri seriores. Intemperatiores enim esse uidentur, quum puellæ Veneri assuescunt: porrò & masculorum incrementum deterius fit. Proinde annorum decem & octo puellas nuptui tradidisse, peropportunum est: maribus congruit præcipuè annus sextus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicum præceptum, quo duci oportere puellam docet, ut commodius uiri assuescat moribus. Nam ut in Oeconomicis Aristoteles ait, αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν. id est, morum dissimilitudo haudquaquam conflare amicitiam potest. Versiculus Hesiodicus ad id pertinens, si quis fortè requirat, hic est,

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ἵνα ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Virum autem censet poeta idem, haud ita multo ætate minorem triginta annorum, aut maiorem ducere uxorem debere,

μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων,
μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.

Non prætereunda parte hac historia iucundior, Demetrio Poliorcetæ suadebat Antigonus pater iuueni admodum, Phillam uxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedonas insignis beneuolentia: quumque is ut uetulam aspernaretur, insusurrauit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

id est, ubi affulserit lucrum, ibi uero uel præter naturam ducenda uxor.

ὁμοιόπτωτόν τι τῷ δουλευτέον εὐθυῤῥημόνως.

id est per homœoptotum uerbo dictioni substituto: quæ est apud poetam, δουλευτέον. Hoc eo adnotaui gratius, quod in Demetrio Plutarchi interpres, toto (uti aiunt) cælo aberrauit, sententia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori seruiendum.

Moribus effici in primis, ut coniugalis seruetur amor. Catonis dictum, Ioue tonante se beatum esse. Caput XXI

ILlud præterea memoriæ summa cura affigendum, quod ad nuptiales pertinet rationes. Quemadmodum ignis palea, uel leporinis facile succenditur pilis, atque ocyus item restinguitur contabescitque, ni robustior firmiorque materia fuerit admota, qua confoueri alique possit: ita momento euanescere nouorum coniugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Iureconsultus Vlpianus, Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Propterea Olympias Philippi Macedonum regis uxor, quum aulicus quidam formosam, sed male audientem duxisset uxorem: Ille (inquit) demens est, οὐ γὰρ ἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔγημε

ἔγημε. id est, non enim oculis uxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis utique uxor deligenda, qui plerisque mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit exculta moribus. Amatorijs porrò artibus carminibusque coniugalis beneuolentia quærenda non est. Cum attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quæ fit piscatio, maturè quidem & facile piscem capit, sed eum labefactat, & mensæ ineptum reddit. Neque Circen ab ea potionati quicquam iuuerunt, quum suum asinorumque formam accepissent. Vlyssem uero mente præditũ, prudenterque cum ipsa uersantem incredibili amore dilexit. Præclarum & illud fuerit documentum quod in antiquis literis reperias, lunam quum abest à sole, lucidam uidemus claramque: at eidem admotã obscurari, hebescereque occultatam. Sed ediuerso, modestam oportet uxorem, addecetque, assistente uiro, sese uisendam præcipuè exhibere: at enim absente, latitare, domum custodientem. Denique sicuti geometræ ferunt, lineas & superficies non per se, uerum unà cum corpore moueri: sic uxorem affectum nullum habere proprium conuenit, sed studia, curas, risum, cõmunia habere cum uiro. Platonis celeberrima sententia est, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμὸν, καὶ οὐκ ἐμὸν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούουσι. id est, beatam felicemque esse ciuitatem, in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quoad fieri potest rebus, quæ quidem æstimatione aliqua censeantur, uti ciues debeant. Sed multo grauius huiusmodi uox eximenda è connubio est. Nam ut medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dextram sensum referre, sic uxorem uiri & uirum uxoris sentire doloris conuenit intertrimenta. Nec illud omiserim quod Homerica nobis doctrina suggeritur: Helenam diuitiarum fuisse appetentem, at Paridem uoluptatum: Vlyssem uero prudentia conspicuum, modestia Penelopen. Quid ergo inde prouenit? Nempe horum connubiũ felix atque optabile: at Paridis nuptiæ cum Helena, ex Græcorum Barbarorumque calamitatibus Iliada confecere. Iunoni Nuptiali, hoc est τῇ γαμηλίᾳ ἥρᾳ, rem diuinam quum facerent, è uictima fel exemptum post aram abijcere, moris fuit receptissimi, innuente (opinor) eius quisquis fuit auctore, bilem prorsus iram'ue à coniugali sequestrãdam iucunditate. Vt enim uini, sic & matronæ austeritas utilitatis plurimũ, amarulenti nihil interfusum habere congruenter debet. Hic illud iocosum haud præteriero, quum in censura Cato senior Manilium senatu mouisset, quòd uxorem filia inspectante foret osculatus, intulit, Vxorem se nunquam amplexatum, ni magno tonitru ædito: unde facetum prodijt id, ὡς μακάριος δὴ τοῦ Διὸς βροντῶντος. id est, Ioue tonante esse se beatum. Idem conuerberantes uxorem uel filios, τοῖς ἁγιωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Quin & amplius laudandum cẽsebat, qui bonum ageret maritum, quàm qui senatorem magnum: nec re ulla mirabiliorem uideri Socratem, quàm quòd uxorem nactus difficilem & stupidos liberos, comiter ac humanè, id est ἱλεικῶς καὶ πρᾴως, διετέλεσεν. Porrò inquit Moralium octauo philosophus: Parentum uincula filij sunt & nexus: quare celerius liberis qui carent, disparantur: filij nanque utrisque commune bonum: ipsum autem commune, continendi obtinet uim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Super digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia secunda quãdo primum usurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli posteritas. Epigoni, progoni, apogoni.

Caput XXII

SEd redeo ad ueterum instituta, quibus nuptias non iure contractas existimari solitum, accepimus, quæ non aut inter ciuem Romanũ ciuemque Romanam susciperentur, aut quibus princeps populus'ue ciuitatem uel connubium non permisisset. Quo nomine ita concepti & nati, in patrum nequaquam potestate censebantur, matresque sequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cauissent, cum quo cõnubij ius foret nullum. Hinc lectum in historia quandoque est, Ius Quiritium fœminis esse impertitum, hoc est Romanam ciuitatem permissam: iusque connubij, ut ex matrimonio eiusmodi æditi, haberentur legitimi ciues Romani. Cicero in Topicis: A consequentibus (inquit) si mulier quum fuisset nupta cum eo, cum quo connubium non esset, nuntium remisit: quoniam qui nati

sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Additur id præterea: ex impari susceptos item matrimonio, non patrem insequi, sed matrem. Ex adulterio non potest dici pater, inquit in primum Aeneidos Donatus. In phano Veneris, quod est in Aphricæ ciuitate Sica, uel hoc nomine celeberrimum, corpore prostituto & passiuo concubitu dotem matronas quærere, patria consuetudo est. At Romanum longè probabilius institutum, quo quæ uno fuissent matrimonio cõtentæ, pudicitiæ corona prodibant insignes. Quod post depositæ semel uirginitatis cubile, in publicum egredi nescirent: quando matrimonium multiplex intemperantis non careat libidinis suspicione. Nam & digamiæ nomẽ, ethnicis quoque est habitum infame: quoniã & Dido quum ab Iarba Libyæ rege (ut inquit etiam Hieronymus) in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec urbem conderet: nec multò pòst exstructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quàm nubere. Casta mulier Carthaginem condidit, sed rursum urbs eadem castitatis laude finita est. Quin & apud maximum poetam, quanquam argumẽto suo deseruientem, Dido eadem secundas nuptias culpam uocat: Huic uni forsan potui succumbere culpæ.

Propterea ad Saluinam Hieronymus idem: Nesciat (inquit) uidua digamiæ indulgentiam. Et ad Geruntiã: Non solum ab officio sacerdotij digamus excluditur, sed ab eleemosyna ecclesiæ, dum indigna putatur stipe, quæ ad secunda coniugia deuoluta est. Et in libro De officijs Ambrosius: Digamus uero in sacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, sed quia prærogatiua exutus est sacerdotis. Flamen unius uxoris, ad sacerdotium admittebatur. Flaminica quoque, unius mariti eligebatur uxor. Gorgophone Persei filia (tradente Pausania) omnium princeps mortuo coniuge priore, mox nupsit Oebalo, unde secũdis matrimonijs exordium datum. At Geneseos quarto lectum commeminimus, Lamech primum aduersus naturæ institutum, accepisse uxores duas, ex quibus uni nomen fuerit Ada, alteri uero Sella. Ex eisdem porrò libris & illud est, Moris quandoque fuisse, ut nisi circumacto annuo curriculo, nouam nuptam reges non adirent. Nam, ut in libro Hester obseruatum est, primis mensibus sex myrtino perungebantur oleo, reliquo semestri spatio unguentis ac pigmẽtorum uarietate delibutum confouebant corpus, moxque in regium commigrabant cubiculum. Non omittendum quod de Græco penu est: epigonos uocari ex secundis cõceptos nuptijs, sicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item uocabulo maiores accipi uidentur, uelut minores uocãtur apogoni. Apud Erulos quondam Istri accolas irroborarat mos uetus, uti concedente ex humanis uiro, uxor quæ uirtutis existimatione aliqua foret, uel quæ sibi quæreret gloriam, laqueo apud mariti sepulchrum gulam frangeret, aliàs ignominiæ deformabatur nota: odijque in uiri propinquos subibat crimen. Sed hæc illud minus facit mirum: quoniam eisdem senes ac morbo affectos necare, humanissimũ censebatur, lignorum strue ingenti surrecta. Scribit diuus Hieronymus ad sua tempora ex Camilli posteris nullam uel raram secundos nosse concubitus: ceu sibi unaquæque illud ex triuio ingereret, ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου ὑπέστρεψε. id est, sus lota ad cœni uolutabrum reuersa.

Connubium amore constans esse ueluti corpus unitum congenitumque. Corporum genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Sciros regio. Rhuta, unde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Arias poros apud Pindarum. Rhanius ager. Item matrimonij commendatio. Caput XXIII

Adnotandum uero illud impensius ex ueteribus memorijs scitũ equidem, & ex sapientum sacrario promptum: corporum alia, uti à physicis astruitur, ἐκ διεστώτων, hoc est ex discretis constare, ut classem, ut exercitum: alia ἐκ συναπτομένων, id est ex coniunctis, ut domum & nauem: τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, id est quædam esse unita & cõgenita, ut singula animalia. Ferè igitur connubium quod ex amantibus constat, unitum congenitumque est. Quod uero dotis liberorumque procreandorum gratia est, ex coniunctis: at concumbendi causa uoluptatisque contractũ, ex discretis. Eiusmodique simul habitare, non simul uiuere, arbitrari quispiam

quiſpiam poteſt. Nuptialem deniq; commendationem, ne quid omittam ſciēs, & illud aliquo modo habere uidetur. Nam Athenienſes ſolitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum uero prima in Sciro erat, uetuſtiſſimarum arationum monumentum: ſecunda in Rharia: tertia ſub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, hoc eſt βουζύγιον. Omnium autem harum ſacratiſſima eſt nuptialis ſatio, id eſt γαμήλιος σπόρος, atq; aratio ἐπὶ παιδοτεκνώσει, hoc eſt quæ fiat ad liberorū procreationem. At dipolos terra, id eſt bis arata, & apud Homerum tripolos, id eſt tertiata, nil ad negocium præſens. Rhariæ autem, uti obiter ſubnotemus aliquid, Stephanus meminit: Rhariū (inquit) campus eſt in Eleuſine, & Rharia terra, & inde Ceres dicta Rharias. Nam Rhus item loci nomen apud Pauſaniam, ab aquæ ex montibus defluxu nuncupatum. Meminit & in Theſeo Plutarchus: Commonſtrant (inquit) Amazonū thecam ſeu conditorium apud ſe Megarenſes, ad eum qui dicitur Rhus, ex foro euntibus, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. At in rebus Peloponneſiacis Iolaus herbam πήγανον in Peloponneſo ῥυτὴν autumat nuncupari, unde rhutam dicunt Latini. Hæc uero uberius exſequuti ſumus, ut M. Tullio opem ferremus, cuius fœdiſſimè codex eſt deformatus ad Quintū fratrem libro ſecundo: Habemus (inquit) hanc philoſophiā nō ab Hymetto, ſed à Rharia & Sciro. Ita enim lego, nō ut modo in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sunt qui legere malint, Ab area Syra. Scribit Pauſanias item, Triptolemi patrem dici à nōnullis Rharum. Meminit Heſychius quoq;. Sed rharū item pro forti interpretatur. Idem & σύρμα dici multitudinem tradit, καὶ σύρματα ναυμαχίας. Syriam uero, pinguiorem ueſtem craſſioremq;. Erat & regio Sciros de uaticinantis uiri nomine nuncupata, qui ad Eleuſinios cum Erechtheo bellātes ex Dodone profectus obijt in prælio, quum Palladis Scirados ſacellum excitaſſet in Phalero. Scirrhon uero inter alia, etiam caſei ſordes indicat; unde eſt Ariſtophanicum illud,

τὸ σκῖρρον ἐξεδίδωκεν.

Meminit in χρυσῷ γένει Eupolis. Hinc & quicquid cohæret agglutinatumq; uehementius eſt, dicitur ſimiliter. Scirrhon quartodecimo Therapeutices Galenus ὄγκον interpretatur σκληρὸν ἀνώδυνον, id eſt tumorem durum citra dolorem, ſed ita (inquit) ut adſit ſenſus aliquis. Quanquam erunt forſan qui hoſce malint tumores dicere ſcirrhodes: ubi uero ſenſus abeſt, ſcirrhos propriè. Scirrhus inſenſibilis curam non recipit. Qui difficulter ſentitur, nec incurabilis eſt, nec curationem admittit facilem: fit ex humore lento & craſſo, inſolubiliter induratis partibus infixo. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconē ſecundo Galenus) ab initio quidem ſanauimus ſæpe, ubi uero ad dies forte plures extēſus fuerit, neq; ipſe potui ſanare, nec alium uidi qui poſſet. Sed ne quid præteream, unde Ciceronis diluceat ſenſus, lego, In Eleuſine: quam de Eleuſinis nomine herois Mercurij & Dairæ filij nuncupatā, tradūt, agrum fuiſſe Rhamnium nomine, in quo iacta primum feruntur ſemina, enatæq; primum fruges ſunt: unde inoleuerit mos, ut in diuinis rebus indidem uterētur hordeo, & pemmata conficerent ad ſacrorum uſus, auctor Pauſanias. Legimus & in Pindari Nemæis Arias tranſitum, id eſt ἀρείας πόρον. Sic enim ait,

γῆς ἀρείας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι.

Qua in parte adnotatū interpretibus eſt, loca circa fretum ac Rhegium dici ἀρείας πόρον. Sed & inexpoſitum fatentur inibi poetam, proindeq; obſcurum, Aria proferri debeat an ῥεία, an iunctim ἀρειαδαπορον: neque dilucere item, nuncupetur ſic διὰ τὸ πλῆθος τῶν φυομένων, an ab eo quod ibi geſtum eſt bellum. Certe πόρον Græci nunc tranſitum dicunt: unde & Saronico ſinui conciliatum nomen, nunc uadum aut facultatem. Quod ad Buzygium attinet, inuenio Buzygiam item Athenis fuiſſe familiam, ſacerdotio præditam, à Buzyge quodam heroe, qui omnium primus iunctis bobus araſſe terram creditur. Sed à diuerticulo inſtitutum repetamus. Sacrum matrimonium uidetur Pythagoras intellexiſſe, quod ex bonis fuerit conflatum. Sacra nomina in Declamatione quadam Quintilianus, mariti intelligit & uxoris, ſicuti patris & filij. Apud eundem legas & cōiugales deos. Tu uero Iouem intellige Gamelium, cuius Hieronymus item meminit: & Iunonem item Gameliam, cuius facta paulo antè nobis mentio eſt; & Plutarchus non tacuit. Illud poſtremo ex Homerico penu ſeruandū magnopere

uidetur, scribit enim domos tunc præcipue indemnes custodiri, & ratione summa dirigi gubernariq́;, si mulier uiri arcana non anxiè nimis atq; solicite rimetur ac introspiciat, quod πολυπραγμονεῖν Plutarchus interpretatur. Nec rursum illo inscio quippiam suopte ingenio exsequi instriterit. Vtrumq; ex Iunonis persona indicatur. Et prius quidem Ioue ita commonente,

ἥρη μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν. Alterum Iuno ipsa commonstrare uidetur,
μήπως μοι μετέπειτα χολώσεαι, αἴκε σιωπῇ
οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.

Vocabula plura ad idē spectantia. Scotius qui dicatᷣ & parthenius. Quid latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius, adiuuatur Catullus. De Hymenæo paucula prætor rationē multorum. Conditionē quęrere quid sit. Profectitia dos & aduētitia. Pastos. Pastinum. Calyptra. Protelia. Progamia. Protelij. Proaulia. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamij iudiciū, & opsigamij, ac cacogamij. Cyamissare. Cyamus quid, & unde. Chamæpus sponsa. Chamætypion. Chamæuniæ. Apotimemata. Apotimetę. Prostimemata. Genetyllides deæ. Ilithyia. Ex dictamo corollæ cur dētur Ilithyiæ. Nympharum in sacris mētio honesta. Nymphia. Inateres. Aelij. Aelmon. Synnymphi. Daer. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetria. Nuptiatores. Nupturire. Sportulæ nuptiales. Sisymbria. κηλοῦδαι. Ctilos quid. Thyrsus. Thysthla. Interim de inateribus restituitur Digestorum locus. Thurianum obsonium. Sturio piscis unde. Cap. XXIIII

SEd enim prius quàm parti huic coronidem impingamus, adfigantur & aliqua operæ fortasse leuioris, sed Consentinis utique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minime iuuerint. Scotium dici inuenio apud Homerum, clandestino natum cōcubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quæ quum nuberet, credita sit uirgo. Carmen Homeri ex Iliados sexto hoc est de Bucolione,

πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici parthenium putant, qui clàm ex ea sit æditus quæ censeatur uirgo. Scribit in Parallelis Plutarchus, Theseum ac Romulum fuisse anengyos & scotios. Illegitimum uero dicunt anengyon, uelut sine sponsore, quem uocant engyon. Vxoria bibere, à Quintiliano in Declamationibus de eo dictum cui meretrix dedisset odij potionem. Conditionem quærere ac perspicere, in hoc proposito est uxorem uenari. Cicero in Philippicis: Filiam eius sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. Est & apud T. Liuium, Conditionem filiæ quærendam. Cæterum super ea re affatim alibi. Est & illa dicendi figura apud Ciceronem in Epistolis ad Quintum fratrem: De nostra Tullia (inquit) spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi: cætero confectum erat, Latiar erat exiturus: ad octauum idus Apriles sponsalia Crassipedi præbui. Quo in loco, quia scio plerisq; occursurum Gordiano implicatiorem nodum, non dissimulanda uerbi occultioris enarratio. Præsertim quia parerga hoc genus bonarum literarum studiosis nil officiunt. Id enim uocabulum Latiar, quorundam, ut uideo, solertiam fallit. Sed scire oportet, esse uerbum uetus, etiam si non sit frequens. Significat autem Latinarum solenne. Positum id enarratumq; inuenias apud Macrobium in Cœnis: Nam quum Latiar (inquit) hoc est Latinarum solenne concipitur: item diebus Saturnaliorum, sed & quum mundus patet, nefas est pręlium sumere. Quamuis in codicibus recētioribus corruptè scriptum passim sit, Latiarum. Ea uero forma Latiar dicitur, qua & Palatiar, pro sacrificio quod in monte fiebat Palatino, auctore Festo. Dotem profectitiam intelligunt Iureconsulti, quæ à patre uel parente profecta est de bonis eius. Aduentitiam esse dotem Iulianus ait, si quis certam quantitatem patri donauerit, ut hanc pro filia daret. Sic & profectitium peculium dicitur, quod uiuens pater filio concedit. Aduentitium quod alius, modo non in castris, nam hoc castrense est; neq; item respectu patris, sed alia quauis ratione

ne. Vnicubam uocant monogamon matronam, quæ secunda matrimonij iura non nouit. Parapetasma, id est uelum geniali incumbēs lecto, uocatur pastos. Pastus uero pro cibo capitur Latinis, unde uictimarum pastum locari solitum accepimus. Et Cicero, Qui est suauissimus animorum pastus. Pastinum quid esset, docuit Columella: sed & pro uinea capitur quandoq;, ut quum audis, Non esse uno genere uitium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus generi, spem uindemiæ totius extinguat. Nam sponsæ flammeum dicitur calyptra. Sacrificium nuptias præcedens protelia nuncupatur, & progamia, id est προτέλεια καὶ προγάμεια. Quanquam & sic dicere dona licet, quę ante nuptias offeruntur: nam τέλος, nuptias item signat. Sed & qui uxorem duxere, protelij ualent dici: qui anteit nuptias dies, proaulia: qui subsequitur, epaulia uocatur. Sunt quibus placeat, oblata sponsæ dona dici apaulia. Protolia sunt qui interpretentur τὰ ἐπιλέας πρῶτα, id est prædæ portiones primas, quas ferè sortiuntur optimates, sicuti Chryseida Agamemnon, Achilles Briseida Hippodamiam, Aiax Tecmesam. Platonis autem sententia parte hac minus negligenda, qui de nuptiali scribens impensa, non quinis plures ex parte utraq; uocari præcipit, & mina grandiorem fieri impensam uetat. Nam minarum quatuor censum maximū statuit. Qui necdum uxorem duxit mellonymphius appellabitur: sicut puella, mellonympha. Agamij iudicia in multis exercebantur locis, ubi quis uxorem ducere neglexisset. Apud Lacedæmonios opsigamij quoq; & cacogamij. Vbi uero puella ætate iam maturior uirum appetere incipit, scitè admodum & opertè κυαμίζειν dicitur, id est cyamissare: puto, quia cyamos non legumentum modo signat, sed coleos quoq;: propterea quod sint εἰς τὸ κύειν δεινοί, id est utero ferendo ualidi. Est item cyamos prima in uberibus lactis cōcretio. Chamępus, sponsa nuncupatur, quæ curru non subuehitur, uerum pedibus mariti domum petit. Nam χαμαὶ signat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac uanè laborantes, χαμαὶ ἀντλεῖν. Chamætypeion, scortillum uocant, quod humi decumbens inscenditur. Chamæunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæuniæ (inquit) in sene minores fiunt. Apotimemata, id est τὰ ἀποτιμήματα, dicebantur hypothecæ, seu enechyra, hoc est pignora, quæ à sponso reposcebant in dotis numeratæ securitatem, uel etiam debiti cuiuslibet: ea uero erant uel domus uel agri. A magistratu petebantur apotimetæ, id est ἀποτιμηταὶ, seu æstimatores, qui pretium inducerent ac indicaturam. Meminit Demosthenes, meminit item Lysias, si modo legitima eius oratio est, in qua de hoc agitur. At prostimemata intelligūtur legibus præfinita quædam aduersus iuris uiolatores, sicuti epobelia apud Isæum. In Coliade uero Atticæ regionis deas coli solitas γενετυλλίδας, scribit Pausanias: easdemq; esse putat, quæ à Phocensibus in Ionia dicantur γεναΐδες. Has interpretantur grammatici γενέσεως ἐφόρους, id est generationis præsides. Inter quas Ilithyiam recensueris, id est εἰλείθυιαν. Quæ ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, ut prodit idem Pausanias. Vnde rem diuinam Ilithyiæ obeunt Delij, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienses modo eius deæ ad pedes summos obuelata uisebantur simulacra. Dignum uero scitu, dictamum herbam Arato etiam dicton nuncupatā, ut Zenodotus mallotes interpretatur fœcunditatem, ac sicuti pronunciant Græci, εὐτοκίαν, insigniter iuuare. Quo argumento Ilithyiæ contexebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

στεψαμένη θαλεροῖσι συν ἔρνεσι δικταμνοισι.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilithyiam credi à multis lunam, ἀπὸ τοῦ ἐλεύθειν, καὶ θεούσαν περὶ τὴν γῆν. quam aduentare mitem, ac Lysizonon comprecentur parturientes, uti soluat τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Nuptiatores apud Hieronymum esse uidentur nuptiarum instructores. Matrimonia ipsa Græci nymphia uocant, quoniam pietas & religio à nymphis, ut creditum est, per mortales fuerint propagatæ. Cui rei argumento est illud quoq;: nam citra nympharum mentionem nullum obibant sacrum, quando & nympharum una Melissa inuentum mōstrauit fauum & aquam melle temperauit. Vel quod præsides aquarum deas propriè Naidas dicūt. Sed & sic uocare institutum in generationem progrediētes animas, quod eas humectæ naturæ opinabantur assidere, quæ foret theopnoos, ut inquit Numenius. Propterea dictum ab propheta

ta, Spiritum domini ferri super aquas. Vnde & mortuorum animas fellis ac sanguinis proiici effusione. Inde uero humectum contrahi spiritum, qui ut nubes plerunq; crassescat, ex quo uisibiles animas euadere. Nam puræ generationem nesciũt. Hinc Heraclitus, Anima sicca etiam sapiẽtissima. Quoniam uero Naides nymphæ sunt in corpora tendentes, inde factum ut sobolis propagandæ causa iunctæ puellæ uocentur nymphæ, quando & aquis perfundi consueuerant, ex fonte perenni aut flumine petitis. Ex eodem est argumento Aegyptiorum illud, dæmonas, & solem, ac omnes ad quos spectat animarum descendentiũ cognitio, non in solido consistere, sed ferri nauigio. Synnymphus uelut consponsas duobus uocant, uel pluribus nuptas fratribus. Apud Aelium Dionysium inateres nuncupantur. Sicut ælij, uel etiam æelij dicũtur, quibus duæ nupserint sorores. Aelinon uero Sophocli in Aiace mastigophoro, species est luctus. Daer mariti dicitur frater: at soror uocatur galos, id est γάλως, ut scribit grammaticus Aristophanes, qui syngenica cõcinnauit: à nobis dici potest glos. Restituendæ uero dictiones hæ Digestis De cognationis gradibus apud Modestinum. Nam ut de alijs taceam, illud bone deus quale est Duobus (inquit) nuptę fratribus, ianitrices dicuntur apud Græcos. Reponendũ uero inateres, meminit eius uocabuli etiam Pollux. In Menandrijs obseruatum item, cani in nuptijs solitum ad eum propè modum,

ὑμὴν ὦ ὑμέναιε ὦ ὑμήν.

Quod in Auibus est ab Aristophane quoq; positum, negligenter à Catulli interpretibus prætermissum. Inde enim illud est,

O Hymen Hymenæe, ó
Hymen ó Hymenæe.

Adnotabimus obiter illud quoq;, ab eisdem male concipi Martiani Felicis auctoritate, Hymenæum fuisse Veneris filium: quod Martianus ne suspicatur quidem. Sed male feriati homines Tortellij deliramenta sunt insequuti. Aliàs ex Calliope & Apolline natum Græci Hymenæum fabulantur: quanquã Vraniam matrem intelligere Catullus mauult. αὔλημα item γαμήλιον dicebatur, id est incentio gamelia per tibias. Promnestriam ijdem intelligunt Græci nuptiarum conciliatricem, quæ mox & proxenetria sit nuncupata. Nupturire uerbum inuenimus in Apuleij Magia, quod est nuptias affectare. Apud eundem & sportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in suburbana uilla potius ut coniungeremur, ne ciues denuo ad sportulam conuolarent. Quum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populũ expunxisset. In Hieronymo de uita Malchi monachi, pronubare nouè positum inuenias: Pronubante nobis (inquit) mœstitia. Apud Aristophanem sisymbria nominãtur folia, quibus coronarentur sponsi: quos quia Græci nymphios uocant, inde in Aristophane eodem prouerbiale illud,

ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.

id est, Vos igitur sponsorum uitam ducitis. Apud Herodotũ extat perelegans uerbum κτιλοῦσθαι, quod signat puellam demulcere, atq; ita demũ conciliare, ut uxorem ducas, ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων. Ratio uocabuli est, quoniã ctilos aries est iam mitis mãsuetusq;. Hinc apud Pausaniã ἐκτιλόμενος dicitur, qui cuipiã familiaris est factus. Inflectitur uero ctilos à κίω, quoniam gregem ferè præcedat. Cinyrã Pindarus ἱερέα dicit κτίλον ἀφροδίτης, connutritũ significans & familiarem, ac manui assuetum, ab uerbo (uti scientissimis quoq; placet) κτίσαι, quo alimentum indicatur, unde orictitem dicimus educatum in montibus. Certe etiam κτιλεύεσθαι, cicurare est. Hinc Nicandri interpres ctilas dici oues arbitratur mites ac pingues: quamuis & gregis ductor, inquit, sic dicatur quandoq;. Inuenio nuptiales coronas dici Thyrsos, ubi acuitur ultima. Nam si barytona sit dictio, tunc hastam signat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt qui etiam Thysthla uocent, quanquã eo uocabulo nuncupantur sacrificia quoq; Telestica, id est ad initiationem pertinẽtia, aut uirgæ quædam, inter quas & ferulæ sunt. Sunt qui Bacchicas interpretentur ὄργια, id est Dionysiaca mysteria. Inueni & qui uitium folia sic nuncupent. Meminit uocabuli Iliados Z Homerus quoq;,

θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν.

Thursianum

Thursianum uel Thurianum obsonium esse prodit Athenæus, μέρος θαλασσίου κυνός, id est canis marini portionem. Nam & Plinio, uti eruditorũ coniectatio est, tomos nuncupatur Thurianus, ab Italiæ oppido Thurijs, quo primum ex Sicilia creditur subuectus: à cuius delicijs sturioni sit conciliatum nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropæ. Vinum medium cur optimum, mel imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. Ληναιὸς Bacchus. Ambrosia siue Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius Apollo. Bochernus pro Pado. Ambra quid. Ambrosia itẽ. Quali exceptorij. Castellatæ. Vngues ferrei. Cap. XXV

Pithœgia (inquit Proclus) festum ueteribus erat, quo in uini participatum & seruos aduocabant & mercenarios: relinebantur enim tunc primum dolia, proinde facta re diuina, Dionysiaci doni cõmunicatio omnibus patebat. Comprecabantur uero, ut Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι, id est innoxiam salubremq; ipsis fieri medicamenti potionẽ. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consueuisse, produnt auctores. Aliubi etiam sexta eius, qui prostaterius uocaretur, Bono dæmoni diuina re peracta, desinente iam Zephyri perflatu, qui oblædere uinum ac cõmouere præcipue creditur. Eum proinde quod euaserit, firmum iam haberi constansq;. De pithœgijs intellexisse uatem Hesiodũ in agricolationis lucubratiuncula illis uersiculis grammatica statuit assertio,

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Siquidem hoc plane poetam dicere, Vbi dolium relinis, nouumq; uinum gustas primum, ad satietatem unà cum mancipijs potui inseruiendum: uase namq; ἐπιχειλεῖ, hoc est non penitus pleno, uinum ferè uappa fit, ac ectropias (Ectropæ uero calles sunt, ac semitæ, sed & oculorum affectio) in fine quoq; inutile fit. Nam à fece infestatur, in meditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πρὸ τοῦ δέοντος ἐπιλείψῃ, id est, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententiæ, ac enarrationis auctor ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro septimo, adstruens ex uicinia aeris uinum διαπνεόμενον fieri ἀσθενέστερον, quare largius hauriendum. Cæterum quod dicitur medianum uinum bonitatis laudem sibi adoptare, forsan quæstione non indignum uideatur minutiem quoq; rerum anxiè scrutãtibus, ac in re literaria uelut micrologis quibusdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem poetæ sententia, sancit Hesiodus inquit, quum ad medium dolij peruentum est, comparcẽdum, & cæteris eius partibus ad satietatem abutendum, optimũ proculdubio uinum significans, quod in dolij consisteret medietate. Idipsum & Symposiacorum septimo comprobat Plutarchus, adeo ut conformari inde ualeat prouerbium. Siquidem quod nõ euaporarit, atq; non acuerit uinum, sed genitiuam seruet bonitatem, quæ gustum allectet mirifice, medianum recte dicetur. Verum ut missas faciamus, quibus id adstrui amplius ualeat auctoritates, suppetunt in hoc, ut Plutarchi uerbis utar, καὶ πιθανὰ ἐπιχειρήματα, hoc est, probabilia epicheremata. Sed enim quid sit ab hoc philosopho excogitatum, mox paulo subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit, commeminero gratissimè. Quemadmodum utiq; mel, quoniam & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturam resipiat, melius in imo est: in oleo quod superfluit, ideo creditur præcellere, quoniam aerium sit, ac proinde superna scandat naturæ suæ ui: cõsimili ac compari ratione uinum in proprietatis utriusq; participatum ueniens ab dolij mediana firmitate, ac illici suauitate creditur præcellere. Porro Plutarchus: Vini (inquit) uis cum planè calida censeatur, ratione dictante, ad medium coire aggregariq; præcipue consentaneũ fit: propterea inibi bonitatem confouere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estq; in imo feculenta impuritate permixtum miscellumq;, nõ turbulentum uisitur modo, sed & sapore deterius sentitur. Quod uero in summo est, ex aeris conuicinia facile corrumpitur: quãdo illius permixtione diluitur, quã rem uini ἔκστασιν recte nuncuparis (quanquam & eo nomine nunc somnum dici aduertas, nunc terrorem) quo argumento ru-

stici

stici κατορύττουσι τοὺς πίθους καὶ σκεπάζουσι, id est dolia adobruunt, ac operimẽtis muniũt, quoad eius fieri queat, à uino disparantes uelut sepimẽtis, aeris contagem. Vt uero de pithœgia, unde dissertationis exordia prompsimus, paucula quędam subnectamus, auctor Plinius est, Vinalia priora degustandis uinis celebrari Romanis solita undecimo calendas Martij, altera uero ad decimumtertium calendas Septembris. Ioannes grammaticus super eo poetæ Hesiodi uersiculo, μῆνα δὲ ληναιῶνα, Ianuarium (inquit) dicit, qui ληναιὸς apud Ionas nuncupatur: quoniam πιθοίγια fiebant mense illo, uel quia Dionysii festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia uocant Romani: à quibus Bacchum appellari Brumũ nouimus. Bochernus ad Bacchum spectat nihil: quippe auctor est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censeri nomine. Ambra uero, siue (uti pronunciant alij) ambar, uel ampar quoq; caninum, res est nostro æuo memorabilis: ueteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris prouenit modo, aut bituminis in India & Arabia: quod ruffum est ac pingue, primoris censetur notæ: sequens indicatura subalbido est, nigricante omnium deterrimo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Iouis Ctesii dedicatione ferendam præcipiebant, non herbam indicat, sed ut docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A Latinis porrò populis seruatum traditur, ut quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus nouum uinum bibo, ueteri nouo morbo medeor. Ex qua uerborum formula, Meditrinæ item deæ conceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendum amplius, nuncupatione eadem ueteribus Apollinem esse celebratũ, quod ante ianuas statueretur: meminit in Helectra Sophocles. Inseramus deniq; huic potissimũ loco Pindari ex Olympijs sententiã haud aspernabilem, nec ita ab instituto dissitam,

αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων
νεωτέρων.

Quibus quidem uinum innuit laudandum uetus, at gestarum rerum florem nouissimũ quemq;. Illud plane superpondium ex abundanti fuerit: Qualos exceptorios dici iuris prudentibus, in quîs comportentur uuæ. Sunt qui augurentur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas uindemię causa, sed & ungues ferreos uuis desecandis, ne manu decerptis, in terram dispereant acini.

Vini fecem esse illius robur & consolidationem: unde & uinum tryga uocent Græci. Phecla. Colandi uini improbatio. An recte uinũ dicamus eunuchum, castratum' ue. Laccus quid & laccopluti. Daduchus. XXVI

QVoniam uero fecis uicinia paulo ante adstruximus insyncerius fieri uinum & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κράτος καὶ στόμωμα οἴνου, id est robur uini, ac (ut sic dicam) consolidationẽ, argumentoq; esse, ab ea exemptum degenerare facile, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, uelut à radice auulsum. Quamobrem uidentur priores non immerito uinum appellasse tryga, id est fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquam putent grammatici, nouum priuatim sic dici, abusiuè autem etiam uetus: sicuti à præcipua quæ in eo pars est, hominem quandoq; animam uocamus, aut caput. Testimonio & illud est, quod τρυγᾶν dicunt, pro eo quod uindemiare est. Et Homerus quandoq; διατρύγιον protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alij loca inter uites quæ serũtur, uel partem ubi iam maturuerint uuæ. τρύγη certè nunc triticum signat aut hordeum, nunc fructum quemlibet. Thamnam uero fecem uocant ἐπιχωρίως, quæ ex acinis exprimitur, post ea quàm effluxit mustum, quæ rusticis in potum cedit, uti libro sexto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Pheclam posteriores Græcorum medici fecem quoq; uocarunt, sed crematam priuatim. Verum ad rem. Propterea sunt qui uinum quod ἠθημένον nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (ut Plinius inquit) franguntur uires, improbent insigniter. Quoniam, uti Hesiodus inquit, ἀπὸ τοῦ πίθου πινέσθαι δεῖ, id est, à dolio bibendum ipso: quia sic insitum seruet robur ac potestatem. Defecatio autem illa, ἢ διύλισις, id est percolatio, neruos excidit, ac genuinum restinguit calorem

calorē, ut gulæ curiositas prætereatur, ad delicias reuocantis, quod utilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcosq; excidere, quo mollior præter naturam eorum fiat caro, degeneretq; in fœminam, non sani castiq; esse hominis uidetur, sed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalū resipiētis: eodē modo, si uti metaphora permittimur, uinum percolantes ἐξευνουχίζουσι καὶ ἀποθηλύνουσι, id est eunuchū id faciunt effœminantq;. Hoc uelut sophismate excogitato, ut perdēdo nati uino plurimum ualeant ingurgitare. Quod ipsum in Naturali historia taxans seuerissime Plinius ac censorie admodum: Quinimmo (inquit) ut plus capiamus, sacco frangimus, & alia iritamenta excogitantur, ac bibendi causa etiam uenena conficiuntur. Quod uerò eunuchum diximus uinum, id est castratum, magno nixi auctore, si quis paulò licētius putat, ac tralationem reformidat ut deformē aliquo modo, proptereaq; uitandam Ciceronis astipulatione & Quintiliani, sciat in eo me Plinij imitationē nō exhorruisse, apud quem libro decimonono, sacco castrari uina, legimus: sed & libro undecimo, Apes ad ictum aculeo infixo, fucos fieri scribit, nec mella facere, uelut castratis uiribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et uir elegantis eloquij Hieronymus ad Eustochium: Quum (inquit) consuetudine lautioris cibi propter cælorum me regna castrassem. Columella rationē attexuit, qua canum castrari caudæ debeant. Illud postremò adijciamus, Græcis plerunq; fuisse in more, uti sub terra pararēt loca uel rotunda uel tetragona continendis uinis ac oleo quoq;. Ea uerò Laccos dicebant, id est λάκκους, unde & pro morte usurpatur uerbum sanctis literis, quoniā mortuorum conditoria eam preferant imaginem. Hinc illud: Et similis ero descendētibus in laccum. Verum scitu dignum quod scribit Plutarchus, Calliæ posteros esse Laccoplutos Athenis cognominatos, quòd is Callias bello Persico in Marathonijs campis auri uim magnam terra defossi comperisset, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum uerò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, id est δᾳδοῦχον. Antistitē reddit interpres, quum tamen δᾳδουχοῦσαι signet λαμπαδηφοροῦσαι.

Melle putredinē caueri. Papinij locus explicatur. Cur mel dulce ex Lucretio. Mellis usus unde propagatus. Mel esse multorū symbolū, & mortis, sicut fel uitæ. Nympharū in sacris mētio unde instituta. Nymphia pro matrimonijs cur. Septizoniū. Simblium mel. Simblides. Simblæ. Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli. Cap. XXVII

OBrepere quandoq; somnū & dormire sub mandragora magnos uiros, alioqui tantum nō primæ notę, quum ex plerisq; alijs harum cōmentationum enotatis liquet abundè, ac re (quod dicitur) apud Sagram gesta certius fit, tum uerò inde coniectatum mihi est, ac quod mireris, super re (opinor) momēti non ita magni, nec in cuius indagine, Lyncea Aristarchi censura uideatur esse opus. Papinij uersus sunt ex doctis illis Syluulis, libro (ni subsultat memoria) tertio, in Metij Celeris propemptico:

Duc & ad Emathios manes, ubi belliger Vrbis
Conditor, hybleo perfusus nectare durat.

Videbatur adolescētibus diligentiæ haudquaquam sopitæ, interpretē aliàs acutum, & lectionis (ut illa ætate) non admodum incuriosæ, nec paucæ, haudquaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poeta, Alexandri cadauer melle litum perseuerasse, putredini, ut ferè aliàs, non obnoxium. De me quęsitum Bononiæ cōmemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret, respondi pro tēpore, Eam uideri mellis potestatē, cælesti coalitam ui, & naturæ potentiæ inenarrabili, ut citra putrefactionē corpora mirè custodiret, quod scirē monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cæsari allatum in melle ex Aegypto Hippocētaurum, quē ipse uiderit. Cæterum & Naturalis historiæ secundo & uicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, ut computrescere corpora non sinat iucundo sapore atq; non aspero. Hoc autē in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, mulsi tantum intinctu tolerauere, nec preterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exēplo, quē centesimum annum excedentē, quum interrogaret Augustus, quanam ratione maximè uigorem

gorem

gorem illum animi corporisq; custodisset, respondit, Intus mulso, foris oleo. Lectũ porro in Græcorum libris est, Cyrnios, id est Corsicæ insulæ populos, esse πολυχρονιωτάτους διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι, hoc est, de assiduo mellis usu esse uitæ diuturnioris: etiã si ridiculum nonnullis id uidetur, quando (ut ferè consentiunt poetæ) mel Corsicum, auctore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porrò Græcarũ rerũ quinto Xenophon, Agesipolin Lacedæmoniorũ regẽ mortuum, in melle Spartam esse delatum, ac ita regio esse potitũ funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agesilaum scribit, liquefacta cæra circumlitũ Lacedęmona esse delatum. Adnotatũ & illud: theologis priscis multorum symbolum fuisse mel, quoniã ex pluribus constet potestatibus: nam ubi sacris initiabatur (quæ Leontica uocant) quis, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusq; ac tristitiã inferẽtibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Ioue mellis appetitur insidijs. Inde enim consopitur, uelut temulẽtus: sicuti apud Platonẽ Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per uoluptatẽ illum esse oblaqueatum, qua & ad generationẽ producantur diuina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, uitæ: unde mellis libamina terrestribus infundebantur, quoniã per uoluptates obrepat animæ mors, quæ per amaritudinẽ reuiuiscat: nam & dijs offerebatur fel, aut quia mors, laborum meta est, quibus exuberat uita. Verum, ut superpondij adijciamus aliquid, ac doctrinæ uberioris: putat Lucretius De rerum natura libro secundo, Quæ atomorum nexu consurgant minutulo orbiculatioreq;, dulcia progigni: quæ pinguioribus inæqualioribusq;, amarulenta. Eius carmina hæc sunt,

Vt facilè agnoscas, è leuibus atq; rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contra, quæ & amara atq; aspera cunq; uidentur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis usum monstrasse primã, Gręci produnt, Nympharum unam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id in Peloponẽso uolunt. Certè rem diuinam obibat nemo citra nympharũ gratam memoriã, ceu religionẽ monstrassent etiãnum. Vtiq; ab eisdẽ connubia dici nymphia uidentur, uti aliàs edocuimus. Nymphides, calciamẽta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa uerò, nympharum dicuntur tẽpla. In Ponto, Nymphæum celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcellinus, Ad Septizonium (inquit) celebrẽ locum operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit imperator. Obiter Septizonij meminit in Seuero Spartianus: Opera publica (inquit) eius extant, Septizonium, & thermæ Seuerianę. Mentio est in Geta quoq; Antonino. Nymphæa sunt qui lauandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis Capitolinus. Nymphis uerò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentesq;. Est & Nymphæum Taurica ciuitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta, Nymphæum statuit diui Alexandri: & septima, Nymphæum Iouis. Sunt qui nymphas, cõmuni nomine in Libya mulieres opinentur dici: unde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel deniq; Siculum nuncupari simblium, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ, simblides uocantur: sicuti est simbla, earundẽ theca: sed thesaurum Attici etiam simblum appellant. Ne quẽ tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblium scribant, sed hyblæum: quia simblium nullum sit. Simblum pro theca, legimus in Hesiodi Theogonia. Interpres scribit sic appellari, quoniã apes dicantur simæ, quia sint aculeo hebetiore: tanquã simobolum dicatur, in quod simarum, id est apum, laborẽ conijcimus. Omphacomeli, est acerbum mel: sicuti acor ex uuis, omphacium dicitur Gręcis: nam omphax, est acerbior uua. Melomeli, mel in quo seruantur cydonia mala, cuius sapor mulseus est.

Quæ sit barbararum gentiũ sententia super cibo & potu. Vini usus, & nocumenta eiusdem insignia. Abstemiorum ratio. Cap. XXVIII

ARistophanes, inter comicos poetas nominis ferè præcipui, in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, hosce apposuit uersus, quos & subscribendos duximus. Sic uerò habent,

οἱ βαρβα-

οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν.

Eorum uerò hic ferè sensus, à barbaris gentibus eos modò uiros credi, quibus uorandi plurima, & bibendi facultas sit. Id uerò inurbanè, immo præter hominis rationem prorsum & dici & existimari, non fermè quisquam est à Musis adeo seiunctus, qui nesciat. Quando, ut de ciborum inutili onere interim taceam, cui tamen nauigatur ad phasin, notissima est, ac præcipuè memorabilis Propertij sententia:

Vino forma perit, uino corrumpitur ætas,
Vino sæpe suum nescit amica uirum.

A sapientissimis utiq; traditũ scimus, uino uel paucissimo ac dilutissimo utendum: cui præcepto (ut uidetur) sanctissimo, summa astipulatur ratio. Omne siquidẽ uinum, sed nigrum præcipuè, spiritosum est. Quum ergo affatim hausto, spiritus is superna petat, ac repercussus, retroq; actus defluẽs uenas inflet offarciatq;, meatibus præclusis & trãsitu impedito, qua commeat respiratio: etiam si nõ continuò mors, plerumq; tamẽ morbus excipit comitialis. Quid uerò membra hic referam tremore subsultantia cõtinuo? Sensuum omnium retusiorẽ usum, ac quodammodo præmortuũ? Ad hæc formæ adnectitur interpolatio, uox hebes, color euariãs, ignea quadam ui scintillantes oculi. Anhelitus atq; animæ uitia, tinnitus aurium, fremitus narium, discriminum phrenitis plena, torminosa calculi infestatio, molesta deniq; podagricorum pedum ignauia cum articulorum deprauatione, exæstuans stomachus, ac cruditatẽ efflans, dum in ructus subinde respirat, accedente uomitus etiamnum fœda turpitudine. Quæ omnia uinolentiæ sunt additamenta, & uelut appendices: ut prætercam quod scientissimè scribit Ambrosius, abundatiore uini usu homines, uelut immutata naturæ ui, equos fieri adhinnientes. Expende Venereorum impetum, etiam in nefaria prorumpentẽ, imaginum per quietem uisa in primis meticulosa, uisus lapsitantem incertitudinẽ, instabiles gressus, externatam mentẽ ac planè inanem, qua ruere opinantur cælum, nutare solum, & in antiquum chaos omnia redire. Quam ibi turpitudinẽ non agnosces? Immo quæ monstra non reformidabis? Inde fit, ut mirer minus septimo Politicorum Aristotelem scribere, Pueris & nutricibus uinum haudquaquam impertiendum. Sed ut ipse interpretor, cuilibet ætati periculosum uinum est. Nam & Auerrois super Auicennæ Canticis in loci eius enarratione, non ita magnifaciendum uini haustum nimium, parcissimè id uidetur homini concessisse. Nam priores (inquit) iuuenibus minimè uini usum permisisse aduertuntur, quòd eius ætatis uigeat præcipuè calor. Parum uerò quiddam senibus concessere ac decrepitis. Hoc autem ita fuisse attemperatum scribit, ut esset aromatites, adiuncto mali punici acore, aut cydoneorum succo & cucumeris. At satietatem execratus omnẽ Galenus, adipe ac sanguine præfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cæleste aliquid peruidere nequit. Vinum docuit Græcus auctor grauis, esse malorum omnium metropolin: nam & Aristophanes, ἀφροδίτης γάλα τὸν οἶνον nuncupat. Sed & Antiphanes,

τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί ἐστι, τὸ πίνειν φημ' ἐγώ.

id est, Dic inquit, uiuere quid est? bibere, opinor. Dictum & illud,

κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Sed & illud, τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια.

Apud Xenophontẽ in Symposio de hac re sic scriptum cõperi, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. Sed cur nam sunt abstemij nonnulli? an stomachi malæ constitutioni acceptum referri oportet, quæ calens cum siccitate contrariam aquæ requirit qualitatẽ? An adiuuat & stomachi debilior contextus, nocumentis uini calentis obnoxius: quia suapte ui, dissecandi quodammodo potestatẽ uinum retinet? Suffragatur & cerebri oblæsio facilis, ac uini multum euaporantis ictus, ex utriusq; partis sympathia: quam tertio Interiorum comprobat Galenus.

Qua item ratione ætati cuilibet impertiendũ uinum. A cibo an bibendũ. Facilius uini perfici nimietatẽ, quàm cibi. Vinum meracius uigilias con-

cinnare, memorabili exemplo pueri cuiusdã. Pomatiũ uinum. Cap. XXIX

CAeterum, quia in medicæ scientiæ auctorem nobilem incidimus, pergamus porrò attexere, quæ ex eadem schola ingerunt se nobis, & nomina dant quodammodo, ut citra uitæ dispendium præteriri uix queant. Scribit ergo (ut Platonis interim decreta prætereantur) capite octauo, doctrinæ secundæ, fen tertiæ primi Auicenna, Pueris uinum si offeras, perinde uideri ac si igni aggerere ignem perrexeris, materia præsertim debili succensa: senioribus uerò quantum pati queant, dandum: in iuuenibus seruari præcipuè temperamentum debet. Nam & Hieronymus, Vinum & adolescentia duplex incendium uoluptatis: quid oleum flammæ adijcimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? At si curiosior quispiam fortè horum exquirat rationem amussitatam, possumus equidẽ sic ferè ratiocinari: Pueros insigniter uini haustu oblædi, quòd laxis rarisq; sint corporibus, & de insiti caloris exsuperantia inflammari facilè ualeãt, neruis porro imbecillibus admodum, nec cerebro item ualido: quibus de causis, in uini crebriore haustu multiplex sese nocumentũ promit. Senum uerò, aduentitium eo recalescit frigus, spirituum exhilaratur tristitia, bilis atræ uis reprimitur redundans, somni cõciliatur appetentia, præfarcti recluduntur meatus, renidet deniq; ætatis lassitudo uniuersa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimicissimũ censetur uinum, ita adultiori ætati accõmodum maximè: in iuuenibus, etiam si genuinus crassatur calor ut in pueris, solidioribus tamen membris, neruis & cerebro læsioni obsistitur nauiter. Quæritur tamen à peritis, An uino incalescat corpus, ut calido medicamento? Respondet Constitutionum tertio Galenus, Non incalescere, nisi ut alimonia corpori accommoda: nam sicut igni congruens materia incendium concipit maius, ita corporibus simile alimentum, quæ natura calent satis, & robur adijcit, & insitum profert calorem, augetq;. Cibis utiq; omnibus affine hoc, uino autem proprium in primis, ab corpore celerius demutari, uti resina, pix, stupa ignibus facilè resoluuntur. In ijs tamen mirè euariat medica schola. Vinum à deo hominibus cõtributum Plato scribit, quasi remedium aduersus senectutem, ut redire ad iuuentutem uideantur, & mœstitiæ eos capiat obliuio. A cibo, uini esse insigne nocumentum, idem statuit Auicenna, ob penetrandi celeritatem, & quòd insimul imperfectum præcipitet cibum, qui retentus diu meatus præfarcit, unde inoriatur putredinis discrimen. Nec secus magnopere sentit Galenus septimo De sanitatis ingenio: quanquam mox, uelut eblanditus, Qui sitiunt (inquit) nec bibunt, sine adiumento supplicium ferunt: tantum uerò ingerendũ, quantum siti restinguẽdæ uel mitigandæ par sit. Ex eisdem postremò scholis est, Vino si infarciaris, leuius id censeri multò, quàm si cibo: quoniam facilius delabatur id, ac resoluatur, nec pariter offarciat, nec ingestabili onere ita stomachum premat. Inde scitum extat Hippocratis illud Sententiarum secundo: Potu repleri facilius esse, quàm cibo. Et à uino præfarctiones esse moderatas, sanxit Galenus. Attamen non dissimulandũ, ne inde ansam sibi arripiant bibuli: perpetem ingurgitandi uini modum, multa (quod diximus) aduehere discrimina, & mortiferas concinnare ægritudines. Vinum siquidẽ meracius, etiam uigilias inducit, præcipuè si suapte fuerit natura calidũ aut peruetus, memorabili exemplo Pergameni pueri. Nam grammaticus quidam singulis diebus balneum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto qui rem familiarem seruaret, quæq; ad uictum forent necessaria, peruideret: at is uehementiore quandoq; deprehensus siti, nec aquæ suppetente copia, uetus uinum largius perpotauit: quo factum, ut in reliquum euaserit uigil: mox febre correptus, cum perpeti uigilia oborto delirio, desiit hominem agere. Quamobrem quum sit excessus omnis planè reclinandus, hunc uel præcipue remis uelisq; refugisse, summum fuerit operæpretium: ex quo non corpus modò oblæditur, uerum animo insigne infertur item nocumentum: adeo ut ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibitus fuerit modus: quãdo ad iram & libidines agit præcipites, ac rationis compotem uim hebetat obturbatq; gradu deiectam. Ad bilis tamen excrementa confert uel lenienda, uel reijcienda. Siccitatẽ quoq; uel laboribus inductam immodicis, uel ætatis prouenientem temperamẽto, insigniter mitigat

mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam: sed hæc haud requirunt pueri. Verum & corpore succulento, ualidoq; (inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo ueneni delitescit suspicio: nam rectè dictum ueteribus est, Pinguis uenter mentem non gignit tenuem: seu mauis Græcè, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & statum euertit mentis, clerico uitandum similiter ac uinum. quando uel ex frugibus uini proliciuntur simulachra, uel ex pomis quoq;, quod pomatium uocant: unde Virgilius,

Atq; acidis imitantur uitea sorbis.

Ebrietatis malum. Alexandri uinolentia, & M. Antonij. An uera sit Hippocratis sentẽtia, mulieres & eunuchos podagra nõ infestari. Ennij mors. Vindemialis lætitia. Samagonium uinũ. Hemina. Cirrhum uinũ, & uermiculum. Cap. XXX.

EBrietatem, celeberrimi è nostris auctoribus esse uoluntariam dixere insaniam: sed ita etiamnum, ut si in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifestarius euadat furor. Mirum tamen est, quàm multi mortalium in hanc fœditatis (ut sic dixerim) coloniam transcribẽdi passim nomina dent. Affluunt hinc inde agminatim nõ pullati solum ac ex triuio, sed terrarum quoq; principes: & quos non irruentes hostium numerosi exercitus, nec uolantia tela, aut è machinis uasta mole, & ruinis saxa propulsa excussa'ue contriuere, fœda uini desideria deiecere in imum, & uelut captos iure belli ante triumphales currus duxere catenatos. Alexandrũ uastissima terrarum transmissa spatia, cum hoste barbara feritate terribili tam numerosa prælia, tot hyemes imbrium & frigoris horrore deformes sub pellibus transactæ, tot locorum ac temporum inenarrabiles penè difficultates, tot fluminum ex ignotis promicantium uastitas, ac deniq; tot tantorumq; mariũ formidabilis, & procellosa magnitudo, inuictum tamen, ac uelut deum humano in corpore hospitantem, seruarunt. Sed enim (mirum dictu) bibendi ardor infatigabilis, & Herculaneus ille ac fatalis Scyphus condidit. Hinc fœda maiestatis eius sugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & uinolenta transuerberantis. Nanq; ita prorsum habet, Eruit omne uitiũ ebrietas, intendit, profert, ac conatibus deprauatis obluctantem obsistentemq; uerecundiã intrudit, ut fronte attrita uel ultra uotum, insolenti augescat superbia, crudelitas sæuo, malignitas liuido. Iam uerò M. Antonium alioqui magnum uirum & ingenij etiam eminentis, quæ res alia in perniciem coniecit, quàm ebrietatis malum? Hæc demum medicæ artis summum auctorem falsum fieri Hippocratem coegit, à quo Sententiarum sexto, proditum scimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, nisi menstrua defecerint. Errorem manifestarium, in quem non fœminea natura mutata, sed uitio deprauata & uicta medicæ scientiæ conditorẽ principem impegit, agnoscit quoq; interpretum eminentissimus Galenus: Nam uacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes sunt. Etenim citra materiæ exsuperantiam, nunquã cõsistit podagra: quãquam partes pati & affici ampliter possunt. Cæterum & hoc loco monẽdum, ut olim uera & rata secta hæc, & præceptio Hippocratis fuerit, Non integrè suppressis mẽstruis, ob incertiora errata, quæ relato æuo admittebant mulieres: at nunc, ob uitæ usum lasciuiorẽ, atq; efferuescẽtis luxuriæ æstum ciborumq; cupedias illecebres, quædã podagra tentãtur ante, quàm substiterint menses. Nil mirum igitur: nam (ut grauissimè inquit Seneca) quum uirorum licentiã æquarint, corporum quoq; uirilium assequutæ incõmoda sunt. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo & mero uiros prouocant: uinum omne uomitu remittunt, æquè niuem rodunt, solatium stomachi æstuantis. Cæterum promit se indidem altera item Hippocratis coargutio, sed qua uel præcipuè nostros ipse mores coarguit: Spadones (inquit) nec podagra laborãt, neq; calui efficiuntur: siquidem spadones, dempti testes mulieribus reddunt persimiles. Quippe tempestate illa, uera hæc fuisse, probabile fit: sed mox non insuper ratum fuit, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Quidam enim citra exercitationẽ, crudi temulentiq; prius quàm cibum arripiant, generosioris uini hauriunt pocula, & item Venerio fungũtur munere. Dignum

porrò ex annalium memoria relatu illud: Ennium, de quo est apud Silium Apollinis celebre uaticinium illis uersibus,

Hic canet illustri primus bella Itala uersu,
Attolletq; duces cælo.

articulari consumptum morbo, quem ex immodico uini usu contraxerat. Quam rem egregiè perdocet Serenus,

Ennius ipse pater, dum pocula siccat iniqua,
Hoc uitio tales fertur meruisse dolores.

Ab uino nec illud resilit multum, in uindemiæ festiua lætitia, multa in dominos iocularia, uel ipsis audientibus solita iactari. Id quod ab Heliogabalo compertum primò, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberium Constantinum Cæsarem ritu imperatorio rus petijsse, ut uindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonij heminis tribus, etiam si dilutis, homines numero quadraginta ebrios fieri, pronuntiat Aristoteles. Hemina, libram appendit unam: quæ geminata, sextarium reddit. Historię auctor Athenæus. Vinum inter album nigrumq;, quod medium est, cirrhum uocant Gręci: ex nostris, rubrum nonnulli: quidam etiam giluum, uulgus uermiculum: quãdo & far rutilum, Columella uermiculum dicit. Hieronymus porrò quod κόκκινον Græce legerat, uermiculum conuertit.

Ebrietatis item mala. Cur uinum haustum copiosius, perimendi uim obtineat. Interim de cicuta paucula, bis. Crepala quid sit. Vinolentiæ turpitudo. Sicera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

Caput XXXI

Nec tamen ebrietatis sola hæc pernoscuntur mala, nam & illud scimus obuenisse quãdoq;, ut uinolentus aliquis obmutesceret repente, cõuulsusq; emoreretur, ni fortè obrepsisset febris: aut quum ad eam horam uenisset, qua crepala soluitur, facultatem recepisset loquendi. Oppletis siquidem neruis spasmus superuenit, siue conuulsio. Solet autem eos facilè uinum replere, cui calida est natura: calida nanq; peruadunt celerius. Quòd si resiccentur nerui, incalescantq;, discutitur conuulsio, quod commoliri febris ualet. Porrò sciendum, à Græcis crepalas nuncupari, ubi temetum capiti detrimenta concinnat. Nam & inde uidetur nominis etymon duci, quòd caput iactetur uibreturq;. Nam crepala, capitis lucta fluctusq; & agitatio Græco intellectu ualet. Accidit extenuatis quoq;, ut si amplius se inuitarint, morte occumbant. Quippe uita calore constat, refrigeratione inoritur mors: ut uerò cicuta, sic & merum concinnat exitium, intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorem enim insita frigoris potentia, conuellit cicuta labefactatq; & humorem occallescere facit. Vinum autem caliditatis suæ, potestate, ex qua Græci αἴθοπα οἶνον dixere, quanquam ad colorem alij referunt, naturalem macerat calorem: ac uelut igne multo, aut sole ualidius grassante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à uini facultate calente insitus corpori calor, si modò exsuperans ea sit, ac præpotens. Proinde uir sanctissimus & Christianæ ueritatis assertor nobilis: Sacrilegium (inquit) reputatur ebrietas, in fœmina pręcipue, sed infinito plus in Domini sponsa. Verissimum propterea illud est, Ignem in gremio gestare, qui assiduò utatur uino, Ventris ingluuies & ebrietas, tam animæ infirmitatis, quàm corporis, causam & materiam tribuunt. Adnotatum & illud in Canonicis decretis est, Distinctione tricesimaquinta: Ministris templi uinum prohiberi, ac siceram bibere, ne ebrietate grauẽtur corda eorum, ut uigeat perpetuò sensus, & tenuis sit. Vel quia uenter mero æstuans, facile despumat in libidines. Vnde Noe femora ex ebrietate nudauit. Loth autem quem Sodoma non uicit, uina uicerunt. Hinc in Apostolorũ Canonibus, episcopus aut presbyter aut diaconus aleæ, atq; ebrietati deseruiens, aut desinat aut damnetur. Apostolus uerò ait, Bonum est, uinum non bibere, & carnes non comedere. Vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Siceram uerò, qua dictione usi paulò antè sumus, esse conuenit Hebræo sermone potionem quamlibet, inebriari qua quis potest. Græci sic, πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ σκευαστὸν οἰνῶδες. Sunt qui uinum interpre-

interpretentur dulcibus promixtum, id est ἡδύσμασι συμμιγέντα οἶνον. Solon unus è septem, morte principem esse mulctandum, lege sanxit, si deprehenderetur ebrius. At ebrios Pittacus, quum peccarent, duplici dignos incommodo statuit. Non tempero mihi, quin parte ista seueriorem inseram Senecæ censuram: Hominibus (inquit) inter oleum & uinum occupatis ad uotum dies agitur, si bene desudarunt. Si in locum eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiuno gutture ingesserunt, bibere ac sudare uita cardiaci est. Dixit Diphilus, luxu perditos ac uino madentes tria habere capita, sicuti Artemisium, id est Dianæ simulacrum: quamuis apud Macedonas Artemisius dicatur Maius mensis. Quod autem de cicuta transeunter attigimus, illud opera parerga subnectamus: In Ceo insula, sicuti prodit Strabo, recepti esse moris, ut sexagenarij bene poti, ac coronati, spectãtibus necessarijs, re diuina confecta, cicutam hauriant, quam de mortis præceleri ratione, sunt qui ephemeron uocẽt. De hac porrò Galenus in pragmatia περὶ κράσεων sic scribit, Cicutam esse sturnis alimentum, homini autem uenenum.

A quibus medicis aut philosophis admittatur quandoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Cæsarem. Cothonismus quid.
Caput XXXII

Mirari uero me plurimum fateor in uinolentiæ pragmatia ista medicæ scientiæ peritorum in primis quorundam, non sine cunctatione proferendam sententiam: quippe primo Canonis scribit Auicenna, Malum esse utique frequentem ebrietatem, quòd hepatis inde ac cerebri uitietur constitutio, imbecilliores fiant nerui, unde tremor & conuulsio inoriatur, & paralysis: sed & apoplexia, obstipatis spirituum animalium meatibus, humecta cerebri potestate auctius redundante. Cæterum (inquit) quibusdam uisum, si mense bis aut semel modo admittatur ebrietas, insigne sentiri emolumentum, quòd somni profundioris ratione, uirtutibus animalibus alleuamentum inducatur, & quies: item proliciatur sudor, ac quæ superfluunt, resoluantur. Adde, quod Almansoris quarto Rasis duplicem in mense comprobat etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adijcere calculum agnoscitur Auicenna, quanquam simplex ei arridet amplius: quam tamen illius interpres Auerrois egregiè improbat. Nam etiam si Galeni astipulatu, innato calori insigniter congruit uinum, cuius ratione in eo statuitur gradu, quem cum igne oleum habet, ac lumine: tamen utriusque redundantia superfluens utrunque adobruit ac restinguit. Auicennæ interpres alter bene doctus, & uelut exundans fluentum simplicem in mense, uerum leuem modicamq; uinolentiam ferri posse, ait, ut quæ corporibus haudquaquam sit inutilis, quæq; ingentibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & singularis philosophus Plato liberaliorem aliquando uini usum approbasse uidetur primo De legibus, sic enim retegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoque ille Stoico supercilio mirè grauis, Nonnunquam (inquit) & usque ad ebrietatem ueniendũ, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Quòd si quis hilariore fronte Dionysio nephalia prolibare, prorsum aspernatur, succinam mihi Euripidium illud de Venere, tralatum ad uinum,

ἔλθοις μοι μέτριον δέ πως ἔλθοις, μηδ' ἀπολείποις.

id est, Adsis quidem mihi, sed temperatum moderatumq;, nec desis. Ac medicæ scientiæ non postremus Atheniensis Mnesitheus ebrietatem abdicandam perpetuò censuit quidem, sed laxat ipse quoque habenas nonnihil, & statis temporibus hilarius inuitat: idq; de uasis nomenclatura cothonismũ appellat, quod scribit Athenæus. Hic obiter illud adnectam: legisse me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogantia licentiaq;, ut plurimum quę felicium aduertuntur comites. Cato Cæsarem dicebat sobrium accessisse ad euertendam rempublicam. Id esse putat Quintilianus, ut propriè dictum, id est, quo nihil inueniri possit significantius: cuiusmodi & Virgilianum illud, deductum carmen & apud Horatium,

Acrem tubam Annibalemq; dirum.

Scythæ cur in primis uinolenti. Libycæ feræ cur æstate nō bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad uidendi spectantia rationem. Sitis cur amplius uexet, quàm fames. Cap. XXXIII

EST tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, immo & ferarum. Scythas omnes, quod & robusti sint, ac habitu calidiore, uinosos esse constat: adeo ut quum ad meracius bibendum quem adhortamur, illud insusurrare sit moris, ut docuit Herodotus, ἐπισκύθισον, id est scythissato. Inde uero id fieri coniectandum est, quoniam non calidi modò sunt, uerum & sicci, quando & uirilis habitus talis est. Puerili uero calori genuino humecta accedit facultas, proinde uini minus sunt appetentes. Auctor primo De simplicium pharmacorum potestate Galenus, cui suffragatur Alexāder, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος ἐκβοσκησάσης τὰ ὑγρὰ, καθάπερ ἐπὶ τῶν νηστευσάντων. id est, uel ex caliditate multa, uel multa ariditate, humecta depascente, uelut in ijs qui ieiunarunt. Libycas tamen feras æstate nō bibere, produnt auctores grauissimi, ubi præcipuè inardescere sitim, consentaneum est. Hyeme autem potui indulgere multum, quum diuersa cōtingere, omnino debuerint. Verum id esse in causa, compertum est, quòd in eo mundi situ per æstatem aquæ propémodū nullæ sunt. Proinde illis non bibere, in consuetudine est. Hyeme autem scatentibus aquis, nō ita. Transeunte uero in naturam consuetudine, si aliò transferantur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuò sitientem, ac ex natura loci carentem potu, quum mirabili modo ad sitientium ualeat remedia. Sunt autem saluberrimi liquoris haustu uesicæ, in eius repertæ corpore. Sitim deniq; non sentire traduntur, quibus sint ossa concreta, & sine medullis, sed nec sudorem emittere. Verum & uoluntate uicta quandoq; sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum utiq; est, quando sitim patimur molestius, quàm famem: quippe insitus calor, unde accēditur sitis, uexat amplius mordetq;, quàm siccitas qua inoritur fames, estq; actu potentior multo. Humidū porro, uitæ asseritur pabulum: nam & cibi uim ac potus uino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθητότερον, id est quòd desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, ἄργος πολυδίψιον, quod est πολυπόθητον. & διψᾶν dicitur de cupiditate quacunq;. Inter sapientum uero placita illud est, Crapulam facilius sentire, qui dilutiusculum bibunt, quàm qui merum ex toto. Nam temperatum uinum ob tenuitatem expeditius loca plura angustioraq; subit. Addendum uero quod & potionis meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Auicenna comprobāte, secunda primi. Sed cur nam cuncta admodum uertiginosa, id est ἄγαν στρεφόμενα ingerere sese ebrijs uidentur? Fortè quoniam haustu meri uberiore exhalatio progignitur multa euaporātis scandentisq; ad cerebrum spiritus, à quo uniuersum concutiatur cerebrum, ac circumuertatur. Vnde uertiginibus caligant, id est ἰλιγγιῶσι σκοτοδινιῶντες. Sed & succorum item pleriq;, cerebro oppleto, affectionem inducunt, quam scotomaticā dicunt, id est tenebricā. Sed cur circumferri uidētur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum uapores fumidi à uino resoluti ad cerebrum inscēderint, ab eodem ad neruos reflectuntur opticos, & oculorū pupillas, ex qua refractione contingit sub basi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, ut in aquis conuisitur fluentibus. Quum enim obicem offenderint, reiectę in ambitum motantur. Longinqua porrò minus uident ebrij, quia spiritus opticos præ alijs esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperantiore haustu retusi tenebriciq; euaserunt. Hinc Auerrois in Pragmatia de sensu & sensili, de uidendi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturali, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem uidendi facultatem, diuersamq; fieri ex opticorum uarietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, ut libro quarto De accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, ut æther: interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porrò idem uel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subijciuntur uel remotissima, cuiusmodi ferè rapto uiuentium uisus agnoscitur.

Cur uinolentis dupla sese ostentent obiecta: curq; strabis natura id minus usu uenire, compertum sit. Lixiuium uinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis uinum cur, & protropon. Cap. XXXIIII

QVod uero dupla sese uinolentis ingerant omnia uel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio uidetur, quòd humectationis exsuperantia molliculi plus minus effecti oculorum musculi, ac contracti oculos diuertunt, ac distrahunt, altero in superna cõtruso, in imum altero deiecto. Proinde consequi liquidò, non in eundem uelut scopũ radios collimare, quæ res duplam fieri uisionem cogit, utroq; oculorum sua apprehendente. Quod usu item ueniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas, res nanq; eo habitu congeminari perspiciuntur. Sed enim qui dicuntur ἐκ φύσεως στραβοί, hoc est natura strabi, haud ita afficiuntur, diuerso scilicet oculorũ situ, dextrorsum enim ijs intenditur acies, aut leuorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus unum collineante, propterea colorem unum & qualitatem unam ad oculos referri, obiectis resumptis, quam rem uocant ἀντίληψιν: nec disparari seiungi'ue opticos neruos, contingit. Qui ab oculis ad anteriorem cerebri cellam directi, ut quibusdam placet, intersecantur. Super qua re nos alibi plura. Chaliphrona eum dictitamus, qui uino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionem, ab uerbo χαλᾶν, quod remittere signat, ac subijcere. Vtique & bacchas nouimus appellari chalamidas, ut quæ in coitu submittãtur. Chalamissare, id est χαλαμίζειν, id agere est. Dicitur item uinum herpis, quia repant ferè uinolenti. Demum chalis & herpis, peculiaria sunt Hipponacti uerba. Sed herpin & apud Lycophronem comperisse uideor. Vinum protropon dicitur Græcis, ac Plinio sponte defluens, ante quàm calcentur uuæ, Latinè lixiuiũ uocatur, ab lixiuij similitudine per colum destillantis, madente cinere.

Odoris ex uino prestantia. Cuiusmodi sit uinum à medicis, aquosi nuncupatione signatum: item oligophorum & polyphorũ uinosumq;, necnon caroticum. Item uinum tenerum, seu lene, necnon durum asperumq; ac uinosum. Præliganeum. Tortiuum circumcidaneum. Iumentis arboribusq; dari solitum uinũ. Quod sit poetæ uice equi. Lanã facile aspergines combibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Iuuenalis locus, Vinum quod succida nollet lana pati. Cap. XXXV

DIgnum uero scitu, quod à rerum peritis traditur, uini odorem præ omnibus seligendum: quoniam spiritum excellenter nutriat exhalans odor è natura, tum egregie ac uelociter alente corpus, tum uoluptate sensus deliniente: quo in genere esse uinum liquet, calidum præ cæteris, humidum quoq; ac odorum & clarum: siquidem uenenis obluctantia ferè cuncta, uitæ salutaria censentur admodum: nec id gustu modo, sed & odoratu. Inter quæ uinum in primis rectè adnumeraris: nam sicut homini uenenum est cicuta, consimiliter & cicutæ uinum, non simul quidem, sed haustum mox. Sciendum uero, summos artis medicæ auctores uinum extulisse laudibus, quod primo Canonis Auicenna subtile nuncupat, albumq;: quippe nec capitis dolorem concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis congruere præsertim, sanguineisq;: ira item, uel insolatione, aut exercitio succensis. At perpensione forsan nõ indignum censeat aliquis, cuius'nam modi uinum esse id arbitremur. Aquosum uero interpretantur eruditiores, quod (docente Galeno) colore ac substantia similitudinem præfert aquæ. Diaphanum quippe uisitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipuè. Proinde ueteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nuncupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον, id est (si permittimur) pauciferũ. Nam ediuerso πολυφόρον dici adnotauimus multæ patiens aquæ: cuiusmodi uinosum fortè appellant medicorum scholæ, & philosophus Isaac. Id ualidius intelligunt, sole incoctum, et uentis purius defecatiusq; factum. Idem tamen philosophus, aquosum censet uitari uinũ oportere, ac debile austerũq;. Vinosum, Hippocrates οἰνώδη appellauit. Est uinum item tenerũ rectè dictum: nam ἁπαλὸν uocant Græci: Cato autem, lene. Huic diuersum aptè nũcuparis durum asperumq;.

Apud

Apud eundem Catonem uinum ex uuis miscellis, quod operarij bibant, præliganeum dicitur. Sed & mox paulò tortiuum mustum circũcidaneum nominatur. Homerus certè conciliandæ beneuolentiæ dulce adhibuit,

ὣς φάτο, ποντόνοος δὲ μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα.

Vinum autem uehemens, & (ut Plutarchi uerbo utamur) caroticũ, seu καρωτικὸν, Cyclopi apposuit Vlysses: at εὔφροντα οἶνον ad medelã. Eiusmodi uero pramniũ est, quod uulnerato datur Machaoni. Sic uero Plutarchus, caroticum nuncupat uinum, ut Dioscorides papaueris succum odore caroticum tradit. Et in libro De iuuamẽto anhelitus uocatas Galenus scribit, caroticas uenas in collo, quoniam in eis κάρος fiat, hoc est stupor, & quædam priuatio sensus, illis amplius compressis, quod antè cõmonuerat Aristoteles, & nos alíubi cõmeminimus. Illud mirum utiq; uel Homero auctore, uinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos, Rependite (inquit) si Andromache

ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν,
οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Inde minus utiq; mirum irrepsisse illud quoq; semel corruptis moribus, ut arbores uina potare docerent quidam: quoniam sit compertum, maximè id radicibus prodesse, præsertim platani. Scribunt nonnulli, Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior cõtingeret obitus. Extat Græcum distichum de pernicie, quam sæpicule concinnat uinum,

οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ καὶ ἡ περὶ Κύπριν ὀρωὴ
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latinè concinnatum, quod balneis inscriptum quandoq; legimus,

Balnea, uina, Venus corrumpunt corpora nostra,
Sed uitam faciunt balnea, uina, Venus.

At Niceratus nobili Epigrammate uinum esse poetis, equi magni uice canit, quod & apposui:

οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.
ταῦτ' ἔλεγεν Διόνυσε καὶ ἔπνεεν, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὀδωδὼς πίθου.
τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κισσῷ
μέτωπον, ὥσπερ καὶ σὺ κεκροκωμένον.

id est, Vinum eleganti magnus existit equus poetæ: aquam bibens nõ ferè bonum producas carmen. Hæc dicebat, ó Dionysi, & spirabat, non utrem unum Cratinus, sed uniuersa, quum olfactasset dolia, utiq; sub coronis magnus scaturiebat, habebatq; frontem uti & tu, croceam hedera. Illud aduertendũ: eruditioribus obseruatum, & indicat Dioscorides, lanas facile aspergines combibere, ac sordium suarũ pinguedinem, quæ œsypus est, egregiè mollire. Sunt uero aspergines, seu embregmata, uel embrochæ, quæ humentia corpori insperguntur, & ne dilabantur mox, cum lana madente admouentur. Quo argumento ab Satyrico dictum poeta,

Vinum quod succida nollet Lana pati.

In asperginum quippe usum uenire acetum, Dioscorides scribit, oleum, uinum.

Vinum sapores sibi ex terra adoptare. De Arcadico uino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis uuis meracius exprimatur uinum. Cap. XXXVI

SVnt tamen qui Demosthenis argumento, quem abstemiũ dictitant fuisse, uniuersim qui non utantur uino, acrioris esse naturæ arbitrentur. Cæterum illud sanè memoratu dignum, quòd nobis in aliena transeuntibus castra pro more ex Galeno compertum est, in libro De anhelitus iuuamine, Vinum ex terra sibi admixta sapores adoptare: siquidem alioqui uno genere essent locis omnibus & regionibus & uitium, & præterea arborum reliquarum succi.

Nunc uero singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incocti saporis uarietatem usibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem utribus appensum obdurescit in salis modum, aqua euaporante. Vbi uero terrarũ sita regio hæc habeatur, uel quo censeatur nomine, non explicat pluribus auctor hic. Mihi ex Aristotelis Meteororũ quarto liquet, Arcadiam esse eam, ubi uinum οὕτως inquit ἀναξηραίνεται ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς, ὥστε ξυόμενον πίνεσθαι. id est, ita in utribus siccescit ex fumo, ut abrasum & in minuties pertritũ ebibatur. Verum hac in parte dispiciant eruditiores, moneo, interpretum delirameta, quibus philosophi nobilis conuellitur sententia, inuoluiturq́. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi asciuit, quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec displicet. Crassescit (inquit) fumo uinũ: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris uaniore. Neq; putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam iudicare, in nostra (ni fallor) harena uersamur, pulchreq́ intra pelliculam continemur, dum uerborum proprietatem discerniculo grauiore rimati, eminentissimis auctoribus colaphum incuti, aut inscitiæ labeculam allini, non patimur. Apud quos si confringas tesseram, ad diobolarem recidas, & pullatum circulum. Id quod tralatitium est, homini præsertim in studijs iam consenescenti. Addamus hic illud non ingratum, opinor, ex minutioribus uuis meracius exprimi uinum, dilutiori ex grandioribus, quoniã gulonum ritu plus sibi humoris asciscant hæ, quàm ualeant percoquere: quod in paruis non usu uenit.

Quod sit musti ac uini interstitium. Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse uelut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala. Cap. XXXVII

AT enim quia cœpimus, exsequamur latius, quæ uaria nobis de uino prætera lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Symposiacorum tertio, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad uerbum ferè tralata sententia: etiam si auctore præterito, quod ipsi haud ita frequenter facimus, ut sciant legentes, me non mancipio tantum promittere, sed iam nunc euictionem præstare. Vini infantiam quæ prædulcis sentiatur, mox dum in pubertatem abit, suauitatis induere proprietatẽ, cui rei calculum adiecerit Homerica item astipulatio, quæ melli dulcedinem contribuit, uino suauitatem. Inde consequens ferè uidetur, ut quum dulce tantum sit, insita quadam horroris ui, ad ebrietatem usque hauriendo progredi nõ sinat. Suffragatur & ratio alia, quando ebrietatis antidotum dulcedinem habent medicæ scientię periti. Quippe quos uiderint nimio plus uinolentia grauatos, uel usque ad Plutonis cancellos, uomitu quidem alleuari iubent prius, mox aduersus euaporantis fumi ex uini reliquijs uim, panem melle litum uorari, uelut repercussu malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari uidetur & illud, quòd quum flatus & aquæ miscella potestate grauius habeatur mustum, nutu suo celerius in intestina dilapsum, in locis ebrietati opportunis haud ita perseuerat, sed transmissum laxat. Inesse autem musto aquam, argumento est, quum in uetustatem proficit, decrementa sentit perspicua, etiam si augescit bonitate. Adijciunt medicorum scientissimi, dulce uinum esse natura uiscidum, & meatus, quos Græci poros, & uniuersim scholæ nuncupant, offercire præstipareq́. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput euaporare, uia præfarcta constipata'que. Quamobrem Hippocratis sententiam comprobari, tertio Regiminis acutorum, ubi adnotatum est, Dulcem potum minus caput aggrauare quàm uinum, & mentem percutere minus. Porrò et dulcis uini ebriosum dicimus neminem, quoniam dulce uinum saporem nullum obtinet uini proprium, sed alienum reddit omnino. Proinde φιλόγλυκυς, οὐ φίλοινος ἔσται ὁ κεκρατημένος, id est dulcis rei, nõ uini auidus dicetur uerius, qui uini dulcis desiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Aristotelis decretum ex Meteoron quarto: Vinum (inquit) quod prædulce est, halitum emittit: pinguiusculum enim est, ac eadem quæ oleum præstat, quandoquidem à frigore non cogitur, etiam si uratur: nomine quidem uinum est, re autem

& opere

& opere non est: succus enim uinosus non est, ac propterea temulentiam minus affert, quod reliqua faciunt: quanquam altiorem halitum non emittit, ob id etiam flammam concipit & ædit. Vinum medium pro aqua, ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit aut uetus. Nam apud Mnesitheum ita scriptũ fuerat, Esse uini genera tria, nigrũ, album, medium, quod uocant κιῤῥόν, id est giluum. Nouum, uetus, medium: ac efficere nigrũ uires, album urinam, medium πέψιν, id est cõcoctionem. Rursum nouum refrigerare, uetus calefacere, medium uero esse caninum prandium. Quod in Noctibus quoq; Atticis relatum comperias. Hinc ille in Plauti Cassina senariolus, Adibo caninam cœnam, spero meliorem fore.

Oenogala, id est uinum lacteum apud Hippocratem in commentario De fœminarum incommodis, pro tepido accipiunt eruditiores. Prochyma, uocant nonnulli mustum sponte profluens ante q̃ calcentur uuæ. Id quod sexto Rerum rusticarum apud Græcos adnotatum comperias. In nostris literis, ut antè paulò attigimus, mustum lixiuium intelligitur, quod ante q̃ prælo uuæ premantur, in lacum fluxit: sicut tortiuum, quod à pressura prima, uinaceorum circumciso pede, exprimitur. Oleum mustum, id est gleucinum uocant, quòd prius quàm præculcentur oliuæ profluxit.

Quibus rationibus probet Albertus contra prædicta, Mustũ amplius inebriare q̃ uinum. Musti impetuosius feruentis remediũ. Cap. XXXVIII

CAeterum hac in parte nõ uideor mihi rectè facturus, si Magni Alberti sententiam, ueluti per incuriam trãsmisero. Qui præter Plutarchi, & qui illius uestigia sequitur, Macrobij doctrinam mustum amplius astruit ebrietatem inducere, quàm uinum. Eius opinionẽ rationesq; pluribus paulò explicabimus, quoniam proposito nostro mirè congruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & aduẽtitius, qui ex loco est, ubi creuit, solis ui immissus. Inest & terrestris substantia permixta. Mouentur autem duo isti calores in opposito, unus quidem terminando partes uini naturales, qui naturalis est: alter uero crassitudinem dissoluẽdo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum componitur motus, quem musti feruorem atq; ebullitionem uocant. Quoniam uero attenuantur partes ac diuiduntur, ideo in imum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidentales sunt, euolantibus. Quibus eductis, residet humidum aereum spiritaliter dissipatũ per uinum. Quæ causa mustum reddit ualde spumosum ante quàm resideat humectum id aereum, quo contingente constipantur uini partes mox per aeris frigus, unde euadit suaue uinum. Tunc enim globatur quodãmodo, coitq; genuinus calor, qui euolauerat prius cum igneis illis, & aduentitijs loci partibus. Ex ijs uero manifestum ferè fit, cur uino facilius inebriet mustum, etiam si uinum calidius longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidæ, quæ uino insunt haudquaquam. Tamen quia uaporosum est propter humidum spiritale aereumq;, minimè in eo coactum constipatumq;: & quia euaporat, calore duplici agente, quod in uino non fit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod uaporosum fumidumq; est, præfarcit cerebri uias, & animales uirtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrij quoq; incertæ sunt discretionis & motus, obliuiosi item fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quàm firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ uim obtinet. Verum non prætereamus quod fuerit superpondij loco, si extra modum efferuescat mustum, ita ut ferè dissiliãt uasa, remedio esse aiunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, portiones inieceris. Nam illius frigidita te succensus ilicò feruor remittitur residetq;.

Frigoris ui mustum diutius seruari dulce. Vino quandoq; uigilias induci. Trœzenij uini proprietas & Achaici. Monobasites uinum, quod & maluasium. Falernum uinum dici modò Græcum. Vini symphoniæ tres. Centenariæ cœnæ. Centussis lex. Centenariæ porticus aut miliariæ. Centenaria uasa. Centesimæ usuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorũ corpora quæ intelligantur. Militiam capi pro multitudine. Cap. XXXIX

QVærit Plutarchus in libro cui titulus est φυσικῶν αἰτιῶν, quid'nam sit causæ, quòd circumuallata frigore dolia mustum diutius seruent dulce. An est (inquit) quia musti digestio est ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες μεταβολή. hoc est, in uinosum demutatio ac transitus? At concoctionem inhibet interpellatque frigiditas. Eam nanque perficit caliditas. An contrà potius dicendum, esse uuæ propriam succi dulcedinem: propterea dici eam maturescere, ubi dulcis incoqui sapor cœperit. Frigiditas uero euaporare difflareque non sinens, dulcedinem quoque continet musti. Succurrit porrò dum flosculos hinc inde præcerpimus: quod ex Galeni De interioribus commentario secũdo didicimus. Seruum quendam, quum uinum uetus largius ingurgitasset ex siti, factum inde esse semper uigilem, mox uero subeunte febre, & subsequuta alienatione, functum etiam fato. De hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Trœzenium uinum sterilitatem inducere bibentibus, sicut in Achaia abortum. Fuit in Laconia uinum Monobasites dictum: id maluasium dici uulgò, coniectant eruditi, esse tamen Creticum. Apud Tænarũ uel modò Monobasiam agnoscimus, unde uino conciliatum nomen, non tam quòd ibi nascatur, quàm quia rectà illuc aduehatur ex Creta. Celeberrimum autem uel nunc Venetijs uulgò quoque nuncupatur Achaicum uinum. Nam quod modò Græcum dicitur, Falernum fuisse ueteribus sentiunt nõnulli. Postremò scitu dignum & illud: sicut in musicis astruunt canonici, hemiolium symphoniam conficere, quæ dicitur διὰ πέντε, hoc est per quinque: diplasium uero eam, quæ διὰ πασῶν, id est per omnes: at eam quæ uocetur διὰ τεσσάρων, id est per quatuor, epitrito constare. Cõpari modo & harmonici Dionysiaci tres peruiderũt uini symphonias ad aquam, per quinque, per tria, per quatuor: sic quidem concinentes, ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέσσαρα, id est uel quinque bibere uel tria aut ne quatuor. Hemiolia nanque cõsurgit ratio, ubi duæ sunt uini partes, aquę tres: diplasia uero admixtis duabus: epitriti ratio est, cum tribus aquæ partibus una infunditur uini. Quæ sanè in potu frugalitas centenarijs peraccommoda Romanorũ cœnis agnoscitur: in quas ultra centum æra insumpsisse, fraudi erat: quod Septimius Florens scribit, ex lege quam Lucilius, nasum stili qui cõdidit primus, lepidè prorsum centussem nuncupauit. At porticus centenariæ, à passuum numero uidentur dictæ, sicuti miliariæ quoque apud Trãquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimirum ponderis rationem: sicuti in centenarijs uasis apud Lampridiũ, cuius etiam uerba duxi subscribenda, ut iam nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit: primus etiam cacabos, uasa deinde centenaria, argentea, sculpta, & nõnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Centesimas usuras intelligũt eruditiores, ubi duodecim usuræ nomine centenario accedunt: quoniam mense centesimo sortem assequitur fœnus. Quod ex Sidonij Apollinaris libro tertio dilucet: nam centesimus in mensem nummus fœnoris nomine æstimabatur. Centesimas usuras, omnium uidetur intellexisse minimas Cæcilius Epistolarum octauo: Proinde (inquit) epistolas mitte, appositis usuris quas ego non possum parcius, centesimas computabo. Vinũ dici schedium, in Græcis adnotatum auctoribus est. Id sunt qui intelligant quodcunque, ac uile, uel Aegyptium quoque, quia sit Aegypti ciuitas Schedia prope Cheræum. At Demetrius ita nuncupari Corcyræum putat. Est autem concretius quod in libro De diæta scribit Agathocles. Vinum pendens eius interstitione dicitur, quod doliare uocant. Vinariorum corpora, pro collegijs scitè accipit in Alexandro Cæsare Lampridius: Vinariorum (inquit) corpora constituit, ac lupinariorũ & caligariorum & omnium artium. Qua in parte scitu dignũ: scriptores haud ita ueteres pro collegijs & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam usurpasse. Id quod municipes mei (ut sic dicam) uulgò item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse uitium pulcherrimam quæ dicatur mersites, & sit Bithynia, unde fiat uinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur παρλῶον, id est Tiarenum. Nam in Tio Paphlagoniæ, Tianon est: quod Florentinus in Georgicis scribit. Cæterum, quia liber hic iam extumuisse uidetur commodè, uelut me uocet Pythagoras, uerbum non amplius addam: nam uetus est ac bracteatum, Esse præstantissimum, in re qualibet nouisse, quid sit satis.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros, ad illustrem philosophum & medicum Nicolaum Genuensem, Patauinum ciuem, Præfatio nona & uicesima.

SIcuti operæ forsan leuioris, Antiquarum lectionum libellos auspicaturis artium bonarum studiosos uniuersim præfatione destinata, obseruanter consalutare: ac etiam nobis aduersum nasutulos parare uelut patronos, haud ab re est uisum: ita & manum iam impacturus postremam, fœcundissimum undecunque ingenium tuum Nicolae uir clarissime, appellando, facturum me operæpretium sum arbitratus. Quod scientię magnitudine tum physica tum medica, ut interim Atticæ facundiæ claritatem, & in hisce humanioribus studijs peritiam non memorem eminētissimam, huic lucubrationi nostræ, quam nimio plus intumescentem bifariam (ut aliàs ferè) distribuimus: uelut anchora es futurus sacra, uel triariorum denique uice, quos in militari disciplina exercitatissimos, ac (quod sequens est) peritissimos ultimo distribui loco in acie à solertis ingenij imperatoribus, notissimum ex historia est: qui accisas paulominus res integri ipsi ac uegeti & animo & corpore in hostem magno impetu coorientes restituerent, ac dilapsos ordines reuocarent ad signa. Hoc nos consilio, uir memoratissime, in hunc te locum distulimus, qui numerosa uirtutū serie dignus planè fueras qui uestibula teneres, clarissimis ingenij tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (ut uerè dicam) maiestate prophanum ab ingressu sciolorū uulgus grauiter reiecturus. Nec, quæ tua est in omnibus animi æquitas, & inconcussa mentis altitudo propemodum diuinæ, in primis uero in me beneuolentia (neque enim, opinor, tibi excidimus) nostrum hoc consilium aspernabere. Siquidem animo conceptum candidissimo, candide prorsus in candidissimum amicitiæ æstimatorem promitur obseruate amanterque. Cognitissimū porrò tibi rerum scientissimo, quæ quantaque in hominibus interdum egerminet prauitas, qui lingua prurientes nimis quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittūt sibi: etiam si sæpe uelut alba deprehenduntur linea, & ab Mineruæ quinquatribus naturæ decreto summoti, ac prorsum cærite cæra digni, ut est apud Horatium. Nec re notitiam aucupati magnopere alia, quàm dicacitate ac linguæ uirulentia, planè ad uenena natæ, dum pestilenti spiritu optimum quenque afflatum uolunt, ne occipitio quidem expectato: quanquam ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι, aut uerius ἀκαρνάνιοι χοῖροι. à qua fœditate quum uitæ tuæ probitas absit ex diametro, uel δὶς διὰ πασῶν, ad te nunc commode prorsum decurrimus: qui echie nocentiores, ac satyrico plurimum felle conspersos tuarum antidotis uirtutum reprimas, ac omnino diluas ita, ut impetus letifer aliàs, euanescat uniuersus, nulla non parte optima quæque conuellens præcipuè, ac semper ὠρῶν λειμών. Sic enim fiet, ut dolenter agnoscant forsan, non debuisse ταύτην τὴν καμάριναν κινεῖν. Sed & quæ tua magnitudo est, si excepturū te modò assultantem uim commonstraris, ni me amor fallit, ac περὶ τὸ φιλούμενον ἐκτυφλοῖ prorsum, ab impostura resilient compauidi palantesque succinent sibi, τρίτος οὗτος Ἡρακλῆς. Quod reliquum est, Nicolae doctissime, si quæ è speculationum altitudine dantur feriæ, peruelim altero saltem oculo, uel ῥᾳθυμότερον, hasce Commentationes nostras respicias quandoque: sed ita, ne uirgulæ Aristarchi parcendum censeas, ut tanta commonitus censura stilum uertere condiscam, scripturus mox, quæ digna legi sint. Nec columnas parem structiles, sed marmoreas planè: uti omnia item ad normam respondeant, seu quadram & libellam perpendiculum'ue. Hoc nil facere gratius potes, nec quod grauissimo iudicio tuo amplius congruat. Præsertim quia uel hoc nomine gratias testatura tibi posteritas est: cuius emolumentis, etiam si in amplitudinis fastigio constitutus, suffragiū nec subducere sustinueris. Quod si consequor, id est si per medicas ac literarias districtiones licuerit (neque enim aliter amicorum apud te fiat ἀλλοσκοπιῆ) erit quod tantæ benignitati debeam καὶ μέχρι θεῶν. At si diuinitus cōtingat, uti nostra hæc typis conformata nuper approbentur tibi undecunque scientissimo, nec uidear parte ulla subsultare, aut ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῆσαι, sublimi feriam sydera uertice. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI NONVS ET VICESIMVS

Cuiusmodi censeatur illud à Quintiliano repetitum, In triclinio choa. Inibi quid choeus & choa ac choes. De cotyla item paucula. Choicum quid. Heminæ modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia. Cap. I

EXTAT apud Quintilianum obscurior nodus libro nono ita Cimmerijs obseptus circumuallatusq; tenebris, ut à quo planè sit intellectus explicatusq;, necdum compererim. Fabij uerba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ ænigma dicitur, poetæ utuntur, sed & oratores nonnunquam. Vt Cæcilius quadrantariam Clytemnestram, & in triclinio Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem primo & ultimo loco positum est, alia operis parte abundè (opinor) illustrauimus. De Choa in triclinio supererat, ut nostram proferremus sentētiam, quam peropportunè huic potissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraq; de uino & uinolentis dictauimus, uti nostra paruitas tulit. Et ænigma hoc in bibacem cōcinnatum arbitramur, cuius in hauriendo auiditas uel spiritu uno choam persiccaret. Quod uero astruitur, ex Aristophane conijcimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam eludens, quum dixisset,

ἅλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ᾽ ἂν οὑτοσί.

id est, sale perpurgatus iuuaretur utiq; hic. Infert mox,

ἓξ χοᾶς χωρήσεται. id est, sex capiet choas. Eum uero locum exponens interpres: Subsannat (inquit) denuo uelut in amphora & uino. Nam suprà, quum illud de sale enarraret: Coria (inquit) pinguedine crassiora, sale mollita latiora fiunt, & proinde capaciora. Veluti ergo Danista esset uter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepsiades choas sex cōtenturum, si sale permolliretur. Pergit porrò idem interpres: Choeus, inquit, mensuræ species est, qua uinum mensurant. Et uinario certamine ab Alexandro quandoq; proposito, Plutarchus scribit: Promachum choas persiccasse quatuor, uictoremq; triduo pòst mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas uiginti uorabat, totidem panis, uini choas tres hauriebat. Apud Aristophanem si circumflectitur, ut χοᾶς scribamus, à recto est choeus, per poeticam licentiam: si uero grauatur, est à nominatiuo χοῦ. Aristophanes in fabula, cui titulus ἱππεῖς,

ἀλλ᾽ ἐξένεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ,
τὸν νοῦν ἵν᾽ ἄρδω, καὶ λέγω τι δεξιόν.

Inibi rursum testatur grāmaticus, mensuram hanc, cotylarum octo esse capacem. Poetæ uerba Latinè tralata sic fermè sonant: Sed age, choeum uini statim effer mihi, ut mentem rigem & commodi promam quippiam. Apud Hesychium χόες dicuntur χῶναι, id est infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suda interprete. Vtitur eo uerbo in Ruffinum Hieronymus, Perire choicum & nasci supercælestem. Sunt qui uelut χνοϊκὸν dici augurentur, quasi puluereum. Choricus uero rusticum indicat planè. Chloe, Cereris est cognomentum apud Pausaniam. De cotyla, si quis & illud fortè requirat: ita inuenimus apud Priscianum, siue is fuerit Rhennius Fannius, uti doctioribus placet:

At cotylas quas (si placeat) dixisse licebit
Heminas recipit geminas sextarius unus,
Qui quater assumptus fit Graio nomine chœnix,
Adde duos, chus fit uulgò qui est congius idem,
A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim.

Hemina libram unam capit, duas sestarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita statuant: heminam pendere uncias decem, sestarium uiginti, congium libras decem, urnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac sexcentas. Choæ meminit Galenus primo De uirtutibus naturalibus. Sciendum uero à Theodoro choam dici sestarium Latinè, à Plinio etiam congium quandoque, sed & sestarium. Fuit & festum Athenis nomine choes, quod anthesterionis, Nouembrem quem interpretantur, duodecima celebrabatur die, in Lenæi Dionysii honorem. Auctor Apollodorus est, anthesteria uniuersim quidem uocari festa Bacchi, priuatim uero pithœgia. Erant & choæ mortuorum libamina, quibus pretiosissima quæque infundebāt & carissima. Sophocles,

πρῶτον μὲν ἱρὰς δὲ ἀειρρύτου χοάς.

Inditum ab infusione nomen. Festi, quod choes uocari diximus, meminit Demosthenes ἐν τῷ περὶ τοῦ ὀνόματος. Choas uero etiam chytras, id est ollas interpretatur Harpocratio: sed ut ad Quintilianū reuertamur, ut (uelut prætexuimus) recte intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio possit, argumentis ducimur pluribus. Nam & Mediolanensem Nouellum Torquatum Tricongij cognomen sibi adoptasse, Plinius scribit, à tribus uini congijs uno impetu epotis. Et nos alíubi hoc opere adnotauimus, Diotimum Atheniensem cognominatum Chonem, id est infundibulum: quoniam ori eo apposito, incessanter infusum hauriret uinum. Nam & Aureliani tempestate celebratum phagonem nouimus, qui die uno aprum absumeret integrum, panes centum, ueruecem insuper, ac porcellum. Bibit autem infundibulo ori apposito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus item Rhodius metretes est nuncupatus. Diu porrò in triclinio uersari uoracis censetur hominis & bibuli. Liquet id M. Tullij auctoritate ex libro De oratore (ni fallor) secūdo: Apud quem ille ait, Quando tandem Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterum quo pacto Aristophaniū illud Sudas interpretetur, Sex capiet choas: qui scire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, ἐν πλούτῳ, hæc attigisse satis superque uisum. Quod ad bibulos attinet, exemplum insigne prætereundum non est: Bonosus minutulus Romanorū tyrannus, bibit quantum nemo alius. Inde scitum Aureliani dicterium: Non ut uiueret, illum esse natum, sed ut biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibisset, semper securus erat ac sobrius: addo etiam, Vino nunquam non prudentior. Amplius, quantū hausisset, reddebat uesica ad æquilibrium. Nec pectus unquam, aut uenter, uel pars alia ex humoris ingesti nimietate affecta est. Hunc ubi ad laqueum coegisset Probus Imperator, iactatum militari ioco, Amphoram pendere, non hominem.

Exercitum ex diuersis ac dissonis conflare gentibus quam periculosum: itemque de prouerbio, inijce. Caput II

EXercitum ex uarijs diuersisque hominum generibus conflare, sunt qui ut recte prudenterque factum, approbent plurimum: quando nec conspirare inter se facile tam dissona moribus & lingua gens possit. Porrò & mandatis ducum facilius obtemperent uniuersi. At contrà, si quando tumultus aut seditio oriatur: tunc neque mulcere quenquam, nec alicui modum imponere licet. Gens ignara cum impetu fertur, ubi semel ad iram uentum est, more ferarum continuè magis crudescit, nec ullus est sæuitiæ modus. Propterea summi uidetur discriminis, ueluti ex colluuione quadam, copias comparare. Suppetunt in id ex historia exempla cōplufcula. Nunc ad manum est, quod euenisse Carthaginiensibus lectum est, quibus plurimus fuit mos, peregrino uti milite. Primo Punico bello in castris erant Hispani, Galli, Ligures, Baleares, Græci, Aphri, fugitiuorum & transfugarum ingens numerus. Mox finito bello, quum tumultuari exercitus cœpisset, nec regi posset, iræ, impetus, furoris omnia plena erant. Tandem raptis armis per indignationem, contempto Annone & cæteris ducibus, Carthaginem uersus profecti, apud oppidum Tunes, quindecim millibus passuū à Carthagine castra locant, petentes non debita modò sibi stipendia, sed etiam interfectorum in prælijs equorum sibi pretia exsolui. Neque ijs contenti, multorum annorum frumentum deberi asserebant: denique quotidie noui aliquid, quo bellum mouerent, reperiebant. Erat in exercitu Campanus quidam, qui paulò antè

ante seruus ex Sicilia à Romanis transfugerat, uiribus corporis atque audacia in rebus bellicis præcipuè insignis, nomine Spendius. Hic metuens, ne si fœdus cum Carthaginiensibus fieret, in domini potestatem ueniret, ac ex legibus pœnas lueret, summa audacia, uerbis ac re ipsa quæcunq; moliri, quo omnia magis perturbarentur, seditionem quàm fœdus, bellum quàm pacem præoptare. Præterea etiam Apher quidam nomine Matho, qui liber quidem erat, sed quòd multa seditiose fecisset, suppliciũ formidabat. Hic quum Aphrorum multitudinem amplius concitasset, extemplo omnes in concionem deliberandi causa uenere, ubi Spendio ac Mathone in Carthaginiẽses uehementius inuectis, omnes facillimè aures præstabant. Quòd si quis præterea aliter consulere niteretur, non expectabant, idem'ne quod Spendius an diuersum sentiret, intelligere, sed confestim coniectis in eum lapidibus, interficiebant, multiq; non solum duces ad eum modum, uerum etiam priuati homines cæsi. Nihilq; aliud in tanto tumultu per totum exercitũ audiebatur q̃ uerbum Inijce, inijce, pariter omnes clamabant: eoq; magis eorum animus sæuiebat, quòd paulò antè ebrij à cœna surrexerant. Ex historia igitur, quam copiosius explicare de Polybij thesauris collibuit, nata est uox sanguinaria, & feritatis barbaræ: quæ imagine prouerbij quadam optimè in eos congruet, qui moribus truculentis ac efferatis cruorem sitientes, cædem imperant quàm primum.

Quæ sit prouerbij origo, Non si te ruperis. Theocritus explicatur. Cap. III

INest persæpe homini parum perspicaci, parumq; rerum perito, tanta animi caligo ac cæcitas, ut sui oblitus, nec domesticæ genuinæq; humilitatis memor magna affectet nomina, inseratq; se argutis cygnis anser obstreperus. In id genus homines, intra pelliculam minus se continentes congruet appositissimè prouerbium, quod de ranũculi negotio natum, ad usum usq; uitæ proficit. Scita enim fabella est, perrexisse olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ sitis gratia. Erat ibi fortè ranarum, ut assolet, plurimum. Dum uero auidius bellua se aquis inserit, ranunculos ibi attriuit aliquot. Re autem adeo tetra & formidolosa perterritus unus confestim mandat fugæ præsidium, & sedulitate mira, quantam in id genus cadere probabile est, peruenit ad matrem, narrat fratrum miserabile exitiũ, ut à staturoso nescio quo forent immaniter exculcati. At illa nimis inscita, nimisq; exoculata, ut quæ filio aliqua uolebat uideri, tumescere amplius cœpit, ac flatu modò magnitudinem captare, rogans, ecquid tanta foret pernicialis bellua? Cui is, Multo maior, inquit: illa etiamnum inflari plus, ac subinde cœpit, cupiens omnino magnitudinem uisam exhibere filio. At is frustra conari illam animaduertens, Non si te ruperis (inquit) par unquam futura es. Id prouerbij formam habet. Meminit Theocritus Idyllio, quod inscribitur Bucoliastæ, Daphnis & Menalcas,

οὔ ποτε νικασεῖς μ' οὐδ' εἰ πάθοις τύγ' ἀείδων.

quod est, εἰ διαῤῥαγείης. Ad horum uero hominum tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco nil commodius, quod est τὰ σκύτη βλέπειν, scuticam aspicere. Malo siquidem subigendi edocendiq;, ne quid supra crepidam, aut extra quàm sunt, tollant cornua, illisq; surgant cristæ: quoniam ut Horatius quoq; censoria quadam grauitate, ac supercilio planè senili, nos commonet:

Metiri se quenque suo modulo ac pede, uerum est. Nam & Pindarus,

χρὴ δὲ καθ' αὑτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Pro conditione quenq; oportet rerum semper modum cõcipere. Cæterum nimio plures quandoq; Sophocles, nimio plures Laodiceni, ut est apud Plinium Cæcilium.

Diuitum liberalium domos dici, solis mensam. Quæ sit eius rei ratio. De solis ortu. Apollo unde dicatur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus declaratur. Siriasis quid. Ardores capitis in Plinio qui intelligendi. Cap. IIII

DIuitum opulentorumq; hominum domos omni rerum copia ubertim affluentes expositasq; inopum necessitatibus & alimentis, qui unus diuitiarum modus plausu, ac festa fronde dignus prorsum & uidetur & est, rectissimè solis mensam dixeris. Quod ex historia profluxit adagium, scribit historiæ pa-

rens Herodotus: in Aethiopia pratum esse omnium quadrupedum carne refertum, Eam uero carnem magistratus illic per noctem ponere festinabāt. Vbi uero illuxisset, cuilibet licebat illuc ad uescendum accedere, indigenis existimantibus, copiam epularum diuinitus suppeditari. Hanc solis mensam nuncuparunt, ad quam inspiciendam olim Cambyses legatos dimisit in Aethiopiam. Hanc Hieronymus famosissimam dicit. Apud Melam Pomponium de hac re ita legimus. Est locus in Aethiopia paratis semper epulis refertus. Et quia ut libet, uesci uolentibus licet, ἡλίου τράπεζαν uocant. Edulia passim apposita sunt, quae affirmant innasci subinde diuinitus. Ad eandem ferè sententiam & in Polyhistore Iulius Solinus. Nec mirum porrò, solis mensam nuncupari locum eum, quoniam plerisque gentibus numē id erat eximiae religionis. Legimus in quadam Indorum urbe templum fuisse Solis, in quo suspensus erat Aiax eburneus & Alexandri aureae statuae, ex aduerso autem regis Pori statua ex aere nigro. Parietes uero templi rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus obcrustati uisebantur, quibus congruè interpositum aurum radiantis fulminis nitorem referebat. Pauimentum mixtis cemento margaritis stratum: quod barbarorum plerique in templis seruant. Soli sacra circa meridiem obijsse quosdam, obseruauimus. Et quoniam in praecedentibus haud parum multa de sole congessimus, quae multijuga nobis suggerebat lectio, nunc illud ueluti appendicem adijciemus, quae de syderis eiusdem ortu senserit antiquitas. Inuenio siquidem in literis, & Mela Pomponius non praetermisit: ex summo quorundam montium uertice speculantibus penè media nocte, sparsos uideri ignes passim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, ac se coniungere, donec magis magisque collecti pauciores subinde, ac una ad postremum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incendio similis effulsit: cogit se, ac rotundat, & fit ingens globus, diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit magis, eo clarior est, fugatque nouissimè noctem, & quum die iam sol factus attollitur. Ex hac sententia uidetur Speusippus adcredidisse, dici Apollinem, quòd eius substantia ex multis constet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem subobscurè historiam allusisse,

Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubescentibus altè
Cristatum radijs: primo clementior aeuo
Fingitur, & tenerum uagitu despuit ignem.

Caeterum prius quàm huic parti umbilicum admoueamus, illud non inscitū (opinor) adnectamus, solstitialem breuis uitae dici à Plauto epitheto concinno, sic enim in Pseudolo scriptum inuenias,

Quasi solstitialis herba, paulisper fui,
Repente exortus sum, repentino occidi.

Columella solstitialem uocat spinam Rei rusticae libro secundo, uel quia solstitio proueniat, uel floreat, ut putant. Heliotropium quidem & lupinum cum sole circūagi, Plinius scribit: sed heliotropium nocte caeruleos contrahere flores, syderis desiderio. Ad quod Plautum respicere, suspicabitur aliquis, ni probabilius fortè sit, Plautum uniuersim herbas intellexisse uel flores, uno tantum perseuerantes die, aut spatio prorsum minimo: quoniam & solstitium unius tantum diei est, sole uidelicet Cancri obtinente partem primam. Plinius libro quartodecimo: Acinorum (inquit) labruscae pars aestu moritur prius, quàm reliqui, qui solstitiales uocantur, uniuersi nunquam maturescunt. Est apud eundem Plautum in Trinummo solstitialis morbus. Plauti uersus hi sunt,

Tum autem Syrorum, genus quod patientissimum,
Hominum nemo extat, qui ibi sex menses uixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Solstitialem uero intelligunt aegritudinem, quam siriasin uocant, quando nimia solari exustione, quae prouenit in primis, quum astrum Sirium diuexat sol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur: Proprium (inquit Plinius) syderationis est, sub ortu canis siccitatum uapor, quum insitae ac nouellae arbores moriuntur. Siriasin Plinius nunc distillationem

ſtillationem infantium interpretatur, nūc aduſtionem, quæ caumia item dicitur. Sed in hac ſolſtitiale uidetur pro ſolari poſitum ſimpliciter, ſicuti à Seruio item grāmatico poſitum animaduertimus: Tribus (inquit) humana uita continetur, natura, cui ultra centum & uiginti ſolſtitiales annos conceſſum nō eſt. Quin & Hexaemeri quarto Ambroſius: Solſtitialis (inquit) annus eſt, cum ſol expleto per omnia ſigna circuitu, in id unde curſus ſui duxit initia, recurrit. annua enim fertur eius ſpatij totius eſſe perfunctio. Aduertendū item, cum Plinius ardores capitis dicit, ſiriaſim intelligere. In infantibus priuatim Paulus Aegineta ſiriaſim intelligit, ubi cerebro circumiecta inflammātur cum membranis, recedere uiſitur ſinciput, recedere item in cauū oculi cum pallore. Quod ad diuitias attinet, unde auſpicati ſumus, Critias triginta tyrannorum unus, in Elegijs, ſcopadum ſibi opulentiam apprecabatur, μεγαλοφροσύνην δὲ κίμονος, id eſt liberalitatē Cimonis animi præalti, porrò & Ageſilai uictorias.

Quæ ſit adagij ratio, Serpentem foues, & te ſerpens. Inibi de lamijs mirum. Caput V

SErpentem foues, & te ſerpens, uel (ut Græcè dicam potius) ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, adagium eſt non uerius quàm frequentius, ubi quis innutrit, confouet, amplexatur, in oculis fert, quod in euidens exitium erupturum mox eſt. Prouerbij rationem paulo uberius explicabimus, quando hiſtoria mira eſt. Ea uero ita habet, Fuit Menippus Lycius annos natus quinque & uiginti, ingenio haud inſcito, corpore item multa exercitatione ualido, ita ut formoſi athletæ liberaliſque ſpeciem præ ſe ferret. Hunc peregrinæ mulierculæ plerique amoribus irretitum putabant: ea uero ut tum uidebatur, ſpecioſa quidem erat & præmollicula, necnon diuitijs ubertim fulta. Cæterum ea omnia oſtentationem modo exhibebāt, ueri ſuberat nihil. In eius ſe familiaritatem ad hunc modum inſinuaſſe ferebatur. Pergebat quandoque Menippus Corintho Cenchreas ſolus, ecce phantaſma quoddam illi occurrit, quod ſe in mulieris ſpeciem conformauerat, atque ex manu apprehendens Menippum: Iampridem (inquit) ſe illius amore teneri implicitam: eſſe uerò ſe genere Phœniſſam, & in ſuburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idque etiam digito monſtrans illuc ueniret, hortari cœpit. Quod ſi (inquit) feceris, intentam Muſicis inuenies me, & uinum bibes, quale non ſæpe aliàs, nec te riualis ulla uellicabit ſuſpicio. Pulchra ſiquidem pulchro contēta uiuam, & moriar. His blanditijs delinitus adoleſcens, etiam ſi philoſophiæ myſteriorum haud expers, amoribus tamen obniti obluctarique non ualens, ueſperi ad mulierem pergit, ac frequenter deinceps, perinde ac ad ſuas delicias. Necdum enim cuiuſmodi phantaſma eſſet, callebat. Id intuitus uir quidam (ut ipſe interpretor) magus aut philoſophus, ut tum creditum eſt, & ſummę grauitatis ac prudentiæ, primo ſtatuarij inſtar Menippum inſpectans, hominem expēdebat contemplabaturque. Vbi uero rimatus abunde eſt uiſus, O formoſe (inquit) & à formoſis expetite mulieribus, ὄφιν θάλπεις καὶ σὲ ὄφις, id eſt ſerpentem confoues, & is te. Quum in ijs mirabundum animaduerteret Menippum, Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier eſt tibi, quæ uxor non eſt. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per Iouem (inquit Menippus) & quidem eximiè. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium aſciſces? Equidem, reſpondit: quid enim iucundius quàm amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Cito, ait: uel fortaſſe cras. Id quum uir ille inaudiſſet, obſeruans conuiuij tempus, quum iam uocati præſto forent, poſtea quàm illuc & ipſe perrexit, Vbi nam (inquit) mulier eſt, cuius cauſa conuiuium celebraturi conueniſtis? Tunc Menippus: Prope adeſt, inquit. At is, Argentum hoc & aurum, cæteraque domus huius ornamenta, tua ne an mulieris ſunt? Mulieris, inquit. Ac ſemilaceram & pilarem omnino ueſtem oſtendens, Tales mei, inquit, cultus ſunt. At ille ad eos qui aderant conuerſus: Tantali, inquit, hortos uidetis, qui ſicuti ab Homero proditū eſt, ſpeciem quidem præferunt aliquam, quum tamen ſint nihil. Eiuſmodi uero ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ uidetur materia ulla ſubeſt, ſed ſimulacrum modo eſt, ac imago. Quod ut uerum ſciatis, bella hæc ſponſa una eſt τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται, hoc eſt, ex Empuſis, quas lamias & mormolycias plerique

putant. Sunt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes uehementer expetunt, Venereorumq; cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Hæc uero audiens illa: Age (inquit) meliora loquere, atq; inde offensior ac perturbatior philoſophos paulo procacius proſcidit, eos omnes delirare inquiens. Vbi uero aurea ſupellex & imaginarium argentum, uelut fumus effluxere, adminiſtriq; & coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymāti iam ſimilis rogabat, ne ſe torqueret, ne'ue quid eſſet fateri cogeret. Illo autem acriter inſtante, nec ſe dimiſſurum aſſerēte, tandem ſeſe lamiam confeſſa eſt, & uoluiſſe Menippum uoluptatibus delinitum obuoluere, ut eius poſtea corpus deglutiret. Eſſe namq; ſibi perfamiliare formoſiorum ueſci corporibus, ubi ad ſummam ſanguinis abundantiam perueniſſent. Lamam uero opera parerga, ex Arabia maſtichen uocant. De lamijs Chryſoſtomus Dion, ſic in Libyca ſcribit fabula, eſſe in locis illis feras muliebri facie, etiam formoſa: uberibus quoq; cum pectore ſpecioſiſſimis, adeo uti nullo pictoris ingenio effingi queāt. Color ſpectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, manſuetudini adnexa. Corporis reliqua ſquammis prædura, ut frangere non ſit: alis carēt, ſicut uoce, ſed ſibilum elidunt modo, draconum imagine quadam. Terreſtrium cenſentur omnium uelociſſimæ, ut celeritatem euadere nemo ualeat. Viribus cætera peruincūtur, fraude tantum homo, ſiquidem reteguntur pectora, quorū illecti nitore confabulandi deſiderio adeuntes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio ſubblandientes Veneris Lamiæ templum excitarūt. Erat autem eo nomine illius amica.

De ære obſeruata pluſcula. Clauus æneus quo modo in prouerbium ueniat. Item de hydnis, hoc eſt tuberibus, ac hyenæ, & phocarum pellibus. Aerarij qui ſint in Latina hiſtoria. Clauarum. Marculi. Plinij locus ex ſeptimo libro reſtituitur. Hyades unde. Cap. VI

AEris uim multa in priſcis monumentis atteſtari uidentur. Omnino ſiquidem ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi ſolita, pluſcula indicio ſunt, & in his maxime ſacris, quibus delinire aliquos aut deuouere, aut deniq; exigere morbos uolebant. Hoc ſignificare uidetur & Virgilius, ubi ait,

Curetum ſonitus crepitantiaq; æra.

Sed & Carminius tum doctus uir, tum etiam curioſiſſimus, in libro de Italia ſecundo, prius Thuſcos æneo uomere uti cum urbes conderent ſolitos, ſcribit. In Sabinis quoq; ex ære cultros quibus ſacerdotes tonderentur fuiſſe. Quin & Græcorum uetuſtiſſimi eris ſonos, tanquam rem ualidiſſimam, adhibere multis in locis conſueuerant, ſicuti in lunæ defectibus, ut uel alibi commeminimus. Cui rei locupletiſſimus teſtis accedit T. Liuius ab Vrbe cōdita libro uiceſimoſexto: Diſpoſita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ ſilenti nocte fieri ſolet, ædidit clamorem, ut auerteret etiam pugnātium animos. Significat id & Plinius, ubi ait: Et in luna ueneficia arguente mortalitate, ob id crepitu diſſono auxiliāte. Hinc uidetur etiam libro Metamorphoſeon quarto Ouidius ceciniſſe,

Cum fruſtra reſonant æra auxiliaria lunæ. Necnon libro ſeptimo,

Te quoq; luna traho, quamuis temerata labores

Aera tuos minuant.

Plutarchus quoq; in Aemilio: Ea nocte (inquit) cum iam cœnaſſent, et quieti ſomnoq; indulgerent milites, luna obſcurari cœpit, ac deficiente lumine, multiſq; coloribus mutata, tandem nuſquam apparuit: Romanis, ut conſuetudo eſt, tinnitu æris lumē eius reuocantibus, & ignes multis facibus ad cælum tollentibus. Aſtipulatur Aſtronomicon primo Manilius,

Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

Metalli huius potentiam ibi quoq; poeta maximus expreſſiſſe uidetur, cum ex imitatione Sophoclis in tragœdia, cui titulus eſt Rhizotomi, ſic libro quarto ſcriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotauit Macrobius libro quinto:

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis

Rubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.

Inuenimus

Inuenimus & illud scitu dignissimum, id fuisse moris uenatoribus, ut sicubi in remotioribus suem deiecissent, uel ceruum, ne computrescerent, clauum æneum insigerent, ueluti ad auertendam putrefactionē remedium planè esset efficacissimum. Ex quibus omnibus natum, quod huic lucubrationi prætexuimus adagium, ut id clauum esse nobis æneum dicamus, quicquid est quo ita nitamur confoueamurq;, ut eo tanquā ridica firmissima aduersus reflatum omnem obfirmati constipatiq; consistamus, ueluti malorum omnium aut multorum è collo amuletum gestantes. Sed cur' nam ęri aduersus putredinem inesse uim adeo efficacem opinemur? An quia stypticitatis plurimum adest illi materiæ? Indicio esse aiunt medicameuta quæ substringendi uim habeant, eius metalli rubigine à medicis potissimum concinnari. Quin & in fodinis æris, quæ χαλκορύχια uocant, oculos immorantium eruentiumq; iuuari insigniter memorant. Necnon quibus defluxerint palpebrarū pili egregie restitui. Videtur enim aspergo siue uapor ex chalcitide exhalans, palpebrasq; & oculos contingens, occultè rheumata sistere, siue fluxiones, lachrymasq; manātes retundere. Proinde memorię ab eruditis proditum est, εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκόν ab Homero nuncupari: nam euenor bene afficientem uiros indicat, aut potentem: Norops autem splendidi notionem habet. Auctor quoq; Aristoteles est, uulnera quæ cuspide ærea, quam ἐπιδορατίδα uocant, fuerint illata uel gladio, minus minusq; afferre doloris, facilius uero etiam persanari, διὰ τὸ φαρμακῶδες ἔχειν τι τὸν χαλκὸν ἐν ἑαυτῷ, quod medicam uim quandam in se obtineat æs, quam in uulnere statim relinquat. Nisi quis illud quoq; astruat, infixum clauum ad se undiq; aggregare humorem, quoniam hæc naturæ sit uis, ut ad affecta loca fiat defluxus, quæ dicitur epiphora: propterea eius loci ambitu conspici οἷον τινα μώλωπα καὶ σπῖλον, id est perinde ac uibicem & maculam quandam. Quo fit, ut summa ratione contingat, ut carnis reliquum depuratum nullam sentiat affectionem, quicquid erat humoris praui uitiatiq; illuc corriuato. Clauarium ad præsens institutum pertinet nihil. est autem eo nomine militare donatiuum. Consimile huic ferè adagium usurpari posse uideo, ut qui suopte præsidio aduersus potentiorem uim pręmunitus præfultusq; est, dicatur hydna gestare, hoc est tubera, necnon hyænæ phocarumq; pelles, quod hæc minime tangantur de cælo. Quo nomine uelorum summa hisce cōmunire, nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circūponat, intrepide per medios hostes trāsiturum nocumento nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus indiciū haberi hyænæ pellem expictā. Hydna porrò Aristophanis interpres Pluto, bulbos interpretatur. Apud Eustathiū: Quidam ita (inquit) hydna quædam, uelut fungi, sunt πνιγώδη. Meminit (ut Athenæum prætercam) libro primo Paulus Aegineta, tradens hydnon ἄποιον μὲν ἔχειν τὸν ἀναδιδόμενον δὲ αὐτοῦ χυμόν, ψυχρότερον δὲ καὶ παχύχυμον. Hydnophylla uero herbas dicūt hydnis adnatas. Hyades ad hæc spectant nihil. Cæterū id adiecisse haud opinor obfuerit magnopere, dici hyadas, quoniam literæ Υ imaginem præferentes, tauri frontem delineare uideantur: quod Græco interpreti scientissimo placitum est. Cæterum quando de ære cōmentati abunde sumus, rectè facturos opinamur, si ex septimo Naturalis historiæ conuulsam lectionem ambustamq; in integrum restituerimus: nam capite uicesimooctauo ita modo laceri circūferuntur codices, Fisco æris decem, captiuis uiginti milibus. Vnde non nisi absurdus elici sensus queat, ut dictionis rusticitatem prætercam. Ipse sic legendum concipio, Ex fisco æris decem milibus, captiuis uiginti. Nam captiuorum milia uiginti donata, sanè haud consentaneum fuerit. Fiscum autem pro publica accipi pecunia, auctor Pædianus est. Nec me fallit tamen, dici propriè principis fiscum: reipublicæ autem ærarium, ut ex Plinij Panegyrico liquet. Illa uero dicendi figura, decem milia ęris, summis est auctoribus frequens, citra assium adiectionē: uti apud Liuiū ab Vrbe cōdita primo, & in legibus Duodecim tabularū: Si iniuriam alteri faxit, uigintiquinq; æris pœnæ sunto. Quod apud Gellium exponēs Phauorinus: Quis erit (inquit) tam inops, quem ab iniuria facienda uigintiquinq; asses deterreant? Agnoscas expositionem hāc ex libro item tertio ac tricesimo Plinij capite tertio. Illud deniq; ad æs attinet aliquo modo, ærarios in Romana historia nuncupatos, qui plebeij ordinis, delicti nomine in

Cæritum

Cæritum tabulas à censoribus reiecti, nec in centuriæ albo scripti amplius, pro capite duntaxat, tributi causa æs conferebant. Sed & ærarios intelligunt milites stipendia facientes, itemq; eos quorum est in cudendo ære functio, unde sint apud Martialem,

Aerariorum marculi. quos malleolos interpretantur. Meminit libro septimo Plinius. Prætores ærarios apud Tacitum legimus, qui quãdoq; ærarium tractarint. In hac æris mentione tam multa illud non transiluerim, apud Ouidium eruditis plausibiliorem uideri lectionem, si scribas,

Nec uerba minantia fixo
Aere legebantur. Non ligabantur, ut modo.

Prosopion habere, nõ prosopon, per adagium quid sit. Inibi utriusq; uocis notio. Et quid prosoputta, & protome. Protopraxia. Cap. VII

PRosopion habet, nõ prosopon, adagium est scitè admodum & argutè in fucatam mulierem concinnatum, quæ tectorijs, ut satyrici poetæ uerbo utar, lita facie, non aliud sanè quàm personata esse uideatur, quando nugis id genus peregrinis, uice laruæ (si Horatiano uerbo uti permittitur) insitam obuelant deformitatem, aut grassantem senectutem, erugata cute, differre conniτuntur. Lucilij ad id lepidissimum extat Epigrãma, quod quia summæ uenustatis est uisum, etiam apponendum censui,

τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις,
οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ κατάπλαττε,
ὥστε προσωπεῖον, κ' οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστὶ, τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος,
καὶ ψίμυθος, τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

id est, Caput quidem inficis, at senium inficies nunquam, nec genarum rugas erugabis quandoque: non igitur faciem totam psimytho collinas, ne personam habere uideare non faciem: nil siquidem est amplius, quid furis? nunquam fucus & psimythus Hecubam reddiderit Helenam. Cæterum ut uel Græcæ doctrinæ imperiti sciant, quid prosopon, & quid prosopion, auctor est Iulius Pollux De uocabulis rerum libro secundo; quod fronti subiectum est, prosopon dici, hoc est faciem, sed in homine tantũ ferè: nam in reliquis (inquit) nuncupatur protome: sicut in auibus rhynchos & rhamphos. Apud Herodotum libro secundo, leges prosopon pro rostro positum. A prosopo autem inclinãtur multa: inter quæ etiam προσωπεῖον, id est prosopium, quod mormolycion (inquit) signat, quæ est persona, sed & prosopon quoq; uocatur & prosopis. Nam prosoputta Athenis uas fuit æneum echino persimile, quod in orbis ambitu, leonum prosopa habebat, siue boum, unde & nomen. Aristoteles uero De partibus animalium libro tertio non solum quid sit prosopon edocet, sed & etymon perscrutatur, τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον, ἀπὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε. διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὄπωπε, καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ πρόσω διαπέμπει. Prosopon autem, id est facies, quod inter caput & collum hominis est, nomẽ à re ipsa accepisse uidetur: quod enim unus animalium homo erectus est, solus prospicit πρόσωθεν, id est ante uersus, uocemq; item in eandẽ partẽ emittit. Quod uero protomen accipi diximus in brutis, legimus tamẽ προτομὰς βασιλικὰς, pro iconibus regijs. Sed (ut diximus) in ratione carentibus est propriè protome, unde in summis nauium rostris quadrupedũ audimus protomas deformatas, ęreq; circummunitas, διὰ τὸ τῶν ἐμβόλων χρεῶδες, id est propter embolorum necessitatem. Alibi opinor me docuisse, nomine eo rostra nauium significari. Inuenio item arietis bellici partem primam, qua ingruit, rectè dici protomen: credo, quia bruti imaginem exhiberet: sic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad hæc pertinet nihil: dicitur eo nomine exigẽdi aut agendi prærogatiua, Græcis Latinisq;.

Aristotelis & philosophiæ laus exquisita. Qui proci Penelopes. Philosophia à quibus lacessita. Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria. Caput VIII

Aristotelem

ARistotelem summum Peripateticorũ principem adeò naturalium rerum consectatorem, auidum & solertem fuisse indagatorem prodũt auctores celeberrimi, ut causam eius mortis hinc memorent profluxisse. Legimus quippe uirum hunc Euripi septies die ac nocte reciprocãtis naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus uoti compos euaderet, animi ægritudine contraxisse morbum, ex quo nõ coualuerit amplius. Sunt qui prodant in fretum dedisse præcipitem se, præfatum elogium, Quoniã Aristoteles non cœpit Euripũ, Euripus cœpit Aristotelem. Adeo imbiberat ille summã hominis quodammodo beatitudinem uersari in recõdita rerum scientia. Quam rem approbasse uidetur Plato quoq; nam quum fortè in auditorium uenisset, nec adesset Aristoteles, succlamauit, ἄπεστι ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος. id est, abest ueritatis philosophus. Cum iterum non accessisset, dicere non dubitauit, ὁ νοῦς οὐκ ἦλθεν. id est, non uenit intellectus. Quin ut auctor probat Philoponus, illius ædes non aliter ac lectoris ædes uocabat. Hic porrò philosophiam tãto studio amplexabatur, ut dicere nõ dubitaret, eos qui artes reliquas consectarentur, hanc uero negligerent, esse Penelopes procis consimiles: qui, ut traditum ab Homero nouimus, cũ domina potiri nequissent, ad ancillas diuertebãt. Quam tamẽ sententiã Dioni ascribũt alij, ueluti sit philosophia artiũ ars, & sciẽtiarũ princeps, ac (ut M. Tullij aduocatione utamur) uitæ dux, uirtutum indagatrix, expultrixq; uitiorum, ut uel hinc perspicuum fiat, quanto errore ducantur, qui philosophos ut cõtumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, ut Penelopes procos dictitemus, quoscunq; uiliorum sciẽtiarum assectatores. Nec me fallit, in quadã epistola Horatium aliouorsum prouerbium trahere: ita enim scribit,

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoiq;,
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Nam uoluptatibus mancipatos, nec ullam prorsus rationis lucem capientes, ac onocephalos prorsum, & mera fortunæ ludibria, eo nomine uidetur intellexisse, cuiusmodi ferè est uilissimus quisque, quem appellauit numerum, tanquam ex multis unum. Sicut Martialis,

Qui de plebe Numæ, densaq; turba sumus.

Quod ex illo Aristophanio putatur sumptum,

ὄντες λίθοι, πρόβατ᾽, ἄλλως νενασμένοι.

Erunt tamen qui ad id forsan referendum putent, quod Tacitus in Iulio Agricola submonstrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus nõ insunt, nec sine signis tamen, quando ducem agnoscunt proprium. Commeminit Iustinianus quoq;, lanceas nunc uocant separatas. Erant extraordinarij item milites, sed ab numeris diuersi: quod ex Polybio dilucet, sed & Liuio quoq;. Hinc ut seruent nonnulli, apud Suetonium in Vespasiano fiet syncerior lectio, si reuocatis ad officium numeris parumper duxeris legendum, non muneris, quod ferè publicum est. Græci ectactos uocãt, uelut extra ordinem adiectos, ut cornicines sunt, ac signiferi, fabri, id genus alij: meminit in Collectaneis Sudas. Sed redeo ad philosophiam, cuius præcipuum munus est, indagatio atque inuentio ueritatis. Huius rei amore ac studio philosophi nomen inuentum est. Huius ubiq; Plato studiosus atq; auidus indagator fuit. Huius limites seruauit ut debuit, cum de rebus diuinis humanisq; dissereret. Id ab Aristotele quoq; Platonis discipulo accuratissimè custoditum. Idem Plato sapientis esse negauit eas artes, quæ plerunque uitæ inseruiũt, siue illæ necessariæ, siue utiles, siue elegantes, siue ludicræ, siue auxilares sint. Propriam uero philosophi nõ cathedrarij, sed ueri & antiqui, nec qui sit palliatũ mendicabulum, aut scholæ modo discat, nec uitæ. Huius inquam supellectilem putat propriam, numerorum scientiam, quos (inquit) à natura hominis si remoueris, etiam ratio perpetuo perierit. Numeros autem ille non corporeos accipiebat, sed totum ipsum potestatemq; paris & imparis, quatenus rerum naturæ consentiant. Arithmeticam porrò maxime omnium (inquit) ingenium acuere, memoriã cõfirmare, animum ad omnem speculationem actionemq; aptissimum promptissimumq; efficere: aitq; in Epinomide

numerum

numerum ab ipso deo hominibus traditum, ueluti rationis discursionisq́ necessarium instrumentum. Post hoc etiam deorum atque animantium geniturae; quae theogonia zoogoniaq́ uocetur. Siderum item cognitioni uacaturum dicebat, lunaeq́ circuitum, quo menses includantur, quo plenilunia fiant, ac solis anfractus indagaturum, brumas & solstitia peragentes. Commemorat praeterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera. Illam uero in primis necessariam esse artem, qua uerum à falso dignoscitur. Vt autem peruenire ad intellectum naturae eius tandem philosophus possit, quae semper est, quaeq́ sub corruptione generationeq́ non fluitat, hanc ei quam diximus, terendam esse aiebat uiam. Illud uero scitu dignum, Dum summus hic philosophus proprium legitimi philosophantis expingit ac componit ingenium, & congruis disciplinis erudit ac format, non eum minus, immo multo plus uirtutis & pietatis quàm scientiae à philosopho exigere. Nam quicquid scientiae ab hoc exigit, idcirco requirit, ut deum ipsum uerum, tam scientiae magistrum, quàm auctorem rerum, quae sciuntur, prae caeteris ueneretur. Quae res uel praecipuè rationali animę salutē comparat. Propterea rectè ueteribus traditum est, disciplinae ac eruditionis caput esse philosophiam. Quippe corporis gratia scientias duas uideri comparatas, medicinā & gymnasticen: altera quarum sanitatem, habitus bonitatem conciliet altera. Verum animę morbos & affectiones sola tollere philosophia potest: siquidem instruit nos haec quid pulchrum, turpe, iustum, iniustum, quid appetendum fugiendum'ue sit, quo deniq́ pacto deo fruendum, necnon parentibus, alienis, item legibus, amicis, principibus, uxoribus, filijs, seruis. Porrò idem hic auctor talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parentibus, non enim ex omni ligno Mercurius fit, sicuti dicitur: Nam si (inquit) in Olympicis ludis ad certamē nemo admittitur, nisi qui parētes & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur nō in sapientiae studioso statuatur hoc idem? Caeterum nec id prętereundum, ut quemadmodum gentilitiae quaedam familiarium notae feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Aenobarborum rutila barba: sic philosophos omnes addecet plurimum, hoc in primis uelut insigne habere, ut sint mendacij osores, ueritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionē cuius'nam modi opinamur, qua philosophiam statuit esse mortis meditationem? Quin illud quoq́ quod in Phaedone scriptum est, debere philosophum mortem expetere? Neq́ enim ista significant, expetendam esse animae dissolutionem à corpore antequā praestitutum à deo tempus aduenerit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere unumquemq́ animū ab hac mole corporea & uitijs hincinde scaturientibus surrigere, & quantū fieri potest, omni contagione carnis sequestrata, in sola profundissimarum rerum contemplatione uersari. Legat qui uelit Aurelij Macrobij commentationes in Scipionis somnum, & bipartitam hanc mortis diuisionem inueniet, ut altera natura accidat, altera ex uirtute proficiscatur, quā pręcipi à Platone confirmat, eamq́ esse cum animus adhuc iunctus corpori, uoluptates tamen corporis despicit, & omnibus uitiorum uinculis solutus ad nobiliora erigitur, studioq́ ad supera & naturae suae congrua sublimis euehitur. Ad haec pertinent quae scribit Aurelius Augustinus in libro De uera religione, Platonem siquidem refert, discipulos suos edocere solitum, ut à Venereis uoluptatibus abstinerent, persuasissimumq́ haberent, ueritatem non corporeis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate uideri: ad quam percipiendā nihil magis impedimento esse, quàm uitam libidinibus deditam, & falsas imagines rerum sensibilium, quae nobis per corpus imprimuntur. Itaq́ sanandum in primis esse animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo semper se habentem, atq́ omni ex parte sibi similem pulchritudinem. Neq́ uero nomini tam sacro, tamq́ uenerabili prorsum officere debet quicquā, quod sub eo, sicuti colligit Fabius, maxima in plerisq́ uitia quandoq́ latuerint: nō enim uirtute ac studijs, ut haberentur philosophi, laborabant, sed uultum & tristitiam & dissentientem à caeteris habitum pessimis moribus praetendebant. Credamus item maximis auctoribus, philosophum ab oratore non seiungi: nam uetus quidem doctrina, ut Cicero docuit De oratore tertio, eadem uidetur & rectè faciendi & bene dicendi magistra

ſtra,neq; diſiuncti doctores, ſed ijdem erant uiuendi præceptores,atq; dicendi: ut ille apud Homerum Phœnix. Eloquentia uerò quum ſit una quædam de ſummis uirtutibus, tamen quo maior in ea uis, hoc magis eſt probitati iungenda, ſummæq; prudentiæ:quarum uirtutum expertibus,ſi dicendi copiam tradiderimus,nō eos quidem oratores effecerimus,ſed furentibus quædam arma dederimus.Mox uerò nonnulli,quum ipſi doctrina & ingenio abundarent, à re autem ciuili ac negotijs animi quodam iudicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt cōtempſeruntq;, quorum princeps Socrates fuit. Hinc diſſidium illud extitit,quaſi linguę atq; cordis.abſurdum ſanè ac inutile & reprehendendum,ut alij nos ſapere,alij dicere docerent.Hæc autem, ut ex Apœnino fluminum,ſic ex communi ſapientium iugo ſunt doctrinarum facta diuortia, ut philoſophi tanquā in ſuperum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuoſum: oratores autem in inferum hoc thuſcum & barbarum, ſcopuloſum atq; infeſtum laberentur,in quo etiam ipſe Vlyſſes erraſſet. Hoc ipſum & Fabius conqueritur libro primo: Scidit(inquit) deinde ſe ſtudium, atq; inertia factum eſt,ut artes eſſe plures uiderentur: nam ut primū lingua eſſe cœpit in quæſtu, inſtitutumq; eloquentiæ bonis male uti, curam morum qui diſerti habebantur, reliquerunt. Cæterum nec illud diſcuſſione indignum: fuiſſe tamen antiquorū tempeſtate,qui ueluti inauſpicatiſſimæ aues, tenebrarum alumnæ ac ſolis ſplendidioris lucem non ferentes noctuinis oculis, philoſophiam inceſſere,lacerare exculcareq; ſunt auſi.Quis Agrippinam neſcit Auguſtam Neronem filium eo nomine à philoſophiæ ſtudio ſeuocaſſe, quòd eam aſtrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo ſummotos Italia philoſophos, adnotatum hiſtorijs eſt, nullo quidem crimine alio, niſi quod philoſopharentur? Athenienſes uerò illi doctiſſimi quidem, & ſcientiarum quodammodo parentes, ſed & uirtutis ueluti carnifices, nónne cicuta Socratem ipſum ſuſtulerunt? Proinde magna criminis parte abſoluitur Antiochia, felix quandoq; ciuitas, quam prodidere celeberrimi conditores,probroſis uocibus Romanum principem Iulianum proſcindere non deſiiſſe: nec id alia ratione quàm quia philoſophus foret, ac barbam promitteret,qui fermè fuit temporum illorum inter philoſophos mos uetus. Nec illud excidit, Tyrannum quendam ingenio ueſano & barbaro percitum furore, quæ phiſophiam continerent, uolumina prorſum omnia cremare adortū:ni Algazales, cuius inter eruditos non incelebre nomen eſt, commento pio, ab infando auertiſſet incepto.Hortenſius philoſophiam uituperauit.Chryſoſtomus Dion eloquentiſſimam in philoſophos orationem procudit. Taceo Sillorum opus abſinthio conſperſum, quod Timoni philoſophorum expreſſit irriſio.Sed quicquid illi dicant,uel meditentur, ſapientia profectò humana præcellit omnia, ſicuti in ſenſibus uiſus, in anima mens, in ſyderibus ſol, oculus atq; animus naturæ totius. Quæ porrò ſint eius emolumenta ſapientiæ,quæ & naturalis eſt, & dicitur, Paraphraſi in Phyſicam auſcultationem prima copioſe explicat Themiſtius.

Leænæ partus.Parœmia item, Vnum quidem,ſed leonem. Cap. IX

AEſopi fabulatoris illius egregij,quem certatim linguę utriuſq; monumenta celebrant,apologus eſt uenuſtatis lepidiſsimæ, ac documenti non contemnendi.Contendebant (inquit) olim uulpes & leæna de generoſitate, inter alia quum ueluti ineluibile uulpes obijceret,leænam unum ſemper parere,ſuum uerò multiplicem eſſe partū,inq; eo ſibi placeret plurimum: reſpondit leæna, Parere ſe quidem unum, ἀλλὰ λέοντα. id eſt, ſed leonem. Quod & in adagium uertitur,quum uirtutem ac animi excellentiam ſpectari oportere,aſtruimus, non uilem numerum & inutilem. Quòd uerò unum duntaxat parere leænam, uidetur auctor hic comprobare. Fuit ea quidem opinio uetus, ab Herodoto confirmata libro Hiſtoriarum tertio,& in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænam ualidiſsimū ferociſsimumq; animal ſemel in uita & unum parere, quod unà cum fœtu uterum emittat, unguibus fœtus eiuſdem proſciſſum laceratumq;. Quæ fuerit in ea re Ariſtotelis ſententia,Plinius eleganter expreſsit. Apud Philoſtratum obſeruauimus,repertam quandoque leænam uiſenda magnitudine, quæ maiore etiamnum miraculo inuenta ſit in

uerò ad præsens negotium facit, eleganter Plutarchus Symposiacorū quarto, Corpus compositum, ut nostra sunt, παμμιγὲς uocauit, id est mixtum, καὶ πανηγυρικόν, hoc est (ut ego interpretor) ex pluribus & interim diuersis aggregatū concinnatumq; ac compactum: quod cuiusmodi sit, Platonis potissimū uerbis ex Timæo duximus subsignandum: Atq; is quidem qui hæc cuncta disposuit, ritè in suo habitu permanebat: quo quidem permanente, eius filij, quum parentis ordinem cognouissent, eum protinus sequebantur: itaq; accepto ab illo mortalis animantis immortali principio, suum effectorem imitati, ignis, aeris, aquæ, terræ particulas quas rursus redderent, à mundo mutuabantur, easq; inter se copulabant, haud quidem illis indissolubilib. uinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus, quæ propter paruitatem cerni non possent, crebrisq; huiusmodi clauis coniunctis, unū ex omnibus corpus efficiebant, atq; in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundum flumen immersi neq; tenebāt neq; tenebantur, sed ui ferebantur atq; ferebant. Hactenus Plato. Tu uerò ubi uincula nominantur occulta, intellige ex Platonici doctissimi sententia, crasin, id est temperationem, hominis esse adeo temperatam, cęloq; persimilem, ut uix in ea elementalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri. In quo meminisse debemus, animam nostram simili ratione atq; mundi animam contextam fuisse, similesq; circuitus possidere, Platonicè loquendo. Circuitum ergo intelligentiæ impediri ait. Rationis uerò circuitum paulò pòst distrahi scribit, duabus præcipuè rationibus: tum quia prius quàm adultum sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur, tum quia qui extrinsecus sensus mouēt, in teneriori ætate offendunt uehementius, & propter nouitatem rerum animum circa corporea reddunt admirabundum, quibus de causis diu & intelligentia à diuino uacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus quasi demens turbatur & fallitur: sicq; totus animus peruersam figuram subit, uitamq; ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat: pedes uerò pro capite in altum tollat. Alibi quoq; idem Plato medullæ, ossium, carnis & neruorū rationem ita digerit, Ossium uerò & carnis cæterorumq; huiusmodi ita est natura cōposita, his nempe omnibus medullæ generatio initiū præbuit: uincula enim uitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eaq; per omne diducta uinciunt fulciuntq; corporis nostri cōstructionem: ipsa uerò medulla est ex alijs generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi & lenes ad ignis aeris aquæ, terræ, exactissimam generationem accommodatissimi, è quorū generibus singulis deus secernens singulos, & inuicem cōtemperatos permiscens, totius generationis mortalium sementem fomitemq; constituit, dum medullæ ex his substantiam procrearet. Et illam quidem medullæ partem, in quam uelut agrum quendam, diuinum semen iaciundum erat, globosam & undiq; teretem finxit: atq; encephalum, id est cerebrum, idcirco uoluit nominari, quia unoquoq; animali deniq; absoluto, uasculum cerebri capax cephale, id est caput uocandum erat. Cæterū ut ad panegyrica redeamus, in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς inueni apud Plutarchum, nugas panegyricas, τῶν δὲ πανηγυρικῶν λήρων, ὡς ἀπωτάτω δεῖ τοὺς υἱεῖς ἀπάγειν, τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. Cui rei astipulatur Euripides quoq;, quum ait,

ἐγὼ δ' ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
εἰς ἥλικας δὲ κ' ὀλίγους σοφώτερος, οἱ δ' ἐν σοφοῖς
φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Idem Plutarchus, in amicitia uera nil esse ait ἐπιδεικτικὸν aut πανηγυρικόν, id est ostentatorium, & panegyricū. Sic Præciam, nobile scortum, in Lucullo panegyricam uocat, καὶ σοβαράν, quod uerbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Posidonius apud Athenæum, Apeliconta Teium Panegyrice potius, quàm στρατιωτικῶς educatum scribit. Idem alibi, esse hominem dicit,

ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμαγμένον.

Idem in Camillo, Tyrrhenorum ciuitates ait ad lucrum fuisse structas ἐργατικῶς, ad uictum autem πανηγυρικῶς. Quod interpretor, uel quia conuenis hinc inde pateret

ret accessus, uel quòd rerum omnifariam suppeteret copia. Hunc uerò locum oscitanter Latinũ interpres fecit. Quo nomine cogimur sæpe pomœria latius proferre, quàm fuerat operis instituti, quando Callimachi sententiam nouimus grammatici, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ.

Ignorantiæ sugillatio. Lapis super lapidem quid. De Hippocrate & Catone, ac puero barbaro, & Dati, unde datismus. Doctrinæ laus. Discendum semper. Cap. XIII

ARistippi illius uoluptatis assertoris, quem Diogenes βασιλικὸν κύνα, id est regium canem appellare consueuerat, apophthegmata circumferuntur pleraq; non equidem inscita. Inter alia id longe grauissimum: nam rogatus à quodam, qui melior euasurus esset filius, si erudiretur, Vt nihil aliud (inquit) certè uel in theatro non sedebit lapis super lapidem. Id in adagium usq; proficit appositissimè, siquidem imperitus nõ ferè aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interstitio ab indoctis eruditi disparantur. Socraticum uerò illud est, Vnicum esse bonum scientiam, inscitiam malum unicũ. At Licinius imperator, imperitiæ conceptaculum sordidissimum, Literas, uirus ac pestem publicam dictitabat. Scires illum Hippocratis summi in medendi arte sententiam non cõcepisse animo, cuius id fuisse legimus in discendo studium, ut eum non puduerit uel retrimenta gustare, ut inde morbi naturam persentisceret. Quod tamen alij Aesculapio malunt ascribere, unde & ab Aristophane σκατοφάγος dictus est: quo uerbo is significatur, qui ciborum uescatur superfluitatibus. Certè Therapeutices septimo Galenus prodit, Honestorum omnium semina ab Hippocrate posteris contributa. Quid quòd Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: ut hinc pernoscerent, quàm facilè cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem sic deprehensuri. Adrianus uerò & ipse moderator imperij, Græcæ doctrinę impense adeo intenteq; fertur inuigilasse, ut à plerisque Græculus uocaretur. Nam Cato, qui mox dictus Vticensis est, dum senatus cogeret, in curia Græcè lectitabat, ne illud, quicquid erat, temporis absq; ulla exercitij parte honesta elaberetur. Sed rectius fortasse fecero, si ipsius M. Tullij uerbis ex libro De finibus secũdo, rem subsignaro: Nam (inquit) in Thusculano quum essem, uellemq; in bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris uti, ueni in eius uillam, ut eos ipse (ut solebam) inde promerem: quò quum uenissem, M. Catonem quem ibi esse nescieram, uidi in bibliotheca sedentem multis circum fusum Stoicorum libris: erat enim in eo (ut scis) inexhausta auiditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui nec reprehensionem quidem uulgi inanem reformidans in ipsa curia soleret legere sæpe, dum senatus cogeretur, nihil operæ reipublicæ detrahens, quo magis tum in summo otio maximaq; copia, quasi helluo librorum, si hoc uerbo tam in clara re utendum est, uidebatur. Nec mirum, scientia perficit animã. anima enim citra scientiam, ueluti caput sine cerebro dici potest. At puer barbarus, quum uenisset Athenas, magnus (opinor) sibi uidebatur, quòd Græcas literas tres didicisset α β γ, quumq; in patriam remeasset, magno populariũ fauore exceptus, contra prætorem quendam Græcè concionantem, positus est: qui postea q̃ perorauit, ut erat uocalissimus (quum illud Ciceronis uerum est, Plerosq; suæ conscios imbecillitatis ὑπὸ τὴν κραυγὴν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ' ἵππον πηδᾶν. id est, ad uociferationem, uti claudos in equum insilire) exclamare perrexit α β γ: quo clamore perterritus prætor, siluit. Barbari uerò ciuem suum uicisse existimantes, illum magno plausu domum reduxerũt. Cui affine illud est, quum Persarum satrapes Datis in bello diu probatus, Græcè cuperet aliquid pronuntiare, ἥδομαι inquit καὶ τέρπομαι καὶ χαίρομαι. in barbarismi nanq; incidit fœditatem, dicendum enim χαίρω fuerat. Amauit autem is in hoc, ut uidetur, ὁμοιοκατάληκτον. Huiusmodi uerò loquendi uitium dicitur δατισμός. Hinc & apud Aristophanem est, δάτιδος μέλος. Illud uerò parte hac præterijsse non fuerit (opinor) iucundum, Qui discit bene, eum deniq; ualere item bene: uerum discere utiq; oportet hodie, quãdo qui cras discit, nunquam discit. Rursumq; tandiu discendum, quandiu uiuimus: neq; enim fieri potest nimis, quod satis nequit fieri. Nec profecisse uideri abundè potest, cui dubitãdi etiam-

num ſupereſt locus: nos autem quandiu uiuimus, hæſitationum tendiculas nuſquam euadimus: quando & Delphici Apollinis calculo tunc primum ſapientia cunctis prælatus creditur Socrates, ubi dictitare palàm cœpit, Vnum id ſcire ſe, quòd ſciret nihil. Eurydice, id eſt iudicij profunditate fertur exutus Orpheus, quum reſpexit. Sic profectò habet, uti ab doctiſſimis enuntiatũ ſcimus, Iners ac uanus eſt uenator, qui regreditur, non progreditur. Quum diſcipulis mandaret Pythagoras, In ſpeculo ſe non ad lucernæ lumen, ſed illuſtri ſole contemplari pergerent: cum doctiſsimis nimirum eſſe conferendum innuebat pedem, unde illuceſcit clarius quantum promouerimus, quantumq́ nobis ad ſummam deſit. Ariſtotelicum porrò eſt. Præſente illa quæ propriè uidetur ſcientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi ſuperariq́, ſed ſenſiuam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem ſcienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an ſit homini naturalis. Prodigioſus infantis ſermo. Quintiliani locus explicat̃. An bruta ſermone polleant ullo modo. Cur uni tantum homini hæſitet lingua. Sermo ἐν διαθέσει. Item prophoricus. Quando infanti detur uox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus. Cap. XIIII

INter ſacra menſæ non ſæpe contingit, ut ſcientiſſimus quiſq́ ac ſpectatæ uirtutis uiri admittantur, inſeruntur quandoque & inſcitiores aliqui, uox quorum ſi non ſit inarticulata omnino, nõ eſt à conuiuio eliminanda prorſum, ſed ut uocales ſonoræ inſigniter mutas exiguæ alioqui uocis ſibi coagmentari patiuntur, nec ex uerbis protrudunt: quoniam etiam ſi male ſonant, nihilominus cum alijs coeuntes orationis partes adiuuant. Eodem modo illorum confabulatio non muta doctis adglutinata ſermonibus conuiualem implebit hilaritatem. Quòd ſi decumbentes parte plurima cõtigerint id genus, ut uideri poſſint, ad lyram aſini, philoſophi ſermonem inſita hebetudine non ferentes, illud Piſiſtrati perac commodum uidetur, Quum enim is cum ſuis ſibi liberis diſſideret, poſtea q́ animaduertit ea re inimicos eximiè lætari, aduocata concione inquit, Se quidem quantũ eualuerit, dediſſe operam, ut in uoluntatem ſuã filios adduceret, ſibiq́ audientes dicto redderet, cæterum ex quo id nequeat, animum induxiſſe, illis morem gerere. Conſimili ratione uir philoſophus ac prudens, ubi conuiuas animaduerterit hebeti iudicatu ſermones paulò politiores doctioresq́ minus admittere, illis ſe accommodabit, quatenus patiatur decorum, quum ſciat oratione quidem eloquentiam promi oſtentariq́. Philoſophum uerò etiam tacendo ſæpe philoſophari, nonnunquã & ludendo, imò uerò ſcommate quoq́ laceſſentem laceſſitumq́. Ex his opinor, intuenti paulò accuratius patet, feſtiuè admodũ ex adagio literas mutas dici de ijs qui parum literis compti, ex ſe quidem perficere uocem nequeunt, hoc eſt doctas, graues, uiro deniq́ dignas ciuili confabulationes: at enim cum eruditioribus quaſi coeuntes conſpiratu conſono, ſunt planè ueluti adiunctæ uocalibus mutæ, quibus (ut inquit Probus) ex natura ſui uocabulum ceſſit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per uocales literas enuntiantur, neq́ etiam per ſe ſyllabam facere poſſunt. Cæterũ in hac ſermonis mentione mirari profectò ſuccurrit, quid'nam ſit, quòd quamuis ratio hæc exprimẽdi, quicquid omnino mente conceperis, uni animantiũ uideatur ab optimo maximo contributa deo, pauciſſimi tamen comperiuntur, qui in ea re præcellant: at qui perfectus dici & haberi queat, adhuc eſſe inuentum neminem, eo cõſtantius aſtruxerimus quod M. Tullio, qui in arce ſtetit Romanæ eloquentiæ, ne ipſe quidem Demoſthenes ſatisfacere eſt uiſus. Eſt profectò aliquid conſummata eloquẽtia, ut Fabius ſentit & docet, nec ad eam poſſe perueniri, humani ingenij natura prohibet. Audio, ſed cuiuſmodi aſſertio hæc dicenda eſt, qua potentiam aliquam deduci in actum poſſe, contenditur: quum ne ſummos quidem uiros, & (ut argumentis peruincitur) omnium ferè capaces, id nunquã impleſſe, non diffitearis ipſe? Proinde minus mirer eſſe qui ambigant, ſit'ne naturalis homini ſermo, quãdo & Lactantius inquit, cætera quæ putantur eſſe homini propria, in alijs quoq́ animalibus reperiuntur: quum enim ſuas uoces proprijs inter ſe notis diſcernunt atq́ dignoſcunt, colloqui uident̃. Porrò ſi eſſet naturalis ſermo, omnes loquerẽtur idiomate uno:

nam

nam quod conuenit uni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere, consentaneum est, quæ illa continent specie. Deinde Aristoteles scribit: Nasci hominē & mutum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nōnullos ante quàm ætas ueniat, qua uocabula suo tempore explanare possint, incepisse loqui, & aliquid expressius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousq; solitum loquendi tempus accederet. Mirum porrò est quod Hali Abaragel commemorat, In regia se uidisse natū infantem, qui uix dum uigintiquatuor uitæ horis perfectis, loqui incepit, & manu signa facere: qua in re uehemētius rege cōterrito, accessisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoq; cum multis alijs, exclamauit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodendam regni amissionem, & gentis perniciem ac desolationem. Quibus ille enūtiatis, cōciderit exanimis. Aegidius uerò propositæ quæstionis nodum exsoluturus: Aliquid in suo (inquit) uniuersali naturale est. Id si ad speciem reuoces, fiet ad placitū, ueluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione ualet astrui: nam loqui, & sermone aliquid distinctè enuntiare, insitum ingenitumq; homini est, sed hoc uel illo modo id agere ad placitum. Alij uerò ita contendunt: sicut uox species est soni, sic loquutio species est uocis, & omnis loquutio est uox, sed non contrà: & sicut uox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio super addit uoci dearticulationē ad placitum, ex quo materia loquutionis naturalis esse colligitur, & uox pullulās à uocali arteria: idioma uero artis est, ueluti gladius: si materiam spectes, naturalis est: si formam, arte confectus. Quod uerò infantes uix dum natos in sermonem prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatēdum est: quamuis non me fallat, conatum esse Aristotelem, uirum in omni re summum, physicam eius rei rationem adducere. Ex ijs uero quę diximus, innotescere amplius potest, quid sit quod Oratoriarum institutionum tertio Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo habet solus omnium animalium: nam uox quidem, molesti atq; iucundi significatio est, quare alijs quoq; existit animalibus: hucusq; enim natura processit in his, ut sensum habeant iucundi & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostēdamus utilitatē & damnum, atq; ita iustum & iniustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, ut boni & mali, ac iusti & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habeāt soli. Obijciat hic fortè aliquis, animalium quædam humanā proferre uocem: sed dicendum propriè, loquutionem eam non dici, quia non intelligant quæ pronūtiant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porrò ratione id uidetur intelligendū, quod tertio De anima idem pronūtiauit Aristoteles, linguam esse contributam ad significandū aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris præmature loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici cōtendant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, ex aptitudine Saturni & Iouis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Iupiter sinistram signare uidetur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonicus nobilis) in puero regis filio, quo die natus est loquuto, ut testatur Hali, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo cōcurrentiū formauisse uerba: nec etiam infantis animam uerba uaticiniumq; fecisse de paterni regni calamitate paulò pòst sequuta, sed dæmonem potius illic loquutū, dæmonem inquam Mercurialem. Nam in octauo libræ gradu, horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cū Venere Iouéq; & Marte fertur fuisse coniunctus: quippe & loquentes statuas magi construebant, in quibus nec propriè quidem ullæ statuarū animæ, nec sydera loquebātur, sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebātur. Illud fortè hac parte non fuerit scitu indignum, hominem solum inter cuncta animātia hæsitare lingua: cuius ratio est, quia (ut iam præstruximus) solus quoq; sermonis est compos, cætera uocem tantū obtinent: qui autē lingua hęsitant, uocem quidem producunt, sed uerba copulare, sermonemq; condere nequeunt. Verum hæc ipsa hęsitantia undénam sit, dicat aliquis? Sunt qui mēbri quo loquimur, refrigerationi id attribuant

buant: ſic enim tanquam ſtupens & attonitum uidetur. Proinde à uino continenteꝗ́ oratione concalefactos, uerba facilius copulare, deprehenſum eſt. Propterea in dictis particularibus Iſaac ſcriptum reliquit, Perſas & Græcos diſputare uolentes, uino amplius indulſiſſe. Sunt tamen qui hæſitantis linguæ rationem calori aſcribant nimio: eo nanqꝫ offenſa oberrat, quaſi in ſalebris, quo modo affici iratos homines nouimus: incenduntur enim, incitantur, anhelitant, ſpiritu redundant, ſed nimio utiqꝫ caloris feruore anhelant: frequens enim ſpiritus eſt, nec anticipat, quatenus ſe tempore reſpirãdi poſſit promere. Melancholico præterea habitu ſunt, qui lingua hæſitant: quoniam propere ſequi imaginationem, non niſi melancholicorum eſt: hæſitantes autem eiuſmodi homines proculdubio ſunt, impetus nanqꝫ dicendi præruit, anteceditqꝫ facultatẽ eorum, utpote quum animus uiſa ſequatur. Balbis etiã idem accidit, hos etenim omnes membra uoci accommodata tardiora habere, certum eſt. Indicium uerò quòd tales uinolenti redduntur, quum ſuas maxime imaginationes & oblectantia, non rationem ſequantur. Scribunt cæleſtium rerum periti, ex natura Martis & Mercurij nonnunquam contingere, ut motus interior feſtinantior celeriorqꝫ ſit exteriore. Illa demum fuerint auctaria, ſermonem dici aut τὸν ἐνδιάθετον, qui animo concipitur, aut prophoricon, qui profertur iam auditurqꝫ. Illud prius Acron dici quoqꝫ epos arbitratur. Ioannes grammaticus in Heſiodum, eſſe Mercurium arbitratur προφορικὸν λόγον, παρὰ τὸ ἑρμηνευτικὸς εἶναι. Dici quoque diactoron, quia explicat τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. quo ſanè argumento & deorum dicatur à mythicis nuntius. Cæterum illud grauius multo, Plinius libro ſeptimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit, ad uagitus ſtatim & ploratum. Priſcorum mos fuit, ut æditos infantes terram attingere iuberent, Opemqꝫ deam inuocarẽt, ut naſcentibus opem ferret, ſinu eos excipiens, nec uocem prius dari putabant, quàm terram attigiſſent. Leuanam quinetiã deam dicebant, quæ pueris pręeſſet de terra leuandis: cuius auctor doctrinæ eſt Auguſtinus Ciuitatis diuinæ libro quarto: itẽ Macrobius Sympoſiacon primo, ubi de Maia inſtruitur diſſertatio. Varro De uita patrum libro ſecundo, Natus ſi erat uitalis ac ſublatus ab obſtetrice ſtatuebatur in terra, ut auſpicaretur rectus eſſe. Philo item Sapientiæ ſeptimo, ipſum hoc ſignificaſſe uidetur: Et natus (inquit) accepi cõmunem aerem, & ſimiliter decidi in terram factam. Et in libro De moribus Seneca, Omnes infantes terra nudos excipit. Ex ijs Papinio lux infertur plurima Syluarum primo in Stellæ epithalamio & Violantillæ,

Tellure cadentem
Excepi fouiqꝫ ſinu.

Sed & libro quinto, Syluula poſtrema,

Tellure cadentem
Aſpexi, atqꝫ unctum genitali carmine foui.

Quæ ſit ratio prouerbij, Mopſo certior. Mopſos fuiſſe tres. Ouidij locus explicatur ex Metamorphoſeon libris: item Senecæ ex Medea, necnon eiuſdem alter de Argo fatidica. Cap. XV.

Opſo certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerum peritia præuidet quid futurum certiſſimè, & prædicit. Quando latentia & penè extra hominis captum, diuinandi præſtantia creditur Mopſus egregie peruidiſſe ac enuntiaſſe. Quo argumẽto etiam uidetur Calchanti fuiſſe mortis cauſa, quum uaticinij eius claritatem mœrore confectus pati nequiſſet. Tradunt ſiquidem Calchantem hunc, augurem alioqui egregium, cum Amphilocho Amphiarai filio è Troiano bello redeũtem terreſtri itinere ad Clarij Apollinis lucum perueniſſe, qui eſt ante Colophonem ciuitatem Ionicam: quumqꝫ in Mopſum incidiſſet, illi huiuſmodi quiddam propoſuiſſe, uti cecinit Heſiodus,

Mirabor ſanè, poteris ſi dicere, ficus
Quot numero hæc caprificus habet, perparua licet ſit:
Mille quidem decies modius menſura, ſuperqꝫ
Vna ſit, hanc nullo poteris comprehendere pacto:
Dixit, & inuentus numerus, menſuraqꝫ certa eſt:

Continuò mortis Calchanti somnus obortus.

Non tamen me fallit, Pherecydem subtexuisse alio modo historiam hanc: scribit enim, prægnanti sue oblata, Calchantē interrogasse, quot gestaret porculos, Hunc uerò tres, respondisse, atq; ex ijs unam fœminam. Quem ubi uera loquutum patuit, illum ægritudine mortuum. Sunt qui dicant, Calchantem de sue proposuisse, illum uerò de caprifico: ac Mopsum uera dixisse, Calchantem minime, & inde mœrore contabuisse. Quod prædictum Sophocles scribit: Tunc (inquit) Calchanti fato mortem ingruere decretoriam, quum præstantiorem augurem offendisset. Cæterum hic Calchantis mortem in Ciliciam transfert. Fuit Mopsus alter Ampyci filius, quod Ouidij interpres ignorare se fatetur ingenuè libro duodecimo:

Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampycidem Mopsum, Mopso iaculante, biformis
Occubuit, frustraq; loqui tentauit Odites.

Scribūt Apollonij interpretes Argonauticôn primo, Ampyci filium fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophronis approbat interpres, Chlorin addens fuisse Orchomeni filiam. Strabo libro Cosmographię nono, Mopsos tres agnoscit: ita enim scribit, Campum autem Pelasgicum modò nuncupatū existere in Larissa & Gyrtone & Pheris, ibiq; esse Mopsium & Baben & Ossam. Vocatum autem Mopsium non à filio Tiresiæ Mopso uate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum nauigationis comite. Alius item Mopsus fuit, à quo Atticam appellauere Mopsopiam. Mopsii Thessalicæ ciuitatis meminit item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine μόψου ἑστίαν, id est Mopsi domum. Quam tamen Mopsi uiculum nuncupet Hieronymus, ubi mortuus sit Constantius imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomē. Super Mopsi morte, qui ampycides dicit à poetis, ita cecinit Apollonius Argonauticon quarto,

ἔνθα καὶ ἀμπυκίδην αὐτῷ ἐνὶ ἤματι μόψον
νηλειὴς ἕλε πότμος, ἀδευκέα δ' οὐ φύγεν αἶσαν
μαντοσύναις, οὐ γὰρ τις ἀποτροπίη θανάτοιο.

id est, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum uerò non uitauit fatum uaticinijs, nec enim mortis euasio ulla. Eiusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit serpens Lybicis harenis,
Omnibus uerax, sibi falsus uni,
Concidit Mopsus, caruitq; Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operæpretium est, intueri diligenter quàm inscitè illius poetæ interpretes eum locum enarrent, interductu interpellato: scribūt enim à Seneca Gręcam historiam peruerti, quoniam serpentis morsu non perierit Idmon, sed ab apro percussus, ut scribit Apollonius: nec præterea cōditum in Lybia, sed in portu Bebrycis. Ego uerò neutiquam historiæ fidem cōmutatam inuersamq; contenderim, sed auctoris recōditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi: ita enim arbitror distinguendum, interpungendumq;,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit. ut à sententia pendeat præcedenti,
Ite nunc fortes, perarate pontum,
Sorte timenda. Hoc enim dicit, Sors ista nauigandi formidolosa condidit Idmona: id est, causa fuit ut periret Idmon. Postea infertur,
Serpens Lybicis harenis. Quod planè ad Mopsum refertur, ita ut serpens, ibi participium sit, non nomen. Est enim uerborum structura: Mopsus serpens, id est oberrans & uagabundus. Quòd autem de Idmone dicit, Quamuis bene fata nosset: confirmatur Apollonij auctoritate Argonauticon primo, ubi loquente Idmone, hi subijciuntur uersus,

αὐτὰρ ἐμοὶ θανέειν στυγερῇ ὑπὸ δαίμονος αἴσῃ,
τηλόθι που πέπρωται ἐπ' ἀσίδος ἠπείροιο.

At mihi

At mihi emori odiosi dæmonis fato procul sancitum est in Afidis continente. Quid si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diuersim structura, interspirataq;? Etenim uideri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multā rerum & uaticinij peritiam. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitus Idmona nuncupatum, testis est Apollonij interpres ob insignem experientiā, quod Chamęleontis comprobat auctoritate. Cęterum, prior enarratio luculentior. Sudas tamē Idmona pro perito accipit, unde dixerunt ueteres canem ἀΐδμονα θήρης, hoc est uenationis peritum. Extat & carmen Ausonij de Idmone uate:

Idmona quod uatem, medicum quod Iapyga dicunt,
  Discendas artes nomina præueniunt.

Sed & à Pindaricis proditum interpretibus, scimus, Argonautas tribus usos uatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone Abantis, denique Amphiarao Oiclis. Quoniam uerò parte hac Senecæ opem tulimus, succurrit & locus alius Tragœdiæ eiusdem, ubi execratur Chorus primum nauigationis auctorem, recensetq; discrimina quæ Argonautæ adierunt:

Demum (inquit) Orpheus tacuit torpente lyra,
Ipsaq; uocem perdidit Argo.

Incidi in cuiusdam schedicum, ita exponentis, Vocem, cantum Orphei, quia propter timorē & ipse tacuit. Quum ad id poeta doctissimus respexerit, quod Argonauticôn quarto Apollonius scribit, In carina nauis Argus à Pallade lignū fuisse impactum ex Dodonide phago, quod humana uoce fungeretur quandoq;. Sic enim ait,

αὐτίκα δ' ἄφνω
ἴαχεν ἀνδρομένη φωνῇ μεσσηγὺ θεόντων
αὐδῆεν γλαφυρῆς νηὸς δόρυ.

Extat & Antipatri epigrāma de nauta quodam fulmine icto, cuius nauis per se, moderante nullo, ad littus delata rem gestā significauit: nec Argoā, inquit, expetiuit carinā,

ἀγγελίην θέω, καὶ λιγυνὴ μιμούμενα
καὶ φράσεν, ἀργώην δ' οὐκ ἐπόθησε τρόπιν

Reperias & alibi eius rei mentionem. Nobis satis superq; fuit locum monstrasse, ne fiducia interpretum studiosi iuuenes in aurem utranq; (ut sępe) dormirent. Certè si quis anxiè plura quærat, Lycophronis interpres Iasonem cum socijs quadragintanouem inscendisse Argo, scribit, quæ

λαλησάτην εἶχε τὴν τρόπιν ἐκ τῆς Δωδώνης δρυός.

id est, carinam habebat loquacissimam ex Dodonæ quercu. Propterea Lycophron alicubi λάλληθρον κίσσαν, id est garrulam nuncupat picam. Porrò scribit uetus Arati Phænomenon interpres, Danaum ab Aegypto se fratre proripientem auxilio Mineruam inuocasse, à qua primum sit compacta nauis, quæ Argo est appellata, eaq; Argos petierit Danaus. Auctor autem Aeschylus, ab Minerua eadem materiā quandam loquentem naui insertam: quod repetit Hyginus quoq;. Mopsi deniq; historiā alicubi recēset Plutarchus: meminit eiusdem Apuleius quoq;, sed & Lactantius grāmaticus, eatenus fuisse augurio nobilem Mopsum scribit, ut post mortem templa quoq; ei credantur dicata, quæ oraculi gratia sæpe adirent homines.

Cur prouerbio usurpemus, Amantium marsupia porri folio uinciri. Amoris potentia & laus. Cap. XVI

Amoris excellentiam alibi copiose, ut uires nostræ tulerunt, exposuimus. Nunc adagium occurrit peruetus, quo affectionis huius inenarrabilis exprimitur uis, id est huiusmodi, πράσου φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώντων δέδεται βαλάντιον, porri folio amātium uincitur funda. Eo significatur irretitos amoris laqueis nō ferè temperare sibi: sed quicquid habent, passim profundere, nihil omnino habentes pensi. Hæc enim esse illius potētia traditur, quin percipitur experimentis quoq;, ut nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere ualeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quòd nihil non experiatur, ut qui affectet omnia, & audeat: nam qui silentio prius ad reprehensionem usque

usq; studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisq; desidiosum uideas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod miremur sine fine, præparcum quoq; & μικρόλογον, hoc est qui minima quæq; plurimi facit, uideas: si in amorem inciderit, perinde ac igni ferrum, molliri ac remitti, ut tractabilior fiat & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò, & in intima naturæ se insinuãti innotescit apertissime: sicuti ex Platone suo nobilis colligit Platonicus, Quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in uita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus ubertim rigati artes percipimus aut inuenimus. Quod nisi inuestigationis oblectamentũ inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniendi quippe desiderium fomes est, ac incitabulum ingeniorum. Immo uero disciplinæ præcepta traditurus, nisi amet, munus suum non uidetur impleturus. Proinde qui artium magistrũ dixere amorem, nihil omnino à ueritatis ratione uidẽtur aberrasse. Quin idem artis opera exsequi accuratissime deprehenditur & exactissime consummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirũt nil aliud quàm amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina cõsiderat, quàm quo modo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atq; permaneant? Quos cibos ac potus cæterosq; uiuendi aut medendi usus amet natura, atq; requirat? In gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémue cultum exigat, quis'ue colendi modus à singulis expetatur arboribus. Idem obseruatur in musica, cuius genera duo traduntur: est enim graue quoddam & constans, est & aliud molle atq; lasciuum. Illud utentibus utile, hoc noxium in libris De republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam Musam, huic Polyhymniam præfecit. Alij prius illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtẽperandum, adhibendiq; soni sunt, quos expetunt: istorum appetitui obsistendum. Illorum nanq; amor cælestis est: istorum uerò uulgaris. Inest syderibus & elemẽtis quatuor amicitia quædam, quam astronomia considerat, Vatum postremo sacerdotumq; facultas in hoc potissimum uersari uidetur, ut quæ hominum officia deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Proinde concludere ita fermè licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium auctorem seruatoremq; existere. Artium quoq; uniuersarum dominum atq; magistrum. Ex quo ut solertem, omniumq; habentẽ claues eundem collaudauit Orpheus. Nos uerò illum etiam nodum dicamus perpetuum, mundi copulam: partiumq; eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pycta, & Drusi Tiberij medico. Dicrota nauigia. De Mithridatis potentia, ac de Alexandri poculo, & odore corpori eiusdem insito. Cap. XVII

MIthridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta à Romanis depugnatum, proditur, legimus cũ cæteris ducibus temulentũ quandoq;, ac uino madentem, aut delectus habuisse, aut arma pertractasse, & cum Stratonicia oblectatum muliere. Id sanè initio parum constanter, ac fide parũ integra traditum ab auctoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Græca (qui mos noster est) uersaremus, compertius id exploratiusq; esse cœpit, in quo nobilissima monumenta insimulabamus mendacij. Scribunt quippe adiuratissimi ex Græcis, Mithridatẽ hunc inter alia quæ ædebat spectacula, etiam illis certa cõstituisse præmia, qui ciborum amplius in uentris baratrum constipassent, aut meri plus ingurgitassent, πολυφαγίαν uocant Græci, ac πολυποσίαν. In utrisq; uero ipsum retulisse uictoriam, immo uerò omnium sui temporis hominũ in bibẽdo modum excessisse. Quo argumẽto putant nõnulli esse cognominatum Dionysium. Quanquam quod ad hoc attinet, sunt qui ita credant, Infantis Mithridatis cunas de cælo tactas exustasq; igne cælesti fascias citra ullum omnino illius nocumẽtum, uestigium modo fulminis uisum in fronte. Rursum quum iam uirilitatem attigisset, domum in qua dormiret fulmine itidem ictam, ac pharetræ propendentis spicula delicuisse ignita. Vnde coniectatum uatibus est, sagittandi arte illum fore præpotentem & armatura leui. Ab huiusmodi uerò

ictibus

ictibus, similitudine quadam affectionis, cognominatum Dionysium. Hæc uerò curiosius inquisisse, non fuit uacantis operæ: nam ijs plurimum infertur lucis Ciceroni pro Flacco. Cæterum quia in tanti regis uoracitatem incidimus uolentes, mirum est quod de plerisque proditur literis. Fuit Heraclides quidam pyctes non multi, quod ferendum foret, sed infiniti propè cibi potusque capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verum ut sunt humana ingenia, in peius semper solertia, alios ἐπὶ πρόπομα, hoc est ad ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœnam alios, postremos ἐπὶ κῶμον, idest ad comessationem. Recedentibus uerò primis protinus iungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interiecto, omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemini: Drusi Tiberij Cæsaris filij medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio utebatur: siquidem quinque aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici ullatenus posset: quod ubi facere est deprehensus, ac uetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud uerò, ut unde in hæc diuertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maximè mirum, uinolentum hominem tanta fortitudine, tantaque ui in tot annos bellum cum principe rerum populo produxisse. Sed aderat illi, ut grauissimis proditum historicis est, audacia præsignis ac tolerantia memoranda. Aderant & naues quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuere, dicrotæ centum: sic enim naues dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora regũtur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticũ Cicero: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mityleneorum habebam. Et libro decimo sexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum ducẽta & quinquaginta millia: machinarum uerò, ac omnis bellici instrumenti, par potentiæ eius summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæque Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolunt, supraque Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiamque inierat. Tanta fuit animi magnitudine, ut tot filijs ac præsidijs, & uniuerso tandem principatu destitutus, quum nec amplius ad pugnandum cum Romanis par esset: nil tamen miserum, nec abiectum concepit animo: sed ad Celtas proficisci, unaque cum illis Italiam irrumpere statuit, sperãs multas Italiæ partes Romanis aduersas esse. Certior quoque factus, Annibalem id ipsum in Hiberia bellantem effecisse, & ob hoc Romanis formidabiliorem extitisse. Verum tam illustre facinus à rege meditatum exercitus sequi recusauit. Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidemque filias interfecit. Quo fit ut minus miremur, satrapis urbiumque primoribus illum secretò perscripsisse, ut trigesimam diem obseruantes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorumque mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abijcerentque insepultos, bona cum rege diuiderent, supplicio proposito ijs qui uel sepelissent, uel aliter occuluissent. At quũ destinata cædi aduenit dies, per uniuersam Asiam calamitatum multiformes uisebantur aspectus. Ephesii eos, qui in Artemisium confugerant, statuas complexos per uim detrahentes crudeliter interfecerũt. Pergameni sagittis confixerunt, qui in Aesculapij templum se contulerant, Adramitani adultos impuberesque in mare præcipitarunt. Caunij infantes ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum uiros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, coniectatum est, ualetudine prospera usus, ad ultimum uitæ tempus equitabat, iaculabaturque, & per mille stadia, dispositis per interualla equis, una die discurrebat. Currus sex & decem equis agitauit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox eius circumfertur memorabilis, & magnitudine animi eius cõdigna. Quum enim Pomponium Luculli magistrum equitũ ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi si saluus esset, uellet reddere. Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam: si hostis, nullam. In hunc modum quum is respõdisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is, Non æquum est (inquit) uirtutem à felicitate destitutam despicere. Cæterum de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoque regem, & quidem celeberrimum utriusque linguæ monumentis, uinolentiæ succubuisse adeo, ut inde Alexãdri poculum

culum uisendæ capacitatis, etiam prouerbio usurpetur. Ex quo & cuiusdam apophthegma nobile celebratur, cui quum id porrigeretur, ἀπεώσατο φήσας οὐκ ἐθέλειν ἀλεξάνδρου πιὼν ἀσκληπιοῦ δεῖσθαι. id est, repulit inquiens nolle se, Alexandri calice exsiccato, ad Aesculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse odorē præstantissimum, adeo ut aromatica quadam suauitate uestes subinde opplerentur: quod insito calori ascribendum, eruditiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimaq; casiam promere & thus, πέψει γάρ τινι τῶν ὑγρῶν ὁ θεόφραστός φησιν ἐπιγίνεσθαι τὴν εὐωδίαν, ὅταν ἐξαιρεθῇ τὸ βλαβερόν. id est, quadam nanq; humidi decoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, ubi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium iusiurandum. Aphrodite cur. Aphroditariū. Aloidariū. De Venere plura. Venus Vrania, seu cælestis. Venus en cepis. Cepurica. Praxis simulacrū. Venus armata, itē equestris. Libitina quid. Libitinarij. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones. Adonides duo. Venerē dici de uxore obediētissima. Cornices duas indicare Martem ac Venerē. Epitragia Venus. Veneris cū Marte coniunctio unde inducta. Platonis placita de re Venerea. Cap. XVIII.

APhrodisium iusiurandum pro uano & momenti nullius, ex adagio usurpatur, quoniā eiusmodi sit amantiū adiuratio, quibus peierare, frequētissimi moris est, uel impune: quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisiū, ueluti Veneriū: nam Venerē dici Aphroditem, norunt omnes, quòd ex maris spuma sit enata, ut mythici credunt. Aristoteles uerò, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, id est spumosa. Quæ item ratio efficit, ut album sit: spuma enim alba est. Hinc Aphrodisia leguntur opera, pro lasciuis amatorijsq;: quanquam est Aphrodisium, etiam Veneris templum. Hesiodus aphrogeniam uocauit deam hanc: sicut dicitur philomedea, hoc est φιλομμήδεα, quod ex Cæli pudendis apparuerit, quæ uocant μήδεα. Didymus putauit Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, à uitę mollitie. Β enim cognata uidetur literæ φ: nam Philippum, aliqui Βίλιππον appellant: sicut Phrygas, Brygas. Aphroditarium Aeginetæ Paulo cataplasma est ex ture, amylo, squamma æris, ac cerussa: sicut aloidarion, ex aloe concinnatum dicitur medicamentū. Inueni in Græcorum monumentis, Veneris statuam effingi solitam cum pectine, ratione eiusmodi, quòd Romanis quandoq; mulieribus pestilens obrepserit pruritus, quem uocant κνήφην, quo excidentibus pilis omnibus, nullus amplius fuerit usus pectinum. ea re tam inuenusta, tamq; prorsum odiosa, quum molliculæ aliàs plurimum angerentur, ubi mox Veneri uota nuncupassent, rursus succreuisse pilos ferunt, quo nomine simulacrum illi cum pectine statuere, adiecto etiamnum barbitio, quoniam mascula fœmininaq; habeat instrumenta, ut præsidem nanq; generationis omnis deam uenerabātur: ideoq; superiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ uerò inferiora. Legimus & ἔφιππον Venerem, id est equestrem: quæ appellatio ab Aenea filio prorepsisse uidetur, qui diuturna fessus nauigatione demum inscenderit equum, atq; ea effigie coli matrē instituerit. Celebrat in Attica cælestis Veneris (de qua item aliubi) templum, Pausanias. Addit quoq;, Assyrios primum eius deæ cultum induxisse, quos in Cypro Paphij sint imitati, ac Phœnices qui Ascalonem in Palæstina tenent. A Phœnicibus uerò Cytherios edoctos sacra suscepisse: quæ Ageus Atheniensibus tradiderit. Scribit idem, se de loco quem Hortos appellant, seu κήπους, & Veneris templo nullam ex antiquitate causam edidicisse: ac ne de Venere quidem, quæ iuxta templum posita est, quadrangulari figura, cuiusmodi sunt Hermæ. Epigramma tamen (inquit) testimonium facit, Venerem cælestē, maximam esse Parcarum natu. Hæc est celebrata auctoribus Venus, quæ dicitur ἐν κήποις ἀφροδίτη. hoc est, in cepis Aphrodite: cuius & Lucianus in Iconibus meminit, & Plinius tricesimosexto. Nam & cepurica legimus apud Firmicum: Loca (inquit) quādoq; cepurica & hortensia, quādoq; fœtida & deserta. Erat & post Bacchi templum Veneris ædes, simulacro ex ebore Veneri dicato, quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Melænidis templum. Legimus item prope Acrocorinthum fuisse templum

Veneri dicatum, in quo essent simulacra ipsa armata, & sol, & Amor cum arcu. Armatam Venerem à prioribus cultam, nō ignorauit Fabius: quum solitos fuisse scribat, præceptores non inutili nec iniucundo genere exercitationis præparare discipulos coniecturalibus causis, quum quærere atque exsequi iuberent, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Eius uerò historia à Lactantio memoratur libro primo, & meminit Pausanias. Extat super ea re scitum Leonidæ epigramma, quod & apposui,

ἔπε ποτ' εὐρώτας ποτὶ τὰν κύπριν, ἢ λάβε τεύχη,
ἤξιθι τᾶς σπάρτας, ἁ πόλις ὁπλομανεῖ.
ἃδ' ἁπαλὸν γελάσασα, καὶ ἔσσομαι αἰὲν ἀτευχὴς,
εἶπε, καὶ οἰκήσω τὰν λακεδαιμονίαν.
χἀμὶν κύπρις, ἄνοπλος. ἀναιδέες οἱ δὲ λέγουσιν
ἵστορες, ὡς ἁμῖν χἀθεὸς ὁπλοφορεῖ.

Illud uerò ad instituta uitæ etiam pertinet, non ad historiam modò & doctrinam, ueterum exquisitissima ingenia Venerem non solum præsidem natalium coluisse, uerum etiam mortis: siquidem in æde Libitinæ, quæ ad sepulturam pertinent, uendere consueuerant, Libitinam non aliud quàm Venerem esse existimātes. Hoc autem argumento humanæ fragilitatis unumquenque admonebant, quòd una eademque dea, principium ac finem uitæ in potestate habeat, ut quæ ingredientibus uitam uel decedentibus præsideat. Porrò etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua sanè statua ostendebatur posita, ad quā manes in parentationibus & libationibus, elicere atque euocare consueuerant. Libitinam, à libendo dici M. Varro interpretatur, eamque non esse aliam, quàm Venerem significat. Hinc Libitinarios dictos scimus, qui Libitinæ præessent: quos institorum loco Vlpianus esse scribit, titulo De institoria actione. Vota Libitinariorum legimus apud Senecam libro De beneficijs sexto. Ea uerò sunt, ut complures moriantur, cuiusmodi sunt & eorum, qui captandorum testamentorum artem professi sunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam uitare dicuntur, qui se immortalitati uendicant:

Non omnis (inquit) moriar, magnaque pars mei
Vitabit Libitinam.

Apud Liuium notauimus, non sufficere Libitinam dici, quum morientium uis magna est. Fuit Romæ Libitinensis porta, qua efferebantur cadauera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe sepeliretur. Libitinensis portæ meminit in Commodo Lampridius. Colebatur & apud Lacedæmonios Venus dicta μορφώ, quæ sedens calyptram haberet, ac pedicas. Addidisse Tyndarum eas proditur, symbolicè ut significaret, mulierum constantiam aduersus insimul habitantes. Mormonas uerò, id est μορμόνας, dicunt laruas: unde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto, Peltastas extimescerent, uti mormonas pueruli. Cæterum scire oportet, numina apud priores uarijs de causis cognomina ducere consueuisse, sicuti à locis: nam Venerem fuisse Coliada nuncupatam à promontorio Coliade, Stephanus auctor est. Qui etiam scribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Cosmographiæ nono, addens, ad eum locum naufraga enatasse spolia è classe ultima Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum, Coliades mulieres remigijs horrebunt. Interdum & ab hominibus & euentu aliquo: nam in Samo Venus nuncupabatur Dexicreontis, quoniam Samias mulieres ἀπὸ τρυφῆς καὶ ὕβρεως ἀκόλαστα ποιούσας, luxu ac petulantia perditas Dexicreon quidam ἀγύρτης, id est circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: uel quia Nauclerus quum esset Dexicreon, negotiandi causa enauigarat in Cyprum: ei uerò iamiam onus in naues imposituro Venerem iussisse ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, statimque solueret. Illum uerò dicto audientem fuisse, & comportata in nauim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis uenundata, multum inde argenti collegisse: exque eo, statuā deæ positā, illam à suo nomine appellasse. Quòd si uerum est, non unum ditasse, sed per unum multos seruasse, Venus existimanda est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quòd quum respōdisset Theseo Delphicus Apollo, nauigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerē, ac is ad mare capram deæ immolaret

laret,euestigio in marem ea est deformata. At hæc fortè fuerint operæ leuioris. Sicuti illud quoq;, Adonim, quem amauit Venus, ab Cyprijs dici Gauanta: uti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius, & Biblius: quod non uidentes multi historiam, uel fabulosa confundunt. In Hori monumentis adnotatum, Vxorem uiro præcipuè obnoxiam obedientemq; ab Aegyptijs Venerem dici: obluctantẽ uerò pugnacemq; non ita. Quo argumẽto accipitrem fœmellam expingẽtes Venerem intelligunt dè animalis natura intellectum rei promẽtes. Quanquam Martem quoq; indicantes, ac Venerem, duas item cornices expingunt, tanquam uirum & uxorem. Proinde solitaria cornix uisa ostentum ueteribus faciebat. Et in nuptijs Græci cornicem ἐκκορεῖ, κορεῖ dicebant, etiam si nescientes. Quin & cornices duæ, nuptias itidem innuunt hieroglyphice. Illud utiq; ex Aristotele Politicorum secundo, non prætereundum: uideri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulterium fuisse copulatam, quòd bellicosissima quæque gens in masculam uel fœmininam Venerem præcipuè sit procliuis: sic enim profectò scribit, ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν ἄρη πρὸς τὴν ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. id est, uidetur (inquit) non absurde, qui primũ fabulam effinxit, coniunxisse Venerem Marti, siquidem uel masculum uel fœmininũ affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi uires esse quasi germanas: nam procliues ad libidinẽ, sunt etiam ad iram propensiores, atq; uicissim ad libidinem iracundi. Hoc uerò ex Plotini uerbis profluxisse uidetur, qui libro secundo De dubijs animæ, ita fermè scribit: Esse uerò hoc animæ uestigium, alterius uestigij cognatum essentia, id nobis argumẽto esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpusq; negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minusq; irrationali feruntur perturbatione. Addamus & aliquid, quod ad rectam uitæ institutionẽ pertineat ex diuino Platonis eiusdem ingenio, qui libro De legibus sexto, Voluptatẽ Veneream incensam dicit, quo uerbo, acumen uitij & temeritatem & furorem significat. Quẽ impetũ incensum modò ratione moderandũ, modò metu legum cohibendum præcipit. In nono uerò libro, non modò eum qui cum puero, sed etiam qui cum muliere innupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiam lege sanxit, impunè occidi à uiro posse. At in Theæteto, Coitum illicitum iniuriam uocat, & inertem coniunctionẽ. In Phædro, hominẽ luxuriæ deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentẽ, uoluptatis non naturalis auidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum, facetè Socrates inquit, inexplebilẽ uoluptatum satietatem, & animi luxuriam, atq; effrenatam libidinem. Monetq;, ut pro uita lasciua & libidinosa, modestiam deligamus, & paucis contenti, sobriè atq; honestè uiuamus. Et mox postremum hoc addit, Hominem temperantem, iustum, & reliquis uirtutibus præditum perfectè absoluteq; felicem esse, ac bene beateq; uiuendi compotem. Luxuriosum autem iniustum, improbum, miserum esse, atq; infelicem. Itaq; eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam uerò deuitare, & quanto uelociore ac præcipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, ut qui diu iam euagemur, tandem ad alia gradum faciamus.

Iracundia ieiuna, ex adagio quæ sit. Iræ primordia unde sint, ex Plotino. Caput XIX

IRacundiam ieiunam, usurpari posse animaduertimus, pro ea quæ propensa admodum sit & procliuis, nimioq; plus ad omnem excandescentiam parata. Vt enim ægritudine pressi in iram prolabuntur facilius, ita & ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi. Cuiusmodi uerò sit hoc, & quam habeat rationem, hinc coniectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantum quæ corpus patitur, sed pro his etiam quæ chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligentia quadam uidetur: itaq; ad hæc aspiciens aliquis non ex ipso uegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum procliuitas ad iracundiam sequitur, & quando sanguine bileq; feruentes sunt, ad iram proniores: con-

trà uerò tardiores, qui bilem sanguinem'ue habent frigidiorem. Item bruta ultra corporum compositiones, ex eo duntaxat quòd aliquis læsurus appareat, in iram prorũpunt. Rursus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipuè qualitatem: idq; quod constitutionem continet animalis, facilè referet. Et quando ijdem homines (ut diximus) quum ægrotant, ad iram propensiores sunt, quàm quum bene ualent, similiter quando ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi, patet ad corpus certo modo affectũ, iram uel iræ principium pertinere, atq; bilem uel sanguinem, quasi animatũ, hos impetus excitare: itaq; tali hoc corpore patiente, repente moueri sanguinem aut bilem, sensuq; excitato, imaginationem etiam excitari, quæ quidem experrecta prouocet animã cum tali corpore communicantẽ, ad eum ipsum inuadendum, qui molestiam intulit. Constat quin etiam animã desuper ratione utẽtem, tunc moueri, quum illata uideatur iniuria, quasi hæc animositas naturaliter instituta sit, ad declaratũ hostem protinus inuadendum. Est igitur in nobis, quod absq; ratione prouocari solet: prouocatumq; deinde per imaginationem conuocare ad idem etiam rationem. Est etiam quod exorditur à ratione, desinitq; in illud, quod naturaliter excandescit. Proinde ab ipsa uegetali genitaliq; natura tam irascendi, quàm concupiscendi fomes pullulare uidetur: quippe uegetalis genitalisq; natura animæ in constitutione humorum imprimit quoddam uitale uestigium: ex quo corpus uitaliter euadit affectum. In quo quidem sic affecto sunt perturbationes animalis corporeæ, perturbationumq; principia. In toto quidem uoluptas corporalis, & dolor. In iecore potissimum concupiscendi principium. In præcordijs maximè irascendi exordia: ibi enim nutritio uiget, ac generatio, hic autem uigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quasi extrinsecus exordiuntur, aut intrinsecus. Extrinsecus ira est, quando illata foris corpori passione (ut sic dicam) ad primũ sensus motum feruet uigor igneus, imaginationem mouet, & per hanc prouocat rationem. Intrinsecus autem quando ratio uel imaginatio iniuriam cogitans humorem feruentem incitat. Arbores uerò iracundiam non habere, quamuis naturam habeant uegetalem, mirum uideri non debet, quando neq; sanguinem neq; bilem habent. Vbi enim hæc insunt absq; sensu, æstus tantum suboritur, ac uelut offensio quædam: sensu uerò adueniente, impetus iam insurgit ad id quod offenderit, expugnandum.

Quæ sit prouerbij origo, Lycia coma. De Condalo, & Mausolo. Hyparchus qui. Proscomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnasiũ. Caput XX

LYciam comam, eleganter docteq; per adagium usurpari posse, animaduerto, pro ea quæ promissior sit ac comptior. Legimus in Aristotelis monumentis, Lycios capillitium studiosius fouere, & quidem, ut mulctã subire maluerint, quã præcidere comam. Id quoniã obscurius est, nec à multis (quod sciam) traditũ, exsequemur paulò latius. Erat apud Mausolum Cariæ regem Condalus, cuius post regem, facilè erat primus dignitatis gradus, Hyparchum Græci uocant, atq; is (ut uidetur) Lyciæ præerat. Quum operæpretium arbitraretur, quàm plurimum posset pecuniarum ad regem mittere, aut etiam sibi congerere, lepido commento Lycios circumscripsit. siquidem intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φέρειν, hoc est comam gratè impendioq; enutrire, finxit sibi à Mausolo allatas esse literas, quibus iniungeretur, ut capillos mitteret εἰς προσκόμια, id est ad proscomia: ea uidetur fuisse celebritas quædam deponendæ comæ: quo nomine oportere illos attondi. Quòd si prestitutam pecuniarũ summam exsoluere animum nõ inducerent, missurũ se, qui ex Græcia capillitium affatim afferrent. Id quum Lycij amplius perpendissent, & comæ delicias in magno reponerent, gratissimè conditionem admisere. Atq; ex faceto mox commento magna uis pecuniarum est congesta. De more autem comæ recidendæ nihil est quod hic uberius agamus, quando Pausania & Homero alijsq; auctoribus, est id à nobis alibi explicatum. Id modò succurrit, ut uersutum Condali eiusdem ingenium in re nummaria copiosius enarremus: si quando ei regionẽ peragrãti ouem quis aut uitulum attulisset, simul nomen eius qui dedisset, subnotabat, simul etiam tempus, moxq; ut domum referret, imperabat, donec ipse rediret. Vbi autem præterisset

temporis non parum, eo accersito αὐτὸ τὸ τραφὲν καὶ τὴν ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπῄτει. id est, ipsum quod esset enutritum, & si quid inde emolumenti foret enatum, subducto calculo repetebat. Item si qua arbor in uias quas ipsi βασιλικὰς, hoc est regias uocant, procumberet, fructus ipse capiens uendebat. Hasce uerò artes accumulandi modo non bono auri uim, utique à Mausolo suo edidicisse potuerat. Scitum enim est, cuiusmodi fuerit princeps, tales etiamnum subditos fore. Is enim ad pecuniã auidior, concione ditiorum aduocata, missos dixit à Persarum rege, qui tributa exigerẽt, se autem soluendo non esse: proinde esse in magna æstuatione. Tunc quibus id clàm datum negotij erat, exsurgentes offerre illi cœperunt, quantum quisque condonare posset. Id uerò conspicati cæteri, simul uerecundia ducti, simul etiam perculsi terrore, multo ijs ampliora polliceri instíterunt. Sed ut illuc, unde in hæc diuertimus, redeat oratio: de Lycijs hoc amplius ex historia nouimus, Eos alioqui ciuiliter adeo, & continenter uixisse, ut quũ feliciter in Italiam usque mari quandoque dominarentur, tamen nullo turpi lucro unquam se extulerint, iuxta patriæ morem in Lyciaci conuentus administratione permanentes. Erant autem uiginti & tres urbes, quæ suffragiorum erant participes. Ex quaque ciuitate in commune collegium conueniebant, id statuentes quod maxima pars comprobasset. Maximarum ciuitatum unaquæque ferre poterat suffragia tria, mediæ duo, cæteræ unum. Solymos, à Lycijs, qui olim dicti sint Milyæ, diuersos Homerus facit: nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita scribit,

Hic Solymis iterum præstantibus intulit arma.

Strabo, & prima historia Herodotus, eosdem putant. Lycium porrò Athenis habebatur gymnasiũ: unde dictus Lycius Apollo, inibi cultus, cuius meminerit Callimachus. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres. Lycijs illud singulare, ut se à matribus denominent, non ut mortales cæteri, à patris familia.

Prouerbiũ, Sulcus Aegypti Libyæ harenas nõ curat, quo enuntietur sensu. Aegypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & unde. Sulcus pro aratione. Cap. XXI

SVlcus Aegypti Libyæ harenas non curat, adagium est, de loco non admodum quidem lato, sed fœcundo insigniter ac fructuoso, qui longè anteponendus uidetur desertis incultisque agris ac uastioribus. Siquidem Aegyptus magnitudine cedit utique Libyæ: sed ita, ut illius tota uastitas ne huius quidem assequatur portiunculam. Non præterit profectò nos, Aegyptum dictam esse ueteribus publicum orbis horreum, solereque deos eò animi gratia, & salutis confugere. Quanquam & illud uidemur legisse, quod Iosephus scribit, regionem illam tam munitam, & adeo fertilem, ut cunctos mortales pascere, deos ipsos excipere hospitio, saluare posse gloriaretur: nunquam tamen fuisse ab omni æuo liberam: id quod eo uidetur mirabilius, quia illi ad laudem in primis datur, quod sit quaque uersus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc deserti uastitate obiecta, dextera montibus abruptissimis, sinistra palustribus aquis diffusissimis. Proinde lectum in historijs est, Cæsarem uictorem Aegypti regnum Cleopatræ, fratrique eius minori permisisse, ueritum prouinciam facere, ne quandoque uiolentiorem præsidem nacta, nouarũ rerum esset materia. Aegypti porrò prouentum illa monstrarint amplissimè: nam scribit Cicero, Auletæ patri Cleopatræ, à quo pessimè, ac per summam ignauiam regnum administrari solitum, scimus: tamen quotannis duodenûm millium, & quingenûm talentorum tributum conferri assueuisse. Quod uerò diximus, adagiũ ex Antiphili Epigrammate promptum est,

καρποῖς οὐ σταδίοισιν ἐρίζομεν, οὐδὲ γὰρ αὖλαξ
  αἰγύπτου, λιβύης ψάμμον ὑποστρέφεται.

Id est, Fructibus contendimus, non stadijs, neque enim sulcus Aegypti, Libyæ harenas curat. Cognatum his aliquo modo uetus illud unius ex septem, adhibendum modum mensuramque rebus. Quòd non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne maiorem quàm ratio calculorum patitur, emere uelimus: nam huc perti-

net præclara nostri poetæ sententia,

Laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, conuenit, Imbecilliorē agrum quàm agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat laxus ager non rectè cultus, quàm angustus eximiè. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos,
At minor est nobis, sed benè cultus ager.

Illud fuerit superpondium, ordinē sulcorum dici ogmon: quanquam uerbo eodem uocatur ἐπίστιχος φυτουργία, id est in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγω, ut sit ogmos, uelut agmos, more Aeolico, A transeunte in O. Sulcus pro aratione capitur quandoque: hinc in Epistolis Cæcilius, Tantis glebis tenacissimum solum quum primum prosecatur, assurgit, ut demum nono sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse, quum dixit, Optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

Mineruam Phidiæ, uice prouerbij ab eruditis quandoque usurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Mineruam. Cap. XXII

Mineruam Phidiæ, prouerbio scito excussoque usurpamus de re cultissima, & quæ in excelso loco conspicuoque uisenda omnibus constitui debeat. Cicero, Hoc enim opus in apertum ut referas, nihil postulo: non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi Minerua Phidiæ: sed tantum, ut ex eadem officina exisse uideatur: in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe Athenis ad Acropolin Mineruæ statua ex ebore à Phidia egregie elaborata. Meminit libro tricesimoquarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æque Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Strabo, ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργον ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Parthenon uerò dicebatur Mineruæ templū, auctore Pausania & Plutarcho: quanquā est propriè parthenon, uirginum conciliabulum & conuentus. Virginis autem uocabulo Mineruam intelligebant. Eius templum, curante Pericle, conditū ab Ictino est architecto, cuius commeminit & Vitruuius, & Strabo scriptū reliquit. Mentio est simulacri eius apud Ouidium quoque illis uersiculis:

Arcis ut Actææ uel eburna uel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignū quod in libro De mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tanta ingenij arte suam effigiem Phidiā impegisse, ut si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eādem in mundo deum, cuius ui omniū contineatur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ὑπέρφλοιον. Sida quid. Rhoa. Rhœa. Rhoidiō. Phloinę uestes. Phlœus. Phlogis uestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calyx. Calche. Malū medicū. Nerantzion. Vieta poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid. Cap. XXIII

Dum Græca nuper uersaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud, σῦκαί τε γλυκεραὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι.

Id est, & ficus dulces ac pomi splendidum ferentes fructum. Quærebamus quid ita summus poetarū, arborem pomiferam eo præcipuè epitheto censuisset ornandam, ut ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam aduertimus, eum fructum ita laudibus celebrari non immerito: præsertim si arbori in qua æditur, comparaueris: permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomum & grandescit satis, nec inuenustum est. Esse quoque quibus ita uideatur, inter arboreos fructus congestitiā ex omnibus huic inesse pulchritudinē: etenim tactu molle est, perinde ac uiolæ, oppletque odore suaui quod attigerit, gustu item iucundum, necnon illici (ut sic dicam) inspectu. Proinde, ut quòd sensus

sensus omnes prouocet, iure laudari. Et hæc quidem pro ingeniorum captu non omnino improspere uidentur excogitata. Sed cur nã Empedocles, qui poeticis floribus philosophiam inspersit, ita sibi scribere permisit,

οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι, καὶ ὑπέρφλοια μῆλα;

Nam quod sidas, id est mala punica, opsigonos uocat, ferè uidemur percipere: uerbo si quidem eo, tardam significari maturitatem, nemo non nouit. Humectam enim arboris eius naturam ac imbecillem & uiscidam, consistere non permittit sol, nisi ad frigus cœperit aer cõmutari. Proinde Theophrastus, arborum hanc solam in umbra melius percoquere fructum scribit, ac celerius. Hic obiter commonitos legentes uelim, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων secundo, Sidam dici, quem scynim scribunt alij: In hospites (inquit) iniurius nemo est, postea quàm σίνις & σκείρων, ac procrustes ex humanis concessere. Sed à diuerticulo repeto institutum, si illud minus reticuero: Sidam esse in Bœotia locum, de quo sit arbori conciliatũ nomen: nam & hoc argumento creduntur Epaminundæ succubuisse Athenienses, dum inorta foret de regione disceptatio, quoniã Græcis alijs arbor dicitur rhoa & rhœa, at pomũ etiã rhoidion. Est & Pamphyliæ ciuitas Sida Stephano. At sidion pro malicorio accipiendũ. Cur uero poma idẽ Empedocles uocauerit hyperphlœa, hoc uideri multis ambagiosum potest, & eo quidẽ amplius, quod suus est Empedocli mos, nõ nitida uenari epitheta, quibus ueluti floridis quibusdam coloribus res illustret, ac tanquã calamistro inurat, sed quæ modò essentiam potestatemq́ commonstrent, sicuti quum ἀμφιβρότην χθόνα corpus uocat animæ circumiectum, carceris uice, & πολυαίματον τὸ ἧπαρ, hoc est sanguinis multi iecur. Comperi ex grammaticis non omnino contemnendis, qui ex uiuida ui ac florida dici hyperphlœa opinentur, τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν, καὶ τεθηλέναι φλοίειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεσθαι. Phlœin siquidem florescẽdi uigendiq́ uim signare: nam sic Antimachus quoque φλοίουσαν ὀπώραις dixit, τὴν τῶν καδμείων πόλιν. Aratus item quum de sirio dicit,

καὶ τὰ μὲν ἔρρωσε, τῶν δὲ φλόον ὤλεσε πάντα.

id est, uirorem floremq́ appellauit phloon. Phloinas autem uestes non à phloos deductas uolunt, sed à phleos palustri herba in Bœotiæ lacu Orchomeno, ut Theophrastus inquit, quæ sit ad nexus utilis. Vestium eiusmodi meminit cum Herodoto Pausanias, ut alibi docuimus. Phlogis item uestis est genus, quam nos flammeam dicimus, unde sint flammearij opifices Plauto. Dicitur eodem nomine tosta item caro: dicitur autem phleos, ab uerbo φλύειν, quod indicat facundum esse. Phloinis aues in Arabia Stymphalides (nam & ibi esse perhibentur) uisci modo capiuntur, omni alia materia rostris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionysio rem diuinam faciant, quem phlœon uocant. Inde igitur uideri, ut institutum repetamus, hyperphlœa dici poma, quod uiriditatem maximè omnium seruent, ac florem: tanquam ὑπὲρ, particula intendendi uim habeat. Alijs uero id arridet amplius, ut ὑπὲρ significet parte hac, non ualde, sed desuper potius aut extrinsecus: hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine signatur hostij lapis superior: & hyperoon, pro tabulato. Poeta uero etiam ἱερὰ ὑπέρτερα, quæ in uictima forinsecus obiacent, ut ἔγκατα, quæ intus. Ergo quum fructus cæteri ferè extrinsecus cortice obuallentur cõmuniantur q́, qualia fermè uocant leptychana, uel calyphe, aut hymenas, & lobos, pomis intus producitur cortex, qui est glutinosa tunica, hoc est πολλοχιτῶν, & pinguis, cui inhæret semen. Quod uero esui est, circumiectum illi conuisitur, ita hyperphlœon dicetur, quasi super corticem habens, quod in escam cedit: nam phlœon, id est φλοιὸν dici corticem, nemo est quem lateat. Calycem nuncupant, quo quippiam includitur, putamen. Nicandri interpres in Theriacis rosæ florem occlusum sic dici opinatur. Calche uero aut flos est, aut animal, unde tingitur purpura. Et quia de pomis commeminimus, superpondium & illa fuerint: ab Nicandri proditum interprete in Alexipharmacis: malum medicum esse, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma, & sanè putrida etiam uieta nuncupãtur. Quoniam uietus Donato interprete dicatur mollis flaccidusq́. Pannutia esse Plinius ait mala celeriter in rugas marcescentia: unde Persio factum arbitror, ut Baucis diceretur pannutia uersu illo,

Dum ne deterius sapiat pannutia Baucis. Nam quod sequitur,

Quum bene discincto cantauerit ocima uernæ.
Sunt qui cantauerit, pro excantauerit, id est excluserit, interpretentur, ex Nonio: ut ad id alluserit poeta, quod ex Græcis scribunt nonnulli, tantum esse ocimo cum fœmina dissidium, ut si ea insciente, pultario subijciatur, nũquam sit cibo manus admotura, ni subtrahatur. Inueni qui ozima scribendum putaret, ut intestina intelligamus iussulenta, quæ plerunque odore præstent, unde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma, qua & lilieta, canneta, citreta. Sed nos in re psyrica, ut multi fortasse opinabuntur, nimis diu uerba facimus, quare ad alia redeundum grauiora, ne digressi longius, risu excipiamur: quanquam nil admodum uideri ridiculum potest, quod à classicis auctoribus promptum in literas, nouimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus unguenti plena putere uideatur, horũ ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuariæ partes quinq;. Imaginum distributio. Statuæ unde. Ethicę imagines. Statunculus. Staticulum. De pictura. Cap. XXIIII

OCuli eruditi, ut ab eo potissimum hæc prodeat lucubratio, quod præcedentis postremum est: ex adagio rectè dici uidentur de ijs, quorum iudicium amussitatum examinatumq; ac censorium quodãmodo in perpendendis discernendisq; rebus pernoscitur, nec id in legendo solum: quanquam hoc fortè rarius, sed in spectanda pictura nobili aut opere antiquis artificum nominibus pretioso. M. Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Miror unde sustuleris, & quomodo habeas. Intuentem te, admirantem, clamores tollentem quum uideo, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Nõne igitur sunt illa festiua? Sint. Nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita uetusta habeantur ista, non ut uincula uirorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. quid enim censes? si L. Mumius aliquem istorum uideret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, quum ipse totam Corinthum contempsisset, utrum illum ciuem excellentem, an atriensem seruum diligentem putaret? Hactenus Cicero, cuius paulo plura consilium fuit apponere, ut pernosceremus quantopere attoniti pleri que signa mirati sint, ab eo præsertim tẽpore quo Lucius idem Mumius, de quo mentionem Cicero facit, deuicta Achaia, signis urbem repleuit: quamuis (ut historia testatum scimus) decesserit ipse, non relicturus filiæ suæ dotem. Multa & Luculli inuexere. Verum Græci ipsi usq; ad insaniam hæc amplexati sunt, siquidẽ produnt eminentissimi auctores, Rhodi fuisse signorum ad septuagintatria millia. Nec pauciora Athenis, ac Olympiæ, Delphis etiam superfuisse, creditum est. Cæterum multi ijs quæ uocãt Corinthia, in tantum capiebantur, ut secum, etiam circumferrent, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit Nero princeps Amazonem. C. Cestius consularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuæ sustinebant. Sunt porrò qui inter omnia statuarum usum egregium putent, quando & ornamento ueniunt sacris & prophanis publicis item priuatisq; ædificijs. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebusq; memoriam præstare. Quinetiã quisquis huius argumenti inuentor extitit primus, cum religione profectò uidentur prodijsse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuant. Alij Telchines Rhodios primum opinantur statuas honori diuino confabricatos. Et quod protinus subnotatione dignum uidetur, ita illas dicare consueuerant, ut magicis auctæ diritatibus, nubes existimarentur, imbres, & eiusmodi alia, miranda ratione perficere, nouasq; formas animantium ad arbitrium immutare. Immo uero & fictiles quoque statuas uocem esse nactas, primo De dubijs animæ meminit Plotinus. Siquidem magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec propriæ ulla statuarum animæ, nec sydera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sydere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Primus apud Græcos Cadmus Agenoris filius statuas deorum in templis consecrasse fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus

legimus Harmodio & Aristogitoni, quòd hi primum tyrannidem sustulissent. Eas Alexandrum à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus. Romæ tantam legimus fuisse statuarum copiam, ut alter adesse populus lapideus diceretur. Nam etiam si uti ab lyrico proditum Simonide est, beatè perfecta ratione uicturo ante alia, patriam oportet esse gloriosam: plerique omnes nihilo secius æternitati se commendari arbitrantur statuarum surrectione, ac eas affectant ardentius, ceu præmij plus ex figmentis æneis sensu carentibus indepturi, quàm ex honestè gestorũ conscientia. Quin eas auro imbracteari curãt, ut ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrioni delatum primò est, Antiocho superato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles statuam non haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quamobrem id non meruerim, quàm quod est grauius, cur impetrarim mussitare. Semiramis quod scitu dignum equidem censui, quum & lapis deficeret, & maius aliquid concupisceret, quàm quod ære posset assequi, apud montem Mediæ, qui Bagistanus dicitur, in petra stadiorum septem & decem suam insculpsit effigiem, quam uiri centũ donis uenerarentur. Illud de statuarijs adiecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Aegyptios tantũ præcelluisse arte & ingenio, ut ex uarijs lapidibus, diuersis positi locis unum simulacri corpus conficerent, conuentu partium adeo perfinito, ut uno loco ab eodem artifice esse perfectum uideretur. Eiusmodi uero fuisse ferunt celebratum illud Pythij Apollinis simulacrum apud Samios. In hac uero mentione sciendum, esse inter eruditos quibus arrideat, à Martiale primo Epigrammatum,

Hic ubi sydereus propius uidet astra colossus.

Eum signari colossum, qui Vespasiano sextum consule, ac Tito quartũ, in sacra est surrectus uia, altitudine centum ferè pedum, Neronis specie aut Titi, quod tradũt alij. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab statua, statunculum inclinari, forma deminuta: sicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulum tamen neutro genere pronuntiasse uidetur Hieronymus: Quòd autem (inquit) uxor Loth fit staticulum salis, insipientiæ eius expositum uidetur indiciũ. Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinij restituendam adijci queant, ijs quæ ingeniosius peruidisse aduertitur Hermolaus libro tricesimoseptimo, capite decimo, de Achate. Sed illa forsan attigisse præstiterit: statuariam uideri in species quinque distributam de rationibus subiectæ materię, siquidem lignorum uel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti desectores. Quæ argillam tractat, plastice uocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui dicant ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, colaptice nomen habet, seu scalptura: lithoxoos appellant hosce. Postremò quæ cum metallis contrahit, glyphice est, uel scalptura, cuius ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice uocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id est χημικὴν, alteram dixere. Ab statu uero nuncupatæ creduntur statuæ. Statuum autem alij sunt recti, alij flexi, quidam & obliqui. Porrò anaglyphicem intelligunt, quum ita exsculpsimus, ut promineãt imagines: diaglyphicem uero ad impressuram spectare. Nam encolaptice, laminas cælando conformat: sicut uasa toreutice, ac fibulas, candelabra, id genus plura. Encaustice uel inustoria, argentum, æs, uitrum expingit: unde encaustum dicere uulgò smaltum possumus. Proplasticem accipiunt, ubi futuri operis formas confingunt plastæ ex creta: nam si id ipsum ex cæra sculptor facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hęc superque de statuis. Nec minus insaniæ circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) ueteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt ipsi, honorem non nisi cum pretio ducentes, ut frangat hæres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarum imaginibus, & cæromata sua exornãt, & uultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Dignatio præcipua Romæ increuit à M. Valerio Maximo cõsule, quum Messala princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo: Tabulis externis auctoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit uictoria. Nam quum in præda uendenda res distraxisset, & rex Attalus

talus sex millibus sestertiûm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem cõtinentem, pretiũ miratus, suspicatus aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit. Quam primũ putant picturam externam Romæ publicatam. Hinc in foro quoq; uulgò positas scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub ueteribus, quum testis cõpellatus instaret. Dic ergo Crasse, Qualem me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorũ legatus, quanti eum æstimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem uiuum uerumq;. Sed hæc quid mirari necesse est? Cœpit mox & classibus familiaris esse pictura, immo & onerarijs nauibus, quoniam & pericula expingi placuit, immo uero etiam rogos: iuuitq; pugnaturos ad mortem, aut certè cædem, speciose uehi. Aegyptij etiam uestes pingebant, inter pauca mirabili genere, candida uela, postquàm attriuissent, illinebant, non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecere, non apparet in uelis, sed in cortina pingi. In ferueutes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Cæterum artis qua de agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui male: at quum pictura, bene utique. Vani quippe sit artificis, aliunde quàm ab opere plausum expectasse: neque enim ex iudice uirtus profluit operis, sed iudici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum alias dici & esse artificiales, alias uero naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cuius sunt imagines, æquiuocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde uitam dederit ulla ars. Naturales uero uniuocæ, uiuunt nanque & primitiuis similes à natura producuntur, nec differũt: nisi numero: aliud enim producens est, aliud productum. Quod poeta nobilis expressit illis uersibus, Andromache dicente,

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos sic ille manus, sic ora ferebat.

Inuenimus item picturas uel statuas nuncupari ethicas, quibus nõ imagines modò exprimuntur, sed mores quoque, ut tantum non spirare uideantur. τὰ ἤθη ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in statuum ratione, agricolas, gulones, id genus alias.

Cuiusmodi sit prouerbium, Equus Troianus: deq; ea re pluscula. Item de Epeo, ac Pryli uate. Porcus Troianus qui. Cap. XXV

EQuus Troianus, quantum lectione magistra compertum mihi est, prouerbio ualet usurpari pro societate non in perniciem modò cuiuspiam inita, uerum & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In huius me (inquit) consilij societatem, tanquam in equum Troianum includi cum principibus, non recuso. Alibi Cicero idem: Ex Isocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse, scribit. Adagij ratio notissima: nam Græcorũ principes inclusos fuisse in equũ Troianũ, nemo nõ nouit, uel ex illo Virgiliano,

Huc delecta uirûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Sed & Odysseæ octauo ita prius commeminerat Homerus,

ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
δουρατέου, τὸν ἐπειὸς ἐποίησε σὺν ἀθήνῃ.

id est, Sed age, transi, & equi decus concine Duratei, quem Epeus concinnauit cum Pallade. Lucretius quoq; in primo De rerum natura:

Nam quum Durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Ex qua ratione uidetur & Valerius Flaccus libro Argonauticon secundo, ita scriptum reliquisse, Manet immotis nox Duria fatis.
Ex Politiani doctissimi uiri emendatione. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoq; à Plauto

Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatum. Fuiſſe uero Panopei filium tradunt, ac de equi ſubſtructione Hippotectona uocatum. Illud porrò adijciendũ: equos Durios ex poetica hiſtoria poſſe dici magnos ſtaturoſosq́; de magnitudine uidelicet equi illius Troiani. Ariſtophanes in Auibus,

καὶ θεαγένης, ἐναντίω δὺ᾽ ἅρματε,
ἵππων ὑπόντων μέγεθος, ὅσον ὁ δούρειος.

Ad quod reſpiciens peritiſsimus poeta ita cecinit:
Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant, ſectaq́; intexunt abiete coſtas.

Putant eruditi, comicum ſcientiſſimum de equo æneo, qui fuerit in Athenienſium Acropoli, ſiue arce, intellexiſſe: qui & ſi æneus foret, Durius tamen nuncupabatur, eo titulo,

χαιρέδημος εὐαγγέλου ἐκ κοίλης ἀνέθηκε.

id eſt, Chæredemus Euangeli ex Cœle dicauit. Sed & hic, equi Troiani imaginem referebat. Ex hac item Troiani equi ſimilitudine in ueteribus memorijs, porcum dici Troianum inuenimus, quaſi alijs incluſis animalibus grauidũ, ut ille grauidus armatis fuit. Scribit in Cœnis ſuis Macrobius, Cinciũ in ſuaſione legis Fanniæ obieciſſe ſeculo ſuo, quod porcum Troianum menſis inferrent. Dignum uero ſcitu: fuiſſe in Leſbo uatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc eſt Mercurij filium, & Iſſæ nymphæ, qui appulſis in Leſbum Græcis, ab Palamede permulctus donis, captiuitatis Ilij modũ eſt profatus, equi Durij, hoc eſt lignei ratione præmonſtrata, intra quem delituerint tria millia hominũ, quinquaginta additis: uel (quod uerius) K Γ, id eſt uigintitrib. tantũ: illud planè poeticum, hoc uero hiſtoricum. Nec prætereundum, Themiſtoclem, quum ab hippotropho Philide equum petijſſet, nec impetraſſet, eſſe interminatum, ſtatim ſe τὸν οἶκον αὐτοῦ ποιήσειν δούρειον ἵππον. id eſt, eius domum ligneum equum effecturum, perobſcurè innuente, proximorum crimina & accuſationes homini ſe inducturum.

Perdicis libido in prouerbium producta, quam habeat rationem. Perdix uenator. Perdicum uerſutia. ἐκπερδικίσαι quid. Perdix, an ſit uocalis. Papinius declarat. Progne, an in hirundinẽ deformata. Luſciniæ, ſeu philomelæ docilitas. Atticoperdix. Hippopotami impietas. Ciconiæ in ſceptris imago. Iuſtitię imago. Ciceris grano Ciceronem indicatum. Vocum differentiæ in auibus. Aegyptiorum literę, id eſt hieroglypha grãmata. De perdice à Protogene picto. Perdica. Agrippa. Sitta. Pſitta. Cap. XXVI

PErdicis libidinem, uſurpari poſſe adagio ſcimus, pro efferata, turpi atque infami, demumq́; pernicioſa. Proditum à mythicis eſt, Perdicem fuiſſe uenatorem, qui ſit matris infando amore correptus, dum uerò utrinque immodeſta libido ferueret, & noui facinoris uerecundia reluctaretur, cõſumptus, atque ad extremam labem perductus memoratur. Hunc primum inueniſſe ſerram ſcribunt nonnulli: nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum. Feneſtella Martialis ſcriptum reliquit, hunc Perdica fuiſſe initio uenatorem, cui quum cruentum inſtitutum, & ſolitudinis ſtudioſa meditatio diſplicere cœpiſſet, aſſiduis agitata curſibus, ſimulq́; quòd intueretur eiuſdem ſtudioſos, Actæona, Adonin, Hippolytum peſſimo interijſſe exitio, artis priſtinæ affectui miſiſſe repudium, atque eo ſtudio deſito, agriculturæ totum ſe mancipaſſe: quo nomine, terram quaſi matrem, omnium genitricem, fertur adamaſſe: quo labore conſumptus, ad maciem prolapſus dicitur. Quòd uero cunctis uenatoribus detraheret, ſerram, ueluti linguæ uirulentiam, dicitur excogitaſſe. Matri eius indidere nomen Polycaſtem, quod interpretantur polycarpem, à fructuum numeroſitate, quos humanis uſibus terra parens producit. Cæterum, ut à fabuloſis ad hiſtoricam demigremus ueritatem, uidetur auis quoq; adagio gradum feciſſe. Nec enim ut rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis: ſi contra mares ſteterint fœminæ, ſicuti quinto De hiſtorijs Ariſtoteles ſcribit, aura ab ijs flante, prægnantes fiunt: hiantes autem exerta lingua, per id tempus æſtuant, concipiuntq́; ſuperuolantium afflatu, ſæpe uoce tantum audita maſculi: quod ab Auicenna item repetitum ſcimus

mus

mus De animalibus quinto: Dimicant inter se mares desiderio fœminarum, uictumq; aiunt Venerem pati: quod quidē & cothurnices facere dicuntur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquando: etiam si apud Plutarchum Gryllus sophista apud Circem deformatus in brutum, negat ex brutis ullum masculam affectare Venerem. Capiuntur quoque pugnacitate eiusdem libidinis, cōtra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena oua calefacit, si furto propria amiserit, sed quum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeunt, ementitum omittētes. Perdices sibi insidiantur, et si afferant illos ad syluam qui eos habent, uocem emittunt absconsi, sicq; ueniunt cæteri, ac in retia præcipitantur, plusq; pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerint ut capiantur, similem sibi colore lapidem quærunt, & inibi supinos se componunt. Vnde & perdicis uafricia in prouerbiū quoque producitur, de qua præclarè ut de alijs Plinius. Hinc apud Aristophanem formatum in Auibus uerbum inuenimus, ἐκπερδικίσαι pro eo quod est elabi astutè, atque periculum declinare,

εἰ δ᾽ ὁ πισίου προδοῦναι τοῖς ἀτίμοις τὰς πύλας
βούλεται, πέρδιξ γενέσθω τοῦ πατρὸς νεόττιον,
ὡς παρ᾽ ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐκπερδικίσαι.

In cuius loci enarratione grāmatici ita produnt, ἐκπερδικίσαι, διὰ τὸ πέρδικα αὐτὸν γενέσθαι. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς πέρδικας καταλαμβανομένους ὑπὸ ἀνθρώπων, μηχανᾶσθαι τοιαύτην σωτηρίαν. λαμβάνοντες γὰρ κάρφη τοῖς ποσίν, ὑπτίους ἑαυτοὺς ῥίπτουσιν, καὶ οὕτως ἐπικαλύπτουσι καὶ ἐκκλίνουσι. quod est effugere: quoniam ipsum dixit poeta perdicem debere fieri. Productum autem ἐκπερδικίσαι uerbum, quod deprehensi perdices ab hominibus, id comminiscuntur salutis causa: festucas siquidem pedibus capientes resupinos se collocant abijciuntq;, atque ita operti elabuntur. Idem interpres uocat perdica ὄρνεον πανοῦργον, id est auem perastutā & uafram. Quin & modo alio eiusdem interpretatur uaframenta: Educit (inquit) pullos in pascua. Quòd si hominem uiderit, sibilo id illis significat, qui confestim resupinos se collocant: adeo ut ne si palpitando quidem pericliteris, aduertas. Mox ubi uenator quadamtenus est progressus, rursum pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) ἐκπερδικίσαι. Perdicem uidetur Papinius docilem intellexisse, aptumq; sermoni humano enuntiando, quum Syluula quadam libri secundi de psitaco Melioris ita canit,

Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix.

Domitius interpres ingenij longè pręcellentis, eius rei rationē poetę ipsi excutiendam reliquit. Id quod reprehendent forsan aliqui, ac referendum putabunt non ad auis docilitatem, sed ad uocis sonum, qui auis eius est genuinus. Est autem κακκαβίζειν, indeq; ob syllabæ repetitionem, quæ in eo uerbo est, à poeta dictum uideri, iterata uocabula à perdice referri. Est sanè uerbum id perdicum uoci peraccommodum, sed nō omnium. Auctor Aristoteles est, differre & cæterorum animalium uocem, & eorum quæ genere eodem continentur, loci ratione: uerbi gratia, perdicum οἱ μὲν κακκαβίζουσι, οἱ δὲ τρίζουσι. quod est, alij caccabant, strident alij. Sunt hæc omnino uera, sed ita ut Papinij sensum nil prorsum iuuent: quippe quæ nugalia sint, & ut ille ait, Chrysippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc commentum euertendum ullis uineis aut arietibus est opus: uerbis poetæ nullo negotio coarguitur. Quod ut liquidò pateat, Papinij ipsius carmina, quæ ante illud quod modò protuli leguntur, duxi subijcienda, quibus manifestum fit, recenseri ab eo tantum, quæ humani sermonis enuntiationi sufficiunt aues: sic autem habent,

Plangat Phœbeius ales
Auditasq; memor penitus dimittere uoces
Sturnus, & Aonio uersæ certamine picæ,
Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix,
Et quæ bistonio queritur soror orba cubili,
Ferte simul gemitus.

Quòd si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sentētiam abeundum censet

censet, tanquam hirundo nil minus quàm humanum prorumpat in sonum: respōdeo, expositionem illam de Prognes deformatione in hirundinem, esse quidem à Varrone confirmatā, & à nostris ferè. Cæterum Græcorum nonnulli in lusciniam malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicon Virgilij: & uidet̄ Ouidius sequutus, quū ita canit,

Sola uirum non ulta prius mœstissima mater
 Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Et Ioannes grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, ἡ πρόκνη inquit ἀηδὼν γενομένη τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεύς φησί με ἐβιάζετο. Philomelæ porrò docilitatem, siue lusciniæ, quis ignorat? Quum sciamus Drusum & Britannicū Claudij filios luscinias habuisse Græco atq; Latino sermone dociles? Quo uero de perdice nil uideatur absurdum, Plinij uerba subtexere libuit ex decimo Naturalis historiæ: Verum (inquit) alias addiscere negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande uescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior ijs est lingua omnibus, in suo cuiq; genere, quæ sermonem imitantur humanum, quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit, quod nunquam antè, imitantē sermones hominum. Ex ijs nimirum impossibile uideri haudquaquam potest, perdicem humanæ uocis expressisse sonum. Quæ uero Plinius scribit, ferè ab Aristotele promuntur libro secundo De historijs, præsertim quæ ad linguæ modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed uariè, alijs enim longa, alijs breuis, alijs lata, alijs angusta. Omnium maximè animalium post hominem literas proferre nonnulla auium genera queunt, uidelicet ea præcipuè quæ πλατύγλωσσα sunt, hoc est quibus lingua latior est. Sed & Aristotelem imitatus Auicēna: Aues (inquit) quæ habent linguam amplam, hominis uocem imitantur. Sed planius in Symposiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem non tacuit, quin esse uocalem ac discere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices uocales, monstrauit in Dipnosophistis Athenæus, qui & Aristomenem Atheniensem, Adriani libertū, dici à patrono solitum scribit Atticoperdica, quum esset comœdiæ ueteris histrio. Idem tamen aduersus usuram Plutarchus quendam proscindens, illum dicit ἀφωνότερον πέρδικος, id est perdice magis mutum. Sed quia de uoce mentio est, addamus quæ primo De historijs idem prodit Aristoteles: Ex animantibus alia sunt (inquit) ψοφητικά, hoc est quæ strepitū tantum elidunt: alia uero aphona, siue muta: alia φωνήεντα, quæ uocem formant: sed ex ijs aliqua dialecton habent, id est loqui possunt: alia agrammata, quæ uocem solam nullis exprimendā literis reddunt: alia sunt κωτίλα, hoc est loquacia: alia taciturna. Cæterum ut ad perdices redeamus, Aegyptiorum literis quæ animantium figuris, reliquisq; huiusmodi corporibus ac signis constabant, quod Chæremon docet atq; Horapollo: & hieroglyphicæ uocantur, uel ignorabiles à Latinis, uti Ammiano credimus propemodum: hi contumeliosos monstrare uidentur, quoniam istiusmodi aues senio confectæ cōtumelia se afficiant: sicuti anguilla inuidiam signare uidetur, quæ ita bonis infesta omnibus est, ut anguilla piscibus, quorum omnium societatem & communionem fugit. Hippopotami ungulæ deorsum uersæ impium, iniustum ingratumq; significant: idem & columbus, qui quanquam bilis expers, & in uniuersa animantium pestilentia solus illius morbi contagio uacat, in parentes se tamen ingratum præstat atque infestum: quippe qui robustior factus, patrem pugnando à matre fugat, cui ipse miscetur. At equus ille fluuialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur uiribus, quem si pugna superarit, ac sibi locum cedere animaduerterit, matrem init, uita patri concessa. Quòd si uictus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore uiribusq; fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaq; non absurde ijdem Aegyptij ad inferiorē partem duas item pingunt eiusdem hippopotami ungulas, quo id homines intuentes, & quod de istiusmodi bellua dicitur, cogitantes, sint in referenda gratia promptiores. Ex hac doctrina uidetur & illud esse depromptū, quòd in regum sceptris supernè ciconiam figurabant, infernè uero hippopotamum: quippe significantes uim iustitiæ parere, quando hippopotamus animal sit iniustissimum. Inuenio literas id genus (ut dixi) appellari hierogly

pha grammata, quòd ijs in rebus sacris mysteria significarentur: & Chæremon, cuius paulo antè mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Aegyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματεῖς, qui etiam de futuris uaticinia concipiebant, unumq; ex ijs regi mirabiliter multa de Moysi mox nasciturí excellentia prædixisse, proditum memoriæ est. Hæc immo uberius contexere libuit, ut apertius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissimè quod adstruximus, ita breuiter canit,

Nondum flumineas Memphis contexere byblos
Nouerat: in saxis tantum uolucresq; feræq;,
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoq; in antiquis memorijs, Aegyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes: sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, à parentibus priuatim acceptas. Apud Aethiopas uero, quorū coloni fuisse uidentur Aegyptij, ijsdem omnes utebantur figuris. Volebamus iam capiti huic impingere umbilicum, sed collibuit, quum fortè in manibus esset Diodorus, adnectere quæ ille quarto Bibliotheces prodiderit, ad hoc ipsum facientia maximè: quoniam in id genus parerga libenter excurrimus, si præsertim scitius aliquid remotiusq; cōplectantur: Accipiter (inquit) rem denotat citò factam, quoniam hæc aliarum fermè omnium auis sit uelocissima. Transfertur hæc notatio ad domesticas res quæ uelociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iustitiæ seruator & totius corporis custos interpretatur, alioqui iustitia oculatissima esse fingitur, oculo uegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciente. Quam Chrysippus effingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculorū acribus, neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Plato uolumine De legibus nono, Iustitiam omnium speculatricem atq; uindicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iustitiæ testatos oculum, & in uersipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etiã oculos solis & iustitiæ facile frustrari posse. Sed ut institutum repetamus, ex reliquis corporis partibus dextera manus, digitis passis libertatem designat: sinistra uero compressis, tenacitatem atq; auaritiam. Eodem modo & cæterarum corporis partium figura atq; instrumenta certum quid notabant. Sed hic adnotãdum illud est, L. Apuleio libro undecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignorabile. Compluscula eius auctoris uerba collibuit exscribere. De opertis (inquit) adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa uerba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimq; cõdensis apicibus, à curiositate prophanorum lectione munita. Cornelius quoq; Tacitus libro Augustæ historiæ undecimo, dum de literarum differit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animalium Aegyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumẽta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, ac literarum semet inuentores item perhibent. Inde Phœnicas qui mari præpollebant, intulisse Græciæ memorant, gloriamq; adeptos, tanquam repererint quæ ab Aegyptijs acceperant. Ammianus Marcellinus in obelisci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei undique uidemus incisas, initialis sapientiæ insigniuit auctoritas. Idem mox paulo obeliscum dicit scriptilibus effigiatum elementis. Ab ijs haud ita dissidet, quod à Cicerone factum scribunt Græci. Qui in Sicilia quæstor dijs argẽteo munere oblato, quum (uti assolet) adderetur epigramma, prænomen Marci, Tullijq; nomen apponi integrũ iussit. Ciceronis autem loco, quod sequebatur, facetè ciceris granum ab artifice insculpi uoluit. Cæterum, sicut à perdice sumus exorsi, ita in eundem desinamus, obiter adnotabimus quæ libro quartodecimo Strabo prodidit super perdice à Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Ialysus ac Satyrus iuxta columnã stans, super columna perdix erat, ad quem ita homines hiabant, quum nuper tabula esset posita, ut illum solum admirarentur, Satyrum uero cõtemnerent, quanquam perfectissimum opus. Augebant admirationem perdices mansueti, qui à nutritoribus allati, & cõtra pictum appositi canebant ad picturam, & congredi gestiebant. Protogenes rem uidens præter opinionem

opinionem eueniſſe,æditus rogauit,ut deleri auem permitterent:quod & factum eſt. Sciendum denicȝ,perdica,agrippa,ſitta,pſitta, cenſeri apud Græcos aduerbiales uoces,quibus animalia dum abigunt,utantur paſtores,caprarij ac bubulci.

De Harpyis quàm diuerſa comperiātur apud Græcos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpys, harpaſus, harpaſa, harpagia, harpage. Creagra.Lycos.Corax.Turres nauales. Caput XXVII

HArpyias malas pro nequiſſimis mulieribus,ueluti ex adagio uſurpaſſe uidetur Apuleius.cuiuſmodi fuerint monſtroſa harpyiarū corpora, notum abundè (opinor) ex Virgiliano carmine,

Virginei uolucrum uultus, fœdiſſima uentris
Proluuies,uncæcȝ manus,& pallida ſemper
Ora fame.

Seruius Neptuni prodigiorum patris & terræ filias putat. Sunt qui ſcribant, ideo uirgines fingi, quòd omnis rapina arida ſit, ac ſterilis. Ideo plumis circumdatas,quòd quicquid inuaſerit rapina,cælat. Volatiles autem, quòd omnis rapina ad uolandum ſit celerrima. Dicitur enim aello, quaſi ἑλὼν ἄλλο, id eſt alienum tollens,ocypete citius auferens. Celænum uero, Græci nigrum uocant. Vnde & Homerus prima Iliados rhapſodia,

αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.

id eſt, Statim niger tuus ſanguis emanabit per meam haſtam. Quæ omnia id demum ſignificare agnoſcimus,quòd aliena concupiſcimus primò,mox expetita inuadimus, poſtremò inuncata ſemel abſcondimus illatebramusq́. Sed & ipſum Harpyiarum nomen,inditum à rapacitate uidetur, ſiquidem eo nomine indicatur Græcis rapina: unde & Harpax in Pſeudoli argumento,

Venit Harpax uerus,res palam cognoſcitur.

Eſt & apud eundem harpagare uerbum,ut item in Pſeudolo,

Neque homines magis aſinos unquam uidi,ita plagis coſtæ callent,
Quos dum ferias,tibi plus noceas:eo enim ingenio hi ſunt flagricibæ,
Qui hæc habent conſilia,ubi data occaſio eſt,Rape,clepe,tene,harpaga.

Sunt qui putent,tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Thyellam. Apollonij uero interpres in illis poetæ uerbis ex Argonauticôn primo,

ἀλλὰ θύελλαι ἀντίαι ἁρπάγδην ὀπίσω φέρον.

id eſt,At Thyellæ aduerſæ raptim retrò ferebant. Ita ſcribit, Thyellæ hiberni flatus & procellæ:unde Homerus per ſynonymiam Thyellas poſuit, & Harpyias, hoc eſt procelloſos flatus:

ὡς δ' ὅτε πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι. Et mox,
τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρέψαντο.

Apollonius uero operis eiuſdem libro ſecundo, Iouis magni canes, harpyias dixit illis uerſibus,

οὐ θέμις ὦ υἱεῖς Βορέου ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς κύνας.

Et mox ſubiungit,fugatas à Zeto & Calai conieciſſe ſe in ſpecu, quod in Creta uiſebatur,ſub Arginunte:quam rem Neoptolemus quocȝ ac Pherecydes literis commendarint.Sunt ex Græcis, qui irin harpyiarum ſororem prodiderint.Pro cruentis ſanguinarijsq́ raptoribus,pecuniæ immorientes uidetur Sidonius Apollinaris Harpyias uſurpaſſe:Nam libēter(inquit)incedunt armati ad epulas,albati ad exſequias, pelliti ad eccleſias,pullati ad nuptias, caſtorinati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinum,temporū cordi eſt,in foro Scythæ,in cubiculo uiperæ,in conuiuio ſcurræ,in exactionibus Harpyiæ,in colloquutionibus ſtatuæ.Sunt qui Harpyiarum nomine Furias intelligant:unde etiam epulas abripere dicūtur,quod eſt furiarum. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyijs,intelligi uolens, gulones dignos uideri,quibus Harpyiæ furtim inuolantes edulia ſurriperēt,in ipſo edendi deſiderio,& epularum apparatu,ſicuti Phineias diripuere dapes. Apuleius, Et tamen quotidie paſtus electiles comparere nuſquam:nec uticȝ cellam ſuam immanes inuolare mures uel mu-

ſcas, ut olim Harpyiæ fuere. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum ſororem, ne confi-ctum quis putet, confirmatur Heſiodi auctoritate ex Theogonia:

θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα
ἠγάγετ' ἠλέκτρην, ἣ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν,
ἠυκόμους δ' ἅρπυιας, ἀελλώ τ' ὠκυπέτην τε.

Harpyias grãmatici apud Græcos interpretantur ἁρπακτικὰς θεὰς, id eſt rapaces deas. Harpe uero, auis eſt ſpecies rapto uiuentis, aquilæ ſimilis. Homerus,

ἡ δ' ἅρπῃ εἰκυῖα τανυπτέρυγι, λιγυφώνῳ.

Quanquam & eodem nomine dici falcem nouimus. Heſiodus,

δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην,
μακρὴν, καρχαρόδοντα.

Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides uero calciamenta ſunt, quæ item crepi-das uocant. Dicuntur uero quaſi ῥαπίδες, quia πολυῤῥαφῆ ὑποδήματα, id eſt multipli-ci ſutura calciamẽta ſint: ſic enim apud Græcos Saluſtius pręcipit. Nominis uero etiam Callimachus meminit,

ἦν γάρ μιν τροιζῆνι θῆκε σὺν ἁρπίδεσσιν.

Harpys uero amorem ſignat, à rapacitate item nomine accerſito. Vtitur eo in Crina-gora Parthenius,

ἀμφοτέροις ὠδῖβας ἅρπυς ἐλνίσατο.

At Harpaſus eſt Cariæ fluuius, ab impetu prærapido ſic nuncupatus, prius dicebatur Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpaſan ciuitatem à flu-uio eodem nuncupari, Stephanus ſcribit. Harpeza dicitur montis pars ima, id eſt pes: uelut ὀρόπεζα, id eſt terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cyzicum, unde raptum memorant Ganymedem. Sed & in Illyria ciuitas monſtratur Harpyia prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton ſe cõtulit, poſtquam is perijt: me-minit Polybius. Harpagen, inter coquinaria inſtrumenta recenſet Pollux: ſed nomine alio dici creagram putat, & lycon, hoc eſt lupum. Alij eo nomine inſtrumentum quoq; intelligunt, extrahendis è puteo uaſis accommodum. Sunt & in belli uſibus Harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandisq; nauibus. Ea uero ſunt cubitorum quinq; ligna, ferro circumplexa, fibulasq; ab capite utroq; præfixas continentia, uni falx ferro curuata inhæret, alteri funes deſtinantur plurimi, falces machinis attrahen-tes, ubi in tendiculam incidit hoſtica nauis: cui intercipiendæ machinula præſtò & al-tera eſt: coraca uocant, id eſt coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, ſunt qui ab eodem, genus id turrium adinuẽtum ſcribant, ut de tabulatis ſubitò erigerentur, ſimul ac in prælium foret uentum. Ad quod alluſerit poeta nobilis,

Tanta mole uiri turritis puppibus inſtant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharſis excogitauit primus, & manus Pericles Athe-nienſis: auctor nobis eſt in Viris illuſtribus Nepos Cornelius, hiſce uſum ex Romanis primum imperatorem Duillium.

Aeſtiuam ægritudinem, intelligi breuem, & quæ ſit eius rei ratio. Iuuenalis locus explicatur. Caput XXVIII

AEſtiuam ægritudinem ferè omnem celeriter deſinere, obſeruatũ eſt à cla-riſſimis medicorum. Quod ut monſtraret maximus ille ac diuiniſſimus Hippocrates libro Sentẽtiarum ſecundo, ita ſcriptum reliquit: Quartanæ æſtiuæ breues magna ex parte ſunt, autũnales longæ, præſertim quæ hye-mem attingũt. Aduocauit etenim morbum quàm diutiſſimè perſeueran-tem, ex quo uelut perſpicuæ claritudinis exemplo, reliqua morborum genera inaudiri dedit. Ex doctrina igitur hac profluit adagium, ut ægritudinem mox paulo deſituram, nec procaci recurſu, aut lancinatione diuturniore corpus emaciaturam, uel confectu-ram quoq; nuncupemus æſtiuam. Scrutabar uero curioſius, qui mos ferè mortalibus inſitus eſt, dicti euentusq; rationem, ſed nec laborandum diu fuit: præſtò enim eſt ſem-per, uelut ſuccenturiatus ille artis medicæ longè ſcientiſſimus Galenus, apud quem ita ſcriptum legimus, Non quartanæ ſolum (inquit) breues æſtate ſunt, ſed cæteræ ægritu-

dines quoq; celeriter desinunt. Nam ſucci funduntur & eunt uſquequaq; de corpore, atq; reflantur. Igitur ſi uires ſuperſunt, nocua materia ſecreta, morbi deſiſtunt: ſin uires deſunt, infeſta materia pariter abducta, eæ quoq; exſoluuntur: quamobrem nullus morbus æſtate tardius abſoluitur. Cæterum, ut æſtate materia diſpergitur, atq; aboletur facultas, ita hyeme contrà accidit: ſucci nanq; manent intus, modo animalium quæ illatebrant ſe & deliteſcunt, & item facultas ualens perſiſtit: itaq; quum morbificus ſuccus maneat, neq; morbi conuelluntur, neq; ægri intereunt, quippe ualentior facultas renititur. Ex ijs quæ medicus præſtantiſſimus exſequitur, lux multa infertur illi Satyrico,

Iam letifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam ſperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIOnum antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad ſpectatiſſimum dominum Franciſcum Venetium, ciuem Rhodiginum, & nunc regulatorem benemeritum, Præfatio triceſima.

SVnt equidem uir clariſſime in patria noſtra Rhodigina permulti quum nobilitate tum uirtute multa præſignes, quibus cum iucunda mihi conſuetudo intercedit: ſed qui me arctius quàm tu amplexari, patrio affectu amplius confouere, iuuare conſilijs, ope iacentem quandoq; excitare ſit uiſus, haud ſcio an quenquam ad hanc diem compererim. Nec id expreſſum tibi ulla ingenij noſtri acrimonia, quod mihi perquàm exiguum affulſit: nec literarum locupletiore ſupellectile, quæ prætenuis eſt: ſed tua te uirtus, inſita morum haud fucata ſimplicitas, hac quam ſuſtines perſona prorſum digna bonitas publicam quodammodo materiam facit. Abs te digreditur nemo non hilarior, qui tua uſurus opera domi te quæſierit: aut qui forte, nedum deſtinato, dum iniunctam obis functionem, tibi ſe ingeſſerit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita inſtructus es à patruo meo, ut ſapientis ac uerè cæleſtis uiri primam eſſe curam putares, non ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum proſapia habes, quæ omnibus prodeſſe, nemini obeſſe cõſueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lodouicum Cælium patruum meum miris effers laudibus: huius mores, huius eruditionem probas: ab eo quicquid in te doctrinæ eſt, accepiſſe fateris: illius hortatu te Patauium ſtudendi gratia profectum fuiſſe, & in ciuili Iure ſatis profeciſſe prædicas. Quo fit, ut concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerum, quàm tibi hiſce nominibus debeam: minus multo etiam ſi omnia undequaq; circumſpecto, qua demum ratione tot tantiſq; meritis tuis paria facere, parte ſaltem aliqua ualeam. Nec id, quia te beneficia putem fœnerari: etenim animi altitudinem tui creuiſſe abundè uideor: ſed quoniam meæ partes ſunt, in id tota ui incubuiſſe, ne tanta tua bonitate fuiſſe uidear indignus: nam quauis pernicie peius multo reor inauſpicatiſſimum ingrati nomen, circumfuſo tamẽ tantis rerum difficultatibus lucis neſcio quid ſeſe oſtentauit. Quod eſt, ſi de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te uiciſſim promereamur: quando alia deſunt in præſentia tentanti omnia, & omnem (uti dicitur) funiculum mouenti. Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum ſpondet illud, quòd literarum ſtudia ſic es perpetuò amplexatus, ut in ijs præcellere animaduertaris. Te igitur præſide prodeat hic Triceſimus patrui mei lucubrationum labor, poſtea quàm in me qualis fueris, iam hinc norint omnes.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TRICESIMVS.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Problemata quæ discuti nequeunt. Lapidum partes esse teneriores, quæ terræ inhæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit. Cerastia, cur dicta Cyprus. Sphecia. Aries Periclis monoceros. Gallinarum pericarphismus. Engea & zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amaltheæ cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi. Ceratoglyphi. Comotę. Comotriæ. Ceroplastæ. Myes. Cornua increscere quid. Episporia quid. Epispora. Cerasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declarat. Cap. I

EST apud Platonem semel, quantum obseruauerim, uerbum hoc cerasbolus, id est κερασβόλος. id quodam ueluti adagio usurpatum, pro eo qui inamœnis ingratisq́ moribus sit, quiq́ per imperitiã nullo moueatur affectu, & leges quoq́ habeat derisui, illis haudquaquam obtemperando, sed cõtumaciter obnitendo. Et uocabuli quidẽ notio aperta satis, at eiusdem ratio non utiq́ obuia fuerit, sed ut Arietini oraculi historia, forte amplius quærenda. Sunt qui ita interpretentur: cerasbola dici proprie, quæ dura nascantur in aspretis aut leguminibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta inilium. Ea si leguminibus incoquantur, minime remollescunt, nec alioqui fructum unq́ ferunt. Eiusmodi produnt esse, quæ inter boum cornua dum seritur, forte fuerint iactata: unde & cerasbola nũcupata à iactu eiusmodi. Alioqui & ateramna intelligunt, quæcunq́ incoctilia sunt & contumacia rebelliaq́. Colectaneorum secundo apud Græcos ad agricolationem spectantium scriptum inuenias: seminantibus cauendum, ne in bouis cornu decidant semina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & ἄφορα καὶ ἀτελῆ τὰ τοιαῦτά φασι γίνεσθαι. Sed (ut dixi) non nimis abditum hoc, neq́ ab intellectu deuium. At cur ita, id est quod multos diu torsit. Multa equidem in naturæ maiestate recondita latere, fatendum est, quæ ingeniorum solertia necdum satis uidetur excussisse. Nonnulla ex ijs sum memor alia huius operis parte attigisse me. Recenset pleraq́ & Theophrastus, in quibus & illud de gallinis, quod sexto De historijs etiam Aristoteles posuit, & est à Plinio repetitũ: illæ enim ouo ædito, religione quadam excutiunt sese, & circumactæ purificant, aut festuca aliqua sese & qua lustrant: pericarphismum Plutarchus uocauit: item defossum à ceruis cornu: itemq́ si una aliqua caprarum ore heryngium teneat, quod nonnulli uocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex sub sistit uniuersus. Hoc & de cerasbolis dici potest non absurde. Quid enim fiat, neminem profectò latet, sed causam non norunt omnes. Non magis quàm in eo quod periti rerũ tradunt, ceruis salsuginosas manare lachrymas, at dulces suibus dum capiũtur: necnon cur exculcatũ apium contritumq́ dum germinat, lætius mox proueniat, quod probris maledictisq́ & execrationibus in cumino cõsequuntur. Cæterum ne quæstionem modò torquendis uidear ingenijs proposuisse, subiungam quod ex mutis (ut aiunt) magistris compertum mihi est. Scribunt physiologiæ non imperiti, frigiditate seminibus induci duritiem, ea nanq́ premit cogitq́ usq́ ad rigiditatem. Ediuerso mollia laxaq́ efficit calor: proinde non recte astruunt, qui dicunt, ἔτος φέρει, οὐχὶ ἄρουρα, id est annus fert, non ager: siquidem loca genuino prędita calore, temperiem gratam aere addente, fructus proferunt molliores. Quæcũq́ igitur serentis manu protinus recteq́ in terram decidũt semina, intra illã excepta, uelut suo sibi lecto collocataq́, calore insito amplius & humore perfrui ualent. At quæ in cornua inciderint boum, non assequuntur, quam Hesiodus tradidit, ἀρίστην εὐθυμοσύνην: sed aberrantia dilapsaq́, non tam sata uidentur, quàm proiecta incuriose: unde accidit plerunque, ut uel frigoris iniuriam patian-

tur,uel exſucca prorſum fiant,& lignoſa tunicula,ita ut remolleſcere haudquaquã ualeant. Argumento ſint lapides,quorum partes terræ inhærentes, ἔγγαια καὶ ζωόφυτα μὲν uocant Græci,longe molliores cuſtodit calor,quàm quæ ſub dio ſunt:qua ratione lapidarij artifices lapides adobruunt,quos excolere ingenio parant, ueluti terræ caliditate quadam indipiſcantur maturitatem,cum hypæthri & ſubdiales frigoris ui obdurati artificio reluctentur.Sunt tamen zoophyta Græcis proprie inter rationalia & ratione carentia conſtituta, id eſt inter homines & bruta. Rurſus ipſum hoc inde quoq; diſcimus:etenim compertũ ferme eſt,frumenta quæ in areis ſeruata diutius fuerint,quodam ueluti callo obdureſcere.Idipſum alicubi præſtat frigidior uẽtus, dum uentilãtur, afflando.Sicuti contingere in Philippis auctores nõnulli ſunt. Inde fit,ut tanquam impoſſibilia haud reſpuenda ſint,ſi forte ruſticos quandoq; inaudias, ex duobus propinquis ſulcis,aut uerius porcis,in altera duriores cõcipi fructus. Sed & illud maximum, inter fabarum lobos alij mollia producũt,alij dura,prout frigidior uẽtus,aut aqua partem hanc attigerit magis,aut illam.Sed quoniam de cornibus quæ cerata uocant mentio hac parte facta à nobis eſt,appendicem non ingratiorem lecturis adijciamus: alioqui & operis eſt inſtituti, quo eruditionem hiſce ueluti fulturis tibicinibusq; ſurrigere obfirmareq; contendimus.Lego in ueteribus memorijs ante inuentionem poculorum antiquos cornibus ad potum eſſe uſos.Quo argumento à doctis uſurpatum inuenimus κεράσαι,pro eo quod eſt ἐγχεῖν οἶνον,hoc eſt uinum infundere. Sic Piſander, & Homerus Iliados Θ, οἶνόν τ᾽ ἐγκεράσασα πιεῖν.
id eſt,& uinum fundens in ceras,ſiue cornu ad potum.Cornu Amaltheæ, quæ Hæmonij traditur filia, miræ fuit naturæ, quod ſcribunt Græci, ut quem quis ſeu potum expetiſſet,ſeu cibum,citra ullum omnino laborẽ fieret eius compos.Hoc Achelous, ſuo recepto,Herculi fertur tradidiſſe.Ceratia autem ſiliquas dicũt,uulgo notas,intra quas incluſa cernuntur nominis eiuſdem ſemina,unde ſimplici aurificũ turbæ obrepſit appellatio,ut in auri & argenti ponderibus ſubinde caratos dicat. Scrupulos in ea re nuncuparũt ueteres.Nam hinc ratio ſcrupularis uocatur Plinio.Sunt & in Megaridis confinio Cerata,quod eſſe loci nomen indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur uero cerata à κάρα, quo caput ſignificatur. Recte enim (ut Ariſtoteles inquit) capiti cornua mandauit natura:nec recte Aeſopi Momus uitio dat, quod non in armis taurus cornua geſtitet, unde ferire uehementius poſſit, ſed capite corporis imbecillima parte. Neq; enim ingenio perſpicaci ille Momus iſta reprehẽdit.ut enim ſi in alia quauis parte cornua haberentur,fruſtra ponderi eſſent,nulla in re utilia,multa etiam officia impedirent:ſic armis quoq; infixa,ſedem omnino ineptam tenerẽt. Gerunt quæ animal pariunt,cornua ad uim aut inferendam aut depellendam.Scribunt nonnulli ex grammaticis Græcis, cornua item pro capillis poſita inueniri,quoniam utraq; enaſcantur modo eodem.Credo,quia ungues,roſtra,pili,cornua,plectra,ſiue calcaria, & ſi quid eiuſmodi aliud eſt,ex cibo gignũtur aduentitio & augendi poteſtatẽ habente, quem tum à fœmina,tum forinſecus ſibi acquirunt.Oſſa uero in prima partium conſtitutione gignuntur ex ſeminali excremento:quumq; animal augetur,hæc incrementũ ex alimento capiunt naturali,quo partes augentur principales. Adeſt etymon quoq;, cur cerata pro capillis autument inueniri: inde enim duci uidetur nomen, ὅτι συνεχῶς κείρονται, id eſt quod præcidantur aſſidue. Vocant & cerata fluuios omneis ab Oceano delatos. Ponitur & nomen id pro gloria quandoque, παρὰ τὸ ἐρῶ τὸ ἐπιθυμῶ, quoniam gloriam omnes appetant. Porrò uidetur ceras ſignificare uim roburq; in ſanctis literis, honeſta ex brutis tralatione,quæ communita cornibus ſunt. Nam & Ceraſtiam dici Cypron, Xenagoras prodidit, διὰ τὸ ἔχειν πολλὰς ἐξοχάς, id eſt quia ſupercilijs abundet multis, quæ(inquit)cerata uocant.Etiam ſi me non fallit,eſſe qui ſic opinentur dici,quia inibi uiſerentur cornibus homines inſignes.Quemadmodum & Sphecíam interpretantur nuncupatam,quod incolerent Spheces qui nominabantur.Legimus porrò arietis caput monocerotis,id eſt cornu unius,Pericli ex agris eſſe allatũ:quod intuitus Lampon uates,robuſtum & ſolidum in frontis meditullio ſitum, reſpondit, Ex duabus quæ in urbe uigerent factionibus, Thucydidis ac Periclis, fore ut altera obſcurata, ad unum

Periclem, apud quem uisum foret portentũ, recideret ciuitatis potentia. Ceraxoos & ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt excoluntq; artifici ingenio, ac sculpunt: sicuti concinnandæ comæ periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, id est κομωτάς: & fœminæ comotriæ. Sed & ceroplastæ uocantur, quoniã (ut præstruximus) comas etiam cerata uocabant. Vnde de Paride apud Homerum κέρ ἀγλαὸν, id est coma illustrem uenustumq; interpretantur. Et apud Sophoclem, ὀρθόκερος φρίκη, pro eo quod est ὀρθόθριξ, & κέρας βοός, pro setis intelligunt bubulis. Legimus item carnes supra frontem ad tempora nuncupari μῦας, id est mures, sed & cerata dici à quibusdam. Cornua increscere dicuntur, cum ab spinosis argutatoribus argumẽtorum strophis, cuius sunt formæ syllogismi cornuti, sic obretimur, ut uelut pedicis explicari haud promptũ sit. Aduersum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirẽdus est. Disceptatum inter primæ notæ grammaticos est, qui demum sint apud Valerium Flaccum Argonauticon primo, Ceruchi. apud Græcos & Hesychium in primis comperi, ceræuchos dici rudentes, uelut τὰ κέρατα ἔχοντες, id est antemnarũ cornua firmantes. Suas uero habent in puppe ansas ad quas destinantur religãturq;: propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus,

Temperet ut tremulos Zetes, faterq; ceruchos.

Nec aliud libro undecimo indicat Apuleius, cum ait, Puppis intorta cerucho. sic enim legendum censet interpres. Demum ut ad cerasbola redeamus, ita inuenio in thesauris Iulij Pollucis: Episporia (inquit) dicitur, cum quis in idem semen inijcit & alterum: quod cauẽdum est. Sunt & cerasbola boum cornibus circumuoluta uincula: sed & in antiquis lyris, κόλλαβοι. Epispora tamen Græci uocant item, quæ Maij seruntur mense, omninoq; sic dicitur sementis prima. Epispora esse scribit Theophrastus lactucam, erucam, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine τὰ λάχανα intelligãt. Illud postremo adiecerim, arietem dici κριὸν Græcis, ἀπὸ τοῦ κέρως.

Quæ sit prouerbij ratio, Senilis ualetudo. Senectutẽ esse animæ propriã ætatem. Themistoclis dictum ad id. Cap. II

SEniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab Hippocrate est: attamen qui longi his acciderint morbi, magna ex parte insanabiles tota uita comitantur. Hinc profluit adagium perelegans, ut senilem nũcupemus ualetudinem prosperam satis, minusq; causationibus obuiam infestamq;, uel (si ita mauis) quę medicam non admittat manum, nec ulla ualeat ratione persanari: quando eiusmodi esse senum morbos Hippocratis dictant uerba: quæ si quis ad amussim reuocet, lancemq; curiosiorem, comperiet non senes omnes quàm iuuenes minus ægritudinibus lancinari & conuelli: neq; enim continentes sunt omnes moderatiq;, nec omnino parcius uictitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditatem. Qui uero luxu uitæ prodigalitateq; & lenocinio blanditijsq; uoluptatum, ac gulæ demulcentia lasciuiunt, & uitam consectantur uoluptatibus delibutam, magis ægrotant, ut qui debiliores quàm iuuenes habeantur. Cæterum complures ex longis morbis insanabiles tota uita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, ut insuper morbi digeriem facile concoquere nequeat. Itemq; morbi diutini, frigidiores censent omnes, & ob eam rem seniores magis q̃ iuuenes infestãt, namq; omnes similioribus morbis facilius perurgentur. Cæterum id eximiè aduertendũ, senectutem nihilominus animæ dici ætatem propriam & accõmodam, quando omnes quidem in sene conflaccescunt uirtutes, sola lætius uiridiusq; progerminat sapiẽtia, uitiorum consilescentibus incentiuis: quo nomine clarissimus è Græciæ imperatoribus Themistocles, transmissis uitæ annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrandum, sapere cum pręcipuè esset exorsus. Hinc & poetas celeberrimos legimus, ætate iam grandi, cygneũ quiddam & cõsueto mollius blandiusq; insonuisse. Hæc deniq; Abisac illa Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis uiri recalescerẽt membra, iam arata rugis & deflaccata. Auctor tamẽ in Politicis Aristoteles est, corporis minui uigorem ab anno sexto & tricesimo, animi uero ab duodequinquagesimo.

Lassitudinem æstiuam leniri balneo, hybernã uero unctione. Cothonismus quid. De cibi potusq; ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctio ex astronomis & medicis. Cap. III

ET quoniam medicorum castra, non ut transfugæ, sed ut exploratores ingressi sumus, nauanda strenue opera est, ut inde ueluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus publico quidem studiosorum bono, electius aliquid cultiusq; referentes. Argumentum uero huic elucubrationi Aristoteles prębet, apud quem agitari quæstionem scimus, unde nam sit quod medicæ artis nõ imperiti æstiuis lassitudinibus balneo, hybernis uero unctione mederi soleant. Et succurrit quidem ratio, hyberno utiq; tempore unctionem offerri propter humores mutationesq; urgẽtes: nam per calorem laxare oportet qui membra tepescere faciat, oleum uero calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellat horroris, quod status temporis ad teporem ingenue uergit. Hinc etiã cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur, ille magis, hæc omnino, potioni namq; per æstatem ob temporũ siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia uero cibi, quæ ὀλιγοσιτία dicitur, communis quidem temporum omnium est, sed magis æstati cõuenit, ne ob habitum temporis feruentem corpus cibo immodico pressum exęstuet. Hinc prouerbia duo scite admodum, nec ut opinor improspere producuntur, Aestiue bibere: quod est largius uberiusq;, cuiusmodi affluentem potum κωθωνισμὸν uocãt Græci. Nec me fallit: eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philosophi loco, liquidam commixtionem ex uino subtili, claro odorato, & aqua leui laudabiliq;: hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, uirtutem custodiendo frigefactant atq; humectant quoq;, quod est eo tempore potissimũ, necnõ tenuitate sua superfluitates corriuant in urinam & sudorem. Alterum uero adagium est, Hyemalis refectio, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres namq; hyeme, sed & uere quoq; natura calidissimi sunt, & somni longissimi: itaq; per ea tempora cibi dari copiosius debent: caloris enim natiui copia magna est, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumẽto ætates sunt, & athletæ. Quod uero hyeme accrescat calor, Aristoteles quoq; insinuauit: subterfugit enim præ frigore extrinsecus circumfuso retrorsumq; æstate ad confinem consanguineumq; & cõsentaneum aerem aduolat: ita efficitur, ut porrectus & quasi patefactus diffletur atq; dispergatur æstate, hyeme confertior coeat & constipatior, & item in profundum peruadat meetq;. Quocirca concoctio & sanguificatio per ea tempora probior & salubrior redditur. Suffragãtur & somni longiores ob prolixiorem noctium tractum, id quod ad officia naturalia admodum confert. Cæterum quia paulo solertioribus posse ambiguitatem inoriri animaduerto, Sit ne id uniuersis animantibus commune, ut hyeme infercienda sint amplius, sciendum, à tractatu hoc abiungenda, quæ certis se temporibus in specus conijciunt conduntq;: hæc enim cibum nequaquam requirunt pleniorem, quamdiu latebris delitescunt, siquidem ex toto sine pabulo obdurant. Quod si cibum abliguriant, ut ante latibulum, perperã concoquunt. Animantium siquidem quę ex natura frigent, calor euincitur brumali frigore, ita ut propemodum extinguatur, & ob eam rem pleraq; contueri liceat, exanimis similia, quæ in latebris uiduata sensu motuq; iaceant. Quædam istiusmodi affectu prorsus exanimantur. In animantibus uero sanguinolentioribus calidioribusq; calor in profundum colligitur conuẽtu frequentiore. Cæterum in ratione temporum attendenda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis diffidentia plurimum: quod nõ neglexit Auicẽna quoq;. Nam qui solis per signa meatum obseruãt, ueri assignant initia, partẽ arietis primam, æstati primã cancri, autumno primam libre, hyemi primã capricorni. Medicinæ periti media signorũ in ijs præferunt, aquarij, tauri, leonis, scorpij. Nam & prima Canticæ particula, tractatu secundo, Auerrois inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & eiusdẽ distantia media efficiũtur anni tempora quatuor, siquidem ex longitudine causa inoritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est constitutio, ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex mediana solis distantia temporum supputatur ratio media.

Septimani

Septimani tragœdi qui facie prouerbij intelligantur. Martialis locus illustratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem quid. Cap. IIII

SEptimani tragœdi ex adagio dici ualent, qui morbo, uel etiam quauis alia causa in delirium prolabuntur. Prouerbij origo ratioq; ex historia est, ferunt Abderitas quandoq; Lysimacho regnante, nouo quodam & mirãdo genere morbi infestari cœpisse. modus mali erat hic, primum uniuersim grassabatur febris prærapida succensaq;, ubi dies aduenerat septimus, ijs sanguis profluebat è naribus copiose largiterq;, alij sudore multo digerebantur, & hic erat febri finis. Cæterum perridicula mentem omnium obsidebat affectio, siquidem ad tragœdiam concitabantur, iambicaq; uocalissime detonabãt. Sed Euripidis Andromedam in primis, & Persei uerba cantu percurrebãt. Prætenuibus ac præpallidis septimanis istiusmodi tragœdis offertissima ciuitas erat, uociferantium hæc & id genus alia,

σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε, κἀνθρώπων ἔρως.

id est, ó deorum hominumq; amor tyranne. In multum producta est inusitata deliratio hæc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finem induxit. Morbi initium profluxisse hinc opinãtur, quod ea tempestate magni nominis tragœdus Archelaus, æstatis meditullio, caloribus succensis Andromedam illic actitauit, unde febrium causam in theatro contraxerint Abderitæ: quumq; (ut assolet) tragœdiæ illius spectra mẽti obuersarentur, conualescentes in eandem per deliriũ dilabebantur, memoriæ Andromeda inhærente, ac Perseo cum Medusa. Hinc adagij origo fluxit. Eo uti possumus, quum mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediuntur multi. Quumq;, ut Satyricus inquit, Scribimus indocti doctiq; poemata passim.

sicuti sua tempestate usu uenisse Lucianus prodit, quando gestis in Armenia rebus numerosa historicorũ prorupit series, ut iam Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xenophontes uiserentur. Et ueritatis assequeretur fidem adagio uetus, πόλεμος ἁπάντων πατὴρ, id est omnium pater bellum est: quando tantos produxisset rerum conditores. Ad hanc quæ de Abderitis exposita est contenderim historiã allusisse Valeriũ Martialem, quum Epigrammatum decimo ita scribit,

Si patiens fortisq; tibi durusq; uidetur,
  Abderitanæ pectora plebis habes.

Nec tamen excidit alibi traditum à me, insitam Abderitanis fuisse uesaniam: quod Ciceronis est in Deorũ natura. Quæ sententia etiam si plane satisfacere potest, non ibunt tamen inficias studiosi, sensum poetæ hac historia iuuari egregiè. Nec illud postremo incuriose prætereamus, quod ex Hieronymo est. Eum qui uerba profundat obscura inuolutaq;, nec sentẽtijs aptè cohærentibus, pessimo elocutionis genere, dici per febrem somniare, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculo alligandum.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui sit. Lethargus, & quid catalepsis, item catastasis. Caput V

SOmnum attonitum elegãter ac doctè dicimus, cum quis ita obdormiscit, ut difficulter expergefieri ualeat. Sed inquit Galenus, illorũ deliria uehementer cauenda, qui tota (ut aiunt) uia oberrãtes attonitum somnum incipientem, diutinum somnũ esse existimant, cum recte nominetur somnus diutinus, si tẽporis serie duntaxat transiliat naturæ moderationẽ, nec difficulter, puta nequaquã altus & profundus excutitur. Talis præterea somnus ex frigore principis accidit sentiẽtis, id est cerebri. Quod si frigus uehemens sit, cœtu & cõciliatu humoris, lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contrà coitione incursuq; siccoris, ut sic interim loquamur, cõmittit catalepsin nomine, quã uerbũ è uerbo exprimẽtes, prehensiculationem appellant: datur enim nouitati uerborum uenia, dum rerũ seruitur obscuritatibus. Catastasin uero Galenus Therapeutices nono, aeris intelligit nos ambeũtis crasin siue temperamentũ, in quo & regio continetur ac item hora. Pari modo uigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ cõsistit, sed uel ob intemperiem atq; immoderationem solummodo, uel etiam ob succi biliosi exsuperantiam affluentiamq;. Sunt quidam qui uelint somnum assiduè fieri moderatum, nec

unquam immodicum. Rursus alij uigiliā nunquam fieri mediocrē & salubrem conten dunt, ac uerbum esse quod redundantiam tantūmodo indicet: sed hi, si uiuendi consue tudinem tenerent, nunquā in tantas salebras inciderent: nam pręclara Hippocratis sen tentia est, Somnus aut uigilia si alterutrum excessit modum, mali est. Non ab instituto aliena sunt, quæ maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodū (inquit) mor bi aliqui peruigilium & insomniam afferunt: nam comperti sunt, qui nouem dies exer tis & inconniuis oculis egerint: quemadmodumq; hoc idem sæpe citra ægritudinē ac cidit, ut gracilentis & præaridis, qui naturæ suæ ratione longas uigilias patiunt, ita somni copia interim inualentibus, interim ualentibus contingit. Nam ex ijs qui febre ten tantur, inuenti aliqui sunt, quos altus sopor in triduū attinuerit. Paruuli uero tum pro pter cibos tum propter humorem infantilis ætatis longissimo somno utuntur.

Somni ratio ex Peripatetica doctrina. Quæ dormiant, etiam uigilare. Quę sen su careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium. VI

PОrrò ut ad alia hinc dissita non admodum, protinus gradum struamus, Quicquid somni capax est, idem uigiliæ particeps: & retrò. Nam si somnus quędam affectio est, & quasi nodus et uinculum sensus: sensus autem omnis sentire actu potest: omnis uero potentia aliquando in actum refer tur: Necessarium est, ut id quod dormit & quod potentiam habet, ut uigi let, excitetur omnino & actu euigilet. Ita nullus fit somnus, qui nō possit rumpi, & qui (ut ita loquar) expergiscibilis non sit. Quoniam uero ex sensu, somni natura & uigiliæ dependet, & cum uires animæ habeantur distinctæ, ita ut altrix abiuncta à reliquis sit, reliquæ seorsim ab hac non possint cōsistere, certum est ea quæ augentur modo & mi nuuntur, ut arbores, dormire ac uigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à ratione uitali, quę & uegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & mani festo dispescitur: etiam si non id constaret, utrum subiecto & magnitudine differat. Pu tat Aristoteles somnum & uigiliam esse affectiones circa cor, ubi domicilium optima tis sensus locatur, dormireq; animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de anima libus loquimur, semper excipiuntur diuina: nam eorum actio iugis ęternaq;, nec tristis onerosa'ue est, & uigilia in ijs omnis, cōtrarij est expers. Vtrum uero ea, quibus silicea testa obducitur, dormiant, nemo quidem adhuc (quod sciam) fuit qui uiderit, aut argu mento aliquo notauerit. Sed ratione tamen persuaderi id potest: nam animal eo fini mus, quod sensum obtineat. Somnus uero immobilitas & quodammodo pedica est & obligamentum sensus. Contrà exsolutio eius, uigilia est. Non habent autem uices has plantæ: quia ubi sensus non est, ibi neq; somnus esse, neq; uigilia potest. Vbi autem sen sus est, ibi dolor & uoluptas: ubi dolor & uoluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum potest concedi: nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupisce re, aut sentire. Neq; item quæcunq; alescunt, necessario etiam sentiūt. Quanquam con trà est, quæcunq; sentiunt, ut necessario etiam alescant. Hæc uero alimenta quibusdam habentur, ut plantis. Hoc uero demonstrat ea ratio, quod uis quæ nutrit, munus suum gnauius exercet & expeditius, consopitis quàm uigilantibus nobis. Porrò & illud esse manifestum debet, Omnes animātes in somno affici eodem modo, hoc est summa illa immobilitate & insensibilitate offundi. Nam si dormienti auditus in ministerio & offi cio sit, uisus non sit, erunt simul in eodē duæ res pugnantissimæ, quia scilicet dormiens aliquis sentiet, quod impossibile est. Colligi & illud potest, somnum & uigiliam ad sen sum cōmunem & ad eius sensorium pertinere, id est ad ipsum cor: & quum sensus com munis subiecto idem cum tactu sit, necesse est ut animalibus omnibus uigilia & som nus communicari dicatur: quia tactus quoq; communicatus omnibus est. Si uero quæ rat aliquis, an impotentia sensuum omnium sit somnus: respondebimus, nō esse, etiam si omnes sensus in somno impotentes redduntur. Etenim necesse est, tactu sopito, con sequi reliquos sensus consopitos esse: sed eo non ualet hoc, ut soporationem omnium sensuum causam esse somno dicamus, sed solius tactus. Nam quum princeps sensuum & quo cæteri referūtur, afficitur, necessario & satellites eius affectioni accūbunt. Con trà, si illi afficiantur, non continuo necesse est sensum principem consentire. Illud uero

argumento

argumento eſt,ſomnum nō ea re conſiſtere,quod ocioſi omnes ſenſus ſint. Cum enim quis animo linquitur,quod genus lipopſychiam uocant,id eſt animę defectum: quanquam & ibi impotentia ſenſuum eſt,tamen ſomnus non eſt. Porrò duabus uenis in collo,quæ à iugulo ubi ſcinduntur caput ſubeūt,foris ualide apprehenſis collabuntur homines,ſenſibus ereptis,nec tamen dormire dicuntur.

Somni cauſæ,quas recenſet Ariſtoteles. Galeni ſententia aduerſus eundem. Quando primum infans alatur ut animal. Cibi demutatio in ſanguinem quomodo abſoluatur. Quo pacto uaporum ſcanſili motu inducatur ſopor. Caput VII

CAeterum finalis ſomni cauſa ſalus eſt & conſeruatio animalium. Agens uero cauſa,ſpiritus eſt uitalis,qui in corde eſt:materia uero,uapor qui caput ſubierit,deinde in locum inferiorē defluxerit. Forma autem, ſitus & diſpoſitio,eſt illa membrorum & partium corporis,quę in dormientibus extra intusꝗ cernitur. Sed enim Galenus quarto Morbi ait, Ariſtoteles teſtatur,ſomnum fieri capite humiditate repleto:nō tamen potuit oſtendere,quare capite humiditate repleto,primus ſenſus quieſcat.Nam eius intentio erat,primū ſenſum eſſe in corde:ſed pręſtitiſſet dicere,ſomnum fieri humectato pulmone. Certe quia ſumma ſemper ratione agit natura,nec continue moueri cum uoluptate animalia poſſunt, manifeſtum eſt,ſomnum ad incolumitatem fuiſſe animalibus iunctum,& ad quietem: unde uaga & uulgo recepta translatio eſt,ut ſomnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipſa neceſſitas non ſimpliciter eſt intelligenda,ſed ex poſito & adiunctione.Nam conſtituto animali,neceſſe eſt id ipſum alatur:quo conceſſo,neceſſarium eſt è cibo uaporem ſurrigi,è quo ſomnus conſequitur neceſſario.Quia uero ſentiendi & mouendi principium eſt cor,in quo & ſpiritus uitalis & refrigerationis principium continetur, conſtat ſomnum & uigiliam, quod item paulo ante attigimus, cordis eſſe affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur,ideo et pleraque agunt, qualia quum uigilant ſolent,quod certe ſine uiſione aliqua aut ſenſu nō poſſet contingere.Clarum porrò eſt,oportere animal ſimul atꝗ accipit ſenſum, tum primum ali, & creſcere in eo quod animal.Nam quando intra uterum partus eſt, enutritur quidem & creſcit,non tamē ut animal,ſed ut planta. Cum autem accedit ſenſus, tunc primum nutritur & augetur,ut animal.Plane alimentū eſt id quod ex concoctione poſtremum & nouiſſimum ſubſidet:habentibus ſanguinē,ſanguis:carentibus ſanguine,quod uicem ſanguinis præbeat.Conceptacula ſanguinis ſunt uenæ,initium uenarum eſt cor.Deuoratus enim & ingeſtus per os cibus,indeꝗ in locos ſuos,id eſt inteſtina & uentriculum collatus,euaporatur:& ſurſum reſpirat per uenas, per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur: & natura ſanguinis tingitur: à iecinore influit, & ſubit ad cor. In corde uincitur & conficitur pleniſſimè,inibiꝗ in ſanguinem perfectè mutatur.Ac uenæ quidem aliæ cor adeunt,aliæ à corde proueniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanquam miniſtræ ac gerulæ ſunt, ut quæ à iecinore ad cor incoctum & imperfectū ſanguinem conuehant, quem cor ſuſceptum ſua ui meracum & abſolutum ſanguinem reddit. At uenæ quæ à corde pertinent,cōparatæ ad alium uſum ſunt, uidelicet ut ſuccus per eas concoctus iam perfectusꝗ in totum corpus diſtribuatur:illud uero neceſſarium omnino eſt,quod in uaporem ſoluitur tabeſcitꝗ,aliquatenus ſuſtolli: deinde reditum capeſcere,& inſtar Euripi refluere:nam omne calidum in ſublime natura effertur,eo loci refrigeratur à cerebro,& conſiſtit, mox reciprocat & deſcendit ad cor: cuius feruore refrigerato, ſomnus obrepit. Ita efficitur ut ſomnus maxime à cibis proficiſcatur. Nam alimonia ad ſummum caput uiam molita, quamdiu fluxum cerebro immiſcet, attentat & aggrauat, hinc ſalebræ illæ uerborum incertæ, hinc oculos nare, caput uergere, erigendi ſe facultatem auferri contingit. Quum uero iam commeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo ſemper uis illa humifica & corpulenta in caput leuatur, tum profundo ſomno demergimur, & altum ſoporem flare incipimus: quo argumento Mneſimachus comicus ſomnū eſſe parua mortis myſteria pronunciauit. quam uero humentia & corpulenta genera grauedinoſa ſint capiti, indicium illud eſt, quod

quibus

quibus ineſt uis ſomnifera, eandem grauedinem capiti afferunt, craſſitudine humoris eius qui ſurſum reſpirat:ut papauera,mandragoræ,ac temetum.

Cur uinolenti non dormiant,neq; item melancholici, aut uehementer æſtuantes. Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumentibus.Fatigatio cur inducat ſoporem: item morborū aliqui, & hyemale tempus.Cur ualde dormientium uox grauior, ac hyeme quoq; : & qui ſuauiſſimè dormiunt, nil ſomnient. Cur deniq; in pueritia Galli uideantur ſapientiores. Caput VIII

EX ijs uerò omnibus facillimum erit, ambiguitates tollere, quæ ab ingenioſis plerunque agitari ſolent, & ab experientia originem ducunt. Nanque obſeruatum eſt, uinolentos non ferè dormire. Id & in libro Encyclicarum quæſtionum propoſuit Ariſtoteles, & Hali Practices primo, ubi in ebrietate ait, non eſſe ſomno locum, ibi nanq; fieri quod in lucernis contingit, in quas ſi præter modum infuderis oleum, reſtinguitur mox lumen. Ratio uerò euidens: nam ad ſomnum creandum calidum adeſſe humorem opus eſt: hic enim concoqui expeditè poteſt, indeq; ad caput uapores ſurriguntur, à quibus ſubinde ſomnus inducitur. Quòd ſi deeſt, exiguusq; humor, aut concoctu difficilis ineſt, ſomnus non oritur. Qua de cauſa, poſt cibum ſomnolentiſſimi fieri ob calorem ſolemus. Melancholicos uerò, & uehementer æſtuantes inſomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus eſt: alteros, quia nullus eſt, aut certe minimus. Contingit porrò nimium uigilantibus, uti caua quæ ſubſunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerunque. Hoſce uocant Græci κυλοιδιῶντας, uelut οἰδοῦντας τὰ κοῖλα, τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς. Ad quod planè reſpexiſſe mihi uidetur in Tiberio Tranquillus ſic prodens, ſed Agrippinam & abegiſſe poſt diuortium doluit, & ſemel omnino ex occurſu uiſam adeo contentis & tumentibus oculis proſequutus eſt, ut cuſtoditum ſit, ne unquam in conſpectum eius ueniret. Ab huius interpretationis ſcopo exciderūt enarratores. Rei quam agimus, meminit Theocritus,

οἶδ' ὑπὸ ἔρωτος λυθὰ κυλοιδιόωντος, ἑτώσια μοχθίζοντι.

Scribit Auerrois, Poſt labores obrepere ſomnum: quia dum mouentur animalia, exercenturq;, ſpargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indeq; refrigeratur, & proinde neceſſario ad principia recurrit, ut proprijs uelut theſauris cōmuniatur aduerſus præpedientia. Ariſtoteles uerò ex Themiſtij interpretatiōe: Aliquādo (inquit) & fatigatione multa pertentamur ſomno: cuius ea ratio eſt, quòd labor diffundit quædam in nobis, & tabeſcere facit, quæ uicem incocti alimēti præbent, niſi colliquamentum id frigidum ſit. Ita inteſtinorū calor, qui ex attritu laboreq; exprimitur, recrementa quædam emollit, quæ ad ſuperiorem locum redundantia ſomnum inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualeſcunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio ſomnolentiores ſumus, quòd aeris humectatio frigida facit, & noctes porrò lōgiores: ſicuti Hippocratē quoq; ſanxiſſe nouimus. Sed maior id quoq; facit cibariorum ingeſtio: nam appetentia tunc uegetior & excitatior eſt. Quoniā uero ut membris grauioribus ſimus, facit ſomnus, hinc & illud obuenire à peritioribus adnotatum eſt, ut quo tempore plus dormimus quàm uigilamus, quod hybernum profectò eſt, hoc uox efficiatur grauior: quum em̄ tempus quod interuenit ad uigilandum, breue ſit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere uſq; ad ſomni repetitionem poteſt. Igitur quum aer non ſolum interior, ſed exterior, ſit craſſior: et craſſior qui eſt, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immerito uox eſt. Nec illud incurioſe tranſiluerim, quod Ariſtotelica lectio, magiſter mutus, mihi ſuggerit in præſentia, Qui grauiter & ſuauiſſimè dormiant, nihil admodum ſomniare: quia & ſenſus & intelligentia hominis tunc ſuo fungi officio poteſt, quum animus tranquillatur & requieſcit: qua quidem requie uel ipſa ſciendi ratio conſtare uidetur. Ex quo fit, ut amentes ſint pueri & ebrij & inſani: facit enim calor, qui nimius in his eſt, ut motu plurimo uehementiſſimoq; inquietentur, quo motu deſiſtente, prudentiores eſſe incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius

sumus, quod à doctissimis proditum est: Gallorum pueros initio sapiētes uideri, mox auctiores factos desipere. Quod educandi curæ aliqui ascribunt, aut uerius, quum extra modum corpore sint humectiore, calor innatus ita adobruitur ut quiescat: propterea item orbiculatiore sunt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea uerò quiete uidentur illi quidem sapientiores: ubi uero auxerint, humecta illa redundantia ętate iam deflaccescente, calor inualescens præualet. Proinde uehementiores illis contingunt motus, euaporante humido caliditatis ui. Adiuuare putant & capitis illam non naturalem configurationem, quam sunt initio consequuti. At in Italia, contraria se ratione habere pueros palàm est, unde scitissimum profluit adagium, ut Gallicam appellantes sapientiam, præmaturam intelligamus, & quæ mox deficiēs obbrutescat quodammodo. Porrò ad uinolentiam quadamtenus spectat illud item Hieronymi, prædicandum ubiq;, ingerendumq;: Vinum (inquit) nunq; redoleas, ne fortè illud philosophi audias, Hoc non est osculum porrigere, sed uinũ propinare. Osculo quippe salutabāt priores.

Somniandi rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipue. Cur quidam dormientes ambulent. Item paucula ad soporem pertinentia. De Platone nonnulla. Viui potissimum uigilia. Apud Aegas insulam neminem dormire. Atlantes nil somniare. Caput IX

VT uerò ad institutum redeamus, nec forum reclinare uideamur quod delegimus nobis, iactatur animus noster maxime in somnis, calore scilicet, qui undique in partem se interiorem colligit, atq; ita efficitur, ut plurima uehementissimaq; illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit, uaporibus multis phantasiæ organum scandentibus. Nec putandum, quòd animus tunc conquiescat, & per se maximè sit, quum nullum somnium trahitur, ut multitudinis opinio est. Plurimus autem motus, quum suauissime quis obdormiscit, merito propterea est, quòd tunc maximè larga caloris copia in partem interiorem contrahitur. Porrò in somno quem cibo ingesto, primum capimus, nulla facultas uidendi somnij datur, quia tunc maxime accidit, ut animus propter cibum ingestum concitetur. Somnium uero occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit somnus. Illud quoq; obiter hic adnotasse, operæpretium fuerit: eos qui instructi uirtutibus sint, meliora somnia uidere, quod etiam uigilantes meliora animaduertunt. Qui deterius animo uel corpore affecti sunt, deteriora cōcipiunt. Melancholici idcirco in somnis crebro excitari cōsueuerunt, quod calore tunc largiore bilis atræ urgente, animus moueri æquo amplius cogitur, unde exiliunt sępe surguntq; euntes huc illuc. Hincq; aucupantur eruditi causam, quare nonnullis quandoq; obueniat, ut etiam dormiētes ambulent. Id enim ferè contingit, ubi multus fuerit motus & multa perturbatio; nec tamen ualida adeo, ut etiam somnum conuellat. Sed quid est, quòd cōtemplantibus plerunq; somnus obrepit? Nempe quum in motu & sollicitudine cogitatio nostra sit, eoq; impediatur concoctio, necesse est, crassa esse euaporamenta quę commeant. Illud utiq; scitu item iucundum, quum calor ad ima subterfugit, frigescunt palpebræ & frigefactæ comprimuntur & confluunt. Ita quibus palpebræ sunt, conniuendo obdormiscũt: nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore, quàm calor. Frigent igitur superiora in somno, & undique corporis extrema. Contra, recalescunt inferiores loci, ut pedes, & interiora, ut uiscera, & id genus alia. Expergiscitur uero animal, ubi primum absoluta & profligata concoctio est, quumq; intimus calor, qui ambeuntis frigoris metu in angustum se cōtulerat, tandem uictis difficultatibus, & superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimus ne indiscussum? quid nam sit causę quòd dormientes & propere oculos diducētes lumen intuemur? Nempe, inquit Alexander, quòd uisibilis spiritus coactus & contractus, plurimusq; effectus inter dormiēdum, repente ac multiplex exiens, per tenebras utpote gradiēs, ipse ad uidendum fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatum scio) Tiberio Cæsari aliam quàm cæterorum mortalium fuisse naturam, ut expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Idem ferè Tranquillus quoq; de eodem recenset imperatore. Cæterum nos

nos poſtea quàm multa ſatis de ſomni ratione cõgeſſimus, claudamus elucubrationẽ hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tanta fuiſſe continentia, ut non ſolum delicatiores epulas & opipara conuiuia ſpreuerit, ſed tantum duntaxat cibi per omnem uitam ſumpſerit, quantum ſatis eſſet ad uitæ neceſſitatem. Oliuis modo Academicis, & uili pane atq; interim aqua contentum fuiſſe, prodidere. Quem uictum quantum ſomni ſequi, ueriſimile eſt, tantum dormire ſolitum, ſcilicet non plus quàm quod ſatis eſſet ad euitandam ex nimia uigilia malam ualetudinem. Cæteros etiam quod ex primo libro De legibus patet, ſolebat admonere, ut nocte ſurgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: ſomnum enim immodicũ & corpori & animo obeſſe dicebat, parumq; inter mortuum & dormientem intereſſe. Itaq; ut quiſq; uiuere & ſentire cuperet, ſic uigilare oportere, quantum ſalua corporis ualetudine id fieri poſſet. Hinc arbitror illa profluxiſſe Ariſtotelica ex libro De animalium generatione quinto, Somnus autem talis ſua natura eſſe uidetur, ut uiuendi & non uiuẽdi interliminium ſit, & neq; omnino ſit qui dormit, neq; non ſit: uiuitur enim potiſſimum uigilia: propter ſenſum. Et in Præfatiõe Naturalis hiſtoriæ Plinius, Dum iſta muſſitamus, pluribus horis uiuimus: profecto enim uita, uigilia eſt. Propterea Ariſtonis illud uero uerius eſt, Breue admodum uiuendi tempus eſſe homini cõtributum: nam ſomnus ueluti publicanus, dimidium aufert. At Leontinus Gorgias ſenio iam feſſus ac perimbecillis, quum in ſomnum collapſus iaceret, ac familiarium quiſpiam accedens ex eo, ut haberet, ſcitari inſtitiſſet, ἤδη inquit με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. id eſt, iam me apud fratrem deponere adortus eſt ſopor. Illud uero huius fuerit uelut pragmatiæ appendix: eſſe inſulam Aegas, unde ſit deflexum Aegei maris nomen, Neptuno ſacram, In ea non ferè quẽquam poſſe conſopiri, prodidit Nicocrates, ex phantaſmatum dei occurſaculis, ſubinde quietem interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil ſomniare, ſcribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis cenſeatur. Fructuum diſtinctio. Demetrij. Horei. Oporæ. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion. Horia in cælo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Oporones. Moſchos. Tenax. Oporophoræ. Caput X

HIppocrates medendi arte nunquam ſatis laudatus, libro Sentẽtiarum tertio: Per autũnum (inquit) acutiſſimi, atq; exitioſiſſimi accidũt magna ex parte morbi, uer ſaluberrimum eſt atq; non exitioſum. Eum locum ſummus auctor Galenus ad uerbũ ſic interpretatur, Vbi tempora idoneum omne retinent temperamẽtum, uer utpote temperatum per ea ſaluberrimum erit: at acutiſſimos morbos & exitioſiſſimos, quantũ in ipſam met temporis uim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem uer maxime temperatum modificatumq; eſt: per autumnum uero primũ quidem eadem die modo frigus, modo æſtus antepollet. Tum autem inſequitur æſtatem, in qua plerunq; ſucci torrentur, interdum uires debiles extiterunt. Porrò nõ ob id ſolum noxius autumnus cenſetur: uerum etiam quod antea euocati ad cutem, reflatiq; ſucci, per autumnum ab aeris circumcurrentis frigiditate in profundum ſubitant, coguntur q;. Sed hæc cunctis hominibus indifferenter eueniunt. At ijs qui nequaquã rectè uictitant, neq; cupiditatum dulces inſidias, reliquasq; omnes exuunt paſſiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimentum, quorum prolubio eſitandorũ pellecti, quibusq; largè ingeſtis, malis ſuccis implentur. Cæterum quum eiuſmodi ferè cenſeatur autumnus: tabidis tamen officit potiſſimum. Hoc Hippocratis corroboratur ſententia, Autumnus (inquit) tabidis malus eſt. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc modo affecti improtectum nudumq; præſidijs naturalibus, id eſt carnium inuolucro exutum obtinentes corpus, aſſidue iniquitate aeris offenduntur. Nam & tabidis ſpiritus uitalis, uireſq; naturales debiles fiunt. Verumtamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabeſcẽtes eos modo intellexerit, quos tabe prehenſos pulmonis exulceratio infeſtet, an omnes utcũq; abſumptos. Quoniam uerò autumnum Græci oporam uocant, hinc obſeruatum nobis eſt, apud Galenum in libro περὶ τροφῶν, hoc eſt De alimentis: fructus quoſdam dici oporas; eos au-

 tem

tem uidetur trifariã distribuere: alios siquidem demetrios uocat, quo nomine frumenta leguminaq; complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen, ac si Cereales dicas Latinè. Sitometrion uerò id Græcis est, quod demensum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, scribitq; à Græcis horam tempus id nuncupari, quo exoritur canicula, quod est (inquit) ferè dierum quadraginta. Ex ijs fructibus alios esse tradit iamiam maturescentes, alios uero præmaturuisse, alios in summo esse statu, aut post statum, aut ante statum. Addit quoq; se putare, non ideo dici horęos, quod eo tantum tempore enascantur, sed ad eorum distinctionem qui reconduntur. Inter horæos uero nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres. Demum de oporis acturus eo nomine intelligere uidetur arboreos fructus, cuiusmodi sunt fici, uuæ, mora, cerasa, poma, persica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretentur mollioris corticis fructus. Sunt qui sic distinguãt, ut sit opora (quod dixi) quicquid extima parte lignosi habet nihil. Acrodrya uero dicantur, quæ diuerso se habent modo: sicut libro decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας adnotatum aduerti: uti est punicum malum, pistacia, castaneę, id genus alia. Vtrunq; uero genus, salgami nomine intelligi collibitũ nonnullis est. Omnino oporas accipiunt proprie autumnales fructus, & id nominis ratione, sed & æstiui in eandem ueniunt decuriam. Horia in cælo, dicunt cælestium studiosi stellarum fines. Nam in signis partes, uelut propriæ, stellis diuiduntur singulis: propterea dici audias, quum in finibus suis stella fuerat inuenta, sic est, tanquam in suo constituta domicilio. Id exemplo liquere amplius potest: Arietis dominus est quidem Mars, uerum fines eius stellis sic distribuuntur singulis: à prima usq; ad sextam partem possidet Iupiter: à septima usq; ad duodecimam Venus, ab tertiadecima ad uicesimam Mercurius, à uicesima prima usq; ad uicesimamquintam Mars, à uicesimasexta usq; ad tricesimam Saturnus. Hyperoria intelligũtur, quæ ultra tempestiuitatem perducta specie ac bonitate sentiuntur exuta. Horæum legimus quãdoq; delicatum dici & molliculum: unde apud Menandrum ὡραΐζεσθαι, diffluere delicijs. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam distribuitur oleariam, torculariam, uinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoq; adnotauero, salgama priores item dixisse, quæcunq; conditanea ad uictum nostrum in uasis seruabantur. Columella libro tertiodecimo: Hæc uasa dedita opera fieri oportet patente ore, & usq; ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, ut exemptis ad usum salgamis, quicquid superest, æquali pondere usq; ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora conseruet, ubi non innatent, sed semper sint iure submersa. Quin & in Hortorum cura, idem ita cecinit:

Tempore non alio uili quoq; salgama merce,
Capparis, & tristes inulæ, ferulæq; minaces
Plantantur.

Apud eundem salgamarios legimus libro tertiodecimo De rapis: Deinde sicut consueuerunt salgamarij, decussatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui salgama uendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubrarat nominibus Coqui & salgamarij, quîs urbanas mensas & lautiora instruebat conuiuia. Sed & Romæ fuerunt castra salgamariorum, sicut saligariorum, lecticariorum & uictimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porrò Codicis libro duodecimo, legem de salgamo hospitibus nõ præstando, in hæc uerba, Ne quis comitum uel tribunorum aut præpositorum aut militum nomine salgami, id est culcitras, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus. Autumnum dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augescant. Claudianus in Proserpinæ raptu,

Hæc tibi sacra datur, fortunatumq; tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Ab oporis inuenio dici oporophylaciũ, pro loco ubi eiusmodi seruantur fructus. Sunt & oporophorę, arbores. Sicut oporonem uocant, qui oporas emit uenditq;. Pomarios fortè dixeris Latinè, ut apud Spartianũ in Heliogabalo, ubi dulciarij quoq; nominantur & lactarij. Sed nos sine sufflamine decurrimus, quamobrem transeo ad reliqua: si illud in transcursu non reticuero: peciolum, quo ramis inhærent fructus, uocari moschon, & à Palladio tenacem quoq;.

Nunquam Hecale fies, prouerbium quo proferatur sensu. Cap. XI

NVnquam Hecale fies, scitus adagio est, quo significamus, nũquam à paupertate eiusmodi oppressum iri quempiam, qua olim circumuenta Hecale est, de qua prius quàm aliquid promam, carmina Plautina subscribemus: ex quibus prouerbij nata obseruatio est. sic enim in Cistellaria legimus,

Ecastor haud me pœnitet,
Si ut dicis, ita futura es: nam siquidem ita eris, ut uolo:
Nunquam Hecale fies, semperque istanc quam habes ætatulam
Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theseus olim adolescens comiter est hospitio susceptus, unde sacrum quoque Hecalesion per pagos celebre fuit Hecalo Ioui, non sine ipsius Hecales honoribus: quam etiam Hecalenem uocabant diminutiua forma: quoniam ipsa quoque adolescentem adhuc Thesea salutare aniliter, & huiusce modi excipere diminutiuorum blanditijs cõsueuerat. Meminit in Theseo Plutarchus & Philochorus. De ea iustũ poema Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoque herbas edules nominat, quas rustica illa Hecale apud Callimachum apponat. Meminit & Chæremon. Sudas uero ait, ἑκάλη ἡ ἡρωῒς παρὰ καλλιμάχῳ. id est, Hecale herois est apud Callimachum. Addit quoque nominis etymon ἡ πρὸς ἑαυτὴν καλοῦσα, id est ad se uocans. εἶχε γὰρ τεῖχος ἀκλήιστον. Hæc tamen uidetur fuisse pauperrima, quando ita canit Ouidius in libris de remedio,

Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ cœperit Irum?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoque libro Metamorphoseon primo, ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui uirtutes æmulaueris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Sed & in Priapeijs epigrãmatibus:

Aequalis tibi, quam domum reuertens
Theseus repperit in rogo iacentem.

Meminit & Petronius Arbiter,

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis
Battiadæ uatis uiuendo tradidit æuo.

Ex ijs quæ hactenus retulimus, & quæ sit adagij origo innotuit abundè, necnon quæ sit Hecale in literis utriusque linguæ. Verum quia res leuicula est, ac multorum (Politianõ tamen duce) extrita commentarijs: quanquam hoc genus pleraque censeri queant, uelut hastæ uelitum amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente unguentum: si id modo adiecero, non lepidè minus ac uenustè ad ętatem posse prouerbium transferri.

De Galeni ualetudine ac excellẽtia. Vitrei humores. Ephemera Galeni febris. Caput XII

GAlenum philosophum & medicum singularem, cuius sciẽtissima & plurima extant ingenij monumenta, quę genuinam sapiunt eruditionẽ, memoriæ proditũ à nonnullis est, centum & quadraginta annos uixisse, tantaque in cibo & potu abstinentia usum, ut ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam unquam gustarit: unde sit factum, ut odorificum semper anhelitum spiraret. Sed quod longè apud me mirabilius est, citra ullam omnino affectionem, sola defecerit senectute. Quod in humanis est rarissimum, in tanta subblandientis gulæ lasciuia, & in interitum uergentis naturæ fragilitate, ut silentio conterantur lancinantes hinc inde incommodorum turbines. Vtcunque, hinc certè adagium obrepere aduerto, ut Galeni ualetudinem dicamus, pro ea quę ultra humanum captum nimis sit prospera, nimisque inoffensa. Nec me tamẽ fallit, ni sim forsan Curione obliuiosior, qui tribus propositis, sæpe quartum addebat, uel quęrebat tertium: quid aduersus hanc astructionẽ nostram proferri ab eruditioribus possit, tum ex Galeno ipso, tum ex scriptoribus alijs: nam Sudas auctor est, Galenũ modò annos uixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, ut obiter etiam superpondio lectorem onustum remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Mar

ci & Commodi ac Pertinacis imperatorum temporibus, Romæ uixit. Niconem habuit patrem, geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solum, sed & in philosophia condidit uolumina. Immo uero in grãmatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obuia sunt, & uulgo notissima, recensere consilium non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porrò ex Græcæ linguæ proprietate quietum tranquillumq́ significat. Cæterum Galenus ipse de se ita propémodũ scribit libro De interioribus secundo: Sum (inquit) mihi conscius, quodam tempore tanto me esse conflictatũ dolore, ut uentris interiora arbitrarer conuelli lancinariq́, præcipue qua meatus urinæ sunt inter renes ac uesicam, mox uero clystere usus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorem deieci uitro liquescenti persimilem: quod genus Praxagoras uitreos uocat humores, sicut in plerisq́ subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidissimum: & recte ille quidem, nam sensu teste comprobatur. Mirum tamen, unde nam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro De sanitatis moderatione, ita scriptum inuenio, quocunq́ auctore æditus est liber is: Annis (inquit) iam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quãdoq́ laboribus nimijs ephemera febre. Attamen pueri adolescentesq́ magnas multasq́ incurrimus ægritudines: sed anno uicesimooctauo ætatis transacto, quum exploratum mihi esset, sanitatis esse artem aliquam, eius inhærens præceptis immunẽ me morbis exsortemq́ custodiui, præter eam quam diximus ephemeram, quam tamen ipsam declinare posset liberius paulo uiuendi potestatem nactus. Porrò in libro De alimentis secundo, ubi de lactuca sermo est, sic scribit: Vtuntur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incepi, postea quàm deprauati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quum circa diaphragma laboraret, se somniauisse liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quę est inter pollicem & indicem, minuisse sanguinem, conualuisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam uero ipsemet præstantiam quodam libro patefacit, sic propémodum scribens, Itaq́ medicinam professus ad Senectutem usq́, nullam omnino ad hanc diem calumniam subij uel curando uel præsagiendo. Id quod celeberrimis medicorũ quibusdam obtigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Auerrois, capite de punicis granis, Galenum ita celebrat, ut experientia præcellentem prædicet ac ueridicum in primis, ut cui comparari non possit alius, ni forsan is inquit, qui clamat quidem: sed quid clamet, nõ percipit satis, Auicennã (opinor) conuellens. Qui se tamen Galeni fatetur interpretem, ac summum quandoq́ uocat artis medicę. Illud certe in tam nobili censura minus prætereundum, quod septimo Therapeutices legimus: Veritatis ac scientiæ studio attentiore gloriam eatenus ab tanto contemptam uiro, ut ne libris quidem à se dissertissime ac scientissimè concinnatis nomen ascribi suum pateretur. Sed in re mira ipsius uerba subscribam, ἐπεθύμησα δὲ ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν εἶναι νομίσας οὔτε κάλλιον ἀνθρώποις, οὔτε θειότερον κτῆμα. διὰ ταῦτ᾽ οὖν οὐδ᾽ ἐπέγραψα ποτε τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ὑπ᾽ ἐμοῦ γεγραμμένων βιβλίων οὐδενί...

De sanitatis ratione adnotantur pluscula ex medicorũ scholis. Quæ censeantur corruptionis causæ. Sanitatis distinctio. Cap. XIII

Qvod uero ad corporum ualetudinem pertinet prosperiorem, illud obseruandũ magnopere censeo, quod nobilis auctor literis prodidit: certa esse experimenta totius corporis ualetudinis, uarietate uictus inobseruata. Hippocrates utiq́ tradit, non prandentiũ exta celerius senescere. Verum id remedijs cecinit non epulis. Ne quis omnino putet medicũ principem ad crapulam nos hortari, atq́ helluationem. Quippe multò utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat, ultimoq́ probro maius, in cibis triumphalibus sedenti dicebatur, uel in capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parere quàm sibi. Ex medicorum autem scholis illa sunt, Contemperantiam calidi & frigidi, sicci & humidi, naturalem esse sanitatem consimilium membrorum. Custodia uero compositionis & numeri, magnitudinis & plasmationis naturalis sanitas est instrumẽtorum. Corruptiones autem in nobis uel esse necessarias & innatas, ac ex nobis ipsis profluere, ueluti radicem & initium habentes, primordia generationis nostræ

stræ, sanguinem scilicet, ac semen. Vel esse non necessarias. Naturales quidem ariditate proueniũt & euacuatione, quæ causæ interiores sunt. Illæ uerò exteriores ex ijs quæ corpori adueniunt, quarum una inseparabilis est, semperq; assistens, ut continens nos aer. Corruptio non necessaria per tempora quædam inordinatè copulata corporibus lædentiaq; oritur, calefaciendo frigefactandoq; immoderatè, aut etiam arefaciẽdo humectandoq;, aut frangendo, conuellendo, perforando, articulos transmutando. Certe ueluti serie perpetua amplius, ampliusq; arescimus, donec decursus ad statũ fiat, nec augeamur ulterius, ossibus ob duritiem ab ampliori prohibitis incremento. Mox uero præter quàm opus fuerat, omnibus arescentibus organis, actiones deterius longè perficiuntur, reddimur & tenuiores, demumq; nimium siccitate inualescente, consenescimus, corrugaturq; corpus, membra titubant inualida. Genuini quidem caloris ui, perpetim multam substantiæ portionem effluere scimus. Esse nanq; naturales corruptiones duas, ut significauimus, quas genitum corpus nullum queat euadere: alteram esse, quia assiduè arescimus: alteram uerò hanc, quæ ex effluxu prouenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus, necesse est, quantum fieri potest, ut substantiam aliam effluenti similem substituamus. Ideoq; cibis reficimur, & potu: ad eum modum quicquid sicci humectiq; euanuit instaurantes, ut pristinum integretur temperamentum. Nam respiratione pulsuq; aereæ igneæq; substantiæ moderamentum custodimus. Propterea præceptore nullo, natura tantum (ut sic dixerim) prælucente, comedimus, bibimus, respiramus. Quòd si modo aliquo perfici posset, ut eiusmodi quippiã induceremus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret, persanũ hoc & optimum foret. Sed quia id impossibile, quoniam quod ab unoquoq; membrorum effluit, eiusmodi natura est, quale membrum ipsum à quo defluit: at eorum quibus uescimur, nil omnino est tale: inde fit, ut necessariò percoquantur à natura, transmutentur, pręparentur, similiaq; corpori efficiantur quod alitur. Quod uerò non digeritur, corpori non accedit. Hæc uerò retrimenta sunt, & ciborum superfluitates. Sanitas firma constansq; καθ' ἕξιν nuncupatur, fallax & incerta, κατὰ σχέσιν. Amplius eadem tradit schola, duo esse quæ medicina nuncupata diætetice ad sanitatem intendat: alterum est, inanium repletio: alterum uerò, redundantium exinanitio, ne ad hũc usum organa præstituta obfarciantur atq; obcæcentur, néue flaccescant, ut corpus custodiatur purum, nullaq; redundãtia infestum. Ex ijs porrò duobus tertium quiddam uidetur cõsequi, ne celerius obrepat senilis molestia. Etenim si quæ euacuantur, restituamus, nec substiterint intus noxiæ superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu iuuenes. Cæterum, quia diu de sanitate uerba facimus, nec utiq; illud, ueluti per incuriam omiserimus. Sanitatem non uno dici modo ab eruditis. nanq; altera est, quæ optima dicitur, perfecta, summa etiam Septembribus horis, ut inquit Horatius. Altera uerò est, quæ ab hac deficit, incerta, nõ perfecta, quæq; latitudinem habet multã. Duplex quoq; traditur hæc: nam aut est eucratos, & sine querela, in qua non amplius quàm oportet, corpora calida sint uel frigida, sicca uel humecta, ut habitudo carnosorum, quæ in meditullio est tenuis, & modum excedentis. Altera est dyscratos, & cum querela, in qua maximum est ab optima discrimen, quod perspicuum tamen non est ob paruitatem. At simplex illa sanitas & perfecta, quæ eucrasiam habet certissimam, uel nunquam comperta in animalis corpore est, uel si unquam fuit, nec minimo quidem permansit, quin uel initu oculi demutata statim est, nec eodem se habuit modo. Sanitatem uerò finiunt dispositionem secundum naturã, quæ actionem adminiculata coadiuuet. Sicuti ægritudinem dicunt dispositionem præter naturam, quæ actionem oblædat præpediatq;.

Morbis ex quibus causis appellationes sint inditæ. Herpes esthiomenos, id est morbus sancti Antonij, aut sancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenasmon. Cancer. Lupus. Hyposarca. Morphæa. Satyriasis. Satyrismus. Satyrium. Prosedanum. Cenchrias. Phagedæna. Gangræna. Melancholia. Choleræ.

Caput XIIII

MOrbis uerò induntur nomina quandoque ab affecto membro: ut pleuritis, à latere: peripneumonia, à pulmone: sic ischiadicus dicitur, sic nephritis à renibus, sic arthetica (uel ut apud Galenum ἀρθῖτις) cephalea, ophthalmia, dysenteria. Alijs uerò ab accidentibus quæ consequũtur, ut affectionem, quæ egestionem qua consuetũ est, fieri non permittit, tenasmon ab intestinorum tormento uocitarunt, τεινεσμὸν dicunt Græci. Est in eo item genere palmus, apepsia, dyspnœa, apnœa, agrypnia, coma. Recenseri in ijs herpes item potest esthiomenos, quem inoriri Auicenna scribit, ubi arctius cõstringantur uulnera. A medendi peritis finiri solet, membri νέκρωσις, id est mortificatio, ac cum putredine & mollificatione dissipatio. Eam uerò affectionem lingua dicit uernacula morbũ sancti Antonij, uel etiam sancti Martialis: à cancro differt, ac lupo, & eo quem facetè nuncupant nostra tempestate Noli me tangere, quia membra disiicit putredine tantum non cadauerosa cum mollicie. Illi uerò idem uti que efficiũt, at corrosione ac duritie. Herpes porrò esthiomenos breuior est, acutiorque. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) non semper ulcus est: quòd si adsit ulceratio, ueterem subinde mutat sedem, proxima depascens, ac ut indicio nomen est, δίκην ἕρποντος θηρίον, id est feræ modo serpentis, priora linquens obrepit alijs. Fit ex humore bilioso flauo, ex quo in erysipelatum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cenchrias pictum, quoniam pustulæ succrescant milij similitudine, quod cenchrum uocant. Cognatam ijs affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt & telephia. Auctor idem Galenus libro ad Glauconem secundo: Si flaua bilis naturæ suæ proprietate seruata, cum sanguine per totum sese profuderit, affectionẽ inoriri, quam icterum uocamus. Quòd si in partem aliquam decubuerit sola, herpes nuncupatur. Si uerò crassior fuerit, cutem arrodit uniuersam ad carnem usque subiectam: huncque herpeta esthiomenon appellauit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modò ueluti amburit, tuncque herpes tãtum dicitur. Spasmũ uerò, cõuulsionem ab instrumentis dicunt uoluntarij motus, ad suum initium ui reuersis. Plures autem morbi ab utroque appellationem traxerunt, ut cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, cardialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoque sæpius nomina inueniuntur imposita, ut quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidijs autem medicis χολέραι. Nam & hyposarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegma uocauere. Nonnullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, ut elephas, siue elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypus: & morphææ, ab arbore nucis inditũ uidetur nomen, quòd frondibus eius persimilis esse uideatur. Quasdam item uerrucæ species myrmecias uocarunt: simili modo alopeciã. Cancri (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri consueuerũt: sed in mamillis præsertim mulierum, quæ à natura purgationem non habent. Generantur uerò tumores hi ex atræ bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate fit, fecis uinariæ proportione concipitur. Ab splene uerò expurgatur, qui inde alimentum cõsequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in cõmentatione De naturalibus potentijs. In mamillis porrò tumorem sæpe conspeximus, forma & figura cancro animali consimilem. Nam ut in eo pedes ex utraque sunt corporis parte, ita in morbo distendunt̃ uenæ, quæ cancri prorsum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanauimus, ubi uerò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluuij sanguinis. At ueretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupauerũt, id est satyriasin, ut interpretantur nonnulli. Satyrismum & priapismũ enuntiat Galenus, At Plinius in totum inquit, Græci ubi concitationem in Venerem uolunt significare, satyrion appellant: in coitu uerò ex labore pigritiã, prosedamum. Pauca uerò sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia, ut phlegmones, qui sunt abscessus calidi, siue (ut Græci dicunt) apostemata, & gangræna: sic enim uocatur τὴν μελαινομένην σὺν ἕλκει, id est morticina membrorum caro cum ulcere, uel etiam sine ulcere, μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἐρυθήματος λευκαινόμενον, id est cum inflammatione ac rubedine exalbescens. De gangræna secundo ad Glaucone sic comperi: Gangrænas, inquit, nomino

nomino eas, quæ ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: ſed ita, ut non integræ ſint omnino. Nam ubi prorſum eſt affectum membrum ac emortuum, ut percuſſum uel ſectum uel aduſtum non ſentiat, recidere ſtatim, conuenit. Verum, ita affecta nigreſcunt. Quod autem medio conſtitutum modo eſt, ut tendat in mortem, gangræna eſt, ac nominatur. Scirrhi item eodem modo dicuntur, id eſt duritiæ. Item empyema, id eſt ἐμπύημα, catagma, ſpaſma, rhegma, colouoma, dothien, ionthos, phyma. Quibuſdam impoſita nomina ab artifice, à quo curata primum, ut chironio. Alijs uerò ab ijs, qui primum laborarunt, ut eſt telephium. Sed nos iam ab hiſce medicorum diuerticulis in uiam demũ reuertamur, & inſtituti reliqua exſequi pergamus, ne graculus fiat aliena laſciuiens plumula.

Quod commerciũ balneo & cani: prouerbiũ quem uſum habeat. Cap. XV

QVod commerciũ balneo & cani: adagio eſt elegans, in Græcis literis frequens, à Luciano uſurpatus eo ſermone qui eſt Ad ineruditũ multos emptitantem libros, dicit de ijs quę diſſociata natura ſunt, nec ſimilitudinẽ recipiunt aliquam, uel uſum, ueluti ſi nauigandi imperitus, aut equitationis omnino expers, caperet is quidem affabre conſtructam nauem, & ad ſecuritatem omnibus fultam inſtrumentis: hic uerò equum compararet Medum, uel Centauridem, aut Coppophoron, ridiculum (opinor) uterq; ſe præſtaret, quod per imperitiam haud commodè uteretur rebus. Non ſecus ac diues ille Aſianus, cui quum pedes forent abſciſſi, qui frigoris nimietate computruiſſent per niues iter faciẽti, ut aliquo modo calamitatem leniret, ligneos ſibi pedes conficiendos curauit, quibus ſubligatis interim etiam ſeruis innixus incederet. Sed ridicularius in eo pręcipuè fuit, quod ſumma cura ſcienter politeq; confectas ſoleas comparabat ſubinde, quibus ligneos illos pedes præfulciret. Veluti uiſenda planè res eſſet, lignum crepidis inductum. Non diſſimile huic & illud Luciani eiuſdem, πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα, ideſt ſimia quidem ſimia eſt, etiam ſi aurea habeat ſymbola. Et imperitię nubilo adobrutus librum quidem perpetim uerſare manibus poteſt, ſed eorum tamen quæ lectitantur, nihil prorſum queat percipere, ἀλλ᾽ ὄνος λύρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα, ideſt ſed aſellus aures motans audit lyram, eſtq; ſemper τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, magis mutus & fandi magis inops, quàm piſces. Vt uerò à balneis non reſiliamus longius, prouerbij (ut opinor) ratio aperta ſatis eſt, quando humanæ infirmitati, bonumq;, ſi non & delicijs, balnea modò deſeruiunt, ad ea nil aſpirat bruta natura. Fuerit argumento etiam, quod ſunt auctore Ariſtotele, τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά, ideſt balneæ calidæ ſacræ: quas tamen ſic dici ipſe putat, quia ſulfure atq; fulmine rebus ingenuè ſacris proueniant: ſacris inquam quoniam quæ miranda ſunt & occulta, ſicuti quibuſdam placet, ſacra uidentur, ut miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem ui lapides item progignantur. Poros quàm multa ſignificet apud eruditos. Caput XVI

ET quia in balneas incidimus, cur aquarum aliquæ caleant, quædam etiam ferueant, intãtum ut non poſſint eſſe uſui, niſi aut in aperto euanuere, aut mixtura frigidæ intepuere, cauſæ aliquot redduntur. Empedocles exiſtimat, ſicuti docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquam caleſcere, ſi ſubiecti ſunt ſolo, per quod aquis tranſcurſus eſt. Facere quippe dracones ſolemus, & milliaria, & complures formas, in quibus ære tenui fiſtulas ſtruimus per decliue circũdatas, ut ſæpe eundem ignem ambiens aqua, per tantum fluat ſpatij, quãtum efficiendo calori ſatis eſt. Frigida itaq; intrat, exit calida. Idem ſub terra fieri exiſtimat Empedocles. Quidam arbitrantur, & comprobat libri auctor, qui circumfertur De proprietatibus elementorum, per loca ſulfure plena introeuntes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt, trahere. Quod ipſo odore guſtuq; teſtantur: reddunt enim qualitatem eius qua caluerunt, materiæ. Quod ne quis accidere miretur, uiuæ calci ſi aquam infuderis, nónne feruebit? Hæc porrò efficit ratio, ut aquæ feruidæ magna ex parte ſalſæ proueniãt, ut Ariſtoteles inquit, quia ſcilicet per terram aluminoſam percolãtur. Exuſtorum autem omniũ cinis ſalſus eſt, ſulfurq; redolet.

Democritus

Democritus calci assignauit calidorũ fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam lapides unde fit calx, non habent excalfaciendi uim, nisi in fornace præusti. Sunt qui uento causam euentus ascribant parum scienter, quia perpetuò calet aqua, nec tamen perpetuò flat uentus: nõnulli terræ putant raritatem, sole penetrante calorem aquæ ingenerare: quod admitti posset, si solis abscessu frigesceret item aqua. Cæterum, in hac calentium aquarum ratione nõnne illud eximium est, ac inuestigandum anxiè: quòd ipse etiã penè puer apud Aponum adnotaui, dum Patauij capesserem ingenij cultum, ab illis subinde lapides gigni? Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, scaturiũt ibi feruentissimæ aquæ in supercilio nõ multum arrecto, in subiecto molendinũ est, quod uersat balinei aqua per conuallem decurrens, Volaticã, ut nunc passim dicit, in quam impetu deuoluitur aqua per arctum, uidimus totam, ueluti quodam artificio, lapidea circumtectam crusta: & quum oculis non satis crederem, duritiem materię experturus cultelli satis ualidi mucronem insigniter retusum animaduerti. Id utpote adolescenti, qui nihil admodum interioris scientiæ attentassem, miraculum est uisum. Mox repetita urbe, quum rem scholasticis quibusdam exposuissem in foro, risu exceptus sum ab omnibus ferè, tanquam inusitata nescio quæ, & absurda ac scurrilia promerem. Sed haud ita multo interstitio facto, illuc profecti mecum in rem præsentem uerissima senserũt, quæ prius inscitè ludibrio habuerant. Verum ea omnia pòst quum Plinij, tum aliorum doctrina confirmata repperi. Nam & Seneca (ut de Strabone taceam libro tertiodecimo) Naturalium tertio ad hunc modum scribit: Interest utrum loca sulfure an nitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ cum uitæ periculo bibuntur: unde & apud Ouidium legimus,

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatum utique & eius habet naturæ limum, ut corpora agglutinet ac induret, quemadmodum Puteolanus puluis, si aquam attigit, saxum est. Sic ecõtrario hæc aqua, si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est quod res abiectæ in eundem locum lapideæ subinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis euenit, si uirgam, siue frondem demerseris, lapidem post paucos dies extrahis: circũfunditur enim corpori limus alliniturque paulatim. Hoc minus uidebitur mirum, si notaueris Albulas, & ferè sulfuratam aquam circa canales suos cymbasque durari. Sed summus item philosophus Encyclicarum quæstionum libro uicesimoquarto quærit, διὰ τί ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων μᾶλλον, ἢ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν πήγνυνται λίθοι. idest, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concrescant atque coagmententur. Respondetque, prouenire quòd lapis defectu humoris consistit, caloreque potius quam frigore, humor deficit & lapidescit calore: ut etiam Empedocles ait, πῶς τε πέτρας καὶ σύλλιθους ὑπὸ θερμὰ τῶν ὑδάτων γίνεσθαι. id est, lapides & saxa feruẽtium aquarum opera conficit. In quo tamen aduertẽdum, si defectum humidi omnino, ex totoque intelligas, minus procedit ratio, quãdo quoquo modo lapis fiat, coagulatione seu cõgelatione, requirit humidum agglutinãs, quo deficiente, non lapis fit, sed harena uel puluis. Si uerò humecti defectum intelligimus redundantis ablationem, tunc ueritas apertius elucescet. Certè non solum calor ἀπολιθοῖ, id est elapidat: sed frigus etiam, humorem nimio gelu absumendo, indurat, facitque lapidem: quòd si nimium frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse, certum est. Auctor porrò in Hilarionis uita Hieronymus, littus quod Palæstinæ ac Aegypto prætenditur, per naturã molle, harenis in saxa durescentibus, asperari, paulatimque cohærescentem sibi glaream tactum perdere, quamuis non perdat aspectum. Sed & multa super ijs in libro De metallicis, quisquis eius dici auctor debet. Adnotanda obiter & Auicennæ sententia ex fine Meteororum, ut prætereamus quæ huc spectantia Vitruuius scribit, Ex terra pura lapides non fieri, sed ex permixto, quoniam ex nimia siccitate in ea cõtinuatio non fit. Fiunt uerò ratione duplici, conglutinatione, congelatione: priore quidem quum lutum aliquod uiscosum fuerit, ac pingue, quod arescens in quandam euadit dispositionem, quæ in luti lapidisque meditullio ferè est, mox sensim lapis concipit uerus. Scribit etiam, uirtute quadam uniuersali uegetabilia & animantia quoque deformari in lapides

posse

posse. Dignum uerò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturã dici quandoque poron, id est πῶρον. unde illud ex Piside ab grammaticis affertur, καὶ τὰς ἰκμάδας πωροῦντα, καὶ σφίγγοντα λιθώδει τρόπῳ. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quædam poros. Elei, πωρεῖν pro lugere usurpant. Pronuntiatur & de cæco poros, nam & cæcitas nuncupatur πώρωσις. Est item in ossium fractura poros, Therapeutices sexto apud Galenum, χρὴ γάρ inquit παγῆναί τι ἐξ οἰκείας τροφῆς τῶν ὀστῶν, ἵνα γένηται πῶρος, id est ex proprio ossium alimento oportet concrescere quippiam, unde fiat porus. Idem mox paulo ex chymo alimenti uiscido & bono, concinnari porum scribit: quæ res item πώρωσις appellatur. Et in hoc usu apud eundem, πωροῦσθαι uerbum.

Balneorum distinctio & usus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei etymon quod sit. Item eiusdem rei deliciæ. Thermarum cognomenta ab heroibus ducta. Thermæ in Vrbe primæ, Cap. XVII

Balneorum uerò, sicuti obseruatũ ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia salsosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa, quædam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est arefaciendi. Quædam non arefaciunt modò, uerum etiã obstruunt, sicut aluminosa: partim etiam salsosa, & æris qualitatem adepta. Et hæc quidem lauacrorum sponte prouenientium ratio est. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam esse dulcia, quædã qualitatis expertia, quædã suam quandam obtinere qualitatem. At eorum quæ alteram quandam habent qualitatem, quædam ex institutione nostra uim habent, quædam sua sponte uim obtinent. Balnei uius (inquit Celsus) duplex est: nam modò discussis febribus, initium cibi plenioris, uinique firmioris ualetudini facit: modò febrem ipsam tollit, fereque adhibet, ubi summam cutem relaxari, euocarique corruptum humorem cõuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo utebantur, Asclepiades audacius. Cæterum, hæc quæ medicinæ rationibus continentur, missa faciamus, quoniã nostro instituto parum fortasse congrua uidebuntur. Illud quæramus potius, quid nam sit quòd experimenta perdocent uerũ: ante balnei ingressum calidum mingimus, at in balneo diutiusculè commorati, frigidum. Illa uerò afferri ratio potest, id tanquam ad alterius comparationẽ planè fieri: nam urina tepidi profectò temperamenti est, quæ tum primum à nobis facta, mediocriter etiam calida est foris. Igitur quandoquidem frigidum est corpus nostrum, ipsum lotium utpote corpori comparatum, calidum est: in lauacro autem quãdoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidum uidetur lotium, utcunque calidum sit. Dignum & illud obseruatione est: quòd neutiquam sitientes, lauacrũ subeuntes sitimus. Et contrà, si sitiamus, pacatur sitis. Nempe ex ariditate sitis oritur. Si ergo non sitientes lauacrũ subeamus, corpus facultate uitali per cutis meatus humorem allicit, & quasi ad se conuellit, atque ita contingit funditus humectari, unde præcipuè exoritur sitis. Qui uerò sitientes lauacrum subeunt, humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, sudoreque excutiunt, nec receptum humor habet. Balneum, ex Græcis quidam interpretantur dici παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, à tristitiæ uidelicet lassitudinumque repulsu: quando & id uidetur Homerus innuere, quum ait,

λοῦε δ' ἐκ τρίποδος μεγάλου,
ὄφρα μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

Corroborauit in libris Confessionum Aurelius Augustinus libro nono. Sed rationibus peruincere grammatici conantur: quoniam si id uerum esset etymon, scribendum fuerat per ι, sed modo per ει scribitur, quod sciunt omnes, hoc est βαλανεῖον: propterea, inquiunt, astruendum est fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniã balanos succendere, moris fuit ueteribus, παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν. Nam Epaphroditus αὔειν exurere interpretatur, ἵνα μὴ ποθὲν ἄλλοθεν αὔοι. Sudas scribit, ueteres glandibus uesci solitos, cortices uerò igni alimenta præbuisse. Et est (inquit) balneum, uia instrumentumque ad delicias: quando ut Plinius etiam scribit, parietes balnearũ unguentis spargi nonnulli iussere, atque Caium principem ita solitum lauari. Et ne principale uideatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Nam Tranquillus de principe eodem scriptum reliquit

reliquit: Nepotinis sumptibus omniũ prodigorum ingenia superauit, cõmentus nouum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atq; cœnarum, ut calidis frigidisq; unguentis lauaretur. Lectum in ueteribus memorijs, thermarum nomenclaturam auctoritatis gratia & existimationis ab heroum illustrissimo quoq; solitam peti: hinc Aagamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Cassiodorum. Sed illud grauius: Antonium Caracallam thermas suo insignes nomine sustruxisse: quarum cellam solearem, id est in qua forent balneo destinata solia, negant architectonicę consulti, ulla posse exprimi imitatione. Nam ex ære uel cupro cãcelli fuere superpositi, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæsarem luminibus thermarum addidisse oleum, quum prius non ante auroram paterent, & solis occasu clauderentur. Scribit Dion, Mecœnatem omnium primum in Vrbe calentium aquarum natatoria struxisse. Iureconsultus Vlpianus, Impensarum alias uideri necessarias scribit, uelut aggeres excitare: utiles alias, ut stercorare: nonnullas etiam uoluptarias, cuius est modi balnea construere.

Balnea ueterum frugi. Senecæ locus emaculatur. Epistomium quid, & papillæ, ac epitoniũ. Collabi, & collopes. Callosus. Collubia, Coluthra. Epistoleus. Epitimium quid Iureconsultis. Cap. XVIII

ANtiquitus in usu erant balneola perangusta, tenebricosa: uti Seneca inquit: neq; enim calida uidebantur, nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Aphricani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis, cui Roma debebat quòd semel tantũ foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis, quoniam se exercebat opere, terramq; ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Mox uerò quis ita lauari sustinuisset? Pauperes sibi uidebantur, ac sordidi, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulsissent, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta, nisi illis undique operosa, & in picturæ modum uariata circumlitio fuisset prætexta, nisi uitro absconderetur camera, nisi thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demittebant: &, ut inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. Qua in parte obiter eiusdem codex emaculãdus est: nam modo impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrũ rectè, siquidem uel Latinis auctoritatum tibicinibus peruincimus, epistomia legendum (etenim Græca id planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo Vitruuius ita scribit: Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubrijs ferreis collocata: quæ manubria quũ torquentur, ex area nares patefaciunt in canales. Et infra idem Vitruuius: Motione uerò uectium uehementiore, spiritus frequens cõpressus epistomiorum aperturis influit. Ex ijs auctoris huius uerbis, ut de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nũc passim tonsores habent in uasculis pensilib. capiti abluendo. Sed & instrumenta ea, quibus è uasis subinde uina educimus, cannulas simplex nuncupat uulgus, epistomia rectè dici posse, animaduerto. Vnde & luxata (ut opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam uocant imperiti. Haud ita ab epistomijs dissentaneum, quod Varro scribit in uillaticis pastionibus, Rosidus (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imposueris tenues quæ eructent aquam. Sudas uerò: Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alij collabos accipiunt εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου, ἢ ἄρτου μικροῦ, id est placentæ speciem quadrangulæ, aut minuti panis, παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κολοβίζεσθαι, quòd sint ex magnis deminuti, & uelut mutilati. Collabi nanq; sunt τὰ τῶν χορδῶν ἐπιτόνια, id est fidium epitonia. Apud auctores itẽ inuenio, collopas dici prædura in ceruice boum coria, ex quibus moris erat (inquiunt) conficere, quos uocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Aeschyli duritiam monstraturus, inquit,

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κόλλοπι ἐοικέναι.

id est, puto ipsum collopi persimilem. Id scitè admodum & doctè in adagij usum trahi potest. Collopa in suibus, etiam καλλωσόν usu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos

collabos in cithara esse clauiculos, quibus remittuntur uel intenduntur fides: & inde ab intentione cœpisse epitonia uocari: indeq; per similitudinē in alijs itidem id genus eodem modo appellata. Epitonium pro incremento apud Plutarchum De liberis educandis, cōperisse uideor. Epitimion Græci quandoq; pro obiurgatione capiunt. Vsurpat uerbum id Iureconsultus Modestinus Digestorum uicesimosexto: Si quis (inquit) à parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hunc neq; creari oportet, & si creatus non recusauerit, prohiberi eum tutorem esse, manente epitimio, id est mandato patris mordaci iurgatorioq;. Collubia & collubias, sunt qui pro bellarijs interpretentur, & sic legendum coniectent in Plauto in Persa: etiam si coluthra item non improbēt, quo nomine ficos maturas accipiunt Græci, & testetur Philemon, ut scribit Athenæus. Porrò epistoleus ad epistomium pertinet nihil: est autem eo nomine grammatophorus, uel tabellarius. Sunt qui legatum interpretentur, unde sit illud Plutarchi, Spartanos classi præfecisse Aracū, Lysandrum autē misisse ἐπιστολέα τῷ λόγῳ, τῷ δ᾽ ἔργῳ κύριον ἁπάντων.

Balnearum apud ueteres luxuriosus apparatus. Emendātur Senecæ loca aliquot fœdè uitiata. Res quadrantaria quæ sit. Pilicrepus apud eundē Senecā quid. Item alipili, libarij, & botularij, & botulus, ac distillarius. Quid distillatio, coryza, branchus, catarrhus. Artericū uitium. Loca ædilem metuentia apud eundem, quæ sint. Balnea cur item dicātur gymnasia. De balneo cogitare conducendo quid. Gymnasia quid. Cap. XIX

Sed redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes uisere erat: sed eò quoq; peruētum est deliciarum, ut nihil nisi gemmas calcare uellent: sicuti pergit Seneca, blattariaq; uocabant balnea, si qua non ita aperta essent, ut totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lauarentur simul & colorarētur. Hic obiter restituamus alterum Senecæ eiusdem locum fœdissimè corruptum: Cur (inquit) exornaretur res quadratoria, & in usum, non oblectamentū reperta? Legendum, res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur, quadrātem balneatori soluerent. Id apertè significat eo uersiculo Iuuenalis,

Cædere syluano porcum, quadrante lauari.

Necnon Horatius Satyra tertia:

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Non deerunt forsan, qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent, quæ Iureconsultis non alia uideatur, quàm marmoria. Sed illepidè omnino, ne dicam insulse: legant studiosi modò Senecæ epistolam, scient, nil inscitius potuisse excogitari, aut Senecæ diuersum magis. Sed quoniā in Senecam semel incidimus, feramus illi collabenti opem pro uirili. Bone deus quàm propudiosæ irrepserunt mendæ in epistolas eas quæ ad Lucilium inscribuntur: sed de locis alijs nunc censura non est, quod ab instituto alienum non est, id modò agamus: epistola est libro octauo, in qua tumultuosa balneorum luxuria notatur: Si uerò pelicrepus (inquit) superuenit, & numerare cœpit pilas, actum est. Quid sibi hic pelicrepus uelit, non uideo: uerum certissima ducor coniectura, ut pilicrepum arbitrer legendum: eumq; intelligam, qui pilas, hoc est sphæras aut glomos pice illitos in ignem balneorum siue uaporarij conijceret, sicubi fortè restingueretur. In hanc sententiam ut pedibus eam, Papinius facit Syluarum primo, in balneo Etrusci,

Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantis
Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
Aedibus, & tenuem uoluunt hypocausta uaporem?

Meminit huiusmodi pilarum, ut opinor, & architectus Vitruuius libro quinto, Suspensuræ caldariorum ita sunt faciendæ, ut primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocaustum, uti pila quum immittatur, nō possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius peruagabitur sub suspensione. Domitius uerò Papinij expositor, ita locum eum enarrat: Quid nūc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt uaporaria, haben-

tia in uertice pilam concauam, quò peruenit flamma ignis in imo ardentis, sed langui-da & tenuis: ut domus ita tepeat, non autem æstuet. Hæc sententia an congruat, iudicet uolentes. Nos quod uaria suggerit lectio pro captu ingenij in lucem promimus: sicut & illud quod obseruatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas, seu pædotribas, ciniflones, arcularios, propolas, pigmentarios, coronarios, cosmetas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadem: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam uocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec unquam tacentem, nisi quum alas uellit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inutili uerbo, pro alipedum, lege alipilum, id est alarum pilos uellentem, quod auctoris sententię mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea institorum, & cuiusque uilissimi turbam enarrans: Iam librarij, inquit, uarias exclamationes, & botularium & distillarium, & omnes popinarū institores, mercem suam quadam & insignita modulatione uendentes. Hic mendum irrepsit in uerbum unum, reliqua perobscura sunt. Nam ubi librarij scribitur modò, legerim libentius libarij, à uendendis libis, de quibus in Fastis Ouidius, ita ut una modo litera pereat extrita. De botulario uerò, ut nostro beneficio pernoscant & hoc studiosi iuuenes, intelligo uerbo illo uenditores confectoresque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente. de quibus & Apicius, quisquis is est, botellum sic facies. ex oui uitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, thus crudum, miscebis piper minutum, & sic intestinū farcies, adijcies liquamen & uinum, sicque coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalibus celebrabatur præcipuè, dum ex eo corona fieret pulti. Propterea libro quinto Valerius Martialis forma tamen deminuta,

Et pultem niueam premens botellus.

Sed & in Distichis idem poeta sic cecinit,

Qui uenit botulus medio tibi tempore brumæ,
 Saturni septem uenerat ante dies.

Superest apud Senecam uerbum nō admodum uulgò notum, quod est distillarius. Scimus quidem à Latinis ferè distillationes dici, quæ à Græcis coryzæ, branchi, catarrhi uocentur. Quamuis hæc apud illos differant: quum sit coryza, dum pituita tantum nares obsidet, grauedo Latinè dicta, sicut Celsus meminit: catarrhus uerò, qui fluctio dici ualet, quum fauces palatumque: at branchos, quū & guttur & arteria corripitur, ob quod & artericum quandoque, ut Paulus scribit, uitium id appellant. Omnia tamen hæc Hippocrates etiam coryzas uocat. Cæterum expositio hæc ad Senecæ sensum parum facit. Proinde sciendum, distillationem quandoque pro liquamine capi, quo utimur ad intinctus, siue (ut Græcè dicam) embāmata. Hinc Seneca scitè admodum & doctè distillarium uocauit, qui id genus cōcinnaret distraheretque, quem insignita modulatione merces suas uēdere, scribit: qui mos adhuc passim seruatur in urbibus, Patauij præsertim. Consuetum quoque illud ueteribus fuit, ut uel nobilissimi ædiles eo fungerētur officio, ut loca eiusmodi intrarent, quæ populum receptabāt exigerentque munditias, & utilem ac salubrem temperaturam: non hanc, inquit Seneca, quæ nuper inuenta est similis incendio, adeo quidem ut conuictum in aliquo scelere seruum inuitum lauari oporteat. nihil enim iam uidetur interesse, ardeat balneum, an caleat. Ad hæc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit,

Centum miselli iam ualete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos diuidebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdē in libro De uita beata, ubi loca recenset ædilem metuentia. Nam & alibi auctor idem: Decoquere, inquit, corpus atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatūque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuēdæ tertio, Ergo transire tantū ad solium usque, non in Laconico immorari debebit, sicuti qui citra exercitationem seipsos elixant. Porrò Græcorum fuit moris, in balneorum ad id exstructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cuiusmodi censendum sit, ex scietissimi illius

illius Plutarchi uerbis coniectari poterit, quæ subiecimus ex cõmentario Quæstionũ Romanarum: Non aliud quicquam, inquit, Græcis seruitutem ac molliciem attulisse Romani putant, quàm gymnasia & palæstrã, quòd ijs languescant adolescentium animi, ac effœminentur penitus. Quæ si quis effugere studeat, in puluerem prodire, & (ut Græcè dicam) εἰς ὕπαιθρον, hoc est in subdiale spatium, oportet. At qui domi & in umbra, balneis & unctionibus molliter se curant, hæc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror, ut balnea etiam gymnasia dicerentur, quod in Iudaico bello monstrat Iosephus, ubi de Herode ita scribit, Nanq; apud Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas, quæ gymnasia dicuntur, Bibli autem exedras porticus condidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicunt uehemẽtiores, quibus insitus augescit calor, uti fiat corpus tum robustius tum celerius: cuius est modi sciamachia, id est ad palum exercitatio & cursus. Fuisse porrò & philosophis constituta in balneis loca, in quibus illi disputarent, liquidò Vitruuius edocuit: Constituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spatiosæ, habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquiq; qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Erat item prouerbium prioribus, in pauperes qui assiduè frigerent tremerentq;: eos nanq; de balneo cogitare & furno conducendo dictitabant: quod Horatius significat,

Nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Iuuenalis:

Quum iam celebres notiq; poetæ
Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos
Tentarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

Vocabula plura ad balneorum usum spectantia: eschara, alipteriũ, arybal lus, arytæna, cãmus, pyelos, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Schola. Emaculatur Senecæ locus ad Luciliũ de psychrolute. Psychrologi qui dicãtur: & psychrologia quid. Pyulcus. Asaminthus. Oa lutris. Balneorũ nomina per irrisionem medicorum, quæ dicantur. Chytri. Chytrini. Culinæ fusoria. Cap. XX.

VErũ prius quàm inde reuellamur, mutuemur item aliquid à Iulio Polluce, quo ueluti superpondio lector onustus dimittatur. Scribit ergo libro septimo partem balnei dici escharam, aliam uerò alipteriũ, quod Latinè unctuarium ualet dici, & esse nomẽ utrunq; apud Alexin Caunijs, ἦν τῶν βαλανέων μή τε τὸ πῦρ ταῖς ἐσχάραις ἔνδον καὶ κεκλεισμένον τὸ ἀλειπτήριον. quũ nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium occlusum. Escharan Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi assideat, uel cum cauitate: unde & medicos ulcera concaua escharas uocare. Sunt item escharæ, pudendorũ muliebrium labra. Cornelius Celsus Medicinæ quinto, in erysipelarum cura: Post exustionem (inquit) putris ulceris, superponenda sunt quæ crustas à uiuo resoluant, eas ἐσχάρας Græci uocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idem: Balnei uasa, inquit, sunt aryballus, arytæna. Vtriusq; meminit Aristophanes, qui & balnei cammum dicit. Sed & pyelon quoq; nominat, quã Eupolis mactram uocarit, εἰς βαλανεῖον εἰσελθὼν, μὴ ζηλοτυπήσῃς τὸν συμβαίνοντα εἰς τὴν μάκτραν, id est quum balneũ fueris ingressus, ne inuideris ingrediẽti tecum mactram. Pyanon uerò tritico constat cocto, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concauus locus, in quo ablueretur: quamuis & theca rectè dicatur pyelos: sicuti item oceanus dicebatur uastior locus, alueusq; maior, ita fortè ab amplitudine uocatus, & à lauantium quoq; strepitu, & marino quasi æstu. Lampridius: Oceani (inquit) soliũ primus inter principes Alexander appellauit, quum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, uas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare nuncupatum. Quòd si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitu

 dinem

dinem, ut Ammianus doceat libro sextodecimo, lauacra in Vrbe in modum prouinciarum quandoque extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti cõmeminit Vitruuius: ea uerò erat labri pars siue aluei, à præstolando dicta, ut occupato ab ijs, qui priores uenissent labro, in schola cæteri circumspectantes rectè stare possent. Quanquam erat & in porticibus schola, Plinio auctore, Alexandrum (inquit) & Philippum cum Minerua, qui sunt in schola in Octauiæ porticibus & Philippi. Fortè uerò quis & appellatione scholæ sodalitatem, & conuentũ aliquem id ætatis iuuenum intelligat. Nam & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum uel sacrificium fiebat, uel epulum dabatur, uel ludi agebantur dijs, uel feriæ obseruabantur. In re militari secundam dici scutariorum scholam, aduertimus: sed & milites quosdam capita scholarum ab castrensi ordine nuncupari. Et Seuerianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum Valenti domesticorum scholæ præfuisse. Scholam porrò & diatribam dici, ex Gellio dilucet opinor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ uocarentur eleutheriæ, id est liberales καὶ γλαφυραὶ, Plutarchus scribit. Diatribas, interpres diuersoria nobis reddidit, quàm rectè, dispiciant uolentes. Scholasticam legem quum audis, ociosorum intellige morem qui stationibus, aut aliubi fabulis nugisque sæpius horas conterunt bonas. Erat porrò & Romæ regione tertia, schola quæstorum atque item capulatorum. Conuenit item balneo, inquit Pollux, ψυχρολουτρεῖν. Id uerbum significat, frigida lauari. Quod positũ inuenimus apud Aristophanem ἐν δαιταλεῦσιν. inquit enim ἐψυχρολουτείσαμεν, idest frigida lauimus. ψυχρολουσίαν legimus apud Paulum Aginetã libro primo. Quæ nos adiuuant auctoritates, ut Senecæ deprauatum fœdè locum restituamus in integrum: sic enim modò scriptũ inuenias libro Epistolarum septimo ad Lucilium: Memor artificij mei ueteris frigidus cultor mitto me in mare quo modo per sichœolutam decet, gausapatus. Lego psychrolutran, uel psychroluten: significat enim eum qui frigida lauatur. Nam & libro duodecimo irrepsit item menda, Ille tantus psicholutes, qui calendis Ianuarijs Euripum salutabam, qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in uirginem desilire, primum ad Tiberim transtuli castra. Scribe ut iam docuimus, psychrolutes. In quo sciendum, ueteres frigida tantum usos, quum calida balnea ualetudinarijs deseruirent. Nam psychrologi homines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & sermo eiusmodi uocatur rectè psychrologia. Pyulcus ad institutum præsens pertinet nihil. Est tamen eo nomine medicis accommodum instrumentum uel in sinuum cura, quos uocant κόλπους, ubi diu perseuerat ab corpore subiecto absoluta & reglutinata cutis. Dicitur pyulcos, quia pus educat, meminit Therapeutices quinto Galenus. Sunt alibi in Pollucis eiusdem thesauris uasorum nomina hæc ad eiusdem balnei usum. Asaminthus, mentio cuius est apud Homerum frequens. Crunus, catachytlum, Eupolis in Chrysogone,

ἀλλ' ὦ φίλε ζεῦ κατάχυτλον ῥῖνα ἔχεις.

In Cratini autem heroibus asaminthum intelligũt cibotum, id est arcam, alij poculum. Postremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua succingerẽtur mulieres in balneis, uel qui illas abluebãt, uocatam inuenio nunc oam lutrida, nunc uerò oam per se. Nam Theopompus ἐν παισί, ita scriptum reliquit, τὴν δὲ περιζωσάμενος ὤαν λουτρίδα, τὴν δεῦμον ἥβης παρεπέτασον. At Pherecrates ἐν ἰπνῶνι, instrumenta pædotriuices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουομένῳ περιζώννυμαι, id est iam (inquit) oam præcingebãt ei qui lauaretur. Sic uerò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: unde fluxisse nomen, probabile est, hoc est ἀπὸ τοῦ οἴος, id est ab oue. Putant alij, oam quoque significare loma, hoc est marginem indumentorum, παρὰ τὴν ᾤαν, hoc est circa fimbriam, uel peristomion & peritrachelion. Illud denique relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Galeno traditum: Quintum logicos risu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum, humectum, non citra fel ὀνόματα βαλανέων, id est balneatorũ nomina uocare cõsuesse. Apud Herodotum Historia septima, Thermopylarum calentes aquas uocari ab indigenis χύτρους: puto quia chytrini dicuntur Græcis terræ cauitates, per quas immittantur fontes. Nec illud adiecisse fuerit operæ uacantis, balneas, stabula, culinæ fusoria procul apium castris discludi oportere.

Asinus Aegyptius, quo sensu uenire in prouerbium possit. Oniscus. Cynocephalus. Plinij locus illustratur de dijs atri coloris. Inibi plura de figuris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Quá ue figura CHRISTVM deformarint priores, quem Onochelum, id est ὀνόχηλον dicebant. Semissij, & Sarmentarij, qui intelligantur. Vræus, qui & basiliscus. Cap. XXI

ASinum Aegyptium, uenire in prouerbium perspicimus, pro eo qui derisui sit omnibus, quemq; omnes insectentur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex historia est: proditur siquidē memoriæ, in Aegypto flaui coloris homines ludibrio esse, plurimūq; uellicari: asinos uero plerunq; in præceps dari, sicut obuenit apud Coptitas. Vtriusq; facti redditur ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoq; colorem præferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Quæ causa gentibus item illis expressit, ut Persarum regem Ochum nomine, quem miro prosequebantur odio, asinum subinde appellarent. Quare is commotior, ὁ μὲν τοι ὄνος οὗτος ἔφη, ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. asinus, inquit, hic uestro conuescetur boue, protinús que Apin immolauit: sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic uero est Ochus is, quem Aegyptij item Machæram uocarunt, ut Plutarchus inquit. Legimus item Busiritas & Lycopolitas, tanto eius animantis odio flagrasse, ut tubis omnino supersederent uti, tanquam sonum ædant asinino planè consimilem, prorsusq; non purum id animal arbitrabantur, sed dæmonicum, ex ea quam exposuimus assimulatione. Immo uero in sacris popana facientes τῷ τε παϋνὶ καὶ τῷ φαωφὶ μηνός, id est, mensibus quos illi uocant payni & phaophi, asinum effingūt insignem, uinctum. Lectum tamen in historia est, ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus,

τέρπουσι λιπαραὶ φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

id est, pingues Apollinem oblectant asinorū iugulationes. Sed et de Hyperboreis Pindarus in Pythijs,

παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας
δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας.

Obiter illud in transcursu notauero: oniscon Græcis interdū dici millepedam, seu centipedam, quam ab fabæ similitudine cyamon quoque uocat Galenus: interdum uero asellum piscem. At Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. In Hori lectum monumentis est, Aegyptios hominem indicantes, qui peregrè nunquam sit profectus, onocephalum expingere, quia nec historias audiat, nec quæ ὡδὶ ξένης fiant, persentiscat. Asinaria uero festum erat Syracusis, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensiū imperatores Nicias & Demosthenes capti. Agebatur Carnio mense, quem Metagitniona uocent Athenienses, & Maium intelligūt eruditi. Quoniam uero de Typhonis colore meminimus, scribit Plutarchus, Aegyptiorum historiam tradere, flaui corporis fuisse Typhona, Martem albi, subnigri Osirim. Ex ijs inuolucrum Plinij exsoluitur ex libro secundo, ubi deorum irrisa multitudine, alios ex eis creditos scribit, iuuenes atque pueros, Bacchum uidelicet Apollinemq; & Cupidinem significās, alios uero atri coloris, innuens planè quod præstruximus. Conferunt item ad Plinianum sensum, quæ Porphyrius scribit, Quum deus (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nulloq; sensu capi possit, lucida quidē materia aut cystallo parioue lapide ad comprehendendum lumen ipsius exhortantur. Auro autem ignis, illaq; immaculata natura intelligitur. Multi uero nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt. Hominis autem formam dijs attribuerūt, quoniam deus ratio est. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illam pulchritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus, & alios sedentes, alios stantes, mares alios, alios fœminas, & aut uirgines, aut matrimonio coniunctos. Diuerso quoque amictu simulacra constituunt, ut diuersitas deorum nō lateat. Alibi quoq; Porphyrius idem, quæ dijs atribuantur, omnia sensu allegorico enarranda commonens, ita subdit, Vniuersus mundus Iupiter est, animal ex animalibus, deus ex dijs constitutus. Iupiter

autem eſt, inquantũ intellectus eſt, à quo uniuerſa producuntur, & qui cuncta creat intelligendo. Iouem eſſe credendum eſt uirtutem prouidẽtem atq; uiuificam, quam pila & rotundis figuris ſignificabant. Hominis uero ſimulacrum ei conſtituunt, quoniam mens eſt quæ cuncta ſeminali ratione producit: ſedere autem fingitur, ut ſtabilis uirtus atq; incommutabilis exprimatur. Nuda apertaq; habet ſuperiora, quoniam cõſpicuus intelligentijs et ſuperioribus eſt, inferiora uero teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrum læua tenet, quia in his corporis partibus ſpiritaliſsimũ uitæ domicilium inuenitur: creator enim intellectus, rex, ſpiritusq; uiuificans mundi eſt. Dextra uero aut aquilam protendit, aut uictoriã: alterum, quia cæterorum deorum dominus, ſicuti aliarum auium aquila eſt: alterum, quia omnia illi ſubiecta ſunt. Sciendum uero hac parte, quod huic loco congruit præcipuè, Chriſtianæ ueritatis hoſtes, dum animæ illudunt ſuæ, ineuntq; cum Antitheo ſocietatem intimam, infando etiam picturæ genere auſos Dei ſummi ſummatem filium deformare, ac uelut in pergula prætereuntibus oſtentare aſininis auribus, pede altero inungulatum, ac togata ſpecie, cum libro in manibus, addito etiamnum ſceleſtiore titulo, ceu Chriſtianorũ is foret deus, Onochelus, id eſt ὀνόχηλος nomine. Illud uero auctarium fuerit, inſectatione eadem ab importunis hominibus CHRISTI cultores Semiſsios nuncupatos, & Sarmẽtarios, de leti genere, quòd ad aſſis dimidij ſtipites deſtinati, ſuperiectis accumulatisq; ſarmentitijs faſcibus, concremari cõſueſſent. Semiſſes uero dici homunciones, palàm eſt uel imperitioribus. Ad deos & illud pertinet, Vræum Aegyptijs dici, quem baſiliſcum nuncupent Græci: eſſe uero inter omnia ſerpentium genera (ut ſcribit Horus) immortalem, qui & citra morſum afflatu ſolo perniciem inferat: quia uero uideatur ζωῆς κυριεύειν καὶ θανάτου, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt. Quin & argumento eodem indicare æuum arbitrãtur: ſicuti mundum ſignat caudam præmordens ſerpens, ſquammis ſuppunctus uarijs, quibus ſyderum præmonſtretur fulgor.

Prouerbium quod eſt, Mãtis te uidit, quem habeat ſenſum. Mantis quid. Caput XXII

Mantis te uidit, eſſe in eos adagio uidetur, quibus faſcinator oculus mali obiecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorum cõmentariolis quibuſdam: eſſe mantin locuſtæ genus, quæ in ſtipulis enaſcatur, uirens colore, corpore prælongo, pedibus item prioribus prælongis, quos & agitat aſſiduè. Ex qua ratione ſunt qui putent præmacram ac prætenuem ſignificari puellam à Theocrito, illis uerſiculis qui leguntur apud eum Idyllio K,

εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρόν, ἔχεις πάλαι, ὧν ἐπεθύμες,
μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐζεται ἁ καλαμαία.

Ariſtarchus in commentario Lycurgi, locuſtam hãc ſcribit, ſi quod inſpexerit animal, protinus illi quippiam producere mali: unde, inquit, μάντις dicitur ἐπιβλαβὲς καὶ χαλεπὸν ὁρῶσα, hoc eſt mantis uocatur, quę noxij moleſtiq; aſpectus eſt. Vel dicitur mantis, quia locuſtis aduentantibus, præſagium fit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in prouerbiũ uſq; producta, quam habeat rationem. Cur autumno ſcaturiãt ægritudines. Apoſiti qui. Autumni inæqualitas unde ſit. Cap. XXIII

Autumnalis appetentia, doctè per prouerbiũ uſurpatur pro recta aptaq; uoracitati. Eius rei nõ una uidetur ratio. Sunt enim qui ad oporas, hoc eſt fructus (de quibus nos alibi latius) huius euentus cauſam reijciant: neq; id item ſimpliciter: ſunt enim qui fructuum eſitatione multiplici, ſubduci aluum inſigniter arbitrentur, proindeq; retrimentitia, & inutili mole exinanitum corpus νεαρὰς ὀρέξεις παρασκευάζειν, id eſt nouas ualidasq; appetentias parare. Alij uero fructuũ plurimis ineſſe credunt δύστομόν τι καὶ δηκτόν, ſapidum quiddam mordáxque, quo laceſſatur ſtomachi uoracitas amplius, ꝙ obſonijs ullis aut bellarijs. Quando & ijs ægrotis, qui uocantur apoſiti, hoc eſt ſine cibo, aliquid oblatum eiuſmodi orexin facit. Cæterum, ratio illa quam mox promam, phyſico ſit fortè congruentior. Equidẽ in ſe id unuſquiſq; experitur & ſentit, ſed & multa perdocent, genuinum

familiaremq;

familiaremq; calorem æstatis tempore lassescere, dissiparíq; meatuũ laxitate: ingruente uero autumno, aereq; iam frigescente atq; causa eadem cõstipatiore iam corpore, inualescit calor idem congregatus ad interanea, occlususq;. Quo fit ut amplius cibo studeamus, quando etiam cõficimus ualidius. Addunt aliqui, ne ullatenus in hoc quæstionum inuolucro sint asymboli harum studiosi lectionũ, æstate nos quidem effici ratione æstuum διψηλοτέρους, hoc est siticulosiores: proindeq; humectatione uti uberiore. Demutata uero ardoris exustione, uicissim contraria naturam affectare, animaduertimus: propterea πεινητικωτέρους ποιεῖ, id est cibi appetentiores facit, & aridũ alimentum corporis ingerit temperamẽto. Nec tamen astruat quispiam cibaria prorsum huius esse effectus expertia, quando ex nouis recentioribusq; concinnata frugibus, reliquis longè præstare fructibus, sit exploratissimum, & proinde uescentes allectare amplius. Ex ijs uero omnibus iam (opinor) propositi prouerbij quæstioni multum lucis perspicuè affusum est. Quorum singula si satis fecerint minus, at iunctim simul' que omnia legentium implere desideria poterũt. Autumno porrò inæqualitas maximè propria est, quoniam actore Auicenna, dies sunt æstiui quodammodo, noctes hyemales. Quæ utique post alias ratio efficere creditur, autumno in primis ut scaturiãt ægritudinum agmina. Sed cúr nam autumnalis nox uerna frigidior est? quũ secus omnino esse debuerit: nam siccior tunc ac subtilior uidetur aer, & ideo igneæ propior naturæ. Dicendum autem, uehementer rarum aerem non facilius modò calorem admittere, sed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factaq; solutior concrescit celerius multo, quippe meatibus longè amplioribus, penetrare uehementius frigiditas potest.

Prouerbium, Amicus ut oleum plantis, quo enuntietur sensu. Quæ inoculationem aut insitionem minus admittãt. Oleo perunctas arbores interire. Præpingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata duo. Anaxagoræ dictum parœmides. Oleum spicæ. Vnguentum nardinum ac petalium. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare. Cap. XXIIII

OLeum esse plantis infestissimum, prodi à rerum naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractãt: quiq; non ex pronao tãtum (quod dicitur) Musas consalutarunt, uerum & in ipsa musei cella incubarunt: proptereaq; asseritur, plantas ἐλαιώδεις, hoc est oleosæ naturæ inoculationes, quas ἐνοφθαλμοὺς Græci uocant, neque id genus permixtiones alias ullo modo admittere. Neq; enim conum aut cupressum uel pinum, & omnino piceas peregrini quippiã, uel pati uel alere. Cui rei argumento est, si plantam quamlibet oleo inunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas uero arbores præpingues esse ac oleosas, indicio esse potest, quæ subinde desudatur pix, resinaq;. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorẽ, splendescitq; in ijs pinguedo: διὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα φύειν δυσμίκτως ἔχει, καθάπερ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, id est proindeq; alijs promisceri nequeũt, sicut nec oleũ ipsum. Inde ergo concinnatur adagio, in eum qui inimicus infestusq; omnibus est, ac dissociabili morum feritate truculentiaq; communionem nõ patitur. Quæ res si foret in quàm plurimis, tolleretur planè humana societas, perirentq; omnia, ad quę nati uidemur. Sed quod ad insitionum rationem pertinet, sunt qui in eo plantarum genere etiam in corticem prætenuem causam refundant, cuius imbecillitas cum ariditate sedem insitis præbere nesciat, neque (ut Græci dicunt) ἐμβίωσιν, hoc est, ut pluribus interpreter unum illorum uerbum, intra se uitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse εὔτρεπτον, hoc est eiusmodi, ut mutationi non obluctetur, sed superatum facile transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in ascititium transmittat. Etenim terram exsoluimus emollimusq;, ut concisa comminutáque transeat facilius, & insita comprehendat. Tenuis uero & dura, transitum nescit. Quod in plantis ijs usu uenire compertum est, quarum leuissima ligna temperamenti, mixtionisq; sunt expertia. Quæ uero peregrina admittunt, feracia esse conuenit, & fœmineam quodammodo subire uicem. Cupressum uero & piceam & id genus alia, fructus cernimus ædere ingenerosos: sicuti etiam præpingues hominum, corpulentioresq; plurimum sunt ἄτεκνοι, hoc est filijs progignẽdis inhabiles ineptiq;. Alimentum enim

enim uniuersum in corpus abit, nec seminaria subsistit ulla superfluitas. Id ipsum ferè arboribus hisce obuenire, non latuit naturalium studiosos. Ipsæ nanque εὐσωματοῦσι τοῖς μεγέθεσι καὶ αὐξάνονται, id est corpore sunt (ut sic dicam) bene habito, augescuntque egregiè. Cæterum fructus uel non ferunt, aut minutum, & serò prorsus percoctum producunt. Quam ob rem mirandum minimè arbitrātur, si aliena minus patiuntur, in quibus propria domesticaque exsucca cernuntur, aut nulla. Verum quia ab oleo caput hoc exorsi sumus, & mox de eodem præflorabūtur aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam si scurrile, inseremus, qui percunctanti gymnastæ, quam unctio uim haberet: respōdit: Vestis summouendæ. Compar Quinti & apophthegma, quod de urinis est inuulgatū, Ad pictoris utique functionem spectare, illas percalluisse. Verum (inquit Galenus) scurrarum hæc fuerint ridicularia, medicæ scientiæ haud quaquam. Subnotemus ex Græcorum fidelia parœmiodes illud item de Anaxagoræ productum inopia, Ad eum nanque ἀποκαρτεροῦντα, id est fame destinantem mori, quum uenisset Pericles, ab instituto reuocaturus, insusurrauit is ὦ περίκλεις καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσι. ὁ Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundunt. Sunt ex bene doctis, qui petaliū unguentum, seu foliatum, aut nardinum dici uulgò oleum spicæ cōiectent. Ab oleo denique oleatum deduci comperimus, uti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ noua quibusdam sunt, sicuti ampullescere, cretare, malagmare, impastare.

Super olei, uini, aceti, gari natura adnotantur pluscula nō omissa quæstionum iucunditate. Oxyngion. Oxycratū. Vinum cur dicat Homerus αἴθοπα. Garus quid. Cap. XXV

VErum quia ab oleo prior nobis exorta lucubratio est, subnectamus breuissimè quod de natura uicque eiusdem compertū est, ex magni peripatetici sententia: à quo quæsitū scimus, cur nam oleum & aqua densescant frigore, at uinum acetumque neutique, neque item garus. Ad id uero discutiendū inuolucrum illa ratio afferri solet: oleum quidem ferè esse qualitatis expers, & proinde temperatū potius frigescere statim, adeo ut inter euaporādum frigefiat. Id uero non fit in aqua omnino, sed utpote frigida, sed frigidior effecta facilè coit. Garus uero utpote suis partibus tenuis, & calidior, non continuò frigefit: eodem modo etiā uinum. Acetum autem, ut tenuissimarū partium, omnem respuit concretionem. Semina quidem caloris habere uinum in se, testari etiam Homerus uidetur, quum dixit αἴθοπα οἶνον, non (ut quidam putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commentati sumus. Sed & oleum non minus esse ignitum probant alij, nec minorem habere in calefactandis corporibus uim. Nec uerum putant, quæ calidiora sint, difficilius congelascere: nam sic, quæ frigidiora sunt, facilius gelu cogerentur. Oleo uero coaguli causam dicunt celerioris, quod & leuigatius & spissius est. Hęc siquidem faciliora ad coeundum uidentur, quæ leuatiora densioraque sunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & est quàm oleum multo liquidius. Acetum uero liquidissimum est inter humores cæteros, & tanto acerbius, ut sit acore tristificum, & exemplo marinæ aquæ, quæ ipsa quoque amaritudine sui aspera est, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga subnotasse nil obfuerit, aceti fecem dici Plinio oxyngion, quo tamē nomine axungiam recipere malunt Græci. Oxycratum uero aqua est aceto temperata, Latinis poscam dicere moris est. κιρνᾶσθαι miscere est, quod in aquę usu ferè dicitur Græcis. Acetum, restinguendi incendij causa parari solitum ueteribus, auctores habeo iuris prudentes. Omnino minus prætereunda est Aristotelis doctrina ex Meteororum quarto, Quæ (inquit) aquæ plus habent, frigoris concrescunt ui, ut glacies: quæ autem terræ, caloris potestate dēsentur, ut lateres, sal, uitrum. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia sit aeris plenum, nec immixta ualet aqua resiccari, non ignis item ui elixatur, quoniam uiscida potentia nil admodum euaporat. Ad explicandam uero olei naturam & illud pertinet, quòd potum ἔμετον προκαλεῖται, uomitum cit, & præsertim flauam bilem. Cuius ratio esse uidetur, quòd quum sit leue, καὶ ἀνωφορὲς, id est superna petens, cibos elicit ipsos, ad stomachum eleuans: stomachus uero grauatus uim egestiuam ad uomitum exsuscitat, præcipuè flauam bilem, utpote leuem ac tenuissimam, & facilè sursum uer-

sum uersus euadentem. Quòd autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum, humido siquidem alicui admixtum in superiores se euestigio recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remiscetur? quoniam γλίσχρον ὂν καὶ ἡνωμένον πρὸς ἑαυτό, id est quum glutinosum sit, & in se reductum nequit dissecari εἰς ἄτομα μόρια, hoc est in portiones minutiores, reliquisq; ammisceri liquoribus. Argumento est, quòd in terram fusum, ipsam ilicò non subit. Illud uero nónne scitu dignissimũ est, quòd quum idem ferè uideatur, diuersissimum tamen effectum producit: lanæ siquidem oleo irroratæ candidiores euadunt, pili uero uncti nigriores: nam & lanæ, pili sunt. Sed in promptu tamen ratio est, quoniam squalore ac situ obsita magis flauescunt: uilli autem exsiccati, & abeunte qui in ipsis est humido, albescunt. Oleum igitur impedit, minimè siquidem arefiunt: nec in hoc similiter habere contingit, ut uillos qui ablati sunt, comparemus cum ijs qui adhuc in corpore uirent: lanæ enim attonsæ sunt. Dignum libra illud quoq; antiquis ingenijs obseruatum, uetus oleum effici candidius, quàm recens, sicuti item frigidi panes albiores cernuntur, quàm calidi. Causa uero nigroris (ita appello quod Græci μελανίαν) humor est qui poros meatusq; offarcit, sicuti albedinem inducit ignis, ut proditur De generatione & corruptione primo, Empedocles tradidisse. In utrisque autem horum, ut recentibus uberius continetur humor, sic tempore prouectis parcius in superficie residet, propter euaporationẽ: euaporatur autem prorsus oleum uel tempore uel sole, panis autem calore inde egrediente per refrigerationem. Humor itaq; frigidis iam euanuit, calidis adhuc inest. Porrò uti auctor Auicenna est, prima primi: Calidum agens in humidum denigrat, in siccum uero dealbat, ut patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem contrario modo agit, ut thus indicat cum osse. Sed addendum illud quoq;, Calidum propriè compositum, & naturale albedinem per se inducere semper: per accidens uero etiam nigredinem, aut uaporum eleuatione, dispergendo præfarciendoq;, uel etiã adurendo, ut Aethiopibus contingit. Vbi uero certo mensu agit operatur' ue, sicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potissimum. Commonendi tamen hac parte sumus, Oleum nouitium quidem ob insitam aquæ uim in uirorem tendere cum fuscedine quapiam, mox uero accepta ætate, humore iam euanescente (quod diximus) albescere. Cæterũ ubi amplius cõsenuerit, ruborem iam quendam incipit acquirere. Id quod in pinguedine inueterata planè conuisimus. Addamus postremò illud item, quod magistra experientia exploratum est, & admiratione non caret: uidemus quippe, calida perfusos aqua longe minus calorem percipere, si peruncti oleo fuerint. Quam tamẽ rem ea ratione prouenire, perspicuum ferè est, quòd propter corporis leuitatem facile delabitur aqua, minusq; immoratur quàm ut omnino subire ualeat calor. Quod ut uerum fateamur, faciunt artis medicæ periti, in quorũ libris obseruatum est: succo mercuriali & portulacæ manu illita, posse ferri citra nocumentum liquefactum plumbum, & quiduis alioqui perurens. Verum quia traditum ueteribus est, Prudentissimi esse uiri, qualibet in re nosse modum: iam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus flosculos alios: si illud breuiter cõmonuerimus, quoniam gari facta mentio est, ab eruditis appellatione ea intelligi non feculentam materiam & sedimentum, sed quod in morem aquæ fluidum supernatat. quod & in carne accipi ualet, ut sit nomenclatura hæc eorum, quæ ex salsura exsudarint exsaniauerintq;, ut Columellæ utamur uerbo.

Strumam dibapho uestire, quid sit. De struma, & Vatinio paucula. Strumaticum. Estruthismena quæ sint Græcis. Struthium. Adenes. Caput XXVI

STrumam dibapho uestire, quantum M. Tullij uerbis coniectare possumus, est scelera, turpitudinem, sordes cuiuspiam honorum fastigio occultare honestareq;. Ita enim scriptum legimus secundo Epistolarum ad Atticum: Proinde isti, licet faciant quos uolent consules, tribunos plebis etiã, deinde Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. Dibaphum certè purpuram signare bis tinctam, ueluti impendio magnifico, uideor ex Plinio didicisse. Porrò uestium id genus etiam sacerdotibus contribui solitum, ex Liuio item scimus. Struma, ut colligunt nonnulli, extantia quædam in tergo est, sicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medici-

næ quinto Celſus, Strumam eſſe tumorem, in quo ſubter concreta quædam ex pure ac ſanguine, quaſi glandulæ oriãtur, quæ uel præcipuè fatigare medicos ſolent, quoniam & febres moueant, nec unquam facile matureſcant, & ſiue ferro, ſiue medicamẽtis curentur, plerunq; iterũ iuxta cicatrices ipſas reſurgant rebellentq;, multoq; poſt ſit opus medicamento. Naſcũtur uero in ceruice maxime, ſed etiam in alis & inguinibus & in lateribus: in mammis quoq; fœminarum ſe reperiſſe chirurgus Meges auctor eſt. Ab ſtruma inclinari ſtrumaticum, apud Firmicum legimus: Viceſima, inquit, pars tauri ſi in horoſcopo fuerit inuenta, ſtrumaticum faciet, exulcerata macularũ labe poſſeſſum, uel certe elephantiaca contagione pollutum. Quæ uero ἐστρουθισμένα dicuntur Græcis, ſunt ſtruthio herba repurgata, & ad candorem molliciemq; perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic uero illud commonẽdi obiter ſumus, eſſe glandulas apud Celſum, quæ apud Galenum frequenter etiam in ſemilatina, ſiue (ut dicã uerius) tota barbara tralatione, adenes uocantur. Addit Iulius Pollux, naſci ſtrumas citra meſenterium quoq;. Strumas ſemidoctum uulgus ſcrophulas uocat: quoniam eas Græci ab eiuſmodi bruto χοιράδας appellauerint. Eſt enim in ſue morbus ſtruma, ſed ab hoc diuerſus omnino, ſicuti accuratus ſtudioſusq; lector percipere ex Ariſtotele poterit. Strumoſi mentionem Iuuenalis facit, quum in Satyra decima cecinit,

Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, uel
Strumoſum atq; utero pariter gibboq; tumentem.

Vt uero & de Vatinio ſuperpondij adnectamus aliquid, auctor Macrobius in Cœnis eſt, illum à populo ludis gladiatorijs lapidatum fuiſſe. Eius item mores graphicè uidetur expinxiſſe M. Tullius: Illud, inquit, tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris, habeat hoc primum tua indignitas, ut adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate, ac ſordibus obtegatur. Et mox, Tu qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere, quæ tan ta prauitas te mentis tenuit? quis tantus furor? ut quum inaudita ac nefaria ſacra ſuſceperis, quum inferorum animas elicere, quum puerorum extis deos manes mactare ſoleas, auſpicia contempſeris? Et item alibi: Odio enim tui, & ſi omnes ſuperare propter tuum in me ſcelus debeo, tamen ab omnibus penè uincor. Ex quibus illud expreſſum Catullo arbitrantur ad Caluum,

Ni te plus oculis meis amarem
Iucundiſſime Calue, munere iſto
Odiſſem te odio Vatiniano.

Seneca uero ad Nouatum, Vatiniũ ſcribit hominem natum & ad riſum & ad odium, ſcurram fuiſſe & uenuſtum & dicacem.

Terreſtre tonitru. Terræ motuum ſpecies. Palmatiæ, ſiſmatiæ, chaſmatiæ, mycematiæ. Cap. XXVII

Terreſtre tonitru poſitum inuenio pro terribili, tetro ac metuẽdi horroris, ſicuti in illo Græcanico, κλῦσατε χθονίας βροντὰς, id eſt hymnis concinite terreſtria tonitrua. Vetus ſiquidem irroborauit opinio, quicquid uiſatur formidabile ac graue, eſſe ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto uehementer ſonantia malint intelligi, ut quæ ſub terra fiant. Quoniam ubi inſonet terra, pertingere cælum quoq; ſonitus is credatur. Idq; genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Galieno imperante, auditum inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabricæ multæ ſunt de uoratæ, multi terrore mortui. Afferuntur à Græcis & rationes aliæ, ſed quæ perpenſæ amplius nõ perinde noſcantur graues, propterea quæ ſcribuntur, haud ita plauſibiles. Illud memorabilius forſan, terræmotuum formas tradi quatuor, ſiquidem aut palmatiæ ſunt, qui humum moleſtius ſuſcitantes, ſurſum propellunt immaniſſimas moles, ut quum in Aſia emerſit Delos: aut ſiſmatiæ, id eſt σεισματίαι, qui limes ruentes & obliqui, urbes ac montes quoq; deuoluunt in planum: quo argumento ſiſmatiam Spartani ſepulchrum

ſepulchrum dixere, in quo Ephebi iacebant, gymnaſii ruina ex terræmotu eliſi. Aut chaſmatiæ, qui motu grandiore patefactis ſubito uoratrinis, terrarum partes abſorbēt. Sunt poſtremò, qui de mugitus ratione uocantur mycematiæ, & ſonitu audiuntur minaci, quum diſſolutis elementa compagibus ultrò aſſiliunt uel relabuntur, conſidentibus terris. Tunc enim uelut taurinum erumpere boatum, fremitusq́ ac fragores terrenos, neceſſum propè eſt. Cæterum qui mira præcipuè terræ motuum opera noſſe cupit, Dionis Traianum legat. Scribit Proclus, qui uellent terræ motuum ceſſationem, ſolitos Neptuno rem diuinam obire, quoniam dicatur Aſphalius. Sed & in eundem terræ motus refunditur cauſa, quoniam ne de terræ cauitatibus proſiliant uenti, ſæpe obſtet mare, meatus obſtipans præfarciensq́. Proinde dici Neptunum Gæechum, & Enoſichthona.

Stultorum theſaurus. Caput XXVIII

LInguæ petulantiam plerisque ſcimus mortalium eſſe ita familiarem gratamq́, ut nullo non momento Timonianus Theoninus'ue diſtringatur dens, nunc liuore (quod late patet uitium, & eſt in multis) nunc imprudentia & genuina leuitate: unde obrepſit uenuſtus adagio, ut maledicentia ſtultorum nuncupetur theſaurus, quem in lingua cōditum gerant. Eius uero mihi auctor in Penulo Plautus eſt, cuius etiam adſcripſi uerſiculos plures, quod ſint feſtiuitatis comicę, Plautinæq́ in primis, pleniſſimi,

Iſtic eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus,
Vt quæſtui habeant, male loqui melioribus.
Viam qui neſcit, qua deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
LY. Ego male loquendi uobis, neſciui uiam.
Nunc uos mihi amnes eſtis, uos certum eſt ſequi.
Si bene dicetis, uoſtra ripa uos ſequar:
Si male dicetis, uoſtro gradiar limite.

Conclamare uaſa, quid. Conuaſare. Caput XXIX

COnclamaſſe uaſa, & caſtra iam mouiſſe, per iucundam à militari negotio tralationem, de ijs prouerbio dictitare conſueuimus, quos iam demigraſſe uolumus ſignificare. Id innuere Cicero uidetur Accuſationum in Verrem libro ſexto: Conquiri Diodorum tota prouincia iubet, ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & uaſa collegerat. Cæſar Ciuilium bellorum libro primo: Fit ab hoc certior Cæſar, duces aduerſariorum ſilentio copias caſtris educere, quo cognito, ſignum dari iubet, & uaſa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione ueniſſet, temerè progreſſus turpem habuit exitum, & noctu, neq́ conclamatis uaſis, flumen tranſit. Sæpe item tum hic, tum hiſtorici reliqui, eo dicendi genere utuntur. Conuaſare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius, Aliquid conuaſaſſem. Hieronymus, Conuaſatis quæ à fratribus miſſa detulerat.

Sine corollario non recedere, quid. Corollarij notiones. Caput XXX

QVoniā uero in Ciceronis diſertiſſimas orationes incidimus, quibus proſciſſus Verres: ſuccurrit nunc ex eiſdem adagio alius non aſpernabilis. Quo uero ſenſus percipi eius poſſit facilius, ſubnectam Oratoris uerba: Cœnabat (inquit) apud Eupolemum, argentum is cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula non magna, uerumtamen cum emblematis. Hic quaſi feſtiuum acroma, ne ſine corollario de cōuiuio decederet, ibidem cōuiuis inſpectantibus, emblemata auellenda curauit. Patet ex ijs (opinor) ſcitè admodum in auidiuſculos concinnari prouerbium, quibus haudquaquam eſſe ſat uidetur, ſi quod iuſtum æquumq́ eſt, indipiſcantur, niſi amplius aliquid corraſerint. Eſt ſiquidem corollarium, ut M. Varro ſcribit De lingua Latina primo, id quod additum eſt, præter quàm quod debitum, tanquam auctarium ſuperpondiumq́, id eſt ultra pondus menſuramq́ adiectum. Deducitur uox à corollis, quòd eæ, quum maximè in ſcena placuiſſent actores, dari ſolitæ forent. Quanquam & pro corollis corollaria dici inue-

nias apud Plinium primo & uicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollarijs, postquam è lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargentata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumentaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollarijs decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatræ conuiuio. At Apuleius posticam Venerem συμβολικῶς & opertè corollarium dixit: Mihi (inquit) iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium.

Verbi quod est κέρκος, notio non una. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem, Alliensis pugnę funestior dies, quàm Vrbis captæ. Vita candida efficere, quid. Caput XXXI

CErcon, Græci uariè exponunt: nunc enim eo nomine uas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro ianua uidetur ænea accipere: annulum hostij quidam interpretantur. Sed & animalis cuiuslibet cauda rectè ita uidetur dici, παρὰ τὸ σκαίρειν καὶ ἕρπειν. hoc est, à saliendo obrependoque. Aristophanes, ἰδοὺ δέχου κέρκον λαγώ.

ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia uero mollior delicatiorque est animalis eius pilus, spongiæ loco utebantur plerunque, purgandis præsertim detergendisque lippitudinibus. Inde natum puto adagium, in eum qui nimis astutè subblanditur, ut nuncupetur Cercus. Auctor mihi est M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro octauo, ubi de ciuili bello agens: Domitius (inquit) ut audio, in Cosano est quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniã, non probo: si ad Gneum, laudo: quouis potius certe, quàm ut Cercum uideat, quem ego prorsus aspicere non possum. Quo in loco Cæsarem intelligo, qui mira uafricie grassabatur, ut omnino arriperet principatum, arridebatque omnibus, & præter quàm etiam dictaret ingenium, clementiam præferebat, iniurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit, facit idem pro eo Balbus, mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. Certè ubi quem admissa noxa, mulctari leuius animaduertimus, uulpis cauda correptum fuisse, dictitare consueuimus. In codicibus modò impressis, Certum, pro Cerco substitutum mendose, inuenies: nisi cui fortè lectio illa magis arriserit, ut Circum legamus. Quo nomine, nono De historijs Aristoteles, accipitrum genus tertium intelligit: cuius & decimo libro Plinius mentionem fecerit: ut uerbi obscuritate notare Orator uoluerit, omnia rapientis Cæsaris auidius ingenium. Sunt qui cercon, animal interpretentur uites oblædens: sed & uirile item pudendum: nõnulli murem putãt syluestrem: gallum etiam alij, ad quod forsan respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoque scitu notatuque dignissimum: Alliensis pugnæ dies, funestior est quàm Vrbis captæ. Licet acutè adagij uice hisce uti uerbis, ubi mali auctorem amplius detestamur, quàm rem ipsam qua affligimur: semper enim causæ euentorum magis mouent, quàm ipsa euenta. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum, scimus: hunc uero quo capta Vrbs est, etiam in uulgus ignotum, hoc nanque ex illo malum profluxit. Est mox paulo illud quoque relatu nõ inutile: Ego uero (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida uita, puto. Vbi sciendum, candida uita effici aliquid, quum citra omnẽ reprehensionem fit. Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit. Sed acta ne agamus, reliqua paremus. iam uulgatius extritiusque est, quàm ut quicquam promamus ex nobis: nec præterea id genus scitamenta consectamur, etiam si ad libellam satisfactum pro uirili omnibus cupimus.

Sub manu. Caput XXXII

SVb manu, adagio est elegans, quamuis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quoque (quod aiunt) consilium nascatur. Significatur summa temporis celeritas. Tranquillus in Augusto: Aerarium militare cum uectigalibus nouis constituit, & quo celerius ac sub manu annunciari

tiari cognoscicꝗ; posset, quid in prouincia quaqꝫ gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit.

Prouerbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra. Gigantum prælia. Caput XXXIII

PAllenicum aspicere, docto prouerbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam uultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, unde formido inijciatur ex aduersum congredienti. Eius rationem ex historia promunt, quòd ita affecti Athenienses in Pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticæ locum, quum is tyrannidem inuaderet. Vel Pallene dicatur, quasi βαλλήνη, παρὰ τὸ βάλλειν λίθοις: ueluti ita dictet, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad urbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia, & Cliti uxore: sicuti auctor Hegesippus est in Palleniacis? Antiquitus uero dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantas dixere, quibus constiterit aduersum deos bellum. Cæterum memoriæ proditur, illuc delatum Herculem, gentis feritatem, & in cęteros odium quoddam intimum admiratum, cœpisse cum illis depugnare, interim uero tonuisse frequenter, & crebra de cælo cecidisse fulmina, unde obrepserit fabellæ occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à dijs. Strabo autem libro quinto, in Campaniæ descriptione: Superioribus (inquit) annis fortunatus erat campus nomine Phlegræus, in quo res à gigantibus gestas inuulgant fabulæ, nullam aliam ob causam, ut credi fas est, quàm quòd terra ipsa suapte uirtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim urbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam fœtidi effundẽs aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è uicina Campaniæ Phlegra, cum Hercules pulsos exagitaret (uocabantur autem Leuternij) ad ea confugisse loca, contractosqꝫ subijsse terram, & ex eorum cruore, talem effluxionem fonte contineri: eam ob rem & littus illud Leuternium uocari. Phlegram uero, ne hoc item subticuerimus, Cumanũ agrum ideo quidam dici opinantur, quòd tractus ferè ille uniuersus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palæphatiam papyrum produci in prouerbium posse. Quo sensu fabulosa pleraqꝫ interpretur Palæphatus: quid'ue palæphatus uocabulum indicet. De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio. Pegasus. Sparti. Dædala quæ dicantur, item Aeola. Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse mouentia. Caput XXXIIII

QVoniam uero ducente nos stilo ipso, in fabulosa dilapsi sumus, subit nunc illud, ut testatum apud studiosos uelim, scìeter, nec minus ornatè, libellos id genus, quibus fabellis inuoluta memorẽtur, quæqꝫ fidem non capiunt, posse Palæphatiam dici papyrum, ab auctore Palæphato, qui incredibilium, id est τῶν ἀπίστων, uolumina concinnarit. Nec me fallit, Virgilium, dum ad Messalam scribit, Palæphatiam papyrum simpliciter pro libris eius auctoris uideri accepisse, quando ita canit,

Quam mala multiplici iuuenum quot septa caterua
Dixerat, atqꝫ animo meretrix iactata, ferarum
Infamem tali meritorum more fuisse,
Docta Palæphatia testatur uoce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria, siue (ut alij tradũt) Prieneus. Vixit Artaxerxis tempore: Incredibiliũ libros quinqꝫ reliquit, quos tamen ad Athæneum quidam reijciunt: in eorum primo, Scyllæ mentio fit, quæ circumuenire hospites consuerat, quam tamen astutia euaserit Vlysses. Atqꝫ inibi Sirenas quoqꝫ fuisse meretriculas, idem auctor prodit, quæ deceperint nauigantes. Comperta nobis pleraqꝫ item alia, sunt digna (ut arbitror) scitu, quæ suis libris complectebatur Palæphatus. Ea si subiecero, nimirum oleum & opera philologiæ non perierit. Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugientem nouercales insidias, uisum esse per mare uehi ab ariete uelleris aurei: quidam interpretantur fuisse paratam fugienti nauem, cuius insigne aries foret.

Palæphatus uero affirmat, Arietem uocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum, mulieris cuiusdam equum uelocissimum. Idem Palæphatus Bellerophontis nauem accipit eo nomine. Multa de Spartis passim à poetis memorantur, eos Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos uocatos. Repetit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui uisus est simulacra fecisse mouentia, sed primus (ut inquit idem) statuarum pedes à se inuicem separauit, alijs coniunctim eos fabricātibus. Naui quoq; cum Icaro filio Minois impetum euitasse, scribit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pennis esse existimatum. Ex quo ingeniosius facta, meditataq; Dædala dicunt. Sicuti uaria uocant Aeola, de Aeoli antiqui uafricia, ut scribit Lycophronis interpres super eo uersu,

ἔλυσε χρησμῶν, ὡς πάλιν αἰόλον στόμα.

Fuit autem Dædalus Metini, uel Mitionis, ut habent alij, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterum fuit & Palæphatus alius historicus, qui Cypriaca scripsit, ac Deliaca: item Attica, & Arabica. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus. Fuit & nomine eodem Aegyptius grammaticus, aut Atheniensis, ut alij uolunt. Porrò Palæphati nomen, antiquum significare uidetur, sed & diu prædictum. Vnde olim ferè pueri in sacello diuæ Mariæ Rhodigij Græcis characteribus CHRISTI passi, nostra inscriptione Palæphaton sebasma, uenerati sumus, id est παλαίφατον σέβασμα. Indicat item dictio fatidicum: quando Odysseæ τ Homerus, quercum appellauit palæphaton.

Cuiusmodi prouerbium sit, Staterij paries. De Pausania breuiter. Cicero illustratur. Sabini Vrbis præfecti historia. Caput XXXV

Staterij paries, prouerbium est quo cōmonemur, uerbis esse parcendum, ne (ut assolet, & docuit Plinius) redituras per iugulum uoces nō satis prudenter effundamus. Multi enim in res odiosas sæpe incidunt nimis incautè, ut planè temporibus suis Staterio accidisse M. Tullius scribit, qui ea loquutus est, bonis uiris subauscultantibus interposito pariete, quibus patefactis, in iudiciumq; prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam, inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Vrbis primario scribit Dion: cui sic delator Rhatiarius, qui se amicum fingebat, imposuit, ut in Seiani gratiam senatorij ordinis aliquot in tectum induceret, ubi habitabat is, moxq; blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus, paulopost ἀκρίτως ἐφθάρη. Ex ijs patet, opinor, adagij ratio: sed quod de Pausania præcise nimis, ne dicam inuolutè, dixit Orator, amplius uidetur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, uir quidem longè præclarus, sed tamen in omni genere uitæ uarius: nam ut uirtutibus plurimū eluxit, sic & uitijs est insigniter adobrutus. Huius enim est prælium illud perillustre, Græcis Latinisq; monumentis certatim celebratū, apud Plateas, quo Persicū imperium, duce Mardonio, in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quòd in rebus bellicis maximum semper fuit, ingenij plenus. Ductabat porrò peditum ducēta millia, & quidem lecta uiritim, equitum millia uiginti. Cæterum Græciæ fortuna & ducis ingenium solers felixq; exsuperat omnia. Sed uictoria longè clarissima Pausanias elatus, magnificè iam de se cœpit sentire, & maiora ampliorаq; cōcupiscere. Mox & successibus alijs elatior etiamnum, cum Persarum rege clàm de proditione agere cœpit. At quum in suspicionē recidisset, atq; eo nomine capitis esset accusatus, pecunia rem transegit. Quum uero ad classem non remitteretur, sponte ad exercitum abijt, ubi nō mores solum patrios, sed etiam cultum uestitumq; mutauit. Epulabatur more Persarum, luxuriosius quàm qui aderant, perpeti possent. Interim Argilius quidam, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamuis manifesto proditionis crimine Pausaniam tenerent, non

non prius tamen adhibendam uim censuerunt, quàm se ipse indicasset: itaque huic indici quid fieri uellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, id uiolari nefas putant Græci: eò is confugit, in ara consedit, inibi διπλῆν διαφράγματι καλύβην, hoc est latibulum duplex disclusum compararunt, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Illuc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias ut audiuit Argilium confugisse in aram, perturbatus uenit eò, quærit quid causæ sit tam repentini consilij: huic ille quid comperisset ex literis, aperit. Tunc uero Pausanias etiamnum commotior orare cœpit, ne nunciaret, nec se meritum de illo optime, proderet. Ea quum excepissent Ephori, iam iamque comprehensuri illum forent, in Mineruæ templum, quod Chalciœcum uocant, confugit, ubi & turpissime interijt. Cæterum ut ad Staterij parietem redeamus: hinc Chalinus ille Plautinus in Casina, quum recessim cessisset ad parietem, imitatus nepam (ut ipse ait) ad captandum senis cum uillico sermonem, mox gaudio gestiens,

Nostra (inquit) omnis lis est, pulchre præuortar uiros:
Nostro omine it dies iam, uicti uicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulante succinctéque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua uicti uincũt. Natum id à Leuino uidetur, qui à Pyrrho uictus, mox eundem deuicit. Titinnius, hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugã pulsi, hinc spolia hostium colligunt.

Conuiualis hilaritas omnibus præponitur alijs, ut qua reficiatur cum spiritu corpus. Titilletur sensus, ac expergefiat ratio. Conuiuæ cuiusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis nonnihil. Cap. XXXVI

Etiam si quantum eualuimus, in alijs quæ de conuiuij ratione inter legendum digna se ingesserant quæ non omitterentur, diu affatimque persequuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus, eruditos in primis, & Platonẽ suum resipientes quidem plurimum, sed & sapientum quandoque pomœria cæterorum introspectantes, operæ precium esse futurum concepi, si indidem nonnihil præcerpsissem, quod antecedentia cõdiret scitius, & legentes dimitteret adminiculatiores. Illud uero fuerit primum: esse quidem in uita quæ animum allectent blandè, ac frontem remittant gratissime: uerum quod conuiuio recte, nec citra modulum instituto, ipsum id præstet uberius atque affluentius, non ferè compertum. Id ut uerum scias, sic collige: inter Aristotelis placita & medicorum esse constat (opinor) sagax hoc & prouidum animal, quem dicunt hominem, duobus consurgere, ac coalitum augescere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quoddam membrorum, humectæque potestatis, adesse & portionem prætenuem subtilemque. Ea uero sanguinis uapores cõplectitur, ac spiritus. Animæ item inesse duo, sensum ac rationem. Quæ quum ita sint, liquet nimirum, plenam inde uoluptatis honestæ uim copiamque profluere, ubi uniuersim hisce portionibus paria feceris. At bona utique alia unam uix aut summum duas spectant, conuiuium ex omnibus unum modo, & legitimum utique, omnibus satisfactum uult. Etenim quis nescit membra hinc refoueri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum, ac rationem expergefieri quodãmodo? Hic à laboribus interquiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum, ut beneuolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentiæ argumentum non repetam iucundissimum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam parte plurima euanuerit amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac uitæ solatia, inde quæ fusim progerminant. Si præsertim legitimè, sicque castè coeant conuicturi, nec omnino uentri concœnes, sed animæ. Communio siquidem uitæ rectius honestiusque statuitur conuiuij finis, quàm poculorum licentior inuitatio, quod comprobasse nominis argumento uidentur Græci. Id grauius multo, ac sapiente dignum amplius, ut alimonia promiscua, promiscuum fiat & mentis bonum, uoluntate comparili. Quod ipsum & Varronis omniũ doctissimi astipulatu sanciri nimium ualet, quoniam requisisse conuiuas animaduertitur gratiosos, musicos, literatos, dum illos diligẽter in digitos mittens, Gratias cum Musis coaptat, nec illis pauciores expetẽs, nec hisce plu-

res. Qua ratione paulo iracundior inde summouendus plane uidetur, summouendi & quos atrior diuexat bilis, quiq; amariores nullo excandescũt negocio, ni ita fuerint modo attemperati benigniore, ut Stoici Zenonis, & Platonici Xenocratis ingenium resipiant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dum aqua macerantur, inuitatione ferunt paulo largiore mox solitos dulcescere. Illud puto fallit neminẽ, uitæ quodammodo uenenum mœstitiam uideri ac tristitudinem. Sed & in conuictus ratione idipsum contingit ferè. Cæterum præsto præcellens est antipharmacum, siquidem caperatam mirè frontem exporrigit suaue clarumq; uinum. Cui tantum attribuisse creditur Aesculapius, ut æqua id cum numinibus lance statuerit. Et Asclepiades cõdito uolumine, uini utilitatem deorũ uix æquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè diuini bracteata sententia, ingenio ac uiribus temperato uini calore fomẽtum suffici mirificum approbantis. Sciendum uero saliares dapes ac cœnas adiposiores cum Sardanapali plumis ab hoc genus conuictoribus non tam nesciri, quàm ut castis moribus uenenosas longe peius angue uitari. Pythagorica cum pomis oluscula renideant amplius fusiusq;, ut quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamen Euclionis sordes hisce nos putet quispiam spectare, Commori enim uerius hoc dicatur, quàm conuiuere. Sed nimirum à mediocritate nusquam, ne latum quidẽ unguem reuellimur. Salibus potissimũ ingenij condiatur exhilareturq; ferculorum ac missuum quicquid est. Ante omnia uero mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suauissima, utq; planè dicam, uitæ hilaritas & condimentum longe clarissimum, quando nec philosophi abstinendum eo censuere: quin & priscorum simplicitas, non heroes modo, sed deos etiamnum ad hoc genus uoluptatum facile admisit. Quas & beatis subinde polliceri non desinit Magmed, Orientalium populis creditus ferè diuinus.

Apologia breuis, quid ita crebriter in Platonis uireta hoc opere diuertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia, quamq; sit à Christi placitis haud ferè dissitus. Cap. XXXVII

POsteaquam adnuente optimo maximo deo, lucubrationibus nostris, quarum ad diem hunc libros triginta concinnauimus, umbilicum uideor iamiam impacturus, uti mox publicum indipiscantur: placuit hac parte multorũ occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platonicorum musea frequenter adeo in hisce libellis diuertam, ut nulla non pagina Platonis nomen, perinde ac sacrum agnoscar uenerari. Ac uidear non quod ille facetissimè ait, ἀσκευδικίζειν, id est ad Euripidis morem dicere uel facere, uerum undiquaq; πλατωνίζειν, ceu mihi subinde Cypriani illud de Tertulliano succinam, Da magistrum. Ego uero (etiam si nil me fallit, celebrem adeo in omni scientia uirum uoculis nostris uel indisertissimis haudquaquam indigere) quo plenè satisfactum sibi opinaretur, quisquis eius doctrinæ, seu thesauri potius, ad hanc horam fuit incuriosus, Bessarionis multiplici eruditione inter Græcos eminentissimi sententia esse contẽtus abunde poteram: apud quem Epistola quadam sic adnotatum comperi, Si quid in hac industria nostra uel eloquentiæ uel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne uel nos à Platone accepisse, uel ipsum sibi se defendendo suppeditasse, facile existimari patimur & uolumus. Cæterum causæ nostræ collibuit patrocinari latius, etiam recusantibus, ac in augustioris scientiæ uirum impiè nonnunquam infrementibus ampliter sapientiæ magnitudinem claritatemq; ingerendo: quam auctor eminentissimus in Phædro, quum de pulchritudinis ratione dissertatio institueretur, à Deo auri nomine significatam petijt intentissimè: quòd esse pulchritudinem animi hanc, & proinde internã, eoq; preciosiorem opinabatur. Id uero philosophus suo seculo singularis Plotinus primum, mox & Porphyrius ac Iamblichus, ut de Proculo taceã, in sinu quidem reconditum intuiti mundissimo, uerum nescio quibus obductum conuelatumq; ambagibus, ut muricatus (quod dicit) uideri posset gressus, ac formidabilis prorsum compauendusq;: ita expurgarũt sæpius excoctum, ut planè pustulatum fieret, ac obryzum defecatissimumq;. Vnde cuncto terrarum orbi illuxit inenarrabilis sapientiæ amplitudo

do atq; maiestas, & quod mirari non uacat satis, Christianæ ueritatis sanguine diuino Saluatoris præpotentis sancitæ, ita uestigijs adnexa conglutinata'ue, ut similitudo maior cogitari magnopere nulla possit. Quod ut uero sciamus uerius, nónne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes sacræ interpres paginæ admiratus adeo est, ut philosophis fere anteponendum omnibus censuerit, quum Mosaica & Platonica expendisset mysteria, intonuisse altius, Platonem uideri prorsum Moysen alterum, Attica eloquentia diuinitatis arcana rimantem propandẽtemq;? Id quod (opinor) expressit Parmenides, à quo Dei cõmonstratur unitas, rerũ ideas omnium, id est exemplaria & rationes continẽtis, aut eminentissime producẽtis. Expressit cum Zenone Melissus, qui cæteris modo uisitationem facientibus, solum esse deum astruit constantissime. Iam uero mundi natalia repetens Timæus, boni gratia illum ab artifice productum deo uaticinatur, primoq; cælum esse creatum terramq;, intersito mox aere cum aqueo elemento. Quæ omnia perseuerãtiæ eum sunt habitura modum, quẽ summi opificis præscripserit sapientia. Sed & Dei charagma esse hominem, pronunciasse idem animaduertitur, cui terrena subijciantur uniuersa. Politicus uero cum Protagora, Menexeno, Critia eundem ex terræ uisceribus, nutu agitante diuino, eruit mirabili ratione. Ac ne quid desit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex eisdem comprobat reuicturum. Cuius in dei assimulatione ac fruitione plenam demũ futuram felicitatem, docuit Philebus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Iam & in Legum libris, esse deum rerum mensuram omnium legimus: in primis uero, si deus quandoq; hominem induat. Legimus & superbis Deum obsistere, humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid uero illud in Epistolis inenarrabile patris mysterium, ac filij? Sed & inibi maxima traditum pietate nouimus, diuinorum adyta rationibus penetrari haud posse. Posse autem mentis puritate, ac cum Deo assimulatione intima, quæ in animis ignem succendit, amplius corusco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo De republica, ad uitam reuocatio, Elysiorum peramœna specie, paradisi nobis delicias expingit infinitas? Nec prætermittitur inibi expiatorius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aethereum sensum atq; aurai simplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verum illa Socratis documenta, cuius'nam deniq; sunt modi? Non pili esse faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. Fortuita facile spernenda, modo quæ perpetuitatem resipiunt genuinam, assequi connitamur. Illatam uero iniuriæ uim accepta longè uideri pestilentiorem. Velis remis adnitendum, ut artifici eminentissimo,

ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ, καὶ πάντ᾽ ἐπακούει,

suo restitutam candori, ab omniq; prorsum defecatam labe rationalem animam, diuinitatis expressiorem imaginem synceriter, integrè sanctéq; offeramus. Quo nomine Laches spontali peccatorum confessione, ac pœnitentia nil adstruit præstabilius, quin & primo quoq; tempore omni arripiendam pede, quia diu concreta modis inolescere miris, consentaneũ est: nec medicam facile manum admittere, uel subinde recidiuam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione uniuersa, & quidem agminatim, mala erumpere, docuit Charmides. Quod si temperantia denuo succreuerit, succrescere & immortalitatis bonum incomparabile, quo sanè in uirenti amœnoq; perfruebantur homines hortulo, prius quàm à diuinis ad fluxam collaberentur naturam. Quod uelut ex oraculo Mosaico comprobat Critias. Nec in prauum obdurati dæmonis imposturam reticent Timæus, Phædrus, ac Diotima. Sed terras diuinitus aquarum molibus adobrutas, quum omne in præcipiti uitium staret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cunctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia commonet Critias. Cæterum quo'nam piaculo reticuerimus Academici principis sententiam nobilem, qua is ad diuinitatis intima euectus animaduertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quoq; amplius, uelut attonita hebescat mens, latentium causarum indagine certa rationem conquisitura? Tantisper, inquit diuinus

Plato

Plato, meis acquiescendum documentis cõmonitionibusq́, donec homine augustior quispiam, sacratiorq́ sese in terrarum ostentet orbe, ueritatis adyta fontesq́ arcanos reclusurus, quem uelut ducem inenarrabilem insequantur omnes. Verum ne in operis calce (tametsi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quæ transuersum auferat animum) fiat ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα: nam & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui non sentirent quid esset satis: iam & capiti & libro coronide inducta, conticescam, uelut epilogi celeuma recinuerim, lætantium more nautarum: optimum maximum Deum apprecatus, quod uitæ superest etiamnum, ita liceat hisce impartiri curis, ut eius recinant laudes, & studiosorum iuuenum subseruiant emolumentis. Interim uelut in senatus missione assueuerat usurpari, hinc te moror nihil lector optime: ita nihilominus uti scias ea nos meditari, modo propius non admoueantur lineæ, ut mox hasce lucubrationes ceu tesseras frumentarias liquido computes. Recepticij, quod poteram meo iure, nihil uolo. Quod erit, proferetur benignè, quieti meæ prorsum iniecta manu, ne uiuus uidensq́ uitam extritum pergam, quod ait Lucretius. Quod si forsan alicubi falli contingit, nec destinatum attingimus scopum, potiusq́ humi compascentes gracculi uidemur, quàm in sublimi aquila cõstituta, meminerint legentes quod orator nobilis scriptum reliquit: Prima sequentem honestum est in secundis tertijsq́ consistere: nam in præstantibus rebus, magna esse quæ sunt optimis proxima.

FINIS

BASILEAE, PER HIER. FROBENIVM
ET NIC. EPISCOPIVM,
ANNO M. D. L.

Series chartarum.

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ Α Β C D E F G a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ aA bB cC dD eE fF gG. Omnes terniones, exceptis ξ Indicis quaternione, G Elenchi capitum, & fF duernionibus.

Opus hoc in duo uolumina commodè secari poterit in ternione gg

FRO BEN.

a

LUDOUICI
Caeli Rhodiginii
Lectionum antiquar: